47

14
3 Q
15

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu

14-8. K. 11

Nic. Leonic. in Parva Naturalia

Cat. inscrip. C. R.   coll. Rom. Societ. Jesu

S.

ARISTOTELIS STAGIRITAE PARVA QVAE VOCANT NATVRALIA.

De Senſu & ſenſili.
De Memoria & reminiſcentia.
De Somno & vigilia.
De Inſomnijs.
De Diuinatione per ſomnia.
De Animalium motione.
De Animalium inceſſu.
De Extenſione & breuitate vitæ.
De Iuuentute & Senectute, Morte & Vita, & de Spiratione.

Omnia in latinum conuerſa, & antiquorum more explicata a Nicolao Leonico Thomæo.

Eiuſdem opuſcula nuper in lucem edita.

Item eiuſdem dialogi, quotquot extant.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Pariſijs apud Simonem Colinæum.
M. D. XXX.

B. S.

NIcolaus Leonicus ille vndecũq; doctus, diſciplinæ Platonicæ & Ariſtotelicæ plane eruditus, totius antiquitatis & bonarum literarum conſultiſſimus, verterat aliquando in latinũ quæ vulgo Parua Naturalia dicũtur, opus aureum & frugiferum, miro quodã & ſalutari temperamento, vt neque verbum verbo redderet, & ipſi authori nullam vim afferret: non priuatæ iactantiæ ſtudens, ſed publicæ legentium vtilitati proſpiciens. Adiecerat & commentaria, meo iudicio valde probanda, partim latinos, partim græcos authores imitatus. Perfectum opus erat & abſolutum, expectabatq; tantum ſupremam manum: ipſe tamen (vt eſt omniũ modeſtiſſimus) adhuc hæſitabat, & recraſtinabatur. Forte fortuna venio ad eum ſalutandum quodam die. Is me comiter & benigne excepit, vt eſt obuius & expoſitus omnibus, ſummaq; humanitate & dexteritate præditus. quumque poſt longum & copioſum ſermonem de communibus ſtudijs ortum, legiſſet mihi ſcripta ſua, maximam cepi voluptatem, ſtudioſorum nomine hortatus, vt quamprimum illa ad communem omnium vtilitatem publicaret. Reluctatus eſt aliquandiu, fateor. poſtremo quotidianis precibus, interdum etiam conuitijs extorſimus vt morem nobis inuitus gereret. Habetis ergo mea opera vigilias hominis optimi & eruditiſſimi, vobis (vt ſpero) ſumme placituras, & ſtudioſis omnibus magno adiumento futuras. Quas quæſo legite diligẽter & accurate, poſthabitis omnino recentiorum authorum præſtigijs. Aut ego fallor, aut dicetis idem quod ego ſentio, his multis annis nihil eiuſdẽ generis omnibus numeris perfectius in lucem exijſſe. Valete iuuenes nobiliſſimi, & proficite, & maiorum veſtigijs nixi, ingenue me docente operam philoſophiæ impẽdite, exploſis e gymnaſio iſto noſtro Sophiſtarum cauillamentis & nugis. Patauij M. D. XXII. Kalen. Octobris.

INDEX ALPHABEticus in Parua quæ ſequũtur Naturalia Ariſtotelis, interprete ac enarratore N. Leonico Thomæo.

A

Ab vnica cauſa varij interdum proueniunt effectus. Pagina 276. linea 44
Academicorũ placita de fantaſia 213 58
Accidẽtiũ nõnulla non ſolũ ſine ſubiecto eſſe nequeũt, ſed nec ſine illo imaginari poſſunt. 289 12
Achetæ cicadæ 345 52
Actiuũ & patibile ex numero eorũ q̃ ſunt ad aliqd 219 28
Vigoris ſtatus 366 2
Ad cuiuſnã calidi defectum animalis ſequatur corruptio 363 19
Adonidis hortuli 283 6
Aer diaphanus 27 18
Aëria à terreſtrib⁹ nõ differũt ĩ opere refrigeratiõis 321 6
Aẽr cõparatiõe corporũ ſemp frigidi vicẽ pręſtat 331 27
Aer tarde mot⁹ leuiter refrigerat, celeriter motus valenter 344 46
Aer pro ſubiecta materia tũ calidus, tũ frigidus 318 39
Aer natura ſonorus 345 27
Aether ſolus calidus ſecundũ Empedoclem 357 4
Aequabili naturę lege vnũ vni contrariũ 69 49
Agricolę cur agros ſtercorent 81 33
Albi rõ & calidi quæ 120 5
Alcmeonis furiæ 114 28
Alexandri rõnes q̃ viſio extramittendo nõ fiat 28 37
Alexandri ſomnium 194 29
Alimenti defectu calidum interit 317 35
Alimẽtũ vt tactile eſt, augere perhibetur 64 28
Alimẽtũ à principio cõtrariũ alito, in fine ſimile 289 39
Alterationes ab extrinſeco quæ 208 9
Altricem animæ vim in corde collocari 304 26
Altricem vitã & augmentatiuam ſimul cum ſpermate infundi 286 23
Altrix & ſenſitiua aĩa ĩ medio cordis ſinu collocãt 372 33
Altrix animæ vis actu vna, poteſtate plures 307 45
Amicitia animorum affinitas 194 23
Anguillæ 251 3. 253 9. 307 20
Anguſtarũ venarum homines cur ſint ſomniculoſi 158 37
Anates 278 5
Animal omne natura calidũ & humidũ eſt 291 50
Animal quod viuit, alatur neceſſe eſt 293 5
Animaliũ vitæ cũ protẽſæ, tũ breuiores 284 14
Animalia à ſenſu charactẽrẽ accipere 242 11. 304 20
Animalia cum dormiunt, cur conniuent, & oculos claudunt 159 31
Animal ciuitati bene inſtitutę ſimile 229 14
Animaliũ mortes 367 20
Animæ inſeparabilis eſſentiã ex miſcibilium concurſu reſultare 354 27
quòd ab Anima nõ conformẽtur ſpecies, non cõtemnẽda difficultas 3 36
Animorum myſticę expurgationes 116 17
Anima ſenſitiua quando ingeneretur 155 20
Anima Democrito ignis eſt 329 3
Aia iudicãs nõ in ſingularib⁹ eſt ſenſiterijs 36 24
Animam nouas ſpecies nõ recipere 10 20
Animã ſentiendis ſimilẽ reddi rebus, quid 24 18
Anima non mota quomodo moueat 210 41
Animam conſtare ex ſphæricis atomis quare dixerit Democritus 329 57
qũo Anima ijs quæ ſentiũtur fiat ſimilis 10 29
Animus inſeparabilis & æternus 354 38
Anſeres 278 5
Antiquũ de Elephãtorum ingreſſu ſermonem non eſſe verum 257 46
Antiquiſſima de animarũ vehiculis opinio 9 49
Antipariſtaſis quid 159 27
Ante & retro nullis organicis diſtinguit mẽbris 248 27
Antiqua medicina ſomnijs inuenta 192 30
Aorta arteria 312 10
Apes cur plerisq; maioribus ſint viuaciores 297 46
Apeda 245 14
Appetitio cur vltima dicatur cauſa 214 4
Appetitiua animæ vis poſt fãtaſticam ordinatur poteſtatem 198 5
Appetibile non motum mouet 211 45
Aqua diaphana & emphana 27 21
Aqua quodammodo ignis pabulum 42 25
Aquæ ſubſtãtia in piſciũ refrigeratiõe cor nõ attigit 373 13
A quib⁹ auferũ gen⁹, auferunt & ſpecies, & cõtra 324 56
A quo cordis naturalis fiat pulſus 370 6
Arbor ceu inuerſus eſt homo 300 37
Arborũ ſola natura ſeneſcit & puberaſcit 298 26
Ariſtotelis vita curſim enarrata 5 34
Aruſpicum ſpei addicta ſcientia 117 38
Aſpera arteria ſpiritus ſemita 158 3
Aſtaci 276 16
Aſtomorum natio 81 9
qũo Auditus ad prudentiã faciat 17 22
Auditus qũo p accidẽs magis ad prudentiam faciat quàm viſus 18 25
Aues cur nõ ſint erectę figuræ 265 40
Aues 278 5
Auium & quadrupedũ ſimilis quodãmõ eſt natura 272 35
Aurum cur æruginẽ nõ cõtrahit, cõtrà æs & ferrũ æruginẽ ſentiunt 72 11
Auulſio 310 32

B

Bifida omnia ferè eſſe ſemina 310 23
Bifariã à cõtrario extinguitur calidum 343 9
Bipeda 245 12
Bonũ, vel apparens bonũ, motionũ cauſæ 211 19
Brachia & alas ĩ bipedũ genere cũ illo qđ ſũmũ eſt facere nõ cũ illo qđ eſt ante 248 54
Brachium 221 27
Bruta aĩalia medio ſe habent modo inter ſtirpes & homines 306 14
Bruta aĩalia ad cæli latus ſummũ habent ſuum 241 31
Buccini 244 22

C

Cælũ corrũpi nõ põt 206 37
Cæli motor vt amatus & desideratus mouet 211 24
Calens ſpũs oia pmeat iuxta academicos & ſtoicos 357 1
Calidũ vniuerſis eſſe cauſam vt alantur 372 10
Caliditas p ſe nõ eſt cã prudẽtiæ & dignitatis 354 53
Calidũ innatũ altricis animæ inſtrumentum 342 36
Calidum nobilius efficit animal 354 48
Calidũ ſaporũ cõcauſa 58 59
Calidum auget, frigidum minuit 65 10
Calidũ oẽ ſurſũ ferri 156 36
Calor in corporibus magnitudinis architectus 297 2
Calor innat⁹ niſi extrinſecus iuuẽt, ſeipſũ iterimit 297 26
Cammari 347 37
Cancri 276 16. 353 41
Cãcrorũ obliqu⁹ mot⁹ 272 4
Cancrorũ genera 148 39
Cancrorũ ſpectanda & peculiaris natura 276 6
Carabi 276 16. 347 37. 353 41. 276 6t
Carbones cinerib⁹ operti cur non extinguantur 318 29
Carpos & picarpiõ qd 57 42
Carunculę mamillares appellatæ. 37 52
Cauda pauonum ad volandũ inepta 263 31
Cauſarum ordo in motionibus 219 37
Cauſas plerunq; ſibi inuicem eſſe cauſas 277 14
Cete humorem recipit, at non cauſa refrigerationis 353 4
Cete latinum nomen non habet 352 45
Certamina i ſacris ludis apud Græcos 239 40
Cerebrum in animalibus frigidiſſimũ, contrà calidiſſimum eſt cor 161 3
Cerebri & cordis diſcordia cõſeruatur animal 38 4
Circulo nulla figura contraria 69 57
Chelonium 363 44
Clariſſima ſunt ſenſus iudicia 306 4
Clunis 265 5
Cognitionis modi duo 83 43
Cogitatio qd eẽ dicit 135 12
Cogitatiua vis dormiẽtib⁹ ac vigilantibus ſeſe applicare poteſt 180 13
Coloris definitio 46 15
Colliq̃trix frigiditas 368 49
Commentatio ſiue meditatio quid 123 50
Communis ſenſus omniũ pręcipuus 312 50
Cõmunẽ ſenſũ oĩm ptãtes habere ſenſuum 149 15
Cõmunẽ ſenſum aliorũ õniũ arbitrum in media corporis parte collocari 305 36
Cõcauũ & cõuexũ cõtraria ex ijs q̃ ſunt ad aliquid 236 41
Cõcoctio incremẽti, cruditas decremẽti cauſa 64 16
Congri 253 9
Cõnatũ ſpm̃ nõ p ſe, ſed cõparatõe grauẽ eẽ & leuẽ 228 15
Connatus ſpũs animæ vehiculum 226 46
Cõtinuũ ad infinita ſecari per partes inequales 85 34
Cõtinuũ oẽ à ptib⁹ æqualib⁹ finitis metiri 85 32
Cõtrariũ per antiperiſtaſin à cõtrario valẽtius fit 331 38
Cõtraria loca qualitatũ exceſſus ſæpe emendare 358 15
Cordul⁹ piſcis 350 6
Cor primũ ſenſiteriũ 111 20
Cor venarũ origo 312 6
Cor pricipiũ oĩs mot⁹ 216 48
Cor & pudẽda tãquã ſolitaria de per ſe ſunt aĩalia 231 7
Cor õniũ origo ſenſuũ 39 9
Cor primi ſenſitiui ſenſiteriũ 126 7
Cor oĩs initiũ ſãguinis 161 47
Cor extremum in animalibus friget 316 16
Cordis cuſpis 361 12
Cordis palpitatio à frigidis vel noxijs humoribus prouenit 368 39
Corporũ ĩ marib⁹ & fœminis naturales habitus 300 17
Corpora maxime perſpicua quæ 42 36
Corpora naturæ diaphani participantia quadrifariã diſterminari 43 48
Corporũ mortes 367 21
Corpus cæleſte in inferiora agere 61 43
Corpora pſpicua q̃tuor 35 1
Coxa 265 11. eo. 31
Crocodili 274 17. 276 34
Crura & brachia hoĩes cõtrario flectunt modo 237 16
Cruſtaceorum genera ſumma quatuor 276 16
Cruſtaceorum exangue & frigidum genus 353 35
Cuiq; cõpoſito aliquid eſt contrarium 288 13
Cum vita & anima ſemper cõiuncta caliditas 341 51
Cupreſſus 300 29
Cur alarũ poſitio & pinnæ ẽt oib⁹ in latus exeũt 273 47
Cur ambigua animalia in terris pariãt 349 23
Cur alati homines eſſe nequeant 265 40
Cur bipedes aues ſtare poſſint 264 9
Cur cancri præuios multos habent pedes 276 20
Cur de digeſtione in hepate facta nõ meminerit 312 19
Cur gelu non minus odores q̃ ſapores interimat 74 12
Cur in ſenectute mors dolore careat 364 42
Cur in ſtirpium genere quędã ſolo ſemine proueniũt, nonnullæ vero auulſione aut ſurculo 308 7
Cur in Aegypto nõ odori ſint flores 76 24
Cur iunioribus q̃ ſenioribus maiores ſint pulſus 370 35
Cur maiora animalia ſint diuturniora 297 40
Cur muſcæ & culices ſolo volatu pſtrepũt, cicadæ vero ẽt ſtãtes canũt 344 50
Cur neq; valde pueris neq; valde ſenib⁹ ſit memoria 123 2
Cur reſpirantia, in aquis ſuffocantẽ, piſces vero in terris ſtrãgulãtur 367 57
Cur pinguia non putreſcant 293 30
Cur plures ſenſus ſint in capite collocati 313 54
Cur pueri fantaſmata q̃ ĩ ſomnis viderit, experrecti etiãnũ videre ſe exiſtimẽt 180 50
Cur pręſtãtiora aĩalia pulmones habeant 354 20
Cur ſerpẽtiũ genus inflexib⁹ moueatur 252 46
Cur ſimplicioribus diuina cernantur ſomnia 186 4
Cur terreſtria ĩ aqs, cõtra aquatica ĩ terris ſtrãgulẽt 327 22
Cynorhodos 186 4

D

Dæmones animorũ curatores 192 39
Dæmonũ mortes 367 4
De elephanti iflexiõe 269 59

De inſectorũ ſciſſo quo pſtrepũt & refrigerãtur 344 34
Delphinorũ pnicitas 353 23
De naturali & violenta morte 330 1
De terrenis piſcibus 348 3
Deſiderium cur ſit abſentium 127 44
De vropygij vtilitate, finalią; illius cauſa 164 50
Diapaſon 49 16
Dialecticivtranq; cõtradictionis interrogãt partẽ 213 38
Diaphana proprie dici q̃ viſui ſunt perula 42 3
Diaphanum primum diuinus ignis 42 14
Diaphani colorẽ quidã lumẽ eſſe dixerunt 30 41
Diateſſaron 49 15
Diapente 49 16
Diaſtole 369 15
Dicti Ariſtotelis moderatio ſecũdũ D. Thomã 61 21
Dieſis quid 86 18
Differẽtia medicorũ & philoſophorũ in ſecũda digeſtione 162 3
Differẽtia inter ſonorũ odorumq; motiones 92 1
Diogeniscynici mors 317 22
Diſciplina à reminiſcẽtia quo diſtet 126 26
Diſdiapaſon 49 17
Diuerſæ corporis ptes diuerſis attribuũt opib⁹ 336 10
Diuinorũ genus ſomniorũ nouiſſe Ariſtotelem 190 1
Diuinũ negotiũ quid 1 6
Dolor conſtringit 215 49
Draconũ elephãtorũq; diſcordia 296 45
Duæ diaſtoles, & duę ſyſtoles 341 21
Duæ ad vitæ longitudinẽ cõcurrunt cauſæ 294 16
Duæ ſtirpiũ interitus cauſæ 320 10
Duę odorũ ſpẽs & dfæ 74 42
Dulce, inter ſapores primariũ obtinet locũ 66 49
Duobus modis accidens corrumpitur 285 21
Duo corruptionis modi 362 33. 366 33
Duo ignorantiæ modi 286 2
Duo reſpirandi meatus nares & aſpera arteria 337 7
Duplex ẽ potẽtia ſẽſile 88 44
Duplex in hoie intellect⁹, practicus, & theoricus 212 31
Duplex impoſſibilitatis ratio 205 21
Duplex materiæ potẽtia 288 36
Duri & icoctiles cibi 289 45

E

Efficacia ſomnia 179 17
Elemẽta qualitatib⁹ ſuis in ſe inuicẽ agere & pati 285 1
Elemẽta à ſe inuicem mouentur 209 24
Elephantũ natura 291 28
Empedoclis ſententia de reſpiratione 337 37
Entelechia ſecũdũ Peripateticos non mouetur 210 32
Entia quædã per generationẽ fieri: quædã vero nulla generatione 90 29
Entium tria genera 2 55
Eouſq; animal viuit, quouſq; ali poteſt 316 11
Epiglottis lingula 340 23. 351 39
Epilepſia quõ fiat 157 47
Erucæ 242 48. 261 19
Eſſẽtialia coloris pricipia duo pſpicuitas, & lumẽ 46 22
Eſculẽta ad duo cõferre 65 1
Exãgula aialia p̃ciſa p ptes cur viuere & mori poſſit 250 33
Excellẽs ſenſile ſenſum corrũpere 171 26
Ex cõtingẽtib⁹ ſemp id qđ melius eſt naturã facere 238 8
Excrementa, vitæ breuitatis cauſæ 295 17
Expiratio 324 8
Extinctio 316 39
qd Extramittitur, lumen eſſe non poteſt 29 43

F

Fantaſiæ deſcriptio 112 57
Fantaſia quid ſcđm aliquos 112 30
Fantaſia vñ dicta 114 20
Fãtaſia mẽtis libellus 119 8
Fãtaſia qũo ad intelligẽdũ iuuet, & qũo p̃pediat 120 40
Fantaſiæ deſcriptio 113 25
Fãtaſiabile quid ſcđm Stoicos & qd fantaſticũ 114 24
Fãtaſma ſiue ſpectrũ qd ſit, & quid imago 123 43
Fãtaſmata quonã ab aiæ notionibus differãt 114 33
de Fantaſtica aiæ vi quę Stoici ſenſerint 114 12
Faciles cibi 289 45
Femur 265 22
Fœtus cur primis diebus non ſentiatur 158 14
Foſſiles piſces 347 45
Fulicæ 278 5
Fumida euaporatio non eſt odor 73 11
Futurorum præſenſiones cur difficiles 193 30

G

Galẽi ſnĩa de ſaporib⁹ 66 22
Generatio 365 37
Generatio dupliciter itelligitur 365 39
Genitale ſemen ſanguinei alimẽti excrementum 295 30
Genitale ſemẽ & mẽſes mulierũ eiuſdẽ eſſe naturę 172 43
Grandiũ capitũ hoies cur ſomniculoſi exiſtũt 158 37
Guſtat⁹ cur tact⁹ ẽ ſpẽs 64 11

H

Halteres 239 30
Heracliti flumen 317 58
Herculeę columnæ 285 37
Hirudines 261 25
Homo plurimo tenuiſſimo ac calidiſſimo vtitur ſanguine 355 20
Homo inter reliqua aialia tactiliũ excellẽtias cur perferre non poſſit 55 50
Homo ſolus inter aialia reminiſcitur 139 16
Homo cur ſit proceræ ſtaturę 264 30
Homines grandiũ capitũ cur ſomniculoſi exiſtũt 158 47
Homines lunares 205 33
Hoies anguſtarũ venarũ cur ſint ſomniculoſi 158 37
Horror 216 26
Horeſtis dira 114 27
Humani ai Peripateticis ſunt veluti raſę tabellę 285 48
Humanorum animorum duplex vita 192 22
Humores ob ſupfluẽtes ĩ pueris ſomnum vltra conueniẽs tempus extendi 147 11
Hydri 349 16
Hypate quid 96 6
Hypotenuſa 257 8

I

Idem eſſe animã & mentẽ ex Democrito 329 17
Idẽ numero & rurſum idẽ ſpecie qũo ſimul à diuerſis ſentiri poſſit 92 33
Ieiunia quare ſitim efficiant 319 46
Ignis non putreſcit 243 38
Ignis in propria ſphęra æther appellatua 287 8
Ignis cur ſine alimento durare non poteſt 289 30

Ignis geminæ corruptiones 316 34
Ignem & flāmam ſpecie quidem vnum perſeuerare, numero vero nō 317 59
Imagines in oculis apparētes quid ſint 26 48
Impoſſibile ſimpliciter neceſſariū habet oppoſitū 205 5
Impulſus 228 5. 238 18
In animalibus & ſtirpibus ſūmū & imum contrario ſe habent modo 241 13
In antiperiſtaſi elemētorū corpora ſibi iuicē cedūt 324 35
Incorporeū nō moueri 139 54
In extrema ſenectute nullo negotio aīal interire 364 30
In formalibus cauſis medium mouens motū ipſa eſt appetitio 226 30
Infantes cur neq; ſtare recte, neq; bene ambulare poſſint 264 44
Infantes cur ſupernas partes inferioribus maiores habeāt 157 38
In pauoribus cur cor emicet 230 36
In pauco eodemque aēre ſine aqua cur animalia ſtrangulētur 361 44
In perfectioribus animalibus pingue & calidū eſt 294 35
In quadrupedū genere ſūmū & ante idem 145 32
In quo cōueniāt & ī quo differāt īſecta cū ſtirpib⁹ 299 4
Inſecta itermedia crura intorta habēt,& ſurſum verſus incurua 275 30
Inſecta non ſpirant 326 44
Inſectorū gen⁹ velut ex multis animalibus compoſitum eſt 309 19
Inſectorū reciſæ partes ſenſū nō amittunt 305 49
Inſectorum reciſæ partes cur diu viuere nequeāt 308 57
Inſenſile nullū ē tps 100 23
Inſeparabilē animæ ſpeciē vitā appellari 354 37
Inſitio 310 32
Inſcriptio dē ſenſu & ſenſili quare ſic dicitur 6 16
Inſpiratus aēr ſecūdum quoſdam naturalis caloris fomes 335 18
Inſpiratio 314 7
In ſtirpiū partibus altrix vniuerſa eſt vita 150 31
Inſtrumētorū natura duplex 61 37
Intellect⁹ practicus 120 32
Intellect⁹ in habitu 120 33
Intellectus quō cognoſcit ſenſilia 83 53
Intellectū ſine fantaſia nō intelligere 119 18
Intelligibiliū memoriam eſſe per accidens 119 27
Intelligēs ſemp intellectæ rei quātitatē applicare 119 56
Intelligibilium quō ſit memoria 121 38
Interuallum quid 86 17
Interuallū proportionatū ad vidēdū requiritur 34 15
Inuoluntarij motus 229 42
Ionicorū ſchola 1 31
In iocinore nō pfectus ſit ſanguis de Peripateticorū ſnia, quis nō ſecundum medicos 155 31
Ira quid 140 39
Iudicare quid dicitur 10 18
Iunctura manus quā carpon vocant 220 37
Iuuentus 366 1
Iuxta Pythagoreorum ſniam mētē eſſe aiæ caput 329 52

L

Labores qui efficiāt ſomnum 157 26
Lacertus 221 27
Lacertæ 274 17. 276 54. 307 20. 251 3
Legētes cur ſæpenumero in ſōnū delabūtur 159 19
Legitimū philoſophi quod ſit opus 6 21
Loca & cōplexiones multum ad vitæ prolixitatem & breuitatem facere 284 25
Localis motus quomodo in ijs quæ ſiūt,ſit vltimus 211 52
Locuſtæ 261 16. 347 38
Loligines 245 45
Lombrici 242 49. 251 3. 261 19. 207 20
Longiſſima equi vita 291 30
Longiſſimā ſpum vitam eſſe ſeptennium 291 38
Longuriones 252 49
Lumen eſt perſpicui color per accidens 40 27
Lumē in habitudine quadam conſiſtit 94 20
Lumen corporis luminoſi eſſe præſentiam in corpore diaphano 93 16
Luminis ſuſceptiuorū tres gradus 41 12
Luminum ſynaugeia 24 14
Lutariæ teſtudines 274 18
Lycanos quid 96 7

M

Maior flamma minorem abſumit & deuorat 190 27
Magnos motus minores offuſcare 176 1
Malacia,mollia 291 44
Manus 221 27
Maranſis,exiccatio 316 37. 343 7
Marinæ beluę odores ſentiūt 77 41
Materia ſenſibilis 288 24
Materia itelligibilis 288 24
Materiæ eſſentia in recipiendis cōtrarijs cenſet 288 17
Materiæ nomen duplicem habet ſignificationē 288 24
Materialis & finalis ſomni cauſæ 162 20
Materiales affectiones cū accedentes tum abſcedentes tempore indigent 309 50
Mathematicū negotium quid 1 13
Mechanici 214 29
Mediū vltimū dicit ad extrema cōparatū ſingula 223 8
Media aiæ natura 3 13
Melancholici cur ſint edaces 159 7
Melāchólicos in iugi motionū verſari ſalo 140 2
Melancholicorū corpora cur ſicca ſūt & enecta 159 10
Melancholia in vehemēti ſpiritiū cōmotiōe verſat 190 16
Memoria 218 30
Memoria nō eſt paſſio vel habit⁹ ipſius ītellect⁹ 112 12
Memoriæ verus character 118 15
Memoria quo à fantaſia differat 113 44
Memoriā ex ſæpius verſata fātaſia effici 113 13
de Memoria exactus ſermo 123 53
Memorādi præcepta 167 33
Menſtruorum admiranda vis 172 35
Menſtruorum tpe cur mulieres ſpeculorum nitorem maculent 172 30
Menſuræ ratio in quibus repetiatur 48 22
Mergi 278 5
Meſe quid 96 8
neq; Minimū dari ſenſile:neq; maximum nō ſenſile: contra Diodorum 89 2

Miſceri q̄ ꝓprie dicant 96 19
Mixtio vera & ꝓpria q̄ 54 21
Moderati labores vitam cõſeruant, immoderati deſtruunt 296 1
Molles piſces 245 44
Molles carne, apti mẽte 56 16
Mors cur frigida & exanguis appellata 316 31
Mors naturalis 366 58
Mortẽ ſoli⁹ eẽ corpis 151 53
Motionis vniuerſæ domina eſt vis animæ motrix 249 41
Motrix animæ vis in corpore 222 41
Motus localis aliorum motuũ primus 208 18
Motus animalib⁹ interni qui, & qui externi 145 25
Mugiles 253 9
Muli cur equis & aſinis diuturniores 295 38
Mulierũ in coitu emiſſum humorem genitale non eſſe ſemen 295 45
Multipeda 245 13
Multipeda omnia per diametrum mouentur 271 59
Mũdanã animã ſemp annexũ habere corpus 8 24
Murænæ 253 9
Muſicorũ quorundã ſnia qũo percipiantur ſoni 100 6
Mutæ cicadæ. 345 56

N

Natura quoad fieri põt ſemp qd eſt melius facit 314 24
Naturæ eſſentia ex Academicorum ſententia 1 35
Naturæ definitio vt voluere Academici 1 48
Naturæ inter animalia metrũ & mẽſura eſt homo 243 21
Naturæ definitio ex Ariſtotelis & Peripateticorum ſententia 1 54
Naturæ de eſſentia variæ opiniones 1 28
Naturã vna re plerũq; vti ad duo 77 21
Naturalis calor altricis animæ vehiculum 319 30
Naturalis ſciæ ptitio 4 49
Naturalis negotij ꝓloqa 1 23
Nãlis interit⁹ mod⁹ 364 21
Naturales exceſſus à ſimili iuuant, à cõtrario lędũtur, i nõ naturalibus contrá 357 26
Naturalis corruptiõis duplex modus 343 28
Nete quid 96 10
Neceſſaria eſt calidi refrigeratio 319 6
Nihil naturale penitus corruptibile 289 25
Nihil ꝓhibere parte alicuius mota reliq̃s qeſcere 224 24
Nihil refert dicere, Primũ qd ſic: & vltimum quod non. vel primum quod nõ: & vltimũ quod ſic 107 28
Nõ eſſe eũdẽ ſpiritũ i vniuerſa aialis vita, & eũdẽ eſſe ſcdm varios reſpectus 227 50
Nõ omnẽ corporis partẽ eſſe ſenſilem 83 4
Non oia que ſunt ad aliud, poſitione carere 91 13
Nõ oia cõpoſita quopiã ex ipſis corrupto deſtrui 285 13
Non omne animal ſe loco mouere poteſt 242 18
Nõ oẽ pulchrũ mouet 211 11
Noctes cur diebus trãquilliores, & minus pflatę 191 47
Non ſolum ſanguinea & pedata quatuor notis mouentur: ſed & apeda 252 8
Non volũtarij motus 229 42
Nõ volũtarij mot⁹ inter volũtarios & inuoluntarios medij ſunt 230 5
Nullã ſuapte natura nõ ſenſilẽ eſſe magnitudinẽ 89 20
Nullũ elemẽtũ ſapidũ 59 30
Nullũ habens contrariũ perpetuum 290 47
Nullo modo reſpirant piſces 325 9
Nutritiuũ & ſenſitiuũ in media corporis collocãtur parte 305 37

O

Obiectis abſcedẽtibus, impreſſas remanere ſpecies 171 5
Oculus, ſpeculũ aiatũ 35 30
Odoris definitio 71 25
Odores poſt ſapores eẽ 70 58
Odores pulmẽtis nõ cõferre: nõnũq̃ vero obeſſe 75 13
Odores p ſe ſuaues vel triſtes qui 75 4
Odores in animi defectu conferre 82 9
Odores per ſe qũo incolumitatẽ cõferãt 82 26
Odorũ vtilitas 76 12
Oleũ amarum à ſale defluere 72 7
Olea 300 29
Olfact⁹ qũo iter ſẽſus reliquos ſit medius 80 10
Omne ſcdm aliud p ſe primo ſupponit 101 11
Oẽ agens præfinitos actionis ſuæ habere terminos 147 8
Omnes quadrupedes p diametrũ moueri 271 21
Omnes motus indigẽt motione locali 208 30
Omnes poteſtates ad vnicũ deduci principiũ 247 26
Oẽs ſẽſus ad cor tẽdũt 313 31
Omnis potentia à maiori agit proportione 331 34
Omnia aialium opera corporis & aiæ eſſe cõia 282 12
Oẽm ſẽſũ calido idigere 10 36
Opinatio quid, & quid ſit illi proprium 167 3
Opinio viſione p extramiſſionẽ fieri, bifariã ſecat 28 13
Orientis locũ, dextrã eſſe vniuerſi partem 242 25
Oua irrita, quę Græci vria & hypenemia vocant 363 31
Paluſtres arbores breuioris eſſe vitæ 291 19

P

Parameſe quid 96 9
Paranete quid 96 9
Parhypate quid 96 7
Partes æquales & ineq̃les ſiue proportionales quæ 86 43
Partes i toto vt p tãte eẽ dicũtur, ita poteſtate ſenſiles exiſtimantur 87 23
partialiũ aiorũ mortes 367 15
Partium in arboribus vocabula 310 40
Paſſeres 262 24. 277 47
Paſſiones p accidẽs bifariã cũ continuis ſecari 85 45
Paſtinaca 262 34
Pauor 216 27
Plani piſces 262 24
Planipedes 278 5
Platanus 300 29
Platonis defenſio de videndi modo 23 8
Platonis ſentẽtia de calore naturali & ſpiritu 335 28
Plerũq; quãtitas eſcarũ intermit, iterdũ qualitas 317 10
Plotini de memoria & reminiſcẽtia cõtra Peripateticos rationes 115 3
Plures ſũt potẽtię tũ i iudicatrice, tũ in appetitrice animę parte 210 24
Pluuiarũ & vẽtorũ prognoſtica nõ ſemp euenire 190 41
Poeticus Proteus 2 35
Polypi 245 45. 347 37
Pomiliões nani vocãt 141 28
Poma gelu putreſcunt, & iterdum arida fiunt 63 24
Porphyriões Erodij quas aues diomedęas nũcupãt 263 18

Pedeſtria omnia cur pares pedes habeant 254 40
Pentathlus 239 45
Perfectiora aialia naturæ vnitatē maxime habēt 309 30
Peripatetici, Alexandræi cognominati 112 22
Peripneumonia 362 46
Perſpicuitatis natura de Alexādri ſententia 41 45
Philænidis poema 194 46
Philoſophiæ diuiſio 1 1
Philoſophię ad quā partē ſpectet hic liber 6 25
Phlegma vtile in ſanguinē cōuertitur 161 13
Phyſicū negotium quid 1 9
Phyſicos trifariā circa odorū naturas fuiſſe diuiſos 72 52
Pingue & lētū humidū diuturnæ vitæ cauſa eſt 293 28
Piſces q dormire dñr 148 36
Piſces dormiunt 148 30
Piſces plani appellati 348 34
Piſces & aues quodāmodo cōuenire & diſtare 278 25
Piſces qūo alimētū recipiāt, & frigidā admittāt aquā 352 5
Poſt ætheris naturam aër tenuiſſimus 360 10
Practici intellectus concluſio nō eſt operatio 212 39
Practicū negotiū quid 1 3
Præpetes volucres 263 36
Primū ſenſitiuū vnū & plura eſt, necnō diuiſibile & indiuiſibile 106 4
Primum bonum 211 29
Primū mouēs corporeū neceſſario molē habet 225 7
Primū ſēſitiuū quid 146 32
Primū animæ vehiculū 8 39
Pricipiū vitę cor mediū i aialibus obtinet locū 222 29
Pricipiū, totius dimidiū 131 11
Principium medium ſemper vult obtinere 311 16
Problemata mechanica 217 4
Proiectorū motus 170 35
Proloquia in libellū de ſenſu & ſenſili 5 30
Pronum 278 42
Proprij & per ſe odores ſemper ſalutares 76 35
Prudentia quid 17 25
Puellæ cōſpectu cur pudenda turgeſcant 230 31
Pueri cur magis memores ſint quàm ſenes 115 10
Pulmo gæce pneumon dictus 350 16
Pulmonē habētia ſpirāt 322 5
Pulices 262 16
Pulſus 369 14
Purpuræ 244 21

Q

Quadrupeda 245 13
Quadrupedū genus cur crura ac viſit inflectit ſua 267 47
Quadrupeda quæ nō animal ſed ouū edūt 237 40
Quę arborū longęuę 292 11
Quę factiuę propoſitiones, & ex quibus cōſtent 213 13
Quæ in diuerſis ſenſibus proportionalia dici poſſunt, & quæ ſecus 99 25
Quę nulla ratiocinatione cōfeſtim faciūt homines 213 50
Quæ nō ſint ſomnia, cum tñ appareāt ſomnia 167 20
Quæ odorū ſpēs in ſe ſuaue & triſte p accidēs habēt 74 46
Quæ longæuæ ſint arbores, & quæ breuioris æui 283 7
Quę ſit mors nālis 362 44
Quæ in oſtreaceo genere turbinata appellentur 244 9
Quæ perfectiores & quæ imperfectiores animarū eſſentiæ 363 38
Quæ incuruos habēt vngues, nō habēt lōga colla 263 49
Quæ ſint temperatę regiones 296 37
Quę nō ſunt in tēpore 121 1
Qualis diaphani actus ſit lumen 43 58
Quatuor in pulmonibus motionum modi 341 27
Quatuor cauſarum in pulſibus genera 370 30
Quatuor aiarū grad⁹ 7 46
Quercus 300 29
Qui monſtrificas in ſōnis cernunt imagines 177 25
Qui multo vtuntur coitu, cur cito intereāt 295 30
Quid pūctū phyſicum, & qd mathematicum 256 38
Quid ſit parergon 337 26
Quid ſummū & imū 240 8
Quid natura interire, & quid morbo 295 10
qd p diametrū moueri 271 8
Quid natura ex Academicorum ſentētia 190 10
Quid gręcis ἀσκωλιάζυμ, & quę κονδύλια 243 37
Quid valetudinariū 283 39
Quid cōmodus efficiat dubitator 282 52
Quid ꝓprie ſit iſtrm 372 26
Qđ à frigido coaleſcit, à calido liq̄ſcit, & ecōtra 357 50
Quō ab appetitu mouet̄ animal 210 11
Quō materiæ ſub ignis forma exiſtenti quodāmō adſit cōtrarium 288 52
Quō fiat pulſus 370 15
Quō corpus ab anima moueri dicatur 210 36
Quō cōmutatim in brachijs & cruribus in homine fiant inflexus 270 10
Quō intelligi debeat aiæ ſalē ipſum eſſe cor 303 42
Quō intereunt muſcæ & apes in aquis' merſæ 347 4
Quō per ſucceſſionē audit⁹ & odoratus ad ſenſiteria ſua perueniant 91 43
Quō aialia plaſmēt 311 44
Quō impoſſibilia vocet philoſophus 212 47

R

Raia 262 34. 277 47
Ratione carentia animalia ſomniare, & cur 189 45
Refractas à ſpeculis imagines in viſum agere 172 26
Reminiſcētiam requirere memoriam 127 2
Reminiſcētia quid 126 55
Rerū de nāliū eſſentia 2 49
Res eadē nō eodē ſe habēs modo cōtraria efficit 330 25
Rerum de nāliū principijs diuerſę antiquorū ſniæ 1 57
Reſolutoriā diuiſiuā pręcellere facultatem 4 9
Reſolutiuā & diuiſiuam oim ſciētiarū eſſe facultates 4 1
Reſpiratione ad odoratū animalia quędā abuti 337 18
Reſpiratiōis cauſę māles efficiētes & formales 359 32
Reſpirādi modus iuxta Platonem 332
Reſultatio 307 54
Rhombi 262 24. 277 47
Rotarū modioli quō conſtare videntur 214 52

S

Sepiæ 245 45
Salacitas paſſerib⁹ breuē reddit vitam 245 52
Saltus 370 52
Sanguine prædita omnia quatuor mouētur notis 249 21
Sanguis, ſpiritus vehiculum 217 29
Sanguinis differentia cum in venis tum in arterijs exiſtentis 335 47
Sanguis primum in corde fit 370 20

Sanguinis natura, ſpiritus vehiculum 322 27
Saporum ſpecies tractantur à Platone in Timæo 66 44
Saporum ſpecies xiij ſecundũ Plinium 66 55
Saporum octo ſpecies 66 15
Saporum in ordine Galenum ab Ariſtotele non diſſentire 66 26
Saporis definitio 62 30
Saporum colorumq; genera ſecũdum Democritũ 68 14
Saporum & colorum ſpecies vtrinq; ſeptem 67 17
Saporum animaduerſiones in pomis & fructibus 66 48
de Saporibus quid ſentit Empedocles 56 33
de Saporibus opinio quędam aſſertorem nõ habẽs 57 10
Scientiam de anima, mediam quodãmodo inter diuinam & naturalem eſſe 3 20
de Scientiarum in anima pręexiſtentium reminiſcentijs Peripatetici ab Academicis diſſentiunt 115 50
Scolopendra aliàs centipeda 250 21
Scythia cur pauciſſima generet animalia 297 8
Scyromata dura apoſtemata 364 53
Secundũ animę vehiculũ 8 60
Selache, plani piſces 348 44
Semitonium quid 86 19
Senſationes domeſticæ & externæ quæ 154 43
Senſile neq; corpus eſt, neq; ſine corpore 92 49
Senſiles in corporibus paſſiones 82 44
Senſilia quæ ſint cõmunia 68 28
Senſilia omnia, vt huiuſmodi ſunt, ſub vnam deduci naturã 105 18
Senſilia communia ad viſum maxime ſpectare 69 18
Senſilia propria & communia 166 16
Senſilia interna 112 61
Senſilium ſpecies paſſionũ nõ ſunt infinitæ 84 41
à Senſibus animalia characterem accipere 147 45
Senſitiua animæ poteſtas cũ altrice illius vi in corde conſtituitur 304 41
Senſitiuum & fantaſticum eadem ſubiecto, diuerſa ratione 169 48
Sẽſitiuã & intellectiuã animã nõ eſſe corporis formas ſecũdum quoſdam 286 20
Senſus non fit ſine aliqua alteratione 170 45
Sẽſum cõmunẽ quaſi circuli eſſe centrum 149 46
de Senſuũ infallibilitate Epicuri ſententia 102 55
Senſus cõmunis 105 17
Senſus à fantaſia quo diſtet 112 8
Senſus quomodo ſimul cõtraria ſentiat ſecundum Alexãdrum 106 38
Senſus & fantaſia ſubiecto eadem 113 2
Senſus vnus bifariam dicitur 97 13
Senſus odoratus nõ eſt ibi quo inſpiratus peruenit aer 78 27
de Senſationũ modo, & de ſenſiterijs 7 18
Senſus alterationes ſunt quædam 216 10
Senſus tactus animalibus propter ſalutem datus 15 40
Senſus ſimul agere omnes nõ eſt neceſſe 150 18
Senſus cõmunis & tactus eadem 150 11
de Senſuũ principijs, & de ſenſus definitione 6 41
à Sẽtiente animæ potẽtia fantaſiã & memoriã prouenire 113 53
Senectus 366 1
Senes de prope nõ cernũt: remotius autẽ videre poſſunt 34 23
Senectus frigida & ſicca natura 293 9
Serpentes cornu exuſti nidore fugantur 79 14
Serpentes 242 48
Serpentium genus cur pedibus careat 253 39
Siccitas ſaporum cauſa eſt 62 48
Sideratio 320 26
à Similibus, cõtrarijs & vicinis reminiſci contingit 130 50
Sitis, frigidi & humidi appetentia 319 50
Soleæ 262 24 277 47
Solũ dulce nutrit, alij ſapores pro cõdimẽtis faciũt 65 36
Solo dulci nutriri aial 63 44
Solũmodo vnus incõſtans apparet modus, cum tamẽ ſint duo 269 44
Somnũ nõ omnium ſenſuũ eſſe defectionem 151 9
Somnũ quietẽ vocari tranſlato vocabulo 152 7
Somnum mortis germanum eſſe 14 42
Somnũ epilepſiæ ſimilẽ eſſe 157 41
Somniorũ natura & eſſentia 165 47
Somnia non eſſe cogitationis opera 166 48
Sõnia vnde fiant 168 9
Somnia vera quæ ſint, & quæ non 168 13
Somnium à viſione aliud eſſe 169 52
Sonus quid 86 17
Sonus & vox quid ſint, & quo fiant modo 55 19
Sphacelismus 320 28
Species quopiã prodeũtes, in triplici ſunt genere 30 21
Spes 218 31
Spiratio 324 6
Spiritus natura cum grauis tũ leuis eſt 228 43
Spiritus opera 227 8
Spiritus fantaſticus primum animæ vehiculum 193 24
Spiritus & ſãguis calidiſſimæ animalis partes 316 6
Spiritũ in medio collocari, & ipſum eſſe medium 228 36
Stelliones 274 18
Stirpes animalibus quare diuturniores 298 8
Stirpiũ & inſectorũ cõuenientia & differentia 307 51
Stirpiũ excremẽta quæ 81 20
Squatinæ 277 57
Squillæ 276 16
Stoici tenebras per ſe videri voluerunt 23 51
Subſtãtiales elemẽtorum formę nõ ſunt illorũ qualitates, contra Alexandrum 60 40
Summũ & imum ſecundũ inſicta naturæ opera in omnibus eadem 241 23
Supficies & color idẽ ſũt numero, diuerſa ratione 44 12
Supficies nõ eſt color ſecundũ Pythagoricos 44 42
Supinum 278 42
Syſtole 369 15

T

Tactus & guſtus ad cor tendunt 31 3 13
Talia vocãtur cõpoſita, qualia à prædominio ſunt 355 45

Tardi cur bene meminerunt: ingenioſi autē bene reminiſcuntur 127 3
Tempus quomodo ſentiatur 100 21
Temporis perceptio à brutis & ab hominibus quomodo differat 128 37
Tenebra non eſt pura luminis priuatio 47 27
Tertiū animæ vehiculū 9 11
Terræ ſuauis odor 76 20
Terram actu ſapores non habere 62 9
Teſtudines lutariæ 322 15
Teſtudines aquaticę 322 15
Theoricum negotiū quid 1.2
Theoricum & practicū, principales animæ poteſtates 209 50.
Thynni. 358. 43.
Tibicines. 345 48.
Timor quid. 140 39
Timor. 218 344.69 3
Tonus quid. 86 20
Tormentorum machinę 227 11
Totalis caloris extinctio, mors eſt. 293 16
Tractus. 228 5 238 18
Tres locorum differentiæ à quibus animantium genus omne diſterminatƈ. 246 10
Tres motionū in animalibus differentiæ. 229 40
Tria cordis motionū accidentia. 368. 28
de Tribus vitæ ſpeciebus ab anima infuſis. 9 31
Triplex in animalibus digeſtio. 312 14
Triplex hypotheſium ſiue ſuppoſitionum ſignificatio. 12 33
Triplices in ſtirpibus generationis modi. 310 15
Troglodyta. 274 17

V

Vacij. 276 52
Vacuæ tabellæ ſimilitudo quomodo intelligi debeat. 216. 30
Vari. 276 57
Variæ de naturæ eſſentia opiniones. 1.28
Vbi organicum non reperitur membrum, nec vis animæ motrix. 248 10
Vbi primum mouens animal conſtitui debeat. 220 29
Vbi guſtatus ſenſiteriū 313. 17
Vectio 238 18
Vena magna. 312 10
Vera ſomnia. 181 52
Vermes. 251 3
Vertigo, quam greci ἰλιγγίαν vocant. 244 19
Veſpertiliones. 279 20
de Videndi modo duæ antiquorum ſententiæ. 23 15
Vigiliam, verum animalium eſſe finem. 152 18
Viles homines cur interdum per ſomnia diuinēt 192 5
Vinum infantibus nocuum 158 11
Violentæ mortis genus. 366 43
Virtutes quaſdā motrices in diuerſis eſſe mēbris. 247 16
Vis animæ motrix vbi collocetur. 225 46. 229 16
Viſæ rei actus ſiue ſpecies nec non ipſius videntis, quinam ſunt. 30 59
Viſio quid de Ariſtotelis & Alexandri ſententia. 35 19
Viſio per internam ſpecierum ſolummodo receptionem nō fit. 31 43
Viſio non copulatur externo lumini. 33 28
Viſio non fit extramittendo radios ſecundum Alexandrum 22 51
Viſio non fit per imaginum incurſum. 29 55
Viſionis modus ſecūdum Peripateticos. 52 5
Viſus & odoratus quomodo per diuerſas vtrorunq; qualitates igni adſcribātur. 38 31
Viſus quomodo ad prudentiā facere videtur 16 47
Viſus vtilior auditu quomodo 18 4
Vita 365 45
Vita animalis à ſuperiori infuſa anima 10 6
Vita animæ actus 367 23
Vitæ prolixitas caliditatis ſocia 296 28
Vitalis aura vbique eſt, & omnia tranat 327 6
Vitam cum ſpiritu & ſanguine eſſe 291 23
Vituli marini 279 19
Vituli marini pedes 351 1
Vltimum nutrimentū primo conſumctum 312 38
Vltimam in morientibus eſſe reſpirationem 365 7
Vnde dicti pedes 245 40
Vndę veneriorum appetentia 218 18
Vndoſus corporis motus quis 261 16
Vnico aliquando inſtrumēto naturam ad duo vti opera 351 17
Vnitatis forma potius imaginabilis quàm vera 367 38
Vnū & idem nō mouetur cōtrarijs motionibus 267 30
Volucres cur pedes habeant, quibus merito carent piſces 278 19
Voluntarij motus 229 42
Voluptas corpus excreſcere facit 215 45
Vropygium 264 56
Vſum, alteram eſſe naturam 134 18
de Vtilitate ſcientię naturalis 4 17
Vulneribus conciſum animal cur cito intereat 343 15
zoophytō mediū inter animalia & plantas genus 150 7

NICOLAVS LEONICVS THOmæus R. Paceo potentiſſimi Regis Britanniæ à ſecretis primario S.

SCio pleroſque fore, Pacee præſtantiſſime, qui hanc operam noſtram, & huiuſmodi interpretandi explicandique à me ſuſceptum laborem, vt ſuperuacuum, & minus vtilem, in tanta præſertim expoſitorum cum græcorum tum latinorum copia, in totum reprehendant & damnēt. Alios vero, quos in hoc ipſo fortaſſe æquiores, noua tamen iſthæc ſcribendi ratio, & ab ijs quæ in recenti ſunt vſu tam inſolens docendi modus, non mediocriter offendat. Nonnullos etiam qui etſi iſthuc ipſum non reprehendant, ſcriptionis tamen noſtræ ſtylum paulo fortaſſe exactiorem ac noſtratium fert mos philoſophorum, quaſi à philoſophiæ decretis alienum, & cum docentibus incommodum, tum diſcentibus etiam ipſis ſubobſcurum, conſtanter accuſent & improbent. Quibus ego omnibus in præſentia, ſi, vt rei eſt veritas, occurrere vellem, me non iccirco hæc ſcriptitare, vt ſuperiorum quempiam authorum (quod plerique faciunt) reprehendere & emendare ſtudeam, ſiue vt noſtra legi cupiam, & vulgi rumuſculos inde mihi aucupari contendam, ſed vt me ipſe doceam, otióque meo ad quod maxime lubet negocium nunc vtar, &, quod aiunt, denique vt mihi & Muſis iſta potius quàm alijs canam: vere profecto nec indecenter (vt arbitror) ſatis illis reſponſum crediderim: & non parum efficax, opinor, liberi hominis ingenue pro ſe loquentis, apud æquos præſertim iudices huiuſmodi eſſe videretur oratio. Verum hoc in loco aliam reſpondendi rationem ſequi ſtatui, & diuerſa aduerſus illos mihi progrediendum eſſe via decreui: ne ſuis illi nugis nimium ſibi fortaſſe placentes, & nonnihil ſe ſolidi conſtantiſque dixiſſe arbitrati, in hac erroris caligine & ipſi poſthac obſtinate verſentur, & alios etiam ſimplicioris fortaſſe ingenij inuoluere implicaréque ſtudeant. Nam, per Deum immortalem, vt ad priores me conuertam, quis eſt natura tam inuidus & inhumanus, quis excultiori hominum vitæ tam infenſus & hoſtis reperiri poteſt, qui bonarum artium ſtudia non in maius dari illuſtrarive cupiat, & huiuſmodi etiam quippiam aggreſſum inceptantémque, quantum in ſe eſt, non fauore & laudibus, non emolumentis etiam & cōmodis quibuſque pro virili proſe-

quatur & adiuuet? Natura enim ad pulcherrima quæq; omnes propēſi ſumus, & ſummo certe ſtudio ad ea quæ bona ſunt tendentibus, alacriter quiſq; fauere debet. Quod profecto ſecus facere videntur ij, qui nō modo quacunque de re commentantibus ſcribentibuſve non ſuffragantur, ſed illos potius liuore quodam, naturæque peruerſitate proculcant, inſectantur, dilacerant. At inani, inquient, labor hic abſumitur opera, ſuperuacueque admodum alienis ſæpius inſignita rotis, eadem nunc conteritur ſemita. Non inficias eo profecto me in hoc interpretandi munere cum pleriſque verſari, & quorundam etiam veſtigia conſectari: manifeſta enim iſthæc eſt res, & cuiuis vel mediocriter erudito probe perſpecta: neque tamen iccirco fruſtra hunc abſumi laborem, temereque huiuſmodi locari operam, optimo iure contenderim. Nihil enim, vt arbitror, fruſtra & inaniter fieri in re dicitur, quod vtiliter mehercule & apte effici poſſe animaduertitur: nullaque commodæ cuiuſque rei ad bonas acceſſio inutilis & ſuperuacua ſanè eſſe cenſetur: niſi fortaſſe illi gemmas ſuapte natura fulgentes, noua ſæpius arte circunductum replicatumque dedecere putant aurum, purpuræque in dibapho repetitum colorem quaſi ſuperuacuum aſpernentur & damnent. Nam de labore noſtro, dummodo is ſit qui probetur à paucis, nihil ſanè eſt quòd nimium laborēt illi, aut alienæ modum induſtriæ ſtatuere quærant. Eiuſmodi enim in re operam exercemus noſtram, in qua & ſuauis certe, quicunque is eſt, videtur eſſe labor: & nullus omnino debilitatis aut laſſitudinis ſubeſt timor: & ea nimirum aggredimur in hoc opere, & perficere contendimus, in quibus ab omni antiquitate locupletiſſimis iuuari poſſimus exemplis. Nulli enim ferè apud antiquos paulo operoſiores fuere commentarij, qui non multos diuerſarum etiam ætatum repererint interpretes: nulliuſque locum præoccupantis hac in re ſolitaria vnquam certaque fuit poſſeſſio. Nanq; vt ad antiquiores noſtra ſe conuertat oratio, nō Alexandri Aphrodiſei in Ariſtotelem editi commentarij, cuius vel antiquiſſima literis mandata Peripatetici dogmatis fertur inſtitutio, Themiſtium, aut Porphyrium, aut Syrianum, quo minus idem factitarēt, vnquam deterruerūt, neque ij poſtea Philoponū, Ammonium, Simpliciū, Pſellū, alioſque multos, quorū ſanè fama obſcurior, par certe eſt labor, ab interpretādi propoſito auertere potuerunt. Quos veſtigijs cōſequuti Arabes, Latinorúmq; omnis poſtea chorus, magna cum laude in hoc verſati ſtadio, de optimarū artium ſtudijs, eorúmque aſſectatoribus egregie ſanè meruiſſe videntur.

Sed quid ego nunc riuulos conſector, cum fontes aperire largiſſimos poſ-ſim? Nonne iiſdem de rebus tanquam dictatis Ariſtoteles, Theophra-ſtus, Strato, Dicæarchus, Demetrius Phaleræus, & vniuerſa denique Pe-ripateticorum natio eodem ferè modo & ordine conſcripſerunt? De Lo-gicis inquam, de Phyſicis, de Ethicis, de Diuinis. Nonne quæ diuus ille Plato, & Speuſippus literis mandauere, Xenocrates poſtea & Polemo & Crantor, vniuerſaque veluti in gyrum Academia retractare non deſtitit? Idemq; aliis etiam in ſectis omnes ferè factitauere philoſophi. Quorum tamen omnium commentarij & in magna ſanè apud veteres ſunt habiti exiſtimatione, & ab eruditioribus magnopere ſemper & ſedulo ſunt le-ctitati. Atque vtinam id ipſum nobis noſtriſque facere licuiſſet, & non iniquo quodam fato tot præclara ingeniorum monumenta interijſſent: melius profecto cum bonis ſtudijs rèque literaria actum fuiſſet, & excul-tior mehercule multo eruditiórque noſtra nunc eſſet ætas. Verum ita for-taſſe tulit neceſſitas, cui planè aduerſari (vt inquit Plato) neque Dij qui-dem ipſi poſſunt. Cum igitur antehac nullus (vt ad propoſitum reuerta-mur) antiquorum editionibus ſcriptiſve authorum à ſcribendi ſit vnquã ſtudio reuocatus & deterritus, ſed admonitus potius & animatus: quæ-nam, malum, eſt inuidia, ſi nos etiam cum multis in hanc exponendi ſce-nam fidenter ſanè & alacriter ingreſſi ſumus, & ſedulam quam poſſumus operam literarum ſtudioſis præſtare contendimus? Non enim in hoc (vt arbitror) iure reprehendi meremur, quod & libere permiſſum eſt omni-bus, & multorum inſuper magnorúmque exemplo recte facere videmur. Niſi fortaſſe quippiam ſecus ac par eſt, hac in re nunc facimus: & quam induimus perſonam, no apte decentérque agere cenſemur. Quamobrem illud non ab re profecto me moueret magis, ſi noſtra hæc ſcribendi com-mentandique ratio, aliquam iuſtę reprehenſionis anſam merito præberet iis qui recentioribus aſſueti commentarijs, & illorum diuiſionibus ſubdi-uiſionibuſque condocefacti, eundem fortaſſe ſcribendi modum à nobis expoſtulant & requirunt. Quos ego omnes, vt æqui boniq; cõſulant, ro-gatos velim, ſi hac in re antiquos potius cum Græcos tũ Latinos & Ara-bas, quàm nouitios quoſdam, pridie (vt aiunt) & nudiuſtertius philoſo-phari aggreſſos, mihi eſſe imitãdos propoſuerim: qui optimo mehercu-le inſtituto, quodcunque caput eius quem exponunt authoris, ſiue cuiuſ-uis particulam capitis, primum antedictis annectunt & veluti congluti-nant ſententijs, vt vnus & continens in omnibus apte rerum appareat ordo. ita vniuerſum illius ſtrictim colligunt ſenſum: poſtea particulatim

explicant, & ad ſequentia rem omnem decenter accommodant. Quem profectò interpretandi modum & ipſi laudabunt, certo ſcio, ſi expurgatis (quod aiunt) auribus veras audire rationes non neglexerint, & iudicio magis quàm opinione totam hanc rem penſiculare voluerint. Illorum poſtrema reſtat obiectio, quos ſtylus hic noſter paulo fortaſſis exactior, & à conſueto nunc ſcholarum vſu alienior offendere videtur. Quãquam ſi ita eſſet, quod haudquaquam recipio, neque in me eſſe cognoſco, male credo mererer de literarum ſtudijs, ſtudioſiſque omnibus, quos hoc exemplo ad ea quæ recta ſunt conſectanda peragendàque iuuarem. Verum is ſanè ſcriptionis noſtræ eſt ſtylus, vt etiam cuiuis vel mediocriter erudito palàm eſſe poſſit, qui nihil in ſe quæſitum, nihil elaboratum ſanè habere videatur, & qui planè omnia vſitatis rerum vocabulis pro virili explicare contendat. Non enim verba in ijs, ſed res ipſas conſectandas & inueniendas eſſe duximus, quas certe ſi alia rationis via monſtrare poſſemus, libenter mehercule ijs verborum ambagibus circunductionibuſque careremus: ſed aliter id fieri non poteſt. Veruntamen ijs ego facilè concedo, & veniam etiam do, ſi iſtiuſmodi rebus quibus non aſſueuerunt à pueris, non admodum delectantur: & ea quæ fortaſſe aſſequi ſe poſſe diffidunt, contemnunt & damnant. Mecum autem ſatis commode actum iri exiſtimabo, ſiquid dignum gratumve eruditis auribus, & antiquitatis obſeruatoribus, ijs meis lucubrationibus excudere potero, tibique præcipue Pacee erudititiſſime, qui à primis annis optimarum artium ſtudio flagrans, neque rei familiaris remoratus es cura, quæ pleroſque domi continere ſolet: neque laboris periculorumve incommodis, quæ peregrinantibus plerunque accidere conſueuerunt, es deterritus quo minus ex vltima Occidentis inſula Patauium te cõferres, ea forte tempeſtate, qua iſthæc ipſa quæ tibi nũc dicamus, eo in gymnaſio publice profitebamur: vbi ſtudio & diligentia breui adeò in literis profeciſti, & ad id ſanè diſciplinarum culmen aſcendiſti, vt pares tibi nunc paucos, ſuperiorem certe habeas neminem. Verum hæc in præſentia, quæ iuſtum mehercule laudum tuarum volumen exquirerent, miſſa faciamus, & ad propoſitum negotium reuertamur. Eos philoſophi Ariſtotelis commentarios mihi nunc conuertendos explicandóſque præcipue aſſumpſi, quos Parua Naturalia vulgo appellant, quoniam inter alios ij & mendoſe ſatis deprauatéque leguntur, & illo de Senſu & Senſili excepto, quem D. Thomas Aphrodiſeum ſequutus expoſuit, alij certe omnes exactius illuſtriuſque quoddam explicationis lumen proculdubio deſiderare videntur.

Doctrinæ autem modus is à me pro virili ſeruabitur, qui cum breuitate clariſſimus, & Ariſtotelicæ mentis ſignificantiſſimus à me reperiri poterit, diuiſionibus quæſtionibuſve ſuperuacuis aut neglectis omnino, aut omiſſis, niſi quæ pro rerum intellectu facere vibebuntur. Verũ prius quàm propoſitum aggrediamur negotium, & ad conuertendi explicãdique ſeriẽ deuoluamur, præmiſſa prius breuiter vniuerſalis philoſophiæ diſtributione, nonnulla quæ ad naturalem illius maxime ſpectant partem, fortaſſe non erit malum percurrere: quæ alioquin cũ in multis ſint neceſſaria, cognitu etiam (vt arbitror) non erunt iniucunda. Poſt quæ ad illa recẽſenda diueniemus quæ ad eos quos interpretari volumus commentarios pertinere videbuntur. Quæ quoniam expoſitores fere omnes in omnibus præmittere præfarique cõſueuere, præfationes non immerito & proœmia ſunt appellata.

Vale.

PHiloſophiam maiores noſtri communi quodam diſtributionis modo bifariã diuiſere: & alteram quidem illius partem, theoricam, quæ contemplationi operam daret: alteram vero practicam, quæ ad opera, humanoſq; actus deſcenderet, appellauerunt. Porrò theoricam tripartita rurſum diuiſione diſterminauerunt: & id quidem eius quod æternas ſimplicesq; res, & a materiæ cõtagio ſeiugatas ſpeculatur, diuinum ſanè metaphyſicumq; negotium nũcupauerũt: quod vero compoſita rimatur entia, in quibus nihil ſynceri, nihilq; a cõtrario ſuo liberi eſſe reperitur, ſed omnia materiæ fœditati penitus immerſa, mortiq; ſunt obnoxia: id vniuerſum phyſicum opus eſſe voluerunt: eiusq; notionem ſiue ſcientiã phyſiologiam appellauere. Horũ mediũ quoddã genus, quod partim melioribus ſuperioribusve propter vniuerſales eius notiones à materiæ cõditionibus ſeparatas adhæreſcere videtur, partim autem extremis appropinquare entibus, & ad illa ſanè vergere, ob corporeas dimenſiones & quantitates, formas quinetiam & figuras quæ à materia ſeiugari non poſſunt, mathematicum negotium vocauerunt: quod ſanè inter extrema illa tota (vt aiunt) diametro à ſe inuicem diſtãtia, medium quoddam obtinere voluerũt. Hæc tria philoſophiæ membra (vt de reliquis in præſentia taceamus) cũ Ariſtoteles Stagirites pluribus pręclariſq; editis voluminibus colluſtraſſet: in naturali tamẽ illius parte cum librorum numero, & rerũ ordine penè diuino, tum ſtudio & induſtria elocutioneq; adeo excelluiſſe videtur, vt cum omnes ferè in omnibus longo ſuperaſſet interuallo, hac certe in re ſeipſum non immerito viciſſe iudicetur. Ad cuius nos philoſophię veſtibulũ accedere nũc volẽtes, prius q̃ illuc perueniamus, quędã nobis antè breuiter explicanda ꝓpoſuimus, quæ ad vniuerſam poſtea dicẽdorũ ſeriẽ non mediocriter conferre poterunt. Sunt autem iſthæc ſeptẽ ſanè illa quæ proloquia ſiue præfata philoſophi appellare conſueuerunt: iſta videlicet. Quæ ſint rerum naturaliũ initia prima. Quæ illarum ſit eſſentia. Quæ animi pars de illis iudicium ferat. Quem habeant ordinem ad alia entia. Quæ naturalis ſint ſcientiæ opera, & quæ vires, quæ illius ſit vtilitas, & poſtremo quæ illius ſit diuiſio. Prius tamen q̃ ad hæc accedamus, quoniã de rebus naturalibus verba facturi ſumus, de naturæ prius eſſentia quę varie ſenſit antiquitas, in mediũ adducere cogitamus, vt eius quę omniũ ſanè eſt cauſa, & cui omnes proculdubio deferunt omnia, effigiem quandam & lineamenta, ſi non clare profecto, adumbrate ſaltẽ cõſpicere valeamus. Rerum naturam nonnulli materiam eſſe dixerunt. quam certe opinionem Proclus Lycius Antiphõti videtur adſcribere. Alij autem vniuerſum cõpoſitum eſſe voluerunt, vt plerią; ante natum Platonem fuiſſe dicuntur: quos non immerito in ſuis de legibus cõmẽtarijs taxauit Plato, quoniam quod natura conſtaret, ipſam eſſe naturam dixerunt. Alij vero, vt vniuerſa ferè Ionicorum fuit ſchola, corporeas poteſtates, grauitatem ſcilicet & leuitatem, raritatem & denſitatem, eiuſmodiq; alia, rerum naturam eſſe affirmauerunt. Stoicorum autem natio ſpiritum quendam artificio præditum & conſtantẽ, vndiq; ſparſum, & omnia tranantẽ & permeantem, naturã rerũ eſſe voluerunt. Fuerũt etiã qui animum ipſum naturam eſſe dicerent. Quos non immerito diuinus reprehendit Plato, tanquam eos qui res vel infra naturam, vel ſupra naturam conſtitutas & poſitas, pro natura ipſa nimirum ponere contenderent. Eſſentiam enim quandam mediam inter corpus & animum naturã eſſe voluit Plato, quę animo quidẽ ipſo idcirco inferior eſſe cẽſetur, quoniam & à corporibus inſeparabilis eſt natura, & circa corpoream diſtrahitur molem, & cum illa diuidi ſecarique nata eſt: cum indiuiduus omnino exiſtat animus, & a corporum mole ſuapte vi ſeparetur. Præterea neque in ſeipſam natura reflectitur, neque ſeipſam cognoſcit: quod ſanè proprium peculiareque animorum eſſe cenſetur. Corpora autem omnia ſuperegredi & eminere non immerito naturam aſſerit, quoniam omnes illorum poſſidet rationes, vniuerſaq; prolifico generat fœtu, & à ſuperioribus proxime procedẽs cauſis, tum omnem corporeũ exornat cõponitq; globũ: tum vinculi etiam vices poſt animũ ipſi vniuerſo non ab re præſtare cẽſetur: quãobrem nõ eſſe quiddã quod Deus eſſe perhibetur: cũ ad materiæ cõiunctionẽ accedat & copulam: nõ tamẽ à diuina penitus poteſtatis proprietate ſeiugari, cum ab ipſis vere entibus & vbertim affletur, & vndiq; ab eiſdem colluſtretur. Et vt breuiter ex retro dictis aliquid colligere valeamus, huiuſmodi naturæ deſcriptionem eſſe voluit Plato: Natura eſt ſubſtãtia ſiue eſſentia incorporea, à corporibus inſeparabilis, illorũ in ſe cõtinẽs rationes, & ad ſe ipſam reſpicere nõ valẽs. Ariſtoteles autẽ, & peripateticorũ omniũ poſt illũ ſchola, cuiuſq; rei formã ab illa inſeparabilẽ, eiuſdẽ eſſe naturã voluiſſe videtur, à qua ſanè illius proprietates & actiones & opera, tanq̃ à perenni quodã fõtis initio emanare cẽſentur. Quapropter principiũ eã motionis & quietis eſſe definit, eius ſcilicet in quo eſt primo, per ſe, & nõ per accidẽs. Quo ſanè in loco ſi recto iudicij examine iſta perpẽdatur res, nõ admodũ ꝓfecto à pręceptore ſuo diſſentire videtur Ariſtoteles, niſi ꝙ hic phyſice magis rẽ hãc explanat & explicat, ille metaphyſico eandem ipſam rem definire videtur modo. Cæterum naturæ ipſius determinata eſſentia, ad partitionẽ iam noſtram reuertamur: in qua primũ certe erat illud, quænam prima rerũ naturaliũ cenſeantur eſſe initia. Qua certe de re inter antiquiores phyſicos variæ, & quorundam etiam inter ſe pugnantes fuere ſententiæ. Nanq; illi qui primi ſe phyſicos cognominari voluerũt, quorum planè ſecta à Mileſio exorta Thalete, Ionica fuit denominata, ſolum materiale principium poſuiſſe videntur. Verũ in hoc ipſo non vulgaris inter illos fuit diſſenſio. ipſe etenim dogmatis huius aſſertor Thales aquam illud eſſe voluit. Anaximander autem, & is Mileſius, Thaletiſq; (vt aiunt) auditor, ætherẽ id eſſe principiũ aſſeuerauit: quãuis de Plutarchi ſentẽtia in ſympoſiacis quæſtionibus & is aquã rerũ eſſe princi-

Philoſophiæ diuiſio.
Theoricum.
Practicum.
Diuinum.
Phyſicum.
Mathematicũ
Naturalis negotij proloqa.
Variæ de naturæ eſſentia opiniones.
Antiphon.
Ionicorũ ſchola.
Stoici.
Naturæ eſſentia de Academicorum ſententia.
Naturæ definitio vt voluere Academici.
Naturæ definitio ex Ariſto. & peripateticorum ſententia.
De rerum naturalium principijs diuerſa antiquorũ ſententia.
Thales Mileſius.
Anaximãder.
Plutarchus.

Anaximenes. pium voluerit,hominesq; in piſcibus genitos & coalitos extra poſtea in aridam fuiſſe proiectos, Ana-
Diogenes. ximenes vero,& Apolloniates Diogenes,aërem. Hippias Metapontinus ignē id eſſe voluit principiū:
Hippias. Hippo vero Rheginus duo miſcuit adduxitq; primus. Ignem enim & aquam id eſſe dixit principiū.
Hippo Rheginus. Oenopion. Oenopion autem Chius,ignē & aërē. Solus vero ex illa ſchola Anaxagoras Clazomenius mētē poſuit
Anaxagoras. diuinam,quam νοῦν appellauit. ſed & ipſe ad homiomerias ſuas,id eſt ad eiuſdē generis portiunculas,
crebro delabitur,illiſq; plurimū adſcribere videtur:vt interdum mens illa quam maximis alioqui ex-
Democritus. tollit laudibus(vt quidā inquit)ociari,& ferias agere videatur. Democritus autē & Epicurus,aliiq; ei⁹
Epicurus. dogmatis complures,atomos ſuas,id eſt indiuidua ob ſoliditatē corpuſcula,rerū eſſe principia volue-
Stoici. rūt. Stoicorū vero natio omnia quatuor elemēta. Verū Plato Athenienſis,qui ob ingenij excellentiā,&
Plato. cūctarū bonarū artiū omnimodā peritiā ab omnibus merito diuinus cognominari meruit, cū ſolerti
mētis acie perſpexiſſet hęc quæ antiquiores dixerūt,a principijs emanare potius, q̄ ipſa rerū eſſe prin-
cipia:diuinū altius exerēs & attollēs caput,poſt vnū illud & ineffabile omnino,ab omnibuſq; incōpre
hēſibile penitus,duplices primus entiū attulit cauſas:πέρας ſcilicet,& ἄπειρον: quæ nos finitatē & in-
finitatē in pręſentia nūcupemus. Hęc duo ille principia vnius virtute momēto & libere omnia in ſe &
à ſe producere & efficere voluit. Quæ autē ab ijs producta fuere modo quodā prodeūtia & mēſura,or
dinē nimirū retinere ſuū dixit:ita vt alia quidē prima entiū eſſent, alia vero media,alia vero extrema,
& infima etiā nonnulla iure eſſe cēſerentur. Quāobrem in omnibus entium generibus, & præcipue in
naturalibus,quæ certe ſenſu dignoſci percipiq; poſſunt, adumbrata horū veſtigia principiorū quodā-
modo præmonſtrari. per vnitatem enim ſuam,fixāq; & ſtabilem formarum eſſentiam,primæ imagi-
nem finitatis præ ſe ferre videntur. Per illorum autem ad ſingularia progreſſum,generandiq; faculta-
tem,infinitatis ſupremæ ſimulacra non cæcis (vt aiunt) & mente obtuſis declarare ſanè poſſunt. Ex
quo ꝓfecto cuiuis liquidò patere poteſt, res naturales,ſicut entia omnia,ab illis duobus poſt primum
principijs,Academicorum decretis & produci omnino,& in eſſe etiam conſeruari ſuo. Quam præce-
Ariſtoteles. ptoris ſententiam ſequutus Ariſtoteles, phyſice magis illam vt alia pleraq; moderari aggreſſus eſt: ſi-
ue vt commodius perciperetur ab omnibus ijs qui ad illum haud facilè aſcendere poterant apicem,ſi-
ue fortaſſe vt nouę cupiens author eſſe ſectæ,noua etiam & inuſitata adducere placita videretur. Tria
nanq; eſſe voluit rerum naturalium principia:poſitiua duo,materiā ſcilicet & formā:vnicū priuatiuū,
priuationē videlicet. Quæ ſanè(vt clariſſime apparet)ipſe etiam vidit Plato. Verū συναίτια iſthęc,id
eſt concauſas potius q̄ cauſas appellare maluit,cum in priores illas & antiquiores recurrere cauſas pla-
nè conſtaret. Certum enim eſt materiam ad infinitatem reduci & referri oportere, cum ſuapte natu-
ra informis ſit,& indeterminata,infinitaq;: quippe quæ nullis formæ de ſui natura circūſcribatur ter-
minis. Formā vero ſub finitatis ordine collocari,& inter illa connumerari,clarius ſanè eſt q̄ vt vllo de-
monſtrationis indigeat lumine. Hæc enim diffluentem materiā compeſcit & retinet,necnon finitæ &
determinatæ ſpeciei,quęcūq; fuerit illa,participem & compotem eſſe facit. Quamobrē non inconcin-
Poeticus Proteus. ne mehercule Poëtæ,qui & ipſi præclare philoſophati fuiſſe videntur,materiæ naturam ſub fabellarū
inuolucris ſignare volentes,formas variantem,& vndequaq; diffluentē Proteum,vinculis certe coërci
tum,& ad veram tandem effigiem redire coactum à Menelao & Ariſteo cecinerunt. Formę nāq; eſſen
tia à diuina prodiens finitate,materiam coërcet & terminat,& quaſi vinculis quibuſdam præpeditam
ad veram ſpeciei cuiuſq; eſſentiam illam annectere & alligare videtur. Cæterū hoc fortaſſe in loco nō
ab re admirari quiſpiam poterit,curnam ego cum in præſentia peripateticū agere decreuerim,accura
te adeo & diligenter Academicorum explicem & fulciam dogmata, vt noſtrum hoc & pręcipuum vi-
deatur eſſe negotium. Cui ſanè ego bona cum venia breuiter reſponſum velim,me certe iſtuc non alia
quàm veritatis facere cauſa,quæ viris philoſophis omnibus ſemper rebus antiquior ſanè eſſe debet:
cum & alioqui certò ſciam Peripateticos veteres & Academicos eoſdem ſemper fuiſſe habitos, & in
paucis admodum à ſe inuicem diſcrepaſſe:quod & nos in dialogis noſtris oſtendimus:licet recentiores
longe aliter hac de re ſenſiſſe videantur. Quamobrem cum Academicorum placita refero,Peripateti-
corum etiam recenſere dogmata mihi iure & merito videor. Et de naturaliū quidem rerum principijs
quantum breuiter colligi potuit,in tātum ſit pertractatum. Ad id igitur quod ſeriatim ſequitur, noſtra
De rerū naturaliū eſſentia. Caput. iij. ſe demittat oratio. Eſſentiam rerum natura conſtantiū,quod ſecundum fuerat propoſitum caput,vl-
timum inter entia locum obtinere,nulla inquam inter antiquos philoſophos fuit cōtrouerſia. Cū enim
tria entiū ſint genera,à quib⁹ vniuerſa(vt retro vidimus)philoſophia in treis diducitur partes,& aliud
quidem ſimplex ſeparatumq; ſit & perpetuum,eodem ſemper ſe habens modo,nulliq; ſubiectum mo-
tioni,& nulli obnoxiū varietati:aliud vero materię immerſum,vndiq; ſecabile & mortale, nullibi diu-
tius conſiſtens,nuſq̄ ſe continens,& lubrica ſemper diffluens varietate: tertium autem mediū quoddā
Tria entium genera. ſit genus inter hæc quæ ſunt pędicta,immutabili quidem ratione conſiſtēs,ab omniq; prorſus abſtra
hens & ſeiugatum motione,eſſentia autem ipſa non omnino à materia motuq; alienū: infimam pro-
fecto illam ſedem,& extremum ordinem res naturales ſortitas eſſe nemo eſt qui ambigat,quæ neque
ſecundum eſſentias,neque ſecundum rationes ſuas à motu & à materia ſenſili ſeiugātur,& abſtrahūt.
Medium autē locū (vt diximus)mathematicum ſibi vēdicat negotiū:ex quo ſanè mathematicas diſci-
plinas medias eſſe,& quaſi in interſtitio quodā naturalis & diuinæ collocatas omnis cōſentit antiqui-
tas. Neq; hoc ab re,mehercule,exiſtimatū putatur. Diuina enim entia,quæ νοητὰ græci, nos intelligi
bilia dicimus,tā per eſſe ſuū,q̄ per ſuę rationes eſſentię,cū à motu ſeſe exerūt,tū etiā à ſenſibili abſtra-

hũt materia:naturalia vero,quę δοξαστὰ ἢ αἰσθητὰ illi,nos opinabilia vel ſenſilia appellamus,materię immerſa,neq; per eſſe ſuum,neque per rationes proprias ab illa vnquã emergere valent. Mathematica vero,quæ διανοητὰ gręci,è noſtris autem quidã imaginabilia vocant,à materia quidem ſenſili per rationes ſeſe abducunt,cum per eſſe ſuum id minime facere queant. Formas enim quaſdã & figuras ſecũ habẽt annexas,quę ſanè à corporũ ꝓprietatibus cõditionibuſve haudquaq̃ ſecerni ſeiugariq; poſſunt. Sunt igitur infima(vt dictum eſt)entiũ omniũ naturalia,quæ neq; intellectu comprehendi dicuntur, vt diuina:neq; imaginatione, vt mathematica:ſed fantaſia,opinione,& ſenſu . quæ certe tria inter cognoſcẽtes animæ poteſtates infimum nimirum obtinere videntur locũ.per rerũ nãq; diſtinctiones cognoſcendi etiam diſtingui variarique modos vero ſanè eſt conſentaneum. Quapropter pro corollario iſtuc recte quiſpiam adducere poſſet,ſcientiam de anima haudquaquã belle ad naturale negotiũ pertinere.Non enim ſenſu opinioneve percipi poteſt anima, ſed in ipſo æternorũ corruptibiliumq; cõſtituta interſtitio quaſi media quædã natura eſſe cẽſetur,ſecundũ eſſe quidẽ cum prioribus faciens entibus,ſecũdũ vero operationes & actus inferioribus & terrenis cõmunicans rebus : & eſſentia quidẽ intelligibilis,& in æuo permanẽ:sopere autẽ ſenſilis,& annexa tẽpori. Quã profecto rem philoſophus innuere videtur Ariſtoteles à principio ſtatim ſuorum de anima cõmentariorũ,vbi eius cognitionẽ cũ ſubiecti nobilitate,tum demonſtrationũ certitudine,cæteras naturalium rerum diſciplinas lõge excellere autumat,quaſi rei illius quæ à materiæ cõtagio nimirum ſeſe exerat, & ad intelligibilia aſcendere & euolare feſtinet.Non ab re igitur diuinus ille Plato mediam illius ſignificare volẽs naturam,geometricis illam figuris,& harmonicis conſtare numeris in Timæo memoriæ prodidit.Mathematicã enim eſſentiã inter diuinam & naturalẽ mediam eſſe,paulo ante declaratum eſt. Verũ hoc quiſpiã in loco ex ijs quę retro dicta ſunt,de cognitionis rerũ naturalium modo non immerito ambígere poſſet. Si enim naturalium rerum notio fantaſia opinioneq; & ſenſu deprehenditur,quonam de illis modo ſciẽtia haberi poterit,quæ cum firma ſtabiliſq; ſit,permanentiũ profecto & incommutabilium eſſe debet rerũ, & non illarum quæ fluitant,iugiq; hincinde motione iactãtur,qualia non immerito ſenſilia omnia eſſe cenſentur? Ad quod(vt arbitror)hoc eſt occurrendum reſpondendumq; modo. Animã ſcilicet in nobis æternas ſtabileſq; rerum ſpecies ſibi conformare,& in ſe habere.quarũ certe inuariabilem dicimus eſſe ſcientiam. Verum vtrúmne anima ſemper has habeat connatas ſpecies,& id ipſum quod ſpecierũ generationem & abſtractionem appellamus,prolatio quædam eſt & explicatio vere præexiſtentium in illa ſpecierum,vt Academici voluerunt:vel noua quædam eſt ſpecierum per intellectum cõformatio,animaq; ipſa nihil prius in ſe habẽs,talem ſibi architectatur ornatum(vt Peripatetici affirmare videntur)in præſentia explicare non cogito,& in aliud accommodatius,ſi dabitur , diſquirendi tempus hanc integram rem ſeruo. Profundiſſimam enim de Ideis quæſtionem,& cõmentarijs de anima peculiarem, hæc nimirum ſibi expoſtulat cõtemplatio. Obiter autem iſtuc dixiſſe ſufficiat,magnam vtiq; ſubeſſe difficultatis ambíguitatem,quonãmodo anima ſi nullam prius perceptã in ſe habuerit ſpeciẽ, talem tantamq; ſibi extruat pareq; formarum & ſpecierum ſupellectilem,& tot generet contemplationum modos : & quo etiam modo eadem anima quæ à ſe genita ſunt & producta,recte perpendere & diiudicare poſſit vtrum ne vera ſint & conſtantia,an fictis potius & euaneſcentibus ſimilia ſimulacris:quave rurſum regula,& quibus menſuræ modulis veritatem in ipſis dignoſcere perpendereq; poſſit. Verum iſthæc(vt dixi)alio fortaſſe in loco accuratius pertractabuntur: nunc quod inſtat agamus.

Sciẽtiã de anima mediã quodãmodo inter diuinã & naturalẽ eſſe.
Media animæ natura.
Ariſtoteles.
Plato.
Dubitatio.
Reſponſio.
Quòd ab aĩa nõ cõformentur ſpẽs,nõ cõtẽnenda difficultas.

Poſt pertractatam & oſtenſam rerum naturalium eſſentiam,ſecundum ſcilicet in ordine dicendorum caput , quæ continenter ſequuntur duo, tertium ſcilicet & quartum,iure & merito erant declaranda: quorum quidem tertium de ordine rerum naturalium ad alia entia , quartum autem , quanam animæ illa iudicantur parte , quærere retro viſum eſt. Sed quoniam de vtriſque in ſuperiori ſatis , (vt arbitror) explicatum eſt capite,ne acta(vt aiunt) agamus,& faſtidioſe inutiliterque eadem replicemus,admonendum potius hac in re,quàm obtùndendum eſſe lectorem exiſtimauimus: tertioq; dicendum in ordine eſſe naturalia à primis entibus,infimumq; non immerito obtinere locum:& animæ nimirum illa dignoſci & percipi parte,in qua ſanè is qui patibilis dicitur intellectus , contemplationes noſtras circa ſenſilia entia,non ſine fantaſiæ ſenſuumque adminiculo complere perficereque cenſetur.

Tertiũ caput.
Quartũ cap.

Quamobrem ijs decurſis,ad opus iam & vires ſiue inſtrumenta ſcientiæ naturalis deueniamus:quam ſanè rem quinto propoſueramus loco. Quod ipſum etiam ex retro dictis cuiuis patere poteſt:opinatiuum ſcilicet eſſe,& neque intellectiuum,neque imaginatiuum,vt ſunt medium & ſupremum.à ſenſilibus etenim incipit,& circa illa verſatur,quæ(vt nouimus) ſenſu opinioneve percipi animaduertũtur. Cum enim intellectiuum opus in ſemetipſo ſtabiliter firmetur,perfectumque , & ſibiipſi vndequaque ſufficiens exiſtat,à ſemet in ſemetipſum ſemper nutans & vergens , opinatiuum certe nutu ſuo declinans ab alio ſemper in aliud diſcurrit & tranſilit,& a poſterioribus in priora ſuapte vi natum eſt ferri. Vires autem ſiue potẽtias cognoſcitiuas duplices ſanè habere percipitur,vt duo etiam diximus habere principia. Alteras quidem quæ vnum in multa diducere partirique poſſunt,ex quo per ſubiecti diuiſionem variæ reſultare ſcientiæ videntur partes,diuerſęque ſpeculationum merito generãtur notiones . Alteras vero quæ in vnum multa colligere & coaceruare valent , vnde omnia poſtmodum in vnicum quiddam , quod & pręcipuum eſt, reſolui percipiuntur ſubiectum. Et has quidem illius vires ἀναλυτικὴν,id eſt reſolutoriam facultatem:illas vero ἐξαιρετικὴν , id eſt diuiſoriam ſiue diuiſiuã illius poteſtatem græci appellauerunt. Neque mirum profecto eſt duo iſthæc neceſſaria inſtrumẽta in

Quintũ cap.

Reſolutiuá & diuiſiuá õniũ ſciẽtiarũ eſſe facultates.

omnibus reperiri ſcientijs. Vbiq; enim reſolutiuam diuiſiuãq; reperiri certũ eſt. nam cũ ſcientiæ ipſæ ſecundũ ſubiectas diſterminentur diuidanturq; res, ipſa etiam rerũ principia quaſi igniculos quoſdã in ipſis relucere ſciẽtijs neceſſe eſt. Diximus autem de Academicorũ ſentẽtia principia duo prima quę poſt vnum ſunt, finitatem eſſe, & infinitatem. Finitati igitur quæ ex præſtantiori meliorią; rerũ eſt ordine, reſolutiuũ nimirum adſcribitur inſtrumentũ: quod ſané res ad ſingularia deſcẽdentes, & iamiam ad infinitũ tendẽtes, in vnum quiddã via & methodo percõmode colligere & coaceruare videtur. Diuiſiuum autẽ organum ex parte infinitatis & deterioris ordinis nõ ab re eſſe cẽſetur, cũ vnum in multa ſeducat & diuidat, & ad ſingularia vſq; deſcendat: quibus applicantem, poſtea ſtare iuſſit Plato: & hãc ob cauſam diuiſionẽ mathematici in infinitũ ꝓcedere nõ ab re voluerũt. Ex quibus ꝓfecto nõ eſt obſcurũ dignoſcere quęnã iſtarũ ſit differentia poteſtatũ, & quę dignatio viriũ, quãtoq; diuiſoriã reſolutoria excellentiæ ſuperet interuallo.

Reſolutoriam diuiſiuã præcellere facultatem.

Illa enim ad ſingularia vſq; delabitur, corruptibilibuſq; ſeſe applicat rebus: hæc vero quaſi a cõpedibus ſoluta & libera, omnia ſuapte vi perluſtrat & circuiit, terrenorũq; labẽ & cõtagia fugiẽs, ad intelligibiles vſq; cauſas ſeſe trãſfert & erigit. Illa pręterea quę collecta ſunt, diſſipat & diſpergit: hæc copulat & colligit. Illa deſcendit: hęc aſcendere nititur. Quamobrẽ in vltimis ſcientiæ naturalis cõmẽtarijs hac diuiſiua comite & duce de metallicis omnibus, & de miſtorũ generibus imperfectorũ, conueniẽti pertractatur loco: cũ in primis eiuſdem ſciẽtię libris de principijs determinetur & cauſis, quę cũ natura ſint prima, tũ & maxime entia, illorũ reſpectu iure eſſe cenſentur, & intelligibilibus vere entibus appropinquare magis nõ imerito perhibentur. Cæterũ huius etiã ſcientię vires ſunt & facultates cũ definitiones ipſæ, tũ demonſtrationũ rationes.

Definitiones.

Et definitiones quidem in hac peculiariter diſciplina quatuor in ſe cauſarum continere debent genera.

Demonſtrationes.

Demõſtrationes autẽ à poſterioribus vt plurimũ procedere, effectuſq; in cauſas reducere natæ ſunt: & idcirco quãuis veræ certæque eſſe dicãtur, nonnihil tamẽ opinionis & coniecturæ ſecũ trahere & admiſtũ habere videtur. Subiectæ enim materiæ illas cõuenire & quadrare neceſſe eſt.

Ariſtoteles.

Nõ abſimile nãq; eſſe perhibet Ariſtoteles à rhetore demõſtrationes exigere, & mathematicũ cõiecturis vti permittere. Vtrũq; enim incõueniens & abſurdũ merito eſſe cenſetur.

Plato.

Et Plato in Timæo, a philoſopho quidẽ opinabiles & veros exigit ſermones: Timęũ autẽ, qui de intelligibilibus profitebatur ſe dicturũ rebus, certas immobileſq; nimirũ expoſtulat rationes.

De vtilitate ſcientiæ naturalis.
Caput ſextũ.

Et hactenus de naturalis ſcientiæ viribus ſiue potentijs, ſiue inſtrumẽtis, dictũ ſufficiat: quãobrem ad illius iam enarrandã deueniamus vtilitatẽ. quod ſanè penultimum dicendorum fuerat caput: quo certe in loco neſcio quomodo rei ipſius manifeſtiſſima claritas officit magis, & plus mihi negotij faceſſere videtur, ꝗ ſi in re paulo ambiguiore & magis ancipiti noſtra verſaretur oratio. Quę enim ars vel tã eminẽs eſt & præclara, ſiue humilis adeo & abiecta, quæ huius nõ indigeat opera, & eiꝰ adminiculo non fulciatur? Quę rerũ tam obſcura ſcientia, quæ non huius cõmercio ſplendeſcat & illuſtretur? Quæ vitæ humanę ratio & facultas, quæ hac adiuncta & ſocia ad inueſtigandã pernoſcendãq; veritatis ſemitam mirifice nõ adiuuetur? Et contrà quænam vitæ pars & conditio quæ hac nõ adhibita quaſi amẽs & oculis capta non offenſet & corruat? Hac duce ars medica corporeis perſpectis qualitatibus, cõplexionibuſq; cognitis, cũ ingruentes arcet propulſatq; morbos, tũ factos & graſſantes ſalutaribus frangit medelis, integramq; ſanitatis habitudinem cũ eſculentis & poculentis, tum aërum locorũq; grata temperie & facilè cuſtodire, & plene reducere poteſt. Hac ipſa ad mathematicas diſciplinas, primãq; poſt illas philoſophiam recto itur tramite. Vbi enim deſinit hęc, incipiũt illæ, viæq; & methodi vicem hæc illis planè præſtare videtur. Sed quid ego de agricultura hoc in loco, nauigandiq; peritia pluribus contendere ſtudeã, quibus ſanè in artibus maris terrarũq; cognitio, ventorũq; præterea & tẽpeſtatũ, quãtum valeat, vel cęco (vt aiunt) eſt manifeſtum. quam rẽ illæ cũ à naturali mutuẽtur ſcientia, haudquaꝗ rectè ſine illa tractari aut exerceri poterũt. Et ad ſummã, omnes mechanicæ artes hac duce & comite cũ opera cõmode perficere ſua, tũ fines pertingere proprios apte & rite videntur. Ea autẽ philoſophiæ pars quæ ad ciuilẽ præcipue ſpectat vſum, necnõ illa quæ ad morũ pertinet inſtitutionẽ, ab hac ſanè ipſa ordinis mediocritatiſq; amorem perdiſcere valent: & cõmodas etiã rerũ gerendarum opportunitates, efficaciaq; tempora poſſunt eligere: naturiſq; & moribus ſingulorũ perſpectis probos quidem & modeſtos ſecernere, pręmijſq; & laudibus illos exornare valent: infrenes autẽ & improbos aut amandare & expellere, aut legibus pœniſve coërcere & punire queunt.

De naturalis ſcientiæ partitione.
Septimum caput.

Cæterum ne ego in re tam clara & perſpicua plus nimio (vt aiunt) olei operæq; conſumam, ad id quod poſtremo adductum fuit, naturalis ſcilicet ſcientiæ partitionem, librorũq; Ariſtotelicorum ordinem, me conuertam. Quod ex hac (mehercule) neceſſaria rerum diuiſione ſufficienter claroq; colligi poteſt. Phyſicum negotiũ aut dę naturalibus tractat principijs vt naturalia ſunt: aut de ijs rebus quæ ex ipſis conſtare dicũtur principijs. Primũ illud de principijs, octo ſanè de phyſica auditione libri abũde explicant & docent: quorum quinque priores (vt ſunt) de principijs, tres vero poſteriores de motu antiqui inſcripſerũt. Illa vero quæ ex principijs conſtare dicuntur, aut ſimplicia ſunt corpora, aut cõpoſita ſanè, & ex ipſis conſtantia ſimplicibus. Porro de ſimplicibus corporibus quatuor de cęlo pertractant libri: ex quibus priores quidẽ duo de ſimplici incorruptibiliq; corpore, quod quintã Peripatetici vocãt eſſentiam, verba faciunt: poſteriores vero duo de corporibus docent ſimplicibus generationi iam & corruptioni ſubiectis, qualia quatuor eſſe dicuntur elementa. De cõpoſitis autẽ corporibus, vt generabilia ſunt & corruptibilia, duo de generatione & corruptione inſcripti pertractãt libri. Cæterũ cũ cõpoſita huiuſmodi ſub Lunæ conſiſtunt orbe, in ea ſanè quam agentium & patientium quidam appellauerũt ſphærã,

aut ſupra nos ſunt cõſtituta, de quibus quatuor certe de ſublimibus docent libri quos Meteorologicos vocant, aut talia cõpoſita in loco inferiori, & vbi degũt homines, ſunt collocata. Quæ rurſum aut animata ſunt, aut anima carentia. Et de anima quidẽ carentibus, in libris de metallorũ lapidumq; generibus pertractari merito debuit: de quibus cũ ab Ariſtotele (quod ſciã) nihil fuerit literis traditũ, ab alijs certe philoſophis cũ antiquis, tũ recentioribus iſthæc nobis notitiæ ſemita eſt indagãda. Animatorum autẽ cũ alia quidẽ animalia ſint & vocentur, alia vero ſtirpes & plãtę, terraq; naſcẽtia omnia (vt mediũ illud in præſentia ſileatur genꝰ, quod zoophyton græci appellãt) de illis quidẽ cũ plene, vt ab antiquis eſt traditũ, philoſophus ſcripſerit Ariſtoteles: iniuria (vt videtur) tẽporis, illi ſanè intercidêre cõmẽtarij: verũ legitimi eius diſcipuli, & ſcholæ ſucceſſoris Theophraſti, illorũ vice præclara ſanè de ſtirpibus habemus volumina: vt nihil de illa re à nobis amplius ſit deſiderandũ. De animaliũ autẽ genere vniuerſo, & de ijs etiam quæ zoophyta appellauimus, cũ quinquaginta (vt voluere nonnulli) Ariſtoteles cõſcripſerit libros, de illorum numero triceni vel paulo plures ad nos perueniſſe vidẽtur. In quorũ quidem nouẽ recẽſentis more philoſophus vniuerſam de animalibus planè cõtexit hiſtoriã: in reliquis vero peculiari doctrinæ modo diuerſorũ circa animalia operũ proprietatumve cauſas perſcrutatur & docet. Quo certe in numero illi nimirũ cẽſent cõmẽtarij, quos Parua Naturalia noſtrates inſcripſere philoſophi: quorũ ego in prę́ſentia inuertẽdorũ explicãdorũq; manus cũ ſim aggreſſus, iſthęc breuiter cũ de vniuerſo philoſophię ambitu, tũ de illius pręcipue parte quæ rerũ naturas rimatur, & idcirco naturalis dicitur, meo iure præfari & prælibare volui. Cæterũ quoniã in illorũ ordine cõmentariorũ primus de ſenſu & ſenſili inſcriptus ſeſe offert libellus: prius q̃ ad illius exponendã ſeriem, & inuertẽda interpretãdaq; deſcendam verba, duo primũ de antiquorũ ſentẽtia, ex illorum deprompta theſauris, mihi præmittenda eſſe decreui. Quorũ quidẽ alterũ partialia quædã ſunt proloquia huc peculiariter ſpectãtia: in altero vero non inutilis (vt arbitror) neq; iniucundus adducetur ſermo de ſenſus ipſius principijs: cuius titulum libellus iſte cernitur præ ſe ferre. De ſenſationum quinetiã modo, & de ipſis præterea ſenſuum inſtrumentis, quæ ſenſiteria vocamus, quæ ſanè varia lectione conquiſita & à nobis collecta, hoc adducentur in loco. In quibus cũ variæ ijs de rebus veterum explicabũtur ſententiæ, tũ Academicorũ Peripateticorũq; vel præcipue verus oſtendetur cõſenſus, qui hac certe in re, vt in alijs etiã pleriſq;, cũ à ſe inuicẽ diſſentire videantur, non modo non diſſident, ſed eadẽ ſub diuerſis tamẽ verbis ſentire & intelligere cenſentur. Quod certe nos cũ docẽdo alias, tum etiã ſcribẽdo pluribus in locis oſtendimus, ſed in dialogo præcipue illo quẽ de rerũ vocabulis inſcripſimus: item in altero in quo de animorũ immortalitate Platonicas adduximus rationes. Pręfationes igitur ſiue ꝓloquia quæ de more ab exponẽtibus in omnibus præmitti ſolent librorũ initijs, noſtro huic applicata libello, ſunt huiuſmodi. Intẽtio authoris: Vtilitas operis: Lectionis ordo: Inſcriptionis cauſa: Si legitimũ authoris id eſt opus: Ad quam philoſophiæ partẽ ordinẽ habeat. Nãq; de authoris nomine, deq; illius vita, quod certe pleriq; ſupradictis adiũgunt caput, clarior certe res eſt, q̃ vt longos ſibi ſermones expoſtulet: Ariſtotelẽ ſcilicet huius libri fuiſſe parẽtẽ, ex Stagiris Macedoniæ opido, patre Nicomacho medico, matre Pheſtia progenitũ: qui Platonẽ Athenis viginti integros audiuit annos: illiuſq; poſt mortẽ in Macedoniã reuerſus, Alexãdrũ Philippi, qui poſtea cognominatus eſt Magnus, tũc puerũ literas docuit: quiq; poſtmodũ Athenas reuocatus cum Xenocratẽ in Academia docentẽ offendiſſet, in Lyciũ ipſe (quod porticus nomen erat) trãſijt, ibiq; docere inſtituit: poſteaq; ab Alexãdro iam adulto euocatus, illũ ad Perſarũ vſq; regionem proſequutus eſt. Quo mox vita functo in Græciã reuerſus, apud Chalcidẽ Eubœæ vrbẽ tertio & ſexageſimo ætatis anno diẽ clauſit extremũ. Hæc igitur curſim & præciſe de illo tacta ſint potius, q̃ plene enarrata: ne, id quod pleriq; faciũt, hoc in loco neglexiſſe videamur. Authoris autẽ intẽtio hoc in opere quæ ſanè cognita ad alacritatẽ præcipue, diſcẽtiũq; ſtudiũ nõnihil certe facit, huiuſmodi eſſe videt, explere ſcilicet & cõſummare de ſenſibus & ſenſilibꝰ inchoatã in libris de anima inſtitutionẽ. Cũ enim in illis philoſophꝰ de omni cõmuniter pertractaſſet anima, ſeorſumq; etiã de ſingulis illius poteſtatibus & viribus, quas vocãt potentias, inter quas ſanè ſenſitiua cõnumeratur facultas: de hac ipſa, & de vnoquoq; ſenſu ſubtiliſſime in illis conſcripſit libris. Cũ autẽ ſine ſenſiterij opera, id eſt ſine ſenſus inſtrumento, in ſentiendi actũ exire nequeat anima: (ad ſenſitiuas nãq; operationes illã corpore indigere palàm eſt) de ſenſiterijs etiã ipſis philoſopho pertractare neceſſe erat: quod in hoc nimirũ facit libello: in quo certe de ſenſilibus etiã ꝓprijs ſingulorũ ſenſuũ nos planè docet, & quidnã quippiã ſui exiſtẽs natura ſenſile eſt. Aliud autem eſt ipſius ſenſilis eſſe, & aliud ſenſile eſſe. De ſenſilibus enim vt ſenſilia ſunt, in libris de anima abũde nos ipſe docuit: in hoc autẽ nos inſtruit libro de ſenſilibꝰ ſecũdũ illorũ ꝓprias peculiareſq; naturas. Ad ſummã igit̃ ipſius hoc in libello eſt intẽtio, perfectã cõſũmatãq; nobis tradere diſciplinã de ijs quæ ad ſenſus pertinẽtia, & in libris de anima prælibata potiꝰ q̃ explicata, exactiorem certe requirebãt doctrinę modũ, quẽ ad hũc (vt videtur) libellũ reſeruauit: de ſingulorũ inquã ſenſiterijs ſenſuũ, & de ſenſilibus vt talia exiſtere animaduertuntur. Ex quibus ſanè cuiuis palàm eſſe poteſt quęnã & quanta libelli huius ſit vtilitas. quod ſecundũ dicẽdorũ fuerat caput. Per hũc enim libellum ſciẽtia de anima, quæ cũ nobiliſſima ſine cõtrouerſia exiſtit, tũ ab omnibus præcipue expetenda iure cenſetur, finem capit idoneum. nãq; illa quæ in libris de anima fuere prętermiſſa, tanq̃ huic reſeruata loco, hoc in libello exacte cõplentur, & diligẽter apteq; explicãtur. A libris præterea de anima ad multiiuges de animalibus commentarios deſcendentibus, in quibus vniuerſa ferè Phyſiologiæ explicatur ratio, iamiam partialibus ſe applicans rebus, & medicæ artis prima tradens rudimenta, hic profecto li-

In lib: de ſenſu et ſenſili

Proloquia I libellũ de ſenſu & ſenſili.

Ariſtotelis vita curſim enarrata.

Authoris intẽtio.

Vtilitas libelli.

ber expeditum præſtat ingreſſum:& hac recte compendiarieque itur via,ſine qua omnia certe inuia & ſalebroſa poſterioribus in commentarijs offendere continget.

Lectionis ordo.

Ordo autem lectionis,quod ſanè tertio propoſitum fuit loco,vel ex ipſius procemio facilè dignoſci poteſt.Hæc enim lectio tres illos de anima aureos libellos ſtatim conſequi videtur. Quod ſi illi ſextum inter naturalium libros,vt quidam voluère Peripatetici,obtinent locum: hic nimirum libellus ſeptimum ſibi iure & merito vendicare poterit.Cum enim de anima ipſe in ſuperioribus pertractauerit libris,cõmuni inquam doctrinæ modo,& veluti in quadam illius abſtractione:in ijs quæ hic aguntur,ſecũdum concretionem quãdam, & illius ad corpus complicationem nos ſanè docet,necnon ſecundum operationes actuſque illius cõmuniter reſultantes.In libris autem de animalibus,qui hunc continenter ſequũtur libellum, de animæ inueſtigat operibus philoſophus ſecũdũ eius applicationem ad ſingulas iam animaliũ ſtirpiũq; ſpecies. Doctrinæ igitur ordine ij merito præcedere videntur libri,qui animę contemplantur eſſentiam,à qua nimirum actiones fluunt & opera.Hos autem iure è veſtigio ſubſequi cẽſentur illi qui cõmunes generaleſq; operationes cum animæ, tum corpori aſſignatas pertractare habent:quales Paruorum Naturalium omnes ſanè ſunt cõmentarij. Poſtremũ vero obtinent locum ij libri qui ſpecialius,peculiariq; magis modo hæc animalium opera ad genera ſpecieſq; deſcendentes perſcrutari & oſtendere ſunt aggreſſi: cuiuſmodi reliqui de animalibus commentarij merito eſſe cenſentur.

Inſcriptionis cauſa.

Inſcribitur autẽ de Sẽſu & Senſili hic libellus,vel quoniã(vt hoc in loco inquit Aphrodiſeus)ſermo de ſenſiterijs, de quibus hic agitur,multum ad doctrinam confert quæ de ipſis traditur ſenſibus,de quibus principalius cõſyderat philoſophus: vel quoniã ſub ſenſus vocabulo ſenſiteriũ etiã conueniat intelligi.Cõſueuère nãq; veteres (vt inquit ille)ſenſus nomine duo illa oſtẽdere & ſignificare.

Quod legitimum philoſophi ſit opus.

Quod autem vere Ariſtoteli hic adſcribatur liber,illiuſq; legitimũ hoc ſit opuſculũ,vel elocutionis ſtylus,philoſopho ſanè familiaris,cuius indicio eſſe poteſt,breuis & plenus,ſemperq; ſibi inſtans,& ſingulis ferè verbis totidem colligẽs ſententias.Sed antiquorum etiam in hoc mirificus ſanè eſt conſenſus omnium, qui ſanè huiuſmodi rem à ſuperioribus veluti per manus traditam accipiẽtes,alijſq; inuicem ipſi tradẽtes, iſthuc indubitatæ eſſe fidei voluerunt.

Ad quã philoſophiæ ſpectet partem.

Vltimũ autem quod præmiſſum eſt caput, ad quam ſcilicet philoſophiæ partem hic ordinetur liber,clarius profecto eſt,q̃ vt exponi monſtrariq; deſideret.Certiſſimũ enim eſt libellũ hũc ad naturalis philoſophię negotiũ pertinere,cũ in ipſo naturales animæ corporiſq; contẽplẽtur operationes,& de ſenſiterijs ſenſilibuſq; ab vnoquoq; ſenſui obiectis,per proprias peculiareſq; cuiuſcũq; naturas exquiſitiſſime perſcrutetur.Ex quo omnibus etiã clarere debet librũ hũc naturalis eſſe particulã philoſophiæ. Et de proloquijs quidẽ huic cõmẽtariolo pertinẽtibus,vt curſim cõmemorata, iſthæc in præſentia ſatis ſufficere poterũt.Reliquũ eſt vt ad id quod ſecũdo propoſueramꝰ loco,noſtra ſe cõuertat oratio,de ſenſuũ ſcilicet principijs,& de ſenſationũ modo,ſenſiterijſq; etiã ipſis(quod polliciti fuimus)pertractare.Quò ſanè in loco cãdidos ego lectores planè admonitos velim,ſi paulo obſcurior noſter hic dicẽdi docẽdiq; modus videbit,& in pleriſq; (vt accidit)fortaſſe offenſauerint, ne aut ſibiipſis omnino diffidãt,aut iſthęc etiã faſtidioſe aſpnari velint.Nã Pythagoreorũ Platonicorũq; pręclara me equidẽ recẽſenda ſunt dogmata,quæ certe cũ librorũ iactura,tũ præceptorũ paucitate, ne inopia dicã, penè interiere:& res in mediũ adducẽdæ quæ quoniã à philoſophãdi more quo noſtra nũc vtitur ætas, lõge ſunt alienæ,eo ſanè obſcuriores,quo deſuetæ magis nimirũ eſſe videtur.Sed eæ ipſæ tamẽ iugi ſtudio,& peruigili retractatæ cura,fieri aliquãdo poterũt illuſtriores facilioréſq;.Nihil enim adeo eſt operoſum & obſcurum,quod non diligentia ſtudióve quandoq; aperiatur & pateat, nitoriſq; deſideratã accipiat gratiã.Bona igitur cũ ſpe totã hanc rẽ aggrediamur.

De ſenſuũ principijs, & de ſenſus definitione.

Verũ vt cõſueta philoſophãtiũ progrediamur via,ſenſus prius definitionẽ varie à diuerſis traditã viris explicemus,vt illius perſpecta natura facilior nobis ad reliqua poſtea ſit progreſſio.Qua certe in re(vt iſtuc etiam à nobis obiter ſit præmiſſum)omnes nimirũ cõcorditer cõſenſiſſe vidẽtur,ſenſum non rei cuiuſpiã ſolitariæ, ſed animæ corporiſq; cõmunẽ quãdã operationẽ ꝓculdubio exiſtere.

Leucippus. Democritus.

Leucippus igitur & Democritus (vt ab antiquioribus initiũ capiamus)cęteriq; poſtmodũ ſectæ illius aſſertores,qui non tantũ ſenſationes , ſed cogitationes etiã & intellectiones ex idolorũ occurſu offenſationeq; à rebus extrinſecus emanantiũ,& in nos incurrentiũ fieri voluerũt,ſenſum ſanè eſſe dixerũt cõpulſum ſiue percuſſionẽ occurrentiũ imaginum quæ à ſenſilibus obiectis in ſenſiteria primũ noſtra,moxq; ab illis in animæ ſenſitiuã vim inferũtur.Nihil enim illã poſſe pcipere ſine horũ incurſu,pulſationeq; idolorũ & imaginũ,affirmabãt. Ad quas etiã imagines illi & Deorũ notiones,& diuinãdi peritiã,necnõ ſomniorũ cõiecturas,& omnẽ deniq; cognitionis noſtræ facultatem reuocantes,illorum externa aduẽtitiaq; impulſione nimirum omnia in nobis fieri conſtanter aſſeuerauerunt.

Epicurus Athenienſis.

Quos ſequutus Epicurus Athenieſis,& ab illorum(vt ait Cicero) fontibus hortulos irrigans ſuos,eiuſdẽ perhibetur fuiſſe ſententiæ. Verum iſthæc ab vniuerſa poſtmodum antiquitate exploſa fuerunt dogmata , pluribuſq; in locis philoſophus hanc non immerito taxat opinionem.

Empedocles. Heraclides.

Empedocles autem Agrigentinus,& Heraclides ponticus , nonnunquam cum prioribus illis de ſenſus quidem natura conueniſſe videntur : aliàs vero proprio quodam peculiariq; modo ſenſum eſſe proportionem quandam pororum, id eſt meatuum corporis ad ſenſilium ſpecies obiectorum,autumant:cuius certe gratia diuerſi in animalibus ſenſationum reſultare videntur modi.proportione nãque illa aliter & aliter variata & cõmutata, alias nimirũ imagines ad alios quadrare dicunt ſenſus.

Peripatetici. Academici. Stoici.

Peripatetici autẽ veteres,quos & Academicos eſſe recte voluit antiquitas, rebus ſanè cõuenientes , diſſidẽtes vocabulis,Stoicorum præterea vniuerſa natio , cæterique omnes qui rectius ſunt philoſophati,

ſenſuum communionem quãdam animæ cum corpore circa externas res eſſe dixerũt. Animam enim ipſam ad opus eiuſmodi vires ſuggerere, corpus verò inſtrumenta præſtare. Vtrunque autem per imaginationes & fantaſias res externas cõprehendere. Cum enim ipſum ſentire, corpora quædam ſit percipere, & ſenſus præſentia animal ipſum conſtituere & efficere cẽſeatur, merito profecto id animæ dum degit cũ corpore, attribui aſſignariq; debet opus. nanq; ſine corpore animam in mundo ſane intelligibili viuere, & non in ſenſili iſto voluerunt.

Plotinus.

Plotinus autem inter Platonicos vir magni nominis, in quinto enneadis quartæ commentario, qui de dubijs inſcribitur animæ, ſenſum eſſe dicit concordiam ſiue compaſſionem quandam (quã græci συμπαθείαν vocant) vitæ cõmunis vndique ſparſæ, ad partes ſuas. Nanque illius beneficio cuncta ligante & annectente, non difficulter ſanè à rebus diſtantibus & mouentur ſenſus; & conforme corpus à conformi ſimilique patitur corpore: vt in lyræ exemplo facile eſt animaduertere, in qua certe alia commota pulſatáque chorda, nullo ſanè contactu alia ſtatim eadem harmoniæ temperata ratione, mouetur & reſilit. Vult igitur Plotinus tantam eſſe compatiendi conformitatem inter viſum (verbi cauſa) & ipſum viſile, vt nulla alia re indigẽtia, dummodo nequid intercedat & impediat, ipſa præſentia ſatis à ſe inuicem moueantur & agant. Et hæc certe ſunt quæ de ſenſus definitione & natura ab antiquis tradita, in medium afferre & enarrare in præſentia habui.

De ſenſationum modo & de ſenſiterijs.

Vltimo reſtat loco vt de principijs ipſius ſenſus, & de ſenſationum modo, ſenſiterijſque ipſis breuiter aliquid dicamus: qua certe de re, vt ferè de omnibus paulo grauioribus, varia varij dixiſſe & ſenſiſſe videntur. Leucippus enim & Democritus & Empedocles & quicunque tã ad intellectiones quàm ad ſenſum imaginibus vti voluerunt: ſenſuum principia, idola illa & ſimulacra eſſe dixerunt quæ à ſenſilibus effluentia rebus, formamque & colores obiectorum conſeruantia, in ſenſuũ incurrerẽt inſtrumenta: quæ ſanè cum idẽ poſtea animę indicarẽt, ſenſum in nobis proculdubio ſenſationesve fieri eſſet neceſſe.

Plotinus.

Plotinus autem (vt retro dictum eſt) cum ſenſationes in nobis effici dixerit per vitæ communis compaſſionem quandam, quæ ſanè ab vnica mundi anima procedere dicitur, ad portiones parteſque ſuas, illam nimirum concordiam & conſpirationem, ſenſuum originem & initium poſuiſſe cenſetur. Cum enim ſentire (vt inquit) corpora ſit percipere, & ſenſus, animæ in corpore degentis eſſe confirmetur operatio: vis profecto ipſius animæ & actus aliquando ad corpora ſe porrigit & extẽdit, & per vegetalem ſui poteſtatem manifeſtum conformat corpus, tenue quidem illud & ſpiritale, quod ad externa quandoque ſe porrigit: ad quod cum externorum poſtea motiones perueniant, ad ipſam ſanè animam perueniſſe videntur. Et in quarto etiam eiuſdem enneadis libro idẽ ait philoſophus animã cum corpori coniuncta eſt, ſpiritali quadam vti natura, ceu quodam medio inſtrumento inter eam & externas res proportionem habente: ad quam naturam cum qualitates ſiue paſſiones extrinſecus acceſſerint, in ſpiritalem puramque & animę cognatam nimirum cõuerti & euadere ſpeciem, à qua excitam animam latentes poſtmodũ in ſeſe ſenſiliũ ſuſcitare ſpecies: & hoc certe id eſſe quod vulgo ſentire dicunt. Animalem igitur illum ſpiritum hoc in loco de Plotini ſententia inter ſenſationũ eſſe principia ſanè eſt confitendum: & quòd ſpecies præterea à ſenſilibus emanãtes obiectis, in ſpiritum illum agere habeant, qui ſanè inter animam & illas medius eſſe cenſetur. Quam certe ſpiritus affectionem cum præſens percipiat anima, id ipſum ſentire dicitur. Illud autem percipere, de Plotini ſententia, nõ eſt pati, ſed potius agere, id eſt alio & alio modo tum patientem ſpiritum vegetare & fouere, & innatas (vt inquit Iamblichus) ſenſilium formas edere & propalare. Verum iſthęc omnia melius (vt arbitror) in Academicorum Peripateticorumque placitis paulopoſt declarari oſtendiq; continget: quamobrem in præſentia hæc miſſa faciamus, & ad vlteriora procedamus.

Proclus Lycius.

Poſt Plotinum Proclus Lycius, qui ſucceſſor cognominatur, ab illo haudquaquam diſſentiens, ſed altius quodãmodo caput exerens, hanc de ſenſuum origine, progreſſuque, & modo, necnon de ſenſiterijs ipſis, Platonis fuiſſe aſſerit ſententiam: quam certe vt clarius percipere dignoſcereq; poſſimus, priuſquam ad illam explicandam accedamus, altius quædam non ab re duximus eſſe repetenda, quæ ſunt huiuſmodi:

Quatuor animarũ gradus.

Animarum gradus ſiue ordines Platonici quatuor eſſe voluerunt: & primam quidem inter alias ordinis retinere ſeriem mundi animam aſſeruerunt: poſt quam ſphærarum animas tam cæleſtium, quàm earum quę ſublimia ſunt, ſingulos ſcilicet elementorum orbes regentes, ſecũdum obtinere locum voluerunt. Tertij autem eſſe ordinis poſt illas, aſtrorum animas affirmauerunt: eàque inſuper diuinorum genera animorũ, quæ in totalitatibus (vt dicunt ipſi) continentur aſtrorũ, ſtatoſq; illorũ circuitus perpetuo ſequi dicuntur. Quartum vero & poſtremum locum ſingularibus nimirum adſcripſere animis: circa quos in præſentia de ſenſuum negotio omiſſis alijs generibus verba ſumus facturi. Appellauerunt autem ijdem viri (vt hoc etiam obiter dicatur) ſupremum illum gradum, id eſt mundi animam, vniuerſalem: infimum vero, id eſt partiales animas, ſingularem: medios vero duos animarum gradus, vt ab vniuerſali ſolummodo, ad ſolum ſingularem, per media quædam rationalis eſſet deſcenſus, mixtos quodammodo, & vtrorũque naturam ſapientes eſſe voluerunt. Et ſphærarum quidem animas cum mũdanæ animæ totalitate ſua aſſimilari magis & appropinquare videantur, vniuerſales partiales eſſe dixerũt: Aſtrorum vero animas, Dæmonumque cæterorum, & Heroum, illis cognatas & annexas, cum ad ſingulares vergant animas magis, partiales vniuerſales denominauerunt. Has igitur ſingulares animorũ naturas (vt vnde digreſſi ſumus, reuertamur) quas à mundi anima quartum obtinere locum diximus, ſtatis quibuſdam temporum curriculis ſurſum manere, & rurſum periodis annorũ decretis, corporum (vt aiũt) deſiderio, ſiue fati neceſſitate, ad inferna delabi, & ad generationem deſcẽdere voluerunt. Quam pro-

fecto ſententiam Academicus ſine controuerſia Maro ijs carminibus luculenter ſanè & elegantiſſime expreſſiſſe videtur in ſexto Aeneidis ſuæ libro.

Donec longa dies perfecto temporis orbe
Concretam exemit labem, purumq; reliquit
Aetherium ſenſum, atq; aurai ſimplicis ignem.
Has omneis, vbi mille rotam voluere per annos
Letheum ad fluuium, Deus euocat agmine magno,
Scilicet immemores, ſupera vt conuexa reuiſant,
Rurſus & incipiant in corpora velle reuerti.

Cur autē hoc ſingularibus accidat animis, & vtrū fatali quadā neceſſitatis lege, quā adraſtiā appellant: an libero mētis motu, cōnatave appetitione, vt peculiari quodā modo ſoli moderentur & regant, quod ſibi munus ante deſcēſum cōmune cū alijs certe erat animis, & quo præterea modo, aut quando id illis cōtingere dicatur, quæ ſanè omnia plene illi ſubtiliſſimeq; explicāt viri: maius ꝑfecto eſt negotiū, q̃ vt proloquijs quibus nunc inſiſtimus, iure cōmitti debeat. Quā ob rē ijs omiſſis queſtionibus, de partialibus ꝓſequamur animis ea quæ viri illi ad propoſitū maxime ſpectātia negotiū memoriæ prodidere. Aiūt enim eos dū ſurſum degūt, intellectu quidē eſſe pleniſſimos, & ſolū circa intelligibilia entia aſſiduā nauare operā, nihil mortali & caduca indigētes vita, ſed puris, & à materia ſeiugatis, ætheriiſq;(vt inquit Maro) ſenſus vtētes organis: Aſtrorūq; animos periodis ſimilibus conſectantes, cū illis ſanè vniuerſum regere & tēperare mūdū. Cum autē qualicūq; de cauſa ad inferna deuoluūtur, & ad generationis locū deſcēdere ſtudēt: corpora tāgētes materiæ fœditati obnoxia, quæ ſanè fluxus refluxúſue naturā, reciprocātiū more ſortita ſunt, mortalē certe illos habere neceſſario ſecū annexam vitā afferūt, quæ à ſecūdis dijs merito illis tradi applicariq; cēſetur. In qua ſanè vita ſenſum qui euſq; vnicus in illis fuerat & cōmunis, ab omniq; paſſionis natura ſemotus, per varia illico ſenſiteria diſtrahi, & ab externis nimirū affici & pati ſenſilibus autumāt. Quo autē hoc fiat modo, cuiuſve gratia id illis accidere dicatur, hinc clari⁹ percipi dignoſciq; poteſt. Animā Platonici vt mūdana eſſe dicāt, id eſt vt vniuerſi pars ſit, & mūdi (vt aiunt) ciuis, ſenſilis inquā huiuſce in quo animalia degunt omnia, neceſſario ſibi annexū ſemper quoddā habere corpus nō ab re voluerūt. Nāq; omni prorſus carēs corpore anima, & illius penitus cōtubernio vacās, in mūdo (vt dictū eſt) intelligibili viuere cēſetur. Quamobrē philoſophus Ariſtoteles hāc indiſſolubilē (vt arbitror) illorū cognationem volens innuere, in commentarijs de anima recte dixiſſe inquit illos qui animā neq; eſſe corpus, neq; ſine corpore eſſe affirmarūt. Habet igitur (vt dictat ratio) ſibi ſemper annexā corporis cuiuſdā naturam anima, quod ſanè illius vehiculū Academici appellare cōſueuerūt, à quo mūdi ſanè (vt diximus) ciuis, & in mundana collocari vniuerſitate exiſtimatur anima. Mūdanū etenim omne ordinē habere quendā, & aliquā vniuerſi ipſius merito explere debet partē. Eſt autē vehiculū hoc (vt perſpicaciſſimus ſentire videtur Iamblichus) ætherium quoddā corpus æternū & immortale, animæ ſemper annexum, in quod ab ipſa primū anima rationalem emanare vitam exiſtimant. Diuinū enim ætheris corpus ſuapte natura fœcundiſſimum eſt (vt inquit ille) ad animarū comparanda conformandaq; vehicula: & neq; in diuinis vſquam abſumitur corporibus, neq; confundi diſſipariq; poteſt, ſed ſpiritales illis affatim præparat ſuggeritq; vitas. In ſpiritali igitur huius vehiculi vita, quæ ab ipſa (vt diximus) anima tāquam lumen à ſplendido luminoſóq; procedit corpore, principiū & originem ſenſus & illius inſtrumentorū eſſe voluerunt. Et is nimirum ætheri⁹ ſenſus eſt, & aurai ſimplicis ignis, de quibus loquutus eſt Maro. Animal enim diuinū cū æthereo illo vehiculo quod ſimplicē appellat ignem, tunc eſſe cenſetur anima, cum mundi incola illius exiſtat cauſa, id eſt vniuerſi pars, ſenſumq; habeat à quo animalis planè inſigniri natura cēſetur. Eſt autē corpus illud æternū & immortale, vtpote quod ipſi animæ à mundi opifice cauſa ſit attributū. Nihil enim morti eſt obnoxiū, quod mundi conceſſerit opifex: cum is ſecundos appellatos & à ſe progenitos deos mortaliū caducarūq; rerū fabros eſſe iuſſerit. Cum hoc igitur (vt dictū eſt) æthereo vehiculo animam in ſuperiori ſanè mūdo intelligibilibus ſolū vacare rebus Platonici voluerunt, aſtrorūq; circuitus certis cōſectari periodis, & vniuerſi demum gubernationem curamq; cum eiſdem diuinis moderari & habere animis. Cæterum cum illam deorſum ferri, & ad generationem (vt diximus) delabi & ruere ſit neceſſe, aliud etiam ſibi aptare vehiculum, quod ex ſimplicibus conſtans elementis ſecundi efficiunt dij, ſumma eſt neceſſitas. Quo enim modo à ſpiritali & prorſus immateriali diuinoq; corpore in hoc craſſum & corruptibile deſcendere iure poſſet anima, niſi aliquo intercedente medio quod vtrorunq; nimirum naturam ſapiens, vtraq; illa rite coniungeret & copularet? Aut quomodo à vita illa quæ vniuerſum regit temperatq; mundum, ad vitam partialis huius corpuſculi gubernatricem ſine medij cuiuſdam interuentu veriſimilis eſt tranſitus & acceſſus? Vniuerſam etenim mundi machinam Platonici medijs proportionibuſve quibuſdam conſentire ſibi & correſpondere non immerito voluerunt, ſolidamq; eſſe per gradus, & nuſquam hiulcam & interpolatam aſſeuerauerunt. Vt igitur id prius vehiculum ex æthereo corpore, vt mundi ciuis eſſet, anima ab omnium ſanè accepit opifice, æternum quidem illud & incorruptibile (vt diximus) totum lympidum, totum perſpicuum & illuſtre: ita ad generationem itura, & iamiam ad inferna ruens, alterum capit vehiculum, quod illi ex elementorum (vt dicunt) ſphæris ſecundi applicant dij, ſed neq; æternum, vt prius illud, neq; adeo illuſtre & perſpicuum, neq; illi ſempiterno annexum, verum mortale, & ſeparabile: in quo irrationalis nimirū collocatur vi-

Mundanā animam ſemper annexum habere corpus.

Ariſtoteles.

Iamblichus.

Primū animæ vehiculum.

Secundū animæ vehiculū.

ta,mortalis & ipſa,cum partibilis quodammodo ſit,& extenſa.Quam vehiculi naturam aliquãdo deponere & exuere ipſa cenſetur anima,tardius,aut citius,periodis quibuſdam,vt à philoſophia,diſciplinis ve,aliiſq; pleriſq; myſticis expiationum luſtrationumq; modis fuerit expurgata. Et hoc ſanè ſecũdum dicitur animal,in cuius inrationali partibiliq; vita ſenſus quidem communis eſt, & vnus,ſed non exacta adeo illa eſt vnitas,vt in priori dictum eſt animali,verum extenſa quodammodo,& partibilis, vehiculiq; illius nonnihil referens. Cæterum ſecundum hoc vehiculum quod non eſſe animæ perpetuum,ſed diuturnum retro diximus, poſt ſingularis animalis interitum cum inrationali eius vita aliquandiu teſtare Platonici voluerunt:cum illoq; animam inferorum celebrata pati ſupplicia,& veterũ pœnas expendere malorum dixerunt:vitarumq; varias etiam ſpecies cum illo eligere & tranſmittere affirmarunt. Verum cum eiuſmodi poſtea vehiculo anima in craſſum hunc materialemq; corporis decidens carcerem, tertium quoddam vehiculi terrei genus à ſecundis itidem diis accipere dicitur, quod ſanè ſui opacitate & duritie oſtreaceum Platonici appellare conſueuerunt, cum primum illud aſtreum ſiue ætherium,ſecundum vero ſpiritale ſiue elementare vocitare ſint ſoliti. In hoc etiam,vt in prioribus duobus, ab ipſa anima vitæ quædam reſultare dicitur ſpecies,quæ & ipſa inrationalis ſanè eſſe cenſetur,& omnino inſeparabilis:cũ illa quam in ſecũdo poſuimus vehiculo,aliquo modo ſeparari cenſeatur.In huiuſmodi autẽ vita ſenſus cũ patibiles ſunt,tum etiã plures,& per varia diuiſi ſenſiteria. Et iſtud nimirum tertium eſt animal,mortale ſanè & corruptibile,& terrenũ,ad curas laboreſq; natũ. cuius certe vitam cum vehiculo ſtatim interire Platonici voluerũt. Verũ de iis ipſis plura certe & accuratiora in dialogo noſtro quem de tribus animæ vehiculis inſcripſimus, cũ memoriæ ſint prodita, iſthæc breuiter in præſentia enarrata ſufficiant. Vt igitur quæ ad propoſitum faciunt noſtrũ,breuiter colligatnus:ſicut tria illa quodãmodo eſſe cenſentur animalia,ita tres veriſimiliter eſſe ſenſus naturas exiſtimandum eſt. Animal enim(vt dictũ eſt)omne à ſenſu conſtitui,& inſigniri per ſenſum iure cenſetur:euidenſq; profecto naturæ illius ſenſus eſt indicium. Et primus quidem ſenſus in primo collocatur animali,in illius ſcilicet vita,impatibilis,communis,& vnicus, vbi etiam iudiciũ eſſe perhibetur. Secundus autem ſenſus in ſecũdo reponi conſtituiq; dicitur animali, cõmunis quidem & ipſe,verum patibilis.ibi enim ab obiectis excita conformatur ſpecies. Tertiũ vero ſenſum in tertio collocari certũ eſt animali,iam non vnũ,vt illi,ſed multiplicẽ,& patibilẽ, cum per variorum motiones affectioneſq; ſenſiteriorũ proculdubio fiat,& in actum exeat. Quo etiam in loco obiter admonitũ lectorem velim, quòd vt tria cenſentur eſſe vehicula,ita tres eſſe vitæ ſpecies ab anima illis infuſas, merito exiſtimari poteſt. Et prima quidẽ vniuerſalis eſt vitæ ſpecies,quando ſcilicet ſeparata anima vniuerſum cum reliquis deorũ ordinibus temperare regereq; perhibetur mundũ. Vltima autem partialis,ſiue potius ſingularis vitæ eſt ſpecies,quãdo in oſtreaceũ ſeſe immerſerit corpus anima,& vnius cuiuſdã facta fuerit gubernatrix,quæ prius fuerat vniuerſi. Media autẽ vitæ ſpecies vniuerſaliter ſingularis ſiue partialis merito eſſe cenſetur:cũ ſcilicet cum medio ſui vehiculo degit anima, & veluti generationis ciuis exiſtẽs,varias deinceps vitarũ ſortitur differẽtias. Si enim poſt eius ab hoc terreo & materiali corpore abſolutionẽ anima ad mediũ illum mox redire cenſetur ſtatum,ſumma eſt neceſſitas,prius quàm in hoc mortale ſeſe immerſerit corpus,in ſtatu illo medio aliquãdo fuiſſe. à vita nanq; quæ vniuerſum tẽperat regitq; mundũ,ad vitam ſingularis corpuſculi moderatricẽ deſcenſum non niſi per mediũ(vt diximus)fieri exiſtimandũ eſt,per vitã ſcilicet,quæ indifferẽs certe eſt ad multas variaſq; vitarũ ſpecies. Prius enim ꝗ quiddã exiſtat animal,eſſe animal eſt neceſſe. Nã cõmuniora,& vniuerſalia magis,ea ſanè quæ minus cõmunia ſunt,amplexantur & continẽt. Vt enim ab incorporeo deſcẽſus fit in corpus, ætherium ſcilicet illud cum quo ſemper degit anima,& nuſquã illud exuere cẽſetur: ita ab hoc ad generationem decidens,generabile accipit corpus, id eſt ſecundum eius vehiculum, quod(vt diximus) non æternũ,ſed diuturnũ eſſe perhibetur. ab hoc autem deſcendens etiã, & ad inferna magis ſe præcipitans,ad terreũ illud vehiculi peruenit genus,id eſt oſtreaceum hoc corpus quod regere percipitur, cuius partibilis(vt diximus)eſt vita,& ſimul cum corpore deficere interireq; perhibetur. Et hæc de ſenſus principiis,ſenſationúm ve modo,& de ipſis etiã ſenſiteriis Proclus ſuperioreſq; Academici memoriæ prodidere. Quam certe ſententiã antiquiſſimã fuiſſe,& quaſi mundo ipſi coæuam non iniuria creditũ eſt.nãq; eã ab Aegyptiorũ ſapiẽtibus exceptã Pythagoras primũ,mox Plato in Italiam Græciamq; attuliſſe dicuntur. Peripatetici autem veteres,quos ſententiis cum Academicis conuenire,verbis diſſentire ſæpenumero dictum eſt,de ſenſibus ſenſationumq; modo iſthæc literis mandauere,ſenſus ſcilicet eſſe corporeos,ſenſationes autẽ in nobis ab externis fieri obiectis,immaterialibus quibuſdam ſpeciebus intercedentibus,quæ ſenſiteria mouẽt noſtra:ita vt actiones quidem animæ,paſſiones vero corporis ipſæ ſint ſenſationes. Quæ licet noua videatur opinio,& à ſupra enarrata longe diuerſa ſentẽtia,haudquaquam(vt arbitror)huiuſmodi merito exiſtimabitur,ſi illius medullam magis quàm corticem ſano mentis iudicio experiri deguſtareq; voluerimus. Vt autem vniuerſam hanc rem ſeriatim meliuſve comprehendere & explicare poſſimus,Priſciani Lydi,viri Platonici, & magni,vt aiũt, Iamblichi auditoris,hoc in loco adducere verba decreui,ex iis ſanè cõmentariis quos vir ille in Theophraſti libellum qui de ſenſu,phãtaſia,& intellectu inſcribitur,exquiſitiſſime cõpoſitos reliquit. Ait enim ibi de Theophraſti ſententia quòd res quæ ſentitur,quodammodo inſtrumentum ſenſus mouet, id eſt ſpiritum:taliſq; commotio nimirum paſſio eſt tempore loco ve diuiſibilis: neq; ſpeciei naturam habet,ſed motionis:& ideo talis motio non eſt ſenſus,qui indiuidue ſanè & ſubito per ſpeciem agens

Tertium animæ vehiculũ.

De tribus vitæ ſpeciebus ab anima infuſis.

Antiquiſſima de animarũ vehiculis opinio.

Peripatetici.

Priſcianus Lydus.

vniuerſum apprehendere dicitur obiectum. Opus eſt igitur, inquit, vt per iſtam motionem & paſſionẽ ad aliquã accedatur ſpeciẽ, qua media & ſequeſtre fiat ſenſus. quæ certe ſpecies illius motionis eſt terminus: quæ cum neq; quãta ſit, nec ſenſibiliter diuiſibilis, in re nimirum prius inſita eſſe debet, quæ ad minimam ſanè redacta ſit quantitatem: per quam poſtmodum ad rationem animæ inſinuatur, quæ nullam penitus habet quantitatem. Prius igitur in vita ſpecies illa ſita eſt: in vita inquam animali, quæ

Vita animalis à ſuperiori infuſa anima.

à ſuperiori procedit anima. Vocat autem ſuperiorem animam, quæ ſeparata, vel ſeparabilis eſt, & vere completa & abſoluta ſubſtantia, in ſe ſubſiſtens. Huiuſmodi autem vita per corpus diffuſa, licet ſubſtantia quædam exiſtat, eſt tamen ipſius animalis pars, & vitale quoddam applicamentum animæ ad corpus, cum corpore diuiſum, & veluti animæ quædam propagatio. Species autem circa hanc vitam ſecundum actum perfecta, haudquaquam ad ſenſum perficiendum ſufficiens eſſe cenſetur, quoniam circa quoddam eſt corpus diuiſa, neque adhuc in vnum impartibile verſa eſt. non eſt igitur cognoſcitiua. Verum ſenſibilium ratio cognoſcitiua in ipſa conſiſtere anima, & non collocari in corpore perhibetur: quæ vna quidem eſt, ſed non ſingularis, verum vnum quiddam in ſeſe multa comprehendens, & vnicuiq; ſanè eorum accommodatum. Vna enim albi (verbi cauſa) ratione, anima ſingula ſentit alba, & de illis etiam recte diiudicat. Hanc igitur oportet adeſſe rationem ſi quidem futurus eſt ſenſus, quæ à vitali ſpecie excitata, ceu à peculiari quadã re & cognata, profertur, & in mediũ exit. cũ qua nimirũ agẽs ſpecie, quæ veluti imago ſimilitudoq; ſpeciei eſt exterioris, de ſẽſilib⁹ iudicat & diſcernit. id enim

Quid quod iudicare dicitur.

quod iudicat, ratio certe eſt, & cogitatio per animã ſenſitiuã. Nõ imprimũtur autẽ nouæ à ſẽſilibus formarũ in anima ſpecies: ſed cum dicimus animã ſpeciẽ quãpiam ab externis rebus accipere, intelligi nimirum volumus eam ad illarũ preſentiam excutere proferreq; in actum earũ rerum ſpecies in ſeſe repoſitas & latentes. Poſſidere autẽ dicitur anima rerum ſenſilium ſpecies, quoniã illarum ex ſeſe rationes profert & explicat, non quia (vt quiſpiam fortaſſe exiſtimare poſſet) ab illis formam figurationẽq; aliquam, ceu à ſigilli cuiuſdam impreſſione recipere dicatur. Quam ob rem in anima quidẽ, rei quæ ſentitur, ſimilitudo perficitur: in inſtrumento autem eſt imperfecta illa, & cum paſſione miſcetur & actione. Et paſſio quidem (vt par eſt) ab externis aduenit: actio vero procedit à vita. Præterea ſpecies quidem in vita eſt animalis: iudicium vero & cogitatio, in ipſo rationis conſiſtit actu. Res igitur externæ peculiari quodam modo inſtrumentum materiali quadam affectione mouere & afficere cenſentur. Vita vero præſens affectionem illam in immaterialem tranſmutat ſpeciem, à qua poſtmodũ excita anima ad rationem ſpeciei congruam proferendam, in opus exit. Anima igitur ijs quæ ſentiuntur

Animã nouas ſpecies nõ recipere.

Quomodo anima ijs quæ ſentiuntur, fiat ſimilis.

fit ſimilis, non quidem eò quòd ab illis accipiat aliquid, ſed quia per illorum agit rationem, id eſt impreſſionem apparitionemq; quandam rerum externarum. Quam ob rem anima cõtrarijs ſimilis fieri poteſt rebus, non quidem quia ſimul patiatur contraria, ſed quòd agere poſſit. Senſus autem ipſi ſecũdum actionem & iudicium eſſe perhibẽtur. Ex quibus ſanè cuiuis (vt breuiter quæ dicta ſunt colligamus) manifeſte patere poteſt, res quidem externas in animalem agere ſpiritum: qui omnium certe

Dictorũ epilogus.

Ariſtoteles. Omnem ſenſum calido indigere.

ſenſuum eſſe dicitur inſtrumentum, philoſopho etiam atteſtante Ariſtotele in libris de anima vbi ſcribit omnem ſenſum calido indigere: id eſt ſpiritus natura. Spiritus autem cum exiſtat corporeus, ab externis nimirum pati perhibetur obiectis. Paſſio vero illa nihil aliud ſanè eſt quàm ſpiritus ipſius motio, qua ille ab externis ſenſilibus moueri agitariq; cenſetur. Cum autem illa ſit tempore locoq; diuiſibilis, non erit vtiq; ſufficiens & idonea vt per ipſam fiat ſenſatio, quæ per talem certe efficitur ſpeciem quæ vniuerſum indiuidue cõprehendat obiectum. Species igitur hæc quæ motionis & paſſionis ipſius ſpiritus, eſt terminus, in ipſa ſpiritus efficitur vita, quæ à ſuperiori (vt dictum eſt) anima ſeparata aut ſeparabili vbiq; infuſa & ſparſa, cum vniuerſum corpus, tum ſingulas illius partes ſui præſentia viuificat. Verum nondum perfecta hæc eſt ſpecies in vita illa quæ ſparſa nimirum eſt, & ad corporis ſectionem diuiſibilis. reſilit igitur in ſenſitiuæ rationẽ animæ, quæ ſanè omnium ſenſilium eſt vnica. Hæc enim ratio à vitali excita ſpecie, & cum illa ſanè agens, de ſenſilibus iudicat omnibus. Ad ſummã igitur (ſunt enim huiuſmodi res, vt melius imprimantur, ſæpius retractandæ) motio illa quæ ab externis fit obiectis, in ſenſilium excipitur inſtrumentis. Huius autem finis ſpecies illa certe eſt quæ vitalis appellatur, quoniam in animalis vita collocatur. Ratio autem quæ à vitali ſuſcitatur ſpecie, ceu à familiari quadam cognataq; re, quæ cum ſentire, tum iudicium ferre perhibetur, in animæ ipſius ſenſitiua poteſtate eſſe dicitur. Ex quibus certe omnibus liquido (vt arbitror) patẽre poteſt hanc de ſenſus ſenſationúmve modo ſententiam quã Priſcianus Theophraſto, id eſt Peripateticis, adſcribit, nõ aliam profecto aut diuerſam ab illa eſſe quam Proclus Lycius Platoni & Academicis attribuere videtur. In vltimo enim animæ vehiculo, vbi ſenſus per varia ſenſiteria ſunt diuiſi, motio illa & paſſio ab externis ſanè fieri obiectis animaduertitur. In medij autẽ vehiculi vita ſpecies conformatur illa quam vitalem Peripatetici vocant: vnica quidẽ illa, ſed partibilis adhuc, & extenſa quodãmodo: quæ tamen cognatione quadam, naturæq; ſimilitudine, iudicium rationẽq; excitat animæ in primo vehiculo exiſtẽtem, quæ certe ſola ſentire & iudicium ferre cenſetur. Quæ ſanè omnia eadẽ etiam eſſe videntur cum illis quæ hac de re Plotinus memoriæ prodidit, vt in illius enarratione opinionis breuiter retro fuit adductum. Et hæc de ſenſus definitione, naturà ve, & de ſenſationum modo: ſenſiterijſq; ipſis ſtrictim commemorata ſufficiant. Reliquum eſt vt ad inuertendam explicandamq; Ariſtotelis literam (quod polliciti ſumus) deueniamus.

Proloquiorum finis.

ARISTOTELIS STAGIRITAE

DE SENSV ET SENSILI.

QVoniam de anima per ſe, necnon de poteſtatibus ſingulis quæ per partes illi inſunt, pertractatum eſt prius: proximum eſt de animalibus perſcrutari, & de ijs quæ vitam habent omnibus, quænam propria, & quæ communia illorum ſunt opera.

CVM IN ijs qui de anima peculiariter inſcribuntur commentarijs, vniuerſali quodam doctrinæ modo de omni communiter pertractatum ſit anima, ſeparatimq; etiam de ſingulis illius viribus, quas potentias ſiue poteſtates vocant, quot ſcilicet, & quænam eſſe dicãtur, quave in re vniuſcuiuſq; reponatur eſſentia: & in ijs præterea de ſenſitiua animæ poteſtate facta ſit mentio, quænam ſit illa, & in quot diſterminetur diuidaturq; ſenſus: & cum eodem etiam in loco de ſenſus ipſius natura ſit determinatum, ſingulorumq; potentijs, a quibus variæ procedunt ſenſationes: necnon qualia illorum ſint opera, & circa quæ verſentur, vt ad materiam illam vtiliter pertractari potuit, exquiſite & ſedulo ſit explicatum: conſequenti doctrinæ ordine Ariſtoteles hoc in libello de ſenſiterijs ipſis, hoc eſt ſenſus inſtrumentis, conuenientes & neceſſarios habiturus eſt ſermones, quale videlicet cuiq; ſenſui exiſtat ſenſiterium, quibusve cõſtituatur ex rebus, cum docendo, tum pro ſubiecta materia explicate demonſtrando. Hoc autem non ab re, me hercule, facere videtur, quoniam ſine ſenſiterio, id eſt ſenſus organo quippiam ſentire haudquaquam conceditur, cum medio & ſequeſtre corpore ſicut omnia fere animæ explentur opera, ita ſenſitiuæ nimirum animæ actus & operatio perfici & compleri cenſeatur. In hoc etiam agit docetq; libello philoſophus de ſenſilibus ab vnoquoq; ſenſuum cognitis, & quid illorũ ſingulum exiſtens per propriam peculiaremq; ſui naturam ſenſile eſſe contingit. Non enim idem ſanè eſt ipſius ſenſilis eſſe, & eſſe ſenſile, id eſt de illorum natura quæ ſentiri poſſunt. Quam ob rem cum in ijs quæ de anima ſcripſit commentarijs, verba fecerit ipſe de ſenſilibus vt ſenſilia ſunt, non immerito hoc in loco de eiſdem per proprias peculiareſq; ſpeculatur eſſentias. Ex quibus etiam, vt appoſite hoc in loco ſcribit Aphrodiſeus philoſophus, inſcriptionis huiuſmodi cauſa, De ſenſu ſcilicet & ſenſili, bene perſpici dignoſciq; poteſt. Cum enim in hoc commentariolo de ſenſiterijs pertractetur & ſenſilibus (hæc nanq; libelli huius vniuerſa ferè eſt materia) id nimirum ad exactam de ſenſibus doctrinam conferre plurimum videtur. Siquidem animæ & corporis conueniens quædam vis & poteſtas ipſa eſt ſenſatio: licet non deſint qui aſſerant (vt idem inquit Alexãder) in huiuſmodi inſcriptione, De ſenſu & ſenſili, per ſenſum ſenſiterium ipſum intelligi oportere. Nam ſenſus inſtrumẽta, quæ nos ſenſiteria vocamus, priſcos appellare conſueuiſſe ſenſus. In procemio igitur ita inſcripti libelli, & vbi ea quæ præmiſſa ſunt, pertractari debent, ſtatim dicit philoſophus conſentaneum eſſe poſtquam de anima pertractatum eſt prius, de animalibus etiam ipſis recenſere, & de ijs quæ vitam habent omnibus: de illorũ præterea operibus cum communibus, tum proprijs, ijs videlicet quæ communia anima cum corpore poſſidet. Qua ex re, animæ profecto approbari confirmariq; illa videtur definitio, in qua dictum eſt animã eſſe entelechiã, id eſt actũ corporis phyſici organici poteſtate vitam habentis. cum omnia illius opera, aut ferè omnia, proculdubio indigeant corpore. Quæ res vel inde liquidò patere poteſt, quoniã animalium opera cum per ſenſum & intercedentibus perficiãtur ſenſibus, aut ſaltẽ non ſine illis fiant, communia animæ & corpori non immerito eſſe apparent. Ex ſupradictis quinetiam liquere poteſt cõmentarij huius cum ad præcedentes philoſophi libros, tum ad conſequentes, ſeries, & lectionis conueniens ordo. Cum enim in commentarijs, de anima, vniuerſali quodam modo de illa, & velut in quadam abſtractione, ſit pertractatum: in ijs non ab re de eadem agitur anima per complicationem quãdam concretionemq; quam ad corpus habet, & per ea ſanè opera quæ ex vtrorũq; contubernio generatim prouenire videntur. In libris autem de animalibus, qui hos doctrinæ ordine ſequuntur commentarios, de animæ conſyderatur operibus, vt particulatim ſe applicat illa in ſingulas animantium plantarumq; ſpecies iam demerſa. Cæterum iſtis, quæ cum ad ſubiectam libelli huius materiam, tum ad lectionis conuenientem ordinem non immerito ſpectare videbantur, necnon reliquorum etiã quæ Parua Naturalia noſtri vocãt, curſim à nobis hoc modo præmiſſis & prælibatis, ad explicandam literam iam accedamus. QVONIAM DE ANIMA PER SE &c. Duobus ſanè modis hæc explicari poteſt litera. Aut enim intelligit de anima per ſe, id eſt cõmuniter & generali quodam modo eſſe determinatum, particulatimq; etiam de illius partibus & viribus. In commentarijs enim de anima primum de illa fecerat ſermonem, eamq; definire aggreſſus fuerat, in primis quidem craſſo quodam & imperfecto modo per ea quæ in ſeſe poſſidet anima: ſecundo vero loco, perfectiori & exacto quodã modo: poſtmodum vero illius contemplatus eſt poteſtates, altricem videlicet, ſenſitiuam, & phantaſticam, ſinguláſq; alias. Aut inquã ſic intelligendus literæ eſt contextus: aut, vt Alexander hic aſſerit

ſentiendum, philoſophum ſcilicet idcirco dixiſſe de anima per ſe pertractatum eſſe, quoniam in illis commentarijs de corpore non eſt conſyderatum, cum quo ſanè animæ coniunctum eſt eſſe: ſed de ſolitaria ipſius animæ natura. Quamobrem hoc in libello, inquit, de ſenſiterijs merito eſt pertractandũ. Conſequens enim doctrinæ de anima, ille profecto eſt ſermo, vbi de habentibus animam agitur, & de animalibus etiam ipſis, eorumq; cum communibus omnium viuentium generi operibus, tum proprijs illorum ſingulis ſpeciebus: quæ profecto opera abſq; corpore haudquaquam eſſe poſſunt. Quo etiam in loco obiter nos Alexander admonet, idcirco dixiſſe philoſophum de animalibus, & de habẽtibus vitam, id eſt animam: quoniam non omnia habentia animam, animalia ſtatim eſſe cenſentur. ſiquidem (vt in commentarijs de anima ipſe nos docuit) ipſum animalis eſſe, ſenſatione determinatum eſt, à qua ſanè characterem accipit. Nam vis ipſa altrix, quam nutritiuam vocant, cum ante ſenſitiuã exiſtere percipiatur poteſtatem: in quibus certe ſolitaria reperitur, illa nimirum animata & vitam habentia efficit, cuiuſmodi ſunt ſtirpes, terraq; naſcentia omnia: animalia autem haudquaquam efficere poteſt. Alius quinetiam non incõcinnus ſanè neq; inelegãs huic literæ aſſignari poteſt ſenſus, quòd ſcilicet per vitam habentia, animalium intelligũtur partes, quæ viuunt quidem, cum nutriantur & alãtur: non ſunt autem animalia, ſed animalium. de huiuſmodi enim partibus dicẽda ſunt opera tam cõmunia quàm propria. quæ profecto res luculenter fieri videtur in ijs qui de animalium partibus inſcribuntur commentarijs. Animaduertendum etiam poſtremo eſt in ſectionis huius calce, dictionem praxis, quam nos inuertimus opera, non proprie admodum hoc in loco à philoſopho eſſe prolatam, ſed cõmuni quodam modo pro qualibet cuiuſuis operatione, ſiue actione, ſeu opera. nam illa proprie dicitur praxis: quam nullum ſanè ratione carens habere poteſt animal.

Quæ igitur dicta ſunt de anima, ſupponantur: de reliquis verò dicamus: & de primis prius.

CVM in principio huius ſtatim libelli pollicitus ſit, vt vidim⁹, Ariſtoteles docere nos de animalibus, & de vitam habentibus omnibus, quorum vis & forma eſt anima: & de ijs ipſis quantum ad opera tam communia omnibus, quàm propria ſingulis illorum generibus & ſpeciebus: & conſueto doctrinæ ordine à communioribus prius incipere debeat operibus, poſteaq; ad propria deuenire, communia autem animatorum opera conueniunt quodammodo & applicantur communi & generali de anima doctrinæ: idcirco hoc dicit in loco. Quæ igitur dicta ſunt de anima, ſupponantur. Erunt enim ceu principia quædã eorũ de quibus poſthac eſt pertractãdum. Mathematicorũ igitur more, cui diſciplinæ in omnibus ſanè philoſophus mirifice addictus eſſe videtur, ea hoc ſupponit in loco, quæ in commẽtarijs de anima, & in illorum præcipue ſecundo, explicata demonſtrataq; fuerũt. Quo in textu non inutiliter ſanè ſignat Aphrodiſeus antiquiores trifariam appellare conſueuiſſe eas quas Græci hypotheſes, noſtri ſuppoſitiones, verbum de verbo vertentes, recte denominant. Et priori quidem modo ſuppoſitiones appellaſſe inquit indemonſtrabilia propria, quæ tum dignitates & maximas propoſitiones, tum græco etiam vocabulo axiomata vocant, qualia mathematici in commentariorum ſuorum initijs, nudis & omnibus peruijs & patentibus proponere ſolent verbis. ſecundo vero modo ſuppoſitiones ſiue hypotheſes dixiſſe eas quæ demonſtrari quidem poſſunt, propriaſq; & peculiares habent oſtenſiones: verum quia temporis forſitan anguſtia quo minus illas oſtendamus prohibemur, & nobis ad quæpiam quæ præ manibus habemus, vſui eſſe videntur: illas ſupponimus, tanquam aliàs demonſtraturi. Tertio autem modo eas denominaſſe inquit ſuppoſitiones, quæ cum ſuapte natura demonſtrari poſſint, alio in loco ſint demonſtratæ. Quamobrem ijs ceu principijs quibuſdam libere & nullo reſpectu quęuis ſuo arbitratu vti poſſe quacunq; in re ſibi libitum fuerit. Quo profecto modo, ad ea quæ ſunt dicenda, ſupponere in præſentia videtur philoſophus illa quæ in præcedentibus de anima commentarijs fuere demonſtrata. Dicẽdum autem eſſe de primis inquit prius, id eſt de communibus animalium operibus, & non de animalibus ipſis, vt quidam voluere. de illis nanq; vltimus doctrinæ reſtat locus. Nam cõmunia iſthæc opera de quibus in ijs paruorum naturalium commentarijs eſt verba facturus, cum generalia quædam exiſtant, & omnibus ſanè communia ſint viuentibus: continenter poſt doctrinam de anima ſunt recẽſenda: quibus ſanè medijs ad illos qui de animalibus inſcribuntur commentarios poſtmodum philoſophus ſe conuertet. Quapropter nunc quidem de ſenſu & ſenſili agit: poſthac de memoria & reminiſcentia, de ſomno & vigilia, de morte & vita, & eiuſmodi alijs diligenter pertractabit: vltimo vero loco de ipſis docebit animalibus.

Triplex hypotheſiũ ſiue ſuppoſitionũ ſignificatio.

VIDENTVR autem quæ maxima ſunt & cõmunia & propria animalibus, cum animæ, tum corpori eſſe communia, vt ſenſus & memoria, ira & deſiderium, & omnino appetitio, voluptaſq; inſuper & dolor. Hæc enim ferè omnibus inſunt animalibus: & præterea alia quidem omnibus quæ vita participant, ſunt

communia:alia vero animalibus duntaxat quibuſdam.

QVoniam, vt dictum eſt, promiſerat Ariſtoteles ſe de cõmunibus primo animalium operibus velle pertractare, idcirco hoc ſubdit in textu quòd maxima & præcipua quæ in animalibus cernuntur opera, communia ſcilicet illorum omnium, & ſingulorum propria generum, animæ & corporis communia eſſe apparent, & non ſunt animæ ipſius per ſe propria & peculiaria: quare, quaſi tacite dicat, oportet nos de ipſis cõſyderantes corporis ſimul illas cõſyderare partes, quibus interuenientibus & medijs animę in actũ exeũt opera. Quòd autẽ plurima ex animæ operibus corpore exerceantur medio, in commentarijs de anima ſufficienter ſatis eſt demonſtratum. Quæ vero ſint maxima illa opera animæ corporiq; communia, in præſentia recẽſet Ariſtoteles: ſenſum ſcilicet & memoriam, necnon iram & deſiderium, & omnino appetitionẽ, & ad hæc voluptatem & dolorem commemorando. Hæc enim omnia (vt clariſſime patet) certiſſima ſunt animalium opera, & cõmunes animæ & corporis paſſiones & affectiones. de quibus ferè omnibus in libris de anima diligenter & exacte eſt pertractatum: de reliquis autem poſthac dicetur. Quo in loco animaduertendum ſanè eſſe duco quòd ſenſus & deſiderium, necnon voluptas & dolor, communia ſunt omnium opera: ira autem & memoria, non omnibus, ſed pluribus tamen accidere videntur. comprehenduntur enim hæc & veluti dependent à ſenſibus, vt poſthac clare demonſtrabitur. De appetitu autem & voluptate & dolore quòd omnibus inſint ſenſu præditis, abunde in commentarijs de anima eſt declaratũ. Cæterum cum ijs etiam ſunt alia quædam quorum nonnulla communia exiſtunt omnibus vitam habentibus: alia autem animalium ſolum generi: de quorum etiam numero quędam omnibus communia ſunt animalibus: quædam non omnibus, ſed ex illorum genere pluribus: quæ tamen eodem quo priora modo animæ & corpori ſunt communia: de quibus ſufficiens poſthac habebitur ſermo: in præſentia autem illa tantummodo fuere connumerata.

HORVM autem maximæ coniunctiones ſolum ſunt quatuor: vigilia & ſomnus: iuuentus & ſenectus: ſpiratio & expiratio: vita & mors: de quibus ſpeculãdum eſt quid quodq; illorum eſt, & quas ob cauſas fieri contingant. Phyſici etiã eſt ſanitatis & morbi prima cognoſcere initia: cum neq; ſanitatem neq; morbum fieri poſſe cõſtet ijs quæ vita carẽt. Quamobrem phyſicorum ferè plurimi, & medicorum ij qui phyſice artem exercent magis, illi quidem ad ea quæ ſunt medicinę artem deſinunt: ij autem ex ijs quæ de natura ſunt, ea quæ ad medicinam ſpectant, exordiuntur.

CVM in ſuperioribus dixerit Ariſtoteles cõmunia vniuerſaliaq; animaliũ opera in hac eſſe præmittenda doctrina, oſtendendumq; eſſe illa animæ & corpori eſſe communia: quatuor præcipuas illorum coniunctiones hoc in textu recenſet, de quibus poſt hunc expletũ quem in manibus habemus libellum, exquiſito doctrinæ modo pertractat, & illorum nos cauſas docet. Subiungitq; præterea ad phyſicum pertinere, ſanitatis & morborum prima cognoſcere initia, id eſt ex quibusnam primis cauſis viciſſim ſanitas morbuſve proueniãt, & ſeſe conſequantur: ex proportionis videlicet & diſproportionis menſura primarum inter ſe corporearum qualitatum, caloris ſcilicet & frigoris, humoris & ſiccitatis. Quòd autem de huiuſmodi rebus ad illũ ſpectet contemplatio qui animalium conſyderat diſquiritq; naturas, ſtatim ſubiungens oſtendit, neq; ſanitatem neq; morbum poſſe conſiſtere in ijs quæ vita, id eſt anima carere percipiuntur. Quo in loco non ab re nos aduertere iubet Alexander, quòd de quatuor quidem illis coniunctionibus quas in textu recenſet philoſophus, tres ab illo mirifice in poſterioribus explicatæ ſunt cõmentarijs, de ſomno ſcilicet & vigilia, de iuuentute & ſenectute, de morte & vita: vbi de ſpiratione etiam & expiratione præclari afferuntur ſermones. Quarta autem illa coniugatio quæ ad ſanitatem pertinet & morbum, aut omnino, inquit, a philoſopho fuit prætermiſſa, nulliq; de illis confecti fuere commẽtarij: aut ſiqui fuere conſcripti, iniuria temporum intercidêre, & ad manus noſtras non deuenêre. neq; hoc ab re me hercule, quando in fine commẽtarij de morte & vita, necnon de ſpiratione & expiratione, in græcis exẽplaribus exiguum quiddã reperitur, & pauculæ lineæ, quæ initium libelli de ſanitate & morbo recte perpendentibus merito videri poſſunt. verum huic ſcientiæ nos fidem haudquaquam noſtram adſtringimus. quod quiſq; voluerit hac de re pro captu ſuo iudicium ferat. Cæterum ex coniunctionibus cõbinationibuſq; illis cõmunes quidem animalibus ſunt omnibus ſomnus & vigilia: niſi fortaſſe piſciũ quoddam eſt genus quod inſomne eſſe perhibetur. quam rem in commentarijs de animalium hiſtoria quærere videtur philoſophus. Iuuentus autem & ſenectus, mors quinetiam & vita, non ſolum omnibus communia ſunt animalibus, ſed omnibus etiam vitam habentibus. Spiratio vero & expiratio ſolis nimirum ijs conuenire cenſentur animalibus, quæ ab aëre dũtaxat refrigerationẽ capiunt, & pul-

Democritus. Plato.

Hippocrates. Galenus.

mones habere percipiuntur. Quod autem ad naturalem pertineat philoſophum prima ſanitatis & morborum cōſyderare perſcrutariq; initia, vel inde liquidò patere poſſe dicit. nanq; & plurimi phyſicorum ijs ipſis de rebus conſcripſiſſe videntur, in illiſq; ſuas de rerum natura contemplationes terminaſſe: vt Democritus fecit, & Plato. Et de medicorū numero quicūq; eruditiores elegātioreſve ſunt habiti, ab huiuſmodi rebus artis ſuæ principia literis mādare cœperūt, vtpote quæ in medio naturalis ſcientiæ, & medicæ artis interſtitio ſint collocata. hinc Hippocratis de elementis aureus reperitur libellus, & Galeni de primis qualitatibus eximij extāt commentarij: aliorumq; cum antiquorum, tum recentiū ſcriptiones medicorum pro hac philoſophi ſentētia teſtimonium dicere poſſunt. Ex quibus ſanè philoſophus corollarij nos docere videtur modo, quòd ars ipſa medica per aliquam ſui partem naturali ſcientiæ coniungitur & copulatur, illiq; proculdubio ſubalternatur (vt aiunt) & ſubijcitur, peculiaria ab ipſa inſtitutionis ſuæ ſumēs initia: eo inquā rationis modo quo perſpectiuā geometriæ ſubiectam eſſe dicunt, & muſicam arithmeticæ, & ipſi aſtronomiæ eam ſubijci affirmant artem, quæ nauigandi peritiam pollicetur. Hæc autem omnia de quibus eſt dictum animæ & corpori cōmunia eſſe, vniuerſaliter retro intelligi voluit philoſophus cum dixit. Videntur autem quæ maxima ſunt & communia & propria animalibus, cum animæ, tum corpori eſſe cōmunia. quod etiam clarius & expreſſius in ſequentis literæ contextu ita probat & confirmat.

QVOD autem ſuprà dicta omnia cum animæ, tum corpori cōmunia ſint, non eſt obſcurum. ſiquidem ex ijs alia cū ſenſu fieri contingit, alia per ſenſum: præterea ex illis pleraque affectiones ſunt, nonnulla habitus: alia quinetiam cuſtodiæ & conſeruationes: quædā interitus & priuationes. Senſum autem medio corpore animæ ineſſe, & ratione clarum eſt, & ſine ratione.

IN ijs philoſophus id quod generaliter retro dixerat, narrantis ſanè modo peculiariter oſtēdere videtur, quòd enarrata ſcilicet omnia animæ & corpori ſunt cōmunia, quoniā illorum ſine ſenſu fieri percipitur nullum. nam aliqua per ipſum fiunt ſenſum, nonnulla vero illo exiſtunt intermedio. Huius autem rei ratio hæc eſſe videtur, & hoc ſanè procedere modo: omnia ſupra enarrata ad ſenſus pertinent: ſenſus autem animæ & corpori eſt communis. ſentire enim cōtingit per corpus. prædicta igitur omnia animæ cōmunia ſunt, & corpori. Quo certe in loco ex Aphrodiſei dictis aduertere conuenit, vigiliā ſcilicet per ſenſum fieri, clariſſime perſpici, cum alimentum ſcilicet à naturali calido concoctum iam & confectū diſſipatur ſecerniturq;, & in vniuerſum amandatur trāſmittiturq; corpus, neq; amplius exhalare ab illo queunt fumidæ euaporationes, caputq; petere: quamobrem à ſtupore illo pigritiaq; liberi iam & exciti ſenſus, ad propria quiſq; exercenda obeundaq; opera vegeti excitantur: & hoc fieri modo per ſenſum & cum ſenſu vigilandi opus non ab re cēſetur. Cum ſenſu quinetiam voluptas fit & dolor, ſanitas præterea & morbus. ſenſu autem intercedente & per ſenſum iuuentus & ſenium fiunt. Horum enim vtrunq; cum tali aut tali ſenſuū habitudine fieri percipitur. Ipſe autē ſomnus non incōcinne ſenſus eſſe paſſio perhibetur. nā affecto ſanè ſenſu is fieri animaduertitur, cum ab eſculentis poculentiſq; exhalātes fumi animalis cōſcēderint caput, & à cerebri frigiditate immutati, & veluti gelu concreſcentes, pondere rurſum ſuo inferne deuoluūtur. tunc enim accidit vt animalis ab huiuſmodi humiditatibus grauētur & præpediantur ſenſus, nec in ſolita opera facilè exire poſſint. Quieſcunt igitur illi, & otium agunt, ſomniq; cauſas ſua affectione animalibus afferunt. Vnde non minus eleganter quàm vere dicitur ſomnum animæ virium temporaneum eſſe vinculum, & mortis germanum: cum vtrunq; à frigida proueniat cauſa: & hic quidem prępediat ad tēpus, illa vero in vniuerſum ſenſus auferat. Somnus igitur modo prædicto paſſio ſanè quædam & affectio ſenſus eſſe cenſetur: habitus autem, ipſi dicuntur eſſe ſenſus: quoniam eo quòd animalia ſenſum habent, ipſum etiam habere eſſe cenſentur: ſimiliq; rationis modo iuuentus & ſenectus ad habitus ſanè deduci poſſunt. Quoniam enim ſenſus hoc vel illo ſe habēt modo, aut nouella aut antiqua dicūtur eſſe animalia. interitus autē & priuationes, obliuiones dicūtur & mortes, ſicut econtra cuſtodiæ & conſeruationes, cum memoriæ & reminiſcentiæ, tum vita ipſa, necnon ſpirationes & exſpirationes merito dici poſſunt. Aduertēdum etiam eſt & notandum quòd in ſtirpium genere communi quodā & non proprio modo ſenium & iuuentus dicuntur. Mors autem & vita de vniuerſis anima præditis iure dici poteſt, quāuis nullū etiā ſenſus habuerint veſtigium: quæ tamen (vt dictū eſt) cum ſenſu in animalibus eſſe cenſentur. Ex quibus manifeſte ſanè apparet omnia ſupra enarrata cum ſenſu eſſe, neq; ſeorſum ab illo vſquam reperiri poſſe: niſi forte duæ illæ quas modo recenſuimus coniugationes, mors ſcilicet & vita, iuuentus & ſenectus, cum ijs quæ ſenſu carent, aliquo conſyderantur animaduertūturq; modo. fieri enim iſthæc ſine ſenſu cenſentur. nam in ſenſu præditis liquidò cū ſenſu illæ fieri percipiuntur. Quòd autē ſenſus ipſi medio & ſequeſtre fiant corpore, & in illo vires exerceāt ſuas, manifeſtum inquit eſſe & ratione, & ſine ratione. Per rationem enim facile eſt docere & oſtende-

Somnum mortis germanū eſſe.

re quòd ipſum ſentire nihil aliud ſanè eſt, quàm ſenſilia quæq; aliquo intercedente & miniſtrante ſenſiterio percipere & deprehendere: quod eſſe corpus ſumma eſt neceſſitas. Sine ratione autem id ipſum manifeſtum etiam eſſe videtur. oculata enim (vt aiunt) percipitur fide, ſenſationum in animalibus exerceri opera per quædam corporea inſtrumēta. Quæ res & alio etiam oſtendi poteſt modo. Ratione quidem manifeſtum eſt quòd ſenſus corpore medio ipſi contingũt animæ: quoniam cum ſenſus à ſenſili patiatur re, vt in commentarijs de anima eſt oſtenſum, ſenſilia autem omnia materiam habere cōſtet, & corpulenta eſſe: corporeum certe eſſe quod à corpulento patitur, & corpore indigere neceſſe eſt. Sine ratione autem id ipſum etiam palam eſt, experimento ſcilicet, & oculorum aſſertione & teſtimonio. ſiquidem interemptis aut præpeditis corporeis ſenſuũ inſtrumentis, ſenſuum certe interimi opera aut præpediri ſumma eſt neceſſitas.

CAEterum de ſenſu quidem, & ſentiendi ratione, & cur animalibus iſthæc accidat paſſio, in commentarijs de anima dictum eſt.

CVm in ijs quæ retro adducta ſunt, explicauerit Ariſtoteles communia animalium opera paſſioneſve per ſenſum fieri, & quòd ſenſus commune quoddam eſt corporis & animæ, recto ſanè doctrinæ ordine conſentaneum erat determinare & nos docere de ſenſiterijs ipſis, prius quam de ijs pertractaretur rebus quæ in ipſa animalium vita ſine ſenſu fieri non poſſunt. prius enim communiorum & vniuerſalium tradenda ſanè eſt doctrina, quam poſtea ſequi decet illā quæ partialium eſt & minus communium, quæ prioribus illis nimirum indigere videntur. Cæterum quoniam de ijs quæ ad ſenſuum cognitionem facere videntur, nonnulla prius in commentarijs de anima fuere pertractata, & pleraq; etiam reſtare apparent quæ hac de re merito recenſeri debent: icctreo hoc in loco nos ad illorum memoriam transfert Ariſtoteles, quæ de ſenſu in calce ſecundi de anima commentarij fuere prædicta, cum de ſenſitiua anima, & de illius viribus & operibus eſt pertractatũ. Verũ in hoc etiam addet libello exactum de ſenſibus & ſenſiterijs & expletum ſermonem. nanq; cum communis animæ & corporis ſenſus ſit res, ſermo de ſenſiterijs merito ſermoni de ſenſibus coniungi copularíq; debet: de quibus etiam ipſis pauca quædam in commētarijs de anima fuere præmiſſa: quorum (vt diximus) ratio hoc in loco exactam doctrinæ accipiet diligentiam. Paſſionem autē hoc in textu ſenſum eſſe dixit, quoniam ipſa ſenſus actio patiendo quodammodo fieri cenſetur, vt in ſecundo de anima commentario clare eſt oſtenſum.

ANimalibus autem omnibus, qua animal eſt vnumquodque, neceſſe eſt ſenſum ineſſe. hoc enim eſſe animal, & non animal, diiudicamus.

COncíſe profecto & breuiter, verum dilucide admodum per huiuſmodi dicta philoſophus reminiſci nos facit illorum quæ de ſenſibus in commentarijs de anima demonſtrauit: quòd videlicet omnibus neceſſe eſt animalibus ineſſe ſenſum. hoc enim animalia à nō animalibus diſterminari diſiungiq; ſolo poſſunt: cum animalis ipſius ratio in ſenſitiuo eſſe conſiſtat. Oſtenſum etiam in illis eſt quòd ea quæ ſenſu tactus inſigniuntur, haudquaquā ſimplicia, ſed cōpoſita eſſe cenſentur, & in quadā cōmenſurabili qualitatũ quatuor primarũ proportione ſuũ proculdubio habēt eſſe. Nam niſi eiuſmodi exiſterent, profecto ſenſum tactus non haberent, & ab excellentium genere tactilium haudquaquam præcauere poſſent: quæ ſuarum exceſſu ſuperfluentiaq; qualitatum, omnia nimirum corrumpere nata ſunt animalia. Quamobrem ad illorum ſalutem, conſeruationiſq; induſtriam, ſenſus tactus illis à natura datus conceſſuſque eſſe videtur. Senſus tactus animalibus propter ſalutem datus.

PRoprie autem ac ſingulatim tactus & guſtatus omnia neceſſario conſequũtur animalia. Et tactus quidem eam ob cauſam quæ in cōmētarijs de anima dicta eſt: guſtatus vero propter alimentũ. ſuaue enim is diiudicat & moleſtũ in eſculētis: vt alterum fugiat, conſectetur alterum. & omnino ſapor guſtatiuæ partis eſt paſſio.

NOn omnibus profecto animalibus omnes traditi ſunt ſenſus, ſed duo iſti præcipui, tactus ſcilicet & guſtatus, vniuerſum nimirũ animalium conſequi videntur genus. demonſtratum enim eſt in calce tertij de anima libelli quòd ſenſu tactus priuatum animal, vita etiam ipſa priuari neceſſe eſt. mediocritatem enim illam, & proportionis æquabilē modum in quatuor primis qualitatibus, in quibus animalis conſiſtit vita, amittit ſanè cũ interit & deſtruitur tactus. guſtatus vero, qui alimenti genus omne ciboſq; diſcernit & iudicat, illoſq; cum appetit & admittit, tum vero abominatur

& reijcit, neceſſarius maxime animalium generi videtur eſſe ſenſus. ſiquidem ſine altricis animæ opera diutius durare non poteſt animal. Eſt enim ſapor ipſe, qui guſtatu ſanè percipitur, guſtatiuę (vt ita dicam) virtutis quæ in animalibus eſt, affectio ſiue paſſio. Nanque guſtatus, qui præcipuus in nobis eſt ſenſus quo alimur, circa ſapores verſatur & chymos, & ab ijs ipſis quodammodo affici & pati cenſetur. diſcernit enim ſuaue à moleſto & ingrato lingua in eſculentis & poculentis. ſaporibus nanque compatiens ſentire nimirum illos & guſtare dicitur. Quo in loco merito nos Alexander aduertere admonet quòd huius ſcilicet textus litera, Et omnino ſapor guſtatiuæ partis eſt paſſio. in quibuſdã exemplaribus aliũ ſcriptionis habet modũ, videlicet, Et omnino ſapor altricis animæ partis eſt paſſio. qui ab illo iure damnatur. abſurdũ eſt enim (inquit) dicere, à ſaporibus altricẽ animæ vim pati poſſe. nã pati à ſaporibus, eſt ſentire ſapores. altrices autẽ ſiue nutritiuæ animæ vires, aliæ profecto & diuerſæ à ſentientibus iure eſſe cenſentur. Quamobrem de Aphrodiſei ſentẽtia ſanior & verior prior apparet eſſe litera. fertur etiã alia huius textus ſcriptio, hoc maxime ſe habens modo. Et omnino ſapor eſt guſtatiuæ altricis animæ partis paſſio. vt guſtatiuũ ſcilicet generis ponatur loco: nutritiua vero, ſiue altrix animæ vis, differẽtiæ vicem obtineat: quaſi dicere velit philoſophus quòd ſapor eſt paſſio partis animę guſtatiuę quæ ad altricẽ ſiue nutritiuã illius ordinatur partẽ. Cæterũ etſi profecto ita ſe habeat res, primus tamen ſcriptionis modus & ſimplicior eſt, & Aphrodiſeo placere videtur magis.

SEnſus autem qui per externa fiunt ijs quæ greſſu mouentur, vt olfactus, auditus, & viſus: omnibus quidem quæ illos habent, ſalutis inſunt gratia, vt præſentiendo alimẽtum conſectentur, mala'que & pernicioſa fugiant.

TActus, vt viſum eſt, & guſtatus, omnibus ſine controuerſia animalibus communes & neceſſarij apparent eſſe ſenſus: reliqui autem qui externis fiunt medijs, viſus ſcilicet, auditus, & olfactus, non omnibus ſunt communes animalibus, vt in cõmentarijs de anima eſt demonſtratũ, ſed illis videlicet quæ eo in genere perfectiora nobilioraque eſſe cenſentur: & quibuſcunque inſunt, illis ſalutis nimirũ cauſa ineſſe percipiuntur. Quæ etiam per loci differentias mouentur animalia, viſu maniſeſtiſſime indigere comprehenduntur, vt ſibi cauere poſſint: ne dum ambulant, aut aliquò corruãt, aut ad quippiam ſanè offenſent, ſeu temere illis occurrant quæ ea perdere poſſint. Olfactu quinetiam indigere videntur, vt peculiaria eo modo alimenta diſcernere & ſumere valeant, & ab extraneis abſtinere. Auditus præterea illis eſt neceſſarius ad ſalutẽ. Multa enim per ſonitus & voces ſentiunt & præcauẽt animalia. qui ſi non eſſent, aut non præſentirentur, facilè profecto illa hoſtibus occurrerẽt ſuis, à quibus male haberentur. Sonitu quinetiam & vocibus pleraque naturalium genera de peculiaribus ſæpenumero admonentur alimentis. multa nanque ex eorum numero quæ carnibus veſci nata ſunt, ex ſono ſiue ſtridoris crepitu aliquo animalia illa adeſſe percipiunt, quæ ſibi ad eſcam naturaliter ſunt accommodata & idonea, ad quæ auditione mouentur præuia, vt inde alantur, & ſe conſeruent. Ad ſummam, vniuerſi (vt patere poteſt) ſenſus ad animalium ſalutem conſeruationemque à prouida rerum natura ſalutariter ſunt conſtituti.

IIs etiam quæ prudentiam habent, boni gratia inſunt. multas enim ſignificant differentias ex quibus intelligibilium agendarumque rerum prudentia comparatur.

CVm omnes quinque ſenſus (vt retro viſum eſt) nonnihil omnibus ad ſalutem conferant animalibus: illorum certe quidam multum quantum prudentiæ etiam conferre videntur, animalibus inquam quæ de perfectiori ſunt nota, & quæ rationis & prudentiæ participare poſſunt. Quamobrem non ſolum neceſſitatis cauſa illis aſſignati eſſe videntur, ſed etiam ad meliorem vitæ & eſſendi ſtatum. Multas enim rerum (vt ait) nobis indicant differentias & varietates, ex quibus intelligibiliũ ſanè & agendarum rerum prudentia in nobis efficitur. Hoc autem de viſus & auditus ſenſibus intelligere ſanè videtur, vt paulo etiam poſt nominatim de illis explicabit. Quòd autem ſenſus iſti actionũ contemplationumque noſtrarũ ex diuerſarum perceptione rerum prima nobis præſtent initia, vel inde clariſſime patere poteſt. viſilium enim differentiæ rerum mouerunt homines ad contemplationem conſyderationemque tenebrarum & lucis, id eſt dierum & noctium: ex quibus veluti à profundiſſimo exciti ſomno mortalium animi, ad horum inueſtigandas perſcrutandaſque effectrices deuenerunt cauſas: vnde contemplatio de mundo, & de ijs quæ ab illo complectuntur omnibus, nimirũ originem habuiſſe videtur: in quibus poſtmodum ſtatas rerũ viciſſitudines animaduertentes, noctiumque & dierum perennem eodem ſemper tenore proceſſum, ad numerorum poſtea contemplandam eſſentiam (vt inquit Plato) peruenerunt: videntes præterea nocturnum ſydus Lunam non eodem ſemper ſplẽ-

Quomodo viſus ad prudẽtiam facere videtur.

deſcere lumine,id eius lumē non eſſe propriū & peculiare cognouerunt,ſed aduentitiū,& aliunde mutuatum. Viſu quinetiā,aſtrorum ortus atq; obitus,figuraſq;,& reliquas in eiſdem differentias contuiti, ad illorū peruestigādas naturas ſe cōuerterunt : quæ licet cōmunia ſint ſenſilia(de figuris loquor & motibus)à diuerſis enim percipi poſſunt ſenſibus:quia tamen omnia corpora ideo vidētur,quia quępiam in ſe habent colorē,ſenſili intercedente proprio ſenſilia cōmuna percipere poteſt viſus : quēadmodum etiam cæteri ſenſus. Auditus enim ſolo ſtrepitu & ſono ipſam dignoſcit magnitudinem,necnō numerum & motū,quia huiuſmodi ſenſilia cōmunia cū ſono percipere animaduertitur. Quæ profecto rerū contēplationes(vt illuc vnde egreſſi ſumus,reuertamur)à ſenſu viſus in hominū excitę mētibus,illorū nimirū animos ad primæ etiā cauſę contēplationē aſcendere fecerūt,quæ omnibus poſt ſe entiū generibus motionis ordiniſq; primū eſt principiū. Et hactenus de intelligibiliū prudētia in nobis ex ſenſu viſus excita & effecta dictū ſit:reliquū eſt vt de prudētia quę in rebus gerēdis verſatur,ea quę ab eodem viſus ſenſu hominibus ſunt cōceſſa,breuiter etiā percurramus. Opera igitur & actus noſtri cū in ſenſilibus ſanè verſentur,& ſingularibus quæ viſu cōprehēdi dignoſcive poſſunt,ex frequēti certe illorum diutinaq; animaduerſione,ex qua experiētia naſcitur,in nobis profecto gerendarū rerū prudentiam producunt & ingenerāt.Cū enim longa & iugi obſeruationis opera in ſenſilibus quibuſq; vtilia & inutilia,ſalutaria quinetiā & pernicioſa animaduertimus,ex ijs vniuerſalē quādam opinionis ſentētiæq; vim in nobis colligere cōfirmareq; poterimus:vt alia quidē eligenda eſſe proculdubio ducamus, alia vero eſſe fugienda & declināda omni ope contēdamus. Ex quibus prudēs nimirū in nobis cōſultatio innaſcitur,per quā de rebus gerendis recto mētis examine poſtmodū iudicare poſſumus. Pulchri præterea ipſius & turpis cōſyderatio,ex pulchrorū turpiūq; cōtuitu corporū in nobis proculdubio efficitur.Ex quo pulchrū quidē in omnibus æque amādū eſſe ducimus:turpia vero omnia abominamur, & odio habemus. Quę autē auditus etiā vtilis ſit & cōmodus ad has duas prudētię ſpecies,manifeſtius ſanè eſt q̄ vt pluribus explicari cōueniat.Cū enim auditus,vt alibi etiā dixit philoſophus,diſciplinę ſit ſenſus,audientes nimirū percipimus & diſcimus ea quę cum ad rerū ſcientiam,tum ad morales virtutum pertinēt inſtitutiones.Per prudentiā autem hoc in loco intelligi volumus vel iudicium ipſum,vel indagationem inuentionemq; veri.eius enim virtutis id muneris eſt proprium. Vt enim inquit Cicero,quicunq; maxime perſpicit quid in re quaq; veriſſimum ſit, quiq; & acutiſſime & celerrime poteſt & videre & explicare rationem,is prudentiſſimus & ſapientiſſimus rite haberi ſolet.

Q[u]omodo auditus ad prudētiam facit.

Quid ſignet prudentia. Cicero.

HOrum autem ad neceſſarios vitæ vſus melior eſt viſus, & quidem per ſe:ad intelligentiam vero per accidens auditus.

COnferens adinuicē & comparans viſum & auditum philoſophus,quos ſenſus prudentiæ plurimum conferre retro dixerat,in illis inquam animalibus quæ prudentiæ ſunt capacia,hoc in textu quaſi diiudicando ſubiūgit viſum quidē ad neceſſarios animaliū vſus vtilē eſſe magis. ſiquidem ea quæ per ſe viſus cōprehendit & cognoſcit, ad animalium ſalutē & conſeruationē faciunt maxime.immediatius nanq; ipſe oſtendit viſus & à longè magis quæ cauere & declinare debeat animal vt conſeruetur & permaneat,& rurſum quæ proſequi conueniat & appetere,vt alatur & viuat. Viſus quinetiam ipſe ab ipſis mouetur rebus, cū auditus à factis immutetur ſonorū differentijs,quæ nimirū res conſequūtur motas.Cæterū cum tot viſus habeat cōmoda, auditus nihilominus ad adipiſcendas ſcientias plus facere videtur. hoc enim medio rerū cognoſcuntur hiſtoriæ, quæ vitæ profecto inſtitutrices ſunt & magiſtræ.hoc diſciplinarū à nobis hauriuntur præcepta,interueniēteq; auditu in mentis theſauro collocantur. Per accidens autē dixit meliorē eſſe auditum,quoniā per ſe quidē ſolorū percipit ſpecies ſonorum, per accidens autem & ex conſequenti ſermones admittit,& rerum demonſtrationes,quibus inſtruimur & docemur.Hæc autem ideo audiri dicuntur,quia cum ſono certe ſemper fiunt aliquo.

MVltas enim differētias & multiiugas vidēdi denunciat poteſtas, quando corpora omnia colore participant: quapropter & cōmunia per hanc ſentiūtur maxime. Cōmunia autē appello conformationē, magnitudinē,motum,ſtatū,numerū. Auditus autē tantummodo ſonorū differētias indicat:paucis autem & vocis:cū tamen per accidens ad prudētiam multū quantū conferat. ſermo enim audibilis exiſtēs diſciplinæ eſt cauſa, non per ſe,verum ex accidenti. ex nominibus enim cōſtituitur.nominum autem quodcunq; ſignum eſt.quamobrem ab ortu vtroq; ſenſu priuatorum cæci ſunt mutis & ſurdis prudentiores.

Quomodo viſus vtilior eſt auditu.

OStendere vult hoc in loco Ariſtoteles quòd viſus quidem per ſe vtilior & melior eſt auditu, & ccõtra auditus viſu melior & cõmodior eſt per accidẽs, cum ad prudentiã & diſciplinas omnes ex accidenti plurimũ conferre percipiatur. Primũ autẽ hoc in loco oſtendit philoſophus quòd viſus ſit auditu melior. nam multiiugas, inquit, viſus rerum differentias nobis annunciat & oſtendit. cum enim peculiare viſus obiectum ſit color, omnia autem vel colorata ſunt corpora, vel coloris habent initia quædã: quod iccirco dictum eſt, quoniam perſpicuorum natura corporum, que diaphana græci vocant, nullum ſanè habet colorem: quę vero perſpicuitatem habet & lucem, quæ omnium ſunt cauſæ colorum, initia colorum & principia iure & merito habere dicitur. Nam verus color, vt videbitur, perſpicui actus eſt terminati. Cum igitur omnia corpora ſint colorata, omnimodos cernẽs & percipiens colores viſus, iudicare profecto & rite diſcernere poteſt quænam ſibi cõuenientia ſint & ſalutaria, & econtra quæ perniciem afferant, & inimica exiſtant: vt illa quidem proſequi & adipiſci valeat, hæc autem declinare & fugere poſſit. Plurimas igitur rerũ differentias non ab re deprehendere cẽſetur viſus, cũ omnia (vt diximus) corpora vt colorata ſunt, facilè intueatur. Ex quo etiã patere poteſt ſenſũ hũc inter reliquos ſenſus cõmunia ſenſilia maxime ſentire & percipere. Cũ enim inferiora omnia corpora ſuperioraq; cõprehendat maxime, illa inter alios pręcipue ſentire poteſt ſenſus. magnitudo enim & figura, & motus & numerus primo & proprie in corporibus reperiuntur. In rebus enim quæ numerari poſſunt, numeri primo deprehenſa eſt natura. Numerari autẽ poſſunt illa quæcũq; ſentiri poſſunt. Quæ (vt diximus) omnia viſus cognoſcit & iudicat. Ex viſu igitur (vt retro dictũ eſt) maxima animaliũ generi eſt cõmoditas, & præcipua vtilitas. Hoc autẽ non ſolũ in ijs quæ ratione vtũtur animalibus animaduertere licet, ſed in ratione etiam carentibus omnibus viſu duntaxat præditis. Auditus autem cum non multas rerũ differentias cognoſcere faciat, ſolas enim ſonorũ ſtrepituſq; diuerſitates auditus percipit, & de illis iudiciũ fert, non adeo vtilis & cõmodus eſſe cenſetur ijs quę illũ habẽt, vt viſus. verũ is ſenſus in animalibus ratione præditis non ſolum ſonorũ diiudicat rationẽ, ſed etiã vocũ ſermonũq; indicamenta cognoſcit. Quoniam autẽ ſermo audibilis exiſtens in cauſa eſt vt animal diſciplinæ particeps fiat: ſermo vero ſonus quidã eſt, vel non ſine ſono: iccirco per accidens auditus in nobis ſcientiarum omnium non immerito cauſa eſſe cẽſetur. Cum enim ſermo auditu cõprehendatur, qui ex rerum nominibus cõponi cõſtareq; perhibetur: nomina autẽ ſiue rerũ vocabula, ſigna nimirũ ſunt rerũ extra animæ notionem poſitarum: per ſermonem proculdubio illarũ in nobis diſciplinæ ſcientiæq; comparantur. Quo in loco aduertere nos Alexander iubet, quòd auditus in nobis ſermones ex accidenti iudicat & comprehendit, quoniam omnes æqualiter quidem audimus, non autem æqualiter omnes prolata & audita intelligere & cognoſcere valemus: neq; omnes ſanè linguæ vnius & eiuſdẽ idiomatis loquimur formula. quãobrem ſermo, qui diſciplinarũ in nobis eſt cauſa, per accidens eſt audibilis (vt ita dicatur) & nõ per ſe. Nõ enim vt ſermo auditur, ſed vt ſonus. Quòd autẽ ad prudentiã magis faciat auditus q̃ viſus, ſignum eſt, inquit philoſophus, quòd videmus cæcos natos prudentiores ſurdis & mutis. Addit autẽ mutis, quoniã omnis à primo ortu ſurdus, neceſſario eſt mutus. cõformare enim ſermones, qui arbitratu ſignificant noſtro, haudquaquã poteſt ſurdus. Cæterum cum iſtuc quidem (vt dictũ eſſe) certum & verũ eſſe deprehendatur: ad doctrinas tamen, cõtemplationumq; notionem, quæ hominum inuentioni adſcribuntur, & quas quiſq; ex ſeſe repertas peperiſſe dicitur, plus conferre viſus quàm auditus nõ immerito cẽſetur. Ex rerũ enim viſu perceptarum admiratione ad philoſophandum primi deuenẽre homines, & non ex aliqua ſermonum auditione.

Quomodo auditus per accidens magis ad prudẽtiam faciat quam viſus.

DE facultate igitur quã vnuſquiſq; habet ſenſus, dictũ eſt prius: verum in quibuſnam corporis nati ſint fieri ſenſiterijs, nonnulli ſanè in ipſis corporum elementis id quærunt. cum autem non poſſint quinq; ad quatuor deducere ſenſus, de quinto optare videntur.

CVm ſenſibus ipſis duæ ſanè res deſeruire cernantur, potẽtiæ ſcilicet quas cum virium, tum poteſtatum ſiue facultatũ vocabulis ſæpenumero appellare conſueuimus, & inſtrumenta quæ ſenſiteria vocauimus: de ipſis quidem potentijs in cõmentarijs de anima ſe pertractaſſe dicit philoſophus. quãobrem conſequens doctrinæ merito ſeries eſſe videtur, ſenſiteriorum naturam explicationemq; receñſere: quod hoc facit in loco. neceſſariũ enim eſt illi qui de communibus animaliũ operibus eſt verba facturus, quæ conſyderatio (vt retro dictũ eſt) ſtatim doctrinã de anima iure cõſequitur, non ſolum de potẽtijs & facultatibus, ſed de ipſis etiam inſtrumentis explicare & docere: quoniã cum communes animę corporiſq; miniſtri ſint ſenſus vt ad ipſam vergunt ſpectantq; animam, de illorum viribus in commentarijs de anima abunde eſt pertractatum. Vt autem idem corpora etiam decernũt quædam quibus vtantur, & in actum exeant, id eſt illa quæ ſenſiteria appellamus, recta doctrinæ via mox de ipſorum natura merito explicari debet. Id igitur in præſentia explere intendens philoſophus, dicit quòd nonnulli qui ante ipſum de ſenſibus ſunt loquuti, vnumquodq; ſenſiterium elementorum ſingulis conati ſunt aſſignare naturis. Cum autẽ numero quinq; ſint ſenſus, rerum vero elementa ſolũmodo quatuor: nullam rationis inuenientes viam quonam modo quinq; ad quatuor rite conferri poſ-

ſent,illiſq; bene quadrare,optare viſi ſunt,& voto magis,quàm re ipſa & veritate perquirere,vt quintam quãdam corporis naturã,cui quintum nimirum adſcriberent ſenſum,reperire poſſent. Hoc autẽ dicere videtur philoſophus,vt Alexander hic inquit,propter opinionis modũ qui hac de re in Timæo tangitur, quæ Pythagoreorum ſententia eſſe perhibetur, & à Pythagorico nimirum Timæo recenſetur. Dicit enim eo in loco olfactuum & odorum genera mixtam quãdam habere naturã,& ex duobus quodãmodo cõſtare generibus. cum enim aër trãſmutatur in aquã,aut cõtrà aqua in aërem vertitur,mediã illam intellectã potius q̃ deprehenſam naturã ipſis ſanè aſſignari odoribus, quæ aëre quidem corpulẽtior eſt & denſior,aqua autẽ tenuior & ſubtilior. Erit igitur de illorum ſentẽtia quintum corpus illud quod olfactui nimirũ adſcribi poſſit,ceu fumida quædã euaporatio. nam de alijs quatuor viſum quidem igni,auditum autem aëri,guſtatum aquæ,& tactum terræ proculdubio aſſignauere.

VErùm omnem viſum ad ignem pertinere volunt,quãdo paſſionis cuiuſdam ignorant cauſam. conſtricto enim & cõmoto oculo præfulgens apparet ignis. id autem in tenebris accidere ſolet, aut palpebris ſuperinductis. fit enim tunc etiam in tenebris.

AD viſum ſpecialiter hoc in loco accedit philoſophus, quem ſenſum igni attribuiſſe viſi ſunt priſci. hoc autem iccirco,inquit,quoniam accidentis cuiuſdam cauſam ignorabant,quę ab ipſo poſthac luculenter aſſignabitur. Id autem accidens huiuſmodi eſſe percipitur,ſi oculus comprimatur,& ab extrinſeco quopiam fortiter citoq; commoueatur,claritas certe quædam ſplendeſcẽs, & quaſi ignis apparet fulgor. Id autem fit aut noctu,inquit,& in tenebris: aut clauſis conniuentibuſque oculis. nam illo etiam modo tenebræ fiunt, & in opaco eſt oculus: quæ res illis nimirum perſuaſiſſe videtur quòd viſus inſtrumentum igni proculdubio aſſignari debeat.

SEd hoc ipſum alteram etiam habet difficultatem. ſi enim ſentientem,& quippiam viſu percipientem non contingit latere, neceſſarium certe eſt,ſe ipſum conſpicere oculum. cur igitur id quieſcenti non accidit?

ISthuc,inquit, quòd confricato oculo ignis ſpendeſcere videatur, alteram etiam difficultatem & dubitationis anſam ſanè excitare videtur, quaſi hoc admittens accidens, verum dubitationem afferens quandam ijs etiã qui viſum ex igne non conſtare aſſeuerauerũt. Aut,vt inquit Alexander, cum plerique ob hanc dubitationis difficultatem perſuaſi aut coacti ſint credere & concedere viſum ex igne conſtare: philoſophus hoc voluit in loco,ne poſthac deciperentur errarentq; homines, huius ſolutionẽ dubitationis afferre. Eſt autẽ difficultas & dubitationis modus quẽ adiungere videtur,huiuſmodi. Si nõ cõtingit latere ſe ipſum quẽpiã ſentientẽ & cernentẽ,vt videat ſcilicet,& nihil videat,viſus tunc vidẽs neceſſario ſeipſum videt & cernit. Tunc enim nihil adeſt præſens occurritve aliud quod ab ipſo cerni queat. Si autẽ ipſe ſe ipſum videt: non immerito quiſpiã dubitare poterit cur viſus,ſiue illius quieſcens & non commota vis ſeipſam non conſpicit,commotis autem & confricatis oculis id ipſum facere percipitur,& ſeipſam videre. Quo in loco recte profecto nos D. Thomas admonere videtur, cum dicit dubitationẽ hanc ad homines ſanè illos ſpectare qui viſus ſenſiterium igni adſcribebant. Ex Ariſtotelis nanque principijs nullum hac de re dubitatio eiuſmodi habet locum. Cum enim ſenſus de illius ſententia ſit in potentia ad ipſum ſenſile,ſumma certe neceſſitas eſt vt per quoddam medium ab ipſo immutetur ſenſili. vnde ſenſili re ſuper ſenſum poſita, nullum effici poſſe ſenſum ipſe vult,vt in commentarijs de anima eſt oſtenſum. Verum de illorum ſententia quos in præſentia reprehendere vult philoſophus,viſus & alij etiam ſenſus dum actu tales exiſtunt, ſenſilia percipere cenſentur. Actu autem eiuſmodi exiſtere,eſt ſenſilibus eſſe ſimiles,& principiorum habere naturam. & iccirco de illorum ſententia viſus ſenſiterium ex igni conſtabat: concluſioque ſequebatur illa,vt prædicto modo ignem oculus cerneret. Quamobrem integra adhuc philoſophi reſtat dubitatio,cur quieſcens & incommotus oculus ignem nuſquam cernat,cum alioqui commotus illum cernere dicatur.

D. Thomas.

HViuſce autem rei cauſæ & dubitationis, & cur viſus ignis eſſe videatur,hinc ſunt accipiẽdæ. Læuia enim in tenebris nata ſunt fulgere, non tamen lucem facere. Id autem quod in oculis nigrum appellatur,& mediũ eſt,læue eſſe apparet. Id autem cõmoto appa-

ret oculo:quoniam tunc accidit vt vnum quaſi duo fiat. Iſtuc autem celeritas efficit motionis, vt appareat diuerſum eſſe a vidente id quod cernitur. quamobrem non fit hoc, niſi celeriter & in tenebris fieri contingat. Læue nanque in tenebris natum eſt ſpendeſcere, vt piſcium quorundam capita, & ſepiæ atramẽtum. Et oculo tarde cõmoto nõ contingit vt ſimul appareat duo & vnum eſſe, videns, & id quod cernitur: eo autem modo ipſe ſeipſum cernit oculus, ceu in quodam repercuſſu.

CVm retro (vt vidimus) duas commouerit quæſtiones Ariſtoteles, hoc in textu ſub manum (vt aiunt) vtraſque ſoluere aggreditur, illã ſcilicet priorem cur viſus appareat igneus eſſe commoto in tenebris oculo: & alteram, cur viſus ſeipſum conſpicit & cernit cõmoto & confricato oculo: qui alioquin eo quieſcente ſe ipſum haudquaquam cernit. Cæterum quædam prius huc ſpectantia in præſentia pręmittere videtur, de quibus in commentarijs de anima pręclaros fecerat ſermones. ſunt autem eiuſmodi, quòd læuia ſcilicet & bene terſa corpora in tenebris fulgorem quendam ex ſeſe emittere ſolent, quoniam eminentes neque depreſſas habent partes, ſed vno tenore conſtantes, quæ ſibi inuicem officere non poſſunt. A modico igitur luminis radio excitata, à quo nuſquam priuatur omnino aër, fulgere & ſplendeſcere percipiuntur, non tamen lumen emittere ſolent. eiuſmodi enim in tenebris cõſpicere poſſumus corpora, non tamen illorũ cauſa alia cernere valemus. Huiuſmodi autem nigrum eſſe oculi, quam pupillam vocãt, manifeſte apparet. politum nanque & læue & terſum eſt, & propterea bene fulgens & ſplendeſcens: quam ob rem viſu facilè deprehẽdi poteſt. Ex quibus primæ adductæ quæſtioni clara ſanè patere poteſt reſponſio, quòd videlicet ſi noctu oculus & in tenebris confricatus & commotus reſplendeat, non iccirco igneum eſſe viſum exiſtimandũ eſt. alia nanque melior & verior illius fulgoris eſt cauſa: pupillæ ſcilicet læuitas. Quãobrem autem is cernatur ſplendor cõmoto in tenebris oculo, qui tamen illo quieſcente non apparet, quæ ſecunda fuerat quæſtionis difficultas, inde animaduertere licet: certum eſt in tenebris, aut concluſis etiam oculis (quoniã eo etiam modo fiũt tenebræ) pupillam videri poſſe. hoc autem iccirco, quia læuis eſt (vt diximus) & polita. videt autẽ ſeipſam dum mouetur, & non dum quieta manet: quoniam viſus, vt ſenſus eſt omnis, cum ex illorum ſit numero quæ ad aliud dicuntur, ad alterum quiddã certe relationẽ habet. Donec igitur ſolitaria & vna permanet pupilla, nihil omnino cernere poteſt. quãdo autem confricatur & commouetur, in celeri illa feſtinaque agitatione, tranſlationiſque modo, illius commutatione partium vnica exiſtens duo quodammodo fit, videns ſcilicet & viſa: viſa quidem in cõmutatione tranſlationeque illa, videns autem in ſuo ad naturalẽ locũ reditu. Dũ quieſcit igitur & manet, quia vna eſt, haudquaquam ſe videt. hæc enim eſt qua videmus, nõ quã videmus. dũ autẽ celeriter mouetur, & huc illuc trãſfertur, ad locũ ſtatim rediẽs ſuũ, nimia celeritate videns fit, & viſa. offendens enim fulgorẽ illum quẽ ipſa tranſlata quodãtenus effecerat propter repentinã motionis ſuæ celeritatem, adhuc conſtãtem & integrũ, & illum ceu ab alio effectum cernens, ſe ipſam cernere dicitur, tanquã ſi in peculiari perſtans & manens loco, alterius cuiuſdã corporis ibi compertũ cerneret lumen. Hoc autem occluſis nimirũ cernitur oculis, & in tenebris accidit, quoniam nulla opus eſt externa luce vt terſa læuiaque deprehendantur, cum ipſa per ſe cauſam habeant, vel potius in ſe gerant initia per quæ cerni poſſunt, ipſam ſcilicet fulgoris ſpeciem, dummodo

Quæſtio.

in diaphano, id eſt in perſpicuo, qualis aëris eſt natura, eſſe reperiatur. Cæterũ hoc in loco nõ oſcitans ſanè ambigere merito poſſet lector, quam ob rem ſcilicet hæc de qua loquimur pupilla, noctu & in tenebris non videtur ab ijs qui è regione poſiti ad illã intentis proſpiciũt oculis, quẽadmodum nonnulla ex ijs quæ fulgorem habere percipiuntur, videre contingit, quorum quædam ab ipſo hoc recenſentur in textu: piſcium videlicet quorundam capita, & ſepiarũ atramentum, oculique inſuper leonũ & felium: quorũ etiã de numero puſilla quædã ſunt animalia quę extremo cernuntur vere, æſtatiſque principio, cicindelas noſtri, lãpyridas græci & πυγολαμπᾶς appellãt. Cui quęſtioni hoc occurrẽs in loco

Solutio.

Aphrodiſeus philoſophus in cauſa eſſe dicit, ne pupilla hoc cernatur modo, cõtuentiũque ſe noctu oculos moueat, ab illiſque cernatur in tenebris, ſuperinductã pelliculam, quæ ſplendeſcenti pupillæ officere videtur ne extrinſecus pateat. non enim in omnibus, inquit, oculis illa ſimiliter ſe habet pellicula: neque eoſdem ab omnibus fulgores læuibus & deterſis corporibus æque reddi & prouenire exiſtimandum

Dubitatio.

eſt. Verum alia etiam via induſtrius & quæſitor animus hac de re merito ambigere poſſet, quonã modo res eadem videns & viſa ob tranſlationis (vt ait philoſophus) celeritatẽ eſſe poteſt, quaſi alia fiat & alia? Si enim is qui cernitur fulgor, puſillo etiam temporis ſpatio permanere & reſtare poſſet dum trãſfertur pupilla, & alia illius pars in alio diaphani reperiretur loco, exiſtimari forſitan iure poſſet viſum in proprio reuerſum loco, & exiſtentem in peculiari naturæ ſuæ ſitu, offendere paſſionem illam, id eſt fulgorem, eo loci vnde diductus fuerat, adhuc reſtantem, & illum cernere. verũ quoniam id fieri nõ poſſe videtur, neque enim alijs id accidere percipimus corporibus quæ fulgorẽ ex ſeſe reddũt, ſed potius corpore ſplẽdido remoto illius ſubito ceſſare fulgorẽ. Et non ſolũ in fulgẽtibus hoc accidere percipitur corporibus, ſed in omnibus etiam viſilibus: quoniã nullus in diaphano paſſiue recipitur color:

neq; quod perſpicuũ eſt magis, in luce etiã ipſa hoc euenire percipimus. ſimul enim in diaphano ceſſare videtur lux cum luminoſi ceſſatione, remotioneve corporis ad cuius præſentiã erat lux. Si igitur in omnibus id verum indubitatumq; eſſe apparet, quonam pupilla poterit modo in loco ſibi naturali conſiſtens, etſi celerrime ad illum ſit delata, offendere reſidere ibi fulgorem qui in ipſa certe eſt, & cum ipſa nimirum ſimul moueri & transferri merito cenſetur? Quemadmodum enim ſimul eſſe non poteſt, & non eſſe in proprio & peculiari ſibi loco, etiam ſi celerrime illam moueri contingat, cum omnis tempore indigeat motio: ita neq; poterit fulgorem qui in ipſa ſanè eſt, conſpicere quaſi in alio reſidentem loco. Dicendum igitur eſt, vt ab Alexandro hoc in loco rectè dicitur, quòd id quo cernimus corpus, id eſt ipſa pupilla, cum magnitudine non careat quadam, in ſectiones nimirum & partes diuidi ſecarique poteſt. Non igitur exiſtimandum eſt quòd in eiuſmodi viſione vnum fiat duo, ſiue ex vno proueniant duo, perfecta inquã & abſoluta: & idem, vt idẽ ſolitariũ & vnicum, videns ſit & viſum. Hoc enim fieri non poteſt: verum rectè fieri poteſt quòd illius quota pars ſit videns, alia vero pars quæ videatur: ita quòd idem per diuerſas ſui partes & videns ſit, & viſum. Nam cum in oculi confricatione pupilla eo moueatur modo, vt neque ſecundum omnes ſui partes in naturali conſiſtat loco, neque rurſus ſecundum ſe totam à proprio loci ſui recedat ſitu: à vero non eſt abſonũ, id quod ex ipſa in proprio relictum eſt loco, per poros ſiue meatus qui recta ad primum ſenſiterium viſiles transmittunt ſpecies, partis illius tranſmittere fulgorem, quæ confricationis motu à proprio diducta loco, quaſi alia quædam eſſe cenſetur: eoque ſanè modo pupillam & videre ſeipſam, & à ſe ipſa conſpici & videri poſſe, nullum (vt arbitror) eſt inconueniens. Videt nanque ſe ipſam pupilla, quia ſuam conſpicit partem vt aliud quippiam & diuerſum, cum in alio exiſtat cernaturque loco: quæ ſanè pars loci mutatione proprij pro vidente effecta eſt viſum. Quòd autem hoc in caſu pupilla non alium quàm proprium cernat fulgorem, vel inde patere poteſt, quoniam non ſeparatum quendam & ſtantem conſpicit fulgorem, ſed tranſcurſum cernit quendam, & quaſi tranſeuntem fulgoris ſpeciem. Poteſt etiam fieri, inquit Aphrodiſeus, quòd confricationis illius motione pupilla totum loci ſui naturalem exeat ſitum. cumque omnis in tempore fiat motio, in illius regreſſu poteſt pars illa quæ ad naturalem prior reuertitur locum, in illo conſtituta ſplendorem cernere partis adhuc extra proprium locum exiſtentis, & ad illum nimirum feſtinantis: quamob rem fulgor ille celerrime dilabi & tranſire percipitur. & hoc eſt, inquit Alexander, quòd antiquiores illos nimirum decepiſſe videtur qui viſum eſſe igneum ſunt arbitrati propter fulgoris illam eo in caſu apparentem ſpeciem, exiſtimantes omne ſplendeſcens & fulgidum igneum eſſe, quoniam ignis ſplendeſcit & fulget. Cæterum illam haudquaquam conuerti & recurrere, per ſequelam manifeſtum ſanè eſt, cum multa (vt diximus) ſint fulgentia quæ igneam non habent naturam. Illud autem in litera, Ipſe ſe ipſum cernit oculus, ceu in quodam repercuſſu: hunc habere videtur intellectum, quòd videlicet ita eſt in hoc caſu confricationis oculi, vt apparet in ſpeculorum nitore, & in alijs etiam in quibus per radiorum repercuſſus, id eſt refractiones & reflexiones ipſe ſe ipſum cernit oculus. In illis enim id quod vnũ ſanè eſt, vt duo exiſtit, id videlicet quod repræſentatur, & eſt imago illa quæ in ſpeculo cernitur, & illud à quo ea efficitur imaginis repræſentatio: & id profecto eſt quod videt. nam quòd oculi pupilla non examuſſim & ſecundum omnes ſui partes eodem exiſtens in loco cernere & videre poſſit, manifeſtum certe eſt ex ſtrabonum videndi modo, & ex ijs qui diſtortas ſanè & peruerſas oculorum habẽt acies: qui licet peruerſe videant, vident tamen.

Solutio.

QVoniam ſi ignis eſſet, vt dicit Empedocles, & in Timæo ſcriptum eſt, & videndi ratio contingeret exeunte quaſi ex laterna lumine: curnam in tenebris non cerneret viſus? Nam dicere in tenebris reſtingui exeuntem viſum, vt Timæus aſſerit: vanum eſt omnino. Quænam enim luminis eſt extinctio? Reſtinguitur nanque aut in humido, aut in frigido calidum & ſiccum, cuiuſmodi ignis eſſe videtur qui in carbonaceo eſt genere, & ipſa flamma: quorum neutrum lumini ineſſe videtur. Si autem ineſt quidem, verum quia leuiter, nos latet: oportebat profecto per diem, & in aqua lumen reſtingui: in glacie vero maxime tenebras fieri. Flamma enim & ignita corpora iſtuc pati percipiuntur. Nunc autem nihil accidit huiuſmodi.

CVm oſtendiſſet nobis cauſam philoſophus cur commoto & confricato oculo ſplendor quidàm in tenebris appareat, propter quod accidens nonnulli priorum (vt retro dictum eſt) viſum ignis elemento adſcripſere: in præſenti declarare aggreditur textu quòd neq; fieri poteſt vt viſus ex

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

igne conſtet, hoc taxans in loco Empedoclem & Platonem, qui huius opinionis & ſententiæ aſſertores ſanè fuiſſe videntur: vt de Timæo etiam Locrenſi intelligatur, cuius philoſophiæ modum inſecutus eſt Plato. qui profectò viri cum viſum ipſum igneum eſſe dixerunt, tum ipſum videndi modum in animalibus effici, quoniam ab illo exiens procurrat lumen, vt ab accenſis facibus, & à laternæ cornu lux exire ſolet. *Si enim*, inquit philoſophus, viſio hoc fiat modo, quid intercedit cauſæ cur in tenebris non videamus, & noctu cernere nobis non concedatur? conſentaneum enim foret vtique noctu videre poſſe animal, ſi quidem igne conſtat viſus, & à ſeſe nimirum iaculatur lumen. Tangit autem hoc in caſu non videndi cauſam, quam in Timæo ſuo ſcriptam reliquit Plato: illamque futilem & vanam eſſe conatur oſtendere. Ait enim vir ille quòd ab oculi pupilla procurrens lumen cum exiens offendit & inuenit exterius in aëre lumen, confortatur quidem, & vegetius redditur, permixtumque mox illi ceu cognato & compari, in cauſa ſanè eſt cur cernere poſſit animal. Quòd ſi noctu exeat, circumfuſis certe miſcetur tenebris, & in continentem aërem incurrens diuerſum & diſparem, concidit nimirum, & extinguitur. Cæterum fortaſſe non erit malũ hoc in loco vt vniuerſa melius iſthæc animaduerti poſſit res, Timæi textum ad verbum expreſſum apponere: qui hoc ferè ſe habet modo:

Timæi text[us].

» Ignis certe illius qui non adurit quidem, ſed illuminando ſuauiter diem mundo aduehit, participes
» oculorum orbes dij fecerunt. Intimum ſiquidem noſtri corporis ignem huius ignis germanum ſynce-
» rumque per oculos emanare voluerunt, in quibus leuis congeſtuſve vbique ignis huiuſmodi ſit, ſed per
» illorum duntaxat ſolidiorem anguſtamque medietatem ignis purior euolet: craſſior vero cohibeatur.
» Itaque cum diurnum lumen applicat ſe viſus radio, tunc ea duo inter ſe ſimilia concurrentia atque com-
» mixta, quò oculorum diriguntur acies, ibidem in vnius iam domeſtici corporis coaleſcunt ſpeciẽ, vbi-
» cunque videlicet tam interni quàm externi luminis fit concurſus. Totum igitur hoc ob ſimilitudinem
» eãdem ſortitum paſſionem, cum quippiam aliud tangit, vel ipſum ab alio tangitur, motum huiuſmo-
» di ad omne corpus, perque id ad animum vſque diffundens, ſenſum efficit qui viſus vocatur. At poſtquã
» in noctem diſceſſerit cognatus ignis, viſionis radius euaneſcit. nam in aërem ſibi diſſimilem erumpẽs
» permutatur atque extinguitur, cum nullam habeat cum proximo aëre ſplendore carente, vtpote ignis,
» naturæ communionem: iccirco videre deſinit, ſomnumque inducit.

Hæc Timæus. Cæterum quòd iſthuc abſurde dicatur, & quòd à circumfuſis tenebris lumen ab oculis exiens non extinguatur, oſtẽdit per modum quæſtionis interrogans philoſophus quænam ſit luminis ipſius extinctio. Certũ enim & indubitatum eſſe inquit quòd calidum & ſiccum, id eſt ignis, interimi & extingui ab humidi & frigidi natura natum eſt. Contraria nanque à contrariis corrumpuntur & intereunt, veluti in ignitis carbonibus & lignis ignem & flammam ab aqua frigida humidaque natura reſtingui videmus. quorum neutrum, inquit, lumini ineſſe percipimus, id eſt neque ignem, neque flammam. Non extinguitur igitur lumen à frigido, neque ab humido. Siue vt alio hæc litera exponatur modo: quorũ neutrum lumini ineſſe videtur: illorum ſcilicet à quibus ignis extinguitur. neque enim ab humido, neque à frigido lumen extingui percipitur: ita vt intelligatur illud, neutrum illorum lumini ineſſe videtur, id eſt à neutro illorum lumen patitur, à quibus videlicet ignis extinguitur. ſunt autem illa, frigidũ, & humidum. *Si autẽ* lumẽ exit ab oculis, nec extinguitur in tenebris, ſed hebes fit, & imbecille redditur, & iccirco nos latet, & hanc ob cauſam non fit viſio, cum debile videlicet & mancum ſit lumen illud, & neque coaleſcat, neque ab externo compari & cognato iuuetur lumine: per diem, inquit, & in aquis necnon in glacie extinguetur magis, in quibus ſanè temporis conſtitutionibus frigidum & humidum à quibus hebeſcit, & imbecille redditur id lumen, fortiora ſunt & valentiora, quàm ſint in tenebris. Hoc autem cum non contingat, & minime fiat, certum ſanè eſſe conſtat, id quod exit ab oculis, in tenebris ab illarum humiditate & frigiditate haudquaquã extingui & interire poſſe. cernet igitur in tenebris animal. quod ſanè voluit Plato. Fertur autem huius textus alia etiã litera, quæ, vt inquit Alexander, cum clarior & rectior eſt, tum ſequenti etiã textui accõmodatior, hoc ſe habẽs modo: Quorũ neutrũ circa tenebras apparet. quæ hunc habere videtur ſenſum: quorum neutrum, ſcilicet neque frigidum, neque humidum, circa tenebras eſſe apparet: aut ſi ſunt parua & imbecilla, verum talia quæ tamen valeant lumen extinguere, quia ſcilicet tenue eſt & hebes, & quod facilè pati poſſit: interdiu hoc, & in aquis & glaciẽ accidere videretur magis. quod tamẽ fieri non animaduertitur. Non igitur lumen ab oculis exiẽs & procurrens reſtinguetur in tenebris.

Alia textus litera.

Digreſſio.

Si autem illo non extincto neceſſe eſt videre, inquit Alexander, ſi extramittatur lumen: non videmus autem in tenebris: non extramittitur igitur lumen illud, neque per ſplendoris (vt aiũt) exitum videre contingit. Quòd autem tenebræ non ſint frigidæ neque humidæ ſuapte natura, à quibus duabus nimirum rebus ignis lumen extingui natum eſt, manifeſte patere poteſt, inquit ille, quoniam in arentibus & calidiſſimis regionibus & ſiccis maxime locis non minus fiũt tenebræ, quàm in locis contrario ſe habentibus modo: quæ tamen loci, vt patet, natura neque frigidæ neque humidæ eſſe poſſunt. Cęterũ quoniam occaſione hic à philoſopho ſumpta, peculiaribus quibuſdã rationibus redarguere conatur Aphrodiſeus illorum ſententiam qui viſionem radiorum procurſu extrinſecus fieri voluerunt, illius hoc in loco nihil (vt arbitror) prohibet rationes adducere. *Si enim*, inquit, igniti luminis procurſu & effuſione in animalibus fit viſio: ea quæ ſub aquis ſunt, nimirum non cernerentur. Atqui in fontibus ad vadum perſpicuis lapilli clare cernuntur, & in lympidis etiam lacubus natantes piſciculi. Per exitum igitur aut extramiſſionem igniti luminis haudquaquam fit viſio. quonam modo enim, inquit, igneum illud lumen aquam intrare poterit, & non reſtinguiſ

Quòd viſio non fit extramittendo radios, Alexandri rationes.

Præterea hebes illud & imbecille lumen ab oculis exiens, rationabilius, inquit, interdiu quàm noctu extingui par eſt. quod Timæus negat. cernere enim licet paruos ignes & exilia lumina à magnis: & excellentibus euaneſcere & interire ſplendoribus. officitur nanq; candelæ lumen à ſolis lumine: & quæ noctibus ex ſeſe lumẽ reddunt corpora, die aut nõ fulgent, aut obſcure admodum & debiliter nitent. Quãobrẽ rationabile magis eſt, inquit, ſi per luminis extramiſſionẽ viſio fieret, vt noctibus potius q̃ interdiu animalia cernerẽt. quod quia fieri non cõtingit, neq; viſionẽ certe per procurrẽtes fieri radios vero eſt cõſentaneum. Hæc Alexander. Cæterũ quoniã hoc in loco Ariſtoteles & Alexander & pleriq́ue alij Peripateticorum, iniuria me equidem (vt arbitror) Platonem taxare videntur, & viſionem de illius ſententia effuſione igniti fieri luminis per oculorum pupillas emicantis, conſtanter aſſeuerãt: idq; illi imputare contendunt, quod vir ille haudquaquam ſenſiſſe videtur. veritatis gratia, quæ à viris philoſophis numinis (vt aiunt) inſtar ſemper eſt colenda, nonnulla in medium afferre decreui, quæ cum Platonis hac de re indubitatam explicabunt ſententiam, tum Ariſtotelis Alexandriq; retro adductas rationes verba magis carpere, quàm illius viri ſenſum reprehẽdere & labefactare clariſſime (vt opinor) oſtendent.

Platonis de ſenſio de videndi modo.

Ad manifeſtiorem autem huiuſce rei oſtẽſionẽ de viſionis modo ex antiquorũ ſententia nonnulla ſunt altius repetenda. Duo apud antiquiores philoſophos, quorũ aut ex peculiaribus commentarijs, aut ex aliorum hiſtorijs dogmata cognita habemus, de videndi ratione & modo principales fuere ſententiæ.

Duo de videndi modo antiquorũ ſententiæ.

Nanque alij per receptionem quandam intrinſecus ſiue ſpecierum, ſeu imaginum quarundam, & idolorum à ſenſilibus emanantium rebus, viſionem fieri voluerunt. Alij vero per effuſionem & excurſum ſiue ſpirituum ſplẽdidorum & illuſtrium, ſeu luminoſi cuiuſdam radij & vitalis ad viſiles vſque res extenſi, & illas contingentis, videndi in animalibus actum effici aſſeuerauerunt. Vtrique autem, & ij qui per emanationem, & illi qui per interius aſſumptionem, videndi opus fieri voluerunt, bifariam ſunt diuiſi. Nam vel per materialium corpulentarumque rerum cum influxum, tum effluxum id effici cenſuerunt: vel econtra per ſpiritalium materiaque carentium rerum ingreſſum aut egreſſum animal videre dixerunt. Et in ijs, omnium ferè quos vidimus, aut ab alijs ſanè percepimus philoſophorum veterum de videndi ratione & modo omnes nimirum colligi poſſunt opiniones. Verum vt enucleatius eæ ipſæ cum aſſertoribus etiam explicentur ſuis, animaduertendum eſt Pythagoram Samium primum, quod ſciam, Pythagoreoſque ferè omnes, quorum tum in vniuerſa Græcia Aſiæque tractu, tum in ea etiam Italiæ ora quæ ab illis magna eſt Græcia appellata, celebre venerandumque ſemper fuit nomen, viſionem ſemper fieri voluiſſe per viſiui cuiuſdam luminis reflexionem, & retro vnde exierat, recurſum, poſtquam res viſiles offendiſſet.

Pythagorei.

huiuſmodi enim lumen ab oculis exiens, & recta ad viſilem vſque rem procurrens, illius ſanè occurſu repercuſſum, ceu à denſo quopiam & terſo corpore, vibrari, & in ſe redire, rurſumque ad oculos ferri, eorum quæ contigiſſet integras ſeruans imagines, voluerunt. Ad ſummam, ſimile quiddam eſſe iſthuc viſionis opus dixerunt, ac ſi quis ad quippiam ſuam extenderet manum, rurſumque illam ad ſe retraheret, & ad humerum reuocaret. Democritus autem, & Leucippus, necnon Athenienſis Epicurus, à rebus quibuſque per tenues corporum poros & meatus materiales quaſdam effluere dixerunt imagines, quæ ad præfinitum certumque medij interſtantis ſpatium non ſolum corporis qualitates conſeruarent, ſed formas etiam & figuras integras cuſtodirent & retinerent: quæ poſtmodum per occultos videntis ingreſſæ meatus, non ſolum viſum, ſed fantaſiam etiam ipſam ad ſe dignoſcendum percipiendumve efficaciter excitarent & mouerent.

Democritus. Leucippus. Epicurus.

Empedocles autẽ Agrigentinus, cũ ſimulacra illa & imagines extrinſecus illatas (vt Democritus & Epicurus voluerũt) tum exeuntes ab oculis radios, & viſilẽ rei ſuperficiẽ ceu manu cõprehendentes, viſionis in animalibus eſſe voluit cauſas. Cui Hipparchus Nicæus aſtipulatus ſanè eſſe videtur, qui vidẽdi actum per viſiuos quoſdã radios ab oculis exeuntes, & totam viſilis rei ſuperficiem ceu manu comprehendentes, & eiuſmodi apprehenſionem viſiuæ facultati ſubminiſtrantes & nunciantes, viſionis effectricem eſſe cauſam aſſeuerauit.

Hipparchus Nicæus.

Chryſippus autem, & vniuerſa ferè Stoicorum natio, à principali animalis parte, quam ἡγεμονικὸν illi appellant, & cor eſſe volunt, viſiuum quendam & igneum ad oculorum vſque pupillam procurrere ſpiritum voluerunt, qui turbinis cuiuſdam figura, quem conum vocant, inde poſtmodum proſiliens, circunfuſum percutit aërem, & ad rem vſque viſilem cum illo tendere nititur: & ſi quidem cognatum ſuique ſimilem illum forte offenderit, clarum inquam & pellucidum, rem proculdubio totam vt eſt percipere illum & videre poſſe dixerunt. ſin minus, aliud quidem non cernere viſile, ipſas autem tenebras quadam ſui claritate reſperſas & affectas tunc ſane conſpicere & videre aſſeuerarunt.

Chryſippus & Stoici.

Voluere nanq; Stoici tenebras per ſe videri, quas alij ferè omnes philoſophi ex conſequẽti & per accidens percipi poſſe dixerunt.

Stoici tenebras per ſe videri voluerũt. Ariſtoteles & Peripatetici.

Ariſtoteles autem, & Peripateticorũ ferè omniũ chorus videndi opus in animalibus fieri cenſuerunt per ſpecierum viſilium multiplicationem quandam & excreſcentiam in medio diſpoſito & proportione correſpondente, quæ viſus ſenſiterium ingreſſæ illud afficiunt quodammodo & mouent peculiaris cuiuſdam motionis genere, cuius finis & terminus immaterialis quædam exiſtit ſpecies, quæ animæ iudicium excitat. Voluere nanq; illi extrinſecus poſitas res in ſpiritum agere animalem, qui omnium ſanè inſtrumentum eſt ſenſuum: cuius paſſionis (corporeus nanq; is eſt) terminus immaterialis (vt diximus) eſt ſpecies, à qua rationalis vita poſtmodum excita iudicium nimirum profert ſuum. Qua de re quia plura in proloquijs noſtris diximus cum de ſenſus principijs ageremus, hæc in præſentia cum

Plato & Academici.

ſim dicta ſufficiant. Plato vero Athenienſis, & omnes poſt illum Academici viſionis actum cum Pythagora & Empedocle, & omnibus ferè antiquioribus conſentientes, extramittendo fieri voluerunt, licet inter ipſos poſtmodum Academicos peculiares quædam huius dogmatis diuerſæque pullulauerint opiniones: quas, quoniam ad propoſitam rem haudquaquam facere videntur, hoc in loco ſilentio præteriens, ad Platonis explicandam ſententiam, cuius retro verba ex Timæo inuertimus, me conuertam. Voluit enim diuinus ille vir in videndi opere ab oculis lucidos quoſdam effluere & emanare radios, ſiue luminoſos ſpiritus eos appellare malumus, corporeos quidem illos, cum de corpore exeant, verum tenues admodum, & pellucidos, ita vt quodammodo inter corpoream incorpoream que naturam medij recte exiſtimari poſſint: hos in cognatum exeuntes aërem, actu inquam lucidum & perſpicuum, quadantenus cum illo ferri, ab eoq; foueri, & robur capere. Parique etiam modo à viſili re in idem medium excerni exireque lucidos quoſdam radiorum nitores. Luminis enim naturam omnes nimirum referunt colores, & lumina profecto quædam eſſe cenſentur, qui prioribus complicati miſtique radijs, & veluti in vnum per omnia conſonans corpus coaleſcentes, apta quadam proportionis harmonia illam nimirum luminum efficiunt cōmiſtionem & complicationem, quam

Luminum συναυγεία

συναυγείαν Academici, nos corradiationem dicere poſſumus, à qua per ſympathiam quandam, naturæque concordiam, intrinſecus commotus ſpiritus, is ſcilicet qui ſenſuum eſt inſtrumentum omnium, vitę id annunciat & indicat ſuę: quæ affectionem illam ſiue paſſionem ſpiritus in immaterialem poſt-

Quid eſt animam ſentiendis ſimilē reddi rebus.

modum transferens ſpeciem, animæ iudicium excitat, & vt illa in ſe latentem proferat rationem illi congruam ſpeciei, nimirum efficit. Cum igitur animam de Platonis ſententia ſentiendis rebus fieri dicimus ſimilem, non profecto eò dicimus, quòd ab illis quippiam accipiat anima, ſed quoniam per illorum agere rationes cenſeatur. Et hæc ſanè ſunt quæ Plato de videndi modo, cum in Timęo (vt retro vidimus) tum in Sophiſta ſuo, & in commentarijs de republica ſenſiſſe videtur: quæ non modo non

Pro Platone ad obiecta.

diſſentire, ſed eadem etiam eſſe ijs quæ hac de re Peripatetici voluêre, cum in proloquijs noſtris oſtēderimus, non eſt cur eadē in præſentia repetere & inculcare contendamus. Ex quibus, ni fallor, maniſeſtò cuiuis liquere poteſt ea quæ ab Ariſtotele & Alexandro contra Platonem hoc commemorata ſunt loco, nuda potius carpere & taxare verba, quàm illius aliqua in parte ſententiam reprehendere & labefactare. Licet enim pellucidos illos ſiue ſpiritus, ſeu radios ignem eſſe dicat, & in aërem exeuntes tenebroſum, illos extingui & interire aſſerat, & conſueto ſermonis ſui in ijs vt in alijs pleriſq; vtatur modo, non tamen ex illa ignis eos cenſet eſſe natura, quæ profecto cum contraria habeat frigidum & humidum, ab illis nimirum corrumpi & interire poſſit: ſed ignis vocabulo intelligere vult lucidos illos & veluti calentes radios, qui vitalis ſpiritus actus exiſtūt quidam, quibus nulla prorſus primarum qualitatum merito cenſetur eſſe contraria: ſicut neq; ipſi lumini, quod ſplendidi & pellucentis corporis actus eſſe perhibetur. quam rem à principio ſtatim retro dictæ ex Timęo literæ ipſe declarat Plato cum ijs verbis ſcribit: Ignis certe illius qui non adurit quidem, ſed illuminando ſuauiter diem mundo aduehit, participes oculorum orbes dij fecerūt. Quod paulo poſt etiam clarius oſtendit, quādo ignis loco, luminis & radiorum vocabulis ea in re vtitur. Neq; mirum profecto alicui videri debet ſi in eiuſmodi re ignis vſus eſt nomine Plato. vitalis enim ſpiritus, cuius illi actus ſunt radij, totus ſplendeſcēs, totus calidus eſt. quod ipſe etiam in commētarijs de anima ſenſiſſe videtur Ariſtoteles cū ſcribit ſenſus omnes calido indigere, id eſt ſpiritu. ſic enim legitimi omnes illius interpretes eum exponant textū. Si igitur hoc in loco ignē pro lucido illo radio (vt par eſt) intellexerimus, & ſenſum magis quàm verba penſitare voluerimus, vniuerſa profecto inter hos philoſophos ceſſabit cōtrouerſia, & diſſidium faceſſet: & neq; frigida & humida ad videndū obſtare poterit natura: neq; glacies, aquarumq; perſpicui latices viſionē interiment, nulli ſanè contrariæ qualitati obnoxiā: multoq; minus certe diurnum illi officiet lumen, à quo nimirum iuuari & foueri, vegetaq; & valens effici nata eſt. verum quoniā ſemel hac in re ignis vocabulo vſus eſt Plato, conſuetoq; tranſlationis modo: haud mirum alicui eſſe debet ſi viſus etiam ceſſationem propter medij non habilem cōſtitutionē, tenebrarumq; offuſcationē, illius interitum extinctionemq; appellat. quamobrem illis ſui reprehendendi anſam nimirum præbuiſſe videtur. verum radij illi quos ignis vocabulo appellat, neque intereunt (vt diximus) neq; extingui poſſunt: ſed officiuntur & ceſſant, non alio rationis modo, quàm clari iactus eiaculatioque luminis opaco interpoſito corpore impediri ceſſareq; percipitur. Nam de illorum ab oculis exitu, & quòd eo cernant animalia modo, quod hoc etiam in loco reprehendere Aphrodiſeus videtur, quoniam longiores accuratioreſq; mox ſermones habebimus, huiuſmodi diſquiſitionis ratione ad id temporis reſeruata, eo vnde egreſſi ſumus reuertamur, & ad philoſophi literam deueniamus.

EMpedocles autem arbitrari videtur, interdum quidem exeunte
» (vt dictum eſt) lumine viſionem fieri. ſcribit nanq; ſic. Ceu cum
» quis progredi meditās, laternam præparauit, hybernam per no-
» ctem ignis ardentis lumen accendēs, ſplendidum cornu, omnimodi obſta-
» culum flatus: quod ventorum quidem flantium diſſipat ſpiritum: extrin-

» ſecus autem extenſum exiliens quantum procurrerit lumen, ſplendeſcit
» per pauimentum indomitis radijs:ſic qui in tuniculis conſtringitur anti-
» quus ignis,ſubtilibus velis rotundam complectitur pupillam: quæ circū-
» fluentis profundum continent aquæ:ignis autē exiliens extenſius ſe por-
» rigit.Et interdum quidem ſic viſionem fieri dicit Empedocles:interdum
autem per defluxus qui à rebus quæ cernuntur,fiunt.

POſt enarratam examinatâque de videndi modo Platonis Academicorumq; opinionem, Empedoclis de viſu ſententiam in medium adducit philoſophus:primoque illius incōſtantiam taxat, qui aliàs quidem viſionem fieri per lumen extra oculos exiens & emiſſum velit,aliàs autem per deciſiones quaſdam ſiue effluxiones,quas vocat ἀπορροίας,à corporibus quæ ſub viſu cadūt,eandem fieri aſſeuerat:ponitq; heroica hac de re illius carmina. nanq; certum eſt Empedoclem,ſicut Parmenidem etiam & Meliſſum,antiquiſſimoſq; illos cum theologos,tum phyſicos,ſuam carminibus philoſophiam conſcripſiſſe.quę carmina cum græce pronunciata multum leporis habeant & gratiæ , & cum figurarum,tum ſententiarum etiam ſplendoribus eniteſcant,neſcio quomodo inuerſa id omne amittere & deperdere videntur decus.ſtuduimus tamen ſaluis ſemper ſententijs pro virili noſtra ad illorū etiam verba & dictiones,vt omnibus pateant magis,pedeſtri oratione peruenire,& ſtyli noſtri aciem dirigere & accommodare:quæ etſi illam elocutionis non attingit gratiam,à ſententiarum certe veritate non aberrare conatur.Vult igitur interdū Empedocles (vt philoſophus dicit) viſionē in animalibus fieri per radiantis cuiuſdam ignis ab oculis effuſionem,non aliter quàm a laternæ cornu prodire ſolet lumen cum quiſpiam illam pręparans & cōcinnās noctu quopiā ire perrexerit:quæ certe laterna irruentes ventorum arcet propulſatq; procellas:ſubtiliſſima autem ignis pars à nullo prohibita & prępedita exterius emicat & proſilit:& illud eſt vere lumē.Parique modo ab oculorū tunicis & velaminum inuolucris cōtentus ignis,ab externis quidē cōtrarijs immunis redditur:ſubtiliſſima autē & tenuiſſima ſui parte foras exilit,& per illā animalibus videndi cōceditur facultas.Hæc vniuerſa ferè Empedoclis carminū eſt ſentētia,quæ hoc in textu interiecta quia longum ſanè faciunt hyperbaton,id eſt amplam interpoſitionem:idcirco ſuperiorem replicat philoſophus literam,dicens·Interdum quidem ſic viſionē fieri dicit Empedocles,id eſt exterius effuſo & emiſſo lumine:interdum autem per defluxus qui à reb9 quæ cernuntur fiunt,id eſt defluxionibus quibuſdam & emanationibus à viſis rebus minutarum quarūdam partium,quæ viſui appellentes,quando aptæ conuenienteſque fuerint poris & meatibus ibidē exiſtentibus & repertis,illos ſanè ingrediuntur & penetrant,& eo viſionem efficiunt modo.Quo in loco opportune ſanè nos animaduertere iubet Alexander,ꝙ huiuſmodi etiam meminit opinionis Plato in dialogo qui Menon,ſiue de virtute inſcribitur,quam etiam Empedocli adſcribit: & ſecundum hanc illius ſententiam colorum definit naturam,eſſe illam aſſerens defluxionem quandam ſiue emanationē corpuſculorum viſioni proportionatam,& ſenſilem.Cæterum ſi hoc etiam in loco quiſpiam boni conſulės,Empedocli iure ſuffragari vellet,ſanoq; iudicij modo illius moderari cuperet dictis , viſiōnem de illius fieri ſentētia poſſet aſſerere,tum per viſiuorum exitum radiorum,tum per interni affectionē ſpiritus,& ſpeciei poſtmodum intrinſecus tranſformationem,a qua (vt retro dictum eſt) animæ iudiciū excitatur.hac enim in re antiquiorū omnes conſentientes ſanè vidētur eſſe ſententiæ. Sed quia dū hæc commentaremur,Empedoclea fortaſſe afflati muſa id ipſum verſibus ex eodem(vt aiunt)oleo & opera reddere nobis contigit , idcirco hic illos ſubdā,vt ſtudioſus lector non tantum de ſerijs,ſed de ludicris etiam noſtris iudicium ferre poſſit:quem etiam præmonitum velim,vt aduertat ſedulo in impreſſis exemplaribus græcis quædā verba de Empedoclis carminibus perperam legi circa illorum finem.

Ac veluti prudens hyberna nocte viator
Lychnum flagrantis fulgorem præparat ignis:
Ac prohibitricem ventorum hinc inde frementum
Laternam accendit,qua retropellitur euri
Spiritus efflantis,tum quanto limite fertur
Exiliens lumen,radijs loca ſenta relucent
Indomitis,adeo vis magna emanat ab igni:
Sic ille antiquus cæleſti è fomite nobis
Ingenitus qui membranis includitur ignis,
Pupillam velis ſubtilibus vndiq; tectam
Continet,& miris communit viribus orbem:
Quæ circunfluitantis aquæ caneq; profundam
Circundant ſedem:ſed longe acerrimus extra
Diſſiliens ignis leuioribus emicat alis.

Democritus autem ꝙ aquam quidem dicit eſſe, recte dicit: ꝙ vero videndi opus imaginem exiſtimauit illam, non recte. Hoc enim accidit quoniam lęuis eſt oculus: & non eſt in illo, ſed in vidente. reflexio enim quædam illa eſt paſſio. Cæterũ de imaginibus, & reflexione, nondum illi (vt videtur) erat perſpectum. Abſurdum quinetiã eſt illi in mentem non veniſſe vt ambigeret quamobrem ſolus videt oculus, aliorum autem nullum in quibus apparent imagines.

Poſt reprehenſas more ſuo illorum opiniones qui viſionem igne conſtare voluerũt, ad Democriti Ariſtoteles opinionem ſe conuertit, quam pro parte quidem admittit & approbat: pro parte vero carpere & damnare contendit. Nam Democrito ſanè aſſentitur in eo ꝙ dixit ille viſionem ex aqua conſtare: reprehendit autẽ eum in videndi modo quo ille animalia cernere dicebat. viſus eſt enim Democritus nihil aliud viſionem exiſtimare quàm apparentiam repręſentationemq; illam imaginũ & idolorum quam oculus recipere videtur. Eſt autẽ iſta de qua nunc loquimur apparentia, ſpecies illa quę in oculi pupilla cernitur, & in alijs ſimiliter diaphanis corporibus quæ aliquo finiuntur comprehẽdunturq; termino. hæc enim oblatas ab aduerſis & è regione poſitis corporibus accipiunt ſanè & reddunt imagines. Exiſtimauerunt igitur Democritus, & illo antiquior Leucippus, & illorum poſterior etiam Epicurus, idola quædam, quæ ſpectra & ſimulacra noſtri vocant, à corporibus effluentia, & illis quàm ſimillima, videntium oculos incurrere, & hoc ſentiri percipiq; modo, & viſionis in nobis actum plane efficere. cuiuſmodi rei clarum eſſe dixerunt indicium, ꝙ ſemper in oculis videntium, id eſt in pupillis aliquæ viſilium rerum cernantur imagines, huiuſmodi ſanè declarantes rem, vidẽdi ſcilicet opus iſtuc ipſum eſſe. Cui opinioni ſtatim occurrit philoſophus dicens cõtingere quidẽ apparentias illas & imagines in pupilla cerni, quoniam læuis & terſus eſt oculus: terſa autem & læuia corpora tales à viſilibus recipere imagines nata certe eſſe, & non ſolum oculos: non tamen idcirco cernere animal: alioqui omnia etiam recipientia eiuſmodi imagines & ſimulacra, videre etiam poſſent. quod falſum eſſe manifeſtiſſime apparet. & hæc perſpicua certe eſt contra Democritũ philoſophi hac de re contradictio. Cęterum litera illa, Et eſt nõ in illo, ſed in vidente: reflexio enim quædam illa eſt paſſio: pręciſe admodũ & breuiter (quod etiam hic notat Alexander) prolata, nonnihil obſcuritatis huic afferre videtur loco. Quod autem dicũ, huiuſmodi eſſe videtur. Et eſt nõ in illo, ſcilicet ipſum videre. id eſt, non propter apparentiam, neq; in apparentia eſt ipſum videre, ſed in ipſo vidente, id eſt in illo qui viſiuas habet vires. paſſio enim, id eſt apparentia illa, eſt reflexio. Apparentia nanq;, quam emphaſin græci vocant, paſſio quædam eſſe cenſetur per reflexionem luminumq; refractionem effecta in corporibus læuibus & terminatis, quæ ſimulacra & imagines accipere & conſeruare poſſunt in perſpicuo factas medio, quales ſanè animalium oculi eſſe videtur. Quo in loco mathematice profecto & peripatetice D. Thomas hac de re philoſophari videtur. Ait enim viſæ rei formam quę apparet in oculis, à reuerberatione repercuſſuq; fieri, ſiue refractione formæ ad ſolidum quippiam & terſum corpus offendentis, non alio ſanè modo, quàm quo in ſpeculorũ nitoribus imagines cernimus inſigniri. cum enim diaphani immutatio, id eſt non terminati perſpicui quæ à viſili fit corpore, ad non diaphanum peruenerit corpus, haudquaquã illud pręterire & tranſmittere valens, retro fertur, & ad pilæ ſanè modũ contra parietem proiectæ retrocedit & reſilit, eoq; modo rei viſæ forma & configuratio ad partem nimirum oppoſitam reflecti & redire videtur. oportet autem vt eiuſmodi corpora quę tales admittere & conſeruare poſſint imagines, terſa ſint & læuia, in quibus eæ cerni ſpecies & apparere poſſint. pręterea opus eſt vt quippiam finiẽs & terminans habeant, ne prædicta illa tranſuerberet & pertranſeat immutatio. quę profecto ambo in ſe habere animaduertitur oculus. Cæterũ Aphrodiſeus philoſophus præclare admodum & neceſſario hoc in loco ſignare videt Ariſtotelẽ hic reflexionis nomine ſiue refractionis æquiuoce vti, ꝓ apparẽtia ſcilicet & imagine illa quæ cernitur in oculis: verũ licẽter ait vti illo ceu admiſſo iam & vſurpari ſolito huiuſmodi in re. Nam apparentia illa, inquit, non eſt reflexio, vt mathematici velle vidẽtur, inter quos hac ſuper re & philoſophos nonnihil eſt controuerſiæ, ſed eſt quædam tranſuectio ſiue obſequium & miniſterium quoddam ipſius diaphani, quod aliquo patiens modo ab ipſo viſili, paſſionem nimirum cõmunicat ſuam læuibus & terſis corporibus, quæ oblatas ſibi ſpecies accipere & conſeruare poſſunt, quando, inquit, è regione viſilium fuerint collocata. A quibus corporibus, læuibus inquam, rurſum ceu à principio quodam illa eadem paſſio veluti recens & noua viſilibus communicari cenſetur: quæ denuo ab illis pati cenſentur, quibus paſſionem illam ipſa prius intulerant. Quod autem iſtuc hoc ſe habeat modo, in commentarijs de anima philoſophum nos docuiſſe inquit eum oſtendit quonam viſio in nobis efficiatur modo. Paſſio igitur illa, inquit, quæ emphaſis ſiue apparentia vocatur, haudquaquã eſt vera reflexio, quamuis eiuſmodi vocabulo ſæpenumero abuti ſoliti ſumus. Hęc Alexander. Poſtquã vero dixit Ariſtoteles apparentiam illam id non eſſe quod videre & cernere appellamus, ſed paſſionẽ & reflexionem, eo quo diximus modo: ſubiungit nondum de huiuſmodi apparentijs & reflexionibus

D. Thomas.

Alex. Aphro.

Quid ſint imagines in oculis apparentes.

Democrito fuiſſe perſpectum & manifeſtum,cum illa ſcilicet literis mandabat:& fortaſſe neq; quid apparentiæ eſſent, ille perceperat,aut quonam fierent modo:neque ſi læuia corpora omnia,& oblatas ſeruare & continere ſpecies valentia,has recipere poſſent apparentias , & non ſolum oculi.Nanq; hoc ſanè mirandum eſſet,cur illi in mentem non venerit ambigere & diſquirere quãobrem cũ pleraq; ſint corpora quæ eiuſmodi nata ſunt apparentias recipere, vt ipſe ſuſpicatur,& appellat idola , ſolus inter illa oculus cernere animaduertatur.ſi enim hac de re diligenter & ſedulo diſquiſiuiſſet,forſitan illi apparentię huiuſmodi haudquaquam viſæ fuiſſent poſſe cernere & videre,cũ inanima eſſent multa quæ eiuſmodi apparentias recipiant,non tamen cernere poſſent.

QVód igitur viſio ſit aquæ,verum eſt:videre autem contingit nõ vt aqua eſt,verum vt eſt perſpicua : quod etiam ipſi commune eſt aëri:ſed cõſeruans magis,& firmius recipiens aëre eſt aqua: propterea pupilla & oculus aquæ adſcribuntur.

VErum,inquit,eſt & indubitatum quod à Democrito dicitur , ex aqua ſcilicet conſtare viſum: ipſum tamẽ videre non eſt ex aqua,id eſt,nõ ex ratione dependet aquæ vt aqua eſt,ſed vt aquæ accidit diaphanum & perſpicuum quiddam eſſe.propter diaphani nanq; naturam nimirum efficitur viſio: & idcirco ex aqua viſus eſſe cenſetur,quia ipſa eſt diaphana.Cæterum cum aër non minus quàm aqua ſit diaphanus,non immerito tamen exiſtimare poſſumus viſum ex aqua cõſtare,quoniam in ſtatu ſuo magis conſeruatur aqua quàm aër,qui ſanè diffunditur facilè,& celeriter dimouetur, cum illa firmitudinem conſtantiãq; aliquam ad aërem comparata habere deprehendatur . Quãobrem non incõcinne dixiſſe videntur illi qui aërem quidem diaphanum ſolummodo eſſe dixerunt,per quem videre cõtingit:aquam vero cum diaphanam,tum etiam emphanam,id eſt apparitiones & ſimulacra conſeruantem,& illas oſtentantem,per quam etiam videre poſſumus,eſſe affirmauerunt:licet(vt diximus) nihil imagines illę & idola conferant ad vidẽdum,cum ſola ad huiuſmodi opus diaphani requiratur natura & præſentia,quam diaphaneitatem noſtrates appellare conſueuerunt.Hoc autem in loco nos aduertere iubet Alexan.q; in diaphanorum genere cum duo reperiantur extrema,& alterum quidem illorum in corpore ſit raro,& per totum perſpicuo,qualis eſt aër:alterum autem in corpore denſo & obſtipo,qualia videntur eſſe illa quæ proprio peculiariq; finiuntur termino,ceu perſpicui quidã ſunt lapilli,necnon cryſtallum,& vitrum:inter huiuſmodi extrema medium quodammodo obtinet aqua. Hoc autem idcirco,quoniam id quod rectè vtrunq; comprehendere & diiudicare debet extremum , in vtrorũq; certe medio collocatũ eſſe oportet.ſi enim ex alterutro extremorum conſtaret,alterum procuidubio extremum à ſe penitus ſeiugatum comprehendere non poſſet.oportet nanq; (vt ipſe in commentarijs de anima dixit philoſophus)q; id quod ſentitur,illi ſanè ſit ſimile quo ſentitur . Cum igitur aqua in eiuſmodi diaphanorum poſita ſit genere,non immerito viſus ſenſiteriũ ex illa cõſtare dicetur.

Aer diaphanus.

Aqua diaphana & emphana.

QVod etiam ex ipſis clarũ eſt rebus.corruptis enim oculis defluens apparet aqua.Et in inchoatis fœtibus ſplendore claritateq; excellere percipitur.Album quinetiam oculi in ſanguine prædi tis pingue & nitidum eſt hanc ob cauſam , vt inconcretus permaneat humor.propterea ex corporis partibus minime friget oculus . Nulli enim vnquam id quod intra palpebras eſt,obriguit. Animalium vero quæ ſanguine carent,duripelles ſunt oculi:quod illis pro munimento facit.

CVm tetro (vt vidimus) Ariſtoteles Democriti pro parte ſententiam approbaſſet,qua ille ſcilicet viſum eſſe aqueum aſſeuerauit:rationeſq; etiam in medium adduxiſſet quamobrem id merito exiſtimari poſſet:hoc in textu id ipſum ex multis accidentium experientijs oſtendere conatur. Ait enim effoſſis animalium oculis manifeſtum profluere humorem , aqueũq; quiddã inde clare emanare:quæ res eiuſmodi eſſe oculos indicio nimirum eſſe poteſt. In fœtibus etiam nuper in vtero conformatis,quos ἔμβρυα vocat,oculos ſplendore & claritate excellenti conſpicere licet. Addit præterea quòd in ſanguine præditis animalibus oculi vocatum album,pingue eſt & nitidum , vt humori auxilietur interno,& illum obiectu ſuo excalfaciat & foueat,ne frigoribus nimijs in glaciem coẽat, viſoriiſque præpediatur opera . Quamobrem ea algeſcere & frigere parte nulla videntur animalia. In eo autem animalium genere quæ ſanguine carent,duros & rigentes oculos prouida architectata eſt natura,ad id protegendum conſeruãdumq; humidum quod intra pupillam latet.Duritiés enim illis munimenti vicem præſtare cenſetur.

OMnino autem eſt ratione carens, quapiam egrediente re viſum cernere, & vſque ad aſtra protendi: aut quodámtenus egreſſum coaleſcere: vt nonnulli autumant.

CVm poſt Platonis Empedocliſq; de viſu enarratas opiniones, Democriti etiam hac de re ſententiam recenſuiſſet Ariſtoteles, illáque partim (vt vidimus) admiſiſſet, partim etiam damnaſſet, ad priorem rurſus reddit opinionem, illorum ſcilicet qui viſum igne conſtare volebãt, eiuſq; actum in animalibus effici ſplendore quodam ab oculis promicante. Vniuerſali igitur hoc in loco rationis modo taxat eorum ſententiam, probatq; ꝙ aliqua ab oculis exeũte re haudquaquam fieri poſſit viſio. Hoc enim probato, & rationibus ſtabilito, illud profecto ad quod ſequitur hoc, viſionem ſcilicet igne cõſtare, nimirum perimetur. Sicut enim ſequi videtur, ſi viſio non fit per alicuius egreſſum rei, illam haudquaq̃ per reflexionis fieri poſſe modum: ita ſi per reflexionem fiat viſio, per alicuius extramiſſionẽ rei fieri neceſſe eſſe ſequitur. tam enim iſta q̃ illa retroflecti & reciprocare videntur. Statim igitur à principio vniuerſam damnat opinionẽ, & omnino ratione carere illam dicit.

Quòd opinio viſionẽ per extramiſſionem fieri, bifariam ſecatur.

Cæterum quoniam opinio aſſerentium aliqua re ex oculis exeũte viſionem fieri, bifariam ſecatur: & alij quidẽ id quod ab oculis exit, arbitrati ſunt ad rem vſque viſam dirigi & pertingere,

Mathematici

vt vniuerſa ferè mathematicorum natio, qui per radios quoſdam ab oculis promicantes, & ad rem vſq; viſam peruenientes animalia cernere voluerũt. Ex radijs enim illis ceu turbinem quendam fieri, quem conũ retro diximus appellari, cuius extremus & acutiſſimus angulus in oculi eſt pupilla: baſis vero ipſa rei applicat viſæ, & in hoc turbinis ſiue coni ambitu extremoq; angulo nimirum comprehendi omnia quæ illius quadrarẽt baſi, & ab illa ſanè cõplecterentur.

Academici.

Alij autem quodãtenus progredi id quod ab oculis emicat lumen, voluerunt, poſteaq; cognato compariq; commiſceri lumini quod extrinſecus à rebus efficitur viſilibus. Itaq; ex ambobus illis ſplendoribus vnum efficitur lumen, cuius extremum occurrens oculis viſilem animæ ſpeciem nunciet, ex quo paſſio nimirum fiat illa quam videre & cernere vulgo appellant: cuius ſententiæ fuiſſe Platonem hoc in loco Alexander ſcriptum reliquit. Cum eæ (vt diximus) duæ de videndi modo per rei cuiuſpiam extramiſſionem, antiquorum fuerint ſententiæ: ambas (vt videtur) hoc in textu redarguere nititur Ariſtoteles: ſecundãq; enixius premit, quæ viſionem fieri per luminis exitum aſſerit, cum lumini ſcilicet extrinſecus à rebus viſis defluenti copulatur & coniungitur: quoniam iſta (vt apparet) illorum eſt ſententia, qui viſum igne conſtare dicebãt: quam maxime labefactare & deſtruere conatur Ariſtoteles. Cæterum quoniam hoc in loco nonnullas Aphrodiſeus colligit rationes contra illorũ ſententiam qui viſionem quippiam extramittendo fieri voluerunt, vt præcipue reprehendi videatur Plato: non erit fortaſſe malum hoc digreſſionis compendio illas omnes percurrere,

DIGRESSIO

vt induſtrius cognoſcat lector quæ contra illum doctrinæ modum afferri ſint ſolita, & quàm leuia etiam, & ad diſſoluendum prona & facilia ſanè eſſe videantur, ſi cum retrodictis, tum etiam mox dicẽdis pro Platonis Academicorumq; cauſa quiſpiã rectum iudicij examen adhibere voluerit. Quibus poſtmodum ſubtexere decreuimus quæ contra illorum opinionem qui viſum per internam receptionem fieri voluerunt, non immerito afferri poſſent, vbi experientijs etiam quibuſdam de videndi modo platonicam confirmare ſententiam contendemus. Verum nunc ad Alexandrum conuertamur.

Alexandri rationes quòd viſio extramittendo nõ fiat.

Ait enim contra illorum opinionem pręter ea quæ ab Ariſtotele dicuntur in textu, iſthæc etiam efficaciter afferri poſſe. Et primo quidem ꝙ neceſſe eſt corpus eſſe id quod extra procedit. Incorporeum enim de illius ſententia loco moueri non poteſt. cum autem ſit corpus id quod promicat & exit, locoq; moueatur, incredibile ſanè videri poteſt cur non abſumatur & euaneſcat viſio, cum interdum per tantũ ipſum viſile abſit ſpatium, quanto à terræ globo cæli conuexus orbis abeſſe percipiatur. Nihil enim refert, inquit, dicere, tenuiſſimum illud eſſe corpus quod ab oculis exit. nãq; in tanto ſpatij interuallo vniuerſum certe vidẽs animal, etiam ſi eſſet maximum, quãuis ſubtiliſſimis, abſumptũ emanationibus conſumeretur & euaneſceret. Nunc autem conſpicere licet nihil ex animalium corporibus diminui & abſcedere, cũ tamen cælũ quotidie ſuſpiciant & aſtra. Præterea poſito, inquit, ꝙ tenues adeo & ſubtiles illę exiſtant emanationes, vt modicum quippiam & inſenſile ex animalium abſumant corporibus: quonã fieri poteſt modo vt non intereant illæ, & à quocunq; extrinſecus oblato & incurrente facilè deſtruantur & pereant? Subtiliſſima enim quæq; corpora ad patiendum effici aptiſſima & procliuia, vero eſt conſentaneum: quod tamen haudquaq̃ verum eſſe apparet, cum neq; à ventorum flatibus, neq; à procellarum tempeſtatibus à recto ſui itinere neq; minimum depelli videantur. Ad hæc, ſi adeo, inquit, ſubtiles & tenues huiuſmodi ſunt emanationes, cur non etiam ſimili emicant & procedunt modo cum clauſi & operti ſunt oculi? aut quãobrem conniuentes nihil aſpicimus, ſubtiliſſimis illis corpuſculis & emanationibus clauſas animalium palpebras tranſmittẽtibus, & per latentes pororum anguſtias, quæ ſudori nõ adeo tenui & exili corpuſculo ſunt peruiæ, penetrantibus & exeuntibus? Præterea quãobrem, inquit, emanationes illæ ſiue radij longius procurrentes in quaſdam angulorum extremitates non deſinunt, ceu ferè omnia quæ quopiã emanare & tendere ſolent, deſinere percipimus? Aqua enim iugi progreſſione conſtringitur & coarctatur: flammarũq; figuras in acutum tendere & deſinere videmus. Hos autem radios ſecus facere autumant. nanq; ad rei viſilis illos deficere corpus, ſuamq; ad illud ſe componere formareq; ferunt baſim. Præter hæc, ſi corpus eſt, inquit, id quod emittitur, locum quẽpiam illud ſanè occu-

pare neceſſe eſt.cum autem inane non detur & vacuum,aut corpus penetrabit corpus,& idcirco eundē ſimul obtinebunt locum corpora duo,pluraqꝫ etiam ſi plures eandem ſimul rem conſpicere cōtingeret: aut neceſſario antiperiſtaſis erit,id eſt oppoſiti corporis ceſſio quædam & circunſtantia. Et ſi quidem in aëre viſio erit,ipſius aëris:ſi vero in aqua,aquæ certe erit antiperiſtaſis. Ad quod igitur illa fiet antiperiſtaſis? Neqꝫ enim in oculum & in pupillam aquam illam quæ antiperiſtaſim patitur à radijs exeūtibus quando quippiam ſub aquis poſitum cernimus,poſſibile eſt recipere,neqꝫ illam reſpiratione attrahere valemus.nam in aqua nobis reſpirare non datur.Quærendum igitur eſt,inquit,in eiuſmodi aquæ antiperiſtaſi ad quidnam fieri dicatur.Præterea vno quidem vidente,corpus illud per quod fertur conus,cono illi antiperiſtaſim facit.Si autem duo aut tres eandem conſpexerint rem,eo loci vbi coni cōcurſant illi,antiperiſtaſis ſanè erit.Si igitur coni vnius pars parti alterius coni antiperiſtaſim faciat: vnus ſolūmodo erit videns,ille videlicet cuius conus locum occupauerit illum qui è regione rei eſt viſibilis:alij vero ceſſabunt,neque cernere poterunt,quorum ſcilicet coni antiperiſtaſim patiuntur. Verum quia certum eſt omnes eandem ſimul cernere rem,conos certe illos ſe inuicem penetrare neceſſe eſt,& plura corpora eundem ſimul occupare locum,quē vnius coni pars occupat. præterea cū omnis motio fiat in tēpore,viſilium certe radiorum effuſio ſiue exitus in tēpore etiā fiet.in tempore igitur videns rem viſam cernet.verum fieri non poteſt vt res mota æque velociter in eodem tempore aliquod pertranſeat ſpatium,& duplum (verbi cauſa)illius,aut decuplum.Videmus autem ſola palpebrarum apertione vno contuitu & quæ prope ſunt,& quæ remotiſſime diſtant.Non igitur ad videndum tempore indigere videmur:neqꝫ igitur per exeuntes ab oculis radios cernere contingit.Ad hæc etiā,ſi multi ſimul,inquit,eandem rem ex locis conſpiciunt diuerſis,& illi radiorum coni ad rem vſqꝫ viſam ferātur, ſumma eſt neceſſitas ſimul inter ſeſe concurrere illa quæ feruntur:eoqꝫ modo illi ſe inuicem interſecabunt coni:quāobrem conorum diſſolui continuitatem neceſſe eſt:qua profecto deſerta & ſoluta omnino videre non eſt poſſibile.Præterea ſi qui è regione aduerſo ſe conſpexerint intuitu, quonam ij,inquit,modo ſe inuicem cernere poſſint,oſtendere eſt difficile.ſi enim radiorum ab vtriſqꝫ exeuntiū coni ad ſe inuicem aduerſis concurſauerint iactibus,vltra progredi & extendi nō ſanè poterūt,ſi ęqualis,inquit,potentiæ,& ſimiliū fuerint virium.quāobrem hoc in caſu,inquit,neuter alterum conſpiciet, aut alter ſolum cernet alterum,ab illo nequaquam viſus,ſi inæqualium coni illi fuerint virium.at ſi ambo inuicem ſeſe conſpicient,certiſſima profecto corporum dabitur penetratio, quā conſtanter omnes negant phyſici.Præterea ſi corpus eſt,inquit,quod exit ab oculis , vel aër erit,vel erit ignis. hæc enim corporum apparent tenuiſſima. verum ratione ſanè caret egredi & exire aerē. nam & ante oculos eſt, & videntis nimirum pupillam contingit, & incaſſum exiret & extramitteretur aēr. Neqꝫ etiam vero cōſentaneum eſt illud eſſe ignem,quoniam cum ſubtiliſſimus corporum ſit ignis, & bene mobilis , & ſuapte natura ſuperiora ſemper petat:ea ſolūmodo quæ ſublimia ſunt,cernere cōtingeret:verū cernimus etiam illa quæ in inferiori ſunt loco,in eodem etiam temporis inſtanti:cum ignis vix , aut ne vix quidem deorſum ferri queat,vt qui violenter & pręter ſui naturam illam patiatur mutationē. Ad hæc ſi ignis,inquit,eſt exiens,haudquaq̄ ſub aquis quippiam conſpicere poterimus.omnino enim in aquis extinguitur ignis:& quo tenuior eſt & exilior,id ipſum citius pati percipitur : cum præterea ratione etiam careat,ignem per pupillam quæ à dominante qualitate aquea certe eſt,extra ferri & exire poſſe.Ad hæc etiam, ſi ignis eſt , inquit,id quod foras exilit,oportebat quidem illum ſi non interdiu , noctibus tamen cerni poſſe : noctu quinetiam in conclaui in quo plures fuerint,aerem vtique colluſtrari, ita ꝙ extinctis luminibus poſſent illi cernere & videre.Nam dicere,quod quidam ſolent,ignem extingui illum ob tenebroſi craſſitudinem aëris:ſtultum eſt,inquit,& fatuum.aqua enim quæ aëre craſſior eſt & frigidior,haudquaq̄ illum extinguere poteſt dum illam permeat & tranſuerberat viſus.Quòd ſi dixerint,inquit,antiqui illi id eſſe lumen,oſtendendum certe erat illud eſſe incorporeum.tunc enim inſtabitur à nobis,inquit,ꝙ neqꝫ extramittitur,neqꝫ profunditur & exit,vt dixerunt illi.omne nanqꝫ lumen fieri ſiue adeſſe potius concedimus,& oculata fide conſpicimus,per quandam illius quod illuſtrari natum eſt habitudinem ad id quod illuminare colluſtrareqꝫ poteſt.Non igitur ſubſtantia eſt lumen, ſed qualitas & habitudo quędam.quamobrem neqꝫ luminis vlla dicitur eſſe motio, neqꝫ exitus, neque procurſus.ſimul enim aſpicimus & ea quæ prope ſunt,& ea quæ longo diſtant interuallo,cum vno eodemqꝫ temporis momento à luminoſo corpore colluſtrentur illa quæ illuminati ſplendeſcereqꝫ nata ſunt.Quod nimirum fieri non poſſet ſi lumē corpus eſſet.Quæ res manifeſte etiam vel hinc dignoſci poteſt.nanqꝫ luminoſo ablato corpore,illico abſcedit lumen,& ſeorſum ab illo neqꝫ minimam in medio trahit moram.Et eiuſmodi,inquit, rationes contra illos merito ſanè adduci poterunt,qui corporeū quiddam ab oculis exire,& ad res vſqꝫ viſas pertingere & peruenire voluerunt.Quæ ferè omnia adduci etiam contra illos poterunt,qui à rebus viſis imagines & idola excerni dixerunt, quæ videntium incurrerent oculos,eoqꝫ modo viſionem efficerent.contra quos etiam peculiaris,inquit,eſt ratio,quoniā de illorum ſcilicet ſententia minime diſcerni animaduertiqꝫ poteſt ſpatium intercapedove quæ inter viſam rem & videns mediam ſeſe offert.Præterea quonam poterit modo videri & oculis comprehendi compactum quippiam & ingens corpus,cum ſecundum tantum id poſſe videri veriſimile ſit, ſcilicet quantum valens eſt pupilla recipere:& cum influxionum illarum moderari modum pupillæ capacitatem ſit neceſſe.valde enim laborarent idola in anguſtijs ſi viſio hoc fieret modo.Præterea cū tot inquit,taliaqꝫ in pupillam continuo incurrant corpora , cur illam non laborare & fatiſcere exiſtimari

Quòd id quod extramittitur lumen eſſe nō poſſit.

Quod per imaginum incurſum nō fiat viſio.

Quæ pro reſponſione ad rationes ſint notanda.

debet,cũ alioqui ſuapte natura imbecillis,& quę facilè pati poſſit,illa corporis exiſtat pars? Hęc Aphrodiſeus,qui hac de re in alijs etiam ſe plura conſcripſiſſe aſſeuerat. Cęterum pro reſponſione ad has aliaſq; eiuſmodi rationes,in quo etiam Ariſtotelica contra Platonem rite ſoluuntur obiecta, animaduertēdum eſſe cenſeo,viſiuos illos radios, ſiue luminoſos ſpiritus (vt aliquoties dictum eſt) qui in viſionis opere ab oculis promicare & exilire dicuntur,vt antiquorum dictant placita , non eſſe eiuſmodi corpora qualia illa quæ cõpoſita ſunt,exiſtere videntur,& agere ad ſe inuicem & pati nata ſunt, ſed actus eſſe quoſdam,& ſpecies animalis ſpiritus ab illo exeuntes,non per reſolutionem aliquam,aut cuiuſpiã diſceſſum rei,ſicut odor(verbi cauſa)qui exit à floribus,aut calor qui emanat ab igne, qui proprius recipientis efficitur,neq; ſemper eſt continuus largienti:ſed ſicut lumen à luminoſi præſentia corporis defluit,nunq̃ principium deſerens ſuum,ſed illi ſemper continuum & coniunctum: ſic inquam radialis ille actus nuſquam à fonte diſcedit ſuo,& interit nunq̃,dummodo illud adſit quod apte cõuenienterq; illum recipere & admittere poſſit.quod idcirco dixi,quoniam ſi inter videns & rem viſam ſolidũ quoddam intercedat corpus,opaca id proprietate reſiſtens,& tenebrifica(vt ita dicam) occurrens natura,videndi nimirum actui officit,illũq; ſanè prępedire animaduertitur. prohibet enim luminum ſiue ſpecierum congreſſum,& illam quam retro diximus συναυγεῖαν impedit : quæ cum à videntis oculis,tum a viſili re in medium proportione cõueniens & aptum coniungi & copulari dicitur. Ex quo nimirum liquere poteſt corpora quidem viſiuos illos eſſe radios,& viſiles ſpecies, cum a corporea excernantur & exeant natura,& in aliqua contineantur re,& loco etiam circunſcribantur quodam : verum aliuſmodi eſſe corpora ab ijs quæ compoſita (vt diximus) exiſtunt,agereq; & pati ad ſe inuicem nata ſunt.

Quòd ſpecies quopiã prodeuntes in tripli ci ſunt differẽtia.

Quo in loco quoniã de huiuſmodi actibus ſpeciebuſve mentionem fecimus,non immerito animaduertendum eſſe duco,actus ſiue ſpecies à quapiam prodeuntes re,in triplici differentiæ ratione cenſeri:& alios quidẽ à materia penitus eſſe abſolutos & ſeiugatos, ita q; aliquid in omnia agere poſſunt, & ad quantulibet etiam ſpatij æquabiliter & illico agere:alios autem eſſe à materiali compoſitaque re penitus prodeuntes,locoq; & ſpatijs circunſcriptos:agentes quidem & ipſos , verum ad certum ſpatij terminum:& non ſubito,ſed per partes ſibi inuicem ſuccedẽtes:tertios vero actus ſiue ſpecies eſſe eos qui cum a compoſita materialiq; non prodeant re,ſed à ſpiritali, medium inter duo illa locum tetiere, & vtrorũq; nimirum ſapere naturam videntur. cum enim à corporea procedant re, & in aliquo cotineri illos,& loco circunſcribi,& ad quoddam agere ſpatium eſt neceſſe. quoniam autem ſpiritalis ſunt corporis actus,non ſuccedendo & per partes,ſed ſubito illos agere nihil ſanè prohibet:cuiuſmodi certe animalis eſſe ſpiritus actus illos ſiue ſpecies qui pro naturæ ſuæ modo ad determinatum conſtitutumque ſibi ſpatium illico agere poſſunt , manifeſtius profecto eſt quàm vt longiori in præſentia declaratione indigeat. Quibus etiam noti immerito addendum eſſe cenſeo , viſiuos huiuſmodi radios,vt proprium perficiant opus,& in actum exeant ſuum, diaphano indigere medio,eoq; à lumine actu colluſtrato. Et medio quidem,quoniam per contactum non fit viſio,vt eleganter in commentarijs de anima ab Ariſtotele eſt oſtenſum. illuminato autem indigere illo, quoniam licet viſiui illi radij pellucidi ſint,& lumine pleni,necnon ij etiam qui ſpectantur colores,lumina quædam & ſint, & iure eſſe dicantur:quia tamen exiguum & debile vtraq; ſuapte natura poſſident lumen , idcirco ad commune perficiendum opus externo nimirum lumine indigere cenſentur. Medium autem illud non ab re diaphanum,id eſt perſpicuum,requiri diximus,quoniam nõ aër ipſe,non aqua,nõ aliud huiuſmodi quippiam viſioni ſunt apta & commoda,niſi quatenus in ſe diaphani habent naturam: quæ quoniã à lumine primo perfici videtur,vt nõ immerito quidam diaphani colorem ipſum dixerint lumen, & quoniã ſine lumine mancum ſit,& veluti non ens ipſum diaphanum: idcirco affinitate quadam & cognatione naturæ congruum cum videnti,tum viſili rei in videndi opere mediũ non immerito eſſe cenſetur.

Quidam diaphani colorẽ lumen eſſe dixerunt.

Cæterum viſiui huiuſmodi radij,ſiue actus,ſeu ſpecies, qui tum ab animali promicantes ſpiritu , tum à rei coloratæ forma & viſili exeuntes,in medium ferri,& pro naturæ ſuæ modo iungi copularique dicuntur,eoq; modo viſionem efficere:neq; ipſi commiſcẽtur medio,neq; illius qualitates aut paſſiones iure cenſentur , ſed illi ſeparabiliter adeſſe , & vt ita dicam, medio ipſi inſidere,& illi adeſſe & adſiſtere,nõ ſicut in equo(verbi cauſa)figura,ſed vt eques equo,& eo adſiſtentiæ modo,quo intellectualis anima ſeparatim adeſſe corpori dicitur. quamobrem non ſuccedente quadam per partes diſtributione,ſed ſubito (vt dictum eſt prius)& vbiq; fiunt,pro naturæ inquam ſuæ modo, viq; illorum virtus extẽditur,& vbiq; toti ſunt præſentes,non alia ſimilitudinis expreſſiori ratione , quàm diurni luminis, quod & ſubito fit,& vbiq; totum exiſtit,eodemq; temporis momento & diaphanum molle penetrat,& duriſſimum etiam cryſtalli tranſmittit corpus. & quẽadmodum illud,cum diurni actus ſit corporis,eatenus omnibus & ſemper & illico adeſſe percipitur,quatenus nihil,illi vt adeſſe poſſit obſtare videtur: ſic lucidi certe ij videntis & viſæ rei actus ſi aliquo noti præpediantur modo,ſemper & illico in opus exeunt ſuũ,& videndi efficiunt facultatem. Quo in loco quia ſedulus fortaſſe ambigere poſſet lector, quaſnam cum videntis ipſius,tum rei viſæ ſpecies ſiue actus dixerimus:non immerito aduertendũ eſſe cenſemus,ex Academicorum ſcilicet Peripateticorumq; decretis,omnem exiſtentem rem actus quoſdam habere ſuos,ceu peculiares quaſdam propriaſq; ſui ſimilitudines,adeo vt exiſtente re,illius etiam exiſtant actus:& illa manente,neq; quopiam mota, illi ad remotum prodeant,quo prodire nati ſunt modo:longius ſcilicet & propius, debilius & valentius,ſecundum ſpeciales agentium naturas. quam profecto rem ea quæ in ſpeculorum nitoribus apparent ſimulacra , euidenter indicare videntur. illa

Quinam ſunt viſæ rei actus ſiue ſpecies, necnõ ipſius videntis.

etenim (vt reflexionum hic ſileatur ratio, & philoſophorum potius quàm mathematicorum placitis adhęreamus)actus quidam eſſe dicuntur illorum quæ cernuntur in ſpeculis,agentium nimirum in illud quod legitime pati poteſt: vbi nihil quidem materiale & corpulentum effluit & emanat (vt Democritici fortaſſe ſenſiſſe videntur)verum ad rei ipſius præſentiam illud in ſpeculo apparet ſimulacrũ ceu figurati coloris imago & effigies quædam.Si vero res abſcedit illa,tũc neque perſpicuum quod interiacet corpus, neque ipſum ſpeculum habet id quod prius habuerat ſpectrum, id eſt præſentis rei imaginem,quando illa è regione poſitum agebat in ſpeculum.Iis igitur ſummatim & veluti in tranſcurſu prælibatis,facilis (vt arbitror)& expędita poſthac ad Alexandri rationes patere poteſt reſpõſio.

Reſponſio ad Alex. rationes

Et primo exire quidem ab oculis aliquid in videndi opere dicendum eſt,ſed tamen non ideo procedentem deſtrui viſionem aut deficere contendendum.non enim materiale quippiam id eſt quod in videndi opere foras emitti & ab oculis emicare cẽſetur,ſed ſpiritalis quidam actus.quãobrem neq; abſumi poteſt,neq; interire,quãuis longiſſime ſe porrigat,& à terræ globo ad cęli vſq; conuexa extendatur:neque procellis ſanè conuelli,neq; ventorum flatibus diſſipari poteſt:cum ipſi (vt diximus) non miſceatur medio,neq; illius paſſio efficiatur,ſed principio cõiunctus ſuo,illi potius ſeparabiliter adſit.Palpebrarum autem deiectu is nimirum prępeditur actus,quia lucidus & radioſus eſt.lumen autem omne à ſolida re offici & impediri interiecta videmus:quæ opaca(vt dictum eſt)& tenebrifica illi natura obſiſtens,vegetum illius impedit actum.Nam de emanationum modo ad angulos ſemper deſinẽtiũ, necnon de antiperiſtaſis ratione,non eſt q̃ quiſpiam conturbari commoueriq; debeat, cum materialium compoſitorũq; naturam corporum illæ tangant rationes,à quibus ſpecies eæ ſiue actus longe diuerſi eſſe cenſentur.Parique modo de motionis ſucceſſione nihil eſt quod ambigere debeamus. non enim ij motu indigent actus qui ſpiritalis ſunt corporis,ſed nõ impeditos ſubito illos agere certum eſt, vt illa ſanè faciunt omnia quæ ſola ſui præſentia agere videntur id quod ſuapte natura efficere poſſunt.Et omnino rationes illæ quæ aut corporum ad ſe inuicem penetrationem,aut illorum localem motionem in medium afferunt,haudquaq̃ propoſitæ rei naturam tangere videntur. Quamobrem hæc certe illis vna omnibus eſt reſponſio,quæ & omnibus merito facere ſatis poteſt.Ea autem ratio quę luminis mẽtionem facit,idq; nõ eſſe corpus cõtendit,nedũ cõtra Academicos non eſt, ſed pro Academicis potius hoc in loco nonnihil facere videtur.Licet enim actus illi ſiue ſpecies proprium non ſint lumen,luminis tamen naturam mirum quantum ſapere videntur, egregieq; illam referunt, & inter corpora & incorpoream eſſentiam medio quodam modo ſe habere cenſentur.Et quemadmodum retro diximus,cũ ſpiritalis & ſimpliciſſimi ſint actus corporis,tum loco circunſcribuntur & terminantur, & ad quoddã agere ſpatium poſſunt,quod ſanè corporum eſt proprium: tum ſubito & non ſucceſſiue agunt quod agere illis permiſſum eſt:quæ res incorporeæ nimirum cognationis manifeſtam oſtendit poteſtatem. Et hæc quidem ad Alexãdri rationes pro Academicis breuiter & curſim adducta ſufficiant. Nam poſtremę illę rationes quæ contra eos contendere videntur qui per imaginum à rebus viſis effuſionem,illarumq; in videntis oculos incurſum,viſionem fieri dixerunt,quod Democrito & Epicuro adſcribunt: valẽter profecto & efficaciter pugnare videntur.

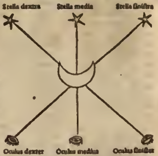
Pro Democrito & Epicuro.

Siquidem per imagines illi & idola,materialia ſimulacra intelligere, compactaq; voluere corpuſcula.Si autem illas de quibus locuti ſumus ſpecies innuere & ſignare voluerunt:& recte(mehercule)ſenſiſſe,& concorditer cum Academicis & Peripateticis hac in re philoſophati fuiſſe videntur.Cæterum de incognitis & non bene perſpectis, ſed verbotenus prolatis ſententiis,periculoſum ſanè eſt ferre iudicium.Quamobrem ijs omiſſis illorum conſyderemus opinionem qui per ſolam ſpecierum intrinſecus receptionem videndi opus effici voluerunt, quæve cõtra illos à poſterioribus Academicis afferri ſolitæ ſunt rationes,vt polliciti fuim⁹,recenſeamus.

Quod viſio per internam ſpecierũ ſolis modo receptionem nõ hat.

Cæterum(vt hinc exordiamur)conſtare illi dixerũt viri, & manifeſto etiam percipi,dum aliquid cernimus, illuc nos aſpicere,& ceu viſu pertingere vbi ipſum è regione poſitum eſt viſile, quaſi illic comprehẽſio fiat,& extrinſecus proſpiciat anima,& non intrinſecus quippiam recipere videatur.Quę res, inquiũt, nullam in anima formam vel factã eſſe, vel fieri ſanè declarat. neq; enim animam ex eo videre,quòd impreſſionem admittat quãpiam,qualẽ à ſigilli figura ceram recipere videmus. Hoc enim modo nihil foret opus vlterius extra conſpicere, ſi iam in ſe anima rei videndæ ſpeciem poſſideret, atque ob hoc ipſum q̃ in eam intrauerit ſpecies,cerneret:ſemelq; viſum ꝓfecto ſemper videretur. Præterea, inquiunt,quando interuallum rei adhibet quam videt,& quam procul videt, etiam cerniti ſatis indicare videtur,intra ſe non habere idipſum quod cernitur: alioqui cum nihilo diſtaret ab illo, non tanquam procul poſitum conſpiceret.Ad hæc ſubdũt non poſſe animam per formam ſiue ſpeciem intrinſecus receptam quãtanam ſit res extrinſecus poſita iudicare:neq; etiam omnino illam quantitatem habere, verbi gratia, quàm magnus Olympus ſit mons,& quàm immẽſum ſit cęlum:quippe cum forma intus recepta minime tanta eſſe poſſit.Quod vero eſt omnium,inquiunt,maximum, ſi figuras eorum quæ cernimus,intrinſecus acciperemus,non liceret ſanè cernere nos eaipſa que cerneremus, ſed illorũ imagines & ſimulacra:itaq; contingeret alia quidem eſſe quæ ſunt in rebus, alia vero que nobis apparent.Et omnino,inquiũt,id quod peruulgatum eſt,& paſſim decantatur,non poſſe nos rem pupillę impoſitam cernere,remotam vero & diſtantem poſſe:non per intrinſecam receptionẽ,ſed per extrinſecam actionem videndi modum fieri declarat.Idq; multo etiam magis ad animam transferri debet. Si enim rei videndæ figuram in anima reponimus,ſpectrum illud ſiue idolum quo inſignitur,illa minime cernere poterit.Opus eſt enim hæc duo quædam eſſe,quod videt ſcilicet,& quod videtur. Aliud

igitur oportet eſſe quod videt figuram alibi poſitam,neq; in ſe iacentem.Quãobrem neceſſe eſſe aiunt viſionem non quidem impoſitæ rei eſſe,ſed potius nõ impoſitæ,verum remotæ,ſi modo futura ſit viſio. Hæc illi:ideoq; conſtanter aſſeuerant videndi opus tum per exitum (vt diximus)ſplendentium radiorum,tum per receptionem ſpecierum intrinſecus fieri,eo quo dictum eſt modo.Hancq; indubitatã eſſe Academicorum veterumq; Peripateticorum huiuſmodi de re ſententiam affirmant:vniuerſæque inſuper antiquitatis approbato nituntur teſtimonio viſionem hoc fieri perhibentis modo.Sed quoniã hac etiam in re aſtronomicam quandam ab experientia mutuatam rationem,licet aliud agentem, adducere ſolent:age nunc & illam etiam breuiter percurramus.Voluere,inquiunt,Epicurus & Metrodorus,quique illorum ſequuti ſunt decreta,rerum omnium quæ ſenſu percipi poſſunt,veraces eſſe nũcios ipſos ſenſus,eorũq; infallibile omnino certumq; eſſe iudiciũ.

Hinc pedalis ſolem quantitatis eſſe,aut maiorem paulo minorémve autumãt:lunamq; & aſtra qualia quantáve cernũtur,talia proculdubio eſſe confirmant.Contra hos igitur cõtendere Aſtronomos,viſuſq; fallaciam & errorem certa experimenti ratione deprehẽdere ſe inquiunt, quãdo lunam videlicet ad firmamenti ſtellas quaſpiam comparant, & ſub qua potiſſimum ſit ſtella è regione,perpendunt.Sint igitur (verbi cauſa) tres in eadẽ ſigni facie continenter poſitæ ſtellæ noſtris oculis manifeſtæ,& in lõgitudinis quodam diſpoſitæ ordine,ita q quę illarum eſt media,alteram quidem ceu à dextris,alteram vero à ſiniſtris habere videatur : luna autẽ ad perpendiculum ſub media ſit ſtella . Tres inſuper videntum ponantur oculi,qui longe inter ſe diſtãtes,illã lunæ cõiunctionem de terra ſuſpiciant.Hoc inquiunt in caſu q oculus quidem qui recta ad diametrũ ſuper caput videlicet ſuũ è regione poſitam ſuſpicit lunam,eam ſub media eſſe ſtella ſanè iudicat . Qui vero ex obliquo lunam conſpexerit oculus,ad ſiniſtram quidem poſitus,illam ſub ſtella intuebitur quæ ad dextrũ mediæ lucet ſtellæ. E contra ad dextram conſtitutus oculus,contuitu cernit ſuo lunã ſub ſtella ſanè illa quę mediæ ſtelle eſt ſiniſtra.Hoc autem idcirco fieri inquiunt, quoniam viſuales radij quo peruenire poſſunt ſemel intenti,recte procedere nati ſunt,& neq; frangi, neq; in obliquum conuerti agive poſſunt : qua ex re nonnullas viſus cõſequi fallacias & errores eſt neceſſe. Hęc aſtronomi.Ex quibus manifeſte liquere inquiunt Academici,haud alio viſionem fieri poſſe modo, quàm emicantibus ab oculis pellucidis illis radijs,ſiue ſpeciebus,ſeu quo quiſpiam actus illos nomine appellare maluerit.Cuius profecto ſententiæ cum mathematici fuere omnes,& perſpectiui qui cum mathematicis faciũt,tum vniuerſæ ferè philoſophantium omnium ſcholæ,eorum etiam qui hac de re aliter loqui viſi ſunt:quorum tamen ſanus mehercule intelligentiæ modus huic conſentire apparet opinioni . Ipſum quinetiam philoſophũ Ariſtotelem,quantum ex illius coniectari licet ſcriptis,ab hac non abhorruiſſe ſententia audacter contenderim.Siquidem pleriſq; in locis in problematum commentarijs diuerſorum videndi effectuũ naturales veſtigans cauſas,tum ſpiritus ab oculis emicantis,tum procurrentis viſus & exeuntis ſplendoris rationibus vtitur & euidentijs.quod etiam in problematibus Alexander facit ſuis . Cæterum quia exotericos illos eſſe commentarios,& de aliorum ſententia philoſophum in illis eſſe loquutum quiſpiam contendere poſſet,illis in pręſentia dimiſſis , aliud legitimum magis & quod aiunt auſcultatorium illius opus videamus.In ijs igitur quos de ſublimibus inſcripſit cõmentarijs,meteorologicos gręci vocant,cum iridis,id eſt cæleſtis arcus cauſam,& illius circa lunam& ſydera apparentiæ,quã alon vocant,viſiuis per refractionem aſſignaſſet radijs,qui niſi promicarent,retro flecti ſanè non poſſent, iſthęc ad verbum ſcribit.

Ariſtote. 1 meteorologica.

Refractus igitur ab omnibus lęuibus apparet viſus.horum autem de numero aër eſt,& aqua.ab aëre vero fit quando concretus fuerit.ſępenumero autem ob viſus imbecillitatem, etiam ſi non compactus fuerit aer,refractionem facit.quod cuidam aliquando qui parum & obtuſe cernebat,contigiſſe videtur. Eũti nãq; illi quoddã ſemper præcedere videbatur ſimulacrũ,illum ex aduerſo proſpectans.hoc autem iccirco illi eueniebat,quoniam retro in illum compulſus redibat viſus. adeo enim imbecillis & omnino propter infirmitatem tenuis erat ille,vt ſpeculi vicem propinquus etiam illi præſtaret aer:quem propellere & dimouere non poterat,ceu longinquum,& denſum. Hęc eo in loco Ariſtoteles.ex quibus ſanè haud obſcure(vt arbitror)neq; per ænigmata,ſed clariſſimis aſſerere videtur verbis,viſionem per quendam ab oculis effluxum ſiue emanationẽ proculdubio fieri. Nã ipſo etiam teſte Alexandro(vt retro vidimus)per huiuſmodi effata ſiue propoſitionem bene recurrere & reciprocare videntur,ſi viſus non fit per alicuius egreſſum rei, illum haudquaquam per refractionẽ poſſe fieri:& ſi per refractionem fiat,per alicuius exitum & extramiſſionem rei illum fieri eſſe neceſſarium.Cæterum quoniam mathematice hoc etiam in loco potius quàm phyſice loqui videri poteſt Ariſtoteles,exactam illius(vt arbitror)cognoſcere poſſumus ſententiam cum Academicorum placitis cõſentientem ex ijs quæ circa huius libelli de ſenſu & ſenſili finem ſcripta reliquit.Cum enim de ſono & odore verba feciſſet,quæ prius in medio fiunt q̃ in extremo,ſtatim ſubiungit. De lumine autem alia eſt ratio.ad cuiuſdam enim eſſe,lumen eſt,ſed nõ motio aliqua.Hoc autẽ dixit(vt illo videbitur in loco)

quoniam ad luminoſi & ſplendidi præſentiam corporis in toto ſtatim medio fiat lumen. Actus nanq; huiuſmodi corporis ipſum eſt lumen.& paulopoſt ſubiungit·Eadem de cauſa circa ipſum videre.lumē enim ipſum facit videre.innuens videlicet ꝙ viſio ſtatim,& non ſuccedendo,& per partes fiat.nanque medio diſpoſito & colluſtrato,ſi nihil officiat,viſiui radij,id eſt animalis ſpiritus ſpecies,in actum prodeunt ſuum.Parique modo à re viſili ſpecies veluti ipſorum colorum actus quidam prodire & promicare dicuntur.Cæterum quia nimio plus fortaſſe hac in re noſtra peruagata eſt oratio, illius hic excurſum inhibeamus,& vnde egreſſi ſumus reuertamur.Cū igitur retro (vt vidimus) dixiſſet philoſophus ratione carere,viſum exeunte quopiam fieri,& ad aſtra vſq; dirigi & peruenire,aut quodamtenus prodeuntem cohęreſcere:hæc ſtatim ſubiungit·

HOc melius enim eſt in principio ſtatim oculi coaleſcere: quod etiam fatuū eſt.quæ enim luminis ad lumen copulatio? aut quonam hoc fieri poteſt modo? non enim cuicunque coaleſcit quodlibet.Et intrinſecum cum extrinſeco quomodo? cum meningæ membranula media ſit.

DVas de videndi modo in prioris enarratione textus tetigiſſe videtur philoſophus opiniones:& alteram quidem mathematicorum,quam vnica tantum ratione taxare viſus eſt cum dixit viſum extendi vſq; ad aſtra.Irrationabile enim eſt ignea illa corpuſcula ab aliquo cōſpiciente in tantum poſſe excerni,vt ad aſtra vſq; pertingere poſſint.Alteram vero Platonis & Academicorū, qui per luminis exitum interni,externiq; cum illo copulam,viſionem fieri voluerunt : quam hoc in textu conatur reprehendere.ait enim ꝙ melius rectiuſq; eſt dicere interius lumen priuſquā extramittatur & exeat,lumini coniungi extrinſeco iuxta pupillam,quàm aſſeuerare ꝙ intrinſecum lumen quodamtenus proſilit,poſtmodumq; lumini copulatur exteriori.Hoc enim ſignare vult illud, melius enim eſt in principio coniungi oculi & coaleſcere.Huius autē cauſa nimirū hæc eſt,quoniam eo in caſu nulla eſſet neceſſitas vt extramitteretur quippiā,neq; ſpatio indigeret medio animal vt cernere poſſet , quod inter exiens illud lumen,& alterum illi occurrens lumen interiaceret.Hoc autem idcirco , quia quicquid exterius lumen ad videndi opus promicanti confert lumini,id ipſum proculdubio etiam cōferret ſi illud non exiret lumen & longius tenderet,ſed iuxta pupillam externo coniungeretur lumini.cur enim videndi opus exiliens efficit lumen? aut quid à lumine patitur vel accipit exteriori dum illi copulatur? ſi enim ab illo viſiles accipit ſpecies,earumq; illius gratia fit particeps,melius profecto & firmius interius quàm exterius illas acciperet.Etenim ſi iuxta pupillam clarum illuminatumq; fuerit medium, exeunte lumine animali nihil ſanè indigere videbitur.circuniectum nanq; medij lumen viſiles poterit repræſentare illas ſpecies.ſi vero circa pupillam fuerint tenebræ , circūiectaq; caligo, remotiuſque rerum viſilium extiterit lumen:neque hoc etiam in caſu internum oportebit exilire lumen , & in tenebras exire,à quibus nimirum(vt aiunt) extinguetur prius quàm ad exterius & cognatum perueniat lumen.Quamobrem (vt videtur)neque tenebris neque lumine circa pupillam exiſtentibus ad videndi opus interni exitus luminis neceſſarius eſt.Melius igitur & verius eſt dicere intraneum lumen extraneo iuxta oculorum pupillas iungi & copulari:licet hoc etiam ſtultum admodum ſit & fatuum.Quæ enim luminum copula & coniunctio eſſe poteſt? Nihil enim copulari cuiquam coniungive poteſt niſi corpus exiſtat,& ſimilitudinem proportioniſque habeat modum cum re illa cum qua iungi copularique dicitur.lumen autem lumini,cum vtrunque corpore careat,haudquaquam iungi copularive poterit.Præterea certiſſimum eſt,& ipſo de quo loquimur clarius lumine,quòd ſi duo ſplendida luminoſaque corpora aliquò inferantur,ꝙ facta ab illis lumina in medio non copulantur neque coniunguntur. ſubito nanq; diſterminantur illa & abſcedunt,non aliam ſanè ob cauſam,q̃ ſola lucidorum corporū remotione.nō igitur id copulatio vere dicitur luminū,ſed intenſio potius:quoniā mediū quod illa recipit lumina,clarius tūc & illuminatū magis eſſe cōſpicitur. Pręterea,inquit Alexāder,nō ab re ambigi poſſet,cū multorū ad idē lumen dirigatur cōtuitus,vtrū ne omnes in idē cōiungentur,& per vnicā omnes cernent viſionem? aut ſi iſthuc non eſt,quonā modo huiuſmodi copulationis dicetur eſſe ratio? aut quęnā cuiuſque videntis eſt copulatio luminis ad alterius vidētis lumen? Præterea etiam quonā modo internum lumen externo copulari poterit vt viſionem efficere valeant? Non enim oculus id eſt quod videt:neq; ſanè pupilla eſt videns,ſed anima,cuius ſenſitiua certe vis in oculi non eſt extremo , ſed alibi: vt in ijs quæ de anima inſcribuntur commentarijs eſt declaratum.Quonā modo,inquit,duo iſta lumina copulari ſanè poterunt,cum mediæ oculorum intercedant tunicæ, quæ copulationem coniunctionēq; illā nimirū prohibere impedireq; poterūt,ſi quidē corpora ſunt(vt aiunt) illa lumina quæ cōiungi copularive properāt? Si igitur ad viſionē,inquit Alexander,illorū opus eſt cōiūctione luminū:copulari autē cōiungiq; illa per interpoſitas oculorū tunicas haudquaq̃ poſſunt:nō cōtinget vtiq; quippiā cernere animal.Appellat autē hoc in loco philoſophus meningā tunicā illā ſiue pelliculā quæ pupillā vndequaq; cōplectitur.ſic enim illā prius appellauit Empedocles.Ad ſummā autē iſthæc ſupradictæ à philoſopho rationis tota videtur eſſe vis,quòd melius ſcilicet eſt dicere externum lumē interiori copulari iuxta oculum , abſque hoc quòd aliquid inde exeat , propter antedictas cauſas.verum id(vt declara-

Aliæ Alexandri rationes ꝙ neq; exit ab oculis lumen neq; externo copulari poteſt lumini.

Reſponſio ad Ariſtotelis Alexandriq; ſupradictas rationes.

tum eſt) fieri non poteſt, quoniam intercedentibus oculorum tunicis id fieri non poteſt. Per luminum igitur coniunctionem copulationemve viſio effici non poteſt. Cæterum ne in dicta (vt aiunt) cauſa, & parte non audita altera, quiſpiam ijs perſuaſus rationibus, quas & philoſophus hic ponit, & Aphrodiſeus vndique colligit, contra Academiam inique pronunciet, omneſque qui promicante ab oculis lumine viſionem fieri volũt, facilè condemnet, interpretationis huiuſce lectores admonitos velim, has vniuerſas rationes, & eiuſdem etiam notæ complures alias, cum ex prologuijs noſtris quæ ab initio ſtatim præmiſimus, tum ex digreſſione paulo antè enarrata, commode diſſolui explicarique poſſe. ſed nihil etiã (vt arbitror) prohibet hoc in loco illis breuiter occurrere, aſſeuerantes de Academiæ ſententia ſplendidos illos radios, ſiue animalis ſpiritus pellucentes actus, in videndi opere quo nati ſunt modo, ex oculis promicare, tum vt viſilem rem vbi eſt cernere poſſit animal, tum vt de ſpatij interſtitio recte diſcernere & iudicare ſenſitiua illius vis planè queat. Nam viſus medio colluſtrato & diaphano indiget, à cuius lumine perficitur, eiuſque nimirum vtitur etiam interuallo ad commenſurationem proportionemque cum actionum, tum paſſionum quas ad ſe inuicem videns & viſum exercere cẽſentur. Cũ enim ſpecies naturalis corporea ſit eo quo dictũ eſt modo, & cõtineatur in aliquo, &

De proportionato ad vidẽdum requiſito interuallo.

loco circũſcribatur quopiã, non in quodlibet poſitũ vbilibet agit, ſed in illud tantũ quod cõmenſurato diſtat interuallo. Et quoniam cum aliqua (vt diximus) inſtrumenti paſſione fit viſio, illam certè proportionatam eſſe oportet. vehementior nanque paſſio obturbat & impedit, quia incommenſurabilis eſt ad paſſionis videlicet illius menſuram & proportionem per quam fit viſio. Interuallo igitur opus eſt proportionem habente: & idcirco ſpecies à re viſa pupillæ incurrentes, niſi ab interualli fuerint refractæ ſpatio, nedum viſionem non faciunt, ſed illam hebetant potius & obturbant. Quo fit vt colorum ſplendentia valde ſimulacra ſi viſui propinquiora fiant quàm ipſum menſuræ exigat ſpatium, viſionem ſanè impediant, & interdum etiam illam diſturbent & mutilent. Quæ res (vt obiter etiam hoc

Cur ſenes de prope non cernũt, remotius autem videre poſſunt.

dicatur) luculenter profecto & commode quæſtionis illius aſſignare videtur cauſam, cur ſenes legendo ſi librum oculis admouerint, non cernant: ijdẽque ſi amouerint, pluſq; interiecerint ſpatij, facilè diſcernant & lectitent. Ea autem eſt, quoniam debilis viſiuus ille actus & imbecillis à ſenum exiens oculis, à valentiori nimirum, & ob breuem paruãque diſtantiam efficaciori rei viſilis actu præpeditur & hebeſcit: qui ſi illi à maiori diſtantia occurrerit refracto iam, & veluti caſtigato, proportione cõiunctus habili, & harmoniæ apto copulatus nexu, ad videndi opus cum illo non immerito efficitur commodus. Hæc igitur eſt ad viſionis effectum interualli apta commoditas, vt inter videns ſcilicet & viſum, ſiue inter illas vtrinq; emanantes ſpecies debitus proportionis fiat modus, qui profecto eſſet nullus ſi ad oculi pupillam (vt dicit philoſophus) illorum fieret coniunctio. Nam ꝙ iungi copularive poſſint ſpecies illæ, nulla (vt arbitror) prohibere poteſt ratio: cum corpora quædã eo quo diximus exiſtant modo, peculiarique naturæ ſuæ ratione inuicem commiſceri confundique poſſint, non eo inquam permiſtionis modo quo materialia compoſitaque inter ſe commiſcentur corpora, ſed quo lumina plura in idem ſimul concurrere videntur medium, & id ſimul colluſtrare percipiuntur. quæ profecto ſicut per lucidorum præſentiam corporum, quorum ipſa ſunt actus, vel commiſceri, vel coniungi, vel copulari, aut ſi quippiam aliud naturæ illius proprium magis eſt vocabulum, in eodem medij ſpatio iure cenſentur: ita per abſentiam eorundem corporum diſiungi ſepararique dicuntur, nulla alia neque actione intercedente, neque paſſione. Et quoniam in familiari admodum & cognato verſamur exemplo, ſicut lumini nullum obſtare cernitur perſpicuum, quin eodem temporis momento molle corpus penetret & durum, ſimulque aërem trãſuerberet & cryſtallum: ita minora illa lumina cum ab oculis, tum a rebus emanantia viſis, à nulla diaphani prępediri diſcludiq; poſſunt natura (qualis pupilla eſſe perhibetur) quo minus iungi copulariq; & ſimul in opus prodire ſuum valeant. Et hęc pro Academia curſim nunc elucubrata ſufficiant. quamobrem ad philoſophi literam reuertamur.

QVod quidem ſine lumine non contingit videre, alibi pertractatum eſt: cæterum ſiue lumen id eſt, ſeu aer, quod interiacet inter rem viſam & cernentem oculum, profecto motus in hoc viſionis eſt cauſa.

POſt labeſactatas redargutaſq;, vt viſum eſt, illorum ſententias qui viſionẽ quopiã ab oculis exeũte lumine aut re quadam alia fieri voluerunt, peculiarem hac de re propriamq; philoſophus affert opinionem: & in primis ꝙ viſio quidem ſine lumine fieri non poſſit, in alijs ſe dixiſſe autumat: eos qui de anima inſcribuntur commentarios intelligi volens. Dixerat enim in illis colorem qui per ſe viſilis eſt, mouere diaphanum quod actu huiuſmodi eſſet. Actu vero diaphanum id voluit eſſe quod illuminatum exiſteret. lumen enim ibi dixerat actum eſſe diaphani vt diaphanum eſt. Siue igitur lumen eſt id quod inter viſile & oculum intercedit & medium eſt, ſeu colluſtratus aër: motus ſanè qui in hoc à re fit viſili, viſionis eſt, inquit, cauſa. viſile nanq; ipſum eiuſmodi naturę eſt motiuum. Quo in loco nõ ab re animaduertẽdũ eſſe ſignat Aphrodiſeus, philoſophũ dixiſſe, ſiue lumẽ, ſeu aër eſt quod interiacet, id eſt quod medium eſt: quoniam lumen viſionis eſt cauſa, & ſine aëre aut aliqua alia diaphani natura viſio fieri non poteſt. oſtenſum enim eſt, huius naturæ, ſcilicet diaphani, lumen eſſe actũ & entelechiam. Vlterius etiam eſt notandum quòd ad videndi opus medium requiritur eſſe per-

ſpicuum,& actu colluſtratum. Sunt autē quatuor præcipue perſpicua corpora,hæc videlicet,aër,aqua, ignis,cælum. Neceſſe etiam eſt vt id perſpicuū corpus quod medium ad videndum eſſe volumus, perſpicuum ſit de eorum numero quæ termino carent.nam ſi terminatum eſſet,viſiles haudquaq̄ trāſmitteret ſpecies,ſed illas contineret. viſio autem fit (vt hoc Alexander ait in loco) initians quidem in humore illo oculi quem cryſtallinū vocāt:completa vero vbi illi ſeſe interſecāt nerui quos ὀπτικοὺς græci, nos viſiuos ſiue viſuales appellare poſſumus. concurrunt enim de illius ſententia ad oculi pupillam ſpiritus,& ad interſectum illud vbi animę eſt iudicium,viſiles deducunt ſpecies. Sunt autem viſiles de illius ſententia ſpecies,actus quidam incōpleti,& veluti potentiæ quædam reſpectu colorum qui cernuntur. Nam quoniam vtraq; ſunt accidentia,colores inquam,& illorum viſiles ſpecies , & ſui perfectionem qualitates à proprijs ſanè capere ſubiectis cenſentur:cum coloris quidem ſubiectum ſit corpus perſpicuum terminatum , quod ſuapte natura perfectum completumque eſt : ſpeciei autem viſilis ſubiectum exiſtat corpus perſpicuum interminatum,non completum omnino neq; perfectum:idcirco huiuſmodi accidentium genera ſuorum ſapere naturam ſubiectorum videntur:& alterum quidē eſſe perfectum completum & terminatum cenſetur, alterum vero imperfectum & incompletum,& potentiale quiddam ob ſui imperfectionem in ſe habens iure exiſtimatur. Quoniam autem ad oppoſita æque ſe habet potentia,idcirco in medio illo perſpicuo interminato , quod ſui imperfectione potentiale quiddam eſſe cenſetur,vno & eodem tempore oppoſitę & diuerſę ineſſe poſſunt ſpecies,albedinis verbi cauſa, & nigredinis : quæ in perſpicuo certe terminato haudquaquam eodem in loco temporeque eodem ſimul conſiſtere poſſunt. Eſt igitur viſio (vt ex Ariſtotelis Alexādrique verbis hoc in loco quippiam colligamus) motus quidam alterationis.nam qualitas quædam eſt viſus:& alteratio fit ad qualitatem. Animaduertēdū præterea eſt ex ijs quæ hoc in loco Aphrodiſeus ſcripta reliquit,quòd viſio quędam eſt receptio ſpeciei viſilis quæ in ipſo fundatur ſtabiliturque vidēte,non autem in oculo, vt viſum eſt voluiſſe Democritum. Quamobrem non inconcinne ſpeculum animatum à magno Alberto ipſe appellatur oculus.nā ſicut in ſpeculo,videntis percipitur reflexio:ita in oculo ſe habere rem vero non eſt abſimile.& in omni proculdubio viſione reflexionem reperiri credendum eſt: nō quidem quia ad videndum neceſſaria ſit reflexio,ſed vt ſpecies viſiles diutius durent & perſeuerent . Ad viſionem enim corpus requiritur terſum,læue,& terminatum,vt videlicet ſpecies ad ipſum peruenientes non diſſipentur neque diffundantur.quod ſpeculi nobis declarat exemplum . Subiectum nanque illi plumbum illius terminat perſpicuitatē,oblataſq; formarūſ imagines diſſipari diffundiq; nō ſinit. quæ res cum in oculo ſimiliter contingere non immerito dicatur,idcirco non ab re ab Alberto animatum ſpeculum, vt diximus,oculus eſt appellatus. Aduertendum autem eſt Democriti in videndi modo ſententiam,ab Ariſtotelis opinione multum ſanè diſtare . nam licet viſionem vterque per internam quandam receptionem fieri voluerit,Democritus tamen viſionem in oculis fundari exiſtimaſſe videtur,& quòd oculus viſionis principalis eſſet cauſa, credidiſſe quoniam is rerum imagines & ſenſilium omnium ſpectra ſiue idola recipere videbatur. Ariſtoteles autem viſionem in vidente ipſo ſtabiliri & fundari,id eſt in anima ipſa,voluit.nanque animæ illam eſſe actum,& qualitatem quandam,quæ affectionem ſiue paſſionem,id eſt viſilium receptionem ſpecierum cōſequi ſanè videtur,ex quo viſionem animæ ipſius de receptis ſpeciebus eſſe iudicium exiſtimauit. Quæ tamē viſio cum reflexione fit quadam,vt dictum eſt prius. Nam ſicut à ſpeculi orbe reflexio eſt vt ſe ipſum poſſit oculus contueri : ita in omni viſus reflexione proculdubio eſſe cenſetur,vt alius ſcilicet videre poſſit. Quam ſanè reflexionem ex materiæ neceſſitate fieri autumant,cum tamen ad viſionem non requiratur . Iſthæc poſteriores Peripatetici de videndi modo & opere,occaſione ab Alexandri ſententia ſumpta , licenter ſatis innouaſſe videntur. Cæterum quoniam principalis hac de re contemplatio ad commentarios de anima ſpectare cenſetur,idcirco hac in præſentia diſquiſitione perſcrutationeque omiſſa, ne plus nimio in ijs immoremur,ad philoſophi conſequentem literam nos conuertemus.

Quatuor perſpicua corpora.

Quid viſio de Ariſtotelis & Alexādri ſententia.

Magnus Albertus.

Oculus ſpeculum animatū

ET rationi certe conſentaneum eſt,vt quod intra eſt, aquæ adſcribatur. Perſpicua enim eſt aqua,cernitur autem ſicut extrinſecus non ſine lumine,ita & intrinſecus. Perſpicuū igitur oportet eſſe, & aquam neceſſe eſt eſſe,quando non eſt aer. non enim in extrema oculi parte anima & illius eſt ſenſiterium,ſed in intima. Quamobrem perſpicuum eſſe,& luminis capax quod intrinſecus eſt oculi, neceſſe eſt. Quod etiam ex ijs quæ contingere ſolent,palàm eſt. Nam quibuſdam in prælijs ſecundum tempora vulneratis,ita vt oculi meatus abſcinderētur, viſæ ſunt offundi tenebræ,ceu extincta lucerna: quoniam perſpicuum, & ea quam vocant pupillam,ceu laterna quædam exſecta eſſet.

SVperiori in textu Ariſtoteles illius aſſignare videtur cauſam, cuius paulo ante ſolummodo ſigna poſuerat, viſum ſcilicet a prædominante elemento eſſe aqueum. Rationi enim conſentaneum eſt, inquit, vt id quod intra oculum eſt, id eſt pupilla ipſa, ſit aquea. eſt enim medium internum pupilla inter videns & rem viſam. Hoc autem idcirco, quoniam perſpicua eſt aqua, & lumen per ſe totam recipere valens. Oportet autem ad viſionem quemadmodum externum ita internum medium lumine eſſe colluſtratum, vſque ad ſenſitiuam videlicet animæ poteſtatem. quamobrem perſpicuum id non minus quàm externum eſſe medium neceſſe eſt. Aquam igitur neceſſarium eſt eſſe, quando non eſt aër. Et hoc ſumere videtur in loco philoſophus, id quod intra oculum eſt, aquam eſſe: vel quia illud aërem eſſe dixerat nemo: vel quia cum in anatomicis ſectionibus, tum in vulneribus caſu factis id eſſe aquam manifeſte apparet, & non aërem: vel quoniam medio intrinſecus perſpicuo poſito, melius conuenientiuſque eſt id eſſe aqueum quàm aëreum, cum firmior ſit aqua & ſtabilior, & ad conſeruandas ſpecies aptior q̃ aër. Aqua enim (vt dictum eſt retro) non ſolum diaphanum quiddam eſt, ſed etiam emphanum, id eſt ſuapte natura apta & idonea acceptas retinere & reddere imagines, ob quandam naturæ ſuæ ſtabilitatem, aëris ſcilicet reſpectu, qui fuſilis & diſſipabilis ſui natura eſſe percipitur. Cum autem ſubiungit nō in extrema oculi parte eſſe animam, cauſam ſignare videtur quamobrem ad videndi opus intrinſecum medium oportet eſſe perſpicuum. non enim in extrema, inquit, oculi parte eſt anima, aut illius ſenſitiua poteſtas. Si enim in extremo eſſet oculo anima, nihil profecto interno indigeret perſpicuo, cum ſolummodo externum ſufficere perſpicuum poſſet. Nō eſt autem anima & ſenſitiua illius vis in extrema oculi parte. nam in alijs etiam ſenſiterijs ſimiliter ſe haberet, & hoc non eſſet modo conſenſatio ſeu iudicium animæ aliquod: cum alia ipſius pars in alia corporis delegata eſſet parte: neque etiam nobis conceſſum eſſet diuerſis iudicare ſenſiterijs ꝙ ſenſilia eſſent diuerſa, vnum non habentibus quiddam ſolitarium quod omnia vndequaq; reciperet & iudicaret: vt in commentarijs de anima ſufficienter eſt declaratum. Quemadmodum enim, inquit Alexander, ſi ſeiugatorum & ad ſe inuicem ſeparatorum hominum alius quidem videret, alius vero audiret, & guſtaret alius, non poſſet ille qui audit, iudicare ea quæ vident & guſtant illi: ita ſi in nobis diſterminatæ ſeiunctæque eſſent illæ animæ poteſtates, haudquaquam rectū de ſenſilibus iudicium ferre poſſet animus. Quod autem ſpatium illud vſque ad animæ ſenſitiuam vim ſit perſpicuum, experimentorum quorundam teſtimonio confirmare contendit philoſophus. Cum enim in bellorum, inquit, diſcrimine ſæpenumero contigerit vt plerique in temporibus vulnerati, ita vt pori illi & meatus qui ad oculos perueniunt, & in quibus diaphanū illud eſſe perhibetur, penitus abſcinderētur, illico viſum amiſerint, ſtatimque illis ceu extincta lucerna tenebræ ſint obortæ: manifeſtum profecto eſt, intrinſecus poſitū medium oportere eſſe perſpicuum. Pupilla enim veluti laterna quædam eſt, per quam omne internum colluſtratur medium ad ſenſitiuam vſque animę vim, extrinſecus ſcilicet intercedente lumine. Cuius quū vulneribus, aut quo alio caſu ſoluitur continuitas, ab extrinſeco nimirum lumine illius ceſſat illuſtratio. euaneſcit igitur & veluti extinguitur internum lumen. non accideret autem huiuſmodi quippiam ſi extremo cerneremus oculo. Quamobrem certiſſimum eſſe apparet ꝙ extrema oculi parte nō videmus, neque animæ ipſius ſenſitiua poteſtas in ipſo eſt oculo: & idcirco intrinſecus poſitum mediū ad ſenſitiuam vſq; animæ vim perſpicuum eſſe oportet.

Quod iudicās anima non in ſingularibus ē ſenſiterijs.

QVamobrem ſi in ijs contingit vt diximus, manifeſtum eſt ꝙ oportet hoc reddere modo, & aſſignare vnumquodque ſenſiterium elementorum vnicuique: vt oculi quidem viſiua poteſtas aquæ adſcribatur: aëri autem ſonorum ſenſitiua: igni vero odoratus.

EX hoc loquendi modo manifeſtum cuiq; eſſe poteſt non placuiſſe philoſopho inſtrumenta ſenſuum elementis adſcribi debere ſingulis. Verum quoniam ab antiquioribus ita erat per manus traditum, idcirco dicit, ſi oportet hoc reddere modo, viſionem quidem, id eſt viſus ſenſum aquæ ſanè attribuendum eſſe: auditum autem aëri, in quo nimirū omnes fiunt ſoni: odoratum vero igni. Certum autem eſt philoſophum hoc in loco ex peculiari propriaq; ſententia iſthæc non proferre, cum in commentarijs de anima aſſeuerauerit nullum ſenſiterium ex ſolo igne, aut ex ſola terra poſſe conſtare. quo etiam in loco odoratum in aëre vel in aqua eſſe poſuit. Sub conditionis igitur nunc loquitur modo vt nobis oſtendat ſe non ex certa animi ſententia iſthæc affirmare velle.

QVod enim actu odoratus eſt, id poteſtate odoratiuum eſt. Senſile nanque operari facit ſenſum: idcirco neceſſe eſt ipſum eſſe id quod poteſtate erat prius. odor autem fumida quædam eſt ex-

halatio.huiuſmodi vero exhalatio ab igne eſt.

CVm in præcedẽtis literæ contextu de aliorum ſententia dixiſſet philoſophus quinam ſenſus quibus aſſignari adſcribiq; debent elementis, hoc in loco oſtẽdere intendit odoratum igne conſtare. Eſt autem quod dicit, huiuſmodi: Quod actu eſt odoratum, illud poteſtate eſt odoratiuum. Viſio enim antequam videat, potentia eſt viſiua: & auditus eſt potentia auditiuus antequam audiat: & odoratus igitur potentia eſt odoratiuus antequã odoretur. Eſt igitur odoratiuum, id eſt inſtrumẽtũ odoratus potentia, id quod eſt actu odoratus dum actu eſt. Sed odoratus actu idẽ eſt quod odorabile actu, ſicut viſus actu idem eſt quod viſile actu, & auditus actu, quod audibile actu. Senſile enim ſenſum facit agere & operari & actu eſſe. Quod eſt igitur actu odorabile, eſt poteſtate odoratiuum. Senſitiuum nãq; potẽtia eſt id quod eſt ſenſibile actu: alioqui nihil ab illo pateretur. ſed actu odoratus, & odorabile actu, fumoſa eſt exhalatio. huiuſmodi autẽ exhalatio ſiue euaporatio, ab igne ſanè eſt: vt ex ijs quæ ſuffitu halant, manifeſte apparet: quæ tunc præcipue odorem reddere ſentiuntur, cum cremantur. Flores quinetiam ipſi in aere calido, & in eiuſmodi terrarum cælique plagis odoratiores exiſtunt, veluti ii ſuffitu quodam in fumidam euaporent exhalationem, quæ fumida exhalatio via quædam eſt (vt videtur) & tranſmutatio ad igneam naturam. odoratiuum igitur, id eſt odoratus inſtrumentum, igne conſtare cenſebitur. Hoc autem in loco non inutiliter D. Thomas notat dictum eſſe à philoſopho, odorem eſſe fumidam exhalationem, non idcirco ꝙ exhalatio fumida ipſius ſit eſſentia (hoc enim in commẽtarijs de anima improbatum fuit & exploſum. nanque longius odor diffunditur, quàm quo fumida pertingere & peruenire poſſit exhalatio) ſed idcirco dictum eſt, inquit, quia fumida exhalatio in cauſa ſanè eſt quare ſentiatur odor: quæ, inquit, fumida exhalatio ſiue euaporatio ab igne certe eſt, aut à quapiam calidi natura. Odoratus autem eſt non propter ignem, ſed propter caliditatem, quæ profecto igni primo ineſſe videtur. D. Thomas.

QVamobrem odoratus ſenſiterium ei proprium eſt loco vbi cerebrum eſt. Frigidi enim materia, poteſtate eſt calida. Oculi quinetiam conſtitutio hunc ipſum habet modũ. à cerebro nanque conformatus eſt oculus. id autẽ ex omnibus corporis partibus frigidiſſimum eſt, & maxime humidum.

POſteaq̃ nobis Ariſtoteles declarauit quonã modo demõſtrare quiſpiã poſſet odoratũ igne cõſtare, vt quod antiquiores fecerũt, ſuo arbitratu facere poſſet, ſingulis ſcilicet elemẽtorũ naturis ſingulares adſcribere ſenſus: non enim (vt diximus) hac de re placita ſua nunc refert philoſophus, cum ijs contraria, vt diximus, & pugnantia in ijs quos de anima inſcripſit commentarijs manifeſte cõſcripſerit: cum illa inquam præmiſerit, idem etiam nunc alia via conatur oſtendere, odoratum ſcilicet igne conſtare. Ea autem oſtenſionis eſt ratio, quoniam odoratus ſenſiterium iuxta cerebrum collocatum conſtitutumque eſſe percipitur. oportet nanque calidi materiam eſſe frigidam. frigidiſſimum autem ſuapte natura inter omnes animalium partes eſſe cerebrum nemo eſt qui ambigat. Tale igitur erit potentia odoratus, & potentia odoratiuum. Sed quoniam illud quod potentia eſt aliquid, materia illius eſt rei cuius dicitur eſſe potentia: potentia autem odorabile, ipſum eſt odoratiuũ: erit igitur hanc ob cauſam ipſum odoratiuum materia odorabilis rei. Frigidum vero materia eſt ipſius calidi, & eſt frigidum illud quod odoratiuum eſt, quia à cerebro originem trahit, & circa cerebrum eſt. Odorabile igitur calidum ſanè eſſe perhibebitur. Si autem hoc verum eſt: odoratus actu calidus vtique eſt, & à calido prouenit. Idem enim eſt odoratus actu, & odorabile actu, vt retro eſt dictum. Quamobrem qui hoc dixerit modo odoratum igne conſtare, haud male vtiq; dixerit. Potẽtia enim calidi eſt frigidi materia, id eſt quæ ex frigido eſt. Aduertendum eſt autem non oſtendere in præſentia philoſophum ſenſiterium odoratus igne conſtare, quoniam id conſtanter damnat: ſed ipſum odorabile, & ipſum odoratum actu exiſtentem alia à calidi natura prouenire. Quo in loco ad clariorem prædictorum intelligẽtiam non ab re animaduertendum eſſe cenſeo, quòd quemadmodum eſt ſenſile actu, ita ſenſitiuum eſt potẽtia. Senſile enim operari & agere facit ſenſum. Sed ſenſile actu in odore à dominante qualitate eſt igneum. Fumida enim eſt euaporatio, vel non ſine fumida euaporatione ſiue exhalatione. nihil enim hic de vocabulis ambigendum eſt. quæ fumida euaporatio à calidi certe fit natura, & idcirco ab ignea quadam vi. Senſus igitur odoratus potentia eſt à qualitatum prædominio calidus & igneus. Sed quod eſt poteſtate calidum, actu eſt frigidum. Senſus igitur odoratus actu eſt frigidus: quod etiam experientia ipſa liquidò patere poteſt. Carunculas enim illas quæ à ſui figura mamillares appellãtur à medicis, vbi odoratus effici dicitur ſenſus, exortum ſuum à cerebri habere ſubſtantia, & illi cõiungi, oculata percipitur fide. quæ certe pars in animalibus cũ frigidiſſima, tũ maxime humida eſſe animaduertitur. Parique rationis modo ſenſus viſus, qui a prædominante qualitate aqueus eſſe cenſetur, cum cerebro Carunculæ mamillares appellatæ.

fungi copularique manifeſte videtur. Sunt enim (vt recte dicunt medici) duæ in animalibus partes longe diuerſæ, & inter ſe contrariæ, cor ſcilicet, & cerebrum: hoc quidem frigidiſſimum, illud vero calidiſſimum. quæ cum natura contra ſe agant, & inuicem patiantur, illarum ſanè perenni diſcordia vniuerſum nimirum perſtare & conſeruari percipitur animal. Cordis nanq; caliditas, cerebri frigiditatem corrigit & emẽdat: econtra frigiditas cerebri, cordis caliditatem caſtigat & temperat. Quamobrẽ eſt videre ꝙ ex hominum genere quicunq; paruum habent caput, cuius ſanè figurę habitu Herculis ſtatuas ferè omnes eſſe conſpicimus, ij nimirum excellentis ſunt audaciæ, periculorũq; contemptores, & vitę prodigi: quoniam in illis haudquaquam cerebri ſufficit frigiditas cordis ſuperfluentem corrigere caliditatẽ. Subiungit etiam poſtmodum philoſophus oculorum generationem & conſtitutionẽ eundem habere modum. ex cerebro enim & á cerebro frigidiſſima & humidiſſima (vt dictum eſt) animalium parte, originem habere ſuam percipiuntur oculi. huiuſmodi autem eſſe cenſetur aqua illa qua certe media fit viſio. Quamobrem clarum eſt, inquit Alexander, non igne ſed aqua duos iſtos conſtare ſenſus, viſum ſcilicet & odoratum. ſiquidem á cerebro ambo originem trahere videntur ſuam: qua de re pro parte etiam in ijs quæ ſequuntur, philoſophus pertractabit, cum oſtẽdet, quoniam odoratus ſenſiterium circa cerebrum eſt, vt locus certe ille ad ſymmetriam proportionemque reduci poſſit propter quam ſentire valeat, oportere odores & olfactilia omnia eſſe calida: huiuſmodi autem fumidã illam euaporationem ſiue exhalationẽ eſſe, de qua in præcedenti dictum eſt litera. Cæterum, inquit Alexander, ſi quiſpiam hoc in loco ea quæ retro dicta ſunt, retractare voluerit, illorumq; rememorari, nõ immerito ambigere poterit viſus ſenſum eſſe calidum, & ab igne procedere. Nam viſiuum quod poteſtate & viſus eſt, & actu viſile: actu quidem frigidum eſt, & potentia calidum. Dictum eſt enim retro ꝙ illud quod poteſtate eſt viſiuum, viſus & viſile actu eſt. Sed viſiuum eſt potẽtia calidum. nam actu eſt frigidum, cũ à cerebri natura originem trahat ſuam. Viſio igitur & viſile actu, calida & ignea ſunt. Frigidum enim (vt retro de odorabili & odoratiuo dixerat) eſt potentia calidi. Quamobrem, inquit Alexander, manifeſtum eſt exercitij potius gratia, q̃ vt placita proferret ſua, iſthæc philoſophum huiuſmodi de re in præſentia recenſuiſſe. Vel ambo, inquit, viſus ſcilicet & odoratus, ad cerebrum quod frigidum eſt, diuerſo referuntur modo. Olfactile enim vt eſt frigidum, olfactile eſt. Quamobrem vt eſt tale ſenſiterium, potentia calidum dicitur. Viſiuum autem non dicitur viſiuum vt eſt frigidum, ſed vt eſt humidum, & diaphanum poteſtate. Diaphana autem actu, color & lux eſſe perhibentur. Hac igitur via poſſet, inquit, viſus ſicut olfactus igni attribui & aſſignari: verum per diuerſas illius qualitates. olfactus nãq; igni merito attribui poterit in quantum á calido & igneo prouenire percipitur, viſus autem vt à claro lucido & perſpicuo efficitur. Quæ duę qualitates in igne ſanè eſſe deprchẽdũtur. Quãobrem ſicut fieri non poteſt vt ſine calore olfactile ſit actu, cum fumida (vt dictum eſt) ſit euaporatio, aut non ſine fumida exiſtat euaporatiõe: ita fieri non poteſt vt viſus actu ſit ſine ſplendore & lumine.

Cerebri & cordis diſcordia conſeruatur animal.

Quomodo viſus & odoratus per diuerſas vtriuſq; qualitates igni adſcribantur.

TActus autem, poteſtas terræ eſt. Guſtatiuum vero, tactus quædam eſt ſpecies: & idcirco iuxta cor, ipſorũ eſt ſenſiterium, guſtatus inquam, & tactus. Cerebro enim oppoſitum eſt cor, & omnium eſt partium calidiſſimum. Et de ſenſitiuis quidem corporis partibus hoc determinatum ſit modo.

POſtquam de viſu & odoratu pertractauit Ariſtoteles, & dixit quibusnam aſſignari poſſint & debeant elementis, ſi ſenſus illos de antiquorum ſententia quiſpiam ſic aſſignare contenderet, hoc in textu de duobus alijs loquitur ſenſibus qui animalium generi præcipue ſunt neceſſarij, tactu ſcilicet, & guſtatu, qui ſanè tactus quidam eſſe perhibetur, quibusnam adſcribi aſſignariq; debeant elementorũ naturis: ſtatimq; pronunciat terræ elemento illos aſſignari oportere: ita ꝙ ex quatuor primorum corporum naturis, terræ quidem tactus aſſignetur & guſtatus, aquæ autem viſio, aëri auditus, odoratus vero igni. Cæterum non ceſſat hoc etiam in loco Alexan. inculcare, manifeſtum eſſe non ex propria animi ſententia philoſophum iſthæc proferre, ſed vt ad aliorum opiniones apto perſuadendi modo arguere videatur. in commentarijs enim de anima manifeſte nobis oſtendit fieri haudquaq̃ poſſe vt ſenſiteriũ quippiam ex terra conſtet. quamobrem animalium partes illæ quæ à qualitatis prædominio ſunt terreæ, haudquaq̃ ſentire poſſe, quales capilli ſunt, & vngues, pili quinetiam & oſſa. quo etiã in loco guſtatũ humido cõſtare demonſtrauit, & propter humidã fieri naturã. Exercitij igit̃ gratia (vt videtur) de guſtatu & tactu hæc aſſerit, inquit, vt in priorib9 de viſu fecerat & odoratu, oſtẽdẽs videlicet quonã quiſpiã modo illorũ qui autumãt elemẽtorũ ſingulis ſingulos aſſignari ſenſus, ad huiuſmodi confirmandã ſententiã veriſimiliter & apparenter arguere poſſet. Quãobrẽ hæc proſequendo ſubiungere non dubitat. Et idcirco iuxta cor, ipſorum eſt ſenſiterium. nam cum retro dixerit odoratum igne conſtare, & ideo circa cerebrum illius eſſe ſenſiterium: frigidum enim materia eſt calidi, & omnino contrarium contrarij materia eſſe cenſetur: non immerito ſubiungit organa duorum ſenſuum, tactus ſcilicet & guſtatus, circa cor eſſe: quaſi velit dicere ꝙ in ijs etiam ſicut in prioribus illis ſenſiteria ad ſenſus & ſenſilia eodem ſe habent modo. Cum igitur horum ſenſiteria ſint calida (cor

nanq; calidiſſima in animalibus eſt pars) operatio nimirum ipſorum & ſenſilia propria, actu erunt frigida: cum eorum ſenſiteria huiuſmodi poteſtate eſſe cenſeantur. Terram igitur, & terrea omnia quę ob ſui ſoliditatem ſuamque reſiſtentiam bene tangi poſſunt, ſenſus tactus iudicabit & perpendet. Hoc autem in loco animaduertendum eſſe cenſeo quòd ſenſus tactus à prædominante elemento proculdubio eſt terreus, & primo principaliterq; cõſtituitur & fundatur in corde, quod (vt aliquoties diximus) inter reliquas animalium partes eſt calidiſſimum, & idcirco denſum eſt, & bene compactum, & ſanè terreum, vt calori contraire & reſiſtere, illumque bene continere & conſeruare poſſit. Calidi nanq; natura eſt rarum facere, & diſſipare. Cæterum non ſolum in corde initium eſt & veluti ſtabilimentum ipſius ſenſus tactus, cum inde omnes etiam exoriantur nerui: ſed principium etiam & origo eſt cor reliquorum ſenſuum. quam rem innuere philoſophus volẽs, in ſecũdo de anima libello ſcriptum reliquit ſenſitiuum omne cum calido eſſe, id eſt ad omnes ſenſuum actus vitales requiri repeririq; ſpiritus: qui ſanè ſubtiliſſimæ corporis ſunt partes, ex puriſſimo & defecatiſſimo ſanguine geniti in cordis ipſius ſubſtantia, ad omnia ſenſuum opera proculdubio concurrentes, & perquam neceſſarij. Quam ob cauſam clariſſime patere poteſt omnium fundamentum & originem ſenſuum eſſe cor. Ex quibus etiam conſequenter liquere poteſt ꝙ eſſe duo ſenſitiua principia in animalibus, cor ſcilicet & cerebrum, nulla eſt neceſſitas. Senſitiuum nanque principium in corde pręcipue eſt collocatum, vbi certe fons & origo eſt caloris & vitæ. Nihil enim eſt, nedum ſenſitiuum, ſed etiam viuens, quod calore careat innato. A cordis quinetiam fonte in organa trium circa cerebrum ſenſuum conſtitutorum, ſenſitiua impertitur vis & poteſtas: qui etiam per extrinſecus poſita media eam ob rem immutari excitarique cẽſentur: cum ipſum cor tactum & guſtatum per coniuncta copulataque ſentiens media, ſibi proprio peculiarique quodam reſeruauerit modo. Quod autem iſtuc eo vt dictum eſt ſe habeat modo, vel inde animaduertere licet. Nanq; ab ipſo corde, in quo ſenſitiua nimirum animæ reponitur vis, ad cerebrum triplices aſcendere videntur pori, qui & à cerebro ruſum deferri conſpiciuntur. Vnus quidem ad oculorum orbes: alius autem ad auriũ loca: tertius vero ad ipſas nares, à quo vires ſumit olfactus, & in opus exit ſuum. Guſtatus autem & tactus ab ipſo ſtatim exiſtunt corde. Quamobrem quibuſque circa cor læſis partibus, valde dolere animalia percipimus: quæ nimirum illico intereunt ſiqua per contactum læſio ipſi inferatur cordi.

Cor omnium origo ſenſuũ.

DE ſenſilibus autem per vnumquodque ſenſiterium, vt de colore, ſono, odore, ſapore, & tactu, generatim quidem dictum eſt in ijs quæ de anima, quod ſcilicet illorum ſit opus: & quid per vnumquodq; ſenſiterium ſit operari. Quid autem illorũ quodquè dicendum ſit, vt quid color, aut ſonus, aut odor, aut ſapor, ſimiliq; modo de tactu, conſyderandum eſt: & primum de colore.

POſtquam retro (vt viſum eſt) de ſingulorum ſenſiterijs organiſq; ſenſuũ verba fecit philoſophus, conſequenti doctrinæ ordine ad ſenſilium ab vnoquoq; ſenſu perſcrutandam naturam ſe conuertit. non enim in præſentia de cõmunibus agere ſenſilibus intendit. Generatim autem, id eſt vniuerſaliter dicit in commentarijs de anima pertractatum fuiſſe quænam ſingulorum ſenſilium ſit operatio. & addit quinam ſunt vniuerſales de illis habiti ſermones, ꝙ ſenſus ſcilicet & ſenſiteria quodam ab ipſis ſenſilibus afficiantur modo: & ꝙ operari & agere per vnumquodq; ſenſiterium, eſt ſenſiliũ recipere ſpecies à materia ſeiugatas: & ꝙ ſenſus actu, idem eſt cum ſenſilibus ipſis. iſthęc omnia generatim & vniuerſaliter fuiſſe pręmiſſa nunc ſcribit: in præſentia autem reſtare vt de ſenſilibus ab vnoquoque ſenſu perceptis per peculiares propriaſq; quorumq; naturas verba faciat. non enim idem eſt illorũ eſſe, & ſenſilia eſſe. Commune enim eſt omnibus eſſe ſenſile, cũ aliquo percipiantur ſenſu. propria autem cuiuſq; & peculiaris eſt natura & ſubſtãtia, per quam alia ab alijs diſiungi, & inter ſe differre cenſentur, & non ab eodem admittuntur comprehendunturq; ſenſu. Illud autem, ſimiliq; modo de tactu, idem vult ac ſi diceret, de tactili quod tangi poteſt. Tactus enim ſenſus eſt, tactile vero ſenſile. Sed primum quidem de colore pertractare pollicetur, qui viſu ſentitur, idcirco (vt opinor) quoniam viſus inter alios nobilior eſt ſenſus, ſpiritaliſq; maxime.

ILlorum igitur vnumquodq; bifariam dicitur, actu ſcilicet, & poteſtate. Quomodo autem color actu & ſonus eadem ſint, vel diuerſa à ſenſibus qui ſunt actu, vt à viſione, & auditione, in commentarijs de anima dictum eſt. Quid autem eorum vnumquodq; exiſtẽs ſenſum efficiat & actum, nunc recenſeamus.

DE ſenſilibus per proprias peculiareſq; illorum naturas verba facturus Ariſtoteles, diuiſionis illius nos admonet quæ in commentarijs de anima fuit præmiſſa, quòd bifariam ſcilicet vnumquodque ſumitur ſenſile, actu ſcilicet, & poteſtate. In quib⁹ nimirum etiam dixit ꝙ actu ſenſile quodammodo idem ſenſui actu eſſe cenſetur, & quodammodo diuerſum. Dictum eſt nanq; ꝙ numero quidem vnum ſunt, ſenſus actu, & ſenſile actu: ratione autem ſunt diuerſa. alia enim ratio eſt ſenſilis actu, & alia ſenſus actu. Quando vero dicit, Quomodo autem color actu & ſonus, ſupplere ſanè hoc oportet modo, color actu ſenſilis, & ſonus actu ſenſilis. Præciſus nãque ille & mancus eſt ſermo, & idcirco ad integrum eſt reducendus. Colores nanque & ſoni plurimi poſſunt actu conſiſtere, qui tamen neque cernantur, neque à quopiam audiantur. Quamobrem non dicentur ij vtique cum ſenſibus actu ſuis ijdem eſſe. Veruntamen non poſſunt ſenſilia huiuſmodi actu talia eſſe, videlicet color actu ſenſilis, & ſonus ſimiliter actu ſenſilis, ſine ſenſu. De ijs (vt ſanè fecit) in commentarijs de anima ſe pertractaſſe nunc dicit philoſophus, quomodo ſcilicet ſenſilia actu eadem cum ſenſibus actu ſint ſuis: & quonam modo etiam ſint diuerſa. Deinde ſubiungens ait, Quid autem illorum vnũquodque. quoniam cũ pertractaſſe ſe dixerit in cõmentarijs de anima de ſenſilibus actu, nũc de vnoquoq; illorum pertractaturum ſe pollicetur vt ſunt poteſtate ſenſilia: quod alterum ſanè erat ſuperioris diuiſionis membrum in qua dictum fuit ꝙ vnumquodq; ſenſile bifariam ſumi poteſt, actu ſcilicet, & poteſtate. Quæ res clariſſime patere poteſt, inquit Alexan. ex ijs quæ ſtatim ſubiungit. Quid autem illorum vnumquodque exiſtens ſenſum efficiat & actum. innuit enim nobis, & veluti admonitos nos eſſe vult ſe poſthac de poteſtate ſenſilibus pertractare velle.

QVemadmodum igitur dictum eſt de lumine in illis, ꝙ ſcilicet eſt color perſpicui per accidens: nam quoties igneum quippiam ineſt perſpicuo, illius quidem præſentia lumen eſt: abſentia vero, tenebræ.

BReuiter hoc in loco nos meminiſſe philoſophus admonet eorum quæ de lumine in commentarijs de anima dixerat, ꝙ ſcilicet color eſt per accidens ipſius perſpicui lumen. in illis enim oſtenderat ꝙ lumen actus eſt perſpicui vt perſpicuum eſt, & tanquam illius color, non ſimpliciter autem & per ſe color, ſed per accidens, tum quia ipſum perſpicuum nihil paſſum lumen recipit, ſed per habitudinem quandam quam ad luminoſum habere dicitur corpus, tum quia illud proprium & peculiare non habet, vt aliorum colores ſunt corporum, qui certe in illis ſtabiliter perſtant & remanent. Lumen vero in perſpicuo nõ hoc ſe habet modo. adeſt enim vel abeſt, vt corporis luminoſi ad illud eſt habitudo, per præſentiam inquam, vel abſceſſum. quod profecto veluti ſe ipſum exponens ſubdit philoſophus, dicens, Quoties igneum quippiam ineſt perſpicuo, illius quidem præſentia lumen eſt, abſentia vero, quam priuationis ſignauit vocabulo, ſunt tenebræ. Ex quibus liquidò apparere poteſt, lumẽ, ſi quidem perſpicui eſt color, per accidens id eſſe, & non per ſe. Palam eſt etiam quomodo lumẽ in habitudine quadam ad diaphanum conſiſtere dicitur, quando luminoſi præſentia corporis eſt lumen, abſentia vero tenebræ exiſtunt. Defectiuum autem & mutilum hoc in loco hunc eſſe ſermonem, & cõciſam literam inquit Alexãder: quamobrem hoc ſuppleri modo neceſſe eſſe. Quemadmodum igitur dictũ de lumine eſt in illis, ſupponatur videlicet, aut maneat, aut admittatur, ſiue eiuſmodi aliud quippiam: vt poſt continenter litera legatur, nam quoties igneum quippiam, & quæ ſequuntur.

Quod lumẽ ſit perſpicui color ꝑ accidẽs.

QVod autem vocamus perſpicuum, non eſt aëris aut aquæ, aut alicuius ſic appellatorum corporum proprium, ſed communis quædam natura & poteſtas, que ſeparata quidem non eſt, in ijs autem eſt, & alijs etiam ineſt corporibus, ijs quidem magis, illis vero minus.

VOlens philoſophus hoc in loco de colorum pertractare naturis, non ab re illorum nos rememorare voluit quæ in commentarijs de Anima de lumine dixerat, ꝙ ipſum ſcilicet primo & maxime color exiſtens (ſiquidem per ipſum alios cernimus colores) non in alia fit q̃ in ipſa diaphani natura: probans per hoc & oſtendens ꝙ huiuſmodi natura colorum eſt receptiua. Sumens igitur hoc in loco de illis, lumen, quod ſanè eſt color, in diaphano fieri: conſequenti doctrinæ ordine quænam huiuſce diaphani ſit natura quæ colores recipere nata eſt, oſtendere contendit, & in quibus illa reperiatur: quive in corporum genere quæ perſpicuitatem in ſe continent, differentiæ exiſtat modus, ex coloratis inquam corporibus et illuminatis. Nam illa quidem proprium habere colorem dicet in ſui extremo collocatum. quæ vero lumen ſe totis accipiunt & admittunt, neque hoc habere modo colorem cenſentur, neque ſibi proprium quem habent, ſed extraneum habere percipiuntur. Quod enim

vocamus,inquit,diaphanum , propria non eſt aëris aut aquæ natura , quorum color per accidens lumen eſt,& fieri dicitur,neq; alicuius ſic appellatorum corporum , vt perſpicui quidam ſunt lapilli:ſed eſt communis quædam natura,& vis ſiue poteſtas,non ſeparabilis,neq; per ſe exiſtens , quēadmodum neq; aliæ ſunt poteſtates:ſed in ijs quæ perſpicua appellamus,nimirū exiſtens : aērem intelligere volēs & aquam, & alia ſcilicet corpora de quibus hanc diaphani naturam dicere & prędicare poſſumus. Verum in ijs quidē magis , in alijs vero minus : cum tamen omnia ſanè corpora hac participēt poteſtate. hoc autem in loco elegantiſſime mehercule & vere Platonice nos aduertere D. Thomas iubet,quòd ſcilicet in genere viſibilis communiter accepti aliquid ſe habet vt actus:aliquid autem vt potentia ſe habere dicitur.& id quidem quod ſe vt actus habet,lumen eſt : quod in cæleſti corpore primo eſſe cenſetur,& ad inferna etiam vſq; corpora deriuatur:illud vero quod ſe habet vt potentia in hoc genere , id certe eſt quod luminis eſt ſuſceptiuum.Quod quidem in triplici naturæ ordine eſſe perhibetur:& primus quidē ordinis gradus luminis ſuſceptiuorū,eorum ſanè eſt quę lumine vndiq; & omnifariam ſunt repleta:itàq; alterius receptiua nō ſunt qualitatis:quæ etiam lumē ex ſeſe emittere redderéq; poſſint: quod primo & maxime ipſi competit Soli.Iſta autem lucendi proprietas per aliquos deſcendens graduum ordines,& ad ipſum perueniens ignē , ad nonnulla vlterius deriuans corpora , tandem deficere animàduertitur,quæ certe ſui imbecillitate luminis alio lucere nequeunt tempore quàm noctibus . Et iſte nimirum primus ordinis eſt gradus eorum quæ lumen recipiunt,lucereq; dicuntur . Secundus vero ſuſcipientium lumen eſt gradus eorum quæ de ſe actu lumen non habent,verum ſe totis ſuſceptiua ſunt luminis:qualia diaphana dicuntur eſſe corpora. Quo etiam in ordine naturæ nonnulli cenſentur eſſe gradus.Et primo quidem hæc in cæleſti corpore reperitur proprietas: ſecundo autem loco in elementari ignis natura qui in proprio conſtitutus eſt orbe : tertio in aëre : quarto in aqua : quinto etiam in terrenis quibuſdam corporibus propter aëris aut aquæ abundantiam in illorum miſtione repertam: cuiuſmodi lapilli ſunt quidam, cryſtallum quinetiam,& vitrum,cæteraq; eiuſdem notæ . Infimus autem luminis ſuſcipientium gradus in terra eſſe cenſetur:quæ quo plus à cęleſti diſtat corpore,eo minus luminis capax eſſe perhibetur.In extrema enim ſui parte & ſuperficie illud ſolummodo recipit , cum exteriores nimirum illius partes ſui craſſitudine & opacitate internis officiant & obſtent partibus, obumbrant enim illas,neq; lumen ad eas peruenire ſinunt . Quanuis autem in ſolis ijs corporibus quę medij ſunt ordinis , perſpicuum & diaphanum ſint nominata,nihil tamen prohibet perſpicuum id omne merito dici poſſe,quod luminis eſt ſuſceptiuum,quomodocunq; id ſuſcipere videatur:de quo hic philoſophus loqui exiſtimatur,cum dicit perſpicuitatē in ijs quidem magis , in illis vero minus ineſſe.

D. Thomas.

Tres luminis ſuſceptiuorū gradus.

Quemadmodum igitur corporum neceſſe eſt aliquod eſſe vltimum, ita & huius.

CVm retro dixiſſet Ariſtoteles perſpicuitatem eſſe naturam & vim quandam ab vniuerſo corporum genere ſecundum magis & minus participabilem,proſequitur , vt nonnunquam ſolet,mathematicorum more,ſumendo vnum quod alibi eſt demonſtratum , quòd corporum ſcilicet vt corpora ſunt,aliquem eſſe terminum eſt neceſſe,quoniam nullum infinitum eſt corpus . Is autem terminus,& extremum hoc,ſuperficies ſanè eſſe dicitur . Eſt igitur ſuperficies corporū terminus:perſpicui vero terminus color eſſe cēſetur.quāobrē corporis etiā terminus color eſſe dicetur:qui profecto non ſeiugatus à ſuperficie ſolitariuſq; corporis erit terminus,ſed veluti in ipſa & cū ipſa terminus exiſtens ſuperficie. Quemadmodum enim adinuicem ſehabēt corpus & diaphanum, ita etiam illorum ſe habere terminos eſt cenſendum.Porro in illis non aliud quidem eſſe corpus dicitur,aliud autem diaphanum à corpore ſeiugatum:ſed corpus eſt ipſum diaphanum dum huiuſmodi habet poteſtatem quę ſanè colorum eſt ſuſceptiua.Eſt autem ipſius terminus ſuperficies tali colorata modo.Quapropter conuenienter vtique dicetur,vt quidem corpus eſt, pro ſui termino ſuperficiem habere:vt autem eiuſmodi eſt corpus,id eſt diaphanum,terminum illius eſſe colorem.Natura enim in ipſis corporibus quędā eſt ipſa perſpicuitas,quæ colores ſanè recipere nata eſt.Nā ſicut caliditatis,frigiditatis,humiditatiſq; & ſiccitatis,denſitatis quinetiam & raritatis corpora magis aut minus participare poſſunt , quæ ſunt potentiæ ab illis haudquaquam ſeparabiles:ſic ipſius perſpicuitatis magis & minus participare certe nata ſunt.Quemadmodum etiam in omnibus ijs quæ in alijs nata ſunt fieri,animaduertere contingit ſubiectum quiddam ſubiacens & ſubſtratum aptitudinem habilitatemque habens ad eiuſmodi ſuſcipiendas formas,quod ſanè illis veluti materia eſt quædam,verbi cauſa in magno & paruo,graui & leui , necnon aſpero & leni aliquid certe ſubiacet & ſubſternitur quod materiæ nimirum proportionē & analogiam habere videtur:ita de colorum differentijs & contrarietatibus ſanè diiudicare & admittere oportet:eſſe ſcilicet ſubiectam & ſuppoſitam quandam naturam quæ illas deferat . ſiquidem non de per ſe eſſe huiuſmodi colorum differentiæ & contrarietates , ſed in alijs natæ ſunt fieri. Huiuſmodi autem in corporibus eſſe perſpicuitatem,& diaphani naturam,manifeſtum ſanè eſt. Nanq; vt diaphana ſunt corpora,colorum certe ſuſceptiua eſſe cenſentur . Non eſt autem hæc natura in omnibus æquabiliter corporibus,ſed quibuſdam magis,alijs vero minus ineſſe percipitur , ſicut corpora etiā ipſa inter ſe nimirum diſtare videntur.Nanq; alia quidem terminis claudi finiriq;,pleraq; vero nullis coar-

DIGRESSIO

De communi perſpicuitatis natura de Alexandri ſententia.

ctari componicꝫ terminis conſpiciuntur. A quibus ſanè corporum differentijs colorum non ab re differentiæ naſcuntur. Quo in loco animaduertendum ſanè eſt quod Alexander hic notat, quòd illa ſcilicet diaphana vocantur corpora proprie, quæ viſioni ſunt peruia: quod etiam etymologia ſignificat nominis. φῶς nanqꝫ id eſt lucem habentia interpretari poſſunt. quamobrem diaphana proprie ſunt illa quæ per totum & ſe totis lucis accipiunt admittuntque ſplendorem, & quorum ſanè color eſt lux, quæ viſilibus vniuerſis vt cerni poſſint eſt in cauſa. Huiuſmodi autem interminata eſſe percipiuntur diaphana, quæ lucem ſe totis accipiunt ceu colorem quendam ſuum, cum proprium peculiaremqꝫ non habeant colorem. Interminata enim corpora ſicut proprium in ſe non habent terminum, ſed ab extraneis terminantur corporibus: ita neqꝫ proprium habent colorem per quem apparere cernicꝫ poſſint. Præterea ſubdit etiam vir ille quòd interminata corpora magis exiſtunt diaphana: quia minus terra participare cenſentur: terminata vero corpora, quia magis terra participant, minus conſtat eſſe diaphana. Minimam nanqꝫ perſpicuitatis eſſentiam in terræ corpore non immerito eſſe cenſendum eſt. Inter omnia autem corpora maxime id perhibetur eſſe diaphanum, quod ipſum quidem haudquaquam cernitur, alijs autem omnibus vt cerni poſſint eſt in cauſa, omnia colluſtrare natum, diuinus inquam ignis. Secũdum autem proportiones quaſdam vicinitateſcꝫ & affinitatis modos ad ipſum, alia etiam perſpicuitatis participare dicũtur corpora, magis minuſve: & magis quidem aër ipſe qui illi continenter ſubiectus eſt, & iccirco ſtatim & illico ad luminoſi præſentiam corporis lumine repletur vniuerſus: ſecundo vero loco aqua: vltimo autem terra: quamobrem minima in illa perſpicuitatis cenſetur eſſe natura. Nam quæcunqꝫ ſui ſoliditate terrea exiſtimata, diaphana eſſe cernuntur, hæc ſiquis bene examinabit & perpendet, aquea magis deprehendentur eſſe, quàm terrea: ceu tranſlucidi quidam ſunt lapilli, cryſtallum quinetiam, & vitrum, huiuſmodicꝫ alia complura. Diaphana igitur omnia propter affinitatem quandam (vt diximus) naturæcꝫ cognationem ad primum diaphanum, huiuſmodi eſſe non immerito exiſtimantur. Aër etenim ipſi quodammodo cognatus eſt igni, cum naturą ſui, tum ſitus locicꝫ vicinitate: & iccirco illico colluſtrari natus eſt. Aqua vero, ignis pabulum eſſe cenſetur. in omnibus enim ijs quæ comburi cernimus, humiditates quaſdam flammis pabulum eſcãqꝫ ſuggerere & ſubminiſtrare conſpicimus, ignemqꝫ ipſum tantum perſeuerare, quantum ſanè ille ſufficerit à quo alitur humor. Quam etiam rem ab exhalãte in vſtionis opere fumo manifeſte ſanè dignoſcere poſſumus. Terra autem cum ab igne natura locoqꝫ ſit remotiſſima, minimũ (vt dictum eſt) perſpicuitatis habere videtur, & iccirco oppoſitum quiddã luminis, & illius in ſe continere priuationem percipitur. Neqꝫ igitur lumen in ſe admittit terra: & quibus miſcetur corporibus, illis nimirum ad peruiam luminis receptionem penitus officit. Quamobrem in aëre fumus, flammaqꝫ etiam ipſa ex viridibus excita lignis, viſui officere vidẽtur & ſplendori: quoniam multas terreas & craſſas ſecum miſtas conuehunt partes. Cornu autem arte quadam perſpicuum redditur, quoniam à prædominio aqueũ non ab re eſſe cenſetur. Quod vel inde liquidò patere poteſt. Cornua nanqꝫ facilè molleſcunt, & tanquam cera quaſlibet paruo negotio formarum recipiunt imagines. Quamobrem, inquit Alexander, illa maxime perſpicua inter alia cenſenda ſunt corpora, quæ primum & maxime viſilem recipiũt colorem, per quod alij cernuntur colores: quod ipſum eſſe lumen nulli eſt dubium: quæ etiam cum interminata ſint, illud ſe totis recipere videntur. nam nihil in ſe habent quod ſanè illi officere valeat. Quoniam autem huiuſmodi corpora tum interminata, tum humida quodammodo exiſtunt omnia, neqꝫ bene quod recipiunt continere poſſunt: iccirco neqꝫ patiendo colorari, neqꝫ patiendo illo priuari dicũtur. quamobrem luminoſo diſcedente corpore, cuius nimirum præſentia colluſtrari viſebantur, in priuatione ſtatim luminis remanẽt. quod ſi retinere poſſent, ſemper ſanè ſplendentia eſſent & clara. Alios quinetiam huiuſmodi corpora recipiunt colores, neqꝫ à quibuſcunqꝫ naturæ cognatione & affinitate facilè immutari ſunt nata. Quæ autem ſolida ſunt corpora, & plus terræ habent: neqꝫ viſui peruia exiſtunt, neqꝫ ſimiliter ſunt diaphana, neqꝫ lumen ſe totis recipere valent. non enim proprius illorum lumen eſt color. Habent vero peculiarem quempiam colorem, cum ſolida ſint, & illum bene conſeruare & retinere poſſint: quẽadmodum à principio ex tali videlicet vel tali perſpicuorum corporum ad ſe inuicem commixtione illum ſuſcepiſſe creduntur. Cerni autem poſſunt commixti luminis gratia, quod principaliſſimum (vt dictũ eſt) & maxime viſile eſſe perhibetur: verum ipſum lumen vt proprium peculiaremqꝫ ſui colorem recipere nequeunt: ſed quantum perſpicuitatis participant, tantum colorata dicuntur & exiſtunt. Quæcunqꝫ autem illorum de numero diaphana ſunt magis, luminoſum habere colorem videntur, cum huius in ſe coloris habeant cauſam. illis autem vicina & affinia ſunt alba: & ad ſummam, quæcunqꝫ magis viſiles in ſe habent colores, magis cenſentur eſſe diaphana. Atra vero & nigra perſpicuitatis priuatione huiuſmodi eſſe perhibentur, cum nihil aliud exiſtant tenebræ, quàm corporis colluſtrare valentis remotio & abſceſſus. Et hæc eſt, inquit Alexander, ipſius natura coloris & diaphani: quod in omnibus nimirum reperitur corporibus. qui circa huiuſmodi quæ modo recenſuimus, aliquãtiſper euagatus, ruſum ad priorem regreditur literam. Verum ego in præſentia antequam ad illam me conuertam, de natura diaphani & luminis nonnulla in mediũ adducere ſtatui, quæ Theophraſtus (vt aiũt) in commentariolo de ſenſu fantaſia & intellectu ſenſiſſe perhibetur: Priſcianicꝫ Lydi eius legitimi expoſitoris verba ſubtexam, vt quid de hac re peripatetici cum Academicis ſenſerunt, clare dignoſcere poſſimus. Sunt autem Priſciani Theophraſtum explicantis hæc ad literã verba:

„ Quęnã igitur eſt natura diaphani, id eſt perſpicui oculiſcꝫ peruij? nõ enim ſufficit dicere ineſſe hoc aëri

Proprie diaphana dici quæ viſui ſũt peruia.

Primũ diaphanum diuinus ignis.

Aqua quodãmodo ignis pabulum.

Quæ maxime perſpicua ſint corpora.

& aquæ,ætheriq;,& ſolidis nonnullis corporibus. neceſſe autē eſt,inquit,vel paſſionem quandam,vel diſpoſitionem affectionemq; eſſe diaphanum. hoc enim penitus eſt in corpore: corpus autē ſic in corpore eſſe non poteſt. Si autem paſſio eſt vel diſpoſitio quædā,à quonam fiat,inueſtigabimus. aut enim ab vno, aut a pluribus ſimplicium corporum forſitan prouenire videbitur: tametſi hoc fieri nequit. hæc enim ſimplicia,ſcilicet aër & aqua,ſunt diaphana: terra autem diaphana eſt per ignem: immo vero & compoſita corpora omnia,quatenus omnia ſunt colorata. Color autem diaphani terminus. Aſſero igitur diaphanum non eſſe paſſionem diſpoſitionemq; ab aliquo corporibus illatam,ſed eſſe ſpeciem quandam conciliatricem eorum quæ in generatione ſunt corporum ad luminis perfectionem percipiendam,itemq; præbentem eis aptitudinem quandam ad lumen ſuſcipiendum,& ad tenebras ſubeundas: ſiue hæc alterutrum participans per eſſentiam, ſiue per vices vtrunque, ſiue ſimul ambo per aliquam mixtionem. Diaphanum quidem quod eſt in igne, lumen habet eſſentiale: diaphanum vero quod eſt in terra,tenebras habet eſſentiales. Quãobrem ſicut ignis eſt luminificus,ſic eſt tenebrifica terra. ipſa enim(vt ita dixerimus)tenebra non eſt priuatio,ſed ipſa quoq; eſt actus. verum nunquid errauimus modo in terra ponentes diaphanum, ſi modo luminis ſuſceptiuum ſit ipſum diaphanum? Sed non errauimus. hoc enim(vt diximus)non ſolum luminis, ſed tenebrarum etiam ſuſceptiuum eſt. Præterea terra quoq; colorata eſt: color autem ipſius eſt in corporibus terminatis diaphani terminus: quapropter & in terra diaphanum eſt: ibique non ſolum tenebrarum per eſſentiam ſuſceptaculum,ſed quodammodo luminis. nam tenebras quidem ſuſcipit in profundo, in terminis vero lumen, ſi modo colores ſunt lumina quædam, atque ſi ipſa quoq; terra ſuperficie ſuſcipit lumen. Diaphanū autem aëris atq; aquę viciſſim amittit vtrunq; quod ſanè ratione magis propria diaphanum appellare ſolemus. Diaphanum vero quod corporibus ineſt compoſitis, ambo illa capit cōmixtione. Non debemus igitur percontari à quonam ſimplicium corporum diaphanum oriatur. Species enim neq; ab elementis,neq; omnino à corporibus vllis efficiuntur. quapropter quæ non ſecundū eſſentiam ſpeciem ſibi vendicant luminoſam,hæc lumine indigent quo cernantur: ignis autem,lucētiaq; ſimiliter,nequaquam indigent: quippe cū per eſſentiā ſpeciei luminoſę ad hoc ipſum ſufficientis participia ſunt. Hæc Priſcianus. Deinde paulopoſt oſtendens quomodo lumen non ſit in diaphano ceu qualitas eius,ſed adſit potius tanquam illuminantis actus,ſic ſcribit. Proinde Iamblichum ſequēs neq; corpus eſſe lumen exiſtimo: neq;,ſicut Peripatetici,corporis alicuius paſſionem vel qualitatem. Lumen enim eſſe ſuum non habet in aëre. nam aëre moto permanet lumen,& aëre multifariam permutato lumen ſuo in ſe impetu inde diſcedit, ſeruatque interea indiſſolubilem cum cauſa ſua commixtionem: ipſa quinetiam huius ſimul tota præſentia per omnia accipere id valentia ſimul facta & ſubito,præſente ſcilicet eo quod illuminat: & iterum abeūte,repentina defectio luminis nullum ibi ſui veſtigium relinquentis,argumento nobis eſſe poteſt lumen non eſſe aëris paſſionem. Paſſiones enim, veluti calor,& huiuſmodi, neq; accedunt ſubito: & igne verbi cauſa ſummoto, calor eius exiguam ſaltem ſui ſpeciem in paſſo relinquit. Conſtat præterea ipſius luminis actum eſſe à corporibus ſeparatum,quia neq; ſucceſſione gradatim procedente,neq; permutatione ſubiecti vſquam accedit,neque ad certum quempiam terminum cohibetur, ſed diffundit ſeipſum quouſq; offendat aliquid quod poſſit accipere: neq; vnquam lumina adinuicem confunduntur & componuntur. Quo igitur modo lumen actus diaphani nominatur? Profecto non vt paſſio quædam,neq; vt perfectio eius in eo veluti in ſubiecto facta,ſed tanquam ſeparabiliter ipſum perficiens. Nec luminoſus hic actus aliquando fit diaphani,ſed efficit potius vt diaphanum ſit ipſius,permanens ipſe interim illuminanti continuus, atq; cum illo vndiq; circunductus. Hoc igitur ita ſummatim cōmemoratū ſit,ne forſan ſicut in alijs patiētibus aliquid effici ſolet, ſimiliter lumen in aliquo fieri vel ſuſcipi ſuſpicemur. Hæc Priſcianus: in quibus breuiter(vt videtur)vult diaphanū neq; corpus eſſe,neq; diſpoſitionem paſſionéve aliquam à quopiā ſimplicium effectam corporum, & talibus illatam corporibus: ſed naturam quandam & formam ab omnibus participabilem corporibus ſecundum magis & minus,quæ illis aptitudinem præbeat ad lumen ſuſcipiendum, & inuicem tenebras. non enim vult tenebras luminis eſſe priuationem, contra Peripateticos,ſed imperfectum quendam actum illas eſſe. Quadrifariam autem diſterminat corpora naturæ huiuſmodi participantia. Nam quibuſdam diaphanis corporibus lumen eſſe ſcribit eſſentiale,ſicut diuino igni: quibuſdam vero tenebras eſſentiales, ſicut terræ, internis inquam illius partibus,& centro. Nonnullis autem viciſſim vtrunque adeſſe,aëri videlicet,& aquæ: quæ tum lucentia, tum tenebroſa fiunt: alijs vero vtrunque commixtione ineſſe, vt omnibus coloratis corporibus,inter quæ terra etiam ſecundum ſui ſuperficiem reponitur,cum ſit ſecundum illam colorata. Illa vero propriè dici diaphana ex communi loquendi modo aſſerit,quæ viciſſim lumen accipiunt & tenebras. Et hæc de diaphani natura. Lumen vero neq; eſſe corpus,vt Epicurei voluerunt: neq; diaphani paſſionē aut qualitatem, vt nonnulli Peripateticorum dixerunt: ſed actum quendam corporis diaphani, qui ab illo ſeparabilis eſt,& veluti aſſiſtens ipſum perficere cenſetur. Eſt igitur diaphani actus hoc modo: cæterum hic luminoſus actus nunquam fieri diaphani dicitur: ſed diaphanum eſſe illius perhibetur: quemadmodum anima neque corporis eſſe, neque in illo contineri dicitur: ſed corpus animæ eſſe,& ab illa contineri affirmatur. Lumen igitur diaphanum perficit,ipſum interim illuminanti continuum, & vndiq; cum illo circunductum. Iccirco ſuperior adducta litera hoc ſe habet modo.

Quadrifariā diſterminari corpora diaphani naturæ participātia.

Qualis diaphani actus ſit lumen.

QVemadmodum igitur corporum neceſſe eſt aliquod eſſe vltimum, ita & huius. Luminis quidem natura in perſpicuo eſt interminato.

QVo in loco philoſophus dicit quòd quemadmodum corpus vt eſt corpus, neceſſe eſt vt aliquē habeat terminum, & quiddam extremum (nullum enim infinitum eſt corpus: corporis autem terminus eſt ſuperficies) ſic ipſius perſpicuitatis quidam profectò erit terminus: & corporum vt perſpicua ſunt, aliquod erit extremum, quod ſanè idem numero cum corporum termino eſſe cenſetur. Illorum nanq; quæ vnum ſunt numero, fines etiam & termini vnum ſunt numero. Non erunt autem vnum ratione eiuſmodi termini, quoniam neq; ratione vnum eſt eſſe corpori, & eſſe perſpicuo. Corpora enim adinuicem non dicuntur ſecundum magis & minus: diaphana autem & perſpicua ſecundum magis & minus & dicuntur, & eſſe cēſentur. Corporis igitur vt corpus, ſuperficies terminus eſt: diaphani autē vt diaphanum, terminus eſt color. Quamobrem ſuperficies & color idem quodāmodo, & non idem eſſe cenſentur. Nam idem numero ſunt, non idem vero ratione. Quod autem color ſit diaphani terminus corporis, ex hoc patere poteſt, quia ſecundum quòd cernuntur corpora, ſecūdū id colorem habent. Cernuntur autem ſecundum ſui extrema. illa igitur extrema colorem habent. Eſt igitur perſpicui terminus ipſe color, vt eſt perſpicuum. Hoc autem intelligendum eſt nō de perſpicuo interminato, ſed de terminato, quod ſecundum ſui profunditatem huiuſmodi non dicitur eſſe. Cæterum ipſius naturam luminis in perſpicuo dicit eſſe interminato. interminatum appellans perſpicuum, quod humidum eſt, & vndiq; viſioni peruium, nullum proprium habens terminum: cui denſum ſanè opponitur corpus, quod in præſentia corpus tantum appellat: ceu denſitas ipſa in corporis natura comprehendatur. Oſtendit igitur in ijs coloris differentiam & luminis philoſophus, necnon perſpicuorum corporum in quibus iſthæc reperiuntur. Lumen enim in perſpicuo exiſtit interminato, quod nullo ſanè clauditur circunſcribiturve termino, neq; in ſeipſo peculiare propriumq; habet extremum, verum ab extrinſecis ſemper finiri terminariq; videtur corporibus. Quemadmodū igitur talia nullum proprium habent terminum, ita neq; proprios peculiareſq; habere colores cenſentur. Nanq; colores (vt dictū eſt) extrema ſunt corporū, vel in extremis cernūtur corporibus, quæ ſanè nullo extrinſecus comprehendente peculiaribus claudūtur terminorum amplexibus & circūferentijs.

Superficies & color idē ſunt numero: diuerſa ratione.

QVod autem illius quod in corporibus eſt perſpicui, extremum ſit quiddā, palā eſt omnibus. quòd vero id ſit color, ex ijs quæ accidunt, eſt manifeſtum. Color enim aut in extremitate eſt, aut extremum. quam ob rem Pythagorei ſuperficiem colorem vocabant. Eſt autem in extremo ſanè corpore, ſed non eſt corporis extremum.

COloris inueſtigare volens naturam philoſophus, palam eſſe dicit omnibus non minus ipſius perſpicui quàm corporis aliquem conſtitui terminum oportere, qui non immerito color eſſe cēſetur. Quoniam enim in denſis & terminatis corporibus perſpicuitas reperitur, terminatis profectò & finitis illis perſpicuitas etiam in illis reperta terminabitur ſanè & finietur. Idem enim terminus & extremū corporis erit, & perſpicui corporis, cum in idē (vt dictum eſt) numero in eiuſmodi corporibus extrema concurrant. Q; autem hoc extremum ſit color, ex accidentibus eſſe manifeſtū philoſophus dicit. nam color eſt in extremitate corporis, vt eſt corporis extremitas. Senſu enim percipitur in extremis corporum reſidere colores. Quòd autem iſto res ſe habeat modo, Pythagoreorum etiā teſtimonio & authoritate confirmat, qui ſuperficiem, quæ corporum eſt extremitas, colorē vocauerunt. cui tamen ſentētiæ hoc in loco moderari videtur philoſophus dicens colorem quidem non eſſe ſuperficiem, ſed eſſe in ſuperficie. nam quantum quiddam eſt ſuperficies, color vero eſt quale: & omnia ſanè ſuperficiem habere cenſentur corpora, non omnia autem eſſe colorata dicuntur. Præterea neq; ſi vna ſuperficies eſt, iccirco vnus eſt color. poſſunt nanq; cōtrarij in vna ſuperficie ineſſe colores. Verumetiā quòd corporis vt eſt corpus, color non eſt extremitas, ſed diaphani corporis: ipſe poſthac oſtēdit philoſophus, necnon quòd in corporibus ipſa perſpicuitas natura quędā eſt quæ colores recipere nata eſt.

Quod ſuperficies non ſit color vt Pythagorici dixerunt.

VErùm eandem oportet cenſere naturam quæ coloratur extrinſecus, intrinſecus etiam colorari. Apparent autem aër & aqua colorata, quoniam ſplendor talis eſt. Sed in ijs quidem, quoniam in interminato eſt, & de prope accedentibus, & à longe,

neq; aër, neq; mare eundē habent colorem. In corporibus vero niſi id quod continet, mutationem faciat, determinata eſt coloris apparentia.

INtendens oſtendere philoſophus colorem non eſſe extremitatem corporis, ſed in illius extremitate conſtitui & collocari, & quòd eſt extremitas non ſecundum quod illud eſt corpus, ſed vt eſt diaphanum corpus: oſtendit primo quòd in denſis & ſolidis corporibus perſpicuitas ipſa colorũ eſt receptiua, eandem inquiens oportere exiſtimare naturam in ſolidis & denſis corporibus colorum eſſe receptricem, & in ijs quæ ſine denſitate & ſoliditate eſſe aliqua conſpiciũtur: vt ſunt aër & aqua. propter quod oſtendit perſpicuitatem colorum eſſe ſuſceptricem. Exterius autem dixit illa colorari, quoniam ab aliquo extrinſecus illuminantur & colorantur, colorem non habentia proprium. nanque illa quæ proprium habent colorem, ab interiori colorari dicuntur, quoniam in ſe ipſis coloris ſui cauſas habent. Quo in loco ſignanter dixit apparere & videri aërem & aquam colorata, quia huiuſmodi interminata perſpicua ſuapte natura non ſunt colorata. Quamobrem ſubiungit, Quoniam ſplendor talis eſt. Quæ litera duplicem habere poteſt intellectum. vel enim ſplēdor, id eſt lumen, & radiorum reflexus qui in aëre & aqua ab alijs fiunt corporibus, tale quiddam eſt, id eſt color ipſorum eſt. nam ſplendores & reflexus in aëre & aqua fiunt ſæpe à ſole, & ab alijs etiam corporibus ſole intercedēte, quæ illa colore quodam inficere videntur. Aut ſic inquam illa intelligenda exponendaq; eſt litera: aut, ſplendor talis eſt, id eſt lumen quod fit in illis, tale quippiam eſt, id eſt ceu color quodammodo illorum: aut quoniam ſplendor talis eſt, id eſt perſpicuitas talis eſt, ſcilicet quæ colores nata eſt recipere: ita quòd per ſplendorem intelligamus ipſam perſpicuitatem. Manifeſtum igitur eſt quòd huiuſmodi natura in omnibus corporibus colorũ eſt ſuſceptiua. Subdit poſtea philoſophus, & dicit: Sed in ijs quidem in interminato. oſtēdens quænam ſit differentia perſpicuorum terminatorum, & interminatorũ, quæ extrinſecus colorari dixerat. In perſpicuis enim interminatis, quoniam eiuſmodi ſunt, & quoniam patiendo colores non recipiunt, non idem apparet color neq; ſplendor idem quando propius illa conſpexeris, & quando remotius. Secundum enim habitudinem quandam vel poſituram videntium & conſpicientium per illa viſiles res, in illis varij diuerſiq; apparent colores: qui etiam permutantur aliquando, quoniam illa in ſe ipſis illos qui apparēt colores ſanè non habēt, vt de prope vel à longe quiſpiam illa conſpexerit. In perſpicuis autem terminatis ſecus eſſe videtur. Firmi nanq; & ſtabiles ſunt colores, quoniam eſſe ſuum non habent in fieri, ſicut priores illi, ſed perſpicuis inſunt illis vere vt cernuntur. Quoniam autem in ijs etiam terminatis perſpicuis quæ proprios (vt dictum eſt) & peculiares habent colores, nonnunquam aut craſſioris ratione intercedētis aëris, aut tenuioris, aut magis minuſve colluſtrati, quoniã aliæ & aliæ ſunt habitudines luminis ad colores, aliàs aliæ in coloribus apparent diuerſitates, vt in columbarũ cernitur ceruicibus, & in plerisq; alijs videre contingit: icciroo reſeruate admodum & diligenter ſubiunxit philoſophus quòd in perſpicuis terminatis determinata eſt coloris apparentia, niſi aliquando id quod continet, mutationem faciat: id eſt niſi medium ipſum immutationis ſit cauſa, coloreſq; tranſmutari faciat, in perſpicuis ſcilicet terminatis. Sæpenumero enim in ijs diuerſus à primo apparet color, à continentis natura aëris vel calidiori vel algentiori facta, vel omnino à tali à qua nimirum coloratum corpus pati quippiam & affici poſſit.

MAnifeſtum igitur eſt quòd idem & hic & ibi capax coloris eſt. Propterea perſpicuũ inquantum corporibus ineſt (ineſt autem aut plus, aut minus) vt colore participent omnia, ſanè præſtat.

POſt differentiam aſſignatam quæ videtur eſſe inter corpora perſpicua terminata, & eadem interminata, quantum ad colorum receptionem: manifeſtum eſſe inquit quòd eadem natura tam in terminatis, quàm in interminatis perſpicuis colorum eſt receptiua: & hæc ſanè ipſa eſt perſpicuitas. Inquantum igitur ineſt corporibus perſpicuitas, intantum colores ineſſe perhibentur. Hæc autem natura (vt retro vidimus) alijs quidē corporibus ineſt magis, alijs vero minus, cum tamē omnibus proculdubio inſit corporibus.

QVoniam autem in extremo eſt color, in huius ſanè erit extremo. Icctrco color, perſpicui in corpore determinato erit extremum.

CVm retro dixiſſet quòd in natura perſpicui inſunt colores, nunc addit quòd in fine & in termino huius naturæ colores nimirum eſſe percipiuntur, ſed non in corporis termino, vt terminus eſt corporis, quemadmodum Pythagorei voluiſſe videntur. Quòd autem color ſit in termino perſpicui, vt manifeſtum quiddam ſumere hic videtur Ariſtoteles. Secundum enim extremitatem ſui quæq; viſilia ſunt corpora: quod cernitur autem, color certe eſt. Color igitur in extremo eſt & termino perſpicui terminati: & icciroo ſubiungit: Icciroo color &c. Si enim corpora ſecundum

ſui extrema videntur:ſecundum quod autem vnũquodq; viſile cernitur, illud certe eſt color illius, & perſpicua terminata viſilia ſunt:terminus igitur,& vltimũ terminatorum perſpicuorum,vt perſpicua ſunt,erit color.id autem quod in profundo eſt corporis, poteſtate dicetur coloratum,quemadmodum etiam poteſtate eſt viſile.Sicut enim viſilia ſe habent ad eſſe,ſic ad colorari ſe habere cenſentur. Omnis enim color ſuapte natura viſilis exiſtit,quãuis illius eſſe in hoc non exiſtat.Lumen autem non eſt ſimpliciter color, neq; ad coloris reducitur rationem : quoniam diaphanum neq; habet ipſum, neq; illud recipit intercedente paſſione aliqua.

ET ipſorum etiam perſpicuorum, vt aquæ,& ſi quid aliud huiuſmodi eſt, quibuſve proprius apparet ineſſe color,in extremo ſimiliter omnibus ineſt.

COnfirmare & oſtendere cupiens philoſophus quòd extremitas perſpicui eſt color, ſubdit quòd in ipſis etiam perſpicuis interminatis, aëre ſcilicet & aqua,ſi quiſpiam proprius apparuerit color,is profecto in illorum apparet extremo,& in illo ſanè cernitur. lumen enim illorum non eſt color,quoniam illorum non eſt proprium & peculiare, verum à corpore prouenit & dependet luminoſo.

Coloris definitio.

Erit igitur coloris definitio illa,quæ retro eſt adducta: extremitas ſcilicet perſpicui in corpore terminato.

D.Thomas.

Neq; profecto obſtare videtur(vt recte D. Thomas inquit)id quod retro dictum eſt,colorem ſcilicet non eſſe extremitatem.illud enim dixit de corporis extremitate. nunc autem de perſpicui loquitur extremitate,quod appellat corporis qualitatem,ſicut calidum & album. Quapropter color non eſt in genere quantitatis ſicut ſuperficies, quæ ſanè corporis eſt extremum, ſed in genere eſt qualitatis,ſicut eſt perſpicuitas,quoniam extremum,& id cuius eſt extremum, vnius certe ſunt generis.Quanuis autem idem ſit numero extremum perſpicui,& corporis extremum, ratione tamẽ ſunt diuerſa,vt retro eſt dictum.

Eſſentialia coloris principia duo:perſpicuitas,& lumen.

Quo in loco etiam non immerito eſt animaduertendum,eſſentialia coloris principia eſſe duo:perſpicuitatem ſcilicet,& lumen,quæ nimirum ad omnes colorum concurrunt ſpecies. Quoniam autem res omnes extra animam poſitæ, & omnia certe mixta horum participare videntur principiorum,iccirco omnia corpora colorata eſſe cenſentur. Quòd autem ijs participent principijs corpora omnia,inde liquidò patere poteſt:omnia nãq; mixta ex quatuor ſanè ſunt cõpoſita elementis,quorum de numero aër & aqua ſunt perſpicua:ignis vero luminoſus:& iccirco omnia eiuſmodi corpora actu in ſuperficie ſunt colorata : in profundo autem poteſtate ſunt colorata, quoniam poteſtate etiam ſunt viſilia.Corpora autem perſpicua interminata non cenſentur eſſe colorata,quoniã internum non habent colorem.ab extrinſeco enim lumen accipiunt ceu actum quẽdam,& perfectionem ſuam:quod ſanè per accidens illorum dicitur eſſe color.Si qui autem alij in illis apparent colores, haudquaquã firmi & conſtãtes eſſe cernũtur:neq; ijdem certe de prope & à longe apparent. quæ ſanè res in perſpicuis terminatis alio à ſeipſis termino,terreo ſcilicet & craſſo, haudquaquam eſſe percipitur.lumen enim in ſe habentia iſthæc perſpicua in ſui ſubſtantia, proprios nimirum & peculiares habent colores, ſecundum maiorem vel minorem cum luminis ipſius tum perſpicui participationem.

Auerrois.

Vnde de Auerrois ſententia aër igni commixtus claro,colorem efficere dicitur album : denſus autem & turbidus ignis terræ commixtus,atrum nimirum producere colorẽ cenſetur. Qui certe duo(vt ait) colores ceu fundamenta quædam & principia omnium ſanè aliorum cenſentur eſſe colorum. Ad ſummam igitur color eſt perſpicui extremitas in corpore terminato,vel in extremo perſpicui. Nã in corpore interminato eſt ipſa perſpicui extremitas. in huiuſmodi nanq; perſpicui extremitate actus eſt perſpicui:& actus perſpicui ipſum eſt lumen. color igitur in ipſo perſpicuo interminato eſt ipſum lumen,licet non proprie. Ex hoc igitur apparere poteſt doctrinæ modo quòd in perſpicuo interminato, vt ſunt aër & aqua,& huiuſmodi alia pleraq;,proprij non inueniuntur colores : quoniam per intenſionem & remiſſionem luminum diuerſi in illis & varij apparent colores.Nanq; lumen(vt retro dictum eſt)illorum eſt color,non ſanè per ſe,ſed per accidens.

ET ſanè accidit ipſi ineſſe perſpicuo huiuſmodi quippiam quod in aëre facit lumen : contingit etiã non ineſſe, ſed priuari.quẽadmodum igitur ibi hoc quidem lumen,illud vero tenebræ:ita in corporibus fiunt album & nigrum.

CVm de duobus perſpicui generibus retro verba feciſſet Ariſtoteles,colorisq; inſuper definitionem adduxiſſet, hoc in loco diuerſitatis intendit nobis aſſignare cauſas ex quibus variæ colorum apparent ſpecies. Dicit igitur,quemadmodum lumen in perſpicuo interminato ceu quidã exiſtens color,ſui præſentia id colorare & illuſtrare conſpicitur, quo poſtea recedente tenebræ ſtatim in eodem fiunt perſpicuo,ſola ſcilicet luminis illius priuatione:ita eſt videre,inquit, in perſpicuis ter-

minatis. Quibuſcunq; enim clara fuerit & ignea eo in genere naturæ conſtitutio, à qua ſanè colorari nata ſunt: hæc profecto & colorari cenſentur magis: & magis certe conſpici poſſunt, ad hoc quòd determinatum etiam habent colorem, & illius permanẽtem apparentiam, quoniam illius in ſeſe cauſam habent. Et hæc profecto corpora illa ſunt quæ album habent colorem. Nix enim quoniam aqua conſtat, & plurimum in ſe aëris continet, quę ambo ſanè ſunt diaphana: ieciрco candore excellere videtur, ob concuſſi videlicet commotiq; ad ſe aëris conflictationẽ huiuſmodi in illa reſultante colore. Motus etenim aërem cõpingit, & in idem redigit, qui coactus in nubem illius poſtmodum frigiditate conſtipatur & coit, huiuſmodiq; iugi commotione quem cernimus nimirum trahit colorem. In quibus autẽ terminatis diaphanis talis non reperitur natura, aut certe minus de eiuſmodi ineſt natura, hæc certe nigri & atri apparent coloris, ceu omni priuata colore, pari ſimilitudinis proportione, ſicut in perſpicuis terminatis, in quibus à ſola luminis abſentia tenebras fieri aliquoties diximus. Cæterum hoc in loco notanter D. Thomas aſſerit hunc literæ contextum non eſſe ſimpliciter & vt verba ſonant intelligendum. nanq; huiuſmodi adducta rei ſimilitudo haudquaquam examuſſim (vt aiunt) quadrare reſpondereq; videtur. Non enim quemadmodum in perſpicuo interminato luminis illud ſola illuſtrat præſentia, & clareſcere facit, ſola vero tenebras efficit abſentia: ita in perſpicuis terminatis præſentia & commixtio igneæ naturæ ſplendeſcentis & luminoſæ efficit illa videri alba: nigra autem illa luminis apparere facit abſentia. ceu in nigro colore nihil ſit luminis. id enim verum non eſt. nanq; in nigro aliquid eſſe luminis ſumma eſt neceſſitas, ſiquidem cerni poteſt. Sine lumine enim fieri non poteſt vt aliquid cernatur: & alioqui hoc etiam modo nullam ad albedinem nigredo haberet contrarietatem, cum ſcilicet eiuſdem non participarent naturæ, ſed pura eſſet priuatio ipſa nigredo, ſicut tenebra luminis eſt priuatio. Intelligendum igitur eſt, inquit, nigredinem in mixtis fieri non per omnimodam luminis abſentiam, ſed propter illius exiguam quantitatem. In illis enim mixtis quæ nigra ſunt, minimum inter omnes colores luminis eſſe cenſetur: ſicut econtra in albis mixtis plurimum luminis inter reliquos colores iure eſſe perhibetur. Verum hoc in loco non ab re animaduertendum eſſe iudico, hũc textum commode & præclare pro Academicis facere poſſe illis qui voluere tenebras puram non eſſe luminis priuationem, ſed imperfectum quendam actum, ad quem, necnon ad illius contrarium ſuſcipiendum, perſpicui interminati indifferenter ſe habere naturam diximus. Nam ſicut contraria ſunt albedo & nigredo, circa idem fieri nata perſpicuum, terminatum videlicet, & vtræq; ſunt poſitiuæ ſpecies: ita lumen & tenebræ ambo poſitiua rationabiliter eſſe dicentur: & contraria itidem eſſe, circa idẽ nata fieri ſubiectum, non ſimul, ſed ſucceſſiue, perſpicuum ſcilicet interminatum. Hoc autem in textu notat Alexander videri velle Ariſtotelem, colorum in corporibus differentias non fieri ex intenſione aut remiſſione perſpicuitatis in illis. nam alios dicet colores per præſentiam vel abſentiã amborũ proportionaliter fieri, præſentia ſcilicet luminis, vel abſentia, quod illuſtrare, & omnibus colorem præſtare natum eſt. Aut, inquit Alexander, ex ambobus vtiq; colorum fient differentiæ: à perſpicuitate ſcilicet, & à luminis præſentia, eo quòd vel magis vel minus hæc ineſſe reperiantur. Secũdũ enim mixtionem prædictam in corporibus ſolidis magis & minus perſpicuitatis reperietur, & magis etiam & minus illuminabuntur.

D. Thomas.

Quòd tenebra non ſit pura luminis priuatio.

DE alijs autem coloribus nobis dicendum eſt, prius tamen diuidendo quot fieri modis contingit illos. Contingit autem iuxta ſe poſitis albo & nigro, ita vt eorum neutrum ob paruitatem cernatur, ambo autem iuncta videantur, ſic fieri. id enim neque album, neque nigrum eſſe poteſt. Quoniam vero neceſſe eſt quempiam habere colorem, illorum autem neutrum eſſe poteſt: mixtum quiddam, colorisq; ſpeciem diuerſam eſſe neceſſe eſt. Et hoc profecto exiſtimare licet modo plures eſſe colores quàm album & nigrum.

POſtquam retro, vt viſum eſt, Ariſtoteles dixit quòd in ſolidis durisq; corporibus mixtio & præſentia luminis in diaphano albũ efficiebat colorẽ, illius autẽ abſentia nigrũ, proportionaliter ſicut in diaphano interminato illuſtrationes fiunt & tenebræ à præſentia vel abſentia corporis luminoſi: conſequenti doctrinę ordine de coloribus quærit medijs inter album & nigrum, quonam fiant modo: & quoniam illorum fieri commixtione videntur, illos in præſentia exponit modos per quos ex albi & nigri mixtione varij effici & reſultare poſſunt colores. Contingit enim, inquit, album & nigrũ iuxta ſe poſita ſic quòd illorum neutrum de per ſe ob exiguam ſui paruitatem diſcerni videriq; poſſit, iunctim autem ambo cerni queant, efficere ſanè aliam quandam coloris apparentiam. Videmus enim aliqua quæ ſeorſum quidem & ſeparatim exiſtentia, ob ſui paruitatem à quodam interualli non cernũtur ſpatio, quæ tamen videri contingit ſi eiuſdem generis aliqua illis applicentur & hæreant: quod in

milij (verbi cauſa) contingere videtur grano. id enim quodam intercedente ſpatio oculorum certe fugit obtutum: cui tamen ſi plura interim addantur grana, ex eodem ſpatij interſtitio ſpeciem oſtendet ſuam. Pari igitur modo ex applicatione coniunctioneq; albi & nigri quæ ſingulatim ob paruitatem ſui diſcerni non poterãt, totum id coniunctum videri cerniq; poterit. Cum autem omne quod videtur, ſecundum aliquem videtur diſcerniturq; colorem, nequeunt autem illa exiguitate ſua per proprios videri colores: ſecundum aliam nimirum coloris cernentur videbunturq; ſpeciem.

MVltos autem proportione. tria enim ad duo, & rurſum tria ad quatuor: & per alios numeros iuxta ſe inuicem conſiſtere contingit: alios autem nulla omnino proportione, ſed exceſſu defectuq; incommenſurabili.

SI ex albi nigriq; commixtione alij generantur efficiunturq; colores, multos, inquit, & diuerſos ſanè effici contingit per alborum nigrorumq; proportiones inuicẽ coniũctorum, quæ prius de per ſe ſui paruitate non cernebantur. alius enim efficietur color ſi ambo æqualia fuerint illa: & alius profecto ſi alterum ſuperauerit alterum: & hoc per aliquam exceſſus defectuſq; proportionẽ. Si enim albi ad nigrum, vel contrà proportio fuerit, ſicut ſe habent tria ad duo, quæ ſeſquialtera appellatur, aut ſicut tria ad quatuor, quàm ſeſquitertiam mathematici vocant, variæ certe & diuerſæ colorum efficientur ſpecies. aut ſi aliquis ibi non reperiatur proportionis modus, ſed exceſſus ſolummodo & defectus inter illa incommenſurabiles, adhuc variæ colorum reſultare cernentur ſpecies. Pro cuius intelligentia literæ non ab re hic D. Thomas notat, atq; ipſum etiam in decimo primæ philoſophiæ commentario teſtem citat philoſophum, quòd ratio menſuræ primo quidem reperitur in numeris, ſecundo vero in continuis qualitatibus, & vltimo etiam loco in qualitatibus transferri poteſt, vt vnius qualitatis ad aliam aliquis reperiri poteſt exceſſus aut aliquo intenſionis modo, ſicut dicitur aliquid alio magis album: aut quapiam extenſionis via: quemadmodũ dici ſolet, hæc albedo illa eſt maior. quia ſcilicet maiorem colorat occupatq; ſuperficiem. Animaduertendum præterea quòd omnes in numeris proportiones ad ſe inuicem commenſurabiles & rationales exiſtunt, quoniam omnes vnica ſanè menſuræ communicant natura, quæ ipſa eſt vnitas. Reſoluuntur enim omnes & redeunt ad numeri vnitatem, ceu ad indiuiduum quippiam, vltra quod procedere non datur. Quamobrem omnes numerorũ proportiones rationales certe eſſe cenſentur. Quod tamen de continua quãtitate ſecus eſſe animaduertitur. quia enim illius proportiones ad indiuiduum quiddam non reſoluuntur, illas ſanè eſſe commenſurabiles non eſt neceſſe. Quapropter reperire contingit quaſdam inter illas quarum vna aliam excedit & ſuperat, quæ tamen communem aliquam non habent menſuram. quæcunq; tamen continuæ quantitates proportionem ad ſe inuicem habere videntur, ſecundum aliquam numerorum proportionem illam certe habent, earumq; proculdubio vna eſt menſura cõmunis: verbi cauſa, ſi quantitas vna cubitorum ſit trium, altera vero quatuor, vtraq; nimirum cubito menſurari poteſt. Et hoc etiam modo in qualitatis genere, & coloribus ipſis fieri contingit, aut proportiones inquam, aut ſolos exceſſum & defectum, id eſt multos contingit eſſe colores medios ſecundum diuerſas proportiones. contingit enim album iuxta nigrum conſtitui ſecundum proportionem quam habent duo ad tria, vel quã tria habent ad quatuor, aut numerus quiſpiam alius ad alium habet numerum. Aut etiam illa penes ſe eſſe collocata contingit ſecundum nullam numeri proportionem, ſed ſolum ſecundum incommenſurabilem quandam abundantiam vel defectum.

D. Thomas.

In quibus mẽſuræ reperiatur ratio.

ET eodem iſthæc ſe habere modo exiſtimandum eſt vt conſonãtiæ ſe habent. Qui enim in exactiſſimæ proportionis numeris ſunt colores, quemadmodum ibidem conſonantiæ, gratiſſimi profecto eſſe videntur: vt purpureus, & puniceus, & alij id genus pauci: quam etiam ob cauſam conſonantiæ ſunt paucæ. Qui autem non ſunt in numeris, alij ſunt colores.

QVoniam de numerali retro proportione ſecũdum quam colores fieri contingit, mentionem fecit philoſophus, per illos autem proportionum modos harmoniæ fiunt & conſonantiæ: iccirco de illis breuiter admodũ hic commemorat philoſophus. Quemadmodum enim, inquit, in ipſis diuerſitas eſt conſonantijs ſecundum numerabiles proportiones, exceſſus ſcilicet & defectus, grauis & acuti ſoni, variaſq; habet denominationes, (quæ enim conſonantia ſe habet ſicut duo ad vnum, diapaſon appellatur: quæ vero vt tria ſe habent ad quatuor, vocatur diateſſaron: vbi autem nullam habuerint proportionem ad ſe inuicem ſoni, nullus ſanè efficietur conſonantiæ modus,

nulluſq́ reſultabit concentus, ſed quod percipitur, inconcinnum certe eſt & diſſonum, auditur tamen & cōprehenditur) ita certe eſt in albi nigriq́ applicatione, quæ ſui (vt dictum eſt) paruitate ex aliquo ſpatio ſeparatim videri non poſſunt, cōiunctim autē bene cerni poſſunt. Varias enim & diuerſas inde colorū reſultare ſpecies eſt neceſſe, vel ſecundū numerales proportiones, ſi quidē ibi reperiri ea cōtigerit, vel ſecundū exceſſum & defectū incōmēſurabiles. Et quēadmodū in ſonis & vocibus vbi reperitur proportio, ibi ſanè conſonantiæ apparēt: vbi autē nulla eſt proportio, diſſonantiæ nimirū efficiotur: ita in huiuſmodi albi nigriq́ applicationibus ſiue mixtionibus proportionē aliquā habētibus colores certe fiunt delectabiles, oculiſq́ grati & ſuaues, quales purpureus inprimis & puniceus, aliiq́ eiuſdē notæ pleriq́, qui ſe inſpicientes oblectant & demulcent. Vbi autē illorum ſine aliqua proportione fuerit applicatio, colores nimirum efficiuntur ingrati, qui nullā ſe conſpicientibus iucunditatem amœnitatemq́ præſtant. Paucos autē eſſe iucūdos & delectabiles colores eandē ob cauſam vero conſentaneū eſt, propter quā paucæ etiā in muſicis ſunt conſonātiæ. quæ enim harmonice concināt, paucæ ſūt proportiones. Quāobrē non immerito notare videtur Proclus Lycius in ſuis in Platonis Timæō cōmentarijs, ꝙ non aliunde Pythagorici harmoniæ conſonantias q̄ ex numeris accepiſſe videntur: nō autem ex omnibus, ſed ex multiplicibus, & ſuperparticularibus appellatis. Diateſſaron enim in ſeſquitertia aſſerunt eſſe proportione: diapente autē in ſeſquialtera: diapaſon vero in dupla. Rurſum diapaſon & diapēte in tripla: diſdiapaſon autē in quadrupla. Nam diapaſon ſimul & diateſſaron illis non cōſonare videbatur, quoniā ex multiplici ſuperpartiente (ſic enim appellāt) proportione cōſtitueretur, ea videlicet quę eſt octo ad tria. medium enim illorum ſunt ſex, quæ ad minorē quidem numerum comparata proportionē faciunt duplam: ad maiorem autē, ſubſeſquitertiam. Verum iſthęc quoniam ad alios ſpectant artifices, & alterius ſunt ſpeculationis, hactenus dicta ſufficiant. Cæterum quoniam hoc in loco philoſophus Ariſtoteles delectabiles viſuiq́ gratos colores à numerali albi & nigri inuicem mixtorum proportione effici dixit: contrà vero fœdos & ingratos conſtitui, quoniam nulla illorum proportione contīentur: harmonicarumq́ ſimilitudine conſonantiarum hac in re perſpicue vtitur: non malum mihi eſſe videtur, quid de hoc Galenus ſentiat, recenſere. Phyſicas enim huiuſce rei cauſas tangere videtur magis, & corporeo viſus inſtrumēto conuenientiores. Cum enim ea quæ corpori ſecundum naturā ſunt, grata ſanè illi ſint & commoda, cōtrà vero ingrata & triſtia quæcunq́ præter naturā exiſtunt: nil mirum etiam ſi leuis & repentina ad naturam reſtitutio & reditus, ſi forte aliter ſe habuerit, illud demulceat & oblectet: ſicut diuerſa ad contrarium retractio male afficit & cōturbat. In ijs igitur quos de accidentium cauſis inſcripſit commentarijs vir ille, ceruleum colorem iccirco oculis ad inſpectādum gratiſſimum eſſe dixit, quoniam eo conſpecto langueſcens alioqui reficitur fouetur q́ viſus, eiuſque præſentia ad id quod ſecundum naturam illi eſt, ſuauis & citus fit recurſus. Contrà autem moleſtiſſimum oculis ſplendidum eſſe colorem, vt Solis iubar, quoniam illorum ſubſtantiam diſſipat & reſoluit: & ad id quod præter naturā eſt, agit. Pariq́ rationis modo albus color, vt in niue cernitur, quoniā plurimum in ſeſe ſplendoris habet, ingratus moleſtuſq́ oculis eſſe percipitur. Diſcernit enim & diſgregat illorum eſſentiam, quam congregando & vniendo nulla adhibita vi, poſt ceruleum fuſcus reficit & fouet color. Niger autem color cum oculorū eſſentiæ ſit cootrarius, quanuis congreget & vniat, haudquaquam tamen ſuauis eſſe percipitur: quoniam violētius & agreſtius (vt ita dicā) idipſum agere videtur, q̄ illorum natura expetat. Quod cum ita ſit, minus tamē oculis moleſtus nigerrimus eſt color, q̄ is qui eſt ſplendidiſſimus, non naturæ ſuæ gratia (cōtrarius enim, vt diximus, eſt perlucidæ oculorum eſſentiæ) ſed quia congregando, quanuis violenter id faciat, minus ſanè officit quàm ſplendidiſſimus diſſipando facit color: & alioqui cum craſſarum valde partium nigerrimus ſit color, tenuiſſimarum autem ſplendidiſſimus: actuoſior certe & efficacior non immerito ſplendidiſſimus eſſe cenſetur color: ad agendum autē ineptior & hebetior eſt nigerrimus. Cum igitur illorū vterq́, vt dictū eſt, actione ſua oculis ſit moleſtus & ingratus: is certe qui actuoſior eſt, qualis eſt ſplendidiſſimus, non immerito moleſtior eſſe percipitur. Quo etiā in loco præclare admodū idem recenſet author, voluptates doloreſq́ ſingulorū indicans ſenſuū, eaſq́ ad ſe inuicem cōparans, ꝙ in viſionis ſenſu non manifeſta adeo expreſſaq́ voluptatis & doloris exiſtunt inditia, ſicut in alijs eſt videre ſenſibus. Tactus enim & guſtatus vehemētes cum dolores tū voluptates ſentire percipereq́ animaduertūtur: ſimiliq́ modo, licet minus, olfactus & auditus. Huiuſce autē rei cauſa eſſe videtur, in viſus quidē eſſentia partiū tenuiſſimarum exacta ſubtilitas, quæ neq́ in diſgregatione & diſſipatione, neq́ rurſum in cōcretione (ab ijs enim immutari patiq́ natus eſt viſus) violētū quippiā & nimis aſperū pati poſſunt. Diſſipatus enim & diſgregatus viſus, quoniā ſubtiliū (vt diximus) eſt partiū propter peculiarē ſui naturā, quæ quo ducitur, nullo negotio ſequitur, & nulla intercedēte reſiſtētia ex ſe ipſa eò tendit, haudquaquā excellēter pati ſentitur. Rurſum idem cōcretus & cōpactus, neq́ ſic vehementer afficitur, ob eā quā retro adduximus cauſam. Cōgregans enim quicquid illud fuerit, propter partiū craſſitudinē ſuarū haudquaquā actuoſus & efficax iure eſſe cēſetur. imbecillis igitur & debilis illius eſt tranſmutatio. Quāobrem circa viſum (vt dictū eſt) nō immerito cū voluptates, tum dolores haudquaquā excellētes fieri percipiūtur. Secus autē in alijs eſt videre ſenſibus, cum inſtrumentorū eſſentias ſuorū craſſiores corpulentioreſq́ habeant. propter ſenſiteriorū enim craſſitudinē corpulentiaq́ vtræq́ paſſiones, voluptas inquā & dolor, vehemētes admodū & excellentes in illos facere impreſſiones animaduertūtur. In auditu etenim voluptas & dolor expreſſiora valētioraq́ præbēt indicia, q̄ in viſu, quoniā illius corpulētior eſt eſſētia.

Proclus Lyci°.

Diateſſaron.
Diapente.
Diapaſon.
Diſdiapaſon.

Digreſſio.

Galenus.

Splendore nanq; ſiue lumine craſſior ſanè eſt aër. Rurſum in olfactu eæ ipſę paſſiones vehementiores expreſſioreſq; ſunt quàm in auditu, quo fumida euaporatio craſſior pingui, ·rq; eſt, quàm purus impermixtuſque aër. Aëris enim odoratus, ſicut euaporationis olfactus eſſe perhibetur. Pariq; rationis modo in duobus reliquis ſenſibus animaduertere licet. Tactus enim quoniam in ſolido cōſtat corpore, cuius craſſiſſima planè cenſetur eſſe ſubſtātia, excellentiſſimas has ſentit paſſiones: & cum voluptatum vehemēter illecebris diffunditur, tum dolorū vexatur anguſtijs: à quibus etiā ſi modū excelſerint, nonnunquā interire corrumpiq; ſolet. Guſtatus autem cum quidam ſit tactus, eiuſdem non immerito cenſetur eſſe notæ: minus autem excellenter illas ſentit paſſiones q̃ tactus, quo in corpulenta minus eſſentia conſtare percipitur. Humidæ enim naturæ dicitur eſſe guſtatus: ſicut ſolidi (vt diximus) corporis eſt tactus. Verum de iis hactenus: nunc ad ſequentem textus ſeriem reuertamur.

AVt certe omnes in numeris eſſe colores: & alios quidem ordine diſpoſitos: alios nullo ordine: & hos ipſos cum minus puri fuerint, quoniam non ſint in numeris, tales fieri. Vnus quidem colorum conſtitutionis modus hic eſt.

QVia retro dixerat colores non adeo gratos & delectabiles, vt ſunt purpureus & puniceus, huiuſmodi eſſe & apparere quoniam non ſunt in numeris, iccirco ceu retro dicta retractans, Vel omnes, inquit, colores in numeris, id eſt in numerali aliqua proportione ſunt, ex albo & nigro ad ſe inuicē vel mixtis vel applicatis reſultantes. Cæterū ex huiuſmodi applicationibus quædam ſunt ordinatim diſpoſitæ, à quibus prouenientes colores grati nimirum & delectabiles exiſtunt. nonnullæ autem ſunt inordinatæ & vagæ, ex quibus colores ſanè triſtes & iniucundi fiunt. Itaq; colorum diuerſitas quantum ad viſus ſpectat oblectamentum & triſtitiā, penes numeralē nō attendetur proportionē albi & nigri ad ſe inuicem complicatorū: aut ſecundum vnius ad alterū non cōmēſurabilē exceſſum, vt retro dixerat, cū ſemper ſcilicet talis applicatio in aliqua numerali reperiatur proportione: ſed penes ordinatā vel inordinatā illorū attendetur applicationē. Poſſunt enim decē (verbi cauſa) ad quinq; varijs diuerſiſq; applicari modis, ſecundum quam applicationum varietatem varij nimirum efficientur colores. Vocat autē non puras applicationes quæ nō ſunt ſimiles: puras vero quæ per totū ſunt ſimiles. Idē autē eſt dicere inordinatas, & ordinatas: verbi gratia ſi iuxta duo alba vnum iaceat nigrū, & iuxta alia duo rurſum vnū, eoq; applicationis modo vniuerſa cōfletur & cōſtet mixtio illa ſiue applicatio, huiuſmodi profecto ordinatæ dicentur & erunt applicationes, & puræ. Non puræ autem & inordinatæ merito vocabuntur applicationes quæ iſto non fient modo: verbi gratia ſi iuxta duo alba duo fuerint nigra, & rurſum iuxta totidem alba tria fuerint nigra, rurſumq; vnum nigrum iuxta tria fuerit alba, eoq; ſemper modo inordinate per vniuerſam albi & nigri procedatur applicationem. Concludendo autem ſubiungit philoſophus quòd hic quidem multitudinis & colorum conſtitutionis vnus eſt modus, quando ſcilicet duo ſunt ſecundum ſubiectum colores, qui tamen ratione fiunt multi: & applicatione mixtioneq; tali vbi diuerſitas & multitudo ipſorum ſecundum fantaſiā ſolummodo eſt & apparentiam, non ſecundum eſſentiam, rerumq; ipſarum eſſe. Quam colorum generationem ſiue conſtitutionem ex permixtione hoc fieri modo nonnulli autumant.

ALter autem, cum per alterutrum apparent, quemadmodum facere interdum pictores ſolent, cum alium colorem euidentiori alio ſuperinducunt, ſiquando in aqua quippiam, aut in aëre quod appareat, efficere cupiunt. Atque vt ſol, qui de per ſe quidem albus cernitur, per caliginem autem vel fumum puniceus apparet: multi autem ſic erunt colores eodem quo dictum eſt modo. Proportio enim quædam ſanè erit eorum qui in ſuperficie ſunt, ad illos qui in profundo exiſtunt. Quidam autem in nulla penitus erunt proportione.

POſtquā expoſuit (vt retro vidimus) Ariſtoteles illorum ſententiā qui intermedios colores ex diuerſis albi cum nigro applicationibus conſtitui efficiq; dixerunt, quos ſecundum fantaſiā & apparētiā, & non ſecūdū ſubſiſtētiā vtrūq; eſſe fieri diximus, ſecūdā rurſū in mediū affert de coloribus opinionē, quæ etiā intermediorū conſtitutionē colorū ponere videtur ſecundū fantaſiam eſſe ſolūmodo, cum ſecundū eſſentiā album ſint tantū & nigrum. Huiuſmodi autē videtur eſſe ſentētia illorū qui intermedios effici colores voluerunt varios & diuerſos, eo q̃ albū & nigrum diuerſimode poſſunt per ſe inuicem & ſe ipſis medijs cerni & conſpici, ex quo fantaſia nimirum mediorū efficiatur colorū.

Oſtendit autem quomodo colores per ſe inuiſ ē poſſunt aſpici & videri, variorũq; fantaſiam efficere colorũ. Quẽadmodum enim, inquit, pictores colorẽ aliquẽ ſubſternẽtes manifeſtiorem & euidentiorẽ, poſtea vero ſuperinducentes quẽpiam aliũ colorẽ non adeo manifeſtũ & efficacẽ, alterius fantaſiã coloris, tertij ſcilicet cuiuſdã, apparere faciunt, verbi cauſa ſicut eum volũt in aëre aut in aqua quippiam apparens pingere: ita in intermedijs coloribus eſſe non ab re cẽſendũ eſt. quã etiam rem ſolis exemplo cõfirmare conatur. Sol enim, inquit, ipſe puro exiſtẽte aëre albus ſanè apparet. q̃ ſi per nebuloſũ caligine fumoq; cõſpiciatur aërẽ, puniceus certe videtur. Cũ enim ſuperimpoſitus color à ſuppoſito differẽs fuerit colore, illorũ ſanè neutrius integra ſaluatur fantaſia, ſed quod idẽ reſultat & apparet, aliud quiddã eſt ab vtriſq;. Et hoc etiã modo, inquit philoſophus, multi poterũt fieri & eſſe colores ſecũdũ albi & nigri varias proportiones, ſi vnũ ſcilicet per aliud cõſpiciatur & appareat. Si enim manifeſtius fuerit & clarius quod in profundo eſt album, q̃ id quod in ſuperficie eſt nigrũ: alia profecto coloris efficitur fantaſia, quàm ſi cõtrà ſe habuerit res, ſicut alia & alia colorũ reſultabit effigies & fantaſia ſi illa fuerint æqualia. Hoc autẽ ſecũdum varias ſemper exceſſuũ proportiones: aut etiam ſi exceſſus defectuſve inter illa non fuerint aliqua numerali proportione ſignati, idem nimirũ contingere videbitur. Quòd autẽ hæc opinio à præcedenti ſit opinione diuerſa, manifeſtum eſt, inquit Alexander. ibi enim appoſitio ſumebatur & applicatio albi & nigri quæ per ſe ipſa viſibilia nõ erant. Hic autem conſtitutio ſiue applicatio eorundem introducitur, ſed quæ tamen cerni vtraq; per ſe poſſint: quorum vnum quidem ſuperinducitur, alterum vero ſubſternitur.

ABſurdum igitur eſt dicere, vt veteres voluerũt, colores defluxus eſſe quoſdam, & talem ob cauſam videri. omnium enim de illorum ſententia per contactum ſenſationes fieri neceſſe eſt.

POſt adductas geminas illas opiniones per quas plurimorũ apparentias colorũ ex contrariorum mixtione ſiue applicatione, albi ſcilicet & nigri, fieri retro dictũ eſt, illorũ ſententiam referre aggreditur philoſophus, qui viſionem per quoſdã à viſis rebus defluxus fieri voluerunt. Idola nãq; illi vniformia quædã cõtinuò à re viſili effluere volebãt, & in oculis videntiũ ingruere, quæ ſanè videndi actũ efficerẽt. Huius autẽ aſſertores (vt retro dictũ eſt) opinionis fuere Democritus & Leucippus: qui etiã voluerũt intermedios effici colores per cõiunctionẽ & applicationẽ albi & nigri, quæ per ſe quidẽ inuiſilia eſſent, coniunctim autem cerni poſſent, fantaſiamq; alicuius intermediorũ redderent colorũ. Quin & Empedocles etiã viſionẽ hoc fieri modo aſſeueraſſe videtur, vt retro etiã eſt oſtenſum. Quòd autem huiuſmodi opinio falſa ſit & abſurda, & animal hoc videre non poſſit modo, in præſentia philoſophus vniuerſali quadã oſtendit via: viſionemq; docet per idolorũ effluxũ fieri haudquaquã poſſe. Si enim ſic, inquit, in nobis fieret viſio: per contactũ vtiq; efficeretur. nam ideo fieret, quoniam emanãtia illa à viſili re corpuſcula, oculos cõtingerẽt noſtros, & quodã percuterẽt modo. nõ autẽ ſubiungit in præſentia illud philoſophus, quod ſanè ſequi videtur. eſt autẽ huiuſmodi: ſi per tactũ fieret viſio, illa tactiles vtiq; perciperet qualitates. nihil autẽ illarũ cõprehẽdere aut percipere videtur. nõ igitur per cõtactũ fit viſio. Pręterea ſi à re viſili ſimulacrorũ cõtinuus eſt effluxus: quãobrẽ diutius viſile illud perſeueret, res ſanè mirãda eſt. Cũ enim tot cõtinuo defluxiones emanẽt, aſſidueq; tantũ corpuſculorũ abſcedat, illud certe interire & abſumi neceſſe eſt. Hæc & alia cõplura huiuſmodi hoc colligit in loco Alexã. illorum taxãs ſententiã, qui viſionẽ per idolorũ defluxus & emanationes fieri voluiſſe videtur. Quę quo minus ego omnia in præſentia recenſeam, breuitatis ſanè efficit ſtudiũ: cum & alioqui ſi quiſpiã illa perſpicere & examinare fortaſſe voluerit, hũc ego à fonte melius & vberius, quàm à riuulo haurire illa poſſe contenderim. Cæterũ vt hoc etiam veritatis cauſa dicatur, ſicut rationes illæ validę ſanè ſunt & efficaces, ſi idola eiuſmodi, & rerum ſimulacra ſolida & corpulẽta illius aſſertores ſentẽtiæ eſſe voluerunt: ita profecto futiles ſunt & imbecilles, ſi ſpecies & formas à re viſili prodeuntes, ſimulacra illi & idola ſuo arbitratu appellare voluerunt, corporaq; etiam illa eſſe dixerunt, quia tum à corporibus emanare dicuntur, tum etiã loco circũſcribi finiriq; cernuntur. Et ad ſummam, ſi eo quo Academici loquuti ſunt modo de viſiuis radiorũ iactibus, & de ipſa etiam luminis natura, iſti de idolis & ſimulacris ſuis loqui & ſcribere voluerunt, non perperam ſenſiſſe videntur. Mirifice enim ij viri hoc videntur modo cum Academicis & veteribus Peripateticis conuenire: quorum cum multa inter ſe diſſonent verba, miro tamen (vt ſæpe oſtenſum eſt) quadrant conſenſu. Omiſſis igitur huiuſmodi omnibus, quid ſubiungat philoſophus videamus.

QVamobrẽ melius cõtinuo eſt dicere ſenſationẽ fieri, quia ſenſus interſtitiũ à re ſenſili moueatur: quàm cõtactu & defluxionibus.

POſtquã retro (vt viſum eſt) præmiſit Ariſtoteles abſurdũ & irrationabile eſſe viſionem fieri per idolorũ ſimulacrorũq; defluxiones à rebus viſis ad oculos vſq; noſtros peruenientes, quoniam omnis hoc modo per contactum fieret viſio, nullaq; re ij ſanè duo diſtinguerẽtur ſenſus, tactus

ſcilicet & viſus:& cum ante oſtendiſſet viſionē nullo fieri poſſe modo per extramiſſionē,cōſequēti doctrinæ ordine propriā peculiaremq; huiuſmodi de re ponit ſententiam,quam in ijs quos de anima inſcripſit commētarijs nimirum probaſſe videtur. Aſſerit igitur ꝙ ſatius multo eſt dicere medium inter videns & rem viſam interuallum moueri,idq; viſionem efficere, quàm idolorum defluxiones huiuſmodi ſenſationis cauſam præſtare. Manifeſtò enim apparere ipſam aliquid à viſilibus pati viſionem dum cernit & aſpicit,& non agere quippiam extramittendo: paſſionem autem illam non fieri dum ſimulacra recipit, aut idolorū defluxiones à viſilibus obiectis emiſſas,ſed cum diaphanum inter oculum & rem viſam medium actu exiſtens huiuſmodi(eſt autem actu tale cum eſt lumine colluſtratū) à re viſili mouetur,id eſt à coloribus ipſis. Colores nanq; huiuſmodi mouere cenſentur diaphanum,eo ſcilicet modo quo à luminoſi præſentia corporis idem moueri percipitur. Motum igitur à colorum natura diaphanū,illorū ſpecies pupillæ impartire, quēadmodum ipſum prius illas ſuſceperat. Pupillam autem exiſtentem perſpicuam,eaq; natura illas accipientem ſpecies, per medium poſtea porum qui & ipſe plenus eſt & perſpicuus,& internum appellatur medium,illas ad primum vſq; ſenſiterium,vbi fit iudicium & viſio,tranſmittere & demandare. Quo in loco non ab re animaduertendum eſſe cēſuerim per motum hic alterationis mutationem philoſophum intelligere voluiſſe,& non localem motionem,vt ſupra dictum eſt. huiuſmodi nanq; alterationis motus ad qualitatem nimirum eſſe cenſetur, id eſt ad viſilis formam ſpeciei.

Viſionis modus ſecūdum Peripateticos.

IN ijs igitur quę iuxta ſe inuicē collocātur:quēadmodū magnitudinē nō viſilē,ita non ſenſile tempus accipere neceſſe eſt, vt accedētes lateant motiones,& vnū videātur eſſe,quia ſimul apparēt.

SVbobſcurus profecto eſt & difficilis huius literæ intellectus,quoniam præciſus eſt & breuis. Hoc autem(vt arbitror)explanari poteſt modo. Cum retro adduxiſſet philoſophus illorum ſententiā qui intermedios colores effici per albi & nigri appoſitionem applicationemq; dixerunt,viſionēq; inſuper affirmauerunt per idolorum fieri defluxiones à rebus viſilibus,conſequenter nūc ſubiungit ſic opinantes neceſſario ſequi, quòd ſicut accipiunt & ſupponunt ſuapte natura magnitudinem aliquam eſſe non viſilem:ita etiam non ſenſile ſupponere illos tēpus neceſſe eſſe. omnis enim motus proculdubio indiget tempore,quod ſanè illius eſſe menſura cenſetur. Quāobrem defluxiones illæ à rebus quæ vidētur, quæ non ſine motu fieri,& ad oculos vſq; peruenire dicūtur,in tempore videlicet & ipſæ fiēt. Hoc autem tempus,inquit philoſophus,non ſenſile eſſe illos dicere ſumma eſt neceſſitas. ſtatimq; huius rei cauſam ſubnectit,vt ſcilicet lateant motiones peruenientes,& vnum appareant eſſe. Quoniam enim ſecundum opinionē ſic fieri viſionē dicentiū,ipſa paulatim fit viſio:quātum enim ex ipſius idoli figura accipere poteſt pupilla,tātum videre dicitur, ſecundū quaſcunq;(vt ita dicatur)ingreſſiones & introitus:videtur autē oculus vnica apprehēſione & veluti vno contuitus ictu vnum cernere & aſpicere: neceſſe profecto eſt tales incurſus, & ingreſſus huiuſmodi, qui tempore certe fiunt,latere nos, ita ꝙ ſimul fieri videantur. quāobrē non ſenſile illos ponere oportet tēpus. quaſi hoc dicat in loco philoſophus,ꝙ omnibus quidem qui viſionem per ſimulacrorū defluxiones fieri dicunt,tempus non ſenſile ponere eſt neceſſe. Verum eos qui ad hoc etiam addunt intermedios effici colores per albi & nigri applicationem & appoſitionem:quæ de per ſe quidem non ſunt viſilia,coniuncta autem videri poſſunt: duplex conſequitur error. nanq; illis non ſolum opus eſt ponere tempus nō ſenſile,vt ante dictum eſt: ſed magnitudines etiam non viſiles.

HIc autem nulla eſt neceſſitas:verum is qui in ſuperficie eſt color, cum immobilis ſit,& à ſuppoſito moueatur,haud ſimilem faciēt motionem:quāobrem diuerſus apparet,& neq; albus,neq; ater.

POſt exploſam dicentium opinionē intermedios colores propter applicationem & appoſitionem albi fieri & nigri ad ſe inuicem coniunctorum, ex ijs quæ retro ſunt dicta ad eam conſequentibus abſurdis ſubiungit philoſophus dicēs:hic autem, id eſt in opinione & ſententia dicentium diuerſas colorum apparere ſpecies eo quòd per ſe inuicem cōſpiciantur,& hoc permiſceantur modo, nulla prædictorum inconuenientium reperitur neceſſitas. Color enim,inquit,qui eſt in ſuperficie,à colore qui illi ſubiacet,motus,aliam ſanè viſilis apparere facit ſpeciem:& omnino ſecundum varias ſubiectorum differentias variæ viſilium colorum apparent ſpecies. Quòd autem iſta opinio de intermediorū generatione colorū ex huiuſmodi reſultāte mixtione,melior & veriſimilior ſit q̄ prior illa enarrata,oſtēdit ſtatim ſubiungēs philoſophus:Quāobrē ſi non cōtingit magnitudinē aliquā eſſe non viſilem,ſed omnē ab aliqua cerni cōſpiciq; diſtātia,hæc profecto ſecunda opinio in hoc melior accōmodatiorq; eſt q̄ prima illa quæ magnitudines & corpora non ſenſilia ponit & aſſerit, & imperceptibile tempus aſſeuerat:quorum neutrum eſſe verum,in ijs quæ ſequuntur,manifeſtò perſpicere licebit.

QVamob rem ſi nullam contingit non viſilem eſſe magnitudinem, ſed quamlibet ex certo diſtantiæ cerni ſpatio, huiuſmodi certe colorum quædam erit permixtio: illoque etiam modo nihil prohibet ijs qui à longe ſpectant, communem quendam apparere colorem. Nullam autem eſſe non viſilem magnitudinẽ, in ijs quæ ſequũtur, eſt conſyderandum.

CVm retro dixiſſet philoſophus illã eſſe rationabilẽ circa intermedios colores opinionẽ, quæ illos ex ſuperpoſitione vnius ad alterũ fieri aſſeuerabat, & quoniã p alterutros cernerẽtur, & quodã cõmiſcerẽtur modo: iccirco varias diuerſarũ ſpecies apparẽtiarũ nobis repræſentare volẽs ſubiungit dicẽs, ſi nulla eſt non viſilis magnitudo, ſupplẽdũ, hæc ſecunda opinio poterit & ipſa vtiq; cauſam afferre videri aliquam colorũ ad ſe inuicem permixtionis, cum prima illa haudquaquã id efficere poſſit, cum magnitudines ſupponat non viſiles: ita q; iſtęc ſuperimpoſitio duorum colorũ, albi ſcilicet & nigri, varias colorũ faciat apparẽtias: & hoc modo aliqua erit mixtio. Nam ipſe poſthac aliam adducet colorum mixtionem magis veram & propriã. Hæc enim ſecũdæ huius opinionis mixtio diuerſorum apparentias efficiens colorum, ab aliquo certo diſtantiæ interuallo ſanè videtur efficere: imo à remotis, & non de prope. Nam q; non ſint magnitudines ſuapte natura non viſiles, & q; ex talium applicatione corporũ varię colorũ mixtiones & apparentiæ fieri nequeant, inferius ſe dicturũ pollicetur philoſophus. Alius quinetiã literæ huius eſſe poteſt intellectus. Illoq; etiam modo nihil prohibet &c. quòd prima ſcilicet illa opinio de non viſilibus magnitudinibus iuxta ſe poſitis, mediorũ generationem colorũ ad commixtionis cuiuſdam cauſam deducere poſſit, cum ijs videlicet qui à longe conſpexerint albi & nigri per ſe non viſiliũ applicationẽ, medius quidã apparentiæ videatur color. Cæterum inſufficiens & erronea illa eſt opinio, cum non viſiles ſupponat magnitudines.

SI autem mixtio eſt corporum, non ſolùm eo quo quidam arbitrãtur modo, cum ſcilicet iuxta ſe inuicẽ minima collocẽtur, quę à nobis ſenſu percipi nequeant: ſed omnifariã, & omnino: quẽadmodũ in ijs quæ de permixtione, in vniuerſum de omnibus eſt pertractatũ. Illo nãq; modo hæc ſolũ permiſceri cẽſentur, quæ ſecari cõtingit ad minima: vt homines, equos, aut ſemina. Hominũ nanq; minimus, eſt homo: ſicut equorũ, equus. Quãobrem illorũ iuxta ſe inuicẽ poſitione vtroruq; permixta eſt multitudo. Vnum autẽ hominẽ vnico permiſceri equo non dicimus. Quæcunq; vero minutatim non ſecantur, horũ certe hoc fieri modo mixtionem non contingit: ſed quia vndequaq; cõmiſcentur, quę certe maxime cõmiſceri nata ſunt. Quo autẽ hoc fieri maxime poſſit modo: in ijs quæ de commixtione diximus, ante eſt determinatum.

IN ijs quæ ſuperiori in textu recẽſet philoſophus, ſuã nobis de colorũ cõmixtione recẽſere videtur ſentẽtiam: cui profectò eo rationabiliter eſt aſſentiendũ magis q̃ duabus illis prioribus hac de re opinionibus, quo illæ non mixtionẽ colorũ, ſed fantaſiam & apparentiã mixtionis cuiuſdã inducere videbantur: & ideo nullam intermedijs coloribus ſubſiſtentiam aut ſtabilitatem & firmitudinem dabant. Ariſtotelis autẽ opinio verum mixtionis certorum colorũ tradit modũ, & permanentem habentiũ eſſentiã. Iſthæc autẽ vera eſt colorũ cõmixtio, quę corporũ nimirum mixtionẽ ſequi cẽſetur. Si enim, inquit, nõ ſolũ mixtio eſt corporũ ſecundũ illorũ ad ſe inuicẽ applicationẽ & appoſitionẽ, quẽadmodũ antiquiores ſuſpicati ſunt phyſici, iuxta ſe poſitis videlicet nõ ſenſilibus minimis quæ de per ſe nobis ſunt occulta, ſed reperitur quędam etiã alia totorũ ſecundũ ſe tota cõmixtio, omnifariã & vndequaq; miſcibiliũ, vt in commẽtarijs de generatione & corruptione demonſtratũ eſt: huiuſmodi ſanè corporũ cõmixtionem colorũ etiam ſequi mixtionẽ eſt neceſſe. & iſta profectò vera & permanẽs colorũ erit mixtio, non fantaſiam ſequẽs, & ſolũmodo apparens: vt illæ priores ſunt mixtiones. Etenim illis qui per corporum applicationẽ minimorum maxime illorum fieri mixtionẽ voluerunt, confiteri neceſſe eſt ea ſolum ad ſe inuicem permiſceri nata eſſe, quæ in minima diuidi ſecarive poſſunt. Huiuſmodi autem illa ſanè eſſe cẽſentur, quæ ad vnum numero ex aliqua ſpeciei natura deriuare poſſunt, quod poſthac non amplius diuidi ſecariq; in quippiam poteſt ſimile. quamobrem indiuiſibilia iſthæc

& vere indiuidua hoc cenſentur eſſe modo. Id autẽ contingere dicitur corporibus cum ſolidis & duris, tum diſſimilium etiã partium, quæ heterogenea græci vocant: vt in hominibus eſt videre, & equis & canibus, & quibuſlibet etiam ſeminũ ſpeciebus. In prædictorũ nanqꝫ ſingulis, & huius etiã notę aliorũ compluriũ, eſt quiddã vnum numero quod ſua in ſpecie minimũ non ab re eſſe cẽſetur, quoniã ſcilicet in ſibi ſimile ſecari & diuidi amplius non poteſt. Homo enim in homine diuidi nõ poteſt, ſicut neqꝫ equus in equũ. ſimiliterqꝫ de alijs ſingularibus quæ indiuidua vocamus, eadẽ ſanè videtur eſſe ratio. In huiuſmodi igitur quæ hoc indiuiſibilia dicuntur modo, de illorum certe ſententia fieri poteſt mixtio. Homines nãqꝫ equis & canibus, cæteriſqꝫ eiuſmodi multis hoc miſceri poſſunt modo. Similiqꝫ mixtionis ratione triticum hordeo & milio & auenæ permiſceri poteſt. In leguminibus quinetiam, & alijs ſeminũ generibus idem permixtionis erit modus, ſi minima ad ſeinuicẽ multa, id eſt ſi varia & diuerſa ad ſe inuicẽ applicẽtur grana (nõ enim vnus, inquit, homo vni cõiunctus equo miſceri de eorũ dicetur ſententia) aut ſi vnũ tritici granũ vnico ſolitarioqꝫ hordei applicetur grano. Multa enim eſſe oportet quæ applicatione huiuſmodi permiſceri dicãtur, quorũ tamen omniũ integra ſeruatur eſſentia. Cæterũ quæcũqꝫ, inquit, nõ ſic diuidũtur diſterminãturqꝫ corpora, ſed mollia videlicet & humida ſunt, cõſimiliũqꝫ partiũ, quæ homogenea græci appellant, hoc permiſceri non dicuntur modo, quia ſcilicet in illis minimũ reperiri nequit. Illorũ igitur minima, quæ nulla ſunt, ſic applicari vt illi voluere, nõ poterunt. verũ in ijs per totũ, & ſe totis dicitur eſſe cõmixtio: quæ etiã proprie ſola miſceri dicũtur: de illiſqꝫ profecto eiuſmodi peculiariter prædicatur paſſio. Quo autem modo ſe totis iſta permiſceri poſſint, pertractaſſe ſe dicit in ijs cõmentarijs quæ de generatione & corruptione inſcribũtur: quo ſane in loco de mixtione per totum exquiſitos habuit ſermones. Scribit nanqꝫ ibi, quoniam eadem permiſcendorum eſt materia, quòd vtrunqꝫ certe in vtrunqꝫ agit, & viciſſim etiam patitur. Cum igitur æqualium huiuſmodi fuerint virium, ita quòd alterũ non excedat ſuperetqꝫ alterum, vt in peculiarem ſcilicet illud vertere poſſit ſpeciem, ſed ſimul agentes & patientes æqualiter perſeuerent: tunc ab vtriſqꝫ ſanè excellentias minui & hebetari quaſdam per quas à ſe inuicem differebant, & in vnam quandam tertiam ambo commixta permutari tranſireve ſpeciem, vero conſentaneum eſt: verbi cauſa, aqua & vinum ad ſe inuicem commixta tertiam quandam ſpeciei alterius eſſentiam efficere viſuntur, quæ neqꝫ merum vinum eſt, vt prius ante mixtionem fuerat: neque aqua, vt ante erat. Vniuntur enim iſta, & bene permiſcentur: quoniam humida ſunt, & indeterminata. Et iſthæc certe ſecundum ſe tota mixtio vocatur, & proprie dicitur eſſe commixtio, quam græci κρᾶσιν appellant, nos contemperantiam, & ſe totis commixtionem denominare poſſumus.

Quæ ſit vera & propria mixtio.

CAeterum quænã ſit neceſſitas vt commixtis corporibus ipſi etiã permiſceãtur colores, palàm certe eſt: præcipuamq́ꝫ inſuper hãc eſſe cauſam cur multi exiſtãt colores, & non ſi ſuperinducantur, aut iuxta ſe inuicẽ conſtituantur. non enim à longe quidẽ, de prope autẽ minime vnus & idẽ cõmixtorũ apparet color, ſed vndiqꝫ. Multi quinetiã erunt colores, quoniã multiplici proportionis ratione quæ inter ſe inuicẽ confunduntur, permiſceri contingit. Et hæc quidem in numeris, illa vero ſolũmodo per exceſſum. Eoqꝫ modo erũt alij, quo & de ijs qui iuxta ſe inuicẽ ſunt cõſtituti, & de ijs qui ſuperinducũtur, dicere contingit. Verũ de ijs quæ miſcentur, alibi eſt pertractatum. Cur autem colorum terminatæ ſint ſpecies, & non infinitæ, necnõ ſaporum & ſonorũ, poſthac dicemus. Quid igitur eſt color, & quam ob cauſam multi ſunt colores, dictum eſt.

VEram hoc in loco intermediorum colorum cauſam nobis affert philoſophus. Sic enim, inquit, commixtis corporibus, ſecundum ſe tota videlicet, & mixtione illa quæ miſcibilium propria eſſe cenſetur, colores etiam qui in mixtis reperiebantur corporibus, adinuicem ſe totis permiſceri neceſſe eſt, quemadmodum & reliquæ corporum illorum paſſiones: iſtoqꝫ modo contrariorum permixtiones colorum, veras & indubitatas intermediorum eſſe colorum cauſas certum eſt. Nõ enim retro dictũ eſt illã ad ſe inuicẽ colorũ applicationẽ neqꝫ ſuperpoſitionẽ alteriꝰ in alterũ, colores efficere plures vere ſubſiſtentes poſſe, ſed ſolas diuerſorũ apparẽtias colorũ. In hoc autẽ proprio cõmixtionis modo multæ ſecũdum veritatẽ colorũ efficiũtur differẽtię. quod ſanè oſtẽdit philoſophus cũ dicit: Nõ enim à longe quidẽ, de prope autẽ minime. Qui enim fantaſtici ſunt colores, aliter à remotis apparẽt, & alij diuerſi autem de prope, & non eodem videntur habitu. Hoc autem iccirco, quia verum & permanentem non habent colorem, ſolidamque ſubſiſtẽtiam: illi autem qui ex tali corporum mixtione reſultant colores, eandem proculdubio conſeruare videntur ſpeciem de prope, & à remotis.

Quinetiã adiungit ꝙ hoc inſuper modo multæ colorũ efficiuntur differẽtiæ, quoniam ex corporũ mixtiones & colorũ ſecũdũ diuerſas fieri poſſũt proportionũ rationes cũ numerales & harmonicas, tum ſecundũ exuperantiã ſolũmodo & defectũ, nullo proportionis intercedẽte modo. Quãobrem hoc etiã modo colores cũ gratos & delectabiles, tum triſtes & ingratos reſultare veriſimile eſt: queãdmodum in ſuperioribus retro dictũ eſt opinionibus. Subdit præterea poſt hæc dicta philoſophus, ſe poſthac cauſas allaturũ cur colorũ terminatæ ſint ſpecies: ſimiliq; etiã modu ſenſiliũ aliorũ, ſaporũ videlicet & ſonorũ, necnõ odorabilium & tactiliũ, quæ huiuſmodi ſanè eſſe cẽſentur, quoniã fines & extrema ſenſilium omnium ſunt terminata & definita: quæ res vel inde liquidò dignoſci poteſt, quoniam omnium ſenſilium contraria ſunt extrema. Contraria autem ſunt illa quæ in eodem genere poſita maxime videntur diſtare. Quæ autem in eodẽ genere maxime ſunt diſtantia, per illud terminari nimirũ dicũtur genus. Sunt igitur omniũ ſenſilium extrema terminata, quamobrem intermedia erunt etiam terminata. in medio enim definitorum infinita eſſe non poſſunt. Omnium igitur ſenſilium ſpecies terminatæ proculdubio reperientur. Verũ hac de re philoſophus ſe poſthac verba facturum pollicetur: qui concludendo poſtmodum ceu quodam breui epilogo more ſuo ſubiungit, ſe de colore, quidnam ſit, necnõ cur plures colorum ſint ſpecies, ſufficienter pertractaſſe.

De ſono autem & de voce dictum eſt prius in ijs quæ de anima.

CVm propoſitum fuerit philoſopho de ſenſilibus pertractare, de coloribus quidem qui ſunt viſibiles, iam ſe verba feciſſe retro dixit. De ſono autem & voce in ijs quos de anima inſcripſit commentarijs, hoc in loco ſe pertractaſſe commemorat. In illas enim dixit ſonum ipſius ſonori actũ eſſe. Eſt autem ſonorus aër: actus vero ipſius, & eius operatio, prout eſt ſubiectum ſonorum, à tali efficitur percuſſione talium corporum à quibus ipſe motus aër & illatus frangi ſanè perhibetur & diſſipari: quod tunc certe efficitur, cum motio in ipſo, quæ a tali efficitur percuſſione, celerior contingit eſſe q̃ vt frangi & diſſipari poſſit. Vox autẽ eſt percuſſio ſpirati aëris ab anima quæ in vocalibus operatur inſtrumentis, ad illam quam medici aſperam vocant arteriam, cum aliqua confecta fantaſia. De huiuſmodi igitur re: quoniam in commentarijs de anima, in ſecundo ſcilicet abũde pertractauit ipſe, iccirco in præſentia nos ad illa remittit. Cur autem de ſenſilibus iſtis perſcrutatio, de ſono videlicet & voce, ad commentarios ſpectat illos: hæc (vt arbitror) eſt cauſa, quoniam eadem videtur eſſe ratio generationis ſonorum, & immutationis organi auditus ab ipſis ſonis. Quomodo autem & qualiter ipſa ſenſuum immutentur inſtrumenta ab ipſis ſenſilibus ſpeciebus, ad doctrinam de anima non ab re pertinere videtur.

Quid ſonus, & quid vox & quo fiant modo.

DE odore vero & ſapore nunc eſt dicendum. eadem enim ferè eſt paſſio, quanuis non in eiſdem eorum eſt vtrunq;. Clarius autẽ ſaporum nobis eſt genus quàm odoris. Huius autem rei cauſa, quoniam peſſimum animalium omnium hunc habemus ſenſum, & horum etiam qui nobis inſunt ſenſuum: exquiſitiſſimum autem tactum ex reliquis animalibus. Guſtatus nanq; tactus quidam eſt.

CVm de olfactili ſiue odorabili & ſapore poſt ſermonem de coloribus pertractaturus ſit philoſophus, quorum alterum odoratu, alterum ſentitur guſtatu: in principio ſtatim nobis aſſignat cauſam cur de ijs ipſis iunctim verba facere intendat, dicens: Eadem enim ferè paſſio eſt. quoniam, vt ipſi placet, odor & ſapor, ceu diluto & expræſſo ſicco quod in ſaporibus reperitur, in ipſo humido nimirum fieri cẽſentur. non in iiſdem autem dixit, quoniam ſapor in aqua maxime eſſe percipitur: odor autem in aëre, licet etiam in aqua fiat. Vel dixit, Eadem enim ferè eſt paſſio, quoniam vtrunq; permixtione planè efficitur ſicci cum humido ſecundum quandam à calido terminationem. non tamen eorum vtrunq; omnino in eiſdem eſt, quoniam ſiccum magis ſequitur odor, & iccirco non ſine fumida euaporatione fieri cenſetur. Sapor autem magis conſequitur humidum. Vtrunq; vero paſſionem appellat, quoniam in tertia qualitatis ſpecie vtrunq; reponitur: hæc autẽ paſſio vel paſſibilis qualitas denominatur. Cũ dixit igitur philoſophus ꝙ horum duorũ eadem ferè eſt paſſio, id eſt quòd iſta duo per ſimilẽ efficiũtur paſſionẽ, ſubiungit ꝙ nobis manifeſtiora clarioraq; ſaporũ ſũt genera q̃ odorum, huiuſce ſtatim rei adducens cauſam, quoniam ſcilicet peſſimũ odoratus habemus ſenſum, non modo omniũ qui in nobis ſunt ſenſuum, ſed etiam inter reliqua animalium genera peſſimum: exquiſitiſſimum autem & optimum ſenſum tactus habemus, cum omnium qui in nobis ſunt ſenſuũ, tum inter cætera etiam animalia accuratiſſimum & certiſſimum. Quamobrem cum plures tactiliũ cognoſcamus comprehendamuſq; differentias, minime tamen calorũ frigorumq; exceſſus pati & perferre poſſumus, quod alia ſanè faciũt animalia, quoniã exacta in nobis ſenſus illius eſt temperies, quæ de facili nimirũ à quibuſq; ſuperfluentibus excellẽtibuſve ſenſilibus ledi corrũpiq; poteſt. Guſtatus autẽ,

Cur homo inter reliqua animalia tactiliũ excellentias perferre non poſſit.

vt in commentarijs de anima dictũ eſt, quidã eſſe tactus cenſetur. Cæterũ hoc in loco non ab re animaduertendum eſſe D. Thomas iubet, hominẽ ſcilicet inter reliqua animalia peſſimũ habere odoratum, necnon ad reliquorum etiam ſenſuum ſuorum cõparationẽ obtuſiſſimum, quoniam is ſenſus à calido perficitur igneo: ipſius autem inſtrumentum iuxta cerebrum eſt, quæ frigidiſſima ſanè animalium pars, & in homine ad corporis quantitatem, & ad aliorum etiam reſpectum animalium, maxime eſſe percipitur. Certiſſimum autem & abſolutiſſimũ habet tactum hominum genus, hãc ob cauſam. Cũ enim ea ex quibus animalium conſtant corpora, tactilia exiſtant, calidum ſcilicet & frigidum, humidum & ſiccum, aliaq; huiuſmodi quæ iſta ceu primaria conſequuntur, haudquaquam fieri potuit vt ſenſus tactus ab omni prorſus tactili qualitate eſſet immunis & liber, ſicut pupilla ab omni colore: ſed tactus oportuit inſtrumentum eſſe in potentia ad tactiles qualitates, ſicut medium in potentia eſt ad extrema, vt in ſecũdo de anima cõmentario demõſtratur: & iccirco oportuit vt ſenſus tactus tãto eſſet certior, quãto corporis cõplexio magis eſt temperata, & ad mediũ vergẽs magis. Huiuſmodi autẽ cõplexionis modus in hominũ maxime ſpecie reperitur propter nobiliſſimas operationes quæ diuino huic animali debẽtur. Habet igitur homo inter reliqua animaliũ genera certiſſimũ tactũ, & iccirco exactiſſimũ guſtatũ: qui tactus quidã eſſe cẽſetur. Ex quo etiã ſequitur ꝙ tanto eſſe quiſpiã mente aptior exiſtimatur, quanto melioris certioriſq; eſſe tactus reperitur. quæ ſanè res in ijs qui molles habent carnes, vera eſſe animaduertitur, vt in ſecundo de anima commentario à philoſopho fuit expreſſum.

Molles carne, apti mente.

AQuæ certe natura vt ſit inſipida exigit. Cæterũ neceſſe eſt aquã in ſe omnia ſaporum habere genera, quæ propter paruitatem ſentiri nequeant (vt inquit Empedocles) aut talem illi ineſſe materiam, tanquam ſaporum ſeminarium: & omnia quidem ex aqua fieri: alia autem ex parte illius alia.

COniunctim de ſapore & odore ſuperiori in textu propter cõſimilem illorum naturam ſe pertractaturum propoſuit philoſophus: hoc autẽ in loco de ſaporibus verba facere prius aggreditur, dicens quòd aqua quidem ex ſui natura inſipidam eſſe exigit, & ſenſu guſtus haudquaquã bene perceptibilẽ. hoc enim tanquã omnibus clarum & manifeſtũ in præſentia ſumit. videmus nanq; quòd inter aquarum ſpecies illæ certe meliores purioreſq; exiſtimãtur, quæ nullã in ſe ſaporis odoriſq; habẽt apparentiã: & omnia etiam ſimplicia corpora huiuſmodi eſſe debẽt, vt ipſe alibi declarauit, & poſthac etiam dicet. Quoniam autẽ ſaporũ genera in aqua fieri maxime videntur natura: guſtatũq; etiã per talẽ operari naturã certiſſimũ eſt: abſq; humido enim aqueo guſtatus eſſe non poteſt, vt in cõmentarijs de anima eſt declaratũ: in præſentia quærit quo fieri poſſit modo id in ipſa aqua. Verum prius de more ſuo antiquorũ hac de re affert ſententias, quas reprehendens & taxans, ſuã poſtmodum de huiuſmodi re opinionẽ recẽſet. Vel enim, inquit, vt Empedocli placuit, neceſſe eſt aquã in ſe omnia ſaporũ omnium habere genera, id eſt omnes ſaporum permixtas ſpecies, inſenſiles autẽ ob ſui paruitatẽ, qua ſenſum effugiunt omnẽ, ita quòd per minima quædã diſſeminati in illa ſapores reperiantur omnes, & vndiq; ſparſi. Siquãdo vero forte cõtigerit vt pleræq; cõſimiles partes à calidi poteſtate vel aliqua alia vi cõmotæ in vnum quippiã conuenerint, & in certũ adunatæ confluxerint locũ, tum ſenſilẽ ſanè ſaporis illius efficiunt ſpeciẽ, ſimiliq; etiam modo alios & alios reſultare apparereq; ſapores: ſecundum quòd aliæ & aliæ prius inſenſiles ſaporũ portiunculæ ad ſe inuicẽ coniunctæ ſenſilẽ quendã conflauerint aceruũ. Aut igitur oportet, inquit, ſapores ex aqua hoc fieri modo, aut neceſſe eſt aquã non quidẽ in ſe actu ſemper ſaporum habere ſpecies, ſed ipſam veluti ſaporum eſſe materiam quandã. Illud autẽ tanquam ſeminarium & ſaporũ panſpermiã dixit aquam, ſignificans omnium in ſe habere ſaporũ generatiuam poteſtatem, & veluti ſeminales illorum rationes: non autem ſecundum eandem ſui partem omnium eſſe ſaporum ſuſceptiuam. illi enim qui omnia in omnibus mixta eſſe dixerunt (vt Anaxagoras fuiſſe perhibetur) ex omni omnia per ſecretionẽ generari voluerũt, & concretionẽ. Non autem ex eadem parte effici volunt diuerſa. Ex eodem enim mixto ſecretione quidẽ oſſiũ verbi gratia, & adinuicem cõcretione, oſſa dicunt fieri: ex neruorũ itidem ſecretione & concretione, neruos: ſed non ex oſſium ſecretione neruos, aut contrà ex neruorũ ſecretione fieri oſſa. Eodẽ modo aquam ſaporũ materiã eſſe dicit, non ꝙ ex quacunq; ipſius particula quicunq; efficiatur ſapor: ſed ꝙ ex hac illius parte verbi cauſa hic generatur ſapor, dulcis videlicet: ex illa vero alius, videlicet amarus: & ex alia alius: ita quòd aqua ex ſui habilitate & conuenientia ad omnes ſaporũ producẽdas ſpecies accipi & intelligi debeat: vt omnes quidem fieri ex aqua dicãtur, alius autẽ ex alia ipſius producatur parte: & ſecundum aquarũ differẽtias ſiue ſubſtãtias, ſeu varias digeſtiones diuerſorũ fieri ſaporũ ſpecies, quoniam in aqua omniũ ſunt corpuſcula generatiua ſaporum: non autem eadem in omnibus aquæ partibus: ſed in hac quidem illius parte corpuſcula ſunt verbi gratia dulcis generatiua ſaporis: in alia vero quæ amarũ ſanè producunt ſaporẽ. Eaq; rationis via de alijs ſaporũ ſpeciebus eſt dicẽdũ: iſtoq; modo ſapores quidem omnes proculdubio ex aqua fient tanquam ex materia quadam propria & peculiari, quando ex aqua omnes

Quæ de ſaporibus ſenſerit Empedocles.

Anaxagoras.

exiſtunt ſapores:non autē,eo quo diximus modo,quicunq; ſapor ex quacunq; illius fiet parte:quia nō omnis aquæ pars ſaporum omnium in ſe generatiua habet corpuſcula. Poterit autem hoc etiam in loco Democriti opinio recenſeri,qui atomos, id eſt indiuidua propter ſoliditatem corpuſcula,omnium elementa eſſe rerum voluit. Quod autē hæc opinio alia ſit ab Empedoclis retro dicta ſententia,manifeſtum eſt. Secundū enim Empedoclē ſapores actu in ipſa aqua præexiſtere cenſentur: ſecundum autē iſtam poſteriorē opinionem,ſaporum quidē præexiſtunt ſemina,ipſi autem poſterius ingenerantur & fiunt ſecundū habilitatem & conuenientium partiū aquæ ad ipſos.

Democritus.

VEl nullum in aqua eſſe diſcrimen, cum efficiens ſit in cauſa, vt ſi calidum & ſolem quiſpiam dicat.

TErtiam hoc in loco ad ſuperiores illas de ſaporum generatione addit opinionem philoſophus, quæ incertum eſt an vllum habuerit aſſertorem:hoc tamen modo ſentire quiſpiā & dicere poſſet,aquam quidem nullam in ſeipſa ſaporum habere differētiam,ꝙ ex hac videlicet ipſius parte dulcis generetur ſapor,ex illa vero proueniat amarus:ſimilique rationis modo in alijs ſaporum ſpeciebus. Cæterum illam quidem eſſe ſaporum omnium materiam,ipſum autem efficiens differentiarū eſſe cauſam eorum quæ in illa ſunt ſaporum,veluti ſi quiſpiam ſolem efficientem illam eſſe aſſerat cauſam,aut generalius etiam calidi ipſius naturam id eſſe maluerit ſaporum omnium principium. Secundum enim maiorem minorémve digeſtionis caliditatem,variaſq; concoctionum differentias,ſaporum in aqua varias & multum inter ſe diſtantes efficere ſpecies.

Tertia de saporib⁹ opinio quæ afferterē non habet.

VErū ex ijs,vt Empedocles dicit, valde manifeſta eſt falſitas. perſpicimus enim à calido decerptorum pomorum immutari ſapores,ſiue ſoli,ſeu igni exponantur illa: vt appareat nō ab aqua trahere eiuſmodi factos,ſed in ipſis pomis permutatos,& tempore exhalantes,cum auſteros ex dulcibus,tum amaros,& omnimodos factos. excocti quinetiā ad omnia ſaporum genera (vt ita dicatur) tranſmutantur.

POſt enarratas tres illas ſuperiores de ſaporum generatione ſententias,in primis Empedoclem redarguere aggreditur philoſophus,illiuſque hac de re opinionem manifeſte damnat falſitatis. Si enim in aqua,inquit,actu præexiſtunt ſapores,ſtirpeſq; ipſæ & plantarum genera, quoniam ab aqua illos deducūt,& contrahunt, varia in peculiaribus quæq; pomis ſaporum præ ſe ferunt genera: quorum differentiæ ab attracta nimirum exiſtūt aqua:oportebat vtiq; quando non amplius illos plātæ ab aqua poſſunt attrahere,nullas profecto in pomis ſaporum poſtmodum fieri permutationes, ſed illos reſtare & permanere ſapores qui à principio ab aqua fuerunt attracti. Nunc autem videre & maniſeſtò percipere licet,poſt decerpta ab arboribus poma,ſi conſtituantur in ſole,ab illius certe caliditate varie & multifariam permutari:ex quo perſpicue patet ab aqua ſapores non effici: illud vero quod dicit philoſophus,ablatis pericarpijs,id eſt ipſius fructus inuolucris,vel intelligi poteſt,inquit Alexander,fructus illos varie à ſole permutari:cū inuolucra ſcilicet & tegumenta ipſorum fuerint ablata:quēadmodum in auellanis nucibus & caſtaneis eſt videre. Vel dixit,inquit,ablatis inuolucris,id eſt fructibus ex arbore collectis & decerptis. Auferuntur enim fructus ex arboribus, illorum inuolucris quæ illos continēt,ab arboribus euulſis. Sunt etiam, inquit,nonnulli fructus qui in pericarpijs ſuis ſunt ingrati & inſuaues cum decerpuntur,tempore autem miteſcunt,& guſtatui fiunt accommodati. Ex quo apparet,inquit,ꝙ humiditas in illis ſaporoſa per varias ſaporum diuerſitates & ſpecies permutatur,& non quia extrinſecus quippiam ab aquę natura accipere dicantur. Hæc ille. Cæterum pro claro dictorum intellectu animaduertendum eſſe cenſeo,ꝙ apud græcos duo iſta reperiuntur vocabula καρπός & περικάρπιον. Et καρπός quidem (quem fructum nunc dicamus) proprie id eſſe cēſetur,quod ſemen aut nucleos vulgo appellant:in quibus vis ſanè ſtirpium plantarūq; generatiua collocatur:quamobrem ne iniurię facilè ſint obnoxia,prouida natura in pomorum illa abdidit gremio,& cum cortices & inuolucra varia,tum pomorum vocatas carnes illis circundedit. & iſta vt plurimum eſui non ſunt accōmodata. Quod autē ex pomorum corpore iſthæc cōprehēdit & circundat ſemina, περικάρπιον græci appellauere:idq; certe eſt quod in pomorum genere manditur,& varios pro ſui natura refert ſapores. Quod ſanè quia verū circūdat circūplectiturq; fructū, & munimenti illi vicem præſtat,idcirco iſtiuſmodi inueniſſe videtur nomē. Nō ab re igitur in noſtra interpretatione pro pericarpio pomū inuertimus,quod apud noſtros generale eſt vocabulum omnibus ijs qui ex arboribus naſcuntur fructibus. Iis igitur præmiſſis,clarior (vt arbitror) Ariſtotelis eſt textus. ablatis enim & decerptis ex arboribus pomis,varios in illis fieri ſapores percipimus,ſiue Soli illa,ſeu igni exponātur, cū tamen nihil tūc

Alexander.

Quid carpos & quid pericarpion.

amplius ex aqua attrahere valeant. Cęterum ſapores etiam ipſi ad ignem appoſiti, varij omnimodiq; efficiuntur, multaſque permutare animaduertuntur differentias, qui tamen eo in caſu ab aqua trahere videntur nihil. Vinum quinetiam hoc rationis modo, necnon alias humiditatum naturas ebulliendo efferueſcendoque manifeſte ſapores permutare, perſpicuum eſt.

SImilique modo ſeminarium eſſe aquam & materiam nō eſt poſſibile. Ex eadem enim videmus, tanquam ex eodem alimento, diuerſos fieri ſapores.

POſt redargutum (vt vidimus) Empedoclem, ad ſecundam de ſaporibus opinionem ſe conuertit Ariſtoteles, quam nonnulli Anaxagoræ adſcribunt, ſimiliter impoſſibile eſſe aſſerēs aquam materiam ponere tanquam ſaporum ſeminarium quoddam, ſiue, vt Anaxagoræ vocabulo vtamur, panſpermiam quandam ad huiuſmodi rem aptam & conuenientem, ita ꝙ ex alia illius parte alius ſanè efficiatur ſapor. Videmus enim, inquit, ꝙ varij ex aqua efficiuntur ſapores, quemadmodum ex eadē alimenti natura varia conflātur & fiunt corpora, neruus verbi gratia, & os, & caro, & venæ: & hoc accidit quoniam illa quæ aquam attrahunt, à ſe inuicem differunt: quemadmodum ſi plures iuxta ſe inuicē conſtitutæ fuerint arbores, ſtirpiūque diuerſa genera, vt vitis verbi cauſa, & ficus, & olea. aut etiam in eodem arboris trunco alij nimirum & diuerſi fiunt ſapores, quoniam aliæ & aliæ ſunt partes quæ ex eadem nutriuntur aluntur q; aqua. Alius enim foliorum eſt ſapor vnius & eiuſdem arboris, à corticis ligniq; ſaporibus: necnon ab illo qui guſtatur in pomis. Quinetiam eiuſdem pomi ſolitarie accepti alius eſt acerbi ſapor, & alius mitis iam & maturi. Quamobrem omnino hęc de ſaporibus opinio haudquaquam vero quadrare & conſentire videtur.

REſtat igitur aquam ſanè permutari, quoniam quippiā patitur. Quòd autem non ſolum á calidi virtute hanc accipiat vim aqua, quam ſaporem vocamus, manifeſtum eſt. Humidorum enim omnium tenuiſſima eſt aqua, & ipſo etiam oleo, licet illud lentore ſuo extendatur magis. Fragilis enim eſt aqua: quamobrem manu ſeruare aquam difficilius eſt quàm oleum. Quoniam autem caleſcēs aqua nihilo plus craſſeſcere videtur, manifeſtum eſt aliam eſſe cauſam. Sapores enim omnes craſſitudinem habent magis: calidum autem eſt concauſa.

AD tertiam reuoluitur opinionem philoſophus, quæ (vt diximus) hac de re nō immerito poſſet adduci, licet adhuc cognitum non habeat aſſertorem & patronum: aquā ſcilicet ipſam ad varias ſaporum qualitates indifferenter ſe habere: ipſius autem motiuum & veluti exagitatiuum, ſiue ſol, ſeu calidorum aliud quippiam fuerit, diuerſorum in rebus eſſe cauſam ſaporum. Hanc igitur taxat opinionem, quoniam à ſola aſſerit caliditatis vi varios in aqua ſapores generari & effici. adiuuās enim, inquit, & veluti ſaporum concauſa ipſum poteſt eſſe calidū, non tamen per ſe ſaporum eſſe cenſetur efficiens & ſolitaria cauſa. quod oſtendere philoſophus cupiens, hanc declarando rem ſumit ꝙ aqua tenuiſſima eſt inter omnia corpora ſic humida, id eſt in genere humidorum, quæ vim diluendi habent. quamobrem, inquit, non craſſeſcit per ſe aqua cum calefit. ꝙ ſi non craſſeſcit, vt manifeſte percipitur, neque per ſe etiam quacunque intercedente excalfactione aliquem producere poteſt ſaporem. omnes enim ſaporum differentiæ craſſitudinem ſanè quandam ſibi videntur expoſcere. Quoniam autē dixit aquam corporum eſſe ſubtiliſſimam ſic humidorum, id eſt abluere valentium: oleū, inquit, extēditur magis, & aquæ ſupernatat, non partium ſanè ſubtilitate ſuarum, naturæque tenuitate, ſed propter glutinoſum quendā lentorem, & viſcoſitatē quandam quā poſſidet. quamobrem extenditur magis, & in aquæ ſuperficie natare videtur. Quòd autem aqua humidorum corporum ſit tenuiſſima, ex huiuſmodi declarat accidēti, quoniam excalfacta & ebullita, poſtquam feruor ille reſederit, nihilo plus accepiſſe craſſitudinis quàm ante habuerit, ſanè deprehenditur. omnes autem ſaporum omnium ſpecies aliquam proculdubio habere craſſitudinem perſpiciuntur. Quamobrem ſi excalfacta & ferueſcens aqua non craſſeſcit, non erit vtique per ſe calidum ſaporum efficiens cauſa, illorum qui in aquæ natura, vt velle nonnulli videntur, reperiuntur: ſed ſi quippiam in eiuſmodi re operabitur efficietque calidum, non vt effectrix ſanè propriaque efficiet cauſa, ſed vt concauſa quædam operari & efficere iure cenſebitur.

Calidū ſaporū concauſa.

QVicunque autem in pomis ſunt ſapores, ijdem in terra etiam eſſe percipiuntur. Quocirca veterum plerique phyſiologorum talem dixerunt eſſe aquam, qualis terra eſt per quam illa permeat. id autem potiſſimum in ſalſis declaratur aquis. Sal enim, terræ quædam eſt ſpecies. Quamobrem quæ per cinerem colãtur aquæ, qui ſane amarus eſt, amarum reportant ſaporem: eodemq́ modo in alijs. Nonnulli quinetiam amari ſunt fontes: plerique aciduli ſaporis: alij vero omnimodos ſapores alios in ſe habentes. Quapropter non immerito in terra naſcentibus ſaporum maxime fiunt genera.

HOc in textu philoſophus veluti manifeſtũ & omnibus peruiũ iſtuc ſumere videt̃, quotquot ſcilicet ſaporum ſunt qualitates, omnes proculdubio in terra reperiri. Ex quo nimirum oſtẽdere intendit ſolam aquam ad ſaporum generationem variorum non ſufficere: ſed quoniam multum ex terra per quam fluit, abſtergere & ſecum reportare videtur, ideo in illa varios apparere ſapores. Et ad huiuſmodi oſtenſionem rei, cum antiquorum teſtimonijs vtitur phyſiologorum affirmãtium tales eſſe aquas quales permeauerint terrarum ſpecies, ceu aqua ſaporem ex illa quam perfluit terra, certe capiat: tum etiam compluribus experientiarum nititur euidentijs. Videmus enim, inquit, ſcaturientes alicubi ſalſos aquarum latices, quæ ideo ſunt tales, quoniam per ſalſuginoſam deriuãtur & fluunt terram. Sal autem, terrę quædam eſt ſpecies, per quam percolata aqua ſalſum nimirum contrahit ſaporem. Et omnino qualis, inquit, terræ fuerit qualitas, tales aquarum per illam fluentiũ ſapores efficientur. Amaræ enim apparent aquæ, ſi amaram permeauerint terram: & bituminis ſanè saporẽ reddent, ſi per bituminoſos terræ defluxerint tractus: & eodem modo ſulfureæ, ſi per ſulfureas terræ venas labentur. quam ſane rem experimento comprobat aquarum quæ per cinerem colãtur, quarum certe amarus eſt ſapor, quoniam cineres ſunt amari. Quocirca, inquit, hanc ob cauſam plures forſitan aquarum apparent differentiæ. Multi enim amari ſunt fontes, alij vero ſaporis acuti, ſecundum varias terrarum per quas defluunt, differentias & proprietates. Qua de re à Theophraſto in libello qui de aqua inſcribitur, præclari ſanè habentur ſermones. Quapropter, inquit, rationi eſt cõſentaneum, ſapores in terra naſcẽtibus, id eſt ſtirpibus & herbarum ſpeciebus quæ ex terra educũtur, cum humido pręcipue fieri aqueo. Stirpes enim & terra naſcentia omnia ſuſcipiunt & ad ſe trahunt aquam, quæ terrę per quam defluxerit (vt dictum eſt) ſibi impreſſos ſecum deportat ſapores: non q́ ſuapte natura ſapida ſit terra, inuſtaſq́ in ſe gerat qualitatum ſpecies aliquas (nullum enim ſimplicium corporum ſui natura eſt ſapidum) ſed quia ex tali vel tali mixtionis modo ſicci cum humido, talis nimirũ vel talis à calido efficiatur qualitatis differentia. Aqua igitur per ſe tales non habet ſapores: pariq́ rationis modo neq́ terra illos habere cenſetur: verum ex huiuſmodi ſicci cum humido mixtione pati dicitur aqua, & ſaporum in ſe differentias recipere. Quo in loco non ab re animaduertẽdum eſſe cenſeo, nihil obſtare id quod retro dictũ eſt, aquam ſcilicet talem referre ſaporem, quales perflueret terras, huic quam modo protulimus ſententiæ, terram ſcilicet per ſe nullos habere ſapores: cum omnia ſimplicia corpora inſipida eſſe exigant. nã per varios terrarum tractus diuerſaq́ illorum genera defluentes aquæ, eas nimirum ſecum reportant qualitates, quæ non in ipſa ſimplici exiſtunt terra, ſed in commixta coniunctaq́ humiditatibus quibuſdam quas ſinu ſemper ſuo continet tellus, à quibus (vt par eſt) defluentes poſtmodum aquæ varijs ſaporum qualitatibus inficiuntur.

Theophraſti de aqua libellus.

Nullũ elementũ ſapidum.

HVmor enim, vt alia omnia, à contrario pati natus eſt. Porro contrarium ſiccitas eſt: propterea quippiam ab igne patitur. Sicca nanq́ ignis eſt natura: verũ ignis proprius eſt calor: terræ autẽ ſiccitas: vt dictum eſt in ijs quæ de elementis. Ignis igitur vt ignis eſt, & terra vt terra, nihil agere aut pati nata ſunt: neq́ aliud quippiam. Quatenus autem illis ineſt contrarietas, eatenus omnia agunt & patiuntur.

POſtquam retro dixit Ariſtoteles q́ rationabiliter aqua à terra patitur, & illius impreſſionem recipere cenſetur, rei huiuſce veram ſubdit cauſam, q́ humidum ſcilicet à ſicco contrario natum eſt pati: quemadmodum alia contraria à ſuis patiũtur contrarijs. Humido enim contrarium eſt ſiccum. Primo autem ſiccum eſt terra: ignis quinetiam ſiccus eſt: quamobrẽ ab igne etiam patitur humidum. Cæterum ignis quidem primo eſt calidus, ſecundo vero eſt ſiccus: terra autem primo eſt ſicca,

ſecundo eſt frigida. Patitur igitur humidum non modice ab ipſo igne, & idcirco ad ſaporum in illo generationem multum quantum ipſum confert calidum, & non ſolum terræ natura. Iſthæc autẽ pertractata fuiſſe dicit in libris de elementis, intelligens (vt opinor) commentarios de generatione & corruptione. In illis enim multos & præclaros habet ſermones de quatuor primorum corporum, quę elementa vocantur, naturis & eſſentijs: quo etiam in loco refert ſecundum quod illorum quodlibet in ſpeciem maxime reponatur, quòd terra ſcilicet magis à ſicco q̃ à frigido, aqua vero magis à frigido q̃ ab humido, aër autem magis ab humido q̃ à calido, & ignis à calido magis q̃ à ſicco. Cum igitur dixiſſet ꝙ contraria à contrarijs nata ſunt pati, quamobrem humidum patitur à ſicco, ignis autem ſiccus eſt: ſubdit ꝙ ignis vt eſt elementum, ſimiliꝗ rationis modo terra & aqua & aër neꝗ facere, neꝗ pati nata ſunt. Subſtantiæ nanꝗ exiſtunt: nihil autem ſubſtantiæ eſt contrarium: vt in prædicamentorum libello fuit oſtenſum: facere autem & pati, in contrariorum ſanè reperitur natura. Quamobrem non immerito ſubiũgit, neꝗ aliud quippiam. nullum enim corpus vt corpus eſt, aut facit quippiam, aut patitur. Secundum autem ꝙ in vnoquoꝗ cõtrarietas inexiſtit aliqua, ſecundum id agere & pati nata ſunt illa. contrarietas autem ineſt aquæ ad terram ſecundum humiditatem. etenim terra primo (vt dictum eſt) ſicca cenſetur: ad ignem autem ſecundum duos contrarietatis modos, ſecundum ſiccitatem ſcilicet, & ſecũdum caliditatem. Aqua enim frigida eſt & humida, ſed primo frigida: ignis vero calidus & ſiccus, ſed primo calidus. Ex quibus, inquit Alexander, facilè quiſpiam philoſophi hac in re ſentẽtiam dignoſcere poterit. non enim philoſopho corpora ad ſe inuicem agere & pati videntur, vt voluere Stoici: neꝗ rurſum incorporea, vt velle cẽſentur Platonici: verũ in ſe inuicẽ agere & pati corpora exiſtimat ſecũdũ illas quas in ſe cõtinẽt cõtrarietates, quę proculdubio in corpore eſſe cẽſentur. Media igitur quodãmodo, inquit, hac in re Peripateticorũ videtur eſſe ſentẽtia inter Academicos & Stoicos.

Stoici. Academici. Peripatetici

Alexandri dubitatio.

Cæterũ non immerito hoc quiſpiã in loco ſic ambigere poſſet. Si aquę ipſius eſſe in frigido cõſiſtit & humido, ignis autẽ eſſe in caliditate conſtituitur & ſiccitate: quomodo aqua inquantum aqua nõ eſt igni contraria? Siquidem hæc per illa conſtitui, & in ſpeciem maxime reponi dicuntur: ſed non vnum quiddam ſunt, inquit Alexander, ignis, aut aqua. non enim ſpecies & formę ſolummodo exiſtunt: ſed in illis ſubiectũ

Reſponſio.

eſt quiddã eas in ſe habẽs qualitates: cum quo ſubiecto hęc quidem eſt aqua, ille vero eſt ignis. Inclinatio enim in illis & naturale momentum, quod ῥοπὴν græci vocant, non eſt primum contrarium. non enim quẽadmodum leuiſſimus eſt ignis, ita grauiſſima cẽſentur eſſe aqua: ſed eſſe ſuum illa cum materia habent, quæ in vtriſꝗ eſt vna.

Alex. dubita.

Cæterum alia etiam via dubitat Alexander, & contra philoſophũ hoc inſurgit modo: Ignis vt ignis eſt, non agit, vt hic Ariſtoteles aſſerit, ſed vt calidus eſt. ſed ignis eſt per ſe & primo calidus, & characterem accipit in ſpecieꝗ collocatur per caliditatem: ignis igitur vt ignis eſt, agere dicetur, cum illius caliditas forma ſit ſua.

Reſponſio.

Sed ad huiuſmodi ſtatim occurrens rationẽ, hæc ſubdit Alexander, ꝙ ignis duobus accipi poteſt modis, duoꝗ ſignificare poteſt, aut ſolummodo ſpeciem & formam: & hoc modo aliquod habebit contrarium, & actuoſus ſanè erit & efficax. aut cõpoſitum ſignare poteſt quiddam ex materia ſcilicet & forma: iſtoꝗ modo nullum habet contrarium. eadem enim in omnibus eſt materia: & hoc modo actuoſus non dicitur eſſe ignis.

DIGRESSIO

Cæterum quia (vt patuit) Alexandro videtur proprias & peculiares elementorum qualitates eorũdem eſſe formas ſubſtantiales: huiuſmodi cõtra illũ inſurgere poteſt dubitatio, nullo poſſe modo cõtẽdẽs formas eſſe ſubſtantiales elementorum qualitates: Subſtantia & accidens ipſum ens contrario diuidunt ſecantꝗ modo: quamobrem inter ſe diſtant maxime: ſed qualitates ſunt accidentia: hoc enim eſt in confeſſis: non poſſunt igitur eſſe ſubſtantiæ. formæ nanꝗ ſubſtantiales in ſubſtantię reponuntur genere. Præterea ſubſtantialis forma ſenſu percipi non poteſt, ipſo atteſtante philoſopho in tertio de anima libello, vbi ſcribit ꝙ ipſum quod quid eſt, id eſt forma & ſpecies, intellectus eſt obiectum. ſed elementorum qualitates ſenſu percipiuntur: non ſunt igitur ſubſtantiales formę.

Quòd ſubſtãtiales elementorũ formæ non ſunt illorũ qualitates cõtra Alexandrum.

D. Thomas.

Quamobrem philoſophi ſuccurrens dicto D. Thomas, peculiari ad huiuſmodi obiectum reſponſioni, iſtuc præmittit, ꝙ caliditas quidem per ſe ineſt igni, & ignis per ſe dicitur calidus, nõ quia ſubſtantialis illius forma ſit caliditas (forma nãꝗ ſenſu percipi non poteſt) ſed quoniam proprium eſt & inſeparabile illius accidens, formam conſequens ſubſtantialem. Et quia naturalis actio alicuius eſt alterantis contrarij, iccirco ignis ſua agit caliditate, cui ſanè aliquid eſt contrarium: non autem formæ illius ſubſtantiali aliquid eſt contrarium, niſi improprie quiſpiã, et largo (vt aiũt) modo idipſum accipere velit. quo certe modo dici poteſt magis perfectum minus perfecto eſſe contrarium: quæ contradictionis ratio in numeris etiam reperiri poteſt.

Cõtra D. Thomæ rationem

ſed non eſt (vt diximus) propria iſthæc contradictionis via, cum non ſit ſub eodem genere poſitorum, maximeꝗ ſub illo diſtantium & ſemotorum. Verum hæc reſponſio, dubitationis alterius nõ immerito induſtrio lectori anſam ad ſe impetẽdam præbere poterit. Si enim in elementis ſubſtantialis forma actionis non eſt principium, ſed accidentalis forma, cum ex igne verbi cauſa alius generatur ignis: ſecundum prædictam ſententiam caliditas præcedentis ignis ignem generat & efficit poſteriorem: iſtoꝗ ſanè modo accidẽtalis forma ſubſtantialem producit & generat formam: quod abſurdum nimirum & erroneum eſſe cenſetur: cum nihil ſcilicet vltra proprium agat gradum, & ſupra vires operetur ſuas: propter quem ſanè rationis prædictæ modum, poſteriorum quidam imaginati ſunt ꝙ in generatione ignis, caliditas ignis generantis & producentis, ignis caliditatem generati producit & efficit: forma vero ſubſtantialis generantis ignis, formam producit ſubſtantialem ignis geniti: cupientes ſcilicet axioma illud & dignitatem ſaluare, ꝙ nihil videlicet vltra gradum agit proprium, & vires

ſuperat ſuas. Quæ ſentētia (vt arbitror) falſa & abſurda nō immerito exiſtimari poteſt. Ex illa etenim ſequitur ꝙ id quod generatur, compoſitum ſcilicet ex materia & forma, non eſt vere vnum: quo nihil poteſt eſſe abſurdius. Cum enim duorum agentiū, & diuerſis operantium motionibus, non idem ſanè ſit terminus: formaque ſubſtantialis in igne generante, & illius caliditas, duo certe ſint agentia, & diuerſis operentur motionibus, quorum alterum quidem materiam diſponit & alterat, alterum vero ſubſtantialem ſubito producit formam: non idem profecto vtriuſque erit terminus: ſed naturale compoſitum illius ſanè generationis eſt terminus. non igitur vnum & idem vere ipſum erit compoſitum quòd à duobus agentibus diuerſimode prouenire cenſetur. Et hæc ſanè Ariſtotelis contra Platonem eſt ratio in nono primæ philoſophiæ commentario. Quamobrem nonnulli poſteriorum philoſophantiū voluere omnes ſubſtantiales formas à ſupernaturali quadā produci cauſa: agenſq; naturale alterādo ſolūmodo, formę præuias pręparare diſpoſitiones: inter quos Auicenna (vt videtur) & Algāzeles, ambo Arabes, fuiſſe perhibentur, qui viri actiuorum & paſſiuorum ſphærę, quam ſub lunæ reponunt orbe, quandam præſidem ponunt intelligentiæ mentem, quam colchodeam appellant, quæ materiam tam ſenſilem q̃ intelligibilem à naturalibus diſpoſitam præparatāq; agentibus, componere & conformare cenſetur. nihil enim agentia iſta inferiora aliud facere exiſtimant, niſi quod ad inducendę diſpoſitionem pertinet formæ. nam materiam præparatam & concinnatam ab illa ſanè formarum datrice illico ſubſtantiales accipere formas ſecundum præmiſſas aſſerunt diſpoſitiones. Cæterū quoniam iſthæc opinio Academicum ſanè redolet dogma, quod idearum eſſe confirmat eſſentias, illaſq; inferiorum omnium generationis eſſe aſſerit cauſas, & ꝙ à virtute primum incorporea omnis certe emanat prouenitq; actio: ideo in præſentia illam miſſam facio, cum alioqui non multum huiuſmodi pertractatio ad propoſitum ſpectare negotium videatur, potiuſq; præmiſſæ difficultati de D. Thomæ ſententia reſpondere tentemus, ſupponendo tamen prius id quod in primo de generatione & corruptione oſtenditur commentario, ꝙ vnūquodq; ſcilicet agit vt actu eſt. Cum igitur eſſe ipſarum elementarium qualitatum à principijs dependeat eſſentialibus, & à ſuis formis ſubſtantialibus, virtus etiam agendi ipſis nimirum competet qualitatibus à formarum ſubſtantialium virtute. Non eſt autem inconueniens ꝙ aliquod agens virtute alterius vltra gradum agat proprium, & ſuas interdum vires excedat. Serra enim & aſcia tectū domus fabri virtute efficiunt, quod tamen ſupra aſciæ ferræq; vires & gradum eſſe cenſetur. Quodcūq; enim alterius agit virtute, illi ſimile quippiam facere percipitur cuius agit virtute. Ad ſummam igitur, nihil eſt abſurdum quippiam ſupra gradum agere propriū alicuius virtute ſuperioris & excellentioris, aut illi ſanè æqualis quod efficitur & generatur. Et hoc recte dicuntur modo qualitates elementares ſubſtantiales producere formas ſuarum ſubſtātialium virtute formarum. Quo etiam in loco animaduertendum eſt ꝙ omnis actio proprie dicta, contrariorum proprie eſt: & inde prouenit ꝙ quando ignis in lignum agit ignem ſibi ſimilem generando, tūc ignis agere non dicitur, ſed caliditas: & ignem genitum produxit caliditas, ignis tamē intercedente forma, cuius proprium accidens eſt caliditas. iſtoq; modo accidens ſubſtantiam producere poteſt, media tamen (vt dictum eſt) ſubſtantia. Caliditas enim velut inſtrumentū agit virtute principalis agētis, id eſt ſubſtantiæ. Cum autem bifariam inſtrumentum dicatur, vt in ſecundo de anima ſcribitur commētario, aliud ſcilicet primum, & aliud ſecundum, & primum ſanè illud ſit quod per peculiarem agere poteſt formam, nullo alterius ſuffragante aut requiſito adminiculo: ſecundum vero ſine primo nihil poſſit agere, verbi cauſa dolabra per ſe nihil poteſt agere niſi dirigatur à ſabro lignario: ita in propoſito caliditas primarium eſt inſtrumentum in generatione ignis. Agit autem & producit ignis formā ſua mediante ſubſtantia, quæ idem eſt cum ea, id eſt in eodem reperitur ſubiecto, & idem conficiunt indiuiduum: necnon etiam interueniente cæleſtis virtute corporis: quoniā omnes hic inferius agentes, corporis diuini reſpectu inſtrumentales iure & merito eſſe cenſentur. inſtrumentales inquā ſecūdū primū modum ſecundum quem inſtrumentum accipi poſſe dicimus. Ex quibus cuiuis clare patere poteſt ꝙ accidens ſubſtantiam producere valet ſua (vt dictum eſt) mediante & interueniente forma, quando caliditas quæ in generante reperta eſt igne, ſubſtantialem geniti ignis producere poteſt formam. Palàm etiam eſt quomodo Academicorum intelligenda eſt propoſitio illa, nihil ſcilicet vltra proprium gradum vireſq; agere ſuas poſſe. Verum iam ad philoſophi literam redeamus.

Auicenna. Alganzeles.

Colchodea mens.

Dicti Ariſtotelis moderatio ſecundum D. Thomam.

Duplex inſtrumētorum natura.

Corpus cæleſte in inferiora agere.

QVemadmodum igitur qui colores & ſapores in humore diluūt, talem efficiunt aquam: eo natura modo ſiccum & terreum, & per ſiccum & terreū calidi agitans & percolans vi, qualitate quadam ipſum afficit humidum.

CVm retro (vt viſum eſt) dixiſſet Ariſtoteles rationabile eſſe humidum à ſicco pati: eſt autem hoc quidem in terra, illud autem in aqua: hoc ſubiungit in textu quonam modo humidum à ſicco in ſaporum generatione patiatur. Quēadmodum enim, inquit, colorata corpora aut ſapida in humido diluentes aqueo, illam colore inficere videntur aquam, & aliquo modo ſapidam reddere: ſimili

rationis via naturam facere exiſtimãdum eſt. Humidum enim aqueum per ſiccum deſtillans terreum, illudq́ꝫ diluens, caliditate adiuuante varios nimirũ reportat ſapores. illud autẽ, Eo natura modo ſiccum & terreum, defectiuus certe eſt ſermo. Subaudire enim oportet, diluit ipſo humido. Illud autem, & per ſiccum & terreum, expoſitiuum eſt, & id videtur interpretari quod ſubaudiri diximus oportere, ꝙ natura ſcilicet ſiccum cum humido proluit, & in eiuſmodi proluuie ſiue percolatione calidi nimirũ vtitur vi: quod mouens, id eſt alterans & compingens ipſum humidum, illud quale quiddã efficit, id eſt ſapidum facit. Saporũ igitur à philoſopho cauſa hoc aſſignatur in loco, percolationi & ablutioni illi adſcripta qua ſiccum terreum ab humido proluitur aqueo, cum calor ſcilicet moueat & permutet, illudq́ꝫ compingat & conſtipet. Ex quibus manifeſtum eſſe percipitur terram ipſam actu ſapores non habere quos aquę impertiat, verum ex tali colatura proluuieq́ꝫ humidi aquei per ſiccum terreum calido ipſum alterante & digerente compingẽteq́ꝫ, in ipſo humido ſaporum differentias generari. Si enim actu in ſe ſapores haberet terra, ab illaq́ꝫ eos caperet aqua, haudquaq̃ ſanè perciperetur alios à ſtirpium genere alio produci ſapores, cum omnia eadem alantur aqua. Sed quoniam ſecundum ſuſcipientium diuerſitatem ſtirpium (vt experientia docet) varij efficiuntur & apparent ſapores, qui à ſe receptæ moderantur aquę: nullos in terra proprios & peculiares præexiſtere ſapores manifeſtum eſt. Illo nanq́ꝫ modo Anaxagoræ de panſpermia ſiue ſeminario vera eſſet ſententia, quam retro vidimus improbatam. Non habet igitur terra actu ſapores quos aquæ (vt diximus) impartire poſſit, in ſe præexiſtentes, ſed illi percolatione fiunt humidi aquei per illius ſiccam naturam, interueniente & cooperante calidi vi. Quapropter ſi qui forte apparuerint in terra ſapores (vt retro dixerat philoſophus cũ ait ſapores qui guſtu percipiuntur in pomorum generibus, in terra etiam reperiri) erunt vtiq́ꝫ illi ex permixtiõe ſicci cum humido, calido adiuuãte eo quo diximus modo. Habet enim in ſe terra calorẽ & humorẽ ſemper inter ſe confuſos & commixtos.

Terrā actu ſapores non habere.

ET hoc eſt ſapor, ea ſcilicet quæ à prędicto ſicco in humore fit paſſio, guſtatus qui potentia eſt, immutatrix ad actũ. Deducit enim ſenſitiuum ad id quod poteſtate præexiſtebat. Sentire nanque ipſum non vt diſcere eſt, ſed vt ſpeculari.

CVm in pręcedenti dixiſſet textu philoſophus cur humidum aqueum fiat ſapidum, & quo id fiat modo, hoc in loco ſaporis ſubdit definitionem, quem paſſionẽ dicit eſſe inuſtam & impreſſam humido aqueo à ſicco terreo: guſtatus qui in potentia talis eſt, alteratiuam & immutatricem, & ad actum deductricem. Qua in definitione per illud quod dicitur, Sapor eſt paſſio, & ipſa intelligitur caliditatis effectio. Paſſio enim illa in humido aqueo a ſicco inuſta terreo, non eſt abſq́ꝫ calido cooperãte. Mouetur autem guſtatus ab ipſis ſaporum differentijs de potentia ad actum, quoniam ſapor ipſum operari facit guſtatum, & actu eſſe. Quia igitur guſtatiua præexiſtit potentia, idcirco dicitur ſapor guſtatum ex potentia ad actum deducere. Non eſſe autem ſaporem guſtatiuę cauſam potentiæ, per illud quod ſtatim ſubiũgit philoſophus videtur oſtendere, dicẽs: Nõ enim vt diſcere, ſed vt ſpeculari ipſum eſt ſentire. quaſi dicere velit quòd ſenſitiua non efficitur & generatur potentia in ipſo ſentiendi opere & actu, quemadmodum in diſcendo efficitur diſciplina, ſed potentia præexiſtit in eſſe ſuo, & poſtmodum ad actũ reducitur ab ipſis ſenſilũ ſpeciebus: ſicut in ijs qui actu ſpeculantur, qui eorum quæ prius didicerant, & quorum ſcientiam iam poſſident acquiſitam contemplationibus, dum id agunt, non immerito vacare dicuntur. Qui autem ſenſus ſint potentia, & qui actu tales, in commentarijs de anima eſt pertractatum. Cæterum hoc animaduertendum eſt in loco ꝙ in ipſius definitione ſaporis particula adiuncta fuit illa, Guſtatus qui potentia eſt, immutatrix & alteratiua ad actum: vt propriam ſaporũ differẽtiam aſſignaret. nanq́ꝫ non omnis paſſio in humido facta à ſicco, merito dicitur eſſe ſapor, quoniam colores ipſi ſi in humore ſimiliter diluantur, paſſionem certe recipiet & reportabit humidũ illud corpus. Odores quinetiã hoc fieri cenſentur modo, à ſicci videlicet natura in humido, operãte aëre: quorum tamen neutrum dicitur eſſe ſapor: quamobrem recte profecto additum eſt proprium ipſius saporis. Eſt enim paſſio humidi aquei ſapor à ſicco effecta terreo, interueniente calidi poteſtate, guſtatus immutatrix, & illius deductrix de potentia ad actum. Quòd autem ſiccitas terrea generationis ſaporum exiſtat cauſa in ipſo humido aqueo, manifeſtum eſſe aſſerit Aphrodiſeus ex varijs aquarum pluuiarum differentijs, quæ nimirum fiunt per commixtionem terrei ſicci cum aqueo humido. Aquæ enim pluuię hyeme dulciſſimæ perhibentur eſſe: æſtate autem minus ſuaues: autumno vero minime: rurſum flante Borea bonæ & potabiles ſunt aquæ, quæ profecto auſtrinis tempeſtatibus amariores ſalſioreſq́ꝫ exiſtunt. Præterea in alluuionibus & inundationibus dulces apparent, in ſiccitatibus autem ſalſæ & amaræ. Hyemis etenim tempore cum humida exiſtat terra, puræ & impermixtæ à ſicco terreo exhalationes aſcendunt: æſtate autem cum non humecta ſint adeo quę iuxta terram ſunt loca, cum exhalationibus ſimul terræ aſcendunt ſuperfluitates quæ aquas ſanè inficere poſſunt. Caloribus enim & exuſtione tunc ſquallent omnia, & in puluerẽ vertuntur. Pariq́ꝫ rationis modo flãte Borea potabiles fiunt aquæ,

Saporis definitio.

Quòd ſiccitas terrea ſaporũ ſit cauſa, ex Aphrodiſeo digreſſiuncula

quoniam à frigidis humidiſq; locis is ſanè flat ventus: contrà flante accidit Auſtro. per arentes nanq; & ſole peruſtos terrarum tractus ille ad nos perueniens ventus, multum quãtum ex terrea ſecũ defert natura. Et in ſiccitatibus ſimiliter plurimum terræ in ſublime rapitur, & ideo ea in conſtitutione ſalſæ apparent aquæ. Cuius ſanè contrarium in proluuijs inundationibuſq; cõtingere non immerito animaduertitur. Rationi igitur conſentaneũ eſſe videtur, ita omnes ſaporum fieri ſpecies in humido, ſcilicet ſicci permixtione expreſſioneq; terrei, digeſtione concoctioneq; addita, à calidi vi & poteſtate facta. Nonnunquã autem præpedita à frigoris vi digeſtione, ſapores interire corrũpiq; videntur. Frigiditas enim abſumit, & immodice humectãdo ſiccitatem diſſipat quæ in ipſo permixta reperitur humido. ſupfluens nãq; illa & excellenter inualeſcens, ſapida nimirũ cõgelat & adſtringit corpora, que reſoluto poſtmodũ gelu humeſcunt, & cõputreſcunt, interdumq; etiam exſiccantur. Ineſt enim ſaporibus humiditas, ſed non per ſecretionem diſiunctionemq; illius a ſicco factam virtute calidi, tales dicuntur ſapores, ſed per concretionem coniunctionemq; potius coquente conſtipanteq; calido factam. Quòd autẽ in ijs quæ digeruntur, ſuperfluens reperiatur humiditas: ex hoc manifeſte patere poteſt. Soluta nanq; & præpedita in illis digeſtione, ſenſu percipere contingit cum humida effecta illa, tum etiam cito putreſcentia. Multaq; præterea pomorum genera in frigidis naſcentia locis, neque miteſcunt omnino, & ad maturitatem perueniũt, neq; ſi proptus illi acceſſerint, peculiares ſuoſq; habent ſapores, vt illæ quæ apud Britannos naſcuntur vuæ, quæ ad iuſtam maturitatem cæli terrarumq; vitio haudquaquã peruenire poſſe dicuntur. Ex quo perſpicuum eſt calidum digerens & concoquens cum in illis, tum in alijs etiam pomorum generibus veram ſanè ſaporum omnium eſſe cauſam. Cæterum quoniam paulo ante de Aphrodiſei ſentẽtia diximus ꝙ ſuperfluens frigus ſapida cõgelat adſtringitque corpora, quæ gelu poſtmodum reſoluto humeſcere & computreſcere animaduertuntur, interdumq; etiam exſiccari videntur: non ab re eſſe duxi de naturalium quæſtionum noſtrarum commentariolo problema quoddam in medium adducere, cum alioqui propoſito quadret negotio, & accidentium prędictorum mediocriter (vt arbitror) probabiles aſſignare videatur cauſas. Hoc autem ſe habet modo. Cur poma ſi gelauerint, poſt ſolutum gelu tum proprios deperdunt ſapores, tum etiam cito putreſcunt, quædam vero arida fiunt? An quia ſuperfluẽs frigus, ſiccum quod in illis humido erat commixtum, diſſipat, & calorem hebetat, illaq; immodice humeſcere facit? Sapores autem nõ in ſecretione diſiunctioneq; humidi à ſicco, ſed in concretione potius cõiunctioneq; illorum à calido facta certum eſt generari. Marceſcere autem poſt gelu ſolent poma, quoniam ſuperfluens in illis humiditas, neq; à calido moderata, neq; ſicco bene permixta, facilè putreſcere nata eſt. Areſcũt autẽ nonnulla quæ exigui ſanè & tenuioris ſunt ſucci, ipſo humido propter frigus cũ calido exhalãte. Verũ de ijs hactenus: quamobrẽ ad Ariſtotelẽ redeamus.

Cur gelu putreſcãt poma & interdũ arida fiant.

QVód autem non cuiuſque ſicci, ſed nutritiui, ſapores vel paſſio vel priuatio exiſtunt, hinc accipiendum eſt,

CVm retro (vt viſum eſt) dixiſſet Ariſtoteles ſaporem eſſe paſſionem factam in humido aqueo à ſicci terrei natura, calido cooperante, guſtatus immutatricem, & illius de potentia ad actum deductricem: hoc oſtendit in loco ꝙ non ab re ſanè illa adiuncta eſt particula quæ in extrema fuit definitione appoſita, ſcilicet immutatrix guſtatus de potentia ad actum. non enim omnis in humido effecta paſſio continuò ſapor eſſe cenſetur. Odor nanq; à ſicco etiam fit in humido, vt infra oſtendet ipſe, qui tamen non eſt ſapor. Præterea alimentum omne, vt patet, tactile eſt: non tamen vt tactile eſt, alere & nutrire cẽſetur, verum per paſſionem illam per quã eſt guſtabile. Quod oſtendere philoſophus volens dixit in litera, non omnis ſicci, ſed nutritiui. hoc ſanè vſus nomine nutritiui, guſtabilis loco. Cum autem dixit quòd ſapores paſſiones ſunt nutritiui, ſubdit, aut priuationes vel carentiæ, intelligens per priuationem nutritiui, ipſius videlicet dulcis carentiam. Hoc enim ſolo (vt inferius oſtendet) nutritur animal. Cuius cum amarus certe ſapor, tum ſalſus priuationes eſſe cenſentur: qui licet ſint guſtabiles, alere tamen & nutrire non dicuntur. Quemadmodum enim in colorum genere cõtrarium maxime viſili, id eſt albo, id quod nigrum eſt, eſſe cenſetur, quod tamen eſt viſile: ita in ſaporibus ipſis id quod maxime & primo guſtabili eſt cõtrarium, guſtabile etiã exiſtit. Maxime autẽ guſtabile illud eſt quod eſt nutritiuũ maxime: quod ſine cõtrouerſia dulcis eſt ſapor. Huius inquam priuatio, amarus ſcilicet ſapor, & ipſe ſanè eſt guſtabilis. Vniuerſaliter enim Ariſtoteli conſuetum eſt è contrariorum numero illud quod in peiori deterioríque collocatur ordine, priuationis nomine appellare. Quoniam autem dulce, & illius contrarium amarum, guſtabilia ſunt & ſapores, & ex illorum tali vel tali commixtione omnes nimirum alij proueniunt ſapores, quemadmodum intermediæ colorum ſpecies ex albi nigriq; mixtione generantur: idcirco in præſentis literæ contextu vniuerſum guſtabile genus nobis voluit ſignificare philoſophus, contraria in ſaporum genere, ex quibus omnes conſtant ſapores, dulce ſcilicet & amarum, innuendo magis, quàm exprimendo.

Solo dulci nutriri animal.

QVód neq; ſiccum abſque humido, neque humidum abſque ſicco. Nutrimentum nanque animalibus neutrum illorum ſolitarium eſt: ſed ex illis mixtum. Et oblati animalibus alimenti

ea quidem quæ tactu ſentiuntur, accretionem ſanè faciunt, & diminutionem: horum autē cauſa, quatenus calidum fuerit & frigidum id quod offertur. Hæc enim accretiones faciunt, & diminutiones.

Cur guſtatus tactus ſit ſpecies.

Concoctio incrementi, cruditas decremēti cauſa. Atrophia. Tabes.

Alimentū vt tactile eſt, augere perhibetur.

QVòd neque ſiccum de per ſe, neq; humidum ſolitarie alant & nutriant, hoc ſumit in textu philoſophus ceu manifeſtum, & omnibus clarum. Alimentum enim in quadam horum mixtione conſtare cenſetur. Defectiuus autem à principio ſtatim literæ hic videtur eſſe contextus, cuius integra & cōpleta (vt arbitror) ſequela hoc adduci poteſt modo. Neque ſiccum abſq; humido, neq; humidum abſq; ſicco, ſapor ſcilicet eſt, aut alimentum. oſtendet tamen poſthac philoſophus in ijs quæ ſequuntur, ꝙ non omnis ex horum commixtione facta paſſio continuò ſit ſapor. oblatum enim animantium generi nutrimentum tactile eſſe conſtat: & hanc ſanè ob rem à philoſopho dictum eſt guſtatum tactus eſſe ſpeciem, quoniam & ipſe tactilium contrarietates percipere poteſt & ſentire. Cæterum alimentum vt tactile eſt, alere & nutrire non dicitur. non enim alimentum ipſum vt eſt calidum vel frigidum, durum aut molle, aut huiuſmodi quippiam contrariarum habens qualitatū, alere percipitur: ſed vt guſtabile eſt, & ſapidum. Alimentum enim vt tactile eſt, cum accretionis cauſa, tum diminutionis ijs quæ inde aluntur, eſſe cenſetur. vt enim calidum eſt & frigidum alimentum, applicari & ſecerni dicitur. Hæc nanq; duo concoctionis & cruditatis ſunt cauſæ: quorum concoctio quidē applicare ſanè facit, & incrementi idcirco dicitur eſſe cauſa. Cruditas vero & indigeſtio diminutionem nimirum efficere cenſetur, & diſpoſitionem illam quam ἀτροφίαν medici appellant, nos tabem dicere poſſumus: cum corpus videlicet non alitur, ſed abſumitur & tabeſcit. Caliditas enim & frigiditas oblatorum eſculentorum & poculentorum aut adiuuant aut impediunt naturalem animalium calorē: qua ex re cruditates in illis aut concoctiones conſequuntur, & digeſtiones: ex quibus accretiones (vt diximus) eueniunt & diminutiones. Quamobrem ſecundum hanc humidi à ſicco paſſionem, cum tactile etiam exiſtat alimentum, non dicetur eſſe ſapor, neq; alere & nutrire cenſebitur. Aliud enim eſt alere, & aliud accretionem efficere. Poteſt autem alio etiam modo alimentum vt eſt tactile, augmenti cauſa non immerito exiſtimari: quoniam quod tactile eſt, corpus eſſe cenſetur. obſtans enim & reſiſtens tactile eſſe dicitur, in quibus ipſius corporis eſſe cōſtituitur, & à quibus prima etiam corpora in ſpeciem reponi cenſentur: per corpuſculorum autem quorundam applicamenta & remotiones, cum incrementa, tum decrementa fieri percipiuntur. Quapropter alimentum vt corpus eſt, augmentum præſtare dicitur: nam vt tactile eſt, non neceſſario eſſe cenſetur corpus. Vt corpus igitur eſt, incrementa præſtabit. nam vt corpus eſt, quātum quiddam eſt: quantum autem alij additū quanto, augeſcere ſanè facit. Hac autem de re in commentarijs de generatione & corruptione abunde eſt pertractatum. Accretionis igitur & diminutionis cauſam eſſe alimētum manifeſtum ſanè eſt, vt eſt calidum vel frigidum, & omnino vt tactile eſt. Hæc enim, inquit, accretiones & diminutiones faciunt. intelligere volens vel ſimpliciter calidum & frigidum, vel ex tactilium numero calidum & frigidum: ſecundum quā paſſionē in humido factam, à ſicco in animalium genere guſtandi ſanè efficitur virtus, vnde ali & nutriri poſſunt: à qua etiam paſſione ſaporum certe fiunt differentiæ. Secundum quid igitur alere quippiam dicetur? Vt guſtabile videlicet eſt, & non vt tactile.

ALit autem id quod profertur, quoad guſtabile eſt. omnia nauque dulci aluntur, ſiue ſimpliciter, ſiue permixtim. De huiuſmodi autem re in commentarijs de generatione & corruptione determinare oportet. Nunc autem quatenus cogit neceſſitas, de illis eſt prælibandum.

QVòd guſtabile quidem vt huiuſmodi eſt, ſolum nutriat & alat, paulo ante eſt declaratū. Quòd autem dulci alantur omnia, ideo verum eſſe cenſetur, quoniā maxime guſtabile ipſum eſt dulce. Simpliciter autem dixit, vel permixtim, ceu nullum ſine dulci poſſit eſſe alimētum. Si vero ſimpliciter dulce non fuerit, ſed permixtum alimentum, ex illius ſanè contrario erit permixtū: quod ipſum eſt amarum. Sicut enim mox ipſe dicet, quoniā dulce cū ſit nutritiuum, maxime ſuperferri & ſupernatare natū eſt, idcirco cōmixtione is profecto indiget ſapor, vt cōmode nutrire alereq; valeat. Supernatare enim id ſanè cēſetur quod dulce eſt, quoniā leue eſt, & ſurſum ferri natū: & hanc ob cauſam nutrire poteſt maxime. Subiūgit poſtmodū philoſophus propriū de ijs ſermonem, quomodo ſcilicet & quibus alantur animalia & augmentum capiant eſcis, ad cōmentarios de generatione & corruptione pertinere. Scripſit autē de augmentatione quidē peculiariter in illis commētarijs philoſophus: de alimēto autē in libris de animaliū generatione. Quamobrem accuratiorē de ijs ſermonem ceu ad propriū & peculiarem locū ad illos remittit cōmentarios. Verū non inutiliter mehercule hoc in loco huiuſmodi de re D. Thomas notare videtur. Dicit enim ꝙ cibaria potuſq; qui animalibus

apponuntur,ad duo quædam illis deſeruire videntur,ad augmentum ſcilicet, per quod ad quantitatem magnitudinēq; deducuntur perfectam:& ad nutrimentum,per quod animalis conſeruatur ſubſtantia. Ad generationem quinetiam ijdem faciunt cibi:verum iſtuc iam ad ipſum non pertinet indiuiduum,ſed ad illius ſpeciem conſeruandam. Eſculenta igitur & poculenta cum de ſenſilium exiſtāt numero,vt tactilia ſunt quædam, augmenta ſane efficiunt & decrementa:quoniā calidū (vt dictum eſt) & frigidum augmentum faciunt & decrementum : ita ꝙ calidum proprie augeſcere faciat. eius enim eſt dilatare & diffundere, & in maius corpus dare,ceu à centro ad circunferentiam rem ipſam mouendo. Frigidi autem ratio eſt vt diminutionē efficiat,quoniā illius eſt conſtringere & compingere,veluti à circunferentia ad ipſum centrū rem ipſam coarctando. Quapropter in primæua ætate animalia pluſrimo creſcunt & augentur calore,quæ ſenectutis certe tempore decreſcunt & minuūtur,vniuerſiſq; cōtrahūtur membris propter frigiditatem,& innati hebetudinem caloris,ad frigus,id eſt ad mortem extinctionemque feſtinantis.

Eſculentia ad duo conferre.

Calidū auget, frigidum minuit.

CAlidum enim auget,& alimentum affingit:& leue quidem attrahit:ſalſum autem & amarū ob grauitatē relinquit. Quod igitur in exterioribus corporibus externus facit calor, id in animalium ſtirpiumque natura internus planè efficit:& idcirco dulci aluntur. Alij autem alimento commiſcentur ſapores eodem ſanè modo quo ſalſum & acidum condimenti gratia. Hoc autem ideo, vt diducant id quod in dulci nutritiuum eſt nimis & redundans.

IN hoc literæ contextu ea ſanè philoſophus confirmare videtur quę ſuperius dixerat:calidū ſcilicet augmentum facere in animaliū corporibus. Calidū enim cum digeſtionis concoctioniſq; ſit cauſa, necnon cibos conficiat,ſuiſq; applicet locis,ceu naturalis cuiuſdam ſtructuræ architectus & faber omnia certe digerit & cōponit. ab ipſis enim humiditatibus quod dulce & leue eſt attrahit,& amarū & ſalſum relinquit ob eorum grauedinem ad nutriēdi opus ineptam. Ex quo perſpicere licet animalium excrementa grauia eſſe & terrea maxime,quæ amara etiam & ſalſa eſſe perhibentur, propter ſecretas & ſeiugatas ab eiſdem calore cooperante dulces & ſubtiles partes,quæ nutriendo & augendo corpori fuerunt addictæ. Quòd autem ipſe calor dulce attrahat & leue, amarū autem relinquat & graue, ceu manifeſtum & omnibus cognitū in præſentia ſumit philoſophus:quod alioqui ab ipſis exhalationum modis,quæ continuò in vniuerſi natura fieri conſpiciūtur,perſpicuum & clarū eſſe poteſt. Quod enim exterior in mundo efficit calor,partium halitus ſubtilium & leuiū attrahendo, craſſas autem & graues dimittendo partes:hoc nimirū in animaliū corporibus internū efficit calidū. Ex oblatis enim attrahit cibis quod leue eſt & dulce,& illud animaliū corporibus applicat & adſtruit:id autē quod graue eſt & amarum aut ſalſum,dimittit,qualia ſunt excremēta omnia. Si enim illa quæ reſtant,ſalſa ſunt & amara:nō immerito id quod attrahitur,cōtrario ſe habet modo. leue nanq; eſt & dulce. Et iſtuc etiā in cauſa eſſe poterit cur dulci animalia alantur,neq; ea ſola,ſed omnia etiam viuētia. id enim ſolum attrahitur,& ab ipſo applicatur calido,quod non ſolum & ſimpliciter leue eſſe cenſetur,ſed leue ſimul & dulce. quæ res patere etiam poteſt ab ipſis exhalationū modis. omnes enim aquæ pluuiæ dulces ſanè ſunt licet à mari plurimæ dicantur aſcendere. ibi nanq; humoris eſt plurimum. De huiuſmodi autē in commentarijs de ſublimibus quę meteora vocant,abunde pertractatum eſt. Dulcis igitur ſapor primo nutritiuus cenſendus eſt:alij autē omnes ſapores condimenti admittuntur loco, & non quia ſuapte natura ſint nutrientes : ſimili ferè modo quo ſalſi & acidi recipiuntur ſapores. Quemadmodum enim hos duos condimenti gratia admittunt homines,& dulci commiſceri cupiunt, vt illius propter guſtus excellentiam factam ſatietatem obtundāt,& hebetem reddant:ita reliquas ſaporum ſpecies neceſſitatis huius cauſa dulci commiſceri non ab re exiſtimandum eſt,vt illius ſcilicet redūdantem,& nauſeam efficientem comprimant ſanè & coërceant poteſtatem,illumq; condiant & contemperent modo quo nutricationi conducat maxime.

Quòd ſoli nutrit dulces alij ſapores pro cōdimento faciant.

QVemadmodum autem colores de albi & nigri ſunt mixtione, ita & ſapores ex dulci & amaro. Et proportione quidem, eo ꝙ tum magis,tum minus illorum vnuſquiſque ſuſcipiat, ſiue per quoſdā mixtionis numeros & motiones,ſeu indefinite. Quæcunque autem ex illis mixti voluptatem faciūt, ij ſolum in numeris. Pinguis igitur dulcis eſt ſapor. Salſus autē & amarus ijdē ferè ſunt. Acris vero

auſterus,& acerbus,& acidus,in mediocritate conſiſtunt.

CVm retro dixiſſet Ariſtoteles dulce eſſe nutritiuum,illius vero contrariũ & priuatiuum amarũ eſſe ſaporem,hoc in textu oſtendere intendit omnes intermedios ſapores ex horum cómixtione cõtrarioꝛũ generari, nõ alio rationis modo,q̃ quo ex albi nigriq; permixtione omnes intermedij efficiuntur colores, & hoc ſecũdũ proportionatam horum cõtrariorum permixtionem, vt in colorum ſpeciebus dictum eſt fieri. Sapores autem delectabiles & ſuaues per numeralis modum proportionis maxime fieri & conſtare:cõtrà inſuaues & ingratos cum nulla numerali effici proportione,ſed per exceſſus ſolummodo & defectus quoſdam ſurdis proportionum conſtantes modis: quemadmodum de colorum ſpeciebus retro eſt pertractatum. Quo tradito & explicato ſaporum recenſet ſpecies philoſophus:oſtenditq; quinam contrarijs illis & extremis merito applicari debeant, & cum illis facere cenſeantur:quive de illorum numero contrariorum prædictorum commixtione reſultent. Pinguem enim ſaporem cum dulci facere inquit,& ex illius eſſe ordine iure cenſeri.& idcirco maxime nutritiuus exiſtimatur. Salſus autem iuxta amarum reponitur eiuſq; eſſe ordinis perhibetur. Acris vero & auſterus, & acerbus ſiue ſtipticus,& acidus ſiue acutus,in illorum nimirum reponuntur medio. nanq; ex ſupradictorum mixtione contrariorum fieri animaduertuntur. Cæterum hoc diligenter animaduertendum eſt in loco,q; philoſophus quidem (vt vidimus) octo ſaporum faciens ſpecies,extrema inter ſe contraria maxime diſtãtia duo facit, dulce ſcilicet & amarum:& ex intermediorum numero pingue quidem dulci applicat,ſalſum vero amaro:reliquas vero ſaporũ quatuor ſpecies horũ in medio collocat,acre videlicet & acerbum,& auſterum & acidum. Quod voluiſſe etiam legitimum eius diſcipulũ Theophraſtum palàm eſt. In ſexto enim de ſtirpium cauſis commentario cum ſeptem proprie ſaporum diſcrimina cõnumeraſſet,quæ hoc in loco à philoſopho ſunt enarrata: pingue dixit cum dulci facere,& nõ eſſe per ſe ſaporem. Galenus autem inter medicos vir magni nominis, in ſuis de ſimplici medicina commentarijs, cum eaſdem ſaporum referat ſpecies quæ hic à philoſopho recenſentur, in extremis contrarijs cum illo non conuenit. extrema enim ponit contraria acre & acidum, intermedia vero reliqua illa quæ philoſophus ponit. Qui tamen cum hac in re à philoſophi ſententia deſciſcere videatur, illiq; contraria ſentire & dicere,haudquaquam id facere animaduertetur ſi recto iudicij examine Ariſtotelis illiuſque hac de re conſyderetur & perpendatur intentio. Galenus nanque vt medicum agens, qui artifex ſanè eſt ſenſu omnia iudicans & perpendens,ad tactiles reſpiciens qualitates, acre & acidum in ſaporum genere non immerito duo eſſe voluit extrema.nanque ſecundum caliditatem acre iure cõſetur extremum,vt acidum ſecundum frigiditatem alterum extremitatis non ab re tenere videtur locum. Ariſtoteles autem phyſico magis procedens modo,de ſaporibus verba faciens,non ad tactiles illorum reſpexit qualitates,ſed ad guſtabiles,à quibus ſaporum ſanè ſpecies peculiariter characterem ſuum ſumere cenſentur: & idcirco ſuprà enarratum illis aſſignaſſe ordinem videtur, in guſtabili potens genere extrema illa quæ ſuapte natura talia ſunt, dulce ſcilicet & amarum. Non igitur ij (vt arbitror) diſcordant viri,ſed per diuerſos intentionis modos hac de re diuerſimode ſcripſiſſe videntur. Animaduertendum præterea eſt quòd in Timæo ſuo Plato ſeptem ſolummodo ſaporum connumerat ſpecies,hoc autem idcirco (vt arbitror) quoniam pingue cum dulci ponit,aſſerens vnctuoſum quidem cum ſuauitate dulcem efficere ſaporem:ſine ſuauitate autem,pinguem & inſipidum. Huiuſmodi autem in ſaporum ſpeciebus vtitur ordine.nam extrema & ipſe ſecundum tactiles ponit qualitates, acre ſcilicet & acidũ,vt Platonicus facit Galenus:& iuxta alterum quidem illorum extremũ quod excellentem præ ſe fert caliditatem,acre videlicet,ponit amarum:iuxta quod ponit ſalſum. Penes vero alterum extremum,acidum ſcilicet ſiue acutum,quod ſanè ſuperfluentem indicat frigiditatem, acerbum ſiue ſtipticum ponit:iuxta quod auſterum collocat. Septimam vero ſedem, id eſt medium, dulci aſſignat ſapori,tum quia inter cæteros eſt nobiliſſimus,& guſtatui gratiſſimus,& idcirco ſicut cor in homine,& ſol in vniuerſo inter errãtes ſtellas,ita in ſaporum iſte ambitu medium iure obtinet locum. Tum etiam quoniam ad refractum quoddam caliditatis frigiditatiſque temperamentum commenſuratis deductus qualitatibus,& pręcipue alat,& naturæ vel ſolus vel maxime ſit amicus & commodus. Sunt autem (vt iſtuc etiam obiter dicatur) ſaporum prædictorum notiones in pomis fructibuſq; quibuſdã luculenter manifeſtæ. Dulcis nanque ſapor in melle præcipue eſſe percipitur,& in mitibus maturiſq; vuis. Pinguis autem in ijs quę oleoſa & vnctuoſa eſſe cenſentur. Acidus autem in aceto percipitur,& in ijs quæ ſuapte natura acuta acidáque exiſtunt. Acerbus autem, quẽ ſtipticum appellauimus, in ſilueſtribus deprehenditur piris, quæ nunquam miteſcere ſolent,necnon in ſorbis & meſpilis ante maturitatem. Auſterus autem in quibuſdam vini generibus percipitur maxime. Salſus in ſale eſt, & in ſalitis rebus. Amarus in felle & abſinthio deprehenditur. Acer autem ſapor in pipere & zinzibere & ſinapi aliiſq; eiuſmodi dignoſci & percipi poteſt. Cæterum non me fugit Plinium ſecundum in naturali hiſtoria ſaporum ſanè numerum augere. tredecim nanq; illos eſſe vult,quos etiam recenſet:dulcẽ, ſuauem,pinguem,amarum,auſterum, acrem, acutum, acerbum,acidum,ſalſum,& præter hæc genera alium vnum in quo plures ſentiuntur ſapores,vt in vinis.nanque in ijs & auſterus, & acutus,& dulcis,& ſuauis,omnes alieni,vt ille ait. Alterum itidem in quo ſit & alienus quidem, ſed & ſuus quidã & peculiaris,vt in lacte:quoniam (vt ille ait) ineſt ei,quod tamen iure dici non poteſt, dulce & pingue & ſuaue,obtinente lenitate,quæ & ipſa in ſaporis ſuccedit vicem. Quo in loco animaduertendum eſſe

Margin notes:

Octo ſaporũ ſpecies.

Theophraſt.

DIGRESSIVNCVLA. Galeni ſententia de ſaporibus. Non diſſentire ab Ariſtotele Galenũ in ſaporũ ordine.

Quæ in Timæo de ſaporũ ſpeciebus dixerit plato.

Quòd inter ſapores primarũ locum obtinet dulce.

Saporũ animaduerſiones in pomis & fructibus.

xiij. ſaporum eſſe ſpecies de Plinij ſecundi ſententia.

arbitror, ad illa decantata & ab antiquis poſita ſaporum genera Pliniū tria iſta addidiſſe cōpoſita potius ꝙ ſimplicia: vnū ſcilicet in quo omnes ſapores ſunt alieni, vt in vinis: aliud vero in quo ſaporū ſpecies iſtæ ſunt alienæ, pingue ſcilicet & dulce. lenis autem eſt proprius, quem ſaporis locum obtinere dicit, vt in lacte. quæ ſaporis ſpecies prioribus computata duodecim, numerum ſanè ſupradictum triū & decem efficere videtur. Verum ſi quis ſimplícia ſaporum genera conſyderare voluerit, quæ neq; concurrant, neque aliud cum alio facere ponātur, octo (vt dictum eſt) ſolummodo, ſiue potius ſeptem illa proculdubio eſſe comperiet.

AEquales enim ferè ſaporum & colorum ſunt ſpecies. Septē nanque vtrinque ſpecies, ſi quis (vt recta dictat ratio) fuſcum nigrū quiddam eſſe poſuerit. Reſtat igitur flauum quidem albi eſſe: quemadmodum pingue eſt dulcis: puniceum vero, & purpureum, & viride, & ceruleum in intermedio albi & nigri eſſe.

POſtquā oſtenſum eſt intermedios ſapores eo fieri modo ex dulcis amariq; commixtione, quo intermedij fiunt colores ex albi & nigri commixtione: hoc oſtendit in loco philoſophus ſaporum colorumq; alteram etiam ſimilitudinem ex vtrarunque numero ſpecierum, quas ſanè vtrinq; ſeptem eſſe aſſerit: vbi oportet ſalſum de per ſe ſumere ſaporem, & non illū amaro coniungere. Sunt autem ſaporum ſpecies iſtę, dulce cū ſibi applicato pingui: acre: auſterū: acerbū: acidū: ſalſum: amarū. Colorum autem ſpecies (vt dictum iam eſt) ſunt iſtæ: albū, flauū, puniceū, purpureū, viride, ceruleum, nigrum. aut ſi flauum albo iungatur, ante nigrum ponatur pullum, quod cum liuiditate quadā nigreſcere videtur. Vt autem manifeſtam illorum oſtendat ſimilitudinem philoſophus, dicit ꝙ quemadmodū in ſaporibus iunctus eſt pinguis ſapor dulci ſapori, amarus autem ipſi ſalſo, ita in coloribus flauus color cum albo numeratur, pullus vero cum nigro. Quamobrem animaduertendum eſſe inquit Aphrodiſeus quòd ſpecies quidem colorum & ſaporum ſunt æquales, verum non videntur eſſe ſeptem, vt hic philoſophus aſſerit. Nam ſi in ſaporibus pingue quidē dulci coniungatur, ſalſum vero amaro: ſex tantum ſaporum erunt ſpecies. Si autem neque pingue cum dulci copuletur, neque ſalſum cū amaro, octo certe apparebunt ſpecies. Parique modo in coloribus etiam eſſe videtur. Si enim flauum cum albo faciat, & pullum cum nigro, ſex tantum colorum erunt ſpecies. Quòd ſi neque flauum cū albo, neq; pullum cum nigro iungantur, ſed de per ſe conſtituantur, rurſum octo etiam colorum erunt ſpecies. Quāobrem vt ſeptem relinquantur ſpecies, opus eſt vt in coloribus & ſimiliter ſaporibus illorum vnū quod extremis iungitur, de per ſe ſumatur, alterum vero alteri iungatur extremo: verbi cauſa in coloribus ſi de per ſe & ab albo ſeiugatus color ponitur flauus, pullum nigro iungi neceſſe eſt: aut contrà, ſi niger à pullo diſtinguitur color, vt ſeptem ſcilicet reſtent ſpecies, flauum albo iungi oportet: ſimilique rationis modo in ſaporum ſpeciebus de pingui & ſalſo dicendum eſt.

Saporum & colorum ſpecies vtrinq; ſeptē.

Alex. Aphrodiſeus.

Reliqui autem ex ijs ſunt mixti.

HOc idcirco dixiſſe videtur philoſophus, quoniā nonnulli fiunt colores non ſolum ex albi & nigri mixtione, vt dictum eſt, ſed ex mediorum etiam ad ſe inuicem colorum mixtione. quāobrē infiniti quodammodo cenſentur eſſe colores: & idcirco dixit, reliqui autem colores ex horum ſcilicet mediorum fiunt commixtione: cum primarij ſcilicet & principales ij ſint quos recenſuimus.

ET quemadmodū nigrū albi eſt priuatio in perſpicuo, ita ſalſum & amarum dulcis in nutritiuo humido: quamobrem omniū quę cōburūtur, amarus eſt cinis. ab illis enim potabile exhauſtū ęſt.

CVm dixiſſet ſaporum colorumq; mixtiones ſimiliter fieri, & totidem vtrorūq; eſſe ſpecies, alio etiam rationis modo horum nobis ſimilitudinem oſtendit. Quemadmodū enim, inquit, nigrū albo eſt contrarium, & illius priuatio quędam in corpore dicitur eſſe perſpicuo: ita amarum ſiue ſalſum ipſius priuatio cenſetur eſſe dulcis in humido nutritiuo. Ex quo patere poteſt, inquit Alexāder, illud quod retro eſt pręmiſſum, cum dicebatur ꝙ non omnis ſucci, ſed nutritiui ſapores ſunt vel paſſio vel priuatio. per priuationem enim ipſius dulcis illic, quod ſolum oſtenderat eſſe nutritiuū, amarum & ſalſum ſapores intelligit. quam rem non animaduertentes, inquit, antiquorū quidā expoſitorū, abſurde hanc literam ſunt interpretati. Euidēs autē appoſuit ſignū hic philoſophus ꝙ amarus ſapor dulcis ſit priuatio, cineris qui ab exuſtis remanet corporibus, ſaporē, qui ꝓculdubio amarus eſſe percipitur, quoniam ab ignis calore omne ſanè potabile, id eſt dulce, ab illo exhauſtū prorſus euanuit & exhalauit.

DEmocritus autem & plurimi phyſiologorum qui de ſenſibus pertractarunt, abſurde ſanè faciunt. ſenſilia enim omnia tactilia eſſe volunt. Atqui ſi iſtuc hoc ſe habet modo, manifeſtum certe eſt ꝙ aliorum vnuſquiſq; ſenſuū tactus eſt quidā. Quod autem hoc fieri non poſſit, haudquaq̃ difficile eſt animaduertere.

CVm retro (vt viſum eſt) dixiſſet philoſophus ꝙ alimentum quãuis tactile ſit: non tamen vt tactile eſt, alimentum eſſe dicitur, ſed vt guſtabile eſt: hoc in loco Democritum nonnulloſq; alios antiquos phyſiologos reprehendere aggreditur, qui voluiſſe videntur omnes ſenſationum modos tactus eſſe quoſdam: & per contactum omnes ſanè fieri ſenſus. hoc autem idcirco, quoniam omnia exiſtimabant ſenſilia eſſe tactilia. iſtuc autem idcirco euenire aſſerebant, quoniã per quoſdam à ſenſilibus rebus defluxus, ſimulacrorūq; in ſenſiteria incurſiones & ingreſſus, ſenſationes fieri exiſtimabant, cū illa ſecundū figuras & magnitudines mouerentur, aſperitates quinetiam & lęuitates, aliaſq; huiuſmodi imaginum illarum differentias. Album enim & nigrum, dulce & amarū, redolens præterea & fœtidū & omnino ſenſilia omnia, nulla alia differre volebat re Democritus, q̃ figuris quibuſdã & magnitudinibus, aſperitatibus etiã & læuitatibus. Senſilia nanq; qualia videntur à ſingulis percipi ſenſibus: quoniã in ſingulis corū ſenſiterijs idola illa & ſimulacra incurſantia per cōtactū nimirū agerēt, diuerſaſq; illas efficerēt ſenſationes, ſecūdū varias aliorū ſenſuum diuerſitates. omnia enim ſenſilia propria ad cōmunia reuocabat ſenſilia Democritus. nãq; lęue albū eſſe dixerat, nigrū vero aſperū: nigri idcirco fieri exiſtimans obſcuritatē, quoniã inæquales in illo partes ſibi inuicē officerēt, atrūq; inde efficerēt colorē. In albo autē partiū læuorē eſſe in cauſa cur claritas vndiq; & æquabiliter diſpergeretur, à qua albus ſanè efficeretur color. Sapores quinetiã varios ex varijs fieri figuris voluiſſe videtur Democritus, & dulcē quidē ſaporē ex rotundis & lęuibus fieri figuris, amarū autē & acidū ſiue acutū ex aſperis & acutis. Cū enim vniuerſas vir ille res ex atomorū fortuito concurſu fieri voluerit, nō ab re ſecūdū varias atomorū figuras & formas, varias etiã ſaporū fieri ſpecies voluiſſe exiſtimatur. Ex quo ſequitur, inquit philoſophus, quoniã ſenſilia omnia ſunt tactilia, & ſenſationes per cōtactū fiunt omnes, ꝙ omnis ſenſus ſit tactus, & ſolummodo ſenſus ſit tactus: quod fieri nō poſſe manifeſtum eſt, tum quia omnes ferè alij ſenſus per medium ſentire videntur extrinſecum, tactus autem ſolus & guſtatus vt quidam eſt tactus, per medium intrinſecum: tum etiam quia ſi omnes ſenſus eſſent tactus, omnes nimirum tactiles ſingulas ſentirent qualitates. Nunc autem magnum quidē & paruum videmus, aſperūque & lęue cernimus: calidū autē & frigidū, humidū & ſiccū viſu haudquaq̃ percipere poſſum⁹, quæ tactiles in primis ſunt qualitates: contra vero tangimus quidem iſta, album vero & nigrū tangere nō valemus: ſicut dulce & amarū neq; cernimus, neq; proprie tangimus. Pariq; rationis modo de odorū eſt videre generibus. Prę terea ſi viſus eſt tactus, ſimiliter ſi olfactus & auditus tactus exiſtūt, ſuperimpoſitis vtiq; ſenſilibus certe ſentirent & perciperent, quãdo per cōtactū ſentire dicuntur. nūc autē illorū nullus hoc ſentit modo. diſtantijs enim indigēt & interuallis quibuſdã medijs. non ſunt igitur hi ſenſus tactus: quamobrē alias oportet eſſe naturas, & nō huiuſmodi figurarū varietates, vt in animaliū genere ſenſatiões fieri poſſint.

Democriti de ſaporum colorumq; generibus opinio.

Cōtra Democriticos.

PRæterea etiam communia ſenſuum omniū vſurpant pro proprijs. Magnitudo enim & figura, & aſperum & lęue, acutū quin etiam & obtuſum quę in corporum ſunt mole, communia ſunt ſenſuum: etſi non omnium, viſus ſaltem & tactus. Quamobrē in ijs falli poſſunt: in proprijs autem non falluntur, vt viſus in colore, & auditus in ſonis.

ALium (vt videtur) Democriti philoſophus recenſet errorem, necnon aliorū etiã antiquorū phyſiologorū in ijs quæ de ſenſibus ſcripta reliquiſſe cēſentur, quoniã ſcilicet omnes illi vſi ſunt ſenſilibus cōmunibus vt proprijs ſingularium ſenſuum. In commentarijs autem de anima præmiſit quænam de ſenſilium numero ſint propria, & quæ cōmunia, & ꝙ ſenſus quidem ipſi circa propria nō falluntur ſenſilia, qui tamen circa communia falli certe poſſunt. Sunt autem ſenſilia communia (vt ibi dictum & oſtenſum eſt) magnitudo & figura, quæ hoc etiam connumerantur in textu: motus præterea & numerus, & ſtatus, & interuallum ſiue diſtantia. hoc autem in loco adiungit philoſophus magnitudini & figurę lęuitatem & aſperitatem vt communia ſenſilia. Præterea acutum & obtuſum quę in corporibus reperiuntur, ceu figuræ non eſſent: quoniam fortaſſe (vt Alexāder hic ſcribit) ſub figuræ definitione non cadunt. Dixit autē acutū & obtuſum quæ in corporū ſunt mole, ad corūdē differētiã vt reperiūtur dicūturq; in ſonorū diuerſitate & ſaporū, quæ propria eſſe cēſentur ſenſilia, & nō cōmunia. Voces nanq; ſiue ſoni acuti & obtuſi auditu percipiuntur, & ita denominati appellatiq; ſapores guſtatu planè dignoſcūtur: obtuſum autem & acutum in corporibus, & in molem quampiã ha

Quæ ſenſilia ſint cōmunia

bentibus,& à viſu & à tactu percipi dignoſciq́; poſſunt: quamobrem nõ iniuria ſenſilia vocantur communia. Subiungit poſtmodum philoſophus ſignum quoddam & rationis euidentiam, curnam iſthæc communia eſſe ſenſilia cenſeantur: quoniam, inquit, circa huiuſmodi ſæpenumero falluntur ſenſus & errant, qui tamen circa ſenſilia propria haudquaquam falli errareq́; poſſunt.

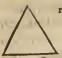
QVidam autem propria ad iſta referunt, vt Democritus. Album enim & nigrum, hoc quidem aſperum eſſe vult, illud vero læue. ad figuras autem ſapores refert. Atqui vel nullius, vel certe viſus magis eſt cõmunia dignoſcere. Si igitur magis eſt ipſius guſtatus, exquiſitiſſimi autẽ eſt ſenſus circa vnumquodq; genus diiudicare quæ ſunt minima: oportebat ſanè & alia communia guſtatum ſentire maxime, & in alijs etiam figuris iudicij eſſe exquiſitiſſimi.

ADhuc Democritum vrgere nõ ceſſat philoſophus, qui (vt retro dictum eſt) colores album & nigrum, quæ ſunt propria viſus ſenſilia, ad læue deducebat & aſperum, quæ viſus & tactus cõmunia ſunt ſenſilia. Quãobrẽ de illius ſententia ſenſile commune cum proprio ſenſili ipſius viſus idem ſanè erit. Rurſum ipſius guſtatus propria ſunt ſenſilia ſaporum omnes ſpecies: ipſas autem ad figurarũ deducebat formas Democritus. quãobrem quæ ſunt guſtatus propria, ſaporum ſcilicet ſpecies, rurſum fiunt communia viſus & tactus. Hoc autem de illorũ ſententia inconuenienti & abſurdo oſtenſo, ꝙ ſenſilia videlicet propria, ſenſilia ſunt cõmunia, ſubiũgit philoſophus ꝙ ſenſilia cõmunia vel nullius ſunt ſenſus, id eſt ad nullũ peculiariter illorũ cognitio pertinet ſenſum: vel ſi ad aliquem ſpectare cenſeantur ſenſum, ad viſum vtiq; magis ſpectare videbuntur. quod idcirco (vt opinor) dixit, quoniam multitudo & diſtantia ſiue interuallum, quæ communia eſſe ſenſilia cenſentur, aut non percipiuntur tactu, aut nõ adeo bene percipiuntur, vt viſu percipi dignoſciq́; cenſeantur. Cæterũ, inquit, ſi guſtatũ & non viſum quiſpiam cõtenderit cõmunium eſſe ſenſilium maxime perceptiuum & capax, cum exquiſitiſſimi ſenſus circa aliquid ſit illius ſentire & diiudicare minima quæq;, guſtatus autem de illorum ſententia cum ſentit, tum etiam iudicat minimas figurarum ſpecies, quas nullus ſanè alius deprehẽdere poteſt ſenſus: ſapores enim (vt retro viſum eſt) Democritici ex figuris conſtare voluerunt: cũ autẽ non ſolum in ſaporibus ipſis, ſed alijs etiam in rebus figurarum reperiantur genera: quod minimas ſentit figuras, maiores certe facilius expeditiuſq; ſentiet, quæ magis deprehendi percipiq́; poſſunt: ſentiet igitur guſtatus cubos & trigona, eiuſmodiq; aliarum figurarũ omnimoda genera. quod abſurdius profecto eſt, quàm vt pluri indigeat reprehenſionis oſtenſione. Cõmunia ſenſilia ad viſum maxime ſpectare.

OMnia præterea ſenſilia contrarietatem habent, vt in colorum genere, nigro album cõtrarium: & in ſaporibus, dulce amaro. Figuræ autem figura contraria nulla eſt. Cui enim ex multangulis contrarius eſt circulus? Iam vero cum infinitæ ſint figuræ, infinitos etiam eſſe ſapores neceſſe eſt. Quam enim ob cauſam hic quidem ſenſum faciet ſapor, ille autem facere non poteſt? Et de ſapore quidem & guſtabili ſatis ſit dictum. Aliæ nanque ſaporum paſſiones in ea philoſophiæ parte quæ de ſtirpibus eſt, peculiarem perſcrutationis habent modum.

HAc etiã rurſus rationis via oſtendit Ariſtoteles ꝙ figuræ neq; ſunt viſiles, neq; guſtabiles omnino vt ſenſilia propria. omnia enim, inquit, ſenſilia propria cõtrarietatem habere videntur quandam. In viſu nanque & coloribus album & nigrum ſunt cõtraria: in guſtatu vero dulce & amarum: in auditu autem acutum & obtuſum, quod graue muſici vocant: in tactu vero calidum & frigidum: in olfactu etiam contrarietatis quoddam reperitur genus. Figura autem figuræ contraria reperiri poteſt nulla. Quamobrem ſi in guſtabili genere eſt contrarietas, in figuris autem nulla eſt contrarietas: non erunt ſanè figuræ guſtabiles, neque omnino ſenſilia propria. Quoniam vero plerique in figuris etiam reperiri contrarietatem aſſeuerarunt, circularem aſſerentes figuram contrariam illi eſſe quæ angulos habet: idcirco quodam quæſtionis interrogationiſve modo illud ſubiungit philoſophus, cui ſcilicet ex multangulis contrarius eſt circulus? quaſi dicere & affirmare velit nulli profecto eſſe. Cum enim æquabili naturę lege vni vnũ debeat eſſe cõtrariũ: cui multãgularũ, inquit, figurarũ circulus inuenietur contrarius? Non enim magis huic quàm illi iure & merito erit contrarius, cum mul Circulo nulla figura contraria. Aequabili naturæ lege vnũ vni cõtrariũ.

tæ & ferè infinitæ polygoniæ ſint figuræ. Præterea contraria omnia in vno eſſe debent genere à ſe in-
uicem maxime diſtantia,& ſeiugata:ſed polygoniæ figuræ à circulo non diſtât maxime : neq; circulus
viceuerſa ab aliqua polygonia maxime diſtat figura. nam quacunque aſſignata & poſita, alia nimirum
ſemper reperitur, quæ magis & plus diſtare animaduertitur, cum figuræ ipſæ ſicut numeri ad infinita-
tem vſque augeri & excreſcere poſſint. Circuli igitur ad aliquam multangu-
lam ſiue polygoniam figuram nulla eſt contrarietas. Cęterum quòd ipſi etiam
circulo nihil ſit contrarium,& circulari motioni nullus contrarietatis oppona-
tur modus, pluribus ſanè & euidentiſſimis oſtenſum eſt rationibus in ijs qui
de cælo & mundo inſcribuntur commentarijs. Rationem igitur breuibus col-
ligendo ita dicamus. Senſilia contrarietatem habent : nulla figura contrarieta-
tem habet: nulla igitur figura eſt ſenſilis : proprie ſcilicet & peculiariter ab ali-
qua ſenſus natura. Ad idem quinetiã philoſophus alia rationis occurrit via, quæ
huiuſmodi eſſe videtur: ſi ſapores ſunt figuræ, figuræ autem infinitæ ſunt à ſe
inuicem differentes, ſecundum Democriti opinionem : ſapores etiam eſſe in-

finitos à ſe inuicẽ differentes neceſſe eſt. Et quoniam admittere quiſpiam ſtatim poſſet infinitas ſapo
rum eſſe ſpecies,& vt infinitatis declinaret inconueniens, addere etiam dicto, illas eſſe non ſenſiles: id-
circo illi rationabiliter occurrens philoſophus, propter quid, inquit, hic quidem ſentitur ſapor, ille ve-
ro non ſentitur. huiuſce nanque rei rationem,& diuerſitatis cauſam illos reddere ſumma eſt neceſſitas.
In extrema poſtmodum textus litera breui concludens epilogo philoſophus ſe de ſapore,& de guſta-
bili, id eſt de ſapore qui vt eſt huiuſmodi, guſtabilis certe eſt, ſufficienter dicit pertractaſſe. Hoc enim
in loco huiuſmodi ſanè conueniens eſt doctrina. Aliæ vero ſaporum paſſiones & differentiæ, proprie-
tates quinetiam & generationes, effectioneſq; magis peculiares & propinquæ pertinent, inquit, ad phy
ſiologiam de ſtirpibus,& plantarum generibus. Verum, inquit Alexãder, Theophraſti quidem de ſtir-
pibus ſcripti extant commentarij, Ariſtotelis autem non extant.

EOdem etiã modo de odoribus intelligere opus eſt. Quod enim in humido ſiccum efficit: id alio facit in genere ſapidum humi-dum in aëre ſimiliter & aqua. Horum autem commune omniũ nunc quidem perſpicuum dicimus. Eſt autem odorabile non qua perſpi-cuum, ſed qua ſapidæ ſiccitatis dilutiuum abſterſiuumq; eſt.

POſt expletum de ſaporibus ſermonẽ, conſequenti doctrinæ ordine ad pertractandũ de odoribus
accedit philoſophus: ſtatimq; à principio id nobis declarare aggreditur, quod retro ſe facturum
promiſerat cum de ſaporibus loqui cœpit. nanq; ibi ita ſcripſit, de odore & ſapore dicendũ eſt. fe
rè enim eadẽ eſt paſſio: non in eiſdem autem vtrũq; illorum eſt. Dicit igitur eodem ferè modo oportere
intelligere odores cõſtitui & effici, quo ſapores fieri retro eſt oſtenſum. Sapores enim ſiccitas efficit ter
rea quodam commixta & diluta modo ab humiditate aquea, calido ſcilicet cooperãte. Pari, inquit, mo-
do humidum quod iam in ſe habet ſaporem cum ſicco permixtum in aëre vel aqua, odorẽ efficere na-
tum eſt. Dixit autẽ in alio genere, quoniã in huiuſmodi non fit odor vt ſunt humida, aut vt ſunt perſpi
cua, aut inquantum ſaporum ſunt ſuſceptiua: ſed inquantum alia quadam participare cenſentur natu-
ra, quę ipſos nimirum recipere poteſt odores: quam ſanè naturam proportionaliter quiſpiam δἰοσμορ
appellare poſſet, id eſt odorabilem, vel odorum ſuſceptiuam. Aqua enim & aër vt diaphana ſunt, colo
rum ſuſceptiua eſſe dicuntur. Aqua vero ipſa ſua corpulenta humiditate, quæ à ſicco pati nata eſt ter-
reo, ſaporum ſuſceptiua eſſe cenſetur. Odores autem recipere dicuntur ambo ſecundum aliam quandã
vtriſq; communem poteſtatem, quam nũc genus aliud vocat: vel in alio dixit genere, odorabili ſcilicet.
nõ enim idem genus eſt odorabiliũ & guſtabiliũ. Cum autẽ dixerit in aëre & aqua odores à ſapida fieri
ſiccitate, quoniã vtriſq; eſt cõmunis perſpicuitas: ſubiungit non idcirco in illis odores fieri quia perſpi-
cua ſunt, ſecundum q; talia ſunt: verum vt dilutiua & abſterſiua ſapidæ ſiccitatis exiſtũt. Quemadmo-
dum enim ſiccitas terrea ab humore diluta aqueo, calido cooperante ſaporum efficit ſpecies: ita ſapida
ſiccitas in illis quodammodo diluta odores efficere cenſetur. Quo in loco non ab re animaduertendum
eſt q; illud quod ſapidam prius appellauerat humiditatem, quam in aëre & in aqua dixit odores effice-
re, in præſentia ſapidam appellat ſiccitatem,& hoc idcirco, quoniam ex vtriſq; ſapores fieri dicuntur,
ex ſiccitate ſcilicet terrea,& aquea humiditate, vt retro oſtenſum eſt. Siccum enim nondum in ſe ſapo-
rem habens, ſi diluatur & permiſceatur humido, calido coadiuuante ſaporem quidem efficit : odorem
autem non efficit abſque aliquo exiſtens ſapore. Verum ſiccum ſapidum humido aqueo permixtum
odores proculdubio efficiet. Quod autem ab humido ſiue ſicco ſapidis, odorum efficiãtur ſpecies (nihil
enim refert quodcũq; illorũ dixeris) oſtẽdet quidẽ in ijs quę ſequũtur philoſoph9. manifeſtũ autẽ eſt ex
hoc etiã, quoniã omnia odorabilia ſaporẽ habẽt. Sępenumero enim eo ſolo olfactu ſapores cognoſcim9
Odores poſt ſapores eſſe. & pcipere poſſum9, vel marcidarũ, vel exuſtarũ, vel acidarũ rerũ,& eos ſimiliter ſapores diſcernim9 qui

ex decoctionis condimentique modis fieri percipiuntur. Bruta quinetiam ipſa odorum recipiunt ſpecies, vt illis conuenientes & proficuos, aut incommodos & noxios reportant ſapores. Quæ certe res liquidò nobis indicare ſignificareve poteſt odores à ſaporibus originem planè ſuam deducere, & ſecundum varietates illorum & mutationes commutari, & varios effici.

NOn enim ſolùm in aëre, ſed in aqua etiã odora exiſtit vis: quod ex piſcibus & oſtreaceo genere eſt manifeſtum. olfacere nanq; videntur, cum neque ſub aquis ſit aër (ſuperemicat enim ſi fuerit) neque ipſa reſpirent. Si quiſpiam igitur & aërem & aquam ponat humida, erit certe odor ſapidæ natura ſiccitatis in humido: huiuſmodiq; etiam ipſum eſt olfactile.

CVm retro dixiſſet philoſophus quòd id quod facit ſiccum in humido, id ipſum in alio facit genere ſapidum humidum in aëre & aqua: nunc oſtendit quonam modo in vtriſque illis fiunt odores. non enim ſolùm in aëre (vt quibuſdam videtur) exiſtunt odores, quoniam ſolus reſpiretur aër, & per reſpirationem ſanè inſpirationemque odores percipiuntur: ſed in aqua etiam variæ odorum efficiuntur differentiæ. quam rem palam quidem faciunt cum piſcium genera aliorum, tũ ea ſanè quæ dura circundantur teſta, quæ ὀστρακόδερμα græci appellant, quæ ſolo (vt aiunt) olfactu à remotis etiam naturales & ſibi commodas percipientia & appetentia eſcas, ad illas nimirum accedere percipiuntur, neque aëre ſub aquis exiſtente, neque ipſa reſpirantia, cum ſub aquis degant, & in profundo etiam, pulmonibuſque careant. Quòd enim hoc carentia viſcere ſpiritum non trahant, neque emittãt, ab ipſo oſtenſum eſt philoſopho in commentarijs de reſpiratione inſcriptis. Quòd vero aër ſub aquis non reperiatur, ipſe nunc aſſerit dicens. Superemicat enim aër. Quinetiam clarum eſt & cuiuis manifeſtum, aërem ſcilicet & ſpiritum ſi in profundo fuerint, emergere ſtatim, & ſuperne ferri. Si enim vtrẽ quiſpiam inflatum vi ſub aquas ferat, ibique illum ſoluat & comprimat, aër profecto exibit, & ſuperna petere aquarum manifeſte videbitur. Poſt hæc ſubiungit philoſophus dicens. Si autem non ſolum aqua eſt humida, ſed aër etiã humidus eſt, erit vtiq; odor natura quędam in humido ipſius ſicci ſapidi: Odoris definitio.
id eſt, olfactile ſanè erit paſſio quæ ab ipſo facta eſt ſicco ſapido, vt huiuſmodi eſt, in humidi natura.

QVòd autem à ſapido iſthæc prouenit paſſio, ex ijs quæ odorem habent, quæve illo carent, manifeſtum eſſe poteſt. Elementa enim odorem non habent, vt ignis, aër, terra, aqua: quoniam ex illis cum ſicca, tum humida, inſipida ſunt, niſi commixtũ quippiam ſaporem faciat. Et idcirco mare odorem habet, quoniam ſaporem & ſiccitatem habet: ſalque nitro odoratior eſt: quod ſanè defluens ex illo indicat oleum. nitrum vero terreum eſt magis. lapis præterea caret odore. inſipidus enim eſt. Ligna odora ſunt, quoniam ſapida: & horum aquatica, minus. Metallorum quinetiam aurum odore caret. inſipidum enim eſt. æs autem & ferrum ſunt odora: cum vero exuſtum fuerit humidum, omni odore carent ſcoriæ. Argentum vero & ſtannum nonnullis quidem odoratiora exiſtunt, alijs vero minus odora. aquea enim ſunt.

CVm in prioris literæ contextu dixiſſet philoſophus odorem naturam eſſe quandam ſapidi ſicci in humido diluti: hoc in loco id ipſum pluribus etiam declarare contendit modis, oſtendens non à ſimplici ſanè ſic odores generari, ſicut retro fieri ſapores dixerat, ſed à ſapido ſicco. id autem per hoc, quòd omnia quæ odorem habent, ſaporem etiam habere quendam percipiuntur: & quæcunq; non habent ſaporem, neque odorem habere vllum videntur. Simplicia enim corpora odorem non habent, quia nullum habent ſaporem. Terra nanque & ignis per ſe, quamuis ſicca exiſtant, nullum habent odorem: ſimilique modo neque aër, neque aqua, licet ſint humida, quoniam horum neutrum aliquem præ ſe fert ſaporem. Siqua vero ex horum, inquit, numero aliquẽ prę ſe tulerint ſaporem, ſimplicia vtiq; nõ erũt, ſed alicui extraneæ cõmixta naturæ. Mare enim humidũ exiſtẽs ſaporẽ habet ſalſum,

Oleũ amarum à sale defluere.

Cur aurũ ærugine nõ cõtrahit: contrà æs & ferrũ ærugine sentiũt.

quoniam cum quadam ſiccitatis permixtum eſt natura: quamobrem quendam etiam peculiarẽ refert odorem. Similiter & ſal, quod terræ cenſetur genus, odorem habet, quoniam eſt ſapidum, & alijs ſapiditatem præſtat. ſiccitatem enim ſuam humiditati commixtam habet. Magis autem inquit ſal odorẽ ſaporemq; habere, quàm nitrum, quoniam ſiccum in illo humido permixtum eſt magis. nitrum nanq; plus terræ habet, cum ſal humore ſuperfluat, quod, inquit, oſtendit vtiq; effluens ab illo oleum. aut ex hoc indicare volens ſal in ſe plus humoris continere, ꝗ nitrũ: aut oſtendere cupiẽs ſal habere ſaporem. Defluens enim à ſale oleum amari eſt ſaporis. Sed lapides etiã, inquit, ſine odore percipiũtur eſſe: quoniam ſine ſapore ſunt. Ligna vero odoris ſimul & ſaporis cuiuſdam proculdubio participare deprehenduntur. Quæcunq; autem ligna humida ſunt magis, aut aquoſis humectiſq; naſcuntur locis: & minus ſapida certe ſunt, & odora minus. In metallorum quinetiam generibus ea quæ odorem non habent, neq; ſaporem habere percipiuntur vllum, vt aurum purum: odorem autem habere quæ ſaporem habent, vt æs & ferrum: & idcirco neglecta rubiginem contrahunt. Quòd autem parum in ſe aquæ habeat aurum, vel hinc deprehendere licet, quoniam ex omnibus metallorum generibus corruptioni minime eſt obnoxium. nõ enim, vt alia ferè omnia, corroditur, aut rubiginem ſentit, qui corruptionis cuiuſdam eſt modus, cum indigeſti mutatione fiat humidi. Quamobrem æris & ferri ærugines male olent, quoniam inter reliquas iſtæ metallorum ſpecies plurimum indigeſtæ & non bene decoctæ humiditatis in ſe habere cenſentur. Aurum autem cum ſiccius eſt, tum politius, & deterſum magis, duciturq; & extenditur magis inter reliqua metallorum genera, non quià plus habeat humiditatis, ſed quia illam coctã magis habeat & digeſtam, necnon optimo mixtionis modo confuſam, & arti facilè parentem. Quòd autem aurum ſine odore ſit, & ſine ſapore, ſenſus hoc in loco teſtimonio philoſophus vtitur. Scoriarum quinetiam excrementa omnium, nullum ſanè habent odorem, quoniam in illis ignis vi omnis eſt conſumpta humiditas, cum qua omnis nimirum euanuit ſapor. Qua ex re odorem eſſe cum ſapore, & in ſapore, clariſſime patere poteſt. Argentum autem & ſtannum nonnullis quidem inquit eſſe odoratiora, alijs vero minus odorata. nam auro quidem hæc metallorũ genera odoratiora ſanè exiſtunt, ære autem & ferro minus ſunt odorata, quoniam in illis plus eſt humiditatis, & non ſimiliter permixtæ cum ſicco, vt in ære & ferro.

Alexandri dubitatio.

Reſponſio.

Cæterum hoc in loco ambigendo inquit Alexãder· Quonam modo ſi ſapor & odor ſimul vnum ſunt, fieri & produci poterit odor à ſiccitate (vt dictum eſt) ſapida? An, inquit, dictũ non eſt primo quidem eſſe ſaporem, poſtmodum vero hoc effecto hac vel illa in re ipſum ſanè efficere odorem: ſed dictum eſt ſapidam ſiccitatem, & nõ ſimpliciter ſiccitatem, cauſam eſſe in aëre & in aqua huius paſſionis quæ vocatur odor, ita vt ambo ſimul ſint, odoris autem cauſa ipſa exiſtat ſiccitas ſapida? An efficiens quidem, inquit, odorem eſt ſapor, recipiens autem aliud eſt? Aër enim cum ſuapte natura nullum habeat ſaporem, odoris ſuſceptiuus efficitur, & aqua ſimiliter, à ſapida ſiccitate: quãobrem efficiens odoris cauſa, huiuſmodi inquam ſapida ſiccitas, in alio vtique erit. Quẽadmodum enim ipſe color diſponit & afficit diaphanum: ita ſuprà enarratas illas naturas afficit ſapor. Et vt viſio ſine perſpicui natura effici non poteſt, ita neq; ipſe odoratus ſine illis naturis. Sapor igitur eſt in habentibus ipſum: odor vero in habentibus ſaporem: verum in ijs ſolum fit: quia in illis ſolum & per illa olfactus & odores fieri nata ſunt.

PLeriſque autem fumida euaporatio odor eſſe videtur, quæ terræ & aëris eſt communis: & omnes in hoc cõueniunt de odore. Quamobrem dixerat Heraclitus, ſi omnes res fumus fierent, ꝙ nares illas dignoſcerent. Cæterũ de odore cõueniunt omnes, ij quidem vt exhalationem quandam eſſe illum: alij autem vt euaporationem: nonnulli vero vtrũque. Eſt autem exhalatio humiditas quædam. Fumida vero euaporatio (quemadmodum dictum eſt) cõmunis aëris & terræ: & ex illa quidem conflatur aqua: ex hac vero terræ ſpecies quædam.

Heraclitus.

Phyſicos trifariã circa odorum naturas fuiſſe diuiſos.

POſtquam retro (vt vidimus) de efficiente odoris cauſa perſcrutatus eſt philoſophus, hoc in textu oſtendere aggreditur quidnam ſit odor: dicitq; antiquorum quoſdã phyſiologorũ de illo hãc habuiſſe opinionẽ, ꝙ eſſet videlicet fumida quædam euaporatio, quæ terræ communis eſſet & aëri, eleuata quidem à terrea ſiccitate, ſed non pertingens ad aëris tenuitatem: ex quorũ numero Heraclitũ fuiſſe aſſerit, qui ſanè dixerat, ſi omnia entia in fumũ euaneſcerẽt & abirent, ꝙ nares certe de illis bene diiudicare poſſent, quaſi fumus proprium olfactus eſſet ſenſile. Cum autẽ dixit quoſdã phyſicos voluiſſe odorẽ eſſe fumidam euaporationẽ, ſubiungit phyſicos ipſos trifariã circa odorũ naturas diſterminatos & diuiſos fuiſſe, & alios quidẽ exhalationes eſſe quaſdã odores exiſtimaſſe: alios vero euaporationes: nõnullos autẽ vtrũq;. Quid autẽ illorũ vtrũq; ſit, & quã ad ſe inuicẽ iſthęc differẽtiã habeãt, ſtatim ſubdit. Exhalatio enim dicitẽ humidꝰ quidã vapor eſſe ex aëre & aqua: cuius ſanè ad aquam eſt permutatio: euaporatio autem (& eſt illa quam retro fumidam appellauit euaporationem) aëris & terræ

aliquid in ſe habere cenſetur) ex qua terræ quædam efficitur ſpecies, quam cadmiam & fuliginem vocant, aliæq; pleræq; eiuſdem notæ differentiæ.

SEd neutrum illorum eſſe videtur. Exhalatio enim aquæ eſt: fumida vero euaporatio in aqua fieri haudquaquam poteſt. odorãt autem (vt dictum eſt prius) ea etiam quæ in aquis degunt. Præterea euaporatio eo dicitur modo, quo defluxiones. Si igitur illæ minus recte ſe habent, neq; hæc ſanè recte ſe habebit.

CVm prædixiſſet Ariſtoteles quidnam ſit exhalatio, & quid euaporatio, ſubiungit quòd illorum neutrum odor eſſe poteſt, quemadmodum exiſtimauerunt illi: & oſtendit etiam quamobrem id illis contingat. Exhalatio enim, inquit, aquæ eſſe dicitur: quamobrem in aëre non erit huiuſmodi odor exhalatio: ſed odor in aëre etiam eſt: & ſuapte natura odore carens eſt aqua. Fumida autem euaporatio non poteſt in aqua fieri. atqui odores etiam in aqua fieri percipimus. illorum igitur neutrũ odor eſſe poteſt. Quòd fumida euaporatio nõ ſit odor. Præterea fumida illa euaporatio à quacunq; eleuatur re, effluxioni certe euidam & emanationi non ab re aſſimilari videtur. quẽadmodum igitur illi qui viſionẽ per defluxus fieri quoſdam a re viſa voluerunt, haud recte ſenſiſſe viſi ſunt: (neceſſe enim erat cum emanationes illæ corpulẽtæ eſſent à viſilibus defluentes, paululum quid temporis poſſe perdurare, viſiliaq; ipſa diſſipari & interire) ita qui odores euaporationes eſſe dixerũt, haudquaquam recte dixiſſe videtur. Nam cum illę ceu defluxiones exiſtant quędam, cito abſumi & interire odorabilia neceſſe eſt illa: ipſa autem huius oppoſitum docet experientia. à paruis enim interdum corpuſculis licet animaduertere odores effici valẽtes, & in illis longo etiam temporis ſpatio conſeruari. Quemadmodum enim in quibus fumida euaporatio eſt manifeſta, illa cito conſumũtur & pereunt, vt ſunt thuris & myrrhæ aliorumq; eiuſmodi euaporationum genera: ita & omnia ſimiliter breui interirent odora ſi odor inquam per fumidam fieret euaporationem: quæ non aliud profecto quàm defluxio quædã ab odoro corpore eſſe cenſetur. non abſumuntur autem (vt patet) res odorę. non eſt igitur odor fumida euaporatio. Præterea (vt retro etiã dictum eſt) ſenſationes & olfactus ipſi contactus eſſent quidam, ſi odor per defluxus à re fieret odora. oſtenſum autem eſt illud fieri non poſſe: quamobrem iſta etiam de fumali euaporatione in odoribus opinio, abſurda & inconueniens non immerito eſſe videtur.

QVòd igitur id quod in aëre, & quod in aqua eſt humidum, à ſapida ſiccitate accipiat quippiam, & afficiatur, non eſt obſcurum. Etenim aër ſuapte natura humidus eſt. Præterea ſi eodẽ modo in aëre ſicut in alijs humidis ceu dilutum efficit ſiccum, clarum certe eſt quòd odores ſaporibus proportione conuenire neceſſe eſt. Quod profecto in quibuſdam contingit. Acres enim & dulces ſunt odores, necnõ auſteri & acerbi & pingues. Amaris autem putridos proportione reſpondere quiſpiam recte affirmare poſſet. Quapropter vt illi ægre potantur, ſic ij ingrate odorantur. Manifeſtum igitur eſt quòd illud quod in aqua eſt ſapor, hoc in aëre & aqua odor eſt: & hanc ob cauſam frigus & congelatio ſapores obtundunt, & odores euaneſcere faciunt, quandoquidẽ calidum quod architectatur & mouet, frigus & gelu interimunt.

POſtquam retro (vt viſum eſt) declarauit philoſophus quòd neq; exhalatio, neq; fumida euaporatio ſunt odores, quoniam odores in aëre & in aqua fieri videntur, illorum autẽ neutrũ in ambobus illis: quod ſuprà dixerat, hic repetit, quòd in ambobus ſcilicet ijs, aëre inquam & aqua, odores à ſapida generãtur ſiccitate. vbi etiam dicit aërem ſuapte natura eſſe humidum, quod alijs pleriſq; dixit in locis, principaliter autem in commentarijs de generatione & corruptione inſcriptis. Subditq; poſtmodum quòd ſi ſimiliter ſiccum in humido dilutum ſapido aliquando odores videtur efficere, & in aqueo humido ſaporem: (in aqua enim, vt dictum eſt, ipſius ablutio ſicci, ſapor eſt: & rurſus in humido, qualia ſunt aër & aqua, ablutio & colatura ſapidi ſicci, dicitur eſſe odor) ſi igitur ſiccum vtroruſq; eſt effectiuum, ſaporis ſcilicet & odoris, & ſiccum etiam ſapidum efficiens dicitur eſſe cauſa: manifeſtum, inquit, eſt quòd proportione reſpondere debent odores ſaporibus, ſi verum eſt quod dicitur,

quòd ſiccum ſapidum in aqua dilutum & in aëre, odores efficiat. ſecundum enim ſaporum differẽtias odorum etiam reſultabunt differẽtiæ, ſi quidem ex illis ij ſanè fieri dicũtur. Si enim in aliquibus quippiam conſequatur aliud, quo modo ſe habet præcedens, illo etiam ſe habere modo conſequens neceſſe eſt. Quomodo autem id contingat, ſubdit philoſophus, dicens quòd odores reperiuntur dulces, acres, auſteri, acerbi, nihilo ſecius quàm ſapores, vnoquoq; odorũ habente & ſeruante proportionem ad peculiares ſuos ſapores. Putridarum quinetiam rerum odores hoc modo proportionem ſanè habere poterunt ad amaros ſapores: quod oſtendit dicens quòd quemadmodum ſapores amari ſunt difficiles & ingrati, ægreq; potantur (illos enim natura reſpuit & abhorret) ita putridarum odores rerum fœdi & inſuaues ſunt olfactui. Quę philoſophus hoc ſumẽs in loco vt manifeſta & omnibus clara, per hæc illa quæ prius dixerat confirmare contendit, quòd ſcilicet illud quod in aqua eſt ſapor à terrea effectus ſiccitate, id certe in aëre & in aqua eſt odor à ſiccitate factus ſapida. Quòd autem vtrorunq; cauſa ſit caliditas (nanque idem efficiens conſtitutum eſt ſaporum eſſe & odorum) ex hoc oſtendit philoſophus quod ſumit, frigiditatem ſcilicet & congelationem ſapores ſimiliter & odores interimere. Calidum enim quod ſaporum efficiens eſſe dicitur, à frigiditate & cõgelatione deſtruitur, quæ etiam permixtionem in illis prohibent & digeſtionem: quibus euaneſcentibus & interemptis, rationabiliter ſapores primo, poſtea vero odores qui ab ijs fiunt, ceſſant & intereunt.

Cur gelu non minus odores q̃ ſapores interimat.

SPecies autem rei odorabilis duę ſunt. non enim, vt quidam aſſerunt, nullæ ſunt odorabilium ſpecies, ſed proculdubio ſunt. Determinandũ autem eſt & quo modo ſunt, & quo modo nõ ſunt. Aliud enim horũ genus per ſapores (vt diximus) eſt ordinatũ, & cum ſuaue, tum triſte per accidens habet. Quoniam enim illius quod alit, ſunt paſſiones, appetentibus quidem ſuaues illorum ſunt odores: ſaturis autem, & nullius indigentibus neq; odores ſunt ſuaues: neq; id quod odores habet alimentũ, eiſdẽ ſuaue eſt. Quã ob rem ij quidẽ (vt diximus) ex accidẽti ſuaue & triſte in ſe habent. quapropter omniũ cõmunes ſunt animãtium. Odorũ autem nonnulli per ſe ſuaues ſunt, vt florũ: ſiquidẽ magis aut minus nihil ad eſcas inuitant: neq; ad appetentiam quicquam conferunt: ſed contrarium efficiunt magis. Verum etenim eſt quod in Euripidem cauillatus eſt Stratis, cum lenticula coquitur, vnguenti nihil infundito. Atqui noſtri temporis homines tales in poculis odorum miſcentes vires, aſſuetudine vim voluptati facere contendunt, vt à duobus ſuauitas proueniat ſenſibus, vt vna ab vnico.

Stratis in Euripidem.

CVm retro dixiſſet Ariſtoteles odorum differentias proportionis cuiuſdam modo ſaporum cõſequi ſpecies, hoc in loco antiquorum quoſdam non immerito redarguere intendit, qui dixiſſe videntur non eſſe diuerſas odorabilium ſpecies per ſe ſubſiſtentes, quemadmodũ in reliquis palàm eſt ſenſilibus. Viſilium nanq; & audibilium & guſtabilium diuerſæ ſanè à ſe inuicẽ ſunt ſpecies. Voluere enim illi quòd hæ quæ odorum apparẽt eſſe ſpecies, neq; ſunt vllæ, neq; per ſe ſubſiſtere poſſunt, ſed à ſaporum transferuntur ſpeciebus. odor nanq; dulcis, & auſterus, & acerbus, ab eiſdem ſanè transferuntur ſaporibus, & ſecundum guſtabilium differentias nomen inuenerunt. quam rem falſam eſſe & veritati diſſonam oſtendere volens philoſophus hoc in textu aſſerit duas eſſe odorabilium ſpecies, & differentias duas: & alteram quidem ipſos ſequi ſapores, per quam ij quidem odorum dulces dicuntur & pingues, illi autem amari & auſteri: pariq; rationis modo de alijs illorum differentijs, proportionis ſimilitudine quam ad ſaporum differentias habent, appellatis, à quibus videlicet tranſumptiue ſunt denominati. Eſt autem hæc odorum ſpecies guſtabilem & nutritiuum ſuapte natura conſequens ſaporem, & ab illo nimirũ effecta. Declaratũ enim eſt retro quòd odor à ſapido efficitur ſicco, quod fit à nutribili ſapore. Et hanc odorũ ſpeciem inquit philoſophus habere in ſe ſuaue & triſte per accidens. per reſpectum enim ad alimentum, à quo iſti nimirum emanant odores, huiuſmodi eſſe dicuntur. ijs enim animalibus quæ alimento indigent, & id appetunt, iucundi profecto ſunt & ſuaues eſculentorum odores: ſaturis autem, ciboq; repletis, ijdem certe ingrati & inſuaues ſunt odores. Præterea quibus aliqua ſunt grata pulmenta, eiſdem odores inde emanantes grati eſſe videntur: contrà quibus ingratæ aliquæ ſunt eſcæ, ijs certe illarum iniucundi ſunt odores. In huiuſmodi igitur ſuaue &

Duæ odorum ſpecies & differentiæ.

Quæ odorum ſpecies in ſe ſuaue & triſte per accidens habẽt.

triſte(vt dictum eſt)per accidens eſſe percipitur: quod ij etiam aſſerere videntur qui nullas odorum per ſe repertri ſpecies voluerunt. Quod etiam odorum genus cum in ſaporibus reperiatur qui alunt & nutriunt, non ab re omnibus commune animalibus eſſe dixit philoſophus. omnia enim animalia alimento ſanè indigent, & conuenientium ſibi eſcarum odore qualitates percipere cenſentur. Altera autem odorum ſpecies & natura per ſe ſubſiſtentiū eſt, in qua ſuaue & triſte non vt in priori per accidēs, neq; merito ſaporis nutritiui, ſed per ſe ineſſe videntur. Huiuſmodi autem eſt ſpecies in qua odores qui ex floribus ſentiuntur, non immerito reponi cenſentur: ſimiliq; modo omnium fragrantiæ odoratorum, quæ ad alimenti indigentiam nihil conferunt, ſed tam ſaturis quàm cibo vacuis æque ſuaues eſſe videntur. Quòd autem huiuſmodi odores nihil eſcarum condimentis conferre videantur, ſed interdum obeſſe dicantur magis, & illa ſæpe corrumpere, Stratidis comœdiarum ſcriptoris philoſophus pro teſtimonio cauillū adducit, qui Euripidis in condiendis concinnandiſq; carminibus nimis accuratam & faſtidioſam taxans diligentiam, dixit, cum lenticula incoquitur, non infundendum eſſe vnguētum. nihil enim illud ad altricem quæ in ſaporibus reperitur, poteſtatem, conferre ſanè poſſe: quinimmo ſæpius obeſſe ſolet, & illam præpedire. Quanuis inquit ſua ætate nonnullos ſecus facere conſueuiſſe, qui veluti naturę vim inferre volētes, ob luxuriam corruptoſq; mores in poculis cum vino varios miſcebant odores, aſſuetudineq; ipſa voluptati vim afferre contendebant, pretioſamq; & ſuauem huiuſmodi potandi licentiam efficere conabantur, & ex vnico ſenſu, duorum ſanè voluptates percipere ſenſuum, guſtatus ſcilicet & olfactus, ſummo ſtudio nitebantur. Ex quo nimirum palàm eſſe poteſt voluptatem illam, ſi vlla reperiri poteſt, & illorum ſuauitatem, neq; ſanè probandam eſſe, neq; naturæ conuenientem, ſed aduentitiam & quæſitam, corruptoq; mentis iudicio aſſuetudine quadam praua effectam & reſultantem, ita vt videri magis quàm conſtanter ſubſiſtere cenſeatur.

Qui odores per ſe ſuaues ſint, vel triſtes.

Stratis comic°. Euripides.

Odores pulmentis nō cō ferre: nōnunquam vero obeſſe.

HOc autem odoris genus homini eſt proprium, cum illud quod ſaporibus eſt applicitum, alijs etiam (vt dictum eſt) animalibus competat. Et illorū quidem ſpecies, quoniam ex accidenti ſuaue & triſte habent, per ſapores diſterminantur: huius autē minime, quoniam eius natura ſuauis per ſe eſt, vel triſtis.

HOc, inquit, odorabilis rei genus, hominum ſpeciei peculiare ſanè eſt, & non commune reliquis animalibus, quemadmodum odorabile illud quod à ſaporibus prouenit ad alendum accommodatis. illorum igitur odorabilium, quoniam ſuaue & triſte per accidens in ſe habent, diuidi diſterminariq; inquit ſpecies per ſaporum differentias. illius autē quod homini eſt proprium, quoniam nullam ad ſapores habet relationē, non diuidi per ſaporum ſpecies & varietates ac differentias, cū per accidens in ſe non contineant ſuaue & triſte. In quibus verbis intelligere vult philoſophus quòd illius quidem prioris ſunt ſpecies, quoniam ſaporum à quibus tales fiunt odores, exiſtunt ſpecies, ad quarum ſanè diuiſiones odores certe diſterminantur illi. odoris autem qui per ſe vel ſuauis eſt vel triſtis, nō eſſe ſpecies, quoniā non habet is cum quibus ſimul ſecetur & diuidatur. Dixerat enim retro (vt vidimus) quonam modo odorum ſint ſpecies, & quo modo non ſint: vel potius quòd illius quidem nō ſunt ſpecies de per ſe, ſed ſi ſunt, per accidens ſanè ſunt. ſuaue enim & triſte, quæ ſunt primæ & præcipuæ differentiæ in ipſis, per accidens eſſe videntur. Huius autem ſecundi odorum generis quod ſuaue & triſte per ſe continet, erunt vtiq; ſpecies per ſe. Primo nanq; ſuaue & triſte illi inſunt, ceu prima quędam, & hoc per ſe, & non per accidens, vt in priori illo odorum genere. Poſtmodum aliæ etiam inſunt ſpecies quæ in ſuaui & triſti comprehēdi nimirum & cōtineri cenſentur, quæ ſanè multæ ſunt: neq; quippiam obſtare videtur quòd illarum pleræq; careant nomine. ſecūdum enim varietates florum, & odoratorum genera, variæ ſanè odorum percipiuntur differentiæ: nec minus in vnguentorum diuerſis mixtionibus animaduertere licet, quæ arte ſanè fiunt, vbi variæ compoſitionum diuerſitates, varias nimirum & omnimodas odorum efficiunt ſpecies.

CVr autem homini proprius talis exiſtat odor, in cauſa eſt cerebri frigiditas. Cum enim ſuapte natura frigidum ſit cerebrum: ſanguiſq; qui in eius continetur venulis, tenuis ſit & purus, & qui de facili algeat, & propterea ciborum exhalatio ob loci naturam refrigerata, fluxionum morbos afferat: talis profectò odorum ſpecies hominibus ad ſanitatis ſubſidium eſt attributa. nullum enim aliud præter hoc illius eſt officium.

CVm retro dixiſſet philoſophus quòd odorum ſpecies illæ quæ per ſe ſuaue & triſte habere cenſentur, propriæ & peculiares hominum ſunt generi, huius etiam rei cauſam in ſuperioris contextu literæ ſubiungit. cum enim, inquit, frigidiſſimum in animalibus partium ſit cerebrum, & homini inter cætera animalia pro corporis proportione illud ſit maximũ, circuniecta nimirũ frigeſacit loca, & purum maxime ſubtilemq; ſanguinem habet, qui in anguſtis contentus venulis, ſui tenuitate & puritate cito frigeſcit, cum alioqui modicus etiam exiſtat. quamobrem internarum ſenſationum vegeta præpediuntur opera. ad huiuſmodi igitur læſionis ſubſidium, ſuppetiaſq; ferendas, extrinſecus ſanè talia odorũ genera ſolers machinata eſt natura, quæ auxilio imbecillibus illis partibus eſſe poſſet. à frigiditate nanq; cerebri (vt inquit ipſe) fluxiones & rheumatica deueniunt incommoda & morbi. Cum enim ab eſculentis poculentiſq; eleuati exhalationum fumi & vapores caput petant, à loci illius algore poſtmodum frigeſcentes & condenſati, pondere ſuo ad inferna deuoluuntur, deſtillationeſq; & pituitas necnon eiuſmodi varios efficiũt morbos. Ad huiuſmodi igitur ſubſidium incommodi, varios (vt dictum eſt) natura produxit odores, qui locum illum ſuperfluẽter algentem excalfacere, & ad ſalubre reducere temperamentum poſſint. nihil enim aliud operis odores habent huiuſmodi, quàm vt algentem diffundant cerebri naturam, illiuſq; temperent humiditatem, & illi circuniecta loca ſalutari demulceant temperie. Odorum enim huiuſmodi ferè omnium natura cum ſicca eſſe perhibetur, tum molli etiam temperata & diſtincta caliditate: & quanto in illis fuerit magis calidi commixta vis, eo plus fragrantes illos reddit odores. Ad ſummam, iucundus in illis odor à calidi fieri proportione cẽſetur, humiditatem in ipſis bene coquentis. Quamobrem in calentibus & ſiccis locis odoratiores naſcũtur flores: calida quinetiam & ſicca tellus ſi modico conſpergatur imbri, mirificos ex ſeſe reddere dicitur odores, calidi ſcilicet virtute quam ſinu continet ſuo, à qua ſubtiles ea in cõſtitutione & ſiccæ aſcẽdunt exhalationes. Contrà autem ingrati & iniucũdi fiunt odores cum propter frigus, tum ſuperfluẽti etiam humore qui non belle digeri & confici à calido poteſt. & hanc ob cauſam, Theophraſto authore, in Aegypto minus odorati ſunt flores, cum ob Nili inundationes & incrementa ſuperfluenter terra madeſcat.

Odorum vtilitas.

Terræ ſuauis odor.

Cur in Aegypto non odori ſint flores.

ISt ucautem manifeſtum fit, quoniam ſuauis plerunq; cibus cum ſiccus, tum humidus, morboſus eſt. Suauis autem per ſe odor quoquo modo ſe habentibus, ſemper (vt ita dicatur) eſt ſalubris.

QVòd ſanitatis quidẽ & incolumitatis gratia odores hominibus proprij, & nõ alterius rei cauſa à rerum natura ſint conſtituti, hoc oſtendit in loco philoſophus, dicens quòd odores quidẽ ſuaues & grati qui in ſaporibus reperiuntur, quos per accidens retro dixerat ſuaue & triſte in ſe habere, ſæpenumero morborum exiſtunt cauſæ. Caput enim petentes, plerunq; illud ſanè replent: quemadmodum ab odoratis vinis huiuſmodiq; eſculentis videre contingit. Suauitas autem ab ijs odorum ſpeciebus quas per ſe eiuſmodi appellare dignum eſt, ſemper ferè & vbiq; ſalubris eſſe percipitur: & cum in alijs pleriſq; temporum circunſtantijs, tum vel maxime in peſtilẽtibus aëris conſtitutionibus vtiliſſima & magnopere conferens eſſe perhibetur.

Proprij & per ſe odores ſemper ſalubres.

ET hãc ob cauſam per ſpirationem fit non omnibus, ſed hominibus, & ijs quę ſanguinẽ habẽt quadrupedibus: quinet iam ijs quę aëreæ magis ſunt naturæ. Cum enim propter caloris in ſe reperti leuitatem ſurſum ad cerebrum ferãtur odores, locus certe ille ſalubrius ſe habet. Odorum nanq; vis ſuapte natura calida eſt.

CVm retro dixiſſet Ariſtoteles hominum eſſe proprium generi huiuſmodi ſentire & percipere odores qui per ſe tales & ſunt, & eſſe dicuntur, hoc oſtendit in loco quonam modo illud proprij vocabulum intelligi debeat. Non enim id proprium intendit quod ſolùm homini competit, ſed id quod homini maxime competere cenſetur: quoniam quibuſdam etiam, inquit, ſanguine præditis, talium eſt ſenſus odorum propter cauſam quam inferius aſſignabit, vt quadrupedum ſpeciebus, & ex animalium genere ijs quæcunque ſpirare percipiuntur. hæc autem aſſerit aëreæ magis participare nature. Cum enim odores ij eleuati in ipſo ſpirandi opere ad cerebri regionem aſcendunt, caliditate & ſiccitate ſua illud temperant & demulcent, & omnino ſalubrius & vegetius reddunt. Odor enim fragrans & ſuaue olẽs (vt diximus) natura ſui eſt calidus, & à calidi virtute nimirum effici & inoleſcere dicitur.

AD duo autem natura ſpirandi vtitur opere: ex propoſito quidem ad pectoris auxilium: præter propoſitum autem ad odorem. Spirante enim animali, ceu ex traiectu per nares efficitur motio. Hominis autem naturæ proprium eſt eiuſmodi odorum genus: quoniam pro magnitudine ampliſſimum & humidiſſimum animalium omnium habet cerebrum: & eam ob cauſam ſolus (vt ita dicatur) inter reliqua animalia & ſentit, & delectatur florum taliumq́ id genus odoribus homo. commenſurata enim illorum eſt caliditas & motio ad ſuperfluentem loci illius humiditatem & frigiditatem. Alijs autem quæcunq́ pulmones habent ſpirandi opera, alterius odorum generis ſenſum conceſſit natura, ne duo ſenſiteria faceret. Sufficit enim quando ſic reſpirant, vt hominibus vtriuſq́ olfactilis, ita ijs alterius ſolum attributus ſenſus. Quæcunq́ vero non ſpirant, quòd quidem olfactile ſentiant, manifeſtum certe eſt. Piſces enim, & inſectorum genus vniuerſum, exquiſite, & de lõge propter altricem odoris ſpeciem ſentiunt multum etiam à peculiari eſca remota: vt apes in melle faciunt, magnarumq́ genus formicarum, quas ſcnipas quidã vocant, & ex marinis purpuræ, & pleraq́ alia eiuſmodi propter odorẽ acute præſentiũt eſcas. Qua vero re ſentiãt, non ęque eſt manifeſtũ.

QVemadmodum in alijs quibuſdam natura eadem vtitur re ad plura opera, verbi cauſa lingua vtitur ipſa cum ad cognoſcendas percipiendaſq́ ſaporum ſpecies, tum ad conformandos dearticulandoſq́ in hominum genere ſermones: ſimili modo reſpirationis opera ad duo quędam manifeſte vti videtur: primo quidem & ſui principali intentione ad cor refrigerandũ, & ea quæ intra pectoris thoracem collocata ſunt: quæ ſanè res per inſpiratum fieri aërem percipitur. Secundo autem loco ad odores percipiendos. ſpirantibus enim animalibus quemadmodum in traiectu quodam & tranſitu aër commotus mouet certe & aperit illa quæ ſemitam prætereuectis præſtant odoribus: & hoc planè modo odorandi cauſa ſpiratio eſſe cenſetur. Maxime autem proprium odorum genus quod per ſe huiuſmodi eſſe dicitur, hominibus peculiare & conueniens eſſe dicit, & illo præcipue homines delectari: quoniã inter reliqua animalium genera ſecundũ corporis ſui proportionẽ maximum habet cerebrum hominum genus: & iccirco illi cõriguas & propinquas partes habet frigidas, & externo multum indigentes auxilio. Alijs autem, inquit, animalibus quæcunq́ ſpirant, & pulmones habent, extrinſecuſq́ ſubſidio indigent aliquo, huiuſmodi odorum nullus adeſt ſenſus: reſpirãdo autem odorum genus alterum ſentiunt, illud ſcilicet quod à nutritiuis prouenire ſaporibus dictum eſt retro. & ijs ipſis in reſpirando talium ſenſationem odorum conceſſit natura, ne duo in illis ſenſiteria fabricaret & efficeret: vnum videlicet per quod ſpirarent, alterum vero quo odores perciperent. Vocat autem hoc in loco iure ſuo ſenſiteria, lato ſanè vocabulo, illa etiam quibus animalia ſpirãt inſtrumenta. Quemadmodum enim, inquit, hominibus media & intercedente ſpiratione duo illa odorũ genera ſuum præſtare videntur ſenſum: ita illis ſcilicet animalibus reliquis de quibus ſupra dixerat, eadem ſpirationis opera vnius ſolum generis fit ſenſatio: illorum videlicet odorum qui altrices & nutritiuos ſequuntur ſapores. nam quoniam illa, inquit, quæ alterum odorum ſentiunt genus, ſpirare videntur: ſufficit ſanè illis reſpiratio ad odorum quos ſentiunt perceptionem. Ea vero quæ non ſpirant animalia, quòd quidem inquit odores percipiant, palàm eſt. Siquidem marinæ purpuræ quæ conchis veſcuntur, ad illarum mirifice mouentur odores, conchyliorumq́ quorundam vtuntur genere ad illarum capturam ij quibus id curæ eſt. Aliæ quinetiam marinæ beluæ à longe ad peculiares ſibi eſcas accedere videntur, nulla ſanè alia re quàm odoribus inuitatæ. Id quod etiam in genere inſectorũ animaduertere licet, vt apes, & formicæ, reliquaq́ id genus palàm faciũt. Qua vero re, aut quo ſenſiterij inſtrumẽto ſentire & olfacere dicantur eiuſmodi animalia, & quo id fiat modo, non eſſe inquit manifeſtum.

Naturam vna re plerunque vti ad duo.

Marinæ beluæ odores ſentiunt.

QVamobrem iure quiſpiam ambigere poſſet quanam re odores ſentiant. ſiquidem ſpirantibus olfacere vno contingit modo. hoc enim in ijs quæ ſpirant, apparet omnibus: illorum vero ſpi-

rat nullum, cum tamen ſentiant: niſi forte quiſpiam præter quinq; alius eſt ſenſus; quod fieri non poteſt. olfactilis enim rei eſt olfactus: illa autem id ſanè ſentiunt: verum non eodem fortaſſe modo, ſed ſpirantibus quidē quod ſuperiacet velut operculum, remouet ſpiritus: quamobrem nō ſentiunt niſi ſpirent. ea autem quæ non ſpirant, id ſanè non habēt: quemadmodum in oculorum natura percipere licet. Siquidem animalia quædam palpebras habent: quæ niſi diducantur, cernere nequeunt. Quæ autē duros habent oculos, illas non habent: eapropter nullo illas remouente indigent: ſed pro videndi facultate illico cernunt.

CVm retro dixiſſet Ariſtoteles animalia quædam non ſpirantia odoratum habere, & illius gratia de longe ad peculiares moueri eſcas: hoc in loco non immerito ambigit vtrum ne aliud quiddā olfactus habeant inſtrumentum, genusq; olfaciēdi ſit diuerſum & aliud in illis præter hoc quod in ſpirantibus animalibus ſpirādi efficitur opera & adminiculo. Hoc enim odorādi genus, vt apparet, ſpirantibus dum ſpirant ineſſe videtur: illa vero animalia non ſpirant: quamobrem non hoc videntur olfaciendi habere genus. Neq; ſolummodo quinq; eſſe ſenſus, ſed aliū quēpiam neceſſe eſt eſſe ſenſum quo huiuſmodi olfacere cenſentur animalia. Statimq; poſt huiuſmodi dubitationem adductam ſubdit fieri nō poſſe, dicēs animalia illa alium habere ſenſum præter illos quinq;: cuius etiā impoſſibilitatis illico cauſam refert. olfactilis, inquit, rei ſenſus olfactus eſt, & non alius quiſpiam ſenſus. Quamobrem ſi huiuſmodi animalia conuenientes ſibi eſcas & commodas odore percipiunt, olfacient quidem & ipſa: verum non idem olfaciendi modus erit in omnibus: ſed ſpirantium quidem generi inſpiratus aër aperire dicitur, vel certe remouere ab odoratiuo illo poro per quem odorum fit præteruectio & tranſitus, illud quod velut operculum quiddam illi ſuperiacet, quoniam ſpirantia olfacere aliter nequeunt animalia, niſi is per inſpirationem ſibi pateat aditus. non enim quo inſpiratus peruenit aër, ibi odoratus eſſe dicitur, ſed in ipſo tranſitu & præteruectione inſpiratus aër particulam illam quæ olfactui deſeruit, habilem & aptam proprio efficit officio. Quòd autem ibi non exiſtat odoratus quo inſpiratus peruenit aër, manifeſtum eſt: quoniam non ſolum naribus, ſed ore etiam ſpiramus, & tam à naribus ipſis quàm ab ore inſpiratus aër ad eundem ſanè peruenit locum: non tamen odores percipimus cum ore ſolum ſpiramus: ſed cum naribus ſpiritum trahimus, illos ſanè ſentimus, propter illā quam retro adduximus cauſam. Spirantia igitur animalia quoniam partē illam opertam habent, aliquo illam diducente & recludente indigere ſanè videntur: quod inſpiratus nimirum aër efficere cenſetur. Quæcunq; vero non ſpirāt, patentem apertumq; locum habere illum par eſt, ita vt nullo indigeāt reſerante & operiente: nullumq; profecto eſt inconueniens odorantia animalia circa olfactus inſtrumentum eiuſmodi habere differentiam. nanq; id ipſum circa viſionis operam animaduertere contingit. Ex animalium enim generibus quædam genas & palpebras habent, quibus non adapertis & eleuatis fieri nō poteſt vt cernere illa poſſint. nōnulla vero nihil impoſitū & obſtans habent quod illorū operiat oculos: quemadmodum ſunt illa quæ præduros habent oculos, & iccirco nullo adaperiente & id obſtaculum remouente indigere percipiũtur: verum nullo extrinſecus auxilio, oblata ſibi vt videre poſſint, & illis à natura eſt conceſſum, illico cernunt & vident.

Quòd ſenſus odoratus non eſt ibi quo inſpiratus peruenit aër.

SImiliq; modo reliquorum animalium nullum, nullos per ſe male olentes odores moleſte fert, niſi forte perniciem afferant. à talibus enim nonnulla interimuntur: vt plerunq; homines qui ex carbonum halitu grauedinē incurrũt, & ſæpenumero pereunt, ita reliqua animalia à ſulfuris bituminoſorumq; vi exanimantur. Quamobrem id incommodum declinare ſolent, cum de ipſa per ſe odoris fœditate nihil curent (atqui multa ex terræ naſcētibus graueolentiam habent) ſi quippiam illis ad guſtatum eſu'mve conferat.

CVm ſuperius odorabilia in duas diſterminaſſet partes ſiue ſpecies philoſophus: & alteram quidem nutritiuum ſaporum conſequi genus dixiſſet, in qua iucundum & triſte per accidens aſſeruit reperiri: illamq; omnibus ineſſe animalibus quæ odoratum habent, affirmaſſet: alteram autem eſſe per ſe odorabilium, quibus ſuaue & triſte ſuapte natura ineſſent, quæ à ſolis percipi digno-

ſciq; poſſet hominibus propter enarratas ſuperius cauſas:hoc ſubiungit in textu q̄ nihil maleolentiū, quæ ipſis per ſe ſuauibus cōtrariantur odoribus, & in triſtifico reponūtur genere,& per ſe huiuſmodi eſſe cēſentur,ab alijs ſentitur percipiturq; animalibus præter hominē,quoniā neq; illos ſentiūt odores qui per ſe ſuaues delectabileſq; exiſtunt,niſi illorū quippiā,inquit,per ſe ſcilicet triſtium maleolentiūq; olfactiliū,ſuapte natura animalis illius fuerit corruptiuū. Quēadmodū enim nutritiuos & ſalutares odores,qui ſuaues ſanè & redolentes exiſtūt,per accidēs ſentire dicūtur: ita triſtes & maleolētes per accidēs ſentire perhibētur,quoniā illis ſcilicet ſunt cōtrarij. Sētiunt enim illos nō vt maleolētes & fœdos, ſed vt noxios & peſtilētes:ſicut priores ſentiūt nō qua beneolētes,ſed qua ſalutares & nutritiuos. Subdit poſtmodum philoſophus quonā modo eiuſmodi odores animalia illa interimere poſſint. Vt enim homines,inquit,à carbonum accenſorum fumo nonnunquam grauedinē incurrunt, & aliquando etiā eam ob cauſam ſuffocantur & intereunt,non ab odore ipſo,ſed ab exhalatione quæ ab ipſis aſcēdere & caput replere & occupare dicitur,à qua,obſtructis ſanè ſpiritus meatibus,ſtrangulantur:ita animalia quædam à ſulfuris bituminoſorumq; vi ſolo ſuffitu intereunt: quamobrem odores illos declinant & fugiūt vt noxios & peſtilentes,non vt fœdos & maleolentes.

Serpētes cornu exuſti nidore fugiūt.

Sic ſerpentes cornu exuſti nidorem & ſuffitum ferre non poſſunt,fumumq; à polij hærba exuſta mirifice fugiunt, non quoniam huiuſmodi res maleoleant,ſed quoniam illarum odor ipſis pernicioſus ſit & peſtilens. Non ab re igitur hoc in loco iſthæc adduxiſſe videtur philoſophus, quoniam nonnulla percipiuntur animalia malos declinare odores qui huiuſmodi alimenti non ſunt gratia,ſed per ſeipſos tales exiſtunt:& iccirco videri poterat vero conſentaneum,quòd id quod per ſe triſtes fugeret odores,per ſe etiam ſuaues appeteret. Quamobrem declarauit animalia illa per ſe malos odores declinare:non quia maleoleāt,ſed quia noxij ſunt, & illis peſtē perniciemq; afferunt: ſicut interdum ſuaues appetunt odores,non quia huiuſmodi ſint, ſed quia nutritiui & ſalutares exiſtunt. Signum autem adducit non fugere animalia fœdos odores qui per ſe tales ſunt,quoniam cum in hærbarū generibus multæ reperiantur maleolentes & fœtidæ hærbæ,has quidem animalia declinare & reſpuere videntur:illas vero nedum non cauere,ſed etiam profeſqui & appetere. Ex quo clariſſime patere poteſt quòd ſuaue & triſte,bonos quinetiam & malos odores,ſecundum ſalubre quiddam animalia,& naturæ ſuæ conueniens:& contrà ſecundū peſtilens quippiam,& naturæ diſconueniens,cum declinare,tum appetere cenſentur:nō iccirco quia per ſe odores illi tales exiſtunt. Etenim animalibus ſolummodo illi ſuaues ſunt odores, qui ad guſtatum & alimentum naturæ proprium & cognatum facere videntur:illi autē inſuaues & ingrati,qui illis aliquo nocere poſſunt modo.

Alia textus litera.

Animaduertendum autem eſt quòd litera illa,niſi quippiam illis ad guſtatum eſũmve cōſferat,quæ in ſuperioris calce textus in antiquis exemplaribus reperitur, alio etiam ſcribitur modo,videlicet, ſi quippiam illis ad guſtatum eſum ve conferat.quem nos appoſuimus:cuius talis videtur eſſe intellectus,q̄ animalia quidem nihil per ſe malos & fœdos curāt odores, dummodo illis ſint eſui guſtatuiq; accommodati.illud enim,Atqui multa ex terrænaſcentibus graueolentiam habent,per parētheſin & interpoſitionem legendum eſt.

Alexandri dubitatio.

Cæterum ſtatim,inquit Alexander,hic dubitatio emergit huiuſmodi·Quanā ratione in præſentia hæc adducat philoſophus,qui in ſecūdo de anima commētario de olfactu verba faciens dixerit hominem inter reliqua animalia peſſimū hunc habere ſenſum. Quinetiam paulo ante cum de ſaporibus eſſet pertractaturus,cauſam adducēs cur ſapores nobis magis cogniti ipſis ſint odoribus,ſubiūxit:quoniam hunc ſenſum inter reliqua animalia peſſimum habemus:& inter reliquos etiam ſenſus noſtros hebetiorē.nunc autem,inquit,velle videtur philoſophus nos omniū olfactilium primas cognoſcere differētias,ſuaue ſcilicet & triſte:& hoc per ſe talium:cum reliqua animalia ſolummodo per accidens iſthæc ipſa dignoſcere & deprehendere poſſint, in illis videlicet odorabilium ſpeciebus quæ in nutribili genere ſaporum ſpecies conſequuntur.

Reſponſio.

Cui occurrens dubitationi Alexander inquit,ſuperius dixerat philoſophus,& in commentarijs etiam de anima ſcriptum reliquerat,hominum genus peſſimum habere odoratum, quoniam illorum ſanè odorum quos alia ſentiunt animalia,quos per accidens ſuaue & triſte habere dixerat,peſſime ſentiens eſt homo. non enim talem in hominibus impreſſionem illi faciunt odores,qualem in reliquis facere vidētur animalibus:neque ex æquali diſtantiæ ſpatio hominis odoratū mouent, ab eiſdēq; ſentiri & percipi poſſunt,vt à nonnullis alijs animalibus. Quamobrem ſi etiam genus illud quod per ſe habere ſuaue & triſte dicitur,reliqua ſentire poſſent animalia: neq; in illo etiam primas ferret homo:nunc autem illud ſentire & percipere haudquaquam ſunt nata.

CVm autem impares ſint ſenſus, iſq; numerus medium habeat: odorandi ſenſus medius ſanè eſſe videtur,cum tactilium, cuiuſmodi guſtatus & tactus eſt: tum eorum qui per aliud ſentiunt, qualis viſus eſt, & auditus: quamobrem olfactile nutrientium paſſio eſt quædam. Hæc autem in eodem ſunt genere,quo & audibilis res eſt,& viſilis:propterea & in aëre & in aqua odorantur:& hanc ob cauſam olfacti-

le commune quiddam horũ eſt vtrorunq; quod & tactili ineſt, & audibili & perſpicuo. Quamobrem nõ ſine ratione aſſimilatum eſt ſiccitatis eſſe in humido & fuſili ceu infectionem quandam & loturam.

Quomodo olfactus inter ſẽſus reliquos ſit medius.

POſt enarratas olfactilium ſpecies duas, & quonam modo in illis percipiendis diuerſimode ad reliqua animalia ſe habeant homines: hoc in textu olfactus ordinem ad alios ſenſus declarare vult philoſophus. oſtendit enim quòd medius quodammodo inter tactiles eſt ſenſus, guſtatum ſcilicet & tactum: & inter eos qui aliud quiddam habere per quod fiant, requirũt medium, vt ſunt viſus & auditus. id autem eleganter ſanè oſtendit. nam cum omnis impar numerus medium quiddam habere dicatur: ſenſuum autem impar ſit numerus: rationi profecto conſentaneum eſt inter quinq; ſenſus aliquem medium eſſe ſenſum. Quo autem modo olfactus inter illos ſit medius, ſtatim ſubiungit: Vt igitur, inquit, olfactile guſtabilium dicitur eſſe paſſio ſaporum, qui ſanè vt guſtabiles ſunt, tactiles etiam eſſe cenſentur: olfactile ad ea quæ ſenſu tactus percipiuntur, commune quiddam habere cenſendum eſt, & quodammodo in tactilium genere conſtitui. In eo enim genere, inquit, ſunt ea quæ alimentum præſtant. Oſtenſum eſt nanq; in ſecundo de anima commentario guſtatum eſſe quendam tactum. verum rurſus etiam participat ipſe olfactus eorum quorum ij qui per quoddam medium fieri dicuntur ſenſus, manifeſte participare videntur, vt ſunt viſus & auditus, quoniam & ipſe in aëre & in aqua fieri percipitur: vt illi certe fiunt. In literæ autẽ contextu cum dixit audibili, & ſubiungere debuiſſet viſili, illius vice ſubiunxit perſpicuo: quoniam per illud actu viſio fieri cernitur. Subditq; poſtmodum quòd non ſine ratione dictum eſt ex talibus & hoc fieri modo ipſos odores. ambo enim illa in eius definitione comprehenduntur, tactilia ſcilicet, & ea quæ medio indigent quodam. odorem enim ponimus nos à ſiccitate fieri ſapida (hoc enim addi oportet) in ipſo humido, ceu tincturam & infectionem quandam & loturam. Dixit autem non ſine ratione aſſimilatum eſſe, propter vocabula illa infectionis & loturæ. non enim id ad vnguem eſſe videtur, ſed ab illis tranſlatum qui per lotionem humidum tingunt & inficiunt. non enim lotura proprie in aëre dicitur. Humidum autem, & id quod diffunditur, pro eadem ſumere videtur re. Aqua enim & aër diffunduntur ambo, & humida ſunt ambo: aut humida quidem eſt aqua: fuſilis vero & diſſipabilis eſt aër: quem vel ideo appellat fuſilem, quoniam ex halitibus & euaporationibus eſt aër, quæ ſanè illorum ex quibus emanat profuſione fieri dicuntur. Profunditur enim & ad maius extenditur aqua cum in aërem trãſmutatur, quoniam tenuior aqua eſt aër: quamobrem maiorem etiam obtinet & occupat locum. Vt igitur odorũ generatio à ſicco eſt, id autem tactile eſſe dicitur: ſecundum hoc tactilis eſſe naturæ cenſetur olfactus. Vt autem in humidis fieri percipitur, in quibus viſio & auditus, ſecundum hoc erit vtiq; commune quiddam cum ijs habens ſenſibus qui per quoddam fieri medium perhibentur.

QVonam modo ipſius olfactilis connumerandæ ſunt ſpecies, & quo modo non, hactenus ſit expoſitum.

HOc cõcludit in loco philoſophus id quod retro dixerat, vtrum ſcilicet odorũ ſpecies aliquas ponere oporteat, aut nullas. Intelligitur autẽ hęc litera vel quòd illi odores dicãtur habere ſpecies, quos ſaporum conſequi genera diximus. quot enim ſaporum fuerint ſpecies, tot certe odorum illos conſequentium ſpecies eſſe non ab re iudicabimus. per relationem enim ad illos inter ſe varias habere conſtabit differentias. illi vero odores, quos per ſe huiuſmodi retro eſſe diximus, & ſuapte natura ſuaue vel triſte poſſidere, in ſpecies non dicentur diſterminari. Vel ſic inquam hæc intelligenda eſt litera, vel magis (vt retro etiam diximus) quòd in illis quidem odorum ſpeciebus qui ſaporum ſpecies conſequuntur, nullæ ſunt per ſe ſubſiſtentes ſpecies, vt voluere nonnulli: in illis vero in quibus per ſe ſuaue & triſte inſunt, quos ſolos dixerat ſentire homines, quædam profecto reperiuntur ſpecies. Suaue enim & triſte in ijs per olfactilium ſunt diuiſa naturam, & ſpecie à ſe inuicem differre videntur. In quibus autem idem nunc quidem eſt ſuaue & delectabile, aliàs vero inſuaue & ingratũ: huiuſmodi certe ſpecie differre non cenſentur: quemadmodum ſe habere videntur odorum ſpecies illæ quæ ſaporum differentias conſequi perhibentur. eadem enim res eſurientibus & famelicis ſuauis eſſe videtur & beneolere, quæ ſaturis putida apparet & ingrata. Non ſunt igitur in illis diſtinctæ (vt videtur) ſpecies: in veris autem odoribus qui per ſe huiuſmodi exiſtunt, ſpecies certe ſunt diſtinctæ.

QVod autem Pythagoreorum quidam dixerunt, ali videlicet animalia quædam odoribus, rationi non eſt conſentaneum. Primo nanq; videmus cibos omnes compoſitos eſſe oportere. Ea enim quæ alũtur, ſimplicia non ſunt: quãobrem ciborum fiunt excremẽta aut in

ipſis,aut extrinſecus,vt in ſtirpibus. Præterea neq; aqua ipſa ſolitarie alere poteſt nulli commixta. Corpulentum enim quiddam quod conſtituitur,eſſe oportet. Multo autē minus rationabile eſt aërem fieri corpulētū.

POſtquā retro(vt viſum eſt)ſuprà enarrata colligendo oſtendit philoſophus quonam modo odorum oporteat ponere ſpecies,& quo modo non oporteat:hoc in textu nonnullos antiquorum, quos Pythagoræ ſectatores fuiſſe ſcribit, taxare contendit: qui animalia(vt ait)quædã ſolo ali odore dixerunt:ex quo apparere poteſt opinionē ſanè illam quæ voluit quòd odorabilia vt talia ſunt, alant & nutriant,hoc in loco illum Pythagoreis imputare. Cæterum nonnulli etiam antiquorū medicorum huius fuere ſententiæ. Refert quinetiam in naturali hiſtoria ſua Plinius ſecundus,ad extremos Indiæ fines ab oriente circa fontem Gangis Aſtomorum eſſe gentem ſine ore, corpore toto hirtã,veſtiri frondium lanugine: halitu tantum viuētem & odore quem naribus trahãt, nullũ illis cibum,nullumq; potum,tantum radicum florumq; varios odores attrahere, ſilueſtriumq; malorum quæ ſecum portant longiore itinere,ne deſit olfactus:grauiore paulo odore haud difficulter exanimari. Quòd autem ratione careat id quod antiquorū nonnulli dixerunt,odore ſcilicet animalia poſſe ali & viuere,hic oſtendit philoſophus,primo aſſerens q̄ alimentū omne eſſe cōpoſitum eſt neceſſe. talia enim ſunt illa quæ nutrire & alere poſſunt. Præterea nullum ſimpliciū corporū alere poſſe aſſeuerat: quod etiam in ſecūdo de anima dixerat commētario,vbi eſt adiunctū q̄ ſtirpium etiam genus non ſola alitur aqua. Signū autem euidens non eſſe ſimplex quippiam ipſum alimētum,ſubiungit ab excremētis ſuperfluitatibuſq; ſumptū:quæ ſicca ſanè eſſe & humida conſpiciũtur. In animalibus etenim ea quę intrinſecus fiunt excrementa,quæ poſtmodum egeruntur & exeunt, huiuſmodi ſanè eſſe apparent. In ſtirpibus autem extrinſecus fieri excrementa dicit:quæ ſunt vtiq; vel gummi ab illis ſtillantes lachrymæ, vel corpuſcula quędam terrea & cinerea,quæ circa ſtirpium radices eſſe conſpiciuntur. Foliorum quinetiã & corticum quædam in terream naturam cōuerſiones & deſinentiæ, eiuſmodi eſſe cenſentur. Excremēta autem non ab re in ipſis extrinſecus fiunt ſtirpibus,quemadmodum etiam pomorum fructuũq; digeſtiones & concoctiones extrinſecus in illis fieri percipimus,& non intrinſecus,vt in animaliũ genere fieri contingit. Excrementa quinetiam miteſcētium pomorum extrinſecus fieri animaduertũtur, vt lanugines quædam,aliaq; eius notæ complura. Si igitur alimentum ſimplex non eſt corpus:aër autē in quo fit odor,corpus eſt ſimplex:odores certe,& ipſe attractus odorandi officio aër,minime alere poterunt. Simplicē nanq; recipiunt aërem & quæ ſpirant omnia, & quæ odorãtur. Addit quinetiam ſupradictis philoſophus q̄ neq; aqua ipſa per ſe alere quicquã poteſt:cuius rei ſtatim ſubdit cauſam,q̄ oportet ſcilicet alimētum nonnihil in ſe habere cōpacti & conſtantiæ. Aqua autem per ſe & ſuapte natura nihil compacti habet & ſolidi.non poteſt igitur illud alere quod ex alimento compactum & corpulentum fieri oportet. Quamobrem agricolę agros ſtercorant,fimumq; ſtirpium radicibus apponũt & exaggerant, ſimulq; aqua permiſcent cum irrigare cupiũt, quoniam corpulenti ſolidiq; quippiam illuc deſcendens penetrat,& alit. Alio autē modo neq; aluntur arbores, neq; proprios afferre poſſunt fructus. Quòd ſi aqua,inquit,per ſe alere non poteſt, minus profecto aër ipſe poterit ſubtilior & tenuior ipſa exiſtens aqua,& minus corpoream ſuſcipere valens molem. Plurima autem odorū genera in aëre fieri percipimus. Ratio autem iſta(vt videtur)per locum eſt à maiori: qui negatiue ſanè concludere animaduertitur:ſi aqua videlicet non poteſt,minus vtiq; poterit aër.

Plinius ſecundus. Aſtomorum natio.

Quæ ſtirpium ſint excremēta.

Cur agricolæ agros ſtercorent.

AD hæc autem,quòd omnibus ineſt animalibus alimenti capax locus,vnde trahens accipit corpus. At odoris in capite eſt ſenſiterium,& ſpirabili cum halitu ingreditur: idcirco ad reſpirãtem perueniet locum. Quod igitur alimento olfactile vt olfactile eſt,nihil cōfert:clare patet. Quòd verò valetudini,& ex ſenſus teſtimonio, & ex retro dictis eſt manifeſtum. Quamobrem quòd ſapor eſt in altrici re,& ad ea quæ aluntur: hoc eſt ad valetudinem olfactile. Et hoc certe modo de vnoquoq; ſenſiterio ſit pertractatum.

HAec eſt alia rationis via, moduſque alius per quem oſtendere philoſophus aggreditur quòd nullum ſanè odoribus alatur animal. omnibus enim,inquit,animalibus quidam ciborum capax & receptiuus eſt locus à reliquis alijs partibus ſepoſitus & ſeiugatus:& is ſanè venter eſt qui iniectos recipit cibos & potus, quos poſtmodum concoctos & confectos reliquis corporis partibus diſtribuit & impertit,corde primum ſanguinē purum generante,& in vniuerſum corpus diffundente. Si igitur venter, inquit,alimentorum eſt ſuſceptiuus omnium,à quo tanquam ab indeficiente quodam diligentis patriſſamilias penu omnia alia quod ſibi competit recipiunt membra: ſpiritus

autem & odor ad ventrem non perueniunt: non erit profecto ex alentium numero ipſe odor. Quòd autem ad ventrem non perueniat odor, neq; omnino eo loci quo peruenit cibus & alimentum, oſtendit philoſophus dicens ſenſiterium ipſius odoris iuxta cerebrum eſſe, & olfactum ſpiritu intercedẽte fieri, id eſt ſpirandi officio, & tali euaporatione. Inſpiratum autem aërẽ ſiue ſpiritũ non peruenire ad ventrem, quo omnia feruntur eſculenta & poculenta, ſed ad thoracem & pulmones, palam certe eſt. Quamobrem ſiue ad caput feruntur ſpiritus, vbi olfactus eſt ſenſiterium: ſiue ad pulmones inſpiratus ille deſcendit aër: non vtiq; ex alentium genere iure & merito eſſe cenſebitur odor, cum ad requiſitum & conuenientem non accedat locum, id eſt ad ventrem ipſum, qui ſanè alimentis & eſcis ſepoſitus & ſecretus à natura eſt. Si autem homines interdum nõnulli in animi defectu, quem ſyncopen vocãt, quibuſdam recreari & reſipiſcere odoribus videntur, non hoc vtiq; valens & certũ exiſtimari debet ſignũ odores poſſe alere & nutrire. non enim tali in caſu odor ſolum aut alimentum id efficere poſſunt: ſed aqua interdum frigida conſperſa effoetas & cadentes reuocare poteſt vires, illaſq; colligere & vnire, ita vt reſolutus iam & deficiens reſipiſcat homo. ſuccuſſiones quinetiam & plagæ illos ſanè excitãt, quæ tamen alere nequeunt. Ita odores ipſi non quia nutriant & alant, ſed quia vitales confortant ſpiritus, illoſq; excitant, in animi defectibus nonnihil conferre videntur. Concludit igitur philoſophus quòd odorabile vt odorabile eſt, alere nõ poteſt. additũ autẽ eſt illud, vt olfactile ſiue odorabile, quoniã per accidẽs olfactile alit, cum ipſi alimento (vt retro dictũ eſt) eſſe olfactile accidat. Q; autẽ olfactilia quæ per ſe huiuſmodi ſunt, multum quantum hominibus ad valetudinem conferant, & ſenſus ait teſtimonio comprobari. nam qui talibus vtũtur odoribus, incolumiores ſanioreſque in ijs maxime quæ ad cerebri naturam ſpectant, eſſe conſpiciuntur, & morbis carent nonnullis: & in peſtilentibus præcipue aëris conſtitutionibus præſeruãtur. & etiã ex ijs quæ retro dicta ſunt, liquido patere poſſe dicit. odorũ enim ſuauitas & fragantia, quæ illis propter contemperatam caloris menſuram bene digerentem & moderantem ineſſe cenſentur, ea quæ circa cerebrum ſunt loca frigida ſanè & humecta, contemperare & diffundere mirifice poſſunt, & omnino ſalubriora illa vegetioraq; reddere. Eſt autem, inquit, proportionabiliter quodãmodo, vt ſapor in altrici re, qui illius complere cenſetur defectum, vt appetentius ſcilicet admittantur cibi, & melius poſtmodum coquantur & applicentur, ita odor ad ſanitatem & incolumitatem, qui ſanè peculiari ſua caliditate id quo indigere videtur homo, planè adimplere cẽſetur, ad remedium ſcilicet & auxilium immodicæ (vt dictum eſt) & ſuperfluentis frigiditatis & humiditatis in cerebro exiſtentium.

Odores in animi defectu conferẽt.

Quæ odores per ſe ad incolumitatẽ conferant.

DVbitabit autem quiſpiam, ſi omne in infinitum diuiditur corpus, nũquid etiam ſenſiles paſſiones, vt color & ſapor, & odor, & ſonus, grauitas quinetiam, & frigidum, & calidum, & læue, & aſperum, & molle? An hoc fieri non poteſt? Senſationis namque illorum vnumquodq; eſt effectiuum. Ita enim denominantur omnia, quoniam ſenſum mouere poſſunt. Quamobrem ſi ipſa poteſtas, & ſenſum etiam ipſum in infinitum ſecari neceſſe eſt, & omnem magnitudinẽ eſſe ſenſilem. Fieri enim non poteſt vt album quidem cernatur, non autem ſit quantum.

POſt expeditum (vt vidimus) de ſenſiterijs ſermonem, & de ijs ſenſilibus quæ ab vnoquoque ſingulatim percipiuntur ſenſu, niſi de tactu & auditu, de quibus ſufficienter ſatis in commentarijs de anima eſt pertractatum: hoc in textu dubitationem philoſophus adducit quandam doctrinæ de ſenſilibus valde congruentem & vtilem, quæ huiuſmodi eſſe videtur. Cum enim omnium ferè philoſophantium conſtans ſit opinio in infinitum corpora ſecari diuidiq; poſſe, quærit vtrum ne paſſiones quæ illis inſunt corporibus, & ſenſiles ab omnibus appellantur paſſiones, in infinitum cum ipſis diuidantur ſecenturq; corporibus. Sũt autem huiuſmodi ſenſiles vocatæ paſſiones in corporibus repertæ, colores ſcilicet & ſapores, odores, ſoni, leuitates, grauitates, frigiditates, caliditates, humiditates, ſiccitates, aſperitates, læuitates, & quæcunque aliæ tactiles ſunt contrarietates. Quærit igitur hic philoſophus vtrum eæ ſenſiles paſſiones in infinitum cum ipſis corporibus diuidantur, aut iſtorum tandem ceſſare dicatur diuiſio, cum ipſa corpora diſſecta in infinitum perdurare poſſint: ita q; eo proceſſus modo quædã reperire ſit corpora quæ harũ in ſe nullã habeant ſenſilium paſſionũ. Hac autẽ de re non immerito ambigere videtur, quoniã quocunq; ex ijs poſito, abſurdũ ſanè videtur quiddam & incõueniẽs conſequi. Si enim eæ ſenſiles paſſiones in infinitũ cum corporibus ſecẽtur ſuis, cum illarũ vnaquæq; ſenſum certe mouere nata ſit, vnaquæq; enim illarum ſimul eſt id quod eſt, albũ ſcilicet vel nigrũ, calidũ vel frigidũ, & ſic de alijs, & eſt ſenſilis: quod autem eſt ſenſile, ſenſum nimirũ mouere poteſt, & ipſum de potentia ad actum deducere: & iccirco ob huiuſmodi potentiam ſenſilia dicuntur eſſe. non enim omne ſenſile, actu dicitur eſſe ſenſile: neque illico ad ſenſilis eſſe, in actu di-

Senſiles in corporibus paſſiones.

citur eſſe ſenſus:ſed bene ſimul ſenſile eſt,& poteſtatē ſenſum mouendi habere cenſetur. Nanq; ſi hoc res non ſe haberet modo,minime id eſſe ſenſile diceretur. Si inquam eæ ſenſiles paſſiones in infinitum cum corporibus ſecentur ſuis,& potentiæ ipſarum vt motrices ſunt ſenſuū,in infinitum proculdubio diuiderētur,ipſorumq; ſenſus in actu diuiderētur etiam in infinitum. Omnis igitur magnitudo erit,id eſt omne corpus hoc modo ſenſile,& omnis magnitudo ſenſilis ſiue viſilis:verbi cauſa, quælibet corporis pars erit viſilis. Omne autem quod cernitur & videtur,cum aliqua magnitudine videtur. Viſio nanq; cum ſit cum inſtrumēto corporeo,nō poteſt niſi magnitudinē cernere,aut id quod in ſe magnitudinē habet. omnis igitur magnitudo erit viſilis & ſenſilis. fieri enim non poteſt vt quippiā albū cernatur quod non ſit quātum. Quāobrem ſi in quapiā magnitudine color erit qui eſt viſilis,magnitudo certe illa erit viſilis & ſenſilis:hocq; modo nullū erit corpus quod ſui exiguitate ſenſum effugiat. Cæterū in cōfeſſis eſt quaſdā corporis particulas omnē effugere ſenſum. nō habet igitur omnis corporis pars ſenſilem paſſionem,quoniam ipſa etiam magnitudo illam in ſe continens eſſet vtiq; ſenſilis. Nō omnē corporis partem eſſe ſenſilē.

SI autem non hoc ſe habet modo, quippiam continget eſſe corpus nullum habens colorem,neq; grauitatem, neq; aliam id genus paſſionem: quamobrem neq; omnino erit ſenſile. eiuſmodi enim ſunt quæ ſentiuntur. ſenſile igitur ex non ſenſilibus erit conſtitutum. atqui neceſſe eſt. non enim ex mathematicis.

CVm deduxerit(vt vidimus)primam ſuppoſitionem philoſophus quæ ſumebat ſenſiles paſſiones ſimul cum corporibus diuidi & ſecari in infinitum,ad incōueniens ſcilicet hoc q̃ cuiuſlibet magnitudinis quæ in infinitū eſt diuiſibilis, quælibet pars eſt ſenſilis & viſilis:ruſum ad illius oppoſitam reuertitur ſuppoſitionem, quæ ſumere videtur non ſimul cum corporibus paſſiones in infinitum ſecari,dicens:Si autem hoc non ſe habet modo,id eſt ſi non ſimul diuidātur: continget vtique aliquod eſſe corpus nullum habens colorem,neq; grauitatem,neq; aliud quippiam eiuſmodi paſſionibus inſignitum:quaſi dicere velit. Si enim non ſimul diuiduntur in infinitum cum corporibus ipſæ paſſiones,erunt certe particulæ quædam diuiſi ſecatiq; corporis nihil in ſe habentes,ſcilicet neq; colorem,neq; grauitatem,neq; quippiam ex ſenſilibus paſſionibus. Quòd ſi hoc eſſe ponatur,erit ſanè tota illa magnitudo ex non ſenſilibus compoſita & conſtituta partibus:quoniā ex non habētibus ſenſiles paſſiones. Verū ſtatim ſubdit,ſed neceſſe eſt, ſcilicet ex ſenſilibus magnitudines cōſtitui partibus. non enim ex mathematicis. Phyſicum nanq; & ſenſile corpus in portiones particulaſq; diuidi phyſicas neceſſe eſt. omne autem phyſicū corpus cum quibuſdā eſt paſſionibus,& ex talibus ſanè componi cenſetur. Si enim ex huiuſmodi conſtitutum non eſſet,& in talia non diuideretur, corpora certe phyſica ex mathematicis conſtarent corporibus à qualitatibus abſtrahentibus vniuerſis. ſeorſum enim à paſſionū harū natura ipſa mathematica eſſe cenſentur corpora. Fieri autē non poteſt vt ex huiuſmodi corporibus ſenſilia & phyſica conſtituantur corpora: cum alioqui talia etiam mathematica corpora nullam ſe ipſis habere ſubſiſtentiam cenſeātur:ſed ſola mentis cogitatione ſumantur ab omnibus paſſionum abducta & ſeiugata differentijs.

PRæterea quanam re diiudicabimus hæc & cognoſcemus? An intellectu? Sed non ſunt intelligibilia, neq; intelligit mens quæ extra ſunt,niſi cum ſenſu.

PRoſequitur inſtādo philoſophus hoc etiam rationis modo:ſi talia impatibilia & inſenſilia ſunt corpora,in quæ ſcilicet ipſa ſenſilia ſecantur corpora,quanam re de ipſis iudicium ferre poterimus:& quo illa cognoſcere modo nobis concedetur:non enim intellectu. nam quæcunq; dignoſcendo percipimus,aut intelligibilia ſunt, aut certe ſenſilia:& iccirco vel intellectu illa dignoſcimus, vel ſenſu percipimus. Duas enim huiuſmodi iudicij vias facultateſq; nobis ad entium cognitionē cōceſſit natura. Cæterū particulæ iſtæ ſenſilū corporū quę non ſenſiles eſſe dicūtur,nullāq; in ſe habere ſenſilem paſſionē:ſub horū neutro iudiciorū cadere poſſunt. nō enim ſub intellectus examine:quoniā non ſunt per ſe intelligibilia. intellectus enim per ſe ſubſiſtētium & extra exiſtentium nihil ſine ſenſu cōprehēdere poteſt. quod idē eſt dictū,quoniam ſunt quædā verbi gratia ſingulares ſubſtātiæ quæ ab intellectu hoc cōprehenduntur modo. nanq; horū formæ & ſpecies cōmunes haudquaquā extra ſunt, neq; per ſe ipſas ſubſiſtētiam habere dicūtur. eſſe enim cōmuniū illarū ſpecierū, ipſum eſt intelligere. Quāobrē illarū ſubſiſtētia in intellectu eſſe cēſetur,& nō extrinſecus. Si igitur nihil ex ijs quę hoc exiſtūt modo,intellectus ſine ſenſu cōprehēdere poteſt,iſtęc autē per ſuppoſitionē nō ſūt ſenſilia,neq; intellectus profecto illa,neq; ſenſus diiudicare & cognoſcere poterūt. Cognoſcit autē ſenſilia intellectus ſenſu intercedēte,quoniā illis ſenſu prius aliquo perceptis,poſtmodū ea ſpeculari cōtēplariq; aggredi-

Duo cognitionis modi.

Singularium ſpecierū eſſe ipſum eſt intelligere

Quomodo intellectus ſenſilia cognoſcit.

tur,cũ illorũ quas ad alia habẽt differentias,tum ſingulorũ quod quid erat eſſe,id eſt eorũ definitiones eſſentiaſq;:necnon quonã modo talia ad vniuerſale ſuum ſe habere dicãtur, perſcrutans & inueſtigãs: & quoniam omnium etiam rationes elicere,accidentiaq; & formas omnium percipere poteſt.

PRæterea ſi hæc ita ſe habent, fidem facere ijs videntur qui indiuiduas faciũt magnitudines. ita enim diſſoluetur ratio. Verum id fieri non poteſt. De huiuſmodi autem re dictum eſt in ſermonibus de motu.

Democritus. Leucippus. Epicurus.

ISTuc etiam adducit philoſophus abſurdum & inconueniens quod ex illorum ſequitur opinione qui ſenſilia corpora in infinitum ſecari diuidiq; voluerunt:in quædam ſcilicet inſenſilia & impartibilia corpuſcula, quòd videlicet hæc conſentit opinio & concordat cum illis qui indiuidua poſuerunt corpuſcula,vt Democritus & Leucippus & Epicurus fuiſſe perhibentur. qua enim illi rationis vtũtur euidentia,huius profecto aſſertores dogmatis vti eſt neceſſariũ, & illo etiam modo hanc ſoluere difficultatem. Dicunt autem illi qui indiuidua poſuere corpuſcula omnium eſſe rerum principia,q̃ cũ illa ſuapte natura indiuidua ſint,& pati quippiam non poſſint, ex copulatione tamen coniunctioneque quadam ad ſe inuicem,& partium habitudine,has nimirũ paſſiones & huiuſmodi ex ſeſe efficere qualitates. idipſum igitur iſtos dicere & cõfirmare ſumma eſt neceſſitas. nanq; ex inſenſilibus corporibus, & quæ pati non poſſunt,compoſitione quadã,& partium ad ſe inuicẽ applicatione,corpora fieri ſenſilia,& huiuſmodi habentia paſſiones. Quæ cum dixiſſet,ad hunc maxime (vt videtur) intellectũ ſtatim ſubiungit: Verum id fieri non poteſt,id eſt,impoſſibilia certe ſunt ea quę hac reſponſionis via ad huius ſolutionem quæſtionis ab eiſdem hoc adduci poſſent in loco: vt videlicet impoſſibilia ſunt quæ de indiuiduis magnitudinibus adducunt illi. Dicit autem ſe de huiuſmodi pertractaſſe in libris de motu: libros vocans de motu,poſtremos de phyſica auditione commentarios, in quibus demonſtrauit contra Democritum & Leucippum fieri non poſſe vt magnitudo aliqua eſſet indiuidua.

SImul autem cum iſtorum ſolutione palàm fiet cur finitæ ſunt ſpecies & coloris,& ſaporis,& ſonorum, & aliorum etiam ſenſilium. Quorum enim ſunt extrema: quæ interiacent,finita eſſe neceſſe eſt. Porro contraria ſunt extrema. Omne autem ſenſile contrarietatem habet,vt in colore album & nigrum, in ſaporibus dulce & amarũ: & in alijs ſanè omnibus extrema ſunt contraria.

PRo dubitationis illius ſolutione in qua (vt vidimus) probatum fuit,ſi paſſiones in infinitum cum ijs quibus inſunt corporibus diuidantur,hoc ſequi abſurdum, quòd omne corpus & omnis ſanè magnitudo ſit ſenſilis: aut ſi non diuidantur,quòd ex infinitis indiuiduis & impartibilibus corpuſculis magnitudines conſtitui cõponiq; dicẽtur: pro illius inquam ſolutione dubitationis dicit philoſophus q̃ ſimul quidem dubitationem ſoluere continget ſupra enarratam, & ex illius ſolutione apparebit etiam cauſa propter quam ſenſilium in omni genere omnium finitæ & determinatæ ſunt ſpecies,vt colorum,ſaporum,ſonorum,odorum,& vniuerſorum etiam tactilũ. iſtuc enim in ſuprà enarratis ipſe dixerat,vt quæri inueſtigariq; dignum. Nũc autem huic applicat quæſtioni,veluti apto ſanè & conuenienti loco. Vbi enim quæritur vtrum paſſionum iſtarum ſectio ad infinitum procedat,peculiaris certe & cognatus quærendi eſt locus, vtrum ſcilicet per ſe paſſiones diuidi & ſecari ad infinitum cenſeantur,ita quòd illarũ ſint infinitæ ſpecies, & hoc diuidãtur modo per ſe paſſiones ad infinitum: aut non per ſe ad infinitum ipſæ ſecentur paſſiones,neq; per ſuas ſpecies,ita quòd infinitæ ſint ſpecies,ſed per accidens ad infinitum ſecentur,eo quòd illa in quibus eæ reperiuntur paſſiones,in infinitum diuidãtur,cum quibus ipſę ſimul ſecentur diuidãturq; paſſiones. Et primo quidẽ circa diuiſionẽ per ſe paſſionũ ad infinitum verba facit: cauſamq; affert cur neceſſe ſit paſſiones huiuſmodi,& iſtarũ ſpecies paſſionũ eſſe terminatas & finitas. Poſtmodũ ad principalis diſſolutionẽ regreditur quęſtionis: oſtẽditq; quonam modo alterum alteri eſt vtile & cõmodũ. Demõſtratio autem eſt huiuſmodi: quorũ extrema reperiuntur aliqua, id eſt illa in quibus terminatæ ſunt extremitates, in illis ſanè terminata eſſe intermedia eſt neceſſe, quæ ſcilicet inter extremitates illas vt intra quoſdam continentur fines. Extrema autem in omni genere ſunt contraria,& terminata certe ſunt contraria. ſiquidẽ illa quæ plurimum à ſe inuicẽ diſtant,ſunt contraria. Plurimum enim terminatũ quippiam ſignare videtur. quãobrem in quibus reperiuntur contraria,in illis certe extrema merito terminari cenſentur. In ſenſilibus autem paſſionibus ineſt contrarietas. quod inductionis modo in ſingulis oſtendit ſenſilibus ſpeciebus. Senſilia igitur omnia ſecũdum ſpeciẽ ſunt finita & terminata. Si enim quorũ extrema ſunt terminata, intermedia etiam ſunt finita & terminata: in quibus autem reperiũtur contraria, extrema ſunt finita

Quòd infinitæ non ſint ſenſilium ſpecies paſſionum.

& terminata: in ſenſilibus autẽ omnibus reperiuntur cõtraria: omnia igitur ſenſilia ſunt finita & terminata. Illud autem, Quorum extrema ſunt terminata, intermedia etiam ſunt terminata: nunc quidem vt manifeſtum ſumit: demonſtratum autem eſt in primo poſteriorum analyticorum commentario. Si enim nõ eſſent terminata quæ ſunt in medio, ſed infinita, neq; extrema vtiq; terminata eſſent, cum ad ipſa nunquam peruenire quiſpiam poſſet extrema. nanq; haudquaquam fieri poteſt vt infinita pertranſeantur media. Hoc etiam modo oſtendi poteſt non eſſe infinitas ſenſiles ſpecies. Si enim de pluribus ſingularibus omnis dicitur ſpecies: cum infinitæ per ſuppoſitionẽ ſint ſpecies (ſiquidẽ de infinitis dicuntur ſingularibus) infinities profecto infinita actu reperiri contingeret. Hoc autem abſurdum eſt, & minime fieri poteſt. definitis nanq; ſingularibus multa non ſunt infinita. Comparatio enim & applicatio vnius ad alium terminare nimirum & finire illa cenſetur.

Continuum etenim in infinita ſecatur inæqualia: in finita vero æqualia. quod autem per ſe continuum non eſt, in ſpecies finitas. Quoniam autem paſſiones quidem vt ſpecies ſunt dicendæ, cõtinuitas autem illis ſemper ineſt, ſumendum ſanè eſt quòd poteſtate & actu eſſe diuerſum eſt: & hanc ob cauſam decies millena milij cum aſpicitur latet portio: atqui viſio totum id percurrit. Nec minus in dieſi latet ſonus, licet continuata omnis audiatur cantio. Interuallum autem illius quod eſt in medio ad extremos, latet.

HOc in textu philoſophus ad quæſtionem retro dictam alia etiam reſpondet via: & quoniam (vt ſupra diximus) continuorum introducta fuit diuiſio, iccirco non ab re hic oſtendit quonã modo ipſius continui differre videatur, ſiue per æqualia, ſiue per inæqualia fuerit facta, diuiſio. quod etiam in commentarijs de phyſica auditione fecerat. Præterea quòd ambę huiuſmodi diuiſiones ipſorum ſunt per ſe continuorum, quoniam non continuorum, vt ſunt ſenſilia & omnino paſſiones, peculiaris & per ſe diuiſio alia certe eſſe perhibetur, ea ſcilicet quæ in terminatas & finitas eſt ſpecies non continuorum. etenim diuiſio in ſpecies quaſdam, & non in magnitudines fieri cenſetur. horũ autẽ finitę dicũtur eſſe ſpecies, quia in illis (vt dictũ eſt) contrarietas reperitur. Quòd igitur continuũ quodlibet ſi per æqualia ſecetur, in quæpiam finita & terminata ſecabitur, eſt manifeſtum. omne nanq; continuum eſt finitum. Demonſtratum enim eſt quòd nullum eſt actu infinitum: omne autem finitum à quacunq; capta ſui parte menſurari contingit. Si enim quod vltimo reſtiterit loco menſurans, non ſimul cum illo æquum erit & deſinet, ſed ipſum ſuperare & excedere videbitur: nihilominus dimenſum id eſſe & ſuperaſſe dicetur. Quòd ſi dimenſum eſt, & quadrabit, manifeſtum profecto eſt quòd continuum illud tot in ſe habet partes finitas, quota fuerit particula illa dimetiens & menſurans. Omne igitur continuum hoc rationis modo in æquales partes finitas & terminatas diuiditur, quoniam in totidem metiri & abſumi dicitur. Cæterum continuorum diuiſio in infinitum fit per partes & diuiſiones inæquales. Si enim aliqua proportionali parte à toto ablata, ab illa in eadem proportione auferatur alia, & ab illa ruſum etiam alia, inæqualibus ſemper exiſtentibus partibus, ad infinita ſanè procedet diuiſio. Vel etiam hoc modo: ſi continuum diuidatur quippiam in duas medietates, poteſt etiam pari ratione in tres diuidi tertias, & in quatuor quartas, & in quinq; quintas: pariq; rationis modo in centũ centenas, & mille millenas: & quoniam in infinitum excreſcere cenſentur numeri, hoc etiam modo continui diuiſio in partibus ſemper inæqualibus ad infinitum fieri exiſtimabitur. Et eiuſmodi quidem continuorum ſunt diuiſiones: eorum videlicet quæ vere & per ſe continua exiſtunt. Quæcunque autem non ſunt per ſe continua, vt ſenſiles ſunt qualitates, ſi per ſe diuidantur & ſecentur, non hoc diuiduntur modo, ſed in terminatas & finitas (vt dictum eſt) ſecantur ſpecies. Fuit autem quæſitum & dubitatum, ſi quemadmodum corpora in infinitum diuiduntur, ita illorum etiam paſſiones diuidi ſecariq; poſſent. Dicit igitur ijs præmiſſis philoſophus ꝙ ſi quidem paſſionum diuiſio ad terminatas fit ſpecies: paſſiones nãq; corporũ eæ ſunt ſenſiles ſpecies quæ per ſe ſunt ſpecies, & nõ magnitudines: quamobrẽ ipſarũ diuiſio ad terminata fit quædam & finita: cum quo nihilominus ſtare poteſt, quoniã corporum huiuſmodi ſunt paſſiones, & in continuo vt in ſubiecto reperiuntur, in quo ſuum etiam habent eſſe, illas per accidens diuidi ad continui illius diuiſionem, & ſic diuidi & ſecari, vt illud diuidi ſecariq; natum eſt: verbi gratia, vt illud in partes æquales finitas ſecatur: in partes autem inæquales infinitas: ſiue, quod idem eſt dicere, in partes actu & per ſe exiſtere valentes finitas: in partes vero potentia exiſtentes, & non de per ſe, ſed toti ſuo inhærentes, infinitas: pari rationis modo inexiſtentes paſſiones per accidens diuidi & ſecari dicentur ſiue ad finitas ſiue ad infinitas portiones. Deinde cum dicit, ſumendum eſt quòd potentia & actu eſt diuerſum: intelligere vult quòd quemadmodũ in ipſis cõtinuis aliud eſt id quod actu eſt, ab illo quod eſt potẽtia: ſic in ſenſilibus quæ in cõtinuo ſunt,

Continuum omne à partibus æqualib⁹ finitis metiri. Cõtinuum ad infinita ſecari per partes inæquales.

Paſſiones per accidens infinitas etiam cõtinuo ſecari.

exiſtimare oportet aliud eſſe quod eſt potentia,& aliud quod actu. aliud enim eſt potentia ſenſile, ab illo quod actu ſenſile eſt. Et quemadmodum continui partes dicuntur in toto continuo eſſe potentia: ita & partium ipſius paſſiones continui dicuntur potentia ſenſiles dum in toto partes exiſtunt. Totũ igitur milij granum ſenſile per ſe ipſum eſt. per ſe enim eſt,& ſubſiſtere ex ſe poteſt. millena autem milij portio potentia eſt ſenſilis, quando non per ſe eſt. quanuis enim viſus in videndi opere milij cernens granum,omnia etiam quæ in illo ſunt diſcurrat & cernat: non tamen millenam de per ſe cernit partem,ſed illam in toto cernit. Pariq; ſe res habet modo in ſonis,illorũq; diuiſionibus & notis. omnẽ enim cantũ,qui continuũ eſt quiddam,cuius particula eſt dieſis, percipit auditus,potentia autem dieſim percipit,quæ quota illius cantionis eſt portiuncula. Cum autem dixit quòd exiſtente cantu continuo totum illum percipit auditus,ſubdit: Interuallum autem illius quod eſt in medio ad extremos,latet.id eſt,diſtantia ipſius dieſeos,quæ minima cantionis eſt portio,& intermedia extremæ, ſupplendũ diſtantiæ ipſius cantionis(hoc eſt enim intermediũ ad extremos)ipſum latere dicitur auditũ. Quod enim inter extremos interiacet ſonos,cantionis quidem eſt pars auditæ, & in toto eſſe dicitur:ipſum vero per ſe ipſum non perſiſtens,neq; ſenſum facere,neq; actu ſenſile eſſe perhibetur. Cæterũ quoniã philoſophus hoc in textu muſico vſus eſt exẽplo, in illoq; cum ſoni & dieſeos,tum interualli mẽtionẽ facit,non erit malũ(vt opinor)ad clariorẽ literæ intellectũ hæc ipſa vt harmoniaci facere ſolẽt,deſcriptionum lumine colluſtrare.

Sonus. Interuallum. Dieſis. Semitonium. Tonus.

Eſt igitur ſonus,vocis nullo interuallo diſtantis harmonica extenſio. Interuallum autem eſt ſonorum ad ſe inuicem habitudo quædam. Dieſis vero minimum eſt interuallum quod per ſe audiri non poteſt. Poſt dieſim autem eſt ſemitonium,quod iam poteſt audiri, duplex ad acutum addens augmentum ad ipſam dieſim. Tertium interuallum toni eſt, duo continens ſemitonia. Huius autem interuallum in ſeſquioctaua diſtare dicitur proportione:qualis eſt nouem ad octo: quãobrem ſemitonij proportio erit ſeſquiſextadecima. Dieſeos autem proportio erit ſeſquitrigeſimaſecunda. Vt ſe habet igitur tonus ad ſemitonium,ita ſe habet ſemitonium ad dieſim. Quoniam igitur in dieſeos interuallo minima eſt cantionis portio,vt viſum eſt, iccirco dixit philoſophus quòd interuallum quod eſt in medio,id eſt ipſa dieſis, latet ad extremos,ſcilicet ſonos,quorum ipſum dieſeos interuallum habitudo eſt quædam.

Alia textus expoſitio.

Verumenimuero alia etiam eſt quædam ſuperioris literæ expoſitio. continuum etenim in infinita ſecatur inæqualia.& textus etiam qui ante hanc literam fuit expoſitus, videlicet,ſimul autem cum iſtorum ſolutione:quam dum in Patauino gymnaſio publice hunc profiteremur libellũ,adduximus,ad id ipſum alia perueniens via,quæ huiuſmodi ſanè eſt: Quod poſt adductam,ſcilicet retro quæſtionẽ de ſenſilibus paſſionibus,vtrum ne per corporum ſectiones diuiderentur & ipſæ in infinitũ:an quodãtenus procedẽs illarũ ceſſaret ſectio:corporum autem nihilominus diuiſio procederet in infinitũ:vbi ad vtrũq; mẽbrum probatum eſt incõueniens ſequi & abſurdũ:poſt adducta inquã illa,ad ſolutionẽ philoſophus accedens quęſtionis dicit ꝙ ſimul etiam ſoluetur illud quod retro quęſitum fuit,vtrũ ſcilicet ſpecies ſenſiliũ ſint finitæ & terminatæ.conueniens enim eſt locus iſte ad illam etiã diſſoluẽdam quæſtionẽ. Nam quæſtio percontans vtrum ſpecies paſſionũ ſenſiliũ ſint finitæ,aliquo modo conuenire videtur illi quæ quærit vtrũ paſſiones ſenſiles ad infinitũ ſecentur. nanq; ſpecies infinitę nõ poſſunt eſſe niſi ex generis diuiſione in infinitũ. Hoc autẽ expedito ad propoſitã reuertitur diſſoluendã quęſtionẽ,& dicit: Continuũ etenim in infinita. Vbi pro ſolutione quæſtionis propoſitæ philoſophus primo ſupponit duo:& vnũ quidẽ quod retro fuerat probatũ,ꝙ paſſiones ſcilicet ſenſiles diuiduntur in terminatas & finitas ſpecies. nõ enim ſunt magnitudines quæ ad infinitũ ſecari poſſint:& ad hoc cõtrarietates etiã habẽt. Alterum autẽ quod ſupponit,eſt,cõtinuũ in infinitas ſecari partes inæquales:in finitas autẽ æquales. Nam cum omne continuũ ſit terminatum:quacunq; ex illis partibus accepta,ab illa nimirũ metiri poteſt & abſumi,vt probatum eſt in commentarijs de phyſica auditione.

Quæ ſint partes æquales: & quæ inæquales ſiue proportionales.

Quæ ſint autẽ æquales partes,non eſt difficile dignoſcere:palmus ſcilicet,cubitus,pes,brachium.quæ vero inæquales ſint partes,quę proportionales,ibi etiam abunde eſt declaratum. Iſtis igitur ſic poſitis & conſtitutis, ad quæſtionem facilis patet reſponſio, quòd quemadmodum ſcilicet in continuo duarum rationum eſſe cenſentur partes,& aliæ quidem(vt ita dicam)actuales,aliæ vero potentiales exiſtunt,ita in eiuſmodi ſenſilibus paſſionibus quæ per accidens ad continui ſectionẽ & ipſæ ſecantur & diuiduntur, eædem cenſentur eſſe partes. Et quemadmodum continuum ad infinitum per iſtas potentiales diuiditur partes quæ de per ſe actu eſſe non poſſunt, ſed potentia dicuntur eſſe, quoniam inexiſtunt toti: ita paſſiones iſtæ ſenſiles in infinitum ſecantur per partes quæ potentia quidem ſunt ſenſiles,actu vero ſentiri non poſſunt:conferunt tamen toti vt ſentiatur:& cum illo ſanè ſentiri cenſentur:non autem de per ſe ob ſui imbecillitatẽ ſenſum mouere poſſunt: quemadmodũ millena milij pars,& in cantionibus dieſis. Et rurſum ſenſiles iſtæ paſſiones non diuidũtur in infinitum ſecundum finitas partes,quæ de per ſe ſumptæ ſentiri poſſunt,ſcilicet ſecundũ actuales partes:quę aſſimilantur diuiſionibus continuorũ in partes æquales:cum ſuperiores illæ diuiſionibus aſſimilẽtur cõtinuorum in partes infinitas inæquales. Verum de ijs hactenus:quare ad Ariſtotelem reuertamur.

SImiliq; rationis modo quæcũq; in alijs ſenſilibus valde ſunt exigua,poteſtate ſanè viſilia ſunt: actu vero,poſtquam fuerint ſeparata. Poteſtate enim pedalis linea in bipedali cõtinetur: actu

autem cum iam eſt diuiſa. Seiugati vero tales exceſſus rationabiliter reſoluuntur in continens: vt ſi puſillus ſapor in mare infundatur. Cæterum quoniam ſenſus exceſſus non eſt per ſe ſenſilis, neq; etiam ſeparatus: exceſſus enim poteſtate in exquiſitiori ineſt ſenſu: neq; huiuſmodi ſeparatũ ſenſile actu ſentiri continget: ſed nihilominus erit ſenſile. Poteſtate enim iam exiſtit, & actu erit cum acceſſerit.

CVm dixiſſet philoſophus ꝙ in audibili & viſili genere, quæ in toto exiſtunt, nos latent partes, quoniã actu ſenſilia non exiſtũt, neq; de per ſe huiuſmodi ſunt dum ſuis inexiſtũt totis, ſed ſolũ poteſtate ſenſilia eſſe exiſtimãtur: ſimili etiã modo iſtuc aſſerit ſe habere in alijs ſenſilibus. illorum enim valde exigue partes potẽtia ſenſiles eſſe, actu vero minime, quoniã ſeparatæ non ſunt, neq; per ſe exiſtere poſſunt. Nõ enim pedalis (verbi gratia) linea actu in bipedali cõtinua exiſtente eẽſetur eſſe, ſed poteſtate. Pedalis autẽ tunc actu fit, cum ſeparatur, & per ſe exiſtit ab alterius cõtinuitate ſeiugata. Poſtquam vero dixit ꝙ partes quæ in totis exiſtunt ſuis, poteſtate ſunt ſenſiles, quoniam poteſtate in ſuorum ſunt totorũ continuitate: conſequenter quærit philoſophus vtrũ ne omnia à ſuorũ cõtinuitate totorũ ſeparata per ſe poſſint ſentiri: quoniã ſi hoc non erit, quonam modo illa in ſuis exiſtẽtia totis poteſtate cum eſſe tum ſentire dicentur? Statimq; ſubdit ꝙ huiuſmodi fieri poſſet diuiſio, ꝙ partes illę haudquaquam reſtarent in natura ſubſiſtentes ſua, vt millena milij portio ſeparata non amplius milij reſtat portio, neq; illas habet paſſiones quas exiſtens habebat in milij grano, ſed reſoluitur inquit, & in continens trãſmutatur, aërem ſcilicet, aut aquã. Quẽadmodum enim vini cyathus in mare profuſus priorem non amplius ſeruat naturæ ſtatum, ſed in maris ſubſtantiam conuertitur: pari rationis modo tantulæ ſenſiliũ portiũculæ à totis ſuis ſeiugatæ in continentis vertuntur naturã. Quãobrẽ neq; hoc dicẽtur modo per ſe eſſe, ſed illorũ factæ eſſe partes in quorũ fuerint mutatæ naturã. Verũ ſi non corrũperẽtur etiã, ſed remanerent, neq; hoc in caſu actu ſanè eſſent ſenſiles, ſed poteſtate. Quẽadmodum enim alicuius partes totius, donec partes ſunt, & in ipſo exiſtunt toto, poteſtate dicũtur ſenſiles, & non actu, quoniam eo modo potentiale (vt ita dicamus) & non actuale habẽt eſſe: ita etiam tantulæ illæ portiunculæ à totis ſeparatæ ſuis, cum ob paruitatem effugere dicãtur ſenſus, adhuc tamen potentiale illud eſſe conſeruare cenſentur. Sui igitur natura ſenſiles ſunt, & naturales habent paſſiones. Senſiles nanq; in totis erant ſuis: ſed à ſenſu noſtro, verbi cauſa à viſu, exiguitate paruitateq; ſua ſentiri non poſſunt. Huiuſce autem rei cauſa eſt, quoniam exceſſus ipſius ſenſus per ſe non eſt ſenſilis, id eſt nõ omnis ipſius ſenſilis pars per ſe eſt ſenſilis. Vocat autem exceſſum ſenſus ſiue ſenſilis, partem quampiam qua ablata quod reliquum eſt actu ſentiri poteſt. Si igitur portio hæc quæ à ſenſili abducitur re, non poteſt de per ſe & ſeorſum exiſtẽs ſentiri, ſed potentia eſt ſenſilis: ita etiam in toto poſita & collocata potentia erat ſenſilis, & non actu. Cæterum alius etiam huius literæ eſt intellectus: Quemadmodum enim accuratior ſenſus aliqua ſenſitiua vi ſiue potentia ſuperare & excedere hebetiorem dicitur ſenſum: non enim exceſſus quiſpiam accuratioris ſenſus eſſe perhibetur, niſi per aliquam ſenſitiuam potentiam: verum de per ſe exceſſus ille non eſt ſenſus: ponitur enim in litera illa cum dicitur, non eſt per ſe ſenſilis, ſenſile pro ſenſitiuo: non eſt igitur ſenſus exceſſus ille. nam ſi quiſpiam talem haberet poteſtatem qualẽ in exceſſu quopiam accuratioris ſenſus ad hebetiorem reperiri dicũt: nõ vtiq; ſentire poſſet ille, licet exceſſus in accuratiori ſenſu illum augere dicatur. Hoc autem iccirco, quoniã in accuratiori ſenſu exceſſus in potentia erat huiuſmodi: & non ita erat ſenſus exceſſus ille vt ſeiugatus & per ſe exiſtens ſentire per ſe poſſet, & ſenſum actu exiſtere. Sicut igitur in exceſſu eſt declaratũ illo, ita profecto in ſenſilibus quædam ſunt partes ita in totis ſuis potentia exiſtentes ſenſiles, vt inhærentes quidem totis quippiam illis conferant vt ſentiri poſſint: ſeparatæ vero & per ſe exiſtentes de per ſe ſentiri nequeunt. Eleganter igitur propoſitum necnon breuiter demonſtraſſe videtur philoſophus, ipſo ſenſus exceſſu hac vtens in oſtenſione: inde ſumpta ſimilitudine, quòd quemadmodum exceſſus accuratioris & exquiſitioris ſenſus qui ad ſentiendi opera peragenda melius exquiſitiúſve ſe habens, multũ confert, ſi ab habente auferatur & ſeparetur, nõ eſt per ſe ſenſus: ita tantula ipſius ſenſilis portio ab illo ſeiugata, non vtiq; erit per ſe ſenſilis: verũ eo ſenſilis modo, quo prius erat dum in toto inerat ſuo, poteſtate ſcilicet ſenſilis, & non actu: ſicut exceſſus accuratioris ſenſus per ſe ſumptus, ſenſus eſt poteſtate, quoniam cum aliqua iunctus poteſtate ſenſus fit actu. Cæterum non ideo quia pars illa à toto ſenſili ſeparata non eſt per ſe ſenſilis, hanc ob rem non ſenſilis eſſe dicetur, & abſque aliqua paſſione: ſed per ſe potentia ſenſilis vocabitur. habet enim in ſe ſenſiles paſſiones, verum eiuſmodi, quæ ſui paruitate ſenſum per ſe mouere non poſſunt. Actu autem erit ſenſilis quando alijs ſimilibus adiuncta copulataq; erit partibus, & ad illas acceſſerit. Quando enim illæ vnientur & conuenerint partes, quæ de per ſe exiſtentes & ſeiugatæ potentia ſolũ erant ſenſiles ſui imbecillitate & exiguitate haudquaquam ſenſum mouere valẽtes, tunc huiuſmodi quippiã componere & efficere poterunt quod ſenſum vtique mouebit. Non enim in qualitate ſolum, ſed in quantitate etiam potentiæ à re ſenſili motus efficitur, & ſentiẽdi procedit actus: non ꝙ vnaqueq; (vt ſępe dictũ eſt) de per ſe ſentiatur, ſed quia per cõiunctionẽ

Partes in toto vt poteſtate eſſe dicuntur, ita poteſtate ſenſiles exiſtimantur.

Alius ſuperioris literæ intellectus.

copulationeq́ ipſi toti conferre dicuntur. nam ita in toto potentia ſenſiles eſſe cenſentur,non quidem quòd aliquando poſſint per ſe actu eſſe ſenſiles,ſed vt partes.alicuius enim per ſe ſenſilis ſunt partes. Quamobrem illius potentiæ quam habent ad poſſe ſentiri cum ſeparatæ exiſtunt,veluti actus erit ſecunda illa potentia per quam in toto exiſtentes vt partes potentia dicebantur eſſe ſenſiles. tunc enim ſenſus illas aliquo modo comprehendere & ſentire cenſetur,qui interim dum ſeparatæ erant,illas ſentire non poterat. Circa illas igitur ceu in toto operatur exiſtentes, non vt ſeparatim manentes. Sed quoniã vt Aphrodiſei philoſophi hac de re ſententiam explicaremus, compendio prolixiores fuimus, breuiter propoſitę ſolutionẽ quæſtionis hoc adducamus in loco,& hoc recenſeamus illũ modo, quòd paſſiones ſcilicet ſenſiles diuiduntur quidem & ſecantur cum magnitudinibus quarum ſunt paſſiones, in infinitum,in partes inquam quæ potentia ſunt ſenſiles,quoniam in toto eſſe cenſentur ſuo. nõ poſſunt autem actu ſentiri,quoniam ſeparatæ vel tranſmutantur in continens:vel tantam non habẽt vim quæ ſenſum immutare poſſit:ſed potentia dicuntur ſenſiles,quoniã cum alijs iunctæ & copulatæ ſenſum immutare & mouere poſſunt:vel quia ſunt totius cuiuſdam ſenſilis. Ex quibus ſanè non ſequitur neq; omnes ſenſilis alicuius partes actu per ſe exiſtentes ſentiri: quod fuerat inconueniens abſurdum contra primum quæſtionis membrum adductum:neq; etiam ſequitur ſenſile quippiam ex non ſenſilibus conſtitui & componi: quod fuerat inconueniens contra ſecundum quæſtionis propoſitæ membrum adductum.partes enim illæ licet de per ſe & actu non ſint ſenſiles,in potentia tamen & in toto (quo dictum eſt modo)dicuntur eſſe ſenſiles.

Breuis & expediatria ſolutio ad ſuperiorẽ quæſtionẽ.

Q Vòd igitur magnitudines quædam & paſſiones latent, & qua de cauſa, & quomodo ſenſiles, & quomodo non, dictum eſt. Cum autem inerũt alicui tantæ quædam quæ actu ſenſiles ſint, & non ſolum in toto,ſed ſeparatim exiſtant, has numero finitas eſſe neceſſe eſt:colores inquam,& ſapores,& ſonos.

BReuiter hoc in textu philoſophus ea ſub epilogo comprehẽdit de quibus retro diffuſius dixerat, vbi magnitudinibus paſſiones coniunxit:ne quiſpiam forte deceptus exiſtimaret aliquas iccirco non ſentiri magnitudines,quoniã ſenſiles nõ haberẽt paſſiones:& ideo dixit non ſolũ magnitudines,ſed etiã ipſas latere paſſiones.Illud autẽ,qua de cauſa,additũ ſanè eſſe videtur ne temere fortaſſe exiſtimetur ob id ꝙ ſine aliqua ſenſilium exiſtũt paſſionũ differentia,iccirco illa latere(ſic enim illorũ admitteretur opinio qui volebãt ꝙ ex inſenſilibus & nullã habentibus paſſionẽ ſenſilia fierẽt,& illarũ etiam paſſiones producerentur:vt Democritici fuiſſe dicitur,& quicunq; indiuidua propter ſoliditatẽ corpuſcula,id eſt atomos,principia rerũ eſſe poſuerũt)ſed quia habẽt quidem aliquã ex ſenſilibus paſſionibus,minorẽ vero & hebetiorẽ ꝗ vt per ſe exiſtens ſenſum mouere ſufficiat.Et iccirco diuiſione ad infinitum facta,neq; ſenſilia ſunt omnia,neq; aliquæ magnitudinis ſunt partes ſenſilis quæ ſuapte natura non ſenſiles exiſtant,& ſine aliqua paſſionũ differentia eſſe poſſint. Quando igitur hæc quæ per ſe exiſtentia latere ſenſum dicimus,ita fuerint ſimul iuncta & copulata,vt omnia ſenſum mouere poſſint,& id non iam potentia ſit ſenſile,ſed actu ſentiatur,tunc illa nimirum aliquid toti illi cõferre cenſentur,vt etiã ipſa in illo ſentiri queant.Verũ non ſunt ſic potẽtia in toto illo ſenſilia,vt ſi caſu aliquo fortaſſe ſecẽtur,de per ſe poſſint & ſeorſum ſentiri.Quando autẽ cõtinui partes tantæ & tales fuerint, vt non ſolũ toti illi conferant vt actu ſcilicet ſentiatur, quoniã illæ inexiſtentes potentia ſint ſenſiles, verum fuerint tales ꝙ ſeorſum & de per ſe exiſtentes actu ſentiri poſſint:huiuſmodi ſanè partes ea in magnitudine numero eſſe finitas eſt neceſſe. non enim finita poteſt magnitudo in tot infinitas diuidi ſecariq; partes neq; ſectio in eiuſmodi portiones ſimilis eſt ſectioni in partes æquales quam retro oſtẽdimus non procedere ad infinitum. non enim hoc in loco ſic diuidens in minora ſemper & minora diuidendo procedit. Quamobrem non immerito id quod potentia ſenſile eſt, duplex eſſe cenſebitur: quorum alterum quidem in toto eſſe dicitur nõdum ſeparatũ:quod tamen ſi ſeparetur ab illo, poterit de per ſe eſſe ſenſile.Alterum autem quod conferre dicitur toti vt ſentiatur,ſed ſeparatũ non eſt per ſe ſenſile.Illa igitur poteſtate ſenſilia(vt dictũ eſt)quæ in toto exiſtẽtia per ſe poſſunt ſeparata ſentiri,finita & terminata eſſe cẽſentur:quẽadmodũ ſecta per ęqualia,finiri & ceſſare tãdem fuit oſtẽſum.nãq; ſenſile cõtinuum minime ſecari diuidiq; poteſt in infinita actu ſenſilia,quẽadmodũ neq; in infinita æqualia.Quẽadmodũ igitur infinitæ ſunt in cõtinuo partes,potẽtia quidem illæ,actu vero minime:ita & ſenſilia quæ ſecũdum diuiſionẽ in infinitũ ſecãtur,potentia quidem ſunt ſenſilia, actu vero nũquã per ſe ſenſilia exiſtũt.Et rurſus quẽadmodũ tantæ partes ipſius cõtinui numero ſunt finitæ:ſic & paſſiones ſenſiles in illis exiſtentes,quæ tot ſunt per accidens quot illæ ſunt partes, cum ſecentur cũ illis, finitæ per accidẽs eſſe dicũtur,vt retro dictũ eſt,quoniã paſſionũ per ſe diuiſio in diuerſas reſultare dicitur ſpecies,quæ minime ex diuiſione apparẽt cõtinui paſſiones habẽtis in partes ſuas.Quãobrẽ quẽadmodũ in cõtinuĩ partibus illæ finitatẽ(vt ita dicã)& infinitatẽ habere dicũtur:ita in paſſionib9 iſtis ſenſilibus p accidẽs,finitas & infinitas eſſe exiſtimatur.Demõſtratũ igitur eſt ꝙ neq; omnis pars magnitudinis ſenſilis,actu eſt ſenſilis,neq; ex nõ ſenſilibus & paſſiones nõ habẽtibus ſenſiles cõſtituũtur

Duplex eſſe potẽtia ſẽſile.

magnitudines,& ſenſiles paſſiones. Vbi etiã eſt oſtenſum ꝙ omnis pars magnitudinis ſenſilis ſuapte natura eſt ſenſilis. Cæterũ quoniã hoc in loco Aphrodiſeus Diodori taxãs ſententiã demõſtrare contẽdit neq; minimum dari ſenſile,neq; maximum non ſenſile,quod volebat ille:eius in præſentia ego rationem,ne noſtratium fortaſſe abhorreant aures,vſitatiori diſputandi modo,& clariori elocutionis ſtylo in medium adducere decreui,quæ huiuſmodi ferè eſt. Si enim datur minimum ſenſile,quod ideo tale à Diodoro merito & rationabiliter dicitur,quoniam omne maius eo poteſt ſentiri, & nullum minus eo ſentiri valet: poſito ꝙ magnitudo in infinitum diuidatur, vt oſtenſum eſt, & ꝙ omnis pars magnitudinis ſit magnitudo: accipiamus illud minimum ſenſile,& cum diuiſibile ſit,aliquam ab illo auferamus partem:qua ſanè ablata id quod reſtabit maximum,certe non ſenſile erit,quoniam omne minus eo eſt non ſenſile,& nullum maius eo remanet non ſenſile. Hoc autem facto, accipio partẽ illam ablatam à minori illo ſenſili,quæ per talem (vt diximus) ſectionem effecta eſt maximum non ſenſile,& illam bifariam diuido,cum (vt poſitum eſt) ſit diuiſibilis,& vnam illius partẽ adiungo minimo illi ſenſili:& quæro an totum quod reſultat & efficitur,ſit ſenſile,vel non ſenſile. Si enim totum illud poſt huiuſmodi applicationem erit non ſenſile,non fuit profecto illud de per ſe ante applicationem maximũ non ſenſile,quoniam hoc eſt maius eo.continet enim illud totum,& partem etiam de nouo applicatã, & eſt non ſenſile per ſuppoſitionem.illud igitur non fuit maximum nõ ſenſile. Si autem parte illa addita totum illud cõiunctum eſt ſenſile,illud certe prius integrũ nõ fuerat minimũ ſenſile.nanq; cõiunctũ hoc eſt minus eo.caret enim illius medietate quę ab ipſo fuerat ablata:& tamẽ eſt ſenſile. Ex quibus liquidò patere poteſt ꝙ non eſt dare neq; minimum ſenſile,neq; maximum non ſenſile hoc modo, ſiquidem omnis magnitudo potentia eſt ſenſilis. Cuius rei hæc cenſetur eſſe ratio,quoniam magnitudo nulla ſuapte natura eſt non ſenſilis,ſed ex noſtri imbecillitate ſenſus non ſenſilis eſſe apparet. Quamobrem ſi natura ſui nulla eſt non ſenſilis magnitudo, neque maximum profecto dabitur non ſenſile, neque minimum ſenſile.

Cõtra Diodorum neq; minimũ dari ſenſile:neq; maximũ non ſenſile.

Nullã ſuapte natura nõ ſẽſilem eſſe magnitudinem.

DVbitare autem quiſpiam poſſet,an perueniant vel ſenſilia ipſa, vel illorum motiones,quocunque ſenſus fiat modo,cum initio in medium agant,quemadmodum odor & ſonus facere videntur. Prius enim qui proximus eſt,odorem ſentit: & poſt percuſſionem exauditur ſonus. nunquid ſic & id quod videtur, & ipſum lumẽ? vt Empedocles aſſerit ſolis lumen prius ad medium peruenire,quàm ad viſum,aut ad terram. Iſtuc autem non immerito contingere exiſtimabitur. Quod enim mouetur, alicunde aliquò mouetur. quamobrem aliquod intercedere tempus neceſſe eſt,in quo ex altero mouetur ad alterũ. omne autem tempus eſt diuiſibile. quare erat quando non cernebatur radius,ſed adhuc in ipſo medio ferebatur.

HOc in textu rationabilem philoſophus mouet dubitationem quæ ex iis quæ de ſenſilibus,& de ſentiendi etiam modo retro dicta ſunt,non immerito emergere poſſet. Eſt autem huiuſmodi, vtrum ne ſenſilia omnia antequam ad ſenſiteria perueniant, in ſpatio prius fiant medio inter ipſa ſcilicet,& id quod ſentit,ita ꝙ prius in illius medietate ſint ſpatii & interualli medio,quàm in illius extremo:an ſecus id fieri exiſtimandum ſit. Primum nanq; in aliquibus aſſerit ſenſilibus eſſe manifeſtum,in ſonis videlicet,& odoribus.non enim facto ſtrepitu,commotoq; ſono,illum confeſtim percipit auditus:ſed qui longe ſunt,tardius & odorantur & audiunt,quàm qui propinquiores exiſtunt:cum ſoni odoreſq; ob maiorem interualli diſtantiam aut minorem cum tardius tum celerius deferantur. In his igitur manifeſtum ſanè eſt quæſitum:cæterum dubia & anceps eſt quæſtio ſi hoc quæratur modo de ipſa viſione,ita ꝙ a viſili obiecto quippiam temporis vel prolixioris vel breuioris feratur ſpatio ad ipſum videntis oculum. In litera autem dixit,ſi perueniunt vel ſenſilia,vel illorum motiones:quoniam quibuſdam (vt viſum eſt) placuit quaſdam à viſilibus defluxiones emanare,& illas ſentiri cum ad oculos & ſenſiteria perueniſſent. Aliis autẽ nõ idem placere dictum eſt,ſed moueri quodammodo mediũ ipſum inter ſentiens & ſenſile conſtitutum:& veluti ab ipſis ſenſilibus diſponi cum ſui natura ſit huiuſmodi,à qua poſtmodum diſpoſitionis alteratione omnimodæ profecto ſenſationum efficerentur diuerſitates. Quoniam igitur variæ antiquorum hac de re fuere ſententiæ,& quonam animalia ſentirent modo:hoc autem in loco propoſitum philoſopho non ſit diſquirere & examinare quonam ſenſationes fiant modo:alibi enim iſtuc pertractatum eſt,& nos etiam in ſuperioribus planè recenſuimus:dubitationem in medium adducit vtriſq; opinionibus communem. Siue enim mediis illis effluxionibus à ſenſilibus ad ſenſiteria,& quibus ſentire datur,ſenſationes fiant:ſiue alteratione intercedente & motione

illa non ab re profecto quæri poteſt vtrum illæ vel effluxiones vel motiones prius ſint in medio ſpatio quàm in extremo:& quoniam id in odore eſt manifeſtũ, necnon in ipſis ſonis,de viſione hoc quæritur in loco ſi iſto fieri contingit modo:quemadmodum, inquit, etiam aſſerere videtur Empedocles. Dicit enim ille quòd ſolis lumen prius in ſpatio eſt intermedio inter ſolem & terram , quàm ad ipſam perueniat terram.Cuius etiam ſententiæ cenſetur eſſe Democritus,omneſq; nimirum illi qui à ſenſilibus obiectis effluere quippiam voluere,quod ad videntis vſque oculos perueniat.Dicit igitur philoſophus ꝙ non omnino ratione carere iſthæc videtur opinio,ꝙ in medio ſcilicet prius quàm in extremo iſta perueniant ſenſilia.Motus enim fit vel ipſius viſilis,vel alicuius rei ab ipſo viſili procedẽtis. omnis autem motus qui alicunde aliquò fit,in tempore ſanè fieri percipitur.Porro omne diuiſibile eſt tẽpus. Motus igitur ille quo ipſum viſile delatum fuit,vel ab ipſo effecta proceſſit paſſio in medietate tẽporis illius,in medio certe erit ſpatio,vel omnino in aliqua intermedia inter viſile & videns diſtantia , & nondum ad videntis peruenit oculos,neque ab illo ſentitur.Quamobrem,inquit,ſolis radius,vt Empedocles voluit,non ſtatim ſole cernitur exorto,ſed tempore:& ijs quidem citius,illis vero tardius. Dixit autem non immerito id contingere exiſtimari, ſi quidem viſio mediãte fieret motu:quod in alijs haudquaquam fieri oſtenſum eſt locis.

Empedocles

Democritus

ET ſi omne ſimul audit & audiuit,& omnino ſentit & ſenſit,nullaque iſtorum eſt generatio,ſed ſine ortu ſunt, nihilominus ſunt vt ſonus,qui facta percuſſione auditui nondum adeſt. Id autem oſtendit literarum transfiguratio,quaſi in medio fiat tranſlatio. Minus enim quod dictum eſt percepiſſe videtur,quoniam delatus transfiguratur aẽr.

CVm dixiſſet philoſophus rationabiliter videri prius in medio latum eſſe ſenſile,quàm ad ſentiẽs ipſum peruenire poſſe:& hoc non minus in viſilibus quàm in reliquis ſanè ſenſilium generibus: ſubdit ꝙ nihil certe refert ipſius ſentire non eſſe ortum & generationem aliquam,ad hoc ꝙ tempus intercedat quoddam in quo ſenſilia ferantur ad ſenſum.quaſi dicere velit iſta ſimul ſtare , ꝙ ipſius ſentire nõ eſt generatio,ſed ſimul aliquis ſentit & ſenſit,& tamẽ anteq̃ ſentiat , motus qui ab obiectis ſunt ſenſilibus,prius ſint in medio,q̃ ſenſiteria ipſa pertingant.Pro quo eſt animaduertẽdum ꝙ ex eorum numero quæ non ſemper ſunt:illa quæ per generationem ad eſſe deueniũt,nõ ſimul fiunt,& ſunt, ſed ante illorum ſubſiſtentiã præcedit generatio.Eſt autẽ ipſorum ſemper quippiam quouſq; fiãt:iſtoſque modo fieri dicuntur illa quę naturaliter fiunt.Equus enim non ſimul fit,& eſt equus:ſed donec fit, nondum eſt equus,aliquid tamen eſt equi.Parique rationis modo in ijs quæ ab arte fiunt, perſpicere licet.Domus enim & indumentum & lectulus tunc demum talia eſſe dicuntur,cum fieri deſierunt : dũ autem fiunt,huiuſmodi eſſe non dicuntur,verum illorum ſemper eſt aliquid.Cæterum nonnulla etiam ſunt entia quæ ad eſſe per generationem ab ipſo non eſſe haudquaquam peruenire dicuntur,de quibus ſanè dicere non contingit ꝙ pars quidem illorum eſt,ipſa autem nondum completa exiſtunt : ſicut in illis recte dicebatur antedictis quæ per generationem fieri aſſeuerauimus.iſta enim cum non fiant per generationem,nullo certe indigere videntur tẽpore,quod profecto omnis requirit generatio: cuiuſmodi naturæ tactus eſſe cenſetur.nulla enim ipſius tactus eſt generatio,neque aliquo fit intercedente tempore tactus:in alio vero eſſe cenſetur,ſed ſimul incipit & illico eſt tactus : neq; dicere contingit ꝙ aliquid ipſius eſt,& nondum eſt tactus:ſed fit & ſubito eſt.Et de horum numero omnes nimirum ſenſuũ ſunt actiones.nullius enim illarum eſt generatio,ſed auditus(verbi cauſa)ſimul audit & audiuit.& non eſt dicere ꝙ aliquid ſit ipſius auditus qui fit,& nondum completus eſt ipſe auditus : ſed veluti in tactu quælibet capta pars eſt tactus,ſic in auditu quælibet ipſius pars eſt auditus.Simul igitur audit & audiuit.omnis enim actus ipſius eſt auditus,& omnis ſimiliter pars.Quamobrem ille qui audit,ſubito audiendo audiuit.Similique rationis modo in alijs reliquorum ſenſuum actibus eſt exiſtimandũ. Momẽtaneæ enim illorum ſunt operationes & actus,neq; ad ſui perfectionem vllo indigent tempore.Ad tãta nanq; aut ad tot videre vel audire,aliquo ſanè indigemus tempore: ad videre autem vel audire vel guſtare,nullo certe temporis indigemus interuallo.Verum,inquit philoſophus, cum ſic ſe habere ipſi videantur ſenſus,nihil certe refert ſenſilia ad ſenſiteriorum peruenientia loca prius eſſe in medio ſpatio quàm in extremo,ita ꝙ non ſimul cum illorum motione ſenſiteria ab illis moueantur & immutentur.Quemadmodum enim in tactu ipſo ea quæ debent ſe inuicem tangere per medium, ad ſe inuicem ferri oportet vt ſe contingere valeant,quãuis(vt dictum eſt)ipſius tactus nulla ſit generatio:ita in reliquis etiam veriſimile eſt contingere ſenſibus.quæ res in auditu certe eſt manifeſta.non enim factus ſonus illico aures perculit,ſed tempore quodam intercedente poſteaquam eſt factus,illum aures percipiunt.Quamobrem non eodem ad illum ſe habent modo & qui dèprope & qui à longe ſentiunt . Cuius rei ſignum vel euidens affert philoſophus,quoniam illorũ quidẽ qui à remotis loquuntur,cum exaudiatur vox,haud tamen recte percipi poteſt ſermo. Huius autem rei cauſam transformationi inuerſioniq;

Quædã entia per generatiõnẽ fieri:quædã vero nulla generatione.

literarũ aſſignat ipſe, dearticulatos intelligens ſermones,qui ex literis ſanè conſtare videntur, quarum figuræ & formæ quæ ex tali vel tali in aëre fiunt percuſſione & plaga,cum non perueniant integræ ad auditus ſenſum quales à loquente fuerunt conformatæ,non bene percipi aut integre cõprehendi poſſunt. Siue igitur literarum conformatio in illo tranſmutatur motu,ſiue illius percuſſionis & plagæ vegeta deficit vis(quemadmodum Lampſacenus dixerat Strato.non enim voluit ille vir varios effici ſonos quoniam vario aër conformaretur modo,ſed iſtud plagarum percuſſionumq; inæquabilitate fieri & prouenire dixit)quomodolibet igitur hoc accidere dicatur,id proculdubio in confeſſis eſt habendũ quòd motiones illæ prius ſunt in medio,quàm ad audientis perueniant aures:& melius & citius audire planè dicuntur qui deprope ſunt,quàm diſtantes,& quicunq; à longe audiunt. Cum autem hæc de ſonorum dixit natura & modo,de alijs quidem ſenſilibus quæ ſimili vt ipſi modo actu fiunt ſoni,nihil ſanè ambigit:de viſione autem & viſilibus ſub dubitationis modo ſic infert.

Strato Lampſacenus.

NVm igitur & color & lumen ſic ſe habent? Nõ enim reſpectu aliquo hoc quidem videt,illud autem videtur:vt ſunt æqualia:non enim vtrũque alicubi eſſe oporteret. Nihil enim refert,quæ ſunt æqualia,propinqua,an longinqua ſibi inuicem eſſe.

NOn enim,inquit,viſio,ipſumq; videre ſub reſpectu ſunt,& ex illorum numero quæ dicũtur ad aliud,aut nulla indigent poſitione,vt æqualia,aut ſimilia. Huiuſmodi enim vbicunque fuerint, æqualia ſunt ſemper,& ſimilia:& eandem vtraq; ad ſua correlatiua habent correſpondentię habitudinem,& non ſolum hoc(verbi gratia)in loco ſunt æqualia & ſimilia,tranſpoſita vero & tranſlata non remanent amplius ſimilia & æqualia:non hoc,inquit,ſe habet modo ſenſus viſus ad viſilia, ita ꝙ nihil in illis poſitio faciat & interuallum.non enim omnia viſilia cernit viſus,aut quocũq; poſita in loco,aut à quacunq; diſtantia illa comprehendere valet.quibus ex verbis oſtẽdere vult philoſophus(vt Alexander ait)quòd viſilia per medium ſpatium ad oculos feruntur.non enim vt æqualia ſe habent, omnia etiam quæ ſunt ad aliud,proculdubio ſe habere videntur. Dextrum nanq; & ſiniſtrum,ſimiliq; modo ante & retro,ſurſum & deorſum,poſitione indigere aliqua manifeſte percipiuntur. Non vult igitur hoc in loco philoſophus non eſſe viſionem ſimpliciter de illorum numero quę ſunt ad aliud,ſed nõ eſſe de illis aſſerit quæ cum ſint ad aliud,nulla tamen poſitionis indigent circumſtantia,aut interuallo: quoniam ipſi ſanè videtur in quodam ſe habere habitudinis modo viſionem ipſam, quæ inter videns & rem viſam conſyderari poteſt:vel indiget quidem viſio habitudine quadam,non eſt autem in habitudine illa ipſum videre,id eſt viſionis actus ſiue opera . Dextrum autẽ & ſiniſtrũ in habitudine ſunt. Viſionem præterea quaſdam habere oportet vires per quas ipſum comprehendere viſile valeat.ſine illis enim ea ſanè habitudo ad vidẽdum valet nihil. Quoniam igitur in perſpicua eſt natura,habitudine conſtare dicitur:ipſum vero videre in nulla eſſe habitudine iure & merito dici poteſt.

Non eſſe quæ ſunt ad aliud poſitione carere.

AN in ſono quidem & odore hoc accidere rationi eſt conſonum? Quemadmodum enim aër & aqua,continua quidem ſunt,partibilis autem nihilominus vtrorumq; eſt motus.

HOc in textu(vt inquit Alexander)oſtendere vult philoſophus quanã viſus ab alijs ſenſibus diſtet differentia,& quòd in illis quidem verũ eſt dicere,ſenſilia priuſquam ſenſationes efficiant, ſucceſſiue ad ſenſiteria ferri & peruenire,mediumq; inter illa intercedere tempus: non ſic autẽ in viſilibus fieri contingere . Dicit igitur ꝙ aër & aqua quæ auditus & odoratus ſunt intermedia: per hæc nanque,vt retro vidimus,illos fieri contingit ſenſus,cum moueantur & patiantur à ſenſilibus: aër igitur,inquit,& aqua ad ſe inuicem continua ſunt:aër ſcilicet aëri,& aqua aquæ.corpora enim eiuſdem ſunt generis iſta:quamobrem ſicut ad ſuas ſe habet partes aër,ita ad ſuas ſe habet aqua . Motus igitur in illis diuiſim per varias fiunt partes. Prima nanque pars afficitur & diſponitur prius à ſenſili, & ita tranſcurſu & participatione,vt ita dicatur,ipſius motus & alterationis factæ,à prima quæ id paſſa eſt parte,ſecundæ etiam id communicatur parti quæ illam conſequitur:qua affecta, ſuccedẽti etiam parti eo impreſſionis modo talis inuritur & infligitur paſſio,euſq; quo ad ſenſiterium perueniat,quod illius poſtremo fit particeps paſſionis. Quamobrem non immerito contingere videtur,eundem ſonum ab hoc quidem prius,ab illo vero poſterius exaudiri, cum hic forte fortuna iuxta priorẽ immutatam aëris vel aquæ particulam exiſtat,ille vero iuxta poſteriorem. Signum autem ponit philoſophus quòd aëris & aquæ in quibus audire & olfacere contingit,motus & paſſiones à peculiaribus diuiſim fiãt obiectis,huiuſmodi videlicet,quòd vnius & eiuſdem rei plures ſanè habent ſenſus, idemq; à diuerſis planè ſentiri percipitur:& ab alijs quidẽ prius , ab alijs vero poſterius. Quamobrem ambo ij ſenſus cum per partium ſucceſſiones fiant,tempore certe indigere videntur antequam ſenſilia ipſa quo peruenire

Quomodo per ſucceſſionẽ auditus & odoratus ad ſenſiteria ſua perueniant.

Differẽtia inter ſonorum odorũq; motiones.

conuenit pertingere poſſint.Hæc autem eſt inter ſonorum odorumq; motiones differentia, ꝙ in odoribus & in olfactili genere illud quod ab ipſo olfactili primo eſt motum, paſſionem in ſe conſeruans illam , parti nimirum poſt ſe exiſtenti eam infligit & tribuit . Quamobrem licet propinquiores rei odoræ,illius fragantiam priores ſentiant,poſtmodum vero remotiores & ſemoti magis , vtriq; tamen olfacientes perſeuerant.In ſonorum autem genere non ſic ſe habet res,ſed prima quidem pars ſecundę paſſionem affectionemq; infligit ſuam,quam tamen ipſa nõ retinet:pariq; rationis modo de cõtiguis & ſubſequentibus intelligere conuenit.Quamobrem aliàs alij percipere & audire dicuntur.Hoc autem ideo,quoniam ſonorum quidem genus ad lationem motumq; pertinere videtur magis:olfactilium vero naturam magis ad affectionem alterationemq; & paſſionem ſpectare.

QVamobrem contingit quidem vt id ipſum audiat & odoretur primus & poſtremus:contingit autem vt non.ſed nõnullis hac in re videtur ineſſe difficultas.fieri enim non poſſe aſſerunt aliũ alio idem audire,aut videre,& olfacere.Fieri enim haudquaquã poteſt vt multi & ſeparatim exiſtentes audiant,vel odorentur.id enim quod vnum eſt,à ſemetipſo diſtractum eſſet.An primum quidẽ mouens, vt tintinabulum,vel thus,vel ignem,omnes vnum & idem numero ſentiunt:quod autem iam eſt proprium,aliud numero,ſpecie vero idẽ.Quamobrem multi ſimul aſpiciunt,odorantur,& audiunt.

ANtequam de viſione de qua retro quęſiuit,verba faciat philoſophus,quo ſcilicet modo ſe habeat illa circa ſenſus proprij immutationẽ,& quòd nõ ſimiliter fieri dicatur ſicut in ſonis & odoribus contingere eſt declaratum,quandam priſcorum in medium de ipſis ſenſibus dubitationẽ adducit,cuius ſolutionẽ eſſe oſtendit id quod in pręſentia dicitur, quòd ſcilicet contingit vt idem primus audiat & poſtremus:contingit autem vt non.Dubitatio autem ipſa huiuſmodi eſſe videtur . fieri enim non poteſt,inquit,alium alio idem audire vel olfacere,vel videre.Si enim illi qui à ſe inuicem ſunt ſemoti,alio,id eſt p ſeiugatos numero ſenſus,eãdẽ numero rẽ percipere poſſent,illa certe res quę percipi cõprehẽdiq; dicitur,ſeorſum à ſeipſa exiſtẽs in pleriſq; ſanè eſſet locis.Cui⁹ difficultatis ſtatim ſolutionẽ adducẽs ſubdit ꝙ primum quidẽ illud quod mediũ mouet, ſiue aër,ſiue aqua eſſe dicatur,omnes profecto vnũ & idẽ numero ſentiũt.Si enim reſonans fuerit tintinabulũ,idẽ omnes numero tintinabulũ planè audiunt.ſiue thus fuerit ſuffitu redolens, id nimirũ olfaciũt omnes.Siue aër fuerit excalfaciẽs, aut oculis deprehenſus ignis,omnes profecto eundẽ numero ignẽ cernunt & ſentiunt , aut incaleſcentes ſi prope fuerint:aut ſi eminus,illius ſplendorem cernentes. Primum igitur mouens in omnibus ijs vnum eſt & idem numero.id autem per quod fit perceptio,& ſenſus in omnibus de proximo immutatur,non eſt idem numero,ſed ſingulis quędam coniuncta eſt pars aëris vel aquæ peculiaris & propria, qua intercedente illius fit ſenſilis perceptio.Specie igitur idem eſt:& omnes profecto idem percipiunt ſpecie.omnes enim audientes eundem ſpecie audiunt ſonum,& eundem ſpecie olfaciunt odorem quicunque odorantur,ſimilique modo eundem ſpecie calorem ſentiunt. Quamobrem cum eiuſmodi ſenſilium perceptiones fiant & comprehenſiones,nullum profecto eſt inconueniens idem à multis ſimul ſentiri poſſe ſeorſum & ſeparatim exiſtentibus.Specie enim idem,numero vero diuerſum & aliud ſentiunt:& hoc ſanè eſt quod in litera dicit:contingit quidem vt idem audiat primus & poſtremus : contingit autem vt non.

Quomodo idem numero & rurſum idẽ ſpecie ſimul à diuerſis ſentiri poſſit.

SVnt autem hæc neque corpora,ſed paſſiones & motus quidã.non enim iſtuc contingeret, neque ſine corpore.

ASſignare hoc in textu videtur philoſophus illius rationem quod paulo ante adduxerat,ꝙ idem ſcilicet ſenſile à diuerſis percipi ſentiri've poſſit.Dicit igitur ſenſilia,ſonum videlicet & odorẽ, caliditatem,colores,& huiuſmodi reliqua neque eſſe corpora,ſed paſſiones,& motus quoſdam: neq; ſine corporibus.horum enim eſſe paſſiones cenſentur:quamobrẽ corpore medio patiente & quodammodo diſpoſito & ab ipſis alterato ſenſilibus,ſenſationes ſanè efficiuntur,illaſq; percipere ipſi dicuntur ſenſus.Si enim corpora eſſent illa quę ſentiuntur,impoſſibile profecto eſſet plures vnum & idẽ numero ſentire.Tunc enim idem à ſe ipſo diſtractum eſſet & ſeparatum.ſi inquam quodpiam corpus ſimul in multis eſſet,& rurſus ſi abſque corporibus ſenſilia eſſent, ſenſus illa haudquaquam percipere poſſet.motus nanque per quem illa fit perceptio,corporis cuiuſdam eſſe perhibetur . Sed & ipſa nobis hoc idem oſtendit diuiſio quę magnitudini conuenire ſanè cẽſetur,per quam diuiſæ ſimul paſſiones à

Quòd ſenſile neq; corpus ẽ neq; ſine corpore.

multis ſimul percipi dignoſciq; poſſunt. Quoniam enim ſenſilia ſunt paſſiones & motus in corpore exiſtentes, ideo à pluribus ſimul ſentiri poſſunt, cum ſimul per diuerſas ſui partes corpora pati dicantur ab illis quę infligere illas valent paſſiones.

DE lumine autem alia eſt ratio. eo enim quòd quiddam eſt, ipſum lumen eſt, ſed non motus quiſpiam.

CVm retro dixiſſet philoſophus rationabiliter e[illegible] ſonos & odores accidere quòd ij antequam ſenſum moueant, in medio prius percipiantur, quoniam per motum quendam & lationem, necnon paſſionis cuiuſdam participationem in corpore medio quod eſt continuum, ipſorum a ſenſilibus fiant comprehenſiones, quamobrem horum etiam in tempore fiunt ſenſus: non ſimiliter inquit lumen fieri in perſpicuo & intermedio corpore inter viſionem & luminoſum corpus: eandemq; de colore eſſe rationem. In eo enim quod quiddam eſt, lumen ſanè eſt: id eſt, non quemadmodum in ſonis & odoribus medio moto corpore per participationem ſucceſſionemq; paſſionis & affectionis, cum alia ſemper & alia ipſius patiatur pars, illorum fieri ſenſationes percipiuntur, ſic in lumine & in ipſis viſilibus eſt cenſendum. non enim per motum aër, neq; ipſum illuminatur perſpicuũ, ſed ex poteſtate perſpicuo, illico actu fit perſpicuum: & ex non habente lumen, ſtatim fit lumine plenum: nõ quia illud recipiat, aut omnino moueatur. habitudine enim non ſubſtantia tale eſt lumẽ corporis luminoſi ad corpus lumen ſuſcipere valens: ut in commentarijs de anima eſt declaratum. Dixerat enim in illis lumen ignis eſſe præſentiam, aut luminoſi corporis in diaphano: quam certe præſentiam hoc in loco oſtendere vult cum dicit, eo quòd quiddam eſt. Quemadmodum enim dextrum alicuius non fit dextrum per motum, neq; per aliquam generationem, ſed tali habitudine illius ad quod eſt dextrum, ſubito fit dextrum cum prius non eſſet dextrum: pari rationis modo poteſtate diaphanum, actu illico tale efficitur à tali ad ipſum habitudine corporis colluſtrare valentis. omne enim id quodcunq; poteſt à tali illuminantis habitudine actu fieri diaphanum, & actu illuminatum, illuminari ſtatim dicitur, nõ à parte ſui incipiens aliqua, & plus à propinqua corpori luminoſo, & ita ſucceſſiue procedẽs, motu temporis intercedente ad remotiores quaſq; partes, quemadmodum in ſonis & odoribus oſtenſum eſt fieri.

Lumen corporis luminoſi eſſe præſentiã in corpore diaphano.

NOn ſimiliter autem omnino ſe habet res in alteratione & tranſlatione. tranſlationes enim rationabiliter in medium prius deueniunt: ſonus autem tranſlati cuiuſdam apparet eſſe motus. Quæcunque vero alterantur, non ſimili fiunt modo: contingit nanque ſimul totum alterari, & nõ prius dimidium, vt in aqua quæ ſimul gelatur. Veruntamen ſi fuerit multum id quod caleſcit, aut gelatur, proximum à coniuncto patitur, cum primum ab ipſo mutetur alterante: & non ſimul & ſubito alterari neceſſe eſt.

QVod poterat ſtatim in medium de ipſa viſione afferre philoſophus, in præſentia per alia quædam probare contendit, vt oſtendat ſcilicet non noua eſſe & abſurda quę aſſerit, cum alioqui non ſimiliter in omni motu ſe habeat res. Alteratio nanque, & ipſa latio, id eſt ipſa per locum mutatio, nõ ſimiliter ſe habere vidẽtur: cum hæc prius in medio ſit, & ad ipſum perueniat medium, quàm in extremo exiſtat, & ad ipſum perueniat extremum: alterationem autẽ eo fieri modo nulla ſit neceſſitas. Lationes autem quaſdã eſſe eos qui in ſonis & odoribus fiunt motus, hic aſſerit, quoniã in temporis ſpatio quodam vtrorumq; fiunt motiones. Strepitu enim facto non ſtatim illũ percipiunt aures: & in medio excitatis odoribus, non illico illorum fragrantiam ſentiunt nares: ſed tẽporis vterque ſenſus ſpatio indigere percipitur. Quamobrem alterationis motus in omnibus lationi haudquaquam ſimilis eſſe cenſetur. Contingit enim, inquit, quippiam ſubito incipere alterari ſecundũ ſe totum, ita ꝙ nõ ipſius medietas prius, aut pars poſt partem, vt alteratio illa fiat in tempore: verum licet ſubito incipiat alterari, verbi gratia quippiam congelari, non ideo, inquit Alexander, illud ſubito cum inceptione (vt ita dicam) illa congelatur, vel congelatum eſt, ſed tempore etiam indiget. Cum autem dicat non ſecundum temporis diſpoſitionem fieri omnino alterationem: eſſe enim aliquã magnitudinem quæ ſubito alterari incipiat: ſubdit poſtea ꝙ ſi in ijs multum fuerit, id eſt in magna mole id quod alteratur, verbi cauſa id quod caleſit vel congelatur, non ſimul incipit vniuerſum, ſed ſubſequens pars à præcedenti patitur & alteratur parte, & non vniuerſum illud & totum à prima illico alterantis parte alterari & affici dicitur. Cæterum hoc in loco animaduertendum eſſe duco, non ideo philoſophũ hanc adduxiſſe ſimilitudinem, vt illuminationem eſſe velit alterationem (illius enim iſthæc nõ eſt ſententia) ſed oſtendere intendens nonnulla etiam reperiri quæ ſtatim mutari ſunt nata, & non omne di-

Aliud de Alexandri ſententia ſubito incipere: & aliud ſubito fieri.

uiſibile ab aliqua ſui parte incipere alterari. Si enim in alteratione, quę motionis eſt ſpecies quædam, & in tempore fieri cenſetur, aliquam reperiri alterati partem quæ ſubito alterari incipiat, nihil ſanè prohibet: non eſt profectò valde mirandũ ſi quiſpiam aſſerat perſpicuum ſubito colluſtrari, cum illuminatio ipſa & colluſtratio nullo fiat motu. Quòd autem non idcirco hoc in loco adduxerit alterationem, vt oſtenderet illuminationem alterationẽ fieri aliqua, ex hoc certè deprehendere poſſumus quod ſtatim ſubdit. Verũtamen ſi fuerit multum id quod caleſcit, aut gelatur &c. non enim ita dixit contiguum à cõtiguo illuminari ſi multũ fuerit id quod illuminari cõtingit. totũ enim ſubito id illuminari vult ſola luminoſi corporis habitudine ad ipſum facta: & nõ ipſius pars quę pauloante nõ erat illuminata, ſubito poſthac erit illuminata. Quomodo autẽ ita viſus eſt ſimilitudine, ſubito ſcilicet aliquã alterari poſſe partẽ ab ipſo alterãte alterari & affici? An ideo ſic dixit, ꝙ prima pars ab ipſo mutatur alterante, & illã ſubito & ſimul mutari neceſſe eſt. iſtuc enim ꝓpoſito vtile eſt, & ſentẽtię cõgruit ſupquoniã odoratus in medio fieri dicitur alterato & affecto. Et fortaſſe haudquaꝗ verũ eſt illud, omne alteratũ illico incipere alterari: partẽ quidẽ aliquã ipſius magnitudinis incipere alterari concedendum ſanè eſt: omne autem id, haudquaquam videtur. Siquidem oportet (vt in phyſicis dictum eſt commentarijs) omnis rei motę partem eſſe quãpiam in termino à quo, & partem in termino ad quem. Hac enim via demõſtratum ſanè fuit omne mobile eſſe diuidibile & partibile. Quòd autẽ lumen in habitudine conſiſtat quadam luminoſi corporis, & non in alterationis modo, vel inde manifeſtum eſt, quoniam alteratum quidem alterante ſemoto non illico paſſionem ab illo inuſtam deperdit. nõ enim calefaciente remoto calorem ſtatim amittit id quod caleſecerat prius. Quæcũque autem huiuſmodi eſſe dicuntur per quampiam naturæ ad quædam alia habitudinem, non eo ſe habere videntur modo. illo enim remoto & de medio ablato ad quod habitudinem habent illam, huiuſmodi illico interit reſpectus, ceſſantq; & eſſe & dici talia. Patre enim vita functo, illico & eſſe & dici ceſſat filius, & dextro quopiam remoto, ſiniſtrum ſtatim eſſe deſinit ſiniſtrum: quod proportionaliter de luminis eſſe natura cenſendum eſt. Remoto enim aut adumbrato luminoſo corpore, ceſſare illico lumen percipitur. Habitudine nanque illa deperdita & ceſſante, ea quæ huiuſmodi per illam eſſe dicebantur, ceſſare & deficere neceſſe eſt.

Sententia.

Quod lumen in habitudine conſiſtat quadam.

CAeterum ſi in humido eſſemus, guſtandi ratio ſicut odoris eſſet: & remotius etiam ante illius contactum ſentiremus.

QVod hoc in loco philoſophus dicit, huiuſmodi eſſe videtur. Quemadmodum in odore ſi diſtãs illud ſit quod ex ſeſe odorem reddit, ipſum quidem ſentimus odorem, quoniam aëre vel aqua intercedentibus & immutatis ab illis ſanè mouetur ſenſus: illa autem paſſio & affectio nõ ſimul, ſed ſucceſſiue in illis fieri, & ad odoratus peruenire cenſetur ſenſum: ita, inquit, in guſtatu res ſe habet. ſi enim ille in humido eſſet, aqueo videlicet, & illo medio nos guſtabilia perciperemus, aqua certe à ſaporibus qualitatem & affectionem quampiam recipiente, & illorum naturam referente, guſtatus nimirum in nobis guſtabilium fieret priuſquam ipſa guſtabilia tangeremus, vt in olfactili genere manifeſte videre contingit. Nunc autem id accidere nõ percipitur. nam aër quidem in quo ſpiramus & degimus, olfactilium eſt receptiuus: nõ patitur autem a ſaporum generibus, licet ſit humidus, quoniam non omne humidum (vt retro dictum eſt) à ſaporibus pati natum eſt, ſed nutritiuum & ſapidum humidum.

RAtioni autem conſentaneum eſt, quorum ſenſiterijs interiacet medium, ea non ſimul pati: lumine tamen excepto, ob antedictã cauſam: quod in ipſo etiam videndi opere ob idipſum ſit dictũ. Lumen enim facit vt videamus.

RAtioni inquit conſentaneum eſſe per ea quæ dicta ſunt, quòd quorum aliquid eſt intermediũ per quod ſenſilia percipi dicuntur, non ſimul illud patitur, neque ſenſilium ſpecies ſimul percipere cenſetur, ſed ſucceſſiue videlicet & cum tẽpore, niſi in viſilibus & lumine. Verum curnã rationi conſentaneum eſſe dixit? Quoniam ſcilicet ſenſilia illa per motum & paſſionis cuiuſdam affectionem in intermedio fiunt ſpatio ab ipſis prius alterato: quamobrem & in tempore ab ipſo mouẽte huiuſmodi paſſio & affectio illa per ſucceſſionem infligitur. Lumẽ autem & colores non fiunt per motum. In tali enim illuminantis habitudine ad illuminatam rem, lumen eſſe dicitur: quapropter totum perſpicui ſpatium ſtatim colluſtratur. Cum autem ita ſine tempore fiat lumen, rationabiliter & viſile ipſi ſe applicat viſui illico & in inſtanti: ita vt non ſolum ipſum videre ſine tẽpore fiat (hoc enim oſtẽſum eſt omnibus eſſe commune ſenſibus) ſed ſenſile ipſum ſine tẽpore viſioni occurrere, & ab illa percipi dicitur. Motus enim colorum in diaphano quod actu tale eſt, ſimiliter ſe habet lumini in diaphano facto. Quod oſtendit per hoc quod dicit quòd in ipſo etiam videndi opere ob id ipſum ſit dictum: Lumen enim facit vt videamus. Si enim illud non fit per motum, neque in tempore in ipſo diaphano

neque ipſum videre vtrique fiet in tempore,quamobrem adapertis oculis illico vidēt reſpicientes & ea quæ de prope ſunt,& ea quæ à remotis.

Est præterea de ipſis ſenſibus & alia quædam huiuſmodi difficultas,an contingat duo ſimul ſentire in eodem indiuiduoque tempore, nec ne? Si igitur maior motio minorem extrudit,& propterea ob oculos delata non ſentiunt homines ſi in vehementiori fuerint meditatione,ſiue timuerint,ſeu magnum audiuerint fragorem. Hoc itaque poſitum ſit:item quòd vnumquodque ſentire contingit magis cum ſimplex eſt,quàm cum eſt commixtum,vt vinū quod meracius eſt, quàm quod eſt mixtum:ſimiliter & mel,& colorem: & ſolitariam magis netem, quàm in diapaſon,quoniam ſibi inuicem officiunt.Id autem illa efficiunt ex quibus vnum quippiam fit.Si igitur maior minorem extrudit motionem,neceſſe eſt,ſi fuerint ſimul,& hanc minus eſſe ſenſilem quàm ſi ſola eſſet.aufert enim ab illa quippiam minor cōmixta motio. ſiquidem ſimplicia omnia ſenſilia ſunt magis. quòd ſi æquales fuerint, cū ſint diuerſæ, neutrius ſanè erit ſenſus.Altera enim ſimiliter delet alteram : ſimplicem autem neque ſic ſentire licet. Quamobrem vel nullus erit ſenſus, vel ex vtriſque ſanè alius:quod profecto fieri videtur in ijs quæ temperantur in quonamcunque fuerint commixta. Quoniam igitur ex quibuſdam fit aliquid,ex quibuſdam vero non fit:eiuſmodi autem ſunt quæ ſub diuerſo exiſtunt ſenſu : miſcentur nanque quorum extrema ſunt contraria : ex albo autem & acuto nihil vnum contingit fieri,niſi per accidens:& non ſicut ex acuto & graui concentus:propterea non ſimul illas ſentire continget.ſi enim æquales ſunt motiones, ſe ipſas inuicem delent quādo ex illis vnica fieri nō poteſt.Si autē inæquales fuerint,valentior ſenſum faciet.

Quæſtionē ſuperiori in textu proponit philoſophus quæ ex ipſis verbis ſatis clara eſſe percipitur.Quærit enim an contingat ſimul eodem in tempore quempiam plura ſentire ſenſilia,necne.Dixit autem in tempore indiuiduo,non quòd indiuiduum aliquod ſit tempus,ſed intēdit & vult ne diuidatur tempus in quo vnum quippiam ſentimus:& tunc ex illa diuiſione duo ſentire poſſumus,ſed in vno & eodem non diuiſo tempore in quo vnum ſentimus,ſimul etiam reliquum ſentire valeamus.Cum autem dialectico primum intendat modo,id eſt probabiliter argumentari,duorum ſcilicet ſenſilium non dari ſimul in eodem tempore ſenſum,duo quędam ſumere videtur, iſta videlicet,quòd maior motus ſemper minorem offuſcat & impedit.cuius rei talem adducit fidem, ꝙ interdum accidere videtur quòd delata ſub oculos non cernant homines ſi intento quippiam animo excogitauerint,aut ſi aliqua fuerint pauoris conſternatione exanimati,vel ſi excellenti quodam ſtrepitus fragore fuerint circunfuſi. Vehemens enim & ſubita animi intentio vel conſternatio, ſiue alia huiuſmodi circa quæpiam vegeta & valens operatio, minores nimirum aliorum ab illo comprehenſiones fieri ſanè prohibet.Aliud autem quod aſſumit,eſt huiuſmodi,ꝙ magis ſcilicet ſentimus & percipimus ſimplicia aliqua quàm eadem ipſa cum permiſcentur & componuntur: quam etiam ſuppoſitionem manifeſte declarat illorum exemplo quæ commiſceri nata ſunt. Vinum enim meracius melius & magis percipimus quàm mixtum vinum: parique rationis modo de melle & colore eſt cenſendū,quæ magis cernuntur & guſtatu diiudicantur cum ſimplicia quàm cum permixta exiſtūt.Ita etiam & nete per ſe ſumpta magis clariuſq; percipitur,q̄ cum alijs mixta cōpoſitaq; vocibus ſiue ſonis in concentu & ſymphonia quæ ab harmonicis diapaſon nuncupatur. Eſt autem diapaſon harmonia compoſita ex concentibus diateſſaron & diapente primis ſimplicibus ſymphonijs, & idcirco diapaſon appellatur.Conſtat autem diateſſaron quidem ex duobus tonis & ſemitonio:diapente autem ex tribus tonis & ſemitonio:diapaſon vero ex tonis ſex.Ruſum diateſſaron quidem in proportione eſt ſeſquitertia

Diateſſaron.
Diapente.
Diapaſon.
Heptachordi diſcrimina.

appellata: diapente autem in ſeſquialtera proportione: diapaſon vero in dupla. Cum autem dupla proportio ex duabus componatur proportionibus, ijs ſcilicet, ſeſquialtera & ſeſquitertia, idcirco diapaſon cum illas in ſe contineat & complectatur primas proportiones, huiuſmodi ſortitum fuiſſe videtur nomen. conſyderatur autem diapaſon in heptachordo inſtrumento, in quo ſeptem vocum ſonorumque cõformãtur diſcrimina, à graui initiũ ſumẽdo, & ad acutũ deſinẽdo, quorũ in muſicis iſthæc referũtur vocabula: chorda illa quæ in ſeptichordio grauiſſimũ ex ſeſe reddit ſonũ, & prima ſanè eſt, hypate, quaſi ſuprema appellatur. Secũda iuxta illã, parhypate dicitur. Tertia lychanos, quæ digito etiã ſignatur indice, qui huiuſmodi apud græcos ſortitus eſt nomen. Quarta meſe, quoniã mediũ obtinet locũ, & inter grauẽ & acutũ medium reddit ſonũ. Quinta parameſe appellatur. Sexta paranete. vtraque à vicinis ſibi chordarũ vocabulis. Septima autẽ & poſtrema nete dicitur, quæ acutiſſimũ reddit ſonũ, ſicut grauiſſimũ hypaten reddere diximus: quæ nete quaſi neate, id eſt nouiſſima & poſtrema, merito eſt appellata.

Hypate. Parhypate Lychanos. Meſe Parameſe Paranete Nete.

In horũ igitur ſonorũ cõpoſitione cum ſuis interuallis diapaſon reſultat harmonia. Nete igitur, inquit philoſophus, per ſe ſumpta melius percipitur & ſentitur, q̃ in ipſa diapaſon cõprehenſa harmonia. In ſimplicibus igitur accuratior & manifeſtior eſt ſenſus q̃ in mixtis. Cuius etiam rei ſtatim cauſam ſubdit, quia ſcilicet ad ſe inuicem quodãmodo mixta pugnãt, & ſeſe inuicem deſtruũt, ſibique officere vidẽtur. Quãobrẽ nõ ita bene mixta vt ſimplicia percipiũtur. Poſt quæ dicta ſtatim ſubdit in quibuſnã rebus fiat mixtio, & quę dicãtur illa quę ſibi inuicẽ officere cẽſentur. miſcentur enim illa quæ eiuſmodi ſunt naturæ, vt vnum quiddã ex illis fieri & reſultare poſſit tertiũ, quod illorũ neutrũ extremorũ iure cenſeri poſſit.

Quæ propriè miſceri dicantur.

Poſtmodũ etiã ſubiungit philoſophus ꝙ quãdo in mixtione maioris cuiuſdã & minoris maior motus minorẽ offuſcauerit, ꝙ neque tunc ipſe maior motus percipitur & ſentitur vt ex ſui natura eſt: quæ res per ſecundũ patet ſuppoſitũ, ꝙ ſimplicia ſcilicet melius percipiũtur q̃ mixta. minus igitur maior percipitur motus, quoniã in eius cũ minori permixtione, ab ipſius minoris natura hebes efficitur, & ab eo quippiam aufertur. Proſequitur poſtmodũ philoſophus vt id quod intendit cõcludat, dicens: ſi æquales iſti fuerint motus, nullus vtique ipſorũ ſentietur, cum alter alterũ impediat & offuſcet: ſimplicia autem non poſſunt bene tunc in commixtione percipi & dignoſci: quamobrẽ vel nullus erit ſenſus, vel ex vtriſque ſanè alius: & erit ille certe tertiꝰ qui ex cõmixtorũ natura reſultare percipitur. Subdit poſtea philoſophus quænã ſunt illa quæ commiſceri nata ſunt. non enim omnia ſunt huiuſmodi vt ex ipſis ad alia commixtis vnum quiddam reſultare & fieri poſſit tertiũ. Dicit igitur illa poſſe miſceri quorum extrema ſunt cõtraria, intelligere volens illa quæ eiuſdẽ ſunt generis. contraria enim extrema plurimum diſtare dicũtur. plurima autem diſtantia in eodẽ genere eſſe cenſetur: eiuſmodique ad ſe inuicem miſceri exiſtimãtur, ita ꝙ ex tali cõmixtione tertiũ quiddã reſultare & emergere valeat: cuiuſmodi ſenſilia eſſe non cenſentur quæ à diuerſis percipiuntur ſenſibus. Ex albo nanque & acuto nihil per ſe vnum effici cõflarique poteſt, vt ex acuto & graui in ſonis ex quibus concentus fiunt & harmoniæ. & ſi quippiam fortaſſe effici dicatur, id per accidens ſanè vnũ eſſe cenſetur. verbi cauſa ſi forte fortuna cũ album ipſum, tum acutum vni accidant ſubiecto, vt ſtylo eburneo. Subiũgit poſtmodum concludẽdo intentũ ſuum philoſophus, ꝙ fieri non poteſt vt duo ſimul ſenſilia percipiantur. Vel enim, inquit, illorũ æquales erunt motiones, vel inæquales: & altera ſanè alterã excedet & ſupergredietur. Si enim erunt æquales, altera vtique officiet alteri, & inuicẽ ſeſe offuſcabunt & præpediẽt. Si enim maior motio minori copulata non bene ſentitur, quoniã illi minor aliquãtiſper officit motio: profecto quãdo fuerint æquales, ſe inuicem offuſcabunt & præpedient. non enim illius ſunt naturæ vt permixtæ tertium quippiam conſtituere componereque valeant. Si autem inæquales illæ fuerint motiones, excellens ſanè ex illis ſolũ mouebit ſenſum. Suppoſitum enim retro eſt ꝙ maior minorem offuſcat motionem, & illã deſtruit. Nõ poterunt igitur duo ſimul ſenſilia in eodem & indiuiduo temporis ſpatio à nobis ſentiri & percipi.

PRæterea magis ſentire ſimul poterit duo vnico ſen ſu anima, quorum vnus eſt ſenſus, vt acutũ & graue. Magis enim ſimul motus eſt vnius ad ſe ipſum, q̃ duorum: vt viſus & auditus. Vnico autem ſenſu ſimul duo ſentire non contingit, niſi miſceantur. Vnum enim exigit eſſe mixtum. Vnius autẽ vnus eſt ſenſus. Vnus vero ſimul ſibiipſi eſt: quamobrem neceſſario ſimul ſentit cõmixta, quoniam actu vno percipit ſenſu. Vnius enim numero, vnus actu eſt ſenſus. Specie autem per potentiam eſt vnus. Et ſi quidẽ vnus actu fuerit ſenſus, vnum illa eſſe dicet. mixta igitur eſſe illa neceſſe eſt. Quando autem non fuerint commixta, duo erunt actu ſenſus. Verum per potentiam vnicum indiuiduumque tempus, vnicum eſſe actũ neceſſe eſt. Vnius enim vnicus

& ſemel eſt vſus & motus. Vna autẽ eſt potentia. Non igitur duo ſimul ſentire vnico cõtingit ſenſu. Quòd ſi fieri nõ poteſt vt quæ ſub eodẽ ſunt ſenſu, ſimul ſentiãtur ſi duo fuerint, manifeſtũ certe eſt ꝙ ea quæ ſub duobus ſunt ſenſibus, ſimul ſentire minus continget: vt album & dulce.

ALia etiã argumẽtandi via rationiſq; modo oſtẽdere cõtendẽs philoſophus fieri nõ poſſe vt plura quiſpiã ſenſilia ſimul percipiat & ſentiat, quæ ſcilicet diuerſis ſentiantur ſenſibus, hoc procedit modo: & eſt, vt apparet, ratio ſumpta per locũ à maiori, qui negatiue cõcludere cenſetur. Dicit igitur ꝙ plura ſimul ſentire magis poterit ſenſus eorũ quę ab vno & eodẽ percipiũtur ſenſu, q̃ eorũ quæ à diuerſis cõprehendũtur percipiunturq; ſenſibus. Dixit autẽ vno ſenſu, id eſt vnica ſenſus operatione, quę ſcilicet ſimul fit. Illud autẽ, cuius vnus eſt ſenſus, cõiungẽdũ eſt cũ illo, duo ſimul ſentire poteſt anima. Deinde ſubdit, magis enim ſimul motus eſt vnius &c. id eſt, magis vna & eadẽ eſt vnius ſenſus operatio, q̃ pluriũ operationes ſenſuũ: & magis vnius operationes ſenſus propter ſimilitudinem & affinitatẽ poſſunt vnũ quiddã fieri, q̃ pluriũ operationes ſenſuũ diſtinctorũ & ſeparatorũ. *Si autẽ anima* (vt oſtẽdet poſthac) vnius ſenſus non poteſt ſimul & in eodẽ tẽpore plura percipere ſenſilia, multo minus ſimul poterit plura percipere diuerſorũ ſenſilia ſenſuũ. *Sed eodẽ*, inquit, ſenſu fieri non poteſt vt ſimul duo ſentiat, ſeparata inquã, & duo extãtia. permixta nanq; poteſt ſentire anima etiã plura, verũ illa vt vnũ quippiã ſentit & percipit. Quòd autẽ plura nõ cõmixta nequeat ſimul ſentire ſenſus aliquis, oſtẽdit philoſophꝰ, ex hoc ſcilicet ꝙ vniꝰ numero vnꝰ eſt numero ſenſus. id enĩ ſignare vult. Vnus vero ſimul ſibi ipſi eſt. vna enim operatio ipſius ſenſus in eodẽ ſimul fit tẽpore: mixtorũ autẽ ex neceſſitate vnꝰ eſt ſenſus, quoniã & ipſa vnũ quiddã ſunt. Et vniꝰ quidẽ numero, vnus numero actu eſt ſenſus. quęcunq; vero vnũ numero nõ ſunt, ſed aut ſpecie aut genere vnũ, quẽadmodũ albũ & nigrũ (hęc enim genere ſunt eadẽ) horũ ſanè vnus eſt ſenſus, nõ quidẽ actu vnꝰ, ſed poteſtate. omnes enim operationes viſiuæ potẽtiæ poteſtate ſimul inuicẽ ſunt, quoniã per illas viſus operari poteſt. Vnus igitur ſenſus bifariã dicitur, actu ſcilicet vnus: & poteſtate vnus. Et vno poteſtate ſenſu ſentire dicitur anima eiuſdẽ generis ſenſilia omnia. Cũ autem ſumpſerit ꝙ vnius numero vnus eſt ſenſus numero, ſcilicet ſenſus actu vnus: iſtuc cõuertit & dicit, ꝙ vnus ſenſus actu eſt vnius ſenſilis numero. Vna igitur operatio ſi plura ſimul ſenſerit cõmixta, vt vnũ certe quippiã ſentiet. *Si autẽ nõ fuerint* illa cõmixta, plures ſanè erũt ſenſus, & illius cõprehenſiones plures. Sed ab vna numero potẽtia quæ in tẽpore eſt indiuiduo, vnica ſolũ prouenit operatio. Vnius enim potẽtiæ numero, vnus ſemel vſus numero eſſe cenſetur, id eſt vna ſola numero cõprehenſio. Non igitur in eodẽ tẽporis ſpatio ſimul duo idẽ actu ſenſus comprehendet. Duę enim duorũ ſunt cõprehẽſiones: vnus autẽ actus & vna operatio vnius ſanè eſt rei cõprehenſiua. Cum autẽ ꝓbauit fieri nõ poſſe vt vnico ſenſu ſimul duo ſentiãtur, cõſequẽter ex prędictis infert illud quod minus videtur, dicẽs, minus igitur ſimul in eodẽ tẽpore ſentiri à quopiam poterũt ea quæ per diuerſos percipiũtur ſenſus, exempli ponens loco dulce & album. Si enim ea quæ magis fieri poſſe vidẽtur, fieri non poſſunt: multo certe minus fieri poterunt ea quæ minus fieri poſſe videntur.

Quòd vnus ſenſus bifariã dicatur.

NVllo autem alio id quod vnum numero eſt, aſſerere videtur anima, niſi quòd ſimul eſt.

ISTVC etiã ad oſtẽſionẽ & fidẽ adducit philoſophus, ꝙ vnus actu ſenſus vnius ſit numero comprehenſiuus, quoniam aliquid vnum eſſe numero iudicat anima nulla alia re q̃ ipſo tempore, quoniam enim ſimul illud, & in tempore cõprehendit indiuiduo, idcirco iudicat & affirmat eſſe vnum. Quamobrẽ quæcunq; ſenſus in tempore comprehendit indiuiduo, vnum certe illa eſſe diiudicat.

QVod autem vnum eſt ſpecie, ſenſu diiudicante & modo. Hoc autem dico, quoniam fortaſſe albũ & nigrum diuerſa ſpecie idem diiudicat ſenſus: atque etiam dulce & amarum, idem ſibi ipſi, ab illo autem diuerſus: verum aliter contrariorum vtrunque.

QVia dixerat animã id quod vnũ eſt numero, nulla re alia iudicare niſi tẽpore, quia ſcilicet ſimul percipiatur & cõprehẽdatur: ſubdit ꝙ id quod vnũ eſt ſpecie, ſenſu diiudicat anima & modo. per ſpeciẽ hic intelligẽs tũ verã ſpeciẽ, tũ ipſum etiã genus. quod ideo dixit & addidit, quoniã multa eodem cõprehenduntur ſenſu quæ eiuſdẽ non ſunt ſpeciei, ſed diuerſarũ. Diſtinguũtur autẽ per varios cõprehenſionũ modos, ita ꝙ eodẽ dicũtur ſenſu omnia eiuſdẽ generis percipi & cõprehẽdi: iiſdẽ autẽ ſenſu & modo cõprehẽſionis, ea quæ eiuſdẽ ſunt ſpeciei. quod declarat philoſophus, ne forte exiſtimaremus omnia quę eodẽ percipiũtur ſenſu, eiuſdẽ eſſe ſpeciei. nãq; albũ & nigrũ, inquit, diuerſarũ ſunt ſpecierũ, ſimiliq; modo dulce & amarũ, & nihilominꝰ eodẽ percipiũtur ſenſu, illa

viſu,hæc guſtatu.Verū quoniā eodē nō percipiūtur cōprehendūturꝗ modo,idcirco eiuſdē nō eſſe ſpeciei cenſentur.Album enim tāquā habitus percipitur,nigrū vero vt priuatio:ſimiliꝗ modo de dulci & amaro eſt dicēdū.Aliquoties enim eſt dictum ꝙ in cōtrariorū ordinibus aliqua vt priuationes ſemper ſe habēt,& aliqua vt habitus.nō ſufficit igitur ad hoc vt aliqua ſint de eadē ſpecie , ꝙ eodē percipiātur ſenſu,ſed opus etiā eſt vt eodē percipiantur modo,& eadem rationis via comprehēdātur. Ad ſummā, eadem genere exiſtentia,eodem comprehenduntur ſenſu:eadem vero ſpecie,& ſenſu percipiuntur eodem,& modo.Idem vero numero,tum eodem ſenſu & modo percipit anima , tum etiam ſimul & in eodem indiuiduo tempore percipere cenſetur.

EOdemque modo ſibi ipſis quæ cognatum ordinem habent,videlicet quemadmodum guſtatus dulce,ſic viſus album: & vt is nigrum,ſic ille amarum.

SImiliter,inquit,& eodē modo ſentiūtur ea quæ ad ſe inuicem proportionata, & eiuſdē ſunt ordinis,à diuerſis ſenſibus.non enim viſio quidē albū percipit & nigrū vt habitū & priuationē:alio autē modo guſtatus dulce percipit & amarū:& ſimiliter auditus ea quæ in ipſo reperiūtur contraria cōprehēdit & percipit:pariꝗ etiā modo ſenſus alij:ſed omnes,inquit,percipiūt ea quæ ad ipſos pertinent cōtraria,eodē ſimiliter modo,&,vt ita dicatur,proportionaliter.ꝓportionatorū nanꝗ proportionatæ ſunt comprehēſiones,& ſenſus proportionati.Queādmodū enim inter colores eſt albū, ſic inter ſapores dulce eſſe perhibetur:& ſicut rurſum in colorū genere eſt nigrū , ſic amarum in ſaporibus eſſe cenſetur.Quamobrem vt viſus percipit album & nigrum,eodē ſanè modo guſtatus dulce & amarum percipit & comprehendit:illa inquam vt habitus:iſta vero vt priuationes.

PRæterea ſi contrariorum contrariæ ſunt motiones : cōtraria autem in eodem & indiuiduo ſimul eſſe non poſſunt:ſub vno autē ſenſu contraria ſunt , vt dulce & amarum : profecto hæc non ſimul ſentire continget.ſimiliter autem eſt manifeſtum quòd neque ea quæ contraria non ſunt.Hæc enim ad album , illa vero ad nigrum pertinent. Et ſimiliter ſe habet in alijs,vt in ſaporibus.ij quidem cum dulci, illi vero cum amaro faciunt.Nam etiam ea quæ commiſcentur , ſimul:in rationibus enim ſunt oppoſitorum:vt diapaſon & diapente : niſi forte vt vnum ſentiantur.Hoc enim modo vna fit extremorum ratio : aliter autem minime.Erit enim ſimul hic quidem multi ad paucum , aut imparis ad par: ille vero pauci ad multum,aut paris ad impar.

EX hac etiā argumētationis via ꝓbare intēdit philoſophus ꝙ impoſſibile eſt eundē ſenſum ſimul plura ſentire.Si enim,inquit,quibuſdā intercedētibus motionibus ſenſus fieri percipiūtur,cōtrariorū autē cōtrarij ſunt motꝰ,impoſſibile vero eſt cōtraria in eodē tēpore & indiuiduo ſimul ſentiri:impoſſibile vtiꝗ erit ſenſum aliquē in vno eodēꝗ tēpore cōtraria ſentire & percipere. ſimul enim cōtrarijs mouet̄ motibus.Queādmodū autē idē ſenſus in eodē tēpore ſimul cōtraria ſentire nō poteſt, ita etiā ſentire nō poterit quæ cōtraria quidē minime eſſe cēſent̄, in cōtrariorū autē medio iacēt interſtitio.Nanꝗ ex horū numero quædā,inquit,faciūt cū cōtrariorū altero,& ex illius eſſe parte perhibētur:alia autē cū reliquo ſanè faciūt,& ex illius cēſentur parte,vt retro eſt oſtēſum , cū in colorū generibꝰ,tū ipſis saporibꝰ.Mixtione nāꝗ cōtrariorū omnia nimirū huiuſmodi cōflātur efficiūturve intermedia:& vt plus ex alterutro referūt,illius ſanè adſcribūtur ordini.Quāobrē neꝗ plura etiā ex intermedijs & eo permixtis modo eodē tēpore idē percipere poterit ſenſus : verbi cauſa in coloribus viride & purpureū:aut in ſonis diapaſon & diapēte.in ijs enim mixtis contrarietates certe ineſſe cenſentur. Nā vt de coloribus taceam prædictis qui ex albi nigriꝗ reſultāt mixtione:diapēte ꝓfecto ad diapaſon vt impar ad par ſe habere perhibetur.habet enim ſe vt tria ad duo:cōtrà diapaſon ſe habet ad diapēte, vt par ad impar:vt duo ſcilicet ad vnum ſe habēt: ſimul autē imparis ad par ſentiri percipiꝗ non poteſt proportio,& paris ad impar.Cū autē dixit ꝙ neꝗ mixtorū & in medio conſiſtentiū in vno & eodem tēpore ſimul pluriū fit ſenſatio,ſubdit,niſi forte vt vnū ſentiantur, id eſt niſi iſta permixta ad vnicam peruenerint naturam,& veluti vnū mouerint ſenſum,quāuis ex contrarijs cōſtent naturis.Sentit enim & videt animal ceruleū colorē,licet ex nigri & albi fiat mixtione.Verū in tali cōpoſitionis permixtione vna ex vtriſꝗ extremis fit ratio,& vnica res:ipſe ſcilicet ceruleus color. Quoniā igitur ex illis extremis vna facta eſt natura,idcirco ſenſus illam non immerito percipere cenſetur . ꝙ ſi ſecus eſſet,minime id comprehendere poſſet.Si enim ſeparentur illa ex quibus color fit ceruleus , haudquaquam ſanè vnica comprehendentur ſenſatione.Illud autem,Erit enim ſimul hic quidem multi ad paucum:aut im-

Diapente.
Diapaſon.

paris ad par de ſenſilibus dixit huiuſmodi quæ reponuntur in medio. Eſt enim vnumquodque illorum commixtum,verum non eandem omnia permixtionis in ſe habent rationem.illorum nanque aliquod plurimum de albi in ſe habet natura,de nigri vero exiguum: vt ruffus cenſetur color: contrario vero modo ſe habet pullus color. Et rurſum in ſonis,hic quidem ſe habet vt par ad impar, diapaſon videlicet: ille vero contrà vt impar ad par,ipſum ſcilicet diapẽte.

SI igitur plus diſtant,& à ſe inuicem differunt ea quæ proportionali quidem ordine inter ſe reſpondent,in alio autem ſunt genere quàm ea quæ in eodem ſunt genere, verbi cauſa dulce & album proportionalis ordinis appello,genere vero diuerſa: dulce autem à nigro plus etiã ſpecie differt q̃ albũ: profecto minus etiã continget ſimul iſthæc ſentire,q̃ ea quæ genere ſunt eadem: quamobrem ſi non hæc,neque illa.

CVm retro (vt vidimus) ſumpſiſſet philoſophus quòd quiſq; ſenſus magis poteſt comprehendere ſimul plura ſenſilia propria & peculiaria ſibi ipſi, q̃ vnica ſenſationis opera ſimul plura dignoſcere ad diuerſos ſpectantia ſenſus: cumq; oſtendiſſet etiam fieri nõ poſſe vt vnus ſenſus ſimul plura ſentiret,quãuis propria & peculiaria ſenſilia: hoc in loco ſtatim infert,id quod ſanè ſequi videtur, ꝙ multo etiam minus comprehendere poterit ſenſus vnus plura ſimul,eorum videlicet quæ ad diuerſos & ſeiugatos pertinent ſenſus. ſi enim plus apparent differre illa quæ diuerſorum ſunt generum à ſe inuicem,quàm ea quæ eiuſdem ſunt generis: illis nanq; ſimilitudo quædam & cognatio ineſſe videtur, & eiuſdem (vt ita dicatur) identitas generis,quæ in iis quæ genere differunt,ineſſe non poteſt, minus certe quàm illa ſimul comprehendi percipiq; poſſe vero eſt conſentaneum: ſunt autem de numero illorum quę eiuſdem non ſunt generis,quædam (vt ita dicam) proportionalia & ſibi quodammodo correſpondentia in ſingulis ſenſibus: alia vero nõ proportionalia,neq; ſibi inuicem reſpondentia. In ſingulis autem ſenſibus proportionalia appello,habitus quidem habitibus,priuationes vero priuationibus: nõ proportionalia autem,habitus priuationibus,& priuationes habitibus,aliorũ ſcilicet ſenſuum ad alios ſenſus. Quod ipſe oſtẽdit appellãs dulce & albũ proportionalia,quę genere ſunt diuerſa. Eiuſdem enim generis cõtraria eſſe dicuntur quæ vnico ſentiũtur ſenſu. Plus nanq; diſtant albũ & dulce,q̃ albũ & nigrũ,& plus etiã diſtant dulce & nigrũ,q̃ dulce & album. Nanq; albũ & nigrũ eiuſdẽ ſunt generis: albũ vero & dulce diuerſorum ſunt generũ, verũ ad ſe inuicẽ proportionali quodã ordine reſpondentia. dulce autem & nigrum,neque eiuſdem ſunt generis,neq; ſibi inuicem proportionalia eſſe iure cenſentur. Si igitur,inquit,fieri non poteſt vt plura ſimul ſenſilia eiuſdem generis aliquis ſimul percipiat ſenſus, multo certe minus fieri poterit vt ſimul diuerſorum & ſeiugatorũ generũ ſenſilia percipiat & ſentiat. Et multo etiam minus plura diuerſorum generum ſenſilia,& nullo ſibi proportionis ordine reſpondẽtia ſimul ſentire continget. Illud vero, Dulce autem à nigro plus etiam ſpecie differt quàm album, hoc (vt videtur) nobis ſignificare vult,quòd dulce à nigro plus etiam ſpecie differt quàm ab albo. nã dulce proportionale ſanè eſt albo. iſtorum nanque vtrunque in ſuo genere habitus quidam eſſe cenſetur. Nigrum autem dulci in nullo proportionis ordine conuenire dicitur. Nanque nigrũ ſuo in genere in priuationis ſerie eſſe perhibetur. Quæ in diuerſis ſenſibus proportionalia dici poſſunt: & quæ ſecus.

QVòd autem dicunt nonnulli qui muſicis concentibus vacant, ſonos ſanè non ſimul peruenire, videri autem,latereque nos ſi quando inſenſile fuerit tempus,rectè'ne dicitur, vel non? Forſitaſſe enim nũc ex hoc dicere quiſpiam poſſet, exiſtimari ſimul videre & audire quippiam,quoniam intermedia latent tempora. An hoc minus verum eſt,nullumque inſenſile contingit eſſe tempus: neq; etiam nos latere,ſed quodcunque ſentire contingit? Etenim ſi cum aliquis aut ſe,aut alterum ſentit in continuo tempore,nõ contingit eum latere quòd eſt: eſt autẽ quiddã in cõtinuo tãtũ quãtũ omnino eſt inſenſile: manifeſtũ ꝙ tũc latere poterit ſeipſum ſi eſt,& ſi videt: & nõ ſentit etiam ſi ſentit.

POſtquam per ea quæ retro ſunt expoſita,probauit Ariſtoteles non poſſe ab eodẽ ſenſu ſimul plura ſentiri,nõnullorũ in medio reſponſionem affert ad quæſtionẽ præmiſſam,qui dicebant (vt videtur) nõ fieri quidẽ pluriũ ſimul ſenſationes,apparere autẽ & videri ꝙ ſenſus pluriũ ſimul fiant. affirmabãt enim iſti illa quæ ſimul ſentiri videntur,quoniã ſimul ſenſum mouẽt,non ſimul ſanè ſentiri,neq; ſimul ſenſum mouere,ſed in diuerſis temporis partibus apparere. quoniam autem partes illæ

percipi nequeunt,quia ſunt indiuiduæ,& minime ſenſiles,idcirco ſimul ſentiri exiſtimãtur.oſtẽdit igitur hoc in loco philoſophus hanc illorũ reſpõſionem falſam eſſe,& erroris plenam.Declarat nanq; & probat nullũ ſuapte natura eſſe inſenſile tempus.Vtile quinetiã erit hoc perſpectũ & cognitum ad ea quæ circa viſionis opus retro demõſtrata fuere,ꝙ lumen ſcilicet nõ cernitur & ſentitur cũ tẽpore,neq; aliud quippiam viſile.ſimul enim oculorum directa intentaq; acie ea quæ prope ſunt,& ea que á longe cõſpicimus:quod non eo fieri vtiq; poſſet modo ſi quodpiam inſenſile poneretur tẽpus.Opinionẽ igitur huiuſmodi prius ponit,quã ad muſicos refert,qui voluerunt diuerſos in cõſonãtijs ſonos non ſimul fieri,neq; ſimul ad auditum peruenire:ſed in diuerſis temporis portionibus idipſum contingere,ſimul autem apparere fieri:& idcirco vnum ex omnibus fieri concentũ & ſonum,quoniã inter illos inſenſilia tẽporis intercederẽt interualla:& inde ſimul illos auditũ mouere exiſtimari.Quo etiã in loco obiter eſt animaduertẽdũ ꝙ ijs temporibus inſenſilibus nimirum vtũtur illi qui per idolorũ impulſiones & incurſus viſionem fieri voluerunt,vt totum ſimul obiectum conſpici & videri poſſit.non enim ſimul viſiles obiecti partes ſenſum mouẽt:ſed quoniam in illis motionibus inſenſilia intercedũt tempora,idcirco ſimul mouere cenſentur.Hoc igitur perſcrutandũ eſt,inquit philoſophus,ſi recte an ſecus id ab illis exiſtimari & dici videatur:ſtatimq; huiuſce rei ſubiũgit cauſam,ſuſpicari dicẽs quempiã fortaſſe poſſe ſimul videri & audiri aliquid exiſtimare,quoniã tẽpora latent intermedia.quæ propoſitę quæſtionis ſolutio eſſe poſſet,ꝙ plura videlicet ſimul ſentiri poſſent propter intermediorũ non ſenſilem naturã temporũ,ſi quidẽ inſenſile datur tempus.nãq; ſi nullum inſenſile daretur tẽpus,alia certe inueſtigãda quærendaq; eſſet ſolutio.Quamobrem ſtatim demõſtrare cõtendit philoſophus ꝙ nullũ eſt inſenſile tempus.Scire autẽ oportet ꝙ tempus eſt ſenſile nõ quidem per ſe.non enim ſubiecta quædã natura eſt tempus,quã percipere & ſentire valeamus:verũ ſenſile eſt tẽpus,quoniã ea quæ in ipſo fiũt & exiſtũt,à nobis manifeſte ſentiuntur.nã ſi nullius eorũ quæ in ipſo ſunt tempore,ſenſum haberemus,proculdubio nobis ipſum inſenſile eſſet tempus.Quãobrem ſi nullum tempus hoc ſe habet modo,ſed in quacunq; illius portiuncula aliquorum in illo exiſtentium quiſpiam reperitur ſenſus,nullũ profecto inſenſile erit tempus.non enim ſi alicuius rei in tempore exiſtentis inſenſilis eſt productio,idcirco inſenſile eſt tempus in quo illa fieri animaduertitur.ſed ſi in ipſo tẽpore nihil ſenſile aut quod percipi poſſet fieret,tunc certe tempus illud inſenſile eſſet,percipiq; non poſſet.Verũ quoniã in eodẽ ipſo tempore in quo inſenſilia producũtur quædã,alia etiam ſenſilia,& quæ comprehendi poſſunt,producũtur & fiunt,neq; temporis ſanè cauſa inſenſilia illa eiuſmodi eſſe dicentur:neq; inſenſilium illorũ vitio tempus illud inſenſile eſſe perhibebitur.Poſſunt enim in annuo temporis ſpatio inſenſilia moueri,quorũ motiones nullum efficiũt ſenſum:verbi cauſa ſi quępiam ſui exiguitate ſenſum effugiẽtia mouerentur corpuſcula,verum non ideo annuum tempus inſenſile iure diceretur,ſed potius vt eſt ſenſile,quoniam pleraq; alia in eodem tẽporis ſpatio fieri & eſſe cõſpicerẽtur.Si igitur,vt ad propoſitum reuertamur,oſtenſum fuerit in qualibet tẽporis quamuis minima portiũcula nos aliquid ſemper percipere & ſentire,profecto nullũ eſſe inſenſile tempus clariſſime erit oſtenſum.Quòd igitur nos omne ſentire tempus contingat,id eſt in omni tẽporis curriculo quippiã ſentire,ita in præſentia philoſophus demõſtrare cõtendit:ſi quando,inquit,ſeipſum quiſpiã ſentientẽ animaduertit & ſentit,fieri nõ poteſt vt tũc ſeipſum lateat ꝙ eſt & ſentit:fieri profecto nõ poterit vt aliquod inſenſile ſit tempus.Quod probat ex hoc.nanque ſi aliquod eſſet inſenſile tempus,eſſet vtiq; & ipſum in continuo illo tempore in quo quiſpiam ſentire dicitur,ſeipſum ſentiens.Quod ſi continget,continget vtique ſentientẽ in illo nõ ſentire aliquid illorũ quæ ſentit,neq; ſentire etiã ſeipſum exiſtentẽ & ſentientẽ.ſi enim huiuſmodi inſenſile eſſet tẽpus,manifeſtũ ſanè eſt ꝙ in illo ſeipſum quiſpiã lateret & ꝙ ſentit,& ꝙ eſt,& non ſentiret ſe eſſe,quinimmo actu ſentiens nõ perciperet ſe ſentire.Quæ omnia cum abſurda ſunt,tum fieri haudquaquã poſſunt.omnis enim qui ſentit,dum ſentit,ſe ſentire & eſſe ſimul ſentit.ſimiliq; modo vt de aliquo ſeipſum ſentiente diximus,idem manifeſte abſurdum & incõueniens ſequeretur,ſi illum nõ quidem ſeipſum ſed aliud ſentientem non ſentire dixerimus.ſi enim tunc cum ſentit aliud,illum ſentientẽ nõ ſentire dixerimus,profecto non ſentire illum quando ſentit,nobis erit concedẽdum:& ad hoc etiam illum non percipere ſe eſſe.Si autem nullum eſt temporis ſpatium in quo aliquid agẽtes & ſentientes noſipſos ꝙ ſumus lateat,nullum etiam erit tempus ſui natura inſenſile.non enim ſi ſtertentes noſmetipſos lateat ꝙ ſumus,inſenſile idcirco tale eſt tempus,quoniam alij in tempore illo ſentiunt & agunt:& nos etiam cum vigilamus,quod alij non ſentiunt,planè percipere valemus.Haud recte enim à non ſentientibus inſenſile iudicatur eſſe tempus,aut omnino aliud quippiã inſenſile:ſed à ſentientibus potius & quippiã agentibus.Dormientibus nanque omnia dum ſomno oppreſſi iacent,ſunt inſenſilia,colores inquam,& ſoni,& odores & ſapores,& vniuerſa inſuper tactilium genera.

Muſicorũ quorũdã ſentẽtia quomodo percipiãtur ſoni.

Quomodo tẽpus ſentiatur.

Quod nullũ inſenſile ſit tẽpus.

PRæterea neque tempus,neque res ſanè erit vlla quæ ſentiatur:aut in quo non ita,ꝙ in huius aliquo,vel huius aliquid videt;ſi quidem aliqua eſt magnitudo & temporis & rei ob paruitatem omnino non ſenſilis.

ALia rurſus demõſtrationis via oſtẽdere aggreditur philoſophus ꝙ nullũ eſt inſenſile tẽpus: cum quo ſimul etiã oſtendit ꝙ neqꝫ magnitudo aliqua, neqꝫ aliqua cuiuſpiã ſenſilis rei portio ſuapte natura eſt inſenſilis. iſthæc enim omnia ad ſe inuicẽ cognationis cuiuſdã cẽſentur habere ſequelam, vt magnitudines ponẽtibus inſenſiles, & corpora ſuapte natura indiuidua, motus quinetiã quoſdã & tẽpora inſenſilia, conſentaneũ eſt ponere & aſſumare. Demõſtratio autẽ ipſa ex literæ contextu & verbis ſubobſcura ſanè eſſe videtur: quãobrẽ philoſophi mens hoc perſcrutetur expliceturqꝫ modo. Si eſt pars aliqua tẽporis aut magnitudinis inſenſilis, neqꝫ tempus ſanè erit vllum in quo ſentimus, neque magnitudo aliqua quã ſentiamus: ſimpliciter inquã & proprie, ſed in omni tempore in quo ſentire dicimur, ita erimus ſentiẽtes, nõ ꝙ in hoc videlicet ſentiamus, ſed ꝙ in huius portione aliqua id aſſequi dicamur. Et omnẽ pari modo magnitudinẽ ſentiemus, nõ ꝙ magnitudinẽ illam ſentiamus, ſed quoniam aliquã illius ſentiamus partẽ. Cæterũ quæcunqꝫ in tempore ſentire dicimur hoc enarrato modo, quia ſcilicet in aliqua illius parte ſentiamus: & de magnitudine ſimiliter, quia nõ totã, ſed illius partẽ quãpiam ſentimus, idcirco verũ aſſeueramus, quoniã primũ quiddam eſt tempus in quo omni nimirũ ſentimus: & in magnitudine ſimiliter, quoniã aliqua illius eſt pars quã totam primo ſentimus. omne enim quod ſecũdũ aliquid, & ſecundũ partẽ accipitur, tunc eſt verũ vt accipiatur, quãdo illius cõtingit partẽ accipere aliquam quæ primo eſt talis. Albũ enim ſecundũ partem tunc verũ eſt accipere, quando contingit aliquã illius accipere partẽ quæ nõ poſſit ſecundũ aliã & aliã ipſius albi accipi partẽ, ſed ſimpliciter & primo. Et moueri quippiã ſecundũ partem tunc vere dicitur, quãdo aliqua illius fuerit pars quę ſecundũ ſe totam, & non ſecundũ aliquas ſui moueatur partes. Vnius enim nulla eſt pars. De quo autẽ prædicatũ totius tanquã ſecũdũ partẽ ipſius exiſtẽs, totũ & primo prędicatur, de hoc verũ non eſt ſecũdũ partẽ illis ineſſe quod prædicatur. Quẽadmodũ igitur in alijs, ita & in ijs quæ ꝓpoſita ſunt, nimirũ ſe res habebit. ſi enim nihil erit tale, neqꝫ in ipſo tẽpore neqꝫ in re ſenſili in quo primo ſentiamꝰ, vel quod primo ſentire dicamur, neqꝫ ſecundum temporis ſentire partem, neqꝫ magnitudinis partẽ aliquã nos percipere verũ erit dicere. Deſtructo enim & interempto ly primo (hoc enim loquendi modo perſpicuitatis gratia nunc vtamur) cum illo etiam deſtruitur & interimitur ly ſecundũ aliquod. Cæterum deſtruitur ly primo ſi tempus aliquod eſt inſenſile, aut non ſenſilis magnitudo. omne nanque tempus ſumptum quaſdam habebit in ſe particulas nõ ſenſiles, quãobrem in nullo ita ſentiemus, vt primo in illo ſentiamus, ſed vt habẽti in ſe partes in quibus ſentire poſſumus: ſimiliqꝫ etiam modo omnis magnitudo partes habebit quaſdã non ſenſiles. quare neqꝫ magnitudinẽ ſentiemus aliquã, quia totã ſentire dicamur, ſed quia quaſdã ſenſiles habet illa partes. non igitur in primo aliquo tempore ſentiemus, neqꝫ alicuius rei primo ſenſum habebimus. Deſtructo autẽ ly primo (vt dictũ eſt) deſtruitur etiam ſecundũ aliud, in quibus ſcilicet nõ eſt primũ. Neque in tẽpore igitur ſentiemus: neqꝫ magnitudinẽ aliquã percipere poterimus. Quòd autem ſi aliquod ſit tempus non ſenſile, aut non ſenſilis magnitudo ſuapte ipſorum natura, neque in tempore aliquo primo, neque primam magnitudinẽ ſentire poterimus, philoſophus per ea quæ ſequuntur ſic inſtando demonſtrat.

SI enim totam videt, totumque ſentit continuo tèmpus, ita ꝙ in huius quopiam, vel illius quippiam videt: ſi quidẽ aliqua eſt magnitudo, auferatur C B, in quo ſentiebat. in huius igitur quopiã, aut iſtius quippiam, veluti terram videt totam, quoniam hoc ipſius: & in anno ambulat, quoniam in hac illius parte. At vero in B C nihil ſentit. in eo igitur ꝙ in huius quopiam A B ſentit, totum ſentire, & totam dicitur. Eadem etiam ratio in A C. ſemper enim in quopiam, vel quippiam: totũ auten non contingit ſentire.

A · C B

POſt hæc quæ in ſuperioris literæ dicta ſunt cõtextu, philiſophꝰ in elemẽtis propoſitã oſtẽdit rẽ, ꝙ ſcilicet neqꝫ aliquod primũ erit tẽpus in quo quiſpiã ſentire dicatur: neqꝫ ſenſilis aliqua res, quę nõ idcirco vocetur ſenſilis, quia illius quippiã ſit ſenſile, & nõ ipſa primo & per ſe ſit ſenſilis. Prę ciſe autẽ & breuiter admodũ philoſophus iſtuc demõſtrare hoc videtur in loco. Eſt autẽ id quod dicit, de Aphrodiſei ſententia hãc innuens oſtenſionẽ. Si eſt aliquod tempus inſenſile, manifeſtũ certe eſt ꝙ in illo erit in quo cõtinuo aliquid ſentimus & percipimꝰ. Sit igitur illud a b. ſimiliter ſi aliqua eſt pars inſenſilis alicuius ſenſilis magnitudinis, in illa vtiqꝫ erit quam ſentimus magnitudine, quę vocetur etiã & ſit a b. eiſdẽ enim vtitur literarũ elemẽtis & in tẽpore, & in magnitudine, vtriſqꝫ ſenſilibꝰ: in fœminino autẽ genere inſenſile ꝓfert illud, ceu de linea demõſtrationẽ inducẽs ſuã. nanqꝫ & tẽpus, ſicut etiã ipſa magnitudo, linea cẽſetur eſſe a b. Dicẽs autẽ, ſi totã videt, ſcilicet magnitudinẽ cõſpectã & viſam eadẽ rurſum de tẽpore dicit ſubdẽs, totũqꝫ ſentit cõtinuo tẽpus. æquiualet enim hoc ac ſi dixiſſet ꝙ in aliquo toto ſentit tẽpore. Quę cũ dixit, aufert à tẽpore a b ipſũ e b. id autẽ quod dicit, in huiꝰ igit̃ quopiã, de tẽpore ĩtelligit, & de linea tẽpꝰ ſignãte. Quo modo autẽ id quod videt, ſcd̃m partẽ videat, oſtẽ

Quòd omne ſecundũ aliud per ſe primo præſupponit.

dit in terra tota,quẽadmodũ de tẽpore,in annuo illius ſpatio. Terrã nãq; videre dicitur quiſpiã,quoniã illius quãpiam cernit partem.in anno autẽ quis ambulare cenſetur, quoniã in huius anni porticula, & quota illius parte,in hac verbi cauſa die,ambulare cõſpicitur.Si igitur totã a b magnitudinẽ in ipſo a b tempore continuo ſentit,habet autẽ in ſe tẽpus particulas quaſdã nõ ſenſiles: (id enim oſtẽdit litera quæ dicit,in huius quopiam ſentit)auferatur,inquit,ab illo inſenſilis particula c b: qua ablata, pars reſtabit temporis reliqua a c,quã ſentit.in illa enim parte c b quę non ſenſilis eſt,nihil ſentit:neq; quod cõiunctum eſt tempori in quo ſentiebat,in hoc quippiã ſentit,eo ꝙ in huius aliquo ſentiat. Etenim a b temporis,ipſum a c eſt pars,in qua ſentit hoc,& non in c b tempore fuerat poſitum ſentire. Cæterũ in græco exemplari obſcurior etiam fit litera q̃ in latino,quoniam tempus fœminino pronomine retulit: coniungens præterea cum illo terram viſam:quia idem accidit in re ſenſili quod oſtenſum eſt accidere tempori in quo ſenſile illud ſentiebatur,quod etiã in ſe non ſenſiles habet partes.ablatis enim illis,erit rurſus c b,quod eſt reliquũ ſimiliter:& vt idem ſentietur,quia partes inſenſiles neque quando ſimul cũ toto erant,quippiam conferebant vt totum illud ſentiretur. Totum igitur a b videbatur nõ per ſe, ſed quia horũ aliquid videbatur.Et hoc eſt quod in præſentia demonſtrari videtur:ipſe vero ſic dicit:in huius igitur quopiam,aut huius quippiam.in huius quopiam,temporis intelligens diſtantiã & continuitatem:per illud vero,aut iſtius quippiã,viſilis rei diſtantiam ſignare contendens.Eſt autem demõſtratorum cõcluſio,ꝙ neq; in temporali diſtantia totam a b videt is qui videt,ſed in illius quopiam: neque viſilis diſtantiam rei ſcilicet a b totam cernit & conſpicit,ſed huius quippiam. ab vtraq; enim diſtãtia ablata c b diſtantia quæ non ſenſilis eſt,relicta nihilo efficitur minor diſtantia: neq; illa quæ temporis eſt,neq; illa quæ viſilis eſt rei quæ cernitur.Subdit deinde dicens:auferatur c b in quo ſentiebat:id eſt à tempore in quo ſentiebat.quod ſi auferatur,rurſus demonſtrabit in eodem, ablato ſcilicet c b,ꝙ etiam verum erit dicere in huius quopiã ſentire.ſimiliq; ſe habet modo in magnitudine,illius videlicet quippiam ſentire.Cum dixerit autem & interpoſuerit quonã dicatur modo totum quippiam videri ratione partis,& in tempore quodam,id eſt in illius parte:huiuſmodiq; etiam rem exemplorũ lumine clarã fecerit,ſtatim ſubiungit:At vero in c b nihil ſentit.afferens cauſam quãobrem paulo ſupra de ipſo c b dixerit,in huius igitur quopiam, aut iſtius quippiam. Quoniam enim in ipſo c b quod ablatum eſt,nihil primo ſentit: idcirco & in hoc vere dicetur,in huius quopiã,quẽadmodum in ipſo a b toto dictum fuerat.Quoniam igitur in temporis quapiam parte c b magnitudinem a b ſentit:hoc dicetur vtiq; in c b ſentire totum tempus,& totam,id eſt magnitudinem & lineam.Cum autem hoc demonſtrauit,eãdem inquit eſſe rationem etiam in ipſo a c,quod pars erat altera ipſius a b,totius ſcilicet temporis.neq; enim in hoc primo ſentiet ipſum a b,ſed in quapiam portione.ſemper enim quæcunq; accepta fuerit particula ſiue temporis,ſeu magnitudinis,quippiam magnitudinis ſentire dicemur, & in tempore quopiam.vniuerſaliter autem in tempore quopiam,aut vniuerſaliter magnitudinem aliquam,nullo diſcernit modo.Hoc enim in omnibus dictis oſtendit,cum dixit:ſemper enim in quopiam, vel quippiã: totum autem non contingit ſentire.Quod profecto nobis oſtendere poteſt nullum eſſe tempus in quo primo quippiam ſentimus:neque ſenſile aliquod quod primo & totum ſentiamus. Primo autem non exiſtente,neque ſecundum aliud vtique eſſe poterit.

Oſtenſorum concluſio.

OMnia quidem ſenſilia ſunt,ſed quanta ſunt,non apparent.Solis enim magnitudinem cernit,& quadricubitum à longinquo:verum quantus eſt,non apparet,ſed interdum indiuiduus.Cernit autem non indiuiduum.Huius autem cauſa in prioribus eſt dicta. Ex ijs igitur perſpicuum eſt ꝙ nullum eſt inſenſile tempus.

CVm oſtẽderit philoſophus nihil ſuapte natura quod ſenſilis ſit rei pars,eſſe nõ ſenſile: quod etiã in prioribus declarauit cum dixit nullã ſenſilis rei partem ſuapte natura eſſe non ſenſilem & impatibilem:milleſima nanq; milij portio ſenſilis eſt,& illam cernit viſus quando milij granũ aſpicit:non autẽ per ſe,neq; quãta eſt:illius igitur rei in præſentia rememorat nos philoſophus dicẽs omnẽ quidẽ ſenſilis rei particulã eſſe ſenſilem,non autẽ apparere quãta ſit,aut per ſe ipſam.Quòd autẽ quæcunq; videntur,nõ neceſſario quãta ſunt videãtur,cũ ſolis apparentem magnitudinẽ, tum quadricubitũ exempli loco in mediũ adducit: quæ cernẽs viſus,quãta ſunt nõ ſanè cõſpicit:verũ ex longiori diſtantiæ interuallo plerũq; quod videtur,indiuiduæ præ ſe fert ſpeciẽ rei. Atqui nõ cernit,inquit,indiuiduũ: colores autẽ cernit viſus dũ exiſtũt in corpore.Cauſam autẽ aſſerit in prioribus eſſe adductã,de hoc videlicet verba faciens,ſolẽ quidẽ videri,nõ autẽ quãtus ſit cõſpici:& ea quæ à pluri cernũtur interuallo, interdũ indiuidua apparere.Hac enim re vt manifeſta ſanè vſus eſt,vt oſtẽderet ſcilicet ꝙ nulla eſt neceſſitas ea quę vidẽtur ſtatim quãta ſunt videri & cõſpici:vt poſt philoſophũ Epicurei ſanè voluerũt,q ſenſuũ quidẽ iudiciũ infallibile eſſe aſſeuerauerũt,& ſolẽ(vt cõſpicit)pedalis eſſe quantitatis,aut paulo maiorẽ vel minorẽ cõſtãter & obſtinate affirmauerũt.Cęterũ cõmemoratã inquit philoſophus eſſe cauſam quãobrẽ partes quę ſunt in totis,videntur quidẽ viſis & cõſpectis totis,nõ tamẽ quãtę vere ſunt cõ-

Epicuri de ſenſuũ infallibilitate ſententia.

ſpiciantur. Eſt autem cauſa illa quam retro attulerat cum dixit nullam partium per ſe à viſu cerni, ſed in toto, & cum toto, vt ibi explicatum fuit ſatis, viſum ſcilicet omnes percurrere partes dum totum ſibi proponit & conſpicit: non tamen per ſe ſingulas cernere, neque etiam quantæ ſunt, quoniam tantulæ portiones & partium particulæ per ſe non ſunt viſiles. Aut, inquit Aphrodiſeus, nos ex huiuſmodi dictis admonitos vult philoſophus illorum quæ retro fuerunt oſtenſa, cum dixit quòd omnia quæ vidētur, cum magnitudine videntur quadam. Aſſeruit enim impoſſibile eſſe album quidem videre, nō quantum autem. ſi autem omne quod videtur, eſt quantum, nullum profectò indiuiduum cerni poterit. Cum autem ſimul oſtendiſſet nullum eſſe inſenſile tempus, nullamque ſenſilis rei portionem eſſe inſenſilem, quæ oſtenſa & demonſtrata ſunt, breui ſanè colligit epilogo, dicens nullū eſſe inſenſile tempus, perſpicuum manifeſtumque exiſtere. Ex quo conſequenter nullam etiam indiuiduam eſſe magnitudinem, quod non exprimit, nos planè vult intelligere.

DE dubitatione autem prius adducta conſyderandum eſt vtrumne plura ſimul ſentire contingat, vel non cōtingat: ſimul autem dico in vno & indiuiduo tempore adinuicem.

POſt oſtenſa ea quæ retro dicta ſunt, ad propoſitam philoſophus reuertitur quæſtionē, cuius gratia omnia ſuperiora in medium fuere prolata. Fuerat autem id quæſitum, vtrum poſſibile eſſet ſimul plura ſentire, vel eodem ſenſu, vel diuerſis ſenſibus: quod proponens tunc, & ad negatiuā argumentatus partem, per aliquot probabiles (vt vidimus) rationes oſtendit fieri non poſſe vt plura ſimul in eodē ſentiantur tēpore: in præſentia autem quomodo ad quæſtionē reſpondere oporteat, oſtēdit, & quonam modo fieri poſſit vt ſimul plura percipiantur. Nanque hoc etiam manifeſtum eſſe apparet. Cum autem propoſuerit quæſtionem dicens vtrum contingat ſimul plura ſentire, vel non contingat, quonam modo ipſum ſimul accipi & intelligi velit, explicat dicēs. Simul autem dico in vno & indiuiduo tempore adinuicem. addens adinuicem: ne quiſpiam ſcilicet exiſtimare poſſit ipſum indiuiduum quiddam ſignare tempus: verum ſic indiuiduum vult intelligi, vt ad ſe inuicem ſunt illa quorū eſt ſenſus, ita ꝙ non diuidatur ſecundum ea quæ ſentimus: vt videlicet in hac quidem temporis parte hoc ſentiamus, in alia vero aliud: ſed in omni ſimiliter & plura ſentiamus.

PRimum igitur nunquid ita contingit, ſimul quidem, verum diuerſa animæ poteſtate ſentire, & ſic indiuiſibili vt totum ſit continuum. An quoniam initio quidem ea quæ per vnum ſunt ſenſum, verbi cauſa viſum, ſi erit alio ſui alium & alium ſentiens colorem, pluresque habebit partes ſpecie eaſdem. illa enim quæ ſentit, in eoſdem ſunt genere.

QVæſtione ſuperius propoſita, vtrum ſcilicet fieri poſſit vt plura ſimul ſentiantur, quoniā iſtuc manifeſtum & euidens eſſe apparet, primum hoc in loco dicit philoſophus, ſi quidem ſic contingat plura ſimul ſentire, ꝙ ſimul ſcilicet & in eodē tēpore quiſpiā omnia ſentiat, alia autem & alia animæ poteſtate, vt diuerſa à diuerſis ſentuntur comprehēdunturq; ſenſibus ſecundū idē. Rurſus ipſum explicans indiuiſibile, ſic inquit indiuiſibili, vt omni exiſtēte continuo. Cū enim retro dixiſſet, Simul autem dico in vno & indiuiduo tempore. & rurſus ipſius ſimul mentionem feciſſet cum dixit Primū igitur nōquid ita cōtingit, ſimul quidē, verū diuerſa animę poteſtate, quoniā poſitū eſt ipſum ſimul æquiualēs ipſi indiuiſibili tempori: idcirco quomodo ſimul, & quomodo in indiuiſibili dicat tēpore, ſubiungit, vt ſcilicet omni tempore in quo plura à diuerſis ſentiuntur ſenſibus, vno & cōtinuo ſumpto, ita ꝙ nō in aliquo quidem ipſius huiuſce rei fiat ſenſus, in alio autē alterius ſit ſenſus rei: & ideo ſic indiuiſibili dixit, nō ꝙ ſic in vno indiuiſibili plura ſentiam⁹, ſed ꝙ ſimul in omni, & ſimiliter omnia ſentiamus. nō enim vnica animæ parte & indiuiſibili omnia ſentimus, ſed veluti illo quo ſentimus omni vnico exiſtēte & continuo, ex differentibuſq; cōpoſito partibus. Quòd autē neq; hoc etiā poſſit fieri modo vt plura ſimul ſentiantur, cōſequēter oſtēdere videtur cū dicit, ſi fiat pluriū ſenſus, vt alia ſcilicet & alia animæ parte pluriū fiat cōprehēſio, quando plura eiuſdē ſpeciei ſimul ſentimus, plures erūt ſenſitiuæ partes eiuſdē ad ſe inuicē ſpeciei. ſi enim quæ ſentiūtur, eiuſdē ſunt ſpeciei, profectò & ſentiētia eiuſdē erūt ſpeciei. Plura nāq; ſi cernūtur, ita vt ꝓ alio aliud ſentiat, plures ſanè viſionis erunt partes, id eſt plures ſenſus, & viſiones plures eiuſdē ſpeciei ad ſe inuicē erunt, cū ſenſilia huiuſmodi eſſe dicantur. Cum autem dubitauit, & ſequens abſurdum oſtēdit, ex ſenſilibus quæ eodem ſentiuntur ſenſu, ſi quiſpiā plura nos ſimul ſentire dixerit, alia ſcilicet & alia animæ parte vel poteſtate: conſequenter ad quæſtionem rediēs, & identidem vrgens, hoc argumentatur modo.

SI autem, quoniam gemini ſunt oculi, dixerit quiſpiam nihil prohibere ita etiam in anima, quoniam ex ijs fortaſſe quiddã fit vnũ, & illorum eſt opus vnum: ibi autem, ſi quidem vnum ex ambobus, illud erit ſentiens: ſi vero ſeorſum, non ſimiliter ſe habebit.

QVod hoc in textu dicere vult philoſophus, huiuſmodi eſſe videtur, ſi quiſpiam, inquit, dixerit, quemadmodum in viſione pluribus interuenientibus ſenſiterijs cernimus quæ eiuſdẽ ſunt ſpeciei: videmus enim geminis oculis: pari rationis modo nihil prohibere animam plures eiuſdem ſpeciei poteſtates habere, quibus plura ſimul ſenſilia percipere valeat: hoc igitur ponens philoſophus ceu reſponſionem quę in medium à quopiam pro quęſtione illa adduci poſſet, id ſtatim reprehendere aggreditur, oſtendens nullam in ijs eſſe ſimilitudinis apparentiam, cum dicit, ex ijs fortaſſe vnum quiddam fit, id eſt ex geminorum cõſpectu & viſione oculorum, & vnicum vtrorumq; eſt opus. vnius enim numero amborum ſimul eſt comprehenſio. Vbi illud fortaſſe nimirũ poſuiſſe videtur, quoniam hac de re nondum eſt pertractatum. Cũ vero dicit, Ibi autem, ſi quidem vnum ex ambobus, manifeſte oſtẽdit haudquaꝗ ſimile eſſe duobus ſentire oculis in viſionis opere, & in anima pluribus ſentire potẽtijs. in oculis nanque, illorumque opere, licet ſint duo, vnum tamen quiddã eſt quod ex vtriſq; ſanè fit. vnicus enim ſenſus & operatio vna eſt quæ à duobus exercetur oculis: quamobrem & vnica illorum eſt potentia. in ipſis autem animæ poteſtatibus, ſi quidem vnicum eſt illud quod pluribus operatur potentijs, & circa vnum quippiam vna eſt amborum operatio: illud profecto erit ſentiens quod operatur per vtroſq; ſecundum vnicam operationem: nullũq; inde ſequitur inconueniens. vnius enim vnica exiſtit potentia per plura quędam percipiens & ſentiens: quemadmodum in geminis animaduertere licet oculis. Si autem hoc non dicetur modo: quęſitum enim fuerat quonam modo vnicus ſit plurium ſenſus: ſed dicetur vnumquenq; ſenſum quippiam percipere: haudquaquã profecto ſimilis erit comparatio. cum enim plures vno ſint oculi, gemini nanq;, vnica tamen illorum eſt operatio, & ſenſus vnus: plurium autem animæ poteſtatum plures ſunt ſenſus. nãq; illarum cuiuſq; proprius & peculiaris eſt ſenſus. In principio vero literæ obſcurior apparet textus: quãobrem poſt illud, ita etiã in anima, ſubintelligendum eſt ſupplẽdo & copulando, hoc videlicet, non ſimilis eſt comparatio.

PRæterea ijdem ſenſus plures erunt, vt ſi differẽtes quiſpiam ſcientias dixerit. neque enim operatio abſque ſua ipſius erit potentia: neque ſine hac erit ſenſus.

CVm dixiſſet obiter & oſtendiſſet philoſophus impoſſibile eſſe eodẽ modo ſimul plura ſentire quia vel per plures ſentiat quiſpiam potentias, vel per plura recipientia ſenſiteria, vt in geminis dictum eſt oculis: rurſum circa dubitationem ipſam quod ſequitur inconueniens reaſſumit. Si enim, inquit, ſecundum plures ſui potentias anima ſimul plura ſentiat quæ ſanè genere ſint eadem, plures certe eorũdem ſenſilium habebimus ſenſus, & plures ſuſceptrices potentias: verbi gratia viſilium, audibilium, olfęctalium: ceu ſi quis dixerit eiuſdem rei plures eſſe, & habere nos ſciẽtias. Vt enim vnius & eiuſdem vnica eſt ſcientia, ita vnius rei vnicus eſt ſenſus. Statimq; ſubiungit quam ob cauſam plures eorundem habebimus ſenſus. Neque enim operatio ſiue actus abſq; ſua eſt potentia: neq; ſine hac erit ſenſus. Si enim plura ſimul videmus, manifeſtum profecto eſt quod per plures ſimul operabimur actus. Si autẽ plures habebimus operationes ſiue actus, plures etiam ſimul habebimus potentias, a quibus videlicet ipſę defluũt operationes & actus. Plures igitur viſiuas habebimus potentias. Pariq; modo in alijs dicetur ſenſibus. quãobrẽ eorũdẽ plures habebimus ſenſus. Animaduertẽdũ autẽ hoc eſt in loco, quod retro quidẽ dixit, primũ igitur nũquid ita cõtingit &c. vt hoc tãquã ſecũdũ adderet ſcilicet, præterea ijdẽ ſenſus plures erũt. in ambobus autẽ ijs non idẽ dicere videtur: verum in primo quidẽ oſtẽdit ꝙ anima plures habebit partes, & potẽtias plures. in iſto autẽ ſecundo declarat ꝙ operationes ſanè erũt plures. ſi enim plura ſimul viſilia ſentiamus, eiuſdẽ ſanè rei ſimul plures erunt operationes. Nãq; ſi plures potẽtiæ ſuſceptrices viſiliũ peculiarẽ ſenſilis operationen ſibi vendicant & comprehendunt: abſq; enim operatione nõ fit ſenſus: ſimul profecto vnius rei plures erunt operationes, per quas viſilis fiet comprehenſio. ſed plures certe ſe ipſas præpediunt & interimũt. Intelligi etiã locus iſte hoc poteſt modo, ꝙ primum quidem ceu conſequens opinionem illam aſſumpſit, plures habere partes animã, & plures ſenſitiuas poteſtates, quæ eędẽ ſunt ſpecie: verbi cauſa viſiuas plures, & plures auditiuas. Hoc autem in textu oſtenſionem ſanè addidit quonã modo plures, & quonam eorundẽ plures erũt ſenſus. Quo etiam in loco opinionis huius deſignat incõueniens & abſurdũ ſub ſcientiarũ exemplo clare demonſtratum. fieri enim non poteſt vt eiuſdem rei ſecundum idem plures exiſtant ſcientiæ, ita vt ſimul nos ſecundũ idem de eiuſdem rei contemplatione & ſpeculatione pluribus diſcurramus & ratiocinemur operationibus, non ſecũdum idem vero, nihil ſanè prohibet: verbi cauſa de trigoni ſpecie iſoſcele

Alia literæ expoſitio.

quòd habeat tres duobus rectis æquales: necnon aliter de ſcaleno: & de æquilatero etiam aliter diſcurrere & ratiocinari contingit.

SI autem hæc in vnico & indiuiduo ſentit, manifeſtũ eſt quòd & alia. Continget enim magis hæc ſimul plura, q̃ ea quæ genere ſunt diuerſa. Si vero alia quidem ſui parte dulce, alia autem album ſentit anima: vel quod ex iſtis vnum quiddam eſt: vel non vnum: ſed vnum eſſe neceſſe eſt. Vnum enim quiddam ſentiens eſt pars. Cuius igitur illa vnius? Nihil enim ex iſtis vnum. Neceſſe igitur eſt vnum quippiam eſſe ipſius animæ quo omnia ſentit, vt dictum eſt prius: aliud autẽ genus per aliud.

REſpondere intendens ad propoſitam philoſophus quæſtionem, ſumit à principio vnũ quod tum certum & verum eſt, tum etiam ſenſui eſt manifeſtum, quòd in vno ſcilicet & eodem tẽpore ànimal duo diuerſorum generum ſentit & percipit, verbi cauſa album & dulce. & per locum argumentatur a minori, hoc modo: minus videtur quòd in vno & eodem poſſit quiſpiam tempore ſimul duo ſentire ſenſilia diuerſorum generum, quàm duo eiuſdem generis ſenſilia. ſed poteſt illa. poterit igitur & iſta. Si igitur alia & alia animæ parte iſtæc ſentit animal, vel ex illis vnum fiet partibus, vel non fiet. Dicitq́ quòd vnum fieri neceſſe eſt, ſi ſentiens ſcilicet vnũ eſt. Senſus enim communis, à quo nimirum omnes huiuſmodi emanant fluuntq́ potentiæ, vnicus certe eſt. Quamobrẽ omnia ſenſilia vt ſenſilia ſunt, ſub vnicam ſanè deducuntur naturam. Et hoc eſt quod prius dictum fuiſſe ſcribit: quoniam in libris de anima fuit oſtenſum & declaratum, quòd ſcilicet niſi eſſet vnum quiddam ſenſitiuum, ſed multa, & alia alio ſentirentur & perciperentur, haudquaquam comprehendere poſſemus aut ſentiremus varias ſenſilium differentias, neque inter illas diſtinguere & diiudicare poſſemus: ſed ſic nos haberemus ad ſenſus, vt ſi alter quidem cerneret, alter vero audiret, & alter olfaceret, quorum nullus de aliorum ſenſatione iudicium ferre poteſt. Vnam igitur naturam & animæ vim neceſſe eſt eſſe quæ omnia ſentiat, & de omnibus iudicium ferat: licet à diuerſis ſenſiterijs, & huius animæ partis poteſtatibus, alia & alia dignoſcantur ſenſilia. Et per hæc ad quæſtionem patet reſponſio, quòd vno ſcilicet & eodem tempore ſimul duo ſenſilia ſentiri poſſunt: ab huiuſmodi ſcilicet ſenſitiua animæ ſiue primi ſenſiterij poteſtate. ſimul enim ſentit & diuerſa & contraria vt ad vnam deducuntur naturam, ipſius videlicet quod ſentiri poteſt, & ſenſile appellatur. Aduertendum autem eſt quòd hoc in loco mendoſam ſibi videri à principio ſtatim textus huius literam Aphrodiſeus ſcribit, iudicioque ſuo ita legi debere affirmat: Si autem quiſpiam hæc in vno & indiuiduo non ſenſerit, manifeſtum q́ & alia. claramq́ hoc eſſe modo literam dicit, conſentaneamq́ & concordem ijs quæ retro ſunt dicta.

Senſus cõmunis.

Omnia ſenſilia: vt huiuſmodi ſunt: ſub vnã deducũ naturam.

Reſponſio ad quæſtionem.

Alexander.

VTrum igitur vt eſt indiuiduum quiddam actu, vnũ eſt ipſum ſenſitiuum dulcis & albi, ſed cum actu diuiſum fuerit, alterum eſt: an quemadmodum in ipſis contingit rebus, ita & in anima? Vnum enim & idem numero album eſt & dulce, & alia multa. Si enim non ſeparabiles a ſe inuicem ſunt paſſiones, alterum tamen vnicuiq́ eſt eſſe. Similiter igitur in anima ponendũ eſt vnum & idẽ numero eſſe id quod omnia ſentit, ſecundum eſſe autem aliud: & aliud horum quidem genere, illorum vero ſpecie. Quamobrem vno & eodem ſimul ſentiet, ratione autem non eadem.

AD principalem tandem philoſophus reſpondens quæſtionem dicit vnum ſanè albi & dulcis eſſe ſenſitiuum. Ex hoc enim oſtenditur quomodo vnum exiſtẽs plura & diuerſa ſimul ſentiat, ſecundum enim quòd ipſum per ſe ſumptum & intellectum, indiuiduum eſt, finis exiſtens & terminus omnium ſenſiteriorum, actu autẽ & ſuapte natura indiuiduum, & ſenſilium omnium vnicũ ſubiectum, omnia proculdubio ſentiet ſenſilia, & de illis etiam iudicium feret. ſecundum vero quòd ab operationibus quæ ſub ſenſitiuo cadunt, diuiditur & ſecatur, multa ex vno quodammodo effectum, plura & differentia ſimul ſentiet. Hac autem de re in commentarijs de anima verba fecit. Vt diuiſibile autem ſumitur, quando vt finis & terminus plurium conſyderatur. Cum enim omniũ ſimiliter ſen-

Prima ſolutio ad quæſtionẽ.

ſiterioꝛum ſit finis, quando actus illius & operatio ſecundũ plura erit ſenſiteria, vt diuiſum, & vt plura ſumitur & conſyderatur. ſecundum autem quòd idem plurium ſit terminus & finis, in operationibus quæ ſecundum plura ſunt ſenſiteria, ſecundum id vnum exiſtens, plura atq; etiam genere diuerſa ſimul ſentire poterit. Idem enim vnum eſt & multa, vt in circulo centrum. id nanq; ſubiecto vnũ exiſtens, multa ſanè fit cum ſumitur vt finis & terminus linearum à circũferentia ad ipſum tendentium.

Quõ primum ſenſitiuũ vnũ & plura ſit: necnon diuiſibile & indiuiſibile.

Secũda ſolutio ad quæſtionẽ.

Cum autem philoſophus prima vſus ſit huiuſce difficultatis ſolutione, quam ſic ſe habere in commentarijs de anima aſſeuerauit: conſequenter vtitur alia etiam ſolutionis via, quam in iiſdem etiam commentarijs planè retulit. Eſt autem id quod hoc in loco dicit, huiuſmodi: Quẽadmodum in corporibus & ijs quæ ſenſibus ſubiaceãt, contingit vnum & idẽ numero exiſtens plures in ſe habere paſſiones: malum enim (verbi cauſa) vnum exiſtens numero, ſimul & ſuaue eſt, & flauum & odoratum, quæ ſanè paſſiones quædam ſunt à ſe inuicem differentes, & à diuerſis percipiuntur comprehendunturq; ſenſibus, in vnico tamen, vt appatet, ſubiecto firmantur. Pari rationis modo nihil prohibet rem hanc in ipſa ſe habere anima, ita quòd vnicum exiſtens ipſius ſenſitiuum, plura ſimul & differentia percipere & diiudicare poſſit, eo quòd plures habeat poteſtates. Cum autem oſtendit quòd vnum exiſtens ſubiectum plures ſimul habet paſſiones, ſtatim ſubdit: Vnum enim & idem numero album eſt & dulce, & alia multa. ſi enim non ſeparabiles à ſe inuicem ſunt paſſiones, alterum tamen vnicuiq; eſt eſſe. innuere volens per hæc dicta quòd omnes ſanè circa vnum quippiam numero paſſiones, non iccirco quia huiuſmodi ſunt, quòd illarum ſcilicet vnaquæq; neq; eſſe de per ſe, neq; ſumi ſeorſum poteſt: propter hoc eædem ſibi inuicem exiſtunt. Etenim licet ſeorſum non ſint & ſeparatim: eſſe tamen illarum & ratio eſt diuerſa. Quorum autem eſſe eſt alterum, hæc nimirum inter ſe ſunt diuerſa. non enim rerum diuerſitas ſolummodo in earum ſeiugatione cẽſetur & iudicatur: ſed multo magis in eſſe diuerſo, & quòd ipſum quod quid erat eſſe, diuerſum habent. Quo ſanè diuerſitatis modo paſſiones à ſe inuicẽ & à ſubiecto etiam ſuo diuerſæ eſſe cenſentur. Simili igitur inquit modo eſſe dicendũ in ipſius animæ ſenſitiuo: vnum ſcilicet id eſſe numero & ſubiecto, cum vnius ſit actus ſenſilium omnium comprehenſiuus: ſecundum rationem autem & poteſtatem differre, differentes habens potentias, vt ſenſilia à ſe inuicem ſunt differentia: & has quidem potentias genere differentes habere, alias vero ſpecie, vt à ſe inuicem ſunt ſenſilia. Colorum enim differentiæ, ſpecie ſunt diuerſæ: colorum autem & ſonorum, genere diſtãt. Quamobrem ſentiet quidem anima vno & eodẽ ſui plura & diuerſa, id eſt ipſius ſenſitiuo, quod vnum ſanè & idem eſt ſubiecto, comprehenditq; & iudicat diuerſa. Non vno autem & eodem ſecundum rationem & potentiam diuerſa comprehendere dicitur. ſecundum enim aliam ipſius poteſtatem colores, & ſecundum aliã ſapores comprehendit & ſonos. Quo in loco animaduertere nos iubet Alexander ꝙ non ſunt intelligenda philoſophi verba, idem ſcilicet ſecundum habitudinem ad diuerſa ſenſilia, nunc quidem eſſe auditiuum, aliâs autem viſiuum. id enim inquit Stoicam ſapere hæreſim, quæ ſanè natio principem in animalibus partem, quam ἡγεμονικὸν appellant, quodam ſe habẽtem modo, nũc hoc fieri, aliâs aliud aſſeuerat. Si enim ſic ſe haberet res, non poſſet ſimul plura ſentire & percipere ſenſus. ſed intelligere vult hoc in loco philoſophus ꝙ vnum ſecũdũ ſubiectũ exiſtẽs ſenſitiuum plures habet & à ſe inuicem differentes potentias, ſecũdum quas ſimul operari & agere poteſt.

Quid Stoici de principe ſentiant parte.

Quõ ſenſus ſimul cõtraria ſentiat, de Alex. ſẽtẽtia.

Cæterum hoc in loco quærit Alexander quonam poſſit modo ſimul ea quæ ſunt contraria ſenſus percipere & ſentire. licet enim vnum & idem numero exiſtens ipſum ſenſitiuum, plura ſimul eſſe poſſit ſecundum rationem & potentias ſuas: non tamen icciꝛco contraria ſimul recipere iure cẽſebitur. Neq; enim malum ipſum quoniam dulce & album ſimul eſſe poteſt, icciꝛco album ſimul & nigrum, aut dulce ſimul & amarum eſſe poterit. quamobrem neq; verum ſanè videtur eſſe illud quod retro dictum eſt, magis poſſe ſimul fieri ſenſum eiuſdem generis plurium, quàm diuerſorum generum: cum certe appateat minus eſſe ſimul ſuſceptiuum contrariorum ipſum ſenſum, quàm eorum quæ nihil commune inter ſeſe habere videntur. Verũ alia etiam occurrit via non minor ambiguitas. niſi enim contraria ſimul percipiat ſenſus, quòd ſanè ſint contraria, diiudicare non poterit: illiuſq; penitus iudicij euaneſcet examen. nam quæ ſimul non ſentit & percipit, illorum etiam ſentire & percipere differentias quibus inter ſe diſtant, haudquaquam poteſt. Memoriæ etenim eſt & non ſenſus officium, non ſimul ſed ſeparatim & ſeorſum percipere & iudicare, vt in commentarijs de anima eſt declaratum. Ad quam poſtmodum reſpõdens Aphrodiſeus quæſtionem dicit quòd licet ſenſus per paſſionem fieri videatur quandam: ipſe tamen iudicium eſt quoddam, & iudicio ſanè conſtare cenſetur. Porro aliud eſt contrarium in paſſione, & aliud in iudicio. In paſſione enim cõtraria ſunt album & nigrum, quæ ſimul in eodem eſſe ſubiecto non poſſunt: in iudicio autem ipſo, albi quòd album eſt, iudicium, & nigri, quòd nigrum, non ſunt contraria. Simul enim huiuſmodi iudicia vera ſunt: contraria vero iudicia ſimul eſſe vera non poſſunt. Iudicio enim albi quòd eſt album, contrarium eſt iudicium albi quòd eſt nigrum. quæ certe nunquam in ſenſus iudicio ſimul eſſe poſſunt: illa autem plerunq; ſunt ſimul, quoniam non ſunt contraria. Cæterum hoc etiam obiter eſt animaduertendum, hanc ſcilicet ſecundam quæſtionis ſolutionem à prima diſtare illa, quoniam in illa quidem ſenſitiua ſumebatur anima vnica non ſolum numero, ſed etiam poteſtate. In hac vero, numero quidem vna ſumitur, non autem ratione vna, ſed quemadmodum res ſe habent ſubiectæ: quæ poſitæ ſcilicet ſunt in vno numero & ſubiecto plures & ratione differentes.

QVód autem omne ſenſile magnitudinem habet, & indiuiduum non eſt ſenſile, manifeſtum ſanè eſt. Vnde enim videri non poteſt, infinita eſt diſtantia: vnde autem videtur, finita: ſimiliq́ modo olfactile & audibile, & quæcunq́ ſentiunt non tangentes homines. Eſt igitur quiddam diſtantiæ extremum vnde non cernatur, & primum vnde cernatur: & hoc ſanè indiuiduum eſſe neceſſe eſt: cuius in eo quidem quod vltra eſt, ſentire quippiam non cõtingit: in eo autem quod eſt citra, ſentire eſt neceſſe. Si igitur indiuiduum quippiam eſt ſenſile: quãdo in extremo conſtituetur vnde poſtremum quidem non ſentiatur, primum autem ſentiatur: ſimul viſile & non viſile eſſe cõtinget. Hoc autem fieri non poteſt. Et de ſenſiterijs quidem, & ſenſilibus, quonam ſe habeant modo, & communiter, & per ſingula ſenſiteria, dictum eſt: ex reliquis autem de memoria & rememorari, & de ſomno eſt conſyderandum.

POſteaquã retro oſtendit philoſophus quonã fieri poſſit modo vt ſenſus ſimul plura ſentiat, cõſequenter demonſtrare aggreditur quòd nullum ſenſile caret partibus, ſed omne ſenſile eſt diuiſibile: quod retro tanquam verum ſuppoſuerat & indubitatum, quando ſcilicet de ſenſiliũ paſſionum diuiſione verba fecit, necnon de ſolis magnitudine. Eſt autem huiuſce rei oſtenſio qua in præſentia vtitur, talis. Sumit enim primo ceu manifeſtũ & patens, q nihil eorum quæ aliquo intercedente medio ſentiuntur, à quacunq́ omnino ſpatij diſtãtia ſentiatur, ſed aliquam certe eſſe diſtantiam a qua viſile cernatur, & audibile audiatur, & olfactile odoretur. ij enim ſenſus extrinſeco indigent medio: alij autem non indigẽt, ſed tangentes ſentiũt. Illa igitur diſtantia vnde ſenſile ſentiri non poteſt, multa profecto eſt, & penè infinita. a quo enim non ſentire incipimus, ſi idipſum augere curabimus interuallum, ſemper ſanè à re ſenſili remotiores fiemus, illamq́ minus ſentire & percipere poterimus. Infinitũ autem in præſentia dixit id quod multum eſt & indeterminatum. non enim maximam accipere licet diſtantiam à qua ſentire non poſſumus: à qua vero ſentire valemus, terminata certe eſt diſtantia. Quoniam igitur manifeſtum eſt, & in confeſſis habetur, quandam eſſe diſtantiam à qua ſentimus, & quandam rurſus à qua ſentire non valemus, clarum profecto eſt q erit vtiq́ ipſius diſtantię vltimum quiddam à quo viſilia non cernuntur (exemplum enim de re ponit viſili: vt quod in illo fuerit oſtenſum, ad ſenſilia etiam quadret õmnia quorum medio quopiam intercedente fit receptio) quod inquam vltimũ à quo non cernuntur viſilia, erit etiam primum à quo eadem cernentur viſilia. nihil enim refert hoc in loco ſi inuerſo etiã modo, & non vt philoſophus facit, iſtis vtamur diſtãtijs, dicamuſq́ vltimũ quod videtur, & primum quod non videtur: quod recentiores philoſophi minime permittere volũt. Dicunt enim primum quod ſic, & vltimum quod non. eadem enim res diuerſimode accepta diuerſas nimirũ veritatis habet cauſas. Si enim accipiamus diſtantiam à qua primum quippiam cernitur iuxta ipſum viſum, illamq́ extendamus euſq́ quo id cernitur viſile, vltimum profecto erit illud vltra quod non amplius res illa erit viſilis: quod ſanè primum erit à quo res illa non cernitur. nam vltimum diſtantiæ illius hoc non dabitur modo, cum per philoſophum diſtantia à qua non cernitur, eſt infinita. Vltimum igitur eſt illud quod videtur & cernitur, & primum quod non videtur: quod etiam inuerſo verificatur modo, vt in philoſophi ſcriptum eſt litera, ſi à diſtantia à qua non videtur, incipiens quiſpiã ad diſtantiam tendat à qua videtur. Vltimum enim hoc modo diſtantiæ à qua non videtur, primum erit diſtãtiæ à qua videtur. Nihil igitur refert (vt diximus) vtro quiſpiam voluerit modo iſtæc proferre, dũmodo pro indubitato habeat id ipſum quod primum & vltimum eſſe diximus, medium ſcilicet vltimi à quo non videtur, & primi à quo videtur ipſum viſile, neceſſario eſſe indiuiſibile. Quod hoc in loco philoſophus ſumit vt euidens & clarum. nanq́ in ijs quæ hoc ſe habent modo, idem vt finis & vt principium capitur. medium enim duarum quantitatum ad ſe inuicem continuatarum indiuiſibile profecto eſſe cenſetur. Hoc igitur aſſumpto, oſtenſione poſtmodũ ad impoſſibile deducente demonſtrat nullũ indiuiſibile ſentiri poſſe. Si enim, inquit, ſentiri poteſt indiuiſibile, verbi cauſa videri, poſitũq́ fuerit in medio illo indiuiſibili quod vltimũ eſt à quo non videtur, & primũ à quo videtur: illi certe quadrabit & adęquabitur. neq́ enim maius illo, ſi indiuiſibile eſt, neq́ minus erit. Si autem quadrabit, erit certe ſimul viſile & inuiſile. Viſile quidẽ, quoniã quod in principio eſt viſilis, viſile eſt. Inuiſile autẽ, quoniã quod in fine inuiſilis eſſe cenſetur, id inuiſile eſſe neceſſe eſt. Si enim quiſpiam à diſtantia à qua primum viſile cerni poteſt, hoc indiuiſibile videat: illud profecto videbit, & non videbit. Videbit quidem, quoniam citra vltimum iacet diſtantiæ à qua viſile cerni non poteſt. omne autem quod citra vltimum eſt inuiſile, cerni ſanè poteſt. Rurſus autem non videbit illud, quoniam vltra principium iacet diſtantiæ à qua

Quòd nihil refert dicere primum quod ſic: & vltimũ quod non: vel primum quod non: vel vltimũ quod ſic.

viſilia cerni poſſunt. quæcunque vero vltra id principium eſſe dicuntur, inuiſilia merito eſſe cenſentur. Vltra vero principium illud ſanè iacere dicitur, quia in vltimo eſt diſtantiæ a qua viſile cerni non poteſt. Videbitur ergo, & rurſus non videbitur illud indiuiſibile. Si igitur fieri non poteſt omnino vt idem ſimul viſile ſit & inuiſibile: fieri certe non poterit vt indiuiſibile quippiam viſile & ſenſile ſit. Nam ſi diuiſibile quippiam eo ponatur in loco, nullum profecto conſequetur abſurdum, aut ad ſe pugnans. partem enim ſui viſilem ſanè habebit, eam videlicet quæ citra vltimum illud inuiſile iacebit. partem autem inuiſilem, quæ vltra primum viſile erit collocata. Cum enim poſitum ſit diuiſibile, non vtiq; medio illi indiuiſibili quadrare & æquari poterit, vt abſurditas ſequatur illa quæ de ſenſili indiuiduo a philoſopho eſt adducta.

Dubitatio.

Cæterū hoc quiſpiā in loco nō immerito ambigere poſſet, argumētationeq; inſtare, dari ſcilicet ex huiuſmodi opinione, & ſine dubio cōcedi indiuiſibile quippiā continui eſſe portionem. medium enim illud vltimi a quo non videtur, & primi a quo poteſt videri, quiddā profecto eſſe dicitur illius ſeparans & diſterminans diſtantias: quod ſanè indiuiſibile eſſe, de philoſophi ſententia eſt conceſſum. Continui igitur pars id erit indiuiſibile: ſed quia nullum ex indiuiſibilibus fieri & conſtare poteſt continuum, vt in phyſicis eſt demonſtratum, & rei etiam ipſius id dictat veritas: iccirco huic occurrens difficultati Aphrodiſeus dicit philoſophum hoc in loco non ſimpliciter indiuiſibile velle oſtendere id eſſe medium, ſed ad ſenſum indiuiſibile, vt declaret ſcilicet quòd nullum ſenſile vt partibus carere dicitur, percipere poteſt ſenſus.

Alexandri reſponſio.

Quòd enim impoſſibile ſit indiuiduum quippiam magnitudinem eſſe, alijs multis in locis, pluribus oſtenſum eſt rationibus: hoc autem in textu intelligere oportet quòd omne ſenſile eſt magnitudo, & nullum indiuiſibile eſt ſenſile.

Alia eiuſdem reſponſio.

Aut, inquit, dicere poſſumus non eſſe neceſſe medium illud inter diſtantiam a qua non videtur viſile, & illā a qua videtur, eſſe diſtantiam aliquam. in huiuſmodi enim idem eſt finis & principium. Si enim continuæ illæ ſunt diſtantiæ, vltimi ſcilicet a quo non videtur, & primi a quo cerni poteſt, aliquid profecto coniungens & copulans primum cum vltimo eſſe neceſſe eſt: quin potius idem ſunt ambo, huius quidem principium, illius vero finis, indiuiſibilis ſcilicet terminus. Erit igitur in ambabus illis diſtantijs primi ſcilicet viſilis, & vltimi non viſilis. quamobrem (vt vere dictum eſt prius) ſi in vtroq; illorum indiuiduum ponetur ſenſile, illi profecto æquabitur & quadrabit, & in vtroq; erit, viſili ſcilicet, & non viſili. Ratio igitur retro adducta eodem ſequetur modo, idem ſcilicet viſile eſſe, & non viſile. quod cū abſurdum ſanè eſt, tum ſibi ipſi manifeſte repugnans. quod profecto (vt dictum eſt) non ſequetur ſi eo in loco diuiſibile reponatur quippiam.

Diodorus ſtoicus.
Sermo de indiuiſibilibus.

Cæterum ſubiungit Aphrodiſeus, videri ſibi philoſophum ex ijs quæ hoc adduxit in loco, Diodoro Stoico anſam præbuiſſe, ſiue illi, quiſquis fuit is, qui ſermonē de indiuiſibilibus protulit: circa prius a ſe inuenta, & recte interrogata, paralogizandi, & perperā hac in re concludendi. Demonſtrauit enim Ariſtoteles, id quod ad ſenſum eſt indiuiduum, quod neq; impoſſibile eſt reperiri, neq; rerum naturæ repugnare cenſetur, ſed in ipſis inuenitur reponiturq; rebus, vt eiuſmodi eſt, non eſſe ſenſile: ex quo minime ſequi apparet corporis partem aliquam vel ſenſilem vel non ſenſilem eſſe indiuiſibilem. Quod captioſis poſtmodum interrogatiunculis oſtendere conati ſunt illi qui ſophiſticis hac in re vſi ſunt ſyllogiſmis. Quamobrem non licet de illorum ſententia ponere neq; maximum ſuapte natura inſenſile, neq; minimum ſenſile, neq; etiam continui naturam in infinitum eſſe diuiſibilem. Cæterum poſtquam hæc (vt vidimus) planè & manifeſte oſtendit philoſophus, ad libelli huius properans calcem, breui de more colligit epilogo ea de quibus retro verba fecit: pollicetur q; ſe in conſequenti libelli compendio de memoria & remorari, ſiue reminiſci, & de ipſo etiā ſomno velle pertractare: neq; non ab re, mehercule, feciſſe, & in ſe recepiſſe videtur, ſed vt omnes ſcilicet temporis colligeret differentias, apte profecto & commode hoc loquendi vſus eſt modo. Nanq; vt per ſenſum præſentia cognoſcuntur, ita præterita per memoriam, & per ſomnum nonnulla futurorum dignoſci præſentiriq; cenſentur.

NICOLAVS LEONICVS THOMAEVS ALEXANDRO CAPELLAE S.

COnſtans iamdudum fuit opinio, Alexander amantiſſime, non modo eorum qui Patauij pueris nobis diſciplinas publice profitebantur: ſed aliorum etiam alijs in gymnaſijs philoſophantiū fruſtra eos ad philoſophię fores accedere, oleumq; (vt aiunt) & operam perdere, qui politioribus literis paulo excultiores, & liberaliter eruditi, rem illā aggredi concupiſcerent. Hinc (vt audio) genitor ille tuus, vir alioqui prudentiſſimus, &, ſi quis alius, rerum omnium experientiſſimus, cuiuſdam ex illorum grege, cuius nomen in præſentia, ne mortuo detrahere videar, conticeſco, verbis adductus, e poëtarū rhetorumq; gremio diuulſum, qui tenellam adhuc ætatem tuam præclaris imbuebant inſtitutis, & humanioribus literis excolebant, in ſophiſtarum vepres, confragoſaſq; illorum coniecit anguſtias, vt niſi quis te paulopoſt reſpexiſſet deus, qui tantam perire non eſt paſſus indolem, in obſoletis me hercle ijs agreſtioribuſve & vere barbaris ſtudijs tibi profecto conſeneſcendum fuiſſet. Verum ſubſequuta poſtea meliori quodam fato, & græcis emergentibus literis, excultior eſt ætas, quæ eiuſmodi illorum opiniones erroris ignorantiæq; plenas eſſe manifeſte declarauit, & pleroſq; de meliori (vt aiūt) nota produxit viros, qui tum profitendo, tum ſcriptitando optimarum artium ſtudijs magnopere profuiſſe videntur. Vt enim græcos omittam quos adoleſcentuli iam ſenes cognouimus, Beſſarionas inquam, Theodoros, Argyropilos, Demetrios: e noſtris certe Hermolaum Barbarum, Marſilium Ficinum, Picum Mirandulam, Hieronymum Donatum, alioſq; complures florētes noſtra vidit ætas, qui philoſophiam ab humanioribus ſtudijs priorum incuria diſtractam & ſeiugatam, bono cum omine illis coniunxerunt, antiquamq; illi cum rerum maieſtate leporis verborumq; gratiam reſtituerunt. Extant ſane pleraque illorum monumenta, in quibus neq; verba nullis ſubiectis rebus inaniter reſonāt: neq; res ipſæ verborum nitorem & elocutionis elegantiam deſiderare videntur. Nos quoq; ipſi (verbo abſit adraſtia) pro mediocritate noſtra hanc illorum terentes ſemitam, quid profecerimus, iudicent alij: certe multum diuque laborauimus: omneſq; quotquot habere potuimus cum Academicorum, tum Peripateticorum græcos commentarios diligenter & ſedulo lectitauimus. Præterea ne nobis tantummodo, &, quod aiunt, ne intus caneremus, ſed opera & exemplo alios etiam iuuaremus, decem integros annos Patauij philoſophiam græce & latine profeſſi ſumus. Qua

etiam tempeſtate ſucciſiuis operis cum alias phyſicas complures, tum amatorias quaſdā quæſtiunculas Ariſtotelico more cōſcripſimus, treiſq; inſuper de varia hiſtoria cōmētarios addidimus: paraphraſeſq; præterea quaſdam in Ariſtotelem, & pleroſque dialogos præcipuas philoſophiæ complexos partes ſocraticorum inſtitutis confecimus. Cæterum dum in ijs verſaremur ſtudijs, & egregia vndique pullularent ingenia, præclareq; admodum agi cum literis videretur, ſubito (vt ſcis) tanta bellorum per vniuerſam Italiam exarſit rabies, vt nullus non eius concuteretur angulus: præcipue autem ea vaſtitatis calamitas Aemiliam Venetiamq; contriuit: quibus in locis (vt alia bellorum taceam mala) maxima agrorum pars, cum truculenter cæſis, tum abductis cultoribus, deſolata penitus & deuaſtata fuit, opida diruta & euerſa pleraque. omni denique vaſtitatis & miſeriarum genere illis in regionibus eſt deſæuitum. Patauium quin etiam Venetiæ caput, & ſtudiorum diſciplinarumq; omnium excellentiſſimum gymnaſium, innumeris hominum milibus tam arcta fuit obſidione circunuallatum & oppreſſum, vt nihil ſit factum propius quàm vt vi caperetur, ferroq; & igni præclariſſima & vetuſtiſſima Italiæ ciuitas funditus interiret. Verum quid hæc tibi commemoro, qui non tantum interfuiſti cum fierent, ſed pro parte etiam præfuiſti, dum in Veneto exercitu qui Patauij incluſus tenebatur, Legati à ſecretis eras: & non minus ſtrenuam quàm diligentem ea tempeſtate operam patriæ præſtares? His igitur me tunc cum publicis, tum vero priuatis afflictum conſternatumq; miſerijs, ne quid à me penitus abeſſet mali, domeſtica etiam (vt noſti) ex inſperato oppreſſit calamitas. nanque vnicum & mihi chariſſimum amiſi fratrem, & eum certe fratrem, qui non ſolum familiæ noſtræ moribus & doctrina, ſed patriæ etiam gloriæ & ornamento eſſe potuiſſet. Quæ ſanè fortunæ plaga adeo me conſternauit (vera enim ſunt fatenda) vt per non paruum temporis ſpatium nullis conſolationum remedijs leuior fierem, aut omnino reſipiſcere poſſem. Maleq; profecto (vt opinor) mecum actū fuiſſet, niſi me philoſophia fortunæ penè obrutum procellis, placidiſſimo recepiſſet ſinu. Vbi cum legendo, tum ſcriptitando, & dura illa toleranter tranſmiſi tempora, & maximam ægritudinis meæ leuationem planè ſum conſequutus. Qua etiam tempeſtate dialogum de cōpeſcendo luctu me ipſe conſolans compoſui: & rem non parui (vt arbitror) laboris aggreſſus ſum facere, in qua nunc etiam verſor, parua ſcilicet Ariſtotelis appellata naturalia conuertendi & explicandi, de quorum numero, de ſenſu & ſenſili libellum cum iam abſoluiſſem, de eodem (vt aiunt) oleo & opera eiuſdem philoſophi de memoria commentariolum explicare aggrediebar. Cum enim circunſtrepentibus adhuc bellorum ruinis, literarum vn-

dique ſtudia conticuiſſent, & ego ex vitæ meæ inſtituto neque nihil agere poſſem, neque ijs præſertim annis quid potius agerē reperire valerem, huc certe omne otium meum contuli, & negotium: & alioqui non contemnendum laboris mei fructum id agens me capere videbam, cum te noſtris, qualiacunq; ſunt, non mediocriter delectari cognoſcerem. Tuo nanq; legendi ſtudio, quo noſtra expetis omnia, mirum quãtum mea ſcribendi excitatur alacritas, & in dies excreſcit magis. Vale.

IN LIBELLVM DE MEMORIA ET REMINISCENTIA COMPENDIARIVS DISCVRſus, cum proloquijs quibuſdam eò ſpectantibus.

POſteaquam à philoſopho Ariſtotele in ijs qui de anima inſcribuntur commentarijs, primum quidem de omni vniuerſaliter anima pertractatum eſt: poſtea vero de ſingulis illius poteſtatibus & viribus, quot ſcilicet exiſtunt: & in quanam re eſſe habeant ſuum: quo etiam in loco de ſentiēte illius potentia verba fecit, oſtendēs quænam illa eſſet, quam vſitato vocabulo primum vocat ſenſum: poſtmodum declarans etiam in quot illa diſterminetur diſtinguaturq; ſenſus: de ipſis quinetiam ſenſibus ſeparatim verba faciens, docenſq; quanam ipſorum vis ſit illa à qua ſingulis ipſum ſentire prouenit: & quinam ſint actus, & circa quod verſantur: in commētariolo præterea de ſenſu & ſenſili, cum de ſingulorum ſenſiterijs ſenſuum accurate loquutus eſſet, qualia ſcilicet eſſent, & ex quibus conſtarent: hoc autem iccirco, quoniam ſine illis ſentire nō poteſt animal, cum ſentientis operatio animæ non niſi intercedēte fieri animaduertatur corpore: cum iſtæc inquam omnia retro Ariſtoteles præmiſiſſet, & commode etiam & abunde de ſingulis pertractaſſet: conſequenti doctrinæ ordine poſt libellum de ſenſu & ſenſili, commentariolos de memoria & ſomno non ſine ratione ſubiunxiſſe videtur. Quoniam enim memoria, vel paſſio eſt & affectio, vel habitus communis appellati ſenſus, quem primum nuncupauimus ſenſum, vt cum de illa verba fient, manifeſte comprehendere licebit: qui ſanè communis ſenſus in primo collocari conſtituiq; ſenſiterio cenſetur, quod ipſum eſſe cor à phyſicis penè omnibus pro certo tenetur: non ab re poſt commentarios illos de ſenſu & ſenſili, hos de memoria & ſomno libellos ſubiungit philoſophus: in quorum primo quærit quidnam ſit memoria, & in qua animæ collocetur parte. item quænam ſint quæ memorabilia dicuntur: quo etiam in loco memoriam in primo eſſe aſſerit ſenſu, illiuſq; ſenſiterio. Quærit etiam poſtmodum quonam modo fiat memoria: & quamobrem neq; prima ætate pueri, neq; valde ſenes, & decrepita ætate iam fatiſcentes, memoria pollere percipiantur. Præterea cur interdum accidere videatur vt illi qui aliquorū meminerint, falſò ſibi ipſis ſentire, id eſt imaginari videantur. Fantaſia enim & ſenſus licet ratione differant, eadem tamen eſſe ſubiecto cenſentur. Et rurſus quam ob cauſam interdum ſentientibus accidat, vt non ſentire, ſed meminiſſe videãtur: quod Antipheronti Oreitæ contigiſſe ipſe aſſerit philoſophus. Subiungit præterea quænam ſit reminiſcentia, & quo proueniat fiatq; modo, quáve re à memoria diſtare cenſeatur: & quòd corporea quædam eſt paſſio ipſa reminiſcentia. Quinetiam quam ob cauſam ebrioſi minus reminiſci valent. Quę profecto de memoria & reminiſcentia à nobis præciſe nunc decurſa, à philoſopho latius in hoc pertractantur commētario. De ſomno autē & vigilia primo quærit in quanam animę parte huiuſmodi fiãt paſſiones: oſtenditq; quòd in eadem animæ & vnica parte iſthæc ambo fiunt. Declarat præterea quòd ambæ iſtæ paſſiones animæ communes ſunt & corpori. quo etiam in loco euidentes explicat cauſas cur viciſſim animalia dormiant, & vigilent: & quinam ille ſit ſenſus declarat quo animalia iſtas ſubire paſſiones cenſeantur, cuiuſmodive iſtæ exiſtant paſſiones. De inſomnijs præterea verba facit, & quanã animæ parte inſomnia cernantur & appareant: quæve ſint & quomodo fiant ſomnia. Quinetiam quòd à dijs & ſuperioribus non tranſmittantur naturis (vt quidam voluere) oſtendit, cum illorum quædam ſint ſigna, alia vero cauſæ eorū quæ circa corpus verſantur: nonnulla autem fortuita

Cur primum ſenſiterium.

Breuis diſcurſus libelli de ſomno & vigilia

quædam accidentia merito exiſtimari poſſint: ſubditq; poſtmodum quibuſnã certa ſignificãtiaq; accidere ſolita ſint inſomnia, & quã ob cauſam id cõtingat. De huiuſmodi igitur (vt diximus) ſerioſius in ijs etiã pertractatur libellis. Quoniã autẽ memoria ſubiecto eadẽ eſt cũ fantaſia, quãuis ratione ſit diuerſa, vt paulopoſt explicabitur, & iccirco qua animę parte ſentimus, eadẽ ſanè imaginamur & meminimus, non erit malũ (vt arbitror) ſi prius quædã circa fantaſiæ ipſius naturã breuiter perſcrutemur. Ita enim quænã ſit memoria ſecundũ peripateticorũ placita, nobis erit manifeſtũ. Cæterũ vt iſtuc etiã melius expeditiuſq; percipere valeamus, quonã ſenſus & fantaſia differãt, prius videamus. nõ enim (vt diximus) eadẽ ſunt iſta, neq; rurſus omnino cenſentur eſſe diuerſa.

Quo ſenſus à fantaſia differt de Alexandri ſententia.

Differt igitur fantaſia à ſenſu (vt ex Alexandri colligitur verbis in cõmẽtarijs de anima) quoniã ſenſus quidẽ fieri & eſſe dicitur ſenſilibus præſentibus: fantaſia autẽ eſt illis etiã abſentibus. Sẽſus quinetiã vigilãtiũ eſſe percipitur. Fantaſia etiã in ſomno oppreſſis eſſe cẽſetur. Præterea ſenſus quidẽ in noſtra non videtur eſſe poteſtate. non enim noſtri arbitrij eſt abſentibus ſentire ſenſilibus, & nõ ſentire præſentibus. Fantaſia autẽ in noſtræ ſpontis arbitrio eſt repoſita. arbitratu nãq; noſtro quæcũq; voluerimus, & cum voluerimus licẽter & libere imaginari poſſumus. Ex quibus palàm certe eſt fantaſiã à ſenſu multũ quantũ diſtare: quo autẽ modo eadẽ cũ ſenſu ſit fantaſia, paulopoſt clare oſtẽdetur. Verum quoniã circa initia omnia ſemper ſunt accuratius explicãda, vt quæ ſequũtur, peruia ſint, & clareſcãt magis: iccirco quidnã ipſa exiſtat fantaſia, in primis (vt arbitror) eſt præmonſtrandum: quã hoc ſanè modo perſpicere & intelligere poterimus. Certũ enim eſt ꝙ in nobiſmetipſis ab operationibus actibuſq; ſenſuum ſingulorum figuræ quædã ſiue rerũ imagines & ſimulacra imprimũtur & cõformãtur in primo animæ ſenſiterio, quod pro cõfeſſo à phyſicis cor eſſe exiſtimatur: in qua certe animalis parte ſenſitiuæ reponitur & collocatur animæ vis: vt pluribus nos docet rationũ euidentijs Aphrodiſeus in ſuo de anima cõmẽtariolo. Hãc enim rem in præſentia recẽſemus de illorũ ſententia qui inter Peripateticos Alexãdrei fuere denominati.

Peripatetici Alexandrei cognominati.

In primo igitur ſenſiterio, id eſt corde, ſiue in eius ſanguine, ſeu illius ſpiritu (hoc enim in præſentia indiſcuſſum relinquimus) eæ figurę ſiue rerũ imagines & picturę expreſſe & manifeſte inſigniũtur, quæ ſanè veſtigia ſunt & ſimulacra reliquiæq; earũ quæ à ſenſilibus præfuerunt motionũ in ipſis ſenſuũ organis effectarum. Quæ inquã veſtigia & reliquiæ ipſis etiam abſentibus ſenſilibus perſtant & remanẽt tanquam imagines quædã & ſimulacra, quæ in nobis conſeruata & veluti in prõptuario quodam penu repoſita, memorię poſtmodũ deſeruiũt & ſubminiſtrãt, illiuſq; verę eſſe cenſentur cauſæ. Hæc igitur veſtigia, & has abſentium ſenſilium configuratas reliquias, fantaſiam appellare peripatetici cẽſuerunt.

Quid ſit fantaſia ſecũdum aliquos.

Quamobrem fantaſiam definientes nõnulli illam dicunt eſſe configurationẽ in anima reſeruatam, aut in principe animæ ſenſiterio. Cæterum (vt arbitror) animaduertendum eſt, ne forte configuratio illa haudquaquam fantaſia eſſe dicatur, ſed potius ipſa fantaſticæ virtutis operatio & actus circa configurationes imagineſq; illas hoc cẽſenda eſt nomine. Si enim conformatio illa & configuratio eſſet fantaſia, imaginaremur vtiq;, & fantaſtica vteremur virtute, ſi nihil etiam circa configurationẽ cõformationemq; illã actu operaremur, ſed eam ſolùm habẽtes, id ipſum ſanè efficeremus. quod certe falſum eſſe apparet. verum neq; hoc ſolũ ſequeretur abſurdũ, ſed quòd ſimul etiam in eodem temporis puncto in pluribus fantaſię verſaremur ſimulacris: quinimo in illis omnibus quorũ imagines & typi in nobis repoſiti eſſent & inſigniti. Præterea qui illo dicũt modo, aut nunc factã configurationẽ illã fantaſiã eſſe volũt, aut iãdiu effectã, & præexiſtentẽ. Quòd ſi eam quę nunc facta eſt fantaſiã dixerint, ſenſum profecto in actu eſſe fantaſiã dicere cogẽtur: quod nimirũ abſurdũ eſt, & inconueniens: cũ eæ animę poteſtates à ſeinuicẽ ſint ſeiugatæ. ſi vero iam factã & reſeruatã cõfigurationẽ fantaſiã appellauerint, memoriam certe denominare fantaſiã erũt coacti. Vtrinq; igitur (vt apparet) excipiũt anguſtiæ, & in ſalebris (vt aiunt) manifeſte illorũ hæret opinio.

Senſile. Senſitiuum. Senſus. Intelligibile. Intellectiuũ. Intellectio. Fantaſiabile. Fantaſticum. Fantaſia.

Melius igitur eſt, & vero conſentaneũ magis, dicere ꝙ quẽadmodum in ſenſilibus eſt quippiã quod ſenſile appellamus, & rurſum quiddam eſt quod vim ſiue potentiam dicimus ſenſitiuã: & eſt præterea tertiũ quiddã, quod illius potẽtiæ peculiaris cenſetur eſſe actus, quẽ ſanè ſenſum appellare conſueuimus, ſiue (vt ita dicã) ſenſationẽ: pariq; etiam modo in intellectu quiddã eſt quod intelligibile vocatur: rurſuſq; aliud quod intelligẽs, ſiue intellectus, ſiue mẽs nũcupatur: tertioq; loco actus eſt ipſe & operatio, qui intellectus dicitur: ita profecto de fantaſia ipſa eſt aſſeuerãdum, quiddã ſcilicet eſſe quod fantaſiabile, vt ita dicatur (ad res enim exprimẽdas nihil prohibet, vt arbitror, nomẽclatoris interdũ vice fungi) fantaſiabile inquã ſiue imaginabile dicit: & hoc itaq; illa erit pictura, ſiue formarũ reliquiæ quę ab actu & operatione ſenſiliũ ſunt conformatę: & hoc ſanè analogiã ſiue proportionẽ cũ re quæ ſentitur vel intelligitur, merito habere cẽſetur. Eſt præterea quiddam quod fantaſticũ ſiue imaginoſum appellatur, id eſt vis ipſa & poteſtas fantaſiæ. Et hæc nimirum proportione reſpõdere videtur cũ intellectui ipſi eo in genere, tum ſenſui, id eſt potentiæ intellectiuæ & ſenſitiuæ. Tertiũ præterea ipſa eſt fantaſia, id eſt actus ille & operatio virtutis fantaſticæ circa imagines illas & ſimulacra à ſenſilibus rebus in primo ſenſiterio inſignitas. Et hæc profecto intellectioni & ſenſationi proportione reſpondere videtur, id eſt ad illorũ operationes & actus.

Fantaſiæ deſcriptio.

Eſt igitur fantaſia, vt hoc in pręſentia deſcribatur modo, fantaſticæ poteſtatis actus circa res quę fantaſiari & imaginari poſſunt. Fãtaſticæ enim ſubiacent potentiæ ceu propria & peculiaria obiecta, ſimulacra illa & imagines quæ in primo ſenſiterio ſenſiliũ in actu reliquię & veſtigia quædã reſtãt impreſſa, quę à nonnullis

Interna ſenſilia.

intrinſeca appellari ſenſilia cõſueuere: veluti ea quæ à ſenſili percipiũtur potentia, externa ſenſilia merito nũcupãtur. Figuræ autẽ illæ & imagines interdũ actu ſenſus appellãtur, quoniã ab actu ſenſilibus

efficiuntur:& hoc modo actu ſentire, eſt has in ſeipſo configurationes rerumq; habere imagines quæ ab externis nimirum ſenſilibus fuerunt impreſſæ. Fantaſtica autem animæ vis ſubiecto(vt diximus) eadem eſt cum ſenſitiua eiuſdẽ poteſtate,licet ratione iſthæc abinuicẽ differre cẽſeantur. Sẽſitiua enim eſt ſecundum ꝙ ſolum præſentibus operari ſenſilibus poteſt: fantaſtica autẽ,vt abſentibus etiam extrinſecis ſenſilibus,per interna ſenſilia exire in actũ valet,& opus explere ſuum. ſenſus igitur circa externa,fantaſia vero circa interna operatur obiecta:imò animæ ipſius operatio ſenſus eſſe dicitur,cum vi ſua ſenſitiua ſenſiteris intercedentibus circa præſentia verſatur ſenſilia. cũ autẽ eadem ſenſitiua animæ poteſtas circa ſimulacra & imagines operatur illas ab actu ſenſilibus impreſſas & relictas,ceu circa internum quoddã ſenſile:tũc operatio illa & actus fantaſia appellatur. ſubiecto igitur(vt aliquoties eſt dictum)eadem,ratione vero diuerſa ſenſus & fantaſia non ab re eſſe cẽſentur. Quòd ſi etiam vlterius ſenſitiua animæ vis circa imagines & ſimulacra operatur illa, non ſanè ſimpliciter vt imagines ſunt & ſimulacra,& vt per ſe talia exiſtunt,ſed vt externorum ſunt reliquiæ ſenſilium,hoc in caſu eæ illius operationes cum memoriæ profecto,tum reminiſcentiæ eſſe cenſentur. Memoria nanq; ex fantaſia ſæpius vltro citroq; repetita & verſata nimirum effici dicitur. Reminiſcentia vero eſt renouatio & veluti reaſſumptio prioris iam collapſæ memoriæ & euaneſcentis,poſtquã intercedens obliuio imaginum continuitatem illarum labefactauerit & diſſoluerit. Verum de ijs ipſis poſthac locis ſuis conuenientius & melius explicabitur: in præſentia autem ſatis ſit declaratum,ſenſum & fantaſiam, necnon memoriam & reminiſcentiam,eadem eſſe ſubiecto,& ſola differre ratione. Cæterum de fantaſia ipſa denuo reaſſumamus,illiuſq; naturam pro virili melius dearticulatiuſq; explicemus. nanq; ex ijs etiam qualis exiſtat memoria,liquidò comprehendemus. Hoc igitur perſpiciamus modo: Cõtingit ab alio quippiam cõmotum,ipſum etiam aliud quiddã mouere: verbi cauſa baculus mouet lapillum,cum ipſe interim moueatur à manu. Pari igitur modo de primo contingit animaduertere ſenſiterio, id eſt corde. motũ enim ipſum à ſimulacris reliquijſq; illis quę ſibi extrinſecus à ſenſilibus ſunt inſignitæ obiectis partialibus intercedẽtibus ſenſibus, fantaſticã mouet potẽtiam,eo inquam modo quo potentia ſenſitiua ab obiectis mouetur externis. Quamobrẽ fantaſiæ hæc non immerito poterit eſſe definitio: motus ſcilicet à ſenſibus qui ſunt in actu,motus videlicet à ſimulacris effectus & reliquijs quæ ſunt à ſenſationibus actu,factus in primo ſenſiterio. Animaduertẽdũ tamẽ eſt ꝙ figurationes huiuſmodi ſiue imagines & ſimulacra per trãſlationẽ in præſentia dicũtur. nãq; figuræ & ſimulacra proprie dicũtur illa quæ eminẽtias habẽt quaſdã & depreſſiones,vt in alijs pleriſq;, & in ijs præcipue quæ a ſigillorum formis in cera imprimũtur,dignoſcere licet. Huiuſmodi autẽ ſimulacra nõ ſunt illa quę ab extrinſecis rebus in primo inſigniri dicimus ſenſiterio. Nãq; vt de alijs taceamus,quidnã habebũt huiuſmodi ſimulacra ipſi⁹ albedinis aut coloris,aut omnino vocis vel ſonorũ,quæ in illo certe picta ſunt & inſignita ſenſiterio? nominũ igitur vocabulorũq; penuria ijſdẽ vtimur in vtriſq; vocabulis,ſimulacra vocantes ſiue veſtigia & imagines,permanentes illas reliquias vt ab externis in nobis fiunt ſenſilibus & inſigniũtur. Manifeſtũ igitur ex ijs omnib⁹ eſſe poteſt quęnã ipſius fantaſiæ ſit natura: nec min⁹ etiã ipſi⁹ memoriæ. Actus enim & operatio circa ſimulacra & reliquias extrinſecorũ ſenſiliũ,quãdo non ſimpliciter circa illa vt talia ſunt,ſe exercet, ſed circa illa ceu ab externis effecta rebus,memoria nũcupatur: verbi gratia cũ tabella proponitur quædã in qua pictus viſitur leo, circa illã primus operatur viſus, qui pictũ cõſpicit leonẽ: mox tabella illa de medio ſublata,propter præcedẽtẽ viſionẽ in primo ſenſiterio facta & inſignita eſt imago,& inuſtũ picti illius leonis eſt ſimulacrũ,quod ſeruatur in illo & remanet ablata vel nulla etiã amplius exiſtẽte tabella. Huiuſmodi igitur imago,& hoc reliquũ leonis ſimulacrũ,fantaſticã animæ vim excitat & mouet,& vt aduertat ſanè efficit,& circa illud operatur,nõ alio rationis modo q̃ quo externa ſenſilia in ipſum agebant ſenſum,& ad illius peculiare opus excitabãt. Quãdo igitur talis fantaſticę potentiæ operatio circa illa ſimpliciter verſatur ſimulacra,nihil cõſyderãs aut diſcurrens ꝙ ſimulacrũ illud aut reliquiæ à figura proueniunt leonis illa quam in tali aut tali pictum tabella conſpexerit,anno(verbi cauſa)elapſo, in Apollinis vel Iouis templo,ſed vt retro dictum eſt,ſimpliciter ſolummodo circa illa fantaſtica animæ vis operata fuerit: illud ſanè tunc fantaſia eſſe dicitur. quãdo autem ad hoc quòd circa illa operatur,cõſyderat etiam & ſubiungit quòd huiuſmodi ſimulacrum illius eſt imago leonis picti,quem Romæ(verbi cauſa)viderat Olympiadis centeſimæ anno primo in tabella pictã buxea: tunc certe talis fantaſticæ potentiæ operatio memoria eſſe cẽſetur. Ex quibus manifeſte patere poteſt fantaſiã & memoriam,cum ſubiecto ſint eadẽ,ſola ratione differre. Cum autem ſenſus & fantaſia eadẽ etiam ſint ſubiecto(vt retro oſtenſum eſt)non ab re profecto dictum fuit ꝙ illo videlicet quo ſentit anima,meminit etiam eorũ quorũ meminiſſe valet. Quẽadmodum enim à ſenſitiua animę potẽtia ipſum prouenit ſentire: ita ab eadem imaginari etiã & meminiſſe prouenire cẽſentur. Et hæc ſunt quæ Peripatetici de ſenſu,fantaſia,& memoria literis mãdauere: quæ ego nunc curſim & breuiter recenſere volui pro illorum oſtẽſione quæ poſthac præciſe ſanè & obſcure de ijs ipſis à philoſopho deducẽtur. Cæterũ vt hoc etiã in loco ijſdẽ de rebus Academicorum placita recẽſeamus,quæ ſanè cum antiquioribus Peripateticorũ decretis,apparẽti verborũ detracta cõtrouerſia cõſentire videntur: primo eſt animaduertendum Platonis in Philebo de ijs ipſis rebus de quibus in præſentia verba facimus,huiuſcemodi eſſe ſententiã. Senſum enim inquit cõmunem quãdam animæ & corporis eſſe motionẽ,huius quidem ab externis ſenſilibus patiẽtis,illius vero agẽtis & iudicantis. Memoriã autem ſenſuũ eſſe conſeruationẽ,& veluti theſaurum quẽdam. Porro quo-

Senſus & fantaſia ſubiecto eadem: ratione diuerſa.

Memoriã ex ſæpius verſata fantaſia effici.

Fantaſiæ deſcriptio alia.

Quo à memoria fantaſia differat.

A ſenſitiua animæ potentia fantaſiam & memoriam prouenire.

Academicorũ placita de fantaſia.

Plato in Philebo.

ties ea quę cũ corpore aliquãdo paſſa eſt anima,ſine corpore in ſeipſa reaſſumẽs animaduertit,memiſſe illa dicitur:& ea operatio,iſq; actus,memoria nuncupatur. Præterea quando memoriæ cuiuſpiã iacturam paſſa anima,ſenſu deinde vel diſciplina mouente & excitante,ea iterum reuocat in ſeipſam, reminiſci putatur:idq; illius opus reminiſcentia appellatur. Et hæc de Philebo,quæ vtrũ ne cum Peripateticis conueniant,an ab illis prorſus diſcrepent,ij ſanè iudicent qui peripatetica callere dogmata profitentur. Verũ quoniam tritus iam per omnes philoſophãtium ſcholas & decãtatus eſt ſermo,circa adipiſcẽdarum modum diſciplinarum magnã inter Academicos Peripateticoſq; eſſe cõtrouerſiæ diuerſitatẽ:nanq; hos de nouo & recẽter in nobis per doctrinã & diſciplinam fieri velle ſcientiam dicũt: illos autẽ eandẽ congenitã,ſed obſcuratã cõtubernio corporis,per reminiſcẽtiã in nobis rurſus reſtitui velle aſſerunt:de hoc ipſo mox plura dicemus:& inter hos philoſophos pro virili noſtra cõponere ſtudebimus,ſi prius quædã de fantaſtica animæ vi,quã imaginationẽ pro tẽpore interpretari poſſumus, non ſanè ab ijs quæ retro decurſa ſunt,multũ abhorrentia,dixerimus:quæ cum ex Academicorũ,tum ex Stoicorũ theſauris ſunt deprõpta.

Quæ Stoici de fantaſtica animæ vi ſenſerint.
Chryſippus.

Chryſippus igitur(vt hinc exordiar)qui inter Stoicos primas ſibi facilè vendicauit,fantaſiã paſſionẽ quandã in animis factã dicit eſſe,quæ & ſeipſam,& efficiẽs præ ſe fert & oſtẽdit ſubiectũ:ceu cũ albũ quippiã cernimus,paſſio,inquit,quædã per viſionẽ animæ innititur,ita ꝙ dicere poſſumus ſubiectũ quiddã albũ in nobis habere quod nos mouere valeat. Pariq; modo de alijs dicere licet ſenſibus. Porro quoniã ingenioſi & miri nominũ impoſitores fuere Stoici,& vocabulorũ etymologijs maximã inter reliquos philoſophos impenderunt operã, fantaſiæ nomen non ab re ἀπὸ τοῦ φωτὸς, id eſt à lumine deductũ fuiſſe idem Chryſippus affirmat, παρὰ τὸ φαίνεσθαι,

Vnde fantaſia dicta.

id eſt apparere & videri. Quẽadmodũ enim,inquit,lumẽ & ſeipſum, & omnia quæ in ipſo ſunt,clare oſtẽdit & indicat,appareteq; facit:ita fantaſia cũ ſe ipſam oſtendit,tũ id etiã quod ipſam efficit,indicare videtur. illud autẽ id eſt quod fantaſiabile ſiue imaginabile appellatur, vt retro de albo dictũ eſt. Verum ne vocabulorum vicinitate de rebus ipſis forte fallamur, aliud ſanè inquit eſſe fantaſiabile, & aliud id quod vulgo dicunt fantaſticũ. Fantaſiabile enim id eſt(vt diximus)quod fantaſiam efficit.

Quid fantaſiabile ſecundum Stoicos, & quid fantaſticum.
Horeſtis diræ.
Alcmeonis furiæ.

Fantaſticũ autem,quod imaginoſum latine dicere poſſumus, vana quædã eſt & futilis fictio animam mouens & vellicãs,cui tamen nullũ in re fantaſiabile reſpondere cenſetur: qualia in inſanis & atra bili detẽtis viſorũ ludibria vſu fieri animaduertim⁹:atq; hinc vltrices Horeſtis emanarũt diræ,& Alcmeonis furiæ flagellis armatæ:quæ fantaſmata vere & proprie dici vocariq; poterant. Cæterum Academici & Peripatetici qui non adeo exactam in rerum vocabulis poſuiſſe videntur operam, & huiuſmodi verba non ita examuſſim vt Stoici perpenderunt, fantaſmata imagines illas & ſimulacra appellare conſueuerunt,quæ ab externis(vt ſæpe dictum eſt)ſenſilibus in virtute animæ fantaſtica, ſiue in primo ſenſiterio conformari & inſigniri dicuntur. Quo etiam in loco obiter animaduertendum eſſe admoneo, ſubiecto eadem in nobis eſſe fantaſmata & notiones, quas ἐννοήματα græci vocant,ratione autem inter ſe ſola diſtare.

Quoniã fantaſmata ab animæ notionibus differant.

Vt enim animæ applicantur rationali,notiones & ἐννοήματα appellantur, ἀπὸ τοῦ νοῦ, id eſt à mente & intellectu, quo ſignificationis modo brutis animalibus non adeſſe fantaſmata dicimus. Vt autem ab externis inſigniuntur ſenſilibus, & vt ita dicam,fantaſiantur,fantaſmata ſunt appellata: vt denarius verbi cauſa qui per ſe quidem ſumptus denarius & eſt, & appellatur denarius:vt autem mercenarijs pro labore operiſq; erogatur, ſalarium & merces appellatur.

Iamblichus.

Iamblichus autẽ vir magni inter Academicos Peripateticoſq; nominis,& præcipuę dignationis, latam ſanè & amplam fantaſiæ aſſerit poteſtatem, & omnibus animæ viribus adnatam & complicatam. Quamobrem non immerito omnes illam figurare & effingere ſpecierum ſimilitudines apparentiaſque dicit, nec minus aliarum etiam viſa potentiarum ex alijs ad alia licenter transfigurare & tranſmittere. Præterea non eſſe fantaſiam paſſionem aut motum, ſed impartibilem & definitam autumat actionem: nec extrinſecus recipiendo conformari & inſigniri, vt à ſigillo ceram ſignari videmus, ſed ab intimis & internis, atque ſecundum aſſimilatiuarum productionem rationum ad fantaſmatum iudicium excitari. Quibus ex verbis palàm eſſe poteſt virum hunc velle virtutem fantaſticam,quæ cum ſenſitiua animæ poteſtate ſubiecto eſt eadem,in ipſa animæ eſſentia collocari: & idcirco non recipere ceu ceram à ſigillo, conformationes illas, ſed illorum potius ex ſeſe rationes proferre. Vitalis enim actio,& iudicium iſto intelligentibus modo, animæ ipſi ſunt eſſentialia. Et quemadmodum ſenſationes corporum quidem ſunt paſſiones,animorũ autem iudicia & actiones:ita huiuſmodi fantaſmata corporis ipſius,id eſt primi ſenſiterij ſunt paſſiones quædam & impreſſiones: animæ vero productiones & iudicia & actiones. Et de fantaſia quidem,& fantaſmatibus ipſis, quæ ſcilicet illorũ ſint cauſæ,& quæ natura,quo ve modo ad diuerſa reſpicientes,

Academici. Peripatetici.

Academici à Peripateticis hac de re cum conſentiant & concordent,diſſentire tamen & differre videantur, cum in paſſione hi,illi vero in actione fantaſiam conſtare aſſeuerent:huiuſmodi mihi dum hæc ſcriberem ſuccurrebãt. Ex quibus etiam ijs qui recte intelligunt,& ſenſa magis ꝙ̃ verba perpendere ſtudent,liquidò apparere poteſt quòd de memoria & reminiſcentia eodem dicere licet modo. nam de ijs etiam animæ poteſtatibus interna & penitiora perſcrutati ſunt Academici: externa autem & ſenſata magis Peripatetici protulerunt. Quamobrem illi quidem altiò mentis aciem intendentes,actionem corroborationemque (vt ita dicã)animæ memoriã dixerunt & reminiſcentiã: Peripatetici autem in paſſione quadã iſthæc cõſtare voluerunt:alio ſcilicet modo de vtriſq; ijs arbitratu vtriq; ſuo verba facientes. Quod in Philebo etiã Plato(vt retro vidimus)feciſſe videtur, cum memoriã in animæ paſſione quadam cõſtare dixit.

Nihil igitur prohibet viros illos & idem hac de re ſenſiſſe, & diuerſimode ſcriptitaſſe, cum alias & alias ſubiectę rei rationes vtriq; pro libitu ſuo ſint proſequuti. Quod vt clarius etiã appareat, ex Plotini ſententia nonnullas in medium adducere decreui rationes, quas in quarta enneade ſua pro Academicis vir ille conſcripſit. Dicit enim intelligibiliũ & ſenſibiliũ formas nõ reſidere in anima impreſſas vt accidẽtia quędã, ceu ſigilli figurã in cera, & literarũ characteres in tabella, vt inde poſtmodũ memoria ſit & reminiſcentia. huiuſmodi enim paſſiones quaſdã eſſe, memoriã autem & reminiſcentiam animæ vigorẽ quẽdam & poteſtatẽ exiſtere: quæ cum in medio ſanè intelligibiliũ ſenſiliumq; ſit interſtitio, omnium nimirũ in ſe rationes poſſidet, quas meditando corroborata ex ſeſe in actum quendã naturali educit poteſtate: & hanc memoriã & reminiſcẽtiam appellant. Quãobrem pueri, inquit, memores ſunt magis quam ſenes: quia ad ea quæ offerũtur, diutius inſiſtunt, & ab illis tarde deſiſtũt: quapropter circa illa melius & valentius corroboratur anima, quæ alioqui in pueris nondũ ad multa diſtrahitur. ſenes vero, quorũ circa plurima verſatur & diſtrahitur cogitatio, cum paucis vehemẽter incũbant, ſed veluti percurrãt omnia, nõ corroborata anima, obliuioſi ſunt magis, minuſq; memoria pollẽt. Meditationes pręterea ipſę quæ ad recolendũ quippiã ducũt & reminiſcẽdũ, id ipſum quod acquiritur, nihil aliud eſſe declarãt, q̃ animæ corroborationẽ quãdam & vigorẽ. Hinc etiã id ipſum perſpicere contingit. Videmus enim, inquit, illos qui multa didicere, & memoriæ mãdauere, nõ ſolũ illa ex facili pronũciare, & veluti ſub manũ habere, ſed ad alia etiã noua percipiẽda agiles & expeditos eſſe: quod profecto declarat nihil eſſe aliud memoriã q̃ animæ vim exercitatione callentẽ & corroboratã. Quẽadmodum igitur corporis mẽbra quæpiã quæ aſſiduo exercitationis viu viguerũt, patibilia nõ dicimus magis ad opus ſuũ peragendũ eſſ effecta, imò valẽtiora potius & robuſtiora ad id operis facta: ita animã ipſam exercitatione corroboratã & firmatã, vſuq; callentẽ, agere & elicere ſenſiliũ & intelligibiliũ in ſeſe latentes formas, illarũq; rationes, exiſtimandũ eſt, & non cũ aliqua paſſione inſignitas illas & expreſſas recipere. Et hæc ferè vt dicta ſunt, & huiuſmodi etiã cõplura eo in loco Plotinus pro Academicorũ placitis de memoria & reminiſcentia cõtra Peripateticos cõſcripſit. Quibus omnibus rationibus ſatis (vt arbitror) reſpõſum eſſe poterit ſi pro Peripateticis quiſpiã dixerit fruſtra illũ laborare, oleũq; (vt aiunt) & operã perdere iſthęc anxie diſertãdo: Peripateticos enim haudquaquã velle paſſiones impreſſioneſq; illas à ſenſilibus rebus in anima fieri, ſed in primo ſenſiterio: animæ autẽ ipſius eſſe iudiciũ & actionẽ circa illa: vt de Theophraſti ſentẽtia in prologuijs noſtris de ſenſu & ſenſili retro abũde eſt declaratũ. Cæterũ ijs omiſſis, ad illa quæ de ſciẽtiæ acquiſitione, diſciplinarũq; adeptione diuerſarũ retro polliciti ſumus, deueniamus. Voluere Academici humanos animos ceu mediæ cuiuſdam naturæ inter ſenſilia & intelligibilia participes & cõmunicãtes, quinimo mediã ipſam naturã exiſtẽtes, omniũ in ſe cũ intelligibiliũ entiũ tum ſenſiliũ ſpecies & rationes in ſe habere: illorũ autẽ obliuiſci cum terrenis vniũtur corporibus, ob nimiũ videlicet variãtis materiæ fluxũ, perennẽq; illius motionẽ præpeditos: quæ rurſum omnia cũ ſtudio & doctrina, tum aſſidua iugiq; exercitatione reparare illos, & oblitorũ reminiſci aſſeruerũt, nõ niſi ꝓuecta ætate, & in ſeniũ vergẽte, materiæ ſcilicet ceſſante cõpoſitoq; ſalo, aut refluẽte potius, & veluti quod vehemens erat & concitatũ ſedante & cõponente. Hinc non abre dixerat Plato tunc mentis aciem & intuitum in nobis acui & vegetã reddi, cum oculorũ hebeſceret acies. Si enim immortalis eſt, inquiũt, animus, vt alibi demonſtratũ eſt, & ante corpora illũ præexiſtere neceſſe eſt, & ſcientijs eſſe refertum, rerumq; omnium intelligibilium ſpecies continere, aut nihil omnino ante corpus eſſe illũ proculdubio eſt concedẽdum. Non igitur eſſe animos ceu tabellas quaſdam literis vacuas, quæ extrinſecus figuras formaſq; recipiãt, aſſerendum. Sũt enim ſemper inſcriptę, & ipſe intus eſt ſcriptor. neq; tamen omnes inſcripta legere queunt, aut q̃ inſcripta ſint quępiã dignoſcere: quippe cum ob generationis colluuiem, obliuioniſq; tenebras, illorũ oculi ſordibus ſint circũfuſi, & in omnimodas inciderint paſſionum perturbationes. Solũmodo igitur opus eſt quod obſtat auferre velamen: nullaq; neceſſaria eſt extrinſecus de nouo apportata genitaq; notitia. In ſeſe enim veritatis ianuas habere animos, verum terrenis variantis materiæ repagulis occluſas. Quamobrem ſi illos aliũde incitari excitariq; contigerit, ex ſeſe ſcita omnia & pręcognita renouare, & miro quodam modo depromere, illudq; merito verum eſſe iudicare, omnia noſſe animos, ſoloq; extrinſecus admonente ſanè indigere, qui interdum nullo etiam excitante, nullaq; extrinſecus adiuti opera, per ſe ipſi intus cõuerſi, & ſeſe inſpectantes per illas quas poſſident rationes opera exercent ſua. Et iſtas profecto memorias & reminiſcentias iure ſuo Academici vocauere: licentioſioribus fortaſſe hac in re vſi vocabulis, ſed tamen ijs quæ ſubiectæ naturam rei ſatis commode declarare & oſtendere poſſent. Quæ res à Peripateticorũ placitis, ſi quis illam recto mentis iudicio examinare voluerit, haudquaquam abhorrere videtur. Si enim de foris aduenit animus (vt Ariſtoteli placuit) præexiſtere illum priuſquam corpori coniungatur, neceſſe eſt: qua de re nihil ambigunt illi. Si autem præexiſtit, & ſcientijs (vt dictum eſt) refertum & plenum eſſe illum, & omnium in ſe habere intelligibilium ſpecies & rationes, vero conſentaneum certe eſt, quas excitatus poſtmodum reaſſumit & replicat. Quod Auerrois etiam Cordubenſis exquiſitiſſimus Ariſtotelis interpres (Græcos ſemper excipio) in commentarijs ſuis in tertium de anima libellum, ſenſiſſe videtur, cum ſcribit poſſibilem intellectum (ſic enim illum vocat) & vnicum omnibus & immortalem eſſe dictitat, omnium ſemper ſpecierum eſſe pleniſſimum: ſemperque eſſe (vt inquit) adeptum: ſed quatenus corpori eſt mancipatus & coniunctus, per varias fantaſmatum ſpecies varia ſanè & diuerſa intelligere: & aliquando quidem intelligere, aliquando vero minime.

Plotini de memoria & reminiſcentia contra Peripateticos ratõnes.

Cur pueri memores magis ſunt q̃ ſenes.

Reſponſio pro Peripateticis.

Plato.

Quòd de ſcientiarum in anima præexiſtẽtium reminiſcentijs Peripatetici ab Academicis nõ diſſentiũt.

Animus de foris aduenit.

Auerrois cordubenſis.

Cæterũ quid ego in præſentia riuulos cõſector,& nõ potius fontẽ ipſum aperio? Nõne Ariſtoteles ipſe in ſeptimo de phyſico auditu cõmẽtario, huic ſentẽtiæ clariſſime adſtipulari videtur, ſciẽtiãq; in nobis nullo alio fieri modo aſſeuerare, q̃ remotis obſtaculis quæ illã interim in noſtris latitantẽ abſtruſamq; animis præpediebãt,& quo minꝰ appareret obſtabãt? Illiꝰ autẽ verba eo in loco totidẽ latinis expreſſa vocabulis iccirco adducere volui, vt diſcãt legẽtes me nõ fingere quicquã aut cõminiſci, ſed rẽ ipſam vt eſt, integra fide recẽſere. Sunt autẽ huiuſmodi: Sciẽtiæ acquiſitio à principio, nõ eſt generatio, neq; alteratio. in eo enim ꝙ quieuerit & cõſtiterit animus, ſciẽs efficitur & prudens. Quẽadmodũ igitur neq; cũ ſtertuerit quiſpiã,& poſtea expergiſcat, aut cũ poſt ebrietatẽ ab illa ceſſauerit, aut poſt ęgritudinẽ cõualuerit, is factus eſt ſciẽs: at qui prius vti nõ poterat, neq; per ſciẽtiã operari: verũ à perturbatione liberatus, mẽteq; ad cõſtantiã deducta, adeſt facultas ad ipſum ſcientiæ vſum. Huiuſmodi ꝓfecto quippiã fit à principio in ipſa ſcientiæ ſubſiſtẽtia. Perturbationis enim quies quædã eſt & cõſiſtentia. Neq; ꝓfecto pueri quippiã poſſunt aut diſcere, aut ſenſibꝰ iudicare, quẽadmodũ ſenes. Vehemẽs enim circa illos eſt perturbatio & motus. Conſiſtunt autẽ,& à perturbationibus ceſſant aliquãdo quidẽ à natura, interdũ vero ab alijs. Hæc Ariſtoteles: ex quibus clariſſime poteſt patere de illius ſententia in animis præexiſtere noſtris cũ intelligibiliũ omniũ tum etiã ſenſilium rationes & ſpecies, quas à generationis perturbationibus & corporeo præpediti motu explicare & in actũ deducere nequeãt, donec vel longo ætatis decurſu, vel philoſophiæ ſtudijs, vel myſticis etiã quibuſdã expurgationibus & ſacris, quæ philoſophus Ariſtoteles alia eſſe à natura autumat, vt ſupra naturã ipſam excellentia, expurgati,& ceu à ſordibus quibuſdã emũdati & abſterſi, agiles poſthac & vegeti, ſua ipſorũ bona dignoſcere valeant,& in illis ſe exercere & agere poſſint, quæ Peripatetici doctrinas & diſciplinas appellãt: Academici vero cũ doctrinas & diſciplinas, vt illi, tum more ſuo memorias & reminiſcentias vocãt: neq; iſtuc immerito mehercle. Si enim prima ſciẽtiæ acquiſitio ſimilis eſt (vt ait Ariſtoteles) habitui vel ægroti cõualeſcẽtis, vel ſtertentis cũ euigilauerit, vel ebrij reſipiſcẽtis,& à crapula iam liberi: cũ omnes iſti (vt clare patet) primũ habuerint habitus præpeditos ſomno, vel ebrietate, vel morbo, ita vt in actũ exire nõ poſſent: poſtmodũ vero ab illis paſſionibus expediti, ſoluta iã mẽte & libera, ſuo arbitratu per illos ſe exercere poſſunt: quid eſt ꝙ amplius ambigere debeamus in animis noſtris omniũ reſidere ſpecies intelligibilium & ſenſiliũ, verũ præpeditas & ligatas, illoſq; ſcientiarũ fieri cõpotes ſolius ablatione obſtaculi? Quãobrem haudquaquã philoſophũ Ariſtotelẽ in ſcientiarũ acquiſitione à memoriæ reminiſcentiæq; ſentẽtia diſſentire, manifeſtius ſanè eſt (vt arbitror) q̃ vt pluribus in pręſentia cõtendatur verbis. Reſtat autẽ ſolũmodo quod vel aliquã facere videtur difficultatẽ, illa vacuæ tabellæ ſimilitudo, qua in animis adhuc rudibus vtitur Ariſtoteles: ſed illã (vt opinor) philoſophus non ad ſimpliciter eſſe ipſius animi referre voluit: verũ ad corporeã illius operationẽ, ad quã perinde ſe habet animus, ac tabella in qua nihil eſt deſcriptũ. nihil enim tũc imaginariæ (vt ita dicã) cogitationis poſſidere cẽſetur: ſed in potẽtia eſt ad cognoſcẽdũ cõtẽplandũq; per fantaſmata dũtaxat ipſa. aut ita inquã ſimilitudo illa eſt intelligẽda: aut certe ad ſciẽtiæ primæ acquiſitionẽ per quietẽ,& ipſius animi cõſtantiã, illa tabellæ ratio referri debet: quã & ipſam recordationis & reminiſcẽtiæ nomine ſignificare voluit Plato. Nam reſpectu quidẽ ſpeciei ipſius refertus (vt diximus) ſemper ſciẽtijs eſt animus. Neq; aliter Ariſtoteles q̃ Plato hac de re ſenſiſſe videtur: quod Auerrois etiã fatetur capite cõmẽti quinti ſuper tertio de anima libello. Poteſt etiã animus ſiue intellectus illo in loco pro fantaſia capi: (nõ enim hoc admodũ eſt philoſopho inſolens) in qua à principio nihil eſt omnino inſignitum. Sed iam ſatis ſuperq; de eiuſmodi rebus in præſentia ſit pertractatum: quarum vehemens mehercle ſtudium, decentes fortaſſe præfationis huiuſce metas tranſcendere me fecit. Diſertationis igitur huius curſum inhibeamus,& ad Ariſtotelis literam conuertendam & explicandam conuertamur.

Ex ſeptimo de phyſica auditione

Myſticæ animorum expurgationes.

Quõ vacuæ tabellæ ſimilitudo intelligi debeat.

DE memoria autẽ & memorari dicẽdũ, quidnã eſt,& quã ob cauſam fiat,& cui animæ parti hæc accidat paſſio:& de ipſo reminiſci. non enim ijdẽ memores ſunt,& ad reminiſcentiam apti: ſed magna ex parte memores magis ſunt ingenio tardi: reminiſcentia vero valent ij qui mente celeres & dociles exiſtunt.

PRo literæ ſuperioris expoſitione in principio ſtatim eſt animaduertendũ ꝙ memoria quidẽ eſt animæ ipſius memoratiua poteſtas: memorari autẽ, vel rememorari, eius eſt actus & operatio. Quẽadmodũ enim ad intellectionẽ ſe habet intellectus,& ad ſenſationẽ ſenſus: eo ſe habet modo memoria ad ipſum rememorari. Sũt autẽ fantaſia & memoria (vt retro dictũ eſt) eadẽ cum primo ſenſu, qui in corde collocari cẽſetur, ſubiecto ſanè eadẽ, ratione vero diuerſa. Dicendũ igitur eſt, inquit, de ipſo memorari,& reminiſci. Differũt enim memoria & reminiſcẽtia (vt poſtmodũ videbimꝰ) haud parua ſanè differẽtiæ diuerſitate. Dicit autẽ ꝙ magna ex parte tardi mẽte,& ingenio obtuſo, memores ſunt magis q̃ ij qui ingenio valent,& acuti ſunt,& bene dociles. ij etenim memores ſunt minus q̃ illi, verum ad reminiſcendi opus habiles ſunt magis. Quãobrem vna etiã inter memoriam & reminiſcentiam differentiarum hæc non immerito eſſe cenſetur. Dixit autẽ magna ex parte,& vt plurimũ,

quoniā nō ſemp hoc accidit modo,ſed interdū aliter ſe habet res,quoniā aliquādo iidē nō memores,tamē bene reminiſcētes exiſtūt.quæ res cū accidit, excellentes profecto & diuino ingenio viros efficit. Cauſa autē cur ingenio tardi & hebetes bene ſunt(vt ita dicatur)memoratiui:celeres autē,& ingenio docili,bene reminiſcātur,hæc ſanè eſſe videtur,quoniā ſcilicet diuerſa animæ opera ex diuerſis varijſq; corporū cōplexionūq; habitudinibus,modo etiā diuerſo melius vel peius prouenire nata ſunt. De ijs porrò in præſentia loquor operibus quæ cū animæ,tū corpori ſunt cōmunia. Vt in corporibus igitur videre cōtingit quæ dura & rigida exiſtūt,ꝙ tarde quidē & nō ex facili impreſſiones recipiūt extrinſecas,figuraſq; in ſe admittūt:verū ſi illas receperint, tenaciter poſtmodū & firmiter ſanè retinēt & cuſtodiūt:cōtrà in mollibus fluxiſq; corporibus animaduertimus & cito recipere quicquid illis imprimitur & inſignitur,& facilè mox impreſſa depdere:pari etiā rationis modo in durioribus & mēte tardis cōſpicere licet,qui cū duriter admodū & vix quæ memoriæ mādare ſtudēt, admiſerint & receperint, poſteaquā ea in mētis theſauro cuſtodiēda collocauerint,tenaciſſime ſanè illa retinēt & cuſtodiūt: cōtrà mēte agiles,& ingenio excuſſo viri,celeriter quidē capere poſſunt quicquid illis traditur,nec min⁹ etiā celeriter illa depdere quę celeriter didicere.Quos ſanè molles eſſe carne philoſophus in cōmētarijs de anima aſſeuerauit.Qui ſanè etſi non bene recepta cōſeruātes eſſe cenſentur,mētis tamen agilitate,diſcurſuq; celeri,paruo negotio amiſſa recuperare,& per reminiſcentiam renouare poſſunt. *Cur tardi bene meminerunt:ingenioſi autē bene reminiſcūtur.*

PRimū igitur cōſyderādum eſt qualia ſunt memorabilia.Sæpius enim iſtuc nos fallit.nam neq; quod futurum eſt,memorari contingit,verū opinione & ſpe præcipitur: & profecto erit ſcientia quædā ſpei addicta,vt de diuinatione quidam autumāt. Sed neq; id quod pręſens eſt.illius enim eſt ſenſus. Hoc enim neq; futurū,neq; præteritum cognoſcimus:ſed ſolū id quod præſens eſt. memoria autem eſt præteriti. præſens vero cum adeſt,vt hoc album,quādo quis id cōſpicit,nullus vtiq; memorari aſſeret:neq; quod contemplatur, cum conſyderat & intelligit: ſed illud quidē ſe ſentire dicit,hoc autē ſcire ſolūmodo. Cū vero ſine operatione ſcientiā habuerit & ſenſum,tum de trianguli meminit angulis ꝙ duobus rectis ſunt æquales:hoc quidem vel quia didicerit,vel contemplatus fuerit:illud vero quoniam audiuerit,vel viderit, aut huiuſmodi quippiam perceperit. Semper enim cum memoriæ operam dat,tacite ſecum animo confirmat quòd prius id audiuit,aut ſenſit, aut eſt contemplatus.

QVēadmodū in cōmētarijs de anima à ſenſilib⁹ obiectis ſentiēdi actus & opera nos docuit Ariſtoteles,& ab actibus poſtmodū ſiue operationibus ſenſitiuę animę nobis potētias & vires declarauit,à manifeſtioribus ſcilicet minus manifeſta nobis oſtēdens:ita ſanè hoc facit in loco,à memorabilibus nos docēs ipſam memoriæ naturā. Primū igitur,inquit,cōſyderandū eſt qualianā ſunt memorabilia. Horū enim ignoratione nōnunquā iudicio fallimur:falſóq; interdum memoriæ imputamus ea quæ nullo illi cōueniūt modo.Eſt autē neq; futurū memorari aptū, ſed neq; pręſens:verū quod futurū eſt,opinabile ſanè eſt,aut(vt dicatur)ſperabile, aut ſcientificū.nāq; reperit, inquit,ſciētia ſpei addicta,qualē ipſam diuinādi peritiā eſſe autumāt. Sperat enim augur quippiā euēturū ſignis quibuſdā edoctus & præmonitus.Ipſum autē præſens eſt ſenſile. nāq; præſentis rei,& ſub manū exiſtentis,ſenſus eſſe dicitur.Futurorū autē dixit non eſſe memoriā,ſed opinionē vel ſpē: vt per eiuſmodi dictū geminas animorū tāgeret vires, cognoſcitiuā videlicet,& appetitiuā. opinio nanq; ex parte cognoſcitiuæ cēſetur eſſe virtutis:ſpes autē ex parte virtutis appetitiuæ ſe habere videtur. Et iccirco deſideriū,quod appetibilis cuiuſdā ſpei eſſe cēſetur,præſentiū non eſſe rerū,ſed abſentiū veriſſime dicitur.Quoniā igitur omne id quod tēporis cōplectitur ambitu,vel præſens eſt,vel præteritū,vel futurū:quod ſanè præteritū philoſophus hic factū vocat: memoria autē neq; futurorū eſt, neq; præſentium:illā ſanè præteritorū eſſe ſumma eſt neceſſitas. Cū autē dixit memoriā eſſe præteritorū ſiue factorū,ſubiungit ſtatim,Præſens autē cum adeſt,vt hoc albū quod videt.id eſt,præſens autē cū adeſt & cernitur:(ſit autē præſens & quod cernitur,hoc verbi cauſa demōſtratum albū)nullus vtiq; dixerit memorari.nō enim hoc albū meminiſſe dicet,ſed cernere & percipere.Pariq; rationis modo,neq; intelligibile quicquā cū quis actu intelligit,memorari aſſeret,ſed intelligere.Viſile enim dū videm⁹,ſentire & cernere aſſeueram⁹:& intelligibile dū intelligim⁹,ſcire & nō meminiſſe affirmam⁹.Scire autem hoc in loco pro ipſo intelligēdi ſumitur actu,qui ad ſciētiā tēdit. cū enim intelligitur quippiā quod nō intelligebatur pri⁹,id tū primū ſcitur,& ad ſciētiæ metā deducitur.Quādo igitur quiſpiā videt aut in-

Ariſpicum ſpei addicta ſcientia.

Cur deſideriū ſit abſentiū.

telligit,nõ dicit neq; aſſerit ſe memorari & meminiſſe,ſed cũ ſine operatione ſcientiã habuerit vel ſenſum.Dicit autem & in pręſentia vocat opationẽ hoc verbi gratia animal vel verũ,vel fictũ:& ſimiliter hũc triãgulũ in hac tabella,vel in hoc libro deſcriptũ,tũc ſcit vel ſentit. Eſt autẽ quod dicit,huiuſmodi,quãdo ſcilicet ſine hoc ꝙ operetur aliquis circa animal quoddã,vel circa triãgulũ in libro aut tabella deſcriptũ,ſed ſola illorũ ſimulacra & imagines cõſpexerit anima,& circa illa fuerit operata,nõ ſimpliciter autẽ,ſed vt imagines ſunt & ſimilitudines quorũdã extrinſecus exiſtẽtiũ,tũc meminit. Tũc enim quẽpiã de triangulo meminiſſe dicimus,ꝙ habet ſcilicet tres angulos duobus rectis æquales,cũ imaginatur ꝙ in tẽpore hoc vel illo à tali vel tali id didicerit Geometriæ perito,vel ipſe cõtẽplatus fuerit:& nõ quãdo diſcit.Similiq; modo in ſenſilibus dicere cõtingit.nõ enim cũ videt,ſed quãdo imaginatur & cogitat ꝙ quippiã vidit vel audiuit ab aliquo in tẽpore quodã,tũc meminiſſe dicitur. Sẽper enim cum memoriæ operã dat,& per illã operatur,tacite ſecũ in anima dicit.id eſt, Quilibet enim quando circa imagines illas & ſimulacra operatur,externas inquam rerũ reliquias,illiſq; dat operã, ſibi ipſi dicit & affirmat quodammodo,Hoc certe prius ego vidi,vel audiui. Si enim iſtuc interno ſermone nõ dixerit, illiq; aſſenſa fuerit anima,haudquaquam erit memoria. Dixit autem,cũ memoriæ operam dat,& per illam operatur,hoc innuere & ſignificare volens, quando ſcilicet operatur per operationem illam per quam memoria characterem accipit, & in ſpeciem deducitur:id autem eſt ſentire tempus,& percipere rem ipſam à qua effectum eſt & inſignitum eiuſmodi ſimulacrum,& imago illa.

Memoriæ verus character.

ESt igitur memoria neq; ſenſus, neq; opinatio, ſed horũ alterius aut habitus, aut paſſio cum interceſſerit tempus.ipſius autem nunc,in ipſo nũc,non eſt memoria,vt dictum eſt prius:ſed pręſentis quidem ſenſus:futuri autem ſpes:præteriti vero memoria. Quãobrem cum tempore omnis eſt memoria:& iccirco quæcũq; tempus ſentiunt animalia,hæc ſola recordantur,& iſto quo ſentiunt.

OPinationẽ ſiue ſuſpicationẽ hoc vocat in loco philoſophus vim illã quæ cõmuniter de opinione & intellectione pędicatur,cęteriſq; rationalibus animæ poteſtatibus,veluti notionẽ quãdã: vel pro opinatione hoc in loco fantaſiã abuſiue intelligere vult philoſophus. Eſt igitur,inquit, memoria,neq; fantaſia,neq; ſenſꝰ,ſed habitꝰ vel paſſio ipſiꝰ ſenſus,quoniã huiuſmodi etiã eſt fantaſia. Illud autẽ,cũ interceſſerit tẽpus,ſignificat cũ videlicet ſenſerit & deprehẽderit tẽpus in quo imago illa fuit impreſſa,& huiuſmodi inſignitũ & effectũ ſimulacrũ:& nõ ſolũ percepit tẽpus,ſed etiã rẽ ipſam à qua illa proceſſit & deriuauit imago,& ꝙ illius rei eiuſmodi eſt imago & ſimulacrũ.Quod autẽ in pręſenti tẽpore vel videtur,vel intelligitur,nõ eſt memoria,vt retro dictũ eſt,ſed ſenſus,vel intellectꝰ. Memoria enim præteritarũ eſt rerũ.quãobrẽ omnis,inquit,cũ tẽpore eſt memoria, id eſt omnis memoria & eſt,& eſſe dicitur,cũ eſt ſcilicet aliqua temporis perceptio, cum quiſpiã videlicet perceperit ꝙ pridie verbi cauſa vel nudiuſtertius vidit quippiã,vel audiuit. Et quoniã huiuſmodi eſt memoria,iccirco quæcũq;,inquit,animalia tẽpus pcipere valet:memoriã ſanè habere dicũtur. Aſinus enim qui ſuperioribus verbi cauſa diebus in aliquã cedidit ſcrobẽ,ſi forte illã hodie cõſpicit,omni ope declinat, & illũ illuc agere negotiũ ſanè eſt.Cognoſcit enim & percipit ꝙ in illã aliquãdo lapſus ſit foueã. Multa igitur animalia ſentiũt & percipiũt tẽpus,verũ non eo quo homines percipiũt modo.Homines enim nõ ſolũ nudũ ſolitariũq; percipiũt tẽpus,ſed ſciũt etiã & cognoſcũt quãdo viderũt quippiã,aut quãdo audiuerũt:tẽporiſq; differẽtias norũt,pęteritũ à futuro diſterminãtes:cũ ratione carẽtia & bruta animalia præſens ſolũmodo ſentiãt tẽpus,præteritũq; nõ plene & determinate:ceu aſellus,ꝙ cadit videlicet, nunc ſentit,vel ꝙ prius in illã cecidit ſcrobem,cõfuſo modo dum illã cernit & cõtuetur.Futuri autem nullã habẽt cõprehẽſionẽ.Cũ autẽ dixit philoſophus ꝙ quæcũq; tẽpus ſentiũt,illudq; percipiunt animalia, memorãtur:ſubiũgit ſtatim,& iſto quo ſentiũt. id eſt hac animæ parte memorãtur qua etiam ſentiũt:parte ipſius ſcilicet ſenſitiua. Vegetatiua enim vel intellectiua animæ poteſtatibus meminiſſe animalia haudquaquã cenſentur:verũ ſenſitiua:vbi etiã fantaſtica(vt dictũ eſt)illius reponitur virtus.

Quo differat tẽporis perceptio à brutis & ab hominibus.

QVoniam autem de fantaſia dictum eſt prius in commentarijs de anima,& quòd ſine fantaſmate intelligere non licet.

IN hoc literæ cõtextu longã philoſophus facit interpoſitionẽ,& magnũ ſanè hyperbaton. cõtinuitas enim per aliquot inferius extẽditur lineas,eo videlicet loci vbi eiuſmodi reperitur litera. Quare intelligibilis per accidẽs vtiq; erit.alia autẽ omnia vſq; ad locũ illũ in medio ſunt cõiecta,per quæ pbare oſtẽdereq; vult philoſophus nihil intelligi poſſe ſine fantaſmatũ adminiculo & opera. Animaduertẽdus igitur diligẽter eſt textus,& litera(vt diximus)cõtinuanda. Cæterũ priuſquã ad illius interpretationẽ deſcẽdã,breui quodã digreſſiũculæ diſcurſu iter ad illã ſatis aſperũ & ſalebroſũ aperire & cõplanare cõtẽdã. Intẽtio igitur philoſophi hoc in loco eſt tacitę occurrere obiectioni quę ad ea fieri ſanè poſſet,quæ retro fuerũt adducta.Cũ enim in illis dixerit memoriã eſſe habitũ vel paſſionẽ animę

Digreſſiuncula mentem philoſophi declarans.

ſenſitiuæ,& ꝙ illo ſanè memoramur,quo etiā ſentimus:quoniā vt manifeſtū eſt,memoria etiā intelligibilium eſſe cēſetur:ſcibilia enim quorū nobis adeſt memoria,intelligibilia certe exiſtunt:quiſpiā dubitare poſſet,& inſtare nō ſolum ſenſitiuæ animæ eſſe memoriā & ipſum memorari,ſed animæ etiam intellectiuæ memoria habitus eſt,vel paſſio.Huic igitur occurrēs philoſophus dubitationi eā diſſoluit aſſerens intelligibiliū nō eſſe per ſe memoriā,ſed per accidēs:& iccirco memoria & ipſum memorari non eſſe habitudinē vel paſſionem intellectiuæ animæ poteſtatis,ſed ſolūmodo ſenſitiuæ. Intellectus enim copulatur & cōiungitur ipſi fantaſiæ,vt in literæ explicatione clare percipietur: & ſine illa nihil ſanè intelligere poteſt.Eſt enim fantaſia ceu libellus quidā & tabula ipſius intellectus. ea enim quæ in ipſa ſunt deſcripta,& à ſenſilibus picta extrinſecis,ſenſuūq; operationibus,videns & percipiēs intellectus,vniuerſales illorū abſtrahere dicitur rationes.Quemadmodū enim abſq; ſenſationibus quæ actu ſunt,nulla eſt fantaſia:ita ſine fātaſia abſtractio & cōprehēſio ipſius vniuerſalis eſſe nō poteſt.ab imaginibus nāq; & ſimulacris in fātaſiæ pictura exiſtētibus,quæ ſanè ſūt reliquiæ(vt dictū eſt ſæpius)extrinſecorū obiectorū,vniuerſales intellect⁹ colligit rationes.Quāobrē cōcludi neceſſario poteſt,ꝙ quēadmodū reliquię ſe habēt illę & imagines fātaſiā mouētes ad ſenſilia extrinſecus poſita:ita vniuerſales ſe habere rationes quæ intellectū mouere dicūtur,ad figurarū typos illarū in ipſa fantaſia collocatos. Quare vt ab externis ſenſilibus imagines efficiūtur illæ & ſimulacra:ita à ſimulacris figuriſq; illis,intellectu abſtrahēte,vniuerſaliū natura cōſtituitur. Copulatur igitur ipſi fantaſiæ & cōiungitur intellectus,& ſine illa nihil cōſyderare neq; intelligere poteſt.Si autē hoc(vt diximus)res ſe habet modo,manifeſtum profecto eſt ꝙ quēadmodū ſenſus quidē per ſe videt pictū Romæ elephantem,per accidens autē illū qui apud Indos reperitur:vel,vt clarius dicā, quēadmodū Socratem quiſpiā cōtuitus,videre etiā ipſum vniuerſalē dicitur hominē(in ſingularibus enim vniuerſalis & cōmunis eſſe cenſetur homo) verū Socratē quidem ipſum per ſe cōſpicit & cernit ille, hominē vero cōmunem per accidens:ita memoria per ſe quidē eſt ſimulacrorū figurarū & reliquiarū illarū,ſiue habitus ſint illi,ſeu primi ſenſiterij paſſiones:per accidens autem vniuerſaliū & intelligibilium eſſe cenſetur. Vniuerſale enim ſecundum abſtractionem à ſingularibus ſenſilibus ſecundū Peripateticorum dogma ipſe nimirum efficit produciтq; intellectus. Quamobrem memoria quidem primo & per ſe operatur circa imagines illas & ſimulacra:per accidens autem circa vniuerſalia. Intelligibilium igitur per accidens eſt memoria, quoniam ſimul cum partialium memoria & ſenſilium rerum,vniuerſalium memoria quodammodo relucet & naſcitur:quorum iccirco memorantur,quoniam ſingularium meminerunt.Vt igitur intellectus per ſe eſt intelligibilium,ita per ſe imaginabilium eſt fantaſia: & viciſſim vt per accidens intellectus eſt imaginabilium, id eſt ſenſilium:ita per accidens fantaſia eſt intelligibilium. Memoria autem(vt retro eſt dictum)fantaſia quædam eſt, & operatio circa fantaſiabilia & imaginabilia: quamobrem per accidens intelligibilium eſt memoria.Verum ijs decurſis ad philoſophi literam reuertamur.

Fantaſia mētis libellus.

Intellectū ſine fantaſia nō intelligere.

Per accidens intelligibilium eſſe memoriā.

EAdem enim in intelligēdo contingit paſſio,quę in deſcribendo. Ibi enim ad nihil vtentes determinata trianguli quantitate, nihilominus per terminatam illum deſcribimus quantitatem. Ita intelligens licet non contempletur quantum,ante oculos tamen proponit quantum:contemplatur autem non vt eſt quantum.

OMnia quæ deinceps ſequūtur(vt dictū eſt)vſq; ad ſignatū & præmōſtratū locū interiecta ſūt à philoſopho & interpoſita,vt oſtēdat ſcilicet nihil ſine fātaſmate cognoſcere intellectū.quod etiā indicat & denotat ipſum enim cauſalis appoſita cōiunctio.Breuiter autem & obſcure admodū hoc in loco ſuā adducit philoſophus intētionē,cuius(vt videtur)talis eſt ſentētia. Eadē,inquit, cōtingit paſſio in intelligēdo quæ in deſcribēdo accidere percipitur. Quēadmodū enim in geometricis oſtenſionibus cum demonſtrare volumus verbi cauſa quòd triangulorum tres anguli duobus rectis ſunt æquales,& nihil ſanè ad huiuſmodi demōſtrationē determinata quapiā indigeamus quātitate:etenim ſi palmi vnius quodcūq; fuerit latus,aut pedis,aut cubiti, nō icciro ſecius propoſitum demōſtrabitur intentū.Quāobrem nihil omnino determinata indigētes quātitate,neq; etiā iſoſcele egētes,vel iſopleuro,vel ſcaleno,quæ ſanè triāgulorū ſunt ſpecies,nihilominus deſcribimus triangulū determinatę ſemper quātitatis & ſpeciei.omnis enim quę deſcribitur figura,ſi triquetra eſt,tribuſq; clauditur lateribus,ſub iſopleuri ſpecie,vel ſub iſoſcelis,vel ſub ſcaleni neceſſario reponi debet,& quātitatis alicuius eſſe determinatæ. Quemadmodum inquam in illis videre contingit deſcriptionibus: ita in ipſis contemplationibus eſſe apparet.Intelligens nanq; ipſe licet quantum non intelligat & cōtempletur,ante mētis tamen oculos quantum ſibi proponit.Si enim albū(verbi cauſa)intellexerit,vel calidum,vel quāpiam etiam odorū differētiam,vel aliud quippiam quod partibus carere cēſetur,iſthæc ſemper omnia cum aliqua contemplatur & intelligit quantitate.aut enim ſuperficiem quādam albā, aut calidum meditatur quoddam & conſyderat corpus. Quod & ſi aliquando ad purum illum & venerandum primumq; ſe conuerterit intellectum, illi ſanè ſtatim conſuetudinis huiuſce vitio magnitudinem quandam & molem,determinataſq; dimenſionum interuallorūq; diſtantias imaginando

Intelligēs ſem per intellectæ rei quantitatē applicare.

apponit & ingerit:& rurſum albũ intelligẽs,vel odorẽ,vel dulcedinẽ,aut eiuſmodi quippiã quę nõ ſunt quãta,ante oculos ſemper ſibi quãtũ ponit,id eſt dimenſiones quaſdã cũ illis & quãtitates ſimul intelligit. Cæterũ nõ eo ꝙ quanta ſunt quædã,hæc intelligit,ſed vt albũ quidem(verbi cauſa)viſus diſgregatiuum quiddam eſt,& diſſipatiuũ:calidum autem vt diſgregatiuũ eſt diſſimiles habentium partes,quę heterogenea græci vocant:& cõgregatiuum illorũ quæ cõſimiles habent partes,quæ homogenea appellant.eæ etenim iſtorum ſunt rationes & naturæ.Dulce præterea cæteraq; huiuſmodi,per proprias & peculiares dignoſcit naturas.Quòd autẽ huiuſmodi etiã omnia cum quãto intelligat aliquo,vel inde eſt manifeſtum.nanq; albũ(vt diximus)cum ſuperficie intelligit aliqua . ſuperficies autem quãtum quiddam eſt.Cum igitur intellectus(vt retro patuit)quodcunq; intelligit , cum quãtitate intelligit cõtẽplaturq; aliqua,huiuſmodi autẽ fantaſiæ ſunt opera:hæc enim interferens ſe atque applicans ipſius mentis intellectionibus(vt inquit Plato)non ſinit pure & ſyncere veras intelligibilium cognoſcere & perdiſcere naturas,ſed moles ſtatim quaſdam & dimenſiones , necnon magnitudinum diſtantias repræſentat:manifeſtum certe eſt quòd nihil ſine fantaſmatis natura intellectus intelligit. quod hoc etiã in loco ex ijs quæ ſequuntur,oſtendere aggreditur Ariſtoteles.

Quæ albi eſt ratio& quæ calidi.

QVòd ſi natura fuerit quantorum quidem,verum indeterminatorum:ante oculos certe quãtum ponit terminatum , contemplatur autem vt quantum eſt ſolum.

CVm retro dixiſſet Ariſtoteles ꝙ licet non quantum quiſpiam intelligat , ante oculos tamen ſibi proponit quãtum.ſunt autem(vt ſcimus)non quanta omnia alia prædicamenta præter ipſum quantitatis genus,ſubiungit:quòd ſi natura fuerit quãtorum , verũ indefinitorũ & indeterminatorũ,id eſt ſi id quod intelligitur,fuerit neq; ſubſtantia,neq; qualitas,neq; relatio,neq; prędicamentorũ quippiam reliquorũ, verum quiddam ex ijs fuerit quæ in genere quãtitatis exiſtunt,vt linea,vt ſuperficies,vt corpus:ſi huiuſmodi,inquit,fuerit,non terminatũ autem:interminata enim ſecundũ quãtitatẽ ipſius lineæ eſt natura:ponit quidẽ intelligens & perſcrutãs ille,& deſcribit quantitatem determinatã. omnis enim deſcripta linea(vt retro dictũ eſt)determinatæ eſt quãtitatis.intelligit autẽ non tanquam determinatũ quiddã,ſed ſimpliciter vt eſt quantũ,id eſt ſimpliciter vt eſt linea , & interminata linea. Lineæ nanq; ratio & definitio terminatã & definitã non includit in ſe quãtitatẽ . Figuræ igitur linearũ & triangulorũ in fantaſia ad quiddã ſunt terminatæ ſecundũ magnitudinẽ.quãtus enim fuerit deſcriptus triangulus,tãtus à virtute fantaſtica imaginatur. Vniuerſale vero quod ab illis colligitur abſtrahiturq; figuris,ſecundũ magnitudinẽ eſt interminatũ.Nullũ nãq; vniuerſale magnitudine pręfinitur determinaturve aliqua,licet illius ſemper intellectio cũ aliqua magnitudinis eſt mole,quẽadmodũ deſcriptæ imagines cum magnitudine ſemper ſunt aliqua.Aduertendũ autẽ eſt iſthæc non de practico dici intellectu,verũ de illo qui eſt in habitu.is autẽ illa intelligit non ſecundũ ꝙ magnitudines,neq; ſecundum ꝙ determinatã habẽt quãtitatẽ,ſed vt omnino ſine magnitudine exiſtũt,licet magnitudinis quędam(vt diximus)ſuccurrat & intercedat fantaſia.Si autẽ cum magnitudine intelligit,palàm eſt quòd cum fantaſia intelligit.Nihil igitur ſine fantaſmate intelligit & contemplatur.

Intellectus practicus. Intellectus in habitu.

QVam igitur ob cauſam intelligere non contingit ſine continuo,& ſine tempore ea quæ non ſunt in tempore,alius eſt ſermo.

CVm præmiſiſſet Ariſtoteles ꝙ omnia quæcũq; intellectus in habitu percipit & intelligit,cũ fantaſia aliqua intelligere,& magnitudine,necnõ etiã tẽpore videtur:ſemp enim(vt recte ait Themiſtius)intellectionibus fantaſia eſt cõplicata noſtris,vel iuuãs,vel impediẽs:iuuãs quidẽ,vt in mathematicis eſt videre diſciplinis.Vicẽ nanq; abaci nimirũ nobis præſtat illa ad deſcriptiones figurationeſq; cõformãdas,ad quas reſpiciẽs animus vniuerſales inde elicit notiones . Impediẽs autẽ,vt in contẽplationibus,intelligibiliũq; ſpeculationibus , & diuinarũ rerũ perceptionibus animaduertere licet,quibꝰ illa figuras & magnitudines,colores quinetiã indecẽter applicãs,magnũ in nobis ad digno ſcẽdam veritatis ſemitã tumultũ ſanè facit:cum inquã illa retro dixiſſet philoſophus,quoniã hoc quiſpiam quærere poſſet in loco quãobrem illa quæ ſine magnitudine ſunt aliqua,& ſine tẽpore,intellectus cũ tẽpore intelligit & magnitudine:iccirco ſtatim ſubiũgit ꝙ quærere huiuſce rei cauſam,ad aliũ ſpectat pertinetq; ſermonẽ,accuratiorẽ ſcilicet & excellẽtiorem . In præſentia enim dictũ eſt id ideo accidere,quoniã fantaſia intellectui copulatur & cõiungitur ſpeculãti.In alijs autẽ locis hac de re exquiſitius & accurate magis diſertabitur,id eſt in prima philoſophia.Huius enim cauſa eſt & ratio quoniam operatio virtuti & eſſentię proportionari & quadrare debet.Intellectiuũ autẽ hominis eſt in ſenſitiuo,vt trigonum in tetragono:vt à philoſopho in ſecundo de anima commentario eſt declaratũ . Et iccirco illius propria peculiariſq; operatio eſt ea intelligere quæ in fantaſmatibus intelligi poſſunt: ſicut intellectus ſeparatarum ſubſtantiarum,quas diuinas appellãt mentes,peculiaris eſt operatio res intelligere per ſe intellectas.Verum iſthæc(vt diximus)ad primã pertinent ſpectãtq; philoſophiam:

Themiſtius. Quō fantaſia ad intelligẽdũ iuuet:& quō præpediat.

Prima philoſophia.

cui diuerſos intellectiuorum ordines & gradus dignoſcere conuenit. Animaduertendum autem eſt ꝙ hoc in textu philoſophus non exiſtentia in tempore omnia vocat illa quę immortalia ſunt & æterna. Quæ nõ ſunt in tempore.

MAgnitudinem autem & motum neceſſe illo cognoſcere quo & tempus: & fantaſma communis ſenſus eſt paſſio: idcirco manifeſtum eſt ꝙ horum cognitio per primum eſt ſenſitiuum.

HAec (vt arbitror) textus huius litera cum illa ſanè eſt coniungenda in qua dictum eſt: ponit ante oculos quantum: intelligit autem non vt quantum. Cũ enim dixiſſet ꝙ intellectus ante oculos ponit quantum, & nihilominus intelligit non ſecundũ ꝙ quantum: non enim ſuapte natura intelligibile eſt quantum, ſed nullam omnino habet magnitudinis molem: qua de re in ſecundo de anima commentario accuratius eſt pertractatum, vbi quęritur quonam modo intellectus intelligibilia percipit & intelligit: quoniam igitur cognitio in nobis fit magnitudinis & motus, quæ ſenſilia ſunt cõmunia, & proprie quanta: dicit quòd iſthæc ipſa cognoſcimus eadem animæ parte qua tempus ipſum percipimus & cognoſcimus. Tempus autem ſenſu primo cognoſcimus. Illud autem, Fantaſma communis eſt ſenſus paſſio, ſic adductum eſt, quaſi dicere velit, illa animæ parte magnitudinem cognoſcit & motum, qua cognoſcit tempus. Eſt autem hæc animæ pars ſenſus communis, cuius paſſio eſt fantaſia. Si igitur omnia illa à quibus intellectus vniuerſalia abſtrahit, imaginabilia ſunt & fantaſiabilia: abſq; fantaſia enim (vt dictũ eſt) intellectus nihil intelligit, vel coadiuuante, vel impediente: fantaſia autem & memoria eadem ſunt ſubiecto: & paſſiones quædã ſiue habitus ſenſus communis: manifeſtum certe eſt ꝙ ad primum ſenſitiuum horum cognitio pertinet & ſpectat. quod etiam ex hoc palàm eſſe poteſt, quoniam multa ratione carentia animalia memoriam habere videntur.

INtelligibilium vero rerum memoria non ſine fantaſmate eſt: propterea contemplabilis quidem rei per accidens ſanè erit: per ſe autem primi ſenſitiui. Quapropter & alijs quibuſdam ineſt animantibus, & non ſolum hominibus, & opinione aut prudentia præditis: quod ſi intellectiuæ eſſet partis, non multis ſanè aliorum ineſſet animalium, fortéque mortalium nulli, quando neque nunc omnibus, quoniã non omnia temporis ſenſum habent. ſemper enim quãdo memoria operatur (vt retro diximus) quòd vidit hoc, aut inaudiuit, aut didicit, ſimul ſentit quòd ante. Ante autẽ & poſt ſunt in tempore. Cuius igitur partiũ animæ eſt memoria, palàm eſt, quòd illius videlicet cuius eſt fantaſia: & memorabilia per ſe quidem ſunt quæcunque imaginabilia exiſtũt: per accidens autem eorum quæcunque non ſine fantaſia.

HOc in textu nõ ab re (vt videtur) reaſſumptũ eſt illud, memoriam ſcilicet intelligibilium nõ eſſe ſine fantaſmate, propter magnam illam (vt diximus) interpoſitionem: vt literæ continuitas ſeruetur & dignoſcatur. Dictum eſt enim retro quòd intelligere non eſt ſine fantaſmate: & eſt ac ſi diceret ꝙ illa de quibus ceu intelligibilibus eſt memoria, non ſunt per ſe intelligibilia, ſed imaginabilia & fantaſiabilia. Dicimus autem nos illa eſſe intelligibilia, & intelligibilium eſſe memoriam, vel quia intellectus circa illa operatur, ita ꝙ ſimpliciter ſunt imaginabilia & fantaſiabilia quando primus circa illa operatur ſenſus, intelligibilia autem quando intellectus fantaſiæ applicatus circa illa agit & ſe exercet. Quomodo intelligibiliũ ſit memoria. Vel ſic inquam intelligibilium memoria eſſe dicitur, quoniam ab ijs quæ memorantur, intelligibilia ſanè abſtrahuntur, & vniuerſales rerum notiones. Quòd ſi res hoc ſe habet modo, palàm eſt, inquit, quòd memoria per accidẽs ipſius eſt intelligibilis rei, ſiue ipſius intellectiui: per ſe autem primi ſenſitiui, id eſt primi & communis ſenſus. Quòd ſi ipſius paſſio intellectus eſſet memoria, intelligibilium ſanè per ſe eſſet memoria. Manifeſtũ autem eſt (vt prædictum eſt) quòd primi ſenſitiui paſſio vel habitus eſt memoria, quoniam pleriſque brutorum adeſſe videtur, & nõ ſolum hominibus, quibus opinio ineſt & prudentia. Si enim non eſſet primi ſenſitiui, ſed alicuius intellectiuarum partium: nulli profecto aliorum ineſſet animalium, cum intellectu omnia ſanè careant bruta. Cum autem dixit quòd non ineſſet memoria multis aliorum animaliũ, ſubiungit, forteq; mortalium nulli. quod eſt ac ſi diceret, fortaſſe nulli irrationabiliũ, quoniam illorum nullum mentis eſt particeps. per mortale enim

hoc in loco, ratione carens intelligere videtur animal. Cum etiam dixerit ꝙ multa percipiunt tempus animalia, bruta ſcilicet & ratione carentia (non enim omnia tempus percipere valent) iſtud adſtruens & confirmare cupiens, ſubdit: ſemper enim quando operatur memoria &c. Nam (vt retro diximus) aſinus qui (verbi cauſa) ſuperioribus diebus in ſcrobem decidit quampiam, cum eam rurſus conſpicit, vel quando lupi vocem audit à quo malum prius habuit, ſentit ſanè & cognoſcit ꝙ prius in illam delapſus eſt ſcrobem, necnon prius ſonum inaudiuit illũ infeſti ſibi inter animalia & hoſtis. Scrobem igitur declinat illam, & à lupi fugit congreſſu. Cum autem ante & poſt temporis ſint differentię, ſentire certe & percipere tempus aſinum eſt neceſſe. Poſtquã autẽ de huiuſmodi loquutus eſt philoſophus, breui ſanè epilogo quæ dicta ſunt colligit, dicens manifeſtum eſſe cuiusnam ſit memoria: ꝙ primi ſcilicet ſenſitiui. Huius enim etiam paſſio eſt fantaſia. Et quòd ſunt memorabilia quidem per ſe illa quorũ per ſe eſt fantaſia: per accidens vero ipſa etiam intelligibilia: illa videlicet nobis innuere volens quæ non ſine fantaſia exiſtunt. illorum enim (vt diximus) cognitio eſt cum fantaſia. Quòd ſi per accidens horũ eſt memoria, palàm eſt ꝙ memoria non eſt habitus vel paſſio ipſius intellectus. Si enim illius eſſet paſſio memoria, intelligibilium etiam per ſe eſſet memoria: quod ſecus eſſe oſtenſum eſt retro.

Quòd memoria nõ eſt paſſio vel habitus ipſius intellectus.

DVbitare autem non ab re quis poterit, cur præſente quidem paſſione, re vero abſente, non præſentis recordetur? Manifeſtum profectò eſt quòd huiuſmodi quippiam à ſenſu in anima productum intelligere oportet, aut in corporis parte quæ illum cõtinet, vt paſſio illa velut quædam ſit pictura, cuius habitum memoriam eſſe dicimus. illa enim quæ fit motio, imprimit veluti ſenſilis effigiem rei, eorum more qui annulis ſignant. Quamobrem ijs qui in multa ſunt agitatione aut propter paſſionem, aut propter ætatem, nullus ſanè memoriæ eſt vſus, vt ſi in fluentem aquam is incideret motus, & ea ſigilli impreſſio. nonnullis vero ob naturæ frigiditatem, velut in antiquis ædificiorum ſtructuris, & ob duritiem recipiendæ paſſioni ineptis, nulla imprimitur figuratio. Et hanc ob cauſam adoleſcentuli valde, & ſenes, non bene ſunt memores. Effluunt enim alteri quidem propter incrementa, alteri vero propter decrementa. Parique modo qui mentis agilitate vigent, & qui tardo ſunt ingenio, non bene memores eſſe apparẽt. illi enim humidiores quàm opus ſit, ij vero ſicciores exiſtunt. Alteris igitur in anima nõ perſtat imago: alteros autem neque tangit.

ANimaduertendum eſt ꝙ paſſionem hoc in loco Ariſtoteles figuram vocat illam ſiue ſimulacrũ & reliquias quæ ab actu ſenſilibus primo inſcripta inſculptaq; ſunt ſenſiterio. Rem vero appellat ſenſile illud à quo huiuſmodi eſt effecta ſimilitudo, & imaginis illius typus. Hãc autem dubitationem admodũ neceſſario hoc in loco adducere videtur. nanq; ex illius ſolutione memoriæ ipſius natura clariſſime manifeſtari continget. Ad quam enim animæ ſpectet partem pertineatq; memoria, retro ſatis eſt declaratum. Quæ autem ipſius ſit natura, nondum ab illo nobis eſt demonſtratum. Eſt autem dubitatio huiuſmodi: quonam modo figura illa præſente, & circa illam operante memoria, meminiſſe illius cenſetur rei quæ non eſt præſens. Vero etenim conſentaneum eſſet, vt illius circa quod operatur, meminiſſet. Poſt adductam vero dubitationem, prius quam illius nobis ſolutionem afferat, modum recenſet quo in nobis imagines illæ & ſimulacra à rebus efficiuntur externis: dicitque quòd eiuſmodi quiddã ab ipſis actu ſenſilibus in primo fit ſenſiterio, cuiuſmodi in cera fieri percipimus ab ijs qui annulorum ſigilla & imagines ſigillando imprimunt. quod retro etiam dictum eſt, cum fantaſiæ ipſius naturam inueſtigare curauimus. Fit igitur veluti pictura quædam in illo, cuius habitum & permanentiam memoriam ſanè nũcupamus. Cæterum cum in primo ſenſiterio huiuſmodi imprimũtur notæ, & eæ pinguntur imagines, ſi quidem forte fortuna id in vehementi quapiam reperiatur motione (eſt autem huiuſmodi, cum augetur animal, vel decreſcit & diminuitur) haudquaquam memoriã fieri contingit: vel ſi fit aliqua, labilis ſanè illa eſt, & nõ belle ſe habet. Quemadmodum enim inſculpti ſigillũ annuli currenti imprimi non poteſt aquæ, vt aliquæ inde reddantur imagines: pari rationis modo neque in primo ſenſiterio vehemẽti cõcito motu, vel propter creſcentem adhuc in puerilibus annis

ætatem, vel ob aliquem ægritudinis cuiuſpiam morbum, & paſſionē, aliquid bene imprimi, aut expreſſe inſigniri poteſt. Quamobrem valde pueris, inquit, non fit memoria propter vehemētes in illis & cōcitatas naturæ motiones, quibus ætas ſanè illa augmenti cauſa toto corpore commouetur. cōtrà etiam contraria de cauſa iſtuc ipſum decrepitis etiam contingere videtur ſenibus, cum propter decrementa & defluentis iam naturæ recurſum, tum propter inualeſcentem ætatis illius frigiditatem, & naturalē corporis ſiccitatem. non enim imprimi ſimulacra imaginesq; poſſunt illæ, ſed frangūtur & euaneſcūt. quòd ſi quæ forte fortuna adheſerint, eæ profectò paulopoſt nullo negotio obliterantur & intereunt: quemadmodum, inquit, in antiquis parietum ſtructuris temporis longinquitate iam fatiſcentibus, calcem & opus tectorium, ſi ſuperinducatur, decidere videmus: & non ſolum nihil de nouo capere & retinere cōſpicimus, ſed ſiqua in illis erant picta prius, vel omnino decidere, vel longo euaneſcentia æuo mutila & obſcura conſpici animaduertimus. Non igitur memores ſunt valde pueri, propter vehementem (vt diximus) vniuerſi corporis motionem: neque valde ſenes, cum propter eandem, diuerſo tamen modo, motionem, tum propter nimiam corporum frigiditatem & ariditatē. in currentibus enim aquis ſi imaginem cuiuſpiam ſigilli imprimere contendes, nihil ſanè plus profeceris, quàm ſi eandem in ferri natura, vel in duris marmoribus inſignire coneris.

Cur neque valde pueris neque valde ſenibus fit memoria.

AT vero ſi circa memoriam huiuſmodi eſt accidens, vtrum ne huiuſce meminit paſſionis, an illius à qua eſt effecta? Si enim huius, abſentium certe non erit memoria. Si vero illius, quo pacto ſentientes hoc, abſentis meminimus quod non ſentimus, ſiue ſimile eſt in nobis vt figura, ſiue pictura? Si autem huius ipſius eſt ſenſus, cur alterius erit memoria, & non huius? Qui enim per memoriam agit, hanc contemplatur paſſionem, & iſtam ſentit. Quo igitur modo abſentis meminit? Hoc enim continget modo & videre & audire illud quod non eſt præſens.

POſtquam dubitationem mouit philoſophus retro enarratam, nonnullaque etiā inſeruit alia quæ ad illius ſolutionem nonnihil facere videbantur, eandem rurſus reaſſumens dubitationem, Si tale, inquit, eſt accidens circa memoriam. id eſt, ſi ipſa eſt ceu habitus picturæ cuiuſdam & imaginis, quærēdum ſanè eſt vtrum ne figuræ illius & imaginum meminit animal, an rei illius cuius ſimulacrum & imago figura eſſe dicitur, memoriam habet. Si enim ſolius imaginis & ſimulacri illius meminit, nulla certe abſentiū erit memoria. Abſentia autē hoc in loco res ipſas appellat à quibus ſanè imagines illæ in primo ſenſiterio ſunt inſignitę. Si vero imaginum figurarumq; nō meminit illarum, quonam modo illorum quæ non ſentit, memoriam habebit? Per illa autem quæ non ſentit, abſentia, id eſt res ipſas nimirum hic intelligit. Quomodo igitur memorabitur animal an imagines illæ figurææve & ſimulacra ſint ſimilia vel non ſimilia illis rebus quarum ſimulacra ſunt & imagines? Hæc cum dixit philoſophus, ſermonem rurſus reaſſumēs dicit: ſi huius ipſius ſenſus eſt, id eſt ſi ſenſus & operatio huius eſt picturæ & imaginis, cur huius etiam nō erit memoria, ſed alterius, id eſt ipſius abſentis rei? Ille enim qui per memoriam operatur, & illi vacat, paſſionem illam & figuram ſpectat & inſpicit, & illam ſane ſentire dicitur. Quòd ſi hoc res ſe habet modo, quonam modo non præſentis meminit rei, quā nō ſentit? Profectò enim hoc poterit videre modo quod non videt, & id audire quod non audit.

AN eſt vt contingit hoc & accidit? Sicut enim in tabella pictum animal, idem & animal eſt, & imago, & idem vnum ambo: ambobus autem eſſe non eſt vnum: licétque illud contemplari vt animal, & vt imaginē: ita id quod in nobis eſt fantaſma exiſtimare oportet & ipſum per ſe contemplabile quiddam eſſe, & alterius imaginem. Vt igitur de per ſe, contemplabile quippiā eſt, aut fantaſma: vt vero alterius, tanquam imago & rememoratio.

HOc in textu ſimul dubitationis ponitur ſolutio, & ſimul memoriæ natura declaratur. Eſt autem id quod in tabella pictum eſt animal, ſimul, inquit, animal, & imago. hoc videlicet modo. quando enim quiſpiam illud inſpicit, & circa illud operatur, ſolummodo de artis conſyderans peritia, & illam vel admirans, vel contrà reprehendens & damnans, neque omnino animaduertens ad id cuius pictum illud animal imago eſſe cēſetur: eo in caſu illud ſolummodo pictum dicitur eſſe animal.

Quando autem cum hoc quòd id ipſum cernit, animaduertit etiam & cõſyderat quòd pictura illa eſt imago & ſimilitudo, verbi cauſa veri leonis, vel equi, tunc leo ille vel equus pictus ſimilitudo eſt & imago veri leonis vel equi. Et tunc id vnicum eſt animal, & ſimilitudo: verum alio & alio modo. Quẽadmodum igitur in iſtis eſt videre quæ diximus: ita ſimulacra illa & reliquiæ quæ in primo ſenſiterio ab externis ſunt impreſſa ſenſilibus, quæ ipſe nunc appellat fantaſmata, exiſtimare conuenit ꝙ de per ſe quidem naturæ ſunt quædam & res, necnõ etiam quòd externorum ſunt ſimilitudines obiectorum: quemadmodum animal in tabella pictum eſt quidem de per ſe natura quædam & res: & alterius prætere a cuiuſdam imago eſt, veri ſcilicet animalis. Cum igitur communis ſenſus, & animæ vis ſenſitiua, circa illud operatur vt huiuſmodi eſt: contemplabile ſanè & inſpectabile iſtuc eſt quiddam, & fantaſma ſiue imago. Cum autem circa illud operata animaduertit etiam ꝙ alterius eſt ſimulacrum rei, tũc id ipſum eſt memorabile: & talis animæ operatio memoria appellatur.

Itaque cum ipſius operatur motio, ſi quidem vt per ſe eſt, eo ſenſerit anima: quaſi intelligibile quippiam, aut fantaſma ſibi incurrere videtur. Quòd ſi ab alio, tanquam in pictura vt imaginem contemplatus fuerit, & Coriſcum non conſpicatus tanquam Coriſcum, tunc certe huius contemplationis alia eſt paſſio: & quando vt pictum contemplatus fuerit animal: & in anima hoc quidem vt contemplabile fit ſolum: illuc autem vt ibi quoniam imago, memorabile.

Geminas ſenſitiuæ potentiæ operationes hic ponit Ariſtoteles, per quas circa inſignitas illas in primo ſenſiterio ab externis rebus imagines agere & operari poteſt: vt inde nobis memoriæ naturam oſtẽdat. Dicit igitur, cum ipſius operatur motio, id eſt quando natura ipſius operatur, & ſenſitiuam mouerit animam, ſi quidem ſenſerit & perceperit ipſam imaginem & figuram vt huiuſmodi eſt: illud ſanè eſt fantaſia, & talis eiꝰ operatio fantaſia appellatur. illud enim, quaſi intelligibile quiddam aut fantaſma ſibi incurrere videtur, idem eſt ac ſi diceret ſenſitiuam animæ poteſtatem quando ſimpliciter circa ipſum operatur vt tale, tunc certe illud vt intelligibile quiddam ſentire, & ad illam fantaſmatis accedere ſpeciem. Si autem vt ab alio eſt, quemadmodum in pictura: vt imaginem & ſimilitudinem contemplatur. id eſt, ſi autem vt ab alio eſt factum, & vt alterius imaginem aſpicit, verbi cauſa vt imaginem Coriſci cernit, non videns ipſum Coriſcum: alia eſt, inquit, paſſio hæc, & alia contemplatio, quando ſcilicet aſpicit vt imaginem, & vt ab alio factam ſimilitudinem. Hæc enim paſſio ſiue contemplatio ſeu ſpeculatio tunc memoria appellatur: & illud quod hoc conſyderatur modo, memorabile ſiue memoratiuum denominatur: & aliud ab hoc eſt quando vt pictum animal ſpeculatur, & non vt alterius eſt ſimilitudo. Spectrum enim hoc dicitur, ſiue viſum, vel fantaſma: & illa quæ circa id verſatur operatio, fantaſia vocatur. Illud autem, Et in anima hoc quidem vt contemplabile fit ſolum: illud autem vt ibi quoniam imago, memorabile: idem eſt cũ ijs quæ retro ſunt adducta. rurſus enim quod dictum eſt, oſtendit animalis exemplo in tabella depicti. Verum breuiter admodum & cõciſe prolatum eſt: cuius tamen integer ſenſus hoc ſe habet modo, quẽadmodũ ibi pictum in tabella animal videndi poteſtas aliquando vt animal cernit, interdum vero vt animalis imaginem: ita & in anima hoc quidem fit vt intellectio & fantaſma, illud vero vt memorabile. Fantaſma enim cum picto proportionem habet animali, quando vt huiuſmodi eſt inſpicitur: ipſum autem memorabile cũ eodem proportionem habere videtur, cum vt alterius inſpicitur ſimulacrum.

Et hanc ob cauſam interdũ ignoramus huiuſmodi in anima nobis excitatis motionibus, quoniam prius ſenſimus, ſi quoniam ſenſimus, id accidit: & ſi eſt memoria, necne, ambigimus aliquãdo. Quandoque autem accidit intelligere & reminiſci ꝙ quippiam prius audiuimus aut vidimus. Hoc vero cõtingit quando contẽplans vt ipſum permutetur, & contemplatus fuerit vt alterius.

Sibi inſtans philoſophus, & exquiſitæ declarationi quàm maxime ſtudens, hoc etiam in textu memoriȩ naturam oſtendere contendit. Quod dicit autem, eſt huiuſmodi: quoniam eſſentia & natura ipſius memoriæ eſt vt non fiat & operetur circa imagines ſimulacraq; illa ſimpliciter vt talia ſunt, ſed vt ab alijs ſunt facta rebus, & aliorum ſunt ſimilitudines obiectorum: idcirco aliquando,

inquit, ignoramus ſi accidit id quoniam prius ſenſerimus. verbi gratia conſpexi quādoq; animal quodpiam, aut ſermonem quendā de quopiā inaudiui docente. poſtea vero non exiguo intercedente tēpore ſermonis quidem illius memini: non recordor autem neque conſyderare valeo à quonam proferente & docente ſermonem illum perceperim: & quoniam iſtuc ego animaduertere nequeo, penes me ambigo, dubiuſque ſum animi, vtrum ne ego ſermonis illius tunc inuentor ſim & pater, an illum de quopiam audiui: perpendoq; & examino vtrum ne memoria ſermo ſit ille, aut non ſit memoria comprehenſus, ſed nuper à me editus. Non enim recordari poſſum à quonam illum audiui, vt proferre valeam dicereque ꝙ tali ſcilicet tempore & loco à tali doctore illum ego ſermonem audiui, cuius nunc memini. Aliquando autem conſyderare & percipere poſſum ꝙ non ſum huius ſermonis inuentor ego & pater, ſed ab alio quopiam illum audiui, adiunctis tempore & loco. Iſtuc autem accidit, id eſt poſſe percipere & animaduertere ꝙ in præſentia hunc ego ſermonem non reperi & confeci, ſed prius audiui, quando conſyderans vt ipſum, id eſt vt intellectionem & fantaſma ſentiens, commutor & ambigo, & ad illum vt alterius reſpicio ſimilitudinem. Et hæc quidem dictorum eſt ſententia: literam vero quæ dicit, Et hanc ob cauſam interdū ignoramus excitatis in anima huiuſmodi nobis motionibus: ita (vt arbitror) quiſpiam recte aptare poterit, anima commota & excita ab aliquibus ſimulacris & imaginibus à ſenſilibus effectis rebus. hoc enim ſignificat illud, quoniam prius ſenſimus, aliquādo neſcimus & ignoramus ſi quoniam ſenſerimus id accidit, id eſt ſi ab aliqua ſenſatione id eſt effectum: & propter hoc perpendimus & ambigimus ſi memoramur, an ſecus facimus.

FIt autem aliquando contrarium, vt Antipheronti cōtigit Oreitę nonnulliſque alijs extra ſe poſitis. Fantaſmata enim dicebant vt facta, & vt meminiſſent. Hoc autem accidit cum quiſpiam non imaginem cōtemplatur vt imaginem. Cōmentationes autem in reminiſcendo memoriam conſeruant. id autem nihil aliud eſt, quàm ſæpe contēplari vt imaginem, & non vt per ſe eſt. Quid igitur eſt memoria, & ipſum meminiſſe, dictum eſt: quoniam fantaſmatis, vt imaginis cuius eſt fantaſma, habitus eſt: præterea cuiuſnam partis in nobis, quoniā ſcilicet primi ſenſitiui, quo etiam tempus percipimus.

IN hoc literæ (vt apparet) contextu, continuatio eſt & conſequutio ad id quod retro dixerat, videlicet, & ſi eſt memoria, aut non ambigimus aliquādo. Cum enim dixiſſet quòd interdum memorati ſentire videmur: apparet namq; aliquando nobis (vt dictum eſt) quòd nunc primo hanc rem ſentimus, quāuis nō primo illam ſentiamus, ſed quoniam iam diu illam ſenſimus & percepimus: ſic in præſentia affici videmur, & vere illius meminimus: cum inquam illa dixiſſet, infert nunc philoſophus. Fit autē aliquādo cōtrarium, & nobis vidētur ſenſationes, quas hoc in loco fantaſmata vocat, memorationes eſſe quaſdam. Antipheron enim Euboicus ex Oreo ciuitate, cuius in tertio etiam Meteororum cōmentario (vt Alexander ſcribit) philoſophus meminiſſe videtur, propter viſus imbecillitatem, cum quempiam aduerſus ſe conſpiceret venientem, ſuſpicabatur ſe illum tunc haudquaquam videre, ſed illius meminiſſe quem iamdiu certe vidiſſet. Hoc etiam inquit compluribus mēte captis, & extra ſe poſitis, ſiue imaginoſis vſuuenire ſolere. ijs enim ferè omnibus fantaſmata & imagines, aut etiā illa quæ extrinſecus ſentiuntur, huiuſmodi apparent, veluti per protenſum ante tempus à ſe fuerint conſpecta & viſa. & hoc interdum dicunt & clamant, tanquam illorum meminerint. iſtud autem fit, id eſt quòd fantaſma hoc, & illud quod nunc cernitur, meminiſſe videantur, quando quis videlicet non imaginem vt imaginem ſpectat. imago enim eſt (vt aliquoties diximus) illud quo ſpectatur velut exiſtens ab alio deductum & pictum ſiue conformatum ſimulacrum. non imago autem, ſed res vel fantaſma, ſiue ſpectrum, ſeu viſum, vel quomodolibet id appellare malueris, eſt id quod ſuapte natura tale per ſe eſt, neque alterius eſt. Quando igitur non imago vt imago ſpectatur, tunc non memorati meminiſſe videmur. Quod Antipheronti Oreitæ vſu contigiſſe retrodiximus. ij etenim contrarium pati videntur ijs qui meminerunt quidem, ſe autem ſentire, & fantaſia vti imaginariq; exiſtimant. Subdit poſtmodum philoſophus, ꝙ commentationes, id eſt meditationes & ſtudia memoriam conſeruant & cuſtodiunt. Commētari enim & meditari nihil aliud eſt quàm crebro ſimulacra illa retractare, & reliquias ſpectare vt aliorum ſunt imagines, & non vt res quædam & viſa per ſe exiſtentia. Sic enim ſpectare & conſyderare, fantaſia ſanè eſt vti, & non memoria. Poſt quæ adducta philoſophus vniuerſum de memoria ſermonem de more ſuo breui ſanè colligit epilogo, dicens abunde ſe pertractaſſe quidnam ſit memoria, & quid ipſum meminiſſe. Eſt enim, inquit, memoria fantaſmatis vt imaginis cuius eſt fantaſma, habitus. id eſt, memoria eſt habitus fantaſmatis, illius inquam quod eſt ſimilitudo, & vt eſt ſimilitudo rei cuiuſdam extrinſecus ſitæ, à qua illa fantaſmatis effecta eſt figura. Quando enim fantaſma vt ima-

Antipheron Oreites. Alexander.

Quid fantaſma ſiue ſpectrum ſit: & quid imago.

Quid ſit commentatio ſiue meditatio.

Exactus de memoria ſermo.

ginem alicuius cernit, tunc meminiſſe quiſpiã dicitur: & huiuſmodi operatio memoria appellatur. Eſt igitur memoria (ad clariorem enim doctrinæ modum non inutiliter idem ſæpius eſt repetendũ) habitus fantaſmatis vt imaginis cuius eſt fantaſia. Non enim figura illa ſufficiens eſt quæ in fantaſia eſt collocata, ſed illam etiam oportet operationem quæ circa eam verſatur figuram, tanquã circa alterius imaginem verſari & conſyderare. Aſſerit præterea ſe dixiſſe philoſophus memoriam primi ſenſitiui eſſe paſſionem: per primum ſenſitiuum communem & primum ſignificare volens ſenſum: cuius eſſe cor ſenſiterium Peripatetici voluerunt: per quem etiam tempus cognoſcere & percipere credimus.

Cor primi ſenſitiui ſenſiterium.

Reliquum autem eſt vt de reminiſcentia dicamus.

POſteaquam de memoria, ipſiuſque natura & modo retro (vt vidimus) pertractauit Ariſtoteles, hoc in loco conſequenti doctrinæ ordine de ipſa reminiſcentia verba facere intendit. Eſt autem reminiſcentia veluti renouatio quædam prioris memoriæ iam collapſæ, & obliuionis interuentu deperditæ: cum ſcilicet pictæ prius in fantaſiæ tabula imagines continuitatem amiſerint ſuam, ſolutæque & labefactatę penè euanuerint. Quapropter memoriæ quædam ſpecies non ab re ipſa cenſetur eſſe reminiſcentia. De qua prius quàm ad literæ explicationem deueniamus, non erit fortaſſe malum prolixius aliquid enarrare. Hoc autem modo id nobis maxime erit manifeſtum. Quando figuræ illæ de quibus retro ſæpius dictum eſt, reliquiarumq; imagines in primo ſenſiterio ab actu ſenſuum inſignitæ, integræ & conſtantes reſtant & permanent, perſpicuitatemq; & ſynceritatem bene retinent & conſeruant ſuam, ſic vt nullo negotio, & modica cum re ſenſitiuam animæ mouere valeant poteſtatẽ, & ab eadem inuicem moueri & proferri, non mancæ & mutilæ, ſed incolumes & integræ tanquã aliorum imagines: tunc profecto id eſt (quod ſæpius diximus) memoria. Quando vero totius quidem picturæ pars aliqua incolumis reſtauerit, ſimulacrorumq; imagines integras ſeruauerit: pars autem alia euanuerit, & penitus exoleuerit, aut obſcura & adũbrata fuerit, ceu iam iam euaneſcere ſit parata, ita quòd neq; ipſa bene mouere valeat ſenſitiuam animæ vim, neq; contrà ab illa cõmode moueri & proferri poſſit: tunc ſi ex illa integra incorruptaq; ſimulacrorum parte vegetus animus quibuſdam prius motionibus excitatus, diſcurſu quodam & reſolutione partem illam obſcuram & mutilam & tantum non euaneſcentem explicauerit & inuenerit, hoc reminiſcentia nuncupatur, ceu reſtitutio quædam & renouatio prioris iam collapſæ memoriæ, non vniuerſæ inquam (hoc enim de nouo diſcere, & diſciplina potius quàm reminiſcentia vocanda eſſet) ſed illius portionis. Quando enim per reſolutionem & tanquam replicationem quandam ex quapiam illius parte reliquam & reſtãtem collegerimus, id certe eſt, & eſſe dicitur reminiſcentia. Quando autem toto amiſſo & deperdito, totum ipſum rurſus inueniendo reaſſumpſerimus, id nimirum diſciplina vocatur, qua ſeipſum quis docere cenſetur. Nihil enim differt à principio quippiam diſcere, aut cum oblitus eſt quiſpiam alicuius totius, id rurſus inuẽtione aſſequi. Non enim ex parte reliquum quærit & inueſtigat, ſed omnium oblitus, totum rurſus acquirit. Præterea hac etiam via & modo de ipſa reminiſcentiæ natura inſinuari poteſt. Ex actuali (verbi cauſa) viſione vel auditione in communi ſenſiterio, huius videlicet carminis, imprimitur imago & typus: Arma virumq; cano Troiæ qui primus ab oris. Quod enim in hoc contingit verſu, in alijs nimirum omnibus accidere cenſetur. Huiuſmodi igitur imago, ſiue carminis huius conformatio, ſi integra puraq; perſtiterit, ita vt quoties nobis libitum fuerit, totum hunc verſum continenter nulla hæſitatione proferre poſſimus: tunc carminis illius ſanè memorari dicimur. Si autẽ ex huiuſmodi carmine quippiam, verbi cauſa illud, Arma virumq; cano, integrum cõſtanſq; perdurauerit: reliqua vero illius exciderit pars, aut non integra incolumiſque permanſerit: ipſeq; poſtmodum quærens & commotus animus, & nonnihil à quibuſdam excitus figuris & imaginibus, ſiue ſimilibus, ſeu diuerſis, & cõtrarijs nõnunquam (huiuſmodi enim aliquando illam mouere & excitare ſanè videntur) quod reliquum eſt carminis inuenerit & explicauerit, tunc reminiſci dicimur: & iſthæc nimirum reminiſcentia appellatur. Ex quibus cuiuis palam eſſe poteſt, ſimplicium nominum & vocabulorum non proprie reminiſcentiã eſſe, ſed aut memoriam, aut diſciplinam: niſi fortaſſe in illis priori reſtante ſyllaba, vel quacunque alia, ex illa poſtmodum totum id nomen inueſtigemus & venemur. Eſt autem id quod in ipſa accidit reminiſcentia, haudquaquam abſimile picturæ antiqui operis, & iam euaneſcentis, cuius tamen quædã adhuc integræ reſtant notæ, quæ non incommode viſum mouere poſſunt, à quibus cõmotus ſanè & excitus animus reliquas obſcuras & obliteratas notas comprehendere & reſarcire, atq; reſtãtibus illis recte applicare & coaptare poteſt, iudiciumq; poſtmodum ferre imaginem illam verbi cauſa Herculis eſſe, aut Apollinis, quoniam clauam habere videtur, vel lyram. Pari igitur modo in figuris illis accidit & ſimulacris in primo ſenſiterio ab externis reb[9] inſignitis. in illis enim ſimiliter ex manifeſtis & perdurantibus partibus reſolutione quadã & diſcurſu partes reperimus & inuenimus deperditas, & obliuione iam labefactatas & amiſſas. Eſt igitur reminiſcẽtia (vt ea quæ dicta ſunt, breuiter colligam[9]) neque facta illa & impreſſa nunc figuratio (ſenſus enim in actu, huiuſmodi eſt paſſio) neq; illa quæ iamdudum facta fuit cõformatio quæ adhuc perdurat, & tota eſt integra (iſtuc enim eſt memoria) ſed figuratio quędam & conformatio iamdudum facta, cuius pars ſanè quædam integra & incorrupta perdurat: pars autem reliqua abijt iam & euanuit: qualia videntur ſimulacra ab annulorum ſigillis impreſſa ſi quo caſu ad aliquam rem duram & aſperam offenderint. apparent nanque tũc etiam, verũ confuſa

Digreſſiũcula reminiſcẽtiæ declarãs eſſentiam.

Quo diſciplina à reminiſcentia differt.

Quid ſit reminiſcentia.

& abolita,neq; clare ſua reddere & referre valent lineamēta.Quo in loco id etiam obiter animaduertēdum eſſe cenſeo,ꝙ ad reminiſcentiam neceſſario ſequitur memoria. qui enim reminiſcitur, quodāmodo etiam meminiſſe videtur,cum aliquam prioris memoriæ portionem integram incorruptamq; reſeruet,à qua excitus poſtea(vt dictū eſt) animus abolita & deperdita inueſtigat ſimulacra. Et hæc de reminiſcentiæ natura breuiter ſint præmiſſa:quamobrem ad philoſophi literam reuertamur.

Reminiſcētiā requirere memoriam.

REliquum autem eſt vt de reminiſcentia dicamus. Principio igitur quæcunque in problematis vera inuenta ſunt, ſupponantur vt vera. neque enim memoriæ reſumptio eſt reminiſcentia, neque apprehenſio.

QVos hic epicherematicos appellat ſermones,id eſt,diſertantiū rationes, problemata ſanè ſunt quæ diſputantes ſibi inuicem proponere ſolent:& idcirco hoc in loco ſic nobis inuertere placuit.Dicit igitur philoſophus ꝙ quæcunque in problematis de reminiſcentiæ natura fuere prolata,in præſentia ſupponantur,& pro confeſſis habeantur, neq; illorum quiſpiā hic rationes expoſtulet.quod enim ſemel eſt oſtēſum , intempeſtiue & ſuperflue ſanè rurſus oſtendi videtur.In problematis autem oſtenſum & demonſtratum eſt quòd neque memoriæ reſumptio ipſa eſt reminiſcentia , quemadmodum voluere nonnulli : neque rurſum eiuſdem apprehenſio , ſiue aſſumptio. Quidam enim dixerunt reminiſcentiam memoriæ eſſe reaſſumptionem:nonnulli vero eam eſſe voluerunt memoriæ apprehenſionem & ſuſceptionem.Nihil autē horū ſanè eſt reminiſcentia.Qui enim reminiſcitur,neq; reaſſumit,neq; ſumit memoriam,ſed fantaſmatum conſequutiones in ſeipſo exiſtētium & perdurantium ſumere dicitur,& integra & illeſa memorari.Reaſſumere autem cenſetur quod illis continuum eſt in ipſa reminiſcentia,& quod iam euanuerat ex integris,renouare . Poſtquam vero dixit reminiſcentiam non eſſe memoriæ reſumptionem,neque aliam quampiam de nouo apprehenſionem ſiue aſſumptionem,ſtatim ſubiungit quidnam ipſa ſit,prius breuiter oſtendendo quid ipſa nō ſit,cum tamen eſſe videri poſſit.

CVm enim primo didicerit quiſpiam,aut patiatur,neq; vllam reſumit memoriam(nulla enim præfuit)neque à principio ſumit. quando autem factus fuerit habitus aut paſſio, tunc eſt memoria. quamobrem vnà non fit cum paſſione.

AB iis quę non ſunt reminiſcentiæ,ſed ab illa ſeparantur & diſterminantur,reminiſcentiæ naturam oſtendere volens philoſophus,nō reminiſci,inquit,illum dicemus qui nunc primo quippiā ſumit & diſcit quod nō prius aliàs ſumpſit & didicit.id enim illum ſibi vendicare & diſcēdo acquirere aſſeueramus,reminiſci vero minime. ſiquidem reminiſcentia eſt prioris renouatio memoriæ poſtquā intercedens obliuio imaginum continuitatem diſſoluerit. Non igitur illud quod didicit & adhuc meminit,nulla interpellante obliuione,reminiſci dicitur.Neq; à principio,inquit, ſumit.id eſt,neq; nunc à principio,inquit,ſumit qui reminiſcitur.Si enim à principio nūc ſumeret, diſcere certe diceretur,& non reminiſci.illum enim qui nūc primo diſcit,hoc verbi cauſa,In noua fert animus mutatas dicere formas Corpora:non dicimus reminiſci,ſed diſcere.Non ſumit igitur primo ille qui reminiſcitur,ſed habet quidem aliquid(vt dictum eſt)ſumit autem id quod continuum eſt illi quod habet,quod etiam ipſe habebat prius,licet interpellante tēpore, vel alio quouis caſu illud iamdudum amiſerit . Eſt igitur illud,neq; à principio ſumit,idē valēs ac ſi dixiſſet, neq; nūc primo ſumit illud cuius reminiſci dicitur . Quando enim aſſumptum fuerit , & factus iam illius extiterit habitus , ita vt poſſit quiſpiam cū ſibi libuerit & quoties totā ſine mora aliqua vel hæſitatione illarū imaginum ſeriē proferre, tūc id proculdubio memoria eſt,& nō reminiſcentia.Hoc enim per illud rurſus oſtēdit cū dicit, quādo autem factus fuerit habitus aut paſſio,tunc eſt memoria. Cōciſus autē admodum & obſcurus eſt ſermo: planior vero & cōſequētior ſanè litera eſſet ſi hoc ſe haberet modo. Quādo enim factus fuerit habitus aut paſſio,ita ꝙ ſtatim nullo negotio reddere poſſimus illū nihil immorantes neq; expectantes, vt ex quapiā illius portione colligamus reliquā,memoria iſtuc ſanè eſt,& nō reminiſcentia . Et quoniā tunc eſt memoria quādo habitus aut paſſio facta fuerit,idcirco,inquit, vnà nō fit cum paſſione . id eſt,memoria nō fit ſimul cū paſſione.nō eni fit memoria cū generatione & impreſſione ipſius figurę,& imaginū illarū,& paſſione inuſta & facta in primo ſenſiterio ab actu ſenſilibꝰ:ſed quādo ſcilicet in primo ſenſiterio huiuſmodi optime impreſſa fuerit paſſio,& talis imaginū cōfiguratio ex aſſidua externorū ſenſuū circa ſenſilia obiecta operatione,& interceſſerit tēpꝰ.Examinat autē(vt videtur) & corrigit in verbis iſtis philoſophus ea quæ de memoria dicta ſunt retro,vt reminiſcentiæ naturā melius & accura

tius nobis inſinuare & oſtẽdere valeat,oſtenſa & declarata illa quam erga memoriã habet differentia.

PRæterea quando primo in indiuiduo & vltimo factum eſt,paſſio quidem iam ineſt patienti,& ſciẽtia,ſi quidem habitum aut paſſionem ſcientiam appellare conuenit:(nihil enim obſtat per accidens nonnullorum meminiſſe quæ ſcimus) memorari autẽ per ſe non ineſt niſi interceſſerit tempus.In præſentia nanque meminit eius quod vidit,aut paſſus eſt ante:non illius quod nunc patitur in præſentia,meminiſſe cenſetur.

HOc in textu philoſophus dearticulatius etiã exprimit quæcũq; ad memoriæ declarandã naturã facere videntur. Vocat autẽ indiuiduũ & vltimum in præſentia ipſum nunc,quod in continuis quantitatibus puncto proportione reſpondet. Cũ enim in tẽpore & naturalia omnia,& ea quæ arte conſtant,effici dicantur,proprius certe & peculiaris omnibus finis ipſum nunc accedere videtur. Literæ autẽ totius cõſequentia & continuitas huiuſmodi ſanè eſſe cenſetur. Præterea quando primo in indiuiduo & vltimo factum eſt,id eſt facta fuerit paſſio,illa quidem ineſt patienti, ſimiliter & ſciẽtia, ſi licet habitum ſiue paſſionem ſcientiam appellare: memorari autem non eſt prius quàm aliquod intercedat tempus. Alia vero omnino in mediũ ſunt coniecta. Hæc autẽ ratio a priori nimirũ ratione diſtare videtur. nanq; in illa dixerat philoſophus ꝙ nõ eſt memoria: neq; ſanè memorari dicimur quãdo paſſiones & figuras illas ſuſcipimus,non autẽ iam perfecte illas ſuſcepimus. in hac autem dicit ꝙ neq; in ipſo nunc quod in præſentia eſt,in quo iam perfecte configurationem ſuſcepimus illam, memorari recte dicemur. non enim memorari cẽſemur eorum quæ nunc didicimus & probe tenemus,ſed eorum quæ ante per quoddam tẽporis ſpatiũ percepimus. Paſſio enim aut ſcientia quæ nunc in me facta eſt, inexiſtit quidem,verum iſtuc nõ eſt memoria, ſed erit vtiq; memoria cũ tempus interceſſerit quoddã, & ego quod in me eſt,prompte & nullo negotio proferre valuero. quod enim vidi vel didici prius, illius vere meminiſſe nũc dicor. quod autem nũc didici,haudquaquã recte meminiſſe me dicere poſſum. Illud autem, nihil enim obſtat per accidens nõnullorum meminiſſe quæ ſcimus, in medio eſt coniectum,& per parentheſin, id eſt,interpoſitionem,eſt legendum. Dictum eſt enim retro quòd ſcientiarum per accidens eſt memoria.

MAnifeſtum quinetiam eſt quòd meminiſſe eſt,non rememorantem in præſentia quod à principio ſenſerit,aut paſſus fuerit: verum quando reſumpſerit quam prius habebat ſcientiam, aut ſenſum,aut id cuius habitum memoriam dicebamus,hoc eſt tunc eorum quæ dicta ſunt,quippiam reminiſci:ad ipſum autem memorari, memoriam ſequi contingit.

CVm retro diſquiſiuiſſet philoſophus & enucleaſſet quænam memoriæ ſit natura: in præſentia quę ſit reminiſcentia nos docere aggreditur. obſcure autem admodum hoc in loco hac de re ſuã profert ſentẽtiã: principioq; ſtatim vocabulorũ inuerſionẽ quandam facit. vbi enim eſt in textus principio meminiſſe, quando ſcilicet dicit: manifeſtũ quinetiã ꝙ meminiſſe eſt: id ſanè meminiſſe loco ipſius reminiſci eſt accipiendũ, vt iſte ſit ſenſus: manifeſtũ quinetiã eſt ꝙ reminiſci eſt nõ rememorantem in præſentia quod à principio ſenſerit,aut paſſus fuerit. id eſt, memoria retinentẽ & cõſeruantem integras & illęſas illorũ imagines,ſed quando ſciẽtiam quã prius habuerat,aut ſenſationem,aut quoduis aliud cuius habitũ memoriã vocamus,iam labantẽ & euaneſcẽtẽ,ex permanente inquã & reſtante illorũ parte,quærens quis & inueſtigans reſumpſerit. Vbi etiã per ea quæ dicta ſunt,ſcientiã & ſenſum philoſophus intelligit. Subaudire autẽ oportet tũc eſſe reminiſcẽtiã,cũ ex reſtãte principio aliquo quiſpiã id quod prius habuerat,ſed cauſa aliqua amiſerat,rurſum reaſſumit: verbi cauſa cũ mẽte quiſpiam hoc tenuerit hemiſtichiũ: Arma virũq; cano. & reſidui fuerit oblitus: ſi quærẽs ex primo poſtremũ inuenerit & reſumpſerit,illum ſanè reminiſci dicimus. In litera autẽ in qua dicitur, ad ipſum autem memorari memoriam ſequi contingit: inuerſio etiam cenſetur eſſe vocabuli. pro memorari enim reminiſci intelligendum ſanè eſt: ita quòd ſit ſenſus, quòd ad ipſam ſcilicet reminiſcentiam accidit memoriã conſequi. Quemadmodum enim dictum eſt, quicunque reminiſcitur, quodammodo etiam meminiſſe cenſetur: prioris enim memoriæ portionem quandam per ea quæ meminit, deperditam reaſſumit.

NEque hæc profecto ſimpliciter, ſi cum præeſſent antea, rurſus fiant: ſed eſt quomodo hoc contingat: & eſt quomodo non. eandem enim rem bis eundem diſcere & inuenire contingit. Reminiſci igitur ab huiuſmodi differre oportet: & pluri exiſtente principio quàm ex quo quiſpiam diſcit, reminiſci.

QVoniã ſæpius accidere videt̃ ꝙ cum prius quiſpiã aliquid didicerit, aut inuenerit, illius poſtmodum penitus oblitus, veluti ſi nũquã id didiciſſet aut inueniſſet, rurſum poſtea per doctrinam aut inuentionem idem acquirat & diſcat, obliteratãq; penitus imaginum illarum ſeriem de nouo ſibi vendicet, vt prius in illo fuerat: idcirco dicit philoſophus nihil prohibere eundem eandem bis rem inuenire aut addiſcere. huiuſmodi autem non eſſe reminiſcentiam conſtãter aſſeuerat. Nam neq; prius cum rem illam à principio didicit, eam in ſe imaginum conformationem habebat: neq; in præſentia cum illam de nouo diſcit aut inuenit, aliquam imaginum illarum cõfigurationem in ſe poſſidet. obliteratæ enim ſunt penitus formæ illæ, nec reliqui habent quicquam. Verum reminiſcentia eſt (vt ſæpius diximus) cum aliquo reſtante principio, ipſo medio reliqua reaſſumere quis poteſt. Dicit igitur ꝙ differre oportet ab huiuſmodi ipſum reminiſci, id eſt à doctrinis & diſciplinis. Cum autem dixit pluri exiſtente principio, caute admodum & ſecure ſtatim ſubdit, q̃ ex quo quiſpiam diſcit. Quoniam enim omnis doctrina & omnis diſciplina ex præexiſtenti fit cognitione & principio (vt ipſe in poſterioribus analyticis nos docuit) fit autem & reminiſcentia ex præcedenti quodam principio: iccirco ſubdit, ex pluri exiſtente principio. tanquam ſi diceret, fit quidẽ diſciplina à quodam inexiſtente principio: verum principium à quo ipſa eſt reminiſcentia, maius eſt & valentius quàm illud à quo eſt diſciplina.

FIeri autem contingunt reminiſcẽtiæ quoniam hæc poſt illam nata eſt fieri motio. Et ſi quidem ex neceſſitate, palam eſt quando illa mouetur, hanc etiam moueri. Si autem nõ neceſſario, ſed ex conſuetudine, vt in pluribus mouebitur. Contingit autem quoſdã ſemel magis conſueſſe, q̃ alios ſæpius motos. Quamobrem quædam ſemel videntes illorum meminimus magis quàm alia multotiens.

CVm retro dixerit philoſophus quænam reminiſcentię ipſius exiſtat natura, in præſentia ad maiorem etiam illius declarationem ſubiungit quonam fiat modo. Quoniam enim, inquit, natæ ſunt in anima fieri motiones, vna ſcilicet poſt aliam, & alia rurſus eodem modo poſt aliã, eam ſanè ob cauſam homines reminiſci contingit. Quemadmodum enim in catenarum ſtructuris & ſerie annulo commoto vno, illi etiam contiguus neceſſario mouetur annulus: ſimili rationis modo cum eadem concatenationis ſeries & ordo imaginum quæ ſunt in anima, & in primo illius ſenſiterio, eſſe cenſeatur, non immerito mota & excita ſenſitiua anima ab illarum aliqua, conſequens etiam figura & contigua imago eandem mouet animam: verbi cauſa eſt muſicus Coriſcus, & lyram habet qua canit. In primo igitur animæ ſenſiterio figura imprimitur lyræ, necnon ipſius Coriſci. Poſthac autem verbi cauſa forte Socratem conſpicio lyram tenentem. Quo ſtatim viſo, lyræ Coriſci confeſtim reminiſcor: & ex illius lyra, Coriſci etiam ipſius illico reminiſcor. Præterea ad iſtuc ipſum, ab hinc quatuor annos quendam audiui muſicum carmen quoddam voce fidibuſque canentem: nunc autem Socrate audito qui coram me tibijs canit, aliud quidem à priori illo verbiſque diuerſis carmen, verum æquali ſtructura, paribuſque rythmorum modulis compactum, illico excita ſimili harmoniæ concẽtu in me anima carminis ſanè reminiſcitur illius quod ab hinc quatuor (vt dixi) annos de muſico illo inaudiuit: nec ſolum illius, ſed ipſius etiam muſici qui illud cecinerat. Loci quinetiam & temporis in quo & quando illud cecinerat, reminiſcitur. Sunt igitur figuræ quædam & imagines quę neceſſario ſe inuicem conſequuntur, in quibus fieri non poteſt vt vna excita & commota, non ſtatim illi contigua excitetur & moueatur: verbi gratia, vt iſtuc etiã exemplo declaremus, ſi Socrates quẽpiã pugno percuſſit dũ diſputat, fieri nõ poteſt vt ipſius Socratis cũ illo diſputãtis reminiſcatur, & illius nõ reminiſcatur qui inter diſputãdũ à Socrate pugno percuſſus fuit. Similiq; modo rarũ ſane eſt quẽpiã alicuius theorematis reminiſci, & quãdo illud didicit: nõ reminiſci autẽ à quonã illud didicit. Quando igit̃ mouebit̃ qſpiã motũ Socratis, id eſt, quãdo reminiſcet̃ Socratis, manifeſtũ ꝙ hũc etiã mouebit̃, id eſt, ꝙ reminiſcet̃ illi[9] qui à Socrate pugno percuſſus fuit. Si igit̃, inquit, neceſſaria eſt figurarũ imaginũq;

conſequutio,& motus qui ab illis ſunt,ſic vt neceſſario hic quidem præcedat,ille autem ſubſequatur: fieri certe non poteſt vt priori excitata imagine,non excitetur etiam & ſequatur reliqua poſterior. Si autem non erit neceſſaria,inquit,conſequutio,ſed ab aliqua proueniat aſſuetudinis ſequela, non ſemper ad primam ſecunda ſequitur imago:ſed vt in pluribus,inquit,ſequitur. Contingit enim aliquãdo prima mota nõ moueri ſecundam. Quod hoc ſanè manifeſtetur modo: Interdum volens quis(verbi cauſa)dicere & nominare caniculares dies,haud bene reminiſci poterat,ſępiuſq; hęſitabat,donec conſyderare aſſueuit,ſępius id ipſum retractando,de cane animali. Ab eodem enim ſyllabæ initio incipiũt ambo illa vocabula.à cane igitur excitus ille,& illius ſanè figura commotus , nullo poſtmodum negotio caniculę reminiſcebatur. Similiq; modo cum quiſpiam crebro obliuiſceretur Tauromenium proferre(eſt autem Siciliæ opidum eo nomine appellatum) de tauro conſyderare aſſueuit:& ab illius poſtmodum imagine excitatus animus, Tauromenij facilè reminiſceb atur:cum tamen neq; imaginem canis,vt in priori exemplo,caniculares conſequantur dies : neq; tauri formam, vt in poſteriori, Tauromenium. Verum aſſuetudine vtrunq; facilè conſequi poterat,quæ in huiuſmodi plurimũ poſſe cenſetur. Poſthæc ſubdit philoſophus ꝙ quibuſdam accidere videtur vt ſemel moti aſſueſcant magis quàm pleriq; alij,etiam ſi ſępius moueantur. Sunt enim nonnulli ingenio agili,& valde ad hoc apti,vt paruo ſcilicet aſſuetudinis ſtudio ex vna re facilè alterius valeant reminiſci, qui prima imaginata & conſpecta figura,ſecũdã facilè proferũt:cõtrà pleriq; ſe habere vidẽtur, qui natura ad reminiſcentiam inepti,licet ſæpius fuerint meditati ex cane(verbi cauſa)proferre caniculares dies, nihilominus canis interdum meminerunt,canicularium vero dierum reminiſci nequeunt,ſed canis imaginata & inuenta figura,hęſitant ſane,neq; vltra procedere valent. Vel hoc etiam de ipſis figurarũ formis ſimulacriſq; non ab re intelligi poteſt.aliquæ enim figurarum habiles commodæq; ſunt ad reminiſcendi opus,quia bene memorabiles:alię vero incommodę & ineptę.

QVando igitur reminiſcimur , per pręcedentes quaſdam motiones mouemur,quoad per eam moueamur , poſt quã illa fieri cõſueuit. Quamobrem quod ſequitur , indagamus ab ipſo nunc, aut alio quopiam:necnon à ſimili,aut à contrario,aut proximo:& idcirco fit reminiſcentia. Horum nanque motiones partim quidem ſunt eędem, partim vero ſimul:nonnullorum etiam habent partem. Quãobrem paruum ſanè eſt quod reſtat quod poſt illud eſt motum. Hoc igitur quærunt modo. Atqui non quærentes etiam ſic reminiſcuntur,cum poſt aliam motionem illa facta fuerit. Magna autem ex parte alijs factis motionibus quales diximus,fit & illa.

PRoſequitur hoc in textu Ariſtoteles reminiſcentiæ modum nobis pluribus declarando. Vocat autem à principio ſtatim præcedentes motiones,illas ſcilicet quæ rem cuius reminiſci debẽt, præceſſerunt:verbi cauſa, vt ipſe etiam inferius dicet, volens quiſpiam temporis reminiſci in quo aliquid in pręterito fecerit,reminiſcitur verbi cauſa lactis:ex cuius imagine albedinem ſanè conſyderat:inde ſerenum cogitat aërem:inde humidum:& ab hoc tãdem reminiſcitur Autumni.ſi quidem ea fortaſſe temporis fuit conſtitutio in qua rem illam fecerat. Similiq; modo pictam in pariete conſpiciens lyram,verę reminiſcitur lyrę : & ab hac rurſum quærens, muſici reminiſcitur Coriſci:à quo carminis reminiſcitur illius quod olim ille ad lyram cecinerat,ſi quidem rei illius reminiſcẽtiam fieri oportebat. Motus igitur ille,præcedentes ſanè ſunt motiones,quoad ad muſicum peruenit Coriſcum:poſt quem carminis(vt diximus)ſubito fit reminiſcentia. Poſt motionem nanq; muſici Coriſci , carminis illius fieri cõſueuit reminiſcentia. Ab ipſo nunc igitur, id eſt,à lyra quæ nunc in pariete picta conſpicitur,ipſius reminiſcitur carminis. Interdum autem hoc etiam,inquit, fieri contingit ab alio. Si enim contingat poſt carminis imaginem qualemcunq; contiguam & conſequentem eſſe imaginem,columnę verbi cauſa:ab ipſa etiam columnæ forma carminis reminiſci continget.mota enim columnæ imagine,ſimul carminis mouetur imago.ab illa igitur columnæ imagine ſimul etiam carminis reminiſci poterit. Interdũ,inquit,hoc etiã accidit à ſimili,nõnunq̃ à cõtrario,aut etiã à cõtiguo & vicino.& à ſimili quidẽ,veluti ab imagine Socratis veri reminiſcimur Socratis.à cõtrario autẽ,quãdo à nigri imagine,albedinis reminiſcimur.à vicino vero & cõtiguo,quãdo ab hoc verbi cauſa,In noua fert animus,reminiſcor illius quod ſequitur,videlicet,mutatas dicere formas.vicinũ enim & contiguũ hoc illi eſt.aut quãdo ex canis ſcilicet imagine,lupi reminiſcor.vicina enim &velut cognata huiuſmodi ſunt animalia. Fit igit̃ reminiſcentia vel à ſimili,vel à cõtrario,vel à vicino & cognato,hoc quo dictũ eſt modo. Et à ſimili quidẽ,quoniã eædẽ ferè ſimiliũ ſunt motiones. Qui igitur mouetur per ſi-

Cur à ſimilibus, cõtrarijs & vicinis reminiſci contingat.

guram & ſimulacrum,per rem ipſam quodammodo à qua illa deducitur ſimilitudo,moueri cenſetur. quare à ſimilitudine illa neceſſe eſt illius ſtatim reminiſci cuius illa eſt ſimilitudo. A contrario autem, quoniam cõtrariorũ ſimul ſunt motiones. Simul enim (verbi cauſa) cũ diſgregatione eſt cõgregatio: & ſimul cũ frigiditate eſt caliditas:licet alterũ interimat alterũ. A vicino autem,& ab illo quod prope eſt,quoniam eius quod reſtat,quædam quod prope eſt, pars eſſe cenſetur. id enim ſignificare vult per illud:nonnullorum etiam partem habent. Hoc enim,mutatas dicere formas, illius ſanè eſt pars, In noua fert animus. mota igitur parte aliqua,reliquum moueri illi contiguum, vero conſentaneum eſt:quemadmodum in catenę annulis euenire retro dictum eſt. Poſtquã vero dixit,nonnullorum etiã habent partẽ,ſtatim ſubdit. Quãobrẽ paruũ ſanè eſt quod reſtat,quod poſt illud eſt motũ. per quę intelligere (vt arbitror) vult philoſophus vel quòd cuiuſq; rei maius eſt principiũ q̃ illa quæ cõſequũtur, vt inquit ille, Dimidium facti qui bene cœpit habet. & inuento principio prona ſunt alia & facilia. cũ enim illud habetur,intellectus poſtmodum colligit & inueſtigat reliqua,paruaq; cum re illa inuentis applicat. Vel quòd ſi recordabitur quiſpiam verbi cauſa viginti carminum,ſi reminiſci ſexdecim cõtigerit,quatuor reliquorum carminum nullo negotio reminiſci poterit. Subdit deinde philoſophꝰ dicens. Hoc igitur quærũt modo,vel à ſimilibus ſcilicet,vel à cõtrarijs,vel ab ijs quæ prope ſunt,ipſam reminiſcentiam:& non quærentes etiam ſic reminiſcuntur,id eſt, neq; à ſimilibus, neq; à contrarijs, neq; ab ijs quæ prope ſunt,interdum homines reminiſci valent,quando per aliam quandam motionẽ commotis occurrat illa quæ inueſtigatur & quęritur:verbi gratia nonnunquã dum reminiſcimur carminis,Socratis etiam reminiſcimur:quod tamen carmen neq; Socrati ſimile eſt,neq; contrarium,neque de eorum numero quæ propinqua eſſe dicuntur. Fit igitur interdum hoc modo reminiſcentia:verum vt plurimum alijs factis motionibus quales diximus,id eſt,ſimilium,contrariorum,& cognatorum ſiue prope exiſtentium,fit reminiſcentia.

Principiũ totius dimidiũ.

NEque vero conſyderare oportet quomodo memoremur illa quæ procul ſunt, ſed ea quæ deprope. Manifeſtum enim eſt quòd idem eſt modus quo modo nulla inquiſitione conſequens dicit, neque in ipſa reminiſcentia. Conſuetudine enim hic poſt illum ſibi inuicẽ cõſequuntur motus. Et cum reminiſci ſanè voluerit, hoc faciet, & motionis principium accipere quæret: poſt quod illa erit.

A Memorãdi modo hoc in loco philoſophus reminiſcẽdi nobis oſtẽdit modũ. Vocat autẽ hic ea quæ ſunt procul,antiquiora,quæ longũ ante tẽpus vidimus vel audiuimus, vel didicimus:de prope autẽ appellat illa quæ pridie verbi cauſa vel nudiuſtertius,vel omnino non multo ante vidimꝰ ſiue didicimꝰ. Eſt autẽ quod dicit,huiuſmodi,oportet nos in ipſa memoria videre quonãmodo huiꝰ interdũ rei memorati,alteriꝰ etiã meminimꝰ:& vt in ipſa memoria res ſe habet, eodẽ etiã modo in reminiſcentia ſe habere credendum eſt. Quẽadmodũ enim,inquit,in memoria contingit hanc motionem poſt illã fieri,id eſt,hãc memoriã fieri poſt illã:ita in ipſa etiam erit reminiſcẽtia. Vel hoc eſt inquã quod hic ab Ariſtotele dicitur:vel loco illius quomodo memoremur,intelligendũ eſt quomodo reminiſcamur:ita vt vocabulorum ſit cõmutatio & abuſus,vt retro etiam vidimus. Et hoc modo talis huiuſce literæ erit ſententia:oportet autẽ cõſyderare quomodo illorum reminiſcimur quæ prius quidẽ & pauloante didiceramus,verũ eorũ obliti ſumus. nihil enim prohibet aliquẽ eius rei obliuiſci quã pauloante percepit & didicit. oportet igitur in ijs conſyderare: & quo modo res ſe habebit in iſtis, ſic ſe habere ſanè exiſtimandũ eſt in alijs etiam quæ ante longum extenſumq; tempus didicimus,vel ſenſu percepimus. Manifeſtum enim eſt ꝙ idẽ reminiſcẽtiæ eſt modus in ijs & in illis,id eſt in ijs quæ ante multum tempus didicimus,& in ijs quæ pauloante percepimus. Quẽadmodum enim in ijs quæ deprope ſunt,non diu,neq; multum quærentes,ſed ex quodam principio quod habemus,diſcimus & colligimus id quod ſequitur (cõſequũtur autẽ,vt diximus,ipſi aſſuetudinẽ motus,ij inquã poſt illos) ita ſanè quando voluerimus alicuius rei reminiſci cuius iam diu ſcientiã adepti fuimus (hoc enim intelligere oportet) id ipſum faciemus,ſiue alius quiſpiam faciet. Cũ autẽ dixit hoc faciet,breuiter ſtatim quod oporteat facere,ſubdit dicens,quæret ſumere principiũ motionis poſt quã illa erit. Quemadmodum enim in ijs quæ deprope ſunt,ab inexiſtente principio eorum reminiſcitur quiſpiam quæ conſequũtur:ita & in illis quæret principium à quo poſtmodum quod voluerit poterit inuenire.

Alia literæ expoſitio.

QVamobrem celerrime & optime à principio fiunt reminiſcentiæ. Quemadmodum enim conſequutionis ordine adinuicem ſe habent res,ita & motiones:'& bene memorabilia ſunt quæcunque

ordinem quendam habent,vt mathematicæ diſciplinæ:alia vero praue & difficulter:& hac in re reminiſci ab iterum diſcere differt:quòd poterit ſanè ex ſeipſo moueri ad id quod principiũ conſequitur: quando vero non, ſed per alium,non ſanè meminit. Plerunque autem reminiſci quidẽ iam non valet,quærere autem poteſt,& inuenit.id autem fieri contingit multa mouenti quoad eiuſmodi excitauerit motionem quam res ipſa ſequatur. Meminiſſe enim eſt mouentem ineſſe potẽtiam.id autem eſt vt ex ſeipſo quiſpiam,& ab ijs quæ in ſe habet,motionibus (vt dictum eſt)moueatur. Principium autem accipere oportet.Quapropter à locis videntur reminiſci aliquando.huius autem rei cauſa,quoniam celeriter ab alio ad aliud tranſit:vt ex lacte ad album : ex albo ad aërem:ex hoc ad humidum:à quo poſtmodum autumni reminiſcitur,id quærens anni tempus.

QVoniam magna eſt(vt vidimus)affinitas & naturę cognatio memorię cũ ipſa reminiſcentia, idcirco altera alteri ad doctrinæ claritatem multum quantũ conferre videtur. Et ſicut in memorandi opere ſumpto quodam principio omnia recte ſuccedere vidẽtur,& bene memorabilia iure eſſe cenſentur illa quæ ordinis adinuicem habent ſeriem, ita eadem ipſa in reminiſcẽtia eodem ſe habere modo videntur.Quoniam enim in reminiſcendi opere principium(vt dictum eſt)multum confert & facit,idcirco in quibus huiuſmodi ſunt principia, ſi ea ſanè tenuerimus, omnium certe conſequentium præclare reminiſcemur:quemadmodum, inquit,in mathematicis eſt diſciplinis.In geometricis enim verbi cauſa theorematibus,præcedentium concluſiones , conſequentium ſanè ſunt præmiſſæ cõcluſionũ. Neq; hoc ab re,mehercule.vt enim ſe habent res adinuicem in conſequutionis modo:ita illarum motiones ſe habent & reminiſcentiæ.Nam quemadmodum in ſenſibus ſi conſequenter poſita & bene ordinata fuerint ſenſilia, verbi cauſa viſilia , bene certe illa viſus cernit & perſpicit:ſi autem temere & confuſe iacuerint,non bene:ita in imaginibus & figuris animæ rem ſe habere cenſendum eſt.Quapropter bene memorabilia ſunt,inquit,illa quæ ordine ſanè & conſequutionem adinuicem habent.quæcunq; autẽ huiuſmodi nõ exiſtunt,difficulter ſanè memoriæ cõmendantur.

Quo differant diſciplina & reminiſcẽtia.

Poſt hæc dicta philoſophus differentiam ſtatim adducit quandam inter diſciplinam & reminiſcentiam repertam.nõ enim eadem ſunt,vt Platonem voluiſſe dicũt, qui ſuperficietenus verba illius perpendunt.Reminiſci enim dicitur homo quando ex ſe ipſo,& à principio in ſe reperto & exiſtente ad ea mouetur quæ id conſequuntur principiũ.quãdo autem non per ſeipſum,ſed ab alio,id eſt præceptore mouetur,diſciplina ſanè dicitur illa,& non reminiſcentia.Subdit poſtmodũ philoſophus ꝙ plerũq; non ſtatim quiſpiam reminiſci poteſt rei quã voluerit,quærit autem,& illam inuenit: iſtuc autem non ſtatim fit,verum multis agitatus exercituſq; motionibus, per illam tandem mouetur ad quam certe conſequitur id quod à principio quærebat.Quemadmodum enim multæ guttatim cadẽtes ſtillæ habilem reddunt petram vt excauari poſſit,illarum autem nouiſſima, de quorundam ſententia,id ſanè efficere dicitur: ita in cordis humore res ſe habere exiſtimatur.Sæpius enim is commotus & excitus tandem per illam mouetur agitaturque motionem,à qua quod quærit illico emergere cenſetur:quod ſanè inueniens anima ab vlteriori tandem ceſſat diſquiſitione.Eſt igitur,inquit,reminiſci, vim quandam ineſſe mouentem.Vim appellans ſiue potentiam , principium illud de quo ſæpius eſt commemoratum.iſtuc enim animam excitare dicitur ad reſolutionem & diſquiſitionem eius quod reliquum eſſe videtur.Quamobrem à locis,inquit,reminiſci interdum videntur homines.loca ſiue locos appellans,contraria,ſimilia, cognata, vicina , necnon huiuſce notæ reliqua: vel etiam loca denominans illa quæ in nobis ſunt principia : vel locorum etiam ipſorum facies & conformationes.Quẽadmodum enim à locis ijs quæ nobis ab ipſo in Topicorum commentarijs ſunt tradita , & in primo etiam artis rhetoricæ libello expoſita , habiles ſanè & prompti facti,ad omnia poſſum⁹ problemata commode diſſerere:ita etiam à quibuſdam in nobis cõformatis inſignitiſque locis ſiue principijs conſequentia paruo negotio adiungere & reſarcire valemus.

Vbi de locorũ tractatur natura.

Vel igitur principia ipſa hoc in textu vocat loca,vel corporea & extrinſeca intelligit loca,vbi collocantur imagines , ex quibus ſanè localis appellata eſt memoria:vel hoc etiam intelligi poteſt modo,quòd ſæpius ſcilicet quiſpiam rem vidẽs & audiens aliquam,illam poſtmodum quærens diſcurrit ſane & ratiocinatur vbinam illam vidit,aut audiuit:locique illius forte memoratus,facilè reminiſcitur & quando , & de quo rem illam audiuit. Huius autem rei exemplum ponit philoſophus,cuius nos pauloante mentionem fecimus, in ſequentis literæ contextu.

Simile autem eſt vniuerſale principio, & medium omnium. nam ſi non prius, ſaltem cum ad id peruenerit, memorabitur: vel neque amplius, neque aliunde: vt ſi quis conſyderauerit in quibus A B C D E F G H. Si enim nõ ipſius H E meminerit, in ipſo certe E H memoratus eſt. Hinc enim ad ambo moueri contingit, & ad D, & ad E. Si autem nihil horum quærit, ad ipſum C deueniens memorabitur, ſiue G, ſiue F quærit. Si vero non, ad ipſum A. & hoc ſemper modo.

Vniuerſale hoc accipitur in loco vel pro omnino, & vt in pluribus, ac ſi vniuerſaliter diceret. vel vniuerſale communes ipſos vocat locos, à contrarijs ſcilicet, ab æqualibus, à cõiugatis, reliquosq; eius notæ locos. Vbi etiam cum dicit, & mediũ omnium, illud ſanè et ſuperfluere videtur. quãobrẽ eſt (vt arbitror) quod hoc in loco dicit, huiuſmodi· Mediũ omniũ vt in pluribꝰ aſſimilatur principio. nam medij inuentio ad reminiſcentiam multum quantũ nos iuuare videtur, & ad quæſitæ nos rei inuentionen tanquam manu deducere. Cuius certe rei exemplũ more ſuo in elemẽtis literarum ponit, vt vniuerſalem ſanè huiuſce rei oſtenſionem nobis afferat. Si quis enim, inquit, conſyderet in quibus A B C D E F G H. id eſt, ſi imagines quiſpiam aliquas, ſiue motiones per quas mouetur anima ad indagationem & inuentionem rei quæſitæ, ſecundũ expoſita cõſyderet elementa, & in illis ea conſtituat: illarum autẽ mediũ ipſum ſit E: hoc ſanè inueniẽs quæſitor ille, ſi forte illo videlicet E inuento, non peruenit ad id quod quærit: cũ ad ipſum perueniet H, planè memorabitur. Quoniã enim mediũ inuenit, cõtingit moueri & ad E, & ad D. Vocat autẽ E, & ipſum E, & illa quæ ipſum E conſequũtur. ſunt autem F, G, H. Similiq; modo D appellat & ipſum D, & etiã C B A. Cũ peruenerit igitur ad H, reminiſcetur vtiq;. nihil enim prohibet poſt E medium ipſius H reminiſci, & poſtmodum ipſius F, & poſtea ipſius G. Vt autem in notioribus terminis, clarioriq; doctrinæ modo huiuſmodi elemẽtorum oſtẽdatur ordo, ipſum E medium ponatur, verbi cauſa ſympoſium, F autem Socrates, G vero vapulare à Socrate, H autem lyra. Nihil igitur prohibet reminiſcẽtem quempiam ſympoſij, ſtatim reminiſci lyræ, & poſtmodum ꝙ vapulauit, & poſtea quòd à Socrate. Atqui poſt ſympoſium conſequens erat ſtatim Socratis reminiſci, & poſtea ꝙ ab illo vapulauit, & poſtremo ipſius lyræ. ſupponatur enim ꝙ vir ille à Socrate lyra ſit percuſſus. Quoniam autem dixit ꝙ medium principio aſſimilatur, ſtatim huiuſce rei ſubiungit cauſam. Hinc enim, inquit, ad ambo moueri contingit. ipſum enim G medium, via eſt & limes ad ea quæ conſequuntur F G H, & ad illa quæ præcedunt D C B A. Et fieri certe poteſt vt quemadmodum ab ipſo H vel G vel F reminiſcimur cuiuſnam voluerimus rei: ita etiã ab ipſo A vel ab aliquo conſequentium ipſum A. Si autem E non erit medium, ſed ipſum C: ad ipſum perueniens C quiſpiam, propoſitæ ſanè rei reminiſcetur: aut ad ipſum A: veluti ibi ad ipſum veniẽs H reminiſcebatur. Exemplum ſubſcriptum eſt in notioribus terminis, vt clarior reddatur oſtenſio.

A	B	C	D	E	F	G	H
Athenæ.	Lycium.	Platonis domus.	Prima menſis.	Sympoſiũ.	Socrates.	à Socrate vapulare.	Lyra.

Cur autem interdum quidem ab eodem reminiſci contingit, interdum vero non, in cauſa eſt, quoniam ab eodem principio ad plura moueri contingit, vt ex C ad D, aut ad F. Niſi igitur ab antiquo moueatur, ad conſuetius ſanè mouetur. quemadmodum enim natura, ſic & conſuetudo eſt: quãobrem eorum quæ crebro tractamus, celeriter reminiſcimur. Vt enim natura hoc eſt poſt illud, ita & operationes: ipſum autem multotiens naturam efficit. Quoniam autem vt in ijs quæ natura conſtant, fit & præter naturam, & fortuito: ita in ijs quæ conſuetudine conſtant, fiet magis, quibus non ſimiliter ineſt natura. Quapropter ibi & aliter interdum moueri continget, præſertim cum abduxerit inde huc: & hanc ob cauſam cum opus fuerit nominis reminiſci, ſimilis

quidem meminimus: in illo autem ſolœciſmum facimus. Reminiſcendi igitur ratio hoc ſe habet modo.

QVoniam ſæpius accidit nobis (vt retro diximus) ꝙ memorati canis verbi cauſa, caniculæ non reminiſcimur, quãuis multis moueamur excitemurq́; motionibus, & illud enixe perquiramus: nonnunquã autem illico cum canis nobis ſuccurrit imago, caniculæ reminiſcimur: quæri autem non immerito poteſt quam ob cauſam id accidat, ꝙ idem, vt inquit, ex eodẽ, id eſt caniculæ ex cane, reminiſcimur: interdum autẽ non: idcirco huic occurrens quæſtioni philoſophus, huiuſce rei cauſam eſſe dicit, quoniam contingit plures moueri quempiam motiones ab eodẽ principio: verbi cauſa ab ipſo c ad ipſum F, vel ad ipſum D. Sit enim mediũ c, extrema autem F & D. Si igitur magis conſuetum erit ipſum F quàm ipſum D, mẽtem ſanè ad ſe trahet. Si enim erit F verbi cauſa caniſtrũ, c autem canis, D vero canicula: ab ipſo c magis mouebitur anima ad ipſum F, quàm ad ipſum D. cõſuetum enim magis ꝙ̃ canicula eſt caniſtrũ. Et nõ ſolũ hanc, inquit, ob cauſam, id eſt propter aſſuetudinẽ, ſed etiã ſi hęc quidem imaginũ erit antiqua, illa vero recens & noua: recẽs profectò magis mouebit excitabitq́; imago quàm vetuſta. Nihil autẽ prohibet interdũ antiquã magis mouere ꝙ̃ nouam, ſi quidem noua obſcura fuerit, & ſuperficietenus inhærens: vetus autẽ & antiqua clara ſit & perſpicua. Dicit igitur, niſi ab antiquo moueatur, id eſt, niſi antiquum fuerit ſimulacrum, & conſuetum (hoc enim oportet intelligere) ad nouitium certe & magis conſuetum mouebitur. Huiuſque rei ſtatim ſubiungit cauſam, dicens: quemadmodũ enim natura, ſic & conſuetudo. Natura enim quæ magis conſueta ſunt, ſemper efficit & proſequitur: idcirco mos ipſe & conſuetudo non ab re idem efficere vidẽtur. Vſum enim alteram eſſe naturã ipſe eſt qui dicit: & hanc ob cauſam illorum cito reminiſcimur quæ diu multũque conſyderauimus. Quoniam autem iſthæc breuiter admodũ à philoſopho ſunt adducta, idcirco inſiſtẽdũ nobis & declarandũ eſt magis, hoc maxime modo. *Si quidem igitur* non erit antiqua & conſueta imago illa, aut noua & inconſueta: verum cum noua & recens, tum pertractata & conſueta: ad illã vtiq; mouebitur animus. neq; enim ad nouam & incõſuetam de facili mouebitur, neq; ad antiquã & incõſuetam. Similiq; modo ſi altera fuerit vetus & aſſueta imago, altera vero recens & deſueta: ad antiquã proculdubio mouebitur imaginem. Iſthæc enim propter aſſuetudinis frequentem vſum vt recens eſt, ſicut econtra noua imago nullo exercitationis perfricata vſu, vt antiqua ſanè eſſe cenſetur, & iam euaneſcens. Proſequitur poſtmodum philoſophus iſthæc ad verbũ ſubiũgens. *Sicut enim natura hoc eſt poſt illud, ita & operatione. Sicut enim* ad formã ignis ſequitur caliditas: pari modo ad ignis reminiſcẽtiã, caliditatis cõſequitur reminiſcẽtia. Quo in loco per operationem, conſuetudinẽ intelligere oportet. Sunt enim ex conſuetudine quædam quorum cum reminiſcimur, illico eorum etiam reminiſcimur quę illa conſequuntur. Animaduertendum autem eſt quòd cõſuetudinem hoc in loco actum ſiue operationem appellauit: quoniam ex tali actu ſiue operatione talis nimirum fit cõſuetudo. Quod autem ſæpius fieri conſueuit, in naturam ſane tranſire videtur. Cæterum quoniam in iis quæ natura conſtant, nõnunquam intercedere videtur error, & quod præter naturam eſt: ſimili certe modo hoc etiam accidere cõtinget in iis quæ conſuetudine fiunt, eoque magis in iſtis, quo minorẽ firmitudinis conſtantiam ſtabilitatemque in ſe habere videntur, quàm ea quæ natura conſtant. *Si autem hoc res ſe habet modo*, nihil ſanè prohibet illum qui reminiſcitur prioris cuiuſdam imaginis, errare & falli circa poſteriorem, & aliter quàm oportet moueri: cum alioquin hinc illo trahatur à re pertractata & conſueta magis. Et quoniam nos alia aliàs abſtrahunt & abducũt, idcirco cum opus fuerit alicuius nos reminiſci nominis, alterius quidem ſimilis reminiſcimur, ad quęſitum autem interdum non peruenimus nomen: ſed circa illud & in illo vtimur, inquit, ſolœciſmo. Cum enim verbi cauſa reminiſci voluerimus Leophanis, ſi capti ſimilitudine, Leoſthenis reminiſcimur, in errorem certe incurrimus, & ſolœciſmo vtimur manifeſto, cum aliud pro alio proferamus nomen. iſtuc enim ſolœciſmi quædam eſt ſpecies.

Vſum alteram eſſe naturam.

QVod autem præcipuum eſt, ipſum cognoſcere oportet tempus, aut menſurate, aut indefinite. Eſt autem quiddam quod diiudicat maius & minus: rationabile autem eſt ſicut magnitudinem. Intelligit autem quæ magna ſunt, & quæ procul, non quòd eò notionem extendat: quemadmodum viſionem quidam aſſerunt. Etenim cum non ſunt, ſimiliter intelliget: ſed rationem quandam mouebit. In ipſa enim ſimiles ſunt figuræ & motiones.

CVm in iis quæ prædicta ſunt, abunde nos reminiſcentiæ naturam docuerit Ariſtoteles, hoc in loco commune quiddam cum memoriæ ipſi, tum reminiſcentiæ nobis inſinuare videtur, dicẽs ꝙ præcipuum & maximum in huiuſmodi rebus oportet nos cognoſcere & percipere tẽpus, in quo ſcilicet diſcẽtes quippiã, aut vidẽtes, vel audiẽtes, aut guſtãtes, illiꝰ ſanè reminiſcimur, vel menſurate

inquit,id eſt determinate & præfinite,verbi cauſa ab hinc quatuor annos calēdis Martijs id vidim⁹ ſiue didicimus, ſeu audiuimus. Vel indefinite & indeterminate,videlicet ꝙ aliquando vidimus vel audiuimus,nulla nominata neq; præfinita temporis differentia. Si enim hoc non fuerit,& tempus ipſum determinate vel indefinite non cognouerimus,continget ſanè nobis exiſtimare ꝙ minime rei illius reminiſcimur,ſed illā nunc primo imaginamur , & a nobiſmetipſis nullo præcedente veſtigio proferimus. Quamobrem ſumma eſt neceſſitas cum in memorijs,tum in reminiſcētijs tempus etiam ipſum cognoſcere. Poſtquā autem dixit ꝙ præcipuum eſt cognoſcere tempus , ſubdit : Eſt autem quiddam quod diiudicat maius & minus.id eſt, neceſſe eſt aliquid eſſe quo ſentiens anima iudicet plus & minus ipſius tēporis. Subiungit etiam modum per quem fit iudicium. Quemadmodū enim,inquit, cogitatio & animæ vis cogitatiua magnitudines diiudicat & perpendit,non ꝙ extrinſecus ad illas prodeat, ſed imagines mouens & ſimulacra ab ipſis effecta magnitudinibus in fantaſtico ſpiritu. ſemper enim fantaſiæ cogitatio iungitur:cum nihil aliud cogitatio eſſe cenſeatur,ꝙ̃ intellectus operatio fantaſiæ appliciti & coniuncti. Iudicat igitur magnitudinū moles cogitatiua poteſtas,non quia prodeat ad illas (vt dictum eſt) quēadmodum velle videntur illi qui viſionem perviſilium radiorum extramiſſionem fieri aſſeuerarunt. Nanq; ſi hoc ita eſſet,magnitudines ſanè cogitatio iudicaret quando eſſent præſentes: de abſentibus autem iudicium haudquaq̃ ferre poſſet:cuius certè oppoſitum ipſa nos docet experientia. Iudicium enim ſæpenumero de illis fert dum abſunt. Quemadmodum igitur inquam(vt vnde digreſſi ſumus reuertamur)cogitatiuæ animæ vis magnitudines diiudicat:ita rationi conſentaneum eſſe videtur,animæ vim ſenſitiuæ iudicare & perdendere maius vel minus in tempore,non quia extrinſecus prodeat,& extēdatur foras,ſed quia mouet vel mouetur potius ab imaginibus & ſimulacris quæ intrinſecus ſunt impreſſa & inſignita.

Quid cogitatio eſſe dicatur.

QVonam igitur differt quādo maiora intelliget? An ꝙ illa intelligere, minora? Omnia enim quæ intus ſunt,minora vt proportione ad ea quæ extra ſunt.

QVando anima (vt retro dictum eſt) per magnitudinis ſimilitudinem quā in ſe habet, ipſam cognoſcit magnitudinem,quærit hoc in textu philoſophus quonam cognoſcit modo & reminiſcitur ſiue diiudicat maiorem & minorem magnitudinem,& quomodo illarum cognitio à reminiſcentia differre cenſetur. Quando igitur,inquit,maiora intelligit.i.reminiſcitur illorum,quo differt ab illo quando minora comprehendit? Statimq; poſt quæſtionem ſubiungit reſponſionem. An,inquit,eo differt,quo illa quidem,id eſt maiora intelligere , eſt minora intelligere? quod eſt ſubaudiendum . Breuiter enim admodum & conciſe illa adducta eſt litera. maiorum enim cognitio animæ excitat iudicium ad diſtinguendum inter illa,& ea ſcilicet quę eiuſmodi non ſunt,videlicet minora. quamobrem illis cognitis,neceſſario & iſta cognoſcuntur. Subiungit præterea ꝙ minora cum interius ſint,prius cognoſcuntur: & illorum ſanè prius & citius reminiſcimur. Ex quibus poſtmodum ad vltima & maiora traducimur. Omnia igitur,inquit,quæ intus ſunt,minora exiſtūt,& proportione minora Quæcunq; enim in orationis cuiuſpiam magna comprehenduntur periodo,cum illius ſint partes periodi,minora ſanè illa cenſentur eſſe periodo. Et omnino interiora omnia ipſis extrinſecus poſitis ſunt minora:atq; id proportione fieri cōtingit. Quoniam enim rationum proportionaliter(vt ſic dicamus)ſe habet ſimilitudo:iſta autem inter ſe ſimilitudinem habent inquātum vnum quidem continet,reliquum vero continetur:idcirco dixit,vt proportione ſe habent. Per illa autē quæ ſunt extra, maiora intelligit. Proportionaliter autem & quæ extra,& quæ intra ſunt, proculdubio ſe habere videntur.

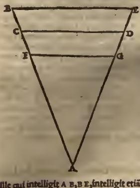
LIcet autem fortaſſe ſicut in formis proportione accipere, ſed in ipſo,ita in ipſis diſtantijs.

PRoſequitur hoc in textu philoſophus,& in ijs etiam quæ ſequūtur, nobis oſtēdere quonā modo maiorū minorūq; in nobis cognitio & reminiſcētia ſe habere cēſeatur : dicitq; fortaſſe ita eſſe de magnitudinib⁹ & diſtātijs locorū ſiue tēporū, vt eſt de ſpecieb⁹ formiſq; rerū. vnde ſicut in ipſo cognoſcēte diuerſæ ſunt ſimilitudines & motiones proportione reſpondētes diuerſis rerū formis ſiue ſpeciebus,verbi gratia equo & boui & cani:ita etiā diuerſis quātitatibus maioribus & minoribus diuerſæ & diſtractæ ſimilitudines & motiones in nobis veriſimiliter correſpōdent. Vel,inquit,quēadmodū ſe habet in formis,id eſt in rebus ipſis,vel intellectionibus aut memorijs & reminiſcentijs:ita proportiona ſe habebit in diſtātijs,id eſt,tēporibus. cōprehēdūt nanq; illa tēpora, & illis proportione reſpondere videtur. Vt enim res minor ad maiorē ſe habet,in eo ꝙ illa quidem cōtinetur,hæc vero cōtinet & cōplectitur illā:ita proportionaliter ſe habet tēpus maius ad tēpus minus : & per aſſignatā poſtmodū proportionis analogiā,vt ſe habet tēpus maius & ꝓductius ad rē maiorē, ita ſe habet tēpus minus ad rem minorem. Quod autē ita ſe habeat res,ꝙ figuris ſcilicet ſiue ſpeciebus proportione correſpōdeat

tempus, id eſt intellectis vel memoratis rebus: huiuſmodi affertur demõſtratio, quæ primo probat ꝙ extrinſeca cum intrinſecis eo ꝙ cõtinentur & continent, adinuicem proportione reſpondent: & qui cõtinentia intelligit, contenta etiam intelligere cenſetur. Secundo autem loco, ꝙ tempus etiam res ipſas conſequitur, & proportionis analogia ſecundum ſuas partes cum rerum partibus ſecari diuidiq; percipitur. Demonſtratio autem hæc eſt.

QVemadmodum igitur ſi A B, B E mouetur, facit A D. proportione enim ſibi reſpondẽt A C, & C D: cur igitur potius C D, quàm F G efficit? 1

QVoniam in demonſtratione iſta multa ſanè ineſt obſcuritas, tum quia breuiter admodum & conciſe prolata eſt: tum etiam quia elemẽtorum adductorum in quibuſdam inuerſus & variatus eſt ordo: idcirco prius quàm ad illius explicationem me conuertam, nonnulla de quibus retro etiam diximus, ad clariorem illius doctrinam non ab re reaſſumenda eſſe duxi. Cum igitur retro præmiſiſſet philoſophus quòd in memorandi opere & actu cognoſcere & percipere oportet tempus: ſimiliq; modo in ipſa reminiſcẽtia, cum in omni (vt dictum eſt) reminiſcendi actu ipſa etiam incurrat memoria: ſubiunxiſſetq; præterea replicando, quòd in huiuſmodi operibus oportebat determinate ſiue indefinite & indeterminate tempus cognoſcere: præterea etiã ꝙ exteriora, id eſt, 2 maiora reminiſcẽs quiſpiam vel intelligens, interiorum etiam, id eſt minorũ reminiſcitur: proportione enim huiuſmodi inter ſe reſpondent res: quæ autem ſunt eiuſmodi, ſimul ſanè intelligũtur, ſiue memorantur, ſeu reminiſcũtur: ſiquis enim quadricubiti reminiſcitur, bicubiti etiam reminiſci dicitur: Cum hæc inquam dixiſſet & præmiſiſſet philoſophus, hoc in loco prius quidem demõſtrat ꝙ proportionaliter ſe habent interiora exterioribus: ſecundo autem loco ꝙ rerum memoriæ ſiue reminiſcentiæ cum temporis cognitione cõplicantur. Vbi etiam oſtendit ꝙ adinuicem tempora proportionẽ ſanè habẽt, maiora ſcilicet ad minora, & viceuerſa minora ad maiora tempora. Quemadmodum enim res ipſæ ſiue memoriæ ſeu reminiſcentiæ maiores ad minores ſe habent, & econtra: ita in temporibus eſſe cẽſendum eſt. Pariq; proportionis modo quemadmodum tempora maiora ſe habẽt ad res maiores, ita minora tempora ad res minores. His igitur non inutiliter (vt arbitror) decurſis & animaduerſis, ad literæ contextum accedamus. Quo in loco primo animaduertendũ eſſe cenſeo, ꝙ breuis (vt diximus) & cõciſus, defectiuus quinetiã huiuſce literę videtur eſſe ſermo: cuius integra ſanè lectio hoc ſe habere (vt arbitror) debet modo. Si A B, B E mouetur, facit A C, C D. ipſe autẽ ꝑpter obſcurã breuitatẽ ſcribit ſolũ, facit A D. Eſt autem ſicut A B ad B E: ſic A C ad ipſum C D. quãobrẽ ſicut ille qui intelligit quadricubitum, intelligit etiam bicubitũ, ſiue meminit, ſeu reminiſcitur: ita ille qui intelligit vel meminit vel reminiſcitur A B, B E, intelligit vel meminit vel reminiſcitur ipſorum A C, C D. In præſentia enim philoſophus per moueri oſtẽdit ĩtelligere & meminiſſe & reminiſci. Quod autem illud, facit A D, illi æquiualet, facit A C, C D: declarat per illud quod ſtatim ſubiungit, proportione enim ſibi reſpõdent A C, & C D. Eſt autem quod dicit, huiuſmodi: proportionaliter enim ſe habent A C, C D, ipſis A B, B E. Quemadmodũ enim A C ſe habet ad A B: ita ſe habet C D ad B E. Quare poteſt etiam proportio commutari. Illud autem, Cur igitur potius C D quàm F G facit? idem eſt ac ſi diceret, quemadmodum ille qui intelligit A B, B E, intelligit etiã A C, C D: ſic & ille qui intelligit A C, C D: intelliget vtiq; A F, F G.

AN quemadmodum A C ad ipſum A B ſe habet, ita ipſum H ad M ſe habet? Has igitur ſimul mouetur. Si autem F G voluerit intelligere, ipſum B E ſimiliter intelligit. Loco autem ipſius H I, K L intelligit. hæc enim ita ſe habent quemadmodum F A ad B A.

POſtquam dixit & declarauit philoſophus quomodo proportionaliter adinuicem ſe habent res, in præſentia docet nos quomodo ſimul cum rei ipſius motu, etiam temporis fiat perceptio. Sumitur autẽ hoc in loco illud, ãn, pro ẽt copula: ac ſi diceret. Et quemadmodum A C motus ipſius rei, ſe habet ad A B motum: ita H ad M: videlicet K H motus ipſius temporis, ad K M motum. appellat enim ſolũ H, ipſum K H: ſicut ſolum M, ipſum K M. Vult igitur dicere & oſtendere philoſophus ꝙ ſicut

ſe habet minor res ad maiorem: ita ſe habet minus tẽpus ad maius. In illo autem vbi dicit, Has igitur ſimul mouetur: per illud has, temporis ſimul & rei motiones intelligit. Quemadmodũ enim ſi quiſpiam currens A C, A B, neceſſario mouetur K H, & K M: ſic ille qui meminit A C, A B, neceſſario meminit K H & K M temporis. Si autẽ F G intelligere velis: quod dicit hoc in loco, id potentia valet: Quẽadmodum ſecundum A B, B E, & A C, C D, mota & excita anima noſtra intelligens vel reminiſcẽs, ſimul ſentit K H, & K M tempus: pari rationis modo ſi F G, id eſt ſi A F, F G volueris intelligere, ſiue reminiſci ipſum B E, id eſt ipſum A B, B K ſimiliter intelliget (ſicut diximus) ſimul cum temporis perceptione, videlicet K M, M N. Dicit autem, loco ipſius H I, K L intelligit. id eſt, pro K M. commutata enim ſunt hic elementa iſta, & H pro K poſitum eſt, cum ſit ex parte ipſius temporis. I autem loco ipſius M collocatum eſt. pro K M igitur intelligit K L. Quoniam enim K H, K M, tempora dicuntur eſſe ipſorum A C, A B, ipſum autem K L ipſorum A F, F G: mouetur autem A F, F G: manifeſtũ eſt quòd mouebitur in ipſo tempore K L, quod eſt totalis tẽporis pars K M, ſicut A F pars eſt totalis rei A B. Illud autem quod ſequitur, Hæc enim ſe habent quemadmodum F A ad B A: huiuſmodi ſanè eſt: Hæc, videlicet K L, K M proportionaliter ſe habẽt ad ipſas A F, A B. Patet igitur & cuiuis eſt manifeſtum quòd intellectiones ſiue memoriæ ſeu reminiſcentiæ proportionaliter ſe habent ad tempora: & quòd ſimul cum ipſis rebus eſt conſenſatio & perceptio temporis. Huiuſce autem rei oſtenſio in deſcripta examinetur figura.

QVando igitur ſimul rei & temporis fit motus, tunc memoria quiſpiam operatur. Si autem iſtuc non agens exiſtimauerit, meminiſſe ſe exiſtimat. nihil enim prohibet quẽpiam decipi, & ſibi videri, cum nihil meminerit: memoria autem operantem, non exiſtimare, ſed latere ſe recordari, haud ſanè contingit. Hoc enim eſt ipſum meminiſſe. Quòd ſi rei fiat motus ſine illo qui eſt temporis, aut hic abſque illo, non ſanè meminit. Is autem qui eſt temporis, duplex eſt. Modo enim menſura non meminit: veluti quòd nudiuſtertius: ſed certe quòd olim fecit. Aliquando autem & menſura: verum meminit etiam quanuis non menſura. Dicere enim ſolẽt quòd meminerunt quidem: ſed quando, neſciunt: cum iſtuc ipſum quando, commenſurata quantitate nõ cognouerint. Quòd igitur non ijdem memoria valeant, & bene reminiſcentes ſint, dictum eſt prius.

OStendere in ijs & declarare nobis Ariſtoteles intendit quænam veræ ſint memoriæ & reminiſcentiæ, & quæ ambarum huiuſmodi animæ virium falſæ & adulterinæ ſint apparentiæ. Dicit igitur quòd quando ſimul cum re ipſa temporis fit perceptio menſura, id eſt definite &

determinate, vel ſine menſura, id eſt ſine determinatione præfinitionéve aliqua, tunc eſt memoria vel reminiſcẽtia. Cõuenit enim hoc de vtriſq; ſanè proferri. Si autẽ exiſtimauerit iſtuc non agens, id eſt, ſi exiſtimauerit quiſpiã ſe meminiſſe: vere autẽ non meminit: is exiſtimat ſe meminiſſe, &c, ſupplendum eſt, vere & proprie non meminit. Verũ quia ſic etiã iſthæc legitur litera, Si autẽ exiſtimauerit iſtuc non agẽs memorari: tũc huiuſmodi erit ſenſus, Si exiſtimauerit quiſpiã meminiſſe, & vere nõ meminit, ſupplẽdũ eſt, hoc nõ eſt memorari, ſiue memoria. Verũ ex iis quę ſequũtur, ſuperior lectio rectior ſanè eſſe videtur. Subiũgit enim: Nihil enim prohibet quẽpiã decipi & falli, ita ꝙ ſe meminiſſe credat, cũ tamen in rei veritate non meminerit, neq; recordetur: & hoc non ab re, quoniam tempus à re diſiungit & ſeparat: illorumq; ſimul non fit motio: vt Antipheronti Oreitæ vſu contigiſſe cenſetur, qui ob viſus (vt

Antipheron Oreitæ.

aiunt) imbecillitatem, occurrentem ſibi & obuiam factũ amicũ & familiarem cũ cerneret, haudquaquã ſe illũ videre putabat, ſed illius tam diu cõſpecti & viſi meminiſſe. Ab illo enim præſens cũ præterito tempore percipiebatur res. Subdit poſtea philoſophus: Memoria autem operantẽ non exiſtimare, ſed latere ſe recordari, haud ſanè contingit. quod eſt ac ſi diceret: aliter res ſe habet in illo qui per memoriam operatur, id eſt qui rem coniunctam tempori conſyderat & animaduertit. is nanq; recte meminit, neq; poteſt aut exiſtimare ſe non meminiſſe, aut latere. Hoc enim eſt ipſum meminiſſe, circa memoriam ſcilicet operari, & rem ſimul cum tempore percipere & perpendere. Quamobrem ſtatim ſubdit: Quòd ſi rei fiat motus ſine illo qui eſt tẽporis, aut hic abſq; illo, nõ ſanè meminit. innuere volens ad memoriam & reminiſcentiam neceſſario hos duos motus coniunctos eſſe oportere. Subiungit poſtmodum duplicem temporalis motus diſtinctionem. vel enim commẽſurati, id eſt diſtincti & determinati motus eſt tẽporis: & ſic memoriæ & reminiſcentiæ veræ & exactæ eſſe cẽſentur. Vel motio eſt indeterminati & indefiniti tẽporis: & hoc modo nihil ſanè prohibet illas eſſe etiam memorias & reminiſcentias, licet non adeo exactas & exquiſitas. Qui enim meminit ſe vidiſſe Socratẽ in Academia deambulãtem calendis Iuniis, is profecto recte & exacte meminit, ſi quidẽ id contingat hoc accidiſſe modo. Qui autem ſe Socratem Athenis aliquando conſpexiſſe meminit ſolummodo, cum illum verbi cauſa in Academia anno elapſo calendis Iuniis deambulãtem viderit: is meminit quidem rei, temporis vero minime: quapropter non exacte & exquiſite meminiſſe dicetur. Poſtmodum ſubiungit philoſophus concludendo abunde ſe docuiſſe retro quòd non iidem memoria valent, & bene ſunt reminiſcentes: & quam etiam ob cauſam id accidere dicatur. Hæc nos pro mentis noſtræ captu, ingeniiq; mediocritate, literæ huius textum explicantes, commentati ſumus, Ariſtotelicæ ſententiæ conſona & conſentanea eſſe rati. Cæterum Themiſtius in paraphraſi ſua, illumq; ſequutus G. Epheſius, ſiue

Themiſtius. G. Epheſius.

quiſquis fuit ille, qui gloſſulas in commentarios hos edidit, aliter hũc locum expoſuere: quos ego viros honoris cauſa nomino, eorumq; ſententię libens volenſq; me ſubſcribo: illorumq; ideo interpretationẽ hoc in loco appoſui, vt Ariſtotelis ſtudioſi videant & perpendant quid viri illi hac de re ſenſiſſe videntur. Aſſerunt igitur illi duplicem in ipſa memoria fieri deceptionem vt videatur eſſe memoria, cum tamen non ſit. Et vno quidem modo quando conſentire videtur anima, ꝙ hoc videlicet fantaſma Socratis eſt imago, cum non ſit Socratis, ſed (verbi cauſa) Platonis, qui Socrati eſt ſimilis. Credit igitur tunc meminiſſe, & tamen non meminit. Non ſolum autem, inquiunt, ſi circa fantaſma fiat deceptio, non eſt memoria: ſed etiam ſi circa locum & tempus: vt ſi ante elapſum menſem mihi hoc in lycio accidit, ego autem in præterita hebdomada in Academia id mihi contigiſſe exiſtimem: neq; hoc ſanè eſt memoria: & ſic hoc fit modo deceptio & error. Altero autem modo quando neq; circa tempus, neque circa locum deceptio fit & error: ſed cum ſolummodo non conſyderat quiſpiam quòd meminit. Quẽadmodum enim ſæpius cõſyderantes de aliquo, & intente contemplati, haudquaquam percipimus illa & animaduertimus quæ nobis ante oculos obuerſantur: pari contingit modo quempiam rei cuiuſdam memorantem non conſyderare quòd meminit, propter alium quempiam vehementiorem animi motum. Quo in caſu dormienti ſanè is non immerito aſſimilari videtur, qui ſomnia quidem videt & verſat: non ſentit autem ſe dormire, neq; ſomniare percipit & animaduertit. Aſſerunt autem literam in textu illam, Si autem iſtuc non agens exiſtimauerit meminiſſe: primum deceptionis oſtendere modum circa ipſam memoriam. illam vero quæ dicit, Operantem autem memoria, non exiſtimare, ſed latere ſe recordari: declarare ſecundum deceptionis modum. Hoc enim eſt ipſum meminiſſe, id eſt, hoc eſt igitur memoria, non latere memorantem, ſed ſcire & percipere quòd meminit. Non igitur eſt, inquiunt, memoria & reminiſcentia, ſi motus rei fit ſine temporis motu, aut temporis motus ſine motu rei: ſed oportet quòd tam rei quàm temporis motus ſibi inuicem proportionaliter quadrent, neque ſeparati à ſe inuicem exiſtant.

MEmoria autem & reminiſcentia non ſolum tempore differunt: verumetiam quia memoriæ quidem complura aliorum animalium participare videntur: reminiſcentiæ autem nullum ſanè ex cognitis animalibus (vt ita dicatur) præter hominem. Huius autem cauſa, quoniam reminiſcentia tanquam ratiocinatio quædam eſt. quod enim

ante audiuit vel vidit, vel quippiam huiuſmodi paſſus ſit is qui reminiſcitur, ratiocinatur: & hoc veluti quæſitum eſt quoddam: id autem ſolis ijs contingit quibus à natura conſultādi ineſt facultas. Porrò conſultatio ratiocinatio quædam eſt.

INter memoriam & reminiſcentiam oſtendere nobis ſtudens diſtinctionem differentiamq́ philoſophus, dicit non ſolummodo tempore illa diſiūgi & eſſe diuerſa: tempore nanq́ prior eſt memoria, poſterior vero reminiſcentia, cum memoriæ renouatio & ſit & eſſe dicatur ipſa reminiſcentia: ſed etiam quia ſolus inter omnia animalia reminiſci cenſetur homo. Quam rem præſenti in textu philoſophus hoc oſtendit modo: Cui reminiſcentia ineſt, illi profecto ratiocinandi ineſt vis & facultas. Quemadmodum enim ille qui ſyllogiſmo vtitur, aliam propoſitionem poſt aliam colligere videtur: ita ille qui reminiſcitur, minora maioribus colligit & comprehendit. Ratiocinandi igitur vis quædam reminiſcenti adeſſe videtur. Cui autem ratiocinandi ineſt vis, eidem certe ineſt etiam vis & facultas quærendi. Qui enim ratiocinatur, ſyllogiſmoq́ vtitur quippiam inueſtigans & quærens, diſcurſu vti quodam animaduertitur. Cui vero quærere conuenit, illi & conſultare & deliberare naturaliter ineſt. Qui conſultat enim, quærit ſanè quidnam ſibi expediat facere. Cui igitur ineſt reminiſcentia, eidem certe conſultandi ineſt facultas. ſed ſolus inter omnia animalia conſultare & deliberare dicitur homo, cum ſolus ratione vtatur. Solus igitur homo inter animalia omnia reminiſci cenſetur. Et hæc certe eſt vera & legitima inter memoriam & reminiſcentiam differentia.

Quòd ſolus inter animalia homo reminiſcatur.

QVòd autem iſtuc, corporea quædam ſit paſſio, & in eiuſmodi fantaſmate reminiſcentia ſit inquiſitio, id ſanè declarat, quòd plerique commouentur cum reminiſci nequeunt: & licet cogitationem valde inhibere, & non amplius reminiſci contendant, nihilominus: quod potiſſimum melancholicis accidit. Hos enim fantaſmata excitant maxime.

POſt aſſignatam (vt viſum eſt) inter memoriam & reminiſcentiam diſtinctionem, & naturæ differentiam, oſtendere nobis philoſophus volens in quonam corporis ſenſiterio ipſa fiat reminiſcentia, & cuiuſnam dicatur eſſe paſſio: à literæ ſtatim principio affirmat illam eſſe corpoream paſſionem. Cum enim ipſum reminiſci ad cogitatiuam animæ ſpectet vim (vt retro eſt declaratum) conſultare nanq́ mentis & intellectus eſt, cuius etiam eſt reminiſci: cumq́ ſine fantaſiæ opera iſtuc effici non poſſit: anima enim ea quæ in corde ſunt ſimulacra mouens & excitans, quæ fantaſiæ nomen & vim habent, reminiſci cenſetur: valde profecto accurate & commode reminiſcentia corporea à philoſopho appellata eſt paſſio. ipſum enim cor, & in eo commorantem ſpiritum, in quibus ſimulacra illa & ſpecies quodammodo ineſſe dicūtur, mouens & excitans animus, reminiſcētiæ in nobis eſt cauſa: & iccirco reminiſcentiam dixit inquiſitionem & inueſtigationem eſſe fantaſmatis in eiuſmodi corpore exiſtentis. Quēadmodum enim ſi quiſpiam Ciceronis orationem legere velit aliquam, ex orationum illius commentarijs literas prius quærit inſcriptas: ita cogitatiuæ vis animæ facere videtur. Cor nanq́ ipſum chartę habet loco: fantaſmatibus vero vt literis vtitur: ipſa autem legentis obtinet vicem. Quòd autem corporea ſit quædam paſſio ipſa reminiſcentia, euidens eſt, inquit, ſignum ꝙ nonnulli commouentur & conturbantur cum reminiſci volentes id conſequi nequeunt. multum enim diuque laborantes in illarum diſquiſitione imaginum, agitantur certe & commouentur: volenteſq́ poſtmodū huiuſmodi diſquiſitionem inhibere & compeſcere, neq́ amplius quærere, haudquaquam ab æſtu illo, excitæq́ cogitationis ſalo ceſſare poſſunt. Quāuis enim cogitatio ceſſet illa, & inquiſitio deponatur, ea tamen quæ cómota ſunt idola, illū vexant, & male habent: imò vero illū etiā interdū magis afficiunt, & acrius multant: vt famis tēpore eſurientē afficit magis & cōturbat abſtinētia cū à præparatis appoſitiſq́ eſcis abſtinere & ſe inhibere contēdit. Quāobrē in talibus reminiſcentiæ diſquiſitionibus ſimile quiddā pati vidētur quale in contēplationibus & vehemētibus mētis cogitationibus ſanè patimur. Sæpius in huiuſmodi cōſtitutionibus accidit nobis ꝙ cū aliquod nomē ſiue carmen crebro & vehemēter protulerimus, poſtmodū vero à cogitādi opere ceſſauerimus, & ab illa prolationis aſſiduitate vacauerimus, ita ꝙ neq́ amplius illud proferamus, neq́ proferre intēdamus, vt ſæpius velimus nolimus illud nobis occurrat: neq́ ſolum in mētem cogitationemve, ſed in os etiā veniat, & præſto ſit. Quemadmodum igitur in ijs, ſic & in reminiſcentijs contingit. Ceſſantes enim, & mentem ipſam ſiue cogitationē compeſcentes, neq́ amplius interdum reminiſci volentes, nihilominus moleſtant nos motus illius, & vndiq́ occurrere videntur, coguntq́ nos ad ſe conuerti. Hoc autem nullo fieret modo niſi iſthæc corporea eſſet paſſio. nihil enim incorporeum de ipſius ſentētia mouetur. Moto enim corde, aut humore

Nihil incorporeum moueri de philoſophi Ariſtotelis ſententia.

Melancholicos in iugi motionum verſari ſalo.

qui eſt in corde (nihil enim refert vtro dicatur modo) in eo quod quærimus reminiſci, non de facili poſtmodum quieſcit & conſiſtit illa agitatio. Maxime autem commoueri & conturbari melancholicos dicit philoſophus, quoniam ea corporis cōſtitutio, & is habitus bene & facilè eſt mobilis. Cum enim huiuſmodi complexionis homines in multa iugiq; verſentur motione, vt in ſequenti de ſomno & vigilia dicet commētario: melancholia nanq; eſt abundantis & multi necnon craſſi ſpiritus cōmotio: quando in illis motum fuerit fantaſma, aceruatim illico excitantur & ruunt alia propter ſuperfluentem in illorum ſpiritibus & cordibus repertum humorem bene & faciliter mobilem, & leui de cauſa exagitari natum: quæ poſtmodum fantaſmata cogitatiuæ vim animæ moleſtantia, & veluti pungentia & vellicantia, etiam ſi ſe compeſcere ab vlteriori diſquiſitione ſtudeant illi, non ſinunt, neque quieſcere patiuntur.

QVòd autem non in ipſorum arbitrio ſit reminiſci, in cauſa eſt, quòd ſicut iaculantes arbitratu ſuo telum ſiſtere nequeunt, ita reminiſcentiam exercens & inueſtigans, corporeum quiddam mouet: in quo eſt paſſio. Moleſtantur autem maxime quibus humiditas circa ſenſitiuum locum eſſe contigerit. non enim facilè excita à motu ceſſat, niſi quod quærebatur occurrit, & commotio dirigatur.

HOc etiam in textu nos docet philoſophus corpoream quandam paſſionis qualitatē ipſam eſſe reminiſcentiam, quoniam in nonnullis exciti motus, non ponūtur neq; ſedantur facilè. Dicit enim quòd in illorum non eſt poteſtate reminiſci. vbi non eſt intelligēdum (vt arbitror) illud quod ſonant verba, quòd ſcilicet in illorum non eſt poteſtate reminiſci cum voluerint. id enim hoc in loco ad propoſitum non facit: & retro hac de re ſufficienter eſt pertractatum: ſed eſt ac ſi dixiſſet, nō facilè ceſſare poſſunt ſemel propter reminiſcentiam commoti & exciti: neque in illorum eſt arbitrio motiones illas ſemel agitatas & excitas cōponere & ſedare. Cuius ſanè rei cum ſimilitudinis perſpicuitate cauſam ſtatim profert. Nam ſicut, inquit, in proijcientium arbitrio & poteſtate non eſt poſt proiectum lapidem, illum reuocare, & ceſſare facere: principium enim illi motionis præbentes, illā ab eo amplius remouere non poſſunt, ſed velint nolint iter inceptum proſequitur lapis: ita reminiſcentis animus vna excitata imagine, à qua multæ poſtmodum nullo ſuſcitātur negotio, illarū haudquaquā compeſcere & inhibere cū vult poteſt motiones. Ex quo corporeū quippiam in reminiſcendi opere interuenire certiſſimum eſt: & reminiſcentias corporis cuiuſdam eſſe paſſiones, vero eſt conſentaneum. Hac autem in re moleſtari maxime melancholicos dicit: quod in præcedenti etiam dixerat textu: huiuſmodi in præſentia addens rei cauſam, quam non adduxerat retro: nos vero illam explicauimus: quāobrem illā in præſentia nō repetimus, cum alioqui literæ ipſius clarus ſit contextus.

ET hanc ob cauſam timores & iræ cum exciti fuerint, contramouentibus rurſum illis, non ſedantur: ſed ad idem contrariò mouent: ſimiliſq; ſanè eſt paſſio nominibus & melodijs & orationibus cum illorum quippiam intentè ore profertur. Ceſſantibus enim, & pergere nolentibus, rurſum canere occurrit, aut proferre.

Ira. Timor.

QVòd reminiſcentiæ, vt timores & iræ, corporeæ ſint paſſiones, rurſus hoc in textu oſtendit & docet Ariſtoteles. Cum enim ira ſanguinis circa cor ſit ebullitio & feruor: timor autē eiuſdem ſit conſtrictio ſanguinis in ipſo corde, & veluti deliteſcentia quædā & receſſus: quæ ambę ſanè affectiones patiente quippiam fiūt corpore: quamobrem non immerito corporeæ cenſentur eſſe paſſiones: & retro etiam oſtendiſſet philoſophus cur ille qui alicuius reminiſci quęrit rei, haud facilè ſedare & cōpeſcere poteſt excitos inde motus, qui velit nolit ſępius procedūt, & tumultū efficiūt, illūq; male habēt: cum ſuprà memorata inquam dixiſſet philoſophus, hoc adducit in loco quam ob cauſam neq; ira conciti, neq; timore conſternati à ſuis affectionibus facilè ceſſare poſſunt, & ad priorem mentis ſtatum deduci: vt ex hoc etiam id quod principaliter intenditur, ſit oſtenſum. Dicit igitur, cum exciti fuerint timores & iræ, id eſt quando feruorem vel illius contrariū ſanguis qui circa cor eſt, paſſus fuerit, ipſum commouent conturbātq; cor, & ferueſcere aut frigeſcere illud quodammodo faciunt: quamobrem non ex facili illæ deſinunt ceſſantq; motiones. non enim facilè ferueſcēs aut algida effecta ſanguinis natura ad priorem reducitur habitum. ſed ad idem, inquit, contrariò mouent, id eſt, ſed efferueſcens ab ipſo ſanguine cor econtrario in illum agit, & cōcaleſcere facit magis. Excalfactus autem ſanguis viciſſim cordis auget feruorem. Cum enim ſolidius & cōpa-

ctum magis corpus ſit cor, tum caleſcit magis, tum feruorem ſuum diutius retinere conſeruatéque valet quàm ſanguis, aut illius ſpiritus. illa nanque ambo cum rariora ſint, & incaleſcant cito, calere etiã deſinunt cito. Cuius contrarium propter eam quam adduximus cauſam, ipſi accidit cordi. Subdit poſtmodum philoſophus quòd huiuſmodi paſſio quæ in reminiſcentijs cernitur, necnon in timoribus & ira, aſſimilatur planè melodijs & carminibus quæ concinuntur, ſiue prolatis nominibus, & ſæpius pronunciatis. In ijs enim cum quippiam magna & aſſidua mentis vociſq; cõtentione profertur aut canitur, etiam cum ceſſare & deſinere volunt illi, haudquaquam id poſſe facere percipiuntur, ſed velint nolint in illis ſæpenumero eiuſmodi perdurant perſtántq; motus. iſtuc autẽ iccirco, quoniã imagines illæ & rerum ſimulacra ſæpius excitata, iugi poſtmodum motione agitantur, & in organo commouentur corporeo.

SVnt autem qui ſuperiores corporis partes maiores habent, & qui pomilionibus ſunt ſimiles, minus ad memoriam apti ijs qui cõtrario ſe habent modo: quoniam in ſenſitiua parte multum grauitatis habent. Neq; enim motiones à principio conſiſtere poſſunt, ſed diſſipantur: & in reminiſcendi opere eædem non facilè rectè procedere queunt. Prima quinetiam ætate pueri, necnon valde ſenes propter motum memoria minus valent. ij nanque in multo ſunt decremento: illi vero in multo augmento. Et alioqui valde pueri ad multam ſanè ætatem pomilionum ſpeciem referunt. De memoria igitur, & ipſo memorari, quænam illorum ſit natura, & qua animæ parte meminerunt animalia, & quidnam ipſum ſit reminiſci, quóve fiat modo, & quam ob cauſam, iam dictum eſt.

QVod in hoc dicitur textu, cum ferè clarum ſit, & omnibus peruium, breuiori profectò explicationis lumine indigere videtur. non bene enim memorari dicit illos qui ſupernas corporis partes amplas habent, maioréſq; & craſſiores infernis partibus. Hoc autem iccirco, quoniam ſupernum in illis organũ à materiæ multitudine craſſitudinéq; oppreſſum eſt & aggrauatum: & hanc ob rem ſenſilium in illis motiones diutius permanere nequeunt: ſed humiditatum copia craſſarum confuſarúmque intereunt & diſſipantur. Pomiliones quinetiam ipſi, quos nanos vocant, cum eiuſmodi corporum habeant conformationem, talem nimirum naturæ in ſe habere defectum animaduertuntur. hebetes enim ſunt, & obliuioſi: neq; memoriæ quippiam mandare, neq; bene reminiſci poſſunt. Illud autem, Valde pueri ad multam ſanè ætatem pomilionum ſpeciẽ referũt: id ſanè valet, quód valde pueri non ſolũ quia in multo iugíq; ſunt augmẽto, & vehemẽti humorum motu, non bene ſunt memoratiui, ſed etiam aliam ob cauſam id illis accidere videtur: quoniã ſcilicet valde pueri pomilionum ſpeciem referunt, & natura ſunt nani, id eſt, ſupernas corporis habẽt partes infernis vaſtiores & craſſiores, vt omnibus palam eſt. Cur autem (quod huic ſermoni oppoſitum eſſe videtur, cum non ſit contrarium) tenaciſſimi (vt aiunt) ſumus eorum quæ prima ætate & à pueris didicimus, alia profectò cauſæ cenſetur eſſe ratio: quam cum in phyſicis quæſtionibus noſtris explicauerimus, hoc illam in loco ſanè reticendam duximus, cum alioquin ad præſentium explanationẽ nihil facere videatur. Poſt hęc dicta philoſophus breui ſanè & claro epilogo (vt ſui moris eſt) quæcũq; de memoria & reminiſcẽtia retro pertractauit, perſpicue colligit, eáq; cõſtringit & claudit.

Pomiliones nani.

FINIS.

N. LEONICVS THOMAEVS LVCAE BONFIO S.

SImonides Cous, Luca Bonfie, vir præſentis ingenij, & inter melicos poëtas elegantiſſimi, cũ aliquando in ſymposio hoſpitem inter colloquentes alios tacitum, & nulli verba conferentem diſcumbere animaduertiſſet, ad illum conuerſus, Hoſpes, inquit, ſi quidem inſipiens es, ſapienter profecto facis: Si vero ſapiens es, inſipienter ſanè & inhumane agere videris. Neq; hoc immerito mehercle. æque enim (vt arbitror) culpandos iure eſſe illos exiſtimabat qui quæ penes ſe habẽt bona, quibus multi nullo impendio iuuari poſſunt, ingrato, ne dicam inuido premunt ſilentio: & qui cum nihil exculti eruditiq; habeant, præpoſtero tamen mentis iudicio ſemper garriendo inſulſitatem ignorantiamq; ſuam, quæ non ab re Heraclitus vel maxime occulenda eſſe dixit mala, famæ rumuſculos aucupari credentes, in vulgus proferre & propalare contendunt. Quorum cum magnam ſanè copiam & in re literaria, veluti in triticea meſſe auenarum & lolij prouentum ſuperiora tuliſſent tempora, non immerito vſu euenit vt in laudabilium cum præceptorũ, tum librorum & ſtudiorum ſterilitatem & inopiam, auorum & patrum etiam noſtrorum inciderit ætas: cum quibus ſatis belle ſanè tunc agi videbatur, ſi duorum aut trium celebrium autorum, quorum opera bono quodam & felici fato ſiue caſu aliquo temporum illorum iniuriam effugerant, nomina perdiſcere, & commentarios vtcunq; lectitare illis contigiſſet. Ita enim omnia Barbarorum non minus armis quàm libris ea tempeſtate præuenta & occupata erant, vt nullus in Italia reperiretur locus qui politioribus literis ſedem confugiumq; præſtare poſſet. Neque id tantum humanioribus contigerat ſtudijs (leuior enim vnica in re certe fuiſſet iactura) ſed Dialectica, Geometria, Arithmetica, Muſica, Ars medica, ipſaq; denique bonorum omnium parens & altrix Philoſophia, temporũ vitio barbare & inepte loqui didicerant, nominiſq; maieſtatem, & rerum peritiam duro & incondito elocutionis ſtylo dehoneſtauerant. Verùm deo fauente maximo, ab Orientis aliquando plaga afflictis & penè deploratis artibus primum luminis affulſit iubar, feliciq; ſortis euentu Græcia iampridem præceptores nobis trãſmiſit & libros: à quibus poſtea annis voluẽtibus iſthæc ſatis exculta & illuſtrata ætas in nullo non ſtudiorum genere planè profeciſſe videbatur, antiquorumq; inſiſtens veſtigijs, exploſa iam & deturbata barbarie, præclarum latinitatis cultum induere cœperat: cum ecce ex tranſuerſo ſæua bellorũ rabies, & horrendi tumultus vniuer-

ſam ferè concuſſere Italiam,peruijſq; Alpium limitibus hinc Galli & Hiſpani,inde Theutones & effera Germanorum natio vniuerſum tranſpadanum Venetiæq; tractum magnis exercitibus occupauere. Qua certe rerum tẽporumq; constitutione cum alia multa quæ pacis tempore vigẽt & coaleſcunt (vt par eſt) apud nos defecere, tum ſtudia etiam omnia & artes planè peſſum iere, adeò vt niſi quis illas poſthac propitius reſpiciat deus, in maximo res ſit metu ne bonæ artes in profunda rurſus demerſæ caligine per longa poſtea tẽporum curricula deliteſcãt. De Platonis enim ſententia nihil æque diſciplinis & ſtudijs officere ſolet, ac peſtilentiæ & bella: quæ certe vtraq; cum per hos annos paſſim debacchentur & ſæuiant, illorum etiam euenta non immerito expectanda contenderim. Verùm hęc in fatis iacent: quorum neq; Dij (vt aiunt) ipſi neceſſitatem ſuperare planè poſſunt. Nos vero, Bonfie humaniſſime, qui neq; per ætatem, quæ iam grauis eſſe cœpit, neq; ex prioris vitæ inſtituto aliud quippiam in præſentia agere poſſumus, quãtum nobis conceditur, animum a dura temporũ ſeuocãtes memoria, vt nobiſmet ipſis quoad dabitur viuamus, in ſtudijs certe viuimus, & cum legendo, tum ſcribẽdo otia conterimus, & hoc tantum negotio tempus fallimus: expletiſq; iam commentarijs de ſenſu & ſenſili, necnon de memoria & reminiſcẽtia, illos de ſomno & vigilia, quos tibi dicauimus, ſedulo contexebamus. Vale.

IN COMMENTARIOS DE SOMNO ET VIGILIA.

DE ſomno autem & vigilia, quænam ſint, perſcrutandum eſt: & vtrum propria ſint animæ, an corporis, an communia: & ſi communia fuerint, cuiuſnam ſint partis; corporis ne, an animæ, & quam ob cauſam animãtibus inſunt: & vtrum ne omnes vtriuſq; participes ſint, aut eæ quidē alterius tantum, illæ vero alterius: vel eæ quidem nullius, illæ vero vtriuſq;. Præterea etiam quidnam ſit ſomnium: quámve ob cauſam dormiētes aliás quidem ſomniant, aliás vero non ſomniant. An dormientibus quidem ſemper accidit vt ſomnient: verum non recordantur: & ſi hoc fit, quā ob cauſam fiat. Præterea vtrum ne futura præuidere contingat, an non: & ſi contingat, quonam id contingat modo: & vtrum ea quę ab hominibus effici debent, an illa quorum dęmonium eſt in cauſa: & quæ natura fiunt, aut caſu.

POſt commētariolū de memoria & reminiſcentia, non ab re naturali quodam doctrinæ ordine Ariſtoteles commentarios de ſomno & vigilia & de ſomnijs nobis tradere voluit, quoniam cum in iſtis (vt aliquoties dictum eſt) paruorum naturalium libellis de communibus quibuſdam animæ & corpori proprietatibus ſenſuum opera conſequentibus pertractare decreuiſſet, & in priori de memoria commentario de eiſdem verba feciſſet, verum quæ magis ad animam quàm ad corpus vergerent, animalibúſq; tantum conuenirent perfectis: in ijs quos in manibus habemus commentarijs, de communibus etiam ſibi loquendum duxit proprietatibus ſenſum conſequentibus, ijs tamen quæ cum corpore magis faciant, & ex illius eſſe parte cēſeantur, & alioquin vniuerſo animantium competunt generi. Huiuſmodi autem ſunt ſomnus & vigilia, & ſomniorum etiam viſa, & ſi qua ex ijs prædici prænoſcíve poſſunt. Proponit autem à principio ſtatim ad clariorem dicendorum doctrinam, ea de quibus eſt verba facturus: quæ quoniā ſatis patent, & nullo explicationis ſplēdore indigere videntur, ideo conſultò illa nunc præterire decreui: cum alioquin (vt arbitror) non minus reprehenſionis merito incurrere videantur illi qui perſpicuis claríſque rebus præpoſtere lucem conantur dare, cum ſæpius etiam illis officiant: quàm qui obſcuras res & implicatas ſicco (vt aiunt) pede pertranſire & tranſmittere feſtinant. Illud autem obiter non tacuerim, in vniuerſo tam variæ támq; late patētis propoſitionis ambitu, in exemplaribus græcis Atticorum more principale deſiderari verbum, quod ſanè ſubintelligi oportet, dicendum eſt: aut, conſyderandū eſt: quod latini interpretes à principio ſtatim non immerito addidere, cum latina lingua huiuſcemodi conſtructionis non admittat vſum. Sed & illud etiam animaduertendum eſſe cenſeo, cum dicitur: An dormientibus quidem ſemper accidit vt ſomnient: non eſſe ſcilicet ſolutionem illius quod ſtatim ante dubitando prolatum eſt, ſed enunciationem & expoſitionem quandam. Nam iſtuc etiam eſt in quæſitis, & illa de re poſtmodū pertractabitur. Nam illud, An quorum dæmoniū eſt cauſa, iccirco dictum eſt, quoniam ex nōnullorū (vt videbimus) ſententia, ſomnia à dijs hominibus mitti, magna aſſertione confirmatū eſt: & licet non omnium quæ hominibus appareant, plurium tamen inſomniorum, & eorum præcipue quæ ponderis aliquid habent, & prædictionem, dæmonium eſſe in cauſa, non contemnendi philoſophi voluerunt.

PRincipio igitur hoc palàm eſt, quòd eidē animalis parti vigilia ineſt & ſomnus. oppoſita nanq; ſunt, & vigiliæ ſomnus priuatio quædam eſſe videtur. Sēper enim extrema cum in alijs, tum

in ipſis natura conſtantibus,in eodem quod illorum ſit capax,fieri videntur,& eiuſdem eſſe paſſiones. dico autem vt ſanitatem,& morbum : pulchritudinem,& deformitatem ; robur,& imbecillitatem:viſum, & cæcitatem:auditum,& ſurditatem.

PRopoſitũ eſt philoſopho hoc in textu ꝙ illius ſanè partis paſſio eſt ſomnus,cuius etiã dicitur eſſe vigilia. Non enim per aliã quidem partẽ,verbi cauſa per cor fit ſomnus:per aliã vero,videlicet per cerebrũ fit vigilia,ſed in vna & eadem numero parte ambo fieri cẽlentur. cũ enim ſomnus & vigilia ſint cõtraria,circa idem ſubiectũ certe non ſimul,ſed ſucceſſiue fieri nata ſunt. Huiuſmodi enim cõtrariorũ natura eſſe cẽſetur. Poſtquã autẽ ex contrarietatis natura,cuiuſmodi ſomnꝰ & vigilia eſſe vidẽtur,in vna & eadẽ numero parte ambo fieri nobis oſtẽdit philoſophus,conſequenter quænã illa ſit pars,nobis inſinuat. Vltima autem & extrema hoc in loco cõtraria vocat quæ ſunt ad aliquid,& omnino oppoſita omnia. Illud autẽ,cum in alijs,tũ in ipſis natura cõſtantibꝰ,eſt ac ſi diceret,in naturalibus,& in ijs quæ arte cõſtant. In quo enim arte conſtantium eſt harmonia ſiue conſonantia,in eodem ſanè illo eſt diſſonantia:& in quo eſt ordo ſiue compoſitio, in eodem inordinatio & diſſolutio eſſe perhibetur. Quamobrem in quo etiam eſt ſomnus,in eodem ipſa eſt vigilia. Contrariantur enim huiuſmodi vt habitus & priuationes:vt paulopoſt videre cõtinget. Iſtuc autem per inductionem ſimilitudinémq; in alijs rebus ſumptam oſtendit Ariſtoteles.

PRæterea ex ijs etiam eſt manifeſtũ. qua enim re vigilantẽ animaduertimus,eadem ſanè dormientem. illum etenim qui ſentit, vigilare arbitramur:vigilantemq; omnem vel extrinſecam ſentire,vel aliquam in ſeipſo motionem. Si igitur vigilare in nullo alio eſt quàm in ſentiendi opere : manifeſtum profecto eſt quoniam quo ſentit,hoc vigilat & dormit quodcunq; dormit.

HAc etiã rationis via probat Ariſtoteles ꝙ in ea parte in qua eſt vigilia,ſomnus etiã reperitur. hoc autẽ modo procedere videtur ratio,credimꝰ & pro certo tenemus illũ qui ſentit,vigilare: & omne id quod vigilat,ſentire arbitramur vel aliquã internã in ſemet motionẽ,vel externã aliquã motionis ſpeciẽ. ſunt autẽ internæ quidẽ motiones,intelligere,diſcurrere, fantaſia vti,huiuſmodiq; alia pleraq;. Externi autẽ motus illi ſunt qui à ſenſilibꝰ fiũt rebus extrinſecus nos mouẽtibꝰ. Si igitur vigilia nulla alia in re ſuũ habet eſſe niſi in ſenſilibus cũ internis,tũ externis:manifeſtũ ſanè eſt ꝙ qua animalia ſentiũt parte,illa etiã vigiliæ munijs perfungentur. Si autẽ hoc res ſe habet modo, palàm etiam eſt quòd illa ſtertunt animalia. Dormient igitur & vigilabunt eadem animalia parte: neque hoc ab re. In quo enim vnum eſt oppoſitorum,in eodem etiam reliquum reperitur.

Qui interni ſunt animalibus:& qui externi motus.

QVum autẽ neq; animæ proprium ſit ſentire,neq; corporis:cuius enim eſt poteſtas,eiuſdem etiam eſt actus:is autem qui vocatur ſenſus vt actus,motio quædam corpore medio ipſius eſt animæ: manifeſtum ſanè eſt quòd neq; propria animæ huiuſmodi eſt paſſio, neq; inanimum corpus ſentire quippiam poteſt. Cum autem in alijs determinatum ſit de ijs quæ veluti animæ appellantur partes, & quòd altrix quidem poteſtas à reliquis ſeiungi poteſt, aliarum autem nulla abſque illa eſſe poteſt : manifeſtum profecto eſt, quibuſcunque aliarum animantium ſola inſunt incrementa & decrementa, illis ſomnum & vigiliam haudquaquam ineſſe,vt ſtirpibus. Non enim ſenſitiuam habent partem, ſiue ſeparabilis ſit illa,ſiue inſeparabilis. Poteſtate enim & eſſentia ſeparabilis eſt.

CVm dixerit retro philoſophus ꝙ qua vigilãt animalia parte,eadẽ etiã dormire cẽſentur: ex hoc cõſequenter colligit ꝙ neq; ſolius eſt animæ vigilare & dormire,neq; corporis ſolius,ſed compoſiti videlicet & cõſtituti ex anima & corpore. Ad hoc autem oſtẽdendũ dicit. Cuius enim eſt

poteſtas,eiuſdem etiã eſt actus.Quo enim valemus videre vel audire,vel ſcribere,hoc nimirum operamur & agimus . Quãobrem conuertentes verum etiam erit dicere,quo ſcilicet operamur,eo certe poſſumus & valemus.Sẽſus autem actu,neq; corporis eſt de per ſe,neq; ſolius animæ , ſed coniũctim animæ & corporis.Siquidem ſenſus actu,motus eſt in anima factus ab extrinſecus ſenſilibus,intercedentibus ſenſiterijs:vt in cõmentarijs de anima ſufficiẽter eſt pertractatum.Si autem res hoc ſe habet modo,manifeſtum ſanè eſt ꝙ neq; animæ propria eſt ſentiendi paſſio ,neq; ipſius corporis.Si autem neutrius iſtorum ſeparatim,ſed coniunctim amborum,palàm certe eſt ꝙ vigilare & dormire non eſt alicuius iſtorum ſeparatim,ſed amborum coniunctim . Illud autem,ſiue ſeparabilis ſit illa,ſiue inſeparabilis:idem eſt ac ſi diceret,ſiue ſeparabilis ſit ſenſitiua animę vis ab altrice ſubiecto,quemadmodum ſeparabilis eſt ratione,ſiue non,eadẽ valet ratio. Quòd enim aliud ratione eſt ſenſitiuũ à nutritiuo,clariſſimũ ſanè eſt.Si autem ſubiecto etiam ſeparetur , non adeo omnibus palàm eſt . Plato enim voluit illa à ſe inuicem ſeparari:& altricem quidem animę vim in iocinore ſiue hepate eſſe:ſenſitiuam vero in corde.Siue igitur ſubiecto ſeparabile ſit nutritiuũ à ſenſitiuo , ſiue non,iſtuc ſanè in confeſſis habetur , ratione & ſuapte natura aliud eſſe ſenſitiuũ à nutritiuo . Quòd autẽ nutritiua animæ vis à reliquis eiuſdẽ poteſtatibus ſeparari poſſit,cũ illæ haudquaquã à nutritiua diſiungi queãt,abunde & ſufficiẽter in cõmẽtarijs de anima eſt pertractatũ.quod hic etiã curſim tãgit,dicẽs ſtirpiũ gen⁹ haudquaquã ſomni & vigilię participare,cum ſenſu careãt,& ſolitariã nutritiuę animæ habeãt poteſtatẽ.

SImiliq; modo quòd nihil ſanè eſt quod ſemper vigilet , aut dormiat ſemper,ſed ijſdem inſunt animalibus vtræq; eæ paſſiones. Nulli enim animali ſenſu prædito neq; dormire,neq; vigilare cõtingit.Nãq; iſtarum vtraq; paſſionum in primi ſenſitiui collocatur ſenſu: ſed neque horum contingit alterum eidem ſemper ineſſe , vt animalium aliquod ſit genus quod ſemper dormiat,aut ſemper vigilet.

HOc in loco oſtendit Ariſtoteles quòd omne quod vigilat,aliquando etiam dormire videtur:& omne quod dormit,interdum etiam vigilat.Nullũq; ſub lunæ orbis complexu reperitur animal quod vel ſemper vigilet,vel dormiat ſemper : ſed viciſſim eæ ſibi inuicem in animalium genere ſuccedunt paſſiones.Illud autem,Nulli animali ſenſu prædito &c . ſignare vult quòd nullum profecto eſt animal quod vtriſq; ijs priuetur & careat , ita vt neq; vigilet,neq; dormiat.iſtuc enim ijs quæ anima carent,peculiare & proprium eſſe cenſetur. inanima enim neq; dormire,neq; vigilare dicuntur.omne autem animal(vt demonſtrabitur)viciſſim dormit & vigilat . Cum autem dixit quòd nullum eſt animal vtriſq; ijs carens paſſionibus,huius ſtatim rei ſubdit cauſam,dicens : Nanq; iſtarũ vtraq; paſſionum &c.Paſſiones vocans vigilare & dormire:primum autem ſenſitiuum,animã ipſam ſenſitiuam,quæ ſanè in corde collocari dicitur,quemadmodum in alijs eſt oſtenſum. Si igitur vigilare & dormire primi ſenſitiui ſunt paſſiones , nullum profecto reperietur animal quod ijs careat , & neq; dormiat,neq; vigilare percipiatur. à ſenſitiua enim anima characterem animalia omnia habent ſuum,& huiuſmodi eſſe cenſentur.

Quid primũ ſenſitiuum.

PRæterea quæcunq; natura aliquod exercent opus,quando id exceſſerit tempus in quo quippiam facere poſſunt,laſſeſcere illa,& ab opere ceſſare neceſſe eſt:vt oculi contuẽtes : pariq; modo manus,reliquaq; omnia quæ aliquid operis habent. Itaque ſi ſentire rei cuiuſpiam eſt opus,illudq; planè omne exceſſerit tempus in quo continue ſentire poteſt:deficiet profecto,neque id amplius faciet.Cũ igitur ipſum vigilare præſcriptum ſit eò,quòd ſoluti ſunt ſenſus:contrariorum autem alterum quidem neceſſario adeſt,alterum vero non : vigilare vero & dormire,contraria:& omnibus alterutrum ineſſe neceſſe eſt:ſumma profecto erit neceſſitas dormiendi.

ANimaduertendum eſt quòd huius textus alia etiam reperitur litera , quæ hoc ſe habet modo. Amplius quorum eſt aliquod opus ſecundum naturam , quando ſuperauerit tẽpus in quo poteſt aliquid facere &c.ſed vtriuſq; eadẽ eſt ſentẽtiæ ſeries. Vult enim per hęc verba nobis oſtẽdere philoſoph⁹ ꝙ omne quod vigilat,neceſſario etiã dormit:neq; fieri poſſe vt animal aliquod ſemp

vigilet. Ad hoc autē oſtendendū huiuſmodi prius ſumit dignitatē & certiſſimā propoſitionē, ꝙ quęcunq; ſcilicet natura aliquod exercēt opus, quādo id exceſſerit tēpus in quo quippiā facere poſſunt, id eſt illud naturale ſuū opus, laborare & laſſeſcere illas neceſſe eſt, neq; vlteri⁹ procedere poſſe. cū autē vltra procedere nequeāt, ceſſare illa & quieſcere neceſſe eſt. Iſtuc autē in ſingulis rerū inſpiciētibus manifeſtū ſanè eſſe videtur. Iumēta enim ſarcinas per aliquod præfinitū cum tēporis tum ſpatij interualiū portare valēt: ſi quis autem vltra id ferre illa cogat, nihilo plus proficiet. cadent enim, & humi procūbent, neq; vi aliqua aut verberibus cōſurgere poterunt. Pariq; modo in omnibus non ſolum arte, ſed etiam natura conſtantibus animaduertere licet. Agens namq; omne præfinitos & terminatos actionis ſuæ fines & terminos habet, vltra quos haudquaquam amplius agere poteſt: actionimque præfinita & conſtituta habet temporis ſpatia: quæ ſi coactum, aut ſponte ſua exceſſerit, defatigari, & ab opere ceſſare illud, ſumma eſt neceſſitas. Cū igitur in omnibus hoc ſe res habeat modo, manifeſtū ſanè eſt ꝙ in vigilandi opere ſic ſe habebit, cum operatio quædam & actio ipſa ſit vigilia. præfinitū igitur temporis excedēs modū in vigiliæ opere, animal defatigatur & ceſſat, & in illius nimirū contrarium delabitur, id eſt ſomnū. Cæterū cū cōtrariorum inter quæ non eſt mediū aliquod, aut quæ ſe vt habitus & priuationes habēt, ſi alterū non adeſt, neceſſario adeſſe alterum dicitur: vigiliæ autē cōtrarius eſt ſomnus: nō ab re altero abſente, adeſſe alterum neceſſe eſt. omne autē quod vigilat, neceſſario etiam dormit. Quamobrem nullum eſt animal quod perpetuò vigilet. Hæc igitur vniuerſa literæ eſt ſententia, quæ quo ad partes ſuas ſatis clara eſt, neq; alia indiget expoſitione.

Omne agens præfinitos actionis ſuæ habere terminos.

SI igitur huiuſmodi paſſio eſt ſomnus: is autē ob vigilię ſuperfluētiā imbecillitas eſt quædā: porrò vigiliæ exceſſus aliàs morbi gratia, aliàs ſine morbo fit: quare imbecillitas & diſſolutio ſimiliter ſe habebit: neceſſe ſanè eſt omne quod vigilat, etiā dormire cōtingere. Sēper enim operari haudquaquā poteſt. Similiq; modo nullū ſemper dormire cōtingit animal. Sōnus enim quędā ſenſitiuę partis eſt paſſio, quaſi vinculū quoddā, & immobilitas. Quāobrē omne quod dormit, ſenſitiuā habere partē neceſſe eſt. ſenſitiuū autē id eſt quod actu ſentire poteſt. Vt autē per ſenſum proprie & ſimpliciter agat dormiēs animal, fieri nō poteſt: iccirco experrectilis neceſſario omnis eſt ſomnus. Et alia quidē animaliū omnia ferè genera, cū natātium, tum volucriū & pedeſtriū, ſomni participare videntur: piſciumq; genus omne, necnō quæ mollia appellātur, dormire conſpectū eſt: & omnia ſanè quæcūq; oculos habent. Quinetiam ea quæ duros habēt oculos, & inſecta etiā dormire certū eſt, quāuis eiuſmodi omnia breuioris ſint ſomni: quapropter vtrum dormiant necne, nos ſæpe latet. Quæ autem oſtreaceum habēt tergus, an dormiant, ſenſu adhuc nō eſt compertum. Quòd ſi cui propoſita veriſimilis videtur ratio, illi ſanè aſſentiri poterit. Ex ijs profecto manifeſtum eſt quòd in ſomni opere animantia cōmunicant omnia. ſiquidem eo ꝙ ſenſum habet, omne circūſcribitur animal. Porrò ſenſus quodammodo immobilitatem, & quaſi vinculum eſſe dicimus ſomnum: huius autem relaxationem & ſolutionē, vigiliā. Stirpium autē genus nullum harum eſt particeps paſſionum, cum abſq; ſenſu neq; ſomnus inſit, neq; vigilia. Quibus vero adeſt ſenſus, ijs profecto & contriſtari ineſt, & in voluptate eſſe. quibus vero hæc adſunt, ijs & appetentia ineſt. ſtirpibus autem nihil horum ineſſe videtur.

IN hoc literę cōtextu oſtēdere intēdit philoſophus ꝙ ſomnus & vigilia omnibus inſunt animaliū generibus, cum ſenſuū ipſorū ſint paſſiones, à quibus animalia characterē ſanè capiūt ſuū, & eiuſmodi eſſe cēſentur. Cōſequētiq; doctrinę modo etiā declarat, ſtirpiū genus omne, cū ſenſu careat,

A ſenſib⁹ animalia characterem accipere.

neq; ſomnum etiam neq; vigiliã in ſe prorſus recipere. Vbi animaduertendum eſſe cenſeo ꝙ à principio ſtatim ipſius textus interpoſitio quædã eſt, quæ ſenſum diſtinguere & diſcõtinuare videtur: cõueniens autẽ illius cõſequutio eſt huiuſmodi: Si igitur huiuſmodi paſſio eſt ſomnus, neceſſe eſt omne vigilãs dormire. Alia vero quæ cõtinenter leguntur, in medio ſanè ſunt cõiectã, quæ huiuſmodi indicare videntur ſententiã: Cum quippiã propriã exceſſerit potentiã per quã vigilare poteſt, nimirũ deficit, & à vigiliæ ceſſat opere. Quoniã vero nõnulli conſuetũ vigiliarum tempus aliquãdo excedere videntur, & vltra proprias etiã vires vigilãdo perſeuerãt: quidã enim ſex aut ſeptẽ etiã dies adiunctis noctib⁹ vigilãdo trãſmiſerunt, aut morbi alicuius cauſa, aut etiam ſine morbo, vt ipſe ſcribit: nõnulli enim propter enectã & macilentã corporis habitudinem nimiãq; ſiccitatem etiã ſine ægritudine lõgas perferre poſſunt vigilias: non immerito ipſius vigiliæ impotentia etiã, quã imbecillitatem dicimus, id eſt ſomnus, vltra cõueniens extendi & produci poteſt tempus, cum morbi cauſa, vt in lethargicis eſt videre: tũ etiã nullo exiſtente morbo, ſed ex corporis ipſius habitu, vt in pueris ob ſuperfluẽtem humorum abundantiam & copiã: quæ tamen vtraq; vel ad cõtraria ſua ſunt cõmutata, ſomnus quidem ad vigiliã, vigilia autem ad ſomnum: vel in quibus perſeuerãter durauerunt: mortis & corruptionis illis ſanè fuerunt cauſæ. Cum iſtuc (vt dictum eſt) hoc declarauit modo Ariſtoteles, alia rurſus via id ipſum oſtendere ita aggreditur. Quoniã ſomnus ſenſitiuæ animæ partis eſt paſſio, & quaſi vinculum quoddã & immobilitas (vt retro oſtenſum eſt) ſenſitiuum autem dicitur nõ ſolum quod in præſentia per ſenſum operatur, ſed etiã quod non operatur & agit, verũ operari & agere poteſt, quẽadmodum riſibile dicimus, non quòd rideat, ſed quia ridere poſſit: omnis autẽ potentia reducitur ad actum, & in ipſum ſanè recurrere dicitur, vt in primo de cælo commentario eſt demonſtratum: ſumma eſt neceſſitas dormientem, qui vigilandi habet potentiam, aliquando vigilare. Et quoniam dormire eſt à ſenſibus ceſſare, quoniam dormiens præpeditos & quaſi occupatos habet ſenſus: dormientem non ſentire, vero conſentaneum eſt. Si enim ſentiret, in eodem certe ſimul contraria eſſent. quod fieri non poteſt. Id autem oſtendit cum dicit, Vt autem per ſenſum proprie & ſimpliciter agat &c. Illud autem proprie & ſimpliciter additum eſt propter fantaſmata quæ in ſomnijs cernuntur. Senſationes enim quędam huiuſmodi ſunt viſa, vt ipſe in ſequentibus dicet. Verum non proprie neq; ſimpliciter huiuſmodi ſunt ſenſationes, neq; proprie illa ſentire dicitur animal, ſicut dum vigilia vtitur. Quòd autem ſomnus immobilitas quædam, & quaſi nexus & vinculum ipſius ſit ſenſus, retro dictum eſt. Subdit poſtmodum quòd omnia animalium genera dormire animaduertũtur. quod tanquam manifeſtum indiſcuſſum relinquit. De piſcibus etiam, de quibus ſanè aliqua eſſe poſſet ambiguitas, hoc idem non ab re aſſerit. id autem deprehendi poteſt non oculorum argumento (non enim habent genas ſiue palpebras) ſed ipſa quietis immobilitate. cernuntur enim placidi, ceu ſoporati: neq; corporis quippiam præter caudas leuiter mouentes, & ad tumultum quęcunq; expaueſcentes. De thynnis autem liberius affirmatur. Iuxta ripas enim petris adhærentes ſomno oppreſſi viſuntur. Plani quinetiam piſces (vt Plinius ſecundus memoriæ prodidit) in vado, vt manu ſæpe tollantur, quieſcere dicuntur. In piſcium quinetiam genere dormire eos qui molles appellantur, vt polypi ſunt, & ſepiæ, & loligines: & eos qui pręduros habent oculos, vt cancrorũ ſunt ſpecies, & locuſtarum, & ſquillarum, manifeſtiſſime apparet ad ſenſum. Hoc idẽ etiam de inſectis affirmat, quorum nimirum ſomnus ſilentio apparet: quæ tamen omnia breuioris eſſe dicit ſomni. De ijs vero animalibus quæ duriorem habẽt teſtã, & in oſtreaceo ſunt genere, vt oſtreã appellata, purpuræ, conchylia, vtrũ dormiãt necne, nõdum ſenſu cõpertũ eſſe dicit: ſed ſi cui perſuaſum ſit verã eſſe hac ſuper re vniuerſalẽ rationem, is etiã de huiuſmodi haud immerito illi aſſẽtiri poterit. Quęcũq; autẽ ſequũtur: omnia ſunt manifeſta, Illud autẽ, ſtirpiũ autẽ genus nullũ horũ eſt particeps, affirmat ꝙ ſtirpiũ generi neq; ſomn⁹ ineſt, neq; vigilia: neq; cõtriſtari, neq; in voluptate eſſe: & õnino illis nulla naturalis appetẽtiæ adeſt inclinatio.

Quomodo ſint perfluentes cum ſomni tum vigiliæ & in morbis & ſine morbis ſiant.

Quòd piſces dormiant.

Plinius ſecundus.

Piani appellati piſces.

Thynni.

Molles piſces.

Cancrorum genera.

Oſtreacea.

HViuſce autẽ rei ſignũ eſt, ꝙ altrix pars ſomni magis tempore q̃ vigiliæ opus peragit ſuũ. Alũtur enim tũc & increſcunt magis; quippe quæ nihil ad hęc indigeãt ſenſu. Quã autẽ ob cauſam dormiãt animalia, & vigilẽt, & quonã ſenſu, aut quibus, ſi quidem per plures fiant, cõſyderandũ eſt. Quoniã autẽ nõnulla animaliũ omnes habent ſenſus, quædã vero non habent, vt auditũ, viſum: nanq; tactũ & guſtatum habent omnia, niſi animaliũ quippiam fuerit imperfectũ: de ijs autẽ dictum eſt in cõmentarijs de anima: fieri autem non poteſt vt dormiens animal quouis ſimpliciter operetur ſenſu: manifeſtum ſanè eſt ꝙ eandem ineſſe omnibus paſſionem neceſſe eſt in eo qui vocatur ſomnus.

QVoniā ſtirpes alũtur & creſcũt,& ſibi ſimiles etiā ex ſeſe dare & producere valent:ne quiſpiā exiſtimare poſſit illas etiā cõtriſtari,& voluptatis ſenſum habere : nõnulli enim Platonicorũ lætari ipſas dixerũt plantas:& poëtarũ quidā lætas & triſtes dixerũt ſegetes:iccirco hoc in loco tangit quòd non omnia quæ alũtur,triſtitiæ & voluptatis ſenſum merito habere cenſentur.nam in iis proculdubio ſenſu præditis animātibus tũc maxime altricē agere cernimus vitam,quādo ſenſuũ ipſorũ ceſſat opus.Noctu enim magis q̄ interdiu digerũtur & conficiũtur cibi:incremētũq; cõducit & corpulentiæ eo tempore huiuſmodi ciborum cõcoctio.Si igitur quæ ſenſu ſunt prædita,tunc magis alũtur & augeſcunt cum ſenſibus non vtuntur,manifeſtũ profecto eſt nullo illa indigere ſenſus auxilio vt nutriātur & creſcāt:quāobrem aſſerere nõ oportet quia nutriuntur,icciirco ſenſitiuā habere animā.Quæ autē illā non habēt,neq; dormire neq; vigilare merito cēſentur:ſed neq; cõtriſtari,neq; in voluptate eſſe iure dicētur.Iis igitur ceu prælibatis philoſophus ſubdit perſcrutādũ poſthac eſſe quā ob cauſam dormiāt & vigilēt animalia:& quonā,aut quibus intercedētibus ſenſibꝰ. quod icciirco dixit , quoniā ſomnus & vigilia cum ſint paſſiones cõmunis ſenſus,qui omniũ poteſtates habet ſenſuũ,vno & pluribus mediātibus non immerito fieri cēſentur. Cæterũ cũ ſit demõſtratũ quòd animalia dormiũt omnia,palàm nimirũ eſſe poteſt illiꝰ ſenſus ſomnũ eſſe paſſionē,quē omnia proculdubio habēt animalia.is autē ſenſus eſt tactus.ſine tactu nanq; nullum cõſtare poteſt animal. Guſtatus nanq; qui ad animaliũ conſeruationē eſt neceſſarius,tactus ſanè quidā eſſe cēſetur.In litera autē illa vbi dicitur,Fieri autē non poteſt vt dormiēs animal &c.illud ſimpliciter(vt retro diximus) ob inſomniorũ viſa additũ eſſe videtur.Inſomnia enim quodāmodo ſenſationes quædā eſſe cēſentur: ſimpliciter autem & proprie ſenſationes illæ eſſe dicuntur quæ ab externis mouentur obiectis,vt viſiones,auditiones,per quas operari & agere dormiens animal haudquaquam poteſt . Si autem iſtuc hoc ſe habet modo , manifeſtum profecto eſt quòd eandem ineſſe omnibus paſſionem neceſſe eſt in eo qui vocatur ſomnus . eādem vocans paſſionem hoc in loco,ipſam ſentiendi priuationem : & illud non ſentire,quod planè dormientibus adeſſe percipitur. *Platonici. Poetæ.* *Cõmunē ſenſum omniũ poteſtates habere ſenſuum.*

SI enim hoc quidē,illo vero non:hoc ſanè dormiēs ſentiet.id autē fieri nõ poteſt.Quoniā autē ſingulis ineſt ſenſibus partim propriũ quoddā,partim vero cõmune:propriũ quidē vt viſioni videre:auditui vero audire:eadēq; in alijs ratione:eſt etiā cõmunis quædam poteſtas quæ omnes cõſequitur ſenſus,quæ videt & audit & ſentit. Non enim viſu cernit ꝗ videt,& iudicat certe & iudicare poteſt ꝗ diuerſa ſunt dulcia ab ipſis albis,neq; guſtatu,neq; viſu,neq; vtriſq; : ſed cõmuni quadam omniũ ſenſiteriorũ parte.Eſt enim vnus ſenſus,& propriũ ſenſiteriũ vnum : eſſentia autem cuiuſq; generis ſenſuũ diuerſa , vt ſoni,& coloris.

HOc probat in textu philoſophus quod retro ſcilicet dixerat,fieri videlicet nõ poſſe vt dormiēs animal per quēpiā ſentiat ſenſum.Si enim per aliud,inquit,ſentit,per aliud vero nõ ſentit animal,erit profecto ſimul ſentiens & nõ ſentiens.quod fieri certe non poteſt. vt dormit enim, erit ſanè nõ ſentiēs.ligamētum nāq; & nexus(vt ſæpe dictũ eſt)ipſorũ ſomnꝰ eſt ſenſuũ.vt autē ſentit,quādo iſtuc etiā ſupponitur,ſentiēs planè erit . Hoc autē nihil aliud eſt dicere q̄ idē animal ſimul eſſe vigilās,& nõ vigilās.quod proculdubio fieri non poteſt . Subdit poſtea philoſophus ſermonē de cõmuni ſenſu,quonā modo is omnes cõſequatur ſenſus:& de omnibus præcipue vnus exiſtēs,iudiciũ ferat:vt principale nobis oſtēdat intentũ,huiꝰ ſcilicet cõmunis ſenſus paſſiones eſſe ſomnũ & vigiliā. Quod autē neq; viſu iudicemus ꝗ cernimus,neq; auditione ꝗ audimus,ſed alio quodā , id eſt cõmuni ſenſu,qui(vt ſæpe dictũ eſt)in corde collocatur,quaſi in arce quadā:in ſecũdo de anima abunde eſt demõſtratũ.Qui ſanè cõmunis ſenſus vnus quidē eſt ſubiecto,cũ tamē ratione ſit plures : quoniā genera,id eſt ſubiecta ſingulis ſenſibus,ſiue obiecta illa appellare malumꝰ,multa ſunt. ſiquidē alij ſunt colores à ſonis , ijq; rurſus alij à ſaporibus & odoribus . Eſſe igitur cuiuſq; ſenſus , & illius ratio , eſt aliud . Eſt autē ſenſus iſte communis veluti circuli cētrum,à quo multæ ad circunferentiam ducuntur lineę.Hoc igitur centrũ & vnũ eſt,& multa quodammodo,vt in cõmentarijs de anima eſt declaratũ. *Senſum communem quaſi circuli eſſe centrum.*

IStuc autē ſimul cũ tactili exiſtit maxime.id nāq; ab alijs ſeparatur ſenſiterijs,cũ alia ab illo diſiũgi nõ poſſint.Dictũ eſt autē de ijs in cõtēplationibus de anima.Manifeſtũ igitur eſt vigiliā & ſomnũ huius ſenſiterij eſſe paſſiones:quāobrē omnibus ineſt animalibus. Solus

Similíq; modo etiam in amentijs. Vocat autem hoc in loco amentiam, inſaniam & furorem: quaſi qui eo modo laborant morbo, extra mentem ſint poſiti. In huiuſmodi enim conſtitutione exiſtentes nonnulli carnes ſuas mandunt & lacerant, neq; ſentiunt. Aut amentiam in præſentia intelligi vult illam ab omnibus ſenſibus abſtractionē & ſeuocationē, quã ecſtaſin vocãt. ibi enim ſanè omnes otiãtur ſenſus, non tamen eiuſmodi dormire dicũtur. neq; enim iſti, neq; furore perciti audiunt aut vidēt, aut per quoſpiam operantur ſenſus. Præterea, inquit, ſi quis duas illas arterias quæ in colli lateribus vtrinque iacent, compreſſerit aut colligauerit, non ſentiens ſtatim efficitur homo: & tamen nullus tunc eſſe ſomnus dicitur. Sed vere, inquit, tunc adeſt ſomnus, cum neq; impotentia vel imbecillitas ſentiẽdi circa aliquod fit ſenſiterium, neq; quacũq; de cauſa. Cõtingit nanq; aliquo caſu ſenſiteria mutilari & deſtrui: quare imbecillitas tunc circa illa & impotẽtia non eſt ſomnus. Accidit etiam nõnunquam quòd licet mutilata non ſint ſenſiteria, ſunt tamen præpedita epilepſiæ (verbi cauſa) morbis, vel apoplexiæ, aut ob arteriarum illarum (vt diximus) compreſſionem. Quæ omnes paſſiones neq; ſunt neq; ſanè vocãtur ſomnus: qui profectò animalibus contingere cenſetur cum in primo ſenſiterio huiuſmodi acciderit impotentia & imbecillitas: cum hoc deficiente, reliqua neceſſario deficiant omnia: reliquis autem ceſſantibus, iſtuc ceſſare & deficere non ſit neceſſitas.

Nõ omnẽ ſenſuum defectionem eſſe ſomnum.
Epilepſia.
Apoplexia.

QVam vero ob cauſam accidat ſomnus, & qualis eiuſmodi ſit paſſio, dicendum eſt. Quoniam autem cauſarum cõplures ſunt modi, nanq; & cuius gratia, & vnde motionis initium, necnon materiam, & rationem, cauſas nuncupamus: principio igitur cum naturã alicuius gratia facere aſſerimus, iſtuc autem bonum quiddam eſt: quietẽ vero omnibus quæ nata ſunt moueri, non poſſunt autem ſemper & continue cum voluptate moueri, neceſſariam eſſe & vtilem: ſomno vero veritate adducti hanc applicant tranſlationem, quaſi requies ſit: quamobrẽ ſalutis gratia animalibus ineſt: vigilia autem finis eſt: ſentire enim & ſapere omnibus eſt finis quæ illorum alterutrum habẽt: optima nãq; iſthæc: finis autem optimum.

POſtquam in ijs quæ ante dicta ſunt, Ariſtoteles oſtendit (vt vidimus) ſomnum & vigiliam eſſe paſſiones primi ſenſitiui, id eſt communis ſenſus, conſequẽti doctrinæ ordine in vtriſq; cauſas omnes inueſtigare contendit. Naturalis enim philoſophi eſt omnia cauſarũ genera de ſubiecta ſibi re perquirere & pertractare, quas omnes à principio ſtatim literæ cõmemorat, cuius gratia, finẽ vocãs, licet nõ vltimũ. Finis enim gratia cũ in ijs quæ arte cõſtãt, tum in ijs quæ natura exiſtunt, ſiunt quæcunq; videri vidẽtur. Vnde autẽ motionis initiũ, ipſum vocat efficiẽs. Materiã autẽ & formã quã rationẽ nominat, nullo verborũ ambitu, ſed nudis appellat vocabulis. Cæterũ prius q̃ ad literæ ſeriẽ exponẽdã me cõuertã, nõnulla ſanè quę de ſomno & vigilia antiqui memoriæ prodidere philoſophi, in mediũ afferre decreui, vt quid viri illi ſenſerint, & in quib⁹ cũ Ariſtotele ijs de reb⁹ vel cõuenerint, vel diſſenſerint, paruo negotio quiſpiã videre & dignoſcere valeat, indeq; certiorẽ ſtabiliorẽmq; huiuſce rei doctrinam merito ſibi comparare poſſit. Alcmeon igitur Crotoniates (vt ab antiquioribus incipiamus) ſanguinis retroceſſu in confluẽtes venas, ſomnũ in animalibus fieri dixit: vigiliã autẽ diffuſione fieri quadã eiuſdẽ ſanguinis, & deriuatione in vniuerſum animalis corpus: totalẽ autem illius abſceſſum, mortẽ eſſe affirmauit. Empedocles autẽ Agrigẽtinus refrigeratione quadã & algore illius quod in ſanguine eſt calidi, ſomnũ fieri voluit: hoc autẽ à cibo & potu animalibus nimirũ accidere. quod ſi ſuperfluerit, cõuenientẽq; exceſſerit modũ, mortẽ proculdubio repræſentari dixit. Diogenes verò ſomnũ dixit fieri cũ profuſus per venas & redũdãs ſanguis, illas quidẽ repleuerit, aërẽ vero in illis exiſtentẽ in pectus ipſum & ſubiecta illi loca impulerit. Tunc enim partes illas ſolito plus incaleſcere, ſomnúmq; inde effici & prouenire. quòd ſi ab ipſis venarum fiſtulis omnis exierit & defecerit aër, mortem inde conſequi neceſſe eſt. Plato autem, cum quo etiam Stoici facere videntur, ſomnum fieri ſenſitiui ſpiritus remiſſione affirmauit, cum ad principem partem, quæ anteriorem capitis inter duo ſupercilia obtinet locũ, delatus fuerit: animæq; & corporis nimirũ illum eſſe cõmunẽ. Cuius veſtigijs Ariſtoteles & Peripateticorũ chorus inhærẽtes, licet alio docẽdi modo, idẽ tamẽ ſenſiſſe videtur. Somnũ enim cõmunẽ animi corporiſq; paſſionẽ eſſe affirmarũt: fieriq; illũ tũ calido quod in corde eſt, ab eſculẽtis poculẽtiſq; quodãmodo refrigerato, tũ halitu quodã ab eo quod in thorace eſt humido caput petẽte, & illud occupãte. Totalẽ autẽ refrigerationẽ & õnimodũ algorẽ, mortẽ ſanè eſſe quę nõ ampli⁹ cõmunis ſit animo & corpori, ſed ſoli⁹ exiſtat corporis. Animũ enim ipſũ mortẽ haudquaquã tãgere poſſe voluerũt. Verũ de ijs poſthac etiã ſuis dicet in locis. Ad literæ igitur explicatio-

Digreſſiuncula circa ſomnum & vigiliam.
Alcmeon.
Empedocles.
Diogenes.
Plato & Stoici.
Ariſtoteles.
Mortẽ ſolius eſſe corporis.

Translato vocabulo ſomnū quietē vocari.

nē iā veniam⁹. Pro qua animaduertēdū eſt ꝙ poſt enumerata cauſarū genera à finali ipſi⁹ ſomni incipit cauſa philoſophus, tāquā à nobiliſſima & præcipue neceſſaria: dicitq; quietē, id eſt ſomnū, cū neceſſariū animalibus omnibus, tū maxime vtilem eſſe. Cū enim omnia ſenſuū opera nō ſine aliqua fiāt paſſione, nullūq; cōtinuatis laboribus non fatiſcat animal: ad illius certe ſalutē & cōſeruationē, & ceu neceſſariç refectionis modū, ſomni quietē prouidā machinatam fuiſſe naturā, qua corporis ſimul animiſq; reſtituuntur & redintegrantur vires, vt laſſum pauloante & deficiens animal, poſt ſomni peracta munia integrum ſurgat & vegetum. Quamobrē, inquit, non inconcinnè hominū conſenſus trāſlato vocabulo ſomnum quietē vocare decreuit. Proprie enim quies motionis dicitur eſſe ceſſatio: per metaphoram autem, ſignificanti ſanè appellatione, ſomnum, quietem, & dormire, requieſcere omnes certe denominant. Quo in loco non inutiliter etiam animaduertēdum eſſe iudico quòd licet ſomnus neceſſarium quippiam ſit animalibus, & vtile, & bonum, vt cuius gratia eſt omnia iſta, & vt nō proprius & peculiaris animalium finis. Salutis enim & conſeruationis gratia (vt dictum eſt) ſomnus eſſe cenſetur: vigilia autem verus eſt finis. quod ſtatim probat philoſophus dicens. Sentire enim & ſapere omnibus eſt finis quæ illorum alterutrum habent. iſtæc enim vel fines ſunt, vel ſine quibus fines eſſe non poſſunt, animalibus videlicet ratione vtentibus, & illa etiam carentibus. Illud autem alterutrum in litera ſignanter additū ſanè eſt, quoniam quibus animalibus intelligere ineſt, illis etiā ineſt ſentire: ſed non ecōtrario, cum in animalibus ratione carentibus ſolummodo ſentire inexiſtat. Ratio autem iſta ad primam ſyllogiſmorum figuram hoc reduci poteſt modo: Vigilia eſt ſenſus vel intellectio: omnis ſenſus vel intellectio eſt finis: vigilia igitur eſt finis.

Vigiliā verum animalium eſſe finem.

Et minorem quidem propoſitionē vt manifeſtam non probat philoſophus. quis enim merito ambigat vigilantem neceſſario vel ſentire, vel intelligere? Maiorem vero quæ dicit quòd ſenſus vel intellectio eſt finis, oſtendit cum dicit, optima nanq; iſthæc. In confeſſis enim eſt, & alibi etiam eſt probatum, finem eſſe optimum. Cæterum quoniam in principio textus vbi incipit litera, quoniam autem cauſarum cōplures &c. longa ſatis ſequitur interpoſitio, quam, cum excedēs eſt, hyperbaton græci vocant: animaduertēdum ſanè eſt quòd illius reditio & aſſignatio eſt vbi legitur: Quamobrē ſalutis gratia animalibus ineſt. omnia enim alia ſunt interiecta, & illucuſq; ſententia pendere videtur: vbi ſanè hoc vocabulum, manifeſtum, vel extrinſecus ſumi debet: vel illud quāobrem, loco ipſius manifeſtū, eſt ſumendum.

NEceſſariū præterea eſt cuiq; animalium ineſſe ſomnum. Neceſſitatem autem ex ſuppoſitione dico: quoniam ſi animal eſt ſuam ipſius habens naturā, quædam illi neceſſario adeſſe oportet: quæ ſanè ſi exiſtunt, alia etiam quædam adeſſe neceſſe eſt. Præterea quonam motu, & actione in corporibus facta, cum dormire, tum vigilare animantibus contingat, poſthac dicendum eſt. Alijs igitur animalibus, vt exanguibus, paſſionis huiuſce cauſas vel eaſdem eſſe, vel proportione reſpondentes, exiſtimandum eſt. Sanguine vero præditis, eaſdem quæ hominibus: quamobrem ex ijs omnia ſunt cōſyderanda. Quòd igitur ſenſus initium ab eadem animalium fit parte à qua motionis exordium eſt, in alijs prius eſt determinatum. Hæc autem cum tripartita ſint loca, media ſanè ſita eſt inter caput & imum ventrem. In ijs igitur quæ ſanguine prædita ſunt, ea eſt pars quę in corde ſita eſt. omnia nanq; ſanguine prædita cor habent, & ſenſus motioniſq; proprie initium inde eſt.

COnſuetum eſt philoſopho pleriſq; in locis, & iam receptum, vt materiam neceſſitatem ex ſuppoſitione denominet. ſi enim quippiam animal eſſe ſupponatur, in re iſta de qua loquimur, ad vitam illius conſeruandā neceſſarium eſt vt alatur. cum autem iſtuc nutrimēto fieri oporteat, ſumma eſt neceſſitas vt exhalationes calidæ operante natura ab eſcis potionibúſq; commotæ aſcendant, capútq; petant: illis autem eleuatis, & à cerebri frigiditate compactis & conſtrictis, rurſus inferne illas in pectus delabi, & ad ea quæ circa cor exiſtunt loca deuolui neceſſe eſt, ex quo nimirum ſomnum effici (vt paulopoſt ipſe dicet) manifeſtum ſanè eſt. De materiæ igitur neceſſitate, vt viſum

eſt,ſi eſt animal, illud dormire eſt neceſſe. Litera autem & illius continuitas hoc in loco ſatis clara eſſe apparet. Quoniam autem hãc ipſam rem in hominis ſpecie ceu in nobiliori & nobis manifeſtiori ſubiecto demonſtrandam ſibi propoſuit Ariſtoteles,iccirco dicit quicquid de ipſo oſtenſum fuerit homine,de reliquis etiam animalibus ſanguine præditis eſſe oſtenſum exiſtimare oportere: & quæcunq; de vtriſq; ijs,eadem de animalibus ſanguine carentibus eſſe exiſtimandum, ita ꝙ ſomni & vigiliæ cauſæ in omnibus ijs vel eædem ſunt omnino,vel proportione conſimiles. Illud autem, cũ tripartita ſint loca &c.ſignare videtur ꝙ pars illa à qua ſenſus eſt initium,locus eſt medius inter caput & imum ventrem,id eſt aluum.ſtatimq; quinam huiuſmodi ſit locus,ſubiungit Sanguine enim præditis in corde ſanè is eſt locus.ab illo etenim origo ſenſus & motus proculdubio eſſe cenſetur. Dictũ enim eſt in commentariolo de morte & vita,& ibidem(vt videbimus)oſtenſum,ꝙ animalis initium à corde eſt:& in ipſo altrix, augmentatrix & ſenſitiua animæ exiſtunt poteſtates: quæ certe omnia vnum ſubiecto exiſtunt,licet ratione differant.

MOtus igitur initium ꝙ ſpiritus ſit principium, manifeſtum eſt: & omnino refrigerationis origo inde eſt:& ijs quæ reſpirant,humoreq; refrigerantur,ad ſalutem illius quod in hac parte eſt calidi,natura comparauit. Qua de re ſeparatim infra pertractabitur. ijs autem quæ ſanguine carent,& inſectis,& ijs quæ nõ reſpirant,in proportione illi correſpondente parte. Conatus enim ſpiritus cum exurgens, tum vero reſidens cernitur. Palam autem eſt hoc in ijs quæ ex vnica membrana integras habent alas, vt veſpæ ſunt, & apes, & muſcæ, & reliqua id genus omnia.

QVòd quidem cor ſpiritus ſit initium & origo, in commentarijs tum de generatione, tum de animalium partibus ſufficienter eſt pertractatum. Quòd autem ipſius etiam animalium motionis idem cor ſpiritu intercedente & medio ſit origo & cauſa, in libello de animalium motu oſtenditur:& ex hoc etiam breuiter patere poteſt. Cum enim propter voluptatem vel triſtitiã ij qui in corde ſunt ſpiritus,dilatẽtur vel conſtringantur, illorum ſanè vi & poteſtate animalium certe corpora loco mouentur. ij autem ſpiritus à corde(vt dictum eſt) tanquam à perenni quodam fonte ſcaturiunt & emanant. Manifeſtum igitur eſt ꝙ omnis motionis cauſa ipſum eſt cor: (nihil enim refert vtrum cor dicamus,an ſpiritum,cum ab ipſo corde ſpiritus procedere cenſeatur) quo intercedente omnes nimirum in animalibus fiunt motiones. Quod autem ab ipſo etiam corde refrigerationis procedat initium,tum in commẽtariolo de animalium ſpiratione dicetur,tum ex rетro dictis etiam manifeſtum eſſe poteſt. Siquidem ab ipſo dilatantur & conſtringũtur pulmones,per quos ineptus expellitur aër,aptus autem & refrigerans excipitur,& intro admittitur. Spiritus enim in corde conſtrictus,vel expanſus per neruos à corde exeuntes,ſimul ipſos conſtringit & dilatat pulmonum ſinus,illoſq; ad opus proprium aptos efficit. Hac autem de re dicit per ſe,id eſt, in peculiari commentario ſe poſthac pertractaturum,quod(vt diximus)facit in libello de animalium ſpiratiõe, qui ſanè ijs iungitur commentarijs qui de morte & vita inſcribuntur. Dixit autem cum ſpirationem ipſam,tum ab humore intrinſecus ſuſcepto refrigerationem,in quibus iſthæc fiunt animalibus,ſalutis nimirum fieri cauſa,& vt naturale calidum cum quo vita manet,in eſſe conſeruetur ſuo,ne ſcilicet igneſcat,& radicale appellatum conſumat exiccetq; humidum, in quo ſanè nihilo ſecius quàm in ipſo calido animalium conſiſtit vita. Quo in loco animaduertẽdum eſt ꝙ per ea quæ reſpirant, perfectiora intelligit animalium genera,cum terreſtria,tum volatilia,quæ pulmones habent,& aerem trahunt frigidum ad interni refrigerium caloris. per illa autem quæ humore refrigerantur, piſcium ſignare vult genera,quæ reſpirare non valent,cum pulmones non habeant,branchijs autem ad innati calidi refrigerium frigidam admittunt aquam. In vtriſq; enim eadem, licet modo quodam diuerſo, refrigerandi eſt neceſſitas. Subditq; poſtmodum ꝙ in ijs animalibus quæ ſanguine carent, neq; ſpirant(vt inſectorum genus eſt vniuerſum)ſpiritus etiam ineſſe cenſetur in ea corporis particula quæ cordi proportione reſpondet. illa etenim pars vt in animalibus ſanguine præditis eſt cor, ita in illis cordis ſe habet loco,& illorum ſpiritus eſſe origo cenſetur,ſiue rei cuiuſdam quæ ſpiritui proportione reſpondet. Animaduertimus enim in inſectorum genere manifeſte particulas quę inciſuris illis ſiue inuolucris adiacent,inceſſanter cum dilatari,tum conſtringi. id autem vniuerſum genus ὁλόπτερον philoſophus vocat: nos vero vt potuimus in pręſentia inuertim⁹,ex vnica membrana integras habens alas. non enim ex diſſectis diuiſiſq; abinuicem pennis, vt in volucrum genere, illorum conſtant alæ,ſed ex integra quadam & vnica membranula ſunt conflatæ.

ὁλόπτερον iſectorũ genus.

SEd quoniam mouere quippiam aut facere ſine vi haudquaquam fieri poſſe videtur: robur autem ſpiritus contentio efficit: ſpirantibus quidem, eius qui extrinſecus aduenit: nõ ſpirantibus autem, eius qui eſt connatus: iccirco bombum quendam facere animaduertũtur illa quæ alas habent, cum mouentur, ſpiritus ſcilicet attritu in tranſuerſum ſeptum incurrentis eorum quæ membranaceas habent alas. Mouentur autem omnia ſenſu aliquo vel cognato vel alieno in primo ſenſiterio facto. Quòd ſi ſomnus & vigilia huiuſce paſſiones ſunt partis, in quo ſanè loco, & in qua parte primo fiunt ſomnus & vigilia, manifeſtum. Mouentur autem pleriq; dum dormiunt, multaq; faciunt vigilantium opera, non tamen ſine imaginibus, ſenſuve aliquo. Somnium nãq; quodammodo ſenſus quidam eſt. qua de re paulo poſt dicemus. Cur autem ſomniorũ quidem à ſomno exciti meminerunt, vigilantium vero opera non recordentur, in problematicis quæſtionibus eſt pertractatum.

Theophraſtus de ſpiritu.

PLuribus in locis in commentarijs de generatione animalium dictum eſt quomodo ipſius principium ſpiritus in animalibus vires efficiat & ſubminiſtret, ſine quib⁹ facere quippiam animalia, aut ſe mouere non poſſe hoc in loco dicit Ariſtoteles. Is autem contentus & vnitus cum robur & vires faciat, vt illis in commẽtarijs eſt pertractatum, & à Theophraſto in libello de ſpiritu maniſeſtiſſime eſt demonſtratum: in ſpirantibus quidem animalibus, is qui extrinſecus aduenit ſpiritus, iſtuc facere animaduertitur. Inſpiratus enim aer contentus, ipſos in corde vnit ſpiritus, qui reſtricti & quaſi compacti in ipſis neruis & muſculis, validas nimirum animalibus ſuggerunt vires. In illis autem animalium generibus quæ non reſpirant, intraneus & cõnatus idem operatur ſpiritus, viresque ad ſe mouendum & quippiam agendum illis ſubminiſtrare cenſetur. Quamobrem dum volant illa quibus a natura datum eſt vt alas habeant, vt illorum genus eſt quod membranaceas illas habet, in tranſuerſum ingruens ſeptum connatus ille ſpiritus, membranulæ illius attritu bombum efficit. non enim exterior aer ille eſt qui ſonat, ſed internus & cõnatus ſpiritus: licet nihil ſanè prohibeat ab exteriori etiam aëre in inſectorum genere fieri ſonum quendam dum volant. ſiquidem ſciſſuram habent & rimulam ſub ipſa tranſuerſa membranula, vt in libello de reſpiratione pluribus eſt oſtenſum. Literæ autem ipſius conſtructio eſt huiuſmodi: quoniam mouere quippiam ſine viribus haudquaquam contingere poteſt. Vires autem ſpiritus contentio facit. in reſpirantibus quidem animalibus extrinſecus hoc facit ſpiritus: in ijs autem quæ reſpiratione carent, internus & connatus iſtuc ipſum nimirum efficit ſpiritus, vtrinq; contentione roboratus. Declaratur poſtmodum quonam fiat modo in illis ab interno ſpiritu ſonus. Subdit poſtmodum breuiter admodum philoſophus de cauſis motuum animalium: qua de re longiores habet ſermones in commentarijs tum de animalium motu, tum etiam de progreſſione eorundem. quem libellum ego vt alios inuerti & expoſui, cum tamen illius paraphraſin prius conſcripſiſſem. nam neq; Gaza illum latinum fecerat, cũ reliquos de animalibus commentarios inuertiſſet: neq; in latinis tranſlatis commentarijs vſquã apparebat. In quo(vt dixi)cõmẽtario diffuſius iſtuc ipſum pertractatur, quod hoc in loco à philoſopho ſignatur poti⁹ quã explicetur. Dicit enim ꝙ animalia mouentur omnia ſenſatione aliqua vel interna, quã propriam vocat: vel externa in primo ſenſiterio effecta. vbi per propriam vel internam ſenſationem intelligi vult philoſophus inclinationes & motus illos qui intrinſecus in animalibus fiunt. mouentur enim animalia ab appetitionibus quibuſdam, & ab effectis in illis fantaſiæ imaginibus. Per externas autem ſenſationes, motus ab extrinſecis ſenſilibus effectos intelligit. Quoniam autẽ ſomni tẽpore moueri nõnullos, & opera etiam vigilantium agere manifeſte apparet: illos nimirum à phantaſmate imaginibuſq; nonnullis, id eſt, ab interna ſenſatione moueri concitariq; aſſeuerat. Vbi etiam dicit inſomnia ſenſationes eſſe quaſdam, de quibus ſe poſthac pertractaturũ pollicetur. Quamobrẽ autem dormientes inſomniorũ quidẽ meminerũt cũ excitãtur, non recordẽtur autẽ eorũ quæ vt vigilantes ſomni tẽpore fecerũt, in ꝓblematicis quæſtionib⁹ palã ſe feciſſe dicit. Verũ nos neq; apud ipſum, neq; apud Alexãdrũ Aphrodiſeũ, licet diligẽter & ſedulo perquiſiuerim⁹, huiuſmodi q̃ſtionẽ reperire potuim⁹.

Libellus de animaliũ progreſſione.

Quæ domeſticæ, & quæ externæ ſint ſenſationes.

COnſequens autem eſt ijs quæ dicta ſunt, recenſere quibuſnam effectis rebus, & vnde paſſionis cum vigilandi, tum dormiendi origo deducatur. Manifeſtum autem eſt quoniam cum animali

ſimul ac ſenſum habere cœperit, neceſſe ſit & alimentum initio aſſumere, & augeſcere. Vltimum autem omnibus eſt alimentum: ſanguine quidem præditis ipſa ſanguinis natura: carentibus vero ſanguine, id quod proportione illi reſpondet. Sanguinis autem receptacula ipſæ ſunt venę, quarum origo eſt cor. ex ſectionibus autem palàm eſt quod dicitur. Alimento igitur extrinſecus in ſuſceptiua ingrediente loca, exhalatio ſanè ad ipſas ſit venas, ibiq; immutatum in ſanguinem vertitur, ad principiumq; tendit. De ijs autem in libello de alimento dictum eſt. Verum hæc de re quædam in præſentia eius gratia ſunt repetenda, vt motionis initia contemplemur: quáve re ſenſitiua particula affecta ſomnus accidat & vigilia. non enim quæcunq; ſenſitiuæ partis imbecillitas (vt diximus) ſomnus eſt. Amentia nanq;, & præfocatio quædam, & animi defectus, eiuſmodi efficiunt imbecillitatem.

SOmni & vigiliæ efficientes cauſas hoc in loco nos docere volens Ariſtoteles, dicit neceſſariũ animalibus ſanè eſſe cum primo ſenſum habere incipiunt, alimentum recipere, vt nutricentur, & inde ad naturæ illorum conueniens & requiſitum perueniant augmentum. ſine reſtauratione nanq; deperditi (vt dictum eſt) haudquaquam fieri poteſt vt diutius duret permaneatq; animal. Quo in loco ſignanter admodum addidit φ neceſſarium eſt animali ſimul ac ſenſum habere cœperit, tum primo alimẽtum capere: quoniam fœtus, quem medici embryonem vocant, in vulua etiam alitur, verũ vt planta potius quàm vt animal alitur. poſtq̃ vero ſenſum acceperit, tunc primo vt animal ali dicitur. ſenſitiua autem illi ingeneratur anima de aliquorum ſententia, cum primo in lucem eſt editus. nam conſtrictiones illæ, & quaſi compreſſiones, nonnullarumq; partium extenſiones quas dum in ventre eſt facere ſentitur infans, ab illa non fieri aiunt per proprios & peculiares ſenſus, ſed iccirco fieri autumant, quoniam animati pars eſt, quod ſanè monetur, illi applicata, & veluti annexa. Sciendũ igitur eſt φ extrinſecus eſculenta poculentaq; in animaliũ ventres coniecta & inteſtina (iſthæc enim ſuſceptiua dicit loca) ibidem concocta, & in appellatum à medicis chilum commutata & conuerſa à naturali calore, qui ijs in locis multus reperitur, per iocinoris poſtmodum venas, quæ in meſenterio appellato collocantur, ad ipſum transferuntur iecur, ibiq; ipſius virtute in ſanguinis commutata naturam (vt in commentarijs cum de hiſtoria, tum de partibus animalium pertractatur) ad ipſum principium ſcilicet cor tranſmittuntur per meatus quoſdam & poros qui à iocinore ad ipſum cor deriuantur & permeant. Quo in loco perfectiori ſanè coctura tranſmiſſus digeritur & conficitur ſanguis, veràq; illic & exactam ſanguinis capit formam. nanq; ille qui in iocinore eſt effectus, de Peripateticorum ſententia non eſt perfectus adhuc ſanguis, ſed via quædam & præparatio ad verum ſanguinem: licet Galeno medicisq; aliter ſit viſum. Cum igitur (vt in alijs oſtenſum eſt) omnes à corde originem habeant venę, ſupra memorati fibrarum canales illi ſanè famulantur, imperfectũq; adhuc à iecore ſanguinem in ipſum tranſuehunt cor. Aliæ vero riuulorum more à corde exeuntes venulæ, defecatum iam ſanguinem in vniuerſum deriuant corpus. quamobrem ſuſcipientia loca ventrem & inteſtina (vt retro dictum eſt) appellare videtur, principium vero ipſum cor. His autẽ de rebus in libello de nutrimento ſe pertractaſſe inquit philoſophus, qui tamen (quod ſciam) neq; apud græcos, neq; apud noſtros vſpiam reperitur. Subdit poſtmodum φ non quæcunq; imbecillitas ſenſitiuę partis eſt ſomnus. quod etiam retro dixerat. nam in amentijs, & animi defectu, & in quibuſdam etiam præfocationibus, & ijs quas vuluæ ſtrangulationes vocant, imbecillitates ſanè & impotentiæ apparent, nullus tamen in ijs qui ea patiuntur, ineſſe exiſtimatur ſomnus: qui profecto eſſe cẽſetur, cũ circa ſenſum tactus huiuſmodi exiſtit affectio ſiue paſſio: vt retro ſufficienter eſt declaratum.

Quãdo ſenſitiua ingeneretur anima.

De peripateticorũ ſententia in iocinore cõtra medicos nõ perfectus fit ſanguis. Galenus.

Libellus de alimento.

PLeriſque autem in valido animi defectu aliquando facta eſt fantaſia. Verũ hoc aliquã ſanè habet difficultatẽ. Si enim animo defectum dormire contingit, fantaſma profecto illud ſomniũ eſſe continget. Porrò multa ſunt quæ referre ſolent ij qui in vehementi animi defectu fuere, & qui pro mortuis ſunt habiti: de quibus omnibus eadem

exiſtimāda eſt ratio. Cæterum (vt diximus) nō quælibet ſenſitiuæ partis imbecillitas eſt ſomnus, ſed ab alimenti exhalatione hæc ſanè efficitur paſſio. Quod enim exhalat, quodamtenus impelli, tum retrocedere & commutari Euripi more neceſſe eſt. Calidum autem cuiuſque animalis furſum natum eſt ferri. Cum vero in ſupernis fuerit locis, ſimul rurſum remeat, & retro fertur. Vnde fit vt poſt cibum potiſſimū fiant ſomni. Tunc enim multum ſimul & corpulētum humidum ſurſum fertur: quod ſimul ac conſtiterit, aggrauat certe, dormitareque facit. Cum vero ad inferna delabitur, retrocedenſque ipſum propellit calidum, tunc ſanè ſomnus efficitur, dormitque animal. Indicio autem ſunt ſoporifera. Hæc enim omnia caput aggrauāt, ſiue eſculenta fuerint, ſeu poculēta, vt papauer, mādragora, vinum, lolium. Quinetiam qui in ſomnum delabuntur, & dormitant, iſtuc pati animaduertūtur: capu'tque & palpebras haudquaquam attollere poſſunt: atq; iſtiuſmodi potiſſimū ſomnus eſt poſt aſſumptos cibos. Multa enim tunc à cibis eſt exhalatio.

QVòd quidem fantaſmata nonnulla valde animo defectis interdum appareant, hoc in loco nō inficias it Ariſtoteles. nanq; iſtuc in pleriſque manifeſte percipitur: & id omnis experta eſt & conceſſit ætas. Quòd autem eiuſmodi viſa ſint ſomnia, nonullam habere dicit difficultatem. ſi enim animo defectum, inquit, dormire cenſemus, ſomnia etiam illum videre exiſtimabimus. verum ſæpius dictum eſt neq; animi defectum, neq; præfocationem, & vuluæ ſtrangulatū aut apoplexiam ſomnum eſſe. Quamobrē ſantaſmata illa & imagines quæ animo defectis apparere & obuerſari dicuntur & ſolent, haudquaquam ſomnia eſſe exiſtimandum eſt. Dicit autem animo defectos multa narrare ſolere, necnon qui etiam pro mortuis ſunt habiti, quæ in paſſione illa conſtituti viderint vel audiuerint: quorum cum apud veteres rerum ſcriptores nōnulla memoriæ ſint prodita, vnum in præſentia ſubtexam quod apud Plinium ſecundum legiſſe memini. Scribit enim is authot in ſeptimo naturalis hiſtoriæ ſuæ commentario, Romæ Corſidios quoſdam fratres ex equeſtri ordine fuiſſe: accidiſſe autem Corſidio maiori vt videretur expiraſſe: apertoq; teſtamento hæredem recitatum minorem Corſidium funeri inſtitiſſe. Interim eum qui videbatur extinctus, plaudendo concitatum minorem Corſidium funeri inſtitiſſe. Interim eum qui videbatur extinctus, plaudendo concitaſſe myſteria, & narraſſe à fratre ſe veniſſe: commendatam ſibi filiam ab eo. Demōſtratū præterea quo in loco defodiſſet aurum nullo conſcio: & rogaſſe vt ijs funeribus quæ comparaſſet efferretur. Hoc eo narrante, fratris domeſtici propere annunciauere exanimatum illum: & aurum vbi dixerat, repertum eſt. Hæc Plinius. De omnibus autem huiuſmodi eandem exiſtimandam philoſophus eſſe dicit rationem, fantaſmatum ſcilicet nonnullorum apparentiam, quæ ſanè ad ſomnia non ſunt referenda, cum neque animi defectus, neq; vuluæ ſtrangulatus & præfocationes, neq; amentiæ aut apoplexiæ, ſomni merito eſſe dicantur. Quę autem ſequuntur, tum ex philoſophi verbis clara ſunt, tum etiam manifeſtiora erunt ſi breuiter quędā altius repetamus. Meminerimus igitur ꝙ omne calidum ſurſum ferri natum eſt. quamobrem exhalatio quę à cibis fit & potibus, cum calida ſit & humida, ad cerebrum vſq; aſcendere cenſetur, ſecūq; illuc nonnullas trahere ſuperfluitates: quo ſanè pertingens & accedens, cerebriq; frigiditatem offendens, ab illa condenſata & compacta, rurſum inferne deuoluitur, Euboici (vt ait) more Euripi, qui hincinde ſæpius in die concitatis aquarum rapitur curſibus & recurſibus. Inde autem deuoluta ipſum petit cor, & calidum in illo exiſtens frigida ſanè hebetat retūditq; qualitate: quo veluti egelido & tepeſcente effecto, dormitat primo, crebroq; capitis nutu langueſcit animal: poſtmodum etiam in ꝓfundum delabitur ſomnum, ſtertitq; euſq; quoad à cordis connato calore in ſeſe reducto, & idcirco corroborato, id quod defluxerat concoquatur, & digeſtionem accipiat. Quamobrem poſt aſſumptos cibos præcipue fiunt ſomni, quoniam eo maxime tēpore multa & corpulenta humiditas caput petens, quoad eo loci fuerit, illud ſanè replet & aggrauat. Quod, inquit, declarant ea in conſtitutione cum oculorum cōniuentium grauitates, tum crebræ capitis motationes, & palpebrarū caſus. Quòd autem corpulentæ & craſſæ humiditates caput repleāt & illud grauent, teſtimonio nobis eſſe poſſe dicit ſimplicia illa ſiue compoſita pharmaca quæ à medicis ſoporifera nuncupantur. iſthæc enim omnia manifeſte percipiuntur humiditates quaſdam corpulentas in caput rapere, & illud ſanè replere. Sunt autem ex illorum numero quæ ſomnum faciunt, ex poculentis quidem vinum, & id potens, & meracius ſumptum: ex eſculentis vero, cum papauer &

Plinius ſecundus de Corſidijs fratribus.

Omne calidū ſurſum ferri.

Euboicus Euripus.

mandragora,& lolium,vt ipſe refert, tum pleraque alia quæ in præſentia recenſere ſuperuacaneum eſſe arbitror.

Ex laboribus præterea quibuſdam ſomni fiunt. Nam labor certe liquandi vim habet: id autem liquamentum quaſi crudum eſt alimentum, niſi fuerit frigidum. Morbi quinetiam quidam id ipſum efficiunt, quicunque ab excrementis cum humidis, tum calidis fiũt: quod febrientibus & lethargicis accidit. Prima quinetiam ætas. Infantes nanque vehementer dormiunt, quoniam vniuerſum ſurſum rapitur alimentum. Huiuſce autem rei ſignum, quòd ſupernarum partium magnitudo in prima ætate infernas excedit, quia ad illas fit acceſſio. Et hanc etiã ob cauſam epilepſiam incurrere ſolẽt. Porrò epilepſiæ ſimilis eſt ſomnus: quamobrem pleriſque huius morbi initium dormientibus accidere conſueuit. Et ſanè dormientes tentantur, vigilantes vero minime. Cum enim multus ſurſum latus fuerit ſpiritus, rurſus deſcendens venas turgeſcere facit, quibus meatum per quem fit reſpiratio, obſtruit. Quapropter neq; infantibus, neque eorum nutricibus conferunt vina. Nihil enim fortaſſe refert, ipſi, an nutrices bibant. Paucum autem bibere debent, & dilutum. ſpirituoſum nanque eſt vinum, in primiſque quod eſt nigrum. Adeóque ſupernæ partes infantibus alimento ſunt refertæ, vt neque quinque menſium ceruices inflectere poſſint. multa nanq; humiditas, quemadmodum valde ebrijs, ſurſum fertur. Quinetiam rationi conſentaneũ eſt huiuſmodi paſſionem eſſe cauſam cur ab initio in vulua quieſcant fœtus.

Somni pleraſq; hoc in loco Ariſtoteles recenſet cauſas, quæ tamen omnes ad vnam propriam & principalem, diuerſimode tamen, referri videntur cauſam, eam videlicet quæ retro adducta eſt. labores nanq; quoſdã & laſſitudines ſomnum inducere efficereq; dicit, quicunq; videlicet corpora diſſoluunt & liquefaciunt, ſuperfluenteſq; ob caliditatem motu conflatam cõmouẽt humiditates, quæ ſanè in ventris viſcerumq; receptaculis reperiuntur. ab illis enim vapores eleuari, caputq; petere neceſſe eſt, ſecum deportantes corpulenta quædam & craſſa corpuſcula. Quemadmodum enim in mundo ipſo exhalationes ſiccæ ſemper miſcentur cum humidis, & ſurſum aſcendunt: ita in animaliũ corporibus craſſa ſemper exhalatio cum tenui miſcetur vapore. Cum autem dicit ꝙ labor liquandi vim habet, ſubdit etiam quidnam ſit id liquamentum, quod ſanè velut indigeſtum & crudũ eſſe vult alimentum, ſi calidum certe fuerit, & non frigidum. Frigidũ nanq; condenſatum colliquationi haudquaquam aptum & commodum eſſe cenſetur. Animaduertendum tamen eſt ꝙ huiuſmodi colliquamentum de quo in præſentia loquitur, aliud & diuerſum eſt ab illo de quo in commentarijs de generatione animalium lõgiores facit ſermones philoſophus, quam σύντηξιν ibi appellat. Illud autẽ, Prima quinetiam ætas. eſt ac ſi diceret, ſimiliter etiam in prima ætate fiunt ſomni. Quòd autem in prima ætate multum alimenti ſurſum feratur, vel euidens eſt ſignum id quod ponit, ꝙ tunc videlicet ſuperiores partes inferioribus ſunt maiores, veluti ſuperne lato alimento: necnon qui pluri & copioſiori vtuntur alimento, maiores ſanè illas habent partes. Quoniam autẽ epileſia, quẽ comitialem appellant morbũ, omnium corporis ſenſuũ otiũ eſt quoddã: ceſſare autẽ ij etiã percipiuntur ſomni tempore: ſomnũ idcirco epilepſiæ ſimilem eſſe dixit, quoniam & in morbo illo & in ſomno plurimi eleuati vapores caput petunt. Cæterum vt epilepſiæ ſomnus quodammodo eſt ſimilis: ita infantium quies & ceſſatio illi ſimilis eſſe cẽſetur. Et quoniã ſomni tẽpore multæ à cibis potibuſq; fiunt exhalationes, quoniam tunc altrix animæ vis maxime operari perhibetur, exiguæ autẽ & paucæ vigiliæ tempore: veriſimiliter dicit illos qui ad epilepſiæ morbum ſunt proni, noctis tẽpore ab illo tentari & infeſtari, & cũ dormiunt magis quàm cum vigilant. Cum enim multus (vt dictum eſt) tunc tẽporis in caput feratur ſpiritus, & ob ſuperfluentem cerebri frigiditatem cõpactus rurſus deorſum feratur, hincinde (vt diximus) Euboici more Euripi fluctuans, venas ſanè replet, illaſq; intumeſcere facit. neceſſe enim eſt cum ſuperne inferneq; nullo feratur ordine, ſibi planè occurrere & obſtare: & idcirco ab illo reple-

Qui labores ſomnũ efficiant.

Cur infantes ſupernas partes infernis maiores habeant.

Somnũ Epilepſiæ ſimilem.

Quomodo epilepſia fiat.

taſ venas æſtuare & turgeſcere, in altúmque erigi & excreſcere: quibus ſanè turgeſcentibus, ſpiritus ipſius nullo negotio viæ meatuſq; obſepiuntur & coarctantur, ipſáq; in primis aſpera arteria, quam πόρον, id eſt ſpiritus meatum & tranſitum appellat, qui per illam ad refrigerãdũ trãſmittitur cor. Hac autẽ obſepta & coarctata, neq; inſpiratio amplius neq; reſpiratio de facili fieri poſſunt: vnde epilepſiã & apoplexiam fieri contingit. Et quoniam in pueris ſupernæ partes ſemper alimento abũdãt, quod idem eſt dicere, ſpiritu, qui ſanè ex alimentis illi ætati conuenientibus, & in ſpiritum conuerti aptis & cõmodis, conflatur & efficitur: vinum autẽ maxime ſpirituoſum, & (vt ita dicam) inflatiuum eſt: idcirco dicit infantes à vini potu prohibendos, & ab illorum nutricibus vini vſum ſemouendum. Nihil enim referre, vtrum ne illis, an eorum nutricibus vinũ præbeatur, à quibus lac ſanè ſugũt alteratum, multãq; vini ſecum trahens naturam. Infantibus enim, vt ebrijs & vinolentis, multæ & craſſę humiditates ſemper in caput feruntur. Signumq; huiuſce rei eſſe dicit, q̃ infantes ceruice ſunt obſtipa & rigida, neq; illam flectere niſi poſt quintum menſem facilè poſſunt. quam etiam dicit eſſe cauſam videlicet ſuperfluentem humiditatũ abũdantiam, cur primis ſtatim à conceptu diebus in vulua exiſtens non ſentiatur fœtus. immobilis enim per id tempus quieſcit, dum plantæ magis quàm animalis eo loci vitam degit.

Aſpera arteria ſpiritus ſemita.

Vinũ infantibus nocuum.

Cur fœt⁹ primis diebus nõ ſentiatur.

OMnino autẽ ſomniculoſi ſunt qui tenues & immanifeſtas habẽt venas: necnõ pomiliones: & qui magni ſunt capitis. illorũ enim anguſtæ ſunt venæ, vt non facilè defluat quæ deſcendit humiditas. Pomilionibus autem, & ijs qui magna habent capita, ſurſum verſus exhalatio & impetus multus eſt. At vero qui latarum ſunt venarum, propter liberam meatuum tranſmiſſionem minus ſomniculoſi ſunt: niſi forte aliam quampiam habuerint paſſionem: neque rurſum melãcholici. interior nanque friget locus: idcirco illis exhalatio non eſt multa. Quamobrem edaces ſunt, cum exiſtant duri: & quaſi nihil cibis iuuentur, ita illorum afficiuntur corpora. Atra nanque bilis natura exiſtens frigida, nutritiuum etiam locum frigidum reddit, necnon alia etiam loca vbi poteſtate iſtuc affuerit excrementum. Quamobrem ex ijs quæ dicta ſunt, palam eſt quòd ſomnus, caloris ad interna receſſus quidam eſt, & naturalis antiperiſtaſis propter enarratam cauſam: quapropter contemplãtis multa ſanè eſt commotio. Vnde autem deficit, & infrigidatur, & ob talem frigiditatem palpebræ concidunt, & ſuperna quidem, & quæ extra ſunt, frigeſcunt. Interna autem, & quæ inferius ſunt, calida exiſtunt, vt pedes, & quæ intrinſecus ſunt.

HOc in loco conſequenti doctrinę ordine nobis oſtendit Ariſtoteles quænam hominũ conſtitutiones & habitudines ad ſomnũ ſint pronæ & decliues: & quę contrà non facilè & parua cum re in illum declinent. Dicit autem pomiliones, quos nanos vocant, & eos qui grandia habent capita, præterea qui minutas neq; apparentes habent venas, eſſe ſomniculoſos: oſtenſionemq; ab ijs qui immanifeſtas & minutas habent venas, primo inducit. Somnum enim ij facilè incurrere cenſentur qui anguſtas habent venas, quoniã ſpiritus à capite deſcendẽs, & minutulas illas facilè replẽs venulas, exhalare non poteſt & permeare, & vt par eſt diſſipari & diffundi ob venarũ anguſtiam & cõſtrictionem. quod enim arctũ & anguſtum eſt, & repletur facilè, & protenſiori tẽpore eiuſmodi perſeuerat. Cum igitur eiuſmodi habitudinis homines tali frigeſcant redundãtia & plenitudine (nanq; & ventres etiam ipſi repleti frigidiores ſanè redduntur) perſeuerans lõgo tempore ſpiritus qui calore alioquin vt diffundi poſſit indigere videtur, longiores profectò in illis efficit ſomnos. In huiuſmodi igitur corporũ conſtitutione, longioris certe ſomni ſunt cauſæ, ſpiritus venulas illas nullo (vt diximus) negotio replentes, tardéq; & difficulter ob illarũ anguſtias inde diffluere valentes. In pomilionibus autem & nanis, præterea in illis qui grãdia habent capita, eiuſmodi rei alia ſanè videtur eſſe ratio. quoniam enim multi & craſſi ex vniuerſo corpore vapores in caput rapiuntur, illud ſanè repleri neceſſe eſt. Feruntur autem idcirco, quoniam ij ſupernas corporis partes infernis maiores habẽt. quã ob rem pluri etiã indigere alimento illas neceſſe eſt. Frigefacti igitur ij, per refluxum multi & craſſi

Cur anguſtarũ venarũ hoĩes ſint ſomniculoſi.

Cur grãdium capitũ homines ſomniculoſi exiſtunt.

inferne deuoluuntur:id autem quod multum eſt, ab æquali calore tardius concoqui & digeri natum eſt. Quæ ſequuntur autem, cum manifeſta, tum etiam retro explanata ſunt. Quòd autem dura & ſicca ſint melancholicorum corpora, palam eſt. non enim bene aluntur, quoniam bene digerere non valent. naturalis nanq; frigiditas illorum concoctionibus multum quantum officere videtur. Aſſimilantur igitur melancholici ſtirpibus in arẽti ſiticuloſoq; natis ſolo, quæ commode ali augeſcereq; nequeunt. Atram vero bilem quandam eſſe ſuperfluitatem & excrementum, cum medicorum natio atteſtatur omnis: tum ipſe etiã philoſophus pleriſq; in locis idipſum aſſeuerat. Edaces autem ipſos eſſe melancholicos icciirco exiſtimari poteſt, tum quia non belle (vt dictum eſt) aluntur: tum quia natura ſunt frigidi. Frigidi autem eſt ſemper appetere, vt calidi eſt digerere, & concoquere. Bili nanq; vẽtris os excitante & mouẽte, valenter cibos appetunt melancholici. Quoniã autem ab imbecilli poſtmodum calido male concocti ſecundum plurimas ſui partes in excrementa & ſuperfluitates abeunt, idcirco parum ab illis iuuari poſſunt: & ideo aridi melãcholici perſeuerant. Illud autem, Vbi poteſtate iſtuc affuerit excrementum: idem valet ac ſi diceret: vbi inuentum fuerit poteſtate hoc excremẽtum & ſuperfluitas, id eſt iſtius excrementi vis. Nihil enim prohibet in iocinore (verbi cauſa) atrã bilem exiſtentem, potentiam & vires ſuas in caput refundere. Igne enim hoc in cubiculo ſuccenſo, quodãtenus illius efferri caliditatem animaduertimus: & abſinthio hic contrito, illius ſanè amaritudo ſatis longe ſentitur. Quamobrem manifeſtum eſt, inquit, ꝙ ſomnus eſt concurſus & receſſus ipſius caloris ad interna animalium, id eſt ad ipſum cor. Calor enim ſomni tempore in illius ſe abdit vẽtriculis, quoniam ex illis pullulare etiam & ſcatere percipitur. Quoniam autem legentes ſæpius & aliquid contemplantes in ſomnum delabimur, huius cauſam breuiter admodum, & icciirco ſubobſcure ſubiungit dicens: Quapropter multa ſanè contemplantis eſt cõmotio. In motu enim & agitatione multa exiſtente anima dum contemplatur & cogitat, ſiue quippiam accurate & intente legit, præpedita ſanè digeſtione, & alimento haudquaquam bene confecto, craſſam & corpulentam exhalationem in caput ferri neceſſe eſt: quæ poſtmodum deſcendens, & in cor (vt dictum eſt) decidens & deriuans, conniuere & obdormiſcere nos cogit. Et hoc quidem interiectum fuiſſe videtur: literæ autem ipſius continens tenor & ſeries talis eſſe exiſtimanda eſt. Quamobrem ex ijs quæ dicta ſunt, palàm eſt ꝙ ſomnus caloris ad interna receſſus quidã eſt, & naturalis antiperiſtaſis, id eſt cõtrarius quidam conatus propter enarratam cauſam. Vnde autem deficit, & infrigidatur. Quando enim calidum ad inferna defluit, manifeſtum eſt ꝙ in ijs quæ ſurſum ſunt, planè deficit: illo autem deficiente, neceſſe eſt quæ ſurſum ſunt infrigidari: ijs autem frigefactis, palpebras concidere neceſſe eſt. Id enim quod omnes continet & contemperat partes, calidi ſanè eſt natura. Habemus igitur in ijs etiam cuius gratia animalia dum dormiunt conniuent, oculoſq; claudunt. Sũt autem ſomni tempore interna omnia, & pedes etiam ipſi calidi, propter caloris ad inferiora & internas corporis partes retroceſſum. Antiperiſtaſin autem hoc vocat in loco, calidi in ſe recurſum propter contrariæ circunſtantiã qualitatis.

Cur melãcholici ſint edaces.

Cur melãcholicorũ ſicca & emacta ſint corpora.

Cur legentes ſæpenumero in ſomnũ delabuntur.

Quid antiperiſtaſis.

Cur animalia cum dormiũt conniuent, & oculos claudũt.

CAeterum ambigere quiſpiam poſſet cur poſt aſſumptos cibos validiſſimus fiat ſomnus: necnon cur ſoporiferum ſit vinum, aliaque pleraque tales habentia caliditates. Nã rationi haudquaquam conſentaneum eſt ſomnum quidem eſſe infrigidationem, ſomni vero calidas eſſe cauſas. Vtrum igitur hoc accidit, quoniam vt ventriculus cum inanis eſt, calidus ſanè eſt: repletio vero illum infrigidat propter motum: ita & ij qui in capite ſunt meatus & loca, frigeſcunt ſubeunte exhalatione? An vt perfuſis calido, confeſtim aduenit horror: ita eo loci calido aſcendente, cõfertum refrigerat frigus, naturalemq; hebetat calorem, eundemq; retrocedere cogit? Præterea multo ingeſto cibo, quem ſecum ſubleuat calidum, vt ignis infrigidatur lignis ſuperiniectis, donec cõcoquatur. Somnus enim (vt dictum eſt) efficitur cum corpulentum quippiam ſurſum à calido per venas ad caput fertur. Cum autem non amplius poteſt, ſed copia ſuperauerit quod ſurſum eſt latum: iterum depellitur, & deorſum fluit. Quamobrem calido ſubducto quod ſurſum ferebat, concidunt homines (ſoli enim inter reliqua animalia erecti ſunt) & prolapſus quidẽ amentiam facit: poſtmodum vero fantaſiam.

QVoniam retro dictum eſt ſomnum à frigiditate fieri, idcirco hoc in textu rationi cõſentaneã philoſophus huiuſce rei adducit quæſtionẽ: quamobrem ſcilicet poſt aſſumptos cibos & potus profundiſſimi fiant ſomni. Cum enim vinum calidum eſſe perhibeatur, huiuſmodiq; eſculenta ferè ſint omnia, ratione carens cuipiã fortaſſe apparere poſſet, poſt hæc aſſumpta validos fieri ſomnos. Frigidæ enim rei calidas eſſe cauſas haudquaquã vero eſt ſimile. Hanc igitur dubitationẽ hoc in loco quatuor probabilib⁹ rationibus diſſoluit Ariſtoteles. Vltimo autem loco

Prima ſolutio ad quæſtionẽ.

reſponſionem adducit illam, quæ ſibi cum veriſſima eſſe videtur, tum ad rei ipſius naturam maxime accõmodata. Vtrum ne igitur hoc accidit, inquit, quoniã quẽadmodũ vẽter vacuus & inanis exiſtens calidus ſanè eſt, ipſa autẽ repletio illum infrigidat propter motũ, id eſt, propter acceſſum ſuum (ſic enim hoc in loco intelligendus eſt motus) hebetat enim & veluti extinguit internum calorem eſculẽtorum immodica repletio, quẽadmodum ignem copioſa lignorum coaceruatio: pari modo ipſi in capite meatus & pori cum à copia & multitudine, tum à craſſitudine aſcendentium repleti vaporum infrigidãtur: quibus frigefactis exhalatio nimirum illa cõpingitur, compactáq; poſtmodũ deorſum

Secunda diſſolutio.

fertur. Vel igitur hanc ob cauſam fit ſomnus poſt cibos & potus: vel quemadmodum illis, inquit, qui calida perfunduntur aqua, non ab re quidam confeſtim accidere ſolet horror. calido enim conſperſo, exterior frigiditas per antiperiſtaſin in vnum collecta, horrorem ſanè efficit illum: ita in ijs calore caput petente, cógregatum confertũque cerebri frigus, & ideo corroboratũ, id certe quod aſcẽderat calidi & humidi facilè ſuperat & compingit: quod poſtmodum ab illo compactum, pondere ſuo deorſum labitur.

Tertia ſolutio

Vel igitur ob hãc etiam cauſam poſt cibos & potationes fiunt ſomni: vel quemadmodũ ignis pluribus aceruatim impoſitis lignis infrigidari quodammodo & extingui videtur, tanquã contrariam ſentiens qualitatem: ita multis ingruentibus cum eſculentis, tum poculentis, infrigidatur, ſiue potius hebetatur ipſe calor internus, ſomnuſq; fit & perſeuerat quoad alimẽtum quod ingeſtũ eſt conficiatur, & conuenienti concoquatur digeſtione. fit enim tunc ſomnus propter aſcẽſum & rurſus deſcenſum corpulẽtorum & compactorum vaporũ, qui cũ amplius ſuperne manere non poſſunt, inferne deuoluũtur & ruunt. Quamobrem ſubducto calido in ſomnũ cõcidũt homines. Concidere autẽ ſiue decidere dixit homines, quoniã recubantes dormiunt: iſtuc autẽ idcirco faciũt, quoniã inter animantia reliqua ſolus erectę ſtaturæ eſt homo: bruta vero animalia, cũ ſtantia, tum iacentia & proſtrata dormire viſuntur.

Quid amentia.

Amentiam autem hoc in loco rurſum vocat omnimodam ſenſuum quietem & otium, quaſi procul ab omni mente hominis conſtitutionem: cũ ſcilicet profundiſſimo homines dormiunt ſomno, nullis ſomniorum apparentibus viſis, vt poſt aſſumptos cibos & potus primo ſtatim dormitionis tempore accidere ſolet, calido ſcilicet valenter hebeſcente, & omnibus præpeditis ſenſibus, & penitus occupatis. Poſtmodum vero fantaſiam facere dicit, id eſt ſomniorum viſa, quæ procedente ſomni tempore, & cibis concoqui & digeri incipientibus, manifeſte fieri ſolent, cum non tam profundo & arcto homines dormiunt diſtinenturq; ſomno.

AN propoſitæ quidẽ nũc diſſolutiones eiuſmodi ſunt, vt cõtingat infrigidationem fieri: verum principaliter is qui circa cerebrum eſt locus, vt in alijs eſt pertractatum? Etenim omnium quæ ſunt in corpore, frigidiſſimum eſt cerebrum: ijs vero quæ non habent, id quod illi proportione reſpondet. Quemadmodum igitur à ſolis calore exhalãs humidum cum ad ſuperiorem peruenerit locum, illius algore frigeſcit, cõpactumq; deorſum fertur, denuoq; fit aqua: ita in calidi aſcenſu feculenta quidem exhalatio in pituitam coaleſcit, quamobrem deſtillationes fieri animaduertuntur: altrix autem & non morboſa concreta inferne delabitur, calidumq; refrigerat. Vt autem refrigerari poſſit, & non de facili exhalationem recipiat, nonnihil ſanè confert tenuitas & anguſtia illarum quæ circa cerebrum ſunt venularum. Et refrigèrationis quidem hæc eſt cauſa, quãuis caliditate redundet exhalatio.

Quarta ad quæſtionem diſſolutio.

QVartam & commodiſſimã propoſitæ quæſtionis diſſolutionem hoc in loco adducit Ariſtoteles, prioribus tamen haudquaquam reiectis & exploſis, quas dixit poſſe cõtingere ad infrigidationis effectum, cuius ſanè opus ſomnus eſſe cenſetur. Dicit igitur locũ qui circa cerebrum eſt, frigidiſſimam ſcilicet animalium partẽ, eſſe in cauſa cur aſcendentes illę exhalationes frigeſcant, & ſomnum poſtmodũ faciant. Vbi animaduertendũ eſſe cenſeo ꝙ in litera vbi di

citur, Verum principaliter is qui circa cerebrum eſt locus, intelligendum eſt extra, in cauſa eſt, ſiue eſt cauſa. Frigiditas enim illius ob cerebri copioſum algorem in cauſa ſanè eſt cur aſcendentes ad illum vapores frigeſcant. Frigidiſſimum autem eſſe cerebrum in animalibus, ſicut cor calidiſſimum, cum omnes ferè phyſici aſſeuerauerunt, tum euidens etiam dictat ratio, cum ex cerebro deſtillationes & catarri, cæteraq; id genus naturaliter frigida defluant: ex corde vero ſpiritus & ſanguis deriuent, quæ caliditate excellere animaduertuntur. Quæ poſtea ſequũtur, clara certe ſunt & manifeſta, vbi ex ſimilitudine illorum quæ in maiori fiunt mũdo, cum calidi halitus eleuati, & à mediæ regionis frigiditate compacti, & in imbrem coacti, rurſum inferne in pluuiam deuoluuntur, oſtendit calidas exhalationes à cerebri frigiditate compactas deorſum ferri: & ſi quidem impuræ fuerint illę, & ſuperfluẽtibus excrementis ſcatentes, in deſtillationes & pituitas catarroſq; cõuerſæ inferne deſcendunt. Si autem altrices fuerint & ſalubres, inferne deuolutæ, cum calidum ipſum refrigerant, ſomniq; ſunt cauſæ: tum concoctæ & digeſtæ nonnihil ad vigiliam etiam facere videntur: & alioquin ad multa etiam opera animalibus ſunt commodæ & proficuę. Nam phlegma non morboſum in ſanguinem tranſire dicitur, vt Ariſtoteli in commentarijs de animalium partibus placuiſſe videtur. Ad infrigidationem autem de facili fiendam dicit multum conferre venularum anguſtias quæ circa cerebrum exiſtunt. eæ etenim ob ſui tenuitatem & conſtrictionem parum habent caloris. quod autem paucum eſt, iniuriæ ſanè eſt obnoxium, & à ſuo contrario paruo negotio pati natum eſt. Concludit poſtmodum hanc eſſe infrigidationis cauſam, frigidiſſimam videlicet cerebri naturam, venularumq; in ipſo tenuitatẽ & anguſtiam, quãuis exhalationes caliditatis vi ad ea perueniant loca ſurſum delatæ.

Cerebrum in animalibꝰ frigidiſſimũ: cõtra calidiſſimum eſt cor.

Phlegma viſile in ſanguinẽ conuertitur.

EXcitantur autem quando fuerit concocta & euicerit quæ cõpulſa fuerat in anguſtum à circunſtanti copioſa caliditas, ſanguiſq; craſſus à ſynceriore diſcretus fuerit. Eſt autem tenuiſſimus quidem ſanguis & puriſſimus, is qui eſt in capite: craſſus autẽ & feculentus maxime ille qui in infernis eſt partibus. Vniuerſi vero ſanguinis origo (vt hoc in loco, & in alijs etiam determinatum eſt) ipſum eſt cor. Eorum autẽ qui in corde vtrinq; ſunt ſinus, communis eſt medius: illorum vero vterq; ab vtraq; ſuſcipit vena, & ab ea quæ magna vocatur, & ab aorta: in medio autem fit ſecretio. Verum de ijs conſtituere, magis proprium aliorum eſt ſermonum. Quoniam autem poſt cibi aſſumptionem maxime indiſcretus eſt ſanguis, idcirco ſomnus efficitur, quoad purior quidem ſecretus ſurſum, turbidior vero deorſum feratur. Cum autem hoc contigerit, ab alimentorum leuata onere animalia excitantur. Quæ igitur dormiendi ſit cauſa, explicatũ eſt, quod videlicet corpulẽtæ rei ſurſum à cõnato calido antiperiſtaſis adunatim ad primum ſenſiterium. Præterea quid eſt ſomnus, quod ſcilicet primi ſenſiterij comprehenſio, vt in opus exire non poſſit, ex neceſſitate quidem effectus: (nõ enim contingit eſſe animal, niſi ea quæ ipſum conſtituunt, contigerint) ſalutis verò gratia. ſaluat enim requies.

POſt ſomni enarratas cauſas hoc in loco philoſophus, & in cõmentarioli huius calce vigiliæ etiã nobis deſignat cauſas: dicitq; animalia excitari, & a ſomno conſurgere, quando corpulenta illa & frigida exhalatio à qua effectus fuerat ſomnus, concocta & digeſta fuerit ſuperante & præualente calido, quod euſq; compulſum & à circumiecta frigiditate compactum, copioſum ſanè exiſtens in anguſtum deuenerat locum, in ipſum ſcilicet cor: quamobrem corroboratum poſthac, frigus quidem propellit & ſuperat, quod ſe prius propulſauerat, corpulentaſq; exhalationes illas conficit ſanè & digerit. Ex qua certe cõcoctione ſuapte vi facta, tenuiſſimus quidem ſanguis & defecatiſſimus ad alendas ſuperiores, capitiſq; maxime, tranſmittitur partes: turbidior vero & feculentior contrà ad infernas amandatur alendas. Vniuerſi autem initium & originem ſanguinis (quod retro etiam dixerat) ipſum eſſe cor aſſerit. Quomodo autẽ in hoc ſe exerceat opere ipſum cor, hoc in loco philoſophꝰ ſignat magis quã exprimat: quapropter pro breui cõpẽdiariaq; huius loci explicatione obiter animaduertendum eſt quòd vt ad præſens ſpectat propoſitum, ex aſſumptis cibis potionibuſq; prima in ventre, quem ſtomachum vocant, fit digeſtio, vbi illorum vtilior & accommodatior pars in ſuccum

Cor omnis initiũ ſanguinis.

Differẽtia medicorũ & philoſophorum in ſecũda digeſtione.

conuertitur, quem chylum appellant medici: ſecunda autem concoctio & digeſtio ſucci huius quem chylum vocauimus, in ipſo fit iocinore: vbi is de medicorum ſententia in ſanguinem vertitur: ſiue vt aſſeruere phyſici, in mediam quandam naturam ſucci & ſanguinis. quæ poſtmodum maſſa per venã quæ magna appellatur, parſq; illius eſt venæ quæ concaua dicitur, in dextrum cordis ſinum, quẽ ventriculum medici vocant, recta fertur, ibiq; verus ex ipſa ſanè efficitur ſanguis. In corde enim (vt philoſophi ferè omnes voluere) ſanguis eſſentialem ſuam recipit formam, cum nullibi ante verus fuerit ſanguis. Cæterum ab hoc poſtmodum dextro cordis ſinu quaſi à perẽni quodam fontis initio in vniuerſum ſanguis diffunditur corpus, & per eius fibras vbique deriuat. In medio autem cordis ſinu, qui certe tranſitus eſt & limes inter dextrum & ſiniſtrum cordis ſinum, ſecernitur ſanè & defecatur ſanguis, vt in ſiniſtro poſtmodum ſinu conuertatur in ſpiritũ, perq; aortam arteriam, quę ab eodem ſinu initium & originem habere cernitur, per omne poſthac corpus diſpergatur, illudq; vndequaq; viuificet. Calentis enim & agilis ſpiritus opus eſt motum præſtare animalibus & vitam. Hoc autem in loco ſanguinem in vtroſq; ſinus ſiue vẽtriculorum capacitates, ab vtriſque venis, magna ſcilicet & aorta, deriuatum, in medio ſecerni & defecari ſinu, velle videtur Ariſtoteles. Verum vlteriorem hac de re diſquiſitionem in præſentia prætermittit, dicitque huiuſmodi rei pertractationem ad alios conuenientius pertinere ſermones. libros (vt arbitror) nobis ſignificare volens cum de animalium generatione, tum de eorundem partibus. Quod ſequitur autem, ex retrodictis manifeſtum eſt, nulloque prorſus oſtenſionis indiget lumine. Narrat enim philoſophus cur poſt aſſumptos cibos animalia ferũtur in ſomnum: curve confectis & digeſtis illis, rurſus eadem excitantur & vigilant: præterea ꝙ ſomnus primi ſenſiterij, id eſt communis ſenſus eſt paſſio, ſiue comprehenſio, & vinculum illius, cũ in opus ſuum exire non poteſt: ſimulq; materialem ſomni & finalem cõiungit copulatq; cauſam. Neceſſariũ enim eſt, vt conſeruetur & perduret animal, ipſum ali ab extra aſſumptis cibis & potibus: ijs autem corpus ingreſſis, agente in illos connato calido, exhalationes ſurſum ferri neceſſe eſt: quibus ſuperne latis, poſtmodumq; deuolutis (vt ſæpius dictum eſt) ſomnum fieri ſumma eſt neceſſitas: qui alioquin animalium ſalutis cauſa à prouida factus eſt natura. Siquidem requies ſaluat, languidaſq; & iam fatiſcentes propter diutinam vigiliam animalium reficit & reſtaurat vires.

Materialis & finalis ſomni cauſa.

F I N I S.

N. LEONICVS THOMAEVS STEPHANO SAVLIO S.

SOmniorũ ratio, Sauli eruditiſſime, vt varios in pleriſꝗ & inter ſe etiam diſſidentes habuit aſſertores, ita abſtruſam & difficilem ſanè habere videtur explicationẽ: neꝗ immeritò mehercule, quando quidnã ſomnijs ipſis incõſtãtius, vel incertũ magis dici aut cogitari poſſit, haud facilè reperire contingit: quæ certe, vt alia omittam, tũ pręcipue cõſtare cenſentur, cũ animæ non conſtant vires, ſed ſomno quaſi vinculis quibuſdam præpeditæ ceſſare omnino & feriari videntur: niſi contrà idipſum fortaſſe eſt in cauſa (vt pleriꝗ aſſerunt) cur & ſomnia percipiant homines, & cur ex illis nõnullas etiã futurorũ præſenſiones animaduertere poſſint. Verũ quicquid id eſt, arduũ certe & abſtruſum, plenũꝗ immenſæ difficultatis eſt negotiũ, certã & indubitatã de huiuſmodi re ferre ſentẽtiã, cuius latẽtes & hominũ iudicijs ignotas rerũ natura voluit eſſe cauſas. Hinc apud veteres rerũ ſcriptores, naturæꝗ ipſius interpretes, variæ ſanè hac de re fuere ſentẽtiæ. Epicurus etenim & Metrodorus (vt ab ijs initiũ capiã) necnõ Xenophanes, inania ſomniorũ viſa, & irrita quædã naturæ ludibria, idolis ſomni tẽpore animũ noſtrũ incurſantibus eſſe voluerũt. Cũꝗ diuinationẽ ij, & futurorũ præſenſiones è vita penitus exploſerint: neꝗ pondus habere vllũ ſomnia, neꝗ ab illis prædici quippiã præſignariue poſſe aſſeuerarũt. Stoici autem ab ijs tota (vt aiũt) diametro ſeiugati, ſomnia deorũ bonitati & prouidẽtiæ proculdubio accepta retulerunt, ab illiſꝗ cũ præmonẽtibus quippiã & conſulẽtibus, tũ planè vetãtibus & prohibentibus, hominũ generi ſalutariter illa præmitti mãdariꝗ voluerũt: nõ cõtemnendãꝗ diuinationis partẽ, quã Mãticen appellãt, ex illis nimirũ pendere dixerũt. Quâobrẽ Chryſippus vir magni inter Stoicos nominis, necnon Antipater, & Heracleotes Dionyſius, alijꝗ pleriꝗ eiuſdẽ dogmatis celebres viri, pręclaros de ſomnijs cõmẽtarios reliqre. Antipho quinetiã Atheniẽſis inter vetuſtiores, & Artemidorus ex recẽtioribus, acutiſſimi ſomniorũ celebrãtur interptes. Horũ ſentẽtijs medij quodãmodo fuiſſe vidẽtur cũ Academici, tũ Peripatetici, philoſophorũ omniũ ſine cõtrouerſia facilè principes: qui neꝗ ſomnia põdus habere omnia, futuraꝗ pręmõſtrare voluerũt: neꝗ rurſum omnia inania penitus & irrita eſſe cõtenderũt: verũ illa ſæpenumero à corporeis in nobis excitari affectionibus, & cũ fantaſias quaſdã diurnaſꝗ cõſequi cogitationes, tũ ab innatis intelligentijs motionibuſꝗ cõmoueri. Nõnunq̃ autẽ diuinitus etiã mitti, cũ dormiẽte & cõſopito corpore ſoluitur & vigilat animus, ſeꝗ ab illo, vt fieri poteſt, ſeuocat & abducit, & ſuperioribus adhęreſcit & copulatur naturis: qualia profe-

cto diuina ſunt ſomnia, quæ certe pręmōſtrare pręſignare'ue futurorū adhuc in obſcuris iacētia euēta certiſſime poſſe creduntur. Quapropter Pythagoras & Plato locupletiſſimi ſanè authores, quò in ſomnis certiora videre poſſimus, quodā cultu atq; victu pręparatos ꝓficiſci ad dormiēdū iubent. Fabaq; idcirco Pythagoreos abſtinuiſſe nōnulli aſſerūt, quoniā id cibi genus nō minus mētē q̃ vētrē inflare & cōturbare exiſtimetur. Socrates quinetiā in ijs libris quos de republica cōſcripſit Plato, aſſerit illos qui moderato cultu atq; victu quieti ſeſe tradiderint, ea animi parte quę mētis & cōſilij eſt, agitata & erecta, bonarūq; cogitationū epulis ſaturata, qetis viſa trāquilla & veracia cernere. Quorū ſentētijs vniuerſa profecto accedere videtur vita, & hominū hac de re ab initio omniū cōſtans ſemper fuit aſſenſus: multaq; inſuper ars ipſa medica ſomniorū pręedictionibus cōſtāter refert accepta. Quòd ſi teſtimonijs etiā iſtuc ipſum cōfirmare quis voluerit, exemplorū certe plena ſunt omnia. Nā, per deū immortalē (vt antiquiora repetā) quid certius aut diuinū magis illo potuit eſſe ſomnio quod Alexādro Macedoni viſum, cū rerū ſcriptores apud græcos pleriq;, tum apud noſtros Cicero memoriæ ꝓdidit? Qui cū aliquando Ptolemæo familiari ſuo aſſideret anxius, ꝗ telo ictus venenato, immēſis doloribus animā agebat, ſomno oppreſſus ſecūdū quietē videre viſus eſt draconē eū quē Olympias mater alebat, radiculā quādā ore geſtātē, ſimulq; dicētē quo illa loci naſceretur: neq; is lōge aberat: eius autē eſſe vim tantā, vt Ptolemæū facilè ſanaret. quāobrē cū experrectus id ſomniū amicis narraſſet, illorū perſuaſione miſiſſe ꝗ radiculā illā quęrerēt: qua inuēta & Ptolemęū cōfeſtim ſanatū dicūt: & pleriq; militū qui ſimili telorum genere fuerāt vulnerati, incolumes euaſerūt. Quietiā Simonidis poëtæ ſomniū vniuerſa celebrauit antiqtas, qui cū naufragū quendā in littus eiectū cōſpexiſſet, & miſericordia motus illū ſepeliſſet, nauimq; poſtridie cōſcendere cogitaret, ea quæ cōſequuta eſt nocte per quietē ab eo quē ſepultura donauerat, moneri viſus eſt ne id faceret. ſi nauigare contenderet, eū ſanè naufragio eſſe periturū. Itaq; Simonidem redijſſe, perijſſe cæteros qui tum nauigaſſent. Sed quid ego nūc antiqua recolo, cū recētia domeſticaq; nobis ſuppetāt exempla? Ego etenim (vt de alijs taceam) de chariſſimi patris morte, qui dū Patauij ſtudijs operā darē, Venetijs vita functus eſt, clariſſimo certe ſomnio pręmonitus fui. Sed quorſum hęc? fortaſſe inquies Sauli. vt ītelligas ſcilicet libellū de ſomnijs quē latinū facere & explicare aggredimur, tibiq; dicare cogitamus, inter Ariſtotelis cōmētarios nō cōtēnēdā in ſe habere naturæ diſquiſitionē. ſiquidē de re ꝑtractat illa quę (vt vidiſti) cū diſſidētiū inter ſe philoſophorū varias mouerit opiniones, abſtruſam profecto & cognitu dignā eſſentiæ ſuæ habere rationē nō immerito exiſtimari poteſt. Vale.

IN LIBELLVM ARISTOTELIS DE SOMNIIS.

POſt hæc autem de ſomnijs eſt pertractãdum: in primiſque cuinam animæ parti obuerſentur, & vtrum contemplatiuæ paſſio ſint, an ſenſitiuæ. ijs enim ſolis ex ijs quæ nobis inſunt, aliquid cognoſcimus. Quòd ſi viſus opera eſt viſio, & auditus auditio, & omnino ſenſus ipſum ſentire: iſthæc autem ſenſuum ſunt communia, vt figura, & magnitudo, aliáque huiuſmodi: propria vero, vt color, ſonus, ſapor: conniuens autem & dormiens nullum videre poteſt animal: ſimilique modo in reliquis: idcirco manifeſtum eſt quòd in ſomnis non ſentimus. Nõ igitur ſenſu ſomnium ſentitur.

POſt expeditos de ſomno & vigilia præclaros (vt vidimus) commẽtarios philoſophus in præſenti libello de ſomni paſſione quadam quæ ſomnium appellatur, & de ijs quæ homines quietis vident tempore, pertractare aggreditur: ſtatimq; à principio de ipſo quærit ſomnio, vtrùm ne intelligenti animæ accidat parti, an illi quę ſentit, cum ijs ſanè ſolis cognoſcitiuis animæ partibꝰ homines vti animaduertantur: oſtenditq;, vt videbitur, neutrius iſtarum partiũ de per ſe ſomnium eſſe paſſionem. Cæterum antequàm ad literæ explicationem deueniamus, non erit fortè malũ rem ipſam de qua pertractaturi ſumus, altius repetitam enarrare, variaſq; de ipſa veterum philoſophorum ſentẽtias recenſere, vt ad illam poſt hæc nobis facilior ſit acceſſus. Epicurus igitur & Metrodorus (vt ab ijs exordiamur) necnon Xenophanes (vt aiunt) inania ſomniorum viſa, & vana quædam naturæ ludibria, ſomnia eſſe voluerunt, idolis, ſimulacrorumque imaginibus ſomni tempore animum noſtrum incurſantibus. Cumq; diuinationem ij, & futurorum præſenſiones à vita penitus exploſerint, neque pondus etiam vllum habere ſomnia, neq; ab illis prædici quippiam aut præmonſtrari poſſe aſſeuerauerunt. Stoicorum autem vniuerſa natio, ab ijs tota (vt aiunt) diſtans diametro, ſomnia Deorum ſanè bonitati & prouidentiæ aſſcripſit: ab illiſq; cum præmonentibus quippiam & conſulentibus, tũ planè vetantibus & prohibentibus, hominum generi illa præmitti aſſeruit: non contemnendamq; diuinationis partem (quã manticen appellant) ex ſomnijs nimirum pendere dixit. Quamobrẽ Chryſippus vir magni inter Stoicos nominis, necnõ Antipater, & Heracleotes Dionyſius, alijq; pleriq; eiuſdem dogmatis celebres viri præclaros de ſomnijs cõmentarios poſteris reliquere. Antipho quinetiã Athenienſis inter vetuſtiores (cuius etiã meminit Cicero) & Artemidorus inter iuniores, acutiſſimi ſomniorũ celebrãtur interpretes. Cæterum iſtorum quodãmodo medij, philoſophorũ ſine controuerſia primarij, Academici ſcilicet & Peripatetici, hac de re iſthæc ſenſiſſe videntur. Somnia nãq; neque pondus habere omnia, futuraq; præmonſtrare voluerunt: neq; rurſum omnia vana penitus & inania eſſe aſſeuerarunt, ſed aliâs quidem illa in nobis à corporeis excitari affectionibus, & cum fantaſias quaſdam, diurnaſque conſequi cogitationes: tum ab innatis intelligentijs motionibuſq; moueri: quãdoque vero diuinitus ea mitti, cum ſcilicet dormiente & cõſopito corpore ſoluitur animus & excitatur, ſeq; ab illo ſegregat & abducit: & quemadmodum illius fert natura, dijs ipſis iungitur & copulatur, qualia profectò & diuina ſunt ſomnia, & præmonſtrare præſagireq; dicuntur: & futurorũ adhuc in obſcuro iacentia euenta præoſtendere creduntur. Quamobrem Pythagoras & Plato locupletiſſimi authores, quò ſomni tempore certiora videremus, præparatos quodam cultu atq; victu ad dormiendum proficiſci aſſerunt. Fabâq; idcirco Pythagoreos abſtinuiſſe nonnulli aſſeuerauerũt, quoniam is cibus non minus mentem ꝗ ventrem inflare & conturbare exiſtimetur. Socrates quinetiam in Politia aſſerit illos qui moderato cultu atq; victu quieti ſeſe tradiderint, ea animi parte quæ mentis & conſilij eſt, agitata & erecta, ſaturatáq; bonarum cogitationum epulis, quietis viſa trãquilla & veracia cernere. Quorũ ſententijs omnis profectò aſtipulata eſt ætas, & hominũ hac de re ab initio omnium conſtans ſemper fuit cõſenſus, ſomniorũq; euentus complurium, & præmonſtrationes, cũ apud græcos, tum apud latinos rerum ſcriptores, vt poſtmodũ cõtigerunt, memoriæ ſunt proditę. Cæterũ ijs prætermiſſis, ne impendio longiores ſimus, quędam etiam hic obiter in mediũ adducere volumus quæ ad rẽ de qua mox pertractaturi ſumus, multũ ſanè lucis afferre poterunt. Animaduertẽdũ igitur eſt ꝙ in ſenſiterijs noſtris ab extrinſecis impreſſæ inſignitæq; obiectis quædã permanẽt durantque

DIGRESSIO

Epicurus. Metrodorus. Xenophanes.

Stoici.

Chryſippus. Antipater. Dionyſius Heracleotes. Antipho. Artemidorus. Academici. Peripatetici.

Pythagoras. Plato.

Socrates in Politia.

De ſomniorũ natura & cauſſis.

reliquiæ, ſimulacra ſcilicet & imagines ab actu ſenſilibus impreſſæ, & quaſi in tabellis quibuſdã depictæ, vt in commentarioli huius ſequenti declarabitur proceſſu. Horum autem ſimulacrorum & imaginum ſiue idolorum (nihil enim refert quomodolibet illa voces) quædam integra & illeſa vt impreſſa fuerant reſtant & perſeuerant: nõnulla vero conturbantur, & ob nimios caput petentes vapores, confunduntur, neque integri quippiam conſeruare poſſunt: pleraque etiam penitus obliterantur & euaneſcunt, alijſq; ingruentibus occuluntur ſanè & intereunt. Quæ igitur idolorum vel reſtauerint integra, vel ita remanſerint, vt non penitus euanuerint, ſed offuſcata vel confuſa nihilominus perſeuerauerint, in ipſum poſtmodum cor cum vaporibus deſcendentia, qui ſomni tempore à cerebro deuoluuntur, principio ſenſitiuo applicata, & inconcinne ingruentia, ipſum ſanè haud aliter mouere cẽſentur, quàm ſi ab actu ſenſilibus excitaretur. & hoc certe modo confuſa quædam minimeq; conſtantia efficere ſomnia non ab re exiſtimantur. Et hactenus de antiquorum circa ſomnia ſententijs, & de naturæ ipſorum eſſentia ſit pertractatum. Ad literæ igitur contextum deueniamus, vbi ſanè nos primo docet philoſophus ſomnia non eſſe paſſiones ipſius ſenſus actu, antè nos commonefaciendo quidnam ipſum ſit videre, aut audire. ſiquidem viſionis opera ipſum eſt videre, & auditus audire, & omnino ſenſus ſentire, ſiue circa propria operentur ſenſilia, ſiue circa communia. Vbi communia dicit eſſe ſenſilia figuram & magnitudinem, ſubintelligens etiam motum & tempus. quæ ſanè omnia

Cõmunia & propria ſenſilia.

eiuſmodi eſſe dicuntur, quoniam pluribus percipi dignoſciq; poſſunt ſenſibus. Propria autem ſenſilia dicit colorem, ſonum, & ſaporem eſſe, quæ ſolummodo ab vnico & peculiari ſuo ſenſu dignoſci & comprehendi poſſunt: de quibus omnibus cum proprijs, tum communibus ſenſilibus, cum accurate in commẽtarijs de anima ſit pertractatum, non eſt cur longiores hoc in loco ſermones nũc explicentur. Si igitur dormientes neq; circa propria neq; circa communia ſenſilia operari & agere poſſunt, circa huiuſmodi autem & aliud nihil ſenſus ipſi actu operãtur & agunt, meridiana (vt aiunt) luce clarius eſt ſomnia actu ſenſus non eſſe paſſiones: cum & alioquin operari per ipſos ſenſus ideo contingit nobis, quia ſenſilia extrinſec⁹ nobis coràm fiunt obiecta. In ſomnis autem, & conniuẽtibus clauſiſve oculis, nihil ſanè nobis obijci occurrereve poteſt quod cerni queat, & viſum noſtrum mouere. Syllogiſmi autem ratio in ſecũda figura hoc ſanè cõſtat modo. Qui ſomniat, circa externa ſenſilia nõ operaṫ. Qui ſentit, circa externa ſenſilia operatur. Qui igitur ſomniat, proprie non ſentit. Non igitur ſenſationes ſunt ſomnia: neque ſenſu igitur ſomnium ſentitur aut percipitur.

circa ſenſilia operatur

n. o.

ſomniãs n. ſentiens.

Sed profecto neq; opinatione. non enim ſolum quod accedit, dicimus hominem eſſe vel equum, ſed etiam album, & pulchrũ. quorum ſanè aliquid vere vel falſò ſine ſenſu opinio dicere nõ poteſt. Somni autem tempore animam contingit hoc ipſum facere. nam eodem ſanè modo id quod accedit, ꝙ homo, & quod pulcher eſt, cernere conſpicamur. Quinetiam præter ſomnium aliud etiam quiddam intelligimus, vt cum vigilando aliquid ſentimus. De eo enim quod ſentimus, ſæpenumero etiam aliquid cogitamus. ita & in ſomnis præter ipſa fantaſmata alia plerunque intelligimus. id autem perſpicuum eſſe poterit, ſi quis mẽtem adhibeat, & experrectus meminiſſe contẽdat. Iam vero nonnulli talia viderunt ſomnia, qualia videntur illi facere qui ex memorãdi præceptis propoſitas collocant res. illis enim plerunque accidere ſolet præter ſomnium aliud quippiã ob oculos loco ponere fantaſmatũ. Quapropter perſpicuũ eſt quoniam neq; ſomnium eſt omne quod in ſomnis cernitur fantaſma: & quoniam quod cogitamus, id opinatione opinamur.

Cum oſtenſum ſit in ſuprà enarratis (vt vidimus) nõ percipi ſenſu aliquo ſomnia, hoc in loco demonſtrat etiam Ariſtoteles opinatione eadem percipi non poſſe. quod ſanè eſt dicere opinationis paſſiones non eſſe ſomnia, id eſt ipſius cogitatiuæ poteſtatis. qui cogitant enim, opinari

Somnia nõ eſſe cogitatiõis opera.

etiam dicuntur. Ratio autem eſt huiuſmodi. Quoniã enim ſomni tempore non ſolum dicimus & aſſentimur ꝙ id quod e regione videtur accedens, eſt homo vel equus, vel omnino ſubſtantia, ſed ꝙ etiã

eſt album, vel bonum. Videns enim ego in ſomnis (verbi cauſa) Socratem, non ſolum dico ꝙ eſt Socrates, ſed etiã ꝙ eſt ſimus, ꝙ ventroſus, ſimiliq; modo de reliquis quæ illi accidunt. Aſſentiri nanque opinationis eſt propriũ: cũ nihil aliud ſit opinatio, q̄ ſuſpicio quædam circa contingentia aliter ſe habere. Si quidẽ igitur ſimũ aut vẽtroſum opinatio ſine ſenſu percipere haudquaquã valet: ſenſus autẽ ſomni tempore quieſcunt & otiantur: non ſunt certe inſomnia opinationis, id eſt cogitatiuæ virtutis paſſiones. *Quid opinatio: & quid illi ſit proprium.* Quam etiã rem alia probat ratione philoſophus, hoc modo. Si enim dũ opinamur, ſemper conſyderamus nos opinari: in ſomnis autẽ non ſemper hoc nobis accidere videtur: manifeſtum ſanè eſt ꝙ ſomnia non ſunt opinationes. Atqui, inquit, oportet cognoſcere ꝙ prẹter ſomniũ aliud quippiã conſyderamus. Quiſpiã enim quietis tempore videns Socratem, ſæpenumero conſyderat ꝙ illum in ſomnis videt. quod mihi aliquãdo vſu ſanè cõtigit. Viſus enim ſum in ſomnis videre in abdito quodã loco vrnam reperiſſe numiſmatum antiqui operis plenã, & adhuc ſomno oppreſſus dicere, profecto hoc eſt ſomniũ, & non res conſtans & vera. Præter ſomniũ igitur aliud intelligimus, cum ſomniando nos ſomniare cogitamus. Quemadmodũ enim in vigilia videns quẽpiam, nõ ſolum illum conſpicio, ſed etiam illud conſydero, ꝙ ille à me vere & in vigilia cernitur: pari modo quietis tẽpore aliquid cernens, ꝙ dormiens & ſomnians id cerno, ſæpenumero aſſeuero. Si igitur hæc res hoc ſe habet modo, manifeſtum eſt, inquit, ꝙ nõ omne fantaſma ſomni tẽpore vere ſomniũ eſſe dicetur. huiuſmodi enim videntur eſſe ſomnia, cum minime ſint vere ſomnia, ſed fantaſmata effecta à ſenſibus actu prẹcedentibus, quæ ſomni tempore nobis occurrere vidẽtur, cũ percipere & diiudicare valemus illa nos prius dum vigilaremus fuiſſe imaginatos. Vigilia enim quodammodo eſſe cenſetur, poſſe cõſyderare ꝙ id quod videmus, ſit ſomnium. Quod autẽ ſæpenumero aliud quippiam ſomniando cõſyderemus, perſpicuum eſſe poteſt, inquit, iis qui mentẽ adhibeant, contendantq; ſæpius cum à ſomno excitãtur & ſurgunt, eorum quẹ in ſomnis viderint, meminiſſe. *Quæ non ſint ſomnia, cũ tamen appareãt ſomnia.* Quemadmodum enim illi qui ſtudent & curant meminiſſe & proferre verbi cauſa verſus quoſdam aut orationes quas alio proferẽte perceperũt, melius recordantur q̄ illi qui de improuiſo & ex tẽpore id ipſum proferre cõtendunt: ita in ipſis ſanè eſt videre ſomniis. Magis enim & melius meminerũt illi qui experrecti memoriam vſu & exercitatione circa viſa ſomnia habilem reddiderunt, q̄ qui nihil curæ huic rei impertierũt. Et hæc profecto vniuerſalis eſt explicatio ſententiæ quæ hac in litera continetur. Illud autem, Iam vero nõnulli talia viderũt ſomnia, hoc ſignare videtur, ꝙ nonnulli aliquando ſomni tẽpore fantaſmata talia viderũt de quibus ſanè conſyderare valuerunt aliud quippiam præter fantaſmata. Quemadmodũ enim, inquit, qui videntur ex memorandi prẹceptis propoſitas collocare res: ita contingit iis qui ſomnia cernunt, aliud quippiã ob oculos loco ponere fantaſmatũ, id eſt in loco illo vbi fiunt fantaſmata, videlicet illa quæ ſunt ſomnia. Dixit autem ob oculos vel ante oculos, id eſt manifeſte. In ſomnis enim nullus eſt oculorum vſus. Quo in loco animaduertendum eſt circa memorandi præcepta adductam à philoſopho ſimilitudinẽ, ꝙ ipſe in Topicis ſuis dixit oportere ſyllogiſmos quos nobis proponunt ii quibus cum diſputamus, in memoratiua ponere & collocare parte: ſimiliq; modo ſi problemata nobis quædam proponantur: horũq; omnium meminiſſe quonã propoſita modo illa, & quomodo ipſi ſyllogiſmi latere non poſſint: vt videlicet tanq̄ à regula & canone aliquo excitati de facili poſſimus ſimilia facere. *Præcepta memorandi.* Quemadmodum igitur illis accidit ſæpius à quopiam reſeruato ſyllogiſmo vel problemate alia plẹraq; poſſe argumẽtari & proponere: ſimili modo dormientibus aliud quiddam ante oculos contingit præter ſomnium ponere, id eſt manifeſte cõſyderare de aliquo quod non eſt ſomniũ. Illud autẽ, quoniã id quod cogitamus, opinatione opinamur, huiuſmodi eſt: Imaginor (verbi cauſa) & cogito de ſole ꝙ eſt maior terra, & iſtuc etiam ipſum demonſtro. Accidit autem poſt talem conſyderationem ꝙ in ſomniis non ſolum videor mihi ſolem videre, ſed etiam imaginari ꝙ is ipſe maior eſt terra.

DE omnibus autẽ iis intantũ eſt manifeſtum, ꝙ eadem res qua in morbis vigilãtes decipimur, ſomni tẽpore eãdẽ efficit paſſionẽ: cũ ſanis etiã, & probe noſcẽtibus, pedalis tamẽ ſol eſſe videatur.

VEra ſomnia hoc in loco à non veris ſcilicet & fantaſmatibus diiudicat & diſcernit Ariſtoteles: & à quanam re fieri dicuntur, magis ſignat quàm oſtendit & exprimit: paſſionemque, id eſt deceptionem & vanam apparentiã, illa vocat. cuius rei prolixior ſanè explicatio hoc ſe habet modo. Quemadmodum enim in morbis quibuſdã craſſus aſcendẽs ſpiritus, & caput petens (ea enim in cõſtitutione corporis craſſi ſanè & corpulẽti videntur eſſe ſpiritus) conturbat craſſitudine ſua, inordinatoq; afficit motu, qui febris ſanè efficitur cauſa, viſiuũ ſpiritum, efficitq; vt decipiamur, exiſtimemuſq; interdũ vnũ eſſe duo: pariq; ſanè modo lineamẽta quædã quæ in parietum tectorio forte viſuntur, picta eo loci videri & apparere animalia facit, cum nulla penitus ibi ſit pictura: illarũ enim linearum ſpecies abſq; materia in noſtrum incurſantes viſum, & à craſſo illo ſpiritu conturbatæ & cõfuſæ, taliq; aut tali cõpoſitæ modo & ordine, ob viſiui ſpiritus ab eleuatis vaporibus inordinatũ effectũ motũ, præſentiũ nobis pictarũ imaginũ apparentiã nimirum prẹbere videntur: quẽadmodũ igitur in ægritudinibus & morbis iſtuc apparet, ita & in ſomnis res ſe habere videtur. Turbulenti nanq;

præſentia ſpiritus, huius ſanè deceptionis cauſa eſſe exiſtimatur. Cũ enim ſenſilia extrinſeca in ſenſum agant, & in ſenſiteria ipſa: & cũ illa quæ in ijs efficitur paſſio, non ſolum in ipſis exiſtat ſenſiterijs, dum ſenſus circa ſenſilia operantur, & actu ſunt, ſed etiam ablatis ſenſilibus adhuc reſtant reliquiæ illorum quædam, & imagines in ipſis perdurant ſenſiterijs (vt poſterius ipſe nos docebit Ariſtoteles) ex ijs profecto reliquijs quæcunque perdurant neq; penitus obliterantur & intereunt, ſomni tempore propter exhalationem & vaporum ſuperfluentem copiam nonnullæ ſenſitiuo appellentes principio, quoniam tunc ſpirituum fit retroceſſus, & ad internas corporis partes regreſſus: mouẽteſq; ſenſum non alio ſanè modo q̃ externa faciunt ſenſilia cum actu illum mouent, ſomniorum proculdubio efficiunt diuerſitates.

Vnde fiant ſomnia.

Quando igitur multa fuerit & craſſa illa quæ deſcendit exhalatio, ita vt nos lateat, neq; diiudicare poſſimus ꝙ ſomnia cernimus, decipimur tunc, & idola videntes, ſenſiliumq; reliquias, ipſa videmur cernere & percipere ſenſilia: huiuſmodiq; vera non immerito eſſe cenſentur ſomnia.

Quæ vera ſint ſomnia & quæ non vera.

Cum autem non craſſa admodum neq; multa huiuſmodi fuerit exhalatio, ſed mediocri ſe habens modo, ita ꝙ nos non lateat: tunc profecto falli non dicimur, ſed dormientes adhuc (vt retro dictum eſt) ſępenumero dicimus, hic quidem apparet Socrates, ſed non eſt Socrates, verùm illius idolũ, & ſomnij viſum. Et eiuſmodi ſanè non vera ſunt ſomnia, ſed fantaſmata quædam, & reliquiæ externorum ſenſilium adhuc perdurantes. Ex quibus profecto apparere poteſt ꝙ ſomni tempore deſcendens ſpiritus eſt in cauſa cur aliquando decipiamur, & vera cernamus ſomnia: curve interdum nõ fallamur, fantaſmataq; potius quędam quàm vera videamus ſomnia. Qui etiam ſpiritus in morbis quibuſdam in ſuperioribus corporis exiſtens partibus in cauſa etiam eſt cur iudicio plerunq; fallantur homines. Cum autem dixit ꝙ eadem res, ſcilicet ſpiritus, cauſa eſt cur etiam in morbis conſtituti homines, & ſomni tempore conſopiti decipiantur, ſubdit: cum ſanis etiam & probe noſcẽtibus, nedum ægris & dormientibus, eadem nonnunquã accidere videatur deceptio, ſiue propter immenſam ſpatij diſtantiam qua cernens à re viſa diſtat oculus: ſiue quoniam non belle interdum affecta eſt viſio. Videtur enim ijs qui in naui exiſtunt, cum illa commotis, terram etiam moueri: cum illa ſanè quieſcat, ij vero moueantur. Huiuſmodi autem ratio per locum à maiori videtur eſſe deducta.

Ratio ſumpta à maiori.

Si enim vigilantibus & cernentibus ſol nobis apparet pedalis: quod etiam ita eſſe Epicurei voluerunt, qui non dubiũ ſenſuum iudicio veritatem aſſcripſerunt: præterea in naui vectis terra videtur moueri: in quibus maniſeſtiſſime decipi nos contingit: multo profecto id accidet magis in morbo conſtitutis, magiſque etiam dormientibus nobis.

CAeterum ſiue idem animæ fantaſticum, ſiue diuerſum ſit à ſenſitiuo, nihilominus nulla fit deceptio abſque videre quippiam & ſentire. peruerſe enim videre, & perperam audire, vere videntis quippiam eſt, & audientis: nõ illud autem quod arbitratur. Somni vero tempore poſitum eſt nihil videre, aut audire, neque omnino quippiam ſentire. An igitur nihil quidem videre, verum eſt: nihil autem ſenſum pati, haudquaquam verum? Quinimmo viſionem aliquid contingit pati, necnon alios etiam ſenſus. Horum autem vnũquodque vt in vigilante applicat quidem quodammodo ſe ſenſui, non autem eo applicat modo vt in vigilante. Et aliquando quidem opinio aſſerit quòd falſum eſt id quod videtur, plerunque autem fallitur, & fantaſma cõſectatur. Quod igitur neq; opinantis eſt, neque cogitantis iſthæc paſſio quam ſomniare vocamus, manifeſtum ſanè eſt: ſed neque ſentientis ſimpliciter. Videre nanq; eſſet, & audire ſimpliciter. Verum quo id fiat modo, perſcrutandum eſt. Supponatur igitur, quod alioquin eſt manifeſtum, ꝙ ſenſitiui ſit paſſio, quandoquidẽ & ſomnus. Nõ enim in alia quidẽ animalium parte ineſt ſomnus, in alia vero ſomnia videre, ſed in eadẽ. Quoniã autẽ de fantaſia in cõmẽtarijs de anima dictũ eſt: & eſt quidem cũ ſenſitiuo idẽ ipſum fantaſticũ: eſſe autem aliud fantaſtico eſt, & ſenſitiuo: eſt autem fantaſia, ea quæ à ſenſu actu facta eſt motio: ſomnium autem quoddam apparet eſſe fantaſma:

quod enim in ſomnis cernitur fantaſma, ſomnium appellamus, ſiue ſimpliciter, ſeu quodã modo fiat: manifeſtum profecto eſt ꝙ ſenſitiui quidẽ eſt ſomnia videre, huius autem vt eſt fantaſticum.

QVia retro dixerat Ariſtoteles quòd diuerſum ab ipſo fantaſmate eſt ſomnium, quæ tamen ambo ſomni tempore vident homines: nanq; verum eſt ſomnium, cum decipiuntur plerique creduntq; ſe vere quod in ſomnis cernunt, videre: fantaſma vero, ſiue viſum id ſanè dicitur eſſe, cum quis ſomni tempore videt quidem aliquid, diiudicare autem poteſt ſe non vera videre, ſed ſomniare: qua in re nulla ſanè eſt deceptio aut error: cum hoc inquam ſit retro explanatum, proſequendo philoſophus ſubdit quòd ſiue eædem ſint virtus fantaſtica & ſenſitiua, ſiue diuerſæ ſint animæ poteſtates: (quod iccirco ambigendo ponit, quoniam in alijs eſt pertractatũ quomodo eædem, & quomodo diuerſæ ſint virtutes: & pauloPoſt etiam de hac ipſa loquetur re) nihilominus, inquit, iſta deceptio, quæ ſcilicet in vero fit ſomnio, non fit abſq; videre & ſentire aliquid, id eſt, non fit deceptio iſta niſi veri quippiam cernatur. Quo in loco animaduertendum ſanè eſt quòd icciteo nos in textus tranſlatione deceptionem poſuimus, cum textus ſic ſonet græcus: nihilominus non fit abſq; videre, & quippiam ſentire. quia defectiuus apparet eſſe ſermo, & huiuſmodi ſubintelligi videtur verbum, quod nos perſpicuitatis gratia addẽdum eſſe duximus. Quòd autem ſomni tempore non fiat deceptio, niſi quippiam etiam veri cernatur: hoc philoſophus declarat modo. Quẽadmodũ enim, inquit, male & peruerſe audire dicimur, cũ aliquid quidẽ audimus, ſed nõ illud quod audire nos arbitramur: ſimiliq; modo peruerſe videmus, cum quippiam cernimus, ſed non id quod cernere exiſtimamus: ita ſomni tempore nobis contingere videtur. Licet enim in veris ſomnijs decipiamur, aliquid tamen veri cernimus: quod niſi cerneremus, non profecto ſomnium videre diceremur. Hoc autem conſtituto, &, vt vidimus, explanato, philoſophus quaſi ſibi occurrentem afferens inſtantiam, ſubdit: Somni vero tempore poſitum eſt nihil videre aut audire. quaſi dicere velit, non recte ſanè dixiſſe videmur quòd ſomni tempore ſimilis eſt deceptio ipſi obauditioni (ſic enim malam & corruptam auditionem nũc dicamus) aut peruerſę viſioni. peruerſa nanq; viſio, & ipſa obauditio fiũt eò quòd audiamus vere aut videamus aliquid. Somni autẽ tempore nihil nec audimus nec cernimus. Hanc igitur hoc in loco ad prædicta afferens philoſophus inſtantiam, clariſſime illã diſſoluit, nihil quidem videre aut audire aſſeuerans ſomniantẽ, ſicut extrinſeca percipiunt ſenſus obiecta: viſionem tamen & auditionem, alióſque præterea ſenſus ſomni tempore ſentire & percipere nimirum poſſe, quoniam aliquid videntur pati, & quodammodo affici. In litera autem illa quæ ſtatim ſequitur, vbi ſcribitur: Horum autem vnumquodq; vt in vigilante &c. per illud vnumquodq;, intelligere debemus reliquias & imagines quę remotis etiam externis ſenſilibus in ipſis reſeruatæ ſenſiterijs perdurant, quas diximus ad ſenſitiuum principium ſomni tempore cum retrocedentibus exhalationibus peruenire, illúdq; pulſare. Dicit igitur quòd vnumquodq; horum vt in vigilante applicat quidem & infertur ſenſitiuo principio: non autem eodem infertur modo ſomni tempore vt in vigilantibus contingit. Inferuntur enim vigilantibus imagines & figuræ ſenſilium ſenſitiuo principio, dum ſenſus ſcilicet circa ſenſilia operantur obiecta quæ extra ſunt poſita. Non ſimiliter autem id dormientibus accidit nobis, ſed alio & alio modo: & interdũ quidem (vt retro diximus) quando videlicet non eſt multa neq; craſſa exhalatio, opinio, id eſt cogitatiua virtus (ad hanc enim ipſum opinari & opiniones nimirum referuntur omnes) dicit & aſſerit quòd falſum eſt id quod videtur. non enim eſt Socrates (verbi cauſa) ſed Socrati ſimile ſimulacrum. Interdum autem cum multa & craſſa ſe circunfuderit exhalatio, cogitatiua ſanè ipſa fantaſma ſequitur, id eſt non diiudicat ſe ſomniare, & falſa videre, ſed circa vera ſe verſari exiſtimat. Et hęc nimirum eſt deceptio illa quæ proprie ſomnium appellatur. Quoniam autem ſpiritu mediante per quem fiunt ſomni, ipſa etiam fieri dicuntur ſomnia: ſomnus autem (vt retro eſt demonſtratum) ſenſitiuæ eſt animæ partis paſſio: manifeſtum ſanè eſt quòd ſomnia etiã eiuſdem erunt animæ partis paſſiones ſiue affectiones. Quamobrem clariſſimum vtique erit quòd vnius & eiuſdem rei cum ſomni ipſi, tum ſomnia ſunt paſſiones. Quæ deinde ſequuntur, clara ſanè ſunt, vbi dicit quòd ſenſitiuum & fantaſticum eadem ſubiecto exiſtunt, diuerſa vero ratione. quod pleriſq; in locis eſt declaratum, peculiariter autem in commentarijs de anima. Illud autem quod in textus calce adducitur, Quod enim in ſomnis cernitur fantaſma, ſomnium appellamus, ſiue ſimpliciter, ſeu quodam modo fiat: dictum eſt propter id quod retro declarauimus. non enim omnia fantaſmata ſimpliciter & proprie dicuntur ſomnia, quanuis in ſomnis appareant, ſed illa à quibus decipimur (vt diximus) & quæ vere cerni exiſtimantur. nanque alia non proprie ſomnia, ſed huiuſmodi lato appellantur vocabulo, quæ vulgo viſiones vocant. Illud autem, manifeſtum profecto eſt: & reditio ſanè, & integri ſenſus eſt comprehenſio, qui ad ſuprà enarratum refertur: Quoniam autem de fantaſia &c. Concludit autem philoſophus quòd ipſius ſenſitiuæ animę poteſtatis eſt videre ſomnia: non certe vt ſenſitiua eſt (proprie nanq; externa ſentit obiecta) ſed vt eſt fantaſtica, id eſt vt eadem eſt ſubiecto cum fantaſtica animæ poteſtate, cuius obiecta, id eſt reliquiæ & idola ſimulacráve ſomni tempore primum ſanè mouent ſenſitiuum.

Senſitiuum & fantaſticum eadem ſubiecto: diuerſa ratione.

Somnium & viſione aliud eſſe.

QVid autem eſt ſomnium,& quonam fiat modo,ex ijs quæ ſomni tempore accidunt,maxime cognoſcere poterimus. Senſilia enim per vnumquodque ſenſiterium in nos ſenſum efficiūt:ea autem quæ ab illis fit paſſio, non ſolum operantibus ſenſibus ſenſiterijs ineſt, ſed etiam cum receſſerint. Similis enim iſthæc videtur eſſe paſſio ijs quæ ſunt lata. Huiuſmodi nanque nihilominus mouentur quanquam motor illa amplius non attingit. is enim aërem commouit,qui iterum commotus aliam aëris partem commouit:& hoc ſanè modo quoad conſiſtat,cum in aëre,tum in humore facit motum. Similique modo in alterationibus fieri exiſtimandum eſt. quod enim à calido caleſcit, proximum calfacit, & ad initium vſque deducit. Quamobrem in illo quod ſentit,cum alteratio quædam ſit is qui actu eſt ſenſus,idipſum contingere neceſſe eſt. Quapropter paſſio hæc eſt non ſolum operantibus ſenſiterijs,ſed etiam ceſſantibus,cū in profundo,tum ſuperficiè tenus. Manifeſtum autem id eſt cum continenter aliquid ſentimus. nam licet ſenſum transferamus,ea nihilominus comitatur paſſio:vt de ſole ad vmbram. Contingit enim nihil tunc cernere ob motionem à lumine adhuc in oculis reſtantem:nec minus ſi ad colorem quempiam longo conſpexerimus tempore, vel album, vel viridem, eiuſmodi profecto apparet omne id ad quod viſum trāſferimus. Similique modo ad ſolem, aut aliud quippiam ſplendidum conſpicientes ſi conniuerimus,apparet obſeruantibus è regione qua viſum cernere contigerat, primo quidem idem color,poſtea vero in puniceum conuertitur, tum in purpureum,quoad ad nigrum perueniat colorem, & euaneſcat. à re præterea commota mutantur,vt à fluminibus,& ab ijs maxime quæ concitatiſſime fluūt,quæ quieſcunt,apparent moueri. Ab excellentibus quinetiā ſonis ſurdaſtri homines redduntur,& à valentibus odoribus male odorātes:ſimiliterque in alijs. Et iſthæc quidem hoc manifeſte accidunt modo.

CVm in ijs quæ retro dicta ſunt, declarauerit & oſtenderit Ariſtoteles cuiuſnam animæ partis ſint ſomnia per ſe paſſiones:hoc in loco quidnam ſint, quóve fiant modo,nos docere contendit,ponitque patentibus ſanè & accuratis verbis id de quo aliquotiēs verba fecimus,quòd videlicet ſenſilibus non ſolum præſentibus,ſed etiam abſentibus paſſio quædam & affectio ab illis inuſta reſtat & permanet in ipſis ſenſiterijs,quæ illa ſanè mouere poſſit, licet alio rationis modo quàm cū præſentia fuerint oblata ſenſilia. id autem multis & euidentibus exemplorum teſtimonijs probare nobis & manifeſtare contendit:primóque loco proiectorum nobis efficacem ſanè adducit ſimilitudinem:vbi primo ſeparato mouente,neque amplius rem motam contingente,ſucceſſione adhuc mouentium in illa perſtat & remanet motus,quoad mouentium paulatim deficiant vires,quas primus impreſſiſſe & ſubminiſtraſſe mouens cenſetur. Hócque in aëre & in humore,id eſt aqua, huiuſmodique rebus fieri aſſeuerat. Lapis nanque à Socrate(verbi cauſa)in aquam coniectus, partem aquæ illius vbi decidit,mouere videtur:illa vero commota proximam certe mouet: & illa iterum aliam:neque huiuſmodi in gyrum conuolutæ ceſſant motiones quoad primi motoris illis impreſſæ perſtiterint vires. Similique modo in alterationibus cōtingere etiā dicit. Parte enim(verbi cauſa)calefacta vna,vicinam etiam caleſcere animaduertimus,eundemque vel ſimilem calorem intercedente illa in aliam etiam remotiorem deriuari,quoad ad initiū deueniatur. hoc ſanè in loco initium appellans,vbi ille deſinit calor,& vbi motionis illius eſt quies & ceſſatio. Quod etiam in ſenſibus fieri non ab re dicit eſſe,cum quidam alterationum motus ipſi ſint ſenſus,vel non ſine alteratione fiant quadam. In profundo autē dixit,vel ſuperficiè tenus,propter ſenſilium impreſſas imagines,quæ interdum quidem ſtabiles ſunt,

De proiectorum motu.

Non ſine alteratione aliqua fieri ſenſus.

& permanentes, aliàs autem leuiter inſignitæ, & quodammodo euanidæ, tranſlatione non inconcinne ſumpta ab annulorum ſigillis quæ ceræ tum leuiter & ſuperficié tenus imprimi cernuntur, tum valenter & profunde ſunt inſignita. Cæterum haud contentus ſanè his philoſophus in tam clara re alias etiam non minus perſpicuas adducit oſtenſiones, ſpecies & ſimilitudines declarans ab obiectis ſenſilib9 in ſenſiterijs noſtris, illis iam remotis & abſentibus, remanere. Si enim quiſpiam, inquit, ſolem contuitus fuerit, poſtmodúmq; ad vmbrā tranſierit, neq; ſolis amplius contueatur iubar, is profecto aliquandiu nihil cernere valet. adhuc enim luminoſi corporis illi ob oculos obuerſatur ſpecies, vniuerſúmq; illius occupat viſum, diſgregatóſq; & diſſipatos adhuc à lumine viſiuos habet ſpiritus. Quod in ſplendida etiam corpora, necnon actuoſo aliquo & efficaci colore delibuta contuētibus vſu euenire ſolet. in illa enim aliquādiu conſpicientes, viſúmq; poſtmodum ad alia transferentes, omnia ſanè eodem infecta cernunt colore, ſiue albus is fuerit, ſiue ceruleus, aut viridis. impreſſę enim in illorum oculis & perſtantes adhuc prius conſpectorum colorum reſtant ſpecies. Et quoniam licentiori hac in oſtenſione Ariſtoteles vſus ſtylo, cōſuetæ ſibi oblitus eſſe breuitatis planè videtur, rurſum ad ſolis conſpecti ſimilitudinem reuertitur, dicítq; ab illius lumine inſpicientium oculos occupari adeo, vt illis poſtmodum conniuentibus & clauſis, ſi ad illam reſpiciant partem, primum quidem illis idē appareat color, ſolis videlicet ſplendeſcentis: poſtea vero ſpecie illa pauliſper deficiente, & ſe remittente, puniceus ſanè illis apparet color, qui adhuc quidem eſt ſplendeſcens, verū ſubobſcurior, quali coloris apparētia exoriente die matutino auroræ crepuſculo clarum ſuffunditur cælum: iſque poſtmodum deficiens magis, in purpureum ſanè tranſire percipitur colorem: in qua certe coloris ſpecie luci cum obſcuro maior eſt permixtio. quam tandem ſpeciem iam euaneſcentem, neq; amplius perdurare valentem, in ſuum contrarium, id eſt nigrum deficere aſſerit. Et non ſolum huiuſmodi in rebus iſtuc accidere dicit, vt ſpecies ſcilicet abſcedentibus obiectis remaneāt & perdurent, ſed etiam in alijs diuerſi generis contingere. Si quis enim, inquit, in concitatiſſime currentem aliquādiu deſpexerit fluuium, is ſanè ſi aliò oculos deflexerit, ſtantes certe res veluti motas conſpiciet, mouerí q; cum ædificiorum exſtructiones, tum terræ infixæ ſtirpes illi manifeſte videbuntur. Motus enim ob oculos illi obuerſatur ſpecies, & ſemel percepta durat & permanet imago. Similíq; modo ab excellentibus quidem ſonis ſurdaſtros fieri videmus multos: vt à priſcis rerum ſcriptoribus memoriæ traditū eſt illos eſſe qui iuxta cadentem habitant Nilum: quē locū Cataractas appellāt. Et ab excellentibus quinetiam odoribus male odorantes efficiuntur multi. omnis enim excellentia vel corrumpit ſenſum ſi ſuperfluēs & nimia fuerit, vel illum penitus occupat, ſuumq; proculdubio eſſe facit. Vniuerſa autē iſta per longum (vt patuit) proceſſum fuere adducta, vt clariſſimam oſtendant rem, ſenſilia videlicet cum ſenſum moueant, ſi ſemel efficaciter mouerint, nōnulla ſui veſtigia in ſenſiterijs relinquere, quæ illis etiam abſentibus perdurantia, agere quippiam poſſint.

Abſcedētibus obiectis impreſſas remanere ſpecies.

Excellēs ſenſile ſenſum corrumpere. Nili cataractæ.

QVòd autem ſenſiteria celeriter paruas etiam ſentiant differentias, indicio eſt id quod in ſpeculis fieri animaduertitur: qua de re ſecum conſyderans quiſpiā, perquirere ſanè & ambigere poſſet: & ſimul ex hoc erit manifeſtum, viſum vt aliquid patitur, ita aliquid etiam agere. Si enim in menſtruorum profluuijs mulieres in nitida conſpexerint ſpecula, ſummæ eorum parti nubecula quaſi cruenta imprimitur. quæ, ſi nouum fuerit ſpeculum, haud leui ſanè negotio inde abſtergitur. ſi vero antiquum, non adeo eſt difficile. Cauſa autem (vt diximus) eſt quòd non ſolum ab aëre aliquid patitur viſus, ſed agit aliquid & mouet, quemadmodum alia ſplendida. Viſus nanq; de ſplendeſcentium ordine eſt, & colorē habentium. Oculi igitur rationabiliter afficiuntur, vt quæuis alia corporis pars: & alioquin natura venularum ſunt pleni. Quamobrē excitis menſtruis propter conturbationem & ſanguineam ebullitionem in nobis quidem quæ in oculis eſt differentia non apparet, quæ tamen ineſt. Eadem enim natura genitalis eſt ſeminis, quæ menſtruorum. Aër autem ab illis mouetur, aëremq; ſpeculo proximum & illi cōtiguum eadem afficit qualitate, quali ipſe affectus eſt: is autem ſpeculi ſummam partem: quemadmodum veſtimenta quæ maxime ſunt nitida, celerrime maculas

contrahunt. Nitidum enim quicquid accipit, accurate indicat, minimasq; in primis motiunculas. Aes autem quoniam læue eſt, qualemcunq; maxime ſentit contactum. Conſyderare autem oportet æris contactum illum quaſi attritum eſſe quendam, & abſterſionem, & lotionem. ob puritatem vero, quotacunq; fuerit, conſpicua apparet. Cur autem non celeriter à nouitijs exeat ſpeculis: cum nitor, tum lęuitas in cauſa eſt. Altè enim in eiuſmodi ſidunt maculæ, & quoquouerſus diffunduntur: propter puritatem quidem ad fundum: ob lęuorem autem quoquouerſus. In antiquis vero non perſtat, quoniam non æque penetrat macula, ſed ſuperficie tenus magis. Quòd igitur à paruis motiones fiunt differentijs, & quòd velox eſt ſenſus, quòdve non ſolum patitur colorum ſenſiterium, ſed contrà etiam agit, ex ijs ſanè manifeſtum eſt.

QVoniam (vt retro vidimus) dixerat Ariſtoteles, multiſq; etiam rationum euidentijs confirmauerat à ſenſili re in ipſis ſenſiterijs quandam effici paſſionem, quæ reſtaret remota etiam & abſente re illa: hoc in textu probare intendit & oſtendere quòd non ſolum patiuntur ſenſus à ſenſilibus, ſed etiam agunt quippiam: idq; ex quadam accidentis declarat apparentia, quæ ſanè ſic ſe habere conſpicitur. Si enim menſtruorum tempore fœmina in ſpeculum lęue & bene terſum cõſpexerit, illius certe contuitu ſpeculi deperit nitor, nubeculámq; (vt ipſe ait) cruentam in ſuperficie contrahere cernitur. quod profectò haudquaquam contingere poſſet, niſi viſus ipſe quippiam in ſpeculum ageret, & non ſolum pateretur illius imagines & ſimulacra recipiens. Huiuſq; rei cauſas hoc in loco philoſophus per totum ferè literæ huius contextum inueſtigare traderéq; contendit, ſimilitudines adducens & exempla nonnulla cur id merito contingere exiſtimetur: multiſq; profectò in hac oſtenſione, vt etiam in ſuperiori, videtur eſſe Ariſtoteles. Et hæc quidem pro omni prælibata ſint textu. Particulatim autem primo declarat non ſolum vehementes ſenſilium motiones (quod retro dixerat) à ſenſibus præſentiri, ſed paruas etiam & leues illorum recipere actiones & impreſſiones. quam rem ſtatim à ſpeculorum imaginibus, refractíſq; declarat ſpeciebus, quæ cum leues admodum ſint & ſpirituales, in viſum tamen agere poſſunt. Atq; hinc ſuper principali reflectitur propoſito, dicens palàm eſſe quòd ſenſus viſus de quo in præſentia eſt ſermo, non ſolum patitur ſuſcipiendo viſilium ſcilicet ſpecies, ſed etiam quippiam agit. ſpeculorúmq; exemplo iſtuc ipſum probare contendit: quæ profectò ſi fuerint nitida & bene terſa, maculas quaſdam contrahere videntur ſi menſtruis profluentibus in illis mulieres conſpexerint. Neq; hoc inquit eſſe mirandum, cum eo præſertim tempore ſanguis in illis conturbetur maxime, & ebulliat: & cum vniuerſam corporis molem, tum oculos maxime petat & occupet ob venularum in illis exiſtentium copiam. quamobrem macula illa ſiue nubecula ſpeculis inuſta, ſanguinis quodãmodo colorem referre videtur. Magna enimuero illi malo ineſt vis: & vt rerum plerīq; aſſerunt ſcriptores, non ſolum ſpeculis nitorem adimit, ſed ipſis etiam nocet fœminis. ſi quidem illitum id virus abortum facere dicitur: ſatiſq; inſuper omnibus eſſe peſtiferũ, & prægnantibus noxium animalibus. Quo in loco animaduertendum eſſe cenſeo quòd in litera vbi dicitur, Oculi igitur rationabiliter afficiuntur, vt quæuis alia corporis pars: & alioquin natura venularum ſunt pleni: quamobrem excitis menſtruis propter cõturbationem & ſanguineam ebullitionem. defectiuus videtur eſſe ſermo: illicq; ſanè addi oportere cenſeo, hoc videlicet, huiuſmodi fit paſſio. ſiue, in ſpeculis fit nubecula. ſiue aliud quippiam eiuſmodi. Nam ſtatim ſubdit in nobis quidem in genitalis ſeminis emiſſione ſimilem in oculis fieri differentiam, non apparere autẽ in ſpeculorum nitoribus, propter album illius colorem, licet & menſtrua, & ſemen genitale eiuſdem eſſe naturæ cenſeantur. vtrunq; enim vltimæ digeſtionis in animalium genere ſuperfluitas quædam eſſe perhibetur. Poſt hæc iſtiuſmodi actionis paſſioniſq; modum recenſet philoſophus, dicens ſanguineã exhalationẽ ex mẽſtruatę mulieris oculis per immanifeſtos exeuntẽ meatus propinquũ ſanè inficere aërẽ, qui poſtmodũ ſibi cõtiguo eundẽ infligit paſſionis affectũ: ſimilíq; modo ille aliam aëris inficit partẽ, quoad ſpeculi ſummã partẽ, id eſt, ſuperficiẽ is pertingat aër, à quo ſanè illa traducitur paſſio, ſpeculóq; infligitur: quæ nimirum in terſis nitidiſq; ſpeculorũ orbibus & cito inducitur, & manifeſte apparet. pura enim quæcunq; & nitida cum maculas celerrime contrahunt, tum illas clare oſtendere & indicare videntur. quam ſanè rem à nitidarum ſimilitudine veſtiũ clariſſime oſtendit philoſophus. Quoniam autem propter aëris ad ſpeculum contigui attritum & confricationem quandam vel abſterſionem, talem vult effici paſſionem philoſophus: id ipſum etiam exemplo fulcire & oſtendere nititur, dicitq; æs læue & politum qualemcunq; maxime ſentire contactum, id eſt, læuore ſuo & poli

Refractas à ſpeculis imagines in viſum agere.

Cur mẽſtruorum tempore mulieres ſpeculorum nitorẽ maculent.

Admiranda menſtruorum vis.

Genitale ſemen & menſes mulierum eiuſdem eſſe naturæ.

tura manifeſtas maxime nobis oſtentare in ſe exiſtentes maculas : vel ad quemcunq; contactum reſonat(ita enim hic etiam exponi poteſt locus)quoniam in illo nõ frãgitur neq; diſſipatur aer,ſed integer permanet & reſonat. Quemadmodum igitur læuore ſuo æs omnem ſentit cõtactum,vt ſcilicet vel inficiatur,vel reſonet:ita ſpeculorum nitor & paruas tactus ſentit differentias , & illas clariſſime oſtendere poteſt,cum propter ſpeculi læuorem partes illę ſubtiles non diſſipentur , ſed continuitatẽ reſeruantes ſuam(vt in ſonis eſt videre)ſpeciem & imaginem oſtentant ſuam. Pro quo animaduertẽdum cenſeo,quòd exemplum de contacto ære magis quadrat propoſito,ſi de macula cõtracta intelligatur,quæ propter æris læuorem nullo negotio clarum ſui affert indicium,quàm ſi de ſonis intelligatur. poteſt enim æs adeo leui contactu attingi,vt nullus ex eo elidatur ſonus. Quamobrem,inquit, patere poteſt ſolutio ad quæſtionem in textus principio adductam : cur ſcilicet in nouitijs ſpeculis inuſtæ à menſtruatis fœminarum oculis non de facili abſterguntur maculæ : in antiquis autem non idem contingere videtur. ob læuorem enim,inquit,illorum ſplendidúmq; nitorem tum cõtinuæ apparent maculæ,non interpolatæ inæqualitatibus quibuſdam,tum etiam profundæ videntur. Læuor enim ille continuitatis eſt cauſa : nitor autem & puritas , quòd bene & alte deſcendentes appareant maculæ , ſanè efficit . In antiquis autem cum is non ſit læuor(tempore enim multæ abſcedentes ab illis particulæ,illorum ſanè ſuperficiem inæqualem reddunt)non eadem certe continuitas inueniri poterit: & cum ſimilis adeo non adſit nitor & puritas,neq; ita ingredi maculæ illæ , neq; adeo manifeſte apparere poterũt. Specula autem vel ærea,vel ex chalybe,aliquáve metallorum miſtura,hoc in loco debent intelligi , vt arbitror: quæ apud antiquos in communi erant vſu . Suprà dictorum vero poſtmodum breuis ſubditur epilogus.

[Margin: Reſponſio ad retro adductã quæſtionem.]

TEſtimonio autem ijs quæ dicta ſunt eſſe poſſunt cum ea quæ vinis accidunt & vnguentis , tum factitium oleum , & vinum. Proximarum enim rerum celeriter odores recipiunt : neq; illorum modo quæ iniecta aut commixta ſunt: ſed eorũ etiam quæ iuxta dolia reponuntur,aut adnaſcuntur,odores capiunt.

QVoniam retro(vt vidimus)à philoſopho præmiſſum eſt ſpeculorum nitorem aëre intercedente & medio ab oculis mulieris menſtrua habentis infici , & maculas contrahere,hanc nobis atteſtatam vult etiam eſſe rem ex ijs quæ vinis & oleis manifeſte contingere vidẽtur. Teſtimonio enim,inquit,eſſe poſſunt ea quæ vinis accidunt,necnon oleum,& vnguenta. In huiuſmodi nanq; omnibus factitia quidem cum hærbarum & ſeminum variorum , tum iniectorũ etiam aromatum diuerſos reddũt odores. Hinc apud medicos rhodinum legitur oleum , & maſtichinum,& nardinum,aliaq; huiuſmodi factitia olei genera denominantur . Neq; ab ijs differentia apud eoſdem vina reperiri factitia contingit : quæ omnia de vnguentis etiam dici poſſunt . omnia nanque iſta impoſitarum rerum varios capiunt odores. Cæterum in vinis etiam peculiari quadam ſui natura iſtuc ipſum fieri præcipue videtur quod à philoſopho hoc in textu recenſetur. proximarum nanque rerum contagio extraneos recipere odores nihil æque ac vinũ deprehenditur . Hinc eſt quòd ij qui de vinis ſcripſere authores,déq; illorũ repoſitorijs,cellíſq; vinarijs,procul ab illis faceſſere iubent omnia ſanè quæ male olent: ita quòd neq; ſterquilinijs vicinent,neq; illis adiaceãt cloacæ. Arborũ quinetiam radices annatarum,ficus præcipue & caprifici,odoris ingrati cauſa procul eſſe iubent , ob facilem odorum omnium in vina tranſitum. Dolijs quinetiam interualla dari iubent , ne vicinitate ſerpant vitia , vini contagione ſemper ocyſſima. Id autem alio fieri non poteſt modo , niſi aëre intermedio,vt in ſpeculis dictum eſt quæ à menſtruoſarum oculis mulierum maculas contrahunt,vicinum pertranſeat & deriuetur malum.

[Margin: Vini naturam facilè omnes recipere odores.]

ADeam autem diſquiſitionem quæ initio propoſita fuit , vnum quidem ſupponatur,quod ex antè dictis eſt manifeſtum , quòd ſcilicet abſcedente externo ſenſili,ſenſiles reſtãt imagines . Præterea etiã quòd faciliter in perturbationibus verſantes , facilè in ipſis decipimur ſenſibus: in alijs vero alij: vt formidoloſus in metu: amator in amore : vt ex parua plerunq; ſimilitudine illi quidem hoſtes cernere videatur: huic vero rem amatam. Et iſtuc ipſum quo quiſq; perturbatior fuerit , eo à minori apparet ſimilitudinis nota. Eodéq; modo in ira , cupiditatibuſq;

omnibus facilè decipiuntur omnes, eoq; magis, quo in perturbationibus fuerint magis. Quãobrem febre laborãtibus ex modica interdum ſimilitudine linearum compoſitarum animalia in parietibus apparẽt: huiuſmodiq; res interdum ita cum morbis intenduntur, vt niſi valde à morbo fuerint oppreſſi, illos non lateat quòd falſum eſt quod cernunt. quòd ſi valentior fuerit morbus, ad illa etiam mouentur.

POſt ea quæ retro dicta ſunt, & tanquam digreſſionis cuiuſdam modo enarrata, ad principale reuertitur propoſitum Ariſtoteles, duáſq; in primis adducit ſuppoſitiones, quarum altera quidem ex ijs quæ dicta ſunt, eſt manifeſta: alteram vero ipſe nonnullis rationum declarat euidẽtijs. Primo igitur ſupponit, quod ex commemoratis clarum eſſe dicit, idola ſiue ſimulacrorum imagines quæ ab extrinſecis fiunt ſenſilibus, illis ſanè abſentibus & remotis, in ipſis ſenſiterijs perdurare, quæ profecto mouere illa poſſunt, & iccirco ſentiri. Secũdo autem ſupponit loco, quod etiam ſtatim probat, quòd in ſenſibus ipſis multæ fiunt deceptiones, illis præcipue qui in excellentibus verſantur animorũ perturbationibus. occupatus nanq; in re quapiam animus, totúſq; ex illa pendens, haud recte alias diſcernere & diiudicare valet: paruiſq; momentis & ſimilitudinibus modicis illuc ſanè quo vergit trahitur, & ſecundum præualentem in ſe perturbationis cuiuſq; iudicat motionem. Formidoloſus enim, inquit, cum in excellenti timoris iactetur ſalo, paruula ſimilitudinis oblata nota hoſtes ſe videre ſemper exiſtimat. Si enim quempiam à longe conſpexerit accedentem armatum, fugit illico & deliteſcit, armorum occaſione illum iudicans inimicum & hoſtem, qui illius fortaſſe amicus eſt & hoſpes. Similiq; rationis modo ille qui amoris conflictatur curis, vel à veſtium colore quopiam excitus, vel à ſimili capitis ornatu commonefactus, dum aliam cõſpicit, amatam ſe videre exiſtimat puellam. Eóq; magis eiuſmodi fieri deceptiones inquit, quo perturbatio illa intenditur magis. Magis etenim perturbati cum decipiuntur magis, tum minori vt id ipſum patiantur, & omnino fallantur, ſimilitudinis indigent nota. Quod etiam in iracundia, & omnino in quacunq; vehementi animorum perturbatione manifeſtiſſime apparere dicit. conturbati enim homines, & vehemẽtibus animi commotionibus agitati, paruo negotio decipi & falli poſſunt. Quam ſanè rem claro etiã febrientium & ægrotorum declarat exemplo. In huiuſmodi enim conſtitutionibus propter vehementem humorum ab extraneo calore agitationem, peruerſa cum mentis, tum oculorum etiam apparent iudicia: pictáſq; ſæpenumero ij in parietum tectorijs conſpicientes ſiue lineas, ſeu inhærentes maculas quaſdam, exigua inducti ſimilitudinis apparentia, maculas ſanè illas animalia eſſe ſuſpicãtur. Quod mihi aliquando in ardentiſſima febre vſu euenit. Illud autem, Niſi valde à morbo fuerint oppreſſi, illos non latet ꝙ falſum eſt: talẽ videtur habere ſenſum: ſi quidem non valde ægrotauerint illi, & male ſe habuerint, ſed mediocriter à febri fuerint vexati, non ſanè latebit eos quòd illud ſcilicet quod in parietum tectorijs apparet animal, vere non eſt animal. illos igitur non latet, ſed bene comprehendunt ꝙ id nõ eſt animal, ſed lineæ quædam vel maculæ in tectorio parietis ita iacentes & compoſitæ. Quòd ſi validus & vehemens fuerit morbus, plerunq; latet veritas, credúntq; ſe videre animalia, & ad illa mouentur, id eſt, de illis ita iudicant.

CAuſa autem cur hæc ita eueniant, eſt, quoniam non eadem potẽtia princeps iudicat pars, & ea in qua fantaſmata fiunt. Indicio autem eſſe poteſt, quòd ſol quidem pedalis apparet: ſæpenumero autem aliud quiddam contra fantaſiam reclamat. Digitorum quinetiã commutatione vnum duo videtur: veruntamen non dicimus eſſe duo. Certior enim tactu eſt viſus. Quòd ſi ſolus eſſet tactus, iudicaremus profecto vnũ eſſe duo. Deceptionis autem cauſa eſt, ꝙ non modo ſenſili moto apparent quæcũq; videntur, ſed ipſo etiam ſenſu commoto, ſi quidem eodem modo moueatur quo à ſenſili: verbi gratia terra nauigãtibus moueri videtur, cum ab alio viſus moueatur.

QVoniam retro dixerat Ariſtoteles quòd in mediocribus morbis apparentes in parietum tectorijs lineæ ſiue maculæ videntur quidem eſſe animalia ipſi ægroto, non latet autem illum quidnam vere ſint, neq; omnino decipitur: hoc in textu aſſignare nobis intendit cauſam curnam lineæ illæ ſiue maculæ cum appareant animalia, nihilominus haudquaquam

fallũt mediocriter ægrotantẽ illũ. Dicit igitur, cauſa autẽ cur hæc ita eueniãt, id eſt, ꝙ appareãt quidẽ animalia, non decipiatur autẽ ille: vel etiã quòd appareant, & ille fallatur (vtriſq; enim idem quadrare poteſt ſermo) eſt, ꝙ non eadem potentia iudicat princeps & domina pars, & ea in qua fantaſmata fiũt. Vbi per principem partem, cogitatiuam intelligit, ſiue intellectum: per eam vero in qua fantaſmata fiunt, ipſum ſenſum. Non enim eadẽ vis eſt mentis & ſenſus. ſenſus nanq; ægrotare poſſunt, & male ſe habere: mens vero ipſa recte valere. & huiuſmodi de re à Galeno medicorum præcipuo (Galenus.) pleriſq; in locis multa & præclara fuere conſcripta, qui cum Ariſtotele bene conuenire videtur. Quãdo igitur fantaſia quidem ægrotat, mens vero bene valet, apparent quidem lineæ vel maculæ in parietis tectorio exiſtentes, animalia: intellectus autem & mens reclamãt, illa non eſſe animalia aſſeuerantes. Quando autem ſimul cum ſenſibus ipſa etiam patitur mens, & non belle habet, tunc certe circa apparentia illa fallitur, perperámq; iudicat, aſſentitúrq; illud eſſe quod non eſt. Poſtquam autẽ dixit quòd non eadem potentia mens & ſenſus iudicant, ſubdit ſtatim: Indicio autem eſſe poteſt &c. indicium & ſignum inquiens eſſe, quoniam viſioni quidem ſol pedalis apparet quantitatis, ipſa autẽ reclamat mens, & cogitatiua animæ vis, aſſeritq; illum nedum tam exiguæ non eſſe quantitatis, ſed multis etiam partibus tota terra eſſe maiorem. Si autem eadem potentia eum ſenſus, tum ipſa mens iudicarent: quod ipſi profecto videretur ſenſui, idem etiam menti & cogitatiuæ appareret. Cæterum quid nos (quaſi dicat) in præſentia contendimus quòd non eadem potentia iudicant ſenſus & intellectus, quando neq; ſenſus etiam ipſi eadem potentia diiudicare percipiuntur? Perfectiorũ etenim ſenſuum & nobiliorum perfectiores & accuratiores perhibentur eſſe potentiæ. In digitorũ enim cõmutatione, vnum duo videtur. Si quis enim medium ſuper indicem poſuerit cancellatim, quippiamq; poſtmodum extremis illís tetigerit digitis, illud certe vnum exiſtens ſibi duo eſſe videbitur. quod nos ſæpenumero in pilula vel ciceris grano experti ſumus. Tactui igitur id ſanè quod vnum eſt, duo eſſe videtur. viſus autem non duo eſſe aſſerit, ſed vnum. Certior autem arbiter & iudex hac in re viſus eſt quàm tactus. Quem etiam auditu ipſo certiorem lepidiſſimus poëta Plautus aſſeuerat, cum dicit: Pluris eſt oculatus teſtis vnus, quàm auriti decem: Qui audiunt, audita referunt. qui vident, planè (Plautus.) ſciunt. Si igitur eadem potentia non iudicant tactus & viſus, nam ſi iudicarent, idem ſanè ſemper iudicarent: multo certe minus mens & ſenſus eadem potentia iudicare exiſtimabuntur. His decurſis Ariſtoteles ſenſuum deceptionis veram & atteſtatam nobis adducit cauſam, dicens quòd non modo ſenſili moto, id eſt mouente, apparent quæcunq; videntur, ſed etiam ob ipſorum ſenſuum motum, cum ſcilicet in ſeipſis mouentur vt ab externis mouerentur ſenſilibus, nonnulla peruerſe cerni videntur: quod in ijs apparet qui in perturbationibus poſiti vehementibus, ex parua rerum ſimilitudine perperam iudicare animaduertuntur. Cuius rei clariſſimum ſtatim ponit exemplum eorum qui nauigijs vectantur. Cum enim nauis agitatione, illorum commoueatur viſio, ſtantem & immotam terram motari iudicant: qua in re manifeſtiſſime illos decipi certum eſt.

EX his ſanè manifeſtum eſt quòd non ſolum vigilantibus adſunt motus & qui ab externis fiunt ſenſilibus, & qui ab ipſo ſunt corpore: verumetiam cum ea fit paſſio quæ vocatur ſomnus, tunc apparent magis. Interdiu enim ab operantibus exturbantur ſenſibus & cogitatione, obſcuranturq;, vt exiguus ignis à magno, modicæq; mœſtitiæ & voluptates ab immodicis. illis autem ceſſantibus parua etiam eminẽt: noctu vero propter partialium ſenſuum vacationem, & agendi imbecillitatem, quoniam calidi ab extrinſecis ad intrinſeca refluxus fit, ad ſenſus principium deferuntur, fiuntq; manifeſti compoſito tumultu.

QVoniã retro dixerat Ariſtoteles ꝙ non ſolum à ſenſili extrinſecus mouẽte apparent ſimulacra quæ cernuntur, ſed etiã à ſenſibus ipſis de per ſe motis, id eſt intrinſecus, cum eo mouẽtur modo, quo etiam ab extrinſecis mouerentur obiectis, ipſa etiam apparẽt ſimulacra: iſtuc ipſum magis declarando proſequitur, dicens quòd hæc ipſa ſimulacra, quæ ſcilicet reliquiæ ſunt extrinſecorum ſenſilium, non ſolum vigilantibus apparent, ſed multo etiam magis ſomni tempore dormientibus repræſentantur. In preſentia autem motiones vocat ipſa ſimulacra, quoniam non ſine quadam fiunt motione, & ipſa etiam mouere cẽſentur. motus autem qui ab ipſo ſunt corpore, vocat affectiones quaſdam & perturbationes, vt dolores, voluptates, timores, amores, & id genus cætera. Subiungítq; etiam cauſam cur iſthæc ſomni tẽpore magis appareant. Interdiu nanq;, inquit, licet in primo ſenſiterio ſimulacra ab extrinſecis ſenſilibus non minus inſignita exiſtant, quàm in ſomnis & noctu: obliterantur tamen iſta & exturbantur à validis & vegetis ſenſuum operibus, quæ vehementer ſanè imprimentia, & ſibi mentem adhibere cogentia, illa diſſipant & repellunt. Cogitatio-

Magnos motus minores offuſcare.

nes quinetiam,& intentæ rei cuiuſpiam contemplationes nonnihil ad hoc facere videẽtur. quòd autẽ magni & excellentes motus,minores prępediant & offuſcent motiones,claro demonſtrat exemplo, tum duorum inter ſeſe ignium,parui ſcilicet & magni collatione,vbi paruus à magno ſuperatus,aut nihil,aut parum mouere videtur: tum voluptatum & mœſtitiarum mediocrium cum excellentibus comparatarum ſimilitudine. Et profectò ita res ſe habet.ſicut enim ignis puſilli claritas officitur & veluti obſcuratur ab excellenti ſolis ſplendore: & omnino quod multiplici proportione quippiam excedit,id ſanè hebetat & offuſcat:ita ſenſuum opera interdiu,& vehementium ſpeculationum contentiones,ſimulacris in corde exiſtentibus officiunt,illáque minus apparere ſinunt. Quibus declaratis philoſophus peculiarem de ſomnijs ſententiam breuiter & manifeſte recenſet,dicens ſomni tempore apparere nimirum illa,quoniam propter ſenſuum vacationem,agendíq; otium & impotentiã, nihil illis tunc officiat:cum alioquin innatum eo tempore calidum petat interna,cum quo huiuſmodi imagines ad ſenſus principium delatæ,aut in illo exiſtentes,calido mouente, & omni extrinſecus penitus ceſſante tumultu,fiunt manifeſtæ.

EXiſtimare autem oportet ita ſingulas continuò fieri motiones, vt paruas illas vertigines quæ in fluminibus fiunt: quæ ſæpenumero quidem ſunt ſimiles,nonnunquam vero propter contrariũ impulſum in alias diſſoluuntur figuras. Ac propterea poſt aſſumptos cibos,& infantibus nulla fiunt ſomnia. vehemens enim eſt commotio ob eam quæ ex alimento eſt caliditatem. Quamobrem vt in humore ſi quis vehementer agitauerit,interdum nullum apparet ſimulacrum: nonnunquam apparet id quidem,verum diſtortum omnino, vt aliud ſanè quàm quod eſt appareat:quieſcente autem purę & perſpicuæ apparẽt imagines: ita ſomni tẽpore fantaſmata,motionũq; reliquiæ quæ à ſenſibus accidunt, interdũ quidem cum vehemẽtior ſit antedictus motus,delentur penitus: nonnunquã autem cõturbatæ apparẽt viſiones,& monſtrificæ, & non cõſtantia ſomnia,qualia melãcholicorũ ſunt,& febriẽtium,& temulẽtorum. omnes enim huiuſmodi paſſiones cũ ſint ſpirituoſæ,vehemẽtem excitant motũ, & conturbationẽ. ſedato autẽ & ſecreto ſanguine in ijs quæ illũ habẽt animalibus,integer ab vnoquoq; ſenſuũ ſimulacrorũ motus tũ conſtãtia obijcit ſomnia,tũ apparere aliquid & exiſtimare facit. Et ab ijs quidẽ quæ à viſu deferuntur,cernere videntur:ab illis vero quæ ab auditu, audire:ſimiliq; modo ab alijs ſenſiterijs. nam quia inde motus ad principium eſt delatus,vigilanter cernere videntur, & audire,& ſentire. Quia autem viſus interdũ moueri videtur non motus,vt diximus:& quia duo motus tactus annũciat,vnum videtur duo. Omnino enim quod eſt ab vnoquoq; ſenſu,affirmat principium, niſi aliud quippiam præſtantius aduerſetur. Apparet igitur omnino, videtur autem non omnino id quod apparet: niſi id quod iudicat,diſtineatur,aut proprio motu moueatur.

POſtquam in calce præcedentis textus dixit Ariſtoteles quòd ſomni tempore ſimulacra illa & imagines quæ in primo ſunt ſenſiterio, propter otium & ceſſationem tunc omnium ſenſuum non impedita neq; diſturbata, excitante & deſcendente ſimul calido apparent, & manifeſta fiunt:hoc in textu miro ſanè ſimilitudinis exemplo,maximeq; ſignificãte quonam id fiat modo,planè nobis oſtendit:ignotáſq; inſuper multarum quæ in ſomnis cernũtur apparentiarum declarat cauſas. Dicit autem oportere exiſtimare ita fieri ſomni tempore vnumquenq; motum in primo ſenſiterio:per motum ſiue motiones,ſimulacra & imagines intelligere volens,quæ in corde ſanè exiſtunt,à ſenſitiua motas anima,calido ſcilicet ſequeſtre & medio,vt paruas in fluminibus vertigines,vortico-

ſáſq; commotiones,quæ aliquando quidem ſimiles fiunt, interdum vero diuerſæ,& ad alias transeũtes figuras propter aquarum ad ſe inuicem incurſus, necnon riparum ſiue obſtantium ſtirpiũ occurſus. Quemadmodum enim illę aliâs quidem reſtant,circularémq; conſtruunt figuram,aut turbinatã ſiue cylindricam:nonnunquã autem petris aut ſtirpium colliſæ radicibus, & alijs inſuper vorticibus obuiam factę,diſſipantur,& ad alias ſanè trãſmutantur figuras:ita profectò ſingularũ motiones ſimulacrorũ,quæ tanquam in ſubiecto ſunt,ſanguine ſcilicet,& cordis ſpiritu,aliquando quidem eædẽ perdurant & integræ,aliâs vero non perſtant,ſed in alias permutantur:& quoniam ex hac(verbi cauſa)in illam mutari figuram ſine medio haudquaquam poſſunt, cum plura plerunq; intercedant media:rationabile ſanè eſt, quinimo potius neceſſarium, primum ſenſitiuum non ſolum moueri ab ijs quę ſunt à quo,& in quem,ſed ab omnibus etiam intermedijs. Quemadmodum enim hęc(verbi cauſa)nebula quæ ſub leonis cernitur forma,commutatáq; per nonnulla media, & ad hominis formam configurationémq; demum perueniens,non ſolum à viſu ſub leonis percipitur forma,& finaliter hominis:ſed etiam ſub omnibus intermedijs proculdubio percipitur formis,ſiue delectabiles fuerint illæ & ſpectabiles,ſiue triſtes & ingratæ:ita etiam primum ſenſiterium non ſolum extrema in ſomnis ſentit & percipit:ſed omnia etiam intermedia. Porrò iſthæc intermedia,vt etiam extrema ipſa, tum monſtrifica interdum ſunt & horrenda,tum plerunq; grata,& amœnitatis voluptatíſq; plena. Cæterum poſtquam ſomniorum rationem huiuſmodi philoſophus,vorticoſarum ſimilitudine aquarum, quo explicauimus modo,declarauit:alio rurſum ab aquarum natura ſumpto exẽplo,iſtuc ipſum nobis declarare cõtendit. Quẽadmodum enim,inquit,ſtãtes aquæ in quibus redduntur & apparent inſpectantium imagines,ſi cõmoueantur à quopiam,aut illam non reddũt imaginẽ :aut ſi repręſentare videantur,confuſam profectò & mutilam illam reddere videntur : ita ſanè & idola quę ſomni apparẽt tempore,cum vehementior ſanè quædam interceſſerit motio,ab ipſis inquam vaporibus qui à cibis eleuati caput petunt,indéq; poſtmodum deuoluuntur, interdum quidem apparere non ſolẽt,vt in nuper genitis infantibus veriſimile eſt accidere : nonnunquam autem confuſa & mutila apparent,turpéſq; & monſtrificas præ ſe ferunt effigies:cuiuſmodi ſomniorum enormitates cum melancholici & febrientes cernere videntur, tum temulenti,& qui multo ſe ingurgitauerint mero. Melancholia nanq;,quam bilem atram vocant,& temulentia, in multa vehementíq; agitati ſpiritus commotione conſiſtunt. Vt igitur vbi vehementes & concitæ ſunt cõmotiones,nullum apparet ſomniũ: vbi autẽ motiones quidẽ ſunt,verũ non adeò excellẽtes & citæ,vt imagines illæ & ſimulacra diſſipari & interire poſſint,ſed confundi ſolũmodo & tranſponi,monſtrifica profectò & fœda nonnunquã fiunt ſomnia:ita cibis & potibus concoctis,& diſcreto ſanguine qui ab illis effectus eſt,tranſmiſſóq; per vniuerſum animalis corpus,in ijs inquam quæ ſanguinem habent:tunc ſanè ſimulacrorum imaginúmq; conſtantes apparent effigies:tunc etiam mitiora & magis grata obuerſantur inſomnia:& à quocunq; ſenſuum oblata idola,& in primo recondita ſenſiterio,eo ſanè mouent modo,quo præſentia ſi adeſſent mouerent obiecta. Et hoc certe modo ſomni tempore cernere videmur,& audire,& tãgere,& olfacere,& omnino ſentire. Verum quoniam is interdum ſenſus multis occupatur exhalationum vaporibus,aliâs vero non adeo præpeditur & diſtinetur:iccirco dicit,cum motus imaginum ad principium,id eſt,primum ſenſiterium,eſt delatus,vigilanter cernere & audire videntur homines & ſentire,ſi videlicet id principium non fuerit valde occupatum:verbi cauſa quando cernentes Socratis imaginem dicere & affirmare poſſunt illam eſſe Socratis imaginem, & non verum Socratem. iſtuc enim eſt vigilanter cernere,id eſt vigilantium more abſq; deceptione & errore videre & ſentire idola illa & imagines in primo ſenſiterio exiſtentes. Cum autem primum ſenſitiuum occupatur magis,& veluti totum opprimitur & habetur:tunc videntes imaginem iudicare nequeũt quòd illa eſt Socratis imago,ſed verum ſe Socratem videre exiſtimãt:quod retro verum & exactum eſſe diximus ſomniũ, cum illud prius,viſum,ſiue vſitatiori vocabulo viſionem appellauerimus. In litera autem vbi dicitur, Quia viſus interdum moueri videtur nõ motus,&c. ſignare vult philoſophus,& hanc rem examinare in ijs quæ de ſenſuum deceptione retro dixerat. Cum enim oſtenſum ſit quòd interdum fallitur viſus circa peculiare obiectum,cum ſcilicet in nauigio commotus oculus ſtantem à longe iudicat moueri terram:& illum qui à currentibus velociter aquis viſum aliò defert, quæcunque ſtatim conſpexerit, quaſi nutantia & mota conſpicere : præterea quòd tactus vnum iudicat eſſe duo,quando(vt dixim⁹) quiſpiam cancellatim ſuperimpoſitis digitis quippiam tetigerit : cum iſthæc inquam prius dixerit, paulóq; poſt quòd primum ſenſiterium à diuerſis ſenſibus recipit motiones,id eſt,inde ſibi tranſmiſſas ſimulacrorum effigies : dicit quòd ſi ſomni tẽpore hæc eadem accidant,ita quòd & terra videatur moueri,& vnum duo apparere,iſthæcq; vt viſa ſunt,à ſenſibus ad primum ſenſiterium tranſmittantur:decipitur certe illud, & ea ſicut accipit iudicat. nam ita ea ſenſus adduxerunt,& inde ad ipſum eiuſmodi tranſmiſſa ſunt ſimulacra : niſi,inquit,præſtantius quiddam contradicat, cogitatiua ſcilicet ipſa & ratio. Vbi enim fallitur tactus,nedum cogitatiua non fallitur,ſed neq; viſus decipi perhibetur. Quodcunq; igitur affert tactus,ſiue viſus,ſeu aliorum aliquis ſenſuum:principium, id eſt primum ſenſitiuum,tale dicit eſſe,quale illud accepit. quamobrem ſi vnum vt duo affert tactus, ipſum ſanè principium duo eſſe dicit,ſed ſtatim(vt diximus)tum præſtantior ipſo tactu viſus,tum cogitatiua ipſa reclamat:ſed cum etiam ipſe viſus ſolis magnitudinem pedalis iudicat eſſe quantitatis, afféртq; illam vt pedalem ad primum ſenſitiuum,illum eſſe pedalem in ſomnis idem aſſerit principiũ.

Qui monſtrificas in ſomnis cernunt imagines.

Nihil enim prohibet(vt diximus)has etiam ſenſuum fallacias in ſomnis videri: cæterum cogitatiua viſu ipſo præſtantior reclamat,dicitq; non eſſe ſolem pedalis quantitatis, ſed terra ipſa multis partibus maiorem.Sub ijs dictis philoſophus poſtmodum ſubiungit:Apparet igitur omnino:videtur autē non omnino id quod apparet.quod huiuſmodi eſſe cenſetur:Apparet quidem in ſomnis vnū eſſe duo, & ſol pedalis eſſe quātitatis:nō videtur autē iſta niſi penitus ab exhalationibus id quod iudicat occupetur.Si quidē igitur cogitatiua animæ vis non præpediatur & occupetur,apparet quidē:nō videtur autē:id eſt,cogitatiua apparētiæ non aſſentitur.Si autē occupetur & præpediatur:& apparet,& videtur.Cum autē dixiſſet,niſi occupetur quod iudicat,ſubdit(quod idē valet)vel motū fuerit propriam motionem. propriam vocans motionem ſiue motum,peculiarem illius operationem . eo enim modo ab alijs ſemotus ſeiugatíſq; rebus,illarum reſpectu occupatus ſanè eſſe dicitur.

QVemadmodū autē diximus alios ab alia paſſione facilè decipi, ita dormientes à ſomno,& eò q mouentur ſenſiteria, & ob alia quæ circa ſenſum fieri contingūt:quāobrem quod exiguā habet ſimilitudinē,illud eſſe apparet. Cum enim dormit:plurimo ad principiū defluente ſanguine,ij qui inſunt motus,ſimul deuoluūtur:alij quidē poteſtate,alij vero actu.Ita autem ſe habet,vt hoc in motu hic alius ab illo emineat motus: ſi vero is intereat, hic alius:& adinuicem ita ſe habent, quēadmodum ficti ranunculi qui ſupereminēt aquæ cum liqueſcit ſal:eodem ſanè modo poteſtate inſunt. Cū autē quod prohibebat remiſerit, in opus exeunt:diſſolutiq; in pauco ſanguine qui reliquus erat in ſenſiterijs, mouentium habentes ſimilitudinem,vt ea quæ viſuntur in nubibus,quæ hominibus & centauris aſſimilant,celeriter cōmutantur. Horum autē vnūquodq;(quēadmodum dictū eſt)illius quod actu eſt ſenſile,ſunt reliquiæ: digreſſoq; vero ſenſili,licet vere dicere quòd tale eſt qualis Coriſcus.

DIctum fuit retro quòd vigilantes ob vehementes affectionum impreſſiones nonnunquam falluntur,vt in metu & amore clare oſtēdit philoſophus: necnon propter ſenſiteriorū cōmotionem:vt oculi in nauigio commoti,vel à currenti celeriter fluuio viſiuus ſpiritus agitatus,ſtātia quæque moueri decernunt,vel propter aliquam(vt dictum eſt)ſimilitudinem. Id ipſum igitur in ſomnis etiam contingere nunc dicit Ariſtoteles. Si enim paruam habuerit ſimilitudinem Calliæ imago cum Socratis imagine, vt idolum lupi cum idolo canis: cernens quiſpiam Calliæ imaginem vel lupi,Socratis ſe imaginem vel canis cernere exiſtimat: & alio rurſum modo,videns Calliæ imaginem,ipſum verum ſe contueri Calliam arbitratur, ob ſimilitudinem(vt dictum eſt)intercedentem. Et omnino hoc in loco quod retro eſt tactum,philoſophus aſſeuerare videtur,eaſdem videlicet in ſomnis fieri deceptiones,ijs quæ in vigilijs fiunt,cum eadem ſimulacra & imagines calido ima petente ad primum deuoluantur ſenſiterium.Actu autem motus,id eſt,ſimulacra hoc in loco dicit illa, per quæ actu anima operatur ſenſitiua. Poteſtate autem ſiue potentia vocat illa per quæ exiſtentia operari poteſt.Subdit poſtmodum philoſophus: Ita autem ſe habet vt hoc in motu &c.id eſt,in ipſa imagine cum exhalatione calida quæ ferè eſt ſanguinea deſcendente ad principium ſenſitiuum.in illo enim veluti in ſubiecto ſenſilium imagines ſunt & idola. Hoc autem in loco declarat quomodo ad ſe inuicem illi ſe habent motus ſiue imagines. ad quod ſanè declarandum iſtiuſmodi nobis in præſentia non inconcinnū ſuccurrat exemplū.Eſt Socrates(verbi cauſa)ſyderalē habēs ſcientiā,qui nūc per illam operatur & docet.Eſt etiam Callias eandē aſtrorū habens ſcientiā habitu,ſed nihil in præſentia de illa cōſyderās.Pręterea eſt etiā Plato qui per anni ſpatiū diſcēdę illi vacauit ſciētiæ.Coriſc⁹ quin etiā eſt,qui nūc eidē incipit operā dare ſciētiæ.Eſt etiā infans nuper in lucē edit⁹:qui neq; habet,neq; per ætatē eā diſcere poteſt ſcientiā.omnes igitur iſti pręter Socratem poteſtate ſcientes & aſtronomi eſſe cenſentur.Cæterū Socrati propior eſt qui actu illa operari dicitur,ipſe Callias: Calliæq; propior Plato q̄ Socrati:Coriſcus vero Platoni q̄ Calliæ vicinior,remotior autē à Socrate & Callia:vt nuper editus infans remotiſſimus ſanè eſt à Socrate qui per ſyderalē operatur ſcientiā. Vt igitur res ſe habet in ijs,ita ſe habent in potentia motiones ſiue imagines ad ipſum principiū cū vaporibus deſcendentes,ita vt eæ quidem mouēti ſint propinquiores,illæ vero remotiores.Ex quo veriſimiliter exiſtimari poteſt quòd ad apparitionem huius imaginis actu(per motiones enim per totum hunc locum intelligūtur imagines & ſimulacra)ſtatim apparebit,& illico poſt ipſum hæc alia motio ſiue imago

animam mouebit ſenſitiuam:& hac corrupta alia nimirum mouebit,quæ hanc immediate ſequitur. Declarat autem ipſe ea quæ dicere intendit, per exemplum quoddam fictorum ranunculorum qui apparent in aqua cum ſal colliquatur. Si quis enim ligneos fingat ranũculos quinq; verbi gratia numero:poſtmodúmque in vaſis alicuius fundo vnum ex illis ponat,iniectóque operiat ſale:poſteáque in ſalis illius ſuperficie alium ponat ranunculum,quem ſimili operiat modo: alióſq; præterea ſimiliter componere ſtudeat,quintum ſolummodo in ſalis ſuperficie ponens: proportionem quidem habebit iſte qui cernitur ranunculus,imagini actu per quam nũc operatur anima:illi autem qui ſale operti ſunt ranunculi,ijs ſanè imaginibus quæ potentia inexiſtũt. Si quis igitur illos hoc quo diximus cõpoſuerit modo,contingátque congelatum ſal illud paulatim liqueſcere: in ſuperficie quidem primo quartus apparebit ranunculus,& actu ſenſilis fiet,qui dudum potentia erat ſenſilis:poſtmodum vero tertius:ſecundúſq; poſt illum: vltimo autem apparebit loco is qui à principio in vaſis fundo repoſitus fuerat. Quemadmodum igitur hoc in caſu ſale liqueſcente,ordine quiſq; ſuo quo repoſiti fuerant, actu ſenſiles ij fiunt ranunculi: pari rationis modo in motibus continget illis & imaginibus. Diſſipato enim & exhalato ſanguine qui prohibebat,& ex craſſo & turbido,tenui puróq; effecto, in defecato & puro qui relinquitur & reſtat ſanguine motus operantur iſtiuſmodi,ſimilitudinem habentes illorum qui mouent in ſenſiterijs,id eſt,exiſtẽtes ſimilitudines ſenſiliũ quæ faciunt motus in ipſis ſenſiterijs. vnde nimirum contingit quòd ſomnia quæ in extrema ſomni apparent parte,adueniente creſpuſculo,veriora ſunt & efficaciora, quoniam puriores tunc temporis & minus turbulentæ imagines illæ quæ in ſenſiterijs ſunt,principio applicare cenſentur, cum iam ceſſauerit illud quod eas conturbare & confundere poterat. Commutantur autem iſtiuſmodi imagines celeriter, quemadmodum ea quæ in nubibus cernuntur ſimulacra,quæ hominibus aliàs,& centauris nonnunquam, alijſq; animalium figuris ſimilia iudicãt homines:& quẽadmodum eæ in nubibus apparentes effigies ab alijs ad alia celeriter tranſire videntur,pari rationis modo nihil prohibet hos etiam motus,id eſt,imaginum iſtarum apparentias,ex alijs ad alia facilè permutari. Cum autem hoc præmiſit,illico ſubdit philoſophus,horum idolorum & imaginum quæ in ſomnis apparent vnumquodq; reliquias eſſe ſenſilium actu,quibus remotis & abſcedentibus,niſi occupetur videlicet illud quod fert iudicium,verum eſt dicere quòd id non eſt Coriſcus,ſed ſimile Coriſco. Quæ efficacia ſint ſomnia.

QVando autem ſentiebat princeps pars, & id quod iudicat, non dicebat Coriſcum,ſed propter hoc illum dicebat verum eſſe Coriſcum: quod ſentiens hoc ipſum ait, niſi omnino diſtineatur à ſanguine: vt non ſentiens hoc, mouetur ab ijs quæ in ſenſiterijs ſunt motionibus:videturq; id quod eſt ſimile,ipſum eſſe quod eſt verum. Et tanta ſanè ſomni eſt vis,vt id latere faciat. Quemadmodum igitur ſi quempiam oculo ſubiectus lateat digitus, non ſolum apparebit, ſed videbitur etiam duo eſſe id quod vnum eſt:ſi vero non lateat,apparebit quidem,ſed id non exiſtimat: ita in ſomnis ſi quidem ſenſerit ſe dormire, & paſſionem in qua ſenſitiui eſt ſenſus, apparebit quidem, verum quippiam in ſeipſo dicit, quòd apparet quidem Coriſcus, non eſt autem Coriſcus. Sæpenumero autem dormiens quiſpiam in animo ſuo dicit quòd ſomnium eſt id quod ſibi apparet. Si vero illum quòd dormit lateat, nihil fantaſiæ contradicit.

QVoniam retro dixerat Ariſtoteles quòd abſcedẽte vero Coriſci ſimulacro poterat quis dicere & iudicare ex ijs quæ in ſenſiterijs reſtant reliquijs, quòd ſunt videlicet qualis eſt Coriſcus, id eſt, ſimilitudines ſunt Coriſci:hoc declarat in loco, quomodo,& cur ipſum primum ſenſiterium interdum quidem vera dicit, & recte iudicat,nonnunquam vero perperam, & iudicio fallitur. Pro quo animaduertendum quòd à principio ſtatim literæ vbi dicitur, Quando autem ſentiebat princeps pars. illud autem pro coniunctione enim ſumitur,vt recta cum ſupradictis huius ſit literæ continuatio. Quando,inquit,ſentiebat princeps pars,& id quod iudicat. id eſt,quãdo ſomni tẽpore à ſanguineis nõ diſtinetur & occupatur deſcẽdentibus vaporibus,id quod iudicat principiũ,tunc non dicit ꝙ Coriſci ſimulacrũ ſit Coriſcus,ſed propter idolũ videt & animaduertit ipſum verum Coriſcum. Simulacrum enim videns & ſentiens dicit,certe hoc non eſt Coriſcus,ſed imago & idolum Coriſci. Illud autem,niſi omnino diſtineatur à ſanguine, declaratio eſt illius, Quando enim ſentiebat princeps pars &c. Literæ autẽ conſtructio & cõſequutio hoc ſe habet modo,niſi principiũ à

ſanguine penitus diſtineatur & occupetur,& exiſtimet quòd illud quod eſt ſimile,ſit ipſum quod eſt verum:tanquam ſentiens hoc,mouetur à motibus qui ſunt in ſenſiterijs,id eſt,ſic mouetur tanquam ſentiens.& quemadmodum illud quod principaliter ſentit,niſi quid accidat, non decipitur: ita neq; hoc.Si autem ſic occupetur quòd id quod eſt ſimile & imago,ſibi videatur illud quod eſt verum,non mouetur ab imaginibus tanquam ſentiens,& quodammodo vigilans, ſed tanquam non ſentiens. Quãdo enim(vt paulopoſt dicet)non occupatur,neq; ſic eſt vigilans,vt ſunt proprie vigilantia,neq; rurſus dormiens, vt ſunt proprie & vere dormientia, ſed medio ſe habens modo inter dormiens & vigilans:Id accidere videtur.Illud autem,Quemadmodum ſi quempiam oculo ſubiectus lateat digitus,ad iſtuc ſanè demonſtrandum aſſumptum eſt,quòd principale ſcilicet interdum decipitur quando valde fuerit occupatum. Exemplum autem eſt retro adductum,cuius hæc eſt ſententia. Quemadmodum in ſuppoſitione illa & permutatione digitorum,ſi oculus deciperetur vt decipitur tact⁹, non ſolum appareret vnum duo,ſed etiam ita eſſe iudicaret:ſic ipſum principium ſi occupetur,decipitur,& non recte iudicat. Ponit igitur tactum proportionaliter ſenſui communi:viſum autem ipſi cogitatiuæ. Cætera ſunt manifeſta. Si enim principale quod iudicat ſenſerit(id autem, vt diximus, eſt cogitatiua.ſufficiens nanq; eſt ipſa cogitatiua animæ vis cum vigilantium, tum dormientium ſe applicare conuenientibus operationibus)ſi quidem igitur ſenſerit quòd dormit,& cum hoc comprehenderit paſſionem,ſcilicet ſomnium, in qua paſſione ipſius ſenſitiui eſt ſenſus(animæ enim ſenſitiuæ eſt ſenſus & operatio)apparet quidem: dicit autem quòd non eſt illud quod apparet Coriſcus. Quòd autem ſæpenumero videntes ſomnia,& adhuc ſtertentes, dicimus quòd illud quod videmus, eſt ſomnium,manifeſtum profecto illis eſt qui huic rei mentem adhibuerint. Cæterum autem quoniam hæc litera, Et paſſionem in qua ſenſitiui eſt ſenſus·quam modo explicauimus, in quibuſdam exemplarium alio ſe habet modo,hoc videlicet: Et paſſionis in quo eſt ſenſus illius qui dormit:nihil (vt arbitror)obſtat hanc etiam pro virili declarare.Per paſſionem enim illius qui dormit,ſomnium intelligere videtur:quod retro (vt vidimus)paſſionem ſomni ſæpius vocat. In illo autem dormientis dicit eſſe ſenſum, quoniam cum is ab operatione extrinſecorum vacet ſenſuum, hoc ſentire & percipere dicitur modo:ſomnia ſcilicet videre per vnumquęq; ſenſuum ſibi apparentia.

Cogitatiuam animæ vim cum dormiẽtibus,tum vigilantibus ſeſe applicare poſſe.

QVòd autem vera dicimus, & motus quoſdã fantaſticos in ipſis eſſe ſenſiterijs,manifeſtum ſanè erit, ſi quiſpiam intendens meminiſſe contenderit quæcunque in ſomnum delapſi & excitati patimur.Nam plerunq; ea quæ dormienti apparuerunt ſimulacra,excitatus deprehendet eſſe motiones in ſenſiterijs.Pueris enim nonnullis,quanuis omnino conſpiciant, ſi fuerint tenebræ, multa apparent commota ſimulacra, ita vt ſæpenumero expaueſcentes caput obuoluant.

EX ijs quæ manifeſte apparent, & quæ ſæpius aliâs experta eſt,& nunc etiam experitur vita, ijs quæ retro ſunt dicta,hoc in textu fidem aſtruere philoſophus videtur. Vocat autem motus fantaſticos,ipſas rerum imagines quæ in ſenſiterijs ab externis ſunt inſignitæ ſenſilibus, & ab ipſis poſtmodum ſenſiterijs in primum ſenſitiuũ,id eſt ipſum cor,fuere tranſfuſæ.Cum enim dixerit quòd ſomnia fiunt à ſimulacris & figuris ad primum ſenſitiuum deuolutis:oporteret autẽ rationabiliter perquirere vtrũ eæ ſenſiliũ Imagines in ipſo ſunt corde: huic præuertens quæſtioni philoſophus dicit figuras illas & ſimulacra vere eſſe in corde, per hæc quæ dixerat in alijs illa eſſe ſenſiterijs. Si enim ſimulacra in ſenſiterijs reperiuntur,multo magis illa in primo reperiri ſenſitiuo eſt veriſimile, à quo alia ſanè ſuũ habent eſſe,& quæ ſunt,eſſe cẽſentur. Manifeſtum igitur,inquit,ꝙ ſi ita ſe habeat res,erit vtiq;,ſi quiſpiam mentẽ adhibere voluerit,curaueritq; meminiſſe eorum quæ patimur & cũ dormimus,& cum à ſomno experrecti cõſurgimus,id eſt,cum ſubito à ſomno exciti modico interiecto tẽporis ſpatio eorum quæ vidimus meminiſſe contenderimus. Videmur enim videre nõnunquã eadẽ ſimulacra quę ſomniando conſpeximus,ante oculos noſtros obuerſantia:excitati inquã,& apertis ſtantes oculis.licet enim illa(vt retro eſt determinatũ)cũ calida exhalatione ad primũ deſcenderint ſenſitiuũ,nihilominus illorũ adhuc in oculis perſtant motus & perdurant. Quã ſanè rem à puerorum ſomnijs teſtatã eſſe vult hoc in loco philoſophus.ij nanq; quoniam vigiliæ tempore quæcunq; cernunt,maxima cũ intentione conſpiciunt,firmiores certe conſtantioréſq; impreſſas habent imagines.Somni igitur tẽpore, & in tenebris maxime(nã à luminis claritate & ſplendore diſgregantur & diſſipantur leuiter conſtantia ſimulacra)ſi excitẽtur,apertis etiã oculis illa eadẽ nonnunquã contueri videntur quæ in ſomnis conſpexerint ſimulacra:quę ſi forte monſtrifica fuerũt.occulũt ſe perterriti, & caput obuoluunt,ne illa cõſpiciant,dæmonum apparentias quaſdam & effigies eſſe rati:quæ ſanè motiones ſunt quædam in oculis eorum iam ab ipſis ſenſilibus ſiue eorum reliquijs effectæ.

Cur pueri fantaſmata quæ in ſomnis viderint:experrecti etiam cernere ſe exiſtimant.

EX ijs ſanè omnibus concludere licet quòd ſomnium fantaſma quidem eſt, verum ſomni tempore. Ea enim quæ modo dicta ſunt ſimulacra, non ſunt ſomnia: neq; ſi aliud quippiam ſolutis apparet ſenſibus: neq; etiam omne quod in ſomnis apparet, fantaſma. In primis enim quibuſdam accidit ſentire quodammodo cum ſtrepitum & lumen, tum ſapores & contactus, debiliter tamen, & quaſi procul. Iam vero inter dormiendum conſpicientes, id quod languide ſtertentes (vt putabant) viderant lucernæ lumen, experrecti ſtatim illud lucernę eſſe agnouerunt. Gallinaceorum quinetiam & canum vocem debiliter audientes, experrecti manifeſte perceperunt. Nõnulli item cum interrogantur, reſpõdent. Accidit enim in vigilia & ſomno ſimpliciter, cum alterum adſit, alterum etiam quodammodo adeſſe. Quorum neutrum ſanè ſomnium dicendum eſt. Neq; etiam quæcunq; in ſomnis præter fantaſmata, veræ ſiũt notiones: ſed ipſum fantaſma quod à ſimulacrorum fit motione, quando ſomni tempore repræſentatur, quatenus dormit, iſtuc eſt ſomnium.

HOc in textu per ea quæ retro dicta ſunt concludit Ariſtoteles quænã fantaſmatum motiones vera ſint ſomnia, quæve fantaſmata non ſint ſomnia, licet ſomni appareãt tempore: ſtatímq; dicit in litera, ſomni tempore, vt excludat à ſomniorum ratione fantaſmata illa & ſimulacra quæ aliquando (vt dictũ eſt) in profundis tenebris nonnullis vigilantibus apparent: quæ fantaſmata quidem ſunt, non autem ſunt ſomnia. ad eſſe enim ſomniorum, non ſolum requiritur eſſe fantaſmatis, ſed etiã quòd ſomni appareant tẽpore. neque ſi quippiam, inquit, ſolutis apparet ſenſibus, id eſt, liberis & operantibus ſenſibus, ſomnium videlicet eſſe cenſetur. Aegrotantes enim ſæpius videntur ſibi videre fantaſmata multa, operantibus ſenſibus, quorum nullum ſanè dicitur eſſe ſomnium. Subdítq; poſt hæc philoſophus, quòd neq; etiam omne in ſomnis apparens fantaſma, vere ſomnium eſſe dicitur. Quæcunq; enim in ſomnis apparẽt, quãdo principale id quod iudicat, non penitus diſtinetur & occupatur, fantaſmata quidẽ eſſe dicit, non eſſe autẽ ſomnia planè aſſerit. Subiungítq; ſtatim iſtuc ipſum exẽplo declarans manifeſto. Soni nanq;, inquit, & ſtrepitus quos dormiens quiſpiam ſentit, luminis quinetiã ſplendor, & ſapores, & tactus quos percipit dormiẽs, vera nõ ſunt ſomnia. iſthęc enim dormiẽtes quodãmodo, & veluti in interſtitio vere dormiẽtiũ, & vere vigilantiũ, poſiti, ſentire manifeſte animaduertũtur: & ſanè quodãmodo ſentiunt, cũ extrinſecus iſthæc vere fieri contingat. Sentiẽtes autẽ ſomniare ſe credũt, & ſomnia percipere. qua in re nimirũ falli vidẽtur. neq; enim huiuſmodi viſa ſomnia ſunt vera: neq; ipſi proprie & ſimpliciter dormire exiſtimãtur. iſthæc autẽ omnia debiliter ſentire vidẽtur, & tanquã procul exiſtẽtia, quoniã occupatos quodãmodo & præpeditos à ſomni languore habẽt ſenſus, in medióq; (vt diximus) vigilantiũ & dormiẽtium verſantur interſtitio. Accidítq; interdũ nonnullis, inquit, dum labuntur in ſomnũ, & oculis adhuc apertis dormitare incipiunt, appoſitæ lumen lucernæ conſpicere: experrectíſq; poſtmodũ cognoſcere & deprehendere id lumen fuiſſe è regione aſtãtis lucernæ, quod ſanè ſibi tunc fuiſſe ſomniũ videbatur. non enim dormiebãt, licet ſe dormire crederent. Multi præterea, inquit, gallinaceorũ cantus, aut canũ latratus noctu audiẽtes, ſomniáq; id eſſe credentes, paulopoſt à ſomno experrecti, gallũ aut canẽ non procul à ſe diſtãtes repererunt, quorũ paulo antè voces audiuerant. Nonnulli quinetiam ſomni tempore de quapiã percontati re reſpondent: qui quoniã à ſomno ſurgentes ſæpius non meminerunt neq; quòd interrogati à quopiam fuerint, neq; omnino ꝙ ipſi loquuti ſint, & ad interrogata reſponderint: manifeſte profecto declarare vidẽtur ꝙ ea in cõſtitutione poſiti neq; ſimpliciter vigilabãt (meminiſſent enim vtiq;) neq; ſimpliciter dormiebant. non enim aut percepiſſent, aut interrogati reſpondere potuiſſent. Subdit præterea philoſophus vera non eſſe ſomnia notiones & contẽplationes, aliáq; id generis, præter fantaſmata ipſa: intelligens recta iudicia, & veros ratiocinantium diſcurſus, qui interdum in ſomnis accidere videntur: cum iudicamus videlicet quòd illud quod cernimus, non eſt verus Socrates, ſed Socratis imago: aut cum dormientes aſſeueramus nos ſomniare, & non vera cernere. Huiuſmodi enim res (vt retro eſt dictũ) vſitato apud pleroſq; vocabulo viſiones ſunt, & nõ ſomnia. His præmiſſis & declaratis, quæ ſomnia quidem videntur, non autem ſunt ſomnia, quanuis ſomni tempore fieri contingant, breuiter & clare admodum Ariſtoteles concludendo, verorum nobis naturam oſtendit ſomniorum, dicens fantaſmata illa ſiue viſa recte vocari & eſſe ſomnia, quæ à commotis fiunt ſimu- Quæ ſint vera ſomnia.
lacris, eo quo retro diximus modo, ſomni tempore, cum verus & ſimpliciter dictus adeſt ſomnus.

IAm vero quibuſdam vſu euenit, toto vitæ ſpatio nullum vidiſſe ſomnium. Rarum profecto id eſt, contigiſſe tamen aliquãdo fertur: & alijs quidem idipſum omnino perſeuerauit: nonnullis autem procedente ætate, cum prius nullum vidiſſent ſomnium, poſtmodũ videre contigit. Cauſa autem cur non fiant ſomnia, ſimilis eſſe videtur illi quam de pueris, & de ijs qui poſt aſſumptos cibos ſtatim dormiunt, retro diximus. Quibuſcunq; enim hoc natura ſe habet modo, vt copioſa exhalatio ſummum petat locum, quę rurſum inferne deuoluta plurimum efficiat motum, ijs recta ſanè ratione nullum apparet ſimulacrum: ætatis autem decurſu haud ſanè abſurdum eſt ſi iiſdem ſomnia appareant. Mutatione enim aliqua aut per ætatem, aut per paſſionem facta, hanc accidere contrarietatem eſt neceſſarium.

IN calce huius commentarioli Ariſtoteles, vbi clarus admodũ & manifeſtus eſt ſermo, ex ijs quæ memoriæ ſunt prodita, & à rerum ſcriptoribus literis commẽdata, quoſdam fuiſſe dicit qui nullum vnquam toto vitæ ſpatio viderunt ſomnium: quanuis id raro contigiſſe dicatur. Alios vero qui cum ad multam ætatem nihil in ſomnis vidiſſent, procedente poſtmodum tempore, cum in ſenium vergerent, videre cœpiſſe. ſtatimq; veriſimilem horum accidentium ſubiungit cauſam, dicens haudquaquam abſimile quiddam ijs accidere videri, illi cauſæ quam retro de valde pueris adduxit, & de ijs qui poſt aſſumptos cibos ſtatim cubitum eunt: quorum neutri ſomnia vident, cum vehementes & multæ exhalationes in huiuſmodi conſtitutionibus caput petere animaduertantur, quæ ſimulacrorum conſtantiam compoſitionémq; perturbent & diſſipent. quo in loco claro admodum de valde commota aqua vſus eſt exemplo, quæ in ſe contuentium imagines reddere non poteſt. Horũ igitur dicit naturam veriſimiliter huiuſmodi quippiam in ſe poſſidere. Quamobrem cum illi ſomnia nõ cernant, neq; iſtos cernere conſentaneum eſſe merito cenſeri. Quos tamen nihil prohibere aſſerit procedente ætate ſomnia videre poſſe. Cum enim multa fiat permutatio aut ætatis, aut paſſionis cauſa, hanc etiam rei iſtius ſequi contrarietatem eſſe neceſſarium. contrarietatem appellans, videre ſcilicet ſomnia, & non videre. non videre nanq; ipſi videre contrarium eſſe cenſetur. Cæterum quoniam Ariſtoteles accidentis quidem huius in litera meminit, ſomnia ſcilicet pleroſq; per omnem vitam non vidiſſe, nullius autẽ nominatim mentionem facit cui id contigiſſe dicatur, nihil (vt arbitror) prohibere videtur ea quæ mihi dum iſthæc ſcriberem memoriæ ſuccurrebant, hoc in loco in medium proferre. Plutarchus igitur Cheronæus in commentariolo de deficientibus oraculis, memoriæ id prodidit, Cleonem quendam Daulicum ex Phocide ætate ſua fuiſſe qui ſe ſomnia nunquam vidiſſe aſſeuerabat: iſtúcq; ipſum prioribus ſeculis Thraſymedi Heræo Arcadi contigiſſe, eo in loco idem eſt author. Rhianus quinetiam apud græcos non inelegans habitus poëta, in ſecundo Achaicorum ſuorũ ſcriptum reliquit, Atlantes Libycam gentem nullis vnquam ſomniorum viſis fuiſſe obnoxiam: quod etiam Plinius ſecundus in quinto naturalis hiſtoriæ ſuæ commentario memoriæ prodidit.

Plutarchus Cheronæus. Cleon Daulieus. Thraſymedes Arcas. Rhianus poëta

FINIS.

N. LEONICVS THOMAEVS REGINALDO POLO BRITANNO S.

MAgna apud pleroſque veterum, Pole, & ardua ſemper fuit quæſtio, vtrúm ne pondus haberent ſomnia, & aliqua quieſcentis animi eſſent præſagia: an tota fortuita iſthæc eſſet res, vt pleraque ſunt alia, inaniáque naturæ ludibria ſomni tempore nocturna eſſent viſa. Hinc apud antiquos rerum diſquiſitores Stoici ab Epicureis, & vtriq; ab Academicis Peripateticiſq; diſſenſiſſe videntur: & ſi exemplis res agatur, paria profecto vtrinq; fient. Verum quoniam deos eſſe credere, ab iiſque hominum generi conſuli, non ſolum ex vſu vitæ eſt, ſed clarius etiam quàm vt vllis adſtrui rationibus debeat: non ab re ij mihi philoſophi rectius ſenſiſſe videntur, qui ſomniorum viſa etſi non omnia, nõnulla tamen hominum cauſa à ſuperioribus mitti naturis contenderunt. Quorum de numero cum vniuerſa poëtarum videtur eſſe natio, qui apud græcos antiquiſſimum philoſophandi genus inuenerunt, primiq; rerum naturæ cauſas fabellarum inuolucris obſtruxerunt: tum Pythagoreorum Socraticorumq; omnis ſanè fuit chorus. Quibus cum vniuerſa poſtea aſſenſerit vita, non iam ambiguæ controuerſiæ, ſed cõſtãtis vereq; certitudinis totã hanc eſſe rem conſtanter aſſeuerare poſſumus. Accedit ad hoc, ſi humanus immortalis eſt animus (quod aliàs de Platonis ſententia in ſcripto Dialogo noſtro à nobis probatum, nunc pro confeſſo & certo ponimus) & præſagire illum futura, & veraciter eadem prædicere poſſe, vero eſt conſentaneum: eo præſertim tempore, quo liber ille magis, & à corporis ſenſibus tanquam à vinculis quibuſdam ſolutus (quod in ſomnis ſanè accidere videtur) in ſeſe conuerſus, proprijs & peculiaribus vtitur motionibus. Adeoq; hac de re apud antiquos (præter admodum paucos) nihil eſt dubitatũ, vt Dicearchus inter Peripateticos vir ſanè celebris, qui reliqua diuinationis genera ſuſtulerit, ſomniorum tamen præſcita relinquat. Quod etiam feciſſe Cratippũ ſua ætate ſummis Peripateticis parem, Cicero grauis eſt author. Verũ nos, qui ſoli nunc ſapere nobis videmur, quiue cum nihil, aut certe parum habeamus, nihil tamen nobis detrahere & derogare volumus, omnia ſanè diuinationum genera ſuſtulimus, & antiquorum fuiſſe deliramenta planè exiſtimamus: & non tantum auguria, extiſpicia omnia, reliquaq; id genus, quæ ne de nomine quidem cognoſcimus, ſubſannamus & negligimus: ſed ſomniorum etiam præſenſiones,

quas quotidie experitur vita, quaſi futiles & inanes cõtemnimus, & aniſ libus fabellis non abſimiles eſſe affirmamus: nec iniuria mehercle, quando nunc omnia de fece (vt aiunt) haurimus: optimarumq́ artium diſciplinis non vt recte ſciamus, ſed compendij noſtri cauſa operam damus: turpeq́ apud pleroſq́ non habere ſit magis, quàm in rerum ignoratione pulcherrimarũ verſari. Sed quid ego hæc in præſentia, quæ certe ſine dolore cõmemorare nõ poſſum? Quin potius id ago quod mihi agendum eſt, & aureũ hunc de diuinatione per ſomnum libellum tibi Pole dicatum vt reliquos latinum facio, & pro viribus explico. Quod profecto mox faciam, ſi prius te admonuero, ſomnia hæc quæ diuinitus mitti creduntur, tunc præcipue apparere, cum inter vigiliam ſomnumq́ humanus verſatur animus, & vitæ innixus ſuæ, conſopito corpore expergiſcitur quodammodo, & ſua ipſius agere exiſtimatur. Vale.

DE DIVINATIONE PER SOMNVM.

DIuinationem quæ per ſomnum fit, quæve ab ipſis contingere dicitur ſomnijs, neque facile eſt ſpernere, neque rurſus illi omnino fidem præſtare. Quod enim omnes, aut plures aliquam habere ſomnia ſignificationem arbitrantur, tanquam ab experiētia dictum, fidem facere poteſt: & alioquin de nonnullis per ſomnia eſſe diuinationem non eſt incredibile. Rationem enim quandam id habere videtur. idcirco de reliquis etiam ſomnijs ſimiliter decernere quiſpiam poſſet. Quia autem nulla ratione conſtans intercedere videtur cauſa propter quam fiant, id profecto illis fidem non præſtare facit. Nam Deum quidem ſomnia mittere, præter id quod ratione caret, vt non optimis & prudentiſſimis, ſed cuiuis é populo illa mittat, abſurdum etiam eſſe videtur. Deorum autem ſublata cauſa, aliarum certe nulla ratione conſtare videtur. Primam enim originem reperire cur nonnulli præſagiant de ijs qui ad Herculeas degunt columnas, aut ad Boryſthenem, noſtræ profecto mentis ſuperat captum.

POſt libellum de ſomnijs, quem nuper explicauimus & interpretati ſumus, philoſophus commentariolum de diuinatione per ſomnia, ſtatim ſubiungit. nam illis intercedentibus plerunq; quid nobis poſthac vel agendū vel declinandum ſit præmonemur: coniectatiq; ſæpius valemus de futurorum euentis quæ ad nos reſq; noſtras pertinent, diiudicare. Hanc autē dicit ex ſomnijs diuinationē neq; penitus eſſe contēnendā, veluti nihil de futuris portēdentē. nā tum experientia ipſa nos docet pleraque nonnullis præcedentibus ſignis hominibus contigiſſe: tum in huiuſmodi re omnium ferè hominum cōſtans eſt cōſenſus. Vniuerſalis autē fama, Heſiodo teſte, haudquaq̃ eſt contemnenda. Dei enim quædā vox eſſe cenſetur. Neq; penitus igitur inquit negligenda eſſe ſomnia, neq; rurſum illis omnimodam prȩſtandam eſſe fidem: aut credere, quoniā in confeſſis eſt nōnulla diuinationem habere ſomnia, idcirco omnia quippiā præmōſtrare. in illis nanq; aliqua intercedere poteſt ratio: veluti in genere ſomniorum quæ naturalia appellantur, corporiſq; morbos & incolumitates præmōſtrare valent. In omnibus autem quȩcunq; ſomni tempore viderint homines, ſimilem ſubeſſe rationis modum haudquaquam veriſimile eſſe videtur. Nam ad Deum, inquit, referre ſomnia, illique horum cauſas aſſignare, cum ratione carere videtur, naturam ſcilicet diuinam, quæ in ſe cōuerſa, ſe ſolam intelligit & videt, cum ſola ſit ſemper intelligens & intellecta: ad huiuſmodi friuola, fragilitatiſq; humanæ plena negotia demittere: tum abſurdū eſſe & indecens, deū fatuis pleriſq; & mēte captis præmonſtrantia mittere ſomnia, quod ferè accidere percipitur: prudentibus autem viris & optimis nihil per ſomnia ſignificari. Semota autē & ſeiugata diuina cauſa, nihil ſanè de facili reperiri poteſt cui merito id muneris poſſit aſſcribi. Nam quoſdā præmonſtrantia videre ſomnia de ijs qui in extrema occidentis degūt plaga ad Gaditanum oceanū, Herculeaſq; colūnas, vel de ijs qui in vltimo Ponti Euxini habitant ſinu, Boryſthenēq; colunt ſiue vrbem, ſeu inſulam: maius profecto eſſe videtur & occultius q̃ vt humana prudētia, mentiſq; noſtræ diſcurſu, illorū principia & cauſæ rite percipi & cōperiri poſſint. Quibus ex verbis Ariſtoteles, etſi nō omnia, quȩdā tamē diuina eſſe ſomnia, quȩ ſupra humanū mētis captū quippiā præmōſtrare valeāt, clariſſime voluiſſe videtur. Quorū licet ignorētur cauſȩ, nō tamen ideo ſunt abijcienda, aut diuini cuiuſdā vigoris expertia eſſe illa exiſtimandū eſt. Maxima nāque pars, de illius ſentētia, eorum quȩ ſcimus, minima eſt eorum quæ ignoramus. Quo in loco obiter mihi cum pleraque ſuccurrant quæ hac de re apud varios rerum ſcriptores literis commendata lectitaui, quæ videlicet quibus veraciter ſomni tempore fuere prædicta, quātūq; ars ipſa medica ſomniorum profecerit viſis: tum id maxime quod Plinius ſecūdus vir alioquin huiuſmodi in rebus haudquaquam ſuperſtitioſus & credulus, in xxv. naturalis hiſtoriæ commentario memoriæ prodidit: quod quia cum pulchrum & ſcitu dignum eſt, tum Ariſtotelis verbis hoc in textu q̃ accommodatum eſſe

Heſiodus.

Herculeæ columnæ.
Boryſthenes inſula.

Plinius ſecundus.

videtur, illius apponere verbis decreui. Scribens enim de herbis quibuſdam, iſthæc ad literam ſubiungit. Alias inuenit caſus: alias (vt vere dixerim) Deus. Inſanabilis ad hoſce annos fuit rabidi canis morſus, pauorem aquæ, potuſq; omnis afferens odiũ. Nuper cuiuſdam militantis in prætorio mater vidit in quiete, vt radicem ſilueſtris roſæ, quam cynorhodon vocant, eblanditam ſibi aſpectu pridie in fruteto, mitteret filio bibendam in lacte. In Luſitania res gerebatur Hiſpaniæ proxima parte: caſuque accidit vt milite à morſu canis incipiente aquas expaueſcere, ſuperueniret epiſtola orãtis vt pareret religioni: ſeruatuſq; eſt ex inſperato, & poſtea quiſquis auxilium ſimile tentauit. Hæc ille. Ex quibus profecto diuina quædam eſſe vult ſomnia, quæ pro abſentibus interdum videantur, abſtruſas habentia cauſas, quas humanus veſtigare non poteſt animus: vt hoc etiam in loco fatetur Ariſtoteles, quæ Deum ipſum præmonſtrare, vir religionem potius negligens quàm admirans, manifeſte confeſſus eſt. Cur autem diuina iſthæc ſomnia cuiuis è populo potius, id eſt ſimplicioribus appareãt q̃ prudentibus (quod abſurdum in litera dixit Ariſtoteles) haudquaquam perſcrutãti ratione carere videbitur. Miſſa enim facio illa nunc, ꝙ ſimpliciores diuinæ naturæ cum propinquiores tum participabiles magis iure eſſe perhibẽtur: cum ij ad diuinum capiendum admittendumq; lumen ſint aptiores, vt ſacræ teſtantur literæ, cum dicitur, Qui abſcondiſti hæc à prudentibus, & reuelaſti ea paruulis. & quòd humana prudentia ſi ad deum conferatur, deſipientia potius quàm prudentia appellari debet, & ꝙ illi quos quaſi inſanos & ſtultos quondam neglexit mundus, diuinorum reuelationem myſteriorum habere meruerunt, iuxta illud· Nos inſenſati vitam illorum reputabamus inſaniam, & finem eorum ſine honore. & rurſum, Annunciauerunt opera dei, & facta eius intellexerunt. Vt hæc inquam miſſa faciamus omnia, non ab re ſanè eſſe videtur, humanam prudẽtiam experientijs actionibuſq; immerſam humanis, ad diuina recipienda ſomnia minus habilem & aptam videri: quæ ſolutus quodammodo animus, nihilq; cum vitæ illius ſpecie agens quæ ſibi cum corpore eſt communis, ſed in ſeparabili illa permanens vita, ſuſcipere nimirum & clare cernere cenſetur: quid humilioribus plerũq; occultis euenuiſſe cauſis liquidò eſt animaduerſum. Cæterum de his aliàs plenius, ſiqua dabitur poſthac occaſio, nunc ad Ariſtotelis literam reuertamur.

Cynorhodos.

Cur ſimplicioribus diuina cernãtur ſomnia.

SOmnia igitur vel cauſas eſſe vel ſigna eorum quæ fiunt, vel accidẽtia quædam neceſſe eſt, vel omnia, vel de ijs quædam, vel vnũ tantummodo. Dico autem cauſam quidem, vt lunam quòd ſol defectum patiatur: vt defatigationem febris. Defectus vero ſignum, ꝙ ſubit ſidus. Linguæ autem aſpredinem, ipſius febris. Accidens vero, quòd deambulante quopiam deficiat Sol. Neque enim ſignum defectus hoc eſt, neque cauſa: ſed neq; defectus deambulationis. Quapropter accidentium nullum neque ſemper fit, neq; magna ex parte. An igitur ſomniorum alia quidem ſunt cauſæ, alia vero ſunt ſigna eorũ quæ corporibus contingunt? Elegantes nanque affirmant medici magnopere conuenire ſomnia obſeruari. Et profecto ita exiſtimare conuenit illis etiam qui artes exercent, & aliquid diſquirunt, & philoſophantur. eæ etenim quæ interdiu fiunt motiones, niſi grandes fuerint & præualidæ, latere planè ſolent, ſi maioribus vigilantiũ motibus comparentur. Somni autẽ tẽpore cõtrario ſe habent modo. Parui nanq; motus, magni eſſe videntur. Palàm autem id eſt ex ijs quæ in ſomnis plerunq; contingunt. Modico enim auribus percepto ſtrepitu, fulmine ex tonitruis appeti ſe exiſtimant: minimaq; deſtillante pituita, mel & dulces ſe deguſtare ſapores. Atque etiam per ignẽ incedere, vehementerque calefieri, leui calore quaſdem corporis partes inceſſente. Quæ tamen experrecti hoc ſe habere modo manifeſte deprehendunt. Quare cum debilia omnium ſint initia, manifeſtũ ſanè eſt quòd morborum etiã, aliarũque paſſionum quæ in corporibus fieri debent. Palàm igitur eſt ꝙ iſthęc ipſa in ſomnis neceſſario illuſtriora ſunt, q̃ vigiliæ tẽpore.

POſteaquã in huius commẽtarioli procemio dixit Ariſtoteles incredibile non eſſe penitus circa ſomnia nonnullam diuinationem verſari: diuinaque etiam quædam eſſe potius tetigit quàm explicuit ſomnia: hoc in loco, vbi libelli huius incipit tractatus, de naturalibus volens recenſere ſomnijs, doceretq; quonam modo in ijs naturales quædam animaduertantur præſenſiones, neceſſaria quadam diuiſionis regula huiuſmodi omnia comprehẽdere nititur ſomnia: dicitq; illa neceſſario vel eſſe cauſas eorum quæ fiunt, vel ſigna, vel accidẽtia quæ fortuito eueniunt, vel omnia ſimul hæc, vel horum quædam, vel vnum tantummodo. Statimq; quid per cauſam, & ſignum & accidens intelligere velit, clariſſimis oſtendit exemplis: lunam dicens ſolis defectus eſſe cauſam, cum inter conſpectum noſtrum & ſolis corpus mediam ſeſe obijcit. ipſa autem aſtri, id eſt lunæ ſubingreſſio, ſolis defectus ſignum ſanè eſſe cenſetur. Cum enim illam ad ſubingreſſum accedentem cõſpicimus, futurum ſolis defectum certiſſime præcognoſcimus & pronoſticamur. Similiq; modo vehementem corporis defatigationem, febriendi cuipiam cauſam fuiſſe dicimus. ex illa enim commoti & inflammati humores, ſpiritus naturam in vniuerſo corpore, præcipueq; circa cor accenderunt: quã ſanè rem febrem poſtea conſequi neceſſe eſt. Linguæ vero aſpredinem, febris eſſe ſignum dicimus. nanq; cum ab illius extraneo calore per vniuerſum corpus humiditates abſumantur & intereant, in linguę ſanè ſubſtantia, quę ſuapte natura humida eſt, aſpredinem apparere illam vero conſentaneum eſt. Accidens autem dixit eſſe ꝙ ambulante quopiam ſol defectum patiatur, vel ꝙ deficiente ſole deambulet quiſpiam. vtrũq; enim vtriuſq; fortuitum eſſe accidens dicitur. quam accidentium naturam neq; ſemper fieri aſſerit: neque vt plerũque & in pluribus: ſed videlicet vt in paucioribus, & raro. His decurſis proſequitur philoſophus dicens ꝙ ſomniorum quidẽ alia ſunt cauſæ, alia vero ſigna. Et cauſæ quidem illa cenſentur eſſe ſomnia, quæcũque cum apparent, cogitatiuam excitant & admonent noſtram ad aliqua perficiẽda exequendaq; opera: admonẽtia ſcilicet nos priorum quorũdam. Quid autem iſtuc eſſe dicatur, paulopoſt ab ipſo cognoſcemus. Signa autem illa ſunt ſomnia quæ paſſiones quaſdam affectioneſq; corporeas vel animales nobis proponere & præmõſtrare videntur. omnia autem iſta (vt à principio diximus) de naturalibus philoſophus cõnumerat ſomnijs, de quibus plurimus illi hoc in loco eſt ſermo. Quamobrem ſubdit expertos & elegantes medicos commonere nos vt ſomniorum indicia & præmonſtrationes diligenter obſeruemus, illiſq; mentem adhibeamus. ex illis nanq; plurima morborum genera quæ inſtare cenſentur, pronoſticati, paruo negotio illa declinare poterimus. Id autem rationabile dicit eſſe ab ijs conſyderari diſquiriq; artificibus qui in arte ſua & diſcurrere valent, & de quopiam etiam philoſophari, id eſt ratiocinatione & diſcurſu vti, cauſaſq; perquirere poſſunt: qualis profecto artifex medicus eſſe dicitur ille, qui & elegãs ſanè eſt, & in philoſophiæ gremio enutritus. Quæ res non de ſolis etiam intelligi poteſt medicis, ſed de quibuſuis artificibus, qui & rite aliquid perſcrutantur, & circa quippiam recte philoſophari poſſunt. Subdit poſtea philoſophus cur ſomnijs mens in huiuſmodi rebus eſt adhibenda. nam licet eæ corporeę præmonſtrationes inter vigilandum etiã fieri cenſeantur, non tamen propter excellẽtes vigiliarũ diurnos motus, vehemẽteſq; ſenſuũ operationes, bene comprehendi & animaduerti poſſunt: quæ tamen ſomni tempore, cũ quieſcunt ſilentq; omnia, ſenſuſq; ipſi feriantur & otium agunt, inſigniter mouere & præſignare valent. quam rem clariſſimis ſtatim declarat exemplis, oſtendẽs ſanè quietis tempore paruas quaſdam motiones exiſtimari & videri ingentes & magnas. Paruus enim, inquit, ſtrepitus ſtertẽti iuxta aures factus, imaginationẽ illi fulminum & præſentiũ efficit tonitruorum: modicaq; pituitæ ſtilla in guſtatus ſenſiterium colliquata, ſaporis opinionem, cum dulcis, tum amari, qualis deſcendens fuerit humor nimirum, dormienti obijcit. Similiq; modo ſi dormiens quiſpiam calidas admodũ corporis quaſdã habuerit partes, igne ſanè torreri, aut vehementius calefieri per ſomnum videbitur. Quæ tamen omnia experrecti & à ſomno ſurgentes exilia & modica fuiſſe animaduerterũt. Iſthæc autẽ parua, inquit, & exilia quæ ſomni tẽpore vidẽtur magna, præſenſiones nimirũ eſſe poſſunt & præmonſtrationes cũ futurorũ morborũ, tũ paſſionũ quarũdã & affectionũ quę in corporibus fieri debent. Omniũ enim iſtorũ, ſicut aliarũ etiã rerũ, parua profecto & exilia ſunt initia, quę vigilantes (vt diximus) latent, dormiẽtes vero latere nõ poſſunt. Pręſagire igitur in ijs cõtigit ſomnijs nõnihil eorũ quę ad corpus pertinere vidẽtur. neq; hoc ab re. nihil enim ſubito fieri cẽſetur, & quod non adumbrata quodãmodo ſui aduẽtus præmittat indicia. Quod nobis etiã manifeſte aliquãdo contigiſſe meminimus. ab hinc enim ſex annos cũ periculoſe ægrotaui, prius quàm in id incidiſſem malũ, ſæpius per quietem videbar per cœnoſa quædã & maleolentia loca laborioſe admodum ambulare. Craſſi enim (vt arbitror) & glutinoſi necnon corrupti humores, qui illius nimirum cauſæ fuerunt morbi, hæc ſui indicia ſomni tempore præmonſtrabant. Huiuſmodi autem ſomnia nos medici obſeruare & animaduertere iubent, ex quibus futurarum prognoſtica conſtitutionũ circa corpora paruo negotio animaduerti poſſunt.

AT vero nonnulla in ſomnis apparẽtium fantaſmatum, propriarum vnicuique operationum eſſe cauſas, haudquaquam ratione caret. Quemadmodum enim cum agere quippiam debemus, aut in ipſo ſumus opere, aut etiam id iam peregimus, per recta plerunq;

ſomnia in illis verſamur,& agimus,quoniam à diurnis initijs præparatus exiſtit motus:ita rurſum neceſſe eſt eas quæ ſomni tempore fiunt motiones,diurnorum plerunq; operum eſſe principia, propterea ꝙ illorũ cogitatio nocturnis imaginibus iam eſt præueta. Et hoc certe modo ſomniorum nonnulla & ſigna & cauſas eſſe contingit.

POſtquam in ijs quæ retro dicta ſunt oſtendit philoſophus ꝙ nõnulla ſomnia,eorum quæ in corpore fiunt futuraq; ſunt,ſigna exiſtunt & indicia:hoc in textu ſanè declarat quomodo ſomnia nonnullarum etiam operationum quæ interdiu fiunt,hominibus ſunt cauſæ. illius autem ratio hoc procedit modo. Sicut enim,inquit,facturi quippiam,aut in opere exſtentes,aut poſt cõfectã etiã rem,nonnunquam ſomniare videmur ea quæ fecimus, vel factitamus,& in illis recte verſari,quia videlicet mens ipſa commota & veluti manu deducta à vigilantibus curis,ea nimirum ſomni tempore cernit quę vigilando quiſpiam agit,vel operatus eſt:ita ſæpius neceſſe eſt contingere vt motus qui in ſomnis fiunt,nonnullarum ſint operationum principia & cauſæ,quæ interdiu vigilãdo poſtea agunt homines. Quæcunq; enim in ſomnis apparentia cogitationem mouerint,& ad opera quæpiam excitauerint,quorundam memoriam præteritorum excitantia : iſthæc nimirum experrectos mouent & excitant,& ad illa ſæpenumero perficienda compellunt. Huiuſmodiq; ſomniorum genus in cauſarũ numero non ab re ponendum eſſe ducimus. Quemadmodum enim vigilantes ſæpius aliquid cogitamus,quod ſanè nobis in cauſa eſt vt quippiam poſtea faciamus,vel aliquid inueniamus:ita etiam ſomni contingere tempore eſt exiſtimandum. Cogitatio enim tunc otium agens, ex imaginibus quas in corde repoſitas cernit,aliud quippiã imaginatur:à quo certe accidit vt illud poſtea à nobis efficiatur:dicereq; tunc ſolent homines ꝙ confecti operis illius cauſa,id quod pridie viderant, fuit ſomniũ. Quòd autẽ ab alijs quibuſdã alia plerũq; imaginari excogitariq; cõtingat, palã certe eſt. Sępiꝰ enim lyrã inſpiciẽs quiſpiã,de lyrico,verbi cauſa Socrate,cogitare cœpit:à qua rurſum cogitatione ad aliã ſanè deducitur,poſteaq; ad aliam. Lubrica enim ad multa & bene agilis eſt cogitatio, à qua ſæpenumero quietis tempore admoniti & excitati,vigilantes poſtmodum illius ductu multa facere aggredimur. Vt autẽ ad ſummã dicatur,& breuiter vniuerſa cõcludatur ratio:vt operationes & actus diurni ſomniorum plerunq; ſunt cauſæ,& verum eſt id quod dictum eſt,

Omnia quæ ſenſu voluuntur vota diurno,
 Tempore nocturno reddit amica quies:

ita nihil prohibere cenſendum eſt nõnulla in ſomnis fantaſmata diurnorũ cauſas eſſe operũ. Hæc autẽ cõuenit & par eſt dicere de ijs operibus quæ in arbitrio ſunt noſtro,& quæ nõ diu poſt fieri debẽt.

VErum plurima fortuitis ſimilia habentur, illáque præcipue omnia,quæ remota ſunt, & quorum in nobis nullum eſt initium:vt de bello nauali,& de ijs quæ procul fieri cõtingit. De ijs enim eodem ſe habere modo par eſt, ac ſi quopiam aliqua de re memorãte, id ipſum fieri cõtingat. Quid enim ꝓhibet ſic ſe habere in ſomnis? quinimo multa eiuſmodi incidere veri eſt ſimile. Quemadmodum igitur de aliquo meminiſſe,neque ſignum eſt, neque cauſa vt ille ſuperueniat:ita ſomniũ, illius quod euenit, neque cauſa eſt,neq; ſignum, ſed caſus. Quamobrem ſomniorum multa non eueniunt. Fortuita enim neque ſemper,neque magna ex parte fiunt.

IN retro dictis à philoſopho oſtenſum eſt,vt vidimus,quænam ſomnia ad cauſarum genus referri poſſunt eorum quæ à nobis poſtmodum factitantur:quæve futurarum rerum quæ ad corpus noſtrum pertinere cenſentur,ſigna eſſe dicantur. Hoc autem in loco de ſomnijs loquitur Ariſtoteles,quæ accidentia quædam & caſus ſiue fortuita eſſe aſſeuerat,dicitq; plurima ſomniorum ita cenſeri:huiuſmodiq; vocat ſomnia remota, quoniã ab alijs fiunt & viſuntur,& in noſtra omnino nõ ſunt poteſtate,disiunctamq; à nobis rebuſq; noſtris habere videtur rationem. Quid enim ad nos pertinere videtur,aut quodnam futurę rei principium in nobis reperiri poteſt,bellum (verbi cauſa) nauale in Helleſponto abhinc duos mẽſes futurum eſſe, poſito ꝙ id quiſpiam ſomni tempore viſus ſit videre, inſtructaſq; in Helleſponto concurrere claſſes ſomniauerit:quæ res poſtea vt viſa fuit euenerit? Aut

etiam ſi quippiam non clare & manifeſte cernatur, ſed per ænigmata? Dico autẽ ænigmata, cum inuolucris quibuſdam nocturna obducuntur viſa, & aliud ab alio euenire cenſetur: quorum explicationem interpretationemq; viſorum, ipſi ſomniorum ſanè profitentur interpretes. Verbi cauſa quidam per quietem vidit à fœmina ſibi quadam melopepones dono dari, tenues quidem & oblõgos, verum in ſcorpionum caudas deſinẽtes. Accidit autẽ paucos poſt dies ab huiuſmodi ſomnio, illum à viſa per ſomnum muliere contumelia quadam & dolore affici. Ex quo veriſimiliter apparere poteſt, hoc ex ſomnio aliud per aliud præmonſtratum fuiſſe, ſi quidem prædictum fuiſſe quippiam exiſtimandum eſt. Aliud enim melopepones ab eo qui inſequutus eſt dolor, proculdubio eſſe cenſentur. Quibus autẽ accidentibus aſſimilentur ſomnia, manifeſte declarat Ariſtoteles, ꝙ ijs videlicet quæ raro admodum euenire ſolent. verbi gratia ſi quopiã de re quapiam conſyderante & cogitante, illa poſtea vt cogitata fuit euenire dicatur. Caſu enim & fortuito id manifeſtiſſime contingere videtur. Similique modo ſi ego (verbi gratia) amici cuiuſdam abſentis meminerim, & ille ad me eadem accedat hora, caſus profecto & fortuitum quiddam eſſe cenſetur. nulla enim ſubeſt cauſa, quoniam ego illius memini, vt ille ad me accedere debeat. Ita ſi ego (verbi cauſa) naualem in Helleſponto fieri pugnam ſomniauerim, vel huiuſmodi quippiam, non idcirco naualis conſequuta eſt in Helleſponto pugna: aut meũ præcurrens ſomnium illius fuiſſe cauſam eſt exiſtimandum, ſed caſu & fortuito nimirum iſta eueniſſe cenſentur. Et quoniam ſomniorum pleraq; huiuſmodi eſſe comperiuntur, & accidentibus aſſimilantur talibus, idcirco illa vt videntur non euenire dicit Ariſtoteles.

OMnino autem quoniã nonnulla etiam ſomniãt animalia, à deo certe miſſa non erunt ſomnia, neq; huius gratia fiunt, ſed dæmonia ſanè erunt: ſi quidem natura dæmonia eſt, nõ diuina. Huius autem rei ſignum eſt, ꝙ infimo genere homines futura præuidere poſſunt, & recte ſomniare, tanquam non mittente deo; verum ij quorum natura quaſi garrula eſt & melancholica, varias ſanè cernunt viſiones. Cum autẽ multiplicibus varijſque moueantur motionibus, plerunque aſſequuntur, vt nonnulli contendentes rapiunt. Quemadmodum enim vulgo dicitur, ſi multa iacias, aliàs aliud iacies: ita in ijs iſtuc accidit. Quòd autem pleraque ſomniorum non eueniunt, nullum eſt inconueniens. Neque enim ſignorum quæ in corporibus ſunt, neque etiam cæleſtium, vt imbrium & ventorum. Si enim alius valentior hoc acciderit motus, à quo cum fieri deberet, factum eſt ſignum, non fit. Multáque præterea recte cõſulta eorum quæ fieri expedit, incaſſum ceciderunt propter alia præſtãtiora initia. Denique non omne fit quod fieri oportebat, neque idem eſt id quod euenturum eſt, & id quod eſt futurum: ſed nihilominus prima initia dicendum eſt eſſe à quibus aliquid non eſt confectum, & ꝙ ſigna nata ſunt iſthæc eſſe quorundam quæ facta non ſunt.

CVm retro dixiſſet Ariſtoteles multa per ſomnia oſtẽſa non euenire, quoniam ſomniorum pleraq; fortuita ſunt accidentia, & caſus quidam, quorum ſanè natura extra id quod ſemper aut frequenter fit, eſſe ſolet: vt iſtuc etiã ſtabiliori confirmet fide, oſtendere cõtendit à deo quidem ſomnia non mitti: ſed à corporum natura, quam dæmoniam vocat, nimirum prouenire: quod duabus ſanè efficit rationibus, cum ſomniantium animalium minimeq; futurorum quippiam præuidere valẽtium oſtenſione vtens: tum (quod retro etiam fecerat) ſtultorum hominũ & deſpicabilium exemplo, qui plerũq; futura præuident, & recte ſomniant. Quòd autem nonnulla animalium ſomnient, clarius certe eſt q̃ vt vllis oſtenſionum indigeat ſplendoribus. Canes enim dormientes ſæpius ſublatrare audiuntur, & veluti ad feræ cuiuſdam præſentiam patulo oris hiatu appetere quippiam, inaniterq; faucibus concrepitare animaduertuntur. Similique modo ſomniare equos, boues, capras, pecora Plinius Secũdus grauis ſanè author palã eſſe dicit: crediq; aſſerit iſtuc ipſum propter ea quæ diximus, omnibus etiam accidere quæ animal pariant. Nocturna igitur viſa hanc ob cauſam minime quidem à deo miſſa eſſe exiſtimandum eſt. Demonias autem eſſe, id eſt naturales præmonſtrationes, credendum, cum natura ipſa à qua ſanè iſthæc proueniunt ſomnia, dæmonia exiſtimetur, & non diuina. Ex quibus

Quòd ratione carẽtia animalia ſomnient.

Plinius Secundus.

Diuinorũ genus ſomniorũ Ariſtotelem nouiſſe.

philoſophi dictis animaduertendũ eſſe cẽſeo Ariſtotelem diuinorum quoddam ſomniorũ genus etiã nouiſſe:quod in principio huius commentarioli tangere magis q̃ explicare illum diximus. Verum cũ phyſicas id ſupereminet cauſas,ad præſtantioreq; illorũ perſcrutatio ſpectet artificẽ,de naturalium ſolũmodo diuinatione præmonſtrationeq; ſomniorũ hoc in loco verba facere voluit, quæ in cauſas, ſigna & accidentia,ſiue caſus,non minus vere q̃ commode diſterminauit. Naturam autẽ hoc in textu dæmoniam vocat Ariſtoteles,vel quia deorũ eſt inſtrumentũ,& veluti miniſtra quædã:vel quia quod proxime aliquibus præeſſe videtur,vt natura rebus naturalibus,dæmonis nomine vocauere philoſophi: vel quia id quod ſimilitudine quadam ad dæmonum genus mirabiliores quaſdam & ſupra hominem actiones ederet,hoc nomine inſigniuit antiquitas. Et profecto ita res ſe habet. nam,vt vniuerſa voluit Academia,cum natura ſit incorporea quædam eſſentia,à corporibus haudquaquã ſeparabilis,illorũ rationes continẽs vniuerſas,non immerito dæmonum ſortita eſt nomen:cum alioquin opifficiam etiam in ſe habeat poteſtatem,quæ inter præcipuas dæmonum generi nimirum adſcribi cenſetur.

Quid natura de Academicorũ ſententia

Subdit poſtmodum philoſophus ꝙ quorũdam hominũ natura eſt veluti loquax & garrula,vt illa melancholicorũ eſſe exiſtimatur. multa nanq; ij (vt retro dictũ eſt) quietis tempore cernunt viſa, ceu loquaces & garruli multa loquuntur & garriunt. hoc autem idcirco,quoniam multæ & vehementes melancholicis fiunt motiones,cum melancholia ſit(vt dictum eſt)in multa & vehementi ſemper ſpirituum commotione & conturbatione. Quoniã autẽ ij multis excitantur & mouentur motionibus, ſemperq; in ſpirituum verſantur æſtu,veriſimile ſanè eſt illos nonnulla aſſequi & præuidere poſſe de futurorum euentis. quod ſtatim ſimilitudinũ quarũdã exemplis oſtendere nititur.

Melãcholiam in vehemẽti ſpirituũ commotione verſari.

Qui enim contendunt,inquit,& certant vt non ſolũ vnũ præueniendo rapiant, ſiue coronæ ſint (verbi cauſa) ſiue numiſmata,ſeu alia quæpiã quæ proijciuntur,ſed multa appetunt,& rapere contendunt multa:& ij nimirum cũ quæ proijciantur ſint multa,non vacuis redire ſolent manibus, ſed aliquid ſemper aſſequi conſpiciuntur:ita melancholici dũ ſomniant,quia multis agitantur motionibus (in motu nanq; perpetuo illorum ſemper eſt ſanguis,& qui in corde degunt,continuò agitantur ſpiritus) multa ſanè aſſequi poſſunt & præuidere.

Prouerbium.

Et quemadmodũ etiam,inquit,in prouerbio dicitur, Si multa proicceris, aliâs aliũ percuties & aſſequeris. Siquis enim (verbi cauſa) multas iaculatus fuerit ſagittas, aliud & aliud aſſequi poteſt, & plures feras proſternere:ꝙ ſi vnicam ſolum emiſerit ſagittam,aut quod intẽdit non aſſequitur,aut ſemel tantũ & vnum aſſequi poteſt:qui autẽ multa iacit (vt inquit Cicero) nõ nunq̃ collimat,id eſt aſſequitur & tangit:ita in melancholicorũ ſomnijs accidere cenſendũ eſt:qui cũ multa quietis tempore propter enarratas videant cauſas,veriſimiliter quædam aſſequi & præuidere valent.

Cicero.

Non euenire autẽ pleraq; ſomniorum poſtea ſubiungit philoſophus, quoniam cũ illorũ nonnulla (vt retro dictum eſt) ſigna ſint eorum quæ in corporibus fiunt,inconſtantem nimirum illa & vacillantem ſuã habere eſſentiã neceſſe eſt. Nanq; idipſum etiã in vniuerſo ſignorũ genere planè animaduertere contingit. Cum enim elegantes dicant medici, vehementes quietis tẽpore pauores, omneſq; præterea fœtidarum rerum apparẽtias, & veluti ſubolfactus,futurorum eſſe præmõſtrationes morborum:non ſemper tamen ijdem aſſerunt huiuſmodi ſomnia neceſſario conſequi morbos. Alia nanq; valentior inſurgere poteſt cauſa,quę omnia huiuſmodi ſigna,veluti nebulas Aquilo,diſſipet & expellat. excitata enim fortaſſe natura & præualens noxios illos & putridos humores,qui ſanè portendebant morbos,aut concoxit,& bonos effecit,aut certe amandauit & expulit: quamobrem ſomniator ille haudquaquã ægritudinẽ incurrit.

Pluuiarum & ventorum prognoſtica non ſemper euenire.

Quinetiam idipſum in mundanis,inquit,animaduertere contingit ſignis. Halo enim circa Lunæ apparens orbem,imbres ſanè & pluuias præmonſtrare dicitur. nihilominus iſthæc ſæpenumero fallit ratio,vanũque fit prognoſticum, ob ſiccæ plerunq; exhalationis præualentem vim,quæ pluuias imbreſque compeſcere poteſt. Similiq; modo ventorum ſignum futurorũ Lunæ ſydus eſſe cenſetur,cum non toto nitet orbe,ſed ſui parte dimidia(vt in meteorologicis eſt oſtenſum) clareſcit:non tamen hoc præcurrente ſigno ventorum ſemper perflant turbines. Si igitur alia,inquit,valentior emerſerit cauſa,quàm illa per quam apparuit halo, aut Lunæ non clarus per totũ conſpectus eſt orbis:neq; profecto decidunt imbres,neq; perflant venti. Subdit præterea ꝙ non ſolum in alijs,& ijs præcipue quæ natura fiunt,ſic ſe habere videtur res, ſed nõnulla etiam quæ hominũ arbitratu fiũt,& in illorũ poteſtate exiſtũt,hoc ſe habere vidẽtur modo. Multa etenim quæ maturo incepta ſunt cõſilio,ratos ſæpenumero nõ habẽt euẽtus,propter nõnulla quæ de nouo emergere cõtingũt,quibus mentẽ adhibere cõuenit. nãq; in rebus agendis,tẽporibus præcipue eſt parẽdũ. Illud autẽ,Deniq; nõ omne fit quod fieri debuerat· ſignare ſanè vult ꝙ nõ omnia fiunt quæ præmonſtrãtia habẽt ſigna ꝙ fieri debeant,& quæ fierent vtiq; niſi quæpiã valẽtior intercederet cauſa. Non idẽq; eſſe dicit quod euenturũ eſt,& quod eſt futurũ. Quod enim euenturũ eſt(ita enim nos in pręſentia latinũ fecimus illud quod græci ἐσόμενον appellant) de neceſſitate futurum eſt. Futurum autem id dicitur,quod ſanè contingit fieri,& non fieri. Qua de re in commentarijs de generatione & corruptione ſufficienter eſt pertractatum.

DE ijs autem ſomnijs quę talia non habent initia qualia diximus, ſed remota vel temporibus,vel locis, vel magnitudinibus, aut horũ ſanè nihil,veruntamen eiuſmodi in ſe non habent initia ij

qui vident ſomnium, niſi fortuitò præuidere contingat, id profectò erit magis quàm vt dicit Democritus idola & effluxiones ad cauſam referēs. Quemadmodum enim cum quiſpiam aquā mouerit, aut aërem, id aliud mouit, illo autem ceſſante quodamtenus authore abſente procedere contingit: ita nihil prohibet motum quempiam & ſenſum ad ſomniātes peruenire animos, à quibus ille idola & effluxiones fieri aſſerit: & quocunque peruenire contigerit, noctu magis ſentiri, quoniam interdiu ſi deferantur, euaneſcant. Noctu nanque tranquillior eſt aër, quia minus perflatæ ſunt noctes, & in corpore propter ſomnum ſenſationem facere, quoniam tenues dormientibus motus quàm vigilantibus ſentiuntur magis. Porrò ij motus imagines efficiunt, ex quibus eiuſmodi futura præuident. Quapropter infimæ conditionis hominibus hæc accidit paſſio, & non ijs qui prudentia ſunt inſignes. Sapiētibus enim interdiu fierēt ſi mitteret illa deus. Hoc autem modo infimæ conditionis homines præuidere veriſimile eſt. Siquidem horum mens haudquaquam eſt cogitabunda, ſed tanquam deſerta, & ab omnibus vacua, & quæ impulſa ſecundum motorem agatur.

CVm retro de ſomniorum prædictionibus pertractauerit philoſophus, quæ cum accidētia, tum ſigna eſſe exiſtimantur, quibúſve contingere ſoleant, & quo fiant modo: hoc in textu de reliquo ſomniorum genere nos docere aggreditur, & illorum præſenſione viſorum quæ nullum in nobis principiū habere vidētur, ita ꝙ ab illis certe ſomnijs ſunt diuerſa, quæ in cauſas & ſigna diſterminauit, noſq; naturalia illa vocauimus, cum quippiam ſcilicet circa ſomniantis corpus vel animū præmōſtrarent. Vocat autē iſta remota, id eſt extermina & longinqua, cū tēporibus & locis, tum magnitudinibus: ſomnia nimirum intelligens illa quæ multum poſt tempus euenire animaduertūtur: & de ijs quæ ad remota & diſtantia pertinent loca, reiq; cuiuſpiam magnitudinem circūcernūt, veluti nos retro Plinio Secūdo teſte de matre cuiuſdam in extrema Hiſpania militantis, deq; eius ſomnio diximus: & cuiuſmodi etiam videri poſſunt ſomnia quæ de bellorum euentis, vrbiūq; magnarū euerſionibus quippiam præmonſtrare vidētur. Huiuſmodi igitur ſomniorū genera, vel illorum etiā quæ principia non habent in ipſis ſomniantibus eorum quæ fieri & euenire debent: vniuerſaliter, inquit, dicendum eſt, niſi voluerimus illa ad caſum & accidēs referre (vt retro eſt dictum) alio ſe habere modo q̃ Democritus aſſerat, horum cauſas omnium aſſignare contendens. Dixit enim ille idolorum ſpecies quaſdam noctis tēpore hominibus occurrere: quorum è numero benefica quædā & propitia, nonnulla vero malefica eſſent & noxia: quāobrem bonorum ſibi occurſum precatur idolorum. Huiuſmodi autem idola cum magna, & hominum excedentia quātitatem, tum multiformia & varia eſſe aſſeuerat, eáq; neque penitus immortalia, neq; cito intereuntia, ſed longæua, hominumq; generi futura præmōſtrare, aliâs quidē apparētia, & veluti in oculis verſantia, nonnunquā etiam voces emittentia, quas ſomni tempore audire videntur homines. Dicit igitur philoſoph⁹ ꝙ ad huiuſmodi ſomniorum præſenſiones conuenientius eſſe videtur q̃ iſtas idolorum adducere machinas, dicere & opinari motiones quaſdam & ſenſationes fieri, à quibus ſic formato & configurato aëre, & per nares & aures ſomni tēpore ad primum ſenſitiuum applicante, & ad illius ſenſiterium, id eſt cor accedente, ſomniantes quādoq; futura præuidere. Quomodo autem moueatur & cōformetur ipſe aër ad effectus huiuſmodi & opera, ab Alexandro Aphrodiſeo in ſuo de dæmonibus cōmentarioſo ſufficienter (vt aiunt) eſt declaratum. nam ad manus noſtras is non peruenit libellus. Habent enim cum operationes noſtræ tū ſermones quædam ſui initia, à quibus nimirum fieri & prouenire debeant. Motiones autem huiuſmodi aſſimilat Ariſtoteles ijs qui in aqua fiunt motibus, de quibus retro etiam ſermonem fecit, cum primo ſcilicet mouēte ſemoto & ceſſante, adhuc in aquarum vorticibus perſtat & remanet motio, alia videlicet parte aliam impellente, donec deficiant motus illi, & aliquò ſanè pertingentes cōſiſtant. Noctis autem tempore illos magis fieri aſſerit, quoniam tranquilliores ſunt noctes, & minus perflatæ. propter ſolis enim motū & calorem (vt in meteorologicis dictum eſt) plurimi interdiu excitantur venti. quas etiam ſenſationes & motus extrinſecus aduenientes noctu & in ſomnis ſentiri magis & percipi dixit, quoniam parua tunc temporis (vt dictum eſt) videntur magna, & tales faciunt impreſſiones quæ ſentiri ſanè poſſunt, quæ alioquin interdiu, & ſolutis ſenſibus nō plus mouere poſſent, quàm exiguum candelæ lumen in meridiano ſole ſenſilem efficere claritatem. Quoniā autem ij motus, ſiue

Democritus.

Alexander Aphrodiſeus de dæmonibus.

Cur noctes diebus trāquilliores, & minus perflatæ.

fantaſmatum ſpecies noctu feruntur, occurrītq; quibuſnam occurrere cōtigerit, idcirco viles quoſdā & infimæ ſortis homūciones præuidere poſſe futura cēſendū eſt. Mittente autē illa Deo (vt plerique voluerunt) tū interdiu fieri præmōſtrantia magis cōueniebat ſigna, cū mens vegeta vigilat: tum non cuiuis è populo, ſed ſapientibus viris & virtutibus inſignitis illa certe mitti oportebat. Affertq; præterea in textus calce cauſam quandam cur infimæ ſortis homines interdū futura præuideāt magis q̄ ſapiens vir & philoſophus, quam nos etiam retro adduximus, dicens vulgarium mentē & cogitatiuā deſertā eſſe & vacuā, quāobrem à motionibus illis & imaginibus commota tū illas facilè recipere poteſt, tū mouentis arbitrio agitatur ſanè & ducitur. Secus autem in philoſophis viris eſſe cenſetur. Horum nanq; cogitatio pulchris ſanè & excellentibus contēplationum motionibus referta, nihil extrinſecus facilè admittere poteſt. ab illis enim cōmota, minora & externa haudquaq̄ cernere & animaduertere valet. Quēadmodum enim vigilantes interdum ſi accuratius quippiā imaginamur, illa nō cernimus quæ oculis oblata ſunt noſtris: officit enim & propellit maior motus minores motiones: ita in ſomnis commota & excita cogitatiua animæ poteſtas à motibus qui in illa ſunt, vel figuris, quæ plurima philoſophātibus ſemper obuerſantur viris, haudquaquā cernere & animaduertere extrinſecos oblatos motus, eſt veriſimile. Et iſthęc pro Ariſtotelicorū verborū ſententia & explicatione ſufficiāt.

Cur viles homines interdum per ſomnia diuinent.

Digreſſio de ſomniorū cauſis quippiam præmonſtrantium.

Verum cogitanti mihi, & de huiuſmodi ſomniorum prædictionibus ſedulò diſquirenti, illa profecto Academicorū vera videbatur eſſe ſententia, quā neq; Ariſtoteles hoc in loco negat, & omnes præterea philoſophi (exceptis vt diximus paucis) confirmare ſanè vidētur, nonnulla videlicet diuina eſſe ſomnia, quæ cōſopito corpore, vigilāte vero anima, vtilitatis boniq; alicuius cauſa hominū generi apparere ſolent. Verū vt iſthæc in cōfeſſis eſt res, ita in ambiguo eſſe videtur, quænā ſomniorū huiuſmodi veræ & indubitatæ dicātur eſſe cauſæ. Pleriq; enim Academicorū, animorū diuinitati hæc aſſcribūt munera: inter quos princeps Iamblich⁹, quē diuinū ſua cognominauit ætas, animū dicit hominis duplicē habere vitā, alterā quidē cū corpore exiſtentē, ſimulq; cū illo verſantē: alterā vero ab omni illius cōmercio & cognatione remotā. Cū igitur vigilant homines, plurimū vita vti aſſerit illa quæ animæ ſanè & corpori eſt cōmunis: ſomni vero tēpore ab illa certe veluti à vinculis animo inditis ſolutos, illa nimirū diuiniore vti poſſe vita, quæ à materiæ conditionibus generationeq; eſt ſeiugata. Dormientibus igitur hominibus de quibus id fas eſt dicere & ſentire, cū animus veluti ſoluitur à corpore, tū vitæ illius ſpecies per ſe ipſam permanens ſeparabilis ſeparataq;, ſiue intellectualis illa ſit, ſiue etiā diuina, expergiſcitur excitaturq; protinus, agitq; quēadmodum diuina illius fert natura, futurorūq; clara cernit initia.

Iamblichus. Humanos animos duplicem habere vitam.

Antiquā medicinam ſomnijs inuentā.

Quāobrē antiquā inquit medicinā inde primo inuētā, plurimū ſomniorū prædictionibus ſanè debere: ſuoq; etiā ait tēpore in Aeſculapij fano quodā dormientib⁹ ſomnia quędā mōſtrari & apparere ſolita, quib⁹ diuerſa morborū curabātur genera. Ad ſummū, vir ille vniuerſam ſomniorū diuinationem humanis aſſcribere videtur animis, cū expurgati ſcilicet illi, & à corporis contubernio quātū fieri poteſt ſeiugati, peculiaribus excitātur motionib⁹, & ſua ipſorū agere vidētur. Et profecto (vt Platonicus inquit Syneſius) ſapiens res eſt animus à ſenſuū colluuione externorum otium agens & liber, qui naturas ſanè illi ingerūt alienas: cui ita ſe habenti, mundanum ſe prorſus adiungere Deum, à vero non eſſe inquit alienum.

Syneſius.

Porphyrius.

Prophyrius autē, nonnulliq; eiuſdē ſectæ viri, vniuerſam hanc rem Dæmonum generi acceptā referre contendunt, dicūtq; patrē illū mundiq; opificē Deū, vt Deos humanis animis duces dedit: ita Dæmonas illorum curatores eſſe voluiſſe. Bonos igitur hos & propitios Dæmonas, mediā ſcilicet inter deos hominesq; naturā, nūq̄ officia deſerere ſua affirmant, ſed imminentia paſſim à malis dæmonibus pericula pro facultate ſua ſignificare, cum ſomni tempore oſtēdentes, tum per animos diuinitus inflatos præmonſtrantes.

Dæmones animorum curatores.

Et ſi quis omnia quę ab illis per quietem præmonſtrantur, diſcernere valeret: hunc certe cum omnium ſemper immunē malorū fore, tum vatē etiā futurum egregium conſtanter aſſeuerāt. Verū illos quidē ſemper & paſſim omnibus ſignificare: non omnes autē ſignata ab illis comprehendere poſſe dicunt: quoniā nō omnes ad illorum cognoſcēda intelligendaq; monita ſunt habiles & apti: vt quiuis è populo notatos literarū conſpicit characteres, ſcriptum vero legere non poteſt illud, niſi qui literas didicerit. Quamobrem ſomniorū præſagia refert Porphyrius partim ex nobis eſſe, quæ ſanè eſſe vidētur illa de quibus in expoſitione noſtra retro verba fecimus, & naturalia illa appellauim⁹: partim vero ab extrinſeco, quæ Dæmonū ſcilicet generi aſſcripſerūt illi.

Plutarchus de Socratis Dæmonio.

Plutarchus quinetiā Cheronæus, quem græci Polyhiſtorem, id eſt multæ hiſtoriæ virum, & multiſciū cognominauere, in dialogo ſuo quē de Socratis Dæmonio inſcripſit, Dæmonas ſomniorū præmonſtrantium effectores eſſe videtur aſſerere. ait enim Socratis mentē à corporeis ſeiugatam affectionibus, neceſſarijsq; ſolummodo cultus cauſa corpori coniūctam, habilē certe fuiſſe & idoneam vt ab accedente digne & decenter moueretur. Accedēs autem illud nō vocem fuiſſe ſuſpicandum eſſe, ſed ſermonem ſine voce dæmonij tangentis eum illa ipſa re quam illi oſtēdere volebat. Vox nanq; plagæ aſſimilis eſſe videtur vi quadam animum percutientis, ſermonēq; recipere cogētis quando inter nos verba cōferimus. ſuperior autem mens habilem mouet animum nulla intercedente plaga, illū re intellecta contingens: is autem illi cum vigilando, tum dormiendo obſequitur & paret, corporis affectionibus nullis reluctantibus. Ex quibus liquidò (vt arbitror) cuiuis apparere poteſt virum hunc prędagia omnia quæ tum ſomni tempore, tum vigilando humanis conceduntur animis, à ſuperiori mente, id eſt à dæmonum natura illis nimirum præſtari & concedi voluiſſe, qui illorum admonitu & contubernio digni eſſe cenſerētur. Cur autem dæmonium illud Socratis, vt apud pleroſq;,

præcipueq́ Platonẽ in Theage & Phędone legitur, nunq̃ illũ impellebat, ſed ſemper reuocabat: non cõtẽnendę eſt diſquiſitionis initiũ: quæ quoniã ad propoſitũ nõ facit noſtrũ, in præſentia nõ mouebitur: aliàs, ſi dabitur, illã veſtigare tẽtabimus. Syneſius autẽ Platonicus inter poſteriores Academicos vir magni nominis, ſomniorũ prædictiones ab idolorũ ſimulacrorumq́ effluxionibus, quæ vndiq́ in ſpiritũ feruntur fantaſticũ, proculdubio fieri affirmauit: quod Democritũ etiã apud antiquos ſenſiſſe ſi quiſpiã mentẽ illius recte perpẽderit, & ad ſententiã magis q̃ ad verba reſpicere voluerit, nõ immerito exiſtimare poterit. nõ enim corpulẽtas illum effluxiones, & rerum obſtãtia quædã & materialia idola euibrari & occurrere crediſſe, virũ alioqui talẽ, & naturæ indagatorẽ vel præſtãtiſſimũ, merito exiſtimãdum eſt, ſed formales quaſdã & ſpiritales imagines emicare, & ſomni tẽpore ad dormientium animos penetrare voluiſſe credẽdum eſt: á qua certe opinionis ratione neq́ philoſophum diſſentire Ariſtotelẽ retro enarratus nos docere potuit textus, qui præmõſtrantiũ ſomniorũ, quorũ principia in ipſis nõ reperiuntur dormiẽtibus, cauſas eſſe dicit motiones quaſdã & ſenſationes, noctu magis q̃ interdiu ad quieſcẽtes animos ſubintrãtes, fantaſmataq́ efficiẽtes, à quibus illi excitati futura ſanè præuidere poſſent. Quid enim aliud quæſo iſtuc eſt, q̃ idipſum quod dixit Democritus, & mox proferet Syneſius? aut vbi nã, niſi in verbis, & in ijs etiã modica videtur eſſe diuerſitas? Quod enim idola ille & effluxiones, hic fantaſmata vocat & motiones. nã ꝙ neq́ in ijs, ſicut nec in illis vllũ merito adhiberi poſſit corpus, craſſum præſertim & obſtipum, ijs certe perpendere licet qui recto mentis examine iudicare & ſententiã ferre valent. Verum iſthæc Democriti, imò veritatis cauſa obiter ſint dicta. quãobrẽ ad Syneſium vnde digreſſi fuimus reuertamur. Voluit igitur vir ille à rebus omnibus quæ vniuerſi ambitu & natura cõprehendũtur, ſiue in præſentia exiſtant, ſiue in præterito factæ fuerint tẽpore, ſeu futuræ poſthac expectentur (nanq́ is etiã quidã exiſtentiæ eſt modus) cũ præcurrẽtes habeãt in rerum natura cauſas, idola quædã profluere, & ab eorũ eſſentia iugiter emanare. quorum omnium vndiq́ emanantiũ, ſpiritũ fantaſticũ, animæ ſcilicet vehiculũ primum, clariſſimũ aſſerit eſſe ſpeculũ. circũeuntia nanq́ ſimulacra eiuſmodi, & à vero labẽtia ſtatu, tũ ob eſſendi imbecillitatẽ, & indeterminatã infinitatem, tum quia à nemine dignoſci percipiq́ poſſunt, in hoc irretita ſpiritu, & illi ſanè applicãtia, tũ primũ ſui effigiẽ oſtendere & reddere poſſe aſſerit. Eorũ igitur, inquit, quæ facta ſunt, quoniã in eſſendi actum iam proceſſerunt, perſpicua paſſim mitti idola, donec tẽporis diuturnitate imbecillia facta euaneſcant. Eorum vero quæ in præſentia exiſtunt, vtpote quæ adhuc cõſiſtãt, validiora ſanè & manifeſtiora peruenire ſimulacra: futurorũ autẽ indefinita certe, & admodum indiſcreta. Sunt enim hæc veluti præuolumina quædã & replicationes rerũ nõdum præſentium, & ceu efflorefcentiæ quædã immaturarũ adhuc rerũ & nondũ perfectarũ proſilientes, & tanq̃ deliteſcentium ſeminũ ſubobſcura & adumbrata indicia. Quãobrẽ futurorũ prædictiones nõ omnibus eſſe inquit cognitas & peruias, quoniã ab ijs obſcuræ & adumbratæ omnino procedũt imagines, quę ſanè artẽ & iudiciũ expoſtulẽt ſingulare. Has autẽ dixit rerũ imagines omnibus quidẽ ſignificare & prædicere, illos autem ſolos cognoſcere & intelligere qui illarum ſpeculũ, id eſt fantaſticũ ſpiritum depuratũ defecatumq́ habere curauerint, cũ philoſophiæ præparationibus, tũ moralium virtutũ operibus, alijſq́ pleriſq́ quę illũ ſanè dignũ ad id operis efficere valent, & vt illi poſtmodum intellectus, ipſeq́ innoteſcat deus. Quapropter Pſellus vir cũ academici tum peripatetici dogmatis in primis peritus, in ſuo de dæmonibus libello, dæmonas inquit nõ omnibus, ſed ijs dũtaxat qui illorũ digni habentur cõtubernio, appropinquare, illiſq́ futurorũ præſcita largiri. Spiritui enim fantaſtico ipſos ſpiritus exiſtentes nullo negotio copulari, copulatoſq́ & coniunctos, nullãq́ emittẽtes vocem, ſed internũ immittẽtes ſermonẽ, quieſcẽtium docere animos. neq́ hoc valde inquit eſſe admirãdum. Quẽadmodũ enim qui loquitur, inquit, ſi procul loquatur, vehemẽtiori clamore indiget: factus vero propinquior in aurem clam inſuſurrat: ꝙ ſi etiam poſſet cũ ipſo animæ ſpiritu copulari & coaleſcere, nullo prorſus egeret ſono, ſed illius arbitrio conceptus ſermo, nullo penitus vocis illaberetur ſtrepitu: ita ſanè dæmonũ eſſe conuerſationes, cum animis videlicet illis qui illorum digni contubernio eſſe cenſentur. Verum inquit à medicis huiuſmodi rem & recentioribus philoſophis haudquaquam recte perpendi, quoniam ij ſenſata ſolũ cognoſcunt, & quæ ad corpus pertinere videntur curant: quæcunq́ vero ſenſus ſupereminent, animaduertere negligunt. Sed iam digreſſionis huiuſce ſit modus, & ad philoſophi literam reuertamur.

Syneſius.

Pro Democrito.

Spiritus fantaſticus animæ primum vehiculum.

Cur futurorũ præſenſiones difficiles.

Pſellus de Dæmonibus.

CVr autem nonnulli qui ecſtaſin patiuntur, præuident, in cauſa eſt quoniam peculiares motus illos non præpediunt, ſed diſſipãtur. extraneos igitur maxime ſentiunt. ꝙ vero quidã recte ſomniãt, & ꝙ amici de amicis præuidẽt maxime, idcirco cõtingere videtur, quoniã amici mutuas ſibi inuicem curas impertiunt. Et ſicut quæ procul ſunt, cognoſcunt & ſentiũt maxime, ita cognitorũ notiores ſunt motus. Melãcholici autẽ propter vehemẽtiã, vt qui à longinquo iaculãtur, ſæpe collimant:

necnō ob celerē permutationem, celeriter id quod ſequitur imaginantur. Queādmodū enim Philægidis poëmata furore perciti ijs quę ſimilia ſunt coniūcta dicūt & cogitant, vt Venerem, itaq; ad primum annectunt. Præterea ob vehementiam ab alia motione illorum non extenditur motus.

Vates. Sibyllæ. Pythia. Anus Dodonæ.

Amicitia animorum affinitas.

Alexādri ſomnium.

Philænidis poëma.

POſtquā in ijs quę retro dicta ſunt, Ariſtoteles ſomniorū quæ in nobis principia nō habere vidētur, præmonſtrationes à motibus quibuſdā & ſenſationibus ſiue imaginibus & ſimulacris quæ noctis tēpore primū petūt ſenſitiuū, fieri oſtendit & aſſeruit: hoc in textu cauſas indagare contendit propter quas nonnulli præuidere & recte ſomniare dicūtur. Huiuſmodi autē cum melancholici eſſe cēſentur, tum ij qui ecſtaſin patiuntur, id eſt qui extra ſe poſiti quodāmodo inſaniæ ſpeciē quādam habere videntur, quales fuiſſe vates, & Sibyllas, & apud Delphos Pythiam, fatidicaſque Dodonæ anus, memoriæ prodidit antiquitas: qui non ſolum per quietē & ſomniādo, ſed vigilādo etiā præſentire & prædicere de futuris poterant. Huiuſmodi igitur naturæ homines, ſicut & melācholicos, recte ſomniare dicit Ariſtoteles, & futura præuidere, quoniam proprios nō habent motus externis officientes motibus. Cū enim in interſtitio poſiti ſint iſti prudētiū virorum, & omnino inſipientiū, nihil ferè imaginantur aut cōſyderare tentant. Et cū, vt retro eſt dictū, huiuſmodi homines vacuā habeant & deſidē cogitatiuæ animæ vim, nulliſq; impeditā imaginationū curis, rationabiliter ſentire poſſunt quęcūq; extrinſecus in eos incurrūt. quę autē ſint incurrētia & obuiātia iſta quę aduenas & extraneos hic vocat mot⁹, retro dictū eſt, vbi de ſimulacris ſcilicet & imaginibus, ſiue à rerū naturis emicātibus & noctis maxime tēpore integris permanentibus, primūq; ſenſitiuum petētibus, ſeu à Dæmonū naturis beneficis nobis immiſſis, ſiue à diuinorū penetralibus animorū in nobis excitis & cōmotis verba fecit. Subiūgit poſtea philoſophus amicos de amicis ſæpenumero recta ſomniare: ſtatimq; ſubdit cauſam, dicēs amicos maxime ſibi inuicē curas impartire. & profecto iſtuc haudquaquā ab re eſſe videtur. Amicitia enim cognatio quædā & affinitas animorū inter ſeſe eſſe cenſetur: & idcirco concinne admodum de præſtātibus dicitur amicis in duobus corporibus vnicū inhabitare animū. Si igitur alter de altero præſentire dicitur, non eſt admiratione dignū. Nā ſicut amici de abſentibus ſæpius cogitāt amicis, dulcēq; memoriæ ſenſum illorū ſemper habent: ita etiā in ſomnis ſæpenumero cum illis verſantur, recteq; de illis idcirco ſomniare poſſunt. Exemplorū plena ſunt omnia: & nos retro, cū de matre quę filio in Hiſpania militanti herbam ſomnio præmōſtratā indicauerat, diximus: tū in præfatione quadam noſtra de Alexādri Macedonis ſomnio mentionem fecimus, quo præmonitus & edoctus ille Ptolemæo familiari ſuo ex vulnere venenato moriēti, ſaluti ſanè fuiſſe perhibetur. Melāchołicos quinetiam recte ſomniantes, & futura nonnunquā præuidentes dicit, quoniā illorū (vt retro dictum eſt) natura vehementes habet motus, & varias illorum cōmutationes. Vt igitur ſagittis arcuq; vtens, qui multa ad remotum quoddā ſignum ſpicula dirigit, potius collimare, vt ait Cicero, & illud cōtingere cenſetur, q̄ ſi vnam tantū dirigeret ſagittam: ſic vehementes illæ & crebræ melācholicorū motiones efficaces ſæpius noctis tēpore eſſe poſſunt, iugiq; viſorum cōmutatione id aſſequi principiū quod alia cōſequi nata ſunt. Quædā enim in nobis (vt alias dictum eſt) reperiuntur principia quibus per ſimilitudinē quādā inuentis & cōmotis, celeriter etiā cōtingit nos illa præuidere quæ cōſequūtur. Cuius rei ſtatim ſubiungit exemplum, quod tēpore quidē illo clarū & omnibus patēs eſſe debebat, nos vero illud in præſentia coniectura ſola aſſequi poſſumus. Similiter enim ſe habere has dicit motiones in ipſis melancholicis factas, vt Philægidis ſe habent poemata, in quibus conſequentia præcedentibus ſimilia erāt. Non enim quemadmodum in Euripidis (verbi cauſa) tragœdijs nunc quidem ab Helena ad Hecubā ſermonis tranſit ſeries, aliàs vero ab eiſdem ad famulas chorumq; deuoluitur, ita in Philægidis poëmate, quiſquis iſte fuit Philægides (nam nos neq; de nomine quidem illum vnquā percepimus) interpolatæ carminū erant periodi: ſed ſiue de Venere ſermo illi fuerat, ſeu de Iunone, ſemper eadem orationis ſeries & idem tenor à principio ad finem vſq; deducebatur. Niſi forte in textu corrupte poëtæ illius ſcriptū eſt nomen, & Philægidis loco Philænidis rectius legi debet. Fuit autē Philænis famoſa ſua ætate meretrix, quæ de cōcubitus varijs generibus conſcripſiſſe dicitur, quā Philocrates poeta luculentiſſimis lacerauit verſibus, cuius etiā Maro, ſiue quiſquis fuit ille, in Priapeis ſuis meminit. Huius igitur poëmata hoc in loco dicere philoſophus videtur à libidinoſis & turpibus idcirco diſci, & cito intelligi, quoniam facilè ij à ſimili & conſequenti mouentur. nam ex vna concubitus (verbi gratia) ſpecie conſequentem aliā celeriter reperire poſſunt. ἐμμανεῖς autē, vt textus habet græcus, effrenes in libidinem, & furioſi in re dicūtur. Ex hoc vero declaratur per ſimilitudinē melancholicorū facilitas ad cōſequētia ex præcedentibus reperiēda. Illud autē, vt Venerē, additū eſt quia poëmatis illius potuit eſſe inſcriptio, Philænidis Venus, ſicut Homeri Ilias, & Virgilij Aeneis. Iſtoque modo dictorum huiuſmodi peruia erit ſententia. Melancholici autem tum quia multa in ſomnis vident, tum quia faciliter illa permutantur: id quod principio adiacet, & illud conſequitur, cito imaginari poſſunt, & ita ipſi principio annectere, quemadmodum libidinoſi & in Venerem furentes, Philænidis poëmata, quæ ſimilem & vniformem habent ſequelam, cito, ſupplendū eſt, dicunt videlicet ex tempore & cogitant, vt Venerē, id eſt ita inſcriptū poëma. quo in loco coniunctio

illa enim ſuperfluere videtur. Illud autem, itaq; ad primum annectunt, redditio illius eſt literæ, celeriter id quod ſequitur imaginantur. Interpoſitio autem eſt Philænidis póematum ſimilitudo.

ARtificioſiſſimus autem ſomniorũ eſt interpres, quicunq; poteſt ſimilitudines contemplari. Cuiuſuis enim eſt recta diiudicare ſomnia. Similitudines autẽ dico, quoniã ſimiles accidunt imagines ijs quæ in aquis cernuntur idolis: vt proxime diximus. ibi nanq; ſi multa fuerit cõmotio, haudquaquam ſimilis fiet effigies aut idola ijs quæ vera ſunt. Efficax itaq; erit eiuſmodi ſufficienter diiudicare imagines, qui celeriter animaduertere poterit & perſpicere diſſipata & diſtorta idola, ꝙ hominis, aut equi, aut cuiuſuis alterius exiſtũt. Et ibi ſanè ſimile quiddã poteſt ſomnium. Motus enim recta extrudit ſomnia. Quid igitur eſt ſomnus, & quid ſomnium, quamve ob cauſam vtrunque illorum fit, præterea de ea quæ ex ſomnijs eſt diuinatione, dictum eſt; de communi autẽ animalium motione eſt dicendum.

IN libelli huius calce philoſophus oſtendit quinam efficaces & periti ſomniorum ſunt coniectores & interpretes, aſſeritq; illos ſanè eſſe quicunq; ex rerum ſimilitudinibus imagines rite perſcrutari & inuenire poſſunt, cum vel permutatæ ſunt, vel cõfuſæ vel ſubobſcuræ. Cuiuſuis enim dicit eſſe de integris & non confuſis recte iudicare poſſe ſomnijs. Vel enim experiẽtijs id facere poteſt, vel ex libellis hac de re editis, hiſtorijſq; multiiugis idipſum colligere valet: non autem cuiuſq;, ſed periti & elegantis eſt confuſa & incerta ſomnia recte coniectari poſſe. Quẽadmodum enim, inquit, idola quæ in ſtantibus apparent aquis, ꝙ hominum videlicet vel equorum ſint imagines, quiuis è populo recte dignoſcere poteſt: non cuiuſuis autem eſt eaſdem iudicare imagines ſi in currentibus & commotis inſpiciãtur aquis (ſæpe enim hominis ſimulacrum, equi eſſe imaginem iudicabunt) ita ſanè in ſomniorũ cõiecturis & iudicijs merito eſſe cenſetur. Idoneus nanq; & efficax ille videtur eſſe coniector & interpres, qui contemplari & rite perpẽdere poteſt rerum ſimilitudines, & quonam modo ex alijs alia fiant, & nõnunquã in tertiã quandam apparentiã commutantur, vt ex illis poſtmodum iudiciũ ferre poſſit ꝙ id ſimulacrũ quod hominis verbi cauſa eſſe videtur, nõ eſt hominis, ſed equi aut bouis: & ex ijs reliqua poſtea cõiectari. In ſomnis nanq;, vt retro eſt dictum, non minus q̃ in aquis, alij motus alios prędediunt & extrudunt, ſimulacrorumq; continuitati multum quantum officere videntur. Quamobrem Artemidorus ſomniorum interpres in primis nobilis, in commẽtarijs ſuis quos de ſomniorum prædictionibus non minus ingenioſe q̃ inſigniter conſcripſit, ingenio excellentem eſſe inquit oportere ſomniorũ interpretem, qui ſimilitudine capta à principio ad finem vſq; peruenire poſſit quando à ſe inuicem diſiuncta & diſſipata fuerint ſomnia: & nonnunquam à fine ad ipſum regredi poſſit principium. Cõtingit enim aliquando à principio exiſtente cognito finem ignorari, neq; rite diſcerni: interdum vero contrà rem ſe habere. Prudentem igitur, inquit, illum & maxime expertũ eſſe oportere. quod ex verbis etiam philoſophi hoc in textu clare animaduertere licet. Qui poſtremo etiam loco, & in commentarioli huiuſce fine, vt ſui moris eſt, breuem & dilucidum prædictorum facit epilogum: idque ſignat de quo eſt mox verba facturus.

FINIS.

N. LEONICVS THOMAEVS DANIELI RENERIO PATRICIO VENETO S.

COgitanti mihi, Reneri pręſtãtiſſime, & animo ſæpe vol uenti, illi profecto ex hominum numero mihi cum pręclare vixiſſe, tum feliciter vitam cum morte cõmutaſſe nõ immerito viſi ſunt, qui ingenue educati, liberaliterq; eruditi, omnibus vite negotijs & curis procul amandatis, in optimarum artium ſtudijs, rerumque naturæ cõtemplationibus ætates ſuas, omnemque vitæ curſum tranquille & inſigniter conſumpſerunt. Nam ſiue, vt philoſophorum præſtantiores voluere, ſecundarum vitarum quaſi præludia quædam primæ ſunt vitæ, idq; nimirum nobis hic commẽtatur, quod alibi certius tenere & beatius poſſidere poſſimus: quid profecto expeditius reperiri, aut exploratius eſſe poteſt, quàm illud quod alumnis ſuis philoſophia pollicetur, & abũde largitur? Cuius omnis certe eſt labor, vniuerſum ſtudium & induſtria, vt liberi quoad fieri poteſt, & ſublimes à corporum contubernio ſoluantur animi, & tanquam à tenebroſo euolantes carcere, veras rerum altiſſimarum contemplentur eſſentias. Siue certe aliud quippiam poſt extrema contingere fata exiſtimandum eſt, quid profecto ſecurius, aut iucundũ magis eſſe poteſt, quàm in hoc vitæ ſalo à varijs perturbationum reflatibus, & dolorum curarumve ingruẽtibus vndiq; procellis abductos, in philoſophiæ gremium tanquam in placidiſſimum quendam portum cõfugere, vitaq; perfrui beata, quam vel philoſophia ipſa, vel nihil præterea aliud cõcedere ſanè & efficere poteſt? Quòd ſi beneficẽtia erga mortales, bonorumq; largitate & communione, proxime ad deorum immortalium naturã accedere poteſt homo: cui id potius quàm viro philoſopho cõtingere poſſit, certe reperies neminem: qui cum alios aſſidue docendo, tum multa ſcribendo, non præſentes tantummodo, ſed poſteros: non vnam tantum vrbem, ſed vniuerſum penè orbem magnopere iuuare & excolere poteſt. E philoſophiæ nãq; adytis veluti à peculiari quodam & recondito deprompta penu, cum leges omnes, & elegantioris vitę inſtituta, tum ſanctiſſimi certe mores, optimarumq; artium vniuerſæ emanarunt doctrinæ: quorum diuina certe veſtigia humanarum moderatrix rerum vltima nimirum ſequitur ſapiẽtia, quæ hominem, diuinum profecto animal, & tanquam terreſtrem quẽdam deum non ab re efficere cenſetur. Verum neſcio quo modo dum hæc dicũtur, & in vulgus exeunt, mirifice fauent homines, veraciterq; iſthæc de philoſophia prædicari aſſeuerant omnes: ſed ſiue præceptorum bonorum vitio, ſiue ætatis noſtræ infelicitate, cũ magnifice loquantur omnes, pauci tamẽ admodũ (vt inquit Plato) illius pulſant fores, ſed quibuſuis potius cir

cunforaneis nebulonibus & ſophiſtis ſeſe tradunt, à quibus latrare diſcãt, quàm ijs qui eorum animos præclariſſimis diſciplinarum inſtitutis & rationibus nutrire & excolere rite poſſent. Quod ſanè malũ nõ minus principum liberis, quàm cuiuis è populo, aduerſo quodam fato noſtra ætate cõtigiſſe videtur: vt vnde lux ſeculo exoriri debuiſſet, inde profundiſſimæ emergerent tenebræ. Non eſt mirãdum igitur ſi hinc illi decerpantur fructus, quos nequam colonus inſeruit, malorumq́ de malis agricolis peſſimiſq́ ſeminibus largo prouẽtu apparuit meſſis. Nam, per deum immortalem, vndènam tãtus niſi ab eiuſmodi initijs hac tempeſtate malorũ proceſſiſſet aceruus? vnde hęc ſcelerũ tragœdia prodijſſet? Taceo luxuriã, auaritiam, odia, ſimultates, cæteraq́ id genus quæ nunc vigent vitia: exigua enim iſthæc ſunt, & æquo animo toleranda: de bellis loquor, rapinis, cædibus, vrbium euerſionibus, prouinciarum vaſtitatibus, deq́ omniũ origine & altrice malorum impietate, deiq́ neglectu, à quibus certe omnia ſurſum deorſum ſupioribus annis adeo cõflictari & cõflagrare cõſpeximus & nũc etiã videmus, vt niſi benignus poſthac ad nos reſpiciat deus, nõ modo philoſophia ipſa, ſed omnes penitus elegãtiores excultioreſq́ vitæ artes breui interituræ videãtur, ſterilitatiſq́ nimirũ illa ſubſequetur calamitas, quã non tantũ terra natis & ſtirpibus, ſed animis etiam ipſis & ingenijs, ſtatis annorum curriculis contingere dixit Plato. Verum neſcio quomodo dum aliud planè in animo habeo, aliud nunc ago, & à philoſophiæ veris laudibus duri me temporis trãſuerſum deploratio rapuit. Quibus tamẽ malis ſi quid adhiberi remedij poteſt, id certe totum à philoſophiæ præceptis petendũ eſſe contẽderim: quod nos & aliàs fecimus, & nũc etiã iſtuc ipſum facere non deſiſtimus: tẽporũq́ duriorũ difficultatẽ vnico hoc ſolatio leuamus. Cũq́ ſuperioribus diebus in cõmentariolũ de ſomniorũ diuinatione Ariſtotelis, interpretationes & explicationes noſtras abſoluiſſemus, de eodẽ (vt aiunt) oleo & opera libellũ de animaliũ motione cõuertere & explicare aggrediebamur, cuius paraphraſin, & eius etiã qui de animaliũ inceſſu inſcribitur libelli, cum ſuperioribus annis dũ Patauij publice profiteremur, conſcripſiſſemus, præſenti certe labore iure carere poſſemus, niſi nos cum aliorum librorum quos latinos fecimus & explicauimus, conſuetus inuitaſſet modus: tum illorum etiam habẽdam eſſe rationem duxiſſemus, qui nõ tantũ Ariſtotelis ſententiã, ſed ſingula quæq́ etiã illius verba examinare & perpendere cupiunt. Vale.

DE ANIMALIVM MOTIONE.

De animalium autem motione quæcunq; illis per genera inſunt, & quæ differentiæ, quęve eorum cauſæ quæ illis ſingillatim accidunt, de omnibus in alijs eſt conſyderandum.

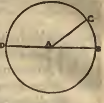
Appetitiua animæ vis poſt fantaſticam ordinatur poteſtatē.

Breuis dicendorum præcurſio.

Quoniam appetitiua animæ vis & motiua coniunctæ copulatæque ad ſe inuicem (inclinatio enim quædam ad motum ipſe videtur eſſe appetitus) cauſæ profecto ſunt in animalium genere ipſius motus localis. Animalia enim cum quippiam appetunt, inclinantur ad illud, & loco mouentur. Similique modo cum abhorrent aliquid, declinant & fugiunt. Ordinantur autem duæ iſtæ animæ vires poſt phantaſticam poteſtatem. Conſpicimus nanque maxime poſt fantaſiæ ipſius aſſenſum, motionum potentiam conſequi, tanquam illius terminum & finem. Cum præterea eæ due animæ vires, motiua ſcilicet & appetitiua haudquaquam iudicatiuæ eſſe cenſeantur, ſed cum illius parte practica facere (anima nanque diuiſione ſui quadam bifariam diſterminatur in iudicatiuam ſcilicet & practicam, & huius ſecundæ ſectionis appetitiua & motiua iure eſſe cenſentur) quoniam inquam appetitiua & motiua cauſæ ſunt in animalium genere (vt dictum eſt) motus per locum, & poſt virtutem collocantur fantaſticam: memoria autem (vt retro dictum eſt) habitus cenſetur eſſe phantaſmatis, vt eſt illius imago cuius dicitur eſſe fantaſma: conuenienter admodum poſt commentariolum de memoria, & ſupra expoſitos etiam libellos, quem præ manibus habemus de animalium motione ſequitur commentarius, in quo Ariſtoteles (nihil enim prohibet, vt arbitror, breuiter quæ in eo continentur percurrere) inueſtigat quęnam ſit cauſa propter quam animalia per quamlibet moueantur motionum ſpeciē. oſtenditq;, vt videbitur, ꝙ omne illud quod a ſe mouetur: neceſſario quiddam in ſe habet immobile, & quòd extrinſecus etiam alterum ab ipſo exiſtens immobile quiddam eſſe oportet. Poſtea quærit quodnam ſit mouēs ipſum cælum. quo in loco reprehendit illos qui Atlantem cælum ſuſtinere & fulcire dixerunt. Quærit præterea ſi mundum ipſum corrumpi deſtruíque contingat. Subiungitque poſtmodum quamobrem vt moueri poſſit mundus, quiddā eſſe immobile ſit neceſſe. Ambigitque poſthac ſi vt moueantur inanima, oporteat aliquid cū intrinſecus tum extrinſecus eſſe immobile. Quæritque etiam vtrúmne in ijs quæ per locum mouentur, aliquid extra quieſcere oporteat, necne: & ſi eodem etiam modo in ijs quæ augentur & alterātur, fieri contingat. Conſequētique deinceps doctrinę ordine quęrit quonā modo corpora mouet anima, & quod voluntariarum ſit principium motionum, & quomodo aliquando intelligentes non dicūtur facere. Infert præterea quòd primum mouens animalia, ſimul cum principio eſt, & quòd ſpiritu moto mouentur animalia, & quonam modo moueantur ſubiungit, cum per voluntarios appellatos motus, tum per inuoluntarios: quamve ob cauſam cor maxime & pudenda in voluntarijs motionibus cientur: & quomodo principium quidem à partibus, & rurſum à principio partes mouentur. Et hæc ferè ſunt omnia de quibus in hoc perſcrutabitur commentario. Dicit autem in prima ſtatim libelli propoſitione de animaliū motionibus, quę videlicet ſingulis illorum generibus vel ſpeciebus inſunt, déq; illorum differentijs, in alijs eſſe conſyderandum, intelligere volēs commentarios qui de animalium progreſſione inſcribuntur. ibi nanq; philoſophus oſtēdit & docet quamobrem alia quidem animalium quatuor mouentur notis, alia vero pluribus, & propter quid alia pedibus carere vidētur: alia vero pedibus ſuſtinentur: & omnino de illorum differentijs loquitur: necnon de ijs quæ animalibus inexiſtunt quę vtilia ſunt ad progreſſionem, abunde in illis nos commentarijs docet Ariſtoteles.

Omnino autem de communi cuiuſcunque motionis cauſa (nam alia quidem volatu mouentur: alia natatu: nonnulla progreſſione: alia per alios ęiuſmodi motus) in præſentia eſt pertractandum. Quòd igitur aliarum initium eſt motionum, id quod ſeipſum mouet: illius autem id quod eſt immobile: præterea quòd primum mouens neceſſario omni vacat motu: determinatum eſt prius cum de ſempiterno motu, vtrum ſit necne: & ſi ſit, quidnam ſit, conſtitutum eſt. Hoc autem non ſolum vniuerſali ratione accipere oportet, ſed in ſingulis etiam & ſenſilibus quorum gratia vniuerſales quærimus rationes, & quibus oportere

illas accommodari exiſtimamus. Etenim in ijs manifeſtum eſt non poſſe quicquam moueri, niſi aliquid quieſcat. Ac primum quidem in animalibus. Oportet nanque ſi aliqua mouetur pars, quieſcere quippiam: & hanc ob cauſam articulorum flexus animalibus inſunt. His enim vtuntur flexibus vt centro quodam: fitq; totum membrum in quo articuli eſt flexus, vnum & duo, necnon rectum & curuum, inflexus gratia cum actu tum poteſtate commutatum. Cum mouetur autem & inflectitur, alia quidem mouetur nota, alia vero in ipſo inflexu quieſcit: quẽadmodũ ſi diametri A & D quieſcat, B vero moueatur, & fiat A C. Verum hoc in loco impartibile omnino videtur eſſe centrum. In illis enim motiones fiunt. Mathematicorum nanq; mouetur nullum. In articulorum autem curuaturis poteſtate & actu modo quidem fit vnum, modo autem partibile. Verum initium vt eiuſmodi eſt, quieſcit inferiori parte mota: vt brachio quidem moto, cubitus: toto autem membro, humerus: & tibia quidem mota, genu: toto verò crure, coxa.

IN his de animalium motione commẽtarijs inueſtigare vult philoſophus quænam ſit communis cauſa ꝙ vnũquodq; moueatur vt moueri natum eſt. Etenim alia quidem volatu mouentur: nõnulla natatu: alia vero animalium ſerpendo, & corporis quodam tractu per locũ ſe mouent: & alia motionum alijs mouentur modis. Oſtẽſum autẽ eſt alibi ꝙ illud quod à ſeſe mouetur, & ſeipſum mouet, id eſt anima ipſa, aliarum omniũ eſt initiũ motionum. Quòd autẽ & hoc ipſum etiã ſe moueat, cauſam & originem primũ omniũ principium immobile exiſtens dicit eſſe: quod primũ eſſe mouẽs, & ſempiternæ motionis, mundanæq; reuolutionis cauſam, in octauo de phyſico auditu cõmentario demonſtratũ eſt. Pro quorũ declaratione animaduertendũ eſſe cenſeo, motum, vt ad propoſitum ſpectare videtur negotiũ, trifariam poſſe conſyderari. Aut enim cõmuniter & abſolute: & de hoc cum in tertio de anima cõmentario breuiter pertractatur, cum oſtẽditur animam initium eſſe motus in vniuerſo animalium genere: tum in hoc libello quem præ manibus habemus, in quo de omni communiter motu perſcrutatur, vt ex corporis intelligi poteſt parte. Aut ſecundum differentias ſuas conſyderari poteſt motus, peculiareſq; & proprias rationes: & de hoc in commẽtarijs de generatione animaliũ eſt pertractatum, & in libris etiam de cælo & mundo, vbi de naturali elementorum agitur motu. Aut conſyderari poteſt motus tertio modo vt ad organa & inſtrumentorum machinas reſpectũ habere videtur: & de iſtiuſmodi motu in commẽtario de inceſſu animalium locutus eſt Ariſtoteles. De huiuſmodi autem motu dicit non ſolum ratione vniuerſali eſſe declarandũ (ꝙ enim omnium aliorũ motuum cauſa eſt ipſum immobile primum, vniuerſaliter eſt demõſtratum) ſed ad ſingulares etiam eſſe deſcendendũ oſtenſiones, propter quas vniuerſales nimirum præmiſſæ ſunt demõſtrationes. Nã ſi illæ quidem partialibus congruerint oſtenſionibus, eiſq; quadrare & conſentire viſæ fuerint, admittit ſanè illas & recipit animus. Sin vero illis minime reſpõdere videantur, ab eis ſanè refugit & abhorret. Sicut autem in vniuerſalibus rationibus manifeſtum eſſe dicit non poſſe fieri motũ niſi quippiã penitus immobile reperiatur: ita in ipſis etiam inquit animalibus eſſe exiſtimandum. Nam in membrorum quæ mouẽtur inflexibus & iuncturis, id immobile & quieſcens nimirum reperitur: cum curuaturæ ipſæ & articulorum inflexus centri obtinere videantur locum: ita ꝙ totum id membrũ in quo illa eſt curuatura quam centro aſſimilat, vnum eſt quodammodo & duo, actu quidem vnum, poteſtate vero duo, cũ cogitur ſcilicet & inflectitur. Quo in caſu punctum quod in curuaturæ & ſuffraginis eſt medio, quieſcere proculdubio cenſetur, cum reliquæ membri illius moueantur partes. Cuius ſanè rei mathematicã etiã, vt in alijs plerunq; ſolet, adducit oſtenſionẽ. Quemadmodum enim, inquit, in circulo D C B, cuius diameter eſt D A B, ipſa A D diametri pars manet & quieſcit, mouetur autem ipſum B, id eſt ipſum A B, reliqua ſcilicet diametri pars in circuli circũferẽtia, & mota facit A C: ita in ipſis animaliũ mẽbris manifeſtò fieri cõtingit. Sit enim B D totũ brachiũ, A D vero brachij pars illa quę eſt ab humero ad ipſum cubitũ: B A autẽ pars illa quę infra cubitũ eſt cũ manu, quæ mota effi-

cit A C. Hoc in caſu ipſum A quod eſt brachij curuatura, & centri locum obtinere cenſetur, ſtare & quieſcere dicitur, cuius gratia totum brachium vnum & duo actu ſimiliter & potentia eſſe retro dictum eſt. Verum in mathematicis quidem, inquit, centrum impartibile eſt: & cum à motu mathematica abſtrahant, illa moueri dicere voluntarium eſt & fictitium. Hæc autem quæ in ſuffraginum curuaturis centrorum locum obtinere diximus, tum impartibilia eſſe cenſentur, tum poteſtate & actu quandoq; fiunt vnum: quandoq; vero partibilia, id eſt, fiunt aliquando duo, vt dixerat. Verùm principium in omnibus motis manere & quieſcere oportet, parte quæ poſt ipſum ſequitur mota. Cuius rei exemplum in brachiorum & crurum motu ſtatim ſubiungit, dicens quòd brachio commoto, per brachium ipſam intelligens vlnam, id eſt, partem illam quæ poſt cubitum eſt manum verſus. Vlna igitur mota, cubitus ſtat: toto vero membro, id eſt, vniuerſo moto brachio, humerus ſtare dicitur. Similiq; modo in cruribus tibia mota ſtat genu. Toto vero crure moto, coxa manere & quieſcere cenſetur. Per tibiam autem partem illam intelligi volo, quę ſub genu ad talos vſq; diſtēditur: per crus vero partem quæ ſupra genu ad inguina vſq; pertinet. Coxam autem voco id quod iſchiam medici appellant, in qua cruris os innititur.

QVòd igitur vnumquodq; in ſeipſo quieſcens quippiam habere oportet vnde motionis eſt initium, & ad quod inniſum totū ſimul mouebitur, & per partes, manifeſtum eſt. Veruntamen omnis in ipſo minus efficax eſt quies, niſi extrinſecus aliquid fuerit ſimpliciter quieſcens, & omni carens motu. Operæpretium autem eſt accurate æſtimantes de eo quod dictum eſt perſcrutari. Contemplationem enim quandam habet non ſolum ad animalia, verum ad ipſius etiam vniuerſi motum & lationem pertinentem. Quemadmodum enim in ipſo immobile quiddam eſſe oportet ſi debet moueri, ita etiam magis extra ipſum animal quippiam eſſe oportet immobile, ad quod inniſum quod motum eſt mouetur. Si enim ſemper ceſſerit, vt muribus per terram aut arenā progredientibus, non ſanè progredietur: neque certe vllus erit progreſſus, niſi ſtet terra: neque volatus, aut natatio, niſi aër aut mare reſiſtant. Hoc autem aliud ab eo eſſe quod mouetur, neceſſe eſt, & totum à toto, nullamq; rei motæ eſſe portionem quod ſic eſt immobile. *Sin* ſecus fuerit, non mouebitur.

COnclusionem retro probatam, q̃ videlicet omne id quod mouetur ſiue per totum, ſiue per aliquas ſui partes, neceſſario aliquid in ſe habet quieſcens, à quo motionis illius initium emanat: hoc in loco breui colligit epilogo philoſophus: additq; inſuper quòd omnis in illo minus efficax & inſufficiens eſt quies, niſi quippiā etiam extrinſecus omnino quieſcēs & immobile reperiatur, ad quod inniſum & appellens illud ſanè moueri poſſit. Qua de re non contēnendā dicit eſſe diſquiſitionem, non ſolum ad animalia, ſed ad ipſam etiam vniuerſi naturam pertinentem. Neceſſe enim eſt in hoc eſſe aliquid omnino immobile, ſi cælum moueri debet: & centrum ipſum, vel primam cauſam penitus omni motu carentem, quam in Metaphyſicis ſuis æternum & optimum appellauit animal philoſophus. Quo in loco eſt animaduertēdum quòd communis iſthæc ratio eſt de animalium genere, & cælo. Vt enim cælum moueatur, quòd quieſcens ſit quiddam oportet, circa quod moueri poſſit: aut extra cælum aliquid penitus immobile, quod tanquam amatum & deſyderatum mouere dicitur. In animalibus autem quæ attractu & impulſione mouentur, quiddam extra illa eſſe neceſſe eſt immobile, ad quod attractus fiat & impulſio. In omnibus igitur iſthæc non quadrat ratio, ipſis inquam animalibus & cælo: ſed, vt diximus, communem quendam oſtenſionis habet modum. Quòd autem niſu quodam & appulſu omne moueatur animal, clariſſimis in omni illorū genere declarat exemplis. Si enim, inquit, terreſtria animalia ſuper fixam & ſtātem non mouerentur terram, haudquaquā progredi & loco moueri poſſent, ſed vt muſculi, inquit, in alto puluere, aut profunda gradientes harena, aut nihil, aut parum certe proficerent & mouerentur. Similiq; modo in volatili genere, & in ijs quæ in aquis & humida degunt natura, eſt videre, quorum niſi altera aëri, altera vero aquis inniterētur & appellerent, neq; volare profecto, neq; natare poſſent. Quieſcens igitur quippiam extrinſecus neceſſe eſt eſſe vt moueri animal poſſit, diuerſum penitus ab illo & ſe toto, & ſecūdum omnes ſui partes,

ita quòd nulla ſit rei motæ pars iſtuc immobile quod extrinſecus neceſſario reperiri diximus. Aliter enim nullum moueri poterit animal.

HVic autem rei teſtimonio eſſe poteſt id de quo ambigi ſolet, cur ſi quis nauigium extra propellat conto ad malum innifus, vel ad aliam illius partem, paruo negotio illud mouet: contrà ſi in ipſo ſit nauigio, & idipſum facere cōtēdat, minime illud mouere poſſit, nèque ſi Tityus ipſe aut Boreas ex ipſo ſufflent nauigio, ſi quidem eo ſufflare quenquam contingat modo, quo pictores faciunt, cum ex ſeipſo quempiam ſpiritum emittentem pingunt. Siue enim leuiter ſpiritum, ſiue ita vehementer emittat, vt maximum efficiat ventum, ſiue aliud ſit quod proijciatur vel impellatur: neceſſe eſt primū ad ſuarū quāpiā partium quieſcentem innifum propellere: deinde hanc ipſam partem, aut cuiuſnam continget eſſe pars, ad externum quiddam innifam quieſcere. Qui autem nauigium propellit, cum ipſe in nauigio ſit, nullique innitatur, rationabiliter nauigium non mouet: quoniam id cui innititur, manere neceſſe eſt. Accidit autem ipſi idem & quod mouetur, & cui innititur. Qui autem extra propellit, vel trahit, ſanè mouet. Nulla enim nauigij pars eſt terra.

DIxerat in ſuperiori (vt vidimus) textu Ariſtoteles, ꝙ ſi quippiam moueri debeat, non ſolum partem in ſe habere permanentem erat neceſſe, à qua motus illius emanaret principium, ſed nihilominus quiddam etiam extrinſecus quieſcere & immobile eſſe neceſſarium erat, quod neq; eſſet totum, neque pars illius quod mouebatur. quam rem hoc etiam in loco clara oſtenſione cō firmat, aſſeritq; problematis cuiuſdam diſſolutionem illi rei retro adductæ teſtimonio eſſe poſſe. Eſt autem problema huiuſmodi: cur ſi quiſpiam in nauigio exiſtens, contóq; ad nauigij malum innifus, vel ad aliquam nauigij illius partem, nauigium propellere contendat, minime id facere poteſt: ſi autē idem ipſe in littore ſtās idipſum facere conetur, paruo negotio nauigium illud propellit. Huius enim effectus, qui manifeſte cernitur, cauſam nimirum aſſerit eſſe iſtam, quoniam in nauigio exiſtens quiſpiam cōto ad illius malum innifus, nauigij pars eſſe cenſetur, nihilq; extra ſtans immobile habet nauigium vt moueri poſſit. In littore autem idem ipſe exiſtens facilè eodem conto idem propellit nauigium, quoniam extrinſecus littus ſtare certū eſt, quod neq; nauigiū, neq; nauigij ipſius vlla eſt pars. Hunc igitur effectum qui oculata cernitur fide, teſtimonium dicere pro ea quæ retro adducta eſt conclusione, hoc in loco aſſerit Ariſtoteles. Verum quoniam non ſolum dictorum declaranda eſt ſententia, ſed verba etiam philoſophi ſingula ſunt explicanda: animaduertendum eſt ꝙ in naui ſtantē quempiam, & conto proræ vel malo nauis innifum, nō poſſe illam mouere dicit, neq; ſi Tityus eſſet, neque ſi Boreas ipſe. per Tityū innuere volens immenſas propellentis vires, ab immani & vaſto Tityo occaſione ſumpta, cuius interfecti corpus ab Apolline & Diana, ob tentatam (vt aiunt) Latonam matrem, nouem iugerum ſpatium occupaſſe poëtæ licenter fabulantur. Boream autem idcirco adduxiſſe hoc in loco videtur Ariſtoteles, tum quia ventorum eſt violentiſſimus, tum vt ad nauigij commotionem, conuenientem adduceret motorem, ſignificanterq; in problematis ratione verſaretur. A ventorum enim flatibus vt plurimum motari & impelli nauigia conſueuere. Dicit autem, neq; ſi violentiſſimus omnium Boreas in naui eſſet, & diſtentis inſufflaret buccis (quemadmodum pictores facere ſolent, & in nauium ſæpenumero puppibus ventos è regione velorum ſufflantes pingere) illā mouere poſſet. Verum quonam modo venti nauigia propellere, & illa mouere dicuntur? An quoniam extrinſecus exiſtentes perflant? Si enim in naui eſſent, illam mouere non poſſent. Cur autem extra nauim poſitus quiſpiam illam conto propellere poteſt? An ꝙ littus quidem, vel ſcopulus, aut omnino terra immota perſtant, neq; nauis ſunt partes? Qui autem in naui eſt, illā mouere non poteſt, quoniā nauis pars eſſe cenſetur, & quoniam in omni ſanè motione aliquid firmū & immobile eſſe oportet. Si enim nauis moueretur ab illo qui in ipſa eſt naui, idem profecto numero motum eſſet, & quieſcens: quod fieri non poteſt. quieſcens quidem, quoniam id quod mouere debet, ad quieſcens quiddam inniti & applicari oportet, vt inde propellere poſſit. Motum autem ob ſuppoſitionem, quæ vult quòd mouēs in naui exiſtens illam ſanè moueat. Et iſtud certe eſt quod ſubobſcure in fine tangitur literæ, vbi di-

citur: Accidit autem ipſi idem & quod mouetur, & cui innititur. Illud autē, Neceſſe eſt primum ad ſuarum quampiam partium quieſcentem inniſum propellere, huiuſmodi ſanè eſt: Gubernator (verbi cauſa) vel nauta nauim conto propellēs, primum quidem vlnam ipſi applicat cubito, & brachiū humero, illíq; inniſus conto intermedio, alicui rei extrinſecus exiſtenti, & quieſcēti (verbi cauſa) littori vel ſcopulo appellit & innititur. Cubitus autem in hoc caſu, & humerus, ipſius propellentis, id eſt gubernatoris vel nautæ ſunt partes. Contum quinetiam, quo ille inſtrumento ad propellendum vtitur, ceu pars quædam illius eſſe cenſetur. Paríq; modo eadem exiſtit ratio ſi non in naui quiſpiam & terræ conto inniſus nauem propellere contendat, ſed in terra exiſtens, contúmq; proræ applicans, id facere ſtudeat. vtrobique enim aliquid extrinſecus eſſe manens & immobile ſi nauis moueri debeat, neceſſe eſt eſſe.

SEd dubitare ſanè poterit aliquis, an ſi quid vniuerſum mouet cęlum, & omni carere motu, & nullā cæli eſſe partem, neq; in cælo eſſe oporteat. Siue enim ipſum motū, cælū mouet, aliquod ſanè non motum attingens neceſſe eſt ipſum mouere, id autem nullam mouētis eſſe partem: ſiue continuò non motum eſt id quod mouet, nulla itidem motæ rei erit pars. Et hoc ſanè rectè dicere videntur quicunq; aſſerunt q́ circulo latę ſphæræ nulla omnino manet pars. aut enim totam ſtare neceſſe eſſet, aut illius cōtinuum diuelli. Verum quoniam polos potentiam habere quandam arbitrantur, cum nullam habeant magnitudinem, ſed vltima & puncta exiſtant: id ſanè non rectè. Ad hoc enim quòd nulla illorum eſt eſſentia, fieri non poteſt vt vnicus à duobus agatur motus. Polos porrò duos faciunt. Quod igitur ad vniuerſam naturam quiddam ſic ſe habet vt terra ad animalia, & ad ea quæ per ſe mouentur, ex huiuſmodi quiſpiam dubitare poterit.

POſtquam retro philoſophus oſtendit (vt vidimus) quòd animali commoto partem quandam in illo manere neceſſe eſt: & quòd extra ipſum aliquod etiam fixum & quieſcens oportet eſſe, quod nulla illius exiſtat pars, ad quod inniſum moueri poſſit: hoc in loco propoſitæ rei conuenientē de cælo ipſo adducit quęſtionē, quę huiuſmodi eſſe videtur: vtrum ſcilicet id quod mouet cælū, immobile ſit: & vtrúm ne ipſius cæli ſit pars, nécne. Anima enim ipſum mouet animal, exiſtens immobilis, & tamen animalis pars quædam eſſe cenſetur. Nunquid igitur cæli motor, ipſius ſit pars cæli, quemadmodum anima pars eſt animalis, vel illius non eſt pars? Triáq; hoc in textu quæſita non immerito videri poſſunt: vnum quidem, vtrúm ne cæli motor, quicunq; ſit ille, moueatur? Alterum, vtrum cæli ſit pars? Tertium, vtrū ne in cælo ſit omnino vt gubernator in ipſa eſt naui, & anima in ipſo eſſe cenſetur animali? Adductis igitur huiuſmodi ambiguitatibus philoſophus oſtendit prius cęli motorem non moueri, dicens, Si enim motum eſt id quod cælum mouet, immobile quiddam (vt retro oſtenſum eſt) reperiri neceſſe eſt, quod tangens, & cui ſanè innixum, moueat, idq; nullam illius quod mouetur eſſe partem. Si enim illius eſſet pars, quēadmodum cubitus brachij: alio certe illi opus eſſet quopiam cui inniteretur. ſed fieri non poteſt vt primum mouens quippiam contingere poſſit, & cuipiam inniti, cum impartibile exiſtat, & careat corpore: vt in commentarijs de phyſico auditu ſufficienter eſt demonſtratum. Quamobrem non mouetur primum mouens, ſed omni penitus caret motione. vt hoc modo in ſecunda figura ratio concludatur: Mouens, motum vt mouere poſſit, alicui innititur. primū mouens nulli innititur. primū igitur mouēs non mouet motum. omni igitur penitus caret motu. ſi autem omni caret motu, ipſum neceſſe eſt non eſſe partem rei quæ mouetur. Si enim mouens cælum, ipſius pars eſſet cæli: quoniam ipſum eſſe immobile oportet, vt declaratum eſt: vel vniuerſum maneret cælum: vel ſi parte ipſius manenre moueretur, diuelli vtiq; & diſſipari ipſum neceſſe eſſet. Et in hoc rectè dixiſſe illos ſanè aſſerit qui dixerunt quòd circulo commota ſphæra, nulla illius manet pars, ne illius ſcilicet diuellatur diſtrahatúrq; continuum. Falli autem ſanè dixit eoſdem & decipi cum vim cæli motricem ipſis aſſignauere polis. Poli enim nihil ſanè eſſe videntur niſi extrema quædam & puncta, per intelligentiæ magis actum ſuum eſſe habentes, quàm quòd naturam aliquam habeant certam, & rei cuiuſdam veram eſſentiam. Ad hoc, quod fieri etiam non poſſe videtur vt vnicus motus à duobus mouentibus efficiatur, & quippiam vnica tantum motione à geminis cōcitari poſſe motoribus. Vnus enim numero motus ab vno numero eſt mouente, & in vna re mota, vt

in phyſicis eſt demonſtratum. Poli autem duo ſunt: quare & totidem ab ipſis & in ipſis motus eſſe dicentur. Vnus eſt autem vniuerſi motus cæli, ab oriente ſcilicet in occidens. Concludit poſtea philoſophus quòd in vniuerſa natura quiddam planè reperitur quod omni caret motione, à quo ipſum ſanè mouetur cælum, nulla illius exiſtens pars, & extrinſecus exiſtens, eo ſe habens modo ad ipſum vniuerſum, vt ad animalia terra ſe habere videtur, ad ea quæ per ſe mouentur, id eſt, per cauſam intrinſecam. Dicit autem id hoc ſe habere modo, ex eiuſmodi re quempiam poſſe dubitare. quod eſt ac ſi dixiſſet, ex huiuſmodi dubitationibus quiſpiam perſuaderi poterit eo ſe habere modo in vniuerſo immobile quiddã, vt ſe habet terra ad animalia, & ad ea quæ per ſe mouentur. Verũ quoniam hoc in loco vbi de polis agit philoſophus, & in ſequenti etiam textu in quo de Atlante verba facit, Academicorum taxare videtur ſententiam, qui ipſius vniuerſi cum axi tum polis excellentes aſſcribunt vires: ne indicta cauſa viri illi condemnẽtur, & perperam ſenſiſſe conuincantur, eorum breuiter in præſentia hac de re ſententiam explicabimus. Conſueto etenim illi modo diuinas rerum pertractantes notiones, & verborum inuolucris profundos occulentes ſenſus, per polos quidem vires intelligunt ſtabiles quaſdam vniuerſum ipſum firmantes & ſtabile facientes, & quæ omnem illius molem ad intelligibilium amorem excitant, impartibiliter ſanè partibilem illam, & ſine dimenſione interualla & dimenſiones habentem. Quamobrem in commentarijs de republica Plato hamos ipſius colus adamantinos facit, inuariabilem illorum & immutabilem oſtendere volens naturam. Per axem autẽ, diuinam quandam mentem ſignificare volunt complicatricem centrorum ipſius vniuerſi, & illius contentricem, diuinarúmque circunlationum communicatricem, circum quam omnium (vt aiunt) ſit chorea, & circumuolutiones, tanquam circa rem quæ totum ſuſtinet cælum. Quam inquam diuinam mentem Atlantis nomine iccirco inſignire voluerunt, vt indefatigabilẽ & inuincibilem actionem habentem. In ijs igitur vniuerſi viribus, ſiue diuinis mentibus: more ſuo cum polorum, tum axis & Atlantis vtuntur vocabulis, quæ nunc taxare videtur philoſophus. Ex quibus recte perſpicienti manifeſtò apparere poteſt in verbis ſolummodo, non in re ipſa horum philoſophorum eſſe differentiam. Polos enim & centra & axem Ariſtoteles mathematicorum accipit more, quæ nimirum cum extrema ſint quædam, & indiuidui quantitatis continuæ termini, nullam profecto habent magnitudinem, & iccirco eſſentia carentes, operationibus certe quæ ab eſſentijs fluere videntur, etiam carent. Plato autem per centra & polos metaphyſico intelligi vult modo impartibiles quaſdam naturas & eſſentias, alio indiuiſibilitatis impartibilitatíſque modo quàm terminis competat quantitatis. Mentes enim intelligit ſeparatas, quarum vires cum ad ſtabiliendum, tum ad mouendum vniuerſum dicit eſſe maximas.

VErum ij qui in fabulis verſantur, & Atlãtem pedes in terra habere faciunt, non ſine mẽte hanc fabulã dixiſſe videri poſſunt, perinde ac ille diameter ſit, cælumq́; circum polos torqueat. id autem ratione contingere videtur: quoniam manet terra. Verum huiuſmodi rei aſſertoribus concedere eſt neceſſe illam vniuerſi nullã eſſe partem. Præterea mouẽtis robur & quieſcentis æquabiliter ſe habere oportet. Eſt enim magnitudo roboris & potentiæ qua ſic manet quod quieſcit, ſicut qua motor mouet. Et profecto quædam neceſſario eſt proportio, vt contrariorum motuũ, ſic etiam ipſarum quietum. Et quæcunq; ſunt æquales, à ſe inuicem non patiuntur: per exuperantiam autem vincũtur. Quamobrem ſiue Atlas, ſiue aliud quippiam ſit quod mouet ex ijs quæ intra continentur, nihilo magis excellere debet quietem qua terra manet: vel de medio, ſuoq́; ipſius loco mouebitur terra. Vt enim impellẽs impellit, ſic impulſum impellitur, & ſimiliter vt eſt robur. Mouet autem primũ quiſcẽs, iccirco maius & valẽtius robur, aut ſimile & æquale quieti. Eodẽq; modo rei motæ, quæ tamen non mouet. Tantã igitur in quieſcendo terræ facultatẽ eſſe oportebit quantã tum vniuerſum habet cælũ, tum illius motor. Quòd ſi hoc fieri non poteſt: neq; vt cęlum à quopiam quod intus ſit moueatur, fieri poterit.

QVoniam in calce ſuperioris textus dixerat Ariſtoteles quòd ex ſimilitudine motus animalium quiſpiam perſuaderi rationabiliter poſſet quòd in ipſo etiam vniuerſo quiddam reperiretur quod eo ſe haberet modo, vt terra ſe habet ad animalia, & ad ea quæ à cauſa mouentur intrinſeca: iccirco ſubiũgit dicens id ipſum de poëtarum ſententia eſſe terram: vulgatámque de Atlante tangit fabulam. Hunc enim poetę aſſerunt in terra ſtantem, & colũnas quaſdam in manu habentem, cælum ſuſtinere, & ipſum etiam mouere, proportionabiliter ſe habentẽ dimidiatæ circuli diametro, à centro ad circũferentiam vſq; extenſæ, & illam contingenti. vt enim illa ab orbis centro ad circunferentiam pertingit, ita Atlas à terra, quæ centri vicem obtinet, ad cæli conuexa extendi dicitur. Dicit autem philoſophus quòd illi qui id aſſeuerant, ex quadam ratione & ſenſu myſtico dicere & proferre iſta videntur, & ſub fabularum inuolucris latentem quandam veritatis verſari effigiem. Ponunt enim vt cælum moueatur, aliquid fixum & manens eſſe oportere: quod illi terram eſſe dixerunt: iccirco in illa ſtantem, & illi innixum Atlantem dixerunt. Hac autem poſita opinione philoſophus illam ſtatim reprehendere contendit, & falſam iccirco illam eſſe probat, quoniam ex ea manifeſte ſequatur terram non eſſe vniuerſi partem. Dictum enim eſt & probatum etiam retro quòd id mouens quod extra rem motam quieſcit & manet, neq; ipſa eſt res mota, neq; vlla illius pars. Si enim pars eſſet illi⁹, haudquaquã illa media res illa moueretur. Qui enim in puppi manet cõto ad malum innixus, profecto nunquam nauim propellet, quoniam tanquam pars nauis eſſe cenſetur id quod in naui manet. quòd ſi terrę innitatur, nauim certe mouebit. Terra enim nõ eſt nauis pars aliqua. Quamobrem ratione ſimili ſtans in terra Atlas vniuerſum mouere non poterit. terra enim pars eſt vniuerſi. Præterea inquit contra eoſdem etiam contendens & inſtans, vt eſt robur aliquod, inquit, & potentia, per quam mouet id quod mouet: ita etiam robur eſt & vis per quã manet id quod manet & quieſcit: & proportionem etiam quandam iſthæc inter ſe habere neceſſe eſt. Quemadmodũ enim motus ad motum, ita quies ad quietem: & per commutatum etiam proportionis modum, vt docent mathematici, quemadmodum quies ad motum, ita motus ad quietẽ: & æquales quidem motus & potentiæ à ſe inuicem non patiuntur, & in ſe inuicem non agunt. Hoc enim clarum eſt per dignitatem illam quæ aſſerit ab æqualibus actiones nõ prouenire. Mouẽtur autem & mouent res per exceſſus quoſdã ad ipſas reſiſtentias. Quãobrẽ ſi non eſt robur & potentia terræ per quã quieſcit & manet terra, æqualis ad illius robur & vires qui in illa firmatur & innititur: mouebitur ſanè ipſa terra à medio, id eſt, à ſuo naturali loco. Cũ autẽ quieſcẽs primũ moueat, per quieſcẽs primũ, Atlantẽ de illorũ opinione intelligi volens, qui in terra quieſcẽs cælũ mouet colũnis quibuſdam, motis ipſis colũnis: neceſſe eſt terræ quietem, ſiue illius in ſtando robur, contraire & reniti non ſolum Atlantis robori & viribus vniuerſum mouentis, ſed etiam robori & viribus ipſius vniuerſi ab Atlante commoti: & vel æquales in ſtando eſſe vires terræ, Atlantis in mouendo vniuerſum, & vniuerſi in moueri ab Atlante viribus: vel etiam longe maiores & valentiores. Stat enim illa cum mouet Atlas, & vniuerſum ab illo mouetur. iſtuc autem fieri non poteſt, nullámq; habet rationis in ſe euidentiam, vt id videlicet quod vniuerſo comparatum, puncti & centri cuiuſdam proportionem habere cenſetur, æquales habeat vires, ſiue maiores etiam, cum Atlanti mouenti, tum vniuerſo ab illo moto & concito. Perperam igitur ita dicentes ſentire videntur: cum vel neceſſario habeant concedere terram vniuerſi non eſſe partem: vel terræ vires & robur in ſtando, æquales eſſe, vel etiam maiores quàm motoris, ſimilíq; ipſius vniuerſi ab illo commoti & conciti,

ESt autem dubitatio quædam de partium cæli motibus: quæ quoniam ijs quę dicta ſunt eſt cognata, non ab re hoc in loco perſcrutari poterit. Nam ſi quis motionis potentia terræ quietem excellerit, manifeſtum ſanè eſt quòd illam mouebit è medio. Quòd autem robur à quo illi iſthæc ineſt potentia, non eſt infinitum, clarum eſt. neque enim infinita eſt ipſa terra, quamobrem neq; illius grauitas. Quoniam autem impoſſibile multipliciter dicitur: non enim eodem modo impoſſibile eſſe dicimus vocẽ videri à nobis, & illos qui in orbe ſunt lunæ, cum alterum ex neceſſitate ſit, alterum autem quanuis natum ſit videri, non tamen videbitur: cælũ vero incorruptibile & nõ diſſolubile: arbitramur quidẽ ex neceſſitate eſſe, hac vero ratione nõ ex neceſſitate cõtingit. Natus etenim eſt & cõtingit fieri motus maior quàm à quo quieſcit terra, & à quo ignis & ſupremũ corpus mouetur. Itaq; ſi exuperãtes fuerint motiones, iſthæc

à ſe inuicem diſſoluētur. Sin vero tales quidem non fuerint, illas autem eſſe contigerit: infinitum enim non contingit, quoniam neq; infinitum eſſe contingit corpus: continget ſanè diſſolui cælum. Quid enim prohibet hoc accidere poſſe, ſi quidem non eſt impoſſibile? Nō eſt autē impoſſibile, niſi contrariū fuerit neceſſarium. Verum de huiuſmodi dubitationē alius ſanè erit ſermo.

POſteaquam oſtendit Ariſtoteles quòd fabuloſum eſt, & omnino fieri non poteſt quòd cælum ab Alante moueatur, quia demoſtrauit ſcilicet eſſe impoſſibile potentiam terræ æquam eſſe potētiæ cæli ſimul & potentiæ Atlantis cælum mouentis, ſubiungit dicens. Eſt autem dubitatio quædam de partium cæli motibus. vocans nunc cælum mundum vniuerſum, illius vero partes terram, ignem, & diuina etiam corpora quæ circulo feruntur: motus autem, circunuolutiones, & à ſuis naturalibus locis exitus. Eſt autem quod hic dubitatur, huiuſmodi: nunquid ſi aliqua reperitur potentia maior quàm ſit terræ potentia & facultas per quam quieſcit, mouebit ipſam terram, vel non mouebit? Quòd autem contingat reperiri potentiā maiore terræ ipſius potentia, manifeſtum ſanè eſt. Si enim eſſet infinita terra, vis ſanè illius & grauitas per quam non mouetur, eſſet infinita: illa. autem infinita exiſtente, nulla certe maior reperiri poſſet. nihil enim infinito eſt maius. Quoniam autem finita eſt terræ vis, nanq; & ipſa terra finita eſt, cùm actu infinitum reperiri non poſſit, quemadmodum in phyſicis eſt demonſtratum: finita autem re nihil prohibet maius quippiam reperiri poſſe: poterit igitur potentia reperiri maior in mouendo, quàm terræ ſit in quieſcendo potentia: hec minus quàm ſuperiorum ſit potentia corporum quæ circulo feruntur. Sunt etenim & illa finita corpora, vt in commentarijs de cælo eſt demonſtratum. Subdit poſt hæc philoſophus duplicem impoſſibilitatis ſignificationem: & alteram quidem dicit ex neceſſitate impoſſibilitatem oſtendere, vt cum dicitur impoſſibile eſſe vocem videri. haudquaquam enim nata eſt vox viſu ſenſu percipi, & illum immutare: & huiuſmodi ſimpliciter impoſſibile appellatur. Alteram vero impoſſibilitatis ſpeciem dicit eſſe, quam ſecūdum quid nominat, eorum videlicet quæ de natura ſui nata ſunt fieri, nunquam tamē fient: cuius exemplum in litera philoſophus adducit, dicēs impoſſibile eſſe eos videri & conſpici qui ſunt in orbe lunæ: ſiue illorum tangens ſententiam qui lunam tanquam æthercam quandam terram habitari voluerunt, & antichthona appellari: ſiue ea dicēs cernere eſſe impoſſibile quæ in corpore lunæ continentur, quæ ob nimiam interualli diſtantiam nunquam à noſtris conſpici poterunt oculis, cum tamen de natura ſui nata ſint conſpici & videri, cum ſint corpora, colorēmq; habeant quēdam, qui omnia certe corpora conſequi cenſetur. Melior tamen & literæ accommodatior prima videtur eſſe expoſitio. Famoſum etenim apud antiquos fuit, multóſq; opinio illa habuit aſſertores, qui dixerunt lunam habitari, lunaréſq; quoſdam eſſe homines. Cuius opinionis cum Plato ipſe, tum Cheronæus meminit Plutarchus: & alioquin (vt dixi) huic ſententiæ literæ contextus magis quadrare videtur. Scribitur enim, & illos qui in orbe ſunt lunæ. & non, illa quæ ſunt in orbe lunę. Proſequitur poſtea philoſophus dicēs cælū nos arbitrari ex neceſſitate eſſe incorruptibile. id eſt, impoſſibile ſimpliciter eſſe corrūpi cælū, ſicut vocem eſſe viſibilem ſimpliciter eſſe impoſſibile exiſtimamus. Verū per retro dictā finitarū potētiarū rationē ipſum eſſe corruptibile cōtingit, quia maiorē reperire cōtingit potētiam, quàm illa eſt qua terra quieſcit, & ignis ſupernáq; mouentur corpora. Quoniā autē hoc in loco ambigere quiſpiam poſſet an ne reperire contingat potentiam maiorem quàm ſit cæli terræq; potētia, icciro ſubiungit: Itaq; ſi exuperantes fuerint motiones, id eſt, ſi excedentes fuerint potentiæ in entium numero quæ ſubſiſtentiam habere cēſentur, quàm ſint potentiæ cæli & terræ, mouebūt vtiq; nunc, aut aliquando, & mundum deſtruent, quoniam motoris & rei motæ diſſoluetur proportio & ſympathia illa qua perſtāt: quod ſignare videtur Ariſtoteles per illud, à ſe inuicem diſſoluentur. Deſtructa enim proportione qua vniuerſi inter ſe partes coniunctę ſtare & permanere cenſentur, omnia proculdubio ruere & interire neceſſe eſt. Si vero non fuerint, inquit, maiores potentiæ quàm ſint illæ ipſius vniuerſi, & illius partium, poſſunt autem aliquando eſſe: infinitum enim non contingit, id eſt, non enim ſunt infinita corpora, vt eorum potentiæ ſint infinitæ: vel, infinitum enim non contingit, id eſt, nihil enim quòd contingit fieri, in infinitum extenſam habet ſuam potentiam, ſed aliquando ad actum peruenit, quemadmodum in commentarijs de cęlo eſt demonſtratum: ſi enim contingit ex aëre fieri aquam, aliquando ſanè fiet ex aëre aqua: ſimiliq; modo de alijs dicere licet rebus: Si igitur non ſunt maiores excellentioréſq; potentiæ quædam terræ & cæli potentijs, poſſunt autem eſſe: continget vtiq; ipſum cælum corrumpi. Quid enim prohibet illud corrumpi, ſi non eſt impoſſibile, ſed contingens cælum corrumpi? non eſt autem impoſſibile, niſi oppoſitum ſit neceſſarium. Cum enim quippiam eſt neceſſarium, tūc illius oppoſitum eſt impoſſibile. Verbi cauſa neceſſarium eſt hominē eſſe animal: impoſſibile igitur eſt hominem non eſſe animal. Quando autem oppoſitum eſt contingens, vel non neceſſarium, illius oppoſitum haudquaquam eſt impoſſibile: verbi cauſa non eſt neceſſarium Socratem in theatro deambulare: ideo non deambulare Socratem in theatro non eſt impoſſi-

Duplex impoſſibilitatis ratio.

Homines lunares.

Impoſſibile ſimpliciter neceſſarium habet oppoſitū.

bile,ſed contingens poſſibile. Quamobrem ſi non eſt neceſſarium non corrumpi cælum, ſed contingens,neq; eſt impoſſibile,ipſum ſanè corrumpi erit poſſibile.Et iſta profectò ſunt quæ à philoſopho dicuntur in textu:dubitationem autem hanc ipſe paulopoſt diſſoluet. Quòd autem propria ſit & conueniens ijs quæ præmiſſa ſunt,vt diximus,hinc patere poteſt:nam retro dicebatur,ſi Atlas mouet cælum terræ innisus, erit potentia terræ ſeorſum exiſtens maior Atlantis potentia, & potentia cæli.Si autem ſic ſe res habet,quid prohibet eſſe maiorem etiam potentiam quàm ſit potentia terræ? qua de re in ſuperiori dictum eſt textu.

VTrum autem oporteat extra id quod mouetur, immotum quiddam eſſe & quieſcens quod nulla illius exiſtat pars?an ſecus?Et hocvtrũ ita ſe habere in ipſo vniuerſo eſt neceſſarium? Fortaſſe enim videri poterit inconueniens eſſe, ſi motionis principium intus ſit. Quamobrem ita exiſtimantibus videri poterit recte ab Homero fuiſſe dictum:

» Sed vobis nunquam cælo deducere ab alto
» Ad terram dabitur ſummumq; ſciumq; tonantem:
» Non ſi peruigili ſtudio, multoq; labore,
» Dijq; Deæq; omnes pariter trahere inde velitis.

Quod enim omnino immobile eſt, à nullo moueri contingit. Vnde etiam iam dicta ſoluitur difficultas, an contingit cæli compoſitionem diſſolui, vel non contingit. Siquidem ex immobili dependet principio.

CVm retro oſtendiſſet Ariſtoteles quòd ſi debent eſſe motus, quiddam neceſſe eſt eſſe quieſcens extrinſecum,quod nulla illius quod mouetur ſit pars:volens inueſtigare an debeat etiam in motu cæli quiddam eſſe immobile vt cælum moueri poſſit, ſermonem rurſum ſumit priorem,& de animalibus ipſis interrogans, ad cæli reflectitur motum: & per id quod ſubticetur,dans nobis intelligere quòd aliquid eſt extra cęlum penitus & omnino immobile,ſubdit,Fortaſſe enim inconueniens videbitur eſſe ſi principium ipſius motus intrinſecum eſt.Quemadmodum enim impoſſibile eſt ab illo moueri nauigium qui in puppi manet, quoniam nauigij quædam cenſetur eſſe pars: ita & cælum impoſſibile eſt moueri intrinſecus exiſtente illo quod illius motionis eſt principium. Pars enim illud ſanè erit ipſius vniuerſi. Quamobrem ab ijs qui admittunt & concedunt quòd ſi cælum moueri debet, quiddam prorſus immobile extra cælum exiſtens neceſſe eſt eſſe: vero ſanè conſentaneum afferri videtur. Cuius ſententiæ vatem fuiſſe Homerum teſtimonio eſſe poſſunt ea quæ in octauo Iliadis ſuæ libro de Ioue vir ille cecinit. Iouem nanque ad alios deos ita loquentem facit, Nunquam profectò vos omnes,quotquot eſtis, omnia etiam facientes,& impenſe laborantes, me de cælo ad terram deducere poteritis. Primum enim mouens à quo primum mouetur mobile,quod aplanes vocãt,immobile penitus exiſtens,nulla vnquam dimouere poterit vis. Si autẽ eſt immobile,retro nimirum adducta diſſoluitur quæſtio, quæ dicebat & quærebat vtrũ ne corrũpi contingat cælum,nec ne.quod enim à non mota mouetur cauſa,nunquã certe corrumpetur,ſed quouſq; id perdurauerit mouens,proculdubio permanebit. Literæ autem continuitas huiuſmodi eſſe videtur.Vnde ſi à cauſa immobili dependet,ſoluitur iam dicta difficultas,an contingit &c.

Cur cæli corrũpi nõ poſſit

IN animalibus autẽ non modo ita immobile quiddam eſſe oportet,ſed in ijs etiam quæ per locum mouentur, quęcunque ſe ipſa mouent.illorum enim aliud quidem moueri, aliud autem quieſcere oportet,ad quod inniſum motum mouebitur: vt ſi aliqua partium moueat.innititur enim altera ceu ad quieſcentem alteram. De ijs vero quæ carent anima quæcunque mouentur,dubitare quiſpiam poterit vtrũ omnia in ſe habeant & quieſcens,& mouens: & ad quippiam extra quieſcẽtium neceſſariò innitantur:an impoſſibile:vt ignis vel terra,vel aliquid

aliud quod anima caret: ſed à quibus primis hæc mouentur. Inanima nanque omnia ab alio mouentur. Omnium autem ita motorũ principiũ ſunt quæ ſe ipſa mouent. Verum de eiuſmodi in animalibus quidem dictum eſt. Hæc nanque omnia & in ſe ipſis habere quieſcens neceſſe eſt, & extra ad quod innitantur. Si autem aliquid eſt ſuperius & primum mouens, non eſt manifeſtum: & de huiuſmodi principio alius eſt ſermo. omnia vero quæ mouentur, ad ea quæ extra ſunt innixa mouentur, & cum ſpirant, & cum exſpirant. Nihil enim refert magnum proijcere pondus, an paruum, quod ſanè faciunt qui deſpuunt, & qui tuſſiunt, & qui ſpirãt, & qui exſpirant.

QVoniam dictum fuit retro quòd ea quæ mouentur, omnia neceſſario immobile & fixum requirunt quiddam quod extra ſit: hoc in loco ad partialiora deſcendens philoſophus dicit non ſolum id principium in animalibus eſſe requiſitum, & in ijs quæ ſe ipſa mouent, ſed oportere in iſtis etiam aliquod fixum & immobile intrinſecus reperiri ad quod innixa & appellentia nimirum mouere poſſint: quod etiam in partibus motis accidere videtur. mota enim partium altera, ad quieſcentem alteram inniti illam videmus. qua de re dictum eſt retro cum mota vlna cubitum quieſcere diximus: & lacerto commoto humerum ſtare ex philoſophi verbis aſſeuerauimus. Similiq; rationis modo de tibia & genu, necnon crure & coxa dictum eſt ſupra. His premiſſis iſtuc ipſum Ariſtoteles in rerum anima carẽtium motionibus quærit, vtrum videlicet hæc duo principia immobilia, intrinſecum ſcilicet & extrinſecum, in illis requirantur. Statimq; reſpondet quòd non, huiuſmodi afferens cauſam & rationem. Cum enim inanima, inquit, in ſe principia ſui non habeãt motus, ſed extrinſecus moueantur, à generante videlicet: nõ eſt neceſſe ꝙ iſta duo habeãt principia quieſcẽtia, ſed illa habent nimirum quæ ipſa mouent inanima. Huiuſmodi autem ſunt illa quæ ſe ipſa mouere dicuntur. Quamobrem cum omnia quæ ab alio mouentur, ad illa reducantur quæ ex ſe mouentur, hæc autem (vt retro dictum eſt) duo illa quieſcentia & fixa habẽt principia, per accidens inanima & illorum ratione illa duo habebunt principia, & non per ſe. Animata autem omnia ad motũ ſuum (vt dictũ eſt) illa duo requirunt principia, ſiue paruus ſit motus, ſiue magnus. Intrinſecus quidem partem ſui quieſcentem, extrinſecus autem id ad quod innixa & veluti appellentia cum mouent, tum mouentur. Subditq; poſtmodum philoſophus hoc videlicet in loco non eſſe manifeſtũ ſi aliud quiddam ſuperius extrinſecum eſt principium immobile penitus & manens: & illud, ſiquidem eſt, à præſenti contemplatione ſemotum eſſe dicit. Nec immerito ſanè. nanq; de illo cum in viij. de phyſico pertractatur auditu, tum in ijs quæ poſt phyſica inſcripſit commentarijs. Quantum autem ad propoſitum ſpectare videtur negotium, manifeſtum eſſe dicit ad omnes animalium motiones duo illa neceſſario requiri principia, ſiue paruus fuerit motus, ſiue magnus. Vnde etiam in exſpirationis & inſpirationis motione principia nimirum iſta eſſe cenſentur: & de intrinſeco quidẽ quieſcente nullum eſt dubium: de extrinſeco autem erit ſanè manifeſtum ſiquis mentem adhibuerit quonam modo animal reſpirando innitatur eo quo natum eſt inniti modo in tali eius opere. Pariq; modo dũ tuſſit & exſpuit. Nihil enim refert, inquit, quãtum ad motionis principia iſta, vtrum magnũ expellat quiſpiam pondus, an paruum & exiguum etiam. Vt igitur in magni cuiuſpiam põderis expulſione manifeſtum conſpicimus in animalibus niſum tum ad membrorum partes quieſcẽtes, tum ad ſtãntem ſub eorum pedibus terram: ita ad minoris impulſum ponderis, cuiuſmodi cum modicus adhærentis pituitæ excreatus, tum inepti ad refrigerandum aëris exſpiratio eſſe cenſentur, idem ſanè fieri exiſtimandum eſt.

VTrum autem in eo ſolùm quod ſeipſum per locum mouet, quippiam quieſcere oportet, an etiam in ijs quæ ex ſeipſis alterãtur, & augeſcũt? Nanq; de prima generatione & corruptione alius eſt ſermo. Si enim eſt is quem diximus, primus motus: generationis & corruptionis profecto is erit cauſa, necnon aliarum fortaſſe omnium motionum. Quemadmodum autem in vniuerſo, ita in ipſo animali prima erit iſthæc motio poſtquam fuerit abſolutũ. Quam-

obrem & augmenti, ſi quid eſt, ſibiipſi erit cauſa, & alterationis: ſin ſecus, non eſt neceſſarium. Primæ autem augmẽtationes & alterationes ab alio, & per alia fiũt: generationis autem & corruptionis minime ſibi ipſi quippiam cauſa eſſe poteſt. Præcurrere enim debet motor id quod mouetur, & genitum generans: nihil autem ſeipſo eſt prius.

Quæ ſint alte rationes ab extrinſeco.

Motus localis aliorũ motuũ primus.

Omnes mot᷒ locali indigere motione.

HAec eſt ſecunda quęſtio, in qua ab Ariſtotele quæritur vtrum ne ſicut in motu per locum animalium ſemper quiddam requiritur intrinſecus quieſcens, ita etiam eſſe oporteat in ijs quæ alterantur & augeſcunt ex ſe, id eſt intrinſece. Hoc in loco alterationes vocans iram ſcilicet & dolorẽ, & voluptatem, cęteráſq; huiuſmodi animorũ affectiones. nam de ijs quę extrinſecus alterãtur ab alijs, nullum ſanè eſt dubium: verbi gratia ſicut de ijs quæ à continenti alterantur aëre, vel de prima generatione & alteratione. Fœtus enim in vtero à matre alterari & augmẽtari dicitur, tanquã matris quædam exiſtẽs pars. Præſens autem quæſtio eſt de ijs quæ ſolum ex ſe alterantur & augmẽtantur, vtrum ſcilicet habeant principium quieſcens intrinſecum, vt habent illa quæ ex ſeſe per locũ mouentur. Reſpondet autem ad quæſtionem per conditionem, dicens, ſi motus localis eſt primus inter omnes alios motus, vt demonſtratum eſt in commentarijs de cælo, & de phyſico auditu: diuiditur enim in rectum & circularem: & tam in vniuerſo, quàm in ipſis animalibus primus eſt motus: ad primum autem omnes ſanè alij reducuntur motus: habebunt profectò omnes alij motus principium illud immobile intrinſecum, vt ad omnes alios motus localis requiritur motus. Prius enim quàm generetur producatúrq; animal, opus ſanè eſt vt locali motu in vtero genitale moueatur ſemen, priúſq; etiam in ſpermaticis ipſius generantis appellatis vaſis. Conformatio præterea ipſius animalis non ſine locali motu fieri poteſt. Edita quinetiam in lucem animalia, ſi lac ſugere debent, locali indigent motu. Sanguis pręterea ad alimentum præparatus, & animalis augmentationem, per varias ſurſum & deorſum applicationes, tũ ante & retro feratur neceſſe eſt. Et ſimili rationis modo cum alij omnes motus locali indigeant motione: ea autem non fit (vt retro eſt declaratum) ſine principio immobili intrinſeco: omnes profectò alij motus, ſi non per ſe, per accidens ſaltem illo immobili principio indigere videntur. De prima autem generatione & de primo augmento in præſentia nulla eſt quæſtio, quoniam de motibus quæritur quibus ex ſeſe animalia mouentur. Cum autem animal primo generatur, ex ſe moueri non dicitur, quia omne quod ex ſe mouetur, actu ens eſt: animal autem cum generatur, non eſt actu ens, ſed poteſtate tantum, & in generationis via. Ex ſe igitur moueri haudquaquã rectè dicetur. In huiuſmodi igitur motionibus iſthæc non quadrat quæſtio, ſed in alijs certe omnibus motibus per quos ex ſeſe moueri cernitur animal, quoniam alij omnes ad localem referuntur motũ, tanquam ad primam & principalem motionem. Cum enim generatio alterationis ſit finis, nulla autem alteratio ſine locali eſt motione: omnes autem alij motus nõ ſine generatione & alteratione fiũt: omnes profectò alij motus ad motum referentur localem. Et iccirco ad quæſtionem reſpondendo dicit philoſophus quòd ſi localis motus omnium aliorum motuum eſt primus, aliorum nimirũ omniũ erit etiam cauſa: & vt in illo res ſe habere videtur, ita ſanè in alijs ſe habebit omnibus. ſin ſecus, nõ eſt neceſſe. quam conditionis partem vt falſam & exploſam breuiter ſolummodo hoc tangit in loco. De motibus vero quibus extrinſecus animalia mouẽtur, dictum eſt, illos videlicet ad hanc non pertinere quæſtionis diſquiſitionem. Verum cum dicit quòd prius eſt mouens quàm motum, non de omnibus intelligendum eſt, mouente ſcilicet & moto, ſed de aliquibus: quanquam de omnibus etiam verum eſt dignitatis prioritate.

DE anima autem ſiue moueatur, ſiue non: & ſi mouetur, quo moueatur modo: prius dictum eſt in ijs in quibus de illa eſt pertractatum. Quoniam vero inanima omnia ab alijs mouẽtur. Nam de primo quidem & perpetuo mobili, quonam moueatur modo, quóve pacto moueat primum mouens, in primis philoſophiæ commentarijs determinatum eſt prius. Reliquum autem eſt contemplari quomodo anima corpus mouet, & quodnam animalium motionis ſit principium. Animata enim præterquam ipſius vniuerſi motionis, aliorum ſanè motus ſunt cauſæ quæcunque à ſe inuicem non mouentur, quoniam ſe inuicem impellunt. Quapropter omnes illorum motiones finem habẽt. nam &

illæ animatorum ſunt eiuſmodi. Omnia enim animalia cum mouēt, tum mouentur alicuius gratia: quapropter id illis omniū motionum eſt finis, cuius videlicet gratia.

QVoniam dictum eſt retro quòd principia motus inanimatorum ipſa erant anima prædita, & ijs ipſis origo & initium omnium motionum erat anima: ne quiſpiam hoc in loco dubitare & quærere poſſit per qualesnam anima moueatur motiones, iccirco in præſentia dicit philoſophus de anima ipſa ſiue moueatur, ſiue non moueatur: & ſi moueatur, quonam moueatur modo, alibi fuiſſe pertractatum, id eſt in commentarijs qui de anima inſcribuntur. quo in loco cum ab anima localem ſecludat motum, peculiares illius motiones nos docet. Subiungit poſtea philoſophus quòd inanima omnia ab alijs mouentur: & huiuſmodi primum eſſe motum, id eſt cælum, hoc aſſerit in loco, licet in ijs qui de cælo inſcribuntur commentarijs, vbi exquiſitius hac de re pertractatur, cælum diuinum eſſe animal dicat: & alioquin cælum anima carere poſſe haudquaquam vero conſentaneum eſſe videtur. quod etiam omnes cum Academici, tum Peripatetici non ab re voluiſſe cenſentur. Verum quoniam iſtuc alterius, neq; contēnendæ (mehercle) quæſtionis eſſet initium, de anima ſcilicet vniuerſi, & de partialibus etiam aſtrorum animis in præſentia verba facere, nóſque breuitati hoc in loco ſtudendum eſſe duximus, curſimq; & ſucciſiuis (vt aiunt) horis explicationes has noſtras conficimus: eiuſmodi quæſtione prætermiſſa, vel in aliud potius tempus reſeruata, quod inſtat agamus. Dicit igitur Ariſtoteles, de hoc primo moto, de ipſo videlicet cæli corpore, quonam moueatur modo, & quomodo illud primum moueat mouens, nihil in præſentia dicere & pertractare velle, eum prius hac de re in commentarijs de prima philoſophia abunde ſit oſtēſum & determinatum, & pro parte etiam de primo maximè mobili in viij. de phyſico auditu ipſe nos docuerit. Quærendum autem hoc eſſe dicit in loco quomodo corpus moueat anima, & quibus tanquam inſtrumentis id facere cenſeatur. Nanq; omnium motus dicit inanimatorum, excepto cæli corpore, & ipſis elementis, quæ à ſe inuicem moueri aſſerit, quoniam ſe inuicem impellāt. illorum enim generationes & corruptiones non ſine motu fieri poſſunt, & impulſione quadā. Iis igitur exceptis, omnes inanimatorum motiones ab ipſis fieri animatis aſſeuerat. Ex quo manifeſte etiā apparet cęlum & elementa ipſa in numero anima carentium Ariſtotelem in præſentia ponere. Quibus conſequenti doctrinæ ordine poſtmodum ſubiungit Ariſtoteles omnes inanimatorū motiones finem habere: hoc autem iccirco, quoniam omnes animatorum motus ſunt huiuſmodi, id eſt fines quoſdam habent determinatos: cuius rei ſtatim certā ſubiungit cauſam, dicēs animalia omnia & moueri, & mouere alia, alicuius gratia. Finis autem eſt, cuius gratia omnia fiunt quæ fieri videntur.

Hic inanime vult eſſe cælum: alibi diuinum illud animal vocat.

Elemēta à ſe inuicē moueri

ANimaduertimus autem cogitationem, fantaſiam, ſelectionem, voluntatem, & cupiditatem animal mouere: hæc autem omnia ad mentem referuntur, & appetitionem. Fantaſia enim & ſenſus cum mente eundem habent locum, cum iudicandi habeāt facultatem. Attamen ijs diſtant quæ in alijs dictæ ſunt differentijs. Voluntas vero & ira & cupiditas omnia cum appetitione faciunt. Selectio autem communis eſt cogitationis & appetitionis: quapropter & ipſum quod seligi poteſt. Non autem omne excogitabile ſeligibile eſt, ſed rerum agendarum finis.

QVoniam (vt retro dictum eſt) Ariſtotelis intentio hoc in loco eſt perſcrutari & nobis tradere quonam modo anima corpus moueat: iccirco hoc in textu breuiter connumerat omnia principia animalium motionis, & quomodo adinuicem ſe habeant illa declarat, dicitque cogitationem proculdubio & fantaſiam, necnon ſelectionem voluntatem & cupiditatem animal mouere: quæ ſanè omnia ad duo quædam priora & communiora referri videntur principia, ad mentem ſcilicet, & appetitionem. Vbi clare etiam ipſis verbis oſtendit quænam ex ſupra enarratis motus principijs intellectui & menti, & quæ ipſi ſubordinentur appetitioni. ſelectionem ſolam vtriſque eſſe communem aſſeuerans. Pro quorum declaratione & multorum etiam quæ dicentur inferius, in præſentia animaduertendum eſſe cenſeo quòd animæ partes, ſiue vires, ſiue poteſtates illas appellare malumus, primariæ ſunt duo, theoricum ſcilicet, & practicum: ſiue, quod idem valet, contemplatiuum, & actiuum: & alterum quidem intellectus ſiue mens appellatur: alterū appetitus ſiue voluntas. nihil enim (vt arbitror) refert quo illud nomine voces, cum volūtas rationalis dicatur eſſe appetitus. Et ad intellectū quidem ipſum ſiue mentem pertinet iudicium: ad voluntatem vero ſiue appetitionem operatio ſpectare videtur. Iis autem animę partibus ſiue viribus ſiue poteſtatibus

Theoricū & practicū, principales animæ poteſtates.

tanquam principalioribus & dominis nonnullæ famulantur & deſeruiunt poteſtates. Et parti quidem contemplatiuæ quæ iudicatiua eſt, ſenſus & fantaſia obſequuntur. nunciant enim eæ menti & intellectui ea quæ extrinſecus perceperunt. Parti autem actiuæ, ſcilicet appetitioni, motiua deſeruit virtus, & muſculorum attractiua poteſtas, quam vnico vocabulo ſed compoſito græci νευροσπαστικὴν appellãt. Eſt præterea alia quædam vis quæ media quodammodo eſſe cenſetur, & ex intellectu & appetitu nimirum conflari exiſtimatur, quæ ſelectio appellatur, græci προαίρεσιν vocant, quæ iudicat quodammodo & agit. Quamobrem huiuſmodi eſſe dicit ipſum ſeligibile, mediæ ſcilicet cuiuſdam naturæ, quod haudquaquam ipſi excogitabili contingere affirmat. non enim excogitabilium omnium eſt ſelectio. rerum nanque ſcientiæ ſunt eiuſmodi, quarum nulla eſt ſelectio. Verum quæcunque excogitabilium practicum habent finem, vt ſunt illa quæ arte conſtant, eiuſmodique complura alia, ſeligibilia ſanè eſſe perhibentur. Principium igitur motus in ipſis animalibus (vt id etiam obiter hoc dicatur in loco) illud eſt quod primo expeti aut declinari natum eſt:

Quomodo ab appetitu moueatur animal.

quæ græci πρῶτον διωκτὸν, καὶ πρῶτον φευκτὸν appellãt. Hoc igitur ſenſu perceptum & cõprehenſum, ſiue fantaſia, ſiue cogitatione, appetitum mouet ad ſe perſequendum, aut fugiendum: quo excito & moto caliditates quædam & frigiditates neceſſario conſequuntur, ſpirituum videlicet motio, & cum extenſio, tum contractio vel ad internas, vel ad externas corporis partes. ſpiritibus autem commotis nerui mouentur, & illorum initia & origines in corde ipſo commorantes: illis vero motis & excitatis, neruorum mouentur extrema in ipſis animalium membris & muſculis conſtituta: quorum motionibus poſtmodum per locum mouetur animal, ab ipſo videlicet appetitu commoto & excito à re extrinſecus poſita quę natura ſui vel declinari vel expeti nata eſt. Paruus autem motus in principio factus, multarum poſtmodum & magnarum differentiarum eſt cauſa, non alia euidentiori huius rei ſimilitudine, quàm claui paululum in puppe commoti, vnde magna in prora & longe apparens fit nauigij ipſius commutatio, & à priori ſtatu diuerſitas.

Quod ſicut in iudicatrice ita in appetitrice animæ parte plures ſunt potentiæ.

Animaduertendum præterea non ab re eſſe cenſeo, quòd ſicut in iudicatrice animæ parte plures reperiuntur potentiæ: aliud enim eſt imaginari, & aliud ſuſpicari, necnon aliud eſt apprehendere, & aliud opinari, quæ tamen omnia ad communem iudicatricem animæ partem reducuntur: ita ſanè eſt in ipſo appetitu, ſiue impulſione. Appetitus nanque, impulſus quidam ad rem quandam eſſe cenſetur. Ex eodem enim appetitionis primordio aliud eſt concupiſcentia ſiue libido: aliud eſt ira: aliud voluntas & ſelectio, ſiue deliberatio. Animaduertendum eſt etiam, quando id hoc in loco aggreſſi ſumus oſtendere, quòd moueri dicitur animal ab impellitrice (vt ita dicam) animæ vi, cum ipſa, vt Peripatetici voluerunt,

Entelechiam ſecundum Peripateticos non moueri.

nullátenus moueatur anima. Actus enim & entelechia de illorum ſententia non mouetur. quanuis improprius hic & abuſiuus loquendi videatur eſſe modus, corpus ſcilicet ab anima moueri. Id enim proprie à quopiam moueri cenſetur, quod à motore eſt ſeiugatum & diſiunctum, vt plauſtrum ab equis vel bobus moueri dicimus. Communiori etiam loquendi modo ab aliquo id moueri dicimus, quod intercedente aliquo mouetur: vt artificem ab arte moueri dicimus, & ignem à leuitate ſua ſurſum ferri.

Quomodo corpus ab anima moueri dicatur.

Et iccirco corpus ab anima ſecundum hunc loquendi modum moueri dicere poſſumus. Motio enim animali competere dicitur ea ratione qua eſt animatum, non illa qua graue eſt, aut leue: vel qua calidum eſt, aut frigidum. Mouetur igitur animal non ab anima, ſed per animam, quoniam per appetitum & impulſionem, vt dictum eſt, mouetur, quæ per animam nimirum animali ineſſe cenſentur. Sentit igitur animal & ambulat & intelligit ſecundum animam, & per animam: non ꝙ illa moueat mota, vt nonnulli voluerunt, ſed quia manens omnium eſt initium & origo motionum.

Quomodo nõ mota moueat anima.

Quemadmodum enim per ſaltandi artem compoſite mouetur ſaltator, & ad tibiæ ſonum numeroſe ſaltat, & per alias ſimiliter artes mouentur artifices: & ſunt eæ illis talis vel talis motionis cauſæ, ipſæ certe non motæ: nulla enim moueri dicitur ars: ita & animalia ſecundum animam & per animam mouentur, anima omnino non mota. Eſt autem appetibilis animæ vis, quam ὁρμητικὴν græci appellant, per quam animalia mouentur. Hæc enim (vt retro dictum eſt) animalibus eſt in cauſa vt proprijs & peculiaribus moueantur motionibus: in quibus, vt hoc etiam obiter dicatur, anima eſſe cenſetur non tanquam gubernator in ipſo nauigio, ſed tanquam forma quædam & entelechia & perfectio, vt à philoſopho in libello περὶ ὁρμῆς, καὶ τῆς ὁρμητικῆς δυνάμεως,

Ariſtotelis libellus de appetibili poteſtate.

nos de appetitione vel appetibili poteſtate dicere poſſumus, abunde eſt pertractatum: vbi hac de re longiores & accuratos magis habet ſermones: à quibus nos hoc in loco pro dictorum explicatione, & nonnullorum etiam quæ poſtmodum adducentur, iſthæc mutuati ſumus. Ad philoſophi igitur literam reuertamur.

Qvamobrem tale eſt bonorum id quod mouet, ſed nõ omne pulchrũ. Vt enim huius gratia eſt aliud: & vt eſt finis, cum alia alicuius gratia exiſtant, eatenus mouet. Oportet autem cõſtituere id quod apparet bonum, boni etiam locum obtinere: & ipſum iucũdum, quandoquidem apparet bonum. Quare palàm eſt quòd contingit quidẽ

id quod ſemper mouetur, à ſemper mouente ſimiliter moueri vt ſingula animalia: contingit autem vt alio modo: & iccirco illud quidem ſemper mouetur: animalium autem motus terminum habet. Sempiternum autem pulchrum, & id quod vere & primo eſt bonũ, neq; modo quidem eſt, modo vero non eſt, diuinius profecto honorabiliúſque eſt quàm vt illo quicquam ſit prius.

QVia in ſuperioris textus calce dixerat Ariſtoteles quòd non omne cogitabile ſeligibile erat, ſed id ſolummodo quod operabilium erat finis, vt oſtenderet ſelectionem in medio intellectus & appetitus eſſe collocatam: iccirco hoc in loco literæ continuando ſententiam dicit quòd illud de numero bonorum quod mouet, eſt operabilium finis: ſtatímq; ſubdit non omne pulchrum mouere, & motionis eſſe cauſam. Cognitio nanq; rerum & ſcientia, & entium vt entia ſunt ſpeculatio, pulchra quidem eſſe cenſentur, verum quietis magis quàm motionis ſunt cauſæ: vt in ſecundo de anima cõmentario ipſe atteſtatus eſt, quãdo contra Platonem inſtare nititur aſſerentem animam ſeipſam mouere. Mouet igitur bonum vt practicum ipſum animal ſecundum quòd eſt finis. nanq; ſecundũ quòd huius gratia, aliud eſt: cum alia alicuius gratia exiſtant, quæ tamen non ſunt fines. Omnia enim quæ finem præcurrunt, & ante illum ſunt, finis gratia eſſe cenſentur. Verum quoniam bonorum quædã ſunt ſimpliciter & vere talia, alia vero eiuſmodi apparent, cuiuſmodi ſuauia ſunt & voluptuoſa, quia appetitio fertur ad illud quod ſub boni ratione apprehenditur: iccirco apparens bonum, & quod iudicatur eſſe bonum, nihilominus mouere videtur. quod enim apparet bonum, cenſetur eſſe bonum, dum ſub boni ratione comprehẽditur. Poſt quæ adducta tanquam corollarium quoddam ſubdit Ariſtoteles dicens: Quare palàm eſt quòd contingit quidem &c. id eſt, ex ijs eſt manifeſtum quòd aliquo modo ſimiliter mouetur cælum ab ipſo primo mouente, & animalia ab appetibili poteſtate: quoniam mouens quidem cælum vt bonum & deſideratum mouet: & animalia certe à bono vel apparente bono mouentur, illud nimirum appetentia. Quodammodo autem, non ſimiliter: quoniam illud quidem ſemper mouet cælum, vno eodemq; modo ſempiterno rotatum gyro. Quod vero animalia mouet bonum, quia non eſt ſimpliciter huiuſmodi, cum varie & inæquabiliter mouere percipitur, tum non ſemper & perpetuo mouet. Quamobrem in illo æternitatem vere argumentari & oſtendere licet. Animalium autem motiones finitas & terminatas eſſe animaduertimus. Subdit poſtmodum de ſempiterno pulchro, quod primum veréq; eſt bonum, & non modo quidem bonum, aliàs vero non bonum, vt ea quæ penes nos ſunt bona, diuinius ſanè illud eſſe dicens & honorabilius, quàm vt aliquid illo prius aut honorabilius inueniri poſſit. Non ab re igitur ſi ea quę apud nos cenſentur eſſe bona, aliquando quidem moueant, aliquando vero non moueant: quoniã non perfecte & exacte ſunt bona, multúmq; ſecum contrarij admiſtum habent. Illud autem quod ſine controuerſia eſt bonum, cum huiuſmodi eſſentia ſit ſua, & non per extraneum & additum aliquod, ratione amati & deſiderati perpetuò ſanè mouere cenſetur.

Nõ omne pulchrũ mouere.

Bonum vel apparẽs bonum motionum cauſæ.

Cœli motorẽ vt amatum & deſideratum mouere.

Primũ bonũ.

PRimum igitur immotum mouet: appetitio autem, & id quod appetibile eſt, mota mouent. Vltimum autem eorum quæ mouentur, quòd aliud moueat, nulla eſt neceſſitas. Manifeſtum etiã ex ijs eſt quòd rationabiliter localis motus vltimus eſt factorũ in ijs quæ fiunt. Mouetur enim & ingreditur animal appetitione vel ſelectione, alteratione tamen facta aliqua per ſenſum, aut fantaſiam.

QVia retro dixerat Ariſtoteles quòd ſempiternum pulchrum & primum bonum, id eſt primum mouens vniuerſum ſemper mouet, quod etiam immobile dixerat: hoc in loco de primo mouente ipſum animal loquitur. quod bonum vel apparens bonũ retro eſſe diximus: dicítq; illud non motum mouere. Eligibile nanq; & ipſum appetibile non motum mouet. ab huiuſmodi autem primo animal moueri dicitur. Appetitus autem, ſiue appetitiuum, id eſt vis animæ quæ appetit & deſiderat, cum mouet, tum mouetur: mouet quidem animal, mouetur autem ab ipſo appetibili, ſiue bono, ſiue apparente bono. Vltimum autem eorum quæ mouentur, id eſt ipſum animal, non eſt neceſſe, inquit, vt quippiam moueat. ita q; in huiuſmodi rebus, vt in ipſa etiã vniuerſi machina, conſtãs quidam tenoris reperitur ordo, vt aliquid ſcilicet moueat, & nõ moueatur: aliquid vero cum moueat, tum moueatur: & aliquid tantum moueatur, cum ipſum nihil moueat. Poſt hæc Ariſtoteles corollarij ſubdit modo, q; localis motus in ijs quæ fiunt, eorum vltimus eſt quæ fieri videntur. Appetibile enim appetitum mouet, ſiue intellectum, ſiue ſenſum & fantaſiam. ijs au-

Appetibile mouere non motum.

Quomodo localis motus in ijs quæ fiunt, eſt vltimus.

tem motis paſſiones quædam fiunt in corpore, à quibus cum calores, tum frigiditates excitantur quædam, propter quas (vt retro dictum eſt) contractiones nonnunquam, interdum extenſiones circa connatum fiunt ſpiritum, quibus in neruos diſſipatis & muſculos, per impetum quendam quem ὁρμὴν greci vocant, localis vltimo fit motus, excitaturq; nimirum animal ad quippiam vel declinandum, vel perſequendum, vt retro diffuſius eſt declaratum.

QVomodo autem intelligens aliàs quidem operatur, aliàs vero non operatur? Et mouetur interdum, interdum non mouetur? Eodem ſanè modo contingere videtur, quo ea quæ immota ſunt, cogitatione ratiocinationeque comprehenduntur. Verum in illis quidem contemplatio eſt finis. Cum enim duas intellexerit propoſitiones, concluſionem ſanè intellexit & coniunxit. Hic autem ex duabus propoſitionibus concluſio fit operatio: verbi gratia cum nouerit quoniam omni deambulandum eſt homini, ipſe autem eſt homo, illico deambulat. Si autem quòd nulli nunc incedendum eſt homini, ipſe autem homo, confeſtim quieſcit: & vtrunque facit, niſi à quopiam prohibeatur, aut cogatur. Commoda res eſt mihi facienda: domus commoda eſt. domum confeſtim facit. Integumento corporis indigeo: tunica eſt corporis integumentum: tunica indigeo. Quo indigeo, id mihi faciendum. tunica indigeo. tunica eſt mihi facienda. Et ea concluſio, tunica mihi facienda: operatio eſt. Operatur autem à principio: Si tunica eſſe debet, neceſſarium eſt eſſe primum. Si autem illud, & aliud: & id illico operatur. Quòd quidem operatio ſit concluſio, manifeſtum. Propoſitiones autem factitiæ ex duobus conſtant generibus, ex bono ſcilicet, & eo quod fieri poteſt.

PRopoſuerat in ijs quæ retro dicta ſunt Ariſtoteles duo eſſe principia animalium motionis, intellectum ſcilicet, & appetitum, quibus veluti principalioribus ſubminiſtrãtes & famulantes alias partialiores animæ ſubiunxerat poteſtates. hoc autem in loco oſtẽdit quomodo ipſum moueat animal practicus intellectus, & quomodo intelligens & conſyderans aliàs quidem mouetur ad quodpiam opus efficiendum, aliàs vero non mouetur, ſed potius quieſcit, cum intellectio illa manſionis magis & quietis ſit cauſa quàm motionis. Quo in loco duplicem ſignare videtur in homine intellectũ, practicũ ſcilicet, & contemplatiuũ: & ille quidẽ prior motionũ, hic autem poſterior quietis eſſe cauſa cenſetur. Quamobrem ſimilitudinem illico inter hos duos intellectus ponit, mox etiam ſubiungit diuerſitatem quam ad ſe inuicem ij habent intellectus. Ex duabus enim, inquit, vterque conſyderatis & intellectis propoſitionibus concluſionem inducit: & in hoc nimirum ſimiles ij duo cenſentur eſſe intellectus. Cæterum contemplatiuus concluſionem colligit ſuam ſub entis & ſub veri ratione ſequentem, practicus autem concluſionem habet ſuam ſub ratione boni vel apparentis boni collectam. Pro quo animaduertendum eſſe cenſeo quòd licet Ariſtoteles expreſſe dicat in textus litera practici intellectus concluſionem ipſum eſſe opus, non tamen eſſe intelligendum vt ſimpliciter verba ſonant. In practico nanq; ſyllogiſmo immediata concluſio non eſt opus ſiue operatio, quoniam ratiocinatio motus rationis quidam eſſe cenſetur. Oportet autem motum eiuſdem eſſe ſpeciei cum ſuo termino ad quem. Verum practica ratiocinatio non eſt de genere operationum, & iccirco illius finis operatio eſſe non debet, ſed cognitio potius alicuius operabilis rei. quæ res alia etiam via patere poteſt. Operatio nanq; non fit niſi per appetitum eius rei quæ debet fieri. Appetitus autem alicuius rei non niſi poſt illius cognitionem fieri conſueuit. Quamobrem immediata concluſio practici intellectus ipſa eſt rei appetibilis cognitio. Propoſitis nanq; duabus propoſitionibus ſtatim intellectus intelligit operationem cuius eſt appetitus: & illico niſi quippiã impediat aut prohibeat, quod idem ſignificare vult, in opus iam cognitum exit. Vocat autem in textu Ariſtoteles immobilia ipſas diſciplinas, & contemplatiui intellectus obiecta, in quibus ſola cognitio eſt finis, ſicut in ijs quæ ab intellectu pertractantur practico, operatio eſt finis, per eum quem diximus modum. Exempla clara ſunt cum in vnico ſyllogiſmo, tum in duobus etiã à philoſopho in textu adducta, in quibus ad

Duplicem in homine eſſe intellectũ, practicũ ſcilicet & contemplatiuum.

Quod practici intellectus concluſio non ſit operatio.

Quomodo immobilia vocet philoſophus.

præintellectas propoſitiones practica nimirum ſequi videtur concluſio, de fabricanda ſcilicet domo, & de corporis integumento, penula videlicet ſiue tunica conficienda. Illud autem, Operatur à principio ſi tunica eſſe debet, ſignare vult quòd poſt practicam collectam concluſionem operarius & artifex ſtatim aggeditur ad explicanda præparandáque illa quæ ad concluſum & iam conſtitutum negotium ſunt neceſſario requiſita. verbi cauſa ſi concluſit tunicam eſſe conficiendam, ſtatim lanarum emit vellera, eáq; concinnat & digerit vt apte colo diduci poſſint. Poſtmodum ſtamina filorúmq; ſubtegmina textoribus tradit, pannúmq; expedit, ex quo poſtmodum tunicam facit. Similíq; rationis modo fabricator & architectus vt domum affabre faciat, materiem prius & cementa & ligna cõparat, & ordine quæq; ſuo componit, & ita ex illis ordine cõpoſitis domum conficit. Ex quo, inquit, patere poteſt operationẽ eſſe cõcluſionẽ in eiuſmodi practici intellect⁹ diſcurſu, id eſt, ad concluſionem illam ſtatim ſequi operationem, vt diximus: ſecundum ſanũ ſcilicet intelligendi modum. In textus autem calce Ariſtoteles ſupra memoratas propoſitiones, practici ſcilicet ſyllogiſmi, factiuas non ab re vocare videtur, quoniam illas ſpeculantes & conſyderantes in opus exeamus, & illico aliquid faciamus: illáſq; dicit ex duobus ſanè conſtare generibus, boni ſcilicet & poſſibilis. Vt enim poſt concluſionem collectam aliquid agere aggrediamur, iſta profecto duo concurrere debent. alterum enim ſine altero mancum eſt & inefficax. Nam ſi bonum fuerit per practici intellectus concluſionem collectum, id autem fieri non poſſe appareat, nullus à nobis fit aggreſſionis conatus. Poſſibile autem ſolummodo & non bonum, neq; apparens bonum, animal mouet nullum.

Quæ factiuæ propoſitiones & ex quibus conſtent.

QVemadmodum autem qui interrogant, ſic propoſitionum alteram, manifeſtam ſcilicet, cogitatio haudquaquam inſiſtens conſyderat: vt ſi homini deambulare eſt bonum, quòd ipſe ſit homo non immoratur: iccirco quæcunque alia nulla ratiocinatione agimus, celeriter agimus. Quando enim aut ſenſu operatur ad id cuius gratia, aut fantaſia, aut intellectu, quod appetit, confeſtim facit. Interrogationis nanq; vel notionis loco, appetitionis fit operatio. Bibendũ eſſe mihi dictat cupiditas: hoc autem eſſe poculentum ſenſus vel fantaſia vel mens affirmat: confeſtim bibitur. Ita ſanè ad motum & operationem animalia excitantur, cum vltima motionis cauſa ſit appetitio, quæ tamen vel per ſenſum, vel per fantaſiam & notionem efficitur. Quæcunque autem quippiam facere appetunt, partim quidem cupiditate aut ira, partim vero appetitione aut voluntate faciunt & agunt.

QVia retro dixerat Ariſtoteles intelligentis & operantis in re diſſimili ſimiles quodammodo eſſe diſcurſus ratiocinationes, & vtroſq; ex propoſitionib⁹ quibuſdã proprijs & peculiaribus ſyllogiſmis vti, concluſionéſq; intentas colligere, verum differentes & diuerſas, cum diuerſi & inter ſe diſtincti ſint artifices: intelligentis enim concluſionem demonſtratæ rei eſſe notionem: operantis autem ipſum eſſe opus, vel potius operis ipſius aggreſſiones: quoniam inquam hæc præmiſit Ariſtoteles, conſequenti doctrinæ ordine hoc in textu in ſupra enarrata ſyllogizantium perſtans ſimilitudine dicit quòd quemadmodum interrogantes, per interrogantes intelligens ipſos dialecticos, qui vtranque ſanè contradictionis interrogant partem, interrogare ſolent, ſæpenumero vtraſque ſyllogiſmi propoſitiones adducunt, ex quibus concluſiones colligunt: nonnunquam autem alteram prætermittunt, ſi videlicet eſt manifeſta, nihílque ambiguitatis in ſe habet: ita in rebus agendis ſola maiore contentus propoſitione, ſi minor clarior eſt quàm vt adſtrui debeat, aut ambigi poſſit, peculiarẽ ſtatim affert cõcluſionẽ, & ad opus exit cõſtitutũ. Cuius rei manifeſta ſanè adducit exẽpla. Si enim quiſpiã, inquit, in actionibus cõſenſerit, & cõſtitutũ habuerit ꝙ omni deambulandum eſt homini, vt corporis videlicet valetudinẽ & vires, quod bonũ eſt, conſeruet & augeat: is profecto nihil amplius cõſyderationi illi quę id ſibi dictat, impertit, ꝙ ſcilicet ipſe homo eſt. iſtuc enim in nulla eſt cõtrouerſia, ſed ſtatim in opus exit, & deambulat. Quã certe rẽ manifeſtã eſſe dicit ab ijs quæ nullo ratiocinationis præuio diſcurſu operãtur homines, quæ nulla cunctationis interpoſita mora cõfeſtim facere animaduertuntur: qualia ſunt bonorũ vtiliũmve appetitũ valenter mouentium ſubitariæ vendicationes, aut incõmodorum malorũmve ingruẽtium declinationes repẽtinæ, & fugæ. Tunc enim haudquaquã ſyllogizant homines, ne morentur, tempúſq; cõterant, & occaſiones prętermittant, ſed illico id faciunt quod cõmotus & excitus appetitus à ſenſu ſiue ab imaginatione vel ab intellectu, illis repræſentat & ſuggerit. Cuius rei cũ clarũ admodũ in literę cõtextu ſit

Dialectici vtrãq; contradictionis interrogare parti.

Quæ nulla ratiocinatione confeſtim faciũt homines.

Cur appetitio vltima dicatur cauſa.

exemplum, nihil ſanè eſt quòd illud nunc explanare contendam. In litera autem vbi dicitur quòd ad motum & operationem animalia excitantur, cum vltima motionis cauſa ſit appetitio, animaduertendum ſanè eſt quòd vel iccirco vltimam vocat cauſam ipſam appetitionem, quoniam vere vltimo reponitur loco. Primus enim eſt ſenſus aut imaginatio, aut intellectus ipſe: poſtea vero conſequitur appetitio. Vel vltimum proprij loco hoc in textu intelligendum ſanè eſt. Propria enim & peculiaris motionis eſt cauſa ipſa appetitio. nihil enim ad mouendum facerent ſenſus, aut imaginatio, aut intellectus ipſe, niſi iſtorum quippiam conſequeretur appetitio. Quòd autem ea quæ fiunt, omnia ob vlciſcendi appetentiam, aut deſiderij aut voluntatis conſequendæ rationem fiant, alibi dictum eſt: pariq; modo quo diſtet & diſterminetur voluntas ab ira & concupiſcentia, & omnino ab appetitione, pertractatum eſt in libello qui περὶ ὁρμῆς, id eſt, de impetu ſiue appetitione inſcribitur. Ibi enim dicitur appetitionis vocabulum generis cuiuſdam ambitum ſignare, & aliam quidem intellectualem eſſe appetitionem, quę voluntas vel electio nuncupatur: aliam vero ſenſitiuā & eſſe & appellari appetitionem, quæ in concupiſcentiam ſiue deſiderium & iram diſterminetur, à quibus operaionum certe omnium ſuſcitata poſtmodum emanant exordia.

QVemadmodum autem ſpontaneæ appellatæ machinæ parua motione facta mouentur laxatis ſeque mutuo impellentibus vertebris: & curriculus qui à ſe quidem vectum recte mouet, ipſe autem rurſum circulo mouetur, quoniam inæquales habet rotas: minor enim veluti centrū fit, vt in cylindris: ita & animalia mouētur. Inſtrumenta nanq; eiuſmodi habent cum neruorum tum oſſium naturam: & hæc quidem tanquam ibi ligna & ferrum: neruos autem vt vertebras, quibus ſolutis & relaxatis mouentur.

Mechanici θαυματοποιοί.

CVm retro de principalibus pertractauerit cauſis philoſophus animalium motionis, in præſentia de inſtrumentalibus & organicis nos docere intendit: & quoniam in omnibus ferè illa quæ arte conſtant, ceu hominum inuentioni debentia, & apud nos nata, nobis ſunt notiora: nec minus etiam cum naturam imitetur ars, quia poſteriora ſane ſunt artificialia, nobis non immerito ſunt manifeſtiora: iccirco illorum exemplo philoſophus nos commonefaciendos eſſe ducit. Spontanea autem pægmata illa & machinas vocat quæ in ſpectaculorum ludis fieri & oſtentari ſolent ab ijs mechanicis quos græci θαυματοποιοὺς, id eſt admirandorum effectores operum vocant, quando ſcilicet ab illis ſolutis & relaxatis quibuſdam fabricæ illius compagibus, & nonnullis conuerſis cardinibus & rotulis, ſuccedentibus inter ſe vicibus miræ quædam rerum conſequuntur effigies, cum præcedentia à conſequentibus ſerie quadam continenter moueantur. Quemadmodum igitur in illis quibuſdam commotis cardinibus, relaxatiſque compagibus, funiumque inuolucris, ſimulacra illa lignea in pægmatis fabrica exiſtentia ſucceſſiue moueri conſpiciuntur, & illis qui ſtructuræ illius machinam ignorauerint, à ſe ipſis ſanè moueri cenſentur: ita cordis excito ſpiritu, & ab appetitione commoto, illi contigui motantur neruuli, qui rurſus alios ſibi continenter iunctos mouent neruos, quoad vſque ad organicas perueniens partes motus, manus inquam & pedes, vniuerſum poſtea mouet animal. Hoc autem non contentus exemplo philoſophus, ad planiorem rei huius declarationem alio etiam vtitur exemplo, quod ab arte ſimiliter mutuatur. Quemadmodum enim, inquit, in curru id quidem quod vehitur, id eſt auriga, qui proportionem habet cum anima primo mouente, recto ſanè cietur motu, cum tamen ipſe currus eo quòd inæquales habet rotas, circulo moueatur: ita animalia ab anima mouentur inſtrumentis quibuſdam in ſe commotis, & nonnullis quieſcentibus, vt retro dictum eſt, vt in curribus rotarum modioli cum centri locum obtineant, ad circunferentias ipſas comparati ſtare & quieſcere videntur. In quibus philoſophi verbis animaduertendum eſſe cenſeo quòd inæquales in curribus dixit eſſe rotas, paruas videlicet & magnas: & per paruas quidem rotas, vt dictare videtur ratio, modioli intelligi debent illi à quibus radij ad exteriores circunferentias & apſides exeunt, quas maiores vocat rotas. Licet enim modioli in totius rotæ circuitione etiam ipſi moueantur, & in æquali tempore ſuos perficiāt orbes: quia tamen circunferentiæ velocior eſt motus, cum in eodem temporis ſpatio maius feratur interuallum, modioli autem tardior & hebetior: tardius vero per contrarij commiſtionem tardius nuncupatur: motui autem quies eſt contraria: iccirco modioli quos minores vocat rotas, circunferentiæ comparati, quas maiores appellat rotas, ſtare quodammodo videntur, cum alioquin centri locum in ipſis totalibus rotis obtinere cenſeantur. Quam rem conſimili ſanè modo in animalium motionibus animaduertere licet. In animalibus enim membrorum vertebris & ſuffraginibus quodammodo ſtantibus continuata & ſuccedentia mouentur membra, vt ibi rotarum ambitus &

Quomodo rotarū modioli ſtare videātur

circunferentiæ mouentur quieſcentibus modiolis ea qua diximus ratione, qui centri obtinent locum. Illud autem, vt in cylindris, iccirco dixit, quoniam illi ad ſimilitudinem ſunt rotarum. nihil enim aliud quàm ſolida quædam rota eſt cylindrus, vt animaduertere licet in ijs qui ex cylindris fiunt curriculis, quos ludentes pueri per decliuia trahentes impellere ſolent: & in ijs etiam quæ ex ſolida materia fiunt machinis ad columnas & marmora ſubuectanda. Quoniam autem ad declarandum inſtrumentalem animalium motum, duo, vt vidimus, ab arte philoſophus mutuatus eſt exempla, cum fabricæ ſcilicet illius quam ſpontaneam appellauit, in qua ab artifice motis quibuſdam vertebris reliqua facilè mouentur: tum ipſorum curriculorum qui à primo mouente exciti & commoti, partes quaſdam in ſe motas, & nonnullas etiam habent quieſcentes: eóque modo in animalibus dum mouentur fieri dixit: iecirco vtrique exemplo conuenientes ex animalibus ſimilitudines quadrare facit. Circumligantes enim in animalibus nerui, & oſſium ſuffragines non diſſimiles ſanè eſſe videntur rotarum ligneis modiolis ferro conſtrictis & circummunitis: ſicut illud, quòd neruiculis in corde animalis a ſpiritu commotis ſuccedentes poſtmodum illis mouentur nerui vſque ad partes organicas quæ poſtea animal mouent: ſimile profectò eſſe cenſetur ſpontaneis illis fabricis in quibus ab artifice vertebris quibuſdā cōmotis primo, continenter aliæ, & rurſum aliæ mouentur, quæ ſimulacrorum poſtea in ipſis repoſitorum ceu ſpontaneum repræſentare videntur motum, vnde & nomen apud græcos inuenerunt, & ἀυτόματα appellantur. Hæc mihi pro literæ iſtius declaratione dum id agerem planè ſuccurrebant. Si quis poſthac melius quippiam, & textui accommodatius inuenire & explicare poterit, illi æquo animo concedemus, & multam inſuper gratiam habebimus.

VEruntamen in ſpontaneis quidem illis & curriculis non eſt alteratio: quoniam ſi fierent etiam minores interni orbes, & rurſus maiores, nihilominus idem circulo moueretur. In animali autem idem poteſt & maius & minus fieri, figuraſq; permutare auctis partibus ob caliditatem, & rurſus contractis propter frigiditatem, & omnino alteratis. Alterant autem imaginationes & ſenſus & cogitationes. Senſus enim ſtatim alterationes quædam ſunt: imaginatio autem & cogitatio rerum habent poteſtatem. Cogitata enim ſpecies calidi ſiue frigidi, ſiue ſuauis, aut formidabilis, quodammodo id exiſtit qualis vnaquæque eſt res: & iccirco ſola cogitatione perhorreſcunt & expaueſcunt. Omnia autem iſta perturbationes ſunt & alterationes. Cum autem in corpore alterantur, aliæ quidem maiores fiunt, aliæ vero minores.

POſt mutuatam retro ſimilitudimem à mechanicis quibuſdam inſtrumentis, & ab ijs quæ arte conſtant, ad declarandum organicum in animalibus motum: hoc in loco philoſophus inter huiuſmodi res & animalia diuerſitatem cum motionis, tum mouentium nobis manifeſte oſtendere aggreditur. Ait enim quòd in ſpontaneorum motibus, & curriculorum, nulla præcedere videtur alteratio, à qua minores ex maioribus, ſiue è contrario illæ fiant rotulæ quæ intrinſecus ſunt, quibus cum machinarū fabricæ illæ, tum ipſi mouentur curriculi. ſemper enim in illis maiores rotæ ſub eadem perſtant quantitate, neq; fiunt minores: ſicut neq; minores ſanè augentur & excreſcunt: quæ alioquin ſi caſu aliquo contingerent permutari, & cum excreſcere, tum contrahi & diminui, nihilominus vnica mouerent motione, & circulo ſolummodo id quod ab illis mouetur, proculdubio moueretur. Secus autem in ipſis eſt videre animalibus, in quibus cum diuerſi & ſæpe contrarij reperiuntur motus, tum idem viciſſim maius fit & minus, figuraſq; nimirum & facies cōmutat, cum alteratione præuia illorum partes vel augeſcunt propter caliditatē, vel ob frigus cōtrahūtur & decreſcūt. neq; hoc ab re mehercle. Nam cum voluptate (verbi cauſa) perfruitur animal, quæ iucūdus ſanè animi eſt motus, à contēperata æquabiliq; caliditate quæ tunc vniuerſum illius occupat poſſidétq; corpus, relaxantur certe nerui, & excreſcunt partes, & quæ eouſque reſederant, turgeſcunt & excitantur membra, maiorémque occupant locum. Quæ profectò omnia in contraria animorum affectione contrariam planè induunt faciem. Dolore enim conſtringuntur omnia, & tanquam in cordis arcem cōpulſo calore, frigiditate præualente adſtringuntur membra, & minorē ſanè occupant locū. Congelare nanque & compingere ipſum natum eſt frigus, vt aliquotiens in alijs declaratum eſt locis. Quodq; in præſentia in duabus ijs animi declarauimus affectionibus, voluptate ſcilicet & dolore,

Voluptas corpus excreſcere facit.

Dolor conſtringit.

in alijs etiam ſatis declaratum eſſe cenſemus, in quibus animalia cum caliditate, tum frigiditate alterata diuerſarum initia capiunt actionum, motibúſq; plerunq; contrarijs agitãtur. Motus igitur principia in ſpontaneis nuncupatis, & in animalibus proculdubio ſunt diuerſa, cum in ijs quidem (vt dictum eſt) alterationibus fiant præuijs motiones, in illis autem nulla reperiatur intrinſeca alteratio. Neque hoc profecto ab re eſſe cenſetur. Arte enim conſtantia, ab arte mouentur: naturalia vero ab ipſa cientur natura. Hoc autem declarato Ariſtoteles proſequitur docendo quomodo animalium motiones præuijs ſemper quibuſdam efficiantur alterationibus. Alterare enim dicit ipſum animal cum imaginationes & ſenſus, tum ipſas cogitationes: quam rem breuiter admodum & conciſe hoc probat in loco: vt illam magis tangat quàm oſtendat. Dicit enim à ſenſibus exordium faciens, illos proculdubio alterationes eſſe quaſdam. Neque hoc immerito mehercle. Senſus enim poteſtate eſt id quod ſenſibile eſt actu, vt in commentarijs de ſenſu & ſenſili abunde eſt declaratum. Porro is ad actum reducitur per motum ſenſilis rei in ipſum: vbi neceſſario interuenire alterationem clarius eſt, quàm vt longiori indigeat explicatione. Subdit poſtea philoſophus iſtuc ipſum oſtendendo de imaginatione, quam fantaſiam græci appellant: & de cogitatione ſiue intellectione. Hæc enim, inquit, imaginatarũ & cogitatione perceptarum rerum habent poteſtatem, id eſt, hæc ſanè poteſtate ſunt huiuſmodi, & virtute ſiue potentia, quales cogitatæ & imaginatæ res actu eſſe percipiuntur. Cuius rei hęc ſanè videtur eſſe ratio. Nã cũ imaginationes & cogitationes ſenſibus fiãt præcedentibꝰ, vt clare alibi atteſtatur ipſe dicens, Nihil eſt in intellectu quod non prius fuerit in ſenſu. Senſus autem tum tales ſunt poteſtate, qualia ſunt actu ſenſilia: tum alterationibus quibuſdam (vt diximus) præuijs in actum exeunt ſuum: profecto & imaginationes ipſæ & cogitationes ſenſus ipſos conſequentes, illorum naturam & paſſionum affectiones nõ immerito ſapere & referre videntur. Quamobrem concludendo philoſophus ſubiungit quòd perhorreſcunt ſæpenumero & expaueſcũt homines ſola cogitatione cõmoti & perturbati. Cũ enim imaginatio & cogitatio memoriã excitẽt: hæc autem ſpirituũ & humiditatum ſuſcitet & efficiat commotiones quaſdam, vt in rebus venereis liquidò eſt animaduertere: caliditatibus profecto & frigiditatibus inde commotis & excitis, varias affectionum ſubſequi ſpecies eſt neceſſariũ. Ex quarum numero hoc in textu duas ſolum recenſet Ariſtoteles, horrorem ſcilicet & pauorem, vt ex ijs ipſis alias etiam intelligere poſſimus. Si enim quiſpiam intenſi meminerit frigoris: ob quandam naturæ ipſius in eiuſmodi concordiam, quam ſympathian græci appellant, tanquam in vera poſitus frigoris conſtitutione, ſtatim perhorreſcit, calido interiora corporis petente, & frigiditate externa comprimente & denſante, à qua nimirum horror efficitur, & pilorum erectio conſequitur. Similíque rationis modo expaueſcunt homines periculoſas res & formidoloſas animo voluentes, tanquam in ijs ipſis conſtituti & deprehenſi, propter ſubitaneum ſanguinis receſſum ad ipſum cor. In iſtis autem & eiuſmodi omnibus alterationes interuenire quaſdam ſumma eſt neceſſitas: quæ cum mediantibus fiant caliditatibus & frigiditatibus, augeri in animalibus quædam, & decreſcere nonnulla neceſſe eſt, vt calida aut frigida effici poſſint. Dictum nanque eſt multotiens calidi vim diffundere & laxare, & in maius dare natam eſſe: contrà frigidi naturam cum conſtringere & conſtipare, tum in minorem anguſtiorémq; locum rem coarctare & compingere ſolere.

Quòd ſenſus alterationes ſunt quædã.

Horror

Pauor.

QVòd autem parua mutatio in ipſo facta principio, multiplices & magnas in extremo faciat differentias, non eſt obſcurum: vt temone paululum tranſlato, magna proræ fit tranſpoſitio. Caliditate quinetiam vel frigiditate, vel alia eiuſmodi affectione cum in corde facta fuerit alteratio, etiam ſi in exigua & non ſenſili illius particula, multam ſanè in corpore fit differentia, cum ruboribus & palloribus, tum horroribus & tremoribus, alijſq; huiuſmodi contrarijs.

QVoniam de animalium motu hoc in libello aggreſſus eſt philoſophus pertractare & docere, cuius etiam hæc ipſa eſt inſcriptio, iccirco originem & principium omnium inueſtigat motionum: quod in animalibus perfectioribus ipſum affirmat eſſe cor, ſiue quod cordi correſpondet, & cum illo proportionem habet in animalium genere imperfectorum. Quoniam autem cor quantitate quidem exiguum admodum eſt membrum, licet virtute ſit maximum, ne cuipiam fortaſſe hanc ob rem admirandum aut incredibile videretur talem illius exilitatem tantarum & adeo excellentium in animalibus eſſe cauſam motionum, in principio ſtatim præſentis literæ huiuſmodi hæſitationi clariſſimo occurrit exemplo, quod non ratione ſolummodo, ſed oculata percipitur fide, dicens teſtimonio nobis eſſe poſſe quòd parua in principio facta mutatio, in extremo multiplices & magnas facit differentias, temonem ſiue gubernaculum quod puppi adiectũ, ſi clauo paulùlum à gubernatore cõmoueatur in extrema nauigij parte, id eſt prora ipſa, magnã facit mutationem & tranſpoſitionẽ. Puppi enim vix commota, magna ſanè proræ ipſius fit tranſpo-

Cor omnis principium motus.

ſitio.hoc autem idcirco,quia gubernaculum in nauigio principij cuiuſdam vicem gerit, reliqua autẽ ſijs quæ à principio exeunt & deriuant,nõ ab re aſſimilari poſſunt. Cur autem id accidat naui ab ipſo gubernaculo,mathematica oſtenſionis ratione demonſtrat Ariſtoteles in ſolitario problematum cõmentariolo,quæ appellat mechanica:quem nos inuertimus,& gloſſulas quaſdam appoſuimus: vbi cum pleraque alia,tum hoc etiam dicit,temonem ipſum in nauigio anguli loco conſtitui; cuius motione cum à dextra ad ſiniſtram, vel contrà à ſiniſtra ad dextram moueatur nauis,ſi duæ lineæ angulum illum complectentes intelligantur,tertiam angulo ipſi oppoſitam,quam ὑποτείνουσαν vocant græci,ab extrema nauis parte,id eſt à prora deſcribi neceſſe eſt,quæ proculdubio eo erit maior, quo illæ quę angulũ cõplectuntur,fuerint longiores. Parua igitur motione commota puppi,magna ſanè proræ fit tranſpoſitio: quia cum in trianguli ſit latere col locata, per totam ferri hypotenuſam eſt neceſſe, imò ſui motionem ipſam efficere hypotenuſam. Verum iſthæc, vt dixi,mathematica huius rei eſt oſtenſio: phyſico autẽ magis hoc in loco procedit modo Ariſtoteles, dicitq; ꝙ ſicut in parte illa nauis quæ principij vicẽ gerit, paruus effectus motus,magnas in oppoſita illi parte & lõge remota efficit differẽtias(quod hoc nõ probet in loco,quoniam id ſenſu manifeſte percipitur)ita profecto à caliditatibus frigiditatibusq; quibuſdam,alijſq; eiuſmodi affectionibus quando circa cor fuerint factæ,magnas & excellentes in vniuerſo animalis corpore effici permutationes,quæ in extremitatibus illius maxime clariſſima ſui præ ſe ferũt indicia. Calore enim in cordis penetralibus excito, & veluti efferueſcẽte,ſpirituũ & ſanguinis ad externa fit motus:hinc corporũ ſuperna rubeſcunt,& flammei apparent oculi. Rurſum ſi frigiditate torpeat cor & hebeſcat, vt in timore & exanimatione fieri aſſolet, ex vniuerſo ſtatim corpore ſpiritus illi ſubſidio aduolant,ſecũq; ſanguinem rapiunt,quem non immerito ſpiritus vehiculum elegantes vocant medici. hinc ſanguinis abſceſſu pallores in corporibus fiunt, & caloris retroceſſu horrores tremoreſq; accidere conſueuerũt. Palàm igitur eſt ꝙ caliditatibus & frigiditatibus minimis etiam in ipſo principio,id eſt corde conflatis,magnæ profecto in ipſis extremitatibus apparent motiones. Quo in loco litera illa vbi dicitur,etiã ſi in exigua & nõ ſenſili illius particula,hũc habet ſenſum,ꝙ ſcilicet non ſolũ in tota cordis ſubſtantia paruus motus magnas efficit in vniuerſo corpore motiones,ſed etiã ſi in quota illius particula fiat alteratio,licet adeo ſit parua vt vix ſenſu poſſit diſcerni,magnas nihilominꝰ (vt dictũ eſt) in totũ corpus cõſequi mutationes eſt neceſſe.

Problemata mechanica.

Sanguis ſpiritus vehiculũ.

PRincipium igitur (vt dictum eſt) motionis in agendi genere id ſane eſt,quod conſectandum aut declinandum eſt. Calor autem aut frigus eorum cogitationem & imaginationem neceſſario conſequuntur. Triſtificum nanque declinandum: iucũdum autem conſectandum. Verum iſtuc in exiguis valde eſt obſcurum. Sunt autem triſtifica & iucunda ferè omnia cum frigiditate & caliditate: quod profecto ex affectionibus eſt manifeſtum. Confidentiæ enim & pauores, & venerei motus,reliquaq; in corpore triſtifica & iucunda,alia quidem in partibus cum caliditate aut frigiditate ſunt: alia vero in vniuerſo corpore.

AGgreſſus retro fuerat philoſophus declarare & oſtẽdere ꝙ imaginationes & cogitationes & ſenſus ipſi corpus alterant,& idcirco principia nonnunq̃ ſunt motionum: quã rem interpolare quodã modo viſus eſt,rationem principij paulopoſt interſerens,cuius paruum motum in conſequentibus magnas proculdubio efficere differentias demonſtrauit. Redit igitur hoc in textu ad oſtendendum clarius etiam q̃ fecerat,ꝙ ſenſus & imaginationes necnon ipſæ cogitationes corpus ſanè alterare videntur. Ad iſtuc autem efficiendum ſumit id quod retro fuit demonſtratum,appetibile illud ſiue conſectandum,& declinabile ſiue fugiendum quæ in operabili & agibili rerum genere reperiuntur,motionum eſſe principia omnium. Cum enim quippiam appetit animal, & ſub boni ratione cupit,illud ſtatim perſequitur vt comprehendat & habeat,illoque perfruatur. Cum vero id eſſe malum iudicat & noxium,illico illud declinat & fugit. Horum autem ſenſus inquit aut imaginationes aut cogitationes, conſectandorum ſcilicet ſiue fugiendorum, neceſſario caliditates conſequi aut

frigiditates. Viſa enim aut imaginata re nocua animal expaueſcit illico, ſpiritusq́ cum ſanguine hebeſcunt & algent, retroque fugiunt, & extrema illico horum abſceſſu remanent exanguia. Contrà ad rei oblectabilis & commodæ conſpectum, ſiue ad illius cogitationẽ, diffundũtur in corpore ſpiritus, & veluti amatã rem complecti & amplexari ſatagẽtes, ad corporis extimos feſtinant limites, & cũ illos, tum vniuerſum etiam calore perfundunt corpus. Quoniam autem dixerat philoſophus conſectandum & fugiendum in operabili genere motionum eſſe principia omnium, quænam ſint illa hoc in loco declarat. Declinabile enim ſiue fugiendũ eſſe dicit triſtificũ, quod animalibus dolorem ſiue triſtitiam affert: vt perſequendum & conſectandum ſiue appetibile id ſanè eſt quod eſt iucundum & ſuaue & commodum, quod corpus demulcet, & ad ſe capeſſendum inuitat. Has autem ad caliditatẽ aut frigiditatem alterationes, quæ illa duo de neceſſitate conſequuntur principia, interdum quidem obſcuras eſſe & latere dicit, vbi ſcilicet modica fuerit, & ex illis conſectandæ ſiue fugiendæ cuiuſque rei cõmotio. Quæ tamen nõnunquã minime latere poſſunt, cum videlicet in valentibus & vegetis illorum fiant motionibus. Cuius rei ſtatim manifeſta ſubiungit exempla. Confidentiæ enim & timores, necnon venereorum concupiſcentiæ, irarum prætetea efferueſcentiæ, & amores, reliquæque eiuſmodi effrenes animorum affectiones, quoniam validæ ſunt & impotentes, cum caliditatibus proculdubio & frigiditatibus fieri animaduertuntur, aut propter abſceſſum, vt diximus, & conſtipationem ſpirituum cum ſanguine, vt in timoribus: aut eorundem diffuſionem & dilatationẽ, vt in alijs eſt videre. Dicit autem ꝙ illorum quædam cum caliditate aut frigiditate ſunt ſecundum aliquam corporis partem: nonnulla vero in vniuerſo ſunt corpore.

Vnde venereorũ appetitio. Venereorum enim appetitio (verbi cauſa) tũ ex contemperata iocineris fit caliditate, tum ex placida ſpirituũ ad ſeminalia vaſa tranſmigratione & deriuatione, à quibus excalfactæ turgeſcunt venæ, & penis erigitur. In confidentijs autem, & vehementibus timoribus, irarumq́ excandeſcentijs cum cor ipſum, tum vniuerſum animalis corpus aut efferueſcit, aut contrà hebeſcit & alget.

MEmoria autem & ſpes tãquam ſimulacris vtentes ijs ipſis aliàs quidem minus, aliàs vero magis, eorũ ſunt cauſæ. Quapropter recta ratione conſtructa ſunt quæ intrinſecus iacent, & ad initia inſtrumentalium partium, vt cõmutentur, & ex cõpactis mollia fiant, & ex mollibus compacta, & ex ſe viciſſim cum leuia, tum aſpera.

QVod facere retro dixerat cũ ſenſus & imaginationes, tũ cogitationes ipſas mediantibus caliditatibus & frigiditatibus quibuſdam in operabili rerum genere, quas vel conſectando vel ab illis fugiendo mouetur animal: iſtuc ipſum in hoc textu effici dicit philoſophus à memoria ipſarum, & a ſpe. Eſt autem memoria cõſeruatio & veluti theſaurus quidã rei alicuius

Memoria. Spes. ſub ratione prius comprehenſę: ſpes vero expectatio quædam eſt futuri cuiuſpiã boni. Vt igitur memorantes delectabilis cuiuſdam rei, ſpeciem illius habemus, & illam pertractãdo renouamus: apprehenſa autem ſpecies (vt retro dictum eſt) & intellecta & cogitata, alterandi habet vim: ita diffundimur ſanè & gaudemus, tranſmiſſisq́ per vniuerſum corpus ſpiritibus cum ſanguinis copia caleſcimus. Cuius oppoſitum nimirum contrarijs de cauſis in contraria nobis contingit actione, cum ſcilicet triſtificorum formidoloſorũq́ reſeruatas ſpecies memoria retractamus: ſimiliq́ modo in ſpe fieri veriſimile eſt. Cogitatio enim futuri boni cum corpus manifeſte alterat, tum animales diffundit ſpiritus, vniuerſumq́ corpus temperato calore permulcet, adeo vt in malis etiam conſtituti homines illorum interdum nullum vel exiguum habeant ſenſum. Vnde illud,

Tibullus. " Spes etiam valida ſolatur compede vinctum.
" Crura ſonant ferro, ſed canit inter opus.

Timor. Cuius contrarium in timore, qui futuri anxia eſt expectatio mali, ob contrarias fieri cauſas eſt neceſſe. Ambo enim hæc, inquit philoſophus, memoria videlicet & ſpes vtuntur ijs ipſis, ſcilicet delectabili & triſtifico, vt ſimulacris quibuſdam & imaginibus reſeruatis & inſignitis circa primum ſenſiterium. Quamobrem corpus alterant, caliditatesq́ & frigiditates efficiunt, cum maiores, tum vero minores: vt ſcilicet recipientis diſpoſitio ad impreſſionem fuerit aptior, aut inepta magis. Melancholici enim (verbi cauſa) ad timorem quidem ſunt propenſiores, ad ſpem vero ineptiores, & idcirco magis & ſepius frigent ꝗ caleſcant. Contrà ſanguinei bonæ ſunt ſemper ſpei, minuſq́ timent, & idcirco contrario illis alterantur modo. Subiungit poſtmodum Ariſtoteles rationabiliter naturam ipſam & proinde interna animalium affabre feciſſe & architectatam eſſe, ea ſcilicet quæ ad organicarum partium principia pertinent. Principia hoc appellans in loco neruos ipſos & muſculos: partes vero organicas, id eſt inſtrumentales, pedes verbi gratia & manus, cæteraq́ eiuſmodi membra. Horum enim principiorum natura habilis eſt & apta vt contraria quædam ſecundum temporis exigentiam viciſſim in ſe reperire valeant. Nam modo duri ſunt & compacti, & tanquam ſicci nerui & muſculi: interdum autem ijdem ipſi molles ſunt & diffluẽtes, caliditatibus ſcilicet & frigiditatibus à viſu vel ima-

ginatione, vel cogitatione, necnon memoria & ſpe rerum cum triſtium, tum iucundarum alterati & tranſmutati: qui poſtea miniſterium præſtant & obſequium organicis animalium partibus, à vi illa ducti ſiue poteſtate quam ὁρμητικὴν appellant græci, nos impulſoriam ſiue appetitiuã dicere poſſumus animæ poteſtatem.

QVæ cum hoc cõtingant modo, & cum actiuum & patibile talem habeant naturam, qualem ſæpe diximus, quando certe contigerit, vt aliud quidem patibile ſit, aliud vero actuoſum, neutriq; deſit aliquid quod ad eorum definitionem requiratur, confeſtim aliud quidẽ agit, aliud vero patitur. Quamobrem ſimul (vt ita dicatur) intelligit quod incedendum eſt, & incedit, niſi quippiam obſtiterit. Et organicas quidem partes conuenienter affectiones præparant: appetitio autem affectiones: porrò appetitionem imaginatio. Hæc autem vel cogitatione, vel ſenſu efficitur. Simul vero & celeriter, quoniam patibile & actiuum eorum de numero ſunt quæ ad ſe inuicem mutuam habent naturam.

HOc in textu declarare aggreditur philoſophus quomodo diuerſis cõcurrentibus cauſis ipſum mouetur animal: vbi etiam obiter eiuſmodi ordinem aſſignare videtur cauſarum. Dicit autẽ à principio ſtatim literæ. Quæ cum hoc contingant modo, id eſt huiuſmodi præuijs caliditatibus & frigiditatibus, ſimiliter principijs illis permutatis, ex humidis videlicet ad ſicca, vel contrario modo, & reliqua quæ retro dixerat, patientibus: actiuo præterea & patibili talem habentibus naturam, vt hoc quidem agat, illud vero patiatur, ita ꝙ nihil vtriq; deſit eorum quæ ad definitionẽ concurrunt, & quod quid erat eſſe, id eſt ad formam illorum. Si enim quippiam deficeret, manca profecto eſſet & mutila, neque illorum alterum vere actiuum, alterum autem vere patibile diceretur aut eſſet: ijs inquam hoc contingẽtibus modo, ſiquando acciderit vt eiuſmodi ad ſe inuicem applicẽtur, alterum quidem confeſtim agit vt natum eſt agere: alterum vero patitur. Quamobrem ſimul (vt ita dicam) quiſpiam intelligit & cogitat ſibi eſſe incedendum, & ſtatim incedit, niſi fortaſſe obſtiterit quippiam. Ab appetitu enim (verbi cauſa) tales efficiuntur affectiones, quibus commotis ſpiritus ſanè mouentur, à quibus nerui & muſculi commouentur, à quibus poſtremo ipſum mouetur animal. Quæ omnia ſimul, inquit, fieri videntur, quoniam actiui & patibilis natura ex illorũ eſt numero quę ſunt ad aliquid, quæ cum id ipſum quod ſunt, ad alterum ſunt, tum poſita ſe ponunt, & perempta ſe inuicem interimunt. Quo in loco animaduertẽdum eſt illud confeſtim ſiue ſimul non proprie & exactiſſime accipi, vt vera correlatiuorum expoſcit natura (non enim inter iſtas motiones ordinem poneret ſecundum prius & poſterius, quem hoc declarat in textu) ſed imperceptibile quiddã & momẽtaneum ſignificare tempus. quod aduertens philoſophus hic illud moderatur cõfeſtim ſiue ſimul per interiectam parentheſin illam ſcilicet, vt ita dicatur. quod alioquin ex illius etiam clarum eſt verbis. Simul enim, inquit, intelligit ꝙ incedendũ eſt, & incedit. Prius enim intelligit, & poſtea incedit. Subiungit poſtmodum philoſophus breuiter admodum & conciſe cauſarum ipſarũ ordinem in animalium motionibus, ab extremis aſcendens ad primas, dicens ꝙ organicas quidem partes, verbi cauſa manus & pedes, conuenienter & commode præparant ad motũ affectiones ipſæ ſiue paſſiones, quales ſunt caliditates & frigiditates, & omnino alterationes, neruorum inquam & muſculorũ: affectiones autem iſtas & paſſiones ipſæ commouent appetitiones. Porrò appetitiones ab imaginationibus mouentur, eæ autem vel intellectione & cogitatione, vel ſenſu nimirum ſuſcitari videntur. Ab vltimis igitur cauſis hoc in progreſſu ad primas aſcendimus, quem ſanè præſens recẽſet textus. Deſcendendo autem hoc proceditur modo. Senſus ſiue intellectio imaginationem mouent: imaginatio vero ipſum appetitum: porrò appetitus commotus & excitus paſſiones ſiue affectiones ſuſcitat & mouet: eæ autẽ neruorum habilem, cum ad laxãdum, tum ad contrahendum naturam, pro ſui exigẽtia commouent: qui poſtea moti organicas inuicem commouent partes, & poſtea mouetur animal, aut ſecundum aliquas ſui (vt dictum eſt) partes, aut ſecundũ vniuerſum corpus: verbi gratia, vt iſtuc etiam exemplo deſignemus: cuiuſpiam aliud agentis imaginationem ſubitus puellæ conſpectus cũ qua ante conſueuerat, excitat, iucundæq; illum admonet conſuetudinis. Imaginatio vero commota vegetum confeſtim ſuſcitat appetitum, qui poſtea ſpiritus cum ſanguine iucundo quodam motu placidoq; calore per totum corpus diffundit: ij autem geniali deriuantes lapſu, neruorũq; & muſculorũ petentes naturam, illãq; excreſcere & diffundi facientes, illorum commotione cũ membra hominis illius excitant quædam, tum illum ad explendam animi libidinem inflammant, & loco etiam commouent: vt nõ immerito mehercule priori commotarum machinarum exemplo vſus fuiſſe videatur

Actiuũ & patibile ex numero eorum quæ ſunt ad aliquid.

Cauſarũ ordo in motionib⁹.

Ariſtoteles, quando vt in illis à fabro (verbi cauſa) illarum & architecto primo motionis dato initio, vertebra poſtea vertebrã continenter mouet, vltimaq; ab illis ſimulacrorum excita fit præteruectio: ita in animalium genere à ſenſu vel intellectione motionum exorto principio intrinſecis commotis cauſis, ſéque inuicem mouentibus, varij poſtmodum extrinſecus cum partium ipſarum, tum vniuerſi etiam corporis viſuntur motus.

PRimum autem mouens animal in aliquo eſſe principio neceſſe eſt. Quòd autem flexus alterius quidem initium eſt, alterius vero finis: iam dictum eſt. Quamobrem cõtingit quidem vt vno, contingit autem vt duobus naturam illo vti. Cum enim alicunde mouetur, aliud quidem extremorum punctorum quieſcere, aliud vero moueri neceſſe eſt, quandoquidem quòd ad quieſcens quippiam inniti debeat motor, dictum eſt prius. Mouetur igitur & non mouet extrema brachij pars. eius autem qui in cubito eſt flexus, hoc quidem mouetur quod ſanè in toto eſt commoto: neceſſe autem eſt etiam non motũ eſſe quiddam, quod ſanè dicimus poteſtate quidem vnum eſſe punctum, actu autem duo fieri. Quamobrem ſi animal eſſet brachium, hic ſanè primum animæ eſſet mouens.

CVm retro determinatum ſit à philoſopho primum inſtrumentaliter mouens à principali mouente excitari & commoueri, hoc in textu inueſtigãdum proponitur vbinam illud reperiatur primum principaliter mouens. Quod enim primũ mouens animal in aliquo eſſe corporis principio neceſſe ſit, cum facilè concedunt omnes, tum ipſa etiam dictare videtur ratio. Virtus nanq; in corpore eſt, quam ſimul cum primo moto corporeo eſſe ſumma eſt neceſſitas. Mouens enim & motũ proxima & iuncta eſſe oportet. Alicubi igitur primum mouens animal eſſe nulla eſt controuerſia. Quoniam autem ſuffragines membrorumq; iuncturæ & flexus principia quædã ſunt, vt aliquotiens eſt dictum: oſtendere nititur philoſophus impoſſibile eſſe in aliqua ſuffraginum flexione primũ mouens eſſe: verum in tali principio neceſſario reperiri primum mouens animal, quod non eſt alterius quidem principium, alterius vero finis, ſed ipſum per ſeipſum exiſtens principiũ, cuiuſmodi eſſe cordis affirmat eſſentiam. Demonſtratur autem, & multis quidem rationum euidentijs ab Alexandro Aphrodiſeo in libello qui inſcribitur, vbi principalis collocanda ſit animæ pars, ꝙ primum mouens animal (id autem eſt appetitiua ſiue impulſoria animæ vis) in ipſo eſt corde. Id enim ſine controuerſia animalium eſt principium, quod cum ratione ipſa, tum ex anatomijs ſectionũq; euidẽtijs clare demonſtratur & oſtenditur. Hoc autem in loco declarat philoſophus & probat quòd primum mouens de quo eſt quæſtio, non eſt in flexibus & membrorum iuncturis, oſtenſionẽ concinnans ſuam in brachio. quod enim in hoc fuerit oſtenſum, omnibus proculdubio recte quadrare poterit membrorum flexionibus. Inquit igitur ſe prius dixiſſe flexus ſiue ſuffragines, ſiue membrorũ iuncturas, vnius quidem rei eſſe principium, alterius vero fines. Quemadmodum enim temporis inſtans, ſiue nunc, præteriti eſt finis temporis, principium vero futuri: ita pars illa manus quam græci καρπὸς vocãt, & eſt iunctura illa qua manus iungitur & applicatur ipſi brachio, finis quidem ipſius eſt brachij, principiũ vero manus. Vtitur autem homo tanquàm vnico mẽbro, toto ſcilicet illo quod eſt ab humero ad manum, quæ ſanè id cenſetur eſſe membrum, quod ex vola digitorumq; articulis cõſtituitur, vt in commentarijs de hiſtoria animalium abunde eſt declaratum. Vtitur autem, vt dictum eſt, homo toto illo membro vt vnico propter carnis & neruorum continuitatem: vt duobus autem, quoniam commota manu contingit partem illam quam καρπὸς vocant, quieſcere. hoc enim demonſtratum eſt retro. Similiq; modo brachio commoto ipſum quieſcere cubitum cõtingit. Illud autem, Cum enim alicunde mouetur, valet ac ſi diceret, quando enim mouetur ex hoc loco ad illum. Quòd autem in motionibus non ſolum ad quieſcens exterius quippiam inniti & applicari oporteat ipſum mouens, ſed etiam ad aliquid quod huiuſmodi eſt intrinſecus, & in ipſis exiſtens mouentibus, in principio ſtatim huius cõmentarioli clare fuit oſtẽſum. Quia autem dixerat ꝙ principijs huiuſmodi quales ſunt ſuffragines & membrorũ iuncturæ, natura vt vno, & vt duobus manifeſte vtitur, iſtuc ipſum reaſſumit clarius oſtẽdendo. Vltimum enim, inquit, ipſius brachij, id eſt manus, mouetur quidem, & non mouet, cum non ſit principium: flexus autem ille qui in cubiti eſt ſuffragine, cum mouetur, tum quieſcit & mouet. mouetur quidem cum totum mouetur brachium. illius enim eſt portio. non mouetur autem, ſed quieſcit & mouet, cum inferior & ad manum vergens brachij pars illi innixa mouetur. In litera autem ipſa cũ dixerit philoſoph[9], Eius autẽ qui in cubito eſt flexus, hoc quidem mouetur &c. & ſubiũgere debuerit,

Vbi primum mouens animal conſtitui debeat.

Iunctura man[9] quã καρπὸς vocant.

illud autem nõ mouetur, elocutionis figuram inuertit, dicitque, neceſſe autem eſt etiã nõ motum eſſe quiddam. quod idem ad ſententiam valet: quæ res aliquotiens retro eſt demonſtrata. Id autem dicit eſſe, quod poteſtate quidem ſiue virtute vel potentia eſt vnum, vt retro eſt declaratum: actu vero & operatione fit duo, cum eadem pars principium ſit & finis: & cũ moueatur, tum quieſcat. Ex dictis poſtmodũ ſubdit ꝙ ſi brachiũ eſſet animal, hic, id eſt in ipſo cubiti articulo, animæ principium eſſet mouẽs, cũ primũ mouens: (vt dictũ eſt) vnũ ſubiecto, & operatione plures eſſe oporteat.

ET quoniam contingit ad manum quippiam ita ſe habere inanime, vt ſi quis baculum in manu moueret, manifeſtum ſanè eſt in neutro extremorum conſiſtere animam, neque in extrema rei motæ parte, neque in altero principio. Lignum enim & principium & finem habet ad manum. Itaque hanc ob cauſam ſi non ineſt baculo mouens animæ principium, neque in ipſa manu. Eodem enim ſe habet modo extremum manus ad ipſius carpi iuncturam, vt hæc ipſa pars ad cubitum. Nihil enim differunt quæ ſunt annexa, ab ijs quæ non ſunt. Fit nanque vt ſeparabilis pars ipſe baculus. Neceſſe igitur eſt in nullo eſſe principio quod alterius eſt finis: neque ſi quippiam eſt aliud illo extimum magis, vt extremi baculi in manu principium: huius autem in carpi iũctura. Quod ſi neque in manu, quoniam ſuperius adhuc principium, neq; certe hic. Adhuc enim quieſcente cubito totum mouetur quod infra eſt continuum.

CVm in calce ſuperioris literæ dixerit Ariſtoteles ſub conditione determinãs, ꝙ ſi brachiũ eſſet animal, rationabiliter in cubiti iũctura principium mouentis collocaretur animæ, quod vnum ſubiecto, multa operatione eſſe cenſetur: hoc in textu cõſequenter oſtendere intendit ꝙ neque in manu, neque in ipſo brachio, neq; in iũcturarum ſuffraginumve vlla inflexione primum reperitur mouens. illius autem ratio in brachij manusve perſtans ſimilitudine hoc ferè procedit modo: quoniã ſicut brachium (verbi cauſa) ſe habet ad humerum, ſiue lacertus ad cubitum, ſiue manus ipſa ad carpi iuncturã, cõtingit inanime quippiam, verbi gratia baculum eo ſe habere modo ad manum. Eſt enim baculus finis quidem manus ſe tenentis: principium autem ſui ipſius, ſicut brachium humeri, & lacertus cubiti. Similiterq; manus ipſa quæ carpi quidem iũcturę finis eſt, principiũ autem ſui ipſius. Hoc autẽ in loco, vt id etiã obiter recenſeamus, brachium appello illud quod inter humerum interiacet & cubitum: ſicut lacertum id quod à cubito ad carpi extenditur iuncturam, licet pro integro & totali membro ab humero ſcilicet ad extremam manum vtriſq; ijs ſæpe vtamur vocabulis. Quoniam igitur cõtingit inanime quippiam, puta baculum, ita ſe habere ad manum, vt ſe habet manus & ſupradicta membra ad ſuas ſuffragines & iuncturas: vis autẽ animæ motrix neq; eſt in baculo, neq; in medio interſtitio inter manum & baculum: nõ igitur, eadem ratione, in carpi erit iunctura, neq; in ipſo cubito: neq; etiam in ipſo qui cubitum ſuperſtat humero, ſicut neq; in manu, neq; in lacerto, neque in brachio: ad ſummam, in nulla etiam alia parte, quæ huius quidem eſt principium, alterius vero finis. Nam cur in hac magis inflexione ſit quàm in illa, nulla ſanè ſubeſt cauſa, cum in omnibus iuncturarum articulis & inflexionibus principium conſyderetur & finis. Et hæc quidem (vt arbitror) totius literę compendiaria eſt ſententia: partialiter autem cum dicitur, manifeſtũ ſanè eſt in neutro extremorum &c. per extrema intelligit manum & baculum: & per id quod mouetur extremũ, ipſum baculum: per alterum autem principium intelligit manum. Lignum autem dicit habere principium & finem ad ipſam manum, quoniam, vt diximus, baculus finis quidem eſt manus ſe tenẽtis, & principiũ ſui ipſius. Quamobrem, inquit, ſi non eſt in baculo mouens animæ principium, qui ſcilicet eſt principium vnius, & finis alterius, eandem ob cauſam neq; erit in ipſa manu, quæ ſe habet ad carpi iuncturã, vt ſe habet baculus ad ipſam: & quę eodem modo ſicut baculus, finis & principium eſſe cenſetur. Pariq; rationis modo neq; in lacerto erit vis animę primo mouẽs, quia cũ ipſa carpi iũctura (id enim ſignat litera) hæc ipſa pars ſe habet ad cubitum ſicut baculus ad manum, & manus ad carpi iuncturam. Poſt quæ dicta tacitæ occurrit inſtãtiæ philoſophus quæ hoc in loco à quopiam adduci poſſet ſimilitudinẽ adductã infirmare contendente, cum baculus quidẽ nulla manus ſit portio, manus autẽ & carpi iunctura & cubitus ipſius ſint partes brachij. Dicit enim nihil referre hoc in loco, & in hoc caſu ponere baculum quidem vt remouibilem (vt ita dicam) manus partem, reliqua autem illa eſſe annatas brachij partes, quę remoueri & abduci per naturam nequeunt. Procedit enim ſimilitudo, & claram oſtenſionem habet ratio. Principale poſt hæc concludit intẽtum philoſophus, ꝙ in nullo ſcilicet

Brachium. Lacertus. Manus.

principium animæ primo mouens reperitur, quod alterius quidem ſit finis, alterius autem rei principium, vt oſtenſum eſt tum carpi eſſe iuncturam, tum ipſum cubitum: neq; ſi quippiam aliud, inquit, magis fuerit extimum. vocans extima illa quæ ſequuntur, & ſuperiora exiſtunt, ſicut eſt humerus videlicet reſpectu carpi iũcturæ, & ipſius cubiti. Illud vero, Quòd ſi neq; in manu, quoniã ſuperius adhuc principium, neque certe hic id deſignare videtur, ſi virtus mouens baculum non eſt in manu, ſed vlterius, cum ipſa manus terminetur ad carpi iuncturam, pari ratione neq; hic eſt, id eſt in carpi iunctura, ſed vltra etiam erit. nam ipſa carpi iunctura cum lacerto ſcilicet ad cubitum terminatur: eodẽque rationis modo neq; primum mouens in cubito collocabitur propter ſuperiora ſcilicet brachium & humerum. Illud autem, Adhuc enim quieſcente cubito &c. oſtenſiuum eſt ꝙ neque in manu neque in carpi iunctura vis eſt animæ primo mouens, quando virtute exiſtente in cubito & quieſcente, lacertus & manus commoueri poſſunt. Appellat autem quod infra eſt, ea quæ cubito ſunt coniuncta, cum lacertum, tum carpi iuncturam, necnon ipſam manum.

QVoniam autem eodem ſe habet modo cum à dextris, tum à ſiniſtris, & ſimul per contraria mouetur, vt non eò quòd quieſcat dextrum, moueatur ſiniſtrum: neque rurſus quia hoc, illud: ſemper autem in ſuperiori vtrorumque eſt principium: neceſſe profectò eſt in medio mouentis eſſe principium animæ. Vtrorumque enim extremorum medium eſt vltimum. Simili autem ſe habet modo hoc ad ſupernas infernaſque motiones, vt eas quæ ſunt à capite, ijs quæ ſunt à ſpina, in illis quæ habent ſpinam.

POſteaquam retro (vt vidimus) abunde ſatis declarauit Ariſtoteles vim animæ primo mouentẽ in illis haudquaquam collocari animalium partibus quæ cum principia, tum fines aliarum eſſe animaduertuntur, quales ſunt iuncturæ omnes, ſuffraginumq; & articulorum inflexus: hoc in loco ingenioſiſſime inueſtigat, & manifeſte mehercule demonſtrat peculiarem & certum locum & ſedem in qua virtus animæ motrix collocari & cõſtitui debeat, quod ipſum eſſe affirmat cor. id enim viſcus in animalibus medium ſanè obtinet locum, & cum ad dextras ſiniſtraſq; illorum partes, tum ad ſupernas & infernas, necnõ ad anteriores & poſteriores opportunam ſanè & commodam habere percipitur poſituræ collocationem. Neque hoc ab re mehercule. nam vt arx in vrbis eſt medio conſtituta, regiſq; domicilium eo cenſetur in loco: ita principium & dux vitæ cor medium corporis obtinet locum: & cum ad illud omnes extrinſeci deueniant & deriuent motus, & internæ ab illo originẽ habeant motiones, non immerito omnium eſſe motuum principium, ſiue principij ipſius ſedem eſt exiſtimandum, nõ alio ſanè ſimilitudinis modo, quàm in bene conſtituto exercitu dux & imperator, ad quem cum omnes externorum perueniunt nuncij, tum ab eodem etiam extrinſecus omnia quæ ad exercitum ſpectant emanant opera. Quam ſanè rem Alexãder Aphrodiſeus in libello qui inſcribitur, Vbinam reponendum ſit principium (de quo retro mentionem fecimus) non minus ſcite & diligenter, ꝗ clare & eleganter memoriæ prodidit. omnia enim ferè eo in commentario vir ille collegit quę ſparſim hac de re pluribus in locis ab Ariſtotele fuere conſcripta: vbi etiam appetitum & impulſoriam vim prima motionum principia in corde collocari affirmat. Organa quinetiam ad mouendũ animal apta, neruorum videlicet & muſculorum naturam, à corde originem habere manifeſtiſſimã, ex ſectionũ rationibus clare adeo demõſtrat, vt id ipſum ſub oculis planè ponere videatur. Porrò cũ illis medijs motrix animævis corpus agitet & cõmoueat, in corde illã collocari, vero (vt aiunt) verius eſſe recta dictat ratio. Qua in re etiã omnis ferè philoſophorũ omniũ cum Ariſtotele cõſentit chorus. Cuius ſanè mẽbri dignitati & excellẽtiæ quicquid breuiter collegimus, & à literæ cõtextu digreſſi diſſertauimus, id certe totũ adſcribi debere cẽſemus. Ad literę igitur ſeriem reuertamur. Quoniã, inquit, ſimili ſe habẽt modo cũ à dextris, tũ à ſiniſtris, ſupplendũ, ipſum ſcilicet principiũ in quo virtus animæ primo mouẽs collocatur. Eodẽ autẽ ſe habet modo, quoniã ab ipſo corde cum motus procedunt ad dextras & ſiniſtras corporis partes, tũ ad ipſum à dextris & ſiniſtris perueniunt & applicant motus: eodem igitur ſe habet modo à dextris & à ſiniſtris ipſum cordis principium. additq; poſtmodũ aliam connexi partem philoſophus dicens: & ſimul per contraria mouetur, animal videlicet. contraria enim appellat dextra & ſiniſtra: quod ſtatim declarat. & inſuper quid per illud ſimul intelligi velit, manifeſtat, cum ſcilicet vtræq; illæ mouentur partes, & non eo ꝙ dextrum (verbi cauſa) quieſcit, mouetur ſiniſtrum: aut contrà quoniam ſiniſtrum quieſcit, mouetur dextrum: quod ſignat illud, neq; rurſus quia hoc, illud. Principium autem eſt ſuperius & prius. Dictum eſt enim in illis ſanè partibus non collocari principium, quæ initia quidem aliarum ſunt partium, fines autem aliarum: quales certe ſint ſuffragines & iuncturæ, ſed ſemper vltra illas. Cum hæc ſic vt dictum eſt ſe habeant, neceſſe eſt mouentis animæ principium in medio corporis collocari, in ipſo videlicet corde. Vtrorumq; enim,

Principiũ vitæ cor mediũ in animalibus obtinet locũ.

Alexander Aphrodiſeus.

Motrix animæ vis in corde.

id eſt dextrorũ & ſiniſtrorũ, vltimum & finis & veluti centrũ ipſum eſt medium. ad ipſum enim pertingunt tanquam ad centrum ſuum cum dextræ & ſiniſtræ corporis partes, tum ſuperiores & inferiores, necnon anteriores & poſteriores. Dicitur autẽ vltimum ipſum medium ad extrema ſingula cõparatum, vt omnium vere eſt medium extremorum ſimul ſumptorũ. Et profecto magna & excellẽs eſt medij ipſius virtus & poteſtas. Quòd enim in partib⁹ corporis reperiãtur diſtinctiones, vt eę quidem ſint dextræ, illæ vero ſiniſtræ, ſimilique modo de ſupernis & infernis, & de anterioribus & poſterioribus: à medij ſanè natura procedere videtur. Niſi enim inter huiuſmodi reperiretur partes diſterminans & ſeparans medium, neq; peculiare haberent eæ inter ſe nomen, neq; diſterminationem: quãobrẽ recte mehercule in medio animæ vis ponitur mouens, cum ſex ſolum ſint differentiæ recti motus à quibus ſupradictæ denominantur partes. Et alioquin cũ in omni motione mouẽs coniunctũ eſſe requiratur rei motæ, parteſq; illæ ad medium, vt diximus, ceu ad centrum concurrant, in medio ſanè motricem animæ poteſtatem collocari certiſſimum eſſe poteſt: & idcirco ſubiungit q non ſolũ oportet id reſpectu dextrarum & ſiniſtrarum intelligi partium, ſed infernarum etiam & ſupernarum partiũ reſpectu: quas ſanè ſignificare volens, eas dixit motiones quæ ſunt à capite, ijs quæ ſunt à ſpina: per motus qui ſunt à capite, innuens (vt arbitror) ſupernarum partium motionem: quæ ſanè partes ad caput vergere videntur, qualia ſunt in homine brachia, & anteriores in quadrupedum genere pedes. per eos autem motus qui ſunt à ſpina, infernarum partium motiones deſignans, vt pedum videlicet in homine, & in quadrupedũ genere crurum poſteriorum: quæ ſanè partes ab ima vidẽtur ſpina ſuam habere originem. Nec me præterit hoc in loco, in hominum ſpecie tam brachia quàm crura ortum a ſpina habere, vt in quadrupedibus, cũ tam anteriora q̃ poſteriora illorum crura dorſi ſpinæ ſint agnata. hoc enim in commẽtarijs de animalium partibus eſt oſtenſum. Verum in præſentia non id quæritur: nulla eſt enim hac de re controuerſia, ſed partium (vt arbitror) ſupernarum & infernarũ per caput & ſpinam differentia deſignatur. Hæc mihi dum iſta commẽtarer in mentem veniebãt. Verum ſiqua poſthac melior huius literæ apparuerit ſententia, illi certe fauebimus.

Medium vltimũ dicitur ad extrema comparatum ſingula.

ET profecto recta hoc accidit ratione. ſenſitiuum etenim hic eſſe aſſerimus: idcirco alterato per ſenſum loco qui circa principium eſt, & immutato, continuæ ſimul cum extenſæ, tum contractæ tranſmutantur partes, vt neceſſario hanc ob cauſam in animalibus eueniat motus.

ALia etiam euidentiori ratione hoc probat in loco Ariſtoteles vim animæ primo mouentem in medio animalium corpore collocari, id eſt in ipſo corde, vel certe re cordi proportione reſpõdente. Ratio autẽ hoc procedere videtur modo. Vbi ſenſitiua animę collocatur vis, ibi proculdubio cõſtitui locariq; debent cũ appetitiua tum impulſoria illius poteſtates, quæ ſine controuerſia ſenſitiuam illius cõſequuntur potentiã. Verùm ſenſitiuum in ipſo animalis collocatur corde: quod cũ ab Ariſtotele pleriſq; in locis eſt declaratũ, tum à legitimo illius interprete Alexandro Aphrodiſeo in cõmẽtario ſupra enarrato, cuius inſcriptio eſt, Vbi reponendum ſit principale, clariſſime eſt demõſtratum. In corde igitur cũ appetitio, tũ impulſoria animæ vis ſunt collocatæ. eę autẽ vires omnium ſunt principia motionum, vt retro eſt declaratũ. Primũ igitur mouens in animaliũ medio, id eſt ipſo corde rationabiliter collocatur. Neq; hoc immerito mehercule. Quoniã enim motus omnes propter alterationes quaſdam à ſenſibus effectas (vt dictum eſt) fieri cenſentur, iccirco ibi primũ reperitur & conſtituitur ſenſitiuum. primum etiam motiuum collocari veriſimile eſt. Et hactenus ad literæ ipſius ſenſum ſit dictum: ad verba autẽ vbi dicitur, Senſitiuũ etenim hic eſſe aſſerimus. per illud hic, intelligitur medium, ſcilicet ipſum cor. quaſi dicat, in corde illud eſſe affirmamus. Quamobrem, inquit, alterato per ſenſum loco qui circa principium eſt, id eſt ſenſibus vel imaginationibus aut cogitationibus præuijs, commotis & alteratis cordis ſpiritibus, & appetitu ſuſcitato & excito, interueniẽtibus caliditatibus & frigiditatibus quibuſdam, partes ſanè illi continuæ, id eſt nerui & muſculorum initia ſimul alterantur, & qualis rei eſt affectio & paſſio, cum laxantur & molles fiunt ſimulq; augeſcunt, tum tenduntur & contractæ minuuntur & dureſcunt: quæ cũ ad mẽbra perueniant organica, vt animalia poſtmodum moueantur neceſſariæ profecto ſunt cauſæ.

MEdiam autem corporis partem poteſtate quidẽ vnam, actu vero plura effici neceſſe eſt. Simul etenim mouentur à principio membra, & altero quieſcente mouetur alterum: verbi gratia in A B C ipſum B mouetur, mouet antem A. ſed profecto aliquid quieſcere oportet ſi aliud quidem debet moueri, aliud vero mouere. Vnum igi-

tur poteſtate exiſtens A, actu ſanè duo erit. Quamobrem non eſſe punctum, ſed magnitudinem quandam neceſſe eſt.

POſteaquam declarauit Ariſtoteles (vt retro viſum eſt) vim primo animalium motricem in illorum eſſe medio, id eſt in ipſa cordis ſubſtãtia collocari, & ab illa poſtmodum per omne corpus diffundi, naturam principij iſtius & medij hoc in loco inueſtigare contendit: vbi planè demonſtrat ꝙ poteſtate quidē vnũ, actu autē & opere plura illud neceſſe eſt eſſe mediũ, necnon ꝙ magnitudinē quandã neceſſario id oportet habere principiũ, neq; omnino eſſe indiuiduũ vt pũctũ. Siue enim ſimul mouētur cõtraria ab ipſo principio mēbra, verbi gratia dextræ ſimul & ſiniſtræ mouētur partes: ſiue quieſcentibus dextris mouētur ſiniſtræ, aut cõtrà his quieſcētibꝰ moueantur illæ, cũ in omni motione (vt oſtēſum eſt retro) quieſcens quippiã neceſſe ſit reperiri ad quod appellēs & applicãs motor mouere poſſit: & alioquin mouens hoc de quo verba facimus, cõiunctũ & tangens (vt aliquotiens diximꝰ) cũ laxans, tũ contrahens moueat, & corporeũ certe illud eſſe, & vnũ poteſtate, duo vero operatione & actu, ſumma eſt neceſſitas. De motore enim corporeo, qui ſanè motus mouet, verba hic Ariſtoteles facit, & non de motore illo qui per ſeipſum non motus aliud mouere cenſetur, qualis anima eſſe dicitur: & idcirco philoſophi ratio hoc in loco procedit de motore partes & molem habente. Mediam autem iſtam corporis partem (vt retro diximus) voluit eſſe in animalium genere cor Ariſtoteles, ſiue animalem ſpiritum, qui in corde collocatur, à quo quieſcentibus viciſſim & commotis cum dextris, tum ſiniſtris cordis particulis, ipſum nimirum moueri cenſetur animal. Extenſo enim & expanſo verbi cauſa ſpiritu qui in dextro cordis eſt ventriculo, ſecumq; ſimul trahente & extendēte neruum aut neruulos qui eo loci ſunt, ſimul extendi & commoueri cordis portionem illam eſt neceſſe. A corde enim, vt omnes cum phyſici tum medici affirmant, & nerui & venæ omnes originem habere cenſentur. Dextra autem cordis portiuncula commota cum ſpiritu & neruis ibi degentibus, non eſt neceſſe ſiniſtram illius partem & ſpiritum in illa exiſtentem commoueri: imò contingit ſæpius dextris (vt diximus) commotis partibus ſiniſtras quieſcere, & cõtrà ſiniſtris commotis quieſcere dextras partes cum ſpiritu & neruis ibi repertis. Et hoc certe eſt quod in textu dicit Ariſtoteles, Et altero quieſcente mouetur alterum. Neq; hoc quiſpiam in loco merito conturbari debet ſi idem mediũ, id eſt cor, & eũdem ſpiritũ moueri & quieſcere diximus, quoniam nihil prohibet per alias & alias partes id illis accidere poſſe. Licet enim continua ſint eiuſmodi corpora, hoc certe illis cõtingere poſſe non eſt inficiandum: quod vel hoc exemplo liquidò nobis clarere poteſt. *Si quis enim in ſtantes aliqua in fouea aquas manum immergat ſuam, partem quidem illarum motã videbit, quam ſcilicet manus dimouit: partes autem alias incommotas & ſtantes animaduertet. Si igitur hoc res ſe habet modo, vt veriſimile eſt, primis corporeus motor, cordis videlicet ſpiritus, dextris (verbi cauſa) ſtantibus partibus, illis ſe applicans & inniſus mouet ſiniſtras, & contrà ſiniſtris quieſcentibus illis applicitus mouet dextras, ſimili profecto modo (vt poſthac dicet Ariſtoteles) ijs qui dorſa quidem firmant & ſtabiliunt ad ſe inuicem, crura autem commouent. Quemadmodum enim brachium inniſum cubito tanquam ad manens & quieſcens quiddam, commouetur: ita profecto veriſimile eſt, imò neceſſariũ, ſiniſtrum cordis & ſpiritus inniti ad dextrum veluti ad quieſcens quiddam vt mouere poſſit, & rurſum hoc ad illud. Iſta autem (vt retro eſt oſtenſum) omnia ab anima mouentur ipſa, ſenſibus & appetitionibus, necnõ imaginationibus & cogitationibus quibuſdã intercedētibus & præuijs. Motis autē dextris aut ſiniſtris ipſius medij partibus eo vt dictũ eſt modo, neruos in illis exiſtentes moueri, & illis medijs animaliũ etiam mēbra excitari ſumma eſt neceſſitas. Non ab re igitur ab Ariſtotele hoc in textu vnũ poteſtate mediũ, actu autē & operatione plura eſſe cēſetur. Nanq; cor, ſiue cordis ſpiritus (nihil enim refert vtrũ accipias. quodcunq; enim ceperis, idē ſanè capies) vnũ quidē potentia & ſubiecto, actu vero duo, cum in quiete, tũ in motu exiſtit. Verum de ijs hactenus, & hac de re iſthæc prælibata ſufficiant. Ad literæ igitur explicationem reuertamur. Cũ à principio ſtatim ipſius textus Ariſtoteles dixerit ꝙ mediũ illud quod eſt motionis principiũ, vnũ eſt poteſtate, actu vero plura: huius ſanè rei breuiter admodum cauſam ſubiungit dicens, ſimul etenim à principio mouentur membra. quod certe patet ex ijs quæ retro prælibauimus. ſiue enim ſimul dextræ & ſiniſtræ moueantur partes, ſiue viciſſim id accidere percipiatur, cum primus motor coniunctus moueat, molemq; corporis habeat, neceſſe ſanè eſt vt hoc quidē illius moueat, illud vero quieſcat vt mouere poſſit. Quòd enim nullus eius notæ motor mouere poſſit niſi ad quippiã appellat & applicet manēs, oſtēſum eſt retro. Huius autē rei phyſica non cõtentus oſtenſione philoſophus (vt ſui moris eſt, & plerũq; facere ſolet) ad mathematicã ſe conuertit demonſtrationem, & per elementorum deſcriptionē id ipſum oſtendere conatur, ſic, verbi gratia in A B C. &c. quod nos ſic explicemus. per tria enim illa elemēta intelligamus cordis ſpiritũ vniuerſum. qui cũ corporeus eſt (vt diximus) tũ diſtinctas & ſeparatas habet partes. per ipſum autem A C intelligi volumus partem ſpiritus mouentem, & immotæ applicatam parti, videlicet ipſi C. per ipſum autem B, partē ſpiritus motam. A igitur in hoc caſu, id eſt pars ſpiritus cordis mouens, ipſum mouet B, id eſt partem ſpiritus motã, verbi cauſa ſpiritũ & neruos in ſiniſtro cordis ventriculo exiſtentes. inniſum autem & applicatum ipſum C, id eſt parti ſpiritus manenti & immotæ, ſpiritui videlicet qui in dextro cordis eſt ventriculo quieſcenti, neceſſe eſt (vt diximus)

Nihil prohibere parte alicuius mota reliquas quieſcere.

corporeum motorẽ, ſi quippiam mouere debeat, ad aliud quiddam extra ſe appellere quieſcens & immotum. Cum autem differat pars quieſcens cordis ſiue ſpiritus à parte mota: non ab re ipſum A B C poteſtate quidẽ vnum erit, id eſt ſubiecto: actu vero & operatione plura. Duo enim ſunt quieſcens & motum. Quamobrem recta conſequutionis neceſſitate ſtatim ſubiũgit philoſophus quòd neceſſe eſt huiuſmodi medium & principium non eſſe punctum, id eſt indiuiduum quiddã, & omni carens parte, ſed magnitudinem oportet habere quandam. quaſi dicat, neceſſe eſt hũc primum motorem de quo in præſentia diſertamus, non eſſe animam. Si enim partes habet cum mouentes, tũ motas: anima autem corpore caret, & indiuidua eſt: non vtiq; is motor erit anima. Non igitur erit ſpecies & forma quæ omni caret magnitudine, ſed ſubiectum quiddam, & materiale corpus. Quod primũ mouẽs corporeum neceſſario molem habeat.

VErum enimuero cõtingit C ſimul cũ B moueri, quãobrẽ vtraque principia quæ ſunt in A mota, mouere neceſſe eſt. Quidam igitur oportet eſſe præter hæc aliud quod moueat nõ motum. innitentur ergo extrema & principia ad ſe inuicem in A motorum: vt ſi qui dorſa contra ſe appellentes moueant crura. Verum quod vtrũque mouet, neceſſe eſt eſſe: & hoc ſanè eſt anima, aliud quidem ab eiuſmodi magnitudine exiſtens, in ea autem collocata.

IN præcedenti dixerat textu Ariſtoteles corporeum animalium motionis principium & vnum eſſe, & plura, cum ſimul diuerſas & contrarias etiam moueat corporis partes, dextras videlicet & ſiniſtras: & eaſdem etiam non ſimul ſed viciſſim commoueat: principaleq; probauit intentum, vt vidimus, accipendo illud viciſſim mouere contrarias partes, in huiuſmodi motionibus dignitatem cõſeruans, & ratam faciens illam vbi dicitur omne corporeum mouens ad quiddam applicitum manẽs mouere. Principium enim illud dictum eſt mouere partes ſiniſtras applicitum dextris partibus quieſcentibus. Vbi etiam diximus in elementari illa oſtenſione per A B C vniuerſum intelligi debere cordis ſpiritum, is enim primus eſt corporeus motor, & per B partem illius motam, ſiniſtrum verbi gratia cordis ventriculum, cum ſpiritu & neruis in illo degentibus: per C vero partem illius quieſcentem, dextrum ſcilicet cordis ventriculum cum ijs quæ in illo reſident, ad quem applicans ipſum A mouet B. Hoc autem in loco id quod primum dixerat, & non oſtenderat, declarare & demonſtrare aggreditur philoſophus. Id autem eſt quomodo mouens principium contraria ſimul moueat membra, vt ſaluetur ſcilicet dignitas illa quòd mouens manenti cuipiam innîſum moueat, & non alio id fiat modo. Quæ res maiorem ſanè habere videtur difficultatis faciem in ijs quæ ſimul cõtrarijs ab eodem principio mouentur motibus, quàm in illis quæ viciſſim contrarijs agitantur motionibus. In huiuſmodi nanque ſi dextræ mouentur partes, quieſcunt ſiniſtræ, ad quas applicans & appellens motor facilè mouere poteſt. Si autem vtręque ſimul moueantur eæ partes, ad quidnam innîſum principium illud moueat, non eſt in promptu animaduertere. Id autem à philoſopho hoc oſtẽditur in loco. Dicit enim quòd ſi cõtingat ex ipſo A B C mouere quidem A, ſimul autem moueri B C, id eſt dextras ſimul & ſiniſtras cordis partes cum ijs quæ repetiuntur in illis, neceſſe eſt vtraque principia quæ ſunt in A (per A intelligens A B C, id eſt vniuerſalem cordis ſpiritum: & per vtraque principia, portiones illius cum dextras, tum ſiniſtras) ſimul mota mouere, neruos ſcilicet & muſculos, & illis mediantibus dextras poſtmodum & ſiniſtras animalium partes. Cum autem demonſtrata iam & poſita necnon accepta ſit dignitas illa de ſtante quodam principio ad omnem motionem requiſito: in huiuſmodi etiam contrariarũ motionibus partium ſimul factis idem reperiri principium neceſſe eſſe dicit, conſtituique medium certe debere quo motę illæ contrarię applicant partes, ab vtriſque ſanè diuerſum, & ratione ſeiugatum, eò videlicet loci vbi illarum eſt contactus partium. Quam rem exemplo ſtatim declarare & ſub oculis ponere contendit: vt ſi qui, inquit, dorſa ad ſe inuicem appellentes, illo quod in dorſorum iacet interſtitio manente, vtrinque crura commoueant: ſignificare nobis ſtudens per partem illam in dorſorum medio ſtantem, vniuerſi cordis ſpiritus medium quoddam veluti cẽtrum, ad quod cum dextræ, tum ſiniſtræ illius applicant partes, in quo ſanè illarum contactu vim animæ motricem collocari non ab re velle videtur: per commota autem vtrinque crura, cum dextras, tum ſiniſtras illius particulas ſimul à principio illo commotas: vtraſq; autem illas partes, id eſt vniuerſum ſpiritum à vi animæ motrice manifeſte moueri dicit, quæ à magnitudine quidem illa, id eſt à corporeo principio alia eſt & diuerſa, cum ſit forma quædam & ſpecies: eſſe autem ſuum in illa habet magnitudine, cum ſit virtus in corpore. Et philoſophi quidem ſententia hoc in textu, iſto (vt arbitror) explicatur modo. In ipſa autẽ litera B & C vocat principia, id eſt partes ipſius A B C. Spiritus enim qui in dextro & ſiniſtro cordis exiſtunt ventriculo, partes certe ſunt vniuerſalis ſpiritus ipſius cordis. Principia autem eaſdem appellat partes reſpectu cum neruorum, tum muſculorum & membrorum eiuſdem coordinationis ad ſe pertinentium. Moti enim ſpiritus ſiniſtri cordis ventriculi, neruos & muſculos mouent eiuſdem partis, & illis intercedẽtibus ſiniſtra poſtmodũ animalis membra Vim animæ motricẽ in medio cordis ſpiritu collocari.

mouentur. Pariq; rationis modo de ſpiritibus dextri ventriculi eſt exiſtimandum. Principia igitur ſubſequẽtium merito illæ vocari poſſunt partes. Omnia autem alia quæ in literæ iacent contextu, ex retro adductis ſunt manifeſta, quamobrem ad ſequentẽ textua ſeriem deueniamus.

PEr eam igitur rationem quæ cauſam dicit motus, appetitio medium eſt quod mouet motum. In animatis autem corporibus aliquid eiuſmodi corpus eſſe oportet. Quod igitur mouetur quidem, nõ eſt autem natum mouere, alienas pati poteſt vires: ipſum autem mouens potentiam habere quandam & robur neceſſe eſt.

QVia retro (vt vidimus) dixerat Ariſtoteles ꝙ principia illa quæ in medio ſunt corporeo, vbi motrix animæ collocatur vis, commota mouere dicuntur, & idcirco peruenire neceſſarium erat ad aliud quiddam quod non motum moueret, quod animam eſſe dixerat, ſiue vim animæ motricem, quæ altera quidem eſt ab ipſa magnitudine, licet in corporea collocetur mole: idcirco hoc in textu rationabili cõſequutionis adductus ordine philoſophꝰ dicit ꝙ in ſi huiuſmodi formalibus motionum cauſis reperire contenderimus quippiam quod ſit medium, & cum mouens, tum motum exiſtat, vt in corporeis & materialibus cauſis ipſum comperimus cordis ſpiritum: id profecto ipſa erit appetitio, quæ mota à ſenſibus (vt dictum eſt prius) ſiue imaginibus ſiue cogitationibus cor & ſpiritus in eo exiſtentes mouere cenſetur. Medium igitur iſtuc motum mouens in formalibus cauſis ipſa erit appetitio, licet de illa improprie dicatur motio, localis ſcilicet, de qua in præſentia verba fiunt. Species enim & formæ ſunt immobiles. Abuſiue autem & improprie ipſa moueri dicitur appetitio, quoniam excitatur, & tanquam dormiens ab appetibili re expergiſcitur. Quãobrem in eiuſmodi cauſarum genere non diſcernens philoſophus tale medium cum mouẽs tum motum recte & proprie reperiri poſſe, rurſus ad materiales motionum reuertitur cauſas, in quibus id nimirum reperiri conceditur medium: dicitque in animatis corporibus corpus quoddam neceſſario reperiri huiuſmodi, qualem nos retro diximus animalẽ cordis eſſe ſpiritũ: ipſeque paulopoſt euidẽtiſſimis confirmabit rationibꝰ. Diſtinctionẽ poſtmodũ ſubdit manifeſtiſſimã inter id quod ſolummodo mouetur, cũ ipſum nihil moueat, & illud quod motũ aliud mouet. Vtrũq; autem de corpulentis intelligit motoribus, de quibus ſanè hoc in loco verba facit. Nanq; id, inquit, quod ſolum mouetur, & mouere quippiam non eſt natum, patiendi ab alio naturam quandam habere cenſendum eſt. Ipſum autem mouens motum, potentiam habere quandam & robur quibus mouere poſſit, eſt neceſſe. In literę autem ipſius principio vbi dicitur, Per eam igitur rationem quæ cauſam dicit motus: per cauſam, formalem intelligere debemus cauſam, qualis eſt appetitio. nam cor & ſpiritus cum ſint corpulenta, cum efficientes, tum materiales motionum ſunt cauſæ. Reliqua autem omnia textus verba ex prædictis ſanè ſunt manifeſta.

In formalibus cauſis mediũ mouẽs motũ ipſam eſſe appetitionem.

Cor & ſpiritꝰ cũ efficientes tũ materiales motus eſſe cauſas.

OMnia autem videntur animalia cum ſpiritũ habere connatum, tum ab illo robur capere. Quæ autem connati ſpiritus ſit conſeruatio, in alijs dictum eſt locis. Is autem ad animale principium ſimili ſe habere videtur modo vt in flexionibus punctum quod mouet & mouetur, ad ipſum immobile. Quoniam autem principium alijs quidem eſt in corde, alijs vero in parte proportione reſpondente: eapropter connatus ſpiritus eo loci apparet.

QVoniam in ſuperioris literæ calce Ariſtoteles, vt vidimus, dixit ipſum corporeum mouens neceſſario potentiam habere quãdam & robur quibus intercedentibus mouere poſſit, conſequenter hoc in textu nos docet quodnam & quale ſit in animalium corporibus huiuſmodi mouens principium: dicitq; id connatum eſſe ſpiritum, qui tum animalibus ab initio videtur ineſſe omnibus, tum robur illis & vires præſtare & affatim ſuggerere & diſpenſare cenſetur. Et profecto ita res ſe habet. Cum enim animæ vehiculum & tanquam ſedes ipſe ſit ſpiritus, in animatis vtique omnibus reperiri illum ſumma eſt neceſſitas: & cum valens vigenſque is exiſtat ſpiritus, recte ſanè ſe habere ad omnia opera animam animaduertimus: contrà tabeſcente & imbecilli, hebeſcere illam, & veluti ægrotare conſpicimus. Quamobrem non immerito antiquorum pleriſque ſpiritum ipſam eſſe animam conſtanter aſſeuerauerunt: nõnullique animam ſanguinem eſſe dixerũt, quoniã tenuiſſima & defecatiſſima illius pars ſpiritus eſſe cẽſetur. Nã ꝙ vires & robur anima-

Connatus ſpiritus animæ vehiculum.

libus ſuggerant ſpiritus & ſubminiſtrent, cum ex ijs animalium generibus clarum eſſe poteſt quæ multos & corpulentos habent ſpiritus cum craſſiori ſanguinis natura, quales ſunt tauri, & equorum mulorumq; genus & elephãti, tum ex hoc quòd quæcunque opera agentium efflagitant expoſcuntq; vires, ea proculdubio ſpiritus contentione, & tanquam niſu quodam & facilius fiunt, & citius ſanè expediri conficique animaduertuntur, veluti compreſſione illa & retentione corroboratis ſpiritibus, & diſſipari prohibitis, valentiores animalibus ſuggerãtur vires. Sed quid ego in ijs adeo exilibus tam multis demoror, cum meridiana ſit clarius luce in vniuerſo nihil efficacius valentiuſque reperiri poſſe mundo ipſa ſpiritus natura? Is enim tenuitate ſua omnia permeans & diſiungens, motuſque pernicitate nimia cuncta propellens & ſubruens, cum ventorũ procellas efficit & turbines, obſtantia quæque ſternentium: tum tonitruum fulminumque violentiſſimos facit impetus: quos humana in terris imitata ratio non ab hinc multos annos tormentorum machinas reperit, quo non aliud ſanè pernicioſius hominum generi malum, & præſentiorem peſtem vlla vnquam vidit ætas. Non ab re igitur (vt eo vnde diſceſſimus redeamus) hoc in loco philoſophus à connato ſpiritu animalibus vires & robur ſuggeri & diſpenſari confirmat: de cuius reparatione, conſternationiſque modo & reſtauratione à ſe alijs pertractatum fuiſſe in locis nunc aſſerit, ſignificans (vt arbitror) cum illos quos de animalium generatione inſcripſit commentarios, tum partialius libellum illum qui de ſpiritu inſcribitur: quem, quod ſciam, latinum non habemus: græcum autem non ſatis integrum correctumque vidimus. Hunc autem ſpiritum poſtmodum ſubiungit ad vim animæ motricem, quam animale appellat principium, eo ſe habere modo quo in iuncturarum flexionibus ſe habet punctum id quod tum mouet, tum mouetur, ad immobile ſignum, ad quod (vt diximus) appellens & innisum mouere cenſetur. Vt enim huiuſmodi punctum & mouet, & mouetur, ab immobilique mouente in ſe fluentem recipit virtutem: ſic connatus animalium ſpiritus, tum motus ipſe à vi animæ motrice, tum alia mouens, neruos ſcilicet & muſculos, totumque denique animal, ab immota illa animæ poteſtate virtutem recipit qua mouet & mouetur, & à qua primum corporeum mouens & motum ſine controuerſia eſſe cẽſetur. Cum autem ſpiritus natura per vniuerſum animalis diducatur corpus, principalem illius nobis oſtendere volens ſedem Ariſtoteles, eo loci conſtitui & collocari illum dicit, vbi mouens animæ principium reſidet. Is autem locus in animalium genere perfectorum eſt cor: in mancis autem & mutilis & omnino imperfectis ea ſanè eſt pars quæ cordi proportione correſpõdet. neque hoc immerito, me equidem, quando primum mouens & primum motum ſimul eſſe & coniuncta eſſe oportet, quemadmodum qui primi ſtatim à ſpiritu mouentur nerui, ab ipſo corde ſpiritus ſede & fonte prima originis ſuæ initia habere animaduertũtur. Eſt & alia præterea huiuſce rei ratio, talis. cũ enim naturalis calor fomitẽ ſibi in cordis habeat ſubſtãtia, ſpiritum ibidem, id eſt ſanguineũ vaporem (vt nonnulli aſſerunt) ex tenuiſſima ſanguinis parte procreari & effici veriſimile eſt, cum illoque poſtmodum tenuitate ſua in vniuerſum corpus deriuari & diffundi, efficaciaque viuentium opera propalare.

Spũs opera.

Tormentorũ machinæ.

Libell⁹ Ariſt. de Spiritu.

VTrũ igitur ſemper idẽ ſit ſpiritus, an ſemper diuerſus efficiatur, alius eſt ſermo. Idem de alijs etiã eſt partibus. Videtur autem percõmode ſe habere vt mouere poſſit, & robur præſtare. Motionum nanque opera ſunt impulſus, & tractus: idcirco inſtrumentũ tũ augeri, tũ cõtrahi poſſe oportet. Talis autẽ ſpiritus eſt natura. Et eandẽ ob cauſam ſine vi contracta, cũ attractiua, tum impulſoria eſt: grauitatemq; etiam ad ignea, & leuitatem ad contraria habet.

QVia retro dixerat Ariſtoteles primum mouens organicum & corporeum, nec minus primũ motum in animalium corporibus ipſum eſſe connatum ſpiritum, & idcirco perſpicacis quiſpiam ingenij excitari poſſet & quærere vtrum ne vnus & idem ſpiritus manens per totã animalis perſeueret vitam, an alius continuo & diuerſus efficiatur, ab huiuſmodi in præſentia abſtinere ſe volens diſquiſitione, dicit alterius eſſe negotij id velle perſcrutari. Ad vniuerſales enim de generatione & corruptione commẽtarios, & ad eos qui peculiarius de animalium generatione ſunt inſcripti libri, hæc ſanè res pertinere videtur. Id tamen obiter hoc dicit in loco, eandem eſſe rationem cenſendam hac de re cum ipſius ſpiritus de quo verba facimus, tum reliquarum quæ in animali ſunt partium. Cum enim tam hic quam illæ in iugi verſentur materiæ mutatione, & perpeti in fluxu refluxuq; ſemper agitentur, non eſſe eaſdem ſanè animalium partes per vniuerſum vitæ ſpatium, neq; eundem ſpiritum, veriſimile ſanè eſt: quemadmodum ob iuges aquarum defluxus non contingere eundem bis ingredi fluuiũ dixerat Heraclitus. nihil tamẽ obſtare videtur & eundẽ eſſe cõtinuo ſpiritũ, eaſdẽq; in animalib⁹ per omnẽ vitã partes reſtare, ſi nõ ad materiã, ſed ad ipſam reſpicias formã, quæ ab initio ſanè eadẽ omnino omne per vitę ſpatiũ remanet, cui neq; accedit quippiã,

Non eſſe eundẽ ſpiritũ in vniuerſa animali vita, & eũdem eſſe ſecũdũ varios reſpectus.

Heraclitus.

Impulſus.
Tractus.

neque ab illa aliquid ſanè abſcedere poteſt. Verum hac de re hactenus in præſentia ſit dictum. Proſequitur igitur Ariſtoteles organici iſtius motoris habilem ad mouēdum naturam nobis manifeſte declarans, dicitq; illum pulchre ſe habere & commode vt mouere poſſit, roburq; & vires alijs præbere & miniſtrare valeat. Quod oſtendere aggreſſus, motionum, inquit, earumq; maxime quæ per locum ſunt, duo prima ſunt opera, impulſus & tractus, de quibus in commentarijs de motu cū pulchræ, tum conſtantes & exactæ adductæ fuerunt oſtenſiones, vbi declaratum eſt ad eas quæ per locum ſunt mutationes, iſthæc duo neceſſario requiri & expoſci. Quod cum ita ſit, & inſtrumentalis huiuſmodi motor, id eſt connatus ſpiritus, tum augeri, tum contrahi mirifice poſſit, commodiſſimus profecto & valde aptus & habilis ad mouendum erit. Excreſcens enim occurrētia facilè propellet omnia: contractus autem nullo negotio contigua ſibi & coniuncta trahet, rapiet: ad quæ (vt dictum eſt) duo localis ſequitur motio. Ex quibus ſanè apparere poteſt primū hunc organicum motorem, rei à ſe motæ, id eſt cordi & neruis coniunctum copulatumq; eſſe oportere. nō aliter enim impulſus & tractus fieri recte poſſunt. id autē fit cū aut rareſcit & diſſipatur (vt diximus) aut cum contrahitur, & in ſeipſum coire & recurrere videtur, ex quo cum tenuis & rarus, tum craſſior & obeſus magis idem efficitur ſpiritus. Quamobrem ad ignea, id eſt ad leuia comparatus corpora, interdū grauitatē habere cenſetur, cum cōpactus ſcilicet eſt & condēſatus: cōtrà nōnunq̄ grauiorum reſpectu & denſorū ipſa tenuis apparet & leuis: & omnino nō per ſe, ſed cōparatione quadā cōnatus ſpiritus cum grauis eſt, tum leuis.

Cōnatū ſpiritū non per ſe ſed cōparatione graue eſſe & leuem.

QVod autem mouere debet, non per alterationem huiuſmodi eſſe oportet. Vincunt enim ſe inuicem per exuperantiam naturalia corpora: leue quidem deorſum à grauiore vi deductum: graue vero ſurſum à leuiore. Qua igitur moueat parte, commota tamen, anima, & quam ob cauſam, dictum eſt.

QVoniam retro dixerat Ariſtoteles primum mouens organicum, connatum ſcilicet animaliū ſpiritum, cum grauem, tum leuem eſſe oportere: hoc in loco id ipſum declarat & oſtendit. Quod enim mouet, inquit, non per alterationem, ſed per lationem videlicet & localē motum, illud proculdubio grauitatem & leuitatem habere neceſſe eſt. In motu enim alterationis id non eſt neceſſarium. Mouet nanq; ignis aquam, illamq; à frigiditate ad caliditatē ducit, nulla per locum mutatione in aqua facta, ſed tantummodo illa alterata. & idcirco in huiuſmodi mutationibus grauitatis & leuitatis nulla habetur ratio. calidum autem quod in corde eſt, tum animalia alterat & afficit, tum per locum illa moueri facit. Cum enim in animalium corporibus ſuapte natura & graues & leues exiſtant partes, quæ in ſe inuicem agant & patiantur, in exuperanti certe exceſſu graue, leue ipſum vi ſua deorſum rapit. Quòd ſi excellat leue, cōtrarius planè fit motus. ab illo nanq; ſurſum impellitur graue. Verū quoniā ſpiritus ipſe de quo verba facim⁹, cū grauis, tū leuis eſt: vt grauis ſanè eſt, leuibus nimirū reſiſtit ipſis, ne in ſublime ſcilicet ab eiſdem rapiatur. Vt autem leuis eſt, grauibus certe obſtat, ne deorſum illorum nutu violenter detrahatur. In medio igitur non ab re ſedē cōſtituiſſe & collocaſſe ſuam, vero eſt conſentaneū. nam neq; ſuperna petit, quoniam non ſolummodo eſt leue: neq; ad inferna delabitur, quoniam non tantummodo eſt graue. In medio igitur eſt, imò ipſum eſt medium. In quo autem is eſt, ibi profecto motricem animæ collocari poteſtatem veriſimile eſt. In medio igitur huiuſmodi illius eſſe vim omnis ſanè dictat ratio. Quòd autem is connatus animalium ſpiritus cum grauis ſit, tum leuis, hinc etiam cuiuis clariſſimum eſſe poteſt. conſtringitur enim & coarctatur ſpiritus, ruſumque diffunditur & rareſcit, naturaliter inquam, & non violenter. Quòd autem iſtiuſmodi mouetur progreſſibus, ſurſum & deorſum ferri, & cum graue, tum leue eſſe neceſſe eſt. Connatus igitur animalium ſpiritus & grauis eſt & leuis: ad cuius certe varios motus, tanquam animati cuiuſdam inſtrumenti ab animæ poteſtate omnia mouentur animalia. Breui poſtmodum & conciſo concluſionis modo quæ dicta ſunt aſtringit philoſophus dicens, quanam parte mota, id eſt quo primo corpore moto tanquam medio quodam & inſtrumento, ſpiritu videlicet ipſo, animaliū corpora per locū moueat nō mota anima, quamve ob cauſam, declaratū in ſuperiorib⁹ eſſe.

Spiritū in medio collocari, & ipſum eſſe medium.

Spiritus natura cum graué tū leué eſſe.

ET exiſtimandum profecto eſt cōſtare animal vt ciuitatem bene legibus inſtitutam. In hac etenim poſtquam ſemel ordo conſtiterit, nihil opus eſt ſecreto duce quem ſingulis quæ geruntur intereſſe oporteat, ſed quiſque vt mandatum eſt quod ad ſe pertinet agit, & aliud poſt aliud cōſuetudine efficitur. In animalibus autem hoc ipſum natura efficitur: & quoniam vnumquodque ſic conſtitutorum ad ſua exe-

quenda munia natum eſt, vt nihil opus ſit vnicuiq; animam intereſſe, ſed cum illa in certo corporis conſiſtat principio, alia quidem viuere quia ſunt annexa, proprium autem opus efficere per naturam.

QVoniam in ſuperioris literæ calce concludẽdo dixerat philoſophus à vi animæ motrice, quã animam hic vocat, moueri animalia ſpiritu commoto qui primũ illius & commodiſſimum ad mouendum eſt organum: hoc in loco tum huiuſmodi rem, illiuſque modum, tum peculiarem motricis animæ ſedem & locum clariſſimo oſtendit exemplo, dicens exiſtimãdum eſſe ipſum cõſtare animal, ſimileq; planè eſſe ciuitati bene cõſtitutæ & ordinatæ, optimisq; poſitis legibus viuenti. Quemadmodum enim in illa licet omnium ciuium ad vnum principẽ omnia referantur opera tanq̃ ad caput ſuum, & à quo emanãt prouenſũtq; omnia, non omnib⁹ tamẽ principẽ illum intereſſe illorũ actionibus eſt neceſſe, ſed opus vnuſquiſq; ſuum, & id quod ad ſe pertinet, ſiue legibus commonefactus, ſiue aſſuetudine vſuq; inſtitutus, ſtrenue & decẽter facit, principe alijs vacãte rebus, vel in regia ſua manente: ſic in animalibus ipſis, ſuapte natura, nullo legum aut conſuetudinis inſtituto, quodcunque membrum, & vnaquęq; partium ſua agit munia ad quæ natæ ſunt, in cordis arce tanquam in peculiari regia motrice manente & reſidente anima: quæ tamen vt res expoſtulat, virtutem omnibus facultatemq; affatim ſuggerit & diſpenſat. Quo in loco eſt ſanè animaduertẽdum per animam intelligi oportere non animæ ipſius eſſentiam, quæ cum tota in toto, tum in ſingulis etiam animalium partibus eſſe cenſetur tota, vt actus quidam, & ſubſtantialis perfectio: verum, vt ſignauimus, illius vim ſiue potentiam motricem, cui principalis quædam ſine controuerſia corporis aſſignatur pars, animalium ſcilicet cor, vel id quod ei proportione reſpondet, à qua veluti ab originis ſuæ exordio omnia ſanè motionum fluunt initia. In litera autem vbi dicitur alia quidem viuere quia ſunt annexa: per viuere intelligendum eſt vel habere vitam, ita q̧ anima in principio illo manente, annatæ & iunctę illi animalium partes quoniam annatæ ſunt, vitam habere cenſentur, quæ illis à fonte nimirum vitæ ſuggeratur: vel per viuere intelligendum eſt mouere: qui certe ſanior hoc in loco videtur eſſe intellectus. nõ enim de anima in præſentia loquitur ipſius vitę diſpẽſatrice, ſed de illius virtute motrice (vt aliquotiens eſt declaratum) quæ profecto collocatur in corde, à quo exiſtimandum eſt annata membra viuere, id eſt tũ moueri, tum alia inſuper mouere, vt vnumquodque naturaliter in opus exire ſuum & id perficere natum eſt.

Animal ciuitati bene inſtitutæ ſimile.

Vis animæ motrix.

QVonam igitur modo voluntarijs motibus mouentur animalia, & quas ob cauſas, dictum eſt: ſed inuoluntarijs etiam quibuſdã motionibus quædam mouentur partes: plurimis autem non volũtarijs. Inuolũtarios autẽ dico motus, vt cordis, & pudendorum. Apparente nanque ſæpenumero re aliqua, quanquã mens nihil decernat, mouentur. Non voluntarios vero, vt ſomnum, & vigiliam, & reſpirationem, & quicunq; alij eius generis ſunt motus. Horum enim nullius ſimpliciter fantaſia aut appetitio domina eſt.

DEterminatis & pertractatis cauſis voluntariorum in animalium genere motuum, conſequenti doctrinæ ordine, Ariſtoteles cauſas etiam inuoluntariarum motionum inueſtigare contendit: dicitque à principio ſtatim nonnullis inuoluntarijs motionibus ipſa moueri animalia, ſiue animalium partes quaſdã: pluribus autem non volũtarijs. Verum quoniam in hoc textu motiones huiuſmodi in animalium corporibus factas, in triplici philoſophus conſtituit differentia, & cũ voluntarias eas, tum inuoluntarias, & non voluntarias appellauit, exemplisque inſuper omnes diſterminauit manifeſtis: animaduertendum eſſe cenſeo quòd iſtorum ordo, qui hic non ponitur, ab ipſo Ethicorum in commentarijs, quæ Nicomachij inſcribuntur, planè traditur, in quibus non voluntarium motum quodammodo medium inter voluntarium & inuoluntarium eſſe aſſerit: verbi gratia quando forte de improuiſo petulãs nobis & pulchra aſtiterit puella: aut pugnæ cuiuſdam tumultus ſubito fuerit exortus, in qua nobis ſit decertandum, in ijs certe temporis conſtitutionibus partes in nobis quædam inuoluntario excitantur motu. Propter puellam nanque penis excitatur, & impudice batuit: propter pugnam vero cor emicat & concutitur. Verum ſi quiſpiam ſibi finxerit adeſſe puellam ætate & forma integra, talique cogitatione excita turgeſcant pudenda: huiuſmodi certe motus non vocabitur inuoluntarius, ſed voluntarius potius, quoniam imaginatione & cogitatione præuijs eſt effectus, quæ, vt retro dictum eſt, voluntariarum motionum

Tres motionũ in animalibus differentiæ. Volũtarij motus. Nõ voluntarij. Inuoluntarij.

ſunt cauſæ. Non voluntarij autem dicuntur motus (vt inquit hic Ariſtoteles) cum ſomnus & vigilia, tum inſpiratio & reſpiratio, cæteraq; eiuſdem notæ, quæ in animalium poteſtate non exiſtunt. Medij autem inter voluntarios & inuoluntarios huiuſmodi cenſentur eſſe motus, quoniã vt quidem nullus in ijs mentis reperitur aſſenſus, ꝙ dormiendum ſcilicet eſt nobis, aut reſpirandum, inuolũtarijs ſimiles ſunt motibus: vt vero ipſorum in nobis ſunt cauſæ & principia, ſomni videlicet & reſpirationis, & eiuſmodi reliquorum, voluntarijs ſimiles eſſe cenſentur motionibus. Et profecto ita res ſe habet, medijq; per vtrorumq; abnegationem extremorum huiuſmodi iure vidẽtur eſſe motus. Quis enim voluntarium merito appellauerit ſomnum, aut vigiliam voluntariam, quorum neq; imaginationes neq; cogitationes ſunt cauſæ? neq; ſunt etiam inuoluntariæ huiuſmodi mutationes, quoniam principia & cauſas habent in nobis, quibus neq; imaginatio, neq; cogitatio, neq; ipſa etiam ratio refragari poſſit. Medio autem (vt diximus) ſe habent modo, & non voluntarij ab Ariſtotele appellantur motus.

Non voluntarios motus inter volũtarios & inuoluntarios eſſe medios.

VErum quoniam alterari animalia naturali alteratione neceſſe eſt: partibus autem alteratis alias quidem augeſcere, alias vero minui, vt iam moueantur & commutentur per mutationes ſe mutuò ſequi natas, cauſæ autem motionum naturales, necnon ipſi præter rationem dictarum partium facti motus interueniente ſanè fiunt alteratione. Cogitatio nanq; ſanè & imaginatio (vt dictum eſt prius) agentes adducunt affectiones. nam agentium ſpecies repræſentant.

VOlens nobis Ariſtoteles inuolũtariorum in animalibus motuum adducere cauſas, nonnullorũ quæ retro de voluntarijs dixerat motibus, in præſentia meminiſſe videtur. Dicit enim, quoniam alterari animalia naturaliter cum intrinſeca, tum extrinſeca alteratione eſt neceſſe: alteratis autem partibus, id eſt corde & ſpiritibus & neruis, neceſſe eſt illas tum augeri & excreſcere, tum contrahi & minui, vel caliditatibus (vt dictum eſt) diffundentibus & dilatantibus, vel frigiditatibus econtrario contrahentibus & compingentibus: hoc autem effecto cum mouere illas, tum moueri per mutationes ſe inuicem & mutuo ſequi natas ſumma eſt neceſſitas: motus enim neruorum & cordis ipſas ſpiritus ſequuntur motiones, vt membrorum poſtmodum motus, neruorum & cordis procul dubio motiones cõſequi cenſentur: horum autem motuum cauſæ naturales ſunt, id eſt tum internæ, tum externæ alterationes: cum hæc, inquit, in ipſis voluntarijs nimirum accidant motibus, profecto in illis etiam partibus vbi nullo conſenſu inuoluntarios fieri quoſdam diximus motus, id contingere veriſimile eſt, alterationibus ſcilicet quibuſdam intercedentibus quæ partes illas vel excalfaciendo vel infrigidando commouere valenter poſſunt. Conſpectus enim (verbi cauſa) puellæ laſciuiam vndequaque ſpirantis, cordis excitat ſpiritum, qui commotus cum ſanguine, & vniuerſum permeans hominis corpus, illud excalfacit, & turgeſcere efficit, parteſque maxime genitales, vbi humiditates cum ſpiritibus ſunt plures, cum augeſcere facit, tum motari & exilire ob caliditatem quæ in poris & meatibus illorum augens ſubſtantiam laxioris & extenſioris receptaculi neceſſariam efficit indigentiam. Cor autem in ſubitaneis emicat pauoribus, diſſipatis ob frigiditatem ſpiritibus, inordinatoq; motu eius excitis & conturbatis. In vtroque autem partium ſupradictarum motu ſubitaneam quandam intelligere debemus efficientiam, vt inuoluntarij & ſint, & merito appellari poſſint, cum nullus cogitationis aut imaginationis accedat conſenſus, aut ipſius rationis, quę merito vtriſque cum recta & excita fuerit, refragari & obſiſtere poteſt. Et hæc (vt arbitror) Ariſtotelicæ hoc in loco ſententiæ vera eſt explicatio, quæ à principio ſtatim ipſius textus pendere videtur vſque ad literam illam vbi dicitur, Necnon ipſi præter rationem ſupradictarum partium facti motus interueniente ſanè fiunt alteratione. quæ reditio nimirum eſſe videtur eorum quæ dicta ſunt. Subdit poſtmodum in calce Ariſtoteles breuibus ſanè ipſum modum quo voluntarij efficiuntur motus: quam rem (vt vidimus) prolixius retro egit, dicens imaginationem & intellectionem ſiue cogitationem agentes adducere paſſiones & affectiones quæ virtutem excalfaciendi & infrigidandi corporis habent, & conſequenter excitandi & mouendi. cum veras agentium ſpecies cum fugiendorum, tum expetendorum adducant & repræſentent. qua de re cum retro dixerimus ſatis, ne acta agamus, non eſt cur hic prolixiores eſſe debeamus.

Cur puellæ cõſpectu turgeſcãt pudẽda.

Cur in pauoribus cor emicat.

ID autẽ præcipue illæ declarant partes, quoniã vtraq; earũ tanquã ſeiunctũ eſt animal. Cuius ſanè rei cauſa eſt, quia vitalẽ cõtinent humiditatẽ: cor quidẽ manifeſtũ eam ob cauſam, ꝙ principia habet ſenſuũ: genitale autem membrum, quoniam huiuſmodi eſt ſignum.

ex illo etenim tãquam animal quoddam genitalis ſeminis virtus prodit.

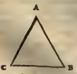
QVoniã de inuoluntarijs motibus retro dixit Ariſtoteles, illorũq; etiã cauſas adduxit, illoſq; duobus pręcipue animaliũ aſſignauit mẽbris, cordi ſcilicet, & pudẽdis: hoc in loco nobis oſtẽdere aggreditur curnã inter omnes alias animaliũ partes eæ præcipue duæ huiuſmodi inuoluntarios appellatos motus ex ſeſe manifeſtos faciunt: ſtatimq; cauſam ſubiungit dicens, quoniã vtrũq; horum mẽbrorũ tanq̃ ſeparatũ de per ſe & ſolitariũ eſt animal. Hoc autem ideo, quia vitalẽ in ſe vtrũq; iſtorũ & multã continet humiditatẽ. Cũ enim cor ſenſitiuã (vt dictum eſt alibi) in ſe habeat animæ poteſtatẽ: id enim (vt arbitror) ſignare vult, principia habet ſenſuũ, nõ immerito animal quoddã eſſe exiſtimãdũ eſt. Animal enim à nõ animali ſolo differt ſenſu. Quomodo autẽ emicet & pulſet cor, ipſe accuratius dicit circa commẽtarij calcẽ qui de iuuentute inſcribitur & ſenectute. Genitale autẽ membrũ vt animal eſſe cenſetur quoddã, cũ ſit ſignũ & veluti imago quędã animalis. ex ipſo nãq; prolifici virtus exit ſeminis, quod poteſtate animal eſt: vt in commentarijs de animalium generatione oſtenditur. Vtraq; autem iſtarum partium cũ vitali abundet & ſuperfluat humiditate, connato videlicet ſpiritu, qui ſuapte natura agilis eſt, & cũ mouere, tũ moueri aptus & cõmodus: non immerito paruo negotio excitari & agitari poteſt. Totus autem textus (vt videtur) iſte ex Timæo tranſlatus eſt. illo enim in cõmentario Plato cũ de animalium agit partibus, genitale inquit membrũ tanquã animal quoddam de per ſe eſſe, & cũ propriam quãdam habere vitam, tũ peculiarẽ etiã motũ, rationis imperio ſæpenumero rebellem: ipſum quinetiã neruoſum eſſe, ſpirituq; plenũ & ſenſu: idemq; etiã in fœminis vuluã dicit eſſe, & coitus libidine plerũq; in illis pernicioſe cõmoueri, cũ præfocationes quaſdam & ſtrangulatus aliaſq; ægritudines ceu iritata excitet & commoueat.

Cor & pudenda tãquã ſolitaria deperſe eſſe animalia.

Plato in Timæo de vtriuſq; ſexus genitalibus.

MOtiones autem principio quidem à partibus, partibus vero à principio ratione accidunt, & ad ſe inuicem hoc cõtendunt modo. oportet enim intelligere A principiũ. motiones igitur pro cuiuſq; deſcriptorum elementorum ratione ad principium veniunt: & à principio moto & commutato: quandoquidem poteſtate eſt multa: principium quidem B ad B. quod autem eſt C, ad C. quod vero eſt vtrorumque, ad vtrumq;. à B autem ad C. quod vero ab ipſo B ad A pergit, vt ad principium: ab ipſo autem A ad C, vt à principio.

HOc in textu Ariſtoteles quaſi conuenientem cõmentarij huius coronidem imponere cupiens, reciprocos nobis motionum declarat modos, qui tũ à principio ad ipſas tendunt partes, tum ab illis ad principiũ refluere & retroferri cenſentur: elemẽtariq; rurſum demonſtratione vtitur illa quam retro adduximus & explicauimus: ad cuius declarationem & oſtenſionem hac in præſentia procedamus via: ſit A motionum omniũ principiũ, id eſt cor, & cordis ſpiritus: partes autẽ ſint B, C: quæ deſcripta vocat elementa, quoniã in retro adducta illa deſcripſerat oſtenſione. per B autẽ intelligamus dextras cordis & ſpiritus portiones, per C vero ſiniſtras: quarũ profecto motus ad ipſum cor tendunt & ſpiritũ. Simul enim cũ illis mouentur, licet à corde eiuſq; ſpiritu cum ad ſiniſtras, tũ ad dextras illius partes motus deriuari cenſeantur. Itaq; veriſſimum eſt dicere ꝙ moto principio mouẽtur partes, & motis partibus mouetur principiũ. Hoc autem in loco accidere dicit ideo quoniã principium vnum eſt & multa, vt retro etiam dixit: poteſtate quidem vnum, operatione vero multa: & cum mouens, tum motum. Dextrarum igitur & ſiniſtrarum partium motus ad cor ipſum tẽdunt & ſpiritum: ijs autem motis proculdubio cum dextræ, tum ſiniſtrę mouẽtur partes: & hoc eſt quod de horum reciprocatione motuũ iſto videtur dicere in loco. His autem ſtatim ſubiũgit philoſophus, principium quidem B ad B. quod autem eſt C, ad C. Quod hunc (vt arbitror) habere videtur intellectum. Cum enim, quaſi dicat, non ſimul mouentur dextræ & ſiniſtrę partes, vt pauloante diximus, ſed viciſſim ita, vt dextris quieſcentibus moueantur ſiniſtræ, contrà manentibus ſiniſtris moueantur dextræ, tum principium ipſius B, id eſt pars ipſius A vergens ad B, id eſt ad dextras partes, mouet B, id eſt dextras partes, ſupplendum ſcilicet, innixa ſiniſtris tunc ſtantibus. Quod autem eſt C, id eſt principium ipſius C. id autem eſt pars ipſius A vergens ad C, id eſt ad ſiniſtras partes, mouet C, ſiniſtras ſcilicet partes, innixa dextris partibus. Dictum enim eſt retro A principium non eſſe punctum, neq; indiuiſibile quiddam, ſed magnitudinem habere quãdã. Subdit poſtmodũ, Quod vero eſt vtrorumq;, ad vtrũq;. id eſt, quod eſt amborũ principiũ, ſcilicet ipſum totũ A, ad ambo videlicet B C tẽdit. moto enim principio cũ dextræ tũ ſiniſtræ ſimul mouẽtur partes. In cõſequenti autẽ litera quæ habet, à B autẽ ad C, defectiuus ſanè videtur eſſe

ſermo, quamobrem ſupplendum eſt, vel non amplius. ab ipſo enim B ad C, non tendit motus, partis ſcilicet ad partem. dextræ nanq; partes non ſunt principium motionis partium ſiniſtrarum: neq; contrà ſiniſtræ dextrarum. vel potius eſt ſupplendum, à B autem ad C tendit motus: interueniente ſcilicet & medio ipſo A principio: quoniam cum dextrarum partium motus ad ipſum tendat principium, & ab eodē in ſiniſtras deriuet partes, à dextris certe ad ſiniſtras illum tēdere non eſt vero abſonum. Cui ſententiæ nonnihil ſuffragari videtur tum illud quod in principio literæ dicitur, ꝙ motiones principio quidem à partibus accidunt, partibus autē à principio: & ſtatim additur, & ad ſe inuicem hoc cōtendunt modo, id eſt, ad ſe inuicem tendunt & perueniunt ſequeſtre & medio exiſtente principio: tū id etiam quod ſtatim adducit: Quod vero ab ipſo B ad A pergit, vt ad principium: ab ipſo autem A ad C, vt à principio. Quod valet ac ſi diceret, quāuis B tendere dicatur ad C, quia tēdit ad A, quod ſanè tēdit ad C, motus tamē iſti neq; ſunt ſimiles, neque eandem habent denominationem. Motus enim B ad A, eſt vt ad principium: cum vero retroflectitur inde ad ipſum C, tunc & eſt & dicitur motus à principio. Et hic mihi viſus eſt dū iſthęc cōmētarer hoc in loco ſanus eſſe Ariſtotelis intellectus: quāobrē haudquaq̄ (vt arbitror) audiendi ſunt illi qui hoc in textu de alterationis motu philoſophum verba feciſſe dixerūt, cū de motione animaliū per locū, vniuerſalis in hoc cōmētariolo illius exiſtat intētio.

PRæterea aliàs quidem eadem cogitantibus fit motus qui præter rationem eſt in membris: aliàs vero non. In cauſa autem eſt quòd aliquando quidem patibilis ſubeſt materia, aliquādo vero nō tanta, aut nō talis. De partibus quidem ſingulorum animaliū, & de anima: de ſenſu quinetiā, & memoria, & ſomno, necnō de cōmuni motu, cauſas diximus: reliquum eſt de generatione pertractare.

QVoniam retro dixerat Ariſtoteles inuoluntarios appellatos motus, qui nullo interdū animalis aſſenſu, & præter rationem fiunt, in duobus præcipue apparere membris, corde ſcilicet, & pudendis: quoniam ij etiā motus imaginationibus quibuſdam & cogitationibus præuijs eiſdem accidere videntur membris, vehemens enim præſentis & imminentis periculi cogitatio cor excitat & ſpiritus, ipſoſq; emicare & cōtremiſcere facit: pariq; rationis modo puellæ memoria qua cum aſſueuerit quiſpiam, illius excitat penem: hoc idcirco in loco quærit philoſophus quamobrem iſtuc non ſemper accidere videtur. Cogitationibus enim aut imaginationibus præuijs non ſemper emicat cor, neq; ſemper excitatur penis: quod vt manifeſtiſſimum, & omnibus vſu compertum relinquens, huius ſtatim rei cauſam affert, quæ talis eſt: quòd videlicet ſupradicta membra cogitationibus & imaginationibus aut excitantur, aut non excitantur: hoc ſanè accidere videtur propter patibilis præſentiam materiæ, aut propter eiuſdem defectum & abſentiam. Si enim in genitalibus (verbi gratia) membris multæ & conuenientes fuerint humiditates, agiliumque & vegetorum natura ſpirituum, vel à modicis cogitationibus valentes profecto efficiuntur motus, vt in iuuenili ætate, ſanoq; & integro corporis habitu animaduertere licet. Si autem ſenilis aderit ſiccitas, aut inutilis humiditatum ſuperfluerit copia, nullis ſanè imaginationibus aut memorijs languida & præmortua excitantur membra. Patibilis igitur materia eſt in cauſa cur interdum in ijs membris fiat commotio, & aliàs nō fiat. In textus extrema poſtmodum parte, vt nonnunquam facere ſolet, breuem colligit epilogum in hoc videlicet de animalibus negotio commentariorum deinceps ponēdorum: vbi licet ſingulos ordine nō notet ſuo, aut illos nominet, ex ijs tamen quos recenſet, intelligere nobis datur eos quos reticet. Poſt cōmentarios enim de animaliū hiſtoria, ij qui de partibus inſcribuntur libri ſunt ponendi: quos vult ſequi commentarios de anima: poſteaq; continenter illos de ſenſu & ſenſili, de memoria, de ſomno, de ſomnijs, & diuinatione: poſtmodū hunc de communi animalium motu, quem in præſentia explicauimus & conuertimus. Extremoq; poſtmodum in loco libros de animalium generatione ponendos eſſe dicit: quibus non ab re annexi eſſe videntur commentarij de morte & vita, de iuuentute & ſenectute: de inſpiratione & reſpiratione: alijq; ſiqui iſtiuſmodi ſunt notæ. Qua de re in præſentia aliò feſtinantibus, quandoquidem alijs etiam in locis hoc de ordine aliter ſenſiſſe videtur Ariſtoteles, iſthæc obiter dicta ſufficiant, alio fortaſſe in loco accuratiorē habitura iudicij diſquiſitionē. Quapropter ne in immēſum noſtra euagetur oratio, iam receptui canamus.

FINIS.

N. LEONICVS THOMAEVS IANO LASCARO S.

SAepenumero ſum admiratus,eruditiſſime Laſcare, neq; id(vt arbitror)ab re,cur cũ Ariſtotelẽ philoſophũ omnes fere hac tẽpeſtate, docti præcipue,admirẽtur & laudent,vnumq; præ alijs omnibus extollãt,& in cælũ ferãt:pauci tamen admodũ reperiãtur,immo fere nulli,qui illius exacte ſequi doctrinã,eiuſq; inhærere veſtigijs ſedulo nũc ſtudeãt. Neq; id mehercule noſtris tantũmodo annis vſu eueniſſe animaduertitur.Nã ſuperior etiã ætas cum nonnullos ingenio & eruditione celebres tuliſſet viros qui Peripateticum profeſſi ſunt dogma,duobus tamẽ,aut tribus,ad ſummũ quatuor exceptis,omnes fere alij diuerſa quadã via potius q̃ ea quæ ab Ariſtotele fuerat præmõſtrata,profecti fuiſſe vidẽtur.Qua de re ſuperioribus annis dũ Mediolani eſſem,Demetriũq; Atheniẽſem,virũ(vt noſti)eruditiſſimũ,quo olim græcarũ literarũ pręceptore ſum vſus, crebro inuiſerẽ,hæc illũ audiui in eruditorũ quorundã cœtu nõ minus prudẽter q̃ vere & elegãter diſertantẽ.Dicebat enim ad huiuſmodi rem cõplures ſane cõcurrere cauſas:primãq; illã,& vere maximã,puerilis in rudi adhuc & tenella ætate inſtitutionis & ſtudij negligentiã,quæ aliquot iam ſeculis omnium ita occupauerat mẽtes,vt nullis grãmaticæ & rhetoricæ ſatis firmiter iactis fundamẽtis,poſt prima cõfeſtim rudimẽta illotis(vt aiunt)manibus ad altiora pueri proueherentur ſtudia,quæ neq; bene guſtare poterant,neq; per ætatem recte diiudicare valerent. Ad hæc inſuper diſiuncta diſſociataq; linguarũ à ſe inuicẽ cõmercia in cauſa eſſe dicebat,quas maiores noſtri ita deuinxiſſẽt, vt nemo apud illos merito eruditus appellari poſſet,qui non vtrãq; ex æquo calleret linguã. Et alioquin optimarũ artium ſtudia fere omnia à græcis authoribus fuiſſe celebrata:hoc autẽ, aut illo doceri modo,ad rectã ſane ingeniorũ inſtitutionẽ multũ quãtũ referre dicebat. Plurima etenim quæ græce ſignificãter & perſpicue dici explicariq; poſſent,à latinis, malis præſertim & barbaris,vel inepte cõmutata,vel omnino prætermiſſa fuiſſe: quæ certe quantũ decoris & gratiæ ab Ariſtotelicis cõmẽtarijs abraſiſſent, tantũ profecto difficultatis & obſcuritatis,quæ duo ſane abhorrẽt & fugiũt omnes, illis inuſſiſſent. Poſtremo mathematicarũ etiã contẽptũ diſciplinarũ,quæ quaſi expediti quidã & cõpendiarij ad Ariſtotelica adeunda myſteria ſunt gradus,eſſe in cauſa conſtanter aſſeuerabat. ijs nanq; veluti oſtenſionũ ſuarũ clariſſimis luminibus vſum adeo fuiſſe Ariſtotelẽ dicebat,vt nulla in pagina(quod manifeſte conſpicitur)non illarum aliquod reperiretur veſtigium:quas certe qui ignorarẽt aut negligerent,cum inefficaces ad contẽplandum & obtuſos, tum ad inueſtigãdum pigros & hebetes non immerito effici exiſtimabat. Natura enim vt prona & facilia perſequi homines & amplexari,ita ardua quæq; & difficilia aſpernari & declinare conſueuiſſe. Et has quidem prudentiſſimus ille ſenex de legitimorũ paucitate & inopia Peripateticorum,& alias ſæpe,& tunc eo in congreſſu veriſſi-

mas(vt arbitror)attulit cauſas. Quarum tamen omniũ,ſi, quod philoſophi facere ſolent,primam inueſtigare contẽderimus originem,quod principium illi,& cauſarum vocant cauſam:nihil ſanè ad hoc efficiendũ aptius reperire poterimus, aut efficax magis,quàm lucri cupiditatẽ,& auaritiam, peſſimam animorum peſtem. Hæc etenim vt cæteras hominis præclaras dotes ſui præſentia aut euertit penitus,aut hebetes certe illas & mancas facit: ita diſciplinis & literarum ſtudijs & officere nunc,& ſemper aliàs obſtitiſſe videtur. Quotus enim quiſq; per deũ immortalem nunc eſt,aut parentum etiam auorumq; noſtrorum ætate fuit, qui nõ cõpendij ſui cauſa inania illa exiſtimauerit ſtudia,quæ laboris quidem multũ, lucri vero aut parũ,aut nihil eſſent allatura?Quapropter non immerito hinc effectum eſſe arbitror,vt duas præcipue artes acribus ſanè ſtudijs,& ſumma animorum contentione noſtro tẽpore vulgo ſequãtur homines,iuris videlicet peritiã,& medicã facultatẽ. Hæc enim ambo vt mechanicis ſellularijſq; ſunt proximiores artibus,ita profecto lucroſiores & fructuoſiores iure eſſe cẽſentur:quarũ tamẽ exactæ perfectioni præpropera nõnunquã feſtinatio, & anxie ſemper inſtãs lucri cupiditas,nimiũ quantũ detrahere animaduertũtur,dũ quicquid apponitur ſtudio, lucro detrahi cõſtãter vulgus exiſtimat. Pauci igitur admodũ(vt inquit Plato) Muſarũ pulſant fores, quę ſectatores certe ſuos algere & eſurire docẽt,& ea neq; pili facere quæ vulgus hominũ admirantur & colunt.Pauci inquã diſciplinarũ legitima ſectantur ſtudia,quibus lucrũ gloria cõducibilius eſſe videtur. Admirari igitur iampridẽ merito deſtiti Laſcare, idq; tibi eſſe faciendũ iure nunc cenſeo, ſiqua iſtiuſmodi vnquã te tanget cogitatio, quãobrem(quod exordiens dixi)cũ Ariſtotelẽ noſtro æuo laudẽt & extollãt omnes, pauci adeò illius inhærere veſtigijs animaduertuntur. Lucrũ nanq; neceſſaria & præclara reſecans multa,quàm celerrima quærit cõpendia,& non quod deceat,ſed quod in rem ſuã faciat,ſedulo ſequitur:ad excellentes autẽ diſciplinarũ apices non niſi ijs quos receſuimus gradibus continenter aſcendere cõceditur.Quã ſanè rem noſtra ætate ex græcis quidem Theodori, Argyropili, Demetrij:ex noſtris autem Marſilius Florentinus, Picus Mirandula,Hermolaus Barbarus,eg 'egie aſſequuti fuiſſe videntur:& nũc etiam pleriq; cum græci,tum latini nominis iſtuc ipſum gnauiter agunt:quorum ego nomina, ne illos mihi hoc demereri velle videar modo, prudens ſcienſq; in præſentia conticeſco:quos tamen ſcriptis aliquando ſuis innoteſcere eſt neceſſe. Nos quoq; quando nihil aliud in præſentia agimus,& ſtudiorum,obſtrepentibus vndiq; bellorum tumultibus,ſunt occluſa gymnaſia, vt ſemel cœpimus dolium noſtrum hac illac volutamus,& libellum hũc de animalium inceſſu latinitate donatum,vt cæteros explicauimus, ſuperioriq; de animalium motione cõmentariolo adiunximus:quẽ tibi eruditiſſime Laſcare dicauimus,vt noſter in te amor vel hoc leui munuſculo apud omnes eſſet teſtatior. Vale.

DE ANIMALIVM INCESSV.

DE commodis autem animalium partibus ad illam quæ per locum eſt motionem, perſcrutandum eſt quamnam ob cauſam illarum quæq; huiuſmodi exiſtat, cuiuſve gratia inſint illis, de differentijs quinetiam quas vnius & eiuſdem animalis ad ſe inuicem habent partes, quaſve habent ad illas quę aliorum ſunt, & genere diſtinctorum. Prius autem conſtituamus de quibus à nobis eſt cõſyderandum: quorum primum eſt quotnam paucioribus animalia mouentur notis: poſtea quãobrem ſanguine quidem prædita quaternis, exanguia vero pluribus: & ad ſummam, quam ob cauſam ex animalium numero alia quidem pedibus carent, alia vero bipeda aut quadrupeda aut multipeda exiſtant: & cur quæcunque illorum pedes habent, eos habeant pares: & omnino eæ notæ quibus mouentur, pares exiſtunt.

HVnc quem interpretari aggredimur libellum de animalium inceſſu, recto doctrinæ ordine ſequi commentarios de animalium partibus, cum ipſa dictat ratio, tum ex philoſophi ipſius verbis haud perperam coniectari conijcique poteſt. Nam & natura ipſa eadem in re vniuerſaliora & cõmunia magis, contractiora & partialiora præcurrere debent. Animalium autem partes ſimpliciter prolatæ maiorem ſanè habent ambitum, quàm eorundem partes ad localem motum idoneæ & commodæ. Poſt illas igitur communiori dictas modo, non inconcinna ſanè harum partialior videtur eſſe tractatio. Et ipſe alioquin philoſophus in epilogo commentarioli de communi animalium motu hæc ad verbum dicit: De partibus quidem ſingulorum animalium, & de anima: de ſenſu quinetiam, memoria, & ſomno, necnon de communi motu cauſas diximus: reliquum eſt de generatione pertractare. Ex quibus verbis libellum hunc inter commentarios de animalium partibus connumerare videtur. Nam poſt illos, de anima ſequi dicit libellos: qua de re in calce etiam huius commentarioli ijs meminit verbis: De partibus igitur cum alijs, tum ijs quæ ad animalium ſunt inceſſum, & ad omnẽ per locum mutationem, hoc ſe habet modo. His autẽ pertractatis conſequẽs eſt contemplari de anima. Patere igitur (vt arbitror) manifeſte poteſt hunc de inceſſu animalium libellum cum cõmentarijs de partibus facere, illóſq; (vt diximus) recto doctrinę ordine cõſequi debere, neq; id obſtare quod in commentarijs de partibus in fine ſcriptum reperitur his verbis: His autẽ pertractatis conſequens eſt vt ea quæ ad generationem pertinent, digerantur. Poſt omnem nanq; expletam partium omniũ doctrinam ij qui de animalium generatione pertractant commentarij, ſunt ponendi: qui etiam, vt pauloante vidimus ex philoſophi verbis, libellum de communi animalium motu conſequi debent. Verũ iſthæc ego intelligens & ſciens, ordiniſq; huius ſeriem probe cognoſcens, alia tamen via hoc in opere pergere ſum aggreſſus: neq; id ab re mehercule. cum enim commentarios de anima non attingere decreuiſſem, optime cum ab antiquis, tum à recentioribus & interpretatos & expoſitos: illos autem de animalium partibus inuertere ſuperuacaneum putaſſem, à Theodoro Gaza accuratiſſime conuerſos, & latinitate donatos: illis omiſſis, in ijs quorum interpretatio & explicatio in meo erant ære, libere agere ſtatui, cum alioquin ſemel interpolata ordinis ſerie, parua poſthac huiuſce rei futura eſſet iactura. Poſt ſuperiorem igitur de communi animalium motu libellum, de locali illorum motione commentariolum poſui, non omnino ab re, vt opinor. Nam cum in vtriſq; de animalium agatur motu, localis certe motus illum contrahit, & in anguſtiorem ambitum deducere videtur: quamobrem non immerito hic libellus illum conſequi poteſt. Nam in cæteris alijs commentarijs quos inuertimus & explicauimus, Ariſtotelicum ſanè ordinem ſumus ſequuti: libros autem de animalium partibus, & de eorundem generatione, à Theodoro (vt diximus) præclare inuerſos, vt perpetua cõmentatione explicare non decreuimus, propter claros pleroſq; & hiſtorico more enarratos textus: ita gloſſulis quibuſdam ſalebroſa in eis loca, ſi conceſſerit deus, aliáque nobis præuertenda non fuerint, explanare ſanè intendimus. Quibus poſtmodum eos ſubiungemus commentariolos qui reliqui de animalibus eſſe cenſentur, quos inuertere & explicare, vt alios hucuſq; fecimus, pro virili noſtra curabimus. Sed iam ad propoſitũ reuertamur. In hoc de animalium inceſſu libello exorditur philoſo-

phus,vt plerunꝗ conſueuit,breui quadam diſcurſus ſerie dicendorum nos per capita admonens,ſuccinctéꝗ illa de quibus mox eſt verba facturus,recenſens. Dicit nanꝗ de commodis ad localem animalium motũ partibus velle ſe cõſyderar[e] quam ſcilicet ob cauſam illarum ſingulæ huiuſmodi eſſe cenſeantur,cuiuſve gratia eæ animalibus inſint. Præterea inquit ſe perſcrutari velle cum de partibus eiuſdem animalis inter ſe differentibus: verbi cauſa in equo de anterioribus poſterioribúſꝗ cruribus: partes enim hoc in loco ad localem motum facientes conſyderare intendit philoſophus: tum de partibus etiam inter ſe differentibus in diuerſo animalium genere,vt brachia in hominũ ſpecie animaduertimus ab alis quæ in volucrum genere brachiorum gerunt vicem,& ab anterioribus in quadrupedi genere cruribus differre. eæ etenim partes licet inter ſe diſtare videantur, proportione tamen ſibi reſpondere cẽſentur. Quod enim in homine ſunt brachia,in volucri certe genere eſſe alæ,in quadrupedibus vero anteriora eſſe videntur crura. Verum de ijs ipſis illarúmꝗ varijs inflexionibus paulo poſt verba faciet philoſophus. Poſt hæc ſignata breuiter ſubiungit tanquam per capita eſſe conſyderandum de ijs quæ hoc in opere pertractari debent: quorum primum inquit eſſe quotnam paucioribus quæ loco mouentur animalia,moueantur notis, ſiue ſignis: vbi oſtendet quòd ſanguine quidem prædita vt pauciſſimis quatuor mouentur ſignis, pluribus vero exanguia. Quæ autem ſequuntur omnia vſꝗ ad præſignati textus calcem, quia clara ſunt,nihilꝗ præter dicendorum capita manifeſte tangunt,conſultò prætereo,& ad ſequentem venio textum.

PRæter hæc etiam quam ob cauſam homo & volucrum genus bipes,piſces vero pedibus carent. Et inflexus quidem crurum homo & volucris, cum ſint bipedes,contrarios habent. Homo nanque ad ambitum crus inflectit: volucris vero ad cauum: ipſe quinetiã homo contrario ad ſeipſum modo crura inflectit & brachia. hæc enim ad cauum,genua autem ad ambitum inflectit. Et quadrupeda quæ animal pariunt, contrario ad homines & ſibiipſis crura inflectunt modo. priora nanque crura ad circunferentiæ ambitum inflectunt: poſteriora vero ad cauum. Præterea ex quadrupedum genere illa quæ non animal,ſed ouum pariunt,proprio quodam modo in latus inflectunt. Ad hæc etiam quam ob cauſam quadrupeda omnia per diametrum mouentur. De omnibus certe ijs,& quæcunꝗ iſtis ſunt cognata, perſcrutandæ ſunt cauſæ. Quòd enim hoc cõtingat modo,ex naturali palàm eſt hiſtoria: quam ob cauſam autem,nunc eſt inueſtigandum.

PRoſequitur hoc in textu philoſophus per capita(vt pollicitus eſt)rec enſere queſtiones à ſe hoc in commentariolo perſcrutandas,quarum cum enarratio omnis ferè clara manifeſtáꝗ ſit, niſi vbi de membrorum dicit inflexu cum in hominum ſpecie, tum in volucribus & quadrupedibus: icc irco alijs omiſſis,hac de re,quæ ſatis eſt implicata & immanifeſta,prolixius agemus, expoſitioníſꝗ lumen pro virili afferre conabimur. Dicit igitur quòd homo & volucrum genus,licet vtrũꝗ ſit bipes animal,crurum tamen inflexiones ad ſe inuicem contrario habent modo. ſi quidem homo ad ambitum,id eſt circũferentiam crura inflectit ſua,volucris vero ad concauum. quod eſt ac ſi diceret homines quidem ad conuexum circũferentię ambitum crura inflectere ſua: volucres vero ad eiuſdem concauum ambitũ: & icc irco contrario ſe habere modo huiuſmodi inflexionum notas. Concauũ enim & conuexum contraria ſanè eſſe cenſentur, ex eorum inquam numero contrariorum quæ ad aliquid & ſunt,& eſſe dicuntur. Ad cuius rei intellectum breuiter admodum & ſubobſcure prolatæ, hoc contendamus modo. Imaginemur hominem quendam ex recto ſtandi modo in orbem circũuolutum,& ex ſeſe circulum facientem,ita quòd fronte & ſincipite extremos pedum digitos & illorũ cõtingat vngues. hoc in caſu rotũdi iſtius hominis extima quidẽ circũferentia,quam conuexã & gibberoſam vocant,per occiput ipſum & collum, totiúſꝗ ſpinæ dorſum, poſterioréſꝗ ſuras & pedum calcem deſcribitur. Hæc nanꝗ omnia in ſuperiori & gibberoſa circuli conſpiciuntur parte: interna autem eiuſdem incuruati hominis circũferentia, quam concauam Ariſtoteles vocat, ab ipſa incipit fronte,& per faciem & guttur,thoracémꝗ & ventrem, necnon per crura ipſa & tibias ad extremas pedum peruenit vngulas: quæ,vt diximus, fronti & ſincipiti ſunt coniunctæ. In volucri quinetiam genere id ipſum verum eſſe imaginatione comprehendatur,auíſꝗ fingatur quædã,verbi cauſa grus, roſtro extremas pedum vngulas mordicus tenens. hoc nanꝗ in caſu extima quidem ſic effecti cir-

Concauum & conuexu cõtraria ex ijs quæ ſũt ad aliquid

culi circũferentia, à ſuperna roſtri incipiẽs parte, per caput volucris & dorſum, poſterioréſq; crurum portiones per infernas pedum partes, ad ipſas perueniet vngulas: interna autem & concaua ab inferiori incipiens roſtri parte, per guttur tendens & pectus imúmque ventrem, necnon per anteriores crurum portiones, pedúmq; ac digitorũ ſupernas partes, ad ipſas terminatur vngulas. His igitur ita ſignatis, & libero mentis intuitu depictis, clarum certe eſt & nemini dubium id quod hoc in loco à philoſopho dicitur, hominem quidem ad circũferentiæ ambitum, & intelligatur conuexum ſiue extimum, crura inflectere ſua: volucres autem ad internam & concauam. Nanq; homines per poſteriores (vt patet) ſuras & dorſum inflectunt crura: volucres autem ſecundum ventrem & pectus. In circulis autem ex huiuſmodi animalibus confectis oſtenſum eſt in homine quidem poſteriores ſuras & dorſum in extima & conuexa circũferentię eſſe partem: in volucrum autem genere cum ventrem, tum pectora in concaua & interna reperiri circũferentia. Iure igitur & merito homo & volucris licet vtraque bipeda ſint animalia, crurum ad ſe inuicem contrarios habent inflexus. Vt enim retro dictum eſt, concauum conuexo eſt contrarium. Verum non iſthæc ſolummodo, inquit, in tam diuerſis animalium generibus contrarietatis ſpectatur differentia, ſed in ipſa ſolitaria etiam hominis ſpecie hæc eadem reperitur contrarietas. Homo enim cõtrario ad ſe ipſum modo crura inflectit & brachia: & crura quidem (vt diximus) ad extimam conuexámq; inflectit circũferentiã, brachia vero ad concauam. quod clare animaduertere licet ſi manu caput tangentem hominem imaginati fuerimus, taliq; configuratione circulum confectum comprehendere voluerimus, cuius extimus quidem ambitus & conuexus per humerũ, & extrinſecã brachij partẽ, cubitum quinetiam & ſuperiorem manum deſignabitur: interior autem & concaua circũferentia per alam & interiorem brachij portionem, cubitíq; curuaturam & manus volam terminabitur. Quo in caſu oculata (vt aiunt) patet fide, brachia in homine ad concauum inflecti ambitum, contrario quàm crura flectantur modo. Siquidem ipſius cubiti curuatura & flexus in concaua eſſe circũferentia manifeſte cernitur. Contrario itaq; inflexionis modo in hominum ſpecie crura inflectuntur & brachia. His notatis potius quàm enarratis, ſubdit Ariſtoteles differentiam qua hac etiam in re homines à quadrupedum diſtare genere videntur, exprimens de quibusnam quadrupedibus iſtuc intelligi velit, de ijs videlicet quæ animal pariunt. nanq; de illis quæ non animal ſtatim, ſed oua prius in lucem edunt, alia ſanè eſt ratio, de quibus mox loquetur. Dicit igitur quadrupedum genus illud quod animal parit, cum ad hominum ſpeciem, tum ad ſe ipſum contrarios crurũ habere inflexus. Anteriora enim crura, quę hominũ brachijs proportione reſpondere videntur, ad extimam circuli inflectunt circũferentiam: quod clare profecto apparet ſi eo in genere circulum fuerimus imaginati ex prioris vngula cruris os animalis contingente confectum. Poſteriora autem ad internam ſiue conuexam orbis circũferentiam inflectunt crura, ſi ex ijs os contingentibus pari ratione circulum fuerimus imaginati. Porrò oſtenſum eſt in hominum ſpecie brachia quidem ad concauum, crura vero ad conuexum proculdubio inflecti ambitum. Contrario igitur ſe habet modo hac inflexionũ ratione quadrupedum genus illud ad hominum ſpeciem. Quinetiam, inquit, quod de hominibus retro diximus, id quadrupedum genus ſibiipſi contrario ſe habere modo videtur. Nam priora quidem crura ad extimam circuli circumferentiam inflectunt: poſteriora vero, & quę retro ſunt, ad internam & cõuexam ſanè inflectunt. quod ex retro dictis clariſſime patere poteſt. Subditq; poſtmodum philoſophus, Quadrupedum genus illud quod non animal, ſed ouum in lucem edit, quales ſunt crocodili, lacerti, chamaleontes, proprio quodam & peculiari ab alijs modo crura inflectere ſua, oblique ſcilicet, & in latus. Vltimámq; poſtmodum perſcrutandam proponit quæſtionem, quamobrem quadrupeda omnia per diametrum moueri animaduertuntur. Hæc autem omnia quæ curſim & breuiter ſunt enarrata, quòd quidem vt dicta ſunt, ſic appareant, ex naturali eſſe manifeſtum aſſerit hiſtoria: verum illarum cauſas, quæ ſanè latere videntur, non ab re in præſentia eſſe perſcrutandas dicit.

Crura & brachia homines contrario flectere modo.

Quadrupeda quæ non animal ſed ouũ in lucẽ edũt.

PErſcrutationis autem principium eſt, ſupponentibus illa nobis quibus vti ſæpenumero in phyſico negotio ſoliti ſumus, accipere ſcilicet ea quæ in omnibus naturæ operibus eodem ſe habent modo. Illorum autem vnum eſt naturam nihil fruſtra facere, ſed ſemper ex ijs quæ cuiq; animalium generis eſſentiæ contingunt, id quod optimum eſt. Quamobrem ſi melius hoc modo, ita natura ſe habet. Præterea magnitudinũ dimenſiones quot qualéſve qualibus inexiſtunt, ſumere oportet. Sunt enim dimenſiones quidẽ ſex, paria vero tria: vnum quidem ſummum & imum: alterum ante & retro: tertium autem dextrum & ſiniſtrum. Ad hæc autem quòd motionum per locum initia

ſunt impulſus, & tractus. Hæc enim per ſe ſunt: ex accidenti autem mouetur quod ab alio fertur. non enim ipſum ſemet mouere videtur, ſed ab alio moueri, quod fertur ab alio.

POſt præmiſſas breuiter rerum quæſtiones quarũ perſcrutari philoſophus contendit cauſas, hoc in textu dignitates ſupponit quaſdam, communeſq; animi notiones & cõceptus, quibus ſæpenumero in phyſico negotio ſe vſum fuiſſe aſſeuerat, cum alioquin ea quæ eodem ſemper ſe habent modo, in omnibus naturæ viſantur operibus. Primum autem ſuppoſitum eſt, naturam nihil temere aut fruſtra facere, ſed ſemper cum multa cõtingat circa animalium eſſentias fieri, in vnoquoq; illorũ genere ſiue ſpecie, quod ſanè melius & accõmodatius eſt eligit & facit, & quod magis vnicuiq; illorum ſubſtantiæ & ſpeciei conducere & quadrare videtur. Quod etiam confirmare volens ſtatim ſubiungit, quamobrem ſi melius hoc modo, ita ſe habet natura. ac ſi diceret icirco hanc vel illã rem natura conſtare dicimus, & naturaliter ſe habere, quoniam melius quàm ſe habet, ſe habere non poteſt. Recte igitur (vt arbitror) iſthæc inter ſe cõuerti & recurrere poſſunt: melius & commodius iſto ſe res habet modo, ſecũdũ naturã igitur ſe habet. & rurſum, Natura ſic ſe habet res, igitur neq; melius neq; cõmodius aliter ſe habere poteſt. Secundũ autem de interuallis dimenſionibuſq; clarũ eſt ſuppoſitum, quæ cum numero ſint ſex, coniunctiones ſiue paria efficere videntur tria, quæ cum ipſis dimenſionibus manifeſte in litera explicantur. Tertio autem ſupponit loco id quod in octauo de motu commẽtario clariſſime eſt demonſtratum, motionum ſcilicet per locum initia eſſe prima impulſum & tractum. quo in loco licet inter initia localium motionum connumeretur etiam vectio, nihilominus cum id quod vehitur & portatur, non per ſe moueri iure dicatur, ſed per accidens, quia non ſponte ſua ſed vectoris motione mouetur: icirco iſtiuſmodi in præſentia reticetur initiũ. His autem tribus præmiſſis ſuppoſitis Ariſtoteles ſtatim ſubdit.

Ex cõtingentibus ſemper id quod melius eſt, naturam facere.

Impulſus. Tractus. Vectio.

HIs autem conſtitutis, quæ deinceps ſunt dicamus. Animalium profecto quæcunq; loco mouentur, alia quidem toto ſimul corpore mouentur, vt illa quæ ſaltu locũ mutãt: alia vero per partes, vt quæcunq; progreſſibus vtuntur. In vtriſq; autem huiuſmodi mutationibus ſemper mutatur id quod mouetur, inniſum ad id quod illi ſubiacet. Quamobrem ſiue id citius dilabatur quàm vt inniti poſſit id quod ſuper eum mouetur: ſiue nullum omnino motis præbeat firmamentum, nihil ſuper illud ſe ipſum mouere poterit. Etenim quod ſaltu mouetur, & ad ſe ipſum quod ſupra eſt inniſum, & ad id quod pedibus ſubiacet, ſaltum planè facit. Reniſus enim quoſdam ad ſe inuicem habent partes in ipſis flexuris, & omnino ad depreſſum id quod deprimit. Quamobrem pentathli plus ſaliunt ſi halteras habuerint, quàm ſi non habuerint: & qui currunt, citius currunt ſi manus commouerint. Niſus nanq; fit quidam in extenſione ad manus & articulos.

PRæmiſſis ſuppoſitionibus ijs Ariſtoteles quas per omnem phyſici negotij ambitum ſibi vſui fuiſſe dicit, illos hoc in textu exponere intendit modos quibus animalia in ea quę per locum eſt motione manifeſte vti percipimus: ſtatímq; à principio dicit quòd de numero illorum quæ loco mouentur animalium, quædam ſimul toto corpore aceruatim mouentur, vt ſunt illa quæ ſaltu loca commutant: nõnulla vero per diuerſas ſui mouentur partes, vt ſunt illa quæ progreſſu ambulationéq; vtuntur. Crus etenim iſthæc vnum protendentia, illóq; humi inniſa, alterum poſtea trahunt crus, eóq; mouentur modo. Vtraq; autem dicit, & quæ ſaltu, & quæ progreſſione mouentur animalia, illo moueri quo nata ſunt modo, ſi ad ſubiacens quippiam & ſubſtratum appellant & firmiter innitantur. aliter enim moueri non datur. Subſternitur autem terrenis quidem animalibus, ſiue pedes habeant, ſiue illis omnino careant, & ſiue ſaltu ſeu progreſſione moueantur, tellus ipſa, ſiue terreũ quippiam durum & obſtipum: aquatilibus autem humida aquæ natura: ſicut volucribus aër ipſe. Cuius rei claram adducere volens oſtẽſionem philoſophus ſubdit dicens quòd niſi firmum fuerit id quod ſubiacet & ſubſternitur, ſed aut citius dilabatur & effluat quàm ſe mouentis ſuper illud ſtabilis fiat impreſſio, firmúſq; membrorum inniſus, aut nullum omnino mouendo animali præbeat fir-

mamentū: nullum profecto ſuper illud ſe mouere poterit animal. Cuius rei veritas palàm eſſe poteſt ſi in alto quiſpiam arenarum cumulo, aut in ſubſtratis milij vel nucum aceruis progredi tentauerit. Cum enim citius dilabatur & ſubterfugiat ſubſtrata illa materia, quàm illi inniti firmiter poſſit pes, aut difficulter admodum, aut nullo progredi poterit modo. Nam de ſubſtrato eiuſmodi quod nullum penitus mouendis præbet firmamentum quo inniti poſſit, nulla eſt controuerſia quin omnẽ omnino abſcindat motionem, quales cum aqua, tum aeris natura terreſtribus animalibus eſſe conſpiciuntur: quæ vt illorum pedibus nullum omnino præſtant innisum, ita omnem penitus ſuper ſe illis abnegant progreſſionis aut ſaltus modum. Sed poſtquam dixit & declarauit philoſophus in vtriſq; mutationibus, ſiue illorum quæ ſaltu mouentur, ſiue illorum quæ inceſſu loca permutant, neceſſario aliquid ſemper firmi ſubſterni debere, ad quod innisa & firmata ſe ipſa mouere poſſint, ſubdit dicens quòd ea quæ ſaltu ſe mouent animalia, non ſolum ad manens quippiam ſubſtratum vt ſaliant inniti debent, quod de vtroq; dictum eſt prius genere, ſed vt ad ſe ipſum quod ſupra eſt innitantur eſt neceſſe. intelligens per illud quod ſupra ſe eſt, ſuperiora membra: verbi gratia, vt de ijs quæ pedibus vtuntur, verba faciamus: tibia talo innititur, quæ talū ſuperſtare videtur: crus vero ad ipſum firmatur genu, quod illi planè ſubiacet: ſuperiórque corporis pars pari rationis modo ad ſubiectam innititur coxam. Neq; aliter ſalire poteſt animal, quando de ſaltu loquimur, niſi ſuperna infernis innisu quodam firmiter adhæſerint. Quod declarare cupiẽs, & melius nobis oſtendere, ſubdit quòd innisus nimirum & firmamenta ſiue applicationes fiunt in flexuris, id eſt in membrorum articulis & iuncturis. Lacertus enim ſiue vlna innititur parti illi quam καρπὸν græci appellant. eſt autem iunctura illa ſiue articulus quo manus illi annectitur. Brachium autem innititur cubito, id eſt inflexioni & articulo vbi brachium incuruatur. Hócq; ſemper modo (vt diximus) ſuperiora inferioribus innituntur ad motum agendum: & omnino, inquit, deprimentia ad ipſa innituntur depreſſa. Deprimens autem omne reſpectu à ſe depreſſi ſuperiorem proculdubio locum obtinere conſpicitur. Quemadmodum enim animalium in progreſſu pedes ſubiectam deprimunt terram, illíque ſanè innituntur, ipſi ſuperne exiſtentes: ita in ſaltandi motu brachium deprimit cubitum, & ſubiectam vlnam ſiue lacertum: is autem καρπὸν appellatum deprimit & manum: paríque rationis modo femur deprimit coxam, illa vero crus: illud autem genu & tibíam: hæc vero talum & extremos pedes, qui vltimi (vt dictum eſt) ſubiectam deprimunt terram. Quòd autem huiuſmodi motus per quoſdam fiant innisus, & applicationes quaſdam, ſignum dicit eſſe vel euidens id quod in pentathlis conſpicere licet, qui plus certe ſaliunt cum inſtrumenta & pondera illa manibus tenuerint, quæ à ſaltu ſanè halteres appellantur. Erant autem lignei quidam (vt aiunt) orbes ſiue pilę infuſo graues plumbo, ad quas extremæ inniti poterant manus. Curſores quinetiam, inquit, manus concutientes, & motantes brachia, pernicius currere animaduertuntur. In extenſione nanq; illa innisus certe fit quidam & applicatio, cum brachij ad cubitum & ad lacertum, tum illorum ſanè ad carpi iuncturam & manū. Neceſſarius igitur eſſe videtur innisus vniuerſum ad motum: quantóq; is firmior fuerit & applicatior, tanto proculdubio vegetior erit motus & expeditior. Verum quía hoc in loco non ſatis vſitati & frequentis vocabuli pentathli mentionẽ fecit Ariſtoteles, nequid accuratā legentis conturbet mentem, animaduertendum eſſe cenſeo quòd priſcis temporibus apud græcos in ſacris certaminibus, quæ in Elide, & ad Corinthium Iſthmum, & apud Nemeam & Delphos fiebant, quinq; præcipue certaminum introducebātur genera: iſta videlicet: ſaltus, lucta, pugna, curſus, & pancratium, quod erat ex pugna & lucta miſtū quoddam genus. Qui igitur ad quina iſthæc tunc ſe demittebant ſimul certamina, ij merito pentathli vocabantur. Licet aliorum etiam quicunque ad vnumquodque de illorum certaminum ambitu prodibat, pentathlus non iniuria appellari conſueuiſſet: quo denominationis modo ſalientes pentathlos hic vocat Ariſtoteles.

Halteres,

De certaminib' in ſacris ludis apud græcos.

Pentathlus.

SEmper autem illud quod mouetur, duabus ad minus organicis vtens partibus mutationem efficit, vt altera quaſi comprimat, altera vero comprimatur. quod enim ſtat, comprimitur, quoniā fert. Quod autem eleuatur, extenditur ad id quod pondus ſuſtinet. Quare nullum carens membris hoc moueri poteſt modo. Non enim habet cū agentium tum patientium in ſe partium diſtinctionem.

POſteaquā declarauit (vt vidimus) & oſtendit Ariſtoteles quòd in omni ſecundum locum mutatione innisus & applicationes quædam cum ſuperne, tum inferne ſunt neceſſariæ, hanc rem concludere volens recto ſequelæ ordine, ſubiungit omne id quod mouetur, neceſſario duabus ad minus inſtrumentarijs vtens partibus motus conficere ſuos, quarum altera quidem comprimit, altera vero comprimitur. quod enim innititur, ſanè comprimit: id vero cui innititur, proculdubio cōprimi cernitur. Comprimens igitur & compreſſum organicas hoc in loco vocat partes: dicitq; ſtantẽ corporis partem manifeſte comprimi, cum corporis ſuſtineat & ferat pondus: extenſam autẽ & ele-

uatam comprimere,cum ad illam quæ pondus fert,inclinet & vergat. Quod hoc ſanè manifeſte patere poteſt exemplo.Quando enim Socrates(verbi cauſa)læuum profert pedem, & terræ innititur, dextrúmq; ad illum attrahit crus,tunc ipſe læuus pes non ſolum dextrum crus, ſed cum illo vniuerſum etiam ſuſtinet corpus. Cõprimitur ergo tũc cũ ab illo,tum à reliquo quod fert corpore. Dextrũ autem crus quod eleuatur, extendi percipitur,& ſiniſtrum comprimere pedem,ad illúmq; vergere: quo dum peruenerit,tunc vice verſa dextrum quidem ſtat crus, pondúſq; ſuſtinet,& comprimitur: ſiniſtrum autem cum eleuatur & extenditur, tum ad dextrum vergens comprimere nimirum illud percipitur. Quibus manifeſte,vt apparet,declaratis,& quaſi ſub oculis poſitis,Ariſtoteles corollarium ſubiungit huiuſmodi,nullum ſcilicet membris carens animal, organicis videlicet, hoc moueri poſſe modo,vt vna ſcilicet pars ſit comprimens,altera vero compreſſa.Neq; hoc ab re,cum eæ organicæ corporis partes ad localem requiſitæ ſint motionem,quibus quæcunq; careant, hoc carere motionis modo ſit neceſſe. non enim habere illa in ſe cum agentis, tum patientis diſtinctionem,id eſt, non poſſidere in ſe illa,comprimentis & compreſſi,ſiue innitentis,& cui innititur configuratione͂ & dearticulationem certum eſt:quæ ad iſtiuſmodi nimirum requiſita ſunt motus.Quo in loco animaduertendum eſſe cenſeo quòd vbi nos diſtinctionem inuertimus, quanuis textus noſter habebat διάρθρωσιν, iccirco fecimus,quoniam in alio exemplari non διάρθρωσιν, ſed διάληψιν ſcriptũ reperimus,quæ fortaſſe incorruptior eſt lectio,cum prior interlinearis potius gloſſula eſſe videatur. Verum quocunque res ſe habeat modo,idem certe per vtrunque ſignari vocabulum ſine controuerſia exiſtimandum eſt.

QVoniam autem dimenſiones numero quidem ſunt ſex,ex quibus diſterminari omne natum eſt animal,ſummum videlicet & imum: ante & retro: præterea dextrum & ſiniſtrum: ſummum certe & imum omnia habent viuentia,quoniam non ſolum in animalibus eſt ſummum & imum, ſed etiam in ſtirpibus. Diſterminantur autem opere, & non ſolum poſitura,quæ ad terram ſcilicet ſit, aut ad cælum. Vnde enim alimenti ſingulis eſt diſtributio, & incrementi acceſſus,ſummum id ſanè eſt:quo autem iſtuc vltimo pergit,id eſt imum.Hoc enim initium eſt quoddam,illud vero eſt finis. Initium autẽ eſt id quod eſt ſummum. Atqui ſtirpibus quidem proprium videri poterit magis id quod eſt imum.Non ſimiliter enim poſitura ſe habẽt ſummum & imum in ijs,& in animalibus. Ad vniuerſum nanq; non ſimili ſe habent modo:ſecundum opus autem,ſimiliter.Radices enim ſummum habent in ſtirpibus: nanq; inde diſtribuitur alimentum ijs quæ terra naſcuntur,& illis id accipiunt, vt ore animalia.

NOn ab re(vt videtur)illam de corporum interuallis ſiue dimenſionibus retro Ariſtoteles adduxit ſuppoſitionem,naturæ diſquiſitioni ſanè concinnam & neceſſariam.nanq; hoc in loco inueſtigare contendit quænam ex viuentium numero omnes ſex habent dimenſiones,& quæ illarum tantummodo quatuor habere percipiuntur,& quæ ſolummodo duas:eáſque à principio ſtatim enumerat,rurſus & commemorat,illíſq; ſanè aſſerit omne animal diſterminari.hæc nanq; interualla corporum cum altitudines, tum profunditates & latitudines efficere & metiri proculdubio videntur,quibus animalium à ſe inuicem diſterminantur & diſiunguntur partes. Subdítque ſtatim primum illarum par, ſummum videlicet & imum,vniuerſum ſanè viuentium conſoqui ambitum, ita quòd non ſolum in animalibus hæc coniugatio & hoc par, ſed in ſtirpium etiam genere reperiatur.quæ duo certe dimenſionum interualla,ſummum videlicet & imum,ſiue ſurſum & deorſum appellare malumus,non ſolum à ſe inuicem poſitura & ſitu diſterminari & ſeparari cernuntur in nonnullis animantibus,vt ſummum videlicet id quod ad cælum vergit,& ſit,& appelletur, imum vero quod terræ appropinquat,ſed opere etiam ipſo,& eo quod à natura habent munere, non minus diſtare videntur. Summum enim id iure eſſe cenſetur, vnde alimentum animantia capiunt,vt id per vniuerſum poſtea diſtribuant corpus:imum autem illud quo vltima alimenti perueniunt excrementa.neq; hoc immerito mehercule. quoniam enim viuentia omnia dum viuunt nutriri ea neceſſe eſt: ſine reſtauratione nanq; deperditi & aſſumpti ea diutius perſeuerare haudquaquam poſſunt:alimentum autem per os ingreditur, quod in ſumma ſine controuerſia eſſe parte ab omnibus ſanè conce-

Quid ſummũ & imum.

ditur: illius autem vltima excrementa inferne deuoluuntur in animalibus, & ad imam perueniunt ſedem: iccirco dimẽſionum primum par, ſummum ſcilicet & imum, non ſolum animalia omnia, ſed viuentia quęq́; ſtirpes ſcilicet, & terra naſcentium genera omnia, in ſeſe habere ſumma eſt neceſſitas. Quãobrem inquit ſummum quidem principij obtinere locum: imum vero finis & termini. Nam ibi eſculẽtorum poculentorumq́; & omnino alimenti fiunt ingreſſus, quos diſtributiones, & ad diuerſas corporis partes amãdationes poſtea conſequuntur. Ad ima vero perueniunt quæ inde deuoluuntur, ſiue vtilia ea, ſiue ſuperfluẽtia eſſe cenſentur. Verum iſthæc ſanè variare videntur in animaliũ genere, & in ſtirpibus, terráve naſcentibus, ſi ad poſiturã ſcilicet illam & ſitum quæ cum cælo & terra proportione habent, reſpicere voluerimus. In ſtirpium enim genere deorſum videtur eſſe principiũ, ſurſum autem finis. ſiquidem terræ infixas habent radices, quæ quaſi oris modo in animalibus alimentum recipiunt. Cælum autẽ verſus alias ſui gerũt partes, ad quas alimentum nimirum tranſmittitur & deriuatur. Hoc autẽ iccirco eſſe cenſetur, quoniam eæ dimenſiones non ſimiliter (vt diximus) poſitione ad vniuerſi reſpectũ in animalibus & ſtirpibus, imò contrario ſe habent modo. nã quod ſummum eſt in plantis & ſtirpibus, id imum ſanè in animaliũ eſt genere: & quod ſummum in illis, imum eſt in iſtis. Si autem ſecundũ legitimum naturæ opus has duas primæ dimenſionis diſtinctiones perpendere voluerimus, eædem profecto in omnibus viuentibus iure & merito eſſe reperientur, & cum animalibus omnibus, tum vniuerſo ſtirpium hærbarumque generi non immerito quadrare videbuntur. Summum enim vere in omnibus dicitur vbi primus nutrimenti eſt ingreſſus: imum vero quo fertur illud, & vltimo delabitur: licet in perfectiori animãtium genere eæ etiam partes poſitione eædem eſſe viſuntur, qua cælum terramq́; proſpectant, illiſq́; nimirum proportione quadrant: vt in animantium omnium perfectiſſimo cernitur homine, cuius os quidem ſublime in cælum vergit, extrema autem pedum veſtigia terram contingunt. Quo in loco non ab re animaduertendum eſſe cenſeo ꝙ ſummũ quidem & imũ ſecundum iniuncta naturæ opera æque omnibus animantiũ inſunt generibus, quæ tamen vt poſitura ad eaſdem in vniuerſo partes in eorũ perfectiſſimo genere, ſcilicet homine, quadrare vidẽtur: ita in extremo animãtium genere, ſtirpibus ſcilicet & plãtis oppoſito ſe habere modo cõſpiciuntur. Summũ enim in illis (vt diximus) poſitione eſt imum: & imũ illorũ ſitu eſt ſummũ. Medium autem animãtium genus, vt ratione carentia ſunt omnia tam quadrupeda ꝗ bipeda, deorſum quidem vniuerſo quadrãs habere percipitur. extremas enim partes & infernas terræ iniſas habet: ſurſum autem peculiari quodam & medio habet modo. neq́; enim poſitione deorſum illud habere videtur, vt ſtirpes habent, & hærbarum genus: neq́; ſitu ipſo vere ſurſum, vt homines: ſed ad cæli latus ſummum & ſurſum habent ſuum ſemper conuerſum (vt patet) & vergens.

In animalib⁹ & ſtirpibus ſummum & imum contrario ſe habent modo.

Summum & imum ſecundum iniũcta naturæ opera in omnibus eadem.

Bruta animalia ad cæli latus ſummum habere ſuum.

QVæcunq; autem non ſolum viuunt, ſed animalia etiam ſunt, huiuſmodi omnibus ante & retro inſunt. Senſum etenim iſthæc omnia habent: per ante autem & retro diſterminantur. In quo enim natus eſt eſſe ſenſus, & vnde eſt ſingulis, anteriora huiuſcemodi exiſtunt: ijs autem oppoſita, poſteriora. Quæcunque vero animalium non ſolum ſenſu ſunt prædita, ſed mouere etiam poſſunt ſeſe ea quæ per locum eſt mutatione, in ijs ad ea quæ dicta ſunt, ſiniſtrum & dextrum diſterminantur ſimili modo vt illa quæ dicta ſunt prius, cum opere ſcilicet & non poſitura eorum vtrunque ſit ſeiugatum. Vnde enim mutationis per locum corporis naturaliter eſt initium, id vnicuiq; dextrũ eſt: oppoſitum vero, & quod hoc conſequi natum eſt, ſiniſtrum. Hoc autem in alijs quidem magis, in alijs vero minus diſtinctum eſt. Quæcunq; enim inſtrumentalibus vtentia partibus, pedibus inquam aut alis, aut id generis alio quopiam ſupradictam efficiunt mutationem, in illis profecto diſtinctum eſt magis quod dictum eſt. Quæcunq; vero non ijs partibus, ſed ipſo diſtantias facientia corpore progrediuntur, cuiuſmodi nonnulla ſunt quæ pedibus carent, vt ſerpentes, & erucarum genus, & illa etiã quæ terræ vocant inteſtina, ijs certe omnibus ineſt quod dictum eſt: verũ ſimiliter non eſt manifeſtum.

Poſtquam retro(vt vidimus)philoſophus declarauit primã dimenſionum cõiugationẽ,ſummũ ſcilicet & imũ,nedum animalibus omnibus,ſed vniuerſo etiã viuentium ineſſe generi,vbi conuenietiam hac in re differentiamq; quas viuentia inter ſe habent,nos etiam docuit,hoc in loco de reliquis duobus paribus verba facit,in quóve animalium genere iſthæc diſtinctius aut cõfuſius reperiantur,adducit. Quæ quoniam non tam latum habere vidētur ambitum quantum ſanè primum habuit par,iccirco à principio ſtatim literę à viuentium amplo ſanè genere,ad animaliũ arctius certe & reſtrictius delabitur genus,dicens omnibus illis cum ſummũ & imũ,tum ante & retro ineſſe:neq; hoc ab re,mehercle.nam ſicut dimenſionum primum ſanè par alimēti cum aſſumptionem , tum diſtributionem & deriuationem conſequens,& omnino altricis animæ vim , omnibus merito inerat viuentibus,quæ alimento nimirum indigere videntur:ita ſecundũ hoc par ſenſus ſequens potētiam , &

Animalia à ſenſu characterẽ accipere

ſenſitiuæ vim animæ,vniuerſis iure ineſſe animalibus cenſetur. A ſenſu nanq; animalia omnia characterem accipiũt,& in animato planè cõſtituuntur genere . Dicit igitur quòd ea animalis pars in qua ſenſus exiſtũt,aut vnde ſenſus emanant exordia(id enim ſignare videtur)& vnde eſt ſingulis,illa nimirum anterior & eſt,& merito appellari debet:illi vero oppoſita pars & poſterior certe eſt , & eiuſmodi dicitur.Per ſenſum nãq; claret huiuſmodi diſterminatas & ſeiugatas corporis eſſe partes.Quibus hoc determinatis modo , ad tertium & vltimum dimenſionum deſcendit par,aliquanto contractius & minoris ambitus quàm ſupradictum fuiſſe videtur. Non enim vniuerſum animalium cõplectitur genus,ſed illa ſolummodo quæ per locum ſeſe mouere poſſunt . non autem omnia huiuſmodi eſſe cenſentur animalia.Si quidem ſpongię,& oſtreorum genera,ſenſu quidem prædita eſſe percipiũtur,loco autem ſe mouere nequeunt .

Nõ omne animal loco ſe mouere poſſe

Dicit igitur quòd in illis animalium generibus quæ per locum ſeſe mouere poſſunt,ad ea quæ dicta ſunt,id eſt,ad duo priora illa dimenſionum paria , ſummum videlicet & imum,ante & retro,vltimum etiam dimenſionum reperitur par , dextrum ſcilicet & ſiniſtrum , quæ opere ipſo à ſe inuicem , & non poſitura aliqua ſunt diſterminata & ſeiugata. Dextrum nanque id merito eſſe cenſetur vnde mutationis per locum tranſlationiſque animalibus eſt initium.à

Orientis locũ dextram eſſe vniuerſi partem.

dextris nanque motus is incipit partibus . Quapropter orientis plagam in commentarijs de cælo vniuerſi ipſius dextram dicit eſſe partem,cum ab ea mundanus nimirum exordiatur & incipiat motus : ſiniſtrum autem vniuerſi,quod illi eſt oppoſitum , merito exiſtimatur,quod dextrum conſequi natum eſt.Et hoc eſt quod dixerat ipſe opere iſta eſſe diſterminata,non poſitura . Non enim dextræ iccirco ſunt in animalibus partes quædam,quoniam ad dextram cæli vergãt plagam,illiq; ideo quadrare & proportionem habere videantur . Non enim conſtans in animalium genere & inuariabilis ſemper iſthæc eſt poſitura : neq; dextræ ſemper in illis partes dextram cæli conſpiciunt plagam,vt de ſummo & imo recte dici poteſt:ſed dextræ ſunt & dicuntur eſſe , quoniam vt in celeſti miniſterio inde exorditur motio,ita in animalium opere hinc prima localis eſt motionis origo . Diſtinguuntur igitur iſthæc,dextrum ſcilicet & ſiniſtrum , non poſitura,ſed opere,cum alterum quidem illius motionis præſtet initium,& quaſi dux exiſtat:alterum autem nihil à ſeſe primo afferat,ſed tanquã aſſecla ducem comitetur & planè conſequi videatur ſuum.His enarratis Ariſtoteles ſubdit · Hoc autem in alijs quidem magis.intelligens per illud hoc,extremũ iſtuc dimenſionũ par,dextrum ſcilicet & ſiniſtrum,quod dicit in alijs quidẽ inſignius dearticulatiuſq; reperiri,& à ſe inuicẽ diſterminari:in alijs vero hebetius & confuſius.In eo nanq; animalium genere quæ organicis vtuntur mẽbris,qualia ſunt pedes,brachia,alæ,reliquaq; huiuſmodi affinia & cognata mẽbra,ſiue proportione reſpõdentia quædam,vt ſunt(verbi cauſa)in piſcium genere pinnæ:hoc profecto par diſtinctũ & pręclare dearticulatum eſſe animaduertitur.Quæcunq; vero organicos non habẽt artus , ſed corporis circumactu & inflexione ſeſe loco mouẽt:(ſic enim intelligendũ eſt illud,ſed ipſo diſtãtias facientia corpore progrediuntur.diſtantias nanq; ſiue diſtinctionẽ & dearticulationem quam organica faciunt membra,ſolo corpore faciũt)huiuſmodi inquam animalia non habere videntur expreſſum & inſignitum hoc tertium dimenſionum par:nihilominus illud etiam habent obſcurius,& adũbratum magis : alioquin ſe mouere non poſſent.Statimq; nonnulla iſtiuſmodi genera nominatim ſubiungit:vt ſunt,inquit,nõnulla quæ pedibus carẽt,vt ſerpentes,& erucæ,quas ab incuruatis corporum flexibus campas græci

Serpentes. Erucæ. Lombrici.

appellant:lõbrici præterea, quos terrę inteſtina denominant:compluraq; iſtiuſmodi reptiliũ generaque(vt diximus)omnia cum retrodictas partium in ſe habeant differentias,non expreſſas certe,neq; inſignitas habent illas,ſed confuſas & adũbratas . Verum ſi quod ſentio,hoc in loco libere mihi proferre conceditur,iccirco retro adductam de corporum interuallis ſiue dimenſionibus ſuppoſitionem philoſophum attuliſſe contenderim,vt extremo iſto illorum pari,dextro ſcilicet & ſiniſtro , hoc vteretur in loco.Nam neq; de alimentis nũc,virtuteq; animalium altrice,neq; de ſenſibus ipſis hic agit, ad quæ priores illę duæ dimenſionum coniunctiones nimirum facere videntur , ſed de progreſſione animalium per locum,cui(vt vidimus)hoc extremum manifeſte deſeruit par.

QVòd autem à dextris motionis eſt initium,indicium eſt,omnes ferre onera in ſiniſtris . Sic enim moueri contingit illud quod fert,cum abſolutum ſit ipſum mouens . Quamobrem qui ſub-

ſultim vno mouentur pede,facilius id in ſiniſtris faciunt. Mouere etenim natum eſt dextrum:moueri autem ſiniſtrum. Quapropter onus non in mouentem partẽ,ſed in motam inſidere oportet. Si enim in ipſo mouente & motionis principio imponatur,aut non mouebit penitus, aut difficilius mouebit. Signum autem quòd à dextris motionis ſit initium, ipſæ pedum ſunt proiectiones. Omnes enim quæ ſiniſtra ſunt proijciunt. Stãtes quinetiam ſiniſtra protendunt magis, niſi quid aliter forte contingat. Non enim à proiecta mouentur parte, ſed ab ea quæ eſt abducta: eoque etiam modo dextra tuentur. Ac propterea eædem in omnibus dextræ ſunt partes. Vnde enim initium eſt motus, idem eſt omnibus, & in eodẽ omnibus naturaliter ſitum habet. Dextrum autem eſt vnde initium eſt motus. Et eam ob rem in oſtreaceo genere quæcunque ſunt turbinata, vndique dextra ſunt. non enim ad vertiginem mouentur, ſed aduerſum omnia procedunt, vt purpuræ, & buccini. Cum enim omnia à dextris moueantur,huiuſmodi autem ad eadem ſibiipſis ſemper moueri videantur,omnia ſimiliter eſſe dextra neceſſe eſt.

QVoniam in ſuperiori(vt vidimus)textu Ariſtoteles de tertia dimenſionum coniugatione agens dixerat dextrum eſſe illud à quo omnibus naturaliter motionis eſt initium:iccirco hoc in loco multis iſtuc euidentijs,certiſſimiſque experimentorum teſtimonijs oſtendere contendit:ſtatimque à principio literæ dicit ſignum eſſe vel euidentiſſimum à dextris animalium partibus omnis initium eſſe motionis,cum percipiantur homines,qui tanquã metrum & menſura ſunt omnium,& in quibus maxime diſtinctæ eæ animaduertuntur eſſe partes, ſiniſtris humeris quæcunque cõmodius & facilius ferre onera, quàm dextris. cuius rei clariſſimã ſtatim ſubiungit cauſam, dicens: Si enim contingit moueri illud quod fert,profecto cõmodius faciliuſque mouebitur ſi mouens pars ſcilicet dextra abſoluta fuerit & expedita,nullaque comprimatur oneris mole. Et profecto ita ſe res habet. nam ex claudicantibus manifeſte deprehẽdimus eos facilius progredi & moueri qui læuo claudicant crure,quàm qui dextro. quoniã enim motionis initium dextræ ſunt partes,ſi quippã incõmodi illæ patiantur,perperam certe munia peragunt ſua. Si autem id ipſum ſiniſtris accidat partibus, quia nõ exordiri eæ,ſed aliarũ natę ſunt cõſequi motum,mediocriter ſanè cum illis agi videtur. Quã rem alio etiam exẽplo cõfirmat dicens illos qui ſubſultim vno mouentur pede,facilius id ſiniſtro facere quàm dextro. Dextræ nanque mouentes partes abſolutæ ſunt & liberæ:ſiniſtræ vero quæ moueri natę ſunt,eo in caſu corporis totius onus ſuſtinẽtes mouẽtur. Quòd ſi dextro id fieret crure,multo certe incõmodius fieret mouẽte parte præpedita,& motionis cõpreſſo initio,& quaſi alligato. Quod cum accidit,aut non mouet omnino: aut(quod diximus)difficilius & incõmodius mouet. Quo in loco(vt omnia pro virili ſint à nobis explanata)animaduertẽdum eſſe cenſeo quod vbi nos inuertimus, Quãobrẽ qui ſubſultim vno mouẽtur pede &c. græcus habet textus: δι' ὃ καὶ ἀσκωλιάζουσι ῥᾷον. quod vno vocabulo id quod nos circũloquuti ſumus, facilè deſignat. ἀσκωλιάζειν enim eſt vno ſubſultim crure ſalire, contra cõceſſum homini à natura progreſſionis motũ. Deductũ autẽ videtur eſſe vocabulum à feſtiuitatis cuiuſdã celebritate quæ ἀσκώλια apud Athenienſes appellabatur, & in Dionyſij, id eſt, Bacchi honorem & cultum fieri quotannis ſolebat, vbi libera adoleſcentes licentia tota paſſim vrbe vnico ſubſultim crure vagantes ſupra caprinos inflatos vtres inſiliebant. Quod cauſam fuiſſe nomini ſanè contenderim. ἀσκὸς enim vter interpretatur, à quo ἀσκώλια καὶ ἀσκωλιάζειν deducta eſſe videntur vocabula. Id autem iccirco factitatum fuiſſe non ab re exiſtimandum eſt, quoniã capra inimicũ alioquin vitibus & noxiũ animal Baccho immolata iure ſanè tergore plectebatur ſuo. Aliud etiam poſt prædicta euidens adducit ſignũ, quòd à dextris ſcilicet animalium partibus prima motionum emanent initia. nanque ante omnem, inquit, motum ſtans animal quod mox ſeſe mouere debet, ſiniſtras habet partes proiectas, niſi caſu quodam aliter id ſe habere videatur. per hæc indicans verba, id quidem aliter accidere poſſe, non autem ſæpius euenire, cum oppoſitus ſitus naturaliter inſit. Porrò cum à proiecta parte nullus ſanè incipere poſſit motus, ſed ab illa quæ retro adducta eſt, nemini profecto eſſe dubiũ debet à dextris partibus omnes exoriri motiones. Quod equidem in ſtadij certamine manifeſte deprehendere licet. Curſores nanque qui ſignum quo ſeſe moueant exſpectant, curſuſque incipiant ſuos, ſiniſtro lineã contingẽte pede, dextrum abductum

Naturæ inter animalia metrum & menſuram eſſe hominem.

Quid aſcoliazein apud græcos, & quæ aſcolia.

Quæ in oſtreaceo genere turbinata appellētur.

Vertigo quam Græci dicunt ἑλίκην.

Purpuræ. Buccini.

retro habent, vt audito tubæ ſonantis ſigno, in illo quidem poſſint inniti, hunc vero cito mouere incipiant. Quo certe membrorum ſitu nonnihil etiam commodi reſultare poſſe aſſerit. Proiectum nanque & procurrens læuum crus plutei vicem & defenſaculi dextro præſtare videtur cruri, ab illóque omnem propellere poteſt iniuriam, nobiliora ſemper & digniora ignobilibus vilioribúſq; protegente natura. Quam ob cauſam inquit nullam dextrarum à ſe inuicem partium in animalibus eſſe diuerſitatem merito exiſtimari poſſe. ſiquidem eædem in omnibus dextræ ſunt partes; à quibus videlicet motus (vt dictum eſt) fluūt initia. Non enim aliæ (verbi cauſa) in homine dextræ ſunt partes, aliæ vero in equo aut boue, verum eædem vbique ſunt dextræ, à quibus is qui per locum eſt incipit motus. Quamobrem in oſtrearum, inquit, genere, quæcunque ſunt turbinata, id eſt, turbinis ſiue coni habent configurationem, cum rotunda ſint, & in acutum quodammodo deſinētia: Græci στρομβώδη appellant illa, qualia ex concharum genere ſunt purpuræ & buccini, nonnulláque eiuſmodi alia quæ loco mouentur, omnia ſimiliter ſunt dextra, dextrorſúmq; mouentur omnia, cum eodē ſemper moueantur modo, nulláque in eis motionis per locum animaduertatur diuerſitas. Mouentur enim omnia non ad vertiginem, ſiue clauiculam (ſic enim in commentarijs de hiſtoria animalium inuertit Gaza) ſed in aduerſam illi & oppoſitam partem. Quamobrem cum omnis (vt ſæpenumero dictum eſt) à dextris incipiat motio, iſthæc autē omnia ſimili mouentur modo, non ab re omnia eſſe dextra, & dextrorſum ſemper moueri exiſtimandum eſt. Eſt autem vertigo illa ad quā iſthæc non mouētur oſtrea, particula quædam caput verſus in extrema iacens teſta, quam philoſophus & hoc in loco & in commentarijs de animalium hiſtoria ἑλίκην appellat: vbi etiam hac de re his meminit verbis. Omnia autem turbinata ex oſtreaceis dextrorſum mouentur, non ad vertiginem, ſed ad oppoſitum. Purpuræ autem (vt hoc etiam obiter dicamus) ex concharum genere ſunt, ex quibus pretioſa coloris ab eis denominata confectura antiquis temporibus factitari ſolebat. Buccinus vero, quem Græci κήρυκα appellant, minor eſt concha, ad eius buccini ſimilitudinē quo ſonus editur, vnde & nomen, rotunditate oris margine inciſa, qui petris adhæret ſæpius, circáq; ſcopulos legitur.

ABſoluta autem maxime habent ſiniſtra inter reliqua animalia homines, quoniam maxime ſecundum naturam inter animalia ſe habent reliqua. Melius autem natura dextrum eſt ſiniſtro, & ſeiugatum: iccirco dextra in hominibus maxime ſunt talia. Diſcretis autem dextris rationabiliter ſiniſtra & ad motum pigriora ſunt, & abſoluta maxime in iſtis. Et alia ſanè initia ſecundum naturam maxime ſunt diſcreta, ſummum videlicet, & ante. In quibus igitur ſummum & ante ſunt diſcreta, vt in hominibus, & auibus, hæc certe ſunt bipeda. Ex quatuor autem duo ſunt notæ, ijs quidem alæ, illis vero manus & brachia. Quæcunque autem ad idem ſummum habent & ante, quadrupeda & multipeda, & apeda. Pedem autem appello partem illam quæ ad pedeſtrem eſt notam, motricem per locum. Nomen nanque videntur à pedo hoc eſt ſolo deduxiſſe pedes. Nulla autem priorem & poſteriorem partem in idem habent: vt ex piſcibus mollia, & turbinata ex oſtreaceis. Dictum eſt autem de eiuſmodi prius in alijs.

QVoniam de dextris & ſiniſtris animalium partibus retro, vt vidimus, mentionem fecit philoſophus, earúmq; diſtinctionem ſecundum deſignata vtriſq; à natura munia nos manifeſte docuit: hoc in loco illam etiam quæ ſub oculis cadit differētiam indiſcuſſam nō præterit, ab ipſóq; exorditur homine, quem inter reliqua (vt diximus) animalium genera exactæ cuiuſdam regulæ vicem obtinere prouida voluit natura. Dicit igitur inter animalia omnia homines abſolutas maxime ſiniſtras habere partes ab ipſis dextris, id eſt dearticulatas & ſeiugatas, euidentiq; inſignitas diſcretione. Hoc autem iccirco, quoniā ſecūdum naturam maxime ſe habent homines. ac ſi diceret, quoniā perfectiſſimus & abſolutiſſimus inter reliqua animalia eſt homo, & ad typum naturæ opificis exactiſſime formatus: qui & alioquin ſecūdū naturā maxime ſe habere merito dici poteſt, cū partes habeat ſuas vniuerſi partibus haudquaquā diſſonas & cōtrarias, ſed cognatas & recte quadrātes. Cum enim erectę ſit ſtaturę homo, ſuperna quidē ad mūdi ſupernas partes: inferna autē ad eiuſdē infernas vergentia ſanè habere cōſpicitur. Quāobrē, inquit, dextra in hominibus maxime ſunt talia,

id eſt dextra. Nã cum melius perfectiúſq; ſit dextrũ ſiniſtro:in quo iſthæc maxime ſeiugata diſcretáq; eſſe apparent,in eodem & dextri excellentia,& ſiniſtri imbecillitas iure & merito animaduerti poſſunt. Id autẽ cõtingere dictũ eſt homini. In ipſo igitur quæ dextra ſunt,maxime dextra & eſſe & apparere non veriſimile eſt ſolum,ſed etiam neceſſarium. In ijs igitur magno diſcrimine ſiniſtras à dextris ſuperatas cernimus partes,& cum ad motum ipſum,tum ad omnia vitæ obeunda munia longe inferiores. In quibus etiam inquit alia initia,ſummum videlicet & imum,ante & retro,natura ipſa maxime eſſe diſcreta.quod non ratione ſolùm,ſed ipſo etiã percipitur ſenſu, qui ad diſcreta illorum opera,poſituras etiã ſitúſq; varios,tum figuras & cõformationes clariſſime conſpicit & cõprehẽdit. Iis enarratis de dextro & ſiniſtro,philoſoph⁹ ad alia dimẽſionũ trãſit paria,vt ex ijs aut iunctis quodammodo,aut ſeiugatis diuerſa inter ſe animaliũ diſterminet genera. Dicit autẽ ꝙ quæcũq; animalia diſcreta habẽt & ſeiugata ſummum & ante,vt in hominibus videre cõtingit, & in volucrum genere, illa profecto ſunt bipeda:ſicut illa quæ has nõ habent ſecretas diſiunctáſq; partes, ſed ſecundum idẽ ante gerunt & ſummum,cum quadrupeda ſunt,tum multipeda,& apeda. Sic enim nos,vt vnum vnico redderemus vocabulo, ἄποδα nũc inuertimus:ita animalia appellantes illa quæ pedibus carẽt. Nam cum animalia omnia(vt dictũ eſt)& exquiſitius etiã poſthac oſtendetur,quaternis moueantur notis,in bipedũ ſanè vniuerſo genere pedes quidẽ & crura duas obtinent notas,& inter infernas corporis connumerantur partes: reliquas autem duas obtinent notas, in hominibus quidem manus & brachia:in volucrum vero genere ipſæ alæ,quę vt in hominibus manus & brachia,ſupernas ſanè corporis obtinere cenſentur partes. In quadrupedum autem genere quaternæ iſtæ notæ ſunt manifeſtæ. in anterioribus nanq; duæ ſunt cruribus,in poſterioribus vero reliquæ duæ. In multipedibus autem & apedibus alia ſanè notarum iſtarum videtur eſſe ratio, quam hoc reticebimus in loco, congruo poſthac tempore de illius modo verba facturi. Quoniam autem hoc in loco dicit philoſophus quòd quæcunq; animalium non diuiſa & ſeparata,ſed ad idem ſummum habent & ante,quadrupeda ſunt & multipeda & apeda:age hoc ipſum pro virili manifeſto declaremus exẽplo, hoc videlicet modo: equi(verbi cauſa)& boues,imò vniuerſum quadrupedum genus,priores habẽt pedes, & in anteriori corporis poſitos parte,& in ſuperiori:quod vel inde liquidò apparere poteſt. Quod enim in homine ſunt brachia & manus,id certe in quadrupedũ genere anteriores ſunt pedes:& quod in homine ſunt crura,id in quadrupede poſteriores ſunt pedes. Dictum eſt enim hominis ſpeciem,quia ſecundũ naturam maxime eſſe cẽſetur,metrum & regulã omnium nimirũ eſſe debere animaliũ. Porrò in homine manus quidem & brachia cum eo quod ſummum eſt ſanè faciũt:pedes vero cum imo. In quadrupedi igitur genere anteriores quidem pedes ſurſum ſunt,poſteriores vero deorſum. Concurrũt igitur in illis & in idem veniunt ſummum & ante,necnon imum & retro, nullam certe diſtinctionis habẽtia notam,vt in bipedum genere,& præcipue in homine eſt videre. In illis enim quod ſummum eſt, id eſt capitum vertices,mundi ſummum reſpiciunt:anteriores autem partes,vbi(vt dictum eſt)ſenſuum reponuntur inſignia,laterales cæli conſpiciunt plagas,oriẽtem ſcilicet & occidentẽ,meridiem & ſeptẽtriones,quocunq; ſeſe verterit animal. In quadrupedum vero genere cum vertices ipſi, tum anteriores etiam partes,laterales cæli proſpectant plagas,& iccirco in illis idem(quod hic Ariſtoteles refert)ſummum eſt & ante. Et hic(vt arbitror)loci iſtius non inconcinnus ſanè videtur eſſe intellectus. Pedes poſthac philoſophus recta ſanè vocabuli etymologia definire cõtẽdit,dicítq; ſe eo appellare modo illã in animalibus partẽ quæ ſõlo innititur,& localis greſſibili in genere eſt cauſa & inſtrumentum motionis:aſſerítq; ab ipſo ϖίδω, id eſt,à ſõlo ſiue pauimento non immerito pedibus inditũ fuiſſe nomen. Cũ autem dixiſſet ꝙ in quadrupedibus idem eſt ſummum & ante(vt viſum eſt) in textus calce dicit nonnulla eſſe animalia quæ nedum ante & ſummum,ſed ante etiam & retro idẽ habere cenſentur,quemadmodum,inquit,in piſcium genere ſunt illi qui appellantur molles, Græci malacia vocant,vt ſunt polypi,ſepiæ,loligines,cęteráq; id genus:& in oſtreaceis turbinata,de quib⁹ retro verba fecimus. In eiuſmodi enim omnibus anteriores partes poſterioribus quodãmodo ſunt cõiũctę,& ex illis quaſi globus quidã & circuli orbis eſt effectus. De eiuſmodi autẽ in alijs ſe pertractaſſe dicit,in cõmentarijs videlicet de animaliũ partibus, ad quos in præſentia nos remittit & relegat.

Bipeda. Quadrupeda Multipeda. Apeda.

In quadrupedum genere idẽ eſſe ſummum & ante.

Vnde dicti ſunt pedes.

Molles piſces Polypi. Sepiæ. Loligines.

CVm autem tria ſint loca,ſummũ,medium,& imum:bipeda quidem ſummũ habent ad id quod in vniuerſo eſt ſummũ: multipeda vero & apeda ad medium: ſtirpes autem ad imum. Cauſa autẽ ea eſt,quoniam illæ quidem non mouẽtur: ad alimentũ autem eſt id quod ſummũ eſt:alimentũ vero ijs è terra eſt. Quadrupeda autem ad medium,& multipeda,& apeda, quia non ſunt erecta: bipeda autem ad id quod ſummũ eſt,quoniã erecta ſunt: maxime autẽ homo, quoniã maxime ſecundum naturam eſt bipes. Rationabiliter autem initia ab huiuſ-

modi dicuntur partibus. Initium nanq; nobile eſt. Summum vero imo, & prius poſteriori, & dextrum ſiniſtro ſunt nobiliora. Bene autem ſe habet commutato etiam ordine de illis aſſeuerare. Nam quoniam in illis initia ſunt partibus, iccirco nobiliores iſtas oppoſitis eſſe partibus. Quod igitur à dextris motionis eſt initium, ex dictis eſt manifeſtum.

Tres locorum differentiæ a quib⁹ animantium genus omne differminatur.

ADhuc philoſophus circa ſupra dictas dimenſionũ verſatur differentias, vt ex his recte perſpectis & penſiculatis cum animaliũ inter ſe omnium quod ad perfectionis pertinet excellẽtiam, aut imperfectionis ignobilitatẽ, appareãt diſcretiones, tum vt recte etiã cõcludatur, quod per longũ (vt vidimus) adſtruere cõtendit proceſſum, dextrũ ſcilicet in animalibus motionis per locum eſſe initium & originem. Dicítque à principio ſtatim literæ tria eſſe loca, ſiue tres loci ipſius ſitus, ex quibus vniuerſum animãtium diſterminetur genus, & aut primas, aut medias, aut extremas obtinere partes nõ immerito cẽſeatur, ita ꝙ aut perfectũ ſit, aut imperfectũ, aut medio ſe habens modo: quãuis magna etiã latitudo, multíq; gradus in vnoquoq; trium iſtorũ reperiãtur generũ. Eſſe autem iſthæc dicit loca, ſummũ, mediũ, imum: & ꝙ ſummũ in bipedũ genere cum eo quod in vniuerſo ſummum eſt, optime quadrare videtur. Homo nanq;, & volucrũ genus omne, ſupernas corporis partes, id eſt capitũ ſuorũ vertices, necnõ brachia & alas ad cælum cõuerſas habent: & icci rco perfectiſſimũ id animaliũ non ab re cẽſetur eſſe genus, cum ſecundũ naturã ſe habeat maxime. Subdítq; poſtmodũ multipeda & apeda, in multipedis quadrupedũ colligẽs genus vniuerſum, ſummũ habere ad mediũ ipſius vniuerſi. Hoc appellãs in loco medium, laterales (vt dictũ eſt) cæli plagas, oriẽtem videlicet & occidentẽ, meridiem & ſeptẽtriones. Illorum enim vertices has nimirũ mundi proſpectant regiones. Quæ etiam animantia medio ſe habere modo cum ad perfectionẽ, tum ad imperfectionem & ignobilitatem merito ſunt cenſenda. Imperfectiſſimum autem animantium genus, ſtirpes ſcilicet & terra naſcentia omnia, ſummum habere conſpiciuntur ſuum ad ipſius vniuerſi infimum & deorſum. Radices enim terræ infixas habent, quibus capitis oriſq; vice funguntur. Quorum omnium cauſas cum breuiter, tum perſpicue ſatis hoc etiam in loco philoſophus adducit: à primóq; incipit ſtirpium genere, cuius poſtremo mentionẽ fecerat, dicitq; icci rco id ſurſum eſſe in ſtirpibus quod imũ & deorſum ſit in vniuerſo, quoniam illæ loco non mouentur, & à terra alimenti attrahunt ſuccum. Porrò ea quę ſuccum vt alatur animans attrahit pars, ſumma proculdubio eſſe cenſetur, & ſurſum ſanè eſſe, vt retro etiam eſt declaratum. Quadrupeda autem & multipeda & apeda, ad mediam cæli (vt dictũ eſt) ſpectare icci rco plagam, quoniam nõ erectæ ſunt ſtaturæ, & proceritate carent. prona enim ſunt omnia, & medio ſe habentia modo ad cæli conuexum, & iacentes terras. Bipeda vero eo ſe habere inquit modo, vt cum vniuerſo ſecundum ſummum & imum vere cõſentiãt & quadrent, quoniam erectæ ſunt proceritatis: maximéq; inter illa hominis ſpecies, cuius maxime erecta eſt figurę proceritas. Id enim ſignare videtur, quoniam maxime ſecũdum naturã eſt bipes. Addit poſtmodũ philoſophus quænam ex dimenſionum numero nobiliores, quæve ignobiliores eſſe cenſeantur, tria illa in mediũ adducens paria: dicitq; ex primo coniugationis nexu ſummum quidem eſſe nobilius, ignobilius autẽ imum: vt ex ſecundo, ante honoratius nobiliúſq; eſt quàm retro: pariq; rationis modo ex cõiugatione tertia dextrum ſanè excellentius eſſe cenſetur, ignobilius autem & vilius ſiniſtrum. Quamobrem, inquit, rationabiliter à nobilioribus huiuſmodi partibus initia ipſa emanare videntur. Initium etenim omne & principium honorabile & excellens eſſe vult: partes autem illæ ſuis oppoſitis proculdubio ſunt honorabiliores. Initia autem ſiue principia hoc in loco nimirum illa vult intelligi, de quibus retro etiam verba fecit, vbi dictum eſt quòd ſummum quidem augmenti & alimenti eſt initium: ante autem ſenſuum eſt origo & principium: dextrum vero illius mutationis quæ per locum fit. Quoniã autem, vt vidimus, à tribus illis partibus illa exoriri dixerat initia, quia ſuis oppoſitis illæ ſunt nobiliores, icci rco ſtatim ſubdit poſſe id etiam conuerſo dici modo, quòd ſcilicet ideo nobiliores oppoſitis ſuis illæ cenſentur eſſe partes, quoniam ſupradicta in illis principiorum reperiuntur initia: ita ꝙ initia partibus excellentiam præſtent, & non eam ab illis accipiant. Concluditq; ſuo poſtea more ſermonem de huiuſmodi re prædictum, dicitq; ſatis eſſe manifeſtum ex ijs quæ retro adducta ſunt, à dextris animalium partibus motionis videlicet per locum initia prouenire.

QVoniam autem eſt neceſſe in omni continuo cuius hocquidem mouetur, illud vero quieſcit, cum vniuerſum moueri poſſit ſtãte altero, aut ambo mouentur per contrarios motus, quiddam eſſe commune ad quod iſthæc ad ſe inuicẽ ſunt copulata, & eo loci ineſſe motionis principium vtriuſq; membri, & ſimiliter ſtatus, manifeſtum eſt quòd ſecundum quaſcunq; dictarum oppoſitionum peculiaris extiterit

motus vtrarumque contrariarum partium, omnia hæc commune habent principium ſecundū dictam partium coniūctionem. Dico autē dextrarū & ſiniſtrarum, ſummarūq; & infimarum, necnon poſteriorū & priorum.

POſt enarratas dimenſionum differentias, motionisq; per locum initia adinuenta, quæ à dextris corporis partibus in omni animaliū genere exoriri aſſeuerauit, cum poſthac intendat Ariſtoteles demōſtrare ꝙ ea quæ ſanguine ſunt prædita animalia, quatuor neceſſario mouentur notis: altius hoc in loco quædam ſanè repetit quæ propoſitæ rei recte cōuenire videntur. Ad quorū ego declarationē intellectūq; cōmodius explicandū, antequā ad ipſam deueniam literā, iſthęc in præſentia præmittere non ab re eſſe duxi: Quòd in quacunq; videlicet corporis parte in qua organica copulantur mēbra, & quaſi naturali quadā cohæreſcunt colla, cōiungiq; videntur, animalis quædā eſt poteſtas & virtus, quæ illis nimirū eſt cauſa & principiū ꝙ moueri poſſint: multæq; ſunt eiuſmodi in animali, quēadmodū multa ſunt mēbra: quæ tamē omnes per vniuerſum corp⁹ illiusq; mēbra poteſtates ſeiugatæ, ſiue virtutes aut animales potentias appellare illas malumus, ad vnicum nimirū principiū & ſolitariam deducūtur cauſam, illam videlicet quæ in animalis corde, tanquā in arce rex, ſedem habere ſuā non immerito cenſetur, à qua vt ab originis fonte & radice principióque primo omnes ſanè aliæ animales deducuntur virtutes ad diuerſa corporis loca, vt mēbris applicatæ organicis, illa ad ducis imperium cū mouere poſſint, tum firmare & quietē illis indicere valeant. Quòd autē partes ſint quædā in animalium coporibus quibus organica copulentur mēbra, & quaſi in vnam coaleſcant cōtinui naturā, clarū eſſe poteſt cum ex cōmentarijs de animalium hiſtoria, tum ex ipſa etiam ſectionū experientia, vbi iſtuc ipſum oculata (vt aiunt) percipitur fide. Tibiā enim cum crure, necnon lacertū cum brachio, medio quodam intercedente termino coniungi copularíque neceſſe eſt, reliquaq; ſimiliter eiuſmodi omnia. Quibus in locis animales potētias illas organicorū motrices mēbrorum ineſſe & collocari merito eſt cenſendū: quæ tamen ad vnicū illud (vt diximus) in corde reſidens principium vt ad fontē & caput omnes deducuntur ſuū: quod ſanè eo ſe habet modo ad huiuſmodi mēbrorū poteſtates, quo ad reliqua corporis mēbra ipſum ſe habet cor. Certū autē eſt neruos omnes qui vniuerſarum certiſſima ſunt inſtrumenta motionū (vt declaratū eſt aliàs) à cordis fonte ſua habere primordia. His præmiſſis, & ad dicēdorū explicationē breuiter prælibatis, ad textus ipſius literā reuertamur: in qua philoſophus dicit ꝙ quoniā in omni cōtinuo eſt neceſſe quòd totū quidē moueri poteſt, ſic autē mouetur ꝙ pars quidem illius mouetur, pars vero quieſcit: moto enim (verbi gratia) homine, alter quidē quieſcit pes, mouetur autē alter: ita quieſcēte illo alter qui prius quieſcebat, moueri ſanè incipit: quoniā, inquit, in omni huiuſmodi cōtinuo aliquid eſſe neceſſe eſt cōmune, ad quod partes iſtę & organica mēbra coniñguntur & copulātur, vt vno ſtāte aliud moueri poſſit, aut ambo etiā moueri per cōtrarios poſſint mot⁹. Et quoniā eo loci interſtitio motionis principiū ineſſe neceſſe eſt, animale inquā illud quo organica mouētur mēbra: necnon illorū ſtatus & quietis cauſam: quod enim principiū eſt & cauſa motus, id ipſum ſanè quietis etiā cauſa eſſe cēſetur: quoniā inquā neceſſe eſt cōmune illud ineſſe, & in cōmuni illo principiū & cauſam motionis & ſtatus reperiri, manifeſtū ꝙ. & hic redditur textus litera quę hucuſq; fuit ſuſpēſa: Manifeſtū inquā ꝙ ſecūdū quaſcūq; prędictarū oppoſitionū, ſummū videlicet & imū, aut ante & retro, aut dextrū & ſiniſtrū, peculiaris factus fuerit motus. quod iccirco dicit, quoniā alius ſanè eſt motus ſurſum & deorſum, ab illo qui ante eſt & retro: & ſimiliter à dextro & ſiniſtro: ꝙ omnes illæ partes in quibus ſupradictę motionū ſpectātur contrarietates, cōmunē habēt cauſam & principiū cū motionis, tum quietis in ſuprà enarrata illa mēbrorū copulatione & cōiūctione, quā *συμφυσιν* appellat: eā nimirū hoc nomine vocās partē, quę in artuū cōpagibus, neruorū inuolucris mēbrorū nexus & oſſium cōtinet ſuffragines & cōmiſſuras. Quę principia (vt retro dictū eſt) perenni motionū omniū fonte, cordis inquā animali poteſtate interueniente, mouent profecto mouere iuſſa, & viciſſim cum iubetur motum ſiſtunt, & quieſcere animal faciunt.

Virtutes quaſdam motrices in diuerſis eſſe mēbris.

Omnes poteſtates ad vnū cum deduci principium.

SEcundum ante igitur & retro in eo quod ſe ipſum mouet, nulla talis eſt diſtinctio, quoniam nulli retroverſus naturalis eſt motio: neq; diſterminationem id quod mouetur habet vllā per quā ad horū vtrunq; efficiat mutationem: ſecundū dextrum autem & ſiniſtrū, ſummumq; & imum, reperitur. Quamobrem ex animalibus quæcunque mēbri vtētia organicis progrediūtur, anterioris & poſterioris diſcrimine non ſunt diſterminata, ſed duobus reliquis, in primis verò illo quod ſecundum dextrum ſeparatur & ſiniſtrum: quoniam hoc quidem in duobus ſtatim ineſſe neceſſe eſt, illud vero in quatuor primis.

HOc in textu ingenioſa ſanè & mira cōcluditur demōſtratio, qua animalia omnia ſanguine prędita quatuor moueri notis mirifice oſtenditur: verū præciſe admodū, ne ſubobſcure dicam, id effici videtur. Cuius explicatio (vt arbitror) hoc ſe habet modo. Cum enim, vt retro dictum eſt, eo loci motrix animæ reperiatur vis, vbi organica concurrunt & copulantur membra, quæ ſine illa cum inefficacia, tum omni carentia motu proculdubio forent, manifeſtum profectò eſſe debet, quod etiam vero eſt conſentaneum, quòd vbicunque organica non reperiuntur membra, ſedes inquam & domicilium mouentis (vt viſum eſt) animæ poteſtatis, ibi neque vim illam motricem reperiri poſſe, qua non exiſtente & pręſente, partem illam proculdubio immobilem iacere eſt neceſſe. Cum igitur ſex ſint dimenſionum termini, tréſque illarum (vt vidimus) coniugationes, ſiue paria tria, ſi oſtenſum demonſtratúmque fuerit quòd ſecundum illarum vnam nullum organicum reperitur membrum, plenè (vt arbitror) erit oſtenſum in illa coniugationis natura vim illam animalis motricem haudquaquam reperiri poſſe: deficiente vero illa quæ motionis eſt cauſa & origo, motum etiam deficere ſumma erit neceſſitas. Quamobrem præclare, opinor, erit oſtenſum in duabus ſolummodo dimenſionum coniunctionibus poſſe fieri motiones, cum in duabus tantum illis motionis reperiri poſſit initium. Cum autem duæ coniugationes ſiue paria (vt clarum eſt) quatuor ſignorum diſterminentur notis, quas terminos appellauimus: ſecundum quatuor certe notas, ſiue ſigna, ſiue terminos, animalia ſanguine prædita omnia moueri eſt neceſſe. Verum iſthæc hoc in loco breuiter à me ſint præcurſa, vt explanatior ad ea quæ poſthac dicentur, nobis appareat via: quare iam accedamus ad literam.

"Vbi organicū non reperitur membrū, vim animæ motricem non reperiri."

Dicit igitur quòd ſecundum ante & retro in ijs quæ ſe loco mouent animalibus, nulla eſt diſtinctio, id eſt, nulla eſt membrorum organicorum ad motionem facientium dearticulatio. id autem hoc in loco confirmat & oſtendit, Secundum ante quidem talem membrorum non eſſe diſtinctionem, quoniam non eſt ſecundum retro: oppoſitorum autem eadem ſanè debet eſſe ratio. Quod autem ſecundum retro talis organicorum membrorum dearticulatio & diſtinctio non reperiatur, ex illo certe confirmat, quoniam nulli animalium retroverſus naturalis eſt motio. Non eſt igitur ſecundum retro organicorū diſtinctio membrorū ad motum facientium: quæ alioquin ſi eſſet, quoniam nullum retroverſus naturaliter mouetur animal, temere profectò & fruſtra id eſſet. nihil autem fruſtra (vt in alijs dictum eſt) ab ipſa fieri ſolet natura. Non ab re igitur vniuerſa ipſius ante & retro cōiugatio huiuſmodi carere cēſetur membris quæ ad localem ſanè motum commoda & apta eſſe percipiuntur.

"Ante & retro nullis organicis diſtingui membris."

Duo autem reliqua paria, dextrum ſcilicet & ſiniſtrum, ſummum præterea & imum, eiuſmodi nimirum habere vidētur membra dearticulate & inſigniter ſeiugata & diſcreta. Quod, inquit, in animalibus animaduertere contingit illis, quæ membris vtentia organicis ſeſe loco mouere poſſunt, quæ ſecundum ante & retro nulla certe huiuſmodi membrorum ſunt diſterminata differentia: ſecundū vero reliquas duas coniugationes diſterminata ſunt & diſiuncta: in primiſque eo diſcrimine quod dextrum diſterminat & ſiniſtrum: quoniam primum hoc diſcrimen & differentia in ijs quæ bipeda ſunt animalibus ſtatim ineſſe neceſſe eſt: quæ (vt retro eſt oſtenſum) & digniora ſunt alijs, & ſecundum naturam conſtant maxime, vt eo in genere de humana loquamur ſpecie. in ijs enim omnibus dextrorum ſiniſtrorúmque pedum quibus loco mouentur, euidentiſſimæ diſtinctionis ſunt notæ. Alterius autem coniugationis organicorum diſtinctio membrorum, illius dico quæ eſt ſecundum ſummum & imum, in quadrupedum primo apparet genere. In ijs etenim poſt dextrum & ſiniſtrum ſummum (vt dictum eſt) in prioribus apparet pedibus: imum vero in poſterioribus eſſe cenſetur. Et hæc (vt arbitror) ſatis commoda ſuperioris literæ videtur eſſe explicatio. Verum vt iſtuc etiam clarius ſuppoſitis innoteſcat exemplis, age hoc etiam videamus modo: In homine (verbi gratia) dexter quidem pes in dextra mouetur nota: ſiniſter vero in ſiniſtra. Quoniam autem non ſolum eſt dextrū infimum, & ſiniſtrum infimum, de quibus nunc diximus, ſed dextrum etiam ſummum, & ſiniſtrum ſummū: humerus enim dexter in homine ad dextram ſanè mouetur ſummi notam: humerus autem ſiniſter ad ſiniſtram ſummi mouetur notam: manifeſtum certe eſt in duabus illis dimenſionum interuallorúmque coniugationibus organicorum diſtinctiones membrorum ad motum facientium proculdubio reperiri, quæ in ea quæ ſecundum ante & retro eſt coniugatione haudquaquam reperiri poſſunt. Licet enim ad id quod ante eſt moueatur homo, ad quod videlicet ſenſuum ſunt initia, ad illud profectò moueri cenſendum eſt, quoniam ſecundum notas cum dextri & ſiniſtri, tum ſummi & imi nimirum moueri percipitur. Quæ ſanè res in quadrupedum magis genere palàm eſſe videtur, quorum priores certe pedes illius quod ante eſt non ſunt notæ, ſed illius quod eſt ſummum: poſteriores vero imi ſunt notæ, & non illius quod eſt retro: cum proportione (vt dictū eſt) reſpondeant, priores quidem in quadrupedum genere pedes, hominum brachijs & manibus: poſteriores vero geminis hominum pedibus, quos ad imum eſſe deiectos nulla eſt controuerſia. Qua de re præclare admodum in commentarijs de animalium partibus à philoſopho eſt pertractatum. Ex quibus manifeſte ſanè patere poteſt neque manus aut alas in bipedum genere, neque priores in quadrupedibus pedes eſſe ſigna aut notas illius quod in animali ante appellatur: ſed illius quod ſummum: combinationémque illam, ſiue illud par (vt demonſtrauit philoſophus) nullis organicorum membrorum ad motum facientium diſterminari inſignirive diſcriminum differentiarúmque varietatibus.

"Brachia & alas in bipedum genere cum illo quod ſummum eſt facere, nō cum illo quod eſt ante."

QVoniam igitur ſummum & imum, necnon dextrum & ſiniſtrũ eodem & communi ad ſe inuicem ſunt copulata principio: dico autem illud quod motionis eſt princeps: oportet autẽ in omni quod à quocunq; decenter efficere debet motum, terminari quodam modo, & interuallis ordinarijs, ſcilicet quæ ad prædicta ſunt principia, ſiue cõtrario ſeu eodem ordine ſe habentia eorum quæ in illis ſunt membris: id quod motionum eſt cauſa omnium. Hoc autem eſt, à quo communi principio in animali cũ dextrorſum, tũ ſiniſtrorſum, tum ſimiliter ſurſum & deorſum eſt motio. Id autẽ vnicuique habere, quemadmodum ſimiliter ſe habet ad ſingula principia quæ in prædictis ſunt partibus. Manifeſtum igitur quòd aut ſolis, aut ijs maxime animalibus per locum ineſt motio, quæ duabus aut quatuor efficiunt notis eam quæ per locum eſt mutationem. Quamobrem cum id ferè ſanguine præditis contingat maxime, palàm eſt quòd pluribus quàm quatuor notis animalium ſanguine præditorum moueri poteſt nullum: & ſi quid quatuor ſolummodo moueri natum eſt notis, iſtuc ſanguine præditum eſſe neceſſe eſt.

PRæmiſſis ijs quæ retro perſpeximus de tribus interuallorum coniugationibus, vbi declaratum eſt eam quæ ſecundum ante eſt & retro combinationem, nullam in animalium genere organicorum habere membrorum diſtinctionem, à quibus nimirum omnes per locum procedunt motus: duas autem reliquas id habere cõiugationes: hoc in textu philoſophus principale cõcludit intentũ, oſtẽditq; ꝙ animalia omnia ſanguine prędita quatuor ſolũmodo moueri nata ſunt notis: ita quòd pulchre etiam recurrere poſſit ratio, vt ſi quid ſcilicet animalium in genere quatuor mouetur notis, id proculdubio ſanguine præditum eſſe comprehendatur. Quod igitur hoc oſtenditur in loco, id ſanè eſſe percipitur. Oſtenſionis autem ratio hoc procedere videtur modo. Quoniam, inquit, ſummum & imum, necnon dextrum & ſiniſtrum ad ſe inuicem ſunt copulata, & quaſi coniuncta & vnita illo intercedente principio quod motionis eſt princeps, id eſt peculiaris & propria cauſa: id autem intelligi vult vim animæ motricem in animalis corde degentem, à qua tanquam radice quadam (vt aliquotiens dictum eſt) & fontis origine ad organicorum copulationes & nexus membrorum, virtutiſq; in ipſis motrices vires & potentiæ mouendi perpetim ſuggeruntur, & continua iugiq; confluunt deriuatione: quoniam igitur illa hoc ſe habent modo, & ad ſe inuicem ſequeſtre & medio coniunguntur principio: oportet autem in omni re quæ decenter & commode moueri per locum debeat, id de quo nunc verba facimus, motionum ſcilicet omnium principium & cauſam terminari quodam modo & ordinari diſtantijs quibuſdam & interuallis ad ſuprà enarrata principia: id eſt, oportet diſtantiam & intercapedinem primi huius principij per quam ab illis diſtat principijs quæ in membrorum articulis organicorum degunt, ordinatam eſſe & determinatam, ita ꝙ non huic quidem vicinior exiſtat, ab illo autem ſeparetur longius, & abſit magis, ſed omnibus ex æquo quodammodo proportione ſit commenſurata. Quoniam igitur hæc iſto ſe habere debent modo, manifeſtum ſanè eſt, vt ad hunc planè locum vniuerſa textus reddatur litera, ꝙ aut ſolis, aut ijs maxime animalibus per locum ineſt motio, quæ duabus aut quatuor mouentur notis: & cætera quæ ſequuntur. & huiuſmodi profecto præſentis textus ordo & ſeries eſſe videtur. Nam quęcunque ad partialia ſpectant loca, hoc ſe habere videntur modo. Motionis principale & dominum vocat primum motionum omniũ principiũ, id eſt motricem, vt diximus, animæ vim in corde degentem, quam determinatis & proportionatis elongari diſtantijs ab illis quæ in membris ſunt principijs oportere prædiximus, ſiue contra ſe ſtantia fuerint illa, ſiue ſubordinata. Contra ſe ſtantia vocans illa ad quæ contrarij ſanè ſunt motus, verbi gratia ſurſum & deorſum, dextrum & ſiniſtrum. Subordinata vero appellans illa quæ non ſunt contraria, neque contrariæ ad illa vergunt motiones, vt ſurſum & dextrum, ſurſum & ſiniſtrum. Similique modo ſi iſthæc etiam duo ad deorſum copulentur, deorſum videlicet dextrum, & deorſum ſiniſtrum. Cum autem dixit ꝙ prædictarum omnium motionũ cauſam diſtantijs determinari & præfiniri oportet, ſubdit id eſſe principium commune & originem à qua omnia quæ in animali ſunt, ſiue dextra & ſiniſtra, ſiue ſumma fuerint & ima, peculiaribus mouentur motionibus. Subiungitque poſtmodum, Id autem vnicuique habere, & eſt ſubaudiendum, vel oportet, vel neceſſarium eſt: defectiuus nanq; eſt ſermo: quod eſt ac ſi dixiſſet, neceſſariũ eſt quibuſcũq; organicis partibus huiuſmodi

Quòd ſanguine prædita omnia quatuor mouentur notis.

Motionis vniuerſæ dominũ eſſe vim animæ motricẽ.

habere principium, quẽadmodum .i. vt ſimiliter ſe habet illud ad ſingula principia quæ in organicis degunt partibus .i. vt proportionaliter & ordinate (vt dictum eſt) appropinquat & diſtare videtur à principijs & potentijs motricibus quæ in organicis verſantur & degunt membris. Poſtmodum ſubdit: Manifeſtũ igitur. quod eſt (vt diximus) totius literæ redditio hucuſq; delabẽtis, & nullibi niſi hoc in loco conſiſtentis, & ſe firmantis. Vbi etiam illud igitur, pro certe aut profecto eſt intelligendum, vt ipſa clarior & exactior textus ſit redditio. Nam & græci ſæpenumero ipſum δὴ, quod nos igitur inuertimus, loco ipſius δὴ, quæ affirmatiua eſt coniunctio, apponere ſolent. Eſt autem hæc à philoſopho intenta (vt à principio diximus) concluſio, ꝙ animalia ſcilicet ſanguine prædita omnia quatuor mouentur notis. Cuius etiam conuerſam eadem rationis via probatam eſſe conſtat. Illud vero, quę duabus, idcirco additum eſſe videtur, quoniam adhuc non eſt determinatum & declaratum ꝙ homo etiam quatuor mouetur notis, licet duabus ſolis moueri videatur. Illud autem, quamobrem cum id ferè ſanguine præditis contingat maxime .i. cum habere in ſe commune principium æque diſtans & appropinquans cum dextro & ſiniſtro, tum ſummo & imo, maxime contingat animalibus ſanguine præditis, palàm eſt ꝙ pluribus. & reliqua quę ſequuntur.

ATteſtantur autem ijs quę dicta ſunt, ea quæ animalibus cõtingere videntur. Nullum enim ex ſanguine præditis animal in fruſta diſſectum, tẽpore (vt ita dicatur) viuere poteſt aliquo: mutationiſq; per locum qua mouebatur adhuc integrum & nõ reciſum, haudquaquam eſt particeps. Exanguiã autem, & ex multipedum genere nonnulla diſſecta, extenſo tempore ſingulis viuere poſſunt partibus: ijs quinetiam agitari motionibus quibus antequam reciſa eſſent mouebãtur: vt eæ quæ vocantur ſcolopendræ, & alia inſectorum & prælongorum genera. In huiuſmodi nanq; omnibus poſterior pars eodem tẽdere videtur, quo prior. Cauſa autem eſt ꝙ iſthæc diſſecta viuant, ꝙ perinde illorum quodcũq; eſt conſtitutum, ac ſi quippiam ex multis compoſitum cõiunctumq; eſſet animalibus. Cur autem hoc ſe habent modo, palam eſt ex ijs quæ dicta ſunt prius. Duabus enim aut quatuor notis moueri nata ſunt quæ natura conſtant maxime.

QVoniam in ſuperiori dixerat textu Ariſtoteles ꝙ ſanguine prædita animalia omnia quatuor mouebantur notis, & ꝙ eiuſmodi vniuerſa commune habebant principiũ illud à quo omniũ ſanè in eis localium motionum manabant initia: hoc in textu dicit huic ſanè rei vel euidentiſſime atteſtari & ſuffragari poſſe id quod circa animalia ipſa manifeſte deprehenditur ſenſus iudicio. Ex ſanguine nanq; præditis inquit nullum in plures diſſectũ reciſumq; partes diutius perſeuerare & viuere poſſe, ita ꝙ fruſta illa reciſa de per ſe viuere valeant. Neq; hoc ab re meherculę. quoniam enim reciſæ illæ, & à toto ſeparatæ partes vitalem illam potentiam recipere nequeũt quę prius à communi illis principio diſpertiebatur & ſubminiſtrabatur, idcirco neq; moueri poſſunt neq; diutine in vita perſeuerare. Quod ſecus in ſanguine carentium genere manifeſtò accidere videtur. In illis enim, quia neque perfecta ſunt, neque ſecundum naturã maxime conſtare videntur, plura certe poteſtate ſunt principia eiuſmodi, quale in perfectiori animaliũ genere vnicũ eſt, quod ſanè diximus ad organica corporis mẽbra vires impertire & ſubmittere ſuas. Cũ igitur in illis poteſtate eiuſmodi plura ſunt principia, tanquã in ſingulis diſſeminata mẽbris, quæ illis præciſis in actũ exire poſſint, vt in ſtirpium genere altricem conſpicimus eſſe vim, quæ non ſolum in ſtirpibus, ſed in ramorũ etiam ſurculis tota reperitur, quapropter ex parente auulſæ, cum in terræ gremio, tum in diuerſarũ complexu ſtirpium, ſurculorum viuunt propagines: cum inquam in ijs quæ ſanguine carent animalibus, huiuſmodi plura inſint principia, non eſt profecto ꝙ admirari debeamus ſi partes quæcunque diſſectæ eo viuere & motari poſſunt modo, ad aliquod ſaltem temporis interuallum, quo ſanguine prædita viuunt animalia dum integra ſunt & illeſa, quoniam vnicum illud habent principium actu in corde degens, non poteſtate in membris diſſeminatum, vt illa merito habere cẽſentur. Quibus etiam ſubdit philoſophus ꝙ non ſolum exanguia illa animalia per reciſas partes diutius perſeuerare & viuere poſſunt, ſed iiſdem etiam mouentur motionibus quibus priuſquam præciderentur moueri videbantur. Nam poſterior, inquit, ſcolopendræ pars reciſa .ſ. eodẽ tendere videtur, quo prior illius tendebat pars. Eſt autem ſcolopendra ex reptantiũ genere animal, quam à pedunculorum multitudine

Cur exangula animalia præciſa per partes viuere & moueri poſſint.

In ſtirpiũ partibus altricẽ vniuerſam eſſe vitam.

Scolopendra, quã centipedam vocant.

centipedam noſtri appellant. Eiuſdem etiam nominis in aquatilium genere eſt animal propter terreſtris illius fortaſſe ſimilitudinem ſic denominatum: cuiuſmodi etiã dicit eſſe inſecta nõnulla, & quæcunq; prælõgi & extenſi ſunt corporis: qualia ex terreſtribus quidem ſunt vermium genera, lombrici quinetiam & lacertæ, multaque eiuſmodi alia: in aquatilium vero genere, cum illæ de quibus locuti ſumus ſunt ſcolopendræ, tum anguillarum eſt genus, quarum præciſę partes & viuere percipiuntur, & moueri ad illum ſanè poſituræ ſitum ad quem priuſquam præciderentur ſerpebant & mouebãtur: verbi cauſa, quoniam ſcolopendræ meminit philoſophus, ſit integra & non reciſa ſcolopendra A C, quæ poſtea præcidatur in ipſo ſigno B. Caput autem ipſius ſit A, cauda vero C. Quo igitur tendet A B, eò ſanè B C tendere videbitur: ita ꝙ duæ illæ partes ſecundum præciſiones illas ſeſe reſpicient: dico C B, ipſum B A. Subdit poſtmodum cauſam Ariſtoteles propter quam præciſa huiuſmodi animalia per partes viuere & moueri poſſunt, quam nos ſanè retro adduximus de diſſeminatis illis poteſtate principijs per omnes exanguium animalium partes, quæ poſtea in actum illis cõciſis exire queant. Quoniam autem illorum vnaquæque pars in ſe principium habet id quod communi proportione reſpondet principio illi quod in ſanguine præditis reperitur animalibus, iccirco, inquit, quodlibet ſanguine carentium non ab re exiſtimari poteſt animal vnum ex pluribus compoſitũ & conſtans animalibus. Concludit poſtmodum philoſophus dicens, Manifeſtum etiam ex ijs quæ prædicta ſunt, ꝙ huiuſmodi omnia imperfecta ſunt, & tanquam à parente rerum omnium natura neglecta. Siquidem oſtẽſum eſt natura maxime conſtantia, id eſt perfectiora, & exactioris opificij animalia, duabus aut quatuor proculdubio moueri notis.

Vermes. Lombrici. Lacertæ. Anguillæ.

A B C

SImiliq; modo quæcunq; ſanguine prædita pedibus carent. iſthæc enim omnia quaternis mouẽtur notis, per quas loco ſe cõmouẽt. duobus nãq; vt plurimũ vtentia flexibus procedũt. Dextrũ enim & ſiniſtrũ, prius & poſterius in latitudine exiſtunt: & in vtroq; illorũ inflexu, in parte quidem ad caput vergente anterior eſt nota cum dextra, tum ſiniſtra: in illa autem quæ ad caudam ſpectat, poſteriores ſunt notæ. Vidẽtur autem iſthæc duabus moueri notis, per priorem ſcilicet contactum, & per poſteriorem. Cauſa autem eſt, quoniam anguſtum eſt latitudine id animalium genus. Nanque in ijs etiam dextrum præcedit, viciſſimq; redditur poſterius, vt in quadrupedibus. Inflexionum autem cauſa eſt longitudo. Quemadmodum enim valde proceri homines gradiuntur incurui, & dextro humero in priorem partem vergente, ſiniſtra coxa ad poſteriorem magis recedit, mediumque concauum fit & incuruum: ita intelligere oportet ſerpentes incuruis notis ſupra terram ſe mouere, & quòd ſimiliter mouentur vt quadrupedes. viciſſim enim commutant concauum & curuum. Quando vero rurſus ſiniſtrum anterius procedit, ex contrario * rurſus concauum fit. Dextrum enim interius fit denuo. Prior dextra nota vbi A, ſiniſtra vbi B. Dextra poſterior vbi C, ſiniſtra vbi D. Sic autem mouentur ex terreſtribus quidem ſerpentes, ex aquatilium vero genere anguillæ, & congri, & muręne, & alia præterea quæcunque ſerpentium formam referunt. Verum ex aquatilibus quædam pinnas non habẽt, vt ſunt muręnæ, ſed mari perinde vtuntur vt terra ſerpentes & mari. Natãt enim eodem ſerpentes modo, quo in terra mouentur. Nonnulla autem duas ſolùm habent pinnulas, vt cõgri ſunt & anguillæ, & mugilum genus qui in Sipharum lacu naſcuntur. Quamobrem paucioribus mouẽtur inflexibus in humore & in terra quæcunque in terra viuere aſſueta ſunt, vt anguillarum eſt genus. Ex mugilum vero genere quicunque duas habent pinnas,

corporum inflexione quaternas in humore exæquant notas.

IN ſuperioris textus calce dixerat Ariſtoteles ꝙ animalia illa quę natura maxime cōſtare vidētur, id eſt nobiliora & perfectiora, duabus aut quatuor mouentur notis: quod idcirco (vt diximus) ſub diſiunctione eſt prolatum, quia adhuc non declarauit, quod mox eſt facturus, ꝙ homines etiam ipſi qui duabus ſolum moueri videntur notis, iiſdē proculdubio quatuor vt reliqua mouentur animalia ſanguine prædita. In huius autem textus initio oſtendere contendit philoſophus ꝙ non ſolū ſanguine prædita & pedes habentia animalia, de quibus nulla eſt controuerſia, quatuor mouentur notis, ſed eodem etiam fit modo in eo animalium genere quod ſanguine quidem præditum eſſe, pedibus vero omnino carere conſpicitur, quales cum terreſtrium, tum aquatilium plures ſunt ſpecies. eæ nanq;, & in terreſtri præcipue genere, duobus procedunt corporum inflexibus, quorum vnus quidem prior eſſe videtur, qui ad caput ſanè vergit: alter vero poſterior, qui ad caudā tendit. In quorum latitudine inflexuū cum dextra & ſiniſtra, tum priora & poſteriora eſſe animaduertūtur. Quemadmodū enim equus (verbi cauſa) dextrum habet priorem pedem, & ſimili modo ſiniſtrum: præterea dextrum poſteriorem, & eiuſmodi ſiniſtrum: ita in vtroq; illorum inflexuum quibus intercedentibus ſerpens (verbi gratia) loco mouetur, cum dextræ, tum ſiniſtræ ſunt partes: cum autem inflexus ſint duo, neceſſe eſt & ſerpentes ipſos, & alia ſimiliter animalia quæ corporum extenſione prælongorum ſerpentium præ ſe ferunt figuram, ad eum qui per locum eſt motum, quaternis proculdubio moueri notis: quanuis videantur, inquit, ſerpentes non quatuor, ſed duabus ſolum moueri notis, per priorem videlicet & poſteriorem contactum, id eſt ſecūdum priorem & poſteriorem corporis inflexum. iis enim tangere conſpicitur terram ſerpens. id autem videtur, inquit, & vere non eſt, quoniam anguſtum ſanè & exile id animalium eſt genus: corporiſque non ſatis amplam habet latitudinem, vt bene diſcerni percipive poſſint quænam ſint dextræ & quæ ſiniſtræ notæ cum in prioribus, tum in poſterioribus exiſtentes inflexibus. Non mouentur igitur iſthæc animalia duabus tātummodo corporum notis, ſed quatuor, vt quadrupedū genus omne quod per diametrū moueri percipitur. In illis enim (verbi cauſa) dexter præcedit prior pes, ipſum autem conſequitur ſiniſter poſterior: & rurſum præcedit quidem ſiniſter prior, ſequitur autem dexter poſterior, eoq; mouentur modo. Ita in ſerpentiū genere, aliiſq; quæ eodē reptant modo, ſi diligenter quiſpiam intēdere animum voluerit, fieri manifeſte percipiet. Quod nos Ariſtotelem ſequentes hac declaremus via. Sit ſerpēs qui moueatur verbi cauſa S. Incurua autem illius circunferentia, dextrumq; ſimiliter latus anterioris inflexus ſit A. Concaua autem circūferentia eiuſdem inflexus, & ſiniſtrum illius latus ſit B. Rurſumq; incurua circunferentia poſterioris inflexus, ſimiliterq; ſiniſtrum ſerpentis latus ſit D. Concaua vero, & dextrum latus eiuſdem inflexus ſit C.

SERPENS

Non ſolū ſanguinea & pedata quatuor moueri notis: ſed etiam apeda.

Cum igitur loco ſic mouetur ſerpens, præcedit quidē ipſum A, vt anterior dexter in quadrupede pes: conſequitur autem D, vt ſiniſter poſterior pes. Et queadmodum in quadrupede per extenſionem quidem & proiectionem prioris dextri pedis, conſequutionem vero & attractum ſiniſtri poſterioris, is ſanè fit qui per locum eſt motus: eodem modo & proportionis ratione in ipſis etiā ſerpentibus reptantibuſq; omnibus fieri contingit. Cum enim magis incuruatur ipſum A, & eā ob cauſam ipſum B magis fit concauum, neceſſario ipſum D extenditur, & conſequi percipitur quaſi attractum. Si enim circunferentia illa vbi eſt A, maior efficitur, & cum incuruatur, tum cōcaua fit magis, ſumma eſt neceſſitas circunferentiam illam vbi eſt D, extendi, & illam ſanè cōſequi. Hoc igitur in caſu præcedit quidem dextrum quod eſt A, & viciſſim redditur poſterius, id eſt ſequitur ſiniſtrum quod eſt ipſum D. Sicq; viciſſim concauum & curuum commutantur. B nanq; quod erat concauum, fit curuum: ipſum vero A quod erat curuum, fit concauum. Similiq; modo D quod erat curuum, fit cōcauū: ipſum vero C ex concauo fit curuum: & iſto deinceps modo eiuſmodi partes in vniuerſo animalium illorum cōmutantur motu: ſemperq; ex incuruis concaua fiunt, & ex cauis incurua. Horum autem inflexuum cauſam in ſerpentibus & eiuſmodi aliis dicit eſſe philoſophus prælongam corporum extenſionem: cuius rei tanquam notius quiddam ab hominibus mutuatur exemplum, qui vaſtis & exilibus ſunt corporibus, quos vulgo longuriones nonnulli appellare ſolēt. ii nanq; incurui quodammodo ambulant, & dextro procurrente humero, ſiniſtra illum retro conſequitur coxa, corporiſq; interiacentis pars concaua fit & repanda ob immenſam illius molem longitudinemq; proportione carentē. Pariq; rationis modo ſiniſtro procurrente viciſſim humero, dextra conſequitur coxa, intermediæq; rurſum corporis partes ex cauis mutantur ad curuas, & è conuerſo. Similiter igitur in ſerpentiū fieri genere eſt exiſtimandum. Subditq; poſtmodū philoſophus, id quod iam diximus, quomodo ſcilicet viciſſim cum dextrarum tum ſiniſtrarum mutationes fiant partium ex concauis ad incuruas, & ſimiliter contrà: quo in loco vbi legitur, quando vero rurſus ſiniſtrum, vel ſubintelligendum eſt aliquid à philoſopho prætermiſſum: vel potius in exemplaribus quæ vidimus, corruptum eſſe locum exiſtimādum eſt: quamobrem aſteriſco illum ſignauimus, vt ſi cui poſthac rectiorum exemplariorum facultas dabitur, ſignatum mendum paruo negotio corrigere poſſit. Nobis interim ſufficere ſatis poteſt ꝙ literæ vt expoſuimus intellectus ſatis (vt arbitror) clarus eſt, & recte percipi dignoſciq; poteſt. Subdit poſtmodum recenſendo philoſophus quæ animalia cum terreſtria, tum vero aquatilia prædicto

Cur ſerpentiū genus inflexibus moueatur. Longuriones.

mouentur modo, duobus ſcilicet inflexibus, & quatuor notis: differentiamq; in medium adducit quãdam in aquatiliũ genere apparentẽ, dicitq; ex illis quædã non habere pinnas, quæ ad natandum pro remigio piſciũ ſunt generi: & murænas nominat: quãobrem eæ, inquit, vtuntur mari, vt ſerpentes cũ terra, tum mari etiam vti conſpiciuntur. Natant enim aliquando ſerpẽtes, & duobus in humore vt in ſicco vtuntur inflexibus, & notis quatuor. Ita murænas, quoniam pinnas non habent, duobus vti inflexibus vero eſt conſentaneum. Ex aquatilium vero genere quęcunq; parte omnino non carent illa, ſed duas tantũ habent pinnas, vt ſunt congri & anguillę, & mugilũ genus, paucioribus, inquit, mouẽtur inflexibus, id eſt vno minus q̃ illa quæ pinnas non habẽt. Vniuerſum nãq; id genus vnico moueri inflexu veriſimile eſt. quoniam enim in humore duabus vtuntur pinnis, ſi duobus etiam vterentur inflexibus, pluribus q̃ quatuor mouerẽtur notis. quod haudquaq̃ fieri poteſt. Sanguinea nãq; omnia quatuor ſolummodo moueri notis iam eſt oſtenſum. Quo etiam modo, inquit, ſi quid illorum quæ duas habent pinnas, in terris aliquãdiu perdurare poteſt, per locũ moueri oculata percipitur fide, vt in anguillarum genere contingit videre. Duabus nanq; pinnis, & vnico ſerpũt inflexu: ex quibus quatuor ſanè efficiuntur notę. Quam rem in textus calce ipſe etiam declarat, mugilũ genus dicens illud quod duabus vtitur pinnis, vnico inflexu exæquare in humore quaternas illas notas: quarum duæ ſcilicet priores in pinnis exiſtunt, poſteriores vero duæ in vnico illo corporis inflexu colligi debent. Quoniã autẽ pauloante dixerat genus id mugilũ de quo verba fecit, in Sipharũ naſci lacu: vt hoc etiã obiter explicemus, animaduertendum eſt Siphas Theſpienſium quõdam fuiſſe nauale. Theſpię autẽ Bœotię ciuitas fuit, parua alioquin illa per ſe & ignobilis, verum ob Cupidinis ſignum à Praxitele admirando factum artificio, celebrata, ab omnibus ferè id temporis elegantioribus inuiſebatur. Sipharum autem vocabuli cum in commentarijs de hiſtoria, tum in ijs qui de animalium partibus inſcribuntur meminit Ariſtoteles.

Murænæ. Congri. Anguillæ. Mugiles.

Siphæ Theſpienſium nauale.

Signũ Theſpienſis Cupidinis.

CAuſa autem cur ſerpẽtes pedibus carent, eſt, tum quòd nihil fruſtra efficit natura, ſed omnia ad optimum reſpiciens vnicuique ex ijs quæ fieri poſſunt, ſinguliſque peculiarem conſeruat eſſentiam, & quod quid erat ipſi: tum ob id quod à nobis prius eſt dictum, nullum ſcilicet ſanguine præditum pluribus quàm quatuor moueri poſſe notis. Ex ijs enim manifeſtum eſt ꝙ ex ſanguine præditis quæcunque ob lõgitudinem ad reliquam corporis naturam ſunt enormia, vt ſerpẽtes, haudquaquam pedeſtria eſſe poſſe. Plures enim quàm quatuor pedes illa habere non eſt poſſibile: exanguia nãq; eſſent. Si vero duos aut quatuor haberent pedes, immobilia ferè penitus eſſent: adeo neceſſe eſſet illorum motũ eſſe tardum, & vſui ineptum.

QVia retro dixerat nonnulla cum terreſtrium, tum aquatilium genera ſanguine prædita, quæ protenſis & longis corporibus ſerpentium referunt figuram, ad eum qui per locum eſt motũ corporum inflexionibus vti, quibus quatuor ſanè notarum vicem ſupplere animaduertũtur, quoniam huiuſmodi omnia pedibus carẽt, hoc in textu rei huius cauſam quærit, adductam etiam in commentarijs de animalium partibus. De ſerpentibus autem ſpeciatim verba facit, vt notioribus nobis: dicitq; illos idcirco pedibus carere, quoniam illis vſui non eſſent, nihilq; inde commodi vtilitatiſq; percipere ſanè poſſent. Porrò natura ipſa nihil vnquam fruſtra, nihil operatur incaſſum, ſed ad id ſemper quod optimum eſt proſpectans, & ſeſe dirigens, omnia pro ſubiecta ſibi materia ad ſpeciales rerum eſſentias meliori quo fieri poſſunt modo fabrefacit & efficit, ſaluti ſemper conſulens, & in ſingularibus ad ſpeciem conſeruandam prouidens. Necnon cauſam etiam eſſe dicit illam de qua verba fecit, quæ ſanè eſt ꝙ nullum ſcilicet ex ijs quæ ſanguine prædita ſunt animalibus, pluribus quàm quatuor ſe mouere poteſt notis. Hoc nanq; conſtituto oſtenſoq; perſpicuum certe eſt ꝙ ex illorum numero animalium quæcunq; productiora ſunt, reliquãq; corporis naturam longitudini reſpondentem non habent, ſed aſymmetra ſunt & enormia ad reliquum corporis habitum, vt ſerpentiũ vniuerſum eſt genus, pedibus omnino carere illa neceſſe eſt. Plures enim quàm quatuor habere non poſſunt pedes: quippe ſanguine hoc modo illa carere oporteret. In cõfeſſis autem eſt illa eſſe ſanguine prędita, & oſtenſum etiam eſt eiuſmodi omnia quatuor ſe mouere notis. Si autem duos aut quatuor haberent pedes, vt pleraq; ſanguine prædita habẽt, ob incommodam corporis longitudinem aut omnino ſe mouere non poſſent, aut tardo admodum & inepto corporis motu, & ad nullũ vitæ vſum commodo proculdubio mouerentur. Melius igitur eſt, & ad illorum conſeruationem conducibilius, vt inflexibus moueantur illis, eoq; modo quaternas corporum repræſentent notas. Qua

Cur ſerpẽtũ genus pedibus careat.

de re in ijs qui de animalium inſcripti ſunt partibus commentarijs, verba faciens philoſophus, huius nominatim meminit loci, de aquatilium agens genere ſerpentium figuram habente: cauſamqꝫ inueſtigans cur ex illis nonnulla pinnis omnino carere videantur, hæc ad verbum in quarto illorum commẽtario ſcribit. Cauſa autem eſt quamobrem piſces qui ſerpentium formam referũt, pinnas non habẽt, eadẽ & cur ſerpentes pedibus carent. De hoc autem dictum eſt in commentarijs de inceſſu & motu animalium. Aut enim perperam, aut omnino non mouerentur quatuor mota notis. Si enim iuxta ſe poſitas haberent pinnas, vix moueri poſſent. Si vero diſtantes, quoniam longum eſt interſtitium. Si autem plures haberent quæ ad motũ faciunt notas, ſanguine certe carerẽt. Hæc ille. ex quibus obiter animaduertendum eſſe cenſeo ꝙ alium in ijs commentariorum ſuorum deſignat ordinem, quàm in ſuperiori de motu animalium fecerat libello. Ibi nanqꝫ in epilogi principio commentarios de partib9 animalium poſt hiſtoriam omnibus ſanè pręponere videtur alijs, quos tamen hic libellum de inceſſu animalium planè ſequi vult, cum illum tanquam priorem citet.

Commẽtarij de animaliũ partibus.

OMne autẽ pedeſtre animal pares neceſſario habet pedes. Quæcunque enim ſolo ſaltu eam quæ per locum eſt faciunt mutationem, nihil ſanè pedibus ad huiuſmodi indigent motum. Quæcunque vero ſaltu quidem vtuntur, ipſis autem is ſufficiens non eſt motus, ſed progreſſu etiam indigent: certum eſt quòd ijs quidem melius, illis vero impoſſibile penitus progredi, quoniam omne animal pares habere pedes neceſſe eſt. Cum enim talis per partes ſit mutatio, & non toto ſimul corpore, vt eſt ſaltus: neceſſe eſt has quidem commutatis pedibus manere, illas vero moueri, & oppoſitis vtrumque horum præſtare, commutans à motis partibus pondus ad illas quæ permanent. Quamobrem neqꝫ tribus vtens, neque vno, vllum ingredi poteſt animal. Hoc enim nullum penitus habet fulcrum quo corporis ſuſtineat pondus: illud vero in altera oppoſitionum laborat: quare neceſſe eſt ipſum ita ſe mouere tẽtans, ruere. Quæcunque autem ſunt multipeda, vt ſcolopendræ, hæc certe imparibus progredi poſſunt pedibus, quemadmodum moueri conſpiciuntur ſi illorum quiſpiam vnum decurtauerit pedem: quoniam contraſtantium mutilationi pedum, illorum frequentia qui in alia ſtãt parte, ſuccurritur. Fit enim in illis vt mutilati membri tractus ab alijs, & nõ progreſſio. Attamen manifeſtum eſt quòd melius iſthæc ipſa mutationem efficerent ſi pares haberent pedes, nulloque deficiente contra ſe ſtantes omnes haberent pedes. Ita enim magis æquari poterit pondus, neque in alteram partem declinare, ſi contra ſe ſtantia habuerint fulcra, nullumque oppoſitorũ vacuum locum. Procedit autem ab vtraqꝫ ſui parte alternatim id quod ingreditur. Ita enim ad eum qui in principio fuit ſitum fit reſtitutio. Quòd igitur pares habent omnia pedes, & quam ob cauſam, dictum eſt.

POſteaquam retro oſtendit philoſophus ꝙ ſanguine prædita omnia quatuor mouentur notis cũ ingrediuntur, & loca permutant, cauſamqꝫ ſubiunxit cur ex illis pleraqꝫ pedibus carere vidẽtur cum in terreſtrium, tum etiam in aquatilium genere: hoc in textu demonſtrat, manifeſtaſqꝫ ſuggerit cauſas cur pedeſtria omnia neceſſario pares habeant pedes, quæ vna ex propoſitis in commentarij huiuſce proemio fuerat quæſtionibus. Cum autem ex ijs quæ ſaltu loca commutãt animalibus, quædã ad id efficiendum ſolo vtantur ſaltu, vt pleraqꝫ in apedum genere ſunt animalia quæ in arcum reducta proſiliũt & quaſi eiaculantur: alia vero non ſaltu ſolo ad eum qui per locũ eſt motũ, ſed pedibus etiam vti conſpiciantur, vt pulices ſunt & locuſtæ, nõnullaqꝫ alia id genus animalia: in prioribus quidẽ illis huiuſmodi non eſſe quæſtionis locum dicit, cum pedibus omnino careant illa, neqꝫ pares

Cur pedeſtria omnia pares habeãt pedes

enim neque impares merito habent pedes,quæ nullos habent.Ex ijs vero reliqua quæ non ſolo vtuntur ſaltu ad localem motũ , ſed etiam pedibus mouentur & ambulant , illos neceſſario pares habere aſſeuerat:ad ſummãq; confirmat animalia omnia quæ ad eum qui per locum eſt motum pedum vtũtur officio,pari illos numero proculdubio poſſidere. Quoniam autẽ huiuſmodi in triplici differentia ſunt animalia,aut enim bipeda ſunt,aut quadrupeda,aut multipeda:idcirco ſubiungit, & vt euidens enunciat·Manifeſtũ ꝙ ijs quidem melius,illis vero impoſſibile penitus progredi.Quæ litera (vt opinor)hũc habere videt ſenſum,ꝙ multipeda quidẽ omnia,ſiue inſecta fuerint,ſiue ex aliorũ genere,licet impari pedum numero per locum moueri poſſint,nihilominus melius & expeditius id facere valent ſi pares habuerint pedes,q̃ ſi ſecus illos habere contigerit . quæ ſanè res ſenſu manifeſte deprehẽditur.Quadrupeda vero & bipeda progredi & ambulare eſt impoſſibile niſi pares habuerint pedes. Ad quod demonſtrandum,& neceſſario concludendum,hac procedit via.Cum enim,inquit,huiuſmodi mutatio,quæ ſcilicet per locũ eſt,pedatis accidat animalibus viciſſim per partes,& non toto ſimul corpore,vt in illis quæ ſolo vtuntur ſaltu,ita ꝙ ij quidem ſtent pedes,vniuerſumq; fulciãt corpus:illi vero commoueantur:vel vnus quidem maneat pes,corpuſq; ſuſtentet:alter vero moueatur,vt in bipedũ contingit videre genere:alternatimq; dum ſe commouet animal, ij hoc ſe habeant modo:neceſſe ſanè eſt pedata omnia pares numero habere pedes.nã in bipedũ genere impoſſibile omnino eſt vnico quippiam ambulare pede.nihil enim reſtat,ſi is moueatur,quod corporis fulciat ſuſtẽtetq; põdus. In quadrupedum vero genere tripes quidem fortaſſe ſtare poterit animal,moueri autem minime poterit.Vergens nanq; corporis onus ad partem illam vbi vnicus eſt pes,illi nimirum laborẽ præſtabit, preſſuráq; conteret ſua,conatũq; ſe mouere animal illud in præceps dabit. Multipeda autem licet impari pedum numero loco ſe mouere poſſint,non bene profecto id efficere valent . Tractus nanq; ille eſt potius mutilatæ partis ab oppoſito ſibi latere ob pedum multitudinem id facere valente, q̃ verus per locum motus,qui melius ſanè & expeditius(vt dictum eſt)paribus efficitur pedibus,nullo ex alterutro ordine vel amiſſo vel detracto pede.Et hæc ſummatim conſtricta hoc in loco huiuſce rei philoſophi eſt demonſtratio.Illud autem in litera,& oppoſitis vtrũq; horum pręſtare,& quæ ſequuntur, ſignare videtur, id quod oculis deprehenditur, ꝙ in motu ſcilicet locali animal per oppoſitas partes dextras videlicet & ſiniſtras viciſſim quieſcit & mouetur.id enim eſt vtrumq; horum præſtare & efficere,corporis ſemper transferre pondus à motis partibus ad illas quæ quieſcunt & manent . Quamobrem,inquit,neq; vno,neq; tribus ambulare pedibus vllum poteſt animal.quam certe rem manifeſte declarat,vt nos pauloante fecimus.Cætera autem ſunt aperta & clara,vt dictum eſt retro,vſq; ad literam vbi dicitur,Procedit autem ex vtraq; ſui parte &c.quæ huiuſmodi habere videtur intellectũ. animal motum,verbi cauſa equus,quãdo quieſcere & ſtare debet,habens(ſi ita contigerit) procurrẽtem dextrum priorem pedem,ſubſequentẽ vero ſiniſtrum poſteriorem,reliquos ſanè profert pedes, illoſq; ad æqualitatem adducit prioribus illis,& eo fit reſtituiturq; modo in habitu illo,corporiſq; totius poſitura,in qua certe erat priuſquam ambulare inciperet . Ex quibus verbis mota loco animalia oſtẽdit tum paribus vti pedibus dum ambulant,tum cõmutatim ſtãtes & motos in eo opere proculdubio illos habere.In extrema poſtmodũ textus litera , vt in pleriſq; ſolet , iſtuc ipſum de pedũ parilitate in pedatis animalibus breuiter & commode concludit caput.

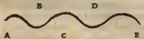
QVòd autem niſi quippiam quieſceret,non ſanè eſſet flexus , neq; directio,ex ijs manifeſtum.Eſt enim flexus ex recto ad curuum aut ad angulum mutatio: directio vero , ex alterutro horum ad rectum.In omnibus autem dictis mutationibus ad vnum neceſſe eſt ſignum rectitudinem fieri. Verumenimuero flexu nõ exiſtente,neque progreſſio,neque volatus,neque natatus ſanè erunt. Etenim habentia pedes quoniam ſuper vtrumq; oppoſitorum crurum viciſſim ſtant , ponduſque ſuſtinent,neceſſe habent altero progrediente inflectere alterum . æqualia nanq; longitudine nata ſunt habere oppoſita membra : & quod ponderi ſubſtat,rectum eſſe oportet,vt perpendiculum ad terram. Quãdo autem progreditur,fit hypotenuſa valens manentem magnitudinẽ , & eam quæ interiacet.Quoniam autem æqualia ſunt membra , neceſſe eſt inflecti id quod manet,aut in poplite,aut in cõflexione: vt ſi quippiam eorum quæ progrediuntur,genibus careat.Signum autem ꝙ hoc ita ſe habeat , id eſt: Si quis enim iuxta parietem per terram ambulet,quæ deſignatur linea,nõ

eſt recta,ſed obtorta,quoniam minorem quidem flectentis fieri deſcriptā neceſſe eſt,ſtantis autem & erecti maiorem. Contingit autem ſanè crure inflexum non habente moueri, quemadmodum infantes reptant, & de elephantis antiquus huiuſmodi erat ſermo,haudquaquam verus:quippe cum id genus omne moueatur inflexione in humeris facta aut coxis. Verum rectum progredi nullum poteſt continue & firmiter: moueri autem poterit, vt in palæſtra ijqui per puluerem genibus reptant. Ampla eſt enim ſuperior pars, quamobrem magnum etiam debet eſſe membrum. Si autem hoc,flexum eſſe neceſſe eſt. Quoniam enim ſtat ad rectum, vel concidet recto minore effecto,vel non progredietur. Si enim altero crure recto progreditur,alterum maius erit,cum ſit æquale. Hoc nanque poterit & id quod quieſcit,& ipſam hypotenuſam. Neceſſe igitur eſt & inflectere id quod procurrit,& inflexū ſimul alterū extendere. Membra enim æquilaterum trigonū efficiuntur,caputq́; fit inferius vbi perpendiculum fuerit in quo firmatur.

QVoniā retro(vt vidimus)dixerat Ariſtoteles, & nulla probationis neceſſitate præmiſſa ſumpſerat q̄ omnis qui per locum eſt motus,ex quieſcentibus quibuſdam & motis fit partibus: & quòd dum ſe loco mouet animal,in oppoſitis horum vtrūq; efficit membris,commutans & tranſferens corporis ipſius pondus à cōmotis partibus ad illas quæ ſtant & quieſcunt:quoniam inquā hæc retro præmiſerat philoſophus non probata, idcirco hoc in loco hāc ipſam rem probare & demonſtrare contendit. Cuius ſanè vniuerſa ratio hoc ferè concludi poteſt modo. Si nullum eſt quieſcēs in locali motu,nullus certe eſt flexus. ſi nullus eſt flexus, nullus planè eſt motus. Si nullum ergo in locali motu eſt quieſcēs,nullus certe eſt motus:ſed eſt motus,vt apparet, & flexus. eſt igitur quippiam quieſcens,quod neceſſario ad omnem motum qui per locum eſt requiritur & eſſe debet. Hæc ſanè videtur loci huius eſſe demonſtratio per hypotheticum concluſa ſyllogiſmum: cuius cum duo ſint (vt patet)connexa,pluribus variiſq; oſtenſionum rationibus illorum vtrūq; philoſophus declarare contendit: in primiſq; perſpicue ſatis id facere aggreditur ex claris cum inflexionis ipſius,tum directionis deſcriptionibus,quas breuiter hoc tangit in loco,quoniam de eiſdem prolixius in quarto de ſublimibus,quæ meteora vocant,commentario verba facit. Subiungitq; poſtmodum q̄ in omnibus dictis mutationibus quę ſcilicet per locum fiunt,pedum opera mediātibus flexibus videlicet & huiuſmodi directionibus,neceſſe eſt cum flexum, tum directionem ad vnicum fieri ſignum, ſiue punctum:quod in animalibus quidem quę pedum vtuntur officio,palàm eſt. Crus enim in poplite & genu flectūt:viciſſimq; in eiſdem membri eiuſdem directionem faciunt,licet in quibuſdam quæ genibus carent,id ita manifeſte non percipiatur,quibus tamen cum flexus,tum directio in locali certe accidunt motu:vt etiam in ijs quæ pedibus carent, fieri animaduertitur. Flexus enim & directiones eorundem fieri membrorum viciſſim & commutatim manifeſte cernūtur. Quo in loco animaduertendum eſt ſignum accipi ſiue punctum non mathematicorum more, qui ab illo omnem ſanè excludunt partem,ſed phyſicorum,qui illi concedunt partes,in quibus cum flexiones membrorum,tum directiones in locali motu fieri cenſentur. poſt quæ dicta ſecundum ſubdit ſyllogiſmi connexum,quod tale(vt diximus)eſt:ſi nullus eſt flexus,nullus certe eſt motus. quam ſanè rē ex triplici animalium differentia ſecundum tria vniuerſi ipſius loca eiſdem aſſignata manifeſte oſtēdit dicēs, Flexu nō exiſtente, neq; progreſſio certe erit vlla,quæ terreſtribus nimirūm cōpetit animalibus:neq; volatus,qui volucrū ſanè generi eſt attributus:neq; natatus,quo aquatilia loco mouentur omnia, illa videlicet quæ loca commutare nata ſunt. His præmiſſis & declaratis philoſoph⁹ hypothetici ſupradicti aſſumpto prætermiſſo pro parte,motum ſcilicet eſſe, quod ſenſui manifeſte apparet,oſtēdit in omni locali motu neceſſario ineſſe flexum,quæ ſanè aſſumpti erat pars:in primiſq; id in bipedū oſtēdit genere:cuius certe oſtēſio multipedum etiam generi quadrare poteſt: poſtmodum vero id ipſum in ijs quæ pedibus carent animalibus demonſtrabit. Huiuſmodi autem oſtenſio mathematica eſt,& geometrica(vt aiunt)neceſſitate hoc procedens modo. Conſyderetur ſtans Socrates æquis ad lineam pedibus,nullo illorum aut procurrente,aut retrorſum adducto. In hoc poſituræ ſtans Socrates ſitu, manifeſte ad rectos ſtare videtur angulos. Stans enim omne, cum ad perpendiculum ſtet, ad rectos ſanè ſtat angulos. Etenim ſi angulorum quidem alter rei ſtantis ſit acutus,alter vero obtuſus:vt con-

Quid punctū phyſicum,& quid mathematicum.

cidat res illa neceſſe eſt eam in partem quæ ad angulum vergit acutum. Clarum præterea & manifeſtum eſt quòd ſtante Socrate eo poſitionis modo, æquilaterum fit trigonum, cuius ſupremus quidem angulus ſedis illius eſt locus, duo autem æqualia latera Socratis ſunt crura: baſis vero id quod in terra à pede ad pedem interiacet ſpatij. Iſto igitur ſtans figuræ habitu Socrates, moueatur & ambulare incipiat, & dextrum (verbi cauſa) protendat crus. hoc in caſu manifeſtum ſanè eſt quòd quoniam ſiniſtrum ſtat crus, totiuſque pondus ſuſtinet corporis, ad rectos illud ſtare angulos neceſſe eſt. Caderet nanque (vt retro dictum eſt) Socrates, niſi hoc ſtaret modo. Fit igitur rurſus poſt talem dextri cruris protenſionem trigonum rectangulum, hypotenuſam habens (vocant autem geometræ hoc modo trigoni latus angulo oppoſitum recto) ipſum protenſum dextrum crus. Porrò cum oſtenſum & demonſtratum ſit in mathematicis elementis quòd in rectangulis trigonis id quod ex hypotenuſa in ſe recurrente fit quadratum, æquale ſanè eſt ijs ſimul ſumptis quæ ex vtriſque fiunt lateribus angulum complectentibus rectum, cui ſubſternitur (vt diximus) & ſubiacet ipſa hypotenuſa: vicem autem hoc in caſu hypotenuſæ dextrum quod protenditur obtinet crus: maius igitur id neceſſario erit reliquis lateribus rectum complectentibus angulum. Quod etiam ex alio theoremate in eiſdem elementis oſtenſo palàm eſſe poteſt, vbi neceſſario colligitur quòd maiori angulo in trigonis maius certe ſubſternitur latus. Hoc igitur modo cum maiori ſubſternatur angulo dextrum crus quàm ſiniſtrum, erit maius. Verum priuſquam protenderetur & procurreret, æquum ſiniſtro (vt vidimus) dextrum erat crus. Neceſſe igitur eſt inflecti ſiniſtrum ſtans crus, quod vniuerſum corporis fert pondus, Ita quòd à genu ad calcem vſque ad rectos ſtet angulos: à coxa autem ad ipſum genu flectatur. Et hæc profecto loci huius vniuerſa eſt demonſtratio, qua oſtenditur neceſſario ea quæ loco mouentur animalia, id per inflexus planè efficere poſſe. Litera autem ferè omnis ex ijs quæ prædicta ſunt, eſt manifeſta, quòd ſcilicet ſtantia, ad rectos ſtant angulos: & quòd procurrens crus hypotenuſa fit ad reliquum quod ſtat crus, & quod eſt maius, cum ſit æquale illius quod ſtat reſpectu. Quamobrē neceſſariū eſt eo in caſu vt ſtans inflectatur vel in poplite, inquit, vel in conflexione. conflexionem vocans eum qui in coxa vel in humero fit flexum. Elephanti enim quoniam genibus carent, flexum in conflexione, id eſt in coxa faciunt, aut humero. Signum poſtmodum ſubiungit euidens quòd in ambulationis opere ſtantia ſemper flectuntur crura, & idcirco minora efficiuntur quàm procurrentia. Si quis enim, inquit, iuxta prætenſum deambulauerit parietem, imaginatique fuerimus illum capitis ſui vertice lineam in pariete deſcribere illo, non erit profecto illa recta, ſed obtorta, vt linea A B C D E, quæ infra eſt deſcripta. Flexū enim crus fit breuius altero in deambulationis opere, donec illi æquetur: quod poſtmodum viciſſim inflectitur, & rurſus fit minus illo quo pauloante erat maius: commutatimque ſemper hoc proceditur modo.

Quod hoc etiam in caſu liquidò comprehendi licet. Siquis enim iuxta prætenſum ſupponatur ambulans parietem, qui illius adæquetur magnitudini, alterque itidem ſupponatur in alio parietis illius ſtans latere, ad illumque intentis conſpiciens oculis, cuius mēſura corporis vſque ad oculorum orbes illi adæquetur parieti: hoc in caſu is ſanè aliàs quidem deambulantis vltra parietem hominis conſpiciet verticem, aliàs vero illum non cernet. Cum enim ambulans ille pedem protulerit, quoniam ſtans inflectitur crus, minuſque ſeipſo tunc efficitur, illius certe vertex non conſpicietur. Cum autem id ad procurrens rettahitur crus, illique ex æquo fit, tunc certe conſpici poteſt vertex. His præmiſſis ſubdit philoſophus quòd nonnulla loco moueri poſſunt animalia nulla crurum flexione facta, quemadmodum, inquit, reptantes mouentur infantes, & illi etiam facere videntur qui mutilatis ambulant pedibus, & genibus per locum mouentur. Verum in pueris & detruncatis, inquit, illis licet nullus in cruribus cernatur inflexus, in illorum tamen coxis is neceſſario adeſſe cenſetur. Vnde, inquit, antiquus de elephantis ſermo qui illos ſine aliquo deambulare inflexu aſſeuerabat, haudquaquam verus eſſe percipitur. Mouentur enim quæ ſic mouentur, quibuſdam cum in humeris tum vero in coxis effectis inflexibus. Quamobrem cōcludit nullum moueri poſſe animal rectum ſine aliquo crurum inflexu. Subiungitque continue & firmiter, ne vniuerſalem labefactare videatur propoſitionem, illud quod dictum eſt cum de infantibus pueris, tum de mutilatis mancíſque illis qui genibus reptantes mouentur: tum etiam illud quod fortaſſe ea tempeſtate in palęſtricis ludorum exercitationibus viſebatur, in quibus nonnulli per puluerem & arenam genibus nitebantur & ambulabant: quod ludi fortaſſe erat genus, aut exercitij, vt labore illo firmiores corporis redderētur vires. Ii etenim omnes licet moueri nullo crurum inflexu poſſint, non diutius tamen id queunt efficere, neque valenter & firmiter ambulare poſſunt: & alioquin in huiuſmodi etiam omnibus (vt dictum eſt) quanuis crurum non fiant inflexus, coxarum tamen conflexiones fieri ſumma eſt neceſſitas. Quoniam autem dixit quòd nullum rectum ſine inflexu moueri poteſt animal, huiuſce rei cauſam ſubiungit dicens: Ampla eſt enim ſuperior pars, à capite videlicet ad coxas vſque: quamobrem magnum etiam debet eſſe membrum, id eſt ampla etiam debent eſſe crura, vt ſcilicet inferior animalis pars cum ſuperiori commēſuratam habere poſſit proportionis normam. Flexum igitur alterius ſemper cruris in omni progreſſionis opere neceſſe eſt eſſe. quod etiam per rationem ad impoſſibile deducentem (vt retro vidimus) nūc manifeſte demōſtrat philoſoph⁹. Niſi enim eiuſmodi fieret inflex⁹, idē ſanè crus

Quid hypotenuſa.

Antiquum de elephātorū ingreſſu ſermonē haudquaquā eſſe verū.

Ratio ad impoſſibile deducens.

genus. Nam reliquam pro duabus pinnis motionem reſidua corporis parte incuruata perficiunt, quemadmodum dictum eſt prius. Plani autẽ piſces tum pinnarum loco corporis vtuntur latitudine, tum vero pinnulis duabus. Qui autem omnino ſunt plani, qualis eſt raia, tum ipſis natant pinnulis, tum extremo corporis ambitu, illum dirigentes viciſſim & inflectentes.

QVia propoſitum eſt Ariſtoteli oſtendere (quod retro etiam diximus) in omni animalium locali motu neceſſario quarundam flexum partium reperiri, idque pedatis oſtenſum eſt omnibus contingere animalibus: (nãque in bipedum genere procedens demonſtratio ad multipeda etiam omnia eadem rationis via planè deduci poteſt) hoc in textu idipſum ijs etiã quæ pedibus carent animalibus neceſſario ineſſe oſtenditur, omniaque illa ad localem ſanè motum flexionibus indigere demonſtratur: vt vniuerſalis ſcilicet huiuſmodi ſit oſtenſio, animalia omnia quęcunque ſeſe loco mouent, membrorum quibuſdam flexibus neceſſario ſe mouere: in primiſque mirifice ſanè & ſolertiſſime omnes differentiarum colligit modos per quos pedibus carentia animalia loco ſe mouere conſpiciuntur, in quibus neceſſario partium quoſdam fieri infléxus clariſſime oſtendit & docet. Dicit igitur quòd in eo animalium genere quædam vndoſo procedere videntur motu, id eſt, ſinuoſo fluctuantique, & vndarum eleuationi ſimili corporis procedunt motione: quod ſanè bifariam accidere videtur. aut enim curuaturæ illæ & vndoſæ corporum inflexiones totæ ſuper terram ſunt, & in terrarum fiunt ſolo, qualis ſerpentum omnium eſt inflexus: aut ſuperne curuantur & arcuantur, qualis animalium viſitur eſſe motus illorum quæ à corporis recuruo habitu campas græci appellauere, noſtri vero erucas vocant. Verum quocunque id accidat modo, certum eſt, inquit, vndoſum hunc corporis motum, ſiue ſuperne is, ſiue inferne & ad terram fiat, inflexum quendam eſſe, & ſine inflexu fieri non poſſe. Subdit poſtmodum Ariſtoteles aliam eiuſmodi animalium differentiam, in qua neceſſario etiam reperiri videtur inflexus, dicens: Alia vero attractu vtuntur, vt lumbrici, qui terræ dicuntur inteſtina: & hirudines, quas ſanguiſugas ab effectu vulgo appellant. Clareque admodum oſtendit, & tanquam ſub oculis ponit quænam attractio ſit illa qua eiuſmodi ſe loco mouere queant animalia. Parte enim, inquit, ſui priore procedere videntur, ad quam poſtmodum poſteriorem corporis partem, id eſt corporis reliquum quod supereſt, attrahunt. Et profecto ita ſe habet res. Vermes enim illi quos lumbricos vocant, ſimiliterque hirudines in omni progreſſu extendunt quidem priorem corporis partem, quæ tunc admodum tenuis efficitur & exilis, cum craſſa ſit poſterior pars: illamque poſt extenſionem ſtabiliunt & firmãt: poſtmodumque tractu quodam & ipſa poſterior extenditur pars priorem verſus, extenſioneque illa tenuis fit & exilis, quæ prius plena erat & craſſa: priorque pars quæ tenuis ante fuerat, tunc ſanè craſſeſcere incipit: eoque modo cum prioribus tum poſterioribus corporis partibus extenſis aliàs, aliàs contractis, & ex craſſis viciſſim & plenis, tenuibus & exilibus effectis, iſthæc per locum ſe mouere viſuntur animalia. Hoc autem fieri non poteſt niſi tractarum trahentiumque inuicem partium, & tanquam ſubintrantium & exeuntium, & cum eminentium, tum depreſſarum, licet non manifeſti vt in alijs & apparentes, obſcuri tamen & latentes fiant inflexus. Quæ ſanè res in ijs quæ ſinuoſo fluctuantique corporis procedunt tractu, quem vndoſum philoſophus appellat motum, clarius profecto & euidentius conſpici datur. Manifeſtum enim eſſe dicit in eiuſmodi animalibus quòd niſi duæ vna maiores eſſent, haudquaquam iſthæc ſe mouere poſſent animalia. id autem indicat flexum illum in eiuſmodi omnibus eſſe cauſam. Quæ autem duæ ſint iſtæ vna maiores, & quòd neceſſario exiſtant eiuſmodi, hoc animaduertamus modo. Sit incuruatio & flexus factus à ſerpentis corpore, A B, B C: ducaturque linea ſub flexu & curuatura illa A C. Manifeſtum ſanè eſt quòd figura ex ijs efficitur trigona, cuius duo latera A B, B C, inflexus eſt ille de quo loquimur: tertium vero A C, terræ ſpatium ab inflexu curuaturaque illa deprehenſum. Dicit igitur, ſi moueri debet animal quod ſanè vndoſo mouetur inflexu, neceſſarium certe eſſe vt duo illa latera inflexum complectentia, tertio ſint latere, videlicet A C, ampliora & maiora, vel moueri id animal non poſſe neceſſe eſt. Quod hoc oſtenditur modo. Extendantur duo illa trigoni A B C, latera, id eſt inflexus ille A B, B C, & extenſa tertio applicentur lateri A C. Vel igitur illi quadrabunt & æqua erunt, ita quòd tota A B C æqualis erit lineę A C, vel minora erũt illa duo latera, vel erunt maiora. nec ſanè aliud dare contingit. Si erũt duo illa latera tertio maiora, habemus ſanè quod intẽdimus, ꝙ animalia ſcilicet illa quę vndoſo ſerpũt motu, propter inflexũ mouẽtur, quoniã duæ illę lineæ inflexum complectentes, tertia ſunt maiores. Si autem duo illa latera tertio erunt æqualia, ita quòd extẽſa A B C linea quę curua erat, lineæ æquetur & quadret A C, tunc eo in caſu minime moueri poterit animal, locũq; cõmutare. Sẽper enim idẽ loci ſpatiũ occupabit, in eodẽq; lineæ A C interſtitio perſeuerãter manebit. multoq; magis

Quis vndoſus ſit corporis motus.

Erucæ quas cãpas vocãt.

Lumbrici. Hirudines.

iſtuc ipſum accidere videbitur ſi duo illa latera tertio ponentur minora. id enim quod mouetur, vt aliquid ſemper vlteri⁹ carpat ſpatij eſt neceſſe, quàm corpore prius occupabat ſuo. Oportet igitur vt in animalium illorum motibus proculdubio fiant inflexus, vt ſubiectā ſpatij carpere & abſumere poſſint longitudinem. Quo in caſu mutuo ſanè iſta ſe inducunt & iuuant. Quoniam enim inflexus eſt, duæ nimirum lineæ maiores ſunt vna: & rurſus quoniam duæ maiores ſunt vna, merito inflexus eſſe

Vniuerſalis in locali motione concluſio.

cenſetur. His declaratis vniuerſalem philoſophus in locali motu ſubdit concluſionem, ſiue pedata eo moueantur animalia, ſiue quæ pedibus carere cernuntur, quocunq; prædictorum iſta moueantur modorum. In omnibus enim inquit contingere motum, quoniam alia quidem illorum pars extenditur, & ad rectitudinem peruenit: alia autem flectitur & incuruatur. quod hominis exemplo & dictum eſt prius: & nunc nihil (vt arbitror) obſtat vt id ipſum vtiliter etiam repetatur. In illius enim progreſſione procurrens ſemper extenditur crus, rectumque efficitur: ſubſequens vero, quod vniuerſum corporis fert pondus, incuruatur & flectitur. Idque ipſum in omni animalium genere quæ progreſſione loca commutant, contingere ſanè deprehendet quiſquis rei iſtius non oſcitans fuerit æſtimator. Idem etiam euenire ijs animalibus quæ ſaltu loca permutant, ſubſequenter affirmat, ſiue pedes habeant, ſiue illis carere videantur. Flexum enim iſthæc omnia in inferna corporis faciunt parte. quod in pedatis quidem manifeſtum eſt, vt in pulicibus, locuſtis, & id genus cæteris eſt videre. Incuruatis enim lõgioribus pediculis, quos duos extremos iuxta aluum gerunt, & ad terram innixis, iſthæc omnia ſalire

Pulices. Locuſtæ.

conſpiciuntur. Quæ res etiam in eo quod pedibus caret ſaltantium genere manifeſte deprehenditur. Arcuatis nanque & incuruatis corporibus iſthæc omnia ſalire & eiaculari videntur. Poſt quæ dicta id ipſum etiam in aquatili volucriq; reperiri oſtendit genere. Alas enim volucres, dum loco ſeſe mouent & volant, cum extendunt, tum contrahunt ſuas: eodemque piſces modo peculiaribus vtuntur pinnulis. Ex quorum numero quicunque oblongioris ſunt corporis, duas tantum habent pinnas (vt retro eſt oſtenſum) duarumque vicem reliquarum vnico corporis ſupplent inflexu, vt anguillarum eſt genus omne. Planos autem piſces, quales ſunt paſſeres, ſoleæ, rhombi, nonnullique id genus alij, ad natatum cum pinnis vti dicit, tum corporis expanſi latitudine. Fluctuant enim quodammodo, & extremis corporis ſinuantur partibus. Quæ ſanè natatio aliud nihil eſſe deprehenditur quàm partium earundem cum incuruatio, tum rectitudo, & directio, & inflexus viciſſim cõtinuoque facti. De

Plani appellati piſces. Paſſeres. Soleæ. Rhombi.

raia vero poſtmodum quæcunque pro capitis iſtius concluſione adducit, clariora certe ſunt quàm vt explicationis vllo indigeant lumine. Cum enim inter planos maxime ſit piſces, & penitus plana ipſa raia, & magnitudinis habeat ſatis, contractiones huiuſmodi & extenſiones in extremo illius corpore maxime ſunt conſpicuæ. Verum non ab re hoc in loco animaduertendum eſſe cenſeo, hunc videlicet textum ab illo qui hac de re in primo de animalium partibus legitur libro, multum diſſentire. Ibi enim de raia verba faciens hæc ad literam ſcribit. Ex ſelachijs autem quædam pinnas non habent, vt plana & caudata, ſicut raia & paſtinaca, ſed ipſis natant latitudinibus. Hoc autem in textu (vt vidimus) raiam dicit tum ipſis natare pinnulis, tum extremo corporis ambitu, id eſt latitudine ſua. Quãobrem hoc in loco (niſi animi fallor) aliquod ſubeſſe videtur mendum. nanque pro recepto habetur, & in confeſſis ſanè eſt, raiam pinnas non habere, vt ex ſuprà enarrato de animalium partibus textu clare percipitur: & hic non obſcure etiam ſignificari videtur, cum dicitur planos piſces partim duabus vti pinnulis, partim corporis latitudine. Qui autem omnino ſunt plani, qualis eſt raia, ipſam ſcilicet à prioribus ſeparans per illud additum omnino, non eo, quaſi dicat, mouẽtur modo, ſed extremo corporis ambitu. ita q; textus iſte legi ita recte poterit. Qui autem omnino ſunt plani, qualis eſt raia, nõ pinnulis, ſed extremo corporis ambitu. & quæ ſequũtur. Niſi forte per pinnulas, impropriè tamẽ, extremas quaſdam pennarũ ſpecie inciſuras intelligi voluit quæ in ipſarũ corporis viſuntur ambitu.

Raia. Paſtinaca.

DVbitare autẽ quis ſanè poſſet quonã modo aues quaternis moueãtur notis, vel dum volant, vel dum ambulant, quaſi dictũ ſit quòd ſanguine prædita omnia quatuor mouentur notis. At hoc dictum non eſt, ſed q; non pluribus. Verũenimuero neq; volare poterunt membris ablatis, neq; ambulare alis detractis. Nã neq; ipſe niſi cõmotis humeris ambulat homo. Verum omnia (quemadmodum eſt prædictũ) mutationem inflexu & extenſione faciunt. omnia enim in ſuppoſito & quaſi cedente quodamtenus progrediuntur. Quamobrem neceſſe eſt, niſi in alia inflexus fiat parte, at ſaltem vnde eſt principium, ijs quidem quæ membranaceas habent alas, ipſius membranæ: auibus autem, ipſarum alarum: cæteris vero, earum partium quæ iſtis proportione reſpondent, vt

piſcibus. Nonnullis autem, vt ſunt ſerpentes, in corporum curuaturis inflexionis ineſt principium. Vropygium autem volatili ineſt generi ad dirigendos volatus, vt nauigijs gubernacula: quod neceſſe eſt etiam in ipſa inflecti adhæſione. Quamobrem & illa quæ ex membrana integras habent alas, & illa quæ pennis quidem diſcretas eas habent, verum vropygium ad eiuſmodi vſum illis eſt ineptum, vt pauones exiſtunt, & gallinacei, & omnino quæ volacia non ſunt, haudquaquam directe volare poſſunt. Ex ijs etenim quæ ex membrana integras habent alas, nulla omnino vropygium habent: quamobrem, vt gubernaculo carens nauigium, feruntur quocunque fors tulerit vnumquodque impactum. Similique modo vaginipenna, vt ſcarabæi, & melolōthæ, & ea quæ nullo inuolucro recondũt pẽnas, vt apes, & veſpæ. Præterea etiam ex volucrum genere illa quibus inutile eſt vropygium, vt porphyriones, & erodij, & omnes aquaticæ volucres vropygij vice extenſis volant cruribus, illiſque ad dirigendos volatus vtũtur pro vropygio. Vaginipenno autem generi tardus & imbecillis eſt volatus, quoniam ad corporis pondus non ex proportione alarum habent naturam: ſed illud quidem grande eſt, alæ vero paruæ & imbecilles. Quẽadmodum igitur ſi quis onerariam nauim remis tentet propellere, ſimili iſthæc modo volatu vtuntur: & alarum naturæq; imbecillitas ad id nonnihil facere videtur. Inter aues autem pauoni quidem vropygium quandoque ob magnitudinem nulli vſui eſt: quandoq; vero, quoniam decidit, nihil iuuare poteſt. Contrario autem ſe habent modo aues in alarum natura, ad ea quæ integras ex membrana habent alas: maxime autem quæ ex eis ſunt præpetes. Huiuſmodi vero ſunt quæ incuruos habent vngues. Harum nanque volandi pernicitas vitæ vſui eſt. Apta autem ad peculiarem illis motum cætera corporis videntur eſſe membra. omnibus enim paruum eſt caput, collum craſſum, pectus cum validum, tum acutum: & acutum quidem, vt bene viam paret, quaſi lembi prora: validum vero carnis obeſitate, vt incurſantem propellere poſſit aërem, idque ex facili, & nullo labore. Quæ vero retro ſunt, leuia, & in anguſtum rurſus coëuntia, vt priora conſequi poſſint, latitudine aërem non trahentia. Et de ijs quidem hoc determinatum ſit modo.

QVoniam oſtenſum eſt retro ſanguine prædita animalia omnia quaternis corporum moueri notis, ambigere autem poſſet quiſpiam hac de re & dubitare in bipedum genere, dicereque fortaſſe id verum non videri: aues enim quæcunque volant, duabus ſanè moueri alis: quæ vero ambulant, vt altiles ferè omnes, & ſtruthiocameli, pedibus moueri & progredi duobus: idcirco hoc in textu dubitationem hanc ſoluere contendit philoſophus, & ambiguitatem explanare: oſtenditque inſuper, quod hucuſq; nõ fecerat, hominẽ etiã ipſum quaternis corporis moueri notis. Duobus autẽ modis illi occurrit dubitationi. in primis nanque abnuit ſe dixiſſe & affirmaſſe ſanguine prædita omnia quaternis moueri notis: verum prædictum conſtitutumque à ſe fuiſſe inquit quòd huiuſmodi animalia non pluribus quàm quatuor mouentur notis. Non enim vt illorum nonnulla duas excedere & ſuperare videntur notas, ita eſſe quædam aſſeuerandum eſt quæ quatuor excedere & ſuperare notas cenſeantur. Impoſſibile nanque eſt ſanguine præditum animal pluribus quàm

quatuor moueri notis. Exanguibus enim (vt retro vidimus) iſtuc proprium & peculiare eſſe cenſetur. Et prima quidem ad dubitationem reſponſio hoc procedere videtur modo, per eum videlicet rationis occurſum quem rhetores κατ' ἔνστασιν appellant, cum negatur ſcilicet id quod ambiguitatē facere videtur: quæ facilior ſanè eſt via, & ſub manum controuerſiam ſedat, & terminare videtur. Secundam autem poſthac adducit philoſophus dubitationis huiuſce reſpōſionem, valentiorem quidem illam & operoſiorem, κατ' ἀντιπαράστασιν ijdem appellant rhetores, cum factum videlicet ſiue dictum admittitur quidem & conceditur, verum recte factum, aut vere dictum id eſſe iure & merito cōtenditur. Occurrit igitur illi dubitationi philoſophus dicens: Verumenimuero neque volare poterūt aues membris ablatis, neq; ambulare alis remotis. Quaſi hoc in loco confirmet & approbet ſe dixiſſe ſanguine prædita omnia quatuor corporis moueri notis: quod auibus etiam ipſis, de quibus in præſentia ambigitur, manifeſte contingere deprehenditur. Siquis enim auis crura ſucciderit & decurtauerit eo loci vbi coxæ eſt vertebrum, oculata percipiet fide auem illam alis ſe mouere non poſſe. Similique modo ſi quis ab aue alas remouerit ea in parte qua reliquo corpori iūctus eſt humerus, haudquaquam auis illa pedibus ambulare poterit. Quatuor igitur notis volucrum genus omne cum volā do, tum ambulando ſeſe loco mouere cenſendum eſt, alis ſcilicet crura iuuantibus dum ambulant, viciſſimq; alis cruribus ſuppetias ferentibus dum volant. Quam ſanè rem ab homine ipſo, qui maxime (vt retro dictum eſt) bipes eſſe percipitur, mutuato oſtenſionis exemplo, manifeſte ſanè declarat & docet. Inquit enim illum non niſi commotis & iactatis humeris ambulare. & profecto ita res ſe habere videtur. motis enim pedibus in ambulandi opere, viciſſim humeri commouentur. quod liquidò dignoſci percipique poteſt ſi quis hominem ligatis poſt terga manibus ambulare aut currere cogat. humerorum enim vtrinque quendam conſpiciet motum. Quaternis igitur ſine cōtrouerſia homo etiam mouetur notis. Generalem poſtmodum ſubdit concluſionem, & quaſi dignitatis cuiuſdam in animalium locali motu aſſertionem, omnia videlicet quæ loco mouentur, per inflexus membrorum aliquos & extenſiones id ſanè facere. omnia nanq;, inquit, in ſuppoſito, & quaſi cedente aliquo quodamtenus progrediuntur. quæ litera hunc ſanè habere videtur intellectum, ꝙ omnia ſcilicet quæ loco mouentur animalia, in conſtitutis à rerum natura ſibi mundanis regionibus quodamtenus moueri conſpiciuntur. Piſces enim (verbi cauſa) qui ſuppoſitum habent mare, naturam videlicet humidam, & natationibus cedentem, vniuerſa natando non peragrant maria, ſed quodātenus id facere conſpiciuntur, & peculiaria quædā incolere viſuntur loca. Alij nāq; littora amant, qui in altū non penetrant: pleriq; cōtrà altū ſemper petūt, littoraq; declināt. Pari rationis modo volucrū genera, quorū volatibus ſuppoſitus cedit aër, vniuerſum nō trāſmeāt aërē, ſed quodātenus per illū ferūtur, neq; omnibus in locis eadē volucrum reperiuntur genera. Terreſtriū quinetiam animalium ſpecies ſimili ſanè in terra mouentur modo. Monticolæ nanq; ſaxis & montibus gaudent, raroque plana petunt & campeſtria loca. Quæ vero rura & latos amant campos, ad montoſa & ardua non accedunt. Adeo vnumquodque generatim animal ſuam ſequi naturam vbiq; conſpicitur. Quo certe in loco non ab re poſitum eſt illud. & quaſi cedente. nam niſi ſuppoſita ijs animalibus cederet natura, nullus profecto vnquam fieri poſſet motus. Niſi enim aër & aqua impulſi loco cederent: (hæc enim duo ſunt elemēta in quibus localis fit motio) nullum ſeſe loco mouere poſſet animal. Quia autem dixit omnia quæ loco mouentur, per inflexus aliquos & extenſiones id facere, ſubdit dicens, ſi non in alia corporis parte eiuſmodi inflexus & extenſiones fieri animaduertuntur, in principio ſaltem, vbi ſcilicet innaſcuntur, aut copulantur & iunguntur membra ad localem facientia motum, illa fieri eſt veriſimile. ſtatimque ad partialē huius rei reuoluitur oſtēſionē. ijs enim, inquit, quæ ex fragili membrana integras habēt alas (ſic enim id genus quod græci vnico vocabulo ὁλόπτερον vocant, pluribus exprimere placuit) in ea corporis parte fiunt inflexus, in qua membranulæ illæ originem & exitum habere videntur. In volucrum autem genere eo certe in loco hæc fiunt, vbi illis alarum ſunt initia: vt in piſcium genere id ipſum in pinnarum initijs quæ ſupradictis proportione reſpondent membris, proculdubio fieri animaduertitur. In ſerpentium autem & reptili vniuerſo genere huiuſmodi inflexus & extenſiones in corporum aſſerit eſſe curuaturis, id eſt in ſpinæ vertebris, ſecūdum quæ cum inflecti, tum dirigi & extendi hæc poſſunt animalia. His præcurſis, quoniam vropygium, quam caudam etiam vocare poſſumus, licet hæc in quadrupedum genere magis proprie dicatur (quam οὐρὰν græci vocant) volucrū generi multum quantum ad ipſos facere videtur volatus, de illius vſu & commoditate, finaliq; cauſa pertractare aggreditur, dicitq; illam volucribus naturam architectatam fuiſſe, vt ſcilicet in volādi opere illorum dirigeretur curſus, quæ ſanè auium pars aërio in tractu idem poſſe videtur quod in mari gubernaculum ad nauium dirigendos moderandoſque curſus poteſt. id autem cum faciat vropygium, ſiue cauda cum inflexu, tum extenſione, hæc ipſa ea in parte fieri neceſſe eſt, vbi illius eſt exortus, & in ea ſcilicet parte ſecundū quam volucrum corpori adhæret. Quo in loco animaduertēdum eſſe cēſeo vropygij nomen pro pennis illis accipiendum eſſe quæ illi adhærent & infixę ſunt parti quam caudā vulgo appellare conſueuimus, licet proprie pars illa ſit quæ in extremo auium corpore, cui (vt diximus) infixæ ſunt pēnæ, viſitur. Huius enim cū inflexione, tum extenſione, omnes nimirū illi adhærētes & infixas pēnas & inflecti & extendi neceſſe eſt. Et idcirco inquit philoſophus ꝙ quæcūq; ex volucrum genere aut iſta carent parte, qualia inſecta ſunt omnia quæ integras ex fragili membrana gerunt alas, vt apes, veſpæ, crabrones, cæteraque id genus: aut ſi habuerint illam, inepte tamen

ἔνστασις. ἀντιπαράστασις.

De vropygij cōmoditate & finaliq; illius cauſa.

Vropygium

& incommode habere videntur, vt ex eorum pleraq; ſunt numero quæ ſciſſiles & pennis diſtinctas habent alas, pauones videlicet, gallinacei, anſeres, aliæque eiuſmodi alites, quæ non alte volāt, ſed humi degunt: omnia profecto iſta, inquit, haudquaquam recto volare curſu poſſunt, cum naturalis ſcilicet illæ caudæ temo vel omnino deficiat, vel inepte admodum & incommode illis ſit applicatus, & ad mouendum inutilis. Vbi etiam genus id late diffuſum & patens quod ὁλόπτερον appellauit, nos ex fragili membrana integras gerens alas Plinium ſequuti inuertimus, bifariam diſterminat, feliciq; nominū copia illis ſignificātia imponit vocabula, κολεόπτερα vocans illa quę vaginipenna, nomē de nomine reddētes noſtri appellāt, quales certe ſunt pillularij, ſcarabęi, & melolōthæ, & pleraq; alia eiuſmodi animalia, quæ vaginarū inuolucris fragiles admodū & imbecilles recōdunt alas. Quibus hac in parte oppoſitum ſanè genus ἀνέλυτρον vocat, id eſt nullo inuolucri munimento ſuas condens alas: vt ſunt apes, veſpæ, muſcæ, cæteraq; id genus omnia. Vniuerſa enim iſta (vt diximus) animalia quoniam omnino carere videntur cauda, non recto ſanè, ſed tranſuerſo & vacillanti feruntur volatu, tanquam gubernaculis carentia nauigia, quæ ventis fluctibuſque impulſa rectos haudquaquam dirigere poſſunt curſus, ſed quocunque contigerit nullo ordine appellere conſpiciuntur. Similique feruntur, inquit, modo, quæcunq; etiam ex auium genere inutiles habent caudas. illius enim incommoditas in ijs etiam vt in altilibus, & ineptitudo, ſicut male applicitus (vt dictum eſt) temo, illis nimirum ad dirigēdos volatus officere videtur. Huiuſmodi autem porpbyriones dicit eſſe, & erodios, quas Diomedæas appellant aues. Quoniam autem ex volucri genere male & inepte caudatum, aquatilium videtur eſſe auium vniuerſum genus, quod circa lacus paludeſq; & æſtuaria degit, vt ſunt grues, mergi, fulicæ, cęteraque eiuſmodi alia, quæ tamen ſatis recte volare conſpiciuntur: ſubdit cauſam dicēs iſthæc omnia extenſis retro cruribus caudarum vice ad dirigendos vti volatus: quod in gruibus quarum longiſſima ſunt crura, percipitur maxime. Subdit poſtmodum cauſam philoſophus cur illa quæ vaginipenna vocauimus, tarde ſanè & imbecilliter volant: quæ res in ſcarabæis, cicadis, melolonthiſque liquidò conſpici poteſt: aſſerens ſcilicet cum alarum naturam corporum oneri non eſſe commenſuratam, verum illud amplum eſſe ſatis, alas vero paruas & minutas: tum earundem etiam imbecillitatē & debilitatem eſſe in cauſa cur illa pigro debilique ferantur volatu: huiuſmodiq; rem ſignificanti ſanè nauis onerariæ exprimit ſimilitudine, quæ minutis impulſa remis, vel non mouetur omnino, vel tarde admodum debiliterque mouetur. Neque id ab re, mehercule. Vaſta nanque onerariæ nauis eſt moles, inſtrumentum autem & remigium minutum eſt & infirmum: vt in illis grandiuſculum quidē eſt corpus, alæ vero debiles & minutæ, cum ad profundum nō deſcendant, ſed extremis corporis inhæreant partibus. Caudam autem nihil ad volandum pauonibus conferre dicit, cum propter incommodam illius magnitudinem, tum quia ſtatis illam temporum curriculis abijcere viſuntur. Dum igitur habeant caudas pauones, inepte ſanè ad id operis illas habent. quòd vero illas amittūt, ab eiſdem certe in volando iuuari non poſſunt. Subditque poſtmodum Ariſtoteles contrario ſe habere modo circa alarum membra præpetes à celeri pernicique volatu appellatas volucres, & illas quas ex integra habere membrana dictum eſt alas. Præpetes nanque validam alarum habent naturam: illæ vero debilem (vt diximus) & imbecillem. In præpetum autem genere maxime vncis armatas vnguibus connumerat volucres, quarū pernicitatē plurimum illis cōducere & ad vitæ vſum facere dicit. Cū enim iſthæc omnia animalia ſint carniuora, raptoque viuant: vt alia volando præuertere poſſint & capere, tum motionis illis eſt conceſſa celeritas, tum validæ inſuper vires, animique præſtantia & generoſitas qua ſe maiores & aggrediuntur & ſuperant volucres. Huiuſmodi autem ſunt aquilarum præcipue legitimum genus, & accipitrum: tum earum omnium quæ adunca roſtra, & incuruos habent vngues. Quibus etiam cum ad volatus celeritatem, tum ad vires & robur habilem corporum conformationem, commode ſubminiſtrantem & illis deſeruientem eſſe aſſerit. Caput enim paruum habēt, & pectus anguſtum, & quaſi carinarum lemborumq; proris ſimile, vt occurrentem facilè proſcindāt aërem: quod etiam validum eſt, & carnium thoris obeſum, vt paruo negotio non ſolum ſcindere, ſed etiam inſtantem propellere poſſit aërem. Collū autem craſſum habent & breue. longum enim omne imbecillum eſt, vt ipſe in quarto de animalium partibus libro dixit. quo in loco nullum ex ijs quæ incuruos habent vngues, longi eſſe colli aſſerit, cum illorum, inquit, vita in fortitudine conſiſtat, longitudo autem imbecillitati atteſtetur. Poſteriora vero corporis in ijs animalibus, & quæ retro ſunt mēbra, cum leuia eſſe dicit, tum in anguſtum coëuntia, vt priora ſcilicet facilè conſequi poſſint, & ne latitudine ſua multum ſecum aëris cogantur attrahere. His enarratis vniuerſum hac de re claudit ſermonem, dicens: De retro dictis huiuſmodiq; omnibus hoc conſtitutum ſit modo.

ὁλόπτερα

κολεόπτερα

ἀνέλυτρα

Porphyriones Erodij, quas Diomedæas vocant aues.

Inepta ad volandū pauonū cauda.

Præpetes volucres.

Incuruos habētis vngues non longi eſſe colli.

QVód autem erectum ambulare debet animal quod quidem neceſſario ſit bipes, & ſupernas corporis habeat partes leuiores, grauiores autem eas quæ illis ſubſtāt, eſt manifeſtum. Eo enim ſolum ſe habens modo ſe ipſum facilè ferre poterit. Quāobrē ſolus inter animalia homo erectus exiſtens crura habet ad ſupernas cor-

poris partes ex pedeſtribus maxima & firmiſſima. Quod ſanè palàm facit id quod infantibus accidit. non enim erecti ambulare poſſunt, quoniã omnes ſunt pumiliones, maioreſq; & valẽtiores quàm dictet ratio ſummas imis corporis habent partes: procedente vero ætate infima maius accipiunt incrementum, donec ad iuſtam perueniant magnitudinem: tuncq; erecti ambulare poſſunt. Aues autem cũ ſint leues, bipedes exiſtunt, quoniam retrouerſus illis eſt onus, ceu æneos faciunt equos qui priora ſurſum elata habent crura. Cauſa autem cur maxime bipedes exiſtentes aues ſtare valeant, eſt quoniam habent clunem femori ſimilem, talemque vt duo videantur habere femora, id ſcilicet quod eſt in crure ante inflexum: & illud quod à ſedis loco ad hanc tendit partem. Eſt autem non femur, ſed clunis. Niſi enim eſſet tanta, auis ſanè bipes nõ eſſet. Quemadmodum enim hominibus, & quadrupedum generi, ſi ab exigua ſtatim coxa eſſet femur & reliquum crus, valde profecto ad lapſus pronum illarum eſſet corpus. Nunc autem longa exiſtens ad medium vſque protenditur vẽtrem. Quãobrem ibidem ſuffulta crura vniuerſum geſtant corpus. Manifeſtumque etiam èx ijs eſt quòd erectæ perinde ac homines nequeunt eſſe aues. Alarum enim natura ita ſe habente corpore, illis eſt vtilis. Quòd ſi erectæ eſſent, ad nullum ſanè eſſet vſum: quales alatos pingunt Amores. Simulq; ex ijs quæ dicta ſunt, palàm eſt neque hominem neque aliud quippiam tali figura alatum eſſe poſſe: non ſolum quoniam pluribus q̃ quatuor mouetur notis ſanguine præditum animal, ſed quoniã is alarũ habitus *illis* naturaliter motis nulli vſui eſſe poſſet. Natura autẽ nihil cõtra naturã facit.

Hoc in textu, vbi non admodum difficilis eſt litera, oſtendit philoſophus q; neceſſe eſt animalia illa quæ recto corporis habitu ambulare debent, tum bipeda ſanè eſſe, tum leuiores ſupernas corporis habere partes, infernas vero grauiores. quam rem ex hominis conformatione & figura, qui erectæ maxime eſt ſtaturæ, nobis ob oculos ponit. nam & bipes eſt homo, & ſupernas corporis partes leues habet, infernas autem graues & conſtantes. Ex numero enim eorum quæ pedes habent animalium, homo cum maiora & grauiora, tum valentiora & robuſtiora habet crura: quapropter in quarto de animalium partibus libro hac de re verba faciens Ariſtoteles, necnon proceræ illius ſtaturę cauſam adducens, iſthæc ad verbum ſcribit. Homo igitur anteriorum loco crurum brachia habet & manus. Erectus eſt enim animalium ſolus, quoniam illius natura ſolummodo & eſſentia eſt diuina. Portò diuini opus eſt intelligere & ſapere. id autem haudquaquam eſt facile, ſi multum ſuperne corpus ingruerit. onus nanque cogitationem & communem ſenſum nõ bene mobiles reddit. Quo in loco (vt videtur) cauſam quidem proceræ hominis ſtaturæ & habitus, leuitatem ſupernarum aſſignat partium: illius autem cauſam aſſerit peculiare & proprium hominis opus, quod intelligere eſt & ſapere. Hic autem materialem huiuſce rei aſſignare videtur cauſam, animal inquiens quod erectũ ambulare debet, neceſſario tũ bipes eſſe oportere, tũ ſupernas corporis partes leues habere, infernas vero graues & ſtabiles. nanque ſolo eo ſe habens modo, ſeipſum facilè ſuſtentare & ferre poterit. Ex his nobis intelligere dans verbis, quòd ſi ſecus accideret, & ſuperiora quidem grauiora eſſent, inferiora vero leuiora & infirmiora, neque bipes profecto id eſſet animal, neque recte ambulare, & ſe ipſum facilè ſuſtentare & ferre poſſet. Quoniam autẽ illud oſtenſionis exemplum à firmo, integræque ætatis aſſumptum eſt homine, id ipſum viceuerſa ab eodem declarat homine dum imperfectus eſt adhuc, neque exactum corporis habet habitum. Infantes enim, inquit, quoniam pumiliones ſunt & nani, ſupernaſque corporis partes cum maiores, tum grauiores infernis habent, neque ambulare, neque erecte ſtare, & ſeſe ſuſtentare queunt. Quos etiam hanc ob cauſam cum obliuioſos eſſe in commentarijs de memoria dixit, quoniam ſcilicet pumiliones & nani ſunt, multumque ponderis ſuperne impoſitum habent: tum ob vehementem motum, qui propter incrementa corporis calido

Cur homo proceræ ſit ſtaturæ.

Cur infantes neq; recte ſtare: neq; bene ambulare poſſint.

operante vegeto perpetim excitatur. Quæ poſtmodum hac de re ſubdit, clara profecto ſunt, nulloq́ indigent explanationis auxilio. Ad reliquum poſtmodum bipedum tranſit genus, aues ſcilicet, quas, cum ſint leues, bipedes eſſe dicit, quoniam corporis totius pondus illis eſt retro, & ad clunes vergit. Manifeſtamq; huius rei ſimilitudinem nobis adducit, æneorum ſtatuas equorum, quas prioribus erectis cruribus, ſalientium habitu, duobus poſterioribus innixas & ſtãtes fingunt artifices. Huiuſmodi nanq; ſigna icci‍rco duobus ſtare cruribus poſſunt, quoniam poſteriores illarũ partes graues ſunt ſi ad anteriores comparentur, quæ cum leues, tum inanes plerunq; fiunt, & vacuæ, quamobrem totum ſimulacri illius ſuſtinent pondus. Cauſamq; poſtmodum ſubdit cur bipedes exiſtentes aues ſtare poſſint. Eſt autem hæc, quoniam coxam habent femori ſimilem, & omnino eiuſmodi, vt duo videantur habere femora. Eſt autem coxa, ſiue clunis, pars illa quam greci ἰσχίον appellant, validum ſcilicet illud os in homine quod à fine exoriens ſpinæ ſupra ſedem vtrinque porrigitur. Femur vero, quod μηρὸν græci vocant, vniuerſi cruris ſuperior eſt pars, quæ ad genu finitur & terminatur, ſurſumq; in coxæ acetabulis firmatur & innititur. Quoniam igitur in auium genere magnũ & exporrectũ coxę eſt os, ita quòd alterum videri poteſt femur, icci‍rco ad medium vſq; ventrem extenditur: in illius autem extremo ſub ventre firmatum & ſubſtans femur, æquilibrio vniuerſum ſuſtẽtat fulcitq; corpus: quamobrem bipes ſtare poteſt auis, nec minus ambulare. quam ſanè coxæ magnitudinem in cauſa dicit eſſe cur auiũ genus ſit bipes. Qua etiã de re in quarto de animalium partibus libro verba faciẽs philoſophus eadẽ ferè dicit ijs quæ hoc in loco. ſunt autẽ huiuſmodi, interprete Gaza. Clunis auibus omnibus eſt: quanquam non clunem ſed femora bina habere propter longitudinem clunis videãtur, quippe cum ad medium vſq; vẽtrem porrigatur. Cauſa eſt, quòd genus hoc animalium bipes eſt, nõ erectum. nam ſi modo hominum aut quadrupedum clunem breuẽ à ſede, cruſq; deinde directa ſtrue ſubditum haberet, omnino ſtare non poſſet. Homo enim quia erectus eſt, ſtare poteſt. Quadrupedibus crura priora ad corporis pondus ſuſtinendum ſubdita ſunt. At aues nec erectæ ſunt, quoniã ſua natura in pumilionem degenerat: neq; crura habent priora, quoniam alas vice eorum ſortiũtur. Itaq; natura pro ijs clunem longiorem emolita duxit ad medium, corpuſq; pronum fulciuit, & crura ſubdidit ea parte qua pondere æquilibrante & ambulare æquilibrio poſſent, & conſtare. Iſthæc ego in præſentia in illis deſcripta commentarijs commemorare icci‍rco volui, vt ex illis hæc noſtra quæ nũc agimus, & ex noſtris non minus illa lucem capiant, & explicari recte poſſint. Neq; admirari quiſpiã hic ſanè debet ſi quod Græci ἰσχίον vocant, Theodorus clunem, nos coxam inuertimus. vtrunque enim (vt arbitror) recte dici poteſt. Nos autem Celſum & Plinium ſequuti coxam appellare maluimus, quoniam ἰσχίον in homine quidem eſt proprium, in alijs vero tranſlatum eſt animalibus: quod coxam illos vocare nulla eſt cõtrouerſia. Subdit poſtmodum philoſophus quòd aues quanuis ſint bipedes, non tamen erectæ proceræve exiſtunt ſtaturę vt homines. huiuſce rei manifeſtam ſubiungens cauſam: Hoc enim, inquit, modo, & ita illarũ ſe habẽte corpore, vt ſe habet, id eſt ea corporis cõfiguratione qua viſuntur, alarũ ſanè illis remigium vſui eſſe poteſt, quæ alioquin inutiles certe illis & incõmodę eſſent, ſi erecta, vt homines, figura, & procero habitu ipſæ eſſent aues: quales ſanè alatos Cupidines fingere pictores ſolent. neq; hoc ab re mehercule. ad extremos nanq; pedes alæ vergerent, quinimò per ipſam traherentur terram, & cum illarum officerẽt greſſibus, tum in opus exire ſuum haudquaquam expedite poſſent: quod cauda etiam ipſa in crurum medio ad terram deiecta eo in habitu ſanè faceret. Et quoniam aues vt homines erectæ (vt dictum eſt) ſtaturæ eſſe non poſſunt, & icci‍rco alas habere videntur: pari rationis modo ſi quippiam erectum eſſe poſſet animal, vt homo eſſe conſpicitur, id alas habere impoſſibile ſanè eſſet: non ſolum quòd ſanguine præditum, inquit, pluribus quàm quatuor moueretur notis, ſed quia etiam nullũ illas ad vſum penitus id geſtaret animal. Natura autem nihil vanum in rebus, nihilq; quod temere & fruſtra ſit, efficere cõſueuit. Id enim vult litera illa quæ dicit, Natura autem nihil contra naturam facit.

Cur bipedes aues ſtare poſſunt.

Coxa ἰσχίον. Femur μηρός.

Ex IIII. de partibus libro.

Theodorus. Cornelius Celſus. Plinius ſecũdus. ἰσχίον. Coxa. Clunis.

Cur aues erectæ non ſint figuræ: & cur alati eſſe homines nequeunt.

QVòd igitur niſi inflexus eſſet in cruribus, aut humeris, aut coxis, nullum ſanguine pedibuſq; præditum progredi poſſet animal, prius eſt dictum: ſimiliq; modo quòd nullo quieſcente nullus eſſe poſſet inflexus: & quòd homines cum ſint bipedes, & aues contrarijs crurum vtuntur inflexibus. Quinetiam quòd quadrupedes cõtrario ad ſe ipſos & ad homines inflectant modo. Homines etenim brachia quidem ad concauum inflectunt: crura vero ad conuexum: quadrupedes autem priora quidem crura ad conuexum: poſteriora vero ad concauum: ſimiliq; modo aues. Cauſa autem eſt, quoniam (vt dictum eſt prius) nihil temere efficit natura, ſed omnia ex ijs quæ fieri contingunt, ad id quod eſt melius.

Cum igitur omnibus quibus pedum opera naturaliter ineſt, is qui per locum eſt motus, ſtante quidem vnoquoq; pondus illic eſt, motis autem in ante, præuium ſitu pedem oportet eſſe leuem: continuata vero progreſſione, rurſum in illũ pondus reſumere, manifeſtum eſt id eſſe neceſſarium, eo quod tum crus inflectitur, tum rurſum rectum efficitur manente ſecũdum protenſum pedem ſigno, & tibia ipſa. Hoc autem ſimul contingere, & progredi animal. Quod ſi præcedens quidem crus flexum in ante habuerit, fieri poteſt: ſi retro, non eſt poſſibile. *Sic enim ante lato corpore cruris erit extenſio: illo autem modo, ſi retro feratur.*

HOc in textu philoſophus, deincepſq; poſt hunc, retro dictam de membris organicis ad localem facientibus motum concludere videtur doctrinam, breuiterq; prius ſub epilogi modo illam recenſet: vniuerſalemq; omnium illorum cauſam dicit eſſe naturam, quæ nihil temere vnquã, nihilq; perperam in ſibi ſubiectis efficit rebus, ſed omnia pro ſuppoſitæ ſibi conditione materiæ, & vt contingit, ad melius ſemper agit. Quamobrem cum prædictorum connumeratio ſit clara, de inflexionum inquam modo cum in hominibus ipſis, tum in quadrupedum & auium generibus, cuius etiam rei retro adducta eſt expoſitio, non eſt cur eadem de re inutiliter legentes in præſentia obtundere velim: verum illud ſanè non reticebo, quod poſt generalem illam naturæ fabricantis cauſam primum in homine oſtendit, peculiareſq; adducit cauſas propter quas organica membra eo inflectit modo quo inflectere viſitur. Poſtmodũ etiam recẽſet cauſas ob quas quadrupedes omnes cũ priora, tum poſteriora (vt faciũt) inflectunt crura: tertióq; poſt hæc oſtẽdit loco, naturaleſq; aſſignat cauſas propter quas aues cum ſint bipedes, contrario crura inflectunt modo perinde ac homines facere videntur. Verum de huiuſmodi re poſtea. Ipſe autem poſt ſupradictorum enarrationem, vniuerſaliſq; cauſæ aſſignationem, naturæ ſcilicet nihil temere facientis, ſed ad melius ſemper omnia dirigentis, ad partialiores illorum inflexuum deuenire cupiens cauſas ſubdit dicens: Cum igitur omnibus quibus, & quæ ſequuntur, vſq; ad literam, manifeſtũ eſt id eſſe neceſſarium. ibi enim ſenſus redditur, qui huiuſmodi ſanè eſſe videtur. Quoniam (vt oſtenſum eſt) quæcunq; pedum miniſterio animalia per locum mouentur, corporis quidem pondus in ſtante aut ſtantibus ſuſtentant partibus: procurrens autem & proiectum crus ſemper onere illo vacat, & liberum eſt & leue. quando autem progreditur & procedit id animal, in illud rurſus ingruit pondus quod prius erat liberum. quoniam inquam continuata progreſſio hoc fieri videtur modo, manifeſtum eſt neceſſarium eſſe (vt oſtenſum eſt) ſtans inflectere crus, rurſumq; illud rectum efficere, & iſtue fieri manente ſecundum protenſum pedem ſigno, & tibia ipſa, id eſt, protenſo manente pede. quaſi dicat, ea in progreſſione & motu viciſſim & commutatim inter ſeſe huiuſmodi alternant partes, ſtante ſemper in ſuffraginum ſigno & articulo illorum altero. vno enim manente crure, protenditur alterum, quod poſtea viciſſim manet, & quod manebat protenditur. id autem effici dicit, & ſimul contingere vt animal ambulare & progredi conſpiciatur. Si autem hoc res ſe habet modo, & ita in pedeſtribus progreſſio fit animalibus, ſi quidem præcedens crus in ante inflexum habuerit, id eſt, ſi ad curuam inflecterent circunferentiam cum quadrupedum genus omne priora crura, tum ipſe homo illa quæ habet, ambulare vtiq; & progredi locóq; ſe mouere poterunt. Si autem retro & poſterius, id eſt, ſi ad concauã inflexus ſit circũferentiam, impoſſibile ſanè eſt ambulare & progredi poſſe animal. Cauſamq; huiuſce rei ſtatim ſubiũgit, obſcure quidem illam, & conciſe admodum, verum efficacem & propoſitam rem indubitate demonſtrantem. Dicit nanq;, ſic enim ante lato corpore cruris erit extenſio. Illo autem modo ſi retro feratur. Cuius ſanè literæ huiuſmodi (vt arbitror) eſt intellectus. Sic enim, id eſt inflexus crurum in homine, & priorum in quadrupede pedum, ad curuum, id eſt, circuli fit circũferentiam, quoniam progreditur & ante fertur & procedit animalis corpus, quo ſanè modo nata ſcilicet ſunt animalia ſe mouere. Omnia nanq;, cancro excepto, qui in latus fertur, ante procedunt animalia dum ambulant. Illo autem modo, id eſt ſi ad concauam circunferentiam eſſet inflexus, ſi retro feratur, id eſt, ſi quadrupedi vel homini naturalis in clunem (vt ita dicam) eſſet progreſſio & retro, non ante. Palàm igitur eſt ꝙ cum hominis crurũ inflexus, tum quadrupedum omnium, vt ad priora pertinet crura, cum in ante illorum naturaliter fiat progreſſio, recte ſanè ſe habere videtur, imò melius ſe habere non poteſt.

PRæterea etiam flexu retroverſus exiſtente duobus fieret motibus ipſa pedum poſitura ſibi inuicem contrarijs: altera quidem retro: altera vero ante. Neceſſariũ enim eſt in cruris inflexione,

femoris quidem extremum retrorſum deducere: tibiam vero ab inflexu pedem in ante mouere. Quòd ſi in ante inflexus fuerit, neque contrarijs motibus, & vno qui in ante eſt, prædicta continget progreſſio. Et homo quidem bipes exiſtens, locaque naturaliter cruribus permutans, ob retro dictam cauſam in ante flectit crura: brachia vero non ſine ratione ad concauum. Contrario enim inflexa modo inutilia ſanè eſſent cum ad manuum vſum, tum ad aſſumendos cibos. Quadrupedes autem quæ animal pariunt, priora quidem crura, quoniam progreſſioni illorum ſunt præuia, & in priori eadem corporis ſunt parte, neceſſario ad curuum inflectunt, ea de cauſa qua homines. In hoc enim ſimili ſe habēt modo: quamobrem & ipſi in ante flectunt quadrupedes quo dictum eſt modo. Ita enim inflexu facto multum attollere poterunt crura. Contrario autem flectentes modo, modicum à terra illa attollere poterũt, quoniam & totum femur, & inflexus ille cui adhæret tibia, progrediente illo ſub ventre dantur. Poſteriorum vero crurum ſi quidem eſſet in ante inflexio, pedum certe eleuatio ſimiliter ſe haberet vt in prioribus. Ad modicum enim illorum eſſet elatio, cum femur, inflexióque ipſa ſub ventris caderent locum. Si autem retrouerſus, vt nunc inflectunt, nulli illis ad progreſſionem ſunt impedimento in huiuſmodi pedum motu. Præterea earum ex numero quæ fœtus lacte nutriunt, ad talem operam vel neceſſe vel melius eſt crura ſic inflecti. non enim facile ijs eſſet ſi intrinſecus crura inflecterēt, ſub ſe habere ſobolem, & fouere.

PRobat hoc in loco Ariſtoteles hominibus & vniuerſo etiam quadrupedum generi vel neceſſarium eſſe, vel melius ſaltem, & illorum naturæ accommodatius, ſic inflectere crura vt faciunt, quàm ſi oppoſito id facerent modo. Si enim, inquit, crurum flexus retroverſus fierent, id eſt, ad concauam circũferentiam crura inflecterent ſua cum homines, tum quadrupedum genus: per duas, & eas contrarias illorum ſanè crura mouerentur motiones: quod abſurdum certe eſt, & minime fieri poteſt. nihil enim vnum & idem numero contrarijs mouetur motionibus. Quod ſtatim declarat & oſtendit dicēs: neceſſarium enim eſt in cruris inflexione femoris quidem extremum retrorſum deducere. extremum vocans femur, ipſum genu: tibiam vero, id eſt cruris partem à genu ad talos pertinētem, ab inflexu, id eſt ab ipſo genu, pedem in ante promouere. Quod hoc declaratur modo: ſi enim ad concauum & retro fierent inflexus, femur quidem, id eſt cruris pars illa quæ à coxa ad genu vſq; pertingit, retro ſanè flecteretur, clunéſq; proſpectaret. Neceſſe nanq; eſt femur ad clunes vergere inflexione ad concauum facta. id vero quod à genu ad ipſos pertingit talos, quòd tibiam vocauimus, in ante proculdubio porrigetur. Quamobrem vniuerſi cruris alteram quidem continget partem, id eſt femur, retro moueri: alteram vero, id eſt tibiam, in ante. Sunt autem retro & ante contraria, quare & huiuſmodi etiam motus erunt cõtrarij. Si autē vt natura conſtare videntur, in huiuſmodi animalibus inflexus in ante fiunt, curuamq; orbis circunferentiam, neq; contrarijs (inquit) motibus idem mouebitur crus, progreſſioq; animalium fiet per illum tantum motum qui in ante fieri videtur. Poſtquam autem ſupradicta in bipedum genere de homine dixit philoſophus circa crurum (vt vidimus) inflexus: de reliquis duabus motionis notis, id eſt brachijs ipſis in eodem perſcrutatur homine, quæ ad concauam inflecti circunferentiam dicit, non ſine ratione, ſed neceſſitate etiam, vt dictum eſt in cruribus, & vtilitate, dictantibus. Contrario nanq; poſito, inquit, inflexu in ipſis brachijs, inutilia ſanè eſſent illa cum ad manuum vſum, operaq; illarum miniſterio obeunda, tum ad ciborum aſſumptiones nulli ſanè illis vſui eſſe poſſent. quomodo enim ad os cibos applicare poſſet homo, quod ante eſt, ſi ad poſteriorem corporis partem contrario inflectendi modo illius brachia vergerent? His explicatis in homine, vt viſum eſt, hanc ipſam rem in quadrupedum etiam genere perſcrutatur, naturaliſq; crurum cum anteriorum tum poſteriorum inflexionis, vt in omnibus cernitur, euidentes explicat cauſas: dicitque in anterioribus cruribus illas eaſdē ſanè eſſe quæ ſunt de homine retro enarratæ,

Vnũ & idem cõtrarijs non moueri motionibus.

Cur quadrupedũ genus crura ac viſitur inflectit ſua.

maximeq; cum anteriora in illis crura progreſſioni illorum ſint præuia,& in anteriori corporis parte collocata. Quibus peculiarem etiam addit cauſam in ſuperioribus non adductam, quæ hominibus etiam conuenire poteſt. Ea autem eſt,iccirco quadrupedes quæ animal pariũt,anteriora ad conuexũ crura inflectere orbem,vt altius ſcilicet illa eleuare & attollere in progreſſionis poſſint opere. Si enim contrario ſe haberent modo,modicum profecto à terra illa ſubrigere & attollere poſſent. Cuius rei euidentem ſtatim ſubiungit cauſam. In tali nanq; eleuatione ſic inflexis cruribus vniuerſum ſanè femur cum ipſa genu ſuffragine & curuatura ſub ventre daretur, neque altius aut vltra poſſet attolli. modica igitur crurum eſſet eleuatio, quæ magna profecto eſt & expedita in hoc quo naturaliter inflectunt modo. Femur nanq; & genu curuatura ante porriguntur,& in vacuum exeunt, nulloq; obſtaculo alte eleuantur. His de anterioribus quadrupedũ cruribus oſtenſis philoſophus poſteriorũ etiã crurũ,cur eo quo viſitur inflectãtur modo,id eſt ad concauũ circuli orbẽ, neceſſariã affert cauſam,eã ſcilicet quę de anteriorib⁹ eſt dicta cruribus:quã quia pauloante explicatã arbitror ſatis,haudquaquã nunc illam repeto. Peculiaris autem cauſa in poſteriorum inflexu crurum quadrupedum omnium hæc eſt,quam adducit,fœtus ſcilicet educatio & cuſtodia. Et iccirco(vt arbitror)in ſuperiori dictum eſt textu: Quadrupedes autem quæ animal pariunt.quibus ſolis hæc quadrare videtur cauſa. Hoc enim inflexus modo vel neceſſe,inquit,eſt,vel ſi nõ neceſſarium,melius ſaltem eſt illorum poſteriora inflecti crura quadrupedum,quæ fœtus & prolem mammis & lacte nutriunt,& alere conſpiciuntur. Si enim,inquit,intrinſecus inflecterent, ita quòd genua intrinſecus vergerent, & ad conuexum fierent orbem inflexus,haudquaquam ad mammas ſobolem pulloſq; admittere poſſent ſuos, minimeq; illos tueri & fouere poſſent:quod nullo negotio facere vidẽtur,ſuffraginum articulis retroverſus ſpectantibus & conuerſis.

CVm autem quatuor inflexionũ in iũcturis ſint modi, neceſſe eſt enim inflectere vel ad cõcauum tã priora quàm poſteriora crura,vt in A: vel contrario modo ad curuum, vt in B: aut conuerſo modo,& non ad eadem,ſed priora quidẽ ad curuum, poſteriora vero ad concauum,vt in C: aut modo contrario, curua quidem ad ſe inuicem, cõcaua autem extra,vt D ſe habet:certe vt ſe habẽt A & B, bipedum aut quadrupedum inflectit nullum:vt autem C, quadrupedes: vt vero D, quadrupedum quidem nullum, elephanto excepto:homo autẽ brachia & crura. Brachia nanq; ad cõcauum flectit,crura vero ad curuum. Semper autem in hominibus commutatim contrarios membra habent inflexus, vt cubitus ad concauum: manus autẽ carpus,ad curuũ: rurſuſq; humerus ad curuum. Similiq; modo in cruribus femur

ad concauum, genu vero ad curuum: pes autem contrario modo ad concauum. Et inferiora profecto ad ſuperiora manifeſtum eſt contrario ſe habere modo:principia nanque contraria:humerus quidem ad curuum: femur autem ad concauum: & cubitus ſanè ad concauum: genu vero ad

curuum: pes vero contrario modo, ad concauum. Et crurum quidem inflexus tales ob cauſas hoc ſe habent modo.

NEceſſaria hoc in textu diuiſione colligit Ariſtoteles quatuor inflexionũ modos quos in animalium organicis fieri membris non ab re quiſpiam imaginari & colligere poteſt. Ex quibus vnum admittit quadrupedum generi competentem, alios autem reijcit omnes illi haudquaquã conuenientes, quorum tamen duos bipedũ generi quodãtenus competere oſtendemus. Hos autẽ inflexionum modos ſecundum iuncturas fieri dicit, per iuncturas intelligere volens cum genua ipſa, tum reliquorum articulos & ſuffragines membrorum, in quibus ſanè fieri poſſunt inflexus. De quadrupedum autem genere præcipua hoc in loco videtur eſſe perſcrutatio, quoniam ex complicatione combinationeque tam curui quàm concaui, cum in prioribus, tum in poſterioribus animalium cruribus neceſſario illi quatuor inflexionum reſultant modi. Dicit igitur quòd in eiuſmodi animalibus neceſſarium eſt vel ad concauam ſuperficiem inflecti tam priora quàm poſteriora crura: quemadmodum vocat A, & illo ſignat elemento: vel contrario inflecti modo, ita quòd tam priora quàm poſteriora inflectantur crura ad cõuexam & curuam circuli ſuperficiem, quem inflexionis modum appellat B. Aut commutatim, inquit, non ad eadem tamen inflecti: ſed priora quidem crura ad curuũ circuli orbem, poſteriora vero ad concauum: quem ſanè modum vocat C. aut modo, inquit, huic cõtrario, ita quòd priora quidem crura ad concauum, poſteriora vero ad curuum flectantur orbem: quod ipſe alio expreſſit modo, dicens: Curua quidem ad ſe inuicem, concaua vero extra. quod idem ſanè eſt. Si enim priora ad concauum flectũtur crura, poſteriora vero ad curuum, genua, id eſt curuaturæ, cum priora, tum poſteriora, vtrobiq; ſub ventrem dantur, & in ſeſe vergunt: concaua vero, id eſt, poplites vtrinq; extrinſecus ſpectant, vt ex deſcriptione picturaq; palàm dignoſci poteſt. Poſitis autem (vt viſum eſt) ijs quatuor inflexionum modis, ſubiungit dicens nullum ex bipedi aut quadrupedi genere animal crura ſic inflectere ſua vt de A & B inflexionum modis eſt enarratum. Quæ res in quadrupedi quidem genere clara eſt. Priora etenim & poſteriora crura neq; ad concauum vtraq; neq; ad curuũ vllum flectere poteſt animal quatuor pedibus præditum. In bipedum vero genere nonnihil difficultatis ſubeſſe videtur in primo inflexionis modo, in ipſo videlicet A. nonnullæ enim auium ſunt ſpecies quibus longa & protenſa ſunt crura, vt in gruibus eſt videre & ciconijs, in quibus cum crura ipſa gemina, tum alarum extenſiones ad concauum orbis inflecti ambitum percipiũtur, qui ſanè primus erat modus. Neque huic ſuffragari (vt arbitror) poteſt loco ſi dicatur de quatuor hic intelligi debere cruribus, & non de alis geminis, totidemq; cruribus. Nam cum philoſophus in litera bipedum meminerit dicens, Vt ſe habẽt A & B, bipedum aut quadrupedum inflectit nullum. per priora & poſteriora crùra, quatuor ſignare videtur notas, per quas ſanguine pręditа animalia loco ſe mouere dictũ eſt retro. Et paulo etiam poſt de quarto inflectendi modo, id eſt ipſo D, verba faciens, nullum quadrupedum crura ſic inflectere dicit, elephanto excepto, vt mox explicando videbimus. hominem vero brachia & crura eo inflectere affirmat modo. Curuæ nanq; partes mutuo ſeſe reſpiciunt, cubitus ſcilicet & genu: concauæ vero extra vergunt, qui ſanè quartus inflexionum eſt modus. Brachia nanque ad concauam tendunt circunferentiam, crura autem ad curuam. Hoc igitur in loco ad localem faciẽtes motum ſignari videntur notæ, & non illa quæ proprie appellantur crura. nanq; de huiuſmodi in bipedum generẽ nulla eſſe poſſet oſtenſio quòd duos ſolummodo habent pedes, in quibus tamen cũ brachia tum alæ (vt ipſe etiam in commentarijs de animalium dicit partibus) priorum vicẽ crurum recompenſare vidẽtur. Quæ ſi vera ſunt, vt eſſe planè apparent, profecto vt quartus inflexionis modus, ſcilicet ipſum D, hominibus cõpetit: ita certe primus, id eſt ipſum A, auibus, quæ protenſa habẽt crura, non immerito aſſignari poterit.

Difficultas ex philoſophi emergens verbis.

Ex quatuor igitur aſſignatis modis ſecundus ſolummodo (vt videtur) eſt inconſtans, nullumq; neq; in bipedi neq; in quadrupedi genere reperit aſſertorem: reliqui vero tres conſtare ſanè videntur. Et primus quidem (vt dictum eſt) & quartus bipedum generi pro parte competũt: neuter omnibus. Tertius vero modus omnibus ſine controuerſia, elephãto excepto, competere & quadrare videtur quadrupedibus. Quamobrem conſyderandam eſſe cenſeo literam illam, & bene pertractandam, quæ dicit: Certe vt ſe habent A & B, bipedum aut quadrupedum inflectit nullum. Niſi fortaſſe ſanior iſtius loci eſt intellectus, ꝙ ſecũdum A bipedum & quadrupedum inflectit nullum, quoniam nulla auium alas inflectit ſuas, quæ ſanè priorum illis vicem præſtare vidẽtur crurum, ad concauum orbis ambitum. ſi inquam inflexum conſyderemus illum qui in alarũ origine fieri percipitur, quæ certe pars proportione ad hominis humerum reſpondere videtur, & non in conſequenti alarum articulo, qui cubito in homine aſſimilari poteſt. Et iſtuc ſanè eſt quod ſupra etiã his verbis ſignificauit: Quadrupedes autem omnes priora quidem ad curuum, poſteriora vero ad cõcauum: ſimiliter & aues. Et paulo poſt etiam ita dicit: Aues ſicut quadrupedes crura inflectunt ſua. Illarum nanq; natura ſimili ferè ſe habet modo. Auibus enim alæ priorum vicem habent crurum: quãobrẽ eodẽ inflexæ ſunt modo, ſicut illis priora ſunt crura. Is igitur ſanus (vt arbitror) loci huius videtur eſſe intellectus, cui omnia profecto conſentire & quadrare percipiuntur. Verum ad literam reuertamur, in qua cum dixiſſet quadrupedes vt C inflectere, id eſt, ſecũdũ tertiũ inflexionis modum, ſtatim ſubdit: Vt vero D, quadrupedum nullum, elephanto excepto. quod idcirco dixiſſe videtur,

Vnus inconſtans ſolũmodo apparet modus cum tamen ſint duo.

Verior literæ intellectus.

De elephanti inflexione.

quoniam cum id animal genibus carere exiſtimatum ſit,in humerorum ſanè articulis priora inflectit crura,poſteriora vero in ijs quæ femorum articulis proportione reſpondere videntur. His enarratis & oſtenſis Ariſtoteles de commutata horum inflexuum contrarietate,& variantis naturæ diuerſitate in hominis organicis membris verba facit,quæ cum quadrupedibus etiam omnibus, tum alijs ab homine bipedum generibus non ab re quadrare poſſunt. Dicit igitur hoc in hominibus oſtendens, quòd contrarios commutatim organica membra habent inflexus. Cubitus enim ad concauã flectitur ſuperficiẽ:manus vero pars illa quæ carpus appellatur(eſt autem is articulus quo medio manus lacerto iungitur)ad curuũ reflectitur ambitũ:cum ſuperior humerus hoc etiã inflectatur modo. Cómutatim nanq; iſthæc(vt diximus)inflexuũ fit contrarietas. Humerus enim ad curuũ flectitur ambitum,cubitus ad concauũ,carpus rurſus ad curuũ.Pariq; etiã modo in ipſis eſt animaduertere cruribus.Femur enim ad concauũ flectitur ambitũ,genu ad curuũ, pars autẽ illa qua pes tibiæ iungitur, quã in præſentia appellat pedẽ,ad concauam inflectitur circunferentiã. Subditq; poſtmodum mira quadã ingenij felicitate philoſophus huiuſmodi corollariũ,ꝙ ſuperiora videlicet mẽbra organica ad inferiora hac in re cõtrario ſe habẽt modo.neq; id ab re,inquit,quoniã principia ſunt cõtraria,ſummũ videlicet & imũ:in quibus mẽbra illa ſunt collocata.Statimq; iſtuc ipſum clariſſimis oſtendit verbis. Nã humerus,inquit,in ſuperiori collocatus parte,vbi primus(quaſi dicat)cernitur inflexus, ad curuũ flectitur orbẽ: cui in parte inferiori correſpõdens femur ad concauã orbis flectitur ſuperficiẽ:rurſum ſuperne quidẽ cubitus ad cõcauũ inflectitur ambitũ,genu vero inferne ad curuũ:& cum manus carpus ad curuũ inflectatur orbem,pes,qui illi ſanè reſpondere videtur inferne, contrario inflectitur modo.ad concauã nanq; circuli circunferentiam manifeſte inflecti percipitur.His oſtenſis Ariſtoteles vniuerſum hunc de inflexibus ſermonem,vt ad alia accedat,more ſuo eleganter claudit.

Quõ cõmutatim in brachijs & cruribus in homine fiant inflexus.

MOuentur autem poſteriora ad priora per diametrũ. Poſt enim dextrum prius,ſiniſtrum mouet poſterius. Ita ſiniſtrum prius, poſt illud autem dextrum poſterius.Cauſa autem eſt,quoniam ſi priora ſimul & prius, diſtraheretur ſanè aut procidua eſſet ambulatio, & quaſi tractis extenſione poſterioribus. Præterea etiam non progreſſus huiuſmodi eſſet,ſed ſaltus. Difficile autem eſt mutationem continuã facere ſalientem.Huius autem rei ſignum,ꝙ cito laſſeſcunt equi illi qui hoc mouentur modo:vt ij qui in pompis agitantur, ſeorſum quidem prioribus poſterioribuſve ob hoc non mouentur.Si autem vtriſq; dextris primis,extra ſanè fulcrorum fierẽt ſuſtentacula,ruerentq;.Si igitur eſt neceſſe aut iſtorum vtrouis modorum motionem fieri,aut per diametrũ, neutro autem illorum contingit modorum, per diametrum motionem effici neceſſe eſt. Hoc enim mota modo,illorum neutrum pati poterunt. Et hanc ob rem equi, iſtiuſmodiq; cætera, ſtant ſecundum diametrum protendentia, & non dextris aut ſiniſtris vtriſq; ſimul. Eodem etiam modo quæcunque plures quaternis habent pedes, motionem faciunt. Semper enim in quatuor deinceps poſitis poſteriores ad priores per diametrum mouent. Palàm autem hoc eſt in ijs quæ tarde mouentur. Cancri quinetiam eodem mouentur modo. ex multipedum nanque ſunt genere. ij etenim ſemper per diametrum mouentur quo progredi contendunt.Peculiari nanque modo id progreditur animal. Solum enim ex animalium numero non in ante mouetur,ſed in latus. Verum quoniã oculis id quod ante eſt diſterminatur, eos natura commodos effecit,qui crura conſequi poſſent.In latus enim illi mouentur.Quamobrem cancros etiam in ante quodammodo moueri contingit.

VLtimum ex problematibus fuerat in hoc commentario pertractandis(vt retro vidimus)cur nam quadrupedes omnes per diametrum mouẽtur: quod hoc in textu declarat Ariſtoteles, euidenteſqꝫ aſſignat cauſas propter quas ſic moueri quadrupedes eſt neceſſe. In primis autẽ declarat quidnam ſit per diametrum moueri,ne rem ipſam ignoremus omnino de qua in præſentia agitur.Poſtea vero huiuſmodi neceſſitatem motus cogenti ſanè ratione concludit: vltimoqꝫ nos docet,non quadrupedes ſolummodo, quod tantum quærere problema videbatur, ſed pedeſtria etiam omnia per diametrum moueri. Dicit igitur in primis ꝙ per diametrum moueri nihil aliud eſt quàm id quod natura quadrupedes faciunt omnes,quòd ſcilicet poſt dextrum prius,ſiniſtrum mouent poſterius:& ita rurſum ſiniſtrum priorem mouent pedem,poſtqꝫ illum poſteriorem dextrum. Quo declarato & conſtituto id ipſum demonſtrare contendit,illiuſqꝫ cauſas reddere aggreditur. Eſt autem demonſtratio,vt illam breuiter perſtringamus, huiuſmodi, Si quadrupes moueri debet animal,aut duobus ſimul prioribus mouebitur pedibus,dextro ſcilicet & ſiniſtro,quos ſimul duo ſequentur poſteriores:aut ſimul mouebuntur dexter poſterior,& dexter prior:vel cõtrà ſiniſter mouebitur prior, & ſiniſter poſterior:aut ſimul mouebuntur dexter prior,& ſiniſter poſterior:& rurſum ſiniſter prior, & dexter poſterior.Neqꝫ alium eſt dare modum,neqꝫ imaginari etiam licet quomodo aliter quadrupedes ſeſe mouere poſſint, cũ cõbinatis inquam ijs adſequatur dextrum ſcilicet & ſiniſtrum prius & poſterius. Verum neqꝫ duobus ſimul prioribus pedibus ad progreſſum vllum mouetur animal,neqꝫ duobus ſimul dextris aut ſiniſtris,cum prioribus,tum poſterioribus,vt clare oſtendetur. relinquitur ergo quartus modus,quòd dextris ſimul & ſiniſtris motis,prioribus ſcilicet & poſterioribus, & hoc commutatim, omnis proculdubio moueatur quadrupes. Id autem per diametrum eſt moueri,vt declaratum eſt.omnes igitur per diametrum mouentur quadrupedes.Et hæc ſanè vniuerſa eſt huius loci oſtenſio, ex connumeratione ſcilicet modorum per quos moueri quadrupedes quis exiſtimare poſſet:ex qua deſtructis(vt vidimus)omnibus alijs modis,& quòd fieri non poſſint oſtenſo, vltimus ſanè ſolum relinquitur tanquam conſtans & neceſſarius ad ipſas quadrupedum motiones modus, is videlicet qui per diametrum fieri animaduertitur. Philoſophus autem in litera inutiles ad progreſſionem quadrupedum deſtruere aggrediens modos,à primo exorditur, dicitqꝫ impoſſibile eſſe duobus ſimul prioribus ad progreſſionem moueri pedibus quadrupedes,ita quòd priores primo moueantur pedes,illoſqꝫ poſtea conſequantur poſteriores, quoniam diſtracta certe hoc modo,& ſeparata,neque vna & cõtinua animalium eſſet progreſſio,cum poſt priorum motum pedum, poſteriorum quaſi attractio eſſet quædam,poſterioribus corporis partibus veluti ad priores extenſas retractis: quæ certe res à cõtinua & æquabili progreſſus motione valde eſt aliena. Præterea huiuſmodi,inquit,mot⁹ ſalt⁹ planè eſt,nõ progreſſio:quod oculata apparet fide. Difficile autẽ eſt & laboris plenum animalia iſto moueri modo. Celerrime nanqꝫ laſſeſcerent.nam cito deficere illa videntur quæ ſic ſeſe mouent, tanquam quadrupedibus ea non naturalis ſit motio,ſed violenta,præterqꝫ naturam. Quam etiam rem manifeſto confirmat exemplo eorum equorum qui in pomparum ſolennijs traducebantur,& eo agitabantur modo. reſtrictis enim & contractis frenorum habenis ſeſſores illos calcaribus vrgebant,vt prioribus elatis cruribus,ſaltu antè procederẽt:quos cito ſanè deficere & laſſeſcere neceſſarium fuiſſe cum ipſa dictat ratio, tum experientia nunc clare percipitur eorum qui eodem agitantur modo. Similiter neqꝫ vtriſqꝫ dextris ſimul, aut vtriſqꝫ ſiniſtris vllum moueri ad progreſſionem poteſt quadrupes:qui ſanè duo erãt primum illum conſequentes modi,ſecundus ſcilicet & tertius. nam illis, inquit,modis extra fulcrorum ſuſtentacula poſitum eſſet animal,& nedum quopiam progredi poſſet, ſed omnino rueret,& peſſum iret. Fulcra autem vocat cum dextrum priorem pedem, & ſiniſtrum poſteriorem,tum viciſſim ſiniſtrum priorem,& dextrum poſteriorem. His enim manifeſte ſtare & ſuſtineri videntur quadrupedes. In textu autem dixit ſolum & mentionem fecit de vtriſqꝫ dextris, nulla de ſiniſtris vtriſqꝫ commemoratione facta,illorum ſcilicet intelligi volens eandem eſſe naturæ rationem,cum ſubdit quòd extra fulcrorum ſuſtentacula cõſtituti ruerent quadrupedes. plurali vtẽs numero,quoniam tam dextris quàm ſiniſtris cum prioribus tum poſterioribus cruribus pro fulcris & ſuſtentaculis quadrupedum vtitur genus. In dextris igitur vtriſqꝫ vtraqꝫ etiam intelligenda ſunt ſiniſtra. His deſtructis modis Ariſtoteles & inutilibus ad animaliũ progreſſus oſtenſis,quartum ſanè approbat modum,quem ex aliorum impoſſibilitate neceſſarium eſſe demonſtrat. Is autem eſt,quadrupedes omnes ad progreſſionem per diametrum ſeſe mouere.nullum enim antedictorum inconuenientium ad hunc ſequi videtur modum.neqꝫ enim interpellatur progreſſio,illiuſqꝫ dirimitur continuitas,ſed potius continenter eo efficitur modo:neqꝫ ſaltus eiuſmodi eſſe cenſetur motio: neqꝫ extra fulcrorum ſuſtentacula ſic reponitur animal,vt peſſum illi ruere ſit neceſſe.nam per diametrum procedentia animalia ſemper ſuis ſuſtinentur nitũturqꝫ fulcris. Quamobrem,inquit,cum equi ipſi,tum reliqua ex quadrupedi genere animalia à progreſſione ceſſantia, ſtare videntur, corpuſqꝫ ſuſtinere dextris ſiniſtriſqꝫ innisa pedibus ſecundum diametrum. Verum vt ampliorem etiam huius concluſionis nobis oſtendat ambitum,vniuerſaliuſqꝫ id indicet eſſe problema: non ſolum quadrupedes inquit per diametrũ moueri, ſed multipedũ etiã generi id ipſum accidere veriſſimũ eſſe,ſiquis,inquit, ad quatuor ſemper deinceps poſitos pedes aduertere curauerit. Sit enim(verbi cauſa)ex multipedum genere quippiam quatuor & viginti habẽs pedes. Si quis igitur viginti ex illis prætermiſſis,quatuor tãtũ reliquos cõſpexerit,is profecto per diametrũ illos moueri cernet:rurſumqꝫ ſi illis quatuor omiſ-

Quid per diametrum moueri.

Omnes quadrupedes per diametrum moueri.

Multipeda omnia per diametrum moueri.

ſis ad ſequẽtes animaduerterit quatuor, illos certe viciſſim eo moueri conſpiciet modo: ſimiliq; modo in reliquis ſemper fieri manifeſte deprehẽdet. Quæ ſanè res eo manifeſtius percipi poteſt, quo multipeda tardiori ſe motione mouebunt. Subditq; poſtea cancrorum genus omne, licet oblique & in latus moueatur, per diametrum tamen illud etiam moueri. Quoniam autem in confeſſis eſt, receptaq; eſt opinio, cui ipſe etiam atteſtatur ſenſus, cancros non in ante, ſed in latus & oblique moueri: vt vniuerſali ſuffragetur propoſitioni, quæ ſanè aſſerit animalia omnia in ante moueri, ipſos etiam cancros dicit in ante quodammodo progredi eſſe cenſendũ. Cũ enim in latus mouẽtur, naturaq; illis exertos longe dedit oculos, & quaſi cõtis quibuſdam impoſitos, illos ſanè moueri ſecundum membra, id eſt ſecundum cancrorum fecit pedes. conuertuntur enim & in latus flectuntur & excurrunt cancrorum oculi. Verum cum oculi in priori antecedentique animalium ſemper collocati ſint parte, mouentur autem cancri ad eam certe partem qua tendunt oculi, in ante profecto ipſi etiam quodammodo moueri non immerito cenſentur cancri.

Cancrorũ obliquus motus.

AVes autem vt quadrupedes crura inflectunt ſua. illarum nanque natura ſimili ferè ſe habet modo. Auibus enim alæ priorum vicem habent crurum, quamobrem eodem inflexæ ſunt modo, vt illis priora ſunt crura. nanque ijs in eo qui ambulationis eſt motu, ab alis iſthæc originem habet mutatio. Volatus enim eſt harum peculiaris motio: quapropter illis ablatis neq; ſtare neq; progredi vlla ſanè poteſt auis. Præterea cum bipes auium ſit genus, neq; erectũ, & priores corporis partes leuiores habeat: aut neceſſarium eſt, aut certe melius, vt ſtare poſſint, ſubiectum ſic habere femur, retroverſus dico cõnatum. Verumenimuero ſi hoc oportebat ſe habere modo, crurũ etiam inflexus ad concauum fieri neceſſe erat, ſicut in poſterioribus quadrupedum eſt cruribus, eandem ob cauſam quã de ijs quæ animal pariunt quadrupedibus, retro adduximus.

HOc in textu philoſophus & in ſequẽtibus etiam vſq; ad commentarij huius calcem naturales inueſtigat & reddit cauſas membrorum in animalibus ad progreſſionem maxime faciẽtium, quamobrem, vt videntur illa, vel neceſſario, vel certe melius ſe habeant, quàm ſi alio ſe haberent modo. Ab auibus autem initium ſumens dicit illas crura inflectere ſua ſicut quadrupedes poſteriora inflectunt crura, ad concauam ſcilicet circuli circunferentiam. Cuius ſanè rei eaſdem vt in illis affirmat eſſe cauſas. Fuit autem retro (vt vidimus) declaratum quadrupedes omnes intrinſecus, id eſt, ad concauum orbis ambitum crura inflectere ſua, tum vt altius illa attollere poſſent, tum vt ſobolem quæque ſuam ad vbera admittere, tueriq; & fouere commodius poſſent. Eo igitur inflectere modo crura nũc aues affirmat: neq; hoc ab re, mehercule. Similis enim & cognata quodammodo auium & quadrupedum videtur eſſe natura. Nanq; alæ in auium genere priorum vicem crurum proculdubio præſtare videntur, tum quia eodem inflectuntur modo ſicut priora quadrupedum crura: tum quia ab ipſis alis motionis eſt initium auium generi, vt in quadrupedibus à prioribus ſanè cruribus is qui per locum eſt incipit motus. Cuius rei manifeſtam ſtatim aſſignat cauſam. Alis enim, inquit, ablatis, tanquam remoto principio primo, neq; ſtare poteſt vſquam auis, neq; progredi. Quo in loco animaduertẽdum eſſe cenſeo ad illud quod hic dicitur, aues ſcilicet alas eodem inflectere modo, quo priores quadrupedes inflectunt pedes. Intelligere nanq; hic philoſophus videtur inflexionẽ illam quæ in origine alarum fieri percipitur. Hæc nanq; ad curuum orbis flectitur ambitũ, ſicut priora quadrupedum crura. Nam ſequens inflexus ad concauam curuatur circunferentiam: non alio ſanè modo, quàm in cubiti articulo brachia flectuntur in homine. Et ideo fortaſſe ſic retro intelligendus eſt locus ille de primo inflectẽdi modo quem philoſophus dixerat non conſtare, & nulli neq; bipedi, neq; quadrupedi poſſe competere, cum ſcilicet vtrinq; cum priora tum poſteriora crura ad concauũ inflectuntur orbis ambitum. nam in quadrupedum genere priora ad curuum crura inflectuntur: & in bipedibus, auiũ ſcilicet genere, alæ ipſæ quantum ad exortum & ſui originem ad curuam inflecti circunferentiam conſpiciuntur. Et iccirco paulo etiam ante hac de re verba faciens, iſthæc ad literam ipſe dixerat: Quadrupedes autẽ priora quidem crura ad curuum: poſteriora vero ad concauum: ſimiliter autem & aues. Verũ ſi ſuperior textus de primo incõſtanti modo, & iſte etiam vbi dicitur aues ſuas inflectere alas ſicut quadrupedes priora inflectunt crura, ſic ſunt intelligendi vt eſt pertractatũ, de alarũ ſcilicet inflexibus qui in illarũ fiunt origine, quos ad curuũ fieri ambitum oculata percipitur fide: non leuior ſanè inſurgit dubitatio de quarto inflexionum modo, de ipſo videlicet D, quem ipſe retro hominibus competere dixerat. Ibi enim inquit: Homo autem brachia & crura, illa quidem ad

Auiũ & quadrupedum ſimilem quodammodo eſſe naturam.

concauũ inflectit,crura autẽ ad curuũ.Si enim ad originẽ brachij, & primũ illius inflexum reſpicere voluerimus,palàm eſt,ipſo etiam atteſtãte,ꝙ tam brachia ꝗ crura ad curuã homo inflectit circũferẽtiam.Si autẽ ad cubiti articulũ attẽdere voluerimus,verũ eſt quod ibi dicitur,ꝙ homo brachia quidẽ ad concauũ,crura vero inflectit ad curuũ:qui quartus ſanè erat modus.Sed ſtatim de auibus pullulat dubitatio,quæ alas certe ſuas eodẽ inflectunt modo,ſicut brachia homines,ſi inflexum in parte alarũ illa cõſyderare voluerimus,quæ hominis cubito proportione reſpõdet. illo nanq; in articulo alas ad concauã inflecti circũferentiã nemo eſt qui ambigat.Quãobrẽ illas non certe flectẽt ſicut quadrupedes priora inflectũt crura.Quod hoc in textu expreſſe dicit philoſophus. Vndiq; igitur excipiũt anguſtiæ.Cõſyderãdum igitur hũc cenſeo eſſe locũ ab ijs qui lynceos habẽt oculos,& nõ oſcitãter quæcunq; in manibus inciderint,legere cõſueuerũt.Subdit poſtmodũ cauſam philoſophus cur in auiũ genere femur peculiari quodã modo ſe habeat ad coxã,& ad ſubiecta ſibi crura:propter quã etiã neceſſariũ dicit eſſe ad concauã orbis circũferentiã illorũ fieri inflexũ. Cum enim,inquit,bipes auiũ ſit genus,neq; erectũ omnino ſicut homo,prioreſq; corporis partes habeat leuiores:aut neceſſariũ,inquit, eſt,aut ſaltẽ melius,ventri ſubiectũ ſic habere femur,& quaſi retrorſum cõnatũ, id eſt vergens & firmatũ,nõ retro,vt illis eſt coxa aut clunis,quã alterũ videri poſſe femur ob longitudinẽ dixerat prius, ſed retroverſus tendens.eo enim corporis habitu cum ſtare,tum etiam progredi poterit,niſi illorum pondere membrorum grauioribus effectis poſterioribus partibus,vt retro dixerat æneorum ſimilitudine vſus equorum,qui poſteriorum grauitate & pondere partium, ſaltantium modo prioribus elatis cruribus nullo negotio ſtare poſſunt. His præmiſſis hanc rem concludit dicens:Si hæc hoc ſe habere oportebat modo, neceſſe erat crurum etiam in auibus inflexum ad concauum fieri ambitũ, vt in poſterioribus quadrupedum eſt videre cruribus:& eaſdem ob cauſas,quas pauloante diximus, de crurum ſcilicet commodiori eleuatione,& de ſobolis cura & cuſtodia.

Non leuis difficultas.

Locus conſyderandus.

OMnino autẽ aues omnes,& ex volatili genere quæcũq; ex membrana integras gerunt alas:tum vero illa quæ in humore natant, inſtrumentiſq; quibuſdã in humore iter faciunt, non difficile eſt animaduertere melius ſanè illis eſſe membrorum huiuſmodi ex obliquo exortus habere, quales nũc illis ineſſe conſpiciũtur:vt in auibus,& ijs quæ mẽbranaceas habẽt alas: idq; ipſum in piſcibus. Auibus nãq; alæ,aquatilibus autẽ pinnę,mẽbranaceas autẽ habẽtibus alas mẽbranulæ ex obliquo adhæreſcunt.Ita enim cum celerrime,tum valẽtiſſime diuidentia hęc quidem aẽrẽ,illa vero humorem,motum efficere poterũt.In ante nanq; & retroverſus corporis cõſequi poterunt partes,in cedẽti ſcilicet trãſlatæ cum humore,tum aẽre. Ex quadrupedũ vero genere quæ cauernas ſubeunt,& oua pariunt,quales crocodili ſunt, & lacertæ,& ſtelliones, necnon lutariæ teſtudines & terreſtres,omnia iſthæc ex obliquo crura habent annexa, & humi extenſa,in obliquumque illa inflectunt, ob ſubintrãdi facilitatem, & ad ouorum in cubitum & cuſtodiam. Cum vero extra ſunt,neceſſe eſt vt protenſis femoribus & ſub ſe datis corpus attollant. Hoc autem facto illa non aliter quàm extrinſecus inflectere poſſunt.

QVoniam de auium cruribus,illorumq; inflexionis modo,in ſuperiori pertractauit textu philoſophus,cauſaſq; propter quas ſic fieret aſſignauit, hoc in textu in eodẽ etiam genere alarũ perſcrutatur naturã,earumq; ſitum & poſitionẽ non ſine naturalibus expreſſis cauſis rationabiliter inueſtigat. In piſcibus quinetiam id ipſum facit,quorũ pinnæ cum alarum vicem(vnde etiã nomen habere vidẽtur)in humore illis præſtãt,tum illorũ eodem etiã modo adhærere corporibus ſanè viſuntur.Eſt autẽ vniuerſalis iſta cõcluſio,Volantiũ omnium,ſiue pennis diſtinctas,ſiue ex integra mẽbrana fragiles habent alas,vti volãtia ſunt inſecta, quin & aquatilium etiam omniũ quæ pinnas gerunt,vt iſthæc in ipſis motus inſtrumẽta,naturaliter oblique & in latus exeũt. Sic enim melius inquit eſſe,& illis ſanè cõmodius cũ ad volatus,tum ad natationes, ꝗ ſi aliter iſthæc ſe haberent mẽbra.Celerrime nanq; hoc naturæ habitu,& ſic huiuſmodi ſe habẽtibus mẽbris,volantium quidem genus omne aẽrẽ ſecare,& in illo ſe mouere poterit:piſces vero id ipſum in humida natura nullo negotio facere poterunt.Illud autem in textu,In ante nanq; & retroverſus &c. id ſignifi-

Cur alarũ poſitio,& pinnarũ etiã omnibus in lat⁹ exeũt.

care videtur,quòd alis ſcilicet in volatili genere, & pinnis in aquatili, cæteræ corporis partes obſequi,& illas cõſequi ſunt natæ,ſiue in ante,ſiue retrorſum animal mouerint. Quo in loco animaduertendum eſſe cenſeo,quoniam omnis animalium motus in ante eſt, nullumq; naturaliter retroverſus mouetur animal, ꝙ illud retroverſus,vel ad diuiſionis plenitudinẽ hoc in loco eſt appoſitũ, cum nihil ad ſententiæ faciat intellectũ, quæ vult cæteras corporis partes has motus cõſequi notas dum in ante tendunt:vel ſi temere non eſt adiectũ retroverſus, & corporis partes,idẽ ſignare videtur: ita ꝙ corporis partes aliæ,explicatio ſit ipſius retroverſus:iſtoq; modo huiuſmodi literæ erit ſenſus, quòd videlicet alas & pinnas ad id quod in ante eſt,id eſt ad localẽ motum qui ſemper in ante fit,cõſequitur quod retroverſus eſt,id eſt,illud quod poſt huiuſmodi motionis notas eſt collocatũ,videlicet cæteræ corporis partes,in obſequentibus & cedẽtibus trãſlatæ elementis,aëre ſcilicet & aqua. Fortaſſe etiã non perperã dici poteſt illud retroverſus haud ſuperuacue fuiſſe appoſitũ, cum animalia quædã retroverſus aliquãdo naturaliter moueri cõſpiciantur.Cãcros enim ſcribit Plinius in timore retrorſum eadem velocitate recedere,& locuſtas in obliquũ ire. Hęc mihi ſuccurrebãt dũ iſthæc ſcriberẽ. Si cui poſthac iſte commodius arriſerit locus,is ſanè bona cum gratia primas ferat. Subdit poſt hæc Ariſtoteles quòd ex quadrupedum etiam genere quæcunque cauernas & petrarum aut terræ foramina ſubire vidẽtur,quæ ideo omnia troglodyta appellat,eo crura annata habent modo, oblique ſcilicet & ad latus vergentia: aliquotque illorum nominat ſpecies, vt ſunt,inquit,crocodili,& lacertæ, & ſtelliones,necnõ lutariæ teſtudines & terreſtres. De crocodilo,quod peculiare Nili eſt animal,non eſt ꝙ pluribus agere debeã,cum & pleriſq; ſit notus,& à cõpluribus etiã prodatur authoribus,in corpore ſcilicet magno & extẽſo lacerti formã habere,& in aquis & terra æque degere, ſolũq; inter animalia reliqua maxillã mouere ſuperiorẽ. Stellio vero,quẽ aſcalaboten græci vocant,paruũ eſt animal lacerto ſimile,verum breuius, coloris cinerei, in ſepulcrorum ruinis & aſpretis degens. Teſtudines autem & terreſtres & aquaticæ reperiũtur,quas μύδαϲ appellant,quoniã in luto & humida degũt natura. Has lutarias in animaliũ hiſtoria inuertit Gaza, quod & ego hic feci, tum quia illarũ naturæ & græco vocabulo ſatis id quadrare viſum eſt verbum, tum vt eruditiſſimi viri, & de re literaria optime meriti,nomenclaturæ & authoritati non minus fauerẽ. Subdit poſtremo philoſophus vniuerſa iſta troglodyta,& in obliquum obuerſa habere crura,& humi extenſa illa inflectere in latus,vt cõmodius faciliuſq; cauernas ſubire poſſint. quod ſanè natura faciunt duce,tum vt oua incubent & foueant ſua:cum vero extra cauernas fuerint,progrediq; voluerint,tum protenſis,inquit,femoribus, ſiue cruribus,quę euſq; humi fuerãt reſupinata & extenſa,& ſub ſe datis,id eſt erectis,corpus attollunt ſuũ:quod profecto fieri bene nõ poſſet,niſi extrinſecus,id eſt in obliquum crura inflecterẽt ſua.

Marginal notes: Triplex literæ expoſitio. — Plinius Secũdus. — Troglodyta. Crocodili. Lacertæ. Stelliones. — μύδαι Lutariæ teſtudines.

EX pedeſtribus autẽ quæcunq; ſanguine carent,& quidem multipeda ſint, nullũq; eorũ ſit quadrupes, à nobis dictum eſt prius. Quamobrem vero in illis neceſſe eſt pedes præterquã extremos ex obliquo eſſe cõnatos,& cum ſurſum verſus inflexiones habere,tũ ipſos obliquos retrorſum vergere,palàm certe eſt. Omniũ etenim talium media certe crura cum præcedere,tum ſubſequi neceſſe eſt. Quòd ſi hoc illis ineſt,in anteriorem profecto partem, & in poſteriorem inflexum habere oportet:quoniam quidem præcedunt,in priorem: quoniam vero ſubſequuntur,in poſteriorem. Quoniam autem ambo iſthæc illi cõtingere neceſſe eſt, eam ob rem torqueri,& in obliquum exire pedum inflexus neceſſe eſt, præterquam extremorũ. illi enim vt nati ſunt magis, ij quidem vt præcedant,illi vero vt ſubſequãtur. Præterea hoc etiam inflectunt modo propter crurum multitudinem. Minus enim ita in progreſſione ſibiipſis ſunt impedimento,& minus offendunt. Eorumq; etiam ideo eſt diſtortio, quoniam cauernas ſubeant,vel omnia,vel plurima. non enim elata hoc eſſe modo poſſunt. Cancri autem inter multipeda maxime ſunt ſpectabiles. non enim in ante progrediũtur,niſi vt dictum eſt prius:ſoliq; animalium multos habẽt præuios pedes. Huiuſce autẽ rei cauſa eſt tum pedum ipſorũ durities,tum ꝙ ipſis non ad natatus vtuntur, ſed ad pro-

greſſus.pedeſtrem enim degunt vitam. Omnium igitur multipedum in obliquum ſunt inflexus, quemadmodum ex quadrupedibus ea quæ cauernas ſubeunt, qualia ſunt lacertæ, crocodili, multaꝗ præterea huiuſmodi quæ oua pariunt. Cauſa autem eſt, quoniam hæc quidem cauernas ſubeunt partus tempore: alia vero per omnem vitam. Verum aliorum quidẽ propter mollitudinem obtorta vacciaꝗ fiunt crura: carabi autẽ cum duri ſint tergoris, pedes ad natandum, non ad progrediendũ aptos habent. Cãcrorum autem inflexus in obliquum agitur: & etiam eſt obtortus & vaccius, vt ouiparis, & ſanguine præditis, & multipedibus, quoniam prædura ſunt & oſtreacea eiuſmodi mẽbra, cum neque natent, & caueruas ſubeãt. Iuxta terrã nanꝗ illis eſt vita. Rotundæ quinetiam figuræ eſt cancer, neꝗ caudam habet, quemadmodum carabus. Ad natandum nanꝗ carabis vſui eſt cauda. is autem non eſt natatilis: ſimilemꝗ poſtremæ parti obliquam habet partem, quoniam multos præuios habet pedes. Cuius rei cauſa eſt, quoniam neꝗ in ante inflectit, neꝗ obtorquetur. Cauſa autem cur torqueatur, dicta eſt prius, durities ſcilicet, & oſtreaceum tergus. Propter hæc igitur omnes habere præuios, & in obliquum neceſſe eſt. In obliquum quidem, quoniam inflexio eſt in obliquum: omnes autem prȩuios, quoniam quieſcentes pedes ijs qui mouentur, impedimento ſanè eſſent.

POſteaquã philoſophus in ſuperioribus inflexionũ modos circa organica mẽbra in bipedũ quadrupedũꝗ genere perſcrutatus eſt, cauſaſꝗ ſubiũxit ob quas naturaliter vt viſuntur huiuſmodi fiunt inflexus, id ipſum hoc in textu in multipedũ etiam genere facere contẽdit, quod ex pedeſtribus ſanguine neceſſariò carere in ſuperioribus oſtẽdit. Eſt autẽ eiuſmodi inſectorũ genus omne, quod ſanè tũ in obliquũ pedes habere connatos dicit, tũ ſurſum illos inflectere, verſus id ſcilicet quod in vniuerſo eſt ſurſum, exceptis extremis, prioribus ſcilicet & poſterioribus. ij nanꝗ neꝗ in obliquũ ſunt annati, & ſicut in quadrupedi flectũtur genere, priores quidem in ante, poſteriores vero retroverſus. Verũ illorũ obliquitas, & obtorta quodãmodo natura, cum ijs quæ prædicta ſunt palàm cernitur, ſiquis ad muſcarũ apũmꝗ reliquorũꝗ id genus pedum figurã & ſitum animaduertere voluerit. iſthæc enim prius ſunt oculis percipiẽda, deinde cur ita ſe habeant indagandȩ ſunt cauſæ. Quod hoc

Cur inſecta intermedia crura interna habent, & ſurſum verſus incurua.

ſanè in loco facere aggreditur Ariſtoteles, dicitꝗ prius ꝙ in multipedib[9] iſtis omnia intermedia crura, inter priores ſcilicet & poſtremos interiacentia pedes, & præuia ſanè ſunt, & ſubſequẽtia: præuia quidem poſteriorũ reſpectu, ſubſequẽtia vero priorũ gratia. Quod ſi iſthæc, inquit, hoc ſe habẽt modo, neceſſe eſt vt illa ſimul quodammodo ad anterius poſteriuſꝗ iſtiuſmodi inflexiones habeãt crura: in ante quidem, vt ſequẽtium reſpectu ſunt priora: ad poſterius autem, vt ſunt poſteriora reſpectu priorum. Dictũ eſt nanꝗ & oſtenſum ꝙ priora quidem curuantur in ante, poſteriora vero flectũtur retro. Intermedia autem multipedũ crura, cum vtriuſꝗ naturam ſapiant, anterioris ſcilicet & poſterioris, vtrorũꝗ etiam proprietates non immerito, vt fieri poteſt, habere cẽſendum eſt. id autẽ ſolummodo fieri poteſt ſi illa in obliquum & in latus fuerint annexa, & tum vaccia ſint & obtorta, tum inflexiones ſurſum verſus ſpectantes habeant. Neceſſe igitur eſt vt multipeda omnia intermedios habeant pedes eo conſormationis & poſituræ modo vt illos habere videntur. Et hæc ſanè neceſſaria videtur eſſe cauſa propter quam multipeda ſic intermedios habent pedes. Extremos autem dicit, id eſt, primos & poſtremos ea habere figura & conſormatione, vt illorum naturæ maxime competere videtur: primos ſcilicet in ante inflexos (vt diximus) poſtremos vero retroverſus. Aliam poſtmodum Ariſtoteles ſubiungit cauſam cur multipeda intermedios pedes ſupradicto gerãt cõformationis modo: quæ licet neceſſaria non ſit vt prior adducta, propter melius tamen, & illorum naturæ accommodatius eſſe non immerito cenſeri poteſt. ea autem eſt, in huiuſmodi animalibus pedum multitudo niſi in latus vergerent, & ſurſum verſus inflecterentur, in progreſſione certe alijs alij officerẽt pedes, & impedimento ſanè eſſent, crebróꝗ attritu ſe inuicem etiam lederent: quòd profecto hoc poſitionis modo minime accidere contingit. Melior igitur iſthæc eſt conformatio & ſitus pedum. Natura autẽ quod melius eſt ex ſuppoſita ſemper efficit materia. Sub ijs etiam tertiã huiuſce rei aſſignat cauſam, quæ eſt ꝙ animalia huiuſmodi ex multipedum genere, vel omnia, vel ſaltem plura troglodyta ſunt,

id eſt cauernas & foraminũ latebras ſubeuntia,ad quod cõmode & faciliter agẽdum ipſa certe crurũ facit & adiuuat obliquitas,quæ ſi alioquin erecta eſſent,id ipſum proculdubio præpedirent.quæ res naturæ vitæq; eiuſmodi animalium eſt cõducibilis & ſalutaris : & ideo dicit,non enim elata hoc eſſe modo poſſent.id eſt,non enim ſi hæc animalia erectis eſſent cruribus,& alte ipſis inniterẽtur,troglodyta eſſe poſſent,& humiles ſubintrare petrarum cauernas & terræ latebras valerent . Poſtmodũ de

Cancrorum ſpectanda & peculiaris natura.

cancrorum genere verba facit,quos dicit ſpectabiles,id eſt ſingularis cuiuſdã & ſpectatæ inter multipeda eſſe naturæ.Siquidem nõ in ante progrediũtur,ſed in latus:niſi fortaſſe eo quo dictũ eſt modo illos quiſpiam in ante progredi dixerit,quoniã ad eam quo oculi diriguntur partẽ procedere vidẽtur, qui ſanè anteriorẽ in animalibus partẽ iure obtinere cenſentur.Quos tamen in latus obliquare , quo etiam progreditur,cancrorum ſine controuerſia cernitur genus . Dicit igitur hic inquã philoſophus ſingularis ſpectatæq; etiã naturæ cancros,tũ quia non in ante,ſed in obliquũ & in latus(vt diximus) progrediuntur:tum quia inter cætera animalia cancri præuios & duces multos habent pedes . Cum enim in cruſtaceo genere(vt ipſe in quarto de animalium partibus docet libro)quatuor ſumma ſint

Cruſtaceorum genera ſumma quatuor. Carabi. Aſtaci. Squillæ. Cancri.

genera,carabi ſcilicet,quas locuſtas nonnulli vocãt,aſtaci,ſquillæ,& cancri:quæ ſingula in plures diſtinguũtur ſpecies,quæ non modo forma,verum magnitudine etiam inter ſeſe diſtãt:cancrorum genus maxime ſolitarium eſt & ſingulare,id eſt , inter cruſtacea omnia peculiaris iſtius admirandæque eſt cõpos naturę.nam & in obliquum tendit(vt dictum eſt)cum omnia animalia in ante recto procedãt meatu:& multos ad progreſſionẽ pręuios habet pedes.Cuius rei tãquã ſenſui notæ(oculata enim iſtuc percipitur fide)cauſam in literæ huius calce afferre cõtendit.Dicit enim tergoris duritiẽ,cruſta-

Cur cancri præuios multos habẽt pedes.

rumq; aſperitatẽ eſſe in cauſa cur inter reliqua animalia cancer præuios multos habeat pedes . Cum enim aſperos & præduros id animal pedũculos gerat,duritieq; illa & tergoris aſperitate eos nequeat in ante,id eſt ad curuum inflectere orbẽ,non habet duos tantũ præuios priores , vt illa quæ id facere poſſunt animalia,ſed plures.Crurum igitur aſperitas & cruſtacea illorum durities cauſa eſt vt in cãcrorum genere præuij multi ſint pedes . Verum aliam etiam huiuſce rei affert cauſam philoſophus, quoniã ſcilicet pedibus non natationis gratia,ſed progreſſionis manifeſte vtãtur cancri.Natare enim haudquaquã cõſpiciuntur,progredi vero & obrepere ſemper viſuntur.Cum enim in latus & oblique id progrediatur animal,& altero quidem laterum(vt ipſe dicet)tanquam priori vtatur parte , altero vero tanquam poſteriore:niſi præuios omnes illius lateris haberet pedes , alterius vero ſubſequentes omnes,præpedirent profecto ſeſe inuicem illi,nulluſq; progreſſionis fieret proceſſus . Multos igitur præuios habet pedes cancrorum genus , quoniam illos ad progreſſionẽ habent , non ad natationem. Porrò progreſſio ipſa in obliquum fieri animaduertitur,quæ profecto eſſet nulla niſi plures(vt dictũ eſt)præuij eſſent pedes.Quoniam autem de obtortis & vaccijs cancrorum dixit cruribus,dicturuſq; etiam de eiſdem mox eſt,vniuerſali quodam enunciationis modo aſſerit hic quòd multipeda omnia ſuos in obliquum inflectũt pedes,ſicut quadrupedum genera illa quæ cauernarum ſubeunt latebras, troglodytaq; icciroo ſunt appellata:quaſdamq; illorum recẽſet ſpecies: vt ſunt,inquit,lacertæ,& cro-

Lacertæ. Crocodili.

codili,necnon pleraq; ex illorum numero quæ oua pariunt. Hæc nanq; in obliquum crura inflectunt ſua,quoniam cauernas ſubeũt,& troglodyta ſunt : pleraq; quidem illorum partus tempore cum oua excludunt,& ſobolem educant : nonnulla etiam per vniuerſum ſerè vitæ ſpatium illo degunt modo. Inflectunt igitur in obliquum crura iſthæc omnia,quoniam ſi ſubrectis eſſent pedibus,cauernas certe & latebrarum humilitates & anguſtias ſubire non poſſent.Subiungitq; poſtmodũ Ariſtoteles cauſas propter quas obtorta & vaccia in animalibus fiunt crura:quæ cum duæ ſint,& contrariæ ſanè eſſe videantur,eiuſdem tamen effectus ſecũdum ſubiectæ materiæ diuerſitatẽ non immerito eſſe percipiũ-

Ab vnica interdũ cauſa contrarios prouenire effectus.

tur cauſæ.Neq; id certe alicui mirandũ videri debet,quãdo haud diſſimili rationis iudicio animaduertimus ab vnica & ſolitaria quadã cauſa,quod eſt admirandum magis , duos & eoſdem cõtrarios prouenire effectus.ab vnica nanq; ſolis eſſentia,caliditate media & glacies liqueſcit , & luti gleba dureſcit . Dicit igitur ꝙ aliquibus propter mollitudinẽ obtorta & vaccia fiunt crura:cancris autem id accidere,quoniam prædura & oſtreacea huiuſmodi habẽt membra . Quod etiam retro viſus eſt dicere.

βλαισώτης.

Pro cuius literæ declaratione animaduertendum eſſe cenſeo ꝙ βλαισώτης,quã nos crurum obliquitatem,ſiue diſtortam inflexionem appellare poſſumus,affectio quædam eſt & paſſio,& compoſitionis(vt inquiunt medici)morbus & vitium,cum diſtorta ſcilicet in hominibus crurum natura intror-

βλαισοὶ. Vaccij.

ſus vergit , ita quòd vtraque quaſi ſeſe contingunt genua , quos homines βλαισοὺς græci , noſtri vaccios appellant. Tranſlatum autem eſſe videtur id nomen ad pleraſque etiam animalium ſpecies, quoniam eiuſmodi figuræ viſuntur habitu , ſimilique modo diſtorta habent crura . Porrò in hominum ſpecie is morbus ſiue naturæ vitium ex ſuperfluenti nonnunquam humore fieri conſueuit , qui articulorũ illic laxans cõpagines & nexus,in cauſa eſt vt ingruẽte poſtea & deprimẽte corporis onere eo quo diximus modo,illæ præter naturã diſtorqueãtur partes:quæ nonnunquã etiam eadẽ de cauſa in contrariam ſitus conuertuntur formam,cum multum à ſe diſtantibus genibus,in extrinſecũ latus

ῥαιβοί. Vari.

gemina arcuãtur crura:quos ῥαιβοὺς græci,varos noſtri appellare cõſueuerunt.Et hoc(vt arbitror) eſt quod hic philoſophus dicit,aliorũ propter mollitudinẽ,id eſt ſuperfluentẽ humiditatẽ obtorta & vaccia fieri crura . Ante autem ꝙ̃ dicat cancris id accidere quoniam præduros & oſtreaceos habent

Carabi,locuſtæ.

pedes,de carabis,quos locuſtas quidã vocant,interſerit quædã , dicẽs illos in cruſtaceo genere pedes in obliquũ cõuerſos habere,non vt progrediãtur,ſed vt natare poſſint . Vix enim,aut ne vix quidem

illis progredi poſſunt, natare autẽ ferè ſemper cõſpiciũtur. Hoc interpoſito, ad cãcros ſtatim reuertitur, cauſamq; aſſignat cur in obliquũ exporrecta & vaccia id animal habeat crura, quoniã ſcilicet ex multipedũ genere cum non natẽt cãcri, ſed gradiãtur & repãt, latebrarũq; cauernas ſubeãt, formaq; ſint rotũda & orbiculata, cauda quinetiã carẽtes, quę ſanè illis, cũ nõ natẽt, ad nullũ eſſet vſum, ſicut carabis, ad natandũ vſui ſanè eſſe videtur. Cũ huiuſmodi, inquit, ſint cancri, neceſſe eſt illos vt pleraq; ex multipedũ genere ouipara & ſanguine prædita tum crura in obliquũ exporrecta habere, quoniam troglodytũ huiuſmodi eſt animal: tum illa obtorta & vaccia eſſe, cũ prædura ſint & oſtreacea: & ideo non duo ſolũmodo, ſed plura (vt dictũ eſt) eo in genere ſunt præuia. quod neceſſe ſanè eſt in vaccia crurũ diſtortione prouenire. Ad ſummã igitur cancri in obliquũ crura gerunt inflexa, quoniã in obliquũ illorũ eſt progreſſio. Multos autẽ habent pręuios & duces pedes, tum quia in obliquũ progrediũtur, & ijs nõ natãt: tum quia illos cruſtaceos & præduros habent: qui vaccij etiã & obtorti merito eſſe cenſentur, tum quia foramina & latebras ſubeũt: tum quia multos duces & præuios habẽt pedes, illoſq; oſtreaceos & duros. Neq; ſanè mirandũ ſi eadẽ res hoc in loco cum effectus tum cauſæ vicẽ obtinere videtur. Cauſæ enim plerũq; ſibi inuicẽ ſunt cauſæ: quod in cãcrorũ natura ex ijs quę dicta ſunt, percipi maxime dignoſciq; poteſt. Proſequitur poſtmodũ philoſophus dicẽs cancrorũ genus ſimilẽ obliquã, id eſt lateralẽ habere partẽ, parti poſtremæ: neq; hoc immerito. Cũ enim in latus progrediãtur cancri, & lateris illius præuios habeant pedes, neceſſe eſt aduerſum illi latus cum ſubſequentes omnes habere pedes, tum poſtremæ locum obtinere partis. Subditq; poſtmodum cauſam cur multos præuios habent pedes cãcri, quã prius nos illius verbis aſſignauimus: quoniam ſcilicet nõ in ante inflectit, neq; obtorquetur. & ſubaudiendum eſt hic, in ante ſcilicet. nam ꝙ in latus cancrorũ obtorqueantur crura, & ſenſu percipitur, & ipſe ſtatim ſubiungit cauſas, quas pauloante adduximus, cum vacciorum obtortorumq; pedum, tum multorum præuiorum & ducum in obliquum tendentium.

Cauſas plerũq; ſibi inuicẽ eſſe cauſas

PIſces autẽ ij qui paſſerina ſunt figura, eo modo natãt quo monoculi ambulãt. Diſtorta etenim illorũ eſt natura: auiũ autẽ planipedes pedibus natãt. Quæ quoniã aërem admittunt, & reſpirãt, bipedes ſunt. Quia vero in humore vitã agunt, planipedes ſunt. Pro pinnis enim vſui illis ſunt pedes eiuſmodi exiſtentes. Crura autẽ habent non vt aliæ in medio, ſed retrorſum magis. Cũ enim breuia habeãt crura, ſi retroverſus illa fuerint, ad natatũ ſunt cõmoda. Breuibus autẽ ſunt cruribus eiuſmodi aues: quoniam quod crurũ longitudini dempſit natura, pedibus appoſuit, & pro longitudine cruribus craſſitudinem, & pedibus latitudinẽ dedit. Vſui enim magis craſſa ſunt ꝙ̃ longa ad propellendum humorem cum natant. Recta etiam ratione volucres quidem pedes habent, piſces vero illis carent. Volucribus enim vita in ſicco eſt, ſublimes autem ſemper manere haudquaquã poſſunt: quãobrem vt pedes habeãt neceſſe eſt. Piſcibus autem in humore vita eſt, & aquam admittunt, non aërem. Pinnæ igitur illis ad natandum commodæ, pedes vero inutiles. Quòd ſi vtraq; haberent, ſanguine certe carerent. Aues autem quodammodo & piſces ſimiliter ſe habent. Auibus nanq; alæ in ſuperiori ſunt parte, illis vero pinnæ duæ parte prona. Et auibus quidem in ſupina corporis parte ſunt pedes: illis vero in ſupinis iuxta pronas pinnæ ſunt pluribus. Et aues præterea vropygium habent, illi vero caudam.

A Cruſtaceo aquatiliũ diſcedẽs genere, ad eos trãſit philoſophus piſces qui à corporis forma plani appellantur, & paſſerina ſiue rhombacea ſunt figura. Sic enim in præſentia id genus quod ψηττώδεις ipſe in textu vocat, mihi inuertere ſuccurrit. In ijs enim animaliũ generibus quæ nomine carẽt, ipſe in topicis ſuis nomẽclatoris officio fungi nos iuſſit. Eius autẽ ſunt generis rhombi, ſquatinę, paſſeres, ſoleę, raię, cęteriq; huiuſmodi: quos dicit omnes ſic natare & in aquis moueri, vt altero capti oculo, quos monoculos vocãt, ambulare vidẽtur. Quẽadmodũ enim illi altero oculorũ carẽtes ſuffragio, intorto quaſi collo, & altera capitis parte in qua eſt ocul9, pręuia, altera vero mutila ſub,

ψηττώδεις. Rhombi. Squatinę. Paſſeres. Soleæ. Raiæ.

ſequête progredi & ambulare cõſpiciũtur:ſic huiuſmodi aquatiliũ genus in aquis tanquam ſtrabum viſitur. In prona nanq; corporis parte veluti cõiunctos & ſibi inhærẽtes vtroſq; habet oculos. Hoc cõſtituto philoſophus ab aquis nõ abſcedẽs, aquaticarũ etiã meminit auium, quæ lacus & ſtagna, æſtuariave, necnon ipſa incolũt maria, victũq; inde piſcatu ſibi petũt.

Planipedes. Aues. Anſeres. Anates. Mergi. Fulicæ.

Quarũ vniuerſitatem ſub planipedi colligit genere. huiuſmodi autẽ ſunt anſeres, anates, mergi, fulicæ, cæteræq; id genus aues, quibus pedum articuli chartilaginea quadã mẽbrana ad ſe inuicẽ coniunguntur. Has igitur omnes, inquit, quia in humóre vitã agunt, eo habere modo pedes, ex illarũ eſt vſu. illorũ nanq; vtuntur remigio in aquis dum natãt, ſicut pinnulis piſces. quæ ideo pedeſtres ſunt & bipedes, quoniã aẽrẽ admittunt & reſpirant, cũ pulmones habeãt: alioquin cum natẽt, & in aquis degãt, & pro paſtu ſuo maria vrinãtes ſubintrent, ex piſciũ ſanè genere merito videri poſſent. Quã ſanè rem ex crurũ etiã poſitura & habitu oſtẽdere contẽdit. Cum enim aliarũ, inquit, auiũ crura ad mediũ ſubijciãtur ventrẽ, vt ſtare & in terris ambulare poſſint (quẽadmodũ retro eſt demõſtratũ) aquaticæ huiuſmodi aues retroverſus crura habẽt ſua. Sic enim illis ad natãdum ſunt magis cõmoda, quæ tum breuia ſunt, tum etiã craſſa, vt in natatione valẽtius inſtãtes propellere poſſint aquas pedũ palmulis, crurũ craſſitudine quod lõgitudini detraxerat prouida reſarciẽte natura. His pertractatis, organicorũ cõuenientiam differẽtiamq; mẽbrorũ quas ad ſe volucres & piſces habere videtur, hoc breuiter cõmemorat in loco philoſophus, dicitq; volucres quidẽ pedes habere, illis vero carere piſces: verũ pedũ loco pinnis vti ad natandũ, & ad eam quæ per locũ eſt motionem. Horũ autem vtrũq; non ſine naturali rationis modo animalibus ijs accidere cẽſetur.

Cur volucres pedes habeãt quibus merito carent piſces.

Cũ enim volucrũ generi in ſicco & terris vt plurimũ ſit vita, nullaq; ſemper in ſublimi manere poſſit volucris, pedes illas habere eſt neceſſe. Piſces autẽ illis nimirũ carere videntur, quoniam cũ in aquis degũt, & ad naturalis refrigerationẽ caloris aquã non aẽrẽ recipiant, quod terreſtria faciũt animalia, pedes profecto illis ad nullũ eſſent vſum. Pinnæ igitur piſciũ generi ad natandũ ſunt vtiles & cõmodæ, quas ſanè habere videtur: & alioquin ſi vtraq; haberẽt, pedes ſcilicet & pinnas, ſanguine profecto carerẽt piſces, & in genere inſectorũ reponerẽtur: quod falſum & impoſſibile eſſe certiſſime ab omnibus aſſeritur.

Piſces & aues quodãmodo conuenire & diſtare.

Verũenimuero quãuis in ijs differant piſces & aues (vt vidimus) ſimiliter tamẽ, inquit, quodãmodo iſthæc animalia ad inuicẽ ſeſe habere videtur. Illud addẽs quodãmodo, vt non verã indicare ſimilitudinẽ, ſed proportionis cuiuſdã modũ videatur. Auibus enim, inquit, in ſuperiori & eadẽ prona corporis parte geminæ collocãtur alæ: piſcibus vero in prona corporis parte, & intelligẽdũ etiã eſt, & ſuperiori, duæ cõſtitutæ ſunt pinnæ, alis geminis in auibus proportione reſpondẽtes. Præterea auibus quidẽ in ſupina corporis parte duo collocãtur pedes: piſcibus vero in ſupinis, inquit, partibus iuxta pronas pluribus inſunt pinnæ, quæ pedũ in illis vicẽ ſupplere videntur, & proportionẽ habere. Dixit autem in ſupinis, iuxta pronas ſcilicet corporis partes, quoniã in medio ferè illarũ interſtitio partiũ poſteriores collocatę cõſpiciũtur pinnę. Illud autẽ pluribus adiunctũ eſſe videtur propter aquatilia illa quæ ſerpentium formã præ ſe ferre videtur, vt ſunt lumbrici, anguillæ, murænæ, cæteraq; eiuſmodi quæ oblõgam corporis habẽt figurã. De ijs nanq; retro eſt oſtẽſum ꝙ cum duas tantũ in anteriori corporis parte gerãt pinnas, reliquarũ vicẽ duarũ oblongi corporis inflexione recõpenſant. Aliã poſtmodũ & tertiã proportionis ſimilitudinẽ inter aues & piſces in literæ calce ſubiũgit philoſophus, dicẽs vtraq; hæc animalia ſui generis caudã retro gerere: aues quidem quod dictũ eſt prius vropygiũ, vt illo ſcilicet volatus dirigant ſuos: piſces autẽ, vt natatus gubernent & adiuuẽt, id habẽt quod οὐραῖον vocat. Verũ in vtroq; genere id nos mẽbrũ vnico ſanè vocabulo caudã appellamus. Sed ne pronæ ſupinęq; etiã partes de quibus verba fecimus, nouitiorũ quẽpiam cõturbẽt, illis animaduertendũ eſſe cẽſeo, pronũ in animalibus, quod græci πρηνὲς vocãt, & eſſe & vocari dorſum: ſupinũ vero, quod illi ὕπτιον, pectus & ventrẽ appellari. Quãobrem quæcunq; iſtis vicinæ contiguæq; ſunt partes, cum pronæ, tum ſupinæ non immerito etiam appellari poſſunt.

ὀυροπύγιον. οὐραῖον. Pronum, πρηνὲς. Supinum, ὕπτιον.

DE oſtreaceis autem ambigere quiſpiam ſanè poſſet, quiſnã illorum ſit motus: & ſi neq; dextrum habent, neq; ſiniſtrum, vnde moueri incipiant. Videntur autẽ moueri. An vt mutilũ vniuerſum iſtuc ſtatuere oportet genus, & eo moueri modo ac ſi quis pedeſtriũ crura decurtauerit, vt vitulus marinus, & veſpertilio. Iſthęc enim quadrupeda ſunt, ſed peruerſe. Oſtreacea autẽ mouẽtur quidem, verũ præter naturam mouentur. non enim mobilia ſunt, ſed vt ſtantia quidem & hærentia, mobilia: vt progredientia vero, ſtare videntur: cancri quinetiam perperam dextras habent partes, habent tamen.. Indicio autem eſt brachiũ. Maius enim & robuſtius eſt dextrum, ceu ſiniſtra à dextris diſterminari cupiant. De partibus igitur cum alijs, tum ijs quæ ad inceſſum ani-

malium faciunt, necnon ad omnem per locum mutationem, hoc ſe habet modo. His autem ſic determinatis proximum eſt de anima cōtemplari.

QVoniā retro (vt vidimus) dixerat philoſophus ꝙ in omnibus quę mouentur, priores & duces motionū omnium ſemper dextræ ſunt partes, iccirco hoc in loco, & cōmentarij huius calce, poſt ſermonem de auibus & piſcibus, ad poſtremū & imperfectiſſimū aquatilium deſcēdens genus, oſtreorū ſcilicet, & ſilicea teſta intectorū, dicit nō immerito quēpiam ambigere poſſe quiſnā aut qualis illorum ſit motus, cum neq; dextrū, neq; ſiniſtrum in illo vſpiam cōſpiciatur genere. Q; enim moueātur oſtrea, nemini dubiū eſſe debet, cū id oculata percipiatur fide. Vnde igitur initiū illorū erit motionis, ſi ijs manifeſte carēt partibus vnde in alijs exoriri ſolet motus? Hac poſita dubitationis difficultate philoſophus ſtatim illā diſſoluere aggreditur, dicitq; breuiter admodū, & nota magis ſignās q̄ verbis explicās, nō eſſe mirādū ſi oſtreorū genera mouētur nullis dextris aut ſiniſtris inſignita diſtinctaq; partibus. nā neq; illorū is certe legitim⁹ eſt motus, neq; omnino natura cōſtās, qualis aliorū eſt animaliū quæ loco ſeſe mouēt: ſed pręter naturā eſt, vt ſi quiſpiā pedeſtre animal cruribus decurtatis aut abſciſſis pedibus humi repere aut volutari permitteret. Quo motionis modo cū vitulos marinos in aquatili genere, tū veſpertiliones in volatili, loca cōmutantes manifeſte moueri licet animaduertere: de quib⁹ in quarto de animaliū partib⁹ libro circa finē hęc ipſe ad verbū ſcribit: Vituli autē marini, & veſpertiliones, quia ambiguæ ſunt naturæ, ij quidē in aquatilibus & terreſtribus, illi vero in volucribus & pedeſtribus: eam ob rem vtrorūq; ſunt participes, & neutrorum. Vituli nanq; marini vt aquatiles quidem, pedes habēt: vt terreſtres vero, pinnas. Poſteriores nanq; pedes piſceos penitus habēt: dentes præterea ſerratos omnes & acutos. Veſpertiliones autē vt volucres habent pedes: vt quadrupedes autē non habent. Hæc ille. Vt igitur eo in loco de vitulis marinis & veſpertilionibus verba faciēs philoſophus dixit animalia illa propter ambiguā ſui natuā, cum vtriuſq; tū neutrius participare generis, & vitulos quidē marinos vt aquatile eſt animal, quatuor habere pedes exiſtimari poſſe, quibus ſanè mēbris omnia carent aquatilia: vt vero terreſtre, pedes non habere, ſed pinnas: nāq; poſteriores manifeſtas deſinūt in pinnas: ſimiliq; modo veſpertilio vt volucre eſt animal, quatuor habere pedes videri poteſt: vt pedeſtre autem, minime eſt quadrupes: cutaneis nāq; alis pedunculorū potius ſigna quædā q̄ pedes habet annexa: vt igitur in illis eſt videre animalibus quæ hoc in loco ob prædictas cauſas peruerſe dicit eſſe quadrupeda: ſic in oſtreaceo, inquit, genere animaduertere cōtingit. vt ſtantia enim & adhærētia oſtreorū genera ſunt mobilia: vt progredientia vero, & loco ſe mutātia, ſtare ſanè videntur.

Vituli marini. *Veſpertiliones.*

Qui certe locus bifariam interpretari poteſt, aut ꝙ oſtreacea reſpectu quidem ſtātium & adhærētium, vt ſunt ſtirpes & plātæ, ſunt mobilia aliquo motionis modo: cōparata vero ad ea quæ progrediūtur animalia, quæ ſeſe loco mouēt, ſtare ſanè cenſentur. Quā expoſitionis ſententiā in antiquis quibuſdā gloſſulis ſub nullo authoris nomine, licet nōnulli Michaēli Epheſio illas adſcribant, expreſſam reperi. Aut, quod non perperā (vt arbitror) dici poteſt, neq; Ariſtotelicæ diſſonū eſt ſentētię, ꝙ oſtreacea quidē vt ſtātia & adhærētia (ſcopulis enim & ſaxis plerūq; adhærent oſtreæ) ſunt mobilia, claudētia ſcilicet ſeſe, & rurſus aperiētia, cum laxādo, tū ſe cōſtringēdo. Vt progrediētia vero ſtare vidētur: quoniā & quæ adhærent oſtreæ, quāuis aliquo moueātur modo, manēt tamen, neq; loco ſe mouēt: & quæ abſolute ſunt limo inhærētes, neq; progredi poſſunt: & ſi mouētur, peruerſe certe mouētur, vt ipſe dixit: veluti pedeſtre cruribus decurtatis moueri cernitur animal. Cui, vt arbitror, expoſitioni ea quæ ex quarto de animaliū partibus libro nuper enarrauim⁹, ſatis quadrare vidētur. Sicut enim vitul⁹ marinus inter aquatilia pedeſtris cēſeri poteſt, in pedeſtrib⁹ vero aquatilis: ſimilique rationis modo veſpertilio inter volucres videri ſanè poteſt quadrupes, in quadrupedibus vero volucris: ita oſtreorū genus inter ſtātia ſe mouere: & in illis quæ mouētur, ſtare iure & merito exiſtimari poteſt. Vtriuſq; enim naturæ particeps quodāmodo eſſe cenſetur, licet neutrius expreſſe & cōmode. Cōſtituto autē ſic & expreſſo oſtēſoq; ꝙ oſtreacea nullas dextras aut ſiniſtras habent expreſſas & inſignitas partes, quoniā ſeſe loco non cōmouēt, ſubdit cācrorū genus has ipſas habere quidē partes, verū male diſtinctas, & perperā illas habere. neq; hoc ab re, mehercule. Cū enim rotundæ id animal ſit figuræ, & vtrūq; latus loco prioris & poſterioris habeat partis (in vtrūq; enim æque id animal mouetur latus) nō immerito dextras ſiniſtraſq; partes inſigniter expreſſas nullas habet: licet, inquit, indiciū aliquod iſtarū partiū diſterminari à ſe inuicē cupiētiū, alterū cancrorū ſit brachiū, maius ſcilicet & valētius, quod chelā ipſe vocat in textu. Quāobrē in cōmētarijs de animaliū hiſtoria ipſe, & Plinius etiā ſecūdus naturæ inquiſitor induſtrius, vbi de cācris agit, Dextrum, inquit, in cancris brachium dicunt eſſe maius & robuſtius. ceu illo euidētiæ ſigno dextra à ſiniſtris in cancrorū genere abunde ſatis diſterminari diſtinguive poſſint. His determinatis philoſophus breui ſanè epilogo, vt ſui moris eſt, tum libros de animalium partibus, tum hanc de inceſſu & progreſſione libellum colligit & conſtringit, ſimulq; commentarioli huius cum ad præcedentia, tum ad ea quæ ſequuntur, nos ordinem docet, abunde ſe pertractaſſe dicens tum de animaliū partibus cæteris, tum de ijs quæ ad progreſſionem faciunt, & ad omnem per locum mutationem. Reliquum autem eſſe poſthac vt ad animæ contemplandam naturam ſe conuertat.

Duplex litteræ expoſitio.

Michael Epheſius.

De hiſtoria animalium Pli. ij.

FINIS.

Cliij.

N. LEONICVS THOMAEVS ANTONIO AMVLIO PATRICIO VENETO S.

COmmentariolos Ariſtotelis qui ad animantium pertinent vitas, vt pleroſque alios, latinos facere, & explicare mihi nuper aggreſſo, Antoni præſtantiſſime, non ab re celebratum illud apud Marcum Varronem ſuccurrebat adagium, hominem ſcilicet nihil aliud eſſe quàm bullã. Quod profecto vt de fragili vnius dũtaxat homuncionis corpuſculo veriſſime dicitur, quod omnibus expoſitum obnoxiumq́ malis, paruo negotio ruere, facileq́ peſſum ire conſpicitur, ita nihilo me hercule ſecius humanis etiam rebus omnibus quæ ſtabilitatem firmitudinemq́ maiorem præ ſe ferre videntur, non immerito conuenire poſſe contenderim. Nam, per deum immortalem, vt in vniuerſum iſtuc ipſum perpendamus, quàm fluxus hic rerum omnium, quàm labilis & incertus eſt ſtatus? quàm breues felicitatis cuiuſq́, imò momentanei potius ſunt periodi? & ad ſummam, quàm irrita ſunt hic omnia, & vmbræ (vt inquit ille) ſomnijs ſimillima? Quod profecto cum ſemper aliàs in omnibus ferè omnis ęxperta ſit ætas, tum ſuperioribus diebus aduerſo quodam fato nos etiam ipſi vidimus, & perpeſſi ſumus. Cum enim poſt varias ſæuientis fortunę procellas quibus ab hinc tres annos Res Veneta cõcuſſa & penè afflicta fuit, quædam illi lætior arriſiſſet ſpes, & poſthac ei fore melius crederent omnes, Brixiaq́ & Bergomo receptis, reliqua eo in tractu ad illas iam reſpicerent opida, neſcio quomodo tanquam ſubito procellæ cuiuſdam impulſu conuerſa ſunt omnia, ſtrenueq́ & præclare inceptum facinus, & tantum non ad calcem deductum, dure profecto & infeliciter cecidit. Nam repentino (vt ſcis) hoſtium aggreſſu & milites noſtri qui Brixiam receperant, omnes ferè conciſi fuere, & ciuitas vniuerſa direpta fuit: ex opidanis vero qui cum Venetis faciebant, partim capti, & in vincula coniecti, partim truculenter interempti fuere: & vt nihil deeſſet mali, quod certe omnes ſuperauit calamitates, viri præſtantiſſimi Andreas Gritteus Veneti exercitus Imperator, & Antonius Iuſtinianus Legatus, capti, & in hoſtium poteſtatem redacti, vt glorioſam illis fecere victoriã, ita nobis ingentem ſanè luctum, vehemenſq́ ſui deſiderium reliquerunt. Verum hoc in loco nequeo profecto, Antoni, dolori ſatis moderari meo, dum chariſſimi Capellæ recordor, qui cùm apud Gritteum ageret, & illi à ſecretis eſſet, in eadem (vt aiunt) naui idem perpeſſus eſt naufragium. Qui nunc (vt audio) Ticini cuſtodiæ traditus, in compedibus & ſqualore

duram trahit vitam,vir profecto (niſi me fallit amor) cum cõſtans & frugi,tum iudicij perſpicacis,& fidei,ſi quis alius, erga patriã ſingularis. Sed quid ego hæc defleo,tibique itidem dolorem facio,& nõ potius (vt inquit ille) te adiuto,curámve leuaſſo:cum alioquin inanis & viro prudenti turpis etiam omnis ille ſit dolor qui rerum fragilium inconſtantiumq; cauſa incaſſum ſumi videtur? Nos profecto,noſtraq; omnia,in fortunæ arbitrio ſumus:illa certe omnium eſt domina,humanaſq; res ſua facit ludibria: & alios quidem deprimit,vt rurſum illos extollat:alios vero in ſublime euehit,vt lapſu poſtea grauiore deturbet & conterat. Quis ſcire iudicareque poteſt an is qui in præſentia nos conficit & male habet dolor, haud multũ poſt tempus vertatur in gaudium? Quis plané compertũ habet an & inſperatæ cuiuſpiam felicitatis hæc fortaſſe nobis exordium erit calamitas? Multa profecto ſunt quæ nobis videntur incommoda & aduerſa,quæ tamen ad proſperos ſæpenumero cadũt euentus. Contrá pleraq; nobis proſpere euentura iudicamus,quæ ſané poſtea ingentium cauſas fuiſſe malorum experiendo deprehendimus. Quamobrem hæc mecum ipſe reputãs, euangelicum illud, Neſcitis quid petatis non ſolum Zebbedæi filijs veritatis ore prolatum fuiſſe iure contenderim,ſed vniuerſo etiam hominum generi prædictum:cuius certe iudicio quo minus quæ bona ſunt recte diſcernere valeat, multa ſané officere videntur. Aequo igitur iſthæc ipſa & conſtanti feramus animo:& ſi quid (vt ſæpe fit) ſecus ac volumus acciderit,æqui boniq; cõſulamus, illius ſemper dicti memores,quód aduerſis & incommodis eos plerũq; deus examinat,quos ſaluos eſſe vult: vt expulſa animorũ imbecillitate & mollitudine,verum & conſtans aliquando colligant robur. Verum quia nimium fortaſſe multis in præſentia iſthæc philoſophata eſt epiſtola, hic modũ faciamus, orationiſq; noſtræ curſum inhibeamus,& ad exercitij noſtri propoſitũ reuertamur,libellumq; hunc de extenſione & breuitate vitæ,quem latinũ,vt alios,fecimus,& nomini tuo Antoni dicauimus,conſueta explicatione complanatum & omnibus peruium pro virili noſtra reddere contendamus. Vale.

DE EXTENSIONE ET BREVITATE VITAE.

CVr autem animalium nonnulla quidem ſunt longæua, alia vero breuioris vitæ, & omnino de vitæ extenſione & breuitate perſcrutandæ ſunt cauſæ. Diſquiſitionis autem principiũ neceſſarium eſt, primo ambigere de ipſis. Non enim palàm, an eadem ſit, vel alia cauſa animalibus & ſtirpibus, quare hæc quidem longæua ſunt, illa vero vitæ breuioris. Nam in ſtirpium genere aliæ annuam, nonnullæ diuturnam habent vitam.

Omnia aſaliũ opera corporis & animæ eſſe cõmunia.

QVoniam omnia animalium opera, quæ cum proprietates, tum paſſiones Peripatetici appellare conſueuerunt, animorum corporumq; videntur eſſe cõmunia, vt alijs plerisque in locis, nec minus in commentario de ſenſu & ſenſili eſt declaratum, quãuis inter illa alia quidem animos ſpectent magis, vt ſenſus, memoriæ, reminiſcentie: nõnulla vero ad corpus magis vergere videantur, vt vigilia & ſomnus, ſani tas quinetiam, & morborum genera, aliaq; eiuſmodi complura: quoniam etiam (vt eo loci eſt declaratum) ex huiuſmodi operibus quædam magni ſunt ambitus, ampleq; ſe extendunt: nonnulla vero minus ſe protogant: aliqua etenim vniuerſum animalis conſequuntur genus, vt voluptas & dolor, appetitioq; illa qua naturaliter voluptatẽ quidem vnũquodq; proſequitur animal, dolorem vero declinat & fugit: nonnulla vero in animalium perfectiori genere cernere licet, vt exquiſitiores ſunt ſenſus, ſic & memoriæ & reminiſcẽtiæ, cæteraq; huiuſmodi: ex illis quinetiã nonnulla ſunt maximi cuiuſdam ambitus & comprehenſionis, quæ animalium vniuerſum tranſcendẽtia genus, ad ſuperiorẽ ſanè viuentium ordinem ſeſe applicant, illique merito quadrare videntur: huiuſmodi autem ſunt cũ mors & vita, tum vtrorũq; horũ extẽſiones & breuitates, iuuentutes quinetiã & ſenectutes, aliaq; huiuſce notæ: animalibus enim iſthæc ſanè contingere videntur non vt animalia ſunt, ſed vt viuentia: nam de arboribus ſtirpiũq; vniuerſo genere non minus hæc ipſa dici intelligiq; poſſunt: Quoniam igitur ſic ſe habent illa quæ communia appellantur animalium opera, taleſq; inter ſe habere cenſentur differentias, philoſophuſq; retro (vt vidimus) de his animalium operibus quæ ad illa vt eiuſmodi ſunt pertinent, copioſe luculenterq; pertractauit: in ijs qui ſequuntur commẽtariolis ea nimirũ animaliũ diſquirit opera, quæ illis vt viuentia ſunt accidere & ineſſe animaduertũtur. Quorum primus de diuturnitate & breuitate vitæ inſcribitur, in quo quærentis percontantiſq; modo (vt ſæpe ſolet) philoſophus proponit curnam animalium & ſtirpium nõnulla quidem eſſe videntur longæua, & extenſo durantia tempore: alia vero breuioris periodi, & breuioris vitæ. Vbi meminit etiam, vt poſteriora prioribus copulet & cõiungat, horumq; nobis librorum ordinem indicet, ſe prius pertractaſſe de ſomno & vigilia, & ꝙ poſthac de morte & vita, ſanitateq; & morbo verba faciet, tanquã de rebus extremis & vltimis in negotio phyſico perſcrutãdis. Quoniam autem quod facilè corruptioni eſt obnoxium, breuis eſt permanentiæ & ætatis: quod autem difficiliter corrumpitur, longæuum ſanè & diuturnum eſſe cenſetur: idcirco hac de re in iſto loquitur libello: vbi etiam de ipſis per genera docet lõgæuis: poſteaque etiam quærit aſſignatq; cauſas cur arbores hominibus ſint diuturniores, & in illarum genere aliæ alijs longæuæ ſint magis, & æui extenſioris. Vbi accuratum de illis ſermonem in ſtirpium commentarijs ſe facturum pollicetur: quos quidem ab ipſo (quod audierim, aut legerim) editos non habemus: ſed legitimi eius diſcipuli & ſcholæ ſucceſſoris Theophraſti, illorum loco, admirabiles illos de ſtirpibus libros habemus. Verum de ijs poſthac videbimus: ipſe vero à principio ſtatim huius commentarioli, poſtquã cauſas dixit eſſe perſcrutandas, à naturali ſcilicet philoſopho, cur in animalium genere quædam ſunt longæua, alia vero breuioris vitæ: ſubiungit & omnino de vitæ extenſione & breuitate eſſe perſcrutandum: quod ſtirpium gratia dixiſſe videtur & arborum: quæ licet altricem habeant vitam, animalia iure vocari nõ poſſunt, quæ ſenſibus inſigniti perſpiciuntur: ſed animantia appellantur, in quibus manifeſte etiam conſpicitur cum extenſio tũ breuitas perdurationis & vitę. Poſt quę dicta perſcrutationis illius ſubiungit modum, illum videlicet neceſſarium eſſe aſſeuerans qui dubitando quærendove procedere videtur. ipſe enim eſt qui dixit alibi· Dubitare de ſingulis non eſt inutile. & alio ſanè in loco, Dubitare eſt propè ſcire. Neq; enim hoc ab re, mehercule. Quæſitor enim aliquis & commodus dubitator latẽtes & quaſi conſopitos animorum ſuſcitat igniculos, illiſq; ſæpenumero ad colluſtrandam veritatis faciem pro fomite vtitur. Quæ

Theophraſtus de ſtirpibus.

Quid commodus efficiat dubitator.

autem huiuſmodi eſſe debeat ambiguitatis & dubitationis ratio, ſtatim ſubiungit: vtrũ ſcilicet eadẽ ſit vel diuerſa longitudinis & breuitatis vitæ cauſa cũ in animaliũ genere, tum in ipſis ſtirpibus: vbi verũ animal quod ſenſu (vt diximꝰ) inſignitur, ab animãte nõ vero diſterminare animaduertitur. Nã in ipſo etiam ſtirpium genere, inquit, & non ſolum in animalibus longitudo & breuitas vitæ maniſeſtiſſime deprehenduntur. Quædam enim illarum annuo deſinunt ſpatio: is periodi illarum eſt terminus, vt pleraq; herbarum ſunt genera, arbuſculæq; illæ quæ in ijs qui Adonidis vocantur hortuli, conſeruntur. Legitimę autem arbores ſunt diuturniores: in quibus etiam maxima eſt æui differentia. nãq; oleæ, quercus, ilices, cupreſſi, nonnullaq; alia ſtirpium genera, longiſſimæ ſunt vitæ, & ferè æternę. Punicæ autẽ, fici & mali, exigui ſanè ſunt æui: breuioriſq; etiã inter illas ſunt vitæ pręcoces ſerotinis.

Adonidis hortuli.

Quæ longæuæ ſint arbores: & quæ breuioris æui.

PRæterea vtrum de ijs quæ natura conſtituuntur, longæua ſint ſecundum naturam ſana: an diſterminatum eſt id quod breuis eſt vitæ, à valetudinario? An in quibuſdam morborũ generibus quæ valetudinaria naturaliter ſunt corpora, & illa quę breuis ſunt vitæ, viciſſim commutant: in alijs autem valetudinarios nihil prohibet eſſe longæuos? De ſomno quidem & vigilia dictum eſt prius: de vita autem & morte poſterius eſt dicendum: ſimiliq; modo de morbo & ſanitate quantum ad naturalem pertinet philoſophiam. In præſentia autem de cauſis ob quas alia quidem longæua ſunt vt diximus, alia vero breuioris ſunt vitæ, conſyderandum. Hoc autem habent diſcrimen cum vniuerſa quædam ad vniuerſa genera, tum eorum quæ ſub eadem ſunt ſpecie alia ad alia. Dico autem genere quidem differre hominem & equum: (longioris nanq; vitæ hominum eſt genus quàm equorũ) ſpecie autem ipſos inter ſe homines. Ex hominum nanq; numero ſunt qui longioris ſunt vitæ, alij vero breuioris, diuerſi ſecundum varia diſtantes loca. Quæ enim in calidis degunt locis nationes, longioris ſunt vitæ: quæ vero in frigidis, breuioris: & qui eadẽ etiã incolunt loca, hoc eodem diſcrimine differunt.

POſtq̃ retro dixit Ariſtoteles q; nõ ſolũ in animaliũ genere, ſed in ipſis etiã ſtirpibus cauſæ lõgitudinis & breuitatis vitæ à philoſopho ſunt cõſyderãdæ (nã nõ minus in ijs q̃ in illis iſtæ conſpiciũtur diuerſitates) aliud rurſus diſquiſitionis proponit initium, in quo cum longitudine & breuitate vitæ, valetudinarium & ſalubre coniungit & copulat. Quærit igitur an eadem longæua ſimul ſint & ſalubria. Cui oppoſitum etiam eſt ſubaudiendum, an ſcilicet eadem valetudinaria ſint, & breuioris vitæ. quod in litera non explicatum, ſubintelligẽdum eſſe recta ſanè dictat ratio. Cui poſtea eſt ſubiungendum, an ſcilicet diſterminatum ſit id quod eſt breuioris vitæ, à valetudinario. quaſi dicere velit, an ſint quędam breuis vitæ quæ tamen non ſunt valetudinaria, ſed ſana. Valetudinarium autem vocat nunc illud quod actu quidẽ non eſt ægrum, ex parua tamen cauſa & nullo negotio ęgritudinem incurrere poteſt. Quęrit igitur vtrum valetudinarium & ſalubre ſemper coniuncta ſint, hoc quidem ijs quæ longioris ſunt vitæ, illud vero ijs quæ ſunt breuioris, aut nõ ſemper hoc ſe habeat modo. Statimq; ſubdit (& hoc ſanè ad propoſitam reſponſio eſſe videtur quæſtionem) q; aliquando quidem iſthæc ſe inuicem conſequuntur, valetudinarium ſcilicet, & id quod eſt breuioris vitę: eodẽq; modo ſalubre, & id quod æui eſt prolixioris: aliquando autem ſeparantur & diſterminantur hæc à ſe inuicem. In quibuſdam nanq;, inquit, morborum diſpoſitionibus permutant & communicant valetudinarium, & id quod eſt breuis vitæ. In mala enim corporis complexione aut compoſitione iſthæc nimirum communicare vidẽtur. Melancholicum nãq; penitus animal, aut gibberoſo & diſtorto corpore monſtroſum cum paruis de cauſis ægritudinem facilè incurrit: tum breuis & exigui eſſe percipitur æui. In alijs autem quibuſdam nihil prohibet, inquit, iſthæc à ſe inuicem diſiungi & ſeparari, & cum oppoſito ſæpenumero coniungi & copulari. Nõnulli nanq; valetudinarij longioris interdum eſſe vitæ animaduertuntur. & ad doctrinæ huiuſce complementum idem etiam dicere poſſumus de cõbinatione altera, q; ſcilicet in multis corporum conſtitutionibus ſalubre cum longæuo copulatur & iungitur: nihil tamen prohibere illius etiam contrario ipſum adhærere poſſe. Multa enim animalia natura ſunt ſalubria, vitæ tamen ſunt breuioris: quod in ſtirpium etiam genere contingit videre. Poſt quæ enarrata, vt ordinem cum ad pręcedentia, tum ad ea quæ ſequuntur, præſentis indicet commen-

Quid valetudinarium.

tarioli philoſophus,ſubiungit ſe quidem in prioribus de ſomno & vigilia pertractaſſe, & ſupplendũ eſt,de ſenſu etiam & ſenſili,& de alijs quæ ſunt præmiſſa:reſtareq; vt poſthac de vita & morte verba faciat,doceatq; etiam de ſanitate & morbo quantum ad naturalem philoſophum ſpectare videtur.is nanq; horum vniuerſaliores cõtemplatur cauſas.nam partiales & peculiares magis ſenſilium artifex pertractat medicus. Verum is libellus vel iniuria tẽporis ſanè intercidit,vel ab ipſo philoſopho haudquaquam editus fuiſſe videtur.illum certe neq; vidimus ipſi, neq; apud quempiam qui illum viderit vnquam legimus. Subiungitq; poſtea hanc diuerſitatis differentiam,longitudinis ſcilicet & breuitatis vitæ ad ſe inuicem habere cum vniuerſa genera ad alia diuerſa genera,tum eorum quæ ſub eadem ſunt ſpecie alia ad alia. Et de diuerſis quidem generibus inter ſe ſtatim ſubdit exemplum, longioris eſſe vitæ dicens hominum genus,quàm equorum:pro genere hoc in loco ſpeciem intelligi volens. ex hominibus enim pleriq; octogeſimum vitæ attingũt annum:pauci autem admodum equi trigeſimũ excedunt. Elephanti præterea, necnon cerui,cornices,anſeres,ad extenſa (vt aiunt) annorum durãt curricula:contrà canes,oues,ſues,caprarũq; genus,aliaque pleraq; animalia & mature ſeneſcunt, & cito intereunt. Magna igitur diuerſitatis ratio inuenitur cum longitudinis tum breuitatis vitæ,ſecundum generum (vt ita dicam) totalitates inter ſuprà enarrata animalium genera. Verum in ijs etiam quæ eiuſdem ſunt ſpeciei,eadem nimirum ſpectatur diuerſitas. Ex hominibus enim quoſdam lõgæuos videmus,nonnullos vitæ breuioris. Neſtor enim,vt antiqua repetam,belli Troiani tempore tertiã,vt inquit Homerus,viuebat ętatem,in quo Achilles iuuenis extinctus eſt:vel ſi quis alius tunc nõ violẽta morte,ſed naturali puer interijt. Ea deniq; tẽpeſtate Priamus ætate prouecta extinct⁹ eſt,qui Ephebum & primæ iuuentę Troilum defleuerat. Verum hi iuuenes, dicere quiſpiam poſſet, acerba & violenta morte præuenti fuerunt:nihil tamen obſtare videtur naturales etiam huiuſmodi mortes cum ſeniorum & decrepitorum,tum iuuenum & puerorum aſſidue conſpici. Verum in ipſa hominũ ſpecie hanc præcipue vitæ perdurationis varietatem,ſecundum diuerſa habitationum loca, variaſq; cæli plagas manifeſte animaduertere poſſumus. Qui enim calida,inquit,loca incolunt, protenſioris ſunt vitæ.per calida (vt arbitror) intelligens loca, ea in quibus aquarum aëriſque viget temperies. In ijs enim cum animalia ipſa,tum plantarum terræque fructus ſalubres ſunt, bonique ſucci, contẽperataſq; efficiunt & conſeruant complexiones, à quibus longa nimirum vitæ ſpatia proferuntur. Quicunq; vero frigida incolunt loca,id eſt diſtemperata,contrario ſe habentes modo,complexionis vitio,quæ cum ab aëre & aqua,tum à fructibus frugumq; generibus in illorum efficitur corporibus, & nullo negotio conſeruatur,breuioris ſunt vitæ.quod etiam, inquit, manifeſte percipitur in ijs qui eadem incolũt loca,eaſdem ob cauſas. Sanguinei nanq; (verbi gratia) in quibus naturalis cum humido temperato viget calor,longioris certe ſunt vitæ quàm melancholici,in quibus atræ bilis vitio frigiditas ſuperfluit & ſiccitas.

Libellus de ſanitate & morbo.

Aialium vitæ cũ protenſæ, tũ breuiores.

Loca & cõplexiones multũ ad vitæ prolixitatẽ & breuitatẽ facere.

SVmere autem oportet quodnam ex ijs quæ natura conſtant,facilè corruptionem incurrat:& quod nõ de facili id ipſum patiatur. Ignis enim,& aqua,& quæ cognata ſunt iſtis,cum non eadem poteſtate ſint prædita,generationis & interitus ſibi inuicẽ ſunt cauſæ. Quãobrem aliorum quodcunq; cũ ex ijs ipſis conſtent,eorũdem naturæ participare,rationi eſt conſonum,quæcunq; videlicet ex multorũ conſtructione non conſtant,vt domus. De alijs igitur alius eſt ſermo. Sunt enim pleriſq; rebus priuatæ quædã corruptiones,vt ſcientiæ,& ſanitati,& morbo. Hæc etenim deſtruuntur nõ corruptis ijs quibus inerant, ſed integris,vt ignorantiæ quidẽ corruptio,reminiſcentia & diſciplina: ſcientiæ vero,obliuio & deceptio. Ex accidẽti vero naturales conſequũtur corruptiones aliarũ rerum interitus. Deſtructis enim animalibus, ſcientia & ſanitas quæ in illis erant,corrumpuntur.

QVoniam de longitudine & breuitate vitæ nos docere cauſas præſens eſt philoſophi intentio: illa autem breuis eſſe videntur vitæ,quæ de facili corruptionem incurrunt:longæua vero illa quæ diutius corruptioni reſiſtere poſſunt:idcirco hoc in textu conuenire dicit,immo potius neceſſe eſſe de ijs ipſis verba facere,docereq; quænam facilè,& quæ cum difficultate corrumpantur. Statimq; hanc ob cauſam ad generationis corruptioniſq; mixtorum primas aſcendit cauſas,ad quatuor ſcilicet elementorum corpora,ignem,aërem,aquam,terram: quæ cum ex contrarijs planè conſtent qualitatibus,quod hic intelligi vult cum dicit quòd non eandẽ huiuſmodi habent

poteſtatem, in ſe inuicem agere & pati nata, cum generationis, tum corruptionis ſibi inuicem nimirũ ſunt cauſæ. Ignis enim natura calidus & ſiccus, ſi in aquam naturaliter frigidam & humidã à maiori exuperantiaq; agat proportione, illam quidem corrumpit, nouitiumq; illius interitu generat ignem: ſimiliq; rationis modo de terra & aëre eſt cenſendum, quæ ſanè cognata & affinia iiiis denominat, veluti ex quatuor ſimplicibus naturis duo reliqua & prima omnium mixtorum elementa. Si igitur in iis generationes & corruptiones hoc (vt diximus) ſe habent modo: rationi, inquit, eſt cõſonum, quinimmo potius neceſſarium, compoſita ex ipſis omnia eiuſdem participare naturæ. Mixta nanq;, eorũ quæ ad mixtionem concurrunt, naturam ſanè ſapere videntur: & compoſita nimirum ſimpliciũ naturam referunt. Sicut igitur ſeorſum & per ſe elemẽta ſibi inuicem cum generationis tum corruptionis ſunt cauſæ, ita in ipſis compoſitorum aceruis earundem initia præbebunt paſſionum. Quocunq; enim ex elementis in mixti corpore corrupto, conflatũ compoſitumque ab illo corrumpi ſumma eſt neceſſitas: hoc autem idcirco, quoniam id compoſitum illius particeps eſt naturæ. Non omnia vero compoſita huiuſmodi eſſe ſtatim manifeſto declarat exemplo. illa etenim ad quorum compoſitionẽ & ſtructuram extrinſecus multa concurrunt, vt domus, aliaq; huiuſmodi arte conſtantia, non hoc ſe habent modo. Non enim neceſſe eſt vno deſtructo lapide vel detracto, corrumpi ſtatim & deſtrui domum. Quod tamen ſecus ſe habere percipitur in iis quæ natura conſtant, vt pauloante diximus. His hoc modo conſtitutis, & de ſubiectorum ſubſtantiæq; generatione & corruptione declaratis, conſequenti doctrinæ ordine de accidentium generatione & corruptione inueſtigare cupiẽs, dicit, De aliis quidẽ alius eſt ſermo. quaſi dicere velit, de accidẽtibus quidẽ circa huiuſmodi paſſiones alio ſe res habet modo, præcipueq; circa ipſam corruptionem. Duobus enim modis vnumquodque corrumpitur accidens: & altero quidem à ſuo contrario, & huiuſmodi propria illius & peculiaris eſt corruptio, & per ſe corruptio denominatur: altero autem cum deſtructo ſubiecto cuius illud erat accidens, ipſum etiam deſtruitur & corrumpitur accidens: & iſthæc illius corruptio per accidẽs appellatur corruptio, quoniam non per ſe, ſed propter ſubiecti ſe recipientis interitum accidere percipitur. Exempli gratia caliditas ignis ab aquæ ſanè frigiditate per ſe corrumpitur, quæ per accidens certe id ipſum pati cenſetur cum ignis corrumpitur, & eſſe deſinit quod prius fuerat. Quòd autẽ hæc res hoc ſe habeat modo, ſtatim ipſe declarat inquiens pleriſq; entium, id eſt accidentibus ipſis peculiares quaſdam & priuatas eſſe corruptiones, vt ſcientiæ, ſanitati, & morbo. Hęc nanq; deſtrui ſaluis & remanentibus poſſunt ſubiectis. Eodem enim durante & perſtante Socrate, illius corrumpitur ſanitas ſi illum ægrotare contingat: ſimiliq; modo viciſſim corrumpitur morbus dum cõualeſcit idem Socrates, & prius æger ſanus efficitur: ſcientiaq; in illo rei cuiuſpiam intercedente corrumpitur obliuione: & eæ nimirũ per ſe corruptiones iure appellari poſſunt, cum ſubiecto accidant ſaluo & remanente. Poſſunt etiam eaſdem ipſa per accidẽs corrumpi & deſtrui, dum corrumpitur Socrates. Deſtructis enim nobis (vt alio in loco inquit ipſe) omnia ſanè deſtruũtur quæ ſunt in nobis. Verũ quia eius quæ per ſe eſt accidentiũ corruptionis exempla referens dixit ignorantiæ quidem corruptionem reminiſcentiam eſſe & diſciplinam, ſcientiæ vero obliuionem & deceptionem: animaduertendum eſſe cenſeo locum hunc altiorẽ fortaſſe habere intellectum q̃ oſcitans exiſtimauerit lector. nam eius rei quam primo aſpectu præ ſe fert litera, facilis & ad manum (vt arbitror) eſt expoſitio. Ignorantiæ enim rei cuiuſpiam cuius aliquis ſit oblitus, tum eiuſdem reminiſcentia eſt corruptio, ſi tota inquam res illa nõ fuerit deperdita: tum illius diſciplina rurſus ſuſcepta & acquiſita, ſi vniuerſa inquam res illa penitus ex animo fuerit obliterata. ipſius autem ſcientiæ cum obliuio eſt corruptio, quando quis videlicet rei cuiuſpiam amiſerit habitum: tũ deceptio, qui error ſcientiæ contrarius eſſe cenſetur. Hæc inquã literæ huius breuis eſt & dilucida, vt arbitror, explicatio. Sed fortaſſe, vt dixi, in penitiori quodam receſſu illius latet ſenſus, qui ſanè huiuſmodi eſſe poteſt. Cum enim de Platonis Academicorumq; ſententia humanus in corpora deſcẽdat animus omnibus diſciplinis excult⁹, ibiq; à corporea poſtmodũ præpeditus mole, & quaſi in obliuionis fluuium demerſus, omnium nimirum obliuiſcatur eorum quæ prius tenebat, vſuq; poſthac & exercitatione, diſciplinisq; etiã & inſtitutionibus veluti commonefactus, reminiſci eorum potius, q̃ de nouo illa perdiſcere exiſtimatur: Quæ res Peripateticis haudquaquã placere videtur, qui humanos animos tanquam deraſas tabellas, in quibus nihil pictum exiſtat, affirmare viſi ſunt, in iiſq;, ſenſibus & experientiis præuiis, diſciplinisq; inſuper & inſtitutionibus quibuſdam nouam fieri in illis ſcientiam contenderunt: Cum inquam hac de re haudquaquam parua ii inter ſe diſferant viri, Ariſtoteles (vt arbitror) hoc in loco, vel propter ſectæ illius celebritatem & famam, vel quia non adhuc hac de re quando iſthæc ſcribebat, vtro ſe haberet modo, fuerat ſatis diſquiſitum: vel fortaſſe, vt pleriq; aſſerunt, quibus ſanè aſſentiri non eſt nephas, quia celebrata illa de reminiſcentia animorum ſententia, veterum fuit Academicorũ, à quibus Peripateticos verbis magis q̃ rebus fuiſſe diuerſos omnis ferè conſenſit antiquitas: non ab re vtraſq; has innuiſſe & copulaſſe videtur ſententias: ignorantiæ quidem corruptionem reminiſcentiam dicens, vt Plato & Academici voluere: & diſciplinam, vt ipſe & Peripatetici affirmare videntur. Puer nanq; à nouella ætate ex ignorãte fit ſcius, vel reminiſcendo illorum quę prius nouerat animus, vel nouam ab extrinſeco doctore ſuſcipiens ſcientiam. Similiq; modo ſcientiæ corruptio eſt obliuio, vel illa quæ animis accidit propter deſcenſum in corpora, vt Academicis placuiſſe diximus: vel habitus à doctore prius impreſſi, & poſtea deperditi iactura, vt Peripatetici dicunt. Deceptio quinetiam, ſcientiæ eſt corruptio ſecundũ vtraſq; ſectas.

Elemẽta quaſ litatibus ſuis in ſe inuicẽ agere & pati.

Nõ oĩa cõpoſita quoq; ex ipſis corrupto deſtrui.

Duob⁹ modis accidens corrumpi.

De Platonica reminiſcẽtia ſententia.

Humanos animos veluti raſas eſſe tabellas de Peripateticorum ſententia.

Duo ignorantiæ modi.

cõtrarius enim error rei illius quę ſcitur, eius nimirum ſcientiæ eſt corruptio: ita ꝙ per obliuionem & deceptionẽ hic intelligantur duo ignorantię modi, quos recentiores philoſophi negationis ſcilicet & diſpoſitionis ignorantias appellant, qui ſcientię ſunt corruptiones. Quod ſequitur poſtea, clarum eſt, & præmiſſum, de accidentium ſcilicet corruptionibus per accidens propter interitum ſubiectorum.

QVamobrem de anima ratiocinari quiſpiã ex ijs poterit. Si enim eſt non natura, ſed vt ſciẽtia in anima, ſic anima in corpore: illius profecto alius erit interitus præter eum quo corpore corrupto deſtruitur. Sed cum talis exiſtere non appareat, ad corporis communionẽ alio ſané ſe habebit modo.

QVoniam ex ijs quæ retro dixi de duplici accidentium corruptione, per ſe videlicet, & per accidens, cum vel à cõtrario corrumpuntur ſuo, vel ſimul cum ſubiectis intereunt, de ipſa quiſpiã ambigere poſſet anima, an duos ſcilicet huiuſmodi corruptionis pateretur modos, de ipſa loquens anima quę non eſt inſeparabilis forma corporis, ſed poſterius (vt quidam dixere) extrinſecúſqꝫ ad illud accedit, quemadmodũ ſcientia ipſi accidere poſterius videtur animæ: idcirco huic occurrens dubitationi, alium dicit cõmunicationis eſſe modũ quo anima corpori cõmunicare cenſetur, ab illo per quem ſcientia communicat animæ. Non enim manente & reſtante corpore corrumpitur & interit anima, vt anima remanente aliquando ſcientia deſtruitur: & ideo non ſicut ſcientiæ duæ ſunt corruptiones, per ſe videlicet, & per accidens, ita duo etiã ipſius animæ corruptionis erunt modi, quæ vnifariam ſolummodo deſtructo corpore corrumpi & interire cenſetur. Et hic (vt arbitror) totius literæ huius clarus eſt ſenſus. Pro quo animaduertendum eſſe cenſeo ꝙ nonnulli dixerunt ſenſitiuam quidẽ & intellectiuam animã non eſſe corporis formas: poſterius nanque illas conformato iam & organis inſignito corpore extrinſecus accedere: altricem vero vitam ſiue nutritiuã & augmentatiuam, formas eſſe corporis, ſimulqꝫ cũ ipſo infundi ſpermate: & idcirco dicunt hoc in loco philoſophũ de anima dixiſſe, ſi non eſt natura, id eſt, ſi nõ eſt ſpecies & forma corporis, de ſenſitiua ſcilicet loquens & intellectiua anima, ſed poſterius infunditur, quemadmodũ ipſa ſciẽtia (hæc enim per doctrinam poſtea & diſciplinã animis accedere & infundi videtur) erit profecto illius corruptio per ſe, vt eſt ſcientiæ, & non corrumpetur tantũmodo ad corporis corruptionem, ſed corpore remanente corrumpi poterit anima, & poſt animæ corruptionem animatum reſtare corpus. Quoniã autem hoc nõ cernitur euenire modo, ſed remota anima corpus reſtat inanime, erit vtiqꝫ ipſa anima in corpore vt inſeparabilis illius exiſtẽs forma, & nõ vt eſt in anima ipſa ſcientia. Videtur autem hic velle philoſophus animam corporis inſeparabilem eſſe formam, cui vnicus tantum corruptionis cõpetit modus, cum ſcilicet corrupto corpore illa interire cenſetur. De ſenſitiua igitur & vegetatiua loqui videtur anima, quæ certe corporis inſeparabiles ſunt formæ. nam intellectiua & ſeparabilis eſt, & omnino incorruptibilis. Quo autem modo corpori aſſiſtat illa, quãdóve, & vnde veniat, profunda ſanè eſt quæſtionis difficultas, & inter philoſophos non contemnendæ locus controuerſiæ. Qui quoniã à præſenti alienus eſſe diſquiſitione videtur, idcirco à me ſicco (vt aiunt) pede pertranſibitur, ſi pauca prius quędam ex Galeni verbis hanc rẽ ſignificantia in mediũ adduxero, ex quibus ſanè oſtenditur magnam apud antiquos huiuſmodi de re fuiſſe controuerſiam. Scribit enim vir ille in ſecundo de affectorum locorum cognitione commentario, de principali animæ parte verba faciens, in hunc ferè modum· „ Verum iſthæc animæ pars ſi eſt in circuniecto illi corpore, vt nos in quapiã ſumus domo, forte „ taſſe nullo imaginari poterimus modo quippiam illam lędi poſſe. Cum diſſideãt autem hac de re inter „ ſe philoſophi, & ij quidem illam vt in diuerſorio contineri dicant, alij autem formam eſſe illam aſ„ ſeuerent: quomodo quidem lædatur, difficile eſt reperire. Quòd vero lædatur, animaduertere eſt faci„ le, cum id experientia nos doceat. Hæc ille.

Senſitiuã & intellectiuã animam nõ eſſe corporis formas ſecundũ quoſdam.

Altricẽ vitam & augmentatiuã ſimul cũ ſpermate infundi.

Galenus de principali animæ parte.

SEd forte quiſpiam merito dubitare poterit an alicubi corrumpi nequeat id quod corruptibile eſt, vt ignis ſurſum, vbi non eſt contrarium. Intereunt enim ex accidenti quæ contrarijs inexiſtunt, quoniam illa intereunt. Deſtruuntur nanque contraria ex ſe inuicem: ex accidenti autem nullum in ſubſtantijs contrariorum interimitur, quoniã de nullo ſubſtantia prædicatur ſubiecto. Quamobrem id cui nihil eſt contrarium, & vbi non eſt contrarium, interire nõ poteſt. Quid enim erit interimens, ſi quidem à contrarijs interire contingit ſolum? Huic autem nihil eſt contrarium, vel omnino, vel eo loci.

Quoniam ad eos qui circa cauſas longitudinis & breuitatis vitæ debentur ſermones, multum facere dixerat cognitionem illorum quæ de facili corrumpuntur, necnon illorum quæ cōtrario ſe habent modo, vbi conſequenti quodam doctrinæ ordine de ſimplicium mixtorūq; corruptione breuiter verba fecit, & circa animæ etiam ipſius naturam non contemnendam mouit quæſtiunculam, & illam diſſoluit: in eodem materiæ eiuſdem perſtans tenore, hoc in loco quærit vtrū ne quippiam quod ſuapte natura corruptibile exiſtat, loci alicuius gratia incorruptibile perſeueret, & nunquam intereat: euidenſq; ſtatim ſubiungit exemplum de igne, qui ſurſum eſt, lunæq; contiguus eſt orbi, qui æther à pleriſq; appellari ſolet. Cum enim quinto corpori nihil ſit contrariū (vt in commentarijs de cælo eſt demonſtratum) pars illa elementaris ignis quæ concauam lunæ orbis tangit ſuperficiem, incorruptibilis ſanè ſemper erit. nam eo loci nihil illi eſt contrarium. De portione vero illa quæ ſubiectum contingit aërem, ſecus exiſtimare licet, cum aër quidem ſit humidus, ignis autem ſiccus. Et dubitatio quidē huiuſmodi eſſe videtur, de qua probabiliter prius affirmat partem illam ignis quæ lunarem contingit globum, eſſe incorruptibilem. Poſtmodum id quod verū eſt aſſeuerat, dicens illam etiam corrumpi quāuis ſphæræ ſit contigua, quæ illi non eſt cōtraria. Arguit autem vniuerſalem adducens rationis modum omnibus quadrantem elementis, imò vniuerſo etiam corruptibilium generi, quibus cōtrarij natura aliquo adeſſe videtur modo. Probat autem primo elementa de quibus præſens eſt ſermo, non corrumpi poſſe per accidens: poſtea probabit neq; etiam per ſe illa corrumpi poſſe. Prima autem ratio hæc eſt: corrumpūtur enim, inquit, ea quæ contrarijs inexiſtūt per accidens. cuius literæ difficilis ſanè & ſubobſcuræ huiuſmodi videtur eſſe intellectus, ꝙ illorum ſcilicet quæ inexiſtunt contrarijs, ſiqua eiuſmodi ſunt, per accidens eſt interitus, & non per ſe, ſi quidem illa in quibus inſunt contraria, per ſe interire cōtigerit: verbi cauſa, vt in ipſis videmus elemētis, aqua quidē frigida eſt & humida, ſed etiam dulcis: ignis vero ſiccus eſt & calidus, ſed etiam eſt albus: contraria autem in ſupradictis ſunt elementis cum caliditas & frigiditas, tum ſiccitas & humiditas. inexiſtere autem calido & ſicco, id eſt igni, albedo: frigido vero & humido, id eſt aquæ, dulcedo exiſtimantur. Hoc in caſu ſi quidem frigido & humido remanēte dulce corrumpitur, propria iſthæc & per ſe corruptio ipſius eſt dulcis. Si autē frigido & humido corruptis, ipſum etiā dulce corrūpitur (hoc enim accidere neceſſe eſt quādo illi inexiſtit ſubiecto) dulce ꝓfecto per accidēs corruptū eſt: ſimiliq; modo de albo eſt dicendū. Corrūpuntur igitur per accidēs dulce & albū. iſthęc enim dixit aut iſtis ſimilia ipſis inexiſtere contrarijs, id eſt frigido & humido, calido & ſicco, huiuſmodiq; ſimilibus: & per accidens corrumpi corruptis ijs quibus inſunt contrarijs. Contraria autem à ſe inuicem corrūpi dicit, cum in ſe inuicem agant & patiantur. Si igitur per accidēs corrumpi dicimus illa quæ in ſubiecto ſunt aliquo, quoniam ſimul cum illo corrumpuntur: æther autem & reliqua etiam elementa nulli accidere dicuntur: (nulla enim ſubſtantia de numero illorum eſt quæ ſunt in ſubiecto) nullū certe illorum per accidens corrumpitur. Hoc autem ſignificare videtur illud, per accidens nullum contrariorum in ſubſtantijs corrumpitur. intelligēs & appellans ſubſtantias animalia & compoſita omnia: contraria autem in illis ipſa quatuor elementa. Quoniam igitur omne quod per accidens corrumpitur, de illorum numero eſt quę ſunt in ſubiecto: nullum autem corporeorum elemētorum eſt in ſubiecto: nullum procul dubio elementum per accidens corrumpetur. Illud autem de nullo ſubiecto prædicari ſubſtantiam, idem eſt ac ſi diceret nullam ſubſtantiam de numero illorum eſſe quæ ſunt in ſubiecto. Et hæc eſt (vt dixi) ratio oſtendēs nullū elementū per accidens poſſe corrumpi. Probat autem poſthac quòd neque per ſe corrumpi poteſt, de igne oſtenſionem virtualiter adducens, de quo in ſuprà memorato mentionem fecit exemplo, ſubiungens quàobrem id cui non eſt contrarium &c. id eſt compoſita illa quibus non eſt contrarium, certe ſunt incorruptibilia. omne enim quod corrumpitur, a ſuo contrario corrumpi perhibetur. quibuſcūq; vero vel nullū eſt contrarium, vel in quo degunt loco, nulla cōtrarietas reperitur, illa profecto incorrupta perſeuerāt. Cæterum ignis portio illa quam ætherem vocant, in concauo lunaris degens ſpheræ, nullam patitur loci illius merito contrarietatem. incorruptibilis igitur ignis portio illa perſtabit.

Ignis in propria ſphæra æther appellatus.

AN iſtuc partim quidem verum eſt, partim autem non verum? Fieri enim non poteſt vt illi quod materiam habet, nō inſit quodammodo contrarium. Vbique enim calidum & rectum ineſſe contingit. Quodcunque autem calidum vel rectum vel album eſſe nō eſt poſſibile. Paſſiones nanque erunt ſeiugatæ. Si igitur quando ſimul fuerint

actuoſum & patibile,ſemper alterum quidem agit,alterum vero patitur: profecto fieri non poteſt quin mutatio conſequatur.

POſteaquam retro declaratum eſt,& probabiliter concluſum elementa ipſa neq; per ſe, neq; per accidens poſſe corrumpi,præcipueq; id de ignis portione quæ lunarem tangit orbem,veriſimiliter dici poſſe oſtenſum eſt,quæ cum nullum loci gratia contrarium habeat à quo corrumpatur,incorruptibilis merito exiſtimari poteſt:hoc in loco philoſophus ijs quæ prædicta ſunt moderari cupiens,& principaliter ad quæſtionem reſpondere quæ requirebat vtrum ne quippiam ſuapte natura corruptibile exiſtens,loci alicuius gratia incorruptibile perſeuerare queat,dicit iſtuc partim quidē verum eſſe,partim vero non eſſe verū. Quòd enim illud cui nihil eſt contrarium, omnino eſt incorruptibile, verum profecto eſt,& indubitatæ fidei. à contrario nãq; ſuo quicquid corrumpitur corrūpi ſanè percipitur. Quòd autem nihil compoſitæ ſit contrarium ſubſtãtiæ,aut igni etiam lunarē cōtingenti ſphęram loci gratia nulla ſit contrarietas,hoc certe falſum & erroneum eſt.

Cuiq; compoſito aliquod eſſe cōtrariū.

Cuius rei ſtatim ſubiungit cauſam,impoſſibile dicens eſſe habēti materiam non ineſſe quodammodo contrariū. ceu nos ex hoc inferre doceat,altiſſimum illum ignem,& ſupremum ætherem,cum compoſitū ſit quiddam,& forma in materia,non ab re habere contrarium,à quo deſtrui tandem & corrumpi poſſit.

Materiæ eſſētia in recipiēdis contrarijs conſiſtit.

Si enim ipſum materiæ eſſe in hoc cenſetur,ꝙ contrariorū videlicet eſt ſuſceptiua:contraria autem ſunt caliditas & frigiditas:rationabiliter exiſtimandū eſt illam ſuapte natura ſemper ſatagere vt has quidem expellat qualitates,alias vero procuret admittere.quamobrem ętherius ignis in lunaris collocatus orbis ſinu,corrumpetur quidem, licet difficulter corrumpi poſſit,cum illius materia quodammodo cū forma pugnet.omnis enim materia quę ſubiectū propinquum alicuius eſt,peculiares quaſdam & proprias habet qualitates,quibus nimirū aliæ ſunt contrariæ qualitates,quas viciſſim materia illa admittere & recipere ſtudet.

Materiæ nomen duplicē habere ſignificationem. Materia intelligibilis. Materia ſēſilis.

Pro cuius rei intellectione hoc in loco animaduertendum eſſe cēſeo,materiæ nomen apud antiquos & recentiores etiam Peripateticos ſub duplici conſyderatione poſſe venire. Vel enim materiam illam primam ſignificare,quæ abnegatione omnium penitus formarum,ſegregationeq; ab vniuerſis omnino ſpeciebus,huiuſmodi eſſe intelligitur: quam ἄποιον, id eſt nulla penitus qualitate inſignitam græci appellare conſueuerunt:quæ intelligibilis quidem eſt,actu autem ex ſe nullam habet conſiſtētiam:vel illam ſignificare materiam quæ aliqua ſemper qualitate tenetur, quā ſenſilem vocãt, ſemper actu exiſtētem,licet ſuapte natura ſit potentia,à qua denudatur euacuaturq; nunquã. Hæc enim ſemper(vt ita dicatur)qualificata,recipit(verbi cauſa)nunc calidum & ſiccum,ſub alio prius formæ alterius exiſtens dominio,& ignis ſtatim efficitur & appellatur:aliàs vero non diſſimili ſanè modo ad mixtorum variorum compoſitiones & denominationes ſe habilē & aptā prębet. Quapropter ambę illæ materiæ,intelligibilis ſcilicet & ſenſilis (ſic enim illas in pręſentia vocabulis diſtinguamus)poteſtate ignis (verbi cauſa)exiſtūt:verum intelligibilis illa ab omni ſeorſum qualitate conſyderata,in poteſtate remota magis eſſe cenſetur,quàm illa quā ſenſilem appellauimus: cuius nimirum propinquior eſt potentia.

Duplex materiæ potētia

Quemadmodum enim dicere conſueuimus nuper in lucem editum infantem poteſtate eſſe grammaticum, necnō illum etiam qui iam grãmatici ludū frequētare incipit puerum:infantem tamen in remotiori potentia eſſe grammaticum,puerū autē in viciniori: ſic de ipſis exiſtimãdū eſſe materijs nō immerito eſt cenſendū. Intelligibilis etenim illa,nullaq; penitus inſignita qualitate in remota eſt potētia ignis:ſenſilis vero quæ à prima iam potentia ad ſecundã perueniſſe videtur,& iam qualitate eſt prædita aliqua,in viciniori certe eſt potētia ignis,cuius formã cum nō habeat peculiarem(potentia enim eſt ad omnes alias formas,quas aſſidue appetit)nihil ſanè mirum eſt ſi illam abijcere ſtudeat,vt alterius ſit compos. Non ab re igitur dictum eſſe videtur quòd materiam habenti cuiq; quodammodo inexiſtit contrarium, à quo nimirum poſſit interimi:ex quo ſequi etiam palàm eſt ætherium ignem poſſe corrumpi & deſtrui,quãuis continentis gratia loci nulla illum oppugnet contrarietas. Et hic eſt(vt arbitror)ſanus iſtius literæ intellectus,& commoda, vt videtur, illius explicatio. Illud autem quodammodo quod in textu expreſſum eſt,conueniens quædã videtur eſſe moderatio ad propoſitionis illius veritatem ſeruandam. Nam quamuis materiæ (verbi cauſa)quæ ſub ignis eſt forma illius,contrarietas non exiſtat,(non enim illi ineſt frigidum & humidum diſtincte & actu)illi tamen aliquo modo ineſſe videtur contrarium, tum quia illi potentia ineſt ad contraria,nataq; eſt hanc abijcere formam,& illam recipere:tum ob coniunctam aliorum priuationem quę illa appetere & adipiſci nata eſt. Peculiariuſq; hoc etiam ipſum igni adeſſe animaduertitur.

Quomō materiæ ſub ignis forma exiſtēti quodãmodo adſit contrarium.

Actuoſa nanq; maxime in illo qualitas,caliditas videlicet,nihil in quod agat inueniens, & in ſuã vertat naturã.in ſe ipſam ſanè reflectitur,ſuãq; nimirū deſtruit corrūpitq; formã. Fieri igitur nō poteſt(vt inquit hic philoſophus)vt materiã habenti nō inſit quodãmodo contrariū. Quãobrē ætherio igni,qui materia ſanè non caret,contrarium in ſeſe quodammodo gerenti,corruptionem accidere neceſſe eſt. Vere igitur pro reſponſione ad quęſtionem,& eleganter mehercule adductum eſt ætherium ignem tum non habere contrarium ratione loci,& idcirco eſſe incorruptibilem quodammodo, id eſt qui non de facili corrumpi & deſtrui poſſit:tum materiæ ratione in ſe quodammodo contrarium obtinentē,eſſe corruptibilē. Quibus poſtea conſequenter philoſophus hæc ſubiūgit verba · Vbiq; enim calidū & rectum ineſſe contingit:quodcunque vero eſſe calidum vel rectum vel album non eſt poſſi-

bile.Paſſiones nanq; erunt ſeiugatæ.Quæ litera obſcure profecto breuiterq; prolata,hunc habere videtur intellectũ.Cũ enim dixiſſet nõ eſſe poſſibile habenti materiã quodãmodo nõ ineſſe cõtrarium, hoc probare & oſtẽdere cupiens dicit·Vbiq; enim calidum vel rectum ineſſe contingit,id eſt in omni materiæ parte quælibet accidere poteſt cõtrarietas.Per calidũ enim & rectũ omnia cõtrariarũ qualitatũ genera intelligẽda ſunt,quæ nõ minus in iſta q̃ in illa materiæ portione ſuſcipi poſſunt.quęlibet enim illius portio quodlibet cõtrariorũ nata eſt ſuſcipere genus . Vnũquodq; autem,ſiue omne,id eſt vniuerſam autẽ materiæ molẽ,ſiue omnes illius partes peculiari quadã qualitate eſſe inſignitas ſine aptitudine & habilitate ſcilicet ad illius cõtrarium,aut poteſtate vel appetẽtia,eſt impoſſibile.ex hoc enim ſequetur,inquit,paſſiones,id eſt qualitatis ſpecies eſſe ſeiugatas,id eſt ſeparatas & abſtractas,& in nullo ſubiecti fundamẽto cõſtitutas.quã rem hoc in loco veluti impoſſibilem ſupponit, cum illius ſanè impoſſibilitas in phyſicis ſit probata,& vbi idearũ labefactatur opinio. Accidentis enim eſſe eſt ineſſe,nullumq; de per ſe ſtatum habet accidẽs:cũ alioquin illorũ nõnulla planè ſint quæ nedum ex ſeſe ſuiq; natura ſine ſubiectis eſſe non poſſunt,ſed neq; libera etiã mẽtis intellectuſq; operatione ſeorſum ab illis exiſtentia imaginari queunt . Quòd autẽ ſequatur paſſiones eſſe ſeparatas , ſic oſtendi poteſt.Si enim quælibet materiæ portio eſſet calida (verbi cauſa) vel recta,vel alba, vbinam illorum reponerentur oppoſita?aut à quibuſnã iſthæc trãſmutarentur contrarijs?tranſmutari nanq; illa certũ eſt,cum id accidere ſenſu quotidie percipiatur.Neceſſe igitur erit illorũ oppoſita ſeparata , & in nullo exiſtentia ſubiecto, quãdo illa per ſuppoſitionem vniuerſam materiæ occupãt molẽ, in illa agere tranſmutando:quod nõ eſſe poſſibile iam receptum eſt, & in cõfeſſis habetur.Omni igitur rei in materia exiſtenti tanquã in ſubiecto,aliquod eſſe contrarium neceſſe eſt. Et iccirco reſponſionis ſtatim affert coronidem dicens:Si igitur quando ſimul fuerint actuoſum & patibile,id eſt,ſi quando componantur contraria,quorum vnum agere poteſt,& reliquum pati,ſemper illorum ad ſe inuicem actiones paſſioneſq; naturaliter cõſequũtur,ex quibus cum generationes & corruptiones naturales fiunt, tum omnimodæ tranſmutationum multiformium diuerſitates. Et vt ad ſummam cõcludatur,nihil omnino materiale penitus eſt incorruptibile.

Accidentium nõnulla nedũ ſine ſubiecto eſſe nequeũt ſed ſine illo imaginari nõ poſſunt.

Nihil naturale penitus incorruptibile.

PRæterea ſi neceſſe eſt excrementum facere: excremẽtum autem eſt contrarium:Ex contrario enim ſemper eſt mutatio : Excrementa autem reliquiæ ſunt prioris.

HAec eſt alia ratio id ipſum probãs.Sumpta autẽ eſt ab alimẽti nutricationiſq; naturali opere, quo omnia nimirum materiã habẽtia indigere vidẽtur.Si enim ignis (verbi cauſa)alitur vbicunq; collocetur:actuoſitate enim ſua ſine alimento diutius durare non poteſt:cum vbicunq; reperitur alimentum,ibi etiam neceſſario illius reperiatur ſuperfluitas & excrementum: Omnis autem contraria eſt ſuperfluitas:Igni igitur vbicunq; conſtituto aliquod certe erit contrarium: Vbi autem eſt cõtrarium,ibi corruptionem ſequi neceſſe eſt: Vbicunq; igitur collocetur ignis, illum aliquãdo corrumpi ſumma eſt neceſſitas.Et hæc ſanè vniuerſa eſt rationis huiuſce ſeries. Pro literæ autem declaratione animaduertendum eſt ꝙ ſuperfluitatem ſiue excremẽtum contrarium eſſe dixit, cuius cauſam ſtatim ſubiungit,inquiens excrementum prioris reliquias eſſe,id eſt præcedẽtis alimenti. In confeſſis enim eſt alimentum quodcunq; à principio eſſe contrarium illi quod alitur: quod tamen in fine illi poſtmodum fit ſimile. Philoſophi enim omnes & medici hoc conſtanter aſſeuerant, & ipſa etiam dictat ratio.niſi enim eſſet contrarium, in illud natura non ageret conuertendo, & in ſuccum ſanguinẽq; tranſmutãdo.Actiones enim paſſioneſq; ſunt mixtorum,contrarijs intercedentibus:vnde concoctiones digeſtioneſq; à medicis ſunt appellatæ,cum à naturali ſcilicet calido aſſumpti vincuntur cibi:inter quos ſi validior perſeuerãtiorq; fuerit pugna,duri certe illi & incoctiles appellantur cibi.Si vero innati caloris facilior de illis cõmodiorq; victoria fuerit,cum leues & coctiles dicuntur illi, tum boni etiam ſucci eſſe non immerito exiſtimantur. Si igitur nutrimentum(vt diximus)contrariũ eſt ei quod alitur,ſuperfluitas autem pars eſt quædã aut reliquiæ primi alimenti,vt philoſophi mediciq; omnes affirmant:excrementum profecto & ſuperfluitatẽ illi quod alitur,contrarium eſſe neceſſe eſt.Ex contrario autem omnis eſt mutatio.Quamobrem manifeſta ſanè eſt de materialium omnium corruptione concluſio.

Cur ignis ſine alimẽto durare nõ poteſt.

Alimẽtum à principio contrariũ alito,in fine ſimile.

Duri & incoctiles cibi. Faciles cibi.

SI autem omne actu contrarium expellatur,hic etiam incorruptibile erit . An iſtuc minime,ſed à circumiecto corrumpitur aëre? Verum ſi quidem id ſufficiet ex prędictis,ita ſit ſanè.Sin minus, ponere debemus ꝙ ineſt quiddam actu contrarium , & excrementum generatur.Quamobrẽ minor flamma per accidens abſumitur à multa,quoniam alimentum quod illa in multo conſumit tempore,fumum ſcilicet,id

multa flamma celeriter. Quapropter omnia perpetuo ſunt in motu, & generantur vel intereunt: ipſumque continens aut ſuffragatur, aut refragatur. Et hanc ob cauſam tranſlata pleraq; diuturniora fiunt, etiam ſi natura breuioris eſſent æui. Perpetua vero minime quibuſcunque ſunt contraria. Statim enim materia contrarium habet. Quare ſi quidem ipſius vbi, per locum mutantur. Si vero quanti, per augmentum, & diminutionem. Si autem paſſionis, alterantur.

QVoniam retro, vt vidimus, dixit Ariſtoteles ꝙ mixtum quodcunq; vbicunq; reponatur, ſiue ignis, ſiue aliud quippiam id fuerit, vt permanere poſſit, neceſſe eſt quòd alatur: & ſi alitur, vt ſuperfluitates & excrementa faciat, quæ illi nimirum ſunt contraria: & cum ex contrario ſemper ſit mutatio: neceſſe eſt illud tandem interire mixtum, & deſtrui: quia huic rationi quædam reſponſionis à quopiam afferri poſſet inſtantia, qui diceret ignem (verbi cauſa) ali & excremētū facere quod illi ſanè eſt contrarium, verum ab illo non corrumpi, quoniā naturali quadā poteſtate illud poteſt à ſe expellere & amandare, quēadmodum in animalium corporibus videre cōtingit quæ potentiā facultatemq; habent expulſoriam qua humidi & ſicci alimenti ſuperfluitates & excremēta expellūt: ignis igitur actu cōtrariū expellet, vocās actu cōtrariū ipſas ſuperfluitates: & hoc modo hic apud nos etiā incorruptibilis eſſe poterit ignis: quia igitur ad rationē prædictā hoc quiſpiā reſpōdere poſſet modo, idcirco philoſophus poſt adductā apparentē iſtā reſponſionē ſtatim ſubdit, an iſtuc minime, id eſt, ignis hic eſt incorruptibilis. à continenti enim aëre corrūpetur cōtrarijs qualitatibus inſignito. Pro quo animaduertēdū eſt ꝙ de igne qui hic apud nos eſt, loqui videtur. nā ſtatim ſubdit, Verū ſi quidem id ſufficiet. id eſt, ſi quidē ſufficienter dicitur hoc, & ad reſponſionē illā cōmode, bene habet. Si autē non eſt ſufficienter dictū de cōtinentis cōtrarietate, & cōtenti corruptione: nanq; hoc quadrare non poteſt igni in lunę cōcaua ſphæra agenti, cui certe non cōtrariū eſt continēs: ad primam tecurrendū eſt inſtantiā de actu contrario vbicunq; igni exiſtenti ſe opponēte, quod ſanè actu contrarium excrementi ſuperfluitatem eſſe dicit ipſis verbis: quā fieri in ijs quæ aluntur, ſumma eſt neceſſitas. Et idcirco ſubdit, quāobrē minor flāma per accidēs abſumitur à multa. oſtēdere volēs ignē vbiq; ali & nutriri. Exuritur enim & diſſipatur per accidēs minor ignis à maiori, quoniā alimētū illius, fumalis ſcilicet illa euaporatio, quæ ignis eſt pabulū, quam fumū hic appellat, cito abſumitur & celeriter interit à maiori & valētiori nimirū igne rapta & abſorpta. Ablato autē & prærepto illo quo minor alebatur ignis, illum interire & deſtrui neceſſe eſt. Quāobrem concludit omnia hic, id eſt infra lunæ orbem, cū materiā habeāt & contrariū, in perenni iugiq; ſemper verſari motione, & cū generari & corrūpi, tū etiā varijs mutationibus cōflictari, Heracliticq; fluuio, in quē bis ingredi nō licet, cōtinue iactari certū eſſe. De cōtinenti autē poſtea & locante verā affert ſentētiam, illud ſcilicet dicēs vel ſuffragari vel refragari ipſis quæ in illo cōtinentur & collocātur, vt diuturniora videlicet eſſe poſſint, vel breuioris æui. Cōtinens enim ſi quidem cōueniens eſt & cōmodū animātis cuiuſpiā cōplexioni & naturæ, illud nimirū coadiuuat, & ad vitæ prolixitatē multū quantū facit. Si vero incōmodum fuerit & diſcōueniens, reſiſtit & officit, illudq; breuioris eſſe facit vitæ. Quāobrem trāſlata, inquit, diuturniora fiunt pleraq; vel exiguioris æui q̃ illorum ferat natura. Homo enim, verbi cauſa, calidæ & ſiccæ cōplexionis, qui ſuapte natura LXX implere poſſet annos, ſi ad exuſtas orbis transferatur plagas, & ad Aethiopū cōcedat loca, minor fortaſſe quinquagenario morietur, torrida cęli plaga radicale in illo humidū, quod innati ſanè pabulum eſt caloris, vi ſua valenter & cito abſumēte. Qui ſi forſitan ad algētes terrarū cæliq; tractus transferatur, longinquioris certe fiet æui, diutiuſq; in vita perſiſtet, q̃ fortaſſe illius prę ſe ferebat cōplexio. Quāobrem nō immerito Aſclepiades inter medicos rari nominis, memoriæ prodidiſſe videtur Aethiopes quidē trigeſimo ætatis anno ſeneſcere, apud Britannos vero multos ad cēteſimū vſq; & vigeſimū peruenire ætatis annū: quoniā ſolis calore apud Aethiopes reſoluātur areſcātq; corpora, apud Britannos vero cōpacta dēſaq; fiāt cæli algētioris cauſa, & exhalationi caloris nullū relinquāt locū. Refragatur igitur nōnunq̃, & aliàs ſuffragat ipſa cōtinētis natura omni ſanè contēto, ſecundū varias diſpoſitionū affectiones, vt cuiuis recte inſpiciēti manifeſte animaduertere licet. Verū quāuis hoc efficere poſſit (vt dictū eſt) cōtinens, æternū tamen quippiā aut incorruptibile haudquaq̃ facere aut præſeruare poteſt. ſiquidē illud materiā habet, cui indeficiens & ſemper iunctū retro diximus eſſe cōtrariū. Nullū igitur habēs cōtrariū vere dicere poſſumus eſſe perpetuū, & itē omne materiale plane eſſe corruptibile, quoniā omne id cōtrariū in ſe habet. Verū quia diuerſo modo materialibus huiuſmodi adeſſe videtur contrarietas, idcirco mutatio in ipſis, quæ corruptionis quidā eſt modus, diuerſa eſſe cōſpicitur. Quæcunq; enim materiam ad vbi, id eſt ad loci contrarietates habent, vt diuina ſunt corpora, quæ circulo feruntur, per locū mutantur. Quæ vero materiā habēt quanti, ſecundū augmenta mutantur & decrementa. Quæcūq; autem materiam habent paſſionis, & in qualitate verſantur, hæc nimirum alterantur, & cum caleſcunt & frigeſcunt, aliaſq; qualitatum incurrunt contrarietates, tum etiam generantur & corrumpuntur.

Cur maior flamma minorem abſumit & deuorat.

Aſclepiades.

Nullū habens cōtrariū eſſe perpetuum.

SVnt autem neq; maxima minus corruptibilia. equus nanq; homine breuioris eſt vitæ. neq; rurſum puſilla. pleraq; enim inſectorum annuum vitæ ſpatium non excedũt. Sed neq; ſtirpes omnino animalibus. nonnullæ enim ſtirpiũ ſunt annuæ. Neq; rurſum ſanguine prædita. apis nanq; diuturnior quibuſdam ſanguine præditis. Neq; rurſum carentia ſanguine. mollia nanq; ſanguine quidem carent, annuum vero perdurant ſpatium. Neq; ea quæ in terris degũt. etenim annuæ quædam ſunt ſtirpes, necnõ terreſtria animalia. Neq; ea quæ in mari. ibi enim cũ oſtreacea, tum mollia breuioris ſunt vitæ. Omnino autem vitæ diuturnitas in ipſis pręcipue eſt ſtirpibus, vt in palma, & cupreſſu: mox in animalibus ſanguine præditis magis quàm illo carẽtibus: & terreſtribus magis quã aquatilibus. Quocirca ſi iſthæc copulentur, in ſanguine certe præditis, & terreſtribus animalium reperiuntur diuturniora, vt homo eſt, & elephas. Atqui maiora etiam (vt de pluribus dicatur) minoribus ſunt diuturniora. Nanq; & alijs quæ longiſſimæ ſunt vitæ, accidit magnitudo quemadmodum ſupradictis.

POſteaquam retro (vt vidimus) dixit Ariſtoteles ꝙ corruptibilia illa ſunt omnia quæcũq; cõtrariũ habent, cuiuſmodi materialia ſanè ſunt omnia: & quòd pleraq; cõtinentis ratione vel ſuffragãtis vel refragãtis, cũ diuturniora, tũ vitæ ſunt breuioris q̃ illorũ ferat natura, quæ certe res ad faciliter vel difficulter corrumpi planè deducitur, quorum in principio ſtatim quæſtionis ad literam fuit facta mentio: poſt iſthæc inquam ſit enarrata & conſtituta philoſophus cauſas nobis cum longitudinis, tum breuitatis vitæ tradere ſtudens, concauſas quaſdam eorũ quæ quibuſdã veræ videri poſſent cauſæ, remouet & abnegat, ſolitariaſq; illas neq; longitudinis neq; breuitatis vitæ inſolidũ omnibus dicit eſſe cauſas, quarum tamen nonnullas complicatas & coniunctas nonnihil afferre ad longitudinem & ad breuitatem vitæ poſſe aſſerit, vt ſtatim videbimus. Dicit igitur primo quoniam maiora in animalibus & ſtirpibus ferè videntur longæua magis, magnitudinem ſolitariam non eſſe longioris vitæ cauſam. Statimq; exemplum huius rei ſubiungit. Equus enim, inquit, qui homine ſine cõtrouerſia eſt maior, breuioris certe eſt æui q̃ homo. Siquidem longiſſima equi vita quadrageſimus aut ad ſummum quinquageſimus ætatis eſt annus: licet ipſe quendam ad quintum & ſeptuageſimum perduraſſe ſcribat: quod rariſſimũ ſanè, ne ſolitarium dicam, eſſe videtur exemplum. Ex hominibus autem multi centeſimum pertigerunt annum. Neque parua rurſum inquit longioris eſſe vitæ. Multa enim inſectorum annuum tantum durant ſpatium, neque id fortaſſe integrum: vt muſcæ, culices, papiliones, & pleraque huiuſmodi alia. Sed neque omnia terra naſcentia, aut omnes inquit ſtirpes animalibus omnibus eſſe diuturniores, ita vt vniuerſum genus vniuerſo comparetur generi. Nonnullæ nanq; ex illarum genere annuum tãtum habent vitæ ſpatium, immo etiam breuius, vt lactuca, naſturtium, ocymum, multaq; eiuſmodi alia hortenſia quæ temporaria ſunt, & niſi ſeminibus reparentur, funditus intereunt. Præterea quia nonnulla ſanguine prædita animalia, ſanguine carentibus pleriſq; diuturniora eſſe conſpiciuntur, idcirco dicit non omnia ſanguine prædita omnibus ſanguine carentibus eſſe diuturniora, ita ꝙ ſanguis in animalibus diuturnioris ſit vitæ cauſa. Apis nãq;, inquit, exangue animal quibuſdam ſanguine præditis eſt diuturnior: cuius longiſſima (vt nõnulli voluere) vita ſeptẽnium eſt: vt alij decennium: quem temporis terminum quædam ſanguine præditorũ non planè attingunt. Statimq; ſubdit neq; oppoſitam diuturnioris æui eſſe cauſam, ſanguine carẽtia dicens non eſſe longæua. Mollia nãq;, inquit, ſanguine quidem carent, annuum vero ſolummodo perdurant ſpatium. Mollia autem ex piſciũ genere appellamus illa quæ μαλάκια græci vocant, vt ſunt loligo, ſepia, polypus, & id generis cætera quibus peculiaris quidam humor ſanguinis vicem præſtare videtur. nam ſepiæ atramentum illi ſanè pro ſanguine habetur. Annuum autem iſta perdurare dicit ſpatiũ hoc in loco: in cõmentarijs autem de animaliũ hiſtoria ſepiam & polypũ bimatũ non excedere ſcriptũ reliquit. Quẽ inſequutus Plinius ſecũd⁹ in naturali hiſtoria, Polypi, inquit, vltra bimatũ nõ viuũt: pereunt autẽ tabe ſemper: fœminæ celerius, & ferè à partu. Et omnino cũ ſanguine carentiũ quatuor maxima iſta ſint genera, μαλάκια videlicet, quæ mollia noſtri appellant: cruſtis tenuibus cõtecta, quæ græci μαλακόστρακα vocãt: duris incluſa cruſtis, quę oſtreacea nos, gręci ὀστρακόδερμα vocãt: & ἔντομα, quæ nos inſecta appellamus: nullis ferè horũ bimatu longior cõtingit vita, apibus

Longiſſima equi vita.

Longiſſimam apum vitam ſeptennium eſſe.

μαλάκια Mollia.

Plinius. 9.

Quatuor maxima ſanguine carentium genera.

μαλάκια

μαλακόστρακα.

ὀστρακόδερμα.

ἔντομα.

exceptis,quas ſeptem viuere annos ex Ariſtotele & Plinio retro diximus. Quoniam autem terreſtria aquatilibus diuturniora eſſe videntur,idcirco ſubdit Ariſtoteles in neutra harum differentiarum ſeorſum accepta longitudinis aut breuitatis vitæ cauſas conſtanter reperiri. Neq; enim ea quæ in terris degunt,animalia ſcilicet & plãtæ, vitę ſunt diuturnioris,omnibus videlicet ijs quę in mari verſantur, & in aquis viuũt. Stirpes enim multæ annuũ temporis non excedunt ſpatiũ: & terreſtria etiã animalia pleraq; non extenſæ admodum ſunt vitæ. Paſſeres quinetiam mares anno diutius durare negãtur. Aquatilium vero nõnulla longæua eſſe animaduertuntur, vt Delphines, Balenæ, Orcæ. Piſceſq; quoſdam à Nedio Pollione in Cæſaris piſcinam coniectos refert Seneca poſt ſexageſimum expiraſſe annum. Neq; rurſus aquatilia terreſtribus ſunt diuturniora. Dictum eſt enim eo in genere mollia bimatum non excedere:& oſtreacea compertum eſt omnia cito interire. His hoc modo conſtitutis Ariſtoteles antequam ad perſcrutandas longitudinis & breuitatis vitæ accedat cauſas, ſummario quodam enunciandi modo prædicit in terreſtri quidem viuentium genere ſtirpium nonnullas longiſſimæ eſſe vitæ, vbi palmæ meminit & cupreſſus, quibus diuturnam eſſe vitam,& aliquot perſeuerare ſecula,cũ Theophraſtus ipſe,tum pleriq; rerum ſcriptores memoriæ prodidere. Huiuſmodi autem dicuntur etiam eſſe Quercus, Ilex, Fagus, Olea, Lotos, Platanus:& omnino ex eodem genere ſilueſtria domeſticis eſſe diuturniora. Oleaſtrum enim magis quàm oleam durare dicunt:& ſilueſtrẽm pirum, quam achradan græci vocant, domeſticam vitæ prolixitate ſuperare. Similiq; modo caprificus ipſa ficu eſt diuturnior. Et vt id etiam obiter dicatur, quod nonnulli ſanè rerum ſcriptores prodiderunt, ſciendum eſt paluſtres arbores,& quæ iuxta aquas naſcuntur, breuioris eſſe vitæ quàm illę quæ in ſicciori natæ ſunt ſolo. Et hæc quidem de ſtirpibus. In animalium vero genere cum terreſtria inquit aquatilibus eſſe diuturniora, tum ſanguine prædita ijs quæ carent ſanguine. Neq; hoc ab re, mehercule. nanq; animam eſſe ſanguinem & animalium vitam antiquorum plerique dixerunt: vnde illud Poëtæ: Vitam multo cum ſanguine fudit. & alio in loco, Purpuream vomit ille animam. Spiritus enim, id eſt vitæ vehiculum, ſanguinem eſſe voluerunt. Quapropter duo iſthæc copulantibus & adinuicem coniungentibus, animalium ſanè diuturnior reperitur vita, in terreſtri inquam genere & ſanguine prædito, quàm in aquatili & exangui. Cuius rei euidens ſtatim adiungit exemplum, vt homo eſt, inquiens, & elephas. Et de homine quidem dictum eſt prius: cuius ætas interdum vltra centeſimum prorogatur annum. De elephantis autem in confeſſis ſanè eſt plures ducentos viuere annos, quoſdam etiam trecentos: quorum certe iuuenta ſexageſimo incipiat anno. Eo præterea in genere fœminam decem annos in vtero geſtare vulgus exiſtimat: Ariſtoteles vero triẽnio aſſerit. Ad ſummam autem dicit philoſophus in omni ferè genere maiora minoribus eſſe diuturniora, corporiſque magnitudinem vitæ longitudini ſanè atteſtari. Nam ea quæ ſine controuerſia extenſioris ſunt æui, magnis etiam eſſe corporibus prædita ferè conſpiciuntur.

Nedius Pollio Seneca.

Quæ arbores ſint longæuæ Theophraſt°.

Paluſtres arbores breuioris eſſe æui.

Maro. Vitã cum ſpiritu & ſanguine eſſe.

Elephãtorum natura.

HOrum autem omnium cauſam hinc quiſpiam contemplari poterit. Sumere enim oportet omne animal natura humidum eſſe & calidum: ipſumque viuere eiuſmodi eſſe: ſenectam autem frigidam eſſe & ſiccam: non aliterque id quod mortuum eſt, eſſe apparet. Materia autem corporum ijs quæ exiſtunt, iſthæc, calidum, frigidum, ſiccum, humidum. Neceſſe igitur eſt ſeneſcẽtia exſiccari: quamobrem non de facili exſiccabile ipſum debet eſſe humidum. Et idcirco pinguia non putreſcunt. In cauſa autem eſt, quoniam aëris ſunt. Porrò aër ad alia vt ignis eſt. Ignis vero non putreſcit. Neque rurſum exiguum debet eſſe humidum. Paucum enim facilè eſt exſiccabile. Quamobrem magna animalia & ſtirpes (vt vniuerſaliter dicatur) diuturniora ſunt, quẽadmodum dictum eſt prius. Rationi nanque conſentaneum eſt maiora plus humoris habere.

VEras & vniuerſales longitudinis & breuitatis vitæ in omni viuentium genere nunc enumerare incipit cauſas philoſophus, ſuppoſitione quadam præmiſſa, quæ cum veriſſima eſt, tum ad ſenſum etiam omnibus manifeſtiſſime patet: in primiſq; animalibus cõpetere videtur omnibus. Ea autem eſt, animal omne natura calidum eſſe & humidum. Quod cũ ex alijs multis, tum hinc etiam clariſſima ſui præbet indicia. Animal enim omne quandiu viuit, tandiu etiã ali neceſſe eſt. Porrò alimentum, vt alias dictum eſt, in principio quidem eſt contrarium, in fine vero ei quod alitur fit

Aial omne natura calidũ eſſe & humidum.

ſimile. Vt autem iſtuc euenire poſſit, ipſum alterari neceſſe eſt. Alterans autem naturale eſt calidum, quod animalis temperat vitam. Cum enim actuoſa ſit & efficax omnis ſanè caliditas, naturalis nimirũ illa quæ radicale appellatũ depaſcitur humidũ, illud nempe cito abſumeret, ſeſeq; cũ illo interimeret, niſi extrinſecus animaliũ corporibus eſculenta poculentaq; ſubminiſtrarentur, in quibus naturalis calor vires exerceret ſuas alterando ſemper & immutando, abſumptique loco aliud continuo ſubrogando. Quia igitur iugis iſthæc eſt & nunquam ceſſat actio, idcirco quoad viuit animal cibos capere & ali neceſſe eſt.

Quod viuit animal, ali neceſſe eſt.

Calidum igitur omne eſt animal & humidum. ſedes enim caloris & pabulum radicale & connatum eſt humidum. Quæ tamen duo iuuentæ præcipue vigent tempore, declinant autem & veluti hebeſcunt cum in ſenium vergit animal: quamobrem ſenectutem frigidam & ſiccam phyſici eſſe dixerunt. Deficiente nanq; calido, & humido areſcente, & veluti terreſtri effecto, quod ſanè aẽriũ erat prius, animal nimirum frigidum efficitur & ſiccum naturaliter, quanuis ea tempeſtate in illo plurimæ redundent & ingenerentur humidæ præter naturam ſuperfluitates, à debilitate innati caloris in illius corpore per accidens genitæ.

Senectus frigida & ſicca natura.

Verum quoniam de his plura & vberiora loqui ad phyſicum pertinet illum qui iam medicum agere incipit, idcirco hic receptui canamus, ſenectutemque frigidam & ſiccam eſſe, vt ad ſenſum etiam patet, cum philoſopho ſupponamus: ſimilemque ipſam eſſe mortem concedamus. Caloris nanque innati totalis extinctio ipſa eſt mors, & omnimoda humidi exſiccatio: quapropter cadauerum ad terram vltima fit reſolutio, artuum & membrorum compagine diſſipata, quæ humidi ſanè naturali quodam glutino tenebantur.

Totalem caloris extinctionẽ eſſe mortẽ.

Materiam autem corporum dicit eſſe quatuor iſta, calidum, frigidum, humidum, ſiccum. nam cum corporum materia quatuor proculdubio ſint elementa, quatuor has qualitates quæ illorũ eſſe cẽſentur formæ, non immerito corporum materiam appellauit. His ſic enarratis & conſtitutis, primam ſtatim cauſam cũ longitudinis tum breuitatis vitæ afferre aggreditur, dicens, cum ſit neceſſarium omnibus in ſenectute humidum exſiccari (vt modo diximus) illa nimirum animalia ſiue viuentia longioris ſunt vitæ, & diuturniora ſanè longæuaq; magis exiſtunt, in quibus ſiccitati diutius repugnat humidũ: contrà illa minus prolixi ſunt æui, in quibus nullo negotio & facilè exſiccabile innatum eſt humidum. Quibus virtualiter dictis & oſtenſis, breuiter admodum ſubiungit, ad prolixitatẽ ſcilicet vitæ omnibus neceſſariũ eſſe viuentibus huiuſmodi naturale humidum quod non de facili exſiccetur & areſcat: cuiuſmodi humidum eſt pingue & compactum, non aqueum & diffluens. Id enim conſtantes & conglutinatas habet partes, & non facilè ſeparabiles.

Pingue & lentũ humidum diuturnæ vitæ eſſe cauſam.

Cuius rei manifeſtum ſtatim ſubdit exemplum: Pinguia enim non putreſcere dicit. Putredo enim corporibus accidere videtur cum agente valentius calido intrinſecum exhalat humidum, cum quo nimirum & ipſum ſimul euaneſcit calidum. Quoniam autem pingue & lentum humidum compactas (vt diximus) & cõglutinatas habet partes, non de facili ſeparabiles, idcirco non parua cum re putredinem incurrere percipitur.

Cur pinguia nõ putreſcant.

Ipſe autem hoc in loco dicit id illi idcirco non contingere, quoniam aẽrium eſt ipſum pingue, ab elemẽti ſcilicet illius prædominio ſic illud appellans. Aer autem aliorum reſpectu elementorum ſub ſe poſitorum ignis exiſtimatur eſſe quidam, cũ illi regione ſit vicinus, & in qualitate maxime actuoſa & efficaci, caliditate videlicet, cum illo communicet. Porrò ignis caliditate ſiccitateq; puriſſimis præditus, cum alia omnia expurgat puraq; efficit, tum ipſe puriſſimus ſanè eſt, nullique omnino putredinis incommodo obnoxius.

Ignem nõ putreſcere.

Hoc ſic conſtituto oſtenſoque, quòd ſcilicet diuturnioris vitæ cauſa in animantium corporibus humidum eſt quod nõ de facili exſiccari & computreſcere queat, cum pingue videlicet ſit & glutinoſum: aliam eiuſdem rei philoſophus ſubiungit cauſam, aſſerens huiuſmodi humidum ad diuturniorem efficiendam vitã commodum, non debere eſſe exiguum, ſed competens videlicet, & potius multum. cuius rei ſtatim ratio ſubditur. Paucum enim, inquit, cito & faciliter eſt exſiccabile. nam quoniam paucam habet molem, paruam nimirum ad contraria reſiſtentiæ facultatem habere poteſt. Et idcirco corollarij loco id quod prius dixerat ipſe, in præſentia adducit. magna ſcilicet aſſerens animalia, & eximiæ molis ſtirpes, vt in vniuerſum dicatur, vitæ eſſe longiſſimæ, quoniam magnitudine ſua largam humoris copiam habeant.

NOn tantum autem hanc ob cauſam diuturnioris ſunt vitæ: duæ nanque reſtant cauſæ, quantũ videlicet, & quale: quare nõ ſolum humidi copiam eſſe oportet, verum etiã calidi, vt neq; gelu facilè ſtringatur, neque leui de cauſa exſiccetur. Et hanc ob rem longæuus magis eſt homo q̃ pleraq; maiora. Longioris enim ſunt vitæ quæ humidi copia ſuperantur, ſi quidem maiori ſecundum qualitatem proportione ſuperẽt, q̃ ſecundum quantitatem vincantur. Et profecto quibuſdam calidum eſt pingue, quod ſimul efficit vt neq; facilè exſiccetur, neq; leui negotio frigeſcere poſſit. Quibuſdam vero alium præſtat ſuccum.

QVia retro dixerat philoſophus longitudinis vitæ cauſam humidi in viuentibus eſſe copiam, & idcirco magna ferè omnia cum in animalium genere, tum in ipſis etiam ſtirpibus eſſe diuturniora: in extenſiori nãq; corporis mole plus certe ineſſe humoris veriſimile eſt: & quoniam illa vitæ diuturnioris vera & exacta non videtur eſſe cauſa (equus nanque homine humoris plus habet, quia corpore etiam eſt maiore, non tamen prolixioris eſt vitæ) idcirco hoc in loco illi moderari cupiẽs dicto philoſophus aſſerit humoris multitudinem & copiam ſolitarie acceptã diuturnioris vitæ non eſſe cauſam, verum illius ſic cum calido ſe habentis copiam, vt neq; faciliter gelu ſtringatur, neque rurſum de facili exſiccetur. id autem accidere poteſt tum habili quadam inter calidum & humidũ proportione, tum ipſius humidi qualificato quodam naturæ habitu magis ad aëriã pinguedinem & lentorem, quàm ad aqueum muccorem vergentis: quę ſanè philoſophus duobus illis expreſſit vocabulis, per quantitatem quidem commenſuratam intelligi volens copiam: per qualitatẽ vero ipſius pinguitudinem & lentorẽ humidi quæ ab aëris prædominio caliditati ſanè atteſtari cenſetur. Sic enim repertum in corporibus humidum ob aëriam caliditatem neque facilè gelu adſtringi poteſt, neq; paruo negotio exſiccari, tum ob lentorem, naturæq; illius viſcoſitatem, tum ob commenſuratam (vt diximus) copiam, qua à caloris connati actione diutius ſe præſeruare poteſt. Duas igitur ad longitudinẽ vitæ huiuſmodi concurrere oportet cauſas, humidi ſcilicet cõnati copiam, & illius pinguitudinem: quarũ ſanè quæuis ſolitarie accepta quãuis aliquid ad diuturnitatem ſe habentis facere poſſit, non multum tamen & integrum eſt id quod efficit. Quod ipſe exemplo declarat de humoris copia non ſtatim diuturniorẽ vitam faciente. Homo enim, inquit, longæuus eſt magis, id eſt æui prolixioris, ꝙ pleraq; maiora animalia: vt de equo retro eſt dictum. poteſtq; etiã de bobus muliſq; & alijs pleriſq; intelligi, quæ ſine cõtrouerſia breuioris quidem ſunt vitæ quàm homines, copioſiori vero humoris vtuntur abundantia, cum maiores corporum habeant moles. Longioris enim eſſe vitæ affirmat illa quæ humoris ſuperantur copia, ſi quidem maiori ſecũdũ qualitatẽ ſuperẽt proportione ꝙ ſecundũ quantitatẽ ſuperentur. per quantitatẽ (vt diximus) humidi intelligens copiã: per qualitatẽ vero ipſius caliditatem & pinguitudinem. Cuius literæ intellectus hoc declaretur modo. Supponamus (verbi cauſa) humidum quidem in equi corpore in tripla excedere proportione humidum quod eſt in homine: calidum vero in hominis corpore repertum, equi calidum in octupla proportione ſuperare. Hoc ſanè in caſu pluri maioriq; proportione hominis calidum equi ſuperat calidum, ꝙ eiuſdẽ humidum ab equi humido ſuperetur. maior enim octupla eſt proportio qua hominis calidum equi ſuperat calidum, quàm tripla per quam illius humidum ab equi humido ſuperatur. Ex quibus manifeſte apparet copiam quidem humoris in viuentium corporibus ad eorum diuturnitatem nonnihil facere: plurimum autem conferre illius caliditatem & pinguitudinem. Quoniam autem per ea quæ retro dicta ſunt in humidi natura, calidum à pingui philoſophus diſterminaſſe videtur, & quaſi duas res intelligere voluiſſe: idcirco ne ſimplex fallatur auditor, ſtatim ſubdit, in quibuſdam, id eſt in perfectiori viuentium genere ipſum calidum eſt pingue, & pingue ſcilicet calidum. Dictum eſt enim pingue natura eſſe aëriũ, aërem autem ad alia ſub ſe elementa ignis obtinere vicem. Non facilè igitur id pingue humidum caliditate ſua conglaciabit, neque de facili viſcoſitate & lentore ſuo poterit exſiccari. quod etiam retro dictum eſt. In quibuſdam vero alijs dicit, id eſt in viuentium genere imperfectiori, & ijs præcipue quę breuioris ſunt æui, non eſſe calidum illum pingue, ſed alium quendam ſuccum, id eſt humorem habere qui illi quidem proportione reſpondet, verũtamen citius exſiccari poteſt, minuſque algori & frigoribus reſiſtere valet.

Duas ad vitæ longitudinem cõcurrere cauſas.

In perfectioribus animalib⁹ pingue & calidum idẽ eſſe.

PRæterea quod non de facili corrumpi debet, minime excrementitium eſſe oportet: id nãq; interimit aut morbo, aut natura. Cõtraria enim excrementi eſt vis & confectrix, hæc quidem naturæ, illa vero partis alicuius: quapropter quæ multo vtuntur coitu, genitaleq; ſemen copioſius habent, celeriter ſeneſcunt, quoniam ſemen excrementũ eſt, & exiens ſiccitatem affert. Et hanc ob cauſam mulus equo diuturnior eſt & aſino, ex quibus procreatus eſt: necnon fœminæ maribus, ſi quidem ſalaces fuerint mares. Iccirco paſſeres maſculi breuioris ſunt vitæ quàm fœminæ. Præterea quicunq; ex maribus erumnoſi ſunt, laboris gratia ſeneſcunt magis. exſiccat enim labor. Senectus autẽ ſicca eſt. Natura autẽ (vt vniuerſaliter dicatur) mares fœminis ſunt diuturnioris vitæ. Huius autem rei cauſa eſt, quoniam mas fœmina calidius eſt animal.

ALiam hoc etiam in textu aſſignat cauſam vitæ longitudinis: cuius etiam oppoſiti, vitæ nimirum breuitatis, afferre cenſendus eſt cauſam. Dicit igitur quòd illud quod non ex facili corrumpi, ſed diuturnioris & prolixioris vitæ eſſe debet, minime oportet ſuperfluitatũ & excrementorũ eſſe generatiuũ, quod nos excrementitiũ appellauimus. In qua enim viuentis complexione plurima ingenerantur excrementa, illi plurima ſanè ineſſe contraria neceſſe eſt. Superfluum enim omne & excrementitiũ contrarium eſſe diximus. quicquid autem pluribus obnoxium expoſitũq; eſt contrarijs, id diutius permanere non poſſe vero eſt conſentaneum. Id nanq;, inquit, id eſt excrementũ interimit aut morbo, aut natura. quod ſatis breuiter & obſcure dictũ, hunc habere videtur intellectũ: Quãdo videlicet ingenitã excremẽta cum vniuerſa corporis complexione pugnãtia (hanc enim hoc in loco appellat naturã) illã ſuperauerint & peſſumdederint, tunc dicimus illa intermiſſe animal & deſtruxiſſe natura, id eſt totã corporis cõplexionẽ cõmutaſſe: ad quod naturalis ſanè conſequit mors. Quãdo autẽ ingenita ſuperfluorũ excremẽta ad vnicã tãtum corporis partẽ ſiue mẽbrum pugnauerint, ad iecur (verbi cauſa) aut lienem, & intercedentibus illis vniuerſum poſtea interemerint proſtrauerintq; animal: tunc certe aſſerimus ſuperfluitates illas morbo animal interemiſſe: quaſi dicere velimus ꝙ vna parte ægroti animalis corrupta, totum corruptum ſit animal: qui violentę potius q̃ naturalis modus eſt mortis. nam morborum vi & generibus, & non ætatis maturæ decurſu iſtuc accidere percipitur. Superfluitates igitur & excremẽta in corporibus generata vel natura, vel morbo, breuitatis vitæ ſunt cauſæ, ſecundum hunc quẽ adduximus intellectum: quẽ ipſe etiã explanãs philoſophus ſtatim ſubiungit excrementorũ vim eſſe cõtrariam & confectricẽ, id eſt corruptricem cũ naturæ, id eſt vniuerſæ complexionis: tum partis, vt de liene diximus & iocinore: quibus intercedentibus vniuerſa poſtmodum interit complexio, & morbo, id eſt præter naturam ipſum corrumpitur animal. His de excrementorũ natura & poteſtate ſic oſtenſis & conſtitutis, corollarij loco ponit ea animalia quæ plurimo vtuntur coitu, & genitale ſemen copioſum habẽt, multarum ſanè eſſe ſuperfluitatum, & idcirco cito ſeneſcere, & mature etiam interire. Genitale enim ſemen, inquit, ſuperfluitas & excrementum eſt. Vbi autem plurima ſunt excrementa, maturus ſanè eſt interitus, vt pauloante oſtenſum eſt. Verum quoniam dicere hic quiſpiam poſſet ſemen quidem excrementum eſſe quoddam, ſed vtile, vt phyſici aſſerunt, non autem ex ſuperfluitatum illarum genere quas hic ſe habentis confectrices philoſophus aſſerit, idcirco alia occurrit via philoſophus, indubitatæ fidei ſententiam oſtendens ſuam. Quæcunq; enim, inquit, multum habent ſeminis, & plurimi ſunt coitus, cum ab illis multũ ſpermatis excernatur, iugi illo ſalacis naturæ opere exſiccari illa & areſcere vltra id quod naturæ conueniat neceſſe eſt: quamobrem & cito ſeneſcere, & mature illa interire contingit. Cum enim genitale ſemen ſanguinei ſuperfluitas ſit alimenti, quæ in tertio ſanè digeſtionis cõcoctioniſq; fit ordine, vt autumãt medici, à corpore exiens multum certe ſecum caliditatis & humiditatis rapere & abducere cenſetur. his autem excretis cum frigidius effici animal, tum ſiccius neceſſe eſt. Cui certe corporum conſtitutioni maturam ſequi mortem ex retro dictis palàm eſt. Ipſe autem huic ſententiæ conſtanti ſtatim ſuffragatur exemplo, mulorum inquiẽs vitam diuturniorem eſſe quàm equorum & aſinorum à quibus progenerantur. non enim admittuntur muli vt equorum & aſinorum genus, neq; ſobolis gratia coire permittuntur, & idcirco robuſtiores ſunt, & vitæ prolixioris. Quam rem quotidie cernit & experitur vita: ipſe etiam in commentarijs de animalium hiſtoria refert mulum LXXX. annos vixiſſe: idq; in Athenienſium monumentis memoriæ proditum inueniri: quod & Plinius ſecundus, & pleriq; etiam rerum authores ſcriptis ſuis prodidere. Quam etiã rem prolixius oſtendere contendens ſubdit fœminas etiam ipſas, quæ proculdubio breuioris ſunt vitæ q̃ mares (vt ſtatim dicet ipſe, euidenterq; demonſtrabit) hanc ob cauſam diuturniores ſanè maribus eſſe ſi quidem ij frequenti multoque vtantur coitu. Neq; hoc in loco quippiam obſtare debet ꝙ interdum fœminæ in coitus opere copioſam emittant ſuperfluitatem, vt ipſi etiam faciunt maſculi: quoniam iſtuc neq; ſemper fit, & illa certe ſuperfluitas cum emittitur, neq; calida eſt, ſpiritibuſq; referta, vt maris eſt illa, neq; cõpacta & tenax, ſed frigida & diluta, aquei mucoris potius q̃ ſpermatis ſpeciẽ referens, ita ꝙ recto potius appellari poſſit nomine inefficax excrementum, q̃ genitale ſemen. Quam ſententiam manifeſto etiam iuuat exemplo, paſſeres inquiens maſculos breuioris eſſe vitæ q̃ fœmellas. In confeſſis enim eſt paſſeres ſalaciſſimum eſſe animal: vnde illud poëtæ, Vernis paſſeribus ſalaciores. Et idcirco in commentarijs de animalium hiſtoria refert ipſe paſſeres ſalacitate ſua annuum vitæ non excedere ſpatium. Plinius quoq; Secundus in naturali hiſtoria Ariſtotelem ſequutus paſſeri minimum eſſe vitæ ſcribit: & ꝙ mares negãtur anno diutius durare, argumento eſſe quia nulla veris initio appareat nigritudo in roſtro quæ ab æſtate incipit. Fœminis autem longiuſculum eſſe ſpatium. His ſubiungit præterea philoſophus ꝙ ex maribus nõ ſolũ qui nimio vtũtur coitu, breuioris ſunt vitæ, ſed ij etiã qui immodicis ſeſe cõflictant laboribus, erũnoſamq; agũt vitã. neq; id ab re, mehercule. nã ſicut moderatus exercitij labor calorẽ excitat innatũ, expellit ſuperflua, fluxileſq; corporis efficit humores, & ad ſummã vniuerſum cõſeruat animal, protẽſamq; & valẽtẽ illi ſanè præſtat vitã: ita immodicꝰ labor & ſuperfluẽtes defatigationes innatũ exhalare faciũt calorẽ, laudabileſq; & ꝓficuas abſumũt humiditates, & vniuerſum exſiccant corpus, & frigidius reddunt: quamobrem & præmaturam afferunt ſenectutem, & breuiores vitæ efficiunt terminos. In textus autem calce vniuerſalem de vitæ lõgitudine affert ſentẽtiã, aſſerẽs mares omnino fœminis eſſe diuturniores, & vitæ prolixioris. cuius rei ſtatim & ſub calce

Quid natura interire, & quid morbo.

Excrementa breuitatis vitæ eſſe cauſas.

Genitale ſemẽ ſanguinei alimenti excrementum.

Cur qui multo vtũtur coitu, cito intereunt.

Cur muli equis & aſinis diuturniores.

Plinius. lj.

Mulierum in coitu emiſſũ humorẽ genitale non eſſe ſemen.

Catullus.

Plinius. rj.

Salacitate paſſeribus vitam eſſe breuiſſimam.

Balenas quaternûm iugerum, Piſtriceſq; ducenûm eſſe cubitorum rerum prodidere ſcriptores: vbi etiam Locuſtas quaterna cubita implere aſſerunt: anguillaſq; tricenûm pedum in Gange reperiri. Ex quo clariſſime patere poteſt calorem in omni viuentium corpore præſtantiſſimum eſſe augmenti & magnitudinis architectum, quando illa quæ innatum id non habent, tantum extraneo proficere conſpiciuntur. In frigidis autem terrarum cæliq; plagis contrario res ſe habet modo. Animalia nanq; ibi ſunt cum paruorum corporum, tum breuioris etiam vitæ: ea inquam quæ interno calore cæli inclementiæ reſiſtere poſſunt. nan exanguia aut reperiuntur nulla, aut infelicia certe, & æui exiguioris. Pauciſſima enim, inquit Plinius, inopia fructuum, Scythia gignit animalia: pauca & contermina illi Germania: cuius ſanè rei veriorem (vt arbitror) & peculiarem magis adducere potuiſſet cauſam, ſi inopia dixiſſet caloris potius quàm fructuum id ipſum contingere. Nanq; illius paucitas efficaciſſima ſanè eſſe cenſetur cauſa cur in illis regionibus deſint fructus, qui à valenti nimirum calore in humidum indigeſtum agente cum generantur in ſtirpibus, tum æquabili coctura peculiares quique & ſuos accipiunt ſuccos, omnimodoſq; reddūt ſapores. Quo cum rigentes careant regiones, nil mirum ſi neq; fructuum neq; animalium ſunt feraces. In frigidis nanq; locis, inquit hic Ariſtoteles, id humidū quod in animalium eſt corporibus, dilutius eſt & frigidius, illaq; ſanè caret pinguitudine quæ lentore ſuo ad longæuā animalium facit vitam: icci rco facilè in gelu dēſatur: citiuſq; ſanè id accidere non immerito exiſtimatur illis quæ aut parū aut nihil habent ſanguinis. Sāguis nanq; pingue illud eſt calidū cum quo vita perdurat. Huiuſmodi igitur animalia in ijs quæ ſub Arcto ſunt locis, id eſt Septentrionali cæli & terrarum plaga, vel non generantur omnino, vel ſiqua ex ijs prouenire poſſunt, & puſilla ſanè ſunt, & cito intereūt: ſiue de terreſtrium intelligere velimus genere, ſiue de aquatilibus. In vtriſq; enim idem rationis eſt tenor, & eadem veritatis eſt cauſa. Gelu nanque conſtrictus humor, & veluti mortuus, neq; augmentum præſtare poteſt, neq; alimentum. His ita enarratis rationem nobis philoſophus conſequenter aſſignat curnam & quomodo quæ alimentum non recipiunt animalia & ſtirpes corrumpantur. ea autem nimirum eſt cōnati interitus caloris, qui efficacia ſua dum ſemper agit, ſe ipſum aliquando deſtruit & corrumpit: quod ipſe in litera tangit potius quàm exprimat, dicens, Se ipſum nanq; eliquat. Calor nanque innatus ſi nullum ſibi extrinſecus ſuggeratur pabulum, ipſo valentior factus ieiunio, carnes abſumit primo, & corporis humores, mox etiam ipſum radicale humidum in quo degit, conſumit & deſtruit. Quo certe abſumpto, & ipſum & animalia conſequenter & ſtirpes interire neceſſe eſt. Cuius certe rei manifeſtum ſanè de maiori & minori flamma, deque prærepto minoris alimento adducit exemplum: quod cum retro ab eo eiſdem ferè verbis ſit adductum, & à nobis illo explanatum in loco, non eſt quòd in præſentia diutius in eo immoremur, cum alioquin nullam in ſe habeat difficultatem. Proſequitur poſtmodum philoſophus comparādo in hac longitudinis & breuitatis vitæ differentia aquatilia terreſtribus, vniuerſum ſcilicet genus vniuerſo generi: dicitq; vniuerſaliter terreſtria aquatilibus eſſe diuturniora. Huius autem rei cauſam eſſe inquit aqueum in illis & dilutum humidum, à prædominio exiſtens eiuſmodi, quod cum frigidum ſanè exiſtat, & ex facili gelu concreſcat, paruo nimirum negotio corrumpi poteſt. Exangue præterea vniuerſum genus eandē videlicet ob cauſam breuioris eſt vitæ propter frigidæ in illis naturæ diſcraſiam: Niſi, inquit, magnitudine ſibi ſuffragentur. Cuius literæ hic ſanè videtur eſſe ſenſus. Cum enim viuens omne à prædominio ſit calidum (ſine calore nanq; non perſeuerat vita) in maiore certe corporis mole plus ineſſe caloris veriſimile eſt. Maiora igitur quæcunq; ſibi adminiculari & ſuffragari poſſunt, in diutino viuendi opere perſeuerāt caloris copia quem in ſe habent. quam certe vnam retro ex cauſis diximus eſſe longitudinis & extenſionis vitæ. Nam in confeſſis eſt, inquit, exanguia omnia altera carere cauſa & fortaſſe efficaciori ad quam prolixitas nimirum vitæ ſequi exiſtimatur, pinguitudine ſcilicet illa dulci quæ neq; facilè congelaſcit, & lentore ſuo non cito euaneſcit & halat. Hanc autem in ſanguine præditis animalibus, ſanguinis eſſe naturam recta profecto dictat ratio. Quamobrem pro corollario in textus calce refert apes pleriſq; maioribus animalibus eſſe diuturniores, quanuis ſanguine careant. Hoc autem icci rco, quoniā id quod in illis ſanguini proportione reſpōdet, pingue eſt & dulce. Talis enim illarum eſt cibus. Porrò dulcedo omnis calida eſſe cēſetur: calidū autē (vt aliquotiens dictum eſt) in pinguitudine & lentore diutius contineri & præſeruari poteſt.

Calorē in corporibus magnitudinis architectū eſſe.

Cur in ſcythia pauciſſima generantur animalia.

Calor innatus niſi extrinſecus iuuetur, ſe ipſum interimit.

Cur maiora animalia ſint diuturniora.

Cur apes pleriſq; maioribus ſunt viuaciores.

IN ſtirpibus autem ſunt quæ longiſſimę ſunt vitę, & quidem magis quàm in animalibus, primum quidem quoniam minus ſunt aquoſæ: quamobrē non de facili congelantur: deinde pinguitudinem habent & lentorem: & cum ſiccæ ſint & terreæ, non tamen facilè ſiccitati obnoxium habent humidum. Quòd autem diuturnior arborum ſit natura, ſumere cauſam oportet. Peculiarem nanq; habent illam animalium reſpectu, exceptis tamen inſectis. Nouæ enim cōtinuò fiunt ſtirpes, icci rco diuturnæ. Semper enim alij quidem exeūt rami, alij vero ſeneſcūt.

Radicum quinetiam ſimilis eſt modus,ſed non ſimul omniũ, ſed aliquã-do quidem ſtipites ſolum & rami interierũt,alij autem ſuborti ſunt.Cum autẽ ſic ſe habuerint radices,aliç ſane ex reſtãti fiunt:& hoc ſemper perſe-uerat modo,aliæ quidẽ corruptç,aliç vero genitç:& ideo protẽſç ſunt vitç.

POſtquam retro(vt vidimus)perfectiora animalia, imperfectioribus:& ſanguine prædita ,illo carẽtibus comparauit philoſophus,in hac inquã viuentium omnium differentia, longitudinis ſcilicet & breuitatis vitç:hoc in textu eadem in re animalia comparat & ſtirpes:dicitq; à prin-cipio ſtatim literæ lõgiſſimos vitæ terminos,& æui diuturnitatem in ſtirpium magis genere reperiri quàm in animalibus.Cuius rei manifeſtas ſtatim affert cauſas ex ijs quç retro ſunt adductæ.Primum

Cur ſtirpes animalibus diuturniores.

enim,inquit,ſtirpium genus humidum habet minus aqueum & dilutum quàm animalia. Sũt enim ſicciores arbores & rigẽtes magis ipſis animalibus,minuſq; diffluẽtes:non de facili autẽ(vt dixim[9]) id gelaſcit humidum.Præterea pingue illud eſt humidum,tenacitatemq; & lentorem quendã habet: cuiuſmodi in animalibus etiam exiſtens ad extenſam vitæ facere prolixitatem oſtendimus:quoniam neq; de facili gelu cõſtringitur,neq; rurſum leui de cauſa exſiccatur & areſcit. Id autem humidum in arborum eſſe genere,oculata(vt aiũt)percipitur fide. Facilè enim inflãmatur & exuritur quod aëriã pinguedinẽ,tenacitatiſq; vim,& naturæ lentorẽ cuiuis clariſſime indicare poteſt.Ex quo,inquit,non immerito exiſtimari poteſt,arbores,licet à prędominio ſint ſiccę & terreę,nõ tamẽ de facili exſicca-bile ſuum habere humidũ,& ideo eſſe diuturniores.His hoc modo declaratis,aliã rurſus philoſophus adducit cauſam cur ſtirpium genera viuacia ſint & longæua:dicitq; illam eſſe peculiarem & propriã ſolis cõpetentem arboribus,& non ipſis animalibus,niſi fortaſſe,inquit,inſectis,vt videbimus. nã ſu-pradictę cauſæ,de humido ſcilicet non diluto & aquoſo,& facilè congelabili,ſed pingui & glutinoſo, quod habere dixit ſtirpes,cum animalibus etiam illis ſunt communes.Hanc autem quam dicturi ſu-mus cauſam,peculiarem,inquit,& ſolitariam arborũ habet natura animaliũ reſpectu,exceptis tamẽ inſectis:id eſt,per hãc quidem differũt ſtirpes ab alijs animalibus, communicãt autem cum inſectis

Arborum ſola natura ſeneſcit & pubeſcit.

ex animalium genere. Verum quonam communicẽt modo,ipſe mox dicet: nũc quo differãt modo, oſtẽdit prius.Nouę enim,inquit,cõtinuò fiunt arbores,& ij quidem in illis ramorum ſeneſcũt trunci, alij vero germinãtes pullulãt,& nouelli in parente conſurgunt:ita ꝙ eadem ſemper arbos partes ha-bet quaſdam virẽtes & teneras,nõnullas vero iam ſeneſcẽtes & præduras. Similiq; modo ipſis cõtin-gere dicit radicibus.nam aliæ quidem ex illis ſeneſcũt & intereunt,aliæ vero pubeſcũt & vigẽt. Non ſimul autem hoc cõtingere dicit,ſed vicibus euenire.Interdum enim ſtipites & rami intereunt, radi-ces vero remanent, ex quibus alij nimirũ ſtipites & alij repullulãt rami. Interdum autem iſtuc ipſis cõtingit radicibus.Emortuis enim his,& capillamẽtorum exſiccatis fibris,aliæ rurſus ex præexiſtẽ-te,id eſt,ex ipſo radicum ſcapo & corpore,& parte illa vbi arboris vitæ principium collocatur,emer-gunt & renaſcũtur,quæ arboris nimirum illius incolumitatis ſunt cauſæ: eoq; modo cum ſeneſcẽtes per partes ſuas arbores,tum reſtauratæ,& quaſi nouellę rurſum effectæ,diuturno viuunt,& pluribus perſeuerãt ſeculis:quę peculiaris(vt diximus)videtur eſſe cauſa prolixioris arborũ vitæ.nã in anima-libus ipſis nihil huiuſmodi eſſe cõſpicitur,quorũ partes non vicibus(vt in arboribus eſt oſtẽſum)ſed ſimul omnes cum iuueneſcere videntur,tum ſeneſcere,& vnà naſcuntur & commoriuntur omnes.

SImiles autem ſunt ſtirpes inſectis, vt dictum eſt prius. Diuiſæ nanq; viuunt,duoq; & multa de vna efficiuntur. Verum inſecta ad vitæ vſq; actum perueniunt, multum vero tẽporis durare ne-queunt. Inſtrumentis enim carent, neq; illa quod in vnoquoq; eſt princi-pium efficere poteſt.Id autem quod eſt in ſtirpe,poteſt. Vbiq; enim cum radicem,tum caudicem poteſtate habet: quamobrem ex ea ſemper aliud quidem nouellum prouenit,aliud vero ſeneſcens:ita quòd parui refert vt eo ſint diuturnæ modo,quo ſunt illæ quæ transferũtur. In ipſa nãq; trãſla-tione iſthæc quodãmodo accidere quiſpiam aſſeuerare poteſt. Pars enim quædam eſt id quod transfertur. Verum in tranſlatione quidem ſeparatis id accidit partibus:ibi autem per continuum.Cauſa vero,quoniam vbiq; poteſtate ineſt principium.

QVia in præcedēti philoſophus dixerat textu arborum genus peculiarem quandā & ſolitariā habere naturam, qua ab animalibus differre videbatur, niſi ab inſectis, propter quam diutuanum & longæuū magis eſſe poterat: hoc cōſequēter in loco illa declarando quæ breuiter & ſubobſcure ibi dicta fuerunt, conuenientiam prius iſtam qua ſtirpes inſectis ſunt ſimiles, explanat: poſtmodumq; clarā inter illa differentiā explicabit: vltimoq; loco cauſam propter quā multo diuturniora arborum q̃ animalium ſit natura, rerū euidētibus declarabit indicijs. Dicit igitur ſimiles eſſe ſtirpes inſectis: quod in præcedenti etiam dixerat textu: quoniā quemadmodum inſectorum corpuſcula præciſa viuunt, palpitātiaq; aliquādiu illa perſtare poſſunt fruſta (quod & ſenſu percipitur, & in commentarijs de anima, & de animalium inceſſu, abunde eſt declaratum) ſic arborum ſuccisæ viuunt partes, ramiq; & ſurculi à matre reuulſi diutius perſeuerant. Hæc igitur eſt conueniētia per quam ſola ex animalium genere inſecta cum ipſis comparari poſſunt ſtirpibus. Verum notabilem ſtatim inter illa differētiæ diſterminationem ſubiungit, inſecta quidem aſſerens ſic reciſa multo tempore durare non poſſe: ſtirpes autem ſucciſas diutius poſſe viuere. Cuius certe rei veriſſimam ſtatim affert cauſam, in reciſis inquiēs inſectorum partibus non reperiri illud principium, id eſt opificem animam quæ inſtrumenta efficere & architectari poſſit illa per quæ diutius partes illæ reciſæ perſeuerare & viuere poſſint. per inſtrumenta ſanè intelligens os & ſtomachum, cæteraq; membra illa quæ cum ad ſumēdos, tum ad conficiendos & digerendos faciunt cibos. Cum enim viuere nullum diu poſſit animal (vt aliquotiens eſt declaratum) niſi alatur, profecto nutriri & ali haudquaquam poterit, niſi ad id operis peragendum requiſita habuerit inſtrumeuta: quibus quæcunq; carent, diutius ſanè viuere nequeunt: quod inſectorum reciſis particulis manifeſtò contingere animaduertitur. Inſecti enim anima illa quæ antequam ſecaretur id animal, vna quidem actu erat, poteſtate vero plures, poſt pręciſionem actu plures effecta, ad pręſtandam quidem aliquandiu deſectis particulis vitam eſt efficax: ad conſeruandam vero illam & ad extenſum prorogandam ſpatium haudquaquā eſt efficax. Cito igitur pereūt deſectę animaliū illorū partes. quod ſecus in ſtirpiū genere animaduertere licet. reciſæ enim arboris partes, ſurculiq; & rami à ſtirpe præciſi, principium ſanè id in ſe cōtinent quod & radicē, & ſtipitis germinantē poteſtate habet caudicē, & de illis facilè poteſt efficere vnde & ali poſſint poſthac, & augeſcere, diutiúſq; viuere & durare queant. Sed quoniam de ſtirpium partibus non reciſis, ſed in matre manentibus præſens eſſe videtur ſermo, quæ cum iuueneſcunt & pullulant, tum ſeneſcunt & intereūt, ex quo renaſcentium quodammodo arborum diuturnior oſtenditur vita, exiſtimandū eſt principiū id de quo verba fecimus, in quibuſcunq; arboris partibus non reciſis poteſtate huiuſmodi eſſe, & omnia etiā poſſe illa quęcūq; in reciſis partibus actu exiſtens architectari & efficere cōſpicitur. Quāobrē, inquit, ſemper prouenit aliud quidem nouellum, aliud vero ſeneſcēs. ab illo enim principio poteſtate inexiſtente, areſcentium in arboribus ramorum loco, ſurculorum alia producuntur germina, quæ arborem renouant, illamq; diutius perdurare faciunt. Et hæc vera nimirum & peculiaris eſt cauſa per quam in ſtirpium genere vitę diuturnitas reperitur magis quàm in animalibus. Quam rem manifeſto concludere volens exemplo philoſophus ſubdit ſimili ferè modo diuturniores fieri arbores & longæuas, quo in transferendis plantis ſucceſſio quædam diuturna, & quaſi vitæ æternitas fieri animaduertitur. Auulſi enim ab arbore rami, aut ferro reciſi, ſi in ſubactam & rite præparatam collocentur terram, adoleſcūt cito, & nouellas efficiunt arbores: qui cum partes prioris fuerint arboris, ipſam quodammodo renouare vidētur matrem. quam rem in eandē cadere arborē quotannis germinantem, nouoſq; ſemper ſurculorum pullulos producentem, pauloante diximus. Differunt autem tranſlata iſta, ſiue auulſione, ſiue ſurculo fiant deciſo, ab ijs quæ ex eiſdem radicibus in eadem pullulant arbore, paulo quidem aut nihil quantū ad vitę longitudinis cauſam, nonnihil autē in hoc, quoniam ea quidem quæ transferuntur, & in alium collocantur locum, ſeiugata diuiſaq; ſunt à parente ſua, ſolitariamq; degunt vitam. Quæ vero in matre perſtant partes, eiuſdemq; aluntur radicibus, & illius veluti gremio fouentur, ſimul cum illa exiſtunt, ſiue potius illi inexiſtunt: cum in vtriſq; tamen idem poteſtate ſit principium, quod (vt retro dictum eſt) & ſtipitem & radices efficere poteſt. Et hoc eſt quod in litera dicitur illa, Verum trāſlatione quidem ſeparatis id accidit: ibi autem per continuum. id eſt, idem enim accidit omnibus ſtirpibus, quòd ſemper ſcilicet in illis proueniat aliud quidem nouum, aliud vero ſeneſcens, ab eodem ſcilicet principio. Verum in hoc eſt differentia, quòd tranſlatis & tranſplantatis id accidit dum ſeiugata ſunt & ſeparata: alijs vero per continuum, id eſt dum in ipſa ſunt matre.

In quo conueniāt & in quo differāt inſecta cum ſtirpibus.

ACcidit autem idem in animalibus, & in ſtirpibus. In animalibus etenim mares magna ex parte ſunt diuturniores: horum vero ſummæ partes imis ſunt maiores. Pomilionis nanq; ſpeciem magis refert mas quàm fœmina: ſurſum autem eſt calidum, frigidū vero deorſum. In ſtirpibus autem quę grauioris ſunt capitis, eæ nimirum longioris ſunt vitæ. Tales vero ſunt quæ non ſunt annuæ, ſed arboroſæ.

Surſum enim plantæ, & ipſius caput, eſt radix: annuæ autem inferne cum augmentum, tum fructus capiunt. Cæterum de ijs ſanè ſeparatim in cōmentarijs de ſtirpibus pertractabitur: in præſentia autem aliorū animalium cum protenſionis, tum breuitatis vitæ dicta eſt cauſa. Reliquū igitur eſt contēplari de iuuentute & ſenectute, necnon de vita & morte. his nãq; determinatis, ea quæ de animalibus eſt ratio, finem certe habebit.

Corporum in maribꝰ & fœminis naturales habitus.

Quercus. Olea. Platanus. Cupreſſus.

Arborem ceu inuerſum eſſe hominem.

Theophraſti de ſtirpibus commentarij.

QVia retro dixerat Ariſtoteles mares fœminis eſſe diuturniores, quoniã illis ſunt calidiores, nanq; calidum ad vitæ prolixitatem multum facere demonſtrauerat: eandem accidere rem cum animalibus ipſis, tum ſtirpium generi, ad efficiendam oſtendēdãq; æui longitudinē hoc in loco aſſerit. Mares enim in animalium genere quoniã fœminis ſunt calidiores, tū longioris ſunt vitæ, tum ſupernas corporis partes infernis maiores ſanè habent. Calidum enim quod ſuapte natura ſurſum fertur, ad ea ſecum loca multū nimirum attrahit alimenti, & tum illa diſtendit & laxat, tum eiſdem augmentum proculdubio præſtare cenſetur. Vnde manifeſte conſpicere licet mares in animalium genere pomiliones magis & nanos eſſe quàm fœminas, id eſt ſupernas corporis partes infernis maiores habere. Sic enim ipſe alibi hoc exponit vocabulum, ſimilitudine quadam à veris tranſlata pomilionibus, quorum ſine controuerſia ſupernæ corporis partes monſtroſum in modum infernis ſunt ampliores. Videmus igitur hanc ob cauſam in hominū ſpecie in maribus quidem magna plerunq; capita, & latos humeros, pectora ampla, ſpatioſaq; terga, necnon validos lacertorum toros: contrà vero reſtrictam aluum, nates exiguas, crura autem compacta magis quàm pinguia. In fœminis autem contrario res ſe habet modo. Parua enim plerunq; fœminæ habent capita, anguſtos humeros, haudquaquam eminens & latum pectus: cæterum amplas gerunt nates, cruraq; & tibias obeſas habent & pingues. Frigidi enim eſt ad inferna mouere magis, vt calidi ad ſuperna. Et hic profecto in vtroq; ſexu naturæ recte ſe habentis membrorum conſpicitur habitus: quem præſtantes etiam artifices naturam ſequuti magiſtram, in picturis ſigniſq; ſuis præclare expreſſiſſe vidētur. Iſtuc ipſum igitur in ſtirpium natura animaduerti conſpiciq; dicit. nanq; in illarum genere quæ graui ſunt capite, id eſt magnas extēſaſq; habēt radices, prolixioris ſanè diuturnioriſq; eſſe videntur vitę. Radices etenim, & has quæ terræ inhęrent partes, quibus ſuccū vnde alantur attrahunt arbores, illarum ſanè eſſe capita pleriſq; dixit in locis. Huiuſmodi autem ſunt illæ quæ plura durare ſecula & rerū ſcriptores prodidere, & omnis experta eſt ætas, quercus ſcilicet, & olea, platanus, cupreſſus, cæteræq; eiuſmodi, quarum non ſimplices ſed ramoſæ ſunt radices, multumq; occupant loci: ex quibus nonnullæ (vt aiunt) tantum deſcendere dicuntur, & ima telluris penetrare, quantum ſanè ipſa attollitur arbor. Arboroſas igitur has vocat ſtirpes philoſophus, id eſt magnas, multarumq; radicum, & non annuas, qualia ſunt hortenſia ferè omnia, quæ aut vnicam tantum habent radicem, eamq; breuē & exilem: aut in tenues quaſdam & capillaceas deſinunt fibras: quorum ſanè augmentum, vt in hominum ſpecie videtur in fœminis, ad infernas corporis declinat partes. Per totum enim huius literę contextum in eodem perſtare videtur ſimilitudinis modo philoſophus: neq; id ab re, mehercule. ipſe enim eſt qui dixerat arborem quaſi inuerſum eſſe hominem, contrarioq; ad vniuerſi partes ſe habere modo. ſiquidem ad inferna vniuerſi ſuperna habent arbores ſua: homo vero hac in re ipſi quadrare videtur mundo. Quamobrem annuæ, inquit, ſtirpes inferne fructus capiunt & augmentum. Tritici nanq; vniuerſa genera, necnon legumina omnia hoc naturæ habitu eſſe conſpiciuntur. Folia nanque & ſeminum grana inferne gerunt: & hortenſium genus vniuerſum hoc etiam ſe habet modo. Quorū tamē diſquiſitionē omniū, & peculiares inſuper rationū modos, ad cōmētarios de ſtirpibus in pręſentia reijcit: quos vtrūne fecerit ediderítve, an ſecus, in incerto eſt. nam ſub illius nomine, quod ſciam, nulli ferūtur: cęterū legitimus illius diſcipulus, & ſcholę ſucceſſor Theophraſtꝰ hãc ſanè philoſophiæ partem iacere non eſt paſſus, præclaroſq; illos qui nunc paſſim reperiuntur, de ſtirpibus commentarios ſcriptos reliquit. His ſic determinatis Ariſtoteles commentariolum hunc ſolito claudit modo, quæq; poſthac perſcrutari cogitat, nudis recenſet verbis, in quibus finem eius quæ ad animalia pertinet rationis & methodi eſſe aſſeuerat.

F I N I S.

N. LEONICVS THOMAEVS P. BEMBO S.

SEnectuti omnia non inſunt mala, quidā ait Poëta. Ego vero Bembe præſtantiſſime, vel plurima illi adeſſe bona planè contenderim, ſi quis recto mentis examine quæ vere ſunt bona, quæve mala, perpendere voluerit magis, quàm in ijs diiudicandis cæcutientis, & ad omnia ferè obtuſi iudicium ſequi vulgi maluerit. Cum enim (vt omnes ferè voluere philoſophi) homo nihil aliud ſit, ac corpore vtens animus: longoq́ inter ſe naturæ ex diſtent interuallo: (altera nāq; neq; tangi poteſt, neq; cerni, perpetuaq́, & nulli obnoxia morti iure eſſe cēſetur: altera autem ſenſu percipitur, & varijs ſemper mutationū ſubiecta caſibus, morti tandem corruptioniq́ debetur) vero ſanè conſentaneum eſſe videtur, cum bonorum tum malorum peculiares vtriſq; ineſſe rationes, ita vt alia quidem corporis, alia vero animorum bona & itidem mala & ſint, & recte appellari poſſint. Porrò vt animi excellentia quàm corporis natura præſtantior, longeq́ melior & diuinior multis exiſtit numeris: ita illius præſtātiora certe digniora q́ merito cenſenda ſunt bona: contrà mala cum turpiora & deſpicabiliora, tum etiam pernicioſiora ſunt exiſtimanda. Contraria enim inuicem æquo reſpondere ſibi iure debent, quæ tota (vt aiunt) diametro inter ſe diſtare philoſophorum cōmemorant ſcholæ. Sunt autem animi quidem bona cum artes omnes & diſciplinæ: tum virtutes ipſæ, illarumq́ omnium princeps ſapientia: corporis vero, ea quæ proſpere ipſi inſunt corpori, & quæ extrinſecus poſita ad illud planè pertinere videntur, & illius certe ſunt gratia. Quæ profecto proſpera potius & cōmoda, quàm bona: vt illorum contraria, aſpera magis & incommoda, quàm mala, cum elegantiores appellauere philoſophi, tum ipſa etiam dictat ratio. Non enim ea, vt opinor, iure vocanda ſunt bona, aut contrà mala, quæ humano non conſtāt arbitrio, & ab animorū poteſtate ſunt aliena: ſed illa magis quæcunq; recte aut perperam ipſi in ſeſe admittunt animi. Neq; morbus igitur, aut paupertas, aut orbitas, vere ſunt mala: animi enim non tangunt naturā. Iniuſtitia autem, timiditas, intemperantia, vel peſtilentiſſima ſunt mala, quoniam ijs cōmaculantur animi, labemq́ contrahunt: horumq́ ſibi ipſis nimirum ſunt cauſæ. Eodemq́ rationis modo de bonis etiam eſt exiſtimādum. Sed quorſum hæc? fortaſſe inquies Bembe. Vt intelligas ſcilicet quòd vera bona, & contraria etiam illorum mala, nuſquā alibi quàm in ipſis perquirenda ſunt animis. Ex quo etiam recte quiuis colligere poterit, & nullo negotio id quod à principio propoſueramus, oſtēdere, ſenectuti videlicet plurima adeſſe bona. ſiquidem illi ætati tum longo annorum decurſu, tum philoſophiæ ſtudijs expurgatis iam animis, peculiaribus & proprijs hominis frui licet bonis: quod ne itidem iuuenibus contingat, aut non adeo ex facili, cum plura ſanè officiūt alia, tum vel præcipue eius ætatis ſocia corporis voluptas:

οὐ πάν-
τα τῷ γή-
ρᾳ ἔπε-
στι κακὰ

qua nullam capitaliorē hominibus peſtem à rerum natura datam dicere ſolebat Architas. Præterea (vt hinc etiam aduertere poſſimus) parū ne cuipiam & contemnendum videri poteſt, quòd ætas illa tanquā generoſa quædam arbor, ſerotinos quidem, verum vberes ſuauiſſimóſq; prudentiæ parit fructus? Cuius ſanè ſolius (vt inquit Plato) humanus animus multis exercitus in rebus vix ad vitæ ipſius terminū fit particeps: cū qua etiam veluti terreſtris quidam efficitur deus. Et profecto ita ſe res habet. Elegantes enim ſenes, & qui in optimarum artium ſtudijs ætates conſumpſerunt ſuas (caue enim putes Bembe me de omnibus loqui) ab vniuerſis corporis affectionibus & cupiditatibus ceu ab immitibus liberati tyrannis, bonaq; non aliūde, ſed à ſemetipſis petentes, & animo magis quàm corpori viuentes, proxime ad deorum immortalium naturam accedere videtur: quibus ſiqua corporis fortaſſe adſint incōmoda, illa profecto tum potiorum cōpenſatione bonorum mitigant & componunt: tum quoniam non diuturna admodum fore ſperant, æquo certe tolerant animo. Non ab re igitur vetus Pythagoreorum theologia mundanos deos, Solem ſcilicet, & Lunam, cæteráq; tā errātia quàm inerrantia ſydera iuniores appellauit deos: non eo magis (vt arbitror) quòd nouam ſemper ij florentéq; efficiunt generationem, eámq; fatiſcentem, & ob ſubiectæ defectum materiæ hebeſcentem renouant, & pubeſcere faciūt, quàm quò ſuperioris dignationem ordinis, eiúſq; virium excellentiam, & mētis perfectionē nobis oſtēderet. Quod enim in deorum natura ſemotum & intelligēs eſt magis, id profecto antiquius præſtātiúſq; iure eſſe cēſetur: inferiora vero omnia minora & iuniora. Quapropter de Ioue verba faciēs Homerus (cuius inter cæleſtes Deos, vt antiquis placuit theologis, ſuprema ordinis eſt poteſtas) inquit:

ἀλλὰ ζεὺς προτερὸς γίνετο, καὶ πλεί ονα οἶδεν.

Iuppiter ipſe prior genitus, & plurima nouit.

Quem deorum etiam iccirco (vt arbitror) hominúmque parentem idem ſæpius appellat author, vt hac illi denominatione præcipuam dignitatem adſcribat. Et ad ſummam ſupremos numinum ordines, cum intelligibiles & antiquos deos, tum inferiorum parentes vetus appellat theologia. Hæc mihi Bembe eruditiſſime ſuccurrebant dum commentariolum Ariſtotelis quem ab hinc aliquot annos conuerti & interpretatus ſum, tranſcriberem, & tuo nomini dicarem. Quæ, mehercule, libenter ſcribere ſum aggreſſus, tum vt ſenectutem ipſam, cuius iampridem ſacraria ſum ingreſſus, proprijs & veris decorarem laudibus: tum etiam vt tibi non minus rem gratam facerem, illius mox myſterijs initiando. Tu boni conſules ſi eorum quæ in hac re dici poterant, omiſſa ſunt plura. Non enim omnia (vt aiunt) hoc in loco vaſaria erant excutienda: & negotij alioquin inſtantis habenda mihi erat ratio, quod me interpretem, non laudatorem huc acceſſiſſe admonebat. Vale.

DE IVVENTVTE ET SENECTVTE, MORTE ET VITA, ET DE SPIRATIONE.

DE iuuentute autem & ſenectute, & de vita & morte nunc eſt dicendum: & fortaſſe neceſſe erit ſimul ſpirationis explicare cauſas. Quibuſdam enim animalium ob hoc ipſum cum viuere, tum non viuere contingit.

POſt perſcrutatas longitudinis & breuitatis vitæ cauſas non ſolum in animalium genere, ſed in ipſis etiam ſtirpibus, quod in præcedenti factum eſt libello, conſequenti doctrinæ ordine philoſophus in hoc cõmentariolo qui de iuuẽtute & ſenectute inſcribitur, de eiſdem pertractare aggreditur, necnõ de morte & vita, & omnino de inſpiratione & reſpiratione, vt conſtituta de animaliũ natura methodus & ratio in iјs contẽplationibus decentẽ ſortiatur terminũ. Nõ ab re autem poſt eos qui de longitudine & breuitate vitæ præhabiti ſunt ſermones, de ſenectute agitur & iuuẽtute. Ad vitæ enim diuturnitatẽ neceſſario ſequitur ſeniũ, vt cũ eiuſdem breuitate ſemper ferè adeſt iuuenta. In hoc igitur commẽtariolo de huiuſmodi pertractat philoſophus, præterea de ipſo ſpirandi opere, quoniã multis (vt inquit) ex animalium numero id naturæ opus ad viuendum illis eſt neceſſarium. Vbi multa ſanè præclara, & philoſopho viro digna adducet cum de poteſtate animalium altrice, & ſenſitiua augmentatiuaque illius viribus, quæ cordis collocantur in arce: tum nos etiam docebit quòd non animalia ſolum, ſed ſtirpes etiam præſenti indigent refrigeratione, aẽre vel aqua intercedẽtibus: antiquorũq; hac de re ſermones reprehendet: nõnullaq; præterea circa animalia & ſtirpes ipſas partiali diſquiſitionis modo eleganter admodum & erudite perſcrutabitur. Quæ quoniam in conſequẽtis literę contextu feriatim explicabuntur, curſim ea nunc prælibaſſe ſufficiat: cum alioquin breuitati hoc in opere, ſicut in alijs etiam fecimus, necnon perſpicuitati ſeduló ſtudeamus.

Quæ in hoc libello ſint pertractanda.

QVoniam autẽ de anima in alijs eſt determinatum, palamq; eſt ꝙ illius eſſentia corpus eſſe non poteſt, ſed tamen quòd in aliqua corporis exiſtat parte, manifeſtũ eſt, & in eiuſmodi ſanè aliquo quod poteſtatem habet in partibus: aliæ certe ipſius ſiue partes, ſeu potẽtiæ, ſiue quomodolibet illas vocare deceat, in præſentia omittantur.

PRæmiſſa libelli huius propoſitione philoſophus tractatum aggreditur, & à principio ſtatim, quoniam de nonnullis animæ viribus in hoc commentariolo eſt agẽdum, illa in præſentia ſupponere ſtatuit, quæ in peculiaribus eius commentarijs, tum alijs in locis de anima ſunt oſtenſa, quòd videlicet illius eſſentia non ſit corpus, ſed in ipſo exiſtat corpore. Corpus enim non eſt in corpore, neq; ſubiectum in ſubiecto fundari poteſt. verum non corpus eſt in corpore, & id quod eſt non ſubiectum, in ſubiecto eſſe cenſetur, quæ animæ quadrãt naturæ. Quanuis autem non ſit corpus animæ, ipſam tamen in aliqua exiſtere corporis parte, palàm eſſe dicit. oſtenſum enim eſt cũ in iјs qui de animalium generatione inſcribuntur commẽtarijs, tum in libello de animalium motione, & pleriſq; etiã alijs in locis, animã in ipſa cordis arce collocari, quod principes vtiq; vires habet ad reliquas corporis partes. principium nanq; eſt cor vniuerſarum corporis partium: & iccirco hic dicitur in eiuſmodi aliquo animam conſiſtere quod habet poteſtatem in partibus. Poſt quæ adducta, ab aliarum ſiue partium ſiue potentiarum ipſius animę diſquiſitione, quę ad propoſitum non faciũt libellum, in pręſentia ſe abſtinere profitetur, cum neceſſarijs tantum, & in rem ſuam facientibus inſiſtere ſtudeat. Vbi ſub diſiunctionis modo partes animæ ſiue potentias appellauit, vt varias antiquorum hac ſuper re ſententias innueret, quas neq; admittit nunc, neq; reprehẽdit. non enim ad eiuſmodi rem hic aptus eſt locus, ſed quomodolibet appellentur, dummodo id decenter fiat, accipere videtur. Verum quoniã hic, & pleriſq; etiam alijs in locis dictum eſt animæ ſedem ipſum eſſe cor, animaduertendum eſſe cẽſeo quòd ſi ad illius reſpicimus eſſentiã, quæ vnica & indiuidua eſſe cenſetur, nulla illi prorſus determinata animalis aſſcribitur pars, ſed cum in toto animali, tum in ſingulis illius partibus reperitur vniuerſa. Si vero ad illius poteſtates, viriumq; intenderimus exordia & explicationes, & vbi primo incipere videtur vita, & à quo diſcedit poſtremo, profecto in ipſo cordis medio animam ſine controuerſia collocari debere affirmabimus. Secundum quem expoſitionis intellectum, & hoc in loco, & in alijs vbi hac de re agitur, hoc præſertim modo admittenda eſſe philoſophi verba planè cenſuerim.

Quomodo intelligi debeat animæ ſedem ipſum eſſe cor.

QVa autem re & animalia dicuntur, & viuere, in ijs quæ vtrunq; adepta ſunt (dico autem vtrunque, & animal eſſe, & viuere) neceſſe eſt vnam & eandem eſſe partem per quam & viuit, & id animal nuncupamus. Animal enim vt animal eſt, quod non viuat, fieri non poteſt: quo vero viuit, eo animal exiſtere nō eſt neceſſariū. Stirpes enim viuūt quidem, ſenſum autem non habent: ipſa vero ſentiēdi facultate animal à non animali diſterminamus. Numero igitur vnam & eandem, eſſentia vero multiplicem & diuerſam hanc eſſe partē neceſſe eſt. Non enim idem omnino eſt eſſe animal, & vita frui.

QVoniam in ſuperioris textus calce dixerat philoſophus ſe nō de omnibus animæ partibus ſiue potentijs hoc in libello pertractaturum, ſed de ijs videlicet quæ ad propoſitam faciunt diſquiſitionem: hic de vi animæ altrice, quam nutritiuam vocant, verba facere incipit. Hęc eſt enim qua animal viuere & perdurare animaduertitur. Statimq; à principio aſſerit ꝙ hęc ſcilicet altrix animæ vis qua viuimus, & ſenſitiua etiā poteſtas per quā animalia ſum⁹, ſubiecto quidē vnū exiſtunt, ratione vero & definitione diuerſa. in eadē enim animalis ſunt parte, id eſt in ipſo corde. Verū aliud eſt eſſe ipſius altricis potētiæ ab eſſe ſenſitiuæ. Nāq; diuerſi etiam potentiarū illarū ſunt actus. Viuere enim aliud ſanè eſt, q̄ eſſe animal. quod ab ipſo in litera manifeſte declaratur. Licet enim ſine vita animal eſſe non poſſit: vita tamen ſeorſum ab animalis ratione reperiri poteſt. Stirpes enim, inquit, viuūt quidē, animalia vero nō ſunt. quod ſtatim ipſe probat, ſenſu inquiēs, quo ſanè ſtirpes carēt omnes, animal à nō animali diſterminari. & profecto ita res ſe habet. Animal enim à ſenſu naturæ ſuæ characterē capit: recurrūtq; nimirū in ſeſe iſta, omne ſenſu pręditum eſt animal, & omne animal ſenſu eſt præditū. In eodem igitur ſubiecto animæ vires ſunt iſtæ, id eſt in corde, quāuis inter ſe ſint diuerſę. Et hęc ſanè totius literę breuis & clara (vt arbitror) eſt expoſitio. Verū ad manifeſtiorē illius explicationem nonnulla in præſentia alibi oſtēſa, hunc in locum non inutiliter trāſferenda eſſe duco: quorum ſanè primum eſt vt oſtendamus ſcilicet altricem animæ vim, quam nutritiuā vocant, in ipſo proculdubio corde collocari. hoc autem procedamus modo: Nulli dubium eſſe debet, quod in præcedenti etiam oſtenſum eſt commentario, vitæ ipſius cauſas & quaſi materiam quandam caliditatem eſſe & humiditatem, quæ cum naturales, tum connatæ ab omnibus appellari ſolent, ſine quibus vita eſſe non poteſt. Porrò has in cordis arce & primo eſſe, & pręcipue reperiri, cum verax dictat ratio, tum ipſe etiam atteſtari videtur ſenſus. Primum enim ex omnibus animalium partibus quod viuere percipiatur, ipſum eſt cor, & poſtremum quod intereat: quod etiam redundanti ſemper caliditate & humiditate ſanè eſt pleniſſimum. ſiquidem ex illo ceu ex perēni quodam fontis initio omnes per vniuerſum animalis corpus ſanguinis deriuant riuuli: quem eſſe calidum & humidum, notius certe eſt quàm vt pluri indigeat declaratione. Cæterum cum animalibus vita ſine alimenti opera diutius durare non poſſit (vt aliâs eſt oſtenſum) in corde etiam altricem animæ collocari vim ſumma eſt neceſſitas. Vbi enim vita eſt, ibi etiam conſeruatricem illius reperiri facultatem, vero conſentaneum ſanè eſt. Quod etiam non minus declarare poteſt venarum ad ſingula corporis membra diſcurſus, quæ in exiguas extenuatæ venulas, & in latentium poſtea ſenſumq; ipſum effugientium fibrarū tenuitatem deſinentes, vniuerſum ſanè animalis corpus perpetuo & vitali irrigant alimento. Quas certe omnes à cordis ſinibus, quos ventriculos vocant, exordia habere ſua, oculata percipimus fide. Ex ijs igitur quæ dicta ſunt, non ab re quiſpiam exiſtimare poterit altricem animæ vim, & primo (vt diximus) & præcipue in ipſo reperiri corde. Ex ijs vero quæ mox adducētur, quiuis credere vtiq; poterit & pro certo tenere ſenſitiuam animæ poteſtatem in corde etiam collocari, & ab altrice illius vi haudquaquā ſeparari diſiungiq; poſſe. Si enim corrupto ſenſitiuo viuere non poteſt animal (vt & alibi oſtenſum eſt, & ſenſu etiam clariſſime percipitur) ſi quidem ſeiugatæ iſtæ eſſent poteſtates, & ſenſitiuo per caſum deſtructo, quiddam poneretur eſſe animal, quod tamen altricem in ſe contineret potentiam, viueret profecto illud iſtius præſentia: non viueret autem (vt dictum eſt) propter corruptum ſenſitiuum. idem igitur eodem in tempore ſimul viueret & non viueret animal. quo nihil impoſſibile eſſe poteſt magis: quod vtiq; eorum poſitionem ſequi videtur qui ſerio forte, vel diſputationis cauſa ſenſitiuam animæ vim ab altrice illius potentia fecerni ſeparariq; poſſe contendunt. Senſitiua igitur vis ab altrice haudquaquam diſiungi poteſt. Alia præterea via iſtuc etiam ipſum oſtendi demonſtrariq; poteſt. Si enim ſenſitiua animæ poteſtas ab altrice ſeparari poteſt, quęcunq; vtraſque has habent potentias, non vnicam ſanè habere dicentur animam, ſed duas: quod vel abſurdiſſimum eſſe apparet. Cū enim ipſa deperſe & ſolitarie altrix animæ vis in ſtirpiū genere ipſas animare poſſit arbores, in animalium etiam genere eadem per ſe altrix exiſtens potentia, quācunq; obtinuerit corporis partem, illā proculdubio anima participem reddet. Et rurſum ſenſitiua animæ vis ab altrice ſe-

Animal à ſenſu characterem accipere.

Altricem animæ vim in corde collocari.

Senſitiuam animæ poteſtatem cum altrice illius vi in corde conſtitui.

parata vbicunque collocabitur, ſuam certe ibi infundet animam. Duæ igitur in vnico animalis corpore erunt animæ ab huiuſmodi diſtinctis potentijs infuſæ. quod cum dictu ſit abſurdum, & erroris plenum, tum factu etiam non eſſe poſſibile animaduertitur. Nanque hoc modo erit animal quod alitur quidem, & non ſentit, in quo ſcilicet ſolitaria altrix eſt potentia: & rurſus quod ſentit quidem, non autem nutritur, vbi ſeorſum ſenſitiua reperitur vis. quæ certe res neq; imaginari neque omnino etiam bene fingi poteſt. Manifeſtum igitur eſt quòd vbi ſenſitiua animæ reperitur vis, ibi etiã altrix illius poteſtas neceſſario reperitur.

QVoniam igitur ſingulorum ſenſiteriorum vnum quiddã commune eſt ſenſiterium ad quod ſenſationes actu neceſſario cõueniũt: id autem medium eſt cum priorum, tum poſteriorum partium: prior nanq; dicitur pars vbi nobis ſunt ſenſus: poſterior vero quæ ei eſt oppoſita: præterea etiam cum viuentium omnium corpora per ſurſum & deorſum diuidantur: omnia nanq; ſuperius habẽt & inferius: quare ſtirpes etiam: manifeſtum ſanè eſt quod in medio illorum altricis animæ principium conſtituetur. per quam enim partem cibus ingreditur, ſuperiorem vocamus, ad ipſum ſcilicet reſpicientes, nõ ad vniuerſum: inferiorem autem, per quam excrementum demittunt primum. Id autem contrario ſe habet modo in animalibus, & ſtirpibus. Homini etenim propter rectam ſtaturę conformationem ex animalium numero ſuperiorẽ potiſſimum habere contingit partem ad id quod in vniuerſo eſt ſurſum: alijs vero intermedie. ipſis autem ſtirpibus, quę loco nõ mouentur, alimentumq; de terra capiunt, neceſſarium eſt inferius hanc ipſam ſemper habere partem. Radices enim in ſtirpibus proportione reſpondent ei quod os in animalibus appellatur: per quod illæ quidem alimentum de terra capiunt, hæc vero ex ſe ipſis.

IN præcedenti (vt vidimus) literæ contextu oſtẽderat philoſophus altricem animæ vim cum ſenſitiua eiuſdẽ poteſtate in vna & eadem animalis reperiri collocariq; parte: quæ ſanè vires nunquã vbi ambæ reperiũtur, ſeiungi diſterminarive poſſunt, ita q; ſubiecto quidem eadẽ ſunt, eſſe vero diuerſum, & rationem ſanè aliam habent: noſq; partem illã cor eſſe diximus, & nõnullis etiã id rationibus cõfirmauimus. Hoc autẽ in textu id ipſum philoſophus vniuerſaliori quadã oſtẽſionis ratione facere videtur. Probat nanq; altricẽ animæ vim in omni viuẽtium genere in parte ſanè conſtitui illa quæ media nimirum eſt inter ſummum & imum, ſiue ſurſum & deorſum: quam certe in animalium genere non cõmemorato vocabulo ipſum intelligi vult cor: in ſtirpibus vero quippiã quod cordi proportione reſpõdet. Sũpta autẽ videtur eſſe ratio cũ ex ijs quæ in cõmẽtarijs de anima ſunt demõſtrata, tum ex nonnullis etiã quę in libello de ſenſu & ſenſili fuere declarata. Hoc autẽ procedere videtur modo: eadẽ eſt pars per quã ſentiũt & alũtur ea quæ vtrũq; facere poſſunt, & quibus vtrũq; eſt cõceſſum: ſed pars ea qua primo ſentiunt, eſt in medio corporis interſtitio, anteriorũ ſcilicet & poſteriorũ, necnõ ſuperiorũ & inferiorũ partiũ cõſtituta: pars igitur illa per quã primo aluntur quæ ali & nutriri nata ſunt, in medio certe partiũ illarũ interſtitio cõſtitui & collocari debet, imò cõſtituitur & collocatur: ſed huiuſmodi altricis animæ eſt principiũ: vniuerſi igitur corporis medium id profecto obtinebit principiũ. Huius autẽ rationis maior quidem propoſitio in præcedenti (vt vidimus) probata fuit textu: minoris vero probationẽ hoc in loco magis ſignat quàm exprimat. Dicit enim partiales ſenſus omnes ad vnicũ cõmunẽ ſenſum referri, qui ſanè tũ illorũ recipit alterationes, & veluti denũciationes, tũ inter illos diiudicat & diſcernit, differẽtiamq; inter albũ (verbi gratia) & dulce cõprehendit: & omnino omniũ operationes ſenſuum (quod nullus partialis de ſe ipſo facere poteſt ſenſus) perpendit ſanè & diiudicat. Hũc autẽ ſenſum in medio collocari cum anteriorũ & poſteriorũ partiũ, tum ſuperiorũ & inferiorum, id eſt in ipſa cordis arce, & alibi eſt oſtenſum, & hic etiã nihil prohibet (vt arbitror) declarari, hoc maxime modo: Primũ & proximũ mouens cum eo quod proxime & primo mouetur, ſimul certe eſſe debet: ſed in animali mouens proximum & primũ ipſe communis eſt ſenſus: primũ vero motũ eſt cor: cõmunis igitur ſenſus cum corde & in corde proculdubio eſſe cẽſetur. Et hic

Quòd nutritiuum & ſenſitiuum in medio corporis collocantur parte.

Communem ſenſum aliorũ omnium arbitrũ in medio corporis parte collocari.

eſt ſanus (vt mihi videtur) literæ iſtius intellectus, cuius omnis à principio ſtatim pendet ſententia vſque ad locum illum vbi dicitur, Manifeſtum ſanè eſt quòd in medio &c. quæ totius literæ eſt reditio, in qua quæ priores in animalibus ſunt partes dicit, & quæ poſteriores: tum etiam quæ ſuperiores, & quæ inferiores: priores ſiue anteriores appellans illas vbi ſenſuum organa reponuntur, poſteriores vero illis oppoſitas partes: & rurſum ſuperiores vocans partes, per quas alimentorũ eſt ingreſſio: inferiores, vero à quibus excrementi primi eſt deiectio & egreſſus: primum (vt arbitror) vocans excrementum quod ex prima eſculentorum concoctione excernitur, quod ſanè in animalium genere in ipſo primum fit ſtomacho, cuius exitus à poſtrema animalium cernitur ſede: in quibus ſicut os cum ſupernis corporis facit partibus, imò ipſum ſuperiores proculdubio ſibi propinquas efficit partes: ita ſedes, quam anum vocant, circuniectas ſibi partes & eſſe & appellari facit infernas. Vbi etiam cõſequenter dicit in homine quidem ſummum & imum, id eſt ſurſum & deorſum, ijs quæ huiuſmodi ſunt in vniuerſo partibus correſpondere & rite quadrare. In ſtirpibus vero contrario id ſe habere modo, cum ipſarum ſurſum & deorſum ſit vniuerſi. Radices enim ſtirpium ſanè ſunt ora, cum per illas ſuccum quo alantur, capiant: deorſum vero ſtirpium ad vniuerſi ſurſum ſpectare videtur. Alia vero animalia intermedie ſe habere dicit, id eſt medio quodam ſe habere modo inter homines & ſtirpes. nanq; ſurſum & deorſum habere viſuntur ſuum ad laterales cæli vergentia plagas, ad orientalẽ ſcilicet & occidentalem, necnon ad meridiem & ſeptentriones, quocunq; illa verti & proſpectare cõtigerit. Cæterum quoniam hac de re in commentario de animalium progreſſione verba fecimus, eãq; pro temporis captu abunde ſatis (vt arbitror) explicauimus, in præſentia ne impẽdio prolixiores ſimus, de illa finem faciemus, ſi lectorem tantum admonuerimus, in hoc & in præcedenti etiam textu præclare à philoſopho fuiſſe demonſtratum altricem animæ vim in animalibus quidem omnibus in loco collocari medio cum priorum in ipſis & poſteriorum, tum ſuperiorum & inferiorum partium, id eſt in ipſo corde: in ſtirpium vero genere, quę ſanè neq; anterius neq; poſterius habent, quoniã neq; ſenſus habẽt, à quibus ſanè hæc characterem accipiunt loca, eandem altricem animæ poteſtatẽ in interſtitio collocari illo quod medium ſanè eſt inter ſupernas infernaſq; ſtirpis partes, quod animalium cordi proportione reſpondere iure contenderim: qua de re ipſe etiam mox verba faciet.

Bruta animalia inter homines & ſtirpes medio ſe habere modo.

CVm autem tres ſint partes per quas omnia perfecta diſterminantur animalia: vna quidem qua alimentum capiunt: altera autem qua excrementa deijciunt: tertia vero quæ inter vtrãque eſt media: hæc ſanè in maximis animalibus pectus appellatur: in alijs autem proportione quippiam illi reſpondens. Diſtincta autem iſthæc magis eſt pars alijs quàm alijs. Quæcunque autem illorum gradientia ſunt, ad eiuſmodi miniſterium adiunctas habẽt partes, quibus totam ferant molem, crura ſcilicet & pedes, & quicquid his ſimiles habet vires. Cæterum altricis principium animæ in trium medio collocari partium, cum ſenſu, tum ratione perſpicuum eſt. Pleraque enim animalium vtriſque ablatis partibus, ea ſcilicet quæ caput vocatur, & ea quæ alimentum recipit, cum ea ſanè viuunt in qua fuerit medium. Manifeſtum autem id eſt accidens in inſectis, vt veſpis & apibus: & in ijs etiam quæ ex inſectorum genere non ſunt. Diuiſa nanque pleraque viuere poſſunt propter altricem animæ poteſtatem.

PRoſequitur Ariſtoteles in ijs etiam declarare & oſtẽdere altricem animæ vim in parte viuẽtis media collocari, in corde ſcilicet, vel in aliquo quod cordi proportione reſpondeat: primumque ſenſus hac in re teſtimonio vtitur, cuius vel clariſſima oſtenſionis ſunt indicia: propter quod dicitur Certiſſimus arbiter eſt oculus. Poſteaque etiam id ipſum rationibus quibuſdam demonſtrabit. Prius autem quàm hoc aggrediatur, mediæ illius partis nomen recenſet. nam extremarum vocabula partium vel pręmiſit, vel intelligi nobis permiſit, ſuperioris quidem os, inferioris autem ſedem ſiue anum, & omnino loca illa vnde ſuperfluitates excernuntur & excrementa. Hãc autem mediam particulam in perfectis ſanè & magnis animalibus pectus appellari aſſerit: in alijs autẽ, id eſt in animalibus imperfectis, & in viuentium etiam omnium genere, nullum ſanè illi eſt impoſitum nomen, ſed locus ſolum deſignatus ſiue pars quæ pectori proportione reſpondere poſſit. Hanc autem partem mediam cum magis, tum minus diſtinctam inſignitamq; dicit eſſe in alijs & alijs, vt ſcilicet vel per-

Clariſſima eſſe ſenſus iudicia.

fectiora ſunt, vel imperfectiora animalia, corpuſque organizatum magis aut minus habent. ad quod euidentius declarandum ſtatim ſubiungit, quæcunque animalium ſunt gradientia, quod eo in genere perfectioribus ſanè contingere non eſt dubium, illis certe ad tres illas principes partes, ſummum, imum, medium, alias etiam additas eſſe quaſdam quibus corporis vniuerſi molem ſuſtentẽt & deferant, quas crura & pedes vocat, in perfectiori ſcilicet animaliũ genere: in alijs autem id eſſe aſſerit quicquid horũ virtutẽ poteſtatemq; & ſimiles habere cernitur vires: vt in inſectorũ genere, & pleriſq; reptantium, in quorum huiuſmodi partibus, pedum crurumq; nomine, ſimilitudinis proportioniſq; gratia licenter abuti ſolemus. His præmiſſis, & hoc conſtitutis modo, euidentia (vt diximus) à ſenſu capta, oſtendit altricem animæ vim in media duarum illarum collocari partium, quam ſanè in perfectioribus animalibus pectus appellauit, in alijs autem quippiam illi proportione reſpondens. Dicit igitur quòd cernere licet animalia pleraq; detractis vtriſq; partibus, capite ſcilicet & ea quæ infra pectus eſt portione, quę alimẽtum capit, eſt autem inferior aluus, perdurare & viuere cum portione illa in qua fuerit medium, ipſum videlicet cor, vel quod illi proportione reſpondet. In media enim parte illa, pectore ſcilicet, ipſum eſt cor, quod vitæ ſanè principium & domicilium eſſe cenſetur. Si igitur aliæ quidem partes intereunt, aut non adeo perdurãt, media autem in qua eſt cor, aut quippiam cordi proportione reſpondens, non interit, aut diutius perdurare poteſt: palàm profecto eſt viuendi cauſam, id eſt altricem animæ vim, in medio, id eſt in corde, vel in proportionato illi quopiam, conſtitui & collocari. Hoc autem manifeſte apparere dicit cũ in ipſis inſectis, vt veſpis & apibus: tum in pleriſque alijs quæ ex illo non ſunt genere, vt in lumbricis (verbi cauſa) cum terrenis, tum aquatilibus, lacertis pręterea & anguillis, alijſq; pleriſque huiuſmodi animalibus, quorum abſciſſæ portiones aliquãdiu viuere & durare poſſunt: non ſunt autem huiuſmodi ex genere inſectorum, quoniam videlicet inciſuris tenui cohærentibus fiſtula inſignitum diſtinctumq; non habent corpus.

Lumbrici.
Lacerti.
Anguillæ.

HViuſmodi vero partem actu quidem vnam habẽt, poteſtate autem plures. eo enim, quo ſtirpes, conſtant modo. ſtirpes nãq; deſectę ſeparatim viuunt, & ab vno principio multę fiunt arbores. Quam vero ob cauſam eæ quidem deſectæ viuere nequeunt, aliæ autem transferuntur ſtirpes, alius erit ſermo. Cæterum hac in re ſimili ſanè ſe habent modo ſtirpes, & inſectorum genus. Neceſſarium autem eſt altricem animam actu quidem in ijs quæ illam habent, eſſe vnam, poteſtate vero plures: ſimiliq; modo principium ſenſitiuum. Senſum enim habere videntur ea quæ præciſa ſunt: verum ad conſeruãdam naturam ſtirpes quidem facultatem habent, illa autem id præſtare nequeunt, quia inſtrumenta ad ſe conſeruandum haudquaquam habent: & alia quidem eo per quod alimentum ingeratur, carent: alia vero eo quod id recipit: nonnulla autem cum alijs, tum ijs etiam vtriſq;. Simili enim ſe habent modo huiuſmodi animalia, tanquam ſi plura ſimul animalia cohæreant.

QVoniã circa præcedẽtis finẽ literæ determinauit oſtẽditq; philoſophus altricem animæ vim in medio pectoris collocari, id eſt in corde animalis, vel ea in parte quę illi proportione reſpõdet: dixitq; id ſenſu ex inſectorum diuiſione poſſe percipi, quorum vtrinq; reſectis partibus, ſuperioribus ſcilicet & inferioribus, media illorum portio in qua altrix (vt diximus) degit anima, viuit, & aliquãdiu etiam perdurare poteſt: ſed quoniam aliæ etiam partes viuere & moueri cõſpiciuntur, id autem non niſi ab altrice animæ vi procedere poteſt: iccirco hoc in textu à principio ſtatim huiuſce rei veram adducit cauſam, dicitq; partẽ illam, id eſt vim animæ altricem in eiuſmodi animalibus quorũ deſectæ viuunt partes, actu quidem vnã eſſe, poteſtate vero plures, cum integra ſcilicet illa ſunt animalia: actu vero eadẽ plures efficitur vis, cum animalia illa præciduntur: cũ quo tamen ſtat, id quod veriſſimum ſanè eſt, vim illam altricem primo in corde conſtitui, aut in ea parte quæ cordi proportione reſpõdet, à quo poſtmodum per vniuerſa corporis diſſeminatur diffunditurq; mẽbra, non alio ſanè rationis modo, q̃ ſenſitiua poteſtas à primo ſenſitiuo ad omnia ſenſiteriorum deriuare organa cenſetur. Quòd autẽ huiuſmodi animæ vis actu ſit vna, poteſtate vero plures, eo vt dictum eſt modo, declarare oſtendereq; aggreditur philoſophus, ſimilitudine de ſtirpium natura ſumpta. Cõuenire etenim videntur cum ſtirpibus inſecta animalia, quoniã reſectæ in vtriſq; viuere poſſunt partes eandẽ ob cauſam, propter altricẽ videlicet animæ poteſtatem. Qua de re ipſe & in ijs qui de anima inſcribuntur cõmentarijs, & in præcedẽti etiam de longitudine & breuitate vi-

Altricem animæ vim actu vnã eſſe poteſtate plures.

Stirpium & inſectorum conuenientia & differentia.

tæ libello, plura diſſeruit, & nos eo in loco de ijs quæ non bene proueniunt ſemine ſtirpibus, ſed auulſione aut ſurculo trãſſeruntur & propagãtur, pro loci tẽporiſq; captu cõuenientes ſatis (vt arbitror) fecimus ſermones, ad quos haud magna cum re ſtudioſus recurrere poteſt lector. Hoc ſimilitudinis enarrato modo inter ſtirpes & inſecta animalia, philoſophus ab inſurgẽte quadam ex ijs quæ dicta ſunt quæſtionis diſquiſitione, quã non immerito induſtrius afferre poſſet lector, paucis ſe abſoluit, illamq; dicit præſentis non eſſe negotij, ſed ad aliũ pertinere locum. ea autẽ eſt, quamobrem in ſtirpiũ genere eæ quidem tranſlatæ auulſione (vt diximus) aut ſurculo, viuunt, & ex ſeſe magnas & multas producere poſſunt arbores: aliæ autem non viuunt, ſed intereunt, quæ ſemine ſcilicet in plãtarijs, & non ſurculo aut auulſione prouenire natæ ſunt: quales dicuntur eſſe abies, picea, pinus, eiuſmodique complures aliæ arbores. Hãc (vt diximus) quæſtionẽ hic non diſſoluit philoſophus, ſed aliò nos reijcit, id eſt ad commentarios de ſtirpibus. Legitimus autem eius diſcipulus Theophraſtus in primo de ſtirpium cauſis commentario, huiuſmodi ſoluendæ quæſtionis anſam nobis præbuit, cuius (vt arbitror) non erit malum verba apponere, quæ Gaza interprete hac de re illo facit in loco. Poſtquam enim dixit arbores omnes ſemine prouenire poſſe, nihil tamen obſtare pleraſq; alio etiam prouenire poſſe modo pro peculiari cuiq; natura, hæc ad verbum ſubiungit. Quæ enim ſicca ſunt & ſimplicia, minuſq; plantigera: hæc nullum ſerendi genus admittunt. neq; enim auulſionis, neq; rami auulſionis inquam, quoniam quæ ſimplicia exeunt, carent eo quod auellere poſſis: Rami vero & ſurculi, quia ſunt ſicciſſima. Semper enim quod germinaturum eſt, aliquẽ humorem habere ingenitũ, eundemque ſeruare poſſe oportet: quod quidem à natura ſiccis negatum penitus eſt. Hæc enim vbi dẽpta ex arbore ſunt, quã primum diſſlantur, euaporanturq;, & ſimul omnẽ calorem ſibi innatum amittũt. Hęc ob huiuſmodi cauſas nequeunt germinare. Cætera nimirum queunt, quæ media quadã temperie caloris humoriſq; conſtant, valentq; humorem caloremq; ſibi inſitum diutius conſeruare. Quapropter non ſolum auulſione, verum etiam ſummis ramulis pleraq; facilè pullulare queunt, vt ficus, vitis: & inter ſteriles, & aquarũ præauidas, ſalix, ſambucus, populus. Hæc ille. ex quibus profecto facilè ad ſupradictam reſponderi poteſt quæſtionem, quòd arbores ſcilicet illæ quæ ſuapte natura ſiccæ ſunt, paulumq; humoris habẽt innati, & illum diſſlabilem, & qui facilè euaporet, neq; auulſione, neq; ſurculo prouenire poſſunt. Auulſio nanq; ex ijs fieri poteſt nulla, vt ait Theophraſtus. nanq; ſiccitate ſua & humoris inopia à radicibus pullulos non emittunt, qui cum matris corpore poſſint euelli. Vnicaules enim ferè huiuſmodi ſunt arbores: deciſiq; ſurculi germinare nequeũt, aut diutius viuere. nam exiguũ ex ijs ſubito diſſlatur & exhalat humidum, cum quo innatum nimirum abſcedere calidum neceſſe eſt, in quibus ſolis vitæ cauſam altricem animæ vim degere ſæpenumero eſt oſtenſum. Tranſlatione igitur ſiue tranſplãtatione arborum iſtarum non propagãtur partes, quoniã viuere diutius à matre ablatæ nequeũt: illorũ vero quibus cõſtans magis & copioſius eſt humidũ, quia reciſæ diutius viuere poſſunt partes, innatumq; cuſtodire calorẽ valẽt, in quibus altrix nimirũ degit vita, propagatio fieri cernitur non ſolum auulſione, ſed etiã ſummis deciſis ramuſculorũ ſurculis, & terræ infixis, vt in ijs quas protulit ille plantis, alijſq; pleriſq;, & omnino in vniuerſo ferè arbuſtorũ omniũ genere manifeſte animaduertere licet. Et hęc ſanè pro quæſtionis diſſolutione in præſentia dicta ſufficiant. In litera autẽ illa, Quã vero ob cauſam eę quidẽ diuiſæ viuere nequeunt, aliæ vero trãſferũtur ſtirpes: illud transferuntur ſiue tranſplantãtur, idem eſt ac ſi eſſet dictũ, aliæ viuũt. tranſlatæ enim illæ quas diximus plantæ, nedũ viuunt & germinãt, ſed ex ſeſe multas etiã propagare valẽt arbores. Poſt hæc philoſophus à ſimilitudine quã habere dixerat inſecta animalia ad ipſas plantas, circa altricẽ ſcilicet animæ vim, in qua ceu viuẽtia ambo nimirũ iſthęc cõmunicare videntur genera, ad animalium ſe refert genus, dicitq; ſenſitiuã potẽtiam ſimili ſe habere modo in ipſis inſectis, vt altrix animæ vis ſe habere viſa eſt cũ in ſtirpiũ genere, tum in ipſis etiã inſectis. Vt enim illa in viuẽtium genere actu quidẽ eſt vna, poteſtate vero plures: ſic ſenſitiua animę poteſtas in genere inſectorũ ſe habere videtur. Integris enim illis actu vna eſt, poteſtate plures: quæ tamen ijs præciſis actu plures efficitur. quęlibet enim ex illis reciſa portio & viuere & ſentire percipitur ſiquis digitũ illis admouerit, aut offenſaculũ quoppiã oppoſuerit. Et ego aliàs à puero quodã bifariã ſciſſam vidi locuſtam, vtriſq; quidem partibus à principio ſtare: poſtea vero quòd ille extremos pedũculos qui in poſteriori corporis erãt parte, digito cõtingere tentauit, portionẽ illã proculdubio ſentiẽtem reſilire percepi. Iſtuc ipſum in corniculis etiã inſectorum quorũdam animaduertere licet, quę ablatis etiã micãtia capitibus ſi cõtingantur, illo ſanè cõtrahũtur cõtactu, & in ſeſe recurrere viſuntur, vt cũ integrum id erat animal. Senſitiua igitur animæ vis, quæ ante præciſionẽ vna dũtaxat actu erat, plures vero poteſtate, defecto animali actu nimirum fit plures, & in qualibet illius portione eſſe cẽſetur. Verum ad ſuam, inquit, cõſeruandã diutius naturam reciſum in fruſta inſectorum non valet genus. Plantæ autem valent, quæ ſeſe propagare (vt diximus) & tranſlatione augere multiplicareq; poſſunt. Cuius ſanè rei cauſam hoc in loco in inſectis quidem aſſignat: in ſtirpium vero genere nõ aſſignat. Dicit enim inſecta diutius perdurare non poſſe reciſa, neq; viuere, quoniã portiones illę organa nõ habẽt pro illorũ ſalute cõſeruationeq; faciẽtia. à quo enim portionis fruſto ablatũ eſt caput, id illi nimirũ deficit mẽbrũ quod alimẽti recipere debet eſcas: illi vero reciſæ parti cui vẽtriculus deficit, id certe ablatũ videtur eſſe mẽbrũ in quo receptæ ſanè recõdũtur eſcæ, vt ibi cõcoctæ & digeſtæ vniuerſum poſtea nutrire queãt animal. Quoniã igitur ab altrice animæ poteſtate vitę ipſius emanat cauſa, hęc autẽ huiuſmodi vtitur inſtrumẽtis, palàm eſt quã

Cur in ſtirpiũ genere quędã ſolo ſemine proueniunt: nõnullæ vero auulſione aut ſurculo.

Theophraſtus.

Quòd inſectorum reciſæ partes ſenſum nõ amittant.

Cur inſectorũ reciſæ partes diu viuere nequeant.

ob cauſam inſecta diuiſa etſi viuere aliquãdiu poſſint, diutius tamẽ viuere nõ poſſunt. Illud autẽ, alia vero cum alijs, tum ijs etiã vtriſq; appoſitũ mihi videtur propter reciſas inſectorum partes, vel aliorũ etiam animalium, vt de reptilium diximus genere, in quibus neq; os, neq; venter, neq; cor ſiue quippiã illi proportione reſpondẽs reperitur: vt(verbi cauſa) ſi lacerti abſcindatur cauda. Defectu enim cum oris, tum ventris & cordis fruſtum illud diutius viuere non poteſt. Secus autem in ſtirpium dicit eſſe genere: nanq; auulſæ illarum plãtæ, ſiue ferro reciſæ, & in terram demiſſæ, propagãtur & creſcunt. Cuius rei hoc in loco non affert(vt diximus)cauſam, quoniã in ſuperiori, vt arbitror, de lõgitudine vitæ libello illam prius adduxerat: vbi etiã cur reciſa inſecta viuere nõ perſeuerẽt, nos planè docet. Sunt autẽ eo in loco hæc illius ad literã verba· Similes autẽ ſunt ſtirpes ipſis inſectis, vt dictum eſt prius. diuiſæ nanq; viuunt, duoq; & multa denuo fiũt: verum inſecta ad vitæ vſq; actum perueniunt, multum vero temporis durare nequeunt. non enim habent inſtrumenta, neq; illa efficere poteſt principium quod in vnoquoq; eſt. id autem quod eſt in ſtirpe, poteſt. vbiq; enim radicem habet & caudicem poteſtate &c. Ex quibus ſanè de ipſius mente clariſſime patere poteſt tam in reciſis ſtirpiũ ſurculis, quàm in fruſtulis inſectorum diuiſis, omnia non adeſſe inſtrumenta quæ ad illarum vitæ conſeruationem faciant: quia tamen principium quod eſt in plantis, id eſt altrix illius, ſiue animam, ſiue vitam appellare eam malumus, illa reparare & efficere ex ſeſe valet: icirco viuunt ſtirpes, & præciſi earũ repullulant ſurculi, radicumq; fibrulas ab ipſa reciſione producere viſuntur. Inſecta vero reciſa, quoniã id quod in illis eſt principium, id eſt animæ virtus, neq; os fabricare poteſt in fruſtis illis, neq; cor, neq; ventrem, diutius viuere nequeunt: viuere tamen præciſa poſſunt inſecta(vt hoc inquit in loco)quoniã ſimilia ſunt animali ex multis cõſtituto cõpoſitoq; animalibus. quod etiã in libello de animaliũ inceſſu dixerat. quẽadmodũ enim, vt narrãt fabulę de Gerione, ſi duo quidã homines cõiunctis adhęreſcẽtibuſq; naſcerẽtur dorſis, ij à ſe inuicẽ poſtea diuiſi aliquandiu viuere poſſent: ita ſimilitudinis hinc ſumpta euidẽtia, huiuſmodi quippiã exiſtimare de ipſo inſectorũ licet genere, cuius quęlibet pars ceu ſolitariũ de per ſe videtur eſſe animal: quãobrem diuiſæ etiã de per ſe viuere poſſunt partes.

Inſectorũ genus veluti ex multis animalibus eſſe compoſitum.

QVæ autem optime conſtituta ſunt animalia, iſtuc minime pati videntur, quoniam illorum natura quoad eius fieri poteſt maxime eſt vna: quamobrem nonnullę partium præciſę exiguum ſanè oſtentant ſenſum, quoniam animalem quandam retinent affectionẽ. Ablatis nanque viſceribus palpitant, vt teſtudines exempto corde.

DIfferentiã hoc in textu ſenſui patẽtem recenſet philoſophus optime conſtitutorũ animaliũ, id eſt perfectorũ, quam ad inſectorum habẽt genus: cuius etiã aſſignat cauſam. Dicit enim perfecta animalia, vt homo ſcilicet eſt, & equus, & bos, nõ pati hoc, id eſt nõ poſſe diuiſa & ſecta viuere, vt inſectorũ perſtare poteſt genus, quoniã illorũ vt maxime fieri poteſt, vna eſt natura, & nõ multę, id eſt quoniã vnũquodq; illorũ vnicũ eſt animal, & nõ veluti ex multis cõſtitutum animalibꝰ: qualia diximus eſſe inſecta: quãobrẽ, inquit, quædã ex illis reciſæ partes exiguũ faciũt & oſtẽtãt ſenſum, id eſt vel exigue admodũ & obſcure penitus ſentiũt: & nõ vt inſectorũ reciſæ partes, quæ manifeſte ſentire percipiuntur. Vel potius faciũt ſenſum, id eſt exiguã & imbecillẽ ſe ſpectãtibus faciunt ſenſationẽ, ꝙ reciſæ ſcilicet viuant. Exiguas enim & debiles quaſdã oſtẽtant palpitationes, quæ cito deſinunt: quoniã(vt ait)animalis in ijs præſens magis cẽſetur eſſe paſſio quædã & affectio, q̃ animæ præſentia ſenſitiuæ: quã certe deciſis inſectorũ portiunculis adeſſe nulla eſt cõtrouerſia. Quãto igitur differunt affectiones & paſſiones ab ijs quorum eſſe dicuntur affectiones & paſſiones, tanto perfectorum animalium præciſæ partes in ſentiẽdi opere ab ipſis inſectorum diſtare certũ eſt partibus. Multũ autẽ quantũ differt à ſuis affectionibus & paſſionibus anima. Rationabiliter igitur plurimũ is diſtabit ſenſus qui cõiunctim & immediate ab ipſa fit anima, vt is qui in præciſis inſectorũ cõſpicitur partibꝰ, ab illo qui ab illius reſultat affectionibus & paſſionibꝰ: qualis ſanè in animaliũ trũcis perfectorũ animaduertere licet. Et ideo inquit optime cõſtituta illa animalia ſeparatis plerũq; viſceribꝰ motũ facere & palpitare. nõnulla enim ex illis cernere cõtingit exenterata & viſceribꝰ carẽtia ad breue ſaltẽ tẽporis ſpatiũ palpitare: & nos aliquãdo cõſpeximus iugulatũ & euiſceratũ porcellũ motari quodãmodo, & veluti micare, & quibuſdã cõtremiſcere partibus, nõ quidẽ animæ præſentia ſenſitiuæ, quæ ſanè tũc aderat nulla, ſed affectione paſſionéve quadam ab illa infuſa quæ adhuc reſtabat in mẽbris. Materialis enim affectio vt vniuerſa abſcedere poſſit, aliquo certe tẽporis indiget ſpatio: ipſe autẽ hoc in loco dicit id ipſum teſtudinibꝰ accidere, ꝙ exẽpto corde adhuc palpitẽt & motẽtur, eãdẽ ob cauſam, id eſt animalis præſentia paſſionis ſiue affectionis adhuc exempto corde in illis reſtantis.

Perfectiora animalia naturæ vnitatẽ maxime habere.

Materiales affectiones cũ accedentes tũ abſcedentes tempore indigere.

PRæterea in ſtirpibus & in animalibus id palàm eſt: & in ſtirpibus quidẽ, ſi productionẽ ex ſemine, tum inſitiones & trãſplãtationes animaduertere voluerimus. Ex ſeminibus nãq; generatio

omnibus cõtingit à medio. Cum enim biualua ſint omnia: qua cohærent, continetur, & medium vtrarunque eſt partium. Hinc etenim & caudex pullulat, & naſcentium radix. Principium autem illorum eſt medium. In inſitionibus etiã, & trãſplantatis id ipſum maxime contingit ipſis truncis: quãdoquidem rami ſimul principiũ & mediũ ipſe eſt trũcus: quãobrem aut illũ auellũt, aut illi inſerunt, vt vel ramus vel radices ex illo proueniant: tanquam principium quoddam ſit à medio caudicis & radicis.

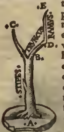
PRopoſitũ eſt philoſopho (vt retro etiã vidimus) demonſtrare altricẽ animæ vim, quæ vniuerſo viuẽtiũ generi vitę actũ ſuggerit, in medio corporis animaliũ collocari, id eſt in corde, vel in aliqua huiuſmodi parte quæ cordi proportione reſpõdeat: idq; ipſum aliquot retro aſſequutus eſt ipſe rationib⁹: quib⁹ (vt ex alijs plerũq; alia pullulãt) ſermonis decurſu cõueniẽtias quaſdã differẽtiaſque adiũxit, per quas cũ diſſentire à ſe inuicẽ, tũ cõuenire plãtarũ inſectorũq; naturę animaduertũtur. Denuo igitur ad conſtitutũ redit negotium, probationeq; de ſenſus euidẽtia recepta oſtendit virtutẽ animæ altricẽ cum in ipſa ſtirpiũ natura, tum in animaliũ etiã genere in medio reperiri: primoq; de ipſis agit ſtirpib⁹. Cũ autẽ illarũ triplices ferè generationis animaduertãtur eſſe modi: aut enim ſemine ꝓueniũt: aut auulſione: aut inſitione: hos omnes in pręſentia recẽſet philoſoph⁹, & oſtẽdit, id quod oculata etiã cernitur fide, in vnoquoq; illorũ productionis & generationis initia ex medio ſanè pullulare & emergere. Vbi autẽ prima eſt productio & generatio, primã etiã eſſe nutricationẽ certũ eſt. In plantarũ igitur omniũ medio altricẽ collocari animæ poteſtatẽ illarũ vitæ cauſam, cum clariſſimũ, tũ etiã indubitatę eſſe fidei videtur. Dicit igitur productionẽ ſiue generationẽ omnibus, eam ſcilicet quę ex ſeminibus fieri animaduertitur, ex ipſo ſanè cõſtare medio. Cũ enim malus ex mali, & pirus ex piri producatur genereturq; ſemine, illarũ certe generatio & productio ex illis fit medijs. Nã cũ omnia ſemina ſint biualua, id eſt bifariã ſuapte natura diuiſa, licet partes illę vnico & perpetuo ſuperinducti corticis velẽtur inuolucro, ex medio certe illo interſtitio vbi geminæ vniũtur partes, cũ plãtarũ pullulãt caudices, tũ ipſarũ cõformãtur radices. In ipſo igitur medio, in ijs inquã quæ proueniũt ſemine, cõtinetur, id eſt inhabitat & degit altrix animę vis, de qua verba facim⁹, & vtrarũq; partiũ eſt media, id eſt duarũ illarũ valuarũ quas in ſeminib⁹ eſſe dixim⁹ omnibus. Inde enim (vt dictũ eſt) & ipſe egreditur caudicis pullul⁹: & eo ſanè loci futurę poſthac arboris radices cõformãtur & prodeũt. Hoc autẽ in primis ſeminũ germinationibus ſenſu manifeſte cõprehendere licet, & mediũ illarũ eſſe principiũ animaduertitur: quod altricẽ ſanè eſſe animę vim ſæpenumero aſſeuerauimus: iſtoq; modo ei ſtirpiũ generationi & productioni quę ex ſemine prouenit, atteſtari ſanè videtur ſenſus: qui etiã hac eadẽ de re in trãſplãtationibus cũ auulſione fiũt, & in inſitionib⁹ id ipſum eſſe cõfirmat. Sũt autẽ per inſitionẽ generationes proueniẽtes, cũ ex alia ſcilicet arbore ramuſculi in alijs inſerũtur arborib⁹ vel eiuſdẽ generis, vel diuerſi, quarũ tenaci cõprehenſi morſu ſuã poſthac ex alieno faciũt vitã. Trãſplãtationes autẽ hoc intelligũtur loco, plãtarum generationes quę auulſione fiunt, cũ ſcilicet rami à matre auulſi, ſiue à radice, ſiue ab alio corpore, in bene ſubactã transferuntur terram, qui viuere ſanè & augeſcere cernũtur, & ex ſeſe proceras efficere arbores. In his igitur duobus ſtirpiũ generationis modis hoc idẽ accidere dicit, id eſt germinationes & pullulationes circa medium fieri & apparere: ibidẽq; principiũ reperiri, id eſt altricẽ animæ poteſtatẽ. Trũcus enim, inquit, principium quoddã eſt ipſius rami ſimul & mediũ. Pro quo animaduertendũ eſſe cenſeo ꝙ iſta in arboribus partiũ feruntur vocabula, Radicũ ceſpites, ſiue radices, quæ terra continentur: Stipes ſiue caudex, qui primo à terra ſurgit & erigitur: Trũci, qui à ſtipite ſcilicet vndiq; exeũt rami, veluti arboris ipſius brachia: Rami, tenuior trũcorũ portio: Surculi, ramorũ extremitates, & tanquã deſinẽtis iam arboris nouella germina. His ita conſtitutis, clara (vt arbitror) philoſophi eſt litera. Dicit enim truncũ quoddam arboris eſſe principium ſimul & medium. æquiualet nanq; hoc in loco cum principio medium. nam in medio altricis principium animæ reperiri demonſtratum eſt retro, & idẽ etiam nunc agitur. eſt autem medium truncus ipſius rami, & ſtipitis ſiue caudicis, vt oculata percipitur fide, & ex pauloante dictis apparere etiam poteſt, necnon ex huiuſmodi oſtenſionis ratione, quam ad clariorem philoſophi ſenſum in expoſitis elementis adducere non dubitamus. Sit itaq; arboris ſtipes A B cuius trũcus quidem ſit B D E: ramus autem, trunci ipſius pars, D E. Hoc in caſu truncus (vt videtur) cum ipſius rami eſt principium, tum etiam medium. medius nanq; rami & ſtipitis ipſe eſt truncus. Quamobrem, inquit, in tranſplantationibus, & in ea quæ per auulſionem, ſiue plantæ deciſione fit generatione, truncum quidem euellũt ſiue præcidunt, & in rite ſubactam deponunt terram, ceu medium quiddam quod in ſe animę vim cõtinet altricẽ: reliquã vero illius partẽ, id eſt ramum, extra terram eſſe ſinunt, qui poſtea à naturali ſibi à defoſſo trunco ſubminiſtrata vi pullulat, & ſurculos frondeſque ex ſeſe

Triplices in ſtirpibus generationis modi.

Biſida omnia fere eſſe ſemina.

Inſitio.
Auulſio.

Partium in arboribus vocabula.
Radices.
Stipes vel caudex.
Truncus.
Ramus.
Surculus.

producit & generat. Et hoc ſanè generationis modo ex malorum punicarum præcipue, ficorũq; ramis nouellæ ſurgunt arbores: necnon ex taleis vites oleæq; mira fertilitate proueniũt. In ipſo autem inſitionis opere, ramo falce reciſo à trunci ipſius corpore, ipſoq; poſtmodum ſciſſo, in illius rimulam cuſpidatim deciſus ex aliena arbore immittitur ramuſculus, qui de alieno poſthac viuens, & veluti in nobiliorem adoptatus familiam, generoſos poſtmodum ſui generis procreat fructus. In quo etiam generationis modo (vt clariſſime patere poteſt) truncus ipſe medius eſt inter inſertum ramuſculũ, & arboris illi⁹ ſtipitẽ. Ab ipſo igitur inſert⁹ alitur ſurculus, vt prior deciſus alebatur ramuſcul⁹: altrixq; animæ vis, principium inquam vitæ, in illo nimirum collocari, & ex illo ſplendeſcere exiſtimatur. Et iccirco ſubdit philoſophus, vt vel ramus, vel radices ex illo proueniant. Ramus quidem, vt in inſitionibus manifeſte percipitur, vbi pro reciſo ramuſculo, ex altera ſanè arbore in truncum coniecti germinant ſurculi. Radices vero, vt in tranſlationibus ex auulſione, quas etiam trãſplantationes vocant, vbi deciſus (vt diximus) ſiue auulſus ab arbore truncus, & in terram deiectus, humeſcit primo, mox radicum ex ſeſe germinat & producit fibras, quæ extra terram ſtantem ramuſculum cum decẽter alere, tum etiam in magnam producere valent arborem. His ita poſitis & oſtenſis, conueniẽti ſanè textum hunc de ſtirpium generatione claudere videtur fine. Nam ſicut, inquit, in auulſionibus & inſitionibus vitæ principium in medio rami & caudicis eſſe percipitur, ita in totius arboris natura id ipſum principium, id eſt altrix animæ vis, in medio radicum caudiciſq; interſtitio nimirum collocatur: & ad ſummam in omni viuentium genere medium ſemper vult obtinere.

Principium mediũ ſemper vult obtinere.

IN animalibus autem ſanguine præditis cor primum formatur. Hoc autem palàm eſt ex ijs quæ cum adhuc fierent, nobis videre contigit. Quamobrem & in ijs quæ ſanguine carent, id quod cordi proportione reſpondet, primum gigni eſt neceſſarium. Quòd autẽ cor venarum ſit principium, & in ijs quæ de animalium partibus ſunt cõmentarijs dictum eſt prius: necnon quoniam ſanguis ijs qui eo ſunt præditi, vltimum eſt alimentum, ex quo fiunt membra. Manifeſtum igitur eſt quòd vnam quandam in conficiendo cibo operam oris poteſtas ſubminiſtrat: alteram vero ventris ipſius vis: cor autem præcipuum eſt, & finem imponit. Quapropter & ſenſitiuæ & altricis animæ principium animalibus ſanguine præditis eſſe in corde neceſſe eſt. Aliarum enim partiũ operæ in alimento, huius ſunt gratia operæ. Oportet enim id quod præcipuum eſt, ad id cuius gratia eſt perſiſtere, & non in ijs quæ ſunt huius gratia: vt medicus ad ſanitatem. Sed profecto quod præcipuum eſt ſenſuum in ſanguinem habentibus omnibus, in hoc eſt. Neceſſarium nanque eſt omnium ſenſiteriorum in hoc commune eſſe ſenſiterium.

QVoniã retro (vt vidimus) dixerat philoſophus manifeſtũ eſſe altricẽ animæ virtutẽ & in ipſo ſtirpium genere, & in animalibus in ipſorum medio collocari, idq; pluribus oſtenderat rationibus indubitatæ eſſe fidei in ipſis ſtirpibus, id ipſum in animalibus etiã eſſe euidentibus probationũ declarat indicijs. Eo autẽ in genere à ſanguine prçditis initiũ non ab re facit, quoniã & perfectiora ſunt illa, & oſtẽſionum magis expreſſas capiunt probationes. Quo etiam in loco (vt retro fecerat) nonnihil ſenſus teſtimonio vtitur, cuius ſanè validum (vt diximus) in huiuſmodi rebus videtur eſſe iudiciũ. Dicit igitur ꝙ in ſanguine præditis animalibus inter omnia alia membra primũ formatur cor, quod cum ex alijs multis, tum ex ijs palàm eſſe debet quæ in ipſis generationis exordijs, dum adhuc animalia fiunt, videre contingit, vt omnis quotidie experitur vita. Nanq; genitale viri ſemen muliebres ſubintrãs locos, à virtute ſecum ingreſſa in ſpiritum cõuertitur, qui in prolificum mulieris agens ſemen, ſiue menſtruas illius humiditates, in illis ſanè pro ſui domicilio tenuẽ quãdam cõformat veſiculã, quã eſſe futuri animalis cor omnes ſanè autumant phyſici. Prima igitur ſine controuerſia in animalibus ſanguine præditis cordis eſt conſormatio. Quare & in illis etiã quæ ſanguine carent, non ſolũ vero eſt conſentaneũ, ſed etiam neceſſariũ, particulã illã quę cordi proportione reſpõdet, omnes alias corporis partes in generationis præuenire primordio. Perfectiora enim animalia in eiuſmodi re de imperfectiorib⁹ indubitatã ſanè aſtruere debẽt fidẽ. Cęterũ cũ cor ipſum parſve quæ illi proportione reſpõdet in animaliũ genere, & medium obtineant locũ, & primo viuere

Quomodo plaſmentur animalia.

conſpiciantur, altricem animæ vim, quæ à ſenſitiua (vt vidimus) in animalibus non ſeiugatur poteſtate, medium obtinere locum ſumma eſt neceſſitas. Cor enim quod primum in animalium genere viuit, & primo nutritur, in medio cum priorum & poſteriorum, tum ſuperiorũ & inferiorum necnon dextrorum & ſiniſtrorum manifeſtò eſſe percipitur. Et hæc eſt clara (vt arbitror) oſtenſio quã hoc in loco magis innuit, ꝙ exprimat philoſophus demonſtrans altricem animæ vim in animaliũ collocari medio.

Cor venarum eſſe originẽ.

Verum ipſe hic alia etiam inſtar via id ipſum oſtendens. Dicit enim venarum originẽ ipſum eſſe cor, quæ per vniuerſum animalis diſpergũtur corpus. ſeq; iſtuc ipſum demonſtraſſe in ijs cõmẽtarijs qui de animaliũ partibus inſcribũtur. Cui ſanè addendũ eſt id etiã feciſſe in tertio de animaliũ hiſtoria libro, necnõ in ijs qui de generatione ſunt cõmẽtarijs.

Aorta arteria. Vena magna.

His enim in locis à ſiniſtro cordis ſinu quem ventriculum vocant, cum arteriam quã aortam appellat, tum venam magnã originem habere affirmat, per quas ceu per canalium fiſtulas quaſdam ſanguis in corde decoctus, vltimum inquam membrorum alimentum, ad diuerſas corporis deriuatur partes, quibus cum alimenti ſubſidio vitalẽ etiam animaleq; importat & cõuehit ſpiritum, quibus poſtea cum augeſcũt aluntur q; animalis mẽbra, tum viuunt & ſentiunt.

Triplex in animalibus digeſtio.

Verum hic poſtea triplicis ciborũ digeſtionis cõcoctioniſq; philoſophus meminit. Nanq; primã in ore fieri dicit cum maſticãtur molliũturq; cibi: ſecũdam autem in ipſo fieri ventre, quẽ ſtomachum recentiores vocãt medici, vbi humeſcũt conficiunturq; coniecta cibaria: tertiam vero in ventriculis fieri cordis aſſerit, vbi genitus decoquitur ſanguis, puruſq; & ſyncerus efficitur, & ad nutricanda poſthac membra fit aptus & efficax.

Cur de digeſtione in hepate facta non meminerit.

De quarto autem digeſtionis modo qui in iocinoris fit corpore, hoc in loco nullã facit mentionem, vel quia vniuerſum nimirum id cordi aſſcribit opus: vel quia illud ſanguinis appellat nomine, qui vltima & exactiſſima concoctione in corde tanquam aurum obryzum in nouiſſimo fornacis camino depuratur. Neq; hoc ab re me equidẽ, quãdo confectus in iocinore ſanguis plurimis ſcatet ſuperfluitatibus & excrementis. Nanq; de illo quod ſanè eſt aquoſum, ad ipſos decolat renes: quod vero craſſum eſt & acre, cuiuſmodi atra eſt bilis, ad lienis amandatur receptacula. cholerica vero illius & basilioſa portio, felis veſieæ delegatur, vt purior poſtea cordis intret penetralia, à quo examinatus (vt diximus) & nobiliori coctura inſignitus, animæq; characterem accipiens, poſthac ſpirituum cum animalium, tum vitalium contubernio, per venarum quaqueuerſus ſparſas & deriuantes fibras membris omnibus alimentum præſtat & vitam. Quamobrem non immerito in textus litera dixit philoſophus in hoc confectionis opere principaliſſimas eſſe cordis partes, in hocq; conſummatum expleri illius finem. Cum quo ſtare etiam poteſt, id quod medici confirmant, ſanguinis in iecore ſubſtantiam generari, dummodo intelligatur illum non eſſe puriſſimum & defecatiſſimum, ita vt membris omnibus alimentum vitamq; præſtare poſſit. Quam ſanè rem ab ipſo (vt diximus) accipere corde cum ipſe hoc in loco philoſophus aſſerit, tum retro dictæ & poſt etiam dicẽdæ rationes de virtutæ animæ altrice & ſenſitiua in cordis arce collocatis, fidem proculdubio afferre poſſunt. Cõcludit igitur philoſophus ex ijs quæ dicta ſunt, vim animæ altricem, & ſenſitiuum illius principium neceſſario in ipſo collocari corde. cum enim in illo vltimũ fiat nutrimẽtum (vt oſtenſum eſt) & vbi vltimum nutrimẽtum, ibi eſt nutriens primum: vbi autẽ nutriens eſt primum, id eſt altrix animæ vis, ibi etiam eſt primum ſenſitiuum, vt retro eſt demõſtratum: vbi certe vltimum eſt nutrimentum, ibi iſtæ proculdubio animæ reperiuntur poteſtates:

Vltimum nutrimentũ primo nutritiuo coniunctum.

ſed illud in corde fieri & reperiri oſtenſum eſt: propoſitum igitur bene (vt arbitror) & valenter eſt demonſtratum. In litera autem quando dicitur, Aliarum enim partium operę in alimẽto. per partes intelligit os & ventrem ſiue ſtomachum: & ſi cui placet, intelligatur etiam iecur. Operę enim iſtorum omnium, id eſt confectiones & concoctiones in illis effectæ, cordis nimirum operę ſunt gratia: & idcirco ſubiungit: Oportet enim id quod pręcipuum eſt (præcipuum & principale vocans virtutes animæ altricem & ſenſitiuam) ad id cuius gratia eſt perſiſtere, id eſt in ipſa cordis arce collocari, cuius gratia operę, ceu cuiuſdam finis, aliarum operę laborant partium: & non in illis mẽbris quæ alterius ſcilicet ſunt gratia, ipſius videlicet cordis vt illi deſeruiant & ſubminiſtrent: Vt medicus, inquit, ad ſanitatem. Quemadmodum enim medicus ſanitatis eſt gratia, cui omnibus deſeruit modis: ita oris, ventris, iocinoriſq; operę, cordis opificio habilem aptamq; præparant materiam. His conſtitutis poſtremo ſubiungit in ſanguine præditis animalibus primum ſenſitiuum in hoc collocari loco, id eſt corde, neceſſe eſſe: explanatq; ipſe quid per præcipuũ & principale omnium intelligit ſenſuũ, ipſum

Communem ſenſum omnium eſſe præcipuum.

ſcilicet communem omnium ſenſiteriorum ſenſum: qui tum ſentit ipſe, tum aliorum diiudicat ſenſuum opera: de quo certe plura & exactiora in peculiaribus de anima commentarijs ſunt oſtenſa: & nos in ijs quæ retro dicta ſunt de ſenſitiua animæ poteſtate, ceu eadem de re, idem arbitrari oportere contendimus.

DVos autem manifeſte huc contendentes videmus, guſtatum, & tactum: quare & reliquos eſt neceſſarium. In hoc enim alijs contingit ſenſibus facere motionem: ipſi vero non tendunt ad eum qui ſurſum eſt locum. Præterea etiam ſi vita omnibus in hac conſiſtit par-

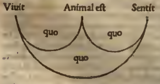
te, palàm eſt quòd ipſi ſenſitiuum ineſſe principium eſt neceſſe. Quo enim animal eſt, eo & viuere dicimus: quo vero ſenſitiuũ, eo corpus animal eſſe aſſeueramus. Cur autem alij quidem ſenſuum ad cor manifeſtè contendunt, alij autem in capite ſunt, & eam ob cauſam pleriq; exiſtiment animalia cerebro ſentire, ſeparatim in alijs dicta eſt cauſa. Ex ijs igitur quæ apparent, & quæ dicta ſunt, eſt manifeſtum quòd in hoc, & in trium corporis partium medio, cum ſenſitiuum animæ, tum augmentatiuum & nutritiuum eſt principium.

QVoniam in ſuperioris (vt vidimus) textus calce dixit philoſophus q; cõmunis ſenſus qui aliorum diiudicat opera ſenſuum, in ſanguine præditis animalibus cordis obtinet arcem: hoc in textu ad euidentiorem doctrinæ modum, nedum ſenſum communem in corde, ſed particulares etiam ſenſus omnes ibidẽ reperiri & contendere dicit, idq; demonſtrare nititur euidentia à duobus ſenſibus ſumpta, guſtatu ſcilicet & tactu, quos manifeſte ad ipſum tendere cor cum ex ipſis animalium diſſectionib⁹ patet, tum ipſa etiam nimirũ dictat ratio. Neruorum etenim omnium fons & origo eſt cor, quibus & carni cum ſenſus aſſcribatur tactus, illum profecto ad ipſum referri cor vero eſt conſentaneum. Porrò guſtatus ipſe tactus quidam eſſe cenſetur, vt & alibi ipſe, & in ſecundo de anima libro præcipue demonſtrauit. Præterea quoniam ſenſus tactus craſſior materialiorq; eſt q̃ alius quiſpiam ex reliquo ſenſuum ordine, materialiq; etiam alteratur modo: idcirco terreum à prædominio & cõpactum eſſe illum oportet, vt huiuſmodi perferre queat alterationis modos, cuiuſmodi etiam neruorum natura eſſe cẽſetur. In tali igitur parte eum eſſe oportet, quæ cum terreſtris & compacta, tũ calida etiã ſit & neruoſa. maiore enim caliditate ad opera indiget ſua tactus, q̃ aliorũ quiſpiã ſenſuum. Huiuſmodi autẽ cordis eſt eſſentia, cõpacta inquã & terrea, plurimiſq; contexta neruulis, vtpote quę illorũ origo eſt & principiũ, & inter alias calidiſſima eſt animaliũ partes. In corde igitur ſenſum tactus collocari, & ad ipſum tendere neceſſe eſt. Quodq; de tactu dicitur, de guſtatu ſanè etiam intelligere oportet. Guſtatus enim (vt diximus) quidam eſt tactus. Ex diſſectionibus autẽ manifeſte percipitur cum alios ad cor tendere neruos, tum geminos illos qui ſub linguæ ſunt baſi, in quibus guſtatus ſenſiterium eſſe phyſicorum elegantiores autumant. Certum igitur eſt quod hic philoſophus dicit, duos iſtos ſenſus ad cor ipſum cõtendere: quapropter ſubiungit reliquos etiã ad ipſum tendere eſſe neceſſarium, ſi quidem duo iſti eo loci peruenire videntur. Cuius ſtatim rei ſubditur ratio, quoniam, inquit, aliorum motiones ſenſuum quibus ab externis excitãtur obiectis, cũ ad ipſum communem referantur ſenſum (vt retro dictum eſt) qui cum altrice animæ poteſtate degit in corde, ad ipſum ſanè tendere cor eſt neceſſarium. ad ipſum enim à ſenſiterijs omnibus deducentes ſanè ſunt ſemitæ, quas πόρους græci vocant, illarumq; nulla ad cerebrum dirigi & tendere cõſpicitur. id enim intelligit ſanè cum dicit, ad eum qui ſurſum eſt locum. Quam etiam rem alia demõſtrat via. Si enim, inquit, in tali parte, id eſt in corde ipſa conſiſtit vita, vitæ ſcilicet principium altrix animæ poteſtas, palàm vtiq; eſſe poteſt in ipſo etiam ſenſitiuum animæ principiũ neceſſario reperiri. Oſtenſum enim eſt retro duo iſthæc principia in ijs quæ vtraque habẽt animalibus, ſimul iuncta copulataq; eſſe. Ipſe autem hoc in loco ſyllogiſmi cuiuſdam neceſſitatem afferre videtur, obſcuriori ſanè prolatum modo.

quo enim animal eſt, inquit, eo & viuere dicimus: quo vero ſenſitiuum, eo corpus animal eſſe dicimus. vbi conuerſo ſolummodo formæ ipſius modo & ordine, in prima figura hoc concludi poteſt modo: Secundum quam partem ſenſitiuum eſt quippiam, per illam eſt animal: Secundum quam partem eſt animal, per illam viuit: Igitur ſecundũ quam partem eſt ſenſitiuum, per illam & ſecundum illam viuit. Si autem hoc eſt, vt ſæpenumero eſt declaratum, nõ in alia vtiq; corporis parte ſenſitiua animæ collocabitur vis, in alia vero illius altrix poteſtas vitæ principium & origo, ſed in eadem certe erunt, cordis ſcilicet arce collocatæ, ratione, vt dixit, ſeiugatæ & diſtinctæ, ſubiecto vero eædem & coniunctę. His ita conſtitutis, quoniam non immerito quiſpiam de his quæ dicta ſunt ambigere iure poſſet, plures, imò ferè omnes in animalium capitibus conſpiciens eſſe ſenſus, idcirco ſubiũgit ſtatim ab huiuſmodi ſe excuſans diſquiſitione, in alijs hac de re ſeparatim ſe pertractaſſe locis. in ijs videlicet qui de animalium generatione inſcribuntur libris. Dixit enim ibi viſum quidem in priori capitis parte, eademq; eminẽtiore fuiſſe à rerum natura collocatum, vt inde ceu ab altiſſima quadam ſpecula occurrentia quæq; præuideret, ad eam ſanè partem ad quam fit motus: in ante autem omnis fit motio. Auditum vero ad latera fuiſſe collocatum, quoniam nõ ex directo ſolum, ſed circunquaq; audire & ſonos percipere natum eſt animal. Similiq; modo in ſublimi odoratus ſenſum conſtitutũ fuiſſe, cũ euaporationes vni-

Cur plures ſenſus in capite ſint collocati.

uerſæ in quibus ſanè eſt odor, leuitate ſua ſumma petere comprehendantur. Guſtatum præterea eodē collocari conſtituiq; in loco, vtile certe & commodum fuit: cum à guſtabili immutetur ſenſus, quod os ſanè ingredi intrareq; debet: os autem in animalium vniuerſo genere ſuperne poſitū fuiſſe iam eſt demonſtratum, vbi ipſum reperitur caput. His ita conſtitutis & declaratis philoſophus rationes ex ſenſus euidentia ſumptas hoc claudit in loco, dicitq; perſpicuū eſſe nō ſolū ſenſitiuam animę vim, ſed eam etiam quæ augeſcere facit, & quæ alit & nutrit, in hoc, id eſt in corde, & in medio trium corporis partium conſtitui & collocari. tres illas corporis intelligens partes, ante ſcilicet & retro, dextrum & ſiniſtrum, ſurſum & deorſum: cuiuſmodi ſanè cordis eſt locus, vel partis illius quęcunq; cordi proportione reſpondere cenſetur.

QVod ratione etiam perſpicuum eſt, quando in omnibus naturā conſpicimus quoad fieri poteſt quod optimum eſt efficere. cū autem in medio vtriuſq; principij exiſtat eſſentia, vtrūq; profecto membrum ſuam ipſius perficit operam, tum id quod vltimum cōficit alimentum: tum illud quod recipit. Penes vtrunq; enim eorum ita erit. Locus quinetiam huius medius, principis eſt locus. Præterea quod vtitur, & quo vtitur, differre ſanè debent. Vt autem poteſtate, ita etiam contingit modo: queādmodum tibia, & quę tibiam mouet manus. Si igitur eo quòd principium habet ſenſitiuum, determinatum eſt animal, in ſanguine quidem præditis iſtuc in corde conſtitui principium eſt neceſſe: illo vero carentibus, in parte ea quæ cordi proportione reſpondet.

Naturā quod fieri poteſt ſēper quod eſt meli⁹ facere.

POſtquam retro (vt vidimus) demonſtrauit Ariſtoteles ex ijs quæ ſenſu percipiuntur, ꝙ in medio animalis corpore ſenſitiua & altrix animæ degunt vires, id ipſum probabilius etiam rationū quarundam euidentijs hoc in loco oſtendere cōtendit: dicitq;, quoniā receptum eſt, & maximæ propoſitionis loco ab omnibus iam conceſſum, naturam ipſam ex ijs quæ fieri poſſunt, ſemper quod optimum eſt facere: ex ſubiectæ nanq; materiæ conditione cum optima omnia tum decentia & pulchra ſemper architectatur & efficit natura: optimum autem eſt vires animæ prædictas in medio collocari: in medio igitur illæ proculdubio conſtituentur. Quòd autē vtriuſq; principij eſſentias optimum ſit in medio eſſe collocatas: (vtrunq; vocans principium, cum altricem, tum ſenſitiuam animę poteſtatem) inde probare & oſtendere contendit, quoniam ſic ſe habēte re, vtrūq;, inquit, membrum ſuam egregie nauare & perficere poteſt operam. per vtrūq; membrum ſupernas (vt arbitror) & infernas corporis intelligens partes. Cum enim eæ animæ vires quæ vitam ſenſumq; omnibus miniſtrant corporis membris, in medio totius corporis fuerint collocatæ, ex æquo certe omnib⁹ adeſſe poterūt, præſentiaq; ſua omnia rite diſponere & temperare valebunt: & idcirco ipſe in litera membra magis ſignare q̄ exprimere volens illa, dixit, tum id quod vltimum conficit alimentum, tum illud quod recipit ſignificans per primum cum os ipſum, tum ſuperiora etiā viſcera. ibi enim alimenti ipſius & prima & vltima fit cōfectio. per ſecundū autem quod recipere dicit, intelligens & vētrem, quem ſtomachrum vocāt, & inferiora etiam, aluum ſcilicet & inteſtina, in quibus ſanè alimenti cōcoctiones fiūt: & ab illius etiam excrementis nonnullæ excernuntur partes alēdis animalium membris quibuſdam non inutiles neq; incōmodæ: quibus diuerſarum partium operis multum profecto conferre cenſendū eſt altricis principium animæ in illarum medio collocatum, & vtriſq; penè cōiunctum membris. In corporis igitur medio naturæ opificio nihil vnquam fruſtra, nihil perperam facientis, ſed omnia ſemper pro ſubiectæ captu materiæ optime diſponentis, altrix animæ poteſtas merito collocari debet. Quare & illius etiā ſenſitiua vis eo loci conſtituetur. quæ nuſquam vbi ambo reperiuntur, ab illa diſiungi animaduertitur. Hoc ita conſtituto aliam ad id ipſum oſtendendū adducit rationē à loci ipſius natura dignationeq; ſumptam. Cum enim medius ſemper locus principalem & veluti regiam habere cenſeatur dignitatem (ſecuritatis nāq; plenus eſt, & ab omni aduerſantium incurſu tutiſſimus) vitali merito aſſignari debuit principio, vt ibi peculiare altricis animæ eſſet domicilium, vbi & maior ſecuritas, & aduerſantiū minor eſſet timor. Huiuſmodi autem in animalib⁹ thorax eſt, & in ipſo repoſitū cor, ſiue quippiā quod cordi proportione reſpōdere cenſetur. Tertiam ſub his ad id ipſum oſtēdendum affert philoſophus rationem, quæ huiuſmodi eſſe videtur: Quod vtitur, & quo vitur, inter ſe iure differre vidētur, eaq; nimirum diſtare differentia qua artifex ab inſtrumentis diſtat ſuis. Porrò quod in animalibus eſt medium, id eſt thorax & cor, id eſt quod vtitur: alia autem omnia mēbra ſunt quibus vtitur. Artificis enim ſimilitudinem gerit cor: alia vero omnia inſtrumentorum habent vices quod vel inde palàm eſſe poteſt. Nanq; ſine pedibus manibusve, capiteq; etiam ipſo (vt in cancrorū

Prima ratio oſtēdens præſtātes animæ poteſtates in corde collocari.

Secunda ratio à loci excellētia & dignatione ſumpta.

Tertia ratio.

eſt genere)eſſe poteſt animal:ſine corde vero,aut proportionata cordi parte, haudquaquã eſſe poteſt. Principaliſſimum enim & maxime neceſſarium membrum eſt cor, quo alia ſanè indigent omnia,cũ ipſum nullis indigeat alijs. Cum igitur hoc manifeſtæ ſit veritatis,& cum rationibus,tum experientijs etiam comprobatum,quod vtitur,certe erit medium:quibus autem vtitur,reliquæ corporis erũt partes. Cæterum melior vtentis eſt conditio & modus,& poteſtas planè dignior,per quam quod vtitur,facere & mouere,necnon imperare cẽſetur,q̃ illorum eſt modus quibus vtitur, quæ nimirum pati & moueri & regi dicũtur. Cuius autẽ modus eſt melior,& dignior poteſtas, illud profectò dignius excellentiuſq; eſſe cenſetur:vt docta muſici manus,tibijs ſcienter vtens, nobilior digniorq; omnibus eſt tibijs. Cor igitur ipſum ſine controuerſia omnibus animalis partibus dignius erit & excellentius: quod cum medium trium illarum (quas retro diximus) conſpiciatur eſſe partium,dignationem certe ſuam & excellentiam medio concedit & donat loco,qui locati nimirum referre & ſapere naturam videtur. Alijs igitur melior & dignior omnib9 medius iure eſt locus. In meliori autẽ & digniori præſtantes animæ poteſtates collocari dignum ſanè & æquum eſt. In medio igitur animalis corpore cũ altrix animæ reponitur vis , ipſius vitæ origo & conſeruatrix : tum ſenſitiuum illius principium, à quo nimirum animalis inſignitur eſſentia. id autem medium in ſanguine quidẽ præditis animalibus (vt ſæpenumero diximus)eſt cor:in alijs vero quæ viſcere illo carere videntur , cordi proportionata quædam cenſetur eſſe pars.

OMnes autem partes,& vniuerſum animalium corpus cõnatam habent quandam naturalem caliditatem: quapropter dum viuunt quidem,apparent calida:vitæ autem vſu orbata,contrario ſe habent modo. Neceſſe igitur eſt huius principium caliditatis, ijs quæ ſanguine ſunt prædita,in corde eſſe: illis vero quæ ſanguine carent, in parte cordi proportione reſpondente. Omnia nanque conficiunt & alimentum concoquunt naturali calido,idq; in primis quod præcipuum eſt cor, vel quod illi proportione reſpondet. Quo fit vt alijs quidem frigeſcentibus partibus remaneat vita, contrà quod in hoc omnino corrumpitur, propterea quòd caloris & animę principiũ quaſi eo loci ignitæ,inde omnibus dependet: exanguibus quidem in parte cordi proportionali: ſanguine vero præditis in ipſo corde. Neceſſarium igitur eſt ſimul & vitam & huiuſmodi ſaluum eſſe calorem: eamque quam vocant mortem, huius eſſe interitum. Atqui duplices ignis animaduertimus interitus, exſiccationem,& extinctionem. Appellamus autem id quidem quod à ſemetipſo illi accidit,exſiccationem: quod vero à contrarijs,extinctionem: & illud quidem ſenectutem: hoc autem violentiam.

MVltus profectò eſt & ferè nimius philoſophus ad probandum & omnibus rationum modis oſtendendum virtutem animæ altricem in medio viuentiũ corpore,id eſt corde, aut illi proportione correſpondente parte collocari. Nam poſt adductas quæ à ſenſu ſumi poſſunt euidentias,poſt rationes tum communes,tum etiam proprias & peculiares huius rei connumeratas,tanquam ægre ab hoc contemplationis curriculo diſcedens,alia etiam idipſum nunc probare aggreditur via,nouamq; rurſum eadem de re comminiſcitur rationem,à connato animalium calido occaſione accepta,quod cum in vniuerſo(vt videtur)diſperſum ſit corpore,& omnia illius permeet diſcurratque membra,ibi plurimus non immerito eſſe cenſetur,vbi fons origoq; ſanguinis & ſpiritus eſſe percipitur:ſed ſine controuerſia in ſanguine præditis animalibus locus & ſedes illa eſt cor:in carentibus vero illo,cordi proportionale quoddam membrum. in his igitur plurimam & vegetam eſſe caliditatẽ cõnatam neceſſe eſt. Porro vbi plurima naturalis adeſt caliditas,ibi vitę proculdubio adeſt principium: cuius nimirum ad peculiare peragendum opus,alendum ſcilicet,caliditas eſt inſtrumentum . In corde igitur,aut in parte illi proportione reſpondente,vitæ conſtitui & collocari principium,id eſt altricem animæ poteſtatẽ,ſumma eſt neceſſitas. Hæc Ariſtotelica (vt arbitror)eſt ratio hoc in textu probans principium vitæ in ipſo eſſe corde,aut in parte illi proportione reſpondente, in vniuerſo inquã animantium genere. Quæ autem ad literam ſpectant,hoc ſe habere vidẽtur modo . Caliditatem primo dicit connatam adeſſe quãdam cum vniuerſo animalium corpori,tum ſingulis etiã illius mẽbris,

cuius præſentia viuere nimirum omnia dicuntur illa quæ vitam habent. Cuius ſanè rei euidentiam ab ipſo mutuatur ſenſu. eam enim ob cauſam viuentia inquit omnia calida apparere: vitæ autem vſu orbata, contrario ſe habere modo, id eſt frigida eſſe. Quamobrem huius principium caliditatis, id eſt altricẽ animæ vim neceſſe eſt in corde cõſtitui & collocari. ibi enim valẽs & vegeta eſt caliditas: à quo ceu à perenni quodã fontis exordio ad vniuerſas poſtmodũ corporis ſcatet & deriuat partes. Siquidẽ in ſanguine præditis animalibus, ſpiritus & ſanguinis naturæ, omnium quæ ſunt in corpore calidiſſimæ res, ibi generantur primo, & inde ad reliquas corporis confluũt partes. in ijs vero animalibus quæ ſanguine carere dicuntur, in parte certe illa quæ cordi proportione reſpondet, proportionatæ quædã inſunt humiditates ſanguini ſpirituiq; correſpondentes, quæ per vniuerſum illorum diffuſæ corpus, calorem qualemcunq; vitamq; in illo adducunt & diſſeminant. Neq; id profecto alicui mirum videri merito debet, quando euſq; viuere cernitur animal, quoaduſq; nutriri aliq; poteſt. Alimentum autẽ omne in principio quidem eſt contrarium illi quod ali nutririq; debet, in fine vero fit ſimile. iſtuc autẽ fieri nõ poteſt niſi altricis animæ poteſtatis actione & vi, quæ efficaci cõnati caloris inſtrumẽto vtẽs cum alterando & digerendo aſſumptos cibos, tum applicando & aſſimilando (vt phyſici & elegantiores dicũt medici) augmentũ animalibus præſtat, vitamq; illis iugi quodã actionis tenore impertit & miniſtrat. Et idcirco, inquit, animaduertere licet in animalium genere cor, veluti huiuſce domicilium animæ, cum vegeto ſemper feruens calore, tum corruptionis interituſq; tempore cum natura diſſoluitur, vniuerſis frigentibus membris adhuc calidum, extremumq; ex omnibus animalium partibus frigus id eſt mortem admittere, ceu deplorata iam viuendi ſpe, omnibus amiſſis alijs, cũ caloris præſidio in hoc tanquam in arcem concedente & refugiente anima. Illud vero, ipſius animæ veluti in huiuſmodi locis ignitæ. tranſlatũ videtur ab ignis natura, qui in carbonibus ceu in compacta quadam & ſolidiore materia denſatur magis, valentiorq; efficitur. Ita enim naturalis ille calor in cordis commorans ſede, & in ſolida denſaq; illius ſubſtantia veluti ignitus, cũ vegetus ſemper eſt & efficax, tum eo ex fonte omnibus affatim ſufficere poteſt membris. Quod autem de corde hucuſq; diximus, & de connato illius calido in animalibus ſanguine præditis, idipſum profecto in ijs quæ eo carent, de parte quæ cordi proportione reſpõdet, cõuenientiq; illius caliditate, intelligi hoc in loco & alijs etiã volumus. His ita conſtitutis concludit philoſophus neceſſarium eſſe ſimul & vitam animalis, & huiuſmodi ſaluum eſſe calorem. Neque enim ſine calido viuum quippiam eſſe poteſt, neq; naturalis vſpiam ſine vitæ alicuius modo reperitur caliditas. Neque hoc ab re, mehercule. nam quicquid viuere animaduertitur, alimento ſanè indigere videtur. Nutricationem autem ipſam ſine calido fieri nõ poſſe, retro abunde eſt demonſtratum. Quamobrem omnimodam illius corruptionem, mortem appellant: quam idcirco frigidam & exanguem poëtæ denominauere, quia vniuerſus caloris & ſanguinis in illa cernitur interitus. Quoniam autem innati caloris duo corruptionis ſunt modi, ambo ſimilitudine ab igne mutuata, hoc perſpicue declarat in loco. Ignis enim, inquit, geminas eſſe corruptiones cernimus, alteram quidem qua ipſe ſeſe deſtruit, cum poſt abſumptam ſcilicet omnem combuſtibilẽ materiam, & in cinerem conuerſam, alimenti defectu ipſe poſtremo interire conſpicitur: quem ſanè corruptionis modum μάρανσιν vocat ille, nos quia aliud cõmodius non ſuccurrebat vocabulum, exſiccationem inuertimus: alteram autem qua à contrario corrumpitur ſuo, frigida videlicet & humida natura: quæ appellatur extinctio: prioremq; veluti deficientis ex ſe ignis ſenectutem dicit, id eſt naturalẽ quendã corruptionis modum: poſteriorem vero violentum illius vocat interitũ, cũ tamẽ vna eademq; vtrorũq; ſit cauſa. nã in ſequenti ſtatim litera idipſum explanans hoc declarat modo.

Spirit⁹ & ſanguis calidiſſimæ animaliũ partes.

Euſq; viuere animal quouſq; ali poteſt.

Cor extremũ in animalib⁹ frigere.

Cur mortẽ frigidã & exanguẽ poetæ dixere.

Ignis geminas eſſe corruptiones.

μάρανσις exſiccatio.

σβέσις. extinctio.

ACcidit autem eadem de cauſa vtraſque fieri corruptiones. cum enim alimentum deficit, & ali calidum nequit, ignis corrumpitur. Contrarium etenim cõcoctionem prohibens facit quo minus alatur. Quandoque vero exſiccari contingit copioſiori coacto calido, quia non reſpirat, neque refrigerari poteſt. Etenim cito hoc etiam modo magna caloris vis coacta alimentum conficit, præuertendoque abſumit prius quàm fiat euaporatio. Quamobrem non modo minor ignis iuxta maiorem exſiccatur, ſed etiam ipſa per ſe lychni flammula ſi maiori imponatur flammæ, exuritur, vt quiduis aliud quod exuri natum eſt. Cauſa autem, quoniam præparatum flammulæ alimentum maior præripit flamma prius quàm aliud ſuccedat. Semper autem ignis perſeuerat fiẽs & fluens quaſi fluuius, ſed ob velocitatem latet. Manifeſtum igitur eſt, ſi quidẽ ſaluum oportet eſſe calidum (id autem neceſſe eſt ſi vita cõſeruari debet)

quandam fieri oportere calidi quod in principio eſt refrigerationem.

QVoniam in præcedenti (vt vidimus) literæ calce dixerat philoſophus geminas ignis eſſe corruptiones, & alteram quidem ab ipſomet igne procedere, quã exſiccationem appellauimus, tanquam ſenium quoddam, & naturalem illius interitum: alteram vero violentam à contrario extinctionem: ne quiſpiã fortaſſe huiuſce rei vt diuerſa ſunt nomina, diuerſas etiã exiſtimet eſſe cauſas, à principio ſtatim iſtius textus huiuſmodi occurrit opinioni, dicitq; vtroſq; illos corruptionis modos ab eadem ſanè fieri cauſa. nam vtraq; proculdubio accidere videtur, cum deficiente alimento ignis ipſius calidum ali nequit, quare illius ſequi interitũ ſumma eſt neceſſitas. Quod enim alimento non fouetur, cito ſanè deficit, & interire videtur. Incipit autem id oſtendere in eo corruptionis modo qui à contrario fieri animaduertitur. Contrarij enim natura concoctionem præpediens, nutricationem certe impedit. nihil enim niſi à prius digeſto concoctoq; ali poteſt. Vbi autẽ propter indigeſtionem cruditatemq; non eſt nutricatio, ibi certe connati calidi ſequitur extinctio. A contrarij igitur vi & natura ob nutricationis defectum connati calidi interitus prouenit & extinctio: & ideo videre contingit aliquando nonnullos eſculentorum poculentorumq; ſuppeditãte copia affatim ſe ingurgitantes, ingluuie ſua repentinò interijſſe.

Quòd eſcarũ plerũq; quãtitas, interdum interimat qualitas.

Cum enim alimẽtum omne (vt à philoſopho in ijs qui de generatione & corruptione, & in illis etiã qui de anima inſcribũtur cõmẽtarijs, eſt demonſtratũ) à principio quidẽ contrariũ ſit illi quod ali debet, in fine autem efficiatur ſimile, illius profecto ſuperfluens copia animalis corpus ingreſſa, cum ab illius confici nequeat calido, illud nimirum ſuffocat & extinguit: idq; alimenti inopia non ab re prouenire cenſetur, quoniam nulla ſanè alimenti facta eſt concoctio, calido (vt diximus) ſtatim ſuperato & extincto. Cæterum quod facere nunc oſtẽdimus ſuperfluentem ciborum largitatem & copiam, nonnunquam etiam illorũ efficere videtur naturæ qualitas, ſiue venenoſa ſit illa, naturęq; inimica, ſiue immutari concoquive, aut naturę ſuæ vitio, aut recipientis imbecillitate, caloriſq; connati hebetudine, non poſſit, qualis Cynici Diogenis memoriæ proditur mors, qui cum crudum voraſſet polypum, illum haudquaquam cõficere valens, ab illo ſanè cõfectus breui extinctus eſt.

Diogenis Cynici mors.

Noſq; etiam aliquando Venetijs nouimus ſcurram quẽdã famoſum in epularum licentia, vt madidis placeret cõpotoribus, riſumq; moueret, viua deglutita anguilla tertium poſt diem interijſſe. In quibus (vt par eſt) contrarij præſentia cõnatum calidum ob alimenti (vt diximus) indigentiam fuiſſe extinctum, certiſſimum eſſe contenderim. Et alter (vt dictum eſt) is connati calidi corruptionis eſt modus, qui propter alimenti indigentiam ab ipſo fieri cenſetur contrario. Alter vero illius corruptionis modus qui ab ipſomet fit calido, cũ exſiccatur & marceſcit, ab eadem nimirum effici percipitur cauſa. indigentia nanq; alimenti hoc etiam modo à ſemet deſtrui & corrũpi dicitur calidum. Cum enim copioſius, inquit, coactum & congregatum fuerit calidum, valens factum & immodicum, nonnunquam reſpirationis defectu, quæ illi frigidum planè apportans aërem, aut aliud eiuſmodi quippiam, eius temperat vehementiam, ſalutaremq; proportionis conſeruat modum: tale, inquit, cum fuerit coactum calidum, refrigerio ſanè carens, immodica proportionis actione citius alimentum abſumit, q̃ illi extrinſecus ſuccurri poſſit. prærepto autem & abſumpto alimento ipſum mox exſiccari & emarceſcere neceſſe eſt.

Se per alimẽti defectu interire calidũ.

Et hoc certe eſt quod in litera dicit ipſe, ꝙ coactum calidum alimentum conficit prius quàm fiat euaporatio. per euaporationem intelligens frigidioris rei cuiuſpiam ingreſſum, quæ efferueſcentem illius temperet qualitatem, eamq; ad commenſuratam proportionis temperiem deducat. Quamobrem vterq; (vt viſum eſt) corruptionis modus alimenti defectu non ab re accidere cenſetur. Quam certe rem in ignis ſimilitudine perſtans, cuius retro duos & eoſdem corruptionis dixerat eſſe modos, manifeſta ſanè declarat euidentia. Non ſolum enim, inquit, minor ignis iuxta maiorẽ poſitus exſiccatur & eſſe deſinit, ſed ipſa etiam lucernæ flamma maiori impoſita flammæ exuritur & exſiccatur vt aliud quippiam quod exuri natum eſt. neq; id ab re, vt arbitror. Si enim paruus iuxta magnum poſitus interit ignis, alimenti ſcilicet inopia, quod ſibi nimirũ à maiori pręripitur igne: multo citius lucernæ cuiuſpiã flamma cum ſuo exuretur alimento, fumali ſcilicet euaporatione qua alitur & perdurat, ſi in maiorẽ valentiorẽq; flammã ceu in vas quodda conijciatur. Cuius ſanè euidentiæ coniunctã ſtatim recenſet cauſam dicẽs minori igni & flãmæ id accidere quoniã illis à valentioribus maioribuſve alimentũ pręripitur citius q̃ aliud parari ſubſequiq; poſſit. Cum autem horum, ignis ſcilicet & flammæ, ipſum eſſe cõſtet in fieri cõtinuo, non ab re profecto eſſe videtur ſi deficiente illo ex quo fiunt alimento, intereant & exſiccentur: veluti is (exempli gratia) qui ex colliquatis niuibus fit riuus, qui ſanè euſq; fluere percipitur quo uſq; liqueſcit nix: deficiẽte autẽ materia, & omni abſumpta niue, interit certe & exareſcit. Quo in loco ignem flammamq; labenti comparat fluuio, qui ſpecie quidem vnus eſſe cenſetur, numero vero non vnus, cum alios ſemper & alios ſubnaſcentes aquarum voluat latices, & diuerſas ſemper habeat partes: & idcirco in eundem bis ingredi fluuium non poſſe quempiam dicere ſolitus erat Heraclitus.

Heracliti flumen.

Id autem latere nos dicit, ꝙ ignis ſcilicet factus ſit, & fluens, id eſt continuo fiens, propter velocitatem, id eſt celerrimam ipſius immutationem. Velociſſimæ nanq; inter omnia naturalia corpora motionis eſſe cenſetur ignis ſi de ſyderum cæliq; motu hoc in loco reticere voluerimus: quam etiam rem de flamma & de fluuio intelligi oportere arbitror: eorum quinetiam omnium quorum eſſe in fieri conſtituitur. His ita enarratis & oſtenſis, intentam philoſophus concludit ſententiam, hoc aſſeuerans in loco, ſi quidẽ naturale

Ignẽ & flãmã ſpecie quidẽ vnũ perſeuerare numero vero nõ vnũ.

præſeruari debeat calidum, ſine quo haudquaquã ſtare poteſt vita (dictum eſt enim illud altricis animæ peculiare eſſe inſtrumẽtum) neceſſarium eſſe eius eſſentiam calidi quæ in principio eſt, id eſt cordis domicilio, aut illi quapiam proportionata parte collocata, refrigerari, id eſt frigidioris inſpiratione aëris, aut eiuſmodi cuiuſpiam rei præſentia conſeruari, & in commenſurata proportione cuſtodiri.

Neceſſariam eſſe calidi refrigerationē.

Niſi enim id iugi quadam naturæ fiat opera, excreſcens profecto illud, & ſui dãno valẽtius effectũ, alimenti totius abſumpto ſtatim ſubſidio, illius certe exſiccatur & marceſcit inopia.

HVius autẽ rei exemplũ ſumere licet ex eo quod præfocatis accidit carbonibus. Si enim obſtructi cõtinue fuerint eo quod præfocatorium vocant, quamprimum extinguũtur. Si autem per vices quiſpiã & crebro, modo operiat, modo aperiat, diu igneſcentes perſtant. Et profecto ipſa occultatio ignem conſeruat. neq; enim à reſpiratione prohibetur ob cineris raritatem: obſtatque circuniecto aëri ne caloris copia quam in ſe continet, illum extinguat. Verum de huiuſmodi cauſa, quod contrario accidat modo contecto & præfocato igni, nam hic quidem exſiccatur, ille autem pluri manet tempore, dictum eſt in problematibus.

QVia retro dixerat coactum & coadunatum naturale calidum, nulloq; refrigerij auxilio refocillatum, abſumpto omni prius alimento ſeipſum poſtremo deſtruere, quod tamen diutius perſeuerare videtur ſi reſpirare valeat, & aliquo frigidi temperetur ingreſſu: idipſum manifeſta hoc in loco declarat ſimilitudine à carbonarijs officinis ſignificanter accepta. Si enim vaſa illa in quibus ſuccenſi continentur carbones, bene ſcienterq; carbonarij obſtruxerint, operculũque id quod præfocatorium hic Ariſtoteles vocat, optime vndiq; quadrans indiderint, cito profecto extinguuntur, decentẽque accipiunt conſecturam. Cum enim ſuccenſus in carbonibus illis reſpirare nequeat ignis, neq; extrinſecum recipere aëris poſſit halitum propter bene claudẽtis interiectũ operculi, validior ſanè factus & impotens, præparatam ſibi ſtatim abſumit eſcam qua ali debet, & quàm primum extinguitur: qui alioquin diutius durare, & in ſuccenſis viuere carbonibus ſanè poteſt, ſi vicibus quiſpiam crebris modo vas illud præfocatorio obſtruat operculo, modo contrà illud aperiat. nã & igni reſpirandi dabit facultatem, & frigidioris ingreſſum aëris non prohibebit, à quo ſanè illius tẽperatur caliditas, & ad commenſuratam proportionis reducitur mediocritatem. Cæterum quia hoc in loco non oſcitans ambigere poſſet lector, quoniam dictum eſt reſpirationis inhibito opere, & frigidioris ingreſſu aëris prohibito, ignitos extingui carbones: cur ſecus accidere percipiatur in ijs carbonibus qui ad ignem conſeruandum cineribus occultantur.

Cur carbones cineribꝰ operti non extinguuntur.

prima nanq; operti veſpera in longiſſimis hybernis noctibus ad diem vſq; igniti perdurant, qui alioquin neglecti cito intereũt & emarceſcunt. Quia inquam iſtuc quiſpiam aduerſus ea quæ dicta ſunt, adducere poſſet, idcirco tacitæ occurrẽs dubitationi philoſophus dicit occultationem proculdubio ignem conſeruare. nam neque prohibet, inquit, illius reſpirationem circuniecti raritas cineris, quam vtiq; in ſuccenſis prohibebat carbonibus cum vndiq; obſtructum carbonarium vas, tum illud denſum & bene quadrans operculum: & cineris interiectum obſtaculum circunfuſo nimirum obijcitur aëri, latentiq; igniculo plutei vicem præſtat, ne à pluri copioſiorIq; aëris, vt inquit, caliditate abſumatur & intereat. Quo in loco mirari ſanè debet nemo ſi aërem dicimus modo refrigerio eſſe, modo caliditatem præſtare, quia pro ſubiecta vtrũque recipientis efficere poteſt materia.

Aërẽ pro ſubiecta materia eſſe calidũ, tũ frigidũ eſſe.

Cum enim primo neq; calidus ſit, neque frigidus aër, calidioris certe reſpectu frigidus eſſe cenſetur: ad frigidius autem quippiam comparatus, calidi vicem præſtare poteſt. In occultatione igitur ignis quę cineris ſuperiniectu efficitur, illius ſanè raritate calidi nõ prohibetur (vt dictum eſt) reſpiratio. Diſſipatur nanq; illud & diffunditur: neque valido compreſſu illico alimentum conficit & abſumit. Idem enim eſt diffundi & euentari calidum, & extrinſecus refrigerium accipere. vtroq; enim conſeruatur modo, & ad commẽſuratam deducitur mediocritatem. Et vnus profecto is occultati ignis conſeruationis eſt modus: alter vero quoniam circunfuſi obſtant cineres, ne à circuniecto extinguatur aëre ob copiam inexiſtentis in illo caliditatis. Quæ ſanè litera huiuſmodi (vt arbitror) habere videtur ſenſum. Cum enim aër ille ignitos circunſtans & complectens carbones, illorum planè vicinitate & contactu, necnon calidis exhalationibus flagret & igneſcat, ſi illius copioſa caliditas ignis caliditati coniungatur, & cineris interiectu veluti parietis cuiuſdam interpoſitione non diſcludatur, illi profecto vires addet, efficietq; vt præſens citius alimentum abſumat, quàm nouum parari ſuccurrereq; poſſit, ignisq; eo emarceſcet interibitq; modo. oſtẽſum enim retro eſt, coactum calidum quoniam non reſpirat neq; frigeſcit, nutricationem impedire eo quo dictum eſt

modo: quod occultato ne accidat igni, cineris certe facit præſentia, quæ & ignis caliditati reſpirationem præſtare poteſt, & calentis contactum aëris nihilominus valet prohibere. Cæterum horum quidem vtrorūq; cauſam, cur ignis ſcilicet cineribus opertus ſeruetur & duret, obrut⁹ vero & ſuffocatus extinguatur & emarceſcat, à problematicis quæſtionibus perquirendam eſſe dicit: quam tamen ego adhuc neque ab ipſo neque ab Aphrodiſeo Alexandro expreſſam reperire potui: niſi fortaſſe multa propoſita & ſoluta fuiſſe problemata veriſimile eſt quæ in illis non fuerunt coniecta commentarijs. Verum hac in re modica mehercule facta eſt iactura: atq; vtinam ita eſſet in alijs. Nãq; harum quæſtionum mirifice diſſoluti ſunt nodi: & naturales accidentium illorum quæ tantum non manu tangãtur, explicatæ ſunt cauſæ. occultatus enim ignis ſeruatur & durat, quoniam reſpirat, & alī poteſt: concluſus autem ſuffocatur & interit, quoniam ſpirare non valens, alimenti marceſcit inopia. Problematicæ quæſtiones.

QVoniam autem omne quod viuit, habet animam: & id ipſum (vt diximus) non ſine caloris conſiſtit natura: ſtirpibus quidem id quod ex alimento accedit, & ex circunfuſo fit aëre, idoneum eſt auxilium ad naturalis calidi conſeruationem. receptum enim refrigerat alimentum, vt hominibus cum primo illud ſumunt. Ieiunia nanq; calfaciũt, & ſitim afferũt. incommotus enim aer ſemper caleſcit: alimenti autem commotus ingreſſu refrigerat quoad id concoquatur. Si autem propter anni tempus circunfuſus aer frigore ſuperfluat, valido orto gelu areſcunt: aut ſi æſtate nimij inciderint calores, & attractus à terra humor haudquaquã refrigerare poſſit, exſiccatus ſanè interit calor, & ſphaceliſmum ſiderationemq; tunc dicuntur arbores pati. Quãobrem lapidum genera quorundam radicibus ſubſternunt, & aquã in vaſculis, vt ſtirpium radices refrigeſcant. Cum autem animalium alia quidem in aquis, alia vero in aëre degant: ex ijs profecto, & horum medio refrigerationem ſibi vendicant, alia quidẽ aqua, alia vero aëre: quo autem modo, & quorum opera, diligenter conſiderantibus eſt dicendum.

QVoniam retro dictum eſt naturale calidum vitæ fomitem & cauſam, vt conſeruari queat, & menſuratum habere temperamentum, refrigeratione proculdubio indigere: id autem in vniuerſo viuentium genere eſt intelligendum: huiuſmodi nanq; omnia cum animam habẽt altricem, tum naturalem quendam calorem, illius (vt retro dictum eſt) inſtrumentum: ſiue Academicorum more vehiculum illum appellare malumus, poſſident: hoc in textu quale huiuſmodi ſit refrigerium cum in animalibus, tum in ſtirpium genere, breuiter & clare demonſtrat philoſophus, lectoriſq; mentem excitat ad præclaras poſthac de reſpirandi opera & modo ſuſcipiendas oſtenſiones. De ſtirpium autem genere, omnibuſq; terranaſcentibus primo verba facit: quorum inquit omnium connatum calidum cum ex alimento quod à radicibus capiunt, tum à circunfuſo aëre refrigerari, idq; ſatis auxilij eſſe ad illius temperamentum ſalutemq; conſeruandam. Cum enim imbribus & terrea natura ſtirpes alantur, & herbarum genus vniuerſum, paucaq; eo in genere naturalis exiſtat caliditas, nedum ab alimento ipſo, quod ſanè valenter refrigerare poteſt, ſed etiam à circumplectentis qualitate aëris, & à terrea natura illarum radices ambiente, earum conſeruari, & ad temperamentum deduci poteſt calor. Quo in loco quoniam de alimento facta eſt mentio, exemplo ab homine ſumpto, dicit id ſanè quod ſæpenumero pleriſq; in locis dixit, alimentum ſcilicet omne principio aſſumptum anteq̃ concoquatur refrigerare: poſtremo tamẽ ipſum concoctione facta in caliditatem valenter addere poſſe. Ad quod veriſſime ſanè prolatum, corollarij vice aliam ſubiungit naturæ operam, cuius cum euidentiſſima ſenſu percipiatur effectio, cauſa vero lateat, illam ſanè recẽſendo, tum induſtrio lectori facit ſatis, tum principali etiam ſuffragatur intento. Dicit enim ieiuniorũ abſtinentias excalfacere corpora: cuius ſanè rei præclarum etiam addit ſignum, ſitim ſcilicet quam ieiunantes incurrunt. cuius profecto hæc videtur eſſe cauſa, quoniam ea ſcilicet temporis conſtitutione calidum alimento indigens, idq; ſedulò quærens, ſupra radicale appellatũ humidum conuertitur, & tum refrigerij inualeſcit inopia, tum humidum abſumendo, naturalem ſanè in homine frigidi & humidi efficit appetentiam: ea autem ſitis eſſe cenſetur. Tunc igitur incaleſcunt & ſitiunt homines. qui profecto aſſumpta ciborum refectione ſtatim refrigerari ſe ſentiunt. ipſe autem & id intelligi

Naturalē calorē altricis animæ eſſe vehiculum.

Cur ieiunia ſitim efficiant.

Sitis frigidi & humidi appetentia.

vult quod diximus, ex iis quæ alibi ſunt declarata, & aliam hoc in loco propoſito magis quadrantem commemorat cauſam, id accidere inquiens quoniam immotus aër caleſcit ſemper. Hoc autem ſenſu manifeſte percipitur. in concauis enim & humilibus concluſus aër locis, nullis ventorum flatibus excitus æſtatis tempore, non ſolum incaleſcit, ſed etiam feruet: ſimiliq; rationis modo aër qui in mẽbrorum ſinibus & receptaculis qua alimentum permeare natum eſt, degit, nullo illius refrigeratus ingreſſu, à naturali excalfactus calido, cum membra calfacit illa, tum vniuerſum etiam animalis corpus: qui nouo poſtmodum alimenti aduentu commotus & excitus, contrariam nimirũ recipit qualitatem, quoad id perfectam accipiat concoctionem. Hac autem de re & in commentariis de generatione & corruptione, & in libellis de anima, aliisq; pluribus in locis luculenter ſatis & abunde à philoſopho eſt pertractatum. His ita conſtitutis & enarratis, geminas ſtirpium interitus cauſas hic recenſet philoſophus, cum vel feruoribus nimiis, vel gelu & frigoribus corrumpi & perire animaduertuntur. Si enim, inquit, per anni tempus vehementer gelauerit, & omnis fere humor in glaciem cõcreuerit, exſiccãtur arbores, & intereũt. Cuius certe rei (vt opinor) duplex afferri poteſt cauſa. Aut enim paruus ille calor qui ſtirpium fouet & temperat naturam, contrarii excellenti extinguitur ſuperfluẽtia: aut is ſanè contrarii declinans circunfuſi violentiam, & ſtirpium petẽs interna, per antiperiſtaſin validior effectus ſeipſo, alimenti nimirum ſui ſtatim cõſumit humorem: quo certe abſumpto, cũ ipſe interit, tum eo deficiente intereunt & exareſcunt arbores. Et iſtuc quidem gelu maximisq; frigoribus ſtirpibus accidere videtur. Contrà æſtatibus cum magni & ardentes fuerint feruores, terraq; arida, & vndiq; æſtuans & ſicca temporis conſtitutio, tum radicale ſtirpium circunfuſi aëris calore euaporat humidum, nulliq; ſubſidio illi ſunt imbres: tum etiam aut nullus ab arenti terra, aut exiguus certe, & non ſatis ſufficiens & aptus attrahitur humor qui arborum decẽter refrigerare poſſit & alere calidũ. Igneſcens igitur illud & congeminatum, ſeipſum (vt ſæpe diximus) alimenti conficit inopia. Qua ſanè tempeſtate langueſcentia primum, mox arentia & decidua etiam cernimus folia, extremoſque arborum ſtolones planè marceſcere, & arbores paulopoſt ipſas ſqualeſcẽtes inareſcere cõſpicimus: quẽ certe corruptionis modum, cum ſcilicet ſtirpium generi is nimiis accidit feruoribus, cũ ſphacelismũ, tum ſiderationem philoſophus hoc appellat in loco: & ſiderationem quidem propter anni tempus. areſcere nanq; maxime ſolent arbores ſub canis exortu, tum cum exurit Sirius agros. illius enim ſideris exortum, cum pleraq; alia, tum ſerta omnia & nouellæ præcipue ſentiũt plantæ. Sphaceliſmi autem tranſlatum videtur eſſe vocabulum à morbi cuiuſdam genere quod animalia plerunq; infeſtare videtur, cum carnis ſcilicet intacta natura, ſubiectum corrũpitur & putreſcit os: quod ipſis ſanè accidere cenſetur plãtis cum integro adhuc corticis libro interior areſcit medulla. qui profecto morbus ariditatibus feruoribuſq;, cum ſquallẽt omnia, nouellis maxime ſtirpibus accidere exiſtimatur. Quãobrem illis periti ſuccurrunt agricolæ, tum lapidũ quorũdam genera ſubſternendo: tum vaſcula aquę plena illarum radicibus apponendo: vt & aquæ vicinitate refrigerentur illæ: & lapidum appoſitu & interiectu veluti ſpiramenta quædam & liberos habeant afflatus. Quæ autem lapidum illorum eſſe debẽt genera, cum ex Theophraſto in iis qui de ſtirpium cauſis inſcribuntur commentariis, tum ex Virgilio vate in Georgicis ſuis didicimus: quorum (vt arbitror) nihil prohibet, vt maior huic explicationi adhibeatur fides, expreſſas ad verbum referre ſententias: quod ſanè libenter hoc in loco facio, vt palàm ſit omnibus ſicut alia pleraq; ad vitam commoda, ita etiã iſta ex Ariſtotelicis fontibus largiter emanaſſe. Sunt autẽ Theophraſti quidẽ verba in tertio cõmentariorũ illorũ libro, Gaza interprete, huiuſmodi, Iis quæ ſummo cohærent, ceu oleæ & fico, quantũ natura exigit ſubminiſtrãt, lapides ſubiiciunt, vt plantæ & per hyemẽ humore perfrui, & per æſtatem poſſint refrigerari. Enimuero contra vtrũq; tempus ita præparaſſe oportet, vt lapides humorem contineant, & æſtate radicibus calorem propulſent. Alii ſarmenta ſubſternunt. Alii vas fictile plenum aquæ apponunt. Alii lignum infodiunt ſatis craſſum, quod poſtea extrahunt, vt nunquam alimenti copia deſit, ex humoris confluxu ſõlo aſſidue humeſcente. Hæc ille, & quæ ſequuntur. Virgilius autem quo diximus in loco iſthæc agricolis præcipit.

Duæ ſtirpiũ interitus cauſa.

Sideratio. Sphaceliſmus

Theophraſt.

Virgilius.

» Aut lapidem bibulum, aut ſqualentes infode conchas:
» Inter enim labentur aquæ, tenuiſq; ſubibit
» Halitus: atq; homines tollent ſata. iamq; reperti
» Qui ſaxo ſuper, atq; ingentis pondere teſtæ
» Vrgerent: hoc effuſos munimen ad imbres:
» Hoc vbi hiulca ſiti findit canis æſtifer arua.

Ex quibus profecto apparet id quod dixerat Ariſtoteles, contra ſphaceliſmum, & ſiderationis iniurias lapidum genera quorundam ſolere ſubſterni, cum Theophraſtum tum Virgilium expoſuiſſe: cum alter quidem lapidum genus eſſe apponendum dicat, quod humorem continere queat: alter vero eadem rationis cauſa carmine ſuo bibulum expreſſerit lapidem. Et profecto ita ſe res habet. nonnullis enim terrarum tractibus valde opportuna cum arboribus tum frugibus etiam ipſis lapidum videtur eſſe vicinitas. Cui ſanè rei teſtimonio eſſe poteſt id quod de Corinthio agricola Theophraſtus memoriæ prodidit: qui cum ex Peloponneſo Syracuſas aliquando conceſſiſſet, agrumq; excolẽdum conduxiſſet, & patrio culturæ vteretur modo, cum bene agrum ſubigendo, tum lapidibus illum (qui paſſim eo abundant in tractu) ſedulò purgando, meſſis poſtea tempore magna fruſtratus eſt ſpe.

Theophraſt. de Corinthio agricola.

Triticea nanq; ſeges quę eo loci inter lapides læta fertiliſq; prouenire ſolebat,elapidato agro,ſoli ariditate,& cæli feruore,cum exilis & rara,tum arida certe & enecta apparuit. Ex quo Syracuſanis,ꝙ illorum lapidoſus ſit ager,naturę benignitate conſultum non immerito videri poteſt. His de caloris refrigerio in ſtirpium ſatorũq; genere præmiſſis,philoſophus ad animalium tranſit genus: quod hoc in loco bifariam diſterminat & diuidit,in aquatile ſcilicet & aëriũ, ſub aërio terreſtria etiam omnia comprehendens animalia. In hoc enim refrigerandi opere nihil ſanè diſtare terreſtria ab aërijs anim-aduertimus. ab aëris enim vtraq; elemẽto refrigerij habent ſubſidium: aquatilia autẽ omnia id ipſum ab ea in qua degunt aqua proculdubio conſequi videntur. Verũ quoniã exactior cõpletiorq; de eiuſmodi re in ijs quæ ſequuntur ſermo habebitur,idcirco breui hoc in textu pręparationis admonitione contentus, nos ad ſpirandi poſthac diſquirẽdos perſcrutãdoſq; modos exhortatur & excitat,dicens. In refrigerationis opere aëria à terreſtribus nõ differre.

DE SPIRATIONE.

DE ſpiratione enim pauci quidã ex prioribus phyſicis verba fecerunt. Quam autem ob cauſam animalibus inſit, alij quidem nihil aſſeruerunt: alij autem dixerunt quidẽ, attamen minus recte,ſed in ijs quæ accidunt, nullũ vſum præ ſe ferentes. Pręterea etiã omnia ſpirare aſſerunt animalia. Id autem minime verum eſt: quapropter de ijs primo recenſere neceſſe eſt,ne videamur temere abſentes accuſare. Quòd igitur quæcunq; pulmones habẽt animalia,ſpirent omnia, palàm eſt: verũ ex ijs ipſis quæcunq; quidem id membrum exangue & fiſtuloſum habent, minus ſpiratione indigent: ob eamq; rem multo manere queunt tempore propter corporis vires. Fiſtuloſos autẽ habent pulmones ouipara omnia, vt ranarum genus: præterea lutariæ teſtudines & aquaticę extenſum ſanè tempus in humore degunt. illorum nanque pulmo exiguam habet caliditatem. Parum enim habet ſanguinis. Inflatus igitur ille, motione refrigerat, & per multum manere facit tempus. Quòd ſi vi vtatur quiſpiam, & per extenſum continuerit tempus, ſtrangulantur omnia, quoniam ex illis nullum aquam vt piſcis recipit. Quæcunque autem ſanguine refertos habent pulmones, ob caloris copiam refrigeratione ſanè indigent omnia. Aliorum vero quæcunq; pulmones non habent, reſpirat nullum.

COntrario ꝗ propoſuerat docendi ordine hoc in cõmẽtariolo vſus videtur fuiſſe philoſophus. nam cũ à principio ſtatim de iuuẽtute & ſenectute, de morte & vita, & ſimul de ſpiratione pollicit⁹ fuiſſet verba facere: prius (vt vidim⁹) nos docuit animæ vim altricẽ & ſenſitiuã & vegetabilem in viuentiũ medio collocari, id eſt in corde, aut parte quapiã illi proportione reſpondente. Poſtea ad connati conſeruationem calidi veniẽs, illud nimirũ oſtẽdit refrigerationis ſubſidio indigere, quod variũ ſanè eſſe oſtendit ſecundum varia & diuerſa viuentium genera. Poſt quæ adducta ad ſpirandi præclaros ſanè & vere phyſicos deuoluitur ſermones, quod vltimo ꝓpoſitũ fuerat loco, vt ex illis poſtea ad iuuẽtutis & ſenectutis, necnõ mortis & vitę indagãdas accedat cauſas, quæ ſanè primo fuere ꝓpoſita. Dicit igitur poſteriora hæc ſuperioribus copulãs & cõiungẽs, ꝙ de ſpirãdi opere pauci quidẽ antiquorũ phyſiologorũ verba fecerũt: verũ cur id animalibus ineſſe cẽſeatur opus, ex illorum numero quidam omnino reticuerunt: alij vero dicere aggreſſi, eiuſq; cauſas explicare, haudquaꝗ recte id feciſſe videntur, nullo vſu callentes de accidentibus iudicare, id eſt ignari & inexperti cuiuſnam rei gratia animalibus reſpiratio accidat. In hoc præterea antiquorum pleroſque erraſſe aſſeuerat, quia omnia

reſpirare animalia dixerunt,cum illa ſolummodo ſpirare cernantur quæ pulmones habent. Quamobrem neceſſe eſt, inquit, ne indicta (vt aiunt) cauſa quiſpiam condemnetur, contraque abſentes inique afferri videatur accuſatio,illorum prius referre ſententias, vt illis ſcilicet examinatis & excuſſis,quid recte hac de re,quidve ſecus dixerint,perpendi animaduertique poſſit.Dicitq; primo, & pro confeſſo ſumit,palam eſſe omnibus animalia pulmonem habentia reſpirare omnia.Hoc autem non ſolum ratione demonſtratur,ſed etiam ſenſu deprehenditur.Quo poſito proſequitur dicens, ex animalium numero quæcunque pulmonem,aut ſine ſanguine habent, aut parum ſanguinis habentem (vtrunque enim hoc in loco ſignificare nobis poteſt græcum vocabulum ἄναιμον) præterea illum habuerint fiſtuloſum,magnos videlicet concauitatum in ſe habentem ſinus: iſthæc nimirum omnia paruo reſpirationis indigere opere.Quamobrem multo manere queunt tempore non reſpirantia, videlicet propter corporis vires.Vis enim quædam oſtenditur corporis & animalis, cum id crebro reſpirare non neceſſe habet:vt imbecillitas (mehercule) quædam eſſe cenſetur crebro & inceſſanti diſtendi anhelitu. Quæ autem huiuſmodi ſunt animalia fiſtuloſum habentia pulmonem, ſtatim ſubiũgit,ouipara ſcilicet eſſe omnia,& cum ranarum genus vniuerſum,tum etiam teſtudinum, ſiue lutariæ fuerint illæ,quas græci μῦδας vocant,ſiue aquaticæ.Multum enim temporis vtræque aut luto aut aquis immerſæ degere valent: vt in ijs qui de animalium partibus inſcribuntur libris, ſæpenumero eſt declaratum.cuius rei cauſam ipſe ſtatim ſubiungit,aſſerens horum omnium pulmones cum exiguam habere caliditatem,cum modicum habeant ſanguinis:tum concauos quoſdam & fiſtuloſos receſſus,in quibus inſufflatus ſemel & receptus aër,motione,id eſt expreſſione & reſpiratione refrigerare poteſt:quæ res multum animalia illa ſub aquis demerſa manere poſſe facit,& minus extrinſeci ſubſidio aëris indigere.Quæ tamen,inquit,omnia ſi diutius ſub aquis violentia quadam contineantur,reſpirareque prohibeantur,ſtrangulari & ſuffocatione interire manifeſte conſpiciuntur: quoniam ſcilicet non recipiunt aquam ad calidi refrigerationem innati,vt piſces recipere & intro capere cenſentur.Terreſtrium enim non aquatilium reſpirant modo.His ita pertractatis de ijs quæ pulmonem ſine ſanguine & fiſtuloſum habent animalibus,de illis quæ id membrum excellenter ſanguine præditum habent,ſubdit dicens omnia ſanè illa ob excellentem caliditatis copiam proculdubio ſpiratione indigere.Sanguinem enim ſpiritus & caliditatis eſſe vehiculum,alibi eſt oſtenſum.Omnia vero alia pulmonibus carentia animalia reſpiratione etiam carere manifeſtius certe eſt, quàm vt pluri indigeat diſquiſitione.Siquidem ſolum reſpirare quæ pulmones habeant, cum ſenſus(vt dictum eſt) percipit,tum ipſa etiam dictat ratio.Et ad ſummam(vt vniuerſa breuiter iſthæc colligatur ratio)dicendum ſanè eſt ꝙ ex animalium numero quædam pulmonibus carent,quæ etiam ſpirandi opere carere animaduertuntur:nonnulla vero pulmones habent,quæ profecto reſpiratione indigent.Cum autem ex ijs quædam fiſtuloſum,& pauco cum ſanguine id habeant membrum: quædam vero multo ſanguine præditum:priora quidem illa non reſpirantia diutius certe perdurare poſſunt: poſteriora vero crebriore nimirum ob caloris copiam indigent reſpiratione, citoque reſpirare prohibita interire conſpiciuntur.

Oīa pulmonē habentia procul dubio ſpirare.

Teſtudines lutariæ. Teſtudines aquaticæ.

Sãguinis naturã ſpiritus eſſe vehiculũ.

DEmocritus igitur Abderita,& pleriq; alij qui de ſpiratione ſcripſerunt,de alijs ſanè nihil determinauerunt animalibus, ſtatuere tamen videntur quaſi ſpirent omnia. Anaxagoras autem & Diogenes cum omnia ſpirare aſſeuerent, de piſcibus & oſtreis quonam ſpirent modo,exponunt.Et Anaxagoras quidem dicit cum per branchias aquam emiſerint,eum qui in ore ſubortus eſt aërem trahentes ſpirare planè piſces:nullum enim eſſe inaue. Diogenes vero cum per branchias aquam emiſerint,ex ea quæ ipſum os circunfunditur aqua, inani quod in ore eſt aërem attrahere,tanquã in aqua ſit aër.Iſthæc autẽ fieri nõ poſſunt.

QVoniam retro (vt vidimus) dixerat Ariſtoteles ꝙ ex antiquis phyſiologis pauci quidem de ſpirandi opere verba fecerunt:qui vero de illo loquuti ſunt,aut non bene,aut non ſufficienter eam rem pertractauerunt: & quòd conueniens decenſque erat, ne iniuria eos accuſare videremur,illorum prius hac de re ſententias recenſere, illaſque ſeduló diſquirere & perſcrutari:idcirco hoc in loco iſtuc ipſum facere aggreditur,à Democrito Abderita initium faciens,viro cum in omni philoſophia,tum in phyſicis præcipue ſiquis alius ea tempeſtate percelebri, & magni nominis.Hunc igitur dicit,nonnulloſque alios phyſicos qui de ſpirandi opere loquuti ſunt,nullã de alijs mentionem feciſſe animalibus,id eſt de ijs quæ pulmone carere videntur,vtrum ſpirent,necne:& ſi ſpirant, quonã ſpirent modo.Nihil enim iſtiuſmodi diſtinxiſſe & determinaſſe videntur illi, tanq̃ de illorum ſententia omnia ſpirẽt animalia.Quod ſanè falſum eſſe poſteriores oſtẽdent ſermo-

Democritus Abderita.

nes. Poſt quæ adducta, Anaxagoræ Clazomenij, & Diogenis Apolloniatæ de ſpiratione opiniones recenſet, & illas examinat: quos hac de re eadem ferè ſenſiſſe cum omnis teſtis eſt antiquitas, tum ex ijs philoſophi verbis palàm eſſe poteſt. Vterque enim omnia terrena & aëria reſpirare dixerunt animalia. Piſces quinetiam ipſos, & oſtreorum genus vniuerſum, intromiſſo reſpirare & refrigerari aëre voluerunt: hac tantummodo differentes in re, quoniam Anaxagoras quidem aqua de piſcium branchijs exeunte, motu illo & veluti micatione quadam & ſaltu illam rareſieri dicit, & in aëris naturam conuerti, quo poſtea ſpirare valeant piſces: ſiue potius cum nullum in rerum natura detur inane & vacuum, aqua de piſcium branchijs violenter eiaculata & velociſſime, piſciũ aëre repleri ora & branchias, quo ſanè attracto reſpirent piſces. Diogenes autem nullam eo in opere aquæ in aëris naturam eſſe aſſeuerat transformationem, ſed in omni aquæ portione actu aërem reperiri, qui ſanè attractus piſcibus reſpirandi præbet facultatem. Modum igitur quo ſecundum vtroſq; ſpirare cẽſentur piſces, à philoſopho in hoc expoſitum loco videamus, & pro virili ad illorum ſententiam quàm accommodatius fieri poteſt accedamus. Magis enim hoc in loco hic tangitur q̃ explicetur modus. Ait enim piſces branchiarum extenſione aquam recipientes, illamque viciſſim earum compreſſione reddentes, & extra ſe mittentes, efficere ſanè vt motu illo percuſſa & turbata aqua, iactatuq; illo veluti excalfacta, in aërem vertatur, aut vniuerſa quæ per branchias piſcium ingreſſa fuerit os, aut quota illius portio. porro is genitus & effectus aër, ne inanè detur & vacuum, cuius ſanè vel ipſum natura abhorret nomen, piſcium illico patentes ingreditur buccas, vnde branchiarum (vt diximus) compreſſu extruſa exiuerat aqua. Vacuum enim vt omnes ferè phyſiologi, ita Anaxagoras & Diogenes nequaquam dari voluerunt. Quo autem iſtuc fiat modo, & de aquæ aëriſq; antiperiſtaſi, vtq; ſimul fiat, in commentarijs de phyſico auditu eſt pertractatum, eo inquam in loco vbi de vacuo agitur. Et iſte quidem referente philoſopho de Anaxagoræ ſententia piſcium reſpirãdi exiſtit modus. Diogenes autem inquit piſces aqua extra eiecta quam per branchias receperant, vacuo quod eorum eſt in ore, ex circunſtante & circunfuſa aqua aërem actu in illa exiſtentem attrahere, eoq; reſpirare modo. Actu enim in aqua eſſe aërem (vt diximus) Diogenes voluiſſe videtur. Dicit autem philoſophus illos aquam attrahere vacuo illo quod in ore habent: non ſanè quòd vacuum in rerum natura poſuerit dari poſſe Diogenes: (ex negantibus enim dari vacuum is certe fuit vir) ſed per vacuum quod in ore eſt, aquæ intelligere voluit abſentiam: ita ꝙ in os aqua vacuum effectum, ad locum illum replendum illico aër ſubingrediatur. Et hæc quidem viri illi de piſcium ſpiratione memoriæ prodidere. Cæterum quonã modo ab ore ad cordis refrigerationem is progrediatur & perueniat aër, aut à quo attrahatur, neq; Anaxagoras neq; Diogenes ex ijs quæ hic recenſet philoſophus, declaraſſe videtur. Quamobrem vniuerſaliori prius modo antequã partialius vtrorũq; excutiat ſententias, ſimul vtroſq; taxans philoſoph⁹ dicit non poſſibilia eſſe ea quæ de reſpirandi opere ab illis fuere prodita.

Anaxagoræ & Diogenis de ſpirãdi ope ſententiæ.

Anaxagoræ & Diogenis explicatæ ſententiæ.

Commentarij de phyſico auditu.

PRincipio etenim dimidium auferunt rei. nam id quod commune eſt, alteri tantummodo adſcribunt. Spiratio enim appellatur. Huius autem hoc quidem exſpiratio, illud vero inſpiratio, de qua nullam faciunt mentionem, quo pacto id genus animalia exſpirent. Neque etiam illis dicere contingit. Cum enim ſpirauerint: hac qua inſpirauerunt parte, rurſus exſpirare oportet: idque vicibus ſemper facere. Quamobrem cõtingit ſimul aquam ore recipere, & aërem exſpirare. neceſſe autem eſt iſthæc inter ſe occurſantia alterum alteri impedimento eſſe. Præterea cum aquam egerunt, tunc ore vel branchijs exſpirant: quare accidit ſimul exſpirare & ſpirare. Tunc enim ipſum ſpirare dicunt. Simul autem ſpirare & exſpirare non eſt poſſibile. Si igitur neceſſarium eſt ſpirantia exſpirare, & inſpirare: exſpirare autem illorum contingit nullum: manifeſtum certe eſt quòd nullum etiam illorũ ſpirare contingêt. Præterea dicere etiã aërem attrahere ex ore, & ex aqua per os, non eſt poſſibile. Non enim habent arteriam, cum pulmones non habeant, ſed venter ſtatim ori adhæret: quare ventre attrahere neceſſe eſt: quod cætera quoque facerent animalia. nunc autem id minime faciũt. Quinetiam eadem ipſa cum extra humorem ſunt, id ipſum manifeſte facerent. atqui

id facere non videntur. In omnibus præterea ſpirantibus, ſpiritumque trahentibus videmus motum quendam excitum attrahentiis membri: quod piſcibus contingere non videmus. nihil enim circa vẽtrem mouere cernuntur, ſed tantũmodo branchias, & cum in humore degunt, & cum in ſiccum inciderint, quando palpitant.

MVltis hoc in textu argumentorum inſtat rationibus Ariſtoteles contra Anaxagorã & Diogenem qui piſcium genus ſpirare, & aëre intromiſſo refrigerari voluerunt: primoq; illos inſufficientiæ damnat. Cum enim ſpiratio commune quoddam ſit nomen, communem ſanè indicans rem, & in duo manifeſte diſterminetur, in exſpirationem ſcilicet & inſpirationem: dimidiũ inquit illos huiuſce afferre rei, id eſt alterum dicere, & alterum prætermittere membrum. Manifeſtũ enim eſt tam Anaxagoram quàm Diogenẽ de ſola inſpiratione verba facere, illiuſq; reddere cauſas: de exſpiratione autẽ nullam facere mentionem, quæ altera ſanè ſpirationis eſt pars. Alterum igitur illius prætereunt membrum, exſpirationem ſcilicet, de qua ſanè nihil dicunt, neque etiam ex illis quæ dicunt, id facere contingit. Quomodo enim de exſpiratione recte loqui poterunt illi qui non recte de inſpiratione, ſed perperam ſunt loquuti? Quod vt oſtendat, breuiter prius recenſet quonam animalia inſpirent exſpirentq; modo, dicens. Cum enim ſpirauerint, id eſt quando inſpirauerint, ſpirationis vocabulum pro inſpiratione hoc vſurpans in loco, genus ſcilicet pro ſpecie ponens, ea certe qua inſpirauerint parte, exſpirare illa neceſſe eſt. Neceſſarium enim eſt inſpirans quodcunque exſpirare: idque permutatim & viciſſim efficere: ita vt inſpiratio ſit prior, poſtea exſpiratio conſequatur, & rurſus exſpirationem ſequatur inſpiratio. His ita conſtitutis quæ in ſpirantibus omnibus manifeſto deprehenduntur ſenſu, vtrorumq; de ſpirandi modo in piſcium genere reprehendit opiniones, dicens. Quamobrem contingit ſimul aquam ore recipere, & aërem exſpirare. Eſt autem quod dicitur, poteſtate huiuſmodi: quoniam enim, vt voluere illi, exeunte de ore aqua aër ingreditur, & fit inſpiratio, palàm profecto eſt quòd aqua in os ingrediente aër ſanè egredietur, illiuſque fiet exſpiratio. Si enim contrarium cõtrario, per locum topicum: contrarium vtique erit contrario. non minus enim ingreſſus & exit⁹ cõtraria eſſe cẽſentur, q̃ inſpiratio & exſpiratio. Si igitur ad aquę de ore egreſſum fit aëris (vt dicunt) inſpiratio, ad aquæ profecto ingreſſum in os aëris exſpiratio fiet. Cæterũ cum iſthæc ſibi inuicem occurſantia manifeſte ſeſe impedire ſit neceſſe, & alterum ſanè alteri officere (corpora enim ſunt, quæ ſe penetrare non poſſunt) nulla profecto ad ingreſſum aquæ aëris poterit fieri exſpiratio. Quamobrem eadem rationis via, neque ad aquæ egreſſum, aëris in ora piſcium fieri poterit inſpiratio. Simul enim iſta voluere fieri, & non per vices, vt in ijs quę ſine controuerſia reſpirant, fieri animaduertitur. Cæterum vt vera fateri liceat, & audacter proferre, logica ſanè iſthæc philoſophi videtur eſſe ratio per probabilia procedens, nullamque rei neceſſitatem afferens. Ex ijs nanque ſermonum oſtenſionibus, quæ de antiperiſtaſi in phyſicis ſunt declaratæ, ne vſpiam detur vacuum, illis paruo negotio reſponderi poteſt. Cedunt enim ſibi inuicem elementorum corpora, & locum inter ſe concedere videntur: & cum laxius diffunduntur, maiuſque loci occupant ſpatium: tum coguntur in arctum, & in anguſtias ſe colligunt. Quare ſiquis iſthæc noſſe voluerit, illis petat de commentarijs. Satis enim mihi in præſentia eſſe debet digitum (vt aiunt) ad fontem intendiſſe. Aliam poſtmodum adducit rationem philoſophus ad manifeſtum (vt videtur) illos inconueniens deducentem. Ex illorum nanque ſententia ſequitur, inquit, piſces ſimul inſpirare & exſpirare, eodemque temporis momento ijs contrarijs moueri motionibus. quod nedum inconueniens, ſed impoſſibile etiam eſſe videtur. Quando enim, inquit, aquam per os vel branchias (nihil enim refert alterutro dicere modo) emittunt, tunc certe exſpirare videntur. Ex vocabuli nanque etymologia omne id eijciunt & extramittunt quod ore vel branchijs continebant: ſed tunc maxime de illorum ſententia inſpiratur aër. Aquæ nanque de ore vel branchijs egreſſu reſpirare dixerunt illi piſces. Simul igitur exſpirationes fiunt, & inſpirationes: quo nihil ſanè eſt abſurdius. Vbi etiam animaduertendum eſſe cenſeo pro reſpiratione inſpirationem eſſe intelligendam: quæ ideo confundere nomina hoc in loco philoſophus videtur, quia illi pro inſpirationis nomine, reſpirationis vocabulo vſi fuiſſe apparent. Cæterum ſiquis non ſimul, ſed ſucceſſiue hos fieri dicat motus: id autem propter breue temporis latere interuallum, vt in ijs quæ, ne detur vacuum, per antiperiſtaſim fiunt, probabilis ſanè non cogens iſthæc etiam videbitur eſſe ratio. His ita oſtenſis philoſophus ad ſuperiores illas adductas rationes communem quandam adiungit concluſionem, ex illis ſcilicet colligens piſcium genus non reſpirare. Cum enim, inquit, neceſſe ſit reſpirantia animalia exſpirare & inſpirare, vicibus ſcilicet, & non ſimul: oſtenſum autem eſt nullum piſcium exſpirare poſſe neque inſpirare igitur vllum piſcium poterit genus: quamobrem nullus profecto piſcis reſpirare poterit. à quibus enim omnes remouentur ſpecies, ab eiſdem ipſum etiam remoueri & abduci genus certiſſimum eſt: & à quibuſcunque vniuerſæ deducuntur partes, ab illis profecto totius abducitur & ſeparatur natura generis. In animalium igitur reſpirantium numero, piſcium ſanè haudquaquã reponetur

Spiratio. Inſpiratio. Exſpiratio.

Logicas eſſe philoſophi rationes cõtra Anaxagoram & Diogenẽ. In antiperiſtaſi elementorũ corpora ſibi inuicem cedere.

A quibus aufertur genus, auferuntur & ſpecies, & ecõtra.

genus,cōtrà ac Anaxagoras & Diogenes voluerūt. Sub ijs ſtatim dictis tres cōſequēter philoſophus ſubiungit rationes illarum damnantes ſententiam qui piſces reſpirare dixerunt. Quorum certe prima ex reſpirandi ſumpta eſt inſtrumento,quo aquatilia ferè omnia carere cernūtur.impoſſibile enim eſt, inquit, dicere,vt aſſerunt illi, piſcium genus aerem ex ore attrahere, vt Anaxagoras voluiſſe videtur:vel ex aqua per os,vt Diogenes ſenſiſſe dicitur.Non enim habent arteriā, id eſt ſpirabilē fiſtulam,cū pulmonibus manifeſte vniuerſum ferè id careat genus,cōiunctūq; ventri os habeant piſces. Attractū igitur aērē in illorū ferri ventres neceſſe eſt. Verum id haudquaq̄ fieri animaduertitur in ijs quę manifeſte ſpirāt animalibus,ſed per ſpirabilē fiſtulam ingreſſus aër ad ipſos peruenit pulmones, & non ad illorū ventres.nulla igitur ſpirādi illa eſt ratio aut modus quo ſpirare piſciū genus Anaxagoras & Diogenes prodiderūt.Pręterea ſi aërem,inquit,reciperent piſces,eoq; cōnati caloris vterentur refrigerio,in terra etiā id ipſum poſſent efficere,diutiuſq; viuere illos extra aquas reſpirantes conſpiceremus.Verū ſecus accidere animaduertitur.neq; durare enim neq; omnino viuere in terra illos cernimus,ſed breui interire.Aërem igitur in reſpirando nō attrahūt piſces,vt illi voluere.Si enim attraherent,illis certe in arida etiā ad conſeruandam ſufficeret vitam, vt reſpirantium ſufficere generi videtur.Vltimo loco id ipſum,nō reſpirare ſcilicet piſciū genus,ex accidentis cuiuſdam oſtendit euidentia,quod omnibus nimirū ſine cōtrouerſia reſpirantibus eo in opere adeſſe conſpicitur. id autem eſt cū eleuatio locorū quorūdam,tum depreſſio,pectoris ſcilicet & pulmonum,necnon tranſuerſi appellati ſepti.iſthæc enim manifeſte moueri cernuntur: & cum leuantur continuo & inſurgunt: tum cōtrà vicibus deprimuntur & reſident:quod ipſis accidere piſcibus haudquaquā animaduertere licet. nam neq; illorum ventres,neq; vllæ ſanè circa ventrem partes excitari moueriq; conſpiciuntur,branchijs ſolūmodo exceptis,quas cum in aquis degentes mouent,tum etiam in arida,cum palpitantes & crebro commoti ceu ſtrangulati & ſuffocati interire conſpiciuntur.

Quòd nullo modo reſpirent piſces.

PRæterea cum ſuffocata extinguūtur in humore quæ ſpirant omnia,bullæ ſanè fiunt, cū ſpiritus violēter exeat,vt ſiquis teſtudines cogat,aut ranas, aut iſtiuſmodi quippiam generum. Piſcibus autem nihil tale accidit, etſi omni quis contendat modo, quippe qui nullum extrinſecus ſpiritum habeant. Et profecto quo pacto ab illis ſpirationem fieri aſſerūt,hominibus certe id ipſum in humore cōtingere poſſet.Si enim piſces in os ex circunfuſa attrahūt aqua, cur etiam homines id facere non poſſunt, reliquaq; animalia? Nam eum qui ex ore eſt,perinde ac piſces attrahere poterunt.Quamobrem ſi ibi fieri poſſet, & hic certe fieret: quoniam autem fieri nequit, palàm quòd neq; in illis fiet. Ad hæc autem ſi ſpirare poſſunt,cur in aëre pereunt piſces, palpitareq; videntur vt illa quæ ſtrangulatu intereunt?non enim alimenti inopia id pati videntur.Nā ea quam Diogenes affert,inſulſa ſanè eſt cauſa.Iccirco enim eos interire ait,quoniam in aëre quidem copioſiorem attrahunt aërem,in aqua vero moderatum. In terreſtribus etenim id ipſum accidere oporteret.Atqui ob vehemētem reſpirationem nullum terreſtre ſuffocatur animal.Præterea etiam ſi ſpirant omnia,manifeſtum eſt quòd inſecta etiam ſpirant animalia:illorum autem pleraq; diſſecta non modo in duas, ſed in plures etiam partes,viuere apparent, vt quæ vocantur ſcolopendræ: quæ quomodo,aut qua cōtingit reſpirare parte? Cauſa autem cur præcipue de ijs non recte dicatur,eſt,quoniam tum internarum inſueti erant partium, tum non animaduertebāt alicuius gratia naturam omnia facere. Si enim quæſiſſent cuius gratia animalibus ineſſet ſpiratio, & in partibus idipſū cōſideraſſent,vt in branchijs & pulmonibus,nullo ſanè negotio ſpirationis cauſam adinueniſſent.

ALijs rurſus rationum euidentijs hoc in textu philoſophus illorum reprehendere nititur opiniones qui piſces ſpirare voluerunt, & vndique atteſtatam hac de re ſuam oſtēdit ſententiam. Prima autem ratio ex accidenti quadam ſumpta eſt apparentia manifeſte reſpirantium animalium, quæ ſi quo caſu aquis immerſa ſuffocata interierint, aſcendentes quaſdam ad aquæ ſuperficiem emittunt bullas, quas nimirum is efficere cenſetur ſpiritus qui illorum incluſus pectoribus vi extruditur, cum inſpiratum ſub aquis ſecum attulerint aërem, vt in teſtudinibus, inquit, videre cōtingit & ranis, quæ quanuis ſub aquis (vt retro dixerat) perdurare poſſint, tamen ſi quis illas vi diutius contineat, ſuffocantur certe, & inſpiratum prius excernētes aerē, bullas quaſdam in aquarum ſuperficie faciunt, quæ id ipſum nobis declarant. Quod profecto in piſcium genere animaduertere nōn licet, ſi omni etiam quis contendat niſu illos ſub aquis continere: quoniam, inquit, extrinſecus non habent ſpiritum, id eſt quoniā non habent extrinſecus inſpiratum aërem. Non ſpirant igitur piſces, neq; extrinſecus aërem accipiunt pro connati refrigerio caloris. Præterea ſi reſpirant, inquit, piſces, aut quia eum qui in ore ex aquæ fit motione attrahunt aërem, vt Anaxagoras voluit: aut quia ex circunfuſa aqua aërem illic actu exiſtentem in os attrahunt ſuum, vt aſſeruit Diogenes: quid ſanè prohibet homines etiam aquis demerſos, animaliaque reliqua hoc etiam reſpirare poſſe modo, vel ex circūfuſa aërem attrahendo aqua: vel ex aquæ ab ore reflatu motione aërem efficiendo, illumque poſtea in os ſuſcipiendo? Si enim in piſcium id fieri poteſt genere, in hominibus etiam reliquiſque terreſtribus animalibus fieri ſanè poterit. Verum illis iſthuc accidere non percipitur, quia fieri non poteſt. non reſpirant enim iſthæc aquis demerſa, quin potius ſuffocantur & intereunt. neque in piſcium igitur genere id fieri vtique poterit. non ſpirant igitur piſces. Hæc ſanè ratio per indemonſtrabilem tenere videtur modum qui ſub conditione profertur, cum deſtructo ſcilicet conſequenti, antecedens etiam deſtrui eſt neceſſe: vt in iſto verbi gratia, ſi curris, moueris. ſed non moueris, non curris igitur.

Indemōſtrabilis ſub conditione modus.

In literæ autem contextu cum dicitur, ſi enim piſces in os ex circunfuſa attrahunt aqua, ſupplendum eſt, aërem: vt paulopoſt cum dicitur, nam eum qui ex ore eſt, ſimiliter vt piſces attrahere poterūt, addendum eſt etiam aerem. vtrobiq; enim defectiuus eſt ſermo. Alia etiam inſtat rurſum & vrget via philoſophus, ab aduerſarijs quærens curnam piſces extra aquam poſiti palpitando & ſaliendo cito interire videntur, vt illa quæ ſtrangulatu & ſuffocatione pereunt animalia. Siquidem aërem inſpirare valent. Non enim dicendum eſt, inquit, id quod aduerſariorum quiſpiam huic ſuffragari ſtudens ſententiæ dicere poſſet, illos ſcilicet in terris expoſitos interire, quoniam alimento careāt. pluri enim tēpore in aquis alimenti ſuffragio carere percipiuntur, nec tamen interire, quàm quo in terris eos morientes conſpicimus. non idcirco igitur illos interire cenſendum eſt, ſed quia ſcilicet cum aërem non ſpirent, naturali ſibi aquæ carent refrigeratione. Nam ea, inquit, quam Diogenes affert cauſa, cum vana eſt & fatua, tum refragantem etiam ſenſus habet experientiam. Dixerat enim ille extra aquas poſitos piſces ideo cito interire, quoniam nimis multum attrahunt aërem, vtpote in toto tunc degentes elemento, & non moderatum, & illis ſpirabilem, qualis ſanè is eſſe cenſetur qui ſub aquis reperitur. immodico igitur illius ſtrangulātur impulſu. Iſtuc cum ſtultum dicit eſſe & fatuum, ſpirātia ſcilicet animalia ſpirando ſuffocari, & ſpiritu viuentia illius præſentia interire: tum ſenſui etiam repugnans & contrarium. Nullum enim terreſtre animal, & aërem ſanè ſpirās, huiuſmodi quippiam pati animaduertitur. Atqui id illis etiam accidere par erat ſi ex copioſo vehementiq; aëris attractu & halitu reſpirantia ſuffocari poſſent animalia. Et hæc quidem contra eos qui piſciū ſpirare dixerunt genus, philoſophus hucuſq; contendit. Cum autem illorum pleriq; non piſces tantū, ſed omnia etiā ſpirare voluerint animalia, ratione hoc in loco de inſectorum genere ſumpta, illos abſurda, & quæ fieri nō poſſint, dicere, conatur oſtēdere. Si enim omnia, inquit, ſpirant animalia, inſecta etiā omnia, cū in animaliū cēſeantur genere, proculdubio ſpirare dicentur.

Inſecta non ſpirare.

Cæterum cū iſtorum pleraq; deſecta diuiſaque nō ſolum in duas, ſed in plures etiam partes, viuere animaduertātur, vt retro eſt oſtenſum: quomodo, inquit, aut qua illorum parte fruſta illa ſpirare, & idcirco viuere poterunt? Si enim (verbi cauſa) ſcolopendra, quam à pedum multitudine millepedam noſtri vocant, multas ſecetur in partes, omnes profecto illæ viuere & motari viſuntur. quomodo igitur ſpirāt? Si enim illa quæ caput habent præciſum, per os ſpirare dicent, diſertationis cauſa id illis concedemus: ſed ſtatim ab illis quæremus & interrogabimus quonam modo cæteræ quæ etiam diuulſæ viuunt, reſpirent partes: quæ ſanè neque os neque caput habent, neque arteriam aliquam, neq; pulmones. profecto dicere non habebunt. Quòd ſi viuunt quidem illæ, & non reſpirant, integrum profecto etiam ſine reſpiratione id viuere poteſt animal. Manifeſtæ igitur eſt falſitatis mendacium dicere omnia reſpirare animalia, cum inſectorum manifeſte non reſpiret genus. His ita conſtitutis, & antiquorum ſentētijs hoc taxatis modo, breuiter hoc in loco philoſophus aſſignat cauſam cur hac de re perperā antiqui ſint loquuti. Cū enim, inquit, viri illi nullam internarū experientiam haberent partium, quæ ex animaliū diſſectionibus recte comparari poteſt, & incōpertum etiam haberent cuius gratia quælibet à natura conformata eſſet pars, & quamobrem reſpirandi quibuſdam eſſet neceſſitas, in huiuſmodi profecto delapſi ſunt errores. Si enim pulmonis conſpexiſſent viſcus, illudque reſpirandi gratia effectum fuiſſe animaduertere potuiſſent, eiuſque operam & miniſterium eſſe cum aerem attrahere frigidum ad interni temperamentum caloris, tum calentem illum & inutilem rurſum expellere: profecto in quibus pulmones nō viſiſſent animalibus, illa omni aſſertione non reſpirare contēdiſſent: cauſaſq; ita cū reſpirandi, tū non

Scolopendra millepeda.

reſpirādi, nullo negotio afferre valuiſſent. Et hæc quidē ipſe hoc in loco adducit. Cęterū quoniā nefas eſt (vt arbitror) præſtantiſſimos illos viros, & de philoſophia optime meritos indicta (vt aiunt) cauſa cōdemnare, turpiterq; ignorantiæ eos arguere, & reos etiā facere: pro illorū cauſa animaduertendum eſſe cenſeo, Pythagoreorū antiquam fuiſſe ſententiā, à quibus vniuerſa cū rite cœpta, tum præclare etiam perfecta fuiſſe videtur philoſophia, ſpiritalem halitum quē attrahēdo animalia viuunt, non tātum in aëre eſſe, ſed in aquis, terraq; etiā ipſa ſpiſſiore naturæ elemēto: cui rei teſtimonio eſſe poſſunt animalia quæ ſemper defoſſa viuunt, vt talpæ, vermiumq; complura genera. Omnia igitur de illorū ſententia peculiari quodā naturæ ſpirare modo, vero (vt arbitror) conſentaneū eſt: & terreſtria quidē cū aëre vitalem illum attrahere ſpiritū: aquatilia vero cum aqua: alia vero cū ea ſcilicet elemēti natura in qua degere videntur. Nec aliquid (opinor) prohibet terreſtria aëre refrigerari, & aquatilia aqueo humore, eoq; modo innatū calorē ad conueniens vitæ tēperamentū reducere & conſeruare, dūmodo intelligatur vitalē illū vigorē omnia tranātis ſpirit⁹, in omnibus diſſeminatū mōdi mēbris, omnia viuifico replere halitu. Vnde nō ab re Virgili⁹ Maro de hoc loquēs ſpiritu, diuina hęc cōdidit carmina:

Digreſſiuncula p antiquorū de reſpiratione ſententijs. Pythagorei. Vitalem aurā vbiq; eſſe, & oia tranare.

Virgilius Maro.

Principio cœlum & terras, campoſq; liquentes
Lucentemq; globum Lunæ, Titaniaq; aſtra
Spiritus intus alit: totamq; infuſa per artus
Mens agitat molem, & magno ſe corpore miſcet.

Vbi certe de ſpiritu cunctis vitā præſtante, & de mente quæ intelligentiam exhibet, de illorū ſententia manifeſte verba facere videtur. Hunc igitur quo omnia viuunt ſpiritum, & hunc vitalem halitū, aëris nonnunq̄ vocabulo antiquiores illos phyſiologos ſignaſſe, omniaq; illum ſpirare dixiſſe, non ab re in præſentia contenderim. Cur autē alia alio illū trahāt modo, & cur aquatilia in terris, in aquis vero terreſtria vitalis huius anhelitus indigentia ſtrangulentur & intereant, præclarus ſanè diſquiſitionis eſt modus: quem cum apud nullum adhuc expoſitū cōpererim, haudquaq̄ tamen ſilentio præterire ſtatui id quod mihi dū iſthæc ſcriberem ſuccurrebat, non ꝙ illud ſententiæ haberi loco nūc expoſtulem, ſed vt alijs poſthac inueſtigandi potius anſam præbitam velim. Mihi etenim in cauſa eſſe videtur terreſtria quidē ſub aquis, in terra vero aquatilia ſuffocari & interire, quoniā cū ſpirabilis ille halitus, ſiue anima, ſiue ſpiritus vocari gaudet, peculiari in vtriſq; indigeat vehiculo, quo nimirū veluti inſtrumento vtitur: in terreſtribus quidē aëris natura, in aquatilibus autem aquæ elemento, vtrique profecto id deficit generi dū in alieno elementi globo ceu orbe alio collocātur. Non ſpirant igitur illa, quoniā in diſcōuenienti poſita elemento vitalē illā recipere & reddere nequeunt auram. quoniam vero non ſpirant, idcirco interire cito cōſpiciuntur. Nā quod de pulmonum natura dicitur, quo viſcere quæ carent animalia, ſpirare nō cēſentur, quale inſectorū dicitur eſſe genus, huic (vt arbitror) nihil obſtat ſentētiæ. Pulmonū enim loco omnibus illis alia quædā ineſſe poteſt pars, quę illius ſanè mēbri repræſentet vices, eiuſq; fungatur officio: quod in cordis certe viſcere, de eiſdē verba faciens inſectis retro dixerat ipſe, quando omne animal neceſſario aut cor habere, aut partē illi proportione reſpondentem aſſeruit. Eadem enim rationis via dicerent ij quibus id eſt curæ, nullum ſpirare animal niſi pulmones habuerit, aut id quod illis proportione reſpondeat: quod inſectis ineſſe omnibus proculdubio ſuo iure contenderent. Verumenimuero quoniam Plinij ſecundi pleroſque etiam mouet authoritas, opinioni omnia ſpirare volentium ſuffragantis, fortaſſe non erit malum illius quoque verba ſubtexere quæ in nono naturalis hiſtoriæ commentario ſunt notata. Cum enim in examinanda piſcium natura de Ariſtotelis dixiſſet ſententia nullum ſine pulmone ſpirare poſſe animal, hæc ad verbum ſubiungit. Nec me protinus huic opinioni eorum accedere haud diſſimulo, quoniam & pulmonū vice alijs poſſunt alia ſpirabilia ineſſe viſcera, ita volēte natura: ſicut & pro ſanguine multis alius humor. In aquas quidem penetrare hunc vitalem halitum quis miretur, qui etiam reddi ab ijs eum cernat, & in terras tanto quoq; ſpiſſiorem naturæ partem penetrare, argumento animalium quæ ſemper defoſſa viuunt, ceu talpæ? Accedit apud me certę efficaciæ vt credam omnia in aquis ſpirare naturæ ſuæ ſorte, primū ſæpe annotata piſciū æſtiuo calore quædā anhelatio, & alia tranquillo velut oſcitatio: ipſorum quoque qui ſunt in aduerſa opinione, de ſomno piſcium confeſſio. Quis enim ſine reſpiratione ſomno locus? Præterea bullantium aquarum ſufflatio, Lunæque effectu conchaꝛum quoque corpora augeſcentia. Super omnia eſt, quòd eſſe auditum & odoratum non eſt dubium, ex aëris vtrunque materia. Odorem quidem non aliud quàm infectum aëra intelligi poſſe. Quamobrem de ijs opinetur vt cuique libitum erit. Is etiam author in vndecimo eiuſdem hiſtoriæ libro de inſectorum genere verba faciens, Ariſtotelis & Peripateticorum taxans ſentētiam, hæc memoriæ prodidit. Inſecta multi negarūt ſpirare, id ratione perſuadentes, quoniā viſceri interiori nexus ſpirabilis non ineſſet. Itaque viuere vt fruges arboreſque, ſed plurimū intereſſe, ſpiret aliquid, an viuat. Eadem de cauſa nec ſanguinem ijs eſſe, qui ſit nullis carentibus corde aut iecore. Sic nec ſpirare ea quibus pulmo deſit. Vnde numeroſa quæſtionum ſeries exoritur. Iidem enim & vocem eſſe ijs negant, in tanto murmure apum, cicadarum ſono, & alijs quæ ſuis æſtimabuntur locis. Nam mihi contuenti ſemper ſuaſit rerum natura nihil incredibile exiſtimare de ea. Nec video cur magis non poſſint trahere animā talia & viuere, quàm ſpirare ſine viſceribus. Quod etiam in maritimis docuimus, quāuis arcente ſpiritū denſitate & altitudine humoris. Volare quidē aliqua, & animatu carere in ipſo ſpiritu viuentia: habere ſenſum victus, generationis, atque operis, & de futuro etiam cu-

Cur terreſtria in aquis, contra aquatica in terris ſtrangulentur.

Plinius.ij.

» ram:& quãuis non ſint membra quæ velut carina ſenſus inuehant,eſſe tamen ijs auditum, olfactum,
» guſtatum, eximia præterea naturæ dona,ſolertiam,animum,artem,quis facilè crediderit? Sanguinẽ
» non eſſe ijs fateor,ſicut nec terreſtribus quidem cunctis,ſed ineſſe ſimile quiddã,vt ſepiæ in mari ſan-
» guinis vices atramentum obtineat:purpurarum generi infector ille ſuccus. Sic inſectis quiſquis eſt
» vitalis humor,hic erit ſanguinis loco.Sed exiſtimatio ſua cuiq; ſit,nobis propoſitum eſt naturas rerũ
» manifeſtas indicare,non cauſas iudicare dubias.Hæc Plinius.
Ex quibus manifeſte apparet de piſciũ inſectorũq; reſpiratione ſententiã non magnos tãtũ,ſed multos etiã ea tẽpeſtate habuiſſe aſſertores. Verum de his hactenus,nũc cũ Ariſtotele ad ea quæ hac de re ſenſit Democritus,accedamus.

DEmocritus autem ſpirantibus quidem aliquid euenire exſpiratione dicit,aſſerens per illam ne extrudatur anima prohiberi: non tamen quòd huius gratia id natura efficiat,prodidit. Et omnino vir ille,vt alij etiam phyſici,nihil huiuſce tangit cauſæ: aſſerit autem animam & calidum idem eſſe, primas ſcilicet ſphæricorum figuras. His igitur expulſis aëris inextrudentis ſpirationem auxilio eſſe inquit. In aëre nanque magnam eſſe talium copiam,quæ ille mentem & animam appellat. Spirante igitur animali,& aëre ingrediente,ſimul intrant illæ, & extruſionem prohibentes, inexiſtentem animalibus animam exire non ſinunt: & hanc ob cauſam in ipſo ſpirandi & expirandi opere cum vitam ipſam,tum mortem conſiſtere. Cum enim circunfuſus comprimẽdo præualuerit aër,neq; quod extrinſecus ingreditur, amplius prohibere poteſt ſpirandi intercepto vſu,tunc ſanè animalibus accidit mors. Eſſe nanque mortem eiuſmodi figurarum de corpore exitum propter circunfuſi aëris extruſionem. Cauſam autem cur omnibus neceſſe eſt mori, nõ autem vtcunque,ſed per naturam quidem ſenectute, præter naturam autem violẽtia,nihil declarauit:atqui oportebat,quoniam aliquando quidem id fieri apparet,aliquando autem non apparet vtrum eadem cauſa extra eſt, aut intus. De origine quoque ſpirandi nihil dicit, quæ illius ſit cauſa, vtrum extrinſecus,an intrinſecus. Neq; enim quæ foris eſt mẽs auxilium ſeruat, ſed intrinſecus ſpirationis & motionis procedit initium, nulla circunfuſi aëris vi. Abſurdum quinetiam eſt circunfuſum aerem comprimere,& ingreſſum diducere. Quę igitur dixit ille,& qua ratione,ferè ſunt eiuſmodi.

Digreſſiũcula de rerũ principijs ſecũdum Democritũ.

POſt taxatas Anaxagoræ & Diogenis de piſcium reſpiratione ſententias, ad Democriti hac ſuper re placita,cuius primo meminerat,hoc in loco reuertitur philoſophus: eiuſq; prolixe prius & inſigniter ſanè opinionem recenſet: poſtea vero illam (vt ſui moris eſt) reprehendit & dãnat. Verum vt ea quæ hic explicanda ſunt, melius percipi,& accuratius comprehendi poſſint,altius ſanè quædam de opinione Democriti mihi in præſentia repetenda eſſe duxi: quæ hoc ſe habent modo. Duo rerum omnium principia Democritus eſſe voluit, plenum ſcilicet,& inane: & plenum quidem ens appellauit:inane vero ſiue vacuum, non ens. Porro in infinito vacuo (nam infiniti etiam poſuit naturam) infinita ferri corpuſcula aſſeruit infinitis prædita & inſignita figuris, ſolida ſanè omnia, & nihil in ſe vacui admittentia,& idcirco indiuidua,quas atomos appellauit. omnem nanq; ſectionis diuiſioniſque modum vacui interueniente natura is vir fieri voluit. Corpuſcula igitur illa non exiguitate ſua, ſed vacui abſentia indiuidua & inſecabilia (vt diximus) atomos vocauit. Cum autẽ omnes phyſici cõtraria poſuerint principia,vt illorũ nimirũ inter ſe actionibus & paſſionibus cõſtituerẽtur omnia,ſuis etiã Democritus principijs cõmunẽ quãdã cõtrarietatis aſſignauit naturã. Diſtare enim illa voluit cũ figurarũ cõformatione,tũ etiã ordine & ſitu,in quibus ceu primis quibuſdã aliæ nimirũ cõtrariorũ cõprehẽdũtur naturæ, ſurſum ſcilicet & deorſum,ante & retro, primũ & vltimũ. Horũ porro concurſatione complicationeq; corpuſculorũ cũ ipſum factũ fuiſſe cælum, tum

omnia etiam quæ illius continentur amplexu, fabricata & conſtructa. Cæterum non vniuerſorum tantummodo corporum huiuſmodi eſſe voluit principia Democritus, ſed naturæ etiam incorporeæ. Animam nanq; & mentem ipſam ex eiuſmodi cõſtare principijs aſſeruit. Cum enim animam ignem eſſe voluerit, ob calorem, motioniſq; celeritatẽ, quæ certe duo illa ſequeſtre & media in ipſa animatorũ deriuari viſuntur corpora: calẽtia nanq; ſunt animata omnia, & moueri cõtinuò agitariq; animaduertuntur: ignem autem ex globoſis ſphæriciſq; conſtare eadem de cauſa dixerit atomis: ipſam nimirum animam ſphæricis huiuſmodi conſtare principijs aſſeruit.

Animam eſſe ignem ſecundum Democritum.

Et hæc quidem ſunt quæ de rerum principijs Democritus ſenſiſſe videtur. His ita conſtitutis & prælibatis, videamus quænam vir ille de animaliũ reſpiratione, illiuſq; ſenſerit modo: quæ certe cũ ex hoc textu, tum ex ijs quæ hac de re in primo de anima libro retulit philoſophus, ſufficienter ſanè & clare ſatis colligi poſſunt. Cum enim animam Democritus ignem eſſe, & ex ſphæricis conſtare corpuſculis voluerit, à continentis, inquit, frigiditate vndiq; animalia circumplectentis, ſphæricæ illæ atomi, quæ alioquin ſuapte natura bene ſunt mobiles (figurarum nanque omnium maxime mobilis eſt ſphæra) compreſſæ & veluti eiaculatæ de corpore exeunt. Quæ profecto animalibus mortem ſtatim repræſentarent, abituq; ſuo corpus exanime relinquerẽt, niſi per halitum extrinſecus eiuſmodi alia ingredientia corpuſcula, cum exeuntia illa occurſu prohiberent ſuo, egrediq; non permitterent: tum illorum quæ exire prçueniſſent, loca complerent. Corpuſculorum enim illorum ſphæricorum aërem eſſe refertum, quæ ille animam & mentem appellat. Idem enim eſſe animam & mentem Democritum voluiſſe, cum ex hoc loco, tum ex ijs quæ in primo de anima ſcripta ſunt libro, manifeſte apparet.

Democriti de ſpirandi neceſſitate ſententia.

Idem eſſe animam & mentem ex Democriti ſententia.

Non ſolum autem ſpirantium vitæ extrinſecus illa occurrentia corpuſcula hoc ſuccurrere voluit modo Democritus, vt internarum ſcilicet exitum prohiberent atomorum, illarumq; vicẽ quæ exire præuenerant, ſupplerent, ſed etiam vt intrinſecis coniũcta atomis, illis nimirũ vim præſtarent vt continentis compulſioni extruſionique aëris firmius reſiſtere valerent, & non adeo ex facili nulloq; negotio eijci eiaculariq; poſſent. Et hæc ſanè Democriti de reſpirandi neceſſitate, vt ex philoſophi dictis pleriſq; in locis colligere potuimus, fuiſſe videtur opino, ſimulq; propoſiti textus ſententia & intellectus. Quamobrem ad literæ poſthac declarationem accedamus, in qua à principio ſtatim Democritum taxare videtur philoſophus, vt phyſicorum etiam pleroſq;, qui cum de ſpirandi loquuti ſint opere, finalem ſanè illius cauſam ſilẽtio præteriere, cuius vel maxima in omnibus naturæ operibus excellentia & dignitas nimirũ eſſe debet, cum alijs ipſa cauſis vim neceſſitatemq; afferre cenſeatur. Democritus enim (vt de reliquis hoc taceamus in loco) aliquid quidem reſpirationem dixit efficere, prohibere nanq; internorum exitum corpuſculorum, id eſt animæ de corpore egreſſionem, dixit: non autem huiuſce rei gratia id à natura rerum effectum fuiſſe ſubiunxit. Exitum enim animæ de corpore reſpiratione prohiberi dixit Democritus, & non reſpirationis finem à natura primo intentum, animalis eſſe vitam & conſeruationem intelligere voluit: quoniam genus hoc finalis cauſæ ſcilicet hac in re, vt phyſicorum pleriq;, neq; tetigit, neque animaduertere voluit. Cæterum (vera enim ſunt libere profitenda) mirum mihi ſanè, vel incredibile potius eſſe videtur, virum illum in phyſicis, ſi quis alius, ſua tempeſtate conſummatiſſimum, non animaduertere potuiſſe naturam cuiuſnam rei gratia in animalium genere reſpirandi effeciſſet opus: qui certe reſpirare iccirco dixit animalia, vt continentis frigidi compreſſu extruſis & exeuntibus ſphæricis atomis, externorum ſimilium occurſu illorum inhiberetur egreſſio, eoque vita animalium conſeruaretur modo.

Pro Democrito.

Falſus enim fortaſſe & fictitius opinionis illius videri poteſt modus: & omnis illa cum extrudentis internas atomos continentis, tũ extruſæ in illis animæ, niſi aliarũ inſpiratione ſimilium extrinſecus ſit ſuccurſum, erronea & fabuloſa eſſe poteſt machina. Verum his quomodolibet receptis, tam finalis profecto eſt cauſa animæ per reſpirationem in corpore detentio & conſeruatio, quàm per inſpiratum extrinſecus aërem (vt ipſe voluit) calidi ad temperamẽtum deductio, eiuſdemq; conſeruatio. Vtrobiq; enim vitę cõſeruationis gratia videri poteſt reſpirationem à prouida rerum natura fuiſſe inſtitutam. Sed hæc vt obiter mihi ſuccurrebant, ita ſunt ſcripta. In omnibus vincat veritas. Poſtea vero quàm dixit philoſophus finalẽ cauſam ab antiquioribus fuiſſe prætermiſſam, Democriti de reſpirandi modo recenſet opinionem, quam quoniam pro tempore ſatis explicatam fuiſſe duximus, nihil eſt quòd in præſentia pluribus immoremur, niſi quòd lectorem obiter admonitum volumus, per mentem & animam Democritum eandem intellexiſſe rem, vt in primo etiam de anima libro à philoſopho eſt memoriæ proditum. Hoc autem iccirco (vt arbitror) quoniam Pythagoreorũ fuit opinio, mentem ipſam animæ eſſe caput. cui ſententiæ cum Academici omnes, tum Peripatetici etiam aſſenſiſſe videntur: quam (vt arbitror) ex ſphæricis illis conſtare atomis dixit Democritus, non quòd incorporeas naturas corporum cõſtitui componiq; globis voluerit: ſed intellectionis illius deſignans modum, qui in ſe ipſum ſanè reflectitur, & circuli modo à ſe procedens, in ſeſe recurrere cenſetur, illis vſus eſt verbis.

De Pythagoreorum ſententia mentẽ animæ eſſe caput.

Verum de hoc, quoniam ad ſuperiorem pertinet artificem, in præſentia tantum ſit dictum. Proſequitur philoſophus poſtea Democritum taxãs, quòd neceſſe ſcilicet omnibus animalibus mortis cauſam non expreſſerit: quæ fortaſſe illi non conueniebat loco. non enim omnia in omnibus ſunt inculcanda: niſi forte de morte etiam & vita pertractari in illis cõmentarijs fuerat cõſtitutum: quos quia non vidimus, iſtuc in pręſentia indiſcuſſum relinquimus.

Cur animã ex ſphæricis cõſtare atomis dixerit Democritus.

In litera autẽ vbi dicitur, ſed per naturã quidem ſenectute, præter naturã autẽ violẽtia: id opinor ſignare vult philoſophus, ꝙ mors quidem illa quæ ſenio accidit, naturalis conſumptione humidi,

De naturali & violenta morte.

innatiq; caloris extinctu, naturalis ſanè eſt, quoniã naturę in animali fatiſcẽtis & defectę eſt termin⁹. illa vero quæ vi aliqua accidit, id eſt in iuuenili aut conſiſtenti ætate (vt iuuentutem hic ſenectuti opponamus, ſicut præter naturam illi quod eſt per naturam) præter naturam eſſe cenſetur. non enim naturalibus prouenire videtur cauſis, ſed extraneis quibuſdam naturam vi opprimentibus, eiuſq; tenoris ſeriem ceu extenſum quendam funiculum proſcindentibus. Quo etiam in loco vniuerſi violentæ mortis modi ſunt intelligendi, qui ſanè omnes præter conſtitutas naturæ leges prouenire cenſentur. Oportebat igitur, inquit, illum dicere quam ob cauſam aliquando quidem in extrema animalis ſenectute accidit mors, aliquando autem in creſcẽtibus ætatis annis, aut in conſiſtentibus. Vtrũq; enim non parum ſæpe videre contingit: neutrum vero ſemper. Addere præterea debebat, vtrum ne mortis ipſius cauſa extrinſecus reperiretur, an intrinſecus eſſet reperta. Neq; etiam, inquit, attuliſſe videtur Democritus conuenientem & aptam quandam de reſpirãdi principio cauſam, vtrum ne internum id eſſet, an externum. Neq; enim ea, inquit, quæ deforis eſt mens, auxilium ſeruat, id eſt neq; anima & mens quæ extrinſecus in aëre reperiuntur, illa videlicet ſphærica corpuſcula, auxilium ſeruat, id eſt cauſæ ſunt cur animalia reſpirent: ſed reſpirandi principium ſanè eſt internum, connati ſcilicet conſeruatio caloris, eiuſq; ad temperamentum deductio, nulla continentis vi indigens: quod etiã (vt diximus) Democritici non minus proferre poſſent, internum ſcilicet eſſe reſpirationis principiũ ſphæricas illas atomos quæ animalibus vitam præſtare cenſentur: ad quod tamen nihil prohibere continentis etiam accedere (vt dictum eſt) exprimentem illam vim. Abſurdum præterea eſt, inquit, & inconueniens, ipſum cõtinens ſimul exprimere, & id quod ingreditur dilatare. ceu idem dicere velit oppoſitorum eſſe cauſam. Si enim ſphæricæ illæ atomi ignitæ ſimul cum aëre nos ambiente exiſtunt, vt ille voluit: abſurdum certe eſſe videtur extrinſecus quidem exiſtentes cum aëre infrigidare & adſtringere corpora: cum eodem autem ingreſſas aëre calfacere & dilatare. Hoc enim modo vnius & eiuſdem rei oppoſita & contraria nimirum eſſent opera. Probabilis ſanè iſthæc, ſed non eſt neceſſaria ratio. eadem enim res non eodem ſe habẽs modo, cõtraria certe opera efficere poteſt. Idem enim qui refrigerat & adſtringit aër, ſi quapiam alterationis cauſa calidus efficiatur, illa proculdubio quæ prius gelu adſtrinxerat, reſoluet & excalfaciet corpora. quod cum alijs in multis, tum nihilo ſecius in præſenti ſpeculationis exemplo animaduertere cõtingit. Sphærica nanq; illa & calida corpuſcula in copioſa quidem frigidi aëris præſentia à contrario veluti præpedita & hebeſcentia conſtringere cum illo corpora & compingere poſſunt: quæ tamen ingreſſa, & ignitorum ſui generis atomorum appulſu roborata & confortata, tum ſecum ingreſſum excalfacere valent aërem: tum etiam circumiecta dilatare & diducere poſſunt loca. Calidi enim ſuapte vi eſt dilatare.

Eandem rem nõ eodẽ ſe habẽtem modo contraria efficere.

VErum ſi quæ prius dicta ſunt, vera eſſe exiſtimare oportet, & non omnia ſpirare animalia, non de omni ſanè interitu hanc adductam fuiſſe cauſam exiſtimandum eſt, ſed in ijs ſolum quæ ſpirant: quanquam neq; de ijs ipſis recte. Palàm autem eſt ex ijs quæ accidunt, & ex huiuſmodi quorum vſum habemus omnes. In caloribus enim excalfacti magis, ſpiratione indigemus magis, crebriuſq; omnes ſpiramus. Cum autem circunfuſus frigidus fuerit aër, corpuſque adſtrinxerit & compinxerit, ſpiritum diſtineri contingit. Atqui tunc oportebat eum qui deforis illabitur, extruſionem prohibere. Nũc autem fit contrarium. Nam quotiens non expirantibus copioſus calor ſeſe collegerit, totiens ſpirationis indigent opera. Neceſſarium nanq; eſt inſpirantes reſpirare: æſtuantes autem refrigerationis cauſa crebro reſpirant, quando, quod in prouerbio, facit ignis ad ignem.

ALijs etiã rationũ euidẽtijs hoc in textu contra Democritum inſtat philoſophus. Quoniã enim dixit ille eouſq; perdurare & viuere animalia, quouſq; reſpirare poſſent, mortemq; illico repręſentari illis quando eo deficerent ab opere: iccirco hic dicit ipſe non de omnium morte & interitu animalium hanc ſufficienter adductam eſſe cauſam. ſiquidem ea quæ retro de ſpirandi dicta ſunt opere, recte vereq; fuere prolata: animalia ſcilicet ſolummodo reſpirare halitũq; trahere illa quæ pulmonem haberent, cætera vero illo carentia viſcere haudquaquam reſpirare. quo enim illa interirent modo, à Democrito nullam redditam fuiſſe cauſam. Cæterũ cum ipſe ſit qui retro dixerat Democritum in eorũ cenſeri numero, qui omnia reſpirare exiſtimauerunt animalia, nihil ſanè eſt quòd hac illum ratione in præſentia reprehendere contendat. Quam certe rem animaduertens (vt opinor)

Pro Democrito.

philoſophus,cum in hoc aduerſarium(quod aiunt)perſtrinxerit potius quàm confecerit, alia rurſus illum aggreditur via,dicitq; in ijs etiam quæ manifeſte reſpirant animalibus, non rectam eum neq; veram reſpirationis attuliſſe cauſam,ex ijs quæ palàm accidunt, vſuq; & experientia deprehenduntur,ratione ſumpta.Si enim eius rei gratia ſphærica illa quæ animalibus inſunt corpuſcula,eiſq; vitã ſanè & motum præſtant, eiaculantur & exeunt, quoniam ab extrinſeci frigiditate continentis adſtringuntur & condenſantur corpora,& iccirco vt illorũ inhibeatur egreſſio,ſpiratione tunc indigẽt animalia:oportebat profecto in caloribus & æſtu aut nõ reſpirare omnino, aut non crebro id facere animalia.non enim adſtringũtur denſanturq; tunc corpora:quàobrem neq; ſphęricæ illæ extrudũtur eiaculanturq; atomi:quæ cum nõ exeunt,nullam ſanè reſpirandi efficiunt indigentiam. Verum alio ſe res habere videtur modo. In æſtuoſis nanq; caloribus ſenſu percipitur crebra magnaq; indigere reſpiratione animalia:quæ alioquin algenti anni tempore minus reſpirare, & diutius anhelitum cõtinere poſſunt.Cõtrario igitur hoc accidere videtur modo,quàm quo Democritus voluit.ille etenim reſpirandi eſſe dixerat neceſſitatem propter ſphæricorum exitum atomorum, illorumq; extruſionẽ à corpore:quæ nulla profecto in feruoribus maximis iure à cõtinentis eſſe debet natura: & alioquin cum propter caliditatis indigentiam atomorum abſceſſu neceſſariã eſſe reſpirationẽ dicere videatur Democritus,oppoſitũ certe æſtatibus cõtingere cernitur magis,reſpirationis ſcilicet maiorem tunc animalibus adeſſe indigentiam ob caloris vehementiam,quàm propter remiſſionem & paucitatem. Cum enim ſuppreſſo anhelitu multum fuerit cógregatum intrinſecus calidum,tunc profecto & maiori & crebriori reſpirationis indigemus auxilio.quod etiam vel inde manifeſte apparere poteſt. Feruido nãq; æſtatis tempore excalfacti,quando(vt in prouerbio eſt)ignis igni additur,exterior ſcilicet æſtus interno calori,profunde ſanè & crebro anhelo pectore reſpiramus,feruentis nimirum caliditatis remedium refrigeriumq; quæritantes. Hæc ipſe. qui profecto certiſſimus rationis videri poteſt modus,cum ſenſus teſtimonio vtatur,quem certe hac in re ſuffragatorem aſſertorẽq; præſentem habere videtur.Cęterum quoniam Democritum ſemel agere cœpi,illiuſq; tutari ſentẽtiam ſum aggreſſus,huic etiam rationi pro mentis noſtræ captu reſpondere tentandum. Dicamus igitur in primis aerem extrinſecus poſitum, & omnia complectentem, ſiue caleat,ſeu frigidus ſit,in omni temporis conſtitutione animalium ſemper adſtringere corpora,illaq; certe comprimere.Semper enim contrarij ratione in illa agit,illorumq; comparatione frigidus ſanè eſſe cẽſetur. Cui certe rei teſtimonio eſſe poteſt quanuis calidus & feruens balnearum aer,in quo diutius commorantur & reſpirant homines. Animaduertendũ præterea eſſe ducimus ꝙ ad omnẽ expreſſionis extruſioniſq; modũ,nõ ſolũ exprimentis extrudentiſq; conſyderari debet vis,ſed rei etiã expreſſæ obedientia vel inobediẽtia:ſiue obſequium vel reſiſtentia:ſeu aptitudo,vel ineptitudo.Si enim illius quod exprimi extrudiq; debet,maior fuerit inobedientia vt exprimi extrudiq; poſſit, quàm exprimentis fuerint vires, tunc profecto aut nulla,aut certe parua fiet expreſſio.Omnis enim vis & omnis potentia à maiori ſanè proportione ſuper illius in quod agit reſiſtentiam,agere ſanè cenſetur. His ita conſtitutis,pro reſponſione ad philoſophi rationem ſubiungimus,quòd hyemis quidem tempore algente cælo licet valida calẽtium atomorum à circumiecta frigiditate fiat expreſſio,non tamen illorum vehemens fit extruſio, & multus exitus,quoniam per antiperiſtaſin contrarium fugientes & declinãtes validum, compinguntur certe illæ & vnitæ perſtãt,neq; extrudi faciliter & eiaculari poſſunt.Vnita enim virtus(vt omnes phyſicorum clamant ſcholæ)maior & validior eſt ſeipſa diſperſa & diſtracta. Huiuſce autem rei vel euidens ſignum eſt tum iuges puteorum aquæ eo incaleſcentes tempore,tum ſubterranei tepentes ſpecus:quoniam in vtriſq; ea temporis conſtitutione contrarij vim fugiens caliditas conſtipatur & vnitur,neq; de facili vinci ſuperarique poteſt. Ignitæ igitur illæ & ſphæricæ atomi quæ intrinſecus animalis corpus viuificant & mouent,quanuis à circunſtanti frigiditate hyemali tempore valenter extrudantur & exprimantur,non parent tamen,neq; multæ exeunt ob dictam cauſam: & icciroo exteriorum non multum indigent auxilio. Nõ magnæ igitur,neq; crebræ hyemis tempore in animalibus fiunt reſpirationes:quas certe contrario fieri modo in æſtatis feruoribus cernimus,quoniam cum corpora tunc etiam adſtringat(vt diximus)& exprimat frigidus illorum reſpectu aër, diſſipatæ nimirum atomi illæ,velociterque commotæ,nullo negotio extrudentis exprimentiſque ſentiunt vim, & exeunt: quamobrem vehementiori tunc & crebriori reſpirationis animalia indigent auxilio. Et hoc(vt arbitror)reſpondendi modo neque ſenſus perſpicua negatur euidentia,neque Democriti penitus labefactatur opinio.Verum de ijs æſtimet quiſque vt libuerit.nam mihi propoſitum eſt omnia æqui boniq; facere.

Efficax cõtra Democritum ratio.

Pro Democrito.

Aërẽ ſemper comparatione corporum frigidi vicẽ præſtare.

Omnem potentiã à maiori agere proportione.

Contrariũ per antiperiſtaſin à contrario valentius fieri.

QVæ autem in Timæo ſcripta eſt circumpulſio, de alijs ſanè nihil conſtituit animalibus quonam modo in illis calidi ſit conſeruatio,vtrum eodem modo,an aliam ob cauſam.Si enim ſolis ineſt terreſtribus ſpiratio,dicenda erat cauſa cur ſolis. Sin etiam alijs, diuerſo ſanè modo de eo quoq; determinandum erat, ſiquidem omnia reſpirare

poſſunt. Præterea etiam commentitius cauſæ illius eſt modus, quoniam per egreſſum caloris ore factum circuniectum inquit aërem impulſum in eundem ferri & incidere locum per raros carnium meatus vnde internum exierat calidum, quoniam nihil eſt inane, per illam quam ad ſe inuicem agunt antiperiſtaſin. Excalfactum autem rurſum per eundem egredi locum, & intro per os circumpellerere aërem qui calidus inde exierat. & hoc continuò cum ſpirantes, tum exſpirantes facere.

POſt Anaxagoræ, Diogenis, Democritiq; de reſpiratione enarratas exploſaſq; ſententias, de hac ipſa re Timæi Platoniſq; placita recenſet philoſophus, vt ipſa ſuo more reprehendat & dãnet, quò maior opinioni propriæ poſthac adducendæ adſtruatur aſſenſus. A principio autẽ ipſius literæ inſufficientiæ ſtatim Platonem damnat, qui ſolum in ijs quæ in confeſſo reſpirant animalibus, ſpirandi reddiderit cauſam, alijs ſanè prætermiſſis, de quibus vtrum ſpirent necne, & ſi ſpirant, vtrũ eodem ſpirent modo, an alio: & ſi non ſpirant, quonam modo in illis connati fit conſeruatio caloris: nihil ſanè ab illo, cum id non minus fieri oporteret, memoriæ proditũ fuiſſe legitur. Quibus profecto ſi quiſpiã occurreret dicens voluiſſe Platonẽ exſpirare & reſpirare animalia ſolum illa quę pulmones habent, quæ nimirum eo quo homines reſpirant modo: alia vero quæ non reſpirant, innato ſuccurrere calori eo quo ipſe cenſet modo eadem illa ſibi ipſis ſufficere: profecto nulla in Platonis opinione dictisve hac de re videbitur eſſe inſufficientia & defectus, nihilq; vere iudicari poterit à viro illo fuiſſe prætermiſſum, quod ad exactam illius ſententiæ & dictorum faciat veritatem: quam rem (vt aliâs ſemper fecimus) illorum relinquimus iudicio excutiendam examinandamq; qui nulli addicti ſectæ, illam ſcienter libereq; perpendere & diiudicare poſſunt. Poſt quæ dicta philoſophus de reſpirandi opere Platonis ex Timæo (vt diximus) refert ſentẽtiam: quam non erit fortaſſe malum ſi prius Platonis ipſius agnoſcamus prolatam verbis, quæ alioquin Ariſtotelis breuitati eadẽ de re hoc in textu præclare ſuffragari poterunt. Sunt autem Marſilio Ficino interprete hoc maxime ſe habentia modo.

Pro Platone.

Platonis ex Timæo.

Sed videamus iterum quibus cauſis reſpiratio hunc in modum quem nunc cernimus, fuerit inſtituta. Cuius quidem rei talis erit conſideratio: Quoniam vacuum nuſquam eſt quo quicquam eorum quæ perferuntur, ingredi queat: ſpiritus autem è nobis euolat: cuiuis certe conſtat non in vacuum quidem hunc ſpiritum euolare, ſed proximum ſibi è ſua ſede depellere: depulſum rurſus illum, proximum ſibi ſemper extrudere: ac ſecundum neceſſitatem huiuſmodi quicquid in ſedem illam repercutitur atq; impellitur vnde excluſus eſt halitus, ingreſſum illuc, replenſq;, halitum ipſum ſubſequi: idq; totum ſimul reuolutione quadã, quia nuſquam ſit vacuum, fieri. Quamobrem cum pectus pulmoneſq; ſpiritum efflauerint, mox aëre corpori circunfuſo meatus corporis penetrante replentur: ac rurſus euolãs à corpore aër, & emiſſus anhelitus, inſpirationẽ intro retrahi cogit per oris nariumque meatus. Cauſam vero quæ ijs principium dat, huiuſmodi ponimus. Omne vniuerſi huius animal in venis & ſanguine calorem quaſi fontem ignis aliquem poſſidet: idq; reti ſagenæ comparauimus per medium extenſum, totumq; ex igne contextum, cum exteriora omnia ex aëre ſint. Calorem ſanè putandum eſt natura ſua in regionem ſuam extra ad id quod ſibi cognatum eſt emanare. Cum vero diſcurſiones duæ ſint, vna per corpus extra, altera rurſus per os ac nares, cum anhelitus ad alia impetum facit deruditq;, alia contrà retrahit atq; repercutit. Quod autem retractum eſt, in ignem incurrens, caleſcit: quod exhalauit, friget. Dum ergo caliditas permutatur: & quæ alio tranſitu vtuntur, caleſcunt: ac rurſus quod feruet, ad naturam ſuã emigrat, & hac emigratione alia in aliud iter repercutit, rurſuſq; hæc idem perpetiuntur aguntque ſemper. Certe anhelitus hic circulo quodam hinc atq; illinc iugiter fluctuans, exſpirationem & inſpirationem continet. Hæc Plato. Ex quibus manifeſte vult reſpirationem in animalibus non ſolum per os & nares fieri, ſed ab vniuerſo etiam corpore ob raritatem (vt inquit) carnium meatus & poros vndiq; in ſe habentium. Cũ enim pro confeſſo accipiat (quod elegãtiores ferè omnes voluere philoſophi) nullam vacui eſſe naturam, ſed omnia ſemper corporum aliquorum plena reperiri, ſic opinionem corroborat & confirmat ſuam. Dicit enim quòd quando ex ore & naribus per exſpiratiouem aër exierit calidus, vt cognatum ſcilicet ſibi aërem, conuenientemq; petat locum, proximum ſanè extrinſecus propellit aërem. non enim vacuum quippiam eſt quod occupet, & in quod ingrediatur. ille autem extrinſecus impulſus aër, alium certe ſibi contiguũ eodem rationis impellit modo, qui rurſus illi loco cedens, coniunctumq; propellens & impetens animalis corpus, illiuſq; ingreſſus carnes latentibus peruias meatibus, quo tẽpore reſpiratio per corpus & illius carnes fieri cenſetur, iugi curſu tenorem conſeruans ſuum, locum nimirum petit illum ex quo exſpiratus ex ore & naribus abſceſſerat aër, illumque replet, ne vacui quippiam relinquatur. Ibi autem valenter excalfactus, Euripi retrocedens more, & cognatũ petens aërem in corporis meatibus exiſtentem, illum ſanè impellit, qui alium ſibi contiguum impetit, cumq; extra corpus per latentes extrudit meatus: non alio ſanè modo ſimilitudinis modo, quàm quæ in aquæductus fiſtulis

Reſpirandi modus de Platon is ſententia.

aquæ portio quædam præcedentem quidem impellit portiunculam,à ſubſequenti vero propellitur, quoad ordine quæq; ſuo à fiſtulæ exeant tubo,& in aërem eiaculentur apertum. Et iſta nimirum exſpiratio eſſe cenſetur quæ per corporis latentes meatus de Platonis ſententia in ipſis fit animalibus. Porrò is de corpore exiens calidus aër extrinſecum impellens aërem ,illum certe loco mouet, qui alium impellens,eum ſanè in patentes oris nariumq; meatus ingredi cogit,& ad locum deuenire illũ vnde expiratus per corporis(vt diximus)meatus aër prius abſceſſerat.Et hæc nimirum reſpiratio eſt illa quæ per os & nares fieri animaduertitur.Is autem poſtmodum excalfactus loco vbi ignei caloris eſt fomes,cognatumq; ſibi rurſus petens aërem,per os(vt dictum eſt)& nares retrocedens extra fertur,vicinumque impellens aërem in cauſa certe eſt cur inſpiratio poſthac per corpus illiuſque carnes eo quo diximus fiat modo:ſicque circulari quodam proceſſus ordine & via reſpirationum expirationumq; in animalibus ſupradicti fiunt modi. Cum enim per os nareſq; reſpirent animalia,per latentes nimirum corporis tunc meatus eadem exſpirare cenſentur.Cum vero per meatus reſpirant illos, per os certe & nares tunc expirare viſuntur. Pro quo animaduertendũ ſanè eſſe cenſeo ꝙ huius aſſertores dogmatis nõ habent cõcedere ꝙ omne quod inſpiratur ſiue reſpiratur,(idem enim per vtrunq; intelligo vocabulum)penitus exſpiratur,ſed id omne quod excaleſcit.Caleſcit autem non vniuerſum ſimul,ſed per partes:vt cum ex aqua in aërem fit trãſmutatio,non tota ſimul in aërem vertitur aqua, ſed per partes id ſanè accidere videtur.Similis igitur proportionis eſt modus cum ingreditur aër intercedente reſpiratione.non enim totus ſimul incaleſcit , ſed per partes,quæ conuenientem(vt diximus)petentes locum , illico contiguas ſibi impellunt partes,quæ ſtatim exeunt ſimul cum impellẽte,mouentq; & loco(vt diximus)pellunt extrinſecum aërem:ex quo in aduerſa animalis parte fit reſpiratio.Et hic profecto eſt Platonis Academicorumq; de reſpirandi ratione clariſſimus (vt opinor) modus:ex quo Ariſtotelica hac de re verba quæ breuitatis cauſa obſcura fortaſſe videri poterant,tardo etiã cuiq; & hebeti manifeſtiſſima ſanè fient:quamuis in tanta compendij breuitate nihil(vt arbitror)clarius,nihil elegantius enunciari exprimiq; potuit. Quicquid enim hac de re lacteum eloquentiæ Platonicæ flumen pluribus deſcripſit verbis,id ſanè totum non minus perſpicue quàm eleganter Ariſtotelica mirifice expreſſit breuitas.

COntingit autem ſic opinantibus prius inſpirationem fieri quàm exſpirationem . Signum autem , quoniam vtraq; res penes ſeſe viciſſim peragitur.Moriẽtes autem exſpirant : quamobrem neceſſe eſt principium eſſe inſpirationem . Præterea cuius rei gratia iſthæc animalibus contingant,inſpirare inquam,& exſpirare , nihil ſanè dixerũt qui hoc aſſerunt modo : ſed tanquam de re quadam quæ temere fiat, loquuntur. Atqui iſthæc cum vitæ,tum mortis dominari animaduertimus. Cum enim ſpirare nequeunt quæcunq; ſpirant,ea tunc interire contingit. Quinetiam abſurdum eſt,calidi quidem per os cum exitum , tum ingreſſum nos non latere : ſpiritus autem in pectus ingreſſum,eiuſdemq; rurſus excalfacti egreſſum,nos latere . Abſurdum quinetiam reſpirationem calidi eſſe ingreſſum : quandoquidem contrarium apparet . Quod enim exſpiratur,calidum ſanè eſt.quod inſpiratur vero, frigidum. At cum fuerit calidum , anhelantes reſpirant.quoniam enim id quod ingreditur,non ſufficienter refrigerat,crebro ſpiritum trahere contingit.

EXpoſita Timæi Platoniſq; de reſpirandi modo ſententia , hoc in textu philoſophus quatuor contra illam inſtat rationibus,quarum prima eſt quòd ex illorum dicẽdi ſerie & modo,in animalium genere quæ huiuſmodi naturæ vtuntur opere, prior ſanè inſpiratio eſt ipſa expiratione:quod eſt ac ſi diceret inſpirationem quidem eſſe cauſam,cauſatum vero & effectum exſpirationẽ. Dixerunt enim(vt vidimus)quòd exſpiratus per os & nares calidus aër , extrinſecus poſitum propellebat aërem,qui impulſus ſibi contiguum loco dimouebat:iſq; rurſus per latentes corporis ingrediens meatus,ne quid daretur vacui,ad ſedem illam properabat vnde egreſſus ille per os & nares aër abſceſſerat.Manifeſtum enim eſt quòd niſi aër ille prius ingreſſus fuiſſet,& ad eum inſpiratus locum vnde poſtea excalfactus,& contiguum propellens aërem,ſimul cum illo egreditur , perueniſſet, nunquam profecto exſpiraret animal.Exſpirationis igitur cauſa eſt inſpiratio . Cum autem cauſa prior eſſe cenſeatur effectu,inſpirationem certe priorem exſpiratione eſſe ſumma eſt neceſſitas. Quod alia

Prima ratio cõtra Timæũ & Platonem.

etiam rationis probat via, morientes inquiens vltimum exſpirare. Si enim vltimo exſpirant, palàm certe eſt quòd inſpiratum pauloante exſpirant aërem, qui exſpiratum vltimo expulit calidum: quo ſanè expulſo amplius non exſpirant animalia, quoniam iam vita functa inſpirare amplius nequeunt. Exſpirationis igitur hoc modo cauſa ipſa videtur eſſe inſpiratio: & ſic exſpiratione nimirum (vt diximus) de illorum ſententia prior eſt inſpiratio. Id autem falſum & erroneum merito eſſe cenſetur, cum huiuſmodi iuxta ſeſe viciſſim fiant, id eſt cum huiuſmodi viciſſim ſibi ipſis ſint cauſæ: quæ profecto certiſſimę veritatis videtur eſſe ratio. Tam enim inſpiratio exſpirationis eſt cauſa, quàm exſpiratio inſpirationis.

Pro Timæo & Platone.

Verum nihil Timæum Platonemq; (vt opinor) huiuſmodi reprehenſionis tangit modus. Voluere nanq; (vt vidimus) viri illi in eo naturæ opere hæc ſe inuicem conſequi & pręcedere, circulumq; effici quendam cum exſpirantis tum inſpirantis naturæ, quoniam vtrunq; id opus alterius reſpectu & cauſa eſt & cauſatũ. Sicut enim in circuli reuoluto orbe nulla prior & poſterior recte dicitur eſſe pars, ſed quacunq; accepta parte, prior profecto illa & poſterior merito eſſe exiſtimatur: ita in ipſo reſpirationis gyro inſpiratio cum prior tum poſterior exſpiratione iure dici poteſt. Quod ſanè viri illi cum manifeſte intellexiſſe videntur, tum verbis etiam clare expreſſiſſe circuli ſimilitudine adducta.

Secunda ratio cõtra Timæũ & Platonem.

Quoniam autem ab exſpirato aëre calido opinionis ſuæ modum oſtendere cœperunt, icćirco Ariſtoteli anſam dediſſe videntur ad argumentandum videlicet ex illorum apparere verbis inſpirationem exſpiratione eſſe priorem. Secundam poſtea ſubiungit rationem philoſophus illorum planè inſufficientiam taxans qui de reſpiratione eo loquuti ſunt modo, quoniam finalem, inquit, illius reticuerunt cauſam, neq; expreſſerunt cuiuſnam rei gratia animalibus quæ eo vtũtur opere, iſtuc prouida circũſcripſit natura, ſed de illo ceu de vulgari quopiã accidente quod temere fiat, verba fecerunt, qualia pleraq; in animalium viſuntur genere nullius gratia finis effecta, ſed materiæ neceſſitatem conſequentia. Atqui, inquit, iſthæc animaduertimus opera inter ea quæ principem obtinent locum, connumerari, vitæque in ſe cauſam mortiſque continere. ſiquidem reſpirantia animalia eouſq; viuere conſpiciuntur, quouſq; reſpirare poſſunt. Cum autem id efficere nequeũt, manifeſte ſanè intereunt & corrumpuntur.

Pro Timæo & Platone.

Hæc philoſophus. Cæterum iſthæc manifeſta videtur eſſe calumnia haudquaquã iure contra viros illos compoſita. Reſpirationem enim illorũ vterq; voluit eſſe ad internum refrigerandum temperandumque calorem, & illius rei gratia à natura conſtitutam, & animalium generi traditam. nihilq; profecto hac in re ab illius diſcrepare videntur ſententia. Quod clare ſanè ex Platonis verbis perſpicere licet, vbi de hominis illiuſque partium fabrica à nouitijs conſtituta conflataq; dijs in Timæo loquitur ſuo. Poſt enim præclaros illos de corde ſermones, de pulmonis differens natura, hæc ad verbum ſcribit. Auxilium cordi machinati dij pulmonis ideam inſeruerũt, fiſtulas in ſe habentem, & veluti ſpongiã perforatam, vt ſpiritum & potum ſuſcipiens & refrigerãs, illi reſpirationem facultatemq; feruoris tempore præbeat: quamobrem arterię canales ad pulmonem diuiſerunt, ipſumq; circa cor conſtituerunt. Hæc Plato: ex quibus vel cæco (vt aiunt) eſt manifeſtum illum cum Pythagorico voluiſſe Timæo reſpirationis finem caloris innati temperamentum & conſeruationẽ eſſe: quod cũ Academici & Peripatetici omnes, tum elegãtiores poſtea phyſici & medici voluerunt.

Tertia ratio contra eoſdẽ.

Tertia poſt prædictas adducitur ratio, quæ perſpicuitate ſua, nullo ſanè explicationis indiget auxilio. Ait enim inconueniens quidem eſſe & abſurdum inſpirationem & expirationẽ quæ per os & nares fiunt, ſenſu deprehendi poſſe: illas autem quæ per reliquos corporis procedunt meatus, nos planè latere. Inſpiratus etenim & exſpiratus per os & nares viſitur aër, hyberno maxime tempore, cum circunſtans nos frigida & craſſa aëris eſt conſtitutio: quod tamen nulli temporis qualitate in ijs quæ toto corpore fiunt exſpirationibus & inſpirationibus animaduertere licet. Latet enim nos, inquit, ſpiritus ad pectus ingreſſio. cui ſanè ſubaudiendum eſt literæ, per occultos ſcilicet corporis meatus. & illius rurſum excalfacti egreſſio.

Pro eiſdem reſponſio.

Quę res (vt arbitror) tantum abeſt vt inconueniens ſit & abſurda, vt vera ſanè, &, ſi alia quæpiam, recte & naturaliter ſe habere videatur. per eos enim qui latiſſimi corporis ſunt meatus, ingreſſiones egreſſioneſq; aëris manifeſtas eſſe veriſimile eſt: quas itidem latere nos cum per minutos & ſenſum effugientes fiunt poros, non minus vero eſt conſentaneũ. nam fieri illas cum omnis phyſicorum medicorumq; conſentit natio, inſenſiles corporum concedentes halitus: tum ipſa etiam docet experientia, ſordes quaſdam cernens in membris, & roridas ſudoris humiditates per anguſtos latenteſq; corporis meatus continuo exeuntes.

Quarta ratio contra eoſdẽ.

Vltima autẽ præſentis literæ ratio quanto manifeſtior eſt verbis, tanto re ipſa inefficax magis cõtra Timæum & Platonem eſſe videtur. Dicit enim abſurdum & inconueniens eſſe aërem inſpirari calidum. quaſi illi concedere neceſſe habeant, illum qui per exſpirationem calidus exierit aër, rurſus vt eſt intus attrahi & inſpirari: idq; cõtrarium ipſi experientiæ eſſe aſſerit. Calidum enim, inquit, exſpiratur, & frigidũ inſpiratur, quoniã ſcilicet illius ad loca illa refrigeranda eſt neceſſitas. Quã rem ſignificanter profecto & admodum manifeſte declarat illius teſtimonio accidentis quod in feruidis anni temporibus circa reſpirandi opus fieri animaduertimus. Tunc enim feruore extrinſecus vrgẽte anhelantia reſpirant animalia. quod ſanè exponens vocabulum, crebro inquit tunc illa ſpiritum trahere. Id enim eſt anhelare. iſtuc autem illis iccirco accidere, quoniam cum circunfuſi conſtitutio aëris non ſufficienter refrigerare valeat, crebra tunc anhelitus frequentia, quod illi de qualitatis deficit natura, vt fieri poteſt, animalis indigentiæ repræſentatur.

Pro eiſdem reſponſio.

Cæterõ vt rei veritas proferatur, neq; Plato calidum vſquam ad reſpirãdum ingredi dixit aërem: neq; ex verbis illius aut Timęi, ſententiæq; modo, id ſanè conijci deduciue

poteſtham & reſpirationem ad interna refrigeranda loca neceſſariam eſſe voluerunt, & calidum exeuntem aërem nõ prius inſpirari quàm à compari extrinſecus frigeſcat, vterq; aſſeruit. Dixit enim in Timæo ſuo Plato (vt retro cognouimus) hac de re iſtuc ipſum, ſic ſcribens. Quod autem retractũ eſt, in ignem incurrens caleſcit: quod exhalauit, friget. & quæ ſequũtur. Ex quibus ſanè apparet quòd nullam calidi reſpirationem, vt illis imputatur, eſſe cenſuere Timæus & Plato.

VErum enimuero neq; alimenti gratia exiſtimandum eſt reſpirationem effici: quaſi à ſpiritu internus alatur ignis: & ſpirãte quidem animali tanquam igni fomitem ſubminiſtrari: alito autem igne exſpirationẽ fieri. Eadem enim rurſum ad hanc rationem afferemus, quæ ad priores attulimus. In alijs etenim animalibus iſtuc ipſum accidere oportebat, aut aliud ſanè quod huic proportione reſponderet. Omnia nanque vitalem habent calorem. Præterea calidum ex ſpiritu effici quonam oporteat modo, dicere, commento eſt ſimile. id enim ex alimento fieri cernimus magis. Contingit autẽ per id alimẽtum capere, & excrementũ eijcere: quod tamen in alijs fieri non videmus.

POſt Timęi Platoniſq; de reſpirandi modo & opere taxatas ſentẽtias, hoc in textu philoſophus quorundam, quos tamen de nomine non declarat, de reſpiratione recenſet ſententiam. Dixiſſe nanq; aſſerit illos ideo reſpirare animalia, vt internus ignis, connatum ſcilicet calidum, ſpiritu, id eſt inſpirato aere, aleretur, qui nimirum illi fomitis & pabuli eſt loco, & ceu ligna combuſtibiliſque materia ignita illi alimentum præbet. Cibi igitur vicem inſpiratum præſtare aerem voluerunt: exſpiratum vero ceu inutilem & incommodum factum pro excremento cenſeri, foraſq; eijci. Hæc illi, quicunq; fuere (nanq; huiuſmodi aſſertores dogmatis apud neminem memoriæ proditos legi) philoſophi ſententia de reſpirandi opere ſenſiſſe videntur. Nam quod recentiores dixere quidam, iſtuc etiã de Platonis eſſe opinione, illumq; hoc planè taxari in loco, haudquaquam verum eſſe arbitror. Nuſquam enim (quod ſciam) internum ignem ſpiritu ali dixit Plato: neq; reſpirationem ideo fieri, vt illi extrinſecus pabulũ ſuggeratur, qui (vt vidimus) ad cordis refrigerium, connatiq; caloris conſeruationem & temperamentum à natura machinatam fuiſſe reſpirationem affirmauit. Cui certe ſententiæ cum alia pleraq; illius indicio eſſe poſſunt, tum quæcunq; vir ille de calore & ſpiritu in Timæo ſuo memoriæ prodidit. quo in loco ſenſiſſe ſanè videtur, id quod elegantiores poſt eum phyſici & medici proculdubio voluerunt, caloris ſcilicet naturalis fomitem in cordis arce collocatum eſſe: vbi ſpiritus ipſe, id eſt ſanguineus quidam vapor, caloris opera ex tenuiſſimo procreatus ſanguine, illi coniũctus mira quadam naturæ efficacia vniuerſum permeat corpus: qui quoniam vitalis eſt, iugiq; & perpetuo cietur motu, per omnes penetrans meatus, calorem motione ſemper excitum, vitamq; ſecum defert, omnibuſq; impertit membris. Præterea quicquid in ſtomacho alimenti reperit, totum certe id extenuat & digerit, ſecumq; ad iecur trahit: quod in ſanguinem eo loci concoquens, illum poſtea ad venas arteriaſq; ſecum rapit, in quibus exactior ſanè quędam meliorq; ſanguinis fit coctura: qui poſtmodum ad vniuerſa tranſmittitur deriuaturque membra, quæ ſanè ſingula nutrit & augeſcere facit. Is autem feruens, & omnia viuificans ſpiritus, per omnes tranſire venas & arterias de Platonis ſententia cenſetur: & venas quidem craſſiore replere ſanguine, arterias autem ſubtiliore. Et quanuis vtrobique ſpiritus ſanguinis vehiculo inuehatur, in venis tamen ſanguinis plurimum, ſpiritus non adeo multum reperitur. Contrà in arterijs ſpiritus ſanè multus eſt, ſanguis vero exiguus. Cuius etiam aliam voluit diſtinctionis eſſe differentiam. Nanq; is qui in venis eſt ſpiritus, naturalis eſſe cenſetur: vitalis autem & animalis is certe eſt qui arteriarũ fiſtulas replet. Quamobrem prior quidem ille alit magis, & augeſcere facit: hic vero poſterior vitã motionemq; animalibus pręſtare non immerito exiſtimatur. Hæc ſunt quæ de calore & ſpiritu cum diuinus ipſe Plato, tum poſteriores Academici ſenſiſſe videntur. Ex quibus nullum interno calori alimentum, extrinſecum per reſpirationem inferre aërem, aut dictum aut intellectum animaduertere poſſumus. Aliorũ igitur quorundam (vt diximus) ſupra enarrata fuiſſe videtur opinio: contra quam tribus, ſed breuibus, rationum inuehitur inſtãtijs. Quarum prima (vt videtur) inſufficientiæ ſanè illos damnat, quoniã ijs quæ non reſpirant animalibus, ab illis dictus ſpirãdi quadrare non poteſt modus: qua de re nihil ſanè ab illis pertractatum exquiſitumq; fuiſſe videtur. Certum autem eſt (quod retro etiam fuit oſtenſum) animalia omnia interno quodam viuere calore. Eadem igitur contra iſtos certe afferri poſſunt, quæ contra Anaxagoram Diogenemq; fuere dubitata, de ijs ſcilicet quæ non reſpirant animalibus, quomodo internus illorum alatur calor, aut alio conſeruetur modo, qui certe illi proportione reſpondeat: quod quia non ex-

Inſpiratum aërẽ de quorundam ſententia naturalis caloris eſſe fomitẽ.

Platonis de naturali calore & ſpiritu ſententia.

Sanguinis differentia cum in venis tum in arterijs exiſtentis.

Prima ratio.

preſſerunt, inſufficiẽter profecto hac de re pertractaſſe merito exiſtimari poſſunt. Præterea, inquit, & eſt ſecunda contra illos ratio, commentitium ſanè, inquit, quiddam eſſe videtur, & fabularum deliramentis non abſimile, modum recenſere conari quo calidum ex ſpiritu generetur & fiat. Senſu enim percipimus ex ingeſtis in corpus ciborum alimentis, & recte decoctis, calidi naturam generari & conſeruari. Ex ijs nanq; digeſtis ſanguis efficitur, qui calidi ſubiectum, & (vt diximus) vehiculum eſſe cenſetur. Longe autem eſculẽtorum poculentorumq; compoſita natura ab aëris ſimplici diſtat eſſentia. Poſt quam rationem tertiam ſtatim ſubiungit in probationem ex operum naturæ ſimilitudine ſumptam. Accidere enim inquit ex huiuſmodi poſitione quiddam contrario ac rerum ipſa natura præſcripſit modo. In omni etenim animalium genere alia quidem cibos & potus recipiunt membra: alia vero excrementa ſuperfluenteſq; ciborum partes deijciunt & egerunt. Os enim in omnibus cibos & potus recipit: ſedis autem infima loca illorum excrementa expellunt, & amandare viſuntur. Ex illorum autem ſententia eadem corporis pars, id eſt os & nares, cum inſpiratum recipiunt aërem, id eſt calidi ipſius alimentum, tum exſpiratum emittunt, quod illius certe excrementum eſſe & ſuperfluum voluerunt: quæ res abſurda profecto eſſe videtur, rerumq; naturæ (vt diximus) contraria conſtitutioni & fabricæ. Cæterum quoniam ad illorum verba huiuſmodi adductæ fuiſſe apparent inſtãtiæ, ſi quidem per ali & nutriri internum calorem ab externo ſpiritu, id eſt aëre, conſeruari illum, & ad vitæ commodum aptumq; temperamentum deduci intellexerunt: non video quamobrem iure & merito hac in re reprehendi poſſint. Nam in ijs quæ non reſpirant animalibus, ſi id viri illi concederent, conuenienter ſatis reſpondere poſſent quòd licet aëre inſpirato connati caloris conſeruatio fieri non poſſit, extra tamen poſitus ille, & illorum tangens corpora (vt inferius ipſe dicet) ſufficiens ſatis remedium illius conſeruationi eſſe poteſt.

Secũda ratio.

Tertia ratio.

Diuerſas corporis partes operibus attribui diuerſis

Pro reſpõſione ad obiecta intellectus.

DE reſpiratione etiam mentionem facit Empedocles, ſed neque cuius gratia fiat, neque de omnibus palàm facit animalibus ſpirent illa, necne. De ea præterea quæ per nares fit reſpiratione verba faciẽs, de præcipua loqui reſpiratione arbitratur. Contingit etenim cum per arteriam ex pectore ſpirare, tum etiam per nares: ipſis autem ſine illa ſpirare non licet naribus. Et alioquin ea quæ per nares fit reſpiratione ſi priuentur animalia, nullum incurrunt detrimentum. Si vero hac quæ per arteriam fit orbentur, intereunt. Natura nanque non ex propoſito ea quæ per nares eſt ſpiratione ad nonnullorum animalium olfactum abutitur. Quamobrem odoratu quidem omnia ferè participant animalia. Omnibus autem idem non eſt ſenſiterium. De ipſis autem manifeſtius in alijs eſt pertractatum. Fieri autem aſſerit inſpirationem & exſpirationem, quoniam venæ ſunt quædam in quibus ſanguis quidem ineſt, non tamen plenæ ſunt ſanguine. Meatus autem in eum qui extrinſecus eſt habent aërem, corporis quidem partibus tenuiores, aëris vero ampliores. Proinde cum ſanguis cum ſurſum tum deorſum moueri naturam habeat: ſi quidem deorſum feratur, influere aërem, & inſpirationem fieri: ſurſum vero lato, foras effluere, exſpirationemq; fieri, eiuſmodi aſſimilans accidens clepſydris.

EMpedoclis Agrigentini ſententiam de reſpirandi modo, poſt enarratas aliorum opiniones hoc adducit in textu Ariſtoteles, illam ſatis accurate & prolixe recenſendo, eiuſq; intellectum explicando, quod in alijs non ita fecerat, quoniam (vt arbitror) cum verſibus Empedocles dogma cõſcripſiſſet ſuum, multa ſanè cum in verbis nouitas & inſolentia, tum in ſententijs obſcuritas, licentioſo ſcribendi ſtylo, reperiebatur, quæ certe aperire & explanare oportebat, vt illius de reſpirandi modo clare patere poſſet ſentẽtia. illius quinetiã poëtico (vt opinor) delectatus ingenio, præclara ad verbum hac de re conſcripta recenſet carmina, eorum (vt diximus) explicatione præmiſſa. Verum ante omnia illum (vt alios etiam fecerat) cum inſufficientiæ, tum falſitatis etiam damnare contẽdit. Et inſufficientiæ quidem, quoniam de reſpiratione verba faciens, finalem illius reticuerit cauſam,

quæ ſanè inter reliqua cauſarũ genera principalem obtinet locũ. Præterea quoniã dictis non expreſſerit ſuis vtrum ne omnia ſpirent animalia, aut ex illorũ genere quædam eſſe cenſeantur quæ inſpiratum non trahãt aërẽ: iſtuc enim de ſpirandi opere verba faciẽtem examinare certe & recẽſere oportebat. Et hæc profecto illius adſcribit inſufficiẽtiæ. Pro ſententiæ autẽ illius falſitate oſtendenda, alia ſanè aggreditur procedere via, aſſerens illũ cum de illa quæ per nares fit reſpiratione verba feciſſet, de principali ſe reſpirationis pertractaſſe modo exiſtimauiſſe: quod profecto falſum, & erroris plenũ eſt. Cum enim duo, inquit, reſpirãdi ſint meatus, nares ſcilicet, & illa quam tracheam vocant arteriã: principalior certe arteriæ eſt ſemita, quę ad pectus pulmoneſq; recta ducit: quàm narium via, per quã non niſi ab arteria emiſſus egreditur halitus, aut per eas intromiſſus arteriam ſtatim petit, vt inde ad caloris innati temperandã accedat ſuperfluẽtiam. Cũ igitur nares ſine arteria ſpirare nequeãt: illa autem abſq; narium adminiculo in id exire valeat opus: principalius profecto arteriæ q̃ narium ad id muneris exiſtimari debet obſequium. Et alioquin alia etiã via id ipſum palàm eſſe poteſt. Animalia etenim quæcunq; ſpirant, omnia obturato obſtruſoq; narium meatu pati videntur nihil, vtpote quæ arteria ſpiritum ſufficienter trahant, & inuicem reddant: quæ certe ſi quo obturetur caſu, aut arcte conſtringatur, eadem illico ſtrangulantur & intereunt, ceu reſpirationis princi pali intercepta & prærepta ſemita.

Duo reſpirãdi meatus, nares, & alpera arteria.

His contra Empedoclem adductis, obiter reſpirandi per nares vtilitatem & cõmodum à rerum natura quibuſdam conceſſum animalibus recenſet. Dicit enim naturam vltra eam quæ principalior eſt intentio, reſpiratione quæ per nares fit, ad odoratum etiam abuti quorundã animaliũ, in quibus ſcilicet odoratus ſemita carũculis quibuſdam obſtruitur, aut alia quapiam re obducitur & præpeditur, vt in hominibus eſt videre. In his igitur inſpiratus per nares aër id remouens obſtaculũ, odorabili ſpeciei, ſiue fumalis ſit illa euaporatio, ſiue immaterialius quippiã, patẽtes ſanè ad olfactus ſenſiterium præſtat acceſſus. Ad duo igitur nimirum natura, ea quæ per nares fit reſpiratione, vti videtur: ad melius ſcilicet citiuſq; refrigerãdum cordis principium, adiuncto ſibi arteriæ miniſterio: & in quibuſdã (vt diximus) animaliũ, ad remouẽda obſtacula, & obices dimouẽdos qui obiectu ſuo odoris ſpecies ad olfactus ſenſiteriũ peruenire non ſinũt. Et primum quidem principalis naturæ eſt intẽtio: ſecũdum vero ex ſuperfluenti quadam illius fit indulgentia, & ad bene eſſe: quod ſanè πάρεργον hic philoſophus appellat, id eſt præter principale intentum: quod in alijs etiam pleriſq; illã prouide facere animaduertimus. Linguæ nanq; inſtrumento (cuius mihi nunc obiter ſe offert exẽplum) cũ ad guſtatum natura vtitur, tum ad loquẽdum, & ad cordis arcana propalandũ.

Reſpiratione ad odoratum quædam animalia abuti.

Quid πάρεργον

Subdit poſtmodum philoſophus q́ omnia ferè odorãtur & olfaciũt animalia: omnibus autem idem nõ eſt ſenſiteriũ. Vbi de olfactus quidem ſenſu illud ferè adiunctũ eſſe videtur, vniuerſalitaſq; reſtrictior effecta, propter animalium quorũdam imperfectorum genera, quæ ſanè nullum habere vidẽtur olfactum: quales ſunt oſtreæ, & ex terreſtribus vermium genera, eiuſmodiq; nonnulla. Quòd autẽ non omnibus idem olfactus ſit ſenſiterium, ſed alijs quidem narium caruncula, alijs autem meatus quidã nullo anfractu recte peruij, nõnullis vero (vt inſectorũ generi) tranſuerſi membrana ſepti, dictum eſt cum in ijs quæ de ſenſu & ſenſili inſcribuntur cõmentarijs, tum in libris de animalium hiſtoria. His ita diſpoſitis & enarratis videamus Empedoclis de reſpirationis modo adductam ſentẽtiam, vt à philoſópho hoc adducitur in loco. Dicit enim reſpirationem & inſpirationem in animalibus icciro fieri, quoniã in illorum corporibus quædã ſunt venæ ſanguinem quidem in ſe continẽtes, non plenæ autẽ & redũdãtes. Porrò venas huiuſmodi meatus habere quoſdã dicit per vniuerſum corpus ad extrinſec⁹ circũfuſum aërem contẽdentes, qui corporis quidem partibus, id eſt ſanguine, (id enim in pręſentia per corporis intelligit partes) ſunt tenuiores & anguſtiores, vt inde ſcilicet exire & egredi nõ poſſit: aëre autẽ ipſo maiores & ampliores, vt facilè ſcilicet per illos ingredi & egredi poſſit. Cũ autẽ ſanguis calore videlicet & ſpiritu ſurſum & deorſum moueatur, illius profecto motione cum reſpirationẽ, tum inſpirationem fieri. Cum enim retrocedendo deorſum mouetur, vacuaque deſerit quæ prius occupauerat loca, per tenues illos meatus ad illa replenda circunfuſus ingreditur aër. Et hæc nimirum animalium reſpiratio eſſe cenſetur. Quando vero ſurſum fertur ſanguis, obſtantemque repellit aërem, illum certe nullo negotio foras extrudit & eijcit, idque naturæ opus, exſpirationis ſortitum eſt nomen.

Empedoclis de reſpiratione ſententia.

Quod ſanè clepſydræ ſimilitudine ſignificanter etiam & manifeſte declarat Empedocles. Eſt autem clepſydra vas quoddam quo irrigantur hortuli, oris quidem anguſti in extremo collo, quod protenſum habet, poſiti: fundi autem latioris, & foraminibus crebris peruij. Id ſi obturato ore, vel digitis compreſſo, in aquas mergatur, per ſubiecta foramina nihil prorſus aquæ admittit & recipit. Cum enim nulla penetrantium ſe inuicem corporum naturalis concedatur actio, aër certe ille quo nimirum plenum eſt vas, nullum ſanè aquæ præbet ingreſſum. Superne nanque obturato ore, exire non poteſt: & quo minus inferne per foramina exeat illa, aquarum obſtant obices. Perſtat igitur aëre plenum, vt erat prius quàm aquis immergeretur vas. Si vero illius aperiatur os, manuſque, aut quicquid illud obſtruebat, dimoueatur, exeunte ſtatim inde aëre per foramina inferne ingreditur aqua, vaſque illud cito replet: quę rurſus eo loci perſtat immota, neq; vſpiam exit, ſi quis obſtructo vaſis ore illud in aëre diutius contineat. Non enim per foramina deſcendit aqua, ne vacuus quiſpiam relinquatur locus: qui certe reſtaret, niſi egrediente aqua, aëris ſubintraret natura. Cum autem obturato ſuperne ingreſſu intrare nequeat, inferne autem obſtans illi reſiſtat aqua, cuius plenum eſt vas: nulla prof ecto circa vas fit mutatio, aquaq; perſtat plenum euſq;

Clepſydræ ſimilitudo.

quoad eius aperiatur os: quo ſanè facto, & aqua illico inferne deſcendit & defluit, & ad replenda quæ continuo euacuantur loca, per apertum os aër ingreditur. Simili igitur influxus & refluxus modo, ſanguinis qui in animaliũ reperitur venis, cum reſpirationem, tum exſpirationem fieri voluit Empedocles. Vt enim aqua in clepſydram illabente, egreditur aër: aëre autem immiſſo, exit aqua: ita ſanguine ſurſum in venis commoto, & illas replente, expellitur aër. quod in exſpiratione fieri animaduertitur. Deorſum autem illo lato, ſedeſq; quaſdam vacuas relinquente, ad illas ſanè replendas immiſſus vndiq; aër illabitur: quæ certe inſpiratio eſſe cenſetur. Et hæc profecto ſunt quæ philoſophus de Empedoclis opinione hoc recenſet in loco. Cęterũ quoniam ſtatim (vt diximus) illius ad verbum expreſſa hac de re ſubiungit carmina, quę inuertere, & verbum de verbo exprimere, ſeruatis cum elocutionis, tum ſententiarum figuris, necnon numeris, dicendive modis, difficile admodum, vel potius impoſſibile exiſtimauimus, hac prætermiſſa nunc re, & in finẽ mox dicẽdorum dilata, carmina prius ipſa ſoluto expreſſa orationis ſtylo, ſeruatis ijs quæ ſeruari poterunt, in præſentia recenſebimus, interlineareſq; gloſſulas conuenientibus apponemus locis, quæ ipſa ſolum explicabunt vocabula. nam illorum omnis ferè ſententia pro virili à nobis retro eſt explicata.

non plenæ, neq; redſidãtes ſanguine
Sic reſpirant omnia & exſpirant: cunctis ſanguipriuæ
venæ per corporis ſuperficiem
Carnium fiſtulæ extremum per corpus extendantur:
aĩalibus foraminibus venulis & fiſtulis
Et illis oribus crebris perforatæ ſunt ſulcis,
ſanguinem
Narium vltimæ longitudines per totum: vt clarum quidem
cohibeat aëri per bifidas nares
Occulat: ætheri vero facilè iter gemina diuidi via:
.i. receſſerit mollis
Inde quidem quando excitus tener fuerit ſanguis
id eſt aër .i. fluxione
Aether reboans deſcendet fluctu vehementi,
Quando autem reſilit, exſpirat rurſus: vt cum puella
.i. conflati, & malleo deducti
Clepſydris ludens bene deducti æris:
orificium
Quandoquidem ſuper fiſtulæ tranſitum pulchram imponens manum
.i. candidæ
In aquæ merſerit tenerum corpus argenteæ:
id eſt aqua
Non iam in vas imber ingreditur: ſed illum prohibet
Aëris moles intrinſecus incidens ad foramina crebra:
aëris ſcilicet
Donec adaperiat denſum fluxum: verum poſtea
id eſt aëre
Spiritu deficiente pulchra ingreditur aqua.
.i. vaſis ærei
Similique modo quando aqua quidem profundum habuerit æris,
id eſt orificio
Tranſitu obturato humana manu, ſiue meatu,
id eſt aër .i. aquam
Aether extrinſecus ingredi cupiens imbrem arcet
.i. foramina .i. meatus ſuperficiem
Circa portas reſonantis iſthmi extrema obtinens:
puella ſcilicet
Donec manu remittat: tunc rurſus contra quàm prius
Spiritu ingruente pulchra defluit aqua.
per latas vias .i. venas
Simili ferè modo tener ſanguis conturbatus per plateas
id eſt deorſum latus fuerit
Cum retrocedens irruerit ad intimum,
id eſt aër ingreditur ceu fluctus à ventis impulſus
Alter illico fluxus aduenit fluctu proruens:
.i. ſurſum latus fuerit ſanguis aër ſcilicet .i. ſimiliter .i. extra.
Cum autem exiluerit, rurſus exſpirat æquale retro.

Cęterũ quoniã Muſis nonnihil debere me fateor, quarũ à prima iuuenta ſacraria ingreſſus, ad hos vſq; annos illas & colui præcipue, & ſeuerioribus etiam ſtudijs eũ licitum fuit, ſemper coniunxi, Empedoclea carmina quæ animi gratia paulo pluribus verſibus latina aliquando feci, ijs quæ de reſpiratione dicta ſunt, apponere decreui: quod in alijs etiam feci: vt candidus inde lector non ſolum ſerijs noſtris iuuari, ſed iocis etiam oblectari poſſit. Hoc autem ſe habent modo.

Sic & reſpirant alterno animalia motu

Omnia,& exſpirant:ſic cunctis ſanguine caſſæ
Venæ extenduntur ſummum per corpus,& arctis
Sunt adeo ſulcis crebroq; foramine fiſſæ
Extremæ nares,vt clarum impune cruorem
Compeſcant:æther vero ſibi limite bino
Findat iter facilè,vt cum iam diſceſſerit intro
Ipſe tener ſanguis,neu detur inane,repente
Deſcendit reboans animoſis fluctibus aër.
Quando autem reſilit,vice rurſum exſpirat anhela:
Vt cum clepſydris fabricatis ære nitenti,
Colludens virgo cultus accommodat hortis
Penſilibus,pulchramq; manum ſuperindit hianti
Fiſtulæ,& in liquidis vndis vbi merſerit illam,
Non iam continuo fluxu ſubit imber:at ipſum
Aëris interior ad crebra foramina moles
Illabens prohibet,donec pandātur aperto
Ore viæ:demum tum deficiente viciſſim
Flamine,pulchra ſubit crepitanti murmure lympha.
Conſimiliq; modo ſedes humore profundas
Aëris habente,manu obſtructo candente meatu,
Indugredi cupiens æther extrinſecus imbrem
Arcet circa iſthmi portas reſonantis,& obſtat,
Cuncta extrema terens:donec laſciua remittat
Nympha manum:tunc rurſus aquæ contraria moles
Defluit è ſpiſſis redeunti flamine riuis.
Nempe modo ſimili per latas ſub cute venas
Ipſe tener ſanguis turbatus ad intima labens,
Cum retro irruerit,fluxus ſimul ingruit alter:
Alternoſq; ciet natura reciproca fluctus.
Cum vero exiluit ſanguis,ſimul aëra rurſum
Exſpirare retro parili ratione neceſſe eſt.

HAec de ſpirandi ratione dixit ille. Spirant autem(vt diximus) quæcunque id per arteriam manifeſte faciunt, per os ſimul & per nares. Quamobrem ſi de hac ſanè loquitur ſpiratione, neceſſario quærendum eſt quonam congruet modo dicta cauſæ ratio, quandoquidem contrarium videtur accidere. Attollentes enim locum perinde ac folles in ærarijs officinis reſpirant. Attollere autem calidum, vero eſt conſonum: necnon ſanguinem calidi obtinere locum. Deprimentes autem & conſtringentes,vt ibi folles exſpirant:niſi quòd ibi quidem non per idem aërem accipiunt,& rurſus reddunt,cum inſpirantibus per idem fiat.Si autem de ea quæ per nares tantum fit aſſerit, magnopere deceptus eſt. Reſpiratio enim non eſt narium propria, ſed per canalem eum qui iuxta guttur eſt, vbi extremum eſt palati, perforatis naribus procedit: atque partim ſpiritus hac, partim per os tum egreditur æque, tum ingreditur. Quæcunque igitur ab alijs de ſpiratione ſunt dicta,tales & tantas habent difficultates.

POſt adducta & enarrata Empedoclis carmina in quibus illius de reſpiratione ſententia cōtinetur,illam reprehēdere & damnare philoſophus aggreditur. Cum enim omnia,inquit,quæcūq; reſpirant,manifeſte per arteriā quam aſperā vocāt,reſpirare cernātur,per duos videlicet meatus,oris ſcilicet & nariū,ſi quidē Empedocles de hac loquitur reſpiratione,de qua certe loqui videtur: conueniens profecto eſt de illo quærere,quonam congruat modo reſpirationis ab illo deſcripta ratio, cauſæ quam carminibus deſcripſit ſuis,de retroceſſu ſcilicet ſanguinis ad venarū extrema loca,à quo

inſpirationem fieri ille dixerat: & de illius poſtea regreſſu ſuperficiem verſus, quo aërem expellebat ingreſſum, exſpirationēq; ſic fieri exiſtimabat. contrario enim iſtuc fieri animaduertitur modo in ijs quæ reſpirant animalibus: vt teſtimonio eſſe poſſunt clariſſima ſenſus iudicia: vbi manifeſto follium vtitur exemplo, quos in ærarijs officinis cum aërem attrahētes, tum illum per vices exſufflantes cōſpicimus. Vt enim eleuatis illis & ſurſum diductis manifeſta aëris fit ingreſſio, compreſſis autem & conſtrictis, illius fit egreſſio & exitus: ita in reſpirādi opere cum attollūtur pulmones, & ea quæ circa pectus ſunt loca, extrinſecus ſanè inſpiratur aër: compreſſis autem illis & cōſtrictis exſpiratur & expellitur. De Empedoclis autem (vt retro viſum eſt) ſententia contrario certe hæc res ſe habet modo. Compreſſio nanq;, quæ ſanè fit retrocedēte in venis ſanguine, inſpirationē efficit aëris. Eleuatio autē, & illius ad ſupera regreſſio, exſpirationē prius ingreſſi facit aëris. Illius igitur opiniones ſenſui refragari palàm eſt, cuius in eiuſmodi re efficaciſſimæ ſanè eſſe debent aſſertiones. Cauſam vero in reſpirationis opere pectoris & pulmonum eleuationis, calidum eſſe dicit ampliorem quęrēs locum, & illū facilè replens. Calidum autem in ſanguine eſſe, illiuſque loco ab Empedocle ſanguinem poni, veriſimile, & rationi conſentaneum eſſe dicit. Quadrare autem follium exemplum cum reſidentium tum elatorū pulmonum pectoriſve contrarijs illis motionibus quæ reſpirando fiunt, aſſerit in omnibus, in vno autem ſolummodo diſſentire: quoniam in follibus quidem non ex vna & eadem illorum parte ingredi & exire aër percipitur: ſed ingredi quidem per foramen illud quod in aſſere cōſpicitur inferne poſito: egredi autem & exſufflari per canalis fiſtulā quę anterius cernitur. In reſpirātibus autē animalibus idem operis vtriuſq; locus eſſe videtur, qui aſpera eſt arteria. Quamobrem non leuiter, inquit, errauit & deceptus eſt Empedocles, qui de ea quæ ſolū per nares fit reſpiratione eſt loquutus, cum alioquin illa quæ naribus fit, propria non ſit reſpiratio. non enim per venas procedit is qui per nares ingreditur aër, ſed per canalem eum qui iuxta guttur eſt. Canalem quidem (vt arbitror) totam

Epiglottis lingula.

appellās arteriā: guttur vero illius vocans extremitatē vbi lingula eſſe dicitur quā epiglottidē vocāt. Cui certe à natura id muneris eſt præſtitutum, vt in eſculentorum poculētorumq; ad ventrem deſcēſu, aſperæ arterię meatum occludat, ne à recta quippiam aberrans ſemita, & in illam delatum, paruo negotio animal ſtrangulet. Ad hanc autem vltimam arteriæ partem, palati nimirū pertingit extremitas, vbi ſanè interna narium ſunt foramina. Quod igitur nariū influit aut effluit meatibus, id vniuerſum cum ipſam petit arteriam, tum ab illa exit & egreditur: quæ ambobus (vt retro dictum eſt) fiunt meatibus, oris ſcilicet, & narium. In exſpirando nanq; inepti pars aëris per nares, pars autē per os exit. Similiq; modo in ipſa fit inſpiratione. His hoc modo dictis & oſtenſis, vniuerſa quę de priorū opinionibus philoſophorum hac in re ſunt pertractata, hoc claudit in loco, aſſerens oſtenſum à ſe eſſe & declaratum quot qualeſq; illorum de reſpiratione ſententias, difficultates conſequantur. Cæterum

Pro Empedocle.

vt Empedoclis dignitati aliquid à nobis etiam in præſentia tribuatur, aſſerimus, ſi ad vacui negandam intentionem, antiperiſtaſiſque naturam omnis habeatur ratio, qua pleraſque rerum naturæ cauſas non minus commode quàm ſubtiliter antiquiores perſcrutati ſunt phyſici: præterea ſi per ſanguinem in præſentia, cum calentē tum refrigeratum intellexerimus ſpiritum varijs pro alterationis modo excitum motionibus: per venas autem, & latentes audiuerimus & manifeſtos corporis meatus: nō multum (vt opinor) iſthæc Empedoclis opinio ab ijs quæ Anaxagoræ & Diogeni necnon Democrito adſcribuntur, diſtare videtur ſentētijs: eoq; rationis modo recte defendi tueriq; poteſt. Et alioquin de viro qui philoſophiam verſibus ſcribere eſt aggreſſus, non indecenter (vt arbitror) exiſtimari poteſt, ſi hanc quam pro illius defenſione ſententiam diximus, poëticorum inuolucris verborum velare & occulere ſtuduit. Nō enim cuiuis è populo viri illi, ſed ſapientibus ſcribebant & paucis, qui prima philoſophię myſteria literis mandare decreuerunt. nanq; priores etiam qui tantummodo ore ſunt profeſſi, & quos probatos habebant, ſolos docere voluerunt, nihil omnino memoriæ ſcriptis ſuis prodiderunt. Verumenimuero ſi Plutarcho Cheronæo credēdum eſt, viro, ſi quis alius apud græcos, cum

Plutarchus Cheronæus.

multæ doctrinæ, tum omnimodæ hiſtorię peritiſſimo: Empedocles aut alijs in locis, aut in iſto etiam vnde ſupradicta fuere tranſumpta carmina, de reſpirationis opere aliter ſenſiſſe videtur, ſiue alio potius modo hac de re dogma protuliſſe ſuū. Scribit enim Plutarchus in ijs qui de Philoſophorū Placitis inſcribuntur commentarijs, capite illo vbi de reſpiratione quorūdam refert ſententias, in hunc ferè modum: » Empedocles primam reſpirationem primi eſſe dixit animalis, illius abſceſſu humiditatis » quæ in primo illius fuit ortu, cum ad vacuum replendum locum patentibus meatibus extrinſecus » ingreditur aër. Poſtea autem, Exſpiratio quidem fit innato calido, ſuo ad exterius impetu aërem ex» cernente: inſpiratio vero, illius ad interiora receſſu, quando aëri præſtat ingreſſum. Quæ nunc autem » eſt, ſanguine lato ad ſuperficiem fit, quando aërem influxu ſuo per nares expellit, illiuſque re» ceſſum exſpirationem eſſe. Retrocedente autem illo, & aëre in ſanguine vacua ſubeunte loca, in» ſpirationem, vbi Clepſydræ etiam mentionem facit. Hæc Plutarchus de Empedocle: quem diuerſimode (vt videtur) hac de re ſcripſiſſe conſtat, vltimumque reſpirationis modum ſolum à philoſopho fuiſſe adductum. Nam ſecundus cum Anaxagora & Diogene necnon Democrito conuenire ſanè videtur: qui etiam ſi in paucis quibuſdam modificetur, non multum certe à philoſophi ſententia (meo quidem iudicio) diſtare videbitur. Cæterum hac de re quiſq; quod ſibi placuerit magis iudicium ferat, mihi ſatis ſit explicuiſſe quod vidi & legi. Verum quoniam de reſpiratione in præſen-

Aſclepiades medicus.

tia agimus, Plutarchumque in manibus habemus, non malum erit (vt arbitror) breuiter percurrere

quæ vir ille de Aſclepiadis Herophiliq; ſententijs præclariſſimorum artis medicæ profeſſorum circa reſpirandi opus ſcripta reliquit. Aſclepiadem enim inquit pulmonē in animalibus ad infundibuli ſe habere modum, illiuſq; præſtare vicem voluiſſe, cauſamq; reſpirationis eſſe ſubtilium quarundā partium à pulmone confectarum præſentiam, in pectore exiſtentium, ad quam exteriorem influere aerē ſuapte natura craſſum: qui ſanè retro rurſus expellitur, cum pectus ſcilicet eſt repletum, illumq; ſuſferre amplius non poteſt. Cum autem illius exitu aliquid ſemper illius quod ſubtilium eſſe diximus partium, remaneat (non enim excernitur vniuerſum) ad id rurſum exterior fertur aër. Iſthæc autem quæ diximus, cucurbitulis aſſimilari aſſeruit. Voluntariam vero reſpirationem fieri voluit attractu ſubtiliſſimorum quorundam meatuum qui in pulmone reperiri dicuntur, quos noſtræ obedire electioni & voluntati affirmauit. Herophilus autem poteſtates quaſdam in corporibus motrices eſſe dicit cum circa neruos & arterias, tum in ipſis membrorum muſculis. Pulmonem igitur inquit ſui natura appetere diaſtolen & ſyſtolen, id eſt dilatationis conſtrictioniſque motiones: à quo poſtmodum alia alantur membra. Opus autem pulmonum eſſe extrinſecus aërem trahere, illoque repleri: qui ſecunda poſtea appetitione reſtricti, illum in pectoris capacitatem tranſfundere dicuntur: Pectus vero repletum, neq; à pulmonum natura quicquam amplius trahere valens, quod in ſeſe habet ſuperflui, rurſum ad pulmones tranſmittit, à quibus poſtea per exſpirationem exterius omne ſanè id amandatur & excernitur. Quatuor igitur in pulmone motiones fieri affirmauit: & primam quidem, per quam deforis aërem recipit frigidum: Secundam vero, per quam quod extrinſecus accepit, interius ad ipſum tranſmittit pectus: Tertiam autem, per quam à pectore ſibi mandatas receptat ſuperfluitates: Quartam vero, per quam illud quod à pectore ad ſe redijt, extra propellit. Quarum quidem motionum duas eſſe dixit diaſtoles, id eſt dilatationes quaſdam: vnam qua extrinſecum recipit aërem: alteram qua id quod à pectore retrofertur, accipit: duas autem ſyſtoles, id eſt compreſſiones & conſtrictiones quaſdam: Vnam ſcilicet qua receptum extrinſecus aërem in pectus profundit: Alteram vero qua à pectore receptas ſuperfluitates foras propellit. Hæc Herophilus de reſpiratione, illiuſque modo, referente Plutarcho, memoriæ prodidit. Plura profecto alia hac de re ab antiquis cum philoſophis tum medicis prolata, & à recentioribus etiam ſubtiliter ſanè diſputata, hoc in loco referre poſſem, niſi compendio magis quàm prolixitati ſtuderem: quapropter omiſſis omnibus ad ſequentem Ariſtotelis textum reuertamur.

Herophilus medicus.

Quatuor in pulmonibus motionum modi.

Duas eſſe diaſtoles: & duas ſyſtoles.

QVoniam autem dictum eſt prius, quòd viuere, & ipſius animæ habitus, non niſi cum quadam eſt caliditate: concoctio nanq; per quam alimentum animalibus præparatur, ſine anima aut calore non conficitur: igne nanq; omnia operantur: iccirco in quo principali corporis loco, & in qua prima primi loci parte principiū eſſe huiuſmodi neceſſe eſt, ibi primam altricem ineſſe animam eſt neceſſarium. Hic autem medius ſanè eſt locus illius quod alimentum recipit, & vnde excrementorum deiectiones fiunt. Quod in exanguibus quidem nullum habet nomen: in ſanguine vero præditis id membrum eſt cor. Porrò alimentum ex quo animalium conſtituuntur partes, ſanguinis eſt natura. Sanguinis autem & venarum idem eſſe principium eſt neceſſe. Alterius enim gratia eſt alterum, vt vas & recipiens. Venarum autem origo in ſanguine præditis eſt cor. non enim per id, ſed ex illo omnes ſanè ſunt annexæ: quod ex diſſectionibus palàm eſſe poteſt. Et aliæ quidem animæ poteſtates ſine altrice eſſe non poſſunt: quam vero ob cauſam, in ijs quæ de anima ſunt præmiſſa, dictum eſt prius. Hæc autem ſine naturali igne non conſiſtit. Hac enim in parte natura illam igniuit.

POſt enarratas exploſaſq; antiquorū de reſpiratione ſententias, philoſophus, vt ſui moris eſt, hac de re propriam & peculiarem recenſet opinionem, eamq; oſtendit & explicat, rationibuſq; inſuper & euidentijs pleriſq; confirmat. Prius autem q̄ id aggredi contendat, quædam breuiter repetit & manifeſte, quæ retro fuerunt adducta, q̄ viuere ſcilicet animalis, & ipſius animæ præſentia & habitus, cum quadam ſemper eſt caliditate. Cum enim viuēdi principium ipſa ſit anima: viuit autem vnūquodq; quoad ali nutricariq; poteſt: nutritur autē & alitur eouſq; quo per concoctionē acce

Cum vita & anima ſemper coniunct...

pti conficiuntur digerunturq; cibi: concoctio autem & digeſtio nulla niſi mediante ſit calido, quod ſanè internum animæ inſtrumentum ad id perficiendũ opus non immerito eſſe cenſetur;cum iſthæc igitur(vt ſæpenumero eſt dictũ)ita neceſſario ſe habeant, palàm profecto eſſe debet cũ anima ſemper,& cum vita ipſa coniunctam neceſſario eſſe caliditatem quãdam.Quapropter recte ab antiquioribus dictum fuiſſe exiſtimãdum eſt igne omnia operari & efficere animam.ſiquidem caliditatis inſtrumento connatæ illa omnia ſua exercet opera. quamobrem neceſſarium eſſe inquit in quo primo corporis loco,& in qua prima loci illius parte,id principium ſcilicet innatum reperitur calidum, ibi & altricem proculdubio reperiri animã,quo(vt diximus)inſtrumento illa ad opera vtitur ſua. Locũ autem hũc,& caloris connati ſedem,medium dicit eſſe,eius ſcilicet quod cibos nutriendo recipit animali,ipſius videlicet oris:& eius vnde amãdãtur & deijciuntur excrementa ciborum,id eſt ſedis: per quæ profecto animalis intelligere vult pectus.is enim primus in vniuerſo corpore & nobiliſſimus iure cenſetur eſſe locus,quoniam in ſe præſtantiſſimum ſeruat locatum,cordis ſcilicet eſſentiam, quod ſanè inter omnia animalium membra non immerito primas ſibi vendicat.In ijs autẽ animalibus quę ſanguine carent,& iccirco hoc carere viſcere animaduertuntur,quippiam certe cordi proportione reſpondens iure eſſe creditur,quãuis nomine careat,cui certe omnia illorum mẽbra ceu principi deferũt parti.Quod etiam ipſe probat de ſanguine præditis animalibus ratione ſumpta, vt in alijs etiam id comprobatum exiſtimetur,ex manifeſtioribus ſanè obſcuriorum indubitatam adſtruens fidem. Cũ enim ſanguine præditis,inquit,animalibus vltimum & certiſſimum alimẽtum ſanguinis ſit natura: per venas enim is omnes,illarumque tenues deriuatus fibras, vniuerſum animalis irrigat corpus, & omnia illius alit mẽbra:ſanguinis autem & venarum idem neceſſario cenſetur eſſe principium:illius enim gratia à rerum natura fabrefactæ ſunt venæ,ceu ſanguinis vaſa quædam & receptacula: porrò cum ſanguineis omnibus certiſſimus à cordis eſſentia venarum ſit exortus: nanq; non per illud ſanè tranſeũt, cum ab illo ſcilicet ortũ habeant,vt in reliquis percipere licet membris:ſed illi ceu principio & origini omnes ſanè venarum ſunt annexæ fiſtulæ:vt ex anatomia animaliumq; diſſectionibus manifeſte deprehendere licet:cum igitur iſthæc hoc ſe habeant modo, in ſanguine certe præditis(vt retro dictum eſt)animalibus in corde profecto cum altrix collocabitur animæ poteſtas, tum innatus calor, illius(vt diximus)inſtrumentum:in illis vero quæ ſanguine carent,in parte ſanè illa quæ cordi proportione reſpondere cenſetur,iſthæc ipſa iure collocabitur. Poſt quæ dicta philoſophus ſubdit vnum quod exactius à ſe pertractatum fuiſſe in ijs qui de anima inſcribuntur commentarijs aſſerit: id autem eſt,alias animæ poteſtates quæ animalium inſunt generi,ſine altrice illius vi haudquaquam exiſtere poſſe:illam autẽ ſeorſum ab alijs eſſe poſſe.Neq; hoc immerito,mehercule. ſine vita etenim cuius altrix animæ poteſtas eſt principium,neq; ſenſitiua vis,neq; intellectiua in animalibus eſſe poteſt.Sine his autem altrix poteſtas in vltimo animantium conſpicitur genere. ſine illa enim viuentia potius quàm animalia recte appellari debent.Hærbarum nanq; ſtirpiumq; genera vniuerſa hoc primo animæ inſigniuntur gradu.Hanc autem altricem animæ vim ſine calido eſſe fieri certe nõ poteſt.

Calidum innatũ altricis animæ inſtrumentum.

Diximus enim pauloante illius inſtrumentum innatum eſſe calidum tum ad concoquendos conficiendoſque cibos,tum ad vniuerſum etiam alimenti augmentique in animalibus exequendum opus. In calido enim,inquit,innato,huiuſmodi animam, id eſt altricem,igniuit natura, id eſt conſtituit & collocauit,tranſlatione(vt videtur)ſignificãter hoc in loco ſumpta à ſuccenſis carbonibus,in quibus ſanè ipſa ignitur & coaceruatur flamma: & ſi audacius etiam dicere liceat,coẽſſentiatur.Nihil enim (vt arbitror)prohibet ad exprimendos animi ſenſus, quando præſertim meliora vſitatioraq; defecerint,noua quædam & dura etiam fingere vocabula. Omnia nanq; viro philoſopho iure & merito deſeruire debent,cui ſanè licentiæ plurimum,rerum plerunque concedit obſcuritas.

Virum philoſophum vocabulis non adſtringi.

IGnis autem interitus (vt præmiſſum eſt) extinctio eſt, & exſiccatio. Extinctio quidem eſt quæ fit à contrarijs: quamobrem à continentis frigiditate vniuerſus, & celerrime, quoniam diuulſus, extinguitur. Et hic quidem violentus eſt interitus, qui perinde in anima præditis, & illa carentibus cernitur. Inſtrumentis enim quibuſdam diuiſo animali, & ob nimium frigus gelu adſtricto, interire contingit. Exſiccatio vero ob caloris eſt copiam. Etenim ſi excellat quod circuniectum eſt calidum, ſiue alimentum non capiat, interit quod ignitum eſt, non frigore, ſed exſiccatione. Quamobrem neceſſe eſt refrigerationem fieri ſi ſalutem aſſequi debet. id enim auxilio eſt ad eiuſmodi corruptionem.

QVæ retro dixerat de duplici ignis corruptione, cum aut à ſemetipſo corrumpitur, aut à contrario, hoc repetit in loco philoſophus. nanque ad confirmandum iſtuc ſanè facere videtur illius cum de reſpiratione, tum de morte & vita ſententia: & multa præterea interceſſerunt hucuſq; quæ ab illorum ſpeculatione præſenti negotio neceſſaria nos abduxerunt. Renouatione igitur quadam rei illius opus erat, & iccirco illam rememorat, dicens ignis, id eſt innati caloris duplicē ſanè eſſe corruptionē & interitū, extinctionem ſcilicet, & exſiccationem. Ita enim nos id quod græci μάραανσιν vocant, & prius appellauimus, & nunc etiam inuertimus, & poſthac faciemus, donec melius reperiemus vocabulū. Et extinctionem quidem fieri inquit à contrario: iſtuc autē bifariam, aut cum adunatim & ſubito ab excellenti continentis frigiditate deſtruitur & interimitur calidum: aut cum celerrime diſtractum & diductum diſſipatur & euaneſcit: ad quæ nimirū animalis ſequitur interitus. Siue enim vehemētiſſimo gelu conſtringatur & conglaciauerit humidum, vt ad caloris pabulum reddatur ineptum: aut retrocedens & concluſum calidum (vt prius eſt oſtenſum) conſumpto multiplicata proportione humido, ſeipſum per accidens interimat: ſiue (vt ipſe in textu dicit) inſtrumentis quibuſdam, id eſt gladijs, aut id generis ſimilibus conciſo animali innatum diſſipatur calidum, & ad minima diducitur, vulneribus illis diſtractum proculdubio interit calidū, cōtrarij ſcilicet actione in ipſum agētis, & illud deſtruētis. Diſſipatū enim vulneribus illis & diuiſionibus calidum, exiguitate & diſtractione ſua cuilibet iniuriæ fit obnoxiū, ita ꝙ vel a parua cōtinētis frigiditate facile extinguitur. Vtrobiq; igitur, aut cū adunatim & ſimul à continētis frigiditate extinguitur, aut cum celerrime diſſipatū interit calidū, à contrarij certe natura ſuperari & interimi videtur. Quod ſanè corruptionis genus, cum in animalibus, tum in ſtirpium genere (quod nunc anima carere, id eſt ſenſitiua illius poteſtate dicit) violētum certe & præter naturam eſſe cenſetur: & eſt alter nimirū corruptionis modus, qui igni & innato calori accidere animaduertitur, quē extinctionem & retro appellauit, & nunc etiam denominat. Alter vero corruptionis modus, quem retro cum exſiccationem, tum ſenium vocauit, naturaq; conſtare voluit, quoniam à ſemetipſo, & ab intrinſeco (vt aiunt) cum igni, tum calori innato accidere percipitur, eſt cum calidum deficit, ſiue aliquam ob cauſam excellēter augeſcit, & abſumpto humido ſuas ipſum in ſeſe conuertit vires, ſiue alimentum non capit quod humidum reſtaurare reſarcireq; poſſit. Tunc enim quod ignitum eſt, id eſt ipſum interit calidum, non à contrarij ſanè vi, id eſt à frigidi natura, ſed à ſemetipſo exſiccatum, & tanquam ſenectutis extremæ maraſmum qui dicitur, incurrens, qui certe corruptionis (vt diximus) modus naturalis eſſe cenſetur. His breuiter repetitis philoſophus propoſito ſuo & ijs quæ dicturus eſt conuenientem ſanè ſubiungit cōcluſionē, dicens neceſſarium eſſe ad animalis ſalutem aliquē refrigerationis adeſſe modum, qui huiuſmodi corruptioni ſuppetias ferre poſſit, naturali ſcilicet, & quæ ab intrinſeco accidere nata eſt. nam de illa quam extinctionem vocat, & violentam eſſe dicit, alius certe eſt ſermo, & diuerſus rationis modus, propoſito de reſpiratione negotio haudquaquam ſatis quadrans.

μάραανσιν

Bifariā à cōtrario extingui calidum.

Cur vulneribus cōciſum cito interit animal.

Naturalis corruptionis duplex modus.

QVoniam autem animalium alia quidem in aquis, alia vero in terris vitam agunt, ijs quæcunque puſilla ſunt omnino, & quæ ſanguine carent, refrigeratio quæ ex circunſtanti fit aqua aut aëre, contra eiuſmodi interitū ſatis ſufficiēs eſt auxilium. Cum enim exiguum habeant calidum, paruo ſanè indigent auxilio. Quamobrem eiuſmodi ferè omnia breuioris ſunt vitæ. Ad vtrunq; enim modico indigent momento. Quæcunque autem ex genere inſectorum longioris ſunt vitæ (nanque exanguia vniuerſa ſunt inſecta) ijs ſub tranſuerſo ſepto ſciſſum quiddam eſt, vt per graciliorem membranulam refrigerētur. Cum enim calidiora ſint, maiori ſanè indigent refrigeratione: vt apes. nonnullæ etenim apum ad ſeptennium vſque perueniunt: & alia præterea quæcunque murmur edunt, vt veſpæ, & melolonthæ, & cicadæ. Spiritu enim quaſi anhelantia ſonum reddunt. Cum enim in ipſo ſepto tranſuerſo innatus ſpiritus attollitur & deprimitur, euenit ad pelliculam attritum fieri. Siquidem haud ſecus hunc mouent locum, ac illa quæ extrinſecus pulmone ſpirant, & piſces brāchijs. Similiter nanque accidit ac ſi quis obſtrictis faucibus ſpirantium ſuffocet quodpiam. Hæc

enim pulmone hanc efficient elationem. Verum ijs quidem non idoneam motus eiuſmodi affert refrigerationem, illis vero idoneam:& attritu(vt diximus)ad membranulam bombum exprimunt, qualem per terebratos pueri efficiunt calamos, cum tamen impoſuerint pelliculam. propter hoc etiam cantatrices canunt cicadæ. calidæ nanque ſunt,& ſciſſum eſt illis ſub tranſuerſo ſepto: quod vtique non eſt ſciſſum ijs quæ non canunt.

POſt recepta quædam & repetita(vt retro vidimus)de quibus in principio huius libelli mentionem fecerat, quoniam ad peculiarem ipſius de reſpiratione ſententiam facere videbantur, hoc in textu philoſophus rem ipſam aggreditur,& de reſpirandi pertractat modo. Quoniã autem reſpiratio omnis ad innati ſalutem temperamentumq; caloris à rerum natura animalium generi conceſſa fuiſſe videtur: omne nanque animal cum calido viuat, illius(vt viſum eſt)aliqua indget refrigeratione: de huius nos docere modo hoc inſtituit in loco, recto ſanè doctrinę ordine ab imperfectioribus exordium faciens. Huiuſmodi autem ſunt exanguia omnia cum aquatilia, tum in terris degentia. Sunt enim & in terra exanguia quædam animalia, vt vermes, & inſectorum vniuerſum genus: in aquis autem, vt ſepiæ, carabi, oſtreæ, multaque id genus alia. Quorum de numero dicit exigua ſanè & omnino puſilla ſatis ſuperque refrigerij ad innatum reperire calorem à circunfuſo circa illa aëre vel aqua. Sufficiens enim eſt ſatis illorum auxilium, quicquid illa amplectitur & circundat, ne prius enarrato corrumpantur modo, id eſt per exſiccationem, quem naturalem caloris dixerat eſſe interitum. Statimque huiuſce dicti manifeſtam ſubiungit cauſam dicens, Exiguum enim habentia calidum paruo ſanè indigent auxilio, neque certis egent inſtrumentis ad refrigerationem intrinſecus recipiendam, vt in ſanguine præditis animalibus videre contingit, pulmonum ſcilicet & brãchiarum naturam, ſed illis ſolummodo continentis ſufficit contactus: quæ omnia iccirco breuioris eſſe vitæ animaduertuntur, quoniam exiguum habent calorem. Origo enim & fomes vitæ(vt ſæpius eſt dictum)connatus eſt calor, quando naturali proportionatur humido. Et hæc quidem in textu clariſſime ſunt expreſſa. Illud vero, ad vtrunq; enim modico indigent momento: quòd ſanè obſcure prolatum videtur, hunc habet intellectum, quòd hæc ſcilicet exanguia animalia & omnino puſilla, parua indigent momenti inclinatione ad vtriuſq; rei effectum, ſalutis ſcilicet & corruptionis. Exiguũ enim nacta refrigerij auxiliũ, faciliter ſaluantur: rurſumq; à paruo deſtituta refrigerationis ſubſidio, nullo negotio intereunt. id enim eſt ad vtrũq;, ſaluari ſcilicet & interire, modico indigere mométo. Et ijs quidem(vt dictũ eſt)ob caloris exiguitatem connati cõtinentis refrigerium idoneũ eſt ſatis: alijs vero ex eo genere quæ cum maiuſcula ſunt, tum etiam prædictis calidiora,& longioris iccirco ſunt vitæ,& æui protẽſioris, particula certe quæ ſub tranſuerſo prętenditur ſepto, ſciſſa eſt, in cuius ſanè ſciſſuræ medio intrinſecus pellicula reperitur & extenditur quædam tenuiſſima per quam exterioris refrigerium aëris admittunt. Cum enim corpus habeant durum & aſperum eiuſmodi animalia,& præclara ſanè incluſum cruſta, illius profecto duritiæ extrinſeci refrigerationem aëris admittere non bene poſſunt, quapropter partem illam natura ſciſſam habent. Similique ſe habet ratione is ſciſſuræ modus biualuibus ianuis, cum reſeratis, tum inuicem occluſis. reſeratur enim & occluditur naturale illud ſciſſum ab innato calido, ſiue naturali ſpiritu,(idem enim per vtrunque intelligi volumus)qui in cordis reſidet arce, aut in parte quæ illi proportione reſpondet: quo certe extenſo aut contracto animalia mouentur illa, vt in libello de animalium motu retro fuit pertractatum. Reſeratis igitur aut occluſis ab innato calore(vt diximus)& ſpiritu ſciſſuris illis, deprehenſus & ſimul concluſus aër tenui illi incurrens membranulæ, calidum ſanè refrigerat innatum, illudque temperat. à ſubtili enim id facere haudquaquam prohibetur mẽbranula, quod à duris illorum certe prohibebatur cruſtis: cum alioquin non ſenſim, ſed velociter incurrat. Quòd autem aër tarde quidem commotus,& ſenſim cuipiã ſeſe applicans rei, leuiter ſanè refrigeret: qui ſi velociter conticeetur,& vehementer impellatur, id ipſum valenter efficere poteſt, cum in libris de ſublimibus oſtẽſum eſt ab ipſo, tum ſenſus etiam teſtimono liquidò patere poteſt. Venti enim loco & natura calentes propter vehementem aëris commotionem frigidi ſanè apparent: & in canicularibus diebus crebri flabellorum motus calidum propter anni tempus aërem frigidum videri faciunt. incurrens igitur ob reſeratas & occluſas ſciſſuras illas ab innato inſecti calido in tenuem illam & extenſam membranulam aër, cum innatum(vt diximus)refrigerat calorem: tum etiam ſtrepitus illius ſiue bombi qui ſentitur, cauſa eſſe cenſetur, diuerſæque rei ſuapte vi duplicem ſanè præſtat effectum, refrigerationem ſcilicet, quoniam frigidus eſt:& bombum, quia natura eſt ſonorus. incurrens nanque velociter & concluſus conteritur quodammodo & excitatur, eoq; reſonat modo. Verum obiter hic quiſpiam non immerito ambigere poſſet, cur nam culices & muſcæ nonnullaque alia id generis inſecta in ſolo perſtrepunt volatu, ſtantia vero haudquaquam ſonant: contrà vero cicadæ faciunt. ſtantes enim æque & volantes ca

De inſectorũ ſciſſo quo perſtrepũt & refrigerantur.

Aërem tarde motũ leuiter refrigerare: id autẽ valenter facere celeriter motum.

Cur muſcæ & culices in ſolo perſtrepunt volatu, cicadæ vero etiã ſtantes canunt.

nere percipiuntur. Cui certe quæſtioni iſthæc (vt arbitror) pro temporis captu non incommoda videri poterit reſponſio: cicadas quidem, ceu calidiores natura, frequentius & vehementius mouere aërẽ, ad cõnatum calidum pluri indigentes refrigeratione: quapropter in vtroqꝫ canunt habitu, ſtantes ſcilicet & volantes, meridiano maxime, cũ maxime feruet dies. tunc enim quia pluri indigent refrigerationis ope, vehementius ſanè & crebrius aërem commouent: quod tamen non æque matutino faciunt, aut veſpertino, quoniam eius rei illas non vrget neceſſitas. In frigidioribus quinetiam locis neqꝫ canunt quidẽ, quoniã vel nulla vel parua ſanè refrigerationis indigent opera. Muſcæ vero & culices, cæteraqꝫ id genus animalia, cum ſint frigidiora, non vehementer adeo & frequenter dum ſtant aërem cõmouent, & idcirco non perſtrepunt. In volatu autẽ aërem vehementius mouentia, ſtrepitũ certe faciunt, calido quod ſub tranſuerſo eſt ſepto, cum alas ipſas, tum vniuerſum corpus excitante & cõmouente. Aut fortaſſe iſthæc etiam dum reſident obſtrepunt: ſed quoniam exiguo calore imbecilliter admodum id faciunt, non ſentiũtur, & idcirco id non facere exiſtimantur. Et ad propoſitã ſanè quæſtionem hoc reſponſum ſit modo: quapropter & præſentem inhibeamus excurſum, quẽ pro literæ declaratione non inutiliter (vt arbitror) hoc in loco facere ſuſcepimus, & textus reſidua verba & ſententias pro virili explicemus. Vbi poſteaquã dixit quæcunqꝫ calidiora ſunt ex inſectis, quoniã à continentis contactu illorũ ſatis refrigerari nequit calidũ, ſub ſepto tranſuerſo ſciſſum habere quiddam per quod eo quo diximus refrigerari poſſunt modo: quæ profecto quoniã calido abundant innato, diuturniora etiam & longęua magis eſſe aſſerit: apumqꝫ vtitur exemplo, quas ſeptẽ interdũ viuere annos & hoc dicit in loco, & in commentarijs de animalium hiſtoria memoriæ prodidit. De modo autem quo iſthæc refrigerãtur animalia, ſcribens poſtmodum, in ſepto, inquit, tranſuerſo, ſpiritu connato attollente & comprimente ad membranulam accidit attritum fieri. Quoniam enim ſub ſepto reſidens tranſuerſo in parte cordi proportione reſpondente connatum calidum cum attollens & eleuans, tum deprimens & compingens, id eſt aperiens & occludens ſciſſuras illas, ingruentẽ eo loci accipit & commouet aërem, illumqꝫ ad membranulam adiacentem compellit, palàm certe eſt ꝙ is ſpiritus ſiue connatum calidum attritum efficit illum, & ꝙ ſonus efficiatur, eſt in cauſa: non ꝙ ſpiritus ille connatus reſonet: quod ſuperficietenus literam legentibus videri fortaſſe poteſt: ſed ꝙ in ſciſſo illo comprehenſus aër & ad membranulam illam adiacẽtẽ attritus, ſonet. Sonorus enim (vt diximus) ſuapte natura eſt aër, & quicquid ex illo componitur, tãto profecto ad ſonum eſt aptius aut ineptius, quãto magis aut minus aëre participare videtur.

Sonorũ ſuapte natura eſſe aerem.

Quoniam autem ea quæ manifeſte reſpirãt animalia, aëris ingreſſu extrinſecus attollere pectus cernũtur, ne ſuſpicetur aliquis in inſectorũ genere propter aliquem per os aëris ingreſſum attollere illa locũ qui ſub tranſuerſo eſt ſepto, quem (vt diximꝰ) cum eleuare, tum deprimere conſpiciuntur: in iſtis refrigerationis declarare volens modum, ſubiũgit dicens ſimiliter accidere inſectis ac ſi quiſpiam reſpirans animal comprehenſis & obſtruſis naribus & ore ſtrangulare contenderet. Vt enim videre contingit in hoc animali dum ſuffocatur, validum pectoris ſeſe attollentis motum, cum nullus tamẽ extrinſecus ingredi poſſit aër obſeptis meatibus: ita inſecta animalia connato ſpiritu eum qui ſub tranſuerſo eſt ſepto commouẽt locum nullo exterioris aëris ingreſſu. Quod enim in reſpirantibus pulmonis efficit natura, necnon in piſcium genere faciũt branchiæ, id profecto connatum intrinſecus in genere inſectorum facit calidum. Cæterũ haud parua inter iſta differentiæ videtur eſſe diuerſitas. namqꝫ in reſpirantibus animalibus cum obſtructis oris nariumqꝫ meatibus ſtrangulantur, pulmonis motu interius excitus aër & impulſus ad refrigerationem haudquaquam eſt idoneus & ſufficiens, & idcirco ſtrangulata intereũt illa. ad inſecta autem (vt diximus) refrigeranda, huiuſmodi interioris ſpiritus ſatis ſufficiens & idoneus eſt motus, cum dilatantis tum ſciſſim illud comprimentis, aërīqꝫ frigido acceſſum concedentis, ad membranulam inquam illã ad quam profecto attritus cum refrigerationem interno præbere calori, tum ſtrepitum efficere non immerito cenſetur. quod oſtendere ſtudens philoſophus ſimilitudine de puerorum ludicro quodam mutuata, ita ad tenuem inquit illam membranulam reſonare aerem, veluti cum pueri ad terebratas calamorum fiſtulas tenuem apponunt pelliculam, illiſqꝫ poſtmodum inſufflatis, ſtridulum quendam efficiunt ſonum: quod in ipſis etiam contingit cernere tibijs, ad quarum foramina qui canunt illis, digitos cum imponentes, tum attollentes, qui certe pelliculæ illius vicem præſtare videntur, varias ſonorum harmonias efficiunt.

Tibicines.

Subiungit poſtea cõcludens philoſophus quòd hanc ob cauſam, propter ſciſſum videlicet illud, & extenſam membranulam, quæcunqꝫ ex cicadis ſunt canoræ, quas achetas græci id eſt ſtridulas vocant, huiuſmodi eſſe cẽſentur. Omnibus enim illis ſub tranſuerſo ſepto id cernitur ſciſſum, quoniam calidiores ſunt, & pluri refrigerationis indigent obſequio, quod à ſciſſura (vt diximus) & appoſita illis contingit membranula. Quæcunqꝫ autem eo in genere non canunt, quas tetigonias appellant & mutas, cum algentioris eſſe cenſentur naturæ, tum non ab re ſub tranſuerſo ſepto nihil illis ſciſſum eſſe conſpicitur.

Achetæ cicadæ.

Mutæ cicadæ, Tettigoniæ.

AT ex ſanguine præditis quęcunque pulmonem quidem habent, verum cum exiguo ſanguine, & fungoſum, diutius ſine reſpiratione viuere poſſunt, quoniam illorum multam elationem ha-

bet pulmo, cũ parum habeat ſanguinis & humidi. Peculiaris enim illius motus per multum tempus refrigerare ſufficit, omnino vero non poteſt, ſed à reſpiratione prohibita (vt dictũ eſt prius) ſuffocantur. Exſiccationis nanq; interitus, qui defectu fit refrigerationis, ſuffocatio nuncupatur: & quæcunque ſic intereunt, ſuffocari dicuntur. Quòd autem ex animalibus non ſpirent inſecta, tum dictum eſt prius: tum palàm etiam eſt in puſillis animalibus, vt in muſcis & apibus. in humore nanque multo natant tempore, niſi is frigidus valde fuerit, aut calidus: cum alioquin quæ exiguas habent vires, crebrius reſpirare exigant. Attamen intereunt iſthæc, ſuffocarique dicuntur ventre repleto, eoque corrupto humido quod in tranſuerſo ſepto eſt. Quamobrem ſi in cinere commorentur, reuiuiſcunt. Et eorũ quæ in humore viuunt, quæcunq; carent ſanguine, pluri tempore in aëre viuunt, quàm ſanguine prædita, & mare recipientia, vt piſcium genera. Quoniam enim modicum habent calidum, ſufficiens eſt aër per extẽſum tempus refrigerare: vt ijs quæ molliori teguntur cruſta, contingit, & polypis: non tamen omnino ad vitam ſufficiunt, quoniam caloris ſunt exigui. Nam ex piſcibus plerique etiam in terra viuunt, verum immobiles, & defoſſi etiam reperiuntur. Quæcunque enim aut omnino pulmone carent, aut illum exanguem habent, rariori indigent refrigeratione. In carentibus igitur ſanguine, quòd alijs quidem circunfuſus aër, alijs vero humor auxilio eſt ad vitam, hactenus eſt dictum.

Poſtquam in iis quæ ſanguine carent animalibus, de refrigerationis modo quo illorum innatus conſeruatur calor, & ad temperamentum deducitur, verba fecit philoſophus, ad ſanguine prædita redit animalia, vt in illis etiam quomodo idem conſeruetur calor, nos ſanè doceat. Cũ autẽ iſthæc (vt laxiori diſtinguãtur modo) in duplici eſſe cenſeãtur differentia: nanq; alia exiguũ habent ſanguinem, quæ non ab re parui eſſe caloris creduntur: alia vero largiori abundant ſanguinis copia, & idcirco ſunt calidiora: de primis non immeritò dicere aggreditur, vt ab imperfectioribus ad perfectiora non ſine media quadam natura vtriſq; participante fiat tranſitus. Hæc igitur dicit quæ ſanguinẽ quidẽ habent & pulmonem, verũ cum exiguo ſanguine fungoſum illũ habent, & foraminibus quibuſdã & cauernulis hiantem, per extenſum & lõgum temporis ſpatium ſine reſpirationis opera poſſe viuere. Cuius certe rei cauſam ſubiungit ſtatim: quoniam enim, inquit, fungoſum fiſtuloſumq; habent pulmonem, & aëre plenum, eleuare ſanè illum & attollere in altum poſſunt: quæ profecto elatio in exangui re aërem commouens frigidum, exiguo calori cõnato diutius ſuffragari poteſt. Parum enim habet ſanguinis illorum pulmo, & illum humidum, id eſt non calentem & igneum, vt in animalibus perfectioribus eſſe cenſetur. Modica igitur indigent refrigeratione huiuſmodi animalia, quoniam parum habẽt calidi, quod nimirum in pulmonis fiſtulis aër incluſus bene cõſeruare poteſt: qui ſanè frigidus in illum ingreſſus, à loci algore diutius conſeruari poteſt frigidus, eoq; modo exiguo ferre ſuppetias calori, nullo extrinſecus per longum ſatis tempus indigẽs auxilio. Poſſunt igitur iſta ſine ſpiratione diutius durare & viuere: vt de ranis & teſtudinibus cũ terreſtribus tũ aquatilibus retro eſt dictũ, quę ſub aquis diu perdurare valẽt nullo extrinſecus recepto ſpiritu. Verũ iſthæc, inquit, animalia licet ſine reſpiratione viuere aliquãdiu poſſint, omnino tamẽ nõ poſſunt, id eſt non ſemper, & vſq; ad præſtitutas illorũ generi vitæ metas ſine reſpiratione durare valẽt. quãuis enim frigidioris ſint pulmonis iſthæc omnia, non tamẽ omninò ſunt frigidi. nullius enim animalis vita cũ ſimplici & mera manet frigiditate. Longiori igitur tẽpore cõcluſus ille aër ad refrigerationẽ ineptus efficitur: & ſi reſpiratione omnino priuentur, externiq; auxilio aëris, ſuffocãtur ſanè illa & intereũt eo corruptionis modo qui refrigerationis defectu fieri cenſetur: quod retro exſiccationem appellauimus, cum ipſe ſcilicet ſeipſum innatus conſumit & conficit calor. Quo certe in loco egregius rerum naturæ nomenclator philoſophus, corruptionis illius modum qui ex humidi conſumptione, caloriſq; fit interitu, ſuffocationẽ denominat, & ſuffocatã ſanè illa interire dicit animalia, quæ corruptionis huiuſmodi

pereunt modo. His ita conſtitutis,& euidenter declaratis,vniuerſalem profert ſententiam,qua nulla inſecta reſpirare confirmat.quam certe rem ipſe quidem prius à ſe dictam fuiſſe aſſerit, ego vero addiderim ꝙ pluribus etiam in locis,in quibus videlicet pulmonum carẽs viſcere nullũ reſpirare oſtenſum eſt poſſe animal.Id autem in præſentia manifeſtũ eſſe dicit in puſillis animalibus muſcis & apibus,quæ ſanè ſub aquis merſa aliquandiu natant, & viuere cernuntur, quod vtiq; illis non contingeret ſi reſpirando extrinſecum admitterent aërem ad caloris temperamentũ innati. Videmus etenim & manifeſte percipimus reſpirantia animalia aquis ſubmerſa cito interire, ſpirandi prohibito halitu ſtrangulata.Id autem muſcis accidere dicit & apibus,ꝙ ſub aquis videlicet diu perdurare poſſunt,niſi inquit valde frigidæ aut calentes fuerint aquæ.Tunc enim aut caloris ſuperfluentia calidum exſiccatur innatum:aut frigoris excellentia extinguitur. Illud autem, cum alioquin quæ exiguas habent vires, crebrius reſpirare exigant: declaratiuum eſſe videtur, neque muſcas reſpirare,neque apes,neque quippiam ex genere inſectorum. Cum enim iſthæc diutius ſub aquis viuere poſſint, vbi ſanè reſpirabilis nullus eſt aër,palam eſt ꝙ non reſpirant.Si enim ſpirabilem traherent halitum,cito procul dubio interirent.Spirantia enim cernimus animalia quanto magis exiguarum fuerint virium, tanto crebrius anhelando ſpirare.impotentia enim quædam,& naturæ ſanè imbecillitas,eius operæ anhela crebritas,vt contrà reſpirantium indicat vires anhelitum diutius poſſe continere.Si igitur crebro reſpirantia propter imbecillitatem ſui, ſi quid illa reſpirare prohibeat,cito interire videntur:profecto ſi reſpirarent apes & muſcæ,cum exiguarum ſine controuerſia ſint virium,ſub aquis certe citiſſime perirent.Cuius ſanè contrarium ipſa nos docet experientia.Non reſpirant igitur huiuſmodi animalia,neq; extrinſecus halitum trahunt.Quoniam autem iſthæc ſub aquis tandẽ interire videntur animalia,huius certe rei manifeſtam ſubdit ipſe cauſam,dicens interire illa & deficere ventre aquis repleto, & corrupto illo qui in tranſuerſo eſt ſepto humore. à diutina enim aquæ frigiditate id quod ſub tranſuerſo eſt ſepto calidum,quod etiam humidum eſt (in radicali enim humido calidum moratur innatum) hebeſcit:& ſi diutius in aquis perſeuerent illa,extinguitur etiam.Non intereunt igitur illa ſuffocata exſiccato & marceſcẽte (vt dicitur) calido,ſed per contrarij potius præſentiã extincto.quã certe rem ex perſpicuo ſtatim declarat accidenti.Si quis enim,inquit,muſcas & apes, eiuſmodiq; inſecta nonnulla ex aquis vbi aliquãdiu merſa fuerint tollat,& calido conſperſerit cinere,proculdubio rurſus reuiuiſcunt:quod ego & vidi ſæpenumero,& nonnunquã ſum expertus. Id autem nimirũ idcirco accidere videtur.quoniam hebeſcens à circunſtãtis aquę frigiditate innatum calidum, necdum extinctum, cineris calore reſipiſcit,confortatumque in cauſa certe eſt cur id animal reuiuiſcere ſanè exiſtimetur.In eiuſmodi enim (vt retro dictum eſt)animalibus paruæ ad vtrunq; momentorum poſſunt inclinationes.Et hæc quidem de inſectis ipſe:quæ quoniam non reſpirant, in alieno aliquandiu perdurare poſſe elemento in præſentia commemorat.Cuius certe rei non ab re ſtatim ſubiungit cauſam,ꝙ ex aquatilium genere quæcunq; carent ſanguine,diutius in aëre,id eſt extraneo ſibi elemento viuere poſſunt,quàm quæ ſunt ſanguine prædita,& mare,id eſt aquas pro refrigeratione innati calidi intra ſe recipiunt,cuiuſmodi piſcium eſſe cẽſetur genus.Cum enim ſint,inquit,exigui caloris,quoniam ſanguine carent,modico certe ad temperandum illum indigent refrigerio, quod nimirum illis circunfuſus præſtare poteſt aër.Viuunt igitur aliquãdiu aquis exempta, vt in molli cruſta tectorum genere animaduertere licet,quales ſunt cammari,locuſtæ,carabi, cancrorum genera, & ex mollibus polypi,quos è mari exire,& paſtus gratia in terrã nõnunquam prodire,& apud Ariſtotelem ipſum, & apud Plinium ſecundum ſanè legimus.non tamen eiuſmodi animalia omnino extra aquam perſeuerare poſſunt,& in extraneo viuere elemento,ſed intereũt,cum illis haudquaquam proportionatum ſuccurrat auxilium. Quòd autem aquatilia pleraq; ob caloris exiguitatem in alieno aliquãdiu viuere poſſint elemento,hoc etiam in loco probat philoſophus,clarum ſanè de foſſili piſcium genere adducens teſtimonium, qui ſub terris degentes, & immoti perſtantes, ſarculis non retibus defoſſi expiſcantur:quos veriſimile eſt terræ frigiditate calidi naturam in illis contemperante perdurare, & vitam trahere poſſe.Quæcunq; enim,inquit,animalia aut omnino pulmone carent, aut ſi id habent viſcus,exangue certe illud habent,minori & rariori refrigeratione indigere videntur. Cæterum quoniam de terreſtri piſcium genere hic à philoſopho facta eſt mentio, & qui hunc locum explicare aggreſſi ſunt,ſicco (vt aiunt) iſtuc pertranſeunt pede,non ab re fore arbitror ſi Theophraſti in libello de piſcibus hac de re conſcripta ſubtexam miracula, quæ lectori ſanè induſtrio & eleganti cum ſatiſfacere,tum illius hac breui digreſſiuncula animum oblectare poterunt. Ad hãc autem rem Plinio ſecundo vtar interprete,qui in nono de naturali hiſtoria libro Theophraſtũ vertens,hæc ad verbũ ſcribit·Piſcium genera etiamnum à Theophraſto mira produntur:Circa Babylonis rigua decedentibꝰ fluuijs,in cauernis aquas hebetes remanere:quoſdam inde exire ad pabula pinnulis gradientes, crebro caudæ motu:contraq; venantes refugere in ſuas cauernas,& in iſs obuerſos ſtare: capita eorũ eſſe ranæ marinæ ſimilia:reliquas partes gobiorum: branchias vt cæteris piſcibus. Circa Heracleam & Toronem & Lycum amnem eſſe multifaria. In Ponto vnum genus eſſe quod extremas fluminum aquas ſectetur,cauernaſq; ſibi faciat in terra atq; in iſs viuat,etiam reciprocis amnibus ſiccato littore.Effodi ergo:motu demum corporum viuere eos approbant.Circa Heracleam eandem, eodemque Lyco amne decedente,ouis relictis in limo generari piſces,qui ad pabula petenda palpitent exiguis branchijs:quod fieri non indigo humoris:propter quod & anguillas diutius viuere exemptas aquis.

Quo intereũt modo muſcæ & apes ſ aquis merſæ.

Cammari. Locuſtæ. Polypi. Carabi.

Foſſiles piſces.

Theophraſti de piſcibus.

Plinius. lj.

De terrenis piſcibus.

Oua autem in ſicco maturari, vt teſtudinum. Eadem in Ponti regione apprehendi in glacie piſcium quoſdam, maxime gobiones, non niſi patinarum calore vitalem motum fatentes. In ijs quidem, tam etſi mirabilis, eſt aliqua ratio. Idē tradit in Paphlagonia effodi piſces gratiſſimos cibis terrenos altis ſcrobibus in ijs locis vbi nullæ reſtagnent aquæ. miraturq; & ipſe gigni ſine coitu. Humoris quidem vim aliquam ineſſe, quam puteis, arbitratur, cum nonnulli reperiantur piſces. Quicquid eſt, hoc certe minus admirabile talparum facit vita, ſubterranei animalis: niſi forte vermium terrenorum & ijs piſcibus natura eſt. Hæc Plinius de Theophraſti tranſferēs libello. His pertractatis philoſophus cōmode ſanè hunc concludit locum, dicens abunde pertractatum eſſe de ijs quæ ſanguine carēt animalibus, quonam modo illis caloris innati refrigeratio fiat. nam alia quidem, inquit, à circumiecto refrigerantur aëre: alia vero à continente illa & circunfuſa aquæ natura idem ſortiri cenſentur.

SAnguine autem prædita animalia, & quæ cor habent, ſi quidem pulmonem habent, omnia ſanè aërem recipiunt, & cum reſpiratione, tum vero exſpiratione refrigerationem faciunt. Pulmonem autem habent illa quæ animal intra ſe concipiunt, nedum quæ tantum extra. Selache enim animal quidem pariunt, ſed non intra ſe. At ex ouiparis, illa quæ pennas habent, vt aues, & quæ corticoſum habent tergus, vt teſtudines, lacerti, ſerpentes. illa nanque ſanguine præditum, horū autem pleraque fungoſum habent pulmonem: quamobrem (vt dictum eſt prius) rariori vtuntur reſpiratione. Vtuntur autem & omnia quæcunque in aquis degunt, vt hydrorum genus, & lutariæ teſtudines, necnon ranæ, & crocodili, teſtudineſque inſuper pelagiæ, & terreſtres, vitulique marini. Omnia enim iſthæc, & eiuſmodi etiā alia in ſicco pariunt: dormiunt autem cum in ſicco, tum in humore, reſpirationis gratia ore exerto.

POſtquā retro (vt vidimus) de naturali refrigerationis opere & modo in animalibus ſanguine carētibus pertractauit philoſophus, cōſequēti doctrinæ ordine hac ipſa de re nos docet in animalium genere quæ ſanguine ſunt prædita: cūq; ex iſtorum numero quædam terreſtria ſint, quædam vero aquatilia, inter quæ etiam nonnulla ambiguæ ſunt naturæ, & cum in aquis, tum etiam in terris æque degere animaduertantur: de omnibus certe his generatim philoſophus in reſpirationis opere diſtinctos facit ſermones: & quoniam duo ad ſummum in tam lato ſanguineorū genere ad refrigerādū calorem à rerum natura fabricata ſunt inſtrumenta, pulmones ſcilicet in ijs quę aërem trahunt, illoq; refrigerationem capiunt: & branchiæ in illis quæ aquas admittūt, illarūq; refrigerio vtuntur: de priori nos philoſophus prius docet genere, ceu nobilioribus proculdubio & dignioribus animalibus primarium concedēs locum, qualia certe terreſtria omnia ſanguine prædita, corq; & pulmones habentia, iure eſſe cēſentur. Poſtea de ignobilioribus verba faciet animalibus, qualia piſciū omnia ferè ſunt genera, quæ cum pulmonibus careāt, aërem ſanè extrinſecus nō admittunt, ſed branchiarū miniſterio ad internū temperandū calorē intra ſe aquas recipiunt. Dicit igitur ꝙ in ſanguine præditis animalibus quæcunq; duo iſthæc habent viſcera, cor ſcilicet & pulmones, omnia proculdubio ad innati refrigeriū calidi extrinſecus recipiunt aërē, quo ſanè in reſpirādo & exſpirādo vtūtur. Statimq; ſub ijs dictis ſubiungit quænam ex animalium numero ſint illa quæ pulmones habere dicantur, in quibus animalium primo perfectorum ponit genus. Sunt autem eiuſmodi omnia certe quæ intra ſe animal concipiunt, & non ſolum extrà animal pariunt: qualia ſunt homo, equus, bos, aliaq; huiuſmodi, quæ ſanè in genere animalium perfectiorū conſtituuntur. Quia autem dixit omnia quę intra ſe, & non ſolum extrà animal pariunt, pulmonis habere viſcus, ſtatim declarat philoſophus cur eo loquendi modo in præſentia ſit vſus, ſubiungens ꝙ ſelache, id eſt piſcium genus illud quod cartilaginatum vocāt, quoniā pro ſpina cartilaginē gerunt, & à pleriſq; etiā plani appellātur piſces: quales ſunt Raia, Paſtinaca, Squatina, Torpedo, aliaq; pleraq;. Hoc enim tam late patens genus quāuis animal pariat, non tamen ſtatim, vt perfectiora illa, animal intra ſe parere viſitur. ſed prius intra ſe cōcipit, ex quib9 poſtea in extremā detruſis aluū, ſui generis animal excluditur. Ouipara enim ſunt omnia iſta intra ſe, extrinſec9 vero viuipara: vt in cōmētarijs de hiſtoria animaliū, & in ijs qui de generatione inſcribūtur, ipſe nos clare docuit. Iſtuc autē genus vniuerſum (vt hoc etiā obiter ſit dictū) ſelache, Plinio ſecundo referente, primus appellauit Ariſtoteles: quod idcirco vocitatum fuiſſe Oribaſius medicus memoriæ prodidit, quoniam huiuſmodi animalia noctibus ſplendorem ex ſeſe reddant. σέλας nanq; græci lucis ſplendorem vocant. Pulmones igitur habent (vt vnde digreſſi ſumus reuertamur)

Selache, plani piſces.

Plinius li. Oribaſius medicus.

omnia certe illa quæ animal intra ſe,& non ſolum extra pariunt,eo quo diximus modo. Præterea ex oviparis etiam illa quæ pen nas gerunt,vt auium genus eſt vniuerſum,necnon ea quę corticoſum tergoris habent tegumentum,quæ græci felici linguæ copia vnico vocabulo φολιδωτὰ vocant,id eſt corticeo tergore contecta. φολὶς enim,vt ipſe in commẽtarijs de animalium partibus teſtatur,ſquamę ſimilis eſt,verum natura rigidior & durior:quod in teſtudinibus & ſerpẽtibus magnis & crocodilo fluuiatili palàm eſt videre.oſſe enim firmior euadit,vt qui talem ſortiatur naturam.Statimq; generis iſtius quaſdam refert ſpecies,teſtudines nominans,necnon lacertos & ſerpentes . omnia enim iſta pulmones proculdubio habere cernuntur:verum quædam in his differentiæ conſpicitur eſſe diuerſitas.nam & illa quæ animal intra ſe pariunt,& pẽnatorum genus vniuerſum,ſanguineos certe habẽt pulmones.Iſthæc vero quæ corticoſum gerunt tergus , fungoſum certe & cauernulis plenum viſcus illud habent,paucoq; vel etiam nullo ſanguine præditum.Quamobrem,inquit,rariori iſthæc omnia reſpiratione vtuntur, vt retro eſt oſtenſum : & ob innati exiguitatem calidi diutius ſine reſpiratione perſeuerare poſſunt,incluſo in pulmonum cauernulis aëre ſufficienter illis ſuppetias afferre valente. Pulmones etiam poſt hæc dicit habere nonnulla quæ in textu recenſet animalia,& rara etiam vti reſpiratione,propter retro dictã in ſuperioribus animalib⁹ cauſam, frigidi ſcilicet & cauernoſi pulmonis.Sunt autem huiuſmodi quęcunq; in aquis degunt,cum tamen aërem ſpirent:quale eſt hydrorum id eſt aquatilium ſerpentium genus:& teſtudines cum pelagiæ,tum terreſtres: tertiumq; illorum genus,quas μῦδας græci vocant,Gaza lutarias teſtudines appellauit,quoniam ſub cœno degunt. Ranæ quinetiam,& crocodili,necnon vituli marini,& ad ſummam omnia illa animalia quæ ambiguæ ſunt vitæ,huiuſmodi eſſe cenſentur notæ,id eſt exanguem cauernoſumq; habere pulmonem, & raro reſpirandi opere indigere.Omnia enim iſthæc animalia cum ambiguæ (vt diximus)ſunt vitæ,& modo in terris,modo contrà in aquis degunt,interpolles nimirum naturæ videntur habere operationes. Verum omnia,inquit,huiuſmodi in terris parere conſpiciuntur.iſtuc autem idcirco facere cenſentur vt alibi dixit ipſe,quoniam pauciorum iniuriæ illorũ ibi ſunt obnoxij fœtus,q̃ ſi in humido illos parerent.Dormiũt autẽ iſta nullo diſcrimine cũ in ſicco,tũ in humido,niſi ꝙ dũ in humido, inquit,dormiunt,exerto,id eſt extra aquas extẽſo & eleuato dormiũt ore,reſpirationis gratia. Cũ enim pulmones iſthæc(vt diximus)habeãt omnia,aëris ſanè reſpiratione indigẽt,qua omnino carere nõ poſſunt.

φολιδίς.

Hydri.

μῦδες

ἀμφίβια

Cur ambigua alalia in terris pariant.

QVæcunque autem branchias habent,refrigerantur omnia aquã admittendo.Branchias vero habent ſelachorum appellatum genus,& alia quæ pedibus carent.eiuſmodi autem ſunt piſces omnes. Nam quæcunque habent,ad pinnularum ſimilitudinẽ habent.Verum ex ijs quæ pedes habent , vnum tantummodo adhuc cognitorum habet branchias,is qui Cordulus appellatur.Simul autem pulmonem & branchias habere adhuc viſum eſt nullum.Cauſa vero eſt,quoniam pulmo quidem refrigerationis illius eſt gratia quæ fit à ſpiritu:vnde & nomẽ à ſpiritus receptione ſumpſiſſe videtur. Branchiæ vero ad refrigerationem ſunt quæ fit per aquam . Vnum porrò ad vnum commodum eſt inſtrumentum:& vnica refrigerationis ratio omnibus eſt ſatis . Quoniam igitur naturam nihil fruſtra agere videmus:ſi autem duo eſſent , alterum certe fruſtra eſſet:idcirco alia quidem brãchias , alia vero pulmones habent:vtrunque autem nullum.

DIctum fuit retro duo à rerum natura ad innati refrigerationem caloris effecta fuiſſe inſtrumẽta,pulmonem videlicet in ijs quæ aërem admittunt animalibus,de quibus pauloante eſt pertractatum:& branchias in ijs quæ ad connati refrigerium caloris aquas intro capiunt, de quibus hoc in textu verba facit philoſophus.ſunt autem in hoc genere aquatilia ferè omnia, & quæcunq; de illorum numero pedibus carent, vt ſelachorum vniuerſum eſt genus,quod ſanè cartilaginatum appellauimus:& omnes omnino piſces.Apodes enim omnes ſunt,& branchias habẽt, aquamq; proculdubio recipiunt ad caloris refrigerium innati.Omnes autem pedum loco habere dicit inſtrumenta illa quibus mouentur & natant,quas pinnas vocant,& in volucrum genere cum alis proportionẽ habent,de quibus in commentarijs cum de motu,tum de inceſſu & progreſſione animalium copioſe pertractatum fuit. Vel alia etiam huiuſce literæ poteſt eſſe explicatio.nam quæcunq; habent ſcilicet piſces,ad pinnularum ſi militudinẽ habẽt. Quibuſcũq; enim ex aquatiliũ genere pedes eſſe videntur,

Selache cartilaginea.

Vituli marini pedes.

illi certe proprie nõ ſunt pedes, ſed pinnę potius q̃ pedes. quod propter vitulos marinos intelligi poſſe videtur, qui vt aquatiles quidem, pedes habere cẽſentur: vt terreſtres autem, pinnas potius q̃ pedes. Poſteriores enim (vt inquit ipſe in cõmentarijs de animalium partibus) vituli marini habent pedes piſcium in morẽ potius, q̃ pedeſtriũ animaliũ conformatos. Omnes igitur ferè piſces & branchias habere, & pedibus carere manifeſtũ eſt, vno, inquit, excepto de aquatiliũ genere, quẽ ſolitariũ ex ijs qui ad illius notitiã peruenerũt, & pedes habere, & branchias dicit, illumq; appellari Cordulum ſcribit: de quo cum in cõmentarijs de animaliũ partibus, tum in ijs qui de animaliũ hiſtoria inſcribuntur libris mentionem ipſe facit. Et in hiſtoria quidẽ libro octauo hæc ad verbum ſcribit. ,, Vnũ adhuc tantũmodo nouimus Cordulũ nomine. Hic enim nõ pulmonẽ, ſed branchias habet: egreſſuſq; cibũ petit in terra: & quadrupes idẽ eſt, vt ad ambulandum idoneus. In quarto autẽ de animaliũ partibus libro de hoc ipſo animali hæc ſcribit. ,, Corduli quanuis branchijs præditi, pedes habẽt, quoniam pinnis carent: caudã etiam habent laxam & latam. Quo ſanè in loco obiter lectorẽ admonitũ volo, in commẽtarijs græcis impreſſis in vtriſq; ſanè locis pro Cordulo Crocodilum mendoſe legi. Cæterum pedes quidem & branchias (vt diximus) vnicus habere viſus eſt Cordulus: pulmonem autem & branchias ſimul habere adhuc animal repertum fuiſſe dicit nullũ. neq; hoc ab re profecto. Pulmonis enim conſtitutio à rerũ natura eſt facta illius refrigerationis gratia quæ fit à ſpiritu, id eſt ab inſpirato extrinſecus aëre, vnde nomen ſanè traxiſſe non immerito cenſetur. quæ certe res græce quidem cõſonat, in latinæ autem proprietate linguæ haudquaquã quadrare videtur. Pulmo nanq; à ſpiritu nullam ſanè deductionis habet etymologiam, ſicut πνεύμων ἀπὸ τοῦ πνεύματος, id eſt à ſpiritu, manifeſtũ habet deductionis modum. Pulmo igitur (vt diximus) refrigerationis illius eſt cauſa quæ ab inſpirato fit aëre: branchiæ autem illius gratia refrigerationis effectæ ſunt, quæ fit per aquam. Cum autem vnum inſtrumentum ad vnicam efficiendam rem ſit requiſitum & commodum, & vnicum in omni animantium genere refrigerationis ſit opus: (omnia enim aliquo extrinſecus ſumpto refrigerari nata ſunt) manifeſtæ profecto certitudinis eſſe debet, ꝙ vbi pulmonis adeſt viſcus, ibi non reperiantur branchiæ: & in quocunq; animalium genere branchiæ reperiuntur, in eodem pulmonũ naturam deficere: cum alioquin nihil ſuperuacuum in naturæ operibus, & nihil temere aut fruſtra effectum conſpiciatur: quod profecto eſſet quando ſimul pulmo & branchiæ in aliquo reperirentur animali. Cum enim iſthæc (vt diximus) ad refrigerandum facta ſint inſtrumenta, altero operãte, alterum certe ceſſaret, & fruſtra eſſet. In diffuſo igitur & tam lato animalium genere, alia quidem branchias habent, alia vero pulmones: vtrunq; autem habet nullum propter ſuprà memoratam cauſam.

Cordulus piſcis.

Mẽdũ commẽtariorũ græcorũ impreſſorũ

Pulmonem à ſpiritu græca appellari πνεύμονα.

QVoniam vero ad ipſum quidem eſſe, alimento vnumquodque animalium indiget: ad ſalutem autem refrigeratione: ad horũ ſanè vtrunque eodem natura vtitur inſtrumento: quemadmodum in aliquibus lingua & ad ſapores, & ad loquendi vſum, ſic in habentibus pulmonem, illo quod os appellatur, & ad alimenti confectionem, & ad exſpirationem, & reſpirationem. In ijs autem quæ pulmonem non habent, & non reſpirant, os quidem ad alimenti confectionem, ad refrigerationem autem ijs quæ refrigeratione indigent, branchiarum exiſtit natura. Quo autem pacto prædictorum facultas inſtrumentorum refrigerationem efficiat, paulopoſt dicemus. Vt autem alimentum id non prohibeat, ſimili contingit modo & ijs quæ reſpirant, & illis quæ recipiũt humorem. Minime enim cum reſpirant, alimentum recipiunt: quòd ſi ſecus, ſtrangulari ſanè contingeret deerrante alimento ſiue humido ſiue ſicco ad pulmones per arteriam. Poſt arteriam enim adiacet gula, per quam alimentum deuoluitur in eum quem vocant ventrem. In quadrupedibus igitur & ſanguine præditis habet arteria quaſi operculum lingulam illam quam epiglottidem vocant: auibus autem, & ijs quadrupedibus quæ oua pariunt, non adeſt: ſed conſtrictione id ipſum præſtant. Cum enim alimẽtum capiunt, alia quidem claudũt, alia vero epiglottidem ſuperimponũt. Delapſo autẽ, alia quidem attollunt, alia vero aperiunt, & ad refrigera-

tionem ſpiritum receptant. Quę vero branchias habent, cum per illas humorem emiſerint, ore alimentum corripiunt. Arteria enim carent: quo fit vt eius gratia ex interlapſu humoris non lędantur: ſed ſi aqua in ventrem ſubintret. Iccirco velociter expellunt, & identidem alimentum corripiũt: & dentes habent acutos: & omnia ferè ſerratos illos habent, quandoquidem alimentum mollire non contingit.

QVia retro dixerat philoſophus (vt viſum eſt) ꝙ natura ad vnum opus vnico vtitur inſtrumẽto, quod veriſſime dictum fuiſſe non immerito exiſtimandum eſt, quando nihil temere naturam facere ab omnibus ſanè eſt receptum: fruſtra autem alterum certe eſſet inſtrumẽtũ, quando alterum ſolitarie idem opus commode efficere poſſet: quoniam inquam dictũ eſt ad vnicum opus vnicum ſufficere inſtrumentũ: ne quis conuerſim etiam concluſum fuiſſe exiſtimaret, rerum ſcilicet naturam vnico inſtrumento vnicum tantum efficere poſſe opus: hoc in loco declarat philoſophus nihil prohibere illam nonnunquam ad duo peragenda opera vnico tantũ vti inſtrumento. Cum enim, inquit, vnumquodq; animal ad ipſum eſſe, alimenti quidem indigeat auxilio (ſine deperditæ nanq; rei inſtauratione, quæ ab altrice animæ vi intercedente fit alimento, animal eſſe nõ poteſt: donec alitur enim animal eſſe cenſetur) ad ſui autem conſeruationem & ſalutẽ, refrigerationis egeat auxilio: nihil ſanè prohibere aſſerit in habẽtibus pulmonẽ, eodẽ inſtrumẽto, ore videlicet, naturam vti & ad alimenti ciboruq; confectionẽ, & ad reſpirationẽ & exſpirationẽ: quod ſtatim ſimilitudine oſtendit quadam, ab eadem rerum natura efficaciter & ſignificanter repetito exemplo. Videm⁹ enim, inquit, in quibuſdam, & oculata (vt aiunt) percipimus fide, linguæ inſtrumento naturam ad duo ſanè vti opera, ad ſapores ſcilicet percipiendos, & ad loquelæ opus explendum. Verum in iis quę pulmones habent animalibus, hoc accidere videmus modo: in illis autem quæ huiuſmodi carẽt viſcere, & idcirco nõ reſpirãt, ad duo natura vnico nõ vtitur inſtrumẽto. os enim, inquit, in illis ad ciborũ confectionem, alimentiq; perficiendum opus exiſtit: ad innati vero caloris refrigerationem afferendã branchiarum illis eſt attributa natura, qua aquas admittũt, & per vices illas reddunt. De modo autẽ quo aër aut aqua ad caloris refrigerium innati extrinſecus admittitur, poſthac ſe pertractaturũ pollicetur. Interim declarat, quod alijs etiam fecit in locis, quidnam prouida rerum machinata ſit natura in iis animalibus quæ oris inſtrumento ad duo vtuntur opera, alimenti ſcilicet confectionem, & reſpirandi facultatem, ne alterum ab altero præpediatur, eoq; animal lędatur modo. Vt alimẽtum igitur, inquit, id non prohibeat, id eſt vt alimentum ipſam non impediat reſpirationem, & in reſpirantibus & non reſpirantibus ſimili ferè accidere videtur modo. Non ſimul enim iſthæc duo naturę perficiũtur opera, ſed ſucceſſiue: quod ſanè in reſpirantibus manifeſte fieri animaduertitur. *Si* enim, inquit, in reſpirandi opere ad pulmonis meatum ingredi contigerit, ex illoque aberrauerit quippiam, ſiue ſiccũ id fuerit, ſiue humidum, in arteriam quæ ſpiritus eſt ſemita, ſtrangulatur certe animal & interit, niſi illud eiecerit: & idcirco eo in caſu violentas quaſdam ſubſequi cernimus tuſſes, natura cito & violenter noxium illud expellere ſatagente: ad quod certe prohibendum pro animalis cuſtodia & ſalute, cũ alioquin gula ipſa, per quam eſculentorum poculentorumq; omnium ad ventrem eſt tranſitus, poſt aſperam collocetur arteriã, prouida architectata eſt natura lingulã illã quã epiglottidem græci appellant, quæ ad aſperæ ingreſſum arteriæ quaſi naturale quoddam operculum, cũ patens, tum clauſum exiſtit, viciſſimq; pro neceſſitatis indigẽtia iis fungitur muneribus. Cum enim confectus in ore cibus ad gulam trãſmittitur, ſuper clauſum lingulæ deuoluitur operculum, & ad patentes gulæ accedit meatus, vt inde ad ventrem perueniat: quo certe tempore nullum reſpirat animal, ob ſuperius adductam cauſam. qua ſanè effecta re, & cibis potionibusq; gulam ingreſſis, aër in pulmone inhabilis iam effectus ad refrigerium, & per cordis compreſſum, quam ſyſtolen vocant, expulſus, aſperam petit arteriam, exireq; properans ſuperiectam aperit lingulam, & egreſſus ſtatim patentem ſanè præbet ingreſſum aëri extrinſecus ad caloris refrigerium feſtinanti. Vicibus igitur iſthęc fiunt, nõ ſimul, in iis videlicet animalibus quæ oris inſtrumento ad duo illa naturæ vtũtur opera, propter retro enarratam cauſam. Cęterum homo quidem, & quadrupedes, perfectioraq; & ſanguine prædita animalia, lingulam (vt diximus) illam pro aſperæ operculo arteriæ habere conſpiciuntur: in auium autem genere, & in iis quadrupedibus quæ oua non animal pariunt, huiuſmodi nõ adeſt membrum, id eſt nullum epiglottidis eſt operculum: verum idem efficiunt arteriæ ipſius clauſura quadam & obſtructione cum deglutiuntur cibi: quæ identidem aperitur dum aërem extrinſecus recipit frigidum. Viciſſim certe (vt dictum eſt) in quadrupedum genere perfectiorum, & non ſimul, eandem ob cauſam. Cur autem aues epiglottidem non habeant, in commentarijs de animalium partibus abunde eſt declaratũ.

Vnico aliquãdo inſtrumento naturã ad duo vti opera

Lingula epiglottis.

His ita determinatis & expoſitis, de refrigerãdi nos docet modo philoſophus, qui in iis quæ non reſpirant animalibus exiſtere cenſetur. Quoniam autem præmiſerat ꝙ ſimili contingit modo id fieri & in iis quæ reſpirant, & in illis quæ recipiunt humorem, probauitq; (vt viſum eſt) non ſimul reſpirare illa, & alimẽtũ recipere, ne ſuffocationis periculũ incurrant: exſpirãdo enim attollitur epiglottis,

& arteriæ patent meatus:hoc in loco in ijs quæ branchias habent animalibus,& quæ humorem recipiunt,ſimilitudinis commemoratæ tangit modum.Emiſſa enim per branchias inquit aqua alimētū illa ore recipere.Propter quæ dicta animaduertere licet piſcium genus vniuerſum eſcas ore corripere & vorare,& ſimul branchijs aquam refrigerantem recipere.Poſt aquæ nanq; per brāchias egreſſum, ſimul vtrunq; exercent opus.Eſcas enim ore corripiunt,& branchijs frigidam admittunt aquam. Et idcirco ſtatim ſubiungit ipſe iſthæc non ledi animalia ſicut priora illa quæ pulmonem habent, in ijs duobus naturæ operibus ſi ſimul fiant,quoniam nō habent arteriam,neq; humoris ingreſſus qui per branchias fit apertas,illa offendit,& male habet, eādem ob cauſam:qui profecto lederet illa ſi per os cum eſcis ingrederetur,& ad ventrem perueniret humor.Subaudiendum enim hoc eſt literæ illi, ſed ſi aqua ventrem ſubintret,& rurſum replicandum eſt illud,lederentur.Et hanc ob cauſam inquit illa cum celeriter aquam extramittere branchijs,tum feſtine & voraciter eſcas ore corripere,vt quo tempore aquas admittunt branchijs,alimentum ore deglutiatur,& in ventrem eat.Quæ etiam omnia acutos dicit & ſerratos habere dentes,vt turba vulnerum (vt Plinius ait) eſcas molliant,quas ore bene conficere nequeunt.

Quomodo alimentum piſces recipiāt, & frigidam admittant aquam.

DE ijs autem quæ in aquatilium genere Cete appellātur,ambigere ſanè quiſpiam poſſet:quando & illa nō ſine ratione ſe habēt: vt de delphinis,& balenis,cęteriſque quæcunque id habēt quod fiſtulam vocant.Nam talia pedibus quidem carent: cum autem pulmonem habeant,accipiunt mare.Huius autem cauſa,id quod nunc dictum eſt.non enim refrigerationis gratia humorem accipiunt.iſtuc nanque illis fit cum ſpirant. Habent enim pulmonem : quamobrem exerto ore dormiunt:& Delphini etiam ſtertunt:qui profecto ſi retibus capiātur, celerrime ſtrangulantur,quoniam non reſpirant. Et in equorū iſthæc fluitant ſuperficie,reſpirādi gratia. Verum quoniam neceſſe eſt in humore alimētum quærere,intromiſſum humorem eijcere eſt neceſſarium : & hanc ob cauſam omnia fiſtulam habent.Aquam enim receptam vt piſces per brāchias,ita iſta per fiſtulam egerunt.Huius autem rei ſignum eſt ipſius fiſtulæ poſitura.ad nullam enim ſanguine præditarum partium tendit,ſed ante cerebrum iacet, & aquam reddit. Hanc etiam ob cauſam, quæ mollia vocantur,aquam accipiūt, & quæ fragili integuntur cruſta, vt qui carabi vocantur,& cancri.Horum nanque refrigeratione indiget nullum. Exigui enim caloris,& exangue omne id eſt genus:quapropter à circuniecto humore ſatis refrigerationis capiunt:verum alimenti gratia, ne ſimul capientibus influat humor,ea quidem quæ fragili teguntur cruſta, vt carabi & cancri,propè hirſuta illa aquam per plicaturas egerunt: Sepiæ vero & Polypi per id cauum quod ſuperinditur,vocatum in illis caput. De ijs autem accuratius eſt ſcriptum in ijs qui de hiſtoria animalium ſunt commentarijs.De humoris igitur aſſumptione dictum eſt, quoniam refrigerationis fiat gratia:& quoniam ex humore cibos capere oporteat illa quæ natura aquatilia ſunt animalia.

Cete latinum nomen nō habere.

QVia retro dictum fuit nullum animal ſimul habere pulmonem & branchias, id eſt reſpirare ſimul,& aquam pro refrigeratione recipere:quoniā in quibuſdā ex aquatilium genere id fieri videtur,falſo tamen:iccirco hoc in textu philoſophus à principio ſtatim dicit quempiam non immerito dubitare poſſe de ijs quæ Cete appellantur.Sunt autem maiores quædam in mari beluæ:quorum genus latinum non habet nomen:vt balenæ,orcæ,delphini,pluraq; eiuſmodi animalia,quæ ſanè omnia reſpirare palā eſt.Hæc etenim per fiſtulas quas gerunt,aquā extramittere

animaduertuntur,quam profecto ad refrigerationem non receperunt,cum ad calidum temperandũ innatum inſpirato iuuentur aëre:ſed quoniam in aquis degentia,& in humore cibos capientia, illorũ ſanè dum vorantur ingreſſu, aquam etiam ſimul ingredi neceſſe eſt,fiſtulas quaſdam & meatus naturæ prouidentia habent,quibus abſorptum exhauriunt mare, & tanq̃ ſiphonibus quibuſdam ipſum connatis expellunt fiſtulis:& iccirco in litera philoſophus dicit,quoniam & illa non ſine ratione ſe habent.Si enim oſtendatur ꝙ recipiunt illa quidem aquas quas expellunt,verum refrigerationis cauſa illas nõ recipiunt,ſed ob ſupradictam neceſſitatem:ratione vtique illa & pulmones habere,& aquam recipere cẽſentur.

Cete humorẽ recipe,nõ aũt refrigerationis cauſa.

Eiuſmodi autem ſunt cum balenæ,vt dictum eſt, & delphini:tum vniuerſum id genus quod inſtrumentum gerit illud quam fiſtulam vocant.Huiuſmodi nanq; omnia cum pedibus ſanè careant,piſces recte appellari poſſunt.cum vero pulmones habeant,non recte profecto vocari debent piſces.Reſpirant igitur,quoniam pulmones habent:mare vero recipiunt,propter id quod dictũ eſt,inquit,in calce ſcilicet ſuperioris textus,vbi ſanè dictum fuit humoris ingreſſu celeriter eſcas corripere,& humorem quem ſimul cum eſcis receperunt,eijcere,ne in ventres illorũ penetrans,illos planè ledat.Neceſſario igitur humorem receptant:quoniam in aquis paſcuntur: quẽ tamen illico eijciũt per fiſtulam,quia nullum ab illo refrigerationis quærunt auxilium. Cum enim pulmones habeant, omnia certe extrinſecum reſpirant aërem:illoq; calidum temperant innatum. Quamobrem,inquit, iſthæc omnia dormire cõſpiciuntur:quod perfectioribus cõtingit animalibus:& cũ id faciũt, exerta aquis habent ora,vt aërem extrinſecus reſpirare valeãt,ſine quo diutius durare non poſſunt.Delphini quinetiam eo ex genere manifeſte ſtertunt: qui ſi quo caſu retibus ſub aquis inuoluantur, vt inde ſe ad reſpirandum explicare nequeant,ſtrangulantur ſanè & intereunt,aëris carentes refrigerio: quẽ ſub aquis habere non poſſunt:& idcirco illis vſu ſæpenumero accidere videmus,ſiquando ad ima fugiẽtes vada perſequuti fuerint piſces,quòd reſpirãdi neceſſitate coacti, ceu arcu emiſſi ſumma equorum petunt,tanta plerunq; celeritate,vt velociſſimo ſaltu magna etiam eiaculati trauſmittant nauigia.

Delphinorũ pernicitas.

Reſpirant igitur omnia iſta (vt diximus) quoniam pulmones habent:aquas autẽ recipiunt,quia in humore degunt,& inde eſcas ſibi petunt:quas cito,ne ledantur,per fiſtulas trãſmittunt & egerũt, vt piſces per branchias.Quòd autem hoc ſe res habeat modo, & intromiſſa aqua illa refrigerij cauſa non admittatur,declarat philoſophus,& à fiſtularum in illis poſitura rei veritatem manifeſte oſtendit.In nullo enim,inquit,illorum fiſtula ad membrum quoppiam ſanguine prędịtum tendere cernitur.ſanguine prædita vocans membra cor & pulmones,& omnia ſanè illa in quibus calidum feruet innatum:ad cuius temperandam copiam ſi aqua id fieri deberet,fiſtulæ profecto eò tenderet caput: non tendunt autẽ aut eo perueniunt fiſtulæ,quoniã nulla ad illud aquarũ eſt neceſſitas:ſed potius poſituram habẽt in capite ante cerebri locũ,vt aquas,inquit,ore receptas cum eſcis,inde eiectent & exprimant. His ita conſtitutis, de eo quod cete vocant genere id ipſum philoſophus declarat cum in mollibus appellatis piſcibus,tum in fragili cruſta contectis, quales ſunt carabi & cancri, cæteraque id genus cruſtacea.Cum enim iſthæc omnia exigui ſanè ſint caloris,quoniam ſanguine carent,paruo certe refrigerij indigent auxilio:quod profecto continentis abunde illis natura præſtare poteſt. Recipiunt autem aquam iſta non ad refrigerandum (vt diximus) calidum,quod ſanè exiguum habent, ſed quoniam vitam in aquis agentia,& in humore eſcas ſibi petentia,ſimul cum illis aquas profecto recipere & admittere neceſſe habent,quas tamen velociter egerunt & extramittunt.

Cruſtaceorũ exangue & frigidũ genus.

quãobtem mollia quidem receptum emittunt humorem per fiſtulas quaſdam in eorum os tendentes:cruſtacea vero vt carabi & cancri, iuxta aſperitates & hirtas illas particulas capillamentorum effigiem habentes, per plicaturas illas quæ ἐπιπτύγματα vocantur à græcis,& fiſtulæ cuiuſdam & meatus in illis vicem gerunt,receptas eiectant aquas.

Carabi. Cancri.

Sepiæ vero & polypi,cæteraque id genus, aquas paſcendo recipientia,illas per cauum emittunt illud quod eam ſuperſtat partem quæ in illis caput vocatur. Cæterum iſtorum accuratior doctrina cum viſu & ſectionum experientia eſt perquirenda:,tum, vt inquit ipſe,ex commentarijs de animalium hiſtoria,& de partibus etiam eſt inueſtiganda.In illis enim hac de re exquiſitius pertractatur. Poſt hæc enarrata & oſtenſa,vniuerſalem quandam in aquatilium genere cõcludit propoſitionẽ philoſophus,quæ ſub diſiũctionis quodã intelligi ſanè debet modo,aquatilia ſcilicet omnia aquas intra ſe admittere,aut vt illis calorẽ refrigerẽt innatũ, vt piſciũ genus facit vniuerſum,quod pulmone carẽs,refrigerio tamẽ indigere videt: aut nihil illis ad refrigerationẽ indigẽtia,cũ pulmones habeãt & reſpirẽt,quoniã tamẽ ex aquis eſcas ſibi petũt, illas nimirũ cũ eſcis admittẽtia,illico per fiſtulas quaſdã,aut ad id cõſtitutos meatus,ne ledantur,expellunt & egerunt.

DE refrigeratione autem quonam fit modo tum ſpirãtibus,tum ijs quæ branchias habent,poſthac dicendum eſt.Quòd igitur ex animalibus ſpirent quæcunque pulmones habent, dictum eſt prius.Quamobrem autem hanc habent partem nonnulla:& quapropter quæcũque habẽt, reſpiratione indigent,cauſa quidem eſt quòd habeant, quoniam præſtantiora animalia copioſiorem aſſequuta ſunt caliditatem:

ſimulque neceſſe eſt animam ſortita eſſe excellentiorem. Talia nanq; ſtirpium natura ſunt præſtantiora. Quapropter quæcunque ſanguine exuberãtem habent pulmonem,& calidum,mole ſunt ampliora:idque quod inter animalia puriſſimo & plurimo vtitur ſanguine, erectæ maxime figuræ eſt,homo:ſoluſque ſuperiorem partem ad id quod in vniuerſo eiuſmodi eſt,habere conſpicitur,quoniam eiuſmodi hanc habet partem. Et eam ob rem ipſius eſſentiæ cum huic ipſi,tum reliquis cauſam id conſtituere debemus,perinde ac aliarum quamcunque partium. Habet igitur huius gratia. Per illam vero quæ ex neceſſitate & motu eſt cauſam, talia conſtare animalia exiſtimare debemus, vt multa quæ non talia conſtare videmus. Siquidem alia ex copioſiori facta ſunt terra,vt ſtirpium eſt genus:alia vero ex aqua,vt aquatilia:ex volucribus autẽ & terreſtribus, alia quidem ex aëre,alia vero ex igne. Singula autem in proprijs locis ordinẽ ſuum ſeruant.

QVanam de cauſa pulmonis viſcus nonnulla habeant animalia,& cur illud habentia reſpirationis indigeant opera,hoc in textu oſtendit philoſophus:dicitque cauſam quidẽ eſſe ꝙ pulmonem habeant quæcunque illum habere conſpiciuntur,quoniam præſtantiora,inquit, & digniora animalia copioſiorem proculdubio aſſequuta ſunt caliditatem. quæcunque autem copioſiori abundant calido,pluri certe indigent refrigeratione. Eiuſmodi autem omnia aliquod ſanè in ſeſe habere inſtrumentum neceſſe eſt,quo aerem intrinſecus attrahere poſſint frigidum: qualis certe pulmonis cenſetur eſſe natura. Quomodo autem pulmo ipſe ſpiritum trahat,& quonam modo branchijs intercedentibus calido quod in piſcibus eſt ſuccurratur,& refrigeratio fiat, in libelli huius calce dicet ipſe:addetque etiam quamobrem quæ pulmonem habent,non aquam ad ſui refrigerium trahant,ſed aëre vtãtur. Quoniam autem in eo quod in corde degit calido ipſam inflammari animam retro eſt dictum,illamq; quodammodo inſeparabilem animalis eſſe ſpeciem:neceſſe profecto eſt quanto quædam præſtantiora dignioraque fuerint animalia, tanto etiam eſſe calidiora. Si enim quod verum eſt,nullo reſpectu profitendum,& audacter in medium proferendum eſt, non abre (vt opinoe) exiſtimandum eſſe duco animæ eſſentiam,talem aut talem eſſe formam ſiue ſpeciem ex tali aut tali miſcibilium concurſu conflatam,in cordis arce degentem,vniuerſamque animalis vitam ſui præſentia temperantem. Qua certe de re præclare & eleganter multa ſunt ab Alexandro Aphrodiſeo in ſuo de Anima cõmentariolo pertractata,cuius certe initium hoc ſe habet modo. Propoſitum quidem noſtrum eſt de anima pertractare quæ in generatione eſt & corruptione corporis, quænam illius ſit eſſentia,& quæ,quot ve ſint vires,necnon quænam illarum ad ſe inuicem ſit diuerſitas. Eruditiſſimus quinetiam Galenus in commentariolo quodam ſuo vbi demonſtrare contendit animæ poteſtates corporum complexiones ſequi:eadem ferè hac de re ſcripta reliquit, quæ Aphrodiſeus memorię prius mandauerat: De inſeparabili vterque animę loquens natura: quæ certe vitæ non animæ nomine à pleriſque Academicorum appellari conſueuit. Animam enim, ſiue potius animum,cum ſeparabilem eſſe & æternum,tum extrinſecus accedere, & in corpora fatalibus quibuſdam legibus,quas ἱμαρμένην vocãt,& inclinationum periodis deſcendere voluerũt. Cæterum cum hac de re multos præclaroſque antiquorum in mediũ afferre poſſimus ſermones:ne à propoſito longius abſcedamus,& vt cõpẽdio ſtudeamus,cuius nobis in præſentia omnibus alijs potioe eſt cura,iſthæc breuiter tetigiſſe ſufficiat. Sunt igitur (vt vnde diſceſſimus eo reuertamur) præſtantiora dignioraque animalia vt plurimum etiam calidiora. Neque induſtrius (vt arbitroe) hoc in loco merito conturbari debet lector ſi quæpiam calidiora animaduerterit animalia fatua ſanè & delira,hebetioraque nonnunquam minus calidis. Nanque non abſolute audiendum eſſe contendimus præſtãtiora digniorãq; eſſe animalia quæcunq; ſunt calidiora. præſtantiæ enim,quæ a prudentia mentiſque agilitate cenſetur,ſimpliciter ſanè non eſt cauſa ipſum calidum,ſicut neq; contrà frigidum ignobilitatis:ſed calidum cum tenuitate & puritate coniunctum,dignitatis præſtantiæq; cauſam eſſe decernimus. Quamobrem moderanda (vt arbitror) philoſophi illa eſt litera vbi dicitur,quanto præſtantiora,tanto calidiora. & illi ſanè addendum, puriora. vt vniuerſaliter hæc propoſitio hoc in ſeſe recurrat modo, Quãto præſtantiora ſunt animalia,tanto calidiorem purioremque in ſe habent ſanguinem:& quanto calidiorem purioremque habent ſanguinem, tanto ſunt præſtantiora & digniora. Quòd autem caliditas per ſe ſola præſtantiæ aut dignitatis, quæ prudentiam ex ſeſe pariunt, non ſit cauſa, ipſum audiamus in commentarijs de animalium partibus iſthæc ad verbum diſertantem.

Cur præſtantiora animalia pulmones habeant.

Alæ inſeparabilis eſſentia ex miſcibiliũ concurſu reſultare.

Inſeparabilẽ animæ ſpeciẽ vitã appellari. Animũ inſeparabilẽ eſſe & æternum.

Quod calidũ nobilius efficiat animal.

Caliditatẽ per ſe nõ eſſe prudentiæ & dignitatis cauſam.

Multorum profecto cauſa eſt ipſa ſanguinis natura, & eorum quæ ad mores attinent rationabiliter, & quæ ad ſenſum. materia enim omnium eſt ſanguis. Nanque alimentum eſt materia, ſanguis autem poſtremum eſt alimentum. Magnam igitur efficit diuerſitatem ſiue calidus, ſeu frigidus exiſtat: necnon tenuis, aut craſſus: purus, aut turbidus. Quibus hæc etiam ſubiungit. Accidit autem quibuſdam elegantiorem habere mentem ex talium numero quàm habentia terreum & calidum ſanguinem, non illius frigiditate, ſed tenuitate potius, & quia purus eſt. Terreum enim nihil huiuſmodi habere cenſentur. Senſum enim habent mobiliorem & agilem magis quæcunque humiditates habẽt tenuiores. Poſt hæc de homine verba faciens dicit. Omnium autem prudentiſſimus eſt homo, quoniam tenuiſſimum & puriſſimum, necnon calidiſſimum habet ſanguinem eum qui circa ipſum degit cor. Quamobrem manifeſtũ eſt quòd quæcunque animaliũ tenuiſſimũ puriſſimũq; necnõ calidiſſimum habuerint ſanguinem, hæc nimirũ prudẽtiora dignioraq; exiſtunt, q̃ illa quæ calidum habent & craſſum: quæ turſum ſapientiora honorabilioraq; merito eſſe exiſtimãtur, quàm ea quæ frigidam concretamque ſanguinis habent naturam. Sunt igitur (vt ad propoſitum reuertamur) digniora ſanè in animalium genere, quæcunque calidiora ſunt & puriora, & maiora etiam, quod ſano intelligẽdum eſt modo. Quæcunque enim ſanguine exuberantem habent pulmonem (vt in pluribus dicatur) maiora ſanè eſſe animaduertuntur, quàm illa quæ eum non adeò ſanguine prædirum habent. Et hæc ſanè pro hac re in præſentia dicta ſufficiant. De homine poſtea verba facit, quem erectæ dicit eſſe figuræ, & habere id quod in ipſo ſurſum vocatur, ad illud quod in vniuerſo eſt ſurſum, conſentiens, & bene quadrans: quoniam inter cætera, inquit, animalia plurimo pro corporis ſui mole tenuiſſimo necnõ puriſſimo vtitur ſanguine: & eiuſmodi hanc habet partem. per hanc intelligens partẽ, pulmonis naturam. Quoniam enim homo circa cor & pulmonem plurimam & vegetam habet caliditatẽ, locaq; illa copioſo abundant ſanguine, cum calidum eum eſſe oportet, tum erectæ ſtaturæ inter reliqua animalia. Calidi enim poteſtas inualeſcens ſurſum fertur, aliaque ſecum eò rapere nata eſt. Quamobrẽ exiſtimandum eſt, & pro vero conſtituendum, pulmonis naturam cum in homine ipſo, tum in reliquis animalibus quæ id habent viſcus, & illorum ſubſtantiæ & ipſius eſſe cauſam exiſtere nihilo minus q̃ aliarum quæpiam partium ad animalis eſſe maxime neceſſariarum. Vt enim ſine iecore aut cerebro, alijſque huiuſmodi partibus animal eſſe non poteſt: ita quæcunque ſpirant, ſine pulmone eſſe nequeunt. Illius enim corruptionem mors ſequitur, vt ipſe poſthac dicet. His ita expoſitis ſubiungit philoſophus: Habet igitur huius gratia. quæ litera breuiter ſanè prolata, hunc habere videtur intellectum: hominem ſcilicet, & quæcunque alia pulmonem habent, eum ſanè habere, quoniam plurimum habent calorem. Huius enim, videlicet caloris, gratia, factus eſt pulmo, conueniens ſanè ad cordis refrigerium à rerum natura fabricatum inſtrumentum. In litera autem vbi dicitur, Per illam vero quæ ex neceſſitate eſt, & motus cauſam: per duo ſanè illa vnicum genus cauſæ intelligendum eſſe videtur, materialis videlicet cauſa. Solet nanque pluribus in locis ipſe neceſſitatis vocabulum pro materia vſurpare. Dicit autem per hoc genus cauſæ, materialis ſcilicet, talia eſſe conſtituta animalia, qualia pleraque conſtituta eſſe videntur alia quæ in animalium numero non cenſentur: quæ res vt clarius pateat, non ab re quædam de primo libro de cælo & mundo in præſentia mihi mutuanda eſſe duco. Dictum eſt enim eo in loco compoſita à prædominio moueri omnia. quamobrem cum dicitur plantas terra conſtare, piſces vero aqua, non ſanè eſt intelligendum ex ſola terra, aut aqua ſola conſtare illa. In illorum nanque ſingulis reliqua reperiuntur elementa: ignis ſcilicet, & aër. Verum quoniam in ſtirpibus quidem præualet terra, in piſcibus autem dominatur aqua, eam ob cauſam dicimus piſces quidem aqua conſtare, ſtirpium autem genus ex terra eſſe. Similique rationis modo in alijs exiſtimare oportet. His igitur ita conſtitutis, ad literam reuertamur: quæ ſanè hoc velle videtur, ꝙ exiſtimandum ſcilicet eſt per materiam conſtare animalia, quemadmodum plura quæ non ſunt in eo genere, conſtare videntur. Vt enim in non animalibus, ſcilicet in ſtirpium genere, præualet terra: ita in piſcibus dominatur aqua, & in volucrum genere ignis, in alijſque aliud quippiam. Iſtuc autem iccirco præmiſiſſe videtur philoſophus, vt conſequenter Empedoclis hac de re commemoret & reprehendat ſententiam, quam illico ſub iis recenſet dictis. Illud vero: Singula autem in proprijs locis ordinem ſuum ſeruant, æque valet ac ſi dictum fuiſſet, vnumquodque in quo ſactum eſt loco, ibi conſtitutum ordinatumque ſanè eſt, & non in alio quidem fit loco, in alio autem verſatur & degit, vt Empedocles ſenſiſſe videtur.

Hominẽ plurimo & tenuiſſimo necnon calidiſſimo vti ſanguine.

Ex lib. de cælo.

Talia vocari cõpoſita, quæ illa à prædominio ſunt.

EMpedocles autem non recte dixit aſſerens calidiſſima animaliũ & ignẽ habentia plurimũ aquatilia eſſe, naturalis caliditatis exuperantiã declinantia: vt quoniã frigido & humido deficiũtur, loco ipſo contraria adæquent. Humidum enim minus eſt calidum. Omnino igitur abſurdum eſt quonam contingat modo eorum vnumquodque in ſicco genitum, locum mutare ad humidum, cum ferè pleraque illorum

pedibus careant. Ille autem eorũ à principio conſtitutionem commemorans, facta quidem fuiſſe in ſicco dicit, fugientia autem perueniſſe ad humidum. Præterea etiam neque calidiora terreſtribus videri poſſunt. nanque illorum pleraque omnino ſunt exanguia: alia vero exiguum habent ſanguinem. Cæterum qualia ſanè calida aut frigida appellare oporteat, ſolitariam de per ſe ſortita ſunt conſyderationem: ea autem de qua locutus eſt Empedocles cauſa, habet profecto aliquid quæſitæ rationis: id tamen quod aſſerit, haudquaquam verum eſt. ea nanque quæ habitudines excedentes habent, contraria certe loca ac tempora conſeruant. Natura vero in proprijs præcipue ſaluatur locis. Non enim eadem animalium eſt materia ex qua vnumquodque conſtituitur, & habitudines diſpoſitioneſque illius: verbi gratia ſi à natura quippiam è cera fingatur, id certe in calido poſitũ non ſaluabitur: neq; ſi quippiam è glacie. quamprimum enim à contrario corrumpetur. Calido nanque liqueſcit quod à cõtrario fuerit compactum. Neque ſi quippiam ex ſale aut nitro confecerit, in humido ſanè illud collocabit. Deſtruit enim humidum quodcũque à calido & ſicco fuerit conſtitutum. Itaque ſi omnibus corporibus materia eſt humidum & ſiccum, rationi conſentaneum eſt vt quæcunque ex frigido & humido fuerint conſtituta, in humidis degãt: & ſi frigida fuerint, in frigidis: quæcunque vero ex ſicco, in ſicco. Quapropter arbores in aquis non naſcuntur, ſed in terra. Atqui eadem ratione in aqua, quoniam magnopere ſunt ſiccæ, quemadmodum magnopere ignita inquit ille. Non enim quòd frigida eſſet, ad illam ſanè deuenerunt, ſed quoniam humida. Naturales ergo materiæ tales profecto ſunt, qualia fuerint loca in quibus exiſtunt: in aquis quidem humidæ: in terra vero ſiccæ: in aëre autem calidæ. Verum enimuero habitudines quæ caliditate ſuperfluunt, in frigido: quæcunque autem frigiditate, in calido collocatæ conſeruantur magis: quãdoquidem locus ipſe habitudinis exſuperantiam ad mediocritatem coæquat. Hoc autem in cuiuſque materiæ proprijs quærere oportet locis, & in conſtitutionibus communis temporum mutationis. Habitudines enim locis contrarias eſſe contingit: materiam autem non contingit. Quòd igitur nõ propter naturæ caliditatem alia quidem aquatilia, alia vero animalium ſunt terreſtria, vt inquit Empedocles: necnon quamobrem alia quidem pulmonem habent, alia vero non habent, in tantum ſit dictum.

Empedoclis de aquatilium natura ponit ſententiam, non tamen illam eius verbis, vt aliquoties fecit, hoc recenſet in loco, ſed tantum commemorat, dicitque illum haudquaquam recte ſenſiſſe qui voluerit aquatilia omnia natura eſſe calidiſſima & ignea, quæ ſanè exſuperantem in eorum natura caliditatem & ſiccitatem declinantia, & ceu contemperare volentia, ad aquas deuenerunt, vt eo loci à contrarijs conſeruarentur qualitatibus, naturaque loci frigidi & humidi id quod in eis ex huiuſmodi qualitatibus deficiebat, recompenſarent. Vbi autem dicit, Humidum enim aëre minus eſt calidum: per humidum ipſam intelligit aquam, ad quam, vt voluiſſe videtur, aquatilia commigrarunt omnia. Dixit autem aquam aëre minus eſſe calidam, cui ſanè nulla

adſcribitur caliditas, vel ſecũdum opinionem illam quæ Academicis prius, & poſtea Stoicis fuit adſcripta, quæ ſcilicet aſſerit calentem mundi ſpiritum, & omnia viuificantem, vniuerſos elementorum permeare & tranare globos: vel per minus calidum de Empedoclis ſententia intelligendum eſt frigidius. Voluit nanque vir ille (vt alijs dictum eſt in locis) ætherem tantummodo eſſe calidum, reliqua vero elementa eſſe frigida, aliud autem alio frigidius. Commemorata autem Empedoclis de aquatilium natura ſententia, ſtatim illam philoſophus reprehendere aggreditur, dicitque abſurdum ſanè eſſe & inconueniens aquatilium genus in ſicco genitum, ad humidum, id eſt ad aquas perueniſſe, cum alioquin vniuerſum ferè pedibus careat, quorum certe miniſterio, ſi iſtuc verum eſſet, loca permutare poſſent, & ſuperfluentes caliditatis ſiccitatiſque fugere exceſſus, vt Empedocles voluit. Præterea, inquit, (& eſt alia ratio à ſenſus perſpicuitate deducta) aquatilium genus non eam ſanè præ ſe fert caliditatis exſuperantiam, quam illi falſò imponit Empedocles, cum terreſtribus aquatilia longe ſint frigidiora. Si enim, quod retro eſt oſtenſum, ſanguinis natura in animalibus caliditatẽ ſibi vendicat innatam, & vbi copioſior reperitur ille, ibi largior feruentiorque proculdubio adeſt caliditas: cum de aquatilium numero pleraque ſint exanguia, & quæcunq; ex illis ſanguinem habẽt, exiguum ſanè illum & dilutum habere videãtur, certiſſimum eſſe debet aquatilium genus neque calidiſſimum eſſe, neque igneum, vt Empedocles voluiſſe videtur, & terreſtribus ferè omnibus proculdubio eſſe frigidius. Nulla igitur fuit neceſſitas in ſicco genitos caliditatis exceſſu ad aquas piſces perueniſſe, cum terreſtria longe illis calidiora commode in terris degant. His ita conſtitutis, & Empedoclis exploſa ſententia, de calidi frigidique natura dicit, necnon quænam per ſe calida appellari debeant, quæve calidiora, in alijs peculiariter fuiſſe pertractatum: quò nos relegat. Dictum eſt autem ab ipſo hac de re in ſecundo de animalium partibus libro. Quoniam autem Empedocles dixerat quòd piſces ſuperfluentem fugientes caliditatem & ſiccitatem, aquas ingreſſi fuerant, vt æquis portionibus contraria compenſarent & componerent: contraria intelligens calidum, frigidum, humidum, & ſiccum: idcirco, inquit ipſe, quærere quidẽ & perſequi contraria in magnis qualitatum exceſſibus, quippiam ſanè quæſitæ rationis habere videtur: non tamen verum eſſe, vt dixit Empedocles. Cum enim qualitatum exceſſus commenſuratam corporum ſuperauerint proportionem, tunc certe contraria quærenda ſunt loca & tempora exceſſibus illis, quos habitudines vocat, ceu accidentales quaſdam corporibus aduenientes qualitates, ſi perſeuerauerint, illorum complexiones deſtruentibus: & idcirco in febrium ardoribus contraria pro remedio à medicis adhibentur medicamenta, habitationeſque ægrotis conceduntur frigidæ & algentes, quæ ſanè morbi vim contraria qualitate reprimant & obtundant: contrà in frigidis morbi cauſis tepidiora quæruntur loca, medicinarumque calidæ miſcentur vires. Cum vero exceſſus naturalis fuerit, & ab ipſa corporum materia conſtitutioneque emanauerit: non ſolum à contrario id habens non iuuatur, ſed leditur potius & interimitur. Aliud eſt enim, inquit, animalium materia, & aliud habitudines diſpoſitioneſque illius: id eſt, aliud eſt natura animalium, à qua certe illorum à principio conſtituta conflataque reſultat complexio: & aliud habitudines diſpoſitioneſque illius, id eſt accidentales qualitatum exceſſus, qui animalium complexiones exuperant. Naturales enim corporum exceſſus, per quos compoſita ſunt illa, & à ſui exordio aliquam trium elementorum ceperunt præeminentiam, à ſimilibus profecto locis & temporum conſtitutionibus conſeruantur, à contrarijs autem interimuntur. Vt enim in octauo de motu dictum eſt libro, & in alijs etiam pertractatum eſt locis, non ſolum à proprio vnumquodque elementorum conſeruatur loco, ſed etiam conformatur, & in eſſe conſtituitur, veramque ab illo capit eſſentiam: quod tamen ſecus in accidentalibus euenire videtur exceſſibus. A contrarijs enim (vt diximus) quicunque illos habent iuuantur & conſeruantur: à ſimilibus vero leduntur & interimuntur. Cuius certe rei in naturalibus exceſſibus elegantia ſanè proponit exempla, vt illis etiam Empedoclis damnet ſententiam. Si enim, inquit, ex cera, quæ proculdubio humida eſt & frigida: (liqueſcens nanque frigiditate coaleſcit & ſtringitur) natura animalis cuiuſpiam fingeret corpus, tanquam ex peculiari propriaque materia: non vtiq; pro illius cõſeruatione illud in igne reponeret. illius enim humiditas ab ignis deſtrueretur ſiccitate, vt frigiditas ab illius caliditate. Parique rationis modo ſi quippiam ex glacie natura conſtitueret, non profecto id in calido collocaret: liqueſceret enim, & interiret. Quod enim à frigido eſt conflatum, à calido certe diſſoluitur: & econuerſo quod calidum cõpingit, frigus certe diſſipat & interimit: vt in commentarijs de ſublimibus eſt pertractatum. Et idcirco ſi quippiam ex ſale & nitro (quod ſalis eſt genus) natura fabrefaceret, ſi illius ſaluti cõſultum vellet, id ſanè in humido non collocaret. Deſtruit enim humidum quodcunq; à calido ſiccoq; fuerit conſtitutum: qualia ſunt ſal, & nitrum. Ex quibus palam eſſe poteſt naturales corporum exceſſus ab alicuius prædominio elementi reſultãtes, à ſimilibus cuſtodiri conſeruariq; locis: à contrarijs vero ledi & corrũpi. Non igitur hanc ob cauſam recte ſenſiſſe videtur Empedocles, qui calidos & igneos à rerum natura factos voluit eſſe piſces, & ad ſui conſeruationem contraria petijſſe loca. non enim ijdem ſunt, neq; eodem ſe habent modo naturales qualitatum exceſſus, & accidentales, vt retro cum rationibus, tum exemplis abunde ſatis eſt demonſtratum. Si igitur omnium corporum materiales ſunt qualitates calidũ, frigidũ, humidũ & ſiccũ (vt in ijs qui de generatione & corruptione inſcribuntur libris, eſt declaratũ) quęcũq; à prædominio fuerint frigida & humida, in frigidis & humidis rationabi-

De Academicorũ Stoicorũ q; ſentẽtia calẽtem ſpiritũ oia permeare. Aetherẽ ſolũ calidũ de Empedoclis ſententia.

Naturales exceſſus à ſimili iuuari & cõtrario vero ledi. qđ nõ naturalibus ſecus accidere videtur.

Quod à frigido coaleſcit, à calido liqueſcit, & econtra.

liter degent locis: & quæcunque ſicca, in ſiccis ſanè bene ſe habebunt. Quamobrem, inquit, propter hoc arbores in aquis non naſcuntur, quoniam ſcilicet rationabiliter vnumquodq; in loco materiæ ex qua factum fuit peculiari eſt conſtitutum. Cum enim arbores terrea conſtent ſiccitate, in terris certe naſcuntur, non in aquis. Atqui de Empedoclis ſententia oportebat arbores propter excellētem ſiccitatem ad aquas migrare, vt dixit ille piſces ob ſuperfluentem caliditatis exceſſum ad eaſdem penetraſſe aquas. Si enim piſces quia valde ſunt calidi, aquas petiere frigidas, pari rationis modo arbores terra conſtātes, & idcirco valde ſiccæ, ad aquas properare debuerūt, nō certe eo ꝙ frigidæ ſunt aquę, ſed eo ꝙ humidæ. Cęterum, inquit, hoc manifeſte deprehenditur, ꝙ naturæ materiæ, id eſt naturales corporum complexiones, per quoſdam qualitatum exceſſus tales profecto ſunt, qualia illorum peculiaria fuerint loca. Statimq; ſubdit·In aquis quidē humidæ: in terra autem ſiccæ: in aëre vero calidæ. Ex quibus corollario concludi poteſt modo, aquatilia omnia à prædominio eſſe humida, terrea vero, cuiuſmodi maxime ſtirpium & plantarum ſunt genera, eſſe ſicca: aëria vero omnia excellēter calida iure cenſeri. His ita conſtitutis, ad accidentales qualitatum in corporibus redit exceſſus, quos (vt retro etiam dixerat) à contrarijs cum locorum tum temporum emendari corrigiq; aſſerit qualitatib9.

Contraria loca qualitatum exceſſus ſæpe emendare.

Plurimum autem hac in re ipſis attribuit locis, quæ coæquare & emēdare accidentalium iſtarum exſuperantias qualitatum, quas cum habitudines, tum diſpoſitiones appellat, mirifice valent, eoq; modo naturalem ſeruare complexionem. Quamobrem non ſolum homines in caniculæ feruoribus ſubterranea & algentia conſectantur diuerticula, ſed bruta etiam ipſa natura duce nemorum opacitates, & perflatos frigidoſq; montium quærunt receſſus, vt loci beneficio ab exſuperanti caliditatis exceſſu conſeruentur illeſa. Poſt hæc ſubdit philoſophus·Hoc autem in proprijs quærere oportet locis cuiuſcunq; materiæ, & ſecundum mutationes communis temporum conſtitutionis &c. Quæ ſanè litera hunc videtur habere intellectum: quando ſcilicet in temporum mutationibus ſimul etiam corporū mutatur ſymmetria, naturaliſq; complexionis modus, tunc oportet quærere & dicere ꝙ habitudines locis ſunt contrariæ, quambrem ad alia migrandum eſt loca. Fertur autem alia etiam huius textus litera, hoc ſe habens modo·Hoc autem in proprijs quærere non oportet locis. & quæ ſequuntur. quæ

Triplex literæ expoſitio.

profecto meo quidem iudicio ſanior eſſe videtur, & ijs quæ dicta ſunt accommodatior. Cū enim paulo ante dixerit, coæquat enim ad mediocritatem locus ipſum habitudinis exceſſum, ſubiungit ſtatim: Hoc autem in proprijs quærere non oportet locis, id eſt, cum facta fuerit habitudinis excellens commutatio ſecundum mutationem communis temporum conſtitutionis, non oportet in peculiari materiæ loco id quærere, id eſt commenſuratum proportionis modum. Aut enim ad illum nullo peruenietur modo, aut maxima cū difficultate: ſed migrare ad contraria oportet loca. Contingit nanq; tūc contrarias eſſe habitudines ipſius materiæ loco: & hunc illis: quāobrem inde migrare opus eſt. Eſt & tertia ſimplicior quædam expoſitio, hoc ſe habens modo. Cum enim dixerit philoſophus locum plerunq; ad mediocritatem habitudinis coæquare exceſſum, quoniam pleraq; nonnunquam in peculiaribus etiam commorantia locis animalia propter mutationes communis temporum conſtitutionis, vel ad immenſos feruores, vel ad nimias frigiditates permutari contingit, & à ſymmetria naturaliq; complexionis modo exire quodantenus, tunc inquit in peculiaribus etiam locis hoc quęrere oportet, id eſt migratione conuenientiora quærere & reperire loca, in quibus melius conſeruentur. Tūc enim habitudines in illis factæ à temporum mutationibus, locis peculiaribus ſunt contrariæ, quāuis ad illorum materiam nullam habeant contrarietatem. Hoc autem cum ex alijs pleriſq;, tum ex ijs dignoſcere licet piſcibus, qui hybernis quidem latent menſibus, primo autem vere apparere incipiunt, & æſtatibus viſuntur: rurſumq; canicularibus conduntur diebus. Hi etenim cum exuperantia declinantes frigora, tum immodicos fugientes feruores, id facere non immerito cenſentur. Thynni præterea

Plinius. ij. Thynni.

(vt ipſe dixit) & Plinius etiam ſecundus memoriæ prodidit, ex Pōto ante hyemem diſcedentes, per vniuerſum tempus hybernum latent in gurgitibus imis ob loci caliditatem, neque niſi tepore aliquo euocati, aut plenilunijs, in quibus mitiores ſunt noctes, eo anni tempore viſuntur: qui viceuerſa æſtatis feruoribus Pontum petunt Euxinum propter Borealem cœli plagam cæteris maribus algentiorem. Nonnulli etiam piſcium ea tempeſtate amnium frigidos petunt receſſus, peculiarique in elemento propter contrarias habitudines à temporum qualitatibus ſibi iniuſtas, conuenientiora, & ad ſui conſeruationem accommodatiora natura duce quærunt loca. Et iſtuc eſt (vt arbitror) quod hoc philoſophus dicit in loco, habitudines quidem contrarias plerunque proprijs eſſe locis, materiam autem non eſſe contrariam. Piſces enim omnes natura frigidi ſunt & humidi, quale vniuerſum aquæ eſt elementū. Concludit poſtea philoſophus contra Empedoclem, dicitque ſufficienter eſſe demonſtratum quòd neque per caliditatem naturæ, neque per frigiditatem (hoc enim ab ipſo non expreſſum, ad completum literæ ſenſum, vt arbitror, eſt ſubaudiendum) alia quidem aquatilia ſunt ex animalium genere, alia vero terreſtria, vt dixit Empedocles, qui piſces quidem ob caliditatis exceſſum aquas petijſſe aſſeruit: terreſtria vero ob contrariam qualitatem in terris perſeueraſſe. Præterea fuiſſe oſtenſum quamobrem ex animalibus alia quidem habent pulmonem, alia vero non habent. Declaratum enim eſt quòd habentia pulmonem, idcirco illum habent, quoniam multam habent caliditatem, plurique indigent refrigerio, quod pulmone intercedente, veluti inſtrumento rei illi præcipue accommodato, in illis manifeſte fieri animaduertitur.

Cur autem quæ habent pulmonem, aërem admittant & ſpirent, & præcipue illa quæ ſanguine redundantem habent, in cauſa quidem ſpirandi pulmo eſt, cum fungoſus exiſtat, & fiſtulis plenus: & profectò ea pars maxime ſanguine eſt prædita inter illa quæ appellantur viſcera. Quæcunque igitur ſanguineum habent eum, celeri ſanè indigent refrigeratione, quoniam paruum animalis ignis eſt momētum. Intus autem ingredi, & vbique, ob ſanguinis copiam & caloris. vtrunque autem aër facilè pręſtare poteſt. Nam cum tenuem habeat naturam, vbiq; celeriter permeando refrigerat. Aqua verò contrario ſe habet modo. Et ex hoc certe manifeſtum eſt cur quæ ſanguineum habent pulmonem, maxime ſpirent. Quod enim calidius eſt, copioſiori indiget refrigeratione. Simul etiam ad caloris principium quod in corde eſt, facilè permeat ſpiritus. Quo autem modo perterebratos cor meatus habeat ad ipſum pulmonem, ſpectandum eſt cum ex ipſis ſectionibus, tum ex hiſtorijs quæ de animalibus ſunt conſcriptæ. Refrigeratione igitur animalium natura indiget, ob animæ in corde feruorem. Hanc autem reſpiratione efficiunt quæcunque non modo cor habent ex animalibus, ſed etiam pulmonem. Quæ autem cor quidem habent, pulmone vero carent, vt piſces, quoniam aquatilem habent naturam, refrigerationem aqua per branchias obeunt. Quo autem modo cordis ad branchias ſe habeat poſitura, viſu quidem ex ſectionibus ſpectare oportet: ad accuratam vero certitudinem, ex hiſtorijs contemplandum. Vt ſummatim autem nunc dicatur, hoc ſe habet modo.

Dvo à philoſopho propoſita fuerunt problemata perſcrutanda, vt retro vidimus. vnum, cur animaliū nonnulla pulmones habent. alterum, cur id habentia viſcus, extrinſecū reſpirant aërem. Ex ijs alterum quidem fuit abſolutum priuſquam de piſcium natura Empedoclis ab ipſo exploſa fuiſſet ſententia: cur ſcilicet animalium quædam pulmones haberent. vbi oſtenſum ſane fuit præſtantiora & digniora natura eſſe calidiora: huiuſmodi autem exiſtentia copioſiori ſanè indigere refrigeratione: quod pulmonis intercedente inſtrumento commode profectò & apte fieri poterat. Alterum autem reſtabat, quod nunc tractare contendit, cur ſcilicet pulmonem habentia, aërem recipiunt & ſpirant, illáque præcipue iſtuc facere videntur quæ id membrum maxime ſanguine exuberans habent. Reſpirationis autem hoc in loco duas philoſophus affert cauſas, materialem ſcilicet, & efficientem, ſiue formalem: & materialem quidem illius cauſam, pulmonis dicit eſſe naturam fungoſam, & cauernulis plenam, patentibuſq; vndiq; fiſtulis peruiam. Si enim denſus eſſet & durus pulmo, & mollitiei loco aſperitatem haberet, non vtiq; extendi & dilatari follium in morem poſſet, & rurſum conſtringi & conſidere valeret. Pulmonis igitur inanitas & mollitudo, reſpirationis materialis eſt cauſa: formalis autem ſiue efficiens illius cauſa, non immerito caliditas eſſe cenſetur in pulmone reperta. Hæc etenim quoniam actuoſa inter reliquas maxime eſt qualitates, vna eademq; opera continuo tum extendit & dilatat, tum comprimit & compingit ipſam pulmonis naturam: ex quo cum frigidus extrinſecus aër admittitur, tum is rurſum caleſcens, & ad refrigerandum factus incommodus, amandatur & expellitur. Eſt etiam finalis reſpirationis cauſa, cuius efficitur gratia, caloris innati conſeruatio, & ad commodum vitę animalis temperamentum deductio, de qua ſæpenumero eſt pertractatum. Quo autem fiat modo reſpiratio, in fine huius commentarioli ipſe nos docebit. Quòd autem inter reliqua appellata viſcera maxime ſanguineus ſit pulmo, ſenſu manifeſte percipitur. Vndiq; enim copioſo ſcatere ſanguine conſpicitur: coloreq; ipſo inter omnia corporis membra ſanguinē refert maxime. Quæcunq; igitur animalia illum ſanguine exuberantē habuerint, quoniā ſunt maxime calida, celeri profectò indigent refrigerationis auxilio. Animalis enim ignis, inquit, paruū eſt momentum. id eſt, connati caloris, & præcipue cum vegetus & feruens eſt, velox ſanè eſt inclinatio, vt

Reſpirationis cauſæ materiales, efficientes, & formales.

illico efferueſcat & igniatur, & ſeipſum deſtruat, eo quo ſæpius dictũ eſt modo. Celeri igitur (vt diximus) refrigerationis indiget auxilio, quo ſuperfluẽs feruoris copia reſtringuatur, ipſeq; ad cõueniens deducatur temperamentũ. Oportet præterea id quod refrigerare conuenienter & commode debet, nõ ſolum ipſum ingredi pulmonem, ſed vniuerſas etiam illius permeare partes, omneſq; omnino ſcrutari fibras, totamq; illius penetrare ſubſtantiam. Si enim exanguis eſſet pulmo (vt in pleriſq; animaliũ generibus eſt videre) ſolus profecto rei frigidę ſufficeret contactus, diutineq; id conſeruare refrigeriũ poſſet pulmo: verum quoniam in animalium perfectiori genere calidũ ſanè id eſt viſcus, & copioſoq; redundans ſanguine: opus certe eſt vt frigidi præſentia vniuerſas illius ſcrutetur & penetret partes. Quod vtrunq;, inquit, aëris natura bene & conuenienter præſtare poteſt. Celeriter enim ingreditur aer, quoniam bene eſt mobilis. Per totum autem penetrare valet, quoniam poſt ætheris naturam, id eſt ignem, elementorum eſt tenuiſſimus. quod ſecus in aquæ animaduertitur elemento. non enim ita facilè moueri poteſt aqua, & groſſitie ſua non adeo penetrare & omnia permeare poteſt. Cæterum non tantum pulmonis omnes permeare latebras poteſt aër, ſed ad ipſum etiam caloris principium, quod in cordis arce collocatum, vniuerſam animalis temperat cuſtoditq; vitam, commode & expedite peruenire valet, illiq; nullo negotio ſuppetias ferre. caloris principium hoc intelligens in loco (vt retro etiã eſt oſtenſum) primas altricis & ſenſitiuæ animæ poteſtates, quæ in corde proculdubio collocatæ, vires inde ſuas ad vniuerſas corporis diducunt partes, calentemq; ſpiritum cum ſanguine ad omnia tranſmittunt membra. Quo autem modo terebratos & perforatos habeat meatus ipſum cor ad pulmonis viſcus, per quos vltro citroq; inſpiratus permeat aër, cũ ex anatomicis inquit eſſe diſſectionibus inueſtigandum: tum ex ijs qui de animalium hiſtoria inſcribunrur commentarijs perquirendum. ad duorum ſanè nos ſenſuum manifeſta delegãs iudicia: quorum alter viſus, certiſſimus profecto cuiuſq; rei eſt author, aſſerente comico: Qui audit, audita refert: qui videt, planè ſcit. Alter vero, ſcilicet auditus, diſciplinę ſenſus & dicitur ſanè, & non ab re eſſe perhibetur. Hac autẽ de re circa finẽ primi de hiſtoria animalium libri, hæc ipſe ad verbum memoriæ prodidit. Habet, vt modo expoſui, cor ſinum triplicem: maximum dextro in latere, minimum in ſiniſtro: medium magnitudine inter dextrum & ſiniſtrum. omnes ad pulmonem foraminibus peruij redduntur. quæ res in vno tantum perſpicua eſt. Inferius vero à nexu ſuo maximo ſinu venæ coniungitur maiori, ad quam lactes etiam ſunt: ſinu autem medio ahortæ annexum eſt. Quinetiam ad pulmonem meatus à corde ducũtur perpetui, finduntorq;, eodem quo arteria modo, in omnes pulmonis partes, & meatus qui eodem ab arteria tendunt, ſequuntur: verum ij ſuperiorem obtinent ſitum, neq; illo communi foramine ad illos commeant, ſed ſua ipſi copulatione ſpiritum quem cordi tranſmittant, recipiunt. pertinet enim alter ad cauum dextrum, alter ad ſiniſtrum. Hæc ipſe. Poſt quæ ſolutionem quæſtionis concludit, cauſamq; reſpirationis finalem quam retro diximus, adducit, refrigeratione omnia aſſerens indigere animalia propter animæ altricis ſcilicet & ſenſitiuæ in corde feruorem & inflammationem, id eſt propter innatum calidum, quod animæ eſt vehiculum: cui niſi in habentibus cor & pulmonem animalibus reſpirandi opera ſuccurreretur, animalis profecto conſeruari non poſſet vita. His ita conſtitutis, ad alterum reſpirationis recenſendum modũ deuoluitur philoſophus, quo animalia vtuntur illa quæ cor quidem habere viſuntur, pulmonis autem nõ habent viſcus: vt piſcium ferè genus eſt vniuerſum: quæ quoniam aquatilem, vt inquit, habent naturam, per branchias aquã recipientia, illo nimirum refrigerari cenſentur modo. Quo autem modo cordis & branchiarum adinuicem ſe habeant ſitus, cum ex diſſectionibus perquiri oportere commemorat, tum ex animalium hiſtorijs inueſtigari. quod in ijs etiam quæ ſpirant animalibus dixerat retro: ſummatim tamen & per capita nonnulla breuiter hic quæ in illis plenius fuere commemorata, hoc recenſet in loco.

Poſt ætheris naturam aër tenuiſſimus.

Plautus.

Ex primo de animaliũ hiſtoria libro.

VIderi autem poteſt non eodem ſitum habere modo cor in terreſtribus animalibus, & in piſcibus, cum tamen ita ſe habeat. Quo enim vergunt capita, eo cor cuſpidem habet. Quoniam autem non eodem vergunt modo capita in terreſtribus animalibus, & piſcibus, os verſus cuſpidem habet cor: tendit vero à ſummo cordis fiſtula venineruia ad medium vbi ad ſe inuicem omnes copulãtur branchiæ. Maximus igitur is eſt meatus: hincinde autem ex ipſo corde alij tendunt ad ſingularum extremitatem branchiarum: per quos cordi refrigeratio ſubminiſtratur, aqua ſemper per branchias reciprocante: eodemq; modo ijs quæ ſpirant, ſurſum & deorſum frequẽter motat pectus, cum accipientibus, tum extrudentibus ſpiritum: vt in piſcibus brãchiæ.

Et ea quidem quæ ſpirant, in pauco & eodem ſtrangulantur aëre. Confeſtim enim vtrunque eorum fit calidum. Sanguinis nanque contactus vtrunque excalfacit: calidus autem cum exiſtat ſanguis, refrigerationem prohibet: & cum mouere nequeant ſpirantia quidem pulmonem, aquatilia vero branchias propter morbum, aut ſenectutem: tunc illis ſanè accidit vitæ finis.

Volens, quod promiſerat, breuiter recenſere philoſophus quẽnam poſitionis modum cor in piſcium genere obtineat, necnon de fiſtularum ductibus à branchijs ad ipſum pro refrigeratione aquas deducentibus, à principio ſtatim dicit apparere vtique poſſe, ijs videlicet qui rerum naturam diligẽter introſpicere curauerint, non eodem ſe habere modo in naturali poſituræ ſitu cor in piſcibus, vt in terreſtri ſe habet genere: cum tamen in vtriſque generibus eadẽ viſceris huius ſit poſitura. Quemadmodum enim in terreſtribus acuta illius pars, quam cordis cuſpidem vocant, ſuperiorem animalis ſpectat partem: Ita in piſcibus etiam eſſe animaduertitur. Cuſpis enim cordis, id eſt acutior illius pars, ad illorum vergit caput. Quoniam autem in iſtis capita non eodem ſe habere videntur modo, vt in terreſtribus videre licet animalibus: ſtatim enim ventribus ex directo in piſcibus capita iunguntur, colloque & humeris omnes certe carent: icci rco, inquit, cordis cuſpis ad os vergere videtur in piſcibus. Verum vtcunq; ſe habeat res, certum eſt in vtriſque generibus eodem conſtitui collocariq; modo cor, ſimilemq; poſitionis habere ſitum, quando in vtriſque id viſcus corporis ferè obtinet medium: & turbinata illius pars, quam cuſpidem vocauimus, ad ſupernas vtrorũque vergere viſitur partes. His ita conſtitutis, ſummatim, vt pollicitus fuit, de fiſtulis à corde ad branchias peruenientibus nos docet: qua de re prolixius in commentarijs de animalium hiſtoria, necnon in ijs qui de eorundem inſcribuntur partibus, pertractauit. Dicit igitur hic quòd à ſummo cordis, id eſt ab ipſa cuſpide, fiſtula quædam ex nerui venarumque natura compacta (Venineruiam illam nos hoc in loco appellauimus, vt vnico nomine græcam dictionem φλεβονευρώδης exprimere conaremur, licentioſiori fortaſſe vocabulo, verum neq; inſolenter (vt opinor) neq; admodum arroganter, quando pleriq; eruditi viri in eiuſmodi re nonnihil me exemplo iuuare poſſunt. ſed de hoc ſatis) Fiſtula igitur quædam, inquit, venineruia ab ipſo cordis mucrone ad eum tendit locum in quo ſanè brãchiarum ad ſe inuicem copulantur coniunguntur q; partes: qui certe locus in illarum eſt medio conſtitutus. & is ſanè maximus in piſcibus videtur eſſe meatus. nam fiſtulæ illæ quæ à cordis lateribus hincinde ad ſingularum extremitates tendunt brãchiarum, illo longe ſunt exiliores. Quo autem modo per brãchias ad cordis refrigerationem tranſmittatur aqua, circa libelli huius finem ipſe nos docebit. Non ſunt autẽ (vt arbitror) in præſentia inculcanda illa de quibus peculiari doctrinæ ordine mox habebitur ſermo. Poſt hæc præmiſſa ſimilitudines quaſdam ſubiungit philoſophus, quas in terreſtri animalium genere, & in aquatilibus etiam animaduertere cõtingit: quarum prima eſt, ꝙ vt in terreſtribus animalibus & pulmonem habentibus continua ſemper motione agitatur pectus, & cum ſurſum extollitur, tum deorſum comprimitur & reſidet, in naturali ſcilicet reſpirandi exſpirandique opere: ita in piſcibus continuo motantur branchiæ cum aquam recipientes, tum illam inuicem eiectantes. Secunda eſt ſimilitudo quam hoc non explicat in loco vniuerſam, ſed ex ijs quæ in animalium hiſtoria dicta ſunt, commode poteſt excipi & adiungi. ea autem eſt, quòd quemadmodum reſpirantia omnia in pauco concluſa aëre, vel in eodem permanentia ſtrangulantur, ita illa quæ aquis refrigerantur animalia (id enim eſt ſupplendum) in pauca deprehenſa aqua, & eadem, id eſt non mutata, neque tranſfuſa, vnde refrigerari poſſint, cito enecantur & intereunt. Cauſam autem in reſpirantibus ipſe aſſignat animalibus, quæ ſanè in alijs apte reddi poteſt. Quoniam enim, inquit, vtrunque confeſtim fit calidum, id eſt paucus aër, & idem aër non mutatus, ſtatim ſanguinis contactu calidi incaleſcit: idem enim ſæpius ingreſſus & exiens, ſemperque calori occurrens innato, caleſcere neceſſe eſt. Calidus autem aër refrigerare non poteſt: ſtrangulari igitur & interire animal ſumma eſt neceſſitas, præcipueque cum illa duo concurrant. Si enim paucus eſſet aër, verum non idem ſemper, ſed ſæpius commutaretur, crebra certe mutatione refrigerare is poſſet, animalque permaneret & viueret: quod ſanè in pauco & eodem diutius commorans, viuere certe non poteſt. Quod autem de aëre in reſpirãtium genere hoc dictum eſt in loco, ſimili rationis modo in piſcibus eſt tranſferendum, qui ſanè in pauca & eadem aqua eandem ob cauſam diutius viuere nequeunt. Tertiam ſub ijs adducit ſimilitudinem reſpirantibus quadrantem, & aquam recipientibus. Cum enim ea, inquit, quæ reſpirant animalia, aut morbo aliquo, aut ſenectute pulmones motare nequeunt (quo autem modo illorum vtrunque contingat, paulopoſt pertractabitur) illis profecto vitæ accidit terminus. Similique modo quæ branchijs aquas recipiunt, cum illas mouere non poſſunt vel morbi alicuius cauſa, vel ſenectutis, intereunt: eandem vtraq; ob cauſam, quoniam ſcilicet calori innato propter inſtrumentorum inhabilitatem & inobedientiam per extrinſecam refrigerationem ſuccurri non poteſt.

Cordis cuſpis.

φλεβονευρώδης.

Cur in pauco eodemq; aëre ſine aqua animalia ſtrangulantur.

Commune igitur omnibus ineſt animalibus generatio & mors: modi autem ſpecie ſunt diuerſi. Non enim diſcriminis expers eſt corruptio, ſed commune quiddam habet. Mors autem eſt altera quidem violenta: altera autem naturalis. Et violenta quidem, cum origo extrinſecus fuerit: naturalis autem, cum intrinſecus: & partis conſtitutio à principio tali, ſed nõ aduentitia quædam paſſio. In ſtirpibus igitur hoc ipſum ariditas, in animalibus vero ſenectus vocatur. Eſt autem mors & corruptio ſimiliter omnibus non imperfectis: illis autem ferè ſimilis, alio tamen modo. Imperfecta autem appello vt oua, ſtirpiumq; ſemina quæcunq; adhuc radices non habent. Omnibus igitur interitus aduenit ob calidi defectum. Perfectis autẽ in quo ſubſtantiæ eſt principiũ: id autem eſt (vt dictum eſt prius) in quo ſuperiora cum inferioribus copulantur: ſtirpibus quidem medium caudicis & radicis: animalibus autẽ, ſanguine quidem præditis, cor: illo vero carẽtibus, id quod cordi proportione reſpondet. Horum autem nonnulla poteſtate multa habent principia, nõ tamen actu. Quamobrem inſectorũ pleraq; præciſa viuunt: necnõ ex habentibus ſanguinem, quæcunq; non admodũ ſunt viuacia, exempto corde diutius viuunt, vt teſtudines, & pedibus motantur adhuc reſtantibus teſtis, propterea quòd earum natura nõ ita exactè eſt conſtituta, æque vt in inſectis.

Poſtquã philoſophus in ijs quæ retro prædicta ſunt, de refrigerationis opere pertractauit, quod animalibus natura eſt inſitum, & aut reſpiratione fit, aut aquæ intrinſecus receptu: hoc in loco de morte & vita, & de iuuentute & ſenectute agere incipit, quæ in huius cõmentarij principio primo fuere propoſita: dicitque exordiens ſtatim, quòd animalibus omnibus commune quiddam eſt cum generatio, id eſt ab ipſo non eſſe ad eſſe acceſſus, tum ipſa mors, ab eſſe videlicet ad nõ eſſe trãſitus. quæ tamen duo non animalibus tantum, ſed omnibus etiam vitã habentibus cõmunia eſſe apparent. omnia nanq; tum generãtur, & ad eſſe perueniũt, tum corrũpuntur, & ad non eſſe deuoluũtur. Animaduertendũ tamen eſt ꝙ licet duo iſta latiſſimo genere omnibus ſint cõmunia viuentibus, variæ tamen & diuerſæ vtriuſq; rei ſunt ſpecies, quas hic ipſe appellat modos, ſecundum diuerſas cum animalium ipſorum, tum viuentium etiam ſpecies. non enim (vt inquit ipſe) differentiæ expers eſt corruptio, neq; etiam (vt rectè ſupplendum eſt) ipſa generatio. Aliæ enim ſunt generationes animalium, & in his peculiares etiam ſecundum diuerſas ſpecies modi: & aliæ ſtirpium & hærbarum: ſimilique ratione varij etiam corruptionis ſunt modi. Ipſe autem in litera corruptionis duas ſatis laxas nominat differentias: violentum ſcilicet corruptionis & interitus modum, & eum qui naturalis eſſe

Duo corruptionis modi.

cenſetur. Et violentam quidem dicit eam eſſe corruptionem ſiue mortem, cuius extrinſecus eſt principium, vt ex ſtrangulatione verbi cauſa accidit, vel pleureſi, vel peripneumonia, eiuſmodique alia quæ interitum proculdubio violentum repræſentant. Mortem autem, ſiue corruptionis naturalem vult eſſe modum, quando principium in ipſo eſt, & intrinſecus: vt mors illa quæ in extrema accidit ſenectute, cum naturale ſcilicet euaneſcit calidum, & fatiſcentes vniuerſæ reſoluuntur animæ poteſtates. & iccirco ſubiungit philoſophus, Et partis cõſtitutio à principio tali, ſed non aduentitia quędã paſſio. quæ ſanè litera hunc habere videtur ſenſum: mortem ſcilicet naturalem eſſe cum principium intrinſecus eſt, & cum partis ſcilicet pulmonis conſtitutio fuerit ab intrinſeco & naturali principio. Cum enim prælonga ſenectute exſiccatus pulmo in opus exire ſuum non poteſt, talis profectò cõſtitutio & ſiccitas à principio & cauſa naturali proueniens (à ſenectute nã q; procedit, & propter ſenectutẽ fit) naturalis certe eſt: & tunc quæ inde ſequitur mors, naturalis eſſe cenſetur. Cum autẽ ex

Quæ ſit naturalis mors.

aduentitia quadam iſtuc fiat paſſione ſiue morbo, verbi cauſa in peripneumonia, in quo ægritudinis modo pulmonis meatus & fiſtulæ extraneis & viſcoſis replentur obſtipanturque humoribus: ſanie quinetiam interdum, & malis humiditatum qualitatibus obſidentur & obſtruũtur, ita vt opus perficere ſuum nequeat pulmo: tunc eam ſanè quæ id ſequitur mortem, violentam, ſicut eſt, & præter na-

Peripneumonia.

turam appellare conſueuimus. Non enim à naturali principio, ſed ab externis aduentitijſque cauſis iure aduenisſe cenſetur. Porrò naturalis illius interitus cauſam in ſtirpibus quidem, & vniuerſo terra naſcētium genere, *ἄυανσιν*, id eſt exſiccationem & ariditatem appellat: in animalibus autem omnibus ſenectutem. Subdit poſtea in omnibus perfectis, intelligens (vt arbitror) per perfecta, tam animalia quàm plantas, & id omne quod in ſuo genere eſt completum, illiuſq; perfectionem habet, mortem & corruptionem ſimili ſe habere modo, id eſt eiuſdem eſſe rationis. In omnibus nanq; mors & corruptio à ſubſtantia eſt tranſitus ad illius priuationem. In ijs autem quæ ſunt imperfecta, quæ etiā ſtatim cōmemorat, ſimilis ferè eſt, inquit, mors & corruptio. vbi illud, ferè, addit, quoniam perfecta & imperfecta non ſunt eiuſdem rationis: illud autem, ſimilis, ex eo quòd (vt ſtatim ipſe ſubiungit) mors & corruptio omnibus accidere videtur propter calidi defectum & indigentiam, quòd omnia nimirum cōtinere cenſetur, & omniū eſſe cōſeruare. Dicit autem ipſe quęnam imperfecta vocauerit, oua inquiens & ſemina ſiue fructus cum ſine radice ſunt. ouum enim ita poteſtate eſt animal, vt ſemē & fructus eſt planta. neutrum autem illorum actu eſt huiuſmodi. Seminis autem nomine non tātum ſtirpium hærbarumq; intelligendum eſt principium, ſed genitale etiam animalium ſemen intelligi poteſt, ex quo poſtea id generis fit & adoleſcit animal. Dicit autem ſtirpium ſemen de numero eſſe imperfectorum, quod ſine radice eſſet. nam quod radicem habet, vnde pullulos iam producere poſſit, non iam amplius poteſtate eſt planta, ſed in actum iam exijt, & alitur, & vitam habet. Quoniam autem cuiuſque dixit corruptionem calidi eſſe defectum: quoniam non ad omnem prorſus calidi defectum corruptio ſequitur: iccirco ad cuiusnam calidi defectum accidat illa, nos admonet, in perfectis inquiens animalibus corruptionem ſanè conſequi ad calidi illius defectum, quod cum ſubſtantiæ eſt principio. per ſubſtantiæ intelligens principium (vt ſæpenumero eſt oſtenſum) altricem & ſenſitiuam animam: locumque illius oſtendit, quod retro etiam fecerat, medium inquiens in quo ſuperiora cum inferioribus copulantur. quod in animalium quidem genere eſt cor, aut id quod cordi proportione reſpondet. In ſtirpibus autem ea eſt pars quæ media inter caudicem ſiue truncum & radicem iacet. Ad calidi igitur eiuſmodi defectum quod in medio cum animalium, tum plantarum, cum animæ altrice vi commoratur, animalia intereunt & plantæ. Neque enim ſi in manu (verbi cauſa) aut in pede defecerit calidum, moritur animal, & eſſe deſinit. id nanq; principium non eſt, ſed à principio defluens & deriuatum, vt riuus à fontis origine. Quo autem modo imperfecta illa corrumpantur, oua ſcilicet & ſemina, & cuiusnam calidi defectu deſtruantur & intereant, hoc non dicit in loco. Dictum eſt enim in ijs qui de animalium generatione inſcribuntur commentarijs, cum oſtenditur quonam modo oua inefficacia fiant & irrita, quæ cum ὄυρια, tum ὑπηνίμια græci vocant, quæ ſanè & ſterilia ſunt, & alijs minora, & humidiora. Et quoniā de imperfectioribus mentionem fecimus animalibus, ipſo referente, quæ cor quidem non habent, aliquid tamen quod cordi proportione reſpondeat habent: iſta quidem dicit omnia poteſtate multa habere principia, actu autē vnū tantū: & iccirco diuiſa, inquit, iſthæc viuere poſſunt, quod retro eſt oſtenſum, quoniam id principium quod poteſtate plura eſſe diximus, actu fit plura. Pręterea non ſolum in ſanguine carentibus, ſed in habentibus etiā, inquit, ſanguinē, quæcūq; non admodū ſunt viuacia, eo quo diximus modo. per viuacia intelligēs animalia illa quæ præſtantiorē & digniorē ſortita ſunt animā. hæc enim quia eiuſmodi eſt, in vnico ſanè exiſtens principio, reliquas corporis partes ſui præſentia viuificare animareq; poteſt. Quæcunq; autem non ſunt huiuſmodi, vt inſectorum verbi cauſa animæ, ſiue illas vitas appellare malumus, non in vnico tantū principio, ſed diſperſam ſeparatamq; in corporis partibus ſuam habent vitam: & iccirco ignobiliorem. Iſta igitur, inquit, ex habentibus ſanguinem quædam non ſunt admodum viuacia, vt teſtudines eſſe diximus, quæ aliquādiu ablato viuere cernuntur corde, & pedibus motari, cum teſtaceo illo integumento, quod de illorū nomine chelonium vocat. Hoc autem iccirco, inquit, quia earum, vt inſectorum etiam animalium, conſtitutio & fabrica non belle ſe habet, & quia ignobilem (vt diximus) & toto corpore diſſipatam habēnt animam. Hęc etenim omnia (vt in libello de animalium inceſſu dictum fuit, & in commentarijs de animalium generatione demonſtratum) frigiditate ſua & naturę prauitate ſunt veluti mortua.

In margine: ἄυανσις exſiccatio, ſenectus. — Ad cuiusnam calidi defectū animalis ſequatur corruptio. — Oua irrita quæ ὄυρια καὶ ὑπηνίμια græci vocant. — Quæ perfectiores, & quæ imperfectiores animarum eſſentiæ. — Chelonium.

Vitæ autem principium definit ijs quæ id habent, cum calidum illi coniunctum non refrigeratur. Nam vt plerunque dictum eſt, ipſum à ſemet liqueſcit. Cum igitur ijs quidem pulmo, illis vero branchiæ obdurauerint, ob temporis longitudinem exſiccatis cum branchijs, tum pulmonibus, & in terrenam naturam deductis, eiuſmodi certe partes neq; mouere neq; attollere aut contrahere poſſunt. Cum autem id intenditur magis, tandem exſiccatur ignis. Quapropter leuibus ſenectuti ſuperuenientibus morbis, celeriter intereunt.

Cum enim exiguum ſit calidum, cuius maxima pars in extenſo vitæ ſpatio exhalauerit: ſiqua intenſio membri facta fuerit, quamprimum extinguitur, perinde ac parua exiguaq; in ipſo exiſtente flamma, quę ob modicum extinguitur motum. Quãobrem ea quæ in ſenectute accidit mors, dolore vacat. Cum enim nulla illis violenta contingat paſſio, moriuntur: & omnino ſine ſenſu illis animæ fit ſolutio. Ex morbis præterea quicunque pulmonem aſperum reddunt, aut annatis quibuſdam, aut ſuperfluitatibus noxijs, ſiue morboſæ caliditatis redũdantia, vt in febribus, crebrum faciunt anhelitum, quoniam pulmonem nequeunt bene ſurſum attollere, & deprimere: & cum denique illum amplius mouere non poſſunt, exſpirantes moriuntur.

CAuſas hoc in textu aſſignat philoſophus animalium interitus & mortis ob calidi defectum in corde degẽtis. Eſt autem vniuerſus ſermo cum de ijs quæ ſpirant animalibus introductus: tum de ijs etiam quæ aquam pro refrigeratione recipiũt. Dicit igitur quòd principium vitæ deficit in ijs quæ id habere percipiuntur, id eſt deficit omnino & interit animal, cum calidũ illi, ſcilicet animæ, communicans, refrigerari non poteſt. Vocat autem calidum principio, id eſt animæ, communicans, innatum calorem, qui in corde vel in parte illi proportione reſpondente collocatur. Cum enim aut pulmo, vt in reſpirantium genere: aut branchiarum natura, vt in ijs quæ aquas recipiũt, ob extẽſum temporis ſpatium fuerint exaſperata & indurata, ita quòd duritie ſua ad poſſe moueri facta fuerint inepta, & neq; attolli pulmo, aut viciſſim cõſidere poſſit, ita quòd aërem intromittere frigidum, eundemq; calentem expellere & amandare queat, neq; branchiæ aperiri, & per vices comprimi poſſint, vt aquas cum recipere in ſe, tum ex ſeſe eiectare & expellere valeant: tunc profectò animal illud emarceſcente & exſiccato interit calido. Nullum enim extrinſecus refrigerationis accipiens auxiliũ, efferueſcens (vt retro eſt oſtenſum) & multum effectum, humidum prius antequam reparari poſſit, radicale conſumit, quo abſumpto ipſum poſtea ſeipſum etiam deſtruit & abſumit. & id ſanè in litera illa ſignare vidrtur cum dicitur, cum autem id intenditur magis, tandem exſiccatur ignis, id eſt finaliter cum ea intenditur paſſio, id eſt durities & omnimoda exſiccatio & ariditas in pulmonr, inualeſcit ſanè ignis, id eſt naturalis calor, & exſiccatur, & ſeipſum conficit refrigerationis defectu, quæ ſibi inſtrumenti ineptitudine præſtari nõ poteſt. Quibus planè dictis corollarij loco adiungit ꝙ in extrema ſenectute, & vltimo vitæ termino, ſi pauxillum quid acceſſerit morbi, nullo negotio conficitur & interit animal, ob caloris connati exiguitatem, qui ſanè extenſo vitæ ſpatio hebetatus & imbecillus effectus, ſiqua intenſio membri effecta fuerit, cito extinguitur. per membrum hoc etiam in loco pulmonem intelligens, vt in ſuperiori notauimus textu, vbi dicebatur, & partis conſtitutio à principio tali. Vbi animaduertendum eſt quòd ſiue pars ſiue membrum dicatur (vt in alijs exemplaribus ſcriptum reprrimus) nihil ſanè refert. per vtrũq; enim vocabulũ deſignatur pulmo. Siqua igitur, inquit, intenſio, id eſt additio ad duritiem & ſiccitatem, & omnino ad motionis ineptitudinẽ, ex paruo quopiam morbo fuerit adiecta, cito proculdubio connatum extinguitur calidum: non aliter quàm exigua flamma, quam ſignificãtiori vocabulo ἀκαριαῖαν appellauit, id eſt minimam, & quæ exiguitate ſua momento vix perdurare poteſt, à qualicunq; deficit motione, & illico interit. Neq; hoc immerito mehercule. Senectus enim (vt inquit Plato) ex naturæ accidit imbecillitate, quæ poſt varia extrinſecus decertata certamina, & poſt multos exanclatos labores tandem fatiſcit & deficit. nõ enim, inquit, ſine erumna eſt alimenti confectio, illiuſque diſpenſatio, & excrementorum ſecretio: & ad ſummam omnia naturæ laborioſa ſunt opera. Quoniam autem paucum & imbecille quamuis leui de cauſa extinguitur calidum, iccirco ſubiungit mortem illam quæ in extrema accidit ſenectute, ſine dolore accidere. Ex contrarij enim concurſu violentum paſſionis ſenſum inferentis, proculdubio accidit dolor: in illo autem deficientis ſenectutis caſu, nulla ſanè ad contrarij actionem eſt reſiſtentiæ pugna, nullaq; tergiuerſantis & interitum formidantis naturæ eſt lucta, ſed iam fatiſcentis & defeſſæ ceſſio & caſus, animæq; iam abſcedentis & liberæ inſenſilis ſolutio. His ita conſtitutis, ad pulmonis naturam reuertitur philoſophus, cuius in hoc de reſpiratione commentario non ab re plurima videtur eſſe intentio; quando id ſanè viſcus, vel ſolum huiuſmodi naturæ operis, vel præcipuum proculdubio eſt inſtrumentum. Dicit igitur quòd quæcunque morborum genera pulmonem ledunt, illumq; exaſperant, & durum obſtipumq; faciunt, aut annatis quibuſdam, id eſt apoſtematibus duris & aſperis quæ σκιῤῥώματα græci vocant, aut ſuperfluitatibus phlegmaticis, quæ viſcoſæ prius & lentæ in pumicoſam nonnunquam vertuntur duritiem, aut immodicis febrium feruoribus illius ſubſtantiam penitus exſiccantibus, illa profectò crebros efficiunt anhelitus. Cum enim ineptitudine ſua neque

Naturalis interitus mod⁹.

In extrema ſenectute nullo negotio animal interire.

Plato.

Cur in ſenectute mors dolore careant.

σκιῤῥώματα, dura apoſtemata.

bene attolli, vt frigidum admittat aërem, neque bene comprimi poſſit pulmo, vt eundem calentem & ad refrigerationem ineptum amandet & extramittat, crebris certe & paruis illum motionibus id ipſum aſſequi conari neceſſe eſt: quod illo ſanè recte ſe habente, duobus viciſſim fiebat motionibus, illius ſcilicet ſeipſum dilatantis, & per vices conſtringentis. Tandem autem, inquit, & finaliter cum reſpirantes illum amplius mouere non poſſunt, exſpirantes commoriuntur. Quoniam enim ad pulmonis depreſſionem minor certe requiritur vis, qui ſuapte natura ceu grauis deſidet & cadit, quàm ad eius dilatationem & eleuationem (vt in follibus conſpicere licet) iccirco (vt arbitror) exſpiratio hoc in loco vltimus illius iure dicitur eſſe motus. Vltimū in morientibus eſſe reſpirationē.

GEneratio igitur eſt prima altricis animæ cum calore communio: vita autem illius manſio: iuuentus vero primæ refrigeratricis partis incrementum, ſenectus autem eiuſdem diminutio: vigor vero, horum medium: mors autem & corruptio, violenta quidem calidi eſt extinctio & exſiccatio. Interire nanque contingit propter vtraſque has cauſas. Quæ vero eſt per naturam, eiuſdem ipſius exſiccatio propter longitudinem temporis, & perfectionem effecta: & in ſtirpibus quidem ariditas, in animalibus autem mors appellatur. Cæterum ea quæ in ſenectute aduenit mors, partis exſiccatio eſt ob imbecillitatem refrigerandi propter ſenium. Quid igitur eſt generatio, & vita, & mors, & quas ob cauſas animalibus inſunt, expoſitum eſt: palàmq; ex ijs etiam eſt quam ob cauſam ſpirantibus quidem animalibus in humore ſtrangulari contingit, piſcibus autem in aëre. His etenim per aquam fit refrigeratio: illis vero per aërem: quibus vtraque priuantur dum loca commutant. Cauſa quinetiam motionis, alijs quidem branchiarum, alijs vero pulmonis, quibus elatis & depreſſis, alia quidem exſpirant & inſpirant: alia vero aquam recipiunt, & eiectant. Conſtitutio quinetiam ipſius inſtrumenti hoc ſe habet modo.

HOc in textu philoſophus generationis, vt ad propoſitum ſpectat negotium, & corruptionis etiam deſcriptiones adducit: necnon vitæ, & interitus: iuuentutis quinetiam, & ſenectutis: vt his cognitis eæ nobis innoteſcant res, ſingularumque dilucidæ rationes appareant. Dicit igitur generationem eſſe primam altricis animæ communionem cum calore. Cum enim (vt aliquoties dictum eſt) hæc animæ vis in corde collocetur ceu forma in materia cum calore innato (ſine illo enim eſſe non poteſt) palàm vtique eſt primam illius communionem & participationem, animalis eſſe generationem. Huius autem rei ratio eſt, quoniam cum animalis eſſe in ipſo nutricationis conſiſtat opere, vt retro dictum eſt, abſq; alimento enim animal viuere aut durare poteſt nullum: alit autem animæ altricis poteſtas inſtrumento vtens calido innato: ſine ipſo igitur eſſe non poteſt. Ex quibus ſanè manifeſtum eſſe debet hanc generationis deſcriptionē illi ſanè quadrare cum accipitur pro fine alterationis, & motu illo qui ad formā eſt ſubſtātialē, & eſt formæ ſubſtātialis in materia acquiſitio, quæ temporis fit momēto. Generatio. Nanq; aliam generationis ſignificationē etiam nouimus communiori ſumptam modo, præuiam ſignātem alterationem ſimul cum formæ introductione, de qua ipſe in quarto de ſublimibus libro (quæ meteora inſcribuntur) verba facit, quæ ad præſentis literæ propoſitum haudquaquā facere videtur. Dupliciter generationem intelligi. Poſt generationis autē deſcriptionē non immerito ipſam definit vitam, quæ formæ in materiam ſtatim conſequitur acceſſum, ſiue animæ potius ipſius comitatur eſſentiam. Quapropter philoſophātium pleriq; vitam animæ nomine appellauere, eandēq; eſſe voluerunt rem. Cæterum elegantiores ferè omnes vitam eſſe animæ actū aſſeuerauere. Hāc autē hoc in loco philoſophus breuiter admodum & ſignificanter huius altricis animæ & primæ manſionem in corpore videlicet & permanētiam eſſe definit: neq; immerito mehercule, quādo eouſq; viuere cernitur animal, quoadusq; ali poteſt: quo naturæ ceſſante opere, ipſa proculdubio ceſſat & definit vi- Vita.

Iuuentus. Senectus. ἀκμὴ Vigoris ſtat⁹.

ta. Sub his declaratis, iuuentutis & ſenectutis, necnon medium vigoris tempus, quod græci ἀκμὴν appellant, & noſtratium nonnulli vitæ ſtatum ſiue conſiſtentiam vocant, deſcribit, peculiarique id agit modo, ad eum quem præ manibus habemus de reſpirandi opere libellum ſermonem accommodans. Nam cum de pulmonis viſcere pluribus in libro iſto ſit ſermo, eiuſque inter principalia membra non extrema cenſeatur eſſe dignatio, non immerito ſupradictorum trium rationes & cauſas illi hoc in loco adſcribere contendit. Dicit igitur in primis iuuentutem eſſe primæ refrigeratricis (vt ſic dicatur) partis incrementum. per refrigeratricem partem, ipſum (vt diximus) intelligens pulmonem. is enim viſcerum primus ab aëre refrigeratur extrinſeco, eoque poſtea medio ipſum refrigeratur cor. Incrementum autem ipſius & augmentum iuuentutem eſſe dixit, non immerito, vt eius diminutionem ſenectutem: vigoremque, illius ſtatum quendam, & veluti non variantem conſiſtētiam: quoniam rerum omnium quæ in temporis degunt gremio, illiuſque verſantur orbe, & perpetuo menſurantur curſu, triplex ſanè ordinis cuiuſdam cēſetur eſſe ratio, principij ſcilicet, medij, & finis: à quibus ſanè generabile abſolui poteſt nullum. Cum autem genitum omne initio quidem imperfectas habeat cum corporeas dimenſiones, tum peculiares etiam & proprias eius operationes, temporum certe periodis quibuſdam ſpeciei conſtitutis ſuæ ad illas nimirum peruenire cenſetur. Membrorum igitur incrementa alimenti accedunt opere, torique & virium fiunt firmitates: vniuerſæque cum naturæ, tum animæ augeſcunt operationes, principiumque id animalis, & iuuentus non immerito appellari poteſt, quoniam præcipua naturæ opera, cum animæ, tum corporis augeſcunt & vigent bona, quouſque ad ſummum deueniant quiddam, quod vltra procedere non datur, quod certe animalis iam conſummati perfectiōnē eſſe phyſici autumant, vigoremque vocāt, & ſtatum, quoniam tunc aliquātiſper conſiſtere & immorari iſthæc videntur bona. Cæterum quia nihil (vt aiunt) permanens ſub ſole eſt, nihil firmum & ſtabile, neq; iſta ſanè perdurare queunt: mota autem ſuapte natura, cum ad melius promouere non poſſint, vt quæ ſupremum obtineant locum, retrorſum labi illa, & in peius ruere neceſſe eſt. Diminutiones igitur poſthac incipiunt, & retrocedentis naturæ decrementa, cū animæ ipſius virtutum, quæ corporis famulitio vtuntur: tum corporearum etiam actionum: omniaque hebeſcere incipiunt, & ad finem tendere, quæ vigebant prius: animaliſque ſenium ſiue terminus nimirum hæc vocatur ætas. Et hoc eſt profecto quod iſto in loco philoſopbus nobis de iuuentute, & ſenecture, & medio illarum ſtatu declarare contendit, niſi quòd ipſe quidem peculiarius in prima refrigeratrice parte, id eſt pulmone, ob eam quam diximus cauſam, id examinare voluit: nos vero in vniuerſo animalis corpore, membriſque omnibus, necnon operibus etiam iſthuc ipſum pertractare elegimus. Poſt iuuentutem autem, vigoriſque ſtatum & ſenectutem deſcriptas philoſophus legitimo naturæ ordine ad mortis corruptioniſque definitiones aſſignandas deuoluitur, vbi retro dictæ etiam

Duo corruptionis modi.

meminit diuiſionis, aliam violentam eſſe dicens mortem ſiue corruptionem, aliam vero naturalem: priuſque à violentæ mortis definitione incipit: quam eſſe dicit calidi extinctionem & exſiccationem. propter vtranque enim harum cauſarum æque mortem animalibus contingere aſſerit violentam. Extinguitur autem calidum (vt retro dictum eſt) ab inualeſcente illius contrario, frigidi ſcilicet natura: quo certe mortis genere abhinc non multos annos quoſdam interceptos audiuimus, qui gelidiſſima hyeme in Venetorum æſtuarijs quæ gelu concreuerant, noctu deprehenſi, cum hærentes in glacie mouere cymbas non poſſent, obriguere. Exſiccatur etiam calidum vi aliqua interdum ex qua violentam accidere mortem animaduertere licet, cum exſpirare ſcilicet & refrigerari prohibetur: quare in ſeſe conuerſum ſeipſum ſanè conficit & deſtruit: vt in ijs quos retro diximus morbis videre

Violētæ mortis genus.

contingit, qui pulmonis exaſperant viſcus, illumque ad refrigerandi opus ineptum reddunt. In violentis præterea idipſum apparet ſtrangulationibus & ſuffocationibus, vbi obſtructis faucibus præcluſo ſpiritu ocyſſime interit animal, calido (vt diximus) in ſe conuerſo, & ſeipſum conficiente & exſiccante. Duo igitur violentæ mortis poſſunt eſſe cauſæ naturalis defectu caloris, cum is aut extinctione (vt dictum eſt) aut exſiccatione corrumpitur & deficit. Mortem autem per naturam dicit eſſe illam quæ eiuſdem exſiccatione accidit calidi, cum id longo æuo, & perfecto contingat ætatis termino. Iſtuc enim propter longitudinem temporis & perfectionem in litera expreſſam ſignificare vult. Cum enim naturalis caliditas poſt vigoris ſiue ſtatus (vt dictum eſt) tempus hebetari & minui incipiat, quoniam aër materiam illius circundans, id eſt humiditatem radicalem, cum illo ſimul eam exſiccare contendit: laboreſque præterea coadiuuent, à motionibus cum corporeis, tum animalibus prouenientes, quæ profecto neceſſariæ in vita eſſe videntur: naturæque ipſius iam fatiſcentis & ad reſiſtendum inualidæ concurrat defectus: humiditatum quinetiam externarum accedat copia, quæ aſſidue propter eſculentorum poculentorumque indigeſtiones fieri animaduertuntur, quæ cum ſuffocando, tum opprimendo frigiditate copiaque ſua calorem extinguūt innatum: Cum inquam omnia iſta poſt vigoris incipiant ſtatum, ſemperque augeantur, & in maius excreſcant, exſic-

Mors naturalis.

catis omnibus membris, & terreis iam effectis, pulmoniſque præcipue id patiente viſcere, neque in opus ſuum amplius prodire valente, vltimo (vt dictum eſt) exſpirat animal, naturali quodam mortis interitu, quum certe mortis imaginem placido ſimillimam eſſe ſomno non ab re poëtæ cecinerūt,

Digreſſiuncula Academicorū de morte ſententia.

quoniā natura iam fatiſcēte, & animæ nulla vi ſolutis vinculis, ſine moleſtia, & nullo doloris accidat ſenſu. Cæterum quoniam de mortis natura præſens inſtitutus eſt ſermo, nō ab re eſſe duxerim ſi paucula quędā de Academicorū fontibus hauſta hac ſuper re in medium adduxero. Mortis enim illi ſatis

amplum eſſe voluere vocabulum, & ex eorum ſanè numero quæ à philoſophis æquiuoca appellantur: ordineque quodam ſuo (vt ferè in omnibus facere conſueuere) hac quoque in re procedunt. Nanque ſecretas quaſdam Dęmonum dixerunt eſſe mortes: alias autem partialium animorum: tum animalium alias, & animatorum corporum alias, diuerſas inquam & varias ſecundum generum diuerſorum diſtinctos varietatis modos. Et Dæmonum quidem mortes, non omnium inquam, ſed eorum qui per quandam naturæ dicuntur habitudinem, mutationes quaſdam, & illorum ceſſationes eſſe voluerunt: imitarique huiuſmodi appellatas in illis mortes dixerunt amictus cuiuſdam ſiue indumentorum depoſitiones. Quo ſanè mortis genere, vt Plutarchus Cheronæus memoriæ prodidit, & Euſebius etiam Pamphilus ſcriptum reliquit, Tiberij Cæſaris tempore interijſſe Pana magnum voluerunt: quod ſanè Epitherſi cuidam notæ fidei viro, & Aemiliani (vt aiunt) rhetoris patri ex græcia Romam petenti, in ipſo nauigationis curſu, ignoto quodam & nouo vocis è mari exeuntis indicio nunciatum fuiſſe ſcribunt. Nam de Heroum Nympharumque morte, quos mortales quidem, verum longæuos eſſe omnis conſenſiſſe videtur antiquitas, alia (vt opinor) eſt ratio, ab horum interitu Dæmonum longe diſiuncta & ſeparata. Et has quidem Dæmonum illorum eſſe mortes, veteres Academici prodidere. Partialium vero animorum mortes & interitus, eorum ſanè in corpora ingreſſiones eſſe voluerunt: caſumque vere, & animorum decidentiam illam non ab re mortem appellauere, quoniam corporum labe, illorumque affectionibus, animorum nitida inquinaretur & veluti interiret eſſentia, ſordeſceretque poſthac, & quaſi mortua, dignationis excellentiæque piſtrinæ profunda obliuionis caligine teneretur. Animalium autem mortes, viri illi corporis animæque diſiunctionem & ſeparationem eſſe dixerũt: quo ſanè ſignificationis modo mortem ferè omnes appellant. Corporum vero mortes eſſe dixerũt illius priuationem vitæ quæ in corpore vt in ſubiecto eſſe cenſetur. Aliud enim (vt diximus) eſſe animam, & aliud quiddam vitam, Academicorum voluit ſchola: & animam quidem ſiue animum extrinſecus accedere aſſeruerunt: illius vero vitam eſſe actum, ceu luminis cuiuſdam emanantem & diffuſam colluſtrationem voluerunt. Quo ſanè mortis genere, ſideratorum & aridorum commortua quædam dicimus eſſe membra, quæ cum animæ actum, id eſt vitam, non recipiant & admittant, aliqua morbi intercedente cauſa, neque mouentur omnino, neque in opus exire ſuum amplius poſſunt. Cæterum latiori etiam quodam mortis vocabulo omnes ſanè corporis mutationes variationeſque, non ſolum eas quæ annorum decurſu per confeſſos ætatis variantur gradus, ſed eas etiam quæ per quotidiana temporis fiunt momenta, antiquorum plerique appellauere. Quapropter non immerito dicere ſolebat Socrates, ridcule admodũ homines vnã timere mortẽ, cũ quotidie moriantur: & ſi recte perpendant, multis ſunctos ſe fuiſſe mortibus meminiſſe poſſint. Quid enim aliud eſt ex infante fieri puerum, & ex puero adoleſcentem, niſi infantem corrumpi in puerum, & puerum in adoleſcentem: vt Homerum in Homeri corrumpi cadauer dicimus? Pariq; rationis modo dicebant quòd adoleſcens in iuuenem, iuuenis in virum, vir autem adultus in ſenem proculdubio corrumpitur. Nihil enim vnum & idem perſtare recte dixit Heraclitus, ſed omnia continuo & perpeti labi defluxu: noſque ipſos multos eſſe factos, quanuis vnuſquiſque noſtrum vnus eſſe credatur: quoniam circa imaginabilem quandam magis quàm veram vnitatis formam, reflua ſemper, & nuſquam eodem conſiſtens gradu, variatur materia. Quam certe rem vel ex hoc etiam perſpicue dignoſci poſſe dicebant. Quomodo enim ſi ijdem ſemper fuimus, alijs nunc tenemur gaudemuſque rebus, quàm cum pueri vel adoleſcentes eramus? Quóve modo contraria & pugnantia etiam vel amamus, vel odio habemus? Multaque inſuper nunc admiramur, quæ prius negligebamus? Damnamuſque pleraque quorum antehac miro ſtudio tenebamur? Non ſermones, non animi affectiones eaſdem habentes, quas prius habebamus? Quid quòd neque corporis eundem habitum neque figuram aut mentem eandem poſſidemus? Profecto etenim dicebant diuerſa pugnantiaque pati quempiam nulla intercedente mutatione, vero conſentaneum non eſſe: neque ſi transmutatur quiſpiam, eũdem omnino remanere poſſe. Quòd ſi idem non perſtat, neque idem eſt profecto, ſed fit continuò alter ex altero. In huiuſmodique re facilem decipi ſenſum dicebant, qui illud quod apparet, idem quod prius eſſe, falſò diiudicat & contendit. Hæc illi. Verum de his hactenus. Quare ad literam reuertamur, in qua philoſophus de ijs quæ dicta ſunt, breuem ſanè & perſpicuum adducit epilogum: poſtremoque maniſeſtam cauſæ ſubiungit explicationem, cumam reſpirantia quidem in aquis coniecta, & quæ aquas recipiunt, piſces videlicet in aëre conſtitutos ſuffocari & ſtrangulatione interire contingit. Dicitque id illis nimirum accidere, quoniam reſpirantia quidem aëre refrigerari nata ſunt, quo certe carere non poſſunt. ſine enim illius auxilio ea interire neceſſe eſt. Piſces vero aqua refrigerationem capiunt: cuius priuati ſubſidio, haudquaquam viuere poſſunt. Quamobrem commutatis, inquit, locis huiuſmodi, interire cernuntur animalia, quoniam proprijs & peculiaribus naturæ priuantur auxilijs. Animaduertendum autem eſſe cenſeo quòd reſpirantia quidem in aquis coniecta & merſa ſtrangulãtur, quoniã celerrime non poteſt humor per omnes pulmonis ferri meatus, & calidum citò refrigerare cõnatum: quod ſanè aër (vt dictum eſt retro) commode facere poteſt. Piſces vero in aëre poſiti ſuffocantur & intereunt, cum branchiarum ſiccitate, tum quoniam aër ſufficienter illos refrigerare non poteſt: quam rem illis nimirum præſtare valet aqua. His ita conſtitutis & expoſitis, pollicetur quidem poſthac cauſas rationeſque ſubtexere & recenſere motionis cum

Dæmonum mortes.

Plutarchus.

Euſebius.

Partialiũ animorũ mortes.

Animalium mortes.

Corporum mortes.

Vitam animæ eſſe actum.

Quænam ſit mors latiſſimo ſignificatu accepta.

Socrates.

Heraclitus.

Vnitatis formã imaginabilé potius eſſe q̃ veram.

Cur reſpirãtia quidẽ in aquis ſuffocantur: piſces vero in terris ſtrangulantur.

& .ij.

branchiarum in iјs quę aquas recipiunt animalibus, tum pulmonis in iјs quæ reſpirãt: præterea quænam inſtrumenti, ſcilicet pulmonis, ſit conſtitutio, quóve ſe habeat modo: quod tamen non mox facere videtur. nam prius quædam præmittit & interſerit, in hunc ferè modum.

TRia autem ſunt quæ cordi accidunt, quæ eandem videntur habere naturam, cum tamen non habeant, palpitatio, pulſus, & ſpiratio. Et palpitatio quidem eſt impulſus calidi quod in illo eſt, ob excrementitiam refrigerationem, vel colliquatricem, vt in morbo qui appellatur palmos, & in alijs etiam ægritudinibus, necnõ in timoribus. Etenim qui metuunt, ſupernis frigeſcunt partibus: calidum autem refugiens & contractum motum efficit, in anguſtum adeo aliquãdo compulſum, vt extinguantur animalia & intereant propter metum, & propter morboſam ægritudinem. Pulſus vero qui cordi accidit, quem ſemper & continuò efficere videtur, ſimilis eſt apoſtematibus cum motum cum dolore faciunt, quoniam præter naturam ſanguinis eſt cõmutatio. Fit autem donec concoctus in purem tranſeat. Similis nanque feruori iſthæc eſt paſſio. Feruor enim fit humido à calidi vi in vaporem conuerſo. Effertur autem, quoniam maior efficitur tumor. Quies autẽ in apoſtematibus, ſi quidem non diſſlentur, craſſiori facto humore eſt putredo: in feruore vero, cum à continenti fit effuſio.

COnſequens certe erat, ad ea quæ præmiſſa fuere, ſubiungere quemadmodum pulmones & branchiæ motu ſuo refrigerationẽ caloris innati in animalibus efficerent. nam & id pollicitus fuerat philoſophus, & doctrinæ etiam ſeries hoc ipſum expoſcere videbatur. Verum ipſe prius quædam interſerit (vt diximus) quæ non minus ad præſentem rei notitiam neceſſaria eſſe videntur. Trium enim accidentium circa cor, naturam nos docet: quorum duo quidem naturaliter ſe habent, & in omnibus eſſe cenſentur animalibus, pulſus ſcilicet, & reſpiratio. Tertium vero, palpitatio videlicet & ſaltus, non naturaliter ſe habere cenſetur, neque omnibus, neque ſemper adeſſe animalibus, ſed quibuſdam interdum haud recte ſe habentibus ob morborum affectionumque quarundam cauſas, de quibus ſtatim agetur. Dicit autem iſthæc tria cordis accidentia videri quidem eandem habere naturam omnia, cum tamen non habeant: & videri quidem merito eiuſdem eſſe naturæ, quoniam ſanè omnia per motum fiunt cum attollentem, tum deprimentem. In cordis nanque palpitatione, quam ſaltum medici nouitij vocant: præterea in pulſu & reſpiratione, cum attolli & eleuari, tum deprimi & conſidere ſentitur cor, omneſque illi contiguæ & vicinantes partes. Eiuſdem autem non ſunt naturæ motus iſti, quoniam à diuerſis (vt videbimus) efficiuntur cauſis: & illorum (vt dictum eſt) quidam ſunt naturales, alij vero præter naturam. Quam rem vt oſtendat philoſophus, ab illorũ deſcriptionibus initium facit, primumque cordis motum definit illum qui palpitatio dicitur: dicitque palpitationem cordis eſſe ſaltum, & impulſum quendam calidi quod in illo reperitur. ob excrementitiam refrigerationem, aut colliquatricem, vt in morbo qui palmos appellatur, & in alijs etiã ægritudinibus, necnõ in timoribus. Pro quo animaduertendum eſſe cenſeo, quòd is cordis motus quem palpitationem ſiue ſaltũ hic vocat Ariſtoteles, à frigidis fit ſuperfluitatibus, quas excremẽtitiam hic appellat refrigerationem. Cum enim eæ in corpore ſuperfluerint aliquo, & ad partes cordi vicinas peruenerint, qualitate ſua calidum propulſant innatum quod in corde degit, impulſuque ſuo illud ex ampliori in anguſtiorem coarctant locum: concluſum autem illud & inualeſcẽs, quod ſibi obſtat nimirum conatur expellere contrarium, cordiſque penetralia quaſſat & concutit: quo certe ex motu ea fit paſſio quam palpitationem ſiue ſaltum appellant, & recentiorum etiam nonnulli tremorem vocant: quæ profecto peſſimas febrium ſequitur ſpecies, ab humoribus cum frigidis, tum etiam maleficis & noxijs effectas, quales in epidimiæ temporibus accidere ſolent. quam ſanè cordis affecti paſſionem (vt arbitror) ipſe nunc vocat palmon, ceu ſpecialem quandam morbi eſſentiam. παλμὸς autem græce palpitationem ſiue ſaltum ſiue titubationem quandam ſignare videtur. Dicit etiam non ſolũ ab excrementitia frigiditate cordis fieri palpitationẽ, ſed etiã à colliquatrice frigiditate, ſcilicet qualis nonnullorum cenſetur eſſe venenorũ. Quòd autẽ eiuſmodi etiam reperiatur frigiditas, in

Tria cordis motionũ eſſe accidentia.

Cordis palpitationẽ à frigidis vel noxijs fieri humoribus.

παλμὸς.

Colliquatrix frigiditas.

commentarijs de animalium generatione abunde eſt pertractatum. Hoc idem etiam accidere aſſerit, cordis videlicet ſaltum & palpitationem, in timoribus & pauoribus: cuius rei manifeſtam ſtatim ſubiungit cauſam. Cum enim timor, mox futuri cuiuſdam mali horribilis ſit expectatio, calor innatus ceu naturæ recedens admonitu, & tuta petens, cordis intima veluti munitiſſimam ingreditur arcem, ibiq; coarctatur, & inualeſcens cordis ſanè parietes impellit & cõcutit, illudq; crebro motari facit impulſu. Licet autem manifeſte ea in conſtitutione animaduertere, calidi abſceſſu extremas corporis frigere partes, quas ipſe nunc ſupernas vocat. vnde ſanè accidit quòd inuoluntariæ ventris dejectiones plerunq; ſubſequuntur, & vrinæ exitus: adeoq; (vt inquit) in exiguum quandoq; huiuſmodi ob cauſam connatum impellitur & coarctatur calidum, vt excellentibus pauoribus nonnunquam, aut morboſa paſſione (vt retro dictum eſt de frigidis & noxijs humiditatibus) repentinò extinguãtur animalia, nullamq; aliam ob cauſam intereant, niſi vel extincto, vel exſiccato (vt retro dictũ eſt) ipſo connato calido. Cæterum poſt non naturalem cordis deſcriptum motum, quem palpitationem ſiue ſaltum vocauit, ad naturales eiuſdem declarandas motiones ſe conuertit philoſophus, primoque loco pulſus appellati indicat naturam, quem continuò & ſemper cordi adeſſe dicit, quoniam illius cõſtrictione & dilatatione, quæ ſyſtole (vt dictum eſt) & diaſtole à medicis appellantur, iugi quadam miniſterij opera calidum conſeruatur innatum. Eſt autem pulſus (vt phyſici definiuere) receptaculorũ ſiue vaſorum ſpiritus motio ex diaſtole & ſyſtole conſtãs, ad regendam ſpiritus naturam per aërem attractum. Cum autem præcipuum ſpiritus receptaculum & domicilium ipſum ſit cor, non immerito ipſum primo pulſare exiſtimandum eſt: ab illoq; poſtea arteriæ ſanè pulſum capere percipiuntur: quæ proculdubio omnes cum venis etiam ipſis ab eodem exortus ſui manifeſta habent initia. Ipſe autem hoc dicit in loco, ex manifeſta declarãs ſimilitudine, pulſum illi motui eſſe ſimilem quem apoſtemata ſiue abſceſſus efficiunt cum dolore. Quòd autem pulſent & ſaliant apoſtemata, præcipueq; cum inflammationem habeant, cum locuples teſtis eſt ſenſus, tum omnes medicorum fatentur ſcholæ. Fiunt autem, vt Galenus in decimo Therapeuticę ſuæ libro ſcribit, ipſi apoſtematum abſceſſus in membris, quando calentis ſanguinis inflammatio, aut humoris alterius copia in aliquod corporis ingruerit membrum, quod ſtatim vaſis repletis, & id ſuperflui capere non valentibus, intumeſcens, dolores facit & febres, quoad humor ille vel euaporet, vel in purem tranſeat, & marceſcat. Similia igitur, inquit, cordis eſt pulſus, & is qui in apoſtematum inflammationibus fieri percipitur motus, niſi quòd iſte quidem, inquit, cum doloris eſt præſentia (in omni etenim apoſtemate continui ſolutio accidit, quæ certe dolorem facit) cordis autem pulſus abſque vllo eſt dolore. Dicit autem iſtam paſſionem, id eſt apoſtematum inflammationes, ſimilem eſſe ebullitioni & feruori. Vt enim in ebullitionis feruore, calidi opera in vaporem exhalat humiditas, tumorq; aquæ (verbi cauſa) efferueſcẽtis eleuatur & attollitur, maiorque efficitur, & ampliorem occupat locum: ita in apoſtematum inflammationibus ſanguis præter naturam in aliquod ingruens membrum, mox efferueſcẽs illud intumeſcere facit, & ſurſum attolli. His ita conſtitutis, ad clariorem doctrinæ modũ ſubiungit etiam quænam ſit ceſſationis & requietis apoſtematum cauſa, & quę ipſius feruoris: dicitque quòd ceſſatio quidem in apoſtematum inflammationibus accidit, cum ea quæ non exhalauerit humiditas, craſſeſcit, & ad purem tranſit: & hoc (vt videtur) ab Hippocratis tranſtulit oraculo philoſophus, dicentis, Circa generationem ſaniei dolores fiunt & febres. quæ nimirum facta ceſſant ſanie. Feruoris autem inquit ceſſationem ſtatim ſequi, cum efferueſcentis corporis à continenti ſit effuſio, id eſt cum in tantũ feruorẽ attollitur ille humor, vt lebetis (verbi cauſa) ſiue alterius vaſis tranſiliat latera, quæ nunc cõtinens & terminans vocat, & extra tranſfundatur.

De timore.

Pulſus. Diaſtole. Syſtole.

Galenus de apoſtematum generatione.

Hippocrates.

IN corde autem humiditatis tumor ob caliditatem quæ ex alimento ſemper accedit, pulſum facit, quæ vltimam cordis eleuat tunicam: & hoc ſemper fit, & continuo. Semper enim & continuò confluit humidum, ex quo ſanguinis fit natura, cuius prima in corde eſt origo. Palàm autem id eſt in illius generationis initio. Nondum enim diſtinctis venis ſanguinem habens cernitur: & eam ob cauſam adoleſcentibus ſalit magis quàm ſenioribus. Fit enim iunioribus amplior exhalatio, & omnes pulſant venæ, & mutuo ad ſe inuicem, quoniam ex corde pendent. Mouet autem ſemper cor, quare & illæ ſemper, & ſimul inuicem, cum mouet. Reſultatio igitur eſt repulſus ad frigidi compulſum factus: pulſus autem humidi excalfacti in ſpiritum conuerſio

QVia retro(vt vidimus)dixerat philoſophus cordis pulſum ſimilem illi eſſe pulſationi quæ in apoſtematum inflammationibus fieri cõſueuit:illiuſq; etiam generationis nos docuit modũ: & cum præter naturam is ſanè ſit pulſus,ceſſationis etiam illius cauſam in illis ſubiunxit:iccirco conuenienti doctrinæ ordine hoc in textu de naturali cordis verba faciens pulſu,& in ſuperioris perſiſtens ſimilitudinis ratione,quomodo,& à quibus fiat,manifeſte admodum & breuiter declarare contendit.

A quonã cordis naturalis fiat pulſus.

Dicit igitur in corde pulſum efficere humiditatis illius acceſſum & præſentiam, quæ pro illius alimento à cibis & potibus ſemper veniens, attollitur certe & intumeſcit, extremamq; cordis extendit & eleuat tunicam. Cum enim(vt dictum eſt ſæpius)connatus in corde commoretur & degat calor,ſemper profecto in accedens ad illud nutricandum agit alimentum, digeritq; illud,& ſubtile reddit,rarumque ſanè efficit:quod poſtea tumidum effectum, vltimam certe cordis pulſat tunicam,viciſſimq; reſidet,vltra procedere non valens. Ex quo ſanè duplex illa pulſus efficitur ratio,ſyſtole ſcilicet,& diaſtole.idq; continuò per vniuerſam animalis agitur vitam. Nanq; (vt ſæpenumero commemoratum eſt)eouſq; viuit animal,quouſq; ali contingit. Donec autem alitur,ſemper profecto ad cor confluit alimentum,ex quo fit ſanguis. quouſq; autem alimentum confluit,cordis fit pulſus.Donec igitur viuit animal,cordis fieri pulſum neceſſe eſt. Quemadmodũ enim

Quomodo fiat pulſus.

ſi quiſpiam(verbi cauſa)in candentem & ignitam ferri maſſam pauxillum aquæ ſuperfuderit,ſimul illam tangit humor, & continuo in aërem vertitur: ita ex alimentis ipſis craſſior certe exhalatio ad cordis nutricationem continuò & ſemper accedens,connati opera calidi eo loci degentis,ſubtilis certe redditur,& maiorem occupans locum,extimæque cordis ingruens tunicæ, & inde prohibitus,regrediens & reſidens,illius ſanè pulſum eo quo diximus modo efficit.

Sãguinẽ primũ in corde fieri.

Ex alimento autem ſanguinem primo in corde fieri dicit,à quo certe ad omnia corporis poſtea deriuatur membra: idq; ſenſus teſtimonio comprobare contendit.Palàm enim eſt,inquit,ex anatomicis ſectionibus, in ipſis generationis initijs,cum neq; venarum adhuc fiſtulæ, neq; alia animalis conformata ſunt membra,cor nanq; primum efficitur,in ipſo ſanguineam apparere humiditatem,quæ à calidi nimirum rarefacta vi,cõtinue in illam agente,attollitur & pulſat,naturaliſq; illius & continui motus, qui pulſus appellatur, eſt cauſa.Connatum igitur calidum in alimentum iugiter agens,naturalis principium eſt pulſus, inſtrumentale inquam.nam operum omnium in animalibus(vt aliquotiens dictum eſt)principalis ſiue formalis cauſa ipſa eſt anima,quam altricem & ſenſitiuam ſæpenumero denominauimus,quæ ſanè inſeparabilis corporis eſt forma.Materialis autem pulſus cauſa,rarefactum eſt(vt diximus)à calido alimentum,quod cordis pulſat parietes,& cum extollitur, tum viciſſim reſidet, dilatationiſque

Quatuor cauſarum in pulſibus genera.

& conſtrictionis facit motus.His de pulſus modo & cauſis ita conſtitutis,corollarij adducit loco philoſophus cauſas variorum ex ætatis diuerſitate pulſuũ,dicitq; in iunioribus & adoleſcentulis pulſare magis & emicare cor, quàm in ſenioribus: quoniam exhalatio in illis craſſa,id eſt humiditates illæ quæ ab alimentis ad cordis nutriendam ſubſtantiam deuoluuntur,copioſiores certe exiſtunt: & ſupplendum,calidum etiam innatum valentius,& vegetior actio in illis eſt quàm in ſenibus. Quapro-

Cur iunioribus ꝗ ſenioribus maiores ſint pulſus.

pter omnibus certe ijs vegetis & integris exiſtentibus, minime mirandum eſt ſi maiores & crebriores in iunioribus etiam fiant pulſus,quàm in ſenioribus. Subiungitque poſtea quòd non ſolum cor ſalit & pulſat,ſed omnes etiam per vniuerſum corpus ſimul venæ.id enim ſignare videtur,& mutuo ad ſe inuicem,in litera poſitũ.Simul enim omnes pulſant venę,alia autẽ alia inſignius aut obſcurius. Iſtuc autem non ab re,quoniã omnes à corde(vt ſæpius dictum eſt)prima exortus ſui habent initia. Principio autem moto & origine,ea nimirum moueri omnia quæ inde pendent,neceſſe eſt. Illud autem,Et ſimul inuicem cum mouet,hunc ſanè habet ſenſum,quòd venæ ſcilicet ſiue arteriæ, ſanguiniſque & ſpiritus receptacula & vaſa,ſimul mouentur omnia cum mouet,id eſt quando craſſa illa exhalatio ſiue ſpiritus ipſum mouet cor,& illud poſtea venas & arterias commouet. His ita poſitis & oſtẽſis,breui,vt ſui moris eſt,colligit epilogo quę de duobus cordis motibus hucuſq; fuere præmiſſa, palpitatione videlicet, & pulſu,vt ſe ad tertiã illius motionẽ,reſpirationis ſcilicet explicandã operã, conſequẽter accõmodet.Cæterũ hic animaduertendũ eſſe cenſeo ꝙ in hoc epilogo quanuis recenſeat philoſophus duos illos motus quorum alter ſanè natura conſtare cenſetur, alter vero præter naturam eſſe percipitur,non tamen iiſdem vtrobiq; vtitur vocabulis. Retro enim non naturalem illum cordis motũ ab excrementitia(vt dixerat)frigiditate confectum, palpitationem ſiue ſaltum appellauit:hoc autem in loco reſultationem vocat. Et profecto ſi rei diligenter perpendatur veritas,non

Saltus. Reſultatio. ἀναπήδησις.

eadem penitus eſſe videntur palpitatio ſiue ſaltus, & reſultatio, vt totum & pars merito non idem eſſe cẽſentur. Palpitatio enim ſiue ſaltus(vt ex Ariſtotelis perſpicere verbis licet quæ ſtatim explicabimus)reſultationis,quã ἀναπήδησιν vocat,pars quædam eſſe videtur. Saltus enim ſiue palpitatio (vt retro viſum eſt)calidi in corde eſt compulſus propter excremẽtitiam frigiditatem, vel colliquatricem:quo certe in caſu frigiditas quidem calidum compellit innatum,illudque coarctat & compingit:compulſum vero illud,cor impellit,ſaltumque in illo efficit,& palpitationem. Reſultatio autem (vt ipſe hic inquit)eſt repulſus quidam ad frigidi ipſius compulſum:quæ(vt videtur)hoc fieri apparet modo. Compellitur innatum calidum ab excrementitia(vt dictum eſt)frigiditate, & in anguſtum coarctatur locum: quod certe conſtrictione inualeſcens illa, & vires aſſumens,rurſum ipſam repellit frigiditatem, fitq; viciſſim contrarius priori motus, repellentis ſcilicet calidi,& frigiditatis repulſæ:vt in priori certe motu frigiditas quidem impellebat, calidum vero pellebatur. Fit igitur

hoc in caſu motio quædam ex duobus contrarijs cõpoſita motibus, quam peculiari vocabulo hoc in loco ἀναπήδησιν appellat, nos reſultationẽ inuertimus, vt verbum de verbo exprimeremus, quãdo in præſentia aptius nobis nõ arriſit verbum.

RESpiratio autem fit cum augeſcit calidum, vbi altricis animę eſt principium. Nanque vt alia alimento indigẽt, ſic & illud, & quidem magis quàm alia. id nanque alijs vt alantur, eſt cauſa. Neceſſe igitur eſt cum maius efficitur, inſtrumẽtum attollere. Exiſtimare enim oportet inſtrumenti illius habitum follibus ſimilem qui in ærarijs ſunt officinis. Haud enim multum diſtat quin pulmo & cor tali conſtẽt figura. Bifidus enim eſſe debet, quoniam in medio virtutis naturalis altricem vim eſſe oportet. Attollitur ergo maius factum: illo autem elato, circuniectam ei partem attolli neceſſe eſt: quod ſanè ſpirantes facere videntur. Attollunt enim pectus, quoniam in illo exiſtens partis huiuſce principium, id ipſum facit. Elato enim, tanquam in folles aërem extrinſecus admittere neceſſe eſt: qui cum frigidus ſit, & refrigerandi vim habeat, ignis ſanè exſuperantiam reſtinguit. Et quemadmodum illo exereſcente hæc attollebatur pars, ſic decreſcente conſidere neceſſe eſt: quæ depreſſa ingreſſum viciſſim aërem exire cogit: qui ingrediens quidem frigidus eſt, exiens vero calidus propter calidi contactum quod in hac conſiſtit parte in illiſque præcipue quæ ſanguine refertum habent pulmonem. In multas nanque quaſi canalium incidere fiſtulas neceſſe eſt, quæ in pulmone ſunt: quarum penes vnamquamque extenduntur venæ: vt vniuerſus ſanè videatur eſſe pulmo ſanguine plenus. Et aëris quidem ingreſſus inſpiratio vocatur, egreſſus autẽ exſpiratio: & ſemper id continuoque fit quoad viuit animal, moueritque id continuo: eapropter inſpiratione & exſpiratione ipſa conſiſtit vita.

QVod retro pollicitus fuerat, hoc philoſophus perſoluit in loco, refrigerationis oſtẽdẽs modũ, quo cũ reſpirantia vtuntur animalia pulmonis media & ſequeſtre natura, tum aquas in ſe recipientia intercedentibus branchijs. Primumq; de refrigerio agit, quod per aërem fit inſpiratum. Poſtea vero de ea etiam pertractabit refrigeratione quæ omnibus pulmone carentibus conuenit, & per aquæ fieri ingreſſum apparet. Dicit igitur reſpirationem fieri cum augeſcit calidum in quo virtutis altricis eſt principium. Quòd autem in ipſa cordis arce vbi connatum eſt calidum, altrix collocetur anima, quam hic principium appellat, quaſi forma quędam in materia, & ab illa inſeparabilis, ſæpenumero retro à nobis eſt declaratũ: quamobrem hac de re prolixior in præſentia non habendus eſt ſermo. Cæterum (vt arbitror) ante ſuperioris explicationem literę pauca quædam percurrere non erit fortaſſe malum quæ philoſophi hac de re ſententiam meo quidẽ iudicio non incommode aperire & expedire poterunt. Sunt autem huiuſmodi, q̃ cõnatum in animalibus calidũ, quaſi ignis quidam eouſq; alitur, quoadvſq; illi alimenti non deficit materia. Alitur autem (vt retro dictum eſt) ab exhalatione illa, ſiue vaporoſo ſpiritu, qui ab alimentis ad ipſum trãſfertur cor, à quo illius ſanè fieri pulſum diximus. Nutritum autem huiuſmodi calidum, continuo (vt par eſt) augeſcit: auctũ vero pulmonis certe ipſius excreſcere facit calidũ, ob illam quam ad ſe inuicem habẽt communitatem. Nam (vt retro dictum eſt) perterebrati à corde ad pulmonem ſunt meatus, & ſemitæ quædam venineruiæ, quibus intercedentibus cordis ſanè cõmunicat ſpiritus illi qui in pulmonibus degit ſpiritui. Pulmonis autem calido aucto, ipſum etiam pulmonem augeſcere neceſſe eſt. Porro quemadmodum in ærarijs officinis extrinſecus ſubintrãs aer folles extollit & eleuat, ſic à corde ad pulmonẽ deriuatum calidum attollere & intumeſcere pulmonis facit naturã: in quo certe elationis opere extrinſecus proculdubio ingreditur aer actu frigidus: qui calidum primo quod in pulmone degit, con-

Digreſſiuncula in reſpirandi neceſſitate & cauſas [illegible]

tactu alterat ſuo, illoque medio calorem in corde collocatum refrigerat. Cordis autem refrigeratus calor conſtringitur ſanè, & ex ampliori ad minorem coarctatur locum: illo vero conſtricto, ipſe etiã cõſtringitur & cadit pulmo. Sicut enim attollẽte ſe calido eleuabatur & intumeſcebat pulmo: ita profecto cõcidente illo cadit & reſidet. Cadẽs autẽ is prius ingreſſum eiaculatur aërẽ, illumq; à ſe expellit, nõ amplius frigidum, ſed calentẽ, propter calidi (vt inquit) cõtactũ: cui cũ in pulmonis meatibus & fiſtulis, tũ in ipſo corde fuit obuius. Animaduertere autẽ hoc oportet in loco, ꝙ pulſum quidẽ efficit exhalationis illius de qua retro dictũ eſt, in ſpiritũ cõuerſio & trãſitus: reſpirationẽ vero, ipſius calidi nutricatio: quæ ſanè in ſpiritũ exhalationem conuertit. Prius enim in ſpiritum tranſit exhalatio, & poſtea calidi fit alimentum: cum quo etiã ſpiritus eſt eleuatio: ſed quoniam pręcedit quidẽ ſpiritificationem (hoc enim vtar nunc vocabulo, vt græcũ illud πνευμάτωσιν exprimere coner) ipſa, nutricationẽq; illã alia etiã pręcedit ſpiritificatio: iſtoq; modo alia ſemper ante aliam, velociterq; adeo, vt illarum celeritatem nulla æque valeat ſubſequi ratio: idcirco omnia ſimul fieri exiſtimantur: quæ non ſimul (vt diximus) ſed viciſſim & ſucceſſiue continuò fiunt. Cęterum id obiter ſit dictum. Vnde diſceſſimus igitur reuertamur. Egreſſo igitur per exſpirationem (vt diximus) aëre calido, ſub ipſo rurſum neceſſe eſt, imò cum ipſo exſpirandi opere ipſum attolli calidum: quamobrem pulmonẽ etiã ipſum extolli & eleuari neceſſe eſt, & reſpirationẽ, id eſt inſpirationem eo quo diximus modo rurſum fieri: idq; continuatis ſemper vicibus per vniuerſam animalis vitam accidere. Et hactenus quidem ad philoſophi explicandam hoc in textu ſententiam iſthæc prælibaſſe ſufficiat. Ad literam igitur accedamus. Quemadmodum enim, inquit, alimento alia indigent omnia, ita etiam illud, id eſt connatum calidum, imò etiam magis q̃ alia eo indiget ſubſidio, quoniã ipſum cauſa eſt vt alia alãtur omnia.

Calidũ vniuerſis vt alantur eſſe cauſam.

Sine calido enim neq; cõcoctiones fiunt vllæ, neq; additiones, neq; aſſimilationes: & omnino abſq; illo nullum altricis animæ conſtat opus. Nutritum igitur & maius effectum calidum, neceſſario ipſum eleuat & attollit pulmonem: quem hic, vt retro etiam, inſtrumentum appellat, ideo, quoniã ad refrigerandi opera eo anima peculiari vtitur inſtrumento.

Galenus. Quid proprie ſit inſtrumentum.

Inſtrumenti autem nomine (vt in Therapeuticis ſuis voluit Galenus) omnia recte vocari poſſunt membra quæcunq; perfectum quippiã efficiũt opus: vt viſus inſtrumentum dicimus oculum: ſermonis vero, ſiue loquelæ, linguam. Hoc autẽ inſtrumentum, id eſt pulmonem, cum corde non immerito fabrorum ærariorum follibus aſſimilat, neq; diſtare ab illorum conſtitutione & forma aſſerit: quoniam ſicut illi attolluntur & reſident, & cũ aërem admittunt extrinſecum, tum eundem per vices amandant & expellunt: ita cor & pulmo per diaſtolẽ & ſyſtolen, id eſt dilatationis conſtrictioniſq; motus aërem ſanè extrinſecus recipiunt frigidum, rurſumq; eundem calentem extrà ſe pellunt. Bifidam autem cum cordis, tum pulmonis (vt arbitror) dicit eſſe naturam, vt in medio ſit nutritiuum, id eſt altricis animæ vis: cuius id ſanè naturale eſt opus.

In medio cordis ſinu altricem & ſenſitiuam collocari animam.

iſtuc autem, quoniam cor quidem medium habet ſinum, quem ventriculum vocãt, à quo diſterminari certe & bifariam diuidi cenſetur. quo ſanè in loco altricis ſenſitiuæq; vires collocari antiquiores voluere phyſici. Pulmo autẽ cordis vndiq; complexus eſſentiam, vt illi vndequaq; refrigerationis ferat auxilium, bifidus etiam & duplex eſſe cẽſetur. Et profecto id viſcus (vt ex diſſectionibus animaduertere licet) in omnibus ferè bifariam ſectum & diuiſum eſt animalibus. quod ſanè in volucrum genere (vt ipſe in hiſtorijs prodidit) manifeſtiſſime cernitur, in quo certe gemini hincinde viſuntur pulmones. In litera autem vbi poſteaquã dixit reſpirantes attollere pectus, ſubdit, quoniam in illo exiſtens partis huiuſce principium idipſum facit: per principium, ipſum (vt videtur) intelligit calidum, quod eleuatum, ipſum eleuat & attollit pulmonem: quem, vt aliquotiens retro fecit, partis nomine hoc appellat in loco. Subiungit poſtea, ex manifeſta follium ſimilitudine rem ſub oculis ponens, inſpirandi exſpirandiq; rationẽ, eo quo diximus modo. Cuius certe rei, cum ex perſpicua illius elocutione, tum ex ijs quæ pauloante præmiſimus, clariſſima ſanè eſt deſcriptio. In qua etiam à quonam ingreſſus caleat aër, nos docet, per cõtactum ſcilicet calidi cũ in pulmone, tũ in corde ipſo degentis: & in ijs præcipue animalibus quæ plurimo ſanguine præditum habent pulmonem. Penes enim illius fiſtulas quę vniuerſum illius perforant corpus, ſanguine plenas extendi dicit venas, quæ certe illum ſanguine redundantem faciunt. Poſtremoque contrarijs illis naturæ motibus, tanquam egregius nomenclator, conuenientia ſanè & peculiaria apponit nomina: & aëris quidem ingreſſum, frigidi reſpirationem ſiue inſpirationẽ appellat: illius vero calidi egreſſum, exſpirationem: hoſque ſemper & continuo fieri dicit motus, quoad viuit animal: & hæc pars, pulmo videlicet, mota mouerit: quoniam in ijs naturæ contrarijs motionibus nimirum eſt vita, & ſine ijs extendi & perdurare non poteſt.

EOdem etiam modo piſcibus branchiarum fit motus. Cum enim calidum quod in ſanguine eſt, attollitur partiũ miniſterio, branchiæ efferuntur, & illabitur aqua: quæ ſimul ac per meatus ad cor deſcenderit, & ipſum refrigerauit, conſidunt, & aquam emittunt. Cum autem id quod in corde eſt, ſemper attollatur, denuo ſemper recipit refrigerationem. Quamobrem vt illis in reſpirando vitę & interitus eſt ter-

minus:ſic ijs in humore recipiendo. Et de vita quidem, & morte, & de ijs quæ huic cognata ſunt diſquiſitioni, ferè omnibus, dictum eſt.

REfrigerationis modū hoc in textu, & huius libelli termino refert philoſoph⁹, quo ſanè nō reſpirantia refrigerari cenſentur animalia: quem ſimilem quodammodo eſſe dicit illi qui in reſpirantibus & pulmonē habentibus animalibus fieri percipitur. Eleuato enim calido, inquit, quod in ſanguine eſt, à vicinis & contiguis partibus eleuantur & attolluntur branchiæ in piſcium genere: illis autem elatis, quemadmodum in reſpirantibus calido eleuato pulmo ſanè extollebatur, aërque admittebatur frigidus: ita branchijs (vt diximus) eleuatis introrſus recipitur aqua, meatuſque & ſemitas ad cor deducentes permeās, calentem piſcium refrigerat ſpiritum: quo ſatis refrigerato, & in anguſtiorem locum compacto, rurſum ipſe conſidunt branchiæ, receptāq; prius euomunt aquam, vt in reſpirantium genere conſidens pulmo calentem extra ſe pellit aërem. Animaduertēdum autē eſt nonnullorum eſſe ſententiam phyſicorum, aquæ ſubſtantiam in hoc naturæ opere ad ipſa piſciū non penetrare corda. In nullo enim animalium genere, dignitate & excellētia ſua, materialis & extrinſecæ rei ſine pernicioſa leſione contactum patitur cor. Sed hoc intelligendum eſſe in loco dicunt, quòd aqua contactu ſuo piſcium refrigerans ſanguinem, illo ſanè medio cordi vicinas partes, & calidum quod in illo eſt, refrigerare cenſetur. Hocque viciſſim fit, inquit, in piſcibus, vt attollantur & rurſum conſidant branchiæ, aquas modo in ſeſe recipientes, modo emittentes & eiectantes, quemadmodum in reſpirandi opere de pulmone dictum eſt, qui aërem extra recipit frigidum, eundemq; excalfactum & ad refrigerandum non amplius idoneum amandat & expellit. Quamobrem inquit cum in reſpirantibus omnibus, tum in ijs quæ aquas admittunt, hos duos contrarios naturæ motus, illorum cum vitæ, tum interitus eſſe cauſas, cum recte ſcilicet & naturaliter fiant, aut certe non recte ſiue perperā efficiantur, aliquove præpediantur modo. Breuē poſtea in libelli calce ſubiungit epilogum, aſſerēs ſe de vita & morte pertractaſſe, & de ijs etiam quæ eiuſmodi diſquiſitioni ſunt cognata: per illa (vt arbitror) intelligere volens cum iuuentutem & ſenectutem, tum etiam ipſum de reſpiratione ſermonem, de quibus ſanè (vt vidimus) ſimul eſt pertractatum. Et iſte (vt opinor) commētarioli huius conueniens ſanè & commodus videtur eſſe finis. Nam tres illæ aut quatuor lineæ quæ in græcis exemplaribus huic epilogo continenter leguntur annexæ, vbi de ſanitate & morbo verba facere incipit philoſophus, mihi ad hunc pertinere libellum haudquaquam videntur, ſed potius commentarioli de ſanitate & morbo eſſe initium, quem proculdubio philoſophus cōſcripſiſſe dicitur: cuius certe reſiduum temporum iniuria deperierit: id autem ipſius fortaſſe compertum exordium, huic adiunctū fuiſſe libello crediderim, quoniam recto doctrinæ ordine, de ſanitate & morbo ſermones hunc ſequi commentariolum, vero conſentaneum eſt.

Aquæ ſubſtātiā in piſcium refrigeratione cor non attingere.

Libellus de ſanitate & morbo.

FINIS.

PARISIIS EX CHALCOGRAPHIA LVDOVICI CYANII GANDAVI, IMPENSIS SIMONIS COLINAEI.
MDXXX.

NICOLAI LEONICI
THOMAEI OPVSCVLA NVPER IN LVCEM EDITA,

SCILICET

PARAPHRASIS IN COMMENTARIOLVM ARISTOTELIS DE ANIMALIVM MOTIONE.

PARAPHRASIS IN EIVSDEM PHILOSOPHI LIBELLVM DE ANIMALIVM INGRESSV.

QVAESTIONES QVAEDAM NATVRALES CVM AMATORIIS PROBLEMATIBVS XX.

CONVERSIO MECHANICARVM QVAESTIONVM ARISTOTELIS CVM FIGVRIS ET ANNOTATIONIBVS QVIBVSDAM.

PROCLI LYCII EXPLICATIO PLATONIS EX TIMAEO, VBI DE ANIMORVM GENERATIONE AGITVR, IN LATINVM CONVERSA, CVM NVMERORVM HARMONIARVMQVE MVLTIPLICI FIGVRA.

PARISIIS APVD SIMONEM COLINAEVM.
1530.

NICOLAVS LEONICVS THOMAEVS IOANNI BVRGARINO S.D.

EFflagitaſti nuper à me, Burgarine chariſſime, & quidem vehementer, qui tuo iure id à me potius exigere debuiſſes, vt paraphraſes meas, quas ſuperioribus annis, dum hoc in gymnaſio profiterer, Peripatetico more confeceram, alteram in Ariſtotelis commentariolum qui de animalium motione inſcribitur: alteram in eiuſdem philoſophi libellum qui ſub inſcriptione de animalium inceſſu ſignatur, edere & in lucem proferre vellem. Ego vero & ſi antea iſtuc ipſum cum ſponte mea, tum amicorum quorundam ſuaſu facere cogitaſſem: quo minus adhuc id expedire potuerim, multa ſanè mihi impedimento fuere. Et alioqui cum anno ſuperiori commentarios meos in parua Ariſtotelis naturalia imprimendos curaſſem, qui iam exierunt, & in hominum manus verſantur, inter quos ij duo libelli, & conuerſi à me, & vtcunque explicati leguntur: ne eadem in re duplicem operam impenderem, illorum ſanè editionem differre, vel eam merito etiam intermittere poteram. Verum quando tu id à me nunc maximopere expetis, omniq; ope cõtendis: tali mehercule tantoq; refragari deſiderio haudquaquam æquũ eſſe duxi, cum præſertim ingenti philoſophiæ flagrans amore, & veluti illius œſtro concitus, adeo illi ſis addictus, vt nihil ſanè in præſentia illius ſtudio præuertendum eſſe ducas: qui etiam omiſſis rebus omnibus quæcunque domi diſtinere te poterant, Patauium cupide conceſſiſti, græcaſq; inſuper literas, quò tibi tractabiliora, & ad manum magis iſthæc forent ſtudia, feliciter ſis auſpicatus: in quibus quantum breui profeceris, & quo ſis progreſſus, ne id auribus tuis in præſentia dare videar, ſilentio præterire malo. Feci igitur quod me facere voluiſti, commentarioſque illos, qualeſcunque ſunt, ſub tua nuncupatione prodire curaui. Et quoniam tali in re tam ardens ſanè ſtudium non modo fouendum, ſed omni etiam fauore proſequendũ eſſe duxi: ad illa quæ expoſtulaſti, nonnulla etiam alia pro corollario addere decreui, naturales ſcilicet quæſtiunculas quaſdam Ariſtotelico more conſcriptas: quas, dum paraphraſes iſtas cõſcriberem, à Peripateticorum lectione ſanè recens, de eodem, vt aiunt, oleo & opera exaraui. Quibus etiam mechanicas Ariſtotelis quæſtiones addidi: quas cum ſuperioribus annis latinas feciſſem, & vt peruiæ eſſent magis, breues quaſdam illis annotatiunculas adiunxiſſem, credo quia tibi

merito debebantur, commentarijs ijs quos anno ſuperiori edendos curaui, iccirco non adieci. Vltimo præterea loco addidi Procli Lycij ex Platonis Timæo, vbi de animorum generatione agitur, paucorum quidem verborum, verum obſcuriſſimorum explicationem, quam iuuenis adhuc dū ex Lycio animi cauſa in Academiam mihi tranſire aliquantiſper collibuiſſet, latinam feci, lectiſſimarum ſané rerum copia refertam, & in qua vniuerſa feré Academicorum omnium recenſentur decreta: decantatorumq; inſuper Platonis numerorum, quos non immerito obſcuros vocat Cicero, vniuerſa non incōmode explicatur ratio. Varium igitur hoc munuſculum noſtrum, Burgarine humaniſſime, hilari accipias vultu: quod ſi non aliud ſané tibi præſtare poterit (noſtra enim exigua ſunt omnia) meum certe erga te ſtudium, animiq; voluntatem ad omnia paratiſſimam tibi & alijs abunde declarare poterit.

Vale.

IN LIBRVM ARIST. DE ANIMALIVM PROGRESSV, N. LEONICI THO. PARAPHRASIS.

DE ijs animalium partibus quæ ad eum qui per locum eſt motum commodæ neceſſariæque eſſe videntur, cur eiuſmodi earum vnaquæque exiſtat, & quamobrem eæ animalibus ſint congenitæ omnibus, in præſentia cõſyderare decreuimus: iiſq; inſuper addemus cum partium earum quæ in vno eodemq; ſunt animali, inter ſe inuicẽ differentias, tum eas etiam quibus eæ ipſe à diuerſorũ formaque ſeiugatorum animalium partibus diſtare videntur. Verum quò res ordine procedat ſuo, non ab re in primis ea præponenda eſſe duximus, de quibus poſthac futurus eſt ſermo. Eſt igitur primo quidẽ loco ſcrutãdum quotnam paucioribus q̃ fieri poteſt animalia moueantur notis: quod deinceps quęſtio conſequetur illa, cur ſanguine quidem prædita animalia quaternis tantũmodo, carentia vero ſanguine pluribus dum ſe mouent vtantur notis: Et cur alia quidem animalium pedum carẽr adminiculo, alia vero bipeda ſunt, pleraque quadrupeda, nonnulla etiam multipeda: Et cur illa prærerea quæ pedes habent, eos pari ſemper habeant numero. Omnino enim omnes eæ quibus animalia mouentur notæ, pares proculdubio ſemper eſſe videntur. Addenda præterea ijs eſt cauſa, curnam homo, & volucrum genus vniuerſum, bipeda exiſtunt, piſces autem omnes pedibus carent: Curve quanuis bipeda ſint homo & volucris, contrarios tamen inter ſe crurum habent inflexus. Siquidem homines ad extimum circuli ambitum crura inflectunt ſua, volucres autem omnes ad eum qui intrinſecus vergit. Neque mirum adeo hoc, quandoquidem ipſe etiam homo membrorum flexus ſuorum inter ſe diſſentientes & contrarios habet. Crura enim cum brachijs hac in re haudquaquam conuenire videntur. Siquidem brachia ad intimum orbis incuruantur ambitum, crura vero ad extimam (vt dictum eſt) circunferentiam reflectuntur. Qua in re quadrupeda etiam illa quæ animal pariunt, neq; hominum generi, neq; ſibi ipſis merito quadrare vidẽtur. Nam & ab illis in totũ diſſidẽt, & ad ſe ipſa contrario ſe habent modo, quando priora quidem crura ad extimũ circuli inflectunt ambitum, poſteriora vero ad eiuſdem internas concauaſq; recuruant partes. Quærendumq; inſuper eſt cur ex eo animalium numero illa quæ non animal in lucem educunt, ſed oua pariunt, peculiari quodam modo oblique & in latus omnia crura reflectunt ſua: & cur quadrupeda ad ſummam omnia ſecundum diametrum ſeſe moueant. Horũ igitur quæ recenſuimus ſingulorum, & aliorum etiam ſi qua ijs affinia cognataque eſſe videbuntur, cauſæ à nobis rationesve in præſentia ſunt inueſtigandæ. Nam q; eo quemadmodum diximus iſthæc ſe habeant modo, nullus eſt profecto qui ambigat, ſi modo naturæ ipſius operũ non oſcitans ſpectator extiterit. Hæc enim omnia ex naturali clariſſima ſunt hiſtoria. quãobrem à nobis ſolummodo cauſæ in præſentia ſunt perſcrutandæ. Peculiare autem huiuſmodi contemplationis id profecto erit initium, quo ſæpius ad naturæ inueſtiganda myſteria non ab re vſi eſſe videmur, cum omnia ferè illius opera eodem ſemper ſe habere modo liquidò percipiantur.

Breuis dicendorũ diſcuſſio

Primum igitur ſupponendum eſt, imò pro conſtanti indubitatoque tenendum, nihil incaſſum à rerum natura, nihil vnquam fruſtra aut temere fieri, quæ ſemper ex ijs quæ ſibi ſubſternuntur & ſubiacent circa rerum eſſentias omnes, ſed animalia pręcipue ipſa, id quod melius commodiuſq; eſt proculdubio architectatur & efficit. Quamobrem recte admodum & vere iſta ſic reciprocari poſſe contenderim· Melius cõmodiuſq; iſto ſe res habet modo: ſecundum naturam igitur ſe habet. & rurſum· Natura ſic ſe habet res: igitur neque melius neq; commodius aliter ſe habere poteſt. Vnum igitur hoc in primis pro certo (vt diximus) eſt admittẽdum.

Prima ſuppoſitio, Nihil temere à natura fieri.

Alterum autem, q; corporum omnium ſex prima exiſtunt interualla, quas dimenſiones vocant, ex quibus tria effici paria neceſſe eſt, quotum vnũ eſt ſurſum, & deorſum: alterum dextrum, & læuum: tertium vero ante, & retro.

Secunda ſuppoſitio, corporum omnium ſex eſſe interualla.

Tertio etiã loco cum ijs ſupponendum eſt id quod in commentarijs de motu clariſſime eſt demõſtratum, q; omnium ſcilicet loci mutationum duo prima eſſe cenſentur initia, impulſio videlicet, & tractus. Quanuis enim eo in loco inter motionis principia connumeretur etiam vectio, nihilominus cum id quod vehitur, per ſe moueri non dicatur, ſed ex accidenti, quia non ſua ſponte, ſed vectoris motione mouetur, ideo huiuſmodi in præſentia prætermittatur initium. principia enim motuum nunc illa profitemur & quærimus, quæ ijs quæ per ſe & nomine ſuo mouentur, ineſſe perſpicue animaduertuntur, qualia (vt dictũ eſt) impulſio & tractus exiſtũt.

Tertia ſuppoſitio, impulſionẽ & tractũ duo motionũ localiũ initia eſſe.

His igitur hunc in modum conſtitutis & præfinitis, quæ ſequuntur ordine quæq; ſuo deinceps ſubtexenda ſunt. Hinc autem non incommode (vt opinor) dicendorũ ſumetur initium, q; ex animalium ſcilicet numero quę loco moueri nata ſunt, alia quidem toto ſimul corpore aceruatim mouentur, quemadmodum illa ſunt quæ ſaltu loca commutant: alia vero per partes ſuas gradatim moueri conſueuere, qualia ſunt ea quæ ambulationibus progreſſionibuſq; vti videmus. Cæterũ in vtriſq; ijs motionũ differentijs hoc proculdubio euenire neceſſe eſt, vt quod mouetur omne, ideo locum valeat commutare, quia in aliquod ſibi ſubiacẽs & ſubſtratum firmiter innitatur. hoc enim ſolum moueri poteſt modo illud quod ex alio in alium transferri locum dicitur. Quamobrẽ ſi id quod ſubſternitur, aut citius dilabatur & refluat q̃ ſe mouentis ſtabilis ſuper illud fiat impreſſio, aut nullum omnino illi quo inniti valeat, præbeat firmamentum, haudquaquam id ſe mouere poſſe

Ad omnẽ localem motũ aliquid firmũ ſubſterni oportere.

certiſſimum eſt:quod in aqua & aëre greſſibili animaliū generi vſuuenire animaduertimus : quæ res in ijs quæ ad ſaltum ingrediuntur animalibus,oculata(vt aiunt)fide perſpici manifeſte poteſt. Non enim prius illis ſalire datur,q̃ & pedes ſolo innixa,& ſuperna in ſubiectis articulis firmantia mẽbra, id facere contenderint. Nixum enim quendam ad ſe inuicem & firmitudinem qua ſe fulcire poſſint circa inflexus ſuos habent membra:& omnino quod ſuperſtat & deprimit,ſubſtrato inniti & depreſſo planè percipimus.

Pentathli ſacrorum certaminum. Halteres.

Quam ob cauſam in ſacris certaminibus ij qui pentathli,eo ꝙ ad quina ſimul ſe demittant certamina,appellantur,plus ſalire dicuntur ſi vtraq; manu plumbatos geſtauerint orbes, quos haltêras vocãt,q̃ ſi vacuis id ipſum faciant manibus.in ijs etenim quendam fieri par eſt innixū. & qui currunt,ſimili de cauſa ſi brachia currendo commouerint,q̃ ſi id non fecerint, pernicius currere dicuntur.eo nanq; modo expanſis vtrinq; brachijs impreſſio quædam & nixus ad ipſos fieri membrorum articulos cenſetur. Semper enim id quod mouetur,duabus ad minus organicis vtens partibꝰ moueri animaduertitur,quarum ſemper cõprimit altera,altera vero cõprimitur. quæ enim ſubſternitur & manet,quia pondus ſuſtinet, planè comprimitur:altera vero illi innixa, eoque agilis effecta modo,elata facilè extendi poteſt. Quamobrem quæcũq; ijs caruerint partibus quæ organicæ ſiue inſtrumentariæ appellantur,haudquaquam hoc ſe mouere poterunt modo. ijs enim articulorum internodijs diſtincta non habent membra, vt vnum ſuperſtare & comprimere, alterum vero ſubſterni & pondus perferre commode poſſit.

Tria interuallorum eſſe paria.

Cæterum quoniam retro dictum eſt corporum interualla omnia quibus diſterminari nata ſunt animalia,numero eſſe ſex,triaq; ex ijs effici paria,ſurſum ſcilicet & deorſum,ante & retro,dextrum & ſiniſtrum : animaduertendum in primis eſſe cenſeo, ꝙ iugum illud prius quod ſurſum colligit & deorſum,in omnibus æquabiliter,non modo animalium, ſed viuentiū etiam quorumcunq; generibus manifeſtò ineſſe percipitur. Arbores nanq; ipſæ, & ſtirpium genera omnia quod ſurſum eſt habent,& quod deorſum:quæ licet ſitu ipſo,partiumque poſitura, ijs quæ in vniuerſo ſunt partibus (cælo inquam & terris) haudquaquam reſpondere videantur, nihilominus miniſterio ſuo & opera huiuſmodi eſſe perſpiciuntur,quandoquidem pars illa quę ſuccum trahit quo ſtirpes aluntur,ſuperior ſemper exiſtit:illa vero proculdubio inferior,ad quam is confectus deinceps tranſmittitur & deriuatur. Hoc enim initium videtur eſſe quoddam,illud vero vltimum & extremū. Principio autem ſimile magis id quod ſurſum eſt videtur eſſe,quàm quod deorſum : quãuis quod eſt

Surſum & deorſum in animalibꝰ & ſtirpibus cõtrario ſe habere modo.

deorſum,principalius eſſe cenſeatur in ſtirpibus. Ratio autem eſt, quia ſurſum & deorſum ſtirpium in genere cum huiuſmodi ipſis vt in animalibus exiſtunt, collocatione ſitu ve minime quadrare videntur.illa etenim mundanis partium differentijs pulchre reſpondent:hæc vero in ſtirpibus cõtrario ſe habẽt modo. Sed miniſterio(vt diximus)& opera iſthæc in animalibꝰ ſimiliter & in ſtirpibus proculdubio ſe habere neceſſe eſt. Arborum enim radices,earum ſuperior eſt pars.ſiquidem ijs ſuccum è terra trahunt,vt ore animalia:qui in vniuerſas poſtea ſtirpes deriuatus, illas nutrire & in maius dare perhibetur. Cæterum hoc (vt dictum eſt)conuenientia modo,alia quadam inter ſeſe rurſum differentia ſeiugari iſthæc diſtareq; videntur. Nam quæcunque non ſolum viuentia exiſtunt, ſed animalium etiam collocantur in genere,ijs ad ea quæ dicta ſunt,anterius etiam & poſterius ineſſe neceſſe eſt. Senſus nanque iſthæc omnia poſſident,anterius autem & poſterius ijs ipſis diſterminari diſiungique palàm eſt.

Anterius & poſterius habere quæ ſenſus habent omnia.

Qua enim corporis in parte collocati ſunt ſenſus,& vnde illorum emanat exordium,anteriorem eam & eſſe & appellari vnanimiter omnes aſſeuerant:è regione autem illi oppoſitam,poſteriorẽ autumant. Quæcunque autem ex animalium rurſus numero non ſolummodo ſenſuum habent inſignia,aut ijs ipſis omnino participare vidẽtur,ſed loco etiã ex ſeſe moueri poſſunt,in ijs ea quæ ſuprà ſunt dicta,dextrum etiam & lęuum diſtinctim ineſſe neceſſe eſt,eo inquam quo diximus modo,mini-

Dextrũ & ſiniſtrũ ijs quæ ſe loco mouẽt ineſſe.

ſterio ſcilicet & opere,non ſitu aliquo aut poſitura determinata. Ex qua enim corporis parte naturaliter is qui ex loco eſt incipit motus,ea proculdubio dextra vnicuique eſt exiſtimanda: oppoſita vero quæ hanc veluti ducem conſequitur,ſiniſtra. Verum partes eæ in alijs quidem diſtinctius expreſſius ve,in alijs vero hebetius & confuſius ſunt diſterminatæ. Quæcunq; enim organicis vtũtur membris animantia,pedibus inquam aut alis,aut huiuſmodi re aliqua,eoq; modo loco ſeſe mouent, ijs extremũ hoc partium par clarũ diſtinctũq; eſſe animaduertitur: quæcunque vero organicos illos non habent expreſſos artus,ſed corporis circumactu illorum implentia vicem ita progredi poſſunt, quem-

Serpentes. Campæ. Lumbrici.

admodum nonnulla ex ijs ſunt quæ pedibus carent,vt ſerpentes ſcilicet,& eæ quæ ab incuruatis corporum flexibus vocantur campæ,lũbriciq; inſuper,& huiuſmodi reliqua,omnia inquam hæc ſupradictas partium habent differentias, verum nõ expreſſas adeo & inſignitas vt illa, ſed adumbratas & confuſas.

A dextris corporũ partibus motionũ eſſe initia. ἀσκωλιάζοντες.

Quod autem à dextris corporis partibus motionis (vt dictum eſt)exiſtat initium, vel ex hoc liquidò patere poteſt:pondera enim ſiniſtris facilius cõmodius ve geſtare humeris omnes animaduertũtur,veluti motionis origine ſoluta & libera:& ij qui vno ſubſultim mouẽtur pede,expeditius ſiniſtro id faciunt crure quàm dextro.nam cum ad mouẽdum quidem natura natum ſit dextrum, ad moueri autem ſiniſtrum:ſi in mouentem potius partem,& non in illam quæ moueri debet,ſuperimpoſitum onus ingruerit,eam comprimat neceſſe eſt.principio autem præpedito & cõpreſſo, aut penitus non mouetur animal:aut ſi moueri contingat,impeditius id difficiliuſq; fieri proculdubio exiſtimandum eſt. Nam quòd etiam à dextris motionis omnibus exiſtat initium,vel hoc rurſum euidentiæ ſigno cuiuis perſpicuum eſſe poteſt. Omnes enim qui veſtigio ſtant,ita vt paulo poſt progredi vel etiam currere velint:niſi quippiam ſecus caſus effecerit, læuum vt plurimum protendere videntur

crus,dextro autem inhærere.hoc vero idcirco,quia cum à prætenſo motum exordiri crure rite poſſit nemo,conſequenti autem id planè efficere valeat,hunc omnes nullo mentis arbitrio,ſed ipſa duce natura concedunt ſitum illi corporis maxime parti ex qua motus initium emanare conſentaneum eſt. Quo etiam modo nonnihil reſultare commodi palàm eſt.procurrens nanque læuum crus plutei vicẽ dextro preſtare videtur,nobiliora ſemper & digniora ignobilioribus vilioribuſq; protegente natura. Quam ob cauſam ſi ſolerter quiſpiam iſtuc conſyderare voluerit, eaſdem animantib⁹ omnibus dextras ineſſe partes facilè animaduertet.id enim vnde motus exiſtit initiũ , idem eſſe omnibus, & eodẽ etiam naturaliter iacere ſitu clariſſime conſtat . dextrum autem huiuſmodi eſſe retro oſtenſum eſt. Quapropter ex oſtreorum genere ea quæ turbinata vocantur,dextrorſum moueri omnia exiſtimandum eſt.non enim ad vertiginis turbinem,ſed in aduerſam omnia moueri vidẽtur partem.Huiuſmodi autem ſunt purpuræ,& buccini,cæteraque eiuſmodi generis complura.Cum enim motus initium à dextris(vt ſæpius dictum eſt)exiſtat oriaturq; partibus,hæc autem omnia eodem ſemper mouẽtur modo,dextra eſſe ſimiliter omnia,& dextrorſum ferri neceſſe eſt . Cæterum inter animalia reliqua læua à dextris inſigniter ſeiugata diſtinctaque habere percipitur homo,quoniam maxime ſecundum naturam ſe habet.Dextra autem læuis natura meliora exactioraque exiſtunt: & ideo dextræ in hominibus partes huiuſmodi proculdubio & eſſe & dici exiſtimandæ ſunt : quæ cum à læuis (vt dictum eſt) luculenter diſtingui videantur,nõ ab re eſſe cenſendum eſt ſi læua omnia & hebetiora ſemper,& ad motum pigriora inefficacioraque exiſtant. Verum nõ ſolum in ijs hæc,ſed alia etiam principia à ſe inuicem natura diſterminata viſuntur, ſurſum inquam & anterius . Verum quibuſcunque aliud quidem ſurſum eſt,aliud vero anterius,hæc bipeda eſſe omnia planè conſtat, vt homo,& volucrum genus omne:quæ cum quaternis(vt dictum eſt) omnia moueantur notis,ijs quidem alas , illis vero manus & brachia notarum vicem duarum implere neceſſe eſt. Quæcunque vero nullo ſeiugata indicio id quod ſurſum eſt habent,& id quod ante:hæc tũ quadrupeda ſunt,tũ multipeda , tũ etiã ex eorũ numero quę pedibus omnino carẽt.Pedes autẽ hoc in loco intelligi volo eas ſcilicet corporis notas quæ in progreſſibili locoq; ſe mouente animali clare percipiuntur ineſſe . pedon enim græci ſolũ vocãt,à quo appellatos fuiſſe pedes veriſimile eſt.Animantia quinetiã reperiũtur nõnulla quæ anterius poſteriusve ſecreta nõ habent, qualia ſunt ea quę in piſciũ genere mollia appellãtur,& turbinata in oſtreis.Sed de ijs ipſis accuratius in ijs commentarijs quæ de animalium inſcribuntur partibus, retro eſt pertractatum. Cum autem tres locorum exiſtant differentiæ , ſurſum ſcilicet,medium , & deorſum:quod ſurſum eſt in bipedum genere,cũ eo quod in vniuerſo exiſtit huiuſmodi , optime quadrare videtur.In multipedum vero genere,& in ijs etiam quæ pedibus carent, ſecus hoc eſſe percipitur . Surſum enim iſthæc habent ſuum ad mediam mundi vergens partem . Stirpium autem genus omne ad infernum vniuerſi locum ſurſum habere ſuum deprehenditur , quoniam (vt expoſitum iam eſt) loco ſtantia ab ipſa nutricantur tellure : id autem vnde quippiam alitur , & ſuccum trahit, ſuperni vicem loci obtinere demõſtratum eſt retro.Quadrupeda autem,& multipeda,& illa inſuper quæ pedibus carent animantia , ideo ſuperiores ſui partes ad mundi mediam habere diximus regionem , quia non ſunt erecta. Nam quòd bipeda ijs mundi partibus pulchre reſpondere videantur,formæ ipſorum ſublimis erectaque proceritas proculdubio in cauſa eſt : quod maxime inter omnia hæc homini contingere percipimus , cum is natura maxime bipes exiſtat. Quamobrem ſi ab ijs partium differentijs motionum emanare videntur initia , non vtique id ratione carere cenſendum eſt . Origo nanque omnium & principium honoratũ excellenſq; eſſe vult,ſurſum autẽ & anterius & dextrum, oppoſitis præſtantiora ſuis proculdubio exiſtunt,niſi forte viciſſim id rectius etiam ſignificantiuſq; exprimi dicatur , has ideo partes oppoſitis eſſe ſuis præſtantiores , quia in ijs motionum collocentur initia . Ex quibus omnibus (vt dicatur in ſumma) vniuerſi motus initia à dextris primum emergere partibus cuiuis clariſſimum eſſe poteſt . Cæterum quoniam ſanguine prædita omnia quaternis moueri prius dictum eſt notis , vt hoc deinceps perſpicue dignoſci poſſit , altius quædam in præſentia duximus repetenda . Omne cõpactũ continuumque corpus,cuius altera quidem mouetur pars,altera vero ſtat & quieſcit,cum tamen vniuerſum ſuapte vi moueri natum ſit,ſtante autem ſemper altera mouetur,vt inde moueri valeat , nam vtraque contrarias habere poteſt motiones : omne inquam ex huiuſmodi partibus coniunctum continuatumque corpus , terminum quendam communem & indiſcretum habere ad quem omnes eæ concurrant & continenter ſe habeant partes, proculdubio neceſſe eſt. Hoc autem in loco veluti interſtitio quodam medio partiũ vtrinq; illarum motionis & ſtatus initiũ planè collocari aſſeueramus.Quãobrem quicunq; contrariarũ de per ſe partiũ eſſe cenſentur motus,dextrarum inquã & ſiniſtrarũ,ſupernarũ & infernarũ, priorũ & poſteriorũ,omnes hos in mẽbrorum articulis,compagibus ve corporum commune ſui eſſe principium habere oportet: id autem vis quædam exiſtit mouens , neruorum hærens inuolucris , & artuum nexus, oſſiumque obtinens commiſſuras , quæ à motus perenni fonte anima , cordis interueniente miniſterio , in illa perpetuò deriuatur loca , mouetque illico mouere iuſſa , & viciſſim cum iubetur ſiſtit animal . Cum igitur in anterioribus poſterioribusve eorum quæ ſe ipſa mouent partibus, nulli organicorum membrorum reperiantur apparatus , ſuoſque iſthæc omnia ſecundum eas corporis differentias indiſcretos habeant & indiſtinctos artus (naturaliter enim retrouerſus nullum mouetur animal) vnum hoc partium coniugium motus initio carere neceſſe eſt , quippe quod membris ijs manifeſtò ca-

Omnibus animalibus eaſdẽ dextras ineſſe partes.

Turbinata oſtrea.

Purpuræ. Buccini.

Maxime ſecũdũ naturã hominem ſe habere.

Quid ſint pedes: & vnde.

Mollia in piſciũ genere.

Tres locorũ differentiæ.

Bipeda maximè ipſis vniuerſi partib⁹ quadrare.

Hominem natura maxime eſſe bipedem.

In articulorũ commiſſuris vim ineſſe mouentem.

reat,in quibus id ſolummodo ineſſe principium poteſt. In dextris autem & læuis animalium partibus, ſuperioribuſque præterea & inferioribus, hæc ipſa membra, articulorumque videntur eſſe coagmenta: quamobrem ſecundum has artuum differentias quodcunque mouetur animal, prius autem ſecundum eam quæ dextrum diſterminat & ſiniſtrum: & ideo hanc primam in ijs quæ bipeda ſunt animantibus illico ineſſe neceſſe eſt: altera autem illarum in quadrupedibus apparet primis. Quoniam autem ſurſum & deorſum, dextrum & læuum communiter ad ſeſe inuicem vno & eodem ſunt connexa principio, hoc autem eſt id in quo primum motionum omnium peculiareque firmatur exordium, proculdubio oportere exiſtimandum eſt, ſi quidem commode decenterque moueri quippiam ſecundum has motuum differentias debet, hanc motionis originem & cauſam inter iſthæc quæ diximus membrorum principia tum contra ſe ſtantia, tum etiam ſubalterna, certo ad omnia ſpatio æquis diſtantem interuallorum receſſibus mediam ſeſe offerre. hoc enim modo ad dextras & læuas, ſuperiores & inferiores animalium partes ſimiliter & ex æquo ſe habere cõtinget. Ex quo non immerito cuiuis perſpicue patere poteſt, eã quæ ſecundum locum eſt motionẽ, aut ſolis, aut maxime ijs conuenire animalibus quæ duabus (vt dictum eſt) aut quatuor ſe notis loco mouere poſſunt. in ijs enim principium id huiuſmodi eſſe percipitur:

Sanguine præditum pluribus quàm quaternis moueri notis eſt impoſſibile.

quale cum ſanguine præditum omne profecto animalium ſit genus, vt pluribus quàm quatuor moueatur notis, fieri non poteſt: Ita vt viciſſim etiam retro non abſurde recurrat ratio, vt ſcilicet cuicunque quaternis moueri contingit notis, hoc ex ſanguinem habentium eſſe genere proculdubio ſit neceſſe. Quibus etiam ea quæ in ipſis reperiũtur animalibus, clariſſime atteſtari animaduertũtur. Nullum enim ſanguine præditorum in plures reciſum partes diutius perdurare valet, motũq; illico eum qui per locũ eſt, cuius integrũ prius & illeſum particeps eſſe videbatur, vniuerſum amittit: quod cũ in multipedũ genere, tũ in ſanguine carẽtibus omnibus ſecus eſſe percipitur. ea nanq; in fruſta diuiſa, mutilatis corporibus ſatis diu viuere poſſunt, ijſque ſecundum diſcretas illas partes moueri differẽtijs palàm videntur, quibus prius quàm diſſecta eſſent, integris mouebantur corporibus:

Scolopendræ Inſectorum genera. Cur præciſa inſecta diutius viuere poſſunt.

qualia ſunt Scolopendræ, & inſectorum genera, & ea inſuper quæ protenſa oblongaq; habent corpora. Horum enim omnium reciſæ à ſe inuicem partes eodem planè tendere videntur. Huiuſce autem rei, & quòd diutius inſuper deſecta viuere poſſint, in cauſa eſt animantis illius non abſoluta & perfecta, ſed manca mutilaque natura. Illorum enim quodcunque ſimili conſtare modo videtur, ac ſi vnum ex multis poteſtate talibus conſtitutum conflatumque planè eſſet animal. Manifeſtũ igitur eſt ex ijs quę retro adducta ſunt, ꝙ ea quæ maxime ſecundum naturam conſtant animalia, duabus aut quatuor corporum mouentur notis. quod etiam in ſanguine præditis, pedumque adminiculo carentibus perſpicue videre contingit. hæc enim ipſa quaternis proculdubio corporum feruntur ſignis. Siquidem duobus vt plurimum arcuum gyris procedere videntur, & ijs corporum flexibus loco moueri. Porrò dextrum & læuum, tam ea quæ ante quàm quæ retro collocantur, in obliqua vtriuſq; circunflexus parte in latus vergunt. In parte enim ea quæ caput verſus eſt, anterius dextrum & læuum exiſtunt: in illa vero quæ vergit ad caudam, poſteriores eædem reperiũtur notæ. Videtur autem id animal duobus ſolummodo ſignis moueri, priori ſcilicet & poſteriori orbis ambitu, quibus ſolo innititur, cum tamen quatuor (vt dictum eſt) feratur notis. Id autem ſubeſſe cauſæ patet, quoniam oblongum eſt, tranſuerſamque corporis partem habet anguſtam.

Serpentia reptantiaq; oĩa quatuor moueri notis.

Nam ſi quis acri id animo & attento æſtimare voluerit, animaduertet profecto iſthæc etiam ſicut quadrupeda omnia quaternis corporum moueri notis, quippe quibus dextrum quod anterius eſt in motu præcedens, læuum conſequitur poſterius: eoque ſerpentia modo partes viciſſim illas ſemper alternare videtur. Flexuũ autẽ illorũ cauſa quibus animãtia mouentur huiuſmodi, corporis videtur eſſe lõgitudo.

Longuriones

Quemadmodum enim hominum ij qui ob nimiam corporis vaſtitatem longuriones appellantur, incurui ambulant, & dextro procurrente humero, lęua illum retro inſequitur coxa, intermediumq; corpus concauum fit & repandum, eo maxime modo ſuper terras incuruis moueri notis ſerpentium genus omne exiſtimandum eſt. Nam quòd totidem moueantur quot quadrupeda moueri diximus ſignis, & eo etiam modo: in ſuperioribus ſufficienter eſt dictum. Serpendo nanque curuum cum concauo viciſſim commutare videntur. Cum enim dextra quæ ante eſt præcedit nota, eaque in parte (vt par eſt) orbis amplius curuatur inflexus, & ſiniſtram quæ retro eſt notam conſequi neceſſe eſt, & corporis interiectas ſecundum diametrum partes concauas repandaſque proculdubio effici contingit.

Parique etiam modo cum ſiniſtrum procurrit id quod ante eſt, tum & poſterius neceſſario conſequitur dextrum, & intercurrentes ſecundum diametrum partes ex incuruis prius & gibboſis excauatæ reſimæque efficiantur neceſſe eſt: eoque ſemper modo reciproca harum alternatione notarum, iſthæc omnia loco ſeſe mouere poſſunt. Huiuſmodi autem ſunt ex terrenis quidem ſerpẽtium genus omne: ex ijs autẽ quæ in aquis degunt,

Anguillæ Congri. Murænæ.

Anguillæ, Cõgri, Murænæ, aliaq; nõnulla quæ ſerpẽribus nõ abſimilẽ corporis habent formã. Cęterũ ex horũ numero quædã quæ in humido vitã degunt, nullas habent pinnas, ſed ipſis vtũtur aquis vt tellure ſerpẽtes, quos alioquin vndis etiã vti videmus. ſiquidẽ eo natãtes animaduertũtur modo, quo etiã mouẽtur in terris. nõnulla autẽ duas tantũmodo pinnas gerũt,

Mugiles Ceſtræi. Siphæorum lacus.

veluti Congri, & Anguillę, & Mugilũ genus quoddã, quos Ceſtræos vocãt, qui in Siphæorũ maxime lacu frequentes naſci perhibẽtur. Quamobrem iſthæc omnia paucioribus in aquis mouẽtur inflexibus, quemadmodum in terris faciunt ex ijs ea quæ aliquãdiu in ſicco perdurare valent, vt anguillarum eſt genus. Mugiles autem ij quos duas habere diximus pinnas, ijs ipſis, & vnico inſuper corporis

flexu quaternas compenſare notas in aquis cenſentur. Cur autem ſerpentium genus omne pedibus careat, in cauſa eſſe videtur cum ipſa rerum natura, quæ nihil vnquã fruſtra, nihil operatur incaſſum, ſed ad id ſemper quod optimũ eſt proſpectãs, omnia pro ſubiecta ſibi materia ad ſpeciales rerũ eſſentias meliori quo fieri poſſunt modo producit & efficit: tum etiã id quod prius à nobis eſt demonſtratum, quòd nullum ſcilicet ex ijs quæ ſanguine prædita ſunt animalibus, pluribus quàm quatuor ſe mouere poteſt notis. Hoc nanq; conſtituto perſpicuum ſanè eſt quòd ex illorum numero quæcunq; productiora ſunt, reliquamq; corporis naturam longitudini reſpondentem non habent, vt ſerpentum genus eſt vniuerſum, pedibus omnia carere neceſſe eſt. plures enim quàm quatuor habere non poſſunt, quippe ſanguine hoc modo carere oporteret. Si vero aut duos, aut quatuor haberẽt pedes: aut omnino ſe mouere non poſſent, aut tardo admodum imbecilloq; corporis motu, & ad nullum vitæ vſum accommodato proculdubio mouerentur. Ad hęc autem illud etiam cuiuis perſpicue patere poteſt, omne videlicet pedibus præditum animal illos pari ſemper habere numero neceſſe eſſe. Quodcunque enim ſaltu ſolo vtitur, & toto ſe corpore loco mouere poteſt, id nullo profecto motus gratia pedum indiget adminiculo. At quæcunq; ſaltu quidem & ipſa ſeſe mouẽt, cæterum ea illis non ſatis ſufficit motio, ſed progreſſione etiã indigere videntur, hæc omnia parem pedum ſemper habere numerum animaduertuntur. Id autem huiuſce rei cauſa eſſe cenſetur, quoniam hoc pedum habitu & multipedum generi melius commodiuſq; ſemper ſuccedit motio, & quadrupedibus omnibus bipedibúsve aliter moueri poſſe non datur. Cum enim iſthæc omnia particulatim, & non toto ſimul corpore, vt illa quæ ſaliunt, loco ſeſe moueant: alijs profecto ſtare pedibus, alijs vero moueri neceſſe habent, eoq; ſolum progredi modo, iugi vtrinq; viciſſitudine ab ijs quæ mouentur partibus, in ſtantes & firmas corporis onere ſemper iniecto. Quamobrem neq; tribus neq; vnica ſolummodo in progreſſu moueri nota vllum ex ijs poteſt animal. nanq; aut altera ſui parte ſuſtentaculum fulcrumque ponderi ſufficiens nullum habere continget: aut ſi in alteram corporis ſemper vergat onus, eam aſſiduo laborare labefactariq; pondere neceſſe eſt. Cadat igitur oportet in præceps cum ſe mouere tentauerit. Verum quæcunq; multipeda ſunt, vt ſcolopẽdræ, cæteraq; generis iſtiuſmodi, hæc imparibus ſe mouere poſſe pedibus prohibet nihil: veluti ſiquis vno illa pede priuauerit, perſpicue videre poteſt. hoc vero ideo, quoniam illam decurtatæ mutilæque partis iniuriam, reliqua pedum frequentia facilè corrigere valet. ab alijs nanq; imminutum id trahitur membrum, non ipſum vi ſua progredi poteſt. Cæterum quamuis hæc iſto (vt diximus) progredi poſſint modo, omni tamen ambiguitate ſemota perſpicue patet, pari iſta pedum numero, nullo ex alterutro ordine vel amiſſo vel detracto crure melius expeditiuſq; ſemper procedere. Eo nanq; modo commode magis æquabilitérve totius corporis librari poteſt onus, neq; altrinſecus facilè vergere, ſi pars vtraq; integrum pedum ſeruauerit ordinẽ, nihilq; patulum aut hians illorum in ſe loco receperit. Progreditur autem ſemper id quod tali natum eſt moueri modo, vtraq; ſui parte commutatim præueniente. hoc nanq; habitu ad primum illum antequam moueretur corporis ſtatum manifeſtò peruenire videtur. Quòd igitur animalia omnia parem ſemper habeant pedum numerum, & quamobrem id habeãt, ex ijs quæ in ſuperioribus ſunt adducta, cuiuis clariſſimum eſſe poteſt. Quòd autem in omni moto neceſſe eſt partem ſemper aliquam ſtare (quod ſuppoſitum retro fuit) ex ijs quæ modo dicentur, erit manifeſtum. Enimuero ſi nulla eius quod ſe mouet, pars ſtare dicatur, neq; membrorum flexum, neq; rectitudinem fieri vllam continget. ijs autem in motionis opere non effectis, neq; progreſſio neque volatus neq; natatio vlla vſquam eſſe poteſt: quæ ſi ſunt, vt perſpicuò eſſe conſtat, illa etiam quæ modo diximus de membrorum flexu rectitudineq; eſſe neceſſe eſt. Cæterum hoc ipſum prius ex inflexus rectitudiniſq; deſcriptionibus pro virili confirmare tẽtemus, poſt etiam cogenti (vt aiunt) mathematicorum neceſſitate res tota palàm concludetur. Flexus igitur eſt rei quæ inflectitur ex recto ad curuũ aut ad angulũ quædam cõmutatio. Rectitudo autem contrà, ex horum ſcilicet alterutro ad extenſum rectúmve dicitur eſſe conuerſio. Ambo autẽ hæc in vnico inuariabiliq; articulorũ puncto fieri neceſſe eſt, quod immotum manens horum vtrinq; viciſſitudinibus commode moderari poteſt. Quòd autem ſine membrorum etiam inflexibus rectitudinéve neq; progreſſionem, neq; volatum, neq; natationem (vt diximus) fieri contingat, vel hinc dilucide patere poteſt. Animalia etenim ea quę pedes habent, quoniã in alterutro aduerſorum ſemper crurum totum corporis librant onus, eoq; ipſo ſtare animaduertuntur, neceſſe habent altero procurrente dum progrediuntur, alterum omnino inflectere crus. æqualia enim illa naturaliter eſſe conſtat. quod autem ponderi ſubſtat, ad perpendiculum rectum eſſe, pareſq; vtrinq; ad terram efficere angulos oportet. Procurrens igitur in progreſſu crus angulo ſubijcitur recto, eiuſque vicem implet lateris quod in trigono rectangulo Hypotenuſam Geometræ vocant. quamobrem ſicut illud duo rectum angulum complectentia poteſtate exæquat latera, eorumq; alterutro ſemper eſt maius, ita hoc & ad ſtans ſimul crus, & ad id quod inter ambo interiacet ſpatij, ſe habere neceſſe eſt. longius igitur hoc erit modo id quod naturaliter æquale eſſe prædiximus. Cum autem hoc natura eſſe non poſſit, quæ paria ſemper animalibus (niſi obſtiterit quippiam) & æqua architectatur crura, firmũ in progreſſione crus ſemper inflecti, eoq; modo breuius altero effici neceſſe eſt. Flectitur autẽ ipſo in poplite, aut vbi eiuſmodi aliqua artuũ reperitur compago, ſi quodpiã genibus poplitibúsve caruerit animal, quod tamen progredi valeat. Quòd autem id quod adduximus, hoc vt dictum eſt ſe habeat modo, vel vnico huiuſmodi effectus indicio perſpicue patere poteſt. Si enim quiſpiam ſe-

Cur ſerpentũ genera pedibus careant.

Omnia pedibus prædita, illos pari ſemper habere numero.

Cur pedũ numerus ſẽper ſit par.

Scolopendra.

In omni moto partẽ ſemper aliquam neceſſario ſtare.

Quid flexus ſit.
Quid rectitudo.

Trigoni Hypotenuſa

cundum prætenſum deambulet parietem, quæ ex illius vertice in eum deſcribitur linea, non ſanè recta & æquabilis, ſed tortuoſa, modo inſurgẽs, modo reſidens eſſe animaduertitur: hoc vero ideo, quia inflexo crure depreſſior, erecto vero altior hæc eadem fiat neceſſe eſt. quod etiam ex corporum vmbris manifeſtò euenire contingit. Verũenimuero quãuis hæc ita ſe habeant vt dictum eſt, nihil tamẽ obſtare videtur quin aliqua nullo etiam crurũ inflexu ſeſe mouere poſſint, veluti in reptãtibus humi

Veterem de elephantorũ motu opinionẽ haudquaq̃ eſſe veram.

Reptantes in palæſtris.

pueris videre cõtingit: & vetus de Elephãtis recepta inualuerat opinio: quod haudquaquã verum eſſe clare animaduertitur. Mouentur enim huiuſmodi omnia, & ſi non poplitum, humerorũ tamen & coxaruminflexibus. ſiquidem rectum & obſtipum nullum perpetim firmiterq; progredi poteſt animal, quanuis modice id aliquando imbecilliterq; facere queat, quemadmodum in palæſtrarum exercitationibus ij qui per arenam & puluerem genibus reptare videntur. Huiuſmodi autem rei cauſa eſt ſuperior corporis pars, quæ cum ampla ſatis & magna exiſtat, reſpondentia etiam inferna habere debet membra. quamobrem aut hæc incuruari, aut omnino non moueri animal neceſſe eſt. Cum enim ſtans (vt dictum eſt) crus, ad rectos ſtare oporteat angulos: (aliter enim totum corpus ageretur in præceps) alterum quod procurrit, æquale proculdubio illi exiſtens, ratione retro adducta, illo maius eſſe neceſſe eſt: quo nihil abſurdius eſſe poteſt. In omni igitur animantis progreſſione neceſſariũ eſt alterum quidem crus inflecti ſemper, alterum vero extendi. hoc nanq; modo crura ipſa æquilaterum figurant trigonum, cuius inferne caput eſt vbi extremus ad perpendiculum inniti pes videtur. Et animalia quidem pedes habentia omnia hoc (vt dictum eſt) mouentur modo. Quæ autem pedum carent adminiculo, alia quidem ſinuoſo fluctuantiq; corporis motu progredi cernuntur: & id

Serpentum genus.

Campæ.

ipſum bifariam. aut enim inflexos illos orbes inferne ad terram agunt, vt ſerpentum eſt genus omne: aut ſuperne recuruant illos, vt ea ſunt animalia quæ à corporis recuruo habitu appellari diximus cãpas. Verum quocũq; id accidat modo, orbes profecto illos & ſinus, corporis eſſe inflexus exiſtimandum eſt. Alia vero ad progreſſum corporis vtuntur tractu, quales ſunt Lumbrici, & Hirudinum

Lumbrici.

Hirudines.

genus. Hæc enim omnia partem quidem corporis priorem ante protendunt: ea vero firmata, tum reliquam quoq; partem ad illam trahunt & applicant, ſicq; loco ſe mouere poſſunt: quæ etiam illo quo diximus modo moueri neceſſe eſt. Ad hæc inſuper manifeſtum eſt quòd niſi duo maiora eſſent vno, nunquam illa quæ ſinuoſis procedunt orbibus animantia, loco ſe mouere poſſent. extenſo enim corporis inflexu, eundem obtinerent occuparentq; locum, quem prius incurua tenebant, nihilq; hoc modo procederent: nunc vero extenſa illum ſuperare & excedere videntur, eaq; corporis firmata parte reliquam poſtea ad manentem illam attrahere planè animaduertuntur. In omnibus autem prędictis motionibus, id quod mouetur omne, extenſum viciſſim & incuruatum procedere percipitur. Siquidẽ priores ſemper extenduntur corporis portiones, ſubſequentes vero vt illis ſe applicare poſſint, proculdubio incuruantur. Cæterum & illa etiam quæ ſaltu vtuntur animalia, in ſubiecta corporis flectuntur parte, hocq; penitus ſaliunt modo. Volantium quinetiam genus omne, & quæ in aquis degũt animantia, ſic moueri vniuerſa animaduertuntur. Volucres enim expanſo viciſſim contractoq; alarũ ſinu volant. Piſces autem eadem pinnarum viciſſitudinis variatione natãt, niſi quòd ij quidem quaternis (vt dictum eſt) mouentur pinnis, ij vero binis, quicunq; videlicet productiorem corporis habẽt

Plani appellati piſces.

figuram, veluti anguillarum eſt genus omne: quod tamen (vt retro dictum eſt) vnico corporis inflexu reliquarum vicem pinnarum commode ſupplere valet. Piſcium vero genus id quod planum appellatur, tum corporis latitudine ſui pinnarum vice ad natandum vtitur, tum geminis etiam quas habet

Raia.

pinnulis. Nam qui ex eo genere lati omnino ſunt & expanſi, qualis exiſtit Raia, cum ipſo pinnularũ remigio, tum extremo corporis ambitu, illum modo extendentes, aliàs contrahentes ſinuantéſve na-

Quomodo volucres quaternis vtantur notis.

tare planè videntur. Cæterum hoc quiſpiam ambigere poſſet in loco quonam modo volucres ipſæ ſiue dum volant, ſeu dum pedibus progrediuntur, quaternis artuum moueantur notis: veluti conſtitutum ſit prius omne ſanguine præditum animal quatuor corporis moueri ſignis. hoc autem ſi attẽte perpenderit quiſpiam, ſic adductum cõcluſumq; haudquaquam fuit, ſed quòd non pluribus quàm quatuor mouentur notis iſta omnia, retro probatum eſt. Verum vt lubet. id nanq; ipſum veriſſimum etiam eſſe contenderim. Siquidem neq; ablatis volare pedibus volucrum genus, neque pedum officio vti alis decurtatum imminutúmve poteſt: quippe cum neq; homo ipſe progredi non cõmotis omnino valeat humeris. Omnia igitur (vt in ſumma dicatur) animantia membrorum extenſione & inflexu moueri proculdubio animaduertuntur. omnia enim in ijs quibus moueri nata ſunt locis leniter ſibi cedentibus quadãtenus progredi valent. Quamobrem ſi nulla alia corporis in parte huiuſmodi fiat inflexus, at in membrorum ſaltem particulis vnde motus emanat initium, exiſtat neceſſe eſt cuiuſmodi in ijs quidem quæ ex fragili membrana integras habent alas, earum principium eſſe cenſetur: in volucribus vero alarum exortus & origo: in alis autem partes eæ quæ iſtis ſimuli proportione reſpondent, vt piſcibus pinnularum initia, & ſerpentibus ſinuoſi illorum anfractus, flexuum princi-

Cur cauda volucrũ inſit generi.

pia non immerito eſſe cenſentur. Cauda autem volucrum ineſſe generi videtur ad eorum dirigendos volatus, moderaminis vicem (veluti gubernacula nauibus) illis proculdubio ſubminiſtrans: cuius etiã in origine neceſſarius eſt inflexus. Quamobrẽ omnia illa quibus hunc ad vſum inepta hæc eſſe perci-

Apes.

Veſpæ.

Crabrones.

Pauones.

Gallinacei.

pitur pars, qualia exiſtũt ea quæ integras ex fragili mẽbrana habere alas dixim⁹, vt Apes, Veſpę, Crabrones, cęteraq; eiuſmodi, & ex illis etiam quæ ſciſſiles eas habent, penniſq; diſtinctas, verum volatilia non ſunt, ſed humi degunt, vt Pauones, Gallinacei, vniuerſumq; huiuſmodi altiũ eſt genus: omnia

inquam hæc haudquaquã recto volare curſu poſſunt: & ad ſummã, in omni eo genere quod mẽbranaceas habet alas, ſiue vagini penna ſint, & pennarum tutelæ cruſtas ſuperinducant, quemadmodum pillularij ſunt ſcarabæi, & melolonthæ: ſeu nullo pennas condant inuolucro, vt apes diximus & veſpas: cum nullum ex ijs omnino caudam gerat, huc illuc omnia nauigiorum gubernaculis carentium more temere ferri neceſſe eſt: quod etiam in volucri animaduertitur genere, in ijs ſcilicet quibus inepta ad flexus eſt cauda, veluti Porphyrionibus, & Erodijs, quas Diomedæas appellant aues. Nam eæ quæ in humido degunt volucres, viciſſimq; volant & natant, cruribus ad clunes retro datis, caudæ vicem in volatu commode adimplere valent, eoq; modo curſus rite ſuos dirigere videntur. Cæterum neq; ab re etiam eorum quæ vaginipenna vocauimus, tardus debiliſq; videtur eſſe volatus. Siquidem non ſatis corporum ponderi reſpondentes habent alas, quando id quidem grandiuſculum eſt, alę vero minutæ & imbecilles. Volatu igitur omnia hęc pigro debiliq; feruntur, haud alia huiuſce rei conuenientiori ſimilitudine, quàm ſi onerariam quiſpiam nauim remis propellere contenderet. Ad quod alarũ etiam, naturęq; infirmitas nonnihil facere videtur. In auium autẽ genere Pauonibus aliâs quidẽ ſui magnitudine inutilis eſt & inepta cauda: aliâs vero cum decidat, motum iuuare non poteſt. Circa alarum vero naturam & habitum, volucrum genus omne, & ea quæ integras ex membrana habere alas diximus, contrario ſe habent modo: id autem ex illis vel maxime quod & præpes vocatur, & vncos recuruoſq; habet vngues. ijs enim volatus pernicitas plurimum conducit ad vitam: quamobrem reliquas etiam corporis partes ad præpetem eorum volatum quàm pulchre accommodatas liquidò animaduertimus. Caput nanq; paruũ habent, & pingue collum, pectus vero carnium toris obeſum, & validum, figuraq; anguſtum & carinatum. hoc quidem ideo, vt lemborum proris inſtar facilè quęque proſcindant: illud autem, vt ſibi occurſantem nullo negotio propellere poſſint aërem. quæ vero illis retro ſunt membra, cum leuia exiſtunt, tamen ceu carinata rurſus coeunt in anguſtum, vt & priora facilius conſequi valeant, & vaſta ſui latitudine multum ſecum aëris trahere non cogantur. Et de huiuſmodi quidem hoc conſtitutum ſit modo. Cæterum animal id quod procerum corpore erectúmve ingredi debet, & bipes eſſe oportet, & ſupernas corporis partes leuiores, infernas grauiores ſtabileſq; magis habeat neceſſe eſt. Hoc autem vel inde perſpicuum eſſe poteſt, quãdo non alio quàm hoc membrorum habitu faciliter ſe ipſum ſuſtinere ferreq; id poſſit. Quamobrem homo qui inter cętera ſolus animantia figuræ eſt erectæ, inter pedeſtria omnia & valentiora & maiora habet crura, ad ſupernas videlicet corporis partes comparatis collatiſq; infernis. Indicio autẽ eſt id quod infantibus pueris vſu euenire videmus, qui recti ideo progredi illico non poſſunt, quoniam & pomiliones naniq; ſunt omnes, & maiores robuſtioréſve quàm ratio expoſcat, ſupernas habent corporis partes infernis: quæ tamen progrediente poſtea ætate adauctę robur vireſq; capiunt, donec ad naturalem perueniant habitum: quo tempore recto proceroq; corpore facilè adulti pueri progredi valent. Aues autẽ ipſæ natura leues, ideo exiſtunt bipedes, quoniam in poſtremas corporis partes totum illis membrorum vergit onus, non alio euidentius huiuſce rei ſumpto indicio, q̃ ab æneis equorũ ſignis, quæ prioribus ſublatis alte cruribus, pondere ipſo poſterioribus innixa firmiter ſtare videmus. Cæterum ꝙ bipedes quidẽ aues, corporis vero figura non erecta præditæ, veſtigijs nihilominus ſtare valeant, in cauſa eſt coxarum tum ſimilitudo ad fœmina, tum etiam æqualitas. Quãobrem duo vtrinq; femora habere videntur, id ſcilicet quod genu ſuperimponitur curuaturæ, & id quod à ſedis cluniũq; loco huic adiungi parti manifeſtò percipitur, quod tamen vere eſt coxa, & non femur: quæ niſi huiuſmodi poſitura magnitudinéve exiſteret, bipes eſſe auium genus haudquaquam poſſet. Si enim vt hominibus & quadrupedum etiam vniuerſo cõtingit generi, ab exigua ſtatim coxa, cum femur ipſum tum reliquum procederet crus, pręceps profecto valde & ad lapſus pronum corpus haberẽt aues: nunc autẽ cum ad medium vſq; ventrem ſubiectæ procurrant coxæ, nimirum ſi ſuppoſita ijs crura totum corporis onus valẽter ſuſtentare fulcireq; poſſunt. Ex quo etiam perſpicue patere poteſt quamobrẽ aues non eo quo homines modo erectæ ingredi valeant. Alarum nanq; habitus is, ad eam quam modo habẽt corporis figuram commode facere videtur: qui ſi procera alioquin erectáve eſſent ſtatura, quales alatos Cupidines fingunt pictores: nullum ijs ad vſum proculdubio eſſe poſſet. Simulq; inde clare liquet neq; hominẽ, neq; aliud quippiam iſtiuſmodi figuræ affine animal alas habere poſſe, non ſolum quòd pluribus q̃ quatuor, cum ſanguine eſſent prædita, mouerẽtur notis, ſed etiam quia nullum illas ad vſum planè geſtarent: natura autem nihil vanum in rebus, nihilq; quod temere & fruſtra ſit efficere conſueuit. Quòd igitur nullum pedeſtrium ſanguineq; præditorum animantium loco mouere ſe poſſit niſi aliquis in cruribus aut humeris coxiſve ſuffraginum fiat inflexus, & ꝙ ij etiam non ſtante aliquo omnino eſſe non poſſint, abũde (vt arbitror) ex retro dictis eſt cõſtitutũ. Oſtẽſumq; inſuper eſt quòd ex bipedũ numero homines & aues crurum ad ſe inuicẽ contrarios habent inflexus, & ꝙ quadrupeda etiã omnia hac in re & hominibus & ſibi ipſis contrario ſe habẽt modo. Homines enim (vt dictũ eſt retro) brachia quidẽ ad internũ inflectũt orbẽ, crura vero ad externũ recuruãt circuli ambitũ: contrà autẽ quadrupeda, priora quidẽ crura ad exteriorẽ, poſteriora vero, ſicut & aues, ad interiorẽ circuli recuruãt orbẽ. Horũ autẽ cauſa prouida rerũ parẽs eſt natura, quę nihil temere (vt dixi) vnquã, nihil perperã efficit, ſed omnia pro ſubiectæ ſibi cõditione materiæ ad melius ſemper agit. Quãobrẽ cũ omnia ea quæ loco pedibus naturaliter ſeſe mouere poſſunt, hoc progredi animaduertãtur modo, vt ſtãte videlicet pedũ altero, totũ illi corporis onus imponãt, altero vero procurrẽte & præuio, agili

Scarabęi pillularij. Melolonthæ.

Porphyriones. Erodij.

Pauonũ cauda ad volandum inepta.

Præpetes aues. Præpetũ forma vitæ vſui apta.

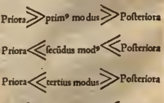
Hominẽ inter reliqua aĩalia erectæ eſſe figuræ.

Omnes infantes pomiliones eſſe.

Cur aues veſtigijs ſtare valent.

Alati Cupidines. Cur hoĩes alati eſſe non poſſint.

ſemper & expedito neceſſario vtãtur, eoq́ modo continẽti in motu viciſſim inter ſeſe huiuſmodi alternẽt partes, manifeſtũ eſt hoc aliter euenire nõ poſſe, niſi vtrunq́ permutatim crus ſtãte ſemper in ſuffraginum articulis aliquo & erigi & incuruari valeat: quo effecto ſimul etiam progredi animal cõtingit. Cæterum flexu quidem procurrentium ſemper crurum ad anteriora vergente, rite progredi poteſt animal: ad ea vero quæ retro ſunt, id eſt ad internum circuli orbem declinante, minime procedere valet. Hic enim crurum habitus ſi naturaliter retro moueretur animal, cõmode ſanè facere poſſet: alter vero ſi ante progredi debet (quod omnibus ferè natura contingit) neceſſarius proculdubio eſſe videtur. Ad hæc præterea, ſi præcedentiũ inflexus crurum retro verſus eſſet, duobus contrarijs in progreſſu motibus, ante ſcilicet & retro, vnicum moueretur crus: quod profecto abſurdum, ne dicam impoſſibile, eſſe certiſſimum eſt. Hac enim crurum conformatione dum illorum incuruatur alterutrum, femoris quidem extremum illud quod genu articulo nectitur, retro abire neceſſe eſt: reliquum vero cruris, quod à genu deſcendens ad talos, tibiam in homine vocant, ante procurrere oportet. Duo igitur cruris eiuſdem eodem in progreſſu motus, & eoſdem cõtrarios effici neceſſe eſt: quod accidere non poteſt, ſi ad externum circuli ambitum, id eſt ante, crura flectantur. ſiquidem & femur ipſum, & reliqua cruris pars genu ſubiecta anterius ſemper in progreſſu vergere hoc cõtingit modo. Et homo quidem ipſe ex bipedum exiſtens genere, naturaliter dictam ob cauſam loco ſe mouens crura anterius flectere merito exiſtimandus eſt: brachia autem idem ad internũ circuli orbem, id eſt retro, non ab re ſemper incuruat. Si enim hæc contrario inflecterẽtur modo, neq́ ad manuum opera reliqua obeunda, neq́ ad ciborum comprehenſiones aſſumptionesve vſui eſſe poſſent. Ex quadrupedũ vero genere illa quę animal pariunt, priora quidem crura, tum quia ad progreſſum ſunt præuia, tum quia anteriori corporis ſunt locata in parte, tum etiam ob eam quam in homine diximus cauſam, ad externum circuli ambitum neceſſario inflectunt. hoc enim ijs & illis pulchre conuenire videtur. Atqui iſto etiam inflexus modo quadrupeda altius priora attollere poſſunt crura: quæ ſi cõtrario ſe haberent habitu, paulum ſanè à terra erigi valerent: hoc vero ideo, quia præuio ſublato crure & femur ipſum, & is articuli flexus cui cruris ſupponitur reliquum, ſub ventrem dari neceſſe eſſet. Poſteriorũ vero crurum inflexus ſi aliter ac naturaliter ſe habent, non retro, ſed anterius vergerent, modice præpediteq́ quadrupeda ſimili de cauſa poſteriora attollere crura poſſent. ſiquidẽ eo in opere & femora ipſa, & ſuffraginum articulos ſub ventrem dari contingeret: quod minime accidere videtur poſteriorum (vt nunc habet) crurum flexibus ad internum orbis ambitum, id eſt retro, naturaliter obuerſis. Iis præterea quæ mammas habent brutis, fœtuſq́ enutriunt, melius commodiuſque ad opera illa obeunda poſteriora retro flectuntur crura. Haud enim facilè ſi curuarentur anterius, pullos admittere aut tueri ſuos poſſent. quamobrem vt nunc quadrupeda habent, commode adeo opportuneq́ ſe habere videntur, vt nec melius neq́ elegantius ſe habere poſſe certiſſimum ſit. Cæterum vt hac de re aliquid ad ſummam manifeſtò colligere valeamus, animaduertendum eſt ꝙ cum quatuor ſolummodo ſint inflexuũ modi qui in membrorũ articulis compagibúsve fieri poſſunt: aut enim tam priora q̃ poſteriora crura ad internũ orbis neceſſariò flectuntur ambitũ, aut vtraque recuruantur ad externum, aut permutatim ſe habent, & non eodẽ vergunt, ſed priora quidem ad externum circuli flectuntur orbem: poſteriora vero ad internum, aut contrario ijs ſe habent modo, ita vt conuexi vtrinq́ ſe inſpiciãt orbes, concaui vero extrinſecus vergant: Cum inquam quatuor ij ſolum huiuſmodi in membris inflexuum reperiãtur modi: nullum neq́ ex bipedum, neq́ ex quadrupedũ genere, vt primus ſecundusve dictat modus, membra inflectere palàm animaduertitur. Secundum tertium vero modum quadrupeda ferè omnia crura inflectunt ſua. Nam ſecũdum quartum, Elephãte excepto, ex quadrupedum genere nullum inflectit animal. Homo autem (vt retro dictum eſt) crurum hac in re & brachiorum ſibi inuicem contrarios habet inflexus. Hæc enim ad internum flectit ambitum, crura vero ad externum recuruat. Qua etiam in ſpecie animaduertere licet ijſdem in membris contrarios viciſſim articulorum inflexus ſemper exiſtere. Siquidem cubitus ad internum flectitur orbẽ, manus autem ea in parte qua brachio iungitur, quam Carpon græci appellant, ad externum incuruatur ambitum, ruſumq́ humerus ipſe ad externum. Conſimilique modo id ipſum in crurum etiam flexib⁹ cernere cõtingit. femur enim in coxę pyxide ad internum curuatur orbem, genu autem ipſum flectitur ad externum: contrà iuxta talos pes ad internum flecti orbem animaduertitur. Ex quo etiam dignoſcere licet ſuperna infernis contrario ſemper ſe habere modo. neque hoc profecto ab re. ſiquidem ex contrarijs emanant initijs. Humerus enim, vt diximus, ad externum circuli orbem inflectitur, femur autem ad internum. Et rurſum cubitus ad internum, genu vero ad externum reflectitur ambitum. Parique modo manus ad externum, pes vero ad internum incuruatur orbem. Et membrorum quidem inflexus omnium, eorumque cauſæ hoc (vt prædiximus) ſe habent modo. Mouentur autem animantium omnium quæ retro ſunt crura, ad ea quæ ante, ſecũdum diametrum. Dextro enim quod

Cur hoĩes & aĩalia ſic vt facere videntur, crura inflectunt ſua.

Quòd crura ſecũdũ diametrũ moueantur, & quãobrem.

ante eſt præcedente,ſiniſtrum quod retro eſt conſequitur crus. Pariq; rurſus modo anterius læuum poſterius conſequitur dextrũ. Huiuſce autem rei in promptu cauſa eſt,quoniam ſi quæ ante ſunt,prius ſimulq; mouerentur crura:cum animantis iugis continuuſq; interpolaretur motus, tum violenta & veluti in ante procidua ambulatio fieret, poſterioribus ad priora cruribus extẽſione quadã attractis. Ad hęc etiã,nõ progreſſio huiuſmodi eſſet mot⁹,ſed potius ſaltus exiſteret:atq; difficile laborioſúmve cõtinue hoc moueri modo non ab re cenſetur. ſiquidem equos eos qui in pomparum ſolennijs hoc progredi coguntur modo,celerrime laſſeſcere deficereq; animaduertimus. Has igitur ob cauſas prioribus ſeorſum poſterioribúſve nullum mouetur animal. Sed neq; ambobus ſimul dextris,neq; læuis vtriſq; primo ſeſe mouere poteſt animal. ſic enim nullo ſubnixum fulcro proculdubio peſſum iret. Si igitur aut horum alterutro modorum,aut ſecundum diametrum moueri animal neceſſe eſt,neutroq; illorum id poſſe moueri probatum eſt,conſentaneum profecto fuerit omne animal neceſſario ſecundum diametrum moueri. Hoc enim motum modo nullam retro adductis difficultatibus anſam præbere videbitur. Quamobrem & equi,& huiuſmodi reliqua in progreſſu non dextris ſimul aut læuis vtriſq;, ſed ſecũdum diametrum ſtare etiam animaduertuntur. Quo etiam modo ea quæ plures quaternis habent pedes, moueri planè videmus. Semper enim quatuor deinceps poſita crura ſecundum diametrum mouent. Hoc autem in ijs quę tardo procedunt motu, clariſſime videre contingit. Cancri quinetiam ipſi cum ex multipedum exiſtant genere, iſto ſe mouere modo videntur. Etenim quorſum verſus ijs tendere datur, eo ſecũdum diametrum moti tendunt. peculiarem enim huiuſmodi animal motum habere videtur, cum inter cætera ſolum nõ ante, ſed oblique & in latus ſemper procedat. Cæterum cum oculorum ſenſu anterior ſemper pars determinari præfinirſve cenſeatur, & huiuſmodi animal mobiles illos naturaliter habeat, & in tranſuerſum eos ſemper agat: Cancros etiam ipſos hac ratione ad ea quæ ante ſunt moueri non ab re cõcedere poſſumus. Aues autem omnes eo quo quadrupeda modo ad internum circuli orbem crura inflectunt ſua. Similis enim vtraq; naturæ quadãtenus participare videntur. ſiquidem eæ anteriorum vice crurum alas gerunt, quas ad externum orbis ambitum inflectere, vt quadrupeda priora ſemper crura, clare animaduertimus. ab ijs quinetiam dũ progredi volunt, motus naturaliter ſumunt initia, cum peculiaris auium motio volatus eſſe cenſeatur. Quamobrem alis ablatis neq; progredi, neq; veſtigio ſtare vlla poteſt auis. Ad hæc præterea cũ auiũ genus omne & bipes ſit, & ſtaturæ haudquaquã erectæ, & anteriores corporis partes leues agiléſve habeat, aut neceſſum eſt, aut melius ſaltem, & eius naturæ accommodatius, vt ſtare firmiter valeat, ea qua gerit figura, ſubſtratam & retro vergentem habere coxam: hoc autem corporis habitu crura id genus ad internum orbis ambitum eo quo quadrupeda modo ſimiliq; de cauſa inflectere neceſſe eſt, tũ vt altius illa poſſit attollere, tum vt fœtus quoq; ſuos admittere tueriq; cõmodius valeat. Ad ſummam autem, neq; difficile admodum, neq; abſtruſum penitus reconditúmve eſt animaduertere cum in auibus ipſis, tum in eo volantium genere quod membranaceas habere alas diximus, tum etiam in ijs quæ in aquis degunt animantibus, nataioneq; ſeſe mouent, quã ob cauſam eæ quibus nata moueri ſunt partes, obliquos initiorum naturaliter habeant exortus, vt in volucribus alæ, in inſectis mẽbranæ, in piſciũ vero genere pinnæ natura oblique & in latus ſeſe habere videntur. Cõmodioris enim hoc meliorſq; vſus gratia illis ineſſe exiſtimandum eſt. Quippe hoc citius validiuſq; modo hæc quidem aërem, illa vero aquas proſcindere valẽt, ſicq; cedentibus elementis ijs quorſum verſus voluerint totis corporibus ocyus deferri poſſunt. Ex quadrupedum vero genere ea quæ oua pariũt animãtia, & quoniam latebras cauernaſq; petũt, Troglodyta ſunt appellata, quales Crocodili, Lacerti, Stelliones que exiſtunt, Teſtudinumq; inſuper genus omne tam lutariarum, quàm terreſtrium, omnia inquã hæc humi extenſa obliquaq; habẽt crura, quæ etiam in latus illa incuruare vidẽtur, tum vt cõmodius humiles ſubintrare poſſint latebras, tum vt edita à ſe oua fouere & incubare melius valeãt. Nã extra latebras degentia hæc ipſa femoribus ſub ſe datis & erectis, facilè corpus poſſunt attollere: quod niſi extrinſecus, & in latus crurum vergente inflexu, minime valerent efficere. Cæterum ꝙ animalia quidem illa quæ ſanguine carent, pedibus tamen ſunt prædita, multipeda exiſtant, nullumq; illorũ quadrupes eſſe percipiatur, retro eſt à nobis abunde ſatis oſtenſum. Quòd autem in iiſdem ipſis, priorib⁹ poſterioribúſve exceptis pedibus, intermedios neceſſe ſit tum vergere ſemper in latus, tum ſurſum verſus inflecti, & oblique etiam retro declinare, perſpicue patere poteſt. ſiquidem ij ſitu ipſorũ inter extremos medij collocati, præcedentiũ quodãmodo inſequentiumq; vicem implere debent. Anterius igitur vt præcedunt, poſterius autem vt inſequũtur eos inflectere oportebat. Verum quia hæc ſimul eſſe non poſſunt, & amborũ (vt diximus) ij vicem recte ſupplere videntur, in latus exire illos, & obliquos habere inflexus figura quadam obtorta & vacia neceſſe fuit. Nam priora poſterioraque in ijs animalibus crura eo ſanè flectuntur modo, quo præcedentia inſequẽtiáve naturaliter inflecti par eſt. Pedum pręterea numerus in ijs ipſis cur eo inflectant modo, in cauſa etiam eſſe videtur. obliqui enim crurum inflexus, vaciiq; vtrinq; intermedij pedes, & minus ſeſe in progreſſu præpediunt, & rarius atteruntur occurſu, cum & alioquin is crurum habitus ad ſubintrandas etiam cauernarum latebras maxime (vt dictum eſt) ſit accommodatus, qualem vt plurimũ aut omnia ferè, aut ex ijs plura proculdubio habere videntur. Cancri autem inter multipeda animantia maxime ſunt ſpectabiles & ſingulares. Non enim antè progrediuntur niſi eo quo diximus modo, ſoliq; inter animalia reliqua plures habent præuios pedes. Rei autem huiuſce cauſa eſſe cenſetur, cum aſpera illorum cruſtaceaq; tergo-

Quæ ſaltu progrediũtur cito laſſeſcere.

Cancros inter cętera animalia non recte ſed oblique procedere.

Cur quæ moueri nata ſunt obliquos initiorũ motionis habeant exortus.

Troglodyta animalia. Crocodili. Lacerti. Stelliones. Teſtudines.

Cancros inter multipeda maxime eſſe ſingulares.

ris natura, tum quòd hos non natatus ſed progreſſus gratia manifeſtò habere videntur, cũ ſolo vtãtur progreſſu. Cæterum multipedum etiam omnium, veluti quadrupedum illorum quæ Troglodyta appellauimus, quales ſunt Lacerti, Crocodili, multaq; præterea ex ouiparis, obliqui ſemper crurũ exiſtunt inflexus. Hoc vero ideo, quoniã hæc quidem ex ijs partus tempore, illa vero per omnẽ ferè vitam ſpeluncarum latebras ſubire animaduertuntur. Sed aliorum quidem mollitudine ſua obtorta vaciaq; fiunt crura: Locuſtarum vero pedes præduri alioquin & aſperi, hac cenſentur eſſe figura, vt commode videlicet ijs id animal in natatu vti poſſit. ſiquidem non ambulando vt Cancri, ſed nando

Locuſtæ.

Locuſtæ mouentur in aquis: quem ad vſum maxime etiam illis conferre videtur cauda. Contrà autẽ cancris oblique (vt dictum eſt) reflexa ſunt crura, veluti ſanguine præditis ouiparis, & multipedum etiam generi, non natandi gratia (ſola enim vtitur progreſſione id animal) ſed tum quia prædurum oſtreaceúmve eſt, tum quia cauernas ſubintrat. Nam & iuxta terras ſemper degit, & corporis forma eſt rotunda, nullãq; habet caudam, quę locuſtis (vt diximus) natandi cauſa data eſſe videtur. Quamobrem id ſolum animal alterutro æque latere tanquam poſtrema corporis parte commode vti poteſt.

Cur Cancri ad vtrunq; latus æque procedunt.

Hoc vero ideo, quia vtrinq; omnes præuios ducésve habet pedes. cuius rei cauſa eſſe cenſetur, quia nullus ante, ſed omnes curuantur in latus. Quia igitur duritie (vt dictum eſt) ſua, tergorumque cruſtis oblique illos inflecti cõtingit, in latus ideo progrediuntur Cancri: & rurſum quia in latus tendunt, omnes iccirco præuios habere pedes neceſſe eſt. Si enim alij quidem ſtarent, mouerentur vero alij, ipſa ſeſe progreſſione præpedirent, & eo in opere ſibi ipſis proculdubio officerent.

Plani piſces.

Piſces autem ij qui & plani ſunt, & rhombacea exiſtunt figura, ſic natare videntur, quemadmodum ex hominibus ij qui monoculi ſunt, ambulant. obuerſa enim quodammodo & ſtraba illorum eſt natura.

Palmipedes volucres.

In volucrum vero genere Palmipedes appellatæ pedũ remigio natant: quæ ideo bipedes ſunt, quia aërẽ inſpirant viciſſim & reſpirant. Palmipedes vero exiſtunt ideo, quoniã in aquis vitã agunt. Pinnarum nanq; vice latos habent pedes. Crura quinetiam ijs non quemadmodum in alijs cernitur auibus, ventri ferè ſubiacent medio, ſed retrouerſus declinant magis. Cum enim breuia ſint, hac collocata in parte ad natandum pulchre ſunt accommodata. Breuia vero ideo exiſtunt, quoniam & craſſa ſunt ea, & pedes lati: duobus ijs, quod longitudini detraxerat, prouida reſarciente natura. Craſſa enim hoc pedum habitu crura, longiuſculis, ad nandi vſum, aquaſq; vi repellendas, proculdubio opportuniora exiſtunt.

Cur piſces pedibus careãt.

Cęterum non ab re etiam eſſe cenſetur, pedes habere volucres, quibus omnino careãt piſces, cum eæ quidem in terris vitam agant, vbi progredi ſit opus: (non enim ſemper illæ in ſublime ferri poſſunt) ij verò in aquis degant, primiſq; ad natandum vtantur, non pedibus: quos profecto ſi piſces haberent, aut ſine pinnis: nullum ad vſum eos habere contingeret: aut habẽtes cum pinnulis, propriã illorum exuere naturam neceſſe eſſet. ſiquidem pinnas pedeſq; ſimul nullum ſanguine præditum habet animal.

In quo volucres cõueniãt & piſces.

Verũ quãuis aues piſcésve hoc inter ſe diſtant modo, alia tamen ratione cõuenire ſanè videtur. volucres nanq; parte corporis ſuperna eadẽq; ꝓna binas gerũt alas, inferna vero & ſupina parte pedes habent. Pariq; modo piſces in corporis parte prona geminas habent pinnas, totidẽq; iuxta illas ſupina in parte omnes ferè gerunt. Vtraq; præterea hęc ſui generis caudam retro ſimiliter habere videtur.

Quis nam oſtreorum generi exiſtat motus.

De oſtreorũ autẽ genere vniuerſo non immerito quiſpiam hoc in loco ambigere poſſet, quisnã ipſorum exiſtat motus, vndéve initiũ habet. Siquidem in ijs neq; dextrum eſſe neq; lęuũ vſpiã animaduertitur. Nam quòd ſe mouere huiuſmodi poſſint, cum iſtuc oculis cernatur, haudquaquam cadere in controuerſiam debet. An quòd mutilum forſan membriſq; imminutum totum hoc genus merito exiſtimandum eſt, ſimili iccirco mouere ſe poſſe modo eſt credendum, veluti ſiquis ex pedeſtrium genere animal quodpiã cruribus decurtatis quo poſtea vellet id ferri permitteret. Quo naturæ habitu vitulos eſſe marinos, necnon veſpertiliones, liquidò eſt animaduertere.

Marini vituli Veſpertiliones.

Hæc enim quadrupeda quidem exiſtunt, verum manca & mutila, pedibuſque omnino male vti poſſunt. Quamobrem oſtreacea confitendum eſt omnia ſe quidem mouere poſſe, motum tamen illum veluti contra naturæ ipſius leges præfinitioneſq; exiſtere. Siquidẽ naturaliter immobile vniuerſum oſtreorum eſt genus. Et ad ſummam, vt ſtantia hærentiáve moueri ea fatendum eſt: vt autem loco ſe mouentia, ſtare illa proculdubio aſſeuerandum.

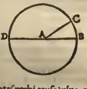
Cãcros dextra & læua habere.

Cancri autem ipſi ex cruſteaceorum genere dextras quidem & læuas habere credũtur partes, verũ nõ expeditas admodum, neq; inſigniter expreſſas. Nam quòd illas habeant, vel vnum hoc indicio eſſe poteſt. Siquidem dextrum in omnibus brachium maius robuſtiuſq; eſſe percipitur, hac corporis nota dextra à læuis ſeparante & diſterminante natura. Et de partibus quidem cum alijs omnibus, tum de ijs maxime quæ ad animalium progreſſum, cæteraſq; per locum mutationes facere videntur, hoc in præſentia modo à nobis ſit conſtitutum. Reliquum eſt vt ad animi cõtemplandam naturam deinceps accedamus.

FINIS.

N. LEONICI THOMAEI PARAPHRASIS IN LIBELLVM ARISTOTELIS DE ANIMALIVM MOTV.

CIrca animalium motus, quæcunq; quidem ſingulis eorum inſunt generibus, quæve differentiæ & cauſæ propriorum vnicuiq; accidētium exiſtant, in alijs ſingulatim eſt pertractandum: in præſentia vero de communi omnium motionum cauſa, & cur ea quæ mouentur animalia, ſiue progreſſu ferantur, ſeu natatu aut volatu, ſiue alijs iſtiuſmodi motionibus moueantur, perſcrutādum eſt. Quòd igitur aliorum ſit principiũ motuũ id quod ipſum ſe mouet, huius autem id quod immobile eſt, præterea ꝙ primum quod mouet, neceſſario eſt immobile, demõſtratũ eſt prius, cũ de ſempiterna motione, vtrum ſit, necne: & ſi ſit, qualis exiſtat, verba fecimus. Oportet autē hoc non ſolum in vniuerſalibus ſumere rationibus, ſed etiam in ſingularibus, atomíſve, quorum gratia vniuerſales quærimus demõſtrationes, quibuſq; eas quadrare cēſemus, hanc totam rem introſpicere. Perſpicuũ enim in ijs etiam erit aliquid moueri non poſſe, niſi quippiam requieſcat. Et in primis quidē in animalibus ipſis hoc licet animaduertere. Oportet enim ſi quæpiam ipſorũ mouetur pars, aliquid ſemper quieſcere. quamobrem articulorum flexus in eiſdem ſunt conſtituti, quibus tāquam centris quibuſdam ad motiones vtantur ſuas. Vnde euenit vt ea corporis pars in qua eſt articulus collocatus, vniuerſa actu & poteſtate variata, articuli illius gratia vna ſit, & duo: necnon recta, & inflexa. Cum mouetur autem & inflectitur quęuis animalium portio, hoc quidem in articulis punctum mouetur, illud autem immotum permanet, non aliter quàm ſi ipſius D B diametri maneat quidem ipſum D A, moueatur autem ipſum A B, & ex illo per motum A C efficiatur. Verum hoc quidem in loco ſimilitudo hæc non nimis quadrare videtur. Cum hoc enim quòd iſtiuſmodi indiuiduũ eſt cētrũ, mathematicis etiam falſò motus adſcribitur, quæ ſuaptæ natura moueri non poſſunt. Cæterum in ipſis membrorum articulis quod ibi naturalis pũcti partes agit, aliquando quidem vnum, aliquando vero duo efficitur, prout actu poteſtatéve ipſum variari contingit. Principium enim, vt tale eſt, ſui natura requieſcit: inferius autem membrum illi innixum commouetur: vt mota (verbi cauſa) vlna, cubitus requieſcit: & rurſum toto brachio commoto, ſtat ipſe humerus. Quinetiã id ipſum in cruribus liquidò perſpicere licet. mota enim tibia genu requieſcit, vniuerſoq; crure cõmoto coxam ſtare certiſſimum eſt. Ex quibus cuiuis perſpicuum eſſe poteſt ꝙ omne quod mouetur, ſiue totum penitus loco feratur, ſiue ſecundum partes ſui aliquas tantum moueatur, aliquid in ſe quieſcens habere neceſſe eſt, vnde principium exiſtat moti, & ad quod innixum & appellens quod mouet mouere poſſit. Cæterũ ita ſe res habet, vt iſtiuſmodi intrinſecus quieſcentis principij imbecilla admodum & manca ſit opera, niſi quippiam etiam extrinſecus aliud penitus immobile reperiatur. Quæ res nõ ſolum in animalium varijs motibus, ſed etiam in ſempiterna iugiq; ipſius vniuerſi circumitione non cõtemnendam nobis contemplationis occaſionem afferre merito poteſt, an ſcilicet ſicut in animalibus vt moueātur, aliquid extrinſecus immobile ſubſterni neceſſe eſt, pari ratione aliquid extra omnino manens eſſe debet vt vniuerſum moueri poſſit. Sed de hoc mox: nunc de animalibus. Quemadmodum enim aliquid in ſe immobile, ſi moueri debet animal, habere neceſſe eſt: pari modo, quinimo etiam magis extrinſecus aliquid quieſcere oportet, ad quod innixum & appellens omne quod mouetur, natum eſt moueri. Si enim illud ſemper ceſſerit, locoq; motũ fuerit, queadmodũ muſculis in puluere aut arena reptātibus, nulla fiet progreſſio: neq; omnino proceſſus erit aliquis niſi ſtet terra: neq; volatꝰ aut natatio, niſi aer & aqua volucribus piſcibuſq; renitātur. Hoc autē quod extrinſecus quieſcere debet, & ſe toto alterũ eſſe ab illo quod mouetur, & partē illiꝰ nullã eſſe neceſſe eſt. Quòd ſi non hoc ſe habuerit modo, nihil moueri cõtinget. Huic autē rei teſtimonio eſſe poteſt ambiguitas illa in qua quęri ſolet, Curnam ſi quiſpiã extra nauigiũ exiſtens ipſum impellat ad malũ vel aliquã ipſius partē cõto innixus, faciliter & nullo negotio illud mouere poteſt: Quòd ſi in nauigio exiſtens hoc ipſum conatus fuerit facere, minime efficere poterit, nedum ipſe, ſed neq; ſi Tityus, neq; ſi violentiſſimus Boreas à parte nauigij aliqua inſufflauerint, ſi quē eo ſufflare cõtingat modo quo ſuo iure pictores fingere ſolent, cũ ventos tãquam homines diſtētis exſufflãtes buccis pingũt. Siue enim molliter ſpiritus emittatur, ſeu valēter adeo vt maximus inde excitetur ventus, ſiue aliud quippiam ad mouendũ proiectũ & impulſum fuerit, neceſſe eſt vt hoc ipſum prius ad partem aliquam quieſcentem innitatur, quæ vel ipſa poſtea, vel illud cuius ipſa eſt portio, ad quippiam extrinſecus immobile applicetur, & ſic impellat & moueat. Gubernator enim (verbi cauſa) nauigium propellens, in primis quidem brachium cubito applicat, contoq; poſtea terræ innixus nauem facilè impellit. Qui autem in nauigio exiſtens illud propellere ſtudet, quia nauigio innititur, merito illud mouere non poteſt. nã in omni motione illud ad quod applicatum quippiam mouere dicitur, ſtabiliter manere neceſſe eſt. Nunc autem ſi hoc moueret modo, & ipſi & nauigio dum illi innititur accideret vt motum pariter eſſet, & quieſcens: quod fieri nullo modo poteſt. Quòd ſi contrà quiſpiam extrinſecus manens illud pepulerit, aut alioquin trahere quo-

Omne motũ neceſſario quieſcente indiget.

quo modo tentauerit, nullo negotio commouet, cum tellus cui propellens innititur, nulla nauigij exiſtat pars. Cæterum hoc quiſpiam in loco ambígere poterit, Vtrum ne id quod vniuerſum mouet cælum, & immobile penitus eſſe, & nullam cæli partem, neq; omnino in cælo eſſe ſit neceſſe? Nam ſiue ipſum motum cælum moueat, neceſſe eſt vt aliquid immobile tangẽs, eiq; innixum quod nulla eius quod mouetur ſit pars, id efficiat. Sed fieri nõ poteſt vt primũ mouens aliquid tangat indiuiduũ exiſtẽs, & corpore carens: quare non mouet motũ. Seu illico immobile eſt primũ quod mouet, ſimiliter nullã illud mobilis eſſe partẽ neceſſe eſt. Et hac in re recte admodũ ſenſiſſe vidẽtur illi qui dixerũt nullã ſphæræ partem manere, cum vniuerſus circunferatur globus. quaſi innuant mouens moti portionem non eſſe. Aut enim totum manere globum, aut ſi illo moto quieſcat pars aliqua, illius diſtrahi continuum & diſſipari neceſſe eſt. Cæterum quòd ſuſpicati ſunt ijdem vniuerſi Polos quaſdam ad mouendum vires poſſidere, cum magnitudine careant, terminantiumq; punctorum vices gerere videantur: haudquaquam in hoc recte exiſtimaſſe videntut. ad hoc enim quòd eſſentia carent, mentiſque noſtræ ſola formantut opera, vnicam etiam motionem à duobus effici motoribus eſt impoſſibile. Polos autem eſſe duos ijdem voluerunt. Quòd igitur in vniuerſa rerum natura aliquid penitus exiſtat immobile, ad quod vniuerſum ipſum ſe habeat ſicut ad terram animalia, & ea quæ mouentur ab illis, ſe habent: ex ijs quiſpiam dubitationibus perſuaderi poterit. Qui autem fabulas ſectantur, & poëticæ nauant operam, cum Atlãtem faciant terram pedibus calcantem cælum ipſum mouere, non vtiq; ſine profundo quodam rerum intellectu fabellam hanc introducere videntur, tanquam ſi dimidiatæ circuli diametro à centro ad circunferentiam exeunti, illum comparare velint, cælumque ita circa polos conuoluere dicant. Quod rationi profecto non abſonum videri poteſt, cum tellus ipſa immobiliter ſtare dicatur. Cæterum illos qui iſthæc autumãt, concedere etiam neceſſe eſt tellurem vniuerſi portionem non eſſe. Oportet præterea ad hoc ipſum mouentis & quieſcentis vires ſecum inuicem cõuenire. Nam ſicut vis quædam eſt & poteſtas per quam mouet illud quod mouet, pari etiam ratióne potentia quædam eſt per quam ſtat illud quod ſtare dicitur: quas etiam ad ſe inuicem proportionem habere neceſſe eſt quemadmodum contrariarum motionum, ſic etiam ipſarum manſionum. Quemadmodum enim motus ſe habet ad motum, ita quies ſe habebit ad quietem. quod rurſum in tranſmutata etiam quadrare proportione certiſſimum eſt, vt ſicut ſe habet motus ad quietem, ita quietem ad motum ſe habere neceſſe ſit. Aequales igitur potentiæ à ſe inuicem non patiuntur, cum omnis actio per dominium fiat viriumq; excellentiam. Quamobrem ſiue Atlas eſt, ſeu aliud quippiã intrinſecus exiſtentium illud quod cælum mouet, nihilo magis terræ vim qua quieſcere dicitur, excellere debet, vel moueatur tellus à medio, ſedeſque commutet ſuas neceſſe eſt. Quemadmodum enim impellens pellit, eo pulſum compellitur modo, & ijs ſimiliter viribus: mouet autem quieſcens primum, ſi talis eſt Atlas: quamobrem & magis, & maior, vel æqua ſaltem ipſius quietis erit poteſtas: ſimiliter etiam & ipſius quod motum non mouet. Tantam autem in quieſcendo terræ poteſtatem eſſe oportebit, quantam & vniuerſum poſſidet cælum, & etiam illud quod cælum mouet. Quòd ſi hoc nullo fieri poteſt modo, haudquaquam fieri poterit vt cælum ab aliquo intrinſecus exiſtentium moueri poſſit. Cæterum alia etiam eſt dubitatio circa mundi ipſius partium commotiones, quæ quum ijs quæ retro dicta ſunt, bene conuenire videatur, opportune hoc in loco perſcrutabitur. Siquis enim poteſtate viribuſque mouendo, telluris ſuperauerit quietem, proculdubio ipſam à media vniuerſi labefactabit ſede. Quòd autem vis ea qua terra ſtat, non ſit infinita, vel ex eo perſpicuum eſſe poteſt, quòd neque etiam terra ipſa infinita eſt: quamobrem neque pondus id quo nixa manet, infinitum erit. Quoniam vero impoſſibile non ſimplex eſt, ſed multifariam dicitur: non enim ſimiliter impoſſibile dicimus vocem videri, & illos qui in lunæ degunt globo, à nobis conſpici: illud enim ſimpliciter eſſe impoſſibile dicitur: ij vero cum videri nati ſint, nullo tamẽ conſpiciũtut modo: ſic ipſum vniuerſum incorruptibile quidem eſſe, minimeq; diſſolui poſſe neceſſario arbitramur: accidit autem ſecundum rationem paulo ante dictam non neceſſarium id eſſe. fieri enim poteſt vt maior quidam contingat eſſe motus quàm poteſtas illa qua ſtare dicitur terra, necnon ignis ſuperioraq; corpora commouẽãtur. Si igitur excellentiores eæ exiſtunt motiones, hęc ſe inuicem deſtruent. Sin ſecus quidem ſunt, eſſe tamen eas contingit: cum infinitum in ijs eſſe non poſſit, quia neq; corpus aliquod infinitum eſt, continget vtiq; vniuerſum diſſolui. Quid enim prohibet hoc accidere poſſe, quando fieri poteſt & contingens eſt vniuerſum diſſolui? Non eſt autem impoſſibile, niſi oppoſitum ſuum fuerit neceſſarium, non diſſolui ſcilicet vniuerſum. non eſt autem hoc neceſſarium, ſed contingens, cum ſuum oppoſitum, vt patuit, ſit contingens. Verum de hac quidem dubitatione aliâs accuratius dicemus. Nunc autem perſcrutandum eſt vtrum ne in animalium motionib⁹ immobile quippiã & quieſcẽs extrinſec⁹ eſſe oportet, quod nulla ſit moti pars. Quod etiã de ipſo cælo, vtrum ne hoc ſe habere modo neceſſe ſit, merito ambigi poteſt. Abſurdum enim fortaſſe videbitur ſi primum motus principium intrinſecus eſſe dicatur. Quamobrem ijs quibus hoc aliter ſe habere viſum eſt, præclare Homerus dixiſſe videtur his carminibus:

In Polis ſecũdum aliquos cæli motricẽ eſſe vim. Polos ſola imaginatione conſtare.

Atlas.

Commutata proportio.

Impoſſibile multifariam dici.

Homerus.

» Sed vobis nunquam cælo deducere ab alto
» Ad terram dabitur ſummumq; ſciumq; Tonantem,
» Non ſi peruigili ſtudio multoq; labore
» Dijq; deæq; omnes pariter trahere inde velitis.

Quod enim immobile penitus exiſtit, à nullo vnquam moueri contingit. Quamobrem ſi ab immobili mundus pendere dicatur principio, retro adducta pulchre diſſoluitur quæſtio, vtrúm ne videlicet vniuerſi machinam diſſolui, an ſecus contingat. Quod enim à non mota emanat pendetque cauſa, nunquam illa manente deſtrui corrumpiq; poſſe perſpicuum eſt. Ad animalium vero motiones non ſolum tale quieſcens immobile adeſſe oportet, ſed in ijs etiam quæcunq; ſecus locum ſe ipſis mouentur, quippiam quieſcere debet. oportet enim hoc quidem ipſorum moueri, illud vero manere, ad quod ſcilicet innixum quod mouendo eſt, ſic mouere poſſit: vt ſi (verbi cauſa) aliqua partium moueat, ad aliam tanquam ad manens quippiam eam inniti appelliq; neceſſe eſt. De ijs autem quæ anima carẽt & mouentur, quiſpiam hic ambigere poſſet, vtrúm ne ſcilicet huiuſmodi omnia in ſe ipſis mouens principium & immobile habeant, & ad aliquod prǽterea extrinſecus quieſcẽs inniti & appellere ijſdẽ neceſſe ſit: an hoc quidem fieri nullo modo poteſt, vt de igne & terra, & de quocunq; etiam anima carentium dicamus, ſed illa à quibus principalibus iſta mouentur, hæc quæ diximus habere neceſſe eſt. Conſtat autem inanima omnia ab alijs moueri, cum principium ijs omnium motionum ea quæ à ſemetipſis mouentur, exiſtant. De ijs autem in animaliũ maxime genere verba fecimus. huiuſmodi enim omnia & in ſeipſis principium immobile poſſidere, & extrinſecus aliud ad quod appellere poſſint habere, omnino eſt neceſſe. Verũ an aliud etiã quippiã ſublimius ſit principiũ & mouens primum, ex ijs quæ diximus, adhuc non clare liquet: & alioquin de hoc ipſo principio verba facere, ad aliud ſpectare negotium videtur. Cæterum animalia quæ mouentur omnia, ad aliquod extrinſecus immobile appellentia moueri perſpicuum eſt, cum inſpirantia etiam & reſpirantia ſecundum operæ illius exigentiam hoc ipſum facere animaduertantur. Exſpuentes quinetiam & tuſſientes homines idem facere conſtanter quiſpiam exiſtimabit, ſiquis eoſdẽ põdus aliquod à ſe nixu repellentes animaduertet. nihil enim refert magni quippiam ponderis aut parui propellere, quod tuſſientes & exſcreantes, necnon reſpirantes facere ſolent. Sed merito hic etiam aliquis ambigere poſſet, vtrúm ne in illo ſolùm quòd à ſemet ſecus locum mouetur, aliquid manens quieſcénſve (vt retro dictum eſt) eſſe oportet, an in illo etiam quod intrinſecus & alteratur & augetur, tale quippiam eſſe neceſſe eſt. Nam de prima quidem generatione & corruptione, cũ non interne ſed extrinſecus horum repetantur cauſæ, nihil eſt quòd in præſentia verba faciamus. An & hoc palàm eſſe in ijs etiam exiſtimandum eſt. Si enim quæ ſecus locũ eſt motio, aliarũ eſt primaria motionum, generationis etiam & corruptionis, cæterorumq; ferè omnium motuum cauſa ſanè erit. Eſt autem quẽadmodum in ipſo vniuerſo, ſic in animalibus etiam quando completa perfectaq; fuerint, hic motus primus. ſine hoc enim neq; generationem fieri, neque aliorum quenquam motuum eſſe contingit, cum contrà nullo præcedente alio ſolus iſte eſſe poſſit. Si igitur, inquam, vt alibi demonſtratum eſt, quæ ſecus locum eſt motio, aliarum omnium eſt prior & potior motionum: id quod in hac requiritur, in alijs etiam motionibus proculdubio requiretur: quare & in alterationibus, & augmentationibus, ijs inquã quæ intrinſecus fiunt, hoc idem reperiri neceſſe eſt. Si autem qui ſecus locum eſt motus, aliorum nõ eſt prior potiórve motuum, non eſt neceſſe. Primarum autem augmentationum & alterationum quæ fœtibus adhuc in vtero degentibus accidũt, externi dicũtur eſſe motus, cũ ab alio, vt palàm eſt, effici perſpiciãtur. Generationis præterea primæ & corruptionis nullũ ſibi ipſi cauſa eſſe poteſt, cum in ijs mouens, motũ, & generans, genitum præcedere præireq; oporteat. Nullum autem ſe ipſo tempore prius eſſe poteſt.

Mundũ diſſolui impoſſibile eſſe.

Motũ ſecũdũ locum omniũ motionũ eſſe primum.

De anima vero ipſa, ſiue moueatur, ſiue non: & ſi mouetur, quonam moueatur modo, prius in ijs quæ de ipſa perſcrutati fuimus, determinatum eſt. Cæterum quoniam inanimata omnia ab alijs mouentur, vt diximus: de primo quidẽ quod mouetur, & ſemper mouetur, quomodo moueatur, & quo mouens primum moueat modo, in ijs perſcrutatum eſt commentarijs qui ad primam pertinent philoſophiam. Reliquum eſt igitur in præſentia perquirere quomodo corpus ipſum moueat anima, & quodnam ſit animalium motionis principium. Aliorum etenim quæcunq; mouentur omnium, præter vniuerſi ipſius motũ, anima prædita cauſas & principia motionis eſſe palàm eſt, quæcunq; inquã non ideo à ſe inuicẽ mouentur, quia in alterũ feratur alterutrũ. Quãobrem & anima etiam carentia motionis finem omnia habere palàm eſt, cum huiuſmodi etiam animatorũ ſint motus. Omnia enim animalia alicuius gratia & mouentur & mouent. Quamobrem id ipſum cuius gratia hoc efficiunt, idem omnium motionum eſt finis & terminus. Animaduertere autem licet ea quæ animalia mouent, iſta eſſe, cogitationem ſcilicet, & imaginationem, necnon electionem, & voluntatem, & deſiderium.

Quõ anima corpꝰ moueat

Quæ animal mouent.

Hæc autem omnia ad duo retrocedunt genera, mẽtem ſcilicet, & appetitum. Imaginationem enim & ſenſum, cum iudiciariæ ſint animæ partis poteſtates, in eodem cum mente loco collocari veriſimile eſt, quanuis inter ſe multum diſtent, vt in alijs abunde pertractatum eſt. Voluntatem autem & irã, & deſiderium ſiue concupiſcentiam, cum ad agibilium ſpectent rationem, omnia appetitiones eſſe perſpicuum eſt. Electio vero ipſa cum iudicium cum actione & opere coniunctum habere videatur, communis quædam cogitationis appetituſq; affectio eſſe cenſetur. Quamobrem ipſum etiam eligibile tale quippiam eſſe oportet. Non omne autem quod ſub cogitatione cadit, protinus eſt eligibile. rerum enim ſcientiæ cogitabilia quædam ſunt, & illarum tamen non dicitur eſſe electio: ſed quęcunq; cogitabilia practicum habent finem, vt arte conſtantia, huiuſmodiq; complura alia, eligibilia eſſe perhibentur. Talis enim rerum gerendarum eſt finis, qui ſub ratione mouet boni. nam non omne pulchrum mouere certum eſt. Cogitatio enim contemplatioque entium ſecundum quòd ſunt entia,

Mens.

Appetitio.

Quænã ſint eligibilia.

Nõ omne pulchrũ mouere.

pulchrum quiddam eſſe dicitur,cum tamen quietis magis quàm motus cauſa omnibus exiſtat. Mo-
uet igitur animal ipſum quod in actionibus conſiſtit bonum , ſecundum quod tale eſt , & vt eſt finis
vltimus,cum alia huius gratia exiſtant omnia.Cæterum id quod bonum diximus,non ſolum de ve-
re ſimpliciterq; bono eſt audiendum,ſed de illo etiam quod videtur bonũ,& de ſuaui voluptuoſoq;.
Hoc enim bonum etiam eſſe videtur.Ex quibus perſpicuũ eſt quòd id quod ab æterno motore ſem-
per mouetur,tum ſimiliter , tum modo mouetur alio quàm animalium vnumquodq; moueri dica-
tur.Similiter quidem,quia tam mouens cælum,q̃ illud quod animalia mouet , vt bonũ expetitumq;
mouent. Diſſimiliter autem,quia illud ſimpliciter vereq; eſt tale,hoc autẽ ſecus ſe habet. Quamobrẽ
cælũ quidẽ inceſſanter mouetur,animaliũ vero motiones finẽ habent & terminũ. Aeternũ autẽ pul-

Cur cælum inceſſanter moueatur.

chrũ,& primũ vereq; bonũ,quod nõ,quomodo ea quę penes nos ſunt bona,aliquãdo quidẽ eſt bonũ,
aliâs vero non eſt bonũ,diuinius venerabiliuſq; eſt q̃ vt illo prius aliquid reperiri poſſit. Ipſum igitur
primũ mouet,non motũ:appetitio autẽ,& id quod appetitu gliſcit,cũ ab appetibili excitetur re,mo-
tũ mouet:extremũ autẽ illorũ quæ mouentur omniũ,animal,non neceſſario quippiã aliudmouet.Ex
quibus manifeſtiſſimũ eſt motionẽ illã quæ ſecus locũ eſt,vltimũ eorũ quæ fiunt in rebus gerẽdis lo-
cũ non immerito obtinere.Mouetur enim & locũ mutat animal electione vel appetitu,cũ à ſenſu vel

Localis motio omnium vltima motionum.

imaginatione quædam præuiæ in ipſo factæ fuerint alterationes . Cur autem intelligens aliâs qui-
dem operatur & agit , aliquando vero , non agit necnon mouetur aliquando , interdum vero non
mouetur,hinc eſt conſiderandum. Similiter nanq; in hac agibilium cogitatione accidere videtur,ſic-
ut in contemplabilium immobiliumque intellectionibus accidit , & ſyllogiſmis. Verum ibi quidem
conclusio finiſq;,ſola eſt ſpeculatio.duabus enim intellectis cogitatiſq; propoſitionibus concluſionẽ

Syllogiſmum non minus in agibilibus q̃ in ſpeculabilibus accidere.

intelligit ſtatim & applicat. hic autem ex duabus propoſitionibus pro concluſione reſultat actio:vt
(verbi cauſa)cum quiſpiam omni eundum eſſe homini cogitauerit,& quòd inſuper ipſe ſit homo,il-
lico proficiſcitur.Quòd ſi nulli in præſentia expedire homini ingredi cogitauerit,ipſe autẽ ſit homo,
ſtatim quieſcit.Et hæc ambo facit,niſi aliud quippiam prohibeat , aut aliter cogat. Bonum mihi eſt
faciendum,Domus eſt bona,Domum ſtatim efficit.Corporis munimento mihi opus eſt, Tunica au-
tem eſt munimentũ, Tunica igitur mihi opus eſt.Efficiendũ illud quo mihi opus eſt, Tunica mihi eſt
opus,Efficienda eſt tunica.Et hæc concluſio,efficienda eſt tunica.ipſum eſt opus.Facit autem à prin-

In agibilibus cõcluſionem ipſum eſſe opus.

cipio quod vt finẽ cõſequatur intentum efficere debet:vt tunica ſit verbi cauſa,vellera præſto eſſe de-
bent.vt hæc adſint,oues habere oportet.hoc igitur illico efficit . Quòd igitur in rerum gerendarum
cogitationibus concluſio ſit opus ipſum,clariſſime patere poteſt . Actiuæ autem huiuſmodi quæ re-
bus gerendis accommodantur propoſitiones , in duplici quadam ſpecierum differentia conſtare di-

Actiuas propoſitiones in duplici rerum differentia conſtare.

cuntur,boni ſcilicet,& poſſibilis.Quemadmodum autem dialectici ſæpius facere ſolent,qui manife-
ſtam non interrogant propoſitionem:ſic mens interdum ipſa in rebus gerendis propoſitionum alte-
ram , perſpicuam videlicet , haudquaquam perpendere conſueuit : vt(verbi cauſa)ſi homini ambu-
lare bonum conferenſq; eſt,quòd ipſe ſit homo non cogitat , ſed illico ambulat . Quamobrem quæ-
cunq; nullo mentis præuio facimus diſcurſu,ea celeriter efficere ſolemus.Quando enim vel ſenſu ali-

Quæ celeriter & ſine cunctatione fiant.

quo quiſpiam , vel imaginatione quę mente ipſa circa id cuius gratia fiunt ea quæ fiunt , intenderit,
operatuſq; fuerit , ſtatim quod appetit facit . percontationis enim cogitationiſq; operam appetitus
tunc efficacia ſupplet.Mihi eſſe bibendum,deſiderium concupiſcentiaq; dictat:chium(verbi cauſa)
vel leſbium ſenſus vel imaginatio vel cogitatio ipſa ſuggerit:ſtatim bibo . Sic igitur & ad res geren-
das,& ad motus qui ſecus locũ ſunt obeundos,animalia feruntur , cũ prima ſcilicet in ipſis & princi-
palis motionis ſit cauſa appetitus,qui & ipſe à ſenſib[9] quibuſdã vel imaginationibus vel cogitationi-
bus proculdubio excitatur . Conſtat autem ea quæ quippiam efficere appetunt , vel concupiſcentia
aliqua,vel indignatione & ira,ſiue appetitione & voluntate excitari,& ſic id quod cupiũt perficere &
agere. Quemadmodum autem machinæ illę ſeu pægmata,quæ ideo vocantur automata,quia ſponte

Machinæ. Pegmata. Automata.

ſua moueri videntur,paruo motionis initio à mechanicis habito,laxatis ijs qui ſe inuicem impellunt
cardinibus vertebriſque mouentur : & ſicut currus quem auriga quidem ad rectam mouet , ipſe vero
quia inæquales habet orbes , circulo mouetur:modiolus enim ad rotæ ipſius ambitum(quemadmo-

Rotarum modioli.

dum in cylindris)centri obtinet vices:ſic & ipſa mouentur animalia . Habent enim ceu talia inſtru-
menta,oſſium neruorumq; naturam. nam quod in curru ligna ſunt & ferramenta , in animalibus oſ-
ſium dicuntur eſſe compages:vertebris autem cardinibuſq; illis verſatilis fabricæ,neruorum firmitas
quadrat:quibus laxatis & reſolutis,vel contrà reductis contractiſve,omne mouetur animal . Cæte-
rum in ſpontaneis quidem illis ſtructuris & circulis nulla præcurrit alteratio : quæ ſi alioquin ineſſe
poſſet,& viciſſim cum maiores ex minoribus , tum ex maioribus minores in illis rotarum efficeren-
tur ambitus:nihilo ſecius,vt mouentur,circulo etiam mouerentur . In animalibus autem eadem po-
teſt pars maior fieri,& rurſus minor,& figuram variare , portionibus membriſque ipſis vel propter
calidum excreſcentibus,vel ob frigus concurrentibus & compactis,& omnino alteratis. Alterare au-
tem imaginationes & ſenſus,necnon cogitationes ipſas certiſſimũ eſt. Etenim ſenſationes(vt in alijs
patuit)nihil aliud niſi alterationes quædam & ſunt , & eſſe dicuntur . Fantaſia autem & cogitatio,
cum extrinſecarum habeant poteſtatem vireſque rerum(etenim calidi vel frigidi , necnon ſuauis &
formidoloſi cogitata ſpecies,talis dicitur eſſe poteſtate,qualis res ipſa actu exiſtit)nimirum bene al-
terare poſſunt. Quamobrem cogitatione ſola commoti ſæpius horreſcunt homines & expaueſcunt.

Huiuſcemodi vero omnia affectiones ſunt & alterationes. Corporibus autem alteratione commotis, hæc quidem in illis augeri, & in maius excreſcere, illa vero decreſcere & minora fieri certiſſimum eſt. Quòd autem vel exiguus in re principali motus magnas variaſque in extremis remotiſque partibus motionum efficiat differentias, nemini eſt dubium, cum oculata alioquin percipiatur fide quanta & quàm euidens nauigij clauo paulum vixq; contorto, ipſius proræ ſtatim tranſpoſitio conſequatur. Pari etiam modo in caliditatibus frigiditatibúsve, & in alijs iſtiuſmodi affectionibus animaduertere licet. Siquando enim cordi ſpiritibuſq; in illo degentibus alteratio quæpiam accidat, licet puſilla ſit hęc, & quotæ ipſius portiunculæ contingat, magnas nihilominus in corporibus & claras habitus differentias efficit, & cum ruboribus quibuſdam, tum vero palloribus, rigoribus interdum etiam nonnullis & tremoribus, necnon alijs iſtiuſmodi contrarijs affectionibus vniuerſum alterare inficereque corpus nata eſt. Principium igitur ipſarum (vt dictum eſt) motionum, expetendum illud eſt & fugiendum, quæ in rebus gerendis eſſe perhibentur, ex quorum imaginationibus cogitationibuſq; caliditates & frigiditates conſequi neceſſe eſt. Cæterum hoc quod de caliditatibus diximus & frigiditatibus, circa modicas huiuſmodi affectiones latere plerunq; ſolet, cum tamen triſtia ferè & voluptuoſa omnia non ſine frigiditate aliqua & caliditate ſoleant prouenire: quod ex affectionibus ipſis cuiuis clariſſimũ eſſe poteſt. Audacia enim & timor, necnon veneria incitamenta, aliæq; præterea corporeę voluptates & dolores, hæ quidem partem, illę vero corpus vniuerſum non ſine caliditatibus frigiditatibuſq; præuijs cõmouent: gratarum quinetiam rerum memoriæ, & ſpes, aut contrà triſtium, ijs ipſis ceu ſimulacris imaginibuſq; quibuſdã vſæ, cũ magis, tũ vero minus caloris frigoríſve cauſę exiſtũt. Quamobrem principia illa, id eſt nerui & muſculi, quæ artubus membriſq; intrinſecus ſunt annexa, congruenter ſtructa fabrefactaq; eſſe conſtat, cum rigida compactaq; nullo negotio ex mollioribus & fluentibus fiant, & ruſum ex duris & veluti ſiccis ſoluta efficiãtur & laxa, & ex ſeſe inuicem viciſſim læuia & aſpera fiant. Quibus eo vt diximus modo contingentibus, illo inſuper quod agit, & illo quod pati dicitur, tali natura præditis qualem ſæpius recenſuimus, ſiquando forte fortuna cõtigerit vt hoc quidem ſit agere natum, illud autem pati, & actionem ſuſcipere, ita quòd illorum neutri quippiam ex quibus vtriſq; definitio conſtat, deficere videatur, illico hoc quidem agit, illud vero patitur. Quamobrem ſimul (vt ita ſit dictum) cogitat quiſpiam quòd ſibi eſt ambulandum, & ambulat, niſi aliud quippiam ſibi impedimento ſit. Affectiones nanq; ipſæ artus membraq; ad motus habilia vegetaq; reddunt: appetitio autem affectiones commouet: appetitionem porro imaginatio excitat, quę aut cogitationibus aut ſenſibus efficitur præuijs: celerrime autem & veluti momento iſthęc fieri videntur propter agentis patientíſve pronã ad ſe inuicẽ facileq; naturam. Primũ autẽ mouens animal, appetitum inquam & impulſoriam vim, in aliqua eſſe principali corporis parte, quod ipſum eſt cor, neceſſe eſt. Nam quòd articuli, membrorumq; flexus, principia quædam ſint, & ruſus fines, & ideo tum vt vno, tum vt duobus ijſdem ipſis natura vtatur, retro expoſitum explanatumque eſt. Quando enim hinc mouetur animal, hoc quidem extremorum quieſcere punctorum, illud vero moueri neceſſe eſt. Dictum eſt enim prius & demonſtratum, quòd omne quod mouet, ad aliquod quieſcens vt moueat inniti oportet. Mouetur igitur & non mouet extrema brachij portio: eius autem qui in cubito eſt flexus, hoc quidem ad partem vergens inferne poſitam, cum illa tota mouetur: aliquid autem eo in motu quieſcere etiam eſt neceſſe, quod poteſtate quidem vnum eſſe diximus punctum, actu vero & opere fieri duo. Quamobrem ſi brachium animal eſſet, in ipſo cubiti articulo animæ profecto principium eſſet mouens. verum quoniam ſicut brachij extrema pars ad cubiti ſe habet articulum, eo ſe habere modo inanimatorum quippiam ad manum contingit, vt ſiquis (verbi cauſa) manu ferulam tenens illam moueat, perſpicuum eſt quòd in neutro extremorum eſt anima, neq; puncti quod mouetur videlicet, neque alterius quod manet principij. nam pari etiam modo principium & finem ad manum habet ferula, cum ſit manus ſe tenẽtis, extremũ, & ſui ipſius principiũ: quãobrẽ ſi ideo non eſt in ferula principiũ animæ mouens, neq; in medio manus & ferulæ erit interſtitio: in ipſa etiam non erit manu, neq; in aliquo prorſus articulo, qui alterius quidem principium ſit, alterius vero extremũ. Sicut enim ferula ad manum ſe habet, pari ſe habet modo manus ad articulum illum quo medio ipſi annectitur lacerto: & hoc etiam modo lacertus ad cubitum, brachiumque ad humerum ſe habere conſentaneum eſt. Nihil enim hoc in caſu ad probandum refert, ſi illa quidem annexa continuaq; ſunt, hæc autem auferri poteſt. ferula enim tanquam pars quædam in præſentia capitur, quæ diſtrahi ſeparariq; poſſit. In nullo igitur principio quod idem alterius ſit extremum, animæ principium mouens neceſſe eſt eſſe: neq; ſi aliud etiam quippiam ad illud principij vices gerat, in prioriq; exiſtat loco: vt (verbi cauſa) ferulæ extremæ principium manus eſſe dicitur: huius autem, articulus ille quo manus lacerto iungitur. Si enim in manu non eſt, quia ſuperius aliud etiam principium reperitur, articulus ſcilicet quo illa medio annectitur lacerto: neque ruſum in hoc eſſe poterit. Cubitus enim illi ſupra eſt: quo manente totum inferius brachium moueri poteſt. Quoniã autẽ ſimiliter dextrorſum ſiniſtrorſumve animal cõtrarijs ſimul mouetur motionibus, & neq; eo quòd dextræ quieſcãt partes, mouentur ſiniſtræ: neq; viciſſim mouentur ideo dextræ, quia ſiniſtræ maneant, ſimiliſq; ſuperiorum & inferiorum necnon anteriorum & poſteriorum partiũ exiſtat ratio: ſemper autem in ijs quæ vlterius ſunt, principium, & non in articulis poni debet: in medio ſanè animalis corpore, id eſt corde, mouentis animæ principium ſedem habere neceſſe eſt. ambo-

Exiguum in principio motum magnas in extremis facere mutationes.

Verũ motionum omnium principium.

Naturales affectiones cũ caliditatibus & frigiditatibus quibuſdã ſemper eſſe.

Inſtrumentalia principia nerui & muſculi.

Cauſarũ motionis reſolutio.

Quòd primũ mouens ſit in corde.

rum enim extremorum ipſum medium eſt vltimum,& veluti centrum.Et ſimiliter ad contrarias ſuperiorum inferiorumq; ſe habet motiones,veluti ad eas quæ à capite ſunt,& quæ à dorſi exiſtunt ſpina,in ijs quæ hanc habere videntur partem.Quod alioquin non ab re etiam accidere videtur.

Senſitiuum principium in corde eſſe.

Senſitiuum etenim principium in hac eſſe corporis portione dicimus.Conſtat autem parte hac circa principiũ media,ſenſu intercedente alterata & tranſmutata,contiguas etiam illi partes reliquas coalterari & ſimul tranſmutari , tum extenſas & auctas , tum contrà reſidentes & contractas , & ideo eam ob rem neceſſariò animaliũ inſequi motiones.Mediã autem corporis partẽ iſtã,cor ſcilicet,ſiue ſpiritum in illo conſtitutum , poteſtate quidem vnum , actu vero plura eſſe neceſſe eſt . Enimuero & ſimul à principio mouentur oppoſita membra,& altero etiam interdum quieſcente alterum moueri contingit:vt(verbi cauſa)ſit A quidem vniuerſus cordis ſpiritus,B C vero dextræ ſiniſtræve eiuſdẽ partes. Mouetur igitur B,mouet autem ipſum A . Verum quoniam ſi hoc quidem mouet,hoc autem mouetur,aliquid ſemper eſſe quieſcens oportet:ipſum profecto A vnum poteſtate exiſtens,actu opereque duo erit:quam ob rem non indiuiduum punctum eſſe,ſed molem quandam & magnitudinem habere neceſſe eſt.

Primum mouens corporeũ non eſſe indiuiduum.

Cæterum contingit etiam ambo,B videlicet,& C,ſimul moueri.Quamobrem principia vtraque in ipſo A mota mouere neceſſe eſt. Motis enim ſpiritibus & neruis in dextra cordis parte locatis,dextræ animalis mouentur partes.parique ratione in ſiniſtris fieri partibus contingit . oportet igitur præter hæc aliud eſſe mouens immobile . Sic enim extrema principiúmve in ipſo A mota ſibi inuicem innitentur , quemadmodum ſi quiſpiam ſecundum dorſum innixus ambo moueret crura. Nam quod ambo moueat eſſe neceſſe eſt.

Animæ vis primũ mouẽs eſt immobile.

Hoc autẽ animæ vis eſt mouens,quæ cum aliud quippiam à tali eſſe dicatur mole,in illa tamen collocari perſpicuum eſt. Secundum rationem igitur quæ cauſam motus quærit formalem , medium hoc appetitio eſt , quæ ab appetibilibus excita proculdubio mouet.In animatis autem corporibus corporeum quippiam eſſe neceſſe eſt.Nam quod mouetur quidem , mouere autem non valet , alterius pati dicitur poteſtatem. Quod vero mouet,motum ſcilicet prius ab alio,potentiam vireſque quaſdam habere oportet : omnia autem animalia & connatum habere ſpiritum,& illo vigere,viribuſque per illum pollere certiſſimum eſt .

Connatus ſpiritus.

Verum quænam huius ſit connati ſpiritus ſalus aut reparatio,in alijs dictum eſt . Videtur autem hic ad animæ principium eo ſe habere modo , quo in articulorum flexibus mouens & motum ſe habet punctum ad id quod penitus non mouetur. Quoniam autem alijs quidem animalium principale mouens in corde collocatur, alijs vero in parte aliqua quæ illi proportione reſpondet:ideo connatum etiam ſpiritũ in eodem exiſtere perſpicuum eſt . Simul enim primum mouens cum illo quod mouetur & mouet , & in eodem eſſe neceſſe eſt. Verum vtrum ne ſpiritus is de quo verba facimus,idem in tota animalis vita integer & vnus perſeueret,an alius & alius continuo fiat,alterius eſt negotij velle perſcrutari . eandem enim iſtius & reliquarum quæ in animali ſunt partium rationem eſſe cenſendum eſt. Sed vtcunque res cadat , ſpiritus iſte pulchre admodum mouendo eſſe videtur , vireſque & robur animalibus exhibere.

Duo motionum opera.

Cum enim duo motionum ſint opera , impulſio ſcilicet,& tractus , neceſſe eſt vt quo iſta fieri debeat inſtrumento , tum augeſcat & extendatur , tum viciſſim decreſcat & reſiliat. Extenſum enim quod ſibi applicat repellit : cum autem coit & compingitur , illud ſecum trahere natum eſt . Ad quæ duo

Spiritus naturam ad mouendũ mire habilem eſſe.

ſpiritus ipſius naturam inſigniter ſe habere perſpicuum eſt.nam & nullo negotio compingi arctariq; poteſt,& rurſum facilè excreſcere & diffundi,eaque ratione propellere . Habet præterea pondus ad ea comparatus quæ leuia ſunt , & igneæ naturæ:necnon leuitatem , ſi cum grauioribus conferatur. Illud autem quod inſtrumenti gerens vices,ſecus locum , & non alterando quippiam mouere debet, pondus habeat & leuitatem neceſſe eſt . Agunt enim in ſe inuicem harum exceſſu virium naturalia corpora,& cum ſuperare , tum viciſſim ſuperari vincique perſpicuum eſt.leue quidem ipſum ſi cum graui aliquo excellentiori conferatur , eueſtigio cedens cum illo deorſum ad lineam fertur . parique modo ſi alicuius leuitas agilitaſq; corporis alterius pondus molémve ſuperauerit,illud ſuperne nullo negotio rapit.Ex quibus patere poteſt quonam tanquam inſtrumento & machina prius commota, & quam ob cauſam appetitus & impulſoria animæ vis animalia moueant.

Pulchra ſimilitudo.

Quamobrem hoc ipſo in opere ſi quis animal ciuitati bene inſtitutæ boniſq; vtenti legibus ſimile eſſe exiſtimauerit,haudquaquam incõcinne aſſimilaſſe cenſendus eſt.Quemadmodum enim in illa ſi rerum ſemel ordo ſeriéſve decernatur,nihil poſthac opus eſt ſingulis gerendis rebus præſente vrgenteq; rege,ſed ordine quiſq; ſuo,vſu exercitationeq; edoctus,quod ſui muneris eſt,& ad ſe pertinet,ſtrenue peragit:ita in animalibus id ipſum naturę agitur inſtituto:& ſponte ſua vnumquodq; proprium efficit opus. Quamobrẽ nihil eſt neceſſe ſingulis corporis partibus vim animæ appetitiuam impulſoriámve ſemper adeſſe: ſed hæc quidem in principe corporis reſidet loco,veluti in arce rex,cætera vero & viuunt,quia applicita annataq; illi ſunt,& proprium quæq; opus efficere ſuapte natura perſpicuum eſt. Quomodo igitur ſecundum voluntarios moueantur motus animalia,& quas ob cauſas,in tantum ſit dictum. Mouentur autem & quædam in ipſis membra quibuſdam inuoluntarijs motionibus : vt plurimum autem non voluntarijs . Inuoluntarios autem appello motus illos per quos animalium corda & pudendæ mouentur partes . Sæpius enim ſi pulcherrima nobis aſtiterit fœmina , aut forte fortuna ex improuiſo nobis hoſtis occurrerit aliquis,quó cum nobis ſit decertandum : ibi quidem genitale turgeſcit excitaturque membrum : hic autem cor ipſum , nulla dictante ratione , interdum etiam refragante , exultat & emicat . Non ſpontaneas autem voco motiones , ſomnum ſcilicet & vigi-

llam, necnon reſpirationes, & inſpirationes, cæteraque iſtiuſmodi notæ, quorum neque appetitio penitus neq; imaginatio ſunt dominæ, nec arbitratu noſtro, ſed naturaliter eueniunt. Verum quoniam neceſſe habet animalia ſecundum naturales quaſdam & extrinſecus & intrinſecus alterationes commoueri, alteratis autem ſpiritibus & neruis interdum quidem excreſcere & augeri, aliâs vero compingi & decreſcere, vt cætera inde ſecundum cõtinuas iam & ſe inuicẽ conſequentes mutationes facilè moueantur, quarum motionum naturales ſunt cauſę: pari modo ſuprà nominatarum partium qui nulla fiunt ratione motus, alteratione etiã interueniente fieri neceſſe eſt. Cogitatio etenim & imaginatio (vt retro pertractatum eſt) ea quæ paſſiones efficere valent repræſentant, cum ſpecies expetendorum & fugiendorũ, quæ agere & alterare natæ ſunt, euidenter adducant. Cæterum inter omnes animalium partes hæc duo membra tales maxime palàm facere motiones videntur, quoniam vtrũq; ceu animal quoddam per ſe eſſe cenſetur. Hoc vero idcirco, quia viuificum quẽdam humorem vtrũq; poſſidere perſpicuum eſt. Cor enim ipſum quia ſenſuum principia, ſine quibus non eſt animal, continet, huiuſmodi eſſe perhibetur. Genitale autem membrum, quia ex ſeſe veluti alterum poteſtate animal, ſeminis ſcilicet prolifici naturam emittit. Motus autem ij & à partibus ad principium terminantur, & à principio ipſo ad partes rationabiliter perueniunt, inuicemque ſe mouent, & mouentur. Oportet enim (ſicut retro fecimus) principium intelligere vbi A. Motus enim ſecundum elementa ibi deſcripta, B ſcilicet, & C, ad ipſum A principium deueniunt: & principio rurſum moto & permutato, quoniã poteſtate eſt multiplex, pars ipſius principij quæ ipſum B reſpicit, verbi cauſa ſpirit⁹ neruoſq; in dextra cordis portione collocatos, ad ipſum B, id eſt ad partẽ dextrã tẽdit: principij autẽ ipſi⁹ pars quæ ipſum reſpicit C, id eſt ſpirit⁹ & neruos in lęua cordis parte ſituatos, ad ipſum C. Quod autẽ ambas reſpicit, ad vtraſq; tẽdit. Ab ipſo autẽ B ad C, & contrà, ipſo intercedẽte principio fit reciprocatio. Verũ motus qui ab ipſis B C ad A perueniũt, ad principiũ & ſunt, & eſſe dicũtur: qui autẽ cõtrà ab ipſo A ad B C deueniſunt, à principio motus nuncupantur. Cur autem cogitantibus de huiuſmodi quę retro diximus, interdũ quidẽ circa partes illas irrationales fiant motiones, aliâs vero minime fiant, in cauſa eſt, aliquãdo quidem paſſibilẽ ſubeſſe materiã, aliquando vero vel non tantã vel non huiuſmodi quæ illud efficere poſſit. De partibus igitur animaliũ ſingulorum, necnon de ipſa anima, de ſenſu præterea & memoria, & ſomno, atq; etiam de communi vniuerſaliq; motione diximus, horũq; cauſas explicauimus: reliquum autem eſt vt de generatione perſcrutemur.

Cor & pudẽda ceu animalia quędã de per ſe eſſe.

F I N I S.

ARISTOTELIS QVAESTIONES MECHANICAE.

MIraculo ſunt ea quidem quæ natura contingunt, quorum ignorantur cauſæ: illa vero quæ præter naturam, quæcunque ad hominum vtilitatem arte fiunt. In multis enim natura ei quod nobis vſui eſſe poteſt, contrarium facit. Natura etenim eundem ſemper habet modum, & ſimpliciter: vtile autẽ multifariã commutatur. Quando igitur quippiam præter naturam oportuerit facere, difficultate ſua hæſitationem præſtat, artéque indiget. Quamobrem eam artis partem quæ huiuſmodi ſuccurrit difficultatibus, mechanicam appellamus. Quemadmodum enim Antipho ſcribit poëta, ſic ſe res habet: Arte enim ſuperamus ea à quibus natura vincimur. Huiuſmodi autem ſunt in quibus & minora ſuperant maiora: & quæcunque momentum paruum habent, magna mouent pondera: & omnia ferè illa quæ mechanica nuncupamus problemata. Sunt autem hæc neq; naturalibus omnino quæſtionibus eadem, neq; ſeiugata valde: verum mathematicarum contemplationum naturaliumque communia.

PRæter naturam hoc vocat in loco ea quæ arte fiunt, quoniam ſæpenumero ars naturæ tranſgreſſa leges, ea nimirum efficere videtur quæ vſui commoditatiq; hominum eſſe debent. Cum enim lapides (verbi cauſa) trahit vt murorum erigat ſubſtructiones, & in ſublime tigna & trabes extollit, vt ædium tecta contignet, contra illorum ſanè naturales inclinationes & momenta hominum vtilitatis cauſa niti & contendere videtur. Multiplex igitur ipſa eſt ars, quæ multiplices varioſq; hominum generi præſtat vſus: ſimplex vero natura, & vniformis, quæ eundem ſemper tenoris ſeruat modum. Mechanicam autem ædificatoriæ artis eam græci appellauerunt partem quæ machinis ad conficienda opera vteretur. Sunt autem machinæ, ex continenti materiæ coniunctione compoſita inſtrumẽta, quibus per orbium quoſdam rotatus & circumitiones maxima rerum mouentur pondera, & in ſubrectum etiam ſcandunt. Antiphontem vero hic citat poëtam philoſophus, eiuſq; etiam ſenariolum adducit, vt illius declaret teſtimonio arte homines ea ſuperare & facilia reddere, à quibus natura vincantur. Verum quiſnam is fuerit Antipho, & quibus de rebus ſcripſerit, incertum ſanè eſt. Verum apud Ciceronem me legiſſe memini de Antiphõte quodam ſomniorũ interprete, qui de ſomniorum etiam ratione ſcripſiſſe dicitur. De hoc, vt arbitror, loquẽs Suidas, eum Athenienſem fuiſſe dicit, cum monſtroſorum ſomniorum interpretem, tum etiam poëtam, qui vulgo Neſtor fuerit appellatus, cuius hic allegatus potuit eſſe ſenarius. Huius etiam, vt opinor, in rhetoricis ſuis meminit Ariſtoteles, quem à Dionyſio tyranno interfectum fuiſſe ſcribit: eiuſq; etiam ad commorituros ſocios non inſulſum refert dictum. Cum enim ſimul, inquit, eum pleriſq; alijs ad ſupplicium duceretur Antipho poëta, & frequens ad vrbis portam ſpectandi gratia turba confluxiſſet, alij autem omnes opertis irent capitibus: Quid occultamini, inquit, ſocij, cum nullus iſtorum cras vos ſit conſpecturus? Alium etiam Antiphontem legimus Athenienſem fuiſſe, verum rhetorem Rhãnuſium, logomagirum cognomine, quem pleriq; Thucydidis hiſtorici præceptorem fuiſſe autumant. Mechanicas hoc in loco quæſtiones philoſophus mathematicarũ naturaliumq; contemplationum dicit eſſe communes, quoniam circa ſubiectam quidem materiam naturalem nimirum omnes fiunt. De ferreis enim (verbi cauſa) vectibus loquuntur, & de ligneis aut æneis orbibus, de ſtateris & trutinis, huiuſmodiq; rebus quę ſine cõtrouerſia naturales exiſtũt, & phyſicã habent materiã, circa modũ autem, operandiq; vim, ad mathematica declinãt. Circulos enim & diametros circũferẽtiaſq; perſcrutantur, pondera quinetiã & menſuras, quę in naturali licet exiſtant materia, ab illa certe abſtrahere, & ſeſe abducere non immerito vidẽtur, ſolaſq; oſtẽdere & repręſentare formarũ rationes.

DE numero autem eorum quæ hoc in genere dubitantur, illa eſſe dicũtur, quæ circa vectẽ fiunt. abſurdum enim eſſe videtur, magnum moueri pondus ab exigua virtute, cum pluri præſertim pondere. Quod enim ſine vecte quiſpiã mouere non poteſt, id ipſum põderis citius mouet vectis ad illud pondus adiũgens. Omnium autem huiuſmodi cauſæ principium habet circulus. Iſtud verò ratione contingit. Ex admirabili etenim mirandum accidere quippiam, non eſt abſurdum. Maxime autem eſt admirandum ſimul contraria fieri. Circulus vero ex huiuſmodi eſt conſtitutus. Statim enim ex commoto effectus eſt, & manente, quorũ natura ad ſe inuicem eſt contraria. Quamobrem iſthæc cernentes minus admirari conuenit cõtingentes in illo contrarietates. In primis enim lineæ illi quæ circuli orbem amplectitur, nullam habenti latitudinem, contraria quodãmodo ineſſe apparent, cõcauum ſcilicet, & curuũ. hæc autem eo à ſe inuicem diſtant modo, quo magnum & paruum. illorũ etenim medium eſt æquale: horum vero, rectum: quapropter cum ad ſe inuicem commutantur, illa quidem prius æqualia fieri neceſſe eſt, quàm extremorum vtrumlibet: lineam vero, rectam, quando ex curua concaua, aut ex huiuſmodi rurſum curua fit & circularis. Vnũ quidem igitur iſtuc abſurdum ineſt circulo. Alterum autem, quòd ſimul contrarijs mouetur motionibus. ſimul enim ad anteriorem mouetur locum, & ad poſteriorẽ. Et ea quæ circulum deſcribit linea, eodem ſe habet modo. Ex quo enim incipit loco illius extremum, ad eundem rurſus redit. illa enim continuò commota, extremum rurſus efficitur primum. Quamobrem manifeſtũ ꝙ inde mutatum eſt. Quapropter (vt dictum eſt prius) non eſt inconueniens ipſum miraculorum omnium eſſe principium. Ea igitur quæ circa libram fiunt, ad circulum referuntur: quæ vero circa vectem, ad ipſam libram: alia autem ferè omnia quæ circa mechanicas ſunt motiones, ad vectem. Præterea etiam, quoniam vnica exiſtẽte quæ ex centro eſt linea, nullum aliud alij quę in illa ſunt punctorum æqua velocitate feratur, ſed citius ſemper quod à manente termino eſt remotius, pleraꝗ miraculorum accidunt in circuli motionibus: de quibus in ijs quæ poſthac adducentur quæſtionibus erit manifeſtum.

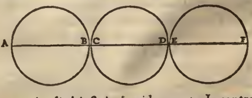
QVoniam plurima illorum quæ circa motiones fiunt, admirabiliaꝗ hominibus videntur, non ſine vectis operantur interuentu: vt illorum ſupremam inueſtiget cauſam (quod mox faciet) prius eum qui circa vectem cernitur effectum clare receſet philoſophus. Eſt autem vectis mechanicum inſtrumentum ferreum ſiue ligneum, quo ſecundũ alteram ſui partem ponderoſæ rei ſuppoſito, ſiquis alteram deprimat, quopiam ſubſtrato ad quod inniti poſſit, aut etiam illam eleuet, facilè onus illud commouet. Abſurdum igitur eſſe inquit, vt pro admirabili etiam id in præſentia capiatur vocabulũ, quod græci ἄτοπον dicunt, quod quiſpiam pondus virium imbecillitate loco mouere non poteſt, id ipſum adiuncto vectis pondere facilè commouere. Principium autẽ huius, & iſtiuſmodi omnium, & ſupremam cauſam, circuli dicit eſſe naturam: quæ cũ omnia admirabilium omnium excedat miracula, nihil ſanè mirum videri debet ſi minus admirandorũ exiſtat cau-

Quid ſit vectis.

ſa. Statimque pluribus rationum euidentijs admirandam circuli naturam oſtendere aggreditur: & in ptimis ꝙ cõtraria in ſeſe recipit & admittit, & ꝙ ex illis manentibus & integris eſt conſtituta declarat. Ex ſtante enim & moto, inquit, factus eſt circulus: per ſtans, centri naturam intelligens: per motum vero, circunferentiam ipſam. Præterea alium inquit contrarietatis modum, & circa eandẽ ipſius portionẽ (quod mirabilius eſt) in circulo reperiri. Linea enim illa quæ circinatur in orbem, circulũq; rotundat & efficit, ſimul concaua eſt & curua, concaua quidem ad circuli ſpectans intima, curua vero ad eius vergens extima. Neq; hoc partibus imputari poteſt diuerſis, quod pauloante de centro & circunferentia dixerat. iſthæc enim circinata linea nullã habens latitudinem, ſecundũ ſui partes omnes & concaua eſt & curua. Quo etiam in loco contrarietatis declarat modum inter concauum & curuũ: dicitq; eundem eſſe qui inter magnum eſt & paruum. is autem eſt mediatorum cõtrariorum modus. Quẽadmodum enim inter magnum & paruum, æquale ſiue æquum medium eſt: ita inter curuum & concauum, rectum eſt medium. Aliud poſtmodum in circulo ſubiungit miraculum, ꝙ ſimul ſcilicet duobus contrarijs mouetur motibus. ſimul enim (vt mox oſtendet) ad anteriorem & poſteriorẽ circulus mouetur locum. Præterea ꝙ in circuli motionibus extremum fit primum, & primũ fit extremum, quódq; vnica exiſtente ea quæ à centro ad circunferentiam egreditur linea, nullum in illa punctum æquali velocitate mouetur, ſed citius ſemper & velocius quodcunq; à centro fuerit remotius: de quibus mox perſcrutabitur. Nullum igitur inquit eſſe inconueniens tam admirandam circuli naturã omnium eſſe principium miraculorum. Cum enim omnia ferè (vt dictum eſt) circa motiones mirabilia quæ arte fiunt mechanica, vectis interuentu fiant: vectis autem (vt videbitur) ad libram ceu ad principium referatur ſuum: porro libra ipſa reducatur ad circulum: non immerito ſanè miraculorum omnium circa motiones origo & principium circuli eſſe cenſetur natura.

Mediatorum contrariorum modus.

QVoniam autem ſecundum contrarias ſimul motiones mouetur circulus, & alterum quidem diametri extremum, vbi A, in ante mouetur: alterum vero, vbi B, ad retro, efficiunt nonnulli vt ab vnica motione multi cõtrariò ſimul moueantur circuli: quemadmodum ſunt illi quos in locis proponunt ſacris æneos & ferreos fabricantes orbiculos. Si enim A B circulum alter contigerit circulus, in quo C D: mota circuli in quo A B, diametro in ante, mouebitur C D ad retro, diametro circuli vbi eſt A, circa idem mota. In contrarium igitur mouebitur circulus vbi C D, ad illum vbi A B. Et rurſus ipſe contiguum vbi E F, in contrarium ſibi ipſi mouebit, propter eandem cauſam. Eodem etiam modo ſi plures fuerint, idem facient vno ſolo commoto. Hanc igitur in circulo exiſtentem animaduertentes naturam architecti, inſtrumentum fabricant celantes principium, vt machinæ ſolum manifeſtum ſit illud quod admirationem præſtat, cauſa vero lateat.

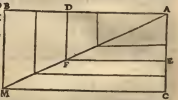

ID quod retro dixerat, hoc oſtendit in loco philoſophus, circulum ſcilicet contrarijs moueri motionibus, in ante videlicet, & retro verſus: quam rem mechanicis ingenijs anſam præbuiſſe dicit ad mirabilia conficienda opera, quæ in tẽplis & locis proponi conſueuerant ſacris ſpectaculi gratia: qualiã fuere pegmata, & illa quæ automata vocabantur: necnon horologiorum, huiuſmodique ſimilium conſtructiones machinarum. in ijs enim quoniam orbiculi & rotulæ varijs motibus ſe inuicẽ mouent & agitant, ſimulacrorum in machinis traiectiones varijque apparent diſcurſus, qui cõſpiciẽtibus palàm ſunt, cum rotulæ ipſæ & orbiculi motionum cauſæ lateant, & in machinę abdãtur receſſu. Quòd autem circulus (vt dictum eſt) contrarijs moueatur motionibus, elementari deſcriptione demonſtrat: quæ eſt huiuſmodi. Deſcribatur circulus A B, cuius diameter ſit ipſa A B. Rurſum alter deſcribatur circulus C D, ipſum A B circulum contingens. Tunc moueatur A B circulus peculiari in

Pegmata. Automata.

gyrum motione. Hoc in caſu manifeſtum eſt ſi alterum diametri extremum, verbi cauſa ipſum A in ante mouetur, id eſt ſecũdum ſuperiorem circunferentiam, quòd de neceſſitate alterum extremũ, ipſum videlicet B, retro verſus mouebitur, id eſt ſecundum inferiorem circunferentiam. quando enim A peruenerit ad B, ſuperiorem deſcribens ſemicirculi ambitum, ipſum B ad A perueniet, inferiorem faciens ſemicirculum. Contrarijs igitur ſimul mouetur motibus circulus A B, quando duo diametri illius extrema contrarijs (vt vidimus) lationibus feruntur. pariq; rationis modo contrarie ad contingentem ſe circulum C D ipſe A B ſe habebit in motu. Si enim illius diameter A B in ante mouetur, id eſt ſecundum ſuperiorem circunferentiam, mouebit motione ſua ipſum C D circulum quem tangit, retro verſus. hoc enim in caſu ipſum C tranſit ad D, inferiorem deſcribens circunferentiam circuli C D. Alterum vero extremum D per ſuperiorem circunferentiam in ante mouetur, contrario q̃ prior circulus faciebat modo: vt manifeſtò percipere licet. Similique ratione ſi alter deſcribatur circulus E F, tangens C D circulum, illi contrario mouebitur modo. Diameter enim E F per ſuperiorem circunferentiam in ante mouebitur, cum prioris circuli C D diameter (vt vidimus) retro verſus moueatur. Et ad ſummam, ſi plures componantur circuli ſe inuicem contingentes, qui ſe tangunt, contrario ſemper mouentur modo.

IN primis igitur quæ accidunt circa libram, dubitare faciunt quãnam ob cauſam exactiores minoribus maiores ſunt librę. huius autem rei principium eſt, quamobrem in ipſo circulo quæ plus à cẽtro diſtat linea, eadem vi commota citius fertur, quàm illa quæ minus diſtat. Citius enim bifariã dicitur. Siue enim in minori tẽpore æqualem pertrãſit locũ, citius feciſſe dicimus: ſeu in ęquali maiorẽ. Maior autem in ęquali tẽpore maiorẽ deſcribit circulũ. qui enim extra eſt, maior eo qui intus eſt. Horũ autẽ cauſa, quoniã duas fertur lationes ea quæ circulum deſcribit linea. Quandoquidem igitur in proportione fertur aliqua id quod fertur, ſuper rectam ferri neceſſe eſt: & hæc diameter efficitur figuræ quam faciunt illæ quæ in huiuſmodi proportione coaptãtur lineæ. Sit enim proportio ſecundum quam latum fertur, quam habet A B ad A C: & A quidem feratur verſus B, A B vero ſubterferatur verſus M C. latum autẽ ſit A quidem ad D: vbi autem eſt A B, verſus E. Quoniam igitur lationis erat proportio quam A B habet ad A C, neceſſe eſt & A D ad A E hãc habere proportionem. Simile igitur eſt proportione paruum quadrilaterum maiori: quãobrem & eadem illorum eſt diameter:

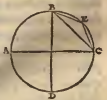

& A erit ad F. Eodem etiam oſtẽdetur modo vbicunq; latio deprehendatur. Semper enim ſupra diametrum erit. Manifeſtum igitur φ id quod ſecundum diametrum duabus fertur lationibus, neceſſario ſecundum laterum proportionem fertur. Si enim ſecũdum aliam quampiam, non feretur ſecundum diametrum. Si autem in nulla feratur proportione ſecundum duas lationes nullo in tempore, rectam eſſe lationem eſt impoſſibile. Sit enim recta. Poſita igitur hac pro diametro, & circunrepletis lateribus, illud quod fertur, ſecundum laterum proportionem ferri neceſſe eſt. hoc enim demonſtratum eſt prius. Non igitur rectam efficiet id quod fe-

*Hoc vſq; ad id, Per ea quę retro dicta ſunt, ideo aſteriſco ſignaui, quã nõ videt philoſophi breuitati conuenire. fruſtra enim replicat quod dictum eſt ſupra: & interiectæ cuidã gloſſulæ ſimile eſt: qualia in iis ipſis commẽtarijs pleraq; alia eſſe animaduerti poteſt.

cundum nullam proportionem in nullo fertur tempore. * Si autẽm ſecundum quampiam feratur proportionem, & in tempore quopiã, hoc neceſſe eſt tempus rectam eſſe lationem, per ea quæ retro ſunt dicta. Quãobrẽ circulare eſt id quod ſecundum nullam proportionem nullo in tempore duas fertur lationes.

QVoniam retro dixit ꝙ omnia ferè quæ circa mechanicas ſunt motiones, ad vectem reducuntur: vectis vero ad librã: libra autem ad ſupremum circuli refertur principium: antequam ad quæſtiones deſcendat intentas, quarum prima eſt de ijs quæ circa libram apparẽt, quam hic ſolummodo tangit, paulo poſt vero explicabit, circuli perſcrutatur naturam, miraculorum (vt dixerat) omnium primam originem & cauſam: dicitq; circuli ſemi diametrum rotato circulo duabus ferri lationibus, ſiue pluribus etiam, & velocius ſemper ſecundũ eas ſui partes quæ plus à centro diſtauerint: lationes autem illas nulla inter ſe proportione commenſurari: quod mox oſtendet ipſe. Primo autem hic demonſtrat ꝙ illud quod duobus mouetur motibus ſecundum aliquẽ proportionis modum, neceſſario ſuper rectam fertur lineam, quæ diameter planè efficitur figuræ illius quæ ex illorum inter ſe proportione reſultat laterũ. quæ res ex tertia & vigeſima propoſitione Sexti Elementorum commentarij, & ex illius cõuerſa manifeſtiſſime patére poteſt. Parallelogrãmũ enim deſcribitur: in quo ſimilia cum maiora tum minora concluduntur parallelogramma, omnia tamen circa eandem diametrum exiſtentia, ſuper quam (vt diximus) illius fit motio quod duabus mouetur motionibus: vt in deſcripta apparet figura. Vbi igitur lationes aliquo fiunt propottionis modo, eas ſuper rectã fieri eſt neceſſe. Ex quo conuerſim ſequi videtur, ſi non fiunt lationes ſuper rectã lineã, in nulla illas proportionis fieri ratione: quod deſcribẽti circulũ lineæ nõ immerito contingere videtur.

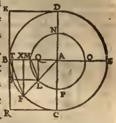
QVòd quidem igitur ea quæ circulum deſcribit, duas ſimul ferantur lationes, manifeſtũ eſt cum ex iſtis, tum quia ſecũdum rectum lata, ad perpendiculum peruenit, vt ſit rurſus ipſa à cẽtro perpẽdiculum. Sit circulus ABCD: extremum autem vbi eſt B, feratur ad ipſum D. peruenit ſanè aliquando ad ipſum C. Si quidem igitur in proportione feratur quã habet BE, EC: fertur vtiq; ſecundum diametrum vbi BC. Nunc autem quoniam in nulla proportione, in circunferentia certe fertur vbi BEC.

HAec eſt alia ratio probans lineam quæ deſcribit circulum, duas ſimul ferri lationes ſecundum nullam proportionem in nullo tempore. probatio autem hoc procedere videtur modo. Si in circulo A B C D deſcripto, alterum directæ diametri extremum feratur ad alterum B, videlicet ad ipſum D: certum eſt ꝙ aliquando perueniet ad ipſum C: ad extenſæ videlicet diametri alterum caput. Si igitur in proportione feratur aliqua, feretur vtiq; ſecundũ illam quam habẽt B E & E C. quamobrem per illud quod retro diximus demonſtratum eſſe in elementorum commẽtarijs, ſuper diametrum feretur B C, & ſecundum rectam erit latio, vt dictum eſt prius: quoniam autem ſecundum nullam fertur proportionem, in circunferentia ferri B E C neceſſe eſt: & conuerſim, quia in circunferẽtia fertur, ſecundum nullam ferri neceſſe habet proportionem.

SI autẽ duobus ab eadẽ potẽtia latis, hoc quidem plus repellatur, illud vero minus, rationi cõſentaneum eſt tardius moueri id quod plus repellitur, eo quod repellitur minus: quod videtur accidere maiori & minori illarũ quæ ex cẽtro circulos deſcribunt. Quoniam enim ꝓprius eſt manẽti, eius quæ minor eſt, extremũ, ꝙ id quod eſt maioris, veluti retractũ in contrarium ad medium, tardius fertur minoris extremũ.

Omni quidem igitur circulum deſcribenti iſtuc accidit: ferturq́ eam quæ ſecundum naturam eſt lationem, ſecundum circunferentiam: illam vero quæ præter naturam, in tranſuerſum, & ſecundum centrum: maiorem autem ſemper eam quæ præter naturam eſt, ipſa minor fertur. quia enim cẽtro eſt vicinior: quod retrahit, vincitur magis. Quòd autem magis, quod præter naturam eſt, mouetur ipſa minor, quàm maior illarum quæ ex centro circulos deſcribunt, ex ijs eſt manifeſtum. Sit circulus vbi B C D E: & alter in hoc minor, vbi M N O P, circa idem centrũ A. & proijciantur diametri, in magno quidẽ, in quibus C D, B E. In minori vero ipſæ M O, N P. Et altera parte longius quadratum ſuppleatur D K R C. Si quidem A B circulum deſcribens, ad id perueniet vnde eſt egreſſa, manifeſtum eſt quòd ad ipſam fertur A B. Similiter etiam A M ad ipſam A M perueniet. Tardius autem fertur A M, quàm A B, quemadmodum dictum eſt, quia maior fit repulſio, & magis retrahitur A M. Ducatur igitur ipſa A L F, & ab ipſo L perpendiculũ ad ipſam A B, ipſa L Q in minore circulo. Et rurſum ab L ducatur iuxta A B, L S, & S T, ad ipſam A B perpendiculum, & ipſa F X. Ipſæ igitur vbi ſunt S T, & L Q, æquales: ipſa ergo B T minor eſt quàm M Q. æquales enim rectæ lineæ in inæqualibus coniectæ circulis perpẽdiculares diametro, minorem diametri reſecant ſectionem in maioribus circulis. Eſt autem ipſa S T æqualis ipſi L Q. In quanto autem tempore ipſa A L ipſam M L lata eſt, in tanto temporis ſpatio in maiori circulo maiorem quàm ſit B S latum erit extremum ipſius B A.

Poſtquam demonſtratum eſt ꝙ illa quæ circulum deſcribit linea, ſecundum duas fertur lationes nulla proportione in nullo tempore, oſtendere cupiens philoſophus ꝙ in eadem circulũ deſcribente linea ſemper remotius à centro punctum celerius fertur, q̃ id quod eſt propinquum magis: prius illarum duarum lationum declarat naturam & eſſentiam. alteram enim naturalem eſſe dicit, illam ſcilicet quæ ſecundum circunferentiam deſcripti fertur circuli. Alteram vero præter naturam, quæ in tranſuerſum videlicet & in latus fertur: & hanc quidem internis accidere punctis ad centrum magis vergentibus, quæ breuiorem à centro exeuntem efficiunt lineam: illam vero naturalẽ ſcilicet extremo accidere puncto, id eſt maiori lineæ circulum deſcribenti. Hoc autem ideo contingere dicit, quoniam in latione præter naturam maior eſt repulſio, & veluti retractio quædam, à ſtante & immoto centro effecta propter vicinitatem, ex qua tardior ſit motio, q̃ in naturali latione à longiori linea facta ſuper circunferẽtiam. Vtrobiq́ autẽ, & in maiori, & in minori linea ex ijs quæ circulos deſcribunt, cum naturales, tum præter naturam motiones fiunt. Verum naturales motiones in maiori linea ſunt maiores, q̃ in minori. è contrario lationes præter naturam ſunt maiores in minori linea circulum deſcribente, q̃ in maiori, propter retro dictam cauſam. Quod geometrica neceſſitate hic demonſtrat philoſophus, vt ex figura patet deſcripta. Illud autem in textu, Eſt autẽ ipſa S T ęqualis ipſi L Q. dictum eſt ideo quoniam S T & L Q parallelas, id eſt æquidiſtantes coniungunt lineas, ipſas videlicet S L, & B Q.

LAtio quidem igitur ſecundum naturam, æqualis: ea autem quæ præter naturam eſt, minor, videlicet B T, quàm M Q. Oportet autem proportionabiliter eſſe, ſicut quod eſt ſecundum natu-

ram,ad id quod eſt ſecundum naturam:ita quod eſt præter naturam,ad id quod eſt præter naturam.

AEqualis enim eſt in maiori circulo B S,id eſt pars illa circunferentiæ ſecundum quam A B diameter naturaliter mouetur,ipſi M L in minori circulo,id eſt parti illi circunferentiæ ſecundũ quam A M naturaliter mouetur.Huius autem ratio eſt,quoniam à recta diametro deſcendens perpendiculum Q L in minori exiſtens circulo,æquale eſt perpendiculo T S in maiori exiſtenti circulo.Coniungunt enim & copulant duas æquidiſtantes lineas.Portiones igitur illæ circunferentiarum cum maioris,tum minoris circuli,ſunt æquales, B S videlicet,& Q L,cum ab æqualibus comprehendantur perpendiculis.Naturales igitur lationes quæ ſecundum circunferentias fiunt,æquales in vtriſq; ſunt circulis.illæ autem quæ præter naturam ſunt,inæquales eſſe percipiuntur.In minori enim circulo maior eſt illa quæ præter naturam eſt latio,videlicet M Q,quàm ipſa B T in maiori circulo.Oportet autem,ſi quidem ſeruatur proportio in circularibus figuris,ꝙ ſicut ſe habet quod eſt ſecundũ naturam,ad id quod eſt ſecundum naturam:ita quod eſt præter nataram,ad id quod eſt præter naturã. quod hic haudquaquam fieri percipitur id enim quod ſecũdum naturam eſt,æquale eſt:quod autem præter naturam,inæquale eſſe cognoſcitur.

MAiorem igitur circunferentiam pertranſiuit,quàm ſit ipſa S B. Neceſſe autem eſt ipſam F B in hoc tempore pertranſiſſe. Hic enim erit quando proportionabiliter vtrinque accidit quod eſt præter naturam,ad id quod eſt ſecundum naturã.Si igitur maius eſt quod eſt ſecundum naturam in maiori:& quod eſt præter naturam, magis vtique hic coincidet vno modo:ita quòd B ſit latum per ipſam B F in tanto tempore in quo M punctum per ipſam M L.Hic enim ſecundum naturam quidem ſigno B ſit X F.Eſt enim ab ipſo F perpendiculum. Præter naturã vero ad ipſam X B. Eſt autẽ quẽadmodũ F X ad X B,ſic L Q ad M Q.Manifeſtum autem,ſi coniunguntur ab ipſa B M ad F L.

MAiorem, inquit, circunferentiam pertranſiuit. ipſam videlicet ſemidiametrum A B: quoniam ipſius maiorem pertranſiuit portionem quàm ſit S B,ipſam videlicet F B, quum in eodem ſanè tempore pertranſiuit in quo A M ipſam M L præteruecta eſt. Hic enim vtriſque proportionabiliter accidit:idque vno ſolum modo, ſcilicet ꝙ quemadmodum id quod eſt ſecundum naturam,ſe habet ad illud quod eſt ſecundũ naturam: ita id quod eſt præter naturam, ad illud quod eſt præter naturam.Ambo enim hæc in maiori circulo ſunt maiora, ipſum videlicet ſecundum naturã,& ipſum præter naturã.ipſa enim B F maior eſt M L:& ipſa B X ſimili modo maior eſt M Q.Vno autẽ ſolum modo dicit hoc accidere,quoniã in hoc ſolũ ſaluatur proportio. ad æquale enim ſecundũ naturã,non ſequitur æquale præter naturam,vt retro oſtenſum eſt. Quòd autem proportionem habeant iſta,vt dictum eſt,idq; vno tantum modo,cũ ex ijs quæ præmiſſa ſunt,eſt manifeſtum, tũ etiã non minus patere poteſt ex triangulis in vtriſq; circulorum portionibus cõprehenſis,quorũ hypotenuſæ lineæ circunferentiarũ in vtriſq; circulis rectam comprehendunt longitudinem,in quibus naturales fiunt motiones,ita ꝙ illorũ arcuum chordæ fiunt:lineæ vero angulum concludentes rectum, id ſignant,ſuper quod motiones præter naturã efficiũtur,vtrobiq; certis & ſignatis proportionibus. ſicut enim ſe habet F B latus trianguli F B X in circulo maiori: ita ſe habet M L latus trianguli L M Q in circulo minori.vtrunq; enim proportionales circulorum claudit lunulas,vbi naturales (vt diximus) efficiuntur motiones. Pariq; rationis modo ſicut in circulo maiori ſe habet trianguli F B X latus B X, ita ſe habet in minori circulo trianguli L M Q latus M Q.Vtrunq; enim rectum contingunt & efficiũt angulum,X videlicet,in maiori circulo,& Q in minori:ſuper quo latere (vt dictum eſt) præter naturam fiunt motiones.Id autem (vt retro eſt oſtenſum) vno ſolum accidit modo, quoniam præter illũ in alijs non ſeruatur proportio.Illud autem,ita ꝙ B. ſit latũ ipſam B F,declaratio eſſe videtur ꝙ vnifariam tantũmodo in vtriſq; circulis motiones ſecundum naturam & præter naturam proportionabiliter ſibi inuicem quadrant.Manifeſtum enim eſt ꝙ in quo tempore ipſa A B lata eſt ipſam B F circunferentiam maioris circuli,naturali ſcilicet motione: in eodem tempore erit in quo X ſignum eſt, id eſt lata erit motione quæ eſt præter naturam,& in tranſuerſum (vt dixit) ipſam B X. Et in eodem etiã tempore (ſupplendum enim hoc eſt) in minori circulo ipſa A M naturaliter lata erit ipſam M L, & præter naturam ipſam M Q. Deinde ſubdit:hic enim ſecũdum naturam quidem ſigno B ſit centrum.id eſt,hic enim, videlicet in B F circunferentia,ipſi B ſigno naturalis ſit latio ſecũdum circunfe

rentiam. Dicit autem ipſi B ſecundum naturam fieri centrum, quoniam F à centro eſt: hæc autem ipſi F eſt perpendiculum, intelligendum eſt de ipſa X F. Statimq;, quod diximus, motum præter naturam ipſius A B exprimit, ſecundum ipſam videlicet B X. proportioniſq; quem diximus in vtriſq; circulis declarat modum. Illud autē, Eſt autem quēadmodū F X ad X B, oſtenſiuum eſt (vt videtur) motiones præter naturam in vtriſq; circulis eſſe proportionales, ipſam videlicet B X in maiori circulo, ipſi M Q in minori. Dicitq; ſic ſe habere ipſam F X ad X B, ſicut ſe habet L Q ad ipſam M Q. Quod ſtatim demō ſtrat breuiter ſubiungens id ſanè eſſe manifeſtum ſi quis lineas iſtas in ſuis vtraſq; circulis coniunxerit, & ex illis trigona effecerit, ab ijs quæ B M, inquiens, ad ea quæ F L, id eſt à portione ſemidiametri B A, quæ portio eſt B M, ad portionem alterius ſemidiametri F A, quæ portio eſt F L. in ijs enim portionibus conuexum minoris circuli contingentibus, ſi coniungantur trigona in maiori quidem circulo B X F, in minori vero M Q L, eadem profectò in vtriſq; erit ratio, & idē proportionis modus, quoniam ſuper eadem diametro inæquales rectæ lineæ in circulis cōiectæ inæqualibus, ad rectum inquā angulum, inæquales quidem, verum proportione ſibi correſpondentes ſecant deciſiones.

SI autem minor aut maior quàm ſit F B, erit illa quam latum eſt B, non ſimiliter erit, neque proportionabile in vtriſque quod eſt ſecundum naturam, ad id quod eſt præter naturam. Quam igitur ob cauſam ab eadem potentia celerius fertur id quod plus à centro diſtat punctum, ex ijs quæ dicta ſunt eſt manifeſtum.

QVoniā dixit ꝙ vno tantū modo in duobus illis circulis, maiori ſcilicet & minori, motiones tā naturales q̃ præter naturā quadrabunt, & proportionē ad ſe inuicē habebūt, cū ſcilicet ipſum B in maiori circulo peruenerit ad F, & in minori circulo ipſum M ad L in naturalibus motionibus: in eodē enim tēpore ipſa A B ſimul pertranſibit iſtas portiones in circūferentijs vtrorūq; circulorū ad ſe inuicē proportionales: vbi etiā præter naturam motiones in huiuſmodi ſanè circulis ſibi proportione correſpondere vidētur: ſicut enim ſe habet B X in maiori circulo, ita ſe habet M Q in minori, per demonſtratā in elementis propoſitionē, quoniam ſuper eadē diametro inæquales rectæ lineę &c, vt dictū eſt retro: quoniā inquā hęc præmiſſa & demōſtrata ſunt, ideo ſubiūgit· Quòd ſi minor aut maior fuerit q̃ A F, id eſt ſi A B maiorē aut minorē in maiori circulo circūferētiæ deſcribat portionē q̃ ſit B F, quā diximus ſimul pertrāſire cū ipſa M L in minoris circuli circunferentia, non ſimiliter erūt ꝓportionales in vtriſq; circulis motiones: naturales inquā naturalibꝰ: & illæ quæ præter naturā ſunt, ijs quę præter naturam. Dictū eſt enim ꝙ hic ſolūmodo, id eſt in ipſo F, hoc contingit eſſe, & in ipſo tantū iſtarū coincidit motionū proportio, naturaliū ſcilicet ad naturales, & præternaturaliū ad eas quæ ſunt pręter naturam. Ratio autē de minori circunferentiæ portione q̃ ſit ipſa B F, retro declarata eſt, vbi eſt oſtēſum B S, naturalē ſcilicet in maiori circulo motionis modum, æqualē eſſe & ꝓportionalē M L naturali motioni in minori circulo: verū in eiſdē motiones præter naturā nō quadrare, B T videlicet in maiori, & M Q in minori. Naturalis enim motio in maiori circulo eſt maior: illa autē quę eſt præter naturā, eſt minor. è cōtrario autē in minori circulo naturalis quidē motio eſt minor: illa autē quæ eſt pręter naturā, eſt maior. Oportet autē, vt rectè res ſe habeat, ꝙ vbi maiores ſunt naturales motiones, ibi etiā ſint & maiores illæ quæ præter naturā ſunt: quod fieri non poteſt niſi cū ſolūmodo B peruenerit ad F. tūc enim ipſum F ſecūdū L minorē ſecans circulum, ſemidiameter maioris fit circuli, A F videlicet, minoris ſemidiametrum L A in ſe continens. Quod autē in minori circunferentiæ portione q̃ ſit B F, oſtēſum eſt, poterit ſimili oſtenſionis modo in maiori etiam portione demonſtrari. Oſtenſum igitur philoſopho eſt circulum deſcribentem lineam ſecundū duas ſemper moueri lationes, naturalem ſcilicet, quæ illius circunferentiam deſignat: & præter naturam, quæ in latus & tranſuerſe fertur: & ꝙ in eadem linea remotiora ſemper à centro puncta velocius feruntur, q̃ centro viciniora. Hæc enim pleriſq; eorū quæ dicenda ſunt, cauſæ eſſe videntur & principia.

QVAESTIONES.

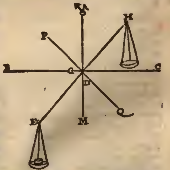
CVr autem maiores libræ exactiores ſunt minoribus, palàm eſt 1
ex ijs. Spartum enim fit centrum. id nanq; manet. quod autem libræ vtrinq; eſt, exeuntes à centro. Ab eodem igitur pondere citius moueri neceſſe eſt extremum libræ, quo plus à ſparto diſceſſerit. Et nonnulla quidem in paruis libris impoſita non manifeſta ſenſui ſunt pōdera: in magnis autem manifeſta. Nihil enim prohibet minorem moueri magnitudinem, quàm vt viſioni ſit manifeſta. In magna autē libra idem

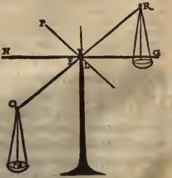
pondus viſibile efficit magnitudo. Quædam vero manifeſta quidem ſunt in vtriſq;, ſed multo magis in maioribus, quoniam multo maior inclinationis fit magnitudo ab eodem pondere in maioribus: quamobrem machinantur ij qui purpuram vendunt, vt pendendo defraudent, tum ad medium ſpartum non ponentes, tum plumbum in alterutram libræ partem infundentes, aut ligni quod ad radicem vergebat, in eam quam deferri volunt partem conſtituentes: aut ſi nodum habuerit. ligni enim grauior illa eſt pars in qua eſt radix. nodus vero radix quædam eſt.

Spartum. Linguæ examen.

SPartum in libra punctum appellare videtur illud in quo libra ſuſpenditur, quando æqua (vt aiunt) lance, neque ſurſum verſus fertur, neque deorſum, ſed recta manet, quod libramentum vocant: vbi etiam eſt id quod libræ examen vocant, à ſparto exiens lingula, & ſurſum tendens. In libræ autem medio exiſtens ſpartum, centri nimirum obtinet locum: libræ vero hinc inde proiectæ partes, exeuntium à centro linearum vicem præſtare videntur: quæ quanto fuerint longiores, tanto magis fiunt mobiles, & quęcunq; minima etiam ſentiunt onera, ſenſibileq; illorum aut ſurſum verſus aut deorſum repræſentant motionem: quod minores non adeo faciunt libræ: quamobrem exactiores planè vſu deprehēdūtur libræ eſſe illę quæcūq; ſunt maiores & lōgiores, breuibus & exiguis.

II CVr ſi quidē ſurſum fuerit ſpartū, quando deorſum lato pondere quiſpiā id amouet, rurſum aſcēdit libra: ſi autem deorſum cōſtitutū fuerit, non aſcendit, ſed manet? An quia ſurſum quidē ſparto exiſtēte, plus libræ extra perdēdiculū fit? ſpartū enim eſt perpendiculū: quare neceſſe eſt deorſum ferri id quod plus eſt, donec aſcendat quæ bifariā librā diuidit, ad ipſum perpēdiculū, cū onus incūbat ad libræ partē ſurſum raptā. Sit libra recta vbi B C, ſpartū autē A D. Hoc igitur deorſum proiecto perpēdiculū erit vbi A D M. Si igiť in ipſo B ponať onus, B quidē erit vbi E, C autē vbi H. quaobrē ea q̃ bifariā librā ſecat, prio qdē erit D M ipſius ppēdiculi: incūbēte aūt onere erit D G. quare librę ipſius vbi E H, quod extra ppēdiculū eſt A M, vbi eſt P Q, maius eſt dimidio. Si igiť amoueať onus ab ipſo E, neceſſe eſt deorſū ferri H. minus enim eſt E. Si qdē igiť ſurſū habuerit ſpartū, rurſū ppter hoc aſcēdit libra. Si aūt deorſū fuerit id qd ſubſtat, cōtrariū facit. Pl⁹ eñ dimidio fit librę quę deorſū eſt pars, q̃ quod perpēdiculū ſecet: quapropter nō aſcēdit. Eleuata enim pars leuior eſt. Sit libra recta vbi N G: perpendiculū autem

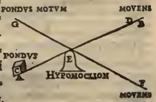

K L M. Bifariam igitur ſecatur K G. Impoſito autem onere in ipſo N, erit quidem N vbi O, ipſum autem G vbi R, K L autem vbi L P. Quare maius eſt K O, quàm L R, ipſo P K L. Et ablato igitur onere, neceſſe eſt manere. incumbit enim ceu onus exceſſus medietatis eius vbi eſt F.

LIbram ſuſpendens ſpartum interdum quidem ſuperne ponitur: nonnunquam vero inferne collocatur: quamobrem vt ij inter ſeſe contrarij ſunt ſitus, eos etiam contrariorum eſſe effectuum cauſas non eſt vero abſimile. Si enim ſuperne fuerit ſpartum, & in altera libræ lance ponderis quippiam reponatur, illam quidem deorſum ferri eſt neceſſe: alteram vero vacuam ſurſum verſus, libræq; ipſius examen ad declinatam vergens lancem, extra perpendiculum fieri. Perpendiculum autem hoc in loco intelligi cenſeo lineam imaginariam ad æquales vtrinque angulos bifariam libram ipſam ſecantem. Quòd ſi quis illud moueat onus, ſurſum lata deprimitur & deſcendit lanx, depreſſaque prius illa reſilit & aſcendit, donec ad perpendiculum rurſum redeat libra. Secus autem accidere videtur ſi libræ ipſius ſpartũ inferne fuerit collocatum. Diducto enim à depreſſa lance pondere, vt erat, illa inferius manet, neque aſcendit: altera autem quæ illius depreſſu aſcenderat lanx, ſurſum ſuſpenſa remanet, neque deorſum fertur. Id autem ſubeſſe dicit cauſæ in vtriſque, quoniam in libra illa cuius ſpartũ ſuperne eſt, eleuata ſemper portio maior eſt quàm depreſſa: quod ſanè animaduerti poteſt examinis ipſius ratione ad depreſſam partem vergentis. Examen enim quod in recta libra perpendiculi obtinebat locum, ab illo declinans, eleuatam quidem libræ partem dimidia maiorem facit ab illa recedens: depreſſam vero, minorem ad illam accedens. Quamobrem ablato à depreſſa lance pondere, maior illa pars nutu ſuo deorſum fertur, minoremque ad rectum perdendiculi examen ſurſum rapit. Contrario autem rationis modo huius cõtrarium accidit cum ſpartum ſcilicet inferne collocatur. Depreſſa enim ſemper tunc longior eſt portio quàm elata, quoniam perpendiculi examen ad elatam vergit. Manet igitur deorſum illa, neque aſcendit remoto à lance pondere, quia grauior: hæc ſurſum reſtat, quia breuior, & ideo leuior. Huius autem problematis (vt arbitror) ſicut & præcedentis rationes, ad circuli naturam, & excuntes à centro lineas cum breuiores tum longiores, illarumque inæquales in celeritate & tarditate motus veluti ad primam referri cauſam, ſiquis prædictorum meminerit, haudquaquam ambiget. Cætera ex deſcriptionibus figuriſque patere poſſunt.

CVr exiguæ vires (quemadmodum à principio dictum eſt) vecte magna mouent pondera, vectis inſuper onus accipientes? cum facilius ſit minorem mouere grauitatem: minor autem eſt ſine vecte. An quoniam ipſe vectis eſt in cauſa, libra exiſtens, ſpartum inferne habens, in inæqualia diuiſa. hypomochlion enim eſt ſpartum. ambo nãq; ſtant vt centrũ. quoniã autẽ ab æquali pondere celerius mouetur maior earũ quæ à centro ſunt: duo vero põdera, quod mouet, & quod mouetur: quod igitur motũ põdus ad mouẽs, lõgitudo patitur ad longitudinẽ. Sẽper autẽ quãto ab hypomochlio diſtabit magis, tãto facilius mouebit. Cauſa autẽ eſt, quę retro cõmemorata eſt, quoniã quæ plus à centro diſtat, maiorẽ deſcribit circulũ: quare ab eadẽ potẽtia plus ſeparabitur mouẽs illud quod plus ab hypomochlio diſtabit. Sit vectis vbi A B: põdus vbi C: quod mouet autem, vbi D. hypomochlion vbi E. quod autem vbi eſt D, mouens, vbi F. motum autem, vbi C. pondus, vbi G. II

SIcut libram ad circulum in ſuperioris demonſtratione quæſtionis deduxit philoſophus, oſtenditq; ideo maiores libras exactiores minoribus eſſe, quoniã remotiores à ſparto, id eſt cẽtro, habentes lances, quantacunq; minima ſentirent pondera: ita in hoc problemate ea quæ circa vectẽ viſuntur opera, ad libræ traducit naturam: vectemq; libram eſſe dicit quandam, inferne ſpartum id eſt centrum habentem. Eſt autem (vt retro diximus) vectis ferreum aut ligneum inſtrumentum ad leuanda facilè pondera & commouenda accommodatum. Cum enim alterum eius extremum, quod vectis linguam vocant, ponderi ſubditur, iuxtaq; ſtans quippiam ponitur, ſuper quo inniti poſſit vectis (hypomochlion id græci vocant: noſtratium autem quidam preſſionẽ illud appellant: quod ſparti vicem, id eſt centri obtinere cenſetur) ſiquis poſtmodum alterũ vectis extremum deprimat, facilè magnum eleuare poteſt onus, etiam ſi imbecillium ipſe motor fuerit virium. Quinimo tanto etiã facilius illud mouere percipietur, quanto alterum extremum, id ſcilicet quod ſecundum motorem eſt, ab hypomochlio diſtabit magis. tunc enim ſecundum longiorem à centro exeuntem ſanè mouebit, quæ cum celerius, tum etiam magis & facilius tranſfertur. illo autem tranſlato vectis extremo, alterum etiam quod ponderi eſt ſubiectum, tranſferri neceſſe eſt, coniunctũq; pondus eo eleuare modo. Eſt & alius planè vectis non minor vſus, cum non deprimit quidem ad ſe vergens vectis extremũ motor, verum illud eleuat, & ſurſum verſus extollit. tunc enim alteri extremo ſubiecta hypomochlij vicem præſtat tellus, ad quam innixus vectis, coniunctum mouere valet pondus. Vtroq; autem modo certũ eſt ꝙ quãto vectis lingua hypomochlio fuerit propior, alterũq; illius extremũ ſecũdũ motorẽ ab illo fuerit remotius, tanto celerius & facilius id ponderis vel imbecillis mouebit motor.

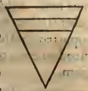
Vectis.

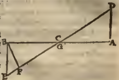
Hypomochliõ Preſſio.

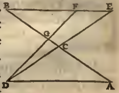
IIII Cur ij qui in nauis medio ſunt remiges, maxime nauem mouent? An quia remus vectis eſt, hypomochliõ autem fit ſcalmus? Stat enim ille: pondus vero mare eſt, quod propellit remus: vectem autem mouens ipſe eſt remex. Semper autem plus mouet ponderis quanto magis ab hypomochlio diſtabit quicunque id mouet. maior enim ita fit quæ ex centro. Scalmus autem hypomochlion exiſtens, centrum eſt. In medio autem nauis plurimum remi intus eſt. illa enim parte latiſſima eſt nauis: quare maior vtrinque remi pars vtrorumq; nauis parietum intrinſecus eſt. Mouetur autem nauis, quoniam appellente ad mare remo, extremum illius quod intus eſt, in ante promouetur. nauem vero ſcalmo alligatam ſimul promoueri contingit quo remi extremum. Vbi enim plurimum maris diuidit remus, eo maxime propelli neceſſe eſt. Plurimum autem diuidit vbi pars plurima remi à ſcalmo eſt. Et eam ob cauſam remiges qui in media ſunt naui, mouent illam maxime. Maxima enim remi pars à ſcalmo in nauis medio intus eſt.

TRiplices remigum differentias, eorũq; pares etiam denominationes apud græcos rerum ſcriptores comperimus. Nanque illi qui puppim verſus poſiti nauem remis propellebant, ab ea nauis parte ſic vocitata, Thranitæ appellabantur. Qui vero proram verſus remigabant, itidẽ à nauis parte illa Thalamij ſunt denominati. Horũ autem medij, in medio nauis interſtitio collocati, Zeugitæ ſunt appellati: de quibus præſens eſſe videtur quæſtio, cum hi inter alios maxime nauẽ propellere animaduertantur. Hoc enim in confeſſis eſt, & oculata (vt aiunt) percipitur fide. Huius autem rei cauſam remorum dicit eſſe portiones, quæ longiores intrinſecus, breuiores extrinſecus eſſe conſpiciuntur. Cũ enim in medio ſui latior & amplior ipſa ſit nauis, remorum ibi partes inter geminos vtrinque parietes non immerito ſunt prolixiores. Cæterum remus cum in remigandi opere vectis vicem præſtet, ſcalmus autem hypomochlij (eſt autem ſcalmus pars illa vbi remus ſtrophis quibuſdã & funibus religatus naui nectitur & coniungitur) portiones eius intrinſecas & longiores cum moueri à remige magis, tum mare ceu pondus quoddam per extrinſecus proiectas palmulas valentius mouere neceſſe eſt: ex quo nauis manifeſta ſequitur promotio. Quo enim & quantum remi intrinſecus tendit extremitas quum ipſe protrudit remex, eo etiã tantum ferri & tendere anterius nauem ſumma eſt neceſſitas.

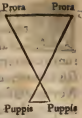
Cur paruum exiſtens gubernaculum, & in extremo nauigio, tantas habet vires, vt ab exiguo temone, & ab hominis vnius viribus alioquin modice nitentis, magnæ nauigiorum moueantur moles? An quoniam gubernaculum vectis eſt: onus autem mare: gubernator vero mouens eſt? Non autem ſecundum latitudinem, veluti remus, mare accipit gubernaculum. non enim in ante nauigium mouet, ſed ipſum commotum mare accipiens inclinat oblique. Quoniam enim pondus eſt mare: contrario innixum modo nauem inclinat. Hypomochlion enim in contrarium verſatur: mare vero anterius, & illud exterius: illud autem ſequitur nauis, quoniam illi eſt alligata. Et remus quidem ſecundum latitudinem onus propellens, & ab eodem repulſus, in rectum propellit: gubernaculum autem, vt obliquū iacet, hinc inde in obliquum motionem facit. In extremo autem, & non in medio iacet, quoniã mouenti facillimū eſt ab extremo motū mouere. Prima enim pars celerrime fertur: & quoniã quẽadmodū in ijs quæ ferūtur, in fine deficit latio, ſic ipſius cōtinui in fine imbecilliſſima eſt latio: imbecilliſſima autẽ ad expellẽdū eſt facilis. Propter hęc igitur in puppi gubernaculū ponitur: nec minus quoniã parua ibi motione facta, multo maius interuallū fit in vltimo, quia æqualis angulus ſemper maiorem ſpectat: tantoq; magis quanto maiores fuerint illæ quæ continent. Ex ijs etiam manifeſtum eſt quam ob cauſam magis in contrarium procedit nauigium, quàm remi ipſius palmula. eadẽ enim magnitudo ijſdem mota viribus, in aëre plus quàm in aqua progreditur. Sit enim A B remus, C vero ſcalmus. A autem in nauigio ſit remi principiū, B vero in mari palmula. Si igitur A vbi eſt D tranſlatū eſt, non erit B vbi E. æqualis enim B E ipſi A D. æquale igitur tranſlatum erit. ſed erat minus. Erit igitur vbi eſt F. minor enim B F ipſa A D. quare ipſa G F, ipſa D G. Similes enim ſunt trianguli. Stans autem erit medium vbi eſt C. In contrarium enim ipſi quod in mari eſt, extremo videlicet B procedit, vbi extremum in nauigio eſt A. Non procederet autem vbi eſt D, niſi commoueretur nauigiū, & eò transferretur vbi remi eſt principium. Id ipſum etiam facit gubernaculum, niſi quòd (vt dictum eſt retro) nihil nauigio ad id quod in ante eſt, cōfert, ſed ſolum puppim in obliquum pellit, vbicunque fuerit. in contrarium enim eo modo vergit prora. Vbi

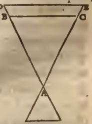

igitur applicatum eſt gubernaculum, id oportet rei motæ ceu quoddã intelligere medium: & quemadmodum ſcalmus remo. Medium autem procedit ſecundum quod gubernaculum transfertur. Siquidem introrſus agit, & puppis eò transfertur; prora vero ad contrarium vergit. In eodem enim exiſtente prora, totum transfertur nauigium.

Temo. TEmonem, gubernaculi manubrium ſiue anſam quidam eſſe voluerunt, quem græci œaca vocant: nonnulli vero pro eadem re vtrũq; admittunt vocabulum: quod vſus iam crebrior recepiſſe videtur. Eſt autem inſtrumentum extremæ adiectum puppi, cuius paruo nutus librameñto nauis hincinde nullo negotio oblique verſatur: quod hoc in loco vectis obtinere vicem dicit philoſophus: rem quidem motam tranſuerſum ponens mare: gubernatorem vero, id quod mouet: hypomochlion autem, cardines illos quibus innixum vertitur gubernaculum, & naui annectitur, qui cẽtri vicem præſtant. Adiectum autem eſſe gubernaculum ad extremam nauigij partẽ dicit, id eſt ad ipſam puppim, quoniam moles quæcunq; continua ab illo facillime moueri nata eſt extremo cui applicatus fuerit motor. Alterum autem extremum celeriter motum ſentit, quoniam ſicut in ijs quæ iactu ferũtur, in fine deficit latio, ſic continuæ rei in fine imbecillis & debilis eſt motus ſiue reſiſtentia. imbecille autem omne expellitur de facili, locoq; cedit: & ſi dextrorſum (verbi cauſa) feratur, nullo negotio ſiniſtrorſum verſatur, & econtrario. Cõmodum eſt igitur eo loci mouens ad omnes nauigij inflexiones: ſemperq; quo gubernaculi ſuperne vergit anſa, eo vertitur prora: puppiſque in aduerſum tendit. Aliam etiam adducit cauſam cur in extrema puppi gubernaculum collocatur, quoniam ſcilicet parua ibi facta motione ſatis magna fiat tranſpoſitio in vltimo, in ipſa videlicet prora: cuius rei præciſe admodum efficacem adiungit oſtenſionem, eundem dicens & ęqualem angulum maiorem ſemper ex aduerſo ſpectare lineã, quanto maiores protenſioreſq; fuerint lineæ angulum illum continentes. Sit enim trigonum verbi cauſa A B C, cuius angulus ſit A, latera vero illum cõplectentia A B, & A C, coniuncta per hypotenuſam B C. extendatur autem latus A B vſq; ad B D. Similiq; modo A C æqualiter vſq; ad C E: iungaturq; ipſa D E. Certum enim eſt quod idem angulus A qui prius è regione ſpectabat hypotenuſam B C, laterum productione maiorem ſpectat hypotenuſam D E. Parua igitur motione à gubernaculo in puppi facta, ſatis ampla in prora fieri cõſpicitur tranſpoſitio: quod nauigationis ratio & vſus expoſcere videntur. Claram poſtmodum philoſophus hic adducit oſtenſionem obiter incidentis problematis huiuſmodi: Cur cum ante procedat nauigium, quia à remi palmula retro repellitur mare, plus tamen in ante procedit nauigium q̃ in aduerſum retrocedat mare? quod idem eſt dicere, Cur remorum tonſæ in nauigio plus à remigibus propelluntur, q̃ illorum retrocedant in mari palmulę? demonſtratio autem cum ex elementis ipſis, tum ex deſcripta figura ſatis (vt arbitror) eſt manifeſta.

CVr quanto antenna ſublimior fuerit, ijſdem velis, & vento eodẽ celerius feruntur nauigia? An quia malus quidem fit vectis, hypomochlion vero mali ſedes in qua collocatur: pondus autem quod moueri debet ipſum nauigium: mouens vero is qui vela tendit ſpiritus? Si igitur quanto remotius fuerit hypomochlion, facilius eadem potẽtia & citius idem mouet pondus, altius certe ſublata antenna velum à mali ſede quæ hypomochlion eſt, remotius faciens, id efficiet.

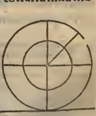
Carcheſia. QVòd naues ſublatis ad carcheſia, id eſt ad mali caput velis, eodem citius ferantur vento, q̃ ſi ad medium diducta ſint malum, quotidie perſpicere datur, illiq; experientia & vſu cognoſcũt maxime qui rei maritimæ nauigationibuſq; plurimam impendunt operam. effectus autem huiuſmodi nota etiam eſt cauſa ijs qui priora non oſcitanter inſpexerint. cum enim in hoc opere mali ſedes, quam calcem vocant, hypomochlij gerat vicẽ: quod centri (vt diximus) ſemper obtinet locum: malus vero vectis, id eſt exeuntis à centro lineæ: profecto quãto mouens vis à centro remotior fuerit, tanto valentius celeriuſq; mouebit: ea auten venti eſt flatus in extremo malo pendentia tendens vela.

CVr quando ex puppi nauigare voluerint non flante ex puppi vento, veli quidem partem quæ ad gubernatorem vergit, conſtringunt: illã vero quæ proram verſus eſt, pedem facientes relaxant? An quia retrahere quidem multo exiſtente vento gubernaculum non poteſt: pauco autem poteſt, quem conſtringunt? Propellit quidem igitur ipſe ventus: in puppim vero illum conſtituit gubernaculum retrahens, & mare compellens: ſimul & nautæ ipſi cum vento contendunt. in contrariam enim ſe reclinant partem. VII

HVius etiam quæſtionis & propoſitio aperta eſt, & diſſolutio non obſcura ijs qui nauigandi peritiam callẽt. Cum enim tranſuerſo flante vento rectum tenere voluerint curſum, ceu ſi is à puppi flaret, alterum quidem antennę caput puppim verſus diducũt & ſtringunt: alterum autem cum veli vocato pede ſecundum proram relaxant, obliquumq́; totis velorum ſinibus recipiũt ventum: tunc gubernaculum contrario ad ventum verſant modo: ex quo efficitur vt quanto ventus dextrorſum verbi cauſa propellit nauigium, tanto vi ſua gubernaculum ſiniſtrorſum illud torquet & rapit: neutroque illorum præualente, cum ventus nihilominus impellat, recto curſu, ceu ex puppi propelleretur, ipſum fertur nauigium. Oportet autem non vehementem eſſe ventum, vt temonem audiat nauis.

CVr ex figurarum genere quęcunque rotundæ ſunt & circinatæ, facilius mouentur? Trifariam autem circulum rotari cõtingit. aut enim ſecundum abſidem centro ſimul moto, quemadmodum plauſtri vertitur rota: aut circa manẽs centrum: veluti throcleæ ſtante centro: aut in pauimento manente centro, ſicut figuli rota conuertitur. An celerrima quidem huiuſmodi ſunt, quoniam parua ſui parte planum contingunt, veluti circulus ſecundum punctum, & quoniam non offenſant. à terra enim ſemotus eſt angulus. Præterea etiam, cui obuiam fiunt corpori, id rurſum ſecundum puſillum tangunt. Si autem rectilineũ eſſet, rectitudine ſua multum plani contingeret. Ad hæc, quo nutat pondus, eo motor mouet. Cum igitur ad rectum ſuper plano circuli fuerit diameter, planum ſecundum punctum contingente circulo æquale vtrinq; pondus diſterminat diameter. cum autem mouetur, plus illico ad quod mouetur, ceu inde nutans, ab impellente facilius in ante mouetur. quo enim vnumquodq; vergit, mouetur ex facili. Siquidem difficulter ad contrarium nutus ſui mouetur modum. Præterea nonnulli autumant quòd circuli linea in perpeti verſatur motu, queadmodũ manẽtia propter cõtrariũ nixũ manent: ſicut maioribus cõtingit circulis ad minores. Celerius enim ab æquali mouẽtur potẽtia maiores ciculi, mouentq; onera, quoniã circuli maioris angulus ad minoris angulũ circuli nutũ habet quendã: & ſicut diameter ad diametrũ, ita maior circulus ad minorẽ. infiniti autẽ ſũt minores. Si autẽ ad alterũ nutũ habet circulus, ſimiliter eſt bene mobilis. Et aliã ſanè habet inclinatio- VIII

Trifariã circulum rotari.

nem circulus,& ea quæ à circulo mouentur,licet planitiem abſide non contingat,ſed aut iuxta planitiem,aut veluti trochleæ. Etenim hoc ſe habentes modo facillime mouentur,& onera commouent. An non quia parua ſui portione cum tangit, tum offenſat circulus,ſed aliam ob cauſam:ea autem eſt quæ dicta eſt prius,ꝙ circulus ſcilicet ex duabus effectus eſt lationibus:quamobrem illarum alteram pro nutu ſemper habet:& veluti continuo motum illum mouent quicunq; mouent,quando ſecundum circunferentiam illum mouerint.latam enim ipſam mouent. Eam quidem igitur quæ in obliquum eſt motionem,ipſum impellit mouens: ſecũdũ vero illam quæ ſuper diametrum eſt,ſe ipſum mouet circulus.

Abſides. Trochlea. Rechamus.

ABſides circulorum ſunt circumferentiæ,peculiariter vero rotarũ extimæ curuaturæ. Trochlea autem architectonicũ eſt inſtrumentum ad trahenda ſubleuandaq; faciliter onera ꝗ accommodatum.Hanc nonnulli rechamum vocant:vulgo vero nũc Talia nũcupatur.In illa autem duo aut plures etiam ſunt orbiculi per axiculos verſationes habentes,quorum maxima in trahendo ſubleuandoq; onera conſpicitur eſſe vis.Plures autem hic cauſas affert philoſophus cur rotũdæ & circinatæ figuræ de facili moueantur,quarum prima eſt,quoniã minima ſui parte contingunt planum,quapropter non hærent,vt aliæ faciunt figuræ.Præterea quoniam huiuſmodi nõ offenſant figuræ.Semotum enim à terra & eleuatum ſemper habent angulum. is autem contingentiæ vocatur angulus,qui acutorum omniũ angulorum anguſtiſſimus eſſe cenſetur ad planum circuli tangens circũferentiam. Quòd ſi offenſauerint,nihilominus mouẽtur. in ſolo enim pũcto obuiũ ſemper tangunt offenſaculũ. Tertiam poſt has adducit cauſam ex libramento nutuq; huiuſmodi figurarum. Cũ enim planum in puncto contingant (vt dictum eſt)id profecto pũctum extremũ fit diametri vtrinq; æquum diuidẽtis pondus.A parua igitur impellẽtis vi ab illo deiectæ puncto,quocũq; ſe inclinauerint,cõtiguæ partis pondus pro nutu inclinationeq; ſuſcipient.Nullo igitur negotio moueri perſeuerabunt.De aliorũ præterea refert ſententia circuli lineã in perpeti eſſe motione non immerito exiſtimari, quoniã ad ſe inuicem illius innituntur partes:quẽadmodum propter contrarium nixum quæ manent ſtare videntur.Exemplumq; maioris circuli ad minorẽ applicati veluti ſub oculis ponit, qui ab æquali potentia celerius mouetur,& pondera citius mouere percipitur,ꝗ minor:quod in horologijs, & in machinarũ ſubſtructionibus manifeſtò perſpicere licet. Vltimo autem loco retro adductam aſſignat cauſam, quam approbare videtur magis:circulares ſcilicet figuras bene & faciliter moueri cum ſecundũ naturales mouentur lationes,videlicet ſecũdũ circumferentiã.libramẽtũ enim & naturalis circuli inclinatio eò loci reperitur.vnumquodq; autem ad id ad quod eius vergit natura,facilè tranſfertur. Secus autem eſt de latione illa in obliquum quã præter naturam retro appellauit, cum deſcribentem circulũ lineam duabus ferri lationibus dixit.

Contingentiæ angulus acutorum anguſtiſſimus.

IX CVr ea quæ per maiores circulos tolluntur & trahuntur, facilius & citius moueri cõtingit,veluti maioribus trochleis quàm minoribus, & ſcytalis ſimiliter? An quoniam quanto maior fuerit illa quę à centro eſt,in æquali tempore maius mouetur ſpatium? Quamobrem æquali inexiſtẽte onere,idem faciet:quemadmodum diximus maiores libras minoribus exactiores eſſe. Spartum enim in illis centrum eſt: libræ autem vtrinque partes quæ ex centro ſunt exiſtunt.

Scytalæ. Chodaces. Armillæ.

DE trochleis quidnam eſſent,retro diximus.Scytalæ autem,quorum latinum quod placeat adhuc non comperimus nomen,licet quidam trahas id machinæ genus appellent,ligna ſunt rotunda quæ rotarum plerunque loco carris ſuppoſita,& ferreis vtrinque chodacibus in armillas coniectis circunuoluta,maxima ſuſtinent & conuectant pondera, in campeſtribus præſertim & vliginoſis locorum tractibus,vbi timor eſt ne immodico ingruente onere hæreant,& luto deuorẽtur rotæ.Omnia autem iſta (vt dictum eſt) organa quanto maiora ſunt, tanto ad opus ſuum efficaciora eſſe deprehenduntur propter adductam retro cauſam, cum demonſtratum eſt maiores libras minoribus certiores exactio reſque ſemper exiſtere.

X Cvr facilius quando ſine pondere eſt mouetur libra, quàm cum pōdus habet? Similique modo rota, & huiuſmodi quippiam quod grauius quidem eſt, maius autem minore & leuiore? An quia nō ſolum in contrarium quod graue eſt, ſed in obliquum etiam difficulter mouetur? In contrarium enim ei ad quod vergit onus, mouere difficile eſt: quo autem vergit, eſt facile: in obliquum autem haudquaquam vergit.

GRauis cuiuſque nutus eſt & naturale libramentum deorſum ferri. Difficulter igitur & præter naturam ſurſum mouetur. Cæterum in obliquum etiam, id eſt ad alias ſitus poſituras, non ex facili mouetur, quoniam eò non vergit graue. Facilè autem mouentur omnia quo naturaliter feruntur & vergunt. Hoc autem animaduertere contingit cum in libris quarum ligneæ fuerint lances, ſi ad eas comparentur quæ lancibus vtuntur ferreis, tum in ipſis rotarum abſidibus quæ multis ferramentis fuerint compactæ. eæ nanque ad inferna pelluntur, difficiliuſq; mouentur: quod itidem accidere non videtur ijs quæ ex ſimplici ligno confectæ ſunt rotis.

XI Cvr ſuper ſcytalas facilius portantur onera, quàm ſuper currus, cum tamen ij magnas habeant rotas, illæ vero puſillas? An quoniā in ſcytalis nulla eſt offenſatio: in curribus autem axis eſt ad quē offenſant. Deſuper enim illum premūt, & à lateribus. quod autem eſt in ſcytalis, ad iſthæc duo mouetur, & inferne ſubſtrato ſpatio, & onere ſuperimpoſito. In vtriſque enim ijs reuoluitur locis circulus, & motus impellitur.

HAec quæſtio nono problemati videtur eſſe contraria, cū tamen non ſit. aliud enim eſt facilius attollere & attrahere quęcunq; pondera, & aliud commodius & expeditius illa portare & cōuehere. Ad primum enim illud, orbium magnitudo multum quantū facit: ad hoc autē poſtremum ſatis commode iuuat paruitas, cum qua ſi nō aliud, minor ſanè adeſt offenſatio: & alioquin nihil obſtare videtur ſcytalas quæ rotarum prauitate ad portanda onera curribus ſunt aptiores, eò commodiores etiam eſſe quo fuerint ampliores. Quod autem ſcytalis hoc in loco rotulus addere videtur alio q̄ vt retro diximus modo, non eſt mirandum. Mechanica nanq; inſtrumenta ſecundū varios rerū vſus, opificūq; ingenia, & diuerſa etiam loca, haudquaquam mutatis nominibus formas plerunq; habuiſſe varias veriſimile eſt: cum plures alioquin ſemper fuerint res q̄ rerum vocabula. Cæterum ſimiles eæ de quibus hic loquitur ſcytalæ inſtrumento illi eſſe videntur ſuper quod per modicum interiectum ſpatium (Lizafuſinæ loco nomē eſt) à Venetorū æſtuarijs ad Brentæ fluuiū cymbas cōuectāt.

Machina Lizafuſinæ.

XII Cvr longius feruntur miſſilia funda q̄ manu miſſa, cum alioquin proiector manu magis pondus comprehendat, quàm cum illud ſuſpendit? Præterea ſic quidem duo mouet pondera, fundæ videlicet, & miſſilis: illo autem modo ſolum miſſile. An quia in funda quidem commotū miſſile funditor proijcit? Fundam enim circulo ſubinde rotās, id iaculatur: ex manu autem, à quiete eſt initium: omnia autem cum in motu ſunt, q̄ cum quieſcunt, facilius mouētur? An & eam ob cauſam eſt, ſed nec minus etiā, quia in fundæ vſu manus quidē fit centrū: funda vero, quod à centro exit? Quāto autē productius fuerit id quod à centro eſt, tanto citius mouetur. Iactus autem qui manu fit, fundæ reſpectu breuis eſt.

DVas hoc in loco adducit cauſas cur ea quæ funda eiaculantur, longius ferantur q̄ ea quæ manu proijciūtur: quarum vna eſt, quòd omnia dum in motione ſunt, facilius mouentur, q̄ cum moueri incipiunt quieſcentia prius. Altera autem, centri ipſius natura, exeuntiſque à centro lineæ productione, ceu manifeſta & ſæpius declarata vtitur ratione.

XIII CVr circa idem iugũ maiores collopes facilius q̃ minores mouentur:& item ſuculæ quæ graciliores ſunt, ab eadem vi, q̃ craſſiores? An quia ſucula quidem & iugum, centrum eſt: prominentes autem longitudines, eæ quæ ſunt à centro? Celerius autem & plus mouentur quæ maiorũ ſunt circulorum, ab eadem vi, q̃ quæ minorum. ab eadem enim vi plus transfertur id extremum quod longius à cẽtro diſtat. Quamobrẽ ad iugũ quidẽ inſtrumẽta faciũt collopas, quibus facilius verſant: in gracilibus autẽ ſuculis plus fit id quod extra lignũ eſt. hoc autẽ id efficitur quod à centro exit.

Iugum. Ergata. Collopes. Onus. Sucula. Ergancium. Chelonia.

IVgi apud latinos, ſicut ζυγοῦ apud græcos, ſatis amplum eſt vocabulum. nam & libra iugum appellatur, plauſtri pars: necnon medij nauium parietes iuga dicuntur: à quibus Zeugitas retro diximus appellatos. Iugum quinetiam mechanicum eſt inſtrumẽtũ, quod nõnulli ergatam, vulgo apud nos Erganam vocant, de quo hic agere videtur philoſophus. Collopas autem appellat ligna illa quæ in ergatæ trabe traiecta illam circumagunt, ſeq; inuicem ad angulos ſecant rectos. Onũ autẽ (vt arbitror) hic appellat inſtrumentum ergata quidem minus, minoriſq; ad mouendum potentiæ, cęterum forma haudquaquã abſimili, quod noſtri ſuculã (vt opinor) vocant. Vulgo vero nunc id erganclum appellant. Eſt autẽ inſtrumentum oblõgũ, & teres, cuius extrema ceu cardines in ſtãtibus duobus induntur lignis, quæ chelonia mechanici vocant: ipſum autẽ traiecto vecte circũagitur, eoq; trahit modo. Quærit igitur problema, id quod vſu & experientia verũ eſſe percipitur, cur longiores collopes ab eadem vi facilius mouentur, q̃ breuiores: & cur oni & ſuculæ ſubtiliores facilius mouẽtur q̃ craſſiores. Cauſa autem cum ex ijs quæ prædicta ſunt, tum ex iſtis quę hic dicũtur de vtriſq; organis, ſatis eſt manifeſta: vbi de centro & exeuntibus à centro lineis clare agitur. Cæterũ quoniã in ſubtilibus onis id eſſe dicit cauſæ, quoniã quod extra lignum eſt, id efficit quod à centro exit, animaduertẽdũ q; cũ oni ſiue ſuculæ ſcapus exilis fuerit, vectes illũ traijciẽtes fiunt ampliores, & ideo facilius mouẽtur. Eſt enim ſcapus cẽtri loco, vectes vero illi ceu à centro exeuntiũ linearum vicem præſtant.

XIIII CVr eiuſdẽ magnitudinis lignũ facilius genu frangitur, ſi quiſpiã æque diductis manibus extrema cõprehẽdens fregerit, q̃ ſi iuxta genu: & ſi terræ illud applicãs pede ſuperimpoſito, manu lõge diducta confregerit, q̃ prope? An quia ibi quidẽ genu centrũ eſt, hic vero ipſe pes: quanto autem remotius à centro fuerit, facilius mouetur quodcunque. Moueri autem quod frangitur, neceſſe eſt.

CLara ꝓfecto quæſtio, manifeſta cauſæ aſſignatione diſſoluitur, & clareſcit magis. Siquis enim lignũ genu applicet, diductiſq; in diuerſum q̃ maxime poteſt manib⁹ vtrinq; extrema ei⁹ cõprehẽdat & retrahat, facilè illud frãgit, quoniã genu terrę fit cẽtrũ, ligniq; interualla hincinde porrecti, excũtes à cẽtro lineæ, quę quãto ſunt lõgiores, tãto mouẽtur magis. motionẽ aũt illã fractura planè cõſequitur. Idẽ etiã accidere videtur ſi quiſpiã alterũ ligni extremũ terræ applicãs, pede ſuperimpoſito alterũ illius extremũ in aduerſam partẽ manu q̃ maxime diducta retrahat. Pes enim cẽtrũ fit, ligni autẽ manũ verſus interuallũ, à cẽtro exiens linea: quæ ſi lõga eſt, mouetur facilè, lignũq; frangitur. è contrario ſi eſt breuis, & parua fuerit aut à pede aut ab ipſo genu manus diſtantia, vel nõ mouetur, vel difficulter mouetur, lignumque aut vix, aut ne vix quidem frangitur.

XV CVr eæ quæ circa littora appellantur crocæ, rotunda ſunt figura, cũ alioquin à principio ex magnis ſint lapidibus oſtreis ve? An quia ea quæ plus recedunt à medio in motionibus, feruntur celerius? Medium enim fit centrum: interuallum vero ea quæ à centro. Semper autem maior ab æquali motione maiorem deſcribit circulum. Quod autẽ maius in æquali pertranſit tempore, celerius fertur. Quæ autem celerius ex æquali feruntur ſpatio, vehementius impetunt. quæ autem magis impetunt, impetũtur & magis: quamobrem ea quæ plus à medio diſtant, confringi neceſſe eſt: id autem cum patiantur, rotunda fieri eſt neceſſarium. Crocis autem

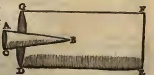
propter maris motum,quoniam ſimul cum illo agitantur, in perpeti eſſe accidit motione,eoque verſatas modo ſemper offenſare. id autē ipſis maxime extremis contingere partibus eſt neceſſe.

CRocales vocabulum apud græcos poëtas pleriſque in locis pro littore me reperiſſe fateor.Crocæ vero nomen nuſquā me niſi hoc in loco legiſſe memini. Vidētur autē ſignificari per ea quæ hic à philoſopho dicuntur,cum lapidum reſtantia fragmenta,tum oſtreorum lignorumq; etiā, & omnis materiæ attritæ reliquiæ quæ extremis maris alluuntur fluctibus , & in perpeti iactatione verſantur . Hæc enim omnia ſecundum eminentes ſui partes crebro commota iactatu , atteruntur: quamobrem ad rotundam perueniunt figuram. crebrius enim & magis commotæ quæ à medio , id eſt centro diſtant partes,magis impetunt & offenſant,& ideo atteruntur magis,eminereque deſinūt: cumque id æqualiter ferè fiat,& ex omni parte , euaneſcentibus angulis materiam illam in globum rotundari eſt neceſſe. Crocales. Crocæ.

CVr quanto longiora ſunt ligna,tanto imbecilliora fiunt:& ſi tollātur, inflectuntur magis, tametſi quod breue quidem eſt , ceu bicubitum, fuerit tenue:quod vero cubitorum centum,craſſum? An quia & vectis, & onus,& hypomochlion in leuando ipſa fit ligni proceritas? Prior nanque illius pars ceu hypomochlion fit:quod vero in extremo eſt,pondus: quāobrem quanto extenſius fuerit id quod ab hypomochlio eſt,tanto inflecti neceſſe eſt magis.Quo enim plus ab hypomochlio diſtat,eo magis incuruari neceſſe eſt.Neceſſario igitur extrema vectis eleuantur.Si igitur flexilis fuerit vectis,ipſum inflecti magis cum extollitur neceſſe eſt: quod longis accidit lignis:in breuibus autem quod vltimum eſt, quieſcenti hypomochlio deprope fit. XVI

LOnga inflecti ligna,ſi eleuantur,magis quàm breuia,manifeſto percipitur ſenſu , etiam ſi breuibus craſſiora fuerint longa , ceu quadragenum cubitorum lignum tripedalis (verbi cauſa)craſſitudinis eleuatum inflectitur magis q̄ ſemipedalis craſſitudinis quaternū cubitorum lignum.Huius autem rei ea ſanè videtur eſſe cauſa,quoniam totus ligni ſcapus,omniſq; illius extenſio cum extollitur & ſubrigitur,ſimul vectis fit,& pondus,& hypomochlion, ſecundum diuerſas tamen ſui partes. Prima etenim illius portio quæ terræ ſiue manui propior fit,hypomochlij vicē gerit. Nixu nanq; ſuo ſtat illa.Pondus autem fit id quod ab altero eſt extremo quod ſubrigitur.Ea autem ſcapi quæ interiacet longitudo,vectis vicem præſtat: quæ quanto fuerit prolixior , & ab hypomochlio diſtans magis, tanto ab ingruente plus inflecti pondere eſt neceſſe.

CVr à paruo exiſtente cuneo magna ſcinduntur pondera,& corporum moles,validaque fit impreſſio? An quia cuneus duo ſunt vectes ſibi inuicem contrarij? Vterque autem & pondus habet, & hypomochlion quod diuellit & comprimit. Plagæ quinetiam ipſius latio pondus quod percutit & mouet,magnum facit: & quoniā motū mouet, ipſa celeritate valentius fit.Paruo autem exiſtente vecte, magnæ illum conſequūtur vires:quāobrem vltra magnitudinis decētiam latet mouēs.Sit cuneus vbi A B C. quod vero cuneo ſcinditur,D E F G. vectis igitur fit ipſa A B,pondus vero ipſus B inferior pars, hypomochlion autē D G. huic autem contrarius vectis B C.Percuſſa igitur A C,vtroque illorū vtitur vecte. Scindit enim ipſum B. XVII

CVneorum vim & impreſſiones validas in ſcindendis lignis quotidie experitur vita. Si enim tenax quæpiam & ſecuribus haudquaquã obediẽs pertinaxq; materia fuerit, adactis certe cuneis cedit illa, & facilè ſcinditur. Cur autẽ id fiat, in cauſa eſſe dicit ipſius naturam cunei, quę duorum ſibi inuicem contrariorum vectium obtinere videtur vicem. Cum enim ligni proſcindẽdi rimulę inditur cuneus, ligni pars illa quæ acutum eius contingit angulum, pondus efficitur. Contrarij autem vectes gemina cunei latera fiunt: hypomochlia vero ambę ligni partes, quarum media eſt rimula quę cuneo præſtat ingreſſum. Mouẽs autem cuneus violenta percutientis plaga, qui quoniam motus mouet, ipſa profecto celeritate valẽtior fit, vehementiaq; ipſa in paruo cunei vecte, illius certe magnitudinem facilè recompẽſat. qua de re clara ſanè eſt deſcriptionis in literæ contextu demonſtratio.

XVIII CVr ſi quiſpiam trochleas componens duas in tignis duobus ad ſe inuicem iunctis contrario ad trochleas modo circulo funem circundxerit, cuius alterum quidem caput tignorum appendatur alteri, alterum vero trochleis ſit innixum, & à funis initio trahere cœperit, magna trahit pondera, licet imbecillium fuerit virium? An quia idẽ pondus à minori potentia ſi mouetur, vecte medio transfertur magis quàm à manu? Trochlea autem idem vecti facit. Quamobrem ſi vna facilius trahet, & ab vnico tractu multo grauius trahet, quàm facere poſſit manus: id ipſum duæ trochleæ plus quàm in dupla velocitate leuabunt. Minus enim altera trahit, quàm ſi ipſa per ſe ipſam traheret, quando circa alteram iniectus fuerit funis. illa nanque minus etiam pondus effecit. Parique modo ſi ad plures iniectus fuerit funis in paucis trochleis, multa ſit differentia. quamobrem à prima pondere quatuor minas trahente, ab vltima trahi multo minus. Et in re ædificatoria faciliter magna mouent pondera. traducunt enim ab vna trochlea ad aliam, & rurſus ab illa ad ſuculas & vectes. Hoc autem idem eſt ac ſi multas facerent trochleas.

Quòd rotũdi rectiq; rationibus omnes ferè vtantur machinæ.

Vitruuius.

Raiæ. Rotulæ. Ductarius funis.

Triſpaſti trochleæ. Pentaſpaſti. Polyſpaſti.

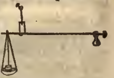
DVæ ſunt virtutes, duoque illarũ diuerſi ſanè inter ſeſeq; diſſimiles motus, quibus in re ædificatoria cum trahendo, tum ſubrigendo ingentium moles ponderum, admiranda planè conficiuntur opera: eæ autem ſunt recti rotundiq; tationes, quæ adeo inter ſe connexæ complicatæque eſſe apparẽt, vt altera ſine altera inefficax ſit, & manca: & vt vere exactiſſimus authot ſcribit Vitruuius, neque ſine rotundatione motus porrecti, neque ſine porrecto rotationis verſationes onerum poſſunt facere leuationes. per rotũditatem & porrectum, circularem & rectam intelligens motionem. Hoc autem cum in vectibus, libris, ergatis, alijſq; mechanicis inſtrumẽtis animaduertere licet, tum in ipſis maxime trochleis quæ ad ſubrigenda eleuandaque præcipue onera ſunt inuentæ. Quo autem id fiat modo, ex Vitruuij ipſius verbis in decimo de architectura commentario liquidò patere poteſt, quæ hoc ſe habent modo. Inducuntur vti centra axiculi in orbiculos: & in trochleis collocantur, per quos orbiculos funis circũactus directis ductionibus, & in ſucula collocatus, vectium verſationibus onerum facit egreſſus in altum: cuius ſuculæ cardines vti centra porrecti in chelonijs foraminibuſq; eius vectes concluſi capitibus ad circinum circumactis torni ratione verſando faciunt onerum eleuationes. Hæc ille, in quibus trochleæ formam deſcribit & vſum. orbiculi nanq; illi quos circum axiculos veluti centra induci ſcribit in trochleis, rotulæ illæ ſunt quas vulgo raias nunc vocant, circa quas funes induntut quos ductarios ille appellat, qui rectis circinatiſque tracti ductionibus, maxima in altum extollunt onera: trahũtur autem funes ij ergatis aut ſuculis religati, & eorum circunductione circa illarum circunuoluti ſcapos. Huiuſmodi autem machinæ vſum & modum, & pictas etiam à Iucũdo Veronenſi architecto præſtantiſſimo figuras, ex decimo Vitruuij commentario cognoſcere licet: quo in loco (vt obiter etiam hoc dicatur) trochleæ illæ in quibus terni induntur orbiculi, triſpaſti græco appellantur nomine: noſtri trium raiarum illas vocant. Vbi vero quinq; aut plures, pentaſpaſti, & polyſpaſti græce vocãtur, quas maximam habere vim cum attrahendi, tum ſubrigendi eleuandiq; quamuis maxima onera, vſu experientiaq; percipimus. Verum de ijs hactenus. In quæſtionis autem diſſolutione philoſophus dicit ideo trochleis facilius trahi onera quàm ſola manu ab eadem trahentis potentia. quoniam trochlea vectis vicem præſtat. Quamobrem ſi duo fuerint aut tres vel plures etiam trochleæ, id oneris facilius leuabunt, & expeditius. per

duas vel plures trochleas(vt arbitror)intelligens illas quæ duas aut plures in ſe continent rotulas, quas polyſpaſtas(vt diximus)appellabant. Illud autem in textu,minus enim altera trahit quàm ſi ipſa per ſe ipſam traheret,ſignare videtur quòd facilius id facit. per illud minus enim intelligamus premens minus,id eſt leuius effectum. Similique modo vbi minus vocabulum in hoc reperitur problemate,illud ſemper pro leuiori accipiamus. Vltima enim ſemper trochlea,id eſt vltimus trochleæ orbiculus,leuius ſentit effectum onus,ſemperque leuius quo plures fuerint orbiculi.

CVr ſiquis ſuper lignum magnam imponat ſecurim,deſuperq; illi magnum adijciat pondus, ligni quippiam quod curandum ſit non diuidit:ſi vero ſecurim extollens percutiat, illud ſcindit:cum alioquin multo minus habeat ponderis id quod percutit,quàm id quod ſuperiacet & premit? An quia omnia cum motu fiunt: & graue ipſum, grauitatis magis aſſumit motum dum mouetur,quàm dum quieſcit. incumbens igitur cõnatam graui motionem non mouetur, motum vero & ſecundum hanc mouetur,& ſecundum eam quæ eſt percutientis. Præterea ſecuris ipſa efficitur cuneus. Paruus autem exiſtens cuneus magna diuidit,cum ex duobus ſit vectibus contrario ad ſeſe inuicem modo conſtitutis. XIX

QVoniam in naturalibus hæc recepta eſt dignitas, & maximæ propoſitionis loco habita, omnia ſcilicet cũ motu fieri:retroq; oſtenſum eſt res motas velocius moueri,& maiores facere impreſſiones,quàm eaſdam quieſcẽtes:iccirco hoc in loco commode admodum & luculenter à philoſopho præſens diſſolui videtur quæſtio. Securis enim grauitas à percutiẽtis vi ligno impacta duabus fertur lationibus,proprio ſcilicet naturæ nutu, & vi ea quam illi percutientis imprimit potentia:& alioquin tũc(vt ipſe dicit)ſecuris fit cuneus:de cuius efficacia in ſcindẽdo,oſtenſum eſt retro.

CVr ſtatera qua carnes ponderantur,paruo appendiculo magna trutinat onera,cum alioquin tota dimidiata exiſtat libra? Vbi enim onus imponitur, ſolum ſuſpenditur lanx: in altera vero parte ſola eſt ſtatera. An quia ſimul libram & vectem ipſam contingit eſſe ſtateram? Libram quidem,vbi ſpartorum quodcunq; ſtateræ ſit centrum. in altera enim parte lancem,in altera autem pro lance æquipõdij appendiculum habet quod libræ incumbit,ceu ſi quis alteram apponeret lancem,& illi pondus imponeret. Manifeſtum enim quòd tantundem trahit ponderis ei quod in altera iacet lance. Quemadmodum autem ſi vna libra multæ ſint libræ,ſic talia inſunt ſparta multa in eiuſmodi libra:quorũ vniuſcuiuſq; quod intrinſecus eſt ad appendiculum,ſtateræ eſt dimidium. Et omnino iſtuc libra eſt, vnam quidem habens lancem in qua pondus appenditur: alteram vero vbi in ſtatera æquipondium. Quamobrem appendiculum ad alteram ſui partem eſt ſtatera. Huiuſmodi autẽ exiſtens multæ ſunt libræ:totque,quot fuerint ſparta. Semper autẽ quod lanci propinquius eſt ſpartũ,appenſoq; oneri,maius trahit pondus: quoniam ſit quidem omnis ſtatera inuerſus vectis: hypomochlion nanque vnũquodque ſpartũ ſuperne exiſtens: pondus vero id quod lanci ineſt. XX

Quanto autem productior vectis fuerit longitudo ab ipſo hypomochlio, tanto ibi quidem facilius mouet: hic autem æquilibrium facit, punduſque ſtateræ trutinat quod ad æquipondij vergit appendiculum.

Trutina. Phalanx.

STatera, quã trutinã etiam noſtri vocãt, & à philoſopho hoc in problemate appellatur phalanx, inſtrumentum eſt quo vulgo examinatio fit ponderum, repertum (ſicut inquit Vitruuius) vt ab iniquitate iuſtis moribus vindicetur vita. Nec me præterit phalangis vocabulũ præter militarẽ acierum ordinem, ligna etiam ſignificare illa cum quibus à quaternis ſimul aut ſenis ſiue octo hominibus magna onerum conuectantur pondera, qui & phalangarij græce ſunt appellati, tetraphori, aut hexaphori, vel octophori, quot⁹ illorũ fuerit numerus. Verũ in pręſentia de huiuſmodi re null⁹ eſt ſermo, ſed de organo illo quod trutinam & ſtaterã vulgo vocant, cuius in altera quidẽ protẽſi ſcapi parte ſicut in libra dependet lanx: verſus alterã vero per puncta ſuperne inſignita appendiculum vagatur, quod hic à philoſopho ſphæroma dicitur: æquipondium autem à quibuſdam noſtratium appellatur, ab opere ſcilicet, quoniam appendit & exæquat pondera, iuſtaque lege illorum examinat libramẽta. De quo hic non immerito quæritur cur in tam exigua breuitate tam magna erigat appendatq; pondera. Huius autem rei inueſtigans cauſam philoſophus, ſtateræ naturam eam dicit eſſe, quæ & libra ſimul & vectis merito videri poſſit. Libra quidem, quoniam altera ſui parte lancem vbi pondus imponitur, ſuſpenſam habet: altera vero æquipondij appendiculum pro lance retinet. Vectis autem, quoniam illius vi & poteſtate cum facilè tum difficulter diuerſis rationibus onera moueri percipiuntur. ipſius enim ſcapus vectis vicem gerit. Sparta autẽ quotquot in illa fuerint, hypomochlij obinent locum. Sparta vero hoc in loco intelligenda eſſe cẽſeo puncta illa ſiue denticulos in ſtateræ ſcapo inſignitos, ſuper quos æquipondij vagatur & diſcurrit appendiculum. Inuerſum autem vectem hic philoſophus ſtateram eſſe dicit, quoniam ſparta ſuperne ſunt hypomochlij vicem obtinentia. Quamobrem, inquit, ſparta quæ lanci fiunt propinquiora, & appenſo propiora ſunt ponderi, oneroſius illud effectum deſcendere faciunt, quoniam lõgior ſcapi portio ab ipſo ſparto, ceu vectis inuerſus, ſurſum aſcendit faciliter longitudine ſua, punduſq; in lance exiſtens deorſum premit: quantoq;, inquit, productior ab hypomochlio fuerit vectis, id eſt ſtateræ ſcapus vltra æquipondij appendiculum, tanto ibi, in extremitate ſcilicet, facilius mouet, ipſum videlicet onus lancis ſurſum, cum ipſe feratur deorſum. Hic autem, id eſt in ſparto magis ad lancem punduſq; vergente, æquilibrium, inquit, facit, quod ſacoma vocant: id eſt, æquale facit libramentum. Significat autem ſacoma apud græcos quicquid in ſtatera ſiue libræ lancibus parti ſurſum verſus latæ adiungitur, vt illam ad æquipondij libramẽtum deducat, grauioriq; æqualem reddat. Multas autem in ſtatera non immerito eſſe dixit libras: totque quot ſunt ſparta: quoniam in quocunq; illorum ęquipondij ſtat appendiculum cum impoſitum lanci appendit pondus, ibi alterius vicem obtinet lancis. Cæterum ne quiſquam forte miretur cur hoc in problemate quaſdam in græco exemplari repertas dimiſimus lineas, eaſq; inuertere prætermiſimus, an imaduertendum eſſe cenſeo quòd iccirco id fecimus, quoniã interiectæ quædam in textu illæ viſæ ſunt eſſe gloſſulæ: quod aliquibus etiam in locis hoc in libello audacter fecimus.

Phalangarij. Tetraphori. Hexaphori. Octophori.

Appendiculũ. Aequipondiũ. Sphæroma.

Quæ in trutina ſint ſparta.

Quid ſacoma ſit.

CVr medici facilius dentes extrahũt dentiforcipis onere adiecto, quàm ſi ſola vtantur manu? An quia ex manu magis q̃ ex dentiforcipe lubricus elabitur dens? An ferro id potius accidit quàm digitis, quoniam vndiq; dentem non comprehendũt: quod mollis digitorum facit caro. adhæret enim & complectitur magis. An quia dentiforceps duo ſunt contrarij vectes, vnicum habentes hypomochlion, eius ſcilicet inſtrumenti cõnexionem? Hoc igitur ad extractionem vtuntur organo, vt facilius moueant. Sit dentiforcipis alterum quidem extremum vbi eſt A. alterũ autem quod extrahit, B. vectis autem vbi A D F. alter vero vectis vbi B C E. hypomochlion autem C G D. connexio vero vbi G. dens autem põdus. Vtroque igitur B & F ſimul comprehendentes mouent: quando autem commotus fuerit, facilius manu trahitur quàm inſtrumento.

DEntiforcipem nouo vocabulo id in præſentia appellauimus inſtrumentum quod hoc in loco à philoſopho ὀδοντάγρα vocatur: vt vnico nomine græcã dictionẽ ſignificãter inuerterem⁹. Eſt autem forcipis genus quo ad extrahendos dentes vtuntur chirurgi: quod ad commouen-

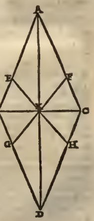
dum quidem,dentiumq; diuaricandas radices non ab re multum poſſe videtur,quando ex duobus ad ſe inuicem contrarijs conſtet vectibus,vnico vtentibus hypomochlio,vt in deſcripta apparet figura. commotus autem ab illo dens,manu poſtmodum ſecurius commodiuſque extrahitur.

CVr nuces abſq; ictu facilè confringunt inſtrumentis quæ ad eum fiũt vſum? Multum enim aufertur virium motionis ſcilicet & violentiæ. Præterea duro & graui comprimẽs inſtrumento citius confringet quàm ligneo & leui. An quia ſic vtrinq; à duobus cõprimitur vectibus ipſa nux: à vecte autem facilè diuelluntur onera? id enim inſtrumentum ex duobus cõponitur vectibus, idẽ habentibus hypomochlion, connexionẽ videlicet ipſam vbi eſt A. Quemadmodum igitur fuere diductæ ſecundũ extrema motis C D, ipſæ F E: ſic à parua faciliter potentia conducũtur. Quod igitur cũ percuſſione feciſſet pondus, id valentiores illa E C & F D vectes effi-ciũt. Eleuatione enim in cõtrariũ elati & comprimẽtes, frangũt vbi eſt K. Hãc etiã ob cauſam quãto vicinius fuerit K ipſum A, cõfringitur celerius. quãto enim ab hypomochlio plus diſtat vectis, facilius & plus mouet ab eadem potentia. Eſt igitur A quidẽ hypomochlion: ipſa autem D A F vectis: & item ipſa C A E. Quanto igitur ipſum K vicinius fuerit angulo ipſius A, tanto vicinius fit connexioni vbi eſt A. Hoc autem eſt hypomochlion. Ab eadem igitur potentia applicãte F E plus extolli neceſſe eſt. Quamobrem quoniam ex cõtrario eſt eleuatio, neceſſe eſt magis comprimi: quod autem comprimitur magis, citius frangitur. XXII

FOrcipis qua nuces & amygdalæ,huiuſmodiq; alia ſine percuſſionis violentia cõfringuntur,clara ſanè & expedita videtur eſſe ratio,atq; ex deſcripta patens figura.Cum enim ex duobus conſtet vectibus huiuſmodi forceps contrario ad ſe inuicem habentibus modo, vnicoq; hypomochlio, illius videlicet cõnexione vtentibus, quorum vnus quidem ſurſum verſus eleuat, alter vero deorſum comprimit: magnas profecto illum in cõſtringendo habere vires neceſſe eſt: vnde facilis poſtmodum interceptæ rei fractura conſequitur.

CVr ſi duo extrema in rhombo puncta duabus ferantur lationibus, haudquaquã æqualem vtrunque eorum pertranſit rectam, ſed multo plus alterum? Idem autem eſt ſermo cur quod ſuper latus fertur, minus pertranſit q̃ ipſum latus. illud enim diametrũ minorem, hoc vero maius latus. Et hoc quidẽ vnica, illud vero duabus fertur lationibus. Feratur enim ex ipſa A B, A quidem ad ipſum B, B vero ad ipſum D eadẽ celeritate. Feratur autẽ & ipſa A B in ipſa A C iuxta C D eadem celeritate cum illis. Neceſſe gitur eſt A quidẽ in ipſa A D diametro ferri, B vero in ipſa B C, & vtranq; ſimul pertranſiſſe, & ipſam A B ipſum latus A C. latum enim ſit ipſum A ipſam A E, A B autem ipſam A F, & XXIII

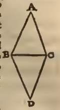
proiecta ſit F G iuxta ipſum A B,& ab ipſo E ſimiliter repleatur. Simile igitur ſit quod repletum eſt,ipſi toti.æqualis igitur A F ipſi A E. ipſa autem A B ipſam A F lata erit. in diametro igitur erit ſecundum K. Et ſemper neceſſe eſt ipſum ferri ſecundum diametrum. Et ſimul A B latus pertranſit latus A C,& ipſum A diametrum pertranſit A D. Similiter etiam demonſtrabitur & ipſum B in ipſa B C diametro latum. æqualis enim eſt ipſa B E ipſi B G. Repleto igitur ab ipſo G quod intus eſt,toti eſt ſimile: & ipſum B in ipſa diametro erit ſecundum laterum connexionem. Et ſimul latus pertranſit latus, & B ipſum B C diametrum. Simul igitur A multo plus ipſa A B pertranſit,& ipſum latus minus latus eadem lata celeritate:& ipſum latus maiorem quàm B pertranſiuit vna latum latione. Quanto enim acutior fuerit rhombus, diameter quidem minor fit, A C autem maior:latus vero ipſius B C minus. Abſurdũ eſt enim (vt dictum eſt) id quod duabus fertur lationibus, aliquando ferri tardius illo quod fertur vnica:& vtriſque poſitis æquali velocitate punctis, alterũ pertrãſire maiorẽ. Cauſa autẽ eſt, quoniã ei quod ab obtuſo fertur angulo, ambæ ferè cõtrariæ fiunt lationes,& illa ſecũdũ quã ipſum fertur, & illa ſecũdũ quã ipſum à latere defertur. Ei autẽ quod ab acuto fertur, accidit vt ad idẽ feratur. coadiuuat enim quæ ipſius eſt lateris, illam quæ eſt ſuper diametrum. Et quanto hunc quidem acutiorem feceris, illum vero obtuſum magis: hæc quidem tardior erit, illa vero celerior. Hæ quidem igitur magis contrariæ fiunt, quoniam obtuſior fit angulus: illæ vero ad idem magis, quoniam lineæ coarctantur. ipſum enim A ferè ad idem fertur ſecundum ambas lationes. coadiuuatur igitur altera:& quanto ſanè acutior fuerit angulus, tanto magis ipſum A ad contrarium. ipſum enim ad B fertur. Latus autem defert ipſum ad D. Et quanto ſanè obtuſior fuerit angulus, magis contrariæ fiunt lationes. Rectior enim efficitur linea. Si autem omnino recta fieret, penitus vtique eſſent contrariæ. Latus vero ſecũdum vnicam latũ lationẽ, à nullo præpeditur. rationabiliter igitur maiorẽ pertranſit.

Cõformatiões & figuras varias diuerſa efficere poſſe.

Mirabile profecto eſt, diſquiſitioneq; dignum, quantum corporum conformationes, & figurarum in illis diuerſitates, peculiares illorum inclinationes, naturaleſque motus aut adiuuent, aut è contrario inſigniter præpediant. Cõglobata etenim verbi cauſa plumbi maſſa, ſi naturæ permittatur ſuæ, citius ad lineam deorſum fertur, quàm ſi cum eodem pondere extendatur in laminam. Eademq; rurſus inflexa & carinata in aquis planè fluitat: quæ alia certe figura conformata, ſtatim mergitur, & ima petit. Quæ profecto res à natura exoriẽs ipſa, ad artem etiam naturæ ipſius æmulam deriuari manifeſtò percipitur. Ferreus nanque gladius acuta ſui acie facilè ſecat & diuidit: idemq; ſi obtuſus fuerit & hebes, horum faciliter nihil poteſt efficere. Quod ideo pręfari volui, ne cui fortaſſe videatur abſurdum id quod hoc in problemate tangitur, duo ſcilicet puncta duabus commota lationibus æquali velocitate, non æquale pertranſire ſpatium, ſed multo plus maiuſq; illorum alterum: quod in rhombi figura mathematica (vt aiunt) neceſſitate hic oſtendit philoſophus, eiuſq; rei certam cauſam figuræ illius eſſe naturam demonſtrat. Eſt autem rhombus, quadrati ſpecies quędam, cuius conſequentes quidem ſe inuicem inæquales ſunt anguli: oppoſiti vero, & è regione ſeſe inſpectantes, ſunt ęquales: à rhombi (vt arbitror) piſcis figura mutuato nomine: cuius caput quidẽ & cauda in anguſtum coarctata, acutorum ſpeciem præ ſe ferunt angulorum: laterum vero vtrinq; expanſę

Quid ſit rhõbus.

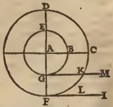
pinnulæ,obtuſos facilè repræſentant angulos. Duo autem ſunt paradoxa quæ hic demonſtrantur: vnum ſcilicet quod prædiximus, in rhombi figura duo puncta duabus commota lationibus æquali velocitate non æquale pertrãſire ſpatium,ſed multo maius alterum altero. Alterum, quòd in eadem figura quippiam duabus motum lationibus eadem velocitate minus pertranſit ſpatij,quàm quiddã aliud in eadem figura poſitum eadem velocitate,vnica tantum latione pertranſeat. quod abſurdum videtur magis. Pro primi igitur declaratione eſt animaduertendum quòd in rhombo A B D C, punctum A, vbi acutus eſt angulus, peculiari motu feratur verſus punctum B, vbi obtuſus eſt angulus:ipſum vero B feratur verſus D, vbi alter acutus eſt angulus, peculiari motu,& æquali velocitate cum ipſo A. Latus præterea A B, æquali cũ illis velocitate feratur verſus latus A C, ſecumq́ deferat ipſa A B puncta:ita quòd tam A quàm B duabus moueantur lationibus, propria videlicet qua A quidem verſus B fertur, B vero verſus D. & aliena qua ambo deferuntur à latere A B verſus latus A C. In hoc caſu A punctum in rhombo vbi angulus eſt acutus,æquali velocitate cum ipſo B puncto motum, maiorem in eodem tempore pertranſibit rectam,& maius certe tranſmittet ſpatium, quàm punctum B, vbi obtuſus eſt angulus. Cum enim vtrũq; duabus feratur lationibus,propria ſcilicet & aliena,qua(vt dictũ eſt) ambo deferuntur à latere,neceſſe eſt per tertiam & vigeſimam ſexti elementorum, vtrunq; illorum ſuper rhombi diametrum ferri. Cum autem in quadrato illo rhombaceo duæ cadant diametri ſe inuicẽ ad angulos interſecantes rectos, A D videlicet maior,& B C minor:in quo tempore A punctum maiorem tranſmittet diametrum,ipſam videlicet A D:pari velocitate motũ ipſum B punctum,minorem trãſmittet diametrum,ipſum videlicet B C. quod abſurdum prolatu merito videri poteſt ijs qui ignorata cauſa corticem quidem cernunt, rationis vero medullam introſpicere non curant. ea autem eſt quæ à philoſopho hic ſatis clare adducitur & recenſetur, in rhombacea ſcilicet figura punctum quidem quod ab acuto diſcedit angulo,cum ad idem feratur,& ceu graue quippiam ad perpendiculũ deſcendat,& alioquin à lateris etiam ipſius cum quo defertur, latione iuuetur,velocius ſanè ferri, & ideo maius in eodem tempore ſpatium tranſmittere,maioremq; pertranſire rhombi diametrum:pũctum vero illud quod ab obtuſo diſcedit angulo,ambas ferè contrarias habere lationes, illam ſcilicet ſecundum quam peculiari fertur motu,& illam ſecundum quam à lateris motione defertur. Se inuicẽ igitur lationes illæ præpediunt, vnaq; nimirum alteri officit: ex quo motionis non immerito ſequitur tarditas:quantoq; ab obtuſiori in hac figura diſceſſus fiet angulo, tanto hebetior tardiorque proculdubio ſequetur motio:quoniam contrariæ magis ſibi inuicem illæ fiunt lationes:cum in obtuſiori angulo rectius ſemper ſubiectum ſit latus. Ex quibus non difficile etiam eſt videre manifeſtam alterius paradoxi veritatem. ipſum enim latus A B, vnica latum motione æquali volocitate. maius pertranſit ſpatium,quàm punctum B duabus motum lationibus:cum iſtuc quidem diametrum minorẽ (vt dictum eſt) in eodem tranſmittat tempore,videlicet ipſam B C, in quo latus A B maius pertrãſit latus,ipſum videlicet A C. quod certe oculata percipitur fide in rhombo vbi duo maxime acuti cõformantur anguli,& duo rurſum obtuſi maxime. diameter enim B C in illo eſt breuiſſima:latus autem A C,quod A B pertranſit latus,eſt longiſſimum. Hoc autem ideo accidere videtur, quoniam vnica lateris latio à nullo præpeditur,duæ autem B puncti lationes ſe inuicẽ præpediunt & offuſcant. Et hæc quidem pro dictorũ ſentẽtia intantũ ſint præfata. In literæ autẽ contextu illud, Simile igitur fit quod repletũ eſt,ipſi toti:oſtenſiuũ eſt ipſum A punctum ſuper diametrũ A D ferri,& quòd duo parallelogrãma illa quæ rhombi figurã replẽt,ſimilia ſibi inuicẽ ſunt,& toti etiã rhombo,per probatã in ſexto elemẽtorũ xxij. ꝓpoſitionẽ,cuius hæc ſunt ad literã verba: Cũctæ ſuperficies æquidiſtãtiũ laterũ quæ circa diametrũ conſiſtunt, toti parallelogrãmo,atq; ſibi inuicẽ ſunt ſimiles. Illud autẽ, ſimul igitur A multo plus ipſa A B pertrãſit:& ipſum latus minus latus,eadẽ lata celeritate:ſignat ꝙ ſimul & in eodẽ tẽpore eadẽ celeritate ipſum A punctũ pertrãſit multo plus q̃ ipſa A B pertrãſeat. diametrũ enim pertranſit maiorẽ,videlicet A D, quę eſt maior latere A C, quod A B in eodem tempore pertranſire dicitur. & ideo ſubdit: & ipſum latus maiorem quàm B pertranſiuit vna latum latione, id eſt ipſum latus A B vna latione motum, maiorem lineam pertranſit,quàm ipſum B punctum. Pertranſit enim in eo tempore in quo punctum B tranſmittit diametrum B C, ipſum latus A C, quod(vt diximus) ſine controuerſia maius eſt ipſa diametro B C. Illud autem, Quanto enim acutior fuerit rhombus, diameter quidem fit minor,illa ſcilicet quæ obtuſos ſecat angulos,vt retro vidimus. A C autem maior, id eſt latus A C ab acutiori exiens angulo,& ad obtuſiorem finiens,maius ſine controuerſia efficitur. Quod ſubiungitur vero,latus vero ipſius B C minus:aut interlinearis eſt gloſſula textus inſerta literæ:aut illius quod dixerat,eſt repetitio. latus enim B C, id eſt diameter B C inter obtuſos angulos, minor eſt q̃ ſit A C. Et omnino(vt mihi videtur) iſthæc ſuperfluit litera.

Duo paradoxa.

DVbitatur quam ob cauſam maior circulus æqualem i minor circulo conuoluitur lineam, quando circa idem centrum fuerint poſiti: ſeorſum autem reuoluti quemadmodũ alterius magnitudo XXIIII

ad magnitudinem ſe habet alterius, ſic & illorum ad ſe inuicē fiunt lineæ. Præterea vno etiam & eodem vtriſque exiſtente centro, aliquando quidē tanta fit linea quam conuoluuntur, quantam minor per ſe conuoluitur circulus, quandoque vero quantam maior. Quòd quidem igitur maiorem conuoluitur maior, manifeſtū eſt. Angulus enim ſenſu videtur eſſe cuiuſque circunferentia propriæ diametri, maioris circuli maior, minoris minor: quamobrem eandem habebunt proportionem ſecundum ſenſum ad ſe lineæ ſecundum quas fuerint conuoluti. Verumenimvero quòd etiam æqualem conuoluuntur quando circa idem fuerint poſiti centrum, manifeſtum eſt: & ſic fiunt aliquando quidem æquales lineæ ſecundum quam maior conuoluitur circulus: aliquando vero ſecundum quam minor. Sit enim circulus maior quidem vbi D F C, minor vero vbi E G B. vtriſque autem cētrum A. Et quam quidem per ſe magnus conuoluitur, ſit vbi F I. quam vero per ſe minor, vbi G K, æqualis A F. Si igitur minorem mouero, idem mouens centrū, vbi A, maior autem ſit annexus: quando igitur A B fuerit recta ad ipſam G K, ſimul & A C fit recta ad ipſam F I. quamobrem æqualem ſemper tranſlata erit, ipſam quidem G K, vbi eſt G B circunferentia: ipſam vero F L, quæ eſt vbi F C. Si autem quarta pars æqualem conuoluitur, manifeſtum eſt quòd totus circulus toti circulo æqualem conuoluetur. Quare quando B G linea ad ipſum peruenerit K, & ipſa F C circunferentia erit in ipſa C L, & vniuerſus erit conuolutus circulus. Similique modo ſi magnum mouero, illi paruum annectens, eodem exiſtente centro: ſimul cum A C ipſa A B perpendiculum & recta erit: hæc quidem ad ipſam F I, illa vero ad G M. Quamobrem quādo hæc quidem æqualem ipſi G M pertranſiuerit, illa vero ipſi F I, & rurſum facta fuerit recta ipſa F A ad ipſam F L, & ipſa A C rurſum recta, velut à principio erant in ipſis M I. Hoc autem neque aliqua intercedente mora maioris ad minorem, vt ſcilicet per aliquod temporis ſpatiū ſtaret in eodem puncto: neque tranſiliente minore aliquod punctum maiorem quidē æqualē minori pertrāſire, hūc autē maiori, abſurdū eſt. Præterea vnica etiā ſemper exiſtēte motione, centrū motū interdū quidē magnā, nōnunquā vero minorē conuerti, admirandū eſt. Idē enim celeritate eadē latum, æqualē natū eſt pertranſire: eadē autē celeritate vtroq; modo æqualē licet mouere. Principiū autē hoc ſumendum eſt circa iſtorū cauſam, ꝙ eadem potentia & æqualis hanc quidem tardius mouet magnitudinem, illā vero celerius. Si enim fuerit quippiā quod à ſe ipſo moueri natū nō ſit, ſi ſimul & illud mouerit quod natū eſt moueri, tardius mouebitur quàm ſi ipſum

per ſe moueretur. Et ſi quidem natum fuerit moueri, non ſimul autẽ moueatur, ſimiliter ſe habebit. Et impoſſibile certe eſt plus moueri quàm mouens. nõ enim ſuam ipſius mouetur motionem. Sit igitur circulus maior vbi A, minor autem vbi B. Si minor maiorem impellet nõ reuolutũ ex ſe, manifeſtum eſt ꝙ tantum ipſius rectæ maior pertranſit, quantum eſt impulſus. Tantum autem eſt impulſus, quãtum paruus eſt motus. æqualem igitur ipſius rectæ pertranſiuerunt. Neceſſe igitur eſt ſi reuolutus minor maiorem impellet, reuolui ſimul cum impulſione: tantum autem quãtum minor reuolutus eſt, ſi nihil ipſe ſui ipſius motione mouetur. Quomodo enim & quantum mouit, tantum motum eſſe neceſſe eſt quod mouetur ab illo. Sed profecto paruus circulus tantum ſe ipſum circulariter mouit, quantum eſt pedalis quantitas (tãtum enim ſit id quod motus eſt) & magnus igitur tantum motus erit. Similique modo ſi magnus paruum mouebit, motus erit paruus quemadmodum maior. Per ſe autẽ motus illorũ vtrumlibet, ſiue celeriter, ſeu tarde eadem velocitate, ſtatim quantam maior natus eſt circunferri lineam. quod difficultatem facit, ꝙ non ſimiliter faciunt quando fuerint cõnexi. hoc autem eſt ſi alter ab altero moueatur, non quam natus eſt, neque peculiarem motionem. Nihil enim refert circumponere & annectere aut coniungere vtrumlibet alteri. Similiter enim quando hic quidem mouet, ille vero mouetur ab iſto: quantum vtique mouerit alter, tantum alter mouebitur. Quandoquidem igitur adiacẽs mouerit, aut propenſus, non ſemper conuoluitur: quando vero circa idem poſiti fuerint centrum, alterum ab altero ſemper conuolui neceſſe eſt. Sed nihilominus non ſuam ipſius motionem mouetur alter, ſed veluti nullam haberet motionem: & ſi habuerit, illa autem non vtatur, tantundem accidit. Quandoquidem igitur magnus mouerit ſibi alligatum paruum, paruus mouetur quantum ille: quando autem paruus, rurſus magnus quantum iſte: ſeparatus autem vterque ſe ipſum mouet. Quòd autem eodem exiſtente centro, & mouẽte eadem velocitate accidit inæqualem illos pertranſire lineam, paralogiſmo ſophiſtice vtitur is qui dubitat. idem enim ambobus eſt centrum, verum per accidens, veluti muſicum & album. eſſe enim vtriuſꝗ circuli centro non eodem vtitur. Quandoquidem igitur mouens fuerit paruus, vt illius centrum & principium: quãdo vero magnus, vt illius. non igitur idem ſimpliciter mouet, ſed eſt quo modo.

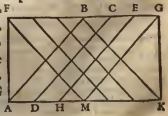
Dubitat hoc in problemate quæſitor, cauſamꝗ efflagitat quamobrem ſi duo fuerint circuli circa idẽ centrũ collocati, cum vnus quidẽ de neceſſitate maior ſit, alter vero minor, æqualem tamen inter ſe conuoluuntur lineam, ita quòd quãtam maior conuoluitur, tantam minor planè ſit conuolutus: cum alioquin manifeſte percipiatur ſi diſiuncti ſeparatiꝗ ijdem fuerint circuli, peculiaribus vtentes centris, quòd maior maiorem, & minor minorem conuoluuntur: cum angulus, inquit, propriæ cuiuſꝗ diametri ſecundum illius ſit circunferentiam, maioris quidem maior, minoris vero minor. hoc in loco angulum (vt arbitror) vocans circuli portionem quæcunque à duabus quibuſcunque lineis à centro exeuntibus, & ad circunferentiam deductis, intercipitur. In maioribus

enim ſemper is eſt maior angulus, in minoribus vero minor. In huiuſmodi igitur diſiunctis circulis hac de re nulla eſt dubitatio, ſed in illis qui ſibi inuicem ſunt coniuncti, & idem habent centrum, prædictum apparet abſurdum. Cæterum quæſtionis poſtmodum augens difficultatem philoſophus, non ſolum dicit in ijs complicatis & vnico cētro vtentibus circulis id apparere quòd æqualem maior minorq́ꝫ conuoluuntur lineam, ſed etiam (quod abſurdius eſt) vſu euenire quòd enormiter etiam id ipſum alternent, vt interdum quidem quantam minor de per ſe conuoluitur lineam, tantam conuoluatur maior: aliquādo vero è cōtrario, quantā ſcilicet maior cōuoluitur, tātā minor cōuoluatur. Id autē in deſcripta demōſtrat figura per ſemidiametrorū rotationes & gyros in vtriſq́ꝫ circulis ſimiles illorū portiones circūlatarū, quę æquales ſemper lineas pertrāſire videtur. Longa eſt autē & accurata demonſtratio, prolixe admodum & inſigniter totam hanc rem per partes vbique ſuas diſterminans & oſtendens. Pro diſſolutione autem propoſitæ quæſtionis duo ſupponere hoc in loco videtur philoſophus, quæ ſi recte perpēdantur, manifeſtæ ſanè ſunt veritatis. Quorum primum eſt, ꝙ ſi ab vna & eadē potētia duo moueātur mobilia, quorum alterū quidē à ſe ipſo moueri natū eſt, & ſupplēdum, ſecundū motum illum ſecūdum quem à motore mouetur: alterū vero non eſt natum eo moueri motu, moueantur autē iſta coniunctim, vt in caſu verſemur circulorum, ꝙ illud quod ex ſe illa motione moueri natum eſt, tardius mouebitur q̄ ſi ipſum per ſe moueretur. Si enim (verbi cauſa) leue quippiam graui complicatum & annexum, à forma ſua ſurſum feratur, quò naturæ habet inclinationem, cōplicatione profecto illa rei ſecūdum eandē ferri motionē ineptæ, imbecillius tardiuſq́ꝫ mouebitur, graueq́ꝫ ſimiliter tardius deſcendet leui coniunctū, q̄ ſi ſolitarium ſuæ permiſſum naturę deorſum feratur. Alterum autē ſuppoſitum eſt, & ipſum euidens, ꝙ ſi quippiam ab aliquo moueatur non ſecundum ſuam ipſius motionē, neceſſario tantum mouetur, quantum motor illud mouerit: & ꝙ plus, id eſt velocius moueri q̄ illud moueat, eſt impoſſibile. Animaduertendum autem eſt, vt primum ſuppoſitū propoſito quadret negotio, ꝙ ex duobus circulis illis maior quidē velocius moueri nat⁹ eſt: nō natus autē eſt tardius moueri. Minor vero è cōtrario tardius moueri natus eſt: nō natus autē velocius moueri. quamobrem in cōplicatione horū ad ſe inuicē circulorū, maior quidem tardius mouebitur, q̄ ſi per ſe moueretur: minor vero velocius, q̄ ſi naturæ permiſſus ſuæ, ex ſeſe moueretur. Quoniā autē (vt dictum eſt) circulis illis in eodem conſtitutis coniūctiſque centro, & mouente eodem ea quæ apparent abſurda contingere videntur, ideo in problematis calce philoſophus quæſitorem hac in re paralogiſmo vti dicit, ſophiſticeq́ꝫ interrogare. non enim idem per ſe vtriuſq́ꝫ circuli eſt centrum, vt eſſe apparet: ſed alterius quidē per ſe eſt centrum, mouentis ſcilicet, quicunque fuerit mouēs circulus, ſiue magnus, ſiue paruus: alterius autem per accidens, illius videlicet qui ab altero mouetur circulo.

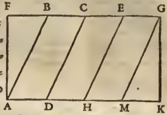
XXV CVr lectulorum ſpondas ſecundum duplam faciunt proportionem, hanc quidem ſex pedū, vel paulo ampliorem, illam vero trium? Cur ve non ſecundum diametrum illos reſtibus extendūt? An tātos quidē magnitudine faciūt, vt corporibus ſint proportionē habētes? fiunt enim ſic ſecundum ſpōdas dupli, longitudine quidem cubitorum quatuor, latitudine vero duorum.

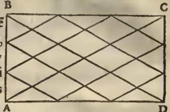
Extendūt autem illos non ſecundum diametrum, ſed ex oppoſito, vt & ligna minus diſtrahantur. Celerrime enim ſcinduntur ſecūdum naturam diuiſa, & eodem modo diſtenta laborant maxime. Amplius quoniam opus eſt vt reſtes pondus ferre poſſint, ſic certe pondere impoſito minus laborabunt ſi trāſuerſim q̄ ſi oblique extēdātur. Præterea hoc etiā modo minus abſumitur reſtiū. Sit enim lectulus A F G K, & bifariam diuidatur ipſa F G ſecūdum B. æqualia certe foramina ſunt in ipſa F B, & in ipſa F A. latera enim ſunt æqualia. nam totum F G duplum eſt. Extendūt autem, vt deſcriptū

eſt,ab ipſo A ad ipſum B.Ita vbi eſt C,ita vbi eſt D,ita vbi H, poſtea vbi E,& eodem ſemper modo donec ad angulũ peruenerint aliũ. Duo enim anguli reſtis habent capita.æquales autem ſunt reſtes ſecundum curuaturas,videlicet A B & B C,ipſis C D & D H.& aliæ ſimili ſe habent modo, quoniam eadẽ eſt demõſtratio.ipſa enim A B æqualis eſt ipſi H E.æqualia enim ſunt latera ſpatij B G,M A,& foramina æque diſtant.ipſa autem B G ęqualis eſt ipſi M A.Angulus enim B æqualis eſt angulo G.In æqualibus enim hic quidem intus,ille vero extra: & B quidem eſt ſemirectus.

Eſt enim F B æqualis ipſi F A.Et angulus vbi F,rectus eſt.B autem angulus æqualis ei vbi eſt G:quoniam quadratũ altera parte longius,duplum eſt:& ad mediũ eſt curuatura: quamobrẽ A D ipſi E G eſt æqualis:huic vero ipſa H M. Similique modo demonſtrantur aliæ, quoniã æquales ſunt duæ quæ ſecũdum curuaturas ſunt,duabus. Quare manifeſtum eſt quod tot ſunt reſtes in lectulo,quot ſunt quatuor,ſicut A B. Quanta autem foraminum eſt multitudo in ipſo F G latere, & in eius dimidio F B eſt medietas. Quamobrem in dimidiato lectulo tantæ reſtium magnitudines erunt quãtum eſt A B.multitudine vero tot, quot in B G ſunt foramina.

Hoc autẽ nihil refert dicere, q̃ quot ſunt in ipſis A F & B F ſimul ſumptis. Si autẽ ſecundum diametrum extendãtur reſtes, quemadmodum ſe habet in lectulo A B C D.dimidia non tot ſunt, quot amborũ latera F A,F G. æqualia autẽ quot in ipſis F B,F A,ſunt foramina.Maiores autem ſunt ipſæ A F,B F,duæ exiſtentes, q̃ A B. Quare reſtis in tantum maior, quantum ambo latera diametro ſunt maiora.

QVæ de lectulorum ſpondis,illarumq; proportione ad capita,(ſic enim eorum minora vocãt latera)hic à philoſopho dicũtur, clara ꝓfecto ſunt,nihilq; difficultatis habere vidẽtur.Paulo vero ſunt obſcuriora quæ de reſtium extenſionis modo,illiuſq; cauſa in præſentia enarrãtur.huiuſmodi autem eſſe videntur,Reſtes ſiue funes,ſeu lora quibus extenduntur lectuli,illorũq; inter ſeſe cõnectũtur aſſeres,non ſecundũ diametrum extendi, ſed oblique contexi debere. cuius rei manifeſtam ſtatim ſubiungit cauſam,hoc inquiens cum ad lignorum ipſorũ facere firmitudinẽ,vt minus diducantur & conuellantur:tũ etiam ad reſtes ipſas,quę hoc contextæ modo oneri ferendo erunt aptiores,quàm ſi ſecundum diametrum extendantur. Sicut enim,inquit, ligna ſecũdum nauram diuiſa ſcinduntur facillè,id eſt ſecundum longitudinem:ſecundum eam nanq; à capite ad calcem perpetuas habent venas:ſic eo compreſſa modo cum diſtrahuntur magis,tum in onere ſuſtinendo plus laborant:quod profecto accidere videtur cum ſecundum diametrum extenſi funes ad lectuli longitudinem illorum extremitatibus fuerint annexi.Non ſic eſt autem quando in lectulorum ſpondis oblique nectuntur reſtes. Premũt enim id quod ſcindi eſt ineptum:ipſæq; oneri ferendo ſufficiũt magis.eo nãq; modo in maiori parallelogrammo,lectuli ſcilicet figura, plura conijciuntur parallelogramma æqualium laterum & angulorum,illud maius replentia, ſeq; inuicem & illud arcte colligã-

tia, trigonis hincinde duobus ceu immutabilibus ſeris concluſa. Nihil autem refert (vt arbitror) id de quo forte quiſpiam hic ambigere poſſet, quòd primam ſcilicet in deſcriptione lectuli figurã, duarum efficit extenſarum reſtium, ab angulo ſcilicet inferioris lateris, ad medium ſuperius latus vnã: alterã vero à medio inferiori latere ad angulũ ſuperioris. Poſtea vero plures cõmemorat & deſignat: vt in ſecunda apparet figura. vtrobiq; enim eadem ſeruatur ratio, & idem proportionis eſt modus, vt ex deſcriptione ipſa liquidò dignoſci cõprehendiq; poteſt. Animaduertendũ autẽ eſt quòd reſtium curuaturas eas vocat illarum partes quæ à foramine ad foramen ipſis extrinſecus applicantur ſpondis, parallelogrammorumq; à reſtibus effectorum minora effigiant latera. Cæterum quia tertiam etiam ſic extenſarum reſtium commoditatem in contextus litera tetigit philoſophus, quòd ſcilicet eo extenſionis modo ſumptui parceretur, minuſq; reſtiũ abſumeretur, pro illorum declaratione non ab re animaduertendum eſſe cenſeo, quòd videlicet tanto minus reſtium in oblique extenſis abſumitur lectulis, quàm ſi ſecundum diametrum extendantur, quantum in illis duorum ſunt latera triangulorum angulum complectentia rectum: verbi cauſa in deſcripta figura, quãtum eſt A F, F B, & G K, K M. Cum enim omnes aliæ ſpondarum partes reſtibus extrinſecus ſint contextæ, hæc duo vtrinq; latera nullis ſanè continentur reſtibus. Satis enim à ſubextenſa hypotenuſæ loco reſte, firmantur, hinc quidem A B, inde vero M G. Porro duorum triangulorum ſimul ſumpta latera, maiora certe ſunt quàm eorum peculiares hypotenuſæ. tantum igitur reſtium minus erit in extenſis hoc modo lectulis. nanq; in ijs qui ſecundum diametrum extenduntur, vt conſtans maneat firmitudo, circa omnia vndiq; latera neceſſariò contexendæ ſunt reſtes.

Quòd in oblique extẽſis lectulis minus reſtium abſumatur.

XXVI CVr difficilius eſt longa ligna ab extremo ſuper humeros ferre, quàm ſecundum medium, æquali exiſtente pondere? An quia vibrato ligno ipſum extremum prohibet ferre, vibratione magis retrahens lationem. An quoniam licet nihil inflectatur, neque multam habeat longitudinem, difficilius tamen ad ferendum eſt ab extremo, quoniam facilius ex medio eleuatur q̃ ab extremo, & ideo ſic ferre eſt facilius. Cauſa autem, quoniam ſecundum medium quidem eleuato ligno ſemper ſeſe inuicem ſuſpendũt extrema, & altera pars alteram bene ſubleuat. Medium enim veluti centrum fit vbi habet is qui eleuat, aut fert. Extremorum igitur vtrumq; deorſum vergens, ſurſum ſuſpenditur. quod ſi ab extremo eleuetur, aut feratur, non ſanè facit: ſed vniuerſum pondus ad vnum vergit mediũ quo eleuatur aut fertur. Sit medium vbi A, extrema B, C. Eleuato igitur aut portato ſecundum A, ipſum quidẽ B deorſum nutans, ſurſum eleuat C: ipſum autem C deorſum nutans, B ſurſum eleuat. ambo autem ſurſum eleuata hoc faciunt.

LOnga ligna retro dixerat eſſe imbecilliora breuioribus, & ideo in ſubrectum eleuata inflecti, illiuſq; cauſam effectus ibi reddidit. Hoc autẽ in loco quærit cur ligna lõga ab extremo difficilius humeris feruntur, quàm à medio. Vbi primum eſſe dicit in cauſa vibrationem illam quã ſe inflectẽdo longiora faciunt ligna, quę nimirum geſtationi officit, & veluti retrahere illius lationem videtur. An quia, inquit, quo modo quippiam facilius eleuatur, eo facilius etiam portatur modo? Eleuatur autem quodcunq; protenſum facilius à medio quàm ab extremis. Sic igitur etiam facilius geſtabitur. Ratio autem hæc in prima videtur eſſe figura, hoc ſe habens modo. Quomodo quippiam facilius eleuatur, facilius etiam portatur. quodcunq; autem facilius eleuatur à medio quàm ab extremis. quodcunq; igitur facilius portabitur à medio quàm ab extremis. Syllogiſmi autem huius maior propoſitio manifeſtam ſanè habere videtur oſtenſionem. Quoniam enim in productioribus lignis medium centri obtinet vices, cum eo loci leuari incipiunt, illorũ certe extrema hincinde poſita nutu ſuo ambo deorſum vergunt, eoq; modo alterum librat ſuſpenditq; alterum, taliq; vtrinque efficiunt libramento, vt eo loci id lignum & bene ſubleuetur, & commode etiam geſtetur.

CVr ſi valde procerum fuerit idem pondus, difficilius ſuper humeros geſtatur, etiam ſi medium quiſpiam illud ferat, quàm ſi breuius ſit? quod enim dudum dictum eſt, cauſa non eſt: ſed vibratio nunc eſt cauſa. Quando enim productius fuerit, vibrantur extrema: quamobrem contingit portantem difficilius geſtare. Vibrationis autem cauſa eſt, quoniam ab eadem motione magis transferuntur extrema, quanto procerius fuerit lignum. Humerus quidem ſit centrũ vbi A. manet enim is. ipſæ autem A B, A C, quæ ſunt ex cẽtro. quanto autem maius fuerit id quod ex centro eſt, ſiue A B, ſeu A C, plus transfertur ſpatij. Demonſtratum autem eſt hoc prius. XXVII

SVperior quæſtio huic non immerito anſam præbuiſſe videtur problemati. licet enim productiora facilius portentur ligna ſi quis ſecundum medium illis ſupponat humeros, quàm ſi ſecũdum extrema: nihilominus hoc etiam modo non ſine magno geſtantur labore & difficultate. quod experientibus eſt manifeſtum. Huius igitur rei hoc in loco cauſam quærit philoſophus, dicitq; ſtatim vibrationem quaſſationemq; protenſi ligni id proculdubio efficere, quæ longitudine ipſa neceſſario in procerioribus lignis vſu euenire percipitur. Cum enim geſtantis humerus centri obtineat locum: quanto protenſiores fuerint à centro exeuntes longitudines ab eadem motione, tanto illas transferri magis eſt neceſſe. Vibrationem autem tranſlationem eſſe, nemo eſt qui ambigat. Dictum vero retro eſt illam geſtationi officere, & veluti lationem retrahere.

CVr iuxta puteos celonia faciunt eo quo viſuntur modo? Ligno enim plumbi adiungunt pondus, cum alioquin vas ipſum & plenum & vacuum pondus habeat. An quoniam duobus temporibus hauriendi diuiſo opere, (intingere enim oportet, & id ſurſum trahere) continget demittere quidem vacuum faciliter, trahere vero plenum difficulter. Commodum igitur eſt paulo tardius illud demittere, cum multo leuius effectum ſuſtollatur põdus: id autem facit in extremo celonio adiunctum plumbũ aut lapis. Demittenti quidem maius fit pondus q̃ ſi ſolummodo vacuum oporteret demittere: cum vero plenum fuerit, ſurſum id rapit plumbum, aut quicquid illi ponderis inerit. Quamobrem faciliora hoc modo ambo ſunt, quàm illo. XXVIII

CElonia inſtrumenta quædam fuiſſe apparet ad aquam facilius hauriendam reperta: quæ multis ſanè fieri poſſunt modis, prout ex cuiuſque captu expeditius meliuſque factu viſum fuerit. Nos exſculptum in marmore antiqui operis haud multum abſimile (vt arbitror) vidimus inſtrumentum: quod Patauij etiam aliquando re ipſa conſpeximus in vico publico quo ad philoſophorum gymnaſia itur. Hoc autem ſe habebat modo. Iuxta cauũ putei lapidem erecta ſtabat trabs pedalis craſſitudinis, cuius in extrema excauata parte ſemipedalis craſſitudinis tranſuerſus quidam inerat tignus, qui per ferreum axiculum illum perforantem, & in armillas erectæ trabis hincinde coniectum, paruo negotio ſurſum deorſumq; commouebatur. Huius autem tigni ex altera quidem extremitate ferreis catenis teres pendebat lignum, vbi ex ferrea fibula aquarium ſuſpendebatur vas. In altera autem magnus religatus inerat lapis, qui paruo haurientis labore, vaſis ad id ſuffragante pondere, ſurſum ferebatur cum deſcendebat vas, minoreq; rurſum opera nutu ſuo deorſum tẽdebat, plenumq; aquæ vas educebat, ita quòd libræ cuiuſdam ſpeciem inferne libramentum habentis vniuerſum præ ſe ferebat inſtrumentum. Cæterum vtrúm ne hac fuerit figura id quod hic à philoſopho celonium appellatur, an alia, ſicut non valde laboro, ita ſanè nõ multum huic noſtro fuiſſe abſimile, ex ijs quæ dicit ille, iure cõtenderim, quæ (vt arbitror) ex hoc tranſcurſu noſtro ſatis patere poſſunt. Neq; vero me præterit tollones ſiue tollina à quibuſdam noſtratiũ huiuſmodi appellatas fuiſſe

machinas, à tollendo dictas: ſed tamen nonnullos veterum authorum græco vſos fuiſſe vocabulo, ceu tunc recepto & vſitato, non ab re etiam contenderim, quamuis mendoſe in omnibus ferè temporum incuria id legatur. Plautus enim in Rudēte cum dicit, Si Ptolomæo gratia eſt, hanc vrnam cape mulier. pro ptolomæo (vt arbitror) celonium poſuerat, vt integra eſſet lectio, Si celonio gratia eſt, hanc vrnam cape mulier. Columella quinetiam in hortis, vbi corrupte (vt opinor) legitur,

Ne grauis hauſturis tendentibus ilia vellat:

huius inſtrumenti meminiſſe videtur, illiuſque etiam nomen expreſſiſſe. De irrigandis enim hortis verba faciens, hæc ſcribit carmina·

Vicini quoq; ſint amnes, quos incola durus
Attrahat auxilio ſemper ſitientibus hortis.
Aut fons illachrymet putei non ſede profunda:
Ne grauis hauſturis celonius ilia vellat.

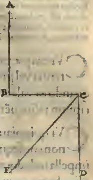
Pro tendētibus enim, quod mēdoſe legi apparet, celonius belle quadrare poteſt: cū alioquin adiectiuū illud grauis ſine ſubſtātiul fulcro haudquaquam ſtare poſſe videatur. Iubet igitur Columella puteos pro irrigandis hortis nō eſſe depreſſos & profundos, ne grauis opera celonij indigeat aquator. Et quoniam de vno plura ſæplus non inconcinne prodire & emergere ſolent, forſitan non erit malum Plinianum illum locum ex libro. xviij. capite. iiij. naturalis hiſtoriæ vbi de irrigandis agit hortis, ſic legere· Hortos villæ iungendos non eſt dubium: riguoſq; maxime habendos, ſi contingat, profluo amne: ſi minus, è puteo pertica organiſve pneumaticis, celoniorumque hauſtu rigando. vbi mendoſe ſanè legitur tollendo, non hauſtu rigando.

XXIX CVr quando ſuper ligno aut huiuſmodi quopiam duo portauerint homines æquale pondus, non ſimiliter premuntur ſi ad vnum non declinet pondus, ſed magis quanto vicinius fuerit geſtantibus? An quoniam vectis quidem lignum efficitur: pondus vero hypomochlion: qui autem propior eſt ponderi ex ijs qui illud geſtāt, id quod mouetur: alter vero portantium, quod mouet. Quanto igitur plus diſtat à pondere, tanto facilius mouet, & alterum premit magis inferius, veluti contranitente pondere impoſito quod hypomochlion factum eſt. Si autē in medio inerit pōdus, nihilo magis alter alteri fit pondus, aut mouet: ſed eodem modo alteri alter fit pondus.

DE tetraphoris & hexaphoris phalangarijs retro diximus, qui partito labore productioribus quibuſdam illigata lignis magna ferunt onera. Circa hos in præſentia quæritur id quod manifeſto percipitur ſenſu: cur ſcilicet ſi duo portauerint homines ſuper ligno pondus quodpiam, illorum is premitur magis, ad quem id oneris vergit magis: manifeſtamque ſtatim euidentiæ huius ſubnectit cauſam, vectiſque & hypomochlij conſueta vtitur oſtenſione. Cum enim phalanx illa inuerſi vicem obtineat vectis, ponduſque pro hypomochlio ſit, neceſſarium profecto eſt remotiorem quidem ab onere, id eſt ab hypomochlio hominem, mouere, moueri autem eum qui propinquior eſt: tanto autem vtrunque magis, quanto remotior quidem mouens, vicinior vero fuerit is qui mouetur. Moueri autem hoc in caſu nihil aliud eſt, cum inuerſus ſit vectis, quàm inferius valenter deprimi: quod profecto accidere non videtur quando ex phalange media æquabile ſuſpenditur onus. tunc enim pari pondere geſtantium æqualiter colla premuntur. qua etiam ratione agricolæ cum iumentorum impares fuerint vires, & in arandi opere vnum plus valendo premit alterum, iugi commutato loro, ad longiorem quidem illius partem imbecillius religant iumentum, validius autem ad breuiorem: talique conſilio illorum preſſuras & laborem æqua diſpenſatione compenſant.

XXX CVr ſurgentes omnes, femori crus ad acutum conſtituentes angulum, & thoraci ſimiliter femur, ſurgūt: quod ſi non, haudquaquam ſurgere poterūt? An quia id quod æquale eſt, quietis vbiq; eſt cauſa: rectus autē angulus æqualitatis eſt, ſtationemq; facit: quamobrem ad ſimiles fertur angulos ipſi terræ circūferētiæ: nō enim quod ad rectū eſt, ipſi pauimēto.

An quoniam ſurgens fit rectus, ſtantem vero neceſſe eſt perpendiculum eſſe ad terram? Si quidem igitur ad rectū debet eſſe, hoc autem eſt caput ſecundum pedes habere, & fieri oportet cum ſurgit. Quando quidem igitur fuerit ſedens, ſecundum parallelum pedes habet & caput, & nō in vna æquali. Caput ſit A, thorax A B, femur B C, crura C D. Ad rectum autem fit & thorax vbi A B, ipſi femori, & cruri femur ſic ſedente: quamobrem eo ſe habentē modo ſurgere eſt impoſſibile, neceſſe autem eſt crus reclinare, pedeſque cōſtituere ſub capite. Hoc autem erit ſi C D fiet vbi C F, & ſimul ſurgere continget, & in eadem æquali habere caput & pedes. ipſa autem C F acutum facit angulum ad ipſam B C.

NOn poſſe ſedentem quempiam ſurgere, niſi recti anguli cruris ad femur, & femoris ad pectus qui ſedendo fiunt, ad acutos tranſeant, & veriſſimum certe eſt, & aduertere curanti etiam perſpicuum. Huius autem rei duę hic à philoſopho aſſignātur cauſæ, quarum vna quidem rei naturæ nititur, illiuſq; vniuerſaliori modo ſequitur rationem: altera vero déprope eſt magis, peculiarioríq; non immerito videri poteſt. Prioris autem (vt videtur) is eſt modus. Cum enim ſurgere ſit moueri, ſedere vero aſcribatur quieti: quieſcunt autem omnia in angulorum ęqualitate ſuorum conſtituta: rectus vero angulus, cum ſibi ipſi quadrās, tum omnibus æqualis eſt rectis: quamobrē cubi figurā ex octonis rectis ſolidiſq; conſtantem angulis Pythagorei ſtationis principium eſſe dixerunt: profecto ſedentes merito aſſurgere non poterunt, niſi illorum poſituram commutauerint angulorum qui recti à cruribus ad femur, & à femore ad pectus effecti illos quieſcere faciunt. ſedendo enim (vt inquit ipſe, & rei etiam eſt veritas) pedes & caput in duabus ſunt parallelis, quæ tranſuerſo coniungūtur femore, vt in deſcripta apparet figura. Poſt hāc vniuerſaliorem à rerum (vt diximus) natura mutuatam cauſam philoſophus aliam etiam ſubiungit partialiorem, propoſiteq; rei non minus quadrātem. Cum enim, inquit, ſedentis quidem caput & pedes (vt etiam dictum eſt) in duabus ſint parallelis: ſtantis vero in eadem ſint ad perpendiculum linea: ſumma eſt neceſſitas, vt hoc contingat, id fieri prius. fieri enim, factum eſſe, id eſt rem præcedit completam. Cæterum id fieri non poteſt niſi prius pedes ſub capitis regione conſtituantur, vt ſic aſſurgere & erigere ſe valeat ſedens. Non poſſunt autē pedes ſub capite ad perpendiculum fieri, niſi cruris ad femur angulus fiat acutus. Non poteſt igitur ſedens quiſpiam ſurgere & erigi niſi recti ad acutos commutentur anguli, vt ex deſcripta patet figura. Similiq; modo procedit ratio de iis angulis qui à femore & thorace cum ſedendo tum aſſurgendo diuerſimode fiunt & commutantur viciſſim.

CVr facilius mouetur commotum, q̄ manens: veluti currus citius commotos agitant, q̄ moueri incipiētes? An quia difficillimum eſt pondus mouere quod in contrarium mouetur. aufert enim quiddam ex motoris potentia, licet multo ſit velocior. neceſſe nanq; eſt tardiorem eſſe impulſionem illius quod repellitur. Secundo autem loco ſi quieuerit. reſiſtit enim ipſum quieſcēs. Quod autē mouetur, ad id ipſum ad quod impellitur, impellenti ſimile facit, ceu ſi quiſpiam mouentis potētiā & celeritatem augeret. quod enim ab illo pateretur, vtique ipſum facit ex ſe commotum. XXXI

FAcilius moueri aliquò videntur illa quæcunque eò quo mouentur inclinationem nutumq; habēt proprium, adeo vt interdum quidem nihil aliud negotij habeat mouens, niſi vt id quod rei illius prohibet motum, eiq; officit, remoueat tantum. Ex contrario autem rationis modo non ſine magna ſanè mouentur difficultate illa quæ contra naturæ peculiaris inclinationem mouentur, & ad oppoſitum ſibi transferuntur locum. reſiſtunt enim tunc, repulſuq; ſuo mouentis vires hebetant. Id autē

quotidie in naturalibus violentiſq; motionibus, mouentiumq; & motorum cum actionibus tum reactionibus animaduertere licet. Et hinc (vt arbitror) quærēdi philoſopho data eſt ocaſio, cur cōmota facilius mouentur & agitantur q̄ manentia: nec minus certæ aſſignatione cauſæ quæſitum diſſoluendi anſa eſt præbita. Cum enim quod mouetur, dum mouetur, nutum quēdam eò quo mouetur habere videatur, mouentis profecto actioni ſuffragatur, illiuſq; vires adiuuat & confirmat: ſtans vero reſiſtit magis, & mouenti à principio contraniti videtur.

XXXII CVr ea quæ proijciuntur, ceſſant à latione? An quia impellēs deſinit potentia vel propter retractionem, vel propter rei proiectę inclinationē, quando ea valentior fuerit q̄ proijcientis vires? Aut iſthæc ambigere principium relinquētes, abſurdum eſt.

XXXIII CVr quippiam non peculiarem ſibi fertur lationē, impulſore alioquin non conſequente? An videlicet quoniam primum id efficit vt alterū impellat: illudq; rurſum, vt alterum. Ceſſat autem quando non poteſt amplius facere primū impellens id quod fertur, vt impellat, & quando ipſius lati grauitas nutu ſuo declinat magis, q̄ impellentis in ante ſit potentia.

Duæ de proiectorum motu ſentētiæ.

DE motu proiectarum rerum variæ apud antiquos fuere ſententiæ, dueq; inter illas præcipuę, quarū altera quidē voluit proiecta moueri contra nutū ſuū donec mouetur, à primo illorū motore, qui licet præſentia nō adſit ſua, virtute tamē illis adeſſe cēſetur, & eouſq; mouere, quouſq; à naturali proiectæ rei inclinatione illius ſuperatæ fuerint vires. quæ res quādo cōtingit, tūc profecto iugis illa ceſſat motio, proiectumq; nutu ſuo ad lineā deorſum fertur. Altera vero proiecta quidem principio à motore moueri primo affirmauit, qui aërem cum illis rumpens & diuidens, ab eiſdē ſeparatus non amplius poſtea mouere cenſetur, cęterum retro ſemper ruens aër, volantiaque impetu celeri conſequēs proiecta, ne vſpiam vacuo detur locus, illa ſanè non deſiſtit propellere donec eius ad propellendum vires ſuffecerint. Poſtea vero à naturali proiectæ rei ſuperatus inclinatione, ipſe quidē mouere tunc ceſſat, proiecta vero res peculiari motione mouetur. Ambas autem has de proiectorum motibus ſententias in coniunctis ijs problematibus philoſophus ſanè tetigiſſe videtur.

XXXIIII CVr neque parua valde neq; magna longe proijci queūt, ſed commenſurationem quandam illa habere oportet ad id quod proijcit? An quia neceſſe eſt quod proijcitur & impellitur, contraniti ei vnde impellitur. quod autem magnitudine ſua nihil cedit, aut imbecillitate nihil contranititur, non efficit proiectionem, neque impulſionem. Quod enim multo impellentis excedit vires, haudquaquā cedit: quod vero multo eſt imbecillius, nihil contranititur. An quia tantū fertur id quod fertur, quantum aëris mouerit ad profundum: quod autē non mouetur, neq; mouebit quippiam. accidit autem illis ambo iſthæc habere. Valde enim magnum, & valde paruum, ceu non mota exiſtunt. alterum nanq; nihil mouet, alterum vero nihil mouetur.

Quòd ī omni actione ſit reactio.

QVoniam in omni naturalium rerum actione reactio ſemper adeſſe cenſetur, nihilque agit in aliud quod nō inuicem ab eodem quippiam patiatur, neceſſarium profecto eſſe videtur proiecta omnia cū cedere proijcienti & impellenti, tum illi etiā reſiſtere & contraniti. Quæcunq; vero iſtorum altero caruerint, inepta certe vt proijciātur à quopiam non immerito eſſe conſpiciuntur. Huiuſmodi autem cum magna ſunt corpora, tum valde exigua. Magna etenim haudquaquam proijcienti cedere videntur: valde parua vero illi contraniti non poſſunt. Commenſuratæ igitur hanc ob cauſam & proportionales proijcientis & proiectæ rei debēt eſſe virtutes. Secūda autem pro quæſtione adducta cauſa, q; ſcilicet valde magnum non mouet, quia nō mouetur: è contrario vero valde paruū non mouetur, quoniā nihil mouet: ad ea quæ dicta ſunt, facilè deduci poteſt.

CVr ea quæ in vorticoſis ferũtur aquis, ad mediũ tandem aguntur omnia? An quia magnitudinem habet quodcũq; fertur: quãobrẽ illius extrema in duobus ſunt circulis, hoc quidẽ minori, illo vero maiori: quare maior diſtrahit, quoniã celerius fertur, & trãſuerſum impellit illud ad minorem. Quoniam autem id quod fertur, latitudinem habet, & iſte rurſus idem efficit, & ad interiorem propellit, donec ad mediũ perueniat. An quia quod fertur, ſimili ſe habet modo ad omnes circulos propter medium? Mediũ enim in vnoquoq; circulo æqualiter diſtat. An quia quorum quidem circumactæ aquę latio nõ eſt ſuperior propter magnitudinem, ſed grauitate ſua circuli celeritatem excellũt, ea neceſſe eſt relinqui, & tardius ferri. tardius autem minor fertur circulus. non idem enim in tẽpore æquali magnus cum paruo reuoluitur circulus, quãdo circa idem fuerint medium. Quamobrẽ in minori circulo relinqui eſt neceſſe, donec ad medium perueniant. Quorũcunque autem ſuperior à principio fuerit latio, ea finiens idem efficiet. Oportet enim hunc quidem ſtatim, alterũ vero celeritate ſuperare grauitatem. quamobrem ad interiorem ſemper circulum relinquetur quodcunq;. neceſſe enim eſt quod non ſuperatur, aut in exteriori, aut in interiori moueri. In illo autem in quo eſt, impoſſibile eſt ferri quod nõ ſuperatur: adhuc vero minus in exteriori. celerior enim exterioris circuli eſt latio. Reſtat igitur vt id quod nõ ſuperatur, ad interiorẽ trãſferatur. ſemper autem vnũquodq; proficit vt non ſuperetur. Quoniã vero peruenire ad medium, finem quidem efficit vt quippiam moueatur, ſtat autem ſolummodo ipſum centrum: ad hoc ſanè omnia congregari neceſſe eſt. XXXV.

QVæcunq; in circũactis & vorticoſis verſantur aquis, illatumq; vorticibus motantur, ſæpius in gyrum circunducta, ad circulorum demum illorum medium centrumque compelli planè animaduertuntur. Huiuſce autem rei cauſam hoc in problemate inueſtigat philoſophus: primoq; aſſerit id accidere quoniam cum res quę in circumactis commouetur aquis, magnitudinem habeat quandam: ipſiq; aquarum vortices ex pluribus ſe inuicem conſequentibus cõſtẽt circulis, contentis ſcilicet, & continentibus: ſumma eſt neceſſitas rei illius partes varias in alijs & alijs ſemper agitari circulorum gyris. cum vero extimi & maiores circuli minoribus & internis velocius cõmoueantur, celeritate nimirum ſua rei illius à ſe commotas partes in interiores ſemper & intimos impellunt circulos: quod illi etiam ad eos qui interius ſunt orbes facere videntur, donec ad mediũ vſq; res illa propellatur. An id vſu euenire videtur, inquit, quoniam cum plures ſint circuli vnico vtẽtes medio, ceu communi omnium centro, nimirum ad id tandem peruenire commota cernitur res, quod in vnoquoq; æqualiter diſtat circulo, illorũq; omnium principium iure eſſe cenſetur. huiuſmodi autẽ eſt medium. Tertiam poſt has probabilem adducit cauſam, quæ ex dilẽmate procedens hoc ſe habet modo. Res in vorticib⁹ mota vel grauitate ſua maiorũ celeritatẽ ſuperat circulorũ, vel ab illa ſuperatur & vincitur: & ſi quidẽ ſuperat, illam neceſſe eſt relinqui & tardius ferri q̃ extimi & maiores rotẽtur circuli. In minorib⁹ igitur relinquetur circulis, qui tardiores ſanè ſunt, & medio propiores. Si autẽ à maiorum celeritate ſuperetur circulorum, rotabitur quidem & in gyrum verſabitur aliquãtiſper cũ illis, & in eorum circunferetur gyris: illorum autem celeritate remiſſa, maioreq; ſemper cõmotæ rei effecta reſiſtentia, id profecto accidet quod dictum eſt retro: & alioquin cum rei commotæ reſiſtentia ſemper excreſcat, mouentiumq; vires minuantur circulorum, finiſq; motionis ſit ſtatus & quies, ipſum autem ſolummodo ſtet centrum, ad hoc ſanè congregari & peruenire omnia eſt neceſſe.

Prima cauſa. Secũda cauſa. Tertia cauſa.

FINIS.

NICOLAVS LEONICVS THOMAEVS S. BONIFACII COM. LVDOVICO CANO.PATAVINO S. D.

INcidit nuper ſermo inter me & Lucã Bonſium vtriuſq; noſtrum amantiſſimum,cum quo,vt ſcis,dũ hic eſt, multum eſſe ſoleo,de quæſtionibus naturalibus noſtris quas abhinc multos annos exercendi ingenij cauſa peripatetico more confeceram , cur nam illas in lucem nõ proferrẽ, præſertim cum vnos & alteros etiam varijs de rebus cõmentarios pauloante protuliſſem,quibus ſanè illæ non inconcinne adiũgi contexiq; poterant. Cui ego cum animi mei ſententiam aperuiſſem, me ſcilicet alia quædã ex meis quæ mox ederentur concinnare,inter quæ quæſtiones illas conijcere,vt ex omnibus veluti vnum conficeretur corpus, in animo haberem: velleq; inſuper de illarum numero eas præcipue quæ ad amatorias res pertinent,tuo nomini dedicare, ſubuereri tamen, & animi dubium eſſe,vtrum id facere deberem nec ne,ne forte gratiam inepte quęritans,offenſionem aliquam incurrerem, ſi intempeſtiue occupationibus tuis,ijs meis nugis obſtreperem:Cum hæc inquam illi dixiſſem, multis ſanè verbis ille,quo eſt dicendi lepore & copia,hanc à me animi perplexitatẽ penitus abſterſit,in ſeq; conſtanter recepit,ſi id feciſſem,rem ſanè tibi gratiſſimam eſſe facturum: cum & alioquin tibi raræ & antiquiſſimæ nobilitatis iuueni,& non minus ornatiſſimis moribus,q̃ facie amabili,amatoriæ quæſtiones,quæ diuerſarum affectionum phyſicas perſcrutantur cauſas,maxime conuenire videretur. Illius igitur ſuaſu libens feci,quod ſponte certe mea quo minus facere auſus eſſem,pudor me quidam penè ſubruſticus antea deterruerat. Accipe igitur Ludouice humaniſſime Leonici tui munuſculũ, per ſe quidem tenue & exiguum (vera enim ſunt fatẽda) ſed quod tamen dantis animum tibi deditiſſimũ, qui in minimis plerũq; elucere ſolet, præclare atteſtari & egregie declarare poſſit. Vale. Patauij. VII. Cal. Octobris, M D X X I I I I.

NICOLAI LEONICI THOMAEI QVAESTIONES AMATORIAE.

CVt amantes amatorum oculis maxime capiuntur? An quòd amantes obſe- I
quio & blanditijs alliciuntur: nulla autem corporis pars æque ac oculi latentes internaſque animorum affectiones præ ſe ferre videtur: qui multiformi contuitu, moderationis, clementiæ, & miſericordiæ aliquando, nonnunquam odij, amoris, triſtitiæ & hilaritatis expreſſa oſtentant indicia. ij igitur cum ſubmiſſi blandique aut limi & ardentes ex aduerſo conſpiciuntur, nimirum amantes ad ſe Cupidinis (vt aiunt) laqueo trahere valenter poſſunt. An quia veluti animi domicilium ipſi eſſe dicuntur oculi, cum ex nulla alia animantiū parte expreſſiora quàm ex illis internarum veſtigia noſcantur affectionum: amorem autem, qui animi quædam ſanè affectio eſt, à compari cognatoq; effici par eſt. Animum igitur ipſum quærentes, animi domicilia concupiſcunt. Inde accidit quòd amantes cum amatorum ſuauiantur oculos, quaſi eo in opere ipſum attingant animum, maxima perfunduntur voluptate. An quòd nec eximia adoleſcentis forma, neque pulchræ cultus puellæ amorem adeo conciliare videntur (vt Lycophronides dicere ſolebat) vt modeſtia quædam indolis, decenſq; pudor, qui per ora ſuffuſus veluti purpureus flos rutilat? Hic autem cum ipſos inhabitet oculos (vt Ariſtoteli placuit) ad illam maxime partem amantium animos trahit. Quamobrem & poëtæ qui ex amatorum oculis Cupidinem ſpicula in amantes iaculari cecinerunt, aut inde faces accendere quibus illos exureret, haud abſurde rei ipſius naturam expreſſiſſe videntur.

Cur amantes plerunq; noctes inſomnes agunt? An quòd animi quæq; vehemens affectio totum II
ad ſe hominem trahere nata eſt, neq; alijs commode vacare rebus ſinit? Huiuſmodi autem eſſe perhibetur amor. Quod in alijs etiam pleriſque liquidò videre contingit. Quicunq; enim motionibus agitantur maioribus, ij minores haudquaquam motus ſentire videntur. An quia cum ſomnus primi quædam ſenſiterij ſit affectio ob frigidos humidoſq; à cerebro in ipſum deriuātes halitus facta, à contrarijs proculdubio illum præpediri deturbariq; rebus veriſimile eſt? Amor autem, quemadmodum ira & dolor, cæteræq; vehementes animorum affectiones, quia cum multa iugiq; ſpirituum iactatione ſemper exiſtit, haud ab re calfacere & exſiccare cenſetur. Vigilāt igitur hi frigidi & humecti penuria vaporis. Quod in ætatum etiam differentijs clare dignoſcere licet. Senes enim vt plurimū peruicacius quàm iuuenes vigilias tolerant: pueri vero propter ſuperfluentes corporis humores ſemper dormitant, ſomniculoſique exiſtunt.

Cur amantibus raro per quietem amatorum ſpectra & imagines ſeſe offerre ſolent? An quòd III
inſomnia cum imaginum ſint reliquię quædam extrinſecus in ipſis ſenſiterijs à rebus impreſſæ, quæ ſomni tempore cum vaporibus à capite ad primum ſenſiterium tranſfuſis deſcendunt, illudq; æque mouent ac ſi à rebus ipſis palàm excitaretur, habitū quendā & figuræ tenorē ſeruare neceſſe habent: in amantibus vero, vtpote qui iugi ſemper & inæquabili motione iactantur, nihil inſigne & expreſſum, nihil ijſdem veſtigijs conſtans & integrum diutius reſtare poteſt. Simulacra enim quæ in humida exiſtunt natura, ſanguine videlicet & ſpiritu, ingruentibus motione perpetua alteriuſmodi imaginibus diſſipantur & euaneſcunt, nihilq; integri & expreſſi ad primum ſenſiteriū inſigniter deferre poſſunt: quemadmodum ij qui in aquis fiūt circuli, ſuperuenientibus ſemper alijs ab illo qui mouet, neq; ſeruantur integri, neq; proprios ad plenum explicare valent orbes. ſimilia quoq; melancholicis & ebrijs accidere veriſimile eſt. hi etenim cum aſſidua multorum & craſſorum agitatione ſpirituum planè vexentur, ſimulacris in ſeſe aceruatim concurſantibus nihil clari perſpicuiq; per quietem videre poſſunt. Nempe vtrobiq; corporeæ motiones validæ inæqualeſq; fiūt. Cur autem atra bili laborātes Ariſtoteles εὐςόχους, id eſt recta coniectantes vocet, alterius eſt perſcrutationis initium: niſi forte iſtiuſmodi, cum diuerſa hi multiformiaq; in ſomnis videant, aliqua nonnunquam eam ob cauſam recte coniectari valent: quemadmodum illos qui ad idem ſignum multa per totam diem iacula dirigunt, aliquando conlimare veriſimile eſt.

Cur amantes, vernos flores, aut poma, cæteraq; id genus libenter in manibus ſemper habent? IIII
An quòd prouida vbique natura certa ſui indicia veluti igniculos quoſdam ijs qui id animaduertere valent, vel ex minimis etiam quibuſq; præ ſe ferre nata eſt? Amantes igitur cum pulchritudinis ætatiſq; florem maxime expetant, pulchritudinem vbiq; conſpectam amant, cupideq; amplexantur: florum autem omnium & pomorum decentes profecto pulchræque ſunt ſpecies, quæ pulcherrima anni tempeſtate nobis affatim grato naturæ munere prouenire ſolent. An forte magis duplici hoc de cauſa agere videntur, vt hæc quidem (ſi contingat) expoſtulati, rem poſſint amatis gratam facere: concedentes autem veluti admonere illos videantur, vt proprium ætatis ver, quod æque deciduum labileq; eſt, ſibi inuicem impartire non ceſſent? An quòd ornatus gratia hæc penes ſe habent, eoque etiam cultus genere planè gaudent? Quemadmodum enim ſingulas corporis partes quàm ſpectatiſſimas ſemper habere amantes expetunt, ita hoc etiam placere cultu maxime ſtudent.

Cur amantes amatorum poſtes & limina interdum coronis & ſertis exornant? An quòd honoris V
gratia hoc ſe facere exiſtimant, quemadmodum ſi cuiuſpiam numinis ſacras ædes excolerēt? Amātes

enim(vt aiunt)amatos,præſentia numina ſua & credunt & autumant. An forte non amatis hæc,ſed ipſo amori oblata illa volũt munera? Deũ enim amorẽ eſſe exiſtimãtes,illius ſimulacra amatos,ędeſque illorum ſacras eius eſſe domicilia cenſent. Coronant igitur poſtes & limina, quemadmodum templorũ veſtibula & aditus ſertis & floribus cõueſtiri animaduertũt. An magis quia ſeruitium profeſſi ſuum,hæc veluti de ſe ſpolia ſuſpendere volũt? ijs nanq; à quibus & arbitrio ſuo & omnibus animi bonis euerſi expoliatiq; fuerunt,ornatus etiam ſui exuuias offerre conſentaneum eſſe ducunt.

VI Cur amantium ij quidem repentino amatorum conſpectu palleſcunt, alij vero rubore ſuffunduntur? An rubent quidem quia illorum interuentu mouentur & gaudent? Natura enim veluti voluptati indulgens ſuæ,repentinò extrinſecus excurrens,ſecum ſanè ſpiritus & ſanguinem rapit, à quo cutis inficitur. An magis quia cultu quodam & reuerentia dignos exiſtimant, verentur nequid ſecus ac illos deceat,loquantur aut faciant? Subuerita igitur natura mediocriter cum ſanguine in maximas retrocedit venas, quæ repletæ,atq; inde poſtea redundantes,cutem facilè tingere & inficere valent. Reuerentia enim,timoris ſpecies quædam eſſe cẽſetur. Palleſcunt autem alij alia de cauſa. Cum enim amantium anxia ſemper & querula ſit natio, & quæ longos alioquin graueſque dolores breui & eadem futili voluptate compenſet,haud facilè reperire contingit amantem qui non aliqua ſemper mẽtis ęgritudine anguſtiaq; conflictetur. Huic ſi doloris autor ſeſe offerat amatus,eam non immerito is affectionem augere ſolet. intrinſecus igitur perhorreſcens recurrit natura,ſecumq; ſpiritus & ſanguinem rapiens ſuperna extrinſecus relinquit exanguia.

VII Cur amantes ad lachrymas propenſiores eſſe videntur? An quia ſemper quod doleant habent? natura enim ſuſpicioſi ſunt amantes & queruli, & qui ex minimis quibuſq; puerorum inſtar facilè commoueantur. Dolorem autem,& huiuſmodi animi affectiones perturbationẽsve lachrymas mouere certum eſt. An quòd cogitatione aſſidua, iugiq; & inconcinno motu ſpiritus & vapores ex vniuerſo corpore in caput rapiuntur,illudq; replẽt: qui à cerebro poſtmodum frigefacti,& curis interna petente ſpiritu compreſſi,conſtipatíve,nullo negotio ad oculos natura humectos, & ideo compares & cognatos deriuantur,atq; inde in lachrymas defluũt. Quamobrẽ in fœminis magis quàm in viris, & in pueris quàm in adultis lachrymas ſuperfluere animaduertimus. Vtriq; enim quia nullo reſpectu & ordine ſunt edaces,minus ingeſta concoquere valent: plures igitur vapores caput petere,atque inde humiditates ad oculos deriuari & largiter defluere vero conſentaneum eſſe videtur.

VIII Cur in re veneria oculi humidiores turgidioreſq; & pleni quodãmodo eſſe cernũtur? An quòd natura voluptate geſtiens ſua,vndecunq; extrinſecus vniuerſa feſtinat,ſecumq; ſpiritus & ſanguinẽ rapit? Calent igitur tunc & turgeſcunt corpora,maioreſq; & crebriores emicãt pulſus. In oculis autem veluti in ipſis animi foribus hoc & prius & manifeſtius conſpici,non ab re eſſe cenſetur. An quemadmodum rubri ardenteſq; iratorũ fiunt oculi,quos non inconcinne Homerus ardenti aſſimilat igni: & mœrentium ſcabra & concaua cernuntur lumina: ſic gaudentium geſtientiumq; plenos & hilares eoſdem effici non eſt abſurdum. à diuerſis enim & contrarijs affectionibus diuerſa ſemper nata ſunt fieri & contraria. An quia genitalis ille humor cum ab vniuerſo vndiq;(vt Democrito placuit)excernatur corpore,maxima tunc humiditatũ omnium agitatione conflata,in oculis ob humidam illorũ perſpicuamque naturam habitus ſanè eiuſmodi manifeſta ſui præbet indicia. Adde quòd ab ijſdem non minimum etiam excerni idem affirmauit autor: quod vel inde ſuſpicari non ab re licet. qui enim veneri aſſiduam nauant operã,ijs & alia contingunt pleraq; non commoda,& in primis videndi hebeſcente vigore,oculis debiles mancíq; cito efficiuntur.

IX Cur amantes in re veneria nonnunquam inefficaces exiſtunt,opereq; in ipſo ſubito deſtituũtur? An quia appetitio anxia,geſtienſque voluptas,& circũſpectus pudor, ſurſum ſanguinem ſemper & ſpiritum rapiũt? Horum autem motionem è veſtigio calor inſequitur. Infernæ igitur partes cum calido & humido priuentur adminiculo,veluti commortuæ & ſtupentes,inefficaciter ſanè iacent. Calido nempe & humido,cuiuſmodi genitale eſt ſemen,ad veneris operas indigemus maxime: quod vel inde inſigniter dignoſci licet. Dormientibus enim plerunq; & ægrotis interdum inferne excalfactis ſponte ſua profluere ſolet ſemen. Pedum vero frigiditas in re veneria plurimum obeſſe perhibetur. Quamobrem eleganter comicus ille dixiſſe videtur,Sine Cerere & Libero friget Venus. vini etenim humida & excalfactoria natura veneris myſterijs,ſi aliud quippiam,maxime conuenire videtur.

X Cur amans in amati concubitu & maximam ſentit voluptatem,& reſoluitur maxime? An quòd maxime id diutiuſq; concupiuit,ideo dum voto potitur,maxima voluptate perfunditur? mercedem nanq; laborum,erumnarumq; finem ſuarum ſe aſſequutum fuiſſe planè exiſtimat. An quia natura leni vndique citaque motione refunditur, & omnes venarum excutiens anfractus, ſuaui titillatione vniuerſum permulcet corpus? Tabeſcunt autem maxime,quia cum ob ingentem & vndiq; accerſitã voluptatem plurimum ex ſeſe genitalis excernant ſeminis,æque plurimos ab vniuerſo corpore elabi ſpiritus neceſſe eſt. Si quæ enim animalium operæ præſenti ſpirituum indigẽt adminiculo,huic certe ipſi & plurimis & ijſdem vegetiſſimis opus eſſe pro comperto habetur. Planum autem eſt totius corporis robur in ſpirituum ſanguiniſq; abundantia & apta quadam commenſuratione conſiſtere.

XI Cur amantes coram amatis interdum quidem lingua hæſitant, nonnunquam vero bene præmeditatorum etiam obliuiſcuntur? An hæſitant quidem,quia aſpectu illorum ſubito turbatur hæretque animus: illo autem ſic affecto linguam etiam ipſam pariter affici neceſſe eſt. Inde enim loquendi ini-

tium ducitur. quod in timentibus & conturbatis liquidò ſanè dignoſci poteſt, vbi animo commoto & excito, illius conſternatione lingua etiam hæſitat & balbutit. An magis hoc à calore ſpirituque effici par eſt? Gaudio enim & voluptate nimia extrema corporis tumultuoſe petentes offenſant ſæpius, & præpediri velut in ſalebris hæſitant. Quod iratis etiam vſuuenire percipitur. ij etenim ardēti ſubitoq; animi motu incenduntur & anhelant, nimioque caloris feruore & ſpirituum redundantia interdum quidem vocem emittere nequeunt, ſæpius autem bleſa & mutila loquentes proferūt verba. Obliuiſcuntur autem, quia vehemens inconcinnaq; ſanguinis & ſpirituum motio in cordis exæſtuās imis illic impreſſas delet imagines, ſine quibus præteritorum haudquaquā recte meminiſſe valemus. Rei autem iſtiuſmodi vel clariſſimum eſt ſignum, quòd in ſtantibus quidem aquis veluti in ſpeculis quibuſdam noſtras clare perſpicimus imagines: in commotis autem vel currentibus aut nullas omnino, aut certe ſubobſcuras & euaneſcentes eas cernere ſolemus

XII Cur vulgo amantes amorem fateri ſuum pudet? An quia cupiditatum aliæ quidem naturales ſunt & neceſſariæ, quæ niſi expleantur, interitus ſanè exiſtunt cauſæ, vt cibi potioniſq; in nobis eſt appetētia. Aliæ autem etſi naturales ſint, ſuperuacaneæ tamen & non neceſſariæ eſſe cēſentur, & ideo turpes exiſtimantur, cuiuſmodi & aliæ pleræque ſunt, & amoris præcipue furor, qui cæcæ cuiuſdam libidinis, & marcentis alumnus otij non immerito eſſe perhibetur. Natura autem quiſque turpem ſe & incontinentem fateri planè abhorret.

XIII Cur amantium iræ (quod aiūt) amoris redintegratio eſt? An quòd amor (vt aſſerunt vates) ceu flāma quædam non ab re eſſe cenſetur? Porrò flammæ vis niſi aſſiduo ventiletur concuſſu, tempore langueſcit & interit: iritata autem & excita in maius excreſcere & vires capere ſolet. Non immerito igitur amantes ſupinum plerunque amorem, diutinaq; aſſuetudinis marceſcentem mora, iurgijs & diſſidijs quibuſdam reuocant, & veluti à veterno quodam oppreſſum efficaciter renouare & excitare videntur. An magis quia indigentia appetitionis eſſe cenſetur cauſa: quæ eo acrior ardentiorq; accedere ſolet, quo ſe quiſpiam ſua ipſius cauſa aliquo priuari cognoſcit bono. Conuitijs igitur litibuſq; inter amantes exiguis plerunq; de cauſis vltro citroq; conflatis, cum alter alteri poenitentia ductus ſatiſfacere anxie cupiat, pro amoris affectu maximopere id efficere cōtendit. Quod autem ſumma animi affectione expetitur, id cum euenit, maximam ſanè afferre voluptatem non immerito ſolet.

XIIII Cur amantium (vt aiunt) affectio amatos inuicem amare compellere & cogere videtur? An quia obſequio blāditijſq; & plurimis & aſſiduis amati ab amatoribus veluti machinis quibuſdā expugnātur, quibus nedum homines, ſed feras etiam ipſas hallucinari & miteſcere videmus. Perſuaſi igitur faciunt quod ſe facere illos velle animaduertunt. An magis quòd communis eademque omnium natura parens conſenſu quodā intimo, & occulta rerum cōcordia cuncta percurrēs, paria ſemper paribus copulat, diuerſaq; à diuerſis ſeiungit & diſterminat, & in omnibus ferè adūbrata ſuarū veſtigia præ ſe fert viriū. Hinc corā cędis patratore interfecti hominis ſicca iā vulnera ſanguine manare videmus: fideſque diſtantis lyræ, alterius pertentatis lyræ fidibus, conſimili harmoniæ temperamento commoueri. Non ab re igitur eſt amantium etiam animos vel ſola affectione amatos ad ſe amandum efficaciter poſſe compellere.

XV Cur amantibus in primo amatorum congreſſu ſi forte loqui cœperint, vox nonnunquam tremere conſueuit? An quòd reuerentia quadam animique geſtiente lætitia cum ſpiritus ipſi intrinſecus crebro inæqualiterque moueantur, ſimili etiam motionum modo cor ipſum ſuccutiūt & mouent? Ictus igitur aëris qui vocem generat, neq; vnus, neque continuus, ſed interpolis & multiplex non immerito efficitur: vnde vocem infirmam etiam vacillantemque reddi neceſſe eſt. An magis à timore hoc euenit? plerumque enim in principijs ſubuereri amantes ſolent nequid imprudens aut intempeſtiuū coram amatis loquantur aut agant, vnde exiſtimationis apud illos ſuæ iacturam ſanè faciant. Quāobrem cor ipſum ſpiritus cum ſanguine veluti corporis petunt arcem, ex quo loquendi inſtrumenta calore, & ideo viribus ſuis defecta, paucum & exilem aërem, & illum etiam inconſtanter mouere valent. Non firmatur ergo vox ideo, ſed contremiſcit & nutat. Quod in timentibus etiam manifeſtiſſime perſpicere licet.

XVI Cur ſternutamenta ominis vicem in amoribus obtinere, & ea quę inter loquēdum ante dicta ſunt, ſancire credūtur? Similiq; modo alijs etiam in rebus eſſe exiſtimatur? An quia (vt Ariſtoteli placuit) inter omnes corporis partes maxime ſacrum eſſe cēſetur caput, cum veluti ſedes animi, cæterorumq; domicilium ſenſuum eſſe credatur. Morbum quinetiam comitialem ſacrum vocant, quia capitis, rei ſcilicet ſacræ & diuinæ eſſe perhibetur. Prodeuntem igitur ex illo ſpiritum ſacrum ſanctumque non ab re eſſe exiſtimant. Sanctum autem ſancire & ratum facere vel ipſa verbi monſtrante etymologia vero non eſt abſimile. An quia cogitatio cum ſpiritum caloremque in caput rapiat, non cocta quidem concoquere, quæcunq; autem concoctioni remanent inepta, ſternutamento expellere valet: porro quæ excogitata proferuntur, tanquā excuſſa perpenſaque rata & ſtabilia fore veriſimile eſt. Quāobrē in principijs ferè omnib9 mala & inefficacia eſſe ſternutamēta (vt Ariſtoteli placuit) obſeruatū eſt: bona autē & rata eſſe ea quæ in extremis ꝓueniūt, diutina obſeruatione eſt animaduerſum.

XVII Cur Venerem poëtæ interdum quidem auream, nonnunquam vero Philomidem, id eſt riſus amicam appellant? An auream quidem illam ob decētiam pulchritudinēque vocant, & quia natura duce ab vniuerſis cupide expetitur? Aurū enim inter metalla reliqua huiuſmodi ſibi dignationem ſine cō-

trouerſia aſſerere & vendicare cenſetur. An ſumptus & diſpendia quæ in re amatoria fieri aſſolent ſignificare volētes, Venerem ideo aureā cognominauere, præſidi amorū deæ cōmodam neceſſariāq; amantibus rem planè aſſcribentes? Philomidem vero appellant, aut quia lętitiæ Venus hilaritatiſque numen eſſe cenſetur? Riſum autem à voluptate lætitiaq; effici, cum humiditates in nobis quædam ob calorem & motum tranſmutantur in ſpiritus, phyſici voluerunt. Aut magis quia huiuſmodi eſſe videntur amantes? Quemadmodum enim ad lachrymas amantium prona faciliſque exiſtit natio, ita ad riſum etiam propenſiorem eſſe eam dictat ratio. Contraria enim in eodem & circa idem fieri & reciprocare nata ſunt. An magis quòd riſus lapſus quidam (vt Ariſtoteli placuit) & fraudatio eſſe cenſetur, qua cum in præcordiorum ſede quis clàm titillatur (non enim locus quilibet eſt quo rideamus) diffunduntur ſpiritus, & ridet homo. Clandeſtinis autem omnibus & fraudibus deam hanc gaudere nemo eſt qui ambigat.

XVIII Cur amantes nullo negotio crebro peierare ſolent? An quòd (vt inquit Plato) amor amātium periurijs gaudere perhibetur? Rati igitur amantes ſe deo rem gratā facere, facilè peierare conſueuerunt. An magis quia crebra intrinſecus motione agitati, inſtabiles inconſtanteſque fiunt; quod ſanè vitium aſſuetudine ipſa minime animaduertentes, firmos ſe conſtanteſque exiſtimant. Iurant igitur veluti in alterum mentis habitum declinaturi nunquam. An quia à præſentibus maxime moueri rebus amantes ſolent? Cum igitur cætera prę momentanea affectione illa qua tenentur, penitus nihili eſſe ducāt, ideo haud magna cum re voluptati obſequentes ſuæ peierare ſolent.

XIX Cur amantes amatorum vitia & notas non animaduertunt? An quòd (vt inquit Plato) ambitioſis hominibus, vinique cupidis haud abſimilis eſſe cenſetur amator, quorum illi quidem quoſcūq; honores cupidius, ij vero vinum quodlibet nullo expetunt delectu. Amator nanque dum ſibi ipſi blanditur & fauet, omnia in amato vitia, corporiſque etiam & coloris mendas omnes verbis extenuare, & in melius vertere ſagax & ingenioſus exiſtit. Vnde vſu euenit vt dum ea quæ damnare ſanè deberet, laudibus extollit miris, nō cernere illa aut certe nō animaduertere iure dicatur. An id accidere videtur, quia maior motio minori officere nata eſt? Amor igitur cum in vehemēti multaque ſpiritus motione conſiſtat, ſenſuū iudicia plerunq; impedire non abſurde creditur. obcęcatur enim & officitur (vt inquit Plato) amans in re amata. Quamobrem poëtę non inconcinne Cupidinem ipſum & puerum, & cæcum eſſe finxerunt, vt inde animi corporiſque oculis captos amantes ſignificanter exprimerēt.

XX Cur amantibus amati facilè datam fidem frangere ſolent? An quia iuuenes exiſtunt: ætas autem ea plurimo vegetoque calore ſuperfluens, crebris & vehementibus motionibus ſemper eſt obnoxia? Variant igitur, neque in eodem mentis habitu diutius conſiſtere valent. An quòd multiuoli adoleſcētes exiſtunt, multaque ſemper cupiunt, vt voluptatibus quibus illa dedita eſt ætas, abunde ſubminiſtrare poſſint? Promiſſis igitur muneribuſque facilè ducuntur, datamque frangere fidem pro nihilo habent. Eleganter igitur poëtæ id ipſum innuere volentes, Venerem amorum matrem quàm plurimos habuiſſe amatores tradiderunt.

FINIS.

NICOLAI LEONICI THOMAEI QVAESTIONES NATVRALES.

I CVr adamas lapis neque ignitur vt relliqui lapides, neque flammis ſuperatur? An quia ſolidus eſt maxime, tenuiſſimique in illo meatus (quos poros vocãt) exiſtunt, & eam etiam ob rem duriſſimus eſt, omnemque ferri aciem penitus reſpuẽns? Solidum enim omne (vt inquit Democritus) indiuiduum eſt. Non agit igitur in ipſum ignis, quia illum permeare non poteſt, & illi nequit commiſceri. Porrò quæ cõmiſta nõ ſunt, ſeorſum manẽt: quæ vero exiſtunt huiuſmodi, neque agere neque pati quippiam ad ſe inuicem nata ſunt.

II Cur aquilarum pennæ reliquarum miſtæ volucrum pennis illas deuorare & corrumpere dicuntur? An naturali hoc quadam diſcordia euenit, quam antipathiam græci vocant? Aquila enim quia in volucrum genere omnium eſt valentiſſima, vt inde etiam auium regina ſit appellata, ideo merito omnibus eſt infenſa. Natura autem congenitas huiuſmodi affectiones ex anima præditis ad inanimas vſque res ſæpenumero deſcendere & deriuare videmus. Quod in ouinis profectò fidibus animaduertere licet. eæ nanque ſi iuxta eas quæ ex luporum fiunt inteſtinis tendantur, fides non vocales penitus & mutæ redduntur. An quòd inter volucres maleolens maxime aquilarum eſt genus? vnde neque heſternas prædæ ſuæ reliquias etiam ſi fameſcat aquila repetit, neque ab aliquo animalium quod illi ſuperfuerit tangitur. ſubito enim computreſcit. Non alienum igitur rationi eſſe videtur quandam etiam illius pennis corruptricem ineſſe vim, qua aliarum pennæ volucrum facilè abſumantur.

III Cur elephantes non prius bibere dicuntur, quàm manu ſubiectas conturbauerint aquas? quod camelos etiam facere dicunt. An quia imagines pauent ſuas quæ à ſtantibus reddũtur aquis? cõturbant igitur illas & cõmouent, ne ſe inſpiciant. Quamobrem Indorũ populi apud quos hæc naſcitur belua, ſiquos fluuiorum alueos cum illis tranſmittere cupiunt, illunes & nubilas obſeruare noctes dicuntur.

IIII Cur ſi torpedo (quam narcen græci vocant) retibus deprehẽſa contineatur, piſcatorum manus retia illa trahentium repentinus ſtupor inuadit? An hoc aëris ipſius poteſtate non ab re prouenire videtur? Hic enim natura ſua omnibus ferè paſſionibus planè obnoxius, ſonos & colores & odores facilè recipit, acceptoſque nullo etiam negotio tranſmittere natus eſt, mediumque non ſanè ineptum ad actiones paſſioneſque conuehendas inter elementa non immerito eſſe cenſetur. Affectus hic igitur intermedio maxime rudente trahentium planè afficit manus. Quod in palmarum etiam genere manifeſtò deprehẽdere licet. Cũ enim ſine maribus ſuis illarum ſterileſcere fœminas certum ſit, & plures ideo circa ſingulos conſitæ, blandioribus comis pronæ nutare ſemper in eos videantur, ſi quæ forte remotiores fuerint, funibus illas agricolæ maſculis ſuis copulant, quibus veluti nexu illo maritatæ, quæ alioquin ſteriles perſeueraſſent, vberes poſtmodum fructus ex ſeſe dare dicuntur.

V Cur cerui cornibus amiſſis (quod illis ſtato veris tempore accidit) auia & latebras petunt? An hoc natura ipſa faciunt duce, quæ vnicuique animantiũ præſenſionem quandam qua ſe ſeruare poſſint, ineſſe voluit? Hoc nouit modo ſepia ſe petentis manum: effuſoque atramento, quod illi pro ſanguine eſt, in fuſcata abſconditur aqua. Hac naturæ lege polypus (vt aiunt) in metu colorem ad locorum ſimilitudinẽ mutat. Nõ ab re igitur eſt ceruos etiam amiſſis latere cornibus veluti inermes & mutilos.

VI Cur cerui in fuga per interuallla quieſcere videntur, ſtanteſq; reſpicere? An quia ſimplex ſtolidũq; eſt animal, & omnium rerum miraculo ſtupens, intantum, vt equo ſæpius aut bucula accedente propius ſe petentem non cernant venatorem: aut ſi cernant, arcum tamen ipſum ſagittaſq; ſtupide mirentur. An magis hoc illis inteſtini dolore contingit, quod adeo infirmum habere dicuntur cerui, vt leui etiam ictu intus rumpatur.

VII Cur rutam, & maxime ſilueſtrem, ſerpentes fugere dicuntur? An quòd maxime frigidum & ſiccũ neruoſumq; id eſt animal: quamobrem hyeme terra conditur, aut in arborũ ſaxorúmve cauis deliteſcit, vt cæli algorem, quo ſiccitas excreſcere & in maius dari nata eſt, contrarijs locorum qualitatibus mitiget. Retrocedente enim tunc calore telluris profunda tepent, & humecta facilè permanent. Cæterum cum ruta omnis, & illa maxime quæ ſilueſtris eſt, excellenter exiſtat ſicca, & ſimile (vt phyſici perhibent) in diſtemperijs additum ſimili rem ipſam deſtruat & corrumpat, ſerpentes iccirco naturali quadam præſenſione docti rutam tanquam perniciem ſuam declinant & fugiunt.

VIII Cur polypus in Ponto non reperitur? An quòd alſioſum & excellenter frigidum id eſt animal? Toroſum enim & exangue habet corpus. Pontus autem reliquis maribus co frigidior eſt, quo magis ad Arctum Boreamq; vergit. An quia Põtus inter cætera maria potabiles magis & dulces habet aquas? Hoc autem cum magnitudine, tum multitudine influentium in eo amnium illi non ab re contingere videtur. Natura autem leuia omnia & dulcia fugit polypus. Vnde fit quòd petris adhærens cum difficulter alioquin inde auellatur hæc belua, ſiquis dulci aqua petram illam conſpergat, acetabulorum relaxatis nexibus ſe trahentis manum nullo negotio conſequi animaduertatur.

IX Cur corui æſtate ſexagenis (vt aiunt) diebus ægrotare dicuntur: id autem ſiti maxime contingere credunt: vnde & ſiticuloſi ſunt appellati? An quòd alui profluuio tũc maxime tentatur hæc volucris, & male habet? Ne igitur congenito naturaliq; morbo humiditas extrinſecus addita incrementa ſug-

gerat,ab omnimodo ſe abdicat potu.Non igitur quia ſitiunt laborant corui: ſed quoniam aluo cita laborant,idcirco ſitire naturaliter cupiunt.

X Cur in cicadarum genere cum mares aliquando canant,fœminæ ſemper ſilere dicuntur? An ꝙ exangue & frigidum id animalium eſt genus:quamobrem non ante ſolſtitium canere incipiunt, neque multo poſt à cantu ſe abſtinent. Tempore quinetiam quo canunt,in meridiei feruoribus cum fortius tum frequentius canere animaduertuntur.Fœmina autem eo in genere, vt in cæteris etiam eſt videre animalibus,cum longe maribus frigidior ſit,calorisqꝫ indiga,& ad illam quæ ſonum efficit motionē inepta magis,non ab re perpetuo ſilet.Idqꝫ ipſum etiam videtur eſſe in cauſa cur in frigidioribus cōtectæ fontibus ranæ non coaxant:quæ ſi rurſus in paluſtres trāſferantur aquas ,clamitare nō ceſſant. Frigiditas enim id quod in præcordijs mouet calidum planè hebetat,& mancum inefficaxqꝫ reddit.

XI Cur ex ibis alitis ouis baſiliſcus pernicioſiſſimum ſanè animal prouenire & excludi dicitur? An ꝙ multiuora (vt aiunt) ea eſt volucris,ſerpentumqꝫ genus omne,& putreſcentia quæqꝫ graueqꝫ olentia cupide appetit,& largiter deuorat?Ex illarum igitur rerum putreſcenti colluuie congenita oua monſtrum illud & fouere & excludere non admodum eſt vero abſonum.Quamobrem Aegyptiorum(vt perhibent) populi,cum alioquin ibes ipſas religioſe colant, illarum tamen inuenta oua frangere & perdere conſueuerunt.

XII Cur large floreſcens amygdala fertilitatis prouētusqꝫ anni indicium eſſe exiſtimatur? An ꝙ fructuum copia prouentusqꝫ cæli quadam commenſurata eueniunt temperie,cum neqꝫ humiditates ſuperfluentes circunfuſum laxauerint aërem,neqꝫ ſiccitates conſtipauerint nimiæ. Amygdala autem inter ſtirpes reliquas huiuſmodi cæli conſtitutionem plane expetere & amare percipitur,quādo neqꝫ ſicco bene floret vere,auſtrinoqꝫ & nubilo,nedum pluuio,flores amittere videtur.

XIII Cur inter omnes alias aquæ pluuiæ facillime computreſcunt? An quia inter omnes alias maxime ſunt permiſtæ?Sol enim ex omnibus humidis indiſcretos vndiqꝫ rapiens humores,ſurſum eos trahit. Inæqualitas autem omnis facilè mouetur,& ad corruptionem ſanè tendit:quamobrem imbres ſatis omnibus meliores quàm alias eſſe aquas agricolæ autumant. magis enim nutriunt,cum miſtæ ſint, & célerrime conficiantur.

XIIII Cur muſcæ (vt ferunt) mel atticum non attingunt? An quia plurimo thymo referta eſt Attica,ex quo mel apes conficiunt?Thymi autem natura acris eſt & adſtringens, quos ſapores pàlàm fugiunt muſcæ.Simile quiddam de cretenſi quodam melle memoriæ proditum eſt.Mons eſt ibi Carina, nouem millia paſſuum ambitu,intra quod ſpatium non reperiuntur muſcæ, natumqꝫ ibi mel nuſquam attingere dicuntur.

XV Cur ceruæ à partu aron & ſeſelim herbas perquirere dicuntur? An ꝙ natura duce purgare ſe cupiunt,vt depulſa humiditatum abundantia,qua pigreſcunt,& veluti alligantur, vegetiores agilioresqꝫ rurſus fiant:hoc autem herbæ illæ facere valent,cum & calidæ natura exiſtant, & abſtergendi vim non mediocrem habere animaduertantur.

XVI Cur cancrorum genera plenilunio pingueſcunt? An quia cum noctibus paſcantur, & hebetis ſint viſus,vtpote qui præduros & exertos habeant oculos,plena luna facilius cibos inueniūt, & amplioribus ideo vtantur eſcis? An quòd eius generis omnia cum frigida ſint,hyeme læduntur,autumno autē & vere pingueſcunt,& plenilunio etiam magis,quoniā tunc noctes ſideris tepido fulgore miteſcunt.

XVII Cur araneæ ſereno non texunt,nubilo texunt? An quoniam ſerenitatibus tenuior eſt aër,& perflatus magis:quæ ambo illarum impediunt & diſſipant opera.Nubilo autem idem craſſior eſt & conſtātior,& ideo earum labori accommodatior.An quia circuniecta humiditas filorum tenuitati & firmitudini nonnihil conferre videtur,ſiccitas autem contrarios producit effectus?Quod de fœminis præclare animaduertere licet.eæ nanque dum filant,ſaliuæ lentore humido & fila attenuant facilè,& ſtamina firmiter deducunt.

XVIII Cur leones in ſenecta hominem appetere dicuntur? An quia cum carne tantum veſci id natum ſit animal,vireſqꝫ ad perſequendas feras ea in ætate illi non ſuppetant, inualidos homines, quos paruo negotio & comprehendat & ſuperet,aggreditur? Neceſſitatis igitur illa, nō naturæ exiſtimanda eſt vis,quando etiam in ſupplicem clementia huic tantum ex feris animalibus aſſcribatur,proſtratiſque parcere dicatur:& vbi ſæuit,in viros prius quàm in fœminas ſæuire, in infantes autē nō niſi magna cogente fame perhibeatur.

XIX Cur leones in iracūdia terga ſua cauda flagellāt? An quia leonū animi index eſt cauda,ſicuti equorū aures?Nanqꝫ & has notas generoſiſſimo cuiqꝫ animaliū prouida tribuit natura.Immota ergo placido,clemēs, blādientiqꝫ ſimilis:irato in principio terra verberatur: incremēto terga ceu incitamēto quodā flagellātur.An ꝙ iracūdia accēſo circa præcordia calore ꝓuenire dicitur:calidi autē eſt mouere cū omnia,tū ea magis & crebriꝰ quę mobiliora exiſtūt,qualis ſanè in animalibꝰ omnibꝰ eſt cauda.

XX Cur leones accenſos maxime pauent ignes? An quia omnis illorum (vt aiunt) vis in oculis eſſe creditur:quamobrem leui etiam cuiuſqꝫ panni coniectu operto capite,tanta illa feritas torpeſcit illico,deuinciturqꝫ non repugnans.Quo etiam modo à Lyſimacho Alexandri iuſſu ſimul incluſo ſtrangulatum fuiſſe leonem ferunt. Ignis autem ſplendore ſuo cum omnium peculiariter perſtringit & hebetat oculos,tum eorum maxime qui eos calidiores ſicciorefque habent, cuiuſmodi leonum non ab re exiſtimatur eſſe genus.

XXI Cur periculo à perſequentibus vrgente, pontici ſe ipſos caſtrāt fibri? An ꝙ natura duce omnia hoc callent animalia, vt non modo ſua norint commoda, ſed nihilo etiam minus contraria & aduerſa? Cū enim teſtes habeant medicaminibus aptos (caſtorium id vocant medici) tanquā ob hoc ſe peti gnari, animal aliàs horrendi morſus, illas ſibi partes mordicus amputant, eoque ſe modo à periculo ſubtrahunt. Quod elephantes etiam ſimiliter facere perhibētur. Circumuenti nanqꝫ hi à venatoribus, & modo non in laqueos compulſi, veluti dentium ſe peti cauſa ſciant, primos conſtituunt quibus minimi ſunt dentes, ne tanti prælium putetur: poſtea feſſi impactos arbori frangunt, à prædaque ſe eo redimunt modo.

XXII Cur vrſi aluearia & fauos auide expetunt? An vt mel comedant: quod alioquin gratiſſimus illis eſt cibus? An magis ꝙ oculi eorum (vt aiunt) crebro hebeſcunt: apes igitur excitant & laceſſunt, vt ore ab iјs conuulnerato, emiſſo inde ſanguine grauedinem illam leuēt. Inualidiſſimum autem vrſo caput eſſe ferunt, quod leoni eſt fortiſſimum.

XXIII Cur aſini non æquinoctio verno, vt cætera pecua, ſed ſolſtitio admittuntur? An quia frigoris maxime impatiens id eſt animal, & idcirco apud Scythas non naſcitur, neqꝫ omnino in regionibus prouenit frigidis. Mares quinetiam remiſſione operis ad prolem deteriores (vt perhibent) fiunt. Semen enim natura frigidum otio elangueſcit & interit, quod alioquin fatigatione & laboribus excitum generationi fit commodum. An vt pulli calido pariantur tempore, ſolſtitio admittunt, vt naturæ defectui cæli tepore ſuffragentur. annum nanqꝫ integrum in vtero gerunt aſinæ: quæ etiam ad generationē ineptæ alioquin & inefficaces merito haberi poſſunt, quando niſi verberibus à coitu in curſum cogantur, incontinente vtero genitale ſemen facilè reddere ſolent.

XXIIII Cur aſinorum genus omne generationi ineptum eſſe perhibetur? An quòd natura frigidum eſt, frigiditas autem, ſterilis, generationique contraria & aduerſa eſt. An quia genitale membrum extenſum & productius mares habent: huiuſmodi autem animalia vt plurimum reliquis generis eiuſdem ſteriliora ſemper eſſe ſolent, cum frigidam & proli inhabilem emittant genituram. Mēbri enim longitudinem genitale permeans ſemen, & diutius in illo commoratur, & ipſa mora frigidius exhalante calido hebetiuſqꝫ efficitur.

XXV Cur ſub Canis exortum piſcium plurimorum larga eſt captura? An ꝙ exoriente eo feruent maria, & commouentur à vado, vimqꝫ ſideris illius manifeſtò ſentire videntur: quod nonnullis in locis, ſed in Boſphoro maxime animaduertere contingit. ibi enim algæ & limus cum piſcibus plerūqꝫ ab imo verſa omnia ſuperferuntur. Minus igitur tunc inſidias præcauent piſces, cum aquarum colluuie minus clare cernere poſſint. Aſſeruntqꝫ eam ob cauſam piſcandi periti omni etiam tēpore plurimū intereſſe capturæ, ſi idem ſæpius conteratur vadum: pluresqꝫ ſecundo iactu capi piſces, q̃ primo.

XXVI Cur oſtrea, cæteraqꝫ eius generis quæ ſelacea includuntur teſta, neqꝫ in ponto Euxino, neqꝫ in fluminibus reperiuntur, cum dulcibus præſertim gaudeant aquis, pluuioqꝫ anno bene habeant, quoniā mare ſit dulcius? An quia quemadmodum æqualis naturę temperies proprijs ſimilibuſqꝫ coaleſcit & viget in locis, ſic naturales qualitatum exceſſus conſimilia deſtruunt loca, cum contraria fulciant & conſeruēt. Oſtracea igitur omnia cum algentis ſint naturæ, quod illorum imbecillis ſanè in loco indicat motio, contrarijs repugnantibuſqꝫ naturaliter non fiunt in locis. In confeſſis autem eſt fluuiatiles aquas marinis eſſe frigidiores, Pontum vero ipſum, cum ad Boream & Aquilones vergat, reliquis maribus eſſe algentiorem.

XXVII Cur piſces capti ſi modica in viuarijs ſeruentur aqua, cito exanimantur? An quia animalia omnia vt viuant, innati caloris qui in corde eſt, refrigeratione ſanè indigent. quæcunqꝫ igitur pulmones habent, aëris per illum hauſtu refrigerantur. Quæ autem viſcere illo carent, vt aquatilium ferè genus eſt omne, branchijs aquam pro refrigeratione intromittunt. Cum igitur exigua ea eſt, & multi in illa fuerint piſces, cito ad refrigerandum fit inepta: quamobrē ſuffocati pereunt piſces, non alio certe interitus modo, q̃ ſi terreſtre quiſpiam animal intercluſo ſtrangularet ſpiritu.

XXVIII Cur cuculus auis in alienis (vt aiunt) ſemper parit nidis? An ꝙ natura duce animantium nonnulla pro ſui cuſtodia multa callide & prudenter facere videntur. quamobrem rationis non omnino expertia eſſe bruta pleriqꝫ philoſophantium contenderunt. Hoc enim modo amiſſis cornibus inermes latitant cerui, & cretenſes capreæ ſagittis tranſfixæ, dictānum quærunt herbam, gnaræ illam corpori affixa expellere tela. Timiditatis igitur ſuæ conſcius cuculus, vtpote qui à minimis quibuſqꝫ vellicetur auiculis, ita non fore tutam generi ſuo ſtirpem ratus ni fefellerit, nullum facit nidum, ſed ad alios deuolat, vbi adulterato fœta nixu pro ſuo alienum & ſubdititium educat cuculum.

XXIX Cur pullos ſuos adhuc implumes abigunt aquilæ? An hoc inuidia quadā & voracitate faciunt? Natura enim inuidum & vorax eſt animal aquila. Pullis igitur ſuis creſcentibus inuident, & adultis cū valenter iam & multum comeſſe poſſunt, ſuccenſere non ab re creduntur. An naturali magis hoc faciunt tædio? quippe eo in tempore ijs cibum prouida interdicit natura, proſpiciēs ne omnium fœtus animalium raptentur. Illarum quinetiam vngues ijſdem inuertuntur diebus, & albeſcunt inedia pennæ, vt merito partus oderint ſuos. Cæterum eiectos ab illis pullos cognatum genus oſſifragi (quos vocant phenas) excipiunt, & cum ſuis educant.

XXX Cur apes ſi percuſſerint, aculeo infixo emori eas putant? An quòd aculeum apibus natura ventri conſertum dedit, quem niſi diffractis euelli poſſe inteſtinis non exiſtimant. Nonnulli vero illas inter-

ire haudquaquã credunt,niſi in tantũ adacto aculeo,vt illius tractu ſæpe inteſtinum conſequatur:ſed fucos poſtea eſſe,nec mella cõficere,veluti caſtratis iam viribus,pariterq; nocere & prodeſſe deſinere.

XXXI Cur animantiũ fortiora quidem quibus craſſior ſanguis,ſapientiora vero quibus tenuior? An quòd craſſior pinguiorque ſanguis firmiores conſtantioreſque ſpiritus efficit,in quibus omnis animalium conſtat vis? Tenuior autem agiles magis & perlucidos eos generat,qui fantaſiæ cogitationiſque opera nauiter implere poſſunt.

XXXII Cur calidum nonnunquam contraria efficit?idem enim & denſat,& diſſoluit. An contraria efficit in contrarijs,& ſecundum ſuppoſitam agit naturam? Quæcunq; enim terrea ſunt,condenſat & coire facit calor:vt lateres,& lutum,& huiuſmodi pleraque. Quæ vero aqueam habent naturam,idem liquefacit & conflat:vt in metallorum generibus eſt videre.

XXXIII Cur cum omnium ferè animalium effuſus ſpiſſetur ſanguis atque dureſcat, ceruorum & caprearum,& quorundam prȩterea aliorum,haudquaquam coit? An quòd omnium quidem horum dilutior eſt ſanguis & aquoſus, & ideo non coit? Huius autem indicium eſt,quòd fibras non habet:aliorum autem craſſior eſt ſanguis, terreuſque magis, & plures in ſe habens fibras. Spiſſatur igitur & coit. Terreæ nanque & ſiccioris naturæ ſunt fibræ. Quamobrem taurorum ſanguis potu letalis eſſe perhibetur: quoniam pinguedine ſua, & fibrarum multitudine celerrime coire atq; dureſcere cernitur.

XXXIIII Cur pingues & obeſi cito ſeneſcunt? An quòd minus copioſum habent ſanguinem? plurima enim illius portio abſumitur pingui. Paucitas autem ſanguinis ad corruptionem interitumque deducit. Paucum quinetiam omnium iniurijs eſt expoſitum,& cum frigori cuique tum calori obnoxium eſt. Eadem de cauſa ſteriliores ſunt obeſi, & ad generandum minus efficaces. Quod enim ſanguinis ad genitale ſemen debet excerni,id in adipem & pinguitudinem abſumi veriſimile eſt. cõcoctum nanq; ſanguinem,& probe confectum ad illa proculdubio deduci & deriuare loca certum eſt.

XXXV Cur animantium homo portione cerebrũ maximum & frigidiſſimum habet? An quia præcordia habet calidiſſima,quamobrem ſolus in reliquis animalibus erectæ proceræque exiſtit ſtaturæ. Calida enim præualens natura à medio incipiens ſecundum ipſius lationem & nutum corpus extollit & auget. Ad calidiſſimam igitur corporis partem,maxime frigidam & humidam contra ſtare neceſſe eſt. Quamobrem cum humiditate nimia,tum frigiditate partis iſtius, os illam cõplexum quod ſinciput vocant,tardiſſime in pueris ſpiſſatur & dureſcit.

XXXVI Cur animantiũ omnium nares & aures ex chartilagine conſtare videntur? An quia oſſis deſinentia quædam eſt chartilago: os autem & chartilago ad fulciendas ſuſtinendaſque carnes à natura ſunt congenita. Vtrũq; enim mollioribus partibus,& iccirco fluxis,pro fulcro ſanè eſt. Hoc autẽ inter ſe diſtare vidẽtur,ꝙ chartilaginis quidem ſoliditas molle quiddã habet & flexile:os autẽ durũ eſt & fragile. In prominentibus igitur animaliũ partibus,huiuſmodi oſſium deſinentiæ à rerum natura merito ſunt effectæ,ne à quouis extrinſecus offenſaculo facilè confringantur.

XXXVII Cur cum in cæteris animantibus pronæ corporis partes ſupinis ſunt hiſpidiores,in hominum genere contrà pectora dorſis denſiora piloſioraque natura produxit? An quòd tegumenti cauſa vbique progeniti ſunt pili,partes autem anteriores in omnibus & honoratiores ſemper exiſtunt,& pluri dignæ cuſtodia. Cæterum cum eæ quidem in brutis animalibus ad terram vergant, & ipſo inflexu calidæ,& obiectu corporum ſatis tutæ perſeuerant:illorum autem prona cum vndique pateant,munimenti gratia non immerito pluribus conueſtiuntur pilis. Homines vero cum ob corporis rectã conformationem pronas ſupinaſque ex æquo gerant partes, illarum nobilioribus prouidam ſuppetias attuliſſe naturam veriſimile eſt.

XXXVIII Cur inter reliqua animantia homo maxime caput hirtum habet? An quòd humidiſſimum habet cerebrum,& cor calidiſſimum,pluresq; in capite gerit ſuturas? Ex pluri igitur calido & humido plures excitari fumoſos halitus qui capillos efficiunt,neceſſe eſt. An cuſtodiæ munimentiq; cauſa ſapiẽs hoc machinata eſt natura? Cum enim id quod maxime humidũ eſt,cuiuſmodi eſt cerebrum,& caloribus facilè ferueat, & frigoribus rigeat, omnibuſque circunfuſi aëris exceſſibus ſit obnoxium,pluri profecto communiri debuit tegumento:quam certe rem hirti dẽſiq; crines cõmode efficere poſſunt.

XXXIX Cur piſces ferè omnes ſerratos habent dentes,nonnulli autem & lingua,& palato,& ore toto illos gerunt? An quia in humido degentes,cum eſcis ſimul humiditatem accipiunt multam, quam celeriter etiam tranſmittunt:quamobrem conficiendi bene cibi conueniens non habent ſpatiũ. multitudine igitur vulnerum intromiſſas molliunt eſcas,quas attritu bene ſubigere nequeunt.

XL Cur viſcerum omnium natura gemina eſſe cupit? An quia corporum diſtantias (quas dimenſiones vocant) viſcera conſequi videntur? Sunt autem huiuſmodi omnes geminæ:ante ſcilicet & retro: dextrum & ſiniſtrum:ſurſum & deorſum. Quamobrem & bifidum omnibus eſt cerebrũ,& ſenſuum etiam inſtrumenta gemella eſſe animaduertuntur. Non ab re igitur ſi viſcera omnia gemina exiſtũt, quando & cor ipſum,quod vnicum & ſolitarium in omnibus eſt animalibus, geminos in ſe continet ſpecus:& pulmonum natura in ouiparis manifeſtò bifida cernitur. Ambiguum autem eſt de liene & iecore. Cæterum iſthæc etiam viſcera vnum non inconcinne exiſtimari poſſunt bifidum viſcus,quãdo vtrũq; pro ſanguine facit. Quamobrẽ ſpurium iecur pleriq; lienem non ineleganter appellauere.

XLI Cur renes viſcerum extrinſecus pinguiſſimi? An quòd aquoſa ſanguinis excrementa percolant & tranſmittunt. purus igitur maxime circa illos ſanguis & coctus in adipem & ſeuũ facilè conuertitur.

In ipſis autem nulla eſt pinguitudo,quoniam denſi compactiq; natura exiſtentes,nullum adipi aditum præbent. An hoc cuſtodiæ cauſa prouida illis machinata eſt natura? Cum enim viſcerum omniũ ſint extremi,modicæque circum ea loca coniectę ſint carnes,vt animalium qui eo loci fiunt inflexus commodius aptiusq; perfici valeant,pinguedinis icci rco tegumento circũuallantur. nam connatum eo modo calorem commode fouere & conſeruare poſſunt.

XLII. Cur in aquatiliũ genere ſolus ſcarꝰ herbis veſci,& ruminare dicitur? An ꝙ ſolus neq; ſerratos neq; vtrinq; cõſertos habet dẽtes,ſed altera tantũ oris parte planos gerit:huiuſmodi autem animalia in pedeſtriũ genere(vt cornigera ferè ſunt omnia)manifeſtò ruminare vidẽtur:vt dentiũ defectu non bene ſubactus cibus,ſecundo repetitus commodius emolleſcat,& melius conficiatur & nutriat.

XLIII. Cur inſecta omnia pauco indigẽt cibo? An quia exiguo ſunt corpore:paruis autem ſufficiunt pauca. An magis quia frigidum eſt inſectorum genus omne,& exangue:calidum autem illud eſt quod & ali expetit,& cibaria facilè citoque valet concoquere.

XLIIII. Cur inſectorũ genus omne multipes exiſtit? An ꝙ exangue eſt & frigidũ, & ideo hebes. pluribus igitur ad motionẽ merito indiget inſtrumẽtis,illorũ tarditatẽ pedum multitudine prouida compenſante natura. Quamobrem plurimos eo in genere habent pedes quę corporum prolixitate frigidiora exiſtunt,vt ſcolopendræ,cæteraq; id genus multipeda. An quia plura habent vitæ principia,& diuulſa diutius viuere poſſunt,iccirco plures habere pedes merito exiſtimandum eſt.

XLV. Cur non ijdem homines circa potus & ſapores,& circa obſonia & eſculenta intemperantes eſſe videntur? An quòd non ex eadem corporis parte vtrorumq; ſenſatio prouenit?non vna igitur illis & eadem eſt voluptas. Lingua enim ſapores ſentit & iudicat:eſculentorum autem ſuauitatem percipiunt in deſcenſu dum ea deglutiũt homines. In gulę enim extenſione obſoniorũ permanet gratia. Quãobrem haud ſanè malus ganeæ artifex Philoxenus gruis gulam palàm optabat habere, vt longiori deglutiendi mora diuturniorem inde caperet voluptatem.

XLVI. Cur ex terreſtribus chamæleon,ex aquatiliũ genere polypus ſoli ferè colores mutant? An timore hoc illis accidere putandũ eſt. Formido enim huiuſcemodi mutationes efficere nata eſt. Timent autẽ maxime,quia maxime frigidum vtrunq; eſt animal. Quamobrem polypus neq; in Põto,neq; in frigidioribus generatur aquis:Chamæleon vero & tardioris eſt motus,& nullo(vt aiõt)alitur cibo:ſanguiniſq; nihil niſi in corde paucas habet guttas. Metus autem aliud nihil eſt q̃ ob ſanguinis caloriſq; exiguitatem vniuerſalis quædam corporis frigiditas.

XLVII. Cur Delphinos in ſupina corporis parte os deiectũ habent? An quia aquatiliũ generi natura ipſa prouidit? Cũ enim piſcibus veſcatur,& vorax alioquin animal ſit delphinus, omniũq; velociſſimus, niſi multũ infra roſtrũ os illi foret,medio penè in ventre poſitũ,nullus profectò piſciũ celeritatẽ eius euaderet. Hoc autem illis morã affert,cum niſi reſupini atq; cõuerſi corripere non poſſint. An magis ad illorũ ſalutẽ ſagax id machinata eſt natura? Cũ enim ieiunæ ſemper ſit auiditatis id animal,citius obeſitate plenitudineq; interiret ſi quoſcũq; appeteret piſces, nullo negotio comprehendere poſſet.

XLVIII. Cur ſtruthiocameli africani in auiũ genere ſoli vngulas biſulcas habẽt? An quia vere nõ ſunt volucres,ſed pedeſtriũ generis magis:& ideo neq; à terra tollũtur altiꝰ,penneq; ſolũmodo ijs datę ſunt vt currẽtes adiuuẽt,qui alioquin corporũ mole eſſent tardiſſimi. An ꝙ in animaliũ genere ambiguas quaſdã & veluti ꝓmiſcuas natura produxit ſpecies,vt in lutribꝰ mariniſq; vitulis cõſpicere licet,quæ cum aquatilia,tum terreſtria merito exiſtimari poſſunt. Huiuſcemodi autẽ ſtruthiocamelõ eſſe nõ ab re putandõ eſt. Vt auis enim bipes eſt,pennaſq; & plumas habet:vt vero ex pedeſtriũ eſt genere, & genas habet,quibus ſanè carent volucres,& bifidas gerit vngulas. Huius autẽ cauſa corporis illius eſt moles,quæ haudquaquam auibus,ſed quadrupedibus magis conueniens aptaque eſſe videtur.

XLIX. Cur oleũ cęteris ſupernatat liquoribꝰ? An ꝙ pingue eſt oleũ:pinguedo autẽ neq; terræ neq; aquæ, ſed ſpiritus eſſe perhibetur. Multus igitur in eo ceu in vaſe quopiã exiſtẽs aër,ſurſum illud facilè rapit,& reliquis innatare facit liquoribus. Quãobrẽ in frigoribus maximis dẽſatur quidem & coit oleũ, verum non gelaſcit:aëris enim calida exiſtẽs natura non cõcreſcit,ſed frigore tantũ ſpiſſatur & coit.

L Cur poma ſi gelauerint,poſt ſolutum gelu tum proprios deperdunt ſapores, tum etiam cito marceſcunt,quædam vero arida fiunt? An quia ſuperfluens frigus ſiccum quod in illis humido erat permixtum,diſſipat,caloremq; hebetat,& illa immodice humeſcere facit: ſapores autem non in ſecretione diſiunctioneq; humidi à ſicco, ſed in concretione potius compactioneq; illorum à calido facta certum eſt prouenire. Marceſcere vero poſt gelu ferè ſolent poma, quoniam ſuperfluens in illis humiditas,neq; à calido moderata,neq; ſicco bene permixta,de facili putreſcere nata eſt. Areſcunt autem nonnulla quæ exigui & tenuioris ſunt ſucci,ipſo humido propter frigus cũ calido exhalante.

LI. Cur ægrotis hominibus,& in ſeniũ iam vergẽtibus pili augẽtur magis? An in morbis quidem creſcunt pili,extraneo calore humida corporũ excrementa excitante,& illa in fumoſos halitus reſoluẽte? In primo autem ſenio ijdem augeſcunt,quoniã cõnato calido ætatis cauſa iam fatiſcẽte,plures in corporibus humidas generari ſuperfluitates neceſſe eſt. Has autem pilorũ eſſe materiam certum eſt.

LII. Cur inter reliqua oſſa ſoli dentes per totam vitam continuo augentur? Hoc autem manifeſtò in ijs deprehenditur dentibus qui aliorum declinant occurſum. An hoc naturæ prouida effectum eſt cura? Cum enim euſq; comedat animal,quoadusq; vitam producit,& aſſiduo ij(vt par eſt)atterantur vſu,aliquid continuo illis affluere apponique neceſſe fuit.

LIII. Cur pēnatorū generis infœcūda ſunt quæ adūcos habēt vngues? Nulla enim ex ijs ſuper quaterna edūt oua. An hoc auium ſaluti natura tribuiſſe videtur, vt fœcundiores eſſent fugaces earum, quàm fortes, imbecillibus & inermibus hoc conſulens modo. An quia corpus eæ paruum & ſiccum habēt, calidoque abundant: quamobrem pauca in ijs menſtrua generantur excrementa, quæ ſanè ouorum eſt materia. An quòd largiores in ijs pennæ, & recuruí vngues, aduncaque roſtra ex ſeminali ceu oua ortum habent ſuperfluitate: ad hæc autem omnia æque larga natura eſſe non poteſt.

LIIII. Cur in auium genere ſalaciores ſunt quæ præpetes non exiſtunt? An quòd graues cum ſint, maioraque habeant corpora, vt gallinæ, columbæ, perdices, cæteraque id generis, pluribus ſanè abundāt ſuperfluis: quo in genere genitale eſſe ſemen certum eſt. Quamobrem & mares in ijs ſalaciores, & fœminæ ſunt fœcundiores. An quia paratiori vt plurimum, copioſioriꝗ; huiuſcemodi alites vtuntur eſca: iccirco & ali copioſius, & pluribus eas redundare excrementis veriſimile eſt. Cum igitur ex ijs genitale proueniat ſemen, non ab re ſalaciores eſſe animaduertuntur.

LV. Cur ex alitum genere quæ non pariunt numeroſa, crebrius parere ſolent? vt columbæ, turtures, palumbes, cæteręq; id genus volucres. An quòd huiuſmodi omnes mediæ ferè ſunt naturæ inter graues & terreſtres alites, & inter eas quæ volucres exiſtunt, & aduncos habent vngues. Volatu enim, vt eæ quæ præpetes ſunt, vtuntur plurimo. Rurſum vt graues & terreſtres alites, plena & obeſa habent corpora. Quia igitur volucres ſunt, multumq; iccirco ſuperfluitatis excernunt, haud numeroſa illas parere neceſſe eſt. Quoniā autem ſatis plena habent corpora, & calidos qui ingeſta bene concoquant ventres, iiſque præterea facilè alimenta ſuppetunt, quæ curuos habentibus vngues difficulter obueniunt: ſæpius iccirco parere illas neceſſe eſt.

LVI. Cur hominum ſalaciores exiſtunt qui graciliora habent crura? An quòd genitalis copia ſeminis ſalaces facit? hæc autē prouenit quādo inferna mēbra largiori fraudātur alimento: naturaq; quod illis adimit, in huiuſmodi excremēta conuertit. Quod in ijs animaduertere licet qui creſcētibus annis & à prima ſtatim ætate aſſiduo & frequenti vſi ſunt coitu. Quāobrē in volucrū genere illę quę adūcos habēt vngues, cū pedes firmos robuſtoſq; habeāt, natura illuc (quoniā rapto viuūt) multū alimēti trāſmittēte, minime ſalaces eſſe animaduertūtur. An iſtuc potius cōuerſim pronūciatū, verius eſſe percipitur? Non enim quia crura habent gracilia, ſunt ſalaces: ſed quia ſunt ſalaces, gracilia habent crura.

LVII. Cur multipara omnia cito ſeneſcūt? An quia cū plurimū ab ijs ſpermaticę excernatur ſuperfluitatis, plurimū etiā euaneſcere humidū, quod cōnati caloris eſt pabulum, neceſſe eſt? An ꝙ in ijs alimēti plurimū quod debetur corpori, in genitale abit ſemē? ſeneſcūt igitur merito, quia nō cōuenīēter alūt. Quod in ſtirpiū etiā genere clare pſpicere licet. quę enim vberes alioquin & vltra modū copioſos ꝑduxerint fructꝰ, ceu immodico laxatę fœtu exſiccari poſtmodū & interire planè cōſueuerūt. Gallinarū quinetiā generoſa fœcūditas quotidie pariētiū, atq; etiā bis in die, hoc mō effœta interire aīaduertit.

LVIII. Cur animantiū iuniora & ſeniora fœminas vt plurimū procreare ſolēt? An ꝙ illorū frigidius ſanè & dilutius eſt ſemen? Calidū autē id & cōſtās & globoſum eſſe debet, quod ad procreādos aptū eſt mares. Cuiuſlibet enim rei prima exordia pro naturæ illius virtute bene deprōpta, ad optimū cōflandū efficiendūq; finē mirifice valēt. An quia nouellis quidē adhuc perfectū non adeſt ſemē: in ſenioribus autē exacta illa euanuit vis. Imperfectius igitur animal ab illis generari neceſſe eſt. Fœmina autē (vt aiunt) imperfectus eſt homo. Quāobrē in anni etiā aëriſq; tēpeſtatibꝰ, Boreales quidē ad mares procreandos cōmodiores, Auſtrinæ vero ineptiores eſſe animaduertūtur, cū illæ quidē innatū excitent & corroborēt calorē: ea autē contrà illū diſſipēt & lāgueſcere faciāt. Paſtores quinetiā aſſerūt ad mares fœminaſq; procreādos multū quantū referre vtrū ad Boreā an ad Auſtrū coēūtia ſpectēt pecora. Si enim ad Boream, mares: ſi ad Auſtrum proſpexerint, fœminas illa parere pro certo autumant.

LIX. Cur decreſcēte luna mēſtrui vt plurimū mulieribus accidūt fluxꝰ? An quia quod ſol in anni ſpatio conuerſionibus efficit ſuis, æſtates ſcilicet & hyemes, hoc idem luna diminutione & auctu efficere planè videtur. Plenilunio enim maxime mitigātur & tepent noctes, illius vero diminutionibus frigidiores & humidiores eſſe animaduertuntur. Huiuſmodi autem temporis conſtitutio ſuperfluitates excitari, & in maius excreſcere facit: quæ auctæ multitudine poſtmodum ſua ad ſe expellendum naturam facilè excitare poſſunt.

LX. Cur in omni ferè animantium genere ſteriles fœminæ vt plurimum ſunt libidinoſiores? An quia cum non bene expurgentur, plurimo illas abundare ſpermate neceſſe eſt? Hoc autem veluti in maribus non excretū vehemens ſanè coëundi deſiderium excitat, ita id ipſum in fœminis efficere natum eſt. Neq; hoc ab re fieri videtur. Menſtruæ enim excrementorum fluxiones, ſpermatis cuiuſdam eſt egreſſio, cum aliud nihil q̃ nō bene coctum ſemen ſuperfluitates ſint mēſtruæ. Quamobrē quę multipara ſunt animalia, cum id crebro excernant ſuperfluum fœtu, & copioſe eo expurgentur modo, cōtinentiora non immerito eſſe exiſtimantur

LXI. Cur hirūdinum pullis cōfoſſi (vt aiunt) iterum renaſcuntur oculi? An quòd de volucrum numero hirundo eſt quæ non completos, ſed mutilos & cæcos excludere dicitur fœtus. His igitur ſi clauſi adhuc diſpungantur oculi, non ſanè mirum eſt illos denuo reparari poſſe, cum rei non iam factæ, ſed quæ adhuc fit, huiuſmodi infligatur expunctio. Motum enim dum mouetur, ſi interturbauerit quiſpiam, & à motione impetuque illo quo mouebatur diſtrinxerit, rurſum coniungi, & in integrum redire, nō eſt à vero alienum. Huius autem rei ſignum eſt, quòd non euulſis penitus oculis, ſed

punctim ſolummodo erutis hoc illis accidere perhibetur.

Cur in hominum genere fœminæ in vtero quidem tardius quàm mares, extra autẽ celerius augeſcunt? An quia in hominibus multũ caliditate mas præſtat fœminæ? Augẽtur igitur in vtero fœminę tardius frigiditatis cauſa. frigidiora enim omnia imperfectiora. Calidũ autem perficit, & celerius quod ſibi agendũ eſt peragit. Extra vero aliam ob cauſam celerius adoleſcũt fœminę. frigidiora enim omnia ſunt imbecilliora: huiuſmodi autem, tẽpora habent breuiora: quamobrẽ & ad vigorẽ ætatisq; ſtatum cito perueniũt, & cito etiã declinant in ſenium. Quod in ſtirpibus quoq; animaduertere licet. Diuturniores enim ſunt eæ quæ tarde adoleſcunt: quæ vero celeriter creſcunt, cito interire videntur. Minora enim omnia & infirmiora cũ in naturæ tum in artis operibus, citius ad finẽ ferri neceſſe eſt. LXII.

Cur in hominum genere fœminæ vt plurimum à conceptu non belle ſe habent, procedente vero tempore melius ferunt, iſtuc autem reliquis accidere non videtur animãtibus? An quòd inter reliqua animalia plurimis mulieres abũdant ſuperfluis, quæ à principio fœtus quidem ipſe continere poteſt, abſumere autẽ & diſſipare haudquaquam poteſt. Non belle igitur ſe habent tunc, quę poſtmodũ melius degere videntur, cum excreſcens & auctus fœtus illa conſumere & in ſe trahere large poteſt. Accedit ad hoc quòd mulieres ocioſam vt plurimum & ſedentariam agunt vitam. excrementa igitur augeſcunt plurima, nihilq; labore & exercitio conſumitur. Quamobrem illarum male ſe habere, & ægreſcere corpora neceſſe eſt. In alijs autem animantibus ſecus eſſe animaduertitur, quando & pauciores natura ſuperfluitates habẽt, & laboribus illas abſumere facilè queunt. Quod in ipſis etiã mulieribus interdum animaduertere licet. Quæ enim laborioſam & exercitam degunt vitam, & primos melius ferunt conceptus, cum pauciora propter labores habeant excrementa: & facilius pariunt, cũ exercitationibus vegetos valẽtéſq; habeãt ſpiritus. In horũ autem cũ retentione & ſuppreſſu, tũ remiſſione, & facilitas ſanè & difficultas nixus in pariendi opere manifeſtò animaduertitur. LXIII.

Cur tam maribus quàm fœmellis quando genitale emittere incipiunt ſemen, vocis mutatur ſonus? An quia ſanguineæ naturæ omne eſt ſemen: illius autem, & venarum omnium initium planè eſt cor. Cum igitur viſcus hoc in ſupernis animantium partibus ſit collocatum: in ijs profecto primam excrementi huius mutationem manifeſta ſui indicia facere veriſimile eſt. Quamobrem vocis etiam initia quæ inde fluunt, principio mutato mutari ſanè neceſſe eſt LXIIII.

Cur animantia ferè omnia quæ intra ſe animal pariunt, naturaliter in caput naſcentia illa pariũt? An quòd finis cauſa prouidens hoc ordinauit natura? Finis autem in omnibus vult eſſe melior. Huiuſmodi autẽ exitus cũ melior eſt omnibus, tum nullis cõtrauenjẽtibus partibꝰ cómodior manifeſtò eſſe percipitur. An quia in omnibus ferè id genus animalibus quæ ab vmbilico ſupernæ ſunt partes, infernis longe maiores ponderoſioreſq; exiſtunt? Huiuſmodi autem cum ſint, veluti grauiora in lancibus onera, nutu ſuo deorſum ferri neceſſe habent. LXV.

Cur glaucos habentes oculos interdiu non acute cernunt, noctu autem melius: contrà autem qui nigros habent oculos, die quidem bene, noctu autem non bene cernunt? An (vt inquit Empedocles) quoniam glaucis quidem oculis plurimus ineſt ignis, nigris autem aqua plurima, iccirco illi quidem aquæ defectu interdiu minus acute cernunt, cum noctu melius videant: nigri autem ignis defectu contrario ſe habent modo. An magis quia cum omnium oculi à prædominante elemento ſint aquei, maior in ijs humiditas illos efficit nigros, minor vero glaucos. Quod ex marinis ſanè aquis clare licet conſpicere. Non altæ enim hæ quia viſui ſunt peruiæ, apparent glaucæ: profundæ vero, quia altitudine ſua bene terminari non poſſunt, ceruleæ videntur & nigræ. Oculi igitur glauci ob humidi exiguitatem vehementius interdiu à lumine & ab ipſis mouentur viſilibus, quàm conueniens proportionatumque ſit viſui, & ideo hebetius cernunt. Motio enim illa viſio eſt inquantum mouetur perſpicuum, non inquantum humidum. vehemens autem huiuſmodi motus imbecilliorem hebetat & retardat motionem. Quod vel inde liquidò animaduertere contingit: à valentioribus enim coloribus viſum transferentes homines imbecilliores, æque bene cernere non poſſunt: & à ſole in vmbram transeuntibus offundi offuſcarique viſus ſolet. Nigri autem oculi copia humidi noctu haud recte cernunt. Multitudo enim humoris à pauco nocturno lumine moueri non bene poteſt, cum alioquin natura etiam ſui omne humidum noctu haud facilè moueatur. LXVI.

Cur qui oculos in receſſu concauos habent, melius longinqua contuentur? An hoc illorum ſitu poſituraque accidere exiſtimandum eſt? Illæ enim quæ à viſilibus rebus fiunt motiones, cum in inani non diſſipentur & intereant, ſed loci ipſius natura integræ & conſtantes ad viſus ſenſiterium ex directo peruenire valeant, manifeſtas ſanè efficere ſenſationes poſſunt. Huiuſce autem rei euidens quidem eſt ſignum, quòd per fiſtulas tuboſque quàm longiſſime contuentur homines: & ex profundis puteis interdiu etiam quæ non apparent ſydera clare contueri & proſpicere contingit. LXVII.

Cur aquatilium generi aures natura non tribuit, ſed illarum loco quaſdam veluti cauernulas ad auditum dedit? An quia in humido degunt, ideo iſtæ illis additæ nõ ſunt partes? Fruſtra enim eſſent, cum ad nullum facerent vſum: quinimmo illis etiam potius ad auditum officerent, & impedimento eſſent. Quæcunque enim aures habent animalia, illas vt longinquas aëris cuſtodiant motiones, merito habere exiſtimandum eſt. In aquatilium autem genere ſi adeſſent hæ, cum ſtantem ſemper in ſe continerent humoris copiam, minus profecto aërem permeare ſinerent, contrariumque naturæ opus manifeſtò efficerent. LXVIII.

LXIX. Cur ſtirpes & caloribus & frigoribus maximis ſimiliter interire ſolent? An humoris defectu hoc illis accidere videtur, humidum autem calore ſimul & frigore euaneſcere natum eſt, verum non eodē modo. à calore enim per ſe exhalat & euaneſcit humidum: ex accidenti autem à frigore, cum id in calidum per ſe agat, quod ſine humido exire non poteſt. An frigoribus quidem intereunt, quia exareſcunt? Stirpes enim valenter conſtipat, illarumque meatus claudit frigus: quamobrem ad interna retrocedens calor, & actuoſior propter antiperiſtaſim effectus, humidum ſui vehiculum citius depaſcitur & abſumit. exſiccatæ igitur tunc intereunt ſtirpes. Huius autem per ſe in vtriſqꝫ temporum exceſſibus cauſa ſemper eſt calor, per accidens vero interdum eſt frigiditas

LXX. Cur in quibuſdam morbis enati iuuenibus cani, poſtquam conualuerunt, rurſum nigreſcere viſi ſunt? An quòd in morbis, & præcipue frigidis, quemadmodum vniuerſum corpus naturali & vegeto indiget calore, ita partes illius omnes etiam minimas idem ſentire & pati veriſimile eſt? Multę igitur ſuperfluitates corporibus tunc accidunt, quamobrem non commoda circa cutis partes facta concoctio, plurimas generat humiditates, quæ extraneo poſtmodum putreſcētes calore, canos merito producūt pilos. Si autem ijdem conualuerint, & piſtrinum naturæ acquiſierint robur, vniuerſo corpore tranſmutato, partes quoqꝫ illius & paſſiones tranſmutari neceſſe eſt. Quamobrem ij ex ſenibus quodammodo rurſum iuuenes fieri videntur, & in pleriſqꝫ manifeſtò mutari animaduertuntur. Quicũqꝫ igitur morbum temporalem quandam ſenectutis ſpeciem, ſenium vero ægritudinem perennem & naturalem eſſe dixerunt, ij profecto harum naturas rerum eleganter & concinne animaduertiſſe & expreſſiſſe videntur.

LXXI. Cur in cæteris quidem animantibus pilorū colores tergorū ſequi ſimilitudines percipimus, in hominibus autē hoc ſecus animaduertere licet? Pleriqꝫ enim admodū cādidi nigerrimos habere vidētur pilos. An ꝙ in cæteris quidem animalibus dura & craſſiora ſunt tergora, quæ receptaculi & regionis cuiuſdam altricis vicē groſſitie ſua pilis pręſtare poſſunt. Nō ab re igitur ſi ſetarū pilorūqꝫ colores ſecundum ſe facilè cōmutari valent. In hominibus autē hoc nō neceſſario accidit, quia tenuiſſimā inter reliquas animātes proportione cutē gerit homo: quamobrē ad pilorū mutationē nihil admodū efficere ea poteſt. Huius autē rei vel maxime euidens eſt indicium, ꝙ hominū quidem cutis ſolibus vētiſqꝫ plerunqꝫ exuſta nigreſcit. pili autem illius mutationibus haudquaquam tranſmutari percipiuntur.

LXXII. Cur pingue non putreſcit? An quòd plurimum habet aëris: quod ſanè albus illius indicat color. aër autem ad alia ſub ſe elementa comparatus vim poteſtatemque poſſidet ignis. Nuſquam autem ignis putreſcere animaduertitur.

LXXIII. Cur labores corpus conficiunt, & cito ſeneſcere faciūt? An quia labor exſiccat, merito id accidere videtur? Aliud enim nihil q̃ ſiccitas quædā animalis eſt ſenium. Quāobrem pluri vtētes coitu, citius ſeneſcere animaduertuntur. Cum enim plurimum excernant ſpermatis, plurimum etiam ab ijs calidi & humidi abſcedere neceſſe eſt. quapropter ſicci & areſcentes effecti, & ſeneſcunt cito, & cito etiam interire ſolent.

LXXIIII Cur naturalis mors quæ lōgo accidit ſenio, ſine dolore vt plurimū venit? An quia ſponte ſua abſcedit & non extruditur corporis hoſpes animus? Nulla igitur intercedente vi, ſine ſenſu diſſoluitur, & liber exit. Huiuſmodi autem rei cauſa exiguus eſt ætatis illius calor. Hic enim cum extenſo æuo ferè totus exhalauerit, vt exigua deficiētis lucernæ flamma à minimo quoqꝫ contrario deſtrui extinguiqꝫ natus eſt, illius autem extinctio & defectus animalis interitus & mors eſt.

LXXV. Cur breui corpore homines ad peragenda opera impigri & efficaces eſſe ſolent, longi vero contrà tardi & inefficaces? An ꝙ in illis quidem cum ſanguinis agitatio exiguum obtineat & occupet locum, celeriter illius motiones principalem quæ ſentit & ſapit attingunt partē, vnde deliberantes cito poſtmodū quod conſtitutū eſt & impigre faciunt. In magnis autē & proceris corporibus cum amplū occupet locum, tardius illam attingere partem conſentaneum eſt. Iſtuc autē nonnunquā cōplexionū ratione contrario euenire cōtingit modo. Parui nanqꝫ homines ſi paulo fuerint calidiores, ad peragēda opera inefficaciores planè redduntur. Cū enim ſanguinis agitatio in paruo ſit ſpatio, celeriterque admodum ob igneam ſui naturam moueatur, haudquaquam circa pincipalem conſiſtit partem, ſed ab vno ad aliud crebro tranſcurrens motu, antequam propoſitam claudat rem, ab illa cito dilabitur. Contrà in magnis corporibus vegetus calor efficaciores proculdubio expeditoſqꝫ magis efficit, motionis velocitate amplam loci intercapedinem recompenſans.

LXXVI. Cur pleræqꝫ alitum è manibus hominum oculos potiſſimum appetere ſolent? An quòd clari perfulgenteſque exiſtunt oculi, & bene mobiles? huiuſmodi autem res ad ſe trahere aues & allicere natæ ſunt. nam & commotum etiam circa roſtra frequenter digitum appetere & ſcalpere ſolent volucres. An magis quia oculis abſoluta ſpeculorū ađeſt vis, adeo vt tam parua pupilla totam ex aduerſo ſtantis reddat imaginem? Alites igitur quoniam effigiem in illis cernūt ſuam, velut ad cognata deſideria tendere cupientes, illos appetere veriſimile eſt. Quod vel hinc manifeſtò liquere poteſt: gregatiles enim volucres, vt ſturni, graculi, merulæ, cæteraqꝫ id genus, hoc maxime facere animaduertuntur.

LXXVII Cur hominis ſaliua (vt aiunt) ſerpentibus eſt noxia? An quòd è contrarijs contraria fieri & euenire nata ſunt? complexionibus autem totis contraria ſunt homo & ſerpens, quoniam hic quidem frigidus eſt & ſiccus, homo autem calido abundat & humido. Sicut igitur excrementum huiuſmodi in ſerpentium genere homini venenum eſt, pari etiam modo ſerpentibus id ipſum ex homine noxium

eſſe non ab re exiſtimandum eſt. Quamobrem ferunt eos hominis ſaliua perfuſos vt feruentis aquæ conſperſu ocius fugere. quod ſi in fauces penetrauerit, etiam mori: idque maxime humani ieiuni oris. An hoc illis accidere putandum eſt quia hominum dentibus quos exiens tangit ſaluia, noxiū quoddam ineſſe creditur virus, quod ieiunijs ſanè intenditur. Signum autem huiuſce rei vel euidens eſt, quòd ſpeculi nitorem ex aduerſo nudati hebetant & offuſcant dentes, & columbarum fœtus implumes necant: & alioquin ieiuni hominis morſus maxime peſtifer eſſe perhibetur.

LXXVIII. Cur ſerpentes cum alioquin exiguo indigeant potu, vinum tamen auide appetere ſolent? An quia natura id expetit quod ſibi commodum ſalutareque eſſe debet? Frigidum autem excellenter & ſiccum id genus eſt omne: quamobrem ſicut hyemes totas in cauernis ſpecubuſque tranſmittunt, vt algentis iniuriam cæli tepido telluris gremio mitiorem efficiant, ita vini etiam calidam & humectam naturam, vt defectui auxilientur ſuo, non ab re appetere videntur: cum alioquin minimo & penè nullo cibo viuere dicantur. obſeruatum quinetiam eſt, nullum fame aut ſiti venenatum interire animal, cum neque caloris vim habeant, neque ſanguinis, neque ſudoris, quæ res naturalem cibi & potus appetentiam ſolæ augere creduntur.

LXXIX. Cur caprarum genus nūquam febri carere dicitur? An quia calidum natura id eſt animal, animaq; illi ardentior ſemper eſt, calidioreſq; concubitus, & algida minus nocetur hyeme. iccirco febrire dicitur. Vehemens enim calor pro febri merito exiſtimari poteſt. Quamobrem noctu non minus quàm interdiu cernere dicūtur capræ, caliditate videlicet & ſiccitate cum in vniuerſo corpore, tum in viſus ſenſiterio haud obſcure præualentibus. quod glauci & vinoſi illarum manifeſtò indicant oculi. Tradunt quinetiam nonnulli caprinum iecur ſi ad veſcendum frequenter detur, veſpertinam aciem ijs quos nyctilopas vocant, proculdubio reſtituere ſolere.

LXXX. Cur arbores decreſcente Luna tempeſtiue cædi putant? An quòd ſuccus in ijs cum Luna pariter creſcere decreſcereque animaduertitur? Quoniam igitur ſicciores tunc exiſtunt, materiæ ſunt firmioris, minuſque putredini obnoxiæ. illas igitur veluti cum Luna ſeneſcentes & exiccatas tempeſtiue cædi non immerito exiſtimant.

LXXXI. Cur in mollium genere ſepiæ & loligini cum octoni ſint pedūculi, duo ſolum ex ijs lōgiſſimi aſperique eſſe cernuntur? An id commoditatis ſalutiſque illorum gratia prouida fecit natura? Cum enim id genus omne reliquis venetur cirris, longioribus illis tum captos ad ora admouent cibos, tum in fluctibus commotoque mari illorum aſperitate veluti quibuſdam ſe ſtabilire anchoris ſolet.

LXXXII. Cur in lactis generibus caprinum quidem ſtomacho accommodatiſſimum, bubulum vero medicatius, ouillum autem dulcius eſſe cenſetur? An caprinum quidem ſtomacho vtile, quoniam fronde magis quàm gramine id veſcitur animal. ex ſiccioribus igitur, magiſque ſtypticis fit alimentis. Spiſſantia autem & adſtringētia omnia ſtomacho quàm maxime accommodata eſſe animaduertuntur. Bubulum autem medicatius eſt, quia inter veſcentia hærbis animantia multiuora proculdubio eſt bos, nullumque non hærbæ appetit genus. Ouillum vero dulcius eſt, quia pinguius: quamobrem cum magis corpus alat, ſtomacho tamen minus vtile eſſe perhibetur.

LXXXIII. Cur metallorum genera magnis frigoribus melius & citius conflari conſueuere? An quia per antiperiſtaſim coarctatus, & in ſeſe recurrēs calor, & valentior profecto fit, & actuoſior eſſe ſolet. quod autem huiuſmodi eſt, & melius ſanè & citius in opus exire ſuum par eſt.

LXXXIIII. Cur in Aegypto (vt aiunt) minime odorati naſcuntur flores? An quòd odor omnis ſicca quadam & exhalabili conſiſtit natura: quamobrem acerrimus omnium odor æſtate media eſſe animaduertitur. In Aegypto autem à Nilo flumine ſtagnantibuſque illius aquis nebuloſus ſanè roſiduſq; ſemper aër & humidiores efficit flores, & inde ſurgentes halitus obtuſiores hebetioreſque non immerito reddere cenſetur.

LXXXV. Cur pleriſque vſu euenit vt quanto ſeniores ſunt, tanto vitæ cupidiores fiant? An quia abſentium ſemper eſt deſiderium, eaque maxime cupiunt & appetunt homines quibus indigent maxime. Decurſa igitur ætate decrepiti ſenes quanto minus vitæ ſibi志 ſupereſſe animaduertunt, tanto illius productionem cupidius appetunt.

LXXXVI. Cur ſenes iuuenibus minus ſunt munifici? An quia calore in illis deficiente, vigentem minus, & veluti languidam & torpentem eam naturæ diſpoſitionem habent. quamobrem ſe ipſos ſolum curant ſenes, ſeque tantummodo charos habēt. ex quo cum pleriſque in alijs enormes, tum vitæ etiam impenſius cupidi fiunt ſenes. Nō immerito igitur apud Euripidem Talthibius in decurſa iam ætate productioris adhuc vitæ mirificam oſtendit cupiditatem.

LXXXVII. Cur iuuenes quidem bona cum ſpe ſemper degunt, ſenes autem contrà de omnibus ferè deſperare ſolent? An quòd illi quidem cum ob exiguum ætatis vſum non multum ſint fruſtrati, nec ſæpius ſpe falſi fuerint, de omnibus ideo bene cogitant & ſperant: ij autem cum temporis prolixitate multa experti ſint mala, (plurima enim rerum in peius cadere nata ſunt) non ab re omnia etiam tuta timere videntur. An quia ſpes quidem futuri eſt temporis, ſicut præteritorum memoria eſſe cenſetur. Iuuenibus autem præteritum exiguum eſt tempus, ſicut futurum multum & extenſum. Paucorum igitur meminiſſe poſſunt, cum multa & diuturna ſperare valeant. Senes vero cum diu vixerint, multorum ideo memoriam poſſident: & cum diutius victuri non ſint, non multum ſpei habere merito videntur. Memoria enim & ſpes ijs temporum (vt diximus) differentijs inter ſeſe diſterminari ſe-

iungique naturaliter perhibentur. Quapropter nugaces etiam & garruli non ab re omnes ferè vulgo ſunt ſenes: & Titonum decrepita ætate in cicadam conuerſum eleganter fabulantur poëtæ. Cum enim prꝫteritorum memoria peculiariter eiuſmodi ſanè gaudeat ætas, illa ſemper inculcare non ceſſat, quæ alioquin ob extenſum decurſæ vitæ ſpatium affatim illi & nullo negotio ſuccurrere & ad manus eſſe poſſunt.

LXXXVIII Cur ſenes quidem vt plurimum parci, iuuenes autem natura liberales eſſe ſolent? An quia cum longa ætate rerumque experiētia norint ſenes quàm difficilis bonorum ſit acquiſitio, & quàm facilè niſi cautum ſit, parta dilabuntur, ideo cupidi, tenaceſque ſui non immerito exiſtunt: iuuenes autem contrarijs de cauſis contrario ſe habent modo. An quòd ſenes quidem ratione magis & diſcurſu vitam dirigunt ſuam, iuuenes vero natura potius & more degere videntur: porrò ratio diſcurſuſque boni vtilis eſſe cenſentur. Mos autem honeſtum & decens perſequitur. Non immerito igitur illi quidem facultates veluti neceſſarium quoddam vitæ adminiculum amplexantur & retinent: ij vero veluti pulchrum decenſque ſit illas erogare, natura liberales eſſe ſolent.

LXXXIX. Cur cætera quidem animantia in ſuo quæque genere probe degunt, contraque diſſimilia conſpirant, homini autem (vt aiunt) plurima ex homine ſunt mala? An quia quemadmodum cum probus eſt beneq; inſtitutus, optimus certe animalium omniū eſt homo: ita ſi à legibus iuſtitiaq; fuerit ſeiugatus, omniū proculdubio efficitur peſſimū. Pernicioſa enim ea eſt iniuſtitia (vt ait Plato) quę arma poſſidet. Homo autē cognata habere dicitur arma ingeniū & prudētiam: quibus ſi cōtrario ac nata ſunt vtatur modo, ſceleſtus profectò feruſque efficitur, & ad omne vitiorū genus lubricus & procliuis.

NICOLAI LEONICI THOMAEI CONVERSIO EX TIMAEO PLATONIS DE ANIMORVM GENERATIONE, CVM PROCLI LYCII EXPLICATIONE.

EX ea ſubſtantia quæ indiuidua & ſemper eadē ſimiliſque eſt,& ex ea rurſus quæ circa corpora diuidua fit, tertiam ſubſtantiæ ſpeciem commiſcuit mediam. Rurſus eiuſdem ipſius naturę,& alterius ſecundum eadem in medio conſtituit inter indiuiduam ipſorum naturam, & eam quæ circa corpus diuiditur: & cum tria exiſtentia ſumpſiſſet,in vnam ſpeciem omnia temperauit, vbi naturam eius quod alterum diuerſumque vocamus,cōmixtioni repugnantem,cū eo quod idem dicitur, vi quadam compegit. Poſtquam vero duo illa cum ſubſtantia commiſcuit,& ex tribus vnum fecit,rurſus id totum in ea quæ decuit mēbra partitus eſt: quorum quodlibet ex tribus,eodem,altero,ſubſtantiaq; conſtaret. Fuit autem talis illa partitio. Vnam principio accepit ex vniuerſo portionem: ſecundam autem primæ partis duplam: deinde tertiā, quæ ſecundæ ſeſquialtera eſſet,primæ tripla: poſtea quartam ſecundæ duplam: quintam deinceps tertiæ triplam: ſextam primæ octuplam: poſtremo ſeptimam quæ partibus ſex & viginti primam excederet. Poſt hæc dupla & tripla interualla repleuit,partes rurſus ex toto reſecans: quas interuallis ita locauit, vt binæ eſſent in ſingulis medietates,quarum vna quidem eadem parte ab altero extremorum exceditur, & alterum excedit: altera medietas pari numero extremum vnum ſuperat: pari ſuperatur ab altero. Cum autem ſeſquialtera interualla & ſeſquitertia & ſeſquioctaua inde efficerentur: ex ijs nexibus in primis ſpatijs, ſeſquioctauo interuallo ſeſquitertia omnia explebat particula ſingulorum relicta. Huius autem particulæ interuallo ſumpto inde habebatur numeri ad numerū in terminis cōparatio,quæ eſt inter ducēta quinquaginta ſex,& ducenta quadraginta tria. Iam vero commixtum illud vnde iſta ſecernebat, totum huiuſmodi partium ſectione conſumptum erat. Tunc ſeriem hanc vniuerſam in longum ſecuit,& ex vna duas fecit: mediamque mediæ veluti in ſpeciem x literæ accommodauit, deinde in orbem torſit,quoad ita coirent inter ſe capita,vt lineæ ipſę & ſecum & inter ſe inuicem è regione interſectionis ipſius coniungerentur,atque eo motu

qui in eodem & ſimiliter ſemper reuoluitur, vndique eſt eas circumplexus;& circulorum alterum exteriorem, interiorem alterum fecit. Exteriorem quidem lationem eiuſdem naturæ, interiorem vero alterius nominauit. Atque illam quæ erat ipſius eiuſdem naturæ, in latus ad dextra, eam vero quæ alterius, per diametrum ad læua circumegit: ſed principatum dedit eiuſdem ipſiuſque ſimilis agitationi. eam nanque ſolam indiuiſam reliquit: interiorem vero cum ſexies diuiſiſſet, ſeptemque orbes inæquales dupli & tripli interuallis effeciſſet, ſingula, cum tria ſint, vtriuſque contrarijs inter ſe curſibus orbes peragere iuſſit: & ex ſeptem interioribus, tres quidem pari celeritate, quatuor vero & ad ſe & ad reliquos tres celeritate quidem impari, debita tamen ratione conuerti. Poſtquam autem ſecundum opificis mentem tota animæ conſtitutio abſoluta fuit, mox omne corporeum intra ipſam machinatus eſt, mediumque mediæ accommodans apto modulamine copulauit. Atque illa à medio per omne vſque ad cæli extrema ſe applicans, eique extrinſecus circunfuſa, ſeque in ſe ipſa conuertens, ita ſempiternæ ſapientiſque vitæ in vniuerſum tempus diuinum dedit exordium.

CAPVT PRIMVM DE CONSTITVTIONE ANIMAE.

Primum. Secundum. IN primis quidem dicere oportet qua de cauſa animæ originem Plato tradit, cum ingenita ſecundum ipſum exiſtat: Secundo loco totam animæ genituram conuenie nter diuidere: Tertium. Tertio mediam animæ naturam demonſtrare conuenit: Quartum. Quarto, de generibus ijs verba facere ex quibus cum omnia alia, tum ipſam animam conſtituit Plato: Quintum. Quinto, quomodo horum generum commixtio in anima accipiẽda eſt, declarare decet: Sextum. Sexto poſt hæc quid diuidua & quid indiuidua natura ſit, docendum: Septimum. Septimo & vltimo Platonis verba exponenda interpretandaque ſunt, & quomodo ijs quæ prædiximus quadrent, demonſtrandum. Si enim iſthæc omnia ſermone noſtro complecti valuerimus, finem huic perſcrutationi pro virili noſtra ſatis accommodatum & concinnum imponemus. Incipiendum igitur à primo eſt, quoniam Platonem nonnulli arguunt antiquorum, dicentes quòd nõ recte principij principium inueſtigauit, generationemque rei ingenitæ tradidit. Si enim primorum, inquiunt, cauſas quæſiuerimus, & eorum quæ per ſe ſubſtant, generationem fuerimus machinati, in infinitum erit proceſſus, & nullus ſpeculationis noſtræ terminus inuenietur. Quemadmodum enim quicunque omnia demonſtratione digna cenſet, ipſam maxime demonſtrandi rationem interimit: ſic qui omnium cauſas quærit, is funditus entia omnia euertit, illorumq; ordinem diſturbat, quem à determinato quodam principio procedere neceſſe eſt. Talia Theophraſtus de huiuſmodi animæ origine Platoni obijcit, inſuper addens Theophraſt⁹. quòd non de omnibus naturalibus rebus quærere debemus propter quid. Ridiculũ enim eſt quęrere, inquit, propter quid ignis comburat, & propter quid ignis eſt, aut propter quid nix frigefacit. Qui autem pro Platone reſpondent, cognitionem quia eſt rei, ſolam irrationalem inquiunt eſſe, ipſiuſque opinatiuã & ſenſitiuã cõprehenſionẽ eſſe: verũ ipſum propter quid addere, & cauſas ipſius indagare, mẽtis intellectuſq; ſcientifici opus eſſe. hoc enim pacto recta opinio à ratione ſciẽtifica diſtinguitur. Nos autẽ vtrorũq; rationibus perſpectis, ſecundos quidem recte reſpõdere cenſemus: verum libenter ſi fieri poſſet Theophraſtum in primis percontaremur, nunquid alicuius cauſam reddi cenſet oportere, an nullius. Si enim nullius, cum hoc ꝙ ſciẽtiam omnem interimit quæ maxime cauſas ſpeculari videtur, etiam ſibi ipſi contraria decernere videtur, cũ quęrat vnde tonitrua fiãt, & venti, & quænam cauſæ ſint fulminũ, & fulgorũ, pluuiarũq; & niuiũ, & grandinũ, quæ omnia in ſuis meteoris appoſite per euidẽtes cauſas rimari æquum cenſuit. Si autem alicuius cauſam reddi oportere exiſtimat, quam nam ob rem harum quidem naturalium rerum cauſas indagari cẽſet, illarũ vero minime, ſed irrationabiliter ſine cauſis ſumẽdas eſſe? Nõ enim in quibus quia eſt, palàm manifeſtũq; eſt, in eiſdẽ cognitũ etiã eſt propter quid. Poſt Theophraſtũ etiã Platonis ſectatores interrogabim⁹ vtrũ omniũ penitus cauſas inueſtigãdas cenſeãt, vel nõ omniũ. Si enim omniũ, vtrũ ipſius vni⁹ quod cauſã maiorẽ ſuperiorẽq; dicim⁹? Quòd enim vnum eſt, nobis manifeſtiſſime omnia declarãt. Si enim vnũ nõ eſſet in natura, ſed multitudo, quidnã eſſet vniens? Quòd vnitur etenim, ab v no eſt, quẽadmodũ quod ſubſtantia-

Primum. Qua de cauſa animæ genituram Plato poſuit.

tur, à ſubſtãtia tale eſt:& quod animatur, ab anima: propter quid autem vnum eſt illud vnum, nõ eſt poſſibile exprimere. omni enim cauſa antiquius excellentiuſq; eſt. Si autem non omnium cauſas eſſe perquirendas dicent, propter quid percontabimur animæ cauſam, & ipſius genituræ à cauſa proceſſum quæremus: in alijs autem nõ idem faciemus? Verum cũ vtroſq; iſtos ſeorſum interrogauerimus, ad noſmetipſos conuerſi pro ambobus ita dubitabimus, quam ob cauſam Plato quidem animę genituram fingit, & ipſius à cauſa proceſſum tradit: Theophraſtus vero omnem hanc docẽdi viam inſequitur & dãnat. dubitationiq; hoc modo reſpõdebimus, ꝙ Theophraſt⁹ quidẽ & omnes ſecũ Peripatetici vſq; ad ſpecies vniuerſum mouẽtes ſpeculationis ſuæ iumẽ intenderũt, ſiue has vocare animas oportet, ſiue intellectus: Plato vero, vtpote qui hæc participari cenſuerit, & idcirco ab eo qui primariam inter entia dignitatem habet, longe ſemota eſſe, procedentem ordinem à principijs illis habere voluit. ante enim hæc eſſe intellectuales & intelligibiles ornatus entium, à quibus iſta procedunt: & rurſus ante illos deorum numerum, qui entia vnit, & diuino lumine colluſtrat: & rurſus ante hunc numerum vnitas eſt imparticipabilis, à qua numerus iſte ſe ipſum eduxit ex ijs quæ comprehẽſa ſunt. Oportet autem ante participatas ſpecies, reperiri eas quæ non participentur: & ante illas, vnitates illarum eſſe (aliud enim eſt id quod vnitum eſt, & aliud ipſa vnitas) & rurſus ante multas vnitates vnũ eſſe ipſarum fontem. Cum igitur talia viri iſti ſenſerint: Theophraſtus quidem merito animam principium motionis ponens, neq; aliud quippiam ante ipſam ſupponens, principij principium inueſtigandum eſſe non cenſet. animatum enim celum eſſe & ipſe tradit, & hanc ob rem diuinum eſſe dicit. Si enim diuinum eſt, inquit, & optimam habet vitam, animatum eſſe oportet. nihil enim ſine anima honorabile eſt, vt in libro de cælo idẽ auctor retulit. Plato vero ante animas cæleſtes intellectus mundanos ſupponens, & ante hos intellectus abſolutos, & ante hos omnẽ diuinum ornatum, merito animam productam, & ab alia cauſa genitam tradidit, cum alioquin generationis nomẽ non ſolũ in corporibus, ſed etiam in animis ipſis admittat, inquantũ & ipſæ tempore participare vidẽtur. In animabus enim diuinis tempus eſt, quẽadmodum ipſe in Phędro loquitur ipſas per tempus ens ſpeculari. Omnis enim diſcurſiuus motus ſecum habet coniunctum tempus. Ad primũ igitur de hac re problema, talia dicenda ſunt. Simul enim demonſtratum eſt quomodo recte Plato animæ genituram tradit, quãuis ingenita ſecundum ſubſtantiam ſit: ſimul etiam quomodo ratio illorum qui contra Platonem inſtabant, partim quidem recte, partim vero non recte concludebat. In eo enim ꝙ primam ſupponebant entium animam eſſe, ſuæ opinioni conſequens habebant ipſius genituram non admittere. Ex aliquo enim generatio cõſtat, quod ante ipſam ſecundum illos nullum erat. In eo autem ꝙ animã omnium entium primam dicebant, non recte ſentiebant. neceſſe eſt enim quod de cæleſti corpore dicit Ariſtoteles (quòd finitũ videlicet exiſtens ſemper ſumit vires vt ſemper moueatur, & non ſimul potentiam ſuſcipit infinitam) hoc idem de anima dicere, ꝙ ſcilicet nõ ſimul omnia operatur, quoniã infinitam potentiam à qua ſemper in opus procedit, non ſimul totam habet, vel ſecundum omnem operatur, habens ſemper vnam operationem. cuiuſlibet enim vnius potentiæ vnus eſt actus, & vna operatio. ſemper igitur ſuſcipit potentiam ſemper operandi, & propter hoc non ſemper eodẽ operatur modo, ſed aliâs aliter. Quare vt ad ſummam dicatur, verum eſſe affirmamus ꝙ omne agens in tẽpore ſemper ſuſcipit agendi potentiam, & non ſimul totam in ſe receptam habet, & hoc modo generabile eſt. Quòd autem anima non ſit primum inter entia, omnibus manifeſtum eſſe debet. primum enim omnibus adeſt, omniaq; neceſſe eſt omnium principio participare: vel ſi non, funditus interire. Omnibus enim ſubſtantia & ſubſiſtẽtia à principaliſſimo eſt principio: anima autẽ non adeſt omnibus, neq; cuncta anima participare videmus, quoniam corporum hæc quidem animata, illa vero inanima eſſe certum eſt. Præterea primum quidem vnum eſſe oportet. nam ſi multitudo fuerit, ante ſe habere neceſſe eſt illud quod ipſum vnum facit. non enim diſtractam diuiſamq; ponimus multitudinem. anima autem multitudo quædam eſt. Rurſus primum quidem ſupra omnem ſubſtantiam eſt, quoniam ſubſtantia omnis ſecum coniunctam multitudinem habet. in ipſa enim identitas reperitur & diuerſitas, vita etiam & operatio ſempiterna: anima vero ſubſtantia eſt. Præterea primum quidẽ genus à malo penitus eſt alienum, neq; in ſe vllam mali labem admittere poteſt, animarum vero genus aliquando delinquit, & à vera deuiat via: & omnino per multas alias rationes cõtingit demõſtrare animam non eſſe principium primum. Quoniam autem hæc eſt Platonis intentio, vt dictum eſt, propterea ipſe nobis animæ ſubſtantiam palàm faciet & quomodo conſtituta ſit, ex quibusve elemẽtis, & ſecundum quas rationes proportioneſq; conflata ſit edocebit. Quemadmodum enim corpus noſtrum quòd habeat quidẽ faciem, manus, cruraq; & pedes, & alia quęcunq; ſenſui occurrunt, omnibus in promptu dignoſcere eſt: quomodo autem interiores ſe habeant partes, & quænã ſint eæ, quæve adinuicem adiumenta ſibi ſubminiſtrent, ſolius artis medicæ, & eius quidem quæ circa anatomicas ſectiones verſatur, cognoſcere eſt: eodem modo de anima ſuſpicandum. ſecũdum enim vniuerſales eius potentias qualisnam ſit iudicare non difficile eſt: verum ipſius ſubſtantiam explicare, & vſq; ad elementa recurrere, ſpeculariq; in ipſa varias diuerſiſſimaſq; rationes, accuratiſſimam exigit certiſſimamq; de ipſa diſciplinam, quam hoc in loco nobis Plato pro virili tradere conatur, animæ ſubſtantiam tanq̃ ſectionibus quibuſdam diuiſam nobis intimans, ipſamq; dilucide explicans ijs qui ad ipſius mentem peruenire poſſunt. Ad primũ igitur problema quod in ordine propoſuimus, per hęc reſponſum ſit. Quòd autem merito genitam alioquin ponat animam Plato, cognoſcere licebit ſi con

Quomodo genita ſimul & ingenita ſit anima.

ſiderauerimus ꝙ aliquando idẽ auctor dicit cęleſte corpus genitum eſſe quia ſemper generatur, & infinitam ad eſſe potentiam ſemper ſuſcipit. talis enim & ipſa eſt anima, quæ totã ſimul entis infinitatem ſuſcipere minime poteſt. quod ex eo manifeſtum eſt, quia diſcurrendo viuit, operaturq́; alias & alias rationes producens, non habens infinitam ipſius vitã ſemper præſentem. Explicans igitur ſemper ſuam ipſius vitam, palàm nobis facit ꝙ ſubſtantiam habet ſemper fientem, & (vt ita dicamus) infinitã factam, non exiſtentem infinitam, ſecundum quam ſubſtantiam vitam ſemper ſuſcipit quæ ſibi conſubſtantialis eſt, cum ſibi ſit naturalis. Quod enim vnũquodq; perficit, omnino id illi rei naturale eſt. Verum ex altera parte cum animam ſe ipſam mouentem cõſiderauerimus, quemadmodũ Timæus affirmat, tunc concedemus ꝙ vitam quam in ſe ſubſtantialem habet, totam ſimul ſibi ipſi tribuit: & hoc modo genitam ſimul & ingenitam eſſe animam affirmabimus. propterea enim ꝙ ſemper ſubſtantiam vitamq́; habet, ſemper viuens ſemperq́; exiſtens eſt. Quia vero ſemper ſuſcipit, fiens dicitur ſemper ſubſtantia & vita, dupliciter videlicet exiſtens, & à ſe, & ab alio quod ante ſe eſt. Vnde ratione ſui ſemper exiſtens conceditur, ratione vero illius quod ante ſe eſt, ſemper fiens cognoſcitur: vel vt conuenientius dicamus, anima ab illis quæ ante ſe ſunt, ambo, & eſſe quod eſt habet, & fieri: à ſe autem alterum ſolum. Quòd enim ſemper aliquid ſuſcipiat, ab illis habet quæ ante ſe exiſtũt. Quamobrem optime Ariſtoteles loquitur quando dicit nullam rem ſibi ipſi cauſam eſſe, neq; temporalem, neq; ſempiternam, ne cauſa quæ prior eſſe cauſato debet, ſimul cum ipſo exiſtat. Tempus igitur & æuum circa animam conſiderantur: vt ingenita eſt, æuum: vt vero genita, tempus. quapropter ſecundum quid ſempiterna eſt, videlicet ſecundum quod eſt immortalis: non autem ſimpliciter ſempiterna, vt Plato in libro de legibus ſcribit.

Secundum. Diuiſio totius animæ generationis.

Secundum propoſiti erat conuenienter diuidere totam animæ generationem. Hoc igitur poſthac faciemus, à rebus ipſis rurſus principium aſſumentes. Eſt igitur in omni natura hoc quidem ſubſtantia, illud vero potentia, illud autem actus. Subſtãtia quidem, velut in igne ſecundum quam igni eſſe ignem contingit. alia autem eſt potẽtia, & alius actus. etenim alia quidem ſiccitatem præſtant, alia vero calfaciunt, & alia aliter immutãt. Oportet igitur & in ipſa ſimiliter anima aliud eſſe ſubſtantiam, aliud potẽtiam, & aliud actum ſiue operationem. quapropter quicunq; totam ipſius ſpeculationem intueri voluerit, par eſt vt de omnibus conſideret. Erunt igitur de tota animæ genitura tria capita proponenda, de ſubſtantia videlicet ipſius, de potentia, de actu ſiue operatione. hæc enim perfectiſſima propoſitæ rei erit perſcrutatio. Sed vt inde ordiamur, animę ipſius ſubſtantiam triplicem eſſe cognoſcimus.

Subſtantia animalis Subſiſtentia Harmonia Species.

Alia eſt enim ipſius ſubſtantia, alia quæ in ipſa eſt harmonia, ſecundum quam ſubſtantialis ipſius multitudo continetur. non enim ſic vnica eſt ſubſtantia vt intellectus, neq; rurſus adeo diuiſibilis in infinita vt corpus, quod poſt ipſam eſt, ſed in plures quidem vna ſubſtantiales partes diuiditur, ex quibus cõſtat: numero autem finitas, quibus plures animæ partes eſſe impoſſibile eſt, cum illę non amplius in alias ſubdiuidantur partes, vt in ſequentibus clarum erit. & tertio loco alia eſt ſpecies ipſius à ſubſtantia & harmonia, licet ex ijs cõficiatur. Quare & vna eſt, & triplex animæ ſubſtantia. cõuenit enim ipſi & vnitas & trinitas, quoniam & animã ipſam in tria diuidimus. Aliud autem eſt ſubſiſtẽtia ipſius, aliud harmonia, aliud ſpecies: quoniam hæc quidem ſolum eſſe definit, illa vero componit concinnãq; reddit ipſius multitudinem, ſpecies autem continet cõſortij huius proprietatem. nihilominus omnia hæc adinuicẽ in ſingulis ſunt. Subſiſtẽtia enim habet multitudinem harmonia cõiunctam. Nam neq; ſine multitudine eſt, neq; illam temere inordinateq; habet. Harmonia autem & ipſa ſubſtantialis eſt continens, & ſpecificam reddens ipſam ſubſtantiam, à qua demonſtratur quomodo anima harmonia ſit, & quomodo non, ne Plato videlicet ſibi ipſi contraria dixiſſe videatur, cum hic harmoniam ipſam animam dicat, in Phædone autem illos qui hoc aſſerunt, reprehendat. Aliud enim eſt quippiam harmoniam eſſe ſuiipſius, & aliorum: aliud eſſe harmoniam aliorum tantum. hoc enim vltimum harmoniam cogit in ſubiecto eſſe, & inſeparabilem ab ijs quorum eſt harmonia, tanquã in aliena ſede firmatam: illud autem primum ſeparatum reddit harmoniam & ſui ipſius compotem & dominam, & ad ſe ipſam conuerſam. Species etiam ipſa quæ in ordine tertia dicta eſt, rationum harmonicarum comprehenſiua eſt, & ipſius animæ ſubſiſtentiam continet. Secundum enim hanc maxime animæ proprietas definitur, & ratio illa vna ſecũdum quam anima eſt id quod vere eſt. Omnia igitur hæc tria in ſingulis reperiuntur, ſubſiſtentia, harmonia, ſpecies. & ſic vna eſt animę ſubſtantia ſimul & triplex, quoniam ex tribus conſtat generibus, ſubſtantia videlicet, eodem, & altero. Et rurſus ſubſiſtentia quidem ad partem magis ſubſtantiæ vergit, harmonia vero ad idem, ad alterum vero ſpecies ſecũdum quod ab omnibus ſeparatue. Quoniam igitur triplicem à principio animam inuenimus, habentem ſubſtantiam videlicet, potentiam, & actum ſiue operationem, & rurſus ipſam ſubſtantiam triplicem, ſecũdum ſubſiſtẽtiã, ſecũdũ harmoniam, & ſecũdum ſpeciem: ex ijs quinarium faciamus, ſic ordine procedẽtes: Primam quidem ſubſiſtentiã ponemus, ſecundã harmoniam, tertio loco ideam, quarto potentiam, quinto actum ſiue operationem. Congruit enim quinarius numerus animæ, quæ medium inter ſuperiora inferioraq; eſt, cum ipſe vinculũ cõtineat vnitatis & nouenarij numeri, ſicut anima ipſa ſubſtãtiæ intelligibilis & ſenſibilis. Quapropter totam de anima conſiderationem in quinq; capita diſtribuemus, quorum primum de ſubſiſtentia ipſius animæ vocabimus, ſecundum de rationum quæ in ipſa ſunt harmonia dicemus, tertiũ de idea ſiue ſpecie ipſius, quartum de pluribus potentijs quæ in ipſa ſunt, quintũ de actibus ſiue operationibus, quoniam in præcedentibus ipſe Plato cum de corpore vniuerſi verba faceret, hanc ſequi

diuiſionem viſus eſt. Quòd quidẽ igitur rationabiliter à Platone animæ generatio tradita eſt, & quot quibusve capitibus diſtribuenda ſit, per hæc quæ dicta ſunt manifeſtum eſt. Tertiũ poſt hæc quod tertio loco propoſuimus, inueſtigandum eſt, quomodo & quapropter animæ naturam mediam ponimus. neceſſe eſt enim hoc præcognoſcere antequã de ipſa ſermo habeatur. (Tertium. De media animæ natura.) Quoniam quidem igitur entia multa ſunt quæ ab vno primum ente procedentia, vſq; ad vltimam & informẽ materiam protenduntur, indagemur oportet quænam ſint primorum entium proprietates, & quæ vltimorum, quę ve illorũ quæ mediũ ſortita ſunt ordinẽ. ſic enim vbinã animę ſubſtantia collocari debeat, cognoſcemus. Sunt igitur intelligibiliũ proprietates iſtiuſmodi, vere ens, ſempiternũ, indiuiſibile, immobile, totale, perfectum, plenum eſſentia, vita refertum, liberum, omnium motiuum, ſimilitudo, omnibus aſſiſtens, cum ſit ab omnibus ſeparatum. Singula enim iſta ſecundum ipſas entis proceſſiones in intelligibilibus apparent. Senſibilium autem proprietates ab ijs diuerſæ tales reperiuntur, nõ vere ens, temporale ſecundum ſubſtantiam, partibile, mobile, particulare, alio indigens, ſemper ſubſiſtẽtia repletũ, participatione viuẽs, ab alio motũ, diſſimilitudo, partibus locũ occupãs. Mediæ autẽ horũ proprietates ſunt quæ ad ambas iſtas vnius extremi ordinẽ ſibi vendicãt, per quas ꝓceſſus de neceſſitate fertur à primis ad extrema. Quæ enim ſimilia ſunt producẽtibus cauſis, prius ad ipſa ꝗ̃ ad diſſimilia procedunt, quoniã ſimilitudo ad vnũ refertur, & omnia vnũ appetũt. Mediæ igitur horũ extremorũ proprietates ſunt hæ, non vere ens, melius quidem exiſtens ꝗ̃ ipſum non ens, deterius autem & ſummiſſum magis ipſo vere ente. quod ſecundum ſubſtantiam quidem ſempiternum eſt, ſecundum operationes autem cum tempore extenſum. quod ſecundum diuinum ſui impartibile eſt, partibile autẽ ſecundum varios rationũ proceſſus. quod ſe ipſum mouet: ijſq; quæ ab alio mouentur, imperans, immobilibus autem ſummiſſum & inferius. quod ſimul cum totalitate ſua particularem naturam præ ſe fert. in eo enim ꝙ omnes in ſe continet rationes, totum quodammodo exiſtit. in eo autem ꝙ imminuitur ſummittiturq;, & in partes deſinit, tranſitũq; operationis patitur ſuæ, particularis eſſe naturæ cenſetur. quod ſe ipſum perficit: nihilominus tamen ab ijs quæ ante ſe ſunt, perficitur, perfectiuſque exiſtit omnium illorũ quæ ab alio ſolum perfici nata ſunt. quod ſe ipſum potentia viribuſq; implet, cum nihilominus ab alijs etiam impleatur. quod ſe ipſo viuit, & ab alijs vitam accipit, diuinius quidẽ exiſtens ijs quæ ſolũ participatione viuunt, inferius autẽ illis quæ primo vitã habẽt. quod alia quidẽ mouet, ab alijs autẽ ipſum mouetur. quod ſimile inſimul eſt, & diſſimile. quod ſeparatũ eſt ſimul ab vltimis, & cũ ijs coordinatũ. Talibus igitur proprietatibus in rebus ipſis exiſtentibus, conſiderãdum vbinã animã ponere debemus, vtrũ ne in ijs quæ primoris ſunt ordinis, an in ijs quæ extremũ retinẽt locũ. Sed ſi quidẽ in primis ipſam ſtatuerimus, vere ens exiſtet, & omnimode ſempiterna, & immobilis, & omnia cõſequẽter habebit illa quę primis entibus attribuim⁹. Adde etiã ꝙ neq; rationũ animaliũ partitiones amplius ſeruari poterunt: neq; animæ tẽpus, neq; ſui ipſius mouendi facultatẽ, neque diſcurſum tranſitũq; ipſius cuſtodire valebimus, neq; alia pleraq; quæ ipſi competere vidẽtur: vt maniſeſtiſſime in animis noſtris omnibus eſt videre. Quærimus enim quęcunq; omnibus cõmunia ſunt animis, & quæ ſecundum ſubſtantiam illis inſunt. quare ſi hæc quæ prædicta ſunt, omnibus ineſſe videntur, non erunt vtiq; ex primorum entium ordine animæ. Verum num ex vltimorum numero entium ipſas recte ponemus? Minime omnium. ſi enim in vltimis ipſas poneremus, ab alijs ſolum motas faceremus, diuiſibiles, compoſitas, ſolum ab alijs perfectionem poſſidentes. quorum oppoſitum in omnibus noſtris animabus manifeſtiſſime cernimus. mouent enim ſe ipſas, ſe ipſaſq; perficiunt, & quo voluerint ducũt. Quòd ſi noſtræ iſthæc faciunt, multo magis diuinas animas facere iſta credẽdũ eſt. habent enim illæ cauſas propriæ perfectionis, & omnia ſuis motibus regunt, & ad ſe ipſas cõuerſæ, ſe ipſas optime cognoſcunt. quod ijs quæ ab alio mouentur, contingere omnino impoſſibile eſt. Quapropter cum neq; in primario entium ordine, neq; in extremo ipſas reponere poſſibile ſit, medium quendam locum illis eligendum eſſe cenſemus. Neq; hoc ab re facimus. hoc enim pacto ſuas primarias imitabitur cauſas. mediũ etenim inter deos habet locum: quia animę cauſa eſſe cenſetur deus: quẽadmodum theologis placet. Conciliatrix enim copulatrixq; duorũ dicitur patrum, & ex ſua aluo proprioq; latere animę vitam producere fertur. In deis igitur qui originem ſortiti ſunt, quos pigæos vocamus, & in ijs qui principales dicũtur, in trinitate media animale principium reſultare videmus. (ἡγεμονικοί.) Quare nõ immerito anima ipſa media proceſſit inter ſimpliciter intelligibilia & ſenſibilia, interq; ea quæ ſemper ſolũ entia ſunt, & illa quæ ſimpliciter ſunt generabilia. Mediã autẽ ipſius naturã ne exiſtimes talẽ quæ videlicet extremorũ ſit collectiua, abſtracta ſemotaq; ab ijs quę per ipſam coniuncta ſunt. Nõ enim intelligibiliũ melior digniorq; eſt, ſed finis extremũq; ipſorũ. Neq; rurſus tale quid ſuſpiceris eſſe animã vt ſummiſſum iminutũq; ab ambob⁹ extremis ſit. excellit enim ſenſibilia omnia quæ ab ipſa mouentur. Verũ quoniã extremũ quidẽ intelligibiliũ eſt, principiũ autẽ ſenſibilium, non tale profecto principiũ aut extremũ tale dicendũ illã eſſe quale eſt pũctũ in linea. nõ enim eſt in vtriſq; terminatis, ſicut punctũ in ambabus lineæ ſectionib⁹: ſed intelligibiliũ quidẽ extremũ dicenda eſt, quia poſt intelligibilẽ ſubſiſtentiã apparet, principiũ vero ſenſibiliũ tanquã ab ipſis abſtracta, & illa eadẽ mouens. Sic enim nobis proportionẽ quandã ſeruabit, vt quẽadmodũ ſe habent ea quæ ab alijs mouentur, ad ea quæ à ſe ipſis mouentur: ſic ad ea quæ immobilia ſunt, ſe habeant ea quæ à ſeipſis mouẽtur: atq; ita vinculi vicem obtinebit propter hanc peculiarem ſui medietatem, explicans quidẽ cauſas vnitas, diſtractas vero ſenſibilium vires ad vnum redigens, & cõtenta quidem ab immobili &

ſemper eodem modo ſe habente cauſa,ipſa vero continens generationẽ quæ ab alio mota continuæ ſubiecta eſt mutationi. Eſt etiam intelligibilis,ſi ad generabilia reſpiciamus : generabilis autem,ſi ad intelligibilia illã cõparemus.atq; ita in media ſui natura ambo extrema præ ſe fert,hac etiam via cauſam ſuam imitata.nam vtrinq; fulgens,& vtrinq; faciem habere dicitur,vniuerſi quidem gubernacula retinens,ſinu vero ſuo ſuſcipiens intelligibiliũ proceſſus qui ad ipſam deueniunt,quæ etiã ab intellectuali vita repleri dicitur:ex ipſa autẽ vitæ corporeæ fluento deriuari. habet etiã cõtinetq; centrum entiũ omniũ proceſſionis in ſe ipſa. Quapropter non immerito genita & ingenita ſimul eſſe dicitur, vt prius demonſtratum eſt,à duplici eius vita,ſubſtantiali videlicet,& diſcurſiua. quod etiam alia demonſtrari poteſt via,quæ à totalitate ipſius,& rurſus à partium diuiſione nobis huius rei occaſionem præbere videtur. Quanam profecto alia ratione ens ingenitum dicimus , niſi quia infinitam eſſendi potẽtiã totã ſimul præſentẽ habet? Quomodo autem corpus generabile,niſi quia ſemper in ſe fluentẽ habet potentiam infinitã,quam ſimul totã capere nõ poteſt? Iſtiuſmodi igitur animã eſſe dicim⁹: quæ ſecundum ꝙ incorporea eſt in ſe manens,infinitã habet eſſendi potentiã , ſecundũ ſe totam non facta,ſed exiſtens immortalis:ſecundum partes autem ſemper fit in infinitum. non enim habet eandem infinitatem totam ſemper præſentem.alioquin totius & partis eadẽ eſſet infinitas , inſuper perfecti & imperfecti,contenti & continentis:quod impoſſibile eſt . ſed neq; totum ipſius poſſibile eſt ſemper fiens eſſe,ſicut neq; pars ſemper ens:ne videlicet pars dignior meliorq; toto eſſet.è diuerſo igitur illud quidem ens infinitum,totũ ſcilicet,illa autem ſemper eſt fiens. quare ſubſiſtentia ipſius infinitæ ſimul eſt potentiæ,& generatur in infinitum. ſic enim & entis particeps eſt, & inter genita primum obtinet locum,corporea natura ſolum & ſecundum totum & ſecundum partes generationi obnoxia exiſtente. Non igitur ſufficienter dicitur ipſam eſſe genitam eo ꝙ partibiliter operatur,ſed cõſiderare oportet quomodo hoc in ipſius animæ eſſentia præexiſtit. Omnis enim operatio quæ ſecundum naturam eſt, habet eſſentiam comprehendentem illius operationis cauſam. quare anima etiam in ſui ipſius ſubſtantia temporalis vitæ initia & ſemina prçaſſumpſit.oportet enim ipſam fieri,& nõ ſolum eſſe.quare quoniam eſſe habet ſecundum ſui totalitatẽ,fieri ſecũdum partes habebit , vt ſupra declarauimus. De media igitur animæ natura hæc ſufficiant. Imaginetur ergo ſeorſum tota intelligibilis latitudo,poſtea multitudo animarum: à qua deinde ſeiũctim vniuerſa ſenſibilis natura:& applicentur vltima medijs,& hæc ipſa primis,& vnicum entium vinculum ponatur anima. Alligat profecto coniungitq; omnia ipſum etiam vnum,ſed exiſtens ſeparatum.omnia enim vniuntur, & quia ab vna cauſa ſunt,& quia vnum appetunt.verum anima coniungit ſingula atq; alligat,nõ ſeparata, ſed in ipſis exiſtens.quare entium media ponenda eſt,alligans ſimul atq; alligata, cum ipſa à ſe ipſa moueatur.

ἀμφιφαὴς ἀμφιπρόσωπος.

ὑπόστασις.

Quartum. De generibus ſub quib⁹ anima & alia exiſtant.

His hunc in modum pertractatis, neceſſe eſt vt poſthac dicamus quomodo & ex quibus generibus hanc animæ naturam quæ vinculum entium omnium in ſe continet , conſtituit Plato. Verum antequã iſta explicemus,de ipſis generibus pertractandum eſt quænam ſint hæc , & vnde,quomodove proueniãt. Oportet enim tota ante partes cognoſcere:& hoc erit quartum illorum quę propoſuimus caput:de quo pro virili noſtra nunc diſſerendum eſt. Quòd quidẽ igitur intelligibilis mundus poſteriorum cauſas in ſe contineat,omniaq; ibi ſint intelligibiliter ſiue intellectualiter , ſeu quonam modo aliter appellare malueris (vtroq; enim ſunt modo) multotiens demonſtratum eſt,& in ſequentibus etiam declarabitur. Sed ſpecierum ibi exiſtẽtium aliæ quidem ſunt vniuerſaliſſimæ,quæ ad omnia ſe extendunt:aliæ particulares admodum, veluti ſpecialiſſimæ ſpecies: aliæ horũ intermediæ,ad plura quidem ſe explicantes,verum nõ ad omnia,quemadmodum hoſpes Eleates in Sophiſta diuiſit . Homo enim ex ipſo homine,& equus ex ipſo equo:ſimile autẽ quod in homine & equo & in alijs pleriſq; inuenitur,ex ipſo ſimili,ſicut diſſimile ex ipſo diſſimili. Idẽtitas autẽ & alteritas quæ in omnibus exiſtunt entibus,ex alteritate & identitate quæ ibi ſunt . Quare hæc quidem ex indiuiduis ſunt ſpeciebus,alia vero ex medijs,alia autem ex maxime vniuerſalibus. Quod etiam in ſcientijs quę nobis inſunt , eſt videre . eæ etenim ad vnicum tantum ſcibile reſpiciunt , vt medicatiua ad ſanitatem:aliæ vero ad plura ſe extendunt,veluti arithmetica,quę ad philoſophiam,& ad ciuilẽ ſcientiam, ad architecturam etiam aliaſq; complures artes ſe applicat. & non ſolum hæc ipſa,verum & menſuratiua ponderatiuaq; artes. his enim vel omnibus vel quibuſdam (vt Plato aſſerit) omnes mechanicæ artes indigere videntur,adeo vt ſine ijs nequeãt opus ſuum accurate perficere.aliæ vero ad omnes artes non ſolum mechanicas,verum etiam ſpeculatiuas maxime conferunt, quemadmodum illa quã Socrates in Philebo diuiſiuam vocat. Quemadmodum igitur in ſcientijs quædam ſunt maxime vniuerſales,ſic in intelligibilibus cauſis aliæ quidem omnino ſunt particulares,vtpote quæ ſolum vnius ſpeciei numero proprio & peculiari præſint,aliæ vero ad plura ſe extendentes, quẽadmodũ æquale, ſimile,totũ.totũ enim inquantũ totũ eſt,nõ omnibus cõmune eſt. pars enim nõ eſt totũ. aliæ autem ad omnia ſe explicãt,quorũ omnia participant entia inquantũ entia ſunt,nõ inquãtũ viuẽtia vel animata,vel aliam quampiam proprietatem habentia,ſed ſecundum ipſas entis denominationes. Quoniam igitur ens primum eſt,ideo eſſendi cauſæ maxime vniuerſalem inter genera ordinẽ habẽt . hæc autem numero quinq; ſunt, ſubſtãtia videlicet,idem,alterum,motus,ſtatus. Singula enim entiũ ſubſtantiantur,vniunturq; ad ſe ipſa,diſcernunturq; ab alijs per ſe ipſa,& à ſe ipſis procedunt,ſuoq; ſtatu & principio,nec minus manſionis cuiuſdam participare videntur in eo quod propriam conſeruãt ſpeciem. Siue igitur intelligibile ſit genus,ſiue ſenſibile,ſiue vtrorumq; medium , ex ijs conſtituitur,

omnia enim ex his generibus ſunt. Viuũt enim, totaq; aut partes ſunt, vel animata exiſtũt, nõ omnia. hæc autem genera nihil ſubterfugere videtur. Enimuero ſubſtantia non exiſtente, neq; aliud quippiã erit. omnia enim illa circa ſubſtantiam ſunt. ſimiliter non exiſtente identitate, diſſipatum diſtractũq; id quod totum eſt erit, & alteritate ſublata vnum ſolum omnia erunt, multitudoq; entium è medio tolletur. motu autem ſtatuq; non exiſtentibus, omnia erunt aut inefficacia mortuaq;, aut ſedem propriam ſtabilitatemq; non habentia, ſed in non ens ſtatim deſinentia. In omnibus igitur horum ſingulum neceſſario exiſtit: & primam quidem eſſe ſubſtantiam par eſt tanquam generum iſtorum principium: & vnitatem ad vnius ſimilitudinem conſtitutam: poſt hanc idem & alterum: hoc quidem finis ſimilitudinem retinens, illud vero infinitatis: & ſimiliter ſtatum & motum, partim quidem circa potentias entium, partim vero circa actus operationeſq; conſiderata. omne enim ens inquantum ens eſt (vt in Sophiſta & Parmenide ſcribitur) ſubſtantiæ fit cuiuſdam particeps. omnis autem ſubſtantialis potentia vel ad idem vel ad alterum vel ad vtrũq; refertur. Caliditas enim & omnis diſcretiua potentia ad alterum, frigiditas vero & omnis congregatiua ad idem. Si quid autẽ horũ eſt medium, ad ambo refertur. Omnis etiam operatio ſiue actus vel eſt motus, vel ſtatus, vel ambo quodammodo. actus etenim intellectus magis ſtatus q̃ motus dicitur. ſimiliter omnis operatio quæ in eodem ſuum conſeruat, operans, vel illud circa quod operatur. Corporũ autẽ inter ſe variatio motus eſt in eodẽ nõ permanens, ſed ab illo in quo eſt exiens. Qui autẽ operans ſuum in eodem vel circa idem tranſmutat, motus ſtabilis dicitur. Vnũquodq; igitur entium ſuo ipſius eſſe hac trinitate participans, ſubſtantia videlicet, potentia, & actu ſiue operatione, horum quinq; generum cauſa & eſt & poteſt & operatur. Et omnino quoniã omne quomodolibet ens ex fine eſt & infinitate, ſubſtantiatur quidem & ſubſiſtit ſecundum vtrunq;: habet autem identitatem ad ſe ipſum propter illorum duorum principiorum copulationem, diuerſitatem vero ſecundum illorum diſiunctionem: & quoniam non eſt primum, à principio procedit, & in ipſo manet: quare mouetur & ſtat. In vnoquoq; igitur entium ſecundũ ꝙ ens eſt hæc inſunt genera, licet in alijs aliter. intelligibilia enim omnia hęc ſubſtantialiter habent. Intelligibilia autem & intellectiua ſecundum identitatem: ſolum autem intellectiua ſecundum diuerſitatem: animalia vero ſecundum ſtatum: corporalia autem ſecundum motum. Quòd ſi vita motus dicatur, torpor autem ſtatus, è contrario dicendum erit. Animæ enim vitæ ſunt ſubſtantiales, corpora autem moles ab alio motæ. Si autem motus ſtatuſq; ante idem & alterum ponenda eſſe cenſebimus, quẽadmodũ alibi declarauimus, vniuſcuiuſq; à cauſa proceſſum vocantes motum, qui ante operationis motum exiſtit, manſionẽque in cauſa ſua ſtatum nominantes quæ ſtatum præcedit, qui operationis ceſſatio dicitur: tum hac procedentes via, poſt intelligibilia primo loco poſita, intellectiua ſimul & intelligibilia ſecundum ſtatum ponemus: ſolum autem intellectiua ſecundum motum: animas autem ſecundum idem, ſecundum vero alterum corpora. Alio etiam modo de his loqui poſſumus. Nam ſi vitam dixerimus motum, intellectionem autem impermutabilem ſtatum nominauerimus, ſic rurſus intelligibilia quidem ſecundum ſubſtantiam ſignabimus: intelligibilia autem ſimul & intellectiua, cum vitæ exiſtunt, ſecundum motum ſtatuemus: intellectiua autem ſolum, quæ in intellectu ſubſtantiam habent, ſecundum ſtatum. Etenim mundanæ res ꝙ maneant, ab intellectu habent: animalia autem ſecundum idem, quia vinculum diuiduorũ indiuiduorumq; anima continet: corporalia autẽ ſecundum alterum. in his enim quia diuidi poſſunt, lis diſſenſioq; reperitur. Quinq; igitur iſta ſunt ad ſe inuicem conſequenter, ens, vita, intellectus, anima, corpus: quia quinq; ſunt ante omnes ſpecies totalia genera. Tot taliaq; de ijs generibus in præſentia vniuerſali pertractata modo ſufficiant. Verũ vnum addere conuenit, quod nequaquam prætermittendum eſt, quòd hæc ipſa genera quidã elementa vocant. Genera quidem, quia cum priora ſint, poſteriorum ſubſiſtentias ipſa nullum patientia detrimentum, abſtractaq; à particularibus, conſtituunt. Elementa autem, quia ſingula ſingulorum ex quibus totum exiſtit, elementa dicuntur. Genera autem quæ in opifice ſunt, implent conſtituuntque ens illud, & illius elementa ſunt, genera vero omnium quæ ab ipſo ſunt intellectuum, & illorum quæ in animis corporibuſque ſunt generum. Quinto etiam loco, ſi placet, conſideremus quomodo genera hæc in animis, & propter quid aſſumpſit Plato. Quoniam igitur demõſtratum eſt ꝙ anima inter entia & non entia media eſt, & omnium cognoſcitiua eſt entium, ſiue intelligibilia ſint ſiue ſenſibilia, aut per eaſdem rationes aut per diuerſas, vt quibuſdam videtur, neceſſe eſt ipſius ſubſtantiam ex entis proceſſiſſe generibus. Si enim non ex ijs, ſed ex alijs quibuſdam eſſet, non omnia cognoſcere poſſet, nec omnibus rebus ſeipſam applicare. Quemadmodum igitur hominem cognoſcit per hominis rationem quæ in ipſa eſt, & dæmonem per dæmonis ſpeciem in ipſa exiſtentem, ſic & ipſum ens per entis participationem quæ in ipſa reperitur. & identitatem ſecundum identitatem, & alia omnia ſimiliter. quapropter omnia vtiq; genera in ſe cõtinebit, verum modo ſibi proprio peculiariq;. Videtur autem mihi Plato hanc ob cauſam conſtituiſſe animam ex primis generibus, ſimiliterque ex numeris & harmonicis rationibus, necnõ figurarum principia motuumq; diuinorum in illa repoſuiſſe, vt cum omnium diſciplinarũ dialecticæq; ipſius rationes ſeminaq; prælibaſſe diceretur, ſic & omnia cognoſceret, ſubſtantias, numeros, harmonias, figuras, motus, à quibus omnia conſtituuntur. Videtur præterea idem Plato hanc animæ naturam, vtpote affinẽ cognatãq; intelligibilibus entibus, ex quinque generibus entis conflare voluiſſe, quę illis primo inſunt. Vt autem ſenſibilium rerum ſocia contubernaliſque eſt, figura illam voluit inſignire. Quæ enim vere figuram capiunt, hæc ſunt. Vt vero me-

Quintum. Quomodo in animab⁹ quinque generum communio ſpectetur.

dia inter vtraq; hæc exiſtit, harmonicis rationibus cēſuit alligari. Atqui etiam in intelligibilibus ſpeciebus harmoniæ figuræque ſpeciem eſſe ponimus: verum ibi ipſa harmonia & ipſa figura non dicitur figurata, neq; harmonia concinnata. Quæ enim ſunt primo non talia, per participationem ſunt, ſimiliter etiam in ſenſibilibus harmonia eſt, & ipſius genera, verum partibiliter. In animabus autem incorporaliter ſimul & compoſite talia exiſtunt. Compoſitionem enim participatio oſtendit. Incorporaliter autem aliquid habere, ſimplicium rerum proprium eſt: oportebat vero tale eſſe illud quod primum illorum particeps fieret. Ex iſtis igitur generibus animæ ſubſtantiam cōſtituit Plato, ipſius videlicet excellens ſupremumq; ex medio modo ſe habentibus generibus producens in primis. Quēadmodum enim de elementis dicebamus ꝙ & in cælo omnia ſunt, & in ijs quæ ſub cælo ſunt, & in ijs quæ infra terram, omniaq; ex quatuor eſſe elementis, non eiſdem tamen, neq; eodem ſe habentibus modo, (quæ enim in celo eſſent, ſummitates excellentiaſq; elementorum eſſe: ea autem quę ſub orbe lunæ exiſterent, ex ſecundo eſſe ordine: ſicut illa quæ infra terram ſunt, infimum quiddam ac veluti fecem elementorum eſſe) hoc inquam modo omnia ex generibus ijs eſſe aſſerimus, verum intelligibilia quidem ex primis & indiuiduis immobilibus & vndique perfectis conſtitui: quæ vero à ſe ipſis mouentur, ex indiuiduis ſimul & diuiduis: corpoream vero naturam ex diuiduis ſolum. Qualia enim ſunt genera, tales & ſubſtantias eſſe dicemus. digniora autem prioraque ſunt ea quæ minime diuidi poſſunt, ijs quæ indiuidua ſimul & diuidua exiſtunt: hæc autem ijs quæ ſolummodo diuidua ſunt. Proximius enim eſt indiuiduum ipſi vni. propter vnionem nanque indiuiduum exiſtit. Quoniam igitur anima media inter entia eſt, vt demonſtrauimus: non ab re ex generibus entis medio modo ſe habentibus conſtituta eſt, ſubſtantia videlicet, eodem, & altero. Potentias enim quæ ex ijs emanare videntur, iu Phædro complicans Plato, aurigam & equos nominauit, quia eſſe ipſius ab iſtis determinatur. Statum autem & motum in actibus operationibuſq; eius ſpeculabimur. Sunt autem in ipſius etiam ſubſtātia ſtatus & motus. producit enim ſemetipſam, & manet, & procedit, & ſempiterna eſt: quando inquam vtrunq; illorum melius digniuſq; eſt q̄ ſint idem aut alterum. manet enim in ſempiternis, æuiq; participantibus ſecundum ſui ſtatum: & dum mouetur, procedit: ex quo deinde proceſſu in multitudinem vnitam ſecernitur. Sed hæc clarius in operationibus ipſius videbūtur. Dicere etiā poſſemus ꝙ aliter Timæus in anima ipſa ante idem & alterum ſtatum poſuit atq; motum. Nam cū ſubſtantiam ipſius ſumit, quæ non ſolum eſt media inter indiuiduas diuiduaſq; ſubſtantias, ſed etiam inter illas quæ ſemper eodem ſe habent modo, & illas quæ generantur ex eo ꝙ eodem ſemper ſe modo habētia reſpicit, ſtationis participare autumat, ſicut motionis, quia genita attingit. Niſi forte quia omnium opifici hæc magis propria eſſe videntur, idem inquam & alterum, idcirco horum prætulit generationem.

Quod ſit inſigne characteriſticū ſingulorum mediorū generū.

Quod igitur inſigne eſt vniuſcuiuſq; mediorum generum? An hoc forte eſſe dicemus, quando quidem ſubſtantia eſt ex fine & infinitate tanquam ex principijs principaliſſimis, quando finis alterum ſuperabit, indiuiduam cauſabit ſubſtātiam: quando autem infinitas, diuiduam producet: quando autem neutrum neutrum ſuperabit, ſed ad ſe inuicem æquabuntur, mediam facient ſubſtantiam: & rurſus quando identitas diuerſitate valentior erit, faciet indiuiduam identitatem & diuerſitatem. quando autem diuerſitas identitatem ſuperabit, diuiduam cauſabit identitatem & diuerſitatem. quando vero pares erunt, mediam. Et quando quidem ſtatus motu ſuperior erit, indiuiduū. quādo autem motus ſtatu, diuiduum. quando vero erunt æquales, medium. Verum quoniam identitas & diuerſitas ex ambobus principijs componuntur, neceſſe eſt etiam in ijs valētiorem eſſe finem, aut infinitatem, aut eſſe æquales, & ſic vel indiuiduam identitatem & diuerſitatem effici, vel diuiduam, vel mediam. Sic etiam motum & ſtatum, cum ex vtriſq; cōſtituti ſint, aut indiuiduum eſſe, aut diuiduū, aut medium. Omnis enim ſubſiſtentia & omnis potentia & operatio ſiue actus ex ambobus illis conſtituitur, & aut ad infinitatem aut ad finem reſpicere videntur, aut nihilo magis ad horum alterum. Quapropter omnis intelligibilis latitudo finis eſſe dicitur, & adeo ad idem ſe habere, vt an in illa ſit diuerſitas, ambigatur: & rurſus ſic manens, vt nō immerito dubitetur an aliquis intellectiuus reperiatur motus. Corporea autem natura infinitati affinis eſt, & diuerſitati, & motui: animæ vero ſimul & numerum præ ſe ferunt, & vnitatem, manſionemq; & agitationem. Subſtantia enim ibi vnica eſt in vnoquoq; intellectu, in anima autem vna ſubſtantia vna eſt, & non vna. Multæ etenim ſubſtantiæ in quacunq; anima, tot ſunt quot ſunt partes in quas ſingulæ diuiduntur animæ, quemadmodum corpus omne diuiſibile exiſtens in infinita diuiditur: ſed animæ ſic in finitas partes diuidūtur, vt numerus in vnitates. Quapropter aliqui hanc numerum cenſuerunt eſſe vocandam, tanquam in indiuidua partibilem, & non in ea quæ ſemper diuidi poſſint. Quamobrem & id quod impartibile eſt ipſius, duplex eſſe cenſetur, ſecundum id videlicet ꝙ veluti totum ſumitur, & ſecundum extremas eius partes: ſicut etiam in numeris eſt videre. Propria enim numerorum ſpecies vna eſt, & impartibilis: quæ autem tanquam materia in ipſo reperitur, partibilis eſt, neque etiam hæc omnifariam partibilis. Vltimum enim ipſius in quod deſinit, impartibile eſt. Verū hęc etiam, ſi placet, alio pertractemus modo. Cum tria hæc ſint genera, quando quidem ſubſtantiam idem & alterum ſuperabit ſecundum mediorum commixtionem complicationemq; diuinam, fieri animam cēſendum eſt: quodq; plus in exceſſu minuſq; eſt, diuinarum animarum latitudinem efficit. Quando autem idem ſimul & ſubſtantia altero valentiores erunt, angelicam conſtituent naturā. Quando vero ſolum idem, dæmones: quando autem idem & alterum ſubſtantiam ſuperabunt, heroicum genus conſtituent. Quando vero alterum

ſolum, humanam animam efficiet. extrema enim medio valentiora eſſe eſt impoſſibile, quoniam ad inuicem ſine illo copulari non poſſunt. In vnaquaq; autem mixtione quia plus minus ve ſuperant ea quæ ſuperant, ideo latitudinem faciunt animarum. Sed hęc ipſa in alijs pluri inquiſitione tractantur. Reliquum igitur eſt poſt hæc recenſere quænam ſit indiuidua quæve diuidua ſubſtãtiæ ſpecies. nam antiquorum diuerſi diuerſa hac de re ſenſiſſe videntur. Dicendum autem eſt de ijs primo quidẽ cõmuniori quadam via, deinde ad res ipſas magis accedentes. poſſibile enim eſt vtroq; modo in præſentia verba facere. Indiuiduam igitur ſubſtantiam dicimus intelligibilem omnem intellectualemq; ſubſtantiã, & quæ vniuerſalis eſt, quæve particularis, quæq; immaterialis eſt & ſeparata, quæ ante æuum eſt, vel in æuo exiſtit. Diuiduam autem omnem ſubſtantiam quæ circa corpora ipſa prolabitur, ſiue mundanas vitas, ſiue naturas quæ corporum globos penetrant intelligamus, ſiue etiam naturales rationes quæ circa qualitatis expertem corporeitatem diuiduntur. Omnia enim hæc circa corpora partiuntur, partim quidem in talibus corporibus exiſtentia tanquam in ſubiectis, partim autem ſubſtãtialia, ſpeciesq; vitæ exiſtentia, verum quæ à corporibus ſeparari non poſſunt, veluti natura: nonnulla vero diuiſibilia quidem, ſed ſe ipſa ad indiuiſibile retrahentia, vt ſenſus. Quòd ſi placet aliter dicere, triplicem ponere poteris indiuiduam ſubſtantiam, eam videlicet quæ ſecundum eſſe talis eſt, & eam quę ſecundum viuere, & tertio loco eam quæ ſecundum intelligere. Huic autem vltimę è diuerſo correſpondentem ponemus eam quæ eſt ſecundum ſentire. illi autem quæ eſt ſecundum viuere, eam ponemus quæ ſecundum naturam eſt. illi vero quæ ſecundum eſſe eſt, eam aſſignabimus quæ ſecũdum ſpecies eſt quæ cum mole corporum partiuntur. Tres enim iſtæ illarum trium imagines ſunt, cõtrario modo ad illas ſe habentes ſecundum ordinem quem ad ſe inuicem habent. Harum autem mediæ ſunt, eſſe, viuere, intelligere in animis, quæ ordinẽ quidẽ illarũ quæ ante ſe ſunt ſeruãt propter ſimilitudinem quam ad ipſas habent, diuiſionem vero ijs quæ poſt ſe ſunt ſortiuntur æqualem. Trifariam igitur omnia diuidemus: & hoc modo in medio indiuiduorum diuiduorumq; animę ſubſtantiam collocabimus, veluti melioris quidem naturæ imaginem, inferioris autem exemplar, & vt ſimul manentem & procedentem, & vt ſimplicem & compoſitam, & vt à corporea mole ſeparatã, & cum illa cõiunctam. In omnibus enim his media ipſius natura apparet. Et ſic cõmuniori quadam via procedentes, dicemus omnem ſubſtantiam quę media inter ipſum vnum & animam interiacet, indiuiduã eſſe. quæ vero inter animam & extrema corpora, diuiduam. Si autem ad rei ipſius naturam propius accedentes determinare voluerimus quid indiuiduum diuiduum ve ſit, hoc iterũ modo exordiemur. Vniuerſum hoc opifex omnium componens animal eſſe voluit anima & intellectu præditum. nam pulchrius ęxiſtimabat eſſe animatum quodcunq; q̃ inanime, intellectuq; præditum non intelligẽte. Eſt igitur in ipſo vita corporea ſecũdum quam animal eſt. animalibus enim vinculis, vt ſupra dicebatur, alligatum compactumq; factum eſt animal, ſed non ipſa anima corpori commixta eſt. hoc enim in Phædro reiecit Socrates. Eſt autem & diuina anima per quam animatum eſt vniuerſum quod habet ſimul cum vita ſibi immixta etiam ſeparatam aliam. Eſt etiam in ipſo immaterialis mens & diuina. Mentem autem iſtam ſiue intellectum ſubſtantialem intelligere oportet, non eum qui vt animæ habitus eſſe cenſetur. hunc enim opifex non conſtituit, ſed anima ipſa dum circa intelligibilia choream ducit, efficere videtur: vt ipſe in ijs quæ ſequũtur dicet. Quapropter triplicem vitam poſſidet vniuerſum, corpoream, animalem, intellectiuam. & hæc quidem indiuidua eſt tanquam in æuo manẽs, ſempiternaq; exiſtens, ſimul omnem intelligibilem naturam comprehendens, immobilis & vnita ſecundum ſummum ſecũdorum exceſſum. Corporea autẽ vita diuidua eſt, veluti quæ circa corporeas verſatur moles, & corpori immixta eſt, ſubiecta ſibi partibiliter vndiq; commeãs. Harum autem media vita eſt animalis, proximã hanc excedẽs, in eo ꝙ ſeparata eſt. circũuolat enim circuitq; corporis molẽ extra exiſtẽs, vt dictũ eſt ſupra, & in ijs quæ ſequũtur, etiã dicetur. In eo etiã ꝙ ad intellectũ ſe cõuertit, ab intellectuali autem vita ſuperatur, & quia in tempore eſt, & quia partiliter explicat indiuiduam intellectiuæ vitæ naturã, necnon quia corpora quodãmodo tangere videtur. Declarat hoc etiã Plato ex his medijs mundanam conſtituens animã, quæ quidẽ media eſt inter ea quæ vtrinq; ipſam circunſtant. Non autem omnis intellectiuæ ſubſtantiæ corporeæque naturæ eam mediam dicimus. Non enim partialiũ intellectuũ, neq; ſpecierũ quæ cum partibus vniuerſi diuiduntur, media eſt: neq; ſolius mundi animæ propriũ eſt ex numeris conſtitutã eſſe, aut ex his vel illis rationibus proportionibus ve, ſicut neq; ex tot circulis conflari. Omnia enim hæc aliaque omni communia ſunt animæ, deorum inquam, dæmonũ, hominum: ſed mediã dicimus eſſe illius ſubſtantiam horum extremorũ, vnius videlicet mundani intellectus, & totius ſubſtantiæ illius quæ circa corpora partibilis eſt. Horumq; mediã dicimus, non ſecundũ quòd cognoſcitiuus eſt intellectus, aut vitam largiens, neq; ſecundum quòd natura corporum vita eſt. nondum enim de cognitione aut vita ſermo habetur, ſed inquãtum ſubſtantiæ quædam ſunt, hęc quidem indiuiſibilis, illa vero circa corpora diuiſibilis. propter hoc enim nos etiam ad animæ ſubſiſtentiam ambo ſumere conati ſumus, ens videlicet, & generationem, & indiuiduum ſimul & diuiduum: non admodum curantes tranſitus diſcurſusve aut operationes, neque ad actus animę quærentes reſpicere, ſed ad ipſius ſubſtantiam ingenitã ſimul & generationi ſubiectam. Vnde clarum eſt ꝙ ipſius finis ſubſtantialis omniũ finium qui alijs inſunt animabus, magis eſt vnum, & illius infinitas omnium aliarũ infinitatum cõprehenſiua. neq; enim omnis finis omnibus æqualis eſt finibus, cum hæc quidem vniuerſaliora ſint, illa vero particularia magis: neq; omnis infi-

Sextum. Quænam ſubſtãtiæ ſpecies diuidua indiuiduaque ſit.

nitas omni infinitati.quare neq; omnis ſubſtãtia ſubſtãtiæ omni vtiq; æqualis erit,ſed hæc quidẽ totalis,illa vero partialis. Mũdanę igitur animę ſubſtãtia vniuerſalior eſt totaliorq; omni animali ſubſtãtia:& finis qui in ipſa eſt,omniũ animaliũ finium.hoc etiã modo infinitas omnium infinitatũ quæ in animabus reperiuntur.Etenim huius extrema ſimpliciter indiuidua ſubſtantia,& ſimpliciter circa corpora diuidua,non aliquibus ſed omnibus dicũtur.nam ſolis ipſius anima media cuiuſdam indiuiduæ ſubſtantiæ dicitur,& nõ ſimpliciter indiuiduæ,& cuiuſdã diuiduæ,& non omnis quæ circa corpora diuidua eſt.Hoc igitur tãquam proprium peculiareq; animæ mũdanæ aſſumens Plato, reliqua deinceps illi connectit,numerum videlicet,harmoniam,formam.Non ergo omnem intellectiuã ſubſtantiam indiuiduam nunc dicendum intelligendumq; eſt, ſed illam tantummodo quæ mundani eſt intellectus:& in ſolis anima,ſolaris intellectus,& ſimiliter in luna,& in reliquis . omnis enim medietas propria habet & accommodata extrema,atq; illorum eſt medietas, non omnium vtiq; extremorum. Sic & dæmones qui particularibus animabus ſuperiores ſunt,medium habent quod eſt inter peculiares ſuos intellectus corporaq; ſibi applicita collocatum . *Theodorus.* Si placet etiam Theodori Solenſis teſtimonium adhibeamus.inquit enim ille vir·Intellectus quidem ſine reſpectu habitudineq; eſt: vita autem quæ circa corpus verſatur,ad illud habitudinem habet:media vero eſt anima mediæ quodammodo habitudinis exiſtens. *Iamblichus.* Magnus etiam Iamblichus hoc idem aſſerit dicẽs·Intellectus quidem abſtractus ſeparatuſq; eſt:vita autem corporeę moli addicta,anima vero media ſeparata ſimul & applicita. Omnis profecto intellectus indiuiduus eſt,vnam habens ſubſtãtiam,identitatem etiam & diuerſitatem vnam ex quibus totus exiſtit.Omnis autem anima diuidua eſt,quoniam ſingulorum ex proprijs elementis commixtio in multas diuiditur partes,quarum vnaquęq; ex omnibus eſt generibus. quare in ſingulis multæ ſunt ſubſtantiæ,multę identitates,& multę diuerſitates,quæ ſuis cum partibus diuiduntur.Quæ autem & quot ſint partes, poſterius nos docebit medietatibus vtens & lẽmatibus & ſeſquioctauis,& deciſionibus illis quæ poſthac nobis erunt manifeſtæ.Illud autem in pręſentia nobis animaduertendum eſſe cenſemus,ꝙ intellectum inquãtum intellectus eſt, indiuiduum eſſe dicimus, multitudinem ſpecierum quæ in ipſo ſunt,aliud ab ipſo intelligentes,quãuis in ipſo ſint: & animam ſecundum ꝙ anima eſt,diuiſibilem volumus eſſe,non ſimul ſpecies quæ in ipſa ſunt cõprehendentes, ſed ad ſolam animalem ſubſtantiam reſpicientes,& ad intellectualem,ſeorſum vtranq;.Quapropter indiuidua quidem ſubſtantia à Platone vocatur intellectus ab anima participatus, diuidua autẽ circa corpora,corporea vita quæ ab ipſa procedit anima,quæ ſplendoris proportionem habet illi comparata. *Sol. Lumen. Splendor.* Solis enim intellectus rationem habere dicitur:anima autem luminis quod ab ipſo eſt:diuiſibilis autem vita ſplendoris à lumine procedentis.Non immerito igitur hanc expoſitionem ſuperioribus meliorem magiſq; Platoni conſonam eſſe iudicamus,quia vniuerſi opificem oportet ex ipſius verbis dominum facere totius indiuiduæ diuiduæque naturæ , vt locum habeant illa videlicet · Et accipiens ex ambobus commiſcuit.aliaq; pleraque quæ apponit Plato.Nec prætermittendum etiam ꝙ Theodorus Iamblichuſq; hos ſermones de anima, quam illi ſupermundanam vocant,à Platone in mediũ adductos fuiſſe intelligi volunt:verum nos haud ambiguis argumentis Timæum mundanæ animæ originem nobis tradere voluiſſe,in ijs quæ dicentur, manifeſte declarabimus . Sed iam tempus eſt vt ad literæ explicationem accedamus.hoc enim ſolum nobis ſeptimo loco reſtare videtur. *Textus.* Ex ea ſubſtantia quæ indiuidua & ſemper eadem ſimiliſq; eſt,& ex ea rurſus quæ circa corpora diuidua fit,tertiam ſubſtantiæ ſpeciem commiſcuit mediam. Quòd quidem per indiuiduam ſubſtantiam intellectiuam intelligat naturam,quæ ſecundum ſe totam æui particeps eſt,per diuiduam autem circa corpora illam quæ à corporea non ſeparatur mole,quæve per totam temporis extenſionem ſuam ſortita eſt ſubſiſtẽtiam , ex ipſius verbis manifeſte cognoſcere licet.hanc enim eodem ſe habentem modo nominat,illam vero genitam,vt videlicet animam non ſolum vocet indiuiduam ſimul & diuiduam, verum etiam intelligibilem dicat ſimul,primamq; inter genita.alia enim eſt æui perpetuitas , alia eſt infinitas temporalis ſubſiſtentiam cum extenſione habens:alia autem eſt quæ ex ambobus cõſtituitur,qualis eſt animæ.hæc etenim ſecundum quidem ſubſtantiam immobilis eſt, mobilis autem ſecũdum intellectiones:& primo modo ſempiterna eſt,ſecundo autem modo temporis particeps . Vnde etiam manifeſtum eſt quòd ſecundum ſui ſubſiſtentiam neceſſe eſt illam aliquid tale habere.nõ enim in ijs operationibus quæ ſecundũ naturã habẽt,præ ſe ferret adeo generationis temporaliſque extenſionis proprietatem.Quapropter diuine mihi locutus videtur Plato,qui nõ ſolum illam mediam inter indiuiduam circaq; corpora diuiduam ſubſtantiam vocat,ſed mediam etiam inter ea quæ ſemper eodem ſe habeant modo,& inter ea quæ genita ſunt . Quomodo enim à principio animæ originem ſcribere aggreſſus eſſet,parteſq; in illa ſeparare,ſi generatio compoſitioque in anima non reperirentur,eſſetq; ex indiuiduorum numero ſecundum ſubſtantiam? Omnino enim ſimplicium generatio nõ eſt,quando & *Aristoteles.* Ariſtoteles dicit nullam etiam materialem ſpeciẽ generari aut interire. cuſtodire enim illas etiam proprietatem primarum ſpecierum propter ſui ſimplicitatem.è diuerſo autem corũ quæcunq; compoſitionem admittunt,verbis generationem tradere poſſibile eſt. Vt igitur hæc quæ quodammodo celebrata erant de anima demonſtraret,mediam illam nominauit ſempiternæ eſſentiæ,& eius quæ generatur. Verũ vt hæc clarius pateant,non ab re erit ſi hac diuiſione in præſentia vtemur. Neceſſe eſt indiuiduam diuiduamq; naturam vel ambo ante animã eſſe,vel ambo poſt animam , vel ambo in anima,vel hoc quidem ante animam,illud vero poſt animam.Ambo animam præcedere nõ

eſt dicendum. ſiquidem animam dicimus meliorem dignioremq; ea quæ circa corpora diuiditur vita, cum ipſa à corporibus ſeparetur, illa autem ijs ipſis immerſa ſit. Neque ambo animam ſubſequi dicere par eſt. induidua enim ſubſtantia ſempiterna eſt, eodemq; ſemper ſe habens modo. anima vero non omnino eſt ſempiterna, vt in legibus dixit Plato, generationiſq; particeps eſſe dicitur. Neque ambo in anima eſſe dicendum. impoſſibile enim eſt, vt hæc quæ omnino à ſe inuicem diſtant, ad vnũ quoddam perficiendum concurrant, ſeparabile inquam à corporibus, & non ſeparabile, genitum & ingenitum. Reliquum igitur eſt, hoc quidem eſſe ante ipſam, illud vero quod vilius peiuſq; eſt, poſt ipſam reperiri. Quoniam igitur hęc circa ipſam conſiderantur, minimeq; illam ex ijs dicimus exiſtere: neceſſe eſt ex ijs eſſe quæ proportionem ad hæc habeant, vel ſeorſum exiſtentibus, vel adinuicem commixtis. Verum ſeorſum exiſtentibus impoſſibile eſt. ipſe enim manifeſte miſceri dixit. Neceſſarium igitur eſt ex horum commixtione animæ ſubſtantiam conflatam eſſe. Præterea ſi anima hac quidem ſubſtantia melior, illa vero inferior eſt, indiuiduam ſui portionem inferiorem habebit indiuidua illa natura quam ſupra ſe habet: diuiduam autem, natura infra ſe diuidua meliorem. media enim exiſtens, id quod melius eſt, peiori habebit modo: quod autem peius, meliori. & hoc manifeſtum eſt ſi quidem non ex illis conſtituatur, ſed ex alijs proportionem ad illã ſeruantibus. Quòd autem animæ ſubſtantia ex illis non efficiatur tanquam ex conſtituentibus adimplentibuſq; illã, quamuis manifeſtum conſiderantibus eſſe deberet, tamen hoc ipſum aliqua perſcrutatione dignum cenſeri par eſt. Primum quidem igitur quomodo poſſibile eſt indiuiduam naturam diuiduæ coniungi, & ſempiternum generato? hæc enim contraria quodammodo adinuicem ſunt, plurimumque diſtant, adeo vt nullo modo coniungi copularique poſſint, vt prædiximus. Deinde, quonam modo ſubterfugere poterimus ne animam inferiorem faciamus, ſecundæque exiſtimationis ijs quæ in ipſa ſunt: nec minus ſubſtantiam quæ ſeparari non poteſt, ſeparabili ſubſtantia digniorem antiquioremq;, ſi quidem hæc ex partibili circa corpora ſubſtantia conſtituitur? Præterea quomodo tertium quoddam vocabitur anima? quod enim tertium eſt, cum alijs illis manentibus & non corruptis tertium dicitur. ſed quæ commixta ſunt, non amplius permanent, verum aliud ex illis fit, quod non eſt tertium. illa enim non ſunt, cum ex mixtione perierint. Rurſus ſi partem indiuiduæ ſubſtantiæ capiens animam conſtituit, non amplius indiuidua erit ſubſtantia, neque prius fuerat. Quomodo enim aliquis partem capere poterit eius quod indiuiduum eſt? Si autem omnem eam naturam in animæ ſubſtantia formanda conſumpſit, non vtique bonus erit, cum diuiniora, ſibiq; proximiora, & cauſæ vicem obtinentia, ad ſubſiſtentiam inferiorum peiorumq; conſumpſerit. Ad hæc etiam, ſi ex diuidua circa corpora ſubſtantia completa eſt anima, non ſolum illa circa corpora diuiſibilis erit, ſed etiam circa animam. Quapropter non recte exiſtimauerunt quidam quòd indiuidua diuiduaque natura animæ ſubſtantiam complerent. Sed verum eſt quod dicitur, quòd indiuiduæ diuiduæque circa corpora naturæ in medio commiſcuit ſubſtantiæ ſpeciem, quæ quidem diuiſibilis eſſet, ſi indiuiduæ naturæ compararetur: indiuidua autem, ſi ad diuiduam circa corpora ſubſtantiam reſpectum haberet, & hoc modo nobis animæ medietatem conſtitueret. Atqui ipſum etiam tertium proportionis naturam in anima exiſtentem nobis oſtendere videtur. Si enim idem medium eſt & tertium, aliquando autem hoc idem eſt velut primum, aliquando vero velut vltimum, anima vtique erit primum ſimul & vltimum: quam rem propottio nata eſt optime facere. Quòd ſi eſt etiam tertium & medium, manifeſtum quòd duorum quorundam extremorum medium erit, vnum exiſtens, & non cum alio medium. quartum enim eſſet, quatuor in proportione repertis. Quòd ſi tria ſunt in hac proportione, quorum anima media eſt, non ſimpliciter media erit ſubſtantiæ & generationis, ſed ſubſtãtiæ omnino ingenitæ, & illius quæ circa corpora diuiſibilis eſt, ipſa inquam exiſtens ſubſtantia aliquo modo indiuiſibilis, aliquo etiam modo diuiſibilis, ſed non circa corpora, ſed in ſe diuiſibilis, nihilque corporibus indigens ad eſſe quod eſt: & quod ex vtriſque eſt, animæ eſt proprium, non ſolum, vt quidã dicunt, quia inter vtrunque medium eſt, ſed quia vtrunque eſt, indiuiſibili quidem imagine reddens, diuiduam autem naturam exemplo demonſtrans. Habet enim amborum rationes. omnia igitur in ipſa proprio peculiarique ſunt modo. Quoniam autem & intellectus omnia, ſenſuſq; omnia eſſe dicuntur, non immerito adiunxit ſubſtantiæ ſpeciem mediam. ex hoc oſtendere volens quomodo omnia in anima ſumenda eſſent, quoniam modo quodam medio, qui neque primus neque vltimus eſſet. Rurſus & hoc aliter dicendum: Ex vtriſque animæ ſubſtantia componitur, quia ex totali opificis intellectu deducitur, in quo omnia indiuidua diuiduaque exemplariter & tanquam à cauſa inerant. Sed quoniam intellectus etiam ſecundum totum illum proceſſiſſe dicitur, illud, mediam ſubſtantiæ ſpeciem, proprietatem animalis ſubſiſtentiæ declarare voluit. Illud autem, commiſcuit, quomodo etiam non maxime conuenire animæ ſubſtantiæ dicemus, non ſolum quoniam ipſius diuidua indiuiduaquè natura vnica facta eſt, eo videlicet modo quo ad ſe inuicem commeant ea quæ commiſceri dicuntur, ſed quoniam vitæ proprietas conuenire animæ ſubſtantiæ dicitur, ſimilique cum ea cauſa quæ animalium genus tanquam peculiare principium fabricat, animam conſtituit. Rurſus illud, ſubſtantiæ ſpeciem, nobis ſufficienter declarat quomodo in cauſis cauſata comprehendantur. Si enim ſubſtantia quæ in opifice eſt, genus eſſe dicitur: quæ autem eſt in anima ſpecies, altera alterius contentiua erit, manifeſtum autem eſt vtra vtrius: quapropter cum ab illa ſeparata ſit, illamque generat, genus il-

τὸ ζωογονικόν.

lius eſſe dicetur: & in eo quidem quòd ſeparata eſt, differentiam ad ea quæ in ſubiectis ſpeciebus ſunt genera, habebit: in eo autem quòd illam generat, excellentiam ipſius declarat ad poſteriora genera. illa enim non generant. Quamobrem genera hæc ſpecieſq; alio ſunt ſumenda modo, generatiua videlicet, potentiæq; plena, ſpecierum comprehenſiua, ſeparatam à ſingularibus naturam habentia. Eſt igitur genus quidem ſubſtantia quæ in opifice eſt, huius autem ſpecies indiuidua eſt ſubſtantia, & ſecunda eius etiam ſpecies media eſt ſubſtantia indiuiduæ diuiduæq; circa corpora naturę, & tertia ea quæ circa corpora diuiditur, vltima autem eius ſpecies corporea eſt ſubſtantia. In ijs enim ſpeciebus prius & poſterius reperiũtur, quoniam genera ſpecierum effectiua ſunt, & ordinis illarum conſtitutiua, primarum inquam, mediarum & vltimarum. Et omnis quidem intellectiua ſubſtantia, vt terra, indiuidua eſt: quæ autem circa corpora diuiditur, multiplicata eſt propter diuiſionem quę in corporibus fit. harum vero media vna eſt, & non vna. Intellectus enim vnam ſubſtantiam habet, vnã identitatem, alteritatemq; vnam ſecundum quòd intellectus eſt: partes autem totius animæ multæ ſunt, ex quibus applicitis compoſitiſq; conſtituitur, & in vnaquaq; ipſarum ſubſtantia idem & alterum reperitur, adeo vt quot omnes fuerint partes, tot ſubſtantiæ erunt, tot identitates ſimul & alteritates, numeratæ quidem, verum plures, quarũ vnaquæq; vna eſt, & non vna. Quæ autem circa corpora diuiditur ſubſtantia, hic quidem aliam horum vniuſcuiuſq; habet partem, alibi vero aliam ſubiectis ſimiliter diuiſam: ſicut quæ corporea eſt, non ſolum in multa, ſed in infinita diuiditur. Anima autem cum hoc quòd in multas diuiditur ſubſtantias, habet etiam in ſe vnitatem, ſortita ſubſtantiã à corporibus ſeparatam. Quare hoc modo duæ reperientur medietates inter vere exiſtentem ſubſtantiam, illiuſq; indiuiduam naturam, & inter vere generationem, quæ in infinitũ diuidi nata eſt, anima videlicet, & ea quæ circa corpora diuiditur ſubſtantia, quę non eadem cum generatione eſſe cenſetur. & anima quidẽ magis indiuidua eſt, quia ad ſe ipſam conuerti poteſt. illa vero diuiſibilis magis, quia alterius & non ſui ipſius eſt. Ex hac igitur & ea quæ indiuidua eſt animam eſſe dicit, quoniam media eſt inter ea quæ penitus à corporibus ſemota ſeparataq; ſunt, & ea quæ corporibus immerſa exiſtũt, quæve ſui ipſius eſſe dicuntur, & quæ quod ſunt aliorum, ſunt ipſa ſui ipſius ſimul & alterius exiſtẽs. Non igitur dicemus, neq; eos qui hoc dicent feremus, ſic inter hæc illam exiſtere mediam, vt quæ ſcilicet habeat incorporeum aliquid, corporeumq;, vt Eratoſthenes exiſtimauit: aut geometricam extenſionem ad ipſam referri cenſebimus, vt voluit Seuerus. mixtio enim fieri nullo modo poteſt extenſi cuiuſdam, & nullam habentis extenſionẽ, ſicut neq; corporeæ incorporeæq; naturæ. Neq; enim punctum cum linea miſceri poteſt. Quare ſi non cum illa, multo minus cum alia quapiam extenſa natura hoc pati poterit. Magis enim ab impartibili diſtare videtur quòd trifariam diuidi poteſt, quàm quod vnico tantummodo. Rurſum ſubſtantiam quidem intellectualem ſemper vnam manere dicimus, diuiduam autem ſubſtantiam ex multis eſſe ſubſtantijs: animam autem vnam, & non vnam, quæ videlicet vnitatem in multiplicitate cuſtodiat, multitudinemq; in vnitate. Non enim adeò illam diuiſiſſe opificem dicimus, vt totum in diuiſione cõſumeret, ſed multiplicaſſe ſic vt vnitas ſeruaretur, totumq; manens tamen reperiretur. quod minime mirum eſt, quando etiam in corporibus quæ vbiq; diuiſionem recipiunt, aliquod vnum reperiri partium ad ſe inuicẽ coniunctiuũ dicat hoſpes Eleates, Ariſtoteles etiam affirmet in diuiſibilibus aliquod indiuiſibile inueniri. Quapropter multo magis in anima ipſa dari par erit totum quod vnum maneat illa diuiſa. eſt igitur indiuidua, ſicut vult Timæus: quia ſi non ſeruaretur illud vnum quod in ipſa eſt, ſolummodo diuiſibilis eſſet: veluti exempli gratia ſi intellectiuam potentiam opinatiuamq; duas ſubſtantias diceres, nihilominus vnã rem eſſe quæ intelligeret opinareturq;, quæ ex eo quòd in ſe ipſam conuerteretur, vna eſſet. Nos quidem igitur ex ijs quę Plato innuere videtur, indiuiduam diuiduamq; ſubſtantiam ſic duximus exponendam. Nonnulli autem ex ijs qui nos præceſſerunt, animę ſubſtantiam mathematicam facientes, mediam eſſe dixerunt inter naturales res, & illas quæ ſupra naturam ſunt. Verum ex his quicunq; illam numerum dixerũt eſſe, vt Ariſtander & Numenius, nonnulliq; alij expoſitores, ex vnitate tanquam ex indiuiſibili, & ex interminata dualitate tanquam ex parte diuiſibili illam conſtitutam eſſe volunt. Quicunque autem geometricam illam eſſentiam habere autumant, quemadmodum Seuerus, ex puncto & diſtantia illam componunt, hoc quidem indiuiſibili, illa vero diuiſibili. Quicunque autem naturalem illam volunt eſſe, quemadmodum Plutarchus & Atticus, partibilem quidem ſubſtantiam irrationalem eius partem dicunt quæ præcedit, impartibilem autem illam quæ diuina eſt: & ex his duabus rationalem animam conſtituunt, hac quidem ſcilicet diuina ornante componenteq;, illa vero alia ſubiecti vicem obtinente. Addunt præterea ingenitam quidem animam etiam ſecundum ſubſtantiam. genitam autem ſecundum formam. Qui autem philoſophico magis modo de hac re pertractaſſe videntur, quẽadmodum Plotinus, intellectus ſenſuſq; eam mediam ponunt, huius quidem indiuidui, illius vero circa corpora diuiſibilis. Sunt qui magis etiam aſcendere conentur, quemadmodum Aſinæus Theodorus (vt ab Antonio Ammonii diſcipulo ſcribitur) qui hãc opinionẽ apud Porphyriũ reperiri, ex Perſideq; originẽ habere dicit. Hic enim duos ponit intellectus ante ipſam animam, alterũ quidẽ vniuerſaliũ ideas in ſe continentẽ, alterum vero particulariũ: & horũ mediã ſtatuit animã, tanq̃ ex vtriſq; cõſtitutã. His igitur curſim pertractatis, ad primos dicere poſſemus, quod cum nondũ Plato animam numerum eſſe determinauerit, abſurdum eſſe videtur numerorum principia quærere, ex quibus eſt. Ad ſecundos autem, quòd Plato incorpoream & ſimplicem voluit eſſe animam omni corpori compara-

Eratoſthenes.
Seuerus.
Hoſpes Eleates.
Ariſtoteles.
Ariſtander.
Numenius.
Seuerus.
Plutarchus.
Atticus.
Plotinus.
Aſinæus Theodorus.
Antonius.
Porphyrius.

tam,ſubſtantiamq; a ſe ipſa mobilem poſſidere, nullam autem dimenſionem talem eſſe. Ad tertios autem,quòd voluit Plato irrationalem animæ partem rationali antiquiorem eſſe.non enim dignum eſſe cenſuit,quod antiquius eſſet,à iuniori regi gubernariq; ſecundum Timæi ſententiam. Ad quartos autem dicendum quòd non de cognoſcitiuis animæ potentijs in præſentia ſermo eſt,ſed de ipſius ſubſtantia. Non igitur oportebat ipſam mediam facere inter intellectiuam ſenſitiuamq; potentiam. Ad quintos autem,quòd omnis intellectus ingenitus eſt,à corporibuſq; ſeparatus. Plato vero partibilem ſubſtantiam genitam dixit,è contrario illam diuidens ei quæ ſemper eodem ſe modo habere dicitur,& ei quæ circa corpora diuiditur,ſeparans diſterminanſq; ipſam ab ea quæ extra corpora eſt, ſemperq; exiſtit. Verum quoniam hæc ſatis ſufficienti inquiſitione examinata ſunt,ad ſequentia nos conuertamus. Textus. Rurſus eiuſdem ipſius naturæ,& alterius ſecūdum eadem in medio conſtituit,inter indiuiduam ipſorum naturam,& eam quæ circa corpus diuiditur. Primum habet locum, vt diximus,inter genera ſubſtantia , quia veluti ſuſtentaculum fundamentumq; entis eſt:ſecundum autem identitas:tertium vero retinet locum alteritas ,licet quibuſdam hæc ſecundas ſibi vendicare partes videatur. Plato autem & in ijs quæ prædicta ſunt oretenus ſimile diſſimili melius eſſe dixit, & in præſentia cum poſt ſubſtantiam illico identitatem connumeret,manifeſte ipſam prætulit alteritati. Quemadmodum autem dicebamus mediam ſubſtantiam ſubdi quidem ſubſternię; intellectiuę ſubſtantiæ , excellere vero ſupergredię; illam quæ circa corpora partibilis eſt , ſic in præſentia dicimus animæ identitatem inferiorem quidem eſſe identitate indiuiſibili , vniri autem magis quàm ea quæ partibilis identitatis eſt. In ſubſtantia quidem igitur ipſius intellectus identitas vna exiſtens , & ſe ipſam,& ſubſtantialem ibidem alteritatem illi ſubſtantiæ quæ vnica eſt coniungit,complicatq;. Alteritas rurſus quæ ibi vna eſt , & ſe ipſam & illas abinuicem diſterminat. In anima autem vtraq; & identitates ibidem plures exiſtentes coniungit,& alteritates diſcernit diſiungitq;. Nec me latet,illud quod quidam Platonici voluerunt,identitatem quidem in indiuidua ſubſtantia eſſe dicentes , alteritatem vero in ea quæ diuidua eſt,& ex vtriſque ijs ſic animam conſtituentes , vt media inter vtraque foret. Verum ij Platonis verba nō recte coniectaſſe mihi videntur, qui hoc in loco in vtriſque ijs mediam eſſe animam dicit indiuiſibilis illorum,diuiſibiliſq; naturæ. Rurſus cum hæc genera entium ſcirent,ea quidem in omnibus eſſe concedere debuerunt , proprio inquam peculiariq; modo in indiuidua inquam & diuidua ſubſtantia , & in ea quæ harum media eſt , præterea in intellectiuis , in animabus,in naturis,in corporea mole : quæ negligentes illi neſcio quomodo ad hæc dicenda quæ contra Platonis mentem eſſe videntur,delapſi ſunt . *Si enim dixiſſent quòd identitas quidem in intelligibilibus excellere videtur,in ſenſibilibus autem alteritas:recte vtique ſenſiſſe viderentur. Si autem* ab indiuiſilibus alteritatem ſeparare conentur,neque identitatem illis tribuere poterunt. Aliud enim eſt idem ab vno. Similiter ſi diuiſibilia identitate priuare voluerint , ipſorum ſubſtantiam deſtruent. Vbi enim ſubſtantia eſt,ibi & identitas reperitur. Quapropter nos ipſam rerum naturam ducem ſequuti ponamus genus quidem identitatis in opifice eſſe,ſpecies autem ipſius, indiuiſibile & diuiſibile , & vtrorunque medium : & rurſus alteritatis genus eodem modo in opifice , ipſius autem ſpecies indiuiſbile,diuiſibile,& medium:ſicq; ſtatuentes medietates animæ tribuamus , & cum ſubſtantiæ media ſpecie complicemus,vt eſſe ipſius conſtituamus. Si enim ſic ſpeculati fuerimus, Platonis verba rebus ipſis recte applicare poterimus. Dicit enim quòd quemadmodum in ſubſtantia, ſic in eiuſdem alteriuſque natura tertium quiddam ex ambobus, & ſecundum idem commiſcuit : & quemadmodum ibi ex vtriſque ſubſtantiæ ſpecies reſultauerat , ſic hoc in loco eiuſdem & alterius medium ſpecies eſt. poterat enim eſſe medium, ſed non vt ſpecies, verum vt totum quiddam ex extremis compoſitum, quemadmodum animal ex corpore & anima. Ne igitur hoc quiſpiam deceptus exiſtimaret, recte addidit ſecūdum eadem, vt hoc etiam in loco id quod ex ambobus eſſet, ſpeciem eſſe ſignificaret,& non totum. Et cum tria exiſtentia ſumpſiſſet,in vnā ſpeciem omnia temperauit. Textus. Quòd quidem igitur genera quæ in opifice ſunt, ſecundis & tertijs ſpeciebus ſubſiſtentiæ cauſæ ſint, manifeſte in ijs oſtendit Plato, vbi dicit,& cum tria exiſtentia ſumpſiſſet. vbi enim exiſtentia ſunt, niſi in illo ? continet enim ipſa à ſuperioribus accipiens cauſis . Quoniam autem identitas ex fine eſt & infinitate, magis tamen fini attinens : alteritas autem ex eiſdem eſt , verum magis attinens infinitati, quemadmodum ſubſtantia ſimiliter ex ambobus procedit: manifeſtum eſt quòd indiuiduæ ſubſtantiæ identitatem & alteritatem magis in fine ponemus, diuiduæ autem magis in infinitate, mediæ vero ſimiliter in vtriſque : quemadmodum prima alteritas infinitum habet paululum à fine declinantem, & identitas prima finem habet ab infinito paulum diuerſum. Quare dixit Plato, cum tria illa exiſtentia ſumpſiſſet, tanquam quæ ab inuicem ſeiuncta ſeparataq; erant. Et quoniam quæ in ipſo erant opifice, ad aliorum generationem inclinabant: propter hoc ex illis alia conſtituit. Quapropter ſiquidem exiſtentia intelligere voluerimus illa quæ mediorum generationem præcederent , cauſam in ipſo præeſſe dicemus. erant enim in ipſo iſthæc antequam alia ab ipſo fierent. Si autem per exiſtentia media intellexerimus , ea quæ conſtituta ſunt intelligemus. exiſtentia enim ſunt , quia vnumquodque ante mixtionem ſeorſum ab ipſo deductum eſt, & ſingula, ſubſtantia videlicet, identitas & diuerſitas ſeorſum facta erat. Licet igitur manifeſte cognoſcere quomodo vnumquodque illorum trium ſpecies erat,& quomodo anima ex tribus ijs vna idea ſiue ſpecies conſtituta eſt. Oportet igitur animam ſpecierum ſpeciem vocare , nihilque omnino compoſitum aut corporeum

ipſi attribuere. Eſt igitur trinitas hæc animæ ſubſtantiæ maxime conueniens. demonſtratum enim eſt prius ꝙ ternario numero gaudeat. etenim vniuerſam animæ naturam in tria diuidimus, in ſubſtantiam, potentiam, & actum: & ſubſtantiam rurſus in eſſentiam, harmoniam, ſpeciem: eſſentiam vero in eam quæ proprie ſubſtantia dicitur, idem, & alterum. Neque admirari oportet ſi ſubſtantiæ partem ſubſtantiam facimus. Vocatur enim ſubſtantia & vnum ex generibus entis, & illud quod ex omnibus veluti commixtis elementis generatur. Verumenimuero ſi quæſiuerimus rurſum quidnam facit hanc talem ſpeciem mundi eſſe animam, & non aliam quampiam, alibi autem aliam, dicemus quòd vniuerſalitas aſſumptorum generum hoc efficit. media enim erant, nõ quorumcunq; extremorum, ſed intellectus totalis, & vniuerſæ naturæ corporeæ, ſecundum quam animal mundus eſt, intellectus particeps ſecundum partem ſui indiuiduam, animatus autem ſecundum mediam. Præterea ſubſtantiæ ipſius exuperantia. hoc enim diuinam facere animam dicebatur, ſicut ſolius identitatis exceſſus, aut ſolius alteritatis, hoc quidem partiales animas, illud vero dæmonum efficere prædictũ fuit. Habitudo igitur ad extrema diuerſa differentiam facit in medijs, necnon mediorum mixtionem

Textus. » ſecundum vnius excellentiam determinatam permutare variareq; totum, conſentaneum eſt. Vbi » naturam eius quod alterum diuerſumq; vocamus, commixtioni repugnantem eo quòd idem dicitur, » vi quadam compegit. Quomodo commixtioni repugnantem dicimus alterius diuerſiq; naturam? Quia ſcilicet diſcretiuam potentiam habet, & diuiſiuam, quæ proceſſus multiplicationiſq; cauſa eſt. Vnumquodq; autem diuinorum ſibi ipſi propriæ eſt operationis principium: quapropter alterius diuerſiq; natura ſe ipſam ab alijs ſegregat, & à ſe ipſa. in ſe ipſa enim multitudinem generat. Ideo in Sophiſta dicebatur quòd & alia & ſe ipſam non ens facit ſeparans diſterminanſq; ab alijs entibus. Commixtioni igitur rebellis eſt, non hoc tanquam accidens habens, neque ex defectu erroreq;, ſed ſubſtantiam habens inſimul alteritatis cauſam, & ſubſiſtentiæ incommiſcibilis ſpecierum, ſimplicitatiſq; nullo modo mixtioni ſubiectæ. Talemq; habens potentiam obſtare quodammodo contraireq; videtur & ſubſtantiæ, & eiuſdem naturæ: ad idem profecto, quoniam hoc quidẽ vnionis communioniſq; necnon complicationis cauſa eſſe perhibetur: ipſa autẽ diſcretionis, ſeparationis, alteritatis. Ad ſubſtantiam autem, quoniam hæc quidem ens exiſtit, illa autem non ens, quemadmodum in Sophiſta dicebatur. Alterius enim diuerſiq; natura diſſipata diſiunctaq; principium non entis effecit. Ne igitur ſubitaneam generum commixtionem audientes ambigamus, in primis quidem commiſcet idem altero, dicens alterius naturam in idem deum compuliſſe. Poſtea ſubiungit quòd ambo hæc cum ſubſtantia commiſcuit. Quoniam enim ſubſtantia duorum generum cõtentiua eſt, eiuſdem videlicet & alterius, hæc autem adinuicem coæqua, iccirco hæc prius adinuicem commiſceri oportuit, poſtea ad ſubſtantiam ambo. Et hoc quantum ad mixtionis ordinem dictum ſit. Mixtionis autem violentia quæ in litera ſignificatur, non extranea neq; præter naturam intelligi debet, ſed ex hoc comprehendere licet quiſnam exceſſus, viriumq; excellentia in opifice reperiantur, qui alteritatẽ vnire, identitatemq; diuidere poteſt, vnicamq; ex vtriſq; harmoniam compingere valeat.

Textus. » Poſtquàm vero duo illa cum ſubſtãtia commiſcuit, & ex tribus vnum fecit, rurſus id totum in ea quæ decuit membra » partitus eſt. » Quemadmodum cuicunq; quanto coniuncta ſunt æquale & inæquale: adeo vt nullum reperiatur quantum quin æquale ſit, aut inæquale: vel, vt melius dicamus, æquale ſimul & inæquale: vnumquodq; enim vtriuſq; participat: quemadmodum etiam in omni quali ſimile & diſſimile reperitur, ſic ſubſtantiæ idem & alterum coexiſtunt, omniſq; ſubſtantia eiuſdem & alterius particeps eſt. hæc enim rebus ſecundum ipſum eſſe inexiſtunt, non ſecundum quòd qualia vel quanta ſunt. Quapropter ſubſtantialia ſunt medium locum obtinentia inter diuina genera, & ea quæ qualibus quantiſq; inſunt. Fini etenim annexa eſt ipſa identitas, alteritas autem infinitati, ſicut deinceps identitati quidem annectuntur ſimilitudo & æqualitas, alteritati autem diſſimilitudo & inæqualitas.

Quæ ſint diuina genera, & quæ entiũ genera dicantur.

Quamobrem Plato in Philebo finem & infinitum à deo deduxit. ſunt enim hæc diuina genera. In Sophiſta autem entium genera vocat idem & alterum. & illa quidem priora circa vnum ſunt, hæ autem poſteriora circa ſubſtantiam. Ex quo coniectari cognoſcereq; licet quantum Plato alijs omnibus phyſicis ipſo etiam Ariſtotele ſublimior exiſtat. ij etenim ſua principia contraria eſſe volentes, organicas materialeſq; necnon partibiles contrarietates fecerunt, & quicunq; ex illorum numero ijs de rebus

ἀμετρίαν.

accuratius grauiuſq; loqui viſi ſunt, ad exceſſum defectumq; contraria deduxerunt: male vt arbitror, id quod immenſuratum eſt, id principij loco ſumentes. melius enim diuiniuſq; eſt immodico menſuraq; carente id quod menſuratum concinnumq; eſt. Plato autem ad identitatem alteritatemq; ſua deducit contraria principia, in quibus omnes amplectitur contrarietates, eas videlicet quæ in anima ſunt, quæ in natura, & eas quæ in corporibus reperiuntur: & hæc quidem in opifice reponit, vt generandi vires illis tribuat, necnon mundi effectrices, immateriales, ſeparatas, & ibidem ipſa reponens, animam ex ijs conſtituit, veluti ſubſtantiam ipſius ab illis deducens, & ipſius entis ſecundum ꝙ ens eſt, nõ ſecundum quòd tale ens, vt hoc modo primum ens imitetur. Harmoniam autem ipſius & ſpeciem potentiaſq; & actus in ſequentibus nobis tradet cum de ipſa inceptum ſermonem conſummatiſſime perficiet. Sic enim ipſius dignitatem, excellentiamq;, principalemq; ordinem quem retinet, in vniuerſo cognoſcemus, ſi plane intellexerimus quemadmodũ ſuis quidẽ generibus omnes continet mundanas ſubſtantias, ſuaq; harmonia concinnat, componitq; mundum vniuerſum, ſua etiam ſpecie omnes formas figuraſq; mundanas cõplectitur: & rurſum quẽadmodũ ſuis viribus omnes rationales,

naturales,artificialeſq; potentias perficere nata ſit, necnon proprijs actibus operationibuſq; actus omnes operaq; mundana inſpiret & excitet. Propter quid igitur,dicet aliquis,mediam non conſtituit animam inter intellectum & ſenſum? Quia,dicemus, intellectus & ſenſus cognoſcitiuæ ſunt potentiæ:voluit autem Plato nobis ipſius medietatem tradere,non illam quæ inter potentias eſt,ſed illam quæ eſt inter ſubſtantias. Propter quid autem rurſus illam nõ conſtituit mediam inter formas, & res quæ à formis inſigniuntur? Quoniam nõ ſibi in præſentia de ipſius ſpecie differendum propoſuerat, qualis videlicet eſſet,ſed quænam ſubſtantia foret. Non autem idem eſſe exiſtimandum eſt ſubſtantiam alicuius inueſtigari,& formam quærere.forma nanq; talem conſtituere ſubſtantiã dicitur. Propter quid etiam illam non fecit mediam intelligibilium ſenſibiliumq; numerorum? Quia de ipſius harmonia in poſterioribus perſcrutabitur, ſecundum quam medium obtinet inter abſtractos numeros,ſeparatamq; harmoniam,& inter numeros ſenſibiles,& harmoniam quæ à ſubiectis minime ſegregatur. Non enim anima ipſa harmonia eſt,ſecundum Platonis mentẽ, neq; illa etiam quæ in harmonia præditis reperitur:ſed ipſa harmonia vnica eſt & ſeparata, & ab omnibus quouis modo harmonia præditis penitus ſemota,ſolum hoc quod dicitur exiſtens,harmonia. quæ autem in harmonia præditis reperitur,aliorum dicitur eſſe,ab alijſq; moueri nata eſt. Ambarum autem media animæ eſt harmonia.etenim anima primum eſt inter illa quæ harmonia prædita ſunt:quapropter alijs illam tradere poteſt. Quod enim rei alicuius participationem alijs concedere valet,id vel ipſa eſt ſpecies, vel eſt primo ſpeciei illius particeps. Cum igitur harmoniæ intelligibili ſubſidat ſubſternaturq;,numeris etiam intelligibilibus eam ſubſterni par eſt, quemadmodum ſenſibilem harmoniam ſuperans, ſenſibiles etiam numeros ſuperare videtur. Quòd ſi voluerimus de vtroq; hoc ad maiorem rei euidentiam breuiter recenſere,quadrifariam vtrunq; diuidere licebit. Etenim primus numerus diuinus eſt:ſecundus autem ſubſtantialis:tertius vero animalis:vltimus autem naturalis: & hic quidem vniformis,ille vero immobilis.ille autem ſe ipſum mouens,ille vero ab alio motus. Sic etiam de harmonia dicendũ eſt,primam quidem eſſe illam quæ in dijs reperitur,ſecundam vero quæ in vere entibus: tertiam autem quæ in animabus:vltimã vero quæ in ijs eſſe cernitur quæ ab alijs harmoniam ſuſcipiunt. Si igitur in præſentia de animę harmonia Platoni ſermo eſſet,dixiſſet vtiq; illam mediam inter indiuiſibilem diuiſibilemq; harmoniam eſſe.verum quoniam de ſubſtantia nunc loquitur, eiuſdem & alterius & ſubſtantiæ medium illam obtinere dicit. Oportet autem in ijs illud etiã diligentius conſiderare,ꝙ hic Plato veluti recurſum animæ ad ſua principia facere velle videtur. Cũ enim duę ſint commixtionis ſpecies,& hæc quidem ſecundum extremorum permixtionem fiat, vt in ſubſtantia habemus,eodem,& altero,illa vero ſecũdum mediorum in vnũ quoddam totum complicationem, in prima quidem à ſubſtantia exorditus finem in alterum fecit,in ſecũda autem è diuerſo. alterum enim cum eodem prius complicuit,& ambo poſtea cum ſubſtantia,& ſic,vt videtur, in ſubſtantia finem fecit, à qua in proceſſionis exordio principium aſſumpſerat. Verum vbiq; quod totum eſt, duobus primis principijs ſubordinari palàm eſt.etenim quando animam ex diuidua indiuiduaq; natura faciebat,indiuiduam quidem ad ipſum finitum proportionem habere volebat,diuiduam vero ad infinitum.multitudinis enim cauſa eſt infinitum,ſicut communionis vnitatiſq; finitum. Rurſum quando alterum eidem complicabat,alterum quidem vt in generibus entium, ex infinitatis ordine eſſe intelligebat, idem vero finis partes ſubſequi. Quando etiam duo hæc miſcuit ſubſtantiæ,ſubſtãtiam quidem vniformem volebat intelligi,hæc autem duo biformia oppoſitaq; ad ſe inuicem,& ſic non ceſſauit multitudinem colligens complicanſq; prius quàm totum vnum eſſe oſtẽderet. Vnum enim & ſubſtantia prius meliuſq; eſt,& ipſis duobus principijs. Cum autem,vt ſupra dicebamus, duæ traditæ ſint nobis commixtionis ſpecies,hæc quidẽ quę elementa ipſa conſtituit,illa vero ea quæ ex elementis ſunt: recte quęſiuit Porphyrius vtrumnam ambas has mixtiones in cratere deus fecerit,vel hanc quidem in cratere,illam vero extra:cenſuitq; intelligendum eſſe ꝙ elementa quidem ſine cratere miſcuit opifex:quoniam neq; media per extremorum complicationem fieri poterant, neq; ipſa extrema omnino in vnum confundi. Verum quod ex omnibus conſtare debebat elementis, ipſo cratere indigebat, vt ibi immiſſa elementa miſcerentur, & omnis ex omnibus anima vna reſultaret, ſibi ipſi concors, vnicolorq;,cum omnia genera per omnia commearent:præterea vt ſpeciem anima,& id ipſum quod eſt,à cratere ſumeret.ſecundum enim vniuſcuiuſq; totum ſpecies intelligitur. Quamobrem cum animæ fabricator ſit crater,in ſe ipſo animæ totalitatem producit: & ideo ſecunda mixtio ſolum in cratere eſſe intelligitur. Cui quidem reſponſioni diſtinctioniq; non ab re etiam præceptor noſter aſtipulari videtur,quoniam & ipſe Plato in ijs quos de particularibus animis faciet ſermonibus,hoc ipſum oſtendet dicens: Et rurſus in primum craterem in quo vniuerſi animam imponens commiſcuit,priorum reſidua fundebat miſcens. *Si igitur* vniuerſi animã ibi miſceri dixit,non autem ipſius elementa:& in noſtris rurſum,quæ priorũ reſidua erant,in eodẽ ipſo cõmiſceri,hæc aũt erant media: manifeſtũ quoniam ſecundũ ſolam mixtionẽ in cratere fieri oſtendit:cũ prima in opifice tantũ cauſa facta ſit,ſecũda autem in cauſa ζωογόνῳ.i.animalium productiua,quę ipſam animã ex medijs generibus efficit.oportebat enim opificẽ & ante craterẽ & in cratere operari,quemadmodũ etiã poſt craterẽ diuiſionibus vtitur opifici conuenientibus, & alijs quæ circa animã ſunt operationibus. Poſt enim animæ ipſius totalitatẽ opifici ſumuntur & diuiſiones quę ſecundũ numeros ſunt, & diuiſorum copulationes ſecũdum harmonicas proportiones. Nã cũ vnũ ſit anima & multitudo, totum inſuper & par-

ὑπόστασις.

Porphyrius.

tes,necnon vniformis & pluriformis ſubſtantia,neceſſe eſt vt poſt vnitam eius eſſentiam,multiplicatum etiam a cauſis ipſius proceſſum ſpeculemur.Omnis autem multitudo quæ ab vno diſcedit,harmonia indiget,ſi quidem inquam ſibi correſpondens eſſe debuerit, & nō indefinita.Multitudinē quidem igitur in anima exiſtentem partes ipſius demonſtrant, diſcretionem vnius ſubſtantiæ afferētes. Vires autem concretiuæ harmonicarum proportionum,ſubſtantiales ipſarum complicationes oſtendunt.Quod & ſi mihi liceat quæ ſentio in medium afferre,ex ijs manifeſtum fieri arbitror quomodo animæ ſubſtantia media eſt inter indiuiduam diuiduamque naturam.non enim eſt vna ſicut ſubſtantia eſt intellectus.vna enim in illo eſt ſubſtantia,vita vnica,& vna intellectio,ſecundum quā vnus eſt intellectus. Neq; rurſum in infinita diuiditur,quemadmodum eſt ſubſtantia quæ circa corpora diuiſibilis eſt.hæc enim alterius exiſtens,ſimul cū multitudine illius in quo exiſtit , diuiditur in infinita. Animæ autem ſubſtantia non vna quidem propter partium multitudinē,rurſumq; non infinita, ſed ſecundum numerum determinata.Illam enim partem quam vnicam deus conſtituit,vnam & indiuiſibilem eſſe oportere quis dubitet?totamq; multitudinem ex tali parte incipientem diuiſionis infinitatem ſubterfugere certum eſt. Quamobrem & vna eſt animæ ſubſtantia, & non vna, ſtans autem in terminis ſecundum numerum finitis conſtantibuſq;, vt hoc etiā modo numerus eſſe anima oſtendatur,cum habeat ſcilicet ſuarum partium radicem indiuiſibilem, & vere vnam. Quæ ſi vera narramus,manifeſtum eſt quòd quotus fuerit partium in idem computatarum numerus , tot in ipſa vnitates reperientur.neq; has intelligi volo mathematicas. tales nanq; vnitates ſubſtantiales non ſunt. ipſa etenim per ſe ſubſtantia eſt incorporea ex medijs exiſtens generibus. neque vnum ſimpliciter eſt,ſed vnius cuiuſdam particeps,præterea in ſimilia indiuiſibilis. quo etiam modo ab vno quod in corporibus eſt differt.illud enim in infinita ſimilia diuidi poteſt:quod ab vnitate valde eſt remotum. Vniuerſus autem ipſius numerus ex talibus eſt vnitatibus ſubſtantialibus,quarum vnaquæq; in alias vnitates indiuiſibilis eſt:& propter has quidē multitudo eſt, propter ſuam vero totalitatem eſt vna, ἑνοειδῶς. hanc multitudinem vniformiter amplexa. *Si quidem enim omnino nō ſolum indiuidua,ſed diuidua etiam in ipſa natura eſſe cenſetur:*vtrāq; in illa quodammodo manere perhibendum eſt:hanc quidem ſecundum vnitatem quæ in ipſa eſt,illam vero ſecundum ſimilitudinem , adeo vt neque diuiſio illius Xenocrates. deſtruat vnitatem,neque vnitas diuiſionē prohibeat.Et hoc erat,vt videtur,quod Xenocrates à præceptore ſuo accipiens intelligi volebat cum dixit animam ſubſtantiam eſſe ſecundum numerum vnā ex ſubſtantijs multis conflatam.manifeſtum enim eſt quòd ſecundum ſui ſubſtantiam numerus eſt, tota ſecundum ſe totam vna manens , ſimulque diuiſa in multitudinem ſubſtantialium partium. Quoniam autem diuiſionum animæ hæc quidem ſubſtantialis eſt,illa autem à vita,(dicuntur enim noſtræ animæ aliquando titanice viuere,ſe ipſas circa corpora partientes,vt nihil tale videlicet de tota anima conſideremus.non enim fas eſt particularium animarum defectus totalibus diuiniſque inurere animis)iccirco addidit,In quæ decuit membra partitus eſt deus.Diuidens enim ſecundum cau- ἀγαθοειδῶς ſam partitur intellectualē,vt id quod diuiditur,ſubſtantialiter diuidatur.Decens igitur eſt & partienti & diuiſo huiuſmodi modus diuiſionis qui ſimul bonitatis eſt repræſentatiuus,& ſubſtantię animarum perfectiuus , ipſam in intellectualem producens varietatem , & omnimodam ipſam faciens ex eo quòd omnes entium rationes in illam collocet.Si igitur hæc recte aſſerimus , non eſt quòd ſecundum diuiſionem ab illius vnione ſeparemus,neque ſuſpicabimur totalitatem ipſius in partium generatione cōſumi,vt videtur Timæus his verbis ſignificare cū dicit quòd in has partes quod mixtū fuerat ſumptū eſt.Præterea etiam neque hanc partitionem ad regulam fieri imaginabimur.omnes enim iſti diuiſionis modi corporales ſunt, immaterialibus ſubſtantijs minime conuenientes , cum alioquin omne quod ab opifice fit,idem manere debeat. ſiquidem ſemper eodem manens modo facit immobilis exiſtens & ſempiternus ſuis operationibus. Oportet igitur & totum ſemper totum manere,partiumque generationem manente toto perfici, neque hoc in partium diſcretione conſumi. Intelligamus igitur vnam ſimul & plures animæ ſubſtantiam, totamq; manentem , & diuiſam, necnon continuam ſimul,& in multa partitam.Sed neque rurſum ipſius continuum extenſum imaginemur.in tempore etenim etiam continuitas ſine magnitudine reperitur.neque diuiſionem ipſius ſecundum ſingulares numeros ſuſpicemur.quod enim tale eſt , quantum eſt : quod continuitati non quadrat. Verum in vnum omnia hæc colligamus, vt incorporeæ naturæ conuenire par eſt , & totum cum partibus in anima conſideremus.Oſtendit autem & ipſe Plato ꝙ nō oportet in diuiſione ipſius Textus. Caput 11 de harmonia animæ. " ab vnione ſeparari,in ijs quæ ſequuntur,ſic.Quorum quodlibet ex tribus,eodem,altero,ſubſtantiaq; " conſtaret.Fuit autem talis illa partitio ſi in omnibus animæ partibus genera ipſas conſtituentia reperiuntur,& tota ſibi ipſi conſimilis eſt,ab vnitate continuitateq; minime ſegregabitur. Nam ſi in corporibus ea quæ ſimilia ſunt,nullo interpoſito medio ad ſe inuicem cohærent, quanto facilius verius q; in natura incorporea,ea quæ velut partes ſunt vniuntur copulanturq; : & id quod in ipſis totum eſt,vnitati commiſcetur,neque partibus confuſis propter totius poſitionem , neque rurſum totolitate ablata propter partium diſcretionem?Ex his etiam corollarium hoc capere poteris,quòd anima ſecundum omnes ſui partes indiuidua eſt ſimul & diuidua. *Si enim pars omnis ipſius omnium particeps eſt mediorum generum,nihil ipſius eſt capere quod non ſit ex his.* Vnde ad hæc antiqui reſpicientes,de ipſa iſthæc etiam cōcludebant, ꝙ videlicet omnis & ens eſt & vita & intellectus: & quodcunq; horum triū ceperis,reliqua etiam cōcludi dicebant : quoniam omnia in ipſa per omnia

commeare dicuntur,& omnis vna eſt. Præterea quòd vnum ipſius totale eſt,& quòd pars in ipſa toti concolor conformiſque eſt. Si autem quælibet in ipſa pars ſubſtantia eſt, cum multæ ſint partes,tot ſubſtantiæ numero quot fuerint partes, merito eſſe dicētur. Similiter identitas & alteritas in intellectu quidē alterutra vna eſt:quapropter indiuidua erit.non enim eſt intellectus aliam & aliã partem habere:in anima autem ambę hę diuiſæ ſunt ſecundum ſubſtantialē numerum,& adinuicem partes harmonia compactæ ſunt,illam vnum faciētes ex multis,totumq; quiddam ex partibus. Verum & illud non leui perſcrutatione dignũ,quòd ſecundũ elementorũ quidem genituram,quemadmodũ diximus, a ſubſtantia exordium fecit,ſecundum autem totius conſtitutionem ab alteritate,naturam videlicet alterius commixtioni repugnantem in idē vi compingens,amboq; illa cum ſubſtantia commiſcens. Secundum vero totius diuiſionē in harmonicas proportiones,ab ipſa incepit identitate,ſingulas inquiens partes ex eodem & altero & ſubſtantia commixtas diuiſiſſe. peculiare enim eſt omnino ſimpliciũ generationi ſubſtantiæ ipſius principium,cum omnibus alijs ſimplicius ſit,ſubſiſtētiæ vero totius propriũ eſt alteritatis exordiũ.ex imperfectioribus enim q̃ totum ſit partibus generatio incipit. Harmonicæ autē eſſentiæ domeſticũ principiũ eſt quod ab idētitate emanat. Cupit enim hæc ad identitatē partiumq; diuiſarum cõmunionem appellere:& ad ſummã,harmonia vnum ex harmonia præditis conficere ſummopere gliſcit. Sed quoniã ſuperiora pro viribus ſatis a nobis explicata fuiſſe arbitamur,reliquũ eſt vt ad ea quæ poſthac dicturi ſumus,cognoſcēda,quædã quæ in promptu nobis eſſe debent,præmittantur, de numeris inquam,deq; animæ harmonicis rationibus. ijs enim neglectis ſuperuacua ſequentiũ locorũ expoſitio euaneſcet. Sunt autē hæc quæ tanquã ex mentis cellula promi,ad manumq; parata ſemper haberi dixi, ea quæ in muſicis commentarijs ſolent præcurrere,quid ſonus,quid interuallum,quid ſyſtema. Præterea quòd non aliunde harmoniæ conſonãtias quàm ex numeris Pythagorici acceperũt,non ex omnibus autem,ſed ex multiplicibus & ſuperparticularibus. Diateſſaron enim in ſeſquitertia dicunt eſſe,diapente autem in ſeſquialtera,diapaſon autem in dupla:rurſum diapaſon & diapente in tripla,biſdiapaſon autem in quadrupla. Nam diapaſon ſimul & diateſſaron illis non conſonans eſſe videbatur:quoniam ex multiplici ſuperpartiēte proportione conſtitueretur,ea videlicet quæ eſt octo ad tria. medium enim ipſorum ſunt ſex,quæ ad minorem quidem numerum comparata proportionem faciũt duplam, ad maiorem autem ſubſeſquitertiã. Hęc igitur prænoſcēda ſunt:nec ſecus quòd ſeſquioctaua quidem proportio toni eſſe dicitur, ſeſquitertia autē omnia ex duobus ſunt tonis & lēmate, ſeſquialtera vero ex tribus tonis cũ lemmate. Quæ autem lēmatis ratio ſit,in ijs quæ ſequentur declarabimus. Prænoſcere etiã oportet quòd tria harmoniæ ſunt genera,Diatonicũ videlicet,Enarmonicũ,& Chromaticũ:& ꝙ diatonicũ quidem eſt ex ſemitonio(hoc autem quod nunc ſemitonium voco,non proprie ſemitonium eſt,ſed lemma)& ex tono & altero tono,Enarmonicũ autem ex dieſi,& altera dieſi,& ditonio. Chromaticũ vero ex ſemitonio,& altero ſemitonio,& triſemitonio. Eſt autem dieſis veluti pars quarta toni,verum non examuſſim quarta pars:ſicut neq; lēma integrũ eſt ſemitoniũ. Demonſtrabimus autē iſta in ijs quæ ſequuntur. Cum igitur tria hæc exiſtãt genera,quorum ſingulũ talis quædam tetrachordi diuiſio eſt, diatonico ſolũ in ijs Plato vti voluit genere. cenſet enim ſeſquitertias rationes in ſeſquioctauas & lemmata diuidi oportere,& nõ in harmonicas dieſes.nã ſemitoniũ ipſum quidã antiquorũ dieſim vocauerunt. Videtur autem Plato hoc vti genere voluiſſe,diatonico inquam,quoniã omnibꝰ alijs plenius eſt & ſimplicius,& generoſum magis:quãuis enarmonicũ magis ad docendum aptum eſſe videatur. Verum ſi mihi de ijs aliquid coniectari liceat,ſic diſtinguemus,enarmonicum quidem genus vitæ omni quæ cũ corporibus ipſis partitur,præeſſe,diatonicũ vero vitæ rationalis gubernacula ſuſcepiſſe:chromaticũ vero ipſius corporalis ideæ,& ideo diſcinctũ eſt,minimeq; generoſum. Enarmonicũ igitur genus ad inſtruendũ docendumq; accommodatũ eſſe dicitur. quapropter hoc ipſum Socrates in politia cum de harmonia loquitur,non vulgari dignũ cenſuit commemoratione. quod probe cognoſcens Timæus,vtpote qui de ijs pridie Socratē differentem audiuerat,ipſe tamen animæ ſubſtantiã ex diatonico genere conſtitutã voluit,non ex enarmonico:quãuis,vt diximꝰ,inſtructiuũ ſit,& ad docendũ accommodatum enarmonicum genus,adeòvt harum diſciplinarum magiſtros ducesq;,Harmonicos priſci vocauerint. Scribit enim Ariſtoxenus in primo de elemētis harmonicis libro,quòd non immerito illi qui primi harmonicũ negotiũ pertractauere,Harmonici appellati ſunt.nam cum harmoniæ penitus deditì eſſent,alia genera reliquerunt. In quibus vnum quod mirer addit Ariſtoxenꝰ,quòd videlicet diatonicam figuram antiqui non nouerunt. Scribit enim ſic, *Signum autem huius*,quia illorũ omnes figuræ harmonicorũ ſolummodo ſyſtematum eſſe videntur,diatonicam vero aut chromaticam illorum figuram nullus vnquam vidit. Verum cur iſthæc,aut quomodo ſcribat,nequeo ſatis admirari,cum alioquin & Plato ipſe & prior Timæus pythagoricus diatonici generis figurã expoſuerint,& hoc omnibꝰ palã ſit:niſi forte illud Adraſti verũ fuerit quod in Ariſtoxenũ cauillatꝰ eſt,quòd vir ille ſcilicet non adeo cõcinnis moribus vtebatur,& videri malebat aliquid ſemper noui in medium afferre. Plato igitur in diatonico genere diuiſionem tetrachordorum facit,progrediturq; non ſolũ vſque ad diapaſon,ſed vſq; ad quater diapaſon & diapēte,addēs etiam tonũ:vel,vt Seuerꝰ voluit, lēma. qui licet & ipſe ſine tono nõ faciat,tamē in lēmate nõ in tono deſinit. Siquis autē hic addubitaret quonã modo Plato figurã hanc ad tãtã produxit magnitudinē,Adraſti verba audiat. dicit enim: Ariſtoxenꝰ quidē ſuæ diuerſimodæ figuræ magnitudinē vſq; ad diapaſon & diateſſarõ illorũq; cõſonantiã

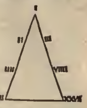
Ariſtoxenus.

Adraſtus.

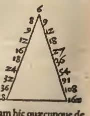
Seuerus.

πολύτρο-πον.

extendere voluit,aurium magis ꝙ mentis iudicium ſequutus.Poſteriores vero vſq; ad quintumdeci-
mum modum produxerunt,ad ter videlicet diapaſon & tonum,cum ad noſtrum tantum vſum reſpi-
ϖυτικαὶ cerent,exiſtimarentq; nihil amplius vltra hæc neque concertaturos canere poſſe, neque auditores cla-
διαςςο- re diiudicare.Plato autem ad ipſam rerum reſpiciens naturam,ex his omnibus animam conſtituit,vt
ϖορ. vſque ad ſolidos procederet numeros illa quæ corporibus præſidere deberet. Septem etenim termi-
nis neceſſario ſequitur proceſſus qui vſque ad quater diapaſon & diapente protenditur : quod decla-
rat maximus terminorum ſeptimus & vigeſimus exiſtens.Et hæc quidem dicta ſint ad dubitationẽ.
Vt autẽ conciſim breuiterque dicamus,tria hæc ſunt in quæ caput de harmonia diuidetur . in primis
enim ſeptem partium explicatio locabitur:ſecundo vero loco duarum medietatum appoſitio conſti-
tuetur:tertio autem ſeſquitertiorũ ſeſquialterorumq; partitio in ſeſquiocta-
uas & lemmata apponetur. Quamobrem conſueuere quidam,quorum è nu-

Adraſtus. mero Adraſtus fuit,triangulos tres deſcribere , & in vno quidem illorum &
eo minimo ſeptem illas partes deſignare, ita vt in vertice illius vnitas pone-
retur,ſex autem aliæ vtrinq; ſcinderentur partes : & in vno quidem laterum
omnium duplorum ordo,in altero vero triplorum ſeries ſubſterneretur . In
alio autem maiore triangulo hunc priorem continente augẽtes numeros du-
as medietates conferre ſolebant,numeros ſimiliter duplices ſeorſum à tripli-
cibus collocantes,in vertice autem vnicam particulam conſtituentes. In ter-
tio vero triangulo qui ambo priora capiebat, totam eodem modo figuræ ſe-
riem deſcribebant . Alij autem hanc triangulorum deſcriptionem in totum
aſpernati ſunt,continẽter vero numeros hos veluti in regulæ cuiuſdam ſectionibus ſecũdum tria de-
ſcribebant capita,primos ſecundos & tertios ſumẽtes , quemadmodũ & nos

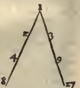

Porphyrius. Seuerus. faciemus,Porphyrium & Seuerum imitati.Hæc ſunt quæ præmitti præſci-
riq; decernebamus,vt ea quæ ſequentur,nobis planiora appareant,cum qui-
bus,vt diximus,& hoc præaſſumptum eſſe volumus , ꝙ caput videlicet hoc
in tres diuiſit partes Plato,primam quidem proponens de ipſis ſeptem par-
tibus in quibus tria duplicia interualla triaque triplicia inueniuntur ſecundũ
ſcilicet geometricam medietatem quæ inter eaſdem conſideratur proportio-
nes.Secundam autem partem eſſe voluit de reliquis duabus medietatibus,
harmonica ſcilicet & arithmetica,quæ in duplorum triplorumque interual-
lis conijciuntur. Tertiam autem partem ſtatuit eam quę de ſectione ſeſquial
terorum ſeſquitertiorumque in ſeſquioctauos & lemmata conſideraret.Sicq;
De tribus medietatibus. omnem de partibus animæ ſermonem ad calcem perducet. Verum oportet etiam hic quæcunque de
medietatibus iſtis feruntur,& quæ eorum adinuicem ſint differentiæ,quæve regulæ, in promptu ha-
Arithmetica medietas. bere.Eſt igitur arithmetica medietas in qua medius terminus ſecundum quantitatem excedit & exce
ditur:vt in omnibus conſequenter numeris eſt videre,quemadmodum ipſe Timæus hæc determina-
Harmonica medietas. uit.Harmonica autem medietas illa eſſe dicitur in qua medius terminus eadem maioris termini par-
6.4.3. te à maiori ſuperatur,qua ipſe minoris minorem ſuperat terminum,quemadmodum in ſex,quatuor,
tribus.quatuor enim tertia maioris parte à maiori exceditur numero,eadem autem minoris nume-
rum excedit minorẽ.Geometrica autem medietas eſt,in qua eadẽ ſeruatur proportio maioris ad me-
dium,ſicut medij ad extremum. Ad maiorem autem rei notitiam dicantur etiam deinceps nobis ho-
rum inueniendorum regulæ. Proponantur igitur duo termini inter quos harmonicam arithmeticáq;
medietatem inuenire oporteat,ſintq; ij duplam ad ſe inuicem proportionem habentes , verbi gratia
12.9.6. duodecim & ſex. Accipio igitur exceſſum maioris termini ad minorẽ,qui eſt,vt clare patet,ſex:quod
bifariam diuidẽs,medietatem minori addo termino,& numerum reſultantem medium facio.Eſt igi
tur duodecim & ſex terminus medius ipſum nouem,ſecundum arithmeticam inquam medietatem.
in ternario enim numero exceſſus eſt & maioris ad medium,& medij ad minorẽ . Rurſum extremo-
rum differentiam accipio,quæ eſt ipſum ſex.hoc cum minori termino multiplico,fiuntq; mihi trigin
taſex.hoc rurſum per 18,quod ex ipſis conficitur extremis,partior,fitq; comparationis huius latitu-
6.8.12. do dualitas.hanc addo ipſi 6,& reſultantem habeo harmonicam medietatem ipſum 8.qua enim ma-
ioris parte ab ipſo exceditur maiore,eadem minoris parte ipſum minorem excedit terminum . tertia
enim à 12 ſuperatur,tertiaq; ipſum 6 excedit . Rurſum interuallum triplum ponamus , veluti 18
6.12.18. & 6.hos complicans facio 24.cuius medietatem capiens,12 videlicet,arithmeticum medium habeo.
Accipiẽs vero iterum exceſſum ipſius 18 ad 6,ipſum videlicet 12,cum minori multiplico termino,
6.9.18. 6 videlicet,reſultatq; mihi 72.hoc partior per 24,quod ex extremis componitur , fitque mihi totius
compoſitionis latitudo ternarius numerus.hunc addo ipſis 6,& habeo harmonicam medietatem ad-
inuentã,eadẽ parte minus extremũ ſuperãtẽ , qua ipſa à maiori ſuperatur extremo.Hoc etiã modo ſi
vnitas dualitaſq; extrema fuerint,vtraſq; medietates adinueniem⁹.cõplicãs enim illa quiſpiã,mediũ-
q; totius cõpoſiti accipiẽs,vnũ habebit cũ dimidio,qui eſt medius arithmeticæ medietatis terminus.
Accipiẽs rurſum exceſſum maioris ad min⁹,qui eſt vnitas,cũ minoriq; multiplicãs,vnitatẽ videlicet
cũ vnitate,ex vtriſq; vnitatem reſultantem habebit.hanc per ternarium diuidens qui ex cõplicatio-
ne extremorum conficitur,tertię partis vnius latitudinem habebit,vt tria videlicet ad vnum compa

rata, tertiam vnius partem conficiant. hac minori termino addita. harmonicam medietatē cōſtitutā habebit, vnum videlicet cum tertia vnius parte. His igitur regulis ſi vti voluerimus, duplorū triplorūq; interualla harmonicis arithmeticiſq; medietatibus decēter replebimus, quas Timæus in Geometrica medietate comprehendet, augebitq; aliarum interpoſitionibus medietatum. Verum quoniā trium medietatum mentionē facit, quas geometrica complectitur medietas, ad ea quæ dicta ſunt, theorema hoc tanq̄ corollarium accedat. Si fuerit proportio diſtans quæ in quatuor terminis fieri contingit, & intermediorum alter arithmeticam medietatem cauſet, reliquus neceſſario harmonicā cauſabit medietatem, & è diuerſo. Ponantur igitur termini quatuor, ſic vt quod primus eſt ad ſecundum, tertius ſit ad quartum, ſintq; ij A B C D. ſitq; ipſum B arithmetica medietas. dico quòd harmonica de neceſſitate medietas erit ipſum C. Quoniā enim quod fit ab A ſuper ipſum D, æquale eſt ei quod fit ab ipſo B ſuper C: ipſum autē B arithmetica eſt medietas: quodq; fit ab ipſo C ſuper vtrunq;, ſcilicet A, D, duplum eſt ei quod fit ab ipſo B ſuper C, vt in arithmetica videlicet medietate: igitur quod ab ipſo C fit ſuper ambo A, D, duplum eſt ad id quod fit ab ipſo A ſuper D. Hoc autem eſt harmonicæ medietatis proprium, vt quod videlicet ex medio ſuper extrema fit, duplum ſit ei quod ab altero extremorū ſuper alterum cauſatur. Rurſum ſit harmonica medietas ipſum C. dico quòd arithmeticum medium erit ipſum B. Quoniam enim quod fit ab ipſo C ſuper A D, duplum eſt ad id quod fit ab ipſo B ſuper C, duplus ergo vterq; eſt A D ad ipſum B. hoc autem arithmeticæ medietatis peculiare eſt, quādo extrema ſimul dupla ſunt ad medium. Rurſum horum quatuor terminorum B quidem ſit arithmetica medietas, C autem ſit harmonica. dico q̄ ſicut ſe habet A ad B, ita ſe habebit ipſum C ad D. Quoniam enim quod fit ex ipſo C ſuper vtrūq;, videlicet A, D, duplum eſt ei quod fit ab A ſuper D, propter harmonicam vt dictum eſt medietatem: ambo autem A D duplum faciūt ad B propter arithmeticā medietatem: quod ex A D fiet, æquum erit ei quod ex B C. Sicut igitur ſe habet A ad ipſum B, ita C ad D ſe habebit. hoc autem propriū geometricæ eſt medietatis. Duæ ergo illæ medietates in geometrica continentur medietate, & ad ſe inuicem conuertuntur. Verū quoniam ea quæ præcognoſci oportere dixeramus, ſufficienter ſatis pro virili proſequuti ſumus, ad inſequentis literæ explicationem poſthac nos accingamus. Vnam principio accepit ex vniuerſo portionem, ſecundam autem primę partis duplam, deinde tertiam quæ ſecundæ ſeſquialtera eſſet, primæ tripla. Mathematicas in ijs ſpeculationes neque omnino contemnendas eſſe cenſemus, neq; per ſe ſolas penitus magnifaciendas decernim⁹. hoc enim laboris eſſet ſuperuacui, minimeq; fructuoſi: illud autem expoſitionem ipſam immanifeſtam faceret, cum res ipſas non per earum ſimilitudines (vt voluit Plato) ſed alio quodā modo nobis conaretur oſtendere Procedēdum igitur hoc in loco nobis eſſe decernimus ſubſtantiam ipſam rerum pro ſtabili inconcuſſoque ponentes fundamento, vt primo quidem mathematice, verum ſubiectis rebus, q̄ accommodate totam hanc rem pertractemus, poſtea vero ad præſentis ſectionis explanationem q̄ propius accedamus. Hoc in loco Pythagorici magnum mihi neſcio quid ſpirare videntur, ſibiq; ipſis admodum placere, cum dicant iccirco hanc regulę diuiſionem in præſentia Platonem tradere voluiſſe, vt ſubſtantiales mathematicarum ſpeculationum cauſas, earūque generatiuas rationes nobis intimaret. Verum, vt prædiximus, mathematice prius auditorum mentes exercere conemur, quæ multa multi prius dixerunt, in vnum colligentes, omniq; contradicendi ſtudio procul abacto puram ipſam nudāque rerum veritatem pro virili noſtra proſequamur. Erit autem à nobis, vt ad ſummā dicamus, de quinq; his pertractandū, De multiplicibus videlicet proportionibus: De medietatibus quæ inter illas cadere cōſueuere: De ſeſquitertijs & ſeſquialteris proportionib⁹ quæ in medietatibus apparēt: De ſequioctauis quæ illarum hiātia replent interualla: De lēmate. Oportet enim figuram omnia iſthæc cōplecti, & ijs proportionibus compingi coarctariq;. Vt igitur ordine procedamus, in primis proportiones quæ à Platone primæ dicuntur in numeris ab vnitate manātibus, videamus. Sit igitur vnitas, & hui⁹ dupl⁹ binarius: poſtea ternarius: qui binarij quidē ſeſquialterus eſt, vnitatis autem triplus Poſtea quaternarius, qui duplus eſt ad binarium. Poſtea nouenarius ad ternariū triplus. Poſtea octonarius, qui ad vnitem octuplus eſt. Septimus autem poſt omnes terminus, ſeptimus & vigeſim⁹ qui ad vnitatem 27 proportionem habet. Hos numeros, vt ſupra diximus, quidā in literæ grecæ lambda ſiue trianguli formam expoſuerunt, in vertice vnitatem ponentes, & hinc quidem duplos numeros, inde vero triplos deſcribentes. Nonnulli vero vnico ſolum ordine omnes conſtituerūt, qui mihi magis ad Platonis mentem accedere videntur. Non enim vir ille per ſe quidem duplos, ſeorſum vero triplos ſtatuit numeros, ſed permixtim recto procedens ordine. Verumenimuero ſi hucuſq; Platonis proceſſiſſent verba, nihil amplius nobis elaborandum foret. ſed quoniam nobis dupla & tripla interualla medietatib⁹ iubet harmonicis & arithmeticis colligare, inter vnitatem autem binariūq; tales reperiri non contingit medietates, aſſumendus aliquis primus à nobis eſt numerus, qui minimus exiſtēs habeat medietatem & tertiam partem. duplum enim omnis habet numerus. Capiatur itaq; 6, huiuſq; duplus 12, eandem ſeruātes proportionem quam vnitas ad binariū habet. harū igitur, vnitatis ſcilicet & dualitatis per ſex multiplicatarū, media interiecta 8 & 9 ſuperius dictas reddēt medietates. ipſum enim 8 eadē parte excedit, & ab ipſis exceditur extremis. Nouem vero æquali ſecūdum numerum portione excedit & exceditur. Inuenimus igitur vnitatē dua-

Theorema. διεχὴς ἀναλογία.

A, B, C, D. 6, 12, 9, 18.

Textus.

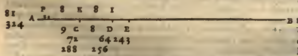

1.2.3.4.9 8.27.

litatemq; per ſex multiplicantes numeros prædictas ſuſcipientes medietates. Quòd ſi alios etiam in eodem ordine iacentes numeros, duplos inq̄ & triplos per ſex ſimiliter multiplicauerimus, terminos adinuentos habebimus quos replere compingereq; harmonicis arithmeticiſq; medietatibꝰ facile poterimus. Fiant igitur in omni prædicto terminorum ordine numeri ſeſcuplares: ſolũmodo ante quatuor & quinquaginta, octo & quadraginta ponantur, aliter q̄ Plato facit, qui nouenarium numerum octonario præponit: vt viciſſim ſcilicet duplas triplaſq; proportiones cõnumeret. nos autē hoc facimꝰ vt multitudinem vnitatum numeriq; excreſcentis naturam magis ſequi videamur. In medio igitur 6 & 12, 3 & 9 interiacebũt: in medio autē ipſius 12 & 24, qui duplus eſt, harmonica quidē medietas eſt 16, arithmetica vero 18, in medio autem tertij dupli 24 & 48 harmonica quidem medietas 32, arithmetica autem 36. In triplis autem numeris inter 6 & 18, qui eſt primus triplus, harmonica quidē medietas 9, arithmetica autem 12. In ſecundo autem triplo inter 18 & 54, harmonica quidem 27, arithmetica autem 36. In tertio autem triplo, inter 54 & 162 harmonica quidem medietas 81, arithmetica autem 108. Diuiduntur igitur duabus ijs medietatibus dupla triplaq; interualla: quare ad ſe inuicem conſequenter termini iſti deſcribētur, 6, 8, 9, 12, 16, 18, 24, 32, 36, 48, 54, 81, 108, 162. Verum ſi rurſus poſſibile eſſet in iiſdem à nobis deſcriptis terminis ſeſquitertias ꝓportiones i ſeſquioctauas & lēmata diuidere, nihil amplius negotij haberemus: ſed quoniam hoc nullo fieri poteſt modo, alia rurſum regula hoc à nobis inueſtigandum eſt. Cum igitur propoſitum à principio ſit duplā proportionem prædictis medietatibus inſuper etiam ſeſquioctauis coarctare replereq;, opus eſt vt ſubduplus terminus ſimul cum duobus ſeſquioctauis etiam ſeſquitertium habeat. Accipiatur igitur in primis tertius ab vnitate numerus ſecundum octuplam proportionem 64. ab hoc duos quidem ſeſquioctauos formare poſſibile eſt. omnis enim multiplex numerꝰ tot ſub multiplicibꝰ ꝓportionibus à ſe denominatis præeſſe cēſetur, quotus ipſe ab vnitate diſtat: ſeſquitertium vero nõ habet: quare ipſum rurſus triplicantes, 192 habebimus: cuius ſeſquitertius 256, ſeſquioctauus vero 216, & huius inſuper ſeſquioctauꝰ 243. Ratio autem ipſius lēmatis eſt quæ poſt ablationem duorum ſeſquioctauorum 243 & 256 remanet. ab omni etenim ſeſquitertio duobus ſeſquioctauis ablatis, ratio ſola remanet lēmatis: ſed ipſius 256 ſeſquioctauus eſt 288, qui medietatem cuſtodit arithmeticam, iteriacens inter 192, & 384, qui duplā habet proportionem ad 192, & ad 288 ſeſquitertiam. Si igitur poſſibile eſſet ab ipſo 288 duos ſeſquioctauos formare, repleſſemus vtiq; hoc etiam ſeſquitertiũ ſeſquioctauis duobus, & lēmate. ſed non contingit. ſuus enim ſeſquioctauus 324 octauum non habet: quare ad ipſum ſeſquioctaua proportio fieri non poteſt, ſi inquam vnitatem indeciſam ſeruare voluerimus. octaua enim ipſius eſt portio 40 cum dimidio. Duplicantes igitur ipſum, vt quod dimidium erat, integrum vnum faciamus, poterimus octauam ipſius partem accipere. Quamobrem cogemur etiam omnes ante ipſum numeros duplicare, ſimiliter omnes qui poſt ipſum ſunt. Erit igitur loco ipſius 192, 384. loco vero 216, 432. pro 243, 486. pro 256, 512. pro 288, 576. Huius autem ſeſquioctauus 648, & huius ſeſquioctauus 729. poſtea 768, duplus quidem exiſtēs ad 384, rationem autē habens lēmatis ad 729. Et iſto repletum arctatumq; eſt modo duplæ ꝓportionis interuallum ſeſquialteris & ſeſquitertijs ſeſquioctauiſq; rationibus in ijs numeris 384, 432, 486, 512, 576, 648, 729, 768. Quòd ſi totam figurā replere voluerimus, numeroſq; omnes cõſequenter deſcribere, pro prima quidē parte ipſũ 384 ſumere debemus, pro iſtius autē dupla 768. pro tripla autē primæ, ſeſquialtera vero ſecundæ 1152. pro quadrupla autem primæ 1536. loco autem quintæ particulæ, quæ tripla eſt ad tertiam, 3456. pro ſexta autem, quæ octupla eſt ad primam, 3072. pro ſeptima autem cuius prima eſt ſeptima & vigeſima portio, 10368. Si igitur hos etiam terminos replere denſareque harmonicis arithmeticiſque voluerimus medietatibus, quæ interiectæ ſeſquialtera & ſeſquitertia faciant interualla, erunt intermedia ipſorum 384, & 768, qui illius duplus eſt 512, qui harmonicam facit medietatem, & 576, qui arithmeticā efficit. Quod ſi triplicis interualli, videlicet 384, & 1152 prædictas accipere voluerimus medietates, 576 harmonicam retinet medietatem, qui in duplo arithmeticam ſeruabat: & 768 qui in duplo maior erat, extremitas, arithmeticæ medietatis locum obtinet. Rurſum ſi dupli & quadrupli eaſdem voluerimus capere medietates, erunt intermedia quidem ipſorum 768 & 1536, ipſum 1124 harmonica medietas, & 1152 arithmeticæ medietatis vices geret. Quod ſi & ſecundum dēſare repleteq; voluerimus triplum, quorum termini ſunt 1152, & 3456, ipſum 1728 harmonicam nobis præſtabit medietatem, & 2304 arithmeticam. Quòd & ſi etiam tertiũ voluerimꝰ replere duplum qui in terminis eſt 1536 & 3072, ipſum 2048 harmonicam cuſtodiet medietatē, & 2304 arithmeticam. Si vero tertiam etiam voluerimus triplam, quintā inquā & ſeptimā portionē ſimilibus coarctare medietatibus, erunt nobis extrema 3456, & 10368, media autē harmonica quidem 5184, arithmetica vero 6912. Quòd ſi etiā ſeſquitertiorum quēlibet qui ex huiuſcemodi ſeſquialteris medietatibuſq; confecti ſunt, replere coarctareq; ſeſquioctauis lemmatibus voluerimus, hoc nobis poſt perfectam literæ interpretationē manifeſtum erit, cum totam figuram omnibus terminis conſequenter deſcriptam apponemus, quæ ſeſquioctauos quidem 24 habebit, lemmata vero 9. His hunc in modum declaratis, de ipſo etiam lemmate aliquid pertractemus. Quoniam quidem nullꝰ ſuperparticularis in rationes æquales diuidi poteſt, iccirco non contingit in numeris exactum ſemitonium reperire: ſed rationes ad ſe inuicem contiguas capientes, ſeptimamdecimam inquam & ſextamdecimam proportionem, demonſtranteſq; ſep

timãdecimam maiorem eo quod lemma dicunt, quæ exacto ſemitonio minor eſt, colligũt ſemitonio minus eſſe lemma. ſiquidem ſeptima & decima proportio ſemitonio minor eſt. Quòd autem minor ſit quàm ſemitonium, hoc declaratur modo. Deſcribatur terminus 16, & huius ſeſquioctauus 18. certum eſt quòd in medio horum interiacẽs 17, ſeſquioctauũ in inæquales diuidet rationes, quæ vtrinq; contiguę vicinęq; ſunt diatonici interualli, cum ſola vnitate ab extremis differat. manifeſtũ enim eſt quòd maiorem proportionem ad minorem terminum faciunt, quia in omni arithmetica medietate maior eſt ratio quæ in minoribus terminis reperitur: quapropter ſeptimadecima proportio minor eſt ſemitonio. Rurſum lemma minus eſt quàm ſeptimadecima ſit ratio, quẽadmodũ in terminis qui apud Platonem ſunt, eſt videre. nam cum 256 ad 243 lemmatis rationem obtineat, vt in ſequentibus declarabimus, radicalem lemmatis rationem in iis numeris eſſe oſtendentes, cumq; idem minor ſit ſeptimadecima proportione ad 243 comparatus, ſuperat enim ipſum tredecim vnitatibus, ſeptimũdecimum autem ipſius 243 plus eſt quàm ſint tredecim vnitates: multo igitur magis lemmatis ratio minor erit, quàm ſit ſemitonium interuallum. quãobrem reliqua ad completum tonum ratio, quæ apotomes proportio nominatur, ex neceſſitate ſemitonio maior eſt. Hoc præterea alia etiã via ſic demonſtratur. Sint numeri 256 & 243: ſumanturq; tres conſequenter numeri in eadem proportione, ab ipſo quidem 256, 65536: ab ipſo autẽ 243, 59049: ab ambobus autẽ 62208. Iſti tres numeri proportionabiliter ſe habent in lemmatis ratione: quod quidem ſi eſt ſemitonium, extremorum erit diatonica ratio. Si autem maius ſemitonio ſit, & illa maior vtique erit ipſo tono. ſi autem minus, minor inuenietur. Verum ſeſquioctauus ipſius 59049 eſt ipſe 66430 cum octauo vno. maior autem iſte eſt maiore. Alio etiam modo & tertio hoc idem demõſtrare contingit, quòd ſcilicet in duo æqualia non diuiditur tonus, eandem inquam rationem habentia quam habet ipſe 256 ad 243. Si enim ipſius 243 octauam ceperimus partem, quæ eſt 30, & quartum & octauum, & hæc ad ipſum applicabimus, conſtituemus 273, & quartum & octauum: qui proportionem ſeſquioctauã habet ad 243. Vides igitur quomodo ipſe 256 ad 243 minorem habet rationem quàm ad 256 ipſe 273 cum quarto & octauo. Etenim ipſe 256 ad 243 rationem habet ſuperpartientem, excedens ipſum tredecim ducentenis quadragenis tribus. Ipſe vero 273 & quartum & octauum, excedit ipſum 256 decem & ſeptem ducentenis quinquagenis ſenis, & quarto & octauo. Maior autem eſt ſecundum exceſſus rationem qui per decem & ſeptem & amplius excedit, quàm qui ſolum per tredecim ſuperat. Non igitur per æqualia tonus diuiditur: ſed hoc quidem ipſius lemma eſt, quemadmodum illud nominat Plato: illud vero quod maiorem habet proportionem, apotome, vt muſici appellare conſueuerunt. Sit enim ipſe 273 cum quarto & octauo habens ad 243 ſeſquioctauam proportionem: ipſe autem 256 habens ad eundem 243 lemmatis rationem, minorem inquam exiſtentem, quàm ea quæ ſit decem & ſeptem. Manifeſtum eſt quòd ipſe 273 cum quarto & octauo, qui toni rationẽ habet ad 243, habebit ad ipſum 256 ipſam apotomes rationem, quæ reliquo à lemmate eſt maior, videlicet exiſtẽs decimaſeptima, qua minorem ipſius lemmatis rationem demonſtrauimus eſſe. Si igitur hos etiam octies multiplicauerimꝰ, primos reperiemꝰ numeros, qui in perfectis cõpletiſq; vnitatibꝰ apotomes rationẽ ſeruabũt. ipſius enim 243 octuplus eſt 1944. ipſius vero 256 ipſe 2048: ipſiꝰ autẽ 273 cum quarto & octauo ipſe 2187. Quapropter apotomes ratio in radicibꝰ eſt ipſiꝰ 2187, & ipſiꝰ 2048. & his ipſis nobis terminis in figuræ deſcriptione opus erit. Sint igitur conſequẽter ii termini 243, 256, 273, cum quarto & octauo. horum autem octupli propter quartum & octauum, vt videlicet in completis ſint vnitatibus, & non in partibus vnitatum, ſint hi 1944, 2048, 2187. Verumenimuero quòd neceſſario talis ſit lemmatis ratio, qualem adinuicem proportionem habent ipſi 256 & 243, hoc modo demonſtramus. Si à ſeſquitertio interuallo duo ſeſquioctaua auferãtur, qui reliquum interuallum comprehendent termini, proportionem adinuicem habẽt quã ipſi 256 & 243 habere dicuntur.

Quòd ſi à ſeſquitertio duo ſeſquioctaua ſubtrahãtur, quod reſtat, habet eandẽ rationem quã habent 256 & 243.

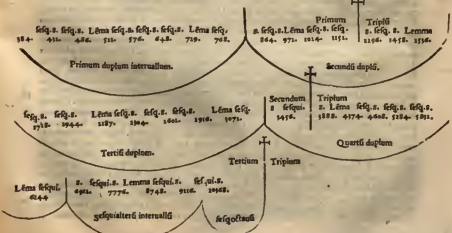

Sit enim ſeſquitertius A B ipſius E: & auferatur C quidem ſubſeſquioctauus ab ipſo A B ſeſquioctauo. D vero ſimiliter ab ipſo C. Dico quòd ipſum D ad E prædictã habet proportionem. Nam auferantur quidem ab ipſo A B, K B, quod æquale ſit ipſi C, & I B, quod æquale ſit ipſi D. Quoniam quidem contingit quòd quẽadmodum A B ſe habet ad ipſum C, ſic ſe habeat C ad ipſum D, ſeſquioctaui enim eodem modo ſicut A B ſe habebit ad B K, ſic B K ad ipſum B I, reliquumq; A K ad reliquum K I ſe habebit quemadmodum totum ad totum: hoc eſt vt A B ad ipſum B K. Seſquioctauus autem A B ipſius B K. ſeſquioctauus igitur A K ipſius I K. Ponatur ipſi K I æqualis K P. igitur ipſius K P ipſius P A octuplus, æqualis autem ipſi K P ipſum K I. igitur ipſum I P octies decuplus ipſius P A. Rurſum quoniam ſeſquioctauus eſt ipſum K B ipſius B I, etenim tale eſt ipſum C ipſiꝰ D: octuplus igitur B I ipſius I K. Qualiũ igitur eſt K I octo, taliũ eſt ipſum I B ſexaginta quatuor, & K B ſeptuaginta duorum. hæc enim ſeſquioctaua ſunt ipſius 64. totalis autem A B octoginta vnius. hæc enim ſeſquioctaua ſeptuaginta duorum. Quadruplica igitur numeros. qualium ergo A B, 324, talium eſt I B, hoc eſt D, 256. Quadruplus enim eſt ipſe 324 ipſius 81, & ipſe 256 ipſius 64. quæ au-

ὀγδοοδι-πλάσιος.
ὀκτωδε-καπλά-σιος.

tem æqualiter multiplicantur, partibus ſuis eandē retinent proportionem. Quoniam quidem igitur
ſeſquitertius eſt A B ipſius E: qualium igitur A B eſt trecentorum vigintiquatuor, talium ipſum E erit
ducentorum quadragintatrium. habet enim ipſum 243, & tertiam ipſius partē, videlicet ipſum 81.
erat autem, vt viſum eſt, qualium A B trecentorum vigintiquatuor, talium ipſum D ducentorū quin-
quagintaſex. Qualium igitur ipſum D eſt 256, talium eſt E 243. Quòd autem hæc lemmatis ratio
256. in minimis ſit ijs terminis, manifeſtum eſt. ſunt enim primi ad ſe inuicē. quod palàm ex ſubtractio-
243. ne fit. in vnitatem enim deſinūt ſemper minore ablato ab ipſo maiore. quòd ſi primi ſunt, clarum eſt
13. quòd minimi reperiuntur eorum qui ad ſe inuicem eandē habeant ꝓportionē. Si igitur à ſeſquitertio
9. interuallo ſeſquioctaua auferuntur duo, qui reliqui ſunt termini, illam habebunt proportionem quam
4. habent 256 & 243 ad ſe inuicem. His hunc in modum demonſtratis, ſumatur deinceps ipſum qui-
1. dem A B pro toni proportione, ipſum vero B C pro ratione lemmatis, ipſum autem A D pro illius ra-
tione quod ſemitonium vocatur: illa vero quæ eſt D ad C, pro commatis ratione capiatur. hoc enim
appellatur nomine proportionis exceſſus quo apotome verum exactumq; ſuperat ſemitonium. quod
in numeris non reperiri alibi demonſtratum eſt. Addēdum autem eſt ijs quæ ſuperius diximus, quòd
rationem ipſius D B vocauimus ſemitonium, non propterea quòd ſeſquioctauus in duas diuidatur
æquales rationes, (nullus enim ſuperparticularis hoc patitur, vt in æquas ſcilicet partiatur propor-
Ariſtoxenus. tiones) ſed quoniam Ariſtoxeni ſectatores poſt duos ſeſquioctauos ſumebant ſemitonium, ſecūdum
illorum (vt diximus) poſitionem ſumpſimus & nos ſemitonij rationem, vt inueniretur ſcilicet quā-
nam proportionem habeant comma & apotome ad eam quæ lemmatis dicitur eſſe rationem. Iſtud
enim hāc ob cauſam dictū eſſe intelligi volumus. Probe etenim cognoſcimus alibi clare demonſtra-
tum eſſe ſuperparticularem nullum in ęquales duas dicibiles rationes diuidi poſſe. Addendum etiam
Pythagorici. eſt ſupradictis, eruditioris notitiæ cauſa, quòd cum Pythagorici quidem neque ſemitonium admit-
tant, ex quo & duobus ſeſquioctauis ſeſquitertia conficiatur ratio, neque ſymphoniam ex diapaſon
Ariſtoxenici. & diateſſaron effici dicant, Ariſtoxeni vero aſſeclæ vtrūque ponāt, poſteriores harmonici, Ptolemęus
Ptolemæus. videlicet, & qui illum ſequuti ſunt, illud quidem Pythagoricorum conceſſerunt, non dari ſcilicet ex-
actum ſemitonium: non conſonantem autem eſſe diapaſon & diateſſaron, ſymphoniamq; non effi-
cere, penitus aſpernati ſunt. Nos autem in præſentia quod neceſſarium eſſe ad Platonis mentem ex-
plicandā arbitrabamur, ferè adduximus: quod vero alienum ſemotumq; ab illius verbis eſſe iudicaui-
Inuentio proportionis cōmatis. mus, tanquam ad aliud pertinens negotium, indiſcuſſum reliquimus. Quoniam autem inuentum à
nobis eſt in quibus primis lemmatis apotomeſque reperiantur rationes, inueſtigandum eſt in quibus
etiam primis commatis ratio inueniatur, quo apotome lemma ſuperare diximus. Eſt autem, vt anti-
qui dixerūt, in perfectis integriſq; vnitatibus quingētis triginta vnum millibus quadringētis quadra-
531441. ginta vnum, ad quingenta viginti millia. Quòd ſi non curauerit quiſpiam vnitates integras capere,
524298. ſumatur ratio quidem lemmatis in ſuperius dictis, videlicet ratio ipſius 256 ad ipſum 243, huius au-
tem ſeſquioctauus 273 cum quarto & octauo. ipſius autem 256 aliud lemma 269. & ducennæ qua-
dragenæ tres tertiædecimæ vnitatis vnius. hæc enim ratio eſt lemmatis. continet enim prædictus nu-
διακοσιο- merus ipſum 256, & vnitates tredecim & ducennas quadragenas tres tertiaſdecimas. Quoniam igi-
τετταρα- tur ipſum 256 ex ipſo 243 conſtat, & alijs inſuper tredecim vnitatibus quæ ſunt ducennarum qua-
κοντα- dragintatriū tertiarūdecimarū: ipſum quidē tredecim quo excedit ipſe 256 habet exiſtentē ducēnas
τρίτα. quadragenas tres tertiaſdecimas ipſius 243 in ſe cōtenti. Vnaquæq; autē vnitatū tredecim qua ex-
διακατρία cedit ipſe 256 ipſū 243 ſimiliter habet ducēnas quadragenas tres tertiaſdecimas portiones. Cōpli-
cata igitur ad vnumq; cōiūcta 269 & ducēnę quadragenę tres tertiędecimæ, eandē habēt ꝓportionē
ad totū 256, quā habebat ipſe 256 ad 243, ſuperpartiēs ad ipſum exiſtēs, & habēs ipſi[9] portiones du-
cennas quadragenas tres tertiaſdecimas, vnitates autem 243. Quod igitur reliquum eſt 273, & quar-
tum & octauum, commatis rationem obtinet ad 269 & ducennas quadragenas tres tertiaſdecimas.
Quare adinuentum eſt in quibuſnam primum vnitatibus, defectis inquam, duobus lemmatibus à ſeſ-
quioctauo ablatis, ratio commatis intelligi debeat. Ex quo palàm eſſe debet quòd non ſolum ea quæ
polliciti prius fuimus, bona fide præſtitimus omnia, ſed quòd termini etiam omnes, & interualla,
quod nobis optandum in primis fuerat, harmonicis arithmeticiſq; medietatibus repleti coarctatiq;
ſunt, necnō diuiſiones effectæ ſeſquialterorum ſeſquitertiorumq; in ſeſquioctauos & lemmata. Cum
enim duplū exiſteret interuallum inter 384 & 768, in medio comprehēſi ſunt ipſe quidem 432 ſeſ-
quioctau[9] ad 384, ipſe autē 486 ſeſquioctau[9] ad 432. ipſe vero 512 lēma cauſās ad 486. & hucuſq;
ſeſquitertia ratio ex tonis duobus & lemmate conſtituta eſt. Rurſum ad ipſum 512 ſeſquioctauus
eſt 576, & ad hunc ipſum ſeſquioctauus 648, & ad hunc 729 ſeſquioctauus, & ad hunc 768 lem-
matis rationem habet. ex iſque ſeſquialterum repletum eſt tres ſeſquioctauos habēs, & lemma vnū.
totum autem duplum eſt, ex ſeſquioctauis quidem quinis, lemmatibus vero duobus cōfectum. Rur-
ſum ſecundum quidem terminos ſupra deſcriptos 384, & 768, ipſe quidem 512 harmonicam facit
medietatem, ipſe autem 576 arithmeticam. Rurſum ad ipſum 768 ſeſquioctauus ponitur 864, ad
hunc autē alter ſeſquioctauus 972. ad hunc vero 1024 rationem lemmatis habet, & ad hunc ipſum
1152 ſeſquioctauus eſt, & effectum eſt iam poſt duplum ſeſquialterū, quæ triplam reddunt propor-
tionem, quam habet ipſe 1152 ad ipſum 384. Intermedia autem huius tripli interualli, ipſe qui-
dem 576 ad extrema medietas eſt harmonica, ipſe autem 768 arithmeticum eſt medium. Eſt enim

Theorema hoc vniuerſaliter demõſtratum,ꝙ ſi videlicet eiuſdem termini hic quidem duplus ſit,ille vero triplus,capiaturq; in duplo illo medium aliquod arithmeticum,hoc idem receptum ad triplum illum medietas fit harmonica, ipſe vero maior terminus in duplo fit arithmeticũ medium in triplo: quemadmodum in ijs videre cõtingit.ipſius enim 384 duplus eſt 768,triplus autem 1152.& ſumptum eſt medium arithmeticum in duplo ipſe 576,qui idem in triplo inuentus eſt medius ſecũdum harmonicam rationem.ipſe autem 768 qui duplus erat,in triplo medium effecit arithmeticũ. Rurſus ſecundum ordinem procedendo,ad ipſum 1152 ſeſquioctauus eſt 1296. huius autẽ ſeſquioctauꝰ 1458. ad hunc autem ipſe 1536 lemmatis rationem habet: & hucuſq; ſecundum duplum repletum eſt ex ſeſquialtero & ſeſquitertio conſtitutum,in ijs videlicet extremis, 768,& 1536, in ſeſquioctauos diuiſum quinos,& lemmata duo,habens medietatem quidem harmonicam 1024, arithmeticã vero 1156.Rurſum ad ipſum 1536 ſeſquioctauus eſt ipſe 1728,huius autem ſeſquioctauus 1944, huius autem ſeſquioctauus 2187:& ad hunc ipſe 2304 lemmatis rationẽ habet:huius autem ſeſquioctauus 2602,huius autem ſeſquioctauus eſt 2916. ad hunc autem lemmatis rationem habet ipſe 3072,qui eſt partis primæ octuplus tertium replens duplum.Rurſum procedendo ipſius 3072 ſeſquioctauꝰ eſt ipſe 3456.& in hoc ſecũdũ terminat̃ triplũ,extrema quidẽ habẽs 1152,& 3456,medietates aũt harmonicã quidẽ 1728,arithmeticã vero 2304.Ad hæc rurſũ,ipſiꝰ 2456 ſeſquioctauꝰ 3888,huiꝰ autẽ ſeſquioctauꝰ 4374:ad quẽ lẽmatis rationẽ habet ipſe 4608.huiꝰ autẽ ſeſquioctauus 5184,& huiꝰ rurſũ,ſeſquioctauꝰ 5832,ad quẽ 6144 lẽmatis rationẽ habet:cuiꝰ ſeſquioctauꝰ 6912. & hoc aliud rurſus eſt duplũ poſt tria quæ prędicta ſunt. omnino enim in tertio triplo eſt quiddã duplũ,aliud deinceps ſeſquialterũ.Etenim ad 6912 ſeſquioctauꝰ eſt 7776: & huiꝰ rurſũ ſeſquioctauus 8478:ad quem lẽmatis rationem habet ipſe 9216:cuius ſeſquioctauus eſt ipſe 10368.Et hucuſque tertium extenditur triplum in extremis contentum ijs,3456, & 10368, medietates habens duas, harmonicã quidẽ ipſũ 5184,arithmeticã aũt ipſũ 6912. Dupla igit̃ & tripla ĩterualla medietatibꝰ vtriſq; & ſeſqoctauis necnõ lẽmatibꝰ repleta ſunt.vnde vniuerſa hæc figura quã ſupra expoſuimꝰ,lẽmata quidẽ habet nouẽ,ſeſqoctauos aũt quatuor & vigĩti.interualla enim ſola vnitate à terminis ſuperãt̃,ꝓceditq; vſq; ad quater diapaſon additis diapẽte & tono.Adraſtꝰ aũt,vt ſuperiꝰ diximꝰ,figurã hãc lãbda gręcę literæ ſimilẽ deſcribere maluit, duos faciẽs triãgulos ab vno & eodẽ tertio cõtẽtos, quorũ ĩterior minorq; prænominatas capit ꝓportiones in vnitatibꝰ ſimplicibuſq; terminis reſultãtes,ſecũdꝰ aũt ab iſto triãgulꝰ & mediꝰ ſeſcuplares horũ numeros cõtinet, q ſecũdũ vnũquodq; duplorũ triplorũq; interuallũ duas mõſtrãt medietates:tertius aũt exterior triãgulꝰ,& idẽ maior,totã hãc figurã quã ſerioſiꝰ ſupra narrauimꝰ capit,verũ eo incõmodiꝰ q̃ noſtra iſthæc deſcriptio,quia ĩter dupla & tripla bis eoſdẽ ſupuacue replicat numeros. cũ enim in triplis dupla ſint & ſeſqaltera,eadẽ media ſæpiꝰ in vtriſq; reperiri cõtingit interuallis:quod nos cũ breuitati,vt par eſt,cõſulẽtes,tũ eadẽ nulla vrgẽte neceſſitate bis ĩculcare,alienũ ab hac diſciplina eſſe arbitrãtes,in totũ aſpnati ſumꝰ,vniuerſaq; cõtinẽter figurã ordine recto deſcripſimꝰ.Quę igit̃ à Platone dicta ſũt,vniuerſa ferè tenemꝰ. omnibꝰ enĩ duplis tripliſq; interuallis ĩcurrẽtes adiuẽtę ſũt medietates:cũq; ab ijs fiãt(vt viſũ eſt)medietatibꝰ ſeſqalteræ ſeſqtertiæq; ꝓportiões,ſeſqoctaui ipſiꝰ rõnibꝰ oẽs diuiſę ſũt,vtrinq; relicta particula quã lẽmatis habere diximꝰ rõnẽ.quapropter oẽs ꝓculdubio terminos totã cõplectẽtes figurã ſi cõſequẽter ſeriatiq; capiãt̃,quatuor & trigita ſolũmodo eſſe manifeſtiſſime liquet,q ſũt ij videlicet

Theorema. Adraſtus.

In hac ſupra deſcripta figura quater diapaſon cum diapente & tono reperiuntur.

Timæus.

Quoniam autem Timæus Pythagoricus ſex & triginti figuræ illius terminos eſſe voluit, cum & alioquin eadem quæ Plato accipiat extrema, ipſum videlicet 384, & ipſum 10368: videamus quomodo reliqui interponantur duo, ne ad ſe inuicem viri iſti diſſentire videantur. Volentes igitur illi in prædicta figura non ſolum lemmatis rationem habendam eſſe, ſed ipſam etiam quæ apotomes dicitur, bis illã inuenerunt, & in radicalibus numeris, & in ijs ſolis qui ab illis triplices effecti eſſent. quare vtriſq; vnum apponentes terminum, hanc etiam proportionem in figura appoſuerunt. Plato autẽ apotomes mentionem nullam fecit. quare nos lemmatis ratione contenti, in ſolis expoſitis terminis figuram clauſimus vniuerſam. Nam cur Plato hoc in loco apotomen ſumere debuiſſet, nequaquam videre poſſumus. Diatonicum enim introducens genus, in quo ſeſquioctauus non diuiditur, apotomes nullam admittere poterat mentionem, quam effici certum eſt cum ſeſquioctauus diuiditur. quæ enim ſeſquioctaui particula poſt lemma reliqua eſt, illa apotome eſſe cenſetur. Quamobrem cum neq; Plato mentionem aliquam de apotome faciat, ipſaque apotome in diatonico genere nullo reperiri queat modo, ridiculi fuiſſemus vtiq; ſi quærentes apotomes rationem, alios interponere terminos voluiſſemus, ſatis ſuperq; nobis facientibus quatuor & triginta ad figuram ſeſquioctauis & lemmatibus replendam. Quare non ab re etiam videtur ipſe quatuor & triginta numerus proprius peculiariſq; diatonico eſſe generi, in quo ſolo ſeſquioctaua ratio reperitur. cõponitur enim ex ſeſquioctauo quem habet ipſe 18 ad 16. Seſquialteræ enim proportiones & ſeſquitertiæ & lẽmata in alijs non minus reperiuntur generibus, ſeſquioctaui autem in ſolo diatonico inueniri poteſt proportio. Quapropter nõ ab re ſola hæc ſeſquioctaui ratio numerũ partiũ cõpoſita efficit, quæ in ſecundis exiſtẽs, ſecũdo animæ proceſſui à primis intelligibilibus principijs quadrare videtur.

Quomodo inueniatur apotome.

Si igitur minorẽ ceperimus terminũ tertij dupli, ipſum videlicet 1536, & huius rurſum ſeſquioctauũ 1728, & huius poſtea ſeſquioctauum 1944, rurſumque huius tritonum 2187, vnum quidem extremorũ erit interuallum: ſed quoniam ipſe 2048 ſeſquitertiam habet rationem ad ipſum 1536, lemmatis vero rationem habet ad ipſum 1944: neceſſe eſt ad ipſum 2048 apotomen efficere ipſum 2187. Eſt enim apotome, vt prædiximus, id quod ex lemmate reliquum eſt, videlicet ad ipſum tonum. Similiter etiam in tertio videtur illo eſſe triplo. ſumẽtes etenim ipſi⁹ 4608 tritonũ cõtinentẽ, ipſum videlicet 6561, ipſum autẽ 6144 ſeſquitertiã efficientẽ proportionẽ ad 4608, ad ipſum vero 5832 lẽmatis rationẽ, neceſſario in proportione apotomen habebim⁹, ipſi⁹ videlicet 6561 ad ipſum 6144, qui tripli ſunt ad radicales terminos, quos ſuperi⁹ in tertio adinuenim⁹ duplo. Quòd enim apotomes ratio in illis radicaliter eſt, manifeſte patet. Demõſtrãtur enim primi adinuicẽ ipſe 2187, & ipſe 2048 per theorema quod de ſubtractione nominatur: primi autẽ minimi de neceſſitate eſſe dicũtur. Si quis autẽ numerum terminorum qui apud Timæũ deſcribuntur, cognoſcere volet, Philolaum legat. ab illo enim omnes demonſtrantur.

Philolaus.

Nos vero Platonis figurã ſine apotomes ratione præclare ꝓcedere arbitrati, ſic illã vt in ſuperiorib⁹ explicauimus deſcribendã cẽſuimus. Quoniã autem in ijs quæ prædicta ſunt aſſeuerauimus quòd ſi vnius cuiuſpiam termini duo alij, hic quidem duplus, ille vero triplus capiantur, quæ in duplo interiacet arithmetica medietas, in triplo harmonica eſt, ipſe autẽ duplus arithmeticum poſſidet in triplo medium: ne quid ambiguum relinquatur, hoc etiam, ſi placet, breui dignum demonſtratione ducamus.

Demõſtratio

Sit enim ipſius A duplũ ipſum B, triplum autem C: & inter A & B mediũ ſit arithmeticum ipſum D. Dico quòd ea quæ in propoſitione dicebantur, de neceſſitate ſequentur. Quoniam enim ipſius A duplum eſt B, triplum vero C, qualium eſt ipſum A duorum, talium ipſum B quatuor erit, ipſum vero C ſex talium. quare qualium ipſum B quatuor erit, talium ſex erit ipſum C. per tot igitur C ipſum ſuperat B, per quot B ipſum A ſuperat. quare arithmetica eſt medietas inter A & C ipſum B. Rurſum quoniam quidem qualium eſt A duorum, talium eſt ipſum B quatuor, medium autem ipſorum arithmeticum eſt ipſum D: erit vtique ipſum D talium trium, qualium ipſum A eſt duorum, & ipſum B quatuor. Qualium autem ipſum B eſt quatuor, talium ipſum C eſt ſex. eſt igitur qualium ipſum A duorum, talium ipſum quidẽ D trium, ipſum vero C ſex. Ipſum igitur D ad ipſum A, & ipſum C comparatum, medietatem efficiet harmonicam. eadem enim maioris parte ſuperatur à maiori, qua ipſe minoris ſuperat minorẽ. Et iſthæc à nobis hunc in modum perſcrutata ſint.

Seuerus.

Seuerus autem vniuerſam hanc figuram non in tonum deſinere, ſed in lemma oportere arbitratur, propterea quòd in hoc ipſum omnem de animi diuiſione ſermonem concludere videtur Plato. Vt igitur in lemma terminetur, nonnullos variat terminos: vniuerſos tamen quatuor & triginta facit. Quoniã autem in quarto & trigeſimo vnitatis medietas incidebat, terminos ipſos duplicat, facitque partem primam ipſum 768, qui eſt duplus ipſius 384. huius autem ſeſquioctauum ponit 864. & huius rurſum ſeſquioctauum 972. huic autem applicat in lemmatis loco ipſum 1024. huius autem ſumit ſeſquioctauum ipſum 1152, & huius rurſum ſeſquioctauum 1296, & huius ſeſquioctauum aſſumit 1458. huic autem applicat ſecundum lemmatis rationem ipſum 1536, & huius ſeſquioctauum ponit 1728: & huius rurſum ponit 1944: & huic lemmatis apponit loco ipſum 2187, & huius ſeſquioctauum aſſumit ipſum 2304, & rurſum huius 2602, & huius rurſum ſeſquioctauum ſumit 29161 & ad hunc lemmatis rationem habentẽ ſumit ipſum 3762, & ad hunc ſeſquioctauum capit ipſum 3456, & ad hęc ſimiliter 3888, & ad hunc lemmatis applicat loco 4374, & huius rurſum ſeſquioctauum facit 4608: & huius rurſum ſeſquioctauum 5184: & huius ponit ſeſquioctauum ipſum 5832: & huic ſecundum lemmatis applicat rationem ipſum 6144: & huius ſeſ-

quioctauum facit ipſum 6912, & huius rurſum ipſum 7776, & huius rurſum ſeſquioctauũ ipſum 8748: & huic lemmatis applicat loco ipſum 9216: huius autem ſeſquioctauum facit ipſum 10368, & huius rurſum ſeſquioctauum facit ipſum 11664, & huius rurſum ſeſquioctauum 13122: & huic lemmatis apponit loco ipſum 13824, & huius ſeſquioctauum ſumit 15552, & huius rurſum ſeſquioctauum 7496, & huius ſeſquioctauũ ſumit 19783: & huic lemmatis applicat loco ipſum 20636. Et hoc replet modo Seuerus vniuerſam figuram, in lemma deſinens. Verum in iis terminis prima eſt ſeſquitertia, quam ſequitur ſeſquialtera, poſtea ſeſquitertia, poſtea rurſum ſeſquialtera, & ſeſquitertia rurſus, poſtea ſeſquialtera, & poſt hæc tria conſequenter ſeſquialtera, quemadmodum ex ſupradicta deſcriptione cuilibet manifeſtũ eſſe poteſt. Cõtingit igitur etiã in hac figura quater diapaſon reperiri, & ſemel ipſum diapente, ſuperſtereque tonum. Tria enim ſeſquialtera vnum faciunt diapaſon & tonum. Verum, vt diximus, deſinit non in tonum, ſed in lemma. hoc enim erat propoſitum. Non remouet igitur tonum Seuerus, ſed in ipſum non deſinit. Quamobrem vniuerſa ſecundum omnes figura ex quater diapaſon additis diapente & tono conſtituitur. Quòd ſi etiam in ſimplicibus voluerimus vnitatibus interualla omnia capere, perſpectum habebimus totum proceſſum ad ſeptem vſq; & viginti extẽſum iri. Duplus enim vnitatis eſt binarius, & huius iterum quaternarius, huius rurſum octonarius, & huius rurſum duplus ipſe ſexdecim: & hucuſque quater diapaſon extendi certum eſt. ipſius autem 16 ſeſquialterus eſt ipſe 24. & hoc eſt diapente. & ad hunc rurſum ſeſquioctauam habet rationem ipſe 27. Quare ab vna particula vſque ad ſeptimam & vigeſimam omnes ſuprà memoratæ cõſonantiæ perficiuntur. Hoc igitur omnibus (vt diximus) commune eſt figuris. Differunt autem à ſe inuicem, quòd hæ quidẽ in lambda literæ deſcribuntur forma, illæ vero recto procedũt ordine. Nam antiquorum, vt diximus, Adraſtus quidem triangularibus lambdaq; ſimilibus vtitur figuris: Seuerus autem, & meo quidem iudicio melius, rectum habentes ordinẽ præfert, in quibus non ſuperuacue hinc & inde bifariam iidem deſcribuntur termini: quod tum ſuperfluum, tum ipſis diſſonans eſt rebus. Duæ enim eædem partes animæ non reperiuntur. Conſtat autem omnes illos numeros animæ partes eſſe. Prætérea hoc etiam differunt, quòd hæ quidem figurarum in tonum deſinunt, illæ vero in id quod lemma diximus. Et hæ quidem clariores manifeſtioreſque ſunt, licet bis eoſdem recipiant numeros, quemadmodum illæ quæ duplas triplaſque proportiones triangulorum lateribus partiuntur: illæ vero ſubobſcuriores, quia duplorum ſcilicet ſectiones in ſuperparticulares & ſuperpartientes numeros faciunt, & vnumquẽque numerum omnibus ſemel adſcribunt interuallis: verum iſtæ, vt diximus, rebus ipſis accommodatiores eſſe cenſentur. Omnia quidem igitur quæcunq; mathematica procedentibus via poterant ad animæ indagandam enarrandamque conducere figuram, ferè à nobis præmiſſa ſunt. Cum igitur poſthac circa principale explanationis negotium mentem adhibere cogitemus, primum de ipſa diuiſione ſecundum quam anima iis partitur rationibus, aliquid dicere conſentaneum arbitramur, necnon obiter remouere quæcunque ad veram ipſius habendam notitiam nobis impedimento futura eſſe cenſemus. Nemo igitur hanc animæ diuiſionẽ corporalem eſſe ſuſpicetur. Demonſtratum etenim ſuperius eſt quòd ab omnibus ſemota eſt corporibus ipſa animæ medietas, ſimiliterq; ab omni ſubſtantia quę circa corpora diuidua eſt. Neq; rurſus cum hanc ſupra corporum naturam eſſe conceſſerit, arbitretur eodem modo ſicut extrema interuallaq; ipſam menſurantia eam diuidi oportere. Quæ enim extenſionem habent, tota ſe ipſis totis non aſſiſtunt, diuiſaq; inconfuſam ſeruare nequeunt vnitatem: anima vero cum indiuiduæ ſit particeps naturæ, ad ſe ipſam vnita eſt, & omnia eadem elementa in omnibus exiſtentia eadem oſtendit. Neque rurſum hanc vt numeri diuiſionem quis ſuſpicetur. Eſt enim anima numerus, non quantus autem, ſed ſubſtantialis, ſe ipſum generans, vniformis, ad ſeipſum conuerſiuus. Neq; quis rurſum hanc harum omnibus aſſiſtentiam præſentiamq; ſeminalibus comparet rationibus. Imperfectæ etenim illæ ſunt, corporeæque, & materiales, penituſque longo ſuperantur interuallo ab immateriali puraq; animalium rationum ſubſtantia. Neq; quiſpiam rurſus partes illas ſcientiæ aſſimilet propoſitionibus, vbi vnaquęq; ſcientiam totam continere videtur. Non enim in præſentia de animæ cognitione, ſed de ipſius ſubſtantia conſiderare decreuimus. Neq; oportet ipſis habituũ diſtinctionibus ſimiles ſubſtantiæ diuerſitates ſuſpicari. Illæ enim in habentibus ipſas omnimode variantur: hæ autem eodem ſemper manent modo in efficientibus terminis. Deſuper igitur ab efficiente cauſa primum diuiſionis animæ principium deriuare oportet, & ab ipſis inquam perfectis rerum omnium menſuris quas ſempiterne in entibus præexiſtere certum eſt. ad quas opifex ipſe reſpiciens animam partitur. Quemadmodum enim vniuerſum hoc ad intelligibilia diuiſit exemplaria, ſic & animæ ſubſtantiam pulcherrimis partitus eſt terminis, ipſam antiquioribus principalioribuſque cauſis quàm ſimillimam efficiens. Eſt igitur iſte diuiſionis modus immaterialis, intellectualis, impermixtus, animalis ſubſtantiæ perfectiuus, generatiuus multitudinis quæ in ipſa eſt, eiuſdemque ad vnum ordinem per harmoniam collectiuus, diuiſarum partium contentiuus, ſimul quidem impermixtæ puritatis cauſa exiſtens ipſi animę multitudini, ſimul autem rationum confluentem proferens communionẽ. Et videtur quidem totum in partes diſterminans conſumere. quod Timæus quodammodo præ ſe fert cum dicit quòd conſumpſit totum ex quo hæc abſciderat. Verum quoniam prædixerat non ſolum partibilem eſſe animam; ſed etiam impartibilem, ambo hæc cuſtodire oportet, vt totalitate indiuidua manente, etiam diuiſio in multitudinem efficiatur. Si enim alterum ceperimus ſolum, ſectionem inquam, ſolummodo partibi-

lem ipſam conſtituemus. Partiatur igitur tota, impartibilis remanẽs tota, cum æqualiter vtrorumq; particeps ſit. Recte igitur (vt ſuperius diximus) diuinus Ariſtoteles eſſe aliquid impartibile in ipſis etiam partibilibus exiſtimabat, quod eorum ſcilicet contentiuum eſſet. quare multo magis in ijs quæ naturam non ſolum diuiduam ſed etiam indiuiduam habent, aliquid impartibile manere neceſſe eſt: vel ſi non remanſerit, ſolum eſſe partibile quod ex vtriſq; componitur, concludetur. Quòd autem totum manere oporteat in partium generatione, palàm eſt. ſiquidem opifex ipſe ſempiternus eſt fabricator. Ipſe etenim totum quiddam vnum ante diuiſionem conſtituit animam. non enim aliud producens aliud deſtruit. cum autem ſemper omnia producat, & ſempiterne producat: id quod produxit, manere facit id ipſum quod eſt. non ergo totalitas perit partium productione, ſed manet, partibuſq; ipſis præeſt. non enim partes ante totum produxit, & poſtea ex his totum ipſum conflauit, ſed econtra. Inſimul igitur & totum quiddam eſt, & partes habens, & vnum, & multitudo ipſius animæ ſubſtantia. Diuiſio quidem igitur quam Timæus ipſi attribuit animæ, talis quædam eſſe videtur. Modus autem explanationis ipſius, ſubſtantiæ conſonans cognatuſq; ſit, ab apparenti quidem ſemotus harmonia, ſe ipſum autem ſubſtantiali immaterialique applicans harmoniæ, & à ſimulacris ad exẽplaria recurrens. Quæ enim aures influit conſonantia in ſonis pulſationibuſq; exiſtens, à vitali intellectiuaque multum diſtat harmonia. Non igitur hoc in loco quiſpiam ad mathematicas vſq; progreſſus ſpeculationes, ibi ſuæ metam ſtatuat induſtriæ, ſed ſe ipſum ad conuenientem animali ſubſtãtiæ locum quàm maxime excitatus erigat. Neque rurſum nos ad extenſiones motuumq; differentias reſpicere cenſeat, (longe enim hæc accerſita ſunt, minimeq; propoſito quadrant negotio) ſed ipſa per ſe quæ dicentur conſideret, & quomodo animæ medietatem præ ſe ferant, mature examinet, quomodoque opificis prouidentiam præclare oſtendant, recta (vt aiunt) trutina penſitet. In primis quidem igitur (quando ſpeculari nobis placet) manifeſtum eſſe debet quòd cum triplex eſſe dicatur totalitas, hæc quidem ante ipſas partes, illa autem ex ipſis partibus, illa vero in vnaquaq; partium, vt alibi demonſtratum eſt: in præſentia nobis animæ totalitatem illam quæ ante ipſas eſt partes, tradidit Plato. Totum enim quiddam vnum ipſam ante omnem fecit diuiſionem, quam etiam manere id ipſum quod eſt dixim⁹, in productione partium minime abſumptam. bene etenim compactum ſoluere velle, mali eſt. Diſſoluet autem ſi totum in partes abſumet. Totalitatem autem quæ ex partibus eſſe dicitur, in ijs inſinuat, cum totam videlicet illam mixtionem in animalis ſubſtantiæ ſectiones cõſumere videtur, totamque illam de nouo ex harmonica partium ratione producere vnum quiddam conflatum partibuſq; repletum conuenientibus efficiens. Totalitatem vero quæ in vnaquaq; exiſtit partium, paulo poſt nobis declaraturus eſt, cum totam ſcilicet animam in circulos quoſdam diuidet, ſinguliſque illis omnes prædictas tribuet rationes. quod etiam in ijs quæ prædicta ſunt, nobis quodam modo intimauit. in vnoquoq; enim dixit tria illa eſſe, quemadmodum in toto. Omnis igitur pars, ſicut & ipſum totum, trinitatis illius participare videtur. Neceſſe igitur eſt has tres totalitates animam in ſe continere, quia animat vniuerſum, quod totum ſcilicet ex totis exiſtit, quorum vnumquodq; vt in parte totum eſt. Quare dupliciter animans, & id quod proprie totum eſt, & partes quæ tota ſunt, duabus indigebat totalitatibus. Nec minus ſuperſtat exceditque ea quæ animantur, ſemper aliquid extra ipſa habens, vnde complecti operireq; dicitur vniuerſum: vt ipſe paulo poſt ſubdet Plato. Totalitate enim quæ ante partes eſt, penitus vniuerſum ipſum excedit, alijs autem totalitatibus ipſum continet, & quæ in illo ſunt omnia, vt tota quædam. Aduertendum præterea quòd à principio ad calcem animæ vnitatem ſimul & dualitatem cuſtodire videtur Plato. Eſſentiam enim ipſius reduxit in ſubſtantiam, & in idem, & alterum, numerumque ab vna parte incipientem bifariam partitur in duplos & triplos: rurſum de medietatibus conſiderans, in vna comprehendit ambas: & in vtraq; harum geminas ſuſcitat rationes, ſeſquialteras ſcilicet & ſeſquitertias, & has rurſum in ſeſquioctauas diuidit & lemmata. In ſequentibus autem vnam longitudinem in duo diuidet, & vnam animæ figuram in duos circuitus: & vt in ſumma dicamus, nullibi ab vnitate ſeparat dualitatem. neque hoc ab re facit. intellectui enim ſola conuenit vnitas, quare & indiuiduus eſt. corpori vero dualitas, vnde in naturæ corporeæ generatione à dualitate, ignis ſcilicet & terræ, incepit, & duo alia elementorum genera ijs ſtatuit intermedia. Anima autẽ cum horũ media ſit, vnitas ſimul eſt & dualitas. Cauſa autẽ huius eſt, quia ſimul particeps eſt finis, & infinitatis, ſicut intellectus finis quidem cognatus eſſe dicitur, corp⁹ vero infinitati magis conuenire videtur & propter ſubiectam materiam, & propter diuiſionem quæ in infinitum procedit. Et ſi hoc modo aliqui indiuiduum diuiduumq; intellexerunt ad vnitatem & ad ipſam reſpicientes interminatam dualitatem, ad ipſas res ſatis accommodate loquuti ſunt. Si autem animam numerum facientes, nihil à numero qui ex vnitatibus conſtat differentem, eadem intelligi voluerunt, multum ab animæ ſubſtantia illiuſque accidentibus elongati ſunt. Eſt quidem igitur ſimul vnitas & dualitas, ſimilitudine referens, vnitate quidem intellectualem finem, dualitate autem ipſam infinitatem: vel hac quidem ſimulacrum indiuiduæ exiſtens naturæ, illa vero exemplar ipſius diuiduæ. Præterea illud etiam non minus eſt conſiderandum, quomodo in pręſentia duplex traditur opificis opus. Etenim in partes animam diuidit, & rurſus componit cõcinnatq; diuiſas partes, & ad ſe inuicem concordes efficit. Hæc autem faciens, Dionyſiace ſimul Apolloniaceq; operatur. Diuidere enim, & in partes tota ipſa diducere, ſpecierumq; præeſſe diuiſioni, Dionyſiacum eſt: enharmonice autem omnia colligare perficereq;, Apollinis proprium. Quia igitur horum in ſe deorum cauſas

Ariſtoteles.

Quòd triplex totalitas.

opifex continet, iccirco & partitur animam, & componit. etenim ſeptenarius numerus ambobus communis eſt. Nám Theologi & Dionyſium in ſeptem partes diſcerptū ſub ænigmate dicunt, & ipſi Apollini ſeptenarium adſcripſerunt numerum, tanquam omnis conſonantiæ parentem. In vnitate etenim & binario & quaternario primum, ex quibus ſeptenarius reſultat, biſdiapaſon eſt. Quapropter ſeptenarij ducem deum illum vocabant, ſeptimamque diem illius ſacram eſſe volebant. Illa enim Apollinem à Latona genitam fuiſſe dicebant, ſicut ſexta Dianam. Aduenit igitur animæ & à ſuperioribus cauſis numerus iſte, quemadmodum & ternarius: ſed hic quidem ab intelligibilibus, ille vero ab intellectualibus. Aduenit etiam à prædictis numinibus, vt illa in ſeptem videlicet partes ſectio, ſignum Dionyſiacæ ſit catenæ, coordinationiſque & dilacerationis illius quæ in fabulis celebratur. Cum enim particeps Dionyſiaci dicatur intellectus, & Orpheus ipſam dicat in capite ferre hunc deum: oportebat eodem etiam diuidi modo: harmoniam autem quam in ijs poſſidet partibus, in Apollinei ordinis ſignum gerit. Etenim in illis etiam hic deus Dionyſij dilaniatos artus iuſſu patris colligere componereque dicitur. In his præterea numeris tres aſſumptæ ſunt medietates, quæ non ſolum in anima ipſa, verum vbique tres Themidis filias ſimilitudine reddant. Geometrica enim medietas eunomiæ eſt ſimulacrum. Quapropter in republica Plato hanc ciuitates gubernare dicit, quam & Iouis iudicium vocauit, qui omina gubernat, ipſamque vere rempublicam in ſe continet. Harmonica autem medietas iuſtitiæ ſimilitudo eſt, maioribus quidem terminis maiorem tribuens rationem, minoribus autem minorem. hoc enim iuſtitiæ opus eſt. Arithmetica vero medietas, pacis eſt ſignum. hæc enim (vt dictum eſt in legibus) illa eſt quæ tribuit omnibus quod ſecundum menſuram æquale eſt, efficitque vt populi cum populis pacem conſeruent. Nam ſolida ante has proportio ipſi conſecrata eſt matri Themidi, quæ omnium potentias vireſque continet. Verum hæc vniuerſaliter de tribus medietatibus dicta ſint. Vt autem proprie magis ad ea quæ dicta ſunt, de his tribus pertractemus, ſciendum eſt has tres medietates vnitiuas contentiuaſque animalis ſubſtantiæ eſſe, vniones videlicet quædam, proportiones & vincula. quare Timæus vincula ipſas vocauit. Geometricam enim ſuperius pulcherrimum vinculorum nominauit, & alias in hac eſſe. omne autem vinculum vnio eſt quædam. Quare ſi medietates quidem vincula ſunt, vincula vero vniunt ea quæ vinculis tenentur, manifeſtum eſt id quod accidit conſequenter. Hæ igitur medietates per totam animæ penetrant ſubſtantiam, vnamq; ipſam ex multis totis efficiunt, variarum ſortitæ ſpecierum colligatiuas vnitiuaſque vires. Cum autem tres ſint hæ, Geometrica quidem omne quod ad ſubſtantiam in ipſis animis attinet, colligat. Subſtantia enim ratio vna eſt quæ per omnia commeat, continens complectenſq; omnia prima, media, & vltima: quemadmodum in Geometrica vna & eadem ratio penitus per tres commeat terminos. Harmonica autem omnem idētitatem animarum diuiſam continet, extremis ipſis rationum tribuens communitatem, cognatamq; copulationem: quæ inquam identitas in vniuerſalioribus quidem communioribuſq; magis euidentiuſq; cernitur, in particularioribus vero minus obſcuriuſq;. Arithmeticam vero alteritatem colligat variam animalis proceſſus: quæ maioribus quidem ſecūdum ordinem minus ineſt, minoribus autem magis. Dominatur enim in particularibus ipſa alteritas, ſicut identitas in vniuerſalibus melioribuſq;. Habentq; hæ duæ quomodo comparentur ad ſe inuicem, ſicut identitas & alteritas: & quemadmodum horum vnitas eſt ſubſtantia ipſa, ſic illarum geometrica medietas vnitas eſt. Omnium igitur ſubſtātiarum quas in quatuor & triginta terminis intelligi volumus, vnio vinculūq; eſt ipſa geometrica medietas, necnon æqualium identitatum ipſa harmonica, ſicut alteritatum ipſa arithmetica: omnes inquam per omnes extenſæ terminos. Nam quomodo vnum quiddam ex ipſis conſtitueretur totum, niſi vt poſſibile eſt in vnum complicarentur vnirenturque ſubſtantialiter quidem ab vna, aliter autem & aliter à duabus? quapropter hæ geometricæ medietatis ſupplementa exiſtunt, quemadmodum identitas & alteritas ad ſubſtantiam conſpirant: vt quod videlicet ad ſe inuicem contrarietatis poſſident, id totum illa complicet vniatque. Harmonica quidem igitur maioribus, vt dictum eſt, maiores diſtribuit rationes, minoribus vero minores. maiora enim & ſecundum ſubſtantiam vniuerſaliora potentia inferiora comprehendere demonſtrat. Arithmetica vero è contrario maioribus quidem minores, minoribus vero maiores tribuit rationes. Alteritas enim in inferioribus ignobilioribuſque magis diſcernitur, è diuerſo ipſa identitas in ſuperioribus magis quàm in inferioribus clara manifeſtaque eſt. Geometrica autem eandem extendit rationem in omnibus terminis, vnionem afflans infundenſque primis & medijs & vltimis propter ſuſtantiæ ipſius quæ in omnibus eſt præſentiam. Tres igitur opifex vniuerſi cōtentiuas vniones ipſi tribuit animæ, quas medietates appellauit ideo, quia mediū vniuerſi ordinem alligare videntur. Geometricam quidem quæ ſubſtantiarum comprehendat multitudinem, ſubſtantialeſque vniat proceſſus. Vna etenim ratio vnionis ſimilitudo eſt. Harmonicam vero, quæ identitates omnes illarumque eſſentias in vnam colliget communionem. Arithmeticam autem, quæ alteritates, primas ſcilicet medias & vltimas in vnum complicet coniungatque. Omnino enim numerorū mater eſt alteritas, quemadmodum in Parmenide cognouimus. Erāt autem, vt viſum eſt, tria iſthæc in omni particula, ſubſtantia, identitas, alteritas: omniaq; ad ſe inuicem per medium vincientibuſque rationibus complicare oportebat. Dicamus igitur poſthac animam rationum plenitudinem quandam eſſe, ſimpliciorem quidem ſenſibilium, magis autem compoſitam quàm intelligibilia ſint. Quāobrē Timæus quidē in ipſa ſeptē aſſumpſerat rationes, æqualitatis ſcilicet, mul-

ἑβδομαγέτην.

Themidis filiæ. Eunomia. Dice. Irinæ.

tiplicitatis, ſubmultiplicitatis, ſuperparticulariſque, & ſuperpartientis: harumq; oppoſitas ſubſuperparticularis & ſubſuperpartientis: non autem eas quæ ex ijs componuntur. eæ etenim corporeis congruunt proportionibus, quæ compoſitæ partibileſque ſunt. Animæ vero rationes in multitudinem quidem procedũt & diuiſionem, ſed cum multitudine ſimul ſimplicitatem, cum diuiſione vero vnionem præ ſe ferunt. Nõ ergo in vnitate & in indiuiſibili ſuam ſortitæ ſunt eſſentiam, vt intellectus rationes. vniformis enim ille eſt ſolum, & indiuiduum. Neque rurſus multitudo ipſarum in compoſitas delabitur rationes: & multiplex quidem vnico tantum diuiſibilis eſt modo, ſubmultiplex vero diuiſionem non habet, cui nihil obſtat vt vnitas ſit. Superparticularis vero & ſubſuperparticularis vterq; partibilis eſt, ſecundũ vero differentiã impartibilis. Superpartiens vero & ſubſuperpartiens & ſecundum ſe diuiſibiles ſunt, & ſecundum differentiam. Quapropter hic quidem vnifariam partibilis eſt, ille vero bifariam, ille autem trifariam, æqualitas vero impartibilis eſt. His inquam rationibus vniuerſum hoc anima conſtituit. ea quidem quæ trifariam diuiditur, corporeum omne conflauit. ea vero quæ bifariam, ſuperficiei vniuerſæ naturam. ea autem quæ vno tantũ partitur modo, linearem omnẽ naturam. ea autem quæ 'impartibilis eſt, indiuiſibile illud quod omnia terminat. ineſt enim (vt præ diximus) impartibili naturę indiuiſibile quiddam. Verum & hæc quidem conſona veraq; ſunt. Oportet autem alia etiam procedentes via hæc eadem ſpeculari, ſupponentes inquam quòd ſimpliciores numeri, vnitatiq; proximiores digniores principalioreſq; ſunt quàm ij qui magis compoſiti exiſtunt, quoniam & ipſum videmus Platonem ante ſequentes omnes vnam particulam conſtituiſſe, ad hancque reliquas omnes retuliſſe, cum in compoſitos magis ſolidoſq; deſinat terminos. Hoc igitur ſuppoſito, dicimus quòd æqualitas quidem, æqualitatiſq; ratio, vnitatis refert rationem ad alias omnes rationes, & eſt quemadmodum vnitas in per ſe quanto, hoc ipſum æquale in ad aliquid. quapropter ſecundum hanc proportionem anima menſuram affert communem omnibus quæ ſecundum eaſdem ſubſtãt rationes, necnon ideam vnam identitatis ſimilitudinem præ ſe ferentem. Secundum autem multiplicem ſubmultiplicemq; rationem omnes moderatur rerum ordines, quas catenas vocant, totos illos complexa, ſingulaſque rerum mundanarum ſpecies ſæpius à ſe productas in omnibus formatasque demonſtrans: quemadmodum, ſi placet, ſolarem formam aut lunarem in diuinis animis, in dæmoniacis, in humanis, in animalibus irrationabilibus, in ſtirpibus, in ipſis deniq; lapidibus. Catenam igitur hanc vnam habet ſecundum multiplicem proportionem quæ tota in eadẽ ſæpius apparet catena, generaq; vniuerſaliora magis per particulares exornat catenas. Secũdũ vero ſuperparticulares ſubſuperparticulareſq; rationes, illa videlicet quęcũq; tota exiſtũt in ſe participãtibus, & ſecundũ vnũ quiddam eorum quæ in ipſis ſunt participantur. Secundum autem ſuperpartientes ſubſuperpartienteſque rationes, illa quæ participantur quidem, & ipſa ſecundum ſe tota ab inferioribus, cum ſui tamen diuiſione in multitudinem. Animalis enim participat homo, & in hoc tota eſſe dicitur forma, ſed non ſolũ, verum ſecundũ vnũ totum eſt, veluti ſecundum humanam formam. quare cum toto & vno quodam quod ſui pars eſt, participanti adeſt. quæ vero dicuntur communigena, vnius quidem generis & ipſa participantia ſunt, non autem ſolius, ſed cum illo multorum etiam aliorum quæ partes illius ſunt vnius generis, & non pars, vt verbi gratia mulus ſpecierum omnium participare dicitur ex quibus commixtam habet generationem. Aut igitur vnius participant generis ſingulæ ſpecies, & hoc ſecundum vnum quiddam, ſuperparticularemque imitantur proportionem, quæ totum continet, & totius partem vnam: aut communis cuiuſdam ad plures ſpecies generis, ſuperpartientemque imitantur proportionem, quæ cum toto plures totius continet partes: neque præter has alia ſpecierum participatio reperiri poteſt. Quamobrem nos ad hæc reſpicientes, cauſas ſpeciales reddere eorum quæ ſecundum vnam ſubſtant ſpeciem, de facili poſſumus, veluti ſolis, lunæ, hominis: illorum vero quæ ſecundum plures, cum communi. Multa enim talia in terra marique reperiuntur, veluti Satyri, marinæque Nymphæ, quæ humanam habentia faciem, in capras piſceſque deſinunt: generaque feruntur quædam draconum facie leonina, quæ ſcilicet eſſentiam ex pluribus commixtam habent. Hæ iccirco vniuerſæ rationes in anima non temere præaſſumptæ fuerunt, vt omnes in vniuerſo ſpecierum participationes determinarent: neque præter has aliæ quæpiam communionis rationes reperiri poſſunt, cum omnia præclare ijs ipſis in ſpecies deducantur. Rurſum ſeptenarius rationum numerus, numero partium ſeptenario correſpondere videtur, vnde tota ſe ipſa tota ſeptenaria eſt anima, in partibus, in rationibus, in circulis. Si enim opificis intellectus vnitas eſt, anima autem primo ab intellectu procedere dicitut, ſeptenarij ad ipſum habet rationem, patriſmus autem, & ſine matre ipſe eſt ſeptenarius. Et forte æqualitas quidem ſingulis animalibus tribuit rationibus communionem ex æquo, vt omnes omnium participes fiant. Multiplex autem ratio modum oſtendere nobis videtur quo ſingulariores magiſque ad vnum accedentes rationes illas quæ in multitudinem veniunt, menſurant, totæ per totas illas commeantes: & ſic ipſæ indiuiduæ, illas quæ magis diuiduæ ſunt. Superparticularis autem ratio differẽtias nobis ſignificare videtur ſecundum quas non ſe totis vniuerſæ communicant rationes, ſed particularem habent habitudinem, applicãturq; ſecundum vnum quiddam quod in ſe principaliſſimum habent. Superpartiẽs vero proportio vltimã oſtendit naturã, ſecundũ quã animaliũ rationũ partibilis eſt, multiplicabiliſq; cõmunio, ꝑpter imminutionẽ ſubmiſſionẽq;. Quapropter rationes quidẽ ſubliniores totę ſe totis ad ſe inuicẽ vniũtur: mediæ autẽ nõ ſe totis quidẽ, ſecundũ partẽ autẽ quæ ſuprema eſt cõplicãtur: tertię

διὰ τὴν ὕφεσιν.

autẽ partibiliter iam ſecundũ multitudinẽ copulãtur. Dico autẽ ſic: ſubſtantia quidẽ omnium particeps eſt rationũ, omnes illarũ mẽſurans proceſſus. nihil enim ſine ſubſtantia in illis eſt. Idẽtitas autẽ quę & ipſa genus eſt, maxime illarũ ſuprema ad vnam conducit communionem. Alteritas vero, diuiſiones illarum proceſſuſque peculiariter metitur. Verum animæ rationum communio vbique oſtenditur. Aut enim penitus completa eſt, aut ſecundum ſola ſubſtat ſuprema, aut ſecundum proceſſus in multitudinem vergentes eſſe cernitur. Rurſum igitur poſthac videndum eſſe cenſemus quomodo ſeptem illæ partes ſuam ſortitæ ſunt eſſentiam. Prima quidem igitur particula, animæ ſupremum maximeq; intellectuale eſt, quod ipſi applicat vni, eſſentiæq; totius ſubſtantiæ: quamobrem dicitur vna, tanquam vniformis, & ipſius ad multitudinem numerus vnione cõtinetur, proportionabiliterq; ſe habet cauſæ & centro ipſius animæ. Manet enim ſecundum partem hanc anima à totis inſeparabilis entibus, quaternariusq; eſt in primis vnitatibus propter ſui ſtabilitatem æqualitate identitateq; gaudentem. Octonarius autem in ſecundi ordinis vnitatibus propter imminutionem, declinationeſq;, & eam animæ prouidentiam quæ ab ipſius ſupremo ad vltima vſq; ſe extendere videtur. Ternarius vero in tertij ordinis vnitatibus, propter multitudinis quæ in ipſa eſt regreſſum ad id quod perfectiſſimum eſt. Ex quibus tanquam rerum ſimulacris manifeſtum eſt quòd ſupremum illud animæ quãuis vniforme ſit, nõ tamen pure exacteq; vnum eſt, ſed multitudo quædam eſt vnita, quẽadmodum vnitas non ſine multitudine quidem eſt, vnitas tamen eſt: ſolummodo autem vnum eſt, quod in dijs eſt vnum. Intellectus autem vnum magis eſt vnum quàm multitudo, quanuis & ipſum multiplicetur. Animæ vero vnum, ſimiliter vnum eſt, & multitudo, quemadmodum illius vnum quod poſt ipſam eſt, magis multitudo quàm vnum. Ipſorum autem corporum vnum non ſimpliciter eſt vnum, ſed vnius fantaſma & ſimulacrum. Quamobrem hoſpes Eleates corporeum omne imminui infringique dixit, quia ſcilicet aduentitium externumq; habet vnum, nunquamque diuidi ceſſat. Secunda autem particula illam quæ ante ſe eſt proceſſu multiplicat generatiuo, quem dualitas oſtendit, omneſq; ſubſtantiæ declarat proceſſiones: quapropter dupla primæ dicitur, tanquam interminatam imitata dualitatem, intelligibilemq; infinitatem. Tertia vero particula totam rurſum ipſam ad principium conuertit, & tertium ipſius eſt quod ad principia complicatur, quod menſuratur quidem à prima parte tanquam ab illa vnione repletum, particularius autem ſecundæ copulatur, & ea de cauſa illius quidẽ triplum dicitur, huius autem ſeſquialterum. ex dimidio enim à ſecunda continetur parte, quę ſcilicet æquales vires non habeat: perfecte autem à prima. Quarta autem pars, & quinta præterea, peculiariter illam ſecundis præeſſe omnibus declarãt. cauſæ enim intellectuales ſunt incorporalium naturarũ quæ circa corpora partiuntur, cum ſuperficiales exiſtant & quadratæ, hęc quidem à ſecunda, illa vero à tertia parte. quarta enim proceſſus eſt & generationis, quinta vero regreſſus & perfectionis, ambæ ſuperficiales, hæc quidem bis à ſecunda ſubſiſtens, illa vero ter à tertia demanãs. Et videtur hæc quidem circa corpus proceſſum imitata genitalium virium productiua eſſe: illa vero intellectualium regreſſuum generatiua. Omnis enim cognitio cognoſcẽs retorquet in cognitum, quẽadmodum natura omnis generare appetit, & proceſſum ad inferiora extendere. Sexta autem pars & ſeptima, ipſorum corporum ſolidarumq; molium in ipſa primarias imponunt cauſas. Solidi enim ſunt hi numeri, & hic quidem à ſecunda parte, ille vero à tertia. Conuertens autem ipſa ratio vltima ad prima, animæq; finem ad ipſius ſummum, hanc quidem octuplam, illam vero ſeptimã & vigeſimã primæ eſſe voluit: & ſic ſeptem eſt partium animæ ſubſtantia, vt manet, & procedit, & regreditur, cauſaq; proceſſionis eſt & regreſſus non minus ipſarum ſubſtantiarum quæ circa corpora partiuntur, q̃ ipſorum corporũ. Si autem tibi placet, quoniam mediam ſortita eſt eſſentiam inter indiuiduas diuiduaſq; naturas, illas quidem terminorũ imitatur trinitate, has vero præſumpſit à quaternario: omnis autem ex omnibus, quoniam tota vniuerſi centrum eſt. Hæc igitur interualla quæ ſubſtantialia ſunt, & ſecundum ipſum eſſe conſiderata, replent harmonicæ arithmeticæq; medietates, hę quidem ipſorum (vt diximus) idẽtitates colligantes, illæ vero alteritates. Verũ ad res ipſas propius accedẽtes, aliter etiam dicere poſſemus, q̃ ſecundum vnam ſcilicet partem ijs quæ ante ſe ſunt vnitur anima, & hæc animæ ſupremum eſt: ſecundum duplam autem & triplam ab intellectu procedit, ad ipſumq; regreditur. ſecundũ vero duplæ duplã, triplæq; triplã, à ſe ipſa progreditur, rurſumq; ad ſe retrocedit ipſa media ad ſua principia. ſecundũ illa etenim manẽs ab illis ſecundorũ omnium repletur: & quemadmodum proceſſus qui à ſe ipſa eſt, proceſſui ipſius qui à ſe præcedentibus eſt, annectitur, ita regreſſus ad ſe ipſam à regreſſu ipſius qui ad ſe præcedentia eſt, dependet. Vltimæ autem partes ſecundum quas quæ poſt ſe ſunt cõſtituit anima, ad primã referuntur particulã, vt circulus vnus ſine contactu, & ſine principio fieret, ſine videlicet principioq; cõplicitis, & vniuerſum hoc ſimul animatũ intellectuq; præditũ exiſteret ſolidis numeris primæ particulæ copulatis. Ex his pręterea medietatibus reſultare ſeſquialtera, ſeſquitertia & ſeſquioctaua dicit: per hæc nobis magis particulares rationũ animæ differẽtias intimare ſtudẽs. Seſquialtera enim præ ſe ſimilitudinẽ ferunt partibilis quidẽ cõmunionis, ſed in maxime primas partibilis partes: ſeſquitertia autẽ in partes medias: ſeſquioctaua vero in extremas. Quãobrem ad ſe inuicem medietates ſecundum ſeſquioctauã copulantur rationẽ. Cum enim ſecundũ cõtraria cõſiderentur genera, minimã habere videtur cõmunionẽ. ad extrema autẽ vtraq; proprie cõiungitur. Aliud præterea addit Timęus, q̃ ſeſquitertia ſcilicet omnia ſeſquioctaui interuallo lemmateq; repleta ſunt: oſtendens quòd harum omnium complementa rationum in magis partiales deſinunt eſſentias, quo-

Solum vnum, magis vnum, quàm multa. Similiter vnũ & multa, magis multa quã vnum. Vnius ſimulacrum.

uſque infimorum omnium quæ in mundo reperiuntur, penituſque partibilium cauſas complectatur anima, quæ ordinis harmoniæque ipſorum principia omnia ſecundum opificis voluntatem in ſe ipſa conſtituit. Habet igitur hæc ipſa in ſe harmonici proceſſus regreſſuſque, necnon diuiſionis in prima mediaque & vltima principia: & eſt vna intellectualis ratio ex omnibus conflata rationibus. His etiam quadrare videtur quod diximus omnem ipſius harmoniam ex quater diapaſon conſtitutam eſſe, additis diapente & tono. Cum enim in mundo ſit harmonia, nec minus in mente & in anima, & ideo Timæus illam harmoniæ participem, harmoniamque vocat, mundus quidem decem modis harmoniæ particeps eſſe videtur, quadrifariam vero anima, intellectus autem vnifariam: & quemadmodum ipſa vnitas quaternarij cauſa eſt, hic autem denarij, ſic intellectualis quidem harmonia animalem efficit harmoniam, hæc autem ſenſibilem cauſat. Quamobrē quater diapaſon animæ harmoniæ conuenire arbitratus eſt Plato. exemplar enim vicinum propinquumq; eſt illius quæ in ſenſibili natura reperitur harmoniæ. Quoniam vero quinque in vniuerſo figuræ & centra totum cōplere vidētur, iccirco diapente harmonia, illam quæ ſecundum partes eſt conſonantiam mundo tribuit. Rurſum quia in nouem vniuerſum diuiditur, ſeſquioctaua facit ratio ipſius communionem animæ concordem conſonantemque eſſe. Ex quo videre licet quòd anima ipſum complectitur mundum, totumque ſecundum cauſam efficit, & vt vnum, & vt quadrifariam diuiſum, & vt in quinque diductum partes, & vt in nouem diſtributum membrum gubernat temperatq;. Vnitas enim & quaternarius quinariuſque & nouenarius totum nobis conficiunt numerum, ſecundum quem omnes mundi partes diuiduntur.

Apollo. Muſæ.

Quamobrem antiqui Muſas Muſarumque præſidem Apollinem ipſi præeſſe voluerunt vniuerſo: hoc quidem totius harmoniæ vnionem miniſtrante, illis vero diuiſum ipſius proceſſum continentibus. Nec minus octo ſirenes quas in republica commemorat Plato, eoſdem numeros adimplere videntur. Sic inquam in medio vnitatis & nouenarij quadrifariā quinquieſq; exornatū eſt vniuerſum: quadrifariam quidem ſecundum quatuor animalium ideas, quas in ſe cōtinet exemplar: quinquies autē ſecundū quinq; figuras quibus omnia opifex exornauit: introducens ipſe, vt Timæus voluit, quintam ideam, hancque in vniuerſo harmonice conſtituens. Rurſum igitur à principio dicamus, quòd cum duplices habeat vires mundi opifex, has quidem eiuſdem effectiuas, vt in Parmenide didicimus, illas vero alterius productiuas: diuidit, & vnit animam. horumque omnium finalis eſt cauſa, vt anima ſcilicet omnium efficiatur media, vnita ſimul & diuiſa.

Vnum. Dij. Entia. Anima. Vitæ. Corporea. Materia.

Nam duo ante ipſas ſunt, dij quidem vt vnitates, entia vero vt illa quæ vnita ſunt. Duo autem poſt ipſam, illa ſcilicet quæ cum alijs partiuntur, & illa quæ omnimodam recipiunt diuiſionem. Quòd etiam ſi volueris, ante ſuperiora illa ipſum vnum reponatur, poſt hæc autem inferiora, vltima conſtituatur materia. His igitur vt viſum eſt prælibatis, palàm eſt quòd duplicibus opifex ipſe vtens viribus, diuidentibus ſcilicet & vincientibus, triplicem triformemq; animæ mixtionem quæ vna vt eſt remanet, primarijs omnium diuiſionum cauſis diuidit, & totam partium membrorumque ſeptem conſtituit intellectualibus comprehenſam terminis. Quoniam enim media inter indiuiduam ſubſtantiam, & eam quæ circa corpora partitur, conſtituta eſt, tripliciter autem indiuidua dicitur ſubſtantia, manens ſcilicet, procedens, & rediens, in tribus huius partibus ſimilitudinē poſuit. id enim ipſi⁹ quod manere dicitur, in prima exprimit parte: quod vero procedit, in ſecunda. & forſitan hāc ob cauſam dupla dicitur primæ. omne enim procedens ante proceſſum id quod manet habet. quod regreditur vero, in tertia: & ideo primę tripla dicitur. etenim omne quod regreditur, proceſſit pri⁹ & māſit. Quoniā autē ſubſtātiā quę poſt ſe eſt producit, omnes illius naturas in ſe cōtinet, eius quidē quæ incorporea exiſtēs, à corporibus tamen inſeparabilis eſt, ſecundū quartā & quintā partē: illius vero quæ corporea eſt, ſecūdū ſolidos numeros, ſextā videlicet & ſeptimā partē. Aut ſe ipſam quidē ſecundū quadratos producit & retorquet numeros, à ſe ipſa exiſtēs & operans: omnem autem quę poſt ſe eſt ſubſtantiā diuiſibilem, ſecundum cubos. Has igitur ſeptem partes in tres & quatuor, vt dictum eſt, diſtinctas, ſubſtantialiter vna colligat geometricæ analogiæ ratio. Secundum idem autem harmonica medietas, ſecundum alterum vero arithmetica: in medio autem iacent eæ geometricæ medietatis, replereque dupla & tripla dicuntur interualla, quia identitas omnis & omnis alteritas à ſubſtantia ſubſtantiæque harmonia vniformiter continentur. Ex his autem medietatibus ſeſquialterorum ſeſquitertiorum ſeſquioctauorumque apparuit multitudo, quæ & ipſa quidem colligatiua coniunctiuaque eſt, quemadmodum illæ duæ medietates, verum partiliter magis quàm illæ, quoniam horum vnumquodque ratio quædam eſſe dicitur, medietatum autem vnaquæque ex pluribus eſt rationibus, vel eiſdem, vel alijs. Quemadmodum enim proportio ratione dicitur eſſe capacior ampliorque, hoc modo ſupradictæ medietates maiorem animæ cauſam præbent ad multitudinem quæ in ipſa eſt continendam, quæ per ipſam totam intellectualiter commeat. Sunt igitur vincula quædam particularia magis, & in medietatibus contenta, ſeſquialteræ ſeſquitertiæ ſeſquioctauæque rationes, non ſecundum varias ad extrema habitudines (hoc enim mathematicum eſt) ſed ſecundum cauſæ comprehenſionem, vniuerſaliorem que ſubſtantiam. Iſta rurſum vincula continere dicuntur ſecundos & tertios rationum proceſſus: ſeſquialteræ quidem per quinque centra rationum harmoniam conſtringentes, ſeſquitertiæ vero per quatuor elemēta vbique exiſtentia ſuas oſtendentes vires, omniaq; intelligibilia & ad ſe inuicem cognata efficientes: ſeſquioctauæ vero diuiſionem inter octo & nouem componentes.

Quamobrem aliquando tanquam octo partibus in vniuerſo exiſtentibus, aliquando eiſdem vt nouẽ dinumeratis, veteres & octo ſirenes mundo præponi voluerunt, & nouem muſas, à quibus harmonia vniuerſis ineſſet. Seſquitertiæ igitur & ſeſquialteræ ſeſquioctauis ſunt vniuerſaliores. quamobrem conſonantias etiam præbent perfectiores, harmonicãq; vniuerſi ſectionem in paucioribus terminis. In ijs igitur quæ hic participãtia ſunt, à ſe inuicẽ diuiſiones diſtare vidẽtur, in rationibus autẽ animæ incorporeis vniuerſaliores illas quæ magis particulares ſunt cõtinẽt. Quoniã autẽ ſeſquioctauæ maxime particularis conſonantiæ ſunt cauſæ, id quod poſt ipſas eſt, non immerito in extremum vniuerſi ordinem detruſum eſſe dicitur: quod neque ipſum etiam vniuerſo eſt diſſonum, vltimas elementorum deriuationes in locum qui ſub terra eſt compellens. nam cum vbique elementa reperiantur, & in cælo, & in ijs quæ ſub orbe ſunt lunæ, hoc vltimas ipſorum veluti feces ſedimentaque ibi colligens alijs vniuerſi partibus componit & applicat, vt ex ijs illiſque totam vniuerſi repleat harmoniam. Quapropter ipſius animæ harmoniam intellectualem penitus eſſe dicimus, & ſubſtantialem, ſecundum cauſam ſenſibilem præcedentem harmoniam: Timæumque hoc per ſimilitudines oſtendere volentem, rationibus harmonicis vſum fuiſſe, alias cauſas alijs ampliores magiſque continentes in ipſa ſupponentem, quæ ante omnes formas omneſque animæ cognitiones intelligerentur. Quamobrem (vt arbitror) horum nihil pertractare conuenit, vel partes, vel rationes, vel proportiones exponentem, ſed omnia ſubſtantialiter conſiderare ſecundum ipſam primam diuiſionem harmoniamque animæ: necnon omnia ad opificem intellectualemque referre cauſam, & ſeſquioctauas quidem & lemmata ſeſquitertijs & ſeſquialteris complecti, has autem medietatibus ipſis, & has rurſum vnica illa, & omnium principaliſſima: reducereque particulares cauſas in vniuerſaliores, haſque ab illis diductas cognoſcere. Et hæc ad ſummam ſunt quæ de harmonicis rationibus in præſentia referenda cenſuimus. Rurſum igitur à principio literam in medium adducentes exponenteſque, de ijs ipſis clarius aliquid pertractemus.

Textus.

Vnam principio accepit ex vniuerſo portionem, ſecundam autem primæ partis duplam, deinde tertiam quæ ſecundæ ſeſquialtera eſſet, primæ tripla. Quòd quidem igitur non mathematico ſolum modo, ſed phyſico etiam & metaphyſico ſuptaſcripta Platonis verba intelligi debeant, in ſuperioribus ſatis docuimus. Non enim animæ ipſius ſubſtantia ex mathematicis eſt numeris & rationibus, verum omnes iſtæ rationes & numeri veram ipſius ſubſtantiam per imagines reddunt, necnon opificas vitæque datiuas diuiſiones quæ in ipſa reperiuntur, declarant.

δημιουργικάς. ζωογονικάς.

Quibus autem merito mathematicę rationes conuenire videantur, & quomodo mundanæ animæ ſubſtantiam explicare queant, non admodum facile eſt videre, niſi quis Platonis mentem linceis (vt aiunt) oculis introſpexerit. Oſtendit autem hoc expoſitorum hac in re diſſenſio: poſteriorumque ab antiquioribus deſciſcentes ſententiæ huiuſce difficultatem ſpeculationis præ ſe ferunt. Nonnulli enim illorum ſeptem illos priores terminos, quibus nos proportione ſimiles accepimus numeros, eos inquam qui nobis vniuerſam oſtenderunt figuram, in ſeptem ſphæras reducendos eſſe cenſent. Plerique autem ad illarum accommodant diſtantias quibus à terræ centro recedunt, ibi vnitatem eſſe volentes: alij rurſum ad motus reducunt, nonnulli ad aſtrorum magnitudines. Sunt etiam qui ad circulorum velocitates hos ipſos accommodent, & ad alias plures huiuſcemodi cauſas: quibus cum alia complura accidunt difficilia, tum hoc vel maximum, quòd ad nouitiorum aſtrologorum obſeruationes, ſtabilitaſque demonſtrationes nequaquam reſpondere valeant, cum alioquin neque ipſe etiam Plato de aſtrorum magnitudine vel diſtantia aut velocitate aut motu pertractaſſe videatur, niſi forte obiter dicat maius aliud alio, nullam addens exceſſus proportionem. Accedit ad hoc quòd in præſentia de animæ petractatur genitura, & non de mundi fabrica. nam licet omnia eadem in anima facere & in mundo oporteat, prius tamen potentias quæ in ipſa ſunt anima, rationeſque eorum quæ extra ipſam fieri deberent, ſpeculari indagareque par erit. Maxime autem in anguſtias incidunt illi cum è contrario quàm faceant termini, expoſitionem accommodare cogantur. In illis enim (vt vidimus) qui quintum retinet ordinem, maior eſt ſexto ſequente, ſicut nouenarius ipſo octonario. in ijs autem quæ commentantur illi, quinta magnitudo, vel diſtantia, vel quicquid aliud intelligi volunt, omnino ſexto minor eſt. Non igitur inuenta expoſitioneſque illorum Platonicis terminis quadrare videntur. Poſt hos autem alia expoſitorum emerſit natio, quæ hoc ipſum accuratioribus rationibus indagare viſa eſt.

Amelius. Plotinus.

Amelius etenim opinionem quam Plotini eſſe dicebat, non literis traditam, ſed inter diſcipulorum conuentus oré tenus explicatam, cum non approbaret defenderetque (nam poſt Plotini interitum ſatis labefactata fuerat) ipſe alio quodam modo expoſitos terminos interpretari conatur. Quoniam enim anima omnia in ſe mundana continere videtur, deos ſcilicet, dæmonas, homines, irrationabilia, ipſam dicit ſecundum quidem vnitatem omne mundanorum deorum genus complecti. Neque hoc mirum ducamus, ſi deorum contentiuam dixerit animam. Nam ſunt qui hoc Amelio imputent. Multipliciter enim dicitur deus, & non ſolum id quod ſuper ſubſtantiam eſt, neque intellectus ſolus, ſed & diuinæ animæ, & corpora diuina, dij ſunt. Horum igitur contentiuam voluit eſſe animam ſecundum ſuam vnitatem diuinum omnem numerum complectentem: ſecundum binarium autem ternariumque dæmonum genus omne. Quoniã enim dæmones & dijs proximi ſunt, & nobis præeſſe dicuntur, ſecundũ quidẽ binarium ipſorum ad nos prouidentiã excitat, ſecundũ ternariũ autẽ ſuũ ad deos regreſſum perficit.

Duplex enim ipſorum(vt diximus)eſt habitudo, quoniam inter nos & deos medij eſſe dicuntur. Secundum quaternarium autem & nouenarium omnem humanam temperat gubernatque vitam. duplex enim & hæc exiſtit,cum in meliorem peioremque diuidatur.Nouenario igitur meliorem exornat, quaternario vero priorem inferioremque ordinat: ſecundum octonarium vero necnon ſeptenum & vigenum,ad vniuerſa vltimaque etiam ſe extendit,perficitque impari quidem ea quæ mitiora ſunt,pari autem agreſtiora.conuenientibus enim omnia exornat viribus,& paribus quidem inferiora ſubmiſſioraque ſemper, imparibus autem digniora & ſublimiora,ad ipſoſque deos magis accedentia componit.

Porphyrius.

Porphyrius autem admirabili quadam progreditur via,cum alioquin hæc eadem commemoret quę ſæpius prędicta ſunt.Quòd enim harmonia compacta ſit anima,quodque vniuerſum mundum harmonia repleat,multis aſſerit cõfirmatq; rationibus. Multitudinem enim animam eſſe,multitudinem autem exiſtentem vel incompoſitam eſſe,vel compoſitam concinnamq;. hoc autem eſſe verum,& non illud. Cum enim intellectus fabrica opuſque ſit,quomodo inordinata inconcinnaque erit? Præterea hanc eſſe quæ harmonicis rationibus vniuerſum temperet mundum, animaliumque generationes ad vnicum redigat ordinem vniuerſi. Hæc,vt diximus,cum pluribus explicet verbis Porphyrius, non addit præterea quænam iſthæ ſint rationes, quæ in animæ eſſentia eſſe videntur,ſed dixit animæ ſubſtantiam harmonicas in ſe continere rationes,non vt aliorum ſimulacra, aliorumque principia,ſed vt virium quæ in ipſa ſunt multitudinẽ colligantes. Etenim ſi vere non ſolum indiuidua eſt,ſed diuidua etiam,ipſius ſubſtantiam non ſolum vnam eſſe,ſed multiplicatã oportet.Quòd ſi multiplicata eſt,aut innumerabilis exiſtet,aut quæ cõnumerari poſſit. Sed innumerabilem eſſe impoſſibile eſt.innumerabilis enim multitudo incompoſita inordinataq; eſt.numerabilis igitur.Quòd ſi numerabilis,vel ex incompoſitis incõcinniſq; erit partibus, vel ex compoſitis harmoniaque coniunctis.Sed ex incompoſitis inconcinniſque eſſe impoſſibile eſt. nullum enim tale ſecundum naturam ſe habet. ex concinnis igitur omnino erit. Quòd ſi ex concinnis harmoniaq; prædictis,neceſſe eſt id eſſe ſecundum optimum harmoniæ genus.ſiquidem primum harmonia compoſitorum eſt anima.Optima autem harmonia illa eſt quæ in diatonico reperitur genere.hoc enim plenum eſt,& graue.Anima igitur omnino ſecundum hanc compoſita concinnataque eſt harmoniam. Quare ſubſtantia ipſius erit ex partibus ſecundum diatonicum genus compoſitis. Nihil autem prohibet & hæc vera eſſe, & rationes tamen harmonicas tanquam diuinarum quarundam ſimulacra rerum aſſumptas fuiſſe,hoc præſertim modo,quo dicimus vniuerſi corpus ſphæricum eſſe,vt hac ſcilicet figura intellectum imitetur. hæc enim ſibi inuicem quadrare poſſunt. Quæ cum Porphyrius dicat, nobis veri aliquid de anima concludere occaſionem dedit.

Iamblichus.

Diuinus autem Iamblichus pro virili omnibus numeros extollit laudibus, tanquam qui admirabiles quaſdam proprietates præbere poſſint, vnitatem quidem identitatis vnioniſque cauſam vocans, binarium autem proceſſus diſcretioniſque præbitorem, ternarium vero regreſſus eorum quæ proceſſerant, ducem. Quaternarium autem penitus harmonia præditum autumans, qui omnes in ſe contineat rationes, ſecundorumque omnium ornatum in ſe ipſo complectatur,oſtendatque. Nouenarium autem veræ perfectionis ſimilitudiniſque effectorem, cum perfectus ex perfectis exiſtat, eiuſdemque naturæ ſit particeps. Octonarium vero proceſſus ad omnia, per omniaque commeationis cauſam vocans: reliquum autem ſeptenum & vigenum regreſſus vltimorum etiam ad prima effectorem, vt vtrinque à quaternario aliquod manens ſit, & aliquod procedens, aliquod regrediens. Verum ibi quidem primo, hic vero ſecundo. Habet enim nouenarius ad vnitatem cognationem quandam, quaſi vnum nouum exiſtens, & octonarius ad binarium, ab illo cubus effectus, necnon ſeptenum vigenum alternarium propter ſimilem cauſam. Igitur per prima quidem ſimplicioribus manſiones proceſſus regreſſuſque tribuit, per ſecunda vero hæc eadem compoſitis inſinuat. Medius autem exiſtens quaternarius, quia quadratum eſt, iccirco manere dicitur: quia autem pariter par, procedere: quia vero ab vnitate omnibus repletur rationibus, regredi affirmatur. Hæc autem ſigna eſſe dicuntur reconditarum diuinarumque rerum. Poſt hanc adeo admirandam Iamblichi opinionem,

Theodorus.

Theodorus Aſinæus philoſophus peculiarem quandam gradiens opinionis ſuæ ſemitam, dicit eſſe quidem poſt vnum principium, principium tertium animam, aliam quidem quam ipſam animam vocat,ſiue & animarũ originem, aliam vero vniuerſalem animam, aliam illam quam mundi animam dicit, & illam quidem priorem indiuiſibilem eſſe, ſecundam vero in vniuerſalia diuiſibilem, tertiam vero varias ſortitam diuiſiones. Cum igitur triplicis ſit differentiæ anima, illam quidem quæ ipſa anima dicitur,& origo fonſque animarum eſt, mediam inter indiuiduam diuiduamq; ſubſtantiam eſſe dixit: quarum hanc quidem eſſe vniuerſalem intellectum, illam vero eum qui in atoma diuidatur, voluit. Eſſe autem harum ſubſtantiarũ mediam animã primã,quoniam ex vtriſq; ante ipſam præexiſtentibus, & ex tribus medijs generibus vnum quiddam totum effecta eſſet. Secundã vero poſt hanc animã quæ vniuerſalis dicitur,eã eſſe quæ diuidatur,harmoniceq; cõponatur. prima enim tota in ſe ipſa manẽte,diuiſionẽ fieri quæ proceſſus ab illa eſt,tota ante partes exiſtente, in illã quæ ex partibus conſtituta eſt. Tertiam autem animã quæ mundana dicitur,eam eſſe que per rectas lineas circuloſq; conſtituatur.In hac enim ſectionem illam,immutationem quandam oſtẽdere ab ea quæ ex partibus tota eſt. Quamobrem totum hoc de animæ origine negotium in tria diuidit capita,ſecũdum has, vt diximus,tres animas,quarum hanc quidem per cõmixionẽ intellectus eſſen-

tiam habere, illam vero per harmonicam compoſitionem, tertiam vero per figurationem perſpicue voluit. Cum igitur hoc diuidat modo caput de animæ genitura, animaſque ipſas, Theodorus de vniuerſali anima quæ in partes diuiditur, hos ſeptem intelligi voluit terminos, ipſoſq; in vniuerſalem reducens diuiſionem, per duplorum quidem ordinem cæleſtia ab ipſa anima produci oportere arbitratur, per triplorum vero, ea quæ ſub orbe ſunt lunę. Numeros enim peculiares proprioſq; vnicuiq; tribuit elementorum, terræ quidem ipſum ſeptem, igni vero ipſum vndecim, aquæ autem ipſum nouem, aëri vero ipſum tredecim. Geometricam etenim rationem, quæ eſt, vnum, duo, quatuor, ipſius terræ eſſe, vel quia hoc ipſum ſignificare videtur nomen, vel quia terra reliqua continet elementa, quemadmodum hæc alias complectitur medietates: Arithmeticam autem rationem, quæ eſt, duo, tria, quatuor, aquæ eſſe, quoniam duobus terminis cum terra participat: & quia rurſum maxime amica multitudini eſſe cenſetur, ex elementoq; conſtare icoſahedro videlicet, quod maxime multiplicari aptum ſit: Harmonicam vero rationem, tria, quatuor, ſex, aëris eſſe, quoniam & hæc duobus cum arithmetica communicat terminis, tribus ſcilicet & quatuor, qui maiores exiſtunt in illa, minores vero in iſta. Cum autem duæ ſint harmonicæ medietates: aut enim in dupla extrema ſunt proportione, aut in tripla: etenim illam vel duplorum vel triplorum mediam accepit Plato, ſecundum extremorum duplam proportionem faciens extrema ipſum tria, & ipſum ſex, habebat proprium aëris elementum, quod eſt octahedrum, habens ipſum quidem ſex ſecundum angulos, quatuor autem ſecundum baſim duarum pyramidum, tria vero ſecundum octahedri ſuperficiem, quæ triangularis eſt: ſecundum alteram autem, quæ eſt duo tria ſex, ignis elementum, quia in duobus etiam ij communicant cum præcedentibus, tribus videlicet & ſex; quæ extrema quidem ſunt in illa, in hac autem maiores termini, nec minus quia ignis elementum ſex quidem habet latera, bis autem quaternarium in angulis ſcilicet & ſuperficiebus, triangularem vero baſim: merito igitur terræ quidem eſſe ipſum ſeptem, aquæ vero ipſum nouem, aëris autem ipſum tredecim, ignis vero ipſum vndecim: ſi rationes inquam in ſupra dictis ſumantur numeris ex quibus hi effecti ſunt, ex vno enim duobus quatuor, ipſum ſeptem: ex duobus autem tribus quatuor, ipſum nouem: ex tribus quatuor ſex, ipſum tredecim: ex duobus tribus ſex, ipſum vndecim, vnoquoq; duos communes habente terminos cum eo qui ſibi propinquus eſt, ſicut elementa duo latera: ijs autem complicatis compoſitiſq; ordo reſultat triplus, mediaq; alterius maiora, in altero minora reperiuntur, extrema vero quàm illius qui prope eſt maiora: vt in terra & aqua & rurſum in aëre & igne videre contingit. Rurſum ipſum quindecim cæleſtibus attribuit, vnitatem quidem eiuſdem circulo, duplicem autem ſeptenarium circulo alterius propter vniuſcuiuſque duplicem circuitum, ipſarum inquam ſeptem ſphęrarum, aſtrorumq; ſeptem in illis degentium. Verum hæc mathematice quidem prolata intellectaq; ſpeculationem afferũt non iniucundam: quomodo autem rebus ipſis aſſimilari queant de quibus nobis in præſentia eſt ſermo, quomodove hæc ipſa quiſpiam Pythagorico interpretetur more, nihil à Theodoro dicitur, cũ alioquin iſta eum qui non ſupine oſcitanterq; audiuerit, pulcherrimis replere valeant rationibus. Inuenta igitur ſubtiliter magnificeq; eſſe quis ambigat? verum in ſingulares numeros totam Platonicæ figuræ ſeriem reſoluũt. Non enim ad numerorum rationes Theodorus reſpicere videtur, vt omnia cõprehendat, medietates ſcilicet, ſeſquialteras, ſeſquitertias ſeſquioctauaſq; proportiones cũ lẽmatibus ipſis quæ in primis reperiri numeris minime poſſunt, in quibus ille ſectionibus vſus eſt rationum, quæ elementis ipſoque cælo, vt viſum eſt, quadrare valerent. Poſt hæc autem omnia, aliam, ſi placet, ſermonis ſeriem pertractemus quam ſibi præceptor noſter vendicare ſolebat, quæ non tantummodo vna eſt, verũ multarũ admirandarũq; ſpeculationũ nobis anſam præbere poterit: de qua nos etiam in ſuperioribus nonnihil delibauimus. Dicit igitur vir iſte quòd horum vnumquodq; intelligi conſiderarique poteſt & in tota anima vt vna eſt ſecundum ipſius vnionem, & in hac eadem vt multas in ſe continet rationes ſecundum ipſius diuiſam multitudinem. Eſt enim anima vnum & multa, necnõ ratio vna, numeruſq; variarum ſpecierum, imitaturq; totalitatem opificis, nec minus paternarum viriũ diſcretionẽ. In primis igitur ipſam, inquit, quænã ſit ſecundum ſe totã conſideremus manentem procedentemq; in ſe ipſa & regredientem, necnon prouidentem aliter quidem immaterialium puraruq; mundi ſpecierum, aliter autem corporum omniũ partibiliſq; ſubſtantiæ. & hoc intelligentes, manere quidem ipſam ſecundum vnicam illam partem dicamus, procedere autem per ſecundã, hũc inquam diuinum eſſe proceſſum intelligentes, qui nulla ipſius compaſſione imbecillitateq; proueniat: regredi autem ſecundum tertiam. ab hac enim id quod perfectiuũ eſt, entibus aduenit. Cum autẽ, inquit, tota perfecta ſit entibus innixa intelligibilibus, ſempiterneq; in intellectu ipſo maneat, ſecundorũ merito prouidentiã gerit, & aliter quidem illorum quæ ſibi quaſi continenter annexa eſſe videntur, aliter vero ſolidarum compactarũque molium: vtrorũq; vero dupliciter. Etenim quæ conſequenter ſibi quodammodo annexa vicinaq; eſſe dicuntur, ab illa procedunt, ad illãque regrediuntur: & procedũt quidem ſecundũ quartæ potentiã vires generatiuas habentis, regrediuntur autẽ ſecundũ quintã quæ illa ad vnã reducit. Rurſum præterea ſolida hæc, & omnes quę in corporeis molibus cernũtur ſpecies, ſecundũ primæ octuplã ꝓcedũt, quæ à binario efficitur, ſolidaq; eſt, vireſq; generãdi habet, ad omniaq; ꝓcedẽdi. Regrediũtur autẽ ſecundũ ſeptimã & vigeſimã quæ ſolidorũ eſt regreſſio tanquã à ternario veniẽs, eiuſdẽq; ſecũdũ naturã ordinis exiſtẽs. Talia enim imparia ſunt omnia. Tres igitur ſunt proceſſꝰ, totidẽq; regreſſꝰ circa vnã animę vnitãq; mãſionẽ: quãobrẽ pares tres totidẽq; impares ab vni-

tate procedunt,adinuicemq; complicantur,quia anima & ipſa procedit,& regreditur : & procedens quidem prima ſui ipſius producit receptacula , idq; quod primo figura inſignitur , eiq; dimenſiones molemq; tribuit . Regrediens autem id ipſum ſphæricum facit . quare hoc tale faciens,etiam mundum in ipſo producit : proceſſum quidem pariter , regreſſum vero impariter faciens : ambo autem cubice,quoniam ſolidorum generationem facit & conuerſionem . Triplex igitur eſt proceſſus & regreſſus , & quidem omni carens figura , ille autem ſecundario figura inſignitus , omnia autem vt in numeris.Poſt hæc autem ſpeculationem etiam de multitudine quæ in anima eſt petractemus , dicamusq; quòd in ipſa rationes rationum comprehenſiuæ ſunt : & hæ quidem totorum , illæ vero partium more diuiduntur:& rurſum hæ quidem totales ſunt , aliæ vero generales , aliæ autem ſpeciales, nonnullæ vero partiales . Totales quidem,vt ſunt medietatum rationes:generales vero , vt ſunt illæ quæ in duplis triplisq; reperiuntur:ſpeciales autem,illæ quæ ſub ijs ſunt rationibus,multipliciter autem vtræq;:partiales autem,vt ſunt ſeſquioctauarum & lemmatum,in quas veluti partes ſeſquialteræ ſeſquitertiæq; diuiduntur rationes.Præterea etiam dicimus quòd rationum omnium vnicam continet vnionem ſecundum ſubſtantialem vnitatem,earũdem autem diuiſionem per binarij proceſſum, rationum autem comprehenſiones per multiplices terminos. iſti enim ſuperparticulares complecti videntur,vniuerſalioremq; illorum ſubſtantiam continere,quemadmodum illi rurſum ſeſquioctauas & lemmata continent,has quidem ſpecierum rationem habentes , illa vero partium ordinem ſeruantia.Nam quòd geometricam ſolam proportionem comprehenſiuam duarum facit medietatum , in primis quidem animæ ſubſtantiam tanquam opificem intelligi voluit geometriam . alibi etenim hanc eandem proportionem Iouis iudicium nominauit . Poſtea autem oſtendere cenſuit quòd duæ iſtæ medietates cum illa conſideratæ,in illaq; comprehenſæ , vniuerſa iuſte componere temperareq; videntur:ab illa autem ſemotæ,erroris iniuriæq; exiſtunt cauſæ.Quæ enim inæqualibus æqualia tribuit,omnino iniuſta eſſe videtur:nec minus illa quæ contraria adinuicem ſine geometrica æqualitate conjungit.Quamobrem & harmonica indiget geometrica proportione,vt concinne contraria copulet , ſicut ipſum feciſſe vidimus., ignem terramque complicantem duobus medijs elementis . & arithmetica rurſum cum hac ſuum ſortitur effectum . quod enim inæquale inæqualibus eſt, æquale eſt. Inæqualibus igitur æqualia tribuens , & proprietatem ſeruat ſuam , & quòd ſecundum vniuſcuiuſque dignitatem eſt,præ ſe ferre videtur . hoc autem geometricæ peculiare eſt. Rurſum igitur hoc etiam modo dicamus quòd anima primas imitatur cauſas,ſecundum vnam quidem partem vnicum omnium principium , ſecundum autem duplicẽ proceſſum , eas quæ poſt vnũ ſunt biformes cauſas: ſecundum vero par & impar , maſculinum fœmininumq; in ipſis dijs : ſecundum triplicem autem vtriuſq; diuiſionem , intelligibiles trinitates : ſecundum vero ſeptenarium terminorum numerum, intelligibilem ſeptenarium.Quapropter ſecundum vnicam quidem partem , deum perfectum mundum vocat , ſecundum binariam autem multitudinem in ipſo varietatemque demonſtrat:per diuiſionem vero parium & imparium , maſculinum diuidit & fœmininum , ab ipſis incipiens dijs ad ſtirpes plantaſque vſque .ſecundum binarium enim & ternarium id quod in dijs eſt , ſecundum quaternarium vero & nouenarium id quod in generibus nobis ſuperioribus melioribuſque eſt:ſecundum cubos autem vſque ad ipſas terreſtres vltimaſque procedens vitæ ſpecies:ſeptenario autem terminorum numero omnia continens cuſtodienſque,& intellectiua temperans prouidentia , ſtabiliter & inconcuſſe tota ipſa decenter ordinans , & horum partes partiumque particulas componens , etiam ſi vltimorum quippiam ſecundum ſe irrationabile reperiatur , & veluti lemma vniuerſæ mundanæ fabricæ . Per hos igitur acceſſus , ſenſaque ſuperius explicata , & ipſa Platonis verba ad vnum ſingula interpretari enodareque poterimus , necnon ad multas reſpondere difficultates . Age igitur(ſi placet)à principio quæcunq; dicta ſunt,ad has præceptoris noſtri expoſitiones referamus. In primis quidem igitur , quòd non dicat has partes opificem in anima poſuiſſe , ſed tanquam præexiſtentes abſtuliſſe,auferentemque rurſum ex ijs animæ ſuſtantiam repleuiſſe,hoc innuere nobis videtur quòd hæc commixtio non eſt veluti animæ ſubiectum,neq; vt materia,aut inſiguratum quippiã poſtea ab ipſo opifice figura inſigniri natũ,ſed ſpecies exiſtens plenitudo eſt ſpecierum:quare infinitates materiæq; quæ à poſterioribus in natura intelligibili eſſe dicuntur,in præſentia locum non habent ad huius negotij ſpeculationes . Poſtea autem quòd ad vnam partem omnes alias coordinat,duplam ſcilicet,triplam,& quadruplam,nouenam,octuplã , ſeptenamuigenam,imperium tribuere videtur vnitati,neq; permittitur tantulũ vnitatẽ reputari,quantulum arbitrantur illi qui eam vltimum in quantitate cenſent diſcreta , materiæq; locũ in numeris retinere , ſed ducem omnis animalis ſubſtantiæ, illiuſq; virium radicem,& numeri initium qui ipſam complet. Rurſum ad hæc,quod dicitur primæ partis dupla , nonne ijs quæ prædiximus,quadrare videtur? Omnino enim duplum a dualitate formatur,vniformique ſubmittitur eſſentiæ,& in multitudinem procedit,quantitate quidem multa effectũ,viribus autẽ imminutum.Et talis profecto eſt ipſius animæ proceſſionis modus. Manẽs enim ſecũdum diuiniſſimam ſui partem,&,vt Orpheus inquit,ſuũ in intellectu collocans caput,inde ſecũdum dualitatem quæ in ipſa eſt,in ſe ipſam procedit,multitudinemq; in ipſa exiſtentium rationum, variarumq; generat ſpecierum:cumq; proceſſit,rurſum ad principium regreditur,hunc ſubſtantialẽ efficiẽs circulũ,& per ipſum regreſſum,& ad generandi potentiã in ſe exiſtẽtẽ copulatur,ſecũdũ quã ſe ipſam produxit,necnon ad vnitatẽ,quæ ſtabilit ipſam firmatq;,& vnam facit . Perfectiua etenim

& regreſſiua potentia ad ambo hæc cõiungitur, ad generationem ſcilicet, & vnientem cauſam. Quòd ſi me hac de re breuibus dicere liceat, quemadmodũ vita quidẽ ab ente procedit, intellectꝰ autẽ & ad vitã copulatur & ad ens, ſic proceſſus quidẽ ipſius à generatiua exiſtit cauſa, regreſſus vero vtriſq; cõiungitur, ſeſquialtero quidẽ modo ad id quod ante ſe eſt, triplo vero ad id quod ante illud eſt. Cõgnuit enim regreſſiuę ſpeciei & totũ perſequi, & diuiſionẽ imminuere. quã rẽ ſeſquialterũ præbere videtur. Cũ enim duplũ ſecundum ſe totũ à dualitate vendicetur, ſeſquialterum quidem illi conſimile eſt, verum ſubmiſſionis imminuit rationem. Rurſum quòd triplum quidem in regrediente tertiam à manente demonſtret diſtantiam, manifeſtum eſt. Addi etiam poteſt quòd cum ternarius primus in numeris ſit perfectus, vtpote qui principium, medium, & finem habeat: non immerito ipſi aſſimiletur vnitati, quæ vnico modo vniuerſam complectitur multitudinem. Per hæc igitur animæ ſubiectum totum ex tribus conflatum, rurſum triplex oſtendit. Diuiſit enim ipſum, manente, procedente, regreſſiuaq; natura, ſecundum diuinorum generum diuiſionem. In illis enim tria ſunt genera, hoc quidem manens, illud vero procedens, aliud autem regrediens: & hoc quidem identitatis manſiuæq; potentiæ & ſubſtantiæ cauſa, illud vero generatiuum, proceſſiuumq;, & multiplicationis principium: aliud autem perfectiuum, reductiuumq; ſecundorum ad prima. Per illa vero quæ ſequuntur, declarat quomodo per ſui ipſius ſubſtantiam ſecunda exornet omnia. Antequã enim illi vires actuſq; tribuat, rationes has in ſe habere demonſtrat, per quas & à quibus dirigit & ea omnia quæ primo ſui participant, & quæcunq; ſecundi ab ipſa ordinis per ipſam temperantur, ornanturq;: ipſa quidem vnitatis locum poſſidente, illis autem & proceſſus & regreſſus ipſius imitantibus. Ipſa nanque anima ante illa & proceſſit per binarium, & per ternarium regreſſa eſt: & omne quidem illud quod ab ipſa proceſſit, à manente ſeparatum eſt. per duplum etenim. quod vero regreſſum eſt, ex dimidio. Propriũ enim eſt proceſſus quidem diſcretio, regreſſus vero identitas & ſimilitudo. id enim quod regreſſum eſt, vt manens factum eſt, pro vno quidem omne factum, pro toto autem ante partes, totum quod ex ipſis conſtat partibus: & videtur eſſe quidẽ triplũ ad manens, eſt autẽ viribus illo inferior, partiũ autẽ quę in ipſo ſunt contentiuũ. “Poſtea quartã ſecundæ duplã, quintã deinceps tertiæ triplã, ſextã primæ octuplã, poſtremo ſeptimã quæ partibus ſex & viginti primã excederet.” Hæc vniuerſa animæ eſt ſubſtantia, quę in ſuprà enarratis comprehenditur numeris: quorũ hic quidẽ in ipſa manet, alius vero procedit, alius autem regreditur. Quoniã autẽ ipſius partes cognoſcere oportet, cauſaſq; illorũ quæ in ipſa ſunt (nam & has etiam nobis intimabit Plato, contentas continenteſq; omnia ideas in ipſa tradens) dicendum eſt quòd per quartam & quintam partem omnium rationes illorum comprehendit, quæ ſui primo participant, proceſſum quidem ipſorum per quartam ſuſcitans, regreſſum autem per quintam tribuens. Quapropter illam quidem ad ſecundam reduxit, hanc vero ad tertiam: quoniam partes tota imitantur, ipſiſq; proportionabiliter ſe habent: per ſextam autem & ſeptimam, ipſas, vt dictum eſt, ſolidas conſtituit moles, ipſas quidem per ſextam generans, per ſeptimam vero conuertens. procedit enim vſque ad has, & in ijs deſinit totalis ipſius ſpecies. Ex quibus videre contingit quomodo & ipſi numeri, proceſſiuumq; ordo illi præclare conueniunt. Principiũ enim quod ab vnitate emanat, ab intellectu illi proceſſum tribuit. deſinentia autem illius in hos cubos, harmoniarum omnium harmoniam illam declarant. Compoſiti enim coniunctiq; cęleſtem faciunt harmoniam. eſt autem etiam vterque ipſorum harmonia. Cubum nanque harmoniam nominare Pythagorici conſueuere: quoniam ſola figurarum angulos proportionabiliter æquales habet & ad latera, & ad ſuperficies. Et ſecundi quidem terminorum proceſſum habent & regreſſum ad vnitatem: rurſum autem his manentibus totis, tertij partiuntur id quod procedit, & id quod regreditur, reducunturq; ad continẽter ſupra ſe iacentes terminos: quarti autem rurſum ad vnitatem: quoniam ſeptem terminorum vnitas quidem rurſum id quod manet imitatur, medij autem biformes exiſtentes id quod procedit: vltimi autem id quod regreditur. tertiani etenim ambo. nam & octupla ipſa tertiana quodammodo eſt, cum in tertium deueniat ordinem. Habemus igitur vnam animæ totalitatem in commixtione illa, & triplum ipſius in tertijs terminis, & quadruplum in quartis, ſecundũ quòd omnia fabricat per vtranque prouidentiæ ſpeciem. inuenimuſq; ipſam totalitate ſua triformem ſpeciem complectentem, hac autem ipſa quadriformem, ſemperq; ipſis totis partes ad vnionem colligentem. “Poſt hæc dupla & tripla interualla repleuit, partes rurſus ex toto reſecans, quas interuallis ita locauit.” In opifice & diuiſiuas eſſe vires & contentiuas Theologi dicũt, & per alteras quidem imperium ſuum à patre ſecernere autumant, per alteras autem omnem ipſius fabricam paternæ applicare vnitati: vocantq; hæc opera inciſiones & vincula. Secundum has igitur potentias nunc in opificijs terminis ſubſtantiam diuidens animæ, dicitur partes à totalitate ſua ſecare, rurſumque vinculis quibuſdam quæ ſunt medietates, eaſdem vincire, per quas id quod diuiſum eſt continet, quemadmodum per ſectiones quod vnitum eſt diuidit. Et hæc quidem perſpicue nobis declarant quòd Platonis verba theologica ſequantur principia. Ad literam autem deuenientes, hoc ipſum quomodo ſit videamus. Quòd quidem conſubſtantialis ſit ad ſe ipſam anima, ſimiliumque partium, & veluti concolor, tota intellectualis exiſtens, intellectiuaq; ratio, clare demonſtrat Plato ex eadem faciens mixtione tota, quæ in ipſa ſunt & partes. membra enim quæ ab ipſa deſecta ſunt, ſubſtantiæ quædam ſunt in ipſa diuiſæ. Quòd autem dignitas quædam in ipſa ſit primarum, mediarum, & vltimarum ſpecierum, hoc etiam oſtendit, addẽs illud rurſus. In quibus enim eandem ſpeciem hebetiorẽ videmus, in illis hac vtimur dictione, quem-

Ens. Vita. Intellectus.

Textus.

Pythagorici.

τριαδικῶς

Textus.

admodum in cæleſti facimus eſſentia, cum videamus & quandam circa ipſam diſſimilitudinem, videamuſq; rurſum ſimilitudinem à diuino corpore in ipſa ſeruatam. Ne igitur eandem nos omnium animæ rationum dignitatem eſſe ſuſpicaremur, rurſus addidit, id quod prædiximus oſtendere volēs. Quanto enim interius penetrabimus, mediorumq; media perſcrutati fuerimus, tanto particulares magis oſtendemus ſpecies. Ea etenim quæ continentur, magis ſunt particularia, quàm ea quæ continent: quæ etiam ſunt diuiniora illis quæ à ſe continentur. Quod imitatus mundus, habet quidem circa generationem diuinum corpus, circa corpus autē hoc totam animam. Omnes igitur prædictæ animæ ſectiones, & hæ inquam quæ generatiuæ ſunt, tales autem ſunt duplæ, & quæ ſunt perfectiuæ, & tales ſunt triplæ, comprehenſiuæ rationum ſunt particularium, per quas partes ornantur vniuerſi, extremis infimiſq; etiam non poſthabitis. quæ nobis in ſequentibus tradet Plato. Textus. » Vt binæ eſſent in ſingulis medietates, quarum vna quidem eadem parte ab altero extremorum exceditur, & alterū excedit: altera medietas pari numero extremum vnum ſuperat, pari ſuperatur ab altero. In ijs illud profectò in primis conſiderandum eſt, quomodo has duas medietates in geometrica contineri dicit: poſtea cur in primis harmonicam tāquam ſuperiorem arithmetica collocat. Licet enim arithmetica natiuam habeat ſimplicitatem, ipſiq; affinis ſit identitati. æqualitas enim identitas quædam eſt. quare in politia amoris concordiæq; conciliatricem vocauit arithmeticam, quæ æquale ſecundum numerum cuſtodiret, quemadmodum iuſtitiæ ipſam harmonicam quæ æquale ſecundum dignitatem ſectaretur. Rurſum quia hæc quidem per ſe quantum ſortita eſt, illa vero illud quod ad aliquid eſt, & hæc quidem circa partium conſideratur quantitatem, illa vero circa qualitatem. tertiū enim vel quartum qualitatis proprium eſt. licet enim hoc ſe modo adinuicem habeant, tamen quia propior geometricæ ipſa eſt harmonica, merito præferri videtur. In extremis enim idem præbet, & maioribus quidem terminis maiores tribuit rationes, minoribus autem minores, quę ad diuiſionem quæ ſecundum dignitatem eſt, magis appropriari videntur. Dicendum igitur quòd harmonica quidem medietas omnem animæ colligat identitatem, cæleſtibuſq; inſeparabilem tribuit communionem, maioribus quidem circulis maiores motus, vireſq; maiores, minoribus autē minores diſtribuens. Celerius enim mouentur illa quæ continent, quàm ea quæ continentur. nam arithmetica omnem in anima exiſtentem alteritatem complectitur, & ijs quæ ſub orbe ſunt lunæ, communionem ad ſe inuicem præbet ſecundum ęquales viciſſitudines. ex ijs enim nullum magis ab alio natum eſt pati, quàm in aliud agere. & hoc æqualiter ſecundum arithmeticam æqualitatem omnibus ineſt elementis, quæ in generatione ſunt, & ad ſe inuicemq; tranſmutantur, & ſubtilioribus quidem tenuioribuſq; maiores, velocioreſq; motus, craſſioribus autem partiumq; magnarum minores tardioreſq; tribuit. Textus. » Cum autē ſeſquialtera interualla & ſeſquitertia & ſeſquioctaua inde efficerentur, ex ijs nexibus in primis ſpatijs ſeſquioctauo interuallo ſeſquitertia omnia explebat. Quod quidem igitur ex ſupradictis duabus medietatibus, harmonica ſcilicet & arithmetica, quæ nexus, vinculorumq; in duplis tripliſq; interuallis locum obtinent, ſecundum ſeſquioctauæ ſpatium ſeſquialtera ſeſquitertiaq; diuiduntur, quę in ijs apparent medietatibus, ſatis ex ſuperioribus perſpicuum eſſe cenſemus: quod etiam patere cuilibet poterit, ſi ad hos reſpicere terminos voluerit, ſex, octo, duodecim, decem & octo. In ijs enim duplum & triplum ex ſeſquitertio ſunt, & ſeſquialtero. Quomodo autem hæc ijs quę prædicta ſunt cōſonare videantur, ex ijs palàm erit. Quemadmodum enim duæ medietates vniuerſum in duo diuiſerunt, ſic ſeſquitertiæ & ſeſquialteræ rationes particularem magis conſtituerunt mundi ornatum. hæ enim rationes illæ ſunt, quæ tota quidem exiſtentia, verum partium partes exornant. Eſt igitur vnaquæq; ipſarum totum quidem ſecundum prologum, pars autem ſecundum hypologum, partis vero pars ſecundum exceſſum alterius ad alterum. Et quoniam in ſingulis ſphæris animarum diuina reperiuntur genera, necnon dæmonia, & particularia, quales ſunt noſtræ, cumq; diuina poſteriora genera tota ſe totis priorum participent generum. Dæmonia vero & ſi totorum participant, ſecundum vnum quoddam tamen participare dicuntur: quamobrem magis particularia cenſentur, cū omnes ipſorum proprietates recipere nequeant, particularia autem genera alias aliorum generum dæmoniorum participent, neque ſemper eorundem, & hoc partibiliter, horum omnium rationes habet anima. Multiplicem quidem ſecundum vniuerſalem totius participationis modum: ſuperparticularem autem ſecundum vnam tantum partem, & eam maxime principalem: ſuperpartientem vero ſecundum participationem quæ cum eo quòd ſecundum multa fit, partibilis etiam eſt communitatis ratio participatorum ad participantia. Per hæc igitur elementa ſphæræque cæleſtes ornantur, participes quidem tertiæ exiſtentes totalitatis, nihilominus autem partes etiam duarum mundi ſectionum exiſtentes, quoniam omnis totalitas partes ſecum habet coniunctas. Aliud igitur aliæ proprium eſt ſphæræ, & alius numerus cum alio proceſſit elemento. Videre igitur contingit quòd ſicut in mathematicis geometrica geminas amplectitur medietates, hæ autem ſeſquitertias & ſeſquialteras rationes, hæ vero ſeſquioctauas: hoc etiam modo anima ſecundum quidem ſui totalitatem vniuerſum conſtituit, ſecundum vero ſubſtantialem dualitatem in duo mundum diuiſit, primaſq; vniuerſi partes produxit, quæ ſecunda ſunt tota: ſecundum autem tertiæ totalitatis cauſas ſphæras ipſas ornauit, & ſecundum proprios ijs partibus numeros repleuit ipſas proprijs ſpeciebus & partibus. ψυχικά. Dicere etiam & hoc poſſemus modo, quòd vniuerſum hoc habet quidem & ſphæras totas, & in ijs ipſis animantia diuina, dæmonia, animalia. ſunt enim in ſingulis ſphęris particularium diſtributiones ani-

marum, omnium autem ſupradictorum eas quæ circa corpora diuiduntur ſubſtantias, necnon corpora ipſa ordinant, componuntq; harmonice vniuerſalis animæ rationes. ſuo enim ipſius eſſe horũ omnium eſt cõtentiua, rationesq; iſta continentes ſuo ipſius amplectitur eſſe, quemadmodum ignis ſuo ipſius eſſe calefactiuus exiſtens, primo calidus eſt. Harmoniam igitur diateſſaron habet, ſecundũ quam vniuſcuiuſq; ſphæræ animantiumq; ſingulorum in illis degentium, diuinorum ſcilicet, dæmoniorum, & animalium eas ſubſtantias quæ circa corpora partibiles ſunt, aptat & componit, necnon ad ſe inuicẽ corpora. non enim temere alia ab alijs continentur, aut hæc quidem præcedunt, illa vero ſequuntur, ſed diuina quidem animantia ſubſequuntur dæmonia, hæc autem animalia, naturaq; ipſa duce poſteriora ſemper prioribus annectuntur. In ſingulis igitur diateſſaron reperitur, & ſingulæ ſphæræ rationes quæ ad diuina animãtia in illis degentia ſunt, & horum ipſorum ad dæmonia, quæ vtique ſeſquioctauæ erunt, perfectam habentes diſtantiam, & ſimul quidem primo conſonantem, ſimul autem corporibus accommodatam. Octonarius enim cum tripliciter diſtet, corporeus exiſtit, ſicut nouenarius ſuperficialis: vterq; autem æqualitatis affinis: ſemperq; inferiorum naturę ſuperioribus applicantur, corporaliumq; eſſentiarum quæ in illis ſunt, participes fiunt: hoc autem pars demonſtrat participati, quæ octaua dicitur. Quod autem reſtat, animalis eſt ratio ad dæmones ipſos, quæ lemmatis locum poſſidere videtur, ſuperpartiens exiſtens, partibusq; tredecim appropriata. hæ etenim vnicam non habent vitam, aſcendentes & deſcendentes rurſum, partiliterq; & inęqualiter ijs quæ ſe præcedunt fruentes. cumq; duodenarius numerus & dijs ipſis, & ijs qui nobis ſuperiores melioresq; ſunt, aſſignatus ſit, tertiuſdecimus ijs qui extra deorum ſunt numerum, conuenire videtur. Si autem inter animales vitas, hæ quidem animarum ſint purarum incontaminatarumq;, quas heroum [ἀχράντωρ] vocare conſueuit Plato, hæ autẽ gregales, quales ſunt noſtræ, in vnaquaq; ſphæra poterit etiã ipſum diapente inueniri. heroicæ enim animæ ad dæmonias propter puram incontaminatamq; vitæ ſpeciem ſeſquioctauam cuſtodient rationem, gregales vero multorumq; animæ ad illas lemmatis habebunt proportionem, & ſic in ſingulis ſphæris ſeſquitertiæ ſeſquialteræ ſeſquioctauæ lemmatisq; reperientur rationes. Vel hoc rurſum modo: Diuiſum eſt quadrifariam vniuerſum ſecundum quatuor exemplaris ideas: ſecundum autem vnamquanq; quatuor iſtarum partium, omnia reperire licet animalia, diuina, dæmonia, heroica, hominũq; animas ad ſe inuicem harmonice complicata: & ad propriam totalitatem, cælum, aërem, aquam, terram, totalitate hac ipſum diapente faciente, & ſine hac ipſum diateſſaron in quatuor animalium ſpeciebus, vt ipſe diuiſit Plato, & vniuerſum ipſum, & diuerſas vniuerſalesq; animalium ſpecies. Rationes igitur rationum contentiuas ſecundum vnam perfectas conſonantiam nobis in ijs tradidit Plato, quarum plena exiſtens anima, & viſibilem hunc replet mundum, & omnia ad ſe inuicem concordia cognataq; efficit.

“ Particula ſingulorum relicta. [Textus.] Huius autem particulæ interuallo ſumpto inde habebatur numeri ad numerum in terminis comparatio, quæ eſt inter ducenta quinquaginta ſex, & ducenta quadraginta tria. ”

Quidnam ſit lemma hoc, quamque habeat rationem, & quomodo concinnum exiſtens, alijs compoſitum conſonet, per mathematicas oſtenſum eſt rationes. Eſt autem & tale quippiam in vniuerſo veluti in toto, quanuis ſuprà memorata non vtamur oſtenſione ſecundum quam quadrifariam diuiſimus vniuerſum: vltimaq; animalium in ijs comprehenſa, lemmatis rationem habere diximus. Ab vnaquaq; enim ſphęrarum defluxiones, excrementaq; ad id quod ſub terra eſt deueniunt, nec minus ipſorum etiam elementorum commixtæ feces, & ſedimenta quæ obſcura turbulentaq; ſunt, multumq; materiæ in ſe continent, nihilominus tamẽ & hæc ad mundi eſſentiam harmoniamq; nonnihil conferre videntur. Horum igitur omnium cauſam in anima reponens Plato, ipſam lemma vocauit: quod vltimam ſignificare videtur imminutionem ſubmiſſionemq;. Quando enim Theologi etiam ipſi ſupremorum deorum vires circa locum illum collocare videantur, ſic Ioue illas etiam partes ornante, vt ad talium participationem deorum habiles redderentur, quid de vniuerſi anima ſuſpicari oportet? Nonne multo magis cenſendum eſt & ornare illam id quod incompoſitum inordinatumq; videtur, cauſamq; in ſe continere, ſecundum quam illius eſſentiam decenter ordinet & componat? Quomodo enim vel vniuerſi imperium obtinere dicetur, vel omnia per intellectum temperare, niſi inordinatum omne in ordinem reduxerit, vltimaq; etiam omnia ad vnius mundi vitam vnicam compoſuerit? Quòd ſi etiã horum in opifice præſint cauſæ, quemadmodum Orpheus inquit, quòd intus ſcilicet extremæ terrarum baſes radicesq; ſunt, [Orpheus.] necnon tartara ſitu ſqualida, finesq; terrarum extremi: quid mirum eſt animam ipſam in ſe continere, modo inquam proprio ſibiq; peculiari, quæcunq; diuina opificis mens in ſe complectitur, vltimarumq; mundi partium, & veluti ſedimentorum vniuerſi cauſam præſumpſiſſe? Ante enim ſenſibilem viſibilemq; mundum inuiſibilem in ſe capit anima. Quid igitur ſit lemma, ex ijs manifeſtum eſt. Eſt autem lemma ipſum & quadrifariam, & vnifariam: quapropter animã vtriuſque rationem cuſtodire oportet ſecundum quòd quadrifariam vnifariamq; eſt. ſiquidem & hoc vniuerſo ſingulisq; mundi partibus conferre dicimus. Quòd ſi ad numeros etiam reſpexeris, terminorum in his admirabilem quandam proportionem reſultare cognoſces. Proceſſus enim qui in centenis conſideratur binarijs, omnimodam penitusq; à cauſa ſemotam oſtendere videtur imminutionẽ. In anima etenim maxime particulare reperitur, ſicut in mundo quod vltimum eſt, materialeq; maxime. quaternarius autem & quinarius in decennarijs, primis applicat iſta cauſis, ſuisq; coniungit principijs. Quaternarius nanq; opificem mundiq; effectricem ſortitus eſt æqualitatem, quinarius autem

omne id quod proceſſerat,ad maxime vnitas retorquet potentias.Rurſum in vnitatibus ternarius & ſenarius,per regreſſum illis tribuit perfectionem. Quòd ſi ſuperpartiens ratio hæc eſſe dicatur, tredecim ſcilicet ducennorum quadraginta trium,nec vtiq; numerus iſte diſſonans reperietur vniuerſo. Poſt enim omnimodum ſenſibilis naturæ proceſſum , & vſque ad ipſam terram vltimam ſubmiſſionem,quam duodecimam mundi partem dicūt eſſe,quod ſub ipſa eſt,omne tertiamdecimam obtinere videbitur portionem,elementorumq; apparentiæ ad illam peruenientes regionem, numero illi cōuenire merito dicentur.Ad omne igitur procedit,procedenſq; ornatur , regrediturq; cum ornatū eſt, illud quod maxime materiale eſt vniuerſi : & in vnaquaque parte vltima reperiuntur genera æternis ipſis ſubmiſſa,quibus duodenus adſcribitur numerus,& ſecundum tertiamdenam rationem merito habitudinem ad ſe inuicem habent & communionem,cum iam diu duodenarius numerus dijs ſit cōſecratus,generibuſq; ijs quæ à dijs dependent . Hæc igitur omnia anima vnico complectitur modo, lemmatis ſcilicet ratione:& ad hæc rurſum vnitatum ipſarum nouenarius quē nobis tria & ſex præbent,finem animalium præ ſe ferre videtur rationum. Incipientes enim ab vnitate,ad nouenarium vſq; proceſſerūt,& ab vnitatibus ad decennarios,& ab ijs ad centenarios. Tertianus etenim erat vniuerſus animæ proceſſus,manifeſtatioq; ab opifice cauſa & ſecundam ſubſtantiam,& ſecundum harmoniam,vt ſuperius diximus.Quid igitur in anima ipſum oſtendat lemma,ſatis ſuperq; dictum eſt. Vniuerſa autem animæ figura terminos habet quatuor & triginta,vel(vt alij)ſex & triginta. quamobrem numerus hic poſterior ipſi conuenire dicitur animæ,tanquam à ſenario ſuper ſe ipſum procedente confectus.Antiqui enim ſenarium animę dicauere,quem primum parimparem dicebant,ſicut animam indiuiduorum diuiduorumq; mediam:quorum ijs quidem impar,illis vero par proprium eſſe dicebatur.Nec minus quia circularis eſt,quemadmodum quinarius . ſed ille quidem intellectualis circuli ſimulacrum refert maſculinus exiſtens,iſte autem tanquam fœmininus,circuli animalis.Si autem ad quatuor & triginta reſpicere voluerimus , rurſum ad animam hic conueniens erit numerus. ſiquidem intellectus vnitas eſt tanquam indiuiſibilis,denarius autem ipſe mundus, quaternarius vero anima.quamobrem à Theologo dictum eſt , omnis numerus ex vnitatis proceſſit latibulis ad diuinum vſque quaternarium,hic autem omnium matrem peperit impermutabilē indefatigabilemq;,

Orpheus.

quam ſacrum vocant denarium:quaternarius autem latus habet binarium. bis ergo in quadratū ductus,latuſq; accipiens,ſuprà memoratum efficit numerum,animam ipſam imitantem, quæ à ſe ipſa ſuaq; peculiari gignendi facultate ſe ipſam multiplicare dicitur.Quòd ſi ex ſecunda rurſum componi exiſtimetur ſeſquioctaua,ab ipſo inquam ſexdecim,& ipſo decem & octo , continget vtique quòd quemadmodum animæ propria familiariſque eſſe dicitur ſeſquioctaua,ſic etiam hæc ſecunda ſeſquioctaua quanuis media exiſtat inter conſonantia diſſonantiaque interualla , propria peculiariſque ſit animali medietati, omninoq; ſeſquioctaua ipſa diatonicum exprimit notatq; genus,ſecundum quod tota conflata eſt anima:ſecundum autem accipiens ordinem,animali cōuenire videtur ordini,in quo omnia entis genera ſecundi ſunt ordinis.Rurſum ad hæc,cū vniuerſa animæ figura quater in ſe diapaſon contineat,quæ inter omnes pleniſſima eſſe dicitur conſonantias,ſemel autē diapente,in vnūq; deſinat tonum,habebit quadruplicis mundanæ diuiſionis , quæ ab ipſo animali,quatuorque ibi exiſtentibus ideis per animam ad ipſum prouenit vniuerſum , quadruplicem cauſam perfectæ harmoniæ,quæ in ſingulis reperitur partibus,propter quam & cælum mundus eſt vnus ſibi ipſi proprio cōſonans modo:& terra omnia habet ſuo peculiari proprioq; modo,ſimiliter illa quæ intermedia ſunt. Verum quoniam non ſolum quadripartitus eſt mundus, ſed etiam quinqueformis , cum quatuor inſimul quintam habens ideam,non ab re poſt quater diapaſon etiam diapentes harmoniam ſecūdum ſe ipſam habet anima.Cumque reliqua ſit in octo quidem ſphæras ipſius cęli ſectio,in nouem autem totius vniuerſi,& illa quidem octo ſirenibus , hęc autem nouē attribuatur Muſis , ſub quibus ſunt ſirenes:non immerito rurſum tonus omnem claudit figuram.Alias autem præter has diuiſiones nobis à Platone traditas,neque fingere poſſibile eſt,eam inquam quæ in quatuor eſt, & quæ in quinq;,quæ in octo,& quæ in nouem,quæ partim hic, partim in republica recenſentur. Quare non immerito ex omnibus prædictis vniuerſa animę conſtituitur figura, tono ſcilicet,diapente,& quater diapaſon.aliter inquam neque ab re hic accepto tono quàm in ſuperioribus capiebatur, necnon ipſo diapente,& quater diapaſon: vt hæc reſpectu totius conſiderentur mundi,tanquam totius figuræ vires habentia: & accepta ſunt omnia ſecundum omnes Platonis mundanarum rerum diuiſiones,quę triplices ſunt, ſecundum ideas ſcilicet,ſecundum figuras, & ſecundum ſphæras. Aliæ quidem igitur omnes ſeſquitertiæ ſeſquialteræ ſeſquioctauæq; rationes, particulariū fuerant nexus ordinum,qui in quinque vniuerſi partibus continentur,vel in ijs ſectionibus quæ in octo vel in nouem ſunt : veluti deorum,aut dæmonum,aut animarum,aut naturarum,aut corporum:& deorum ij quidem horum,illi vero aliorum.in vnaquaq; etenim parte ordines deorum reperiuntur diuerſi , proportionabiliterque poſteriores ad priores ſe habere dicuntur. Et in dæmonibus ſimiliter. ij etenim alterius ſunt coordinationis, illi vero alterius.Similiter animarum naturarumq; & corporum.Hæc autem diapentes conſonantia, ratioq; iſta ſeſquioctaua,necnon ipſe quater diapaſon non temere acceptæ eſſe videntur.ſed quoniam omnium communiter comprehenſiuæ ſunt, omnium inquam ſimul quæ ad quinquepartitam pertinent ſectionem,omniumq; etiam illorum quæ in octo nouemq; diuiduntur , vt vnam ſcilicet contineant rationem nouemſphærij ad octoſphærium. Quemadmodum etiam omnium lemmata ſeſqui-

tertiarum,aut extremæ dicentur ſubmiſſiones imminutionesq; multipartiles eorum quæ in vnaquaq; partium quadripartiti reperiuntur ornatus,aut omnium in vltimum locum communia ſunt dona, ſecundum quæ & dij & dæmones,particularesq; animæ & naturæ in illam deueniunt regionem, ad ſe inuicem quidem concordes, verum ſecundum extremam multipartilemque conſonantiam, qualem ſuperpartientes habere dicuntur. Non immerito igitur ad hoc deueniens Plato, addidit quòd omnem iam abſumpſerat commixtionem illam diuidens opifex. Nihil enim deus temere neque ipſa operatur natura. Non plus igitur neque minus ex hac produxerat commixtione, ſed ad quot ſufficere partes deberet, animæ commodam produxit totalitatem. id enim totum quod exiſtit ex partibus, neque plus neque minus proprijs eſſe partibus conuenit, ſed eiſdem omnibus repleri conſtareq; par eſt. Omne igitur quod commixtum eſt, ex harmonicis conſtat rationibus, & eſt (vt hoc aliqua exprimamus figura) omnis hæc harmonia ſubſtantiale in anima vniuerſi exemplar, harmoniæ ſcilicet quę ſecundum omnes mundanas cernitur diuiſiones. Atqui numerus etiam vniuerſus ſubſtantialium animæ vnitatum centena quina milia nongenta quadraginta & ſeptem eſſe dicitur, qui per omnes numerorum ornatus procedere videtur. per decennarium enim vt mundana ſit anima. mundi enim decennarius eſt numerus. Per quinarium autem, vt ad ſe ipſam cōuerti poſſit. quinarius enim numerus ad ſe ipſum conuerſiuus eſſe dicitur. Per nouenarium autem, ne ſolummodo vnifariam cōtineat vniuerſum, ſed ad vltima vſque procedat poſtquàm ab vnitate exiuerit. per quaternarium autem, vt quadripartitam in vnum colligat diuiſionem. per ſeptenarium vero, vt omnia ad vnitatem retorqueat cōuertatq;, ad quam ſolus annectitur ſeptenarius matris ſexuſq; fœminei expers. Et hic quidē, in mundana ſcilicet anima, numerus totaliter ineſt: in diuiduis autem animis, veluti quę ad illam operationes dirigunt ſuas, totaliter & partialiter: in dæmoniacis vero, quæ particularius etiam operari cēſentur, è diuerſo partialiter & totaliter: in humanis autem animis partialiter ſolum, & ſolum cognoſcitiue. Sic igitur omnes in ipſis ſpecies ſunt, hominis videlicet, dæmonis, & dei, vt omnia per iſtas cognoſcant, quæ in ſuperioribus factiuæ ſimul & cognoſcitiuę exiſtūt. Hæc igitur omnis commixtio ſola eſt vniuerſalis animę, & in vnaquaq; ſimiliter diuinarum animarū, necnon in dæmoniacis ſimiliter animis: quarum vnaquæque intellectum ſupra propriam ſtantem ſubſtantiam habet, propriumq; ſimiliter vehiculum, necnō vitam circa hoc diuiſibilem. Vtrum autem in ſingulis partialium animarum proprium debeat ſumi quod videlicet ſupra ipſas indiuiſibile ſit, quodve infra ipſas diuiſibile, vel hoc quidem ſic, illud vero alio modo, quamuis alibi hac de re longos fecerimus ſermones, nihilominus in ijs quæ de ipſarum generatione dicturi ſumus, peculiariter hoc inquiremus, ipſum de hac re Platonis iudicium pro virili accurate excutientes. Caput tertium de figura animæ.

" Tum ſeriem hanc vniuerſam in longum ſecuit, & ex vna duas fecit, mediamq; mediæ veluti in ſpeciem χ literæ accommodauit. " Textus.

Primum quidem igitur mathematice qualis ſit animæ figura dicendum eſt, antequam ad ipſarum ſpeculationem rerum perueniamus. ſic enim recte ab ipſa phantaſia veluti in ſemitam deducti, ad ſcientificam dicendorum comprehenſionem optime præparati deueniemus. Imaginentur igitur omnes ſuprà memorati numeri in recta quadam regula deſcripti, quemadmodum harmonici ipſi facere conſueuere, ſitque regula hæc ſecundum totam ipſius latitudinem ſupraſcriptos habens numeros, quæ ſecundum longitudinem poſtea diuidatur. Erunt igitur vtrinque in vtraque ſectionis parte omnes illæ rationes. Si enim ſecundum latitudinem facta fuiſſet diuiſio, omnino hos quidem numeros hinc, illos vero inde diſcerni neceſſe fuiſſet. Verum quoniam ſecundum longitudinem facta eſt ſectio: in omni vero longitudine omnes ſunt numeri: ijdem in vtraq; reperientur parte. Illud autem manifeſtum obiter eſſe debet, quòd non idem eſſe dicimus diuidere longitudinem, & ſecundum longitudinem diuidere. hoc enim ſectionem per totam procedere longitudinem ſignificare videtur, illud autem ipſam diuidere longitudinem. Diuidatur igitur regula hæc ſic ſecundum longitudinem, duæq; hæ longitudines ad ſe inuicem applicentur, in punctis ſcilicet quæ bifariam has diuidunt longitudines, verum non eo applicentur modo, vt angulos cauſent rectos. non enim iſtiuſmodi erunt circuli. Rurſum rectæ hæ duę longitudines ſic incuruentur, vt extrema ſe contingant. fient igitur duo circuli, quorum hic quidem interior, ille vero exterior: & ſibi inuicem obliqui erunt. Vocatur autem hic quidem identitatis circulus, ille vero diuerſitatis: & hic quidem eſt ſecundum æquinoctialem circulum, ille vero ſecundum Zodiacum. Nam circa hunc omnis diuerſitatis rotatur circulus, circa autem æquinoctialem, identitatis. Quamobrem rectitudines illas ad angulos applicari rectos non cenſuimus oportere, ſed ad χ literæ ſimilitudinem, quemadmodum voluit Plato, vt anguli in ſummitate ſolum eſſent æquales: qui vero in alterutra, quive conſequenter ſe haberent, inæquales eſſent. nam neque Zodiacum æquinoctialis ad angulos ſecat rectos. Mathematicum igitur negotium (vt breuiter nos expediamus) de ipſius animæ figura talem quandam in præſentia nobis affert conſiderationem. Verum à principio rurſum circa res ipſas conſiderantes, omnemq; ad animæ ſubſtantiam ſermonem noſtrum referentes, dicamus quòd ſecundum quidem mathematicas diſciplinas continuum & diuiſum ad ſe inuicem quodammodo contraria eſſe videntur, & neque continuum eſſe diuiſum, neque diuiſum continuum poſſe. In anima vero vtraque concurrunt, vnio videlicet & diuiſio. Vnitas enim eſt & multitudo, ratioq; vna & plures: & vnum & multa. & vt totum quidem eſt, continua eſt: vt autem numerus, diuiſa ſecundum eas quas in ſe continet rationes: & ſecundum continuitatem quidem intelligibilium aſſimilatur vnioni, ſecundum multitudinem vero eorundem diſcretioni. Quòd ſi etiam aſcendere magis volueris, ſe-

cundum quidem vnionem veſtigium ſimulacrumq; ipſius habet vnius: ſecundum diuiſionem autem diuinorum præ ſe fert multitudinem numerorum. Quamobrem neque ſolam arithmeticam ſubſtantiam illam habere dicimus. (nam non eſſet continua) neque geometricam. non enim eſſet diuiſa. Simul igitur vtraque eſt: quapropter & arithmetica & geometrica vocanda eſt: verũ inquantum arithmetica eſt, ſimul ſecum in ſubſtantia harmonicam coniunctam habet. Nam multitudo quæ in ipſa eſt, concinna compoſitaq; eſſe dicitur, & in eodem ſimul & per ſe quantum, & illud quod ad aliquid eſt ſuſcipit. Inquantum vero geometrica eſt, ſphæricam connexam habet. Nã circuli qui in ipſa ſunt, & immobiles ſunt, & mouentur. ſecundum quidem ſubſtantiam immobiles, mouentur autem ſecundum vitalem actum: vel, vt rectius dicamus, ſimul vtrunque poſſidere dicuntur. nam à ſe ipſis mobiles ſunt. quod autem à ſe mouetur, ſimul mouetur & immobile eſt, cum mouere ad immobilem pertinere potentiam videatur. Omnes igitur diſciplinas ſubſtantialiter præaſſumpſit anima, geometricam quidem ſecundum ſui totalitatem, ſecundum formam, ſecundum lineas: arithmeticam vero ſecundum multitudinem, ſubſtantialeſq; in ſe exiſtentes vnitates, vt in ſuperioribus oſtendimus: harmonicam vero ſecundum numerorum rationes: ſphæricam autem ſecundum geminas circuitiones. Et vt in ſumma recte dicamus, hic eſt diſciplinarum omnium nexus ſubſtantialis, ſe ipſum mouens, intellectualis, vnitus, pure omniq; ſecluſa forma complectens omnia, infigurate figuras, vnite ea quæ diuiſa ſunt, indiſtanter ea quæ à ſe inuicem diſtant. Hæc enim animali conueniunt ſubſtantię, omniaque in ipſa exiſtentia hoc ſpeculari oportet modo. Verum ex prædictis hoc etiam ſumere decet, quòd omnia ſcilicet ſecunda ad prima proportionem habent: omninoq; multitudinem ab vno principium ducere. Nam quemadmodum conſideratio de ipſa eſſentia ſuum à ſubſtantia principium facit, harmonięq; ſpeculatio ab vna exorditur parte, ſic & illa quæ de figura eſt doctrina, vnam duabus longitudinem præmittere videtur. Et quemadmodum à ſubſtantia identitas eſt & diuerſitas, ſic & ab vnitate dupla & tripla eſt ratio, & ab vna longitudine, eiuſdem, & alterius circuli: & vt præcedentia pręcedentibus, ſic ſequentibus ſequentia, omniaq; ad ſe inuicem conſona, ſubſtantia, harmonia, forma. Et omnia quidem vbique ſunt propter conſimilem concoloremque animalis vitæ naturam, verũ in eiuſdem quidem circulo magis idem & triplum relucere videntur, in circulo vero alterius alterum & duplum. Et rationes vbique quidem vniuerſæ, ſed modo quodam alio in primis & ſecundis: & in ijs quidem opinatiue, diuiſim, & partiliter: in illis vero intellectiue, totaliter, vnite. Et de his quidem hucuſque dictũ ſit. De ſectione autem hac, de duabuſq; longitudinibus, necnon de geminis circulis quidnam dicendum ſit, dignum eſt perſcrutari.

Iamblichus.

Diuinus enim Iamblichus ſuperiora ſcandere videtur, abſtruſaq; penitus & occultiſſima rimari, vnam videlicet animam, & ab ipſa procedentes duas. nam in omni, inquit, rerum ordine imparticipabilis vnitas illa quæ participantur præcedit, numeruſque hic imparticipabilis peculiaris eſt & affinis, & ab vno dualitas, quemadmodum in ipſis dijs. Timęus igitur inquit, cum per animæ præſentem genituram ſermone vnicam illam conſtituerit animam quæ ſupra mundum eſt, à qua & mundana anima, & aliæ ſunt animæ, dualitatem nunc ab ipſa deducit. Sectio enim diuiſionem demonſtrat opificis, quæ in identitate perfectioneq; procedit, eadem in ſecundis etiam producens numeris. Diuiſio vero quæ ſecundum longitudinem eſt, ſuperiorem ab opifice deuenientem proceſſum oſtendit. Per hæc enim duæ generantur poſt vnã animæ, quarum vtraq; eaſdem continet rationes, & ad ſe inuicem complicantur, & in ſe inuicem ſunt, ab inuicemq; diuiduntur, & impermixtam ſeruant puritatem, licet ad ſe inuicem vniantur. Per ſua enim centra ad ſe inuicem vniuntur. & hoc eſt quod dicitur, Medię mediam accommodauit. Quoniam autem & hæ intellectiuæ ſunt animæ, diuinoque participare dicuntur intellectu antequam cælum fieret, in circulum illas inflexit opifex, motuq; qui circa eadem & in eodem eſt, illas complexus eſt, intellectiuas efficiẽs illas, diuinoq; impartiens intellectu: animarumq; dualitatem in intellectualẽ impoſuit dualitatem, quæ ſecundum ſubſtantiam ipſas præcedere dicitur. Hæc Iamblichus. Nos autem recte quidem hæc præclareq; dici ad rerum ipſarum ſpeculationem affirmamus. Nam & iſta ante mundum ſunt, & idcirco in mundanis rebus vnitas eſt, poſtea dualitas, & poſtea ſeptenarius ipſe. In vniuerſo enim vnica quidem ea quæ vniuerſi eſt: poſt ipſam vero duæ quæ cælum in eiuſdem & alterius diuidunt circulationem: poſt has autem illæ quæ errantes temperant ſphæras. Verum magis ad Platonis mentem accedere arbitramur, ſi non de animis quæ ſupra mundum eſſe dicuntur, neque de mundanis quæ multæ ſunt, ſupraſcripta verba intelligenda duxerimus, ſed de ipſa vniuerſi anima, quam mundi animam dicimus. Ipſe enim paulò poſt has diuiſiones ſubiungit. Poſtquàm autem ſecundum cõſtituentis mentem omnis animæ conſtitutio effecta eſt, poſthac corpoream omnem naturam intra ipſam fabricauit, vnam nominans hanc, & non aliam præter illam quę vniuerſi eſt. hæc enim illa eſt quæ corpoream omnem complectitur naturam. Opificias igitur diuiſiones, necnon lineas & circulos de hac ipſa dici intelligere oportet. Non enim hoc modo rationes euidentiæq; nos deficient. Quoniam igitur omnium copulatiua congregatiuaq; eſt immobilium, & eorum quæ ab alio mouẽtur, necnon indiuiduorum & diuiduorum, exemplariumq; & externorum ſimulacrorum, præterea vere entium, & eorum quæ non vere ſunt entia: non ab re duplex eius dicitur eſſe natura, & hæc quidem ad meliora ſuperioraq; reſpicere, illa vero ad peiora ſubmiſſioraq;. Quia autem hęc à ſe inuicem penitus diſterminari diſiungiq; videntur, iccirco duabus quodammodo indigere medietatibus par eſt. Verum in natura quidem ſenſibili duo quædam ſunt quæ à ſe inuicem diſtracta coniungunt, in incorporeis ve-

ro vna eſt biformis ſubſtantia,quæ extrema ipſa colligat:cuius quidem id quod intelligibilibus complicatur,intellectuale eſt,ſcientificum,prudentia reſplendens diuina, reducendi vires habens, rerum cauſas in ſe complexum. Quod autem partibili appropinquat naturæ,diuerſitatis effectiuum,ſenſibilium tactiuum,prouidentiæ ad ſecunda extenſiuum,artificiale,& omnium quæcunque ijs ſimilia affiniaq; ſunt comprehenſiuum.in vtroque autem horum omnes ſunt rationes. Hoc enim modo animæ ſubſtantiam ab intellectuali ſubſtantia differre dicimus.hæc enim vniformis eſt,omneſq; ſpecies vnifariam continet:illa vero biformis eſt,eaſdemq; habet rationes cogitatiuæ & opinatiuæ:& aliter quidem in eiuſdem circulo,aliter autem in circulo alterius.nam vnitas eſt,& dualitas rurſum: vt ad vnitatem ſcilicet intellectualium deorum patrem. Hæc enim vnitas quidem eſt vt ad vniuerſum conſideratur:dualitas autem vt ad intellectum. Et omnino quidem diuiſio hæc & multitudo ab illa deuenit deitate.proceſſus igitur multiplicationiſq; cauſa eſt qui vitæ primo præeſſe dicitur deus. Quamobrem philoſophantium quidam cum illa quæ à dijs ſunt,ijs ipſis aſſimilare conarentur, intellectus quidem ſecundum maſculinum deorum genus,animas vero ſecundum fœmininum ordinari oportere ſanxerunt.nam intellectus indiuiſibilis quidem eſt,& ad impar impariformis reducitur,anima vero diuiſibilis & biformis:& hic paternis cauſis, illa vero generatiuis proportionabiliter ſe habere videtur. Præterea hic finis cognatus, illa autem infinitatis eſſe cenſetur. Quamobrem ſi quiſpiam me percontatus fuerit,quomodo anima vna eſt,& quomodo biformis:reſponderem vtiq; quòd vna quidem eſt veluti illa quæ per ſe moueatur. hoc enim commune eſt cuilibet vitæ animali, partibuſq; in illa exiſtentibus.biformis autem ſecundum duplicem vitæ modum,quo ſcilicet ad prima reſpicit regrediturq;,& quo ſecundorum curam gerit. Et ſecũdum ipſius quidem ſubſtantiam vnicam dicemus ipſam habere vitam.nam quod ſe ipſum mouet,ſubſtantia eſt animæ. ſecundum autem idem & alterum duplices ipſius vitas diſtinguemus. Verum propter quid recte animam figuræ primo conſtituit opifex,poſtea circularis? Aut quomodo recta linea animali conuenit ſubſtantiæ? Dicendũ quòd oportet proportionali rectæ lineæ modo intelligere. Nam quemadmodum linea recta aliunde aliò indeflexe determinateq; progreditur,(vna enim ſola recta inter duo conſtituitur puncta)& quemadmodum ſua ipſius natura infinita eſt linea recta,ſic anima genita eſt potentia exiſtens infinita. & quemadmodum indiuiſibile eſt punctum,ſic intellectus indiuiſibilis exiſtens animam præcedit, ipſam indiuiſibiliter complexus,omnemq; ipſius ſubſtantiam impartiliter præaſſumens.nam intellectui quidem indiuiſibilitas proprium eſt,animæ vero primo diuiſibilem eſſe. talia autem ſunt punctum & linea. Recte igitur iſta diſcreuit ratio,& animæ rectam lineam aſſignauit,poſt quam etiam circulum, quæ ſimplices eſſe dicuntur lineæ.ipſi vero intellectui punctum tribuit. nã inde veluti ex adyto quodam animæ apparet ratio indiuiduam intellectus oſtendens naturam, ipſiuſq; occultam & inenarrabilem nuncians vnionem. Ipſe vero intellectus in ſe ipſo collocatur firmiter manens, omnia quiete ſedateq; intelligens,punctum exiſtens & centrũ quando ad animam comparatur. Nam ſi anima circulus eſt,ipſe centrum dicitur,circuli exiſtens potentia. Si autem anima linea eſt, quia recta:ipſe punctum eſt,indiſtanter dimenſione præditas amplexus ſpecies,impartiliter autem partibiles circulariterq; circulares omnes continens. Circulus vero idem dicitur cum ad ipſius boni naturam comparatur,circa quam deſiderio vnius rotatur,appetituq; inſeparabilis ad ipſum vnum coniunctionis,vndique ad ipſam nutat. Rurſum alio etiam modo ipſi animæ lineam conuenire dicemus. nam ſi quiſpiã intellectui motum concederet, ſine tranſitu diſcurſuq; hunc ipſum actionem habere non ab re ſuſpicaretur. Totam enim ſimul intelligibilem ſpeculatur naturam, ſempiternam habens vitam, ſemper circa eadem in eodemq; exiſtens,& modo operans eodem. Anima vero actionem poſſidet diſcurſiuam.aliàs enim alijs ſe applicat ſpeciebus, etiam ſi vniuerſi animam in medium afferre voluerimus. Peculiare nanque hoc animæ eſſe dicimus, cum tempore operari:vt in Phædro voluit Plato. Omnis vero tranſitiuus motus linea eſt,cum rectitudinẽ habeat,& vnde,& quo: & aliud quidem principiũ, aliud autem finem. Quare hoc etiam modo lineam animæ aſſignare poterimus. Præterea immobilis quidem cauſa,illorum quæ à ſe mouentur,motiua eſſe dicitur.nã hæc illius primo participare videntur: illa vero quæ à ſe mouentur,ijs quæ ab alio mouentur,motum præſtant. Cũ igitur anima omniũ quæ ab alio mouentur,curã gerat,ante illa ſecundum ſubſtantiam exiſtens,& veluti à ſe ipſa viuens, omnia complexa ſit illa quæ vitam externam aduentitiamq; poſſident: non immerito in ſui prouidentia lineæ ſimilitudinem gerit,cum aliorum ſcilicet motiua ſit,eorundemq; conſtitutiua,quemadmodum linea dimenſio diſtantiaq; eſt alterius àd alterum,egreſſuſq; à ſe ipſa productus. Quamobrem in ſermonibus quidem qui de mixtione facti ſunt,& in ijs quæ de numeris & de medietatibus prædicta fuere,ipſum animæ ens declarauit Plato,quomodo vnum eſt & multa,quoſve proceſſus habeat & regreſſus ad ea quæ ſupra ſe ſunt,& ad ſe ipſum: præterea quomodo ea quæ poſt ſe ſunt producit,& ad ſe retorquet,quomodoq; vniuerſum mundum colligauit, rationibuſq; compleuit. In ijs autem,vbi de recta linea & de circulis perſcrutatur, ipſum nobis vitale animæ intellectualeq; tradit,& quomodo intellectualis particeps ſit vitæ, quomodoq; ad ſe ipſum conuerſum eſt, ſecundum quod ſe ipſo viuens,& ſe ipſo mobile eſt. Nam rectitudo ipſa animalis vitæ à melioribus ſuperioribuſq; proceſſum oſtendit,reflexus autem in circulum intellectualem ipſius conuerſionẽ. Hanc enim potentiam,ſimul & illam quæ ipſius vitæ productiua eſt,à patre ſortita eſt anima. Cum autem duæ animales ſint vitæ,hæc quidem cogitatiua,illa vero opinatiua:iccirco duæ procedunt lineæ rectæ, &

αἰτιῶν ισι δ ζωογονικόν.

in duos incuruantur circulos. Vt autem in ſummam dicamus, ſubſtantia quidem animæ cum totum exiſtat ex partibus, compoſitus concinnuſq; eſſe dicitur numerus: vita vero, rectitudo vniformis & biformis: intellectus autem cogitatiuus & opinatiuus. nam in ipſa ens, vita, & intellectus reperiũtur. Verum ſi, quemadmodum fieri oportet, ante cognoſcitiuas ipſius vires, vitales in ſe ipſas conſiderare voluerimus potentias, quæ ſimul quidem cum diſcurſu ſunt, ſimul autem ſe ipſas mouent, rectitudinem diſcurſiuam illarum proprietatem ſignare dicemus, circulum vero ad id quod ſe ipſum mouet aſſimilari. nam à ſe ipſis ad ſe ipſas mouentur. Quamobrem Timæus ſolum in ijs vitalem ipſius motum tradere nobis cogitans, rectum aſſumpſit & circulare, in poſterioribus vero cognoſcitiuos circulorum motus nobis intimauit, veluti anima iam ſe ipſam mouente. Si igitur per rectas lineas in præſentia animæ vitas intelligere voluerimus, & has inquam ſubſtantiales, quia ipſius animæ eſſentiam rectam machinatus eſt, veluti quæ ſuo ipſius eſſe vitam haberet, ipſum dicemus circulum vitæ ſpeciem qualisnam ſit nobis ſignificare, vt ſcilicet à ſe ipſa mobilis eſt, & à ſe ipſa incipiens ad ſe ipſam conuertitur: ſed non qualis eſt illa quæ irrationabilium animalium eſſe dicitur, quæ extra veluti in rectum fertur, neque ad ſe ipſam nutare poteſt, ſed alia extra ſe appetit. Quod autem à ſe mouetur, à ſe ipſo ad ſe ipſum mouetur, reſpicitq; ſe ipſum, & in ſe ipſo manet. quamobrem talis vitæ ſpecies circularis eſſe dicitur. nam in circulo idem eſt finis & principium, quemadmodum in illo quod à ſe incipit, & ad ſe conuertitur, deſinitq; in ſe ipſum. Rectitudo igitur dimenſione carens eſt, & ſimiliter circulus: illa quidem vitæ ſimulacrum exiſtens, hic autem non omnis ſimpliciter vitæ, ſed illius quæ ad ſe ipſam regreditur. Nam vtrunque in animis conſiderari poteſt, rectum quidem ſecundum appetitionum tranſitum, diſcurſumq; deſiderij: circulare autem ſecundum circuitum qui ab ijſdem in eadem fit. quæ optime in Phædro cognoſcens Socrates circulo circumferri dicit animas, ab intelligibilibus tanquam amatis deſideratiſq; circumlatas, aliaſq; ab alijs bene acceptas, & ab eiſdem in eadem

ἀπαθόσας

redeũtes. Quid igitur vrgentes Peripateticorũ verebimur inſultus, qui nos laceſſunt, percõtanturq;, qualemnam in præſentia lineam aſſumpſit Plato? Phyſicamne? Verum hoc eſſet abſurdũ. finis enim hæc corporum eſſe dicitur. An mathematicam? Sed non à ſe mobilis hæc, neque ſubſtantia eſt: animã autem ſubſtantiam dicimus eſſe, à corporibuſq; ſeparatam. Reſpondebimus igitur temere eos nos percontari. non enim ceſſauimus vſque eis intimare hanc nos lineam ſubſtantialem aſſumere, quod ante nos idem fecit Xenocrates, talem lineam indiuiſibilem vocans. ioculare enim quippiam dixiſſet ſi indiuiſibilem magnitudinem intelligi voluiſſet. Verum ille ſubſtantialem lineæ rationem lineam vocare voluit: Plato vero myſterij occultationiſq; cauſa mathematicis vti voluit vocabulis, tanquam velis quibuſdam quibus veritatis ſacraria occulerentur, quemadmodum Theologi fabulis, Pythagorici vero ſignis vſi ſunt. nam in imaginibus etiam exemplaria ſpeculari contingit, & per has ad illa nobis datur acceſſus. Verum iſthæc illis, quia difficiles & duræ ceruicis ſunt, haud integre ſatiſfaciũt. quare ijs relictis ad literam rurſum & ad eam ſermonis partem à qua egreſſi fuimus, reuertamur. Quoniam quidem anima & vna eſt, & ſecundum ſuas diuiditur partes, & eſt vnum & multa. hanc quidem vt vnam dixit, vniuerſam vero vt multitudinem, ſeriem autem vt ambo, quę res ſubſtantiam oſtendit ipſius ab alijs continuis & diſcretis eſſe diſtinctam. Illa etenim ad ſe inuicem non permiſcentur, anima vero & vna eſt ſimul & multitudo, continuumq; & diſcretum. Quoniam vero biformes

ἀμφίσωμος. ἀμφιπρόσωπος.

animales exiſtũt rationes, nam ambigua bicepſq; eſt anima, exemplar ſuum imitata, & eiuſdem quidem circulo indiuiduam intelligit ſubſtantiam, alterius vero circulo diuiduam omnem continet, idcirco duplicẽ illam vocauit. Quia autem eaſdem habere dicitur rationes in ſuperiori inferiorìq; ſui parte, & non, vt quidam arbitrati ſunt, hoc quidem modo duplas, alio vero triplas, ideo ſecundum longitudinem illam nobis diuiſam tradidit. nam ſola hæc diuiſio vbique eaſdem ſeruat rationes. Hæc autẽ ſectio opificiam indicat diuiſionem, quæ peculiaris ipſi exiſtit opifici. Dualitas enim iuxta ipſum reſidet, intellectiuiſq; refulget ſectionibus, vt quidam dixit Theologorum. Atqui & illud, mediã mediæ, forſitan oſtendere voluit quòd diuiſio complicatioq; illorum quæ omnem fugiunt cõtactum, peculiari factæ ſunt modo ad animalem medietatem, medio videlicet modo: quoniam & in intellectu diuiſio eſſe dicitur, cum ibi ſit alteritas: ſed primo ibi eſſe cenſetur, & veluti latenter quodammodo, & indiuiſibiliter. Rurſum in ſenſibili natura diuiſio reperitur, verum ſecundum vltimam partitionem. quamobrem illic obſcura imbecillaq; eſt vnio: in anima autem vtraque medio ſe habent modo, ſecundum quem ipſi conuenit animæ. Quare ſi quidem de intellectu loqueretur & anima, dixiſſet vtique quòd primo mediam accommodauit. ſi vero de corpore & anima mentionẽ faceret, addidiſſet quòd mediam vltimo. Verum quoniam de animæ dualitate præſens habetur ſermo, mediam mediæ applicitam fuiſſe dicit. Et forſitan nobis inſinuare voluit quòd animæ contactus ſecundum ea quę proprie media ſunt, factus fuit. nam ipſius cogitatiuæ vltimum ſupremumq; opinatiuæ media dicuntur vniuerſæ animalis eſſentiæ: hæc autem ad ſe inuicem coniunguntur, vnaq; dicitur anima harum duarum vitarum vnio. Nam in omni entium coordinatione primorum vltima primis ſecundorum complicantur. Figura vero quæ ex iſtiuſmodi fit applicatione ſecundum literam χ, multam & cum vniuerſo,

Porphyrius.

& cum ipſa anima affinitatem habere dicitur. Et vt Porphyrius narrat, talis apud ægyptios character cum à circulo complectitur, ſignũ mundanæ eſt animæ. Signabant enim fortaſſe per rectas quidem lineas biformem illius proceſſum, per circulum vero vitam vniformem, regreſſumq; per circulum intellectiuum. Non eſt autem arbitrandum Platonem per ea quæ dicta ſunt, diuinam inuen i-

ri poſſe ſubſtantiam cenſuiſſe. non enim per charecteres formaſq; aut voces, entium cognoſcitur veritas, vt quidam ſuſpicati ſunt, ſed hæc alioquin diuinarum ſigna ſunt rerum, quemadmodum talis motus, taliſq; figura vel color: vt ij qui rebus diuinis operam impendunt, affirmare videntur. Nam alij characteres alijs conueniunt dijs, aliaq; alijs ſigna propria eſſe dicūtur: ſicut in præſentia ſignum hoc animę peculiare cenſetur. Nexus enim cōplicatioq; duarū rectarū, biformis vitæ nobis vnionem oſtendit. nam ipſum etiam rectum ſignum eſt vitæ, quæ à ſuperioribus defluxit. Ne autem nos rebus ipſis prætermiſſis, circa characteris inquiſitionē negotium haberemus, illud veluti addidit Plato nobis ſignificans quòd characterem hunc ad velandam occultandamq; veritatem prętendit oratio, infiguratam penitus animæ naturam figura inſignire conata. « Deinde in orbem torſit, quòd ita coirēt inter ſe capita, vt lineæ ipſæ & ſecum inter ſe inuicem è regione interſectionis ipſius coniungerētur. « Textus.

Quod quidem igitur per rectas lineas animæ proceſſum oſtendere voluit Plato, vitamq; à ſubſtātia procedentem, & illorum omnium quæ ab alio mouentur curam gerentem, ex ſuperius dictis manifeſte declaratum eſſe arbitramur. Reliquum igitur eſt vt ijs proportionabiliter reflexionē quę in orbem facta eſt, explicemus. Quoniam igitur regreſſus ipſis contigui dicuntur eſſe proceſſibus, rurſum ea quæ proceſſa ſunt auocantes, iccirco rectas in circulos eſſe retortas dixit. Et quoniam vitalis animę pars, intellectualis eſt & finalis, multitudiniſq; intelligibilis explicatiua, iccirco ad idem rurſum applicare deſinereq; dicitur: necnon quia ea quæ ab alio mouentur, mouet anima, & ſe ipſam mouet ad ſe ipſam conuerſa, propter hæc omnia ipſi figura conuenit circularis. nam ipſius proceſſus regreſſui annectitur, cum imperfectus non ſit: & motus illorum quæ ab alio mouentur, à ſe ipſam mouente dependet vita: & quemadmodum alia alijs non obſtare dicuntur, neq; ſe inuicem deſtruere, ſed perfici magis, eodem etiam modo rectarum non interimitur eſſentia propter reflexum in orbem, ſed manētibus illis circuli efficiuntur. omnia enim ſimul in anima reperiuntur, & ſicut continuum eſt & diſcretum, ita rectum eſt & circulare. nam & hæc manere oportet ſimul, non minus quàm indiuiſibile & diuiſibile. Cum enim ſempiterne opifex producat, omnino quę ab ipſo facta ſunt, ſemper eſſe neceſſe eſt. Simul igitur in anima rectum & circulare eſſe dicuntur quicquid vtrunq; fuerit. Verum quinam duo ſint circuli, quomodoq; animæ conuenire dicuntur, ſi placet addamus. Si quidem igitur animæ ſubſtantia ab intellectu ipſo procedēs talis effecta eſſet, vt intellectiua penitus priuari debuiſſet proprietate, non vtiq; circularem illi attribuiſſet figuram. Cum autem ſecundum participationem intellectiua eſſe dicatur, intellectuſque explicatus & biformis eſſe cenſeatur, propter ipſius intellectiuam partem circulus figura carens & magnitudine à ſe ipſo motus eſſe dicitur: propter autem dualitatem ipſius duplex quemadmodum dicitur, circulus cēſetur. duplex enim ipſius eſt proceſſus, ſicut duplex regreſſio eſt duplexq; ratio, quamobrē intellectualis etiam participatio duplex, ſecundum duplices vitas. Quoniam autem complicātur eæ ſecundum ipſarum primum proceſſum, procedentes vero à ſe inuicem diſtinguūtur, poſt proceſſum autem rurſum ad ſua regrediuntur principia, iccirco rurſus annectuntur ſecundū regreſſionis ipſius proprietatem, coniunctione quidem manſionē ſignificante, ſectione vero abinuicem, in idem rurſum regreſſionem oſtendente. Diuinior enim vita illa quæ eſt ſecundum regreſſum, ſuum finem principio applicat ſuo, inferior autem vita proceſſum ſuum retorquet ad manēs, ad vnum ſcilicet intellectum ipſius, necnon vitæ melioris. Nam ibi duarum eſt nexus complicatioq; vitarum è regione interſectionis exiſtens, quoniam illa quidem ſecundum proceſſum vnitur, hæc vero ſecundum regreſſum, contraria auē ad ſe inuicem ſunt proceſſus & regreſſio. nam hæc quidem ex eiuſdem eſſe natura dicitur, ille vero ex alterius. & rurſum hæc coniunctiuam ſimilitudinem tribuere cenſetur, ille vero diuiſionem procedentibus imponere. Non igitur audiendos illos eſſe arbitror qui animę figurā vere ex duobus cōſtare circulis affirmāt. Si enim ſine latitudine fuerint circuli illi, quomodo nam ipſorum alterū ſcindi poterit, cum latitudinem non habeat? Quòd ſi erici quidam, hoc eſt torques fuerint, quomodo ex ipſis exiſtens anima, ex medio ipſo extremum penitus amplectetur cælū? quomodoq; torques illos per totum ſphęricum corpus extenſos eſſe dicemus, cum alioquin corporei etiam exiſtentes, extra vniuerſum corpus aliquod reperiri nobis oſtēdent, & vacui quippiam relinqui in ſuperficie cum ſupra ſphæras extenſi eſſe dicentur, quemadmodum in ſphæricis torquibus eſt videre? Si autem circuli ſint, ſimul cum corpore ad extrema vſque deſcendere illos oportet propter ſtationem quam à medio ad extrema vniuerſi obtinent corporis. Oportet igitur figuram hanc animalis vitæ effectricem omni penitus figura carētem intelligere, & ab omni dimēſione alienam: alioquin noſmetipſos totamque Platonis philoſophiam varijs implicabimus erroribus, quales illi Ariſtoteles inurere conatur cum alios, tum hunc ipſum, magnitudinem ſcilicet animam habere ex ipſius aſſeuerans opinione propter circulorum mentionem, demonſtranſq; quòd ſi talis eſt anima, ſolum diuidua exiſtet, nulloq; modo indiuidua, licet ex vtriſq; eſſe dicatur. nam ſiue circulus ſiue cricus fuerit, ſolummodo partibilem habebit naturam, nihilq; in ipſa indiuiſibile erit. « Atq; eo motu qui in eodem & ſimiliter ſemper reuoluitur, vndiq; eſt eas circumplexus. « Textus. Admirandus profecto expoſitionis modus eſt quem in præſentia diuinus affert Iamblichus, menteque Platonica dignus, quā ferè ſemper alias, nūc vero maxime aſſequi videtur. Iamblichus. Nō enim id quod in eodē & ſimiliter ſemper reuoluitur, de anima intelligi arbitratur oportere, quēadmodū omnes ferè ante ipſum expoſitores voluerunt. nam in ipſa anima motus ipſius eſt, & non circa ipſam, ſed de ipſo intellectu intellectiuaque audit vita. Nullibi enim in toto hoc negotio videtur intellectui animam copulare Pla-

ἀποκατάστασιν.

to: oportet autem fieri iſtud, ſi quidem vniuerſum hoc animal animo menteque præditum demonſtrare decernit.“ Nos igitur hoc etiam intelligamus modo eum qui in eodem & ſimiliter ſemper reuoluitur, motum ſcilicet intellectiuum eſſe. hic enim complectitur animam, ſicut anima ipſa totū continere dicitur cælum. Verum intellectus quidem motus immobilis dicitur. nam inſimul totus vniteq; conſiſtit. Anima vero motus à ſe ipſo mobilis vocatur. Rurſum vniformis & indiuiſibilis ille, hæc biformis ſe ipſam diuidens & multiplicans eſſe cenſetur. Participat autem intellectus anima ſecundum quòd intellectiua eſt, ipſoq; medio diuino applicatur intellectui. Intellectus enim mūdana participans anima, ad intelligibile aſcēdit. Neceſſe igitur eſt motum qui in eodem & ſimiliter ſemper reuoluitur, intellectiui eſſe, alium inquam à duobus illis circulis, ſiquidem illos complectitur. Erit igitur vel intellectus participabilis motus iſte quem illico ſupra animā eſſe dicimus, vel eius intellectus qui ipſius eſſe dicitur opificis. Verum huius eſſe impoſſibile eſt. nam hic imparticipabilis exiſtit. participabilis igitur intellectus hunc eſſe motum dicendum. Quòd autem motus iſte intellectiuus exiſtens, quem diximus in eodem & ſimiliter ſemper reuolui, cum ſupra animam ſit, non ſit ipſius opificis, hinc manifeſte nobis liquere poterit. Nam cum dictum ſit ipſum opificem mundum vniuerſum intellectu præditum feciſſe, palàm eſſe debet quòd non ſe ipſum vniuerſo tribuit veluti animā, ſed alium participabilem intellectum, quem ſuperius demonſtrauimus ſupra animam reſidere, cum dixit Timæus, intellectum in anima, animā vero in corpore includens, hoc exædificauit vniuerſum. Manifeſtum enim eſt quòd non repoſuit ſe ipſum in anima. nam ridiculum eſſet cogitare illum ſe in animam incluſiſſe, cum abſtractus ſeparatuſq; exiſtat. In ſequentibus enim dicet Plato quòd ens in ſe neq; recipit aliud ens, neq; ipſum in aliud penetrat, quāobrem nec opifex ipſe in animam ſe incluſiſſet. Verum antequā animam produceret, in ſe exiſtens aliud produxit ens, quod poſtquā animā generauit, in ipſa impoſuit anima. Quòd ſi hoc verum eſſe cenſetur, motus illius qui circa idem & in eodem reuoluitur, hos animales continet circulos. & non motus eius qui illum ſimul & animā conſtituit, qui paulopoſt manere dicetur in ſuo decenter more ab vniuerſo ſemotus & abſtractus. Hic igitur intellectus eſt mundanus, cuius vita animales vitas dicitur continere, vniformis exiſtens, & ſempiternus illas quæ biformes ſunt, neq; motu præditæ ſempiterno: & ſic quidem tota proceſſit anima vnitas exiſtens & dualitas, &, vt ex prædictis cognoſcere licet, ad ſe ipſam indifferens. Poſthac igitur quomodo ex ijs opificis diuiſionibus, hoc quidem in ſe diuinius habuit anima, illud vero inferius indigentiuſq;, in ſequenti litera nobis tradidit Plato.

Textus.

“Et circulorū alterū exteriorē, interiorē alterū fecit. Exteriorē quidē, lationē eiuſdē naturę, interiorē vero alteriꝰ nominauit.”

Iamblichus.

Hos diuinos circulos Iamblichus quidē ad ſeparatū ab animis intellectū & ad inſeparabilē refert, & ad motū qui circa ipſos reuoluitur, in eodem manēs, tanquā hoc quidē duas cōprehendente animas, illo vero in illis exiſtēte, & hoc impermixtim incōtaminateq; manēte ab alia qualibet vita, necnō ab animalibus potētijs alieno: illo vero cum ijs ſe miſcēte, eaſq; dirigēte, à qua cauſa vniuerſalis anima firmiter operari dicitur, & ad ipſum opificē vniri. Noſter autē ſermo duplices animę vitas, intellectiuas ſcilicet & regreſſiuas interpretatur, necnō potētias duplices, cogitatiuā videlicet, & opinatiuā. habet enim vtraſq; vniuerſi etiā anima, quoniā in Phædro idē Plato hunc quidem eiuſdē, illum vero alterius ex equis illis nominauit, cum alioquin etiam dijs ipſis equos attribuat, ſed probos ex probis exiſtentes. In præſentia igitur exterior quidē circulus cogitatiuus eſſe dicitur, interior vero opinatiuus. Vires enim opifex cogitatiuo tribuit circulo, per quas diuinior opinatiuo eſſet. nam magis vnitur, & intellectiuus eſt. Nominauit enim illud, non ſolum propter nudam nominis impoſitionem additam eſſe ſuſpiceris, ſed ex illo virium participationem identificam intelligas, quemadmodum in opinatiuo potentiam alterius effectricem impoſuit. In ſuperioribus quidem igitur animæ ipſius ad ſe ipſam ſimilitudinē nobis tradere voluit Plato. In præſentia autē, exceſſum ſubmiſſionemq; quos ad ſe ipſam habet anima, ab opifice cauſa traditos declarare ſtudet. Hæc enim alterū quidem ex circulis exteriorē fecit, inquantū ſcilicet proximiorē eū ſimilioremq; ipſi voluit eſſe intellectui, intelligibilibuſq; entibꝰ. Illa enim proprie extra eſſe dicuntur, cum à ſecundis abſtracta ſint omnibꝰ. Alterū autē interiorem, qui à meliori ſuperioriq; contineretur, deberetq; ab illo gubernari, tanquā naturæ inferioris exiſtens. Multū igitur abeſt vt Plato hos mathematice intelligat circulos, qui alioquin illos exiſtētes ęquales ſimileſq;, diſſimiles inęqualeſq; faciat, opificis voluntatem illis pro ſubſtantia tribuens. Verum hic nonnulli ambigere videntur quomodo nam anima conſimiliū exiſtente partiū, hic quidem circulorū eiuſdē eſſe dicitur, ille vero alterius: & hic exterior, ille autē interior nominatur. iſthæc enim animæ vniformitatē, partiūq; ſimilitudinē confundere videntur.

Porphyrius.

Porphyrius quidem huic ſatiſfacere volēs quæſtioni, ad ſenſibilia defertur, materialeſq; melicrati mixtiones, & eas quę ex vino melleq; fiūt, cōmemorat, in quibꝰ totū quidē conſimiliū dicit eſſe partiū, verū in alijs aliā efficere paſſionē. hos enim vinū magis allicere dicit, illos vero pertentat dulcedo. Noſter autē pater hanc generum mixtionē in immateriali incorporeaq; natura intelligendā eſſe cenſebat, quæ non ſecūdum ſpecierū confuſionē dicitur eſſe, nec ſecundū ipſarū cōputrefactionē viriū, ſed quę partibus integre cuſtoditis ſecūdū vnionē efficitur, illarūq; ad ſe inuicē penetrationē. nā corruptiones miſcibiliū, potentiarūq; in ijs ipſis imminutiones in materialibꝰ reperiūtur rebꝰ, vbi materia diuerſarū ꝓprietates rerū puras impermixtaſq; in ſe ipſa cuſtodire nō poteſt.

De mixtione materialiū & immaterialiū.

Proprium autē eſt immaterialis commixtionis, vt ea quæ cōmixta eſſe dicuntur, vnita ſimul maneāt & diuiſa, necnon cōmixta & incōmixta eſſe cenſeantur: quemadmodū è diuerſo in materiali cōmix-

tione ea quæ commixta ſunt,confuſa indiſcretaq; à ſe inuicem eſſe dicunt. eſt enim per computrefactionẽ corruptionemq; mixtio illa. Quòd autẽ poſſibile ſit tales reperiri immateriales (vt diximus) mixtiones:faciliter admittemus,ſi ad diſciplinas reſpicere voluerimus,necnon ad naturales rationes, & ad lumen quod à pluribus prouenit facibus.In ijs enim multa lumina vnũ efficientia lumẽ, nihilominus incõfuſa impermixtaq; remanent,& multæ ſimul exiſtentes rationes, à ſe inuicẽ diſcernuntur ſecundũ naturalẽ diuerſitatẽ. Necnon multæ ſcientiæ cũ in ſe inuicẽ ſint, nihilominus impermixtæ ad ſe inuicẽ ſunt:quod ex operationibus nobis palàm eſt videre. illa etenim quæ ad ſe inuicem cõfuſa ſunt,puras nequeũt reddere operationes:ſcientiæ autẽ ſingulę,ſingulas præbent operationes ſuas,cũ vnaquæq; pura in ſe ipſa permaneat. Quamobrẽ ſi animæ genera immaterialiter permiſcentur,& in ſe inuicẽ omnia eſſe dicuntur, & in ſe ipſis collocantur.nã ex eo q in ſe inuicẽ ſunt,totã conſimilẽ cõcoloremq; efficiunt animã,& iccirco omnis eius pars ex eiſdem conſtituitur generibus: ex eo autem quòd in ſe ipſis collocantur,propriamq; ſeruant puritatem:alias ſecundum alias illius partes vires infundunt, magiſque alia alijs & poſſe & imperare oſtendunt.In illis enim quæ ſe totis commiſcentur computrefiuntq;,vniformitatem penitus partiumq; exactam ſimilitudinem contingit videre. in ijs vero quæ impermixtum quiddam in mixtione præ ſe ferunt, inconfuſaq; in complicatione permanent,& permixta puritatem tamen reſeruare videntur,tota per tota commeare poſſibile eſt, vt vna ſcilicet pars ex omnibus ſit partibus,ſingulæq; in ſe ipſis remaneant,vt alia aliam temperet & gubernet. Propter hæc igitur nequicquam mirandum eſſe cenſemus,ſi intra ſe inuicem in anima omnia penetrent genera propriam ſibi ideam ſeruantia,& alicubi quidem eiuſdem vigere naturam, alicubi autem ipſius diuerſi ſuperare proprietates. Nam ipſius ſubſtantiæ genus commune eſt, vnicam animæ determinans medietatem,ſecundum quam media inter indiuiduam ſubſtantiam, & eam quæ circa corpora diuiditur,eſſe perhibetur.Vnica igitur vita eſt, quemadmodũ vna ſubſtãtia:biſormis autem,ſicut illa duplex eſt propter duo genera.Et ad dubitationem quidem ſic reſpondendum. In litera autem illud fecit,proprie aſſumptum eſt,vt medietatis ſpeciem in anima reſeruaret, quemadmodum ſuperius illud adimpleuit,& commiſcuit.Illud autem nominauit,quàm bene propoſito quadret negotio,palàm eſt.nam quoniam circulis illis nomina ſecundum prædominium impoſita ſunt,iccirco nominauit inquit.quod ſignare videtur non à tota eſſentia ſic illos, ſed à prædominio appellaſſe.Pręterea etiam poſt perfectam operam cum nomina impoſuiſſet,nobis aperte declarat quòd ea quæ proprie nomina eſſe dicuntur,rerum naturam coniectari inſequiq; debent. non enim eum qui non eſſet eiuſdem circulus,hoc vocauit nomine opifex, ſed eum quem ipſe talem conſtituerat:vel,vt etiam rectius dicamus,& actio ipſius principaliſſimam habet nominis cauſam,& nominis impoſitio ipſa actio eſſe dicitur.ſiquidẽ intellectio ibi ab ipſo nõ ſeparatur opificio, ſed ipſo intelligere dij operantur.ſic etiam & ipſa denominatione res ipſas efficiunt. Quod etiam ſi mihi quid ſentiam dicere liceat,ex ijs vt arbitror intelligere nobis datur quænam occulta ſint myſteria Platonicæ Philoſophiæ, quæ non ſolum opificem nobis nomenclatorem tradidit,qui primus duabus animæ circulationibus impoſuit nomina: verum ante hoc etiam ſubſtantialem animæ characterem nobis deſignantem adduxit,duas ſcilicet rectas ſeorſum lineas,ex ijſq; χ cõſtitutum,ex quo duo effecti ſunt circuli. ὀνοματοθέτης. Quod poſtea hominum inſequuta ſolertia ex figuris χ ſpeciem repræſentantibus, & ex ſemicirculis perfectum animæ characterem deſignauit.Nobis igitur à Platone primum & nomina & animales traditi ſunt characteres,quos & ille intellectiue cognouerat, & qui eum ſequuti ſunt ſapientes approbauerunt.Nam operæpretium eſt arbitrari quoſdã animales eſſe characteres, neq; communes ſolum,vt ij ſunt,ſed proprios,alioſq; aliarum eſſe, quemadmodũ à dijs ipſis traditi ſunt,Herculis,Pẽthei,Atrei, atq; ipſius etiam Platonis:ſed hos quidem & ſcire & indicare ad ſolos pertinet deos. Vniuerſis autem animis cõmune ſignum à mũdana demanans anima, & primus cõplexus eſt Plato,& primus literis tradidit,huiuſq; effectorem ipſum opificem appellauit in animæ ſubſtantiam vitalem ipſius characterem inurentem,duabuſq; ipſius intellectiuis lationibus totidem nomina imponentem,quæ à propria acceperat ſubſtantia.Ipſe enim eſt qui maxime per hæc entiũ genera,idem ſcilicet, & diuerſum exprimi inſigniriq; videtur.nã iſta opifici recte conuenire cenſentur, hoc quidem tanq̃ ſecundũ ſpecierum fines materiã figuranti,illud vero tanq̃ multa ad vnã opificij ideam colligenti. Quamobrem apud Orpheũ opifex ipſe de ijs maxime noctẽ percõtatur dicens: Quomodo mihi vnũ omnia erunt, Orpheus. & vnũquodq; ſeorſum?illud enim ſeorſum vnũquodq; per diuerſitatem facit,ſicut illud vnum omnia eſſe per identitatem.Quapropter non ab re eſt,ſi à ſua ipſius ſubſtantia hæc accipiens nomina, tanq̃ opificia ſymbola circulis animæ impoſuit mundanæ. Diuinum enim nomen hoc eſt,eiuſdem ſcilicet circulus,veluti ſignũ afferens ipſius eiuſdẽ intelligibilis cauſę.Et ſimiliter alterius circulus,tanquam alterius naturæ ſymbolũ.Sunt enim ij vt in generibus accipiantur entis,hic quidẽ eiuſdẽ,ille vero alterius affinis.Vt autẽ in intellectiuis dijs,hic quidẽ paternis cõtentiuis incõmutabilibuſq; cauſis annexus,ille vero generatiuis vitæq; efficientibus.Vt autẽ in intelligibilibus,hic quidẽ finis,ille vero infinitatis participans magis.Hæc igitur ſymbola quæ ab ijs deueniunt ordinibus, hunc quidẽ nomen ſortiri tale,illum vero ei contrarium fecit.Quid igitur(dicere poſſet aliquis)perit ne vnica illa animę ſubſtantia,dũ in duos diuiditur circulos?Minime reſpõdebimus.in diuinis enim diuiſio ſecũda eſt ab vnione:proceſſus vero medius eſt inter manſiuã potentiam,& eam quæ ex regreſſu acquiritur perfectionem.Verum quoniã & vnitas ſubſtãtialiter eſt anima,& dualitas,necnon vna & multitudo,ma-

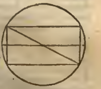
nenſq; ſimul & procedens & regrediens, vnita eſt ante diuiſionem, quapropter ante multas partes cõſtitit vnum quiddam totum ipſa animæ commixtio: & ſecundum proceſſum ſeparata, rurſum per egreſſum vnita eſt. Minor igitur circulus in maiori comprehenſus eſt. Nam quemadmodum intellectus animam ipſam complectitur, ſuum in illam irradians infundenſq; lumen, ſic ipſe eiuſdem circulus vnionem perfectionemq; alterius tribuit circulo, incontaminatum quidem in prouidentia, vnitũ vero in proceſſibus, intellectiuum etiam quodammodo, & hunc in ſenſibilium cognitione efficiens. Quamobrem admirabiliter hic quidem ex circulis ſecundum idem, ille vero ſecundum alterum & effectus eſt, & appellatus. Subſtantiale autem ipſorum vt commune vtriſque prætermiſſum eſt, neutræq; attributum parti. ſecundum hoc enim anima vna eſt, biformis autem ſecundum illa quæ quodammodo ad ſe inuicem contraria eſſe videntur.

Textus. » Atque illam quæ erat ipſius eiuſdem naturæ, in latus ad dextra: eam vero quę alterius, per diametrum ad læua circumegit. »

De viribus animæ Caput IIII.

De viribus animę, & de illarum à ſe inuicem opificia diuiſione reliquus erit nobis ſermo. Poſt ſubſtantiam enim potentia eſt, poſt quam actio tertium obtinet ordinem, vt in ijs quæ præceſſerunt diximus: & ipſe nobis oſtendit Plato, lationem eiuſdem & alterius, & non ſubſtantiã nominans, ab ijsq; duobus circulis alias & alias efficiens potentias, actuſq; poſthac illorum qualesnam ſint nobis tradens. Similia etiam in Phædro de duobus philoſophatus eſt equis, meliore ſcilicet & peiore. Quid igitur hic de vniuerſalis animæ viribus inquit? Primum igitur, quemadmodum dixi, in duo vniuerſas diuidit vires: in eas inquam quę eiuſdem ſunt, & in eas quæ alterius: & has quidem proportionabiliter fini ſe habere, illas vero infinitati cenſet. Poſtea eas quæ alterius ſunt, ſecundũ alias diuidit proprietates: & rurſum in minores colligit numeros, & per identitatem vnit multitudinem. Poſt hæc meliora quidem & diuiniora melioribus, ſubmiſſiora autem inferioribus attribuit potentijs, veluti exempli gratia ei quidem quæ eiuſdem eſt, ad dextra ferri: ei vero quæ alterius, ad ſiniſtra: & illi rurſum lationem quæ ſecundũ latus eſt, huic autem quæ eſt ſecundum diametrum. Nam in ipſis rerum coordinationibus melioris quidem ordinis eſſe cenſentur iſta, idem ſcilicet, dextrum, æquilaterum, rationale. horum vero contraria peioris, alterum, ſiniſtrum, altera parte longius, irrationale. Vniuerſa quidem igitur propoſiti negotij ſeries, ſic ad ſummam intelligi debet. Videamus autem quænam ipſarum veritas ſit rerum, & in primis (ſi placet) de ipſo dicamus vniuerſo quomodo in ipſo videlicet dextrum eſt & ſiniſtrum. nam non me præterit quod diuinus dixit Ariſtoteles, dextrum quidem orientale, ſiniſtrum vero occidentale vocans latus, quoniam primus motus ab oriente procedit: qui autem poſt illũ eſt, ab occidente. principium vero motus in omnibus animalibus dextrum videtur eſſe latus. in quibus à Platonis opinione minime diſſentire videtur, cum alioquin eiuſdem etiam & alterius mentionem faciat. [Ariſtoteles.] Dicit enim octauã quidem ſphæram quæ Aplanes dicitur, omnibus ſimiliter ſe habendi cauſam eſſe, errantes vero ſphæras aliàs aliter. Verum illud mihi in præſentia peculiare magis platonicaq; dignum maieſtate eſſe videbitur, ſi non ad habitudinem reſpectumq; noſtrũ animaduertentes hęc ipſa determinauerimus, verum proprietates eorum ab opificis fabrica procedentes fuerimus indagati. Nam ſi opifex ipſe dextrum & ſiniſtrum in ipſis etiam diuinis repoſuit animis, horum neutrum neq; ſimplicem reſpectum, neq; ad noſtram ſolum conſideratum habitudinem in mundo proceſſiſſe exiſtimandum eſt: ſed proprietates quædam ſubſtantiales dicentur eſſe, quemadmodum paternitas in dijs & maternitas, diuinarum exiſtunt proprietates ſubſtantiarum: cum & alioquin neq; in particularibus etiam animalibus ſecundum ſimplicem reſpectum natura has quidẽ partium dextras, illas vero ſiniſtras machinata eſt, ſed naturales inſequuta potẽtias. quod palàm eſt videre ex hoc, quòd alias quidem ſic effinxit partes, aliter autem alias: & hoc rurſum motus principium eſſe voluit, illud vero non. Quid igitur oportet cum hæc videamus, de omni mundi fabrica aliter ſuſpicari, dextrumq; & ſiniſtrum in ipſa ſimplices ſolũ habitudines eſſe cenſere? Quomodo enim ſi hoc verũ ſit, dicere poterimus diuinã animam ſuo ipſius eſſe omnia quæ producta ſunt produxiſſe, aut ipſius puram eſſe ſubſtantiam, omni aduentitia accidentium labe penitus immunẽ, aut hac in parte ab ipſa non ſuperari natura, quæ veriores quàm ipſa ſubſtantias generare poſſit? Dicamus igitur, ſicut dicere conuenit, hãc ipſam in corporibus naturaliter dextrum & ſiniſtrum impoſuiſſe, ſibiq; magis dextrum applicare tanquam motus principium. Quamobrem ſic etiam par eſt ipſum animæ opificem multo prius in ipſa ambo hæc vt opifici conueniunt produxiſſe, dextrumq; ſimulacrum ſui ipſius eſſe voluiſſe: & ſic in ipſo mundo Aplanes quidem in dextrã circumagi partẽ, errantes autem in ſiniſtrã: cum hic primigeniã habeat vitam, potentiarumq; vigentiſſimam aciem, & efficaciſſimas operationes: illæ autem, generandi variandiq; poſſideant vires, motuſq; principia aliũde ſuſcipiãt: & iccirco in vniuerſi machina, Aplanes quidẽ omniũ dicitur eſſe dominus, vnica omnia rotans circulatione: errantes vero multiformes eſſe cenſentur, diuerſitatiſq; cauſæ ijs quæ generantur, & illę quidem intellectus ſimulacrum, hæ autem ipſius animæ in qua dextrum quidem dicitur illud quod ad intelligibilia, & vere entia, ipſoſq; conuertitur deos. [Quid dextrũ & ſiniſtrum in anima.] potentia enim eſt quæ animam diuina replet vita: ſiniſtrũ autem quod ad ſenſibilium curam ordinationẽq; vergit. nam potẽtia eſt ſecundorũ omnium motiua, inordinationiſq; interemptiua, quæ opificijs operibus diſcretionem tribuit & varietatem. Præterea illud ſecundum diametrũ, & ad ſiniſtrã partẽ interpretari poteris. & ipſum ab occidente in oriens continere motũ, & hunc ipſum obliquũ propter diametri in figura obliquitatem. [διακόσμησιρ.] In anima autem alterius quidem circulum, cũ omnium ſimul ſenſibiliũ cognoſcitiuus ſit, quadruplicẽ rerũ ornatũ per quatuor centra complecti, quemadmodũ apparens

exiſtit motus illorum quæ ad ſiniſtra & per diametrum circumagi videntur, eiuſdem vero circulum intelligibilia cognoſcere, vt primariæ ſunt cauſæ, deſuper ſecunda omnia producentes, variumq; ſenſibilium ordinē ad veram vnionem complicantes. Et hæc rurſum ad animam ipſam deueniunt ſecundum ſimilitudinem quam pre ſe fert ipſius animalis. ſicut enim per illud vnitas eſt & dualitas, ita dextrum per illud ſortita eſt & ſiniſtrū. nam in illo & ab illo hæc primū apparuiſſe cenſentur. alia enim eſt quæ à dextris generatur multitudo, & alia quæ à ſiniſtris, ſiue temporibus intelligere volueris, ſeu manibus, aut alis. per hæc nanq; omnia generatiuas ipſius potentias nobis ſub ænigmatibus Theologi tradidere. Quę cum ſatis commode omnia dicta ſint, illud etiam addendum eſſe arbitramur, quòd non idē eſt dicere in dextrum aut ſiniſtrū moueri aliquid, & ad dextra & ſiniſtra. hic enim ſermo poſterior, ijs quæ circulo mouentur, commodus eſt: cum nobis oſtendat ad dextra moueri, ad illam partem ſcilicet moueri, ad quam dextrū moueat: & ſic ad ſiniſtra, moueri ſcilicet ad illam partem ad quā ſiniſtrum moueat. Cum igitur dextrum & ſiniſtrum oriens vocetur & occaſus, propter ſuperius enarratas cauſas, quia ab hoc quidem incipit motus, ille autem motū ſequitur, & ſimiliter quia huius quidem potentia à qua motus procedit, in eiuſdem eſt circulo, illius vero in circulo alterius, non immerito in ijs dicitur ad dextra & ſiniſtra. Nam illo in dextrum & ſiniſtrum moueri, in ijs vti conſueuimus quæ in recto mouentur ſpatio, cum ſint motuum termini qui ſecundum latitudinem ſunt. Quāobrem recte Timæus cū in ſuperioribus à circulari ſex rectos diſcreuiſſet motus, tamen in ijs ab anima incipiens, ipſi differentiam quæ ad dextra & ſiniſtra moueri eſt, tribuit. Et de ijs quidem hucuſq;. Videamus igitur (ſi placet) reliquam etiam contrarietatem. Nam circumagit vt in mundo quidem Aplanem ſecundum latus, errantes vero ſecundum diametrum: vt in anima autem eiuſdem quidem circulū ſecundum latus, alterius vero ſecundum diametrum. Mathematice igitur prius hæc ipſa conſideremus, in quadrilatera diametrum deſcribentes figura, & eiuſdem circulum ſecundum latus circunferentes, alterius autem circulum ſecundum diametrum: ipſamq; quadrilateram figuram duobus tropicis, ęſtiuo ſcilicet & hyberno applicemus, & ſecundum duo ipſius latera quæ ſimiliter in vtriſq; firmantur circulis, motu qui ad dextra fertur moueamus, & ſecundum maximum etiam ipſorum circulorum qui medius eſt: ſecundum vero huius quadrilateræ figuræ diametrū, quæ ad vtroſq; circulos obliqua eſt, ipſum alterius circulum ad ſiniſtra moueamus. ſecundum hanc enim obliquus circulus deſcriptus eſt, ſecundum quem omnis alterius circuli reuoluitur periodus.

Verū mathematica ſpeculatione prætermiſſa inueſtigemus rurſum quænam ſint diametri proprietates, & quæ ipſius ſint lateris, veluti huius quidē ipſa eſt rectitudo, dicibilis proportio, comprehenſibilitas, angulorum continentia, diametri vero contraria obliquitas, ſcilicet ignota proportio, quòd cōtineatur, quòd angulos diuidat. ſecundum enim hæc omnia latus à diametro differt. Quæ omnia animalibus ineſſe circulis cenſentur. Nam hic quidem ſimplicitati terminoq; & fini dicitur eſſe cognatus, ille vero varietati & multitudini, necnon infinite potentis naturæ affinis eſſe cenſetur. Rurſuſq; hic contentiuus eſt, ille diuiſiuus: & hic complectendi ſortitus eſt dignitatem, ille complecti contineriq; ſortem. Merito igitur hic quidem circumagi ſecundum latus dicitur, vt indeclinabilis, vt vnitus, vt vniformis: ille vero ſecundum diametrū, vt proceſſu multiplicationeq; gaudēs, & vt diuerſarum rerum productiuus. Diameter enim plus ipſo latere poſſe dicitur, ipſoſque interſecat angulos, ex vnoq; plura efficit ſpatia, & obliqua iacet. Quamobrem in ſequentibus dicet alterius lationem obliquam eſſe. hæc autem omnia infinitæ naturæ ſigna eſſe dicuntur. ‹‹ Sed principatum dedit eiuſdem ipſiuſq; ſimilis lationi. eam nanq; ſolam indiuiſam reliquit. ‹‹ Textus. Lex iſta opificis eſſe dicitur, deſuper ab intelligibilibus intellectualiter deſcendens cauſis, ſimpliciora ſcilicet cōpoſitis varijſq; imperare, magiſq; vniformia multiformibus, necnon finita infinitis, & intellectiua magis ijs quæ minus talia exiſtunt. Quemadmodū igitur in intelligibilibus finis infinitatem ſuperat, & in intellectiuis maſculus fœminam, & in ſupramundanis identitas ſuperat diuerſitatem, ſimilitudoq; diſſimilitudinem, ſic in anima ipſa eiuſdem circulatio, diuerſi videtur ſuperare periodum. Quapropter in ſenſibilibus errantes ſphæræ ab ipſo Aplane ſuperantur, omneq; ſimiliter multiforme vitæ genus ab vniformibus continetur cauſis. Sumendum igitur ex ijs etiam eſt quòd identitas alteritate melior, ſimilitudoq; ipſa perfectior eſt diſſimilitudine: nec quemadmodum Platonicorum nonnulli voluerunt, ſentiendum eſt, qui alteritatem identitate meliorem eſſe dixerunt, diſſimilitudinemq; ipſa ſimilitudine. Nam propter ipſam identitatis ſpeciem eiuſdem circulus diuinior eſt. illud enim, indiuiſam reliquit, diuinam ſignificat vnionē, vitamq; impartibilem, necnon ipſarum vniformitatem virium. Verum hic ſtatim ſubdet aliquis ſic, cur ſi hoc melius diuiniuſq; eſſe cenſebat, non omnēm animam indiuiſam reliquit opifex? Huic dicemus quòd omnes oportebat ſpecies animā, omneſq; habere in ſe rationes, cauſaſq; mundanarum rerum, perfectiuſq; eſſe quod in ſe duos continet circulos, eo quod ſecundum vnam determinatum eſt potentiā. Nam quod ſic idem eſt, vt in identitate latēter alteritatem comprehendat, melius eſt quèm medietati conueniat animali. Quod autem identitate ipſa alteritatem ſuperat, ipſi conuenire ſubſtantiæ dicitur animali. Eſt nanq; ipſum intelligibile & intellectus quemadmodum ſolius identitatis circulus, ſenſibilis autem ſubſtantia veluti ſolius alteritatis. ibi enim latens eſt alteritas, hic autem obſcura & ſuperficialis identitas. Media autem eſt anima dualitas exiſtens, geminoſq; circulos poſſidens,

hunc quidem ad intellectum reſpicientem, illum vero ad ſenſibilem ſubſtantiam. Et rurſus duplices habet rationes, has quidem intellectiuas, illas vero mundi effectrices: & has iterum ad ipſa aſcendentes entia, illas vero ſenſibilem ſubſtantiam contingentes. *Textus.* » Interiorem vero cum ſexies diuiſiſſet, ſeptemq; orbes inæquales dupli & tripli interuallis effeciſſet, ſingula (cum tria ſint) vtriuſq; contrarijs inter ſe curſibus orbes peragere iuſſit, & ex ſeptem interioribus tres quidem pari celeritate, quatuor vero & ad ſe, & ad reliquos tres celeritate quidem impari, debita tamen ratione conuerti. « In primis quidem aſtronomice (ſi placet) quæ hic à Platone dicuntur conſideremus. hic enim docendi modus præſenti negotio maxime videtur eſſe accommodatus. Intelligamus igitur vnam ſibiq; conſimilem omnium eſſe errantium orbium profunditatem, quoniã ex vnica omnes ſunt materia, vt ijs placet qui in hac diſciplina nomen habent: verum in ſeptem diuiſam circulos, qui cõtraria quodammodo ad ſe inuicem feruntur latione, ſiue, vt quidã dicunt, quoniã luna quidem & ſol ſimiliter in epicyclis mouentur ſuis, contraria ad octauam ſphæram latione proprijs reuoluti orbibus, alij autem vnã faciunt circulationem & æqualem, & inæqualem: ſiue vt alij aſſerunt, quoniam Saturnus quidem & Iupiter & Mars primas poſt Solis coitum apparitiones matutinas faciunt, quia Sol ſcilicet celerius ad ſequentia mouetur: Luna autem veſpertinas facit, quoniam celerius mota Sole, orientalior cernitur: Mercurius vero & Veneris ſydus aliquando quidem hoc modo, aliquando autem illo nobis apparent: ſiue quoniam ſtationes faciunt apparentes, progreſſuſq; & retrogreſſus, & ad ſe inuicem ſecundum diametrum opponuntur, & ad contraria feruntur: ijs quidem ad Boream, alijs vero ad Notũ latis: ſiue quemnam alium volueris modum. alij nanq; de ijs alia & ſentiunt & loquuntur: ſiue quod verius eſt, quando ipſe dicit Plato opificem ſecundũ contraria circulos ire iuſſiſſe, non ſeptẽ ad ſe inuicem intelligendum, ſed vnum & ſeptem cenſendum eſt propter contrariam lationem. Sic enim in ijs quæ ſequentur, ſecundum cõtraria ſimul planetas ferri, per lationes ſcilicet motos proprias, & per eam quæ octauæ eſt ſphæræ, ſubdet Plato. Verum neq; in ijs, neq; in alijs epicyclorum centricorumq; mentionem facit vllam, ſed ſeptem quidem circulos circa vnum deſcribit centrum, & neq; alijs alia tribuit centra, neq; ad motuum differentias tantis vtitur machinis. nam vt hæc etiã omittantur, neq; epicyclorum, neq; apparentiarum ſuppoſitio animalibus circulis conueniens eſſe videtur. Diuidit ergo alterius circulum in ſeptem hos circulos: celeritate inquiens tres quidem ſimiliter latos, quatuor autem diſſimiliter. nam pari ſunt velocitate tres, quemadmodũ in politia dicitur, Sol, Mercurius, & Veneris aſtrũ. impari autem celeritate vertuntur Luna, Saturnus, Mars, Iupiter. Veruntamen omnes & ad ſe inuicem, & ad vniuerſum debita ratione feruntur, quoniam per numeros illorum reuoluuntur motus, omniumq; decẽter periodici finiuntur circuitus. Et videtur quidem in præſentia Plato (vt ex ijs coniectari licet) differentiam æqualitatis inæqualitatiſq; motuum, quæ in ipſis cernitur aſtris, etiam ante ipſa aſtra circulis inæqualiter motis imponere, in quibus ipſa feruntur ſydera. Nam cum ſolos ſine aſtris circulos in anima conſtituerit, vt patet, moueri dixit hos quidem pari velocitate, illos vero & ad hos & ad ſe inuicem celeritate impari. Et hæc quidem manifeſta claraq; ſunt: illud vero, dupli & tripli interuallis, ſingulas factas fuiſſe circulorum ſeptem ſectiones, vtriſq; inquam interuallis tribus exiſtentibus, eſt quidem vt in litera difficile & ſubobſcurum. hoc autem recte explicatur modo, quòd ſcilicet ſecundum vnumquodq; duplorum triplorumq; interuallum, quæ vtraq; tria exiſtũt, nam in quatuor terminis interualla ſunt tria, ſectio facta eſt. quod idem eſt ac ſi ſecundum longitudinem dixiſſet, vt ſcilicet ſingulis ſeptem circulorum interualla ineſſent omnia, omneſq; rationes. Nã ſi ſecundum vnicum ſolum interuallum diuiſio proceſſiſſet, alia quidem in alijs circulis interualla deſecta fuiſſent: quoniã vero ſecũdum ſingula facta eſt ſectio, ſingulorũ ſingulæ inſunt partes, omneſq; circuli omnium participes ſunt rationum. niſi forte hæc verior eſſet expoſitio, ꝙ ſecundum numerũ ſcilicet dupli tripliq; interuallorum, quæ ſex ſũnt, ſexies circulos diuiſit, conſequenter inquam iacentibus interuallis, & non ſecundum profunditatem diuiſis. intelligendum autem illud conſequenter, vt ſcilicet per totum circulum omnia ſint extenſa interualla, quemadmodum per totam rectam illã porrecta erant, ex qua reflexa effectus eſt circulus. His igitur hunc in modũ determinatis, ab ijs quæ apparent exordium capientes, rurſum dicamus quòd neceſſe eſt vniuerſi animam cum mundanarum omnium rerum potentias habeat effectrices, non ſolum hominis & equi cæterorumque habere animalium intellectiuas cauſas, ſed ante has etiam totarum ipſius mundi partium, octauæ inquam ſphæræ, orbiumq; errantium: necnon à dualitate quæ in ipſa eſt, cælum etiam bifariam diuiſum fuiſſe, adeo vt ante ſeptem errantium orbes, qui ſub noſtrum cadunt aſpectum, vere ſeptenarius in ipſa reperiretur numerus, tanquam in illa quæ ſimilitudinis diſſimilitudiniſq; circulorum cauſas in ſe contineret. Nam quemadmodum nobis natura oculos quidem geminos, digitos autẽ quinq;, viſcera vero ſeptem eſſe voluit ſecundum eas quas in ſe continet rationes (harum enim in ſe partium præexiſtentes habet numeros, quamobrem ſemper eodem facit modo, ſemperq; niſi materiæ ingruentis cauſa impediatur, eandem naturaliter producit ſpeciem) & rurſum quemadmodum in nobis vnicus ſenſus horum quinq; ſenſuum in ſe cauſas complexus, ſecundo à ſe producit loco illas quæ circa corpora partiuntur potentias: eodem inquam modo alterius circulus ſeptem aliorum circulorum primigenias in ſe complectitur cauſas, ſecundum quas ornantur temperanturq; illi. Vtrorũq; enim circulorũ vniuerſum participat cælum, verũ Aplanes quidẽ eiuſdẽ magis, errantes vero orbes alterius: quãobrem ille quidẽ indiuiſus remanet, ij autẽ diuiduntur: & ille ab ortu, ij ab occaſu principium ſui mo-

tus habẽt.imitatur nanq; hic quidem vniformem intellectiuamq; animæ potentiam:illi vero multiformes vires,quæ motu gaudent & varietate.Atqui & ipſe Aplanes multa in ſe continet diuina animalia,& eiuſdem circulus omnium complectitur cauſas.verum indiuiſus eſt,quia omnis in ipſo multitudo per vnionem ad ſe ipſam conſpirare cenſetur, nexuq; identitatis vincitur . quapropter vnica Aplanes ipſe mouetur latione.Sed & vnuſquiſq; circulorũ ſeptem, multitudinem cõplectitur potentiarum magis minuſq; vniuerſalium.Verum in præſentia vnitates ipſarum primaſq; continentias nobis tradere vult Timæus:inenarrabiles autem diuinarum ordines rationum nunc miſſos facit.nã circulus vnuſquiſq; vitæ eſt plenitudo appropriatæ,vel contentiuæ,vel diuiſiuæ, vel colligatiuæ,vel reductiuæ,taliumq; huiuſmodi:multæq; ad ſingulos deriuant potentiæ, hæ quidem deorum generatiuæ primorum & ſecundorũ,illæ autem dæmonum, aliæ vero particularium etiam animarum. Verũ hic quiſpiam nos ſic percontari poſſet,Propter quid proprium ſubſtantiæ circulum non fecit opifex, quemadmodum eiuſdem & alterius?Quia,reſpondebimus,horum quidem contrarietas quædam eſt, ſubſtantia autem vniuerſæ communis eſt animæ.Vna igitur ſecundum illam eſt omnis anima,biformis autem ſecundũ hæc,quemadmodũ ex rectis illis vna duas præceſſerat, & in præſentia vnitas ante ſeptenarium eſt,ſicut impartibile illud animæ diuiſionem in ſeptem præceſſerat. Septenarij vero in quatuor & tres diuiſio,ſeſquitertiam habet rationem,quæ prima inter conſonantias eſt.habet etiã parium & impariũ primos numeros, & ex ipſis tribus,hunc quidem ipſi proportionabiliter veritati, illũ vero pulchritudini,alium autem ſymmetriæ,quæ in ipſius boni reſident veſtibulo, vt in Philebo cognouimus.Ex quatuor autem,hũc quidem proportionabiliter ſtatui:eum ſcilicet qui maxime ſtare dicitur:illum vero motui,qui maxime eſt mobilis:alium autẽ identitati , qui maxime temperatus cenſetur:alium vero alteritati,qui maxime diuiſiuus eſt.Propter quid autem (ſubdet ille) in vniuerſi anima partiales nõ impoſuit ſpecies,ſed ſola diuerſarũ genera ſpecierum?Quia, reſpondebimus, hoc vniuerſali eſt conueniens fabricæ.multipartilis nanq; rationũ contextus particularis eſt proprium fabricæ,quæ ſingulas accipiens animas in communia omnium entium genera diuiſas, varietatemq; illarum ſecundũ diuinã diuidendi potentiam componens, producit diuidendo vſq; ad ſpecies indiuiduas:quamobrem partialis dicitur fabrica,ſecundaq; ab ipſa totali . Cõueniens igitur hic in tota animarũ genera traditur diuiſio,ſicut ipſorum mixtio totorũ ad totalẽ,de qua præſens eſt ſermo, fabricam eſt accommodata. Et de ijs quidem admodũ. propter quid autem,rurſum ambiget ille,in Aplanem & errantes orbes ſolam hanc voluimus eſſe factam diuiſionem:ſiue (vt melius dicamus)in horũ exemplares potentias,& non in quadriformem elementorum numerum.nam vniuerſi anima illa etiã ſuis continet potentijs, proprijſq; illa tẽperat motibus.Dictũ igitur ad hoc ab aliquibus eſt,q; omnis quadriformis elementorum ratio in orbe comprehenſa eſt lunæ. paruula nanq; res ad vniuerſi reſpectũ eſſe videtur,& mundi ipſius materialis vnaq; ſedes.Nam ſic etiam in republica vniuerſum ipſum in octo diuiſit ſpondylia,omnemq; materialem in octauo cõplexus eſt naturã.Hoc igitur modo quidam ad dubitationẽ,& recte ſane reſponderunt.poteſt tamen alia etiam reſpondendi via ijs ipſis accuratius ſatiſfactum iri , quòd vniuerſum ſcilicet per vnitatem ſeptenariumq; circulorum numerum omnes continet mundi partes.nã quemadmodũ in cælo vnitas & ſeptenarius eſt,ſic in ætheris ſphęra illis proportionabilia reperiũtur:quorũ hęc quidẽ Aplani circulo, illa vero errantibus orbibus ſubordinata eſſe dicũtur:ibiq; ætherius rerũ ornatus ipſum imitans cælũ eſſe cenſetur:& in aëris profunditate ſimiliter,necnon in aquæ tumoribus,terræq; ſinu. Nã proportionabiliter ad cælũ nõ ſola diuiditur terra,ſed reliqua etiã elementa , & in ſingulis vnitates reperiuntur & ſeptenarij ,totius ornatus qui in ipſis eſt,comprehẽſiui,& omniũ plenitudinũ,igneæ ſcilicet, aëriæ,aquatiliſq; naturæ . Has igitur omnes vnitates & ſeptenarios animæ circuli ſecundum cauſas præſumpſerunt : has quidem eiuſdem circulus,illos vero alterius.Et hoc ſane videtur ijs qui inter Theologos longe eruditiſſimi habiti ſunt,ipſe etiã concedere Plato:& ab Aplane ipſo , & ab errantium ſphæris catenas rerumq; ordines ad terrenam vſq; procedere naturam,ſiue diuinas,ſeu dæmoniacas,ſeu ipſarum etiã partialium animarum , quando abſolutorum liberorumq; etiam duodecim deorum,quos duces vocant,deſuper ad extrema vſq; ſeriem deſcendere voluit . Oportet nanq; principalioribus periodis eas obſequi quæ inferioris dignitatis exiſtũt,cæleſteſq; imitari lationes eos qui citra cælũ ſunt motus.Quare cũ hæc ad illa proportionabiliter ſe habere dicantur,horũ cauſas animales circulos in ſe cõtinere par eſt. Quòd ſi iſta à nobis recte dici videntur,manifeſtũ eſſe debet q; ea quidẽ quæ pari velocitate feruntur aſtra, mediũ vniuerſi locum obtinere cenſenda ſunt,non ſolum tanq̃ proportionabiliter ſe habentia ad vnitatũ trinitatem illã quam in ipſius boni veſtibulo ſtationẽ habere diximus , veritatẽ ſcilicet, pulchritudinẽ,& ſymmetriã,ſed etiã alio q̃ vt ſuperius diximus modo, vincula nexuſq; continentia cõſiſtere ſecundũ id quod reducendi ſecunda ad prima potentiã habet,atq; id quod prima in ſecũdis oſtendere poteſt:& ſecundũ id rurſum quod amborũ ſimiliter colligatiuũ eſt. reliqua vero,terrã quidẽ & Aplanem,deorũ qui omnia continent,ſimilitudinem ferre,cæli videlicet & terræ.Aquam vero & Saturnũ, Saturni & Rheæ , Aërem vero & Iouẽ,Iunonis & Iouis. poſt quos nõ ab re Lunã & Martẽ loca poſſidere ſua dicimus,hunc quidẽ tanq̃ diſcretiuũ primorũ & maſculinorũ à medijs:illam vero tanq̃ diuiſiuã diſtinctiuãq; tertiorũ,& veluti fœmininorũ ab eiſdem.In medijs autẽ illis extrema quidẽ ſunt illud quod reductiuas habet vires,& illud quod manifeſtatiuam retinet poteſtatẽ:mediũ autem,illud quod amatorijs omnia continet coniungitq; vinculis, quod Theologi nobis intimare videntur, cum

ἀπόλυτοι

Mercurius. Venus. Sol
ὁ ἀναγωγόρ.
ὁ συνδετικόρ.
ὁ κιρφαντικόρ.

hunc quidem deorum nuncium vocent, illum vero aſcenſus ianuam, Venerem autem vtriuſque mediam, vniuerſi concordiam, quæ media inter vtroſque dicitur eſſe, ſiue ante ipſam Sol, & poſt ipſam Mercurius eſſe cenſeatur, ſiue è diuerſo. Et fortaſſe pari circumagi velocitate dicũtur illi, quia ad vnũ omnes reſpiciunt, vniuerſi videlicet nexum vinculumq́, & illorum actiones ad vnicum tendunt finẽ, vt omnia ſcilicet ad vnicam applicent vnionem, & ſic ipſum vniuerſum proprijs replebitur cauſis. Omnia igitur in ipſa ſunt anima ſecundum vniformem complexum. nam ipſi octo circuli potentiæ ſunt vnitæ, continentes quæcunq́ diuiſim in ſenſibilibus eſſe contingunt: in cælo inquam, & in ſingulis elementorum. Hoc quidem igitur modo, vt ad ſummam dicamus, de omnibus determinatum ſit circulis. Verum de ipſo rurſum ſingulatim alterius circulo inueſtigantes, ipſius in ſex diuiſionem maxime propriam animæ eſſe dicimus. Senarius nanq́ dicitur eſſe anima, vt Pythagoricis placuit: qui puncto quidem vnitatem, animato autem ſenarium, intellectiuo vero ſeptenarium attribuebant. Circulorum autem ſeptem numerum quomodo ipſi conuenire non confitebimur animæ, cum à vitæ datiua dea deſcendere dicatur: quę vnitas eſt & dualitas & ſeptenarius, omneſq́ in ſe ipſas complectitur titanidas? Præterea alio etiam dicere poſſumus modo, quòd ſeptenarius cũ ſit numerus opportunitatis productiuus, periodorumq́ terminatiuus & perfectiuus, peculiariter iccirco ſe habet ad animam, quæ omnia producere dirigereq́ ſuis dicitur motibus. Quòd ſi hoc verum eſſe dixerimus, manifeſtũ eſt quòd ij animæ circuli, potentiæ ipſius ſunt cognoſcitiuæ, & multo prius vitales ipſius animæ vires, quaternæ ternæq́ exiſtentes. omnium nanq́ ſunt ſenſibiliũ per hæc ambo contentiuæ, omnemq́ in ijs ſimilitudinem per trinitatem, vniuerſam vero diſſimilitudinem per quaternitatem cognoſcũt, omnemq́ varietatem, & omnia in illis exiſtentia genera, etſi veritatis cuiuſpiam in ſuo quomodolibet eſſendi modo participant, vel ſymmetriæ, vel pulchritudinis ab ipſis vere entibus. Rurſum in ſingulis circulorum ſeptem illos arithmeticos reperiri terminos, & ſic ſepties rationes illas multiplicari, nobis animam ſui ipſius matricem eſſe oſtendere videtur. nam hæc & ſe ipſam generat multiplicatq́, & ſimul ſeptenarius eſt, & numerus qui ab ipſo procedit ſeptenario. Præterea quòd ad ſe inuicem contraria ferantur latione animales circuli, nobis oſtendit quòd vbiq́ hæ protenduntur potentiæ, omniumq́ generatiuæ exiſtunt: necnon cauſæ diuerſitatis vndiq́ partibiles ſunt, ipſarumq́ contrarietatum quæ circa generationem verſantur. Contraria nanq́ in ipſa ſunt anima, & in cælo, & in materia. Verum ex materialibus quidem contrarijs generatio propter cæleſtes contrarietates ab animalibus exiſtit rationibus. habent enim hæc quidem rationem ex quibus, illa vero per quę, illi aũtem à quibus, in ijs quæ generantur. Atqui ſimilitudo etiam ipſorum trium, quatuorq́ illorum diſſimilitudo, numeris ipſis peculiariter ſe habere cenſentur. Perfectiuus nanq́ ternarius eſt, & ad eandem ſpeciem reuerſiuus, generatiuus vero quaternarius, & vniuerſæ multitudinis cauſa. Omnino igitur numeri omnes in ſubſtãtia ſunt animæ, vnitas ſcilicet, binarius, ternarius, quaternarius, quinarius, ſenarius, ſeptenarius: & poſt omnes iſtos quadratum, quod ab ipſo fit ſeptenario, omneſq́ ij ſeptenario deſeruiunt. Vndique igitur ſeptenaria quædam eſt ipſius animæ ſubſtantia, & eiuſdem quidem circulus vnitas, alterius vero ſeptenarius quidam, vt diximus. nam ille intellectus eſt motus, hic vero lumen quod ſecundum intellectum eſt, quemadmodum ſeptenarius ſecundum Pythagoricos: & ille quidẽ indiuiduus proportionabiliter intellectui, hic autem diuiſibilis: quanuis & ipſe ex indiuidua conſiſtat natura, & ea quæ circa corpora diuiſibilis eſt. alteritas enim in illo ſuperare cenſetur. Quamobrem ille quidem vnicus eſſe dicitur, hic vero ſeptenarius perhibetur, non ſolum propter ſimilitudinem quã ad vitæ datiuam deam habet anima. illa nanq́ eſt vnitas duas colligens trinitates quas in ſe ipſa comprehendit: verumetiam propter primum ipſius animæ diuiſibile, quod diuiſionem in ſeptem ſuſtinuiſſe ſuperius diximus. nam ea quæ ab vna & indiuidua partiuntur potentia, ſeptenarium primum ſortita ſunt numerum. Eſt etiam numerus qui ab ipſo deuenit ſeptenario, potentijs diuiſiuis accommodatus, quemadmodum ipſe ſeptenarius, verum hic quidem ijs quæ ſupra mundum ſunt, ille vero ijs quæ in mundo reperiuntur. Quòd ſi nos etiam oportet vniuerſam animæ conſtitutionem ad diuinos reducere ordines (ſimulacra nanq́ omnium in ſe cõtinet anima) principium ſumendum eſt à primis ſermonibus, quos de ipſa in medium adduximus, in quibus dictum eſt conſtitutam fuiſſe animã non, vt dicimus nos, corpore iuniorem, ſed generatione virtuteq́ priorem & antiquiorem, tanquam dominam, & corpori imperaturam. inde enim de illa dicere incepit Timæus, primas ei tribuens ad vniuerſæ corporeæ naturæ generationem. Dicendum igitur nobis etiam in præſentia eſt, quòd ſecũdum ipſius quidem proceſſus vt domina eſt & imperans, ad principium refertur omnium: vt autem triplicem vnicamq́ ſortita eſt eſſentiam, ad intelligibilium identitatem. Vt vero eſt ex ſubſtantia, eodem, & altero, ad vniuerſam vere intelligibilium latitudinem, cuius ſummum quidem ſubſtantia poſſidet, & ens: medium vero æuum retinet, quod manſionis in eodem omnibus cauſa eſt. vltimum autem intelligibile animal, quod ſe ipſum alterum facit, & alterum ad intelligibilia procedẽs animalia, quoniam & totum ibi ex diſſimilibus conſtat partibus, vt Parmenides docet, & tale eſt triplex hoc totum ex diſſimilibus conflatum elementis. Vt autem eſt numerus ſe ipſum generans, & intelligibilis, in ſupremum refertur intelligibilium intellectualiumq́ rerum ornatum. ibi nanque primus eſt numerus ſimul cum alteritate: quoniam, vt Theologi volunt, primum illum intelligimus ordinem, catenarum, aliarumq́ coordinationum quæ ſecundum numerũ diuiduntur, cauſam eſſe. nã & Parmenides etiam ibi totũ cõſtituit numerũ, & omnia inde procedere declarauit. Vt autẽ totũ quid-

dã ex tribus eſt elementis,ad intelligibilẽ reducitur totalitatẽ,quæ totorum & partiũ contentiua eſſe dicitur. Medietates nanque tres ab illis deueniunt continentibus dijs,hæc quidem à primo qui alios cõplecti dicitur, & ſecundum vnicam rationem omnia ad vnius mundi vnionẽ colligere:alia vero à ſecundo, qui alijs alios tribuit nexus, & maioribus quidem maiores valentioreſque,minoribus vero minores:alia autem à tertio,qui à ſe ipſo tertijs communionem irradiat:apud quos ea quidem quę ſecundũ molẽ minora ſunt,vniuntur magis:quę vero maiora exiſtunt,minꝰ.hoc enim arithmeticæ medietatis peculiare eſſe dicitur.Vt autem talem quandam habet ideam,talemque figuram, necnon vt recto vtitur proceſſu,circulariq; regreſſu,ad intelligibilis figuræ trinitatem refertur. rectum nanque ibi primum eſſe dicitur & circulare. quamobrem in ipſius animæ idea & coniunctim & ſeparatim lineæ acceptæ ſunt & circuli.Vt autẽ potentias recipit vnitatis & ſeptenarij,ad intellectualẽ ſeptenarium.Vt vero media eſt inter intelligibilia & ſenſibilia,necnon vt ſenſibilia intelligibilibus aſſimilat, ad principalem ductricemq; refertur coordinationem.hæc nanq; ſecunda vnicis ſimiles reddit ſummitatibus.Vt vero duplices habet actiones,& ijs quidẽ ſenſibiliũ curã gerit,illis vero ad intelligibilia reſpicit,ad liberos refertur deos,qui tãgere & nõ tãgere dicũtur vniuerſum. Hæc curſim breuibuſq; à nobis in pręſentia explicata non contẽnendã afferẽt vtilitatẽ ijs qui pręceptoris noſtri cõmentarios legere voluerint,in quibꝰ intime abſtruſeq; Platonis de ijs ipſis rimatur ſenſa.

ἀπόλυτοι.

Miror autẽ ego,& quidẽ maxime,Platonicos illos quicũq; animã illiuſq; partes in cęleſtes diuidi animas arbitrati ſunt,vnã inquam & ſeptem.quomodo nanq; iſthæc fieri diuiſio in corporeis poterit,quæ ipſum deſtruat totũ? Talis enim partitio diuiſibilium molium peculiaris eſſe cenſetur. Nec ſecus eos non audiendos eſſe ſentio,qui has animas penitus ſupramundanas eſſe voluerunt, cum paulopoſt in ſequentibus Plato tanquam de vnica anima,de ſingulis illis,& hac ipſa mundana,verba faciat. Quare non ab re facere arbitrabimur ſi ab illis quidem prioribus illud tãquam principium ſumpſerimus,quòd videlicet totam manere oportet in diuiſionibus:ab alijs autem,de anima mundi præſentes eſſe ſermones: & ſic poſt ſuppoſita dicere,quòd vnica mundi anima,& indiuiſibilis permanet,nec minus in has diuiditur potentias:in primam quidem dualitatem,in ſecundam vero illam quæ per ternarium & quaternariũ ſignificatur:in tertiam autem,quæ per ſeptenarium. ſecundum hos nanq; numeros diuiſio ipſius facta eſt.Hæc de ijs quemadmodum ſentimus.

Theodorus Aſinæus.

Multa autem de hac ipſa re à Theodoro Aſinæo,qui ex Numenij ſchola proceſſit,nouo quodam & ſuperuacuo philoſophãtur modo. omnia nanque vir ille quæ de animæ origine feruntur,ad literas charactereſq; & numeros reducere conatur:quæ ideo conſultò prætereo,quia à diuino Iamblicho in commentarijs qui de contradictionibus in Ameliũ & Numenium inſcribuntur,vniuerſa hæc expoſitionis via damnatur,in quibus tota opinionum ſeries,necnon ea quæ à Iamblicho illis opponuntur,percurrere volenti palàm eſt videre.

Iamblichus.

Verum etſi Ariſtotelis non me latent oppoſitiones quas contra hanc animæ genituram adduxit,Platonicorumq; ad illas conuenientes reſponſiones,hoc tamen in loco adducere illas haudquaquam decreui,cum & alioquin ſuperuacuæ eſſe videantur.non enim anima circulus ſic eſt,vt eadem ſit magnitudo:neq; hanc oportebat ſuppoſitionem taxantem, Platonis ſe carpere opinionem arbitrari. quamobrem,vt dixi,eas in præſentia ſilentio præterire ſtatui,cum præſertim à nobis iampridem editus ſit liber qui de Ariſtotelis in Timæum oppoſitionibus inſcribitur, in quo ſerioſe ſatis demonſtratur eum neq; recte ſecundũ Timæum magnitudinem animæ adſcripſiſſe,indeq; demonſtraſſe non poſſe eam magnitudine quæ partibilis ſit,intelligibilia cognoſcere quæ indiuidua ſunt, ſicut neq; indiuiſibile diuiſibili quadrare poteſt.Neq; vere ad illius mentem cæleſtes motus,ipſiꝰ animæ motus eſſe dixiſſe.Nõ enim hoc vult Timæus,ſed illos ab anima cenſet motus exiſtere.Demonſtratur etiam quòd impoſſibile non eſt idẽ eodẽ ſæpius intelligere,immo in intellectionibus quæ pluri vtũtur diſcurſu,hoc neceſſariũ eſſe,ſi quidem intelligibilia finita ſunt,circuloq; cauſatur intellectio.Hæc igitur,vt dixi,quæ hic conſultò prętereo,in illo ſerioſius libro continẽtur. Quare ad ſequentem philoſophi literam quæ nobis ipſarum notitiam rerum tradere videtur,deueniamus.

Caput quintũ de actionibus animæ.

Textus.

“ Poſtquam autem ſecũdum opificis mentẽ tota animæ conſtitutio abſoluta fuit, mox omne corporeum intra ipſam machinatus eſt.

Primum fuerat caput (vt prædiximus) eorum qui de anima habiti ſunt ſermonum,de ipſius conſtitutione:ſecundum de harmonia:tertium de figura:quartum de viribus:quintum de actionibus.& cum alia quidem perfecte nobis omnia philoſophus tradiderit, reliquum erat hoc de actionibus animæ quod nobis in præſentia proponit Plato.Verum quoniam duplices ſunt operationũ animę ſpecies,cognoſcitiuæ inquã & motiuæ,de vtriſq; ſeorſum ſufficiẽtes habebit ſermones,quomodo ſcilicet alia mouẽs,ſe ipſam moueat,nobis tradens:& quomodo ſe ipſam cognoſcens,& quæ ante ſe ſunt,& quæ rurſus poſt ſe,cognoſcat.Intentio igitur eorum quę dicẽtur,talis eſſe videtur.Quòd vero in ſuperioribus neque nos de multis docuit animis, vt voluerunt illi qui dicunt quòd vbi de ſubſtantią loquitur, animam vult intelligi ab omni penitus reſpectu ſemotam:vbi autem de harmonia,animam quam illi reſpectiuam vocant:vbi vero de figura,animam in ordine exiſtentem:neq; rurſum de ijs quæ ſupra mundum ſunt animis,vt nonnulli affirmant,vnam dicentes,& ſeptem ſupramundanas animas illum nobis tradere voluiſſe,ex ijs liquidò cognoſcere licet.animam enim quæ ſecundum opificis mentem fabricata fuerat,ipſi applicauit vniuerſo,intra ipſam corporeum omne machinatus. Quod alioquin etiam ex ipſa negotij huius propoſitione nobis manifeſtum eſſe poſſet. de mundo enim omnis eſt præſens ſermo, & nõ de ſupramundanis proceſſionibus.In quo quidem operæpretium eſt videre quomodo in ſingu-

lis ferè verbis accuratam Timęus induſtriam oſtendere videatur. illud nanq;, ſecundum mentem, nobis declarat & intellectũ quidem vniuerſi eſſe exemplar. omnimodum enim animal ſecundum quod & vniuerſum ipſum, & vniuerſi anima conſtituta eſt, intellectus eſt intelligibilis. Et rurſum nobis oſtendit quòd non temere ſecundum plus aut minus conſtituta eſt, ſed omnia decenter ad animæ implendam ſubſtantiam confluxiſſe, ipſamq; opificis vniuerſam in ſe volũtatem ſuſcepiſſe. Materialia enim indiuiduam propter materiam diuidunt ſpeciem, totumq; vt partibile quiddam capiunt, & vt quantum illud quod omni caret quantitate: anima vero omnem ſuſcepit opificis, vt ipſe voluit opifex, actionem. Illud autem, opificis, vniuerſalem oſtendit actionem. illi nanq; ſemper vniuerſa ſimul aſſiſtit operatio. Illud vero, tota animæ conſtitutio, nihil indicat opificis ſubterfugiſſe artificium, ſed à forma viribuſq; illius omnem animæ proceſſum contentum gubernatumq; fuiſſe. Per illud autem mox, non temporalem intelligas ſignificationem, ſed ordinis ſeriem. Alia enim eſt animæ ſeparata vita, & alia illa quæ poſt hanc ſecunda exiſtit communicabilis corpori, & in diuina ſubſtantia perfectiora præcedunt illa quæ minus eſſe perfecta dicuntur. Illud vero, intra ipſam, animæ cognatum eſſe mundum oſtendit, ab illaq; productum. nam ſi in ipſa proceſſit, illius domina conſiſtentiæ eſſe cenſetur, omnemq; ipſius amplecti ſubſtantiam. opificis enim adiutrix ſociaq; eſſe dicitur in vniuerſi ornando corpore. Nec quemadmodum de particularibus videmus animis, ſic de ipſa vniuerſi anima ſuſpicandum eſt. illæ enim ab alijs conformata accipiunt corpora, quamobrem aliquando quidem ad ea regenda vires illis ſuppetunt, aliquando vero propria nequeunt gubernare organa. Hæc autem à patre procedẽs ſecum ſuũ affert domicilium, vel (vt rectius dicamus) vehiculum. quapropter & ipſum temperat vniuerſum, & ſempiterne, nulloq; operatur labore. Omne etenim quod per ſui ſubſtantiam quippiam facit, quodcunq; facit, nullo facit negotio. Illud vero, machinatus eſt, oſtendit quidem opificis fabricam hanc ad ſolida reſiſtentiaq; proceſſiſſe, oſtendit etiam exteriorem aduentitiamq; ſenſibilium rerum formationem, ſolumq; non vulcanijs illum vtentem inſtrumentis ſignificare videtur, quibus ille vniuerſum affabre fecit cælum, omnia ſpeciebus inſigniens, moleſq; corporum torno com-

Triplex vniuerſi fabrica.

ponens, & omnibus deniq; conuenientes accommodans ſpecies. Cum autem triplex vniuerſi cenſeatur eſſe fabrica, prima quidem illa ſecundum quam ex elementis proportione colligatis totum quiddam ex totis produxit vniuerſum: ſecunda autem ſecundum quam ex totis ipſum ſphæris ornauit, impoſſibile enim erat, cum ex elementis eſſet, in ipſas non diuidi ſphæras: tertia vero ſecundum quã particularibus ipſum replet animalibus, cęleſtibus ſcilicet, aërijs, aquaticis & terreſtribus, in ijs mediã nobis fabricam aſſignare intendit. Nam qui corporeum omne intra animam quæ in circulos diuiſa eſt machinatur, is illud in totidem diuidens ſphæras dicitur fabricare. ſphæræ enim circulorum ſunt ſimulacra, quas informans opifex, corpoream omnem naturã intra animæ circulos exædificare perhibetur. Ex quo manifeſtum eſſe debet quòd octo illi circuli etiam ea quæ ſub luna ſunt in ſe cõplecti videbantur. ſiquidem corporeum omne in ipſis impoſuit opifex. ſi enim ſecus eſſet, non omne corporeum intra ipſam conformatum eſſe dixiſſet, ſed omnẽ cæleſtem naturam. In illis igitur omne quod ſub cælo eſt, non minus quàm totum cælum ſimul diuiſum eſſe proculdubio exiſtimandum eſt: vel ſi cui forte placet illa ſub lunæ circulo contineri intelligiq;, hoc non minus verum erit. nonnulli enim Theologorum lunam vocant terram, propter ſimilitudinem conformitatemq; quam ad ipſam habet

Textus. » tellurem. commune nanq; vtriſq; eſt lumen occultare. Mediumq; mediæ accommodans apto mo-

Porphyr. » dulamine copulauit. Porphyrius quidem hic mediæ pro generatiua animæ potentia intelligens, illam vniuerſi medio conatur applicare, cum alioquin de hac gignendi animæ vi in præſentia neque verbó tenus mentionem faciat Plato. Quamobrem ſi accuratius hanc explicare literam voluerimus, illud nobis dicendum eſt, quòd medium ſcilicet vniuerſi in ipſa impoſitum eſt anima quæ medium obtinet locum inter intellectum & corporeã naturã, neq; rurſum in ipſa ſimpliciter, ſed in ipſius maxime medio animæ. hoc enim illud ſonare videtur, medium mediæ accommodans. Cui ſententiæ ea quæ ſequuntur nõ temere aſtipulari videntur. ſubdit enim, Atq; illa à medio per omne vſq; ad cęli extrema ſe applicans, eiq; extrinſecus circũfuſa &c. Ex ijs igitur ſumi oportere cenſendum, quòd corporea omnis natura vndiq; ſimiliter animata eſt, & ꝙ omnis rurſum anima vndiq; ſeparatur à corpore, vt ſcilicet vniuerſi imitetur opificem, qui & omnibus aſſiſtit, & eſt ab omnibus ſeparatus. Et quòd corporeum omne medium eſſe animæ dicitur, vt vndiq; ſimiliter in ipſo animationem prouenire ſignetur. Si enim vniuerſi extrema medijs coniungerentur animæ, hæc remotiora, illa vero animę propinquiora eſſe dicentur. Oportet autem omnia in ipſa manere, ceu connixa radicibus, vitaq; ab ipſa repleta perenni. Illud autem, mediæ medium accommodans, oſtendere videtur ipſam animam ab omnibus ſeparatam eſſe, ęqualiterq; ab omnibus abeſſe. Nam ſi ab ijs plus, ab illis vero abeſſet min⁹, habitudinem illi ad ſecunda aſſignare videremur. Vtrunq; igitur verum eſſe cenſendum, & medium corpus ſcilicet, & mediæ animæ videlicet accommodatum eſſe. nam & id ipſum accommodatũ, opificis declarat vnionem, nexuſq; ſecundum quos ſempiternum eſt vniuerſum: quemadmodum apto copulaſſe modulamine, ſocietatem harmonicã indicat corporis & animæ, cum & illa quæ ad ſe pertinẽt agat, & hoc ſibi proprium cuſtodiat ordinem, neq; diuinæ diſtrahens intellectionem ſubſtãtiæ, neq; illam ad inferiora vi deducens. hæc enim harmonica eſt communionis ſpecies. Quod ſi in melioris peioriſq; conuerſatione, à ſua id quod melius eſt remoueri dicatur perfectione, aut incidens inſultanſque id quod peius eſt, non paruas in melioris actionibus excitet turbas, talis profecto erronea

inconcinnaq; dicitur eſſe communio. Anima igitur & ipſa à principio ſecundum harmonicas cōſtituta eſt rationes, & corpus illi omne ſecundū proportiones dicitur eſſe cōiunctū: vniuerſumq; ipſum harmonice concinneq; compoſitum eſt. Quænam igitur vincula, qui nexus ijs firmiores diuturnioreſq; necnon diuiniores reperiri poterunt? nulli profecto, niſi quis ligantis dixerit opificis voluntatē, quæ ab ijs quæ colligata & cōnexa ſunt, abſtracta ſeparataq; manet. Atq; illa à medio per omne vſq; ad cæli extrema ſe applicans, eiq; extrinſecus circūfuſa, ſeq; in ſe ipſa cōuertens, ita ſempiternę ſapientiſq; vitæ in vniuerſum tēpus dedit exordiū. Eius quæ ſecundū regreſſum eſſe dicitur animationis modus, inferius (vt prædiximus) incipiēs, ad ea quæ ſuperius ſunt procedit, & ab vltimis in ſupremas rerū deſinit ſummitates, quemadmodū hic ipſe eſt qui à Platone in præſentia introducitur. Cū enim anima deſuper vſq; ad penitiſſimos terræ procedat ſinus, omniaq; vitæ radijs illuſtret, mundus ipſe ad illam conuerſus, ab vltimis ſui partibus incipit animari, & per medium ſui vſq; ad extremas diſtātias, exterius etiam intellectiua fruitur animę irradiatione. Quamobrem anima vniuerſi medium dicitur obtinere, tanquam in illo vires reponēs ſuas, ſignaq; ſuæ præſentiæ non ambigenda. dicitur etiā ad cæli ſe extrema applicare, tanquam illud etiam animalibus replens: necnō extrinſecus circūfundi, quia abſtractas ſeparataſq; à corporeis diuiſibilibuſq; molibus potentias habeat. Quod ſi veris cōſona dicere voluerim⁹, pculdubio cōfitebimur ijs Platonē verbis omnem ſermonis ſemitā penitus obſtruxiſſe illis qui circularem eſſe animę figuram, ſicq; dimenſionibus præditam arbitrati ſunt. Quomodo enim corpori applicari circulus poteſt, æqualiterq; extendi, ipſumq; circūplecti, cum hoc inquam vt per totam ipſius molem ſecundum omnes accommodetur appliceturq; dimenſiones? Hoc igitur (vt ex ipſis manifeſtum eſt verbis) ſic ſuſpicantium referentiumq; phantaſiam non ſanam eſſe liquidò declarat. Ex quo ſpeculari licet id quod ſuperius dicebam⁹, quomodo ſcilicet applicatio iſta, animæq; circa omne cælum complexus illam intellectiuæ vitæ aſſimilare videtur, quam ſuperius oſtenderat animæ duos illos circulos vndiq; circūplexam eſſe. Quēadmodum enim illa animæ, eodem iſta modo vniuerſo eſt circunfuſa cælo. Conſiderandum præterea quomodo etiam ex ijs ipſis eorum ſimilitudinē deorum refert anima, quibus Parmenides ſimile dedicauit & diſſimile. applicatio enim illius (Parmenides.) præ ſe ferre aſſiſtentiam videtur quam mūdo per ſimilitudinem tribuit. omnis nanq; communio ſiue ſubſtantiarum ſeu potentiarum ſiue actionum, à ſimilitudine demanare dicitur. Circūfuſio vero illa, cum exceſſum quēdam ſignificare videatur, nobis indicat quomodo ad ipſum mundū incommēſurabilis eſt anima, & ideo imparticipabilis. quod enim incommenſurabile eſt, diſſimile dicitur eſſe illi ad quod incommenſurabile eſt. vel forſitan ambo vtrumq; ſignare videntur. applicatio nanq; in ijs eſſe dicitur quæ aliquo modo ſimilia, & aliquo diſſimilia exiſtunt modo: necnon circunfuſio ipſa cōplexuſq; ſimul cum eo quod inſeparabiliter ineſſe videtur, intellectiuum etiam indicant abſtractumque complexum: quod ipſi ſecundario ineſt vniuerſo. per ipſam enim mundus intellectum imitatus, ipſi⁹ eſſe dicitur ſimulacrum. Adeſt igitur anima ſeparabiliter vniuerſo, omniaq; irradiat, cum ipſa ad irradiata non conuertatur, neq; habitudinem ab ipſis coordinationemq; ſuſcipiat. hæc enim aliena remotaq; ab vniuerſalis animæ vidētur eſſe natura, quoniam corpus cum illa procedere dicitur, & non illa cū corpore. Vniuerſum igitur cōplectitur mūdum anima ſuis viribus infinitis, omniq; dimēſione carente potentia vniuerſas mundi continet dimenſiones, ſuaq; indiuiſibilitate omnem diuiſibilem naturam, ſimplicitateque ſua cōpoſitum omne. Quāobrem origini animæ corporis annexa eſt fabrica, & non è diuerſo. nam animæ ſubſtātia præcedit, veluti quę intellectui cognatior propiorque eſt, corpus vero ab anima tanquam à cauſa dependet. Quid igitur hunc animæ cōplexum applicationēque iſtam talē eſſe cenſebimus (qualē voluere plerique) ac ſi anima corpori partibilibus potentijs actuq; & vita inſeparabili aſſiſtere diceretur? Minime omnium inquam. hæc enim omnis diſtributio ſecundaria eſt poſt vnicam animam: quoniam vt in nobis etiam videre contingit, aliter corpus entelechia animat, & aliter illa quæ ſeparata eſt. nam hæc quidem per corporis diſtributa partitaque moles, illa vero in ſe ipſa collocata, impartibiliterque eadē vbique exiſtens, & ſui indiuiſibilibus potentijs diuiſibiles continens vitas animare dicitur. Quòd ſi de ijs etiā ſecundū vniuerſalis animæ dignationem dicere voluerimus, applicatio cōplexuſq; huiuſmodi, vnio eſt impermixta corporis cū anima, continuitaſque & communio animaliū productiua, quæ ab opifice procedens, ad ipſum rurſus regreditur patrem. Quemadmodum enim circūfundi illā, non localiter neque cum diſtantia intelligi volumus, ſed ſic vt ſimiliter vndiq; à corpore ſeparata eſſet anima, ipſaque ſeparatione vniformiter illud cōplecteretur, ſic ipſum applicari non ad contactū referamus, ſed animationē per omnia commeantē, omniūque ad ipſam vnionem intelligamus. nam omnia ſuis replet viribus anima, omniaque cōtinet, & ante alia ſe ipſam in ſui puritate cuſtodit: cumque mūdum ad ſe conuertere dicatur, multo magis ipſa ad ſe ipſam conuertitur. Quāobrem ſubdit Timæus ꝙ ipſa in ſe ipſa conuertitur, hoc ad corporis differentiam addens, quod conuertitur quidem, ſed non in ſe ipſo, verum in vniuerſo quem obtinet loco. nam hoc localiter conuertitur, anima vero vitaliter. Cumque intellectiue ſe ipſam intelligat anima, inueniatque ſe omnia exiſtentem, plenitudo enim omnium eſſe dicitur, vniuerſorum in ſe imagines entium contemplata, in ſe ipſa conuerti dicitur, conuerſione ſcilicet iſta intellectiuam ſimul & completiuam eius potentiam demonſtrante. Illud autem, ſe in ſe ipſa conuerti, peculiare propriumque eſt ſubſtantiæ ſui ipſius motricis. Conuertitur nanq; ipſum etiam vniuerſum, ſed ab alio conuertitur. Hic etiam diſſoluitur ambiguitas illa de qua ſuperius mentionem feceramus. quærebamus enim

διὰ τριπλόκου μίγματος.

ad omnem animorum originem reſpicientes, vbinam cognoſcitiuas animæ proprietates nobis traderet Plato, quemadmodum ſubſtãtiales & vitales, illas quidem per trinectiiem permixrionem, has vero per motum in eodem: dicebamuſqꝫ quòd per reflexionem ipſius in orbem, cum ipſa ad ſe ipſam conuerteretur, ſui ipſius cognoſcitiuam animam effecerat opifex. Hoc inquam in præſentia manifeſtius nobis declarat Plato. Nanque aggreſſus oſtendere quomodo cognoſcat omnia anima, conuerti dicit ipſam in ſe ipſa, conuerſamque exordium ſapientis intellectiuæque vitæ ſumpſiſſe. Ex ipſis igitur manifeſtũ eſt verbis, quòd vniuerſo ad ſe ipſam ſui ipſius cognitio eſt, & omnium quæ in ſe ſunt, necnon eorum quæ ante ſe, quæve poſt ſe exiſtunt. Omnis nanqꝫ cognitio conuerſio quædam conuenientiaque & applicatio videtur eſſe ad cognitum: & iccirco veritas cognoſcentis ad cognitam rem quadrans, quædam adhærentia eſſe cenſetur. Cum autem duplex eſſe dicatur conuerſio, hæc quidem ad ipſum bonum, illa vero ad ens: vitalis omnium conuerſio ad ipſum bonum fit, cognoſcitiua vero ad ens. Quamobrem hæc quidem conuerſa ipſum bonũ habere dicitur, illa vero ens, quorum vtraque erat. Eſtqꝫ veritas ipſa, entis comprehenſio, vel in ipſo exiſtens comprehendente, vel ante ipſum, vel poſt ipſum. Hoc quidem igitur, vt dixi, ex prædictis nobis palàm fit. Quoniam autẽ in particularibus etiam animis interdum intellectiua ratio operatur, & ad ſe ipſam conuertitur, verum non ſtatim à generationis exordio, (in animalibus enim ab imperfecto proceſſus ad perfectius peruenit, reminiſcentiaqꝫ poſt obliuionem efficitur) iccirco diuinum inquit exordium dediſſe animam deſuper, & à primis ſuis actionibus incipientem. Habet nanqꝫ has quidem diuinas ſeparataſqꝫ actiones, illas vero vniuerſi motrices, ſemperqꝫ perfectiores prioreſqꝫ ante ſecundas. Procedens enim ab opifice, operariqꝫ incipiens, à diuinioribus incipit actionibus: per quas rurſum ſecundas mouet, intellectiuas ſcilicet & opinatiuas. hoc autem exordium omnino diuinum eſſe perhibetur. quod autem ab imperfectis emanat, materiale dicitur eſſe. nam in dijs quidem perfectiora præcedunt ea quæ minus talia ſunt: in materialibus vero è diuerſo. ab imperfectis enim exordiens generatio, ad perfecta procedit. Anima quidem igitur humana etſi aliquando diuine operatur, in hanc deſinere dicitur actionem. nam à principio haudquaquam parum effeciſſe videbitur, ſi recta opinione diſcurret: poſtea autem ſi ſcientifice operata fuerit, & rurſum poſtea ſi diuine, excitans illud vnum quod in ſe habet, quod intellectu in ſe exiſtente ſuperius meliuſqꝫ eſt. Diuina vero anima hoc primũ quod operatur habet, & per hoc omnes ſuas ſecundas mouet cognoſcitiuas potentias, ſemperque per ſuperiores, ſummiſſas magis. Multo igitur prius vniuerſi anima diuinum dedit ſapientis vitæ exordium, ſecundum ipſum ſcilicet primum operata: poſtea etiam ſecundum ſui cogitatiuam partem, deſuper videlicet illam mouens, diuinamqꝫ efficiens. hinc autem actionis ſequitur æternitas. Quod enim genitum eſt, & quod in tempore diuinã profert actionẽ, ab imperfectis natũ eſt ad perfectiora proficiſci. Quod vero à perfectiſſimis & diuinis exordium capit actionibus, neqꝫ vnquã ab illa ceſſare dicitur actione, neqꝫ de numero illorũ quæ in tempore ſunt, eſſe cẽſetur. Si igitur diuinum ſuæ actionis dedit exordium, vniuerſi anima inceſſanter operatur, & ſemper, & ſimiliter. Quod enim in tempore ſuam recipit perfectionẽ, ab imperfecto non à diuino incipit exordio. Ad hoc etiam ſequitur hanc diuinæ animæ vitã ſapientem eſſe. ſi enim ſempiterna eſt ipſius vita, ſecũdum intellectum determinabitur, & prudentiam. Ex tribus nanqꝫ vnũ neceſſario concedere habebimus, vel ſemper ſcilicet prudentem eſſe illius vitam, vel ſemper ſtultam (quod nefas eſt dicere) vel aliquando hoc modo, aliquando illo. Sempiternitas igitur in diuina anima ſapientem eſſe vitam concludit, cum & alioquin ſapientem illi adeſſe vitam conuenienter dicatur, cũ diuinæ particeps ſit prouidentiæ, explicetqꝫ intellectiuæ vitæ indiuiſibilitatem. Vitam enim habere dicitur, quia extenſionem in actionibus habet ſuis, diſcurſumqꝫ in motibus. Quãobrem animę propria dicitur eſſe vita. Quòd & ſi ipſius dicatur etiam intellectus (quẽadmodum in Philebo quædam vocatur intellectus vita) non pro vita quæ proprie dicitur, ſumenda eſt. Duo enim ſignificare videtur vita, propriã ſcilicet vniuſcuiuſqꝫ in eſſendo ſpeciem, & explicationem electionis à quã proceſſum habet. Quapropter proprie quidem in animis dicitur vita. in ijs enim explicatio ipſa eſſe perhibetur. aliquando tamen de intellectu dicitur, cum propria in eſſendo ſpecies intelligitur. Verũ hæc quidem omnia (dicet quiſpiã) omnibus diuinis ineſſe vidẽtur animis: diuinum ſcilicet ſumere exordium, ſempiterne inceſſanterqꝫ operari, ſapientem habere vitã. Qua igitur re mundi anima alias diuinas excellet animas? Hoc ergo prȩuidens Plato ſubdidit, In vniuerſum tempus. Omnes nanqꝫ animæ trãſitiue operantur, periodoſqꝫ habere videntur, alias quidem & alias, maioreſqꝫ & minores: ſola vero vniuerſi anima vnicam & maxime primam temporis extenſionem ſuſcipere dicitur, necnon totam & primariam menſurã, qua omnes continet periodos. Quẽadmodum enim diuinorum corporum aliæ aliorũ dicuntur eſſe periodi, omnes autem illas diuini geniti complectitur periodus, multas ſaturnias terminationes, multas ſolares lunareſqꝫ continens, & vniuerſum tempus in vna vniuerſi reperitur periodo: eodem inquam modo aliæ diuinæ animæ in partialibus ſuum ambitum expediunt temporibus. Neceſſe nanqꝫ eſt vt omnino expediant terminẽtqꝫ ſuos circuitus, quoniam finita eſt intelligibilis latitudo: verum alijs aliæ ſunt terminationes breuiores longioreſqꝫ, propterea ꝙ intelligibile dignius aut minus eſſe dignum cenſetur. Vniuerſi autem terminatio pro menſura habet totam temporis extẽſionem, vniuerſamque explicationẽ, qua maior non reperitur extenſio, niſi rurſum & rurſum eadẽ replicare voluerimus, ſecundum quod infinitum cenſetur etiam tempus. Quoniã enim formarũ illarũ quæ ſecundum vnã intelligunt ſpeciem, prima vniuerſi anima tẽporis particeps eſſe dicitur, oportet

vt totam in ſe hanc ſuſcipiat mēſuram: quemadmodum in alijs eſt videre ſpeciebus. quæcunq; enim alicuius primo participare cēſentur rei, totam illam rem proculdubio ſuſcipere vidētur. Solam igitur vniuerſi animam in toto operari tempore oportet: aliæ vero in partibus totius operantur temporis, ſecundum quòd ipſarum eſſe dicitur terminatio: animæ quidem illę quæ ſupra mundum ſunt, ſi quæ reperiūtur tales, licet diſcurrēdo tranſitiue intelligant (hoc enim modo omnis intelligit anima, ſecūdum quem ab intellectu differre videtur) nihilominus ſecundum plura intelligibilium habent comprehenſionem. oportet nanq; illas, cum propiores intellectui ſint qui omnia ſimul intelligit, plura ſimul intelligere. Vniuerſi vero anima prima illarum quę ſecundum vnum intelligunt, eſſe perhibetur: quæ res illam facit eſſe mundanam. Et hæc eſt differētia qua animæ quę ſupra mundū ſunt, à mundanis diſtare videntur animis.

Quibus differant ſupramūdanæ animæ ab aīa mundi.

Cum igitur ſecundum vnum intelligat, in vniuerſo tempore ſuam habet terminationem, quod complectitur totā diuini geniti periodum, & ſecūdum illud quidem ſupramūdanis inferior eſſe cenſetur animis, ſecundum hoc autem omnes ſuperat mūdanas animas. Nam vniuerſæ in aliqua totius temporis parte ad proprias perueniunt terminationes, ceu magis particularia explicantes: illa vero vnum intelligibilē mundum intelligens, cum vniuerſo gradiens tempore ſuam perficit periodum. Oportet nanq; cum mundi ſit anima, ſui ipſius intelligibilem mundum totum explicare, & propter ſecundum perfectum numerum mūdanæ periodi intelligibilem ſuam efficere terminationem, ſecundum quem vniuerſum hoc corpoream totam efficit periodum. imitatur enim mūdus iſte per corpoream ſui circulationem, occultam illius periodum, localiterq; terminationem efficit ſuam ſimul cum illius terminatione, quā intelligibiliter efficit illa. Et hoc eſt peculiare propriūque mundanæ animæ, quod ijs qui ſe intelligere & ad mentem penetrare ſuam poſſunt, in præſentia tradidit Plato. quare hoc modo eius audienda ſunt verba. Verum rurſus quærendum eſt quiſnam in animam tranſitiuum hunc efficit motum, & non manētem intellectionem, quemadmodum ipſius mētis tempus quod in æui repoſuit loco.

Cur diſcurrant animæ intelligendo.

Dicendumq; quòd quemadmodum ſubſtantiam ſortita eſt diuiſibilem, ſic etiam non vnam habet vitam, ſed ſimul cum ſubſtātia diuiſam, ſimiliq; modo intellectionem. Loco enim ſubſtantiæ ſubſtantia eſſe dicitur, & loco vitæ viuificata, & intellectus loco intellectu prædita, horum primo participans omnium, tanquam ante ſe exiſtentiū. Ibi nanq; vnica eſt ſubſtātia, vnica vita, vnicaq; ſubſtantiæ intellectio indiuiſibilis, quemadmodum ipſa ſubſtantia, illique applicata, ſicuti puncto punctum, diſcurſiuum non habet tranſitum. Animæ vero intellectio, non ſolum impartibilis exiſtens, ſed, quemadmonum diximus, partibilis etiam, & applicari quadrareq; indiuiſibili non valens, ſe ipſam circa impartibile illud partiens, ſuiq; ipſius aliud & aliud ſemper illi manēti applicans, vt ſe tota quod ante ſe collocatam manet, capere poſſit, tranſitiuum hoc modo efficit diſcurſum, cum partibile quod in ipſa eſt, ſe ipſum circa indiuiſibile explicet, ſimulque cum tranſitiuo diſcurſu tempus etiam produxit. Dupliciter autem diſcurrere dicuntur animæ, & vno quidem modo in eo quod circa ipſum vnum explicentur: cumq; in omnibus ſui partibus vnam habeant: & in quot diuiduntur partes, totiens in ipſis ſubſtantia, idem, & diuerſum reperiātur: vnamquamque ſuarum partium illi applicantes, multiſque vnum contingentes, tranſitiuum introducunt diſcurſum in ſuam ipſarum cognitionē, vt omnes ſecundum omnia id quod ante ſe eſt cognoſcant: alio vero modo, in eo quòd vnumquodque ipſius circa omnia operari cenſetur. Omnis enim ipſius pars tria illa habet genera, ſubſtantiam ſcilicet, idem, & alterum. Singulis igitur totis non ſe applicans, neq; quadrare valens ad vnumquodq; illorum, toto ſe ad vnumquodq; ſe applicat, inquātum totam vniuſcuiuſque participare cenſetur. ad ſubſtantiam quidem ſecundum illud quod in parte tale eſt, & ſimiliter in alijs. Et hæc ſane iſto pertractata ſint modo. Poſt hæc autem alia rurſum inſurgere videtur difficultas. Nam quęrere quiſpiam poſſet, cur nam cum temporis nullam nobis tradiderit originem, animam dixit in vniuerſum viuere tempus. Ad quod reſpondendum eſt quòd temporis tradet nobis originem cuius mundus vt animal participare videtur, cum dicet, Moueri autem & viuere cum cerneret pater, conſtituit tempus quod motum qui in ipſo eſt menſuraret. Quemadmodū igitur vniuerſo cum corpus habeat, ipſum viuere & moueri externa aduentitiaq; ſunt, ſic & tempus à generante conceditur illi à quo & vitam & motum habet mediante anima. ipſa vero anima habet quidem hæc eadem à patre, vitam inquam & motum ſecundum tempus. Verum quoniam aliquid quod etiam à ſe eſt, in ſe poſſidere dicitur, cum ſuo à patre proceſſu aliquid ſimul producere cenſetur. Quemadmodum enim opifex illam mouet, licet à ſe mobilis ſit, ſic ipſa ſibi ipſi cauſa eſſe cēſetur quòd ſecundum tempus moueatur. Quamobrem antequam opifex vniuerſo huic tempus attribuerit, hæc ipſa dicitur moueri in vniuerſum tempus. ſic nanq; cum opifice ſimul animale producere cenſebitur tempus, ſicut inſimul vitam producit ex qua ipſe procedit motus. Et ſic ſecundum naturam rurſum imperabit illi quod ab ipſa viuit & mouetur, neq; veluti caſualem illius geret curam, nihil à ſe ſubdito tribuens ſuo. Verum de tempore quidem alibi ſerioſius diſputabitur. Ex his igitur hæc colligenda ſunt, quòd ipſa vniuerſi anima & mouet quidem vniuerſum, & in illius medio cuſtodientes conſtituit vires, totum animalibus replens, & illum exterius intellectiue complectitur, hoc etiam modo cauſam imitata ſuam, quæ trinos deorum principatus producit, cuſtodiētes ſcilicet, ani-

malium effectores,& opifices. Ipſa vero multo prius diuine ſe ipſam mouet,à primis incipiens actionibus:& iccirco inceſſanter ſapienterque & ſe ipſam & vniuerſum circumagit. Pręterea cum ipſa vnã temporis vniuerſi extenſionem propriæ menſuram habeat periodi, ſimiliter ipſum rotat vniuerſum. Simul enim cum terminatione illius terminatio exiſtit vniuerſi, & neque prius, quoniam quæ in mundo rurſum & rurſum fieri dicuntur, ſecundum animæ intellectiones fieri cenſentur: neque poſterius, ne ſine cauſa illa reputetur eſſe terminatio. Quid enim totam complectetur illam, ſi hoc periodus non fecerit animæ? Quòd ſi hæc recte dici explicarique videntur, habebit ſane rurſum anima diuinitatem quidem ab vno ente, vitæ motuſq; inceſſantiam ab ipſo æuo, ſapientiam vero ab intellectu, omnia autem ab vnica omnium cauſa.

FINIS.

EXCVDEBAT SIMONI COLINAEO LODOVICVS
CYANIVS GANDAVVS, M D XXX.
MENSE SEPTEMBRI.

NICOLAI LEONICI THOMAEI DIALOGI NVNC PRIMVM IN LVCEM EDITI,

Trophonius: ſiue de diuinatione.

Bembus: ſiue de animorum immortalitate.

Aluerotus: ſiue de tribus animorum vehiculis.

Peripateticus: ſiue de nominum inuentione.

Sadoletus: ſiue de precibus.

Sannutus: ſiue de compeſcendo luctu.

Phœbus: ſiue de ætatum moribus.

Seuerinus: ſiue de relatiuorum natura.

Bonominus: ſiue de alica.

Sannutus: ſiue de ludo talario.

Bembus: ſiue de animorum eſſentia.

Pariſijs apud Simonem Colinæum.

1 5 3 0.

NICOLAVS LEONICVS RAYNOLDO POLO S. D.

CVm ab hinc aliquot annos varijs de rebus, ſed quæ præcipue ad philoſophiam ſpectarent, ſermones quoſdam Academicorum more confeciſſem: quorum aliqui in lucem ita prodierūt, vt in amicorum quorundā manibus ſolū verſentur: nonnulli vero adhuc in archetypis iaceant: ab eiſdem ſanè ſum rogatus vt omnes illos examinatos retractatoſque aliquando ſub vnius commentarioli volumine, quaſi in corpus vnum comprehendere & edere vellem: quod quo minus adhuc effectum ſit, multa ſanè mihi impedimento fuere. Verum quando tu eruditiſſime Pole ſuperioribus diebus hac de re non vulgariter mecum egiſti, hortatuſque es vt editionem hanc amplius non differrem, & poſteritati, quo modo poſſem, meæ intereſſe vellem: quanquam negotijs pluribus in præſentia diſtinerer, parüi tamen libens, & hos ipſos, qualeſcunque ſunt, edere, tibique dedicare decreui, vt tuo patrocinio adiuti, apud cæteros cōmendationē habere mereātur: quodq; per ſe fortaſſe, etſi non contemnendum omnino, exile certe fuiſſet munuſculum, id authoritate tua cui datum eſt, aliquid ſanè eſſe videatur. Talis eſt enim de tua ſingulari eruditione, exactoque in omnibus iudicio, apud omnes, & tam certa exiſtimatio, vt quicquid te adire audeat, aut abs te exire, excultum ſanè, & omnibus numeris abſolutum eſſe omnes opinentur & credant. Neque id immerito mehercule. Quotus enim quiſque in re literaria nunc reperitur, qui in tam paucis, quot ætas iſta tua recipit, annis, omnium liberalium ſtudiorum ſacraria ſit ingreſſus, qui græce & latine æque ſapiat, & vtriuſque linguæ cum dignitatem & elegantiam, tum dicendi etiam proprietates & modos perpulchre adeo ſit conſecutus, vt ſiue docere quippiam, ſiue literis mandare tibi libuerit, id luculenter mehercule & inſigniter facere poſſis? Taceo de philoſophiæ ſtudijs: ad quæ ſola te natū propter admirabilem in illis excellentiam facilè credi poſſet, niſi in alijs etiam facultatibus id ipſum egregie præſtares: vt res profecto noſtro ſeculo omni admiratione digna merito exiſtimari poſſit, eſſe iuuenem, qui paulo antè ex ephebis exierit, cuius adhuc impubes ſunt genæ, qui Platonis Ariſtoteliſque opera omnia lectitauerit, & cum Academicorum omnium tum Peripateticorum commentarios abſtruſarum copia

rerum vndequaq; refertos perlegerit, intellexerit, & ad manum etiam paratos habeat. Verũ neſcio quomodo aliud exordiens facere inſtitui, aliud nũc ago. Quãobrem de his hactenus, cũ præſertim nõ laudator in præſentia, ſed donator acceſſerim. Libenti igitur animo, Pole humaniſſime, hoc quod tibi trado munuſculũ recipias: cui ſi in omnis antiquitatis refertiſſima tua bibliotheca aliquẽ volueris eſſe locũ, magni ſanè authori muneris inſtar erit. Hilarè enim ab eruditiſſimo viro admitti, & benigne recipi, aliquoque in numero haberi, etſi non maxima, non contemnenda certe laus, cui id acciderit, merito eſſe cenſetur.

Vale.

Patauij pridie Calendas Sextiles. M. D. XXIIII.

TROPHONIVS, SIVE DE DIVINATIONE.

LEONICVS.

CVm in Diui Zenonis viculo, qui non longe ab Aſyli diſtat oppido, apud hoſpitem quẽdam noſtrum eſſemus ego & Fuſcus frater, quò animi gratia æſtate media maximis caloribus Patauio conceſſeramus, venit forte ad eum locum, vt interdum ſolebat, Alexander Capella, vir & noſtri ſemper amantiſſimus, & iiſdem literarum ſtudijs deditus, & in primis hoſpiti noſtro à pueris quàm maxime familiaris. Hic cum nos pro villæ foribus, vbi frigus forte captantes conſederamus, offendiſſet, poſt mutuos (vt fieri ſolet) complexus (ſatis enim longo interuallo neque ille nos, neque nos illum videramus) & poſt communia illa, vt valeret ipſe, vt amici omnes, ecquid noui Venetijs eſſet: Si quis mihi Deus, inquit, dixiſſet cum domo exibam, hic me vos ambos conuenturum, haud facilè illi fidem adhibuiſſem. Sed te præſertim, ad me reſpiciens, quomodo enim tu hic? qui neque è cubiculo ipſo temere exire, integroſq; dies lectitãdo componere ſępius ſolitus ſis, vt tibi hortuli tui limites, ſiquãdo ad illos feriatus acceſſeris, legitimæ peregrinationis inſtar cenſeri poſſint. Quamobrem quid ſibi velit hæc tam longa inſolenſq; peregrinatio, haudquaquam nunc coniectari valeo, niſi forte Fuſcus in cauſa eſt. Tum ego, Iocaris inquã Capella, & me cauillo impetis. An neſcis me & his relaxationibus quàm maxime ſemper delectatum fuiſſe, & aliquando non contemnẽdas etiam peregrinationes animi cauſa ſponte ſuſcepiſſe? Neq; enim literarum ſtudijs iſthæc officere ſolent otia, & alioquin ſi talis eſſem qualem tu me eſſe dicis, liberius etiam exirem, cum Muſæ ipſæ ſpretis vrbium mœnibus, in agris & montibus libẽter degere, & aſſidue vagari dicãtur. Cęterũ tu qui me otij literarij tam acriter inſimulas, quid tecum libellos circumfers? (forte enim vt ab equo deſcenderat, thecullam quãdam cum libello manu geſtabat) an tu etiam in via, nedum domi & in cubiculo, vt ego, lectitare ſoles? Tũ ille ridens, inſigniter, inquit, & cito te vltus es Leonice, neq;, quod aiunt, poſteris de te tuis vltionem reliquiſti: verum codex iſte quem teneo, Ariſtophanis ſunt comœdiæ, quo ego poëta cum ob linguæ elegantiam & proprietatem, tum propter conſperſos vndique ſales atticos & lepores, mirifice delectari ſoleo, vt ſiquando mihi à ſeuerioribus Muſis relaxandus ſit animus, non crebro alium quempiam præ illo autorem in manibus capiam. adeo me iocis ſuis demulcet ille, & lepore verborumque vrbanitate largiter exhilarat: vnde ſi quo exire decerno (quod non perſæpe facio) comes mihi non iniucundus præſto ſemper eſt Ariſtophanes. Tum Fuſcus, Nimirum, inquit, ſi elegans eſt & pulchre ſapit noſter Capella, quando ſales ſemper atticos ſecum portat, quibus & verba & ſententię ſuauiter condiantur. & ad me conuerſus, Næ ſumus, inquit, infaceti nos & illepidi, qui hunc de via feſſum hic tenemus, & ſermonibus noſtris intempeſtiue nunc obtundimus. Hortati igitur illum ſumus (nõ enim hoſpes aderat noſter) vt ingrederetur, & ſe curaret, quieſceretve. meridies enim erat, & flagrantiſſimo ſole ardebat dies. Et ille, Minime, inquit, mihi opus eſt requiete: neque aliud quippiã in præſentia mihi præſtari volo. nã neq; ita defeſſus ſum vt langueam: & bene pranſus alioquin huc acceſſi. Meus enim Aſylanus hoſpes, apud quẽ Venetijs veniens proxima nocte diuerti, non niſi pulchre curatum diſcedere me permiſit: quare non eſt quod vos in præſentia dimittam, quos ſemper & videre & audire percupio: & nunc quòd hic offenderim, magni mihi hoc muneris loco aſſcribi non abnuerim. Introeamus autem, quando ſic vobis placere video. nam & ſub tecto melius manebimus: & ego communem hoſpitem noſtrum, ſi domi eſt, videre & amplexari potero. Sed aderat iam ille feſtinabundus & hilaris. namque de quopiam vernularum (vt arbitror) illius aduentum cognouerat: qui hominem arctiſſime complexus, O quàm optatus, inquit, mi Capella, & quàm tempeſtiue hodie nobis aduenisti, qui ſolus huic numero deficere videbaris. Profecto bene mecum & feliciter actum reputo, quando tria mihi hic chariſſima pignora adeſſe conſpicio, quo nihil mihi gratius ſanè euenire potuiſſet. Sed quid hic agimus ante fores, & non ingredimur potius? & cum dicto ire perrexit. Ingreſſi igitur ſimul omnes ſumus, & in conclaue quoddam aſcendimus, quod ad Septentriones ſpectans, patentibus feneſtris iucundiſſimos ex proximis montibus excipiebat afflatus, adeo vt intenſiſſimus meridiei calor ipſa cæli regione, & algenti inſuper aura ſalubriter permulceretur. Hic conſidentibus nobis, locique commoditatem ſimul & proſpectus amœnitatem laudibus miris extollentibus, Capella, Quando nihil aliud, inquit, in præſentia agimus, &, vt videtur, otioſi ſumus: neque quopiam adhuc per æſtum exire nobis permittitur, Ariſtophanes iſte me admonet, vt quod nudiusquartus dum ſecum loquerer, non plane de illo intelligere poteram, quia obſcure nimis & breuiter loquebatur, à vobis ipſis percontari velim. Quamobrem rogo vos, & te in primis Fuſce, (tua eſt enim iſthæc prouincia) niſi tibi moleſtum eſt, vt inter nos interpretis vice fungaris. Hic etenim, vt ſcis, non niſi græce loquitur: & ego nouitius græciæ ſum inquilinus. Tu vero cum vtranque linguam æque calleas: & quæ iſte græce dicit, plane percipies, & mihi id ipſum latino ſermone commode explicare poteris. Et quid eſt hoc, inquit Fuſcus, quod Capellam lateat? aut quod ego poſſim, tu ipſe per te non poſſis? niſi forte ænigmata ſint & gryphi, tuq; me Oedipodem eſſe nouum arbitraris. Cæterum quoniam vacui ſumus, planéq; otiamur, locum mihi hunc in quo hæſitaſti, cõmonſtrato. nam ſi potero, illum tibi cõplanabo. ſin minus id efficere valuero, tecũ in eodem (vt aiunt) luto hærebo. adeſt etiã frater cui, ſi opus fuerit, operæ

iſtius partē delegabimus. Non ſunt ænigmata neque gryphi, inquit ille, quæ mihi explicari nunc poſtulo, ſed locus quidam ex hiſtoria, quam cum maxime ſemper optarim cognoſcere, nuſquam tamen illam plene me legiſſe memini: quamobrem nunc certe mihi hac in re accidit, quod haud facilè in alijs vſu euenire ſolet. Nam ſi me locum hunc ignorare in præſentia dixero, planè mentiar. habeo enim quæ hac de re apte congruenterque dici poſſint. Et ſi rurſum me ſcire contendero, haud vere ſanè profitebor. neque enim rem vniuerſam vt eſt, pulchre tenere me arbitror: & multa ſunt quæ diligens alioquin & exactus rerum perſcrutator haud ab re ambigere hic poſſit: vnde euenit vt cæteris quidem ſi qui de me hoc fuerint percontati, nullo negotio ſatiſfacere valeam, cum ea dicam quæ hic à grammaticis afferri dicique ſolent: mihi autem ipſi minime ſatiſfaciam. nuda enim quædam hoc in loco & frigida ab illis proferuntur, qui quidem (vt mea fert opinio) neſcio quomodo elegantiorem plenioremque deſiderare videtur interpretationem. Locus autem eſt (ne vos diutius animi ſuſpenſos habeam) ex Ariſtophane in nebulis, vbi ſenex ille qui ſe Socrati docendum tradiderat, dum illius ſcholam ingreditur, ſe ſubuereri & tremere dicit, ceu ſi ad Trophonium deſcenderet: & mellitam placentam, quam ſecum portet, Socratem efflagitat. De Trophonio enim & Agamede, qui Apollinis Delphici templum conſtruxerunt, apud Pindarum eſt videre, vt Cheronæus Plutarchus in conſolatorio ad Apollonium libello memoriæ prodidit, quemadmodum cum mercedem pro opera Deum expoſtulaſſent, quaſi magnū quippiam ſibi deberi exiſtimantes, & ille in ſeptimum ſe diem eis præmium liberaliter repræſentaturum pollicitus fuiſſet, addidiſſetque inſuper vt bono animo eſſent, & genio interim operam darent, poſteaquam ad conſtitutum peruentum eſt diem, noctu ambo mortui ſunt reperti. Trophonij præterea oraculum in Lebadia Bœotiæ ſcio fuiſſe percelebre: ſolitumq; illic Heroem ſe conſulentibus futura prædicere, apud pleroſque legitur. Cæterum reſponſis ne, au ſomnijs darentur oracula, & curnam adeo extimeſcerent homines ad ſacrum illius accedentes adytum, vt ille ſignificare videtur ſenex, apud neminem (quod meminerim) vſquam plene legi. Quare ſi quippiam ex antiquorum theſauris reconditum ſeruas, quod ad eiuſmodi enodandā rem facere credas, ne graueris oro te id in mediū afferre. Rē enim mihi gratiſſimam feceris, ſi me hac animi perplexitate liberaueris. Tum Fuſcus, Haud magna, inquit, & nimis recondita ſcire expetis Capella, ſed quæ parata ſatis & ad manum habemus. Quamobrem haud magna cum re tibi mos geretur. Cæterum quoniam multa ſunt quæ hoc in loco grammatici adducere & veluti comminiſci licenter ſolent, de ſubterraneo ſcilicet herois ſpecu, vbi ille (vt aiunt) inedia conſumptus eſt, de draconibus quinetiam ibidem commorantibus, qui placentis & huiuſmodi dulciarijs placarentur eſcis: iſtiuſmodi ego omnia, & quia tibi pulchre eſſe cognita non dubito, & quia (vt rectiſſime indicaſti) inania ſunt & frigida, deſipientium deliramentis anicularum, fabelliſque haudquaquam diſſimilia, conſultò præterire decreui. Non enim adeo vacamus, vt nobis nugæ ex nugis temere ſint conſuendæ, præſertim cum hac de re habeamus quæ in præſentia luculenter ſanè & commode dicere poſſimus, ex quibus cum vniuerſa perſpicue reſerabitur hiſtoria, tum oraculorum ratio captandorum percommode dignoſci explicarique poterit. Quamobrem his omiſſis, ſi placet, totam hanc rem ordine recenſebo, niſi forte tibi & Leonico aliter videtur. Hic cum ego non ſolum aſſentiri, ſed magnopere etiam id ipſum percupere ſignificaſſem, & Capella enixius hanc rem efflagitaſſet, ſic exorſus eſt Fuſcus. Pauſanias, quem ego, inquit, authorem cum propter rerum ſeriem variarum, & ſtyli elegantiā, tum propter reconditam & omnimodam totius Græciæ antiquitatis hiſtoriam, cum primarijs hiſtoriarū ſcriptoribus facilè connumerauerim, in ſua Græciæ peregrinatione, vbi de Orchomeno & Lebadia Bœotiæ recenſet oppidis, Trophonij meminit & Agamedis, quos Ergiui Orchomenij qui tertius à Phryxo Athamantis fuit, filios fuiſſe commemorat, licet nonnullos aſſeueraſſe dicat Trophonium Apollinis non Ergiui filium fuiſſe. cui ſe ſententiæ magis aſtipulari cum ob alia multa, tum nihilo ſecius ob oraculorum ipſius indubitatam aſſerit fidem, quæ ipſe non de alijs, quod plerique ſolent, inaudierit, ſed illius aliquando aditum ingreſſus præſens perceperit & expertus fuerit. Hos igitur poſtquam adoleuiſſent, magni nominis architectos fuiſſe dicit, & regiarum ædificijs, templorumque miris extructionibus tota Græcia percelebres habitos: horumque opera & alia fuiſſe permulta, & in primis Apollinis Delphici templum, & Hyriei theſauri ærarium, in cuius fabrica hac illos ratione vſos fuiſſe memoriæ proditum eſt, vt lapidem ſcilicet quendam extrinſecus tali coagmentarent ſtructura, vt quando illis collibuiſſet, nullo illum negotio extrahere, & intra ærarium inde peruadere poſſent: qui tamen eleganter adeo & affabre cæteris id genus lapidibus continenter iunctus viſebatur, vt nullam fraudis ſuſpicionē præ ſe ferret, & omnes facilè inſpectantes latere poſſet. Hinc igitur illi occluſum ingredientes ærarium, pro libidene quantum auri pecuniæq; voluiſſent facilè expilabant: quod cum ſæpius factitarent, furtumque iam ipſum non clàm eſſet, cum furti tamen minime dignoſcerentur authores, Hyrieum ferunt rei nouitate permotum, qui dudum theſauri claues ſui fruſtra obſeruauerat, aditusſque nequicquam omnes diligenti cuſtodia communiuerat, tale quippiam machinatum fuiſſe: ferreos quoſdā laqueos, & vinculorum latentes nexus vaſis illis & fiſcis in quibus auri argentique poſitæ aſſeruabantur maſſæ, ſuper indidiſſe, qui ſe attrectantium facilè vincirent manus, arcteque & indiſſolubiliter cōſtringerent. His ita clam diſpoſitis, forte fortuna Agamedem ferunt haud multo poſt noctu ad conſuetam

ingreſſum prædam in latentes laqueos incidiſſe: qui cum arctiſſime teneretur, neque inde vlla extrahi poſſet vi, Trophoniũ deſperata omnino re, caput ei gladio à ceruicibus amputaſſe ferunt, nequando deprehenſus ille aut cognitus rem vt erat palàm faceret, eiuſque facinoris conſcios indicio ſuo manifeſtaret. Accidit autem vt non multo poſt Trophonius etiam ipſe terræ abſorberetur hiatu, eo loci vbi non procul à Lebadia in ſacro illius luco Agamedis cognomine profunda viſebatur fouea, iuxta quam columna etiam quædã aſtabat. Hæc de illorum genere, mortiſq; modo (vt percurrimus) author hic aliter quàm apud Pindarum Plutarchumque legatur, memoriæ prodidit. Cæterũ quæ de oraculo Trophonij vir ille commemorat, quibusve expiarentur ſacris homines qui ad illum reſponſa petituri accederent, huiuſmodi ferè ſunt. Cum quiſpiam ad Trophonium deſcendere concupiſſet, in primis ſtatos quoſdam dies non procul ab oraculi loco in quadam degebat ædicula, quæ bono dæmoni boneq; fortunæ ſacra eſſe perhibebatur, vbi & alijs nonnullis, & calidarum maxime lauacro aquarum abſtinere iubebatur: quem illi vſum, ſiquando opus eſſet, Ercyna fluuius haud procul inde defluens affatim præbere poterat. Veſcebatur autem carnibus ijs quæ ex immolatis victimarum corporibus copioſe illi quotidie ſuggerebãtur. ſingulis enim litabat diebus is qui Trophonium conſulturus acceſſerat, in primis Trophonio, eiuſque liberis, Apollinique poſtea, & Saturno, Iouique cognomento regi: Iunoni quinetiam, & Cereri, quam cognomine Europam vocabant, eamque Trophonij fuiſſe nutricem ferebant. Sacris autem ſingulis cum immolabatur, aſſiſtebat aruſpex, qui extiſpicio ſedulam præſtabat operam, ex ijſque Trophonij mentem rimabatur, inſpiciebatque vtrum ne propitius & volens, an ſecus ſe petentem ſuſcepturus eſſet heros. Cæterum aliæ quidem quæ immolabantur hoſtiæ ad Trophonij perſcrutandam ſententiam, mentemque excutiendam, non magnam adeo vim habere cenſebantur, vt aries qui eadem nocte qua quis ad illum ſtato dierum numero deſcendere debebat, extremus in ſcrobe immolari erat ſolitus, vbi rem diuinam facientes Agamedem magna voce inclamare moris erat. Si enim aliarum quidem hoſtiarum læta ſalutariaque præceſſiſſent exta, arietis autem dira & triſtia ſubſequuta fuiſſent, minime litatum eſſe cenſebant, neque hominem ad Trophonium deſcendere permittebant. Quòd ſi arietis exta cum prioribus bene conueniſſent, lætaque & felicia portendiſſent euenta, veluti propitio & volente hoc ageretur Dæmone, alacres bona cum ſpe ad illum deſcendere videbantur. Prius autem quàm deſcenderet quiſpiam, noctu ad Ercynæ fluenta, ij quibus id negotij demandatum erat, hominem deducebant, oleoque perungebant: poſthac pueri duo tertiumdenum circiter annorum, ex proxima ciuitate ingenui & nobiles, quos Hermas vocabant, in eodem fluuio illum lauabant, & omnia illi quæ Trophoniũ adituro ex vſu erant, officioſo præſtabant obſequio. Exin ſacerdotib⁹ qui id muneris habebãt, tradebatur: qui illũ nõ illico ad oraculũ, ſed ad geminos prius iuxta ſe inuicem ſcaturientes fonticulos deducebant, quorum obliuionis quidem vnus, alter vero memoriæ dicebatur. Et prius ex obliuionis fonte hauſtam iubebatur ebibere aquam, vt omnium ſcilicet obliuiſceretur illorum quæ antea percepiſſet aut cogitaſſet. Poſtea vero ex memoriæ etiam fonte latices hauriebat, vt quæ vel viſurus eſſet poſthac apud Trophonium, vel auditurus, memoriæ firmiter commendaret. Exinde Trophonij ſimulacrum quoddam, antiqui ſanè operis, & à Dædalo (vt aiunt) fabrefactum inſpiciebat, venerabaturq; cernuus, quod à ſacerdotibus nemini vnquam niſi ijs qui Trophonium adituri eſſent, oſtendi fas habebatur. His rite peractis hominem chlamyde indutũ linea, faſcijſq; ſubcinctũ, & crepidis quibuſdã patrio generis ritu calceatum, ad oraculum deducebant. Erat autem oraculum paulo ſupra lucũ in monte ſitum, crepido vero quædam ex albo lapide locum vndequaque cingebat, qui mediocris areæ ſpatium æquare videbatur. Crepidinis autem altitudo duorũ circiter erat cubitorum, & ex interuallo æneis verubus illius diſterminabantur ſpatia, quos zonæ continebant quædam, in quibus extructæ hincinde cernebantur portæ. In ſepti autem medio terræ hiatus erat, non fortuiti ſpeciem præ ſe ferens abſceſſus, ſed, ſi quippiam aliud, arte ingenioque mire conſtructum opus, qui fornicati cuiuſdam tecti imaginem referre videbatur: cuius, vt coniectari licebat, diſterminans linea, quam Diametrum appellant, quaternos non excedebat cubitos: ſtructuræ autem ipſius altitudo à ſummo ad imum, haud multo octonûm menſuram excedere cubitorum iudicari poterat. Deſcenſus vero inferne nullus erat arte conſtructus, ſed cum quiſpiam Trophonium adire cupiebat, manuales apportabantur ſcalæ, quæ & bene tractabiles, & vſu ipſo agiles erant. Poſtea vero q̃ erat deſcenſum, in ipſo loci pauimento medio foramen cernebatur quoddam, quod latitudinem habebat duorum dodrantum: altitudinis vero dodrantalis ſpeciem præ ſe ferre videbatur. Qui igitur deſcendebat, mellitas ſecum deferens placentas, ſupra pauimentum ſeſe reſupinabat, amboſque in foramen illud inijciens pedes, omni conabatur ſtudio vt genua etiam ſibi interius fierent. Exin haud temere talis ſeſe illi offerre ſolebat ſpecies, veluti ſi vniuerſum illius corpus conuulſionibus diſtraheretur, & ſi maximus rapidiſſimuſque amnis à genibus exarſus totum vorticibus hominem mergeret raperetque ſuis. Poſtea vero ex adyto illi clariſſima futurorum dabantur oracula: verum haudquaquam vniformia illa, neque eodem quiſque præmonebatur docebaturque modo, ſed alius quidem cernere viſus erat, alius vero audire, prout monenti libuerat Deo. Exibant autem inde, cum pedes veluti ſponte ſua ex foramine exiluiſſent illo. Hoc enim certiſſimũ reditus ſignum eſſe perhibebatur. Neminem vero ex ijs qui in ſacrum Trophonij adytum deſcendiſſent, aliquando interijſſe memorię proditũ eſt, niſi vnũ

duntaxat, Demetrij ſatellitem, qui neque debita numinis veneratione ingreſſus fuerat, neque Trophonium (vt dicitur) conſulturus, ſed ſpreta loci religione, ſacros expilaturus theſauros acceſſerat: cuius etiam cadauer à ſacro procul ingreſſu inuentum fuiſſe dicunt. Exeuntem autem à Trophonio ſarcerdotes ij de quibus retro eſt dictū, manu ducētes, illum in exhedra quadam collocabāt, quæ non lōge ab ipſo adyto humi iacebat, & memoriæ appellabatur ſedes: vbi de ijs quę viderat aut inaudierat, ſingulatim percontabantur omnia: inde ipſum cognatis tradebant & amicis, qui hominem in ædes illas boni dæmonis, bonæq; fortunæ, vbi ſtatis prius manſerat diebus, accipientes portabant, adhuc præ timore ſemianimum & ſtupidum, & neque ſe tunc neque alios planè dignoſcētem. Poſtea vero & in alijs nihilo minus ſapere quàm prius ſapiebat, & riſum qui ab eo defeciſſe videri poterat, illi redire conſtabat. Neceſſe autem habebat is qui à Trophonio rediſſet, quæ viderat aut audierat, omnia in tabella picta Dæmoni poſthac offerre. Hæc Pauſanias de Trophonij oraculo: qui non ſolum de multis iſthæc audiſſe ſe dicit, ſed Trophonium etiam conſuluiſſe, & in ſacrum eius adytum deſcendiſſe conſtanter affirmat. Cæterum vt nihil ad plenam huius rei cognitionem deficere videatur, quando hoc loci peruenimus, quo etiam modo inuentum id fuerit oraculum, paucis, niſi moleſtum eſt, recenſebo. Hic adhortantibus cunctis, & vt reliqua ſubtexeret inſuper orantibus, ſic proſecutus eſt Fuſcus. Cū cęli intēperie aliquādo vniuerſa laboraret Bœotia, & duos iā annos ſitiēs & ſquadida imbribus caruiſſet regio, delectos ex ſingulis ciuitatib⁹ legatos Bœotij, quos θεωροὺς vocabāt, ad Apollinis percontandum oraculū Delphos miſerint: quibus reſpondit Pythia vt in Lebadiā irent, Trophoniūq; hac ſuper re cōſulerent. fore enim vt is heros ſiccitatis illius remedia eos doceret. Cum autem ij deo parentes in Lebadiam veniſſent, & nuſquam locorum Trophonij oraculum comperire poſſent, forte ex illis quidā ex Acrephne miſſus oppido, Saon nomine, qui ætate exiſtimatione q; cæteros facilè anteibat, ſiue diuino mentis præſagio, ſeu auſpicādi peritia, apū volās cōſpicatus examē, illud inſequi ſtatuit: quod aliquātiſper feciſſe dicit: reſidētibus autē poſthac apibus eo loci vbi oraculum poſtea fuit, ſpecum ingreſſus ibi repertum, remque diuinam in eo faciens, à Trophonio quæ concupiuerat percepiſſe dicitur. Hunc poſtea Saonem ferunt quæcunque fieri ſolebant ab ijs qui Trophonium adibant, ſacra præterea, rituſque omnes à Trophonio edoctum, poſteris per manus tradidiſſe. Hæc ſunt quę de Trophonio dicere in pręſentia habui, ex quibus perſpicue licet cognoſcere mellitas illas placentas non draconū gratia à deſcendentibus afferri ſolitas fuiſſe, qui nulli erant, ſed fortaſſe vt illis vterētur ſi quo caſu ſuo ipſorum vitio, aut occulta quadam oraculi inhabilitate ſerius ſibi reſponſa darentur. Nā de timore quid eſt quod tantopere admirari debeamus? Subterraneum enim ſpecum ſoli ſubintrantes, & ibi admiranda quædam videre & audire expectantes, quid mirum fuerat ſi expaueſcebant, & mirifice contremiſcere videbantur? Cæterum ne de draconibus omnia confinxiſſe grammaticos licenter appareat, hoc etiam ab eodem authore memoriæ proditum eſt, iuxta Ercynam fluuium ſpeluncam quandam fuiſſe, in cuius medio duo cum ſceptris quibus inuoluti erant dracones, ſimulacra fuiſſe collocata, quæ, vt ait, aſpectu quiſpiam primo cōtuitus, Aeſculapium Hygiamque eſſe exiſtimare potuiſſet: verum Ercynæ & Trophonij imagines eſſe perhibebātur, quoniam nihilo magis Aeſculapio quàm Trophonio ſacros aſſignari angues antiquitus vniuerſi loci illius accolæ exiſtimauerunt. Hæc Fuſcus cum dixiſſet, finem loquendi fecit, oculiſq; humi defixis, ceu quippiā quæreret quod dictis addere vellet, aliquādiu perſtitit. Tū Capella, Ita me dij amēt inquit, Fuſce, vt nihil mihi hac re gratius aut magis ex animi mei ſententia fieri potuiſſet. Quamobrē & optimo tuo Pauſaniæ in primis afficior, cuius ſuauis & erudita ſanè narratio aures ita demulſit meas, vt quòd tam cito tacuerit, non modice doleam: & tibi ingentes habeo gratias, qui hoc ipſum mihi quod diu multumque conquiſiui, ſedulo nūc & clare explicaueris. Sed quid tu, inquit Fuſcus, faceres ſi illum lingua patria verba ſua experimentem audiſſes? Nam quo ſpiritu, Dij boni, qua oris rotunditate & elegantia, qua figurarum ſtylique vbertate & gratia omnia diſtincte ornateque complectitur, & veluti ſub oculis ponit? Ego enim in præſentia, fidi more interpretis, nihil addēs aut reſecās, ſed verbum de verbo inuertens, tantummodo quæ ille dicit, exprimere curaui. Nam græce etiam poteram ſi voluiſſem: adeo omnia hac de re illius verba menti mihi reſident, & illa ad manum habeo, ſed hoſpitis etiam noſtri fuit habenda ratio. Verti igitur pro tempore ad verbum illa vt potui, in quo ſanè interpretationis modo (vt probe noſti) quantum fidei aſtruitur, tantum demi ſolet gratiæ. Verū ſiquando in illius commentarios incidemus, quod ſanè erit ſiquando ad nos Patauium conceſſeris, hæc quæ dixi, vt à me in præſentia enarrata fuere, de ipſo clare percipere poteris. Memineris hoc Fuſce, inquit Capella. Nam etſi nihil aliud intercederet cauſæ cur Patauiū venirem, quo non parum ſæpe (vt ſcis) accedere ſoleo, vel hoc me vnum impelleret, vt Pauſaniam tuum, imò potius iam noſtrum, inuiſere & complecti mihi detur. Verum amabo te mi Fuſce (quod in bonam accipias partē rogo) quid tu adeo ſub narrationis tuæ calce oculis humi defixis, cogitabūdoque ſimilis & quippiam perquirenti aliquandiu perſtitiſti, vt non quod iam peroraſſes, vt feceras, ſed quod mox de re ardua verba facturus eſſes, ſpeciem mihi præ te ferre videreris? Quod hoſpes etiam noſter (vt opinor) animaduertens, nutu id ipſum, ni fallor, mihi ſignificare viſus eſt, quaſi alia quædam ſedulo quæreres quæ priori de integro ſermoni ſubtexere cogitares. Effare igitur (niſi quid prohibet) quæ tunc animo verſabas. Nanque amicorum qui dixit omnia eſſe communia, non de externis ſolummodo bonis, ſed de internis etiam cogitationibus, ſerijs præſertim de rebus (vt opinor) intelligere

voluit:niſi forte eos tu inter ſeſe amicos magis eſſe putas, qui eadem promiſcuo vſu domeſtica vtuntur ſupellectili, aut iiſdem libris, quàm illos qui cordis ſibi inuicem penetralia reſerant, intimoſq; ſecretorum adytus peruios habent, & omnia communi inter ſe conſilio & domi & foris concorditer peragunt, quorũ(vt inquit ille)idẽ velle, atq; idẽ eſt nolle. Multum abeſt vt id reputem, inquit Fuſcus: quare nulla eſt inuidia, mi Capella, ea me dicere quæ animo nuper voluebam, cum hac pręſertim in re iacturam nullam, ſed potius lucri quippiam facere poſſim: veruntamen, ſi placet, iſta dicam cõditione, ſi hanc videlicet mihi huius diei communem operam condonare promittis, vt illa qua velim in re maxime vti poſſim. nam id ego viciſſim vobis polliceor, & in me libere recipio, illam à vobis(ſi mihi obtemperaueritis)ſatis bene & commode pro tempore collocandam fore. Hic cum aſſenſi fuiſſemus omnes, & Capella etiam pro omnibus hac de re ſatis præſtare ſe dixiſſet, Cogitabam, inquit Fuſcus, atq; inter loquendum ſanè animo voluebam, quænam illius oraculi veriſſima adduci poſſet cauſa: quinimo vt vnum plerunq; ex alio inquies animus, & ex illo rurſum plura variaq; parturire & elicere ſolet, multa mihi ſub idem tempus oraculorum genera in mentem veniebant, quibus varias fuiſſe cauſas, cum diuerſa eſſent & varia, multiformiq; darentur modo, non ab re exiſtimabam. Non igitur mirandum eſt ſi omnes vos hunc in me animi animaduertiſtis motum, qui interciſum forſitan & inconſtantem narrandi modum in me animaduertere potuiſtis. nõ enim cum aliud dicitur, & aliud quippiã cogitatur, commode vtrunq;, aut alterum etiam eleganter fieri poteſt. Hæc igitur fuit mea illa de qua quæris cogitatio, & hinc totus pendebam animi, meditans an ab vna & eadem cauſa tam varia tamq; diuerſa oraculorum effici potuiſſent genera, an, quod mihi verum magis eſſe videbatur, à pluribus multiformibuſq; iſta cauſis prouenirent, ita vt vnumquodq; pro locorum ſituumq; diuerſitate peculiare ſuæ originis ſortitum eſſet initium. Multa autem & penè innumera à ſe inuicem diſtincta & diuerſa fuiſſe, non eſt quod ambigere debeamus. Nanq; vt de clariſſimis toto terrarũ orbe oraculis taceam, quorum ab omni antiquitate ad nos vſq; celebris perdurat fama, Delphico ſcilicet, & Dodonæo, in quorum quidem altero Pythia in ſacris reſidens adytis, deo(vt aiunt)plena, carminibus hexametris certiſſima fundebat oracula: in altero vero Peliades illæ, ſiue columbæ fuerint, ſeu Iouis antiſtites fœminæ, ex Dodonæa quercu futura hominibus canebant euenta: vt hæc, inquit, miſſa faciam, quænam ferè mundi regio, vel potius qui terrarum in toto orbe tam ſepoſitus tunc reperiebatur angulus, qui non aliquo oraculorum genere veriſſimam penes ſe futurorum prædictionẽ hominibus polliceretur? Neq; ego hoc in loco ex oſcinibus prępetibuſq; auguria cõnumerare nũc intendo, aut extorum inſpiciendorum peculiarem aruſpicinæ ſcientiam, vel quæ in procurandis fulguribus, oſtentiſq; dignoſcendis, & ſignis de cælo ſeruãdis ſuperſtitioſa obſeruauit Ethruria: quæ omnia cum ad diuinationem futurorumq; prædictionem manifeſtiſſime pertinere videantur, conſultò tamen præterire decreui. longiſſima enim hæc eſſet narratio, & integrum ſibi proculdubio expoſceret diem. De oraculis tantum loquor, quæ voce, ſortibus, ſomniiſq;, aut certis rerum apparentiis fieri darive dicebantur. Hæc etenim vt diuerſa inter ſe & penè diſſidentia fuerant, ſic etiam varias efficientes habuiſſe cauſas, vero conſentaneum eſſe videtur. Quòd ſi illa etiam quæ inter loquẽdum me commouerunt, & mentem ad ſeſe traxere meam, nunc audire cupitis, quæ alioquin rara ſunt, & vulgo haud ſatis cognita, nulla eſt inuidia quin ea vobis omnia in medium afferam, quæ ad futuram forſitan de ipſis inueſtigationem animorum noſtrorum latentes excitare poterunt igniculos, vt ad perſpicuam poſtea cauſarum nunc latentium lucem mentium directa acie, clare illas perſpicere valeamus. Dico ne ea? an aliud quippiam in pręſentia vobis agendum eſſe cenſetis? Quinimo dic, inquit Capella, vt pro iſtis etiam tibi reſpondeam. nam poſtea tuum erit iubere quod volueris, nos vero promiſſis manebimus. Bene habet, inquit Fuſcus. quare audiatis. Multa mihi ſub idem ferè tẽpus oraculorum genera ſuccurrebant, & in primis illud quod Pharis Achaiæ de fonte Cereris Pauſanias memoriæ prodidit, cuius veriſſima ferebantur reſponſa, cum non omnibus tamen de rebus illuc homines, ſed de ſolis ægrotantibus conſultum accederent. Sed fortaſſe non erit malum illius etiam verba recenſere. Fons erat, inquit, in Deæ templo medio, ad quem per gradus deſcenſus dabatur. Hunc lapidea circundabat crepido, ſuper quam ſtantes ſpeculum quoddam tenui alligatum funiculo ſenſim demittebant, obſeruantes ne id fonte penitus mergeretur, ſed extremo tantum orbe ſummos contingeret latices. Exin deæ ſupplicantes, thuraq; & cætera id genus altaribus adolentes, in ſpeculũ diſpiciebant: quod ægroti illius imaginem de quo Deam conſulturi illuc acceſſerant, vel mortui, vel viuentis ſpeciem præ ſe ferentem clariſſime oſtentabat, veruſq; poſtea ſecundum viſas imagines rerum ſequebatur euentus. Pharis pręterea Achaiæ oppido idẽ refert author Mercurii in foro fuiſſe ſimulacrum, qui eam ob rem Agoreus appellaretur, iuxta quod huiuſmodi fuiſſe perhibebatur oraculum. Ante illius pedes lapidea aſtabat ara, atq; hincinde plumbo ad aram alligatæ æneæ viſebantur lucernæ. Cõſulturus igitur veſpertino circiter accenſis luminibus ad Deum accedebat, thuſq; in aræ illius medio de more comburens, aſtans ſimulacrum eius ſuffitu venerabatur, lucernaſq; poſtmodum illas inſtillato accendens oleo, in Dei dextram manum numiſma quoddam loci illius patrium ex ære ponebat, inde ad ſimulacri aurem quodcunq; percontari voluiſſet, clam inſuſurrabat: obturatiſq; poſthac auribus, à foro tecta diſcedebat, & cum paulum fori limites feſtinus euaſiſſet, aures rurſum aperiebat occluſas, & quam primam fortuito audiſſet vocem, illam oraculi veriq; ominis vice conſtanter obſeruabat. Sed quid de puteo etiã in Yſia Bœotiæ ciuitate Apollini ſacro pluribus commemorẽ, ex quo

aqua epota Dei ſacerdotes ſe conſulentibus veriſſima dare dicebantur reſponſa. Aut de oraculo quod Argis in arce ad Apollinis templum fuiſſe fama eſt, vbi viri neſcia mulier ſingulis menſibus agni ſanguine delibato furens & Deo plena futuros prædicebat euẽtus. In Burenſiũ præterea agro in Achaia ſecundum mare Herculis fuiſſe fanum idem eſt author Pauſanias, in quo ex talis & abaco reſponſa conſulentibus hoc maxime dabantur modo. Deo conſulturus primum ſupplicabat, inde precibus rite peractis, talos quatuor qui ibi affatim reperiebantur, ſuper menſam iactabar, talorumq; ſitus & figuras diligenter examinans, quid poſtmodum ex quibuſq; ſignaretur præmonſtrareturq; figuris, ex abaco illa literis mandatum continuo lectitabat. Verũ quid ego externa commemoro, cum noſtratibus decenter vti poſſim? Nonne in agro Patauino Geryonis oraculum aliquãdo fuiſſe legimus, vbi in aquam iactis talis certiſſima conſulentibus darentur reſponſa? Ex hac etiam (vt arbitror) pręſagiorum nota iuxta vrbẽ Romam Prænestinæ fuere ſortes, & Aegeriæ lucus, Faunorumq; & Carmentæ matris prædictiones: necnon decantatę Lacedæmoniorum in Græcia ſomniandi cauſa excubationes in Paſiphaæ fano, quod in agro iuxta vrbem fuiſſe locupletiſſimus author Cicero teſtatur. Nam ad Amphiarai fanum ſomnia tota ferè Aſia celebrata, veriſſimam futurorum prædictionem habuiſſe vniuerſa credidit antiquitas. Quæ omnia oraculorum genera (vt aliquando ad id quod dictum eſt, noſtra recurrat oratio) ſi quidem ab vnica & eadem ſingulari proueniſſe dicantur cauſa (vt pleroſq; voluiſſe phyſicos audio) cur nam tam varie multipliciterq; darentur, nõ contemnendam profecto quærentibus dubitationem afferre poterunt. Vnum enim ab vno, atq; id vno tantum modo fieri non abre dicunt phyſici. Si vero à pluribus, & iiſdem diuerſis, quisnam hic tantus efficientium cauſarum, & tam varius exercitus in medium probabiliter adduci poterit, ſi quidem omnes illæ hoc tantum vnũ, ſiue vaticinium, ſeu futurorum prædictionẽ, ſiue id aliter noſtro iure appellare maluerimus, efficienter antecedere dicantur? Hoc eſt quod ſcire percuperem, & in quo hodiernam collocari operam volebam. Quamobrem conſidera, inquit Capella, & vide quomodo id quod liberaliter mihi pollicitus es, & in te pro iis etiam ſponte recepiſti, bona fide rependas, niſi forte abnegare, &, vt mali ſolent debitores, decoquere mauis quàm perſoluere. Meliora quęſo, inquit ille. nõ enim is ſum Fuſce, neq; adeo obæratus ex iſto, vt tam turpiter nullo negotio mea concidat fides. Cæterum memineris velim, me tibi illud pollicitum fuiſſe, & ſolum id debere fateri, quod poſſim, & quod plane repręſentare queam. nanq; quod ſupra me eſt, vireſq; longe excellit meas, nulla (vt arbitror) obſtrictum me tenet obligatio, quin tibi illud meo arbitratu, integra etiam fide abnegare poſſim. Hoc iccirco dixi, quia te velut in ſcena aliqua ex grammatico philoſophum continuo prodiiſſe animaduerti, abſtruſaſq; occultiſſimarum rerum cauſas hiſtoriæ metas tranſgreſſum rimandas propoſuiſſe. Cæterum bono ſis animo Fuſce. Nam quæ ego in præſentia perſoluere nõ potero, quę mea eſt fiducia, Leonicus hic pro me intercedens repræſentabit, & vt tibi ſatisfiat, ſedulo curabit. & ad me conuerſus, Quin tu, inquit, Leonice, amici fidem liberas, cum qua etiam obſtricta eſt tua: & de iis prædictionum oraculorumq; cauſis ſi quid ex antiquorum myſteriis reconditi ſeruas (quod de te non dubito) in medium affers? nanq; & promiſſis fideliter ſatiſfeceris, & omnibus inſuper nobis rem gratiſſimam facies. Quid enim eſt quod huic rei in præſentia præuertendum eſſe putemus? aut vbi potius hodiernam operam impendere ſedulo debemus, quàm in iis quorum cum omnimodam Fuſco narrante cognouerimus hiſtoriam, horum etiam te diſertante cauſas pernoſcere cupimus. Huic cum hoſpes noſter & Fuſcus non ſolum aſſenſi fuiſſent, ſed me inſuper impenſius rogarẽt vrgerentve vt id oneris ſua cauſa ſubire vellem, ſibiq; hac in re morem gererem: Quandoquidem vos inquam ſic vultis, & orando etiam iubere videmini, parebo libens, & hanc mihi demandatam prouinciam alacriter ſuſcipere non verebor: in qua (ni fallor) nõ tantum reprehenſionis ſi quid aut prætermiſſum à me, aut præpoſtere dictum fuerit, quantum veniæ, ne dicam laudis, quòd cito vobis paruerim, vel apud iniquos iudices me conſequutum ire non dubio. Quotus enim quiſq; eſt qui de re tanta verba facturus, vel ſatis paratus merito videri poſſit, vel hominum ſtudio plene ſatiſfacere valeat? ne dum ego, qui iam diu (vt ſcitis) ab iis literarum ſtudiis defeci, & totum me in Ariſtotelicos commentarios, quos etiam publice profiteor, conieci, in quibus aut nulla de iſtiuſmodi, aut exigua quædã & ad phyſicas magis cauſas, & has quidẽ deprope ſpectantia pertractantur: iſta vero quæ vos à me in præſentia audire percupitis, & abſtruſa ſunt certe, & ex media (vt aiunt) philoſophia repetita, non ea quidem quæ phyſicas de proximo rimatur cauſas, rerumq; proprietates & effectiones ſpeculatur, ſed ex illa quæ ſublimioribus diuinioribuſq; contemplationibus vniuerſam planè impendit operam. Quamobrem ſcio me hodie ieiune admodum & tenuiter, ne dicam inepte totam hanc rem pertractaturum, quæ neq; præparationis, neq; temporis vt explicari ex dignitate ſua poſſit, habere videtur ſatis. Dicam tamen, quando ſic vobis placere nunc video, & ea certe dicam quæ mihi in promptu erunt, & ad manum venient. Cætera vos recondita magis & exactiora de aliis poſthac requirere curabitis. Sed vultis ne inquam quoniam ſatis hic fuimus, & aliud dicendi ſumendum eſt initium, vt locum etiam mutemus, & hos concluſos parietes relinquamus, vt aperto aëre & liberiori cælo perfrui poſſimus? Hoc eſt, inquit hoſpes noſter, quod iam pridem dicere volebam: ſed iccirco tacui, quia vos interpellare, aut alicui veſtrum rem ingratam facere ſubuerebar. Quare ſi id placet omnibus, egrediamur. nã melius (vt opinor) ſub diuo manebimus, quando & dies inclinare iam incipit, & pleraq; ſunt loca vbi grata arborum opacitate, ſaxorumq; frigidiſſimis vmbris, diei adhuc reliquum æſtum ſalubriter temperare poterimus.

Hic cum omnes hoſpitis noſtri ſententiam comprobauiſſemus, vt eramus, domo egreſſi ſumus, & per collis iugum vbi ſita eſt villa, paululum progreſſi illo duce ad dextrum inter amœniſſimas quercus molliter deſcendere cœpimus, ſecundum aquæ riuulum quendam, qui in ſubiectam delapſus vallem, per lætiſſima repens gramina, tacitus defluebat. hic alijs alia, & eadem inuicem miris laudibus extollentibus, & tum aëris ſalubritatem, tum loci ipſius amœnitatem & gratiam magnopere admirantibus, Quid vos, inquit hoſpes, faceretis, ſi iſtos villam hāc in gyrum complexos colles videretis? Quibus quantum ex hominum cultu detractum eſt, tantum profecto naturali accedere gratiæ manifeſte percipitur. Profecto Faunos illic & agreſtes Nymphas ruriſq; numina habitare & vagari ſolere contenderetis. vndiq; enim irriguis ſcatent fontibus, vbiq; ſalutiferis conueſtiuntur herbis, quas Dominicus Sennus noſtræ ætatis (vt ſcitis) inter herbarios præſtantiſſimus certiſſimos & præſentaneos habere effectus mihi ſæpiſſime affirmauit. Solet enim harum inueniendarum gratia ad nos ſæpius accedere. Sunt præterea eo loci ſpeluncæ aliquot tali ſtructuræ forma excauatę, adeo fornicibus concameratæ crebris, vt artis, non naturæ opera planè videri poſſint: quas quotiens ingredior, ingredior autem libenter, quotiens ad ea loca peruenio, totiens ceu præſentis cuiuſdam numinis religioſus quidam inuadere me ſolet horror. Verum quid hæc ego, inquit, vobis pluribus commemoro? Cras, ſi volueritis, illud accedere poterimus, vt oculata (vt aiunt) fide, quæ dixi percipiatis. Dum hæc hoſpes loquitur, iam ad vallis ipſius initium perueneramus, quæ non ſaxis aſpera, aut anfractibus ſalebroſa & inuia, ſed ſparijs ſenſim decliuibus exporrecta, altiſſimiſq; conſita populis, inter duos hincinde aſſurgentes colles in Boream ſpectans molliter extendebatur. hanc mediam leni defluens ſuſurro placidiſſimus diſterminabat amnis, paruus ille quidem, verum argenteis nitidus aquis, & ad vadum vſq; perſpicuis. Huius vtrinq; ripas molli veſtitas gramine lætiſſimæ largiter adumbrabant populi, quæ per totam alioqui conuallem plurimæ connatæ, eo tamen loci aquarum (vt arbitror) altrice vi, pulchriores proceriores q; ſurgere viſebantur. Tum Capella, Quid tu, inquit, hoſpes proximos refers colles, illorumq; nobis amœnitatem pluribus inculcas? nonne hæc amœniſſima vallis omnium ſanè elegantiam locorū vel ſola ſuperare poteſt? Quæ ſitu ſalubris, arboribus conſita, gramine fertilis, aquis irrigua, auium ſonora concentibus, vndiq; omnibus renidet angulis, vt neq; decantatas Penei amœnitates, neq; Theſſalica Tempe iure quis illi comparare valeat. Quamobrē ſi ſapimus, hic in vmbra conſidamus, & prope aquulam iſtam amœniſſimam inceptum à nobis ſermonem abſoluamus. Videtis ne vt hæc ripa ceu id habuerit operis, vt hanc nobis ad diſceptādum efficeret ſedem, ſenſim decliuis molliter ſe ſubſternat, plenoſq; herbarum thoros largiter ſubminiſtret? Vera narras, inquit Fuſcus: quare niſi quid aliud Leonico videtur, hic cōſidamus. Mihi quidē inquā nihil hoc loco pulchrius, nihil gratius, aut ex animi mei ſentētia magis eſſe poteſt. quare nulla eſt mora quin hic ſedētes quod agendum nobis eſt commode peragamus. Conſedimus igitur omnes, alius alio, ſecundū flumen, quo quiſq; loci concupiuerat maxime. Et ego, Quandoquidem inquam hoc mihi hodie dicendi munus omnes iniunxiſtis, & tantum me oneris ſubire voluiſtis, parebo libens. Cæterum antequam ad propoſitam deuoluamur quæſtionem, Deum prius Opt. Max. à quo omnia quæ mente ſenſuve percipi poſſunt, per gradus producta, ad illū rurſus numeris quæq; ſuis retro feruntur, ſupplices veneremur, illumq; intentis precemur animis vt mentis noſtræ oculos ſplendore ſuæ claritatis illuminet, vt & quæ ſibi grata ſint in primis, dicere valeamus: & rei quam nunc quærimus, naturam & eſſentiam ſatis commode explicare poſſimus. Et iſtuc quidem omnium poſthac dicendorum quàm accommodatiſſimum in præſentia propoſitum à me ſit procemium. Cæterum quod omnes ferè ij qui accuratius quippiam pertractare rimariq; aggrediūtur, plane facere ſolent, vt rem ſcilicet illam de qua diſputaturi ſunt, rationibus eſſe demonſtrent, veterum teſtimonijs confirment, crebris ſtabiliant experientijs, id mihi in præſentia de diuinatione verba facturo haudquaquam agendum eſſe cenſeo, non alia profecto de cauſa, niſi quòd hæc (vt opinor) res clarior teſtatiorq; eſt, quàm vt vllis oſtenſionum comprobationumq; indigeat adminiculis. Eſt enim iſthæc vetus opinio, & ab Heroicis vſq; (vt ait Cicero) ducta temporibus, & omnium etiam gentium firmata conſenſu, quandam inter homines verſari diuinarionem, futurorumq; diuerſa diuinitus oſtendi præſagia. Quamobrem non ſatis belle mihi feciſſe videntur Stoici, & inter eos Chryſippus maxime, qui diuinationum genera eſſe, futurorumque præſenſiones inter homines reperiri, pluribus argumentorum euidentijs oſtendere eſt conatus. Hoc enim longis annorum ſeculis fuit comprobatum, & vniuerſa aſſeueranter confirmauit antiquitas: huiuſmodiq; etiam quotidie nonnulla ſalutariter experitur vita. Omnium præterea veterum philoſophorum natio, præter vnum aut alterum duntaxat qui de dijs male opinati ſunt, diuinationem eſſe conſtanriſſime approbauit. Iſta nanq; bene reciprocari, & in ſeſe recurrere dixerunt, Si diuinatio eſt, dij certe ſunt: & ſi ſunt dij, eſt diuinatio. Clarum autem eſt deos eſſe, & eoſdem rebus conſulere humanis: quare & diuinationum clara ſanè & perſpicua omni procul dubio reperiri genera certū eſt. Quas futurorum prædictiones ſiue præſenſiones eſſe, hominum vitæ maxime conducentes & commodas, concorditer omnes definiere philoſophi. Poſitis igitur & conſtitutis duobus ijs quæ in quæſtionibus (vt Peripatetici volunt) prima obuerſari ſolent, quòd ſit ſcilicet, & quid ſit diuinatio: ad reliqua, ſi placet, omine cum bono pergere contendamus. Ea autem ſunt, vt diuinationū effectrices cauſas, ſiue naturalibus conſtare dicantur initijs (vt voluere nonnulli) ſeu naturam ipſam excellere & ſupereminere videantur, pro virili inueſtigare conemur. Hoc enim eſt (vt opinor) quod Fuſci mentē inter narran-

dum inſigniter commouerat:& quod omnes poſtea vos à me explicari enodariq; magnopere expoſtulaſtis. Verum antequam ad id quod mihi demandatum eſt, noſtra ſe flectat oratio, neceſſaria prius hac in re antiquorum diuiſione quadam vti conſtitui, vt ex illa, & quæ nobis in præſentia pertractanda ſint, & rurſum quæ ſilentio prætereunda, clare dignoſcere poſſimus. Non enim omnia (vt aiunt) vaſaria in præſentia excutienda eſſe duxi, & temporis alioquin mihi, necnon veſtrum in primis eſt habenda ratio. Eſt autem diuiſio huiuſmodi, duo ſcilicet eſſe diuinationum communia genera, vnum quod artis ſit particeps, alterum quod arte careat. Et primum quidem illud, coniectura, iugiq; rerum obſeruatione conſtare antiqui voluerunt: ſecundum vero, animi concitatione quadam & furore effici, cum is ſoluto liberoq; motu futura præſentit: quod & ſomniantibus ſæpenumero cõtingit, & nonnunquam vaticinantibus per amentiam & furorem: vt Sibyllas quondam feciſſe, & Bacchidem Bœotium, necnon Epimenidem Cretenſem memoriæ proditum eſt, qui deo pleni, & à Phœbo afflati eſſe dicebantur: cuiuſmodi homines græci φοιβολήπτους καὶ νυμφολήπτους appellare conſueuerunt. Quales etiam Pauſania teſte Cyprius fuit Euclus, & Muſæus Antiophemi filius, genere Athenienſis, & ex eadem præterea vrbe Pandionis filius Lycus. Vniuerſum igitur illud non naturale, ſed artificioſum diuinandi genus (ſi placet) in præſentia dimittamus, quod & à iuniori ſanè Academia, & à Peripateticis inſuper copioſe inſigniterq; reprobatur, & obſtinate acriterq; defenditur à Stoicis: vbi & aruſpicina continetur omnis, & extorum inſpiciendorum ſuperſtitioſa ſanè ratio verſatur: vniuerſaq; inſuper ſortium, portẽtorum & ominum coaceruatur diſciplina. De altero autem diſſeremus genere, quod natura conſtare dicitur, & iccirco ab illis naturale appellari ſolet, quando animotum (vt dixi) vis & poteſtas ſine ratione & ſcientia motu ipſa ſuo ſoluta & libera, concitari, & futura præſentire videtur. Quod diuinandi genus (vt in Phædro inquit Plato) antiqui maniam, id eſt furorem ſiue inſaniam vocauerunt, quoniam ſoli diuino furore afflati & perciti vere vaticinarentur & prędicerent vates. Poſteriores vero t interpoſito elemento mantiam id eſt diuinationem appellauerunt. Quo in genere oracula omnia, & ſomniantiũ etiã præſenſiones manifeſtiſſime cõtineri perhibẽtur. Siquidem his duobus tantum modis ſine ratione & ſcientia liberi & ſoluti incitantur animi, vno videlicet furentes, altero ſomniantes. De his igitur verba nunc faciemus. nanq; de ſingulis diuinationum generibus diſtinctius velle perquirere, & infinitum profecto eſſet, & à re quam propoſueramus, proculdubio perquàm alienum. De oraculorum enim prædictionibus & cauſis ſe libenter audire velle dixerat Fuſcus: & idipſum in præſentia pertractare nobis fuerat cõſtitutum. Cęterum quæſtionem hanc bonis (vt aiunt) auibus aggredi incipientibus nobis, ea prius quæ ab antiquis per manus tradita tenemus, de diuino ſcilicet beatoq;, & omnibus vndiq; partibus abſoluto animali omnia in ſeſe animalium cõplectente genera in præſentia ſupponantur, & pro receptis habeantur. Hoc enim cum omnes in ſe omnium rationem contineat & cauſas, cunctaq; perpetuo & iugi circunductu ex ſeſe producat, & in ſe viciſſim recipere dicatur, non immerito omnium vera primariaq; perhibenda eſt cauſa. Hoc græci quidem κόσμον, noſtri vero mundum, cum ob illius exactum excellentemq; ornatum, tum propter omnimodam rerum varietatem non ineleganter ſanè appellauerunt, animal æternum beatumque omnia videns, audiens omnia, rationaliq; inſuper animo & diuina præditum mente. Nihil enim prohibet (vt opinor) me hodie ex Academiæ penetralibus diuinationis cauſas depromere tentantem, Academicum ex Peripatetico fieri, illorumq; ſectam audacter profiteri: qui mihi alioquin cũ in alijs ferè omnibus, tum hac maxime in re mirifice cõſenſiſſe videntur: quoniam admirabilium ferè omniũ quæ quotidie neſcia experitur vita, de quibus aliorum planè ſilent dogmata, ipſi latentes rimantur cauſas, & ſemper habent aliquid quod de huiuſmodi omnibus in medium luculenter & commode afferre poſſint. Diuinum igitur hoc animal, ſiue mundus, ſeu vniuerſum, ſiue alio quouis nomine appellari gaudet, omnia in ſe animalium complectens genera, ceu ſui partes & membra, vitali cuncta ſpiritu permeans animat, pariaq; comparibus copulans, & contraria diſterminans à diuerſis, mirabili quodam harmoniæ temperamento vniuerſa componit & temperat, ſummaq; concilians imis, & medijs extrema coniungens & vinciens, indiſſolubili rerum nexu cuncta cõſtringit. Ex quo omnes omnium rationes & cauſas, ceu à perenni quodam fontis exordio, partium ad ſe inuicem concordia & diſcordia, quæ græci συμπάθειαν καὶ ἀντιπάθειαν vocant, emanare effluereq; certiſſimum eſt. has autem ſuis quaſq; & peculiaribus numeris, ſingulatim quidem ſolus ipſe exacte cognoſcit, ſiue quis ex meliorum ordine cum illo omnia luſtrat: genera vero is, qui rerum naturæ perſcrutationibus nõ ſine acri iugiq; ſtudio vniuerſam impendit operam. Quorũ ego veſtigia ſequutus, diuini furoris, quẽ vaticinium ſiue diuinationem vocant, vbi tota (vt diximus) oraculorum natura conſpicitur, probabiles afferre iam nunc aggredior cauſas. Non enim geometricas hoc in loco neceſſitates quiſquam à nobis iure exigere debet, tali præſertim de re, quæ naturam etiam ipſam (vt nonnulli philoſophorum & ij non ignobiles voluerunt) longe excellere videtur. Cæterum vt ad rem aliquãdo perueniamus, quia vnam horum omnium & eandem eſſe exiſtimo rationem, in primis de Trophonij oraculo, quod huiuſmodi nobis anſam præbuit quæſtionis, ſi placet videamus, vbi totam hanc rem phyſice prius excutere & indagare tentabo: poſtea etiam (ſi per vos quo minus id fiat non ſteterit) altiores illius rationes & cauſas deo fauente inueſtigare conabor. A diuino igitur illo de quo diximus animali noſtrũ capiamus exordium, cuius calentem vitalemq; (vt poeta inquit) vndiq; diffuſum ſpiritum, & vniuerſum hunc globum, cęu vaſtum quoddam & immenſum corpus permeantem & mouentem, à ſolidis

maxime & compactis illius partibus(qualis eſſe perhibetur terra)multos ſanè varioſq; excitare & expellere halitus,à quibus diuerſę apud nos rerum conſequutiones efficiantur,veriſimile eſſe videtur. Vnde enim tot locorum diuerſitates,tot variarum genera aquarum, tantæq; & tales terrarum differentiæ conſtare dicentur? Nanq; multi planè ſalubres ſunt ſitus, quidam viciſſim graues & peſtilentes:nonnulli lætales etiam & mortiferi eſſe perhibentur:vt de Ampſancti in agro Hirpino:& de Plutonia terra in Aſia refert Cicero. Quid? quòd aliæ quidem terræ acuta & excuſſa producunt ingenia: aliæ vero pinguia & obtuſa? Quæ omnia ſanè fieri ex cæli varietate,& ex diſparili terrarum ſpiratione,vero(vt aiunt)verius eſſe conſtat. Quid mirum igitur cum tot ſint terrarum & tam diuerſi anhelitus & reſpirationes,tam varia inſuper tamq; inter ſe diſtantia,ſitu ſuo, cæliq; poſitura loca,ſi aliquò terrarum ij exeant ſpiritus qui hominum animos ad futurorum præſagia ſuapte vi pronos & procliues,& à diuino furore non alienos concitare,& veluti diuinitus inflammare valeant? Quid enim(vt de Trophonio loquamur)ſubterraneum illum ſpecum? Quid medio in ſpecu excauatum foramen in quo ille qui Trophonium conſulturus accedebat,coniectis pedibus,conuulſiones quaſdam,torrentiſq; rapidiſſimi ſpeciem totum ſe vorticibus rapientis ſentire videbatur, aliud ſibi velle dicemus, quàm aduentantis motionem concuſſionemve ſpiritus,locis præſertim cauis,cuiuſmodi ſunt ſpeluncæ & antra,non alienam à quo inflatæ mentes, & diuino illo halitu grauidæ futura facilè præſentire & prædicere poterant. Aut diuinandi quidem vires(vt nonnullis placere ſentio)ipſi ſecum afferunt animi,id autem quod eos excitare commouereq; dicitur, aëris quædam eſt & ſpiritus peculiaris proportionataq; temperies. Aliæ nanq; alijs cognatæ & commodæ exiſtunt res, & ob id indiſſociabili quadam inter ſe vitæ concordia & agere & viciſſim pati natæ ſunt. Quemadmodum enim abſtruſos conchyliorum colores admixtum commode & efficaciter extrahere dicitur lamentũ, * cocciq; ſucci nitri vis addita valenter educit:ſic animorum latentes alioquin notiones,futurorumq; in ipſis adumbratas pręſenſiones,loci illius diuinus anhelitus excitare & perſpicue colluſtrare poteſt. Nõ enim abſurdum eſt animum ipſum qui ab omni æternitate vixerit, & cum innumerabilibus verſatus ſit animis,omniaq; inſuper quæ in rerum natura ſunt viderit, ſignis quibuſdam conſequentia declarantibus futura præſentire poſſe. Non enim illa quæ futura ſunt(vt inquit Cicero)ſubito exiſtunt, ſed eſt quaſi rudentis explicatio,ſic traductio temporis,nihil noui efficientis, ſed primum quodq; replicantis. Quibus rationibus ea etiam quæ de ſacrificijs dicta ſunt, cæteroq; illius cultu qui Trophonium conſulturus in ſacrum illius ſpecum deſcẽdebat, manifeſtiſſime ſuffragari videntur. omnia enim illa animorum expedita erant piacula,præparationeſq; nimirum illos expurgantes, vt ab omni aliorum impedimento liberi & ſoluti,vim illam diuini halitus bene recipere, & conſtanter perferre poſſent. Nam prophanos & contaminatos homines aut non afflari penitus, aut non ſine pernicie ſua oraculi illius periculum facere indicio eſſe poteſt contumax ille & impius Demetrij ſatelles, qui nulla numinis religione permotus,nullis expiatus ſacrorum ceremonijs, ſpretoq; dæmonis cultu, & ijs quæ de more fieri ſolebant neglectis,ſacrum Trophonij ſpecum ingredi auſus eſt. Quamobrem morte(vt ferunt)repentina ſublatus,temeritatis impietatiſq; ſuæ meritas luit pœnas. Nec diſſimilis ferè (vt arbitror)diuinandi fuit ratio in Delphico Apollinis oraculo toto terrarum orbe celeberrimo,niſi quòd ille quidem qui Trophonio vtebatur vate,vel audiebat quippiam, vel futurorum cernere videbatur euenta. Pythia vero ipſa deo plena in ſacro reſidens adyto,hexametris verſibus certa fundebat oracula.cauſam enim eandem fuiſſe,diuerſum vero modum veriſimile eſt. Nam terræ etiam diuino quodã halitu Pythiam incitari,vel locus ipſe teſtimonio eſſe poteſt. Antrum enim erat,vbi ſedens illa futurorum præcinebat oracula:& in eo ſecretior quædam pars,quam adytum ferè omnes, nonnulli cortinam vocauere,ex qua fatidicus ille ſpiritus,non ſæpe,neque eodem ſemper modo, ſed incrementis quibuſdam & decrementis exhalare dicebatur: quem hauriens Pythia,atq; inde furore percita & afflata,futuros præcinebat euentus. Statis etiam quibuſdam temporibus domus illa (authore Plutarcho)odoratis vaporibus,quales ferè à pretioſiſſimis exhalare ſolent vnguentis, vniuerſa replebatur: qui veluti à fonte quodam ex ipſis adyti faucibus eleuati,ſenſim poſtea euaneſcere ſentiebantur,calidi ſcilicet cuiuſdam natura(vt par eſt)aut vi quapiam alia illos commouente & excitante. quinetiam Pythiæ ipſius corpus purum caſtumq; per omnem ſanè vitam eſſe oportebat,& ab omni hominum conuerſatione,externorumq; contagio penitus alienum. Non enim omnium mentes diuino illo halitu æque concitari inflammarive poterant:neq; corporis cuiuſq; habitus ingruentis vim ſpiritus facilè ſuſtinere valebat. Quamobrem propitij etiam,& modo non aduentantis dei,& contrà auerſi & nolentis,ex oblatis victimis clariſſima ſumebant indicia:non enim eſſe aptum oraculum qui illis præerant ſacris,dictitabant,niſi aſtans contremuiſſet victima,& toto ſuccuſſa corpore non ſine ſoni cuiuſdam trementis ſtrepitu ab imis pedibus exagitata fuiſſet: quod in capite ſolummodo immolatarum hoſtiarum in aliorum ſacrificijs deorum,moris fuerat obſeruare. Quam rem apud nos vates Virgilius nullius non diſciplinæ peritiſſimus,non grammaticis ex triuio,qui ijs arcentur ſacris, ſed rerum naturæ ſtudioſis,cum de hoc loqueretur oraculo,ijs verſibus elegantiſſime ſignificauit.

Vix ea fatus eram,tremere omnia viſa repente
Liminaq; lauruſq; dei,totuſq; moueri
Mons circum,& mugire adytis Cortina recluſis.

Halitus enim fatidici(vt opinor)præſentiã oſtendere volens poëta,motionem illã,& rerum etiam

* al. linamẽtũ

anima carentium concuſſionem recenſere videtur, ſine qua neq; Pythiam oraculi illius antiſtites introducere ſolebant,& oraculum reſpondere nolle contumaciter aſſeuerabant. Cui etiam ſententiæ ea quæ de primis oraculi illius initijs memoriæ prodita eſt ſama, clariſſime aſtipulari videtur. Ferunt enim paſtorem quendam Coretum nomine, qui eo loci gregem compulerat, forte fortuna iuxta ſpecum illum aliquando conſediſſe: cumq; deo percitus furentes ederet voces, & futura prædiceret, primo quidem à cōfluentibus illuc vndiq; paſtoribus neglectum, & pro inſano habitum fuiſſe: mox autem cum ea quæ prædixiſſet ille, certiſſimos ſortirentur euentus, vnice ab incolis cultum, eo loci clariſſimi toto orbe terrarum oraculi certiſſima fecisse principia. Ex quibus cuiuis clariſſime patere poteſt Delphicum oraculum ab ipſa rerum omnium parente, & eadem altrice natura effectrices ſortitū fuiſſe cauſas: terræq; diuinum halitum vaticinij architectum extitiſſe, & iccirco non æque omnibus ſe inſinuaſſe, vireſq; vulgo ſuas oſtendiſſe, quia per cognata germanave congruenti ſibi temperamento corpora, expurgatas hominum ſolummodo permeare mentes, & furentium linguis indubitata futurorum euenta prædicere & præmonſtrare natus fuerat. Non enim (vt diximus) incredibile cuiquam merito videri debet, in tanta præſertim rerum naturæ varietate, alia ab alijs intimo quodam vitæ commercio, naturaliq; rerum concordia quodammodo affici & pati, quæ à cæteris ne parumper quidem moueri ſunt apta. Herculeus lapis (quem magnetem vocant) ferrū ad ſeſe trahit, paleas non ſentit. cōtrà electri vim, quod ſuccinum appellant, palearum feſtucas non ſolum attrahentem, ſed arcte etiam tenentem videmus: cui ſi ferrum applices, nihilo ſanè plus efficies quàm ſi paleas magneti proximas facias. Sed quid ego hæc, quando magnes etiam ipſa, quantumuis puſilla & tenuis, altero ſui latere ferrum trahit, altero reſpuit & expellit? ne miremur varias rebus in varijs naturæ affectiones reperiri, quando in tantillo lapidis corpuſculo contrariæ adeo & diſſidentes inter ſe vires manifeſtiſſime conſpiciantur. Potuit igitur illum qui ad Trophonium deſcendebat, vis ea terræ futuri imaginoſum & præſciū reddere: ſicut Pythiam diuinus ille halitus incitare valebat. Multa enim ijs ipſis in rerum natura haudquaquam diſſimilia quotidie experitur vita, quæ ſi quis clara mentis acie animaduertere voluerit, profecto ijs etiam quæ recenſuimus, haud magna cum re fidem præſtare poterit. Hederæ ſolia commanducata ebrietatis ſpeciem quandam repræſentare, & procliues ad furorem mentes valenter incitare, author eſt Plutarchus, & ideo (vt opinor) non tantum præſidis dei cauſa, quantum quia ipſos mouere & inflammare poterant animos, hederaceæ poëtis coronæ dabantur, qui ſine furore quodam (vt Democritus & Plato teſtantur) magni ſanè eſſe nō poſſunt. Vinum quinetiam ipſum nonne liberalius hauſtum ad ſecretorum recondita elicienda, & nullo reſpectu proferenda, vel maximam habere vim ab omnibus ferè perhibetur? vnde apud græcos natum prouerbium οἶνος καὶ ἀλήθεια, id eſt, Vinum & veritas. quod etiam, vt Ariſtoteles refert, ad varios in hominibus efficiendos mores, & ad multiplices animorum cum ſedandos, tum incitandos motus, pro corporis cuiuſq; habitu, & temperamento, necnon ipſius menſura, admirabiliter valere vulgo experientia docet. Alij enim illo epoto hilares fiunt & garruli: triſtiores alij & taciturni: nonnulli ſeueriores & rigidi: contrà pleriq; faciles & miſericordes. Sunt & qui furentes penitus eo & inſani efficiantur: vt merito diuina quædam in illo vis & natura exiſtimari poſſit, quæ mentes hominum vt quæq; affici nata eſt, incitare & cōmouere efficaciter valeat. Et hæc ſunt, vt de multis pauca, quæ de Trophonij prædictionibus, & Delphico Apollinis oraculo in præſentia dicere habui. Ex quibus duo etiam illa quæ refert Porphyrius, oraculorum genera quænam fuerint, & ex qualibus prouenire potuerint cauſis, non ab re coniectari poteſt: quorum vnum fuerat Colophonium, vbi aqua ebibita de futuris vates reſpondere ſolebant. Alterum vero Branchidicum, in quo halitum ex aqua aſcendentem hauriētes antiſtites vētura prædicebant. Vtriſque enim ſimilis (vt par eſt) diuinandi ſuberat ratio, quamuis quo dabantur modo, varia eſſe viderentur. Quemadmodum ijs etiam quæ paulo ante ex Pauſania retulit Fuſcus, ijs inquam quæ naturalia ſunt, & per furorem fiunt, minimeq; ad artificioſum illud diuinandi referūtur genus: vt de puteo ſcilicet in Yſia Bœotiæ ciuitate, cuius aqua ebibita Apollinis ſacerdotes futura prædicebant: & de oraculo præterea Argis in arce, vbi ſtatis diebus agni epoto ſanguine viri neſcia mulier futuros præcinebat euentus. Omnia enim iſta rerum naturæ ſunt opera, ex cæli varietate & diſpari (vt diximus) terrarum reſpiratione profecta, quæ hominum animos pro varia cuiuſq; affectione incitare & commouere ſuo iure valenter poſſunt. Quos non ſolum ijs, ſed alijs etiam pleriſq; concitari rebus afflarive perſpicuum ſanè eſt. Multi enim phrygijs (vt ferunt) cantibus, variaq; ſonorum harmonia vehementius impelluntur animi: nōnullos nemora & ſyluæ, pleroſq; amnes aut maria magnopere commouēt, & non ſolum ij terrarum halitus, & afflandi quos recenſuimus modi: in tantum vt nihil magis diuinam animorum naturam & vim, quàm illorum frequens concitatio & permotio nobis declarare poſſit. Cæterum hoc quiſpiam in loco non immerito ambigere poſſet quonam modo ij terrarum halitus, qui corpulenti alioquin craſſiq; eſſe perhibentur, animum ipſum à corporea ſeiugatum natura pertingere, taleſq; illi affectiones inurere valeant: id nanq; quod corpore caret, à corpulento pati, ne ſuſpicione quidem bene fingi poteſt. Huic pro tempore breuiter ſanè hoc occurri poteſt modo, huiuſmodi vim, ſiue illam terrarum naturam, ſiue animam & habitum, ſpiramentave quædam appellare malumus (nihil enim refert quonam eam vocemus nomine) ipſum quidem non afficere animum, quamuis pro ſermonis curſu ſæpius idipſum dixiſſe videmur, ſed illius ſecundarium vehiculum, id eſt fantaſticum ſiue animalem ſpiritum, quem nonnulli primum eius eſſe

dixerunt,corpus concitare & inflare poſſe:quæ illius affectiones cum poſtea ab ipſo propter eſſentię cognationem facilè percipiantur animo , efficiunt ſanè vt ille latentes poſthac & abſtruſas in ſeſe rerum excitet rationes,ex quibus iugi conſecutionis ſerie ea quæ futura ſunt multo ante præuidere & prænoſcere poteſt. Verum iſthæc quoniam altioris cuiuſdam quæſtionis dubitationem diſquiſitionemq; afferre videntur,in præſentia miſſa faciamus,propoſitumq; de naturali diuinatione negotium hic opportune concludamus,quando efficientes eius cauſas & rationes in rerum natura inſignitas reperiri,ſatis diſtinctè (vt arbitror) in ijs quæ retro dicta ſunt demonſtrauimus. Vnum tantummodo hic addam,quod pleroſq; hac de re non immerito ambigere , & animi dubios facere ſolet,vires videlicet illas corporum animorumq; motrices aliquando poſſe deficere , quemadmodum à ſupra dictis locorum ſitibus longo decantata æuo euanuiſſe videmus oracula, non alio quippe modo,quàm quoſdam defeciſſe fluuios,aut in alium cōtortos curſum & deflexos fuiſſe manifeſtū ſanè eſt. Nihil enim à Lunæ complectitur orbe,quod longinquis temporum ſpatijs aliquando non fatiſcat & corruat : & alioquin phyſica dictat ratio,quæcunq; aliquando ortum habuerint, finem quoq; vt habeant neceſſe eſſe. Verum poſſe etiam viciſſim non negauerim, annis voluentibus , iiſdem vel alijs nūmeris eadem de integro exoriri,vt rerum inuariabili ſerie illa ſummus mundi opifex ante ſecula fore præſcripſit. An non meminiſtis miraculi illius quod ſuperioribus annis in agro Veronenſi non longe à Benaci lacu Alpes verſus vulgo proditum eſt contigiſſe? Templum ſcilicet quoddam diuæ Mariæ eo in tractu dicatum eſſe,in quo ſtatis diebus quidam terræ excitabatur halitus , qui ædem ſacram ingreſſos homines excitabat adeo & commouebat , vt ſingulis primum artubus contremiſcerent , mox etiam ſi diutius permanſiſſent , non ſine incondita quadam manuum & ceruicis iactatione inceſſanter ſaltarent,neq; vllo conſiſtere poſſent modo:quod tamen non omnibus accidere dictum eſt, ſed pleriſq;, quos(vt opinor)exhalans ille ſpiritus pro habitu quodam corporiſq; temperamento ſolummodo afficere & concitare poterat. Qui poſtmodum terræ halitus,deficientibus (vt par eſt) cauſis , illo quo exire cœperat anno,euanuiſſe dicitur.licet idipſum,vt moris eſt,vulgus imperitorum ſuperſtitioſius etiam nunc interpretari non deſinat,& ſupernaturalibus aſſignare id cauſis contendat. Et hæc de naturali diuinationis genere,quod per furorem fit,deq; illius phyſicis rationibus & cauſis in præſentia dicta ſufficiant. Reliquum eſt vt alteram eius partem in qua vniuerſa ſomniorum continetur ratio,pro viribus explicemus,vt vniuerſum hoc genus ex omnibus,vt aiunt , angulis ſolerter excutiatur:& nos id quod à principio polliciti fuimus,bona fide rependere videamur. Qua in re(quod in ſuperiori etiam fecimus capite) eas primum inueſtigabimus cauſas, quæ & naturales ſunt, & in nobis ipſis originem habere videntur ſuam : reliquas vero ſiue extrinſecus accedentes,ſeu naturam etiam ipſam excellere creditas,quas pleriq; ſolas & veras huiuſmodi ſomniorum cauſas eſſe voluerūt,poſtea,ſi vos idipſum velle cognouero , pro virili inueſtigare conabor , quanuis animi dubius ſim totam hanc rem me hodie(vt par eſt)ſatis plenè congruenterq; explicare poſſe. Video enim deficientem iā cedere diem,rupiumq; & arborum duplicatas excreſcere vmbras,& non pauca adhuc reſtant quæ dici conueniunt. Cęterum quod hodie fieri non poterit,nihil(vt arbitror)prohibebit quin cras,vel perendie,aut quando volentibus magis viſum fuerit vobis,diſtinctius commodiuſve etiam fiat : ſed vnde egreſſi ſumus,iterum(ſi placet)reuertamur. Somniorum rationem fatidicorum,vniuerſumq; inſuper illud diuinandi genus quod liber dormiente corpore ex ſeſe proferre dicitur animus,neq; prorſus eſſe contemnendam,neq; omnino admittendam & confirmandam Ariſtoteli placuiſſe video:quippe qui omne id naturalibus quidem prouenire cauſis,verum ex corporis ipſius habitu temperamentoq; emanantibus , haud dubitanter exiſtimet , & iccirco ea ſolummodo quæ ad ſomniantis pertinent corpus,præominari præmonſtrareq; poſſe confirmat. Reliquorum vero neq; cauſas eſſe ſomnia,neq; indicia,ſed fortuitorum quorundam vicem ſolummodo vult obtinere. Quamobrem eos abſurda opinari dicit,qui ſomniorum à deo mitti genera exiſtimauere.quod ſi alioquin verum eſſet , ſapientibus inquit ea prudentibuſq; viris,& nō cuiuis è populo à dijs mitti illa vtiq; par eſſet:& ad ſummam vniuerſum hoc diuinandi per ſomnia genus extenuare labefactareq; plane contendit Ariſtoteles, & pro corporis habitu qualitateq; , præteritarū quinetiam modis cogitationum formari efficiq;, & res quæ ad ſomniantis pertinēt corpus,ſolum præmonſtrare aſſeueranter affirmat . Cæterum omnis contra illum hanc ob rem Academia,& vniuerſa inſuper Stoicorum reclamat natio : vita quinetiam omnis, cuius certe firmum valenſq; eſſe debet teſtimonium,refragatur, ſomniorum eſſe diuinationem,futurorumq; præmonſtrationem quandam contumaciter aſſeuerantes : verorumq; ab omni antiquitate, & indubitatorum exemplorum quæ vulgo etiam quotidie experimur,infinitam penè multitudinem in medium adducentes:quæ ego in præſentia iccirco prætermittere decreui, quia & temporis ad illa explicanda non ſatis habere videmur, & ex illorum vos commentarijs commodius ea poſthac & ſerioſius colligere poteritis. Vnum tamen hoc ſilentio præterire non poſſum , quod de Ariſtotele ipſo locuples ſane author refert Cicero,ex quo non omnem illum ſomniorum diuinam præſenſionem funditus ſuſtuliſſe , ſed animos aliquando noſtros curarum impeditione liberos,iacente & mortuo penè corpore,futura præuidere voluiſſe,clariſſime (vt arbitror) percipietis. Scribit enim in ſuis de diuinatione commentarijs is author poſt varia ſomniorum exempla, his planè verbis·Quid? ſingulari vir ingenio Ariſtoteles,& penè diuino , ipſe ne errat? an alios vult errare , cum ſcribit Eudemum Cyprium familiarem ſuum iter in Macedonia faciētem Pheras veniſſe,quæ erat vrbs

in Teſſalia tum admodum nobilis,ab Alexandro autem tyranno crudeli dominatu tenebatur : in eo igitur oppido ita grauiter ægrum Eudemum fuiſſe , vt omnes medici diffiderent . Ei viſum in quiete egregia facie iuuenem dicere fore vt breui conualeſceret , paucisq; diebus interiturum Alexandrum tyrannum,ipſum autem Eudemum quinquennio poſt domum eſſe rediturum.atque ita quidem prima ſtatim ſcribit Ariſtoteles conſecuta:& conualuiſſe Eudemum:& ab vxoris fratribus interfectum tyrannum:quinto autem anno exeunte,cum eſſet ſpes ex illo ſomnio in Cyprum illum ex Sicilia eſſe rediturum,præliantem eum ad Syracuſas occidiſſe . Ex quo ita illud ſomnium eſſe interpretatum,vt cum animus è corpore exceſſerit,tum domum reuertiſſe videatur . Intellexiſtis ne quæ de Eudemo familiari ſuo,deque eius ſomnio,quo nihil clarius,nihil diuinius vnquam fieri potuit,Ariſtoteles ſcripta reliquit? Non omnia igitur fortuito euenire ſomnia,aut futuras ſolummodo corporum habitudines ex paruis præmonſtrari initijs vir ille , vt videtur , exiſtimauit,ſed alia quædam eſſe ſomniorum diuiniora genera,quæ à corpulentis nõ eſſent quærenda cauſis , cõſtantiſſime eum credidiſſe,cũ hæc ſcripſerit,veriſimile eſt.Et profecto ita ſe res habet.Non enim diſſimilis admodum ſomniorum videtur eſſe ratio à vatum furore illo de quo retro verba fecimus. Nam quæ vigilantibus accidũt vatibus, eadem dormientibus nobis ferè euenire ſolent. Viget enim in ſomnis animus,liberq; à ſenſibus,& curarum ſolutus nexibus,& à ſopito inſuper corpore ceu iacente & mortuo ſeiugatus,euolat,& quodãmodo foras excurrit,videtq; omnia illa & percipit quæ in rerum dicuntur eſſe natura,ſi modo(vt inquit Plato)temperatis eſcis,modicisq; potionibus ita eſt affectus,vt ſopito corpore ipſe vigilet,ſuasq; tunc res agat.Et hæc profecto ſomniantis vera eſt & indubitata futurorum præſenſio. Cui certe ſententię cum Academia omnis,tum vniuerſa etiam Stoicorum fauet natio,, omnisq; inſuper vita conſentit.Neq; hic tamen obſtare ſanè poteſt id quod obijcere non ab re multi ſolent,infinita ſcilicet falſa euenire ſomnia.nanq; forſitan haud falſa ſunt,ſed nobis obſcura & recondita. verum ſint falſa nõnulla,contrà vera pleraq; quotidie experitur vita:quæ etiam multo plura proculdubio euenirent,niſi noſmetipſos cibis potionibusq; ſuffarcientes,onuſti certe & marceſcentes cubitũ iremus , partemque animi illã(vt inquit Plato)quæ mẽtis conſilijq; particeps eſt,affluentibus ſepeliremus epulis,& vino obrueremus:malisq; inſuper prauarum cogitationum illecebris corrumperemus. Hæc nanq; ipſa diuinationi ſanè officere,& illius claram aciem penitus perſtringere ſolent. Verum quid ego nunc de re tam perſpicua,totq; veterum teſtimonijs approbata,tantis antiquorum philoſophorum fulcita exẽplis,& ab omni præterea vita conſtantiſſime recepta & credita,pluribus apud vos agere contendo,& non potius,quod propoſitum eſt,illius cauſas rationesq; inueſtigo? Quamobrem his dimiſſis,ad rem noſtram(ſi placet)deueniamus. Tres ſomniorum cauſas eſſe fatidicorum,tribusq; modis dormientiũ animos futura prænoſcere poſſe,ab antiquis memoriæ proditum eſt: Vno,quòd ſuapte vi ipſe per ſe præuideat animus,quippe qui inter diuina & mortalia medius exiſtere , eaq; cogitatione quadam & affinitate facilè pernoſcere dicatur. Alio , quòd immortalium plenus animorũ ſit aër,quos dæmones vocare conſueuimus:in quibus omnis veritatis inſignitas animus noſter percipere poſſit notas , & ab illis etiam de rebus ſanè omnibus plene doceri queat . Tertio,quòd ipſi nobis dij,ſuperiorq; natura, (ſic enim in præſentia ipſam ſupereminentem appello eſſentiam)hanc animis noſtris diuinationem inſinuent. Nam Democriti & Epicuri de imaginibus ſimulacrisq; ſuis ſentẽtias , quæ nocturno præſertim tempore propter ſenſiteriorum vacationem , aërisq; immobilem tranquillitatem,animos noſtros ingredi & veluti pulſare volebant , & ſic viſa nobis efficere,iamdiu reiectas & exploſas in præſentia miſſas faciamus. Ex ijs igitur tribus quos recenſuimus modis,poſteriores illos duos qui Demonum generi,deorumq; naturæ diuinationis per ſomnia munus acceptum referunt,ſilentio nunc ideo præterire decreui,tum quia extrinſecus huiuſce rei cauſas afferre vidẽtur,nos autem naturales cognatasq; & internas quærimus rationes,tum etiam quia totum hoc(vt diximus)negotiũ,veluti ab alio quodam exordientes initio , poſt expletam hanc(ſi dabitur)quæſtionem , commodius diſtinctiusq; pro virili explicare conabimur . Primum igitur illum(ſi placet)videamus modum , qui animis noſtris intrinſeca quædam diuinationis per quietem & connata ſemina ineſſe voluit:in quo ea nimirũ iuncta eſſe videtur diuinandi ratio,quam vigilantibus per furorem animis & ſuperioribus contingere diximus. vtrobiq; enim ſoluti & liberi animi ceu ſpreto corporum cõtubernio,ex ſeſe ea nimirũ proferunt,quę quo minus ſæpe proferre poſſint,corpulenta obſtare videtur moles,isq; qui ei debetur neceſſarius vitę cultus. Corporis enim anguſtijs concluſus animus,& ſenſuum impeditione diſtractꝰ, ceu captus oculis , quæ poſſidet bona non animaduertit : qui ſi forte per diuinum ſeuocatus furorem,aut per placidæ quietis munus in ſeſe reſpiciens , ab illius ſocietate & contagio liber euaſerit,ea certe proſpicit ex quibus conſtare dicitur:cuius cum media inter vere entia,& illa quæ ad generationem veniũt,perhibeatur eſſe natura,omnia etiam peculiari & ſuo poſſidere modo,vero conſentaneũ eſt. Meminit igitur præteritorum:præſentia cernit:futura præuidet:diuinusq; certe opere in illo,quin imo veluti mundanus quidam eſſe cenſetur Deus . Verum quonam modo illa quæ liber ipſe per ſe cernit animus,ſomnians percipiat homo,quiſpiam non immerito hic ambigere poſſet. Quamobrem vt hanc etiam rem bene excutere & introſpicere valeamus,quædam prius nobis ex ipſa philoſophia in præſentia ſunt mutuanda,quæ ſunt huiuſmodi· Mentem ſanè animi noſtri caput , eo nempe ſe habere modo ad animum ipſum,quo ſe habent vere entia ad ea quæ non eſſe , ſed fieri ab Academicis dicuntur . Sicut enim mens coniunctim omnia ceu per cõtactum , & vnico(vt aiunt)ictu intelligere

dicitur, humanus vero animus ratiocinando varios agit diſcurſus: ita quotcunq; in ſe ipſis ea quæ vere ſunt entia, ſimpliciter coniunctimq; colligunt, illa quæ generantur & fiũt, longis ſanè varijſq; proceſſibus & regreſſibus diuiſim explere conãtur. Eodem igitur (vt diximus) ſe habent modo vere entia ad ea quæ fiunt, quo mens ad ipſum ſe habere animum dicitur. Si igitur in quatuor ijs ſupra narrata trãſferatur ſimilitudo, & vt mathematicorũ certiſſima nos docẽt præcepta, cõmutatim varietur proportio, illud ſanè quod erit primũ tertio, hóc ſecundũ eſſe quarto veriſſimũ eſt. Sicut igitur mẽs ſe habet ad vere entia, ita ſe habebit animus ad illa quæ fiunt. Sed hoc in conceſſis eſt, mentẽ vere entiũ in ſe ſpecies habere omnes: animũ ergo eorũ quæ fiunt, ſpecies poſſidere omnes, & in ſe cõtinere neceſſe eſt. Habet igitur ſanè omnes, in actum vero producit illas quæ conueniunt, atq; ijs ipſis ſpeculi more fantaſticã illuminat vim, per quã animal quæ intus ſunt poſthac animaduertere dicitur. Cæterũ quia totã hãc rem (vt opinor) diſputãtium magis q̃ docẽtium more arctius conſtrinxiſſe nũc videor, & iccirco iſta quæ modo dixi, vobis obſcura cognituq; difficilia eſſe non dubito, ne maiorũ exemplo ducũ in itineris ipſius termino & calce, ex patentibus cãpis, latiſq; viarum ſpatijs in anguſtiſſimos calles, & impedita ſalebroſaq; vos loca conieciſſe videar, & animi dubios & perplexos reliquiſſe, id ipſum quod obſcurius dixi (niſi forſitan audire piget) nullo negotio vobis breuiter & expedire cõplanabo: vbi etiam vniuerſa ſomniorũ ratio quo ad intrinſecas eius & naturales cauſas cõmode colligi, & pro tempore congruenter concludi poterit. Nam de alijs extrinſecis cauſis tam ad rem iſtã, q̃ ad alterum illud diuinandi genus quod per furorẽ fit, pertinentibus, cum hodie ob temporis anguſtiã pertractare poſſe iam deſperẽ: cras, niſi quid aliud vobis huic rei præuertendũ eſſe duxeritis, accuratius plentuſq; explicaturũ polliceor, & in me ſanè recipio. Sed redeamus. Animũ humanũ, Academicorũ inhærẽtes veſtigijs, omnium illorum quæ generãtur plenitudine ornatum inſignitumve, in terreum hoc domicilium deſcendere affirmamus, omnimodaſque rerum in ſe continere ſpecies dicimus. Sed cum immortalis res & diuina, morti obnoxiæ rei, & vt ita dicam, prophanæ, & indiuidua natura vndique ſectionem diuiſionemq; patienti, apte coniungi cõmiſcerive non poſſit, corpore iccirco quodam opus fuit medio, quod illi vehiculũ vocant, quæ res diſſidentes inter ſe adeo naturas, & veluti cõtrarias, naturali quodã nexu, tẽporaneiſq; vinculis coniungere vincireq; poſſet. Hunc animalẽ ſpiritum alij, nõnulli ſantaſticũ illum appellant, primũ animi corpus, vel ſecundũ, ſi tribus in deſcẽſu vtitur vehiculis animus, vt multos ex Academicis voluiſſe animaduerto: qui eum etiam ſenſuũ omniũ cõmuniſſimũ ſenſiterium eſſe dicũt. Omnes quippe ſenſus fantaſtico miniſtrare ſpiritui, & aſſidue illi famulari & præſto eſſe perhibentur. In hũc igitur ſolutus & vere ſapiens animus, placidaq; quietis tranquillitate à ſenſuum perturbationibus moleſtijſq; otium agens, quę extraneas alienaſq; in illum naturas paſſioneſq; inferre ſolent, quotcunq; poſſidet ſpecies, & rerũ formas, & quot etiã à ſuperiori accipere dicitur mente, deriuare trãffundereq; cõſueuit: qui ſpeculi in morẽ perſpicuis inſignitus illuſtratuſq; imaginibus, in ipſum vt conuenit ab animo traductis, in ſe conuerſo animali, illas clariſſime ſpectandas videndaſq; proponit, ex quo certiſſima veritatis indicia plerunq; animaduertit homo, futuraq; tum vigilans, tũ ſomno cõpoſitus naturaliter prçuidere poteſt. Nihil enim refert vtrum concitatus ſpirit° (quod in vigilantibus fieri diximus furore) animũ excitet ipſum, latenteſq; rerũ imagines inde elicere valeat: an contrà (quod in ſomnijs accidit) animus ipſe expurgato puroq; ſpiritui ea quæ poſſidet bona affatim largiatur. eadem enim vtriuſq; diuinationis eſſe cenſetur ratio: licet non eodem procedat modo. Non ſemper autem ea quæ animo inſunt, videt homo, quia non ſemper in ſantaſticum illius ſpiritum eorum quæ in animo reſident veſtigia inſigniuntur: quo non moto nihil profecto cernere licet: quemadmodum neq; mentis ipſius actionem deprehendere valemus, prius quàm eum qui patibilis appellatur, mouerit intellectum. omne autem quod non eo fit modo, nos penitus latet. Quãobrem ſpiritum hũc vt ad huiuſmodi peragenda myſteria aptus cõuenienſq; eſſe poſſit, quàm puriſſimum defecatiſſimumq; habere oportet: quod tum religioſis ſacrorum ceremonijs, necnon philoſophiæ ſtudijs, reliquiſq; illius expiationibus: tum victu modico, modeſtiſq; & temperatis potionibus, boniſq; inſuper, & diuinarũ rerum aſſiduis cogitationibus effici poſſe, ij nobis pro conſtanti tradidere, quibus hæc inueſtigare & perquirere curæ fuit. Non mirum eſt igitur de Eſſeorum apud Iudæos gente diuino ſemper cultui dedita, vt Ioſephus narrat, & Porphyrius etiam memoriæ prodidit, ſi inter eos futura multi præſagire valuerunt, & ideo prophetæ ſunt cognominati. Ab animalibus enim per omnem ætatem, & ab omni prorſus vitæ luxu & incontinẽtia eos pertinaciſſime abſtinuiſſe memorię proditum eſt: ſoliſq; religionis myſterijs & diuinis contemplationibus aſſiduam impendiſſe operam: à quibus vitæ inſtitutis expurgatæ (vt par erat) mentes, ſe ipſas facilè introſpicere, & futura perſpicue poterant præuidere. Simili ferè vitæ cultu & inſtituto Pythiam, Dodonæaſque vates omnem traduxiſſe ætatem, eodemque victitaſſe modo ab antiquis rerum ſcriptoribus traditum eſt. Amphiarai præterea, Paſiphaæque in Lacedæmone ſomnia non aliter proueniſſe veriſimile eſt. In omnibus enim his vna & eadem ferè expurgatorum animorum ſubeſſe videtur ratio. Diuina enim prophanis inſinuari poſſe negat Plato. Et hæc de diuinandi genere illo quod naturale vocant, & in vigilantium furorem, dormientiumque ſatidica diſterminant ſomnia, pro temporis breuitate ingenioliq; noſtri mediocritate dicta ſufficiant. Reliquam vero debiti penſionem qua vobis diſtringor, nulla erit mora (niſi quid aliud forte videbitur) quin eam cras vobis integram bona fide perſoluam.

His dictis aſſurreximus omnes, & inclinata iam ad veſperam die, domum ire perreximus.

BEMBVS, SIVE DE ANIMORVM IMMORTALITATE.

PEtrum Bembum, qui Leonis pont. Max. à ſecretis fuit, nemo eſt qui ambigat inter ætatis noſtræ eruditos ferè omnes optimarum artium facilè ſibi primas vendicare. neque id mehercule iniuria. nanque admirabili quadam à teneris annis ingenij dexteritate bonarum literarum diſciplinas ingreſſus, & excellentiſſimis vſus præceptoribus, in magna electiſſimorum librorum copia, neque ſumptui neque laboribus parcens vllis, plurimum illis ſtudij impendit & temporis: vnde ad eum ſanè literarum peruenit apicem, vt ſine controuerſia cum doctiſſimus, tum omnis elegantiæ ſpecimen & ſit, & merito ab omnibus eſſe cenſeatur. Verum diuinæ illius philoſophiæ, quæ à Socrate primum exorta, à Platone poſtmodum Academicisq; pertractata & illuſtrata fuit: quæ ſæculi noſtri ignauia haudquaquam cognita admodum ſpernitur, cum prius eruditorum ferè omnium animos ſola teneret & componeret ſola: illius inquam philoſophiæ omnes ferè ad hanc vſque diem vel ignarum omnino illum, vel neglectorem conſtanter arbitrati ſunt: idque ipſum, vt opinor, propterea accidiſſe crediderim, quia cum illum ſumma quadam animi affectione humanioribus literis delectari animaduerterent, & poëticis interdum ſtudijs pangendiſque carminibus vacare cognoſcerent, grauioribus eum ac planè ſeuerioribus philoſophiæ præceptis adhibuiſſe operam non exiſtimabant: aut hominum fortaſſe vitio id ſuſpicabantur, qui quod in ſe eſſe non ſentiunt, aut etiam aſſequi ſe poſſe diffidunt, nec habere alium quempiam, nec conſequi poſſe contendunt. Verum longe aliter ſe res habet. Is nanq; vir cum in cæteris philoſophorum decretis, tum in Academicis præcipue tantos habet progreſſus, ita in reconditos diſciplinæ illius receſſus ſeſe penitus indidit, vt cum excellentibus eo in dogmate viris non modo ætatis noſtræ, qui ſanè ſunt perpauci, ſed prioris etiam ſæculi, tum cum excultior multo erat ætas, non immerito comparari certareque poſſit: adiunxit præterea tot tantarumque rerum cognitioni admirabilem quandam eloquentiæ gratiam, vt ſiue quid ex tempore proferre voluerit, ſiue ſcribendo literis mandauerit, ita illius fluat niteatque oratio, is certe ſcriptionis ſequatur ſtylus, vt vnus noſtra ætate, quod raro ſanè prioribus etiam contigit ſeculis, dicendi leporem cum rerum peritia copulaſſe merito videri poſſit. Quod cum ſæpe aliàs Romæ in publicis adminiſtrationibus, tum ſuperioribus diebus priuatim apud nos manifeſtiſſime declarauit. Cum enim Patauij eſſet, quo ex diutino grauique morbo conualeſcens valetudinis recuperandæ cauſa paulo ante conceſſerat, & ad eum viſendum ſalutandumque nonnulli ſenatorij ordinis viri primarij conueniſſent, inter quos Antonius Iuſtinianus & Ioannes Baduarius viri ingenio doctrinaque præſtantes erant, quorum alter Ariſtoteli Peripateticiſque mirifice erat affectus, illorumque etiam placita aliquot annos Venetijs luculenter profeſſus fuerat: alter vero Platonem veteriſque Academiæ aſſertores in primis admirabatur & extollebat: poſt prima illa, vt valerent, ecquid noui eſſet, cæteraque huiuſmodi quæ primis in congreſſibus fieri dicive ſolent, cum iam factum eſſet ſilentium, & alterius ille ſermonis anſam quæreret, ad Antonium conuerſus & Ioannem, qui iuxta ſedebant: Quid vos, inquit, Antoni & Ioannes, quando philoſophiæ ambo egregiam nauatis operam, talibus ingenijs tantaque eruditione illam ſecatis diſtrahitiſque, &, vt ſeditioſi ſolent ciues, in partes (quod aiunt) coniunctam illius & copulatam Rempublicam diſſipatis, neque vnam potius, vt eſt, eam eſſe permittitis? Audio enim vos ſæpenumero veſtris in congreſſibus multum diuque hac de re inuicem diſſidere & altercari ſolere, cum vterque veſtrum tanquam pro aris & focis, pro hæreſi obluctetur & depugnet ſua. An ignoratis Peripateticos ipſos & Academicos ex eadem quaſi fontis cuiuſdam origine defluxiſſe, nominibuſque ſolum differre illos, cum rebus ſententijſque inter ſeſe optime congruant, & vere concordent? Tum Antonius, Dicuntur, inquit, iſta Bembe, dicuntur mehercule facilius quàm explicentur: & antiquorum nonnulli, vt audio, & recentiorum etiam aliquot id ipſum oſtendere ſunt conati: ſed meo quidem iudicio non minus ij quàm illi (vt in prouerbio eſt) oleum & operã perdiderunt. Nec immerito mehercule, quando hæ philoſophorum ſectæ pugnantibus inter ſe nixæ decretis, non in paucis quibuſdam aut leuibus, ſed in omnibus ferè, & maximis præſertim de rebus tota (vt aiũt) diametro inter ſeſe diſtare & diſſidere vidẽtur. Et quæ tandem ſunt iſta, inquit ille, in quibus hæc pugnant dogmata, & conuenire non poſſunt? Et Antonius, An parua tibi, inquit (vt hinc exordiar) non verborum ſed rerum potius videtur eſſe diſſenſio in ijs quæ ſtatim de primis rerum initijs vtrique dicunt & ſentiunt? Noſtri enim quatuor rerum omnium eſſe voluerunt principes cauſas, materiam ſcilicet, formam, efficiens, & finem: illi autem his non contenti alias inſuper adiungunt duas, inſtrumentalem neſcio quam & exemplarem: recte ne an ſecus, haudquaquam laboro. Non enim id indagare excutereque in præſentia contendo, ſed quòd diuerſa loquantur & ſentiant (vt facio) id nunc oſtendere cogito. Mundum præterea noſtri neque aliquando genitum, neque interiturum vnquam pro certo confirmant: illi vero

& à deo fabrefactum eſſe illum, & quantum in ipſo eſt, corrumpi poſſe autumant. Aſtra illi animo ſenſuque prædita, & ſingularia quædam eſſe animalia dicunt. Nos vero neque ſeorſum animata, neque ſenſibus inſignita, ſed cæli eſſe partes affirmamus. Animos præterea generat Plato, &, vt ſibi videtur, oſtendit illos eſſe perpetuos. Ariſtoteles vero neque vllum animorum recenſet ortum, neque planè æternitatem declarat. Eoſdem perenniter à ſe ipſis moueri contendit Plato: ab iiſdem vero omnem motionis abnegat modum Ariſtoteles. Longum profecto eſſet, & prolixi operis, in quibus ij diſcrepant viri, ſi recenſere vellem omnia: de prouidentia: de fato: de dijs ipſis: de media dæmonum natura: de inferis. Quamobrem temporis anguſtiæ parcens, & breuitati ſtudens, præſertim cum te audire potius quàm ipſe dicere & diſertare cupiam, pauca de multis, & hæc ipſa curſim quæ mihi ad manum venerunt, nunc in medium attuli. Ex quibus tamen vel cæco (vt aiunt) manifeſtum eſſe poteſt Academicos Peripateticosve neque verbis vnquam neque ſententijs fuiſſe concordes. Tum ille ſubridens, vt ſæpe ſolet, Quàm accurate, inquit, & quàm memoriter Antoni collegiſti omnia quæ Peripatetici Academicique noſtri (vtroſque enim æque complector) cum litigare quàm conuenire malunt, hac de re in medium afferre ſolent. Quamobrem tu mihi haudquaquam aliud agens in præſentia, ſed bene mehercule præmeditatus, aut certe ab ijs diſceptationibus ſatis recens huc planè acceſſiſſe videris. Verum quanquam non tam dicendi mihi nunc, quàm audiendi habenda eſſet ratio: adeſtis enim hic duo philoſophiæ lumina: quia tamen nonnulla habere me credo quæ hoc in loco mediocriter adduci poſſent, quibus (niſi opinione fallor) verborum ſolummodo, non rerum, vt dixi, inter illos viros oſtenditur eſſe diſſenſio, ea, ſi videtur, vt potero, breuiter recenſebo: niſi forte vos aliud quippiam huic ſermoni præuertendum putatis. Et quid aliud, inquit Ioannes, non ſolum nobis, ſed bonarum etiam artium ſtudioſis omnibus, quin potius vniuerſo hominum generi, vel maius à dijs immortalibus, vel optabilius contingere vnquam poſſet, quàm inueniri quempiam qui ceu honorarius arbiter recto iudicij examine inter Platonem Ariſtotelemque componere & poſſet & vellet? Verum prolixa admodum (vt arbitror) iſtiuſmodi eſt res, plenaque controuerſæ diſſenſionis, & longę verborum ambages, pluresque eſſent, vt probe innoteſceret cauſa, explicarique poſſet, comperendinationes faciendæ. Temporis autem breuitas nedum ad omnia quæ ad tantam pertinere controuerſiam videntur explicanda non ſufficit, ſed neque ad ea quæ modo dixit Antonius, quæ quota illorum eſt portio enarranda, ſatis commode ſe habere videtur. Quamobrem non abſurde meo quidem iudicio feceris ſi aliquam ex prædictis ſeorſum ceperis quæſtionem, illamque, vt ſoles omnia, diſtincte luculenterque pertractare contenderis. Vera narras, mi Ioannes, inquit ille, & ego iam pridem largus pollicitator cogitabam quonam me conieciſſem imprudens, vnde non facilè ſanè ob temporis anguſtiam me expedire nunc poſſem. Verum quanam de re tu audire malles? De primis ne rerum initijs? An de mundi genitura, & aſtrorum naturis? an potius de animorum æternitate? Quicquid enim horum tibi ſumpſeris, vt id ordine explicari queat ſuo, integrum ſibi nimirum expoſcet diem. Quid enim aliud, inquit Ioannes, ex te audire nunc malim, quàm de quo mihi cum Antonio noſtro non conuenit, & pro quo plura ſunt prælia decertata, & adhuc ſub iudice lis eſt? Quid tandem iſtuc eſt? inquit ille. Animorum, inquit Ioannes, æternitatem neſcio an credat Antonius· certe totis contendit viribus (quod etiam, cum loqueretur, animaduertere potuiſti) non eſſe illam à Platone noſtro ſufficienter valideque demonſtratam. Hac de re hodie, niſi quid aliud forte cogitas, diſſerentem te audire percuperem, quando & Academica (vt audio) cum Peripateticis probe coniunxiſti, & profeſſioni alioquin hoc tuæ maxime conſentaneum exiſtat. Extinctis enim aliquo interitu animis, omnem funditus tolli religionem eſt neceſſe. Tum ille, Faciam, inquit, vt lubet, quando & ſponte mea id ſum pollicitus prius, & tibi nunc rem gratam facturum me eſſe percipio. Verum quid noſter Antonius ait? Et Antonius, Præuertit me, inquit, hac in re Ioannes meus. id ipſum enim abs te, ſi tacuiſſet ille, expoſtulaturus eram. Rem igitur mihi gratiſſimam feceris, ſi Platonicas de animorum immortalitate rationes docentis more vniuerſas explicaueris, eas præſertim quæ ſcribuntur in Phædro, quæ mihi cum obſcuræ alioquin & breues, tum haudquaquam (vt dixi) quod volunt oſtendentes non immerito videri ſolent. Quaſdam enim animis aſſcribunt motiones, quibus ſublatis, vel non conceſſis, vniuerſa animorum concidat æternitas neceſſe eſt. Tum ille, Demonſtrant, inquit, Antoni, & mirifice ſanè demonſtrant animorum æternitatem rationes Platonicæ. quòd autem breuiter & ſubobſcure fortaſſe id faciant, non eo inficias. res enim de qua agitur, multis obſtructa eſt difficultatibus, & antiquorum (vt ſcis) fuit iſte mos, res arduas & graues menti potius inſignire velle, quàm auribus inculcare. Verum licet pluribus in commentarijs ſuis idem hoc facere animaduertatur Plato, de animorum enim immortalitate & in libris de Republi. loquitur, & in Timæo, & Phedone non minus diſſerit, nonnullaq; etiam hac de re in epiſtolis ab eo ſunt conſperſa: hoc tamen in loco quem à me tibi explicari nunc expetis, peculiariter ex ipſius eſſentia animi, & ex ijs quæ illi per ſe ineſſe cenſentur, illius à Platone demonſtratur æternitas: cuius ego inhærens veſtigijs, quandoquidē hoc me ſubire oneris voluiſtis, & ego libens idipſum recepi, hanc totā rem pro virili eo concludā modo, qui & facilior mihi, & ad noſtrū diſputādi vſum accōmodatior eſſe videbitur.

Verum meminiſſe vos velim, quando ad hoc de animorum æternitate Platonicum conuiuium neque inuitati (vt aiunt) neque oblati acceſſiſtis hoſpites, ſed vltro vos ingeſſiſtis, ſi non ex dignitate veſtra, ſi non opipare & laute, ſed ieiune & tenuiter accepti fueritis, vt non mihi ſuccenſere potius, quàm vobiſmet imputare velitis. Ardua enim res eſt, plenaque immenſæ ſubtilitatis de qua eſt agendum, & ad quam non illotis (vt aiunt) manibus proculdubio eſſet accedendum. Quamobrem feretis me, inquit, & æquo etiam animo patiemini, ſi verbis interdum vti cogar nouis, nonnunquam etiam ſi externis, cum clarius quippiam nobis illa aut ſignificantius quàm noſtra exprimere videbuntur. Non vſitato enim admodum calle noſtra progredietur oratio: & ideo omnibus vndique fulcienda adiuuandaque eſt adminiculis. Vt lubet, inquit Ioannes, modò rē ipſam intelligamus. Non enim ij ſumus qui verborum ſplendorem & fucum potius quàm res ipſas quærere curemus. perge modo. Propoſitū igitur, inquit ille, noſtrum, quando vobis ita videtur, deo cœptis fauente hoc aggrediamur modo. Conſtitutum nobis eſt in præſentia Platonicis rationibus animorum immortalitatem oſtendere, illorumque cum diuinam excellentemque, tum æternam & incorruptibilem declarare naturam. Iſtuc autem non incommode me facturum plane confido, ſi prius quidem quot ſint corruptionis & interitus modi, in medium afferam, doceamque deinceps nullo illorum modo animos poſſe corrumpi. Si enim hoc ita continget, vt arbitror, animorum certe æternitatem omni ab illis ſublato interitu proculdubio à me hodie demonſtratum eſſe iudicabo. Ita ne vobis videtur, Antoni & Ioannes? an aliter cenſetis? Nobis profectò, inquit Antonius, vt pro Ioanne etiam reſpondeam meo, haud aliter videri poteſt. Quod enim corrumpi & interire nequit, id perpetuo manere & viuere neceſſe eſt: quam ob rem idipſum monſtrato modo. hoc enim opus, hic labor eſt. Tum ille, Probe, inquit, exiſtimatis. quamobrem ſic videamus. Quod corrumpitur omne, bifariam ſanè corrumpi & interire percipitur. Aut enim ipſum à ſe ipſo ob materiam in ſeſe exiſtentem corrumpitur, aut extrinſecus ab alio quopiam interimitur. Verbi gratia, lignum aut ſponte corrumpitur ſua ſolitarium iacens, putredine ſcilicet, teredinibuſque conſumptum. in ſe ipſo enim ſui geſtat interitus cauſam, materiam videlicet, quemadmodum in ſuis de Republica commentarijs ſcribit Plato, aſſerens quæcunque ſponte ſua intereunt, omnia à domeſtico quodam & interno corrumpi vitio. Aut rurſum extrinſecus lignum corrumpitur, vt cum ab igne comburitur, ſeu à dolabræ acie comminuitur, ſiue ſecatur à ſerra. Valens enim ſui natura etiamnum perſtare, externa interit iniuria. Quoniam igitur (vt vidimus) duo ſunt vniuerſales corruptionis modi, geminæ iccirco à Platone noſtro in Phędro de animorum immortalitate afferuntur rationes, duorum vi & poteſtate ſyllogiſmorum neceſſario collectæ, quarum altera quidem à ſemetipſo animum deſtrui non poſſe demonſtrat, quoniam ſe ipſum mouet animus, & ideo mouetur ſemper. Altera vero, quòd neque ab alio perimi poteſt animus, clare oſtendit, quando alijs omnibus ipſe motionis cuiuſque eſt initium & origo. Cæterum ad clariorem non minus dictorum, quàm mox dicendorum intelligentiam, fortaſſe non erit malum ſyllogiſmos vtroſque cum ſuis ſeriatim recenſere propoſitionibus, vt vniuerſa iſthæc explicata materia veluti ſub oculis poſita, nullo poſthac negotio percipiatur. Prioris igitur rationis hæc plane eſt ſeries· Animus à ſe ipſo mouetur: quod à ſe ipſo mouetur, ſemper mouetur: quod ſemper mouetur, eſt immortale: animus igitur immortalis eſt. Hæc, vt diximus, ratio nobis ſanè oſtendit à ſe ipſo animum non poſſe corrumpi. Secundæ autem proceſſus ratiocinationis hoc maxime conſtat modo· Animus ſe ipſum mouet: quod ſe ipſum mouet, motionis eſt principium: quod eſt principium motionis, eſt ingenitum: quod eſt ingenitum, eſt incorruptibile: quod eſt incorruptibile, eſt immortale: animus igitur eſt immortalis. Hæc autem (vt dictum eſt) ratio peculiariter animorum immortalitatem oſtendit, ideo quia à nullo extrinſecus alio deſtrui corrumpive poteſt animus. Et hæ profectò duæ ſunt illæ rationes quæ de animorum æternitate à Platone in Phædro ſunt adductæ, quas tu Antoni cum breues admodum & conciſas, tum difficiles & ſubobſcuras tibi videri dixiſti, quæ licet ſint duæ, alia (vt diximus) atque alia animorum immortalitatem oſtendentes via, quia tamen inter ſe aptæ quodammodo & bene connexæ ſunt, vnica videri vtrinque ſumpta poteſt ratio. Neque immerito mehercule. Quod enim à ſe ipſo non deſtruitur, neque ab alio etiam quopiam deſtrui & corrumpi poteſt. Nam cum in ſemet ſuæ cauſam gerat perennitatis & ſalutis, quonam modo ab alio deſtrui & corrumpi valeat, vix bene fingi poteſt, quandoquidem ſibi ſemper adeſt, & ſaluum ſe eſſe vult. huiuſmodi autem eſt (vt oſtendetur poſtea) id quod à ſe ipſo mouetur. Et rurſum quod ab alio non corrumpitur, ſed principium eſt & cauſa potius vt alia conſeruentur & viuant omnia, vt id à ſe ipſo deſtrui corrumpive poſſit, haudquaquam poſſibile eſſe videtur, quale motionis oſtendetur eſſe principium, cum præſertim neque à ſuperioribus illud corrumpi cauſis veriſimile ſit, à quibus conſeruatur & fouetur magis: neque ab ijs quæ infra ſunt, cum ipſum eſſentiæ illis initium exiſtat & cauſa, omnibuſque ſui præſentia motionem largiatur & vitam. Si autem à nullo corrumpitur, quonam modo rurſum ſe ipſum corrumpat & deſtruat, iugis omnibus fons exiſtens & origo vitæ, reperire nedum difficile, ſed impoſſibile eſſe videtur. Recurrunt igitur in ſeſe rationes (vt diximus) iſtæ, quæ licet idem probare concludereque animaduertuntur ambæ, peculiari tamen & propria quadam via vtraque id facere contendit. Sed neſcio quomodo dum de complicatis connexiſque rationibus iſtis loquimur, noſtra labens ſenſim prætergreſſa eſt oratio, multaque fluxu rapuit & inuol-

uit ſuo, quæ alioquin non mediocri explicationis indigent cura. Inhibeamus igitur, ſi placet, paulisper, & vnde egreſſi ſumus, eò redeamus, vt ordine quæque ſuo & explicentur accuratius, & melius intelligi percipique poſſint. In ſuperioribus (ſi recte animaduertiſtis) rationibus communis quædam duobus ſyllogiſmis ſumpta eſt propoſitio, iſta videlicet, Animus ſe ipſum mouet, ſiue à ſe ipſo mouetur. Nihil enim refert, vt arbitror, vtro dicatur modo, cum vtrobique propoſitionis diuerſimode prolatæ eadem ſit vis & poteſtas. Quod enim ſe ipſum mouet, à ſe ipſo mouetur: & idem etiam rationis propoſitione tranſpoſita probe recurrit modus. Hanc igitur in primis propoſitionem pro virili explicare conemur: & de natura ſe ipſam mouente, quæ in ijs quæ mouentur, primaria ſanè eſſe cenſetur, diligenter perquiramus, quam magni certe nominis viri, & in primis philoſophus Ariſtoteles, infirmare & deſtruere ſunt conati. Simul enim propoſitum recte agemus noſtrum, & inter primarios philoſophos Platonem & Ariſtotelem obiter etiam componere poterimus, qui mea quidem ſententia (vt ſæpe dictum eſt) & in alijs ferè omnibus quibus diſſidere videntur, & in hac præcipue re de qua verbotenus litigant, ſententia ipſa rectoque rationis intellectu bene conueniunt & concordant. Cum enim omnes corporeas ab animis motiones ſeiungat Ariſtoteles, & iccirco neque ſemper moueri, ſed neque moueri omnino illos aſſerat, haudquaquam merito apud eos qui hanc rem rite perpendere volunt, Platonem taxare poteſt, qui aliam eſſe animorum, aliam corporum aſſerit motionem: & proprijs peculiaribusque vtraque hæc moueri affirmat motibus. In decimo enim de legibus commentario iſthæc ad verbum memoriæ prodidit Plato. Trahit quidem animus cæleſtia omnia, & terrena inſuper, & ea quæ in mari ſunt, ſuiſmet motionibus, quarum iſta ſunt nomina: velle: conſiderare: curare: conſulere: opinari, ſiue recte, ſeu perperam: gaudentem: confidentem: dolentem: timentem: amantem: peroſum. Ex quibus vel cæco (vt aiunt) eſt manifeſtum alias motionis eſſe ſpecies quas animis aſſignat Plato, & alias quas ab eiſdem Ariſtoteles remouet, & in verbis ſolum hac de re inter præceptorem & diſcipulum omnem eſſe controuerſiam. Quod enim Ariſtoteles animi affectiones, ſiue ægritudines ſeu paſſiones appellat, id motiones vocat Plato, cum vterque tamen corporeos motus ab animorum eſſentia cenſeat alienos. Neque hoc immerito equidem. quod enim diuiſibili & continuæ conuenit endelechiæ, indiuiduæ animorum eſſentiæ qui conuenire poteſt? Verum hæc (vt dixi) pro talium concordia philoſophorum à nobis obiter in præſentia ſint adducta. quamobrem ad noſtrum redeamus propoſitum, probemusq; pro virili aliquod motionis initium in rebus neceſſario reperiri, idque ipſum naturam eſſe quæ ſe ipſam mouet. Hoc autem præcipue aggrediamur modo. Cum planè conſtet, perſpicuumque ſit, eſſe in natura aliquid quod ab alio manifeſte moueatur, quærendum ſane eſt vtrumne id quod mouet, moueat & ipſum ab alio motum, & illud rurſum ab alio etiam motum moueat, & ſic ad infinitum: aut circuio illa quæ mouentur ab alio, ſe inuicem mouent, & à ſe mouentur, ita quòd primum ſemper moueatur ab vltimo: aut eſt tandem ad primum venire quiddam, quod ſe ipſum mouens, & alia, à nullo extrinſecus alio moueatur. Neque alius quiſquam à ſupradictis eorum quæ mouentur, omnino reperiri poteſt modus. Cæterum cum duo illi priores motorum modi ratione penitus careant, quoniam neque infinitas, vt ita dicatur, in eſſentijs reperitur vlla, infinitorumque ratio ſub ſcientia cadere nulla poteſt: & circularis ille à ſe inuicem cum mouentium, tum motorum contextus vniuerſi ordinem deſtruit, cum idem eiuſdem cauſam faciat & cauſatum: vt merito explodantur illa, ad quoddam ſanè motionis peruenire principium neceſſe eſt, quod iugi perennique vitæ actu cuncta poſt ſe mouet & temperat: quod eſſe animum & Plato proculdubio, & Ariſtoteles voluerunt, licet is immobilem illum eſſe aſſerat, Plato autem naturam ſe ipſam mouentem, eo quo diximus modo, conſtanter aſſeueret. Cæterum ſi commutentur nomina, & ſe ipſum mouentis loco ſe ipſum perficiens reponatur, aut ſe ipſo viuens, & in ſe ipſum agens & patiens, omnia profecto Ariſtoteli & Platoni quàm optime quadrare videbuntur. Intellectus ſiquidem, quem animi ſupremum ambo eſſe volunt caput, & ſe ipſum intelligit, quando eius eſſentia illius eſt actio, & ſe ipſum perficit: & licet improprie, per tranſumptionem tamen in ſe ipſum & agere & pati non inconcinne dicitur: ſed quoniam paulo poſt hac ipſa de re ſuo dicetur loco, iccirco reprimam me nunc, & non proſequar longius. Conſtitutum igitur cum ſit in præſentia, & de philoſophorum conſenſu vtrunque ſanè compertum & declaratum, motionum omnium principium & fontem eſſe animum, quòd is ſe ipſum moueat, & à ſe ipſo moueatur, hoc deinceps videamus modo. In vniuerſa entium omnium latitudine à contrario in contrarium nuſquam niſi per medium commeat pertranſitque natura. hoc enim modo à calore in frigus intercedente permeat tepore, & ab albo in nigrum fuſco interueniente tranſmittit: ab oppoſitiſque ſemper qualitatibus ad oppoſitas per illarum graditur media: quod in anni etiam temporibus eſt videre. ab æſtate enim ad hyemem, & ab hyeme rurſus ad æſtatis tempora natura, hic interiecto vere, illic autumno progreditur medio. & ad ſummam tum in corporibus ipſis, tum in natura etiam incorporea omnes à contrario in contrarium tranſitus peculiaribus proculdubio fieri medijs animaduertuntur. Simili igitur rationis modo in propoſito etiam fieri noſtro eſt neceſſe. Cum enim in entium reperiatur genere id quod ab alio ſolum eſt motum, & rurſum id quod penitus eſt immobile, interſtitio ſanè reponi in medio neceſſe eſt id quod tum mouet, tum mouetur, quod à ſe ipſo moueri dicimus, vnum inquam & idem numero exiſtens & ſubiecto, mouens & motum, vt obi-

ter Ariſtotelem & Peripateticos caueamus, qui animal huiuſmodi eſſe per ſe, & à ſe motum autumant. Non enim idem numero & ſubiecto in ipſo animali mouetur & mouet quippiam, ſed anima quidem ſolum mouet (vt illis ſanè placet) corpus vero mouetur ſolummodo. Non igitur ſe ipſum mouere proprie dicetur animal, cum iſthæc ipſa proprietas in ſimplici ſolitariaque natura, quod retro diximus in eodem numero & ſubiecto, reperiri debeat, quæ media, vt vidimus, reperta eſt inter immobilem penitus naturam, & illam quæ ſolum mouetur ab alio. Et alioquin cum ipſum animal, vt Ariſtoteli aſſcribunt, ex immobili quadam natura, anima ſcilicet, & ab alio mobili, corpore videlicet, plane ſit compoſitum & conflatum, non poteſt id quod in præſentia quærimus, eſſe, ſe ipſum ſcilicet mouens & agitans, cum neque anima ſecundum illum penitus moueatur, neque corpus quippiam moueat: ſe ipſum autem mouens, vt græcum bene indicat nomen, ἀυτοκίνστον, idem numero & ſubiecto exiſtens, tum mouet ſe, tum à ſemet mouetur. Quanuis (vt ſæpe dictum eſt) ſi recto iudicij examine rem hanc bene perpendere vellemus, naturam profecto ſe ipſam mouentem de Ariſtotelis ſententia ipſum eſſe animum non iniuria contendere poſſemus. Scribit enim is vir in phyſicis ſuis his fere verbis. Quòd ſi opus fuerit determinare vtrumnam ſit motionis initium & cauſa, ſe ipſum mouens videlicet, an id quod ab alio mouetur, illud profecto ſine controuerſia omnes dabunt: principium autem motionis omnium animum eſſe, apud philoſophum Ariſtotelem clarius eſt, quàm vt aliquo oſtenſionis egeat adminiculo. Præterea cum animatum omne ab inanimi ipſa ſit diſterminatum diſtinctumque vita: viuere autem nihil aliud ſit, quàm intrinſecus ab anima per illius altricem agitari poteſtatem, quam in ſuis de anima commentarijs, motionem tum ad nutrimentum, tum ad augmenta & decrementa philoſophus vocat Ariſtoteles, cur non de illius etiam ſententia à ſe ipſo mobilis, id eſt ἀυτοκίνητος iure dicetur animus, qui ſua ſe ſponte excitat, & corpus ita agitat & impellit? Verum hæc in præſentia obiter ſint tranſcurſa. Cæterum quoniam complures hac de re hucuſque & variæ in medium ſunt adductæ rationes, nonnullaque etiam interiecta, quæ etſi ad propoſitum faciunt negotium, interpellata tamen dicendi ſerie, obſcuriorem fortaſſe quàm deſideramus orationem effecerunt noſtram, ſi volentibus vobis facere me crederem, breuiter quæ dicta ſunt colligerem omnia, vt & vniuerſa de qua agitur res melius innoteſceret, & ſub vno ſtatim contuitu apte teneretur. Sub hæc dicta cum reticuiſſet ille, ceu quid ſibi mandaretur expectans, Antoniuſque & Ioannes iſtuc ſumme ſe cupere dixiſſent, rurſum hoc exorſus eſt modo. Initium eſſe quoddam, Antoni & Ioannes, originemque motionum omnium (vt animaduertiſtis) neceſſaria diuiſione collegimus: idque ipſum eſſe animum Platonis Ariſtoteliſque conſenſu planè diiudicauimus. Porro eum in interſtitio collocatum medio perſpeximus naturæ penitus immobilis, & illius quæ ſolum mouetur ab alio: quamobrem non immerito diximus motionum omnium animum eſſe principium: & qui ſe ipſum moueret, & à ſemet moueretur: quod græci vnico exprimentes vocabulo apte & ſignificanter ἀυτοκίνητον appellant: vnde etiam ad quotidianum loquendi vſum res iſta perueniſſe videtur. Animatum enim omne id appellat vulgus, quod à ſe ipſo moueri, id eſt intrinſecus agitari percipiunt, ceu animæ ſit iſta vis & poteſtas, ſe ipſam prius, & corpus deinceps mouendi. Quemadmodum enim in entium quæ intelligunt ordine quiddam eſt quod ab alio intelligendi accipit munus, veluti de Ariſtotelis ſententia mens illa eſt quam poteſtate intellectum vocat ille, aliud autem à ſe ipſo intellectionem habet, quam impertit alteri, ipſum autem cum omnimodæ ſit fons & origo intellectionis, & alia ſanè omnia & ſe ipſum non minus intelligit, vt illa eſt mens quam actu intellectum Peripatetici appellant: ita in ijs quæ mouentur, hæc quidem ab alijs ſolum agitari moueriq; percipiuntur, vt corpora ſunt omnia: illa vero & alijs motum præſtant omnibus, & ſe ipſa mouere nata ſunt, quales eſſe animos retro (vt arbitror) manifeſte ſatis eſt demonſtratum. Hæc igitur diuina animorum eſt natura, iugi ſe ipſam motione ſemper agitans, quam in ſuis de legibus commentarijs diuinus ille Plato primum omnium motionum initium, & vnicam eſſe cauſam præclare demonſtrat. Nam & efficiens motionis eſt cauſa, & exemplaris, & finalis, quæ propriæ veræque entium ſunt cauſæ. Formalis enim ſiue ſpecifica cum in producta factaque reperiatur re, imò res ipſa ſit iam effecta, cauſatum potius quàm cauſa merito exiſtimari poteſt. Materia autem longius etiam à vera cauſæ diſtat ratione, cum in earum reponatur numero cauſarum, quæ à philoſophantibus, ſine quibus non, appellari conſueuerunt. Quamobrem in iiſdem de legibus commentarijs diuinus Plato omnium eſſe cauſam motionum naturam ſe ipſam mouentem alia etiam oſtendere volens via, Si omnia, inquit, quæ mouentur, ſtarent, quidnam eſſet id quod primo moueretur? An illud ſanè quod ſua ſponte & à ſe ipſo mouetur? Neque hoc ab re. Si enim id quod motrici prope ſit cauſæ, manifeſtò moueri videmus, omnibus quæ alieno mouentur impulſu, quieſcentibus, profecto hæc ipſa ſe mouens natura, cum in ſe motricem gerat poteſtatem, illique non ſolum fiat propior, ſed vniatur etiam & copuletur, quinimo omnem eſſentiæ ſuæ inde capiat rationem, & prima mouebitur vtique, & alia motu ſuo mouebit omnia. Ambigimus autem nos hac de re, & non facilè rationi obtemperamus, quia corporeis emãcipati ſenſibus, & illorum iudicantes arbitrio, mentis obtuſos & hebetes oculos habemus. Quemadmo-

dum enim ſi quiſpiam aut loci vitio, ſicut de Cimmeriorum dicitur populis: aut caſu etiam aliquo ſolis nunquam conſpexiſſet iubar, diei tamen cerneret claritatem, is merito mehercule dubitaret diſquireretque quænam tam immenſi ſplendoris exiſteret cauſa: ita quia animum ipſum non cernit vulgus, & ab oculorum conſuetudine difficulter ſe abdicat, motionis illum eſſe principium, & à ſeipſo moueri non immerito ambigere animaduertitur. Qui tamen cum alia moueat omnia, multo prius ſe ipſum mouere veriſimile eſt, haud diſſimili mehercule commemorati ſolis exemplo, qui alia illuſtrans omnia, multo prius ſe ipſum ſplendidiſſimo vegetat & replet lumine. Vnũquodq; enim à ſe ipſo (vt recte phyſici dicunt) perfecta actionũ ſuarum ſemper orditur initia. Verumenimuero cum ſit conſtitutum, & ſatis (vt arbitror) ex dictis oſtenſum, motionum omnium initium eſſe animum, & quòd is ſe ipſum ſponte mouet ſua, & à ſe ipſo mouetur, facilior profecto poſt hoc & longe clarior Platonicæ deductio rationis exiſtet, per quam illius demonſtratur æternitas. Quod enim à ſe ipſo mouetur, cum ſemper ſibi adſit, & nuſquam ſe deſerat, abſiſtatq; nuſquam, ſemper moueri neceſſe eſt. Si enim quæ mouentur ab alio, eouſque moueri animaduertuntur, quoaduſque motori adhærent & appropinquant ſuo, quid illi conſentaneum eſt accidere naturæ, quæ non tantum coniunctam, ſed vnitam etiam & conſubſtantialem (vt ita dicam) ſibi habet motricem vim? Nihil aliud profecto, niſi perenniter illam & ſemper agitari & moueri. Animi enim motio finem ideo nunquam eſt habitura, quia nunquam ſe ipſe deſerturus eſt animus. quod autem finem non habet, ſemper eſt. agitetur igitur animus ſemper neceſſe eſt. Ex quo deinceps illius certiſſima ratione colligitur æternitas. Animi nanque motus illius eſt vita, cum in ipſo principium & origo omnis reperiatur vitæ. Cæterum hoc in loco obiter vos admonitos voluerim, hanc philoſophi rationem non ex probabilibus quæ fidem ſolum faciant, procedere rationibus, ſed certiſſimæ neceſſitatem in ſe demonſtrationis habere. Ex primis enim & per ſe, & in ſe inuicem recurrentibus, quæ conuertibilia iuniores vocant philoſophi, manifeſtiſſime deducitur, ex quibus omnis ſanè conflatur ſcientiæ modus. Quod enim principium eſt motus, ſe ipſum mouet, & ſemper mouet: & quod ſe ipſum mouet, tum ſemper mouet, tum motionis eſt principium vniuerſæ. Et rurſum quod inceſſanter mouet, & ſe ipſum mouet, & omnibus alijs prima motionis præſtat initia. Sed alia etiam via iſtuc ipſum oſtendi demonſtrarique hoc maxime poteſt modo: id quod præſtare valet excellentius quippiam aliquo in genere & dignius, idem profecto eodem in genere inferius viliuſque aliquid facilè præſtare poterit. excellentius autem ſine controuerſia eſt & dignius, bene eſſe, quàm ipſum ſimplex eſſe. id autem ſibi ipſi præſtat animus, quando ſe excolit & perficit, & à corporis ſe contagio ſeuocat & abducit. Præſtabit igitur ſibi & ipſum eſſe. animi autem eſſe, illius eſt vita. Vita vero nihil aliud eſſe cenſetur niſi perennis quædam iugiſque motio. ſibi ipſi igitur motum præſtabit, & à ſe ipſo mouebitur animus. Quamobrem hoc etiam modo ex inceſſanti illius motu, animi apparebit æternitas. Nec immerito mehercule. diuina enim omnia, & quæ aliquid primo alijs præſtare impertirique videntur, à ſemet incipere & exordiri neceſſe eſt: quod vel claro diurni ſyderis exemplo nobis clarere poteſt. ſol nanque cuncta lumine colluſtrans ſuo, ipſum certe eſt lumen, ſplendoriſque fons & origo vniuerſi. Quamobrem cum cæteris omnibus vitam & motum præſtet animus (illius enim gratia Ariſtoteles αὐτοκίνητον, id eſt à ſe ipſo motum appellat animal) multo profecto magis & prius ſibi ipſi & vitam præſtare & motionem neceſſe eſt. Semper igitur mouetur animus, & deficit nunquam. Quæcunque autem externo agitantur impulſu, cum in ſe ipſis motricem illam nõ habeant vim, aliquando motũ ab alio recipientia: quandoque etiam illum amittere eſt neceſſe. Ceſſante autem illo, ceſſat vita, inquit Plato. motum enim animi, illius (vt diximus) intelligi vult vitam. Cæterũ hoc in loco de cæli corpore non contemnenda ſanè oritur difficultas. Si enim quoniam ſemper mouetur, à ſemet illud moueri conceſſerimus: non ſolum animo, ſed corpori etiam principium & originem dabimus motionis: quod fieri haudquaquam poteſt, vt vnius ſcilicet rei duo prima reperiantur exordia. Si autẽ ἑτεροκίνητον, id eſt alterius impulſu agitatũ illud eſſe dixerimus, de Platonis ſententia aliquando à motu eſſe ceſſaturum illud, & interiturum quandoque concedere cogemur: quod, exceptis paucis, philoſophantium concedit nemo. Vtrinque igitur (vt percipitis) nos vrgent anguſtiæ, & in ſalebris (vt aiunt) noſtra verſatur oratio. quamobrem complananda mihi veritatis eſt via, hocque pro virili in primis eſt explicandum, ſimulque Platonis dicto in præſentia moderandum. Hoc autẽ maxime aggrediamur modo. id quod à ſe mouetur, quod αὐτοκίνητον græci vocant (nihil enim prohibet, vt opinor, breuitatis perſpicuitatiſque cauſa iſtuc ſæpius vſurpare vocabulum) in duplici percipitur eſſe differentia. Aut enim ſimplex eſt, nulli obnoxium diuiſioni, & omni prorſus carens parte: & huiuſmodi proprie & eſt, & dicitur αὐτοκίνητον: qualis eſt animus. aut eſt interuallis quibuſdam, quas dimenſiones vocant, iam diſtinctum, & corpoream habens molẽ, quod, licet improprie, αὐτοκίνητον tamen & ipſum appellatur, cuiuſmodi eſſe cælum animaduertitur: quod quia corpus eſt, & ideo à motionis totius fonte diſtat animo, ἑτεροκίνητον merito dici poteſt. Quoniam autem in corporum genere primum eſt, materiaque caret tranſmutabili, & connatam in eſſentia ſua gerit vitam, à qua deſeritur nunquam, vnde etiam perpetuo mouetur, iccirco ad illius ſimilitudinẽ quod proprie tale eſt, αὐτοκίνητον non ab re appellari poteſt. Eſt igitur cælum media quædam inter id quod vere à ſe mouetur, & id quod proprie mouetur ab alio, collocata conſtitutaq; natura, vtriuſq; particeps rei: & vtrorunq;, licet improprie, ſortita tamen, vt dictum eſt, nomen. neq;

enim ἀυτοκίνητον per ſe, neq; ἑτεροκίνητον proprie cæli eſt corpus, cum & moueatur ab animo, & inceſſabili ſemper motione verſetur. Cæterum haudquaquam immerito hoc illi contingere videtur. ſemper enim ſecundarum ſummitates & apices rerum, vt vniuerſi ſeruetur continuitas, omniaq; conuenientibus repleantur medijs, & primorum copulantur extremis, & illorum nonnihil ſapere naturæ perhibentur. Cum igitur primum in corporum genere ſit cælum, vltimum autem intelligibilis naturæ ſit animus, complicari copularíq; iſthæc, & ſimilitudinem conuenientiamq; ad ſe inuicem habere quandam neceſſe eſt: quamobrem ætherium corpus ſi veluti anima quędam & vita extenſa quodammodo, & in molem diſpertita à ſe moueri, & indeſinenter perpetuoq; agitari dicatur, non perperam profecto falſoq; dicetur. Connatam enim (vt diximus) & ceu commixtam in eſſentia ſua gerit vitam, à qua cum deſeratur nuſquam, perpetua iccirco motione verſatur. Cæterum alia hoc in loco ex ijs quæ dicta ſunt oritur difficultas. Sunt enim qui nobis dant, & id quidem libenter, à ſe ipſo moueri ſemperq; agitari animum: addunt tamen id illi contingere donec fuerit, verum nihil prohibere eum quandoque extingui & interire. Quos non ab re percontandos in præſentia ducimus, vtrumne cum interit (vt volunt) animus, illius ante ceſſat actio, quam ἀυτοκινησίαν græci, nos iugem ſui ipſius motionem dicimus, poſtmodum vero ipſius deficit eſſentia: aut è contrario prius ipſa deſinit eſſentia, poſtea vero perennis illa interit motio: an ſimul eſſentia deficit & motio. præter enim treis iſtos alius profecto inueniri non poteſt modus. Cæterum cum neque eſſentia ante actum poſſit deſinere: ab illa nanque omnis fluit operatio & motus: parique modo neque actus ipſe ante eſſentiam deſtrui corrumpique poſſit, conſtitutum enim conceſſumque ab illis eſt, donec perſtat animus, perpetuò illum à ſemetipſo moueri: tertium neceſſario concedendũ eſt, in animi ſcilicet interitu ambo ſimul deſinere, eſſentiam videlicet, & actionem: aut, quod idem valet, eſſe ipſius, & eius motionẽ. Rurſum igitur hoc ita conſtituto, abſentes aduerſarios ac ſi adeſſent iſto interrogemus modo. Quandoquidem vultis ô viri, imò concedere nunc coacti eſtis animum interire, quia ſimul (vt dictauit ratio) & eſſentia deficit & motio, à quonam huiuſmodi accidere illi dicemus interitum. Profecto aut à ſe deſtruatur animus, aut ab alio extrinſecus interimatur neceſſe eſt: quod in ſuperioribus clariſſimo ligni docuimus exemplo: neque ſane eſt dare tertium illius interitus modum. Cæterum tantum abeſt vt ſeipſum interimat corrumpatque animus, vt ſe perenni illo, & vt ita dicam, eſſentiali ſaluet potius & cuſtodiat motu, vitamque iugiter foueat ſuam. Simplex præterea animi eſt natura, neque habet in ſe quicquam admixtum quod diſpar ſit ſui atque diſſimile. Quamobrem neque diuidi vſquam neque interire poteſt: quod quia naturæ ſecus accidit corporeæ, iccirco à ſe ipſa fatiſcere illam aliquando & diſſipari neceſſe eſt. Sed neque extrinſecus ab alio quopiam interimetur animus, alioquin non ἀυτοκίνητος eſſet ille, ſed ἑτεροκίνητος, cum externa iugruente vi ad interitum compellatur, contra id quod poſitum à vobis conceſſumq; retro fuerat, animum ſcilicet dum animus eſt, & à ſe ipſo moueri, & inceſſanter moueri. Præterea ſi ab alio deſtruitur animus, aut à ſuperioribus longeq; ſe dignioribus deſtruetur cauſis: aut ab infra ſe poſitis, ignobilioribusve. Atqui ſuperiores omnes ſupra animum collocatæ ſtanteſq; cauſæ illum perficiunt potius, & ſaluum volunt. Diuina enim huiuſmodi ſanè ſunt omnia, haudquaquam inuida, & bonorum ſuorum large munifica, redundantiq; ſalutaria bonitate. Inferiores verò hoc efficere nequeunt cauſæ: cum illi obſequantur & pareant magis, & ab illo ceu à perenni quodam fontis exordio ſuarum auſpicentur initia motionum. Non igitur à ſemetipſo, ſed neque ab alio quopiam (vt oſtenſum eſt) deſtrui poteſt animus: quamobrem immortalem illum proculdubio & incorruptibilem ſemper manere neceſſe eſt. Eſt & alia ſubtilis mehercule & de naturæ penetralibus eruta ratio idipſum hoc efficiens & cogens modo. Cum enim corruptionis totius & omnis interitus (quemadmodum in phyſicis philoſophus docet Ariſtoteles) priuatio exiſtat cauſa, id certe quod iſtuc non admittit incommodum, nulli vnquam patere corruptioni neceſſe eſt. porro neque forma ipſa, quam & ſpeciem vocant, neque quod ſuapte natura formæ eſt particeps, priuationem in ſe recipere vllam animaduertuntur: illa quidem merito, quoniam nihil ſuum admittit recipitque contrarium: formæ autem contraria eſt priuatio. Hoc vero ideo, quia dum eſt, connatam ſemper habet ſuæ formæ præſentiam. quamobrem contrariam recipere priuationem haudquaquam poteſt. Ignis enim quia congenitam habet caliditatem, iccirco frigiditatem admittere nullam poteſt. Cum autem animus quædam ſit forma & ſpecies priuatione ſemper carens, omni prorſus carebit interitu. Neque hoc ab re mehercule. quod enim corrumpitur, omne ideo corrumpi & interire cenſetur, quia naturam in ſe habet quandam quæ aduentitias & externas (vt ita dicam) formarum admittit impreſſiones: & iccirco contraria facilè recipit omnia: quinimmo ceu idipſum habeat muneris, in ijs alternare per vices variarique nata eſt: qua quoniam caret animus, ideo omni prorſus carere interitu eſt neceſſe. Habet autem ſubſtantia illa, quam compoſitam phyſici vocant eſſentiam, ab ea de qua loquimur natura, quam ὕλην græci, nos recto materiam appellamus vocabulo, indefinitum quicquid habet omne, & inconſtans, & lubricum. Continuæ nanque mutationi & corruptioni materiale obnoxium eſt omne, nunquam eodem conſiſtens gradu, ſed ſemper Protei modo labens & præterfluens, & fiens verius quàm factum, & quod generari potius dicatur, quàm vere exiſtere. Siquidem momentaneum ſolummodo habet eſſe, cum vtrinque non eſſe liquidò habere percipiatur: ante quidem, quia generabile eſt: retro autem, quia eſt corruptibile. Ab huiuſmodi igitur materiæ natura compoſita tot incommoda pa-

titur eſſentia:à forma autem,ſiue ſpecie,& ipſum habet eſſe,& determinatam eſſendi poſſidet rationem:& omnino quod perfectum quiddam in entium eſt genere,& quod exiſtit,huiuſmodi quale eſſe percipitur,omniaq; illi merito refert accepta. Ex quibus omnibus clare(vt arbitor)animorum patet æternitas:& rationis explanatio prioris Platonici ſyllogiſmi etiam eſt manifeſta,quo in ſuperioribus dixeramus animi immortalitatem ea ſcilicet oſtendi via,quoniam à ſemetipſo deſtrui corrumpique non poteſt animus. Secunda autem ratio per quam eadem animorum,licet modo alio,oſtenditur immortalitas,vnicam in ſe anticipem recipit propoſitionem,eam ſcilicet quę dicit motionis ingenitum eſſe principium.nanq; aliæ tum communes ſunt,& in ſuperiori explicatæ ratione:tum autem non ſolum à Platone,ſed ab Ariſtotele etiã & Peripateticis comprobatæ:quãobrem dimiſſis illis hãc ipſam de qua ambigere quiſpiam poſſet,diligenter in præſentia excutiamus. Sunt enim qui dicant ingenitũ eſſe,non omni conuenire principio. Nam nihil prohibere quippiam alicuius eſſe principium,non tamen id eſſe ingenitum:& exemplo etiam ſe iuuant. Ecce,inquiunt,Aecidarum principiũ eſt Aeacus,& tamen is generatione non caret. Ad infirmandam autem deſtruendamq; propoſitionis cõmunitatem,vnicam aiunt ſufficere adductam inſtantiam. His igitur occurrentes dicimus principium quantum ad propoſitam ſpectat rem,illud certe eſſe quod primo vniuerſam illius cuius dicitur eſſe principiũ,producit ſpeciẽ:verbi cauſa ipſe homo,quod αὐτάνθρωπον Græci, nos hominis ideã,ſiue ſpeciem ſeu exemplar dicimus,omnes vbique poteſtate ſua producit homines. Similique modo ipſum æquale omnes in omni genere efficit æqualitates,& αὐτοκίνητον omnes motionũ omnium producit rationes. Huiuſmodi autem ingenita eſſe principia eſt neceſſe,eo ſcilicet modo quo animaduertitur eſſe principia. Nihil enim prohibet eadem vt intelligibilia ſunt verbi cauſa,aut intelligentia, aut entia, ab alijs ſanè prouenire principijs:verum eo rationis modo principia non exiſtunt, ſed ab alijs defluunt emanãtq; principijs. Principium igitur omne,vt eſt huiuſmodi,ingenitum proculdubio eſſe neceſſe eſt. Non enim fit principium eorum quippiam quorum principium dicitur: verbi gratia intellectus principium intellectionis exiſtens,non aliũde,ſed à ſemetipſo intellectionem habere cenſetur. Ens ipſum aliorum omnium eſſendi cauſa & origo,non ab alio,ſed à ſe ipſo eſſentiam poſſidet: ipſe ſol vniuerſi fons & principium luminis,nuſquam id accipit quod omnibus impertit iubar. Verum cur ego hac in re tam diu & vobis fortaſſe negotium præbeo,& ipſe inuicem mihi faceſſo, quæ vnico facillime verbo concludi poteſt? Principium motionis ingenitum eſſe contendimus,nec immerito id quidem.nam ſi genitum eſſe confirmetur,cum generatio omnis aut motus ſit,aut nõ ſine motu,ante omnem motionem dicere ſanè cogemur eſſe motum.quod cum per ſe ſit abſurdum,& manifeſtam in ſe contineat repugnantiam:tum etiam abſurdius fieri videtur quando ad infinitum nobis hac in re progreſſionis aperit modum, in nullo cogitationis termino firmante ſe animo, ſed motum ſemper ante motum indeſinenter ſibi affingẽte, & nuſquam ſtante. Concedendum igitur eſt(vt arbitror)principium omne vt eſt huiuſmodi,eſſe ingenitum.quare motionis etiam principium eſſe ingenitum fatendum eſt. Cæterum quoniam in Platonica ſecundæ rationis oſtenſione plures etiam partialium rationum latitant modi,occulta probantes vi principium omne ingenitum eſſe:age quidoquidem hanc cœpimus nauare operam, & vobis non aliud videtur agendum,illos etiam breuiter & curſim(vt aiunt)explicemus. Principium omne primo eſt id quod eſſe dicitur,verbi gratia principium luminis primo luminoſum eſſe cenſetur. Caloris principium primo calidum & eſt,& eſſe dicitur. Simiter alia principia omnia hoc ſe habere modo fatendum eſt. Nullum genitum primo tale eſt, cum omne genitum ab alio ſit generatum, & ab alio procedat ſimili. Nullum igitur principium eſt genitum:ingenitũ igitur. Præterea cum omne genitum ex alio generetur ſui ortus principio:ſi genitum detur eſſe principiũ,ex principio vtiq; aliquo erit genitum.quamobrẽ principij(vt retro viſum eſt)erit principium,& ad infinitum principiorum extẽdetur progreſſio. Adhuc etiã,omne genitum ex aliquo non huiuſmodi conſtitui generariq; percipitur. homo nanq; ex non homine,animal ex non animali generatur: & in ijs etiam quæ arte fiunt, ſimilis illorum fabricæ deprehenditur eſſe ratio. Lectulus enim fit ex non lectulo,& domus ex non domo fabricatur. Quamobrem ſi vſquam generaretur principium,ex non principio vtiq; fieret:& rurſum cũ omne(vt diximus)genitũ ex principio generetur, ex principio fieret principiũ. Ex non principio igitur,& rurſum ex principio generabitur principiũ,ſi generationẽ aliquã illi aſſignare voluerimus.quo nihil certe abſurdius,aut pugnãs magis dici aut cõminiſci poteſt. Satis igitur(vt arbitror)ex dictis oſtenſum eſt ingenitũ eſſe principiũ. Ingenitum autem omne incorruptibile eſt. quicquid autem corrumpi non poteſt, æternum eſt.quod eſt æternum,neq; morti obnoxium eſt,neq; aliquo interit modo. Animorũ igitur eſſentia incorruptibilis eſt & immortalis, iugi ſe ipſam vegetans motu, & omnes inſuper motionum ſpecies,id eſt vitæ modos,ex ſeſe inceſſanter producens & proferens. Cæterum quoniam ſemoto à principij natura generationis exordio, corruptionis etiam veriſimiliter ſemouendus eſt finis: hoc certe in loco vniuerſa de animorum immortalitate ſufficienter commodeq; concluſa videri poterat ratio,cum & alioquin omnes hac in re omnium conſentiant philoſophorum ſectæ, & Ariſtoteles euidenter in ſuis de cælo commentarijs ingenitum omne incorruptibile etiam eſſe demonſtret. quamobrem ſi recte meminiſtis,in ijs quæ retro diximus, hac de re me non eſſe verba facturum non immerito præ me tuli. Quia tamen diuinus Plato,ſiue admirabili quadam ingenij copia & vbertate nihil intactum hac in re, nihil non excuſſum dimittit, ſiue id potius de compoſito hominum cauſa facit, vt omnibus illi

numeris diuinam in ſe agnoſcant & venerentur partem: & iccirco non ſolum ingenitum, ſed incorruptibile etiam probat eſſe principium: age & nos illius rationem, quæ non ex directo (vt aiunt) propoſitum, ſed per impoſſibile ſequens ad oppoſitum, concludit datum, breuiter hoc explicemus modo. Si principium (vt dictat ratio) incorruptibile non eſt, corruptibile vtiq; erit. Supponatur igitur corruptum eſſe principium. Corrupto certe principio neque ipſum ab alio quopiam poterit reſtitui & effici: neq; aliud quippiam ab illo fieri producive poterit. Quoniam enim omne quod generatur, ex aliquo generari principio neceſſe eſt, interempto certe deſtructoque illo, nihil profecto poterit aliud generari. Et rurſum neq; ipſum ab alio quopiam fieri produciq; poterit, quoniam omne quod fit, ex quodam fieri principio conceſſum eſt. Poſitum autem fuit principium eſſe corruptum. Quamobrem ceu rerum omnium præciſa enectaq; radice, nihil inde emergere pullulareq; amplius poterit. Incorruptibile igitur eſt principium, vel omne (vt inquit Plato) decidat cœlũ neceſſe eſt, generatioq; intereat & ceſſet vniuerſa, motionis interempto principio primo. Quod cum animi eſſe naturam in ſuperioribus clare ſit oſtenſum, animum incorruptibilem eſſe & immortalem ſumma eſt neceſſitas, cuius, vt probatum eſt, neq; à ſe vſquam, neq; ab alio quopiam deſtrui corrumpiq; poteſt eſſentia. Verum hoc quiſpiam in loco ob ea quæ retro dicta ſunt, de elementorum naturis non immerito poſſet ambigere. Cum enim inanima elementa ſint omnia, & vniuerſa in hoc philoſophorum omnium cõſentiat natio, ad peculiaria tamen quæq; ferri loca, & interno agitari principio animaduertuntur. Ignis enim naturæ permiſſus ſuæ, ſumma petit ſtatim. Terræ autem gleba non prohibita rectà defertur ad ima. Animantis quinetiam extincti corpus ſponte ſua ad corruptionem moueri percipitur. Quamobrem aut non omnium eſſe motionum principium animum concedere planè cogemur, ſi illa inanima, vt ſunt, fatebimur eſſe corpora: aut ſi dixerimus animata, ad inconuenientius profecto quiddam & abſurdius merito deuoluemur, in putreſcente animalis cadauere largitorem vitæ & eſſentiæ animum collocantes, deſtructioniſq; & interitus cauſam illum eſſe aſſeuerantes. Ad has igitur & ad iſtiuſmodi alias verborum potius q̃ rerũ obiectiones vnica & eadem facili occurrentes via, omnium principium motionum eſſe affirmamus animum, idq; omni aſſeueratione contendimus, qui iugi perpetuaque ſui agitatione & omnia motionum ex ſeſe producit genera, & rebus inſuper omnibus eſſe largitur & vitam. Nam & elementa ipſa de quibus præſens ambigit ratio, quæ inanima eſſe peculiari partialique vere exiſtimantur anima, ab ipſo certe vniuerſi animo nihilominus fouentur & animantur omnia, ab eodemq;, illorum intercedente natura, ad propria quæq; moueri loca certum eſt. Naturam enim & in his ipſis, & in alijs etiam omnibus, animi veſtigium quoddam & exemplum eſſe proculdubio elegãtiores omnes voluere philoſophi: pariq; rationis modo extincti animantis corpus, cum vniuerſi quædam ſit portio, animo præditum quodammodo eſſe fatendum eſt. Quemadmodum enim in nobis quæcunq; ſunt omnia, excrementa etiam & ſordes dum inſunt, vitali quodã participare contineriq; calido animaduertuntur: ita quæcũq; circumiectu ſuo capax complectitur mundus, omnia illius complecti contineriq; animo, vero conſentaneũ eſt. Mouetur igitur ab vniuerſi animo animantis extinctum corpus, non ad corruptionem ſanè & interitum, (dudum enim id interijt animal) ſed ad eſſe aliud, & ad aliam vniuerſitatis transfertur indigentiam. Ad commodum enim decenſq; vniuerſi motus omnes ſuos mundanus temperat animus. Quod etiam in corporibus facere noſtris partialem naturam animaduertere licet, cum pro indigentia ſui hos quidem in nobis diſſipat & conſumit humores, alios vero corrigit & emendat, nonnullos autem ceu rebelles & noxios procul à ſe abdicat & expellit. Et hæc de animorum immortalitate, & Platonicis hac ſuper re adductis rationibus, quæ mihi in promptu fuerunt, & pro tempore ſeſe mihi obtulerunt, in medium libens mehercle attuli, vt & vtrorumq; veſtrum, quos plurimi ſanè facio, morem gererem voluntati. Voluiſtis enim me quid de ijs ſentirem oſtendere, & vt mihi etiam ipſi non minus ſatiſfacerem ſi diuinã hominis partem merita præconiorum laude pro virili concelebrarem. Laus enim animi meo quidem iudicio eſt vel immenſa, & omnes verborum omnium celebritates exuperans, illius explicata oſtenſaque natura qua hominum genus peculiari quodam domeſticoque cognationis vinculo proxime ad deos ipſos accedere ſanè exiſtimatur. Nec me præterit multas etiam alias hac ipſa de re cum antiquorum tum recentium philoſophorum idem oſtendentium in præſentia adduci poſſe rationes: ſed non omnia (vt aiunt) nũc excutienda ſunt vaſaria, & alioquin noua ſermonum præſertim longorum exordia, temporis non patitur breuitas, cum & ipſa iam inclinet dies, & nonnulla fortaſſe alicui veſtrum ſunt obeunda negotia, quorum mihi in primis eſt habenda ratio: quamobrem dicendi finem faciam, ſi iſtuc prius ceu coronidem quandam ſermoni addidero meo, in animorum ſcilicet natura, vt ex Platonicis vidimus rationibus, ternarium reperiri iſtud quod illorum dignationem exactamque proculdubio indicat perfectionem. Scitis enim inter alios hunc eſſe perfectiſſimum numerum, tum quia ex imparium genere primus reperitur, tum quia numerorum ſolus principium medium & finem illum præciſe conſtituentes continet partes. In animi vero natura ternarium eſt, ſe ipſum ſcilicet mouens: ſemper motum: immortale: ita quòd vnum quodammodo & tria idem cenſetur eſſe animus: in quibus etiam cauſarum quidam eſſe percipitur ordo. Primum enim ſecũdi cauſa, illud autem tertij non immerito eſſe perhibetur. Verbi gratia ſe ipſum mouẽs, cauſa eſt ſemper moti: & motum ſemper, immortalitatis eſt cauſa. Cum enim iſthæc duo (vt retro diximus) in entium reperiantur genere, immobile ſcilicet prorſus, quod omni motu, & omni melius eſt vita, ceu illud eſt vnum quod omnem ſupereminet

eſſentiam,& primariæ inſuper vnitates:& rurſum id quod externo agitatur principio,quod peius & inferius omni proculdubio exiſtit vita:id certe quod ſe ipſum mouet,& vicinius ipſi immobili eſſentiæ,& ſimilius eſſe cenſetur. Semper enim quod ſe ipſum mouet,appetit & vult ſe ſaluum eſſe,quemadmodum ſemper eſt ipſum prorſus immobile, primum videlicet omnium principium:ipſum vero immortale illi appropinquare magis videtur naturæ,quæ mouetur ab alio,cum à mortis priuatione dicatur:ceu illud interni priuatione motus ab alio moueri cenſetur. Quãobrem immobilia omnia ſupra ipſum ſunt immortale. immortalitas enim vita quædam eſt,& veluti animorum eſſentiæ ſpiritus quidam. Hæc igitur ternarij ratio in animorum(vt dictum eſt)ſpectatur eſſentia, qui cum inter immobile penitus,& ab alio extrinſec⁹ mobile planè exiſtãt medij:quod in vnico τοῦ ἀυτοκινήτου vocabulo ſignificanter & diuine expreſſit Plato: illud enim ἀυτὸ nobiliores ſuperioreſque animis indicat eſſentias: illud autem κινητὸν inferiores vilioreſque ſignare videtur naturas. Per primam quidem ternatij ipſius partem immobili magis appropinquare cernuntur eſſentiæ: per extremam vero viciniores ei(vt diximus)fiunt naturæ, quæ ſolum mouetur ab alio, & externo agitatur impulſu. Hæc cum ille nõ minore grauitatis iudicio,quàm verborum lepore & copia recẽſuiſſet,omniumque expectationi mirifice ſatiſfeciſſet, cogitabundo ſimilis finem loquendi fecit, vt ex oris illius habitu planè coniectauerint omnes plura illi hac de re quæ rite dici poſſent, alia occurrere,& animo obuerſari. Quamobrem Antonius, qui attentiſſimam alioquin illi præſtiterat operam, & omnem illius ſermonem ſiccis (vt aiunt) auribus ebiberat, poſtquam omnia in illum admirationis ſuæ præconia non minus vere quàm largiter effudit, Quandoquidem, inquit, eruditiſſime Bembe hoc Platonico diſputationis conuiuio allecti potius quàm ſatiati abs te diſcedimus, nihil prohibet (quæ tua eſt liberalitas)nos denuo,vt pro his etiã loquar, cras aut perendie ad reliqua conuiuas accipere. Hac enim re nihil gratius nobis, neque magis ex animo quicquã facere poteris. Accedemus igitur vel non vocati:& ego ſi nihil aliud, integram tibi ſanè huiuſmodi eſculentorum afferã famẽ. Tum ille ſubridẽs hilare,vt ſemper, Tuo,inquit,iure mi Antoni omnia de me tibi polliceri libere potes. Verum memineris(vt in prouerbio eſt)ne collecta ad conuiuium exigas. & cum dicto aſſurrexit,idque omnes fecerunt. Pauloque poſt inde diſceſſum eſt.

ALVEROTVS, SIVE DE TRIBVS ANIMORVM VEHICVLIS.

LVCAS.

SAlue Capella. CAPELLA. Et tu, Luca amantiſſime. LVC. Vndenam, & quo? CAP. Verona redeo, quò me literis ſuperioribꝰ diebus Daniel Rhenerius aduocauit, qui iſthic (vt noſti) præfectũ agit, cum quo mihi à pueris magna beneuolẽtiæ & amoris intercedit neceſſitudo. Ad te autem veniebã ſi quid velles. nam cras aut ad ſummum perendie Venetias ire cogito, vt & ſenatui meo quam debeo præſtem operã (compluſculos enim abfui dies) & meos inſuper reuiſam. LV. Mirabar equidem Capella, & vbinam eſſes, conjectari haud facilè poteram. nam neq; te hic videbam, quo, dum ades, deambulatum venire ſoles, & te Venetijs non eſſe, certo ſciebam. Cæterum bene habet, quando hic incolumem te video. nanq; dum aderis, meo arbitratu te frui potero, & de re quadam mea opportune etiã conſulere, quæ cũ non leuis ſit momenti, & angit me (vt par eſt) & quid cõſilij de illa capiã, dubium me animi facit. Opportune igitur veniſti. nam cum te prudentia inſignem ſemper noui, tum mei etiam in primis amantiſſimum: quamobrem (vt ſpero) me ab hac animi perplexitate facilè explicabis. CAP. Ludis, vt ſoles, Luca, & me cauillo impetis. An tibi deſunt quæ ineas conſilia, tua præſertim in re, quem tũ ob ingenij præſens ſemper acumen, tum propter multiplicem rerum experientiam alij conſulere ſolent? LVC. Age age Capella, notiora quæſo. nanque me his præpoſteris laudibus, quas neque in me eſſe cognoſco, neque recipio, non ornas, ſed oneras: & alioquin fugit ne te vulgatum illud, homines proprijs in rebus haudquaquam recte perſpicere, ſed valde ſæpenumero cæcutire: necnon ægrotos medicos non ſe ipſos curare, ſed alios qui ſibi medeantur, adhibere ſolitos? Et profecto ita ſe res habet. affectus enim & commotus animus haudquaquam rite deſpicere & iudicare valet. Conſilium nanque affectioni contrarium vt ſanè eſt, ita non immerito ab omnibus huiuſmodi eſſe cenſetur. CAP. Quando ita tibi videtur Luca, id fiat quod expetis. nihil enim prohibet mea omnia, quantulacunq; ſunt, tibi præſto ſemper eſſe: & alioquin Homericum me mouet illud, Duo ſimul omnia melius & rectius. Verum hac, ſi placet, conditione id fiet, vt antequã quod ad te pertinet aggrediamur, quando, vt videtur, in præſentia vacas, & ego hodie vt me de via colligã, nihil aliud agere decreui, mihi ſeriatim prolixeq; narrare velis quæ ſuperioribus diebus cum apud Aluerotum cœnaretis tu & Leonicus noſter, alijq; præterea eiuſdẽ notæ viri, diſceptata fuerũt. quædam enim mihi non de conuiuio (vt aiunt) collecta, ſed ſelecta potius & recondita Veronæ Baptiſta Turius noſter, vir (vt noſti) & bene eruditus, & bonarum literarum ſtudioſiſſimus, qui illi interfuit conuiuio, per capita diſcurrendo tetigit potius quàm enarrauit. Quæ tamen mihi adeo inſederunt, ſic me audiendi quæ reliqua fuere, vehemẽti deſiderio repleuerunt, vt nihil æque doleam, quàm me illi ſuauiſſimo conuiuio non interfuiſſe. Diſcumbentium enim vnus fuiſſem, certò ſcio. Verum tu mi Luca, quãdo, vt dixi, in præſentia nihil tibi, vt opinor, aliud eſt agendum, &, qua es memoria, rem totam te tenere non dubito, me amœniſſimi illius conuiuij, & vere Socratici (vt fieri poteſt) participẽ facere velis. Rem enim mihi gratiſſimam feceris, ſi illa omnia quo fuerunt enarrata ordine recenſueris. poſtmodum, ſi videbitur, opera conſilioque meo, quando id tibi curę eſt, ad omnia iure tuo vti poteris. Locus quinetiam iſte nonnihil nos admonere videtur vt hic totam rem iſtam commode tranſigamus. Riparum enim toros propter hunc amœniſſimum fluuium mollis conueſtit hærba, omneſq; ruris iucunditates & gratias vrbanus iſte facilè ſuperat amnis, vbi & tu melius commodiuſq; ſermones illos recenſere poteris, & ego inuicem quem de via cepi laborem, grate quieſcendo deponam. LVC. Ad rem (meherele) iucundam me reuocas Capella, quæ mihi eo ſuauior ſanè memoratu erit, quo tibi rem gratam (ex ijs quæ dixiſti) me facturum eſſe intelligo: & alioquin iſthæc ipſa ſæpius retractata non ſolum non ſatiant, nouitatiſq; gratiam deperdunt, ſed mirum quantum ſemper oblectẽt magis, audientiumq; auribus veluti recentia iucundiſſimum quendam diſcendi relinquũt pruritum. Conſidamus igitur hic, quando ita tibi placet. nanq; ego te pluribus non tenebo, ſed rem omnem quo geſta fuit ordine, à principio exordiri aggrediar. CAP. Sic faciamus. LVC. Superioribus diebus Capella, dum apud Aluerotũ noſtrum inuitati (diem enim natalem celebrabat) diſcumberemus ego & Leonicus, & Hieronymus medicus frater meus, necnon Baptiſta Turius, de quo iſthæc inaudiſti, & aliter Baptiſta cognomento Leo, philoſophiæ & literarum deliciæ, alijq; præterea complures Alueroti neceſſarij: laute ſanè & opipare accepti fuimus. Noſti enim viri minime parci vitæ cultum, & cum alijs in rebus, tum in hoc conuictus ſympoſiorumq; genere non profuſam & ſuperfluentem, ſed ciuilem & aptam magnificẽtiam. Et quoniam non corporibus ſolum eruditus hoſpes, ſed animis etiã conſultum volebat, inter epulas aderat Anagnoſtes, eius, vt arbitror, ex ſorore nepos, puer quidẽ ille, & adhuc impubes: verũ, vt apparuit, literis excultus. nanq; ſcite admodũ lectitabat, claraq; & ſuaui voce conuiuarum animos tum leniter demulcebat, tum etiam ad dictorum intelligẽtiam neſcio quomodo efficaciter excitabat. Lectio autem fuit de ſexto Aeneidos libro, vbi altius caput diuinus extol-

lens Maro,& veluti poëticæ oblitus,philoſophum planè induit,eumq; non de triulo,ſed melioris(vt aiunt)notæ:quando ſcilicet de mundi agit anima,menteq; ipſum iugi motione intrinſecus agitante, ex quo prima rerum initia,quæ elementa vocant,prodiere,mox etiam & animalium genera omnia. Nihil autem prohibet(vt arbitror)& carmina ipſa nūc ſubtexere:quæ mihi adeo placent,ita animo penitus inſident & inhærent meo, vt quoties illum relaxare volo, iſthæc ipſa decantem, profundiſſimumq; illorū ſenſum dulci coniunctum lepore ſuauiter mente reuoluam. Sūt autē(vt noſti)iſta.

Principio cælum,& terras,campoſq; liquentes,
Lucentemq; globum Lunæ,Titaniaq; aſtra
Spiritus intus alit:totamq; infuſa per artus
Mens agitat molem,& magno ſe corpore miſcet.
Inde hominum pecudumq; genus,vitæq; volatum,
Et quæ marmoreo fert monſtra ſub æquore Pontus.
Igneus eſt ollis vigor,& cæleſtis origo
Seminibus,quantum non noxia corpora tardant,
Terreniq; hebetant artus,moribundaq; membra.
Hinc metuunt,cupiuntq;,dolent,gaudentq;,nec auras
Diſpiciunt clauſæ tenebris,& carcere cæco.
Quin & ſupremo cum lumine vita reliquit,
Non tamen omne malum miſeris,nec funditus omnes
Corporeæ excedunt peſtes,penituſq; neceſſe eſt
Multa diu concreta modis inoleſcere miris.
Ergo exercentur pœnis,veterumq; malorum
Supplicia expendunt.aliæ panduntur inanes
Suſpenſæ ad ventos,alijs ſub gurgite vaſto
Infectum eluitur ſcelus,aut exuritur igni.
Quiſq; ſuos patimur manes:exinde peramplum
Mittimur Elyſium,& pauci læta arua tenemus,
Donec longa dies perfecto temporis orbe
Concretam exemit labem,purumq; reliquit
Aetherium ſenſum,atq; aurai ſimplicis ignem.
Has omnes vbi mille rotam voluēre per annos
Letheum ad fluuium,Deus euocat agmine magno
Scilicet immemores,ſupera vt conuexa reuiſant,
Rurſus & incipiant in corpora velle reuerti.

CAP. Ita viuam mi Luca, vt iſta ſemper admiratus ſum carmina,& latentiores quoſdā illis ſubeſſe ſenſus ſemper exiſtimaui,quàm quomodo ab interpretibus habentur expoſita.Non enim(illorū pace dixerim)Virgilianum apicem illi mihi contingere videntur.Verum proſequere. Spero nanque hodie quæ ab illis habere nunquam potui,à te certe habiturū. LVC. De me nihil expectes Capella, neque tibi quicquam promittas.Non enim is ſum qui iſthæc recte explicare poſſim:ſed auditos referam ſermones,tu poſtmodum illos penſiculabis.hodie nanq; merū me narratorem habebis. CAP. Vt lubet.perge modo. LVC. Sub iis igitur lectis ſecundæ iam afferebantur menſæ, pomorum varijs generibus,& omni bellatiorum apparatu & copia refertæ:tacebantq; omnes,vt mihi videbatur, lectorum carminum verba ſenſuſq; examinantes, & animo retractantes.Sed inter cæteros clara mehercule admodum Leonici noſtri fuit admiratio,qui veluti extra ſe poſitus,& quodam afflatus ſpiritu, bis exclamauit,Euge,euge Maro.ſtatimq; conticuit,eo corporis habitu,oculorumq; contuitu,quē ij qui ecſtaſin patiuntur, manifeſtò habere ſolent.Et Aluerotus cum Anagnoſtæ nutu ſilentium indixiſſet,ad Leonicum conuerſus,Quid tu,inquit,Leonice in ſupremam(vt aiunt)mentis arcem te penitus recepiſti,& tanquam Lethen ad fundum biberis,& loci ſanè oblitus es,& tēporis? An te fugit conuiuiorum hilaritatis condimenta quędam præſentium eſſe ſermones,triſteſq; & ſeueras huiuſmodi cogitationes à ſympoſiorum iucunditatibus ſemper fuiſſe exploſas?Effare igitur,& ſi non aliud,id ſaltem quod in præſentia animo verſas,eloquere. Videris enim mihi Virgilianis carminibus veluti prægnans effectus torqueri quodammodo,& non belle te habere niſi cito pepereris. Ita eſt,inquit ille,ſuauiſſime Aluerote,& me puer ille ceu non poëticis verſibus,ſed magicis quibuſdam cantationū præſtigijs excantaſſet, ſic externauit, vt niſi tu me interpellaſſes,& verbis tuis me mihi reſtituiſſes, adhuc hærerē. Et quid eſt,inquit Aluerotus,quod te adeo affecit,vt cæterorum oblitus,illis ſumma animi intentione vacares,ita vt imprudens opinor, & id te facere neſciēs ſubito exclamares, Euge, euge Maro? Conſiderabam,inquit ille,Aluerote,quonam afflatus ſpiritu,nullius non philoſophiæ peritus Maro illa deprompſiſſet, quæ omnia Academicorum Stoicorumq; decreta, ea inquam quæ ad vniuerſum hoc animal pertinent omnia in ſe animalium genera complexum,quem mundum appellamus,comprehendunt & continent.Tangit enim in primis illam quam cum Academici & Stoici, tum Peripatetici ferè omnes mundi vocant animam,vniuerſæ illius infuſam moli,eamq; penitus cunctaſq; illius partes perenni quadam tranabiliq; ſpiritus natura viuificantem, animalq; hoc maxi-

mum efficientem & animantem, cuius corpus quicquid ſenſu percipitur, merito eſſe cenſetur. Stoicorum quinetiam dogmatis peculiariter meminit, qui calorem igneamq; naturam quo alũtur creſcũtq; omnia, & iugi motione cientur, mundo illiuſq; partibus includi volũt. Omne etenim, de illorum ſententia, quod viuit, ſiue animal, ſiue terra editum, id certe viuit propter incluſum in eo calorem: ex quo intelligi ſanè debet eam caloris naturam vim habere in ſeſe vitalem per omnem mundum pertinentem, & omnia in illo permeantem: quod noſter hic Maro cum vigorem igneum, tum cæleſtem vocat originẽ. Vera narras, inquit, Leonice, & iſthæc ipſa Virgiliani exponunt interpretes: verum de animorum circuitu poſteaquam hinc emigrauerint, & de illorum rurſus ad corpora deſcenſu, & quibus id eueniat cauſis, præterea de illorum purgatione, pœnarumq; quas expendunt generibus, de quibus hic loquitur Maro, aut nihil omnino, aut ſatis exigua, & frigida mehercule veluti comminiſcentes in medium adducunt. Quare rogo te ſi quid habes, habes autẽ certò ſcio, vt ne graueris id & mihi, & iiſdem omnibus qui te tacentes rogare videntur, recenſere, egregiumq; hunc philoſophiæ colophonem natali meo apponere. Recõdita, inquit ille, Aluerote, & nõ vulgata philoſophiæ expoſtulas myſteria, quæ hoc in loco Maro noſter potius tangit quàm exprimit. De partialibus enim animorum naturis, vt mihi videris, deq; vitarum electionibus, aſcenſu quinetiam illorum & deſcẽſu audire deſideras: temporũq; periodis, quibus cum in cælo, tum viciſſim in terris humani degunt animi. Et Aluerotus, iſthæc ipſa, inquit, Leonice audire percupio: præterea de pœnarum apud inferos generibus quibus impuri ſonteſq; plectuntur animi: illorumq; purgationibus, à quibus in priſtinũ reſtituti naturã ſublimes poſthac euadunt, & vice craſſi ſolitariiq; cuiuſdam corporis cuius in terris curam gerebant, vniuerſi ipſius cum alijs eiuſdem notæ animis efficiuntur curatores. Hæc enim & hic tangere videtur Maro, & ego apud Ciceronem noſtrum quoſdãq; etiam alios veteris memoriæ authores vidi potius quàm plane intellexi. Non enim is ſum qui ijs præſertim de rebus impudenter mihi blandiri velim.

Non immerito, inquit ille, iſta tibi Aluerote obſcura & non bene peruia eſſe videntur. Nã & re ipſa huiuſmodi ſanè ſunt, & auribus præterea tuis (vt opinor) inſolita. Noua autem ſemper omnia pręſertim à communi remota vſu, etſi non ſuapte natura, nouitate tamẽ ipſa duriuſcula videri ſolent. Sunt præterea quædam quæ non recte conſiderata merito hac in re difficultatem augent, & quæ nouitiorum philoſophantium haudquaquam concedit natio, quo ſcilicet rationis modo humani mouentur animi, & modo ſurſum verſus, aliàs deorſum ſtatis quibuſdam temporum curriculis ferantur. Corporum enim huiuſmodi ſanè ſunt motiones. Animus autem cum ex hoc terreo craſſoq; emerſit corpore, ad ſuam poſtliminio reuerſus naturam, incorporea cenſetur eſſentia. Pariq; rationis modo incorporeum quippiam pati à corpore, & aut aqua dilui, aut igne (vt inquit Maro) exuri haudquaquam vero conſentaneum eſſe videtur. Pœnarum igitur hoc rationis modo ſecundum quoſdam, ſuppliciorumq; apud inferos ratio, vana ſanè erunt, inaniaq; verborum terriculamenta, anicularumq; fabellis quàm ſimillima, vulgi quidem animos nonnihil fortaſſe mouentia, apud eruditos autem & conſtantes viros pro futilibus ſemper habita, & nunc etiam habenda. Et Aluerotus, iſta ſunt, inquit, Leonice quæ ex te audire percupimus: vt pro ijs etiam loquar qui iamdudum id ipſum mihi ſignificant: quare quando nihil aliud in pręſentia nobis eſt pręuertendum, hoc diei reliquum, ſi placet, ijs ſermonibus iucunde & vtiliter componamus. Cumq; cæteri id vt facere vellet Leonicum rogaſſent, ſubridẽs ille, De compoſito, inquit, vt videtur, Virgilianos verſus illos Anagnoſtẽ recitare voluiſtis, vt iſthęc vobis de me exquirendi daretur occaſio. Verum nulla eſt inuidia quin ea nunc ex me audiatis quæ ego ex multiiuga Academicorum lectione collegi. Vniuerſam enim rem iſtam Platone duce viri illi abunde ſanè in commentarijs pertractant ſuis, quem proculdubio ſecutus hic eſſe videtur Maro. Cæterum antequam exordiar, vos omnes nunc admonitos eſſe volo, vt ea dicendorum probetis teneatisve ſola quæ noſtratium, id eſt, Chriſtianorum diuinis comprobantur decretis: cætera vero explodatis. Hæc enim vere cælitus delapſa philoſophia, vt de Tireſia inquit Homerus, ſola ſapere videtur: cæteræ vero tanquam vmbræ vagantur. Ab omnium igitur opifice initium facientes, illumque tota mente (vt par eſt) venerati, dicimus, & veraciter aſſeueramus, eum cum aliorum omnium quæ ſenſu intelligentiave comprehendi poſſunt, tum partialium animorum, de quibus mox verba facturi ſumus, primã, veram, ſolamq; eſſe cauſam. quapropter hunc deorum hominumq; patrem vniuerſa merito appellauit antiquitas. Ab hoc autem in corpora humanos emanare, vel potius illis adeſſe animos, non tempore aliquo aut motu, ſed non alia magis expreſſæ rei ſimilitudine, quàm vt à ſolis lumine radius ipſi ſeſe inſinuat oculo, pro intellectus noſtri captu dicere poſſumus. Non enim ineffabile huiuſmodi myſterium aut recte intelligere (vt arbitror) aut commode eloqui hominibus eſt conceſſum. Diuinitus autem id efficitur, ſicut illi viſum eſt. Nos autem quod Academici ſenſerunt, qui eiuſmodi de re inter reliquos philoſophos ſine cõtrouerſia & melius & copioſius ſunt loquuti, pro virili noſtra in præſentia explicare contendamus. Humanum igitur his animũ mentium diuinarum vltimum, & mutabili quadam natura præditum eſſe voluerunt, æternum quidem illum, & morti minime obnoxium, cum ob illam qua præditus eſt eſſentiam ſe ipſam mouentem, & nunquam ſe deſerentem, vt in Phædro, & in commentarijs de Rep. oſtendit Plato: tum propter opificem cauſam, à qua primo eſt productus. immediatis enim effectibus quæq; producens cauſa multum certe ſui condonat & concedit. Hanc igitur de qua loquimur vltimam mentem, humanum videlicet animũ, vt mundi incola efficiatur, mundanũq; rite appellari poſſit corpus, quiddam connatum & ab architecto illo primario fabre

factum habere neceſſe eſt. ſine illo nanqꝫ in mũdo ſolum modo viuit illo qui intelligibilis appellatur: cum hoc vero ſenſibilis eſt portio vniuerſi. Aetherium igitur corpus purum lympidumqꝫ & totum illuſtre illi ſummus applicuit opifex: neqꝫ id (mehercule) ſine cauſa. Vltimam enim mentem ſupremo primum adhærere corpori conſentaneum vero eſſe videtur: neqꝫ adhærere ſolum, ſed etiam penitus infundi. Et hoc profecto eſt quod in Timæo diuinus ſcribit Plato, vbi poſtquam ſphærarum animisætheria aſſignauit vehicula, humanos etiam animos conſimilibus vti vehiculis voluit, ætheriumque illis corpus applicuit, à quibus ceu ab omnium opifice attributis nuſquam abſoluuntur animi, ſed illa ſemper viuificant & mouent: eoque certe modo ſempiterna etiam & immortalia reddunt. Verum hoc in loco anceps profecto inter Academicos exoritur quæſtio, vtrũ videlicet humanus animus ſine corpore iſto æthereo, quod eius vehiculum vocant, & nos poſthac illos imitati huiuſmodi vtemur vocabulo, nobilior meliorqꝫ erat quàm cum illi iſtuc adiungitur corpuſculũ, aut ignobilior & deterior. Si enim nobilior de per ſe & ſolitarius erat animus, profecto, inquiunt, ſphærarũ animis, quibus ſtatim productis peculiaria opifex adiungit vehicula, humanus erat nobilior animus nullo antè adiuncto vehiculo: quod neque vera dictat ratio, diuinos illos animos ab omni prorſus generationis labe abſolutos & liberos: ijs qui in generationem decidunt, animis eſſe ignobiliores deterioresve: neqꝫ Academicorum quiſpiam, aut omnino philoſophantium aliquis dicere vnquam eſt auſus. Si autem vehiculi iſtius appendiculo nobiliorem melioremqꝫ illum eſſe dicemus, alia rurſum via ſagax reclamat ratio, abſurdum & ab omni penitus veritate alienum eſſe dictitans, ſummi illius opificis fabricam iuſta reprehenſione non carere, à quo non perfectiſſimũ ſtatim ſuo in genere proceſſiſſet opus: ſed ab eo quod præter naturam eſt, productionis ſuæ feciſſet initium: quandoquidem ab imperfectiori ad perfectius quiddam & melius vehiculi applicatione humanus procederet animus. In ſalebris igitur (vt aiunt) de ſui ipſius natura anceps & dubius hæret animus, cum vtrinque, vt viſum eſt, non ſatis peruiæ occurrant anguſtiæ. Cæterum iidem ipſi qui hanc infligere plagam viſi ſunt, efficacia ſtatim ſolutionis afferunt medicamenta. Dicunt enim cum animorum tum vehiculorum ipſorum productiones à rerum opifice ſimul emanaſſe nullo temporis medio interuallo: prioris autem & poſterioris vocabulis neceſſario quodammodo vti oportere, quando non aliter animorum excellentia à corporis (vt ita dicam) ignobilitate & depreſſione verbis indicari & exprimi recte poſſit. Cum igitur partiales ſemper animi ætheria illa annexa habeant vehicula, nuſquamqꝫ illa (vt poſt etiam videbimus) deponant & exuãt, eiuſdem ſemper nobilitatis dignationiſqꝫ non iniuria eſſe cenſentur. Tũc Aluerotus, Profecto, inquit, Leonice, egregius iſtuc ipſum ſenſiſſe videtur vates: primiqꝫ huius corpuſculi & animorum vehiculi recte ſe intelligentibus indicamenta poſuiſſe: cum poſt illorum purgationem ætheriũ reſtare ſenſum & auræ ſimplicis ignem ſcripſit. Et Leonicus, Vera, inquit, narras Aluerote. Cæterum poetarum more eo in loco noſter Maro id quod habetur, pro eo quod habet ſanè poſuiſſe videtur. Senſus enim in corpore eſt, & proprie ſine corpore eſſe non poteſt. Pro vehiculi igitur ætheria eſſentia ſenſum poſuit ætherium. Verum de iſtiuſmodi ſenſu mox plura: nunc de vehiculorum naturis proſequemur. Poſt ætherium hoc corpus quo ceu curru quodam deſcenſurus in generationem vehitur animus, quod de natura ſui purum illuſtreqꝫ & aſtro ſimile eſſe aſſeuerant, antequam ad tetrũ iſtuc compoſitumve & mortale decidat corpus, quod terreum oſtreaceumqꝫ merito appellant, alia induere corpora humanum animum, quas ſimplices vocant tunicas, eſt neceſſe. Naturales enim huiuſmodi progreſſiones non niſi conuenientibus fieri medijs merito eſt cenſendum. Hoc autem ſecundum animi vehiculum eſſe dicunt ex ſimplicibus conſtans elemẽtis, & ipſum certe tenue & ſimplex, ſed multum quantum ab æthereo illo peculiari connatoqꝫ animorum vehiculo diſtans, cum ſynceritate puritateqꝫ ipſa, tum excellentis dignatione naturæ: quod illis non opificem cauſam, verum nouitios ſecundoſqꝫ efficere deos, id eſt elementares ſphærarum animos autumant. Quamobrem poſthac elementare hoc ingreſſus vehiculum animus non ſolum mundanus, quod vt eſſet, à primo habuit vehiculo, appellatur, ſed ad hoc generationis etiam (vt aiunt) ciuis efficitur. In vniuerſi enim parte illa conceſſit in qua cum actiones omnimodæ, tum mutabilium rerum paſſiones affectioneſqꝫ manifeſtò fieri conſpiciuntur. Cum hoc poſthac vltimo loco terreum compoſitumqꝫ ingredi cenſetur corpus: quod vltimum illius vehiculum nuncupatur, cum re vera teter tenebricoſuſqꝫ potius appellari debeat carcer, quàm vehiculũ. Mortale quippe id eſt, & corruptibile, neqꝫ hoc ſemel, vt videtur, & exiſtimat vulgus, ſed continuo. Nam ſingulis horarum momentis interit, nuſquamqꝫ eodem permanet in ſtatu. Quod etiam oſtreaceũ, ſimilitudine à duro obſtipoqꝫ oſtreorum tegumento deducta, diuinus appellauit Plato. Et quoniam in corporum natura ab animorum eſſentijs ceu à lumine radij, peculiares proprięqꝫ vitarum dependent ſpecies, cum quibus mox ipſi etiam prodeunt ſenſus, vt ipſum ætherium corpus primum animi vehiculum ſimplex purumqꝫ & aſtro ſimile eſſe perhibetur, ita perennis in illud immortaliſqꝫ ab eodem animo vitæ emanat ſpecies, deficiens nunquam, illiqꝫ ſemper adhærens, cuius cauſam retro diximus animorũ cum huiuſmodi corporibus perpetuam indiſſolubilemqꝫ planè eſſe copulam. Neqꝫ id (mehercule) ſine ratione cenſetur. nam cum per ſuam eſſentiam corpori vitam præſtet animus, eſſentia certe illius ſempiterna, vita eſt ſempiterna. Porrò ſempiterna vita cui adhæret, primo eidem ſempiterno adhærere neceſſe eſt: & cum animorũ perpetua ſit eſſentis, corpus ſibi proximum perpetuò animare viuificareqꝫ par eſt. Nam perpetuæ eſſentiæ proprius actus, viuificatio eſt ſempiterna. Et hoc eſt profecto (vt id etiam obiter dicatur) quod recte perſpicientibus Ari-

denter fingere, locuples ſanè Patonis noſtri teſtimonium in medium adducam : vt quæ à me in præſentia de triplici ordine hominum audiſtis, de illo ſi placet etiam audiatis. In politia nanque de primo certe homine mentionem facit, quando dicit animos eſſe homines in Saturnia periodo, in qua quod immortale in nobis eſt, ſolum viuit, cũ totus videlicet in mentẽ, id eſt in eius caput recurrit animus, diuinæque propius fit vnitati. De ſecundo autem homine in Phedone loquitur Socrates cum dicit in extremis terrarũ confinibus habitare homines longęuos magis & diuturniores, quàm ſunt ij qui in hoc degunt loco. De tertio vero & vltimo quòd loquatur homine, nihil eſt quod vos obtundã. Clarior enim eſt res, quàm vt vllo teſtimonij egeat adminiculo. Eſt igitur homo, vt ſecundum Platonem concludamus, vtens corpore animus aut immortali, aut longæuo, aut caduco & fragili, vitæque breuioris, quem ἐφήμερον græci appellare ſolent. Hæc cum intente ſatis (vt mihi viſus eſt) recenſuiſſet Leonicus, finem loquendi fecit. Et Aluerotus, Præclare me equidem, inquit, Leonice, de triplici in nobis homine, deque tribus animorum vehiculis in præſentia diſſeruiſti: & vt de me ipſo loquar, (nihil enim prohibet quæ vera ſunt ingenue confiteri) multa ex te nunc didici quæ mihi prius erãt ignota : multamque gratiam Anagnoſtæ habeo noſtro, qui neſcio quo ductus ſpiritu nuper illa nobis carmina recitauit : niſi forſitan animus ipſe, vt de ſe loquetemur, hanc illi iniecit mentem, vt nobis dictorum dicendorumve hanc præberet anſam. Non intermittendus igitur Leonice, inquit, ſermonis eſt curſus, neque molliter agendum. multa enim & præclara (vt mihi videtur) dicenda reſtant quæ de te audire expectamus. De animorum enim ad tria vehicula deſcenſu ſolummodo eſt pertractatum: quo autẽ modo ijdem aſcendant animi, & ad opificem reuertantur ſuum, quę illorum ſanè eſt beatitudo & vera felicitas, quæve interim agãt & patiãtur, nondũ eſt enarratũ. quare à te ſummopere omnes contendimus vt quæ reliqua ſunr, in præſentia nobis dicere & declarare aggrediaris. Non ideo, inquit Leonicus, paulo ante reticui Aluerote, vt ſermonis noſtri finem facerem. Sciebam enim ſatis grandem mihi reſtare viam antequam ad materiæ huiuſmodi calcem peruenire poſſem : verum vt vſu ſæpenumero euenire ſolet, cum multa mihi vno tempore ſeſe offerrent dicenda, à quonam potiſſime inciperem, animi ambiguus eram. Sed quod tunc animi intentione quærebam, neſcio quomodo dum me alloquereris, mihi ſeſe obtulit, & præſto fuit. Conſentaneũ nanque mihi videtur quãdo de triplici diximus homine, tribuſque vehiculorum eſſentijs, necnon de ſenſus ipſius in vnoquoque varietate & differentia, de ipſis etiam vehiculis aliquid dicere, quanam ſint forma figuraque præditi, & quibus agitentur cienturque motionum generibus. Cum enim (vt dictum eſt retro) ſuperiora illa duo planè ſint corpora, de tertio nanque in præſentia cum ſub oculorum cadat contuitu, non eſt quod ambigere debeamus, & conformata eſſe illa, & aliquo cieri motu neceſſe eſt. Qua in quæſtione Academici, quos in præſentia conſectamur, orbiculata rotundaque illa eſſe copora, circuloque ſine cõtrouerſia per figuræ exigentiam ſuæ agitari & moueri aſſeuerant. Id autem intelligi volo cum eorum moderatores, id eſt partiales animi qui in illis ceu curribus habenis parẽtibus vehuntur, menti maxime fiunt ſimiles. neque hoc mehercule ab re. Quemadmodum enim (vt retro dictum eſt) mundus ipſe vniuerſalis corpus animi originem imitatus ſuam, tum globoſus eſt figura & rotundus, tum circulari agitatur motione: ita etiam partialium vehicula animorum, & illorũ vtrobique ſumpta motione, necnon vniuerſitatum etiam quas totalitates vocant, ſuarum cauſa, primum ætheris ipſius, alterũ aeris, tum rotunda & circinata eſſe, tum circulo moueri neceſſe eſt: cum naturaliter ſcilicet recteq; ſe habent, abſolutaq; ſunt & libera. Verumquando annexa ſibi habent corpora, dura inquam illa & materialia, id eſt extremũ illud vehiculum, neq; ſanè agile, neq; habenis facilè parens, tũc profecto nõnihil à propria illa peculiariq; deuiant motione, temereq; ſæpenumero & inconcinne feruntur. nam neque circulo exacte inculpabiliterq; moueri poſſunt, propter materialium ſibi annexam corporum molẽ: neq; rurſum recto cientur motu, propria peculiariq; in ipſis refragante & renitente natura. Et is profecto vnus eſt laboris anguſtiæq; modus quem à materialium obtuſorumq; contubernio corporũ huiuſmodi exiſtimãtur habere vehicula. Quãobrẽ in extremo iſto oſtreaceoq; corpore laborioſam ærũnoſam ꝑ nõ immerito humanæ vitæ prouenire difficultatem ijdẽ aſſerũt viri, quoniã animorũ agitationes motusve quatenus rationales intellectualeſq; exiſtũt, circulares (vt diximus) iure & merito eſſe debent: eoq; & motu & cõfigurationis forma cum ætherium illorum vehiculũ perpetuò illis annexũ, tũ etiã elemẽtare prędita inſignitaq; eſſe aſſeuerãt. Cęterũ corpulẽti craſſiq; illiꝰ vehiculi naura & cõtubernio in diuerſum trahunt. iſtuc enim tũ creſcẽdo & decreſcẽdo, tũ ſentiẽdo & mouẽdo recta protſus agitatur motione, amboque illa gyratione circuloq; moueri nata, ſuo ferri agitariq; cogit motu. Laborat igitur & fatiſcit homo tanquam præter naturam agitatus ſuam. Et profecto ſic ſe res habet. præter naturam enim id merito cenſendum eſt eſſe, vbi meliora excellentioraq; peioribus & vilioribus parere coguntur. Verũ vt alia de alijs emergere pullulareq; ſolent, & humanus plerunq; exiguæ occaſionis initio multorum ferax eſt animus, quædam mihi de iſtiuſmodi vehiculis nunc ſeſe obtulerunt, quæ nihil prohibet (vt arbitror) hoc etiam in loco recenſere. In diuinis enim legitur eloquijs Ezechielis prophetæ viſio quę hanc ad rem forſitan tendere videtur. Locus autem eſt cum animalia quatuor illa aſpectum ignis & ardentium lampadarum præ ſe ferentia, ire & reuerti in ſimilitudinẽ fulguris coruſcantis dixit & præfigurauit. Ire nanq; & reuerti, circulo moueri poteſt intelligi. Cũ enim ſphęricum mouetur corpus, in fine ſemper & principio motus ſui merito exiſtimari poteſt, & tum ire, tum reuerti veriſimiliter dicetur. Lampadum vere commemoratio & flammarum coruſcantiſque

fulguris, quid aliud ſignare videtur, quàm ætherium illud corpus ardens & lucidum, aſtroque vt diximus ſimile? Præterea rotæ apud eundē in rota ſimilitudo & motus, duorum inter ſe vehiculorum complicationem figuramque, & motus ſpeciem circularis innuere non immerito videri poſſunt. Heliæ quinetiam in cælum tendentis ignitus ille currus ab Heliſeo conſpectus huiuſmodi de vehiculis ſententiæ non iniuria quadrare poteſt: neque hoc immerito mehercule. innumeras enim (vt magno placuit Dionyſio) hic etiam ſenſilis, nedum ætherius ille ignis præ ſe ferre videtur proprietates & ſimilitudines, quæ ſuperioribus diuiniſque proculdubio quadrant conueniuntque naturis. Et ego hoc etiam in loco multa alia à patriarchis prophetiſque myſtice dicta, & huc ſanè tendere viſa, in mediū afferre poſſem: verum ne id agamus nunc, temporis nos breuitas admonet, cui neceſſario eſt parendum. Hic Aluerotus, Ita me dij ament, inquit, Leonice, vt iſta mihi Academicorum dogmata adeo præclara eſſe, ſic rerum quadrare naturæ videntur, noſtriſque etiam conſentire decretis, vt non immerito illorum ducem, Platonem videlicet, philoſophorum deum appellauerit Cicero, quidam etiā è noſtris philoſophiæ parentem. Cæterum quoniam de duabus animi poteſtatibus, ſenſitiua ſcilicet & mouente, dictum eſt ſatis, quove rationis modo tribus illis conuenienter continenterque ſe inſinuent corporibus, ſufficienter eſt oſtenſum: de rationali etiam irrationalive, & de altrice illius vi quid viri illi ſenſerint, ex te audire nunc veliem, quænam ſunt illæ, & quibus primo appareant in vehiculis, & vtrum ab illorum eſſentijs ſeparabiles exiſtant, an penitus ſeparari non poſſint. De ijs cū audire cuperē, verererque ne tu (vt ſæpenumero euenire ſolet) ſermonis fluxu ſuperfluentiſq; copia materiæ aliò delabereris, iccirco te interpellaui, dicendorumq; legem nimis cupide fortaſſe, ne impudenter dicam, tibi impoſui: verum, quæ tua eſt humanitas, amico ignoſces cupide quæ recta ſunt noſcere volenti. Et Leonicus: Age age, inquit, Aluerote, ſiccine conuiuas accipis & tractas tuos, vt non ſolum quid comeſſe, ſed etiam de quo loqui debeant, arbitratu diſpenſes tuo? Quare ſic fiet, quando tu ita iubes. Noueris tamen quòd iſthæc ipſa quæ nunc audire cupis, nō ideo prætermiſi, quia illorū oblitus eſſem, ſed in alium planè diſtuleram locū, cum in animorū ſcilicet aſcēſu, de quo mox plura, hac etiam de re loqui cogitarem. verum nihil prohibet, quando ita vobis placere video, hic etiam de illis loqui. Animaduertendum igitur eſt altricem animi partem, ſiue vim illam & poteſtatem, ſeu potius vitam appellare voluerimus, quam nutritiuam recentiores vocant, (ab ea enim ceu vitarum vltima incipere nunc volo) in terreo craſſoque corpore ſuum habere eſſe, inſeparabiliterque illi inhærere, & cum illo penitus interire. Huiuſmodi autem officium eſt vitæ, cum ſuſtentare corpus illud & nutrire, tum augere, & in maius dare. Aſſumptos enim ea conficit cibos & potus, digeſtoſque illos ad ſingulas eius partes tranſmittit & dirigit: duratque eouſque hæc vitæ iſtius opera, donec cum hoc vehiculo in terris humanus degit animus, ſimulque cum illo (vt diximus) perdito deperit & corrumpitur. Irrationalis autē vitæ ſpecies in hoc vltimo animorum vehiculo ſuum vtique non habet eſſe, ſed in ſecundo illo & aërio collocatur corpore, quod illi ſedes ſubiectumque iure eſſe cenſetur. Appetitiones enim & deſideria huiuſmodi dicuntur eſſe vitæ germina, tum ambitiones, amores, odia, ſimultates: & ad ſummum omnia illa quæ animorum perturbationes & ſunt, & merito appellari debent, hoc collocantur in loco, & ex iſta nimirum pullulant vitæ ſpecie: cum qua etiam diutius permanent, & opera oſtentant ſua. Rationalis autem vita, à qua characterem inſigneque ſuum humanus accipit animus, in primo illo ſimplici ætherioque vehiculo merito collocari cenſētur. Cum enim id primo viuificet animus ſibi à rerum opifice indiſſolubiliter copulatum, immortali nimirum illud rationalique & puriſſima condecorat vita: quando inquam non deuio fertur calle, æquabiliterq; curſum dirigit ſuum, & quando (vt par eſt) inferioribus moderatur ratio, eorumq; dominatur, & non paret peioribus. Hoc autem ſicut excellens diuinumque eſt opus, dum hic in terris degit animus, ſic certe factu arduum & difficile merito eſſe exiſtimatur, paucique huiuſmodi cenſentur notæ, quos æquus amauit Iuppiter, aut ardens euexit ad æthera virtus. Quapropter in Phædro diuinus ille Plato vbi deorum vehicula tum æquabiliter riteque ferri ſcribit, tum habenis aurigæque parentia perpetuos agere circuitus dicit, ſtatim ſubiungit alia animorum vehicula, de humanis loquens animis, qui veluti aſſeclæ dominos comitantur ſuos, id ipſum ſumma cum difficultate & vix facere poſſe. Et hæc ſunt quæ de tribus partialium animorum vehiculis, deque illorum vitis & ſenſibus ex Academicorum depromptа ſacrarijs in medium adducere habui. Nec me præterit de huiuſmodi animorum vehiculis varias antiquorum Academicorum fuiſſe ſententias, & quaſdam etiam omnino inter ſe diſtantes & contrarias, quæ ex multiplici Platonicorum commentariorum intellectu originem habuerunt, quæ tamen à poſterioribus ijſdemque legitimis eiuſdem philoſophi interpretibus non immerito fuerunt exploſæ, quorum ego inhærens veſtigijs, hæc quæ retro diſſerui, quàm breuiter dilucideque potui, pro ingenij mei captu, temporiſque breuitate collegi. Quare, ſi placet, antequam is elabatur dies, qui iam ad veſperam inclinare videtur, quod nobis reliquum eſt peragamus. Eſt autem, vt de humanorum purgatione animorum, & eorundem ad ſupera aſcenſu quæ viri illi ſenſerunt diſſeramus. Iſthæc enim noſter etiam tetigiſſe videtur Maro. Cæterum quod à principio ſermonis noſtri ſtatim feci, iſtuc itidem in præſentia ſanè facio. Admonitos enim vos eſſe volo, vt cum animorum aſcenſum deſcenſumque auditis, huiuſmodique prolata percipitis vocabula, non eos intelligatis qui corpori debentur motus, ſed mutationes, ſiue

emanationes quaſdam, ſeu inclinationes ipſis peculiares animis, quas vix bene mehercule intelligere, nedum verbis clare exprimere declarareque poſſumus. Dictũ eſt enim in partialium eſſentijs animorum quandam mutabilem ineſſe naturam, non ſemper in eodem ſtatu permanentem, ſed viciſſim alia poſt alia permutantem. Magna præterea (vt hoc etiam obiter dicatur) animorum ſecundum Platonicos & diffuſa eſt latitudo, neque ea tamen ſine ordinis ſerie conſtituta. Alij enim ſunt ex eorum numero animi, qui in generationem deſcendunt nunquam, id eſt in corpus generabile non decidunt: ſed æternam ſeparatamque & feliciſſimam degunt vitam: quales diuini ſunt animi, illiſque quicunque ſunt proximi. Alia autem animorum eſt ſeries quæ deſcendit quidem, & à meliori ad minus bonam delabitur vitam: verum haudquaquam vitiorum inficitur notis, neq; quicquã ſubit mali, ſed in puritate ſynceritateque perſeuerat ſua: cuiuſmodi dæmonum bonorum, necnon heroum animi eſſe cẽſentur. Alij vero cum deſcendere, tum maculari & infici nati ſunt animi: verum temporum quibuſdam circulis purgari poſſunt, macularumque labem deponere, & rurſum ad meliora redire, quales humani cenſentur eſſe animi. Quartum autem faciunt etiam animorum peſſimum quoddam & maleficum genus, quod cadere potius quàm deſcendere dicunt, omnibus tum vitijs, tum malis commaculatum & deforme, quod neque aſcendere poſſe amplius, neque velle aſſeuerant, cuiuſmodi pernicioſos maleficoſque dæmonas eſſe autumant. Addunt quinetiam ijdem viri in ſummis illis primi ordinis animis neque ſecundum eſſentias neque ſecundum actiones ſuas vllum reperiri poſſe vitium, quod in infimis animorum vmbris, & quarto illo peſſimorum genere, ſecundũ horum vtrunque proculdubio reperitur. In medio autem animorum ordine, id eſt in humanis partialibuſq; animis (nam heroũ bonorũq; dæmonũ animi ſecundũ deos cenſentur) vitium quidem illorum non attingere affirmant eſſentiam, poſſe autem actiones maculare & inficere: & iccirco iſtos ſolos, vt ad priorem reuertantur naturam, purgationibus indigere, quas in hoc etiam terreo oſtreaceoq; corporis ergaſtulo humanum aſſequi poſſe animum dicunt, ſi obſequens illud & minime rebelle tanquam manſuetum habuerit animal. Ieiuniorum enim abſtinentijs maceratum, & cum precibus aſſiduis & intentis, philoſophiæque inſuper ſtudijs, tum expurgationibus lauacriſve quibuſdam, &c. vaporum generibus ſuffitibuſque præparatum & concinnatum id corpus liberiorem profecto & agiliorem efficit animum, & ad coniunctum etiam expurgandum corpus, quod ſecundum diximus animi vehiculum, mirum quantum facere videtur. Et hoc eſt profecto quod Platonicus refert Porphyrius: cuius quia verba huc ſpectantia teneo, nihil, vt arbitror, prohibet ea vt iacent ad literam inuerſa totidem penè verbis in medium afferre. Ait enim ille. Quemadmodum aquarum latices illi qui à montoſis ſcaturientes fontibus, per petrarum alueos deuoluuntur & fluunt, ſynceriores multo incorruptioreſque eſſe ſolent, quàm ij qui per cœnoſa paluſtriaque defluunt loca, quibus vt multam lutulentamq; ſecum attrahant materiam eſt neceſſe: ſic animus is qui ſicci aſtrictive miniſterio corporis vires temperat exercetque ſuas, melior proculdubio incontaminatiorque eſt, & ad prudentiam expeditior, quàm qui ex redundanti plenoque corpore id ipſum efficere contendit. Fœdatur enim, & veluti ſordes contrahit animus cum ira & gaudio, tum libidine & timore, cæteriſque huiuſmodi extraneis affectionibus: quarum origo omnis & cauſa immodica eſculentorum poculentorumque licentia non ab re eſſe perhibetur. quod etiam Heraclitus Epheſius innuere videtur cum dicit aſtrictum & ſiccum animum eſſe ſapientiorem. Quamobrem cuiuis patere poteſt vltimum hoc vehiculum ſi recte & non perperam agatur, nonnihil ad expurgandum animum facere poſſe. Extinctis enim ſiue potius ſedatis perturbationibus illis quas in ſecundo ipſius vehiculo cum irrationali vita ſedem habere retro diximus, agilior profecto expeditiorque efficitur animus, eoſque producere pennarum pullulos incipit, quibus ad ſupera nullo poſtmodum negotio euolare poſſit. Sed quoniam magna hominum pars quo minus id facere poſſint, & vitæ præſentis illecebris, & præpoſteræ educationis vſu præpediuntur, quibus etiam extrema vitæ ſuffragatur ſpecies, quam altricem appellauimus, quæ corpus hoc fouet & colit, & veluti plus nimio indulgens nutrix dum immoderantius paſcit, eo ipſo perditum it magis: exiens hinc animus haudquaquam liber exire poteſt, & multum ſecum corporis abducat neceſſe eſt. Et hæ profecto peſtes ſunt & labes quas in diuinis carminibus illis noſter commemorauit Maro, cum dicit:

Quin & ſupremo cum lumine vita relinquit,
Non tamen omne malum miſeris, nec funditus omnes
Corporeæ excedunt peſtes, penituſque neceſſe eſt
Multa diu concreta modis inoleſcere miris.

Hæc enim poſt hominis interitum, terreique vehiculi diſſipationem in vita perſtant irrationali, eiuſque elementali ſiue aërio corpuſculo, in quo multis poſtmodum temporum curriculis humanus degit animus, cum quo etiam anteactæ vitæ perperam geſtorum meritas luere pœnas dicitur. neque hoc ab re mehercule. Diuina enim prudentia, quæ omnia regit & temperat, non ſolius eſſe rerum, ſed & ipſius bene eſſe (vt aiunt) decentem gerit curam. quapropter haudquaquam humanus ab illa negligitur animus, cum ad id quod præter naturam illi ſanè eſt, fuerit delapſus, ſed conuenientem ægritudinis ſuæ aſſequitur curationem. Et quoniam (vt aiunt) peccandi delinquendique ratio voluptatis cuiuſdam ſuaſu titillationeque illi fuit acquiſita, ex-

purgari poſthac dolore & cruciatibus non immerito cenſeri debet animus. iſtic nãq; contraria etiam contrariorum ſunt medicamenta. Quamobrem expurgatus vtiq; lãguet doletq; animus ijs cruciandi preſſus generibus, quibus affici apud inferos ſontes perhibentur. Quod profecto haudquaquam fieri poſſet ſi ab hoc terreo corporis ergaſtulo abſque aërio illo vehiculo liber & abſolutus exiret animus. non enim ſolitarius à corpore quicquam pati poſſet, cum materiales huiuſmodi & actiones & paſſiones corporum non animorum naturæ propriæ & peculiares exiſtant.

Ergo exercentur pœnis, veterumq; malorum
Supplicia expendunt. aliæ panduntur inanes
Suſpenſæ ad ventos, alijs ſub gurgite vaſto
Infectum eluitur ſcelus, aut exuritur igni.

Pro delictorum enim in anteacta vita conditione, perturbationumque impreſſionibus id vehiculum nulla proportionis menſura aut diſſipatum diſtractumque à calore immodico, aut econtrario à frigore geluve immoderatius compactum & conſtipatum, dolore ſuo peculiarique cruciatu animum ipſum mouet & afficit, & propter illam quam græci ſympathian, nos naturæ concordiam appellare poſſumus, illam proculdubio conturbat, & grauiter dolere facit, non diſſimili ſanè rationis modo, quo hic apud nos corpore dolente ob naturale quo illi afficitur vinculum, condolet & compatitur animus. Aliquandiu igitur, vt Pythagoricis Platoniciſq; placuiſſe videtur, huiuſmodi purgationis generibus, & debitis exercitus pœnis apud inferos merito eſſe & plecti cenſetur animus, nondum à generationis regno abſolutus, ſed deorſum manens. quod profecto illi non contingeret ſi exiens liber illico (vt diximus) & emancipatus, omni depoſita corporis ſarcina ſurſum ferretur. Sed (vt rectro dictum eſt) fieri non poteſt vt id illi prius contingat, & à generationis conditione abſoluatur, quàm ſe ipſum conuenientibus temporum periodis expurgauerit. Quoniam enim αὐτοκίνητος, id eſt ſe ipſum mouens, & à ſe mobilis humanus eſt animus, & naturali quadam voluntatis ratione ab ipſo effluit deciditque bono, (mutabilitatem enim quandam in illius eſſentia reperiri diximus) vt rurſum aſcendat, ſurſumque feratur, ſponte ſua ipſum à ſe ipſo expurgari neceſſe eſt. Nam pœnarum apud inferos loca conditionesve haudquaquam animum ſurſum reducere queunt (non enim ea illorum eſt vis) verum id ſolum efficere valent. id tantum illis acceptum referendum eſt, quòd animos ſcilicet conuertunt & admonent, & vt ſeſe reſpiciant faciunt: qui poſtmodum ſe ipſos dignoſcentes, proprio peculiarique quodam naturæ ſuæ impetu & appetitione, quam ὁρμὴν Græci vocãt, ſe ipſos expurgant: volenteſq; & ſponte ſua id ſanè exuunt, quod antea volentes & ſponte ſua induerant, vinculaque voluntarie diſrumpunt illa, quibus voluntarie antea fuerant præpediti. Quamobrem ijdem poſtmodum ſubiungunt viri, de Zoroaſtis Mercurijque, necnon Pythagoræ & Platonis ſententia aſſeuerantes partiales animos poſteaquam apud inferos multa diuque perpeſſi fuerint, legitimumque purgationis expleuerint tempus, plus minusve ſecundum ea quæ perperam in priori geſſerant vita, ceu à generationis abſolutos lege, ſimul cum aërio vehiculo iracundiam appetitionemq;, & omnino vniuerſam irrationalis vitæ ſpeciem deponere, liberoſq; iam, & ab ijs quæ deorſum humique eos detinebant abſolutos, poſthac in ætherio illo puroque corpuſculo, quod à ſummo rerum opifice fabrefactum perpetuò illis annexum eſſe diximus, totum illuſtre rotundumque & aſtro ſimile, cum cæleſtibus dijs felicem beatamque agere vitam. Et tunc demum naturæ reſtituti ſuæ, vereque ad patriam reuerſi, partiales cenſentur animi, qui couſq; extorres peregrinique merito exiſtimari poterant. Quamobrem vt eo citius perueniri poſſit, ore Pythagorico Zoroaſtis fertur ænigma hoc modo nos admonẽtis: μὴ πνεῦμα μολύνῃς, μηδὲ βαθύνῃς ἐπίπεδον. quod totidem verbis inuerſum latine ſonat. Ne fœdes ſpiritum, neve profundum facias planum. per ſpiritum & planum, aërium (vt aiunt) illud ſignificans vehiculum, non quia corpus non ſit atque profundum, ſed propter tenuiſſimam ſpendidiſſimamque puritatem, quaſi non corpus eſſe cenſeatur. Præcipit igitur & nos admonet Zoroaſtes ne propter terrei caducique affectionem corporis cogamus hoc ipſum etiam corpuſculum dum à præſenti abſcedit vita, impurum ſordidumque & veluti ſtigmatibus quibuſdam inſignitum iſthinc abſcedere. Cæterum locus iſte me admonere videtur vt priuſquam ad alia pertranſeam, digrediar paululum, dicamque etiam quonam cultu curave aërium hoc corpuſculum dum adhuc in terris degit animus, cuſtodiri integer conſeruarique poſſit. quod profecto etſi pro parte retro dictum eſt, dum terrei corporis pro animi ſalubritate curam enarrauimus, quia tamen viri illi zoroaſtis præceptum explicantes nonnulla hac etiam de re memoriæ mandauere, nihil prohibet opinor illa nunc etiam breuiter percurrere. Aſſerunt enim corpuſculum illud proculdubio ali & nutriri, non autem eo quo terreum hoc corpus alitur modo: ſed vaporibus quibuſdam, ſuffituumque generibus, non quadam ſui parte receptis, & in alijs rurſum partibus confectis & digeſtis, quod in hoc terreo corpore altricem efficere diximus vitam, vbi etiam diuerſa varios ad vſus viſuntur inſtrumenta, ſed totum per ſe totum ali, non alio ſimiliori quàm ſpongiarum exemplo, quæ ſe totis nutrimenta capiunt, receptaque conficiunt, & illis nutriuntur. Quamobrem viri, inquiunt, boni, qui huiuſce rei curam gerunt, nõnihil ſtudere videntur vt ſubtilioribus ſiccioribusve vtantur cibis. Inedia quinetiã corpus hoc terreum macerant & conficiunt, ne ſpiritale illud craſſeſcat vehiculũ, ſed purum, tenueve, & naturæ ſuæ conforme quàm maxime reddatur. Expurgationes præterea, & myſticas adhibent ceremonias,

vt id commodius aſſequi valeant. Nanque vt terrea iſthæc craſſaq; corporis moles aqua diluitur & niteſcit, puraq;, vt eſſe poteſt, lauacris & nitro ſmegmatibuſq; quibuſdam redditur, ita ſpiritale id animi corpuſculum cum ieiuniorum abſtinentijs, & precibus, tum luſtrationibus ſuffituumq; generibus quibuſdam ad naturam reuertitur ſuam, puramq; & tenuem acquirit ſynceritatem. Quãobrem poſt terrei interitum corporis, cum hoc aërio corpuſculo ſic probe curato non diu apud inferos & in generationis regno humanus perſtat animus, ſed illo etiam exutus, ætherium illud ſempiternò ſibi annexum (vt diximus) regit gubernatq; corpus. Verum ſi ſecus ac dictum eſt huiuſmodi concinnatum curatũq; fuerit corpuſculum, impuruſq; cum illo à terris abſceſſerit animus, longo quodã temporis ſpatio vagari illum, & cum hoc corpuſculo per inuia deſertaq; & ſqualentia terrarum loca diu errare aſſeuerant. Ex quo etiam ſimulacra quædam plerunq;, & hominum ferarumq; ſimilitudines & idola, necnõ ſilentes vmbrarum effigies circa tumulos & ſepulcra videri refert Plato. Nõ enim id quod cernitur, animus eſſe cenſetur (ſiquidem ſub conſpectu non cadit ille) ſed impurus (vt aiunt) is ſanè eſt animus illo vtens aërio corpuſculo, quod multum ſordium à terreo craſſi corporis contubernio ſecum attraxiſſe videtur, quod etiam impura poſtmodum vſus diæta, terrenoq; infectus halitu craſſeſcit, & cerni nimirum videriq; poteſt, haud expreſſiori ſimilitudinis argumento, quàm aëris, qui purus quidem exiſtens, & viſioni peruius, haudquaquam cernitur. ſi vero coaleſcat, & in nubem cogatur, craſſeſcit certè, formaſq; capit varias, & bene conſpici videriq; poteſt. Quam ob cauſam vero conſentaneũ exiſtimari poteſt impuros hos animos cum conſimilibus ſui corpuſculis errantes & vagos, alia rurſus corpora, cum ferarum, tum hominum ingredi, quorum cõtubernio ſocietateq; adeo plerũq; gaudeãt, vt vix inde poſtea extrudi auelli ve poſſint. Et fiunt hominis illius nouiſſima, vt inquit veritas, peiora prioribus. Cæterum non vnus ſolummodo, ſed ſimul etiam plures impuri huiuſmodi ſpiritus idem ſæpenumero ingredi occupareq; poſſunt corpus, quod vexant profectò poſtea & male habent, niſi imprecationibus quibuſdam, & myſticis carminum quorundam excantationibus operoſe mehercule & difficulter admodum inde extrudantur. Sed quoniam ſatis iam euagati ſumus (ſi placet) vnde digreſſi fuimus reuertamur. Humanos dixeramus animos propriæ reſtitutos naturæ, & ad patriam poſtliminio reuerſos, cum connato ſibi indiſſolubiliter corpore beatam degere vitam. Quamobrem id quod in Platonis Phædro Socrates loquitur, iſtuc mehercule innuere videtur. Dicit enim animos cum ex lethea emerſerint aqua, id eſt cum à generationis conditionibus liberi euaſerint, annatis ſibi denuo pennis quas antè amiſerãt, altius euolare, eoq; loci peruenire, vbi primo cœleſtem cum mundanis ſimul dijs, deinde ſupercœleſtem cum ſupercæleſtibus circuitum agant, eo ſcilicet ordine, vt alij cũ alijs ibi numinibus circũuagẽtur, huiuſmodiq; circuitus alternis repetant vicibus: quam nimirum felicitatem beatæq; vitæ conditionem idem etiam in Platonis Sympoſio Socrates augere & in maius dare videtur cum dicit, purgatos animos qui diuinam præ cæteris pulchritudinẽ amauerũt, in ipſum tandem diuinæ pulchritudinis pelagus ſeſe prorſus immergere, diuinoſq; ibi liquores non tantum bibere, ſed illis ebrios etiam factos in alios iam ex ſe ipſis tranſfundere. Cæterum in epinomide ſupremum beatitudinis felicitatiſq; colophonem concludit Plato, vbi ait animum purgatiſſimum, omni tum mutabilitate firmata, tum multiplicitate collecta, ſeſe in propriam peculiaremq; vnitatem intellectu ipſo ſuperiorem penitus colligere & conferre, per hancq; ſtatim in vnitatem diuinam intelligibili mundo ſuperiorem iam tranſferre, deoque potius viuere quàm ſe ipſo, cui certe mira quadam ſuper intelligentiam ratione ſit coniunctus. Et hæc profectò vera eſt felicitas, diuinique iam effecti animi ſuprema beatitudo. Id autem effici vult Plato diuina quadam luce, quæ profectò non aliter in mẽte refulgeat, quàm ſi amore dei accenſus prorſus animus in ipſum tranſformetur Deum. Ex quo nimirum diuinum amorem in Platonis Phædro omnibus diuini furoris gradibus animique bonis longiſſime præpoſuit Socrates. Quibus profectò conſentire atteſtarique videntur multa illa & præclara quæ in ſacris noſtratium elogijs de amore & charitate ſcripta reperiuntur. Sed iam, ſi placet, receptui canamus. nam & de ijs quæ fuerant propoſita, ſatis (vt arbitror) pro virili à nobis eſt pertractatum: & diei iam finitæ terminus vt loquendi etiam finem faciamus, non immerito nos admonere poteſt, niſi fortaſſe vobis aliter videtur. Et Aluerotus, profectò, inquit, Leonice, & nobis abũde (vt pro ijs etiam loquar) hac de re in præſentia ſatiſfactum eſſe confiteor, & ea ſanè dixiſti quæ tum vniuerſam nobis Platonicam ſcholam totis (vt aiũt) foribus aperuerunt, tum Maronis noſtri luculentiſſima illa diuinaq; carmina adeo explicauerunt, vt nunc demum mihi illa exactè clareque intelligere videar. Antè enim vt in diei ſplendore oculis captus cernit quidem ille nihil, aliqua tamen ſolis claritate perfunditur: ita ego in rerum tantarum luce nonnulla ſuperficie tenus dignoſcens, ad interna reconditaque planè cæcutiebam. Verum quædam (vt opinor) reſtare videntur, de tribus ſcilicet illis verſibus iam recitatis, qui alios mirifice claudere, & eleganter componere viſi ſunt. nihil enim de illis eſt pertractatum. Quamobrem ſi de ijs etiam aliquid in medium adduxeris, & nobis certe omnibus abunde ſatiſfeceris, & natali inſuper meo conuenientiſſimam diſputationis coronidem impoſueris. Sunt autem carmina illa (vt noſti) huiuſcemodi·

Has omnes, vbi mille rotam voluere per annos
Letheum ad fluuium, deus euocat agmine magno,
Scilicet immemores ſupera vt conuexa reuiſant,
Rurſus & incipiant in corpora velle reuerti.

De animorum enim deſcenſu,& ad ſuperos regreſſu, qui ſtatis quibuſdam temporũ ſpatijs eueniũt, à te retro dictum eſt, quando de mutabilitate cum animorum eſſentijs connata, cuius gratia neque ſemper ſurſum,neq; deorſum ſemper partiales perſtant animi,ſed per vices eunt redeuntq;,verba feciſti. Verum quidnam ſibi vult annorum numerus ille quem ſcribit Maro,ſicco(vt aiunt)calce pertranſiſti.quare ſi quid ab illis habes quod in medium afferre poſſis, nobis recenſere ne graueris,niſi fortaſſe finitus ille & terminatus pro indefinito à Marone hoc in loco poſitus eſt numerus. Et Leonicus,Vera,inquit,narras Aluerote,neq; numeri me illius fugerat ratio. Sed quoniam annexam ſecũ illius ſpeculatio profundiſſimam de fato habet quæſtionem, cuius diſquiſitio & longa ſanè eſt, & plus certe virium requirit,quàm meas eſſe nunc ſentio,iccirco conſultò ab ijs deſtiti. Humani nanq; animi dum ſurſum manẽt,à fatali prorſus neceſſitate ſunt liberi.cũ autẽ deſcendũt,quod natura ſponteq; ſua illis proculdubio euenire diximus,ſub fati neceſſario legibus conſtituũtur: cæterum plus minuſve,vt plus aut minus corporibus addicti fuerint ſuis.qui enim bene vixerint,& in terris cæleſtem (vt aiunt)egerint vitam,philoſophiæq; veris myſterijs fuerint expurgati:ij profecto hoc etiam in loco poſſunt puri liberiq; degere, & ab omnibus ijs quæ fatali apportantur lege, vere ſequeſtrari, niſi quantum ſumma eſt neceſſitas vt illis propter cognationem coniunctionemq; corporis communicent & obſequantur. Et iſtiuſmodi fortaſſe eſt quod inquit ille, Sapiens dominabitur aſtris. Huius quinetiam notæ excellens eſt ille vir qui in Theæteto à Platone deſcribitur,qui corpore quidẽ in terris eſt,mente autem ſupra cælos verſatur,neq; vbinam terrarum ſit animaduertit, atq; etiã id ipſum quod neſciat neſcit. Qui autem corporibus addicti ſunt animi,ad illaq; vergunt & nutant, contrario certe ſe habent modo. Curant enim quæ curanda non ſunt,eaq; negligunt quæ ſummo ſtudio quærere ſectariq; deberent:quare fati eos ſubijci legibus ſumma eſt neceſſitas. Quod ſi in peius etiam ruãt, mortaliq; vitæ & irrationali fuerint emãcipati,tanquam abdomini ſeruientes beluæ,tunc ſerui penitus,obnoxiaq; fato fiunt mancipia. illis enim poſthac vtitur fatũ tanquam omni ratione carentibus. Elegerũt nanq; illi hanc vitæ ſpeciem,& eligentes merito ſibi conuenientem degũt vitam. Sed iſthæc (vt dixi)pulcherrimas prolixaſq; de fato diſceptationes nimirum ſecum afferunt, in quas profecto dum me abſtinere prædico,prudens ſcienſq; penè incidi:quas forſitan tentare aliâs conabimur:nunc quo minus id facere poſſimus,temporis excludimur anguſtijs. Nihil tamen prohibet quod expoſtulas Aluerote vt de Maroniano etiam annorum numero aliquid in præſentia breuiter in medium adducamus. Statum quendam animorum circuitum,mille annos Academici eſſe voluerunt. Cum hos nomino,vniuerſam à Zoroaſte Mercurioq;,mox à Pythagora & Platone deſcendentem philoſophiã intelligi volo. Mille inquam annorum periodũ partiales animi,ſiue recte,ſeu ſecus in terris vixerint, aut in cælis cũ dijs(vt diximus)aut in pœnarũ apud inferos locis,antequã ad ſecundarũ electionẽ vitarũ deueniãt,trãſmittere dicũtur. Et hãc ſtatã decretãq; animorũ periodũ eſſe autumãt ſecundũ quã vires exercẽt ſuas:vnuſq; deſcenſus in illa,vnuſq; aſcenſus vnicuiq; partiali debetur animo: cum neq; ſurſum manere(vt diximus)incommutabiliter poſſint animi, neq; rurſus deorſum ſemper ſtare illis ſit conceſſum. Cuius profecto rei hanc etiam eſſe volunt rationem. Hominis aiunt ætatis eſſe menſuram & terminum centum annos,quemadmodum etiam in Platonis politia determinat Socrates. Is enim numerus cum à denario numero quadratus exiſtat, qui ſanè in ſe omnes numerorum continet ſpecies,quas capitales arithmetici vocant numeros,& excellentis nimirum eſſe naturæ,& inferiorum animalium excellentiſſimo homini,qui illius vitæ claudat periodum, non immerito attributus eſſe cenſetur. Porro is numerus ſi per decem multiplicetur,& ex quadrato efficiatur ſolidus & cubus,Maronianum illum mille annorum reddit completq; numerum. Decies enim decem decies,millenum faciunt numerum,qui & cubus ſanè eſt,& ab illis χθόνιος id eſt terreſtris appellatur,ob firmitudinem inconcuſſamq; ſtabilitatis rationem terræ elemento tanquam peculiaris & affinis aſſignatus. Dicunt igitur hunc animorum conuenientem eſſe circuitum, & ceu mille annorum peregrinationem quandam,à generatione videlicet ad generationem alteram,vt decupla ſit illis vel delictorum malorumq; præteritorum apud inferos expenſio, vel econtra recte factorum in terris penes ſuperos merces & cõpenſatio. Hæc Academici de partialiũ naturis animorũ Aluerote, vt ex illorũ cõmentarijs percipi dignoſciq; poteſt,proculdubio ſenſiſſe vidẽtur:quæ ego eo tenus(vt retro dixi)approbãda tenendaq; cenſeo,quatenus noſtris,id eſt chriſtianis cõcordãt quadrãtq; dogmatibus:alia autẽ quæ nõ eiuſdem ſunt notæ,neq; ſentiẽda omnino,neq; admittẽda eſſe contendo. Quantũ enim quiſq; ab illis diſceſſerit,tantum profecto à rerum natura veritateq; ipſa elongari aberrareq; certiſſimũ eſſe iudico. Hæc cum dixiſſet Leonicus,finem loquendi fecit. Sub his dictis introducti tibicines quidam tibijs præclariſſime cecinerunt,intentoſq; præterita diſputatione cõuiuarum animos concinna modulationis harmonia relaxarunt. Et quoniam iam inſtabat aderatq; nox,remanentibus cum Alueroto alijs,ego & Leonicus & Hieronymus frater circiter accenſis luminibus inde diſceſſimus. Habes Capella Aluerotì conuiuium:in quo etſi quæ ad corpus pertinebant epulę decentes ſanè ſumptuoſæq; fuerant,longe tamen animi eſcis,quibus à Leonico copioſiſſime fuimus accepti, inferiores vilioreſq; merito exiſtimari poſſunt. Verum memineris eius de quo paulo ante cõuenimus,vt tu mihi inuicem cras operã præſtes tuam. CAP. Memini:& ita fiet.

PERIPATETICVS, SIVE DE NOMINVM INVENTIONE.

ALEXANDER.

NEquco profecto ſatis coniectari Leonice quidnam ſit illud quod de rerum nominibus aſſeuerare te video: natura ſcilicet rebus conſtare nomina, & non hominum conſenſu arbitriove ijſdem fuiſſe impoſita. Nemo enim (vt opinor) iſtuc tibi conceſſerit: niſi ſicut forte tunicas etiam & calceamenta à natura fieri, & ſingula quæ vſu artificioꝗ adinuenit vita, natura conſtare videri poſſit, vt inde vniuerſæ artes & hominum varia inuenta de medio prorſus tollantur. Ego profecto tibi vel omnia in re præſertim literaria facilè concedere poſſem: verum hæc quæ paulo ante dixiſti (pace tua dixerim) nec iuranti quidem credam. LEO. Nec mirum Alexander. pulchra enim (vt in prouerbio eſt) ardua exiſtūt, nec cuiuis ex facili ſeſe offerre cōſueuerūt. Verū cum tu tali ingenio, tantaꝗ eruditione vir, hac de re nō modo non ambigas, quod à pleriſque fieri ſolet, ſed in alteram potius partem totus incumbas, quid iſti facere debent quorum mens neꝗ doctrina plane vlla, neꝗ rerum vſu concalluit? An non tibi Platonis Cratylus perlectus, & excuſſus bene eſt, vbi hac de re vniuerſa ferè abſoluitur quæſtio? Solebas enim (ſi rite memini) philoſopho illo mirifice delectari, & in commentariorum eius aſſidua lectione quàm maxime verſari. Quamobrem admirari ſatis non poſſum cur profunde adeo hæc in te ſententia inſederit, vt Platone etiam refragrante, annitenteve, ſtirpitus conuelli non poſſit. ALEX. Hoc ipſum eſt Leonice quod me diſtrahit, & ambiguum animi hac in re ancipitemꝗ diu habuit. Nam cum Platonem ipſum audio, nihil eſt quod ſanè dubitem. totus enim ex illo pendeo, & in illo ſum totus: adeò ſententijs me ſuis vir ille & apte copioſeꝗ fluentibus verbis implet & obruit. Rurſum cum ad Ariſtotelem Peripateticoſꝗ me conuerto, qui rationibus alijs, necnon communi hominum ſententia me inde tranſuerſum rapiunt, alius ſtatim fio, & veluti leuiſſimus transfuga priorem mentis habitū nullo negotio commuto, neque quo loci conſiſtam, ſatis perſpectum habeo: ſed huc illuc nouus ego & ridiculus Proteus formā de forma variās facilè delabor & feror. LE. Mira profecto de te narras Alexāder: ſed tamen quæ tibi bene credi poſſint. verum cur non Menelaum aliquem hic aut Ariſteum reperire curaſti, qui procacem hunc fluentemꝗ Proteum, ſi non aliter, vinculis ſaltem coërcerēt, & ad veram illam ſtabilemꝗ mentis effigiem redire compellerent. An non ſunt hac in vrbe viri pleriꝗ cum ingenio & doctrina, tum rerum etiam vſu præſtantes, qui Academicorum ac Peripateticorū placita iure ſibi vendicāt: quos iampridē cōſultos oportuit, vt his rerū ambagibus explicareris? AL. Quos tu viros narras Leonice? An ne quæſtuarios iſtos qui ſe philoſophos nominant, quive miſeras literulas cōpendij habēt loco, quos annua mercede cōductos, vilibuſꝗ addictos ſalarijs palàm profiteri videmus? LE. Hos ipſos dico Alexāder. ij etenim variātem hūc Proteū fortaſſe cōpeſcuiſſent, & te hac mētis incōſtātia & perplexitate facile liberaſſent. AL. Nō mihi hos per deū immortalē Leonice, qui ſine honoris præfatione honeſte nominari non poſſunt. tantū enim abeſt vt ab iſtiuſmodi exculti aliquid eruditiꝗ diſcas, vt ecōtrario ſi quid eruditi prius excultiꝗ didiceris, cū ad illos acceſſeris, eorum contagio proculdubio dedocearis oportet. An nō ego decē integros annos horū auditoria, ne dicā luſtra, aſſidua cōtriui opera, omneſꝗ illorū ineptias & futiles captionū trichas ſiccis (vt aiunt) auribus ebibi, anxie ſemper quæritās ſi quid inde excerpere poſſem, ne vacuis, quod dicunt, manibus, & oſcitans domū redirē? Verū dij immortales quā rerum inanitatē apud illos, quātam bonarū literarū ſolitudinē reperi: in quo tamen, vt in malis, nihil mihi magis ſapere viſus ſum, q̃ quod cū illis deſipere aliquādo deſtiti, neꝗ per omne vitæ ſpatiū, vt pleriꝗ ſolēt, in cœnoſa illa ignorationis voragine demerſus cōtabui. LE. Stomachari mihi horū memoria faſtidioſe videris Alexāder. AL. Et cur nō ſtomacher Leonice, aut nō euomā potiꝰ, cū ſordidiſſimos hos ſcurras inter eruditos viros cōnumerare te ſenſerim, & in philoſophorū numero recēſere? Quāobrē rogo te vt hos in pręſentia miſſos faciamus. indigni enim ſunt de quibus ſerio vir quiſquam probus loquatur: & quoniā in præſentia (vt videtur) vacuum te eſſe cōſpicio (quāquam ſemper aliquid cogitas & excudis) rem profecto mihi gratiſſimā feceris, ſi de hoc ipſo de quo ſuperius me ambigere dixi, quippiā quod lectione varia cū græcorū tum latinorū authorum cōquiſitū & depoſitū cuſtodis, in mediū afferre volueris. Scio enim q̃ diligēs ſis, & q̃ exactꝰ vbiꝗ penſiculator ijs præſertim in rebus de quibus inter antiquos illos primarios maxime viros aliquid ſubeſſe cōtrouerſiæ videat. Deprome igit de penu tuo aliquid quod me paſcat & ſatiet. nā quod oblectare valeat, haudquaquā dubito. LE. Callidus es Alexāder, & id proculdubio in præſentia mihi agere videris, quod veteratores ſępenumero ad eos quos fallere cupiūt, facere ſolēt, qui cum mirifice ſemper illos laudent & extollāt, tum inuicē ea quæ illis grata aut ingrata eſſe cognouerint, omni ſtudio aut ſummopere laudāt, aut contrà penitus proculcāt & deprimūt, vt illis ſenſim iſtiuſmodi inſinuētur blanditijs, & obſequentes poſthac captos ve quo velint facilè deducere poſſint. Sic tu partim mea extollendo, quæ alioquin mediocria eſſe cognoſco: partim ſophiſtas hos inſectando vellicandoque, cui me infenſum nationi non ab re exiſtimas, huc omnino tendere videris, vt quid hac de re ſentiam, omni prorſus elicias ſtudio. Sed nulla eſt inuidia, quando hoc tibi placet, & temporis hæc nobis grata commoditas caſu quodam opportune ſeſe offerre videtur. Vergit enim iam ad veſperā dies, quod tē-

poris ego lectione intermiſſa vacuus,curandæ valetudini tribuere ſoleo,& exercitationibus inābulationibusve operam impendo:quare tibi pro virili mos geretur.Sed vtrum ne mauis ſedēdo,an deambulando negotiū hoc peragamus? A L. Vt libet Leonice:verum ne quid de conſuetudine incommodo detrahas tuo , ſi placet deambulemus . nam vtrunque(vt arbitror)percommode facere poterimus. L E. Recte dicis Alexander,& Peripateticā alioquin controuerſiā non inconcinne deambulando explicare & componere tentabimus. A L.Quid tu Peripateticā Leonice hanc appellas cōtrouerſiam,& non potius(vt eſt)Peripateticorum cum Academicis diſſenſionem? Inter Peripateticos enim nulla hac de re(quod ſciam)hucuſq; interceſſit lis:ſed vniuerſa inter duas illas,ſiue ſectas ſeu hæreſes vocare mauis,iſthæc eſt diſceptatio. L E.Excitaſti Alexander hoc in loco non contēnendā ſanè quæſtionis occaſionem,quam forte non erit malum breuibus recēſere,ne poſthac rurſum,ſi quid huiuſmodi audiueris,velut nouum admireris. A L . Quid hoc rei eſt,ediſſere Leonice.lucrum nanq; ex inſperato fecero ſi quid reconditum elegansque hoc loci ex te audiuero . Etenim id quod præter operam eſt,plerūq; opera ipſa nō ingratius euenire ſolet. L E.Nihil recōditi abſtruſi ve audies Alexander,ſed ea tamē audies,quę ingenuo cuique ignorare quidē turpe eſt:cognoſcere autem etſi non admodum glorioſum (quid enim in parua hiſtoriuncula eſſe poteſt?)elegans tamen & eruditum merito exiſtimari poteſt. Hoc autem eſt quod dicere volebam,Peripateticos Academicoſque nō diuerſa diuerſorū eſſe cognomina,vt plerique falſò exiſtimant , ſed apud veteres rerum ſcriptores omnes illi qui poſtmodum in Academicos Peripateticoſque fuere diſterminati,à Platone Peripateticos primo fuiſſe appellatos. Quonam modo,inquit ille,iſtuc dicis?non enim intelligo. L E. Peripateticos inquā Alexander omnē Platonicam familam in primis cognominatam fuiſſe,memoriæ proditum eſt . quod ſanè nomen à deambulandi vſu deductum fuiſſe , vel ipſa vocabuli ſignificatio palam facere poteſt . Conſueuerat enim diuinus ille vir , vt apud Ammonium & pleroſque alios legitur , cum non minus corporum q̃ animorum curam habendam eſſe cenſeret,vtriſque coniunctim ſalutaria præbere remedia:& corpus quidem laboribus exercitationibuſque vegetum & valens reddere:animos vero diſciplinarum ſtudijs moribuſque excolere.hinc ambo iſta apte coniungens & copulās,ſemper ferè familiares ſuos in Academia deambulando docere perſeuerauit,vniuerſumq; literarium illic negotium in ambulationibus planè trāſigebatur.Quamobrē omnes illi qui Platonē audire conſueuerāt , ſunt Peripatetici cognominati.Cęterū Platone è vita ſublato,Speuſippoq; eius ex ſorore nepote,qui ei ceu hęreditario quodā iure in Academia ſucceſſerat , paulopoſt vita functo,bifariam Peripateticorum diuiſa eſt ſecta : & ij quidem Ariſtotelem Stagiritem ex Macedonia,illi vero Xenocratem Calchedonium ſecuti ſunt,qui in Academia docere perſeuerauit.Ariſtoteles autem cum ſuis in Lyciū,(nomē autem porticus Athenis erat Lycium)tranſijt,ibidemq; docere inſtituit. Ex qua Peripateticorum diſtractione ab ipſis ſanè locis hi quidem Academici,illi vero Lyciaci ſunt cognominati,cum vtrique tamen Peripatetici à docendi (vt dictum eſt) modo ab omnibus planè fuerint appellati . Poſtmodum autem , vt fieri cōſueuit , Ariſtotelis ſectatores nomen quidem quod ſibi à loco inditum fuerat amiſerunt , commune que illud à deambulandi officio cognomen ceu peculiare quiddam & proprium retinuerunt , & Peripatetici tantummodo ſunt appellati : contrà Xenocratici priori obliterato nomine , loci cognomines facti ſunt,& ſolum Academici ab omnibus perſeueranter cognominati.Non igitur perperam (vt arbitror)neque temere ſum locutus , quando hanc de nominibus diſceptationem,de qua mox pertractabimus , Peripateticam controuerſiam eſſe dixi. Peripateticum enim cognomen à Platone ortum,omnibus Platonis diſcipulis & aſſertoribus optime conuenire,vero conſentaneum eſt . Nec me præterit tamen M. Ciceronem in Academicis ſuis hac de re aliter memoriæ prodidiſſe : verum quænam virum illum mouerint cauſæ,in præſentia recenſere non cogito.longior enim eſſet digreſſio quàm iſthæc temporis patiatur anguſtia , & alioquin multa nobis interim ad inſtitutam diſceptationē ſunt diſcutiēda.Quamobrē in præſentia hac in re græcos ſequamur authores . A L E . Ita viuā Leonice , vt hæc me res hucuſque latuit.quare multam tibi ſanè habeo gratiam,qui mentis meæ cæcutientes alioquin & obtuſos oculos hac veritatis luce perfuderis : ſed perge obſecro te ad eam quam de nominibus inceperamus quæſtionē. L E. Ita faciā,quando hoc tibi placere nunc video:verum memineris me hac de re philoſophorum more pertractantem licentioſiori docēdi genere vti decreuiſſe, ne forte à me accuratam excultamve exigas vocabulorum & ſtyli elegantiam.Noua enim & externa introducenda ſunt nomina,& græcis plerunq; vtendum vbi nos latina defecerint , vt res cōmode explicari dignoſci ve poſſint,circa quas vniuerſam ferè philoſophantiū operā abſumi par eſt.Dabis igitur veniā ſi quod inſolens nouūq; verbum delicatas aures tuas perſtringēs offenderit.Nō eſt quod ita mecū agas,inquit ille:perge modo ea dicere quæ plane intelligā.nam quo id dicas modo,& an ſplendide latineq; platū ſit quippiā,aut ſecus,haudquaquā laboro. L E.Audi igitur Alexāder,quādo ita es animatus. Duas de inuentione & veluti genitura nominum inter ſe diuerſas antiquorū fuiſſe ſententias certum eſt,vnā Heracliti,eiuſq; ſectæ philoſophantium,qui ab illo Heraclitici ſunt denominati: alterā Parmenideorū quorūdā,inter quos nō ignobilis ſanè aſſertor fuit Hermogenes,quo Plato(vt perhibēt)in ijs quę ad theologiā pertinebāt,vſus eſt præceptore:ſicut in phyſicis Cratyli Heraclitici auditor fuiſſe dicitur.Et primi quidē nomina ſola cōſtare natura dixerūt,nihilq; in ijs formādis aut inueniēdis hominū effeciſſe cōſenſum.Secūdi vero adeò nō eſſe rerū naturę effectiones nomina affirmarūt,vt pro mero etiā cuiuſuis arbitrio cōformata,& rebus aſſignata impoſitaq; fuiſſe dixerint.Et

Heracliticos quidem ſequi videtur Plato, qui in Cratylo Socratē de recta nominū ratione diſſerentē inducens, ipſorum effectionem rerum naturæ facit aſſcribere. Ariſtoteles autem, & qui poſt eum Peripatetici fuere cognominati, in altera omnino cenſentur claſſe, eorum ſcilicet qui nomina hominum conſenſu rebus impoſita fuiſſe voluerunt. Vnde poſterioribus (vt opinor) facilis ſuſpicandi data eſt occaſio, philoſophos hos hac ipſa de re Diametro (vt aiunt) inter ſe diſſentire: quod tamen nos minime verum eſſe euidentiſſimis certe ſignis rationibusq; pro virili demonſtrare cōtendemus, ſi prius illorum ſententias philoſophorum, quibusve nitantur rationibus, in medium ſummatim clareq; adduxerimus. Hoc ipſum igitur, ſi placet, prius facere aggrediamur. Imò ita placet, inquit ille, vt nihil mihi vnq̄ magis. L E. Nomina Academici natura ipſa, & non hominum arbitrio conſtare Alexander hoc dicebant modo. Nam cum voces quaſdam eſſe vellent nomina, in vocem enim tanquam in genus vniuerſam eius complectens eſſentiam, omne ſanè refertur nomen, voces autem naturæ non artis ſunt opera: iccirco & nomina ipſa talia eſſe oportere affirmabant naturæ rerum effectiones, & non hominum conſenſu induſtriaq; excogitata ſigna. Præterea cum orationum alia quidem vera, alia autem falſa eſſe dicatur, orationis veræ partes, cum illius ſint partes, & ipſas neceſſario veras eſſe oportere: & itidem falſæ orationis partes falſas eſſe conſtare: orationis autem partes eſſe nomina: quamobrem nominum ipſorum hæc quidem vera eſſe, illa autem falſa aſſeuerabant. Non autem eo vera modo & falſa dici nomina, quo orationem veram vel falſam dicere cōſuetum eſt. Orationis enim veritas illa & falſitas ex complexione fieri perhibetur, ita vt res ſunt vel non ſunt deſignatæ. Nomina autem ſimplicia eſſe, nihilq; huiuſmodi ſignare poſſe: ſed dici vera eſſe nomina, quia res ita vt ſunt, magis quàm vt arbitrio placet noſtro, ſignificanter declarent: contrà falſa exiſtimari nomina, quoniam rerum naturæ non belle conuenire quadrareq; videantur. Nullo igitur conſenſu noſtro indigentia vt vel falſa ſint vel vera nomina, natura ipſa conſtare veriſimile eſt. Sed & hoc etiam inſtabant modo. Sicut rerum eſſentias natura ipſa exiſtere certiſſimum eſt, nulliq; omnino dubium, ita earum actiones paſſioneſq; naturales eſſe proculdubio eſt cenſendum. ab eſſentia enim has deriuare & fluere clariſſime animaduertitur: vt ſi rem aliquam (verbi cauſa) ſecare ſtudeamus, non tam pro libidine noſtra, hominumq; arbitratu, quàm pro rei ipſius natura id faciamus oportet, & eo etiam inſtrumento, non quod nobis placuerit magis, ſed quo id aptius diuidi ſecariq; poſſit, vtamur. Nominare autem cum actio quædam effectioq; ſit, & ideo naturam ſortiatur eſſentiæ, non eſſe ſicuti nobis, ſed ſicut rerum naturæ maxime placet, cuius inſtrumenta ſunt nomina ad res naturali modo ſignandas, & non pro libidine arbitratuq; noſtro rebus ipſis accommodata. Quod hinc etiam clariſſime poſſe patere dicebant. Non enim cuiuſq; eſſe tale reperire inſtrumentum cuiuſmodi vera cenſentur eſſe nomina, ad res ſcilicet rite diſcernendas, audienteſq; optime docendos adeò accommodatum, verùm artificis cuiuſdam nominum inuentoris, qui cum prudentiſſimus eſſe deberet, rerumq; naturæ indagator ſolertiſſimus, rariſſimus profecto eſſet inuentu, qualem illi dialecticum ſuum eſſe volebāt, omnibus liberalibus diſciplinis, & morum etiam virtutibus inſignitum & conſpicuum, qui ad ipſas rerum ideas mente conceptas intuens, inſtrumentum illud luculenter inde commodeq; poſſet elicere. Imagines enim rerum eſſe nomina, & eorum cenſeri finem, rem ſicut eſt nobis quadam illius ſimilitudine apte ſignare, & non hominum arbitrio conſenſuve ſicut inania & ſurda temere ſonare. Nominum præterea partitionem ſecundum rerum ordinem diſtributam diſterminatamq; eſſe dicebant, & alia quidem diuinis rebus conuenire nomina: alia vero ijs quæ ſenſu & opinione comprehenderentur. Vnde & vatem Homerum recte ſenſiſſe dicebant, cum alijs deos vſos eſſe nominibus, alijs homines eadem in re memoriæ prodidiſſet: vt illud, Quē Xanthum dij vocant, homines vero Scamandrum. Et rurſum de volucre, Chalcidem dij nominant, mortales vero Cymindin: aliaq; huiuſmodi complura. Alias enim deorum eſſe notiones, & alias partialium cognitiones animorum: & iccirco apud vtroſq; alia etiam eſſe nomina. Diuina enim eius eſſe notę, quæ totam denominatorum rite indicarent eſſentiam: humana vero quæ illius ſolummodo partem declarare poſſent. Et diuina quidem nomina vulgo eſſe incognita, cum humana palàm in promiſcuo reperirentur vſu: non alia expreſſiori ſimilitudine, quàm earum imaginum & ſimulacrorum quæ à ſacerdotibus in adytis ſacrorumq; penetralibus religioſiſſime ſeruarentur: quorum id quidem quod in aperto eſſet, quiuis è populo libere palamque cerneret, cum tamen id quod latitaret interius, in quo arcana deorum declarantur myſteria, à ſolis ijs cerneretur colereturq; qui & initiati eſſent, & ceremoniarū ſacrorumq; ritu inſtituti. In ſacris præterea quibuſdam nominibus miram latitare virtutem ad ea ſanè efficienda opera quæ ſupra hominem eſſe cenſerentur, & diuinitati non immerito attribui poſſent. Et iccirco ab ijs qui interiores & reconditas calluere literas, memoriæ proditum eſt non eſſe transferenda ea aut immutanda vocabula: ſed, vt ſunt, ſuis characteribus veluti diuinis quibuſdam notis religioſe conſeruanda. Quod magos etiam diuinorum peritos præcepiſſe dicebant, ne in carminibus ſcilicet & precibus ad dæmonas heroaſq; eliciendos aut placandos fuſis, precandi ritus aut nomina immutarētur, ſiue chaldaica forent ea, ſeu perſica, & omnino barbara, quoniam vim, qualiacunq; eſſent, haberent maximam, & illis dæmones inſigniter gauderent. Vniuerſam denique Zoroaſtis ſapientiam, quam Plato in Alcibiade diuinam, & in Charmide animorum corporiſq; curatricem appellat, non alia re magis quàm nominibus conſtare dicebant. Hebræos quinetiam diuinorum quorundam nominum notiones omnibus alijs prætuliſſe ſcientijs, & mira ſæpius horum prolatu opera ab eorum factitata prophetis memoriæ prodi-

diſſe, vt non à natura ſolum, ſed ab ipſis etiam inuenta fuiſſe dijs, & hominibus tradita non immerito creditum fuerit. Huius autem rei non vulgare etiam ſignum eſſe preces precationeſq; noſtras, quæ ſemper adiectis nominibus fieri conſueuere: ex quibus vel palàm lędi eos quorũ recenſentur nomina, vel iuuari, manifeſtius certe eſt q̃ vt aliquo demonſtrationis indigeat adminiculo. In vrbiũ prætereą oppugnationibus obſidionibusve ea euocari elicique conſueuiſſe numina, in quorum tutela vbrs illa poſita eſſe crederetur, vt loco ſcilicet eo relicto, ad ſe volentes & propitij migrarent dij: neq; alio vnquam modo obſeſſam vrbem, quàm præſidum abſceſſu deorum capi aut poſſe, aut fas eſſe, non ab re creditum eſt. Quamobrem antiqui vrbium fundatores, coloniarumq; deductores, alterum quidem tutelaris dei nomẽ manifeſtum eſſe, alterum vero ſanctius auguſtiuſq; omnes ſemper latere voluiſſe, nequando ab hoſtibus cognitum magicis cantibus precibuſque, & rite peractis ſacris in bellorum diſcriminibus elici & euocari is poſſet deus cui diuinum illud aſſcriberetur nomen. Atqui hominum quidem cum hominibus conſenſum commerciumq; proculdubio eſſe poſſe dicebant: deorum autem & hominum conſpirationem neq; animo comprehendi, neq; ſuſpicione apte fingi poſſe. Ex his igitur cuiq; palàm eſſe dicebant, naturam ipſam, veluti rerum imagines quaſdam hominibus, vera tradidiſſe nomina, neque ab iiſdem conſenſu aliquo vel caſu inuẽta, & rebus aſſignata rerum fuiſſe vocabula. Cæterum quoniam ex Nigidianis commentarijs quòd naturalia & non arbitraria rerum ſunt nomina, lepidam ſanè & feſtiuam refert Gellius rationem, non erit malum (vt arbitror) hanc etiam ipſam pro Academia in medium adducere, quæ ipſius Gellij verbis hoc maxime prolata eſt modo. Vos enim, inquit, cum dicimus, motu quodam oris conueniente cum ipſius verbi demonſtratione vtimur, & labias ſenſim priores emouemus, ac ſpiritum atq; animã porro verſum, & ad eos quibuſcũ ſermocinamur, intendimus. At contrà cum dicimus nos, neq; profuſo intentoq; flatu vocis, neq; proiectis labijs prununciamꝰ, ſed & ſpiritum & labias quaſi intra noſmetipſos coercemus. Hoc idem fit in eo quod dicimus tu & ego, & tibi & mihi. Nam ſicuti cum annuimus, & abnuimus, motus quidem ille vel capitis, vel oculorum à natura rei quam ſignificat non abhorret, ita in ijs vocibus quaſi geſtus quidã oris & ſpiritꝰ naturalis eſt. Eadẽ ratio eſt in græcis quoq; vocibꝰ, quã eſſe in noſtris animaduertimus. Et hæc ferè ſunt quæ de nominũ ratione Academicorũ cũ veterũ tũ nouitiorũ pro ſe afferre ſolita eſt ſchola. Cui ſentẽtiæ, Stoicorũ etiã, Zenone, Cleanthe, Chryſippoq; ducibꝰ, vniuerſa fauet natio. cõtrà vero Ariſtotele duce niti vidẽtur Peripatetici, nomina ſcilicet nõ natura, ſed hominũ cõſenſu arbitrioq; cõſtare: quædã etiã caſum reperiſſe ipſum contẽdentes. Quatuor enim hæc eſſe quæ ordinem inter ſe quendam & continuatam haberent ſeriem: res videlicet ipſas extrinſecus exiſtentes: animi conceptiones notionesve: ea quæ voce proferantur: & vltimo loco illa quæ characteribus notãtur. Iſtorum vero quatuor ordinem talem eſſe dicebant, vt prima ſcilicet à ſecundis ſignarentur, cum illa planè ſecunda efficerent. Res enim natura conſtantes, notionum eſſe principia: notiones autem & conceptus, res vt extra ſe habent intrinſecus deſignare. Hoc etiam modo ea quæ tertio ponebantur loco, efficere quidem vltima illa, ſignari vero & repræſentari ab vltimis. ſiquidẽ ea quæ voce proferrentur, efficientes eſſent cauſæ eorum quæ characteribus inſcribi inſignirìq; contingerent: illa vero ideo ſcriberentur, vt commode prolatas ſignare poſſent voces, & labili hominum memoriæ ſuffragari. Horum porro quatuor, duo illa prima natura conſtare dicebant, duo vero reliqua hominum inuenta fuiſſe arbitrio, & iccirco in ijs ipſis artis magis quàm naturæ relucere veſtigia, idq; ex hoc vel maxime conſpici poſſe dicebant. Etenim res ipſas, & animi notiones conceptionesve in omnibus ſemper eaſdem exiſtere, neq; aliquo locorum interuallo, aut temporum ſpatijs vſquam immutari. Eaſdem enim ſemper fuiſſe res, & de ijs ipſis eaſdem animi notiones apud omnes homines, & ſemper futuras eſſe, cum ea quæ voce dicerentur nomina, necnon illa quæ characteribus perſcriberentur, apud alios alia & ſemper fuiſſe, & nunc eſſe ſit perſpicuum. Aliter enim loqui & ſcribere Græcos, aliter Aegyptios Latinoſq; certum eſt: cum tamen omnes iiſdem de rebus medijs animi cõceptionibus & loquãtur & ſcribant. Ex quibus palàm omnibus ſanè eſſe poteſt, poſtrema hæc duo hominum inuentis, & non rerum naturæ muneribus aſſeribi debere. Nihilq; ſanè obſtare ea quæ hoc in loco ab Academicis adduci ſolerent, vocem ſcilicet natura eſſe, ad quam inquam velut ad genus nomina referuntur omnia. Neq; enim vocem nominum proprie genus eſſe, neq; totam illorum eſſentiam rite complere. Materiam quidem nominum eſſe vocem, ſe haudquaquam inficias ire: genus vero ipſorum proprium & peculiare penitus abnuere. Quẽadmodum igitur ſi quiſpiam lectulum quia ex ligno ſit, lignũ eſſe diceret, & iccirco naturæ opus, is ridiculus merito haberetur: ita quiſquis nomen dicit, quia voce conſtet, iccirco naturaliter nobis aliquid ſignificare, non immerito riſu dignus eſſe perhibetur, nullã enim eſſe neceſſitatem ſi quippiam de materia fiat naturali, vt id prorſus naturale efficiatur. Vniuerſa nanq; illa quæ artificio quocunq; ſtruũtur, & quæ hominum ſine controuerſia aſſcribantur induſtriæ, mechanicæ inquam ſtructuræ opera, ex materia conſtare naturali, circa quam omnia artiũ verſentur ingenia. Similiq; rationis modo vocem quidem rerum naturæ donum eſſe hominibus eiuſdem largitate conceſſum. Natura enim vocales certe ſumus: nomina autem & verba, voces ſimpliciter nõ eſſe, ſed voces quaſdam tali aut tali diſtinctas dearticulataſq; modo ab animæ vi illa quam λεκτικὴν φαντασίαν illi, nos quia id vnico verbo exprimere non poſſumus, dictionum effectricem fantaſiam dicemus. Hanc enim vocalia mouere inſtrumenta non alio ſanè modo quàm lignum moueri aptarique à lignario dicimus fabro, vt lectuli figuram commode poſſit recipere. Quemadmodum igitur

lignum antequam lectuli conformetur effigie, minime vocabitur lectulus: eodem modo voces etiam antequam tali aut tali articulentur diſtinguanturve modo, haudquaquã nomina aut verba dici oportere. Noſtro igitur arbitratu & noſtra poſitura conſtare ea, & non natura, veriſimile eſſe. Neque quo minus id verum eſſe fateamur, ea intercedere quæ illi de naturali inſtrumento hoc in loco adducere ſolent. Nomina enim non eſſe naturæ inſtrumenta, ſed ἀποτελέσματα, id eſt effectiones. inſtrumenta nanq; vocalium animæ virium eſſe pulmones, palatum, & illam quam aſperam arteriam medici vocant, à quibus, ſiue medijs quibus vocem effici, clariſſime apparere, cum exſufflatus aër, & ex vniuerſo thorace emiſſus ſpiritus congeſtim aſperam illam vocatam arteriam gulamve percuſſerit, & ab illa inuicem repercuſſus fuerit, taliq; plaga ſenſilem effecerit ſonum, animæ quopiam affectionum charactere inſignitum. Simplicis igitur vocis inſtrumenta illa eſſe, nominum vero & verborum, quæ iam dearticulatæ & diſtinctæ ſunt voces, alia propria & peculiaria magis eſſe inſtrumenta: quæ non φωνητικὰ ὄργανα, id eſt vocalia vt illa, ſed διαλεκτικὰ, id eſt loquendi inſtrumenta, recte dicantur. Et huiuſmodi eſſe cum linguam ipſam, tum dentes & labias, quorum effectionem, vocali adiuncta materia nomina eſſe & verba. Quamobrem nõ inconcinne Stoicos dicere ſolitos aiunt linguam quidem plectri ſimilem eſſe, chordarum vero dentes, nares autem cornibus ijs quæ ad neruos reſonant in cantionibus: cum ea vocem à pulmonibus immoderate profuſam frangat & terminet, & eum ad dentes ipſos, tum ad alias oris partes impellendo, diſtinctos & preſſos illius efficiat ſonos. Non igitur eſſe naturæ inſtrumenta verba & nomina, ſed effectus & opera, & ideo natura conſtare, haudquaquam neceſſarium eſſe. Non ſemper enim naturæ opera naturalia prorſus effici, ſed in artem plerunque degenerare & deſinere: quod cum ex alijs compluribus naturę operibus, tum nihilo ſecius ex ipſa ſaltandi peritia manifeſtiſſime poteſt patére. Cum enim omnis ſecundum locum motio nobis procul dubio natura inſita connataq; ſit, tali tamen aut tali moueri modo, & numeroſa manuum geſticulatione Herculem (verbi cauſa) vel Oedipodem poſſe ſignare & effingere, ab arte ipſa proficiſci, meridiana (vt aiunt) luce clarius eſſe, hominumq; induſtriæ hoc, non naturæ largitati acceptum oportere referri. Nam illud quod dicere etiam ſolent de precibus, & ſupplicationum modis, numinumque magicis euocationibus, hoc ſibi ſomnijs anilibuſq; deliramentis videri quàm ſimile dicunt. immutabilem enim diuinam eſſe naturam, & certa cauſarum ſerie, eademq; firma & inuariabili vniuerſa (vt par eſt) gubernare moderarive, & non puerorum more cultu pollicitiſq; hincinde compelli & allici certiſſimum eſſe. Fieri tamen poſſe, quoniam ratione vtentes nos deus eſſe voluerit, & liberum motionis principium nobis largiter condonauerit, iccirco multorum etiam operum effectores eſſe voluiſſe: actuſq; noſtros & animi conſilia, quæ ex libera electionis voluntate prouenirent, pro meritia ſæpius larga benignitate ſancire. Aut magis etiam in nobiſmetipſis, ſiquis bene introſpicere valuerit, horum initia & cauſas cognoſci, qui circa huiuſmodi conſilia & preces non ſine iugi quadam affectionis & fantaſiæ motione verſari, & iccirco hunc aut illum vitæ habitum eligentes, huiuſmodi prę paratione media & ſequeſtre deorum procuratione prouidentiaq; ſecundum electionis noſtræ modum abunde perfruamur: ſicut in quibuſdam planè dignoſcere licet corporibus, quæ ignita quidem leuitate ſua ſuperne facilè aſcendere poſſunt: rurſum ſi quid ponderis ab humida omnino aut terrea conceperint natura, eadem facilitate ipſo declinantia nutu, ad lineam deorſum feruntur. Necnon ſolis ſplendore mundum colluſtrante, ſiquis apertis oculis experrectus liberq; diem contueri voluerit, hunc clariſſima frui luce neceſſe eſt. Siquis autem vel obdormiuerit, vel in tenebroſa ſe loca coniecerit, aut caput alioquin pannis conuoluerit, is certe vitio ſuo, non ſolis cauſa claritate illa minime perfruetur. Diuina etenim omnia excellenti quadam redundantis naturæ vbertate largiter vbiq; omnibus nulla inuidia ſeſe offerre & concedere conſueuerunt: deiq; prouidentia hoc modo pro vitæ cuiuſque electione & meritis affatim omnibus ſeſe participandam fruendamq; æquabiliter præſtat. Ex quibus certe effici, nihil preces ſupplicationesve facere quo minus nomina pro hominum voluntate & arbitrio conſtare dicantur. Hæc ſunt ferè Alexander quæ de nominum ratione Academici Peripateticique veteres memoriæ mandauere, & in quibus inter ſeſe diſſenſiſſe vulgo creduntur. Nam recentiores iſti philoſophi, de noſtratibus loquor, nec verbo quidem tenus quæſtionem hanc attigiſſe videntur. Quæ iccirco à me breuiter nunc percurſa magis quàm pertractata fuere, ne quam tibi moleſtiam longa dicendi ſeries faceret: & ipſa alioquin nox iam aduentare incipit: ſatiſq; pro conſuetudine à nobis (vt videtur) deambulatum eſt. Quare ſi placet finem faciamus, niſi aliud fortaſſe eſt quod me velis. A me quidem, inquit ille, tantum abeſt vt iſthęc mihi tua longa fuiſſe videatur oratio, vt contrà non mediocriter etiam doleam quòd tam cito dicere deſieris. nam de nocte nihil ſanè moror vt citius etiam ruat, quando non procul, vt ſcis, habito: & illa tum extenſa prolixitas lucubrationibus à me commode diſpertiri ſoleat. Sed quænam lucubratio, quod ſtudium mihi optatius eſſe poſſet, quàm ea de te audire, quæ adhuc ego à nullo percepi, neq; apud quempiam ſcripta reperi. Perge modo ſi placet reliqua ſubtexere, & ſi quid tui hac de re eſt iudicij, in medium liberaliter afferre. Verum, ſi videtur, quando inambulauimus ſatis, ex porticu iſta in conclaue tranſeamus, vbi & hoc veſpertinum frigus ſalubriter declinabimus, & ſedentes alioquin cõmodius ea quæ nobis agenda ſunt, peragemus. Vt lubet, inquit Alexander, quando non ſolum animorum, ſed corporum etiam valetudini non minus eſt ſeruiendum, ſine qua illi neq; recte valere dum hic ſunt, neq; quippiam conſtanter ſpeculari poſſunt. Cæterum ſciebam equidem ab initio etiam cum ea exorſus ſum quæ iam recenſui

pertractare, te huc tandem peruenturum fore, meamque de ijs ſententiam omni ſtudio excutere tentaturum:& ideo(ſi recte tenes)tunc ego te licentioſius fortaſſe quàm par fuit,ſed amice tamen,vt ſemper,veteratoribus illis non diſſimilem eſſe dixi. Verũtamen quando hanc ego perſonam ſemel indui,hæc mihi certe ſtrenue eſt agenda. Quanquam cur mihi non in optatis ſit etiam hæc tecum conferre,qui mihi inter amicos primarius cum ſis,ingenio etiam & eruditione eo loci perueniſti, vt ſanum cum de alijs omnibus,tum hac ipſa de re iudicium ferre valeas? Accedit ad hoc quòd veterum illorum talis tantuſque admirator exiſtis, vt eos tantum non conſtructis aris uminũ loco venereris & colas. L E. Audi igitur & reliqua,quæ non mea certe ſunt,ſed quorum etiam priora fuerunt. Verum antequam ad illa noſtra ſe conuertat oratio,vnica,& eadem breui propoſitione(quod Geometræ facere ſolent)totam hanc claudam quæſtionem.ea autem eſt huiuſmodi,Academicos Peripateticoſve de nominum ratione eadem proculdubio ſentire,nihiloque inter ſeſe niſi verbis tantum differre. Scio iſthæc tibi mira ſanè videri,qui priora audiueris:oculata tamen(vt aiunt)fide,ſi ea quæ dicam intelligere curaueris,hanc rem planè ſic ſe habere percipies. Qui poſſum iſthæc tibi credere,inquit ille, & non potius deorum hominumq; implorare fidem,quando mihi tu talia profers monſtra? Qui enim fieri poteſt vt duæ pugnãtiſſimæ inter ſe ſententiæ eædem eſſe dicantur? aut quonam modo tute tibi id vnquam perſuadere potuiſti? Niſi forte idem album & nigrũ eſſe,tẽpore etiam eodẽ tibi videri poteſt. L E. Nimis delicatus es Alexander,&,vt videtur,dictorum impatiens, citoq; ſanè commoueris:verum iterum,& tertio etiam ſcias velim me quod tibi modo ſum pollicitus, bona fide iam nunc in numerato(vt aiunt)repræſentaturum,ne pigeat modo patienter audire. A L E. Audiam,quando ita iubes,inquit ille,imò auſultabo potius. L E. Colligamus igitur(niſi moleſtum eſt)Alexander ea quæ dicta ſunt prius,& ſi inter nos conuenit,videamus,vt quid nobis poſthac dicendum ſit,planè ſcire poſſim? Bene habet,inquit,ſic faciam? L E. Reuoces igitur te ad ſuperiora. Academicos dixerã nominum rationem natura ipſa,non hominum arbitratu conſtare voluiſſe. eſt ne ita? A L E. Eſt vt dicis. L E. Peripateticos autem conſenſu arbitrioq; hominum eadem inuenta eſſe nomina,& rebus accõmodata affirmaſſe? A L E. Et hoc ita. Quomodo autẽ eadem vtriq; ſenſerint, & quonã modo cum pugnare inter ſe hæ videantur ſententiæ,rite conſentiant & quadrent,reliquũ eſt vt à me in præſentia oſtẽdatur. Hoc,inquit ille,reſtare videtur. L E. Exordiamur igitur, quando ſic placet,hoc maxime modo. Bifariam dogma illorum qui natura conſtare nomina, & non hominũ arbitrio rebus impoſita eſſe dicebant,ſectum diuiſumq; fuiſſe planè accepimus:& ij quidem,vt Heraclitici,naturalia ideo volebant eſſe nomina,quia naturæ effectiones ea eſſe & opera aſſeuerabant. Propria enim & peculiaria rebus ſingulis nomina à rerum natura præparata aſſignataque eſſe,non aliter quàm ſenſilẽ cuiq; rei proprij ſecretive ab eadem attributi ſunt ſenſus. Aliud enim ipſum ſpectabile à tactibilẽ eſſe cẽſeri,quia alio iudicetur percipiaturq; naturæ ſenſu. Nomina enim naturalibus ſimilia eſſe ſimulacris,qualia certe ſunt illa quæ in ſpeculis aut in ſtantibus cernantur aquis,non ijs quæ artificio conſtare videmus. Et nominare profecto eos cenſeri,qui huiuſmodi vera & ſolida proferrent nomina:qui autem ſecus facerent, ne nominare quidem eos,ſed ſonum tantummodo aut vocem emittere. Officium autem eſſe prudentis eruditique viri, & vere philoſophi,ea ſemper indagare rimarive nomina, quæ rebus ſingulis à rerum natura peculiariter conſtituta aſſignataque eſſent: quemadmodum illius eſſe partes qui acuta oculorum polleret acie,proprias viſilis cuiuſq; ſimilitudines recte pernoſcere & diiudicare. Alij autem dogmatis huius ore tenus aſſertores,vt Academici fuere omnes, id eſt veteres Peripatetici(ſic enim eos in præſentia intelligi volo)natura conſtare nomina dixerunt, quoniam rerum denominatarum naturę conuenire quadrareq; volebant. illuſtria enim ea & ſignificantia,vt præclare res ipſas exprimerent,eſſe oportere:vt ſi quis(verbi cauſa)à natura tali præditus eſſet prudẽtia vt ad regendos moderandoſq; populos pulchre natus videretur,huic Ageſilai aut Archidami nomen probe conuenire dicebant. Et iccirco natura talia eſſe nomina,quoniam rebus ipſis quæ ijs ſignentur nominibus,ſignificanter conuenire viderentur. Archidamus enim,quia populo imperare poſſit,Ageſilaus autem,quia populi ſit ductor, luculenter dici poſſe cenſetur. Addebant præterea iſti nomina imaginibus eſſe ſimilia, verum ijs duntaxat quæ non ipſa natura,ſed hominum artificio conſtarent: qualia eſſent illa quæ à pingendi fingendive arte efficerentur,vbi varias ſimulacrorum ſimilitudines varijs rerum exemplaribus conuenire palàm perſpicimus,& has quidem magis,illas vreo minus expreſſas rerum reddẽtes effigies,prout artificis peritia artis dexteritate adhibita commode illas valeret effingere. Quod vel ex hoc clariſſime cuiuis patere poſſe dicebant,cum ſæpe vſu ipſo deprehendantur homines & à nominibus ipſis denominatarum rerum naturas regreſſione ad priora(quam ἀνάλυσιν vocant)indagari: & ijs rurſum perſpectis, conuenientia rebus impoſita eſſe nomina demonſtrare. Sed non diſſimili etiam rationis modo illorum dogma qui rerum nomina hominum conſenſu arbitriove aſſcripſerunt, bifariam diuidi ſecarique contingit. Et ij quidem talem nominum poſituram intelligi volebant, qualem Hermogenes Parmenidæus apud Platonem in Cratylo eſſe aſſerit, pro cuiuſque ſcilicet arbitrio quæque formari poſſe nomina, etiam ſi id nulla fieri ratione contingeret, vt ſi cuiuia hominum quam ſibi libuerit rem quocunque nomine pro libidine appellare placuerit, id illi ſanè rei nomen proprium accommodatumque exiſtere, qualia pueros & mulieres ioco ſæpenumero factitare percipimus. Vnde Diodorum quendam cognomine Diangelticum non contemnendæ virum literaturæ, huius ſectæ placi-

tis mirifice fauentem,ſeruis ſuis prępoſitionum & aduerbiorum etiam vocabula,nominum loco impoſuiſſe memorię proditum eſt, quaſi nihil aliud ad rectam nominum rationem præter hominũ ſtudium & arbitrium exigi oporteret. Alij autem,vt Peripatetici fuere, non eo ſanè modo nomina hominum arbitrio rebus impoſita fuiſſe dixerunt, ſed ea quidem à nominum conditore quopiam proculdubio formari aſſignariq; oportuiſſe,nõ temere,vt Hermogenes voluit,ſed cõſultò,ſi quid aliud. hunc autem meritu prudentiſſimum fuiſſe, & omnimodam rerum naturæ calluiſſe ſcientiam, vt ex hoc ſcilicet cuiq; rei proprium decenſq; nomen poſſet adiungere. Pariq; rationis modo ſiquis noua rebus quibuſdam imponere ſtudeat nomina, talem eum eſſe oportere: aut ſi talis eſſe non poſſet,ab huiuſmodi ſaltem quopiam doceatur neceſſe eſſe viro philoſopho totius rerum naturæ peritiſſimo, vt rebus congruentia imponere poſſit nomina. Et hoc eſſe quod dicerent,conſilijs hominum ea,non ipſa conſtare natura,quoniam non naturæ munere,ſed ratiocinantis animi diſcurſu & inuẽta ſint nomina,& rebus ipſis rite accõmodata. Non enim temere primores illos,& nullo mentis negotio,paludes quidem fœminino denominaſſe genere,fluuios autem maſculino(vt de animalibus viuentiumq; taceatur genere) ſed has quidem veluti amnium quædam receptacula fœminino protuliſſe genere, fluuios vero ceu illas intrãtes,ſeq; illis immiſcẽtes,maſculina generis proportione nominare voluiſſe. Similiq; modo intellectum quidem nomine dixiſſe maſculo, cum animam ipſam fœminea terminatione ſignaſſent:quoniam hic quidem ei lumen infundat,illa vero id excipiat,& ab illo repleri colluſtrariq; veriſſime dicatur. Pariq; generis analogia in ſole etiam & luna non ab re vſos fuiſſe,cum hic quidem lumen illi affatim ingerere,illa autem ingeſtos excipere radios planè animaduertatur. Neutrum vero genus,& commune,quod epicœnum vocant, cum ex horum vel mixtura vel diſtractione conſtitui componiq; iudicentur,alijs nonnullis rebus congrua naturæ proportione ſignificanter adiecta fuiſſe. Et hęc de duorum à principio dogmatũ in quatuor opinionũ capita diſtributione,deque illarum explanatione pro virili mediocriter pertractata ſufficiant. Ex quibus cuiuis non obſcure etiam patere poterit,ſi quidem vegeta mentis adhibeatur intentio,hanc quam ſupra retulimus Peripateticorum ſententiam ab illa quam ſecundo recenſuimus loco, & Academicorũ placitis aſſcripſimus,non alia re quàm verborum prolatu eſſe diuerſam. Quæ enim nomina à prudentiſſimo viro,&, vt ipſi aiunt,vere philoſopho rebus quibuſq; commode aſſcribuntur, rerum naturæ conuenire, propriaq; eſſe proculdubio & ſignificantia eſt neceſſe. Atqui primum illud Peripatetici, ſecundum (vt vidimus) Academici voluere: quanuis illi quidem hominũ arbitrio nomina,iſti vero natura cõſtare protulerint. In verbis igitur diuerſitas (ſi qua eſt diuerſitas) nõ in rebus ſentẽtijſq; iure eſſe cẽſebitur. Quamobrem vt à nominum cõditore illo originem habent nomina, nulla eſt inuidia quin pro arbitrio conſenſuq; hominum fabricata & inuenta fuiſſe dicantur, dummodo natura etiam conſtare eadem,ceu ipſis congruentia rebus,& rerum naturæ quadrãtia, bona pace dicere liceat. Res enim philoſophi quærere inueſtigareq; debent,non anxie rerum perſcrutari vocabula:quæ etſi rerum (vt diximus) imagines rite eſſe cenſentur,nihil tamen obſtat vnius rei plures eſſe imagines, magis & minus archetypum reddentes ſuum: vtri autem illorum imaginibus ijs melius accommodatiusve ſint vſi,ipſi ſanè viderint. nobis enim in præſentia abunde ſatis ſufficere poteſt manifeſtiſſime (vt arbitror) demonſtraſſe,philoſophos hos etſi nominibus differre videantur,rebus tamen ipſis ſententijſq; proculdubio bene conuenire. Quod vel ex hoc etiam clariſſime patere poteſt. Nam apud Platonem inter diſſidentes de nominum ratione Hermogenem & Cratylum,medium ſeſe conſtituit Socrates, & multis vtroſq; rationibus inſigniter reprehendit. Neq; enim hominum ſolo conſtare arbitrio nomina planè demonſtrat,vt aſſeuerare videbatur Hermogenes propter vniuerſalia maxime genera, reſq; immutabiles & ſempiternas,quibus tum quia perpetuæ conſtanteſq; ſunt, & omnibus ab initio cognitæ:tum quia immobilem definitamq; ſortitę ſunt naturam,ſtabilis & recta nominum bene aſſcribi poteſt ratio. Neq; rurſum nomina natura conſtare oſtendit eo quo Heraclitus Heracliticiq; volebant modo,propter ſingularium indiuiduorumve labilem & fluxam naturam, quibus neq; conuenienter aſſignari,neq; diu bene quadrare poſſent nomina. Nihil igitur, vt manifeſtiſſime patet,à diuino Platone & Academicis Ariſtoteles & Peripatetici diſſentire videntur: cum illi nomina ideo natura cõſtare dixerint,quia rerũ naturæ accõmodata peculiariter res ipſas ſignarent:ij autẽ icciro pro hominũ arbitrio eadem eſſe contenderint,quoniã à prudentiſſimo nominum conditore & quaſi loquendi architecto ea ſecundum naturæ exigentiam & inuenta, & rebus ſolerter aſſignata fuiſſent. Negant igitur ea natura eſſe Peripatetici eo quo Heraclitus volebat modo: rurſum Academici, hominum arbitrio eſſe inficiantur nomina,quomodo illa Hermogenes eſſe (vt in Cratylo eſt) aſſeuerabat. Inter ſe autem hi philoſophi ita non diſſentiunt,vt de recta ſanè nominũ ratione vna ſola conſtanſq; Academicorum & Peripateticorum eſſe perhibeatur opinio. Quod Ariſtoteles etiã in pleriſq; commentariorum ſuorum locis non obſcure comprobare videtur. nam ſiquando noua inuſitataq; rebus tentat imponere nomina,ſemper illa rerum naturæ quàm accommodata aſſignare contendit. In commentarijs enim de phyſica auditione,ſiue de principijs (vtraque enim legitur inſcriptio) τοῦ αὐτομάτου nomen ijs quæ ſponte ſua quaſi temere nulla determinata proueniunt cauſa, luculẽter aſſignat:in libris autẽ de ſublimibus,quæ μετέωρα vocant,τῆς ψεκάδος καὶ τοῦ ὑετοῦ,quę pluuię ſunt vocabula,ſignificanter formaſſe cenſetur. Nam ſpeciei nomẽ quã ἐντελέχειαν vocat,terminorũ præterea in ſyllogiſmis,quos ὅρους appellat, necnõ τοῦ ἀορίστου ὀνόματος, καὶ ῥήματος, καὶ τῆς

ἀντιφάσεως, vniuerſa nomẽclatura quid aliud nobis declarare videtur, q̃ indubitatã philoſophi huiꝰ hanc fuiſſe ſententiã, nomina ſcilicet rebus ſecundum naturæ exigentiã quàm conuenientiſſime ſemper aſſcribi aſſignarique oportere? Hæc ſunt, Alexander, quæ de nominum ratione tibi pro temporis anguſtia, & hac ieiuna facultatis noſtræ mediocritate, dicere in præſentia habui. Reliqua tu (quo es ingenio) iugi variaque antiquorum lectione perquires, & ab eruditis viris percontando poſthac felicius excutere poteris. Nam mihi ſatis nunc ſuperque fuit tuæ vt potui & debui morem gerere voluntati.

FINIS.

SADOLETVS, SIVE DE PRECIBVS.

LEONICVS BVRGARINO.

HErculeus Lapis, quem Magnetem vocant, Burgarine chariſſime, occulta quadam vi, & naturæ (vt aiunt) concordia, diſtans ad ſe trahere ferrum percipitur: ferri vero præſentiam & conſpectum audaces ad ſe viros rapere Homerus eſt author. Votis porro & precationibus quibuſdam elicitos fuiſſe deos, & ad humanos acceſſiſſe conuentus credula exiſtimauit antiquitas. Inde Iouis cognomen Elicij apud Romanos, & Numæ regis cum Egeria nympha fabuloſi celebrantur congreſſus. Nos autem, qui ſanctioribus proculdubio viuimus inſtitutis, & ab antiquis per manus tradita patribus veræ religionis dogmata caſto pioq; mentis obſeruamus cultu, deum quidem ipſum, & præſtantes ſupra hominem naturas loco moueri, & ad nos accedere, terraſq; & hominum genus peregrinantium modo inuiſere, haudquaquam exiſtimamus. Preces vero exaudire, & hominum ſupplicationibus & votis flecti, & cum mala multa ab eiſdem ideo auertere, tum inuicem bona ijs largiter præſtare, pro certo tenemus. Hinc ſacerdotum apud nos diurnæ nocturnæq; diuinarum laudum decantationes, & quotidianæ in templis precantium Chriſtianorum frequentiæ. Hinc votorum etiam duris in rebus nuncupationes, & gratæ poſtmodum magnificæq; perſolutiones proceſſiſſe videntur: vt id ſileatur, quòd omnibus ferè horis tacitus ſibi vnuſquiſque aliquid peculiariter precatur & rogat. Quæ ſanè vitæ inſtitutio, & certa credulitas, cum vetuſtiſſima eſt, & ab initio omnium ſeculorum memorijs comprobata, tum hominum etiam generi perquam vtiliſſima eſſe cenſetur. Deos enim eſſe credi, & illos rerum curam gerere humanarum, maxime ex vſu vitæ eſt. Quamobrem reges & principes, rerumque pub. rectores, & antiquis ſemper temporibus, & noſtra etiam ætate, religioni quidem & ſacrorum ceremonijs deditos viros, vacationibus ſemper & immunitatibus ſunt proſequuti, emolumẽtiſq; etiam omnibus illos & vitæ commodis fouerunt & fouent. Impios vero, & religionis hoſtes, cõtrà, ceu hominũ generi peſtilentes & noxios, ſupplicijs & pœnis & exilijs multauerunt, & nunc iſtuc ipſum etiam facere perſeuerant. Et profecto ita ſe res habet. Qui enim deos aut nullos eſſe, aut humanas nõ curare res credũt, & neq; votis illos, neq; precibus vllis moueri exiſtimant, ij profecto nulla mentis ratione, ſed infreni viuentes libidinis impetu, quod turpiter, ſiue auare, ſiue crudeliter appetunt, id pulſo procul metu, dummodo latere ſe credant, omni prorſus ſtudio totiſq; viribus parare contendunt. Quod ſecus ijs accidere neceſſe eſt, qu præſentes vbique, & omnia videntes & audientes deos, recto mentis iudicio exiſtimant & credunt. Quo in numero, ſi quiſquam alius, vir certe eſt philoſophus, qui exactam naturæ cognitionem rectis virtutum moribus copulans, & excellentes ſolus ab omniq; ſeiugatas ſenſu contemplatur eſſentias, & illas pio (vt par eſt) mentis cultu veneratur & colit ſolus. Horum preces & vota propitius certe audit deus, cum ij maxime precando dum ſe corporibus auocant, & in mentis caput aſcendere contendunt, perquam ſimiles ſanè deo fiunt. Caue enim putes Burgarine quorumcunque precantium à præſtantibus naturis quaſcunq; exaudiri voces, qui aliud ſæpenumero agẽtes, nõ corde, ſed labijs (vt aiunt) deum honorant. Cum enim multa rite precantes habere oporteat, tum ſolitariam maxime, & deo intentam mentis aciem habere debent, ab omni quidem alia re ſeiugatam prorſus & liberã: ſoli vero illi cui preces fundũt, affectam, & ceu nexu quodam indiſſolubili copulatam. Qua de re ſuperioribus diebus cum apud Reuerendiſſimum præſulem Iacobum Sadoletum forte eſſem, ad quem ſæpius (vt ſcis) ſalutandi gratia accedere ſoleo, illum audiui cum eleganter & copioſe (vt ſemper ſolet) tum à conſueta iſthęc pertractandi ratione diuerſe admodum verba facientem. Aderant autem mecum cum alij pleriq;, tum Hieronymus Magnanus Veſtinus epiſcopus, vir & religione conſpicuus, & literarum etiam ſtudijs in primis clarus. Cum enim ſtati forte adeſſent dies quibus omnes ferè vrbis ſacerdotes quotannis de more per compita & plateas celebri pomparum frequentia pro frugibus precari ſolent, & illorum concinne precantium & canentium, in quo eramus cubiculo, clare exaudirentur voces, ad me conuerſus Sadoletus, Audis ne, inquit, Leonice, canentium choros, hymnoſq; & preces veteri inſtituto pro frugibus deo fundentium, quali harmoniæ

gratia illi & quo leporis concentu omnium aures iucunde ſimul & efficaciter permulceant? Neſcio profecto quid alij, ego certe (vt vera fatear) ab huiuſmodi re multum afficior, mouentq; me mirifice, & neſcio quo modo animum altius euocant meum. Tum ego, Nec mirum inquam Reuerendiſſime Domine tali te affici modo, quando duo ſimul coniuncta ſunt, quorum vel alterum recte ſe habẽtes animos eximie valeat commouere. Vocis enim modulatio & amœna ſuauitas, vt verborum in præſentia taceam vim, nedum homines, ſed feras etiã ipſas proculdubio flecterę & permulcere poſſunt: vt non immerito (mehercule) Orpheum antiqui vates voce & fidibus canentem, cum ferarum genus omne, tum inanimes etiam & ſurdas res demulxiſſe & poſt ſe traxiſſe memoriæ prodiderint. Quæ ſanè res Platonis (vt arbitror) ſententiæ, quã de animorum conſtitutione, diuine potius quàm humane vir ille recte intelligentibus ſcriptam reliquit, mirifice ſuffragari videtur. Numeris enim & harmonia humanus conſtans animus, numeroſis nimirum vocum modulationibus excitari percipitur, & loco ſtare neſcit, cognatione (vt aiunt) & contagione quadam, quam græci ſympathian, noſtri concordiam vocant, commotus & excitus: quæ ad inanimes vſque res iugi etiam tenore delabitur. Siquidem percipere licet diſtantis lyræ fides ad alterius ſonum lyræ ſimili harmoniæ temperamento contenſæ, manifeſtiſſime motari & reſilire. Sed quid ego iſthæc inquam tibi in præſentia ſan (quod aiunt) ſus Mineruam? Tum ille ad me hilari conuerſus vultu, quid tu, inquit, Leonice, ſus Mineruam? aut cur tu te ipſe adeo deſpicis? qui huiuſce rei Academicorum decretis optime coniectans cauſam, illam non minus dilucide quàm breuiter nunc explicaſti. Niſi forte recto noſtrorum inſtituto te humilem facis, vt merito poſtmodum ab alijs extollaris. Verum ſint iſta certe vt abs te dicta ſunt: & homines cum numeroſæ (vt videtur) moueant voces, tum vel maxime preces & verba deducant & frangant. Cur autem hæ (vt in confeſſus eſt) deum etiam ipſum tangant, & precantium votis excellẽtes ſupra hominem exorentur naturæ, hoc abs te Leonice in pręſentia audire percuperem. Quare age & nunc aliquid de Academiæ penu reconditum deprome. Tum ego, Non ea inquam Reuerendiſſime Domine vis noſtra eſt: taleſq; res & tã arduas ingenia puſilla nõ ſufferũt. Noli igitur mihi id oneris imponere, quod humeris impar eſt meis, & ſub quo mihi turpiter cadendum eſſet. tibi hæc debentur certamina, tuiſq; rotis iſthæc conterẽda eſt meta. Et Magnanus, Miro, inquit, deſiderio Reuerendiſſime D. & ſedulo expectabam quidnam quæſtioni propoſitæ reſponſurus eſſet Leonicus. Hac enim de re ea quæ noſtri ferè omnes dicunt authores, ſtudioſe perlegi omnia, & ad manum etiam habere me credo. Verum politiora quædam de precibus, & antiquorum lucubrationes magis redolẽtia de illo audire deſiderabam. Noui enim illum cum multæ lectionis ſemper fuiſſe, tum Academicis mirifice addictum decretis, quæ mihi ſanè philoſophorum natio vt alijs ferè in omnibus quæ ad philoſophiam ſpectant, cæteris haudquaquam poſtponenda videtur ſectis, ita longe omnibus (meo quidem iudicio) præponenda in ijs quæ de ſuperioribus pertractant naturis, illarumq; cum vires, tum beneficam ad omnia prouidentię & bonitatis oſtendũt curam. Qui locus ad religionem proculdubio, diuinumq; cultum totus pertinere videtur. Cæterum quoniam is ſuas tibi delegat partes, ſuperioriq; (vt par eſt) cum in cæteris omnibus, tum in ijs præcipue ſponte cedit ſua, bene certe mecum in præſentia actum eſſe exiſtimo, & non mediocre feciſſe lucrum me reputo, quando te hodie hac de re Academicorum more diſertantem audire non dubito. Scio enim quòd neq; meo hanc rem neq; Leonici noſtri ſtudio inuidebis, & hodiernam diſputandi operam nobis liberaliter præſtabis. Tum ille hilarè (vt ſolet) renidens, & tu, inquit, etiam Magnane cum Leonico facis, mihiq; hoc oneris imponere cõtendis. Atqui diſceptantiũ ferè omniũ, ſed Academicorum præcipue, conſtans ſemper fuit inſtitutum, vt qui proponebat aliquid, ille audiret: contrà autem de quo quippiam quærebatur, is ſanè diceret. Quamobrem recto rationis ordine æquum profecto erat Leonicum dicere, me vero auſcultare. Verum quando ita vultis, & veſtro à me iure hoc enixius contenditis, libens id veſtra aggrediar cauſa: quod an ex animi noſtri ſententia explicare nunc poſſim, haudquaquam ſcio. Magnæ enim (vt noſtis) & aſſiduæ cum publicæ tum priuatæ etiam occupationes, ijs præſertim temporibus me nimis diu ab huiuſmodi ſtudijs auocarunt. ſed ſi vires deficient, voluntas certe non deerit. Quare vobis in præſentia geratur mos. Verum de precibus & votis verba facturos, Deum in primis precari æquum eſſe cenſeo, qui mentis noſtræ oculos ſplendore ſuæ claritatis illuminet, vt quæ placita illi grataque ſunt, & comprehendere valeat animus, & verbis poſtmodum luculenter poſſit exprimere. Hic cum omnes aſſenſi fuiſſemus, tacitiſq; etiam mentis precibus vnuſquiſq; id ipſum expetiſſet, paululum moratus ſic exorſus eſt ille. Vetus & conſtans eſt opinio, ab antiquis vſque repetita temporibus, & populorum etiam omnium gentiumque cõprobata conſenſu, diuinas quaſdam ſupra hominem eſſe naturas, quæ inferiorum quidem omnium bonitate ſua curam gerant, & illis cum bona largiter tribuant, tum mala & aduerſa ab eiſdem benigne & ſalutariter auertant & propellant. Hoſq; propitios vt ſunt exiſtimantes & vocantes deos, rite illos pieq; ſemper colere, & illis preces & vota aſſidue fundere omnes ferè conſueuerunt. Adeoq; hæc in hominum mentibus congenita cenſetur opinio, vt nulla gens neque tam humana reperiatur & docta, neq; tam immanis rurſum & barbara, quæ hac de re ceu naturali quodam admonitu & inſtinctu excita, aliter loquatur & ſentiat. Taceo hoc in loco paucos quoſdam apud veteres ab omni planè vita & hominum commercio exploſos, Diagoras inquit, Theodoros, Protagoras, & ſi qui alij prauo mentis errore nullos eſſe dixerunt deos. Epicurus quin etiam haudquaquam in præſentia perhibendus, qui verbo quidem tenus eſſe̊ aſſerit deos, re autẽ ipſa

eos ſanè de medio tollit, cum illis nullum omnino actionis opus, nullam rerum humanarum, neque etiam cæleſtium relinquat curam, ſed monogamos quoſdam (vt ait Cicero) & ſolitarios & perſtabiles in intermundijs ſuis degere illos exiſtimet. Alij autem omnes, cum ciuilibus negotijs dediti, & rerum publicarum gubernationibus emancipati, tum philoſophi maxime qui res abditas & abſtruſas ſolerti mentis indagine rimari ſunt ſoliti, & deos eſſe conſtantiſſime crediderunt, & illos precibus & votis, ceu audientes & curantes omnia, propitios ſibi & placabiles ſemper reddere contẽderunt. Hinc apud Aſſyrios Chaldæi, apud Indorum populos Brachmanes, penes Gallos Druydæ, apud Perſas Magi, penes Aegyptios ſacerdotum natio, aſſiduam religioni diuinoque cultui præſtantes operam, ceremonijs & ſacris, votorumq; inſuper nuncupationibus, & aſſiduis precum obſequijs deos colebãt, venerabantur, adorabant. Qui certe mos voluẽtibus ſeculorum curriculis, ceu per naturæ manus traditus, & ad nos vſque perueniens, eo rectius nunc, & deo ſanè gratius obſeruari percipitur, quo intemerata veræ religionis myſteria, ſacraque incorruptæ fidei dogmata, Dei optimi maximi ineffabili quadam bonitatis plenitudine ſolis tradita & reuelata ſunt Chriſtianis: vt hæc demum vera & ſolida dei religio & cultus videri, & rectiſſime exiſtimari poſſit, cum primæ illæ religionis potius imagines & vmbræ quædam quàm religiones merito appellari debuerint. Omnes igitur ferè (vt vnde digreſſi ſumus reuertamur) & deos eſſe conſtanter aſſeuerant, curamque illos rerum humanarum gerere credunt, & votis precibuſque inſuper illis aſſidue ſupplicandum eſſe cenſent. Sed quoniam de precibus in præſentia me agere voluiſtis, & quonam illæ modo Deum tangant & moueant, audire percupitis, idque ipſum vt ex Academicorum declararem inſtitutis, nominatim etiam præſcripſiſtis, conſueta philoſophantium, & eorum maxime quos ſequimur, procedens via, ab illarum primo deſcriptione, & formæ explanatione initium capiam (rei enim de qua agitur ignorata natura, fruſtra profecto ad reliqua feſtinaret oratio) quo ſanè facto, ad illa poſtmodum explicanda me conuertam, quę huic conuenientia rei, & commoda eſſe videbuntur. Sunt autem preces, ſiue oratio & ſupplicatio (vt vſitatioribus apud vos vtar vocabulis) vis quædam animis ſuperne conceſſa, illos ſurſum rapiens, & ad deum ipſum conſtringens & vinciens, ſecundaque omnia ſemper prioribus vniens & rite copulãs. Cũ enim omnia quæcunque ſunt entia, ita a deo procedant & defluant, vt ab illo tamen nuſquã dicantur abſcedere, alioquin ruerent prorſus, & in nihilum deuoluerentur, omnia profecto in deo eſſe, & in illo collocari neceſſe eſt, vt poſtmodum ceu intimo quodam orbis ambitu progredientia, ad deũ ipſum rurſus, à quo & in quo ſunt, diuino & mirabili reuoluantur modo. Neque hoc magnis duntaxat & excellentibus contingere dicimus naturis, quæ alioquin ordine & dignatione propè ad deos accedere videntur, ſed minimis quibuſq;, imò informi etiam ſurdæq; materiæ, quæ inter omnia ab excellentibus diuiniſque remotiſſima eſſe cenſetur cauſis. Omnibus igitur æqualiter rebus diuina adeſt præſentia, cum in omnibus vbique ipſum ex æquo reperiatur vnum. Neque hoc quiſpiam miretur in loco, aut potius veluti pugnãs reijciat, quod diximus à deo labi & ꝓcedere omnia, & rurſum progreſſa omnia in deo tamen eſſe & collocari. Nam progredientia veriſſime manent, & tanquam firmis innixa radicibus in deo ſtabiliuntur. Quo enim progredi poſſunt vbi non ſit deus, cuius plena ſunt omnia, & qui proculdubio & vbique eſt, & omnia in ſe ſtabiliter continet entia? Miro igitur quodam rationis modo & progrediuntur omnia, & non progrediuntur à deo. nam progreſſa manent, neque ſeparantur omnino, alioquin (quod retro diximus) dilaberentur in nihilum. Et vt ad ſummam breuiter iſte concludatur locus, entia omnia ſibi quidem ipſis progredi & procedere iure cenſentur, in deo autem firmiter illa manere ſumma eſt neceſſitas. Cæterum quoniam non ſolum à deo progredi entia, ſed ad deum quoque recurrere & retro flecti debent, vt in hoc etiam ſuperiorum ordinum ad ipſum vnum imitentur regreſſum, aliam quandam à deo perfectionis capiunt notam, qua ad illius bonitatem retro flecti nata, in ipſo (vt diximus) radicitus nixa, in ſeipſis vero procedentia, rurſum ad ipſum diuino quodam munere reflexa perueniant, & innitãtur, admirabilem quendam (vt dictum eſt) efficientia circuli ambitum, à deo incipientem, & deſinentem in deum. Cum enim ab vnitate (vt dictum eſt) diuina omnia prodeant entia, ſecum profecto vnitatem ſibi impreſſam afferunt & conſeruant quandam, diuinæ illius vnitatis imaginem, qua poſtmodum & reuocantur ad illã, & reuocata diuino quodam perficiuntur modo, qui perfectorũ animos rapit entium ad preces & vota, quibus vnio cum deo nobis (vt paulo poſt videbimus) maniſeſtiſſime completur & perficitur. Et hoc certe eſt quod in ſuo de diuinis nominibus commentariolo ijs ipſis verbis theologus refert Dionyſius. Votis & precibus ad diuinam bonitatem perueniendum eſt. Nam ipſa quidem adeſt omnibus: non autem illi adſunt omnia. vbi vero ipſam caſtiſſimis precibus, animoque inuocamus deſecato & tranquillo, atq; ad diuinam idoneo coniunctionem, tunc nos quoque illi adſumus. Neq; cuiquam profecto hoc quod diximus de entium regreſſu, incredibile videri debet, quãdo is non in animorum ſolũmodo natura percipitur, ſed in rebus etiam anima carentibus id ipſum animaduertere licet. eæ etenim natura ſui impreſſa huiuſce rei gerentes veſtigia, quo maxime poſſunt modo, ad ſupernas ſe conuertunt cauſas, & ad diuinos illos ſuperiorum ſiue ordines, ſeu ſortes appellare malumus, vnde procedunt & defluunt, & quibus firmis naturæ nexibus ſunt copulata, ceu ad ſolem ſolaria (vt ita dicam) ſe conuertunt, & ad lunam lunaria, ſimiliq; cætera modo duces quæq; ſuos naturaliter conſequuntur. Et hæc profecto eſt concordia illa, ceu conſenſus ſiue naturæ contagio quam gręci ſympathian vocant, cum inanimes & ſurdæ res ad alias & ad alias ſuperũm poteſtates habiles aptæque reddantur, à quibus veſtigia

etiam quædam naturaliter habent impreſſa, quæ à rerum peritis, cum vſu & experientia, tum illarũ interdum admonitu, comprehendi & dignoſci recte poſſunt, ex quibus naturalis (vt nonnulli aiunt) magicæ fluxerunt initia. Cum igitur omnia (vt viſum eſt) entia, duo hæc in ſui gerant eſſentia, ſigna ſiue veſtigia, ſeu proprietates (multa enim adducenda ſunt nomina, vt naturales has rebus omnibus impreſſas notas rite explicare poſſimus) in deo ſcilicet manendi, & ad deum cum progreſſa fuerint recurrendi, tum dignius profectò & prius ipſos hæc in ſe geſtare animos cenſendum eſt, quibus rerũ opifex ille & æternus earum ſator & parens diuina bonitatis largitate conceſſit, vt per vnum quod in ipſis eſt, in deo firmiter manerent, per mentem autem ſiue intellectum (vtroq; enim vis ea dicitur modo) à Deo progreſſi, felici quodam orbis gyro ad Deum rurſus ipſum recurrerent. Ad quem profectò regreſſum maximam ſupplicationes vim habẽt & preces, ſignis quibuſdã intercedentibus quæ opifex ille Deus cunctis inſeruit animis, quæ neque rectè dici poſſunt, neque ſi poſſent, illa certe in vulgũ proferre fas eſſet. Illis igitur ſuperorum ſibi beneficentiam planè conciliat animus, quæ alioquin precantes etiam ipſos copulant & vniunt ad eas quas precantur naturas, diuinamque mentem precantium orationibus coniungunt, & admirabili quodam permiſcẽt modo. Et vt ad ſummam dicatur, ſupremæ illius bonitatis mentem ad omnia largiter animis impertienda commoda huiuſmodi mirifice mouent preces, diuinæ cuiuſdam ſuadelæ (vt hoc loquamur modo) ad Deum vim magnam habentes, & vt ſe ineffabili bonitatis largitate beniguiter participandum præbeat, ſanè efficiẽtes. Ad nos igitur vota & preces non trahunt Deos, neque profectò inclamati illi, aut verbis allecti hominũ inuiſunt cœtus, vt credula licenter fabulata eſt antiquitas: ſed nos potius ad illos ceu ad legitimos beneficoſque parentes filij quodamtenus progreſſi, precibus medijs reuertimur, trahimur, rapimur, vt illis iugiter aſſiſtamus, copulemurque etiam, atque penitus vniamur. Qua de re quia illius mirifice naturam exprimunt, eiuſdem Dionyſij de eodem commentario verba ſubtexere non erit malum, quæ hoc ſe habent modo. Itaque nos ipſos ad celſiorem diuinorum clariſſimorumque radiorum contuitum ſupplicationibus in primis præparamus, veluti lucidiſſima catena ex cæleſti ſummitate ſuſpenſa, & hucuſque pertingente, ſi ſemper eam manibus alternis in anteriora porrectis capimus, trahere quidem ipſam videmur, re autem vera non illam ipſi deducimus, quippe ſupra infraque præſentem, ſed ipſi magis ad ſublimiores illuſtrium radiorum fulgores promouemur. Aut certe quemadmodum nauim ingreſſi cum rudentem ex ſaxo quodam ad nos vſque porrectum tenemus, quippe cuius nitamur auxilio, non ſaxum ad nos, ſed nos ipſos magis nauimque ad ſaxum promouemus. Sicuti cõtrà ſi quis maritimum ſaxum in naui ſtans propellat, nihil quidem ſtãs & immobile ſaxum violabit, ſed ſeſe potius ab eo magis arcebit, quantoque in illud violentius impulerit, tanto ab eo procul repelletur. Non incommode igitur (vt arbitror) neq; incõcinne in ijs quæ retro ſunt enumerata, verarum precum adducta eſt deſcriptio, quas dixeramus vim eſſe quandam ſuperne animis conceſſam, illos ad Deum rapientem, & eoſdem cum illo vincientem, ſecundaque omnia prioribus ſemper vniẽtem. id enim ipſum ineffabili quodam modo mirabiliter efficere preces pro rei natura clare ſatis (vt arbitror) eſt oſtenſum. Quamobrem vniuerſus ferè in illis veræ religionis non ab re verſari cultus perhibetur. Siquidem vt à Platone mutuatus refert Cicero, is Deorum cultus eſt optimus, idemque caſtiſſimus atque ſanctiſſimus, pleniſſimuſque pietatis, vt eos ſemper pure integra incorruptaq; mente & voce veneremur. Quo in loco (quoniã religionis facta eſt mentio) obiter leuioris ingenij nonnullos commonefaciendos eſſe cenſeo, ne huiuſmodi in re ab incorrupta religionis ſemita ſenſim & incaute ad ſuperſtitionem dilabantur & ruant. Nam lubricus ſanè locus eſt, & vigili cautionis indigẽs cura. Non enim anilibus precum deliramentis totos dies blaterandum eſt, neq; aſſiduis votorum ineptijs Deus (vt aiunt) defatigandus & obtundendus, ſed matutinis duntaxat veſpertiniſq; adorationibus, non labijs, ſed puro ſynceroque cordis affectu rite precandum eſt. Hoc enim modo preces & legitimum vtiq; habebunt pondus, neque (quod aiunt) à ventis ferentur irritæ, & opus certe ſuum efficaciter perficere, & plene complere poterunt. Verum quoniam de precum ſiue adorationis natura & eſſentia, qui locus inter philoſophos Academicorum eſt maxime proprius, pro mediocritate noſtra & tempore ſatis (vt arbitror) eſt pertractatum, quando noſtra in curſu verſatur oratio, & adhuc prandij non adeſt tempus, niſi forte me auſcultando iam defeſſi eſtis, pauca quædam volentibus vobis ijs addere decreui, quæ iiſdem de fontibus hauſta, ad exactiſſimam precum notionem eximie facere videntur. Hic cum omnes id percupere vno ore dixiſſemus, rogaſſemuſque inſuper vt ſi commodo ſuo fieri poſſet, nos Academico illo prandio ſaturos dimitteret, ſic proſecutus eſt ille. Nequeo ſatis admirari Magnane & Leonice, quãtam ij quos ſequimur viri & quàm exactam cum alijs in omnibus, tum in ijs maxime quæ ad veram pertinent religionem, iugis induſtriæ curam ſemper adhibuerint, quantæque fuerint diligẽtiæ. Nam vt alia omittam multa & multiiuga, & in re propoſita maneam, nonnulla etiam illi quæ ad veras & efficaces requirantur preces, & illas præcurrere debeant, miro quodam diſtinctionis ordine, & inuenerunt ſoli, quod ſciam (de antiquis loquor philoſophantibus, ſemperque noſtros excipio, qui omnia melius) & ſoli poſterorum memoriæ ſcriptis ſuis reliquerunt. Sunt autem huiuſmodi, Præcurrere inquiunt veras exactaſque preces debere, naturæ primum illius quam quiſque precatur, & cui vouet, certam cognitionem. Non enim apte is accedere cuipiam videtur qui illius naturam & proprietates non nouit. Quamobrem ignitam mentis notionem, primum in diuino cultu habere ordinem, ſacrum apud illos cenſebat elogium, ignis (vt arbitror) calore & motu fugem

vegetamq; deſignans cognitionem. Hanc ſecundo ſequi loco appropriationem volūt. Aequo feratis animo precor iſtam verborum nouitatem & inſolentiam. inuſitatis enim rebus & nouis noua ſunt cōformanda vocabula, & ad verbum vt conceditur de græco exprimenda. iſthæc autem appropriatio iuxta illorum decreta conueniens quædam vitæ noſtræ ad Deum eſt aſſimilatio in omnimodæ ſynceritatis affectu, caſtitate ſcilicet, & puritate, & ſcientia, & ordine proueniens, qua noſtros animos proxime ad Deum accedentes humili & ſubiecta mentis affectione, cuncta ab illo adipiſci bona autumant. Tertium veras præcedere preces debere affirmant contactum, quo Dei ipſius eſſentiam homines ſupremo animorum vertice ad illam quaſi vergentes & proni contingere cenſentur. Quarto connumerant loco vicinitatē, ſiue propinquitatem quādam, quæ ipſo exactior videtur eſſe contactu, animoſq; colluſtrat, & deo propiores facit. De qua ſacrū apud illos verba faciens elogiū, Mortales inquit igni appropinquantes, à Deo diuinam habebunt claritatem. Quem ego ignē (ſi coniecturæ quiſquam in iis eſt locus) charitatis apud noſtros diuinū ſignare incendiū, haudquaquam dubitauerim. Quintam & vltimam poſt quatuor illa recenſent vnionem, quæ animorum vnitatem in ſuprema Dei collocat & inſerit vnitate, vnamque quodāmodo in vtriſq; operationū efficit actionē, per quam non ſuimet amplius, ſed dei eſt animus diuino perſtans in lumine, à quo clariſſime colluſtratur & circūfunditur. Et hanc veriſſimę exactiſſimæq; adorationis extremū & optimū eſſe aſſeuerāt finē, quando illa ſcilicet ſequeſtre & media procedentiū animorū reflexio ſiue regreſſus ſtatui copulatur & manſioni, & omne id quod ab vno proceſſit, rurſum in ipſo vno ſtabiliter fuerit collocatū, animorūq; lumē à diuino vndiq; lumine fuerit circūfuſum. Quamobrē non paruā iure inquiunt totius religionis portionē eſſe preces, cū eæ ſi recte (vt viſum eſt) fiant, hominū animos ſurſum rapere, & omnia quæ dicta ſunt certiſſime efficere poſſint. Non ab re igitur (vt arbitror) apud Platonē Athenienſis hoſpes ſolis philoſophātibus & probis viris rectas cōuenire contendit preces. his enim expeditiſſima ad felicitatē ſanè eſt via, cum proxime ad deos accedere, & a generatione terreniſq; ſe auocare rebus ij vel ſoli, vel maxime poſſint viri: prauis autem hominibus, & aliqua cōtaminatis labe iſtuc haudquaquam conceditur. Impuro enim (vt idem refert Plato) purum contingere nefas eſt. Accedat igitur is qui recte & efficaciter precari vult, puro ſynceroq; cordis affectu deum ipſum, excellenteſque ſupra hominem pie veneratus naturas, optima ab initio inſtitutus religionis norma, aſſidueque diuinis vacans rebus, inceſſanti etiam vtatur adorationis obſequio. celebre enim apud illos elogium, Perſeuerantibus, inquit, viris crebro aſſiſtunt dij. Quod nobis ipſa etiam præſcripſit veritas, Petite inquiens, & accipietis: pulſate, & aperietur vobis. Domoq; inſuper ternarium hunc ſecum afferat numerum, fidem ſcilicet, veritatē, & amorem, optimamq; præterea bonorū omnium ſpem, & inuariabile diuini ſuſceptaculū luminis. Nam quòd à cæteris ſeiugari oporteat rebus is qui ſolitarie ſoli conuerſari vult deo, vel hinc patere poteſt, quia multitudo ab vno exiens, eo magis ab illo diſcedere percipitur, quo plus in numerum tendit. Quemadmodum enim haudquaquam commode intermedio non ente ad ipſum acceditur ens, ſic inepte & perperā (mehercule) id facere videtur, qui cum multitudine vnitati coniungi & copulari contendit. Non immerito igitur diuinus, & mihi ſæpius hac in re perhibendus Dionyſius iſthæc ad verbum ſcribit. Et ideo maiores noſtri orationem hominis, ad deum vnionem quandam eſſe dixerunt: necnon angelorum opus illam vocauerunt, & veluti proœmium quoddam felicitatis & futuri gaudij, & imaginis æternæ beatitudinis appellauerunt. Non eſſe autem illotis (vt aiunt) manibus ad illam accedendum, verum animo expurgato cum ab omni cogitatione praui, tum à reliquis etiam affectionibus, quæ illum circa materiam & terrena addictum retinent, ita vt veluti terſum & vndiq; nitidum ſpeculum diuinas rite imagines accipere, & illas clariſſime reddere valeat. His etiam addi volunt erga pauperes miſericordiam & eleemoſynas, & ardentium lachrymarum copioſos imbres. Hęc ille. ex quibus vt (arbitror) clariſſime etiam apparere poteſt id quod à principio dixeramus dum adorationis definitionē adduximus, illam ſcilicet nō ſolū animos ad deum rapere & deuincire, verum etiam ſecunda quæq; ad priora copulare & cōiungere. Omnia enim (vt magnus inquit Theodorus) precātur & ſupplicant, pręter ipſum primum, quem omnis inferior natura ineffabilibus precando veneratur obſequijs. Cęterum quia nihil ſine cauſa aut fieri, aut eſſe poſſe, vniuerſæ philoſophorum contendunt ſcholæ, ſex vero cauſarum genera ij quos in præſentia ſequimur, viri eſſe voluerunt, efficientium ſcilicet, finalium, exemplarium, formaliū, inſtrumentalium, & materialium, ipſius certe adorationis has omnes cauſas, præter inſtrumentalē, quam illius natura non recipit, nō minus ſcite q̃ breuiter & dilucide cōmemorant. Et efficientes quidē illius dicunt eſſe cauſas, efficaces quaſdā diuinarum mentiū poteſtates, quę animos hortantur & reuocant conuertuntq; ad deum: finales vero recenſent incōtaminata ſempiternaq; animorū bona, quibus deo cōiunctos perpetuò frui neceſſe eſt. Exemplares autē cauſas autumant, entiū priores quaſdam cauſas ab ipſo primitus bono procedētes, illiq; ſecundū ineffabilem quandā vnionis copulam cōnexas. Formales vero dicūt eſſe cauſas, naturas quaſdā quę animos tum ſimiles deo efficiūt, tum vniuerſam illorum vitā perficiunt & cōplent. Materiales autē illius eſſe cauſas volunt, ſigna illa ſeu imagines & veſtigia (vt retro diximus) quæ ab animorū opifice deo illis impreſſa, ad parentis reminiſcētiā excitant, & illos interna quadā vi ad regreſſum vegetos reddunt. Verum quoniam tum pro ſalutari animorum ope deum precantur homines, tum pro incolumitate ſalubritateque corporum, nonnunquam vero pro ijs quæ ſunt extrinſecus ſiue aduerſis depellendis, ſeu bonis adipiſcendis: precum quędam & votorum genera & nomina

etiam illis accommodata rebus & nouerunt Academici,& memoriæ mandauerunt. Perfectiuas namque illas appellauere,quæ pro animorum ſalute fundebantur preces,quoniam id haberent muneris, huiuſmodiq; naturas tangerent,quæ id efficaciter adimplere & perficere poterant. Opifices autem illas denominarunt preces,quas pro imbribus fundebant & ventis, tum tempeſtiuos & ſalutares ſibi precantes,tum peſtilentes & noxios deprecantes .Opifices enim quaſdam medias naturas, illorum eſſe cauſas volebant. Quamobrem Athenis quondã ſtatæ quotannis pro ſalutaribus ventis ad Deum fundebantur preces,& apud Romanos fulgurum & tempeſtatum ſolennes quædam erant deprecationes. Nonnullæ etiam ab illis expurgatoriæ vocitatæ ſunt preces, quibus tum morborum genera omnia,tum ſiccitates,terræmotus,labes,cæteraq; huiuſmodi deprecabantur mala. Quaſdam etiam illi vitales ſiue animales appellauere preces, quibus ſuperioribus quibuſdam rite ſupplicabant naturis:quibus id muneris eſſe credebant, vt omnimodam fructuum animaliumq; genituram & incolumitatem augerent & cuſtodirent. Vnde apud Romanos etiam cum alias pleraſq; ſacrorum ceremonias,tum vitula factitari pro frugibus ſolitum fuiſſe legimus. quod etiam noſtri ſanctioribus ceremoniarum inſtitutis, & celebri pomparum diſcurſu precibuſve quotannis ijs ſemper diebus rectius profecto & Deo gratius facere ſolent. In ijs autem precum generibus (vt ab illis etiam memoriæ traditum eſt) conueniens ſanè ia erat modus & ordo,vt eæ ſcilicet quæ ad ipſos pertinere dicebantur animos, & priores certe, & omnium excellentiores non immerito exiſtimarentur. Quæ vero ad corporum naturã incolumitatemq; ſpectabant, ſecundo connumerabantur loco. Vltimæ omnium erant illę quæ pro ijs quæ extra ſunt rebua fieri fundiq; ſolebant. Neq; me præterit hoc in loco nonnullos etiam ſuperuacuo quodam diligentiæ(ne curioſitatis dicam)ſtudio, adorandi tempora quædam & modos diſtinxiſſe,& quæ quibuſnam anni tempeſtatibus, quove corporis cultu & habitu fieri maxime conuenirent preces recenſuiſſe. Horarum quinetiam momenta,& locorum ſitus quoſdam,ſyderumq; inſuper inter ſe conſpectus,congreſſuſq; certos addidiſſe:quę tamen omnia cõſultò nunc præterire decreui,quia vanã mihi potius ſuperſtitionis cuiuſdam inſaniam & temeritatē quàm vllum veræ religionis cultũ merito ſapere videntur. illud potius addam,quod in legibus ſuis diuinus refert Plato,anceps periculoſumq; eſſe, precibus vti vllis eum qui prudentiæ mentiſque ſit expers, quinimmo cum illo multo certe melius agi,ſi ſecus ac velit illi euenire contingat. Quamobrem in Alcibiade publicas priuataſque apud Lacedæmonios ſolitas fieri preces mirifice laudat,quibus probis viris commoda proſperaq; præſtari à dijs immortalibus expoſcunt. Sed iam prandij adeſt tempus,in quo mecum hodie eritis omnes, vt ſpiritali cibo iam depaſtis animis, corpora etiam apud nos ſuis curentur alimentis. Et ad me conuerſus, qui iam ſurrexeram,& diſcedere parabam, Mane, inquit, Leonice:neque hinc abſcedas.nam tecum mihi quædam ſunt conferenda. Tum ego, Ita faciam inquam,quando ſic iubes Reuerendiſſime.D.hac tamen conditione, vt quæ de adorandi modo tibi dicenda reſtabant, quæ tu ſiue temporis anguſtia, ſeu illa potius quæ abs te adducta eſt cauſa,miſſa feciſti,ea pro bellarijs nobis in ſecunda apponas menſa. Tum ille hilarè renidens, Talis profecto es,inquit,Leonice,qui omnia(vt aiunt)vaſaria ſemper excutere cupias. Cæterum vt voles. & cum dicto conſurgens,è cubiculo in proximum conclaue,vbi paratæ erant menſæ, ire perrexit, noſq; ponè illum ſumus ſequuti.

SANNVTVS, SIVE DE COMPE-SCENDO LVCTV.

CVm ob luctuoſam amantiſſimi fratris mei mortem graui perculſus vulnere doloroſiſſime conflictarer, & acerbo ſæuientis fortunæ ictu penè confectus planè iacerem, nulliſq; conſolationum medelis, aut amicorum ſolatijs lenior fierem: vt aliquam ſaltem doloris aberrationem reperirem, ad ea mihi recurrendum animorum remedia eſſe ſtatui, quæ olim memoriæ mandata, longo temporis ſpatio intermiſſa, iam diu non reguſtaueram. Ea autem ſunt quę ad ſe venientibus ſalutaria & eadem præſentanea diuina pollicetur philoſophia. Verebar etenim, & animo cõmouebar maxime, ne poſthabitum id & neglectum in maius excreſceret malum, vireſq; tempore non contemnendas aſciſceret. neque hoc ab re mehercule. nanque ſicut in corporum morbis vſuuenire percipimus, vt ij plerūq; initio neglecti ad inſanabiles ſæpius recidere ſint ſoliti ægritudines: ita animorũ perturbationes cõmotas, ſi diutius perſeuerẽt, moraq; ipſa & aſſuetudine altiores agant demittantq; radices, tanquã affines iam illis & cognatas temporis diuturnitate factas haud facilè poſtmodũ & leui (vt aiunt) brachio euelli extirpariq; poſſe. Ex quo magna non immerito poſtea vitæ conſequuntur incommoda. Etenim memorię proditum eſt nonnullos primis animi perturbationibus tanquã naſcenti malo non aduerſatos, vniuerſas poſtmodũ ætates luctu meroribuſq; cõfeciſſe: pleroſq; vero eam ob cauſam ad inſaniam etiã, qua nullum infelicius hominũ generi accidere poteſt malum, deuolutos, omne poſtea æuum furioſos egiſſe: ex quibus nonnullos ſanè ſibiipſis poſtremo violentas iniecisse manus. Hæc igitur mecũ cogitanti, Balbe, & huiuſmodi remedia acri & intento perquirenti animo, illorum mihi forte ſermonũ ſubijt recordatio, quos ſuperioribus annis cum clariſſimo viro Marco Sannuto ſimili de re domi illius habui, cum ad illum ob acerbã Bernardi fratris mortẽ mœrore cõfectum, & domi ſe continentem, officij cauſa, quod & alioquin ſæpe faciebamus, ego & Lucas Bonfius & Alfonſus Paulutius acceſſiſſemus: quos in præſentia retractare decreui, tum vt dolori (quod retro dixi) ſalutariter occurram meo, commotoq; & perturbato animo ſalubria philoſophiæ adhibeam remedia: tum vt intelligas Balbe multum ijs profici poſſe, ſi conuenienti admoti tempore, & ab amico prolati homine, integras vires & legitimũ conſolationis habuerint pondus: quando hac medẽdi ratione virum illum, quem ſummum cum excellenti eruditione, tum rerum vſu & experiẽtia in Republica Veneta noſtra vidit ætas, animi mœrorem, à quo male habebatur, reuocata mentis ratione, omnem poſtea deterſiſſe, & ab ſeſe procul abieciſſe animaduertimus. Et profecto ita ſe res habet. Vt enim Tragicus inquit Euripides, Medela ſermo eſt mentis affectæ potens, Si molle fandi tempus expectas dari. Verum vt res hæc ordine procedat ſuo, & quo tunc acta eſt modo, vt bene perſpici dignoſciq; poſſit, ita nunc etiam agatur, vniuerſam diſputationem illam, ſermonemq; noſtrum Socratico diſſerendi more conflatum: quantum memoria id aſſequi potero, quàm breuiter colligam & conſcribam, qui hoc fere cœptus & pertractatus eſt modo. Cum enim ad illum (vt dictum eſt) tunc veniſſemus, & in ſuperiori ædium porticu pomeridiano eum deambulantem offendiſſemus, poſt ea quæ huiuſmodi in re fieri dicique ſolent, vtrinque de more prolata, Quid tu, inquit ille, Leonice, à nobis tam diu abfuiſti, vt neque nos (quod ſæpe ſolebas) per tot dies inuiſeris, neque amantiſſimum tui Bernardum meum, qui nuper vita functus eſt, vel morientem ſaltem videre curaueris? Nam de Luca & Alfonſo minus queror. vt enim in ſole euntibus ſemper corpora comitantur vmbræ: ſic ij quocunque ire perrexeris, te conſequuntur, & nuſquam abſcedunt. Tum ego, Videris inquam mihi Marce tui in me muneris omnino oblitus eſſe, & de me iniuria conqueri. An te fugit me nunc Patauij, vbi philoſophiam profiteor, quotidianis lectionibus addictum diſtineri, neque vſquam diſcedere poſſe? niſi ſi quæ fortaſſe interuenerint feriæ, quales ſunt iſtæ, quas ob diui Antonij celebres dies, & nundinarum ſtata ſolennia, vniuerſa ciuitas illa feſtos & lætabiles agit. Verum vt hæc abſentiæ hinc meæ ſatis (vt arbitror) legitima eſt cauſa, ita nulla profecto eſſet ſi pridem Bernardi noſtri letalem morbum cognouiſſem, & non prius illum mortuum quàm ægrotantẽ inaudiſſem. Sed neſcio quo aduerſo lugubriq; caſu hoc inexpectatum mihi ex improuiſo inflictum fuit vulnus, vt duplici de cauſa merito mihi ſumme dolendum eſſe nunc iudicem, & quòd tali ſum orbatus amico, & quòd illi quod debui officium haudquaquam præſtare potui. Tum ille, Et cognoueram, inquit, Leonice, legitima te cauſa hinc abeſſe, & Patauij diſtineri. Neque iſtuc etiam dubitabam, te, ſi de Bernardo quæ acciderunt percepiſſes, nullis vnquam neque obligationum nexibus, neque lectionum ita adſtringi potuiſſe vinculis, vt non huc ocyus conuolaſſes. Sed neſcio quomodo dolori obſequens meo (& ſi id iniuria facere me ſentio) quos tamen hinc abfuiſſe comperi (de intimis loquor) dum ille à nobis miſerabiliter eſt ablatus, inofficioſos proculdubio & parum gratos fuiſſe iudico. Atqui inquam Marce dedecet te, tali præſertim grauitate & prudentia virum, de bene perſpectis alioquin & cognitis familiaribus tuis huiuſcemodi & ſentire ſanè & prædicare. Quanquam (vt vera fatear) perſuadere mihi vix poſſum te iſthæc de certa animi ſententia nunc retuliſſe. Tum ille, Vera, inquit, narras Leonice, & recte me noſti. nam tali profecto ſum erga vos animo. Verũ niſi omnia vobiſcum & facere & dicere libere me poſſe conſiderem, haudquaquam in amicorũ numero, & talium

præſertim vos haberem. à verbis igitur meis hæc faceſſat ſuſpicio, quæ neque ſerio mehercule, neque de certa animi ſententia, ſed mœroris impulſu & animi ægritudine fuere prolata. Sed vides ne Leonice quàm graui fortunæ fulmine omnis ferè noſtra conciderit domus? De fratre ſcilicet inquam narras Marce, qui immatura ſublatus morte, domeſticis quidem omnibus luctum & lachrymas, amicis vero immenſum dolorem non immerito reliquiſſe videtur. Alterum enim mehercule præclaræ familiæ veſtræ columen eſt amiſſum, alterum extinctum eſt lumen, quod illi ſanè decori & emolumento, patriæ vero laudi & gloriæ, ſi ſuperfuiſſet, proculdubio erat futurum. Verum iſthæc Marce communia cum ſint & humana: à viro præſertim forti, qualem te eſſe non dubito, æquo animo ſunt ferenda. Hac enim conditionis lege in hoc mundi theatrum ingreſſi ſumus, vt aliquãdo inde etiam nobis eſſet exeundum. Tum ille ex imo ſuſpirans pectore, Quanam, inquit, ratione poſſum Leonice æquo eſſe animo, aut tantum dolorem conſtanti mente perferre? qui tali ingenio, ea indole, tot virtutibus præditum amiſerim fratrem? qui cum mihi natura germanus exiſteret, ætate tamen & educatione à me iure filius exiſtimari poterat. Nam cum viginti ferè annis minor eſſet natu, me non aliter quàm parentem ſuum colebat, & præclaris imbutus moribus & inſtitutis: in talem profecto euaſerat (vt cætera ſileam) qualem vos eum & vidiſtis, & cognouiſtis. Quãobrem durus profecto & inhumanus eſſem, niſi impenſius hoc luctuoſo illius caſu dolerem. Tum ego: Magna inquam Marce, magna profecto in illo eſt facta iactura. Nemo iſthuc vnquam negauerit, neque ego inficias eo. Sed ſi dolendum hanc ob cauſam eſt (nam de hoc ipſo, ſi videbitur, mox dicemus) cur non modice potius & humane dolendum eſt, vt fortibus conuenit viris: quàm propenſe vt dicis & anxie, quod mulierculas & illis ſimiles homunciones facere animaduertimus? Quoniam, inquit ille, non de leui & contemnenda re, aut quæ paruo rurſus negotio reparari poſſit, dolemus, ſed de chariſſimo ſanè amiſſo pignore, quo nobis perpetuò eſt carendum. Tum ego, Quæſo inquã Marce, quãdo nihil aliud in præſentia eſt quod potius agamus, reſpondere non graueris ad ea quæ te percontari nunc volo. Et quid eſt, inquit ille, quod huic rei præuertẽdum putem, aut quod magis nunc cupiam, quàm ex te audire quæ hac de re tibi dicenda ſuccurrunt? Credibile autem eſt optima tibi multa in mentem venire, quando non de fece (vt aiunt) ſed de lympidiſſimo philoſophiæ hauris fonte. Et ego, Iſthuc inquam in me Marce neque agnoſco ſanè, neque præ me fero. Optima enim illa quæ dicis, maiores iſti & elegantiores profiteantur & ſentiant: mecum in præſentia ſatis bene agetur, ſi illorum veſtigia ſequutus, mediocria quædam decenter inuenire, & recte explicare potero. Tum ille, Exordire modo, inquit, Leonice, & quod vis me percontare: ne id quod ex te audire cupio, in longum nimis trahatur. Verum ambulando ne, an ſedendo rem iſtam tranſigere mauis? Vt lubet inquam Marce, & vt iſti malunt. ego enim ad vtrunque æque ſum paratus. Deambulemus, inquit ille, potius, ſi placet: quando & huiuſce rei conueniens eſt hora: & vos (vt de te & Luca noſtro loquar) peripatetica profitentes decreta, libenter id facere veriſimile eſt. Sed iam quod velle dixeras (ſi videtur) aggredere. Tum ego ſic quodammodo ſum exorſus. Impenſius tibi eſſe dolendum retro dixeras Marce ob acerbum Bernardi fratris interitum, quia ſcilicet non leue quiddam & contemnendum, ſed chariſſimum pignus amiſeris, & quo tibi perpetuò poſthac eſſet carendum. Sunt ne iſta tua Marce? an quippiam ſecus ac dictum à te eſt nunc retuli? Sunt, inquit ille, & id ipſum vehementer aſſeuero. Et ego, ſi doles inquam Marce ob fratris mortem, quod profecto & confiteris, &, vt ſentio, vehementer facis, de tribus, ſanè iis vnum ſequi neceſſe eſt, aut te id tui ipſius gratia facere, ita quòd tua ſolum cauſa doleas, aut illius qui vita functus eſt, doles gratia, aut vtrorunque cauſa, tui ſcilicet, & illius. omnis enim qui nos tangit & perturbat dolor, aliquam profecto habere cenſetur cauſam, qua nos vellicet, & male habeat. Quid ad hæc Marce? Tum ille, Facilis, inquit, Leonice, & ad manum ad huiuſmodi quæſtionem mihi ſanè ſuccurrit reſponſio. Doleo nanque & illius & mei ipſiùs cauſa. Tum ego: Videor mihi inquam Marce probe tenere quod ſentis. Doles enim videlicet tum quia iucunda illius eares conſuetudine, vſuque & commodis quæ cum domi, tum foris tibi ab illo præſto ſemper erant: tum quia & iis ipſis illum carere exiſtimas, & cæteris præterea vitæ commodis quæ apud vos ampla ſanè & magnifica conſpiciuntur. Spatioſas has dico pulcherrimarum ædium ſubſtructiones: magnificentiſſimam omnis generis ſupellectilem: ampliſſimam familiam: villarum inſtructiſſimas amœnitates: pretioſorum latifundia prædiorum: cæteraque huiuſmodi, quæ qui poſſident, beati & felices vulgo eſſe exiſtimantur. An tibi vilia, inquit, iſta Leonice, & pro nihilo ducenda eſſe videntur? quæ nedum vulgus imperitorum, ſed omnes etiam appetunt boni? aut quicquam afferre nunc potes quamobrem iſthæc, vt ſunt, non cenſeantur eſſe bona? niſi fortaſſe turpis tranſfuga fieri cupis, & in porticum è Lycio commigare nunc paras. Veſtri enim omnes, quos politiſſimos philoſophorum non immerito eſſe iudico, tertiæ bonorum claſſi non minus vere quàm omnium ſuffragante conſenſu illa adſcribere dicuntur. Eſt vt narras inquam Marce. Sed ita hæc tamen illi exiſtimant eſſe bona, vt neque ſe poſſidentes felices ſanè efficere valeant, & ſine illis etiam vita beata eſſe poſſit. Quanquam hoc etiã in loco ſi cõtendere vellem, iure optimo dicere poſſem, iis vitæ cõmodis, quibus nihil indigeãt, haudquaquã carere mortuos. Verũ de iis aliàs, ſi dabitur: nunc ad propoſitum reuertamur. Dixeras (ſi recte memini) Marce te vtriuſque cauſa. tui ſcilicet &

illius dolere. Hoc autem id valet (vt quod ad te attinet, primo videamus) te iccirco dolere, quia commodis multis cum domeſticis, tũ forenſibus quæ tibi ab illo ſi vixiſſet peruẽtura ſperaueras, poſthac tibi carendum eſſe percipis. Vtilitatis igitur tuæ gratia, qua illius obitu priuatum te eſſe ſentis, nimirum doles, & id immodice facis. Atqui dolorem noſtri cauſa ſuſceptum quòd modice ferre debeamus, imò quàm ocyus eum extinguere & abijcere contendamus, non ſolum omnes philoſophorum omnium clamant ſcholæ, ſed ipſa etiam nobis ſanè dictat ratio, ne noſmetipſos videlicet nimium amare videamur: quod qui non à ſe excluſerit vitium, omnibus profectò illum vitiorum patere incurſibus eſt neceſſe. Qui enim plus nimio ſe diligit, & charum habet, hunc & iniuſtum eſſe, & timidum, inconſtantem quinetiam & incontinentem, ſumma eſt neceſſitas. Tum ille, Videtur, inquit, ſanè Leonice, & tibi prorſus aſſentior, noſtri cauſa dolorem modicum, vel potius nullum eſſe ſuſcipiendum. Turpe nanque id eſſe apparet. Verum iſtuc quod vltimo concluſum eſt loco, eum ſcilicet qui ſe diligit, omnibus turpiſſimum eſſe vitijs, præciſe admodum & ſubobſcure mihi concluſum eſſe videtur. Quamobrem rogo te vt illud (ſi placet) prolixius explices. Et ego, libenter inquam iſtuc faciam Marce, non ſolum tua, ſed Lucæ etiam & Alfonſi cauſa. quod enim tibi ſubobſcurũ eſt, illis tenebricoſum non immerito videri poteſt. Quare hoc agamus modo. Qui ſe impẽdio plus diligit, hũc profectò ſuiipſius cauſa nullo delectu omnia & velle & facere credibile eſt. Hic igitur (vt hinc exordiar) ſi amici depoſitum quippiam ſeruandum acceperit, quod in rem ſuam facere videatur, nonne diuino humanoque neglecto iure id non minus impudenter quàm ſceleſte negabit? Hac autem re quid improbius aut iniuſtius inter homines fieri poſſit, non video. Idem ſi latere ſe credet, furabitur. palam etiam rapiet, ſi id impune facere licebit. Inſontes accepto præmio condemnabit: fana expilabit: patriam pecunia corruptus prodet: & ad ſummam omnia diuina humanaque lucelli ſui gratia confundet & conturbabit iura. Iſtæc autem omnia quorſum pertineant, iam intelligere poteſtis. Iniuſtiſſimum, inquit ille, Leonice, nobis planè hominem expreſſiſti. Et profectò ita eſt inquã Marce. Sed is etiã eam ob cauſam timidiſſimus ſanè erit. nam vt ſeipſo ſuiſq; diu fruatur commodis, quæ ſuiipſius cauſa vndique exquiſitiſſime diligentiſſimeque comparauit, neque in amicorum aduerſis rebus officium obibit, aut pericula vnquam adibit: (nulli enim niſi ſibiipſi eſt amicus) neque pro patriæ ſalute arma capiet, aut in aciem deſcendet. mortem nanque impenſius formidabit, ne re amata, id eſt ſeipſo carere cogatur: nihilque non ſuſpicioſe, demiſſe, formidoloſe aggredietur aut faciet vnquam. de illius autem inconſtantia & mutabilitate, morumque intemperantia, non eſt quod pluribus vos teneam. Qui enim ſe ipſum plus æquo diligit, is nimirum vitæ ſuæ ſtatum fortunæ ſemper reflatibus accommodat, & duabus (vt aiunt) ſedet ſellis, nuſquamque ſtabilem vitæ tenorem perpetuò cõſeruare poteſt: & cum ſe charum habeat, omnibus ſibi blanditur illecebris, omniaq; ſedulo exquirit illa quæ corporis ſuauiter famulantur obſequijs. Ex quibus clariſſime patere poteſt, ne in hæc turpiſſima delabatur vitia, contaminatuſque merito videri poſſit, dolorem ſuiipſius cauſa, & vt ipſe ſibiipſi faueat, à viro præſertim probo non eſſe ſuſcipiendum. Eſt ne ita Marce vt vidimus? an aliud quippiam hac de re audire expectas? Minime, inquit ille. nam in hoc mihi abunde ſatiſfactum abs te eſſe planè confiteor. Sed neque illius qui vita functus eſt cauſa (quod etiam te facere dixeras Marce) impenſius tibi dolendum eſſe nunc aſſero, ne fortè ſapientior quàm es, & quàm modeſtia patitur tua, in præſentia exiſtimari velle videaris, & ſcientiam rei tibi penitus ignotæ contumaciter vendicare ſtudeas, vt ridiculus poſthac, ſi ſecus eſſet, à prudentioribus non immerito haberi poſſis. An quicquam eſt turpius homini præſertim erudito, quàm profiteri quod neſciat, & de re ſibi omnino ignota velle contendere? Atqui neque vulgus imperitorum id facere percipimus. Muſicæ enim ignarus neque fidibus canere audet (niſi fortè deſipiat) neque de rhythmis harmoniciſque modulis iudicium ferre præſumit: ſaltandi expers & imperitus, de chironomiæ legibus non contendit: nulluſque ſanè hominum adeo peruerſe depudere didicit, vt eam quam ignorat artem arroganter ſibi vendicare præſumat. An ne ita tibi videtur? Prorſus ita eſt, inquit ille: ſed quorſum hæc? Quoniam inquam Marce impenſius tibi dolendum eſſe iudicas eius quo orbatus es gratia, veluti ſi exploratum haberes, certiſſimeque cognoſceres illum vel in aliquo eſſe malo ex ijs quæ vulgo opinantur homines, vel ijs indigere bonis quæ ſi viueret, illi abunde ſuppetere poſſent. Id autem ipſum quonam ſe habeat modo, & vtrum morte obita melius ſit homini an peius, deos quidem immortales cognoſcere par eſt, hominem vero ſcire neminem merito contenderim: niſi forte tu tibi ab inferis miſſas habes epiſtolas, aut de Caſtore quopiam, qui crebro illas (vt poëtæ narrant) itque reditque vias, quæ iſthic gerantur inaudiſti. Et quanquam hoc in loco ſi vellem iure optimo contendere poſſem, cum mortuis non male, ſed bene potius & feliciter actum eſſe, tum quia vniuerſis vitæ careant moleſtijs, (Quis enim hic infinitorũ cauſas non ſemper habet dolorũ? qui morte ſola finiri effugiq; poſſunt) tum quia liber animus nullo prorſus impedimẽto proprijs tunc & peculiaribus fruatur bonis. Vbi etiã ſancto antiquitatis teſtimonio ex veriſſima repetito hiſtoria efficaciter vti poſſem, quæ Argiuos fratres, Cleonẽ ſcilicet & Bitonem, necnon Trophonium & Agamedem, pietatis, meritorumq; ſuorũ præmiũ veluti optimum quiddã mortem reportaſſe cõſtanter aſſeuerat. Cum hæc inquã in mediũ afferre, & ſentẽtię ſuffragari poſſem meę (vide q̃ cauſæ confidã) omnia iſtæc in præſentia miſſa facio, hoc tantũ contendo, eos qui in malis eſſe mortuos, aut bonis omnino illos carere iudicãt, tũ in ꝓfundiſſima erroris verſari caligine, tũ etiã ſe ſcire quod neſciãt mẽdaciter fingere, tum

piterq; mētiri. Quod cum cæteris in rebus, tũ in hac maxime quæ omnẽ ferè vitę cõtinet diſciplinã, temerariũ proculdubio & pernicioſum non immerito eſſe cenſendũ eſt. Non ab re igitur diuinus ille Plato huiuſmodi in rebus quas calamitates & miſerias vulgus hominũ vocat, quieſcere nos admonet, quippe qui neſciamus quorſum illa tendere velint, & vtrũ ne bona an mala recte exiſtimari cõueniant: cum & alioquin dolendo etiã nihil proficere valeamus. Mentis enim aciem qua ſapere & diſcurrere circa rem illam poſſemus, dolore nimirũ offici & hebeſcere. Quãobrem in ijs vitæ caſibus iubet nos ille, ceu in teſſeræ ludo, ad ea quæ ceciderunt, quomodo dictauerit ratio optime ſe habere, ita noſmetipſos noſtraq; omnia componere & conformare. Ex his igitur (ni fallor) perſpicue ſatis patere poteſt, in huiuſmodi vitæ ſtatibus nullum à nobis iure ſuſcipiendum eſſe dolorem, cum neque noſtri, neq; illorum qui vita functi ſunt cauſa (vt viſum eſt) merito dolere debeamus. Satis ne id tibi concluſum videtur Marce? an adhuc aliquid quæris? Tum ille, Videris mihi, inquit, Leonice, cum neceſſarij diſiuncti vniuerſas partes infirmaueris, certiſſimis Dialecticorũ præceptis totũ ſanè deſtruxiſſe propoſitũ, & geometrica (vt aiunt) neceſſitate effeciſſe, huiuſmodi in rebus minime à nobis dolorẽ eſſe ſuſcipiendũ. ſed neſcio quomodo dum hęc quidem proferũtur, & in curſu eſt oratio, cedit animus, & illi planè obſequitur & paret: cũ vero deſierit, veluti deſultorius ex alio in aliud reſiliẽs, mœroribus ſe denuo & lachrymis tranſuerſum tradit. Et ego, Non eſt mirandum inquam Marce ſi id tibi vſu in recenti vulnere nunc euenit, quod illis ferè omnibus accidere videtur, qui hanc rem opinione magis quàm ratione perpendere ſolent. Nam ſe ſuaq; (vt diximus) nonnulli plus nimio amantes, & de rerum natura ſecus ꝗ par eſt ſentiẽtes, effuſis nimirum deſiderij ferũtur habenis: & cum naturali ægritudini ſuapte natura modicæ & exili, præter fas decenſq; opinionum fomenta falſarum ſubminiſtrent, illiq; vano quodam erroris conſenſu agreſtes etiam ſępius & immanes miſceant affectiones, ad immodicos poſtea luctus, turpeſq; interdum & fœmineos eiulatus & inexplebilia lachrymarum ſtudia non immerito deuoluuntur. Quamobrem non inconcinne (mehercule) hac ſuper re huiuſmodi ab Aeſopo narratur Apologus, ꝙ ſcilicet cum genitis à ſe dijs honores & munia ſingulis aſſcriberet Jupiter, acceſſiſſetq; ad eum cum alijs etiam luctus, ſibiq; huiuſmodi quippiam expoſtulaſſet; Iouẽ dixiſſe hoc ſe illi cõcedere munus, vt ſolis ſcilicet ijs qui voluiſſent, & illũ elegiſſent, ſemper adeſſet. & profecto ita ſe res habet. principio enim vnuſquiſq; mœrores luctuſq; ad ſe aduocat & admittit, quæ aſſuetudine poſtmodũ, ſi neglecta fuerint, & tẽpore cõfirmata, ceu domeſtica animis familiariaq; iam effecta, haudquaquã faciliter inde deijci extrudiq; poſſunt. Quamobrẽ ſub ipſis ſtatim initijs reſiſtere & obſtare conuenit: & in ipſis (vt aiunt) animorum limitibus cum agreſtibus huiuſmodi & feris affectibus conſerendæ ſunt manus, & acriter dimicandum, ne illorum recepto pręſidio, & mentis arce occupata, parti rationis experti, & ſurſum verſus cupidis ſemper affectionibus agitatæ, turpiter poſthac ſeruire cogamur. Sed neſcio quomodo vulgus hominum, quemadmodum in alijs ferè omnibus, ita hac etiam in re perperam facere videtur. Mœſtis enim triſtibuſq; amicis, & conſolatione indigentibus, non modo nihil ad minuendum dolorem compeſcendaſque lachrymas afferre conſueuerunt, ſed potius ad mœrentes & orbatos acceſſuri, ſuſpiriorum luctuſq; fomẽta domo ſecum adferũt, attratiq; ſedent cum mœſtis & afflictis, lachrymiſq; ſuis illorum planè prouocant lachrymas, eiulatuſq; fouent & adiuuant, & omni prorſus ſtudio hac in re turgenti animorum intemperantiæ ſuffragantur & fauent. Atqui ijdem ipſi ſi vicini domum deflagrantem forte conſpexerint, ocyus accurrũt omnes, & quam quiſq; poteſt ad extinguẽda incẽdia egregiã nauat operam. Amicos autẽ ægritudine quapiam deflagrantes, & luctu mœronibuſq; inflãmatos, verborum lugubrium efficacia ſuperaddẽtes fomenta, & ignem (vt aiunt) igni coaceruantes, penitus exurunt, & inſanabile quantum in ipſis eſt, id efficiũt malum. Tum ille, Eſt profecto, inquit, vt dicis Leonice: & pleriq; hominũ opinionibus mœrores & luctus ſibi comparant & aſſciſcunt, nonnulliq; etiam illos fouent, & in maius augere ſtudent. quos merito mehercule damnandos eſſe iudico. Veruntamen aduerſis in rebus poſitum quempiam non dolere, cum homo natus ſit, vix poſſe fieri contenderim: quod tu etiam retro (ſi rectę intellexi) breuiter ſanè viſus es tangere, naturales inquiens ægritudines eſſe modicas & exiles. qua de re (niſi eſt moleſtum) aliquid ex te audire nunc vellem. Tum ego, Recte quidem inquam exiſtimas Marce, ſi triſtibus in rebus naturalem quendam hominibus ſenſum & dolorem adeſſe cenſes. Non enim ex quercu (vt inquit ille) aut è ſilice nati ſumus. Et *Stoicorum* indolentiam illam tanquam feram & immanem aſpernandam & explodendam eſſe contendo, quã ſanè & animi duritiem quandam, & morum etiam aſperitatem ſequi neceſſe eſt. Verum vt hanc non admitto, neque laudo: ita neque quibuſcunque tangi frangique doloribus ſanè probo. Neq; enim Craſſi ſimilem virum natura philoſophum eſſe volo: neque rurſum Domitij: quorum alter extincta in piſcinis muræna fleuiſſe: alter vero cum tres extuliſſet vxores, neque illachrymaſſe dicitur. Adſint bona cum venia, animorum motus, affectioneſque iſtæ: verum modicæ ſint eæ & exiles, & quæ facilè coërceri diducique & in melius conuerti poſſint. Verum de eiuſmodi etiam naturali animorum ægritudine in præſentia aliquid dicere, cum alioquin ad propoſitum faciat noſtrum, nulla certe eſt inuidia. Nam illius origine cognita, haud magna cum re ſalutaria illi remedia adhiberi ſanè poterunt. Hoc autem exordiamur modo: Humanos animos in partes diſtributos eſſe duas, omnium mater artium philoſophia nos docuit. Harum autem altera quidem rationis eſt particeps & conſilij: altera vero horum expers & vacua: & hanc na-

turaliter famulari & parere, illam autem ceu moderatricem & dominam imperare & regere æquum eſt. Porro hæc quidem (vt dominam decet) ſublimis & alta eſt, nihil humile, nihil demiſſum & vile curans. Altera vero illa contrà mollis eſt, eneruata, humilis, languida, quæ viſis opinionibuſque pulſata inanibus temere ſemper agitatur, cum illa prior notionibus & diſcurſibus ſtabilita certis, nihil niſi quod verum & rectum eſt, ſpeculetur & ſapiat. Quamobrem cum eiuſdem philoſophiæ verbis palàm præcipitur & præfinitur vt nobiſmetipſis imperemus, ceu duo quidam ſimus, nihil profecto aliud præcipitur, niſi vt conſilium ſtultitiam compeſcat, & ratio temeritatem coerceat & domet. Cum enim in molli illa & humili animorum parte vigeat appetitus, in altera nimirum ſedem conſtituit ſuam ratio, quæ ſi (vt par & decens eſt) inferiori dominetur illi, eamq; nutu ſuo moderetur & temperet, tanquam in optimo monarchiæ principatu, vniuerſa hominis illius opera recte concinneq; ſe habere videntur, & nihil in illo non excuſſum & elegans reperitur. Quod ſi ſecus contigerit, & rationi præualuerit appetitus, ceu effrenis excuſſo domino equus omnia raptat & diſſipat, nihilq; ſyncerũ & ſtabile, aut pulchrum diutius cõſeruare poteſt: vnde hominis illius vita cum turpis & ſceleſta eſſe percipitur, tum mors etiam infamis & miſera poſthac conſequi animaduertitur. In hac igitur animorum parte (vt ad propoſitum noſtra reuertatur oratio) vniuerſa ęgritudinum omniũ colluuies, & affectionum mala collocantur initia. Hinc mœrores & luctus: hinc ſuſpiciones & formidines: amores quinetiam, & geſtientes profuſæ lætitiæ, necnon furores, ambitiones, opum cupiditates, aliaq; multa eiuſdem notæ vitia, originem exortumq; ſuum habere cenſentur. Quæ tamen animorum affectiones dum modicæ ſunt & exiles, naturales proculdubio (vt diximus) & non inutiles etiam illarum nonnullæ quandoq; eſſe cenſentur. Si vero temporis diuturnitate, ſeu peruerſo opinionum iudicio altius radices egerint ſuas, vt extirpari conuelliq; aut vix aut ne vix quidem poſſint: id autem eſt cum rationi præualuerit appetitus: tum præter naturam effectæ, in agreſtes quaſdam & feras euadunt ægritudines, quæ hominis animum nedum in corpore degentem, ſed cum exierit etiam, vexant & male habent. An tu aliam ob cauſam Marce, impiorum apud inferos ſupplicia & pœnas, de quibus cum antiqui ferè omnes, tum noſtri non minus concorditer quàm veraciter prædicant, à ſummo rerum opifice conſtituta eſſe cenſes, niſi vt eæ animorum noxæ, ſiue labes, ſeu maculæ, aut exurantur, aut abluantur, aut quo illi alio placet modo expientur? Non enim iſthæc in præſentia à nobis pertractanda proponuntur, quæ alio ſanè tempore idoneam nacti occaſionem non incommode fortaſſe explicare aggrediemur: ſed nunc quod inſtat agamus. Et Marcus: Recte, inquit, narras Leonice: nam quod pollicitus es, libẽter (mehercule) arripui, & id aliquando (vt ſpero) tuo commodo perſolues: nunc quod in manibus eſt, perfice. Tum ego. Ex ſuperioribus inquam Marce ſatis clare perſpici poteſt naturales quaſdam animorum eſſe ægritudines, quę niſi à recto mentis iudicio, veluti ab optimo agricola circuncidantur ſæpius, & ratione, ceu tonſura quadam frequenter coerceantur & mutilentur, præter naturam in agreſtes quoſdam & feros mentis euadunt morbos, qui per vniuerſum poſtea vitæ curriculum non mediocre nobis negotium faceſſunt. Quamobrem non leuis à nobis (vt arbitror) ponenda eſt opera, quin potius totis viribus cõtendendum vt illas quàm exiles & caſtigatas, id eſt naturales reddamus, ne parti officiant & obluctentur meliori, ſed magis illam ſequantur, & illi pareant. Ita videtur, inquit ille, & ſic eſſe faciendum planè ſentio. Ex eiſdem etiam manifeſtum eſt, inquam Marce, immo dicas iſtas animorum ægritudines ex corruptis peruerſiſq; opinionũ fallacijs, & non ex rerum natura temere eſſe ſuſceptas. Nam vt de propoſita loquamur re, & propius ad id quod in manibus habemus, accedamus, tu qui propter fratris amantiſſimi è vita diſceſſum impenſius nunc doles, recentiq; & tumido vulneri non medicinam, ſed vnguem (vt aiunt) admoues, tempore profecto lenior fies, & hoc quod nunc turget vlcus aliquando coibit, & ad cicatricem certe perueniet. Quod profecto indicio eſſe poteſt non naturalem & inſitum, ſed aduentitium & opinione ſuſceptum & accitum hunc eſſe dolorem. ſi enim natura conſtaret, idem ſanè ſemper eſſet, eundemq; nimirum continuo ſeruaret tenorem, neq; eum longa dies (quod profecto faciet) vnquam labefactare aut obruere poſſet. Opinioni igitur Marce vt vulgus imperitum ſolet, & non rationi potius, vt fortem decet virum, obſequeris, & illi parendum nunc eſſe præſcribes. Atqui turpe ſanè eſt, à tali præſertim viro qualis tu es, quod dies impetratura eſt, iſtuc ipſum rationem in præſentia impetrare non poſſe. Sed eſto, fuerit hoc malum. & magnum etiam quantumuis (ſi videtur) amiſiſſe fratrem, de quo tamen mox videro: nonne id à te aut proculcandum omnino, aut æquo ſaltem ferendum animo erat? An te præterit prudentis experientiſq; officium eſſe viri (quod ait Plato) aut ingruentia cauere mala, aut ſi ſecus euenerit, pro virili ea corrigere, & quàm leuiſſima efficere: aut ſi neq; id fieri poteſt, viriliter illa generoſeq; ſuſtinere? Et vt alio etiam in loco idem ait philoſophus, Bona quidem à nobis eſſe optanda, forti autem animo ferenda quæcũq; ſecus nobis fors ipſa deuſq; attulerint. Et profecto ita ſe res habet. Quemadmodum enim corpora quæ nullo negotio frigora & calores ſuſtinere poſſunt, valida eſſe, & bene ſe habere non ab re exiſtimantur, ſic animorũ natura quæ triſtibus in rebus haudquaquam concidit, ſed ſolidum ſemper & eundem retinet tenorem, & excellẽs profecto, & laudanda eſſe cenſetur. Abijciendæ igitur à viris iſtæ ſunt nugæ, & iſthæc opinionum ludibria proculcanda, humanaque omnia humaniter & æquo animo toleranda. Non enim in conuiuijs ſolum & luſibus (vt recta dictat ratio) temperatum & abſtinentẽ eſſe oportet, ſed nihilominus in dolore & luctibus turgentis æſtum ægritudinis ratione compeſcere & coercere decet. Quæ tunc non ſolidæ & veræ amanti ani-

morum parti repugnat(vt pleriq; falſò exiſtimant)ſed incontinenti & eneruatæ & humili.illi nanq; priori rem gratam facimus,ſi modice deſideremus:ſi colamus:ſi meminerimus illorum quibus orbati ſumus:non ſi lugubriter conqueramur,& noſmetipſos male mulctemus. Sed neſcio quomodo huiuſmodi luctus,lachrymarumq; affectio,& propenſum ad lugubres eiulatus deſiderium,cum neque minus turpe, neque ſecus damnandum merito eſſe cenſeatur,quàm vehemens circa corporeas voluptates & procliue ſtudiū,haud tamen ita vulgo exiſtimatur.Nam in voluptatibus quidem nimium quęque & profuſum omnes nimirum reprehendunt & damnaut: plus nimio autem huiuſmodi in rebus dolentibus & affectis concedunt,& mirifice etiam fauent, quoniam illis erumnas & mœrores conuenire credunt qui chariſſimis fuerint orbati pignoribus.ſed profecto(pace eorum dixerim)mirum quantum ſibi non conſtare illi,& nullo rerum delectu contraria inter ſe & pugnantia etiam facere videntur. Quid enim per deum immortalem abſurdius, & à recta ratione alienum eſt magis,quàm à probis quidem & grauibus viris inſulſos cachinnorū modos,& profuſam geſtientemq; auferre lætitiam:nulla autē lege luctus immodicoſq; mœrores refrenare,& inanes cōpeſcere lachrymas,quæ non minus ex eodem incōtinentiæ fonte ſcaturiunt & emanāt?Et fœminis quidem viros vnguentorū laſciuiam, & gemmarum ſumptus,& purpureas obiectare veſtes,nihil autem curare ſi in ægritudine luctuq; poſitæ genas ſibi vnguibus radant,aut capillos manu vellicent,humiq; cubent,& in puluere ſedeant? Tam enim dedecet hoc quàm illud:& vtrunque infrenis animi, nulliq; obedientis rationi certiſſimum eſt indicium. Atqui ſi pueros quiſpiam ſuos,aut ſeruitia huiuſmodi iniuria cogat perferre mala,bonorū reprehenſionem non immerito ſubeat.Quæ tamen vulgi fauore & plauſibus mœrentes nonnulli in ſeipſos turpiter patrare videntur,quo præſertim tempore laxatione quadam & humanitate potius eſſet vtendum.Quod aliquin amoris etiam & beneuolentiæ erga vita functos manifeſtū eſſet indicium.Amor enim,& vera animi beneuolentia immodicos luctus & inanes non quærunt lachrymas.pulchræ nanq; ſunt & laudabiles illæ animorum affectiones: pulchra autē & honeſta haudquaquā indecora & turpia,qualis omnis ſanè eſt perturbatio,expetunt & exquirunt.Sed nos(vt retro diximus)opiniones ſequuti inanes,naturali animorū ægritudini modicæ alioquin & exili præpoſtera ſubminiſtramus fomenta,illiq; immanes commiſcemus affectus,ex quibus omnia nimirum quæ recenſuimus conſequuntur mala.Sed iam receptui ſi placet canamus:& quoniā de compeſcendo luctu, minuendiſq; animorum cupiditatibus, pro mediocritate noſtra ſatis(vt arbitror)eſt pertractatum, tempus admonet vt quod ante polliciti ſumus,nunc exequamur:id autē eſt,vt nedum non male, ſed optime potius cum iis qui vita functi ſunt,actum eſſe oſtēdamus,illoſq; felices & beatos merito prędicemus,ne hoc etiam conſolationis remedio diſputatio noſtra nunc careat: quæ non ſolum immodice non dolēdum ob noſtrorum hinc abſceſſum,& mortem,ſed neq; dolendum quidem,imò potius lætandum gaudendumque eſſe ſuo iure contendit. Quo in loco celebrem illam Socratis iam morte mulctati diſtributionem qua apud iudices vſus eſt,pluribus adducere poſſem,mortem ſcilicet alterū de duobus neceſſario eſſe,aut omnimodam ſenſuum omnium priuationem,placidiſſimo profundiſſimoq; ſomno ſimillimam, qua nihil(mehercule)poſſet eſſe iucundius:aut migrationem quandam in eas auras quas qui vita exceſſerunt incolunt:quod expediens & optimum procuidubio exiſtimandum eſſet,vt cum à vinculis & carcere liberi exierint animi,ad proprias peculiareſque poſthac ſedes commigrare poſſint.Sed cum hac de re luculenter ſanè & copioſe cum à græcis,tum à latinis rerum ſcriptoribus memoriæ proditum ſit,ad illos recurrendum eſſe cenſeo:nobis id tantum in præſentia delibaſſe ſufficiat,cum ad alia præſertim iis non minora noſtra feſtinet oratio, quorum vel præcipuum iſtuc eſſe cenſetur.Cum enim hominū generi nihil vel maius vel præſtabilius à diis immortalibus cōtemplatione liberoq; mentis motu conceſſum eſſe conſtet(illo enim cum rerum naturam & cauſas, cæleſtiaq; omnia,tum ipſos cognoſcimus & percipimus deos:illiſq; ſimilis hoc tantum opere humanus efficitur animus,cum temporis ſcilicet puncto terras percurrit & maria,diuinaſque acie ſua ſpectat & contemplatur eſſentias) cum hæc inquam animorum motio incitatorum,quam contemplationem vocamus,deorum munere humanis ſit permiſſa & tradita animis, haudquaquam ii recte incontaminateque illa vti poſſunt,niſi prius quantum fieri poteſt à corporum contagio ſeſe liberent & expediant,eorumque aſpernentur conſortia.Infinitas enim nobis moleſtias(vt ait Plato)& impedimenta varia moles affert corporea, & ob neceſſariam eſculentorum poculentorumque indigentiam plurimum nobis faceſſit negotii:ad hæc morborum diuerſa genera inde nata nobis proculdubio,ſunt impedimento,ne veras intelligere contemplariq; rite valeamus eſſentias. Cupiditatum præterea & inanium deſideriorum varia examina idem nobis adducit corpus. Timores quinetiam,& imaginoſa mentis ludibria, cæteraque huiuſmodi deliramenta continuo nobis affert. Quamobrem id quod à pleriſq; dici cōtendiq; ſolet,haudquaquam falſò(mehercule)dicitur,quod ſcilicet nequaquam cum illo vere ſapere liceat.Nihil enim aliud quàm corpus & illius affectiones cupiditateſq; variæ,ſeditiones in nobis conflant & prælia.Nanque pecuniarum opumque gratia omnes ferè bellorum excitantur cauſæ: has autem corporis gratia expeti manifeſtum certe eſt,dum illius libidini & cupiditatibus obſequi cupiunt homines:vnde philoſophię contemptum poſthac ſequi neceſſe eſt.Et ad ſummā, ſi quippiā nobis ab illo aliquando ad modicū tempus conceditur otii,& ad aliquid exquirendum perſcrutandūve excitus intenderit animus,illico irruens corpus intēpeſtiue cōturbat & diſſipat omnia, tumultuſq; & turbarum ita nos replet,vt minime quod verum eſt & pulchrū dignoſcere valeamus.

Quamobrem certiſſime eſt tenendum, ſi veri quippiam indagaturi perſpecturiq; ſumus, ab illo penitus nos liberari abſoluiq; oportere, ita vt ipſo animo res ipſas libere & expedite cõtemplari poſſimus. Tunc enim nobis id quod tota mente cupimus, & cuius miro flagramus deſiderio, facilè concedetur. Quare poſt obitum(vt vera dictat ratio)nobis prȩſto erit prudentia, quam dũ viuimus certe habere nõ poſſumus. Si enim à corporea oppreſſis mole recte aliquid ſciri haudquaquam poteſt, ex duobus ſanè alterũ ſequi neceſſe eſt, aut nunquã ſcire cõtingere homines, ſuoq; penitus fruſtrari deſiderio, aut morte obita id illis nimirum accidere. Et ita profecto rem ſe habere veriſimile eſt. Tunc enim per ſe liber animus, & à corporis ſeiugatus contagio, nullo impedimento res agit ſuas: prius autem haudquaquam poteſt. Cuius rei vel euidentiſſimum eſt indiciũ, quo ſcilicet tempore hic ſumus, quàm fieri poteſt ad ſcientiam proxime nos accedere, quantum à corporis ſocietate quàm longiſſime abductus fuerit animus. Id igitur omni ſtudio nobis eſt contendendum, ſi dijs ſimilem volumus agere vitam: à corporeque quàm remotiſſime ſeiugandus eſt animus, niſi quantum neceſſarius illius nos coëgerit cultus. Habes nunc Marce hac de re Platonicam, id eſt naturæ ipſius certiſſimam ſententiam, quam meo more ſenſa magis quàm verba ſecutus, quanuis & illa quoque, conuerti, & latina feci. Ex qua liquidò patere poteſt peculiare animorum bonum, in cuius perfecto exactoq; opere perpetua illorum ſummaq; conſiſtit felicitas, non prius illis poſſe cõtingere, quàm è corporeis vinculis, ceu è tenebroſo euolantes carcere, ſoluti & liberi ad illas ſanè redierint oras, vbi beatam poſthac ſtabilemq; illis degere vitam conceſſum eſt. Hoc enim in loco veluti extorres & profugi, neq; bene profecto ſe habẽt, neq; recte ſapere poſſunt: ſed hebetes ſanè & cæcutientes, quæ clariſſima alioquin dei & naturæ ſunt opera, veluti in caligine ſolem cernunt, & cõiectantes magis quàm intelligentes, rerum eſſentias percipere valent. Non ab re igitur diuinus ille Socrates hanc rem innuere volens, vniuerſam philoſophãtium vitam mortis commentationem eſſe dixerat. Quid enim aliud agunt ij cum à voluptatibus, id eſt à corpore, cum à re familiari, quæ miniſtra & famula eſt corporis, cum ab huiuſmodi denique omnibus animum ſeuocant ſuum, q̃ illũ ſecum eſſe cogunt, & à corporis ſocietate q̃ maxime poſſunt abducunt? Secernere autem à corpore animum quid aliud eſt, q̃ emori diſcere, & mortem (vt inquit ille) commentari? Et profecto ita res ſe habet. Ex ijs enim vinculis emiſſi animi, qui euſque pro mortuis haberi poterant, tunc demum viuere incipiunt, & perenni agitati motione, quæ illorum eſt vita, vegeta naturæ ſuæ opera recte perficere & exercere valent. quod in legibus etiam teſtatur Plato, recta mentis ſententia inquiens ſe contendere animi cum corpore coniunctionem haudquaquam diſſolutione eſſe meliorem. Quamobrem dolere & conflictari propter illorum à corpore diſceſſum, nihil aliud profecto eſſe videtur, quàm illis proprium inuidere bonum, quo dum carent, nihil aliud ſanè quàm debiles & manci(ne miſeros & infelices dicam)merito exiſtimari poſſunt. Vt igitur ſi quiſpiã fratre ſuo multum poſt tempus peregre reuerſo, cum gratulari gaudereq; deberet, præpoſtere agens lamentaretur & fleret, is merito ſtultus & ridiculus ab omnibus haberetur: ita profecto qui mortuos luget ſuos, non modo quid melius illis fuerit ignorare, & ſtulte quodammodo illis inuidere, ſed ridicule etiam deſipere cenſendus eſt. Verum hoc in loco Marce illorum ſeſe mihi offert ratio, ſatis argutula illa quidem, ſed, vt videbitur, futilis & falſa, qui ideo mortuos lugendos eſſe cenſent, quoniã cum prius illos impẽſius amaſſent, charoſq; habuiſſent, illis orbati, erga quos huiuſmodi exerceãt affectus non habere ſe dicũt: quiq; aſſerunt ſi remouendus omnino ſit dolor, amorem quoq; & humanitatem à rerum natura eſſe tollenda, vt nulla interueniente beneuolentia aut animi charitate, cum noſtris ferarũ more viuamus. Quibus ego quanquã ſatis in ijs quæ antedicta ſunt reſponſum eſſe non dubitẽ, vanis ſcilicet illos opinionibus laborare, neq; quicquam penſi habere quid, aut quomodo amandum: & de quo, aut quantum ſit dolendum: nihilominus vt mortuos etiam ij aliquando amare diſcant ſuos, nihil opinor prohibet vt hæc etiam pauca ijs quæ præmiſſa ſunt ſubtexantur, quod amare ſcilicet illos qui è vita exceſſerunt, nulla eſt inuidia, quos etiam quantũ voluerint charos habere poſſunt, dummodo ſciãt ꝙ amare vita functos, & illorum deſiderio teneri, nõ eſt(vt recta dictat ratio)illorũ gratia conflictari & extabeſcere, lamentabileſq; eiulatus emittere: ſed potius quantum fieri poteſt, grata illorum recordatione perfrui, & illos inceſſanter laudare, id eſt illos diligere, venerari, colere. Nulllus enim probi viri à vitæ vinculis exitus lachrymis eſt dignus, ſed laudibus: nec turpi luctu & mœroribus anxijs mortui proſequendi, ſed iucunda potius perenniq; memoria ſunt celebrandi: cum alioquin à calamitatibus humaniſq; miſerijs quas in hac vita ſubire neceſſe eſt, ſeiugati & liberi, ad meliorem (vt retro diximus) beatioremq; tranſierint vitæ ſtatum. Quãobrem præclaro (mehercule) morum inſtituto apud Lycios lege ſancitum fuiſſe memoriæ proditum eſt, vt ſi quis mœroribus lachrymiſq; operã dare vellet, haud aliter id illi quàm muliebri ſumpto habitu palam facere liceret, inſigniter(vt arbitror)hoc declarantes decreto, ægritudinem hanc non viris ſed mulieribus potius conuenire. Et profecto ita ſe res habet. Muliebris enim & eneruata & vilis admodum iſthæc animorum eſt perturbatio, haudquaquam generoſam ſublimemq; illorum indicans naturam: & idcirco fœminas videmus viris in luctum propenſiores, & querulas eſſe magis. Hoc etiam in Barbaris ipſis Græcorũ Italorumq; collatione animaduertere licet: quin & in ijs ipſis qui præſtãtiores animis eſſe cenſentur, vt Galli, & Germanorum natio, minus luctibus vacare dicuntur, quàm ij qui imbelles & formidoloſi exiſtimantur: quales Aegyptij, Lydij, Syriq; eſſe perhibentur. Horum nanq; nonnullos aiunt poſt chariſſimorum funera pignorum foueas cuniculoſq; ſubintrare quoſdam, & ibi quamplu-

rimos latitare dies, ne ſolis ſcilicet lumen conſpiciant, quando vita functum illo priuatũ eſſe ſentiũt. Sed quid ego hæc tibi Marce in præſentia recolo, quæ bene tibi perſpecta ſunt & cognita? An mihi dubium eſt iſtam in te omnium bonarum artium eruditionem, rerum maximarum experientiã, animi firmitudinem & conſtantiam penè ſingularem, huiuſmodi conſolatione non nimis egere? Nã de religione, & tua erga Deum optimum Maximum pietate nunc taceo, qui huiuſmodi in rebus, & in hoc præcipue (vt audio) caſu, patientiſſima illa, & vere ſancta verba crebrò vſurpare ſoles, Dominus dedit. Dominus abſtulit. Sicut Domino placuit, ita factum eſt. Hæc enim profecto vera eſt philoſophia, qua nullum hominibus præſtantius datum eſt bonum. Hoc vel maximum (mehercule) ſapientis officium, cum commoda acceperis plurima, aduerſa etiam patienter & æquo animo ſufferre poſſe: & non minus horum cauſa quàm illorum dijs gratias agere. Ingrati enim & contẽptoris profecto animi eſſe arbitror, præteritorum quidem commodorum velle obliuiſci, & ſolius habere rationem detrimẽti. Non enim ſi quippiam quod cupimus, prodiga nobis fortuna nõ dederit, iccirco quę prius nobis præſtita ſunt commoda, floccifacere & contemnere nos conuenit, ſed præteritorum potius bonorum memoriam grato recolentes animo, præſentia qualiacunq; fuerint componere, & ſi quid Deus aut fortuna ſecus voluere quàm cupimus, æquo id animo & inconcuſſa mente ferre debemus. Semper enim conſtans erga Deum animus, variantiſq; fortunæ intrepidus, non deiectus, non querulus, cum cæteris in rebus omnibus, tum maxime in huiuſmodi vberes ſanè conſtantiæ ſuæ decerpit fructus. Segregans nanq; ſe ab iſtiuſmodi (vt dictum eſt) mentis perturbationibus, ceu à caligine quadam vitæq; tenebris quæ totum inuoluũt conturbantq; hominem, & ad lympidiſſimam ſe transferens mentis tranquillitatem, aut doloroſum à ſeſe penitus expellit omne, aut contrarij ſaltem commixtione mancum illud & imbecille omnino reddere conſueuit. Et quẽadmodum pretioſi vnguẽti ſemper quidem ſuapte natura odoratum demulcet & afficit, ad fœtida autem & male olentia nobis ſanè ſuccurrit & remedio eſt: ita bonorum memoria cũ ſemper delectet & mulceat, in malis poſitos etiam ſubleuat, iucundamq; illorum moleſtiæ affert medelam: illis inquam qui recordari potius ſuorum volunt bonorum, quàm malorum, quæ ad ſe, id eſt animum ſuum nihil pertinent, meminiſſe. Quod probis viris virtuteq; præditis, qui cum multa, tum etiam præclara in ſeſe habẽt bona, quàm maxime facere conuenit. Id autem (vt ſæpius dixi) cum vera polliceatur præſtetq; philoſophia, quæ ſola medetur animis: inanes detrahit ſollicitudines: cupiditatibus liberat: pellit timores: eo tamen euidentius & exquiſitius efficere animaduertitur, quo idoneam magis & excellentem fuerit complexa naturam. Quæ cum eſſent dicta, & iam ſatis deambulatum videretur, idemq; omnibus placuiſſet, in cubiculum ire perreximus, quod in porticus latere collocatũ, varijs mathematicorum monumentis, inſtrumentorumq; præclaris operibus erat refertum: vbi cũ reſediſſet Marcus, & nos itidem feciſſemus, Ne viuam, inquit ille, Leonice, niſi hæc tua oratio & mirifice placuit, & plurimum etiam mihi mœroris ademit. Optime enim & diligenter à te collecta ſunt omnia, quæ non ad minuendum, ſed ad tollendum etiam & ſtirpitus eradicandum euellendumq; dolorem meo quidem iudicio præclare & efficaciter faciũt. Et profecto ita ſe res habet. nam ſi quis (vt recte ante dictũ eſt) philoſophia duce & magiſtra rerum naturam introſpicere voluerit, & non oſcitãter abſtruſas illius cauſas perſcrutari, & inde quod verum eſt ſedulo excutere tentauerit, is profecto opinabilẽ & voluntarium omnem reperiet eſſe dolorem. Quamobrem ſi mihi duę aut tres huiuſmodi contigerint meridiationes & ad ſedãdos animi motus, & ad omnia recte componenda, optime ſanè mecum actũ iri exiſtimarẽ. Et ego, Nihil hoc inquã fieri prohibet Marce: quare & cras (ſi ita videtur) & perendie tibi morem gerentes huc veniemus. Sub ijs dictis cum Lucas & Alfonſus ſurrexiſſent, & ad ſphæram quandã æneam viſendam quæ in cubiculi medio collocata erat, acceſſiſſent, illiuſq; pulchritudinem & exactã artificij diligentiam admirarentur & laudarent, ad illos accedens Marcus, vt qui illius diſciplinæ inter paucos ſtudioſus erat & eruditus, multa & præclara cum oſtendẽdo, tum docẽdo, quod reliquum diei fuit, nõ minus docte quàm ſuauiter & grate cõpoſuit. Habes Balbe quæ tunc de perturbationibus ſedandis, & minuendo luctu, inter me & Marcum fuere diſputata: quæ (vt retro dixi) cum ad illius leuandum ægritudine animum nonnihil contuliſſe mihi eſſent viſa, in hoc luctuoſo caſu meo illa repetere, & huic ſcriptionis ſtylo mandare ſum aggreſſus. Quod præclare (mehercule) cecidit. Nanq; id (vt vera fatear) tantum mihi remedij ſanè attuliſſe cognoui, vt ne temporis quidem lõginqui medela, qua nihil in huiuſmodi re valẽtius eſſe perhibetur, mihi certe plus afferre potuiſſet.

SVperioribus diebus, Alexander Capella, dum Venetijs apud Amulios fratres eſſem, & quotidie multa(vt fieri ſolet) pomeridianis præcipue horis, (æſtas enim erat, & dies longiſſimi) inter nos iucunde & licenter fabularemur, plerunque etiam nonnullis propoſitis quæſtiunculis de philoſophiæ fontibus hauſtis, ſerio diſertaremus(noſti enim Amulij maioris cum excuſſum ad omnia ingenium, tum mirificum ſanè ad perſcrutandas naturæ cauſas ſemper ſtudiũ) incidimus in ſermonem de ætatum moribus varijs, quãtaque in illis ſicut in alijs pleriſque rebus naturæ vis, rationi minime obtemperantis, clare interdum eluceſceret. Sermonis autem huiuſce nobis anſam vicinus quidam præbuit ſenex, qui cum adoleſcente filio de re neſcio qua litigabat, neque id modeſte me equidem & mediocriter, vt quãdoque inter domeſticos fieri ſolet, ſed magnis clamoribus res agebatur, & conuitijs etiam adeo claris, vt de longinquo facilè percipi exaudirique poſſent. Et Amulius ad me conuerſus, En, inquit, Leonice, ij quotidie nobis audiendi ſunt cantus: iſthæc concentus harmonia aures demulcet noſtras. Atqui ſi lites has quiſpiam ab illis auferret deus, ſatis mediocriter mehercule in alijs cum ijs actum eſſe videri poſſet. Prudẽs enim eſt ſenex ille & frugi, paterque familias ſine controuerſia bonus. Iuuenis autem hilaris natura eſt & officioſus, & cum ingenio docili, tum literis etiam ſatis expolitus: verum contentiones iſtæ inter illos & rixæ vtroſque ſane turpiter commaculant, & in omni hac vicinia male diffamant. Tum ego, Ne mireris inquam Amuli, neque id omnino illis vitio vertas: quanquam immodicum certe omne, & quod laudatam excedit mediocritatem, veluti rationi contumax & rebelle, non immerito à ſapientibus damnari reprehendique ſoleat. Magna nanque in huiuſmodi affectibus eſt naturæ vis, excellenſq; proculdubio & efficax illius potentia: quæ coërceri quidem compeſciq; aliquando poteſt: interimi vero abolerique penitus haudquaquam poteſt: niſi ſiquis(vt aiunt) Gigantum more cum dijs bello depugnare contendat. Et quid eſt, inquit Amulius, quamobrem agreſtes eæ & concitatæ animorum motiones vinci ſuperariq; nequeant? An non domina in nobis eſt ratio, quæ rebelles alioquin & effrenes illarum inſultus iure ſuo inhibere & frãgere valeat? Tum ego, Vera inquam narras Amuli, & quæ ſi recta rationis via proficiſci homines vellent, & non potius in lubricum præcipites ferri, proculdubio facere deberẽt. Cum enim rationem appetitumq; quiuis in ſe habere cenſeatur, & illa quidem diuina ſit res, omnia conſilio perpendens, nihil temere, nihil agens perperam: hic vero præceps, importunus, effrenis, omnia nimis volens: cui dubium eſſe debet illi quidem meliori excellentiorique hominum parti imperium, huic vero peiori & inferiori obſequium famulitiumq; merito cõuenire, & iure deberi? Verum quotus quiſq; eſt Amuli qui ita in præſentia vitam degat, & omnino ſibi imperare valeat, & non potius aut auaritiæ deſeruiat, aut luxuriæ ſit mancipatus, aut ambitionis æſtu, huiuſmodique alijs animi affectionibus conflictetur, & tranſuerſus ad peiora rapiatur? Paucos hoc in loco prætereo, excipique volo, quos æquus amauit Iupiter, aut ardens euexit ad æthera virtus, vere religionis philoſophiæque cultores legitimos & alumnos, qui ſe à corporis illecebris contubernioque ſeuocantes, illudque niſi quantum ſumma eſt neceſſitas, negligentes, animo certe viuunt, ſolique deſeruiunt menti. Cuius euecti pennis, & ad alta leuati, ea demum ſpeculantur & cernũt bona, quæ non immerito nefas eſſe homini loqui, electionis redolentiſſimum vas diuus ſcripſit Paulus. De pluribus vero nunc loquor, illiſq; qui humanis addicti negotijs, in ciuilibuſq; exerciti adminiſtrationibus, cum publice communes, tum priuatim res curant ſuas. In his nanque de huiuſmodi ætatum varijs & veluti pugnantibus inter ſe ſtudijs, morumq; diuerſitatibus, de quibus cœptum eſt loqui, perſpicue animaduertere licet. Qua de re nonnulla me habere profiteor quæ adoleſcens olim de clariſſimo viro Pliabo Capella audiui, auditaq; notaui, dum cum Thomæo patruo meo, viro(ni me fallit amor) inter paucos & probo & erudito, ad illũ viſendum acceſſiſſemus. Non ſua autem iſthæc(vt erat candidus) ingenue profitebatur eſſe tũc Phœbus, ſed de antiquorũ deprompta theſauris, præcipueque ex Ariſtotelis deducta cõmentarijs palàm præ ſe ferebat. Quòd ſi volẽtibus vobis id me nunc facturũ exiſtimarẽ, libẽter equidem illa vt tunc à me patrui iuſſu fuere cõſcripta, in pręſentia referrẽ. Quare veſtrũ eſt iubere, meũ vero exequi. Hic cũ ambo ſe percupere dixiſſent, & Amulius etiã maior magnã ſe habere gratiam illis litigioſis vicinis ſubiunxiſſet, quãdo eorũ cauſa ea nunc auditurus eſſet, quorũ mirifico teneretur ſtudio: rogaretq; inſuper vt omnia quæ cõſcripſiſſem, ordine recenſerẽ ſuo: Quandoquidẽ inquam nihil aliud in præſentia habetis quod huic ſermoni præuertendũ putetis, faciam quod ſponte mea receperam, idq; libenter mehercule faciam, tum vt veſtræ morem geram voluntati, quos plurimi facio: tum vt longò temporis interuallo repetendo ea nunc renouem, quæ olim adoleſcens cupide didici, & ſcriptionis etiam intercedente opere, memoriæ mandaui. Hoc autem res tranſacta eſt modo. Cum enim(vt retuli) ego & patruus ad Phœbum veniſſemus, qui forte fortuna ex leui quadam commotiuncula domi ſe continebat, & neſcio quis incidiſſet ſermo de difficili moroſaq; ſenatoris cuiuſdã primarij natura, qui cũ alioquin vir eſſet probus & prudens, reique cũ priuatæ, tum publicę ſiquis alius bene gerẽs, aſper tamen erat & immitis, adeò vt nemo ad illum lubens vnquam accedere vellet: cæterum iuuentuti etiam ſic infenſus, vt in minimis quibuſque & cõtemnendis etiã iuuenum delictis contumax ſemper

& inexorabilis eſſet animaduerſor: quem cum patruus damnaret meus (mitis enim vir erat ingenij) miraretur que inſuper in tali præſertim viro tantam morum acerbitatem, & erga iuuenes præcipue tam auſteram inclementiam, veluti ſi ab initio ſenex natus eſſet, nullamque ætatis nouellæ experientiam habuiſſet vnquam: Non eſt quod mireris Thomæe, inquit Phœbus. ætatis enim iſthæc naturalia ſunt vitia, ſeu mores, ſiue proprios quoſdā peculiareſque affectus eos appellare maluerimus. Non ſolum enim moroſi difficileſq; omnibus ſunt ſenes, ſed multa etiam natura huiuſmodi habent alia, quæ ſibimet non minus quàm alijs illos moleſtos efficiunt. Parique rationis modo adoleſcentibus ſua ſunt ſtudia, peculiareſque animi affectiones, quibus cupide ad pleraque & petulāter illa effertur ætas. Quorum omnium rationes & cauſas diuinus vir Ariſtoteles in ſuis de arte rhetorica commentatijs præclariſſime quidem, vt omnia, verum breuiter admodum & conciſe retulit. Qui certe libri cū paucis omnino obſcuritate ſua ſint peruij, iccirco ab omnibus ferè ætate noſtra cum philoſophis, tum etiam rhetoribus fuere neglecti, cum tamen artis præcepta in ſeſe colligant omnia, miraque ſtyli breuitate nihil eorum prætermittant, quæ antiqui poſt illum rhetores magnis voluminibus ſunt proſequuti. Tum Patruus, Si quidem, inquit, Phœbe, moleſtus tibi eſſe non vererer, & commodo tuo fieri poſſet, libenter de te audirem quidnam vir ille de his ætatum differentijs eo in opere diſertauit. Et Phœbus, Nulla eſt inuidia, inquit, Thomæe, nihilque prohibet ea me in præſentia recenſere, quæ & tibi grata fore cognoſco, & mihi relatu facilia eſſe non dubito, quippe qui ab illa ſum lectione ſatis recens. Cæterum ne in plerisq; ſtyli philoſopho conſueti te defatiget modus, cauſarumq; ſignatarum magis quàm expreſſarum conciſa laſſet breuitas, longiori orationis ductu, eodemque planiori pro virili omnia explicare conabor. Recte ſic fiet, inquit Thomæus: quamobrem exordire. & ad me conuerſus, Tu vero, inquit, Leonice omnia diligenter excipe, accurateque notato, & ne quid tibi excidat caue. Poſt hęc dicta ſic exorſus eſt Phœbus. Quoniam ætatū mihi omnium, ſed iuuenum præcipue ſenumque mores ſunt explicandi: (in ijs etenim, quam modo quærimus, diuerſitatis ſpecies, expreſſa habet indicia, cum reliquæ interiacentes ætates ſicut harum ſunt mediæ, ſic cōmunes vtriſq; & veluti commixtos habere videntur affectus) hoc profecto dicendorum exordio conuenientiſſime vti poſſe nunc videor, quòd ſcilicet non ſolum annorum ſpatijs, ætatiſque ratione iuuenes à ſenibus diſtare cenſentur, ſed multo etiam magis vitæ inſtitutis & moribus. Contrariæ etenim & pugnantes inter ſeſe nimirum hæ videntur eſſe ætates. Iuuenes nanq; (vt ab his noſtra exordiatur oratio) cupidi ſunt maxime, & quæcunque volunt, vehementer ſanè & nimis volunt, eáq; perficere & complere ætatis laboribus non cedentis præſidio valenter poſſunt. id autem maxime circa corporeas perſpicitur voluptates, cum alias ſanè, tum eas præcipue quæ ad res ſpectant venerias. Harum enim valde ſunt cupidi, ætatis calidæ & humentis gratia, & ad illas effrenes incōtinenteſq; ſunt, ſibiq; ipſis haudquaquam in huiuſmodi re bene imperare poſſunt. Sunt præterea circa quæcunq; alia deſideria natura inconſtantes iuuenes & leues, citoq; quod valde voluerunt, leui de cauſa negligunt, cupitæq; admodū rei ſatietatem incurrunt. Vehementes enim & validæ ſanguinis & ſpirituū in iuuenili corpore motiones agitationeſque in cauſa nimirum eſſe cenſentur cur acutæ potius quàm ſolidæ, & magnæ q̄ perdurantes illorum ſint appetentiæ, veluti ægrotātium ſitis & fames eſſe conſpiciuntur. Facilè etiam omnes excandeſcunt iuuenes, itaq; leuibus de cauſis ſuperantur: & quo traxerit illa, nullo reſpectu ſequūtur, furoriq; & iracundiæ tunc magis impetu, quàm conſilij rationiſq; ductu omnia faciunt. Honoris enim cupiditate, cui maxime ſtudent, contemni negligiq; æquo animo non ferunt, iniuriaq; affici feruida ingenio ætas minime patitur. Cum autem honoris (vt diximus) cupida & appetens ſit iuuentus, nō minus etiam contētioſa pugnaxq; eſſe percipitur. Siquidē ſupereminere alios, & omnibus maxime excellere ſemper cupit. Contentio autē & peruicacia, excellentiæ appetitus eſſe quidā iure cenſetur. Cæterū vt iſthæc hoc ſe habeant modo, ad vtraſq; tamē has animi affectiones propenſiores ſunt iuuenes, q̄ ad vehementē anxiamq; pecuniarū appetentiā. Pecuniæ nāq; minime iuuenes natura ſunt auidi. Huius autē rei cauſa eſſe cēletur, quoniā ætatis nouellæ gratia adhuc indigentiā non ſunt experti. nō curāt igitur quorū ſibi futurā indigentiā non verētur. Sunt pręterea iuuenes haudquaquā maligni, ſed faciles potius & fatui. id autē iccirco, quoniā multas adhuc hominū peruerſitates & verſutias nō conſpexerunt, neq; notas habent. Crædula etiā, & optimæ ſemper ſpei illa eſt ætas, quoniā ſui breuitate exiguitateve in paruo temporis ſpatio neq; ſæpius fuit decepta, neq; a ſpe fruſtrata ſua. Quemadmodū enim vino madidi hilares ſunt, & ſpei ſemper bonæ, ſic ætatis gratia iuuenes non immerito ſe habere videntur. Viuere autē bona cum ſpe vt plurimū iuuenes iccirco cenſentur, quoniam ſpes quidem futuri eſſe apparet temporis, memoria vero præteriti. iuuenibus autem quod reſtat, futurumque eſt, multum certe protenſumque eſt, præteritum vero admodum exiguum & breue. quamobrem primis in annis cum paucorum omnino meminiſſe poſſint, omnia certe ſibi in ſpem ponunt, nihilque tam arduum eſt quod non ſibi illa polliceatur ætas: idque ipſum in cauſa eſt cur facilè etiam & nullo negotio falli decipique poſſint iuuenes. Quicunque enim omnia ſibi ex voto ſucceſſura confidunt, ij profecto ſubdolorum peruerſorumque fraudibus ſunt obnoxij. Quamobrem adulatoribus ſcurriſq; facilè patēt iuuenes. Quæ etiam res fortes illos animoſoſque nimirum efficere videtur. Cum enim natura (vt diximus) iracundi ſint iuuenes, haud facilè timere ſciunt. Spes autem bona illos ſanè audaces facit. & profecto ita ſe res habet. iratus enim timet nemo. Qui vero bene ſemper ſperat, pręſenti & magno quodcūq; aggreditur animo, & ad omnia intrepidus & audax proculdubio eſſe con-

ſpicitur. Verecundi quinetiam ſunt iuuenes,& natura magnanimi. Et verecundi quidem, quoniam alia adhuc ætatis gratia non norunt bona, neq; pulchra, niſi quæ illis patriæ dictant leges, vrbiſq; bene inſtitutæ conſuetudines oſtenduntiá quibus diſcedere illos mirifice pudet. Cum igitur quippiã ſibi ſecus agere videntur, illorum memorati facilè verecundiam incurrunt. Magnanimi autem non immerito eſſe cẽſentur, quoniam tum nullas offenſiones, quibus humiles ſanè & deiecti fiunt homines, illorum breuis recepit ætas: tum plurimarum quæ longo proueniunt æuo neceſſitatum penitus ſunt inexperti: & alioquin bona illos ſpes, qua (vt dictũ eſt) viuunt, erectos,& magna quæq; ſibi pollicentes planè efficit. quod magnanimi proprium & peculiare eſſe cenſetur. Non immerito præterea pulchre magis quippiam & decore facere eligunt iuuenes, quàm fructuoſe & vtiliter, quoniam more potius & conſuetudine (vt diximus) quàm ratiocinatiouis conſilijq; opere viuunt iuuenes. Ratiocinatio autem (vt videtur) ipſum ſpectat vtile, cum mos & virtus quod pulchrum eſt appetant & conſequantur. Eſt præterea inter omnes maxime ætates iuuentus tum amicorum ſemper cupida, tum ſocios ſibi complures facilè concilians. hoc autem ideo, quia conuerſatione conuictuque ætas illa apprime gaudet, vnaq; cũ ſibi gratiſſimis ſemper eſſe cupit. Nec minus etiã quia nihil adhuc vtilitatis ratione iudicat, neq; quod conducibilius, aut ex re ſua magis eſt, ſed quod iucundius gratiuſq; expetit. Omnia autem quęcunq; volunt, vehementer & anxie iuuenes ſemper volunt: eoq; peccare videntur, quòd nihil mediocriter expetunt. Plus nimio igitur amant,& magis quàm par decenſq; ſit, odio habent, eoq; modo in cæteris animi affectionibus ſe habent, nimijq; in omnibus ſunt. Qui etiã ſcire ſe omnia planè credũt, omniumq; ſibi iudicium pręſumptuoſe adſciſcunt & vendicant, de omnibuſq; licentioſe contendunt. quæ res nonnihil cauſæ præbere videtur cur omnia ætas illa nimis velit. Iuuenum autem delicta ad contumeliam magis quàm ad malitiam vergere videntur Excellentes enim eſſe volunt (vt dictum eſt) & magnanimi. Libere autem reprehendunt, & nullo damnãt reſpectu, quoniam omnes rectos proboſq; eſſe rati homines, & ad ſimplicitatis integritatiſq; ſuæ regulam illos examinantes, ſiquid ſecus illis acciderit, aut à quopiam contra illos quid perperam patratum fuerit, ceu indigna patiantur, non æquo ferunt animo, neq; dictis bene temperare poſſunt. Eſt etiam ad irridendum ætas illa propenſior. Vrbanitatis enim & cauillorum dicteriorumq; multum ſecum ſemper habet, cum contumelijs gaudeat. vrbanitas antem ipſa, moderata quædam & quodãtenus caſtigata contumelia eſſe cenſetur. Et iuuenum quidem mores qui naturæ fontibus ſcaturire videntur, non ab re huiuſmodi eſſe conſpiciuntur: quibus tamen ratio, vitæq; inſtitutio,& educationis modus moderari efficaciter poſſunt. Grandiores autem natu,& ij qui decurſa iam ætate meliori in ſenium vergunt, contrario (vt dictum eſt) ſe habere videntur modo. Quoniam enim multos vixerunt annos, multotienſq; (vt par eſt) fuere decepti, pluraq; ſemper rerum eſſe mala,& perperam euenire viderũt, neq; obſtinate quicquam aſſeuerant, neq; vehementer nimiſque quippiam expetunt: neque ſe ſcire omnia contendunt, ambigendoq; ſemper dictis addunt ſuis forſitan, contingit. Suſpicioſi præterea ſunt ſenes, cogitandoque ad peiorem ſemper vergunt partem. hoc autem iccirco, quia increduli ſunt. Increduli vero non immerito eſſe cenſentur propter multarum experientiam rerum, in quibus ſæpenumero eos fuiſſe deceptos & ſpe fruſtratos veriſimile ſanè eſt. Quamobrem hac etiam de cauſa neq; impendio plus amant ſenes, neq; nimis oderunt: verum ſecundum Biantis præceptum amãt vt oſuri, & oderunt vt aliquando amaturi. Puſillanimes quinetiam ſunt ſenes, quoniam longis annorum ſpatijs humiles ſunt effecti, viuuntq; deiecti,& quaſi deſpectui habiti: quamobrem magnum & excellens nihil eorum quæ in communi verſantur vita, amplius deſiderare videntur. Ad hæc illiberales etiam ſunt ſenes, tum quia ex neceſſariarum numero rerum facultates diuitiaſq; exiſtimant: tum etiam quia longa docti experientia probe ſciunt, facultates ſibi vendicare & acquirere, rem ſanè eſſe perdifficilem: eaſdem vero amittere & deperdere, perquam facilem. Timidi præterea ſunt, & ad omnia formidoloſi. Contrario enim iuuenibus ſe habent modo. calentes nanq; ſunt illi & feruidi: ij vero algentes natura & frigidi. Timor autem frigiditas quædam non immerito eſſe cenſetur. Cupida quinetiam vitæ huiuſmodi eſt ætas, in extremo præcipue conſtituta ſenio: quoniã abſentis maxime rei cupiditas deſideriumq; eſſe perhibentur.& cuius quiſpiam rei indiget maxime: maior autẽ illis ætatis decurſa eſt pars, qua certe indigere videntur: inde illius deſiderio flagrant. Queruli etiam ſemper ſunt ſenes puſillanimitatis gratia: & ad vtile magis quàm ad pulchrum reſpiciunt. Hoc autẽ ideo, quoniam ſe ipſos amãtes ſunt ſenes: vtile vero ad ſe pertinens reputant bonum: pulchrum autẽ ſimpliciter communeq; exiſtimant bonum. Impudentes præterea magis quàm verecũdi ſunt ſenes, quoniam non æque pulchrum ſicut vtile curantes, negligunt ſanè & pro nihilo ducunt cuiuſmodi eſſe videantur, alijſq; appareant. Deſperant autem vt plurimũ de omnibus ſenes propter longũ vitæ vſum, rerũq; experientiã. Cum enim hominũ res omnes ferè malas vſu pertractationeq; animaduerterint,& eſſe cognouerint, malos etiam nõ immerito timẽt euentus. Cui certe opinioni nonnihil illorum innata ſuffragari videtur timiditas. cum enim timeant omnia, non ab re de omnibus etiam deſperant. Viuere quinetiam memoria magis cenſentur quàm ſpe. illorum nanq; quod vitæ reſtat, exiguum eſt: præteritum vero longum. ſpes autem (vt retro dictum eſt) temporis eſt futuri, cum præteriti ſola reſtet memoria. Quæ etiam res illorum nugacitatis vera cenſetur eſſe cauſa. Garruli enim ferè nugaceſq; omnes ſunt ſenes. reminiſcentes nanq;, nõ ſine quadã voluptatis titillatione,& loquẽdi pruritu quæ præterita ſunt nullo dicendi fine cõmemorant & inculcaut. Illorũ præterea indigna-

tiones excandeſcentieq; acutæ quidem eſſe animaduertuntur, verum imbecilles, & mancæ. Ex deſiderijs autem alia quidem longo penitus æuo diſceſſerunt & euanuerunt: alia vero imbecillia ſunt & inania. Quamobrem neq; appetentes valde natura ſunt ſenes, neque actuoſi admodum & prompti, niſi lucelli quippiam arriſerit, & hanc ob cauſam temperati apparent ſenes eſſe. vehementes enim & concitæ ab illis abſceſſerunt appetentiæ, neglectiſque alijs, ſolis inſeruiunt lucri cõpendijs, vt cum alia ætatis vitio ſibi deſint commoda, hac ſe ſaltem via ſuſtentare valeant. Magiſq; ratiocinatione cõſilio ve (vt diximus) viuunt ſenes, quàm conſuetudine & more, cum ad vtile magis quàm ad pulchrũ honorabileq; conſpiciant. Peccant autem in ijs quæ ſecus admittunt, & perperam agunt ſenes iniuſtitia potius, quàm contumelia. Non enim arroganter inſultant vt iuuenes, ſed peruerſe & maligne agunt. Queruli etiam eſſe percipiuntur, quoniam ætatis vitio & pati dura ſe omnia, & tantum non paſſuros exiſtimant: quamobrem tanquam in duris & aduerſis conſtituti, & mala mox expectantes alia, conqueruntur, ſortemque damnant ſuam. Et ea etiam de cauſa neq; vrbani ſunt, neq; riſus facetiarumq; amici. Et ij quidem naturales ſenectutis ſunt mores. Ex quibus etiam manifeſto perpendere recteq; cognoſcere licet quænam aliarum etiam ætatum peculiaria ſint ſtudia. Cum enim inter has coniectæ, non ab re quodammodo cenſeantur eſſe mediæ, non eminentes adeò & expreſſos hos animorum habere affectus, ſed refractos & veluti adumbratos, vero conſentaneum eſt. Quam rem vſu experientiaque quotidie indubitatam certamq; eſſe percipimus. De puerorum autem moribus, quorum ætas veluti vitæ exordium quoddam iuuenilem præcurrit ætatem, illis certe in commentarijs nihil Ariſtoteles refert: à Cicerone tamen noſtro nullius nõ philoſophię peritiſſimo hæc memoriæ prodita fuere: quæ quoniam propoſito conueniunt ſermoni, non malum eſt hoc etiam in loco recenſeri: Pueros ſcilicet æqualibus coætaneiſq; natura duce delectari, libenterq; cum eiſdem congregari, & ſe ad ludendum dare. Fabellarumque auditione mirifice duci: quas etiam narrare alijs geſtiunt. Pompis pręterea, ſpectaculiſq;, & huiuſmodi ludicris rebus pręcipue pueros teneri, & ob eas res ſitim plerunq; & famem perferre. Eſſe præterea illos natura liberales, deq; eo quod ipſis ſuperat, alijs libẽter gratificari: aduerterеq; etiam curioſius ea quæ domi fiunt, vt illa proferant: commentarique aliquid & diſcere ſemper velle: & eorum quos vident, nomina nõ ignorare: quibuſq; in rebus cum æqualibus decertant, ſi quidem vincunt, lætitia efferri, contrà vero debilitati, animoſque demittere ſi forte vincantur. Hæc cum dixiſſet Phœbus, & illis addere quædam (vt mihi tum viſum eſt) vellet: quo minus id facere poſſet, quorundam interuentu, qui illi à ſenatu mandata cum literis attulerunt, prohibitus eſt: eoq; modo diſertatio tunc illa finem habuit: quam omnibus (ni fallor) expreſſam verbis, & vt eam tunc literis mandaui, in præſentia retuli. Vbi Ariſtotelis quidem ſenſus ad vnum omnes, Phœbi vero explicationem, & latina verba proculdubio ſi hæc retines, tenere te Amuli non dubites.

Tum ille, qui attentam ſanè mihi auſcultando præſtiterat operam, & ſiccis (vt aiunt) auribus omnia ebibiſſe viſus erat, Profecto, inquit, Leonice, dum hæc mecum cogito, & tota mentis acie examinare cõtendo, ita ſe mihi res, & non aliter ac dictũ eſt habere videtur: neq; ſecus mehercule fieri poſſe apparet. Has enim in naturę viſceribus cõgenitas coalitaſq; animorum affectiones illarũ vtraq; parturit ſemper & in lucẽ producit ætas. Quamobrem poſthac vicinis ijs noſtris æquior ſanè ero, admirariq; deſinam cur ſemper litigent, cum ætatũ vitio potius q̃ ſuo naturaliter vterq; ægrotare videatur. Cæterũ vnum eſt quod à te ſcire nunc cupio, quod etiã dum loquereris animi me dubiũ habuit, an ſcilicet Phœbus noſter quẽ modo audiuimus, verbo tenus (vt pleriq; ſolẽt) dũ vixit ſit philoſophat⁹, & iſthęc ceu dictata retulerit: an potius philoſophorũ placitis initiatus, illorũ ſacraria legitime riteq; ſit ingreſſus, neq; extremis (quod aiũt) labris guſtauerit, ſed toto pectore illas hauſerit diſciplinas. Mihi enim hucuſq; perſuaſum creditũq; eſt illũ quidem in reipublicæ negotijs, & ad ſe pertinẽtibus adminiſtrationibus ſine cõtrouerſia inter alios omnes excelluiſſe: ex literarũ autẽ ſtudijs humaniora ſemper calluiſſe, in illiſq; etiã quodãtenus progreſſum, omnes ordinis ſui homines facilè ſuperaſſe. Verũ à maiorib⁹ diſciplinis cũ vitæ inſtituto, tũ ingentib⁹ occupationib⁹, à quibus nũquã ferè (vt audio) vacabat, abductũ ſeiugatũq; fuiſſe. quãobrẽ ſiquid habes quod ab hac me animi perplexitate liberet, rogo te ne graueris adducere. Et ego, Id à me inquã exigis Amuli, quod ſanè tibi integre pſoluere nõ poſſum. qua enĩ tẽpeſtate vir ille floruit, ego per ætatẽ huiuſmodi de re haudquaquã iudicare poterã. Verũ de Patruo ſępenumero audiui, magnũ illius ingeniũ nũquã per occupationes à literis ceſſaſſe, ſed bonarũ ſemp artiũ ſtudijs fuiſſe addictũ, & philoſophiæ præcipue, ꝗ eã facultatẽ cæteris & ſtudijs & artibus antecedere exiſtimaret. Quinetiã addebar Beſſarionẽ philoſophũ & theologũ (vt fama noſtis) eminẽtiſſimũ, dicere ſolitũ, Phœbũ, niſi diuerſa illũ vitę ratio à philoſophiæ iugi ſtudio auocatũ & abductũ, in ciuilia negotia publicaſq; cõiectiſſet curas, ſine cõtrouerſia omnes ſui tẽporis philoſophos facilè ſuperare potuiſſe. Hæc de illo audiui: & hæc vobis teſtata nũc refero. Cæterũ eius certe rei quæ ad me tũc attinebat, & cui⁹ guſtatũ aliquẽ habere tũc poterã, iudiciũ audacter ſanè & libere hic proferã meũ, ea videlicet tẽpeſtate audiſſe me neminẽ qui tali verborũ ornatu & copia, tãtaq; eloquẽtiæ ſuauitate & gratia polleret. & aderãt ſanè pleriq; tunc magni nominis oratores, ſenatoreſq; primarij, inter quos Bernard⁹ Iuſtinian⁹ & Vitalis Landus cũ excellerẽt maxime, primas tamẽ Phœbo ſine cõtrouerſia deferebãt. Hæc cũ dixiſſem, nõnullaq; etiã alia ſubiungere pãrarẽ, cãpana intonuit illa, cui⁹ ſigno patricij ad ſenatũ accedere admonẽt. Quare cũ fratre Amuli⁹ cõſurgẽs, Nos quidẽ inquit im⁹ quo vocamur: tu vero Leonice memẽto ea quæ tibi de Phœbo reſtãt, poſthac cum otiũ dabitur omnia recẽſere.

SEVERINVS, SIVE DE RELATIVORVM NATVRA.

DVo ſunt Fuſce frater quæ de vniuerſo entium ambitu difficulter admodum à nobis,& obtuſe comprehendi dignoſcive poſſunt, Primum ſcilicet ens,& vltima omnium materia. Neque hoc immerito mehercule. nam cum omnis noſtra cognitio per formæ,quam ſpeciem vocant,comprehenſionem fiat quãdam,quæ viſis intercedentibus ab ipſo colligitur intellectu: alterum quidem cum longe omnem ſuperemineat mentium formarumq; omnium ordinem, haudquaquam intelligi,aut recte percipi poteſt. Alterum autem quoniam ſuapte natura informe quiddam eſt,& minimæ (vt aiunt) eſſentiæ, comprehendi bene iccirco dignoſciq; nequit. Quamobrem diuinus ille Plato, à quo ceu ab exuberanti quodam fontis initio omnia recte philoſophantium emanarunt fluxeruntque dogmata,materiam quidem ipſam ſpuria quadam diſcurſus ratione percipi poſſe dixit, ad primæ autem cauſæ cognitionem non ex directo ſanè, ſed per omnium abnegationem remotionemq; aliorũ, humanum quoad fieri poteſt peruenire concedit animum. Vnde recentioribus poſtmodum Academicis affirmandi præbitam fuiſſe anſam iure contenderim,primam ſcilicet materiam deo diſſimiliter eſſe conſimilem.ſiquidem vt ab illo omnia quæcunq; ſunt merito abnegantur entia, cum longe ſupereminent & præcurrat omnia,omniumq; ſine controuerſia ſicut eſt primus, ita ſit optimus: ita à materiæ natura vniuerſum remouetur entium genus,cum quidem illa peior omnibus & vilior merito eſſe cenſeatur,& neq; ſit quippiam quod rite oſtendi monſtrariq; poſſit, neq; ſenſus moueat vllos,omnemq; intellectus notionem ceu Homericus ille Proteus ſemper lubrice fallat & fugiat.Et profecto ita ſe res habet. Cum enim cognoſcens intellectus exiſtat, cognitum vero ipſa rei ſit eſſentia,eo confuſior ſanè hebetiorq; cognitio non immerito redditur omnis,quo res depreſſiorem obtuſioremq; aut exiliorem habere eſſentiam perhibetur,vt non ab re illud apud Peripateticos vulgatum paſſim perſtrepat axioma,quo ſcilicet ad eſſe res ſe habẽt modo, eo ad cognoſci percipive proculdubio ſe habere.Huiuſmodi autẽ poſt primam materiam cum pleraq; reperiri alia, ab ijs qui res curãt philoſophis memoriæ proditum eſt,tum vel maxime illorum eſſe naturam quæ dicuntur ad aliud, quæ nos vſitato iam & recepto vocabulo correlatiua paſſim appellare ſolemus. Hæc enim ob adumbratam imbecillamq; naturæ ſuæ eſſentiam cum habitudines quædam ſiue reſpectus exiſtant, a nobis vix,aut ne vix quidem dignoſci percipique poſſunt.ſenſus enim iſthæc haudquaquam mouere valẽt,à quibus origo(vt aiunt)& initium omniũ eſt notionum. Quamobrem multæ in ijs difficileſq; admodũ verſantur quæſtiones,& non contemnendæ philoſophantium controuerſiæ perſtrepunt,cũ de illorum eſſentia & natura,tum de proprietatibus & differentijs aſſidue contendentium,& inter ſe diſſidentium, vt nõ immerito huiuſce rei pertractatio, apud Peripateticos maxime,& difficilis ſemper habita fuerit,& nunc,ſi vnquam alias,apud noſtrates obſcurus admodum & plenus controuerſæ diſſenſionis iſte ſit locus: de quo nonnulla à me & alias ſæpe cum alijs,& nuper cum Seuerino monacho,viro(vt noſti) cum probo,tum inter eius ordinis viros etiam erudito,& diligenter ſatis fuere quæſita,& mediocriter diſputata. Nam cum ſuperioribus diebus ad diui Georgij cognomento maioris inſulam ego & B.Carzonus,& N.Spinellus,cymba vecti fuiſſemus,quo animi cauſa nõnunquã accedere ſoleo(noſti enim cum loci illius à vulgo ſemoti feſtiuitatem & gratiam,tum ortorum in illo ſiluarumque ſemper virentium varias amœnitates)forte illum offendimus ſolum in porticu quadã deambulantem,cogitabundo(vt viſum eſt)ſimilem,& clauſum libellum manu geſtantem.Qui cum nos accedentes procul conſpexiſſet,hilari ſtatim accurrens vultu,Saluete inquit tria mihi chariſſima pignora,quos ego licet ſæpe(quę veſtra eſt humanitas) & videam & alloquar,ſæpius tamen id mihi cõtingere ſanè optauerim,imò totos(vt aiunt)cum noctibus etiã dies libẽter vobiſcum tranſmittere percuperẽ.Et ad me cõuerſus,Quam opportune inquit huc veniſti Leonice,ad quem profecto ire decreueram,niſi felix quædam mea hodie ſors,ſeu potior ſorte deus, te huc adduxiſſet. Tum ego,Gaudeo inquam(mehercule)& mirifice lætor mi Seuerine,quando huc tibi optatus(vt ais)& tempeſtiuus acceſſi:verum quidnam iſthuc eſt negotij, aut in quo tibi nunc præſentia mea adeò vſui eſſe poteſt,vt,quod non ſæpe facis,etiam ad me venire cogitares? Et ille,Haud magna,inquit,Leonice,tibi præſertim(vt arbitror)res illa eſt de qua percontari & conſulere te volebã:mihi vero cum ſuapte natura,tum veterum maxime varijs & diſſidentibus ferè ſentẽtijs ſatis difficilis & abſtruſa eſſe videtur. Quamobrẽ niſi & tibi & iſtis moleſtũ me eſſe ſubuererer,libẽter de te nunc id quærerẽ quod alioquin me ambiguũ iamdiu & dubiũ animi habuit. Tum ego, Non eſt nũc quod dubites inquam Seuerine, aut mihi,aut iſtis(vt pro omnibus loquar)importunus vnquam aut moleſtus videri,qui & te fraterne amamus, & huc acceſſimus,vt te ſimul videremus,& aliqua de re ſeria tecum & loqueremur inuicem,& audiremus: illud profecto tibi magis eſt dubitandum, an id quod in præſentia quæris,& quod te animi(vt dixiſti) iamdiu ancipitem habuit, apud me ex ſentẽtia depoſitum reperire poſſis, qui neque ſtudio mehercule neque diligentia vlla in re anteire videor, quin tibi potius primas cum in in omnibus alijs, tum in ijs præcipue quæ ad literarum pertinent ſtudia,facilè concedo. Verum age profer quod cupis,& in medium conſtitue. nanque pro huiuſmodi diſquiſitione operam ego tibi quantula eſt,hodie polliceor meã.Et ille,Benigne inquit & amanter facis vt ſemper omnia Leonice,

ſed abſcedamus pauliſper hinc (ſi placet) & aliquo concedamus vbi minus noſter interpellari poſſit ſermo. monachis enim iſthac (vt videtis) vltro citroque commeantibus, ſatis frequens & inquietus is eſt locus. In xyſtum igitur (ſi vobis videtur) diuertamus, ſiue in ſyluam potius illam eamus, quæ raris conſita ſtirpibus, neque ſolis penitus officit radijs, & illorum tamen vim crebris interpellantibus vmbris frangit, neque ſedētes illic aut inambulantes lædere patitur. Hic cum ei omnes aſſenſi fuiſſemus, primus ire perrexit, noſque per tranſuerſum hippodromum, qui orto in medio à vitium efficitur ordine, in propinquam deduxit ſyluulam, quæ ad illius conſita latus, omnibus profectò gratiarum renidet illecebris. Et ad nos conuerſus, Hic, inquit, locus commodam planè ſermonibus noſtris interpellante nullo præbebit māſionem, ſiue eos ſedendo, ſeu inambulando potius tranſigere maluerimus, licet nunc, vel quia imbecillo ſum corpore, vel quia deambulaui ſatis, blande me illa inuitent ſedilia, quæ ſub antiqua collocata lauro, molli vndique hedera conueſtiuntur. Tum ego, vt lubet inquam Seuerine, & vt commodo conducit tuo, & alioquin ſedendo (vt aiunt) & quieſcendo, ipſe ſe ipſo fit ſapientior animus. quod perperam à multis receptum, vulgo hodie ſic proditur, cum longe tamen elegantiorem & reconditum magis verba illa rectè intelligentibus innuant ſenſum. Cæterum de hoc alias. Tu vero quando tibi morem geſſimus, & concedimus omnes, ediſſere id de quo te iamdiu animi ancipitē fuiſſe dicis. Tum ille, ſuperioribus, inquit, diebus dum Categorias Ariſtotelis nouitijs noſtris interpretarer (ſcis enim quòd aliquot iam annos hoc mihi muneris eſt demandatum, vt ariſtotelica inter noſtros profitear) de relatiuorum differens natura, proprietatem illorum eſſe quandam peculiaremque naturam de philoſophi ſententia cōfirmaui, vt ſimul eſſent illa, & dicerentur ſimul, ita ꝙ altero poſito poneretur & alterum, & alterutro interempto reliquū etiam interire neceſſe eſſet. Verū non in omnibus hoc contingere relatiuis, licet vt in pluribus id verum eſſe appareret. Quo in loco id tum mihi, quod ſæpius alias, etiam in mentem venit, non ab re dubitari quænam peculiaris alia relatiuorum proprietas reperiri poſſit magis, quando hæc ipſa quæ videtur maxime, ſimul ſcilicet eſſe natura illa, haudquaquam omnibus cōtingere relatiuis manifeſte percipiatur: & cum Philoſophus Ariſtoteles in alijs quidem rerū prædicatis accuratas afferat & quadrantes illorum proprietates, in ijs autē quæ ſunt ad aliud, hanc exilem adducat & mancam, vniuerſum illorum ambitum minime complectentem. Latinos igitur Ariſtotelis, inquit, interpretes diligēter euolui omnes, & quid hac de re ſcriptis mandaſſent ſuis, accurate perquiſiui: qui tantum (meo quidem iudicio) abſunt vt hanc rite ſoluant dubitationem, vt illorum vel accuratiſſimus D. Thomas in commentariolo quodam ſuo certam hanc relatiuorum diſtinctionem ponat, æqualiter ſcilicet illa & inęqualiter eſſe & dici. ex quo nō eiuſdem eſſe naturę omnia vt ſimul exiſtant, & poſita ſe inuicem ponant, & perempta interimant, non ſolum admittere vir ille, ſed etiam conſtanter aſſeuerare videtur. Hanc igitur ob cauſam (vt retro dixi) ad te accedere cogitabam: & hoc eſt quod te percontari, & rogare inſuper nunc ſanè volo, vt ſiquid videlicet hac de re à græcis authoribus expoſitū pertractatumque habes, quod te habere non dubito (ſcio enim quàm accurate ſuperioribus annis græcos Ariſtotelis commentarios Patauij publice ſis profeſſus) id mihi in præſentia velis explicare, meque hac animi cura & perplexitate liberare. Tum ego, Non contemnendam profectò arduæ quæſtionis difficultatem Seuerine mouiſti, quæ cum antiquiores ſemper exercuit Peripateticos, tum vel maxime noſtra ætate eoſdem conturbat & vexat, neque ſibi ipſis interdum bene conſtare patitur: neque hoc immerito mehercule. Cum enim recto (vt certum eſt) iudicij examine relatiua omnia ſimul eſſe natura affirmauerint, hancque illorum proprietatem eſſe dixerint, rurſum obiectionibus coacti quibuſdam, & veluti de recta deturbati ſemita, id ipſum negare coguntur, & hac de re, quod miſerandum ſit, anxie laborantes, inter ſeſe cum aperte diſſident, tum ſibi etiā ipſis eorum nōnulli contraria loquuntur & ſentiunt. Non mirum eſt igitur ſi te hic(vt modo dixiſti) locus iamdiu ancipitem animi habuit, quando & per ſe difficilis ſanè eſt, & expoſitorum inter ſe diſſidentes ferè habet ſententias. cæterum bene(vt arbitror) in præſentia tecum actum eſt. nam cum hac de re mihi ſuperioribus forte diebus cum Iulio Brauo Veronenſi medico præſtātiſſimo, & philoſopho in primis erudito, Patauij quædā, vt aſſolet, diſputata fuiſſent, iſque ex D. Thomæ ſentētia relatiua inæqualiter, & non æqualiter talia diſterminari contenderet: ego vero contrà omnia ſimul eſſe natura aſſeuerarem: ceu ad honorarios arbitros, ad græcos ſcilicet Ariſtotelis interpretes communi cōſenſu ab vtroq; eſt prouocatum: qui ſtatim nullo negotio rem aperuerūt, & inter nos facilè cōpoſuerunt. Quāobrem teneo adhuc illorū nonnulla, & (quod aiunt) ad manum etiā parata habeo, quæ (ni fallor) huic commode quæſtioni, & tuę ſatiſfacere poterunt voluntati. Tum ille, Exiſtimabā profectò, inquit, Leonice, neq; animi (vt videtur) ſane fallebar, te & locū iſtū iāpridē ſignatū habuiſſe, & quid de hac re veteres dixiſſent, diligēter exquiſiuiſſe. ſcio enim ꝙ accuratus, hmōi pręſertim in rebus, & ꝙ diligēs perſcrutator exiſtas. ideirco id de te quærere cōſtituerā, & ad te ire cogitabā. verū quoniā geminata ſortis meę felicitate, & huc hodie veniſti, & ſatis etiā paratus (vt ais) acceſſiſti, omnibus à te contēdere precibus non deſiſto, vt cōpotē me hodie voti facias, vniuerſamq; hāc difficultatē pro virili diſtinctè & cōgruenter explicare cōtēdas: qua in re (niſi aliter tibi videtur) tacitū me tibi hodie auditorē præſtabo, neq; ſermonē vſquā interpellabo tuū, niſi forte huiuſmodi inciderit quippiā quod prætermiſſū intelligētiæ officere poſſit meæ. Age igitur mi Leonice, & Dei (vt par eſt) inuocato numine rē iſtā aggredere.

Tum ego, Philoſophus inquam Ariſtoteles in categorijs ſuis (ſic enim aureus de decem prædicatis inſcribitur commentariolus) difficultatis huius initium ſanè dediſſe ,& ijs qui diſtinctionem per æquale & inæquale in relatiuis fecerũt, anſam præbuiſſe manifeſte cẽſetur . ſcribit enim in illis, quòd ea quæ ad aliud ſunt,ſimul quidẽ eſſe natura vidẽtur . quod in pluribus ſanè verũ eſſe apparet. cæterũ in aliquibus hoc haudquaquam verũ reperiri.Simul enim ,inquit,duplum eſt & dimidiũ.Dominus quinetiã ſimul eſt,& ſeruus.quæ ſe inuicẽ perimere etiam videntur.interempto enim dimidio interimitur & duplũ: & deficiente domino deficit & ſeruus.eoq; modo pleriſq; in alijs eiuſdem notæ relatiuis manifeſte cõtingere apparet.verũ in nõnullis hoc, inquit,verũ haudquaquã percipitur eſſe. non enim poſita ſe inuicẽ ponere aliqua,neq; interempta ſe interimere videntur.quod illorũ quæ natura ſunt ſimul,peculiare propriũve eſſe cenſetur. Cuius ſtatim rei claras etiã(vt videtur)afferre tẽtat oſtenſiones.Scibile enim,inquit,cũ ad ſcientiam dicatur,illã proculdubio præcedere, & nõ ſimul natura eſſe percipitur.ſiquidẽ res ipſæ proprias de ſe præcurrere ſciẽtias clare animaduertũtur . Sciẽtia præterea corrupta haudquaquã corrũpi ſcibile perhibetur.cuius rei vel clarum eſſe exemplũ quadraturã inquit circuli,quæ ſcibilis quidẽ eſt,licet à nullo perſpicue ſciatur . Eodẽ etiã modo de ſenſibili & ſenſitiuo,quæ ſine cõtrouerſia ad ſe inuicẽ dicũtur, poſſe deprehẽdi dicit. Deſtructo enim per ſuppoſitionẽ animantiũ genere,ſenſitiuũ manifeſtò deſtruetur omne . à ſenſu nãq; peculiarẽ ſuæ eſſentiæ characterẽ accipit animal.Animalibus autẽ interẽptis omnibus, alia deſtrui interimique ſenſilia nõ eſt neceſſe.Simul igitur natura nõ ſunt ſenſile & ſenſitiuũ.Hæc ille pluribus hac de re eodem ſcribit in loco, quæ nos reſtrictius ſanè in præſentia collegimus,vim ſolũmodo illius rationum,non verba ſingula recẽſendo.Ex quibus nõ obſcure ſanè deprehẽdi licet,verborũ ſolũmodo corticẽ inſpectantibus,& nõ recondita illorũ ſenſa,veluti abſtruſam ſub illo medullã lynceis(vt aiũt)oculis introſpicientibus,Ariſtotelẽ planè velle nõ omnia æqualiter dici,& eiuſdẽ naturæ eſſe relatiua. Cæterum antiquiores illi & vere legitimi philoſophi illius interpretes, præcipueq; inter illos magnus Iamblichus,& Porphyrius,necnõ horũ veſtigia clare poſtmodũ inſequutus Simplicius,vir inter Ariſtotelis expoſitores vel eminẽtiſſimus,qui vt ætate omniũ ferè antiquorũ eſt vltimus,ita dignitate, & interpretationis claritate & diligẽtia inter cæteros facile primas ſibi vẽdicat:omnes inquã iſti cõcorditer affirmant,verã ſcilicet & exactã relatiuorum eſſe naturã,ſemper æqualiter dici,ſimulq; ſe inuicẽ illa & ponere,& interimere,huiuſmodiq; indubitatã philoſophi Ariſtotelis aiunt eſſe ſententiã,in ijs videlicet cõmentarijs vbi hac ipſa de re accuratiori diligẽtiæ opera pertractare aggreſſus eſt.In diuinis nãq; primæ philoſophiæ voluminibus eundẽ cõſtãter aſſeuerare,relatiua ſimul eſſe natura, quia poſita inuicẽ ſe ponant,& perẽpta interimant.Nihil enim aliud inquiũt indicare velle illud ſimul natura omnia eſſe relatiua, niſi ꝙ ſimul coaleſcũt,& quaſi ſimul ex eodẽ pullulare & naſci germine videntur.iſthuc etenim græcũ ſonat & ſignat nomen,ita ꝙ cauſæ ſibi inuicẽ ipſa ſunt correlatiua, & ad ſe inuicẽ coniuncta cõplicataq; eſſe planè conſpiciuntur . Quamobrem ad verã alterius poſitionem alterum etiam eſſe deprehenditur,& alterutro interempto reliquũ ſine dubio interire animaduertitur. vbi etiam nõ minus ſcienter quàm ſignificanter & clare ij notant viri,hoc videlicet ſimul eſſe aliqua (id enim vt poſſum nunc exprimo,quod illi vnico vocabulo συνυπαρξίαν vocant) duobus intelligi poſſe modis,aut quia illorum ſubſiſtẽtia,quam illi ὑπόστασιν appellant , in eodẽ incipiat & deſinat temporis ſpatio. Secundum quod ſanè dicimus ſignificatum lumen ſimul cum ſolis eſſe præſentia, quoniam ſolis poſita ſubſiſtẽtia,ipſum ponitur eſſe luminis:qua etiã remota vel ablata,ipſum remoueri & interire lumen neceſſe eſt. Aut quia habitudo quædam inter illa ſiue reſpectus ſimul eſſe videtur,quomodo omnia profecto relatiua ſimul eſſe dicuntur . Quod inquiunt ſimul eſſe non ſtatim in relatiuorum genere inferre eſſentiæ æqualem eſſe ſubſtantiam . Neque hoc ab re mehercule . Pater enim ſecundum eſſentiæ ſubſiſtentiam ſuæ , filium præcedere animaduertitur : & mortuo etiam filio, ſecundum eandem reſtare percipitur eſſentiam . Qui tamen ſecundum id eſſe quod à paternitatis (vt ita nunc dicam) reſpectu accipit ,neque ante ipſum filij eſſe , neque poſt filij non eſſe remanere planè cenſetur. Ante genitum nanque filium nondum erat , defuncto autem illo deſtructus eſt & omnino interijt ille paternitatis reſpectus . Et vt id ipſum clarius etiam explicem , homo quidem & ante & poſt filium quiſpiam & eſſe & reſtare poteſt , pater autem ſine filio remanere non poteſt. Huiuſce autem rei vel manifeſtiſſima eſt ratio , quoniam ea quæ ſunt ad aliud omnia, in eo dici veriſimile eſt ſimul eſſe , in quo manifeſtum & certum habent eſſe. ſuum autem proculdubio omnia habent eſſe in habitudine ſiue reſpectu illo propter quem ad ſe inuicem dicuntur. per habitudinem igitur illam ſiue reſpectum ſimul eſſe illa clariſſimũ eſt . Cæterum cum reſpectus ille inter duo ſemper ſit,neq; aliter reperiri aut intelligi poſſit:alterutro certe corrupto & deficiẽte reſpectũ interimi illũ & deficere neceſſe eſt . Duo igitur illa ſimul eſſe dicũtur , quando reſpectus inter illa integer & cõſtans remanet,à quo ſolummodo vt relatiua ſint & dicantur ea quę huiuſmodi ſunt, manifeſtiſſime habere percipiũtur.Cum igitur(vt viſum eſt)euſq; relatio maneat,quoaduſq; reſpectꝰ manet ille,euſq; autẽ reſpectꝰ manet,quoaduſq; duo ſaltẽ reſtauerint illa in quibus reſpectus firmari cõſtareq; poteſt ille,geometrica(vt aiũt)rationis neceſſitate cõcluditur relatiua omnia vt huiuſmodi exiſtunt , ſimul natura eſſe,& poſita ſe inuicẽ ponere,& interempto altero ſimul etiã alterum interire.Ex quibus corollarij etiã modo audacter poteſt inferri relatiua omnia æqualiter dici,nullamque illorum eſſe diuiſionem qui relatiua per æqualæ & inæqualæ diſterminare contenderunt. Cæte-

rum quoniam huic ſententiæ Ariſtotelis refragari videtur authoritas, eaſque non minus quæ retro adductæ ſunt impugnant rationes, vt omnis non ab re dubitantium faceſſat ambiguitas, credulitatiſque in contrariam partem cautus euaneſcat timor, illos hoc in loco commonefaciendos ſanè cenſeo, quòd ex ſuperiori ſcilicet ipſius ſimul eſſe diſtinctione, rationes illæ nullo negotio recte diſſolui poſſunt. Quanuis enim ante omnem ſcientiam res præfuerint ſcibiles, & deſtructo animantium genere, ſiue per ſuppoſitionem, ſeu aliquando per mundi ipſius conflagrationem (vt Stoicorum quondam natio, nunc vero Chriſtiani conſtanter aſſeuerant) remaneant cœlum & terrę globus, quæ ſenſus obiecta eſſe poſſunt: tamen neque ibi res ipſæ ſcibiles eſſe rite dicentur, nulla exiſtente ſcientia: neque hic cœlum & terra, nullo remanente ſenſu, ſenſilia merito exiſtimari poterunt. Relatio enim ſecundũ quã talia dicebantur huiuſmodi, reſpectu habitudineve illa interẽpta euanuit penitus. interimitur autem (vt diximus) ipſe reſpectus, extremorum alterutro interempto. Res igitur ipſæ non ſimul eſſe cenſentur ſecundum ſuæ ſubſiſtentiam eſſentiæ, quæ tamen eædem ſub reſpectiuo tali eſſe, & ſimul eſſe, & ſimul non eſſe veriſſime ſanè dicuntur. Quamobrem non irrationabiliter etiam dixiſſe videntur illi qui hanc ad cætera prædicatorum genera relatiuorum differentiam aſſignare cõtenderunt, illa ſcilicet peculiari quodã modo ſemper pluraliter proferri. Cum enim reliqua omnia prædicata tam ſingulari quàm plurali referantur voce (ſubſtantiam nanque dicimus, & ſubſtantias: & quantum, & quanta: quale quinetiam, & qualia) ſola relatiua pluraliter tãtummodo proferũtur. Dicimus enim, ea quæ ſunt ad aliquid, eorum quæ ſunt ad aliquid, in iis quæ ſunt ad aliquid: quoniam non quemadmodum animal vna eſt ſubſtantia, aut album vnus eſt color, ita ea quæ ſunt ad aliquid, in vnico tantum exiſtunt perſtantque ſubiecto, ſed duo ad minus eſſe illa neceſſe eſt. Habitudo enim illa inter plura ſeſe offert mediam, quam profecto alterutro ceſſante interire ſumma eſt neceſſitas. Et ideo vt relatiua ſint, ſimul eſſe oportet illa, inter quæ ſiue in quibus conſiſtit relatio. Sunt igitur (vt retro dictum eſt) æqualiter & ſimul natura relatiua omnia, nullaque eſt in relatiuorum genere diuerſitatis vera diſtinctio. Cæterum altera etiam ab rationes illas, nec minus ſanè elegans & accommodata reſponſio ex philoſophi Ariſtotelis verbis in metaphyſicis commentariis adduci poteſt: quam, quoniam noſtra in curſu eſt oratio, & nihil aliud ſanè eſt quod in præſentia potius nobis ſit agendum, haudquaquam ſilere decerno. Hac enim de re verba faciens ille, Senſilia, inquit, & ſcibilia, & huiuſmodi reliqua quæ dicuntur ad aliud, bifariam intelligi conſiderarive poſſunt, actu videlicet, & poteſtate. Et ſenſile quidem actu ad ſenſitiuum refertur actu: ſenſile vero poteſtate ad ſenſitiuum poteſtate ſuam habet relationem. Cum igitur in ſuperioribus dicebatur ante omnem ſcientiam rem præeſſe ſcibilem, quoniam illud ſcibile potentiam innuit quandam, ad ſcientiam poteſtate exiſtentem referri proculdubio neceſſe eſt. ſimul autem profecto ſunt & potentia ſcibile, & illius poteſtate ſcientia. Similique rationis modo poſt animantium interitum omnium, ſenſile poteſtate remanet, quia ſimul etiam eſt poteſtate ſenſitiuum, licet actu non ſit, quoniam neq; ſenſile actu eſſe percipitur. Et hac etiam reſponſionis via, illa de circuli quadratura peculiariter diſſolui poteſt ratio. ſcibile enim quiddam eſt poteſtate, nõ actu, circuli quadratura. Quamobrem illius etiã ſimul poteſtate & non actu eſt ſcientia: quanuis magnus Iamblichus ſcientiam de circuli quadratura apud Pythagoræos aliquando viguiſſe confirmet, Sextumque nomine quendam inter Pythagoricos magni nominis virum plures huiuſce rei demonſtrationes ſcriptis ſuis memoriæ prodidiſſe: Archimedem quinetiam Syracuſium, & Nicomedẽ præterea, & Apollonium inſignes Pythagoræos, hac de re diffuſiſſime pertractaſſe, quadratumque æquale circulo per duplicem motum Cochliformis ab illis appellatę lineæ, ſatis commode fuiſſe demonſtratum. Additq; inſuper vir ille, circuli quadraturã ſi ſcibilis eſt, & à nobis penitus ignoretur, nihil prohibere ab aliis eam recte ſciri percipive poſſe. partialium quinetiam rerum cognitiones eſſe peculiares, ſi non in paruo (vt ait) mũdo, id eſt homine, at in magno certe mundo, in reliquis ſcilicet intellectiuis naturis. Ex quibus inſigniter mehercule patere poteſt id quod à nobis retro etiã oſtenſum eſt, relatiua videlicet omnia proculdubio ſimul eſſe natura, nullamq; diuerſitatis varietatem ſuſcipere poſſe. Philoſophi autem Ariſtotelis in Categoriis authoritas, quæ huiuſmodi de relatiuis ſententię nõ mediocrem afferre videtur tumultũ, haudquaquam nos, ſi recte illam penſiculare voluerimus, ſatis poterit cõmouere. Ibi enim vir ille ceu in introductorio nouitiorum libello hac de re craſſiori quodã doctrinæ modo pertractare videtur, de qua accuratius profecto & exquiſitius in metaphyſicis (vt diximus), ſuis verba poſtmodum facere animaduertitur, vbi ſimul natura omnia eſſe relatiua certiſſimis monſtrat rationibus: quæ profecto res ex illius etiam elocutionis modo, in categoriis inquam, perſpicienti ſatis aperta & clara eſſe poteſt. Vtitur enim à principio ſtatim hoc verbo, videtur, quod non certam (vt patet) animi ſententiam, ſed probabilem quandam ex aliorũ ſæpius dictis ſignare opinionẽ exiſtimatur. Quo ſanè loquendi modo non vtitur vbi hac de re poſtmodũ accuratius (vt dixi) certiuſq; pertractare cẽſetur. Nihil eſt igitur quod illis inſigniter moueamur verbis, cũ & ratio (vt vidimus) naturaq; relatiuorũ palã iis aduerſetur, noſq; contrariũ ſibi cõtingere doceat, & idẽ ipſe author qui illa in Categoriis (vt diximus) non ſatis conſtanter affirmat, in metaphyſicis poſtmodum ſuis, quibus in cõmentariis vniuerſum ingenii ſui acumen manifeſtò expreſſiſſe cẽſetur, aliter loquatur & ſẽtiat. Nã rationes ab illo cõtra verã ſentẽtiã in Categoriis adductę ſatis cõmode (vt vidiſtis) à nobis de antiquorũ ſentẽtia ſũt diſſolutæ. Omni igitur ãbiguitate ſemota, vt ad ſũmã noſtra cõcludat oratio, relatiua ego oĩa ſimul natura eſſe & æquali-

ter dici oportere aſſeueranter iudico & contendo. Hæc ſunt Seuerine quæ ego pauca de multis hac ſuper re in præſentia tibi dicere habui. Tu,qua ingenij es perſpicacia, iſthæc ipſa poſtmodum recto iudicii examine penſiculabis, & ſi vere tibi commodeque explicata fuiſſe videbuntur, Græcis id acceptum referas authoribus. Sin minus, elegantius tu quippiam, & elucubratum magis de noſtris,quod adhuc forſitan me latere poteſt, cum huc rediero recenſebis. Tum ille, Equidem, inquit, Leonice plus multo quàm ſperabam effeciſti: & licet mihi de te multa eruditaque omnia pollicebar, hac tamen in re expectationem longe ſuperaſti meam. Tota enim hæc quæſtio in præſentia ita eſt à te pertractata, adeo bene excuſſa, vt meo quidem iudicio nedum reperiri quippiam quod magis quadret, ſed nec optari ſanè melius poſſit. Veritas enim (vt aiunt) vnica eſt, cui recta omnia concinunt. Quamobrem nihil eſt quod de quopiam quæritando amplius negotij habeam, quando hæc quæ dicta ſunt, & ipſi conſentire rationi,& antiquis placere philoſophis,ijs præſertim quos recenſuiſti, clariſſime oſtenſum eſt. Cæterum quia de circuli quadratura à nonnullis Pythagoreorum pertractatum fuiſſe, & ſcriptis etiam mandatum retro dixiſti, libenter abs te ſcire nunc vellem ſi illorum apud græcos adhuc extant commentaria, an vt alia pleraque bona, ſic & iſta longa nobis inuidit dies. Interiere inquam Seuerine, interiere, non ſolum iſta, ſed alia etiam multa, quæ ſi haberentur hodie,elegantior mehercule & eruditior multo noſtra iure cenſeretur ætas, quæ & alioquin ſiqua ſibi ſuperſunt bona,præpoſtero tamen mentis iudicio haudquaquam recte cognoſcere, aut illa admittere videtur, quando neque optimarum artium ſtudijs amplius, neque ijs qui ea ſectantur & fouent,vllus ſanè eſt honor, ſed omnia ponuntur in cenſu,vniuerſa diuitijs parent, ad quas fuſis (vt aiunt) habenis, bonis contemptis artibus, vniuerſorum in præſentia properant & affatim anheiant ſtudia. Hic ille, Vera inquit narras Leonice,ſed pernicioſiorem profecto aliam (niſi propitius illam auerterit Deus) literarum ſtudijs imminere video peſtem, à qua non iactura ſolummodo & calamitas aliqua, ſed extremus illorum extimeſcendus eſt interitus. Quid iſtuc eſt inquam quod dicis? Et ille, Nonne percipis, inquit,quos bellorum tumultus,quantoſque armorum ſtrepitus in Chriſtiana nuper republica furens commouit diſcordia? Qui niſi dei benignitate aliquo ſedentur componanturve modo,non literarum ſolummodo (quod diximus) ſed omnium penitus bonarum artium, & cultioris etiam vitæ formidandus eſt interitus. An neſcis Platonem tuum ceu ex oraculi voce dicere peſtilentias & bella diſciplinis quammaxime aduerſari & officere? Tum ego, Ne deſperes inquam Seuerine,aut animo cadas. iſthæc enim Deus optimus maximus bonitate ſua cito (vt arbitror) vertet in melius,& dominici paſtor ille & rector gregis, illius nutu commiſſas ſibi oues haudquaquam deſeret & perire patietur. Quanquam huiuſmodi ſanè res non temere (vt vulgo ſtulte creditur) aut infelici quodam caſu hominum accidere generi exiſtimandum eſt, ſed certis annorum curriculis,& temporum quibuſdam periodis,ad illorum etiam vtilitatem,ſalubremque animorum medelam contingere & euenire creduntur. Quomodo iſtuc, inquit, Leonice? Hoc inquam modo. ſicut enim partiali ſolitarioque animanti leuis plerunque febricula,& ſobrius ſæpe tenuis diætæ confert cibus, ſanguiniſque interdum miſſio ex redundanti corporis periculoſoque habitu ſtabilem efficit ſanitatem, ita vniuerſo animantium generi,quæ pernicioſiſſima vulgo exiſtimantur mala, peſtilentiæ inquam & bella & fames,non modo non incommoda & aduerſa, ſed ſalutaria plerunque & proſpera ſunt iudicanda,ab ijs videlicet qui non minuta iſta & partialia ſingularium quorundam cernunt euenta,ſed qui vniuerſam penitus rerum naturam non conniuētibus mentis oculis introſpicere, illiuſque rimari cauſas rite poſſunt. Sed iã (vt audio) Seuerine tintinabulũ ad veſpertinas te vocat horas. quamobrem loquendi finem (ſi ita tibi videtur) hic faciamus. Tum ille, Faciamus, inquit, vt dicis Leonice,ſed hac conditione,vt ad nos te cito reuerſurum pollicearis,& hac de re,quæ admirabilis ſanè mihi eſſe videtur,longiores poſtmodum ſermones facias. Vt lubet inquam Seuerine. tibi enim & nunc & ſemper poſthac noſtra quantulacunque eſt præſto erit opera. His dictis ſurreximus omnes, & ille quidem recta ad templum ire perrexit, nos vero deambulatum ad hippodromi ſpatia deſcendimus.

BONOMINVS, SIVE DE ALICA.

DOminicus Bonominus Brixianus, qui nuper Taruiſij eſt defunctus, vir fuit, vt noſti Latymere doctiſſime, cum græcis & latinis literis liberaliter eruditus, tum vita & moribus adeo probis & candidis, vt & omnibus ferè alijs, & ijs præcipue quibus cum conſueuerat, gratus & amabilis non immerito ſemper extiterit. Is cum ab humanioribus aliquando literis ad philoſophiæ ſtudia, mox etiam ad medicinæ ſe compendia contuliſſet, vt ſibi ſuiſque pro virili emolumento eſſe poſſet (vrgebant enim illum, vt pleroſque ſolent, domeſticæ anguſtiæ) qua erat animi libertate & candore, ſtomachari non deſinebat quotidie philoſophorum & medicorum non minus noſtræ ætatis inſcitiam, qui cum materiam quiſque ſuam, & ſubiectas illis diſciplinis res latinis planè verbis, & decenti orationis contextu, ſi paululũ operæ adhibuiſſent, luculenter docere & pertractare poſſent, deprauatæ tamen conſuetudinis abſorpti æſtu, omnia ſurſum ac deorſum verſus cõfuſo ſcriptionis ſtylo, barbariſque rerum vocabulis fœdarent & peruerterent. Quamobrem multam ille ſalutem præceptoribus dicens & libris, à publiciſque abdicatus ſcholarum gymnaſijs, totum ſe tandem, iſthæc nauſeans, antiquis euoluendis authoribus cum græcis tum latinis multa & iugi diligentia & ſtudio tradidit, breuique profecit adeo, vt quæ illi immenſis voluminibus librorumque aceruis poſteritati mandauere præcepta, mentis ille theſauro collocata, & tenaciter cuſtodiret omnia, & facilè etiam cum libuiſſet exprometet. Verum ille (proh dolor) quo maximè tempore & ſibi & alijs vſui eſſe poterat, repentino è luce ſublatus, magnum ſui deſiderium omnibus bonis, nobis vero etiam non mediocrem reliquit dolorem, qui tali orbati amico haud ſanè paruam breuique reſarciendam iacturam feciſſe videmur. Is igitur dum Patauij ſuperioribus annis ſtudiorum gratia eſſet, domumque noſtram frequentaret (ſemper enim aliquid cum de græcis tum de latinis rerum ſcriptoribus ſecum afferebat, quo quiuis indagator teneretur excitareturque animus) forte die quadam ad nos venit, in qua pomeridianis horis ego & Hieronymus Ruſſus medicus, vir (vt noſti) vtriuſque linguæ peritus, in inferiori porticu noſtra ſoli ſedebamus: ſermo autem erat nobis, neſcio quomodo, ex Plinij ſecundi excitatus verbis, de celebratiſſima apud veteres Alicæ confectura, de qua ſe multum diuque dubitaſſe Ruſſus dicebat, addebatque inſuper, illius naturam, compoſitioniſque modum, ſicut etiam Ptiſanæ, à paucis admodum noſtra ætate medicis dignoſci, certò ſe credere. Ingreſſus igitur Bonominus, poſt conſueta illa quæ primo dici ſolent, Neſcio, inquit, ſi ſermonibus veſtris intempeſtiuus accedo. video enim vos hoc in loco cum ſolos, tum ſecreto (vt arbitror) colloquentes, quamobrem paululum hinc faceſſam, & in pratulo iſto, donec inceptum perficiatis ſermonem, ſolus interim deambulabo: & alioquin percommode mihi illa ſe roſaris offerre videntur, quæ me & amœniſſima ſimul vmbra, & florum ſuauitate & gratia iucunde oblectabunt. Tum ego, Non eſt inquam Bonomine hanc ob cauſam cur hinc abſcedere velis. nihil enim inter nos ſecreto conferimus. quanquam quid tam arcanum & arduum eſſe poteſt, omnique à nobis ſilentio ſupprimendum, quod tibi & fidei tuæ tuto committi non poſſit, ijs præſertim initiato ſacris, quorum myſteria ego & Ruſſus in præſentia pertractabamus? Et quid tandem iſtuc eſt? inquit ille. Aueo enim audire quæ inuicem conferebatis, quando illa, vt videtur, ad me etiam pertinere poſſe confido. Et ego, Attulit inquam ex Pliniana lectione Ruſſus noſter non contemnendam ſanè de Alica quæſtionem: quæ cum notiſſima prioribus eſſet ſeculis, pluribuſque vitæ commodis vtiliſſima, & multis morborum remedijs laudatiſſima, hac certe ætate cum bonarum artium luctuoſo interitu, tum illorum etiam qui hæc profitentur, ignauia & ruditate, adeo exoleuit & euanuit, vt ne de nomine quidem noſcatur. Tum ille, Vera inquit narras Leonice, & ego ſimili de cauſa in pleriſque cum primum arti medicæ appuli, multum diuque nauſeans, ſtomachari iam deſij, & ad ipſorum ineptias prorſus occalui. Cæterum haudquaquam deſperandum eſt. nam quod huiuſmodi in rebus medici nequeunt, grammatici certe poſſunt, qui ceu derelictum illorum patrimonium iure ſibi vendicantes, ſoli nunc Galenos, Paulos, Celſos, Plinios interpretantur & docent. Quare ab illis cum plurium aliorum quæ ignorant medici, tum Alicæ ipſius vim & confecturam petendam eſſe exiſtimo. Tum Ruſſus leuiter (vt mihi viſum eſt) commotus, Quos tu, inquit, grammaticos nobis inculcas, Bonomine? aut quæ iſthæc tam arrogans eſt natio, quæ ſine iure manu conſertum in alienas poſſeſſiones licenter adeo inuolat? cum quibus ſatis belle mehercule & feliciter agi videbitur, ſi nuda rerum vocabula, ijs quæ ad ſe non pertinent rebus dimiſſis, commode interpretari & explicare poſſent, & non impudenter (vt faciunt) & ridicule interdum ſupra crepidam (vt aiunt) iudicare contenderent. quanquam ſi quid fortè huiuſmodi aliquando ex ijs nonnulli aggredi audent, vt philoſophos medicoſque decenter agant, grammaticam illos proculdubio exuere neceſſe eſt. Non vt grammaticos igitur de vocabulis, ſed vt philoſophos & medicos de rebus tum diſertantes illos audimus. Verum hos nunc (ſi placet) bona cum venia miſſos faciamus,

idque potius quod agere inſtitueramus, te adiutore & ſocio (ſi ita videtur) peragamus. Mihi quidem, inquit Bonominus, & videtur, & ſumme placet. quare inſtitutum de Alica ſermonem proſequere Leonice. Tum ego, De Alica inquam dicebamus Bonomine, re cum in medicina ipſa, tum in omni etiam vitæ vſu præſtantiſſima, cuius naturam & vim eo minus noſtri temporis cognoſcunt medici, quo de illa ab antiquis diuerſimode ſanè & inuolute admodum memoriæ proditum eſt. Quidam enim ex illis de Alica veluti de triticei generis grano perſcripſere, nonnulli autem illam confectionem ſiue compoſitionem eſſe quandam voluere. Sed quid ego nunc diuerſos de Alica diuerſa ſenſiſſe commemoro, quando vnus & idem author Plinius Secundus hac ipſa de re, tum vt ſemine, tum vt confectione, diuerſis in locis commentariorum ſuorum loquatur & ſentiat? Libro enim XVIII. capite VII. quod de frugum varijs generibus & natura inſcribitur, in principio ferè, vbi de ſatione agit, iſthæc ad verbum ſcribit: Aliqui verna Milium, Panicum, Lentem, Cicer, Alicam appellant. Et rurſum circa medium ferè. Tunicæ frumento plures, Hordeum maxime nudum, & Alica, ſed præcipue Auena. Quibus in locis de Alica illum vt de Tritici quodam genere verba facere, meridiano (vt aiunt) clarius eſt ſole. Eodem autem libro cap. xj circa finem, vbi de Alica ſuo pertractat loco, illius confectionis modum pluribus ſanè docet verbis. Et lib. xxij. cap. xxv vbi de frugum medicinis, Alica, inquit, res Romana eſt, & non pridem excogitata. alioquin non ptiſanæ potius laudes ſcripſiſſent græci. nondum arbitror Pompeij Magni ætate in vſu fuiſſe, & ideo vix quicquam de ea ſcriptum ab Aſclepiadis ſchola. & quæ ſequũtur. Et rurſum paulo infra vbi de Ptiſana loquitur. Ptiſanæ inquit quæ ex hordeo fit laudes vno volumine condidit Hippocrates, quę nunc omnes in Alicam tranſeunt. & quanto innocentior Alica? Ex quibus de Alica illum vt de farinæ cuiuſdam confectione & compoſitura loqui clariſſimo apparet indicio. ſiquidem cum Ptiſana comparari, & illius æquare laudes veriſſime poteſt Alica. Quamobrem mi Bonomine ſi æqui eſſe volumus, non adeo fortaſſe, vt initio fecimus, noſtrates ſunt taxandi medici ſi Alicæ vim & naturam ignorant. Res enim ambigua eſt & inuoluta, & aliter ab alijs, imò ab eodem (vt vidimus) Plinio diuerſimode recenſetur. Tum Bonominus, Vera inquit narras Leonice, & ego aliquando Plinium legens, quo certe authore nimium delector, hac de re memini nonnihil dubitaſſe, verum alia mihi tum erant agenda, quæ ab huiuſmodi me diſquiſitione ſanè reuocarunt. Quamobrem hac ipſa de re (quando nihil aliud agimus) ſi placet, in præſentia diligentius conſideremus. Et ad me reſpiciens, Imo vero tu potius, inquit, Leonice ſiquid parati habes, nam te habere non dubitamus, largiter deprome, & controuerſam hanc rem quo maxime potes modo diſſolue. Ego enim tacitus te auſcultabo. nanque auditorem tantum me hodie, nõ diſceptatorem præſtare decreui. Et ego, Quid tu inquam Bonomine hoc mihi oneris imponis, & nõ potius Ruſſum, qui & elegans eſt medicus, & artem inſigniter exercet illam, & iſthæc ipſa ad manum habere debet, id ipſum bono iure expoſtulas? Ego enim (vt ſcis) ſuccisiuis (vt aiunt) operis hæc ſtudia delibaui potius quàm elucubraui. Tum Ruſſus, Noli, inquit, Leonice inficiari quod iamdiu debes. huiuſmodi enim de re à principio ſermonem ideo moui, vt tuam elicerem ſententiam. Sed neſcio quomodo præuenit me Bonominus, idque abs te petijt, quod ego mox enixe etiam contendere decreueram. Age igitur perſpicue vt ſoles, & vna vtrique opera facito ſatis. Tum ego, Iſta quidem inquam, ſocij, manifeſta eſt vis, qui de cõpoſito huc inſimul acceſſiſtis, vt demũ me id quod volebatis veſtro arbitratu facere cogeretis. Cedendum eſt igitur, quando (vt in græco eſt prouerbio) contra duos neque Hercules. Cæterum mementote me ea quæ nunc dicam, non mathematica (quod aiunt) neceſſitate comprobaturum. Neque enim ea de qua agendum eſt materia talium capax eſt oſtenſionum: & alioquin propter vocabulorum tum inuerſionem, tum etiam confuſionem magna profecto in eiuſmodi re ſubeſt obſcuritas, vt luculenter etiam in ſuo de alimentis commentario Galenus atteſtatur, magnam aſſerens in triticeo genere apud veteres medicos verſari difficultatem propter nominum confuſionem, cum plærunque à ſcriptoribus ex illorum numero nonnulla prætermittantur: aliàs autem vni generi duo applicentur vocabula: ceu, inquit, idem eſſe Tiphen & Olyram nonnulli voluere. Exactas igitur huiuſce rei demonſtrationum certitudines in præſentia ne requiratis, & ſatis contenti ſitis ſi quæcunque vobis adduxero, cum fide dignorum teſtimonijs, tum probabili etiam coniectura concludam. Vt lubet, inquit Bonominus: & vt apte poteris. non enim latet nos quàm in ijs rebus quæ opinionibus conſtant, & diuerſa ſint hominum iudicia, & ancipites vndequaque verſentur anguſtiæ. Tu modo rem aggredere. nanque omnia (vt confidimus) tibi recte feliciterque ſuccedent. Tum ego, Alicæ inquam nomen (ſi bene quæ retro ex Plinij verbis ſunt adducta animaduertiſtis) anceps & ambiguum non immerito eſſe videtur, & tum triticei cuiuſpiam generis granum apud veteres ſignare authores, tum confectionem quandam à Plinio & à pleriſque antiquorum enarratam decernere animaduertitur. Cæterum id genus tritici quod Alica, cum pro ſimplici & vniuſmodi accipitur grano, deſignare videtur, id eſſe iure contenderim, quod græci zeam appellant, ſiue alteram illius ſpeciem. Cum enim ipſius (vt apud Dioſcoridem legimus) duæ ſint ſpecies, & vna quidem ſimplex, altera vero quæ ob plures circumiectas tunicas appellatur Dicoccus, generis quidem latinum aſſignat Plinius nomẽ. Ait enim ſemen illud duntaxat vocitari: ſpecierum autem, ſimplicis quidem illius vocabulũ eſſe Alicam, apud illum ſanè affirmauerim: alterius vero, nullum (quod ſciam) neque apud græcos neque

apud noſtros proprium reperitur nomen. Nam dicoccus penes Dioſcoridem cum contra ſimplicem ponatur zeam, & ex altera illi parte reſpondeat, non nomen eſſe, ſed ſpeciei illius differentia, & ceu cognomen non immerito videri poteſt: cum ex zeis aliæ quidem vnico veſtiantur inuolucro, quæ ſimplices a Dioſcoride vocantur: aliæ vero pluribus ſepiantur tuniculis, quas dicoccos idem appellat author. Quam tamen zeæ ſpeciem à Dioſcoride dicoccon appellatam, ſi quiſquam in huiuſmodi re probabili eſt locus coniecturæ, eam eſſe crediderim, quam in Africa degenerare ſcribit Plinius, cuius latiores & nigriores ſunt ſpicæ, & breuis ſtipula: & ex qua adulterinam factitari ſolitam fuiſſe Alicam idem recenſet author. Nihil prohibet igitur (vt diximus) illi ſimplici zeæ ſpeciei Alicæ inditum fuiſſe nomen, quæ inter verna à Plinio commemoratur grana, & maxime nuda (vt retro vidimus) eſſe perhibetur. Et hanc zeæ ſpeciem (ſi coniectura vti licet) id eſſe non abnuerim quod nunc ſpeltam vocant. Et hoc etiam modo Theodorus Gaza vir vtriuſque linguæ exactiſſimus in Theophraſti de ſtirpibus interpretatione zeam conuertit. Et Simon Ianuenſis vir in medicinæ arte & eruditus & diligens, græceque non imperitus, & in verborum maxime ſignificatis, ſiquis alius, induſtrius, Alicam frumenti genus ſcribit eſſe, quam quidam, inquit, ſpeltam dixere. Eſt præterea oppidum in Italiæ confinibus iuxta Alpes, qua in Germaniam itur, quod Feltriũ vocant. Huius tractus accolæ quod nos vulgo ſpeltam, paſſim pro Alica immutatis literis Algam appellant. Cui etiam nonnihil ſuffragari videntur ſententiæ, ea quæ de zea ab Authoribus memoriæ ſunt prodita. Scribit enim in ſuis de Alimentis commentarijs Galenus, ꝙ duo ex triticeis ſeminibus frumento eximie videntur eſſe ſimilia, Tiphe ſcilicet, & zea, & quòd frigidis præcipue gaudet locis zea, quoniam inter alia frigoribus reſiſtit maxime. Theophraſtus quinetiam libro de ſtirpibus VII. de Tritici ſcribens generibus iſthæc ad literam ſubdit. Ex illorum numero quæ in frumenti hordeique ſunt interſtitio, & vtriſque ſunt ſimilia, zea ſcilicet & Tiphe, olyra & Bromo valentior & fruticoſior eſt ipſa zea. Multiradix enim eſt, & multicalama: illius autem granum cum leuiſſimum eſt, tum omnibus ferè gratum animalibus. Et paulo poſt, Tiphe omnium eſt leuiſſima, & vnicalama: Quamobrem terram amat tenuem, & non pinguem ſicut zea, & fertilem. Ex quibus ſi vllus (vt dixi) apte coniectantibus eſt locus, zeam eſſe illam quam vulgo ſpeltam vocamus, omni prorſus aſſeueratione contenderim. Cæterum iſthæc in præſentia ita conſtituantur & iaceant, & ſic à nobis (niſi aliter vobis videtur) eſſe cenſeantur. ſiquis autem poſthac melius, vincat veritas, & inuentori gratiæ erunt agendæ. Et de zea quidem & Alica cum triticeum deſignant granum, hactenus ſit à nobis pertractatum. De factitia vero Alica, & de eo quod chondrum græci vocant, rem Alicæ & natura & viribus perquàm ſimilem, imò Alicæ genus alterum, deinceps, ſi placet, perſcrutemur. Chondrum, ſiue chondrus (nam vtroque apud veteres legitur modo) inter triticea eſſe genera clarius eſt, quàm vt longiori oſtenſionis nunc indigeat ambitu. Galenus enim (nam ſæpe mihi præclariſſimus author eſt citandus) in ſuis de alimentis commentarijs ſolitarium de chondro facit caput, eumque inter triticeas connumerat ſpecies, additque inſuper illum & commode corpus alere, tenaciſque & glutinoſi eſſe ſucci. Paulus quinetiam Aeginita ſecundum Galenum medicorum facilè princeps, in primo viatici ſui commentario, Inter triticea, inquit, appellata ſemina chondrus & nutrit probe, & tenacem efficit ſuccum: qui ſi diluatur, malus certe redditur, cum celeriter craſſeſcat. Melior autem illius eſt ſuccus cum Ptiſanæ in modum bene decoquitur. Dioſcorides præterea non abſimilem Tiphę illum eſſe dixit, & ad ſummam in triticeo connumerat genere: quem non ab re id eſſe crediderim, quod noſtri far appellant, cum ex illius ſimilitudine formę ductus, tum ex remedijs etiam quæ noſtri probe quadrare animaduertuntur. Cæterum quoniam hoc quiſpiam in loco haud oſcitans rerum exiſtimator non immerito ambigere poſſet de factitio chondro, quem nõnulli Alicam eſſe voluerunt, cũ id triticei eſſe generis apud Galenum (vt vidimus) iam ſit conſtitutum, diligenter animaduertendũ eſſe cenſeo, quẽadmodum retro diximus, Alicæ nomen & ſimplex deſignare granum, & confectionem inſuper illam à Dioſcoride inſigniter enarratam, quam nõnulli apud noſtros vocauere Alicam. Non eſt igitur quod moueamini, & ambigui animi ſitis, ſi pro tritico aliquando chondrus, aliquando pro confectione illa apud veteres rerũ ſcriptores legitur. Plures enim ſunt res q̃ rerũ vocabula, ad quas illis vel relictis vel omnino neglectis mentem adhibere Phyſici ſanè debent. His etiam non inutiliter adijciendum eſſe iudico, aliquando ex zea factitatam fuiſſe Alicam, vt Plinius & Dioſcorides clare atteſtantur: nonnunquam ex frumento, vt idem recenſet Plinius: quod interpretantes nonnulli haud perperam (vt arbitror) ex frumenti inquiunt genere fieri ſolitam, quod poſteriores chondrum denominauere. nam hoc vocabulum neque apud Theophraſtum (quod ſciam) neque apud quempiam veterum authorum vſpiam legitur, ſed far, & alia ſimilia triticeo ponebantur in genere. latum enim apud illos Tritici erat vocabulum, & non ſolum frumentum, ſed zea etiã, & olyra, & tiphe, & bromus illo paſſim appellabãtur nomine. Eſt autem Tiphe (vt hoc etiam obiter dicatur) deſcribẽte Galeno, corporis colore, & ſpiſſitudine caliditateque frumento haudquaq̃ abſimilis, niſi quòd breuior eſt & exilior, vt paruum videri poſſit frumentum. Leuior autem & facilior, & ideo innocue illa equos veſci, qui alioquin à frumenti vi comeſti manifeſtò lædi percipiuntur. Bromum autem auenam eſſe, apud Dioſcoridem in adiunctis vetuſtis legi. Sunt qui id eſſe tritici affirment genus, quod ſcandellam vulgo appellant, cuius omnis Germaniæ Galliarumque etiam tractus feraces nimium eſſe dicuntur, ve-

terinorum autem illum eſſe tantummodo cibum Galenus memoriæ prodidit, & ad nullum prorſus hominum facere vſum, niſi ſiquando valida illos vrſerit fames, cum alijs ſupra enarratis naturaliter & innocue veſcantur homines. Ad ſummam igitur, vt breuiter ea quæ dicta ſunt colligam, omniaque ſub vno contuitu pro virili nunc reponam, duplicem alicæ naturam, factitiæ ſcilicet & naturalis exiſtimo: ſimiliq; modo chondrum & natura ſui conſtare, & hominum compoſituræ aſſcribi debere iudico. Aliquamq; eſſe zeæ ſimplicis ſpeciem quam ſpeltam vocant: chondrum autem eſſe far: ita quod ex farre & ex ſpelta id eſt zea itidem laudatiſſima illa apud veteres fiebat Alica. Quamobrem Plinius (vt opinor) libro XVIII. capite VII. cum ſcibit, qui zea vtuntur, non habent far, ambo hæc triticea ſemina, cognationem ad ſe inuicem habere quandã & ſimilitudinem innuere potius quàm exprimere videtur: cum tamen alterum ab altero (vt plerunque accidit) bonitate aliqua & peculiari quadam naturæ proprietate vincatur. Neque hoc in loco id me valde mouet quod Paulus æginetа viatici ſui libro primo, capite (ſi recte memini) LXXVIII. ſcriptum reliquit, vbi Alicam à chondro manifeſte diſterminare videtur: quem tu locũ Hieronyme nudiusquartus dum hac de re forte inter nos eſſet ſermo, ſcite mehercule, & memoriter recenſuiſti. Non erit autem fortaſſe malum (vt arbitror) Bonomini noſtri cauſa verba illius vt iacent recenſere, & latina etiam facere, vt ex illis recte interpretatis omnis poſtmodum hac ſuper re faceſſat controuerſia. Hæc autem ad literam ſcribit ille, Ex frumentaceo genere chondrus quidem eximie corpus alit, & glutinoſum generat ſuccum. Verũ dilutus efficitur malus, quoniam cum craſſeſcat, facilè perſeuerat incoctus. Melior autem illius eſt ſuccus cum totus recte decoquitur, quemadmodum ptiſana. Alica autem in alijs quidem chondro eſt perquàn ſimilis, niſi quòd illo ventrem magis aſtringit. Rurſumq; libro. III. Capite. LXII. pro cibo inquit dandus eſt chondrus ex oxycrato dilutus, ſeu oriza, ſiue Alica. à vino autem illum penitus prohibentes, aquam ex auſteris malis, aut omphacomel, ſiue huiuſmodi quippiam illi propinabimus. Ex quibus de Pauli apparet ſententia aliud eſſe chondrum ab Alica, quod profecto non inficias eo ſi rationem quam ſequitur ille, admittere & probe tenere voluerimus. Paulus enim ceu veterum poſtremus medicorum, exactiori vocabula examinans cura, & ætatis ſue vſitatum forſitan loquendi ſeruans modum, confectionem quidem illam quæ ex zea fiebat, Alicam maluit appellare: nã zeæ ſpeciem quãdam à latinis Alicam nouerat vocitatam: compoſitionem autem eam quæ ex farre conſtabat, quod (vt diximus) chondrum poſteriores vocauere græci, grano ſuo cognominem chondrũ appellare maluit: nihil tamen obſtat (vt opinor) apud authores vtraſque confectiones illas quæ tũ ex farre, tum ex zea ipſa factitari ſunt ſolitæ, à latinis quidem Alicam, à græcis vero chondrum promiſcuo appellata fuiſſe vocabulo: & ideo ſicut Alicæ nomen apud antiquiores non reperitur græcos, ita chondri vocabulo latini non ſunt vſi authores: cum tamen vtrique tam ex zea, quàm ex farre cõfectiones illas factitare ſint ſoliti. Poſteriores autem medici, de quorum numero cẽſetur Paulus, exactiori quaſcunq; res diligentia perpendentes, ex zea & farre cum natura tum viribus perquam ſimiles confecturas, aliqua tamen peculiari proprietate præditas, vocabulis etiã diſterminare cupientes, illam quidem Alicam, hanc vero chondrum appellare voluerunt. Nihil igitur prohibet (vt arbitror) Alicam & chondrum idem apud veteres rerum ſcriptores deſignare, cum tã Alica quàm chondrus ex farre fierent & zea: & peculiari tamen quadam differentiæ nota Alicam à chondro diſtare, ea qua poſteriores medici nominum rerumque vſi ſunt ratione. Cæterum in hac etiam ſermonis noſtri ad calcem feſtinantis peroratione, iſtuc obiter nõ tacuerim, haud recte illos meo iudicio facere, qui Alicę nomen aſpirandum eſſe cenſent. ſiue enim vſum ipſum, & antiqua ſcriptionis indicia ſequimur, ſine aſpiratione apud omnes ferè authores omnibus in locis iſtæc reperitur dictio: ſeu rectę malumus obſequi rationi, cum ab alendo (vt voluere grammatici) denominetur Alica, neque ſic aſpirationis admittere debet notam. Ad hæc, ne cũ græco coincidat nomine Haliſca, quod in plurali caſu ſale maceratas ſignificat res, ab aſpiratione illius nominis prorſus abſtinendum eſſe cenſuerim. Et hæc de Alica & chondro quæ mihi in præſentia ad manum venerũt, vt breuius fieri potuit, vobis ſunt à me nunc explicata, non vt meam ſanè ijs de rebus ſententiam indubitatam certamque eſſe contenderẽ (nõ enim adeo mihi ipſe placeo) ſed vt vobis potius paratam ſedulæ diſquiſitionis anſam præberẽ. ſcio enim quo ingenio, & qua eruditione vterque ſit veſtrum, & quantum etiam coniunctis ſtudijs huiuſmodi efficere valeant ingenia. Quare agite ſocij, & noſtræ ætatis cum medicis, tum philoſophis, veſtris ſtudijs pro virili conſulite & fauete. Et Bonominus, faciemus, inquit, vt ſuades Leonice, vt pro Ruſſo etiam tibi reſpondeam, modo facultas nobis detur & otium: & tales ſimus, quales tu nos eſſe exiſtimas. Cæterum quæ abs te nunc de Alica dicta ſunt & chondro, mihi profecto ita quadrare videntur, vt meliora à nobis præſertim reperiri poſſe ſanè diffidam, niſi aliter Ruſſo videtur. Mihi quidem, inquit ille, quæ dicta fuere, valde placent, ſed poſthac etiam videbimus. Sub iis dictis aſſurreximus omnes, & Ruſſus quidem ad ægrotos ſuos viſendos ire perrexit. Ego autem & Bonominus in bibliotheculam noſtram ingreſſi ſumus.

SANNVTVS, SIVE DE LVDO TALARIO.

CVm apud Marcum Sannutum, Capella, virum(vt noſti)ſenatorij ordinis facilè primarium,& cum ingenio excuſſo, tum varia etiam eruditione ſingularem,aliquando Venetijs cœnaremus égo & Fuſcus frater,nonnulliqꝫ prætereà illius domeſtici amici, quibus cum ille ſiquando à maioribus Reipublicæ negotijs vacabat, libenter otiari & conuiuere ſolebat, inter quos Franciſcus Priolus,& Benedictus Longus,& Antonius Canalis erant : poſt apparatiſſimas epulas, & ſplendidiſſimum omnium obſoniorum genere cõuiuium, quo omnes opipare & liberaliter fueramus accepti (anniuerſaria enim natalitia ſua forte celebrabat)appoſitis iam ſecundis menſis,circiter accenſis luminibus,Alexander Leopardus vir mechanicæ omnis peritiſſimus , & Sannuto inter paucos charus,ad nos ingreſſus eſt.Quem cum omnes non immerito taxarẽt & carperent,turpemqꝫ officij deſertorem inſimularent,Sannutuſqꝫ etiam illum durius appellauiſſet , Quid tu,inquit ille, Marce,voſqꝫ cæteri omnes indicta(vt aiunt)cauſa in præſentia me tam propenſis animis , & tam facile condemnatis, & non perquiritis potius cur ego,qui alijs ſemper in rebus præſto vobis & impiger eſſe ſoleo,in hac vna,& omnium ſimul veſtrum & mei pene ipſius oblitus fuiſſe videor , qui & tali defui officio,& tam bonam inſuper perdidi cœnam?Hic cum recte dicere videretur,& omnes cum pariter hortaremur vt more illius cauſam in medium afferret,non enim vile quiddam videbatur & contemnendum fuiſſe quod ille huic officio præuertendum putaſſet,& Priolus etiam vt hoc faceret , illum ſane impenſius rogaret·Quid vos,inquit Fuſcus,intempeſtiue adeo Leopardo moleſti eſtis meo,qui ſero huc & incœnatus veniens comeſſe(vt arbitror)magis quàm diſertare nunc cupit ? Permittite igitur , ſi placet,vt fame prius procul expulſa,ea poſtmodum ſatur dicat,& ordine referat,quę alioquin fameſcens non ab re confundere & inculcare contenderet. Ita profecto , inquit Marcus . & ſimul aſtantibus iuſſit pueris vt eſculentorum fercula quædam quæ adhuc in repoſitorio aderant , Leopardo afferrent,illiqꝫ ſedulo miniſtrarent.Interea loci cœnante illo,ſecundis etiam remotis iam menſis , dum Sannutus & Longus neſcio quid ſerio (vt ex vultu coniectari licebat) inter ſe colloquerentur,conuerſus ad Canalem Priolus,Quid ceſſamus, inquit,mi Canalis ? aut quid potius in præſentia nobis eſt agendum,niſi forte bene cœnati ſtertere hic malumus,quàm vt hoc temporis ſpatium donec cubitum imus,aliqua luſus iucunditate hilariter tranſmittendum curemus ? Hic enim, ad me reſpiciens, lectione aliqua oblectare ſe cogitat.forte nanqꝫ libellum quendam in triclinij angulo iacentem ſumpſiſſe me & reſeraſſe conſpexerat.Et Canalis,Vt libet,inquit,mi Priole , quando aliud nihil in præſentia agimus.Verum quod potiſſimum ludicri genus exordiri nunc volumus?Hic Sannutus,qui ſermonem(vt arbitror)cum Longo inceptum,ne couictus hilaritati officeret,omiſerat, & in aliud diſtulerat tempus,Cui potius inquit quàm cõſueto nobis luſui operam dabitis,qui vt ingenij plurimum, ita minimum fortunæ non immerito in ſe habere percipitur : & in quo vterque veſtrum primas ſibi vendicare anxie ſemper ſtudet?Et cum dicto aſtanti innuit puero,qui illorum non ignarus conſuetudinis,ocyus accurrens alueolum cum latrunculis attulit, & in menſæ repoſuit medio. Hic dum illi ſe luſui parant,ad Fuſcum reſpiciens Sannutus,Quanta,inquit,mi Fuſce cum ludorum omnium , tum huiuſce præcipue adeſt amœnitas & gratia,quæ non ſolum inuitare ſuauiter , ſed valide etiam & diutius continere animorum ſtudia poteſt?Quoſdam etenim noui, & ſi vellem , nominare etiam nunc poſſem,nullam aliam ob rem niſi vt luderent,cibi ſomniqꝫ oblitos(vt cætera omittam alia)dies cum noctibus ſæpe ludendo continuaſſe,vt non alia(vt arbitror)de cauſa iſthæc ipſa res,niſi ob temporis iacturam,quam vel maximam aleatores faciunt, male audire,ad infamiamqꝫ veniſſe videatur. Nec immerito mehercule,inquit Fuſcus,quando inter res maxime hominum generi expetendas pretioſiſſimum ſane à dijs immortalibus conceſſum ſit tempus,cuius vel minima etiam iactura recte perpendenti omnia,magni ſemper eſt exiſtimanda.Non ab re igitur ſi quis iſtiuſmodi rem dialecticorũ more definire vellet,& temporis inanem quandam traductionem ludum eſſe diceret , eleganter profecto & accommodate illius vim naturamqꝫ deſcriberet,necnon illius etiam originem primaqꝫ recte cõminiſceretur exordia.Et quænam fuere illa?inquit Sannutus.Audire enim abs te cupio mi Fuſce ſi quid forte reconditi hac ſuper re tenes.nam Grammaticorum pleriqꝫ,quos viderim,cum alia nonnulla,tum iſtuc latrunculorum ludicrum ad Palamedem Nauplij referunt, qui id in diutina Ilij obſidione & inuenerit primus,& Græcorum etiam duces otio marceſcentes hoc ſolatij genere non inutiliter oblectauerit. Tum Fuſcus,Scribuntur iſta inquit,vt memoraſti Sannute. Cæterum de illorum inuentione antiquior etiam Troianis temporibus extat fama , vt apud Herodotum & Pauſaniam probatiſſimos ſanè authores memoriæ proditum eſt.Leonicus quinetiam frater in ſuis de varia hiſtoria commentarijs,qui adhuc in vulgus non prodiere,huiuſmodi meminit rei , à quo (vt arbitrot) opere, ſiquando in lucem venerit,niſi me fraternus fallit amor,omnes qui humanioribus vacant ſtudijs,iuuabuntur ſanè,& non mediocria reportabunt commoda.Eſt enim,vt inſcribitur, plane variũ, & cum reconditis,tum ab omni antiquitate conquiſitis refertum hiſtorijs,ex græcorum noſtratium-

q; authorum penetralibus erutis. Hic Sannutus ad me conuerſus,& leniter (vt ſolebat) renidens,En ea inquit fides Leonice,is amor,vt hac de re,qua in primis me delectari certiſſime nouiſti, me cœlatum tamdiu volueris, & niſi nunc aliud agens Fuſcus illius in tranſcurſu meminiſſet, hoc me diutius etiam latuiſſet. Verum haud impune feres.nam te aliquando Fuſco etiam teſte iniuriarum expoſtulabo.Cæterum inchoatum proſequere ſermonem mi Fuſce,& ludorum originem primam vt accepiſti,commemora. Tum Fuſcus,Ludorum inquit complurium inuentionem , Lydorum populis non immerito diligens adſcripſit antiquitas.Cum enim eo terrarum in tractu Tyrſenus aliquando & Lydus Atyos(vt ferunt)filij regnarent,validaq; fames cum cæli intemperie,tum terrarum etiam iniuria vniuerſam inuaſiſſet Lydiam,vt præſenti calamitati quo maxime poſſent modo aliqua illi quærerent remedia,tẽporiſq; moras inanibus fruſtrarentur ludibrijs,atq; hoc ſeſe fallerent modo,pilæ luſum,& talorum inſuper,& teſſeræ,aliaq; pleraq; id genus animorum oblectamenta excogitaſſe feruntur.Qua etiam tempeſtate inualeſcente in dies fame , Tyrſenum ferunt cum popularium parte quadam naues ingreſſum ſedes patrias reliquiſſe,proſperaq; vſum nauigatione in Italiam perueniſſe, & eam occupaſſe regionem quam poſtea de ſuo nomine Tyrſeniam appellauit. Quamobrem non inficias etiam ierim ludos quaſi lydos à primo inuentionis exordio,elementi conſueta permutatione ab antiquis Italiæ populis fuiſſe denominatos. Delectatus ſum admodũ (mehercule)inquit Marcus,hac tua breui mi Fuſce & nitida hiſtoriuncula. Cæterum vt alia ex alijs plerunq; prouenire & procedere ſolent,noſtra iſthæc diſceptatio non mediocrem ſane ſtudio anſam dedit meo, vt de te vel de fratre tuo meo iure nunc quæram id quod iam diu ſcire concupiui,quodq; à nullis vnquam grammaticis plene perdiſcere potui.Quid tandem iſtuc eſt?inquit Fuſcus.Et Marcus,de talorum inquit ludo Fuſce paulo antè mentionem feciſti,de quo & ſemper alias dubius animi fui quiſnã is eſſet,quove luderetur modo,& ſuperioribus etiam annis de Georgio Merula ſtudioſe perquiſiui,qui(vt probe noſti) inter paucos eruditus,& multæ lectionis vir ætate noſtra non ab re habitus fuerat. Is hac ſuper re mihi nonnulla ex Euſtathio,pleraq; etiam ex Iulio Polluce ſemper adducere ſolebat, quæ ex illius ſanè commentarijs cognoſcere licet.Ex quibus vt quædam iſthuc ſpectantia cognoſcere me profiteor,(vera enim vt arbitror ſunt fatenda) ita quæ ad exactam illius notitiam pertinent, ignorare me non eo inficias.Qui enim talus à teſſera diſtat,vt id quod græci cubum vocant,ab aſtragalo,quamuis recentiorum nonnulli grammaticorum apud nos iſta confundant : & quòd teſſera quidem ſena habet latera,talus vero quaterna , probe me tenere nunc arbitror. De ſenione quinetiam in teſſeris , & cane,ſiue vt nonnulli,aſino,dicere aliquid poſſum:verum de ijs ipſis in talorum alea, deq; ipſa Venere,quem feliciſſimum antiqui iactum eſſe voluerunt,neq; quid dicam ſanè,neque quid intelligam me habere præ me fero. Tum Fuſcus ad me conuerſus,Hæc ſunt inquit frater quæ ſuperiori anno dum Ariſtotelẽ Patauij publice profitereris,quia alia tunc erant agenda,ſignaſti potius quàm explicaſti, quæ (mehercule) de te aliquoties quærere volui, ſed multa (vt ſcis) interceſſerunt quæ me diſtraherent,& ab iſtiuſmodi auerterent ſtudijs.Quamobrem poſteaquàm is incidit ſermo , tuum erit quid hac de re ſentis,aut explorati habes,diſſerere.de me enim in præſentia taceo,ſed Marco noſtro(vt vides)non dubito te rem inter paucas gratiſſimam eſſe facturum. Tum ego,Multa ſunt inquam Fuſce frater,quæ me hoc facere adhortantur.Sed in primis Sannuti noſtri hac de re tam vehemens ſanè ſtudium.Cæterum quoniam is paulo ante iniuriarum mecum agere comminatus eſt,non prius certe incipiam,quàm ab eo fidem accepero ſe poſthac præmeditatam in me accuſationem illam penitus aboliturum. Hic cum ſubriſiſſet ille , meque vt bono animo eſſem,& accurate id facerem inſuper rogaſſet,ita ſum exorſus. De re,Sannute & Fuſce,& ſi non magna,ſatis tamen ambigua & ſubobſcura nũc dicere me vultis,de qua vt pleriq; nonnulla,ita nullus (quod ſciam)complexus eſt omnia. Parebo libens,& quæ varia lectione,ſedulaq; animaduerſione comprehendere potui , vobis pro virili breuiter exponam.Sermonis autem noſtri exordium à philoſopho capiam Ariſtotele,qui talorum naturam & ſitum, partiumq; inſuper vocabula in ſuis de animalium hiſtoria commentarijs hoc maxime deſcribit modo.Omnia quibus datus eſt talus, cruribus eum poſterioribus continent , ita vt erectus in ſuffragine parte ſui prona foris,ſupina introrſum ſpectet:& quæ cola vocant,intus aduerſa ſibi poſita ſint:quæ iſchia,foris:quæ antennæ,ſupra habeantur.Situs talorum omnium talis eſt. Quo in loco Theodorus Gaza vir noſtra memoria vtriuſq; linguæ cum eruditiſſimus , tum etiam obſeruantiſſimus,vbi Ariſtoteles cola ſcribit,ille Venerem:vbi iſchia,ille canem inuertit:quod inſequuti poſteriores grammatici,& conſtanter approbarunt omnes,& ſedulò etiam eorum nonnulli pro parte illi ſuffragari conati ſunt.nam dictionem iſchia ſilentio prętereuntes,neſcio quid de Veneris Coliadis apud Athenienſes cognomine,frigide (mehercule) ne dicam inſuiſe ſcriptis ſuis memoriæ tradiderunt. Cæterum vtrum ne recte ſic, an perperam dicatur , paulopoſt videbimus. nunc vero ex Ariſtotelis verbis talos omnes,quos Aſtragalos Græci vocant,quatuor habere latera ſiue facies,ſeu vultus appellare malumus (ijs etenim omnibus eadem in re authores vtuntur vocabulis) manifeſtiſſime deprehendere licet. Iactus enim talus,aut in pronam ſui partem cadit,aut in ſupinam,vel in illas quæ cola & iſchia dicuntur. Superſunt ex partium numero antennæ illæ geminæ,quæ ideo in talorum non cõnumerantur iactu,nec partes dicuntur,quia nuſquam ſuper illas iactatus ſtare poteſt talus. Ex quibus (vt arbitror) grammaticorum quorundam manifeſtum deprehenditur erratum, qui talum quidem ſex habere latera,teſſeram vero quatuor,ſcriptis ſuis poſteritati mandauere : quos miror,ſi mo

do Pollucem inſpexerunt (vt plane videri volunt) in tam manifeſtum concidiſſe errorem, cum ille cubum, qui in confeſſis eſt teſſera, ſex habere dicat facies, totidem punctis ſiue lineis inſignitas: talum autem quatuor, vt pote à quo binarius & quinarius abſint, qui reperiūtur in cubis. Verum iſthæc obiter ſint dicta: quamobrem vnde digreſſi fuimus (ſi placet) redeamus. Adduximus (vt vidiſtis) ex Ariſtotele talorum facies quatuor, & illarum etiam vocabula recenſuimus. Cæterum ex ijs duo illa cola & iſchia, meo quidem iudicio paucularum adiectione literarum in omnibus quæ viderim exemplaribus mendoſe ſane ſcribuntur & leguntur. Coa enim & chia, hinc duobus, inde vnico detracto elemento, vera (vt arbitror) & incorrupta habere debet lectio. Quod vt conſtanter aſſeuerem, vſurpatum primo illud apud Græcos in talario ludo prouerbium ſane facit: Nō chius, ſed cous. Cuius cum in batrachis ſuis comicus meminiſſet Ariſtophanes de Theramene ſcribens, qui ob ingenij verſutiam & agilitatem cothurnus ab Athenienſibus eſt cognominatus: locum illum explicantes Ariſtarchus & Didymus inter antiquos Grammaticæ profeſſores ſine controuerſia primi, coum in talis contrarium eſſe chio autumant, & coum ſemper lucrum facere, chium autem iacturam afferre dicunt. In Theramenem autem ideo à poëta adductum fuiſſe prouerbium de talorum iactu, tranſlatione mutuata, quoniam is ingenij dexteritate, & morum verſutia quodcunq; cupiebat & ſequebatur, feliciter ſemper aſſequebatur, & incommoda plerunq; mentis agilitate corrigebat, & tanquā commoda proferebat. Vt coa igitur & chia pro colis & iſchijs apud philoſophum legantur Ariſtotelem, iſthæc (vt dixi) in primis me admonuit ratio. Deinde ipſemet etiam vt hoc modo corrigenda ſit litera, alio ſane in loco nos docuit Ariſtoteles. In ijs enim quos de cœlo inſcripſit libris, ſecundo (vt arbitror) commentario oſtendens ſuperiora corpora paucioribus id facere motionibus, quod vix pluribus inferiora valent efficere corpora, iſthæc quæ ego de illo ad literam nunc exprimam, ſubijcit verba: Eſt autē recte agere difficile vel multa, vel multoties, veluti decem milia talos coos iacere difficile, vnum vero aut duos, facile. Hæc ille, ex quibus coum in talis faciem eſſe quandam, & eandem felicem & fortunatam, meridiano (vt aiunt) ſole clarius eſſe poteſt. Quem locum (vt obiter etiam hoc tangatur) exponens Simplicius inter veteres Ariſtotelis interpretes vel accuratiſſimus, adeo friget, & ita comminiſci videtur, vt reuerentia viri commotus ego, nuſquam alias in Ariſtotele oſcitantis aut conniuentis, tacere potius, quàm eius hoc in loco expoſitionem afferre prælegerim. Cæterum vt latina etiam cum Græcis nō inutiliter coniungamus, quove illa modo inter ſe quadrent vocabula, ſcire poſſimus, aduertendum coum in talis latus ſenionem à Latinis vocitari, & quod Græci chium vocabant, noſtri canem appellauere. quod ad numeros etiam tranſlatum, canem quidem vnitatem, oppoſitum autem illius hexiten, id eſt ſenarium, vel ſenionem denominatos fuiſſe Pollux in onomaſticis ſuis refert. canem quinetiam iacturam ſemper, ſenionem vero victoriam ſæpius & lucrum apportaſſe apud veteres legimus. Inde apud Perſium eſt videre, Quid dexter Senio ferret, Scire erat in voto, damnoſa canicula quātum Raderet. & Martialis· Senio nec noſtrum cum cane quaſſat ebur. Quo in loco Sannute ſilentio prætereundum non cenſeo, pueris nobis (nam adhuc talis ludebatur quos parellas vocabant. ferè enim abhinc quadraginta ſunt anni quòd is inoleuit luſus) faciem in talo quæ victoriam dabat, quam coum & ſenionem appellari diximus, ancinum vocitatum fuiſſe: oppoſitam vero & peiorem quam ſequebatur iactura, taonem dictam, cuius vel vnicæ interuentu (nam quatuor & ipſi ludebant talis) inefficax ancinorum reliquorum erat iactus: & illa miſſione is qui iecerat, neq; lucrum, neq; damnum faciebat. Quamobrem ſi accuratiſſimus alioquin vir, & inter paucos induſtrius Theodorus Gaza in ijs quæ de talo Ariſtotelem ex græco conuertens elegantiſſime conſcripſit, quæ nos etiam retro adduximus, pro Venere ſenionem poſuiſſet, & commode profecto tali latus illud interpretatus fuiſſet, & verbi illius vim & naturam latino vocabulo ſignificanter expreſſiſſet: nunc coum in venerem transferens, & manifeſtiſſime errat, & mirum quantum illa in re ſe ipſo minor eſſe videtur. Quòd enim aliud in talis à Venere fuerit ſenio, ſi quis eſt qui forte ambigat, vel pauculis ijs Cæſaris Auguſti verbis omnem penitus (vt arbitror) exuet dubitationem. Scribens enim ad Tiberium filium (vt Tranquillus in illius refert vita) his ad literam vtitur verbis· Luſimus mi Tiberi Geronticos & heri, & hodie. Talis enim iactatis vt quiſq; canem aut Senionem miſerat, in ſingulos talos ſingulos denarios in medium conferebat, quos tollebat vniuerſos qui Venerem iecerat. Ex quibus ſanè aliud fuiſſe Venerem, aliud ſenionem, manifeſtiſſime patere poteſt, cum ille quidem eo in ludo damnum & iacturam, Venus autem victoriam & lucrum apportaret. Nec minus præterea ex hoc etiam id ipſum dignoſcere licet. Coum enim ſiue Senionem vel in vnico tantum reperiri contingit talo, vt ex Ariſtotelis verbis in commentarijs de cœlo retro eſt declaratum: Venerem autem niſi quatuor iactis talis prouenire non poſſe certiſſimis oſtenditur euidentijs. Cicero enim in ſuis de diuinatione commentarijs demonſtrare ſtudens quòd caſus in ijs non ſit rebus, quæ omnes in ſe veritatis habent numeros, hæc ſubijcit verba· Quatuor tali iacti caſu Venerem efficiunt, num etiam centum Veneres, ſi quadringentos talos ieceris, caſu futuras putas? Quam etiam rem Lucianus Samoſateus apud Græcos lepidiſſimus ſanè author, in amoribus ſuis oſtendit de quodam ſcribens iuuene, qui præpoſtero mentis iudicio Cnidiæ Veneris ſimulacrum Praxitelis opus efflictim deperibat. illius hæc ſunt verba ad literam (ſi recte memini) de græco expreſſa· Cumq; talos quatuor Libyſſæ Dammæ ſuper menſam iactaſſet, ſpem ſuam ludo & aleæ committebat: & recte quidem iaciens, præcipue ſi deam ipſam proſpero effeciſſet iactu, talorum nullo æquali cadente effigie, & Deæ ſimulacrum cernuus

adorabat,& potiundi aliquando deſiderij non mediocri erat in ſpe. Si autem (vt aſſolet) perperam talos iactaſſet,& in contrariam illi triſtemq; ſtetiſſent faciem,vniuerſæ Cnido multa imprecatus mala,veluti propriæ cuiuſdam calamitatis gratia triſtitia & mœrore conflictabatur.Hęc ille.Ex Luciano igitur & Cicerone (vt animaduertiſtis) clariſſime patere poteſt Venerem non vnico, ſed quaternis effici talis,& tunc eſſe (vt hoc etiam,quod non omnes aduertunt,obiter adducatur) cum ſinguli quatuor tali diuerſo inter ſe ſteterint aſpectu,ita vt ſimul quatuor vna miſſione iactati, omnes talorum referant vultus:hoc videlicet modo,vt vnus coum ſiue ſenionem oſtentet,alius chium ſiue canē, tertius pronam tali monſtret partem,quartus vero ſupinam. Quam rem cum Valerius Martialis in apophoretis ſuis innuiſſet potius quàm expreſſiſſet, à nullo grammaticorum (quod ſciam) ad hanc vſq; diem expoſitus aut intellectus eſt locus.Quæ enim Domitius & Merula ea de re afferunt,meræ ſunt nugæ.Eſt autem diſtichon huiuſmodi,cum quo tali remittuntur eburnei·

Cum ſteterit nullus vultu tibi talus eodem,
Munera me dices magna dediſſe tibi.

Quaſi enim exiguum amico commendans munuſculum poëta, affirmat tum deniq; illud magnum ſibi viſum iri, ſiquando in ludo talario Venerem iecerit. Fortunatum inquam & lucroſum iactum, nullo talorum eodem ſtante vultu. Hæc ſunt,Sannute & Fuſce, quæ de talorum partibus coo & chio,quas latine Senionem & Canem appellari diximus, & quæ de Venere etiam, aſſidua & diligenti cum Græcorum tum noſtrorum lectione perquiſita pro virili comperire potuimus. In tenui ſateor re poſita fuit opera,ſed quia ſucciſiuis id effectum eſt ſtudijs,non vilis eſt (vt arbitror) neq; contemnendus labor,& alioquin iſthæc ipſa quantula ſunt,vt cognita parũ laudis afferunt, ita ignorata homini præſertim erudito,& iſthæc profitenti,nonnihil vituperationis adducere poſſunt. Sub ijs dictis cum reticuiſſem,& Sannutus qui diligentem auſcultando præſtauerat operam, neſcio quid dicere vellet,Leopardus accedens,qui & cœnauerat interim, & cum Longo etiam teſſerulis luſerat,En inquit adſum amici,prætermiſſi à me nuper officij longam,ſi me audire patiemini,afferens defenſionem.Et Marcus,Hui lõgam inquit Leoparde? Atqui nox haud longa eſt,cuius bona etiam pręterijt pars.Cæterum ne te abſolutum iam putes,cras hoc in loco, & apud hos ipſos iudices (nam mecum omnes in prandio eritis)tibi dicenda erit cauſa.Quamobrem bene præmeditatus accedas. Et ad nos conuerſus,Vos inquit Leonice & Fuſce (quoniam intempeſta eſt nox) hic apud nos optime manebitis:nam Priolus & Longus cum Canali & Leopardo cymbis ſuis domum vehentur.& cum dicto, veſpertina de more præfata ſalutatione,nos in cubiculum cum Sannuto ingreſſi ſumus: illi ad cymbas ſuas deſcenderunt.

N. LEONICVS THOMAEVS RENOLDO POLO S. D.

QVia in ſermonibus noſtris quos abhinc aliquot annos confecimus, & tibi denominauimus, dialogus eſt de animorũ immortalitate,qui Bembus inſcribitur, vbi omnis ferè ea de re Platonis explicatur ratio:idcirco ſuperioribus diebus dum vacuus eſſem, mihi in mentem venit,non ab re eſſe,ſi aliquid etiam de illorum eſſentia pro virili mea diſquirerem:q; hęc illi affinis eſſe videbatur quæſtio.Verum cum rem ſanè arduam, & profundiſſimis abſtruſam tenebris,aggredi me intelligerem:dum de illa cogito,vireſq; inſuper meas perpendo,rurſum an eã omnino tentarem,aliquandiu animi dubius fui.ſuccurrebat enim mihi non ſolum diuerſa & varia hac de re ab antiquis rerum ſcriptoribus,ſed contraria etiam & pugnantia memoriæ fuiſſe prodita:quæ neque diiudicare facultatis meæ,neq; approbare aut reprobare profeſſionis & modeſtiæ eſſe ducebam. Et alioquin religioni noſtræ piè ſemper addictus,quæ ſola ſapere, & recte ſentire videtur,ea conſtanter vera eſſe exiſtimo,quæ illa à ſectatoribus ſuis indubitanter teneri obſeruariq; præſcripſit. Veruntamen cum nuper ab amico quodam meo,cui non obſequi nefas eſſe ducebam, vt id oneris ſubirem, ad quod (vt dixi) ſponte etiam mea ferebar,impenſius rogatus fuiſſem, vici omnem difficultatem, & quæ iampridem de Bembo audiueram,& multiplici etiam variaq; lectione ipſe collegeram,in vnũ dialogi corpus coniecta, tibi, vt de alijs etiam feci,nunc Pole dedico. Cui enim potius hos ſerotinos fructus meos commendare debeo,quàm tibi, cum philoſopho præſtantiſſimo, tum patrono de me ſemper optime merito? Vale.

BEMBVS, SIVE DE ANIMORVM ESSENTIA.

LEONICVS.

SVperioribus diebus, Bembe, vt ex Ioanne Baduario audiui, de animorum immortalitate breuiter à te atq; dilucidè de Platonis ſententia eſt diſputatum: vbi omnia (vt dicebat) memoriter à te collecta fuere, quæ diuinus ille vir in commentarijs ſuis ſparſim huiuſcemodi de re memoriæ prodita reliquit: cui certè diſputationi quo minus interfuerim (nam profecto interfuiſſem) hoſpitis cuiuſdam mei negotium fuit in cauſa, cui me operam nõ præſtare, illiberale ſanè fuiſſet. Verum Baduario plurimam habeo gratiam, qui illius diei ſermonem tuum, ſingulaſq; eius partes ita clarè mihi enucleateq; recenſuit, vt nihil aliud mihi niſi vox illa tua ſuauis, verbaq; cum latinè tum efficaciter prolata defuiſſe videantur: quorum quanta fuerit vis & gratia, exiſtimare poſſunt ij quibus rectè cognitus eſt Bembus. B E M. Tu vero Leonice facis vt ſemper omnia, & quia plus nimio me diligis, mea etiam tibi plus nimio omnia concinna pręclaraq; eſſe videntur. Verum quæ tunc ego dixi, quia ex recenti Platonis lectione mihi inſederant, & ſub manum (vt aiunt) habebam, paruo certè negotio mihi præſto fuerunt: &, veluti ex tempore diſertata, neq; leporem quem exiſtimas, neq; eloquentiam, vt digna erant, habere potuerunt. Paruam igitur iacturam feciſti, qui de me illa non audiueris, quando tibi Baduarius apte, vt dicis, omnia ordineq; recenſuit: quæ etiam de fonte cum volueris abunde haurire poteris, præſertim cum philoſophi illius lectione maximopere delecteris. L E O N I. Rectè narras Bembe. nanq; ego ea de re & apud Platonem ipſum & apud pleroſq; Academicorum multa præclarè ſcripta lectitaui. Verum aliud quiddam ſi tunc præſens fuiſſem, non minus ſcitu dignum, & vt mea fert ſententia, longè difficilius, à te exquiſiuiſſem, quod non me ſolum in præſentia, ſed antiquos ferè omnes dubios animi habuit. B E M. Quid eſt tandem illud, quod ita arduum & difficile eſſe narras? An quippiam fortaſſe de animorum eſſentia dicere vis? L E O N I. Iſtuc ipſum eſt Bembe, de quo tũc percontari te & Iuſtinianum & Baduarium voluiſſem: qui quoniam abſunt, teq; vacuũ (vt arbitror) in præſentia & feriatum conſpicio, nihil ſanè prohibet, niſi fortaſſe aliud quippiam huic rei præuertendum eſſe putas, aliquid eorum quæ hac de re varia lectione compereris, in medium abs te proferri. Tempus enim commodum eſt, nulliq; adſunt qui nos interpellare, & ab hoc negotio auocare poſſint. Nanq; ego etiam pro virili parte meam tibi operam præſtabo: duo autem ſimul (vt in prouerbio eſt) omnia melius. B E M. Rem profecto arduam & abſtruſam Leonice cognoſcere deſideras, de qua nemo, quòd ſciam, antiquorum neq; recentium philoſophorum plenè pertractaſſe videtur, ſed veluti qui hanc rem de induſtria ſubterfugerent, alij quidẽ intactam eius omnino diſquiſitionem reliquerũt: alij vero ceu balbutientes rude quiddam & inexplicitum muſſitauerunt. Nam de proprietatibus, vt probè tenes, animorumq; partibus & viribus, peritè ſanè & eleganter pleriq; conſcripſerunt. Quam ob rem quid de huiuſmodi re tibi planum faciam, haudquaquam habeo. L E O N. Eſt vt dicis Bembe, & ego iſtuc ipſum ſæpenumero expertus ſum: verum ſi de multis quippiam colligendo in medium conferre ſtuduerimus, ſi non plenè & exactè, aliquid tamen quod huic conferat quæſtioni fortaſſe reperire poterimus, & ex vnguibus (vt aiunt) Leonem quo dabitur modo effingere conabimur: atque fortaſſe de ſe quærentibus nobis & diſertantibus ipſe ſeſe oſtendet animus. Tu modo i præ, ego autem ſubſequar. B E M. Sic fiet, quando tu ita fieri vis. Verum quoniam obſcura multum & inſolens quærenda nobis & indaganda eſt res, noua etiam pleraq; & inuſitata ijs qui latinè probè ſciunt, proferre vocabula oportebit, vt res ipſæ, quo fieri poteſt modo, clarius exquiſitiuſq; oſtendi atq; declarari poſſint. In ijs enim præcipuè præſens ſtudium & opera omnis noſtra verſabitur: quare boni conſulas oro ſi quid eruditas fortè aures tuas offenderit. L E O N. Non me offendent Bembe ea, quæ iampridem & recepi libens & admiſi: perge modo. Verũ quid ceſſas? B E M. Quoniam mirus profecto homo mihi videor, qui in hac quæſtione noſtra de elocutionis modo tecum paulo antè diligenter & ſedulo me excuſaui: vtrum autem de illa eloqui quippiam & dici poſſit nec ne, non animaduerti. L E O N I C V S. Quorſum hæc, Bembe? aut quid hæſitatio iſtæc tua noui ad quæſtionem noſtram adfert? B E M B V S. Quoniam multa ſunt Leonice quæ mente comprehendi poſſunt & intelligi, quæ tamen verbis explicari nequeant: contraq; de pleriſq; multa dicere & loqui poſſumus, quę intelligere nequimus. L E O N. Aenigmata mihi videris Bembe & griphos complicare. quid eſt enim tam abſurdum. & ab omni cogitatione alienum, quàm eſſe aliquid quod ſciri quidem poſſit, explicari vero non poſſit: & de quo inſuper cum multa vere dicantur, illud tamen intelligere homines nequeant? Iſtud me prius Bembe doceas velim, & poſtea, ſi placet, ad quęſtionem noſtram reuertemur. B E M B V S. Non abſtruſa admodum neque perplexa iſthæc eſt res Leonice, ſi exemplis agere volumus. Nanque verbi gratia deum eſſe primum ens, ſumme bonum, & bonorum omnium cauſam, omnes ſcimus: quid autem ſit is, & quo ea produxit modo, verbis explicare non poſſumus. Præterea de deo vere prædicant & dicunt omnes quòd omni caret principio: quòd

vbiq; eſt,& tamen quomodo vbiq; ſit & qualiter,intelligere non poſſunt. De deo igitur multa intelligimus,quæ verbis explanare & effari non poſſumus:contraq; de illo multa loquimur,quæ tamen intelligere & ſcire nequimus.Nanque ſi verum confiteri & dicere voluerimus, neque deus illius nomen eſt ſubſtantiæ:& omnino eſſentiæ illius nomen reperire non poſſumus: de quo dictum eſt, Et dedit illi nomen quod eſt ſuper omne nomen. Cæterum quid tam admirandum eſt de deo, qui omnem ſupereminet eſſentiam:& cuius per rerum omnium abnegationem remotionemq;, ſiquando ad eum quoquo modo pertingere contendimus, in profunda nubis caligine cæcutientes cernere videmur ſpeciem: quando ne mentium quidem ſupernarum, quos noſtri Angelos vocant,reperire quis poteſt nomina, quæ illarum eſſentiam repræſentare valeant?& fortaſſe (vt arbitror) de anima ipſa,de qua nunc agitur, iſtuc ipſum merito dici poteſt.non enim,vt videtur, nomen hoc apud Græcos,licet accuratiſſimi rerũ nomenclatores extiterint,illius oſtẽdit eſſentiã:ſed τὸ ψύχειν,id eſt refrigerandi quandam illius repręſentat vim,ſine qua ſtare non poteſt vita.Et idcirco varijs exprimitur ſignaturque modis anima. nanque cor illam & mentem aliquando appellant: aliâs cogitationem & voluntatem:nonnunquam ratiocinationem, non ex illius eſſentiæ dignitate, ſed ex viribus quibuſdam & poteſtatibus illam denominantes. LEONICVS. Ita eſſe apparet, & ego ſæpenumero de huiuſmodi re animi dubius fui. Verum haudquaquam nobis idcireo ceſſandum eſſe duco, quin potius omni ope contendendum, vt quò pertingere poſſumus, peruenire ſtudeamus. In arduis enim rebus (vt dicitur) non ſolum effeciſſe, ſed etiam voluiſſe laudi datur. Aggredere modo. BEMBVS. Vt via igitur Leonice noſtra procedat oratio, ab vſitata quadam claraque rerum diſtributione exordiri incipiam,hoc modo·Entium omnium duo prima ſunt genera, intelligibile ſcilicet, & ſenſibile:& illud quidem primum nobilioris eſt ordinis & dignationis,æternum,incommutabile, incorruptibile.Alterum vero ſecundo ponendum loco,temporaneum eſt & variabile,corruptionique obnoxium.Ex priori antem illo ordine rationales eſſe animos nemo fere eſt qui ambigat.nam & immortales ſunt & æterni,nulloque dignoſci percipive poſſunt ſenſu.ſui igitur natura omnem ſupereminent corpoream molem,mundaniq; eſſe hac ratione non exiſtimantur. Mundanum nanq; omne, quicquid id fuerit,ſub aliquo certe corporis ſenſu cadit. viſibile enim eſt aut tactile:aut olfactu guſtuve,aut omnino auditu iudicatur & dignoſcitur:quorum iudicia & comprehenſiones humanus longè ſupergreditur animus,qui intellectione ſolum comprehendi percipiq; poteſt. Rectène igitur Leonice hæc tibi dici à me & proferri videntur? an eſt de quo iure ambigas? LEONICVS. Diſtributionem illam entium & ſufficienter adductam,& clarè enarratam non eo inficias.omnia enim in ſe colligit entia,nihilque ſubterfugere illius complexum videtur:verum prioris illius ordinis humanos eſſe animos,immortales ſcilicet & æternos,non quiuis fortaſſe tibi facile conceſſerit. ſunt enim de philoſophorum numero plerique,neque ij vulgaris ſanè notæ,qui illos & fieri & interire exiſtiment:qui licet inter ſe variè de illorum natura diſſideant,hac tamen in re præclare conuenire videntur. Cum enim corporis forma ſit animus,& vera compoſiti pars,ad illius certe corruptionem deſtrui illum & interire neceſſe eſt:quamobrem non eſt,vt dixeras,ab omnibus fere conceſſum ex priori illo entium ordine humanos eſſe animos.Quam etiam rem eiuſmodi ſectæ viri ratione demonſtrare contendũt. Cum enim humanum,inquiunt,corpus ex materia & forma compoſitum eſſe cenſeatur, vt de materiæ natura nunc ſilentio prætereatur,quam formarum ſuſceptricem & receptaculum eſſe certum eſt,& ab omnibus conceſſum,formam ipſam ſub duplici differentia ab antiquis intellectam,& nobis declaratam fuiſſe palàm eſſe:vel illam quam ex diſſimilarium partium compoſitione reſultare videmus,quam Græci μορφὴν,nos figuram dicere poſſumus:vel illam quæ ex ſimilarium partium proportione quadam efficitur,quam εἶδος Græci,noſtri cum formam,tum ſpeciem appellare ſolent. Vtraſq; autem formas iſtas compoſito corpore diſſoluto corrumpi & interire neceſſe eſſe dicunt, ſimilaribus & diſſimilaribus partibus ad nihilum redactis,& materia ſub alia alterius rei facie remanente.Humanos igitur animos, ſiue animas (nihil enim refert vtro illos appellemus modo) non ex priori illo eſſe genere,vt immortales ſint,& æterni exiſtimentur,cum diſſipentur,vt oſtenſum eſt,& intereant,merito credere oportet.Plures etiam hac de re viri illi, nec minus efficaces adducere rationes ſolent,quas,ne in longum noſter protrahatur ſermo,præſertim cum in præſentia non contendere,ſed te aydire cupiam, volens & libens mehercule prætermitto. BEMBVS. Aduerſariorum ſententias Leonice, & rationes etiam breuiter collegiſti. Cæterum æquum eſſe arbitror nihil prius hac in cauſa decernere, quàm aliorum etiam dicta pernoſcamus. Iniquum enim eſt (vt opinor) in philoſophorum controuerſijs,non minus quàm in iudicialibus cauſis,parte non audita altera,de quacunque re,nedum de hac, quę eſt profecto maxima,facile ne dicam negligenter proferre ſententiam. Formam enim hanc quæ humano dat eſſe corpori (de hac enim in præſentia dicere videris) alterius factionis viri ſimplicem eſſe dicunt:quæ cum huiuſmodi ſit,in ſeſe ipſa ſubſiſtens,nunquam ſe deſerit,ſuumque eſſe in ſeipſa continet.æterna igitur eſt,nulloq; corruptionis modo interire poteſt. Præterea ad idipſum hoc etiam inſtari poteſt modo:ſi forma ſimplex perdenda ſit, cum ſuapte natura huiuſmodi ſit,in nihilum profecto redigetur.in aliud enim,cum ſit ſimplex,tranſire non poteſt:quæ etiam ſi generanda ſit, ex nihilo ſanè generabitur.ex nullo enim præexiſtente fiet: hęc autem per ſe phyſicorum non admittit ratio.Eſt igitur anima incorruptibilis & ſempiterna. ſi enim de quopiam, præſertim cum non fuerit,ſit effingenda,cum de nullo materiali principio ſimplex exiſtens forma

effici poſſit, illius certè author cogetur deus de propria illam procreare eſſentia: quamobrem commutabilem eſſe illum neceſſe erit dicere, ſiquando faciat quod non fecerit prius: quod cum abſurdiſſimum ſit, & à nemine vnquam conceſſum (primum enim ens ſimplex & incommutabile omnes philoſophorum clamant ſcholæ) humanos eſſe ſempiternos animos, & ab omni æternitate præexiſtentes ſumma eſt neceſſitas. Hæc illi cum alijs pleriſq; quæ ſuperioribus diebus diſputando collegimus, in medium afferre ſolent, quæ in præſentia conſulto prætereo. De animæ enim eſſentia, non de illius immortalitate quærere propoſitum eſt, licet hæc ſe inuicem conſequantur, & vnum cum altero inſeparabiliter ſit copulatum: ſed alia nobis diſquiſitionis nunc habenda ratio eſt. LEONICVS. Vera narras Bembe, neque quiſquam (vt arbitror) ſanæ mentis iſtuc inficiari poterit: verum cum vtrinque ſanè cogentes prope & efficaces adducuntur rationes, nihil opinor prohibet vtrorumque ſententias veras eſſe, ſi recto intelligantur et dirigantur modo. BEMBVS. Quanam iſtuc fieri poteſt ratione, vt de eadem re contraria vere dicantur, de anima ſcilicet mortale & immortale, corruptibile & incorruptibile? LEONICVS. Hac certe fieri poteſt ratione, ſi alio & alio modo formæ naturam, id eſt humanos animos ſumere velimus. Nam ſi ad formam reſpiciamus illam quam ex ſimilarium partium complexione, qualitatúmque primarum commixtione & proportione reſultantē, ipſi materiæ inhærere exiſtimamus, ex quibus copulatis & in vnum concurrētibus, tertium fieri compoſitū dicimus, generari profecto & interire eam dicemus naturæ eſſentiā. diſſoluto enim cōpoſito (quod manifeſte percipitur) illius certe complexionem ex primarum qualitatum proportione reſultantem diſſolui & interire neceſſe eſt: imò quia hæc prius diſſoluitur complexio, compoſitum diſſoluitur & interit corpus. Ex quo manifeſto cuiuis patere poteſt hanc hominis formam cum generari, tum ad extremum interitum deuenire. Secus autem eſt de alterius modi forma illa quam extrinſecus accedere complures Philoſophorum, & fortaſſe grauiores, voluerunt. Hæc enim cum vitam corpori, tanquam ab ea fluentem actum præbeat, nunquam ſine vita eſt, nunquam illius eſſentiam proprius & peculiaris deſerit actus. Veræ igitur vtræque, ſi ad diuerſa referantur, proculdubio ſunt ſentētiæ, quę claros etiam aſſertores habent ſuos. BEMBVS. Eſt quidem vt dicis Leonice, & de hac re nulla mihi tecum eſt controuerſia: verum, ſi placet, materialem illam formam in præſentia miſſam faciamus, quam generari & interire nulla vnquam apud exactiores philoſophos fuit ambiguitas. de forma autem illa, id eſt humana anima perſcrutemur, quæ ſenſum hominum generi cogitationémque & ratiocinationē præſtare cenſetur, quænam ſit, & quam habere dicatur eſſentiam. LEONICVS. Iſtuc ipſum nunc faciamus, itaque ſequere: ego enim te poſthac Bembe non interpellabo. BEMBVS. Arduam & inuolutā (vt à principio dixi) aggredimur rem, & à nemine, quod ſciam, ſatis clarè diſcuſſam & explicatam. de qua cum non parum ſæpe & diligenter ab antiquis rerum ſcriptoribus exquiſiuiſſem, mecúmque ipſe tota mentis intentione id efficere contendiſſem, tantum profecto abſui vt ea de re mihi vnquam ſatiſfecerim, vt magis ſemper inuolutus, & animi dubius à perſcrutando deſtiterim. Verum quoniam tu me id facere vis, & ego tibi non obtemperare neſas maximum eſſe duco: & præterea quoniam (vt inquit ille) eſt aliquid prodire tenus, ſi non datur vltra, dicam quæ audiui, & à pleriſque hac de re memoriæ prodita legi: tu boni conſules ſi ambigendo differam, & in omnibus ferè aſſenſum ſuſtinuero meum. Turpius enim eſſe arbitror arroganter quippiam quod tibi planum non ſit profiteri, quàm ingenue te neſcire quod neſcias confiteri. Quatuor, vt in vniuerſum dicatur, de animæ natura philoſophorum fuere ſententiæ, eorum videlicet qui animarū multitudinem partialémque numerum eſſe voluerunt. Nanque illorum qui vnicam eſſe omnibus aſſiſtricem mundi animam, vt plerique ex Peripateticis, neque ij ſane ignobiles, affirmarunt, alia profecto eſt ratio, de qua niſi temporis diſcludemur anguſtijs, nam multa ſunt recenſenda, fortaſſe aliquid in medium adducemus. Prima igitur illorum eſt opinio (vt primam illam nunc recenſendo faciamus) qui animas generari per propagationem quandam & à generantibus traductionem voluerunt. cum patris enim ſemine animalem prodire facultatem aſſerunt, quod in muliebribus locis receptum, et fœminæ menſtruis applicatum, calore naturali medio veluti inſtrumento generandæ prolis animam efficit. calor enim naturalis in ſemine, qui aſtrorū calori quodammodo proportionatus eſſe cēſetur, animæ inſtrumentum quæ in ſemine actu eſt, ſicut in grammatico (verbi cauſa) non operante eſt grammatica, dum tangit mulieris menſtrua, ſicut iam operans per artem grammaticus, in ipſo fœtu innata virtutis propriæ facultate quaſi transfuſam ex anima generat animā. quo certe in ſemine omnes animales eſſe volunt poteſtates: quæ in actum poſtmodum exeuntes, omnibus numeris completum animal efficiunt. Et hæc quidem Ariſtotelis veterúmque Peripateticorum ſententia eſſe perhibetur, de materialis videlicet animæ origine, quæ generatur & interit, & quam inſeparabilem corporis eſſe formam aſſerunt. namque de ea quæ extrinſecus accedere dicitur, cuius (vt aiunt) intellectus eſt caput, longe aliam volunt eſſe rationem. de qua, ſi forte dabitur, alias differendi accommodatior erit locus. Altera opinio, creatori omnium deo animarum munus acceptum refert, qui organizato, vt ita dicam, in mulieris vtero fœtu, ſtatis temporum interuallis, nouas illico introducit animas, omni eſſentiæ illius poteſtate inſignitas quæ illis merito conuenire poſſunt: quæ poſtmodum à corporum carcere exeuntes, ad propria conſtitutáque ſecundum illarum merita vel demerita feruntur loca, ibi ſempiterno cum immutatis corporibus permanſuræ: quod ex fide omnes Chriſtiani certum & indubi-

tatum tenere debemus. Tertia præterea alia eſt opinio animas à mundi initio iam creatas, à deo quibuſdam de cauſis illi ſoli cognitis, in corpora demitti, cum quibus varijs poſthac exercitæ vitarum conditionibus, in ſeculorum (vt aiunt) fine exæquatis omnibus, in priſtinum, vt ab initio fuerunt, reſtituentur habitum. Quarta eſt Academicorum ſententia, hoc ſe habens modo, animas humanas cũ mundi huius ſint accolæ, cõiuncta ſibi & coæterna quædam habere corpora neceſſe eſſe, quę illarum appellant vehicula: cum ijs autem, voluentibus ſtatis annorum periodis, cum deſcendere huc illas, tum aſcendere, in ſublime'que ferri aſſeuerant. cum enim non idem ſolum in ſui natura habeant, ſed etiam diuerſum: eius rei gratia mutabilitatẽ, & variabilem habere naturam non immerito cenſentur. Voluntate igitur ſua & arbitrio, quod proculdubio in ſeſe habent, ſi imaginatione magis quàm intellectu vti voluerint, & à communi immutabilique bono auerſæ, ad proprium peculiare'que bonum ſe conuerterint, ſe'que ſolummodo curare voluerint, ad inferna illico delabuntur, vltimiſque corporum ergaſtulis ſe immergunt. quibus emancipatæ, pro ſtabili atq; beata miſeram & infelicem vitam degunt, quæ cum ſuperioribus comparata vitis, mors eſt potius dicenda quàm vita. ſin autem contrà intellectu potius quàm imaginatione agere ſtuduerint, & communi magis inhærere bono, quàm partiali & proprio, tum profecto magna ab illo impetrantes bona, virtutes ſcilicet ipſas, ad ſuperna illico euadunt loca, & in communi rerum gubernatione prouidentiáque verſantes, cæleſtem & vere beatam ducunt vitam. Voluntate igitur & imaginatione humanas animas cum deſcendere, tum viciſſim aſcendere autumant: quam rem huiuſmodi claro docere exẽplo conantur: Leue enim inquiunt corpus ſurſum exiſtens, ſi forte grauitatis formam capiat, ſtatim ſuapte vi deorſum ferri: contrà graue ſi leuitatis induat formam, illico ſuperna petere: quod ad animorum mutabilitatem tranſlatũ, manifeſtam huius rei habere oſtenſionem ſuo iure aſſeuerant. Harum autem viciſſitudinum cauſas fatalibus legibus adraſtięque neceſſitati aſſcribi oportere dicunt. ad quod diſcutiendum & pertractandum, quia plus temporis inſumendum eſſet quàm quod ad præſentem ſumpſimus operam, idcirco ea de re nunc conſulto diſputare prætereo. Hæc autem opinio, Leonice, licet aliæ fortaſſe ſint veriores: nam de Chriſtiana minime eſt dubitandum, quæ ſola vera & certiſſima eſt, tamen phyſicorum decretis ſummopere quadrare videtur. neque enim ex nihilo fieri vult animas, quod philoſophia abhorret: neque animarum populum infinitum facit. actu enim huiuſmodi nihil reperiri poſſe omnes philoſophi conſentiunt. Præterea vt exire poſſit à corpore anima, & ad illud accedere, ſimilique modo aſcendere & deſcendere, & omnino mundi accola eſſe, coæternũ & inſeparabile illi ætherium aſſcribunt corpus. quod enim penitus corporea caret mole, aut non refertur ad corpus, id certe neq; mundanum eſt, neq; loco moueri poteſt. Quoniam de animorum natura quatuor antiquorum philoſophorum ſententias recenſuimus, & de illis pro captu noſtro clare ſatis (vt arbitror) verba fecimus, licet de re difficillima quid ſatis vnquam & quid clare à quopiam dici poſſit neſciam, nonnulla etiam addere decreui quæ ad huius negocij diſquiſitionem nonnihil facere videntur. Fortaſſe enim plura inueſtigando, & omnem (vt aiunt) lapidem mouendo, quippiam odorari poterimus, quod ſi non totum, aliquod ſaltem nobis quæſitæ rei veſtigium oſtendere & repræſentare poterit. Nam Stoicorũ adhuc reſtat natio, qui de animorum eſſentia ſuo more locuti, & pleraq; innouantes vocabula, hæc memorię prodidere. Spiritũ enim quendam cum animam tum naturam ipſam eſſe voluerunt, verum naturæ humidiorem & frigidum magis illum eſſe: animæ autem cum calidiorem tum etiam ſicciorem, qui animæ materia eſſe perhibetur, cum in eo formæ obtineat locum, temperatio ſcilicet quædã quæ ex aëriæ ignitæq; eſſentiæ proportione cõfici conſtare'que videtur. Non enim aerem ſolũmodo eſſe animam, neq; ſolitarium ignem aſſerunt, cum nullum nedum ſummè frigidum aut ſumme calidum reperiri poſſit animal, ſed etiam ſi qualitatum harum alterutra in illo eminenter excellat, diutius in vita manere non poteſt, quando ſi paululum priſtinæ proportionis temperatio illa perdiderit, male ſe habere animal neceſſe eſt, & aut ardentibus exuri febribus ſi ignea illa caliditas aëris frigiditatem ſuperabit: aut contrà morbis diſtineri frigidis, & cum ſtupidis, tum etiam nullis ſenſibus interire, ſi frigiditas caliratem excellet. aërem enim ſuapte natura frigidum & humidum igneæ commixtum naturæ, ſi proportione id fiat, ad optimam certe temperamenti formam peruenire. Hæc illi. ex quibus manifeſtò cuiuis palàm eſſe poteſt, de Stoicorum ſententia animæ eſſentiam temperamentum ſiue complexionem (vt dicunt medici) eſſe illam quæ ex quatuor primarum qualitatum ad ſe inuicem permixtarum proportione in animalium corporibus generatur. Cuius certe opinionis & Galenus vir magni inter medicos nominis, & omnis ferè medicorum antiquorum ſchola Hippocrate Coo duce fuiſſe videtur, qui mortalem eſſe animam, & à corporibus inſeparabilem, vt mox illorum rationibus oſtendetur, conſtanter affirmauerũt. Dicunt enim, ne longum faciam, in animalium corporibus duo eſſe ſpiritus genera, & alterum quidem animalem vocari, qui in cerebri ventriculis generatur, & in illis ſedem ſuam habet: Alterum vitalem appellari, qui à cordis ventriculis initium habet, atq; inde ceu à perennis quodã fontis principio per arterias in vniuerſum animalis corpus deriuatur & labitur. Et vitalem quidem hunc ſpiritum pro peculiari propriáque materia inſpiratum habere aërem, necnõ habitus illos qui ex ſuccis & humoribus in animalium corporibus euaporãt: ex quo poſtmodum in cerebri vẽtriculis perfectius excocto animalem effici & generari ſpiritum aſſeuerant: qui certe ſpiritus de Galeni ſententia neq; animæ ipſius eſt ſedes, multóque minus illius eſſentia, ſed

animæ inſtrumentum eſt primum ad opera peragenda quæ per ipſam in corporibus fieri videntur. Nec me præterit naturalē etiam quendā ſpiritum à medicis appellari, qui in iocinoris membro generatur, ibiq; collocatus ad nutricationis munia peragenda quæ per altricē animæ fiunt vim, & per venas poſtmodum in vniuerſum animalis tranſcurrens corpus, illud ex omnibus partibus alit & cōſeruat. Verum animæ inſtrumenta ſunt hæc, ab illius eſſentia multum quantū ſeiugata: quēadmodum (vt exēplo declaretur) ſerram & dolabram à fabri lignarij arte, cuius ſunt inſtrumenta, ſemota ſeparataq; conſpicimus eſſe: animam autem ipſam (vt ſuperius diximus) & Galenus, & omnium ferè medicorum chorus, eſſe voluerunt commixtionem ſiue temperamentū illud quod ex quatuor primis qualitatibus quadam proportione iunctis & copulatis in animalium corporibus reſultat, quę illorum certe inſeparabilis eſt forma, & cum illis ſimul generatur & interit. Quod etiam de Ariſtotelis ſententia oſtendere conatur Galenus. Si enim, inquit, ſimilares in animalis corpore partes, quæ & principales ſunt, & quarum primo ſine cōtrouerſia ſunt operationes, ex materia cōſtant & forma, illi autem placuit quatuor primis qualitatibus materiæ applicatis corpoream reſultare & fieri cōplexionem: illi etiam neceſſe eſt concedere eam eſſe formam, ſi quidē materiæ aduenit, illamq; determinat & componit. quamobrem, inquit, concedere etiam illi neceſſarium eſt animam talem eſſe cōplexionem, cuius eſſentiam cum poteſtates omnes, tū actiones & opera poſtea conſequi animaduertantur, quæ cuiuſq; rei eſſentiam proculdubio nata ſunt ſequi. Mortale igitur de Ariſtotelis ſententia hoc animæ eſt genus, quod, vt oſtenſum eſt, & generatur & interit. Nam ſi immortale voluerit eſſe, vt Plato aſſerit, quidnam, inquit, eſt cauſæ cur infrigidato ſumme animalis corpore, aut venenis quibuſdam id facere valentibus, aut immodica ſanguinis profuſione, quod in vulneribus accidit, atq; idem poteſt: aut rurſum enecto & exiccato, vel ſuperfluentibus humoribꝰ oppreſſo, breui interire cernit animal? Certū enim eſt, inquit, id non alio contingere modo, niſi quòd huiuſmodi eſſentia animæ, illa eſt complexio, & certa temperamenti proportione conſtans mixtio, qua diſſoluta, illius ſanè diſſoluitur & interit eſſentia. Verum hac de re (vt mihi quidem videtur) Galenus & Ariſtoteles bene conuenire poterſit, ſi de materiali intelligatur forma, quæ materiæ præſtat eſſe, & ex qua cū materia compoſitū conſtat corpus. Hoc enim & Plato & Ariſtoteles & omnes ferè qui recte philoſophati ſunt, ſenſiſſe exiſtimātur. Cæterum proſequitur Galenus (vt hoc etiam obiter dicatur) ſe de forma corporis ſeparabili, qualem voluit eſſe Plato, nullam certam & indubitatam habere oſtenſionem ex quonam ſit entium genere incorporeorum, quoniam illius eſſentiam, qualiſnam ſit, ignotam penitus habeat, cum tamen ſæpe multūq; de illa cogitaſſet, & diligenter exquiſiuiſſet. Complexiones enim ſe in corporibus animaduertiſſe diuerſas, multumq; inter ſe differentes, variaſq; ex illis procedentes actiones, quod per multiiugos pleriſq; in locis prolixe oſtendit effectus. Incorporeę autem eſſentiæ per ſe & in ſe exiſtentis, quæ nec ſit qualitas, neque inhærens forma, vllam alterius ab altera differentiam, & diſtinctionis modum, quales in complexionibus animaduertuntur, nuſquam ſe perſpicere & intelligere potuiſſe: & alioquin, inquit, ſi talis exiſteret forma vt voluit Plato, peculiarem quandam & æternam habens naturam, illam obſequi corpori, imò, quod abſurdius eſt, illi turpiter famulari, ſumma eſſet neceſſitas, propter puerorum omnimodam rerum omnium ignorationem, & ſenum repueraſcentium deliria: morborum quinetiam certorum obliuiones, amentiaſque, & furores: quæ omnia, inquit, Platonem palàm conceſſiſſe, ex illius commētarijs animaduertitur. Hæc à Galeno non continenter ſanè, ſed ſparſim pluribus in locis fuere conſcripta. Verum non addidit ijs Galenus, quod profecto adiungere debuerat, quòd corporis inſtrumentis vitio aliquo labefactatis & corruptis, virtus quæ illis neceſſario vti debet, haudquaquā cōmode illis vti poteſt: ſicut citharoedus male temperata cithara, diſſonantibuſque chordis, artificioſe canere non poteſt. Præterea de duabus animæ partibus dicendum certe erat, rationali videlicet, & irrationali, meliori & deteriori, imperanti & parenti, de quibus in commentarijs ſuis à Platone non minus abunde quàm appoſite & eleganter conſcriptum eſt, & quod recte vtiq; degit homo, quādo in eo rationalis animæ pars imperat & regit, irrationalis autem obſequitur & paret: contrà autem cum illo male agitur ſi deterior animæ pars meliorem arbitrio ſuo trahit, illamq; ſibi obſequi & obnoxiā eſſe cogit. idcirco haudquaquam ſufficienter & vere ſatis ab illo dictum eſſe contenderim animas ſemper corporibus obſequi, & illis famulari, ſed tantummodo partem ratione carētem, cum illi, vt par eſt, obtemperare noluerit. Verum quoniam hoc à propoſito quæſtionis ordine nos auocare videtur, & in aliam ſermonis deducere ſemitam, id in præſentia miſſum faciamus, & ad ea quæ hac de re nobis dicenda reſtant, reuertamur. Animam Academici & Peripatetici etiam omnes, ſi ſibi conſtare volunt, & illam mundi accolam confiteri, & cum deſcendere ſtatis annorum periodis (vt dictum eſt) tum aſcendere exiſtimant, corpus habere ſemper ſibi annexum neceſſario cōcedere habent: ſplendidum quidem illud (vt aiunt) & æthereum, totumque perlucidum, cum quo æternam vbiq; degit vitam, illoq; intercedente & medio fatali quadam lege & arbitrio commota ſuo, ad inferna deſcendit corpora, illaque componit & temperat, omnibuſque exornat modis, quos illorum perpeti natura & admittere poteſt: quibus poſtmodum aliqua de cauſa relictis, veluti ad patriam poſtliminio rediens ſuam, ſi quidem virtutibus & diſciplinis expurgata & exculta fuerit, intellectuali fruitur perfectione, quo quo minus antea vti poſſet, craſſa inferiorum corporum caligine præpediebatur. ſiquidem cum æthereo

ſibi ſemper annexo corpore ad vniuerſalem mundi cum cæleſtibus animis prouidentiam admittitur, quando veriſſima illa cenſetur eſſe ſentẽtia, Sapiens dominabitur aſtris. vere enim ſapiens anima illa in æthereo degens corpore, nullis ſtellarum influxibus regitur, ſed ſui iuris eſt, & ſupra fatum (vt aiunt) donec ſurſum eſt, neq; ad inferiora curanda ſuapte natura vergit & delabitur. Addũt quinetiam viri illi quibus hac de re vlterius contempiari curæ fuit, animas in æthereo corpore vitã beatam agentes, nihil conſulere aut imperare, neq; etiam diſcurrere: cognoſcere autem mutuo inter ſe ſua per reciprocam quandam conſcientiæ notionem, quando etiam multa hic tacentes intuitu ſolo & nutu percipimus. Ibi enim vniuerſum corpus purum & illuſtre eſſe, totumq; velut oculus, nihilq; ibi eſſe occultum, fictum nihil & varium. Cæterum in aërio degentes corpore cum dæmones tum animas non abſurdum inquiunt vocibus etiam poſſe vti. animalia nanque eſſe, & in vocali ſonoroq; verſari elemento. Hæc illi memoriæ prodidere. De aſcenſu autem animarum & deſcẽſu, & vnde & quamobrem, & quando id illis contingat, ſatis antea dictum eſt. Peripateticorum autẽ nonnulli, vt hoc etiam indiſcuſſum non relinquatur, magnæ authoritatis viri, id quod Ariſtoteles menti aſcribit, de anima etiam aſſerunt, vnicam ſcilicet illam in omnibus eſſe, & deforis accedere, imò omnibus ſemper adeſſe communem, incorpoream, omni penitus carentem materia. ſecabilem enim materiæ naturam in cauſa ſane eſſe cur partialia & plura fiant entia. Hanc autem animam quam mundi eſſe aſſerunt, vndiq; diffuſam, omnibus aſſiſtentem, & tanquam vniuerſi partes omnia moderantem, vita, id eſt actu ſuo, mediante, eouſq; cuncta conſeruare & regere, quoad diſpoſita aptáq; fuerint illa talem actum virtutemq; illius adimittere, & in ſeſe conſeruare: quòd ſi quo caſu id efficere nequeant, mortaliq; neceſſitate inhabilia fiant, vitio ſuo, non illius, interire illa, & potius animã deſerere quàm ab illa deſerãtur. Varietates autem per entium genera diſtributas, & operationum cum excellentias & perfectiones, tum defectus, & ijs contrarias affectiones, in ijs præcipue quæ generationi & corruptioni ſunt obnoxia, ex corporum complexionibus compoſitionibuſq; contingere, quæ profecto illorum ſunt inſeparabiles formæ, conſtanter affirmauerũt. Hæc illi. Ex quibus omnium quæ hic fiũt operum principia & cauſas reddere conantur. quod & belle ſanè & probabiliter faciunt. Cæterum ex ijs quorum de anima ſententias hucuſq; recenſuimus, nulli profecto nullis (vt vidimus) conuenire animaduertuntur. adeo difficilis (vt dictum eſt) & inuoluta hæc in philoſophia ſemper fuit quæſtio: quãobrem ſi quod à me expoſtulas, tibi plene perſoluere nequeo, boni te cõſulere æquum eſt. nõ enim mihi ſtudium & voluntas, quæ promptiſſima certe ſunt, ſed facultas & vires deficiunt, & alioquin clariſſimi viri, & magni in philoſophia nominis, alij quidem ſe animæ eſſentiam omnino ignorare ingenue profeſſi ſunt: nõnulli autem, vt videtur, tectiores & vafri, ita de illa perplexe & obſcure locuti ſunt, vt poſteritati quòd eam ignorauerint non immerito ſuſpicionem facete videantur. & profecto nihil philoſophiæ conuenientius, nihil ab illa requiſitũ magis, quàm quæ ſciri dignoſcique poſſunt, ea conſtanter affirmare & oſtendere: quæ autem dubia ſunt, & in rerum naturæ tenebris & obſcuritate recõdita, ita vt ſunt, hæſitando ambigendoq; proferre, cãdidiſſimæq; veritati ſemper addictum eſſe. Quamobrem Galenus Andronicũ quendam ſui temporis Peripateticum haud ignobilem non immerito laudat, licet in quibuſdam ab illo diſſideat, cum propter apertam ſcriptorum illius ſtyli claritatem, tum ob ingenuam animi ſynceritatem & libertatem, qua nõ perplexe neq; inuolute, ſed perſpicue & dilucide quæcunq; ſentiebat profitebatur. Verum ad propoſitũ reuertamur, & quæ dicenda reſtant breuiter conſtringamus, nihil (vt dictũ eſt) pro certo aſſeuerantes, niſi quod catholica tenet fides, & veriſſima Chriſtianorum admittunt probãtq; dogmata. Quoniã autem hac de re multiiugas philoſophorũ retulimus ſententias, vnicuiq; ſi non quod palàm aſſerunt, quod tamen ſectis conſequẽter ſuis dicere habent, conueniens de animæ eſſentia iudicium aſſcribamus. A noſtris igitur initium faciẽtes, dei inuocato nomine, à quo omnia procedunt bona, dicimus piũ eſſe credere, imò pro certo tenere, rationales animas à Deo optimo maximo ex nihilo creatas, corporibꝰ i matris vtero formatis infundi, incorruptibiles quidem illas, & licet aliquando inceperint, perpetuò tamen permanſuras ad extremum vſq; vniuerſalis iudicij diẽ, quando inuariabili & diuina lege corporibus rurſum coniunctæ priſtinis, pro ijs quæ in priori vita ſunt promeritæ, vel celeſtem cum illis & beatã perpetuò degent vitam, vel in Erebi loca demerſæ, æternis pœnarum affligentur ſupplicijs. Eſſentiã igitur immaterialem & incorporeã non immerito per ſeſe habere exiſtimantur, diuerſis tamen perturbationum affectibus à corporum contubernio cõtractis variabilem. Qui autem animas per propagationẽ fieri, & cũ parentũ ſemine in muliebribus locis illarũ infundi fieriq; eſſentias aſſerũt, quę vna ex quatuor philoſophantiũ opinionibus antea fuit cõmemorata, cuius certe ſententiæ inter latinos Tertullianum & Lactãtiũ quidam fuiſſe dixerunt: animas profecto ij cum generationi tum corruptioni obnoxias ex primis qualitatibus commixtas conſtare volentes, materiales illas eſſe formas & inhęrẽtes, à materiaq; inſeparabiles, neceſſario cõcedere habẽt. Quicũq; vero factas olim fuiſſe animas exiſtimant, cum ex nihilo omnia creauit Deus, à quo in corpora diſpẽſantur iudicio quodam illi ſoli cognito, quod Origeni & Græcorũ pleriſq; alijs aſſcribitur, ij profecto immortalis illas eſſe ſubſtantiæ & ſempiternas volunt: quas etiam in ſeculorum (vt aiunt) fine exęquatis omnibus, in priſtinum naturæ habitum vt ab initio fuerunt reſtitui aſſeueranter affirmant: quod de reprobis etiam mentibus & Deo rebellibus volunt intelligi. De rationalium autem animorum eſſentijs ex Acade-

micorum ſententia ſatis(vt arbitror)antea pro captu noſtro diſſeruimus., deque illis ſemper annexo corpore, vt mundi accolæ eſſe poſſint: necnon de illarum deſcenſu aſcenſuque ſtatis quibuſdam annorum periodis, & quãobrem illis hoc accidere dicatur, eſt recenſitum. Ex quibus profecto palàm eſſe poteſt, animarum eſſentiam eſſe immortalem & perpetuam, corporibus vtentem claris & illuſtribus illi ſemper annexis, qualia alio quodam rationis modo in aſtris eſſe viſuntur. Ex quibus cuiuis ſatis clarum eſſe poteſt, omnes iſtas philoſophantium ſententias ad duas generaliter deduci conſtituique poſſe. Aut enim ſeparabiles faciunt animas & æternas, vel inhærentes, vel aſſiſtentes: aut illas generabiles faciunt & corruptibiles, quæ à corporum natura minime ſeparari poſſunt. Solitaria autem illa eſt opinio, quæ vnicam mundi animam mundana omnia tanquam illius partes & membra viuificare & animare aſſeuerat, vt quæque ſcilicet illã res decenter & aptè recipere poteſt. Et hæc de animæ eſſentia pro ingenij mei mediocritate in præſentia dicere habui, nihil aſſeuerando (vt dixi) niſi quod veritati Chriſtianæ conuenit. De reliquis ſcire quod in vero ſit, ſoli permittatur deo, vel ſi cui ille reuelare dignabitur: cui laus, honor & gloria in ſeculorum ſecula. LEON. Præclare profecto Bembe & memoriter omnia ferè quæ de animæ eſſentia ab antiquis dicta ſunt, collegiſti: & modeſte mehercule, quod viro philoſopho præcipue conuenit, iudicium interpoſuiſti tuum, & difficillimæ rei ad aliquã partem aſſenſum nõ minus reſeruate quàm prudenter ſuſtinuiſti: quare & tibi pro ſuſcepto labore ingẽtes habeo gratias, & ego poſthac amplius nec tibi nec mihi ſimili de re negotium faceſſam, neq; certe moleſtus ero vt ea anxie diſquiram ad quæ nullo contemplationis modo peruenire poſſemus. Verum quoniam multa ſunt quæ ad animæ operationes actuſq; pertinent, quos profecto ab eſſentia emanare & fieri omnes proculdubio philoſophi aſſeuerãt, & ita rei eſt veritas, fortaſſe non eſſet malum à poſteriori (vt aiunt) & conſequẽti, quod ſæpenumero phyſici facere ſolent, hac de re ab illis aliquid indagari. Hoc nanq; etiam modo opinor(niſi ſi quid tibi aliud videtur) rei huius periculum facere, nihil ſanè prohibet. BEM. Vera narras Leonice. nam multa ab operibus comprehendi dignoſcique recte poſſunt. Verum quo minus in præſentia id cõmode facere poſſimus, iam ingruens nox in cauſa eſt, cui dare locũ oportet: cras autem, aut perendie, quando tibi hoc placere video, hoc in loco conueniemus, & ſtudioſe ſeduloq; quod fieri potuerit, exequemur. LEON. Ita faciemus.

FINIS.

Erratorum aliquot recognitio.

In opuſculis 45 57 i minor, minori. 65 30 delphinos, delphines. Ibidem 48 ſaperes, ſapores. 68 14 piſtrinum, priſtinum. 70 17 peſſimum, peſſimus.
In dialogis 36 21 rectro, retro. 35 22 oſtraceoq;, oſtreaceoq;.

Pariſijs, ex officina chalcographica Lodouici Cyanij, impenſis Simonis Colinæi, Anno Domini M D XXX, Menſe Nouembri.

INDEX ALPHABEticus in opuſcula & dialogos N. Leonici Thomæi.

A

Abſides.in opuſ. 36 12
Abſtinentijs expurgari animos.in dial. 35 24
Academici qui, & vnde olim dicti.in dialogis 40 33
Adamantis lapidis mirum.in opuſ. 61 1
Adorationis cauſæ, efficiẽtes, finales, exemplares &c.in dial. 50 51
Aegypti flores minus odorati.in opuſ. 69 40
Aegrotis hominibus, & in ſenium vergẽtibus pili magis augentur.in opuſ. 65 55
Aequipondium. in opuſ. 42 12
Aetatum mores.in dial. 60 per totum, & deinceps.
Affectio vehemens totum hominem ad ſe rapit.in opuſ. 57 20
Affectiones nãles cũ caliditatibꝰ & frigiditatibꝰ quibuſdã ſemper eſſe.in op 19 11
in Agibilibus cõcluſionẽ ipſã eſſe opus.in opuſ. 18 27
Alarum cõſideratio.in opuſ. 11 46
Alica quid ſit. in dial. 69 per totum,& deinceps
Alitum ex genere quæ nõ pariunt numeroſa,crebrius pariunt.in opuſ. 66 7
Amatoriarũ rerũ ac quęſtionũ cõſideratio.in op. 57 per totum,& deinceps.
Amantiũ iræ,amoris redintegratio cur eſſe dicatur.in opuſ. 59 18
Amãtes plerũq; noctes inſõnes agunt.in opuſ. 57 19
Amatorum in promiſſis fallacia.in opuſ. 60 29
Amygdala large floreſcẽs cur dicat eſſe fertilitatis anniq; puẽtꝰ indiciũ.in op. 62 17
Amor ſui nimius, vitioſus.in dial. 54 8
Amorẽ ſuum cur pudet fateri amantes.in opuſ. 59 12
Ancinus quid.in dial. 75 37
Anguillæ.in opuſ. 8 55
Anima quomodo corpus moueat. in opuſ. 17 44
Anima quomodo ſimul genita & ingenita ſit.in opuſ. 74 1
Anima ſub quibus generibus exiſtat.in opuſ. 76 32
Animæ dextrum & ſiniſtrum in opuſ. 136 56
Animæ figura.in opuſ. 109 32
Animæ generationis diuiſio in opuſ. 74 20
Animę genituram cur poſuerit Plato.in opuſ. 73 5
Animæ media natura.i opuſ. 74 3
Animæ ſubſtantia triplex.in opuſ. 74 29
Animæ virium conſideratio in opuſ. 136 11
Animæ vis primũ mouẽs eſt immobile.in opuſ. 20 19
Animal a quibus moueatur. in opuſ. 17 50
Animal intra ſe parientia oĩa naturaliter in caput naſcẽtia illa pariunt.in opuſ. 67 28
Animal omne pedibus præditũ,illos pari ſemper habere numero.in opuſ. 9 11
Animalia aliter atque aliter moueri .in opuſ. 5 51
Aĩales preces.in dial. 51 10
Animalibus omnibꝰ eaſdem dextras ineſſe partes. in op. 7 6
in Animabus quinq; generũ mixtio ſpectatur.in opuſ. 77 48
Animi diuini.in dial. 35 7
Animi humani.in dial. 35 13
Animi perturbationibus vehemẽtibus in principio obſiſtẽdum . in dial. 52 20
Animorum aſcenſus ac deſcẽſus qui nam ſint intelligendi.in dial. 34 62
Animorum eſſentiæ conſideratio.in dial 77 per totum & deinceps
Animorum immortalitatis conſideratio.in dial. 18 per totum,& deinceps
Animorum magna ac diffuſa eſt latitudo ſecundum Platonẽ.in dial. 35 5
Animorum motus ac perturbationes quomodo admittendæ.in dial. 55 56
Animorum peſſimum genus in dial. 35 14
Animorum purgatorum felicitas.in dialo. 37 28,& deinceps.
Animorum vehicula tria.in dia.28 per totũ,& deinceps.
Animos humanos in duas partes eſſe diſtributos.ĩ dia. 56 60
Animus quomodo patiatur. in dial. 36 11
Anni prouentus fertilis cur dicatur eſſe indiciũ amygdala large floreſcens. in opuſ. 62 17
Antẽna ſublimius eleuata,iiſdẽ velis & vẽto eodẽ celerius ferri nauigia.in opuſ. 34 38
Anterius & poſterius habere quæ ſenſus habent omnia. in opuſ. 6 36
Antiphõ poẽta.in op. 22 30
Appẽdiculũ. in opuſ. 42 11
Appetitio. in opuſ. 17 52
Apes ſi percuſſerint aculeo infixo, emori eas cur putẽt. in opuſ. 63 61
Appetitus ac rationis adinuicem imperium ac obediẽtia qualia eſſe debeãt.in dia. 56 9,& deinceps
Apollo. in opuſ. 100 20
Apologus Aeſopi de luctu.in dial. 55 24
Aquarum latices mundiſſimi qui.in dial. 35 30
Aquatiliũ generi cur non ſint aures à natura datę.in opuſ. 67 56
Aquatilium ſolus ſcarus herbis veſci , & ruminare dicitur. in opuſ. 65 6
Aquæ pluuię cur inter omnes alias facillime cõputreſcãt. in opuſ. 61 29
Aquilæ cur pullos ſuos implumes abigãt. in opuſ. 63 54
Aquilarũ pẽnę.in opuſ. 61 8
Araneæ ſereno nõ texũt,nubilo texunt.in opuſ. 62 40
Arbores decreſcente luna tẽpeſtiue cędi.in opuſ. 69 22
Ariſtotelis iocꝰ. in dia. 74 47
Arithmetica medietas.in op. 88 35
Armillę.in opuſ. 36 44
Arte naturã ſuperari.in opuſ. 22 11
Articulorũ in cõmiſſuris vim ineſſe mouẽtẽ.in opuſ. 7 55
Aſinorum admiſſura.in opuſ. 63 13
Atlas.in opuſ. 16 17
Aues cur veſtigijs ſtare valeant.in opuſ. 11 37
Aures aquatiliũ gñi cur natura nõ tribuerit.in op. 67 56

Impoſſibile multifariam dici. in opuſ. 16 42
Imprudẽtem neſcire quæ precari debeat. in dia. 51 26
Impulſionem & tractum duo motionum localiũ initia eſſe in opuſ. 5 44
Infantes omnes pomilliones eſſe. in opuſ. 11 30
Inſecta omnia pauco indigẽt cibo. in opuſcu. 65 10
Inſecta præciſa cur diutius viuere poſſunt. in opuſ. 8 26
Inſectorũ genus omne multipes exiſtit. in opuſ. 65 13
Inſectorũ genera. ĩ opuſ. 8 24
Interuallorum tria eſſe paria. in opuſ. 6 18
Inſtrumẽtalia principia, nerui & muſculi. in opuſ. 19 20
Iugum. in opuſcu. 38 9
Iuuenes bonę ſemper ſpei, ſenes contrá. in opuſ. 69 54
Iuuenes vt plurimũ liberales, contrà autem ſenes. in opuſ. 70 6
Iuuenũ mores. in dia. 61 28. & dein.

L

Labores corpus conficiunt, & cito ſeneſcere faciunt. in opuſcu. 68 31.
Lacerti. in opuſ. 13 41
Lactis differentiæ. in opuſculis. 69 30
Latrunculorum ludicrum. in dia. 73 50
Lectulorum ſpõdæ quomodo fiant. in opuſ. 48 32
Leones accenſos ignes maxime pauẽt. in opuſ. 62 57
Leones in iracundia tergora ſua cur flagellant. in opuſculis. 62 52
Leones in ſenecta cur hominẽ appetere dicuntur. in opuſc. 62 46
Leonum vis omnis in oculis. in opuſ. 62 57
Libras maiores minorib⁹ exactiores eſſe. in opuſ. 25 17 & 29 47
Lyciaci philoſophi cognominati qui fuerint. in dialogis. 40 33
Lycium quid. in dial. 40 31
Lienem, ſpurium iecur pleriq; appellarũt. in opuſ. 64 60
Ligna quanto longiora, tanto imbecilliora. in opuſ. 39 13
Limina ac poſtes amatorum cur amantes coronis & ſertis interdũ exornant. in opuſculis. 57 58
Linguæ examen. in opuſculis. 30 11
Lyſimachus iuſſu Alexandri leonem ſtrangulauit. in opuſcu. 62 59
Localis motio omniũ vltima motionũ. in opuſ. 18 14
Locorũ differẽtię tres. in opuſcu. 7 29
Locuſtę. in opuſ. 14 8
Lõgi homines ad peragenda opera an tardi & inefficaces. in opuſ. 68 41
Longuriones. in opuſ. 8 43
Luct⁹ apologus. in dia. 55 24
Luctus cõpeſcẽdi rationes. in dia. 52. p totum, & deinceps
Luctus nimius tam eſt invitio quã profuſa geſtienſq; lętitia. in dialogis. 56 11, & deinceps.
Ludi talarij conſideratio. in dialogis 73 per totum, & deinceps.
Ludorũ origo. in dia. 74 15.
Lũbricorum motus. in opuſc. 6 51
Luna decreſcẽte menſtrui vt plurimum mulieribus accidunt fluxus. in opuſ. 66 43

M

Machina Lizafuſinæ. in opuſcu. 37 30
Mala forti animo ferenda. in dia. 56 55
Materiales adorationis cauſæ. in dia. 50 57
Marini vituli. in opuſ. 14 43
Martialis locus expoſitus. in dia. 76 12
Mechanica inſtrumẽta nõ mutatis nominibus plerunque varias habere formas. in opuſcu. 37 28
Mechanicarum quæſtionum reſolutio. in opuſ. 22. per totum, & deinceps.
Melolonthæ. in opuſ. 11 3
Mens, appetitio. in opuſculis. 17 52
Menſtrui fluxus Luna decreſcente mulieribus vt plurimum accidunt. in opuſculis 66 43
Metalla frigoribus melius ac citius conflari. in opuſculis. 69 37
Miraculum quoddam. in dialog. 15 16
In Miſerijs qualiter nos habere debeamus. in dia. 55 3
Modeſtia amorẽ maxime conciliat. in opuſ. 57 14
Moliia in piſcium genere. in opuſ. 7 27
Morbus, temporalis quædam ſenectutis ſpecies. in opuſc. 68 17
Mors quid ſit ex Socratis ſententia. in dia. 57 34
Mors naturalis quę longo accidit ſenio, ſine dolore vt plurimum venit. in opuſculis. 68 36
Motio localis omniũ vltima motionum. in opuſ. 18 14
Motionis cauſarum reſolutio. in opuſ. 19 28
Motionum duo opera. in opuſcu. 20 35
Motionũ omniũ verum principiũ. in opuſ. 19 11
Moto in omni partem aliquã neceſſario ſtare. in opuſculis 9 37
Motus exiguus in principio, magnas ĩ extremis facit mutationes. in opuſ. 19 3
Motui locali aliquid firmi ſubſterni oportere. in opuſculis. 5 55
Motũ omne neceſſario quieſcente indigere. in op. 15 31
Motum ſecundum locum omnium motionum eſſe primũ. in opuſ. 17 30
Mouẽs primum corporeum, non eſſe indiuiduum. in opuſcu. 20 13
Mouens primũ, in corde eſt. in opuſ. 19 33
Moueri nata cur obliquos habeãt initiorũ motionis exortus. in opuſ. 13 36.
Mugiles. in opuſ. 8 59
Multipara animalia cõtinentiora ſunt. in opuſ. 66 55
Multipara omnia cito ſeneſcere. in opuſ. 66 21
Mundum diſſolui, impoſſibile eſſe. in opuſ. 17 3
Murænæ. in opuſ. 8 55

N

a Natura nihil temere fieri. in opuſ. 5 35.
Naturales affectiones cum caliditatibus & frigiditatibus quibuſdam ſemper eſſe. in opuſ. 19 11
Naturales animorum ægritudines ratione moderandas eſſe. in dia. 56 33

Naturales queſtiones. in opu. 61 per totum,& deinceps.
Nerui & muſculi, inſtrumentalia principia.in opuſculis. 19 20
Nihil temere a natura fieri.in opuſ. 5 35
Nyctilopes.in opuſ. 69 21
Noctes inſomnes plerunque agunt amantes. in opuſculis 57 19
Nominum de inuentione diuerſas apud antiquos fuiſſe opiniones.in dia. 40 56
Nominum de ratione Academicos ac Peripateticos eadē quidem ſentire,ſed tamē verbis differre.in dialo. 44 11. & deinceps.
Nominum inuentio, in dialogo qui Peripateticus inſcribitur,per totum. 39. & deinceps.
Nominum vis ac poteſtas. in dial. 41 54 &c.
Nominibus alijs deos,alijs homines vti.in dia. 41 41
Non chius,ſed cous, prouerbium.in dia.75 9
Nutritiua vita. in dialogis. 34 27

O

Obeſi & pingues cur cito ſeneſcunt.in opuſ. 64 17
Oculorum efficacia.in opuſculis. 57 2
Oculis amatorum cur amantes maxime capiātur.in opuſculis. 57 1
Oculos e manibus, id eſt cadaueribus hominum,pleræque alitum potiſſimum appetere ſolent.in opuſ. 68 52
Oculos glaucos habētes interdiu non acute cernūt, noctu autem melius. in opuſculis. 67 34
Oculos in receſſu cōcauos habentes,melius longinqua cōtuētur. in opuſ. 67 50
Oleū cur cęteris ſupernatet liquoribus.in opuſ. 65 44
Onus.in opuſ. 38 13
Opifices preces.in dia. 51 3
Opinionū peruerſarum fallacię q̄ pernicioſę.i dia.56 39
Oracula varia.in dial. 9 43
Oſſa inter reliqua dētes ſoli augentur.in opuſ.65 59
Oſtrea,& cętera eius generis cur neq; in ponto Euxino, neq; in fluminibus reperiantur.in opuſ. 63 33
Oſtreorum generi quis motus exiſtat.in opuſ. 14 38
Ouillum lac.in opuſ. 69 35

P

Pægmata.in opuſ. 18 45.& 24 34
Palmipedes volucres.in opuſ. 14 21
Parelię quid.in dial.75 35
Parui homines ad peragenda opera an impigri & efficaces.in opuſ.68 41.
Pauonū cauda ad volandum inepta.in opuſ. 11 13
Pecorū in admiſſura ac coitu obſeruatio ex ventis.in opuſcu.66 42
Pecuniarum opumq; gratia omnes bellorū excitātur cauſæ.in dia.57 57
Pedes quid ſint,& vnde dicti. in opuſcu.7 24
Pedum numerus cur ſemper ſit par.in opuſ. 9 17
Pentathli qui dicātur.in opuſcu. 6 6
Perfectiuæ preces.ī dia.51 1
Peripatetici vnde,& a quo primum dicti.in dia.40 13.& deinceps.
Periuria amantium. in opuſ. 60 12
Perturbationibus male affici animos.in dia.35 36
Phalangarij.in opuſ.42 8
Phalanx.in opuſ. 42 4
Philauti vitia. in dia.54 8
Philoſophaſtros pſtringit. in dia. 39 28.& deinceps.
Philoſophorum deus Plato. in dia. 34 12
Philoxenus gruis gulam ſibi optabat.in opuſ.65 22
Pigæi dij.in opuſ. 75 48
Pilorū coloris in animalibus atq; hominibus differentia. in opuſ. 68 20
Pilorum in homine ac cęteris animantibus diuerſitas penes pronū & ſupinū.i opuſ. 64 35
Pingue non putreſcit.in opuſ. 68 28
Pingues & obeſi cur cito ſeneſcunt.in opuſ. 64 17
Piſces ac volucres in quo conueniāt.in opuſ. 14 33
Piſces cur pedibus careant.in opuſ. 14 28
Piſces capti ſi modica i viuarijs ſeruentur aqua,cur cito exanimētur.in opuſ. 63 41
Piſcium inter ſe à dētibus differentia.in opuſ.64 49
Piſciū plurimorū captura eſt ſub canis exortum. in opuſcu.63 27
Plani piſces.in opuſcu.10 39 & 14 19
Plato,philoſophorū deus. in dialo. 34 12
Plauti locus repoſitus.in opuſcu. 52 4
Plenilunio cancrorum genera pingueſcunt.in opuſ.62 36
Pluuię aquę cur inter omnes alias facillime computreſcunt. in opuſ.62 20
Pœnarū apud inferos loca ac conditiones.in dial. 36 26
Polypus cur in ponto nō reperitur.in opuſ. 61 50
Polypus ex aquatiliū genere ſolus mutat colorem.in opuſcu.65 24
Polis motricem celi vim ſecūdum quoſdam ineſſe.in opuſcu.16 10
Polos ſola imaginatione conſtare.in opuſ.16 11
Poma ac flores cur in manibꝰ libenter geſtent amantes. in opuſ. 57 47
Poma ſi gelauerint,alia aliter atq; aliter poſt ſolutū gelu ſe habere.in opuſ.65 48
Pōtici fibri periculo a perſequentibus vrgente ſe ipſos caſtrant.in opuſ.63 1
Porphyriones. in opuſ. 11 6
Præpetes aues. in opuſculis. 11 16
Prępetū forma vitæ vſui apta in opuſ. 11 17
Precaturus deum,ſyncero mētis accedat affectu. in dialogis.50 25
Precum conſideratio,in dialogo q Sadoletus ſiue de precibus inſcribit,p totū.46 10
Precū definitio.in dia.48 23 & 49 33
Precū ordo.in dia. 51 16
Precum variæ appellationes. in dia. 51 1
Preces fundendas quæ præcedere debeant.in dia.49 59. & deinceps.
Preſſio quid.in opuſ. 32 8
Proiectorū motꝰ cōſideratio. in opuſ.54 7.& deinde.
Proijciendorum ratio.in opuſcu. 54 27

Auſtrinę anni tempeſtates ad mares procreandos minus idoneæ. in opuſ. 65 40
Auium ſalaciores, quæ præpetes non exiſtunt. in opuſ. 66 7
Autocinitos animus. in dial. 22 21 & deinceps.
Automaton quid. in dialogis. 45 59
Automata. in opuſculis. 18 45 & 24 34

B

Baſiliſcus cur dicatur excludi ex ibis alitis ouis. in opuſcu. 62 21
Beatitudo æterna. in dialogis. 37 40
Bipeda maxime ipſis vniuerſi partib[9] quadrare. in opuſ. 7 37
Boreales anni tempeſtates ad mares procreandos magis commodæ. in opuſculis. 66 39
Breui corpore homines ad peragenda opera impigri & efficaces. in opuſ. 68 41
Bromus. in dialogis. 71 60
Bubulum lac. in opuſculis. 69 34

C

Cælū cur inceſſanter moueatur. in opuſculis. 18 9
Calidum cur nonnunquam contraria efficit. in opuſculis 64 7
Campæ. in opuſ. 10 21
Camparum motus. in opuſ. 6 51
Cancri cur ad vtrumque latus æque procedunt. in opuſcu. 14 13
Cancrorū genera cur pleniluniо pingueſcunt. in opuſcu. 62 36
Cancros dextra & lęua habere. in opuſculis. 14 48
Cancros inter multipeda maxime eſſe ſingulares. in opu. 13 60
Cancros non recte, ſed obliqué procedere. in opuſculis. 13 21
Cani in quibuſdam morbis iuuenibus enati, poſtquam cōualuerūt, rurſū nigreſcere viſi ſunt. in opuſculis. 66 9
Canis, in talis. in dialogis. 75 30
Canis ſub exortum piſcium plurimorum larga eſt captura. in opuſculis. 63 27
Caprarum genus nunquam febri carere dicitur. in opuſ. 69 15
Caprinum lac. in opuſculis. 69 31
Caput maxime hirtum inter cętera animalia habet homo. in opuſculis. 64 43
in Caput naſcentes fœtus ſuos pariunt animalia omnia animal intra ſe parientia. in opuſculis. 67 28
Carcheſia. in opuſculis. 34 45
Cauda cur volucrum generi ineſt. in opuſculis. 10 57
Celeriter & ſine contatione quæ fiant. in opuſculis. 18 37
Celonia inſtrumenta quę ſint in opuſculis. 51 32
Centum anni, hominum vitæ menſura. in dialogis. 38 37
Cerebrum bifidum omnibus eſt animātibus. in opuſculis. 64 55
Cerebrum homo cōparatione cæterorum animaliū maximum habet, & frigidiſſimum. in opuſ. 64 23
Ceruæ cur a partu aron & ſeſelim herbas perquirere dicantur. in opuſculis. 62 32
Cerui in fuga ſubſiſtūt. in op. 61 38
Cerui amiſſis cornibus latēt. in opuſ. 61 33
Ceſtræi. in opuſ. 8 59
Chamæleon ex terreſtribus ſolus mutat colorē. in opuſ. 65 24
Characteriſticū inſigne quod ſit ſingulorum mediorum generū. in opuſculis. 78 32
Chelonia. in opuſ. 38 16
Chi[9] quid in talis. in dialogis. 75 13
Chodaces. in opuſculis. 36 44
Chondrus. in dialogis. 71 30
Cicadarum in genere cū mares aliquando canant, cur fœminę ſemper ſilere dicūtur. in opuſ. 62 3
Circulum trifariam rotari. in opuſculis. 35 18
Circulus, omniū admirabilium in mechanicis, cauſæ principium habet. in opuſ. 23 6
Citius bifariam dici. in opuſ. 25 20
Collopes. in opuſ. 38 12
Columellæ locus. in opuſcu. 52 13
Cōmutata proportio. ī opuſ. 16 26
Congri. in opuſculis. 8 55
Connatus ſpiritus. in opuſ. 20 24
Contēplatione liberoq; mentis motu nihil maius hominum generi datum. in dial. 57 42
Contingētiæ angulus acutorum anguſtiſſimus. in opuſ. 36 18
Contrariorum mediatorum modus. in opuſ. 24 10
Cor & pudenda ceu animalia quædam de per ſe eſſe. in opuſ. 21 10
Cor geminos in ſe cōtinet ſpecus. in opuſ. 64 57
Corporea moles infinitas nobis moleſtias affert. in dial. 57 49
Corporum omnium ſex eſſe interualla. in opuſ. 5 40
Corui in æſtate ſexagenis diebus ægrotant. in opuſculis. 61 57
Cous quid in talis. in dialo. 75 12
Crocale. in opuſ. 39 4
Crocæ. in opuſ. 39 4
Crocodili. in opuſ. 13 41
Crura ſecundum diametrum moueri quid ſit. in opuſcu. 12 62
Crurum inflexionis conſideratio tam in hominibus quā in cæteris animantibus. in opuſ. 12 4
Cruribus gracilioribus homines eſſe ſalaciores. in opuſ. 66 21
Cuculus auis cur in alienis ſemper nidis pariat. in opuſ. 63 46
Cuneorum vis. in opuſculis. 39 33
Cupidines alati. in opuſculis. 11 47

D

Dei omnia eſſe plena. in dial. 48 36
Delphines cur in ſupina corporis parte os deiectum ha-

bent. in opuſ. 65 30
Dæmones pernicioſi ac maleſici. in dial. 35 16
Dęmonum bonorum animi. in dial. 35 10
Dentes ſoli inter reliqua oſſa ſemper augentur. in opuſ. 65 59
Dentibus hominum noxium ineſſe virus. in opuſculis. 69 3
Dentiforceps. in opuſculis. 42 50
Deorum cultus quis optimus in dial. 49 37
Deus qualibus precibus orādus. in dial. 49 42
Dextrum & ſiniſtrum ijs quę ſe loco mouent, ineſſe. in op. 6 42
Dextris a corporum partibus motionum eſſe initia. in op. 6 53
Diametro crura moueri quid ſit. in opuſculis. 12 verſu vltimo.
Diomedeæ aues. in opuſculis. 11 6
Dij pigri. in opuſ. 75 48
Diuinationis conſideratio. in dialogis, dialogo de diuinatione per totum.

E

Efficientes adorationis cauſę. in dial. 50 52
Elephātes potaturi aquas cur conturbent. in opuſ. 61 19
Elephantorum de motu veterem opinionē haudquaquā eſſe veram. in opuſcu. 10 6
Elephātum in periculis aſtutia. in opuſ. 63 5
Eligibilia quænā ſint. in opu. 17 58
Entia omnia precari. in dial. 50 46
Entia omnia ad deum regredi. in dial. 48 41
Eorum quæ ſunt ad aliquid conſideratio. in dial. 64 per totum, & dein.
Erganclum. in opuſ. 38 15
Ergata. in opuſ. 38 11
Frodij. in opuſ. 11 6
Eſſe non ſolius curam habet diuina prouidentia, ſed etiā bene eſſe. in dial. 35 59
Eſſæorum gens. in dialogis. 17 48
Exemplares adorationis cauſæ. in dial. 50 55
Ezechielis prophetæ viſio. in dial. 33 58

F

Fallacium veteratorū conſuetudo. in dial. 39 50
Fati neceſſitatē leuiter attingit. i dial. 38 9, & deinceps.
Febri nunquā carere dicit caprarū gen⁹. in opuſ. 69 15
Fertilitatis āni cur dicatur eſſe indicium, amygdala large floreſcens. in opuſ. 62 17
Fibri pōtici periculo a perſequētibus vrgēte ſe ipſos caſtrant. in opuſ. 63 1
Finales adorationis cauſæ. in dial. 50 53
Figurę diuerſitas q̄ varia poſſit efficere. in opuſ. 44 30
Flexus quid ſit. in opuſculis. 9 44
Flores ac poma libēter in manibus cur geſtent amantes. in opuſ. 57 47
Flores in Aegypto min⁹ odorati. in opuſ. 69 40
Fœmina, imperfectus eſt homo. in opuſ. 66 39
Fœminarum ſteriles vt plurimum libidinoſiores ſunt. in opuſ. 66 50
Fœminas magis ab animantiū iunioribus & ſenioribus procreari. in opuſ. 66 33
Fœminæ in vtero tardius quā mares, extra autem celerius augeſcunt. in opuſ. 67 2
Fœminæ vt plurimum a conceptu nō belle ſe habēt, procedente vero tēpore melius ferūt; cōtrà autē in alijs accidit animalib⁹. in op. 67 10
Formales adorationis cauſæ. in dial. 50 56
Frigoribus metalla meli⁹ cōflari. in opuſ. 69 37
Fundę iact⁹. in opuſ. 37 31
Funis ductari⁹. in op. 40 41

G

Gallinarum fœcundiſſimę cito ſeneſcūt. in opuſ. 66 32
Generum ſingulorū mediorum quod ſit inſigne charactériſticū. in opuſ. 78 32
Generum ſub quibus aīa exiſtit, cōſideratio. in op. 76 32
Glaucos habentes oculos interdiu nō acute cernunt, noctu autem melius. in opuſ. 67 34
Gubernaculi in nauibus vis. in opuſ. 33 1, & deinceps.

H

Halteres. in opuſ. 6 8
Harmonia animæ. in opuſcu. 74 30
Harmonica medietas. ī opu. 88 37
Hebræorum in nominū obſeruatione religio. in dialo. 41 61
Heliſei ignit⁹ cur rus. in dial. 34 4
Heroum animi. in dia. 35 10
Hypomochliō quid. in opuſ. 32 8
Hirudines. in opuſ. 10 23
Hirundinum pullis confoſſi iterum renaſcuntur oculi. in opuſ. 66 57
Homo cęterorum animalium comparatione cerebrum habet maximum, idq; frigidiſſimum. in opuſ. 64 23
Homo inter cætera animantia caput maxime hirtū habet. in opuſ. 64 43
Homo quid ſecūdum Platonem. in dial. 33 8
Hominis ſaliua ſerpentibus eſt noxia. in opuſ. 68 59
Homini ex homine plurima ſunt mala. in opuſ. 70 15
Hominem inter reliqua animalia erectæ eſſe figuræ. in opuſ. 11 28
Hominem maxime ſecundū naturam ſe habere. in opuſ. 7 14
Hominē natura maxime eſſe bipedem. in opuſ. 7 39
Homines cur alati eſſe nō poſſint. in opuſ. 11 48
Hominum ſalaciores exiſtūt qui graciliora habent crura. in opuſ. 66 21
Humana omnia æquo animo toleranda. in dialo. 56 60

I

Ibis alitis ex ouis baſiliſc⁹ excludi cur dicat. in opuſculis. 62 11
Iecur an bifidum ſit. in opuſ. 64 58
Ieiunia ad animi expurgatione facere. in dial. 35 24
Imagines amatorū raro ſe p ſomnū offerūt amātibus. in opuſ. 75 30
Immortalitatis animorū cōſideratio. in dialogis 18 per totum, & deinceps.

Pronę corporis partes in cęteris animantibus ſupinis ſunt hiſpidiores, in hominum genere contrà pectora dorſis denſiora piloſioraq; natura produxit.in opuſculis. 64 35
Propoſitiones actiuas in duplici rerum differētia conſtare.in opuſ. 18 30
Prudentia vera poſt obitū demū nobis cōtigit.i dia. 58 3
Prudentis viri officiū in malis.in dia. 56 52
Pudēda & cor ceu aialia quędā de p ſe eſſe.i opuſ. 21 10
Puerorum mores.in dialogis. 63 21.& deinceps
Pulchrum nō omne mouere. in opuſ. 17 61

Q

Quinarius numerus animę cōgruit.in opuſ. 74 57

R

Raię.in opuſ.40 41.
Reactionē eſſe in omni actione.in opuſ. 54 37
Rechamus.in opuſ. 36 13
Rectitudo quid ſit.in opuſcu. 9 45
Relatiuorū naturę cōſideratio.in dia.64.p totū.& dein.
Remiges in medio nauis maxime mouēt nauem. in opuſcu. 32 20
Renes inter viſcera extrinſecus pinguiſſimi. in opuſculis. 64 61
Rhombus quid ſit.in opuſcu. 44 41
Rotarum modioli.in opuſcu. 18 48
Rotūdi rectiq; rōnib⁹ oēs vti machinas.in opuſ. 40 28
Rutā, & maxime ſilueſtrem cur tam fugiant ſerpētes. in opuſ. 61 43

S

Sacoma quid.in opuſ.'42 29
Salaciores in auiū genere ſunt quæ prępetes non exiſtunt. in opuſ. 66 7
Saliua hominis ſerpētibus eſt nociua.in opuſ.68 59
Saltu progredientia cito laſſeſcere.in opuſ.13 6
Sanguis aliorum omnium animalium ſpiſſatur ac coit,ceruorum autem & caprearum nō coit.in opuſ. 64 7
Sanguinis pro craſſitudine aut tenuitate animalia aut fortia eſſe,aut ſapientia.in opuſcu. 64 3
Sanguine præditū pluribus quā quaternis moueri notis eſt impoſſibile.i opuſ. 8 15
Sapiēs dominabitur aſtris,expoſitū.in dia.38 16
Scādella.in dia.71 61
Scarabęi pillularij.in opuſculis. 11 3
Scarus ſolus inter aquatilia herbis veſci,& ruminare dicitur.in opuſ. 65 6
Selacea teſta incluſa neq; in pōto Euxino, neq; in fluminibus reperiuntur.in opuſculis.63 33
Scytalę.in opuſ. 36 42
Scolopendrę.in opuſ. 8 24
Semen genitale cum emittere incipiunt,tum vocis ſonum mutari tam maribusq̃ fœminis.in opuſ. 67 23
Senecta cur hominē appetere dicātur leones. in opuſcu. 62 46
Senectus cita cur pinguibus & obeſis obueniat.in opuſ. 64 17
Senum mores.in dia. 62 30. & deinceps
Senes iuuenibus minus ſunt munifici.in opuſ. 69 49
Senes paruę ſpei,iuuenes autē contrá.in opuſ. 69 54
Senes, vigilaces. in opuſculis. 57 27
Senes vt plurimū parci ſunt, iuuenes autem cōtrá.in opuſcu. 70 6
Seniores quāto quidam ſunt, tanto vitę cupidiores fiunt. in opuſ. 69 45
Senium nihil aliud quàm ſiccitas quædam animalis eſt. 68 32
Seneſcentibus hominibus ac ægrotis pili magis augētur. in opuſ.65 55
Seneſcere cito multipara omnia.in opuſ. 66 21
Senio quid in talis. in dialogis. 75 29
Senium,ægritudo perennis & naturalis.in opuſ. 68 17
Sēſitiuum principium in corde eſſe. 20 4
Senſuū inſtrumenta gemella. in opuſ. 64 56
Sepię & loliginis pedes quales.in opuſ. 69 26
Sereno cur nō texant araneæ, nubilo texunt.in opuſculis. 62 40
Serpentes cur vinum appetāt. in opuſ. 69 7
Serpentia reptantiaq; omnia quatuor moueri notis.i opuſcu. 8 39
Serpentium genera cur pedibus careant. in opuſculis. 9 1
Serpentum motus.in opuſculis. 6 50
Siccioribus ac ſubtilioribus cibis viri boni cur vtantur.in dial. 36 60
Syllogiſmū non minus in agibilibus q̃ in ſpeculabilib⁹ accidere.in opuſ. 18 20
Siniſtris pōdera facilius ferri. in opuſ. 6 54
Siphæorum lacus. in opuſcu. 8 59
Somniorū rō.in dia. 15 27
Somniorum fatidicorum tres cauſæ. in dialo. 16 30
Spartum quid. in opuſ. 30 9
Sparta in trutina,quæ.i opuſ. 42 19
Species animæ. in opuſculis. 74 46
Spectra ac ſimulacra circa tumulos videri,ex Platonis ſētentia.in dial. 37 11
Spectra amatorum raro per quietem ſe offerunt amantibus. in opuſ. 57 30
Spelta.in dial. 71 11
Sphæroma. in opuſ. 42 12
Spiritus immundos nonnunquam hominum corpora ingredi.in dia. 37 21
Spiritus naturam ad mouēdū mire habilem eſſe.in opuſcu. 20 38
Stateræ conſideratio. in opuſ. 41 24.& deinceps
Stelliones.in opuſ.13 41
Sternutamentorum in amoribus præſagiū. in opuſculis. 59 49
Steriles fœminæ vt plurimū libidinoſiores ſunt. in opuſculis. 66 50
Stirpes cur maximis & caloribus & frigoribus ſimiliter interire ſolent. in opuſculis. 68 1
Stirpes vberes cito ſeneſcūt. in opuſ. 66 31

Struthiocameli Africani in auium genere ſoli vngulas biſulcas habēt.in opuſ.65 36
Subſtantiæ quænā ſpecies diuidua indiuiduaq; exiſtat. in opuſ. 79 4
Sucula.in opuſ. 38 15
Surgendi ritus.in opuſ.52 46
Surſum & deorſum in animalibus & ſtirpibus contrario ſe habere modo. in opuſcu. 6 28

T

Talarij ludi cōſideratio.i dialo.73.per totum.
Talos aſtragalos gręci vocant in dialo. 74 56
Temo.in opuſ. 34 7
Temperantiam non in conuiuijs ſolū & luſibus,ſed & in dolore & luctibus verſari.in dialo. 56 60.
Teſtudines.in opuſ. 13 41
Tiphe.in dia. 71 25
Tollones, tollina. in opuſcu. 51 47
Torpedinis mirum.in opuſc. 61 23
Totalitas triplex. in opuſcu. 96 22
Trigoni hypotenuſa. in opuſ. 9 54
Triſpaſti trochleæ, pentaſpaſti &c.in opuſ. 40 46
Trochlea. in opuſ. 36 11
Troglodyta animalia.in opuſcu. 13 41
Trophonij oraculum. in dial. 7 8
Trutina.in opuſ. 42 4
Tumulos circūverſari ſpectra ac ſimulacra,ex Platonis ſententia.in dia. 37 11
Turbinata oſtrea. in opuſcu. 7 9

V

Vectis quid ſit. in opuſculis 23 35. & 32 5
Vecte magna moueri pondera.in opuſ. 31 30
Vehicula animorum tria. in dia.28 per totū.& deinceps
Venus in talis quid. in dialogis 75 50
Veneris pictura.in opuſculis. 59 60
Veſpertiliones . in opuſculis. 14 43
Vinum cur appetant ſerpentes.in opuſ. 69 7
Virgiliana quędam carmina recitantur,pariter & exponuntur, in dialogis. 19 7. & deinceps.
Viſcerum omnium natura gemina.in opuſ. 64 53
Vitæ nutritiuæ officium. in dia. 34 29
Vitales preces. in dia. 51 10
Vituli marini.in opuſ.14 43
Vnius ſimulacrum. in opuſculis. 99 15
Vocis ad formationem neceſſariorum inſtrumentorum conſideratio.in dialo.43 10 & deinceps.
Vocis ſonus tam maribus quam fœmellis mutatur cū genitale ſemen emittere incipiunt.in opuſ. 67 23
Vngues aduncos habentia pēnata infœcunda ſunt.in opuſcu. 66 1
Volucres ac piſces in quo conueniant.in opuſ. 14 33
Volucres quomodo quaternis vtantur notis . in opuſculis 10 43
Vrſi fauos & aluearia auide expetunt.in opuſ. 63 9

FINIS.

S.N.V.1